

ANNALES ECCLESIASTICI

AUCTORE

CÆSARE BARONIO

SORANO

E CONGREGATIONE ORATORII

S. R. E. PRESBYTERO

CARDINALI

TIT. SS. NEREI ET ACHILLEI

ET SEDIS APOSTOLICÆ BIBLIOTHECARIO

UNA CUM CRITICA HISTORICO-CHRONOLOGICA

P. ANTONII PAGII

DOCTORIS THEOLOGI

Ordinis Minorum Convent. S. Francisci.

In qua rerum narratio defenditur, illustratur, suppletur, ordo temporum corrigitur, & Periodo Græco-Romana munitur.

Additur præterea Dissertatio Hypatica ejusdem PAGII; & Epistola consularis Henrici CARD. NORISII. In hac vero editione Fasti Consulares ab A. U. C. 709. ad annum Christi 567. illustrantur, suppletur, & castigantur.

Accedunt animadversiones in Pagium, & præcipue circa Chronologiam inferioris ævi ab eo digestam.

Tomus Secundus.

LUCÆ

Typis LEONARDI VENTURINI MDCCXXXVIII.

De Superiorum Licentia.

A NEW EDITION

OF THE

CONSTITUTION

OF THE UNITED STATES

OF AMERICA

BY

WILLIAM PATTERSON

OF THE

UNITED STATES SENATE

AND

OF THE

SECOND EDITION

NEW YORK

AND

ALBANY

ANNALES ECCLESIASTICI.

PROSEQUENTIBUS nobis Annalium Ecclesiasticorum difficillimam scripti-
onem, plurima occurrunt, e quibus plane, quam sit hoc opus ar-
duum, & nostris viribus,

quæ sunt imbecillæ, longe impar, intel-
ligamus. Vere namque difficillima cog-
nitu Sapiens (a) definivit, viam navis in
medio maris, gressusque colubri super
terram. At vero instar navis in vastissimo
pelago fluctuantis Ecclesia est: cujus varios,
duros, & asperos casus, atque horrenda
pericula quis oratione se assecuturum es-
se confidat? illa præsertim, quæ hoc An-
narium secundo tomo complexuri sumus,
nimirum ingruentes undique Gentilium,
furore procellas, altissimosque fluctus ad
eam obruendam motu pravorum spiri-
tuum excitatos: quos sicut dinumerare
est impossibile, ita vel saltem dicendo ad-
umbrare, nemo puto satis sufficiet.
Rursum vero alia ex parte, quis sinuosos
ac multiplices quasi colubri latenter hu-
mi repentis hæresum gressus, diversosque
& obliquos fraudum ac doli in Ecclesiæ
damnum anfractus, se vel mente comple-
cti, nedum scriptis prosequi posse præsu-
mat? Quis denique ad rectam veritatis
lineam tot tortuosas diversorum senten-
tias ingenii sui norma deducere, atque

multiplicium difficultatum insolubiles pene
nexus solvere posse, in animum inducat?
Horum omnium oratio optime conscia,
cunctans hæret in salebris, nec gressum,
solvere in incertum audet, nisi prius di-
vinum favorem sibi adspirasse senserit.
Etenim in re tanta Deum Patrem lumi-
num ducem quærit, Deique Filium, qui
est veritas, comitem cupit, atque Spiri-
tum veritatis sibi inhærentem, seduloque
assistentem, atque claro suæ lucis radio
collucentem exoptat: quorum tanto fulta
præsidio, læta procedat, jamque tuta &
alacris cursum capeffat.

Ut autem nos immeriti tot tantaque,
consequi valeamus; Dei genitrix san-
ctissima Virgo Maria, per quam Veritas
æterna e cælo delapsa latissime se in ter-
ras effudit, summa gratia atque potentia
a Deo precibus nobis impetret, largiter-
que condonet. Sed nihil est quod am-
plius diffidamus, aut ulterius differamus:
ex innumeris enim donis per eam acceptis
ingens concepta fiducia roboratur, secu-
raque redditur, quod susceptum semel,
eadem auspice, illustrandæ veritatis offi-
cium, optatum exitum consequatur. Quo-
circa ipsa jam dante signum, atque fau-
stis vocibus acclamante, velut e carceri-
bus oratio læta profiliens, hilaris ad cur-
sum habenas laxat.

JESU CHRISTI
ANNUS
100.

CLEM. PAP.
ANNUS
8.

TRAIANI IMP.
ANNUS
1.

I. Centesimus Jesu Christi Redemptoris
nostri annus, Nerva August. quartum & Traiano Cæs. iterum Coss. inci-
pit (b): quo anno Nerva Imper. sexto
Kalendas Februarii morte sublato, Nerva
Ann. Eccl. Tom. II.

(b) Dio in
Traiano.

Traianus ab eodem adoptatus, & Cæsar
dictus, successit in Imperium, tenuitque
annos decem & novem, menses sex, &
dies quindecim. Fuit natione Hispanus
(c), patria Italicensis, non Tudertinus

(c) Eutrop.
ib. 3.
Euf. in
Chron.

A

ex

CHRISTI
100.CLEM. PAP.
8.TRAIANI IMP.
I.

(a) Pan-
vin. de
Rom.
Princip.
lib. 1.
(b) Aurel.
Vitt. in
epitom.
(c) Strab.
lib. 3.

ex Umbria, ut aliquis (a) existimavit, deceptus nimirum auctoritate Aurelii Victoris (b) dicentis Traianum fuisse ex Urbe Tudertina: qui & ipse errore lapsus est. Nam, cum apud majores in confesso esset Ulpium Traianum natum esse Italicæ, quæ civitas est Turditanæ provinciæ in Hispania, cujus meminit Strabo (c); similitudine nominum irrepsit error, ut Tuderti, quæ est in Italia urbs, genitus putaretur. Sed admiratione res digna, hominem nulla avita nobilitate præclarum, ut olim Vespasianum & Titum, ad culmen Imperii esse provectum: natum tamen patre Tribuno, nam illius Traiani creditur esse filius qui in bello Judaico sub iisdem Imperatoribus militavit. At sicut illi ob debellatos ac

penitus profligatos Judæos, una cum eorum primaria civitate, templo, atque provincia perditis, quasi pro munere, Deo id agente, sunt regimen Imperii consecuti; ita pariter Traianus, qui sub iisdem in eadem expeditione contra Judæos egregiam navavit operam, quippe qui decimæ legionis, (ut Josephus (d) est auctor) ductor erat; & ipse, quod perinde ac illi, rem gratissimam numini divino præstiterit, totius Orbis Imperium Filio suo, Traiano huic, est adeptus: ut plane appareat, adeo fuisse grave Judæorum scelus atque delictum, ut tantis habiti sint digni muneribus, qui in eos tam immaniter sævierunt.

Ingenti donati a Deo præmio qui Judæos perdiderunt.

(d) Joseph. de bel. Jud. lib. 3. c. 11. 16. 17.

Sed antequam res gestas Ecclesiasticas per singulos Traiani Imperatoris annos recen-

II. Status Ecclesiæ.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5591.

☉ 23. G. ☽ 4. P. 8. April. Indict. 15.

JESU CHRISTI 98. secundum Baronium 100.

EVARISTI PAPÆ 4.

TRAIANI IMP. I.

SÆC. II
Anno Urbis 851.
Olymp. 210. an. 2.
An. C. 98.
I.
Consules.
II.
Obitus
Nerva
Aug.

[1] AD num. I. Coss. Nerva Aug. IV. & M. Ulpius Traianus Caesar II. Sumtus hic a Traiano Consulatus juxta priorem Consulatum Cæsareorum regulam; a Nerva juxta tertiam. Obiit Nerva Aug. sexto Kalend. Februarias, seu die vicefima septima Januarii, ut ex Histo-

riæ Augustæ Scriptoribus colligitur: Regnavit annum unum, menses quatuor, dies novem, inquit Dio, ubi diem emortualem includit. Eutropius vero qui ait, Nervam regnasse annum unum, menses quatuor, dies octo, diem natalem & emortualem excludit. Clemens denique Alexandrinus, & Theophilus Aniochenus tradunt, eum imperasse annum unum, menses quatuor, diesque decem; hique extremum diem incompletum pro completo numerant. Quos diversos numerandi modos recentiores Chronologi non satis animadvertentes, istos Scriptores inter se dissidere arbitrati sunt, licet inter eos præclare conveniat.

Traianus Consulatum secundum hoc anno gestum jam Imperator quidem, sub Imperatore tamen iniiit, ideoque receperat, quia Princeps & pater

III. Consulatus III. hoc & sequenti anno Traiano oblatum.

[1] Coss. Nerva August. IV. & M. Ulpius Traianus Caesar. II. Fragmentum Gruteriani lapidis pag. CXXVIII. 3. & in Donianis inscriptionibus cl. I. n. 137. pag. 48. alicubi restitutum:

LARIBUS. AUGUSTIS.

.....
TRAIANI. AUG. GERM. COS. II.

In iisdem Donianis lapidibus cl. II. n. 89. pag. 92.

IMP. CAESAR. NERVA
TRAIANUS. AUG. GERM.
PONT. MAX. TRIB.
POT. P. P. COS. I. ITER F
AB. AUGUSTOBRIG
M. P. VIII.

Mendum in consulatus numero subest: legendum enim est COS. II. quam anno primo imperii Traianus consulatum secundum gereret.

Jacobus Sponius in Historia Genuensi tom. II. pag. 329. novæ editionis:

IMP. CAES. NERVA.
ULP. TRAIAN. AUG. GERM.
PONT. MAX. TRIBUN. POT. COS. II.

Cuperus in epistola præfixa Fastis Almelowentii. De secundo Traiani consulatu, vivo adhuc Nerva Imp. Plinius in Panegyrico. Traianus, Cæsar factus est a Nerva circiter die XXVIII. Octobris A. D. 97. Fasti Idatiani: Nerva IV. & Traiano II. Prosperi Chronicon: Sabino & Antonino: Nerva III. & Traiano II. Suffecti apud Onufrium, ex Kal. Jul. C. Sosius Senecio, & L. Licinius Sura. Ex Kal. Octob. Afranius Dexter, qui in magistratu occisus est. De Afranio Dextro Consule designato Plinius lib. V. epist. XIV. Item in iisdem epistolis de Sosio Senecio ne.

cenſere aggrediamur: ipſum Eccleſiæ hu-
jus temporis ſtatum in primis ob oculos
ponere, & velut in tabula quadam colo-
ribus expreſſam imaginem repræſentare,
operæ pretium exiſtimamus: quo totum
id Dei opus eſſe, & non humanæ indu-
ſtriæ artem, per facile intelligatur, ſi tot
Judæorum atque Gentilium vexata pro-
cellis, atque hæreticorum inſidiis exagi-
tata, ſique philoſophorum ventilata lu-
dibrio, atque magorum deluſa præſtigiis,
Dei Eccleſiæ novella germina non fuerint
in ſuo cæſpite penitus arefacta, vel una
cum radice omnino convulſa, ſed magis
magisque fœcundiori propagine latiffime
propagata, & uberrimo fœtu aucta, &
copioſiſſima prole tam brevi temporis ſpa-
tio creverit fœcundata; e contra vero
Gentilium ſuperſtitio, ipſo veritatis aſpe-
ctu, velut quodam fulmine cælitus de-
miſſo, ſic concuſſa fuerit & quaſſata, ut
magna ex parte collapsa, in perpetuum
jam penitus extinguentem ſe fore mon-
ſtraret. Cujus rei graviffimi, iidemque pro-
batiffimi teſtes ſunt ipſi ſcriptores Genti-
les, qui inter eos præcipui fuiſſe viden-
tur, & his ipſis temporibus claruere. Plin-
nius (a) enim, cum in Aſia Proconſulem
ageret, juſſuque Traiani (ut paulo infer-
ius ſuo loco fuſus dicturi ſumus) ſæviſ-
ſima perſecutione Chriſtianos exagitaret,
plane teſtatur, Chriſtianam religionem,
longe lateque eſſe diffuſam, nec tantum
civitates repletas eſſe Chriſti cultoribus,
ſed (ut ait) vicos, & agros: e contra-
rio vero jam propemodum deſolata re-
manſiſſe templa deorum, eoque rem hoc
exordio Traiani Imperii jaſturæ deveniſſe,
ut rariffimus victimarum emptor inveni-
retur: hæc, inquam, ipſe ad eundem
Traianum Imperatorem ſcribens, egregie
proſitetur. Sed eas litteras ſuo loco in-
tegras deſcribemus.

(a) Plin.
lib. 10.
epiſt. 97. in
ſin.

III.
Græciæ
oracula
reddita
muta.

At ipſa etiam deorum oracula, quæ in
Græcia maxime vocalia erant, his tem-
Ann. Eccl. Tom. II.

ter deſuliſſet. Ceſſit autem non in hoc Urbis otio
& intimo ſinu pacis, (conſederat enim ſtatim poſt
adoptionem omnis Urbanus tumultus) ſed juxta
barbaras gentes; ita ut exercitibus & Provinciis
munus ſuum probaverit; Roma non oculis, ſed ſa-
ma ac rumoribus de ejus juſtitia, humanitate &
patientia crediderit. Ita Plinius in variis locis
ſui Panegyrici oſtendit, eum anno præcedenti
Proconſulare Imperium accepiſſe; cum eum Im-
peratorem vocet; & præſenti in Germania, ubi
erat, quando Cæſar diſtus eſt, moratum eſſe.
Plinius ibidem de Traiano inquit: Tertium Con-
ſulatum recuſavit, ex ea præcipue ratione, quod
eum abſens gerere non poterat: & adhuc initio
Principatus, ut jam expletus honoribus ab ea di-
gnitate abſtinuit, quam novi Imperatores deſtina-
tam aliis in ſe transferobant. Fabrettus qui pag.
272. Syntagmatis de Columna Traiani cap. 9.
hæc loca coacervavit, ait, Traianum ſecundo
anno Imperii tertium illum Conſulatum recuſa-

poribus jam prope omnino exoleviſſe, &
magna ex parte nedum rauca, ſed muta
penitus reddita eſſe, Plutarchus locuples
teſtis eſt, qui eo argumento commenta-
rium edidit, ea inſcriptione notatum: Cur
oracula edi deſierunt; ubi hæc inter alia:
*Quin tu, inquam, Cleombrote, de ora-
culo nobis enarra, Ammonis ſcilicet: an-
tiqua enim fama multum ei divinitatis
tribuit, nunc quidem videtur emarceſce-
re. Tacente Cleombrote, & oculis in ter-
ram conſiciente: Demetrius, Nihil, in-
quit, attinet de iſto percunſtari oraculo,
& cauſam quærere; cum videamus, oracu-
la, quæ in his ſunt locis, obſoleviſſe, at-
que adeo, duobus vel tribus exceptis, o-
mnia deſeciſſe. Id potius indagandum eſt,
quibusnam cauſis extincta ſint. Nam (ut
alia taceam) Bœotiam, quæ ſuperioribus
temporibus ob oraculorum multitudinem
vocalis admodum fuit, nunc prorfus deſti-
tuerunt oracula, tamquam amnes ſiccati,
ingensque divinationis quaſi æſtu quodam
abolitæ penuria regionem occupavit. Ne-
que enim alibi hodie, quam apud Leba-
diam Bœotia hauſtum vaticinationis re-
ſponſa deſiderantibus præbet: reliqua par-
tim ſilent oracula, partim vaſtata prorfus
deſertaque jacent. Hucusque Plutarchus.*

Quod autem ſpeſtat ad Jovis Ammonis
oracula; ea ceſſaſſe iis ipſis diebus, ap-
paret: nam Juvenalis (b), quando ſub
Domitiano ſcribit, Jovis Ammonis ido-
lum fuiſſe vocale demonſtrat, dum ait:

IV.

(b) Juven.
ſatyr. 6.

quicquid

Dixerit Astrologus, credent a fonte re-
latum

Ammonis: quoniam Delphis oracula ceſ-
ſant:

Et genus humanum damnat caligo fu-
turi.

Jovis Am-
monis o-
racula
extincta.

Cur autem tam clamorosa oracula penitus
obmutuerint, Plutarchus, ut veræ cauſæ
inſcius, alias hinc inde venari conatus,
vel ridendas prorfus, ac contemnendas,

A 2

VE-

ſe, proximoque poſt illum rejeſtum anno, eum
tandem Conſulatum, qui Principi primus fuit,
recepſiſſe. At cum Imperatores proximis poſt ſu-
ſceptum Imperium Kalendis Januariis Conſula-
tum inire ſoliti eſſent; juxta primam Conſula-
tum Cæſareorum regulam, facile eſt, Plinium
etiam a Baronio aliisque non ſatis intellectum
explicare. Plinius itaque num. LVI. & LVII. lo-
quens de tertio Conſulatu a Traiano recuſato,
rem narrat præſenti anno peractam: *Ceſtune
Conſulatum, inquit, mirer, an non receptum?
Ceſtus non in hoc Urbis otio, & intimo ſinu pa-
cis, ſed juxta barbaras gentes, &c. Hæc laus aſi
Conſulatus; illa dilati, quod adhuc initio Prin-
cipatus, ut jam exſatiatus honoribus & expletus
Conſulatum recuſaſti: quem novi Imperatores de-
ſtinatum aliis in ſe transferobant, &c. Tandem
numero inſequenti his verbis concludit: Conti-
git ergo privatis aperire annum, Faſtoſque reſera-
re, &c. quia ſcilicet Traianus Conſulatum*

Baron. ann.
101. n. 1.

hoc

verisimiles alias, alias vero aliqua saltem ex parte veras attulit. Siquidem, cum in primis eam statuatur firmetque conclusionem, non fuisse deos qui oracula ederent e simulacris, sed qui minores diis haberentur, Genios; eos vel omnino esse desisse (posse enim Genios mori etiam exemplo confirmat) vel inde aufugisse, & alio conmiscuisse, & nisi reversi iterum essent, simulacra seu Pythiadas, veluti sine statu organa, siluisse tradit.

V. Sed quoniam Geniorum alios bonos,

Ex malo
Dæmone
oracula.

(a) Act. 16.

(b) Plutar.
de oracul.
defect. in
fine.

malos alios, ex sententia majorum affirmat: cujusnam generis ii essent, qui Pythiadas afflare solerent, non tantum Paulus Apostolus (a) Philippis in Macedonia declaravit, cum spiritum Pythonis a Pythiade muliere exire coegit; sed idem ipse Plutarchus egregio plane exemplo demonstrat, sic dicens (b): *Cum enim quidam sciscitatum oraculum peregre venissent, fertur ad primas libationes victima immobilis mansisse, neque passa quicquam; tandem instantibus certatim libando sacerdotibus, velut imbre rigata & madefacta, contremuisse aliquantum. Quid ergo Pythiadi usu venit? Descendit in opertum oraculi invita, ut ajunt, & animo minime alacri. Statim autem in primis responsionibus apparuit ex asperitate vocis, eam instar navis vento impulsæ non sustinere vim spiritus, adeoque repletam esse spiritu maligno, & muto. Tandem prorsus exagitata cum terribili clamore ad exitum contendit, ibique sese projecit: ita ut non tantum consultores fugerint, sed & Nicander vates, & quotquot aderant Ossorum, id est, Sanctorum (sic enim vatum sodales appellantur). Paulo post tamen ingressi, sustulerunt eam mente captam, ac supervixit paucos dies. Hæc ipse de Geniis cum simulacra tum Pythiadas afflare solitis. Cum ergo sua etiam ipsius sententia, hoc constet pravos fuisse dæmones, quos malos Genios, & malignos spiritus nominat; quisnam eos silere*

coegerit, vel inde exire compulerit, in confesso est. Christus enim, qui in hunc venit mundum (ut ait Joannes Apostolus c) ut dissolveret opera diaboli, non tantum vivens perpetuum adversus eum certamen iniens, pene innumeros cacodæmones ab obsessis corporibus expulit, sed & suis divinam quamdam vim atque virtutem id ipsum præstandi tribuit, qua & loquacissima illa oracula sunt penitus silere compulsa.

(c) I. Joann.
3.

VI.

Cum igitur eo tempore ejusmodi esset rerum nostrarum status, nempe florentissimus, in diesque magis nova credentium propagine illustrior atque præclarior redderetur: Gentilium omnium provocatur invidia, atque odium concitatur, præsertim ipsius Imperatoris, qui, cum Gentilium superstitioni addictissimus esset, eo magis sæviit in Christianos, quo deorum magis cultui in omnibus cupiebat esse consultum atque prospectum. Quamobrem sævam nimis in Christianos persecutionem commovit: sed quo potissimum anno ejus Imperii, est accuratius explorandum. Non enim assentimur Eusebio, qui anno decimo Traiani Imperatoris excitatam esse in Christianos persecutionem affirmat: Plinii enim Secundi, qui his ipsis temporibus claruit, auctoritas refragatur: qui cum de persecutione adversus Christianos ad ipsum Traianum (d) scribit epistolam anno ejus Imperii quinto (ut suo loco dicemus) plane significat, longe ante ab Eusebio præscriptum tempus eam inchoatam. Immo cum ibidem dicat, Christianorum, qui a fide desciverant, alios ante triennium, alios vero ante plures annos, plures etiam ante viginti ad facinus perpetrandum adductos fuisse; signasse visus est tres in eam diem persecutiones in Christianos indictas; nimirum primam sub Nerone, ante annos viginti & amplius, excitatam: sub Domitiano autem eam, quam ante annos plures permotam dicit: ante triennium vero

Traiani
persecu-
tio quan-
do cæpta.

(d) Plin.
lib. 10. ep.
97.

hoc anno sibi oblatum admittere noluit, ut paulo ante Plinius dixit. Cum vero num. LX. Orator ait: *Atque ego video proximo anno Consulatus recusandi hanc præcipuam fuisse rationem, quod cum absens gerere non poterat, sed jam Urbi votisque publicis redditus, quod est in quo magis sis approbaturus, qua quantaque fuerint qua desiderabamus, indicat anno sequenti, Christi nempe XCIX. Traianum tertium illum Consulatum rursus recusasse, tandemque admisisse. Et ratio est, quia Plinius eam Orationem anno Christi centesimo recitavit. Quare quando ait, proximo anno Traianum Consulatum recusasse, loquitur de anno nonagesimo nono, non vero de currenti, ut perperam Plinium interpretatur Fabrettus. Primæ repudiationis hanc rationem affert Plinius num. LVII. quod adhuc initio Principatus honoribus expletus Traianus esset: secundæ vero, quod absens gerere non poterat Consulatum illum tertium. Duæ*

itaque rationes illæ duobus diversis annis, non vero uno eodemque a Traiano allatæ, recteque a Plinio diversis locis suæ Orationis recitatis.

Idem Fabrettus pag. 282. refert ex Goltzio hos duos Traiani Nummos:

NEVA. TRAJAN. CAES. GER. NER. AUG. F. P.
TR. P. COS. II. IMP.

NERVA. CAES. NERVAE. AUG. F. TRAJAN
GERM. PONT. TR. P. COS. II. IMP.

Addit Fabrettus, ad hunc annum ante susceptum a Traiano Imperium, vivente adhuc Neruva, eosdem pertinere. Ex quo, inquit, IMP. titulo huic Casari statim ab initio usi concessio, ut ex Panegyrico etiam Plinii num. LXXV. & LXXXVI. habetur regula illa, ex tot multis, quibus argumentum suum involvit Auctor Dissertationis Hypatica de Consulibus Casareis pag. 54. Imperatoris scilicet nomen Casaribus ante M. Aurelium denegatum funditus subvertitur: immo ante Traianum non semel, sed ter & decies falsa observatio ejusmodi

IV.

Traianus
tam ob vi-
ctorias
quam ob
Imperium
Proconsu-
lare dictus
Impera-
tor.

vero tertiam sub Traiano, quæ ipso prope-
modum Traiani Imperii exordio cœperit.
Sed antequam de ipsa agere aggrediamur
pauca quædam de ejusdem Imperii pri-
mordiis præfari, operæ pretium ducimus.

VII.

(a) Aurel.
Vitt. in
Traian.
& Eutrop.
l. 8.

(b) Dio in
Traian.

(c) Plin.
in Panegy-
ric.

(d) Plin. in
Panegy.

(e) Dio in
Traian.

Traiani
Imp. ex-
ordium
quale.

Traianus igitur in expeditione Germa-
nica, apud Coloniam Agrippinam (a) de-
latum a Nerva suscepit Imperium, agens
annum ætatis (ut Dio (b) auctor est)
quadragesimum secundum. Verum et si
nonnisi post mortem Nervæ liberis Impe-
rii rexit habenas; tamen Plinii (c) testi-
monio exploratum habetur, quod ipso
die, quo a Nerva Augusto est adopta-
tus, simul etiam creatus est Cæsar, ac
mox Imperator, cum Tribunitia potestate;
idemque ob præclaras victorias in
Germania partas Germanicus est pariter
appellatus. At licet Nerva pater defun-
ctus esset, tamen hoc ipso anno, cum se-
cundum gereret Consulatum, foris egit
in expeditione inter barbaros constitu-
tus (d), egregium in omnibus optimi
Principis specimen edens: *Quippe qui*
(inquit Dio e) *ubi primum Imperium as-*
sumpsit, edicta quædam ad Senatum misit,
atque illud in primis: Nunquam suo jus-
su bonum virum occisum iri, aut ignomi-
nia notandum: id quod non solum in præ-
sens sacramento confirmavit, sed per to-
tum Imperii tempus inviolatum servavit.
Hæc Dio. Atque utinam sicut lex bona
ac æquissima visa est, ita pariter qui boni
& optimi viri essent, majori delectu
habito, prudentius exquisisset: non eo er-
roris certe prolapsus esset, ut Christianos
vita innocentissimos, ac moribus æque
sanctissimos, quod deos non coerent, ut
impios atque sacrilegos condemnasset:
eo namque nomine, quo magis ipse erat
superstitionis Gentilium affectator ac nu-
minum cultor, eo acrius in Christianos
eorum contemptores sævire, sibi æquissi-
mum videbatur. Quamobrem inter ce-
tera edicta, quæ hoc suo primo Imperii
anno Traianus Romam absens ad Sena-

tum misit, illud de religione patria con-
servanda visus est primum omnium inges-
sisse: nam cum (ut auctor est Plinius)
ipsi Jovi adeptum insperato Imperium ac-
ceptum ferret; nihil antiquius habuit,
quam avitæ superstitioni prospicere, in
omnibusque consulere; summam pietatem
existimans, de eadem bene mereri, sicque
deorum gratiam promereri.

At licet nullum a Principe promulga-
tum inveniamus edictum, quo Christiani
necari juberentur expresse; tamen alio
quodam prætextu, ut reos, a Præsidibus
provinciarum jure esse plestendos, edita
lege consuluit. Cavet enim in primis e-
dicto, ne collegia seu sodalitia essent:
qua ratione & Christianos simul coire,
conventus facere, aliisque quam Impera-
toris legibus gubernari, vetitum pariter
videbatur. Cujus vigore legis, satis am-
plam Præsidibus suppetisse facultatem ad
infligendas pœnas Christianam religionem
profitentibus, Plinius (f) cum Proconsu-
lem ageret in Bithynia, ad Traianum
scribens, aperte significat; dum testatur,
se, eo promulgato edicto, Christianorum
conventus vetuisse, eoque nomine sup-
plicia irrogasse: nam ait in fine: *Ipsos*
conventus facere desisse post edictum meum,
quo secundum mandata tua hetærias esse
vetueram. At quid per hetærias Plinius
significare voluerit: ignoratione ejus vo-
cis, textum esse depravatam complures
existimarunt. Verum a Græca voce *ἑταῖρι*,
qua (ut auctor est Suidas g) Plato &
ceteri Philosophi germanos ejusdem eru-
ditionis amatores, sodales vocabant, he-
tærias Plinius vocat sodalitia: quo sensu
etiam ipse Traianus (h) eamdem vocem
usurpat, cum alias rescripsit ad Plinium.
Sic igitur non nova edicta proponendo,
sed illo de hetæriis ab Imperatore olim
lato, in provincia promulgando, acer-
bam satis persecutionem in Christianos
Plinium excitasse, suæ ipsius litteræ ad Tra-
ianum scriptæ significant. Ita etiam ce-
teros

VIII.

Vetita so-
dalitia.

(f) Plin.
lib. 10. ep.
97.

(g) Suid. in
Eistor.

(h) Apud
Plin. lib.
10. ep. 43.

modi deprehenditur, tot vicibus in Tito adhuc Cæ-
sare & Augusti filio, multiplicato Imperatoris ti-
tulo, prout cap. 3. pag. 90. allata Aquilaviensis
Inscriptione Gruteri probavimus. Hæc ea Inscriptio:

IMP. CAES. VESP. AUG. PONT
MAX. TRIB. POT. X. IMP. XX. COS. IX. PP.
IMP. TITUS. CAES. AUG. F. PONT. TRIB
POT. VIII. IMP. XIII. COS. VI. &c.

Sed valde hallucinatur Vir eruditissimus, dum
nomen *Imperatoris*, qui in prænomen Augustor-
um transit, cum Imperatoris nomine ob victo-
rias Augustis dato confundit. Imperatoris itaque
titulus, quando prænomen est, summamque po-
tentiam ostendit, præponitur; quando vero vi-
ctorias denotat, daturque Augustis, vel quia
rem feliciter gessere, vel alii ipsorum auspiciis,
postponitur, & multiplicari solet, ut videre est
in laudata Titi Inscriptio. Ego de eo præno-
mine, non vero de titulo de more multiplican-
do locutus sum, certamque regulam statui. Hæc

mea loco citato verba: Post M. Aurelium plures-
que Augustos simul imperantes, Imperatoris no-
men tam Cæsaribus, quam Augustis datum, licet
antea Collegis quidem Imperii, Cæsaribus vero
minime tribueretur. Pagina vero 4. ejusdem Dif-
fertationis diserte scripsi, Tiberium cum Augu-
sto, Titum cum Vespasiano patre, Traianum
cum Nerva, Antoninum Pium cum Hadriano,
ac M. Aurelium cum Antonino Pio correxasse,
& Imperii Collegas fuisse. Falsitur secundo Fa-
brettus, quando putat *Imperatoris* nomen, cum
præponitur, omnibus indiscriminatim Cæsaribus
concessum fuisse: sic enim Domitianus Cæsar &
Ælius Cæsar eo cohonestati fuissent: nec verius
loquitur, si intelligit, *Imperatoris* titulum ad vi-
ctorias relatum attributum etiam puris putis Cæ-
saribus fuisse; cum certum sit, illud eisdem de-
negatum, & Collegis Imperii, aut saltem Im-
perio Proconsulari donatis tantum collatum.

CHRISTI
100.CLEM. PAP.
8.TRAIANI IMP.
1.

teros provinciarum Præsides factitasse, nullus jure poterit dubitare: cum illorum omnium comparatione Plinius visus sit optimus: quippe qui exhorrescens tot hominum Christum profitentium carnificinam, ut in re maximi momenti, non sponte agere, immaniterque scire, sed consulendum sibi putavit Imperatorem: qui ejus permotus litteris, etsi omnino non abstulit, persecutionem tamen magna ex parte, dato rescripto, cohibuit. Sed de his suo loco agemus inferius.

IX.
Persecutio in
Christia-
nos Ro-
mæ.

Cum igitur ejusmodi Imperatoris editum ab eo una cum ceteris dignis optimo Principe datis legibus promulgatum pariter & pervulgatum fuisset: qui magistratus Romæ gerebant, nihil sollicitius curantes, quam ut ipsa prima novi Augusti statuta a cunctis in honore haberentur & servarentur edicta: oculis lustrantes Urbem, illos potissimum Traiani legibus comprehendi ac perurgeri senserunt, qui maximum omnium contraxisse sodalium visum, Christiani nomine dicti essent, quippe qui non tantum in Urbe sub uno colligi solerent Antistite, sed longe lateque ubique terrarum, qui ejusdem religionis reperirentur homines, quorum (ut nuper dictum est) erat innumera multitudo, ejusdem regerentur Pontificia potestate. Sed (quod deterius videbatur) dum non colerent numina, & in deos iidem jurasse viderentur; sicut impii, ita & omnium scelestissimi habebantur; quamobrem summa pietas, summaque visa est esse religio, hos urgere, vexare, ac penitus profligare. His omnibus Gentiles omnes facile persuasi, quamlibet alioqui in eos occasione captantes, sponte illam edito Imperatoris oblatam, dignissimam & æquissimam sibi visam arripientes, Christianos Romæ agentes in primis exagitare cœperunt; & inter eos illum potissimum, qui adeo copiosi sodalium princeps esse videretur & caput. Erat is Clemens, totius Christianæ religionis summus Antistes, in Pontificatu jam agens annum octavum: qui a Petro Apostolorum principe olim electus, post Linum & Cletum, libens volensque illis cedens, maximam omnium subierat præfecturam; qua sub Domitiano Imperatore Ecclesiam persequente, & sub Nerva Augusto pacem reddente naviter functus, ad graviora subeunda certamina sub Traiano videbatur esse servatus.

X. At licet Romanorum plurimi in Clementem Christianæ religionis Pontificem paribus studiis furerent, atque ad necem eum peterent: eorundem numerosa etiam multitudo eidem, ut viro innocentissimo atque sanctissimo, deque omnibus optime merito, omni plane favebant officio. Sed adversariis se instantius ingerentibus, ut Clemens coram urbis Præfæcto Mamer-

tino sisteretur causam dicturus, obtinuerunt. Compulsus ille de Clemente cognoscere (invitus enim ad ejusmodi traheretur officium) quid de eo esset agendum, per litteras Traianum absentem consuluit. Qui cum audisset Clementem religionis patriæ desertorem, & numinum contemptorem: licet in eum more majorum animadvertendum esse censeret; tamen quod etiam in fontes ac criminosos plebendos se humanum atque benignum exhibere studeret, neve primordia sui Imperii Romano sanguine macularêt, in hunc modum de Clemente rescripsit: Oportere vel consentire sacrificantem, aut ultra mare Pontum in desertam civitatem Chersonam relegari, locum (ut in Notationibus ad Romanum Martyrologium (a) additis explicavimus) trans mare Euxinum, apud Cimmericum Bosphorum, in Taurica Chersoneso. Ea ab Imperatore oblata Clementi optione, absque ulla mora durissimum exilium impietati præposuit.

Sic igitur ab invito licet Urbis præfæcto, ex Traiani sententia, Clemens continuo ad locum exilii amandatur: ubi cum plures Christianorum eadem pœna multatos, eisdemque ærumnis afflictatos nactus esset, illud solatii illis præstitit, ut divina ope implorata, uberrimum aquæ fontem ad potum necessarium (nam illa insuper molestia urgebantur, ut humeris aquam sex millibus passuum, procul positam, jugiter ferrent) e terra in loco divinitus agni signo monstrato fecerit erumpere: quo miraculo edito, Christi fidem loci accolis, annuntiante Clemente, mirifice Christiana fuit religio propagata; adeo ut idololatria, quæ in ea regione ante vigeat, extincta propemodum fuerit. Tum Iberos quoque, populos in eadem Orbis plaga positos, Evangelium suscepisse, ut credamus, Irenæus (b) persuadet, qui his temporibus proximus, inter alias remotiores Christi Ecclesias, eas recenset quæ in Iberis essent. Mansit eo in loco S. Clemens ad biennium; ubi tandem glorioso martyrio, de quo suo loco dicemus, diem clausit extremum. Hæc de Clemente accepta sunt ex Actis ejus tam Latine quam Græce (c) conscriptis, licet haud illa ipsa esse existimemus, quæ per Notarios Romanæ Ecclesiæ conscripta putantur: nam magistratus ille Comitum officiorum, cujus illic habetur mentio, nondum fuisse videtur illis temporibus institutus: sed potius quæ ex antiquioribus illis in hominum memoria conservata remanserant (nam illa ipsa una cum ceteris a Diocletiano Imperatore jussa sunt comburi) scriptis fuerunt postea consignata.

His Romæ adversus Clementem Christianæ religionis summum Pontificem gestis, magna proculdubio facta est reliquorum

Traiani
rescri-
ptum de
Clemente.
(a) Die 23.
Novemb.

XI.
Clemen-
tis in ex-
ilio res
gestæ.

(b) Irenæus
lib. 1. c. 3.

(c) Metaph.
23. No-
vemb. ex
quo Lipsi.
& Sur.
item Jeri.
pti codices.

XII.

Flaviae
Domitillae
& aliorum
martyria.

(*) Archil-
leus.

rum Christianorum concussio: conventibus enim semel Imperatoris edicto sublati, nulla dabatur facultas, ut mutui congressus solatio mœrorem ex pastoris absentia susceptum lenirent. Tunc accidit, ut qui a Domitiano proscripti, & in insulam relegati fuerant, Flavia Domitilla virgo, de qua suo loco pluribus actum est, & ejus eunuchi Nereus & Achilleus (*) una cum pluribus ejusdem familiae fuerint coronati martyrio, facti omnes impietatis rei. Traditi tunc sunt Nereus & Achilleus Memmio Rufo Consulari, a quo sunt affecti supplicio Tarracinae, quo fuerant amandati: pari poena affecti alii ejus domestici Eutyches, Victorinus, & Maro, diversis apud Urbem locis, licet Victorinus in agro Reatino ad Aquas Cutilias necari sit iustus. Demum ipsa Flavia Domitilla una cum Euphrosyna & Theodora, cum a Christi religione divelli nullatenus possent, incenso cubiculo, feliciter martyrium consummarunt: cum paulo ante, eandem ob causam, Sulpitius & Servilianus capite truncati fuerint. Hæc omnia habent Acta sanctorum Nerei & Achillei, quibus adstipulantur antiqua Martyrologia: in illis enim horum omnium dies natalis anniversaria commemoratione consignatus habetur. Passus item Romæ est eodem ferme tempore eadem ex causa Hyacinthus (b), id agente Luxurio, cujus opera & hi quos recensuimus martyres male affecti sunt. Ceterum hos paucos ex multis recensuisse sufficiat; cum haud dubium sit, quamplurimos alios non Romæ tantum, sed ubique locorum, Christianæ fidei causa, hoc eodem anno glorioso occubuisse martyrio. Nam (ut testatur Eusebius a) per singulas Romani Imperii civitates in Christianos concitatae sunt turbæ: ait enim: *Post Neronem & Domitianum sigillatim in unaquaque civitate sub Traiani Imperio ex seditione populi excitata, gravem contra Christianos persecutionis tempestatem commotam, fama & sermone percrebrescit.* Hæc Eusebius. Porro de reliquis, qui sub eodem Imperatore sunt passi, agemus singulis annis, quibus ejusmodi certamen iniisse reperiuntur.

XIII.

Traianus
qualis.

Sic igitur tum ex his quæ dicta sunt, tum etiam quæ dicturi sumus, videas hominem omnium antiquorum calculo optimum Principem existimatum, ac immensis laudibus prædicatum, tantum in Christianos, veluti insensissimos hostes, iniquissime, non secus ac Neronem & Domitianum, sævisse. Quod fortasse mirabitur, qui rei causas minus solcite perquiserit. At indignabitur fortasse aliquis, si quem communi suffragio majores non tantum bonum virum, sed optimum, solemnibus acclamationibus, ac publicis votis, iteratisque præconiis celebrarunt; an hoc ipsum verum fuerit, post tot sæcula

videamur in controversiam non minus invidiose quam calumniose velle deducere: cum præsertim in mortuum obloqui, licet Nero sit ille, nec Epicurus (c) Philosophus patiat, nec soleant (quod ait Plinius d) cum mortuis nisi larvæ luctari. Verum omni nos culpa vacabimus, si nulum recens a nobis excogitatum commentum, nec aliud aliquod ex Aristarchi schola deductum argumentum adducemus in medium, sed quæ iidem ipsius laudatores suis commentariis egregie testata reliquerunt. Dio Cassius (e), suorum temporum scriptorum facile princeps, cum multa de viro laude dignissimo prædicet, hæc tandem: *Nihilque omnino erat, quod optime non exerceret. Vini dumtaxat appetens, & in adolescentulos pronus citra calumniam habitus est: utpote qui numquam ex eo turpe aut mali quicquam effecit. Nam qui vinum usque ad satietatem biberet, sobrius tamen erat, neque in crimen, prægravante vino propulsus est. Et in masculorum amoribus ita sibi temperavit, ut nihil per vim, dum voluptati obsequitur, moliretur.*

(c) Lucian.
in Nerone.
(d) Plin. in
pref. ad
Vesp. Imp.

(e) Dio in
Traiano.

Egregiam plane laudem, si volentes tantum (proh pudor) pueros habuit in deliciis: quasi reperiri posset qui non in omnibus assentiretur Imperatori. Quis non absque culpa vel poena præstare putaret, quod tam bonus peteret Imperator? Sed provoco ipsos, qui eum laudant, ad suas ipsorum leges. Quid ipsorum poeta (f), qui his temporibus vixit.

XIV.

*Quod si vexantur leges, ac jura: citari
Ante omnes debet Scantinia.*

(f) Juven.
satyr. 2.

Qualis ergo habendus sit Imperator, cujus comparatione hac saltem ex parte Domitianus omnium scelestissimus, sanctissimus habeatur; quippe qui eos cujusvis conditionis essent, statutis a lege poenis multabat, qui ejusmodi gravissimi sceleris rei dicti fuissent; quisque consideret: nam Suetonius (g) hæc de ipso testatur: *Quosdam ex utroque ordine lege Scantinia condemnavit.* Sed quam eidem poenæ præcæteris Traianus fuisset obnoxius, qui nec in sua explenda libidine nepoti pepercit? scribit enim Aelius Spartianus hæc de Hadriano filio consobrini Traiani: *Fuitque in amore Traiani; nec tamen ei per pedagogos puerorum, quos Traianus impensius diligebat, Gallo favente, defuit.* Inter optimos ne, vel saltem bonos censendus ille videri potest, qui scriptorum Ethnorum testimonio omnium turpissimus est habendus, quem & Julianus (h) ex persona Sileni suggillat, quod a turpi & scœdissima voluptate victus esset, licet inter deos videretur esse receptus?

Traianus
in quibus
Domitiano
deterior.

(g) Sueton.
in Domit.
c. 8.

(h) Julian.
Caf.
Traianus
turpissimus.

XV.

At si hæc clarioribus Solis radiis, si, inquam, fulgore Evangelicæ veritatis in-

spi-

(a) Rom. I. spiciantur: constat sententia Pauli (a) ad Romanos ipsos ea de re scribentis, plane omnium scelestissimos Dei sententia iudicatos, atque a Deo penitus derelictos, qui aliorum pondere scelerum in eiusmodi imum turpitudinis cœnum sinantur præcipites ferri; ait enim: Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie. Nam femine eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam. Similiter & masculi, relicto naturali usu femine, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, &c. Ecce Dei sententia, & Pauli testimonio, quam omnium scelestissimi habendi sint, patet, qui ita effecti essent omnium impurissimi: sic in eos numine ulciscente peccatum impietatis, ex qua omnium sordium, velut e fonte, uberrimi fluant rivi.

XVI. At quam ceteris excellentius istæc Traianus præstiterit, cum multa alia, tum quæ hoc ipso anno gessit, manifeste declarant. Nam ejus opera augetur Romanum Imperium novo deo: siquidem Nervam Augustum, cui acceptum ferebat Imperium, hoc ipso sui Imperii exordio retulit inter deos. Plinius (b) enim, dum ejus celebrat laudes, hæc habet: Tu sideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non ad contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc, cum fit ab iis qui se deos putant: sed licet illum aris, pulvinaribus, & Flamine colas, non alio magis tamen deum facis & probas, quam quod ipse talis es. Hæc Plinius homini adulatus, qui seipsum esse itidem deum existimaret, etiam Dio (c) testatur. Ex quibus omnibus videas, qua morum integritate, qua vitæ innocentia Traianus præditus fuerit, qui in Christianos persecutionem commovit.

XVII. Refellemus, & pluribus, suo loco inane illam opinionem, quæ apud aliquos rem haud diligentius perquirentes, fidem sibi conciliat, de Traiani anima S. Gregorii Papæ precibus ab inferis liberata: nec patiemur hac levitate Christianæ religionis majestatem amplius traduci, hominemque impurissimum dici inter sanctos in cœlo una cum Deo in æternam beatitudinem cooptatum, quem Julianus (d) Apostata nec sub ipsa Lunæ concavitate in deorum convivium admitti voluit, nisi ab intemperanti ejus animo prius custodi-

tus fuisset, cui admodum timebatur, Ganymedes. Cum Traianum, inquit, conspiciatus Silenus, quamvis submissa voce loqueretur, intelligi tamen volens, hæc verba protulit: Hoc tempore maxime summa cura & diligentia est adhibenda domino Jovi, quo illi custodiatur Ganymedes. Patietur ne quis, in summum cælum Traianum esse receptum, quem nec quidem in infimum, nisi salvo Ganymede, placuit in convivium suorum deorum admitti? Sed de his alias.

Sed & aliæ insuper suppetunt causæ, ut quantumlibet optimi viderentur Imperatores, tamen (ut sibi videbatur) justis de causis in Christianos commoverentur. Nam cum ex Judæis, qui omnium hominum contemptissimi ac nequissimi haberentur, ejusmodi secta videretur prodiisse, plane erat eo nomine infamata. Rursus vero, quod iidem essent Romanorum ac aliarum omnium gentium numinum contemptores, ab omnibus pariter impii censebantur. Accedebat his etiam, quod vano in vulgus rumore sparso, Christianos omnes magos esse, atque magicis artibus, admiranda quæ ederent, operari: licet in cæteris vita ipsorum ab omnibus innocentissima probaretur, tamen ex eo tantummodo quod Christiani essent, infamabantur. Unde Tertullianus (e) ex ipsorum verbis: Bonus vir Caius Seius, sed malus tantum quod Christianus. Item alius: Ego Lucium sapientem virum repente factum Christianum defero. Nomen igitur tantum condemnationi fuisse subjectum, idem auctor pluribus monstrat. Sed hæc modo satis sit leviter attigisse. Quomodo autem hæreticorum scelera redundarent in Christianos fide moribusque sinceros, & aliorum facinoribus iidem innocentes periclitarentur, alias dicturi sumus, cum de aliis calumniis, quibus ab iisdem asiduo exagitabantur, diffusius disseremus.

Eodem anno Abilius, tertius Episcopus Alexandrinus, cum sedisset annos tredecim, laudabiliter digneque pastorali cura perfunctus, ex hac vita migravit: in cuius locum successit Cerdo, qui sedit annos undecim. Hæc Eusebius (f). Porro ne quis nominis ejusdem occasione errore labatur: quod ad Cerdonem pertinet Episcopum Alexandrinum, longe hic est diversus ab illo Cerdone sordidarum hæresum inventore, qui vixit sub Antonino Pio, nec Episcopus fuit, neque in Ægypto versatus aliquando, sed e Syria (g) progressus, Romanam se contulit, ubi & sub Hygino conatus est ad sua perversa dogmata pellicere homines: sed de eo agemus suo loco.

Traianum in Cœlum receptum nec Ethnici volunt.

XVIII. Christiani cur a justis asserti: Principibus vexati.

(e) Tert. in Apolog. c. 30.

XIX. Abilius Episcopus Alexandrinus.

(f) Euseb. hist. lib. 3. c. 16. & in Chronic.

(g) Epiph. hæres. 4.

JESU CHRISTI
ANNUS
101.

CLEM. PAP.
ANNUS
9.

TRAIANI IMP.
ANNUS
2.

I. **A**nnus Christi centesimus primus con-
signatur in Consularibus Fastis C.
Sofio Senecione, & A. Cornelio Palma
Coss. Hic ille Sofius Senecio, ad quem
Plutarchus sua inscripsit Symposiaca: Cor-
nelius vero Palma, bello Arabico feliciter
confecto, clarissimus redditus est. Lau-
datur a Plinio (a) Traianus, quod ob-
latum præsentis anni Consulatum accipere
recusavit, sic dicente, cum aggreditur re-
censere res ab eo gestas anno secundo ejus
Imperii: *Secundum Consulatum recepisti,
quia Princeps & pater deserebat. At post-
quam ad te Imperii summa, & cum om-
nium rerum, tum etiam tui potestatem dii
tradiderint, tertium Consulatum recusa-
sti, cum agere tam bonum Consulem pos-
ses: & post alia: Contigit ergo privatis
aperire annum, Fastosque referare: & hoc
quoque redditæ libertatis indicium fuit,
quod Consul alius quam Cæsar esset. Quo
ipso anno idem Traianus in Urbem se con-
Ann. Eccl. Tom. II.*

(a) Plin. in
Paneg.

Traiani
adventus
Romam.

tulit: cujus ingressum idem (b) auctor (b) Plin.
pluribus narrat; additque ipsum candida-
tum interfuisse comitiis tertii Consulatus,
quem auspicatus est anno sequenti. Romam
igitur regressus (inquit Dio c) multa in (c) Dio in
emendationem negotiorum publicorum, & be- Traiano.
nescium bonorum, quos vehementer com-
plexabatur, constituit. In puerorum ali-
menta in Italia dumtaxat multa largi- (d) Plin. in
tus est. Sed hæc pluribus Plinius (d). Paneg.

Hoc ipso anno, qui numeratur a passio-
ne Domini sexagesimus octavus, sanctus
Joannes Apostolus & Evangelista (ut au-
ctor est Hieronymus e) Ephesi moritur,
& juxta eandem urbem sepultus est. Ad
hunc ipsum annum secundum Traiani Joan-
nem pervenisse, pariter testatur Eusebius
(f) ex Irenæo. Polycrates (g) quoque
Theologorum antiquissimus, scribens ad
Victorem Romanum Pontificem, hæc ha-
bet de ejusdem Joannis obitu: *His acce-
dit Joannes, qui supra pectus Domini re-*

II.
S. Joannis
Apostoli
& Evan-
gelistæ ob-
itus.
(e) Hier. de
Scip. Eccl.
in Joan.
(f) Euseb.
in Chron-
(g) Apud
Euseb. lib.
1. c. 25.

B

CU-

SÆC. II ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5592.
Anno Ur-
bis 852. ☉ 24. F. ☽ 5. P. 4. April. Indict. 12.
Olymp.
219. an. 3. JESU CHRISTI 99. secundum Baronium 101.
Anno Ch.
99. EVARISTI PAPÆ 5.
TRAIANI IMP. 2.

I. **C**onsules. [1] **A**D num. I. Coss. C. Sofius Senecio II. &
Cornelius Palma, ex Idacio, Auctore
Chronici Alexandrini, Prospero & Cassiodoro.
Baronius in Senecione notam numeralem præter-
mittit, quæ tamen, quando sciri potest, accu-
rate describenda. Animadverti enim, iteratos
Consules, vel insignioribus annis, vel in con-
sortio Imperatorum, Fastis nomen dedisse, præ-
sertim in Decennialibus & id genus festis, si Im-
peratores, aut ejus propinqui annum non ape-
rissent. Quare, cum Traianus hoc anno Con-
sulatum non acceperit, illum in Senecionem jam
Consularem transtulit.

II.
Traianus
Consula-
tum III.
bis recusa-
vit.

Traianus anno præcedenti Consulatum tertium
Imperii sui Augustei initio debitum recusavit,
hac ratione, quod jam expletus honoribus esset.
Præsentis vero anno iterum Consulatum illum
recusavit, postquam in Urbem advenit, licet
tandem cesserit, ut anno superiori explicavi-

mus. Traianum porro anno præcedenti Con-
sulatum tertium recusasse, præter ibidem dicta,
certum reddit Plinius in Panegyrico cap. 59. ubi
de tertio Traiani Consulatu a Traiano recusato
loquens ait: *Quousque absentes de absente gaude-
bimus? (erat itaque absens Traianus, quando
Consulatum recusavit) Liceat experiri, an ali-
quid superbia tibi ille ipse secundus Consulatus
attulerit. Multum in commutandis moribus homi-
num medius annus valet, in Principibus plus.*
Medius itaque tantum annus a secundo ejus Con-
sulatu jam elapsus erat, quando ei tertius obla-
tus. Secundum autem Consulatum usque ad Ka-
lendas Martias anni Christi XCVIII. Traianus
gessit. Quare eo anno mense circiter Septembri
tertius ei Consulatus in annum sequentem ob-
latus. Quod si Plinius eo in loco loqueretur
de rebus hoc anno gestis, ac de secunda Trai-
ani recusatatione, non diceret, *in commutandis
moribus medium annum multum valere, sed an-
num & aliquot menses multum valere assereret;*
cum Traianus præsentis anno ante vernam tem-
pus Romam non advenerit, ubi Comitiis, in-
quibus tertium Consul designatus est, interfuit,
unde & præsens, non vero absens Consulatum
illum recusavit, *quamquam multum reluctata ve-
recundia Principis nostri, tamen tandem cessit,* in-
quit Plinius citatus cap. 60. Perperam itaque Ba-
ronius duas tertii Consulatus denegationes, quæ
diversis annis contigere eidem anno assignat.

[1] **C**oss. C. Sofius Senecio II. & Cornelius Palma. Fragmentum veteris lapidis ex Panvino
apud Gruterum pag. CCCIV. 3. DEDICAVIT. A CORNELIO. PALMA. ET..... deest
collegæ nomen. Fasti Idatiani & Vindebonenses: Palma & Senecione. Prosperi Chronicon: Se-
necione & Palma. Traianus, ut moris erat, initio imperii initurus erat consulatum, licet alii
designati consules fuissent, sed noluit, quod cum absens gerere non poterat, ait Plinius in Pa-
negyrico cap. LX. Et ibidem passim de tertio a Traiano consulatu, hoc anno recusato. Onu-
frius Senecionem II. consulem hoc anno statuit. Verum secundus huic consulatus hoc anno ab-
negat Tillemontius in notis ad vitam Traiani tom. II. pag. 493. & 510. censetque A. D. 99.
Senecionem primum consulatum gessisse. De Senecione & Palma hæc habet Dio Xiphilini lib. LXVIII.
pag. 778. Sofio quoque, & Palma, & Celso (Traianus) statuas posuit, quos viros habuit in
honore præ cæteris. Hujus ergo anni consules erunt; A Cornelius Palma, & C. Sofius Senecio.

CHRISTI
101.CLEM. PAP.
9.TRAIANI IMP.
2.

*cubuit: quique cum esset sacerdos, ^{πῆξαι} gestavit: qui denique martyr & doctor fuit, & Ephesi etiam obdormivit. Hæc ipse, quæ Eusebius recitat: magnum sane testimonium ejusdem loci Episcopi sanctitate & doctrina celebris, quem haud potuerunt latuisse quæ de Joannis exitu vera essent: cui merito omnes de Joannis obitu debeant auscultare, cum præsertim id ipsum Tertullianus (a) testatum expresse reliquerit, cum ait: *Translatus est Enoch, & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet; cæterum morituri reseruantur, ut Antichristum sanguine suo extinguant. Obiit & Joannes, quem in adventu Domini remansurum frustra fuerat spes. Hæc idcirco Tertullianus quod vivente adhuc Joanne, multi sententiam Domini de eo dicentis ad Petrum: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? quando & exiit sermo ille inter fratres, quod discipulus ille non moritur in eum sensum acceperunt, ut putarent Joannem usque ad Domini adventum fore superstitem: nec satis fuit, Joannem eos illa suspicione liberasse, cum scripsit dicens: Et non dixit Jesus, non moritur; significans nimirum, noluisse illis verbis: Sic eum volo manere donec veniam; Ut non esset usque ad illud tempus moriturus, intelligere.**

III.
Error de
Joannis
immortalitate.

Semel igitur illapsus in discipulos Domini de immortalitate Joannis error, licet ab ipso Joanne videri potuisset esse omnino sublatus, sic tamen in nonnullos fuit postea propagatus, ut constanter etiam affirmarint, Joannem adhuc vivere, eundemque venturum cum Enoch & Elia, secundi adventus Domini præcursoribus. Porro qui primus opinionis hujus reperitur assertor, habetur Hippolytus Portuensis, qui in brevi illa tractatione de mundi consummatione sic ait: *Prior ipseus adventus præcursores habuit Joannem Baptistam; posterior vero, quo venturus est in gloria, Enoch & Eliam, & Joannem Theologum exhibebit.* An non hæc refelluntur satis ab ipso Joanne, dum in Apocalypsi (b) nonnisi duos fore Christi adventus præcursores & testes aperte demonstrat? Quid ergo tertium addunt, eundemque volunt esse Joannem, cum ipse duos tantum futuros affirmet? At vero Joannem (sicut est fors omnium hominum) certo certius esse defunctum, non tantum quæ nuper sunt a nobis adducta significant, sed & aliorum antiquorum testimonia. Siquidem Eusebius (c) dum agit de Papia & Joanne presbytero: *Dixerunt, inquit, duos eodem nomine nuncupatos in Asia fuisse Joannes; duoque illorum, nempe Joannis Apostoli, & Joannis discipuli, dixerunt Ephesi esse sepulcra, & utrumque ad hanc usque ætatem Joannis nomine appellari.* Si ergo Eusebii tempore, qui

(c) Euseb.
lib. 3. c. 33.
& Hier. de
Script. Eccl.
in Joann.

claruit sub Constantino Magno, duo illa Ephesi ostendebantur sepulcra, quis de morte poterit dubitare? Certe nonnisi mortuorum solent esse sepulcra. Meminit ejusdem quoque sepulcri Joannis Evangelistæ Chryostomus (d), dicitque illud, sicut aliorum Apostolorum, esse manifestum: qui & alibi (e) de eodem ait, post mortem tanquam vivum, Ephesum curare. At non potuit hæc ipse ignorasse, qui Ephesi versatus est: quippe qui illic præfuit Synodo septuaginta Episcoporum, in qua amotus est gradu Episcopus Ephesinus: idque hi qui res ab eo gestas sunt profecuti, testantur, Socrates (f), Sozomenus (g), Palladius (h), & alii (i). Ad illud ipsum quidem Ephesi manens sepulcrum Joannis Evangelistæ alluisse visus est Cælestinus Romanus Pontifex illis litteris, quas dedit ad Concilium Ephesinum, dum ait, reliquias ejusdem Joannis Ephesi in honore haberi: idem habet Synodica Orientalium Epheso missa ad Senatum Constantinopolitanum: quæ omnes intextæ habentur in Actis (k) SS. Synodi Ephesinæ. Sed prætermittimus hic de eadem veritate innumera pene recentiorum scriptorum testimonia, ac eorum præcipue, qui in ipsum Joannem Evangelistam commentarios edidere, cum satis superque ex his historicæ veritati videatur esse consultum.

(d) Chrys.
hom. 26. in
epist. ad
Hebr.
(e) Chrys.
hom. in
laud. 12.
Apostol.

(f) Socrat.
lib. 6. c. 10.
(g) Soz. lib.
8. c. 6.
(h) Pallad.
in Dialog.
(i) Metaph.
in vita
ejus.

(k) Act.
Ephes.
Concil.
edit. Pelt. 1.
2. c. 14. &
tom. 3. c. 6.

Cæterum qui eum adhuc vivere testati sunt, nec (quod patens esset) quæ dicta sunt de ejus sepulcro negare possent, eo (dicam ne?) dementiæ provenerunt; ut dicerent eundem intra sepulcrum illud adhuc vivere. Augustinus (l) enim de his agens, hæc ait: *Sed cui placet, adhuc resistat, & dicat & asserat Apostolum Joannem vivere; atque in illo sepulcro ejus, quod est apud Ephesum, dormire eum potius, quam mortuum jacere contendat. Assumat in argumentum, quod illic terra sensim scatere, & quasi ebullire perhibetur: atque hoc ejus anhelitu fieri, si ve constanter, si ve pertinaciter asseveret. Non enim possunt deesse qui credant, si non desunt qui etiam Moysen asserant vivere: quia scriptum est, ejus sepulcrum non inveniri, & apparuit cum Domino in monte, ubi & Elias fuit, quem legimus non esse mortuum, sed raptum: & post aliqua: Tradunt etiam, quod in quibusdam scripturis, quamvis apocryphis, reperitur, quando sibi fieri jussit sepulcrum, incolumem fuisse præsentem, eoque effosso & diligentissime preparato, ibi se tanquam in lectulo collocasse statimque eum esse defunctum: ut autem isti putant, qui hæc verba Domini sic intelligunt, non defunctum, sed defuncto similem cubuisse; & cum mortuus putaretur, sepultum fuisse dormientem: & donec Christus veniat, sic manere, suamque vitam scaturigine pulveris indica-*

IV.
De Joannis
sepulcro fabula.

(l) Aug. in
Joan. tract.
114.

CHRISTI
101.CLEM. PAP.
9.TRAIANI IMP.
2.

dicare: qui pulvis creditur, ut ab imo ad superficiem tumuli ascendat, flatu quiescentis impelli.

V. Quid creditum de Joannis corpore.

Hæc de quorundam opinione recitans Augustinus, quidnam ipse de ea re senserit ex ejus verbis intelligamus: sic enim ait: Huic opinioni supervacaneum existimo reluctari: Viderint enim, qui hunc locum sciunt, utrum hoc ibi faciat, vel patiatur terra quod dicitur: quia & re vera non a levibus hominibus id audivimus: ac demum: Si autem (quod magis creditur) ideo S. Joannes ait, non dixisse Dominum: Non moritur; ne illis verbis, quæ dixit, hoc voluisse intelligi putaretur; corpusque ejus in sepulcro ejus exanime sicut aliorum mortuorum jacet: restat, ut, si vere ibi sit quod sparfit fama de terra, quæ subinde ablata succrescit; aut ideo fiat, ut eo modo commendetur pretiosa mors ejus; quoniam non eam commendat martyrium. (non enim eum pro fide Christi persecutor occidit) aut propter aliquid aliud, quod nos latet. Hæc de his Augustinus. Ex iis autem, qui eum re vera vita functum dixerunt, nonnulli adjecerunt, ejusdem corpus, reffosso sepulcro, cum non fuisset inventum, illud opinandi dedisse occasionem, quod e mortuis resurrexerit, ac pariter sicut Dei genitrix in cœlum Joannes assumptus fuerit. Porro rem gestam

Opinio de assumpto Joanne in Cœlum.

(a) Niceph. lib. 2. cap. 42.

VI.

Cum enim dudum transitionem suam ad Deum, diemque & horam ejus prævidisset, presbyteris ministrisque Ecclesiæ, & præterea quicumque essent flagranti fide fratribus assumptis, extra Ephesorum urbem progreditur; & cum eis in viciniam quendam tumulum, quo frequenter ire præcationi operam daturus solebat, conscendit. Ubi vehementius orans, Ecclesiæ Deo commendat: mox sarculis quibusdam & ligonibus celeriter sepulcrum sibi fodi præcipit: deinde eos qui tum aderant, arcanis de Deo verbis, & præceptis optimis de fide, spe, & potissimum dilectione (quippe dilectus erat) erudit. At quænam esse solerent ejus argumenti verba Joannis, Hieronymus (b) docet his verbis: Beatus Joannes Evangelista, cum Ephesi moraretur usque ad ultimam senectutem, & vix inter discipulorum manus ad ecclesiam deferretur, nec posset in plura vocem verba contexere, nihil aliud per singulas solebat proferro collectas, nisi hoc: Filioli, alterutrum diligite. Tandem discipuli & fratres qui aderant, tædio affecti, quod eadem semper audirent, dixerunt: Magister, quare semper hoc loqueris? Qui respondit dignam Joanne sententiam: Quia præceptum Domini est; &, si solum fiat, sufficit. Hæc Hieronymus. Sed ad Nicephorum redeamus.

(b) Hier. in epist. ad Gal. lib. 3. cap. 6.

VII.

Post hæc, corda eorum confirmans, Salvatori verbo commendat: postremoque illis in Domino salvere & valere jussis, ubi se

Ann. Eccl. Tom. II.

crucis signo communiisset, in monumentum descendit: operculumque ei imponere, & id firmiter communiere, denique reverti eos postea sepulchrum aperire, diligenterque prospicere mandat. Hoc modo cum ille, ut vestibus sepulcralibus amictus erat, in fossam descendisset, seque ad obitum composuisset, statim eo, qui justis debetur, capitur somno; cum quidem ad ultimam senectutem, post passionem Salvatoris Christi sexagesimo-octavo anno, pervenisset. Et Joannes quidem ita diem suum obiit. Dei autem ineffabilis & investigabilis gloria, ea quam ipse solus novit hora illucescens, corpus ejus terrenum & corruptibile in immortale & incorruptibile (o miraculum ingens!) transmavit, & in divinum paradysum itidem, ut omnibus laudibus celebrandum Dei Genitricem, quæ per gratiam mater ejus fuit, recepit. Decebat quippe, & ipsum qui matris loco incorruptam semperque Virginem habuisset, & dilectus in primis mirifice Christo fuisset, fraterque adeo immortalitatis promptuarii extitisset, paulatim quodam modo immortalitatis participem fieri. Porro die sequenti, quibus id commissum fuerat, ita ut præceptum acceperant, ad monumentum venerunt operculoque avulso, nihil ibi aliud, quam sepulcralia lintea, repperunt: Hucusque Nicephorus.

Cum vero illud de Joanne testatum habeatur, hoc ipso tempore, anno nimirum sexagesimo-octavo a passione Christi, ex hac vita migrasse: quotnam annos tunc natus esset, antiquiorum neminem invenimus affirmare. Beda (c) autem (quod unde accepit, minime tradit) obiisse diem ait annum agentem nonagesimumoxtavum: post ipsum Ufuardus (d) ponit nonagesimum nonum. Sed hæc quidem majores latuisse, certum est; ac proinde, qui hæc scripsere, conjectura aliqua sibi probata dixisse potius, quam certa aliqua antiquorum assertione firmasse: quod nimirum (ut nuper dictum est) Hieronymi testimonio constaret, ad ultimam pervenisse senectutem: Ceterum quomodo præscriptum annorum numerum ex Hieronymi verbis existimant colligendum, si idem ipse Hieronymus (e) agens contra Jovinianum, affirmat Joannem puerum esse electum a Domino? cum alioqui, si dixerimus eum pervenisse ad dictum ætatis suæ annum nonagesimumoxtavum, oportuerit eum tempore, quo vocatus est, fuisse natum annos vigintiseptem, tempore vero Christi passionis tricenarium fuisse: quibus si addas sexaginta octo annos, quibus vixisse constat post Dominicam passionem, impletur dictus a Beda notatus Joannis ætatis numerus annorum nonaginta octo. Quamobrem ipsum a Hieronymo dissentire certum est, cujus hæc sunt verba: Sed cur, inquit, non Joannes electus est virgo, prius Apostolorum? Æ-

VIII. Ætas Joannis.

(c) Beda de sex alat.

(d) Ufuard. Martyrol. die. 27. Decemb.

(e) Hier. in Jovinian. lib. 1.

rati delatum est : quia Petrus senior erat : ne adhuc adolescens, & pene puer, progressæ ætatis hominibus præferretur : & paulo inferius : Ut autem sciamus Joannem tunc fuisse puerum, manifestissime docent Ecclesiastica historia, quod usque ad Traiani vixerit Imperium, id est, post passionem Domini sexagesimo octavo anno dormierit. Hæc ipse, a Beda (ut apparet) opinione dissentiens. Certe quidem antiquorum omnium assertione, & Ecclesiæ traditione, eum a Domino adolescentem fuisse electum, certissimum est : quod & expriment antiquiores musivo opere expressæ ejusdem Joannis imagines, ex quibus non leve Joannis ætatis deducitur argumentum : nam antiquiores Christianos, qui præsertim ex Gentibus credidissent, Christi, & Apostolorum, vel aliorum a quibus ingens aliquod beneficium consecuti essent, consuevisse honoris causa imagines coloribus expressas apud se retinere, testatur Eusebius (a).

(a) Euseb.
hisor. lib.
7. c. 14.

IX.

Joannis
Sacerdo-
-tium.

Ceterum eum non adolescentulum putamus a Domino electum fuisse, ut pueritæ confinis esset : sed (quod assequimur conjectura) a Domino vocatum esse annum agentem vicesimum secundum, ac tribus ferme mansisse cum Domino, sicque tempore passionis ejus natum annos viginti quinque initiatum fuisse sacerdotio : nam ab ea ætate, divina lege (b) Levitis concessum erat, ministrare in tabernaculo fœderis, secundum editionem Septuaginta, quæ (ut sæpe diximus) hoc tempore penes Hebræos erat frequentiori usu recepta : secundum vero Hebraicam, triginta annorum numerum fuisse præscriptum, Hieronymus (c) tradit. Verum secundum Septuaginta interpretes, Hebræos iis temporibus admittere solitos ex præscripto legis ætatem annorum viginti quinque ad functionem Leviticam, tradit Philo in eo libro, cujus est titulus : De eo quod deterius potiori insidiari soleat. Certe quidem ex legali instituto tum Dominum, tum etiam Apostolos multa esse mutatos, sæpe superius dictum est. Non ergo ætate minorem fuisse Joannem, cum tempore novissimæ cœnæ sacerdotio initiatus est, nec majorem, adductæ a nobis rationes facile persuadent. Ex his igitur omnibus, secundum initam a nobis de ætate Joannis rationem, dicendum esset, eum annos natum nonagintatres ex hac vita migrasse. Huic nostræ sententiæ Epiphanius (d) favisse videtur, dum ait, Joannem scripsisse Evangelium post annos nonaginta vitæ suæ, cum Ephesum reversus est : quod contigit triennio ante obitum. Sic itaque cum sit apud omnes pariter in confesso, Joannem hoc anno secundo Traiani Imperii esse mortuum, impossibile esse patet ut ad annum nonagesimum octavum pervenerit, neque, quod Cedre-

(d) Epiph.
her. 51.

nus (e) ait, diem obierit annos natus sex supra centesimumi.

(e) Cedren.
in Com-
pend.

At vero sic vita functus est, sed non quidem martyrio, ut aliqui existimarunt, quod dixisset Dominus : Calicem meum bibetis : non enim voluit dicere (ut interpretatus est S. Joannes Chrysoſtomus f) Martyrii corona potiemini, & violenta morte, sicut & ego, a vita decedetis. Nam & calicem bibisse dicitur, quod Romæ in dolium ferventis olei (ut suo loco dictum est) ut moreretur, immisus est : consummassetque semel cœptum martyrium, nisi aliud de eo statuisset divinum consilium : quamobrem a majoribus martyr est etiam appellatus ; sic enim eum nominat Polycrates (g) Ephesiorum Episcopus, cujus sententiæ superius recitata hæc sunt verba : Joannes, qui supra pectus Domini in cœna recubuit : qui, cum esset sacerdos *πρωτοπρεσβυτερος* gestavit : qui denique martyr & doctor fuit, Ephesi etiam obdormivit. Ultimus omnium Apostolorum ad annum hunc usque Joannes mansit in vita, ceteris jam ante diversis in locis martyrio vita functis. Hinc est quod Epiphanius (h) ait : Præterijt generatio Apostolorum, a Petro inquam, usque ad Paulum, & Joannem, qui etiam diu fuit in mundo, usque ad Traiani tempora. Discipulorum autem Domini aliqui visi sunt remansisse superstites, ut inter alios Simeon Hierosolymorum Episcopus, de quo suo loco dicturum sumus.

X.
Joannes
quo modo
martyr.
(f) Chryſ.
in Mat. ho.
66.

(g) Apud
Euseb. hist.
lib. 3. c. 25.

Joanne igitur in hunc modum morte sublato, Onesimus Pauli discipulus ejusdem loci factus Episcopus, his Traiani temporibus eandem curavit Ecclesiam ; prout Ignatius (i), qui sub eodem Imperatore glorioso martyrio vita functus est, ad ipsos Ephesios scribens affirmat, cum ait : Excepi numerosam vestram multitudinem in Onesimo, viro nunquam satis ob charitatem prædicando, vestro autem Episcopo : & inferius : Onesimus supra modum laudat vestrum decentem compositumque ordinem, quodque omnes secundum veritatem vivitis, & quod inter vos nullus sit hæresis locus, sed nec audiatur nomen illius. Hæc & alia hujusmodi Ignatius de laudibus Ecclesiæ Ephesinæ, de qua superius pluribus actum est : florentissimæ sane ; quam Paulus, Joannes, atque olim Timotheus vitæ sanctitate atque doctrina pariter illustrassent : quod non prætermisit ad laudem eorum idem Ignatius, eadem ad eos scripta epistola, his potissimum verbis : Faxit Deus ut assequar ut inveniar in sortem Ephesiorum Christianorum, qui & cum Apostolis in virtute Jesu Christi semper conversati sunt cum Paulo, & Joanne, & fidelissimo Timotheo. Hæc ipse, qui & eadem epistola complures memorat Ephesios nobiliores inter ceteros Christianos, haud dubium Joannis, Timothei, atque

(h) Epiph.
bar. 66.

XI.
Onesimus
Episcopus
Ephesinus.

(i) Ignat.
epist. 14.

CHRISTI
101.

CLEM. PAP.
9.

TRAIANI IMP.
2.

atque Pauli discipulos: meminit & de Polycarpo ejusdem Joannis alumno. At de Joanne satis, qui novissimus omnium Apo-

stolorum (ut dictum est) diem, obiisse creditur.

JESU CHRISTI
ANNUS
102.

CLEM. PAP.
ANNUS
10.

TRAIANI IMP.
ANNUS
3.

I.

ANNO Redemptoris nostri centesimo secundo, adscribitur Fastis tertius Traiani Consulatus, in quo habuit collegam Frontonem & ipsum tertio Consulem: meminitque ejusdem Consulatus Martialis (a) in epigrammate, quo pro ipso precatur numina: sed pluribus Plinius (b), ut cum de Traiano ait: *Recepit tertium Consulatum, ut daret; noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non sustinerent tertio Consules esse nisi cum ter Consule.* Quo anno, nono Kalend. Decembris, sanctus Clemens Romanus Pontifex in Chersoneso, quo fuerat relegatus, martyrio coronatur, cum sedisset annis novem, mensibus sex, & diebus totidem, numerando ab ultima die vacationis sedis Cleti. Quod autem ad tempus spectat: non tantum citatus sapius liber de Romanis Pontificibus, sed & Eusebius (c), atque Hieronymus (d) æque affirmant obiisse diem tertio anno Traiani. Ait enim Hieronymus de ipso agens: *Obiit tertio Traiani anno, & nominis ejus memoriam usque hodie Romæ erecta custodit ecclesia.*

(a) Mart. lib. 11.
(b) Plin. in Panegy.

Clementis Papæ martyrium.

(c) Euseb. hist. lib. 3. c. 28.
(d) Hier. de Scrip. Eccl. in Clem.

II.

De actis Martyrii S. Clementis.

Quod vero pertinet ad ejus martyrium, & admiranda quædam ab eo gesta in Chersoneso trans Pontum; tam apud Latinos quam Græcos vetus extat historia, quam fusius descriptam Græce habes in Epitome Recognitionum ejusdem Clementis, ibique ab antiquo scriptore positam appendicem, a Perionio Latinitate donatam. Eandem quoque Metaphrastes (e) ex antiquioribus monumentis una cum ceteris ab se descriptis Vitis Sanctorum edidit: & ne quis existimet eam esse recens inventam, habes ejus historiæ assertorem Gregorium Turonensem (f), qui ante mille propemodum annos ex ea scribebat. Quod vero Traianus hominem, quem in adeo remotas Orbis partes relegasset, iterum vexaret, nonnisi illa causa præcessit, quod Clemens (ut citata nuper de ejus martyrio Acta testantur) cum virtute præclarissimi miraculi ibi editi, tum etiam Evangelica prædicatione, omnem fere illam provinciam ad Christi religionem perduxit, quorum opera & Gentilium deorum sunt simulacra confracta, & septuaginta diversis in locis ecclesiæ excitatæ. Non enim potuerunt hæc latere Traianum: quid autem egerit, cum

(e) Metaph. die 23. Novembr.

(f) Greg. Turon. de glor. marty. c. 35. & 36.

illa accepisset, eadem Acta his verbis significant.

Cum ergo odiosa narratio pervenit ad Traianum Imperatorem quod illic ad innumerabilem multitudinem auctus esset populus Christianorum: missus ab eo fuit Præses Aufidianus, qui plurimos Christianos diversis tormentis substulit. Vidensque omnes ad martyrium cum gaudio accedentes, cessit multitudini, solum autem sanctum Clementem cogens sacrificare. Sed videns eum tam esse firmum ac stabilem in Domino, & nolle omnino a sua dimoveri sententia, dicit licitoribus: *Accipite eum, & ducite in medium maris, & projicite in profundum, ne possint Christiani tollere ejus corpus, & pro deo eum colere.* Cum ergo factum esset, universa multitudo Christianorum astans flebat in littore. Post hæc autem dixerunt Cornelius & Phæbus ejus discipuli: *Omnes oremus unanimes, ut ostendat nobis Dominus martyris sui reliquias.* Orante autem populo, retrocessit mare in sinum suum ad tria fere milliaria: per siccum autem egressi populi, invenerunt in figura templi marmorei paratum a Deo habitaculum, & illic situm corpus S. Clementis, & Anchoram, cum qua fuit projectus, prope ipsum jacentem. Revelatum vero fuit ejus discipulis, ne reliquias e loco tollerent: quibus etiam hoc fuit responsum, quod singulis annis in die sua decertationis cessurum sit mare venientibus, septem dies siccum eis iter præbens. Hæc & alia multa de miraculis illic edi solitis: sed habetur illud celebrius, quod oratione ejusdem loci Episcopi S. Ephræm martyris est memoriæ perpetuæ commendatum.

III.

Sepulchrum Clementis.

Narrant eadem quoque ex Græcis Nicephorus, ac Latini pariter: quæ quidem omnia in Passione Clementis antiquitus in Ecclesia legi solita, æque fuisse descripta, idem qui supra Gregorius Turonensis testatur, sic dicens: *Clemens martyr (ut in Passione ejus legitur) anchora collo suspensa, in mare præcipitatus est. Nunc autem in die solemnitatis ejus recedit mare per tria milliaria, siccumque gradientibus iter præbet, quo ad sepulchrum martyris pervenitur; ibique vota rededentes, orantes populi regrediuntur ad littus.* Pergit narrare illud insigne miraculum de puero illic incuria parentum relicto,

IV. Miraculum ingens.

CHRISTE
102.CLEM. PAP.
10.TRAIANI IMP.
3.

liſto, ac poſt annum vivo ibidem invento, cui veritati (ut apparet) cum tam Latini quam Græci pariter adſtipulentur, eademque ex ſcriptione antiquiſſima noſcantur accepta, de his dubitandi nullus videtur locus eſſe jure relictus, niſi illis tantummodo, qui cælum palmo metiri contendunt, illis inquam, qui admiranda Dei opera humanæ audent infirmitati ſubjicere. Quoniam autem tempore inde corpus ſancti Clementis tranſlatum ſit Romam, ſuo tempore dicturi ſumus. De loco autem Clementis exilii atque mortis;

quod ab aliis in Cherſoneſo Lyciæ, vel (ut habet liber de Romanis Pontificibus) (a) Rom. Mart. die 23. Nov. in Græcia habetur eſſe ſepultus; conſule a nobis notata in Romano (a) Martyrologio.

Quod vero ad ceteras a Clemente reſgeſtas pertinet, hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus ſcripta leguntur: *Hic fecit ordinationes per menſem Decembrem: creavitque preſbyteros decem, diaconos duos, & Episcopos per diverſa loca undecim.* At quod ſpectat ad ea quæ ab eodem eſſe ſcripta feruntur: *Scriptis* (in-

V.
Scripta
Clemen-
tis.S Æ C. II
Anno Ur-
bis 853.
Olymp.
219. an. 4.
An. Ch.
100.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5593.

☉ 25. E. ☽ 6. P. 12. April. Indiſt. 13.

JESU CHRISTI 100. ſecund. Baronium 102.

EVARISTI PAPÆ 6.

TRAIANI IMP. 3.

I.
Conſules.

[1] **A**D num. I. Coſſ. Traianus Aug. III. & M. Julius Fronto. Traiani Conſulatus juxta priorem regulam Conſulatum Cæſareorum. Non ſolum enim Traianus, ſed & alii quidam Imperatores Conſulatum in ſecundum Imperii annum diſtulere.

Card. Noriſius in Epiftola Conſulari exiſtimat, Traiani Collegam eſſe *Sex. Julium Frontinum*, qui de Aquæductibus ſcripſit, & cujus liber adhuc extat. Is tamen nuper ad me ſcripſit, M. Julium Frontonem probabilius Collegam Traiani poni; cum Dio in Nerva Frontonem tunc Conſulem nominet. Erat Conſul II. vir togatus, non vero militaris, qualis *Frontinus* fuit. In lib. 48. Diſt. L. 5. De *pennis*, recitatur reſcriptum Traiani ad *Julium Frontonem*. Ejus filius fuit Præfectus claiſſis ſub Hadriano, Gruteri pag. 573. Hæc doctè Card. Noriſius. Reſtè porro

Onufrius ex Plinio in Panegyri probat, Traianum ejuſque Collegam Conſules III. ſcribendos; Plinius enim Imperatorem commendat, quod Conſul tertium duos itidem Collegas Conſules III. designavit.

In Chronico Damasi de Clemente Papa, qui hoc anno martyrium fecit, legitur: *Clemens annis novem, menſibus undecim, diebus duodecim.* Obitus Clementis Fuit temporibus Galba, Vespasiani, a Conſulatu Papa. Trachali & Italici, uſque Vespasiano VII. & Tito. Clemens itaque juxta eum Catalogum, quem hic ſequendum ducō, anno Chriſti ſexageſimo ſeptimo S. Lino ſucceſſit, & Eccleſiam gubernavit uſque ad annum Chriſti ſeptuageſimum ſeptimum, quo abdicavit Pontificatum, ut colligitur ex Epiphania hæreſi 27. Clementi ſucceſſit Cletus, qui anno octogefimo tertio ad ſuperos tranſiit. Cletum exceperet Anaclethus, ac dein Evaristus, qui hoc tempore ſedebat. Baronius aliam viam tenuit, & ſequenti anno Anaclethum Pontificatum ſuſcepſiſſe vult, ſed nullo teſte. De Pontificatu Clementis primi pluribus agit Schelſtratus part. 2. Antiquit. Illuſtr. Diſſert. III. cap. 2. ubi & poſt Cletum ſediſſe credit. Sed in re incerta nobis a Catalogo Damasi non diſcedendum. Aliqua etiam non contemnenda de Clemente Cotelerius in Notis ad Conſtitutiones Apoſtol. pag. 300. habet.

A num.

[1] **C**off. Traianus Aug. III. & M. Julius Fronto. Lapis in ædibus Capitolinis: DICT. IMP. NERVA. TRAIANO. AUG. GERMANICO. III. COS. PRAEF. EIUS. T. VOLTEDIO MAMILIANO. &c. Columna Milliariti via Appia, ex collectione Ligoriana, in veteri Latio tom. 4. pag. 63. IMP. CAESAR. DIVI NERVAE. F. NERVA. TRAIANUS AUG. GERM. PONT. MAX. TRIBUNICAE. POTESTATIS. III. COS. III. Traianus geſſit hunc conſulatum uſque ad *Kal. Maias*. De collega ejus magna quæſtio eſt, an fuerit *M. Cornelius Fronto*; an *Sex. Julius Frontinus* III. uter horum conſul ordinarius Kal. Januariis cum Traiano proceſſerit, dubius hæret Noriſius in epiftola conſulari ad hunc A. D. 100. pag. 62. In *Sex. Julium Frontinum* magis propendet, quod conſul ſuſſectus fuerit ſub *Vespasiano*, item ſub *Nerva*, ac demum *tertius conſulatus a Traiano* hoc anno ei delatus. In Faſtis Idatianis legitur: *Traiano* III. & *Pontino* (corrupte), forte *Frontino*, ſeu *Frontone*. Proſperi Chronicon: *Traiano* IV. & *Frontone*. Faſti Vindebonenſes: *Traiano* III. & *Frontino*. Illud ex Plinii Panegyrico cap. LXI. certum eſt, *Traianum* in *tertio* ſuo conſulatu collegam habuiſſe eum, qui tum *conſul tertium* dicebatur. Apud Onufrium conſules ordinarii, & ſuſſecti huius anni ſunt: *Imp. Traianus* III. & *M. Cornelius Fronto* III. ſuſſecti ex Kal. Martii *Sex. Pompeius Collega* III. Ex Kal. Sept. C. *Plinius Cæcilius Secundus*, & *Sp. Cornelius Tertullus*. Ex Kal. Novemb. *Julius Ferox* & *Acutius Nerva*. Conſules ſuſſecti hoc anno, ſed eorum præteritis nominibus memorantur a Plinio in Panegyrico cap. LX. LXI. *Julius Ferox conſul designatus* vocatur ab eodem Plinio lib. II. epift. XI. ut & *Cornutus Tertullus*, ibidem. Vide eius epiftolam XX. lib. VI. Ceterum præter hos duo alii conſules ſuſſecti hoc anno produntur, ex veteri lapide, dedicato III. KA. JAN. & edito a Fabretto in Syntagmate de columna Traiani cap. IX. pag. 273. qui nunc in ædibus Capitolinis aſſervatur, ubi habetur: IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. FILIO. NERVAE TRAIANO. AUG. GERM. PONTIFICI. MAXIMO. TRIB. POT. III. COS. III. DESI. .... in fine vero legitur. .... L. ROSCIO. AELIANO. .... TI. CLAUDIO SACERDOTAE, ſic, COS. Hinc Noriſius in epiftola conſulari pag. 134. haberi hic ſcribit conſules ſuſſectos poſtrema anni parte epochæ chriſtiana 100. poſt bimeſtrem conſulatum C. Plinii, ac *Tertulli Cornuti*. Illorum primus *L. Roſcius Aelianus*, poſtea *Marii Maximii* collega, e conſulari *Roſtiorum* genere.

CHRISTI
102.

CLEM. PAP.
10.

TRAIAN. IMP.
3.

(a) Hier. de Scrip. Eccl. in Clemente. (inquit S. Hieronymus a) ex persona Romanae Ecclesiae ad Ecclesiam Corinthiorum valde utilem epistolam, quae & in nonnullis locis etiam publice legitur: sed de ea fatis tomo primo actum est. Deinde subdit: Fertur & secunda ejus nomine epistola, quae a veteribus reprobat; & disputatio Petri & Apionis, longo sermone conscripta, quam Eusebius in tertio historiae Ecclesiasticae volumine coarguit. Haec Hieronymus; qui agens contra Jovinianum (b), alias plures ab eodem Clemente affirmat scriptas esse epistolas, easdemque de virginitate sermonibus textas. Testatur & S. Epiphanius (c), Clementem Romanum Pontificem suis litteris Encyclicis (sic enim eas appellat, quod omnibus Ecclesiis communes essent, & per manus traditae singulis, universum Christianum orbem circumirent) virginitatem egregie praedicasse: quae cum suo tempore extarent integræ, in sanctis (ut ait) Ecclesiis legebantur. At de his iterum superius, Domitiani tempore actum est, opportune meminimus.

VI. De Clementis Papae Epistolis. Cum igitur tam Hieronymi, quam etiam Epiphani, qui eas probe norunt, testimonio, cujusnam argumenti fuerint epistolae a Clemente conscriptae, fatis su-

III. Decretales S. Clementis an germana? Baron. n. v. A num. V. ad IX. Praeter duas Clementis Papae ad Corinthios Epistolas, de quibus supra actum, circumferuntur quinque ejusdem Pontificis, quarum prior est ad Jacobum fratrem Domini; II. ad eundem; III. ad omnes Episcopos, Presbyteros, & Fideles; IV. ad Julium & Julianum; V. ad Hierosolymitanos: quas vobis multis nominibus suspectas notat Labbeus in margine, apud quem hac de re plura.

IV. Epistola Decretales ut genuina, ubique per Ecclesiam sparsa. Baron. n. VII. & VIII. Quoad Epistolas Decretales primorum Pontificum summam hic referemus, quae de iis habent Schelstratius in parte 2. Antiquit. Illustr. Dissert. III. cap. 5. Petrus de Marca, & alii. Eorum antiquitatem videtur ostendere vetustas Collectoris, qui non sua sponte, sed rogatus ab octoginta Episcopis Opus illud aggressus est, & summo Hispaniae plausu in lucem edidit: quos intra solos Hispaniae terminos non mansisse testatur Opusculo contra nepotem cap. 54. Hincmarus Metropolitae Remensis: de libro collectarum Epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculphus Episcopus Moguntinus in hujusmodi, sicut & in Capitulis Regiis studiosus obtinuit, & istas regiones ex illo replere fecit. Circa finem saeculi Ecclesiae octavi, & initium noni floruit Riculphus Moguntinus Episcopus, & a tempore, quo Isidori Mercatoris Collectionem per Gallias divulgavit, Fidelium non minus quam Episcoporum veneratio erga Decretales Romanorum Pontificum Epistolas nata. Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis doctissimus lib. 3. de Concordia cap. 5. paragrapho 3. de tribus ultimis Capitularium libris loquens ait: Hos ex scriptis Ecclesiae Moguntiacensis in unum corpus compegit Benedictus Levita, jussu Auzarii ejus Ecclesiae Episcopi; eosque Lothario, Ludovico, & Carolo nobilissimis Regibus, filiis Ludovici Pii, inscripsit circa annum DCCCL. In iis libris passim e Cle-

perque exploratum habeatur: diversi plane generis esse eas quae Clementis nomine editae habentur, nemo non videt, cum in illis nulla sit de virginitate instituta narratio: quamobrem illas ab Epiphanio atque Hieronymo citatas, magno Ecclesiae damno periisse, dolendum est. Sed & mirandum, quomodo accidisse potuerit, ut Encyclicae illae per totius Orbis Ecclesias circumlatae ac circumlectae epistolae, quarum complura exscripta essent exemplaria, omnino perierint; & quae ad certas personas missae essent, manserint integræ & ilibatae: duae nimirum illae, quae ad Jacobum datae habentur, & quae ad Julium & Julianum est scripta, ac demum quarta ad Hierosolymitanos missa: quae autem reliqua est ad omnes Episcopos inscripta, aequae Encyclicae dici potest, non tamen ex illis, in quibus de virginitate intexta tractatio erat. Sed quod duae ex iis a Ruffino Aquileiensi translatae dicantur, valde dubito; nam Gennadius (d) de Ruffino agens, in cunctis a se e Graeco editis versionibus praefationem praepone- re consuevisse testatur: adeo ut quae sine prologo reperiuntur esse translata, non Ruffini, sed alterius esse opus, affirmet. Cujus autem fidei sint ac firmitatis quinque illae, quae ejusdem Clementis titulo no-

mentis, Anaclei, Pii, Evaristi, Fabiani, & ceterorum Pontificum... Epistolae, quamvis suppresso Auctorum nomine, auctoritas petitur: quod usurpatum etiam ab Auctoribus Additionum, quae libris Capitularium adjuncta sunt, &c. Tum Marca lib. 3. cap. 6. paragrapho 2. inquit: Eo deventum est, ut tantis nominibus veterum Pontificum cesserint una cum reliquis Episcopis etiam Gallicana Ecclesia Rectores, qui in Concilio Remensi ab Hugone & Roberto Regibus Francorum coacto, anno DCCCXCII. Anaclei, Julii, Damasi, & aliorum Pontificum Epistolas expendunt in causa Arnulphi, ac si in Canonum censum recepta essent. Quare Burchardus Vormatiensis Episcopus, cum novam Collectionem Canonum institueret, circa annum M X. eam ex saeculi sui sensu primorum Pontificum Epistolae auxilium: quibus & selectos ex Augustino, Hieronymo, Gregorio & Isidoro locos adjunxit. Eandem rationem secutus est Ivo Carnotensis in ea Collectione Canonum, quam ad Ecclesiam Gallicanam usum circa annum MC. publicavit, &c. Successit Gratianus, qui Decretorum Corpus nova quidem methodo adornavit, sed Collectionem tam Dionysii Exigui, quam Isidori & Ivonis in partes dissectam in unum corpus industria sua temperatum compegit, & aliquot legibus, constitutionibus novis Pontificum, & Conciliorum & Patrum locis amplificavit, circa annum MCL. In Scholiis publice recitatur, & quotidie perlegitur Gratiani Decretum, &c. Ex quibus patet, quanta Gallicanorum Praesulum consensione Decretales Epistolae receptae fuerint, donec anno MCL. publice in Scholis coeperint recitari; a quo tempore non solae Romanorum Pontificum Epistolae testimoniis illarum Decretalium abundarunt; sed etiam omnium Doctorum scripta ubique personarunt.

Hac in opinione Fideles fuere usque ad Constantian-

(d) Gennadius de vir. illust. c. 17.

notatæ habentur, in his non laboro: tu consule quæ tum ab aliis, tum vero a Francisco Turriano (a) locupletius sunt disputata: satis nobis visum, rem his paucis egisse.

(a) Turrianus ad ver- sus Magdeburg. lib. 2.
VII.
Non innitendum Apocryphis.

Sed mirati sumus, Ecclesiæ hostes omnem admovisse arietem, atque adeo laborasse, ut primas illas decretales epistolas Romanorum Pontificum fide minuerent, atque irritas prorsus redderent, perinde ac si his fundamentis tota Ecclesiæ ædificatio inniteretur, quibus convulsis, esset protinus collapsura. Absit ut Dei Ecclesia, columna & firmamentum veritatis, tanta veritatis testandæ labore inopia, ut, si ex illis petita probationes deessent, causa caderet; cum tam in his quæ spectant ad sincera dogmata statuenda, quam in iis quæ pertinent ad rectam disciplinam Ecclesiasticam declarandam, referta habeat locupletissima promptuaria probatissimæ veritatis, cujus nulla prorsus possit umquam de impostura esse suspicio. Quamobrem consulto quidem, cum agendum est nobis cum iis de Ecclesiasticis controversiis, ab earumdem epistolarum citatione interdum abstinemus, ne unis his armis indigere credamur, quorum acies ipsorum objectionibus retusa videri possit: cum ad faciendam vindictam in na-

Ab Hæreticis pri- mum impugnatur.

stantiensis Concilii tempora; tunc enim eorum auctoritatem infringere conatus est Joannes Wiclefus, qui palam professus est, Decretales Epistolas esse apocryphas; quod adeo graviter tulit Concilium Constantiense, ut sessione 8. inter alias propositiones Wiclefi damnarit hanc XXXVIII. *Decretales Epistola sunt apocrypha, & seducunt a Christi fide; & Clerici sunt stulti, qui student iis.* Post Wiclefum alii Hæretici hæc Decretalia impugnarunt, sed inventus Franciscus Turrianus, qui Magdeburgenses confutavit, & post Turrianum Severinus Binius; unde & jamdiu tomis Conciliorum inserta. Aliud porro est inquirere, an erroneis disciplinæ & fidei dogmatibus repletæ sint Decretales Epistolæ, an tantum ex aliorum testimoniis interpolatæ. Postremum dumtaxat amplexi sunt eruditiores Catholici, qui, cum de iis gravissima nostro seculo orta esset difficultas, num genuinæ sint, num supposititiæ, eas suppositionis arguendas ingenue judicarunt. *Marca lib. 7. cap. 20. paragrapho 2. Certum quidem est & omnino indubitatum ex sententiâ omnium Virorum eruditissimorum, ac Baronii quidem & Bellarmini Cardinalium, eas Epistolas veterum Pontificum, Clementis nimirum, Anteri, Evaresti, Telesphori, Callisti, Julii, Damasi, & in universum omnes illas, quæ tempora Siricii & Innocentii antecedunt, fabricatas fuisse ab hoc Isidoro, &c. Quæ sententia hoc nostro seculo vulgari.*

VI.
Tum ab Orthodoxis, & quibus fundamentis.

Rationes arguendi has Epistolas suppositionis attigit Petrus de Marca lib. 3. cap. 5. paragrapho I. Primo ob verborum sordes a secundi seculi, quo datæ dicuntur, elegantia & nitore alienas. Secundo ob styli similitudinem, & eundem scribendi characterem, qui in omnibus Epistolis occurrit; ita ut ab uno Auctore, non a diversis Pontificibus conscriptæ esse videantur. Tertio ex usu frequentissimo vulgatæ Scriptura-

tionibus & increpationes in populis (quod habet psalmus b) ex sanctæ Ecclesiæ armamentario validiora arma suppetant ac fortiora. Ipsa namque est turris (c) David, quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium; ubi inter alia armagladius ille (eiusdem David sententia d) æstimatur validior, quo aliquando usus esset etiam hostis. Sed ad scripta Clementis redeamus: quæ si nos diutius detinebunt, lector ignoscat.

Multi quidem nomine Clementis scripta fuisse supposita, nemo jure poterit dubitare. Nam ejus titulo insignita ferebatur disputatio, longo (ut ait S. Hieronymus e) sermone conscripta. quam Eusebius in tertio historiæ Ecclesiasticæ volumine coarguit; sunt enim hæc ejus (f) verba: *Jam vero quidam alia item opera, verbosa illa quidem & prolixa, heri prope & nudius tertius perinde quasi illius essent, introduxerunt; quæ quidem disputationes Petri & Apionis continent, quorum apud veteres nulla omnino fit mentio: nam puram illam & sinceram Apostolicæ Orthodoxæque doctrinæ notam minime retinent.* Hæc Eusebius. Porro ejus fingendi operis inde suppeditatum videri poterat argumentum, quod Apio Alexandrinus eodem plane tempore

rum versionis; unde fit, ut post Hieronymi ætatem effectas esse necesse sit. Quarto, quod & Hieronymo, qui Scriptorum Ecclesiasticorum Catalogum texuit, & Innocentio, Leoni, ceterisque Pontificibus, quorum germanæ Epistolæ ad nos pervenerunt, omnino fuerunt incognitæ, uti Dionysio Exiguo, qui dum Romæ magno studio & diligentia præteritorum Apostolicæ Sedis Præsulum Constituta colligebat tempore Justiniani Imp. a Siricio initium sumsit. Quinto, ex observatione Antonii Augustini Tarraconensis Archiepiscopi, qui in Notis ad Capitula Hadriani Papæ omnium primus annotavit: *Ipsa legum Imperatoriarum verba, & quæ sub Aviani nomine extant ad Codicem Theodosianum scholia, in illis Epistolis usurpata fuisse: quamvis Pontifices, quibus Epistola tribuuntur, duobus & tribus seculis Codicis Theodosiani editionem præcesserint.* Videri potest Antonius Augustinus in laudatis Notis cap. 7. & 8. & 16. & seqq. Sexto, quia Blondelli industria ab aliquot annis eo processerit, ut sententiæ & verba ipsa, ex quibus Epistolæ contextæ sunt, a quibus Auctoribus petita sunt, accuratissime demonstraverit in libro, qui inscribitur *Pseudo-Isidorus & Turrianus vapulantes*: quo in Opere sicut ejus criterium, quo Epistolas illas præcis Pontificibus abjudicat, laudandum; ita ei in eo suffragari non possum, inquit Marca, quod atrocioribus verbis Epistolas dilacerat: quæ e sententiis & verbis legum, Canonum antiquorum & Sanctorum Patrum, qui quarto seculo floruerunt, si pauca demas, concinnatas esse constat. Septimo, quod usque ad Hadriani primi tempora nullus Catholicorum Scriptorum, nullus Romanorum Pontificum, Synodorum nullæ testimonium aliquod ex hisce litteris adduxerint, quin immo Photius tempore Nicolai I. eas se se in Oriente nusquam vidisse testatus sit, cui licet earum auctoritatem admiserit, favere vide-

(b) Psal. 149.
(c) Gantic. 4.

(d) 1. Reg. 21.

VIII.
(e) Hier. de Scrip. Eccl. in Clem. (f) Euseb. hist. lib. 3. c. 32.
Nominem Clementis scripta.

CHRISTI
102.

CLEM. PAP.
10.

TRAIANI IMP.
3.

pore quo Philo (ut vidimus) legatus pro Alexandrinis Romam se contulit, ac sicut Philoni tunc Petrus innotuit, quo & familiarissime usus est, ita etiam ejus ad-versario Apioni notus fuerit: & quem constaret Judæorum fuisse infensissimum, hostem, quos scripto commentario male-dictis impetisset, & contumeliis adpersisset, cum Petro etiam Judæorum omnium spectatissimo fingeretur certamen iniisse. Nisi potius dicere velimus, de alio Apio-ne ea fuisse conficta, illo nimirum Plisto-nicensi, diverso ab illo Alexandrino, de quo superius prolixius actum est: illum nempe socium fuisse Simonis magi, & al-tercatum esse cum Petro, in libro deci-mo Recognitionum Clementis habetur ex-pressum. Sed missa istæ faciamus.

IX. Ab eodem Clemente scriptæ traduntur Constitutiones Apostolorum, quas non-ignoravit antiquitas: nam S. Athanasius (a) eas Doctrinam Apostolorum Clemen-tinam appellat, ea nimirum ex causa, quod sit operis ejus exordium: *Audite doctrinam sacram*, &c. Agnovit eas S. E-piphanius (b): usi sunt iisdem, qui his antiquiores atque recentiores in Ecclesia claruerunt celebres scriptores Ecclesiasti-ci; quorum seriem, qui pro eodem com-mentario scripserunt apologias, texue-runt; sed ita tamen, ut a nemine inter libros canonicos sint receptæ, sed inter *Ann. Eccl. Tom. II.*

apocrypha ab omnibus adnumeratæ. In illorum sane classem adleguntur ab Atha-nasio (c) & aliis: sed non sic quidem (quod de multis accidit) ut penitus impro-bentur: nam quæ de iis esset Patrum, sententia, Epiphanius (d) declarat his verbis, cum adversus Audianos agit: *Ceterum ad hoc afferunt falso iidem Au-diani Apostolorum Constitutionem* (eo enim nomine commentarium ipsum appel-lat) *quæ apud multos in ambiguo est, sed non reprobata. Omnis enim regularis or-do in ipsa habetur, & nihil a fide adul-teratum, neque a confessione, neque ab Ecclesiastica gubernatione & regula. At vero dictum a quo accipiunt de Paschate, prædicti male interpretantur, & per igno-rantiam aliter intelligunt, &c.* Hæc ipse. Verum sicut aliqua, quæ in eis sunt, hæ-retici sunt perperam interpretati; ita, etiam ab iisdem multa fuisse corrupta, canon (e) nomine Sextæ Synodi testari videtur. Aliqua insuper in eas ex Græ-corum fontibus effluxisse, mihi facile persuadeo; ut quod de jejuniis sabbati penitus interdicto in ipsis (f) habetur ex-pressum. Sane quidem haud alia scripta esse a Clemente Romano Pontifice, quam quæ Romanæ Ecclesiæ Petrus & Paulus Apostolorum principes tradidissent; aut eandem Ecclesiam aliam accepisse tradi-tionem ab ea, quam ex Apostolica insti-tutio-

(c) Athan. in Synopsi.

(d) Epiph. hær. 70.

(e) Sext. Synod. c. 2. apud Theod. Bals. (f) Const. Apost. lib. 5. c. ult. & lib. 7. c. 24.

C

tutio-

detur Hincmarus Metropolita Remensis, qui & ideo frequentius a literis Siricii Papæ initium duxit, & in testimoniis subsequentiis Siricio Pontificum hæsit. Octavo, ex Leone Papa IV. qui ante Nicolaum I. in Epistola ad Episcopos Angliæ, de his Decretalibus consultus reposuit, Sedem Apostolicam Decretalium regulas admit-tere: *id est* (inquit) *qui habentur apud nos simul cum illis in Canone: quibus autem in omnibus Ecclesiasticis utimur judiciis, sunt Canones, qui dicuntur Apostolorum, Nicanorum, Ancyranorum, Neocaesarensium, Gangrensiis, Antiochenisium, Laodicensium, Constantinopolitanorum, Ephesino-rum, Chalsedonensium, Sardicensium, Africanen-sium, Carthagenensium, & cum illis regula Pra-sulum Romanorum Silvestri, Siricii, Innocentii, Zozimi, Calestini, Leonis, Gelasii, Hilari, Sym-machi, Hormisdæ, Simplicii, & Gregorii junioris, isti omnino sunt, & per quos judicantur Epi-scopi, & per quos Episcopi simul judicantur.* Hæc circa annum DCCCL. Leo IV. ubi non Epistolas Decretales a Clemente, sed post statuta Silve-stri Papæ, a Siricio inchoat: *Etenim, inquit Petrus de Marca lib. 3. cap. 4. paragrapho 5. suppositiis antiquorum Pontificum Epistolis, quæ jam a sexaginta annis sub Isidori nomine confar-cinata, per Europam sparsa vulgabantur, locum inter Canones dare noluit.* Nono, ex Codice Vi-gilano, quem a Vigila Monacho anno DCCCLXXVI. compilatum tradit Garzias Loalsia in Præfatio-ne Conciliorum Hispaniæ, aitque, Epistolas De-cretales continere centum & unam, sed incipe-re a Damaso, & finire ad Gregorium I. De-cimo, ex veteri Codice Canonum Ecclesiæ Ro-manæ iterum edito Moguntiæ anno MDXXV. ut

adversus Lutherum Ecclesia eo se tueretur. Ha-bet titulus, hunc Codicem ex tribus vetustissimis exemplaribus transcriptum, & tamen solas Epi-stolas Decretales exhibet a Siricio usque ad Gre-gorium Magnum. Quæ a Turriano, aliisque, qui eas Epistolas, ut genuinas, agnoscunt, in medium afferuntur, levia sunt, & a Viris eruditissimis soluta. Quoad Au-ctorem, qui præfatas Epistolas fabricavit, ac prisca Pontificibus supposuit, Blondellus existi-mavit, harum mercium auctorem fuisse aliquem Episcopum Germano Francum, Caroli Magni Im-perio subditum, non vero Hispanum, sive Mo-nachum, sive Antistitem. Sed rationes quibus ni-titur, rem non evincunt. Morinus arbitratur, illarum Auctorem fuisse Isidorum quemdam ma-gni nominis Monachum, qui se peccatorem dice-re solet, & nomini suo hoc semper elogium adderet, quem Episcopi ad has Epistolas cuden-das impulerunt. Ex peccatore porro Mercatorem Scribas oscitantes fecisse conjicit Morinus. Alii hoc peccatoris elogium, servantes Isidoro, ipsum fuisse Episcopum suspicantur; quod solennis esset mos Sanctorum Episcoporum, ut se peccatores sub-scriberent. Ita conjicit Marca. Quare quisnam fuerit, & cujus Isidorus harum Epistolarum ar-tifex, incertum. Ad num. IX. & seqq. Constitutiones Apostolo-rum nomine inscriptas, & octo libris compre-hensas Carolus Bovius Ostunensis Episcopus anno MDLXIII. in lucem emisit e Græco in Latinum ser-monem a se translata, quas postea Turrianus Latine interpretatus est, & commentariis illustra-vit. Eas Labbeus in novissima Conciliorum edi-tione, Francisco Turriano interprete, ac libros 8. adju-

VII. Quis auctor Epistolarum Decretalium.

VIII. Constitutio-nes A-postolorum.

tutione eorum Pontifex confirmasset, par est existimare. At de jejuniis sabbati, primo Annalium tomo est fufius disputatum.

X. Rursum vero post octavum librum Apostolicarum Constitutionum, ab eodem Clemente appendicem esse additam titulo,

(a) Phot. *περι συνταξιων* de compositione rerum Ecclesiasticarum canones, Photius (a) tradit: sicque quod in codice Constitutionum Apostolicarum, quæ a Clemente dicerentur conscriptæ, iidem Apostolici canones essent appofiti, ab eodem auctore illos esse editos nonnulli existimarunt, cum alioqui complures codices absque Clementis titulo illos habeant. Inde fortasse accidit, ut absque Clementis nomine, Gelasii censura (b) liber canonum Apostolorum adnumeretur inter apocrypha. At licet in Græcis codicibus, eo modo quo diximus, titulus Clementis esset inscriptus: tamen, quod certa ratio ac perspicua demonstratio afferri non posset, eos ab ipsis Apostolis esse statutos, Dionysius Exiguus, summæ suorum temporum æstimationis vir, ut qui a doctissimo viro Cassiodoro (c) mirifice prædicetur, cum e Græco eos in Latinum verteret, rogatus non a Stephano Papa (ut opinatus est Sixtus d) sed (ut habet Cassiodorus e)

(c) Cassiod. *de divin. lect. c. 23.*

(d) Sixt. Biblioth. lib. 2.

(e) Cassiod. *ubi sup. c. 23.*

adiuncto textu Græco, exhibuit. Verum harum Constitutionum auctor non est Clemens Romanus, quia Eusebius, & Hieronymus libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, cum de scriptis S. Clementis agunt, unam dumtaxat illius ad Corinthios Epistolam recensent. Legatur Eusebius lib. 3. cap. 15. Præterea Humbertus Cardinalis Episcopus Sylvæcandidæ, Leonis IX. apud Constantinopolim Legatus, Nicetæ Pectorato Constitutionum Apostolicarum loca quædam contra Sabbati jejuniis obijcienti his verbis respondet: *Hoc asserere conaris ex apocryphis libris & canonibus pari sententia SS. Patrum repudiatis.* Et paulo post: *Unde nos quoque omne apocryphum abijcientes, dedignamur audire eorum fabulosas traditiones, quia non sunt ut lex Domini.* Citaverat autem Nicetæ quintum & septimum librum Ordinationum seu Constitutionum Apostolicarum. Ex qua Humberti responsione Lupus Vir doctissimus in parte 2. ad Canonem 2. Trullanum colligit, Constitutiones illas apocryphas esse, Sedis Apostolicæ, cujus Legationem Humbertus gerebat, fuisse sententiam. Addit Lupus: *Pariter Marco Epheso apud Xisum Senensem respondet Bessarion Metropolitæ Nicanus. Earum in Clemente Romano non meminit scriptus a S. Hieronymo Catalogus virorum illustrium, quinimo ut apocryphas abijcit in Romana sua Synodo S. Gelasius, ejusque judicium omnis semper Latina Ecclesia est secuta, nostris nominatim temporibus, D. Cardinalis Baronius, D. Cardinalis Bellarminus, D. Cardinalis Perronius, & Gabriel Albaspinus doctissimus Episcopus Ecclesiæ Aurelianensis, Quare bonas horas, quam illis vindicandis melius locare poterant Carolus Bovius, & Franciscus Turrianus, &c. Videndi etiam Schelstratius in parte 2. Antiquit. Illustr. Dissert. II. cap. 2. & Natalis Alexander, alique qui plura de his Constitutionibus habent.*

IX. Circumfertur etiam Collectio sub nomine Cle-

a Stephano Episcopo Salonitano, ejusmodi operi præposuit inscriptionem: *Incipiunt Ecclesiastica regula sanctorum Apostolorum, prolata per Clementem Ecclesiæ Romanæ Pontificem: quæ ex Græcis exemplaribus in ordine primo ponuntur: quibus quamprimum quidem consensum non præbuere facilem; & tamen postea quædam constituta Pontificum ex ipsis canonibus assumpta videntur.* Hæc Dionysius apud Cresconianam Collectionem: habet eadem verba idem auctor in ipsa epistola ad eundem Stephanum Episcopum Salonitanum scripta, quam editioni ipsorum canonum Apostolicorum præfixit: quæ hic descripsisse voluimus, ne quis adeo mireretur, si Gelasius, qui eadem ferme vixit ætate, eundem commentarium notet apocryphum: siquidem si in omnibus certum exploratumque esset, ea ipsa omnia ab Apostolis fuisse statuta, plane inter hagiographa, interque ipsos canonicos divinæ Scripturæ libros recensenda fuissent: quod inconsulte nimis fecisse reprehenditur Damascenus (f), dum recensendo libros canonicos, post librum Apocalypsis mox subdit: *Canones denique sanctorum Apostolorum per Clementem continuati.*

Quod ergo inter canonicos libros non sunt

(f) Damasc. *de fid. orthodox. lib. 4. c. 21.*

XI.

mentis, qui Apostolorum Canones numero LXXXV. in unum corpus collectos Fidelibus proposuisse perhibetur. Hæc Collectio inquit Marca lib. 3. cap. 2. num. v. anterior Synodo Nicæna, sed posterior videtur anno CCLVIII. Firmilianus Cæsareæ Episcopus iis usus non est ad probandam consuetudinem, quæ vigeat in Oriente, repudiandi Hæreticorum baptismi. Enim vero Firmilianus in Epistola ad Cyprianum contra Hæreticorum baptismum militans, consuetudinem a Stephano laudatam stylo acriori, quam oportebat Catholicum Episcopum, excepit: *Infamans Petrum & Paulum beatos Apostolos, quasi hoc ipsi traderint, qui in Epistolis suis Hæreticos execrati sunt, & ut eos evitemus, monuerunt.* Unde & postmodum: *Consuetudini Romanorum consuetudinem, sed veritatis opponimus: ab initio hoc tenentes quod a Christo & Apostolo traditum est.* Ubi solummodo respicit, quæ jam retulimus, ab Apostolo nimirum Paulo execratos fuisse Hæreticos, tanquam ab omnibus Catholicis evitandos; quæ sane multo fortius urgere non dubitasset Firmilianus, si Canones Apostolorum tunc extitissent, inter quos XLVI. *Episcopus vel Presbyter cum, qui vere habet baptismum, si de integro baptizaverit, vel si cum, qui ab impiis pollutus est, non baptizaverit, deponatur, ut qui irrideat mortem & Crucem Domini, & non discernat Sacerdotes a falsis Sacerdotibus.* Et Canon XLV. præcedens: *Episcopum vel Presbyterum, qui Hæreticorum baptismum vel sacrificium admiserit, deponi jubemus. Quæ est enim conventio Christi cum Belial? Vel quæ pars est Fidei cum Infideli?* Hos canones Apostolorum aperte Firmiliano faventes, si extitissent, cum anno CCLVI. aut CCLVII. Epistolam ad Cyprianum misit; locus erat allegandi supra: quod cum factum non sit, e silentio Firmiliani, inquit Marca, licet colligere, incognitos ea ætate Orientalibus fuisse Canones Apostolicos. Sed divinatus Parisiensis Archiepiscopus, inquit

Canonum Apostolorum antiquitas.

Baron. II. X.

(1) Athan. ex nona epist. & sup. in Synopsi. Canones Apostolorum quomodo apocryphi.

sunt adnumerati, ea ex parte, quod auctoritate careant ab Apostolis esse omnino sancitos, apocryphi dici meruerunt: quae etiam ratione S. Athanasius (a) ejusdem Clementis scripta inter apocrypha illa connumerat, quae ab antiquo Scripturarum canone essent aliena, postea vero recepta, ut Esther, Judith, Tobiae, & aliorum. Sic igitur ea ratione, quod cum Apostolorum nomine censerentur, non essent in canone librorum novi testamenti, merito sunt Apocryphorum censura signati: quod vero a sanctis Patribus privatim, & a sacris Synodis publice sunt recepti, merito authentici dici debent. Qua habita consideratione, Isidorus (non ille sanctus Episcopus Hispalensis, ut multi, nomine decepti, sunt opinati, sed ille dictus cognomento Mercator, ut suo loco dicemus) in praefatione suae Collectionis hanc habet: *Denique propter eorum auctoritatem ceteris Conciliis praeposimus canones qui dicuntur Apostolorum (licet a quibusdam apocryphi dicantur) quoniam plures eos recipiunt, & sancti Patres eorum sententias Synodali auctoritate roboravere, & inter canonicas posuere constitutiones.* Hanc Isidorus, quae descriptissima ex vetustissimo codice, nulli quidem (audacter dico) antiquitate secundo, quem penes nos habemus in nostra bibliotheca: quam esse veram germanamque lectionem, atque illi praestare, quae in Hispano codice habetur scripta, & a Gratiano (b) descripta quisque poterit facile judicare. Nam, quid est quod habetur? *Nec sancti Patres illis assensum praebuere, pro eo quod ab haereticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur?* Unde ista manifesta probatio, quod ab haereticis traditi fuerint? Quis unquam talia reperitur dixisse? Et *Ann. Eccl. Tom. II.*

(b) Dist. 16. c. 1.

X. Quo sensu Canones Apostolorum Apocryphi dicuntur.

Baron. n. XI. XII. & XIII.

quae conventio lucis ad tenebras, cum nihil in illis quinquaginta, nisi quod Catholicam Apostolicamque doctrinam, & sanctissimam morum disciplinam redeat, sit invenire? Et quomodo rursus non mendacissime dictum est, sanctos Patres non esse illis assensos, cum vix sit reperiri Catholicum scriptorem Ecclesiasticum, vel sacrum conventum Episcoporum, penes quem aliquis ex canonibus illis non inveniatur pari consensione probatus? Explosa igitur falsa Isidori lectione, illa prorsus verior atque probatior esse cognoscitur, quam idem Gratianus (c) paulo inferius ex legitimo atque germano textu reddidit.

(c) Dist. 16. c. 4.

At licet ea ex parte, qua diximus, iidem canones censeantur apocryphi, quod sit incertum ab ipsis Apostolis esse conscriptos (neque enim qui pro illis fortissimam scripsit defensionem Franciscus Turrianus (d) hoc contendit, quod ab Apostolis scripti fuerint, sed sine scripto traditos, a Clemente scriptorum memoria consignatos) tamen quod nonnisi ex traditione Apostolica eos manasse sanctissimi Patres exploratum haberent; ea de causa in primis factum est, ut, qui omnium disertissimi habentur Romani Pontifices, Innocentius, Leo, Gelasius, atque Gregorius, sic ex illis videantur petiisse auctoritatem, ut tamen Apostolorum nomine speciatim citare canones temperaverint; ut ex locis ab eodem auctore (e) collectis, quos brevitatis causa praetermittimus recensere, facile potest intelligi; quod & nos in Gregorio demonstramus, qui, scribens (f) ad Romanum Defensorem, dum admonet ne permittatur Episcopus cum mulieribus habitare, haec habet in fine: *Hoc tantummodo adjecto, ut (sicut canonica*

XII.

(d) Turrian. adversus Magdeburg. lib. 1. c. 2.

Canones Apostolici quomodo recepti.

(e) Idem cod. lib. 1. c. 23.

(f) Gregor. lib. 7. epist. 39.

C 2 uica

quit Schelstratius in parte 2. Antiquit. Illustr. Dissert. II. cap. 1. tunc fuisse pro parte Firmiliani collectos, ut contra Stephanum ad traditionem Apostolicam Petri & Pauli recurrentem, Orientalibus persuaderetur ex his canonibus aliam fuisse Apostolorum Constitutionem. Unde Baluzius V. C. qui prolixiorum Marcæ discursum in compendium redigit, ait: *Constituitur post Synodum Iconii ea de re habitam initum fuisse consilium edenda hujus Collectionis sub nomine Clementis & Apostolorum, ut Stephano Pontifici opponeretur Petri Apostoli auctoritas.*

Hos Canones ante Synodum Nicenam cognitos fuisse, liquet ex Constantino Imp. qui Epistola II. ad Eusebium & Antiochenos Episcopos citat canonem XIII. Item ex aliis plurimis, qui his Canonibus usi videntur, post quorum tempora tam in Oriente, quam in Occidente apud quosdam Catholicos praevaluisse, (varia tamen de eorum numero fortuna) licet colligere ex antiquissima Canonum Collectione, quae primum in Oriente a Graecis fuit confecta, & ante tempora Dionysii Exigui extitit. Unde quod Gelasius Papa in Romana septuaginta Episcoporum Synodo

posuit: *Liber Canonum Apostolorum apocryphus; commodo sensu venit intelligendum. Praeterquam enim quod haec verba non habeantur in Codice Justelli, dici potest, id a Papa Gelasio dictum, quia hi Canones non sunt ab Apostolis, sed ab aliis collecti. Recte Marca lib. 3. cap. 2. parag. 7. Varia sunt classes apocryphorum in Notitia Gelasii, ut observarunt Viri eruditi; cum non tantum fragmenta Haereticorum veniant in hunc sensum, sed etiam Opuscula Tractatorum, in quibus sunt naevi quidam. Nec alio exemplo indigemus, quam Eusebii Historia, quam apocryphis accenset Gelasius, cum tamen parum antea illam recipendam statuisset, quod nimirum velit hos Historiarum libros naevi quibusdam permixtos, licet, inquit, propter rerum notitiam singularem, qua ad instructionem pertinent, usquequaque non dicimus renuendos. Idem dicendum de Canonibus Apostolorum singulari quadam Ecclesiae primitivae doctrina referri, licet aliunde ob certos naevos inter apocrypha a Gelasio recensitis. Haec Schelstratius loco laudato, ex quo & sequentia exscribenda duximus.*

Neque ab antiquis, tam Graecis, quam Latinis

XI.

nica decrevit auctoritas) uxores, quas caste debent regere, non relinquunt. Quæ quidem ex Apostolico canone citata esse, nulli potest esse dubium, dum & summam illius canonis a Dionysio, qui eos in Latinum vertit, eidem præfixam, Gregorius recitavit. Est autem huiusmodi in Collectione Cresconiana, ubi singula a Dionysio posita verba descripta habentur: Ut Episcopus aut presbyter uxorem suam, quam debet caste regere, non relinquat: sequitur ibi canon sextus: Episcopus aut presbyter, &c. Eadem quoque ratione vetera sacra Concilia, sive œcumenica, sive provincialia, quorum catalogum idem qui supra auctor (a) suo intexuit commentario; cum eisdem Apostolicis canones citare, recensere, vel restituere, vel quoquo modo commemorare oportuit; potius ipsorum sententiam, quam verba, & generatim antiquitatis nomine, quam speciali attestatione canonum Apostolorum, descripserunt. At quid hoc, nisi (quod dictum est) nomen incertum, & ob id apocryphum, veritas autem & firmitas rei esset in omnibus explorata? Sane quidem, quicquid ex veneranda antiquitate in S. Dei Ecclesia ad posteros dimanavit, id non aliunde fluxisse, quam ex fontibus Apostolicis, Patres omnes, quorum summa fuit in Ecclesia cum sanctitate conjuncta eruditio, sæpius testati sunt; quorum sententias, cum de traditionibus

(a) Turr. adversus Magdeburg. lib. I. cap. 12. 13. 14.

nis Scriptoribus fuere rejecti, ut patet ex L. Canonibus ubique olim receptis, ut confirmat post Gelasium Collectio Dionysii Exigui a Baronio citati. Post Dionysium Cresconius, nescio cujus civitatis, in Africa Episcopus, qui in sua Collectione usque ad L. Canones Apostolorum enumerat, & ad titulos suos comprobandos adducit. Meminit & Anastasius Bibliothecarius Stephani Papæ IV. qui in Synodo Lateranensi anno DCCLXIX. statuit Actione IV.: Non amplius suscipiantur Apostolorum Canonum prolata per S. Clementem, nisi quinquaginta capita, qua suscipit sanctæ Dei Catholica Romana Ecclesia. Post Baronii mortem publicavit hoc Concilium Holstenius, & laudatam ex eo decisionem confirmat Humbertus Leonis IX. Legatus in responsione ad libellum Nicetæ Presbyteri & Monachi contra Latinos editum, Clementis librum, id est, Petri Apostoli itinerarium, & Apostolorum Canones numerant Patres inter apocrypha, exceptis L. capitulis, qua decreverunt orthodoxa fidei adjungenda. Et hæc quidem de Ecclesia Occidentali, quinquaginta Apostolorum Canones non improbande, sed demum per Pontifices & Synodos approbante, & ubique fore recipiente.

XII. LXXXV. Canones Apostolorum ab Orientalibus admisi.

At latius se se extendit Orientis Ecclesia in recipiendis Apostolorum Canonibus, quos LXXXV. omnium primus suæ L. titularum Collectioni inseruit Joannes Scholasticus, ut notat Justellus in Præfatione ad tomum 2. Bibliothecæ Juris Canonici, & idem Joannes Antiochenæ Ecclesiæ Presbyter ex ordine Scholasticorum, qui in Præfatione ait: Sancti Domini Discipuli & Apostoli octoginta quinque Canones Clementis opera edide-

Apostolicis egimus, superius recitavimus: ut non sit opus, in re tam solida firmaque, & certissime probata, diutius immorari.

Sed cum qui a Gelasio inter apocrypha recensiti sint canones Apostolici, a quibusdam vero qui post aliqua sæcula vivere, Romanis, Pontificibus probati videantur, & Concilii œcumenici testimonio rati firmique habeantur: quo modo id accipiendum sit, operæpretium est intelligere. Est igitur Leonis papæ Quarti epistola (b) ad Episcopos Britannia, in qua hæc inter alia leguntur: Quibus autem in omnibus Ecclesiasticis utimur iudiciis, sunt canones Apostolorum, aliter, qui dicuntur Apostolorum, Nicænorum, Ancyrænorum, &c. Testatur & Rhemensis (c) Episcopus, sanctam Romanam Ecclesiam Apostolicos canones custodire; eosdemque custodiendos esse, per Hadrianum Papam mandasse. Verum quod ad Hadrianum spectat, nihil huiusmodi ab eo statutum reperitur: sed auctor respectum habuisse videtur, quasi idem Pontifex receperit Sextam Synodum, ac ejus canones; in cujus canone secundo de octoginta-quinque Apostolorum canonibus recipiendis est constitutio promulgata; extat enim epistola Hadriani ad Tharsisium, ex qua fragmentum male citatur a Gratiano (d): non enim, ut ponit, dixerat Hadrianus: Sextam Synodum (e)

XIII. Num aliter quam Gelasius senserint posteriores Romani Pontifices.

(b) Dist. 20. c. 1.

(c) Hincmar. de var. eccl. c. 18.

(d) Dist. 16. c. 5.

(e) Ex Act. 2. Septimæ Synodi.

sun-

runt. Eos, post hanc Joannis Collectionem, recepit & probavit Synodus Trullana Canone II. & post eam Synodus generalis VII. quæ Actione I. consensit ex Bibliotheca Patriarchii Cpoleos tam Canonum SS. Apostolorum, quam SS. Synodorum libros in medium afferri: & Notarius venerabilis Patriarchii legit: Canon SS. Apostolorum quinquagesimus tertius: (nunc LII.) Si quis Presbyter eum, qui convertitur a peccato, non susceperit, sed abjecerit, deponatur, &c. Usque ad LXXVII. recenset Alexius Aristinus Ecclesiæ Constantinopolitanae Diaconus, quæ nunc primo publicata est in tomo 2. Bibliothecæ Juris Canonici, ubi post Aristinum subnectitur Epitome Canonum Symeonis Magistri & Logothetæ, in qua exhibentur Canones Apostolorum octoginta duo. Subnectitur & Synopsis Canonum Arsenii Monachi, qui ad cap. 4. subdit: SS. Apostolorum canonum LXXXV. & alios Apostolorum Canones passim exhibet, ut octoginta quinque Canones admisisse constet, quos & diu ante illos Collectores admisit Photius in Nomocanone, ad quem edita Præfatione scribit: Canones, qui SS. Apostolorum dicuntur, Clementis opera collecti LXXXV. Ex quibus videre licet, Orientales passim omnes LXXXV. canones admisisse, qui de facto post Decretum Gratiani jussu Gregorii XIII. editum, inveniuntur, uti & passim in omnibus Conciliorum editionibus. Plura Schelstratius laudatus, & Natalis Alexander, Dissert. XVII. Seculi primi Ecclesiæ. Videndus etiam Cotelierius in Notis ad Canones Apostolicos, quæ habentur in parte secunda Operum SS. Patrum, qui temporibus Apostolicis floruerunt, pag. 327.

sanctam recipio cum omnibus canonibus suis: sed ut habet germana versio Anastasii, in hunc modum, secundum ea quæ proposita fuerant a Tharasio: *Quare easdem sanctas sex Synodos suscipio cum omnibus regulis, quæ jure ac divinitus ab ipsis sunt promulgatæ.* Sed de canonibus Sextæ Synodi suo loco fusius agendum est: longiorem namque ea res exposcit indaginem. Sane hæc & alia, quæ de auctoritate canonum Apostolorum a recentioribus nonnullis scripta habentur, non sunt hujusmodi, ut his quæ a Gelasio vel aliis dicta superius recitavimus, contraria videantur. Nam ne sic quidem ab aliquo Romanorum Pontificum, vel Concilio œcumenico probantur iidem canones, ut vere sint Apostolorum, ac proinde in divinæ Scripturæ canonem inferendi: sed quod quæ in eis decreta esse noscuntur, ab omnibus æque recepta esse videantur. A qua quidem sententia minime Gelasius discrepat; quippe qui ex eis, quæ in illis habentur, sæpe videatur mutuatus testimonium & auctoritatem, ut ex compluribus locis a Turriano (a) collectis facile est pervidere. Quis enim non recipiat ut authenticos, quos a patribus, & sanctis Synodis noverit, esse in firmam auctoritatem acceptos, atque una cum aliis sacris canonibus simul in-textos?

XIV.

Sed jam de numero ipsorum agendum: nam Apostolicorum canonum nomine tam præclaro, ut honestissimo velamento, error irrepsisse cognoscitur: quod perspicue demonstrabimus. Scimus in primis Zephyrini (b) Papæ citari solitam epistolam de sexaginta vel septuaginta (duplex enim est lectio) sententiis, ab Apostolis & aliis quamplurimis Episcopis præfixis ac traditis, observandis. Certe quidem qui primus e Græco sermone canones Apostolicos in Latinum vertit, accuratissimus atque fidissimus interpret Dionysius, Græcus auctor, & inter Latinos magna cum laude diu versatus, quinquaginta tantum reperit: quamobrem opinati sunt nonnulli, sexaginta illas sententias, quinquaginta iis canonibus a Dionysio translatis contineri. Sed quicquid sit, quinquaginta tantum canones, eosdemque a Dionysio in Latinum translatos, novit antiquitas, qui in nova editione quadragintanovem numero continentur, ita ut ultimus habeatur ille quo agitur de trina in baptisinate mersione. Equidem qui his supersunt usque ad numerum octogessimumquintum, quos habet canon ille qui dicitur Sextæ Synodi, postea emanarunt.

XV.

(c) Theod. Bal. in Nomoc. Canones adulterini appositi.

Magnam vero imposturæ faciunt suspicionem tum canon ille sexagesimus quintus, qui apud Theodorum (c) est sexagesimus sextus, tum qui de libris canonicis omnium postremus habetur. Priori e-

nim cum excommunicatione plectendus statuatur laicus, & depositione clericus, qui sabbato jejunaverint; quomodo, quæso tot tamque disertos antiquos patres, qui de jejunio sabbati instituerunt disputationem, canon ille præterit, ut a nemine citatus reperiat? Vel quonam pacto, obsecro (quod & superius diximus) Romana Ecclesia contra omnium Apostolorum canonem sabbati jejunium suscepisset, vel eorum Episcopus Clemens id fieri permisisset, qui quod statuissent Apostoli & ipse scripsisset, perquam optime sciret? Vel quomodo ex traditione Petri & Pauli, Apostolorum principum, ejusmodi diei sabbati jejunii sibi vindicare est solita eadem Ecclesia observantiam, quam Apostolorum canonem penitus adversari nosset? Sed de jejunio sabbati satis superque superius primo tomo. Rursum vero quod ad novissimum illum canonem spectat, quo libri canonici recensentur: ecquis unquam antiquorum Latinorum atque Græcorum adnumerare inter canonicos libros præsumisset Apocalypsim, quam scisset in Apostolorum canone prætermisam, qui vel saltem causam aliquam ejusmodi silentii non adduxisset? certe quidem, sancto Hieronymo auctore, superius demonstratum est, a Latinis omnibus & antiquioribus Græcis æque fuisse receptam. Vel quid est, quod cum de his frequens inter patres oborta sit controversia, nemo penitus reperiat qui ejusmodi Apostolorum canonis vel saltem obiter meminere?

At omnino inutilis & inanis est tergiversatio illa, quod cum Joannes novissime omnium scripserit, nimirum Domitiani tempore, quo cæteros Apostolos jam ex hac vita migrasse ferunt, illos latuerit liber Apocalypsis, sicque nulla ab illis de eo facta sit mentio. Certe hac ratione, nec ejusdem Joannis Evangelii, quod post Apocalypsim, vel eodem ferme tempore scriptum fuit, eosdem oportuit meminisse; sicut nec aliquarum canonicarum epistolarum, quas novissime ab earum auctoribus fuisse scriptas ostendimus. Sed quoniam ea a Clemente oportuit esse addita, nulla subest ratio ut Clementem Romanum Pontificem latuerit Apocalypsis. At quis non videat hæc esse facta ex sententia posteriorum Græcorum, a quibus Apocalypsim non esse receptam, tum Hieronymi auctoritate, tum etiam exemplis compluribus demonstravimus? verum de his plura superius. Quod item ad eundem spurium canonem spectat, taceo in præsentiarum dicere de sacris libris veteris Testamenti, ut Esdræ, Judith, Tobix, Sapientix, & Ecclesiastici, qui omnes in eo canone omittuntur. Cæterum quis æquo animo ferat, ut eodem canone inter canonicos libros, octo libri

XVI.

Canon de libris canonicis suppositus.

libri Constitutionum Clementis, & duæ ejus epistolæ recensitæ habeantur? Quis unquam tam Græcorum quam Latinorum scriptorū, aut quænam ex sacris Synodis, tam in Oriente quam in Occidente antiquitus celebratis, quæ texuerunt catalogum canonicorum librorum, inter eos adnumeravit Constitutiones Clementis? Noverunt eas quidem, & complures easdem sunt venerati, sed nequaquam ejus æstimationis esse quisquam illorum putavit, ut inter canonicas eas scripturas adnumeraret. Præterissent ne, si Apostolorum hoc monuisset auctoritas, & Clementis universalis Ecclesiæ Episcopi chirographum consignasset? At qui nomine

(a) Sext.
Synod. c. 2.

XVII.
Canones
Apost. qui
authentici.

His igitur de auctoritate & numero canonum Apostolicorum discussis, illi tantum nobis ex Apostolicis fontibus canones fluxisse jure videri possunt, qui vel a Patribus inter alios sacros Conciliorum canones sint recepti, vel Romanorum Pontificum auctoritate firmati, aut in communem usum Ecclesiasticæ disciplinæ transiisse noscuntur. Quæ enim ab Apostolis tradita essent, & ad posteros temporum successione dilapsa, ea summorum Pontificum auctoritate, Conciliorum decretis, & universalis Ecclesiæ consuetudine roborata ac penitus stabilita esse, ut nefas sit his adversari, quis poterit dubitare? His includi quinquaginta illa capitula a Dionysio e Græco translata, certissimum est. Alia superaddita, duobus illis exceptis, sic aliis in locis posita esse noscuntur, ut in dubium æque revocari possit, an inde accepta fuerint, vel in ea translata. Sed utcumque acciderit: quod sancta Ecclesia ea probasse noscatur, sive quod ab Apostolis fuerint instituta, sive quod Conciliorum decretis fuerint confirmata, merito jureque authentica habeantur.

XVIII. Cæterum quod pertinet ad Apostolos (ne & hoc dicere prætermittamus) consuevisse ipsos ob ortas controversias communi consensu atque consensu statutis quibusdam regulis definire: quæ facta sunt Hierosolymis (b), cum de legalium usu agitata est controversia, satis aperte significant; sed de his superius actum est fusius. Sane quidem non tantum de legalibus actum esse in eo Hierosolymorum conventu, sed & de aliis rebus ad Ecclesiæ regimen pertinentibus Apostolos per dies quindecim pertractasse, appendix ad epistolam Apostolorum apud Clementem (c) his verbis declarat: *Atque epistolam quidem misimus: nos vero per aliquot dies*

(c) Clem.
Constit. lib.
6. c. 12.

mansimus Hierosolymis, simul deliberantes, quæ ad communem utilitatem & ad corrigendas res pertinebant. At Sophronius (d) tunc eos canones putavit fuisse statutos, cum Paulus Hierosolymam veniens (ut ipse scribit ad Galatas e) mansit apud Petrum diebus quindecim: quod nobis haudquaquam probatur: nondum enim primo illo Ecclesiæ ortu eas obortas esse causas apparet, ut necesse fuerit tot sanctis legibus opportunitati Ecclesiæ consulere, cum liqueat, Apostolos, non nisi novis emergentibus causis, novas regulas instituisse.

(d) Sophr.
hom. de
agon. Pe-
tri & Pau-
li.

(e) Galat.
1.

Tradunt alii, Antiochiæ ab Apostolis, ad sedandas controversias illic exortas, habitam esse Synodum; idque auctoritate Pamphili martiris, cujus fragmenta recitat Turrianus (f), sibi vendicant; qui & canones illos in compendium redactos recenset. Certe quidem Innocentius Romanus Pontifex, in epistola (g) ad Alexandrum Episcopum Antiochenum, ejusmodi Synodi Apostolicæ meminisse videtur, his verbis agens de Ecclesia Antiochena: *Ubi (inquit) & nomen accepit religio Christiana, & quæ conventum Apostolorum apud se celeberrimum meruit: quæque Urbis Romæ sedi non cederet, nisi quod illa per transitum meruit, ista apud se susceptum consummatumque gaudet.* Hæc ipse. Sed quinam hi canones fuerint, ab eodem auctore summariim descriptos hic intexere, haud erit otiosum. Est enim canon primus ordine; ut credentes in Dominum Jesum, quos illius temporis homines (ut habent Acta h) appellabant Discipulos, dicerentur Christiani. Secundus, ne baptizatus, Judaico more circumcideretur. Tertius, ut omni nationi ad Ecclesiam aditus pateret, nec quisquam a Christiana religione excluderetur. Quartus, de evitanda avaritia, & quæstibus iniquis. Huic junctus est canon quintus ordine, de vitio gulæ coercendo, curiositateque vitanda ludorum, qui in theatris exhiberi soliti essent, deque abstinendo a juramento. Sextus ordine, de vitanda scurrilitate & moribus Gentium.

XIX.
Synodus
Antioche-
na Apo-
stolorum.
(f) Turri-
advers.
Magde-
burg. lib.
1. c. 25.
(g) Innoc.
epist. 18.

(h) Act. 11.

Quæ omnia quod desiderari videantur in canonibus Apostolicis, ea videtur esse causa, ob quam recensita habeantur in Constitutionibus (i) ejusdem Clementis, illo excepto, qui septimus ponitur ordine, ex Græco in hæc verba redditus: *Ne decipiantur salvati ob idola: sed pingant ex opposito divinam humanamque manufactam, impermixtam effigiem Dei veri ac Salvatoris nostri Jesu Christi, ipsiusque servorum, contra idola & Judæos. Neque errent in idolis, neque similes fiant Judæis.* Hucusque verba canonis. At ne imposturam suspiceris, habes hunc ipsum canonem citatum in Concilio Nicæno secundo (k) a Gregorio Pessinuntis Epi-

XX.

(i) Clem.
Constit.
lib. 7. c. 25.
Canon de
Sacris
Imagini-
bus.

(k) Concil.
Nicæn.
Att. 1.

CHRISTI
102.

CLEM. PAP.
10.

TRAIANI IMP.
3.

scopo in hæc verba in epitomen redactum: *In Antiochena Synodo sanctorum Apostolorum dictum est, Salvatos non debere amplius ob idola aberrare, sed certandum esse ante iconem Dei hominisque Jesu Christi Domini nostri.* Hæc ibi concise & perperam translata, ut ex Græca editione, quam idem qui supra describit auctor, perfacile colligi potest. Fuisse quidem in ipsa primitiva Ecclesia, tempore Apostolorum, cultum venerabilium imaginum, superius tomo primo demonstravimus. Ultimus vero ille recensetur canon, de non admittendo Judaicorum delectu ciborum. Sed hæc hæctenus de Synodo Antiochena, & canonibus Apostolorum.

Inter alia scriptorum ejusdem Clementis monumenta recensentur Circuitus Petri; qui ab aliis interdum, *Itinerarium Clementis*; ac rursus, *Recognitionum Clementis* nomine libri illi decem sunt appellati. Re vera a Clemente ejus argumenti libros esse conscriptos, nulla fuit apud antiquos dubitatio; sed eos, adhuc ipso Clemente vivente, ab Ebionæis hæreticis fuisse depravatos, S. Epiphanius (a) testatur sic dicens: *Utuntur (Ebionæi scilicet) & aliis libris, nimirum Circuituibus Petri appellatis, per Clementem scriptis, multa corrumpentes in ipsis, & pauca vera relinquentes, veluti ipse Clemens per omnia redarguit in epistolis, quas scripsit, Encyclicis; & paulo post: Itaque in Circuituibus in totum se ipsos transfulerunt, mentientes contra Petrum multis modis, quasi ipse quotidie se in aquam merserit purificationis gratia, ut ipsi faciunt; ab animatis item & a carnibus ipsum abstinuisse, & ab omni edulio ex carnibus facto dicunt, veluti etiam ipsi faciunt &c.* Ab Eunomianis quoque eisdem esse corruptos, Ruffinus (b) affirmat.

Merito igitur jureque Gelasius in Romano Concilio recensuit eundem commentarium inter apocrypha: *Itinerarium*, inquit, *nomine Petri Apostoli, quod appellatur, S. Clementis libri decem, apocryphum*: citantur iidem libri, ut a Beda (c) nomine historiarum Clementis, quod fortasse exhorrent lectores nomen apocryphum, prout fecisse visus est qui Recognitionum nomen indidit; translatis enim eodem titulo habentur a Ruffino Aquileiensi, ut ipse in præfatione illis præfixa, a se scripta ad Gaudentium, profiteretur: de quo non est qui dubitare debeat, cum Gennadius (d) hoc ipsum de Ruffino testetur. Feruntur eorumdem librorum Epitomæ, sed quæ interdum aliquid habeant amplius ab his quæ in ipsis Recognitionum libris narrantur. Verum eodem utique nomine iidem censerentur: nam Recognitionum duo fuisse vo-

lumina, in aliquibus inter se diversa, idem Ruffinus in sua ad Gaudentium præfatione testatur. Sed quam habet appendicem de ipsius Clementis martyrio, esse alterius qui ea ex Actis passionis ejus mutuatus est, manifeste satis apparet. Temperasse quidem Patres ab eorumdem librorum usu, nemo est qui antiquorum libris assuetus non intelligat. Clemens Alexandrinus aliquando & Origenes interdum eos citasse reperiuntur: de aliis vero neminem facile puto testimonium reperire, vel raro admodum. Quamobrem consultius nobis visum, ab iisdem in nostris Annalibus abstinere; insulsis enim fabulis eisdem esse refertos, prudentes omnes, qui eos accurate perlegerint, puto cognoscent.

Traditio est insuper, Clementem Romanum Pontificem, quem acceperat a S. Petro ritum offerendi sacrificium, Missam nempe ipsam, Romanæ Ecclesiæ scriptis consignatum reliquisse; cui quidem traditioni Proclus (e) adstipulatur his verbis: *Multi quidem, & alii divini pastores, qui Apostolis successerunt, ac Ecclesiæ rectores, sacrorum illius divinæ Missæ mysteriorum rationem explicantes, scriptis mandata Ecclesiæ tradiderunt. In quibus primi & clarissimi sunt beatus Clemens, summi illius Apostolorum principis discipulus & successor: qui sacrosancta illa mysteria, a sanctis Apostolis sibi revelata, in lucem edidit.* Hæc de Clemente Proclus Episcopus Constantinopolitanus; cui & alii Græcorum, qui de sacris ritibus commentarios scripsere, pariter assenserunt: licet nonnulli putarint, per Liturgiam Clementis, intelligi quæ de eodem sacratissimo sacrificio ab eodem scripta habentur in Constitutionum (f) libris septimo & octavo. Cæterum quæ Latinis, universæque Occidentali Ecclesiæ præscripta est sacræ Missæ forma, quibusdam exceptis quæ sunt addita vel mutata, non tantum ab ipso Clemente, sed ab ipso Apostolorum principe Petro sibi vendicat antiqua traditio; cum ejus institutionis nullum aliud sit principium & originem demonstrare. At de scriptis Clementis jam satis. Fuisse quidem Clementem omni scientia egregie imbutum, cum alii, tum sanctus Eucherius (g) ejusmodi de eo scripto elogio declaravit, sic dicens: *Clemens vestra profapia Senatorum, atque ex stirpe Cæsarium, omni scientia refertus, omniumque liberalium artium peritissimus ad hanc justorum viam transit, itaque etiam in ea excellenter effloruit, ut principi quoque Apostolorum successor extiterit.*

Clemente igitur martyrio vita functo, cessasse Episcopatum ejus diebus viginti uno amplius, habet liber qui dicitur Damasi de Romanis Pontificibus. Verum si successoris electio Romæ (ut creditur)

XXIII.
Missæ Clementis.

(e) Habetur editus to. 4. Biblioth. sanct.

(f) Clem. constit. lib. 7. c. 25. 26. 27. & lib. 8. cap. 15. cum. seq.

(g) Eucher. epist. ad Valer.

XXIV.
Tempus vacationis sedis.

XXI.
Clementis itinerarium.

(a) Epiph. hæres. 30.

(b) Ruffin. in præfat. ad Gaud.

XXII.
Recognitionum libri impro-
bati.
(c) Beda de rat. temp. c. 3. & in Act. c. 5.

(d) Gennad. de Script. Eccles. & de vir. illustr. c. 17.

fa-

CHRISTI
102.CLEM. PAP.
10.TRAIANI IMP.
3.

facta est, longiori tempore sedem vacasse, dicendum est: ante enim quam Chersoneso trans Pontum posita de Clementis martyrio certum nuncium Romam deferri posset, ut de successore eligendo possent haberi comitia; complures alios dies, immo & menses, ante electionem ejus qui in locum ipsius subrogandus esset, interlapsos, quisque sibi facile persuadet: revera autem cessasse sedem Pontificiam usque ad mensem Aprilis anni sequentis, quæ dicturi sumus in Anacleto facile declarabunt.

XXV.
Persecutio
perseverat.

Ceterum nequaquam morte Clementis persecutio in Christianos excitata quievit: nam cum alii martyres, tum successor Clementis Anacletus sub ejusdem Traiani Imperio (ut suo loco dicemus) martyrio coronati sunt. Licet enim Traianus bellicus, quæ adversus barbaros parabat, evocaretur ab Urbe; qui tamen præferendam urbanam gerebant (quod moris sit, magistratus gerentes obsecundare animis Principum) haud segniter rem gesserunt. In reliquis autem, quod ad politicum regimen spectat, hoc præsertim anno, quo

idem Imperator consulatum tertium gessit, adeo se æquum præbuit, ut (quod scribit Plinius *a*) abiturus e Consulatu, ^{(a) Plinius Paneg.} jurarit, nihil se contra legem fecisse: quippe qui licet Christianos sit iniquissime persecutus, tamen quod legibus Romanorum peregrina religio veteretur, in Christianos lege agere, qui non tantum peregrinam, sed & novam superinducerent, qui & ipsos Romanorum deos detestarentur, sanctum piisque censeret. Hoc item ipso anno, cum Traianus tertium gereret Consulatum, & quartum Consul jam designatus esset, mense Octobri allectos sequentis anni designat Consules C. Plinium Juniores, & Cornutum Tertullum ejus collegam: hæc ex ejusdem Plinii Panegyrico, de quo pluribus anno sequenti. Delegit hos Traianus prudentissimos viros, quos Consularibus honoribus exornaret. Qualisnam Plinius esset, manifestum omnibus erat; & de Cornuto Tertullo ipsius Plinii consule testimonium in epistola, quam de eo ad Pontium scripsit (*b*).

^(b) Plinius lib. 5. ep. 15.JESU CHRISTI
ANNUS
103.ANACLETI PAP.
ANNUS
1.TRAIANI IMP.
ANNUS
4.I.
Plinii consulatus
qualis.

Sequitur annus Domini centesimus tertius, quo Traianus Imper. quartum gessit Consulatum una cum Sex. Articuleio, aliter Aurunculeio: sic eum nominat Spartianus in Hadriano. Meminit Plinius (*c*) de quarto Consulatu Traiani mox post

leio, aliter Aurunculeio: sic eum nominat Spartianus in Hadriano. Meminit Plinius (*c*) de quarto Consulatu Traiani mox post

^(c) Plinius in Paneg. dist. in suo Consul.

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5594.

Anno Urbis 854. ☉ 26. C. ☽ 7. P. 4. April. Indict. 14.

Olymp. JESU CHRISTI 101. secund. Baronium 103.

220. an. I. EVARISTI PAPÆ 7.

A. C. 101.

TRAIANI IMP. 4.

[1] AD num. I. Coss. Traianus Aug. IV. & Sex. Articuleius Patus.

Suntus hic a Traiano consulatus juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, ob quin-

I.
Consules.
II.
Quinquennialis Imperii Proconsularis Traiani.

[1] Coss. Traianus Aug. IV. & Sex. Articuleius Patus. Lapidis apud Gruterum pag. XXXV. 2. DED. KAL. MART.

M. ULPIO. TRAIANO. IIII.
SEX. ARTICULEIO. PAETO
COS.

Ibidem pag. CCXLVI. 6.

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. F.
NERVA. TRAIANUS GERMANICUS
DACICUS. PONT. MAX. TRIB. POT.
IIII. COS. IV. VICTO. DECEBALO.

At Norisius in Epistola consulari hanc inscriptionem falsi coarguit; quod victoriam Dacicam ad IV. Traiani Tribuniciam Potestatem referat; quare eum vide, & de Epochis Syro-Maced. Dissert. III. cap. VII. §. 11. Item Gruter. pag. CXCVIII. 3. 4. jungit cum TR. POT. V. COS. IV. item nummi cum eadem TR. POT. V. COS. IV.

Saxum vetus inter Donianas inscriptiones cl. II. n. 167. pag. 104. CAES. TRAIANO. N. IIII. COS. Figlina apud Frabretum pag. 501. n. 69. EXPGOGMCAEN PAT COS. Hujus siglas interpretatur Fabrettus de Traiani & Articuleii Pati consulatu. Eadem figlina cum iisdem siglis extat nunc in ædibus Capitolinis. Spartianus in Hadriano cap. III. Quasuram gessit (Hadrianus) Traiano quater & Aurunculeio (sed reponere Articuleio) coss. Fasti Idatiani, & Vindebonenses: Traiano IV. & Pato. Prosperi Chronicon: Traiano IV. & Frontone.

Suffecti consules hoc anno a Panvinio & Almeloventio putantur, ex Kal. Martiis, Cornelius Scipio Orfitus; ex Kal. Maiis, Babius Macer, & M. Valerius Paulinus: ex Kal. Juliis, Rubrius Gallus, & Q. Calius Hispano. De Gallo & ejus collega Plinius lib. IV. epist. IX. & Ulpianus Digestorum lib. XI. tit. XXVI.

CHRISTI
103.

ANACLETI PAP.
I.

TRAIANI IMP.
4.

post tertium subsecuto : quem cum gerere recusaret, Senatus rogavit, immo & iussit ; sunt enim hæc Plinii verba : *Quo iussus Senatus, ut susciperes quartum Consulatum, & rogavit, & iussit* : Quo item anno (ut nuper in fine anni superioris est dictum) C. Plinius Junior & Cornutus Tertullus honorarium Consulatum gesserunt, designati anno superiori atque allesti. Certe quidem eundem C. Plinium & collegam Cornutum Tertullum, non ordinarium, sed allestum Consulatum hoc anno gessisse, argumento sunt quæ idem Plinius ait in Panegyrico pro gratiarum actione Traiano dicto, superiori anno, cum tertium Consul esse : ut inter alia dum ait : *Ergo non alia nos pagina, quam te Consulem accipiet ; & nostra quoque nomina addentur Fastis, quibus ipse perscriberis* : significans nimirum, ipso Traiano hoc anno quartum Consule, addendum quoque Fastis tam suum quam collegæ nomen : eodem sane modo, quo de Frontone oratore ab Augusto suffecto Consule creato Aufonius scribit, quærendum fuisse quibus Consulibus gesserit Consulatum : ea nempe ratione, quod Consules ordinarii nomen darent anno ; suffecti vero sic adderetur Fastis honoris causa, ut *Ann. Eccl. Tom.II.*

sub ordinariis Consulibus honorarium dicerentur gerere Consulatum. Sed de his alias : hæc autem pro certa ratione temporum consignanda breviter attigisse volumus, quod magni interest ex Consulatu Plinii pariter intelligere, quando idem Proconsulem egerit in provincia.

Hoc eodem anno, tertia die mensis Aprilis, Anacletus natione Græcus, patre Antiocho, creatur Christianæ religionis summus Pontifex, seditque (ut habet liber de Romanis Pontificibus, ac pariter indices Vaticanæ) annos novem, menses tres, & dies decem : ex die nempe obitus ejus, qui ponitur decimustertius Julii, dies pariter ordinationis ejus facile colligi posse videtur, habita simul ratione annorum sedis ipsius. Ceterum quod eodem textu ab his diversa penitus chronologia designetur per Consules ab alio aliquo superadditos : ut hæc confutata cognoscas, consule quæ superius primo tomo Annalium in ipso limine successionis Romanorum Pontificum, nempe in Lino Petri successore, sunt dicta.

Quod vero ad res externas seu profanas pertinet : in hunc usque annum Traianum Romæ commoratum esse, ex his quæ habet idem Plinius in Panegyrico, D. fa-

II.
Anacletus
Papa creatur.

III.

Quinquennalia nempe Imperii Proconsularis. Card. Norisius in Epist. Consul. pag.62. ex eo quod Traianus quartum istum Consulatum sibi delatum recusavit, ac vix tandem Senatus precibus exoratus admiserit, ut testatur Plinius in Panegyrico, infert : *Traianus ergo reg. las. de Quinquennialibus in Consulari prætexta celebrandis ignoravit*. At cum anno præcedenti Consulatus iste Traiano a Senatu oblati fuerit, in annum scilicet, quo Imperatores eam dignitatem suscipere soliti erant, manifestissimum est Plinium regulis meis non refragari, sed suffragari ; quæ post Orationem Themistii de Consulatu Saturnini in lucem editam, non videntur in dubium revocari debere. Occasione horum solennium renovata memoria beneficii in Ægyptios a Traiano collati, dum præcedentibus annis Nilus Ægyptum non fecundaret. Plinius enim in Panegyrico anno præcedenti Traiano dicto cap.31. ait : *Refudimus Nilo suas copias, recepit frumenta qua miserat, deportatasque messes revexit*. Hinc cusus hoc anno Traiani Nummus, qui extat apud Mediobarbum pag.150. in cujus postica habetur : P. M. TR. P.III. IMP. II. COS. III. NILUS. Repræsentatur in ea Nili simulacrum. Consulatum quartum Traianus hoc anno inivit. Quare annis præcedentibus Traianus frumentum in Ægyptum misit, illaque providentia in Quinquennialibus, ut moris erat, rursus laudata prædicataque. Cujus moris passim exempla occurrunt.

Consulatum præsentis anno consignavit, ex quo & male deduxit, Plinium anno sequenti Proconsulem in Bithyniam missum.

Ad num.II. In Chronico Damasi legitur : *Anacletus annis duodecim, mensibus decem, diebus tribus. Fuit temporibus Domitiani a Consuli us Domitiano X. & Sabino, usque Domitiano XVII. & Clemente*. Successerat itaque Cleto anno Christi octogesimo tertio, quo Domitianus IX. & Rufus II. Consules fuere. In Chronico enim Damasi Pontificatus successoris inchoatur a Consulibus, qui post mortem decessoris annum aperuere. Ejus autem obitus contigit anno Christi nonagesimo quinto, quo Domitianus XVII. & Clemens Consulatum gessere. Colitur Anacletus decimo tertio die Julii. Sed is dies ad aliquam ejus Translationem referendus, ut de aliis veteribus Pontificibus existimandum esse jam diximus. Non desunt viri doctissimi, qui Cletum & Anacletum non distinguunt, & unum eundemque esse affirmant. Verum in re incerta a communi opinione non discedam Anacleto successit Evaristus juxta idem Damasi Chronicon.

Circumferuntur Anacleti Epistolæ Decretales tres ; quas Eruditi supposititias judicant. Prima est ad omnes Episcopos & Fideles, sed consultata est tam ex locis Scripturæ, quam ex Clementis ad Jacobum epistolis, uti ex Rufini, Damasi, aliorumque auctoritatibus. Secunda est ad Episcopos Italiæ, in qua sunt testimonia ex Augustino, Idacio, Gregorio Magno depromta. Tertia ad omnes Episcopos, agitque de Patriarchis, quorum nomen hoc & sequenti seculo ignotum ; denique habet testimonium ex Concilio Romano sub Gelasio, & ex aliis posterioribus Patribus.

Ad num.III. Traianus duas adversus Dacos expeditiones suscepit, quæ in Columna Traiana repræ-

IV.
Anacleti.
Papa obitus.

V.
Anacleti.
Decretales.

Baron.an.
112.n.1.

VI.
Duas adversus
Dacos expeditiones.
Traianus suscepit.

III.

Quo anno Plinius Panegyricum suum non hoc anno, ut putavit Baronius, sed præcedenti recitavit, idque ineunte Septembri, cum Consulatum suum suffectum auspiciatus est, ex lib.3. epist.XIII. & XVII. Quod eo magis dicendum, quod certum est, tunc Traianum quartum Consulatum non gessisse. Quare perperam Baronius Plinii

CHRISTE
103.ANACLETI PAP.
I.TRAIANI IMP.
4.

facile potest intelligi: hujus quoque anni exordio Urbe profectum esse adversus Decebalum Regem Dacorum, tum ex his (a) Dio in Traiano. quæ scribit Dio (a), tum aliis antiquis monumentis, satis perspicue demonstratur. Antehac Urbe non recessisse, sæpe citatus Plinii Panegyricus fidem facit. Prima igitur hæc profectio fuit adversus Decebalum Regem: nam (ut vidimus supra, anno secundo sui imperii Romam se contulit: *ubi tantisper (inquit Dio) commoratus est, dum expeditionem in Dacos paravit, nempe toto tertio suo Consulatu; quarto vero nempe hoc anno, cum exercitu profectus, cum hoste conflavit, quem obtinuit ingenti edita cæde. Tunc, cum*

Decebalus victus.

IV.

IMP. CÆSAR. DIVI. NERVÆ. F. NERVA. TRAIANUS AUGUSTUS. GERMANICUS. DACICUS. PONTIF. MAXIMUS. TRIB. POT. III. COS. IV. VICTO. DECEBALO

Difficillimi belli res præclarissime gestæ vix apud unum Dionem brevi compendio perstrictæ inveniuntur: quamobrem multa esse silentio involuta, omnes existimant; sed quæ apud nostros antiquitus de quodam nobilissimo exercitus duce sub Traiano scriptis mandata, & aliis monumentis consignata reperimus, prætermisisse nolumus. In rebus gestis sanctorum Eustathii & sociorum, in earum narrationis exordio,

præsentantur, & ab Antiquis sine temporis nota numerantur, nisi quod Dio tradit, hoc bellum *secure magis, quam celeriter gestum, & Dacos vix tandem subactos, & Julianus Imperator lib. de Cæsaribus, Traianum hoc modo loquentem inducit: & hoc quidem tantum opus fere quinque confeci.* Baronius priorem expeditionem præsentis anno consignat, quod Onuphrius lib. 2. Fastorum recitet e veteri Lapide elogium Traiani, in quo legitur: DACICUS TRIB. POT. III. COS. IV. VICTO DECEBALO. Ex hac Inscriptione Baronius, ac alii passim crediderunt a Traiano quartum Consule bello Dacico priori victum Decebalum, cum tamen spuria sit illa Inscripção, (inquit Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 64.) utpote ab eodem Panvino conficta. Lazius lib. 12. cap. 7. idem epigramma laceratum ac detritum recitavit, testatus extare in oppido Gumpendorff, primo a Vienna milliario, ex fragmentis male compactis, ubi legebatur: NERU... ACICU.. US. AUG. Item VICT. D.. D.. V. ADIA.. T.. R. P. IIII. COS. V. Gruterus pag. 190. r. idem elogium e Lazio repetit: at non fideliter, cum ibi scribat: VICTO DECE... uti & DACICUS, & alia verba minus delecta. Panvinius tamen integre illud concinnavit, & COS. IIII. reposuit, cum optime intelligeret, Consulatum quintum Traiani non posse cum quarta ejusdem Tribunitia Potestate componi. Rejcta itaque ea Inscriptione, quam Baronius Annalibus inseruit, quærenda alia argumenta ad prioris belli Dacici epocham suo anno reddendam. Card. Norisius in eadem Epistola mihi dicata, ait: *Meam de tempore utriusque belli Dacici, ac de profectioe Traiani in Orientem, simulque de quinto ac sexto ejusdem Consulatu Romæ inchoatam, tibi proponam, quam ipse postea ad limam revocet, vel ad incudem.* Postea prius bellum Dacicum anno Christianæ epochæ CII. a Traiano susceptum scribit. Verum videtur illud præsen-

vulneribus ligamenta suis decessent, propria vesti non pepercit, quam in lacinias confectissam sauciatis paritibus est. Militibus, qui in ea pugna conciderant, aras constitui, & annua parentalia peragi voluit. Hæc & alia Dio de parta ab eo de superbissimo Rege victoria: etenim quem Domitiani ignavia reddiderat ferocissimum, eundem humi procumbentem & se adorantem excepit, & perdifficiles pacis conditiones subire coegit; rebusque compositis in Italiam rediens cum triumpho, Dacici est cognomentum adeptus; quæ omnia Dio. Hæc autem facta sunt Consulatu ipsius quarto, hoc videlicet anno: quod & vetus inscripção docet his verbis (b).

(b) Panvini. lib. 2. Fast. hęc anno.

IMP. CÆSAR. DIVI. NERVÆ. F. NERVA. TRAIANUS AUGUSTUS. GERMANICUS. DACICUS. PONTIF. MAXIMUS. TRIB. POT. III. COS. IV. VICTO. DECEBALO

Traiani exercitus dux magnopere commendatur, Placidus nomine, idemque De Placido duce. ipse postea Christianus, Eustathius nominatus, qui sub armis egregiam Romano Imperio adversus hostes navavit operam, domi militiæque spectatus. Cum vero mente recolimus Placidum illum virum clarissimum, ejusdem Traiani parentis ut puto olim in bello Judaico commilitonem, qui agebat Magistrum equitum, cum

ti anno inchoatum, cum Eusebius in Chronico anno Abrahami 2117. dicat: *Traianus de Dacis & Scythis triumphat.* Exorditur hic Abrahami annus a Kalendis Octobris præcedentis Christi anni. Sed cum Plinius in Panegyrico iisdem anno & mense recitato nullam belli Dacici mentionem faciat, certum est, illud tunc nondum inchoatum fuisse, ideoque Eusebium de præsentis Christi anno, seu de potiori Abrahamitici anni parte intelligendum. Nec ab Eusebio hac in re discedendum, cum in utraque editione tam Pontaci, & Scaligeri eodem anno ea verba legantur, & Hermannus Contractus, ac Marianus Scotus in suis Chronicis eadem verba anno quarto Traiani recitaverint. Eusebium vero rerum gestarum initium ac finem uno tenore plerumque recitare, & eidem anno illigare certum.

Hanc opinionem confirmant Nummi, in quibus Traianus Imperatoris titulum non auget, nisi postquam Tribunitiam Potestatem sextam & Consulatum quartum iniiit. Antea enim Imperator II. tantum, postea Imperator III. appellatur, ut in Nummis apud Mediobarbum videre est, apud quem hic exhibetur, IMP. CÆS. NERVA TRAIANUS AUG. in postica: P. M. TR. P. IIII. IMP. II. COS. IIII. Tribunitia Potestas quarta in cursu fuit usque ad V. Kalend. Novemb. currentis anni, quo Traianus quintam capeffit. Quare cum Traianus præsentis anno Consul IV. processerit, is Nummus ante bellum Dacicum videtur percussus, cum titulum Imperatoris nondum Traianus multiplicaret. In omnibus vero Nummis præcedentibus annis cæsis Traianus Imperator sine numerali nota appellatur. Gruterus pag. CXC. 3. hanc Inscriptionem refert.

IMP. CÆSAR. D. NERVA E. F. NERVA TRAIANUS. GERMANICUS. PONT. MAX. TRIB. POT. VI. IMP. II. COS. IIII. P. P. INCHOATA M. A. D. NERVA PA-

VII. Initium prioris belli Dacici.

CHRISTI
103.

ANACLETI PAP.
1.

TRAIANI IMP.
4.

cum Traianus ille ductor esset (ut superius dictum est) legionis decimæ ; cumque egregia virtus ejus in rebus bellicis a Josepho (a) magnopere commendetur : in eam facile adducimur opinionem , ut ejusmodi ex tempore , nomine , & rerum studiis comparata conjectura , eundem ipsum esse putemus ; qui in his a Traiano adversus barbaros paratis bellis primum mi-

litæ ordinem duxit , ac deinde ad religionem Christianam capeffendam divinitus (ut ejus habent Acta) vocatus , tandem una cum suis sub Hadriano (ut suo loco dicturi sumus) martyrium gloriosissime consummavit . Verum quod conjectura res agitur , quæ quantumlibet probabilibus admodum nitatur indiciis ; quid de his prudens lector opinari velit , liberum esto .

JESU CHRISTI
ANNUS
104.

ANACLETI PAP.
ANNUS
2.

TRAIANI IMP.
ANNUS
5.

I. **A**Nno sequenti , qui numeratur Domini centesimus quartus , Sura II. & Serviano Coff. (b) C. Plinius Secundus , post functionem superioris anni Consulatus , more majorum , provinciam suscepit administrandam : tributa autem est illi Bithynia , ut ipse suis ad Traianum de adventu suo in provinciam litteris datis affirmat . Quod vero Romanæ consuetudinis esset (ut docet Varro c) de rebus divinis primum , ac subinde agere de humanis : Proconsulis quoque munus erat , cum provinciam ingrederetur , ædes sacras (d) & opera publica circumire ; sicque , ne quid detrimenti religio pateretur , attendere ; cum alioqui apud Plinium nihil religione esset antiquius , quippe qui inter alios magistratus ab eodem Imperatore Augu-
Ann. Eccl. Tom. II.

ratum acceperat (e) . Id ipsum egregie præstitisse , litteræ ab eo ad Traianum scriptæ declarant ; ut cum de transferenda vetustissima æde Matris deorum in locum decentiorem , ipsum consuluit (f) . Sed quod magis magisque illi displicuit in provincia invenisse , illud fuit : religionem Christianam adeo coalitam & propagatam , ut jam templa viderentur esse deserta , perrarique invenirentur qui diis sacrificia immolarent . Huic enim provinciæ olim Petrus Apostolus (ut dictum est superius) Evangelium prædicaverat , & in ea credentes scriptis litteris stabilierat . Neque tantum vero Bithyniam , sed & illi confinem Pontum repletam fuisse hoc sæculo Christianis , qui Gentilium deorum superstitionem execrarentur , apud Lucianum .
D 2 in

(a) Joseph. de bel. jud. lib. 3 c. 3. 4. & lib. 4 c. 2. lib. 5 c. 3. & in vita sua.

(b) Spart. in Hadr. Plin. lib. 10. epist. 28.

(c) Varro de ling. Lat.

(d) l. 7. ff. de offic. proconsul.

(e) Plin. l. 10. ep. 8.

(f) Plin. lib. 10. ep. 58. 59.

Plinius proconsul in Bithynia.

PATRE SUO . PERFICIENDAM CURAVIT .

Extat apud eundem pag. CLXXVII. 2. alia Inscriptio , in qua Traianus dicitur etiam , TR. POT. VI. IMP. II. COS. IIII. Præterea Occo pag. 200. hunc Traiani Nummum producit : IMP. CAES. NERVA . TRAIAN. AUG. GERM. P. M. TR. P. VI. in postica , IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. P. P. S. C. Fabrettus in Syntagmate de Columna Traiani cap. 9. duos alios Traiani Nummos exhibet , in quibus eadem verba leguntur . Ex quibus apparet , anno sequenti , post V. Kal. Novemb. quo sextam Tribunitiam Potestatem Traianus ingressus est , titulum Imperatoris multiplicasse , ideoque tunc bellum maxime arsisse . Tertiæ acclamationis Imperatoriæ mentio non occurrit neque in Nummis , neque in Inscriptionibus . Sed Traianum sequenti anno IMP. III. dictum , quartus Consulatus junctus cum TR. POT. VI. IMP. II. indubitatum reddit . Fabrettus laudatus initium prioris expeditionis Dacicæ recte hoc anno collocavit , quemadmodum & clarissimus Loydus in Specimine Imperii Traiani quod mecum communicavit .

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5595.

☉ 27. B. ☽ 8. P. 24. April. Indict. 15.

JESU CHRISTI 102. secundum Baronium 104.
EVARISTI PAPÆ 8.
TRAIANI IMP. 5.

SÆC. II.
Anno Urbis 855.
Olymp. 220. an. 2.
An. Ch. 102.

[1] **A**D num. I. & seqq. C. Sossus Senecio III. & L. Licinius Sura II. ut ex dicendis anno CVII. constabit .
Baronius , qui existimabat Plinium Junio- rem anno præcedenti Consulatum susceptum gessisse , Legationem ejus Bithynicam in hunc annum confert . Sed præterquam quod is Plinii Consulatus cum anno Christi centesimo copulandus , Plinius non nisi diu post abdicatum Consulatum in Bithyniam missus . Card. Norisus in Epistola Con-
su-

I.
Consules .
II.
Rescriptum Traiani in causa Christianorum .

[1] **C**off. C. Sossus Senecio III. & L. Licinius Sura II. Spartianus in Hadriano Cap. III. Prator factus est (Hadrianus) Sura bis , Serviano iterum Coff. Isaacus Casaubonus ad hunc locum notat , Sura , Surani nomen fuisse , ut ex veteri lapide apud Onuphrium in Fastis , ubi legitur : C. IULIO . SERVILIO URSO . SERVIANO . ET SURANO . II. COSS. Adeo ut ex Casauboni sententia Licinius Sura hoc anno consul ordinarius fuerit , cujus collega Senecio ; successi vero Servianus , & Suranus . Facti Idatiani : Severiano (forte pro Serviano) & Sura . Vindebonenses : Servilio II. & Sura II.

Successi autem apud Panvinium , & Almeloventium sunt : Manius Acilius Rufus , C. Cæcilius Classicus ; nam memorantur a Plinio lib. III. epist. ad Macrinum , lib. IV. epist. ad Gallum , & lib. V. epist. XX. ad Ursum .

De profecione Traiani ad primum bellum Dacicum , vide Norisium in epistola consulari pag. 65.

in Pseudomante testatum habes, Immensa igitur Christianorum multitudine, quos in provincia invenerat, permotus Plinius, quod in omnes animadvertere durum admodum videret, quid agendum foret, scripta epistola (a) in hæc verba Traianum consuluit:

(a) Plin. lib. 10. epist. 97.

II.
Plinii epistola ad Traianum.

Solemne mihi est domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam; ideo nescio quid & quatenus aut puniri soleat, aut queri. Nec mediocriter hæsitavi, sit ne aliquod discrimen ætatum, an quamlibet teneri, nihil a robustioribus differant: detur ne penitentia venia, an ei qui omnino Christianus fuit, desisse non proffit; nomen ipsum etiam si flagitiis careat, an flagitia coherentia nomini puniantur. Interim in iis, qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani: confitentes, iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecumque esset quod faterentur, pertinaciam certe & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentia; quos, quia cives Romani erant, annotavi in Ur-

bem emittendos. Mox in ipso tractatu (ut fieri solet) diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens: qui negant se esse Christianos, aut fuisse; cum, presente me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferri, thure ac vino supplicarent: præterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt re vera Christiani; ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negaverunt: fuisse quidem, sed desisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque; omnes & imaginem tuam & deorum simulacra venerati sunt; ii & Christo maledixerunt.

Affirmabant autem hanc fuisse summam vel culpæ suæ vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem: seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent; quibus peractis, morem sibi discendendi fuisse, rursumque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen & in-

III.
Conventus Christianorum matutini.

110-

sulari pag. 68. in tempus, quo is ad Traianum de Christianorum causa e Bithynia scripsit, sedulo inquisivit. Plures enim Traiani Rescriptum post acceptam Plinii Epistolam datum, eamque Epistolam interpretati sunt, ut videre est in calce Operum Plinii Junioris in Hollandia editorum, sed paucissimi, quo anno data fuerit Epistola, ex professo examinarunt. Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 6c. ait: Cum Plinius Junior Bithynia Proprator Christianos edictis ac suppliciis persecutus fuerit, Traiano etiam tum Roma degente libeat hujusce persecutionis tempus designare, quod sibi incertum fatetur Scaliger in Notis Eusebianis num. 2124. Baronius scribit de Plinii Praefectura Bithynica: Post functionem superioris anni Consulatus, more majorum, Provinciam suscepit administrandam. Is quidem mos stante Republica, sed sub Caesaribus Africam & Asiam decimo anno a gesto Consulatu sortiebantur, qua tamen decenniis intermedii descriptio in aliis Provinciis non servabatur. Et sane mihi incertum est, Plinium non perrexisse statim a gesto Consulatu in Bithyniam. Rem alius, paucis licet, repetam. Tullius Justus anno Christi XCVII. Bithyniam regebat, ad quem extat Imperatoris Nerva Epistola ante Epist. 67. Plinii lib. 10. Justus Proconsul successorem habuit Julium Bassum, qui in exilium a Domitiano missus, inquit Plinius lib. 4. Epist. 9. revocatus a Nerva, sortitusque Bithyniam, rediit reus. Idem lib. 6. Epist. 29. narrans Quadrato ordinatim causas ab se agitas ait: Accusavi Marium Priscum; deinde tuitus sum Julium Bassum. Accusavit Marium Priscum coram Traiano tertium Consule anno centesimo ex lib. 2. Epist. 11. mense Januario, cum esset Consul designatus in Kal. Septemb. ris, ex lib. 10. Epist. 20. Idem lib. 4. Epist. 8. narrat se post Consulatum accepisse a Traiano Auguratum; epistola vero sequenti acta in causa Bassi describit. Itaque anno CI. Julii Bassi causa cognita

fuit. At lib. 10. Epist. 64. ex Bithynia scribit Traiano quemdam in perpetuum relegatum a Julio Basso Proconsule. Quod vero sciebat acta Bassi a Senatu rescissa, dato jure damnatis ab eodem ex integro, inquit, agendi dumtaxat per biennium, interrogavi hunc, quem relegaverat, an adisset, docuissetque Proconsulem, negavit, cum idem captus coram Plinio stetit. Cui Traianus respondit, eum, qui existimans se injuria relegatum, cum per biennium agendi facultatem habuerit, nec adierit Proconsulem, vinculum dimittendum ad Praefectos Pratorio. Itaque anno CIII. hoc est, biennio post rescissa acta Julii Bassi, alius ante Plinium Proconsul Bithynia praerat. Idem lib. 5. Epist. 10. Urso scribit: Iterum Bithyni post breve tempus a Julio Basso, etiam Rufum Varenum Proconsulem detulerunt. Hæc autem Varenii causa in aliquot annos protracta est, testibus ex Bithynia advocatis a Varenio, Bithynis Legator modo contra eundem, modo mutata sententia, pro eodem ad Traianum, tum in Daciam, tum Romam destinantibus, Plinio Varenum defendente, qua quidem constat ex variis ejusdem Epistolis lib. 6. Epist. 5. 13. & 29. & lib. 7. Epist. 6. & 10.

Idem lib. 10. Epist. 113. scribit Traiano, Anicium Maximum Proconsulem Bithynia largitionem pecunia, quam super numerum in Decuriones Traiani indulgentia allecli faciebant, in quibusdam civitatibus ad eos quoque extendisse, qui a Censoribus legebantur. Itaque Anicius Maximus alius fuit ante Plinium sub Traiano Proconsul Bithynia. Denique lib. 10. Epist. 64. significat Traiano quemdam sibi denuntiasse adversarios suos a Servilio Calvo clarissimo viro in triennium relegatos, in Provincia morari, illis e contra affirmantibus, a Calvo Proconsule semel restitutos. Respondit Traianus Epist. 65. se proxime rescripturum de iis, qui a P. Servilio Calvo Proconsule in triennium relegati dicebantur, ubi primum rem ab ipso Calvo didicisset.

III.
Plinius post aliquot annos a gesto Consulatu in Bithyniam missus.

noxium: quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua heterias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri, & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam & immodicam. Ideoque dilata cognitione ad consulendum te decucurri. Visa est mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est, quæ videtur sisti & corrigi posse. Certe satis constat, prope jam desolata templa cœpisse celebrari, & sacra solemnia diu intermissa reperiri, passim venire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si sit pœnitentiæ locus.

IV.
Locorum
epistolæ
Plinii elu-
cidatio.

Quod igitur ait, quosdam Christianorum ante triennium, quosdam vero ante plures annos, ac rursus nonnullos etiam ante viginti annos a Christiana religione descivisse; ad tria hæc tempora (quod superius dictum est, hic quoque repetere

non erit inutile) alluisse videtur, nimirum cum ante triennium per Traianum excitata est persecutio, vel cum ante plures annos Domitianus eos persecutus est, ac denique cum longe ante Nero est aggressus persequi Christianos. Quod vero se sacramento dicit obstringere Christianos non ad scelus, sed ne quicquam perperam facerent: non puto de sacramento juramentum esse intelligendum, cum nulla verus consuetudo fuisse in Ecclesia ostendi possit, qua, ne peccarent, juramento promittere Christiani adigerentur. Unde in eam potius adducimur sententiam, ut existimemus idem esse apud Plinium sacramentum, quod sacrum ritum; verbiq; Christianorum locutum, ipsam sacræ Eucharistiæ sumptionem sacramentum appellasse, quod eam quidem non aliis impartirentur, quam iis qui mundi essent, & vitæ pravæ abdicacionem sponderent in futurum. Gentiles quidem mutam illam inter Christianos fieri solitam sacræ Eucharistiæ communicationem, in deteriorem partem accipere consuevisse, perinde ac symbolum esset aliquod inter se inritæ conjurationis (sicut Catilina poculo sanguinis sibi devinxisse (a) traditur sceleris socios) docet Minutius Felix in

(a) Sallust.
in Catil.
Octa-

cisset. At certum est nondum elapsum triennium, ex quo illi relegati fuerant, cum ea Plinius Principi scripsit, alias nullus fuisset accusationi locus. Igitur & Servilius Calvus fuit proximus decessor Plinii in Præfectura seu Proconsulatu Bithynia. Unde apparet post aliquot annos a gesto Consulatu eundem in Bithyniam missum; cum plures suos decessores, Traiano imperante laudet, & aliquot etiam præter eidem memoratos, Bithyniam fortassis administravit. Et quidem nullus dubito, quin Plinius novem libros Epistolarum ad privatos scripserit, antequam in Provinciam Legatus proficisceretur. Nusquam enim in aliqua earundem quidpiam legitur, quod Bithyniam ejusdem Legationem attingat. At lib.6. Epist.10. scribit Albino vidisse se sepulcrum Verginii Rufi imperfectum, ac post decimum mortis annuum reliquias neglectumque cinerem. Cum vero obierit Verginius anno XCVII. Christiana epocha, ea Plinius scribebat anno CVII. aut etiam sequenti CVIII. Item lib.8. Epist.4. laudat Geminum, qui destinasset bellum utrumque Dacicum scribere, ac carmine narrare pulsum Regia, pulsum etiam vita Regem nihil desperantem. Super hæc actos bis triumphos, quorum alter ex invicta gente primus, alter novissimus fuit. Porro ex hucusque narratis Legatio Bithynica Plinii videtur mihi statuenda circa Septembrem anni CIX. aut sequentis. Ille vero non Proconsul, ut alii, sed Legatus Augusti, ac Proprator Consulari Potestate in Provinciam missus fuit, ex vetusto elogio ejusdem Grutevi pag.CCCCLIV. 3. (eam Inscriptionem retuli anno LXIX. num.IX.) & quidem Traiano adhuc Romæ degente, quod ex lib.10.

IV.
Viri Con-
sulares in
Card. Norisius,
quæ ex literis
ejus ad me scri-
ptis magis declaranda.
mitti pote-
rant statim
Asiam Minorem
seu Proconsularem
& Africam
post gestum
Consulatum
Consulares a
populo sortito
mittebantur.

Cum vero plures uno anno Consules suffeci & ordinarii essent, neque annua esset illarum Provinciarum gubernatio, debebant Exconsules expectare modo minus, modo plus, quousque ordinatim eisdem illæ Provinciæ destinarentur. Sergius Cornelius Maluginensis fuerat Consul suffectus EX KAL. JUL. ANNO Urbis DCCLXIII. ex Fastis apud Gruterum in Fine pag.295. Is anno Urbis DCCLXXV. ex lib.3. Annal. Taciti, ut Asiam forte haberet, postulavit. Repulsam tulit, ut inferius ait Tacitus, quod erat Flamen Dialis, qui non poterat plusquam binotium Urbe abesse: Ita fors Asia in eum qui Consularium Maluginensi proximus erat, conlata. Tacitus de vita Agricolæ ait. Consul egregia tum spei filiam juveni mihi despondit, ac post Consulatum collocavit, & STATIM Britannia præpositus est. Cum vero fufius narrasset gesta per octennium ab Agricola in Britannia, ait eundem a Domitiano revocatum, in Urbe degisse, & postea: Aderat jam annus, quo Proconsulatum Asia & Africa sortiretur. Hinc vides juxta ordinem gesti Consulatus, viros Consulares Asiam & Africam sortitos, quod tempus medium modo minus, modo plus erat, quam decennium; sed erat circiter decennium. In alias Provincias, quæ erant præter Asiam & Africam, statim etiam post Consulatum viri Consulares mittebantur. Sic Agricola statim post Consulatum legatus Proprator in Britanniam missus fuit, ex laudato genero Tacito, qui lib.6. scribit L. Vitellium fuisse Consulem ordinarium anno Urbis DCCLXXXVII. & anno sequenti C. Cestio M. Servilio Coss. de Tiberio ait: Et cunctis quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit. Quare etiam in Bithyniam Consulares statim post gestum Consulatum mitti poterant: illa enim regula de Asia & Africa tantum intelligitur. Porro scriptis a me in Epistola Consulari obstat Inscriptio dicata Plinio, in qua dicitur in Proviuciam.

Octavio, & alii qui olim pro Christianis scripserunt adversus Gentiles apologias. Sed hæc ex parte Plinius Christianos excusat, quod non ad scelus patrandum eo se obstringerent sacramento, sed ad peccatum omne vitandum. Quod vero his peractis potestas fieret recedendi, ita tamen ut rursus convenirent ad capiendum cibum promiscuum; Christianorum Agapen significare voluisse, secundum ea quæ a nobis superius dicta sunt, mihi facile persuadeo. Cæterum quod spectat ad conventus antelucanos: non Traiani tantum edicto, quo (ut ait) heretice, hoc est, ipsa sodalitia, vetita erant; sed quod lege duodecim tabularum nocturnæ colitiones essent prohibita, ipsi videbantur Christiani jure plestendi: & ob illud maxime, quod novam ac peregrinam, Romanæ superstitioni contrariam, religionem inducerent. Quid vero ad Plinii consultationem Traianus redditis litteris responderit, videamus: sunt autem hujusmodi (b).

(b) Apud
Plin. lib.
10. epist.
98.

V.
Traianus
ad Plin-
ium.

Actum, quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerunt, secutus es. Neque enim in univrsam aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguan-

AB IMP. CAESARE. NERVA TRAIANO. AUG. GERMANICO. MISSUS, &c. Cum Traianus DACICUS non dicatur, jam vides quid inde inferatur. At certum est, Plinio morante in Bithynia, Traianum fuisse Romæ, quod produnt epistola a me citata in Epistola Consulari. Hic mihi, amicorum carissime, hæret aqua. Vadum ipse tentabis; nolo enim hic corrigere scalptorem; neque lapides sunt membranæ. Ita Card. Norisius, qui in Epistola Consulari pag. 70. ait, Legationem Bithynicam Plinii videri sibi statuendam circa Septembrem anni CIX. aut sequentis: illum vero non Proconsulem, ut alios, sed Legatum Augusti, ac Proprætorem Consulari potestate in Provinciam missum fuisse, ex vetusto Elogio ejusdem Gruteri pag. 454.

V.
Plinius in
Bithynia
fuit
quando
Traianus
Natalem
Imperii ce-
lebravit.

Card. Norisii & Loydii infra laudandi doctissimarum observationum, & secundæ Consulatum Cæsareorum regulæ subsidio, annum quo Plinius Bithyniæ Legatus de causa Christianorum ad Traianum scripsit, me detexisse arbitror. Cum enim persecutiones adversus Christianos annis Decennialibus & id genus festis destinatis de more excitarentur, aut si jam motæ essent, ingravescerent, & Plinius testetur se bis in Bithynia ejusmodi solennia celebrasse, apparet ipsum intelligendum de Quindecennialibus Imperii Proconsularis Traiani, ejusque Imperii Augustei, quæ in annos Christi CXI. & CXII. incidunt; præsertim cum Idacius in Fastis Traiano VI. & Africano Coss. anno nempe Christi CXII. scribat: *His Cons. persecutio Christianorum.* Plinius lib. 10. Epist. 60. ad Traianum scribit: *Diem, Domine, quo servasti Imperium dum susceperis, quanta mereris lætitiæ celebravimus, &c.* Plinio Traianus respondet Epist. 61. *Quanta religione ac lætitiâ commilitum cum Provincialibus, te præcunte, diem Imperii mei celebraverint, libenter, mi secunde ca-*

tur, puniendi sunt. Ita tamen, ut qui negaverit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli, nullo crimine locum habere debent: nam & pessimi exempli, nec nostri sæculi est. Hæc Traianus.

At quod ad libellos accusatorios sine auctore propositos attinet: jure quidem eos notatos esse oportere Consule, & die, atque judicis nomine, insuper & nomine accusatoris inscriptos, Jurisconsultus (c) admonuit. Ceterum quod Christianos inquiri vetuit; Tertullianus (d), cum meminit de hujusmodi Imperatoris rescripto, hæc ait: *Atqui invenimus inquisitionem quoque in nos prohibitam. Plinius enim Secundus cum provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsus; ipsa tamen multitudo perturbatus, quid de cetero ageret, consuluit Traianum Imperatorem: allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quam cætus antelucanos ad canendum & Christo & Deo, & ad conferendam disciplinam; homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam,*

VI.
(c) l. libel-
lorum ff.
de accusat.
& inscrip.
(d) Tertul.
in Apolog.
c. 2.

*issime, cognovi litteris tuis, ubi sermonem esse de die, quo Traianus Imperii Collega dictus est, certum. Traianus enim suscipiendo Imperium, quando adoptatus est a Nerva, repressit seditionem quam Prætoriani moverant, quo pacto dicitur servasse Imperium, ut etiam Plinius in Panegyrico Traiani habet. Cum autem dies natalis Imperii non celebraretur singulis annis, ut Natalis genuinus, sed tantum singulis quinquenniis, decenniis, & sic deinceps, non dubium, quin Plinius de Quindecennialibus Traiani, aut saltem de aliqua hujusmodi festivitate loquatur. Præterea Plinius lib. 10. Epist. 103. ad Traianum scribit: *Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, de ita religione celebravimus, quod sibi gratum fuisse scribit Traianus Epist. 104. ubi Plinius de Augusteo Imperio Traiani, dieque, quo Nervæ successit, verba facere manifestum est. Quare non tantum Imperii Proconsularis, sed etiam Imperii Augustei Quindecennialia, aut saltem aliqua id genus solennia Plinium in Bithynia celebrasse, ideoque & per tres annos utrinque incompletos in ea Provincia fuisse liquet. Alias existimavi, uti passim etiam alii, Epist. 101. lib. 10. Plinii ad Traianum, in qua ait, *Vota, Domine, priorum annorum nuncupata, alacres, lætitiæ persolvimus, de hujusmodi solenniis interpretandam esse, sed monuit me Cardin. Norisius, eam explicandam esse de Votis, quæ pro incolumitate ac salute Cæsarum fiebant III. Nonas Januariæ, quemadmodum & Epistolam 44. & 45. Paulus enim J. C. lib. 50. Digest. l. 233. De verborum significatione, ait, *Post Kal. Jan. die III. pro SALUTE Principis Vota suscipiuntur, quod & indicavi anno Christi XXIV. num. 1. Ea itaque Vota, quemadmodum & pro Quindecennialibus, bis Plinius in Bithynia peregit.****

Pli.

CHRISTI
104.

ANACLETI PAP.
2.

TRAIANI IMP.
5.

Traiani rescriptum vancillat. & cetera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit: hoc genus inquirendum quidem non esse, oblatos vero puniri oportere. O sententiam necessitate confusum! negat inquirendos ut innocentes, mandat puniri, ut nocentes: parcit, & sœvit: dissimulat, & animadvertit. Quid temetipsum censura circumvenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non & inquiris, cur non & absolvis?

VII. Eusebius (a), quoque pluribus meminit de ejusmodi Traiani rescripto, ac demum subdit: Hoc ubi factum esset, etsi fervor persecutionis acerbæ in nos intentata quodam modo extinctus fuit: tamen his qui nobis mali aliquid ingerere cupiebant, non minor relicta videbatur occasio; dum hic quidem populus, illic autem cujusque generis magistratus parabat insidias. Sic ut quamvis palam & aperte non persequebantur, sigillatim tamen in quacumque provincia suam in nos redintegrarent crudelitatem, & complures Fideles pro Christo decertantes variis martyrii generibus obtruncarentur: Hæc Eusebius. Sed quod apud eum ejusmodi Plinii & Traiani lit-

teræ ponuntur anno undecimo ejusdem Imperatoris; ex his quæ superius dicta sunt de profectioe Plinii in provinciam, cujus magistratus exordio eadem datæ videntur, erroris redargui jure posse videtur. Quod vero ad persecutionem pertinet; haudquaquam, quod vetarentur inquiri, eam sœvire desiisse, vel tepuisse dixerimus; nam quod accusationi atque delationi locus esset, satis amplus aditus ad eos persequendos cunctis patefactus videbatur: etenim quosnam temperasse putandum ab accusatione illorum, si, secundum quod prædixerat Dominus (b), tradendi essent a parentibus, fratribus, cognatis, atque amicis? Si insuper (quod suis locis uberius dicturi sumus) cessantibus etiam Imperatorum edictis, Gentilis populus sua sponte ubique locorum in Christianos, ut in deorum hostes, solerent insurgere, acerbissimamque ea de causa in eos persecutionem excitare; quomodo eos ab accusatione Christianorum temperasse dixerimus? Sed hæc ex iis quæ sequentibus singulis fere annis dicturi sumus; manifestiora reddentur.

Ve.

VI. Plinius igitur anno Christi centesimo decimo. Quo anno Eithyniam intravit, idque XV. Kal. Octob. ut ipsemet lib. 10. Epist. 24. ad Traianum scribit, dieque insequenti Natalem genuinum Traiani celebravit, ut ibidem scribit. Tum anno centesimo undecimo Traianus Imperii Proconsularis Quindecennalia dedit. Horum autem solennium occasione rursus persecutio in Christianos excitata, quemadmodum & anno insequenti, ut jam ex Idacio in Fastis docuimus. Plinius, cum in omnes Bithyniæ Christianos, quorum immensa multitudo erat, animadvertere durum admodum existimaret, celebrem illam epistolam, quæ 97. est libri decimi ad Traianum, scripsit. Tradit autem in ea, ex Christianis unum ante viginti annos fidem Christianam egerasse, ubi ad persecutionem Domitianeam anno nonagesimo tertio moram respicit. Quamobrem cum ab eo Christi anno ad centesimum duodecesimum viginti anni fluxerint, patet eum numero rotundo loqui. Marianus Scotus in Chronico sub Traiani & Africani Consulatu anno CXII. gesto eam epistolam exaratam tradit, & eum Consulatum cum anno Christi CX. perperam conjungit. Hermannus Contractus in Chronico sub anno Christi CXI. de eadem epistola loquitur, & ex utroque intelligimus, Eusebium in Chronico, quem illi exscribere solent, quique de ea epistola sermonem habet anno Christi CVII. aut CVIII. non sensisse eam epistolam anno CVII. datam, sed Tertia, ut vocat, persecutionis occasione, uno tenore, ut assolet, narrasse quæ ad illam persecutionem spectabant. Hinc anno Hadriani decimo ejus Decennalibus insignito loquitur de libro ab Aristide in Christianorum defensionem composito, & de Apologia in eundem finem a Quadrato edita, quamvis hæc in Quindecennalibus Hadriani oblata fuerit, ut infra ostendam. Nec huic sententiæ contraria est Inscriptio, de qua supra, in honorem Plinii Bithyniæ Legati posita, ut arbitratur Card. Norisius, quod in ea Traianus DACICUS non dicatur; quem titulum longe ante annum CXII. obtinuit. Cum enim idem ti-

tulus in quibusdam Nummis Traiani sexto ejus Consulatu notatis, ideoque & post annum CXI. percussis non legatur, quid mirum si in inscriptionibus prætermissa fuerit? Mediobarbus in Numismatis Imp. pag. 159. hunc Nummum exhibet: IMP. CÆS. NER. TRAIANO OPTIMO AUG. GERM. in postica; P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. Repræsentatur columna Cochlydis Traiani. Tum pag. sequenti: IMP. CÆS. NER. TRAIAN. OPTIM. AUG. P. M. COS. VI. in postica; S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI S. C. Visitur portus ferrea catena præclusus. Sic in Nummis Marci Aurelii TR. P. XX. XXI. XXII. & XVIII. signatis aliquando dicitur tantum ARMENIACUS, aliquando ARM. PART. MAX. & aliquando, sine neutro titulo solum ejus nomen legitur, ut videre est apud Mediobarbum citatum. Quare ex omissione tituli DACICI in laudata Inscriptioe nihil inferri potest contra nostram sententiam.

Ex his liquet; Baronii sententiam, qui putavit Plinium statim a Consulatu in Bithyniam missum esse, sustineri non posse, non quod aliqui Proconsules in eam, postquam ea dignitate functi sunt, proximo anno delegati non fuerint, uti Cælius Clemens, qui, ut observat Clarissimus Loydus in Epistola de Pliniana Legatione ad me data post Consulatum statim eidem Provinciæ præfectus est, qua de re Traiano gratias agit Plinius lib. 10. epist. 12. quod ad finem Consulatus Calium Clementem in hanc provinciam transtulerit, sed quia, ut notavit Card. Norisius laudatus, Plinius in lib. 4. epist. 9. narrat se defendisse in Senatu Julium Bassum Proconsulem Bithyniæ, seque tunc Consularem fuisse tradit illis verbis, post duos, & Consulares & disertos, &c. nempe post semet & Lucceium Albinum. Hæc causa acta est anno Christi CI. At Senatus decreto acta Bassi in Bithynia rescissa sunt. Et lib. 10. epist. 64. & 65. cum Plinius esset in Bithynia, jam elapsus erat biennium, ex quo acta Bassi abrogata fuerant.

Liquet secundo admittendam non esse Loydii sententiam, qui existimat Plinium mense Septem-

(b) Luc. 21.

VII. Plinius statim post Consulatum in Bithyniam non missus.

VIII.

bri

VIII.
Cives Ro-
mani om-
nes Romæ
passi.

Verum & illud ex eisdem Plinii litteris observandum est, Proconsules sic animadvertere solitos in Christianos quoslibet, ut tamen quos novissent Romana civitate donatos, Romam more majorum transmitterent judicandos. Ex quibus possumus intelligere, immensum plane fuisse numerum martyrum, qui Romæ sunt passi: quippe quoniam non ex iis tantum qui Romæ agerent Christiani, quorum innumera erat propemodum multitudo, ob confessionem nominis Christi ultimo supplicio adgebantur; sed nobiliores qui essent toto orbe Romano Christiani, ad subeundum Romæ iudicium capitis amandari solerent: ut factum scimus ejusdem Traiani temporibus de sancto Ignatio E-

Nec etiam
anno Chri-
sti CIII.

bri anni Christi centesimi tertii Bithyniam ingressum, ibique mansisse usque ad initium anni centesimi quinti per menses octodecim. Arbitratur enim Vir doctissimus, Plinium post Consulatum causas centumvirales non amplius egisse, & omnibus advocacionibus renuntiasse, exceptis iis quas in Senatu agendas voluntate amplissimi Ordinis adactus susceperit, & de rebus post suam Legationem a se gestis, ante decimum Epistolarum suarum librum, variis in locis loqui. Verum utrumque fundamentum Card. Norisius in literis ad me datis evertit, Pliniumque post Consulatum causas Centumvirales agitasse ostendit. Ex XXXV. Tribubus Urbanis CV. Judices eligebantur, terni ex singulis Tribubus, qui rotundo numero Centumviri dicebantur. Hi erant tum plebei, tum ex ordine Eques, ac Ovidius qui fuit Eques, non Senator, lib. 2. Tristium ad Augustum de seipso ait;

Nec male commissæ est nobis fortuna reorum
Usque decem decies inspicienda viris.

„ Fuerat enim Eques; & in causis Centumvirali-
„ bus Iudex. At Advocati, ac præsertim æta-
„ te Plinii, quo tempore causæ Centumvirales
„ omnium erant celeberrimæ. Auctor Dialogi
„ de Oratoribus, qui, ut ibidem ait, librum
„ scripsit anno VI. Vespasiani, paulo ante finem
„ de se habet: *Quod majus argumentum est,
„ quam quod causa Centumvirales, qua nunc
„ PRIMUM obtinent locum, adeo splendore alio-
„ rum judiciorum obruebantur, &c. nempe flo-
„ rente Cicerone. Et aliquanto superius versus
„ initium Dialogi Aprum ita loquentem indu-
„ cit: Ego quidem, ut de meipso fatear, non
„ eum diem latiore egi, quo mihi latus clavus
„ oblatu est, vel quo homo novus, &c. Quas-
„ ram, aut Tribunatum, aut Praturam accepi,
„ quam, &c. aut reum prospere defendere, aut
„ apud CENTUMVIROS causam aliquam feliciter
„ orare, &c. Tum mihi supra Tribunatus, &
„ Praturas, & Consulatus ascendere videor, tum
„ abire. Hinc Plinius lib. 6. epist. 12. advoca-
„ tionem suam promittit Veltio Prisco, præfer-
„ tim, inquit, in arena mea, hoc est apud Cen-
„ tumviros. Infima enim, media, summa inge-
„ nia ea ætate ex causis Centumviralibus lau-
„ dem gloriamque captabant. Epist. 24. lib. 4.
„ ait: Proxime cum apud Centumviros in qua-
„ druplici iudicio dixissem, subiit recordatio egisse
„ me juvenem, &c. Legenda tota epistola, ex
„ qua patet eundem jam Prætorium, ac Con-*

piscopo Antiocheno, Onesimo Episcopo Ephesino, & aliis.

Cæterum tantum abfuit, ut Plinius fuerit affectus, quod spe vana conceperat fieri posse, ut si Christianis pœnitentiæ (quod ait) locus daretur, quod profitebantur, esse desinerent, ac proinde Christiana religio extingueretur: quin potius adeo in immensum creverit multitudo Christianorum in Asia, in qua & Bithynia erat, ut unius tantummodo civitatis populus frequens, quod conferto agmine, ut pro Christo mortem oppeteret, liberaliter se offerret; Arium Antoninum tunc in Asia Proconsulem (quod scribit Tertullianus *b*) in stuporem magnum ad-

IX.
Asiani
Christiani
martyrii
cupidissi-
mi.

b) Tert.
ad Scapul.
c. 5.

„ fulem egisse causas Centumvirales, cum gran-
„ dior esset ætate. Ibi ait: *Studiis processimus,*
„ (fuit enim Prætor sub Domitiano ex epist.
„ 16. lib. 7.) *studiis periclitati sumus,* (postre-
„ mo anno Domitiani lib. 3. epist. 11.) *rursum-
„ que processimus,* nempe sub Nerva ac Traiano
„ Præfectus Aerario, dein Consul. Ex quo con-
„ stat eum Senatorem, ac Prætorium virum.
„ (quod negari nequit) & Consularem causas
„ Centumvirales egisse. Ego quidem, subdit
„ Card. Norisius, puto omnes epistolas librorum
„ novem scriptas ante Legationem Bithynicam,
„ cum homo sui laudator nec semel in tot e-
„ pistolis quicquam quod eam Legationem alti-
„ neat, scripserit.

Ceterum recte Loydio observatum, totum illud tempus Traianum Romæ egisse, quo Plinius in Bithynia fuit. Quando intravit Provinciam, XV. Kalend. Octob. tunc Traianus fuit Romæ, unde Plinius petiit Menforem mittendum, lib. 10. epist. 28. & 29. Traianus autem respondit: *Mensores vix etiam iis operibus, que aut Roma aut in proximo fiunt, sufficientes habeo.* Postea cum Architectum mittendum petiisset, Traianus respondit lib. 10. epist. 48. & 49. *Ne existines brevius esse ab Urbe mitti, quam ex Gracia etiam ad nos venire soliti sunt.* Denuo cum Liberatore egeret, Traianus ait: *Ego hinc aliquem tibi mittam.* lib. 10. epist. 50. & 51. Quando Plinius excusat, quod exemplaria edictorum non miserat, quia in scriniis tuis esse credebam, lib. 10. epist. 71. Traianus epist. 27. respondet se ea non habere; nec quicquam inveniri in commentariis eorum Principum, qui ante se fuissent. Lib. 10. epist. 13. & 14. Plinius loquens de Legatione a Rege Sauromata Urbem petitura, protinus ait, nondum Legationem, sed ad Traianum Tabelarium missum esse. Lib. 10. epist. 82. Traianus de Juliolopolitanis Romam venientibus vult a Plinio præmoneri, si in Urbem versus venturi erunt, mihi scribes. Quibus Baronii sententia convellitur, nostraque confirmatur. Certum enim videtur, currenti anno Traianum in Dacia fuisse, annisque CX. CXI. & initio insequentis, quo Consulatum sextum iniit, ab Urbe non abfuisse. Quod si quis contendat, relationem seu consultationem Plinii, & ad hanc Rescriptum Traiani Imp. de Christianis, ante annum CXI. missam fuisse, negare ille non poterit, eam saltem in Decennialibus Traiani scriptam esse, cum Plinius locis supra laudatis diserte tradat, se bis hujusmodi solennia in Bithynia celebrasse.

CHRISTI
104.

ANACLETI PAP.
2.

TRAIANI IMP.
5.

duxerit. Nisi fortasse ante Plinii Proconsulatum id quis accidisse contendat; velitque Arrium Antoninum, de quo ibi loquitur Tertullianus maternum Pii Augustini fuisse, quem item Plinius alio loco, Proconsulatum Asiae ante haec tempora, in quibus versamur, gessisse docet (a); sed de his suo loco uberius est dicendum. Quinam autem fuerint martyres, quos for-

JESU CHRISTI
ANNUS
105.

ANACLETI PAPÆ
ANNUS
3.

TRAIANI IMP.
ANNUS
6.

(a) Plin.
l. 4. ep. 3.

tes in confessione persistentes Plinius (ut ipse scribit) duci iussit; nullam apud Græcos vel Latinos mentionem inveni: ut vel hoc uno exemplo plane intelligas, innumeros esse propemodum martyres, quorum non tantum Acta oblivioni data sint, sed & omnis memoria ab Ecclesiasticis tabulis penitus exciderit.

I.
Decebalus
iterum victus.

Christi Redemptoris nostri qui sequitur annus centesimus quintus adscribitur Fastis consularibus Traiano quintum & Appio Maximo Coss. quo rebellante Deceballo, Traianus iterum compa-

rato exercitu, facto ponte in Istro, eum debellavit, Daciamque redegit in provinciam; hæc pluribus Dio (b): alia quæ his addit Eusebius (c), non hoc anno, sed sequentibus esse gesta, quæ ibidem

(b) Dio in
Traiano.
(c) Euseb.
in Chron.
anno 105.
196.

Ann. Eccl. Tom. II.

E

fcri-

SÆC. II.
Anno Urbis
856.
Olymp.
220. an. 3.
A. C. 103.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5596.

☉ 28. A. ☽ 9. P. 9. April. Indict. 1.

JESU CHRISTI 103. secund. Baronium 105.

EVARISTI PAPÆ 9.

TRAIANI IMP. 6.

[1] AD num. I. Coss. Traianus Aug. V. & L. Appius Maximus II. Hic cum numerali nota in Fastis Cæsareis & Ano-

I.
Consules.

[1] Coss. Traianus Aug. V. & L. Appius Maximus II. Hi consules ante Norisium huic anno æræ vulgaris ab omnibus ferme alligabantur; at eos loco movit Norisius in epistola consulari pag. 64. & sequentibus, propterea quod quintus Traiani consulatus, non nisi post bellum Dacicum statuendus sit. Belli Dacici chronologiam ita ibidem Norisius disponit, ut a Traiano susceptum sit A. D. 102. In vetustis lapidibus Gruterianis pag. CLXXVII. 1. Traianus dicitur GERMANICUS. TRIB. POT. VI. IMP. II. COS. III. pagina vero CXC. 3. TR. POT. VII. IMP. IV. COS. IV. DESIG. V. Tribuniciam potestatem Sextam Traianus inchoavit sub initium Novembris anni Christi 102. Nummum Norisius profert ex Museo Mediceo, in cuius antica: IMP. CAES. NERVA TRAIAN. AUG. GERM. P. M. TR. P. VI. In postica vero: IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. Alii ejusmodi nummi apud Occonem. Mediobarbi leguntur, in quibus ob victoriam de Dacis Traianus Imperatoris titulum multiplicavit, quum sextam Tribuniciam potestatem A. D. 103. gereret; sed in his Germanicus tantum, non Dacicus nuncupatur, quod cognomentum Romæ, triumphaturus de Dacis, a Senatu tulit. Nummus argenteus gazæ Mediceæ habet: IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AUG. GERM. In averfa parte DACICUS. COS. IIII. sed & in eadem gaza æreus nummus Maximi Moduli, in quo additur DES. V. ut in duobus aliis Bononiæ tunc exstantibus, in quibus IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AUG. GERM. DACICUS. & in postica: TR. POT. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. P. P. S. C. Ibi visitur Victoria cum laurea & trophæo, dextro pede globum tenens. His monumentis permoti Norisius, & Fabrettus, vulgares Fastos emendandos esse dixerunt, & quum victoria Dacica contingerit A. D. 103. quo anno, mense Novembri Traianus Tribuniciam potestatem septimam iniiit, tunc in nummis dicitur COS. IIII. DES. V. Hinc in nummo rarissimo Mediceo Traianus cum TR. POT. VII. IMP. IIII. COS. V. ubi Imperator in quadriga triumphator, dextra laurum, sinistra scæptrum tenens. Demum nummi aurei Traiani tres in Museo Theupolo, cuius præclara numismata a Jo. Dominico Theupolo, Patricio ac Senatore Veneto dudum collecta, nuper Laurentius Theupolus Eques ac ædis Divi Marci Procurator amplissimus, unaque Federicus Theupolus ejus frater, idemque Senator Venetus, Reip. litterariæ bono in lucem edenda curarunt, eadem confirmant. Nam pag. 160. in altero ex his legitur in antica: IMP. TRAIANO. AUG. GER. DAC. P. M. TR. P. & in postica: DAC. CAP. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO PRINC. Visitur Dacia lugens, sedens super arma. Alii duo vero nummi, ibidem pag. 158. 159. Dacici cognomen in averfa exhibent, & in postica: COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIP. Exstat lapis apud Sponium pag. 185. ex schedis Guichenonii:

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F.
NERVAE. TRAIANO. AUG. GERM. DACICO.
PONTIFICI MAXIMO
TRIBUNIC. POTEST. XII.
IMP. VI. COS. V.
PP. DEVICTIS. DACIS
FOROCLAUD. PUBL.

Mi populi A. D. 109. hanc inscriptionem Traiano ob victoriam Dacicam dedicarunt, ut ex ejus Tribunicia potestate XII. patet. Item apud eundem Sponium Epiphilium in hortis Barberinis cum iisdem Traiani titulis. De titulo Dacici Traiano tributo, rursus eadem repetit atque confirmat Norisius in Epochis Syro-Maced. Dissert. III. Cap. VIII. pag. 240. & sequentibus.

His nos igitur præmoniti, Pagium deserimus, & hoc anno consules facimus ... Suram II. & P. Nerastum Marcellum. Ceterum Fasti Idatiani hæc exhibent: Traiano V. & Maximo. Prosperi Chronicon: Traiano V. & Orphito. Vindebonenses: Traiano V. & Maximo II.

CHRISTI
105.ANACLETI PAP.
3.TRAIANI IMP.
6.

scribit Dio, demonstrant. Porro hæc de viſto Decebalo, & ponte ſuper Danubium collocato, antiqua numiſmata docent, quæ una cum ejuſdem Traiani Con-

ſulatu quinto notata leguntur: quorum unum, ad certam fidem conciliandam, hic tibi expreſſimus.

(a) Ex Muſæo Lalii Paſqual. Canonici S. Mariae Majoris.

(a)

II.

His temporibus perſecutione (ut vidimus) in Chriſtianos inſtante, ſceleſtiſſimus pseudo-Propheta, Elxai nomine, ex Judæis, qui & ſe Offenis conjunxit, E-bionæis, & Nazaræis, prodiit: de quo hæc S. Epiphanius (b): *Conjunctus eſt*

(b) Epiph. hæref. 19. lib. 1. & hæref. 30.

his poſtea Elxai appellatus, temporibus Traiani Regis; qui fuit pseudo-Propheta. Conſcripſit autem hic librum, ſecundum Prophetam videlicet, aut velut ſecundum divinitus inſpiratam ſapientiam. Tradunt etiam de alio quodam Jexeo, hujus fratre,

Pseudo-Propheta inſectat Eccleſiam.

Anonymo, quo uſus Cuſpinianus, editur, & in inſcriptione Onuphriana dicitur, *Appius Maximus, bis Conſul, confector belli Germani*, ſcilicet Dacici. Et itaque hic Conſulatus in præmium virtutis datus, ut aliquo modo in triumpho Dacici partem veniret. Ex quo & illum præſenti anno actum datur intelligi. Sic Promotus & Timæſius anno CCCLXXXIX. quo Theodoſius M. de Maximo Tyranno triumphavit Faſtiſ nomen dedere; quia in expeditione contra Maximum Promotus equeſtribus copiis, Timæſius pedestribus præſuerat, Mediobarbus cum Traiano V. Q. Meſſium Maximum profitetur, ſed ſine teſte.

II.

Quinquennialia Imperii Auguſtei Traiani.

Traiani Conſulatus juxta ſecundam Conſulatum Cæſareorum regulam, ob Quinquennialia nempe Auguſtei Imperii, quæ cum priori ejus triumpho Dacico ſuere conjuncta. Sed gravis noſtris diebus controverſia exorta, an Traianus præſenti anno, ut hætenus creditum, vel in ſequenti, hunc Conſulatum geſſerit. Mediobarbus in Numiſmatis Imperatorum Romanorum pag. 152. Card. Noriſius in Epistoſa Conſulari pag. 64. & Fabrettus in Syntagmate de Columna Traiani cap. 9. quintum Traiani Conſulatum anno tantum ſequenti geſtum contendunt ſulti auctoritate trium Nummorum, in quibus Traianus dicitur: TR. P. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. Sumiſit Tribunitiam Potestatem ſeptimam Traianus V. Kal. Novembris anni centeſimi tertii, currentis nempe. Si itaque exeunte Octobri Traianus adhuc Conſul V. designatus erat, is Conſulatus nonniſi anno ſequenti ſuſceptus. Hoc Virorum eruditiffimum fundamentum.

III.

Quintus Traiani Conſulatus hoc anno geſtus.

Anno CI. num. VII. diximus, tria Traiani Numiſmata ab Antiquariis referri, in quibus is dicitur: TR. POT. VI. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. quæ cuſa ſunt exeunte anno præcedenti & poſt diem V. Kalend. Novemb. quo Traianus Tribunitiam Potestatem VI. ingreſſus. Quare ſi Faſti vulgares, quos hætenus omnes ſecuti, depravati non ſunt, Nummi hoc anno percuiſi hanc Inſcriptionem præferre debuere: TR. POT. VI. IMP. IIII. COS. V. ſed nullus Antiquarius aliquem cum huiusmodi epigraphæ huc

uſque produxit. Indeque factum, ut Mediobarbus & Fabrettus exiſtiment, tres illos citatos, in quibus dicitur Traianus: TR. POT. VI. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. ad præſentem annum, non vero ad præcedentis finem referendos. Verumenimvero cum Onuſrius, Scaliger, Baronius, Petavius, Cointius, alique ſummi nominis Scriptores Labyrinthis ſe alioſque flexibus implicarint, quoties Faſtos ſolicitaverunt, ab unanimi conſenſu veterum Auctorum, qui Chronica Faſtorum condidere, non videtur diſcedendum; cum nunquam contigerit, ut in uno eodemque Conſulatu conſignando omnes errarint, licet inter ſe non raro diſſideant & diſcordent. In omnibus autem veteribus Faſtiſ quintus Traiani Conſulatus cum præſenti Chriſti anno connectitur, etiam in Anonymo MS. quo uſus eſt Cuſpinianus, quique in Bibliotheca Cæſarea aſſervatur. Hic Auctor, cujus luculentum fragmentum Bucherius publicavit, biſſextiles annos, & ferias, quibus ſinguli incipiunt, annotat, ceteriſque Faſtorum conditoribus longe accuratiſſimus eſt. Quare cum præſenti anno Conſulatum quintum Traiani exhibeat, non poteſt ipſe ſine Chronologiæ damno in ſequentem annum differri. Præterea Mediobarbus, qui in Præſatione ſuæ Collectionis ait: *Sciunt, me Faſtos ad fidem Nummorum accommodare, non Nummos ad fidem Faſtorum debuiſſe*. Tamen pag. 360. poſtquam retulit Galli Auguſti, qui ſecundum Imperii annum tantum delibavit, Numiſmata, inquit: *Etſi in Nummiſ Gallii & Voluſiani TR. P. IIII. repariatur, eoſque ex hac Inſcriptione occiſos anno ſequenti (Chriſti nempe CCLIV.) dicendum eſſet; tamen cum & nullus Hiſtoricorum ultra biennium eorundem Imperium extendant, & anni non ſuppetant, quibus poſſit augeri epocha eorundem, hæc in parte potius Hiſtoricis & Chronologia ſtandum duxi quam Nummiſ*. At ſi in Imperio Galli ex Chronologiæ regulis deſcribendo Nummi deſerendi; cur in Imperio Traiani ad temporis rationem exigendo, iſdem adhærendum? Quamobrem quemadmodum iis omnibus, qui in Imperio Galli juxta accuratam Chronologiam declarando, Nummos Tribunitia Potestate IV. notatos centemnere noluerunt, res inſeliciffime ſuceſ-

ive. Fuit autem hic homo erroneus moribus, fraudulentæ mentis, a Judæis oriundus, & cum Judæis sentiens, non secundum legem conversans: verum alia pro aliis obiter introduxit. Salem, & aquam, & terram, & panem, & cælum, & æthera, & ventum, jusjurandum ipsis in divinum cultum præfinit, ac tradidit. Aliquando vero rursus alios septem testes præscripsit: cælum, inquam, & aquam, & spiritus, & sanctos (velut ait) angelos orationis, & oleum, & sal, & terram. Cujus stultitiam ut eluderet S. Jo. Ann. Eccl. Tom. II.

annes Evangelista, ejusmodi hæresim fortasse odoratus (nam, ut vidimus, sub eodem Imp. diem obiit) illud præmonuerat, dicens (a): Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt: & tres sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua & sanguis, & hi tres unum sunt. Pergit Epiphanius.

Adversatur autem virginitati, & odio habet continentiam, & cogit ad nuptias. Imaginaria vero quædam velut ex revelatione introducit: hypocritas autem docet, E 2 di.

cessit; contra vero, qui antequam tot difficultates in serie Consulatum occurrentes, quæ insuperabiles videbantur, complanatae essent, eadem dissimularunt, & tritam viam secuti sunt, cautius sese gessere. Sic qui in Traiani Imperio Chronologice exponendo tribus præfatis Nummis Tribunitia Potestate VII. & Consulatu V. designato insignitis adhærescere voluerit, Fastos sine dubio perturbabit. Neque negari potest, quin artifices, si Gallo imperante, in Nummis cudendis errarunt, Traiano imperante, in similem errorem induci potuerint. Profecto plura Traiani Numismata & Marmora extant, quam aliorum Imperatorum, quæ aut dubia, aut conficta, vel quæ ex parte corrigenda veniunt, ut liquet ex illis, quæ Fabrettus in Syntagmate de Columna Traiani cap. 8. & 9. habet. Denique si Traianus legitimo tempore Imperii Augustei Quinquennalia celebravit, non alio anno, quam currenti Consulatum capeffit. Unde donec major lux affulgeat, a vulgari Fastorum dispositione per Traiani tempora non recedendum.

IV.
Nummus
Traiani
suspectus.

Ex tribus Nummis, in quibus Traianus dicitur: TR. POT. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. Prior asservatur in Museo Cospiano, alter in Museo Magnavaccæ, tertius in Gaza Regia. Priores duo certæ indubitataeque fidei sunt. Sed ultimus difficultatem fatere non debet. Hæc varia ejus fortuna. Cum anno MDCLXXXVI. Parisiis agerem, & manuscripta Bibliothecæ S. Genovesæ percurrerem, in manus meas incidit Catalogus præcipuorum Numismatum, qui in Museo ejusdem Monasterii extant; quo in Catalogo ipsa Numismata delineata, & in uno Traiani hæc verba dicuntur descripta: TR. P. VIII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. P. P. Hinc statim intuli, mirum non esse, si Monetarii Tribunitiam Potestatem VII. Traiani cum ejus Consulatu quinto designato, per errorem injunxerint, qui Tribunitiam Potestatem VIII. eidem illigarint; adiique Virum clarissimum Carolum du Molinet, Bibliothecarium, ac rogavi, ut mihi hujusmodi Numisma ostendere vellet. Respondit is possideri illud a V. C. Quenello, a quo Bibliotheca Genovesana aliqua manuscripta habuisset. Cum vero paucos post dies eum Nummum ad Gazam Regiam e Museo Quenelli transisse accepissem, Versaliam, ubi ea nunc asservatur, me contuli, ut illum videre & in examen vocare possem. Ibi tam a Rainfantio eidem Gazæ Præfeco, quam ab Andrea Morellio, singulari urbanitate exceptus sum; propter tamen aliqua, quæ occurrere impedimenta, Nummum videre non potui; sed post aliquot hebdomadas Morellius Parisios veniens illum secum detulit, significavitque, se & Rainfantium non dubitare, quin hæc Inscriptio, quæ in eo

legitur; TR. P. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. P. P. ab aliquo imperito insculpta Nummo fuerit; cum antea in eo legeretur, SPQR. OPTIMO PRINCIPI, idque adeo verum esse, ut artifex obliquus fuerit delere duas ultimas litteras PI, quæ adhuc distinctæ in Nummo apparent. Est autem æreus magnæ molis. Illum Vaillantius in tomo I. Selectorum Numismatum pag. 51. delineavit cum TR. P. VII. qui tamen perperam paulo post scribit, extare in Museo Genovesano Traiani Nummum inscriptum: TR. P. VIII. IMP. IIII. &c. quia scilicet Catalogum Numismatum in eo Museo extantium legens, eam epigraphen reperit, neque ei in mentem venit videre, an reapse Nummo insculpta esset, vel scriba in eo delineando peccasset.

Restant igitur tantum duo Numismata, quorum unum, nempe Cospianum, Norisius, alterum vero quod est Magnavaccæ, Fabrettus examinarunt, & utrumque indubitatae fidei esse concluderunt, quæ Toinardus sic explicanda censet: Tribuni plebis IV. Idus Decembris creabantur, ut testatur Dionysius Halicarnassensis. Dio autem lib. 53. de Imperatoribus scribit: Tribunitiam Potestatem, quanta unquam maxima fuit, accipiunt, & quia quotannis eam cum Tribuni plebis ejus anni renovant, annorum Imperii ipsorum hinc summa concipi solet. Ex his infert Toinardus, Traianum anno Christi XCVII. V. Kalend. Novemb. Tribunitia Potestate ornatum esse, ac IV. Idus Decemb. ejusdem anni cum Tribuni plebis Tribunitiam Potestatem renovasse, id est, Tribunitiam II. numerasse. Quo pacto anno Christi CII. IV. Id. Decembris, cum adhuc Consul V. designatus esset, Tribunitiam Potestatem VII. inchoare potuit. Variis Nummis suam opinionem Vir doctissimus mihi que amicissimus confirmat. v. g. in Nummo Græco Galbæ Imperatoris legitur: TR. POT. II. quem tamen certum est secundum Imperii annum non inchoasse. Is itaque juxta Toinardi conjecturam, Tribunitiam Potestatem ineunte mense Aprilis anni LXVIII. suscepit, eodemque anno IV. Idus Decemb. secundam Tribunitiam Potestatem ingressus est, occisus mense Januario insequentis anni. Eo modo de multis aliis Numismatis, quæ germana esse constat, Toinardus discurret. Sed quidquid de hac conjectura sit, quæ supra dixi, a vulgariis Fastis recedendum non esse demonstrant.

V.
Duo Traiani Nummi explicati suspecti habentes.

Jamdiu Chronologos torquent varia Numismata; Imperatores Tribunitiam Potestatem a die suscepti Imperii tantum delibavit. Sic in Nummo Græco Helioabali a Vaillantio Tom. 2. choubant. Nu-

VI.
Imperatores Tribunitiam Potestatem a die suscepti Imperii tantum delibavit.

dicens non esse peccatum, etsi simulacra ipsos adorare contingat persecutionis tempore instante, si solum conscientia non adorent; & si quid etiam confiteantur ore, non autem corde. Atque hujus rei testem adducere fraudulentem ille impostor non erubescit Phinees sacerdotem quemdam de genere Levi & Aaron, & prisci Phinees, quod in Babylone tempore captivitatis adoraverit Dianam, & in Susis effugerit perniciem mortis coram Dario Rege. Quare omnia ipsius falsa sunt & vana; & post multa: Sed & rursum Christum confitetur nomine, dum dicit: Christus magnus ille Rex; non autem ex dolosa & adulterata tractatione nugacissimi libri ejus compre-

hendi, an de Domino nostro Jesu Christo narravi: neque enim hoc determinat; verum Christum simpliciter dicit. Prohibet etiam orare ad Orientem, asserens non oportere sic intendere, verum faciem ad Hierosolymam convertere ex omnibus partibus: ita ut hi qui in Oriente sunt, in Occasum Hierosolymis intendant: & post alia de eodem: Describit Christum esse quamdam virtutem, cujus etiam mensuras significat, vigintiquatuor schænorum in longitudinem, hoc est, milliariorum nonaginta sex: latitudinem vero schænorum sex, idest, milliariorum vigintiquatuor; & crassitudinem similiter emetur, & pedes, & reliqua fabulamenta. Esse autem

Portenta
Hæretico-
rum.

Numismatum Coloniarum recitato, legitur annus quintus, quem is prætermisit, quod Helio- gabalus ad illum non pervenerit. Toinardus, qui me monuit de illa Nummi Helio- gabali mutilatione, existimabat difficultatem cessare, si advertamus, Imperatores annos Imperii, ac Tribunitiam potestatem a die IV. Idus Decembris cum Tribunitia iniisse, & menses, qui a die suscepti imperii ad IV. Idus Decembris fluxerant, pro anno computasse, eodemque die annum secundum, seu Tribunitiam potestatem II. inchoasse, & sic deinceps. Verum eam sententiam Nummi refellunt, Mediobarbus duos *Neronis* exhibet, in quibus is dicitur TR. P. III. COS. II. qui tamen anno Christi LVII. quo secundum Consulatam gessit, TRIB. POT. IV. COS. II. diceretur, si mense Decembri anni LIV. secundam Tribunitiam potestatem, ut vult Vir doctissimus, auspiciatus esset: mente enim Octobri illius anni Claudio successerat. Sic *Domitianus* in Nummo apud Mediobarbum dicitur TR. P. II. COS. VIII. imperare cœpit Domitianus die XIII. Septembris anni LXXXI. quare anno LXXXIII. quo Consulatam IX. sumisit non TRIB. P. II. Sed TR. P. III. diceretur si ea sententia vera esset. *Marcus Aurelius* Tribunitia potestate anno Christi CXLVII. ornatus est, qui ideo initio anni CLXI. quo tertium Consul processit, dictus fuisset TRIB. POT. XVI. & tamen Mediobarbus varios hujus Imperatoris nummos profert, in quibus legitur, TRIB. POT. XV. COS. III. denique *Severus Alexander* in variis nummis apud Mediobarbum dicitur, TRIB. P. III. COS. II. qui, cum anno Christi CCXXII. mense Martio regnare cœperit, annoque CCXXVI. secundum Consulatam capessisset, prius Tribunitiam potestatem V. quam Consulatam II. suscepisset, si IV. Idus Decembris eam exorsus esset.

Hæc mea de hujusmodi nummis conjectura. Omnes nummi Latini, in quibus anni Tribunitiæ potestatis, annos Imperii excedunt, aut mendose descripti, aut a Monetariis in iis cudendis erratum, aut anni unius Imperatoris, alteri attributi, ut de Gallo & Volufiano loquens ostendi. Quoad Nummos Græcos, in quibus plures Imperii anni leguntur, quam reipsa Augusti regnarint, vel idem dicendum ac de Latinis, in quibus anni Tribunitiæ potestatis annos Imperii superant, vel existimandum annos illos, non ad Imperium, sed ad aliquod aliud nobis incognitum referri. Extant in Gaza Regia Basilici Tyranni, qui menses tantum viginti imperavit, Numismata in quibus signatur annus III. in aliis annus IV. in alijs annus V. quos nullus dicit de ejus imperii annis intelligendos esse,

sed quos nullus negabit sine aliquo consilio illis Nummis Græcis insculptos. Anno CCXXXVIII. num. VII. varios nummos exhibui Tarfi percussos, in quibus annus secundus ad annos Imperatorum in iisdem expressorum ordinem non habent. Denique annus tertius qui in quibusdam Nervæ Nummis habetur, ad ejus Imperium referri non potest; cum tam apud Mediobarbum, quam in Cimeliis Principum, complures Nummi Latini extant in quibus Nerva (qui anno Christi XCVI. mense Septembri Imperium iniit, annoque XCVIII. exeunte Januario mortuus est, cum Kalendis ejusdem mensis Consulatam IV. cepisset) dicitur TR. P. III. COS. III. Quare in Nummis illis annus tertius ad ejus Imperii durationem pertinere non potest.

Traianus hoc anno e Dacia Romam redux de Decebalo Dacorum Rege triumphavit, ut certum facit Nummus a Card. Norisio in Epistola Consulari pag. 67. ex Thesuro Mediceo productus: IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AUG. GERM. DACICUS. P. M. in postica: TR. P. VII. IMP. III. COS. V. P. P. S. C. Visitur Imperator in curru; seu in quadrigis triumphans, qui dextra laurum, sinistra sceptrum tenet: quo Nummo prior Traiani triumphus sine dubio signatus, & hoc anno, quo Tribunitiam Potestatem VII. iniit, & Augustei Imperii Quinquennalia dedit, ductus. Animadverti enim, Imperatores post Vespasianum annis, quibus triumpharunt, Consulatam cepisse, vel saltem triumphum cum Decennialibus & id genus festis conjunxisse. Quia vero *Maximus* belli Dacici confector fuit, ut num. I. dixi, anno quo Traianus triumphavit, ejus in Consulatam Collega fuit, ut in partem aliquam triumphi veniret. Traianum vero post debellatos Dacos plures colonias, non vero unicam deduxisse in Daciam recte ostendit Fabrettus in Syntagma de Columna Traiani pag. 243. tam ex Inscriptionibus, quam ex Ulpiano J. C. in L. 1. D. de censibus; quæ coloniarum vel in Quinquennialibus, vel in Decennialibus Traiani, ut moris erat, institutæ; quod Virum eruditissimum fugit, qui nusquam hujusmodi festorum a Traiano celebratorum meminit. Hæc porro Inscriptio, quam ipsemet pag. 288. ex Grutero refert, Quinquennialium Augustei Imperii Traiani indicium: IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F. NERVAE. TRAIANO. AUG. GERMANICO. DACICO. PONTIFICI. MAXIMO. TRIBUNIC. POT. VII. IMP. III. CCS. V. P. P. TRIBUS. XXXV. QUOD LIBERALITATE. OPTIMI. PRINCIPIS. COMMODA. EARUM. ETIAM. LOCQRUM

VII.
Nummi in
contra-
rium ex-
plicantur.

VIII.
Traiani
prior tri-
umphus.
Baron.
ann. 103.
n. III.

CHRISTI
105.

ANACLETI PAP.
3.

TRAIANI IMP.
6.

& sanctum Spiritum, & ipsum foeminei sexus similem Christo, instar statuae super nubes, & in medio duorum montium stantem: & reliqua silentio praeteribo, ut ne legentium aures ad fabulas concitem. Hæc Epiphanius: qui addit versutum hominem prohibuisse interpretationem suorum scriptorum.

Tradit idem auctor (a) Helcesæos, qui se ab Elxai descendere gloriarentur, tanti existimasse duas mulieres, quæ ex semine ejus dicerentur descendisse, ut eas adorarent veluti deas, videlicet Marthus alteram, alteram vero Marthanam nuncupatam, quæ vixerunt ipsius S. Epiphani tempore; has igitur propter Elxai sic colebant, ut (quod idem tradit auctor)

iidem Elxai gregales ipsarum sputa & reliquas sordes corporis auferrent, eademque ut res sacras adhiberent in auxilium morborum, cum nullam tamen ex eis salutem consequerentur. At de his satis: quæ non oportuit prætermisisse; ut quibus telis studuerit diabolus puritatem Catholicæ fidei omni tempore labefactare, omnibus innotescat; ut merito de S. Ecclesia dictum esse appareat (b): *Sicut lilium inter spinas: sic amica mea inter fr-*

(b) Cantic.

An-

IV.
(2) Epiph.
hares. 53.
Helcesæi
Hæretici.

IX.
Traianus
Dacicus
appellatur.

RUM ADIECTIONE. CUMULATA. SINT.

Xiphilinus ex Dione lib. 68. narrato priori bello Dacico ait: *Traianus de Dacis triumphavit, & Dacicus cognominatus est.* Et tamen Cardin. Norisius in Epistola Consulari pag. 65. ait, extare in Gaza Medicea Nummum argenteum cum epigraphe: IMP. CÆS. NERVA TRAIAN. AUG. GERM. & in averfa parte: DACICUS COS. IIII. Visitur Hercules ibidem dextra clavam, sinistra spoliū leonis tenens. Mediobarbus pag. 51. duos alios Traiani Nummos habet in quibus is dicitur: GERM. DAC. P. M. TR. P. COS. IIII. P. P. qui, sicut præcedens, anno elapso percussit. Traianus itaque Dacicus antequam triumpharet, appellatus. Sic Spartianus in Severo cap. 9. ait, hunc Imperatorem in priori bello Parthico recusasse Parthici nomen: *Recusavit & Parthici nomen, ne Parthos lacefferet*: quod tamen in Nummis Severi tunc cufis legitur. Immo idem Xiphilinus ex Dione lib. 68. postquam de victoriis de Parthis a Traiano reportatis locutus est, ait: *Tum vero multa decreta sunt a Senatu, sed in primis Optimus cognominatus est*: quod etiam Zonaras habet. Et tamen Plinius in Pannegyrico anno Christi centesimo dicto, cap. 88. inquit: *Iustissime de causis Senatus Populusque Romanus Optimi tibi cognomen adjecit*? Extat apud Mediobarbum pag. 158. Traiani Numisma inscriptum: IMP. CÆS. NER. TRAIANO OPTIMO AUG. GER. DAC. in postica: P. M. TR. P. XIII. IMP. VI. COS. V. P. P. OPTIMO PRINCIPI. Vides Traianum diu ante Armeniam captam *Optimum* nominari; licet tradat Dio illum post eam victoriam *Optimum* cognominatum. Quare sicut cognomen *Optimi*, quod primis Imperii annis Traiano concessum, Senatus, post captam Armeniam, eidem rursus confirmavit; sic & Dacici cognomen, quod ardentē bello Dacico, Traiano attributum, eidem post priorem triumphum a Senatu confirmatum.

X.
Posterioris
expeditionis
Dacica
epocha.
Baron. n.

Cum Decebalus Dacorum Rex, præter conditiones foederis icti multa ageret, bellum Traianus adversus illum iterum suscepit, tuncque lapideum pontem super Istrum fecit, cui cetera illius opera vix adæquari possunt. Pons, ut observavit Cuspinianus in Austriæ Descriptione, in inferiori Pannonia, non procul a Canizza oppido situs erat. Dio pluribus eum describit. Sed ejus constructio, & secunda in Daciam expeditio perperam hoc anno in Annalibus consignatur. Existimavi alias secundam expeditionem Dacicam ante annum CVI. susceptam non fuisse, quod sub illius anni Consulibus Auctor Chronici Alexandrini scribat: *His Coss. gravi bello Romanis incumbente a Persis, Gothis, & aliis gentibus Traianus expeditione in hostes suscepta, suis gratiam tributorum, quoad reverteretur,*

fecit. Præterea Spartianus in Hadriano cap. 3. scribit de eodem: *Tribunus plebis factus est Candido & Quadrato iterum Coss.* Et statim: *Secunda expeditione Dacica Traianus eum prima legionis Minervia præposuit, secumque duxit.* Illud collegium Consulium signatur in Fastis anno Christi CV. Quo anno cum Hadrianus Romæ Tribunus plebis fuerit, altero anno CVI. Legatus legionis ad bellum secundum Dacicum a Traiano ductus fuit. Tribunatus enim Magistratus annuus erat. Ex quo cum Card. Norisio in Epistola Consulari pag. 67. inferebam, Hadrianum toto anno, quo illud munus gessit, Romæ mansisse. Verum postquam vidi Specimen Imperii Traiani a doctissimo Gulielmo Loydio ex Anglia ad me transmissum, non dubitavi, quin ea expeditio anno CV. inchoata fuerit. Tribunatus enim plebis, ut ad me idem Vir clarissimus scripsit, stante veteri Republica munus quidem annuum fuit; sed Traiani temporibus etiam semestre fuisse Plinius lib. 4. epist. IV. testatur. Immo forsā & bimestre fuit, sicut Consulatus. In veteri autem Republica quando Tribunus plebis ne una quidem nocte extra Urbem morari liceret, tamen ex Senatusconsulto aut Plebiscito tunc licebat quovis proficisci Republicæ causa. Quanto magis nunc quando Tribuni omni munere vacarent, quando tantum locum in Senatu supplerent, & sibi ad majora gradum præstruerent: præsertim a Principe iussi, qui pro more horum temporum omnem populi Romani potestatem in se transfulisset. Sane de Tribunis plebis in hujus ævi Scriptoribus tam pauca habentur, ut unius exemplum, qui Tribunatus anno militavit, vix edere possimus. Sed Quæstoris exemplum habemus in ipso Hadriano Traianum ad primum Dacicum bellum familiaris prosecuto. Ædilem vero videmus Clodium Albinum *non ultra decem dies mutere defunctum*, ut ait Capitolinus in Albino cap. 6. *Quod ad exercitum festinanter mitteretur.* Quidni igitur Hadrianum etiam ab initio Tribunatus quarto Idus Decembris quarto aut quinto mense Traianus in Daciam festinans secum ducere potuerit, inquit Loydius? Auctoritas Chronici Alexandrini hac in re parvipendenda; exscripsit enim Eusebium in Chronico, ubi eodem Christi anno uno tenore varia bella recitat, quorum aliqua, uti bellum Parthicum, ultimis Imperii Traiani annis gesta esse constat. Julianus in Cæsaribus scribit Traianum *intra annos quinque Getas subjugasse.* Quare Romam rediit anno CVII. aut CVIII. & secundum triumphum Dacicum Decennaliaque exhibuit, ut infra dicitur. Loydius quidem ejus reditum in annum CIX. differt; sed cum triumphum cum Decennalibus & id genus festis, si Imperatores Consulatum non sumerent, coniungi soliti essent, ei hac in re non adhæreo.

JESU CHRISTI
ANNUS
106.

ANACLETI PAP.
ANNUS
4.

TRAIANI IMP.
ANNUS
7.

I. Anno Domini centesimosexto, Coss.

Surano atque Marcello, Traianus Dacico bello confecto, Romam rediit: *Quem* (inquit Dio a) *Romam repetentem plurimam barbararum gentium legationes, atque etiam Indorum legati adire: addit bibliothecas extruxisse, & columnam ingentem statuissè in foro, quod dictum est Traianum, cæterorum omnium celeberrimum: ipsum enim præ cæteris Urbis nobilissimis structuris in admiratione habuisse Constantium Imper. cum Romam venit, tradit Ammianus his verbis:* (a) *Verum cum ad Traiani forum venisset, singularem, sub omni cælo structuram (ut opinamur) etiam numinum ascensione*

mirabilem, hærebat attonitus, per gigantes contextus circumferens mentem, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos, &c. Hæc ipse, significans nimirum columnam cochlidem in medio foro sitam; quam hoc anno cœptam, nonnisi post septennium absolutam esse, demonstrant antiqua numismata, in quibus una cum Consulatu sexto ejusdem Imperatoris, quem gessit anno decimoquinto sui Imperii, ipsa columna una cum Traiani simulacro desuper collocato habetur expressa, ante vero illud tempus numquam ipsa columna effigiata alicubi reperitur; cujus rei indicem hic tibi antiquum numum effigiandum curavimus.

Columna Traiana.

Opus

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5597.

Anno Urbis 857. ☉ 1. GF. ☽ 10. P. 31. Mart. Indict. 2.

Olymp.

220. an. 4.
A. C. 104.

JESU CHRISTI 104. secundum Baronium 106.

EVARISTI PAPÆ 10.

TRAIANI IMP. 7.

I. Consules.

II. Secundus Traiani triumphus & Columna Traiana erecta.

[1] AD num. I. & seq. Coss. Sura II, & Marcellus.

Cum utrumque bellum Dacicum per annos ferme quinque durarit, ut jam diximus, Traianus, secundo bello Dacico confecto Romam non rediit, nisi exeunte anno Christi CVII. aut verosimilius, anno Christi CVIII. quo Decennalia celebravit, & secundum triumphum Dacicum duxit. Patinus in Nummis Theauri Mauroceni pag. 116. unum Græcum Traiani producit, in quo legitur: L I. A. id est, anno undecimo. Visitur in eo Quadriga triumphalis. Superfunt quidem multa hujus Imperatoris Latina Numismata, quæ ad istum triumphum spectant; sed cum in eis annus Tribunitiæ Potestatis non exprimatur, incertum quo anno illi cusi. Gruterus pag. CXC. 4. exhibet Inscriptionem Traiani, in qua is dicitur: GERMANICO. DACICUS. PONT. MAXIM. TRIB. POTEST. XII. IMP. VI. COS. V. P. P. OPERIBUS. AMPLIATIS. RESTITUIT. Sumta Tribunitia Potestas XII. a Traiano quinto Kalend. Novem. anni Christi CVII. Quare anno CVIII. dictus is Imperator VI. occasione secundi triumphus Dacici ac Imperii Augustei Decennialium, in quibus præcedentes victoriæ de more renovatæ, & opera publica, ut etiam moris erat, ampliata. Quoad Columnam Tra.

[1] Coss. Sura II. & Marcellus. Ex Norisii sententia, ut vidimus, hoc anno consules habentur: Traianus Aug. V. & ..... Maximus. Nummi Traiani, & lapis apud Panvinium, de quo Norisius in epistola consulari pag. 67. Lapis item apud Gruterum pag. CCXLVI. 8. cum Traiani TR. POT. VII. IMP. IV. COS. V. & pag. CCXLVII. I. cum TR. POT. VIII. IMP. III. (mendose) COS. V. Alius lapis olim in hortis Colotianis, editus post vitam Angeli Colotii pag. 97. ex schedis Barberinis.

IMP. CAES. DIVI. NERVAE. F.
TRAIANO &c.
GERMANICO. DACICO. PARTHICO
PONT. MAX. TRIBUNIC. POT. VII.
IMP. IIII. COS. V.

Fabrettus pag. 413. num. 360.

IMP. CAESAR. NERVAE. F.
TRAIANUS. AUGUSTUS
GERMANICUS. DACICUS
PONT. MAX. TRIBUNICIA. POTESTATE
IMP. IIII. COS. V.

Fasti Idatiani: Suburano II. mendo. librarii, & Marcello, qui ad A. D. 103. referendi sunt: ut habent Fasti Vindebonenses.

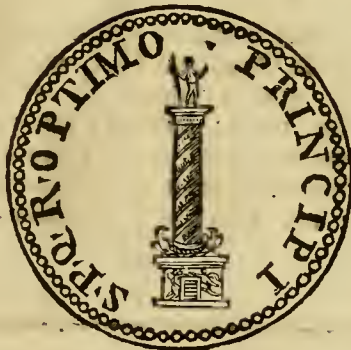
CHRISTI
106.

ANACLETI PAP.
4.

TRAIANI IMP.
7.

(a)

(a) Ex Museo Lalii Pasqual. Canonici S. Maria Major. in Vrbe.

opus plane admirabile, nec antea visum: qua, in hanc usque diem divina providentia, ceteris fere omnibus nobiles Urbis antiquis monumentis barbarica manu vel terræmotu dirutis atque prostratis, vel saltem quassatis, integra permanente: hoc ipso anno, quo hæc nostra prælo mox subiicienda describimus, Sixtus V. Pontifex Maximus, super ejus verticem, præclarissimum Christianæ religionis monumentum, Principis Apostolorum Petri ingentem æneam magna impensa studioque conflata statuat, inauratamque, sacris ritibus solemniter collocavit.

II.

At antequam Traiani columna confurgeret, erant Petri trophæa Romæ conspicua: ejusdem namque memoria nobilis in Vaticano fulgebat. Anacletus enim (ut antiquæ Ecclesiasticæ tabulæ (b) habent) cum adhuc presbyter esset, construxit atque composuit desuper ejus corpus; velut trophæa victoriæ, insignem claræque memoriam: quam quidem (quod admirationem omnem superat) non valuit turbo persecutionis aliquo modo prosternere; sed & perseverasse in posterum, majoribusque in dies accessionibus gloriæ auctam affirmare videtur Caius antiquus Theologus

(c), qui eodem sæculo claruit, nempe Zephyrini Papæ temporibus: immo non Petro tantum erectam memoriam fuisse celebrem, sed & Paulo, tradit, easque trophæa Apostolorum appellat, sic dicens: *Ego Apostolorum trophæa perspicue possum ostendere. Nam si lubet in Vaticanum proficisci, aut in viam, quæ Ostiensis dicitur, te conferre; trophæa eorum, qui istam Ecclesiam suo sermone & virtute stabilierunt, invenies.* Hæc Caius.

(c) Apud Euseb. hist. lib. 3. c. 24.

Quod igitur habet liber de Romanis Pontificibus in Anacleto: *Hic B. Petri memoriam construxit atque composuit; per memoriam nonnisi ædificii structuram designari constat, quam olim antiquitas usitatus dicere Ecclesiam consuevit: nam & Augustinus (d): Nos, inquit, martyribus nostris non templa sicut diis, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus; quas merito Caius trophæa appellat, quippe quæ victorias sanctorum de subactis hostibus representent.* Ceterum columnam hoc anno construi cœptam, nonnisi ad sextum ejus Consulatum fuisse absolutam, inscriptio in ea incisa declarat.

III. De memoriis Sanctorum.

(d) Aug. de Civit. Dei lib. 22. c. 10.

Cen-

Traianam, quæ etiamnum Romæ visitur; & cuius hoc anno Nummum exhibet Baronius, in quo Consulatus tantum sextus exprimitur, præsentis anni non erecta; cum Traianus anno tantum CXII. Consulatum sextum inierit. Ea itaque anno tantum CXIII. Traiano posita, ut legitur in basi ejusdem Columnæ in medio Foro Traiani: SENATUS. POPULUSQUE. ROMA-

NUS IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F. NERVAE TRAIANO. AVG. GERM. DACICO. PONTIF. MAXIMO. TRIB. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P. AD DECLARANDUM. QUANTAE ALTITUDINIS MONS. ET. LOCUS. TANTIS RUDERIBUS. SIT. EGESTUS

JESU CHRISTI
ANNUS
107.

ANACLETI PAP.
ANNUS
5.

TRAIANI IMP.
ANNUS
8.

I.

(a) Dio in
Traiano.
Abagarus
rex Edef-
sæ.

Centesimus septimus Christi annus Can-
dido & Quadrato II. Coss. adscribitur
Fastis; quo Traianus ab Urbe recedens,
Armenis ac Parthis, aliisque finitimi-
s populis bellum intulit: quorum alios
in deditionem recepit, alios vero bello
subegit: hæc Dio (a) pluribus. Tunc

quoque accidit (quod Suidas (b) memi-
nit) ut Abagarus Rex Edeffæ (puto hunc
ab illo seniore Abagaro, qui Christi tem-
poribus vixit, de quo suo loco superius
facta est mentio, esse progenitum) Trai-
ano munera miserit.

(b) Suid.
in hist.

Ceterum constat Ecclesiam Edeffensem,
Tra-

II.
Ecclesia
Edeffensa
vexata.

SÆC. II.

Anno Ur-
bis 858.
Olymp.
221. an. I.
A.C. 105.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5598.

☉ 2. E. ☽ 11. P. 10. April. Indict. 3.

JESU CHRISTI 105. secundum Baronium 107.

EVARISTI PAPÆ II.

TRAIANI IMP. 8.

I.

Consules

[1] AD num. I. Coss. Ti. Julius Candidus II. &
A. Julius Quadratus, ex Inscriptione O-
nuphriana. Mediobarbus pag. 153. C. Julium Can-
didum II. & C. Numid. Quadratum proficitur.
Sed nescio unde id acceperit. In veteri enim
Inscriptione apud Sponium in Itinerario Athe-
niensi legitur: Γάϊον Ἀντίον Ἰῆλιον, Αὐλὸς υἱὸς Κοῦά-
θρατον, δις ὕπατον, Ἀντίπατον Ἀσίας, &c. id est, C.
Antium Julium, Auli filium Quadratum, Con-
sulem iterum Proconsulem Asia, &c. Additur, ex
auctoritate Imp. Nerva Traiani Cas. Aug. Ger-
manici, Dacici, Provincia Syria, &c. adeo ut indub-
itatum sit, sermonem hic esse de Quadrato hoc
anno Consule, aliis postea dignitatibus exornato.

II.

Bellum
Parthi-
cum.

Bellum Parthicum anno tantum Christi CXII.
inchoatum; cum Traianus in Nummis Parthicis
non dicitur, nisi post Consulatum sextum, quem
eo Christi anno suscepit. Card. Norisius in E-
pistola Consulari pag. 72. profert ex Gaza Me-
dicea insigne Numisma Traiani cum epigraphe:
IMP. CAES. NERVAE TRAIANO AUG. GER. DAC.
P. M. TR. P. COS. VI. P. P. & in postica:
PROFECTIO AUG. S. C. Ibidem visitur Impe-
rator eques milite scutato præeunte, tribus a-
liis hastatis subsequenter. Hinc, inquit Card.
Norisius, ante sextum Consulatum, qui in Num-
mis obsignatur, in Orientem non transmisit.
Sed cum ultimis Imperii Traiani annis is Num-
mus percuti potuerit, & de facto a Mediobar-
bo cum anno Christi CXVI. copuletur, certus in-
de annus deduci non potest. Nec est quod quis
dicat, male cum eo anno a Mediobarbo conjun-
gi; cum Traianus non Parthicus, sed Dacicus
tantum in eo nuncupetur. Nam in Nummis sæ-
pe antiqui tituli Imperatorum servati, novi ve-
ro neglecti. Sic in Portu Anconæ a Traiano
ædificata extat Inscriptio ab Onuphrio anno Ur-
bis DCCCLIX. recitata, cujus initium: IMP. CAE-
SARI. DIVI. NERVAE. F. NERVAE. TRAIANO.
OPTIMO. AUG. GERMANIC. DACICO. PONT.
MAX. TR. POT. XVIII. IMP. IX. COS. VI. P. P.
&c. Et tamen jam tum Parthicus in Nummis &
Inscriptionibus de more Traianus dicitur. Standum
itaque alteri argumento a Card. Norisio ibidem

allato. Observat Cardinalis doctissimus Traianum
bello Parthis illato, cum Athenas appulisset,
Legatos Parthorum Regis illic cum muneribus
convenisse, teste Dione lib. 68. rogantes ut de-
latum Parthamisiri Armeniæ regnum ratum ha-
beret. Traianus repudiatis muneribus, respon-
dit se cum primum in Syriam advenisset, fa-
cturum omnia, quæ fieri par esset. Athenienses, quo
præsentis Imperatoris gratiam magis emererentur,
Hadrianum ejusdem confobrini Archontem
crearunt, ex Phlegonte cap. 25. de Mirabilibus,
scribente mulierem Romæ edidisse masculum bi-
cipitem, qui monitu postea Aruspicum in Ti-
berim projectus fuit: Athenis, inquit, Archonte
Hadriano, qui Imperator factus est: Consulibus
Roma Imperatore Traiano VI. & Tito Sextio
Africano. Cujus Magistratus anno Christi CXII.
Hadriano delati nulla ratio assignari potest, ni-
si ejusdem cum Traiano adventus Athenas.

Sed Dio loco laudato aliam rationem sugge-
rit, quæ mihi rem evincere videtur. Postquam
is de ultimo bello Dacico locutus est, ait: Bi-
bliothecas extruxit, ac in foro (suo) Columnam
maximam collocavit, partim sepeliendi sui cau-
sa, partim ut opus quod ipse circa forum fecerat,
posteris ostenderet. Nam eum locum montuosum,
quanta est altitudo columna, perfodit, forumque
eo pacto complanavit. Post hæc bellum intulit Ar-
menis Parthisque, propterea quod (ut ipse dice-
bat) Rex Armoniorum non ab se, sed a Rege
Parthorum diadema accepisset: sed revera id bel-
lum suscepit adductus gloria cupiditate. Victor
de Cæsaribus de Traiano ait: Adhuc Roma a
Domitiano capta Fora, atque alia multa magni-
fice coluit, ornavitque. Alter vero Victor de
Traiano scribit: Hujus exusti corporis cineres re-
lati Romam, humatque Traiani Foro sub ejus
columna: quod & Eutropius habet. Cum ita-
que Traiani Columna in eo Foro anno Christi
CXIII. exeunte erecta fuerit, illud anno ante-
cedente, nempe CXII. Traiani Quindecenniali-
bus nobilitate dicatum fuit. Mediobarbus pag. 100.
Traiani Nummum refert, in quo legitur: IMP.
TRAIANUS. AUG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS.
VI. P. P. in postica: FORUM TRAIANI. Repræ-
sentantur ædificium pulcherrimum & Quadrigæ
triumphales. Quod forum in alio ibidem Num-
mo sexto etiam Consulatu notato memoratur.
Mediobarbus utrumque Nummum cum anno Chri-
sti CXIV. conjungit. Sed cum Traiani Columna
in eo anno Christi CXIII. collocata fuerit, nul-
lus dubito, quin ea dedicatio anno CXII. per-
acta fuerit; quod & præfata Quadrigæ indi-
cant. Annis enim Decennialibus & id genus fe-
stis addictis annorum præcedentium victoriæ,
tri-

III.
BellumParthi-
cum post
annum
CXII. sit.
scriptum.

[1] Coss. Ti. Julius Candidus II. & A. Aelius Quadratus II. Gruterus pag. CLXXIV. 5. ex Panvini Fastis TI. JULIO CANDIDO. II. A. JULIO QUADRATO II. COS. Perperam ergo apud Pagium Aelius: pro Julio ponitur. Spartianus in Hadriano cap. III. Tribunus plebis (Hadrianus) factus est, Candido & Quadrato iterum Coss. Fasti Idatiani & Vindebonenses: Candido II. & Quadrato.

CHRISTI
107.ANACLETI PAP.
5.TRAIANI IMP.
8.

Traiani persecutione diu vexatam : præerat tunc illi Barsimæus Episcopus, qui cum Gentiles plurimos convertisset ad fidem, eosdemque ad subeundum martyrium cohortatus, ipse demum eandem quoque martyrii coronam promeruit; agitur ejus
Ann. Eccl. Tom. II.

natalis anniversaria celebritas trigesima Januarii (a). Illustre item inter alia fuit (a) Romæ tunc martyrium Sarbelii, & Barbeæ sororis ejus, qui ambo a Barsimæo Episcopo fuerant baptizati. Ceterum Sarbelius, quod sacerdos idolorum fuisset, gratiora

Triumpho, aliaque id genus rursus Nummis insculpta, & dedicationes de more factæ. Ammianus lib. 16. cap. 10. de Constantio Augusto Romanam invasente loquens ait: *Verum cum ad Traiani forum venisset, singularem sub omni calo structuram, ut opinamur, numinum assensione mirabilem habebat attonitus, per gigantes contextus circumferens mentem, nec relatu effabilis, &c.* Unde non mirum, si Nummis inscriptum fuerit. Columnam vero Traianam Imperatore Tribunitiam Potestatem XVII. gerente positam in eo foro fuisse, liquet ex epigraphe anno proximo a nobis relata. Quare, cum teste Dione Traianus in Parthos non moverit, nisi post Forum a se conditum ac dedicatum, & prædictam Columnam erectam, bellum illud post annum CXII. quo Traianus Consulatum VI. & Tribunitiam Potestatem XVI. iniit, certissime susceptum.

IV. Traianus, relictis Athenis, *Asiam, Ciliciamque finitimis cum Provinciis peragravit; ac Selestam in Oriente a leuciam appulit. Antiochia cum esset, Augarus Odroenus ei munera & Legatos cum mandatis ab amicis non alienis misit.* Quæ ad annum CXII. referenda. Anno insequenti Traianus in fines hostium pervenit, ac cepit cuncta, nullo facto prælio: dein Satala & Elegiam, quæ sunt urbes Armenia, profectus, Heniochorum Regem honore affecit, & Parthamisirem Regem Armeniorum punit: captaque Armenia tota, Reges, qui deditionem fecerant, habuit in numero amicorum. Quæ ad annum CXIII. & CXIV. pertinent. Traianus ad oppidum Armenia Elegiam Parthamisridi copiam adeundi sui fecit. Hic diadema capiti detrahit, & ad Traiani pedes posuit. Quo facto milites clamorem una susulerunt, ac Traianum tamquam in victoria quadam Imperatorem appellarunt, ut testatur Dio, qui addit, Traianum Parthamisridem quidem dimisisse, sed Armeniam retinuisse. Traianus dum gerit Tribunitiam Potestatem XVII. Imperator VI. dicitur, ut videre est in Inscriptione superiori anno relata, nec Imperator VII. dicitur, nisi quando gerit Tribunitiam Potestatem XVIII. ut liquet ex duabus Inscriptionibus apud Fabretum in Syntagmate de Columna Traiani pag. 293. ex quibus unam refero:

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. F. NERVA. TRAIANUS. OPTIMUS. AUG. GERMANICUS. DACICUS. PONTIF. MAX. TRIBUNIC. POTEST. XVIII. IMP. VII. COS. VI. P. P. SACRARIA. NUMINUM. VETUSTATE. DILAPSA. RESTITUIT. Tribunitiam Potestatem XVIII. die V. Kalend. Novemb. anni CXIV. Traianus suscepit; ideoque eo Christi anno exeunte vel insequenti incipiente, Traianus Imperator VII. dictus. Eo autem Tribunitiam Potestatem XVIII. gerente, bellum maxime exarsisse colligo ex Inscriptione ibidem a Fabreto descripta, in qua Traianus dicitur: TRIB. POT. XVIII. IMP. VIII. COS. VI. vel. TRIB. POT. XVIII. IMP. VIII. COS. VI. P. P. Tunc itaque Traianus Edessam venit, cui adventanti cum Augarus Rex obviam profectus esset, seque purgasset, veniam consecutus est. Inde in Mesopotamiam & Adiabenem venit, & Singara

ac alia quædam oppida citra pugnam ullam opera Lusii ducis cepit. Tum vero multa Traiano decreta sunt a Senatu, sed imprimis Optimus cognominatus est. . . . Ad hæc Nisibi, Batniisque captis, Parthicus cognominatus est. . . . dum moraretur Antiochia, terra motus factus est, &c. inquit Dio lib. 68. Quare cum terræ motus ille, ut suo loco ostendam, exeunte anno Christi CXV. contigerit, nullus dubito, quin eo anno Nisibis & Batnæ expugnatae fuerint, Traianus Imperator VIII. & VIII. ac præterea Optimus & Parthicus dictus fuerit. Fabretus citatus pag. 292. ait, in nullo, vel Marimone vel Nummo non suspecto titulum PARTHICI ante XIX. Trib. Pot. reperiri, & omnia certiora monumenta hac Parthici nuncupatione destitui, quod & observavit doctissimus Afaphensis Episcopus in specimine Imperii Traiani a se in lucem edendo, quod ad me ex Anglia transmisit; licet, cum illud composuit, Fabretti Opus non vidisset. A neutro itaque discedendum, existimandumque titulum Imperatoris IX. Traiano attributum anno Christi CXV. post diem V. Kalend. Novembris, quo Tribunitiam Potestatem XIX. capessit. Quoad cognomen Optimi, Fabretus pag. 293. Inscriptionem exhibet dicatam, IDIBUS. JANUARIIS. L. VIPSTANO MESSALLA M. PEDONE. COSS. anno sc. CXV. in qua OPTIMI Vox pro cognomine, non vero laudationis loco accipienda videtur: & pag. insequentibus observat, appellationem Parthici cum alia Optimi, seu ΑΠΙΕΤΟΥ in Græcis semper copulatam procedere. Hæc ad varia Annalium loca restituenda explicare necesse fuit.

Dio lib. 68. narrato utroque bello Dacico, ait: *Per id tempus Palma Praefectus Syria cepit eam Arabia partem, quæ Petram attingit, redigitque in ditionem populi Romani.* In Collectaneis Græcis apud Scaligerum pag. 347. prius bellum Dacicum illicatur anno primo Olympiadis CCXX. qui mense Julio anni Christi CI. inchoatur: victoria Palmæ de Arabibus Petreis, anno secundo ejusdem Olympiadis. Quare Palma anno Christi CIII. quo annus secundus Olympiadis CCXX. adhuc in cursu erat, adversus Arabes Legatus, iique non multo post debellati. Auctor enim Chronici Alexandrini sub Caudidi & Quadrati Consulatu hoc anno gesto, hæc habet: *Petrei, & Bosroni ab hoc anno suam Erant inchoant.* Quare eo anno vel antecedenti in Romanorum potestatem redacti. Quæ cum apud me certa essent, non parum turbatus sum, lecta Nummi Græci Traiani inscriptione, a Patino V. C. in Thesaurio Numismatum Mauroceniano relata, in qua legitur: ARABIA L. id est, anno XIII. Ait Patinus in Nummo cerni figuram stantem. Quo pacto, Arabia anno CX. acquisita fuisset. Unde Fabretus, (qui tamen Nummum illum non viderat) pag. 290. patat Palmam anno CIX. Consulatum consecutum ob Arabicam expeditionem tunc tandem per eundem consecutam, & Traiano novum Imperatorum titulum, nempe VI. quæsitum fuisse. Quæ cum mihi minime probarentur, & tamen præfata Inscriptio a Patino relata negotium faceret, dubium meum ad Toinardum V. C. scripsi, qui

CHRISTI
107.ANACLETI PAP.
5.TRAIANI IMP.
8.

viora tormenta coactus est experiri: quibus omnibus Dei gratia superior factus, tandem inter duo ligna ligatus, sectus est: soror autem ejus, truncato capite, mar-

tyrium consummavit, Agitur de omnibus quoque (a) commemoratio, celebritate anniversaria in Ecclesia repeti solita.

(a) Rom. Martyrol. die 30. Januarii.

JESU CHRISTI
ANNUS
108.ANACLETI PAP.
ANNUS
6.TRAIANI IMP.
ANNUS
9.

I. **S**equenti Christi anno centesimo octavo, (b) Coss. Commodus Vero ac Cereale, Traianus Imp. in Orientali expeditione per severans (b), Iberos, Sauromatas, Hordroenos, Arabas, Bosphoranos, Cholcos in foedus accepit; Seleuciam, Ctesiphontem, Babylonem occupavit & tenuit. Tunc more majorum lustrans exercitum, inventos in eo undecim mille Christianos, qui sacra diis facere recusassent, a ceteris segregatos in Armeniam relegavit: ea nimirum spe, ut ea ignominia notati, Christiani esse desinerent. Cum vero Romulus V. C. Imperatoris domus praepositus eum admoneret ut de re haud prudenter gesta; professus se quoque esse Christianum, verberibus primum jussu ejus affectus, demum capite truncatus est: cujus tam gloriose sumptum martyrium Orientalis & Occidentalis Ecclesia certa die, nempe quinta Septembris, annua celebritate recolere consuevit; (c) de eo autem non tantum Graecorum Menologium, sed & Metaphrastes (d) ex antiquioribus monumentis accepta Acta brevi compendio narrant.

(b) Cuspin. de Consul. Milites Christiani martyres.
(c) Rom. Martyrol. die 5. Septemb.
(d) Metaph. die 5. Septembr.

qui respondit, se illud ad Vaillantium in Numismatographia versatissimum retulisse, eumque sibi dixisse, Patinum Hadriani Nummum Traiano per errorem attribuisse: penes se enim, alias fuisse Hadriani Nummum, in quo eadem Inscriptio insculpta. Impliciti nodi enucleata explicatio; cum Hadrianus XIII. Imperii sui anno Arabiam peragravit, ut suo loco dicam. Hinc intelligere est, quantum obsint eruditioni Antiquarii, dum quae in Nummis & Inscriptio-nibus habentur, non satis accurate describunt, & quod pejus aliquando corrumpunt, correctionis praetextu, ne quidem Lectores monendo quid in eis immutarint. Cum itaque in Nummo Mauroceniano, Traianus Hadrianus legatur, ut in infinitis aliis, Patinus illum Traiano assignavit. Quod tacendum non fuit, ne alii in errorem inducantur.

VI. Secundum bellum Dacicum hoc anno coeptum, Bellum & duobus sequentibus continuatum, ut ostendi Dacicum. anno CIII.

De militibus vero relegatis quid factum sit, licet auctor ibi non narret; Menologium tamen, agens de Romulo, mox addit: *Christianos plurimos in exilium misit, & in fidei confessione perstantes supplicio mortis subjecit.* Quamobrem conjectura ducimur, ut existimemus hos illos ipsos esse decem mille praestantissimos martyres, qui in silvis montis Ararat in Armenia sunt crucifixi: & licet sub Hadriano habeant ipsorum Acta eos esse passos, tamen (nisi velimus usque ad Hadriani Imperium esse reservatos) cum certum sit ipsum Traiani nepotem, cui & successit in Imperium, in militaribus expeditionibus secutum esse Traianum, & apud eum locum principem obtinuisse, nihil est quod veritati historiae; cujus diversa extant exemplaria, derogat; sicut & alia quaedam minima, quae scriptorum incuria irrepserunt. Tu velim consulas quae de his notavimus in Romano Martyrologio vigesima secunda Junii, qua tam apud Graecos, quam Latinos, eorundem annua celebritas agitur; cum eam a quorundam

II. Milites crucifixi in Armenia.

ca-

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5599.

☉ 3. D. ♃ 12. P. 5. April. Indict. 4.

JESU CHRISTI 106, secund. Baronium 108.

EVARISTI PAPÆ 12.

TRAIANI IMP. 9.

[1] **A**D num. I. Coss. L. Ceionius Commodus Verus, & L. Tutius Cerealis, ex Onuphrio.

Eusebius in Chronico, ad annum V. Traiani hæc habet: *Traianus, victo Rege Decebal, Daciae provinciam fecit: Iberos, Sauromatas, O-lia Traiansroenos, Arabas, Bosphoranos, Cholchos in fidem accepit: Seleuciam, Ctesiphontem, Babylonem occupavit & tenuit. In mari Rubro, classem instituit.*

I. Consules.

II. Varii populi.

[1] **C**oss. L. Ceionius Commodus Verus, & L. Tutius Cerealis. De his Spartianus, & Capitolinus in Ælio Vero, & Plinius lib. II. epist. XI. Fasti Idatiani & Vindebonenses; Commodus & Cereali, extremis tantum nominibus.

CHRISTI
108.

ANACLETI PAP.
6.

TRAIANI IMP.
9.

calumniis vindicavimus. Eodem quoque tempore passum putamus Hyacinthum, qui eidem Traiano erat a cubiculo: qui cum Christum adorare deprehensus esset, &

Cæsareæ in Cappadocia variis tormentis affectus, superari non posset: inclusus in carcere, fame confectus est; agitur de eo dies anniversaria quinto Nonas Julii.

JESU CHRISTI
ANNUS
109.

ANACLETI PAP.
ANNUS
7.

TRAIANI IMP.
ANNUS
10.

I. **C**hristi Domini anno centesimo nono, Senecione & Sura Coss. cum Traianus ageret in Imperio annum decimum, Simeon frater Domini dictus, filius Cleophæ, Hierosolymitanus Episcopus, gloriosa pro Christi nomine confessione, crucis supplicio martyrium subiit. Hæc autem cum consignata habeat Eusebius (a) in Chronico, in historia (b) ex Hegesippo rem gestam fusius narrat, sed primum præfatur hæc verba: *Hegesippus, cum de quibusdam qui erant ex septem Judæorum sectis, verba facit, perspicue adjungit, Simeonem, quem diximus, propterea quod Christianus erat, ab illis eodem tempore callide, & malitiose in crimen vocatum. Qui cum dies complures graviter esset verberibus cæsus, judicemque ipsum, & eos qui in consilio aderant, sua tolerantia in primis obstupescisset, tandem non dissimilem vitæ exitum a Domini passione subiit. Verum multo commodius est, mea quidem sententia, ipsum scriptorem, hæc eadem isto modo ad verbum explanantem, ad verbum audire: Ab eodem scilicet sectarum numero quidam Simeonem Cleophæ filium non modo ex Davidis stirpe editum, ve.*
Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Euseb. in Chron. an. 10. Traiani.
(b) Euseb. lib. 3. c. 26. Simeonis martyrium.

rum etiam ut Christianum, in judicium adduxerunt: atque ita, cum annos centum & viginti complevisset, coram Traiano Cæsare, & Attico Consulari, fidem Christi constanter professus est. Est porro apud eundem auctorem; accusatores Simeonis, cum Judæi ex regia tribu Davidis prognati diligenter conquirerentur, forte fortuna ex eadem stirpe manifesto deprehensos fuisse. Quod si quis Simeonem cum oculis Dominum conspexisse, tum auribus ejus sermonem accepisse dixerit; ratione certe id quidem potest, non solum longinquitate temporis quo vixerit, sed Evangeliorum testimonio, quod Mariæ Cleophæ meminerit, ubi citatur Maria Cleophæ, pro argumento utens, cujus filius (ut supra posuimus) fuit Simeon.

Rursus idem scriptor alios etiam ex genere Judæ ortos (Judas autem fuit unus ex illis, qui Salvatoris fratres dicebantur) post testimonium illud jam antea demonstratum, quod coram Domitiano pro fide Christi dixisset, ad hujus Traiani Imperium vitam protraxisse narrat. Scribit enim in hunc modum: *Veniunt, & præsent universæ Ecclesiæ, ut martyres, & ut genere*

II. Residui ex familia Salvatoris.

F 2

tuit, ut per cam India fines vastaret. Baronius non animadvertens, Eusebium belli Dacici occasione de aliis a Traiano sequentibus annis gestis agere, & quæ ad varios annos pertinent uno tenore, ut plurimum, recitare, hæc hoc anno consignavit. Et tamen Dacia anno Christi CVIII. in Decennalibus Traiani Provincia facta, aliæque victoriæ a Traiano, sextum Consule reportatæ, ut anno præcedenti insinuavimus, magisque infra explicabitur.

III. Martyres sub Traiano in Oriente a-

Ad num. II. Martyrium S. Romuli & militum Christianorum a Traiano, dum in Oriente esset, morti addictorum, ante annum centesimum duodecesimum, quo is Imperator in Orientem transmisit, ut anno præcedenti probavimus, contingere non potuit.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5600.

⊙ 4. C. D 13. P. 28. Mart. Indict. 5.

JESU CHRISTI 107. secundum Baronium 109.

EVARISTI PAPÆ 13.

TRAIANI IMP. 10.

[1] **A** Num. I. ad XVIII. Coss. C. Soso Senecio III. & L. Licinio Sura III. Ita Onuphrius, ex Figlina & Cassodoro. Suram etiam tertium Consulem Auctor Chronici Alexandrini profestur,

SÆC. II. Anno Urbis 860. Olymp. 221. an. 3. A. C. 107.

I. Consules.

[1] **C**oss. C. Sosus Senecio IV. & L. Licinius Sura III. Figlina apud Onuphrium, quam & Pagius citat: L. LICINIO. SUR. III. C. SOSIO. IIII. COS. Vetus inscriptio apud Boldetum in Observationibus ad Cœmeteria sacra pag. 79. SURRA. ET. SENEC. COSS. sine nota multiplicati consulatus. Ambo autem successi consules fuere A. D. 98. quare ad eum annum hic lapis pertinere potest. Fasti Idatiani: Sura III. & Senecione II. Prosperi Chronicon; Senecione II. & Sura. Fasti Vindebonenses: Sura & Senecione.

Successi dicuntur Panvinio ex Kal. Julii . . . . Suranus II. & C. Servilius Ursus Servianus, de quibus vide quæ A. D. 102. attulimus, & quæ dicemus A. D. 134.

nerē Salvatoris & Domini nostri sati : & pace tranquilla in tota Ecclesia vigente ; ad Traiani quoque Cæsaris tempora permanent ; ad quæ quidem Simeon filius Cleophæ , quem supra monstravimus , vitam producens , a sectis Judæorum , quod ex divina Domini progenie genus ducebat , per calumniam similiter vocatur in iudicium ; & ejus nomen ea de re ad Atticum virum Consularem defertur . Qui , cum multis diebus acerbas plagas pateretur , testimonium fidei Christi fortiter perhibuit : adeo ut cum omnes , tum ipse Consularis supra modum miraretur , quo pacto , cum esset centum & viginti annos natus , talem & tam acerbum plagarum cruciatum sustinuerit . Quibus rebus confectis , ad extremum mandatum erat , ut in crucem ageretur : hucusque de Simeonis martyrio Hegesippus : in cujus locum , rejecto Thebule quodam , de quo paulo inferius dicemus , suffectus est Justus , qui tenuit eum annos tres . Sed (a) pergit Eusebius .

(a) Euseb.
in Chronico.

III.

Deinceps idem auctor a nobis citatus , ea quæ temporibus nostro sermone modo percursum gestis sunt , addit : Nempe , quod ad illa usque tempora (quandoquidem si qui erant qui salubrem & sinceram salutaris prædicationis regulam depravare & corrumpere studebant , in obscuris tenebrarum latebris delituerunt) Ecclesia integra & incorrupta permanserat . Ceterum postquam sacer Apostolorum chorus varium vitæ exitum & diversa mortis genera pertulerat , præterieratque illorum ætas , quibus à Christo donatum erat ut auribus divinam ipsius sapientiam coram acciperent : tunc certe falsa & veteratoria impii erroris conspiratio exordium cepit ; idque illorum fraude , & astutia ; qui doctrinam a veritate penitus alienam disseminare laborarent : quique cum nemini Apostolorum amplius vita suppeteret , de cetero jam nudo capite (ut ajunt) sincero veritatis sermone falsam & commentitiam doctrinam ex adverso opponere pro viribus niterentur . Hegesippus quidem de his rebus hæc

Hæreses
invalescunt.

II.

Decennalia Imperii Proconsularis Traiani.

III.

Martyrium Ignatii Episcopi Antiocheni.

tur , indeque liquet hunc anno CIV. cum nota numerali II. proponi debuisse .

Decennalia Imperii Proconsularis uno anno dilata Traianum exhibuisse indicant uterque Consul ea dignitate alias exornati , & persecutio Christianorum , quæ ita aucta est , ut ab hoc anno Eusebius in Chronico tertiam Ecclesiæ ortus fuerit .

Eusebius in Chronico sub anno decimo Traiani , tertiam persecutionem consignans ait , in ea & Symeonem Cleophæ Hierosolymorum Episcopum , & Ignatium Antiochenum Antistitem passos esse : hincque factum , ut omnes S. Ignatii Martyrium , vel cum hoc vel cum sequenti anno junxerint . Verum Eusebius Epitomatorum more variis annis gesta uno tenore recitavit . Nam infra demonstrabimus , Traianum ante annum centesimum duodecimum in Orientem profectum non esse ; ideoque & ante eum annum

oratione complexus , sic fere memorat . Hucusque de his Eusebius plane significans , hæreticos , etsi etiam Apostolorum temporibus præva dogmata disseminare numquam cessarint , tamen quod tam certis testibus aperte redargui possent , haud adeo procaciter & perfricta fronte adversus Catholicæ Ecclesiæ sincera dogmata aperto Marte configere præsumpsisse , ut postea , illis ex hac vita sublatis , facere aggressi sunt .

Quinam autem hi fuerint , idem Hegesippus (b) narrat his verbis , dum de eodem Simeone hæc repetit , dicens : Postquam Jacobus cognomento Justus , pro veritatis defensione , sicut & Dominus ipse , trucidatus fuit , Simeon filius Cleophæ qui avunculus Christi fuit , Episcopus creatus est : quem omnes discipuli , quoniam Domini consobrinus erat , secundo loco suffragiis illi administrationi præfecerunt . Et quoniam Ecclesia nondum erat falsa . perversæ hæreticorum doctrinæ immanitate corrupta , idcirco virgo appellata fuit . At Thebulis , propterea quod in petitione Episcopatus repulsam tulerat , eam erroris labe ex occulto insicere exorsus est : qui quidem unus erat ex eorum numero , qui ex septem sectis in populo Judaico profeminatis oriebantur . Ex quibus sectis originem erroris auxit Simon , unde Simoniani ; Cleobius (*) , unde Cleobiani ; & Dositheus , unde Dositheani ; & Gortheus , unde Gortheani ; & Masbotheus , unde Masbotheani . Atque ex istorum fontibus proflexerunt Menandrianistæ , &c. Profecitque recensere sectas ad sua usque tempora obortas ; sed de eis nos alibi .

Eodem quoque decimo Traiani anno , ob Christi nominis confessionem S. Ignatius Episcopus Antiochenus vincus adducitur Antiochia Romam , tradendus bestiis . Quod autem ad tempus spectat : cum epistola ab eo data ad Romanos Smyrnæ scripta appareat ante nonum Kalen. Septembris ; dicere opus est , eum ætatis tempore vincum Antiochia educum , iter

IV.
(b) Apud
Euseb. lib.
4. c. 21.

Hæreticis
Thebulis

(*) a. Cleobolus

V.
Ignatius
Romam
mittitur.

hoc martyrium contingere non potuit ; cum Traiano Antiochiæ existente , Ignatium ad eum adductum Acta ejus referant . Quæstio igitur esse potest , an Ignatius Traiano & Africano Cons. ut vult Marianus Scotus in Chronico , scilicet anno Christi CXII. Romam perductus fuerit , ibique bestiis traditus , an vero anno tantum centesimo decimo quinto morte affectus fuerit , ut Joannes Malela Antiochenus ab Ufferio in Notis ad Acta S. Ignatii citatus insinuat . Ait enim Malela in Chronico : Agebat in ea Urbe Traianus Imperator , quando divina illa erupit ira Martyrium vero passus tunc sanctus est Ignatius civitatis Antiochena Episcopus : indignatione enim in illum commotus est , quod ipsum convicio affectus . Loquitur is Auctor de terræ motu Antiocheno , quem mense Decembris anni Christi centesimi decimi quinti accidisse narrat , eo tempore , quo Traianus Antiochiæ hiemabat . Cum vero

vero

CHRISTI
109.

ANACLETI PAP.
7.

TRAIANI IMP.
10.

(a) Euseb.
in Chron.
(b) Hier. de
Scrip. Eccl.
in Ignat.

ingressum. Sed cum passus ipse sit Kalendis Februarii (ut Romanum habet Martyrologium) idque factum scribant Eusebius (a) & Hieronymus (b) anno undecimo Traiani Imperatoris: merito hoc anno ejus abductio & iter, sequenti vero martyrium ponitur. Quod autem Ignatius Romam ad dicendam causam & ad supplicium mittitur; inde accidisse putamus, quod non eos tantum (sicut ex litteris Plinii vidimus) qui inter Christianos nobiliores essent, ut qui fuissent Romana civitate donati, provinciarum Præsides Romam mittere consueverant, sed eos etiam qui inter delinquentes præ ceteris infamati, factiosorum viderentur auctores, ut Josephus pluribus declarat exemplis, & alii rerum Romanarum scriptores: cujus certe æstimationis apud Gentiles erat Ignatius; quippe qui inter ceteros Orientales Episcopos primus merito habetur, qui non tantum sedis prærogativa, sed & vitæ meritis, & Evangelica prædicatione omnes facile antecelleret. Qualis enim, quantum fuerit in Ecclesia S. Ignatius, qui non uni Ecclesiæ Antiochenæ, vel uni provinciæ Syriæ præfectus Episcopus videretur, sed toti penitus Orienti; epistolæ illæ, quas, cum Romam vincus a militibus duceretur, obiter in transitu ad diversas Ecclesias scripsit, manifeste declarant; ipsæ enim, velut excellens quædam pictura, vivam ipsius imaginem repræsentant. Sed relegamus ejus itinera, ut, ubinam loci quæque earum sit scripta, videamus.

VI.
Status Ecclesiæ Antiochenæ.

Sed in primis, quod pertinet ad ecclesiam Antiochenam: priusquam Ignatius Romam mittendus, inde abduceretur, gravissima est persecutione vexata, sed ejus abductione visa est conquiescere: existimantibus nimirum persecutoribus, ne in singulos Christianos, quorum in tota civitate atque provincia immensus pene erat numerus ac propemodum infinitus, cogerentur animadvertere, quod impossibile videbatur; satis esse, si, qui erat o-

vero anno insequenti, verno tempore, Traianus in Parthos moverit, Actaque S. Ignatii referant, Traiano in Parthos movente, illum Romam perductum esse, Ignatii Martyrium quod die vigesima mensis Decembris, ut mox ostenditur, contigit, ad annum CXVI. potius referendum. Verum est in eodem Malelæ Chronico legi: *Ex Daphne processit Imperator, & per viam Christianam sive Daphniticam intravit Antiochiam Syria coronam capite gestans ex olivarum ramusculis contextam mense Audineo sive Januario, die septimo, feria quinta, hora quarta matutina.* Qui Character; inquit Usserius in Notis ad Epistolam S. Ignatii, ubi locum illum refert, indicat annum CVII. quo dies VII. Januarii in feriam quintam incidit. Sed cum post annum centesimum duodecimum, quo Ignatium passum, certum videtur, dies VII. Januarii & feria quinta in toto Traiani Imperio non concurrant, non dubito quin

numium princeps ac ductor, in quem omnes intueri, & cui auscultare omnes in omnibus consueverant, inde abductus, ad sumendas, ut impostor quidam, pœnas, Romam amandaretur. Quamobrem factum est, ipso in itinere constituto, ut Antiochena Ecclesia ex insperato pacem sit consecuta. Quod sane idem ipse testatur Ignatius, scribens, dum esset in via, ad ipsos Antiochenos (d) his verbis: *Levia minus, que gravia vincula mea Dominus fecit, ubi didicissem vos pacem habere, & in omni concordia & corporali & spirituali, degere: & ad Philadelphios (e): Per orationem vestram, & viscera quæ habetis in Domino Jesu, nuntiatum est mihi, pacem habere Ecclesiam Antiochenam, quæ est in Syria: & ad Smyrneses: Precationes vestræ (inquit) appropinquarunt ad Ecclesiam Antiochenam, & pacem habet. Unde vincus omnes saluto: qui non sum dignus, cum extremus eorum sim qui ibi sunt.* Hæc ipse, & alia hujusmodi. Ex quibus sane, quam florens esset tunc Ecclesia Antiochena; adeo ut sub tali admonitore, qui in ea erant Christianæ fidei professores, præstantissimi essent; aperte satis demonstrat: ac etiam ex iis quæ scribit ad Ephesios, inquiens: *Orate pro Ecclesia Antiochena, quæ est in Syria, unde vincus Romam abducor, novissimus Fidelium eorum qui ibi sunt.* Sed de ea rursum inferius, & de pace ejusdem Ecclesiæ scribit ad Polycarpum.

Vincus porro catenis Ignatius decem militibus traditur custodiendus, qui eum Romam perducerent: delectos autem ad opus non humanitate aliqua viros præditos, qualis fuit Julius ille Centurio, qui Paulum Apostolum Romam vincum perduxit, de quo Lucas (f) ait, quod humaniter tractabat Paulum; sed inhumanos prorsus ac feros fuisse, idem scribens ad Romanos (g) docet his verbis: *A Syria Romam usque terra marique cum bestis depugno, nocte diuque alligatus decem leopardis; quæ est militaris custodia, qui*

(d) Ignat.
epist. 12.

(e) Ignat.
epist. 9.

VII.

(f) Act. 27.

(g) Ignat.
epist. 15.
Milites
custodes
Ignatii
quales.

error in numeros irrepserit. Joannes Fellus Episcopus Oxoniensis nuper defunctus, Joannis Malelæ Chronicon ex Typographia Sheldoniana edendum susceperat; sed postquam comperit, Auctorem fuisse nullius judicii, & librum fabulis scatere, noluit eum edendo, tum prælo tum opera sua abuti: Liber tamen non est nihili. Habet quædam præclara, præcipue in ea parte Historiæ, quæ ad sua tempora pertingebat. Vixit autem sub Magno Justiniano, & videtur anno ejus XXXV. aut circiter, scribere desisse. Ita clarissimus Guilielmus Loydus Episcopus Apschenensis, e Secta Protestantium, vir solidissimi characterii. Chronicon illud adhuc ineditum cum videre non potuerim, ad Loydium scripsi, qui non tantum quæ de eo Martyrio in eo habentur, mihi describenda curavit; sed & mihi suam de illo sententiam indicavit.

Suppono, inquit, illud esse verum, quod

IV.

& beneficio affecti peiores sunt. At ego eorum injuriis magis erudior: & ad Tartenses (a) in eandem sententiam: A Syria Romam usque cum bestiis pugno: non quod a bestiis feris devorer; hæc namque (ut nostris) Deo volente, pepercerunt Danieli: sed a feris humanam gerentibus formam, in quibus immittis illa fera cubat, quæ me quotidie puggit & vulnerat. Verum nihili pendo supplicia hæc dummodo Christum videam, Salvatorem meum & Deum, qui pro me mortuus est. Hisce igitur militibus traditus, æstivo tempore abducitur Antiochia, & mense Augusto pervenit Smyrnam, maritimam Joniæ civitatem: terra marique illud confecisse iter, citatus nuper locus epistolæ ad Romanos indicat.

VIII.

(b) Ignat.
epist. 9.Ignatius
venit
Smyr-
nam,

Itineris autem comites se Ignatio adjunxerunt e Syria Gavia & Agathopus, e Cilicia Philodionus; quorum meminit scribens ad Philadelphios (b), sic dicens: De Philone diacono viro a Cilicia testimonium habente, qui & mihi in sermone ministrat una cum Gavia, & Agathopode viro electo, qui a Syria me comitatur, vitæ renuntiantes. Quanta autem charitate Christiani esse solent, erga victos, quod & corruptis pecunia custodibus, una cum eis in carcere pernoctare consueverant, satis abunde dictum est primo Annalium tomo, cum egimus de Peregrino. Smyrnam igitur cum pervenissem, qui ducebant Ignatium, aliquantisper ibidem constitierunt: an ne ut opportuno tempus navigandi expectarent, an vero alia ex causa, incertum est. Præerat tunc Smyrneni Ecclesiæ sanctissimus Polycarpus, qui eum omnibus quibus licuit (ut par est credere) officiis profes-

IIV

Gesta a
Traiano
ante mar-
tyrium S.
Ignatii.

tum omnes Veteres docent, tum præsertim Acta martyrii, Ignatium passum sub Traiano Imp. post Dacicum bellum confectum; & eo potissimum tempore quando ipse Traianus Antiochiæ fuit in expeditione adversus Parthos, sive Persas: tunc a Traiano Antiochiæ damnatum; & post aliquamdiu Romæ passum fuisse. Dacicum bellum a Traiano confectum anno Christi CVIII. existimo. Anno autem Christi CXII. ad bellum adversus Parthos gerendum Traianum Roma profectum probavi iis argumentis, quibus non video quid possit opponi. Cum ea æstate fuerit Athenis, & inde in Asiam profectus sit, teste Dione pag. 778. D. cum Phlegonte & Nummis collato, puto ex Asia movisse mense Octobri, idque Antiochiæ auditum Joanni Malelæ Auctori occasionem dedisse tradendi, Roma profectum Traianum mense Octobri anni XV. Imperii sui, (repono IE pro IB, ut Malela cum seipso conveniat) dein mense Decembri (XVI. Imperii) venisse Seleuciam; & (CXIII. Christi) Januarii die VII. die Veneris Antiochiam venisse (hic itidem repono ꝛ pro E, die Veneris pro die Jovis.) Hæc vera esse possunt, aut saltem verosimilia: ad meam autem de morte S. Ignatii sententiam nihil faciunt, nec officiant. Hoc

cutus est. S. Joannes (c) Chrysostronus, de ejusmodi Ignatii itinere agens, hæc ait: Civitates quæ erant in via, undique concurrentes, pugilem excipiebant, & cum magno comætu dimittebant, precibus & legationibus ipsum adjuvantes. Et ipsi non vulgarem consolationem ex ipso percipiebant, cernentes martyrem tanta cum alacritate ad mortem currere, utpote qui ad regna calorum proficisceretur.

Cum igitur sanctissimi viri fama in toto Oriente omnium celeberrimi vincula Asiæ Ecclesiæ innotuissent; & quæ propinquo- res erant, de ejus adventu Smyrnam fuissent redditæ certiores; continuo unaquæque ex illis legatos, qui debitæ salutationis officia impenderent, ad eum misit; immo & ipsi illarum Ecclesiarum Episcopi una cum aliis eodem functi munere, ad eundem Smyrnæ agentem quantocivus accurrerunt. Ephesii enim ad eum miserunt Onesimum suum ipsorum Episcopum, una cum aliis: testatur id ipse Ignatius (d), ad eos cum scribit, his verbis: Postquam itaque numerosam vestram multitudinem in Onesimo, viro numquam satis ob charitatem prædicando, vestro autem Episcopo, exceperim: & paulo post: Crocus autem & Deo & vobis dignus, quem veluti exemplar vestræ charitatis accepimus, per omnia me recreavit, & illum catenæ meæ non puduit: quo modo & ipsum refrigeret Pater Jesu Christi una cum Onesimo, Byrrho, Euploe, & Frontone, per quos omnes vos quo ad charitatem vidi: & in fine: Utinam meam pro vestra liceat commutare animam, & pro his quos ad honorem Dei misistis Smyrnam. Meminit ejusdem quoque Croci in epistola ad Romanos, dicens: Est una mecum

(c) Chrysostr.
orat. de
translatione
S. Ignatii.IX.
Episcopo-
rum lega-
tio ad
Ignatium.(d) Ignat.
epist. 14.

anno Christi CXIII. puto Traianum in hosticum progressum, ea, quæ Dio pag. 779. D. narrat, Samosatis, &c. fecisse, dein anno Antiocheno CLXII. & XVII. Imperii in Armenia hibernasse. Annum noto Antiochenum Malelæ causa. Anno Christi CXIV. Armeniæ omnia reliqua in suam potestatem redegit, & Parthamisi eum adorante IMP. VII. audisse, & ea Provincia constituta anno Antiocheno CLXIII. XVIII. Imperii Edessa hibernasse. Anno Christi CXV. Mesopotamiam & Adiabem suæ ditionis fecisse, IMP. VIII. & VIII. acclamatum fuisse. Demum anno Antiocheno CLXIV. & XIX. Imperii sui, Antiochiam rediisse, post integrum biennium, & quod excurrit. Ita enim intelligo illa Malelæ verba, quando ait, biennio post Traiani in Orientem profectionem terra motum contigisse. Antiochia Romanis fuit Oriens: Malelæ autem homini Antiocheno Oriens fuit majoris Asiæ Provincia.

V.

Terra motum Malela nos docet contigisse S. Ignatii die XXIII. Decembris. Dio pag. 782. DE. ait tunc anno ex eo Traianum ægre evasisse, postea multos dies urbis reliqua trepidasse, Traianum interea sub dio in Circo se tenuisse. Quid agentem putemus? Victor in Epitome nos docebit: Terra motus gravis, atroxque pestilentia,

CXVI.
martyrium
subiit.

CHRISTI
109.

ANACLETI PAP.
7.

TRAIANI IMP.
10.

(a) Ignat.
epist. 5.

cum cum aliis multis, exoptatissimum mihi nomen, Crocus. Tralliani quoque id ipsum præstiterunt per Episcopum suum Polybium, de quo idem Ignatius (a) ad eodem scribens, ait: *Inculpatam sine omni simulatione mentem in patientia cognovi habere vos, non perfunctorie ea utentes, sed solide possidentes, quemadmodum significavit nobis Episcopus vester Polybius, qui Smyrnæ adfuit per voluntatem Dei Patris, & Domini Jesu Christi Filii ejus, & cooperante Spiritu, ut universam multitudinem vestram in eo contemplatus sim.* E Magnesia quoque civitate Joniæ ad Mæandrum fluvium Demas Episcopus una cum presbyteris & diaconis adfuit; de quibus idem ad ipsos scribens (b): *Dignus, inquit, fui videre vos per Demam Episcopum vestrum Deo dignum, & Deo dignos presbyteros Bassum & Apollonium & contubernalem meum Sotionem diaconum.*

(b) Ignat.
epist. 6.

X.
Ignatius
scribit ad
diversas
Ecclesias.

Dum igitur Smyrnæ ageret S. Ignatius, ea bene usus est mora; ad eandem Ecclesiam, a quibus honestissimas legationes acceperat, litteras scribens; eandemque ad pietatem retinendam, Ecclesiasticamque disciplinam conservandam, vehementer impulit. Smyrna enim insignem illam epistolam, ad Ephesios dedit, & ad Trallianos huic non imparem, necnon ad Magnesianos aliam, ut ex iisdem apparet. Nam ad Ephesios: *Utinam, inquit, meam pro vestra liceat commutare animam, & pro his quos ad honorem Dei misistis Smyrnam unde hæc & scribo: & ad Trallianos: Saluto vos e Smyrna, una cum Ecclesiis Dei, quæ mecum sunt: quarum præfecti prorsus refocillaverunt me & carne, & spiritu: & prope finem: Salutat vos cha-*

ritas Smyrnæorum & Ephesiorum: & ad Magnesianos: *Salutant vos Ephesi & Smyrna, unde hæc scribo.* Sed cum Ephesiorum meminit, haud dubium illos intelligere, quos Epheso legatos venientes Smyrnæ susceperat. Sed & cum comperisset Christianos quosdam Ephesios Romam redita venturos, eisdem ad Romanos celeberrimam omnium dedit epistolam, ut ipse ad finem ejusdem testatur, sic dicens: *Scribo autem vobis hæc a Smyrna per Ephesios merito beatissimos: ac demum quotta die scripserit, docet his verbis: Scripsi vobis hæc ante nonum Kalendas Septembris.*

XI.

Ignatii
magnanimitas &
humilitas.

Dignum equidem esset, ut omnes sanctissimi viri catena martyrii nobilitatæ epistolæ hic pariter velut nobilissima quædam intexerentur emblemata: sed cum illæ in omnium manibus versentur, haud placuit eis legendis remorari lectorem. Sed ex ipsis saltem perpauca quædam, quæ tum sublimis illius animi submissionem, qua, licet omnium Præses, se cunctis subjicit; tum e contra ejusdem submissi animi sublimitatem, qua, licet victus, super omnes desiderio martyrii subeundi se fortissime erigit; adeo ut mira quadam connexionem summis ima conjungat: nequaquam prætermisisse volumus, quæ lectoris animum admiratione ac delectatione simul afficiant. Quam enim humiliter de se sentiret, ostendit hæc ad Trallianos scribens: *Vinctus sum, inquit, propter Christum; sed necdum Christo sum dignus: si vero consummatus fuero, fortasse dignus ero: & ad Magnesianos: Tametsi vinctus sum, comparandus tamen uni vestrum solutorum non sum.* Rursus ad Romanos, cum de pastoribus agit: *Me,*

iii-

„tia, famesque & incendia facta sunt, quibus
„omnibus Traianus per exquisita remedia opiu-
„latus est. Proculdubio ea sedulo procuravit,
„quibus ira Deum maxime avertenda fuit. In
„quibus nihil antiquius habuerunt Dæmonia-
„quam Christianorum excidium, quibus om-
„nes publicas calamitates deberi persuaserant
„cultoribus suis. Hoc de omnibus ejusmodi ca-
„sibus ostendit S. Cyprianus in libro ad Deme-
„trianum. Hoc præcipue de terræ motu Dod-
„wellus meus Dissert. Cypriana XI §. XXXIV.
„Eo magis verosimilia existimo, quæ habet Jo-
„annes Malela de S. Ignatii martyrio quod e-
„venit hoc tempore, & hac occasione. Vix
„feri potuit, quin ob hanc causam Episcopus
„Christianorum, quisquis ille fuisset, ab Ethni-
„cis Traiano sisteretur. Unde ab eo interroga-
„tum & factum oportuit puniri, secundum sua
„rescripta (Plinius lib. 10. epist. 98.) Hero
„autem S. Ignatii successor viginti annis Ca-
„thedram tenuit, & diu Traiano superstes fuit.
„Non igitur tunc temporis (autem dicere) He-
„ro Episcopus fuit, sed ipse S. Ignatius. Hoc
„rationi est maxime consentaneum, & hoc di-
„serte asserit Joannes Malela; cui certe idem
„Auctor, qui annum terræ motus recte tradi-
„dit, æque recte Ignatii martyrium tradere
„potuit. Neque tamen confestim S. Ignatius

„martyrium perpeffus est, sed postquam Tra-
„iano illi pravam superstitionem objicienti, ille
„vicissim idololatriam increpuiisset, (quod in-
„dicat Malela) tunc ab eo damnatus, & post-
„ea perseverans, ductus est, primum Seleu-
„ciam una cum Rufo & Zosimo; dein mari a-
„perto Smyrnam navigavit. Ibi aliquando de-
„tensus (& forsan jussu Traiani) ad ejus con-
„stantiam frangendam, quod ait disertè Chry-
„sostomus Orat. ad Antiochen. tom. 5. pag. 502.
„edit. Savil. Ibi certe die XXIV. Augusti ad
„Romanos Epistolam dedit. Inde Troadem, il-
„linc Neapolim, &c. Demum, ut nos Acta-
„docent, Romam delatus, ibi martyrium com-
„plevit, in Sigillaribus, videlicet XIII. Kalend.
„Januarias anni Christi CXVI.

VI.

„Hoc eodem anno etiam S. Symeonem Cleo-
„pæ, Hierosolymorum Episcopum, passum o-
„stendit Dodwellus meus Dissert. Cypr. XI.
„§. XXI. Rationes, quas profert, meis sunt
„fatis consentaneæ. Ille ait, S. Symeonem ob
„motum Judaicum accusatum, idque potius
„quod ex stirpe Davidica; quam quod esset
„Christianus. Mihi videtur verosimile motum
„illum Judaicum hinc originem traxisse, quod
„terræ motus, &c. procurarentur eorum fan-
„guine æque ac Christianorum. Nostram quip-
„pe Religionem iis temporibus pro Judaismo
„a Gen.

Quo anno
S. Symeon
Cleopa
marty-
rium pas-
sus sit.

Baron. n.
I.

Inquit, pudet de illorum numero dici: non enim dignus sum, cum novissimus eorum sim, & abortivum quidpiam. Et ad Ephesios: Non precipio vobis, quasi sim aliquid: quamvis vincitus sum propter nomen eius: necdum tamen perfectus sum in Christo Jesu: nunc incipio discipulus esse, & alloquor vos ut conseruus: & in fine: Romanam vincitus abducor, novissimus Fidelium eorum qui ibi sunt, qui ad honorem Dei has gestare catenas dignus habitus sum: Ibidem hæc de suorum gloria vinculorum: Hic enim spes mea, hic mea gloriatio, hic mea indeficientes divitiæ, in quo a Syria Romam usque hæc vincula circumfero, spirituales margaritas, in quibus contingat mihi consummari precibus vestris: sed & superius ad eosdem: Audistis me vincitum a Syria abduci, idque pro Christo communi spe nostra, confisum vestris precibus me consecuturum, ut Romæ adversus bestias pugnem, quo per martyrium discipulus esse possim illius, qui pro nobis se ipsum obtulit Deo Patri.

XII.
Flagrans
martyrii
desiderium.

At in ea quæ ad Romanos, hæc de martyrii, quo totus flagrabat, ardentissimo desiderio: Ego omnibus Ecclesiis scribo quod voluntarius morior, si modo vos non prohibueritis. Obsecro vos, ne intempestiva benevolentia me complectamini. Sinite me ferarum escam fieri, per quas licebit Deum adipisci. Frumentum sum Dei: dentibus ferarum molar, ut mundus Dei panis inveniar: recitantur hæc ultima verba Ignatii ab Irenæo libro quinto adversus hæreses, dicente: Quidam de nostris dixit propter martyrium Dei adjudicatus ab bestias. Quoniam frumentum sum Christi, & per dentes bestiarum molar, ut panis mundus Dei inveniar. Sed & post multa hæc Ignatius subdit: Fruar bestiis mihi paratis, quas opto truculentiores mihi inveniri; quas & blanditiis demulcebo, ut crudelius me devorent; non ut quosdam metuentes non attigerunt. Et illæ si sponte nolint, ego illas vi adigam. Ignoscite mihi: quid mihi utile sit, ego no-

vi. Nunc incipio discipulus Christi esse, cum nihil expetam aut visibilibus aut invisibilibus, ut Jesum Christum assequar. Ignes, cruces, ferarum concursus, sectiones, lamina, ossium discerptiones, membrorum concisiones, totius corporis solutio, diaboli tormenta in me veniant: tantummodo ut Christum nanciscar. Nihil me juvabunt fines mundi, nec regna hujus sæculi. Melius est mihi emori propter Jesum Christum, quam imperare finibus terræ. Habet alia plura id genus Ignatius in epistola ad Tarsenses: sed de ea suo loco inferius. At de his hæctenus.

Quibus autem titulis atque præconiis, ad Romanos scribens, ipsam Romanam Ecclesiam exornet, dicere non prætermittam. Ipso enim ejus exordio hæc habet: Ignatius, qui & Theophorus, misericordia consecuta in magnificentia altissimi Dei Patris, & Jesu Christi unigeniti ejus Filii, Ecclesiæ sanctificatæ & illuminatæ, per voluntatem Dei operantis omnia, quæ pertinent ad fidem & charitatem Jesu Christi, Dei & Salvatoris nostri, quæ præsidet in loco Romanæ regionis, Deo digna, decentissima, beatificanda, laudanda, digna qua quis potiatur, castissima, & eximia charitatis Christi & Patris nomen ferens, Spirituque plena, quam & saluto in nomine Patris omnipotentis, &c. Hæc igitur non oportuit prætermisisse, ut cum scriptorum inopia res Romanæ Ecclesiæ hujus temporis subobscuræ remanserint, eam florentissimam fuisse, ex ea Ignatii ad ipsam data epistola facile intelligi possit.

Smyrna tandem abductus S. Ignatius, Troadem delatus est: ubi & aliquantisper permixtus agere, alias ad diversos scripsit epistolas; tunc enim Ecclesiæ Philadelphicæ Episcopus (ut alii fecerant Smyrnæ) Ignatium Troade convenit: quod ad eos scribens testatur, sic dicens (a): Conspecto Episcopo vestro, cognovi quod non a se ipso neque per homines ad dignitatem evectus est, &c. Quod autem Troade

XIII.
Ignatii de
Romana
Ecclesia
præconia.

XIV.
Ignatius
ducitur
Troadem.

(a) Ignat.
epist. 9.

„ a Gentibus habitam fuisse, tum ex Dione in
„ Domitiano & in Nerva, tum aliunde constat. De tempore satis patere videtur, quod S.
„ Symeon, aiente Hegesippo apud Euseb. lib. 3.
„ cap. 32. coram Traiano Casare & Attico Consulari fidem Christi constanter professus sit.
„ Hunc Atticum Syriæ Legatum, Consularem fuisse non dubito. Græca autem S. Ignatii Acta ejusdem Attici meminerunt (quidni Consularis?) & Urbani & Marcelli (forte Consulatum suffectorum. Non absolum est Consulatum suffectum Roma absentes gessisse. Hi sane Antiochenis notiores fuisse videntur, quam anni Christi CXVI. novi Consules ordinarii.) Anno CXVI. hæc gesta fuisse ostendit, quod eorum Traiano, qui antea semel tantum fuit Antiochiæ, & nunc primum hoc ex terræ motu irritamentum habuit adversus Christianos. S. Symeonem autem senem CXX. annorum,

„ quod minus idoneus esset qui Romam mitteretur, non absimile est, Antiochiæ passum.
„ Sin autem passus fuerit Aprilis XXVII. quem ejus Natalem habent Græci in Menæis suis, eadem tempestate Traianum in horticum discessisse, ideoque tunc temporis hunc occisum, & S. Ignatium Antiochia Seleuciam missum fuisse crediderim. Hæc eruditissimus Loydus, quibus in utroque martyrio nihil verosimilius afferri potest. Illud certum, Ignatium post annum Christi CXII. ac post inchoatum a Traiano bellum Parthicum, morte affectum esse, & quidem die XX. Decembris, ut non tantum ad eum diem habent Menæa, sed etiam Acta Græca martyrii ejus. Denique Marianus Scotus in Chronico anno penultimo Traiani, Ignatium Antiochenum Romæ passum scribit, quamquam sub Traiano VI. & Africano Coss. id est, anno Christi CXII. jam eum Romam ductum, & bestiis traditum scripsisset.

de ad eos scripserit, ipse in fine epistolæ declarat his verbis: *Salutat vos charitas fratrum, qui sunt in Troade, unde hæc scribo vobis per Burgum, qui missus est ab Ephesiis & Smyrnenfibus honoris causa.* Admiratione equidem digna res est, hominem vincitum, ferali militum custodia septum, ad bestias damnatum, vel Romæ damnandum, perinde ac si non ad pœnas, sed ad triumphum duceretur, omnium Ecclesiarum per quas transfret, & quæ de illo audissent, omnibus omnium acceptum officiis & honoribus cumulatam. Quæ quidem, ut sibi liceret in sanctissimum virum conferre, quemque ipsorum a truculentis militibus ejus custodibus ingenti redemisse pecunia (ut ab aliis fieri solitum esse, alibi diximus) certissimum existimamus: hæque moras in diversis locis vario prætextu dilatas, avarorum custodum fuisse nundinas, in quibus tali occasione corraderent quantas vellent pecunias: cum tamen (ut idem ait S. Ignatius a) beneficiis affecti, redderentur crudeliores; nimirum ut eo carius id venderent, quo nulli parcentes impensæ Christianos auctione ejusmodi pietatis officia libenter redimere intelligerent. Sed redeamus ad Ignatium.

(a) Ignat.
epist. 5.

XV. Troade cum adhuc esset, eidem nuncio, Burgo scilicet, dedit litteras ad Smyrnenfes: nam in fine ipsarum (b): *Salutat vos, inquit, charitas fratrum vestrorum, quæ est Troade, unde & scribo vobis per Burgum, quem misistis mecum una cum Ephesiis confratribus vestris.* Scripsit tunc & ad Polycarpum ipsorum Episcopum; scripsisset quoque ad reliquas Asiæ Ecclesias; sed jussus ex improvviso navem conscendere, quod conceperat animo, perficere minus potuit; nam in ea ad Polycarpum data epistola hæc (c) ait: *Quoniam vero omnibus Ecclesiis scribere nequivi, quod repente jussus sum a Troade navigare Neapolim, scribens Ecclesiis anteriori loco positis, &c.* Hæc ad Polycarpum scribit, cum commendavit ei Ecclesiam Antiochenam.

(c) Ignat.
epist. 11.

XVI. Sic igitur navi impositus vincit Ignatius Neapolim, primam quæ ad mare sita occurrit in Macedonia civitatem, tum Philippos inde perducitur: ubi cum esset, nihil antiquius habuit, quam ut ad suos Antiochenos scriberet: nam in fine ejus epistolæ hæc ait (d): *Salutant vos Philo & Agathopus diaconi, qui una me comitati sunt. Salutate invicem in osculo sancto. Hæc a Philippis scribo vobis.* Inde etiam tunc scripsit ad Heronem ejus-
Ann. Eccl. Tom. II.

(d) Ignat.
epist. 12.

VII. A num. XVIII. ad XXXV. Epistolæ S. Ignatii Martyris nostro seculo in magnam controversiam vocatæ. Et quidem ex Protestantibus Salmasius, Blondellus & Dallæus eas omnes adul-

dem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum virtute clarissimum, ad quem in fine (e): (e) *Idem Salutant te Episcopi, Onesimus, Bitus, Demas, Polybius, & omnes qui sunt Philippis in Christo, unde & hæc vobis scripsi.* Et post pauca, futura vaticinatur, fore nimirum, ut sibi in Ecclesia Antiochena succederet: nam ait: *Credo enim in Patrem Domini Jesu Christi, & in unigenitum ejus Filium, quod ostendit mihi Deus, Heronem super thronum meum.* Et post nonnulla: *Saluta populum Domini nominatim a parvo usque ad magnum; quos commendo tibi, ut Moyses ipsi Josue duci exercitus. Nec grave tibi videatur aut insolens, quod a nobis dictum est: etsi enim non sumus tales, quales illi, verum optamus tales fieri, quandoquidem & Abrahamæ filii sumus. Esto itaque robustus, o Hero: virili & heroico animo esto: Tu enim introduces, & educes posthac populum Domini, qui est Antiochiæ: & non erit grex Domini velut oves quibus non est pastor.* Hæc de Herone futuro successore se divino spiritu prænovisse, scribens ad ipsos Antiochenos, testatus est, tacito tamen ipsius nomine, cum ait: *Saluto sanctos diaconos, & optabile illud nomen ejus, quem video in spiritu locum meum tenere, ubi Christum nactus fuero, pro cujus anima meam libenter commutavero.*

Philippis etiam scripsit ad Tarsensem Ecclesiam: quod ipse in fine datæ ad ipsam epistolæ his verbis significat (f): *Salutant vos Ecclesiæ Philippensium, unde & scribo hæc.* At in ejus exordio, quam ardenti esset animo ad subeundum mortis supplicium, demonstrat, cum ait: *Verum nihili pendo supplicia hæc, neque tanti facio vitam meam, ut eam plus amem quam Dominum: quare paratum me offero igni, ferris, gladiis, cruci, dummodo Christum videam Salvatorem meum, qui propter me mortuus est. Obsecro vos ego vincit Jesu Christi, qui terra marique exagitor, stete in fide.* Post hæc autem Philippis recedens, per Macedoniam terrestri itinere Dalmatiam versus a custodia militari perducitur: cum ad Philippenses, quos reliquerat, dedit epistolam; nam in ejus exordio ait (g): *Memor charitatis vestræ, & propensi in Christo erga nos animi, quæ declarastis, decere existimabam, ut scriberem ad charitatem vestram, &c.* Sic igitur novissima hæc omnium Ignatii epistolarum fuisse videtur.

XVII.
Ignatius scribit ad Tarsenses.
f) Ignat.
epist. 7.

Et ad Philippenses.
(g) Ignat.
epist. 8.

Porro ut omnes tunc in via scriptæ ab Ignatio epistolæ ad diversas Ecclesias at-
G que

XVIII.

terinas esse contendunt; Ufferius vero, Pearsonius hoc anno MDCLXXXVI. demortuus, ac Isaacus Vossius pro iisdem pugnant, & plerasque ex iis fuceras esse docent. Ait enim Pearsonius in

Polycarpus colligit epistolas Ignatii.

que personas in unum colligerentur, atque integræ servarentur, opus fuit sanctissimi Polycarpi Smyrnenſium Episcopi: nam ex his quæ ipse scripsit hoc eodem tempore post discessionem S. Ignatii e Macedonia, ad Philippenses, id facile potest intelligi; ait enim: *Epistolas sane Ignatii, quæ transmissæ sunt vobis, habeo; & alias quantascumque apud nos habuimus, transmissimus vobis, secundum quod mandastis, quæ sunt huic subjectæ epistolæ: ex omnibus enim vobis magnus erit profectus: continent enim fidem, patientiam, & omnem ædificationem ad Dominum nostrum pertinentem.* Hucusque Polycarpus de scriptis ab Ignatio epistolis. Sed pergit: *Et de ipso S. Ignatio, & de ipsis qui cum eo sunt, quod certius agnoveritis, significate.* His enim satis perspicue declarat, haud multos post dies a discessione Ignatii Philippis, a se scriptam esse epistolam ad Philippenses, cujus meminit Eusebius (a) & ne de ea, quænam fuerit, dubitare quis possit, recitans duo fragmenta, eam ipsam esse quam nos citavimus, perspicue demonstrat. Eandem in Asiæ Ecclesia legi solitam, S. Hieronymus tradit (b).

(a) Euseb. histor. lib. 5. c. 30.
(b) Hier. de Script. Eccl. in Polycarpo.

XIX. Numerus & Fides Epistolarum Ignatii.

Ceterum, quod ad Ignatii epistolas pertinet, de illis agens Eusebius, illarum tantum meminit, quæ datæ sunt Smyrnæ primum, ac deinde Troade: sic & Hieronymus easdem recenset, omnes numero septem, videlicet ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Trallenses, ad Romanos, postea quæ datæ sunt Troade ad Philadelphios, ad Smyrnenſes, & Polycarpum; omnes scilicet, quas priusquam ex Asia proficisceretur, conscripsit. Quæ autem ab eo sunt scriptæ Philippis in Macedonia, ad Antiochenos, & ad Heronem ejus Ecclesiæ diaconum, quæve ad Tarsenses, eos præteriisse videntur, sicut & quæ novissime scripta ab eo fuit ad Philippenses; quas Ignatii esse germanas, eademque sincerissimas, nemo jure poterit dubitare: sicut & quæ data est ad Mariam Cassobolitæ, de qua superius actum est; de quarum fide parum est ut citari vetustissimos Græcos codices, qui non in Urbe tantum in diversis bibliothecis habentur, sed & aliis ubique locorum; vel Photium in testem adducam: quandoquidem judicio omnium eruditorum, sty-

in Vindiciis Epistolarum S. Ignatii, ingens discrimen versari inter tres Latinas, & duodecim Græcas; ac illas, quarum una ad B. Mariam, duæ aliæ ad S. Joannem Apostolum, supposititias esse, tum quod Græcis omnibus fuerint incognitæ, neque Græcismum omnino redolcant; tum quod in vetustissimis vulgatæ versionis MSS. Codicibus non inveniantur. Addit Pearsonius, ne ipsas quidem Græcas duodecim, quas Baronius amplectitur, & incorruptas existimat, parem

lo, caractere, aliisque compluribus notis verborum, sententiarum, ac rerum, ex septem illis omnium auctoritate probatis epistolis certam sibi vendicant fidem; adeo ut nulla manifestior vel vehementior de earum integritate possit afferri probatio, quam ex reliquis epistolis ejusdem Ignatii, contestatione & connexionione quadam sibi invicem omnibus coherentibus: ut nulla prorsus de impostura possit oriri suspicio. Quod igitur septem illæ seorsum positæ haberentur; fuit illa prima collectio facta a Polycarpo: qui (secundum Eusebii lectionem, eandemque legitimam, & antiquioribus Græcis codicibus magis consentientem) non tantum ad se missas, sed & alias in unum collegit, quæ ad Asiæ nominatas Ecclesias scriptæ fuissent, quas (ut testatur) misit ad Philippenses. Hi vero, iis a Polycarpo acceptis, quatuor alias volumini addiderunt, tres nimirum Philippis apud se datas, ad Antiochenos, ad Tarsenses, & ad Heronem diaconum, quarum exempla apud se remansissent; quartam vero ad seipsos post recessum Philippis ab eodem Ignatio scriptam: hancque ipsam posteriorem collectionem Philippensium non Græcis tantum, sed & Latinis postea innotuisse constat.

Magna quidem in primis Dei providentia factum est, ut numeratæ omnes epistolæ ab Ignatio scriberentur: sed & admirando plane divino consilio procuratum; ut inter tot tantaque naufragia scripturarum, eadem ad nostram ætatem incorruptæ atque integræ servarentur. In illis quippe ejus temporis Orientalis Ecclesiæ facies propemodum viva redditur: atque adeo, ut non tantum res tunc gestæ, sed & Ecclesiastica disciplina, & mores, & Apostolicæ ipsæ traditiones Apostolicarum Ecclesiarum, velut in tabula quadam eruditæ manus penicillo habeantur expressæ. Quæ enim Petrus & Paulus docuerant Antiochenos, quæ iidem atque Joannes tradiderant Asiæ Ecclesiis, quas ad pietatem instituerant; quæ eadem Ecclesiæ tradita susceperant atque servarant; hæc eadem suis epistolis Ignatius memorans & inculcans, illis custodienda præscribit.

Certum quidem esse, & per omnia exploratum haberi debet, ea sua prædicatione Apostolos alumnas Ecclesias docuisse,

sibi auctoritatem vindicare, ac recte positam distinctionem inter septem Epistolas ab Eusebio in sua Historia memoratas, & antiquissimis Patribus frequenter laudatas, ac quinque alias, quæ non nisi post aliquot secula in lucem prodire, atque ideo jure vel in dubium vocantur, vel etiam plane rejiciuntur: idque non tantum, quia verisimile non est, Eusebium, si ejus ævo extitissent, latere potuisse; sed etiam quia vel ob modum loquendi ab Eusebianis multum discre-

XX.
Magni ponderis Ignatii Epistolæ.

XXI.

gan-

CHRISTI
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.

cuisse, quæ his temporibus ipsæ servasse reperiuntur; quæ & Ignatius ne præterirent admonuit; nam & Eusebius (a) ait, nihil aliud conatum esse Ignatium suis epistolis, nisi ut Apostolicas traditiones illis consignatas relinqueret; ait enim: *Deinde hortatus est, ut Apostolorum traditioni mordicus inhaerescerent: quam quidem asseveranter testificatus, quo tutius posteritati servaretur, necessario scriptis mandandam existimavit.* Hæc Eusebius. Quæ igitur ipsi Apostoli, vel Apostolorum discipuli docuerunt Ecclesias; illa esse germana atque legitima, ab omnibusque servanda, nemo jure poterit dubitare. Quamobrem ejusmodi fortissimo argumentandi genere adversus hæreticos usus est Tertullianus (b), dum eos provocans ad Ecclesias Apostolicas, id ratum firmumque esse habendum ostendit quod Ecclesiæ ab Apostolis institutæ servarent: sed eo fortius atque validius redditur argumentum quo a propinquiore Apostolorum temporibus petuntur exempla. Cum igitur usque ad Traiani tempora omnium testimonio vixisse noscantur Apostoli; cujus anno tertio (ut vidimus) Joannes Evangelista eas, ad quas Ignatius scribit, curavit Ecclesias: necesse est, ut pariter dicamus, quæ ab illis servari laudat Ignatius, & quæ ut retineant atque custodiant idem admonuit, eadem esse Apostolicam traditionem, ac proinde Catholicam disciplinam. Sed age jam, quod pertinet ad res gestas: qui esset status Ecclesiæ Orientalis hujus temporis, videamus: ac deinde quæ in ea vigerent instituta, omnia compendio perstringentes addamus.

XXII. Præter illam, de qua diximus, quæ foris erat Ecclesiæ persecutio, Imperatoris arbitrio in orbe Romano (ut vidimus) grassans, qua & Ignatius Antiochia Romanam vinculus abducebatur, vexabat quoque haud mediocriter eandem Dei Ecclesiam perfidia hæreticorum: quos cavendos, in singulis ad diversos datis epistolis idem Ignatius vehementer admonuit. At de his eo ordine, quo scriptæ & a nobis sunt recensitæ, ex ejus agamus epistolis. Ad Ephesios scribens: *Nonnulli, inquit, improbissimi solent dolo malo nomen quidem circumferre, sed patrant quædam indigna Deo, & sentiunt ea quæ pugnant cum Dei doctrina, in exitium proprium, & eorum qui illis credunt: quos oportet vos, ut feras, evitare:* & post multa: *Ann. Eccl. Tom. II.*

pantes apparent; vel ob materiam doctrinæ, institutis & moribus posterioris Ecclesiæ magis consonæ, & Ignatianis Eusebio memoratis sola imitatione, eaque nimis affectata, similes. Ait denique Pearsonius, etiam illas septem antiquissimas & maxime genuinas Epistolas, in editione Græca tunc temporis vulgata interpolatas & cor-

Novi nonnullos per vos transeuntes habere perversam doctrinam peregrini & maligni spiritus: quibus negastis transitum ad spargendum zizaniam, obturatis auribus, ne reciperetis errorem quem docent. Hæc de hæreticis vagantibus Ignatius: quos eo quod vitassent Ephesii Christiani, ea de causa appellat. Ephesiorum Ecclesiam purissimam & celeberrimam, omnibus laudandam sæculis. At licet quinam hi fuerint hæretici, non nominet; in ea tamen, quam tunc item ad Trallianos dedit, epistola, nominatim recenset, quos admonet fugiendos; ut Simonis hæresim habentes, Menandrum, & Basilidem, & eorundem sectatores Nicolaitas, Theodotum, & Cleobolum, de quibus superius: *Sunt enim, inquit, nonnulli vaniloqui & seductores, non Christiani, sed Crisostomi, Christi lucriones, quique ex nomine Christi quæstum faciunt, fraude circumferentes illius nomen, & adulterantes verbum Evangelii, &c.*

Quænam autem fuerint horum hæreses, superius, cum de eorum origine tomo primo Annalium egimus, dictum est. Ad Magnesianos vero scribens: *Non patiamini, inquit, vos seduci aliis opinionibus nec fabulis, nec genealogiis nunquam finiendis: nec fastui Judæorum attendatis, &c.* pluribus enim monet cavere eos, qui una cum Evangelio Legem quoque dicerent esse servandam: hæc Cerinthum, & alios docuisse, suo loco diximus. In ea item quam scripsit Troade ad Philadelphens (sic eos vocat Plinius) non tantum monianos & Nicolaitas ut vitent, admonet, sed & Ebionem hæresiarcham cavendum inculcat.

Insuper & quorundam taxat improbam assertionem, dicentium, nihil penitus esse credendum, nisi quæ descripta haberentur in Evangelio posito in archivis: in quos hæc ipse: *Audivi quosdam dicentes: Nisi Evangelium invenero in archivis, non credo. Talibus ego dico, quod Jesus mihi pro archivis est: & paulo post: Nec enim Spiritui debent archiva præferri. Durum est contra stimulum calcitrare: durum est Christo nolle credere: durum est prædicationem Apostolorum rejicere.* Hæc Ignatius; quibus plane insinuat, fidem Catholicam ea etiam quæ sine scripto traderentur, debere complecti, ac proinde traditionibus contineri. Ad Smyrneneses inde scribens, eos in primis cavendos monet hæreticos, qui Christi incarnationis

G 2

æco-

XXIII.
Cerinthum videndum admonet.XXIV.
Traditio sine scripto.

œconomiam subverterent. Ac demum in ea quam scripsit ad Philipenses, in his fere totus est, ut eos vitent hæreticos, qui Christi crucem negabant: qui, inquam, dicerent Christum nequaquam fuisse crucifixum, nisi per imaginem quamdam. Qui hæc sentirent post Simonem magum, alias diximus. Has igitur his temporibus vagantes hæreses cum in nuper citatis epistolis cavendas admoneret: simul & adversus venena antidotum parans, quid pure atque sincere in Catholica Ecclesia credendum esset, edocuit; testatamque locupletissime in omnibus Apostolicam fidem, eandemque Catholicam, posteris tradidit.

XXV.

Ignatii
Epistolæ
promptu-
arium tra-
ditionum.

Sed & de iis quæ spectant ad Ecclesiæ ritus, mores, traditiones, & disciplinam, quæ illi ab Apostolis, qui eos ad pietatem instituerant, accepissent; dum ut ea omnia servent atque custodiant, ad eosdem scribens, vehementer inculcat; quænam illa fuerint, certo certius, eadem sæpius repetendo, significat, ut in primis de conventu Ecclesiastico, ipsa sacra synaxi, atque usu divinatorum sacramentorum. Ecce tibi ad Ephesios scribens, de conventu Ecclesiastico, & Eucharistia in eo exhiberi solita: *Omnes, inquit, nominatim congregamini: & infra: Obedientes Episcopo & presbyterio, mente indivulsa frangentes panem unum, quod immortalitatis pharvacum est, mortis antidotum, vitam in Deo concilians per Jesum Christum, medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala. Sed & superius: Nemo erret: Nisi quis intra altaris septa sit, privatur pane Dei. Et ad Magnesianos: Omnes adorandum in idem loci convenite, sit una communis precatio, una mens, una spes in charitate, & fide inculcata in Christum Jesum, quo nihil est præstantius. Omnes velut unus quispiam ad templum Dei concurrite, velut ad unum altare, ad unum Jesum Christum summum sacerdotem Dei ingeniiti. Et ad Romanos de Eucharistia sic: Non gaudeo corruptibili nutrimento, nec voluptatibus hujus vitæ: panem Dei volo, panem cælestem, quæ est caro Christi Filii Dei, qui factus est posterioribus temporibus ex semine David & Abrahæ: & potum volo sanguinem illius, quæ est charitas incorruptibilis, & vita æterna. Hæc ex epistolis Smyrnæ datis. Ex illis autem quas scripsit Troade, ac primum ad Philadelphios: *Obsecro vos, ut una fide, una prædica-**

De S. Eu-
christia
traditio.

cas & Græco-Latinas Polycarpi & Ignatii Epistolarum editiones, earumque versiones antiquas, novas, novantiquas, pertinent, investigavit Vir doctissimus, & libros duos Latinos Mss. nactus est, qui Ignatii Epistolarum interpretationem a Latina vulgata diversissimam continebant. Et statim collatione facta, testimonia Pa-

trone, una Eucharistia utamini. Una enim est caro Domini nostri Jesu Christi, & unus illius sanguis, qui pro nobis effusus est: & unus calix, qui pro omnibus nobis distributus est: unus panis, qui omnibus fractus est: unum altare omni Ecclesiæ. Et ad Smyrnenses, secundum Theodoretum (a) lectionem: *Eucharistias & oblationes non admittunt, quod non confiteantur Eucharistiam esse carnem Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ pro nostris peccatis passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit. Hæc ille, cum hæreticos his adversantes redarguit.*

(a) Theod.
in Impa-
tib. dialog.

Rursum vero de his quæ spectant ad ordines Ecclesiasticos, hæc ad Ephesios: *Enitimini, carissimi, subjecti esse Episcopo & presbyteris & diaconis. Qui enim his obedit, obedit Christo, qui hos constituit. Qui his reluctatur, reluctatur Christo Jesu. Ad Trallianos in hunc modum: Episcopo subjecti estis, velut Domino: Et paulo post: Sed & presbyteris subjecti estis, ut Christi Apostolis: Et post multa: Quid enim aliud est Episcopus, quam is qui omni principatu & potestate superior est, & quoad hominem licet, pro viribus imitator Christi Dei factus? Quid vero sacerdotium aliud est, quam sacer cætus, consiliarii, & assessores Episcopo? Quid diaconi, quam imitatores Angelicarum virtutum, qui purum & inculpatum ministerium exhibent, ut S. Stephanus B. Jacobo, Timotheus, & Linus Paulo, Anacletus & Clemens Petro? Qui igitur his non obedit, atheos & impurus est, & Christum contemnit, & constitutionem ejus imminuit.*

XXVI.
Quid
Ignatius
de ordini-
bus Eccle-
siasticis.

De obedientia item præstanda Episcopo, plura inculcat, scribens ad Magnesianos, necnon ad Philadelphios; hacque gradatione hierarchiam in Ecclesia docet, sic dicens: *Principes obediunt Cæsari, milites Principibus, diaconi presbyteris sacrorum præfatis: presbyteri, diaconi, & reliquis clerus una cum populo universo, militibus, Principibus, & Cæsare, ipsi Episcopo pareant, Episcopus Christo ut Christus Patri. Et post multa: Exclamavi voce magna inter eos quibus locutus sum: Non est meus sermo, sed Dei: Episcopo attendite, presbyteris, & diaconis, &c. Spiritus enim sancti de ejusmodi in Ecclesia ordine testimonium certum adducit. Et ad Smyrnenses: Omnes Episcopum sequimini, ut Christus Patrem, & presbyterorum collegium, ut Apostolos.*

XXVII.
Episcopis
obediendum.

Dia-

trum omnium, qui intra quinque post Christum secula florere, a Græcis Latinisque Codicibus dissidentia, cum hac versione optime convenire, & multa a Græculis posterioribus inserta & intertextata, ab eadem pariter abesse deprehendit, ac ex veteris Versionis fide Græcas Ignatii Epistolas recognovit, & assumenta stellationum ope a ge-

CHRISTI
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.

Diaconos revereamini, ut ex præcepto Dei ministrantes. Sine Episcopo nemo quicquam faciat eorum quæ ad Ecclesiam spectant. Rata Eucharistia habeatur, quæ sub Episcopo fuerit, vel cui ipse concesserit. Et paulo post: Non licet sine Episcopo baptizare, vel offerre, neque sacrificium immolare. Ac demum: Laici diaconis subficiantur, diaconi presbyteris, presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, ut ipse Patri.

XXVIII. De reliquis item Ecclesiæ ministris sic Idem de ad Antiochenos: *Saluto hypodiconos, Ecclesia- lectores, cantores, janitores, laborantes, exorcistas, confessores. Saluto custodes sacrorum vestibulorum diaconissas. Et ad Heronem quoque de munere sacerdotum & diaconorum: Nihil sine Episcopis facito: sacerdotes enim sunt, tu vero sacerdotum minister. Baptizant, ministrant, eligunt, manus imponunt; tu vero illis ministras, ut sanctus ille Stephanus Jacobo. Et ad Trallenses: Presbyteri subjecti estote Episcopo; diaconi presbyteris, populus presbyteris & diaconis. Qui hunc ordinem servaverint, pro eorum animabus ego libens animam meam commutavero, & Dominus sit cum ipsis perpetuo. Et ad Polycarpum: Meam animam libenter commutavero cum animabus eorum, qui Episcopo parent, presbyteris & diaconis: fuxit Deus, ut mihi portio cum illis contingat a Deo. Idem quoque ad Philippenses, dicens: Subjecti estote Episcopo, presbyteris, & diaconis.*

XXIX. Sicque in omnibus unam semper prædicat esse Christi Ecclesiam; in eaque pacem & unitatem esse sitam, si uni omnes Episcopo pareant; a quo ordine aberrare, idem esse, quod cum schismaticis & hæreticis in castris hostium profiteri: ut non mirandum sit, si in his crebro veretur, at totus in his esse penitus videatur. Quæ singula recitasse, non otiosum existimamus, quod debitores simus etiam insipientibus, illis inquam, qui in tam apertissima luce cæcutiunt. Ignoscat interea Catholicus lector, si in adeo notis videamur diutius immorari: magni quippe interesse putamus, si Apostolica constituta per Ignatium, veluti canalem, quemdam, in Ecclesiam Catholicam semel derivata monstremus: quod & nostro instituto est maxime consentaneum. Sed ad rem.

XXX. Florentissimam præterea, his ipsis temporibus, Dei Ecclesiam fuisse germine sanctarum virginum, & continentia vi-

duarum, itidem iisdem litteris sæpe citatis insinuat. Qui ad Philadelphios in primis, præstare virgines nuptis docens, sic ait: *Uxores maritis subditæ sunt in timore Dei, virgines Christo in puritate, non abominantes nuptias, sed id quod præstantius est amplectentes; non in calumniam matrimonii, sed ut liberioribus animis divinæ legis meditationi vacentis. Plura inferius habet de institutione virginum & viduarum. Et ad Smyrnenes scribens, salutari mandat virgines, quæ in perpetua degunt virginitate, & viduas. Scribens item ad Polycarpum, de virginibus, & continentibus ait: Si quis potest in castitate permanere, ad honorem carnis Dominicæ, vitet jactantiam. Si gloriatus fuerit, perit: & si id ipsum statuatur sine Episcopo, corruptum est. Non enim sponte ejusmodi, sed per Episcopum Deo dicabantur, de quibus idem ad Antiochenos: Virgines agnoscant cui se ipsas consecrarunt. Et de iisdem ad Heronem ejusdem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum: Virgines serva, ut pretiosa Christi monilia: & ad Tarsenses: Eas quæ in virginitate degunt, in pretio habete, veluti Christi sacerdotes; viduas in pudicitia permanentes, ut altare Dei. Sed & ad Philippenses: Saluto, inquit, collegium virginum, & cœtum viduarum: post continentiam vero virginum & viduarum ut primo loco nuptiæ habeantur, admonet: illæ tamen, quæ (ut scribit ad Polycarpum) secundum Domini præceptum, arbitrio Episcopi contrahuntur, nimirum ut in facie Ecclesiæ celebrarentur, & sacerdotis benedictione pariter sanctificarentur.*

Hæc & alia complura de Ecclesiæ ejus temporis ritibus ac moribus; ut de jejuniis Quadragesimæ, necnon quartæ & sextæ feriæ, de observatione diei Dominicæ, Paschatis die, & aliis festivitibus non tamen Judæorum more celebrandis, idem scribit ad Magnesianos, & ad Philippenses. Ex his igitur, quantum licuit, paucis nec admodum longis epistolis, quales essent Ecclesiæ ab Apostolis institutæ, quibusve moribus, ritibus, & institutionibus compositæ, Ignatius, dum in iisdem eas confirmare atque stabilire studet, egregie magna ex parte repræsentat archetypum: ad cujus antiquitatis exemplar Catholicam Ecclesiam, eandemque Apostolicam, quænam sit, & penes quos habeatur, perfacile est demonstrare: ac proin-

a genuinis facile & aperte secrevit. Ad cumulum accessit, quod post eam editionem publicatam, Isaacus Vossius Græcum exemplar e Medicea Bibliotheca descriptum produxerit, & cum Latina versione ab Usserio publicata imprimendum ac notis illustrandum anno MDCXLVI. curavit. Quo factum, ut easdem Epistolas Ignatii

nunc habeamus, quas habuit Eusebius, quas edidit Polycarpus, quas scripsit Ignatius; quo subsidio Baronius destitutus, qui ideo loca ex Epistolis Ignatii interpolatis, in Annalibus aliquando in medium adducit. Joannes Baptista Cotelerius mense Augusto currentis Christi anni MDCLXXXVI. Parisiis denatus, idem de Ignatia-

XXXI.
Ecclesiæ
Archety-
pus.

proinde nullo negotio liceat judicare, non Ecclesiam, sed Synagogam satanæ esse dicendam, quæ prototypi lineamentis ab Ignatio sic deductis reperitur in omnibus esse difformis; nam (quod sæpe diximus) non aliter Ignatium quam Apostolos, nec aliud Apostolos easdem Asiæ Ecclesias, quam quod Ignatius, docuisse, certum & exploratum omnibus esse debet.

XXXII.

(a) Dent.
1. Matth.
18.Polycarpi
epistola
confirmat
scripta ab
Ignatio.

Et ne ulla umquam de his dubitatio vel levis oriri possit (quod in ore (a) duorum vel trium stet omne verbum) eadem de presbyteris & diaconis, virginibus atque viduis (quantum brevi epistola licuit) confirmata habes a Polycarpo Smyrnensi Episcopo, epistola hoc anno (ut diximus) scripta ad Philippenses: quam majores omnes, ut authenticam, contradicente nemine, venerati sunt. Ad istiusmodi igitur vivum exemplar Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ ab Ignatio in vinculis constituto affabre exculptum, ac demum glorioso martyrio consignatum, omnes provoco Novatores hæreticos; cujus vel uno dumtaxat aspectu facile valeant intelligere, quam longe dispar Ecclesiæ pulchra sit facies a turpissimo simulacro, quod ipsimet sibi effixerunt, portentosissimi monstri, dum pro captu ingenii sui novam quotidie Ecclesiam formant.

XXXIII.

Signum
epistolarum
Ignatii.

Sed quod rursus ad easdem Ignatii epistolas spectat: præteritisse nolumus, quod alibi alia diximus occasione, consuevisse S. Ignatium in singulis suis epistolis ad calcem illa apponere, tamquam speciale quoddam signum epistolarum, Apostolico more: AMEN. GRATIA. quo etiam, caractere ejus successores usi fuere, ut Gregorius Papa (b) scribens ad Anastasium Episcopum Antiochenum testatur his verbis: AMEN. GRATIA. *Quæ videlicet verba de scriptis vestris accepta, idcirco in meis epistolis pono, ut de S. Ignatio vestra beatitudo cognoscat, quia non solum vester, sed etiam noster. Sicut enim magistrum ejus Apostolorum principem habemus communem, ita quoque ejusdem principis discipulum nullus nostrum habeat privatum.* Hæc Gregorius. Ceterum nescio qua incuria aut oscitantia librariorum factum sit, ut nonnisi in epistola ad Ephesos, & in ea quæ est ad Polycarpum scripta, eadem verba ultimo loco post salutationem posita habeantur.

XXXIV.

Quamvis autem superius duodecim numeraverimus Ignatii germanas epistolas ad diversos; plures tamen ab eo fuisse con-

nis Epistolis judicium, ac Pearsonius, tulit in libro cui titulus, *Sanctorum Patrum, qui temporibus Apostolicis floruerunt, Opera*; ubi tamen queritur Usserium Epistolam ad Polycarpum contra expressum testimonium Eusebii & Hieronymi, & contra Epistolam Polycarpi sub finem a reliquis sex disjunxisse, & Ignatio abjudicasse.

scriptas, ex ejus verbis ad Romanos facile conjici potest, quibus ait: *Ego omnibus Ecclesiis scribo, quod voluntarius morior, si modo, vos non prohibueritis.* Sane quidem nisi ad hyperbolem ejusmodi verba referantur, multo plures oportuit eum scripsisse epistolas; & aliqui plurimas ab eo ante vincula diversis occasionibus datas fuisse, neminem puto dubitare, cum id præsertim postulare munus Episcopale. Hæc idcirco dixerimus, quod leguntur ejusdem Ignatii titulo tres epistolæ, quarum priores duæ ad S. Joannem Apostolum & Evangelistam, tertia vero ad sanctissimam Deiparam datæ habentur; cui novissimo loco positæ juncta est epistola sanctissimæ Mariæ Virginis ad ipsum reddita: quæ cujus fidei sint, judicium esto penes prudentem piisque lectorem. Scimus eas S. Bernardum (c) citasse aliquando, earumque meminisse alios recentiores.

Ceterum quod ad genus scribendi attingit, eodem usus est dum ad omnes pareneticas epistolas scriberet, quod personarum ad quas scriberet & temporum ratio postulare, verum seipsum cohibens, cum aliqui hoc itinere abundantiori Spiritus gratia perfunderetur: unde scribens ad Trallianos: *An (inquit) volebam abstrusiora vobis scribere? At ne parvulis vobis obsim, metuo (id mihi ignoscite) ne vim mysteriorum minime capientes strangulemini. Etenim & ego, non quatenus vincus sum, etiam cælestia intelligere possum, angelicos ordines Archangelorum, Militiarum cælestium discrimina, Virtutum Dominationumque differentias, Thronorum Potestatumque diversitates, Principatum magnificentias, Cherubim Seraphimque excellentias, & Spiritus sublimitatem, & Domini regnum, & incomparabilem Dei Patris omnipotentis divinitatem. Hæc cum noverim, non continuo perfectus prorsus sum, aut discipulus, qualis Paulus & Petrus, multa enim desunt, ne a Deo derelinquar.* Hucusque ipse, atque primus in Ecclesia, qui nomina novem ordinum Angelorum una conjunxerit, cum aliqui eadem in diversis Scripturæ locis (ut S. Gregorius (d) docet) inveniuntur. Nam Dionysium, qui de cælesti hierarchia plura conscripsit, cum in suis commentariis Ignatium citet (e), post ipsum scripsisse æquum est existimare, de quo plura inferius. At de S. Ignatii epistolis hætenus; quarum

Plures E-
pistolæ ab
Ignatio
scriptæ.(c) Ber-
nard. in
Psalm. 90.
serm. 1.XXXV.
Ignatii
tempe-
rantia.(d) Greg.
hom. 34.(e) Dionys.
de Divin.
nom.

(ut)

Certum itaque nunc apud Catholicos, & doctiores ex Protestantibus, Epistolas Ignatii ab Eusebio laudatas, sinceræ & legitimas esse. Quæ vero adversus easdem a Salmasio, aliisque afferuntur, solide confutata ab illis, qui opinionem a nobis explicatam tuiti sunt.

(a) Polycarp. ad Philippenses (b) Irenaeus lib. 5. (c) Athanasius lib. de Synod. (ut vidimus) meminit Polycarpus (a), citant Dionysius, Irenaeus (b), Athanasius (c), Eusebius (d), saepe Hieronymus (e), crebrius Theodoretus (f), & alii Latinorum atque Graecorum complures.

XXXVI. Ignatius itaque transiens per Epirum, Adriaticum mare primum, inde Mediterraneum navigans, Puteolos tandem apulit, ubi una cum militibus custodibus a Christianis ibi agentibus hospitio susceptus est; ac demum Romam perductus. Haec de itinere Ignatii recitat Metaphrastes, dum ex antiquis monumentis Acta ejus recenset. Reliqua autem de eo, cum Romae consummavit martyrimum, quoniam Eusebium & S. Hieronymum sequimur, qui id accidisse tradunt anno undecimo Traiani Imperatoris, dicemus anno sequenti.

XXXVII. Certaverunt hoc eodem anno pro confessione nominis Christiani Philippis in Macedonia Zozimus & Rufus, quorum meminit Polycarpus in epistola ad Philippenses, sic dicens: *Rogo igitur omnes vos insistere verbo justitiae & patientiae, quam oculata fide vidistis non solum in beatissimis illis, Ignatio scilicet, Zozimo, & Ruso, sed & in aliis, qui ex vobis sunt: nam in ipso Paulo & in ceteris Apostolis considerantes, quod hi omnes non in vacuum cucurrerunt, &c.* Recitat eundem locum Eusebius (g). Porro scriptam fuisse eam epistolam a Polycarpo ante Ignatii martyrimum, quod diximus, ipse in ejus fine demonstrat. Agitur anniversaria dies horum martyrum decima octava Decembris. Sub eodem Traiano Imp. (sed quo anno, incertum est) passus habetur item Philippis in Macedonia Parmenas, unus ex septem primis diaconis, cujus natalis dies consignatus habetur in tabulis Ecclesiasticis vigesimatertia Januarii. Zozimus miles quoque martyrimum subiit sub eodem Traiano Imp. damnatus a Domitiano Praeside in Pisidia, de quo Graeci pariter, ac Latini memoriam celebrant decimanona mensis Junii; extant ejus Acta fusius scripta (h).

XXXVIII. At quoniam nuper mentio facta est de Dionysio, qui ex epistola ad Romanos locum & nomen Ignatii citavit in libro quem scripsit de Divinis nominibus, dicentis: *Amor meus crucifixus est: hic necessario de perdifficili historiae veritate agendum est: num scilicet ille ipse habendus sit Dionysius Areopagita, ut praefert titulus commentarii.* De his acturi, ante omnia meminisse debemus, quae in tomo primo Annalium praefati sumus in fine anni Domini nonagesimo octavi, quo diximus Dionysium Areopagitam a Clemente Rom. Pont. esse missum in Gallias, cum interim Ecclesiae Atheniensi loco ipsius sufficeretur Publius, & post eum Quadratus us-

que ad tempora Hadriani successoris Traiani; sub quo & ipse Dionysius martyrimum est coronatus. Sed haec tunc paucis perstricta, hic sunt fusius explicanda: & illud primo investigandum, quonam tempore Dionysium Areopagitam mortuum esse, verius asseratur.

XXXIX. Qui dixerunt eum sub Domitiano Imperatore consummasse martyrimum, sibi ipsis contraria scribere certum est: fuerunt qui haec opinati sunt ex Graecis Metaphrastes (i), ex Latinis Hilduinus (k), & Hincmarus (l) Rhemensis Episcopus. Si enim germana est epistola Dionysii Areopagitae ad Joannem Evangelistam scripta cum adhuc esset exul in Patmo (probant iidem omnes eam ut legitimam, & ipse praecipue Metaphrastes m) cum in ea dicat Dionysius sibi divinitus revelatum, brevi illum fore ab ea relegatione solvendum, ac mutuo fruituros esse congressu: si dixerimus Dionysium sub Domitiano suscepisse martyrimum, ipsum ea de mutuo congressu esse mentitum, & vana illusione deceptum (quod nefas est dicere) necesse esset affirmare: nam omnium testificatione (quod dictum est) Joannem Evangelistam nonnisi post obitum Domitiani, sub Nerva esse solum exilio, exploratissimum est. Sed reddamus eadem hic verba Dionysii: *Post paululum vero (dicam, etsi audax dictu videatur) tibi carissima societate jungemur. Ero autem prorsus dignior cui fides habeatur, si quae tibi praecognita sunt, quae ex Deo didici, haec loquar: quod scilicet ex Patmi custodia dimittendus es liber, & in Asiaticam terram reversurus.* Haec ipse. Cum igitur nonnisi post necem Domitiani sub Nerva Joannes sit liberatus, & reversus in Asiam, quando Dionysium illum adiisse oportuit: certe manifestum redditur, ipsum post Domitianum fuisse superstitem. Rursum vero cum idem ejus recipiant scripta, idemque Dionysius in superius citato loco de Divinis nominibus Ignatii epistolae ad Romanos scriptae verba illa adduxerit in testimonium: plane certum redditur, eum post obitum Domitiani, & Nervae successoris, complures sub Traiano vixisse annos. Nulla itaque prorsus veritate nituntur, qui eum sub Domitiano ex humanis decessisse contendunt. Denique quomodo sub Domitiano passus Dionysius dici potest, si idem qui supra Hincmarus, eodem tempore quo Clemens Romanus, eum paucis interpositis diebus, martyrimum vita functum affirmat; cum constet ex his quae a nobis superius dicta sunt, Clementem tertio Traiani Imp. anno martyrimum obiisse?

His igitur confutatis, quid alii de tempore martyrimum Dionysii scripserint, investigemus. Michael Syngellus (n), presbyter Hierosolymorum, qui (ut profiteretur,

XXXIX.

(i) Metaph. in Dionys. die 9. Octob. (k) Hilduin. in Areopagit. (l) Apud Sur. tom. 5. die 9. Octob. (m) Metaph. in vita Joann. Evang. apud Lipom. tom. 1. De tempore martyrimum Dionysii Areop.

XL.

(n) Mich. Syng. in encom. de Dionys. apud Lipom. tom.

& 4.

De Dionysio Areopagita.

(a) Suid. in
bist. in
Dionysio
Areopag.

& de eo testatur Suidas (a) tum ex iis, quæ a majoribus scripta essent, tum ex traditione accepisset, res gestas Dionysii est profecutus, ejus obitum ad extremum Traiani Imperium contigisse scribit: licet in eo hallucinatus videatur (nisi, ut accidit sæpe, in notam numeri irrepfit error) dum numerat annos tantum septuaginta ætatis ejus: longe enim hac ætate majorem, obiisse martyrem, suo loco inferius dicturi sumus. Rursum vero antiqua Martyrologia, quorum major est fides, Bedæ (b), Adonis, & alia antiquitus scripta, sub Hadriano Imp. Dionysium Areopagitam martyrium subiisse, testantur his verbis: *Natale S. Dionysii Areopagitæ, qui ab Apostolo Paulo instructus, credidit Christo, & primus Athenis ab eodem Apostolo Episcopus est ordinatus, & sub Hadriano Principe post clarissimam confessionem fidei, post gravissima tormentorum genera glorioso martyrio coronatur: addita vero hæc habentur apud Adonem: Ut Aristides Atheniensis vir fide sapientiaque mirabilis testis est in eo opere, quod de Christiana religione composuit.* Meminit non solum ejusdem Aristidis, sed & commentarii ab eo scripti S. Hieronymus (c), eumque suo tempore extitisse significat, qui tamen penitus excidisse videtur; claruit ipse Hadriani temporibus, quo & Dionysius dicitur ab eodem Imperatore necatus esse. Quamobrem sicut non credimus Adonem falsa citasse, ita nec Aristidem de Dionysii martyrii tempore mentitum esse putandum.

Aristides
profecutus
res

Dionysii.
(c) Hieron.
de Script.
Eccles. in
Aristid.

XLI.
Dionysius
Areop.
idem Pa-
risiorum
Episco-
pus.

(d) Beda in
Martyrol.

His itaque de tempore martyrii Dionysii stabilitis, nimirum nullo modo contingere potuisse ut sub Domitiano martyrium consummarit, sed ex sententia clarissimorum virorum, Traiani Imp. postremo tempore, vel sub Hadriano: apud nonnullos in dubium revocatum est, an idem Areopagita sit ille Dionysius Parisiorum Episcopus. Beda (d) diversis diebus duos ponit Dionysios, videlicet Areopagitam quinto Nonas Octobris, Parisiensem vero Episcopum septimo Idus ejusdem: quem secutus Ado, id ipsum asseruit. Ceterum antiquissimum Bedæ Martyrologium, quod extat apud nos scriptum, itidem & Romanum dictum, acceptum olim (quod alibi diximus) ex reliquiis monasterii S. Cyriaci, unum tantum habet Dionysium, Parisiensem scilicet, septimo Idus Octobris: unde non a Beda posita, sed ad Bedam ea de Dionysio Areopagita addita esse oportuit, ex Græcorum videlicet Menologio: nam eo die tertia Octobris iidem agunt de Dionysio Areopagita.

XLII.

Verum Bedæ tempore ea de Dionysio Areopagita, quod unus idemque esset cum Dionysio Parisiorum Episcopo, adeo visa

sunt explorata, ut postea temporibus Ludovici Pii Imperatoris (ad quem Hilduinus commentarium ab eo rogatus conscripsit, qui extat e) absque aliqua dubitatione accepta fuerint; eademque visa atque recognita, inventa fuerint in omnibus illis consentientia, quæ ex antiquis Græcorum Archivis, fide publica obfignata, sunt missa Parisios. His igitur omnibus visis atque exacte recognitis, omnium eruditorum calculo est firmata sententia, unum eundemque esse Dionysium Areopagitam cum Dionysio Parisiorum Episcopo. Quamobrem Hincmarus illorum temporum vir eruditione & pietate clarissimus, scribens ad Carolum Calvum Imperatorem, ut in re comperta atque omnium fide testata hæc ait: *Patrem vestrum Dionysium esse Areopagitam, a beato Paulo Apostolo baptizatum, & Atheniensem ordinatum Episcopum, & in Gallias a beato Clemente directum: ex his quæ Græca testificatio, & S. Romanæ Ecclesiæ attestatio, & Gallicana intima contestatio, ratum in hac causa (quod longe ante nos dictum est) recognoscant.* Hucusque Hincmarus.

(e) Habet
Surius 10.
5. die 9.
Octob.
Rei veritas probata & recepta.

Sed ne hæc esse obiter vel inaniter dicta quis existimet: operæpretium ducimus, ad ea singula attestanda, hic paululum immorari. Ignoscat lector: nec scabra petentem orationem urgeat impertune calcaribus, quæso. Licet autem hæc in Notis ad Martyrologium Romanum, meminerimus nos scripsisse: tamen quia hinc ea desumpta esse testati sumus, haud æquum putavimus, propter exemplum, prototypi faciendam esse jacturam; cum præsertim proprius hic locus esse noscatur, quo secundum historiarum ordinem uberius pertractentur. Quod igitur auctor ad ea de Dionysio testanda, Græcam adducat (ut ait) attestatorem: sapienter quidem. Quid enim aliud professus est Michael Imperator, qui ad hoc subtilius perscrutandum, omne impendit studium, atque egregiam navavit operam, cum ad Ludovicum Pium Imp. publica legatione misit commentarios Dionysii Areopagitæ? Qui cum Parisios perlatis tunc essent, cum natalis ipsius Dionysii vigiliæ agerentur: cujusnam illi fuerint (ut ad tantam rem restandam divinum quoque suffragium accederet) divinitus miracula edita certo certius declararunt; narratur rei gestæ historia in eadem epistola, quam ad eundem Ludovicum Imp. Hilduinus tunc scripsit, quæ in superius citato commentario continetur. Quod insuper ad Græcorum attestatorem pertinet: Anastasius S. R. Ecclesiæ Bibliothecarius, vir tum Græcis tum Latinis litteris insigniter eruditus, æque testatur S. Methodium Constantino-politanum Episcopum scriptis mandasse vitam Dionysii Areopagitæ, in eaque de
ejus

XLIII.

Quid Græci de Dionysio.

ejus adventu in Gallias fidem confirmasse, eamque egregie testatam, cum olim presbyter legatum ageret apud Romanam Ecclesiam, eidem tradidisse. Transtulit eam ex Græco ipse Anastasius, misitque ad Carolum Calvum Imp. prout data ad eum (quæ extat) epistola docet (a): ipsa tamen Vita non habetur.

(a) Apud Surium
ad. die 9.
O. Tob.

XLIV.
(b) Matth.
18.
Fides sincera cum doctrina Michaelis Syngelli.

(c) Georg.
Cedr. in
Theophilo.

(d) Apud
Lipomato.
A.

XLV.
Antiqua monumenta de Dionysio.

Sed & de Dionysio (quod divinis literis est traditum (b): *in ore duorum vel trium stat omne verbum*) præstitit hoc ipsum etiam Michael Syngellus Methodio æqualis: claruerunt ambo eodem tempore Ludovici Imp. sub Michaele Balbo, & ejus successore Theophilo Imp. hæretico Iconoclasta, a quo pietatis causa martyrium susceperunt; ut de ambobus testatur Cedrenus (c): adeo ut nulla de impostura in sanctissimis viris possit vel levis suboriri suspicio: sed & quod ejus ætatis omnium disertissimi essent, nec de imperitia possint aliquam pati calumniam: Hic, inquam, beatus Michael (hoc enim titulo eum Græci nominant) scripsit oratione panegyrica res gestas Dionysii Areopagitæ, qua eum advocatum ab Ecclesia Atheniensi, & missum in Gallias, curasse Ecclesiam Parisiensem, ac tandem ibidem ad ultima Traiani tempora martyrium consummasse, pluribus profitetur (d). Scripsisse ea Syngellus videtur, cum sub eodem Theophilo Orientalis Ecclesia dira persecutione vexaretur: ut ipse in fine orationis testari videtur, dum Dionysium enixius rogat, ut tyrannidem, quæ grassabatur in Ecclesia, pellat, & pacem perditam restituat.

Quod item ad Græcorum attestacionem pertinet, Metaphrastes ex antiquioribus memoriis ejusdem Dionysii vitam describens, iisdem adstipulatus est, & alii complures ex recentioribus. At ne quis putet ea tum primum Acta Dionysii Areopagitæ a citatis auctoribus fuisse inventa atque conscripta; accipiat, quid, scribens ad eundem Imperatorem Ludovicum, Hilduinus de antiquorum Græcorum monumentis his verbis testatus sit: *Usque hodie Græcorum majores, & Athenarum incolæ perhibent, historiarum scriptis, & successionum traditionibus docti, in eadem civitate Dionysium tunc temporis primum fuisse Episcopum, quando Timotheus Pauli æque discipulus Ephesiorum rexit Ecclesiam; ipsumque subrogato sibi Episcopo Romam adiisse, & (ut compererunt) apud Gallorum gentem glorioso martyrio consummatum fuisse. Quod & Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus per legatos suos sollicitè inquisivit; & ita se eam rem habere certus, eandem Atheniensem civitatem pallio Archiepiscopali, quod jam ex ea diuturno tempore, orta quadam contentione, subtractum fuerat, redonavit, &c.*

Ann. Eccl. Tom. II.

Certe quidem etsi nulla umquam de Græcorum mutua consensione, & ex suis scriptis attestacione suppetere testimonio; suum ipsorum silentium loco mille testimonium foret. Etenim mente recolentes, quam ipsi fuerint semper rerum suarum tenacissimi custodes ac vindices, hocque illis esse insitum a natura; quippe qui de Homeri patria inter se adeo concertarint: haud putamus fuisse adeo liberales, ut tantum virum, sapientium sapientissimum, Athenarum reliquias, Pauli insignem discipulum, primum ipsorum Episcopum, tam facile donarint Gallis, ut ipsis sibi eum vendicantibus, penitus tacuerint, ac veluti jurato silentio, nullus umquam ausus fuerit vel leviter contradicere. Nam si levissima aliqua probatione, vel ex Athenarum Ecclesiæ monumentis, vel incerta aliqua & dubia traditione, aut relatione undecumque accepta, his de Dionysio æmuli Latinorum gloriæ adversari potuissent; haud sibi eos temperasse, putandum est, ut non sibi vendicarent sua. Sed quod in re probe testata ac plane perspecta nimis calumniose agere visi essent; tantum abest ut reclamantes contradixerint; ut potius omnes qui de ea re egerunt, calculum suæ sententiæ mutua consensione sponte contulerint. Sed de Græcorum attestacione jam satis.

Quod vero de eadem veritate idem qui supra auctor Hincmarus in testimonium adducit S. R. Ecclesiam: aliqua fortasse ea de re extabant Pontificum Romanorum diplomata: vel, si ea defuissent, dum ille citat ad eandem rem probandam antiqua Missalia Gallicana, quæ ait probata fuisse auctoritate Romanorum Pontificum, Innocentii, Gelasii, atque Gregorii, quorum extare dicit ad Parisiensem Ecclesiam eo argumento scriptas epistolas; satis superque eadem veritas S. Romanæ Ecclesiæ auctoritate testata atque probata dici potuisse videtur. Nam moris erat, ut in sanctorum natalibus in sacræ Missæ præfatione res ab eis gestæ, brevi perstrictæ compendio, in ecclesia publice recitarentur: cujus veteris consuetudinis fidem faciunt Missale Ambrosianum, atque Sacramentarium S. Gregorii.

Sed alia insuper ratione accessisse visum est Romanæ Ecclesiæ testimonium: quod Stephanus Papa, cum esset in Galliis, & ejusdem Dionysii ope e morbo convaluisset, translatis Romam ejus reliquiis, in ejusdem honorem monasterium Romæ erigendum curavit, quod Græcis monachis suis gentilibus tradidit habitandum. Dici namque posse videbatur, his publicis monumentis in Ecclesia Romana ratum haberi, Dionysium Areopagitam eundem prorsus esse cum Dionysio Parisiorum Episcopo. Hæc ipsa de Papæ Stephano, Dionysii auxilio reddito sanitati, & ejus

XLVI.
Consensus Græcorum magni ponderis.

XLVII.
De Dionysio Areopagita quid Romana Ecclesia.

XLVIII.
Facto rem testatus est Stephanus Papa.

grati animi studio, Ludovicus Imp. ab eodem Hilduino voluit scriptis memoriae commendari ex litteris ejusdem Stephani Papæ hæc testantis. Quod insuper Romana Ecclesia scriptam a S. Methodio Dionysii vitam, atque ab eodem Romam perlatam, suscepisset, eandemque ejusdem S. R. Ecclesiæ Bibliothecarius Anastasius Latinitate donasset, atque ad Carolum Imp. in Gallias, datis ad eum.

(a) Apud Hild. ubi supra.

XLIX. Obiectio de Gregorio diluitur.

At de fide Ecclesiæ Gallicanæ, quam idem Hincmarus adducit de ea re probanda, satis videri possunt quæ ex antiquioribus monumentis Acta Dionysii Hilduinus collegit: quæ si aliqua in re, ut de tempore ejus martyrii (quod diximus) minus vera habeantur; non ob eam causam cetera omnia, quibus tam Græci, quam Latini adstipulantur, falsa esse dicenda sunt: cum in divinis tantum Scripturis nullum sit reperire errorem atque mendacium. Re igitur in hunc modum firmiter constituta, his obstare videbatur Gregorius Turonensis (b), dum ait missum Parisios Dionysium tempore Decii Imp. quod quidem tam verum est, quam quod ibi asserit ejusdem Decii tempore Trophimum Arelate, Paulum Narbonam, & Martialem item in Gallias amandatos; quos constat fuisse Apostolorum discipulos, & Apostolorum temporibus ad prædicandum Evangelium in Gallias esse missos. Sed hæc, sicut alia plura, auctoris simplicitati multa tam facile admittenti donanda sunt, prout etiam Hilduinus excusat, sic dicens: *Ceterum parcendum est simplicitati viri religiosi Gregorii Turonensis Episcopi, qui multa aliter quam veritas se habet, æstimans, non calliditatis astu sed benignitatis & simplicitatis voto, litteris commendavit.*

(b) Greg. Turon. Hist. Franc. lib. 1. c. 30.

L. Ætas Dionysii ex scriptis ejus.

Quoniam vero in colligendis annis ætatis ejus, alios vidimus esse deceptos; operæpretium existimamus, rei veritatem (quantum licet) ex suis ipsius scriptis hic consignatam relinquere. Cum ipse ad Apollophanem scribens testetur, tempore obitus Salvatoris, quo contigit admirandum illud Solis deliquium, se annum ætatis vigesimum-quintum agentem fuisse: si ad Hadriani Imperium dixerimus pervenisse (quod, ut vidimus, testantur antiqua Martyrologia) necesse est affirmare, ipsum suæ ætatis anno decimo supra centesimum obiisse: nam secundum chronographiam a nobis assertam, anno

Christi centesimo decimonono ponitur ingressus Hadriani Imperatoris. Quod haud adeo mirandum videri debet, si quis consideret, divina providentia factum ut complures Apostolorum discipuli longiorem ætatem vixerint, ut Apostolicarum institutionum essent viva quædam monumenta; velut Ignatius, de quo egimus, qui Dominum in carne viderat, & Quadratus, qui temporibus ejusdem Traiani rexit Ecclesiam Atheniensem, complures se vidisse tradit, qui tempore Christi in Judæa variis oppressi languoribus sanati essent, ac eos qui a mortuis resurrexissent: quod ex suis ipsius scriptis narrat S. Hieronymus (c). Adde his Hermanum Pauli discipulum, cujus & fuisse dicitur liber ille, *Pastor* (d), inscriptus: hunc usque ad Antonini Pii tempora, qui successit Hadriano, constat pervenisse, quippe qui sub Pio Romano Pontifice librum illum conscripsit (e). Sed ante omnes in exemplum adducendus fuisse Simeon Hierosolymorum Episcopus, quem tantum agentem centesimum atque vicesimum, hoc anno martyrio vita functum esse diximus. At nec (quod ad hanc rem spectat) præterisse oportuit Polycarpum Joannis Evangelistæ discipulum, præfectum hoc tempore Ecclesiæ Smyrnæorum; quem tamen constat sub Marco Antonino & Lucio Vero, qui successerunt Antonino Pio, martyrium consummasse. Sed de his quæ ad longævam ætatem hominum spectant, lectorem provoco ad ea quæ tomo primo Annalium ex tabulis Romani census sunt superius recitata.

(c) Hier. ad Scrib. Eccl. in Quadrato.
(d) Hieron. eod. lib. in Herm.
(e) Lib. de Rom. Pontif. in Pio.

Jam vero difficilior remanet de Dionysio enodanda quæstio: num illa ipsa quæ Dionysii Areopagitæ nomine feruntur scripta, vere ipsius sint. Sane quidem in re ante annos septingentos communi Græcorum omnium ac Latinorum consensione firmata, haud putamus æquum dignumque sic agere, perinde ac si re integra, nunc primum hi commentarii prodissent in lucem, & quid de his censendum foret, rogarentur eruditorum sententiæ. Sed cum ante tot sæcula eadem Scripta fuerint ut Dionysii Areopagitæ cognita, examinata, probata, ac totius Catholicæ Ecclesiæ usu atque auctoritate recepta, & jam (ut ita dicamus) præscripta penitus videantur: in re adeo probata atque confessa erubescit oratio sic versari, ut in quæstione recens oborta, ad utrumlibet, quid ipsa sentiret, liberas laxare habenas eloquii debeat. Cæterum quod jura veritatis sint ampliora omni-

LI. De Scriptis Dionysii Disputatio.

VIII. Opera Dionysii Areopagitæ.

Ad num. LI. & seqq. An D. *Dionysius Areopagita*, Opera, quæ ejus nomen præferunt, scripserit, in magna disceptatione positum. Plures enim tam ex Orthodoxis, quam Protestantibus

contendunt, Opera illa non ab eo, sed ab aliquo Dionysio juniore conscripta fuisse; de quo etiam certatur, vixerintne ante Concilium Chalcædonense, an post illud. Legendi inter ceteros

anni antiquitate, quippe quæ nulla plurimorum sæculorum valeant præscriptione lædi, nec innumera testium multitudine obrui atque labefactari: sic de his agendum nobis proponimus, ut rei dignitati ac veritati sit omni pariter ex parte consultum; cum alioqui nullus sit reliquus fidei locus, nisi ipsi in omnibus veritas suffragetur. Quamobrem nostræ narrationis argumentum illud erit, accuratius peruestigare, num quæ ab iis obijciuntur qui contrarium nituntur adstruere, ejusmodi sint, quæ a majorum sententia discedere prorsus cogant; quandoquidem haud æquanimitèr pati possumus, quæ sunt tot tantisque testibus obfignata, levibus quibusdam conjecturis convelli, & nonnisi certis firmisque atque adeo verissimis rationibus irrita reddi. At quoniam probe scimus, pro defensione nominis auctoris a compluribus eruditis viris conscriptas esse apologias, quas numerat

(a) Sixt. Senens. Biblioth. lib. 2. in Dionys. Gal. in Arcop. & alii spars.

Sixtus (a), & a recentioribus alias additas esse: haud nostri ratio patitur instituti, omnia hic adversantium hæreticorum (b), vel curiosorum argumenta retexere: sed insulsa quædam ac levissima prætermittere, fortiora tantum, quæ ipsis videantur penitus insolubilia, pro virili dissolvere.

Quod igitur in primis obijcitur, ritus, cæremonias Ecclesiasticas, ac monasticas, institutiones ab auctore assertas ac sæpius inculcatas, non fuisse in Ecclesia Dionysii Areopagitæ temporibus: quam falsum sit, consulat prudens lector quæ primo Annalium tomo dicta sunt, ubi de diversis Ecclesiasticis ritibus egimus, & cum de Essenis fusius pertractata est controversia: inveniet enim satis perspicue demonstratum, Ecclesiasticas cæremonias ex Apostolorum fontibus in Ecclesiam dimanasse, vitamque monasticam in Essenis (quos fuisse Christianos, aperte docuimus) prodidisse, sed primitus in Joanne exordium sumpsisse: adeo ut non sit opus in his diutius immorari.

LII. Diluuntur obiectio- nes.

LIII. Clemens Philoso- phus quis.

Rursum vero quod Dionysius de Divinis nominibus citet Clementem philosophum; calumniantur ipsum intellexisse Clementem Alexandrinum, qui ea testatus sit de exemplaribus libro octavo Stromatum: in quo cum nihil hujusmodi prorsus inveniat, manifestæ calumniæ arguuntur, dum Christiano homini de Ideis Platonis opinionem impingunt. Ceterum cum auctor citans Clementem, non sicut in aliis solet, cum Christianos allegat auctores, aliquo digno ac excellenti honestet titulo, sed tantum dicat, *Philoso-*
Ann. Eccl. Tom. II.

phus Clemens, &c. plane demonstrat, se haud quempiam Christianæ religionis hominem intelligere, sed Ethnicum philosophum aliquem. Cum enim citat Ignatium: *Divinus* (ait) *Ignatius*; de Hierotheo: *Eximius Hierotheus*; *Divinus Bartholomæus*; & alia id genus: cum vero quempiam Gentilium nominat, absque aliquo honoris titulo, cujus sit professionis tantum indicat; sicut cum nominat Apollonem, sophistam appellat. At quisnam fuerit Clemens ille Platonius Philosophus, quem citat Dionysius, est paulo accuratius peruestigandum. Claudit his ipsis temporibus Dionysii Platonius philosophus, nomine Aelius Clemens, ad quem extat Plinii (c) Junioris epistola, qua eum hortatur ut inhæreat Euphrati, itidem Platonico philosopho omnium celeberrimo, Romæ tunc agenti, ut suorum studiorum ab illo extremam manum accipiat; fuerit ne hic ille a Dionysio citatus, certo affirmare non aude- rem. Sed quis negabit, ejus nominis antiquiorem reperiri philosophum; nisi qui se legisse jactet ex Græcis Antigonum, Carystium, Satyrum, & Aristoxenum, ex Latinis vero Varronem, Sentram, Nepotem, Hyginum, atque Tranquillum? qui omnes (ut tradit S. Hieronymus d) Scriptorum Gentilium texuere catalogos; quorum vix nomina, eaque paucis nota, tantummodo remanserunt: quique si nullum ejus nominis inter philosophos numeratos Clementem reperisset, etsi non penitus convincere, in suspicionem tamen de impostura auctorem adducere potuisset.

(c) Plin. lib. 1. epist. 10.

(d) Hieron. de Scrip. Eccles. in præfat.

Inanis quoque prorsus redditur & illa ipsorum argumentatio, qua dicunt: Cum auctor citet Ignatium, & Dionysius sit sub Domitiano defunctus, longe antequam Ignatius eam ad Romanos citatam epistolam scriberet: certum reddi, alium a Dionysio esse operis illius auctorem. Sed hæc omnia evanescunt ex his quæ a nobis superius dicta sunt, nempe Dionysium ad ultima saltem Traiani tempora pervenisse, immo & sub Hadriano martyrium consummasse.

LIV.

Verum major inde suboritur difficultas: Quomodo auctor libros illos inscripserit ad Timotheum, quem sententia Ignatii constat, jam antequam ipse scriberet eam epistolam ad Romanos, fuisse defunctum? testatur enim id ipse in epistola ad Philadelphios; sed & cum ad Ephesios scribens tradat, ei tunc Ecclesiæ præfectum esse Onesimum; satis aperte significat, Timotheum, qui eis præerat Episcopus, jam vita functum esse. Primus enim illi

LV. De Timotheo ob- iectio.

H 2

Ec-

ros? Isaacus Habertus in Archieratico, Joannes Launojus in Opusculis de duobus Dionysii, Atheniensi, & Parisiensi, Joannes Morinus in Opere de Sacris Ordinationibus, Schelstratus in

secunda parte Antiquit. illustr. Petrus Franciscus Chiffetius in Dissertatione singulari de hac re, alique. Hoc enim examinare in tam brevi Opere non vacat.

Ecclesiæ a Paulo Apostolo præfectus est Timotheus, cui subrogatus est Onesimus: Joannes autem Evangelista, non Ephesinæ, ut privatim ejus Episcopus præesset Ecclesiæ, sed ut Paulus ibi olim & Petrus, Asiæ omnes curabat Ecclesias, ut superius fufius demonstravimus. Quando autem Timotheus martyrio vivendi finem fecerit, ut ei Onesimus fuerit substitutus, ex Ignatii epistola ad Ephesios colligi posse videtur: nam cum de ipso agens hæc addat: *Benedictus Deus, qui donavit vobis, qui tales estis, talem habere Episcopum*: haud pridem eum creatum Episcopum Ephesinum significat. Porro ea epistola hoc ipso anno scripta est, ut superius demonstravimus. Neque enim assentimur Metaphrasti (a) vel cuivis alii, qui eum secutus affirmet Timotheum sub Domitiano consummasse martyrium: nam ipse sibi pugnancia scribit, nimirum dum ibidem tradit Timotheum vita functum, postquam Joannes Evangelium scripsit: alibi vero cum agit de Joanne (b), ipsum ait non sub Domitiano, sed postquam ex Pátmo Ephesum rediit (quod sub Nerva factum est) Evangelium conscripsisse. Si igitur post Evangelium a Joanne scriptum Timotheus necatus est: certe non sub Domitiano, neque sub Nerva, sub quo permilla erat Christiana religio, sed Traiani temporibus id contigisse oportuit, eumque perseverasse in eadem Ecclesia Episcopum ad hunc propemodum annum; verumtamen certum esse, Timotheum ante Ignatium martyrio coronatum esse. Quod vero Dionysius, scribens ad Timotheum de Divinis nominibus commentarium illum, citet Ignatii epistolam post Timothei obitum scriptam: haud insulsa videtur illa responsio, qua dicitur, ab auctore ea verba Ignatii postea esse addita. Quis enim dubitet, quemlibet tractatorem ad extremum usque suæ vitæ diem suas lucubrationes, aliquid addendo, minuendo, vel immutando, solitum expolire? immo & sæpe accidere, quæ prius sunt scripta, penitus abolere, & nova meliori judicio cudere? ut de se ipso S. Hieronymus in præfatione in Abdiam Prophetam testatur, & S. Augustinus sæpius profitetur.

LVI.
Timothei
plures hoc
eodem
tempore.

Ceterum quis nos compellit, ut affirmemus, auctorem ea scripsisse ad Timotheum Pauli discipulum, Episcopum Ephesiorum? nam germana, & ab auctore illa operi de Ecclesiastica hierarchia præposita est inscriptio: *Compresbytero Timotheo Dionysius presbyter*: sicut & in titulo commentarii de Mystica Theologia; quæ autem præfixa est libro de Divinis nominibus, in hæc verba: *Sancti Dionysii Areopagitæ Atheniensis Episcopi ad Timotheum Episcopum Ephesinum liber de Divinis nominibus*, a librariis esse appositam, omnes jure consentiunt. Verum quod au-

ctor ipso in exordio commentarii de Ecclesiastica hierarchia dicat: *Sacerdotii quidem nostri functionem, sanctissime fili Timothee*, alium quempiam juniorem Timotheum signare visus est; cum alioqui ætate majorem Dionysium Areopagitam fuisse Timotheo, ex his quæ dicta sunt, facile colligi possit. Nam Episcopus coepiscopum nominare consuevisse fratrem, non filium, mille exemplis esset facile demonstrare: quamobrem cum Dionysius appellet Timotheum filium, evidens est, alium aliquem, quam Timotheum Ephesinum Episcopum intellexisse. Et quid absurdum, plures ejus nominis eo tempore fuisse Christianos? consuevisse autem Fideles, Apostolorum nominibus, ipsorum amore, filios suos nominare, auctor est Dionysius (c) Alexandrinus Episcopus: ac proinde plures inter Fideles eodem, quo illi, fuisse nomine insignitos, par est credere. Constat tunc quoque vixisse filium Pudentis Romani nobilissimi Senatoris Timotheum, eundemque Petri & Pauli discipulum, atque presbyterum, de quo mentio habetur in Actis sanctarum Pudencianæ & Praxedis, necnon in Romano Martyrologio (d), cum agitur de Novato, ejusdem Pudentis filio.

(c) Apud
Euseb. lib.
7. c. 20.

(d) Mart.
Rom. 20.
Jun.

Verum si velimus ea (quomodocumque id acciderit) ad Timotheum Ephesiorum Episcopum esse conscripta; non eo quidem consilio (ut alii cavillantur) ad ipsum scripsit, ut, quem jam Paulus instituerat, theologiac imbueret facultatibus: nam ipse aliquando hæc ad eum (e): *Mihi igitur ipse quoque, o amice, perfectioris intelligentiæ consortium trade, bierar, in meisque ostende luminibus quascumque videre potueris decentiores, uniusque illius sacratissimæ effigiei præferentes venustates*: sed potius, quod ait Paulus (f), *Sapientiam loquimur inter perfectos*: nam idem quoque Apostolus inferius conqueritur, dicens: *Ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed tamquam carnalibus: tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec potestis*: ac rursus in eundem sensum ad eosdem (g): *Sive mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis*. Sicque magna Dei providentia factum videtur, ut, quæ esset sapientia illa perfectioribus communicanda, solidusque ille cibus ætate grandioribus impartendus, abdita sanctioribus revelanda, quid item altissimas illas sedes Angelis tantum pervias dono Spiritus penetrare, ac denique quid esset hominum loqui linguis & Angelorum, Dionysius egregiis tradiderit exemplaribus, ac formis expresserit.

LVIII.

Ceterum indignum plane ac nefas est existimare, tam sublimem ac excellentem & mente divinitus illustratum Theologum,

Auctoris
majestas
lulum non
admittit

CHRISTI
109.

ANACLETI PAP.
7.

TRAIANI IMP.
10.

gum, cæli cardines perambulantiem, choros angelicos perveſtigantiem, Divinitatis thronum adeuntem, & ſecreta rimantiem; ipſum, inquam, tanquam ludionem in ſcena, ſuperinduſta larva, ludere, aliumque ab eo qui eſſet, voluiſſe mendaciter fingere, alias mentiri perſonas, multa que falſa componere ac ſimulare, quæ ut vera certa que vellet ab omnibus accipi: idque magno ſuæ gloriæ detrimento, cum impoſtura ſugillandus eſſet; & immortalẽ illam, quam ſibi ex ſuis ipſius divinis plane ſcriptionibus gloriam comparafſet, proprio occultato nomine, & alieno ſuperinduſto, inaniter prodigere viſus eſſet: quam ſi (quod decet ſapientem) dixerimus contempſiſſe; certe multa mentiri, ſapientis non fuit, ejus præfertim, qui cæleſtia ac divina pertractans, a leviffima quaque opinione mendacii procul debeat abhorrere. Ceſſat igitur plane omnis de nominum impoſtura ſuſpicio: pariterque ex his, quæ dicta ſunt, exploratum habetur (quod præſtare polliciti ſumus) nihil obſtare quæ objecta ſunt, quo minus illum ipſum (ut præfert titulus) germanum illorum operum, legitimumque auctorem fuiſſe dicamus Dionyſium Areopagitam.

Sed quod reliquum eſt, videamus: cur ii qui de ſcriptoribus Eccleſiaſticis catalogum antiquitus conſcripſerunt, ut Eusebius ſparſim, & S. Hieronymus una ſimul ordine temporum deducta ſerie ſcripto de ea re commentario, de Dionyſio Areopagita ne verbum quidem feciſſe noſcantur? Quod ad Eusebium ſpectat, ſuſpectum quidem nec teſtimonio dignum, ejus videtur eſſe ſilentium; quippe qui Arianorum patronus, ac ſectæ illius vexillarius (ſic enim appellat eum S. Hieronymus) haud edere ſibi ſuiſque opportunum putavit, quæ ipſo ſolo aſpectu Arianorum dogmata potuiſſent infringere: nam ex nobiliſſima illa Cæſarienſi libris omnibus referriſſima bibliotheca Pamphili martyris, quæ fuerat Origenis, haud ea omnino prodidit majorum monumenta, quæ Arianam hæreſim labefactare ac confutare penitus potuiſſent: ac proinde agens in historia quam ſcripſit de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, nequaquam fecit omnium mentionem. Et, ut omittamus de aliis dicere, nonne dolo malo Theognoſti Theologorum celeberrimi nomen atque ſcripta ſilentio obvoluta reliquit, quod Conſubſtantialis nominis eſſet aſſertor? At is non præteriit S. Athanaſium, qui eum sæpius citat, ut cum ait (a): *Discite nunc Chriſti rebelles Ariani, Theognoſtum, virum diſertum, non abhorruiffe a vocabulo ſubſtantia: ſcribens enim de Filio Dei in ſecundo Hypotypoſeon ita locutus eſt, &c.* recitat ibidem graviffimam diſertiffimi viri ſententiam de una eademque Filii Dei

cum Patre ſubſtantia. Itemque alibi (b): *Prifci igitur homines, inter quos & Origenes, vir omnium diſciplinarum & multum induſtrius, & Theognoſtus ille admirandus & perquam ſtudioſus (horum enim opera legebam, cum tuam epiſtolam acciperem) tradunt nobis, &c.* Haud ſane putandum Theologorum celeberrimum, Athanaſio probe notum, Eusebium præteriſſe; quin potius dolo malo eum prætermiſſe, ac penitus ſuppreſſiſſe.

At non ego primus, ſed jam olim S. Maximus monachus, ſtrenuus pro veritate Catholica adverſus Monothelitas propugnator, Eusebii ſilentium de Dionyſio impietatis nota ſugillavit. Ceterum ipſius Dionyſii opera potentiffima arma continuiſſe ad expugnandam Arianam impietatem, citatus jam ante a nobis Michael Syngellus in illis apprime verſatus pleniffimam fidem facit: quamobrem ſi quid in iis ſubtilis inſpector offenderit; quod aliter ſe habere interdum ſibi videatur; boni conſulat, & aliunde illud irrepiſſe non dubitet. Quod vero ad S. Hieronymum ſpectat; cum ejus fides ſinceriffima nulla prorsus ſuſpicionis labe conſperſa habeatur, & nullus omnino in eo dolus ſubefſe poſſit; aliunde ejus ſilentii ratio petenda eſt, nimirum ab ejus ſcribendi operis inſtituto: quo videlicet in præſatione ad Dexterum, eos ſe colligere profitetur antiquos ſcriptores Eccleſiaſticos, quos inveniffet ab Eusebio recensitos: quod & præſtitiffe, certum eſt, illis tantum ſuperadditis, qui poſt Eusebii obitum uſque ad ſua tempora in Eccleſia florere; reliquos vero Sophronium addidiſſe, omnes intelligunt: nec fuit ejus ratio inſtituti, ſi quæ ab Eusebio fuiſſent prætermiſſa, perquirere, ipſumque propterea vel oſcitantia vel doli mali arguere.

Quando autem eadem Dionyſii opera in lucem prodierint, & an omnia ſimul, incertum eſt, ſed ſicut alia complura ejuſdem auctoris deſiderantur, quorum ipſe meminit: necdum ab aliis hætenus viſa; ita neque omnia ſimul reperta putamus; ſi quidem Athanaſio notus tantum videtur fuiſſe liber, qui tractationem continet de Cæleſti hierarchia, quem tantummodo citaffe (c) reperitur: quod eſt mirum, ſi verum eſt quod ſcribit idem qui ſupra Maximus, Dionyſium Alexandrinum noviſſe opera Dionyſii Areopagitæ, eademque ſcholiis illuſtraſſe; adducens in ejus rei teſtimonium Anaſtaſium Episcopum Antiochenum in eo commentario, cujus eſt titulus *Εν τῷ ὁδῶν*. Innotuiſſe eadem Joanni Chryſoſtomo, qui eum ob ſublimem Theologiam appellavit *στὴν τῶν οὐρανῶν*, hoc eſt, volucrum cæli, auctor eſt Anaſtaſius Bibliothecarius in epiſtola ad Carolum Calvum Imperatorem. His neceſſario addenda putavi quæ Romæ acce-

(b) Athan. de peccat. in Spiritum sanctum sanctum ad Serapionem.

LX. Diluitur obiectio de silentio S. Hieronymi.

LXI.

(c) Athan. lib. quæst. 9. 3. Quibus nota Dionyſii ſcripta.

LIX. De silentio Eusebii atque Hieronymi.

(a) Athan. de Synod. Nican. decret. contr. Arian. hæres.

cepi a nostro Henrico Spondano Gallo Vasconę Typographiæ Vaticanę in correctione edendorum librorum inserviente, viro sane integrę fide & doctrina conspicuo, qui testatus est se accepisse a Jacobo Dauy de Perronio Episcopo Ebroicęnsi, quem hoc nostro sæculo in omni genere litterarum quisque jure vocabit antistitem, ipsum vidisse, Venetiis cum esset, orationem illam Chrysostomi Græce scriptam, in qua elogium illud de Dionysio recitatur, ejusque homilię titulum esse, Cygnęa vox Chrysostomi; quam scilicet habuerit Constantinopoli, antequam in exilium proficisceretur. Insuper oblatum ibidem fuisse librum illum Dionysii in Areopagitam, quem in modum catenę compositum esse dicebat. Adhuc Deo favente, superest ipse magno Catholicę Ecclesię beneficio. Cyrillum quoque Alexandrinum Episcopum novisse scripta Dionysii Areopagitę, eaque citasse in libris quos scripsit adversus Dioscorum & Theodorum, & in libro de Incarnatione Verbi, fidem facit Liberatus diaconus in breviario (a), quod de causa Nestoriana & Eutychniana conscripsit; sed nescio qua injuria vel fraude ea exciderint. Est & apud Origenem (b) sermo (& licet Origenis non sit, antiqui tamen auctoris est tractatio pugnantis adversus Arianos) in quo idem Dionysius Areopagita citatur.

(a) Liberat. in Breviar. c. 10.
(b) Orig. hom. de divers. 2.

LXII.
Opera Dionysii majoribus cognita.

Ex his itaque haud recte sensisse noscuntur, qui putarunt Dionysii Areopagitę lucubrationes, antiquiores Patres, quos recensuimus, omnino præterisse: ut Constantinus cognomento Philosophus, qui solebat deplorare majorum infelicia tempora, quod Patres his Dionysii caruerint commentariis, quibus potuissent Arii, Eunomii, Nestorii, Eutychetis, & aliorum errores facile confutare. Cæteri autem Græcorum, qui postea claruere, ut Anastasius Sinaita, Anastasius Nicænus, Maximus monachus, Photius, Damascenus, Andreas Cretensis, Suidas, & alii denique omnes, nemine adversante, non solum noverunt Dionysii Areopagitę scripta, eisque sunt usi; sed & eadem ejus esse auctoris, pugnaciter defenderunt.

LXIII. Eadem Dionysii scripta a Romanis Pontificibus, quorum in his summa est auctoritas, citantur. In primis enim citatur a S. Gregorio (c) Magno liber de Cælesti Hierarchia, & a Martino Papa & martyre, atque in Romana Synodo ab Agathone Papa in epistola ad Heraclium & Tiberium Imperatores, quę recitata est in Sexta Synodo, actione quarta. Hadrianus (d) Papa in epistola ad Carolum Magnum Imp. citat ejusdem Dionysii epistolam ad Joannem Evangelistam conscriptam: Nicolaus Papa item allegat, scribens ad Michaelem Imp. epistolam Dio-

(c) Greg. in Evang. homil. 34. Rom. Pontificibus nota Dionysii scripta.
(d) Hadr. epist. ad Carol. c. 36.

nyssii Areopagitę ad Demophilum. Sed utinam extaret commentarius ille Theodori presbyteri, cujus Photius meminit, quo solvit objectiones negantium ea opera esse Dionysii Areopagitę: sane quidem haud nobis vel aliis fuisset adeo laborandum. Quę enim hodie a Novatoribus objectiones refricantur, olim a Græcis curiosis fuerunt vehementius inculcatę. Non enim majores nostri, simulac Dionysii lucubrationes prodierunt in lucem, oscitanter, nulla de illis habita exactissima pervestigatione, eas receperunt; sed iisdem propemodum, quibus modo, controversis ab illis accurate discussis atque examinatis, easdem germanas inventas, & ab omnibus objectionibus vindicatas, tam Orientalis quam Occidentalis Ecclesia usu probavit atque recepit.

De commentario itaque Theodori presbyteri fidem facit Photius, dum in sua Bibliotheca sic ait: *Legimus Theodori presbyteri librum, quo demonstrat, eaque S. Dionysii habemus opera, germana esse, nec pseudepigrapha. Quatuor enim objectiones solvit; quarum prima, qua arguitur illa non esse legitima, talis existit: Si enim, inquit, pseudepigrapha minus essent, quomodo Patres posteriores de illorum verbis & sententiis nullam fecerunt mentionem? Secunda. Quod Eusebius Pamphilus opera a sanctis Patribus conscripta recensens, de S. Dionysii operibus nec verbum quidem. Tertia: Si traditiones in Ecclesia longo tempore sensim & pedetentim orta & progressę sunt; quomodo apud S. Dionysium ita specialis illarum quędam habetur descriptio? Et paulo post sic meminit de quarta objectione; Quod loquitur de B. Ignatii epistola, cum sanctus quidem Dionysius Apostolorum temporibus floruerit, Ignatius vero sub Traiano martyrii certamen perfecerit, qui paulo ante obitum epistolam illam conscripsit, de qua apud S. Dionysium est sermo. Has igitur quatuor objectiones solvere contendens Theodorus, pro viribus nititur demonstrare, germana esse sancti Dionysii opera: Hactenus Photius.*

LXIV.
Theodorus defensor scriptorum Dionysii.

Addendus iis esset Georgius Pachimerius, qui in Dionysium Areopagitam commentarium elaboravit: sed nequaquam inter antiquos adnumerandus, qui claruit temporibus Michaelis Palæologi, a cujus Imperii tempore cępit historiam scribere. Quamobrem rejiciendus est commenticius ille titulus, qui affixus est ejusdem paraphrasi in ejusdem Dionysii epistolas, quo dicitur auctorem opus illud aggressum esse hortatu S. Athanasii Patriarchę Alexandrini tunc agentis Constantinopoli. Miratus sum equidem, virum eruditum Godefridum Tilmandum, qui eandem paraphrasim Latinis edidit, & longam disputationem pro iisdem scriptis e-

LXV.

CHRISTI
109.

ANACLETI PAP.
7.

TRAIANI IMP.
10.

laboravit, hæc adeo manifesta non cognovisse, nec etiam correxisse. Quonam pacto, rogo, potuit ea scripsisse Georgius tempore S. Athanasii, si in illis commentariis meminit auctor hæresum Nestorii & Eutychetis, quæ post multos annos ab Athanasii obitu emerferunt? Nec est quod de secundo Athanasio, itidem Episcopo Alexandrino, ea potuissent intelligi, qui

sedere cœpit anno Domini quadringentesimo octogesimo nono, longe ante etiam, quam viveret Pachimerius: fuitque ille non sanctus, sed hæreticus, & Acephalorum patronus. His addendi essent & alii complures recentiores: sed de Dionysio hactenus. Quod autem ad martyrium ejus spectat, consule quæ a nobis sunt in Martyrologio Romano adnotata.

JESU CHRISTI
ANNUS
110.

ANACLETI PAP.
ANNUS
8.

TRAIANI IMP.
ANNUS
11.

I. **A**nnus sequens, qui numeratur Domini centesimus decimus, adscribitur Fastis Gallo, & Bradua Consulibus, cum Traianus undecimum annum ageret in imperio: quo (ut auctor est Eusebius (a), & Hieronymus (b)) S. Ignatius Episcopus Antiochenus, qui (ut vidimus) anno superiori vincus Antiochia Syriæ ductus est Romam, martyrium feliciter consummavit. Quonam autem genere mortis? Plane accidit, quod optarat, ut leonum dentibus dilaniatus, gloriosam martyrii coronam fuerit consecutus; rem gestam paucis Eusebius (c) absolvit, his scilicet verbis: *Ignatius item qui ad nostram usque memoriam multorum ore & sermone prædicatur, post Petrum successione secundus Episcopatum Antiochiæ nactus est. Fertur porro, hunc ex Syria ad Urbem Romam amandatum, bestiis prædam, & laniatum, ob testimonium quod Christo perhibuisset, esse projectum.* Hæc tantum ipse.

Ceterum Metaphrastes (d) ex veterioribus tabulis, post alia multa, hæc de ejus adventu Romam, atque martyrio: *Venit Romam; & sistitur ante Præfectum Urbis. Is cum Theophorum vidisset Ignatium, & litteras accepisset Imperatoris; dies autem advenisset opportunus, quando erat dies festus & celebris Romanorum; ducit eum in medium theatrum, sicut jubebat improbum edictum Imperatoris. Cum ergo universa civitas sederet in theatro, cum ardenti spiritu & oculis jam spectaculum amantibus; utpote quod jam fama ubique annuntiasset, Syriæ Episcopus cum feris esse pugnaturum: conversus ille ad populum quodam generoso & inflexibili animo, ut qui gloriaretur, & sibi placeret; propter eam, quæ pro Christo suscipi cernebatur, ignominiam: Viri (inquit) Romani, & præsentis hujus certaminis spectatores; non hæc mihi sunt, ut luam pœnas alicujus maleficii (maleficos enim*

II. (d) Metaph. apud Sur. 1. Februar. Acta de sancti Ignatii martyrio.

ÆC. II.
Anno Urbis 861.
Olymp. 221. an. 4.
A. C. 108.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 3601.

⊙ 5. BA. ☽ 14. P. 16. April. Indiæ. 6.

JESU CHRISTI 108. secund. Baronium 110.

ALEXANDRI PAPÆ I.

TRAIANI IMP. 2.

I. [1] **A**num. I. ad VIII. Coss. Ap. Annius Trebonianus Gallus, & M. Atilius Metilius Bradua, ex Inscriptionibus ab Onufrio in Fastis relatis.

II. Traianus Imperii Augustei Decennalia dedit, & secundum triumphum Dacicum exhibuit, ut anno 103. ostendimus. Ad hæc Decennalia, reri, & II. triumphus Traiani.

ferenda quæ habet Dio lib. 68. postquam secundum bellum Dacicum narravit: *Ad Traianum reversum in Urbem quamplurima legationes a barbaris gentibus, & imprimis ab Indis venerunt. Is spectacula edidit dierum centum viginti trium, in quibus interdum caesa sunt fera, mansuetaque bestia mille, interdum etiam ad decem millia: itemque gladiatorum decem millia (inter se) certaverunt. Iisdem temporibus stravit paludes Pontinas lapidibus, extruxitque juxta vias adificia, pontesque magnificentissimos fecit, ac nummum omnem adulterinum conflagavit.* Hæc enim omnia Decennalium indicia. Cum vero in hujusmodi solemnibus novi sæpe tituli Imperatoribus darentur, hæc Inscriptio in Traiani honorem tunc dicata. Refert eam Sponius in Miscellaneis Eruditiæ Antiq. pag. 168.

IMP.

[1] **C**oss. Ap. Annius Trebonianus Gallus, M. Atilius Metilius Bradua. Gruterus pag. XXIII. 7. DD. XII. KAL. JULI. APPIO. ANNIO. TREBONIO. GALLC. M. ATILIO. METELLO. BRADUA. COS. Ibidem num. 8. DEDICAVIT. X. KAL. MAIAS. APPIO. ANNIO. M. ATI. . . . COS. Pag. LXV. 7. DEDICAVERTQUE XI. KAL. MAIAS. APPIO. ANNIO. TREBONIANO. GALLO. M. ATILIO METELLO. BRADUA. COS. Pag. MLXXXII. 15. AP. ANNIO GALLO. M. ATILIO. BRADUA COS. Male ergo apud Pagium Metilius est, quum ex lapidibus Metellus dicendus sit. Fasti Idatiani: Gallo & Bradua; ita & Vindebonenses, postremis de more nominibus.

Panvinius & Almeloventius suffectos credunt ex Kal. Martiis C. Julium Africanum, & Clodium Crispinum.

enim, quod saepe diximus, Gentiles dicebant esse Christianos, atque ut maleficos esse damnandos: aut sceleratæ alicujus actionis auctores) sed ut Deum assequar, cuius quidem teneor desiderio, & quem cupio insatiabiliter. Sum enim ejus frumentum, & molor per dentes bestiarum, ut fiam ejus purus panis. Hæc dixit; & dimissi leones, eum statim laceraverunt & devoraverunt, a solis asperioribus illis ossibus abstinentes: & re vera impletis votis, ut bestia essent ejus sepulchrum:

III.
(a) Mart.
Adon. die
1. Februar.
Quanta
passus
Ignatius.

Hæc ille de Ignatii martyrio. Eadem de Ignatii contestatione ad populum facta apud Adonem (a) leguntur, licet ab eo multa alia Ignatius Romæ passus tradatur, nimirum quod ait: *Pilis plumbeis scapulas ejus primum contusus, deinde unguis latera ejus dilaniata, & lapidibus asperis confricata: manus ejus igne fuisse repletas, & papyro oleo infuso latera ejus adusta, jussumque super carbones ardentis insistere, rursumque inflammatum lateribus, & unguis laceratum, ac testis crustis perfricatum.* Hæc & alia unde acceperit, non invenimus, & certæ ne sint fidei dubitamus. Dissentit quoque Ado a citato nuper auctore, dum carnes ejus intactas a leonibus remansisse tradit. Verum cum hæc scribat acta coram Traiano Imperatore, haud probantur, cum constet eum in Oriente egisse his temporibus cum exercitu. Sed nec veritati consentientia sunt, quæ ait accidisse hoc anno undecimo Traiani Attico & Marcello Consulibus: Marcelli enim Consulatus, sed cum Surano, tunc accidit, cum Traianus ageret in Imperio annum septimum. Scimus alioqui, martyrium Ignatii ab aliis poni aliis ac diversis Traiani Imperii annis: sed præstat antiquioribus, nempe Eusebio & S. Hieronymo, fidem præstare.

IV.
(b) Joan.
Chryso.
serm. de S.
Ign. tom. 5.
in fine.
Cur Ro-
mæ pas-
sus.

Quid vero S. Joannes Chryostomus (b) de Ignatio Romæ passus? At illi (inquit) qui Romæ habitabant, cum illic magna vigeret impietas, majore auxilio indigebant. Ideo Petrus, & Paulus, & Ignatius post illos ibi fuerunt immolati, ut civitatem illam, idolorum cruoribus pollutam, proprio sanguine abluerent, & operibus ipsis resurrectionis Jesu Christi crucifixi testimonium afferrent, demonstratis iis qui Romæ degebant; se præsentem vitam tanta cum voluptate nunquam fuisse despecturos, nisi sibi omnino persuadissent quod ad crucifixum Jesum essent ascensuri: & post nonnulla: Ut autem illi

qui Romam incolebant, hæc esse vera, re ipsa cognoscerent, permisit Deus eum sanctum virum illic morte affici. Quod autem hæc sit causa, ex genere ipsius mortis conabor ostendere. Neque ut extra muros in barathro, aut in carcere, aut in angulo aliquo occideretur, damnatus est; sed in medio theatro, universa civitate seorsum considente & spectante, bestiis in ipsum immixtis & concitatis, martyrium pertulit: ut sub omnium oculis adversus diabolum tropheum erigeret, cunctosque suorum certaminum imitatores efficeret; cum non modo fortiter, sed etiam cum lætitia mortem oppeteret, ferasque cum omni voluptate spectaret, non quasi raperetur e vita, sed tamquam ad vitam meliorem ac præstantiorem vocaretur. Unde hoc fit perspicuum? ex verbis quæ moriturus loquebatur. Cum enim id genus supplicii sibi esse subeundum intellexisset: Ego, inquit, feras illas adjuvarem. Hæc Chry. Iostomus, alludens, puto, ad ea quæ ipse scripserat ad Romanos.

Post vero necem sanctissimi viri, Syros, qui eum comitati sunt Romam, susceptas ejus sacras reliquias, Antiochiam ovantes magno gaudio retulisse, idem auctor testatur, sic suos alloquens Antiochenos: *Exiguam ad tempus eum vobis ademit Deus, sed majore cum gratia restituit. Et quemadmodum pecuniam mutuantes, cum fœnore ea reddunt quæ acceperunt: sic etiam Deus pretiosum hunc thesaurum paulisper suscipiens ut ostenderet Romæ, majore cum gloria illum vobis retulit. Emisistis eum Episcopum, & martyrem recepistis: emisistis cum precibus, & cum coronis suscepistis: nec vero vos soli, sed cunctæ quæ interjectæ sunt civitates. Quomodo enim eas affectas existimatis, cum reportatas reliquias cernerent? quem voluptatis fructum percipere? quanta lætitia gessere? quam faustis undique acclamationibus coronatum amplecti? Quemadmodum pugilem generosum, qui omnes devicerit adversarios, spectatores e cavea cum plausu consurgentes sublimem statim excipiunt, nec terram attingere patiuntur; sed humeris sublatum, innumerabilibus laudibus exornantes, domum reportant: sic quoque sanctum illum omnes ex ordine civitates ab Urbe relatum suscipientes, humerisque gestantes, Antiochiam usque sunt comitata, martyrem coronatum celebrantes, diabolum deridentes, quod e contrario illi versutia successisset. Et tunc quidem cunctis illis civitatibus profuit, do-*

V.
Ignatii
Reliquiæ
Antio-
chiam al-
lata.

IMP. CAESAR DIVI NERVAE F. TRAIANO
AUG. GERM. DACICO PONTIF. MAX. TRIB.
POT. XII. IMP. VI. COS. V. PROPAGATORI
ORBIS TERRARUM LOCUPLETATORI
CIVIVM CULTORES LARUM ET
IMAGINUM DOMUS AUGUSTI SOLO
PRIVATO SUA PECUNIA FECERUNT.

Egregii certe tituli, quibus postea Hadrianus Traiani filius adoptivus coonestatus est, & ut ex usu, qui invaluerat, conjicere licet, in Decennalibus, vel aliis id genus festis.

Martyrium S. Ignatii longe post præsentem annum contigit, ut ex dictis anno superiori certum redditur.

III.
S. Ignatius

cumentoque fuit, & patriam hanc usque in presentem diem locupletavit. Hucusque Chrysofostomus de ipsius reliquiarum tunc facta translatione. Positas eas fuisse in suburbii Antiochiæ, ad portam Daphniticam, auctor est S. Hieronymus (a): quando autem intra civitatem perlata fuerint, suo loco dicemus: agitur hujus translationis anniversaria celebritas decimaseptima mensis Decembris.

VI. Sed quod ait Chrysofostomus, eam sic solemniter omnium plausu, concursu, & accursu esse factam: cum constet antiquo jure Romanorum, reliquias defunctorum, prohibitas esse transferri; scribatque Plinius (b) his temporibus ad Traianum, pro ea re impetranda, collegium Pontificum adiri solitum: dicendum est, Christianos ejusmodi licentiam, nulli parcentes impensæ, ingenti pecunia redemisse. Distrahere pecunia consuevissent Gentiles reliquias martyrum, notavimus in Romano Martyrologio. At sicut qui nuper, licet vinculis alligatus, cum duceretur ad bestias, magno honore (ut vidimus) a civitatibus per quas transiret, fuit affectus: ita, Deo sic disponente, cum ab iisdem, qui eum Romam ad martyrium fuerant comitati, Antiochiam reduceretur, factum est, ut eadem loca, & civitates eodem occurrentes, quem vincitum magno fuerant honore prosecutæ, eundem corona martyrii redimitum exultantes ubique susciperent. Suspensos enim omnes fuisse animo, anxie expectantes quid Ignatio Romæ accidisset: sed hæc avidius S. Polycarpum scire optasse, ipse in fine epistolæ, quam scripsit ad Philippenses, declarat.

(a) Hier. de Scrip. Eccl. in Ignat.

(b) Plin. lib. 10. epist. 73.

Ignatii digna translatio.

VII. Miracula multa ex Reliquiis S. Ignatii.

Perlatas autem S. Ignatii Antiochiam reliquias, ac in suburbio (ut dictum est) in cœmeterio collocatas, permultis magnisque coruscasse miraculis, idem Joannes Chrysofostomus testatur his verbis: Non aliter quam thesaurus quidam perpetuus, qui quotidie exhauritur, & numquam deficit; sic etiam beatus hic Ignatius cunctis ad se accedentibus bene dicens, fiducia, & strenua alacritate, magnaque fortitudine plenos remittit domum. Itaque non hodie tantum, sed quotidie confluis, spirituales ex eo fructus percipientes. Quisquis enim cum fide ad illum accedit, magnis afficitur beneficiis. Sanctorum enim non modo corpora, sed ipsi loculi & monumenta spirituali gratia conferta sunt. Hæc & alia multa Chrysofostomus de cultu reliquiarum sanctissimi viri. Videas itaque ex his, quanti fecerint Christiani hujus temporis (omnes haud dubium Apostolorum discipuli) reliquias sanctorum martyrum; dum sæviente licet persecutione, nihil veriti invidiam sævitiamque Gen-
Ann. Eccl. Tom. II.

tilium, nec viarum pertæsi difficultates & longitudinem, Roma Antiochiam usque eas magna veneratione & lætitia retulerunt, & loco honestissimo collocarunt.

Subrogatus fuit ab Antiochenis in locum Ignatii (quod ipse prædixerat) Hero ejusdem Ecclesiæ diaconus, ad quem extat ipsius Ignatii hæc præmonentis epistola; seditque annos viginti (c). Legimus in codice Vaticano, post S. Ignatii epistolas, hujus Heronis ad ipsum jam martyrio coronatum precationem, his verbis Latine redditam:

Sacerdos, & assertor sapientissimi Dei, Ignati, immacolata stola indute, perenni fonte saturate, cum Angelis laudem canens, primogeniti certe amice, a peccatis liberate, a diabolo separate: agonista constitutus in stadio veritatis, acquisisti pretiosam salutem, confudisti Traianum, & Senatum Romæ, prudentiam nunc non habentem: domesticus nunc factus es Christi in dilectione, fide, & vita. Memor esto mei, filii tui Heronis: ut & ego ex hac vita exiens, sanctis connumerer; ut dignum nomen merear adipisci, & de iniusta statione atque a Deo aliena extraneus inveniar. Ter quaterque beate, qui ad talia pervenisti, pater Ignatii, currus Israel, & auriga ejus. Evasisti mortem, fugiendo, & de terrenis ad caelestia evolasti: coronam deificam & magnam meruisti, & in amabili Dei agone vicisti. Memento ejus quem nutrivisti, beate martyr, & præsta mihi colloquium, sicut prius faciebas. Hucusque Heronis precatio ad Ignatium.

VIII. Hero Episcopus Antiochenus. (c) Euseb. in Chronico.

IX. Heronis Episcopi Antiocheni precatio.

At non solum Ignatius, sed & alii Episcopi ex suis ipsorum sedibus abstracti, æque petebantur ad necem; quod S. Joannes Chrysofostomus (d) testatur his verbis: Neque vero id solum diabolus, sed & aliud non minus grave machinabatur. Nam cum urbium Præfectos ad trucidandos Episcopos impellebat; tum etiam operam dabat, ut in externas civitates abstracti, de medio tollerentur. Id autem agebat, simul ut necessariis rebus spoliarentur simul ut itineris labore confecti redderentur imbecilliores. Hæc Chrysofostomus; quod quidem non tantum in Ignatio factum vidimus, sed & id ipsum postea contigisse Onesimo Pauli discipulo, Ephesiorum Episcopo; qui dudum Ignatium, in itinere constitutum, Smyrnæ convenit. Hic, inquam, ab Asiæ Proconsule teneri ac vinciri iussus, Ephefo abductus Romam, ibi lapidibus obrutus; martyrium egregie consummavit; hæc quidem de eo antiquæ Ecclesiasticæ tabulæ (e), in quibus ejus martyrii memoria annis singulis repetenda, notata olim fuerat, his ver-

X. (d) Chryf. de S. Ign. serm. 100.

Onesimi martyrium.

(e) Rom. Martyrol. 16. Febr. & alia.

I bis

IV. S. Onesimus. Ad num. X. Onesimus Pauli discipulus, alique de quibus Baronius, eodem circiter tem-

pore, quo Ignatius, martyrii palmam consecuti videntur.

CHRISTI
110.ANACLETI PAP.
8.TRAIANI IMP.
11.

bis scripta habent: *Hic vinculus Romam perductus, pro fide Christi lapidatus, primo ibidem sepultus fuit; inde ad locum ubi fuerat Episcopus ordinatus (nempe Ephesum) corpus ejus delatum est.* Sed de eo errasse constat Nicephorum (a), dum ipsum sub Domitiano tradit occubuisse martyrio; nam quem certum est supervixisse Ignatio, qui sub Traiano martyr factus est, quomodo ante Ignatium sub Domitiano martyr potuit ex hac vita migrasse?

(a) Niceph.
lib. 3. c. 11.XI.
Martyrium
Antistii
Episcopi
Dyrachii.

In Macedonia etiam Dyrachii S. Antistius (aliter Antistius) ejus civitatis Episcopus supplicio crucis martyrium magna cum gloria consummavit; quem cum sic pendentem in cruce vidissent septem Christiani, qui eadem urgente persecutione ex Italia illuc confugerant; tanto permoti exemplo, magno animi ardore Christianos esse profitentes, se obtulere martyrio, qui omnes jussu Præsidis in mare demersi sunt; agitur horum anniversaria

commemoratio tum a Græcis, tum etiam a Latinis (b).

(b) Martyrolog. Rom.

Hoc eodem anno undecimo Traiani Imperatoris, Cerdo Episcopus Alexandrinus, cum ageret in sede annum undecimum, ex hac vita decessit, subrogatusque est in locum ejus Primus, qui tenuit eandem sedem annos duodecim. Hæc omnia Eusebius in Chronico. Quod vero spectat ad electionem Episcoporum Alexandrinorum; S. Hieronymus scribens ad Evagrium, hæc ait: *Alexandria a Marco Evangelista usque ad Heracleam & Dionysium Episcopos, presbyteri semper unum ex se electum, in excellentiori gradu collocatum, Episcopum nominabant; quo modo si exercitus Imperatorem faciat; aut diaconi eligant de se quem industrium noverint, & Archidiaconum vocent.* Hæc Hieronymus. Quam vero ingentem calamitatem, in ultionem sceleris in Ignatium perpetrati, passa sit civitas Antiochena, dicemus anno sequenti, quo contigit, ulciscente numine viri sanctissimi necem.

XII.
Cerdo
Episcopus
Alexandrinus.JESU CHRISTI
ANNUS
111.ANACLETI PAP.
ANNUS
9.TRAIANI IMP.
ANNUS
12.

I. Sequens annus ab Ignatii martyrio, numeratur Domini centesimus undecimus, Traiani vero duodecimus. Contigit nos in prima editione Annalium ponere Consules Messalam atque Pedonem, fidem secutos (a) Evagrii numerantis annos prioris terræmotus Antiocheni sub Traiano usque ad posteriorem terræmotum sub Leone Imp. Sed quod vetus inscriptio reperta non sinat suo loco in Fastis positum Consulatum Pedonis moveri, consignatum ipsum certo anno ab Urbe condita, calculus ipse potius Evagrii mendacii arguendus, quo nos ductos,

(a) Evag.
lib. 2. cap.
21.
Evagrii
error.

cum ipso pariter errasse contigit, ut hic ejus auctoritate Consulatum Pedonis, & recensitum sub ejus Consulatu terræmotum Antiochenum posuerimus, restituendum ipsum sub ipso Consulatu Pedonis post sex annos suo loco. Venia tamen dignus error, cum Casiodori Fastis per hæc Traiani & Hadriani tempora nihil sit perturbatius, ut in his de Consulatu Pedonis illapsus error ex Evagrio potuerit existimari. Sed re comperta, ponatur hic Consulatus Palmæ iterum & Calvisii Tulli; inter suffectos autem T. Ælius Hadrianus is, qui

V. Obitus Cerdonis Episc. Alexand. VI. Alexand. f. Papa. Ad num. XII. Cerdo Episcopus Alexandrinus defunctus est die Sabbati undecima Luna, inquit Auctor Patriarcharum Coptitarum post Baronii mortem publicatus, id est, die quinta Junii, ideoque anno præcedenti, quo is dies in Sabbatum incidit. Evaristo Papæ hoc anno demortuo successit Alexander; juxta Chronicon Damasi.

SÆC. II.
Anno Urbis
bis 862.
Olymp.
222. an. r.
A.C. 109.

ANNO PERIODI GRÆGO - ROMANÆ 5602.

⓪ 6. G. 215. P. 8. April. Indiſt. 7.

JESU CHRISTI 109. secund. Baronium 111.

ALEXANDRI PAPÆ 2.

TRAIANI IMP. 12.

[1] AD num. I. Coss. A. Cornelius Palma II. & C. Calvisius Tullus II. Hunc bis Consulatum fuisse docet Capitolinus in Marco cap. 1. I. Consules. Palmam vero, Aulum Cornelium vocatum, patet ex Inscriptione Onuphriana anno XCIX. quo priorem Consulatum gessit, relata.

[1] Coss. A. Cornelius Palma II. & C. Calvisius Tullus II. De his Capitolinus in vita M. Aurelii. Fusti Idatiani & Vindebonenses: Palma II. & Tullo.

Hoc anno Hadrianus consul suffectus fuit. Spartianus in vita cap. III. Sarmatas (Hadrianus) compressit, disciplinam militarem tenuit, procuratores latius evagantes coercuit: ob hoc consul factus est. Fuit autem Hadrianus consul suffectus cum L. Publilio Celso, ut Spartiani interpretes tradunt. Panvinus quoque, Almeloventius & alii, suffectos faciunt P. Ælium Hadrianum, & L. Publilium, seu Publicium Celsum. Vide Dionem lib. LXIX. pag. 788.

CHRISTI
III.

ANACLETI PAP.
9.

TRAIANI IMP.
12.

(a) Spart.
in Hadria.
110.

qui Imperium postea, Traiani adoptione, cuius spem certam in hoc ei magistratu factam ferunt (a), consecutus est. Tertius enim hic annus erat ab eius Prætura, quam Serviano II. Consule ab eo gestam, notat Spartianus, Cæterum ab hoc anno ad annum secundum Leonis Augusti, quo terræmotus ille contigit, qui civitatem Antiochenam gravissime afflixit, numerantur anni tercentum quadraginta septem, quot scilicet Evagrius Scholasticus inter lapsos tradit ab altero ejusdem civitatis terræmotu, qui Traiani temporibus acciderat, Unde si calculum

ejus sequamur (ut fecimus) priorem hanc cladem Antiochenam, hoc ipso anno, & his quos dixi, Consulibus adscribi oportebit. Sed cum ex Dione constet, illam, Pedone Consule, quem in ipso terræmotu Antiochiæ oppressum affirmat, contigisse, Consulatusque Pedonis, ut certissima nota demonstrabitur, non ante sextum ab hinc annum collocari queat; ad id tempus necessario rejiciendus erit hic terræmotus; ac docendum, fidem dandam Dionis narrationi, ipsum vero Evagrium potius in numeri sui computatione lapsum esse.

JESU CHRISTI
ANNUS
112.

EVARISTI PAP.
ANNUS
1.

TRAIANI IMP.
ANNUS
13.

Annus præsens, qui ponitur Christi centesimus duodecimus, Traiani vero decimus tertius, a diversis chronographis diversis Consulibus consignatur; nam Cassiodorus habet Pisonem, & Hastam, alii quod certius est, Crispinum, & Orsitum; sed in his modo non laborandum, quod Imperatoris annis vera certaque temporis ratio constituatur, nec de Consulibus aliquid certi valeat definiri: siquidem ut superius dictum est his Traiani, sive Hadriani temporibus, Cassiodori Fasti mendosissimi inveniuntur. Hoc igitur anno Anacletus Papa, cum sedisset annos novem, menses tres, & dies decem, martyrio coronatur decimatertia die mensis Julii, qua tabulæ Ecclesiasticæ (c) anniversariam ejus memoriæ celebritatem antiquitus notatam habent. Res ab eo gestæ, quas plane fuisse mirificas, multis argumentis assequi licet, communi

naufragio scripturarum remanserunt plane obscuræ: nam hæc tantum in libro de Romanis Pontificibus de eo scripta habentur: *Hic memoriam beati Petri construxit, & composuit dum presbyter factus fuisset a beato Petro, seu alia loca ubi Episcopi recondentur sepulturæ; ubi autem & ipse sepultus est in pace juxta corpus beati Petri, tertio Idus Julii. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, creavitque presbyteros quinque, diaconos tres, Episcopos per diversa loca numero sex; & cessavit Episcopatus ejus dies tredecim.* Hæc ibi.

Leguntur ejus titulo epistolæ tres; in quarum ultima quod trium sedium Patriarchalium series ponatur, tum nomen Patriarcharum, tum res ipsa displicet Novatoribus. Nomen quidem antiquissimum est, tum a Judæis, tum etiam a Gentilibus usurpatum, quod, sicut alia multa, in Ecclesiam fe-

II.
Patriar-
chæ no-
men.

Obitus A-
nacleti.
(c) Rom.
Martyrol.
23. Jul.

Ann. Eccl. Tom. II.

I 2 li-

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 863.
Olymp.
222. an. 2.
A.C. 110.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5603.

☉ 7. F. ☽ 15. P. 24. Mart. Indict. 8.

JESU CHRISTI 110. secund. Baronium 112.

ALEXANDRI PAPÆ 3.

TRAIANI IMP. 13.

I.
Consules.
II.

[1] **A**D num. I. & seqq. Coss. Crispinus Priscianus, & Solenus Orsitus. Anacletus Papa anno Christi nonagesimo quin-

to demortuus. In Chronico enim Damasi legitur: *Anacletus annis duodecim, mensibus decem, diebus tribus. Fuit temporibus Domitiani a Consulibus Domitiano X. & Sabino (qui anno Christi LXXXIV. Fastis nomen dedere) usque Domitiano XVII. & Clemente, anno Christi XCV. Consulibus. Sed loco mensibus decem, legendum mensibus duobus, cum Catalogo Palatino. Colitur Anacletus die XIII. Julii. Verum is dies ad aliquam ejus Translationem referendus, ut jam de aliis Natalibus attributis antiquis Pontificibus diximus.* Cir-

Anacleti
Papa ob-
itus.

[1] **C**oss. Crispinus Priscianus, & Solenus Orsitus. Mendose exhibentur a Pagio; sunt autem: Ser. Salvidienus Orsitus, & M. Peducaus Priscinus. Vetus lapis apud portam Capenam effusus, & editus a Blanchino in notis ad tomum II. Anastasii pag. 122. SER. SALVIDIENO. ORFITO. M. PEDUCACEO (PRO PEDUCAEO) PRISCINO. COS. Figlinæ apud Fabretum pag. 508.

BRUT.....

MAR. LUPI.....

ORFITO. ET

PRISCINO. COS.

Fasti Idatiani; Orfito & Prisciano. Vindebonenses; Priscino & Orfito.

CHRISTI
112.EVARISTI PAP.
1.TRAIANI IMP.
13.

liciter transit; non tantum enim Judæi, sed & Ægyptii utebantur eo nomine atque primaria dignitate: nam & Herodotus, cum agit de sacris Ægyptiorum, Patriarchas illos nominat, qui principem locum in sacris tenent. Insuper usus est eo nomine Hadrianus (a) Imperator, Traiani successor, in epistola ad Servianum Consullem de Ægyptiorum inconstantia, ubi hæc verba: *Ille ipse Patriarcha cum Ægyptum venerit, ab aliis Serapidem adorare, ab aliis cogitur Christum*: sed de ea re suo loco inferius, ubi, quod de Serapide loquitur, calumniam esse aperte monstrabimus. Ceterum de sedium prærogativa a Petro primum instituta, deque ipsarum ordinis ratione diximus primo Annalium tomo.

III.

Hæc eadem habentur in Romanis Conciliis sæpe repetita; nimirum primum sub Damaso, quæ continet Cresconiana Collectio; deinde sub Gelasio (b); censentur enim hæc tres sedes una, unius nimirum Petri nomine & auctoritate firmata; nam ea ratione Gregorius (c) ad Eulogium scribens, hæc ait: *Cum multi sint Apostoli, pro ipso tamen principatu sola Apostolorum principis sedes in auctoritate convaluit, quæ in tribus locis unius est. Ipse enim sublimavit sedem, in qua etiam quiescere, & præsentem vitam finire dignatus est. Ipse decoravit sedem, in quam Evangelistam discipulum misit. Ipse firmavit sedem, in qua septem annis, quamvis discessurus, sedit. Cum ergo unius atque una sit sedes, cui ex auctoritate divina tres nunc Episcopi præsentent; quicquid ego de vobis boni audio, mihi imputo*. Hæc Gregorius, consentientia omnibus quæ in dictis Conciliis sub Damaso atque Gelasio acta sunt. At de his sedibus sæpe inferius. Sed nunc ad res Romæ gestas redeamus.

IV.

Evaristus
Papa.

Cum (ut dictum est) post Anacleti martyrium sedes vacasset diebus tredecim, in locum ejus est successus Evaristus, & ipse natione Græcus, ex patre Judæo, nomine Juda Bethlehemitico: qui sedit annos novem, & menses tres. Hæc ex libro de Romanis Pontificibus; in quo (ut alias sæpe diximus) Consules sunt perperam superadditi. Meminerunt Evaristi Irenæus (d), Optatus (e), Epiphanius (f), & Augustinus (g). Cum autem in superius citato libro mox subditur: *Hic titulos in urbe Roma divisit presbyteris; quid per titulos intelligi debeat, est ac-*

curatius pervestigandum. Haud tamen dubium per titulos accipi domos divino cultui mancipatas, in quibus Christiani synaxes agere consueverant. Est de his exemplum in brevioribus illis, sed plane aureis Pii Papæ (b) epistolis ad Justum Episcopum Viennensem, in quarum priori hæc de nuper erecto titulo: *Antequam Roma exiisses, soror nostra Euprepia (sicut bene recordaris) titulum domus suæ pauperibus assignavit; ubi nunc cum pauperibus nostris commorantes, Misissas agimus*: & posteriori: *Presbyter Pastor titulum condidit*. Sic igitur quod dicitur Evaristus titulos divisisse presbyteris, de illis plane intelligendum est qui recens essent instituti; sicut enim Christiana religio in dies majoribus augebatur incrementis, ita pariter novos adjicere titulos opus erat, prout & posterioribus temporibus esse factum apparet.

Sed unde acciderit ut domus Fidelium in sacrum usum conversæ, quas nos Ecclesias dicimus, a majoribus Tituli dicerentur, paucis aperiendum. A rebus Fiscalibus videretur accepta esse nomenclatura: tituli namque impositione, rem aliquam sibi Fiscus solivus erat vendicare, atque Principi consecrare; ut cum ait Imperator (i): *Tituli vero, quorum adiectione prædia nostris sunt consecranda substantiis, non nisi publica testificatione proponantur*. Fuisse hujusmodi titulos vela quedam, quæ regiam repræsentarent potestatem, vel imaginibus Imperatorum vel nominis ipsorum inscriptione insignita, multa sunt quæ poterunt demonstrare: sed nos breviter tantum rem attingemus. Ejusmodi vela cortinas regias S. Ambrosius nominat, dum scribens ad Marcellinam de Valentiniano Imperatore agit, qui cortinarum illatione intra basilicam, illam sibi eo modo studuit vendicare, sed eisdem a pueris scissis, omnia irrita sunt reddita. Porro titulos & litteris notari solitos, S. Augustinus (k) his verbis demonstrat: *Ne domum ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces; ipse vult esse possessor, & frontem domus suæ de titulo alieno muniri; ut, cum titulus fuerit lectus, conterritus quis potentia nominis, abstinere ab invasione*. Vetuit (l) Gregorius hujusmodi titulos imponi Ecclesiasticis rebus; quippe qui sciret titulos Ecclesiasticos longe a Fiscalibus diversos esse debere.

Fuisse

quorum nomen hoc & sequenti seculo in Ecclesia incognitum; denique habet testimonium ex Concilio Romano sub Gelasio, & ex aliis posterioribus Patribus. Anacleto successit Evaristus, qui ante hunc annum jam ad coelestem vitam migrarat, ut ostendit initium Alexandri ejus successoris, qui ab anno Christi CVIII. sedit, ut ex dicendis in ejus morte liquebit.

(a) Flav.
Vopisc. in
Saturnino.(b) Habetur
tom. 1. Con-
cil.(c) Gregor.
lib. 6. epist.
37.Tres sedes
Patriar-
chales una
Petri.(d) Irenæus,
lib. 2. c. 3.(e) Optat.
contra
Parmen.
lib. 2.(f) Epiph.
hæres. 26.(g) Aug.
epist. 165.III.
Anacleti
Decreta-
les.(b) Habetur
tomo
1. Biblioth.
sanct.
De titulis
Romæ in-
stituitis.(i) l. si
quando C.
de bon. va-
cant. lib.
11.
Tituli
quales.(k) Aug. in
Psal. 21.
exp. 2.(l) Gregor.
lib. 5. epist.
47.

CHRISTI
II2.

EVARISTI PAP.
I.

TRAIANI IMP.
13.

VI. Fuisse autem apud Christianos titulum, quo domus aliqua cultui divino manciparetur, vexillum crucis, ex iis possumus intelligere, quæ Theodosius Imp. edicto præcepit (a), ut delubra Gentilium Christianæ religionis cultui manciparentur, collocato in eis (ut ait) venerandæ Christianæ religionis signo. Eaque ratione quod titulo crucis censerentur res dicatæ esse religioni, Leo Imperator (b), ne signum crucis inferretur in loca publica, quæ gratia popularis voluptatis essent erecta, lege vetuit, cum sic ait: *Decernimus, ut posthac neque monachi, aut quicumque alii cujusque status atque fortunæ, in ædes publicas, vel in quacumque loca populi voluptatibus fabricata venerabilem crucem, & sanctorum martyrum reliquias illicite inferre conentur, vel occupare audeant ea quæ ad publicas causas vel ad populi oblectamenta extructa sunt.* Ad hæc insuper, alia sunt complura exempla, & auctoritates, quibus crucis vexillo illato, velut præfixo titulo, res censeretur Deo dicata, quæ collegimus in nostris Notis in Romanum Martyrologium (c) editis, ut non sit opus eadem hic denuo repetere. Cum igitur domus aliqua publico religioso Christianorum usui manciparetur, crucis titulo insignita, ex eo & nomen accipiens, Titulus dicebatur; ex his & allusio facta est apud Ambrosium (d) cum dicitur: *Domum salutat; tam enim devota fuisse videtur, ut omnis domus ejus signo titulata esset crucis.* Sed & alia quoque ratione dici potest, Ecclesiam dictam esse Titulum; nimirum, quod, qui illi presbyter adscriberetur, ab ea nomen titulumque acciperet, ut ejus loci presbyter diceretur.

VII. Post hæc de Titulis divisus presbyteris, hæc mox de diaconorum munere ibidem adduntur: *Et septem Diaconos ordinavit, qui custodirent Episcopum prædicantem, propter stylum veritatis: quæ non sic accipias, ut ab Evaristo primum in Romana Ecclesia fuerint diaconi ordinati; nam S. Ignatii testimonio superius vidimus, Linum Paulo, Clementem & Cletum Petro ministrasse diaconos; sed Evaristi opus fuisse videtur, ut diaconis munus jungeret assistendi Episcopo prædicanti. Instar enim cælestis illius præstantissimæ hierarchiæ Ecclesiasticam pariter esse compositam, certissimum est. In illa namque septem spiritus in circuitu throni Deo assistere visi sunt (e), ostensumque est divinitus Zachariæ (f) in lapide illo septem infixos esse oculos, alia quoque de iisdem septem Angelis ante thronum Dei assistentibus sunt symbolice demonstrata. Qua ratione, sicut Angeli, qui administratorii spiritus ab Apostolo dicti sunt, & olim a Propheta (g): *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem**

urentem, Deo adstant; ita pariter & diaconi, qui ministri Ecclesiæ sunt, non tantum ut Episcopo assistant (quod ab ipsa primitus ipsorum institutione factum est) sacrificium offerenti, sed etiam eidem Evangelium annuncianti præsto sint, institutum fuit.

De ejusmodi conformatione Ecclesiasticæ cum cœlesti hierarchia, in his quæ ad diaconos spectant, hæc S. Ignatius (b) scribens ad Trallianos: *Quid vero diaconi, quam imitatores Angelicarum virtutum? qui purum & inculpatum ministerium illis exhibent, ut S. Stephanus beato Jacobo, Timotheus & Linus Paulo, Anacletus & Clemens Petro: ejusdem quoque Ignatii testimonio exploratum habetur, in verbo etiam diaconos ministrare consuevisse Episcopo; nam hæc habet ad Philadelphios: De Philone Diacono, viro a Cilicia testimonium habente, qui mihi in sermone ministrat una cum Gavia & Agathopode viro electo.* Erat pariter & Agathopus diaconus, ut in aliis epistolis (i) idem ipse testatur: putatur ejusdem quoque fuisse ordinis Gavia, eo nomine vir dictus, Ignatii studiosissimus. Sic igitur Episcopum Evangelium prædicantem septem vallabant diaconi, ob muneris majestatem, & functionis amplitudinem: hocque significare constat quod subdit: *Propter stylum veritatis: Gaudet quippe multorum testimonio veritas.* Non enim puto, quod ait auctor, diaconos jussos esse Episcopum prædicantem custodire (ut aliqui sunt interpretati) ut ab irruentibus Christianæ fidei hostibus eum tuerentur; nullum certe extat exemplum, ut diaconi, more Prætorianorum militum pro defensione Imperatoris, pro tuendo suo ipsorum Episcopo adversus persecutores vel leviter obnisi fuerint; aut fuisse aliquando consuetudinis, Ecclesiam Dei castrorum more tueri.

Perseveravit per multa sæcula, ut, more illius primitus factæ ab Apostolis diaconorum ordinationis, septem tantum in Ecclesia Romana diaconi ministrarent; quanam autem ratione fuerit diaconorum auctus numerus, suo loco dicemus. Cæterum sicut Evaristus id illis injunxit muneris, ut etiam Episcopo Evangelium prædicanti assisterent; ita & Fabianus (k) addidit, ut iidem quatuordecim Urbis regionibus præessent, singulis binas assignans, ut pauperum in eis degentium curam gererent; unde est nomen ex munere inditum, nempe ut iidem diaconi Regionarii dicerentur, qui etiam in Concilio Romano sub Silvestro (l) nominati reperiuntur diaconi Cardinales, quod, licet diversis in locis agerent, unius tamen Ecclesiæ, ejusdemque primariæ, cardine continerentur; cum alioqui non deessent alia-

VIII.
(b) Ignat. ad Trall. epist. 5. Excellentia muneris Diaconorum.

(i) Ignat. epist. 7. c. 12.

IX.

(k) Rom. Pontif. in Fabiano. Diaconi Cardinales.

(l) Concil. Rom. 2. c. 7.

(a) ult. de Pagan. Theod.

(b) l. decernimus. C. de Episc. & cleric. Titulus rux.

(c) Die 26. ul.

(d) Apud Ambros. in pist. ad Coloss. c. 4. sine.

(e) Apoc. 3. Zachar.

(g) Psal. 103.

CHRISTI
112.EVARISTI PAP.
1.TRAIANI IMP.
13.

liarum Ecclesiarum in Urbe existentium diaconi, in singulis saltem duo, ut ejusdem Silvestri Papæ in Romano Concilio (a) institutio edita ostendit.

(a) Eod. Concil. 2. c. 5.

X.

(b) 1. Tim. 5. Non accusandi Diaconi.

Cæterum quantæ æstimationis & reverentiæ diaconi in Ecclesia esse apud omnes deberent, ex eo potest facile perspicui, quod sicut Apostolica institutione & auctoritate monet Timotheum Paulus (b), ne adversus presbyterum accusationem absque testibus recipiat, ne videlicet detrahendi atque calumniandi improbis pateret aditus: ita pariter S. Ignatius terribili contestatione, ne quis diaconos accuset, exterret, dum ait scribens ad Trallianos de diaconis: *Cavendum itaque, non secus atque ignem ardentem fugitis, ne quis eos accuset: ut*

non mirum videatur, si de Episcopis, ne quis eos accuset, tum in epistolis Romanorum Pontificum, tum etiam in sacris Concilii sæpius statutum legatur. At de his hætenus.

Hoc eodem anno decimotertio Traiani Imperatoris, Pantheon Romæ templum celeberrimum ictum fulmine conflagrasse, auctor est Eusebius in Chronico. Quod erat Jovis Ultoris (c) delubrum, juste numine ulciscente, de cælo tactum incenditur, cum vera religio Romanorum persecutione vexatur. Non enim Anacleti sanguine exatiata est persequentium rabies; sed aliis ad pœnam quæsitis, majori aucta furore, in quoslibet, quos reperiret Christiani nominis, sæviebat.

XI. Pantheon ictum fulmine.

(c) Plin. lib. 36. c. 5.

JESU CHRISTI
ANNUS
113.EVARISTI PAP.
ANNUS
2.TRAIANI IMP.
ANNUS
14.

Anno Domini centesimo decimotertio, Coss. Calpurnio Pisone & Rustico Bolano, Justus Hierosolymitanus Episcopus ex hac vita subtractus est, qui successorem habuit Zachæum, post quem Tobias, in cujus locum suffectus est Benjamin, qui successorem accepit Joannem, cui est subrogatus Matthias, cui successit Benjamin. Omnes hi sex intra annos tredecim, nimirum usque ad octavum Hadriani annum (ut Eusebius ponit in Chronico) consumpti sunt; adeo ut hac con-

Episcopi Hierosolymitani.

jectura facile sit colligere, Hierosolymitanam Ecclesiam dira fuisse persecutione vexatam. Certe quidem cum Traianum non in Christianos tantum, sed & in Judæos infensissimo fuisse animo, Dio, qui res ab eo gestas memoriæ commendavit, affirmet; ardentiori furore in eos sævisse visus est, qui & genere Judæi essent, & religione Christiani. Sed valde dolemus excidisse nobilissimæ Ecclesiæ & præclarissimorum virorum egregia monumenta.

Se-

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5604.
Anno Urbis 864. Olymp. 212. an. 3. A.C. 111.

⊙ 8. E. ☽ 17. P. 13. April. Indict. 9.

JESU CHRISTI 111. secundum Baronium 113.

ALEXANDRI PAPÆ 4.

TRAIANI IMP. 14.

I. Consules. [1] AD num. I. Coss. C. Calpurnius Piso, & M. Vettius Bolanus, ex Inscriptionibus Gruterianis pag. 163. 7. & pag. 128.

II. Imperii Proconsularis Quindecennalia, quorum causa Dacicarum victoriarum memoria renovata, Traianus exhibuit, ut deducitur ex duobus apud Mediobarbum Nummis, in quorum uno legitur: IMP. CÆS. TRAIANO AUG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. DES. VI. in postica: S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI DACIA. Cernitur Victoria inscribens clypeo. Præterea Traianus Optimi cognomen admisit, ut apparet ex Nummo anno CIII. a nobis recitato, cusoque dum Traianus Trib. Pot. XIV. gerebat, quæ hoc anno usque ad diem V. Kalend. Julii in cursu fuit.

II. Quindecennalia Imperii Procons. Traiani.

AN-

[1] Coss. C. Calpurnius Piso, & M. Vettius Bolanus. Lapis Gruterianus pag. CXXVIII. 5. C. CALPURNIO. PISONE. M. VETTIO. BOLANO. COS. Fabrettus pag. 696. num. 173. K. JUNII. C. CAL..... ONE..... NO. COS. Boldettus ad cœmeteria sacra pag. 78. num. 1. PIS. ET. BOL. COSS. Blanchinus in Chronologia ad hunc annum Cuperum emendat, qui in Fastis Almeloventii consules hujus anni statuit, M. Calpurnium Pisonem, & L. Junium Rusticum Junianum Bolanum. Fasti Idatiani: Pisonem, & Juliano, pro Bolano. Vindebonenses: Pisonem, & Bolano. Suffecti apud Panvinium & Almeloventium, ex Kal. Jul. C. Julius Ursus Servilius Servianus II. & L. Fabius Justus.

JESU CHRISTI
ANNUS
114.

EVARISTI PAP.
ANNUS
3.

TRAIANI IMP.
ANNUS
15.

I. Traiani prosperæ res gestæ.
S Equenti anno Domini centesimo decimo-quarto, Traiano Augusto sextum & Julio Africano Coss. cum idem Traianus ante biennium, transmissis Euphrate, Assyrios atque Persas debellasset, aliasque finitimas nationes, ac munitissimas civitates, ut Babylonem inter alias; Arabiam quoque postea absque certamine in potestatem redegit; hæc pluribus Dio, qui & addit: *Jactabat, se ultra quam Alexander penetrasset, progressurum; id quod Senatui per epistolam significavit, subjungens ægre se posse eas gentes, quas devicisset, in fide & officio continere, aut a vi & injuria defendere; quamquam non cessaret quotidie Orientis populos armis agitare & debellare. Nomina præterea victarum a se gentium Senatui recitavit; quarum numerus tantus erat, ut vix recenseri aut numerari possent. His Romam allatis litteris, & in Senatu lectis, Triumphalis tunc arcus (idem inquit auctor) præter alia multa, quæ in honorem ejus decreta*

& facta sunt, in illius foro substructus est. Jamque cives se ornabant, ut illi in patriam revertenti, læti & plaudentes occurrerent; sed languescente corpore, deficientibus viribus, neque Romam redire, neque quicquam superiore vita, & rebus ante gestis dignum efficere valuit. Immo vero præ tedio bellorum, & magnitudine curarum, coactus aliqua ex parte gentes, quas subegisset, liberarum facere. Hucusque Dio. Cujus etiam auctoritate, & aliis vetustioribus monumentis satis exploratum, habetur, hoc anno, cum sextum gereret Consulatum, appellatum esse Parthicum, & Arabicum. Extant quidem numismata Traiani, in quibus una cum sexto ipsius Consulatu, ARABIA ADQUISITA ponitur; alia, in quibus expressa habetur columna in foro ipsius erecta, de qua superius dictum est; alia rursum, in quibus itidem cum sexto ejus Consulatu, significantur alimenta Italiæ distributa.

Magna

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 565.
Anno Urbis 865.
Olymp. 222. an. 4.
A.C. 112.

⊙ 9. D.C. 18. P.4. April. Indict. 10.

JESU CHRISTI 112. secund. Baronium 114.

ALEXANDRI PAPÆ 5.

TRAIANI IMP. 15.

I. Consules.
[1] AD num. I. Coss. Traianus Aug. VI. & T. Sextus Africanus, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari ex Phlegonte lib. de Mirabilibus cap. 25.
II. Quindecennalia Traiani Aug.
Sumtus hic a Traiano Consulatus juxta secundam regulam, ob Quindecennalia sc. Augustei Imperii. Forum Traiani, in quo Columna Co-

chlidis erigenda erat, hoc anno dedicatum, ut dixi anno CIII: sed Columna, quæ hæc solennia, quemadmodum & Forum exornavit, anno tantum sequenti, propter causas nobis ignotas, posita. Mediobarbus pag. 161. hunc Traiani Nummum producit: IMP. TRAIANO AUG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. in postica: DACIA PROVINCIA S. C. Cernitur figura sedens cum puerulis. In alia postica ejusdem anticæ: DACIA AUGUST. PROVINCIA S. C. Vides in Decennialibus & id genus festis præteritarum victoriarum memoriam renovatam.

Traianus currenti anno in Orientem profectus, ut adversus Armenos Parthosque bellum gereret, juxta dicta anno CIII. quæ huc retrahenda.

Idacius in Fastis sub hujus anni Consulibus habet: *His Coss. persecutio Christianorum.* Ea enim annis hujusmodi solenniis destinatis de more decreta; unde & ad Traianum celebrem Epistolam de cognitione causæ Christianorum Plinius Junior scripsit, ut anno CII. diximus, idque anno præcedenti, quo etiam in Oriente Christianos vexatos fuisse dicendum.

III. Bellum Parthicum.
IV. Persecutio Christianorum.
12071112.

[1] Coss. Imp. Traianus Aug. VI. & T. Sextus Africanus. Inscriptio Gruteriana pag. MXXIX. 6. T. SEXTIUS. T. F. VOL. . . . . &c. AFRIGANI. CON. . . . . FILIUS SALI. . . . . Vide Norisium in epistola consulari pag. 71. Gruterus pag. CCXLVII. 2. lapidem exhibet cum Traiani Trib. Pot. XIII. Imp. VI. COS. VI. Num. 3. cum Trib. Pot. XV. COS. VI. Num. 4. cum Trib. Pot. XVII. COS. VI. Num. 6. cum Trib. Pot. XVIII. COS. VI. Vetus inscriptio apud Fabretum pag. 398. n. 289. cum Traiani TR. POT. XIX. IMP. XI. COS. VI. Columna milliaria apud Reinerium cum TR. POT. VIII. (at mendose, pro XIX.) COS. VI. Nummi apud Occonem Mediobarbi, ubi Traianus COS. VI. Mendum est apud Gruterum pag. CCXLVII. 5. ubi legitur COS. VI. nunquam enim Traianus COS. VII. fuit. Fasti Idatiani: Traiano VI. & Africano. Ita Vindobonenses.

CHRISTI
114.EVARISTI PAP.
3.TRAIANI IMP.
15.

(a) Ex
Musæo La-
lii Pasq.
Canonic. S.
Maria Ma-
jeris.

(a)

II.
Tentatio
Christia-
norum.

Magna profecto tentatio Christianis, qui fide nutarent, ejusmodi Traiani im-
mensa felicitas fuit; cujus quidem rei
exemplum perspicuum satis apud Lucia-
num extat in dialogo illo, qui inscriptus
est, *Philopater*; in quo cum multa in-
sumpsisset verba Triephton quidam, ut
Critiam redderet Christianum; ad extre-
mum perlatum est nuntium ejusmodi a
Cleolao de rebus bene gestis a Romano
Imp. adversus hostes, quod ab auctore his
describitur versibus:

*Cecidit supercilium illud olim Persidis
Fama celebratum, atque Susa urbs in-
clyta,
Cadet autem & omnis terra nobilis Ara-
bum
Valida imperantis dextera, & vi roboris.*

Quod cum accepisset Triephton ille, de
Christiana fide nihil loqui ausus est am-
plius, sed factus plane desertor, ad Igno-
tum Deum Athenis (quod nec deos co-
lere vellet Romanorum) quem Critiæ
cordi fuisse, auctor superius demonstrave-
rat, quasi ad tutum religionis portum se
contulit: Nos, inquit, illum Athenis
Ignotum inventum adorantes, & manus in
cælum tendentes, gratias illi agamus, ut
qui digni facti fuerimus hujusmodi pote-
stati atque virtuti subjecti esse. Reliquos
autem istos (nempe Christianos) nugari
sinamus: contenti pro ipsis dicere notum
illud, quod proverbio dici solet: *Non est
cure Hippocliidi*. Quod ab illis usurpa-
tur, qui nec perperam facta curant, sed
plane negligunt; hæc quidem Triephton,
indigne ferens quod a Critia relatum ac-
ceperat de Christianis quibusdam assidue

psallentibus & jejunantibus, qui rerum
mutationem in malum, & Romani exer-
citus cladem venturam prænu-
ntiabant: sed cum omnino contraria iis quæ ab ip-
sis fuerant prædicta, tunc Romæ sibi per
Cleolao familiarem essent nuntiata; ;
Christianos ipse una cum Critia sic deri-
sit atque despexit.

Ceterum haud falsa fuisse illa Christia-
norum vaticinia, probavit eventus; nam
teste Dione, non tantum Traianus nihil
posthac rebus gestis & superiori vita di-
gnum efficere potuit; sed rebellantibus
provinciis, quas subegerat, eadem Ro-
manos milites, qui fines tuebantur, par-
tim eiecere, partim interfecere. Itemque
rebellantibus in Arabia Agarenis, tan-
tum abfuit ut ad eos accedens Traianus
domare potuerit, ut pene periclitatus,
prohibente numine, recedere coactus fue-
rit. Quænam vero prodigia tunc accide-
runt memoria plane digna, idem auctor
sic subdit: *Prodigia inibi multa sunt fa-
cta, tonitrua atque fulgetra; arcus in-
gens in cælo visus est, tempestas, & gran-
dines immense; præterea (quod monstro
simile existimatum est) quoties Romanus
cum hoste manus consereret, ictu fulminis
avertebatur. Orta subito muscarum vis,
eduliis & poculis insidens, fædo conta-
ctu cuncta Romano gravia & molesta fa-
ciebat. Digrediens inde Traianus, mor-
bo primum tentatur, &c.* Sed levia sunt
hæc comparatione eorum quæ a Judæis
Romani sunt passi; quæ nos inferius eo
anno, quo ab Eusebio gesta ponuntur, ordi-
re temporum recensebimus. Sic igitur,
secundum vaticinia Christianorum, omnia
ab eo tempore tetra ac infelicia Roma-
no Imperio acciderunt.

III.
Christia-
norum va-
ticia
vera.

Quod

CHRISTI
114.

EVARISTI PAP.
3.

TRAIANI IMP.
15.

IV. Quod autem ad Julium Africanum spectat qui hoc anno (ut diximus) Consulatum gessit ; illum existimamus fuisse Africanum , qui Ponti provinciam administrans , ut de superstitione Gentilium bene mereretur , inter alios illustrissimum fama virum sanctum Phocam Synopidis Episcopum , multis antea affectum suppliciiis , martyrio coronavit (a). Res gestæ ipsius in antiquis tabulis Ecclesiasticis cum apud Græcos , tum Latinos , anni-

versaria die commemorationis ejus summatim collectæ habentur ; sed & Asterius Episcopus Amasææ in Ponto eandem encomiastica oratione recensuit ; tu consule quæ de eo a nobis in Martyrologio Romano notata sunt . Sed cum in multis , tum in his non assentimur dicenti (b) , eum triduo ante Traiani obitum (nam multa sunt quæ repugnant) esse passum .

(b) Petr. in
catalog.
lib. 6. c. 98.

(a) Bed.
Martyrol.
13. Julii.
& alii.

JESU CHRISTI
ANNUS
115.

EVARISTI PAP.
ANNUS
4.

TRAIANI IMP.
ANNUS
16.

Annus Domini centesimus decimusquintus Consulatu Publii Celsi & Clodii Crispini adscribitur in Fastis , licet ab aliis ponantur alii Consules . Quod autem hoc anno decimosexto Traiani Imp. recenseatur ab Eusebio terræmotus ille
Ann. Eccl. Tom. II.

admirandus Antiochenus ; errore temporis lapsus esse , tum Dionis , tum Evagrii certa auctoritate monstravimus . Ceterum rebellionem gentium domitarum fuit annus hic Romano Imperio plane funestus .

K Se-

ÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5606.

Anno Urbis 866. Olymp. 223. an. 1. An. Ch. 513.

10. B. 19. P. 24. April. Indict. 11.

JESU CHRISTI 113. secund. Baronium 115.

ALEXANDRI PAPÆ 6.

TRAIANI IMP. 16.

I
Consules.

[1] Ad num. I. Coss. L. Publius Celsus II. & C. Clodius Crispinus , ex Inscriptione ab Onuphrio in Fastis recitata . Priorem Baronius Publium Celsum sine numerali nota perperam edit . Ad hunc annum referenda Columnæ Traiani erectio , ut liquet ex inscriptione , quam anno CIV. recitavi . Præterea Traianus a Lyttiis novo titulo exornatus , & Orbis Conditor appellatus , ut videre est in Inscriptione Græca apud Gruterum pagina MLXXXIV. 2.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΚΑΙΣΑΡΙ.
ΘΕΟΥ ΝΕΠΠ. ΤΙΩ. ΝΕΡΟΥΑ.
ΤΡΑΙΑΝΩ ΣΕΒΑΚΤΩ.
ΑΡΧΙΕΡΕΙ ΜΕΓΙΣΤΩ.
ΔΗΜΑΡΧΙΚΗ. ΕΞΟΥΣΙΑ. ΤΩ. ΙΖ.

ΥΠΑΤΩ. ΤΩ. Γ ΠΑΤΡΙ ΠΑΤΡΙΑΟΣ.
ΤΩ ΤΗΟ. ΟΙΚΟΜΕΝΗΟ. ΚΤΙΣΤΗ.
ΛΥΤΤΙΩΝ Η. ΠΟΛΙΟ.
ΔΙΑ ΠΡΩΤΟΚΟΜΟΥ Μ. ΠΟΜΠΗΙΟΥ.
ΚΑΕΙΜΕΝΙΑΔΑ.

Id est , Imp. Casarei Divi Nervæ F. Nervæ Traiano , Augusto , Pontifici Max. Trib. Pot. XVII. Consuli III. Patri Patriæ , Orbis Conditori , Lyttiorum civitas , per Protocosmum M. Pompeium Climenida F. Est Cosmus apud Cretense Magistratus idem , qui apud Lacedæmonios Ephorus . Porro loco ΥΠΑΤΩ ΤΩ. Γ. id est , Consuli III. legendum ΥΠΑΤΩ ΤΩ. ς. id est , Consuli VI. Erravit enim Gruterus , qui purum gamma posuit loco gamma longiori tractu inferius sinuato , quæ nota numeralis æquivalet minori ς & designat sextum numerum . Similem Gruteri errorem anno sexto Antonini Pii infra emendabimus . De Lytti urbe legendus Strabo lib. 10. pag. 476. & Harduinus V. C. in Nummis antiquis illustratis pag. 300.

Rebelliones adversus Traianum a gentibus domitis excitatæ pertinent ad ultimum ejus Imperii annum , ubi de iis mentio erit . Hoc enim anno bellum in Oriente inchoatum , & sequentibus continuatum , ut diximus anno CIII. quæ huc ex parte referenda .

II.
Bellum in
Oriente
inchoatum.

[1] Coss. L. Publius Celsus II. & C. Clodius Crispinus . Gruterus pag. CCXIV. L. PUBLILIO. CELSO II. C. CLUDIO CRISPINO. COS. IDIBUS. APRILIBUS . Ergo male Pagius Publium pro Publilio posuit . Duplicandus quoque videtur Crispini consulatus . Donianæ inscriptiones Cl. II. num. 163. pag. 203. ex Schedis Vaticanis Manutii : CELSO . II. ET CRISPINO COS .

Gorius in notis , hos consules fuisse putat A. D. 164. & Crispinum in Macrini locum suffectum ; quum hi clare ad hunc annum 113. pertineant . Fasti Idatiani : Celso II. & Prisciano , pro Crispino II. Vindebonenses : Celso & Crispino , sine nota geminati consulatus .

JESU CHRISTI
ANNUS
116.

EVARISTI PAP.
ANNUS
5.

TRAIANI IMP.
ANNUS
17.

I. **S**equenti vero anno Domini centesimo decimo sexto Coss. Ninnio Hasta & Manilio Vopisco, agente Traiano in Imperio annum decimum septimum, Judæos ab Imperio Romano rebellasse, tradit Eusebius in Chronico; qua vero audacia & feritate, ex Dione accepimus, qui ait: *Per idem sane tempus Judæi, qui circa Cyrenem incolebant, Andrea duce constituto, Romanos & Græcos sine discrimine statim obruncant; nec cade contenti, humanis carnibus vesci cœpere; horum intestinis, stillante adhuc sanguine, cincti, tum pellibus obvoluti, multos per medium usque ad verticem secuere, plures bestiis dilaniandos objecere, alios inter se digladiari coegere; ut ducenta, & amplius hominum millia eo furore, & armis Judæorum interierint.*

II. *Nec minore clade Cyprii affecti fuere; siquidem in ea insula, duce Artemione, conspirantes Judæi circiter ducenta & qua-*

draginta capitum millia trucidarunt. Qua facti atrocitate Judæus de cætero legibus & pœnis Cyprum attingere prohibetur. Si vel vi tempestatis, vel per errorem illuc delatus fuerit, ceu capite damnatus, statim morte mulctatur. Sed inulta clades non mansit; nam Traianus misso cum exercitu L. Quietone cum antecedentibus aliis ducibus, Judæos, qui per universum terrarum orbem tantum cædis ediderant, profigavit. Hucusque Dio. De rebellionem autem a Judæis facta in Mesopotamia Eusebius in Chronico agit anno sequenti, decimo octavo Traiani, quo hæc omnia accidisse in historia (a) affirmare videtur. Cæterum quod ad Judæorum effusam rabiem spectat; quod non Romanis tantum, sed & Christianis essent infestissimi, ab horum nece haud se temperasse, putandum est. Quomodo autem iidem a Romanis compressi sint, auctore Eusebio, anno sequenti dicemus.

AN-

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5607.

SÆC. II.
Anno Urbis
867.
Olymp.
223.
an. 2.
An. Ch.
114.

○ II. A. D. I. P. 9. April. Indict. 12.

JESU CHRISTI 114. secundum Baronium 116.

ALEXANDRI PAPÆ 7.

TRAIANI IMP. 17.

I. **A**d num. I. Coss. Q. Ninius Hasta, & P. Manilius Vopiscus, ex Inscriptionibus Onuphriani.

II. Narrat Baronius ex Dione, rebellionem Judæorum, qui circum Cyrenen habitabant, Andrea

duce constituto, & cladem Judæis in Insula Cypro Ægyptoque commorantibus illatam. At cum hæc recitentur a Xiphilino ex Dione longe post terræ motum Antiochenum, qui sub ipsum finem anni sequentis contigit, ea rebellio ad annum CXVI. quo in Chronico Eusebii narratur, retrahenda. De hac totius Ægypti & Libyæ vastatione a Judæis facta, Orosius in lib. 7. hæc habet: *Incredibili deinde motu sub uno tempore Judæi quasi rabie efferati, per diversas terrarum partes exarserunt. Nam & per totam Libyam adversus incolas atrocissima bella gesserunt; qua adeo tunc interfestis cultoribus desolata est, ut nisi postea Hadrianus Imp. collectas illuc aliunde colonias deduxisset, vacua penitus terra abraço habitatore mansisset. Quæ ex Dione Orosius accepit.*

[1] **C**oss. Q. Ninius Hasta, & P. Manilius Vopiscus. Inscriptio Gruteriana pag. CCXIV.

ACT. IDIB. JUNIS. Q. NINNIO HASTA
P. MANILIO. VOPISCO COS.
DEDICATUM. K. AUG. ISDEM. COS.

Ibid. pag. CCXV. I.

DEDIC. II. ID. JUN. Q. NINNIO HASTA
P. MANILIO. VOPISCO. COS.

Ninnii nomen ex lapidibus scribendum est duplici n. Fasti Idatiani: *Hasta & Voluso, pro Vopisco. Vindebonenses; Vopisco & Hasta.*

JESU CHRISTI
ANNUS
117.

EVARISTI PAP.
ANNUS
6.

TRAIANI IMP.
ANNUS
18.

I.
De Con-
sulatu Pe-
donis.

A Nnus Christi centesimus decimus-
septimus, qui est Traiani deci-
mus octavus, non ut in prima editione
posuimus ex Cassiodoro, Hadrianum &
Salinatorem Consules habuit, sed magis
L. Vipstanum Messalam, & M. Vergi-
lianum Pedonem. Sic enim in antiquis la-
pidibus eorum nomina describuntur, adie-
cta etiam in uno eorum nota numeri an-
norum ab Urbe condita, quæ illos hoc
anno Christi fuisse Consules dubitari non si-
nat totamque Chronologiæ nostræ rationem
mirifice confirmet; sic igitur habet ejus
inscriptionis pars, quæ ad annum hunc facit.
D. JUNIUS CARUS COOPT.
L. VIPSTANO MESSALA M.
PEDONE VERGILIANO COSS.
P. R. C. ANN. DCCCLXVIII. id est:
Post Romam conditam anno octingente-
simo sexagesimo septimo. Sane si ad an-
num Urbis septingentesimum quinquage-
simum primum, in quem Christi Domini
ortum secundum carnem incidisse docui-
mus, annos centum & septemdecim,
qui ad hos usque Consules numerati sunt,
adiicias: eandem ipsam annorum Urbis
summam conficies, octingentos scilicet
atque sexaginta septem sive octo, quod
utrumque verum est; quia cum anni Ur-
bis a Palilibus, Aprili mense incipe-
rent, quemlibet annum ordinarium
in duos Urbis annos, sive in duas illo-
rum partes incurrisse certum est. Quare
Ann. Eccl. Tom. II.

hujusce Christi anni centesimi decimise-
ptimi prior pars a Januario ineunte, us-
que ad 11. Kalend. Maias, quo die Urbs
condita fuit, octingentesimo sexagesimo se-
ptimo illius anno, reliqua deinceps sex-
agesimo octavo respondeat.

Ex his ergo certa atque fixa Consulatus
Pedonis Sede constituta, sequitur, ut di-
rum illum terræ motum, quo civitas An-
tiochena concussa atque prostrata est, cum
in ea esset Imperator in hibernis, & Pe-
do ipse Consul, Dione teste, interiit;
non alio, quam hoc ipso anno, contigisse
intelligamus. Res autem atrox & luctuo-
sa, prout se habuit, pluribus enarranda,
quam (b) Dio idem his verbis præclare
admodum describit. *Dum vero Antiochia
Traianus ageret, atrox & funestus motus
terræ accidit, vicinis urbibus atque po-
pulis cladem etiam afferens; quamquam i-
psa Antiochia insigni & publica clade va-
stata fuit. Hiemabat in ea forte Traia-
nus, atque illuc milites frequenter, & pri-
vati complures convenerant, alii præterea
ut jura acciperent; quosdam legationis of-
ficium, merces, & privata compendia tra-
xerant; quamplurimi videndi Imperatoris,
& spectandorum ludorum gratia, conflu-
xerant. Ita vix ulla natio aut civitas
a detrimento & clade immunis extitit; ut
plane universus terrarum orbis, & popu-
li qui Romano parebant Imperio, calami-
tatem ingentem acceperint. Motum terræ*

II.

Terræ mo-
tus ingens
Antio-
chiæ.

(b) Dio in
Traiano.

K 2

ful-

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 868.
Olymp.
223.
an. 3.
A.C. 115.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5608.

⊙ 12. G. ☽ 2. P. 1. April. Indict. 13.

JESU CHRISTI 115. secundum Baronium 117.

ALEXANDRI PAPÆ 8.

TRAIANI IMP. 18.

I.
Consules.

[1] **A** D num. I. & seqq. Coss. L. Vipstanus Messal-
la, & M. Vergilianus Pedito.
Baronius falsa Evagrii supputatione deceptus
terræ motum Antiochenum ac utrumque Con-

sulem cum anno Christi CXI. illigaverat, sed
postea in Appendice tomi 9. ex Romana Inscr-
ptione, quæ integra Gruteri pag. CCC. recitatur;
veros Consules atque annum terræ motus An-
tiocheni optime exposuit.

Terræ motus, quo Antiochia afflicta, hoc an-
no recte consignatur, ut jam diximus. Xiphili-
no enim suffragantur Collectanea Græca, quæ
apud Scaligerum leguntur. Ibi pag. 241. is ter-
ræ motus collocatur sub anno tertio Olympiadis
CCXXIII. qui mense Julio currentis Christi an-
ni inchoatur. Ex quo vulgaris Baronii, Calvi-
sii in Opere Chronologico, Card. Norisii in Epi-
stola Consul. pag. 73. & aliorum error detegitur.
Existimarunt enim terræ motum ante verum
tem-

II.

Terræ mo-
tus Antio-
chenus.

[1] **C**oss. L. Vipstanus Messalla, & M. Vergilianus Pedito. Gruterus pag. LXX. IV. I. DEDICAT. V. K.
FEB. L. VIPSANIO: lege VIPSTANIO: MESSALLA. M. VERGILIANO. PEDONE. COS. Item
pag. MLXVI. 5. DE ICAT. V. K. FEB. L. VIPSTANIO. MESSALLA. M. VERGILIANO. PEDONE COS.
Alia hujusmodi pag. MLXX. 1. legitur. Denique pag. CCC. I. . . . VIPSTANO. MESSALLA. M. PEDO-
NE VERGILIANO COS. P. R. C. ANN. DCCCLXVII.
De qua Baronius in Appendice Annalium tomi X. & Norisius in epistola consulari pag. 75. Lapis
vetus apud Reinesium pag. 142. DEDICAVITQUE (C. Julius Nymphius) IDIBUS. JANUARIS. L. VIP-
STANO. MESSALLA. Q. PEDONE COSS. Vides aliquando Vipstanium, quandoque Vipstanum, Messal-
lam vocari. Pedoni in Reinesiano Quinti prænomen datur, at suspicor mendose prænomen exscri-
ptum. Facti Idatiani: Messalla, & Pedone. Ita Vindebonenses, & Prosperi Chronicon.
Hoc anno Traianus, capta Ctesiphonte, Partibici cognomen ab exercitu sibi iterum delatum, tum
primum admisit. Norisius in Epochis Syro-Maced. Dissert. III. cap. VII. §. II. pag. 248.

fulmina primum antecesserunt, tum venti insoliti & peregrini vehementius spiravere: quibus monstris atque prodigiis, quæ gravia, & horrenda videbantur, nemo tamen quæ mala secuta sunt extimuit. Tum magno & repentino oborto fragore, maria fervescere, fluctus intumescere, adhuc æstus vehementius, & violentius insurgere, terra omnis succuti, domus, ædificia contrario ictu quassari, dissilire alia, & superne assultantia tecta concidere; crepitus audiebatur ingens & horribilis. Mœnia contrario pulsu, modo huc, modo illuc nutantia, confringi & ruere; mare ipsum turbino contorquebatur; terra autem, ubi ædificia non erant maxima, compulsam motu assultabat.

III.
Dira clade afflicti
Antiocheni.

Tetra omnia erant, simul contrita ligna, collisa vasa fictilia, & saxa acervatim magno cum stridore proruebant. Pulvis densus atque concretus excitari; tantaque obducta caligo cunctos oppresserat, ut alterum videre, alloqui, & audire minime cuiquam, immo ne spirare quidem, ingruente vento ac pulvere, liceret. Multi mortales extra domum vitæ periculum adiere, præcipites tectis erumpebant, & velut agmine fugientes in acervos cogebantur; qui omnes ceu e præcipiti loco dejecti, collisi sunt; non pauci adhuc mutilato corpore abiere. Arborea radicitus convulsa procubuerunt. Ingentem turbam prostrata tecta, & subversi muri obruere; primo impetu densi alius super alium incidentes, extinguebantur. Si qui vero laçero corpore, vel lapide, vel ligno conerberati cessissent: hi profecto omnium miserrimi erant, utpote quibus aut vivere, aut subito mori negaretur. Non simplex fuit clades; siquidem de tantorum mortalium numero vix sine noxa unus vel alter evasit. Videre erat hunc confractò humero, illum amissis brachiis fugere; complures capite adempto jacebant; quidam eliso pectore sanguinem evomebant, inter quos Pedito Consul, qui tamen haud multo post animam emisit. Atque ut semel omnia complectar, nullum non calamitatis, & miserie genus mortales illi substituere. Sed diutius noctu & interdium, id agente facto, terra contremuit. Tunc vitæ dubii, & pavore consternati miseri, tanto malo remedium & effugium invenire non poterant; oblæsi tectorum casu passim moriebantur; & quamquam fornices, & concamerata, atque vacua loca, prout casus adegerat,

tempus currentis anni accidisse, cum tamen post mensem Novembrem, initio hiemis contigerit, anno nempe tertio Olympiadis CCXXIII. ab aliquot mensibus jam inchoato. Certe Pedito Consul per priorem bimestrem, quo Consulatum ordinarium gessit, neque ad Traianum venire, neque sese rebus militaribus immiscere debuit; Consulatus enim iuermis erat. Anni tempestatem nos

tum peristylia, pensilesque horti intercedente ligno a morte quosdam servassent; hi tamen omnes durante motu, fame & inedia, priusquam opem quis ferre posset, confecti fuere.

Desinente tremore, quidam ruinas ascenderunt. Tunc mulieris vox, & infantis vagitus auditus est; matrem & filium ruina oppresserat; mirandumque fuit quo pacto alendo puero lac sufficere potuerit. Sed & mater, & filius e terra incolumes educti sunt. Dum vero accuratius per trita cadavera, & collapsas domos rimarentur, alter infans inventus est, qui matris mortuæ ubera adhuc sugeret. Omnibus autem, qui ab excidio & a clade superfuerant, salus ingrata & vita molesta extitit, cum luctuosum ubique casum, totque obrutos mortales cernerent. Hac communi ac miseranda populorum strage miserrima, & infelicissima tunc Antiochia afflicta fuit. Traianus vero a tam fœdo diroque periculo per fenestram domus, quam habitabat, vix ablatus est; accedens enim forte quidam humana major effigie, illum inter exiguos tectorum lapsus incolumem subtraxit. Sed tanta deinceps Casarem formido tenuit, ut cum jam aliquot dies tremor quiescisset, in hippodromo sub divo, & in puplicis tabernaculis vitam ageret. Mons Casius ita concussus est, ut nutante cacumine, quasi convulsus in subiectas urbes labi existimaretur; subsedere & alii montes; quinetiam aquarum fontes non ante visi emicnuere, fluvii quoque defecerunt. Hucusque Dio, licet causam immanissimæ cladis, nempe necem Ignatii, non intellexerit, vel fortasse dissimulaverit.

Avulsa enim ab ea semel ingenti illa, & animata columna, cujus virtuti, invisibili quodam modo, innitebatur urbs illa, ipsam in terram prosterni, omnique ex parte corruere necesse fuit; hisce namque cladibus Deum ulcisci solitum necessitudo, complura exempla declarant, de quibus agitur suis locis. Quod vero ad Christianos Ecclesiæ Antiochenæ spectat, nequaquam putamus iisdem cum Gentilibus affectos malis esse. Etenim si ex his quæ post multa sæcula sub Leone Imp. eidem civitati terræmotu iterum prostratæ horribilia contigerunt, argumentum sumendum est; hæc obventura mala Christianos minime latuisse putandum. Sed sic ut ea tunc fuerunt antea divinitus revelata; ita etiam, ne cum impiis perirent pa-

IV.
Spectaculum
Lugubre.

V.
Causa
Cladis
Antiochenæ.

etiam docuit Joannes Malela Antiochenus in suo Chronico hæcenus inedito: Divino Traiano imperante tertiam suam calamitatem passa est magna Antiochia ad Daphnen posita, mense Apellao sive Decembri die XIII. feria prima post gallicinium anno Era Antiochena CXLIV. id est, præsentis Christi anno. Sed loco die XIII. legendum, die XXIII. quia hoc anno cum die XXIII. Decembris

CHRISTI
117.

EVARISTI PAP.
6.

TRAIANI IMP.
18.

pariter iusti (quod non esse Dei voluntatis, contestatus est Abraham (a) jam ante, ut alias fecit Deus, suos præmonuisse Fideles credendum est. Nam si Traiano, ne periret, occulto Dei iudicio, quomodocumque acciderit, consultum fuit; sane quidem metuentibus se (quod est (b) in Psalmis) dedisse significationem, ut fugerent a facie arcus, & liberarentur dilecti sui, æquum est existimare. Certe magnum illum Heronem, ejus civitatis Episcopum, his malis supervixisse, & multis annis eam Ecclesiam administrasse, certissimum est; licet quæ tum ab eo, vel aliis Christianis gesta sint, scriptorum inopia, vel potius scripturarum naufragio, remanserint silentio conspulta. Ceterum cum ex Pedonis Consulatu, tamquam certissimo indicio, demonstratum sit, præsentis anno, id est Traiani decimo octavo contigisse terræmotum Antiochenum: ab hoc autem anno usque ad secundum Leonis Augusti, quo alteram ingentem ac plane mirandam ex terræmotu cladem Antiochiæ itidem accidisse, commemorat Evagrius (c), non plures quam trecenti quadraginta & unus anni reperiantur, quod male calculos idem subduxerit, necesse est affirmare, cujus & nos error fecit errare, dum inter utrumque terræmotum trecentos quadragintasetem annos enumeravit. Propius ad verum accessit Eusebius in Chronico, dum eandem cladem decimo sexto Traiani anno collocat, & fortasse (nisi quod innumeris ejus locis evenisse constat, ut rerum ordo a librariis perturbaretur, id huic etiam accidisset) suo prorsus anno, hoc est, octavodecimo Traiani legeretur. Sub finem plane Imperii Traiani rem gestam id confirmat, quod Traianum post hæc statim Antiochia profectum, trans Euphratem copias duxisse, Dio testatur, in eaque expeditione, quod suo loco dicitur, diem clausisse. Atque hæc de his satis.

VI. Judæis in Mesopotamia rebellantibus, præcepit (inquit Eusebius d) Imperator Traianus Lucio Quietto, ut eos provincia exterminaret: adversus quos Quietus aciem instruens, infinita millia eorum interfecit, & ob hoc Procurator Judææ ab Imperatore decernitur. Hæc ibi: idemque ea de Judæis fusius prosecutus, hæc alibi (e): *Quemadmodum Salvatoris nostri*

bris Dominica concurrat. Ita Usserius in Notis ad martyrium S. Ignatii Antiocheni Episcopi. Porro Traiani in Orientem profectio & terræmotu Antiocheno accurate consignatis, liquet Evagrium turpiter lapsum, quando hunc terræmotum cum anno Christi CXI. copulat, & Traianum præsentis anno & Optimum, & Parthicum cognominatum, Armenia subacta, ut inquit Zonaras. In Collectaneis Græcis apud Eusebium

doctrina, & Ecclesiæ status magnopere jam tum florebat, & in dies majores amplioresque faciebat progressus: sic Judæorum calamitates, malis alio post aliud importatis, magis magisque accrescebant. Nam cum Imperator ad annum decimum octavum regni sui pervenisset, ingens Judæorum multitudo, novo tumultu de integro concitato, e medio sublata est. Siquidem non Alexandria solum, & in reliquis Ægypti partibus, verum apud Cyrenen etiam complures, veluti crudeli aliquo & seditioso spiritu exagitati, contra Gentes quæ una cum illis habitabant, seditionem conflare cœperunt. Atque seditione mirum in modum exardescente, sequenti anno (Lupo id temporis universæ Ægypti præfecturam gerente) bellum non exiguum illud quidem & leve moverunt. At in prima dimicatione illi a Gentibus victoriam forte consecuti sunt. Ac propterea Gentes Alexandriam prope confugientes, Judæos, qui in ea civitate commorabantur, subito captos oppressosque interfecerunt. Judæi ergo, qui tum incolebant Cyrenen, sociorum auxilio, qui habitabant Alexandria, penitus jam destituti, duce Lucua, Ægyptum depopulari, prædas agere, agros illius vastare aggressi sunt.

Adversus quos Imperator Marcium Turbonem cum pedestribus, equestribus, & navalibus copiis misit. Hic multis præliis commissis, belloque contra eos non exiguo tempore continuato, infinitas copias Judæorum, non solum qui a Cyrene, sed etiam qui ab Ægypto ad auxilium ipsorum duci Lucuæ ferendum se contulerant, trucidavit. Imperator igitur admodum veritus, ne Judæi qui erant in Mesopotamia, in Gentes eam regionem incolentes, per insidias impetum facerent; L. Quietto in mandatis dedit, ut illos e provincia funditus tolleret, deleteretque. Qui quidem facta illuc expeditione, immensam Judæorum multitudinem, qui ibi domicilia rerum suarum collocaverant, occidit. Cujus rei causa tam prospere gesta, Præfectus Judææ ab Imperatore declaratus est. Ista etiam Gentiles scriptores, qui illorum temporum res gestas litteris mandaverunt, iisdem fere verbis posteris prodiderunt. Hucusque Eusebius. Quomodo autem Hadrianus Traiani successor eosdem acerbissima clade affecerit, dicemus suo loco inferius.

VII. Judæi ubique male habitati.

pag. 341. Olympiade CCXXIII. anno secundo habetur: Traianus πᾶσαν τὴν Ἀρμενίαν χεῖρα εἶλε, id est, Traianus omnem Armenorum regionem cepit. Annus secundus præfata Olympiadis mense Julio superioris anni incipitur, & usque ad mensem Julium currentis anni in cursu est, ideoque Armeniæ expugnatio recte a nobis superius collocata.

JESU CHRISTI
ANNUS
118.

EVARISTI PAP.
ANNUS
7.

TRAIANI IMP.
ANNUS
19.

I. **C**entesimo decimo octavo Christi anno, Æliano & Vetere, vel secundum Casiodorum, Hadriano secundum & Rustico Coss. cum Traianus Imp. nullum unquam persequendi Christianos finem faceret; quid demum addiderit cum rediit Antiochiam, Nicephorus (a) rem prodigiosam narrat his verbis: *Multos Christianorum interimmit, in quibus & quinque virgines fidem palam profitentes comburit; & ossibus earum ad summum combustis, cineribusque æri commixtis, ænea quædam, & alia vasa fieri curat; eaque publico lavacro, quod ipse magnificentissime construxerat, dicat. Verum enimvero quicumque eò lavatum ingrediebantur, quamprimum calidas attigissent aquas, caligine simul & vertigine correpti, cum impetu inde procurrebant & concidebant. Causa autem ejus mali cognita, Traianus, ut alia ex ære puro vasa balneo pararentur, mandat; priora autem illa in fornacibus conflata, in quinque transformat statuas, easque virginum combustarum forma, & habitu pro balneo collocat.* Hucusque Nicephorus; qui cum dicat hæc accidisse, cum post debellatos Persas Traianus rediit Antiochiam; & ex his quæ scribit Dio, ipsum nonnisi ultimo Imperii tempore in diversas Orientis provincias ad Oceanum peragrassæ, & in Syriam rediisse, constet; hæc his temporibus facta esse, dicere opus est, nam, etsi (ut

(a) Niceph. lib. 3. cap. 23. Quinque virgines martyres.

vidimus) jam antea Antiochiam venerat; tamen tunc temporis nondum attigisse populum trans Euphratem positum, aperte Dio testatur. Quamobrem, quod tradit Suidas a Traiano promulgatum esse edictum de persecutionis cessatione; ultimo ejus Imperii tempore contigisse oportuit: sed quibus tandem permotus Traianus sero sapiens hæc pro Christianis decreverit, idem Suidas (b) docet his verbis: *Tiberianus, qui primæ Palæstinorum genti præerat, ad Traianum retulit, se non parem esse Christianis occidendis, qui ultro supplicia appetere. Unde Traianus omnibus Præfectis suis mandavit, ne supplicia eos afficerent.* Hæc ipse.

(b) Suid. in hist. verb. Traian. Imp.

Iisdem temporibus ultimis Traiani Imperatoris error ille irrepsit in nonnullos Fideles, auctore Papiæ Episcopo Hierapolitano, de millenario; qui tamen non eo usque progressus est, ut transfret in hæresim, nisi postquam in Apollinare, qui eum pertinacius propugnabat, a Damaso Papa (ut suo loco dicemus) damnatus est. Papias quidem magnæ in Ecclesia auctoritatis Episcopus, Joannis auditor, quod esset in (c) Apocalypsi, regnatorum Fideles cum Christo mille annis, ex perperam facta verborum illorum interpretatione, de regno terreno putavit intelligendum: quem ob magnam hominis æstimationem complures magni nominis viri sunt secuti, ut inter alios Irenæus, Ju-

II. Error de millenario.

(c) Apoc. 20.

SÆC. II.
Anno Urbis 869.
Olymp. 223. an. 4.
An. Ch. 116.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5609.

☉ 13. FE. ☽ 3. P. 20. April. Indiæ. 14.

JESU CHRISTI 116. secund. Baronium 118.

SIXTI PAPÆ 1.

TRAIANI IMP. 19.

I. Consules.

II. Tiberiani Epistolæ parum sincera.

[1] **A**D. num. I. Coss. L. Ælius Lamia, & Ælianus Vester, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari. Imperii Proconsularis Vicenalia.

Quod ait Suidas a Baronio citatus, a Traiano promulgatum esse edictum de persecutionis cessatione; ea videlicet occasione, quod Tiberianus, qui primæ Palæstinorum genti præerat, ad ipsum retulisset, se non parem esse Christianis occidendis, fabulosum videtur: quia, ut notat Dodvvelus in Dissert. XI. Cyprianica de Paucitate Martyrum, divisio Palæstinæ in primam & secundam, neque hoc, neque insequenti seculo cognita. Refert Tiberiani Epistolam Usserius in

Appendice Ignatiana, sed ea ad exemplum Plinianæ videtur efficta. Plura de hujus Epistolæ suppositione apud Dodvvelum laudatum.

Ad num. II. & seqq. Quæ ab Isaaco Casaubono contra S. Papiam Episcopum Hierapolitanum, exercitatur. 16. ad Annales Baronii num. XVI. congeruntur, tanquam exaggeratæ calumniæ & mendacia rejiciuntur & perstringuntur a Petro Halloix in Notis ad Vitam S. Papiæ. Fatendum tamen illud non male a Casaubono scriptum, Papiam scilicet mediocri admodum ingenio præditum fuisse; cum Eusebius lib. 3. cap. ultimo diserte tradat, id ex illius scriptis conicere licere. Nec est quod respondeat Halloixius, ea Eusebii verba benigna interpretatione mollienda esse, cum ipsemet Eusebius antea cap. 36. ejusdem libri dixerit: *Papias quoque Hierapolitanus Episcopus eadem atate celebris fuit, vir imprimis disertus & eruditus, ac Scripturarum peritus.* Nam, ut observavit Valesius in Notis Eusebianis, totum hoc elogium Papiæ, *παιῖας ἀνὴρ τὰ πάντα ἐπιμάριον λογιώτατος ἢ τῆς γραφῆς εἰδημων*, deest in tribus codicibus Mss. Mazarino nempe, Mediceo, & Fuketiano. Sed nec Rufinus hæc verba in suis exemplaribus legerat, cum tan-

III. An S. Papias magno ingenio præditus fuerit. Baron. num. 111. & seqq.

[1] **C**oss. L. Ælius Lamia, & Ælianus Vester. Phlegon apud Norisium in epistola consulari pag. 76. Fasti Idatiani: Æliano & Vetere. Ex uno consule duos faciunt, & Lamia silentio prætermittitur. Prosperi Chronicon: Æmiliano, & Vetere. Et hic corrupte, ut vides. Ceterum Æliani prænomen adhuc latet.

CHRISTI
118.EVARISTI PAP.
7.TRAIANI IMP.
19.

Justinus martyr, & alii, de quibus singulis suo loco dicturi sumus. Sed quid de Papia Eusebius (a) habeat, referamus: Polycarpi, inquit, ætate, Papias Ecclesiæ quæ est Hierapoli, Episcopus magna fama & celebritate fuit, vir plane cum omnium aliarum artium scientia disertissimus, tum cognitionis sacrarum litterarum non ignarus; & inferius (b): Papiæ item libros quinque esse aiunt, qui Expositio sermonum Domini inscribuntur: quorum, tamquam ab eo solo scriptorum, Irenæus sic mentionem facit: Ista Papias Joannis auditor, Polycarpi familiaris, vir antiquus, in quarto libro operis sui testata reliquit. Sunt enim quinque ab eo libri confecti. Hæc Irenæus.

III.

Idem ipse Papias in exordio sui operis declarat, se minime quidem sanctorum Apostolorum vel auditorem fuisse, vel eisdem oculis suis conspexisse: sed ea quæ ad fidem pertinent, ab illis qui iisdem noti, & familiares erant, se accepisse, docet his verbis: Non gravabor tua causa, illa, quæ a presbyteris commode perdiscebam, & accurate mandabam memoriæ, cum explicationibus eorumdem contexere, quo veritatem ab illis traditam pro viribus corroborare queam. Non enim (ut vulgus hominum solet) iis qui multa dicunt, sed qui vera docent, oblector: neque enim ex illis qui aliena & nova mandata commemorant, sed ex his qui recordatione renovant ea quæ sunt a Domino per fidem tradita, & ab ipsa veritate perfecta, voluptatem capio. Si quis presbyter mihi forte occurrebat, qui cum Apostolis versatus fuisset, dicta Apostolorum ab eo

diligenter sciscitabar; nempe quid Andreas dixisset, quidve Petrus, quid Philippus, quid Thomas, quid Jacobus, quid Joannes, quid Matthæus, aut quis alius discipulus Domini, quæ denique Aristion, & Joannes presbyter, qui in numero discipulorum Domini habebantur, locuti fuissent. Neque enim ea quæ ex libris petebantur, tantum mihi subsidii allatura existimavi, quantum ea quæ acceperam ex hominum voce & sermone, qui adhuc in vita manebant. Hæc Eusebius ex Papia, quibus sacrarum traditionum excellentia mirifice commendatur; dum illum pluris fecisse constet, quæ ex aliorum Apostolicorum virorum traditione, quam quæ ex scriptis ipsorum accepisset: sed subdit:

Quinetiam Papias, quem modo posuimus, Apostolorum dicta ab his qui cum illis versati essent, fatetur se excepisse: Aristionis & Joannis presbyteri se fuisse auditorem: nam sæpenumero illorum memoriam usurpat nominatim, & traditiones illorum in sua scripta illigat. Atque ista a nobis non incommode ad legentium utilitatem explanata sint. Neque sane erit ab instituto alienum, si Papiæ testimoniis quæ supra inculcavimus, alia quoque ejus verba, quibus mirabilia quædam tanquam ex traditione ad ipsum delata commemorat, adjungamus. Philippum Apostolum cum filiabus Hierapoli commoratum, superiore nostro sermone monstravimus: verum quemadmodum Papias, qui temporibus iisdem vixit, historiam permiram a Philippo filiabus se excepisse asserat, in præsentia exponendum videtur. Mortuum enim suo tempore narrat excitatum. Aliud etiam

IV.
Rursum
ex Scriptis
Papiæ.

tantum in sua versione dicat: Florebat & Papias similiter apud Hierapolim Sacerdotium gerens. Quare non dubitat Valesius, quin ea verba ab imperito quodam Scholiaste adjecta sint, præter Eusebii mentem atque sententiam. Quomodo enim fieri potest, ut Eusebius Papiam appellet virum doctissimum, & Scripturarum peritissimum; cum ipsemet in fine libri tertii affirmet. Papiam fuisse mediocri ingenio præditum, planeque rudem ac simplicem. Quæ Eusebii emendatio eo magis facienda, quod ibidem Casauboni non meminit.

IV.

Quærit Halloixius laudatus, cur nec in veteri Romano Martyrologio, nec in Græcorum Menæo, aut Menologio, ulla fiat S. Papiæ mentio, respondetque, existimare se nomen ejus primis temporibus inscriptum fuisse sacris Tabulis, sed postmodum ob unam aut alteram ejus opinionem, olim quidem satis communem, sed minus postea probatam ab Ecclesia & receptam, erasum esse. Nec potest, inquit, esse dubium, quin Martyrologia sæpe variata fuerint; cum illud quod recenter a Gregorio XIII. fuerat approbatum, & literis ejus Apostolicis communitum, postea per occasionem Notationum Baronii (qui suggererat nonnullos se in eo errores reperisse) fuerit aliqua ex parte commutatum, non variatis modo quibusdam, sed nonnullis etiam adjectis atque detractis, ut patebit utram-

que editionem, antiquam ac novam, conferenti, Gregorianam scilicet & Sixtinam; quamquam hæc posterior non appelletur Sixtina, quamvis sub Sixto V. facta. Visum est enim, quod haud adeo magna esset facta mutatio, relinquere bullam & nomen Gregorii XIII. Jani autem usus sere obtinuit, ut postrema illa editio sub Sixto V. facta & Notationibus Baronii illustrata, vocetur Martyrologium Baronii. Et sane egregie in eo & fructuose ad gloriam Dei, & Ecclesiæ utilitatem laboravit. Verum non est unius hominis videre omnia, nedum examinare. Unus in uno clarius videt, alter in altero, alius in alio. Sic in dies lux crescit & eruditio, & multorum splendoribus redditur Ecclesia illustrior: sic & bona melioribus, dum multi intendunt oculos, permutantur. Ita doctus Halloixius.

Porro S. Papias in variis Martyrologiis ab Henschenio die XXII. Februarii, quo ejus vitam illustrat, citatis, dicitur auditor S. Joannis Apostoli, quod etiam scribunt Hieronymus lib. de Script. Ecclesiast. & in Epistola XIX. ad Theodoram, Irenæus lib. 5. adversus hæreses cap. 33. Andreas Cæsariensis, Anastasius Sinaita, Oeconomus, & S. Maximus Martyr. Baronius tamen contendit, Papiam non Joannis Apostoli, sed Joannis Senioris discipulum fuisse. Eusebius enim lib. 3. cap. 39. dicit fuisse, qui duos

V.
S. Papias
auditor
Joannis A-
postoli.a) Euseb.
ib. 3. cap.
30.
De Papiæ
Episcopo
Hierapo-
itano.
b) Euseb.
ib. 3. cap.
30.IV.
Papia
nomen an
Martyrolo-
gis in-
scriptum.

tiam, quod non minus habet admirationis, Justo cognomento Barsabæ contigisse: ut mirum ubi venenum mortiferum ebiberat, cum, propter gratiam ipsi a Domino tributam, molestiæ nihil aut incommodi perulisse. Et paulo inferius:

V.
Delectus
in tradi-
tionibus
habendus.

Alia præterea idem auctor quasi traditione non scripta ad se pervenisse commemorat, quæ peregrinas quasdam Salvatoris parabolas, & novas ejus doctrinas, aliaque nonnulla commentitiis fabulis referta continent, in quibus asserit, regnum Christi, post universæ carnis a mortuis resurrectionem, mille annos humano & corporeo more in terra hac continuatum & stabilitum fore: quæ quidem dogmata credo eum propterea excepisse: quod Apostolicas interpretationes, quæ ab illis essent arcanis figuris & parabolis subobscuris expositæ, male intellexisset: nam homo erat (sicut ex ejus scriptis facile licet conjecturam capere) ingenii pertenuis. Ceterum plerisque Ecclesiasticis viris, qui hominis antiquitatem pro suarum partium defensione citabant, persimilis erroris auctor extitit, ut Irenæo, & si quisquam alius eadem cum illo sentire videbatur. Hæc de eo Eusebius: ex quibus facile intelligas, in traditionibus habendum esse delectum; ut non mox, ut quis se aliquid ex majorum traditione accepisse, tradit (ut de Papiæ accidit) fidem illi omnes adhibeant, sed illam esse traditionem tenendam & amplectendam, quæ ab Ecclesia Catholica sibi auctoritatem vendicat.

VI.

Quod vero dicat Eusebius, eam de

duos eodem nomine appellatos, in Asia vixisse scripserint, & utrumque hæcenus Joannem nominari. Sed posito utroque Joanne, Apostolo scilicet, & presbytero, Baronius ex verbis Papiæ apud Eusebium citatum, non recte infert, Papiam non vidisse Apostolos, aut non fuisse S. Joannis Apostoli discipulum. Esto enim, inquit Henschenius, S. Papias alicubi scripserit, se Joannis Presbyteri aut Senioris auditorem fuisse, in verbis non demonstrat se neutiquam S. Joannis Apostoli auditorem aut adspectorem non fuisse, quod tamen ex Proœmio librorum Papiæ ab Eusebio recitato male infertur. Quæ de re plura Halloixius & Henschenius citati.

VI.
Gesta hoc
anno a
Traiano
in Orien-
te.

Xiphilinus ex Dione, narrato terræ motu Antiocheno, ait: Incunte vere, Traianus in hostilem terram ingreditur. Cumque ea regio, quæ ad Tigridis fluvium spectabat, materiam ad edificandas naves non ferret, ea navigia, quæ in sylvis apud Nisibin fecerat, plaustris in flumen convecti jussit. Addit, barbaris fugientibus, Romanos flumen transiisse, Adiabemque omnem in suam potestatem redegit: postea Babylonem usque venisse, Tigridemque trajecto, Ctesiphontem ingressum. Quæ urbe capta, Imperator appellatus est, confirmato Parthici cognomine, inquit Xiphilinus. Traianus huc usque Imperator VIII. appellatus fuerat, ut liquet ex Nummis. Ctesiphontem itaque capta Imperator X-

mille annis opinionem Papiam ex traditione non scripta accepisse: sic (quod etiam Eusebius ipse innuit) accipiendam, putamus, quod ex perperam facta ab aliis Joannis Apocalypsis interpretatione, in eam ipse inductus fuerit opinionem. Alia præterea de eodem auctore narrat Eusebius, nempe de Marci in Evangelio conscribendo consilio, deque Matthæi item Evangelio, de prima Joannis, ac Petri similiter priori epistola, necnon de Evangelio secundum Hebræos, quorum omnium a nobis superius mentio facta est. Quod igitur Papiæ opera penitus deperierint, haud otiosum fuisse putavimus, pauca illa, quæ ab Eusebio sunt recitata, fragmenta hic intexuisse. Ceterum ipsum sanctitate spectatum vitæ finem clausisse, certissimum est: nam Dei Ecclesia ejus natalis diem anniversaria celebrare jugiter consuevit: irrepsit tamen error (a), ut qui dicendus est Joannis senioris auditor, dicatur Joannis Apostoli: quod, quæ nuper sunt dicta, facile manifestant.

Papias inter sanctos relatus.

(a) Martyrolog. Rom. 22. Febr.

Sub ejusdem Traiani imperio passus est in Galliis Crescens, de quo plura superius; ejus quoque natalis dies anniversaria memoria (b) celebratur. Immo & qui ei successit in sede Viennensi Zacharias, sub eodem Traiano martyrium consummasse traditur (c): Sed in Apulia Maurus Episcopus cum sociis sub eodem Traiano martyrio defunctus (d) est, quorum omnium & aliorum memoria in Ecclesia viget.

VII.

(b) Martyrolog. Rom. 27. Junii.

(c) Martyrolog. Rom. 26. Maii.

(d) Idem 27. Julii.

Annus

nuncupatus est. Onuphrius in Fastis producit Traiani Nummum, in quo legitur: IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO, OPT. AUG. GERM. DAC. PARTH. P. M. TR. P. XX. COS. VI. IMP. X. P. P. Tribunitiam Potestatem XX. quinto Kal. Novembris currentis anni Traianus suscepit, sed jam antea Imperator X. appellatus fuerat, dum Tribunitiam Potestatem XIX. adhuc gerebat, licet nulli Nummi supersint, quibus id probare possimus. Nam cum Xiphilinus insinuet Ctesiphontem ante initium hiemis expugnatam, illud asserendi locum præbet. Ait enim, Traianum postea Messanam insulam Tigridis cepisse, atque iis in locis propter vim hiemis, & rapidum Tigridem, astumque maris in magnum periculum venisse. Ubi de præsentis anni hieme sine dubio sermo est. Sed dum navigat versus Oceanum, atque inde revebitur, ea qua ceperat, omnia maximo tumultu defecerunt, &c. inquit Xiphilinus. Quare Traianus Ctesiphontem redire coactus est. Baronius eam rebellionem anno CXIII. quem ipse CXV. vocat, refert. Sed ex dictis constat, eam sub currentis anni finem, aut insequentis initium contigisse. Eo etiam tempore Judæi rebellant. Quæ de re legenda, quæ anno CXIV. diximus.

Alexandri Papæ martyrium hoc anno contingit, ut infra explicabimus. Alexandrum Sixtus excepit.

VII.
Alexandri
Papæ ob-
itus.

JESU CHRISTI
ANNUS
119.

EVARISTI PAP.
ANNUS
8.

TRAIANI IMP.
ANNUS
20.

Annus Domini centesimusdecimusnonus
Consules habuit Nigrum & Apronia-
num: alios Cassiodorus ponit, nempe Ca-
tilium & Fulvum. Hadrianus vero non
Consul factus hoc anno, sed in sequen-
tem est designatus secundo Consul. Sic
enim intelligendum quod de hoc anno lo-
quens Spartianus ait in Hadriano, ip-
sum favore Plotinae secundo Consulem es-
Ann. Eccl. Tom. II.

se factum. De anno quidem sequenti lo-
qui Spartianum, ex eo patet, quod Ha-
drianus, quo tempore mortuo Traiano
successit, idest Augusto mense hujus anni,
Consul secundo designatus tantum erat. Id enim docet antiqua veterum nummo-
rum inscriptio, quae sic habet (a).

IMP. CAES. DIVI TRA. F. DIVI
NERVAE N. TRAIANO HADRIANO
L AUG.

(a) *Heb. Golt. in. Tbcsauro. Traiani aetas & obitus.*

SÆ C. II.
Anno Ur-
bis 870.
Olymp.
124. an. r.
An. Ch.
117.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5610.

☉ 14. D. ☽ 4. P. 4. April. Indict. 15.

JESU CHRISTI 117. *secundum Baronium* 119.

SIXTI PAPÆ 2.

HADRIANI IMP. 1.

I.
Consules.

[1] **A**D num. I. & seq. *Quinctius Niger*,
& *C. Vipstianus Apronianus*, ut ostendit
Card. Norisius in Epistola Consulari.

II.
Vicennalia
Traiani.

Imperii Augustei Traiani Vicennalia in hunc
annum incidunt. Ad ea referendus Nummus,
qui apud Stradam pag. 57. extat: IMP. CAES.
NERVA TRAIAN. AUG. GERM. DAC. PARTH.
PONT. MAX. TR. POT. COS. VI. P. P. In po-
stica: S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Præter-
quam quod cernuntur Forum Traiani cum Bi-
bliotheca, Basilica Ulpia, & Circo: in medio
Columna Cochlidis. Nam cum eo in Nummo
Traianus *Parthicus* appelletur, horum operum
publicorum memoria post annum Christi CXV.
& quidem in Vicennialibus, ut mos ferebat,
renovata.

III.
Gesta a
Traiano
ante mor-
tem.

Traianus, ut *Ctesiphontem* venit, *Parthis* Re-
gem *Parthamaspatem* designat, eique diadema
imponit. Inde profectus in *Arabiam*, adoritur *A-*
garenos, qui & ipsi defecerant, inquit Xiphilinus,
qui subdit, Traianum eam urbem expugnare
non potuisse, dumque inde proficiscitur, nec
multo tempore post in morbum incidisse, quo in-
gravescente in *Syriam* venisse, ibique Hadriano
cum exercitu relicto, iter in *Italiam* cepisse:
tandem perlatum *Selinuntem* urbem *Cilicia* mor-
tem illico obiisse. Antequam extingueretur,
Armeniam, *Assyriam*, & *Mesopotamiam* Provin-
cias fecit, inquit Cassiodorus sub hujus anni
Consulibus, quod hoc anno gestum Traiani Vi-
cennalia etiam indicant. Eum *Selinuntis*, non
vero apud *Seleuciam Isauria*, ut habent Eu-

tropius & Cassiodorus, mortuum ostendit Num-
mus a *Mediobarbo* pag. 163. recitatus.

IMP. CAES. NERVÆ TRAIANO OPTIMO AUG.
GER. DAC. PARTH. TR. P. COS. VI. P. P. S.
P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI SELINUNTEM. In
peristylio portæ latæ ædificii sphaerici. Qui
Nummus ante Traiani apotheosim, ad indican-
dum locum, in quo mortalitatem explevit,
cusus. Præterquam quod *Onuphrius* in *Fastis*
pag. 221. refert Inscriptionem, in qua dicitur
M. Ulpium Libertum Traiani abscessisse, SEL-
NUNTE. PRID. IDUS. AUGUS. NIGRO. ET. A-
PRONIANO. COS. Duos itaque ante dies Traia-
nus in eadem urbe e vivis excefferat.

Defuncto Traiano sine liberis, Hadrianus quod
non procul abesset, quodque magnas copias habe-
ret, favore Plotinae Augustæ Imperator desi-
gnatus est. Nam mors Traiani per aliquot dies
in occulto fuit, ut adoptio procederet, quemad-
modum scribit *Dio* lib. 69. qui addit, Hadria-
num, quo die Imperator designatus est, *Antio-*
chiæ Syriae, cui præerat, fuisse. Quinto Idu-
um Augusti die Legatus *Syriae* literas adoptionis
accepit, inquit *Spartianus* in *Hadriano*. Quo
pacto, adoptio die nona Augusti facta. Paulo
ante scripserat *Spartianus*: In adoptionis sponsio-
nem venit *Palma* & *Celso* inimicis semper suis
&c. Secundo Cos. favore Plotinae factus, totan-
præsumptionem adoptionis emeruit. Quæ verba
egregie in *Notis* a *Casaubono* explicata: Pro
incerta, inquit, spe, quam dudum conceptam hac-
tenus foverat, *πληροποσία* est consecutus ac spes
certam. Præsumptio, *πρόσπωση* tota præsumptio, ple-
na & perfecta cognitio futuri. Primo Hadrianus
de Imperio cogitavit ex suggestione patris magni,
& *Masi* cujusdam Mathematici; sed id votum erat
potius, quam spes. Deinde autem donatus a Tra-
iano adamante gemma ad spem successionis est
evehctus. In ea spe postea confirmavit eum *Sura*,
a quo comperit adoptandum se a Traiano. Ita
que ausus est aliquanto post in adoptionis spon-
sionem venire cum *Palma* & *Celso*. Tandem
vero secundum Consul designatus, totam præsum-
ptio-

IV.
Adoptio &
Consula-
tus Ha-
driani.
Baron. n.
11.

[1] **C**os. *Quinctius Niger*, & *C. Vipstianus Apronianus*. *Gru* terus pag. DLXXVIII. 1. ABCESSIT. SEL-
NUNTE. PRI. IDUS. AUGS. NIGRO. ET. APRONIANO. COS. Pag. MVIII. 7. VI. ID. FEBR.
APRONIANO. ET. NIGRO. COS. Pag. MIX. 2. VI. ID. FEB. APRONIANO. ET NIGRO COS. *Figlina*
apud *Boldettum* pag. 529. NIGRO. ET APRONIANO. COS. Vide *Norisium* in epistola consulari pag. 77.

Nigri & *Aproniani* prænomena, ac item *Vipstani* nomen adhuc erui ex vetustis monumentis non
potuere; quare ex arbitrio ab *Onuphrio*, & a *Pagio* posita fuisse judico. Hoc anno *Hadrianus* in
annum insequentem consul ordinarius designatus est, ut produnt notæ apud *Spartianum* in vita cap.
IV. ad ea verba: Secundo consul favore Plotinae factus est; nam hoc anno, Traiano mortuo ad III.
Idus Augusti, Hadrianus imperium iniiit *Antiochiæ* die XI. Augusti, qua de re *Norisius* in *Epochis*
Dissert. I. cap. II. & *Philippus* a *Turre* in *Dissert. Apologetica* de nummo *Anniæ Faustinae* cap. III.
pag. 34. Hinc nummi *Hadriani* apud *Mediobarbum* pag. 167 cum TR. POT. COS. DES. II. ex quibus
patet *Hadrianum* hoc anno in annum proximum COS. II. fuisse designatum.

AUG. P. M. TR. P. COS. DES. II. His ergo dictis anni hujus Consulibus, Hadrianus Consul designatus, & statim adoptatus Imperium post Traiani obitum hereditate suscepit: cum Traianus Augustus Romam reversurus, apud Selinuntem Ciliciæ civitatem, quæ postea cognominata est Traianopolis, sive morbo, sive veneno (quod etiam ferebatur) extinctus est, cum imperasset annos undevi-

ginti, menses sex, & dies quindecim: Hæc Dio (a); anno vero suæ ætatis sexagesimoprimo, & mensibus & diebus modo enumeratis: nam (ut idem testatur auctor) annum erat agens quadragesimumsecundum, cum imperare cœpit. Sed Aurelius Victor annos tribuit ejus ætati sexagintaquatuor: exusti autem corporis cineres Romam esse perlatos, & sub ejus columna positos, & imaginem ejus super-

tionem adoptionis emeruit. Hæc ita Spartianus, sane quam hæc in re diligentissimus, inquit Casaubonus, cui Salmasius suffragatur. Consulatus itaque, ex illorum temporum usu, omen Imperii erat. Unde Imperatores antequam Cæsares aut alios Augustos renuntiarent, prius eos Consules, ac postea Cæsares aut Imperatores designabant. Hadrianus Ælium Verum licet jam Consulem, non prius Cæsarem creavit, quam eum iterum Consulem designasset, ut docet Spartianus in Ælio cap. 3, *Mox Consul creatus; & quia erat deputatus Imperio, iterum Consul designatus est.* Capitolinus in Marco cap. 6. de Marco Aurelio jam ab Antonino Pio adoptato loquens ait: *Adhuc Quæstorem & consulem secum Pius Marcum designavit, & Cæsaris appellatione donavit.* Themistius in Orat. 16. de pace & Consulatu Saturnini anno Christi CCCLXXXIII. recitata, Theodosium Magnum, laudat, quod Saturninum in eum annum suis Quinquennialibus destinatum Consulem designasset, aitque; *Cum in potestate esset tua, si nondum tibi tempestivum illum honorem (nempe Consulatum) judicares, unicum tuum designare filium, hunc, inquam, cum pro te renuntiare liceret, (quod & antiquis & recentioribus Imperatoribus solemne fuit, ut illud tanquam futuri Principatus initium liberis suis ante purpuram traderent) cum hac facere tibi omnia liceret, noluisse tamen, &c.* Ubi vides Consulatum tanquam futuri Principatus initium reputatum, & ante purpuram Imperatorum filiis destinatum. Obiter etiam observabis, quod in Dissertatione Hypatica, antequam nova Themistii Operum editio, cui ea Oratio addita, publicata fuisset, jam insinuaveram, si Imperatores annis Quinquennialibus & id genus festis addictis Consulatum non capesserent, illum in parentes aut illustriores personas de more transfuisse; hisque Themistii verbis responsiones omnes præcludi quibusdam censoribus, qui Consulatum Cæsareorum regulas fictitias esse, persuadere conati sunt. Sed ad Hadrianum redeo, qui jure merito certam spem de Imperio consequendo habuit, ubi se iterum Consulem designatum accepit.

V.
Deputati
Imperio de
more Con-
sules des-
gnaban-
tur.

Dodvvellus in Appendice ad Dissert. Cypriaticas num. XLV. de Ælii adoptione ejusque secundo Consulatu loquens, dicit, in secundo Consulatu præcipuum fuisse, pro receptis Imperii moribus, omen Imperii, præsertim in nova Nervæ familia, quod Traiani, Hadriani, Ælii & Antonini exemplo ostendi existimat. At, ut ex Themistii Oratione mox laudata quam V. C. non viderat, discimus omen & initium Imperii in Consulatu, ad quem inaugurandus designabatur; non vero in iterato Consulatu situm erat; nec aliquid ad eam rem prior Consulatus conferebat, ut videre est in Marco Aurelio, qui numquam Consulatum gesserat, quando Consul & Cæsar designatus est.

Hæc observatio, prima Consulatum Cæsareorum regula mirum in modum illustrata. Addit Dodvvellus, hanc Hadriani adoptionem anno præcedenti factam, ac tunc illum Tribunitia Potestate donatum; quod tamen silentio involutum, & nonnisi post Traiani mortem publicatum. At Traianum non prius Hadrianum adoptasse, si tamen adoptavit, quam in morbum incideret, & hoc tantum anno morbo tentatum ex Historiæ Augustæ Scriptoribus certo deducitur. Vide quæ anno CXIX. de secundo Hadriani Consulatu ordinario scribo.

Obiit Traianus die decima Augusti, postquam imperasset annos XIX. menses VI. & dies XV. ut habet Xiphilinus ex Dione, qui diem emortualem numerat. Major de Natali Traiani genuino, & annis, quibus vixit, difficultas. Illum tamen Plinius in Panegyrico cap. 52. indicat, significatque, die decima octava Septembris Domitianum occisum, Nervam electum, ac Traianum in lucem editum: *Diem illum, inquit triplici gaudio latum, qui Principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit.* In Kalendrio a Petro Lambecio edito, ad XIV. Kal. Augusti legitur: N. TRAIANT. id est, *Natale Traiani.* ubi mendose littera T. loco I. in ultimam syllabam irrepit. Cumque Xiphilinus tradat, Traianum vixisse annos sexaginta, menses decem, dies viginti quatuor, ultimum terminum, diem nempe emortualem includit, demonstratque, eum die XVIII. mensis Septembris anni Christi quinquagesimi sexti in lucem prodixisse, errasseque Eutropium ac Victorem in Epitome a Baronio laudatos, ipsumque etiam Baronium, quos fugiebat, Traiani Natale in diem XVIII. Septembris incidisse, sine quo definiri non potest, quot annos, menses, ac dies in vivis fuerit.

Hadrianus Traiano currenti anno successit. Vetus Valens Astrologus Antiochenus in *τολογικῶν μεθεβλιακῶν* libris comparat annum primum Hadriani cum anno centesimo quadragesimo octavo Augustorum. Quare Augustorum annos incipit ab anno Periodi Græco-Romanæ 5463. licet Ægyptii eandem Eram, seu annos Imperii Augustei, ut Ptolomeus loquitur, ab anno ejusdem Periodi 5464. exordiantur. Unde annus centesimus quadragesimus octavus Actiacus seu Augustorum, ab anno ejusdem Periodi 5610. hoc anno incepto inchoatur, liquetque, initium Imperii Hadriani ad præsentem annum certo pertinere, ac Scaligerum in Animadversionibus Eusebianis, Calvinium in Opere Chronologico, & Usserium in Annalibus Veteris & Novi Testamenti hallucinatos, quando scripsere Vettium adhibere Eram Actiacam Ægyptiorum. In eadem remora hæsit Scaliger lib. 5. de Emendat. Temp. dum de Encæniis urbis Constantinopoleos loquitur. Affert enim locum Suidæ, verbo *Constantinopolis*, ubi dicitur a Monarchia Augusti Cæsaris, id est, a pugna Actiaca ad

(a) Dio in
Traiano.

VI.
Obitus
Traiani.

Baron. n.
1.

VII.
Initium
Imperii
Hadriani.

Baron. n.
11.

CHRISTI
119.EVARISTI PAP.
8.TRAIANI IMP.
20.

perpositam tradit. Sed ossa translata fuisse, Dio testatur. Dissentit ab his, quod ad annos ætatis ejus pertinet, Eutropius (a), illi tribuens vitæ annos sexaginta. duos, menses novem, & dies quatuor: qui hæc addit: *Inter divos relatus est: solus omnium intra Urbem sepultus: ossa collata in urnam auream, in foro quod ædificavit, sub columna sita sunt, cujus altitudo centum quadraginta pedes habet. Hujus tantum memoriæ delatum est, ut Ann. Eccl. Tom. II.*

(a) Eutrop.
lib. 8.

dedicationem Constantinopolis intercedere annos CCCLX. Quod verum est, si eos ab anno Periodi Græco-Romanæ 5463. incipias: falsum vero, si cum Scaligero & Petavio lib. II. de Doct. Temp. cap. 42. a sequenti auspiceris. Quæ obiter dicta sunt.

VIII. *Sententia Loydii de titulo Imp. absque victoria.*
Hadrianus in Nummis hoc anno, sequenti- que, quo Consul II. processit, (suffectum enim Consulatum, antequam imperaret, gesserat) percussis, Imperatoris titulo ob victorias dari solito non insignitur, ut videre est apud Mediorbarbum in Numismatis Imperatorum, ubi ei hoc nomen tantum tribuitur, cum Consulatum tertium gerit; in hoc scilicet Nummo^o ab illo pag. 173. recitato: HADRIANUS AUGUSTUS P.P. In postica: IMP. P. M. TR. POT. COS. III. Verum ipso Imperii initio cum nomine illo cohonestatum fuisse, existimandum. Gulielmus enim Loydii Vir eruditissimus in literis ad me ex Anglia scriptis arcanum me docuit, quod hic prætermittere non debeo, quia illud nemini observatum vidi: *Titulum IMP. inquit, victorias denotantem Nerva una cum Imperio primum accepit. Hoc fecisse omnes Imperatores Romanos non dubito. Nerva autem nullam victoriam legimus obtigisse ante illam Traiani Germanicam. Hujus victoria causa IMP. II. Nervam appellatum fuisse ostendit ei conjuncta TR. P. II. in Inscriptione Gruteriana CLXXXIX. 13. ubi Nerva Casar TR. P. II. IMP. II. dicitur. Nam ingressus est annum secundum Tribunitia Potestatis die XVIII. Septembris anni Christi XCVII. Intra proximum mensem Traiano obtigit illa victoria, ob quam Nerva lauream Jovi Capitolino dicitur. Hinc Nervam constat IMP. II. audivisse. Hanc lauream cum a Traiano acceperat, huic vicissim Imperii consortium reddidit; & omnia qua Titus a patre acceperat, voluit a Traiano usurpari, ideoque & titulum IMP. victorias denotantem, quem Titus patre vivo quatuordecies multiplicaverat. Ex qua egregia observatione liquet, Hadrianum ipso Imperii initio titulum illum obtinuisse, licet in Nummis tunc cufis non legatur, quia nempe in Nummis omnes Imperatorum tituli aliquando leguntur, aliquando vero ex iis aliqui præmittuntur, ita ut usus hac in re diversus fuerit.*

IX. *Sententia Card. Norisii de titulo Imp.*
De nova hac Loydii observatione lætus dubia alia proposui Cardinali Norisio qui respondit, se in Notis ad Fastos suos alias publicandos de Imperatoris titulo ista inseruisse, quæ cum Loydii observationi magnam lucem afferant, hic describenda duxi, eoque magis, quod Card. Norisius aliqua in medium adducat, quæ fundamentis a me jactis adversantur, ideoque & a me examinari debeant: *Julius Casar, inquit Card. Norisius, omnium primus prænomen Imperatoris ab adulante Senatu tulit, ex Suetonio cap. 49. ac Dione lib. 43. qui cum titulum post*

usque ad nostram ætatem non aliud in Senatu Principibus acclametur, nisi, Felicior Augusto, Melior Traiano. Hæc Eutropius: sed de moribus satis superius.

Porro quod de Traiani probitate a nonnullis recentioribus illud recitetur exemplum, quod proficiscens ad bellum, e quo desilierit, ut viduæ causam de occiso filio conquerentis cognosceret: addantque alii, eidem filium suum oppignerasse, & usque ad reditum reliquisse obidem:

II.
Hadrianus Imperator.

L. 2.

dem:

victos Pompeii liberos eidem delatum scribit. Hinc, cum antea diceretur C. Julius Casar IMP. postea vocatus est IMP. C. Julius Casar. Sub Augustis postea, cum ab his nomen Casaris ac Imperium Proconsulare alteri dabatur, is ab Imperio Proconsulari non dicebatur IMP. sed Proconsul. Domitianus, qui, uti putas, habuit Imperium Proconsulare, nusquam in Nummis ante Imperium dicitur IMP. Marcus Aurelius a Pio habuit Imperium Proconsulare, ex Capitolino cap. 6. nec usquam in Nummis ante Imperium Augusteum, IMP. vocatur. Cum Augusti ceteros inter titulos in saxis vocentur PROCOS: undenam tales dicebantur; nisi ab Imperio Proconsulari? Itaque ex Imperio illo non IMPERATORES, sed PROCONSULES, nuncupabantur. Num Vespasianus Tito filio prænomen IMP. contulerit, disputari forsitan possit: etenim in Nummis fere semper sine illo prænamine legitur, uti & in Inscriptione Romana una cum patre ac fratre, Gruteri pag. CCXLIV. At alii quidem Nummi, & altera Inscriptio pag. CCXLIII. 8. dant illi prænomen IMP. Titus, cum solus bellum Judaicum gessit, erat cum Imperio Proconsulari, sine quo bellum geri non poterat; postea vero a patre etiam prænomen IMP. accepisse dicitur. Hinc transeo ad Traianum, qui ea omnia a Nerva accepit, qua proxime Titus a patre. Nerva in templo Jovis Capitolini Traianum filium adoptans, eundem Casarem creavit, ac paulo post eidem prænomen Imperatoris ac Tribunitiam potestatem contulit, qua ex Dione & Plinio colliguntur. Cum vero dicit Plinius: Jam Casar, jam IMPERATOR, jam Germanicus absens & ignarus, &c. nomine illo IMP. non designat Imperium Proconsulare, sed prænomen IMP. Cum vero mortuo Nerva, Augusti titulum accepit, tunc IMP. II. dictus fuit. Hoc mihi pluribus probandum. Cum Traianus Hadrianum adoptavit, equidem puto eo modo adoptasse, quo & ipse a Nerva fuerat adoptatus. Hadrianus tantum IMP. II. dictus fuit, ac titulum IMP. multiplicavit mortuo tantum Traiano, cum Augustus dictus fuit, qua die Natalis Imperii celebravit, cum Traiani defuncti nuntium accepit. Hadrianus Antonino Pio Tribunitiam Potestatem, ac Imperium Proconsulare in adoptione donavit, & insuper prænomen IMP. Hoc prodiit insignis Inscriptio Gruteri pag. CCLVI. 4. ubi dicitur: IMP. Aelio Casari Antonino, &c. Ibi Hadrianus non vocatur Divus, Antoninus vero dicitur TR. P. COS. nec additur DES. II. nec vocatur PONT. MAX. Itaque Inscriptio posita vivente adhuc Hadriano, & quidem IDIB. MAI. ut ibidem legitur. Quare ex illa infero, Antoninum Pium prænomen IMPERATORIS ab adoptante accepisse. Idem postea cum mortuo Hadriano dictus fuit AUG. una simul acclamatus fuit IMP. ac proinde in Nummis IMP. II. semper dictus apparet. Et quamvis victorias obtinuit per Legatos, titulum IMPERATORIS

RA-

dem; quo etiam exemplo tradunt comotum fuisse S. Gregorium, ut pro ejus anima Deum deprecaretur; hæc cum nulla antiquorum scriptorum fulciantur testificatione, apertissima quoque ratione mendacii arguuntur; quod constet majorum omnium auctoritate, nullum fuisse

illi filium, nec adoptivum quidem. Hadrianus autem antiquum genus ex Hadria Picentum civitate, ac recentius ex Italica Hispaniæ urbe ducebat, natus Romæ Ælio Hadriano, Traiani consobrino, parente, Cos. Vespasiano septies & Tito quinques: qui hoc anno Legatum agens in

RATORIS de more ab exercitu datum, ex Tacito in fine lib. 3. Annal. admittere noluit. Hinc ad mortem usque fuit tantum IMP. II.

X.
De prænominibus Imp. M. Aurelio & Commodum collato juxta Norisium Card.

Cum vero Pius Marcum Aurelium adoptavit, nequitiam illi contulit prænomen IMPERATORIS, quod mortuo Pio cum titulo Augusti primum recepit. Hoc centeni Nummi produnt, qui eo prænominibus carent. At Marcus Aurelius aliter se gefit cum filio Commodum. Nam anno Christi CLXXV. eidem dedit Tribunitiam potestatem cum Imperio Proconsulari, at prænomen IMPERATORIS eidem concessit anno CLXXVI. antequam triumpharet. Lampridius in Commodum cap. 12. Appellatus, inquit, IMPERATOR V. Kal. Exuperatorias Pollione II. & Apro Cos. Vulgo credunt nomine IMP. designari ibidem Augusteam dignitatem, sed errant: siquidem prænomen tantum IMPERATORIS indicatur. Extant Nummi apud Mediobarbum pag. 241.

L. AURELIO CAES AUG. F. S A R. IMP. PROVIDENTIAE AUG. IMP.

Hic Nummus sculptus est, cum Commodum solum titulum IMPERATORIS obtineret; ac solus Marcus pater vocaretur Augustus.

L. AUREL. COMMODUS CAESAR AUG. L. AUFEL. COMMODUS AUG.

Hic sculptus, cum AUGUSTI titulum accepit; unde AUG. in utraque parte Nummi inscribitur.

IMP. CAES. L. AUREL. COMMODUS GERM. SARM. TR. P. COS.

Vides anno Christi 176. quo Consul processit, nondum in Nummis AUG. dici, quamvis cum prænominibus IMPERATORIS.

Hinc ad institutum probandum redeo. M. Aurelius anno Christi CLXXV. occiso Casso, ab exercitibus dictus fuit IMP. VIII. Hoc probant duo Nummi apud Mediobarbum pag. 225. Rursus vidi hos Nummos inter Medicaos.

M. AUREL. ANTONINUS GERM. SARM. TR. P. XXII. Est Nummus maximi moduli. IMP. VIII. COS. III. P. P. S. C. Hercules cum trophæo sub quo captivæ figuræ.

M. ANTONINUS AUG. GERM. SARM. TR. P. XXII. Est primæ magnitudinis.

P. M. IMP. VIII. COS. III. CLEMENTIA. S. C. Figura muliebris cum patera & hasta pura.

M. AUREL. ANTONINUS AUG. TR. P. XXII. Primæ magnitudinis.

IMP. VIII. P. P. FELICITAS AUG. S. C. Figura muliebris cum caduceo & hasta.

Alius: IMP. VIII. COS. III. P. P. S. C. Novem figuræ ad templum sacrificantes.

Ex his Nummis mihi contrectatis ac legitimis colligimus, Marcum Imperatorem anno Christi CLXXV. dictum IMP. VIII. & postea anno Christi CLXXVIII. appellatum IMP. VIII.

XI. Jam vero apud Mediobarbum pag. 242. Nummi Hadrianus Commodi laudantur cum epigraphæ in postica: TR. P. II. IMP. II. COS. PP. Commodus accepit Tribunitiam Potestatem circa Augustum anni CLXXV. dicti mihi. Quare annus TR. P. II. exiit eidem anno Christi CLXXVII. Quæso te, Vir eruditissime, undenam Commodum titulum IMPERATORIS multiplicatus fuerit ab anno CLXXV. ad annum CLXXVII. cum Marcus pater, nec anno CLXXVI. nec anno

CLXXVII. titulum IMPERATORIS multiplicaverit, sed fuerit tantum nuncupatus IMP. VIII. Si Nummi isti duo Commodi sunt legitimi, & recte exscripti, evidenter patet, Casares qui antea nomen IMPERATORIS ferebant, cum postea Augusti titulum accipiebant, IMP. II. dictos fuisse. Adde his duos priores Nummos anno CLXXVIII. apud Mediobarbum pag. 243. in quibus Commodus dicitur TR. P. III. IMP. III. COS. DES. II. Itaque cum anno Christi CLXXVIII. M. Aurelius dictus fuerit IMP. VIII. Commodus vocatus fuit IMP. III. cum anno CLXXIX. M. Aurelius, quod Dio ac Nummi testantur, dictus sit IMP. X. filius appellatus est IMP. III. ut in Nummis apud Mediobarbum pag. 243. Mortuo vero M. Aurelio, anno Christi CLXXXII. Commodus titulum IMP. multiplicavit, antea semper appellatus IMP. III. ut liquet ex Nummis. In Medicis hosce vidi.

L. AUREL. COMMODUS AUG. TR. P. III. IMP. III. COS. II. P. P. S. C.

L. AUREL. COMMODUS AUG. TR. P. V.

VIRTUS AUG. IMP. III. COS. II. P. P. S. C. Anno Christi CLXXIX. mense Augusto Commodus inibat TR. P. V. qua (labente patri TR. POT. XXXIII. dicebatur IMP. III. pater vero Marcus Aurelius IMP. X. Commodus statim post obitum patris, Lucii prænominibus relicto, Marci prænomen sibi imposuit, quod Nummi produnt.

Quare cum in Mediceo & aliis Nummis dicitur L. AUREL. IMP. III. illi Nummi patre vivente cusi sunt. Itaque tibi inquirendum est, cur Marcus pater ab anno Christi CLXXV. ad CLXXX. TER titulum IMP. multiplicaverit, filius vero QUATER eo temporis spatio IMPERATOR dictus fuerit. Ex hisce Nummis Commodi descendi in illam opinionem de titulo IMP. II. Traiano, Hadriano & Pio initio Imperii Augusti delato. Jam vero disce aliud hæcenus non observatum. Sequiori ætate Casarum tituli IMP. multiplicabantur juxta numerum victoriarum, ita ut titulus IMPERATORIS AUG. initio Imperii acceptus in numerum non veniret. Lege titulum Epistola Galerii Maximiani apud Eusebium lib. 8. cap. 17. Ibi dicitur IMP. XIX. nempe Germanicus Max. &c. numerosa victorias ibidem recitatas, e quibus eum titulum iteravit, sunt numero XIX. Ac proinde titulus seu prænomen IMP. & AUG. initio accepti in numerum non veniit. Hac diligentius inquisivi, investigans rationem, cur Hadrianus & Antoninus Pius initio Imperii IMP. II. titulum tulerint, ac collatis Nummis Marci ac filii Commodi, in eam sententiam descendi; & ex illo titulo IMP. II. Commodum collato, intuli, non eodem anno prænomen IMP. ac titulum AUG. accepisse, sed priorem anno Christi CLXXVI. alterum paulo post initium anni CLXXVII. Ita Card. Norisius

Verum varia in medium adducit Cardinalis XII. Titulus in Numismatum intelligentia exercitissimus, quæ mihi probari non possunt; ideoque Imp. Augusti & tertia apud me certissima hic supponenda. Primum, aliud esse prænomen, aliud esse titulum Collegis IMPERATORIS victoriæ causa datum: prænomen Imperii IMP. de more præponebatur, neque unquam mul-

CHRISTI
119.

EVARISTI PAP.
8.

TRAIANI IMP.
20.

in Syria, quinto Idus Augusti adoptionis tabulas a Traiano in extremisposito accipiens, eo defuncto tertio Idus ejusdem, nunciato sibi ejus obitu, cepessit Imperium: hæc omnia pluribus Spar-

tianus (a). Certe quidem argenteum cuspum numisma vidimus, quod hic tibi formis expressum reddendum curavimus, ubi adoptio una cum Consulatu & Tribunitia potestate habetur expressa.

(a) Spartian. in Hadrian.

(b) Ex Museo Lelii Pasqualini Canon. S. Maria Majoris in Urbe.

(b)

Sc-

iplicabatur; cum tamen titulus IMP. victoriis responderet, ideoque & multiplicaretur, quod utrumque certum faciunt Nummi Imperatorum & Imperii Collegarum, de quibus hic tantum loquor. Duos tantum Titi afferam, in quibus tam prænomen quam titulus IMP. diserte leguntur: T. CÆSAR. IMP. VESPASIANUS. In altera parte, IMP. XIII. COS. VI. In altero: IMP. T. CÆS. VESPASIAN. In postica: IMP. XIII. Uterque Nummus anno Christi LXXVII. quo Titus nondum Augustus erat, percussus. Mitto infinitos alios passim obvios. Secundum, Collegas Imperii a me appellari, qui Tribunitia Potestate & Imperio Proconsulari donati fuere. Qui enim Tribunitia Potestate tantum, uti Ælius Cæsar, aut solo Imperio Proconsulari, uti Nero antequam imperaret, decorati erant, nobiliori quidem modo, quam puri puti Cæsares, Imperii consortes erant, sed Collegæ Imperii non erant. Collegæ itaque Imperii extiterunt Tiberius, Titus, Traianus, Antoninus Pius, Marcus Aurelius, & Commodus, qui omnes non minus quam Augusti, prænomen IMP. tulere, ac præterea IMP. titulum, si ipsi aut patres eorum. Augusti insignem aliquam victoriam reportarent. Sed tam prænomen quam titulus IMP. puris puti Cæsaribus denegatus, ut videre est in Nummis ante Quinquennialia Getæ Cæsaris cufis. Verum quidem est, nec in Numismatis Tiberii, nec in Numismatis Marci Aurelii, antequam Augusteam dignitatem adipiscerentur, prænomen IMP. legi; sed hoc vel eorum voluntati, vel Monetariis, vel aliis causis nobis ignotis attribuendum. Certe Vespasianus Aug. in Nummis apud Mediobarbum nunquam dicitur IMP. propter victorias, nisi in unico anno ejus emortuali cuso, in quo Vespasianus dicitur: TR. P. X. IMP. XX. COS. VIII. ut habetur apud Mediobarbum pag. 117. Si quis tamen inde inferre vellet, eum annis præcedentibus titulo IMP. ob victorias dari solito cohonestatum non fuisse, is profecto audiendus non esset; cum contrarias haberet varias Inscriptiones, præsertimque unam apud Gruterum pag. 573. in qua Vespasianus dicitur: TR. POT. II. IMP. VI. COS. III. Quare mirum videri non debet, si idem titulus in Nummis Marci Aurelii Cæsaris & Imperii Collegæ non habeatur, quemadmodum nec in quibusdam Titi Cæsaris & Collegæ Imperii prænomen IMP. Usus enim in cudentis Nummis non unus idemque semper fuit.

Tertium, duplicem esse Proconsulatum, alium qui privatis ad certum tempus deferebatur, aliumque, qui pars erat supremæ Potestatis, id eoque & perpetuum. Hic Proconsulatus uni Neroni ex Cæsaribus, omnibus vero Imperii Collegis ac Augustis attributus. Scaliger, alique summi Viri omnem diligentiam adhibuere, ut rationem detegere possent, cur Augusti in Nummis vix Proconsules appellentur, nihilque quod satisfaceret, protulere. Verum opus non erat, ut Augusti ac Imperii Collegæ in Nummis Proconsules dicerentur; cum IMP. prænomine facultas bellorum gerendorum satis exprimeretur. Stante enim Republica Proconsules, qui cum Imperio militari in Provincias mittebantur, post relatam aliquam victoriam IMPERATORES vocabantur, IMP. titulo post Proconsulis nomen apposito. Qui usus a Julio Cæsare immutatus, & IMP. prænomen nomini præpositum, ut doctæ Card. Norisio citato animadversum. Traianus quidem in uno aut altero Nummo apud Mediobarbum pag. 149. & pauci alii Augusti in quibusdam Nummis cum prænomine IMP. vocantur Proconsules, sed retentum in illis Nummis IMP. prænomen propter usum, qui jam invaluerat. Julius Cæsar prænomen IMP. primus assumpsit, ut majori se potestate ad bella gerenda præditum esse demonstraret, quam Proconsules, quibus ob victorias dumtaxat IMP. titulus delatus fuerat. At Cæsar Augustus præter illud prænomen, titulum IMP. victoriis respondentem usurpare voluit, quem deinde successores imitati sunt. Profecto incredibile videtur, Cæsarem Augustum Patris Patriæ, & Pontificis Max. titulos, aliosque a Dione lib. 53. enuntiatos sibi dari voluisse; nullum vero, qui militare Imperium, quod in Republica summa rerum fuerat, exprimeret.

Verum opus non erat, ut Augusti ac Imperii Collegæ Proconsulis nomen in Nummis & Inscriptionibus usurparent; cum prænomen IMP. non tantum illud ac bellorum gerendorum facultatem; sed & omnem potentiam, quæ in populari Republicæ forma fuerat, designaret, ut testatur Dio loco laudato, ubi de institutione Imperii Romani, ac Imperatoribus verba facit. Hæc ejus verba: Consules sunt sæpenumero, & quoties extra pomerium sunt, Proconsules dicuntur: nomenque IMPERATORIS, non modo si qui aliquam victoriam retulerint, sed & alii omnes, ad

XIII.

In prænomine Imp. omnis potentia Augusti concessa designatur.

ad significandam plenam suam & perfectam potentiam semper gerunt loco nominis Regii & Dictatoris: quæ semel e Republica sublata, ut non imponunt sibi, ita eorum vim ac rem ipsam Imperatorio titulo confirmant. Horum nominum ratione exercitus scribendi, pecunia conficienda, bella suscipiendi, pacem faciendi, peregrinis & civis legionibus semper & ubique similiter imperandi, atque etiam intra pomerium Equites, Senatoresque necandi, aliaque omnia qua Consulibus, aliisque cum pleno imperio Magistratibus facere licet, agendi jus habent. Dicit postea Dio, ex Censoria appellatione Imperatores in vitam & mores inquirendi potestatem consecutos, summum Pontificatum gessisse, ut omnes Religiones in sua haberent manu: Tribunitiam Potestatem accepisse, ut intercedere iis possent quæ contra ipsorum sententiam moverentur. Cæsaris & Augusti vocabula nihil eis potentia adiecisse peculiaris; sed alterum successionem stirpis, alterum splendorem dignitatis significare, & Patris nomen tulisse, ut admonitioni esset ipsis, ut subditos liberorum loco charos haberent. Certum itaque videtur, Julium Cæsarem titulum IMP. antea Proconsulibus ob victorias dari solitum, in prænomen mutasse ut majori se ad bella gerenda potestate præditum esse ostenderet, & Cæsarem Augustum præter prænomen IMP. potentiam illam designans, etiam titulum IMP. ob victorias in Republica concessum sibi tribui voluisse; ac tandem Augustus & Imperii Collegas IMP. prænomine ad supremam potentiam ostendendam insignitos fuisse, licet aliqui præ modestia illud recusarint, uti Tiberius, in cujus Nummis tam initio quam in fine Imperii ejus percussis apud Mediobarbum nunquam legitur, licet IMP. titulum octies multiplicaverit. Quare verum est quod scribit Suetonius in Tiberio cap. 26. *Prænomen, inquit, Imperatoris, cognomenque Patris Patriæ, & civicam in vestibulo coronam recusavit*, nam Patris Patriæ nomen in eisdem etiam non legitur. His positis, aliqua nunc difficultates circa IMP. prænomen & titulum solvendæ.

XIV. Et primo quidem Loydii opinionem de titulo IMP. Augusti initio Imperii absque victoria dari solito, postquam nempe Nerva consuetudinem illam induxit, optime fundatam esse existimo. Ei enim suffragantur duæ egregiæ Card. Norisii observationes num. VIII. & IX. hujus anni legendæ. Ex iis enim, quæ ibidem dicuntur, liquet, titulum IMP. ob victorias Commodum multiplicatum fuisse ab anno CLXXV. ad annum CLXXVII. cum Marcus pater nec anno CLXXVI. nec anno CLXXVII. illum auxerit, sed fuerit tantum, uti antea, nuncupatus IMP. VIII. Ideo enim IMP. titulum Commodus multiplicavit, quia anno CLXXVI. Augustus vocatus est. Fallitur vero Card. Norisius, quando ibidem ait, Lampridium in Commodum intelligendum esse de titulo IMP. non vero de Augustæ nomine, quando tradit: *Appellatus Imperator V. Kal. Exuperatorias*. Nam Historiæ Augustæ Scriptores sæpe quidem diem, quo quis dictus est Cæsar aut Augustus, exprimere solent, nunquam vero eum, quo ob victorias IMPERATORES vocati sunt. Probat & Loydii opinionem, titulus Epistolæ Galerii Maximiani, in quo dicitur IMP. XIX. cum tamen victoriæ ob quas illum adeptus est, sint tantum numero XVIII. ut videre est apud Eusebium a Card. Norisio citatum. Usus tamen ille non videtur semper servatus. Commodus enim, qui Marco patri anno CLXXX. successit, dum IMP. IV. vocaretur, IMP. V. appellatus non est ante annum Christi CLXXXI. Idem de Collegis Imperii dicendum. Traianus enim quando Tribunitia Potestate & Imperio Proconsulari donatus est, ideoque & Imperii Collega factus, ob victoriam Germanicam titulum IMP. consecutus est, ut patet ex duobus Nummis a Goltzio re-

latis: NERVA. TRAIAN. CAES. GER. NER. AUG. F. P. TR. P. COS. II. IMP. qui IMP. titulus in alio ibidem Nummo eidem datus. Et tamen in tribus Numismatis a Mediobarbo pag. 149. recitatis, titulum IMP. Traianus factus Augustus non geminat. In uno legitur: NERVA TRAIANUS CÆSAR AUG. P. M. TR. P. IMP. P. P. In alio: IMP. CAES. TRAIANUS IMP. P. P. P. N. CONS. ubi Patris Patriæ elogium cum jam Augustum fuisse designat. Dicit forsitan potest IMP. titulum hic simpliciter ac prætermisso numero poni, ut non raro alibi ac sæpe etiam Tribunitia Potestas. Commodum tamen anno CLXXV. quando Imperii Collega dictus, titulum IMP. obtinuisse, ostendit Numisma a Norisio supra recitatum, in cujus antica legitur: L. AURELIO CAES. AUG. F. SAR. IMP. ubi prænomen IMP. tacetur, quod tamen eidem attribuitur in alio Nummo a Norisio supra relato: IMP. CAES. AUREL. COMMODUS. GERM. SAR. M. In postica: TR. P. COS. ubi e contra titulus IMP. omittitur: quod observandum, ne hujusmodi omissiones nos in errorem inducant.

Hadrianum porro & Antoninum initio Imperii titulum IMP. non geminasse, quod tamen vult Norisius, liquet ex Nummis apud Mediobarbum pag. 173. Extat ibidem Numisma inscriptum: HADRIANUS AUGUSTUS P. P. In postica: IMP. P. M. TR. P. POT. COS. III. Nec dici potest titulum IMP. hic absolute poni, aut Hadrianum illum titulum in adoptione, ac postea iterum quando Traiano successit, accepisse; quia vivente Traiano Hadrianus quidem adoptatus, sed nomen Cæsaris & Augusti non nisi post Traiani mortem consecutus est, ideoque nec titulum IMP. quare ejus adoptio Traiani adoptioni in omnibus similis non fuit. Sic Antoninus, quando Augustus inauguratus, IMP. tantum appellatus est, non vero IMP. II. ut videre est apud Mediobarbum pag. 191. ANTONINUS AUG. PIUS P. P. TR. P. COS. In postica: IMPERATOR. In altera postica eidem anticæ respondente legitur, IMPERATOR. Nec obstat Inscriptio a Norisio Card. producta, in qua habetur: IMP. AELIO. CAESARI ANTONINO, &c. eidemque dicata ante Hadriani mortem. Nam, ut jam inonui, prænomen IMP. cum titulo IMP. ob victorias confundendum non est: in ea vero Inscriptioe vox IMP. prænomen est, non vero titulus victoriæ causa datus. Distinguendus etiam Proconsulatus privatis & putis puris Cæsaribus dari solitus, a Proconsulatu Augustis & Collegis Imperii concessio. Priorem Proconsulatum tantum Domitianus Cæsar assecutus est, ideoque ante Augustæam dignitatem, nec prænomine IMP. nec titulo IMP. ob victorias insignitus fuit, sicut nec alii Cæsares qui Tribunitia Potestate ac Imperio Proconsulari donati non sunt. Denique Plinius in Panegyrico Traiani nomine IMP. Imperium Proconsulare Traiano in adoptione datum designat, uti in hoc loco: *Jam Cæsar, jam Imperator, &c. & in isto: Simul filius, simul Cæsar, mox Imperator, & consors Tribunitia Potestatis*. Ubi Plinius num. VIII. ordine explicat quæ in adoptione Traiani facta. Primum enim filius Nervæ ac Cæsar dictus; mox Imperio Proconsulari & Tribunitia Potestate decoratus; quæ explicatio certissima, quamvis aliquibus non probata. Si enim nomine Imperatoris Plinius Imperium Proconsulare non intelligeret, nullam in toto suo Panegyrico de insigni illo honore Traiano a Nervæ collato mentionem fecisset. Jam autem diximus, omnes Imperii Collegas tam prænomine quam titulo IMP. fuisse ornatos. Dicebantur quidem Proconsules a Proconsulatu, sed hoc non impedit, quin ab Imperio militari, quod eam dignitatem sequitur, dicerentur Imperatores. Quæ ad majorem Annalium Ecclesiast. illustrationem prætermittendæ non fuerunt.

XV.
Titulus
Imp. initio
Imperii
non solitus
geminari.

JESU CHRISTI
ANNUS

120.

EVARISTI PAP.
ANNUS

9.

HADRIANI IMP.
ANNUS

1.

I. **S** Equentis anni Consules fuerunt Hadrianus Augustus secundum, qui ut ex Spartiano & vetere nummo vidimus, vivente adhuc Traiano designatus fuerat, & Fuscus Salinator. Quo anno Hadrianus in Urbem ex Syria per Illyri-

cum reversus est. Sub secundo suo Consulatu ipsum hoc anno venisse Romam, antiqui nummi inscriptio docet; quæ cum habeat ex altera parte secundum ejus Consulatum (a), ex altera primum ejus in Urbem adventum notat hoc modo

(a) Apud Sebast. E. rizium.

II. Confirmat autem & altera vetus marmorea inscriptio, quam cum a S. P. Q. R. in gratiam beneficii, de quo mox dicendum, paulo post quam in Urbem adve-

nit, collati, Hadriano positam fuisse constat; necesse est dicamus, ipsum secundo, qui in ea notatur, Consulatu advenisse; ea est hujusmodi.

S. P. Q. R.

IMP. CÆSARI DIVI TRAIANI PARTHICI F. DIVI NERVÆ NEP. TRAIANO HADRIANO AUG. PONT. MAX. TR. POT. II. COS. II. QUOD UNUS OMNIUM PRINCIPUM ET SOLUS REMITTENDO HS. NOVIES MILLIES CENTENA MILLIA N. DEBITUM FISCIS NON PRÆSENTES TANTUM CIVES SUOS SED ET POSTEROS EORUM PRÆSTITIT HAC LIBERALITATE SECUROS.

SÆC. II.
Anno Urbis 871.
Olymp.
224. an. 2.
A.C. 118.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5611.

© 15. C. D 5. P. 28. Mart. Indict. 20.

JESU CHRISTI 118. secund. Baronium 120.

SIXTI PAPÆ 3.

HADRIANI IMP. 2.

tus, ei antequam imperaret, decretus, non procedit juxta primam regulam, sed is tantum quem anno sequenti gessit. Jam autem in Claudio & Nerone vidimus, Imperatores Consulatus suscipere solitos, ad quos, dum privati erant, designati fuerant. In Chronico Alexandrino Hadrianus sine numerali nota, quemadmodum & Vespasianus in primo suo Consulatu editur; quia illius Chronici Auctor Consulatus suscectus præterire solet.

Traiano demortuo, Hadrianus Antiochia digressus per Illyricum Romam venit, inquit Spartianus in Hadriano cap. 6. qui addit, eum divinos honores Traiano tribuisse, & cum Senatus ipsi eum qui Traiano debitus erat, detulisset, recusabat ipse atque Imaginem Traiani currere

II.
Primus Hadriani Romam advenit.

I.
Consules.

[1] **A**D num. I. Coss. Hadrianus Aug. II. & Fuscus Salinator. Hadrianus aliquot ante Imperium annis Consulatum suscectum gesserat, annoque præcedenti ante Traiani obitum Consul iterum designatus fuerat. Quare is Consula-

[1] **C**oss. Hadrianus Aug. II. & Fuscus Salinator, Fabrettus pag. 677, num. 33. IMP. HADRIANO. AUG. II. COS. Donianæ inscriptiones Cl. II. num. 13. pag. 67. ex Reatino lapide. IMP. CAES. DIVI. TRAIANI. PARTHICI. .... DIVI. NERVÆ NEPOTI. TRAIANO. HADRIANO. .... COS. II. IMP. II. PP. Ibidem num. 82. pag. 91. in columna milliaria prope Mundam in Hispaniis.
IMP. CAESAR. D. NERVÆ. TRAIANI. F.
NERVÆ. N. HADRIANUS. TRAIANUS
AUG. DACICUS. MAXIMUS. BRITANNICUS
MAXIMUS. PONTIF. MAXIMUS. TRIB.
POT. II. COS. II. P. P.

Antiquæ inscriptiones Etruriæ P. 1. pag. 386. IMP. HADRIANO. AUG. II. COS. In annum insequentem Hadrianus, consul tertium designatus erat. Nummus Hadriani in Museo Theupolo cum epigraphe in postica: ANNONA AUG. PONT. MAX. COS. DES. III. Ibid. eadem epigraphe: COS. II. Fausti Idatiani: Hadriano, & Salinatore. Ita & Prosper. Vindebonenses; Hadriano II. & Salinatore. Nonnulli Salinatori prænomen, ac aliud nomen addunt, ut sit Tib. Claudius Fuscus Salinator.

CHRISTI
120.EVARISTI PAP.
9.HADRIANI IMP.
I.

- III. Quæ vero sequuntur impressæ pariter nummorum imagines non præsentis anni, sed magis sequentis indicant ejusdem Hadriani in Urbem reditum, cum jam tertio gereret Tribunitiam potestatem; quo eadem Principis liberalitate (ut vides in una ex ipsis inscriptum) RELIQUA VETERA HS. NOVIES MILLIA ABOLITA fuerunt per eundem Imperatorem.

(a) Ex
Sambuci
Emblem.

(a) (b)

(b) Ex Se
bastian.
Eriz.

Hadriani Romam igitur cum pervenisset, nihil antiquius habuit, quam exemplo Traiani de Republica bene mereri: nam quod ejus sævitia suspecta esset, juravit numquam Senatorem aliquem, nisi ex Senatusconsulto, se puniturum: præstitit & illud, quod mox per edictum, donavit omnia debita, sive ea pertinerent ad Imperatorem, sive ad Ærarium: & decennium præscripsit, a quo tempore quisquam desineret. Hæc cum Dio scribat facta mox ut Romam advenit, vetus quoque inscriptio, qua & summa est expressa, demonstrat contigisse ipso Hadriano secundum Consule: ut plane intelligas, hoc anno (ut dictum est) ipsum secundum Consulatum gessisse cum secunda Tribunitia potestate, sed (ut dictum est

ex alia forma insculpti nummi) ejus liberalitas propagata est in annum sequentem, quo cum tertio Consulatu tertiam gessit Tribunitiam potestatem; siquidem ut Dio scribit in Hadriano, vigintiduas myriadas auri cum dimidia idem Hadrianus civibus Romanis dimisit, syngraphis in foro Romano combustis. Sic itaque multis officiis & beneficiis tum publice tum privatim sæpe collatis, animos sibi omnium conciliavit: sed eo magis, quod quæ a Traiano fuissent optime constituta, integra eadem & a se aucta custodivit atque servavit. Hæc quidem de eo, & alia multa, summa laude digna, tum a Dione, tum etiam a Spartiano narrantur, quæ ut parum ad res nostras facientia prætermittimus. Cum

ru triumphali venit, ut optimus Imperator, ne post mortem quidem triumphum amitteret dignitatem. Hujus apotheoseos ac triumphum testis hic Nummus, qui extat apud Mediobarbum: DIVO TRAIANO PARTH. AVG. PATRI. In postica: TRIUMPHUS PARTHICUS. Cernuntur Quadrigæ triumphales insidente Imperatore. Subjungit Spartianus: *Patris Patria nomen sibi delatum statim & postea distulit; quod hoc nomen Augustus sero meruisset.* Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ad num. 2142. Spartianum hallucinatum existimat, refertque Inscriptiones duas, in quibus Hadrianus dicitur COS. II. P. P. qui secundus Consulatus præsentis anno gestus.

Cum itaque Spartianus absolute non dicat, Hadrianum Patris Patriæ nomen recusasse, sed tantum asserat, illud statim & postea distulisse, verosimile est, titulum illum, dum in Syria esset, primum rejecisse, ac statim admisisse, & postea tempore sc. incerto, illud rursus recusasse, ac quemadmodum prima vice, paulo post gratum habuisse. Novi tituli annis Decennialibus & id genus festis additis ab Imperatoribus usurpati. Sed Hadrianus ante Quinquennalia & post illa Pater Patria dictus. Quare vel Spartianus erravit, vel annus, quo secunda vice nomen illud recusavit, nobis ignotus.

Ut primum Romam venit, quidquid fisco ararioque

III.

CHRISTI
120.

EVARISTI PAP.
9.

HADRIANI IMP.
I.

IV.
Hadria-
nus perse-
quitur
Christia-
nos.

Cum igitur Hadrianus Traiani in poli-
ticiis omnibus sectari vestigia, illumque,
si posset gloria antecellere conaretur; tan-
tum abest ut persecutionem in Christia-
nos jam a Traiano excitatam Romæ com-
pesceret, ut acrius atque acerbius instau-
raret: quippe qui cum nihil carius se ha-
bere monstraret, quam patriam superstitionem
tueri, ut ei esset omni ex parte con-
sultum, adversantem ei in omnibus Chri-
stianam religionem immenso est odio pro-
secutus. Sed nova insuper additur causa;
quæ enim nuper sub Traiano acciderat
rebellio Judæorum, & immanis eorum in
Romanos sævitia, (quod Christiana reli-
gio videretur Judæorum esse cognata, &
ab illis scirent hos esse prognatos, quos
etiam Judæorum interdum nomine nuncuparunt)
summam in Christianos Gentilium omnium
concitaverunt invidiam. Sic igitur Hadrianus
sæviit in Christianos.

(a) Sever.
Histor. lib.
2.

Severus (a) persecutionem quartam ordi-
ne ponit, quæ est ab eodem Imperatore
conflata: licet alii aliam in persecutionibus
numerandis rationem iniisse noscantur.

V.
(b) Tertull.
in Apolog.
6.3.
Absque e-
dicto fan-
cita perse-
cutio.

At licet nullum in Christianos edictum
ab Hadriano promulgatum appareat, quod
& testatur Tertullianus (b), tamen (quod
aliàs dictum est) satis erant antiqua Ro-
manorum jura, quibus nova & peregrina
vetabatur religio, ut quilibet magistratus
in eosdem posset lege agere: quod &
faciendum esse, vetus Traiani exemplum
non tantum admonebat, sed propemodum
compellebat; siquidem quæ ab ipso facta
essent, sancta utique & pia atque omni
ex parte justissima censerentur. Sed &
licet edictum ipse adversus Christianos non
promulgarit: tamen illud satis esse pote-
rat, quod (ut scribit Dio in fine) ad
vindictam eorum quos haberet infensos,
satis esse putaret, si ad eorum civitates
scriberet, quod sibi non placerent: co-
gnito enim semel animo Imperatoris, qua-
les putas in nostros fuisse Gentiles? Cer-
te quidem quæ a Christianis philosophis
Aristide & Quadrato Apologiæ pro Chris-
tiana religione luculentissime scriptæ sunt,
de quibus suo loco dicendum, magnæ ab
eo in Christianos concitatae persecutionis
sunt indices.

VI.
Eustachii
& socio-
rum mar-
tyrium.

Hadrianus igitur ipso in Imperium in-
gressu, etsi erga omnes Romano subje-
ctos Imperio optimum Principem, tamen
Ann. Eccl. Tom. II.

Hadriani
liberali-
tas.

que debebatur, remisit; definito tempore annorum
sedecim, ex quo id beneficium collatum esse voluit,
inquit Dio lib. 69. id est, a præfenti anno usque
ad sua Quindecennalia, ut in Dissert. Hypat.
cap. 5. num. VI. ostendi adversus Scaligerum,
qui in Animadversionibus Eusebianis ad nume-
rum 2134. ait, pulcherrimum hinc desumi Indi-
cationis exemplum. Meminit hujus indulgentiæ
Eusebius a Mediobarbo recitato: IMP. CÆ-

in Christianos exhibuit se Phalaridem:
eo nimirum consilio, ut poenarum atro-
citate atque sævitia a Pietatis cultu, &
religione quam susceperant, abstinere-
nt: quamobrem Romam reversus, Eustachium
(*) , qui Placidus olim dictus erat, diu-
turna militia spectatissimum, & præcla-
ris victoriis celeberrimum (de quo su-
perius locuti sumus) certo jam signo
Christianum detectum, explorata tum ip-
sius, tum conjugis Theophistæ, Traianæ
olim dictæ, & filiorum fide: cum ab in-
stitutis eos divelli non posse cognosceret,
leonibus tradi jubet qui cum contra na-
turalem ferociam non modo illis parcerent,
sed etiam adblandirentur; majori
excandescens ira tunc Princeps, bovem
æneum parari jussit, intra quem igne can-
dentem immissi martyres: gloriosum mar-
tyrium consummarunt; duodecimo Kalen-
das Octobris, quo die tam Græci, quam
Latini pari consensione eorumdem anni-
versariam celebritatem agunt. Porro tam
nobilis martyrii memoria Romæ egregiis
illustrata est monumentis: at de ipsis plu-
ra notavimus in Romano Martyrologio.
Hunc autem ob miram quamdam in to-
lerandis quamplurimis adversis patientiam
Nicephorus (c) alterum Job appellat; cujus
Acta citantur a S. Joanne Damasceno (d),
ex quibus adversus Iconoclastas mutuatur
exemplum; putamus tamen eis multa su-
peraddita esse.

(*) Eusta-
thium.

(c) Niceph.
lib. 3. cap.
29.
(d) Damasc.
de imag.
lib. 3.
VII.

At non ejusmodi tantum acerbissima
persecutione vexabatur Ecclesia: sed &
(quod gravius videbatur) hæreticorum
pravis dogmatibus impugnabatur: erant
(e) hi, qui adhuc vivente S. Ignatio cœ-
perant sinceræ fidei integritatem hæresum
labe conspergere, Basilides nempe, Sa-
turninus, atque omnium sordidissimus Car-
pocras: hi enim etsi jam ante sua monstra
conceperant: tamen quoad vixerunt A-
postoli, vel discipuli Domini, qui Traia-
ni temporibus esse penitus desiere, haud
tam procaciter, ut postea fecerunt, in
Ecclesiam grassantes irrumpere conati
sunt: quamobrem (ut superius dictum
est, Hegesippo auctore) Ecclesia ejus tem-
poris, virgo antonomastice dicta erat:
quæ licet numquam, quovis hæreticorum
exerescente diluvio, quod semel fuit, in-
corrupta ac illibata esse desierit; tamen,
quod hujusmodi hæreseon sordibus forin-
secus

(e) Apud
Euseb. lib.
4. c. 21.
Qui Hære-
tici sub
Hadriano.

M

secus

SAR TRAIANUS HADRIANUS AUG. P.M.
TR. P. Cos. II. In postica: RELIQUA VETE-
RA HS. NOVIES MILL. ABOLITA S. C.
Visitur ibi Imperator stans, dextra facem, qua
syngraphas adurit, sinistra sceptrum tenens. Fuit
illa, inquit Scaliger loco laudato, immanissima
summa, quæ ad rationes Gallicani collybi 17.
milliones aureorum solatorum, & amplius as-
cen-

fecus adspargeretur, facies ejus haud decora, ut prius, intuentibus videri poterat: perinde ac si Sol densis nubibus obtegatur; licet semper perseveret esse quod erat, tamen spectantibus haud apparet, qualis ante fulgebat. De his agens Clemens Alexandrinus (a), hæc ait: Inferius circa tempora Hadriani fuerunt qui hæreses excogitarunt, & pervenerunt usque ad ætatem Antonini majoris, ut Basilides, etiam si Glauciam sibi adscribat magistrum (ut ipsi gloriantur) qui fuit interpret Petri. Addit & alios, qui postea emerferunt, sic dicens: Similiter quoque Valentinum dicunt audivisse Theodatum: is autem fuit Pauli familiaris. Marcion enim, cum natus esset eadem qua ipsi ætate, versabatur ut cum senibus junior, postquam Simon Petrum audivit paululum prædicantem. Quæ cum ita sint; clarum est, ex antiquissima & verissima Ecclesia hæreses recentiores, & quæ his sunt adhuc inferiores tempore, fuisse innovatas ad ultimam notæ hæreses. Ex his quæ dicta sunt, manifestum esse existimo, unam esse veram Ecclesiam, eam quæ vere est antiqua, in cuius catalogum referuntur hi qui sunt iusti secundum propositum, cum unus sit Deus, & unus Dominus: propterea id etiam, quod est summe venerabile, laudatur ex unione, & ex eo quod sit solum, ut quod sit imitatio principii, quod est unum. In unius ergo naturæ sortem cooptatur Ecclesia, quæ una est; quam conantur hæreses in multas discindere. Hucusque Clemens de præsentis temporis Ecclesiæ statu.

VIII.

(b) Euseb.
hist. lib. 4.
c. 7.

Ecclesiæ
status sub
Hadriano.

Eusebius (b) etiam his consentientia hæc scribit: Jam vero cum Ecclesiæ, tamquam clarissima quedam lumina, suum splendorem per totum terrarum orbem diffudissent, & fides in Salvatore & Dominum nostrum Jesum Christum in universo hominum genere magnopere vigeret: diabolus osor probitatis, veritatis inimicus, ac humanæ salutis semper hostis infestissimus, omnes suas machinas & fallacias contra totam Ecclesiam versans, sicut jam pridem externis persecutionum procellis, & impetu adversus eam dimicaverat; sic tum quidem ab illis viis interclusus, viris perditis & plenis præstigiæ, tamquam quibusdam instrumentis ad perniciem animarum, atque adeo ministris ad interitum comparatis usus, alio insidiarum genere oppugnare, omnesque vias ex-

cogitare studuit, quibus hi præstigiatores & homines fraudulentis, illam ipsam nostræ religionis appellationem callide prætexentes, non modo Fideles, quos forte laqueis suis irretirent, in profundam internecionis voragine una secum præcipitarent, sed etiam fidei ignaros rudesque perditis illis conatibus pariter ab auditu, qui ad salutare Dei verbum patebat, penitus averterent. Nam virus quoddam erroris subdolum & biceps instar serpentis cujusdam ex Menandro (quem jam dudum Simonis successorem fuisse monstravimus) quasi ex pestifero fonte erumpens, duos duarum sectarum inter se discrepantium auctores & duces edidit, Saturninum genere Antiochenum, & Basilidem Alexandrinum; quorum ille in Syria, hic vero in Ægypto scholas errorum Deo & pietati repugnantium instituit. Saturninum autem magna ex parte eadem cum Menandro falso confixisse declarat Irenæus: Basilidem vero secretiorum quorundam mysteriorum simulatione, dum sibi ipsi portentosas fabulas, easque plenissimas impii erroris comminisceretur, conatus suos in immensum intendisse. Hactenus Eusebius.

Sed quibus artibus Basilides primo Ecclesiam Dei impugnare aggressus sit, eundem auctorem scribentem audiamus: Ex plerisque igitur Ecclesiasticis viris, qui id temporis veritatis patrocinium suscipiebant, & solertiori ratione ac prudentia Apostolicam Ecclesiasticamque fidem & opinionem propugnabant: nonnulli jam etiam libros, quos litteris prodiderunt, tamquam præsidia ad errorum impetus, quos supra posuimus, depellendos, posteris reliquerunt. Ex quorum numero Refutatio Castoris Agrippæ, scriptoris eo tempore præstantissimi, valentissima illa quidem quam contra Basilidem composuit, ad nos pervenit: quæ quidem subtile præstigiæ & captionum viri illius acumen aperitissime detexit patefecitque. Ac dum occulta illius & nefanda manifesto prodit mysteria, asserit etiam illum quatuor & viginti libros in Evangelium scripsisse: & non modo novos Prophetas ad errorem suum nobilitandum excogitasse, eosque Barabam & Barchoph appellasse novis nominibus: verum etiam Angelos, qui nunquam extitissent, sibi ipsi confinxisse, barbaraque illis imposuisse nomina, quo hi qui hujusmodi res vehementer suspicerent, in multo

IX.
Basilides
Hæresiar-
cha.

cenderet. Ea porro debitorum remissio præsentis anno facta, ut demonstrat secundus Traiani Consulatus in Nummo expressus, & confirmat Inscriptio in Annalibus a Baronio memorata, in quo Hadrianus dicitur COS. II. In Collectaneis Græcis apud Scaligerum pag. 341. laudata Dionis verba cum anno primo Olympiadis CCXXIV. connectuntur, ideoque hæc indulgentia in annum sequentem non propagata, ut existimavit Ba-

ronius, quia annus ille Olympiadicus mense Julio currentis anni absolvitur. Ait Baronius, eam in annum sequentem & Tribunitiam Potestatem III. esse propagatam, tum cum Romam Hadrianus rursus advenit, & Consulatum III. iniit; cum, inquit, Tribunitia Potestas III. cum tertio Consulatu conveniat; in Nummo vero alio legitur: IMP. CAESAR TRAIANUS HADRIANUS AUG. P. M. TR. P. COS. III. In postica;

multo majorem traducerentur admirationem. Docuisseque præterea, quod hostias idolis immolatas comedere, & persecutionum tempore fidem audacter & libere ejurare, res essent indifferentes: ac denique Pythagoreorum more institutoque iis qui se in ipsius disciplinam tradebant, quinquennii silentium præcepisse. Ista aliaque ejus generis simulatque Agrippa, quem dixi, de Basilide enumeravit, veteratorias fraudes illius erroris, quem commemoravimus, suis quasi tegumentis pulchre evolvens, in oculis atque in conspectu omnium defigit. Hucusque Eusebius de Basilide.

X.
Basilidis
Hæreses.

Sed quæ fuerint scelestissimi nebulonis dogmata, recenseamus: illa enim in primis peperisse monstra videtur, quæ S. Ignatius primus omnium confutavit: aliaque insuper postea addidisse, quæ ille non novit. Scribens ipse ad Trallianos, ut fugiant Simonis, Menandri, atque Basilidis impietates admonet: nimirum quod sic Christum loquantur, non ut Christum annuncient, sed damnent atque rejiciant, quem a Deo patre alienum prædicent, partum Virginis calumnientur, passionem negent, nec resurrectionem credant, Deum ignotum introducant, & Christum ingenitum censeant, Spiritum sanctum nec esse confiteantur: licet ex his aliqui unam esse personam Patris & Filii & Spiritus sancti commenti sint, omniaque a Deo creata, sed non per Christum, sed per alienam potestatem affirmant. Hæc de Basilide, & iis e quibus Basilides ducebat originem, scribit atque egregie confutat S. Ignatius. Agens Irenæus (a) de Basilide nominatim,

(a) Iren. hæc ait: Basilides autem, ut altius aliquod & verisimilius adinvenisse videatur, in immensum extendit sententiam doctrinæ suæ: ostendens, Nun primo ab innato natum Patre, ab hoc autem natum Logon, deinde a Logo Phronesis, a Phronesi Sophiam & Dynamin, a Dynamis autem & Sophia Virtutes & Principes & Angelos, quos & primos vocat, & ab iis primum cælum factum. Dehinc ab horum derivatione alios item factos, aliud cælum simile priori fecisse, & simili modo ex eorum derivatione alii facti essent, antytipi eis qui super eos essent, aliud tertium deformatum cælum, & a tertio deorsum descendantium
Ann. Eccl. Tom. II.

Basilidis
vanæ ima-
ginatio-
nes.

quartum, & deinceps, secundum eum modum alteros & alteros Principes & Angelos factos esse dicunt, & cælos trecentos sexagintaquinque, quapropter & tot dies habere annum secundum numerum cælorum. Eos qui posterius continent cælum Angelos, qui etiam a nobis videntur, constituisse ea quæ sunt in mundo omnia, & partes sibi fecisse terræ, & earum quæ super eam sunt gentium. Esse autem principem ipsorum eum, qui Judæorum putatur esse Deus: & quoniam hic suis hominibus, idest, Judæis voluit subigere reliquas gentes, reliquos omnes principes contrahisset ei, & contra egisse: quapropter & reliquæ resluerunt gentes, ejus genti. Innatum autem & innominatum Patrem, videntem perditionem ipsorum misisse primogenitum Nun suum, & hunc esse qui dicitur Christus, in libertatem credentium ei, a potestate eorum qui mundum fabricaverunt. In gentibus ipsorum autem apparuisse eum in terra hominum, & virtutes perfecisse. Quapropter neque passum eum esse, sed Simonem quemdam Cyrenæum angariatum portasse crucem ejus pro eo, & hunc secundum ignorantiam & errorem crucifixum, transfiguratum ab eo ut putaretur ipse esse Jesus; & ipsum autem Jesum Simonis accepisse formam, & stantem irrississe eos. Quoniam enim virtus incorporalis, erat æterna innati Patris, transfiguratum quemadmodum vellet, & sic ascendisse ad eum qui misit eum, deridentem eos, cum teneri non posset, & invisibilis esset omnibus. Hæc Irenæus de hæresi totam Christi œconomiam dissolvente.

Ad quas autem hæc principia conclusiones ille deduceret, mox subdit, sic dicens: Liberatos igitur eos qui hæc sciunt, a mundi fabricatoribus principibus, non oportere confiteri eum qui sit crucifixus, sed eum qui in hominis forma venerit, & putatus sit crucifixus, & vocatus sit Jesus missus a Patre, ut per dispositionem hanc opera mundi fabricatorum dissolveret. Si quis igitur, ait, constitetur crucifixum, adhuc hic servus est, & sub potestate eorum qui corpora fecerunt. Qui autem negaverit, liberatus est quidem ab iis: cognoscit autem dispositionem innati Patris, animæ autem solius esse salutem,
M 2 &c.

XL
Crucis ne-
gator Ba-
silides.

ca: RELIQUA VETERA HS. NOVIES MIL-
L. ABOLITA. S. C. Hæc Baronius. Sed cum tertius ille Consulatus jungatur etiam cum aliis omnibus annis Tribunitiæ Potestatis insequentibus; & Hadrianus nullum postea alium Consulatum susceperit, argumentum Baronii non procedit. Præterquam quod verum non est, Hadrianum anno sequenti rursus Romam venisse, ideoque hoc anno inde discessisse; cum, ut videbimus, Hadrianus Romæ usque ad annum sequentem versatus fuerit. Mediobarbus hunc Nummum cum Baronio in annum sequentem confert.

Sed ex regula mihi primum observata liquet, illum in Decennialibus, aut Quindecennialibus Hadriani percussum; cum annis hujusmodi festivitibus addictis victoriarum ac rerum gloriose a Principe antea gestarum, tam in Nummis, quam in inscriptionibus, memoria renovari soleret. Nec refert, quod in eo Hadrianus non dicatur Pater Patriæ, quem titulum in Decennialibus sumsit; nam præterquam quod antequam appellationem illam admitteret, cuius potuit, hujusmodi tituli sæpe in Nummis neglecti.

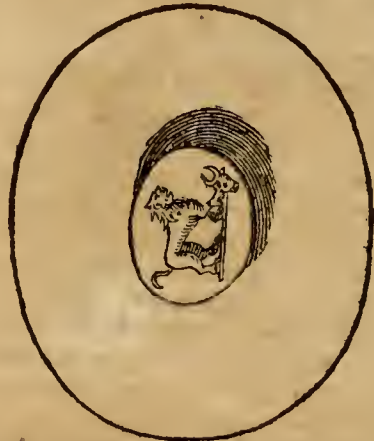
CHRISTI
120.EVARISTI PAP.
9.HADRIANI IMP.
I.

Ecce Versutum plane diaboli commentum, ut, qui (quod scribit Ignatius) crucis potentia victus esset, eam negando, crucifixum etiam negandum esse contenderet; hæc enim addentes iidem Christi crucis inimici, ventri inserviendum, vesci idolothytis, & universa utendum esse libidine, facile suis persuadebant; illam eos sententiam docentes: Tu omnes cognosce: te autem nemo cognoscat. Quapropter parati sunt, ait, ad negandum, qui sunt tales, caventque ne quid ea causa patiantur: ac ne in aperto essent exercenda sua ipsorum mysteria, ea suos effari prohibuit. Addit ad hæc omnia, eos uti solitos imaginibus, & incantationibus, & invocationibus: idemque tradit Irenæus.

XII.
Imagines
Basilidis
quales.

Non erant certe ejusmodi quibus Basilidis sectatores utebantur (quod Novatores stulte fingunt) imagines Christi Redemptoris: nam quomodo, quæso, cum ille credi volebat Christum esse corporeum ac crucifixum? sed potius id genus illas fuisse, quibus ad suas perficiendas

artes incantatores uti solerent. Sed ad hæc certius comprobanda atque firmanda, dignum quidem fideque exploratum antiquitatis monumentum accedit, quo satis perspicue declaratur, quales esse solerent imagines, quibus ait S. Irenæus (a) uti consuevisse Basilidis sectatores. Siquidem haud pridem, nempe post primam editionem tomi hujus Romæ factam, e ruderibus (ut accidit) emerit in lucem gemma ex amethysto hisce imaginibus & notis incisa, cujus exemplum hic (ut vides) repræsentandum curavimus. Extat ipsa apud virum insignem, sincera fide & egregia eruditione spectatum, Fulvium Ursinum, cujus in rebus antiquioribus explorandis ac dignoscendis solertia incomparabilis de gemma elucidavit, quæ cæteris rerum antiquarum studiosis penitus videbantur obscura; nimirum hanc nam ex illis imaginibus esse, quibus uti solerent Basilidiani hæretici, quas loco bullæ vel amuleti, aut alia causa superstitione gestarent.

XIII.
De Abra-
fax.

(b) Iren.
ibid.

(c) Tertul.
de præscr.
c. 46.

(d) Epiph.
hsref. 24.

(e) Aug. de
baref. ad
Quodvult.
c. 4.

(f) Theod.
baref. fa-
bul. lib. 1.

Ad quod manifeste probandum, evidens illud in primis suppetit argumentum ex nomine summi dei Basilidis, quem ipse ΑΒΡΑΧΑΣ nominabat, quod disertis (ut intueris litteris) incisum legitur ad finem hastæ. His namque elementis (ut testantur Irenæus (b), Tertullianus (c); Epiphanius (d), Augustinus (e), Theodoretus (f), & alii) Basilides concepit summæ Virtutis nomen, ex qua dii reliqui dimanarent omnes numero trecenti sexagintaquinque, secundum anni dierum numerum, totidemque cælorum (ut somniabat) quibus singulis eodem numero dii sive Angeli ab eo nominati præessent. Porro eorum (ut dictum est) numerus litteris illis exprimitur, quibus evidens summi omnium deorum ΑΒΡΑΧΑΣ nomen compositum est, nempe Α, & Β, unum & duo, Ρ, & Α, centum & unum, Σ, & Α, ducenta & unum, Ξ, sexaginta sunt, quæ simul juncta summam efficiunt

CCCLXV. Ita enim S. Irenæus, & citati superius auctores omnes interpretantur, & numerant ex mente Basilidis.

Sed & hic illud animadvertendum est, ex eodem nomine in gemma inciso magis probari lectionem S. Epiphanius scribentis Abraxas, quam S. Irenæi, Tertulliani, S. Augustini, necnon S. Hieronymi (g) pluribus in locis, & aliorum legentium Abraxas: quamvis cum eadem in utraque lectione reperiantur litteræ, licet diverso loco positæ, idem significant, atque necessario eandem summam efficiant. Cæterum tum ex eadem gemma, tum etiam ex dictis auctoribus prorsus exploditur lectio illa vulgata Tertulliani, cum loco Abraxas, legitur Abraxan. Sed nec ipsum, Abraxas, rectum est; cum Abraxas ex gemma & scriptis libris Tertulliani legendum sit.

Rursum vero quod totum ferme corpus imaginis hujus ad plantas pedum usque

XIV.
Germana
lectio.

(g) Hier.
adversus
Lucife-
rian. prope
finem, &
in Amos c.
3. in Ab-
diam cap.
1. in Na-
bum c. 1.

XV.
Nomina
portento-
sa.

CHRISTI
120.

EVARISTI PAP.
9.

HADRIANI IMP.
I.

usque portentosis nominibus habetur inscriptum: inde quoque evidentius deducitur argumentum, eandem esse id genus imaginum, quas solerent iidem Basilidis sectatores effingere. Nam Epiphanius hæc de eodem Basilide & numero ex ejus sententia nominis Abrasax ait: *Deinde hinc, inquit, & homo habet trecenta sexaginta quinque membra, & unicuique Virtutum attribuitur unum membrum &c.* Hæc cum Basilides diceret: eadem ratione factum apparet, ut in ejusdem imaginis diversis corporis membris diversa nomina eandem Virtutum habeantur inscripta: illa nimirum, quibus opus habere videretur qui gestabat imaginem; cum alioqui impossibile esset in tam arcto spatio omnia trecenta illa & sexagintaquinque nomina exarari. Cætera vero, ut quod altera manu clypeum, bidentem altera tenere videatur imago, quodque virga super caput extet apposita, remanent prorsus ob-

scura, quod non omnia secreta Basilidis Catholicis innotuerint. Quod vero habeatur in postica leonis signum & tauri caput; ad genituram pertinet ejus qui eandem gemmam ex amethysto gestabat.

Post hæc autem cusa, ante annum Gemmarius in Urbe emptam a se gemmam casu inventam, ad nos attulit, referentem ejusmodi figuram portentosam, spectrumque potius atque monstrum, & ex parte adversa inscriptionem habentem, ABPACAΞ, quæ cuncta cum nec ipse, nec aliquis ex iis quibus ostendisset, intelligere penitus potuisset, nos consuluit. Ipsam igitur grate acceptam in amplio-rem testificationem eorum quæ dicta sunt de imaginibus, quas factitarent Basilidiani, hic tibi quam exactissime licuit, reddendam curavimus, ad majorem confutationem calumniantium recentiorum hæreticorum: sic se habet.

XVI.

Gemma Basilidianorum.

XVII.

Quod autem hisce characteribus atque figuris diversimode concinnatis uti solerent ejusmodi hæretici impostores ad Amuleta conficienda: habes de his egregium exemplum apud Q. Serenum Samonicum antiquum medicum, & ejusdem (ut apparet) Basilidis sectatorem, qui præcepta medica carmine scripsit heroico, & ad curandum morbum Hemitritæum, his characteribus conficiendum curavit Amuletum ad collum ægrotantis appendendum, continens ABPACA, junctis aliis elementis quiddam portentosum ipso sonitu reboantibus:

ab Iræneo damnantur, imagines; ab illis quibus Christiani Catholici religiose pieque uti solerent, unde & recentiorum Iconoclastarum hæc in nos tum imperitia tum dolo malo objectantium habeas calumniam exploratam, atque pariter confutatam.

Rursum vero quod spectat ad ejusdem Basilidis hæreses recenset eadem Basilidis dogmata Tertullianus (b), qui addit resurrectionem carnis a Basilide vehementer impugnatam, negante salutem corporibus esse promissam. Sed & Clemens Alexandrinus (c) insuper addit, dixisse Basilidem, non omnia a Deo dimitti peccata, sed tantum involuntaria, quæ per ignorantiam facta essent: qui multis disputat adversus Basilidem & Basilidianos; quos & redarguit (d), quod dicerent, animam prius peccasse in alia vita, hic autem pati supplicium. Tradit hæc de eo Clemens libro quarto Stromatum: ac rursum de ejusdem sectatoribus, qui affirmarent, fidem esse naturalem, in homine habitare exercitum spirituum, qui essent passiones per quas unusquisque movetur; dicerentque, non pugnandum adversus naturales insurgentes passiones, sed eis esse assentiendum, ac proinde libidinibus inquinari licitum atque concessum, esse: quos nimirum talia perpetrantes, Christiano superinducto nomine, magnam infamiae notam ceteris Fidelibus irrogasse, penes quos nihil esset antiquius quam mentis & corporis castitatem excolere, eamque nuncupato interdum voto

XVI.

Aliæ hæreses Basilidis. (b) Tertul. de præser. c. 46. (c) Clem. Alexandr. Strom. lib. 4.

(d) Clem. Alexandr. Strom. lib. 2.3.

(a) Extant inter epig. & poemat. Vat. pag. 58. (a) Inscribis charta, quod dicitur ABPACAΔABPA Sapius & subter repetis, sed detrabe summam, Et magis atque magis desint elementa figuris Singula, qua semper rapies, & cetera figes, Donec in angustum redigatur littera conum. His lino nexis collum redimire memento. & in fine: Talia languentis conducent vineula collo, Lethalesque abigent (miranda potentia) morbos.

ABPACAΔABPA
ABPACAΔABP
ABPACAΔAB
ABPACAΔA
ABPACAΔ
ABPACA
ABPAC
ABRA
ABP
AB
A

Ex his igitur perspicue, lector vides, quam longe dispares sint Basilidis, quæ

ut

(a) Clem. Strom. lib. 3. Vera continentia. ut selectissimum donum Deo pie offerre; de qua ait (a): *Est ergo continentia, corporis despicientia, convenienter pactis conventis cum Deo initiis: non solum enim in rebus venereis, sed etiam in aliis, quæ anima perperam concupiscit non contenta. necessariis, versatur continentia. Est autem & in lingua, & in acquirendo, & in utendo, & in concupiscendo continentia. Non docet autem ea solummodo esse temperantes, siquidem præbet nobis Deus temperantiam, ut quæ sit divina potestas & gratia. Dicendum est ergo quidnam nostris videatur de eo quod est propositum. Nos quidem castitatem, & eos, quibus hoc a Deo datum est, beatos dicimus.* Hæc Clemens de S. Ecclesiæ moribus.

XIX. Sed ad Basilidem redeamus. Eo superbia & factus hominem pervenisse, Epiphanius (b) tradit, ut se ac suos solos diceret esse homines, ceteros omnes sues & canes: ob idque non propalanda esse aliis (c) sua mysteria, quod præceptum sit: *Nolite projicere margaritas ante porcos.* Hæc & alia de Basilide idem recitat atque refellit. Ausum porro fuisse Basilidem scribere Evangelium, & suo ipsius inscribere nomine, auctor est ante Ambrosium Origenes, qui & alibi hæc de eodem (d): *Quid aliud sunt nisi pestilentia Basilidis quoque sermones, detrahentes quidem eis qui usque ad mortem certant pro veritate, ut confiteantur coram hominibus Jesum, indifferenter autem agere docentes ad negandum, & ad sacrificandum diis alienis? Non minus peste afficiunt, & corrumpunt audientes se, qui in iisdem sermonibus docent non esse alias peccatorum penas, nisi transcorporationem animarum post mortem (e).* Hæc Origenes. Quod insuper negaret ille carnis Christi veritatem, ea falsa assumptione sacratissimam quoque Eucharistiam damnasse, ex S. Ignatio ad Smyrneses recitat Theodoretus (f). *Mortuus est autem Basilides* (inquit Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis in Agrippa) *in Alexandria, temporibus Hadriani: qua tempestate Chochibus dux Judaicæ factionis Christianos variis suppliciis enecavit: Hæc ipse: sed Barchochebas, loco Chochibus, restituendum est.*

(b) Epiph. hæres. 24.
(c) Theod. lib. 3. dialog. Pseudo-Evangelium Basilidis.
(d) Orig. in Luc. homil. 1.
(e) Orig. in Matt. tract. 28.
(f) Theod. lib. 3. dialog.

XX. Fuisse Basilidi filium Isidorum nomine, Isidorus paternæ impietatis hæredem & propugnatores, auctor est Clemens Alexandrinus (g), qui ab eo Moralia esse scripta testatur, quæ tamen essent omnium impuritatium cloaca: aliud ejusdem citat opus de Adnata anima. Adversus hos pro Catholica veritate scripsisse constat Agrippam Castorem, Justinum martyrem, Irenæum, qui omnes hæreses, quæ ante se extiterunt diserto eloquio confutarunt. His addit Theodoretus Clementem Alexan-

(g) Clem. Alexandr. Strom. lib. 2. & 3.

drinum, & Origenem: quibus adnumerandus quoque est Epiphanius, & alii recentiores scriptores.

Sed quorsum (dicit aliquis) quæ profundo perpetuoque fuissent sepeliendæ silentio, hujuscemodi sordes, suo putore aërem ipsum corrumpentes, hinc inde ex industria veluti scopa collectæ, produntur in lucem? Ratione id quidem multipliciter suadente. Absolutissimi enim historici muneris in primis esse novimus, non tantum bella externa scriptis profsequi, sed & civilia, cum acciderent: ejusmodi quippe esse censemus, quæ ab his qui Christiano nomine in Catholicam Ecclesiam insurgunt, civilia bella constantur, longe periculosiora illis, quæ ab iis qui foris sunt inferuntur, sane quidem hæc præteriiisse, maximæ tribueretur oscitantia. Magnam rursus ex his quisque utilitatem capessere potest. Sicut enim, Apostoli (h) sententia: *Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant:* (h) 1. Cor. 11. ita opus est hæreses propalari, ut quæ qualisve sit Ecclesia Catholica, pariter innotescat; & plane omnes intelligant, qui continentiam impugnant, Christi crucem negant, & martyrium ab Ecclesia auferunt, & alia id genus nefandissima perpetrant, hos in Basilidianorum classem esse rejectos, & a Catholicis separatos. At quis insuper negarit hæc spectanda proponere nihil aliud esse, quam pulcherrima trophæa Ecclesiæ victoria ex hostium spoliis comparata, sursum erigere, & in singulis veluti quibusdam notis insculptis & signis præfixis Dei gloriam de Ecclesiæ patrocinio prædicare? Sed proposita persequamur.

Saturninum, quem alii Saturnillum dicunt, post Basilidem ordine recensemus (licet nonnulli, qui de iis agunt, de Saturnino primum mentionem instituerint) ea nimirum ratione nos persuasi, quod cum hic (ut superius dictum est) fuerit patria Antiochenus, & in Syria scholam erroris aperuerit, & S. Ignatius, sicut multos hæresiarchas, ita Basilidem nominatim expresserit. Saturnini vero Antiocheni, ipse Episcopus Antiochenus & totius Syriæ Orientisque magister nullam prorsus habuerit mentionem, præsertim ea epistola, quam ad suos scripsit Antiochenos, vel ad Heronem dedit ejusdem Ecclesiæ diaconum & curatorem: in eam facile adducimur sententiam, ut existimemus, post mortem Ignatii emississe impudentem hæreticum; quo vivente, tantæ lucis fulgore percussus, ut notua quædam in tenebris delituerit. Et quidni clamasset in Saturninum domesticum furem Ignatius, qui Basilidem in Ægypto agentem, Christi crucem negantem, tot jaculis ferit?

Sed quæ essent dogmata Saturnini, ab Ire. XXIII.

XXI. Cur hæreses recententur.

XXII. De Saturnino hæresiarcha.

(κ) Iren. lib. 1. c. 22. Dogmata impietatis. Irenæo (a) veluti antiquiore petamus. Hic Menandro inhærens, sic Deum Patrem omnium dixit esse creatorem, ut tamen mundum a septem Angelis creatum hominemque voluerit Angelorum esse facturam: rursus Judæorum Deum unum ex Angelis esse dixerit; quodque adversus Patrem rebellasset, in ejus destructionem missum esse Christum, & in salutem credentium, eundemque ignotum, & incorporalem, & sine figura, putative tamen visum esse hominem. Duo insuper hominum genera ab Angelis esse facta tradebat, alterum quidem nequam, alterum vero bonum: & quod hoc dæmones pessimos adjuvaret, missum esse Salvatorem ad perditionem malorum, in salutem vero bonorum. Addidit insuper illam blasphemiam, ut nubere & generare a satana esse diceret: complures vero ejus sectatores, sic colere abstinentiam, ut ab animatis abstinerent: qua quidem virtutis specie, veluti sanctitatis imposta larva, multos seducerent. Rursus quasdam prophetias ab Angelis, quasdam vero a satana tradebat esse revelatas. Hæc de Saturnino Irenæus. Addit his Tertullianus, Saturninum negasse resurrectionem futuram: eadem de Saturnino, qui de hæresibus tractatus edidit, nimirum Epiphanius, Theodoretus, & alii ex Græcis; ex Latinis S. Philastrius, S. Augustinus, & alii recentiores.

XXIV. Eodem plane tempore, quo Basilides & Saturninus, Carpocras fæx omnium hæreticorum, & fæx totius continentiae, vixit, ut ex Irenæo tradit Eusebius (b). Sed horret animus de eo narrationem aggredi, ut quæ Christianis auribus prorsus indigna ob turpitudinem portentosa nimium & horribilis videatur. Sed quæ de eo a Patribus scripta reperimus, audire, licet averso vultu, omnes æquanimiter ferant. Satis autem verecundiæ putamus esse consultum, si in cœnoso gurgite eorum impolluta vestigia affectantes, quæ de iis ab illis sunt memoriæ commendata ipsorum verbis adducamus in medium. Alexandrinum patria hunc fuisse, tradit Clemens Alexandrinus (c), gentilis ejus. In nonnullis consensisse Basilidi, sed illo longe deteriorem esse constat effectum. Mundum quidem (ut ille) ab Angelis factum dixit: Jesum vero Redemptorem ex Joseph natum, ut ceteros homines, probitate tantum præstasse aliis, sed se suosque illi similes esse, & ex eis nonnullos illo fortiores. Constat insuper artes magicas operari solitos Carpocratianos, & dæmones alligatos habe-

(b) Euseb. Hist. lib. 4. c. 7. De Carpocrate hæresiarcha. (c) Clem. Alexandr. Strom. lib. 3.

IV. Ad num. XXIV. & seqq. Aliquot seculis disciplinam arcani seu occultationem quorundam mysteriorum Religionis Catholicæ viguisse, & ex ea disciplina complures Patrum sententias, quas Protestantes contra Catholicos adducunt, expo-

re gloriantes, se ea arte illos habere subiectos. Transmigrationem animarum Carpocratis schola docebat.

Omne delictum non solum apud eos vetitum, sed imperatum: usque adeo, ut poena dignum esse duceretur, qui suæ ipsius quæcumque cupienti adversaretur voluntati: usurpans illud Evangelicum (d): *Consentiens esto adversario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te adversarius judici, & judex tradat te ministro, & in carcerem mittaris: ac proinde, qui suæ adversaretur concupiscentiæ, transanimatione fore plectendum, ac rursus alia, nisi ea omnia quæ mundi & concupiscentiæ sunt opera prava expleverint: quibus jam consummatis, fore, ut tunc libere proficiscantur ad illum Deum, qui est supra Angelos mundi fabricatores. Scripturæ igitur ille superinducens velamen turpitudini, quasi ex legis præscripto hæc esse facienda docebat: hæc etiam de Carpocrate Irenæus (e), qui adeo auditu horrenda de hujusmodi sectæ hominibus se accepisse tradit, ut non induci possit ad credendum talia. Addit Tertullianus (f), ipsum tum Christi, tum ceterorum mortalium carnis resurrectionem negasse. Eadem de Carpocrate, ac suis sectariis, eorumque turpitudine Epiphanius (g) narrat, & alii qui commentarios de hæresibus conscripserunt. Insuper hos in velamen obscœnitatum multarum perpulchrum sibi ipsis nomen indidisse, ut Gnostici dicerentur, ita suos appellandos esse, Carpocratem docuisse tradunt: licet S. Hieronymus (h) velit a Basilide Gnosticos esse nominatos, sicut & Eusebius in Chronico. Sed sicut venena, ita nomina inter se istos communicasse, dici posse videtur: nam eadem ratione, qui ex Nicolaitis prodierunt, æque Gnosticos esse dictos, Epiphanius (i) affirmat.*

Quoniam vero Epiphanius, licet renitens admodum, stylum tandem immittit ad Gnosticorum turpitudines describendas, nos sua ipsius verba hic reddemus, quod sciamus ea conducere ad veritatem historicam dignoscendam: nam quæ hi agebant in occulto, palam facta, Gentiles in omnes æque convertebant Christianos. Sed audiamus ipsum loquentes (k), cum agit de eorum turpitudine: *Qualem, inquit, actionem? dicere rursus timeo, ut ne sterquilini occultati canalem revelem, & quibusdam videar pestilentis graveolentiæ inductionem operari. Attamen quandoquidem ex veritate dependemus, me ipsum*

XXV. Horrenda Carpocratis monstrum. (d) Mat. 11. 5. Luc. 12.

(e) Iren. lib. 1. cap. 24.

(f) Tert. de præscrip. c. 48.

(g) Epiph. har. 27. Gnostici unde.

(h) Hier. de Scrip. Eccl. in A-grip.

(i) Epiph. har. 26.

XXVI. Turpitudines Gnosticorum.

(k) Epiph. har. 27.

ni posse docte demonstrat Schelstratus in Dif-fert. singulari de *Disciplina Arcani*, quam nuper Romæ in lucem emisit. Hanc consuetudinem Albertinus lib. 2. disp. de *Reticiencia mysteriorum*, fufius probandam suscepit, & Casaubonus Ex-er-

sum cogam, ut impostorum illorum facta revelans, & castius loquar, & a veritate ipsa minime excedam. Quid vero aliud quam omnem nefandam ac scelestam actionem, quam nec fas ore referre, hi perpetrant? Et omnem speciem virilis coitus, ac libidinosæ ad mulieres consuetudinis in singulis corporis membris, incantationesque ac veneficia ac idololatrias perficientes: & hoc dicunt esse rationem redditionis debitorum in corpore, ut non amplius accusentur, nec aliud opus ab ipsis exigatur, &c. Superiori autem tractatu, quo de Gnosticis fusius agit, hæc habet (a). Ipsam enim suam synaxin ac communionem turpitudine multiplicis coitus polluant, comedentes ac contingentes tum humanas carnes, tum immunditias: ut ne audeam quidem totum loqui, nisi sane cogerer, propter excellentem animi mei dolorem, ab his quæ vane ab ipsis fiunt, stupore percussus. Ad qualem magnitudinem ac profunditatem malorum, hostis hominum diabolus ducit sibi credentes, ut polluant & mentem & cor & manus & ora & corpora & animas eorum, qui ab ipsis in tanta cecitate eruditi sunt. Timeo autem ne forte magnum hoc venenum totum revelem, veluti cujusdam basilisci serpentis faciem, ad perniciem magis legentium, quam ad correctionem. Polluit enim revera aures magnæ audaciæ blasphemia collectio, & hæc turpitudinis coactio ac enarratio, & fraudulentæ hujus turpis operationis cæciosa malevolentia. Et post multa.

XXVII.
Scelus infandum
Gnostico-
rum.

Primo quidem communes uxores habent: & si peregrinus acceperit de ipsorum dogmate; signum est apud ipsos virorum ad feminas, & famularum ad viros in extendendo manum, ad salutationem videlicet, subter palmam contrectationem quamdam titillationis, per hoc se indicare ostendentes, quod ejusdem religionis sit qui accessit. Hinc igitur mutua cogitione accepta, statim ad epulationem convertuntur: larga vero & opipara edulia, carnis esum & vini potum apponunt, etiamsi pauperes fuerint. Ex hoc autem ubi compotarunt, & venas (ut ita dicam) su-

ercitatione XVI. in Baronium ait: Quis ita hospes in Patrum lectione, cui sit ignota Formula, in mentione Sacramentorum potissimum usu trita, ἱεροσολίμῳ οἱ μεμνημένοι, norunt initiati quod dicitur. Quæ formula in unius Chrysostrami aut aliis scriptis minimum quinquaginta locis potest observari. Apud Augustinum in Epistolis, in enarrationibus in Psalmos, Tractatibus in Joannem, Homiliis, sive Sermonibus, aut aliis Scriptis non multo rarius, &c. Notum est illud Augustini Tractatu 96. in Joannem: Catechumenis Sacramenta Fidelium non producuntur; & illud magni ejusdem Ecclesiæ Doctoris: Nesciunt Catechumeni quid accipiant Christiani. Notum quoque est illud Chrysostrami homilia XXVII. in Matthæum: Euebaristia mysterium . . . . initiati solum-

tietate impleverunt: vir quidem concedens uxorem alteri, ad ipsam dicit: Surge, fac dilectionem cum fratre. Miseri autem illi ubi inter se mixti fuerunt, & re vera erubescere dicere, quæ apud ipsos fiunt, juxta Apostoli illius sancti dictum (b) Ephes. 5. (b): Quæ apud ipsos fiunt, turpe est etiam dicere. Attamen non erubescam dicere, quæ ipsi facere non erubescunt; ut omnibus modis horrorem incutiant audientibus turpia, quæ ab ipsis perpetrantur facinora. Postquam enim inter se permixti fuerunt per scortationis affectum, insuper blasphemiam suam in calum extendunt. Et suscipit quidem muliercula, itemque vir fluxum a masculo in proprias suas manus; & stant in calum intuentes, & immunditiam in manibus habentes, & dicunt: Offerimus tibi hoc donum, corpus Christi, & sic ipsum edunt, assumentes suas ipsorum immunditias, & dicunt: hoc est corpus Christi, & hoc est Pascha. Ideo patiuntur corpora nostra, & coguntur confiteri passionem Christi. Eodem vero modo etiam de femina, ubi contigerit ipsam in sanguinis fluxu esse, menstruum collectum de ipsa immunditiei sanguinem acceptum in communi edunt: Et hic est (inquiunt) sanguis Christi.

Quapropter etiam cum in apocrypho (c) XXVIII. legerint: Vidi arborem ferentem duodecim (c) Apocal. 22. fructus in anno, & dixit mihi: hoc est lignum vitæ: ipsi figurate interpretantur fluxum muliebrem singulis mensibus fluentem. Porro ubi invicem coeunt, liberorum generationem aversantur, & interdunt. Et paulo post: Si præter sententiam acciderit, ut prægnans facta fuerit mulier, quid gravius & horribilius designent tales, audi: Detractum enim fœtum, quocumque tandem tempore id aggressi fuerint, accipiunt, & in mortario quodam pistillo tundunt: & admixto melle & pipere, & aliis quibusdam aromatibus ac unguentis ad avertendam nauseam, sic congregati omnes porcorum ac canum horum sordales participes fiunt contusi pueri: atque sic humanæ carnis esu peracto, deinde preces fundunt ad Deum; & hoc perfectum Pascha dicunt. Sed & alia horrenda ipsi au-

Execrandum facinus.

modo noverunt. Et illud Catechesis prioris Cyrilli Hierosol. ad baptizandos: Sciunt initiati vim hujus poculi; scitis nos quoque paulo post. Immo apud ipsas Philosophorum sectas, diu ante Christi adventum observatum fuit, ut prophani procul a sacris arcerentur, teste Jamblichus lib. 2. de vita Pythagoræ cap. 28. Cum externis, &, ut ita dicam, prophanis, si quandoque usus ferret congregandum esse, nequaquam sua Sacramenta enuntiabant, sed per symbola & arcanas tesseras obscure & latenter sibi mutuo sensa mentis velut anigmatibus significabant. Ita Jamblichus, cujus Opera nuper in Anglia publici juris facta. Idem omnino testatur Clemens Alex. lib. 5. Stromatum: Non solum autem Epicurei, & Plato multa occultabant, sed etiam Epicurei dicunt, quadam esse

udent. Cum enim rursus insaniam in se ipsis conceperint, imbutis manibus turpitudinis suæ surgunt, & manus suas inquinatas habentes, nudi toto corpore precantur, tamquam per hujusmodi operationem inveniunt dicendi apud Deum libertatem. Corpora autem sua tum muliebria, tum virilia, noctu ac diu curant unguentis, balneis, epulationibus, & ebrietatibus vacantes. Detestantur jejunantem, dicentes quod non oportet jejunare: principis enim qui fecit seculum, est jejunium: verum oportere nutriri, ut corpora sint robusta, quo possint fructum reddere in tempore suo. Hucusque de eorum turpitudine & execrandis mysteriis Epiphanius, qui hæc omnia exploratissima habuit, cum in Ægypto esset, ab iis qui ejusdem sectæ erant, ut ipse testatur, de iisdem agens in fine.

XXIX. Hæc ergo cum hi omnium scelestissimi operarentur, quæ nec quævis gentes barbaræ, quæ ignorant Deum, ausæ fuerint meditari; tamen non tantum se Gnosticos, sed & Christianos nominabant: hæc omnia illis suggerente diabolo, ut horum nefandis sceleribus posset sancta ac pura Christiana religio infamari: unde idem auctor hæc habet inferius (a): Indiderunt enim sibi cognomen Christianorum, ad hoc ut Gentes per ipsos offendantur, & sanctæ Ecclesiæ Dei utilitatem & veram prædicationem propter illorum nefaria facta & incomparabilem improbitatem averfarentur: & ipsorum assiduo nefaria opera considerantes, putent etiam sanctas Dei Ecclesias tales esse, & avertant (velut dixi) aures a Dei & veritatis doctrina. Hæc ipse: sed & longe ante ipsum sic Irenæus: Ipsi ad detractionem divini nominis & Ecclesiæ, quemadmodum & Gentes, a satana præmissi sunt: uti secundum alium modum quæ sunt illorum audientes homines, &

(a) Epiph. hæres. 27. Consilium diaboli de Gnosticis.

esse apud se arcana, & non permittere omnibus, ac ea scripta legant.

V. Porro inter omnes convenit, eam disciplinam pro Catechumenis, Judæis & Gentilibus observatam fuisse, non vero pro Fidelibus seu baptizatis, quibus cuncta Religionis Catholicæ mysteria absque ulla verborum ambage exponi poterant. Putabant enim Patres sequendum sibi grave illud Christi mandatum apud Matthæum cap. 7. Non esse dandum sanctum canibus, nec margaritas projiciendas esse ante porcos. Cum vero SS. Patres unanimi voce ex verbis Christi relatis disciplinam arcani introductam fuisse asserant, liquet eam ex traditione Apostolica provenisse: neque enim communis ille Ecclesiarum consensus ex decreto alicujus particularis vel generalis Concilii ortum duxit, sed omnes per orbem Ecclesiæ eandem disciplinam observant, absque eo quod certo quodam tempore ea cœpisse reperiantur. Quare, juxta D. Augustini regulam, hæc una ex iis est, quæ ex traditione Apostolica ad nos pervenere.

putantes omnes nos tales esse, avertant aures suas a præconio veritatis: aut videntes quæ sunt illorum, omnes nos blasphemant, in nullo eis communicantes, neque in doctrina, neque in moribus, neque in quotidiana conversatione. Hæc Irenæus (b).

(b) Iren. lib. 1. cap. 24. XXX.

Porro Judæorum opera Christianis semper adversantium has esse calumnias adversus eos toto Orbe divulgatas, Origenes (c) agens contra Celsum testatur, sic dicens: Apparet sane nil secus egisse, ac Judæi in ipso Christianæ religionis & veræ disciplinæ primordiis factitabant, qui ad nostræ doctrinæ notam & infamiam illud disseminarent, quod Christianis puerum aliquem immolandi mos esset, cujus & carnem singuli degustarent. Insuper & id mendacio effugebant, quemadmodum qui ex Christiana essent hac disciplina, cum ea quæ in aperto sunt, facere velent, extinctis luminibus, ei quam quisque nactus esset, admiscerentur. Quæ infamia olim temere edita, plurimos occupabat, qui essent a fide hac alieni, persuasumque haberent istiusmodi jam esse Christianos: & ad id temporis sic fallit nonnullos præsumpta hæc & prava opinio, ut ea de causa Christianos averfentur, ne vel simplicia cum eis ineant verba. Hæc Origenes.

(c) Origen. contra Cels. lib. 6. Infamia gravis irrogata Christianis.

His igitur diabolus (inquit Eusebius d), qui ex maleficiis capit lætitiæ, tamquam suæ nequitie ministris forte usus est, quo qui fidem receperant, illorum suavis non solum in fraudem inducti, ad acerbum adeo & miserabilem interitum quasi constricti arriperentur, verum etiam Gentibus, quæ erant a fide alienæ, copiam & tamquam ansam præberent sacrosancto Dei verbo petulanter impieque obrectandi; eo plane consilio, ut fama de istorum flagitiosæ vitæ ratione passim dissipata, turpem

XXXI. (d) Euseb. lib. 4. c. 7. Calumniæ in Christianos.

VI. Non solum Sacramentorum ritus, sed etiam dogmata occultari olim solita. Casaubonus Ex-ritus & ercitatione XVI. in Baronium ait: Cum in Sacramentis tria occurrant consideranda, symbola significancia, res symboli significata, & ritus sacramentorum; Veteres non adeo olim operes in Sacramentis significatas, & efficaciam illorum siluisse, quam symbola ipsa, & ritus ac rituum causas. Et quamvis propter Eucharistiæ Sacramentum Casaubonus dicere debuisset non solum res symboli significatas, sed etiam sub eis contentas, ac magnum ejus verba errore continerent, in eo quod contentas, res in Sacramentis significatas vel contentas olim occultari consuevisse; ejus tamen observationem verissimam esse clamat Albertinus, aitque, arcani disciplinam apud Orthodoxos in mera rituum occultatione olim sitam fuisse. At complura sunt SS. Patrum testimonia, ex quibus luce clarius monstrari potest, antiquam Ecclesiæ disciplinam non solum in symbolis Sacramentorum, eorumque ritibus, sed etiam in rebus per ipsa significatis, seu

phem ignominia notam universa Christianorum multitudini inurerent. Unde certe accidit, ut nefaria quaedam opinio de vobis concitata, eaque ab omni ratione alienissima, per infidelium animos longe lateque pervaderet: quod videlicet tum nefando concubitu matres & sorores violare, tum etiam scelerato quodam alimenti genere uti non vererentur. Verum ista mala ad prolixius temporis spatium diabolo exsententia non processerunt: quod ipsa veritas suum extulit caput, & progrediente tempore, claro quasi lumine resplenduit. Etenim fraudulentis adversariorum conatus, ejus vi refutati & oppressi, confestim evanuerunt. Quippe alii ex aliis novi & inauditi errores evanescentes, & priores pedetentim ad nihilum prolabentes, obsolescere coeperunt: inque multiplici, ac non uniusmodi sectas & formas dirempti, ad extremum funditus excisi sunt.

XXXII. Christiana fides omnibus malis superior.

Ceterum insignis verae & Catholicae Ecclesiae splendor, perpetuo eodem modo & eiusdem virtutum vestigiis incedens, mirandum in modum propterea crevit, & dilatatus est, quod veneranda, sincera, libera, modesta, pura divinae vivendi rationis, Christianaeque pietatis institutio per universum cum Graecorum tum barbarorum genus claritate quadam eximia & decora enituit: utque etiam deformis infamiae labes, quae a malevolis nostrae religioni adpersa fuerat, simul cum tempore deleta, protinus ad nihilum recidit. Nostra igitur sola permansit disciplina, utpote quae tum propter gravitatem & modestiam, tum propter divinae sapientiae praecepta institutaque sola esset apud omnes & auctoritate posita, & summa amplitudine praestare iudicata: sic ut nemo ex illo tempore haecenus turpem aliquam dedecoris maculam fidei nostrae auderet inferre, nec ullam talem ignominiam importare, quali illis, qui contra vos jam pri-

dem nefarie conjurassent, uti volupe fuisset. Hucusque Eusebius: qui tamen quod ait eiusmodi errores citius evanuisse, non sic accipiendum est ut protinus Gnostici esse desierint, sed quod iis omnibus veritas superenituit, nec ejus lux potuit hisce temporibus obscurari. Ceterum Epiphano (a) constat auctore, sua quoque aetate perseverasse Gnosticos turpissimos in Aegypto; e quorum illecebris, quibus illectus erat, ne in errorem laboretur, se fuisse divinitus liberatum, gratias Deo egit.

(a) Epiph. haeres. 26. prope fin.

Ceterum vix dici potest, quantum laboraverint qui in Ecclesia erant sanctissimi ac eruditissimi viri, ut eiusmodi calumnias dictorum occasione haereticorum in omnes Christianos a Gentilibus jactari solitas omnino diluerent, & ab eorum animis prorsus abluerent. Testes sunt ejus rei gravissimae ac disertissimae ab iisdem pro Christiana religione scriptae diversae temporibus Apologiae. Ac in primis quod Justinus martyr (b) in sua ad Antoninum Pium Augustum Apologia his verbis habet, cum de haereticis agit, quorum occasione infamaretur Christiana religio: Omnes qui ab his prodeunt (quemadmodum dixi) Christiani vocantur: haud aliter atque philosophi, cum eis non sint communia dogmata; quod tamen a philosophia dicitur, commune est omnibus nomen. An vero etiam hi infamia illa & fabulosis in vulgus sparsa sermonibus facinora in se admittant, lucernae everisionem, & promiscuos concubitus, & humanarum carniarum viscerationes, nescimus: persecutione quidem eos non expeti, neque occidi a vobis, ob ipsa etiam dogmata sua scimus. Est autem nobis liber contra haereses & sectas omnes compositus, quem si legere volueritis, dabimus. Et post multa, haec de moribus vere Christianorum: Quin omnino vel matrimonium non aliter contrahimus, nisi liberorum creandorum atque edu-

XXXIII. Apologiae pro Christianis.

(b) Justin. in orat. ad Ant. Pium.

Castitas Christianorum.

seu contentis, occultandis viguisse. Extat celeberrimum totius Italiae testimonium, quod Julius primus suo nomine ad Eusebianos transmisit, & contra eosdem urget Athanasius in Apologia 11. Non solum enim accusant Eusebianos, quod de calice & mensa sermonem habuissent in praesentia Praefecti, assistentibus tum Ethnicis, tum Judaeis; sed quod coram iisdem, praesentibus quoque Cathecumenis, questionem de Sanguine & Corpore Christi habuissent. Quae his verbis totius Aegypti Episcopi in Synodica ad omnem sub caelo Ecclesiam deplorant: Coram Ethnicis hominibus questiones de Ecclesia, de calice, de mensa Domini, de Sanctis Sanctorum habuere. Nam per sancta Sanctorum intelligenda sunt Sacramenta Corporis & Sanguinis Christi, quae Gentilibus, Judaeis, Cathecumenis occultanda, non publicanda erant.

Ostendit Origenes lib. 1. contra Celsum, eandem de mysterio Arcani disciplinam in Ecclesia, tam quoad dogma, quam quoad ritus, re-

ceptam fuisse. Nam cum Celsus homo Ethnicus & Christiani nominis hostis, dixisset, Christianos clam quidquid ipsis libet facere vel docere, opponit se Origenes, aitque: Deinde quoniam sapius nominat doctrinam clanculariam, coarguendum est hoc quoque; quando per totum Orbem notior est Christianorum praedicatio, quam Philosophorum placita. Quis enim Jesum e Virgine natum crucifixum ignorat? Quis resurrectionem ejus multis creditam, & denunciationem iudicii reddituri pro dignitate penas peccatoribus, & iustis praemia? Quin & resurrectionis futurae mysterium vulgatum est, tamen si rideatur ab infidelibus. Quae cum ita se habeant, perabsurdum est doctrinam hanc vocare clanculariam. Quod vero quadam insunt, quae non annunciantur quibusvis, id non solum doctrina Christiana proprium est, verum etiam Philosophica. Nam & illi exteriorem & peritorem doctrinam habebant, & alii Pythagoram audiebant contenti ipsius auctoritate, alii secreta discabant rationes non divulgandas in profanos, nondumque pur-

VII. Quaedam dogmata olim occultata, quaedam publicata.

educandorum gratia: vel conjugium de-
rectantes, perpetuo nos continemus. Et
jam nostrorum juvenum quidam, ut vobis
persuaderet non esse nobis mysterium pro-
miscuam & propatulam mixtionem, libel-
lum obtulit Alexandria Felici Præsidi,
medico permitti postulans, ut testes sibi
abscinderet (nam sine permissu Præsidis
id facere, loci ejus medici interdictum
esse dicebant). Felice prorsus petitioni hu-
jusmodi subscribere nolente, perseverans
in proposito suo adolescens, in sua tandem,
& eorum qui idem secum sentiebant, con-
scientia acquievit. Hucusque Justinus.

XXXIV. Athenagoras (a) itidem Christianus phi-
losophus, pro Christianis & ipse scribens
defensionem, illatam vulgi rumore in
Christianos calumniam refert, atque refel-
lit, sic dicens: Tria nobis rumoribus im-
pingunt crimina, nullorum deorum pieta-
tem, cœnas Thyesteas, & Oedipodis con-
cubitus. Enimvero si vera sunt ista, nulli
parcite generi: animadvertite in hujusmo-
di facinora: una cum conjugibus & libe-
ris radicitus nos extirpate & occidite, si
quidem mortalium quisquam ad instar fe-
rarum vivit. Hæc ipse: & alia addit pro
veritatis defensione. Sed & Theophilus

Defensio-
nes pro
moribus
Christia-
norum.

(b) Theoph.
ad Auto-
lic. lib. 3.

(b) Episcopus Antiochenus, qui sextus
post Petrum eidem Ecclesiæ præfuit, hæc
de iisdem post recitatas leges, quibus vi-
verent Christiani: Nunc, inquit, vide an
hi qui talia docentur, taliaque discunt,
possint more brutorum animalium vivere,
& pollui nefariis commixtionibus; aut ros-
sint (quod quidem omnium immanissimum
est) carnes humanas attingere, præser-
tim cum etiam monomachias spectare nobis
interdictum sit, ne videlicet participes
hujusmodi cædium reddamur: nec cetera
spectacula spectare audemus, ne oculi no-
stri inquinentur, & aures nostræ hauriant
profana, quæ ibi decantantur, carmina;
nempe dum Thyestis tragica facinora com-
memorant, & Terei liberos devoratos re-
citant. Nec fas nobis est audire adulte-
ria deorum hominumque, quæ suavi verbo-
rum modulantur mercede, & præmiis inducti

Ann. Eccl. Tom. II.

celebrant. Verum absit, absit (inquam)
a Christianis, penes quos modestia &
temperantia florent, continentia viget,
unius uxoris matrimonium legitimum ser-
vatur, castitas colitur, injustitia expel-
latur, peccatum eradicatur, justitia exer-
cetur, lex regnat divina, religio tracta-
tur vera, quos veritas gubernat, gratia
servat, pax protegit, divinum verbum
ducit, sapientia docet, Christus, qui ve-
ra est via, regit, Deusque solus Imperio
temperat: absit, inquam, ut talia faci-
nora vel cogitemus, nedum faciamus. Huc-
usque Theophilus.

At non tantum hæc scriptis, sed co-
ram iudicibus pro veritate certantes pro-
prij dispendio sanguinis, cum de his quæ-
stio haberetur, Christiani libere professi
sunt: quod vetus illa ac nobilis scriptio,
epistola inquam, Viennensis ac Lugdunen-
sis Ecclesiæ ad Christianos, qui in Phry-
gia & reliqua Asia essent, conscripta,
quam Eusebius (c) recitat, demonstrat his
verbis: Quidam etiam Ethnici nostrorum
servi una capiebantur (siquidem Præses om-
nes nos passim requiri præceperat) qui
tormenta, quæ sanctos tolerare cernebant,
reformidantes, contra nos militibus, sa-
tanæ impulsu, illos in hoc idem incitant-
ibus, Thyesteas cœnas, & incestus Oe-
dipodis falso commenti sunt, & alia quæ
nobis nec eloqui, nec cogitare fas quidem
esse judicatur: quin tale facinus aliquan-
do inter homines admissum fuisse, nec cre-
di quidem propemodum debet. Quæ sane
cum essent fama & sermone hominum pas-
sim dissipata, omnes velut immanes belluæ
contra nos furere cœperunt: ita ut si quæ
antea propter necessitudinem moderate se
erga nos gessissent, tunc veluti rabie
quadam incitati dentibus frendere, insa-
nireque prope viderentur. Hæc ibi: quan-
ta autem constantia sancti martyres tam
viri quam fœminæ pro veritate adversus
objecta mendacia steterint, suo loco fu-
sus dicendum erit. De his etiam Origenes

XXXV.

(c) Euseb.
hist. lib. 5.
c. 12.

(d) Orig.
contra
Celsum
lib. 7.

N 2

No-

purgatos. Ex hoc loco constat, Celsi temporibus
non solum ritus, sed Religionis quoque Chri-
stianæ dogmata juxta Ecclesiæ disciplinam oc-
cultata fuisse. Enumerat Origenes dogmata, quæ
palam prædicabantur, ut Incarnationis, Passio-
nis, & Resurrectionis Dominicæ, extremi judi-
cii, & resurrectionis nostræ. Non loquitur au-
tem de Sanctissimæ Trinitatis mysterio, neque de
Sacramento Eucharistiæ, neque de aliis Sacramen-
tis, quod illa ex iis essent, quæ non communi-
cabantur quibusvis, adeoque circa quæ discipli-
na Arcani observanda erat, prout de mysterio
Eucharistiæ tractaturus, homilia 13. in Exodum
disertis verbis præmonuit.

VIII.
Mysterium
Trinitatis
celari
solutum.

Denique dogma de Sanctissima Trinitate olim
Judæis & Cathecumenis occultatum fuit, Aposto-
li vero illud coram Judæis non reticere; quia

idem mysterium in prophetis Sermonibus an-
tiquitus acceperant. Chrysostomus homilia 40. in
primam ad Corinthios Epistolam expresse profi-
tetur, se non audere loqui de forma baptismatis
& symbolo, quibus Sanctissimæ Trinitatis myste-
rium exponitur: Non audeo, inquit, propter eos,
qui non sunt initiati: ii enim expositionem nobis
faciunt difficiliorem, ut qui nos cogunt, vel non
aperte dicere, aut eis arcana enuntiare. Sed tam-
en dicam, quoad ejus a me fieri poterit, teste &
adumbrate, &c. S. Cyrillus Hierosolymitanus Ca-
techesi VI. agens de mysteriis symbolo conten-
tis ait: Hæc mysteria Sacramentaque nunc pate-
facit Ecclesia ei, qui ex Cathecumenis excedit;
nec moris est Gentilibus exponere: non enim Gen-
tili cuiquam de Patre, & Filio, & Spiritu San-
cto arcana mysteria declaramus, neque palam apud

Ca-

Nostri vero per Celsum ex imperitia abjectiores quidam, & stolidi, & serviles jam vocitati, si vel parum per se Deo crederint, suscepta Jesu jam disciplina, tantum absunt a flagitio & immunditia & quavis concubitus fœditate, ut haud secus ac perfectiores sacerdotes nonnulli quemvis coitum averfentur, ita ut vel in calibatu ex his quidam omnino permaneant, ne dixerim, ut a quovis venereo congressu absterneant. Hæc & alia plura id genus Origenes de his qui non ex necessitate, sed volentes erant continentes, atque virgines, ut purius Deo vacarent. Sed & Tertullianus (a) in ipso pene limine defensionis, quæ primo objici calumnia solet, profert ac diluit: *Dicimur (inquit) sceleratissimi de sacramento infanticidii, & pabulo inde, & post convivium incesto: quod everfores luminum canes, lenones scilicet tenebrarum & libidinum impiarum inverecundia procurent.* Hæc itaque a Gentilibus in Christianos jactari solita, ipsè quam accuratissime diluit.

(a) Tertul.
in Apolog.
c. 7.

XXXVI.

(b) Min.
Felix in
Octav.
Summa
obiectio
Gentilium
in Christianos.

Sed audiamus hæc ipsorum Ethnicorum verbis narrata, quæ in ipso disputationis ingressu Cæcilius objicit in Octavium apud Minutium (b) Felicem, in hunc scilicet modum: *Jam de initiandis tyrunculis fabula tam detestanda, quam nota est. Infans farre contactus, ut decipiat incautos, apponitur ei qui sacris imbuitur. Is infans a tyrunculo farris superficie quasi ad innoxios ictus provocato cæcis occultisque vulneribus occiditur. Hujus (proh nefas) stienter sanguinem lambunt, hujus certatim membra disperunt: hæc fœderantur hostia: hæc conscientia sceleris ad silentium mutuam pignorantur: hæc sacra sacrilegiis omnibus tetrora. Et de convivio notum est: passim omnes loquuntur, id etiam Cirtensis nostri testatur oratio. Ad epulas solemnibus die coeunt cum omnibus liberis, sororibus, matribus, sexus omnis homines, & omnis ætatis. Illic post multas epulas, ubi convivium caluit, & incestæ libidinis ebrietate fervor exarsit, canis qui candelabro nexus est, jactu offule ultra spatium lineæ qua vinctus est, ad impetum & saltum provocatur: sic everfo & extincto conscio lumine, impudentibus tenebris nexus infandæ cupiditatis involvunt per incertum sortis: etsi non omnes opera, conscientia ta-*

Cathecumenos de mysteriis verba facimus, sed multa sepe loquimur occulte, ut Fideles, qui rem tenent, intelligant, & qui ledantur. Vide quæ anno Christi LV. num. V. de Canone XXXVII. Concilii Illiberitani dixi.

IX.

Ex disciplina Arcani disciplina provenit, quod primis Ecclesiæ seculis nulli Tractatus de septem Sacramentis, quorum nostris temporibus tam frequens mentio, scripti sint. Dicunt quidem Protestantæ, antiquiores Patres a Commentariis de septem Sacramentis abstinuisse, quod numerum

men pariter incesti, quoniam voto universorum appetitur, quicquid accidere potest in actu singulorum. Hæc Cæcilius. At dum hæc refellunt tum Tertullianus, tum etiam ibi Octavius, hosce omnes manifestæ calumniæ redarguunt; pariterque declarant multis, apud Christianos nihil esse antiquius, quam castitatem tueri: nempe eos vel unis nuptiis esse contentos, vel ex animo excolere virginitatem: adeoque esse casta eorum conjugia, ut interdum inter conjuges, mutuo conspirante consensu perpetua servetur continentia.

Hæc igitur occasione Gnosticorum in Christianos sæpissime objecta, quæstionibus examinata, tormentis pervestigata, nec inventa, certissimis rationibus confutata, tum verbis, tum scriptis a Christianis diluta penitus remanserunt: ut magno plane miraculo acciderit, quod religioni tam vehementer infamata, & tot calumniis non tantum vulgi ore traductæ, sed etiam eruditorum stylo notatæ, tam ingens toto terrarum orbe credentium accessio facta est, ut plane perspicuum omnibus redditum sit, eam non hominum sapientia, sed divino esse consilio gubernatam. Sed quæ reliqua sunt Carpocratæ, audiamus. Tradit Irenæus (c), & alii post eum, consuevisse Carpocratæ discipulos dexteræ auris posteriorem partem perforare, ut eo signo ab aliis fecerni atque dignosci possent: habere solitos in super imagines quasdam vel depictas vel aliter compositas, ex eis aliam Christi, quam dicerent a Pilato factam, Pythagoræ aliam, itemque alias Platonis, & Aristotelis, & aliorum; eas venerantes, sicut Gentes idola colere consueverunt. Alexandrum Imperatorem easdem quoque habuisse in suo larario, suo loco dice-

XXXVII.
Fides Magis aucta, cum magis depressa est.

(c) Irenæus.
lib. 2. c. 25.
in fine.

Permagni quidem interest in imaginibus conlandis, effigendis, & conservandis, quo quis hæc intuitu faciat, num scilicet ob memoriam beneficiorum acceptorum, ut Emorroissam fecisse constat, quæ ob eam causam magnam consecuta est laudem: an vero Gentilium more, ut quis ea simulacra, perinde atque Gentiles idola, colat, quod fecisse Carpocratæ, tradunt. Priore enim modo a S. Ecclesiâ semper receptus, conservatus, atque laudatus est usus, quo quis in composita, ima-

XXXVIII.
Imaginum cultus diversus.

illum Sacramentorum non admiserint. Sed id ex Orientalis Schismatice & Occidentalis Orthodoxæ Ecclesiæ consensione facile refellitur. Neque enim Orientales Schismatici cum Orthodoxis Latinis in unam eandemque sententiam ab octingentis annis conspirassent, nisi illam a majoribus accepissent. Alia itaque ratio quærenda. Cum Tractatus de septem Sacramentis eduntur, necesse est eorum ritus exponere, materiam & formam, quibus consciuntur, determinare, dogma ipsum de omnibus ad Sacramentorum con-

se.

CHRISTI
120.

EVARISTI PAP.
9.

HADRIANI IMP.
I.

imagine acceptum mente recolit beneficium, ac in illa eum qui contulit, legitime veneratur: a reliquo vero imaginum ac signorum usu, quod sapiat idololatricam, semper abhorruit. Sed de his alias pluribus. Quomodo autem Marcelina alumina Carpocratis ausa fuerit ejusmodi portenta sub Aniceto Papa Romam inferre, suo loco dicemus.

XXXIX. Ut autem de omnibus quæ ad Carpocratem spectant, notitia plenior habeatur; de filio, quem reliquit impietatis hæredem, ex Clemente Alexandrino (a) pauca dicenda sunt: sic enim ait: *Qui vero à Carpocrate descendunt & Epiphane, censent uxores oportere esse communes; a quibus in nomen Christianum scilicet, maximum emanavit probrum. Hic autem Epiphanes, cujus etiam scripta feruntur, filius erat Carpocratis, & matris Alexandræ nomine, ex patre quidem Alexandrinus, ex matre vero Cephaleus. Vixit autem solum septemdecim annos, & Samæ, quæ est urbs Cephaleniæ, ut deus est honore affectus: quo in loco templum ex ingentibus lapidibus, altaria, delubra, musæum ædificatum est & consecratum: & cum est nova luna, convenientes Cephalenei, natalem in deos relationem Epiphani sacrificant, libantque & convivantur, & hymnos carunt. A patre enim didicit & orbem disciplinarum, & Platonis philosophiam. Fuit autem auctor & princeps Monadicæ cognitionis: a quo etiam profuxit hæresis eorum, qui nunc sunt, Carpocratianorum. Hæc Clemens, qui tum ipsius, tum parentis hæresim confutat, & præfertim in libro quem inscripserat, de Justitia.*

XL. Accidit enim iis quod de philosophis tradit Origenes (b): qui cum suam ipsorum, quam sectabantur, philosophiam introducere in Ecclesiam conati essent, polluerent ipsam non habentem maculam neque rugam: ut merito dixerit Tertullianus (c), philosophos extitisse patriarchas hæreticorum. Nam de Carpocrate & Epiphane idem tradit Clemens Alexandrinus, quod hi, cum legissent in Republ. Platonis, ejus instituto uxores debere esse communes, hæc ipsa suos docuerunt observare: sed, quod de his qui semel errore labuntur scriptum est (d):

secreationem & administrationem spectantibus minime celare. Quæ tamen prisca Ecclesiæ disciplina oculis & auribus Gentilium, Judæorum & Cathecumenorum religiose occultabat; quorum prophanationem metuentes Antiqui ab iis abstinebant in sermonibus, & sibi cavebant, neque in scriptis de iis agebant. Contra vero postquam, sexto Ecclesiæ seculo disciplina illa abolita fuit, ut ibidem visari sumus, frequens Sacramentorum memoria non tantum apud Græcos, sed etiam apud Latinos, saltem a Caroli Magni tem-

Et qui in sordibus est, sordescat adhuc; lineam veritatis semel transgressi, per abrupta præcipitia se dederunt. Quod igitur Gnostici abuterentur Platonis sententiis, ea de causa Plotinus (e), Platoniorum facile princeps, adversus Gnosticos edidit commentarium, quo cum destruat ipsorum insanias, eorumdem incantationes & magicos susurros, quibus se cælestia movere posse profiterentur, fugillat, moribusque longe deteriores Epicureis esse confirmat. Addit Porphyrius (f) Plotini discipulus, suo tempore Gnosticos Romæ vulgasse libros quosdam, quos Zoroastris revelationes appellabant.

Ceterum pravum genus Carpocratis latius est propagatum: nam ejusdem stirpis fuit Prodicus nefandissimus, qui Adamarum auctor extitit; qui nihilo secius eadem, quæ Carpocratiani ac Gnosticorum reliqui, turpissima perpetrabant: indiderunt sibi & ipsi nomen, ut Gnostici dicerentur, quod Theodoretus (g) testatur. De his plura Epiphanius (h), qui horum ecclesias lupanaria fuisse tradit, ubi non nisi nudos commorari liceret, quas Paradisum nominabant. Addidit his Prodicus alias insanias ac nova dogmata: nam quatuor elementa deos esse dicebat (i), deinde Solem & Lunam. Porro idem Epiphanius (k) tradit Gnosticos diversis nominibus appellatos, nimirum Borborianos, Coddianos, Stratioticos, Phibionitas, Barbelitas, & Zacchæos: Naasianos etiam esse dictos tradit Theodoretus. Addit de eo Clemens Alexandrinus (l), ipsum suosque affirmare, se esse liberos, nec ulla lege teneri, nec etiam esse orandum. Adversus hæc idem auctor pluribus disputat, atque egregie confutat. Fuisse illi communem cum cæteris Gnosticis sententiam illam, qua diceret, non esse palam confitendum Christum, nec pro eo subeundum martyrium, tradit Tertullianus (m).

Addit ubi supra Clemens aliam Gnosticorum sobolem, Antitactas dictos, qui enormiter dicerent peccatum non esse malum, sed præmio dignum. Verum hac ex parte, quod pertinet ad corporis voluptatem explendam, idem sensisse Basilidianos, Carpocratianos, Valentinianos, Secundianos, & Epiphaniis sectatores, Epiphane

pore: apud Græcos vero post tempora Photii, qui in sua Bibliotheca ex Jobio Monacho septem sacrosancta Christi Ecclesia mysteria celebrat. Disciplina itaque Arcani in causa fuit, quod sex primis Ecclesiæ seculis Catholici Scriptores a Tractatibus de Sacramentis abstinerint, rarius & obscurius de iis scripserint, neque de eorum numero recensendo solliciti fuerint. Quæ omnia ex Schelstratio in egregia Dissertatione de Disciplina Arcani excerpta, quibus Annales in multis lucem accipere possunt.

(e) Plotin. contra Gnostic.

(f) Porphyrius in vita Plotini.

XLI. Prodicus auctor Adamarum.

(g) Theodoretus lib. 1. hæretic. fab. (h) Epiphane hæres. 52.

(i) Epiphane in Comp. (k) Epiphane hæres. 26.

(l) Clemens Alexandrinus Strom. lib. 3. & lib. 7.

(m) Tertullianus in Scorpiaceo.

XLII. Antitactæ Hæretici.

(d) Apocal. 22.

CHRISTI
120.EVARISTI PAP.
9.HADRIANI IMP.
1.

phanus docet, cum ait: *Necessario vero has apposui voces ad hos redarguendos, cum non recte vivant nec Basilidiani, nec Carpocratiani, nec Valentini aut Epiphani sectatores: cui sane Epiphani conjunctus est prædictus Secundus; inter se enim connexi, ita ut aut hic illi tradiderit, aut ille huic errorem impertierit, etiam si*

aliqua parte inter se differant, tamen in una hæresi seipso collocarunt: quare etiam potestatem habere peccandi docuerunt, cum propter perfectionem omnium naturalia sint servanda; & si peccent, propter naturaliter insitam electionem id faciant. At de Valentino & Secundo inferius. Hæc jam de Carpocrate & Gnosticis satis.

JESU CHRISTI
ANNUS
121.ALEXANDRI PAP.
ANNUS
1.HADRIANI IMP.
ANNUS
2.

I. **C**hristi Redemptoris anno centesimo vigesimo primo, qui est secundus Hadriani, in Fastis Græcis, aliisque recentioribus recte notantur Consules, Hadrianus ipse tertium, & Junius Rusticus, licet mendose Græci Hadrianum Consulem secundo, pro tertio scri-

ptum habeant. Revera enim, ut superius probatum est, secundum Consulatum superiore anno Collega Salinatore gesserat. Cassiodori autem, sive Mariani Scoti, qui ex illius Codice jam depravato, sumpsit, nulla per hos Hadriani annos habenda est ratio. Hoc igitur anno Evaristus

Evaristus
martyr
corona-
tur.SÆC. II.
Anno Ur-
bis 872.
Olymp.
224. an. 3.
A. C. 119.

ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5612.

O 16. B. D 6. P. 17. April. Indict. 2.

JESU CHRISTI 119. secundum Baronium 121.

SIXTI PAPÆ 4.

HADRIANI IMP. 3.

[1] **A**d num. I. & seq. *Coss. Hadrianus Aug. III. & Rusticus.* Sumtus is Consulatus ab Hadriano juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, quod in annum præcedentem Consulatus, ad quem adhuc privatus destinatus fuit, inciderit. Atque hinc manifeste intelligimus, Hadrianum, quando a Traiano iterum Consul designatus est, ac in filium adoptatus, in consortium Imperii adscitum non fuisse, ut aliqui Eru-diti volunt; cum si Cæsar tunc dictus fuisset, ac in partem Imperii venisset, duplicem Consulatum non gessisset, alterum ob adoptionem, alterum ob Imperium, sed unicum tantum, ob Imperium se suscepisset. Ex tertio itaque Consulatu hoc anno ab eo sumto apparet, secundum eide[m] ob adoptionem tantum concessum. Onuphrius in Fastis ait: *Hadrianum Aug. II. mendose pro III. & Rusticum Consules dixerunt Cassiodorus, Fasti Græci, & liber Cuspiniani.* Idem scribit Baronius in Annalibus. At ab illis Auctoribus minime peccatum; sed tantum Consulatus susceptus, quem ante consecutum Imperium gesserat Hadrianus, neglectus ac prætermisus; quod tam in Fastis quam in Nummis & Inscriptionibus sæpe contigit.

II. S. Evaristus Papa anno Christi centesimo octa-

vo Braduæ & Galli Consulatu notato martyrio cor natus est, juxta Chronicon Damasi, in quo legitur: *Evaristus annis tredecim, mensibus septem, diebus duobus. Fuit temporibus novissimis Domitiani, & Nervæ & Traiani, a Consulatu Valentis & Veri (legendum Vetrici) usque Gallo & Braduæ. Sed loco, annis tredecim, legendum, annis duodecim, ut Consulatus sub quo cœpit, & sub quo desit, ostendit. Pontificatum inierat anno XCV, Domitiani XVII. & Clementis Consulatu notato, obiitque anno CVIII. mense ac diebus incertis. Colitur quidem Evaristus die XXVI. Octobris, legiturque in auctiori Chronico veterum Pontificum: *Sepultus est juxta corpus B. Petri in Vaticano VI. Kalend. Novembris.* Sed dies, quibus priores Pontifices Romani coluntur, potius ad aliquas eorum Translationes, quam ad eorum Natalia pertinere, jam sæpe monuimus. Evaristo successit Alexander, non quidem Hadriano imperante, ut existimavit Baronius, sed Traiano Rempublicam Romanam administrante, ut testantur Eusebius tam in Historia, quam in Chronico, Marianus Scotus, Hermannus Contractus, aliique. Non itaque dubitandum videtur; quin Alexander anno Christi CVIII. Ecclesiæ Romanæ gubernaculo admotus fuerit.*

Obitus E-
varisti
P.P.

Decretales duæ Evaristo supponuntur. Prima ad omnes Episcopos Africa data IX. Kalend. Aprilis, Valente & Vetere Coss. quam falsam ostendit locus prolixus Idatii Clari ad Warimarium Arianum huic Epistolæ insertus. Idatius enim exeunte quarto Ecclesiæ seculo floruit. Secunda scripta est omnibus per Ægyptum Dominis conglutinatis fratribus. Data Kal. Novembris, Gallo & Braduæ Coss. Sed refertur in ea tacito Auctoris nomine prolixus alius locus ex prima Epistola

III. 1
Decretales
Evaristi.

[1] **C**oss. *Hadrianus Aug. III. & Rusticus.* Sponius in Miscellaneis pag. 278. in ænea tabula: DAT. NON. OCTUBRIS, CALLAGORI. IMP. CAES. TRAIANO. HADRIANO. AUG. III. COS. Lapis Reinesianus pag. 252. IMP. CAES. TR. P. AILIO. HADRIANO. AUG. P. M. TRIB. POT. COS. III. P. P. Donianæ inscriptiones Cl. III. num. 14. ubi *Hadrianus* cum TR. POT. V. COS. III. & num. 13. & 15. cum TR. POT. II. COS. III. Classe vero II. n. 83. ex columna milliaria in Hispania cum TRIB. POT. III. IMP. III. COS. III. ubi mendose *quartus* pro *tertio* consulatu ponitur; nam notum est, *Hadrianum* tres tantum Consulatus gessisse. Spartianus in Hadriano cap. VIII. *Tertio consules, quem ipse ter fuisset, plurimos fecit. Infinitos autem secundi consulatus honore cumulavit. Ipsum autem tertium consulatum & quatuor mensibus tantum egit, & in eo sæpe jus dixit.* Fasti Idatii, corrupte: *Hadriano IV. & Rustico.* Prosperi Chronicon: *Hadriano II. & Rustico.* Vindebonenses: *Adriano III. & Rustico.* Nonnulli *Rustico* prænomen *Quinti*, & *Junii* nomen tribuunt.

CHRISTI
121.ALEXANDRI PAP.
I.HADRIANI IMP.
2.

stus Papa cum sedisset annos novem & menses tres, vigesima sexta Octobris martyrio coronatus est; ea enim die in tabulis Ecclesiasticis natalis (a) ejus consignatus habetur. Tribuit Eusebius (b) Evaristi fedi annos novem tantum, quod non consueverit ipse menses & dies, quibus supervixissent Romani Pontifices, addere. Quod vero omnes annos ejus sub Traiano recenset, inde accidit, quod Cletum una cum Anacleto confians, unum prætermisit Romanum Pontificem: in quo ipsum, & qui eum secuti sunt, errasse certum est. Statuta enim semel chronographia Romanorum Pontificum superius ex sede Clementis, quem antiquorum omnium sententia pervenisse usque ad Traiani annum tertium constat, addendo annos novem & menses sedis Anacleti, ac totidem Evaristi: inspectisque ipsorum diebus natalibus, ut antiquitas in Martyrologio Romano descripti habentur; annos, menses, & dies, ut supra posuimus, esse ponendos, ratio persuadet. Cur autem interdum chronographiam annorum Romanorum Pontificum in libro de Romanis Pontificibus Consulibus adnotatam, ut mendacem, & ab eodem ipso auctore penitus discrepantem prætermittamus, su-

perius reddidimus rationem tomo primo Annalium in Lino. Index Romanorum Pontificum ab Honorio Papa Tertio collectus, quem excrisimus ex Vaticana bibliotheca, hoc anno centesimo vigesimo primo Alexandri Papæ ponit ingressum.

Rursus vero in sæpius citato libro de Romanis Pontificibus hæc leguntur post alia superius recensita de Evaristo: *Hic fecit ordinationes quatuor per mensem Decembrem, presbyteros decem & septem, diaconos duos, & Episcopos per diversa loca quindecim.* In quibus describendis, quod numeri lectio varia habeatur, eam posuimus, quam antiquioribus codicibus invenimus comprobata. Sed post hæc: *Septultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano VI. aliter VII. Kalend. Novembris, & cessavit Episcopatus ejus dies decem & octo.* Hæc ibi. Porro titulo Evaristi duæ leguntur epistolæ. *Successit Evaristo Alexander Romanus, patre Alexandro natus, de regione Caputauri.* Sed quod ait auctor: *E regione Caputauri:* Cum nulla apud antiquos e quatuordecim regionibus eo nomine dicta habeatur, facile inducor ut existimem locum illum circumscriptum esse juxta Palatium, quem Suetonius (c) in Octavio nominat Capita-

II.

Alexan-
der Papa.(c) Sueton.
in Octav.
c. 5.

stola Clementis Papæ, juxta Latinam interpretationem a Rufino editam; cum tamen hic quinti Ecclesiæ seculi initio adhuc in vivis fuerit. Denique incipit cum verbis S. Leonis primi: *Unum vos, fratres, sentire oportet & agere, &c.*

IV.
Hadrianus
in Palesti-
nam &
Egyptum
venit.

Ad num. III. Hadrianus, qui anno superiori Romam venerat, in eadem urbe Consulatum tertium iniiit, quod ex Spartiano in Hadriano cap. 8. colligo: *Ipsam autem tertium Consulatum, & quatuor mensibus tantum egit, & in eo sæpe jur dixit; ubi loquitur Spartianus de gestis ab Hadriano, dum adhuc Romæ esset. Abdicato tertio Consulatu Roma discessit, & in Palestinam venit. Auctor enim Chronici Alexandrini sub hujus anni Consulibus scribit: His Coss. tumultuantibus Judæis, Hadrianus venit Hierosolyma, captisque Hebræis, Terebinthum urbem, ubi celebritatem publicam instituit, Judæosque singulos ad equi pretium venales exposuit, relicto Gazam traxit, ibique proposito foro vendidit, festumque diem instituit, qui hodieque appellatur Hadriani. Everso porro Hierosolymorum templo, condidit duplex forum, theatrum item, & trigonum seu trizonium atque tetranympheum, & dodécapylum (adificium duodecim portarum) quod antea gradus appellabant, & denique Codram. Divisit hinc urbem in septem vicos, creavitque septem Vicomagistros, singulisque singulos assignavit vicos: a quibus hodieque nomina retinent. Urbem, quod ille Ælius Hadrianus diceretur, Æliam nuncupavit. Sed falsum est, Hadrianum Judæorum templum demolitum esse, cum id Vespasiano imperante contigerit. Verosimile tamen est quod ait Petavius in Anniadversionibus Epiphaniæ ad librum de Mensuris & Ponderibus, paulatim accidisse, ut partim Judæi, partim Christiani, sive in superstitie illa urbis parte, sive in propinquo aliquo loco, domicilia collocarint. Quæ omnia una cum veteribus Hieroso-*

lymorum reliquis Hadrianus demolitus est, ac novam a fundamentis urbem extruxit: non tamen iidem in vestigiis, quibus prior consisterat, sed ut in urbium instauracione sæpius usu venit, haud procul a veteri sede. Huc referendum quod ait Epiphanius in libro de ponderibus & Mensuris num. XIV. *Itaque in Ægyptum profectus, cum Roma discedens, urbes illas, qua in itinere posita sunt, obire ac perlustrare vellet, inter ceteras Antiochiam, ac Celem, Syriam, Phœnicem, & Palestinam, qua Judæa dicitur, anno, quam eversa fuerat, septimo & quadragesimo peragrans, Hierosolymam celeberrimam urbem ac nobilissimam contendit, quam Titus Vespasiani filius secundo sui Imperii anno subvertit. Hanc illi solo aquatam, templum ipsum destructum ac proculcatum reperit, paucis adibus exceptis, ac parva quadam Christianorum Ecclesia &c.* Addit Epiphanius, Hadrianum de urbe instauranda cogitasse, quod ab eo factum infra suo loco ostendemus. Verum quidem est, Baronium hunc Epiphaniæ locum anno CXXXV. seu, ut ipse numerat, anno CXXXVII. narrare, quod Æliam eo dumtaxat anno conditam existimet. Sed, ut anno CXXXII. dicemus, Ælia non alio anno quam præsentis ædificata. Porro quadraginta illi septem anni ab anno Christi septuagesimo primo, quo triumphus Judaicus ductus, desumendi, & ultimus, quo Hadrianus Hierosolymam venit, ut sæpe ab Antiquis fit, excludendus; ac præterea annus secundus Vespasiani loco secundi Titi numerandus. Denique, Hadrianum currenti anno quo Consulatum tertium gessit, in Ægyptum venisse demonstrat Nummus a Mediobarbo productus pag. 175. HADRIANUS AUG. COS. III. P. P. In postica: ADVENTUI AUG. S. C. ALEXANDRIÆ. Cernitur Imperator habitu Consulari, dextram porrigit Jovi Serapidi, post quem Isis stans sinistra sistrum tenens,

Baron. an.
137. nu.
VIII.

CHRISTI
121.ALEXANDRI PAP.
I.HADRIANI IMP.
2.

III.

bubula, ubi natum fuisse Octavianum tradit.

Hoc eodem anno secundo Hadriani Imp. cum Judæi captata occasione absentia Principis, qui superiori anno (ut vidimus) ex Syria Romam venit, iterum rebellassent, rursus domiti sunt: hæc enim Eusebius (a) hoc anno contigisse tradit. At quoniam non semel, sed iterum ab eodem Imp. Judæi in Palæstina afflicti sunt; ne quis hæc confundendo, errore labatur, distinguenda est altera ab altera clade, & quid prius, quidve posterius factum sit, diligentius exquirendum.

Priorem hanc factam esse sub Hadriano Judæorum debellationem sub Tinio Rufo, testatur S. Hieronymus (b): huncque in ejusdem administratione provincie perverasse, usque ad annum decimum sextum ejusdem Imp. Eusebius (c) auctor est. Posterior Judæorum vexatio accidit sub Julio Severo, homine strenuissimo, quem (ut tradit Dio d) ea de causa ex Britannia Hadrianus in Syriam evocavit: hanc autem contigisse postquam idem Imp. in Orientem reversus est, tum Dio, tum Spartianus (e) testantur, qui prioris, nempe hujus quam hoc anno accidisse tra-

dit Eusebius, nullam penitus habuerunt mentionem, quod respectu posterioris, quam Eusebius in Chronico anno decimo sexto Hadriani Imperii factam fuisse tradit, levissima visa sit. Quamobrem haud satis videtur posse firmari, quod S. Hieronymus (f) de his agens, ait: *Tres autem anni & sex menses sub Hadriano supputantur, quando Jerusalem omnino subversa est, & Judæorum gens catervatim caesa, ita ut Judæi quoque finibus pellerentur*: Nam hæc tum Eusebii, tum etiam Dionis & Spartiani testimonio refelluntur. S. Epiphanius (g) cum hæc jure facta dicat post reditum Hadriani Antiochiam, quando Hierosolymam quoque petiit: tamen cum numeret a clade illata sub Tito usque ad ultimam, quæ facta est sub Hadriano, annos tantum quadragintaseptem, ad ipsum potius Imperium Hadriani, quod eo ipso anno cœptum est, quam ad certum annum ejus Imperii, quo ea accidit, respexisse videtur. His igitur de tempore utriusque cladis elucidatis, cætera quæ in posteriori atque novissima acciderunt clade suo loco pluribus dicturi sumus.

(a) Euseb. in Chronico.

Quæ Hadrianus in Judæos.

(b) Hier. in Daniel. c. 9. in fin.

(c) Euseb. in Chronico.

(d) Dio in Hadriano.

(e) Spartian. in Hadriano.

(f) Hier. in Daniel. c.

(g) Epiph. lib. de mensur.

JESU CHRISTI
ANNUS
122.ALEXANDRI PAP.
ANNUS
2.HADRIANI IMP.
ANNUS
3.

Anno Christi centesimovigesimosecundo, Consulatum inierunt Cæcilius Severus, & Aurelius Fulvus, qui postea dictus est Antoninus pius Imperator. Meminit hujus Consulatus Spartianus in Antonino Pio. Hoc igitur anno,

qui numeratur tertius Hadriani, in Ecclesia Alexandrina defuncto Primo Episcopo, subrogatus est in locum ipsius Justus, qui sedit annos undecim. Hæc Eusebius (a). Quo tempore Hadrianus Imp. cum res Urbanas composuisset atque

Justus Episcopus Alexandr.

(a) Euseb. in Chronico.

nens; post Imperatorem alia figura muliebris manum sistro intendens. Quare perperam negavit Scaliger in Animadversionibus Eusebianis, Hadrianum hoc tempore Alexandriam venisse, scribens errasse Eusebium, quando primo Hadriani anno ait: *Hadrianus Alexandriam a Romanis subversam publicis instauravit expensis*. Nam res quidem anno suo non consignata, & Alexandria subversio Veteribus non memorata; sed Hadriani ad eam urbem adventus indubium non revocandus, cum tertius Consulatus ultimus sit, quem Hadrianus suscepit.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5613.

☉ 17. AG. ☽ 7. P. 1. April. Indict. 3.

JESU CHRISTI 120. secund. Baronium 122.

SIXTI PAPÆ 5.

HADRIANI IMP. 4.

[1] AD num. I. Coss. L. Catilius Severus, & T. Aurelius Fulvus, ex Inscriptione Olympiana.

SÆC. II. Anno Urbis 873. Olymp. 224. an. 4. A. C. 120.

I. Consules.

[1] Coss. L. Catilius Severus, & T. Aurelius Fulvus. Gruterus pag. DXXVIII. o. EXCESSIT. IIII. IDUS. SEPTEMB. L. CATILIO. SEVERO. T. AURELIO. FULVO. COS. Capitolinus in Pio cap. 1. hæc ejus nomina fuisse tradit, nempe *Titi Aurelii Fulvii Etonii Pio*. De eo Gruterianum lapidem, quem nunc dedimus, loqui putant. In Dōnianis inscriptionibus Cl. II. num. 162. pag. 103. lapis affertur ex schedis Manutii Vaticanis, ubi L. AELIO ANTONINO. ET. P. PETO COS. legitur; ex quo primus Antonini consulatus ordinarius hoc anno una cum Peto consule suffecto gestus denotari forte videtur. T. Aurelius Fulvus, de quo Gruteriana inscriptio, est certe Antoninus Pius Imperator ex sententia Norisii de Epochis Syro-Maced. cap. II. pag. II. ubi nonnulla habet de L. Catilio Severo ejus collega, qui post consulatum, Asia Froconsul fuit, ut patet ex Græca sepulchrali inscriptione apud Sponium in Itinerario P. I. pag. 398. *Catilio Severo* scribit Plinius lib. I. epist. XXII. & lib. III. epist. XII. Fuit autem *Catilius Severus*, maternus proavus Antonini Philosophi Augusti. Fasti Idantiani: *Severo II. & Fulvo*. Prosperi Chronicon: *Serviliano & Fulvo*. Fasti Vindebonenses: *Severo, & Fulvo*.

CHRISTI
122°

ALEXANDRI PAP.
2.

HADRIANI IMP.
3.

que firmasset, peregrinationem per universas Romani orbis provincias instituit; & (ut habet Spartianus *a*) primo in Galliam atque Germaniam transiit, inde in Britanniam transmissurus. Ita circumiens provincias uniuscujusque prospiciebat securitati, atque utilitati. Quamobrem cufus est num-

mus hujusmodi inscriptione (*b*): LOCUPLETATORI ORBIS TERRARUM. & alius cum hujusmodi fastus pleno titulo: RESTITUTORI ORBIS TERRARUM, quem hic tibi excusum typis reddimus.

(*a*) Spart.
in Hadri-
ano.

(*b*) Adolph.
lib. numif-
mat.

(*c*)

(*c*) Ex Mu-
seo Lalii
Pasqual.
Canonic.
& Mariae
Maior. in
Urbe.

Martyres
Brixiani.

Ventosi plane atque vani tituli ex adulatione assentantium comparati. In ea item peregrinatione (inquit Spartianus) Procuratores & Praesides earum pro factis supplicio affecti ita severe, ut accusatores per se crederetur immittere. Et inferius: De iudicibus omnibus semper cuncta scrutando tandiu requisivit, quamdiu verum inveniret. Sed & superius: Cum iudicaret, in Concilio habuit non amicos suos aut comites solum, sed Jurisconsultos, & praecipue Julium Celsum, Salvium Julianum, Neratium Priscum, aliosque, quos tamen Senatus omnis probasset: Haec Spartianus; qui cum de eodem scribat, quod sacra Romana diligentissime curavit, peregrina vero contempsit: quod sciret Christianam religionem peregrinam, & Romanorum superstitioni penitus adversantem; in eam quo coeperat animo insensissimo favere non desit.

Abduam fluvium illi occurrisset, inter alia de Christianis suggestit, quod obstinatissime deos averfarentur: impetratoque ab eo rescripto, ut qui deos venerari nollent, diversis affectos suppliciiis nec traderet, Faustinum presbyterum & Jovitam diaconum Brixiae assumit in quaestionem. Cumque eos Hadrianus audire voluisset, nec blanditiis illos, ut Solis simulacrum venerantur, adducere potuisset, condemnat ad bestias: quae cum illis parcerent, eo miraculo Calocerus & alii complures ex familia Principis, necnon Afra Praesidis uxor, Christianam religionem praedicare, ac etiam profiteri coeperunt: quos primum tentatos, sed in sententia stabiles, inventos, Imperator capite truncari mandavit. Calocerus vero una cum Faustino atque Jovita Mediolanum perductus diris subicitur quaestionibus, ac tandem morte multatus est: reliqui

Nam cum ituro in Gallias, Italicus Prae-
Ann. Eccl. Tom. II.

O

liqui

II.

II.

Gesta anno
praesenti
ab Ha-
driano.

Hadrianus anno tantum sequenti per universas Imperii Provincias peregrinationem instituit, ut tunc commodius ostendetur. Incertum autem, an currenti vel sequentis initio Romam redierit. Spartianus in Hadriano cap. 6. loquens de Hadriano, dum adhuc Romae esset, ait: *Audito dein tumultu Sarmatarum & Roxolanorum, praemissis exercitibus, Mesiam petiit. Ac paulo post: Cum Rege Roxolanorum, qui de imminutis stipendiis querebatur, nullo cognito negotio pacem composuit.* In Collectaneis Graecis apud Scaligerum dicitur, Hadrianum urbem in Moesia aedificasse, eamque *Hadriani venationes* appellasse, idque anno tertio Olympiadis CCXXIV. qui mense Julio cufrentis Christi anni absolvitur. Quare Hadrianopolis hoc anno aedificata videtur. Verum est, Eusebium in chronico tam secundum Pontacum, quam secundum Scaligerum, anno Abrahami 2135. qui cum mense Septembri praecedentis Christi anni terminatur scribere: *Bellum in Sauromatas gestum.* Sed Chronologia, per transpositionem annorum Librariorum errore factam, in eo Chronico non parum labefacta. Unde Marianus Scotus & Hermannus Contractus, qui sinceriora Chronici Eusebiani exemplaria vide-

rant, haec verba cum anno quarto Hadriani copulant.

Ad num. II. Acta SS. Faustini & Jovita, qui martyrium Brixiae subiere, refert ex Auctore anonymo Henschenius die XV. Februarii, censetque eos praesenti anno ab Hadriano morte affectos; quae etiam sententia Baronii fuit. Sed Henschenius in Vita S. Afra, quae, Italico comite marito crudeli pagano a leonibus, leopardis & urfis cum idolorum Sacerdotibus devorato, conversa est, & cum Faustino & Jovita fratribus plurimum cruciata, ac tandem martyrio coronata fuit, observat, in secunda Vita Faustini & Jovita num. VIII. dici; Faustinum, Jovitam, Calimerium & Afram venisse ad locum, qui dicitur *Catacumbar*, & ibi invenisse B. Telesphorum Episcopum, qui & ipse latitabat inter sepulcra Martyrum, propter paganorum metum. Unde recte deducit Henschenius, Jovitam & Faustinum circa annum 133. quo Telesphorus sedebat, morte affectos; eo magis, quod in Vita S. Calimerii die XXXI. Junii idem legitur. Colitur S. Afra die XXIV. Maii, quo ejus Acta Henschenius illustrat.

III.
Faustini
& Jovita
marty-
rium.

CHRISTI
122.ALEXANDRI PAP.
2.HADRIANI IMP.
3.

liqui duo Romam missi sunt, ubi per Pontifices diu tentati, demum Brixiam remissi, mortis sententiam acceperunt: notatus fuit singulorum natalis dies in tabulis Ecclesiasticis, ut ex instituto Ecclesie, annis singulis eorundem memoria ageretur, prout in Romano Martyrologio scriptum legitur. Nec præterimus, in eorundem martyrum Actis (a) notatum haberi, Romanum Pontificem, qui his tempo-

(a) Apud
Sur. 10.1.
die 16.
Feb.

ribus præerat Dei Ecclesie, una cum multis in Catacumbis, persecutionis causa, latuisse, atque Calimerum Episcopum ordinatum Mediolanum misisse. Passi etiam his Hadriani temporibus Romæ complures alii martyres reperiuntur, ut Seraphia (b) virgo Antiochena, & Sabina (c) nobilis femina Romana, Sophia (d) cum tribus filiabus ad pietatem egregie instituta, & alii, de quibus inferius,

(b) Rem.
Martyrol.
3. Septemb.
(c) Ibidem
20. Aug.
(d) Ibidem
1. August.

JESU CHRISTI
ANNUS
123.ALEXANDRI PAP.
ANNUS
3.HADRIANI IMP.
ANNUS
4.

I.

Centesimus vigesimustertius Christi annus Glabronem & Torquatam (secundum Cassiodori Chronicon) habuit Consules, vel (ut alii) Annium Verum & Augurem: quod magis verum probatur, quam quod Cassiodori Chronicon depravatum habet. *quo Hadrianus Britanniam petens* (inquit Spartianus e) multa correxit, murumque per octoginta millia passuum primus duxit, qui barbaros Romanosque divideret: Et inferius: *Compositis in Britannia rebus, transgressus in Galliam, Alexandrina seditione turbatus, quæ nata est ob Apim; qui cum repperit esset post multos annos, turbas inter populos creavit; apud quem debet collocari, omnibus studiose certantibus.* Hæc Spartianus, Magna Dei providentia factum est, ut quo tempore Hadrianus Christianam religionem insectabatur, quales es-

(e) Spartian. in
Hadriano.
Rixæ Alexandrino-
rum ob Apim in-
ventum.

sent dii Gentium, fierent manifesti. Apim enim non Ægyptios tantum coluisse, sed ejusdem cultum transisse ad Romanos, Minutius Felix eis exprobrat in Octavio, cum ait: *Nonne & Apim bovem cum Ægyptiis adoratis & pascitis? Erat Apis* (inquit Herodotus f) *idemque Epaphus e vacca genitus, quæ nullum alium potest concipere factum; quam Ægyptii ajunt fulgure istam concipere ex eo Apim. Habet autem hic vitulus, qui appellatur Apis, hæc signa: Toto corpore est niger, in fronte habens candorem figuræ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos.* Hæc Herodotus, dum de Cambyses Rege recenset historiam, qui educto mucrone femur Apis percussit, cachinnansque sacerdotibus dixit: *O capita nequam, hujuscemodi dii existunt sanguine atque carne præditi, & ferrum sentientes?* di-

(f) Herodot.
in Thalis.

ANNO PERIGDI GRÆCO-ROMANÆ 5614.

SÆC. II.
Anno Urbis 874.
Olymp.
225. an. 1.
A.C. 121.

☉ 18. F. ☽ 8. P. 21. April. Indict. 4.

JESU CHRISTI 121. secundum Baronium 123.

SIXTI PAPÆ 6.

HADRIANI IMP. 5.

I.
Consules.

[1] **A**D num. I. Coss. M. Annii Verus II. & L. Augur. Baronius priorem sine numerali nota profitetur. Sed Capitolinus in Vita Marci Aurelii ait, hunc natum esse VI. Kal. Maias avo suo iterum & Augure Coss. Geminum itaque Consulatum gessit M. Annii Verus M. Aurelii postea Imperatoris avus, ut pluribus ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari.

II.
Hadriani
Quinquennialia.

Atque hinc lucet, Hadrianum hoc anno Quinquennialia exhibuisse; annis enim id genus festis destinatis, si Consulatum Imperatores non fumerent, eum in viros Consulares, aut propinquos de more conferebant. Hujus festi supersunt alia

indicia. Extat Hadriani Nummus inscriptus, IMP. CAESAR TRAIANUS HADRIANUS AUG. P. M. TR. P. COS. III. P. P. In postica: ANN. DCCCLXXIIII. NAT. URB. P. CIR. CON. S. C. Cernitur figura humi sedens, cum rota & tribus obeliscis. Præfata vero verba sic legenda. Anno (Urbis) DCCCLXXIV. Natale Urbis, Circus conditus, Senatusconsulto. Quid litera P. significet, mihi incompertum. Valerius in Notis ad Ammianum lib. 16. ubi eam Inscriptionem recitans, loco P. legit R. id est, Roma; sed Nummos corrumpere non licet. Hæc vero verba, Cir. Con. vertit, Circenses concessi. Sed perperam: cum enim de more Iudi Circenses exhiberentur, in Nummis annis Quinquennialium addictis non memorabantur. Hadrianus itaque ante præsentem annum Roma non discessit, ibique, ut ex ea epigraphe deducitur, Natale Urbis celebravit, quo nomine vocari eum diem iussit, qui ante Parilia dictus erat, & Urbis templum, de quo mentio apud Ammianum lib. 16. cap. 10. extruxit, ut indicat Athenæus lib. 8. cap. 16. Celebrantur, inquit, Parilium dista quondam feria, nunc Romanas appellant, extructo de-

[1] Coss. M. Annii Verus II. & L. Augur. Inscriptio Aricina apud Cuperum num. 2. in epistola præfixa Almeloventii Fastis. Collegam Veri nonnulli Aurelium Augurinum appellant. Capitolinus in vita M. Aurelii cap. 1. Natus est Marcus Roma sexto Kal. Maias in monte Calio in hortis, avo suo iterum, & Augure Coss. Fasti Idatiani, & Virdebonenses; Vero II. & Augure. Prosper Chronicon: Vero & Augurino.

CHRISTI
123.

ALEXANDRI PAP.
3.

HADRIANI IMP.
4.

II.

dignus nimirum Aegyptiis hic deus, &c.

Idem testatur, consuevisse ejusmodi animal raro videri; cum autem apparet, Aegyptios omnes præ lætitia pulcherrima ferre vestimenta: quod cum accidisset in reditu Cambysis ex Æthiopia, multis de exercitu amissis, putans lætari Aegyptios suis ipsius infortuniis, quamplurimos ex iis necari jussit, immo omnes qui a feriatione Apis non desistissent. Judæos qui olim in Ægypto assueverant, secundum suam ipsorum superstitionem in deserto conflasse Apim, juxta illud Psalmi (a): *Mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum; prout & in Exodo (b) scriptum est: Fecerunt sibi vitulum conflatilem: certa sententia est, plurium auctoritate firmata. Justo etiam Dei judicio factum est, ut Aegyptii illi, qui hætenus in suo cæco errore mansissent, hujus apparitione ipsorum dei, mutuo con-*

Ann. Eccl. Tom. II.

certarint, seque confecerint. Sed de Api (c) Euseb. & aliis Aegyptiorum diis plura ex antiquis collegit Eusebius (c). *de prepar. Evang. lib. 2. c. 11. III. Arrius Antoninus proconf. in Asia.*

Hoc eodem anno Aurelius Antoninus, idemque (ut auctor est Spartianus in Hadriano) ab avo materno dictus Arrius Antoninus, qui & postea Augustus cognominatus est Pius, cum superiori anno (ut dictum est) Consulatum cum Catilio Severo gessisset, more majorum provinciam accipiens administrandam, Proconsul in Asiam missus est. Meminit ejus Proconsulatus in Asia, ubi omen futuri accepit Imperii, Spartianus (d), dum res ab eo gestas describit. Functus olim fuerat, Domitiani, ut opinor, temporibus, eodem magistratu maternus Pii avus Arrius alter Antoninus, ad quem post gestum Asiæ proconsulatum scriptæ extant litteræ Plinii Junioris. Ad hunc ipsum Proconsulatum agentem in Asia

Q 2

ex -

Cultores Apis Judæi apostataz.

(a) Psal. 105.

(b) Exod. 32.

(d) Spartian. in Antonino Pio.

dicatoque fortuna Urbis templo ab optimo & humanissimo Imperatore Hadriano. Eum scilicet diem cum solenni celebritate quotannis festum agunt, non solum Romani cives, sed etiam quotquot externi homines tum Roma sunt. En quot indicia horum Quinquennialium. Hadrianus Urbis templum condidit, quod in Quindecennialibus dedicavit. Præterea eum diem, qui ante Parilia dicebatur, Natalem urbis Romæ vocari voluit, ut ex laudatis Athenæi verbis elicit Valesius citatus. Denique Circum cum tribus obeliscis condidit Hadrianus. Quæ omnia in Quinquennialibus & id genus festis de more fieri solita, templa nempe dedicari, urbibus nova nomina imponi, ac publica monumenta construi. Nec refert, Spartianum aliosque nullam de aliquo peculiari Circo ab Hadriano condito mentionem facere; cum multa ex Nummis discamus, quorum nullum apud Auctores vestigium. Hanc conjecturam confirmat alius Nummus apud Occonem pag. 232. inscriptus: IMP. CAES. HADRIANUS AUG. COS. III. cum Circo, ut in præcedenti, representato. Interim observandum, Hadrianum in Nummo, in quo Natale Urbis exprimitur, Senatus auctoritate percusso, Patrem Patriæ appellari, ideoque per hæc tempora illud nomen tulisse, quemadmodum & sequentibus annis, ut infra videbitur. Postquam hæc scripseram in manus meas venit Commentarius Sertorii Ursati de Novis Romanorum, ubi cum pag. 370. ista P. R. C. A. DCCCXLIV. hoc modo explicet, post Romam conditam annis octingentis quadraginta quatuor, minime dubitandum, quin ista: ANN. DCCCCLXXIIII. NAT. URB. P. CIR. CON. S. C. hoc modo legendæ sint, anno DCCCCLXXIIII. Natale Urbis. Post Circum conditum. Senatus Consulio.

III.

Hadrianus post Quinquennialia profectio- nem suam instituit.

Xiphilinus in Hadriano ait: Præterea spectacula die suo natali (id est, in Quinquennialibus suis, quæ eo nomine ab Antiquis sæpe significata, quod die natali Imperii de more celebrarentur) populo gratis dedit, ubi ita magnus numerus bestiarum casus est, ut simul leones centum, ac totidem leana confecta fuerint. Doni in Theatro & Circo viris atque mulieribus separatim in sphaeris missilibus dedit: & ne mulieres cum viris lavarentur, vetuit. Quo anno hæc facta sunt, Euphrates Philosophus obiit mortem voluntariam; cum ei Hadrianus propter senectutem & morbum eicutam bibere concessisset. Post hæc Hadrianus in

alias ex aliis Provinciis, regionesque & urbes proficiscitur visendi causa. Ex quibus manifestissimum redditur, Hadrianum præsentis anno Romæ Quinquennialibus suis interfuisse, & nonnulli iisdem celebratis profectionem suam instituisse. Nam Euphratem Philosophum hoc anno tantum demortuum, habemus ex Collectaneis Græcis apud Scaligerum, ubi hujus Philosophi mors copulatur cum anno primo Olympiadis CCXXV. qui præsentis Christi anno mense Julio aufpicatur. Præterea Eusebius in Chronico mortem Euphratis recitat anno Abrahami 2137. secundum editionem Scaligerianam, Pontacena per Hadriani tempora accuratiorem. Unde & Marianus Scotus anno quinto Hadriani eandem narrat. Is porro annus Abrahami cum currentis Christi anni mense Septembri absolvitur.

Hadrianus, Quinquennialibus Romæ celebratis, profectus est in Gallias, indeque in Germaniam transit, ac postea Britanniam petiit, in qua multa correxit, murumque per octoginta miliaria passuum primus duxit, qui Barbaros Romanosque divideret. Hæc Spartianus in Hadriano capit. 12. Hujus valli ac muri etiamnum reliquias extare testatur Cambdenus in Descriptione Britanniae. Compositis in Britannia rebus transgressus in Galliam Alexandrina seditione turbatus, quæ nata est ob Apim, &c. ait ibidem Spartianus, qui subjungit; Per idem tempus in honorem Plotina Basilicam apud Nemausum opere mirabili extruxit, post hæc Hispanias petiit, & Tarracone hiemavit. Quas regiones hoc anno Hadrianus miraceleritate peragravit, cum Spartianus de hieme præsentis anni loquatur, ut, quæ anno sequenti dicemus, manifestum faciant, Hadrianus itaque Tarracone mansit usque ad mensem circiter Aprilem anni Christi insequentis. Ex his deduco, eum, Quinquennialia anticipasse, & ea prioribus hujus anni mensibus exhibuisse; alioquin ad tot regiones invisendas tempus non habuisset. Baronius, quem passim alii secuti sunt, profectionem Hadriani Gallicam & Germanicam, in annum præcedentem, Hispanicam vero in annum sequentem confert; quod ex dictis subsistere non potest. Apud Mediobarbum extat Nummus Hadriani inscriptus: HADRIANUS AUG. COS. III. P. P. IN. POSTICA: ADVENTUI AUG. GALLIÆ. In averfa parte alterius, BRITANNIA S. C. In postica alterius, ADVENTUI AUG. S. C. HISPANIÆ.

IV.

Quas regiones Hadrianus peragravit. Baron. an. 122. n. 1. & an. 123. n. 1.

CHRISTI
123.ALEXANDRI PAP.
3.HADRIANI IMP.
4.

(a) *Plin.* extant litteræ Plinii Junioris (a) qui-
lib. 4. epist. bus eundem cum in multis laudet, il-
5. lud etiam in eo est admiratus, quod Ro-
manus homo cum esset, adeo litteris Græcis
esset excultus, ut eos qui nati essent Athe-
nis superaret: quod & aliis (b) ad eum,
(b) *Idem* litteris datis inculcat: ut dubitari jam
l. 4. ep. 18. possit & quæri uter horum fuerit ille A-
& *l. 5. ep.* siæ proconsul Arrius Antoninus. Sed
10. quorsum hæc? ob id scilicet, ut osten-
datur hic ille esse Arrius Antoninus,
quem, dum provinciam administraret, &
de Christianis quæstiones haberet in una
Asiæ provinciæ civitate, quæ Christianam
religionem fuerat amplexata, omnes
qui in ea erant Fideles pro tribunali
sedentem adire, palam se Christianos ef-
se profitentes, eaque de causa omnes se li-
benter mortem appetituros: cum is rei
magnitudine & novitate perterritus, pa-
ucis ex illis damnatis; in reliquos, ut
præcipitia atque suspendia, si mori opta-
rent, sibi sponte deligerent, exclamavit.

IV. Recitat hæc Tertullianus ad Scapulam

(c) *Tert.* (c), sic dicens: *Arrius Antoninus in A-*
ad Scapul. *siæ cum persequeretur instanter, omnes il-*
c. ult. *lius civitatis Christiani ante tribunalia*

ejus se manu facta obtulerunt. Cum ille, pau-
cis duci jussis, reliquis ait: Ὁ θάλοι, εἰ θελετε
ἀποθνήσκειν, κρημὸς ἢ βροχίου εἶχετε hoc est: O mi-
seri, si cupitis perire, præcipitia & vestes
habetis: hæc Arrius Antoninus: qui (ut
dictum est) postea succedens in Impe-
rium, Pius est dictus; sed & tertius
alius postea fuit, ad quem referri hæc
posse videantur Arrius Antoninus,
idemque Proconsul in Asia, qui claruit
temporibus Commodi Imperatoris, sub
quo & fuit occisus. Meminit de eo Lam-
pridius in Commodio, sic dicens: *Insidiis*
Cleandri Arrius Antoninus fœtis crimi-
nibus in Attali gratiam, quem in Proconsu-
latu Asiæ damnaverat, fuit occisus. De
quolibet autem trium horum Antonino Ter-
tulliani verba interpretemur: ex his certe
palam fit, magnas olim in Christianos perse-
cutiones excitatas fuisse: Nam si qui
omnium æquissimi habebantur Præsides
provinciarum, ut Antoninus, instanter (ut
ait Tertullianus) Christianos perseque-
bantur, quid alios fecisse credendum? Vi-
deas ex his pariter flagrantem in Chris-
tiani amore pro Christi nomine marty-
rii subeundi.

Christia-
norum in-
gens Mar-
tyrii ar-
dor.JESU CHRISTI
ANNUS
124.ALEXANDRI PAP.
ANNUS
4.HADRIANI IMP.
ANNUS
5.

I. Qui ordine sequitur annus Domini cen-
(d) *Pax-* **Q**ui ordine sequitur annus Domini cen-
vin. & a- **tesimus vigesimus quartus, qui est**
lii cum se- **Hadriani Imperii quintus, notatur a Cas-**
cuti. **siodoro Cofs. Asiatico & Quinto, ab (d)**

aliis Aviola & Pansa quos magis se-
quimur, cum tam a Græcis, quam a re-
centioribus nostris approbentur. Quo
anno (inquit Eusebius e) Hadrianus Im-
pe-

(e) *Euseb.*
in Chro-
nic.

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5615.
Anno Ur-
bis 875. ☉ 19. E. ☽ 9. P. 13. April. Indiæ. 5.
Olymp.
225. an. 2. JESU CHRISTI 122. secund. Baronium 124.
A. C. 122. SIXTI PAPÆ 7.
HADRIANI IMP. 6.

I. [1] **A**D num. I. Coss. *Acilius Aviola, & Co-*
Corellius Pansa, ex Inscriptione Onu-
phriana.

II. Hadriani profectio Hispanica, quam hoc anno
Itinera- **Baronius recitat, ad annum præcedentem pertinet,**
rium Ha- **ut ibidem ostendimus. Addit Baronius in Annalibus**
driani. **Eusebium in Chronico testari, Hadrianum in**
Libyam colonias deduxisse. Verum in Disserta-
tionem Hypatica jam ostendi, id anno præceden-
ti contigisse, & annis Quinquennialibus & id
genus festis addictis colonias fuisse institutas. Sub-
jungit denique ibidem Baronius, Hadrianum in
Achaiam venisse, & Athenis commoratum esse,
quod ad annum Christi CXXV. spectat, ut in-
fra videbitur.

Ex Hispania Hadrianus Athenas profectus est.

Eusebius enim in Chronico anno Abrahami 2138.
qui cum mense Septemb. præsentis Christi anni
absolvitur, ait: *Hadrianus Atheniensibus leges pe-*
tentibus ex Draconis & Solonis reliquorumque li-
bris jura composuit. Tum anno Abrahami 2139.
qui Kalendis Octobris præsentis Christi anni au-
spicatur, inquit: *Cephisus fluvius Eleusinam inun-*
davit, quem Hadrianus ponte conjungens, Ath-
enis hyemem exegit, præsentis nempe Christi an-
ni; ideoque Hadrianus Athenis fuit usque ad
vernum tempus anni insequentis. Quæ omnia con-
firmantur ex Chronico Alexandrino, ubi hoc
anno legitur: His Coss. Hadrianus in Ægyptum
profectus condidit Antinoum Thebaidis III. Kal.
Novembris, quæ urbs nunc in ruinis jacet, di-
statque a Nilo decem leucis in Ortum. Hadria-
nus igitur præsentis anno Athenis in Ægyptum
profectus est; indeque Athenas rediit, ubi hie-
mem transegit. Hinc apud Mediobarbum Num-
mus Hadriani: HADRIANUS AUG. COS.
III. P. P. In postica, ÆGYPTOS, vel ALEX-
ANDRIA, vel NILUS, vel S. C. RESTI-
TUTORI ÆGYPTI.

III.
Hadrianus
Athenas
& in Æ-
gyptum
venit.
Baron. an.
125. n. 1.

[1] **C**oss. *Acilius Aviola, & Corellius Pansa.* Gruterus pag. CCCXXXV. ACILIO AVIOLA.
ET CORELLIO, (pro CORNELIO) PANSÆ. COS. Hinc nonnulli hos consules ita
describunt: *Manius Acilius Aviola, & C. Cornelius Pansa.* Fasti Idatiani: *Aviola & Pansa.* Ita
Prosperi Chronicon, & Fasti Vindebonenses.

CHRISTI
124.

ALEXANDRI PAP.
4.

HADRIANI IMP.
5.

perator in Libyam, quæ a Judæis vastata fuerat, colonias duxit. Accidit autem ejusmodi clades (ut supra meminimus) sub Traiano. Hoc item anno Hadrianum Hispanias peragrassæ, secundum ea quæ a Spartiano (a) scribuntur; & quod Eusebius tradit, anno sexto ejus Imperii, eundem in Achaïam venisse, & Athenis commoratum esse, habita exacta tempo-

(a) Spar-
tiani. in
Hadrian.

ris ratione, dicere opus est. Quæ autem ab eo in peregrinatione sint gesta, quod ad res Ecclesiasticas minime pertinere noscantur, prætermittimus: habent Dionem & Spartianum quos consulant qui ista cupiunt: hæc autem quæ dicta sunt ad rectam temporum constituendam chronographiam, prætermisisse minime oportuit.

JESU CHRISTI
ANNUS
125.

ALEXANDRI PAP.
ANNUS
5.

HADRIANI IMP.
ANNUS
6.

I. **A** Nno Domini centesimo vigesimoquinto (b) Cassiodorus in Chronico. Quid Hadrianus Athenis. (c) Pannvin. in Fast. (d) Spartian. in Hadrian. (e) Dio in Hadrian.

Coff. Vero & Ambiguo (b), vel secundum alios (c) Arrio Petino & Aproniano, Hadrianus Imperator ex Hispania recta navigans, in Achaïam venit; Athenasque abiens exemplo Herculis, & Philippi, sacra Eleusinia suscepit, multaque in Athenienses contulit. Hæc Spartianus (d). Recenset Dio (e) alia plura, quæ eisdem est impartitus, sed & addit

Cassiodorus (f): Sub iisdem Consulibus, Atheniensibus leges petentibus Hadrianus ex Draconis & Solonis reliquis libris composuit. Eadem ante ipsum Eusebius in Chronico, hoc item anno. Cæterum quantumlibet Athenæ, Areopagitarum collegio probatissimo, omnium civitatum optimis legibus excultarum præstantissimæ haberentur; quamvis & antiquis legibus rursum restitutis ab Hadriano, egregie excul-

(f) Cas-
siod. in
Chronica.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5616.

☉ 20. D. ☽ 10. P. 29. Mart. Indiæ. 6.

JESU CHRISTI 123. secundum Baronium 125.

SIXTI PAPÆ 8.

HADRIANI IMP. 7.

SÆC. II.
Anno Urbis 876.
Olymp.
225. an. 3.
An. Ch.
123.

Transæus natura satisfacit. Hadrianus Nicomedia & Nicaea fora condidit, & quatuor regiones acmania, qua Bythiniam spoliant. Cyzici præterea fanum excitavit, & pavementum marmore stravit. Nec in paucis aliis illustribus oppidis delubra haud pauca a fundamentis extruxit. alia instauravit, statuasque multas ac diversas posuit. Hoc itaque anno Hadrianus in Asia fuit. Hinc apud Mediobarbum extant Hadriani Nummi tertio ejus Consulatu notati, in quibus legitur: ADVENTUI AUG. S.C. ASIAE, vel BITHYNIAE, vel CAPPADOCIAE, vel CILICIAE, vel PHRYGIAE, vel PAMPHYLIAE, vel LYCIAE, vel SYRIAE. In aliis: S.C. RESTITUTORI BITHYNIAE, vel ARMENIAE, vel ASIAE, vel CAPPADOCIAE, vel CILICIAE, vel LYBIAE, vel NICOMEDIAE, vel PHRYGIAE.

I. **A** D num. I. Coff. Q. Arrius Patinus, & Ventidius Apronianus, ex Inscriptione Onuphriana.

II. Baronius ait, Hadrianum hoc anno Achaïam, indeque Athenas petiisse, & sacra Eleusinae suscepisse, ex Chronico Eusebii, ubi tamen hæc tardius describuntur, ut infra videbitur. Ad hunc itaque annum referendum quod Auctor Chronici Alexandrini habet: Horum Consulatu Apollonius.

[1] **C** Off. Q. Arrius Patinus, & Ventidius Apronianus. Gruterus pag. MLXXIX. 10. ex figlinarum signis: PAETINO. ET APRONIANO. COS. Pag. MLXXXII. 16. Q. ARR. PAETIN. C. VENTID. APRON. COS. Figlinæ aliæ apud Fabretum pag. 503. & 509. APRON. ET. PAET. COS. ET PAETIN. ET APRONIAN. COS. Ibidem n. 133. Q. AR. PAET. T. VEN. APRON. Hinc Fabretus monet, prænomen Aproniani, Titi, non Caji esse, quare emendandum Gruterianum laterem, & qui illius fidem sequuntur. At signum figlinæ nunc in ædibus Capitolinis hæc omnia evertit; nam in eo legitur:

EX. FIGL. ANNI. VERI. SALAR. P. P. R.
L. VENULEIO. APRON. Q. ARTIC. PAET. COS.

Hic vides, Aproniani prænomen Lucium esse, non Caium, aut Titum, nomen quoque Venuleium non Ventidium: Patino demum Arrii nomen non tribui, sed Articuleji. Ut autem figlinarum signa prosequamur; in Donianis inscriptionibus cl. II. n. 115. pag. 9. C. CALPETANI. HERMET. D. EX. FIG. CAEM. PAETIN. ET APRONIANO. COS. Num. 130. PAET. ET. APRONIANO. COS. Num. 145. PAE. ET APR. COS. Plura item signa figlinarum inter rudera villæ Tiburtinæ Hadriani Augusti detecta A. D. 1735. 1736. in quibus PAETINO ET APRONIANO COS. Interdum: APRON. ET PAETINO COS. In tegula reperta via Appia A. D. 1736. prope Cynthianum.

DOMITIAE DOMITIANI SULPIC...
PETINO ET APRONIANO COS.

Fasti Idatiani: Aproniano & Paupino pro Patino. Vindebonenses: Patino & Aproniano. Prosperi Chronicon: Paterno pro Patino, & Torquato mendose; quia ad annum insequentem Torquatus pertinet.

CHRISTI
125.ALEXANDRI PAP.
5.HADRIANI IMP.
6.

cultæ essent: nihil est tamen quod ea Respublica comparari potuisset Christi Ecclesiæ, quæ Athenis erat his temporibus florentissima, illustrata nimirum Publii Episcopi, & post eum Quadrati & Aristidis Christianorum philosophorum, qui tunc vivebant, singulari doctrina pariter & eximia sanctitate. Hinc Origenes Athenis diu versatus & in aliis præcipuis Romani Imperii civitatibus comparans Christi Ecclesias cum Gentilium optimis moribus ac legibus institutis civitatibus, ac præstantissimis magistratibus, contra Celsum agens, hæc ait (a):

Cæterum Ecclesiæ Dei pereruditæ, collatæ ad vulgares cœtus hominum, plane mundi sunt lumina. Quis enim non fateatur deteriorem Ecclesiæ nostræ partem collatam cum vulgaribus concionibus longe præstantiorem esse? nam Ecclesia Dei quæ Athenis est, verbi gratia, mansueta est & quieta, quippe quæ uni Deo se approbare cupiat: Atheniensis autem populi concio seditiosa, nec ullo modo conferenda cum ejus urbis Ecclesia Dei: idem dicendum de Ecclesia Dei quæ est Corinthi, & concione populi Corinthiorum, quam ipsi etiam sua lingua vocant Ecclesiam: similiter de Ecclesia Dei quæ est Alexandria exempli gratia, & concione Alexandrini populi. Quæ si quis candidus & veritatis studiosus audiens examinet, res mira videbitur, conatum hoc aliquem, atque etiam effecisse ut per civitates intra eadem moenia cohabitarent Ecclesiæ Dei cum profanis populis suas conciones celebrantibus. Sic etiam Senatum Ecclesiasticum si componas ad Senatus singularum civitatum, invenies quosdam Senatores Ecclesiasticos dignos ubivis gentium administrare divinitus constitutam Rempublicam: Senatores vero istos, qui passim reperiuntur, nihil in moribus habere eximium præ plebeis hominibus. Eodem modo magistratus Ecclesiastici cum urbanis magistratibus conferendi; ut intelligas, magistratus Ecclesiæ, etiam qui inter collegas paulo fri-

gidius versantur in officio, tamen in morum & virtutum ratione vulgaribus Senatoribus atque magistratibus præcellere. Hucusque Origenes: sed ad Hadrianum, revertamur.

Existimavit Eusebius, Hadrianum non hoc primo Athenas adventu sacris Eleusiniis initiatum, sed post annos duos, cum (ut tradit Spartianus) iterum est reversus illuc. Verum qui utrumque ejus Athenas adventum Spartianus scribit, id in ejus primo adventu factum affirmat. Porro quidnam esset Eleusiniis initiari, & Eleusinia sacra quam turpia & obscœna, omnes fere non tantum ex scriptis Gentilium norunt, sed Christianorum, qui pro Christiana religione scribentes Apologias, Gentilium deorum sacra abominanda ex eorum penetralibus abducta, palam ludibrio exposuerunt: & inter alios Tertullianus (b) libro adversus Valentinianos, de ritibus, quibus sacris Eleusiniis quis initiabatur, pluribus agit; sed & Arnobius (c) quoque ea est fufus profecutus. Quo igitur ardentius Hadrianus colere visus est superstitionis Gentilitiæ deos, eo vehementius Christianam religionem insectatum esse, nemo poterit dubitare: ipsamque Athenarum Ecclesiam ab eodem vehementer exagitam, quæ scribit Eusebius (d) atque S. Hieronymus (e) in Quadrato, facile monstrant: *Hic enim (inquit Hieronymus) Apostolorum discipulus, Publio Athenarum Episcopo ob Christi fidem martyrio coronato, in locum ejus substituitur, & Ecclesiam grandi terrore dispersam, fide & industria sua congregat. De Apologia, quam pro Christianæ religionis defensione Hadriano dedit (quod in secundo ejus Athenas adventu factum esse tradit Eusebius) suo loco dicemus. Hoc enim primo Hadriani adventu contigisse Publii Episcopi martvrium, & post Hadriani discessionem anno sequenti creatum esse Quadratum, verius arbitramur.*

III.

(a) Ori-
gen. con-
tra Cels.
l. 3.

II.
Collatio
Reip. A-
thenien-
sium cum
Ecclesia
Christia-
norum.

(b) Tert.
advers.
Valent.
c. 1.
(c) Arno-
bius adv.
Gent. lib.
5.

(d) Euseb.
lib. 4. cap.
3.
Quadra-
tus Epi-
scopus A-
thenien-
sis.
(e) Hieron.
de Scrip.
Eccles.

JESU CHRISTI
ANNUS
126.ALEXANDRI PAP.
ANNUS
6.HADRIANI IMP.
ANNUS
7.

Sequenti anno Christi centesimo vigesimo sexto Gallicanus & Titianus a Cassiodoro ponuntur Consules: e Græcis autem Fastis promuntur Glabrio atque Torquatus, quos sic sequemur in chronologia Consulium, ut tamen nequaquam eis in omnibus deferamus; sed cum ratio postulat, illi vel allis potius hæreamus: inversos plane es-

se consulares Fastos annorum Traiani atque Hadriani Imperatorum, cum superius egimus de Consulatu Pedonis, perspicue est demonstratum: sed id absque præjudicio fit rectæ chronographiæ, quæ ex annis Imperatorum exacte disponitur. Hoc ipso anno, Hadrianus transacta (inquit Eusebius f) Athenis hieme, in-

(f) Euseb.
in Chronic.
de

CHRISTI
126.

ALEXANDRI PAP.
6.

HADRIANI IMP.
7.

de recessit: rediisse tum Romam, & inde in Africam trajecisse, ut omnes Romano Imperio subjectas provincias visiteret, auctor est Spartianus (a), qui addit, Hadrianum multa beneficia in Africanas provincias contulisse: ut merito hac inscriptione inveniantur signata numismata (b): RESTITUTORI AFRICÆ: in eisque Africæ typus inest cum capite elephantis vel proboscide. Licet & alia ejus-

(a) Spartian. in Hadrian.

(b) Adolph. Occ. lib. numism.

dem Hadriani numismata de aliis provinciis eundem plane titulum reddant, ut de Gallia, Hispania, Italia, Achaia, Bithynia, & Phrygia, quæ vidimus, & aliis quæ extare dicuntur, sed non vidimus. De Africana Ecclesia, quid sub Hadriano sit passa, periere vetera monumenta rerum indices, quæ hoc potuissent demonstrare.

Annus

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5617.

○ 21. CB. ☽ 11. P. 17. April. Indict. 7.

JESU CHRISTI 124. secund. Baronium 126.

SIXTI PAPÆ 9.

HADRIANI IMP. 8.

SÆC. II.
Anno Urbis 877.
Olymp. 225. an. 4.
A. C. 124.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. M. Acilius Glabrio, & C. Bellicius Torquatus, ex Inscriptione Onuphriana.

II. Eusebius in Chronico anno Abrahami 2141. qui Kalendis Octobris præsentis Christi anni inchoatur, ait: Hadrianus sacris Eleusina initiatus multa Atheniensibus dona largitur. Baronius in Annalibus anno præcedenti, quo hæc refert, reprehendit Eusebium, quod non primo Hadriani

Athenas adventui, sed secundo hanc initiationem Baron. ar. 125. n. 1. consignarit: cum tamen Spartianus in Hadriano cap. 13. de hac re in secundo Hadriani adventu loquatur, & Eusebius ipsa fere Spartiani verba exscribat, ut legenti manifestum sit: Post hoc, inquit Spartianus cap. 13. per Asiam & insulas ad Achaïam navigavit, & Eleusina sacra suscepit: multa in Athenienses contulit. Post in Siciliam navigavit, &c. Cum vero in Collectaneis Græcis apud Scaligerum anno primo Olympiadis CCXXV. dicatur, Hadrianum Athenis initiatum esse, & primus ille annus ab anno tantum Christi insequenti exordiat, Eusebius loco citato de posteriori parte anni Abrahami intelligendus, ideoque adhuc hoc anno Hadrianus per Asiam & insulas ad Achaïam navigavit. Hinc in Nummis Hadriani tertio Consulatu insignitis legitur: ADVENTUI AUG. S. C. ACHAIAE, vel, EUROBOEAE, vel S. C. RESTITUTORI ACHAIAE, vel, MACEDONIAE. Baronius Hadrianum hoc anno in Africam venisse scribit; sed sine dubio fallitur, ut ex dicendis liquebit.

[1] Coss. M. Acilius Glabrio, & C. Bellicius Torquatus. Gruterus pag. XVIII. 5. C. BELLICIO TORQ. .... M. ACIL. .... COS. Deletæ sunt in inscriptione litteræ, ubi puncta sunt. Item pag. CCCXXXVII. M. ACILIO. GLABRIONE. C. BELLICIO TORQUATO. COS. Fabrettus pag. 506. n. 124. GLABRION. ET TORQUAT. COS. Signum figillæ inter rudera Villæ Tiburtinæ Hadriani Cæsaris, erutum A. D. 1735.

EX PRAED. AR...
FAD. CAEP. CAS DOR.
GLAB. ET TORQ. COS.

Aliud in laterculo effosso A. D. 1736. in vinea Sorbina, via Appia prope villam Lanvinam Antonini Augusti:

GLABR. ET TORQUAT. COS.
PROCILIA EX PR MAMM.....

Itaque vera horum consulum prænomena, ac nomina sunt: Manius, non Marcus Acilius Glabrio, & C. Bellicius Torquatus. Fasti Idatiani & Vindebonenses: Glabrione & Torquato. Prosperi Chronicon: Glabrione, & Aproniano; librarii mendo, qui anno superiore, loco Aproniani, Torquatun posuit.

JESU CHRISTI
ANNUS
127.

ALEXANDRI PAP.
ANNUS
7.

HADRIANI IMP.
ANNUS
8.

I. **A**nnus Domini centesimus vigesimus septimus Scipionem & Aquilinum, consules habet: quo Hadrianus (ut tradit Spartianus) ex Africa Romam reversus est. Quo item anno (inquit Eusebius) post Philippum Hierosolymorum Episcopum constituitur Seneca, post quem Justus, cui successit Levi, post quem Ephraem, inde Joses, inde demum Judas: hi omnes usque ad everisionem quam ab Hadriano perpessa est Hierusalem, ex circumfissione Episcopi praesuerunt; nempe usque ad annu decimumnonum ejus Imperii. Frequens hæc Hierosolymorum Episcoporum successio (quod alias dictum est) tam brevi tempore, ejus Ecclesiæ gravem persecutionem arguit: quantum autem quisquis horum sederit, licet recentiores ediderint, cum id non scribat Eusebius, qui solet aliorum numerare sedis annos, hoc sibi fuisse obscurum significat: at quod

(*) Euseb. in Chronic. Episcopi Hierosolymitani.

ipse ejus provinciæ Episcopus non novit, nos ignorare fateri malumus, quam divinare.

Ceterum quod spectat ad persecutionem in Christianos commotam, ea in dies magis magisque sæviebat, eoque jam pervenerat, ut non amplius de illis legitima exercerentur judicia, velut in causis etiam criminis fieri consuevit; sed clamore vulgi fideles delati, tamquam de crimine convicti neci darentur. Quæ quidem adeo inhumana atque ferocia unius ex Proconsulibus animum exterruere, indigne ferentem, innocentissimos homines rumore dumtaxat vulgi in mortem damnari: fuit hic Serenius Granianus, qui cum ageret Proconsulem Asiæ, de his e provincia discessurus, ad Hadrianum scripsit: quid autem ipse ad ejus successorem Minutium Fundanum rescripserit, anno sequenti suo loco dicemus.

II.

Serenius Granianus scribit pro Christianis.

Gen-

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5618.

Anno Urbis 878.
Olymp. 226. an. I.
A. C. 125.

☉ 22. A. ☽ 12. P. 9. April, Indict. 8.

JESU CHRISTI 125. secundum Baronium 127.

SIXTI PAPÆ 10.

HADRIANI IMP. 9.

I. Consules.

[1] **A**D num. I. Coss. Cornelius Asiaticus II. &

Vettius Aquilinus, ex Inscriptione Onuphrina.

Hadrianus hoc anno sacris Eleusinis initiatus est, & multa in Athenienses contulit, ut anno præcedenti ex Spartiano cap. 13. diximus, qui addit: Post in Siciliam navigavit, &c. Inde Romam venit, &c. Hinc Nummus Hadriani tertio ejus Consulatu notatus, ADVENTUI AUG. S. C. SICILIAE, vel S. C. RESTITUTORI SICILIAE. E Sicilia Romam profectus Hadrianus, ubi anno sequenti Decennalia celebravit, ut mox ostendo.

II.

Hadrianus in Siciliam venit. Baron. an. 125. n. 1.

[1] Coss. Cornelius Asiaticus II. & Q. Vettius Aquilinus. Figlina apud Gruterum pag. MLXXXII. 17. P. CORN. ASIATIC. II. T. VETTIO. AQUIL. COS. Hic prænomen Aquilini, Titi, non Q. est; nisi mendose exscriptum sit. Aliæ figlinae apud Fabretum pag. 504. n. 109. ASIATIC. II. ET AQUIL. COS. Fasti Idatiani, & Vindebonenses: Asiatico II. & Aquilino. Prosperi Chronicon: Asiatico, & Quintillo.

JESU CHRISTI
ANNUS
128.

ALEXANDRI PAP.
ANNUS
8.

HADRIANI IMP.
ANNUS
9.

I. **C**entesimo vigesimo octavo Christi anno, Coss. Vero & Bibulo (habent alii Celsum & Marcellinum) Hadrianus Imperator, cum præterito anno ex Africa Romam venisset, atque (ut tradit Spartianus a) in Orientem profectus esset, Athenas repetiit, ubi opera quæ apud Athenienses cœperat, dedicavit, ut Jovis Olympii ædem, & aram sibi. Tunc Quadratus discipulus Apostolorum (inquit Eusebius b) & Aristides Atheniensis noster philosophus libros pro Christiana religione Hadriano dedere compositos. Hæc ipse hoc anno nono imperii Hadriani. At quod ad Quadratum pertinet: non tantum librum dedisse, sed coram ipso ea de re orationem habuisse, idem Eusebius (c) alibi his verbis testatur: *Hunc, Hadrianum scilicet, Quadratus oratione coram habitâ compellat: & apologiam quam pro nostræ religionis defensione propterea contexuerat, quod nonnulli nequam & perditî homines nostris molestiam, faceffere conarentur, ei offert. Quod quidem opus cum apud multos fratres ad hoc usque tempus, tum apud nos habetur in manibus: ex quo præclaræ mentis intelligentiæ & Apostolicæ veritatis excutiendæ regulæ indicia, quæ in Ann. Eccl. Tom. II.*

(a) Spartian. in Hadrian. Quadratus Episcopus agit pro Christianis.
(b) Euseb. in Chron.
(c) Euseb. hist. lib. 4. c. 3.

illo viro elucebant, facile licet pervidere. Idem porro auctor suam ipsius ostendit antiquitatem, scribens in hunc modum: *Salvatoris nostri res gestæ semper bucusque ante hominum oculos versatæ sunt, & veræ etiam sunt. Nam nonnulli ab eo ad sanitatem restituti, alii a mortuis excitati, tum id quidem temporis cum essent morbis liberati, visi sunt; postea etiam semper hæcenus una nobiscum commorati, propterea quod non solum cum Salvatore apud nos versabatur, sed etiam post ejus decessionem, ad longinquum tempus fuere superstites, adeo ut ad nostra usque tempora non pauci eorum vitam perducerent. Verum de Quadrato ista accepimus. Hucusque de eo Eusebius: qui & de Aristide hæc subdit:*

Aristides etiam scriptor fidelis, & institutis nostræ religionis imbutus, apologiam pro fide nostra scriptis post se reliquit: quam quidem Hadriano dedicavit, ut Quadratus antea suam: qui ejus liber adhuc a plerisque custoditur. Eadem de iisdem scribit S. Hieronymus (d), cum agit de Scriptoribus Ecclesiasticis, & in epistola ad Magnum oratorem (e) ubi quantum in primis Quadratus profecerit

II. Aristides patronus Christianorum.

(d) Hieron. de Script. Eccles.

(e) Hier. epist. 84.

P apud

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5619.

Anno Urbis 879. ☉ 23. G. ☽ 13. P. 25. Mart. Indict. 9.

Olymp. 226. an. 2. JESU CHRISTI 126. secund. Baronium 128.

A.C. 126. TELESPHORI PAPÆ I.

HADRIANI IMP. 10.

I. [1] **A**D num. I. & seq. Coss. M. Annii Verus III. & L. Varius Ambibulus, ut certis argumentis ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari.

II. Annii Verus Marci Aurelii avus in Quinquennialibus Hadriani secundum Consulatum gessit: indeque confirmatur, quod sæpe insinuavimus, annis hujusmodi festivitibus dicatis, Imperatores, si Consulatum non susciperent illum in propinquos ac Consulares viros transferre solitos. Sunt & alia horum solennium.

vestigia. Eusebius in Chronico anno Abrahami 2142. qui præsentis Christi anno cum mense Septembri desinit, ait: *Imp. Hadrianus Pater Patriæ appellatur, & uxor ejus Augusta. Auctor Chronici Alexandrini & Cassiodorus eadem fere verba repetunt, licet hic anno non suo. Eisdem suffragatur Orosius lib. 7. cap. 8. ubi narrata persecutionis Christianorum cessatione, statim subdit: Idem quoque continuo Pater Patriæ ultra morem majorum appellatus, & uxor ejus Augusta. Ubi adverbium continuo non ad ejus Imperii initium, ut Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ad numerum 2142. perperam explicat; sed ad persecutionis finem referendum, præsertim, cum dicat Orosius, id ultra morem majorum factum, ceterique Imperatores ipso Imperii initio Patres Patriæ de more appellarentur. Verum jam ante præsentem annum Hadrianum Patrem Patriæ appellatum, liquet ex Nummis a me annis præcedentibus laudatis, in quibus memoratur adventus hujus Imperatoris ad aliquam urbem, vel in quibus dicitur Resti-*

116-

[1] **C**oss. M. Annii Verus III. & L. Varius Ambibulus. Vide Norisium in epistola consulari pag. 79. Lapis in ædibus Capitolinis num. XXXII.

ANNIO. VERO. III. ET EGGIO AMBIBULO. COS.

Ibidem plura figlinarum signa: VERO. III. ET AMBIBULO. COS. Fragmentum veteris lapidis apud Norisium, ubi supra, ex Fabretto: DEDICA... V. K. OCT. VERO. III. ET AMBIBULO. COS. Extat inter ejusdem Fabretti inscriptiones pag. 446. n. 53. Ibidem etiam lateres quinque, in quibus: VERO III. & AMBIBULO. COS. & contracte: AMBIBULO. Capitolinus in Pertinace cap. ultimo: Natus autem (Pertinax) Cal. Augustis, Vero & Bibulo. Ergo nomen Ambibulo, Eggius est; prænomen nondum satis certum. Facti Idatiani: Vero III. & Ambigulo, pro Ambibulo. Vindebonenses: Vero III. & Ambibulo. Prosperi Chronicon: Vero & Ambiguo.

apud Imperatorem, ut concitatum ejus in Christianos animum cohibuerit, hæc ait: *Quadratus Apostolorum discipulus, & Atheniensis Pontifex Ecclesiæ: nonne Hadriano Principi Eleusina sacra invisenti librum pro postera religione tradidit? & tantæ admirationis omnibus fuit, ut persecutionem gravissimam illius excellens sedaret ingenium? Aristides philosophus vir eloquentissimus, eidem Principi Apologeticum pro Christianis obtulit contextum philosophorum sententiis. Hæc de iis S. Hieronymus.*

III.
Hadrianus reddit pacem Ecclesiis.

Sed Hadrianum mitiorem redditum, insuper ad concedendam pacem Ecclesiis impulerunt litteræ Serenii Graniani antea redditæ. Nam Eusebius eodem hoc anno nono Hadriani hæc scribit in Chronico: *Et Serenius Granianus Legatus, vir apprime nobilis litteras ad Imperatorem mittit, iniquissimum esse dicens, clamoribus vulgi innocentissimum hominum sanguinem concedi, & sine ullo crimine, nominis tantum & sectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus, Minutio Fundano Proconsuli Asiæ scripsit, sine objectu criminum Christianos non condemnandos: cujus epistolæ usque ad nostram memoriam durat exemplum. Hæc ibi. Porro etsi epistola Serenii Graniani non extet, epistolam tamen Hadriani ad Minutium Fun-*

tor, v. g. Phrygiæ, Siciliæ, &c. in iisdem enim Hadrianus Pater Patriæ appellatus, quem admodum & in Inscriptione Gruteri pag. CCXLVIII. 10.

IMP. CAES. DIVI. TRAIANI. PART.
F. DIVI. NERVAE. NEP. TRAIAN.
HADRIANO. AUG. PONT. MAX.
TR. P. VIII. COS. III. P. P.

Sabinam tamen Hadriani uxorem hoc anno Augustam nuncupatam non dubito, cum Imperatorum conjuges, vel Imperii initio, vel postquam filios pepererant, aut denique in Decennialibus & id genus festis de more dicerentur Augustæ.

III. Alterum horum solennium argumentum ex fine persecutionis desumitur: *Quadratus, inquit Eusebius in Chronico, discipulus Apostolorum, & Aristides Atheniensis noster Philosophus libris pro Christiana Religione Hadriano dedere compositor. Et Serenus Granianus Legatus, vir apprime nobilis, litteras ad Imperatorem misit, iniquum esse dicens, clamoribus vulgi innocentium hominum sanguinem concedi, & sine ullo crimine nominis tantum & sectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus Minutio Fundano Proconsuli Asiæ scripsit, non sine objectu criminum Christianos condemnandos. Ut autem in Dissertatione Hypatica ostendi, Christiani libros Apologeticos pro Religione Christiana Imperatoribus eam frequentibus de more offerebant, ut indulgentiæ criminum, quæ in Decennialibus & id genus festis concedebatur, participes esse possent. Notanda porro hæc verba, quæ leguntur in Epistola Hadriani recitata ab Eusebio lib. 4. Hist. cap. 9. Igitur si Provinciales palam adesse possunt petitionibus suis adversus Christianos, ita ut pro tribunali respondeant, in id unum incumbant, nec*

danum a S. Justino martyre in Apologia ad Antoninum Pium descriptam hac præfatione ab eo præmissa, Eusebius (a) recitat in hæc verba: *Hujus epistolæ exemplar Latino sermone (ut erat) servatum Justinus in Apologia sua ponit: ante cujus initium ista ad ipsum præfatur: Etsi ex epistola Hadriani patris tui Cæsaris, maximi & illustrissimi Principis, possumus jure repetere, ut judicia de Christianis (sicut postulavimus) mandes ex æquitate fieri: illud tamen non tam postulavimus, quod ab Hadriano præceptum sit, quam quod pro certo intelligimus, illud ipsum, quod a nobis postulatum est, jussum æquumque existere. At quo certius cognoscas hoc nos vere commemorare, epistolæ Hadriani exemplar subjunximus, quod quidem ita se habet.*

(a) Euseb.
1.4.c.8.9.

Minutio Fundano S. Epistolam a Serenio (*) Graniano viro præstantissimo, in cuius locum tu ipse subrogatus es, scriptam accepi. Atque mihi sane videtur res causaque non sine accurata inquisitione prætermittenda, ne tum homines Christiani magnopere conturbentur, tum calumniatoribus sceleris in eos admittendi facultas præbeatur. Quod si homines provinciales pro sua postulatione quidquam vere ac manifesto afferre, affirmareque contra Christianos poterunt, quo pro tribunali justo

IV.
* al. Serenio.
Hadriani rescriptum pro Christianis.

petitionibus solisque clamoribus utantur. Intelligit Hadrianus, inquit Valesius in Notis ad illum locum, acclamationes illas, quæ fieri solebant in theatris: *Christianos ad leonem*, ut testatur Tertullianus. Interdumque eveniebat, ut Proconsules & Præsides tumultuosos ejusmodi acclamationibus, licet inviti, cedere cogentur. Quare merito Hadrianus monet Fundano Proconsulem, ne hujusmodi postulationibus ad persecutiones & cædes Christianorum sese adduci patiatur. Porro vetus hæc consuetudo in Imperio Romano, ut plebs tum in Urbe, tum in Provinciis, quoties ad publica spectacula convenerat, quidquid libitum erat, vel a Præside, vel ab Imperatore junctis precibus postularet. Cujus rei sexcenta occurrunt exempla apud Augustæ Historiæ Scriptores. Ita doctè Valesius.

Persecutiones itaque adversus Christianos modo in Decennialibus excitatæ, modo in iisdem extinctæ. Annis enim, quibus Imperatores hujusmodi solennia exhibebant, Vota in quinquennium ac decennium suscipiebant, & falsorum Deorum cultum promovere studebant. Quare cum Christiani Deorum hostes existimarentur, iis annis in eisdem edictis sævitum: & quia festivitates illæ variis ludis celebrabantur, hinc populus occasionem edicta ad Christianam Religionem abolendam petendi sumebat; ac præterea tumultuosas acclamationibus Imperatores aut Præsides adversus Christianos animabat. Contra vero, quia iisdem annis Imperatores minorum criminum reis indulgentiam largiri soliti erant, Christiani, cum Principem non male affectum videbant, ut se dignos gratia ostenderent, libros Apologeticos scribebant, seque a criminibus, quibus accusabantur, immunes esse ostendebant. Hinc Hadrianus libellis a Christianis in

IV.
Persecutiones in Decennialibus vel excitatæ vel extinctæ.

judicio convincantur: eo se solum conver-
tant, ea spectent. Verum ut multitudinis
solum petitionibus clamoribusque morte
multentur, nullo modo permitto. Immo ve-
ro multo magis par est, si quis cuiquam
crimen velit intendere, ut tu de illo di-
ligenter decernas: & si a quoquam Chri-
stiani homines in iudicium vocentur, of-
tendanturque aliquid contra leges desig-
nasse; tu ita, prout criminis ratio &
modus postulat, decidas, statuasque. At
mehercule, si quispiam, quo eos calumnie-
tur, id tentaverit: tu ejusmodi hominem
pro nequitia & crudelitate severe coargui-
to: atque adeo sedulo prospicito, ut de-
bitas pœnas luat. Hucusque Hadriani epi-
stolæ ad Fundanum exemplar.

dederit Hadrianus, haud tamen putamus
persecutionem in Christianos omnino ces-
sasse; etenim etsi nomen non esset in cul-
pa, plurimas tamen calumnias a Genti-
libus in eos strui solitas, easque liben-
tissime audiri a iudicibus, exemplo sunt,
quæ habentur scripta in epistola Ecclesiæ
Lugdunensis ad Alianos, de qua suo loco
agemus: & quæ ex Justino martyre in o-
ratione ad Gentiles habita inferius dictu-
ri sumus, id ipsum perspicuo monstrantia.
Sed nec prætermittimus dicere, apud
Cassiodorum in Chronico, nonnisi post an-
nos tres persecutionem cessasse, tradi.

V.
Minutius Fundanus qualis.
(a) Plin. 1.4. epist. 5, & 1.6. ep. 5.
(b) Euseb. hist. lib. 4. c. 25.

Hunc Fundanum esse putamus, ad quem
duæ extant Plinii Junioris (a) scriptæ e-
pistolæ, & qui in Plutarchi dialogo de
Ira cobibenda interloquitur ut vir opti-
mus; quem & in libro de Tranquillita-
te animi laudat. Porro non solum ad A-
siæ proconsulem hæc rescripsit Hadrianus,
sed ad alios etiam provinciarum Præsides,
ut testatur Melito Sardensis Episcopus in
libello quem obtulit Marco Aurelio Im-
peratori, sic dicens: In quorum numero
est Hadrianus avus tuus, quem cum aliis
multis, tum Fundano Proconsuli, Asiæque
Præfecto, litteras in gratiam Christiano-
rum scripsisse constat. Hæc apud Eusebium
(b). Licet autem ejusmodi rescriptum
Ann. Eccl. Tom. II.

VI.
Ratio peregrinationis Hadriani.
(c) Dio in Hadriano.

Quod autem ad reliquam Hadriani Im-
peratoris Orientalem peregrinationem spe-
ctat, ut ex ea (quantum licet) tempo-
rum chronographia possit certior consigna-
ri: quod Dio (c) dicit, inde Hadria-
num per Judæam in Ægyptum venisse;
non sic putamus accipiendum, ut conti-
nuato itinere eodem anno pervenerit in
Ægyptum: nam testatur Spartianus ipsum
totam Minorem Asiam, antea quam in
Judæam veniret, peragrassse, & postea
in Arabiam concessisse, sicque demum ve-
nisse in Ægyptum: idque post annos tres ab
hac, de qua agimus commoratione A-
theniensi contigisse, confirmare videtur
Eusebii chronographia, dum anno deci-
motertio ejusdem Imperatoris, Antinoi
ponit obitum, qui accidit eo anno, quo
idem Augustus in Ægyptum venit.

P 2

Chri-

Decennialibus sibi oblatis commotus persecutio-
nem inhibuit. Ceterum præfata Vota a Domi-
tiani tempore in Nummis implicite memoraban-
tur, ut videre est apud Mediobarbum pag. 183,
ubi is Nummus extat: HADRIANUS AUG.
COS. III. P. P. In postica: VOTA PUBLI-
CA S. C. Cernitur Imperator ad aram sacri-
ficans, ante quem tibicen, popa, & alia figura,
cum victima ad pedes; quæ in Nummis, in quibus
postea Decennialia & id genus festa expressis ver-
bis notata, de more sculpebantur. Perperam
autem cum anno XV. Hadriani hunc Nummum
copulat Mediobarbus: Quindecennialia enim a
tempore tantum Constantini Magni in Numis-
matis descripta. Ceterum si Decennialiorum me-
thodus Petavio innotuisset, laudatas Apologias
anno Christi CXXIV. non illigasset in lib. 13. de
Doct. Temporum. Nam præterquam quod Eu-
sebius in Chronico contrarium docet, Apologiæ
de more in Decennialibus & id genus festis Im-
peratoribus porrectæ.

V.
Tertius Hadriani Romam adventus.

Porro ex Hadriani Decennialibus suo anno con-
signatis liquet, eum vel sub præcedentis anni fi-
nem, vel currentis initio Romam ad ea cele-
branda venisse, iisque exhibitis in Africam præ-
fenti anno transisse. Ait enim Spartianus in Ha-
driano cap. 13. Post in Siciliam navigavit, &c.
Inde Romam venit, atque ex ea in Africam transi-
it, ac multum beneficiorum Provinciis Africanis
attribuit. Hinc apud Mediobarbum Numismata
Hadriani tertio ejus Consulatu notata extant,
in quorum postica legitur: ADVENTUI AUG.
AFRICAÆ, vel ADVENTUI AUG. MAU-
RETANIAÆ, vel, RESTITUTORI A-
FRICAÆ, vel RESTITUTORI MAURI-
TANIAÆ. Ceterum tertius est hic Hadriani
Romam adventus.

VI.
Obitus Sixti P.

[1] Sub hujus anni Consulibus S. Sixto Papæ
demortuo Telesphorus successit juxta Chronicon
Damasi.

[1] **S**ixtum non A. D. 126. sed aut anno 129. aut 128. exeunte decessisse putat Constantius in
Epist. Rom. Pontificum pag. 55. Nam ex Eusebii Chronico habetur, anno tertio imperii
Hadriani, Pontificatum suscepisse, atque adeo A. D. 119. creatum fuisse. Ex ejusdem porro Hi-
stor. Eccl. lib. IV. cap. IV. discimus, Sixtum, decem annos Romanam Ecclesiam administrasse; ex quo
fit, eum vita functum sub exitum anni 128. aut etiam anno Christi, 129.

JESU CHRISTI
ANNUS
129.

ALEXANDRI PAP.
ANNUS
9.

HADRIANI IMP.
ANNUS
10.

(*) Pan-
vin. in
Fastis.
Christi Domini nostri anno centesimo vi-
gesimonono, *Coff. (a) Gallicano &*
Titiano, Hadrianus Imperator Asiam per-
agravit, multa componens, templa sibi ere-

cta consecrans; provinciarum Præsides,
& Procuratores earum, qui in administra-
tione deliquissent, severe pro factis sup-
plicio affecit. Hæc Spartianus (b).
Se-
Hadrian.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 880.
Olymp.
126. an. 3.
A. C. 127.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5620.

⊙ 24. F. ☽ 14. P. 19. April. Indict. 10.

JESU CHRISTI 127. *secundum Baronium* 129.

TELESPHORI PAPÆ 2.

HADRIANI IMP. 11.

I.
Consules.

[1] **A**D num. I. *Coff. Gallicanus & Titianus,*
ut inter omnes convenit. Onuphrius in
Fastis hunc ultimum putavit esse Cœlium Tati-
anum, qui Hadriani tutor fuerat, de quo Spar-
tianus in Hadriano cap. 8. addit, eum ex Præ-
fecto Prætorii ab Hadriano Senatorem renuncia-
tum fuisse. Verum Salmastius in Notis ad Spar-
tianum observavit, illum Hadriani curatorem,
ac postea Præfectum Prætorii non Tatianum,
sed *Attianum* dictum fuisse, & vulgaria Spar-
tiani exemplaria ex veteri editione & manu-
scripto Palatino corrigenda; eo magis quo Xi-
philinus ex Dione tutorem Hadriani *Attianum*
etiam appellet. Quam emendationem ipsemet

Spartianus c. 15. certam reddit: ibi enim Tatianum
inter eos numerat, quos Hadrianus hostium lo-
co habuit, & paulo post ait: *Tatianum ut con-*
scium tyrannidis & argui passus est & proseribi.
Quare Tatianus qui proscrip-tus fuit, diversus
est a Tatio, seu, ut scribi debet, ab Attia-
no, quem Hadrianus hostis loco habuit; & Ta-
tianus hoc anno Consul, non Attianus Hadriani
tutor, sed Tatianus, qui ab hoc Imperatore
relegatus fuit.

Spartianus in Hadriano cap. 13. postquam di-
xit, hunc Imperatorem Romam venisse, atque
ex ea in Africam transisse subjungit, *Denique cum*
post Africam Romam redisset, statim ad Orientem
profectus per Athenas iter fecit; atque opera qua
apud Athenienses ceperat, dedicavit: ut Jovis O-
lympii adem, & aram sibi; eodemque modo per
Asiam iter faciens templa sui nominis consecravit.
Deinde a Cappadocibus *servitia castris profutura*
suscepit. Quæ partim ad currentem, partim ad
sequentem annum pertinent. Est hic porro
quartus Hadriani Romam adventus, quem,
sicuti profectio in Orientem, anno præ-
cedenti perperam Baronius recitat; qui ta-
men profectio in Asiaticam cum hoc anno be-
necopulat.

II.
Quartus
Hadriani
Romam
adventus.

[1] **C**off. *Gallicanus, & Titianus.* Horum prænomina eruit Blanchinus ex siglina, in qua: T.
ATIL. TITIAN. SQUI GA COS. Hujus siglas is in Chronologia ad Anastasium interpre-
tatur, ut legi debeat; *Titus Atilius Titianus, & Q. Villius Gallicanus.* Fabretti Figlina pag. 512.
num. 168. TIT. ET GALL. COS. Item Octavius Falconerius in epistola ad Carolum Datum de signo
in latere effosso Romæ ad templum Agrippæ A. D. 1661. ubi TIT. ET GALL. COS. Vide ibi plu-
ra de his consulibus. Extat autem ea epistola in veteri Roma Famiani Nardini. Vide & aliam hu-
jusmodi siglinam apud Ciampinum de sacris ædificiis Constantini Magni. Forte huc facit inscriptio
apud Boldettum lib. 1. cap. XIX. pag. 78. n. 2.

QUÆ. DE. SÆCULO. EXIBIT. IDIBUS
AUG. GALLICANO. CONS.

Fasti Idatiani, & Vindebonenses: *Titiano, & Gallicano.* Prosperi Chronicon; *Gallicano, & Titiano.*

JESU CHRISTI
ANNUS
130.

ALEXANDRI PAP.
ANNUS
10.

HADRIANI IMP.
ANNUS
11.

I. **S**equenti anno Domini trigesimo supra centesimum, Coss. Torquato atque Libone, Hadrianus Imperator ex Asia in Syriam venit: Quando (inquit Spartianus) Antiochenses ita odio habuit, ut Syriam a Phœnice separare voluerit, ne tot civitatum Antiochia Metropolis diceretur: moverunt ea tempestate & Judæi bellum, quod vetabantur mutilare genitalia. Hæc Spartianus. Dio autem belli Judaici aliam affert causam, sic dicens (a): Interea Hierosolyma pridem eversa rursus habitari iussit, atque urbem Æliam Capitolinam appellavit. Jovi item ex adverso templi adem excitavit. Bellum hinc & grave & diutinum natum est. Magno enim dolore afficiebantur Judæi atque indignabantur, peregrinos secum in civitate habitare: & illud quoque etiam gravius ferebant, externa sacra fieri, & externorum deorum imagines in ipsa constitui. Quievit tamen ab armis & cædibus, Hadrianum veriti, qui eo tempore vicinis in locis constiterat. Nihil tamen fecerunt inter se ea studiose fabricare non cessabant, quibus, quoties belli necessitas posceret, uti possent. Postquam vero longius Hadrianus absuit, palam in arma vertuntur, quamquam aperta acie cum Romanis congregari non ausi sint: auxilia autem sumebant muro & cavernis sub-

terraneis, specus fodientes, atque cuniculis omnia munientes, ut quoties violarentur, liberos haberent ad fugam exitus, invicem quoque subter terram clanculum commeari: specus & subterraneas vias, superne quibusdam in locis hiantes ad ventos & lucem excipiendam, perforaverunt.

Hæc quæ scribit Dio de Judæorum subter terram viis fabricatis, illam ipsam plane speciem repræsentant, quæ etiam Romæ fuerunt a Christianis in arenariis cryptis constructa cæmeteria; quorum usus non modo inserviebat humanis defunctorum corporibus, ex quo & nomen est inditum, sed & persecutionis tempore ad latebras Christianorum. Mirabile dictu: vidimus, sæpiusque lustravimus Priscillæ cæmeterium, haud pridem inventum atque refoffum via Salaria tertio ab Urbe lapide: quod nullo magis proprio vocabulo dixerimus præ ejus amplitudine, multisque atque diversis ejusdem viis, quam subterraneam civitatem: quippe quod ipsius ingressu primaria via cæteris amplior pateat, quæ hinc inde vias diversas habeat, eademque frequentes, quæ rursus in diversos viculos dividantur, & angustioribus, ut in civitatibus, stans locis velut fora quædam, ampliora sint spatia ad conventus sacros agendas, eademque sanctorum imaginibus

II.
Cæmeteria Romæ qualia.

EXOR.

§ÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5621.
Anno Urbis 881. © 25. ED. 15. P. 5. April. Indict. 11.
Olymp. JESU CHRISTI 128. secund. Baronium 130.
226. an. 4. TELESPHORI PAPÆ 3.
A.C. 128. HADRIANI IMP. 12.

I. [1] **A**D num. I. Coss. Torquatus Asprenas, & Annus. Libo, ex Inscriptione Onuphriana.
II. Spartianus in Hadriano cap. 14. postquam narravit, Hadrianum per Athenas & per Asiam iter fecisse, ait: Antiochenses inter hæc ita odio habuit, ut Syriam a Phœnice separare voluerit, ne tot civitatum Metropolis Antiochia diceretur. Exstat apud Patinum pag. 200. Hadriani Nummus tunc forte ab Antiochenisbus cusus: ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ; id est, Metropolis Antiochensium. Hadrianum vero hoc anno in Syria,

ubi Antiochia sita, & in Ægypto fuisse, colligo ex variis Nummis Græcis, qui extant apud Harduinum Virum eruditissimum in Nummis antiquis populorum & Urbium, in Hadriani honorem percussis, in quibus omnibus legitur: L. IA. id est, anno undecimo, ejus scilicet Imperii, qui usque ad decimum diem mensis Augusti præsentis anni in cursu fuit. Urbes, in quibus undecimus Hadriani annus notatur, hæc sunt, Canatha in Decapolitana Syriæ regione posita; Arsinoe, Diospolis, Hermopolitæ, Coptos, Pelusium, Tanis, & Busiris, quæ oppida omnia in Ægypto sita. Anno itaque Imperii sui undecimo, currenti nempe, Hadrianus in Syria & in Ægypto fuit, ubi etiam anno sequenti versatus est.

Porro Hadrianum Imp. hoc vel sequenti anno in Syria fuisse, hæcque a Phœnice divisisse, ostendit Numisma Regium Hadriani, in quo habetur ΑΥ. ΚΑ. ΤΡ. ΑΔΡΙΑΝΟΣ. In postica: ΓΑΖΑ. Γ. ΕΠΙ ΒΩΡ. id est annus III. super CXCLII. Repræsentatur Hercules stans, qui dextram clavæ imponit. Toinardus, qui ejus ectypon

III.
Phœnicia & Syria divisæ.

[1] **C**oss. Torquatus Asprenas, & Annus Libo. Nonnulli Asprenati nomen Nonii imponunt, & Lucii prænomen; addenda certe nota secundi consulatus, quæ patet ex lapidibus, quos afferimus; & primum consul fuit A. D. 94. Liboni etiam, Marci prænomen aliqui dant. Hinc apud eos hujus anni consules ita exarantur: L. Nonius Asprenas Torquatus II. & M. Annus Libo. Lapis Gruterianus pag. CCCXXXVII. TORQUATO ASPRENATE II. ET ANNIO LIBONE COS. Signum figlinæ apud Fabretum pag. 510. num. 152. TORQ. II. ET LIBON. COS. Facti Idatiani; Torquato, & Libone. Vindebonenses; Asprenate & Libone. Prosperi Chronicon; Torquat & Libone.

CHRISTI
130.ALEXANDRI PAP.
10.HADRIANI IMP.
11.

exornata; nec desint, licet nunc obstructa, ad lumen recipiendum desuper excisa foramina. Obstupuit Urbs, cum in suis suburbiis abditas se novit habere civitates, Christianorum tempore persecutionis olim colonias, modo autem sepulcris tantum refertas; & quod legebat in chartis, vel videbat ex aliis cœmeteriis aliqua solum ex parte reclusis, tunc plenius intellexit: quæ enim de iisdem apud S. Hieronymum (a) vel Prudentium (b) legerat, suis ipsius oculis intuens, vehementer admirabunda spectavit. Sed de cœmeteriis dicturi sumus alias locupletius: satis hæc modo occasione Judaicarum latebrarum, quæ ad insultus & impetus Romanorum vitandos ab illis institutæ fuerunt; quemadmodum & a Christianis Romæ aliisve in regionibus ubi loci natura concederet ad furorem Gentilium evitandum ejusmodi sunt loca composita. Sed ad rebellantes Judæos redeamus.

(a) Hier. in Ezech. 40.
(b) Prudent. Perist. in Hippol.

III.
Rebellio
Judæorum
magni
momenti.

Prosequitur Dio institutam de his semel orationem his verbis: *Impetus eorum Romani primum contempserunt: verum postquam universa provincia tumultuata est, & qui ubique gentium erant cum eis conspiraverunt; tunc cognovere & intellexerunt quam grave & periculosum bellum, exortum foret: multa enim mala in Romanos, partim clam, partim aperte edebant. Adscivere multos etiam externorum prædæ & lucri cupiditate; & fere, ut ita dixerim universus terrarum orbis ex motu Judæorum concussus est. Porro (inquit Eusebius c) cum defectio Judæorum longius in dies serperet, Ruffus Præfectus Judææ, auxiliariis copiis ab Imperatore sibi ad eam rem missis, illorum amentiam tamquam ansam oblatam ad exitium arripiens, acerbè & crudeliter eos exagitat: virorum ac mulierum una cum liberis infinita prope millia confertim ceciderunt; belli jure illorum agros populo Romano adjudicat. Quo quidem tempore Judæorum dux erat Barchochebas; quod nomen, si lubet interpretari, Astrum significat (nam quod scriptum esset in oraculis (d): Orietur stella ex Jacob: se divinitus missum pronuntiabat) vir quamquam reliqua vitæ ratione cruentus ac prædo nefarius, ipsa tamen appellatione, tamquam sidus aliquod de cælo delapsum, se illis qui velut homines ex mancipiorum numero*

(c) Euseb. hist. lib. 4. c. 6.

(d) Num. 4.

pon ad me transmisit, dicit simile extare Parisiis in Cimelio Clarissimi Abbatis Drontii, & Vaillantium in Numismatis Coloniarum, numerum illum tertium, ad Imperii Hadrianei annum referre. Verum novam illam epocham in divisione Phœnicæ a Syria institutam nos edocet, ante Toinardum, qui eam detexit, omnibus ignotam. Gaza clarissima Phœnicæ urbs anno Urbis conditæ DCXCIII. a Pompeio Magno libera declarata fuerat; ideoque annus Eræ Gazentium CXCII. cœpit mensè Octobri anni U. C. DCCCLXXXIV. seu Christi CXXXI. annus.

gravi servitutis jugo oppressi, atque miseris arummosis afflictis affectique erant, lucem ac spem salutis allaturum, falso commentus est: & alibi (e) de eodem hæc ait:

Barchochebas dux factionis Judæorum nolentes sibi Christianos adversus Romanum militem ferre subsidium, omnimodis cruciatibus enecat. Justinus (f) martyr ad Antoninum Pium ejusdem itidem meminit, dicens: Sunt libri illi apud omnes ubique Judæos, qui eos legentes non intelligunt, sed pro inimicis & hostibus nos habentes, itidem cum possunt, occidunt & excruciant: quemadmodum vel ex eo persuaderi potestis; proximo namque bello Judaico Barchochebas, defectionis Judæorum dux & princeps, solos Christianos ad gravia supplicia, nisi Christum abnegarent, & maledictis incesserent, protrahi jussit. Hæc Justinus, qui genere Samarita hæc oculis spectasse potuit, quippe qui ad hæc usque tempora Samariæ egit, & ejusdem belli Judaici occasione alio migrare compulsus est. Hæc sub Rufo Judææ Præsidente primitus facta, & ad multos annos pugnis levioribus sunt protracta. Quomodo autem ad bellum Judaicum conficiendum, eo ingravescente opus fuerit Hadriano strenuissimum ducem Julium Severum & Britannia evocare, & quam ingentes ab eo clades Judæis illatæ fuerint, suo loco dicemus: ad ultimos enim usque Hadriani Imperatoris annos cum Judæis dimicatum constat.

Interea vero de Justino agendum, qui hoc tempore (ut ex ejus scriptis Eusebius (g) colligit) non temere quidem & inconsulto, sed considerate ac magno judicio, ex Græcorum philosophiæ studio ad veram pietatem se ipsum transtulit. Sed quoniam pacto, id totum agente numine, contigerit, ex his quæ ipsemet scribit in dialogo quem habuit cum Tryphone Judæo, qui & ipse ex eodem Judaico bello profugus, patrium solum venterat, perspicue intelligemus. Quomodo autem ardenti veræ philosophiæ desiderio omnibus pene philosophorum sectis inhæserit, ac primum Stoicis, his verbis enarrat: *Cum ipse quoque primum vitam cum his agere cuperem, uni eorum me Stoico cuidam dedi: atque cum hoc longo versatus tempore, quia nihil amplius de Deo didiceram (nam*

(e) Euseb. Chron. ann. 17. Hadr.

IV.
Quid in Christianos Barchochebas.

(f) Justin. martyr. in oration. ad Antoninum Pium & apud Euseb. l. 4. c. 8.

V.
(g) Euseb. l. 4. cap. 8. Justinus Philosophus quando Christianus effectus.

que primus secundæ epochæ Gazensium laudatis Nummis insculptæ anno U. C. DCCCXC. seu Christi CXXXIX. aut præcedenti; quia incertum, an hæc posterior Gazensium Eræ, quæ priori de more adjiciebatur, explicanda sit de anno incipiente, vel de anno desinente. Quare Hadrianum hoc vel sequenti anno in Syria fuisse præfati Nummi indubitatum reddunt.

Bellum Judaicum ante annum CXXXII. non inchoatum. Quare eo anno commodius de illo agemus.

IV.
Bellum Judaicum. Baron. nu.

CHRISTI
130.

ALEXANDRI PAP.
10.

HADRIANI IMP.
11.

nec ipse quidem sciebat, neque disciplinam hanc adeo necessariam esse dicebat) ab eo descivi, & ad alium me contuli Peripateticum vocitatum, hominem (ut ipsemet existimabat) acutum. Hic me primis diebus secum esse passus, postea mercedem a me sibi designari petiit, ne infructuosa mihi cum eo esset consuetudo. Ego vero illum hanc ipsam ob causam reliqui, ne philosophum quidem omnino hunc esse opinatus. Porro cum impensus adhuc animus meus audire, quod philosophiæ proprium, atque præcipuum est, expeteret; ad Pythagoricum quemdam magni nominis, multique in sapientia supercilii virum accessi, & cum eo auditor ejus & familiaris esse volens, egi ibi. Quid (inquit ille) versatus ne es in musica & astronomia & geometria? an existimas quicquam te perspicere eorum posse quæ ad beatitudinem conducunt, nisi hæc prius cognoveris, quæ animam a sensibilibus ad intelligibilia perspicienda aptum commodumque reddunt; ut ipsum quoque pulchrum, & quod bonum est, contemplari queas? Et cum studia ea magnopere laudasset, necessariaque esse dixisset, me ita a se dimisit: nam me nescire confessus sum. Ægre igitur hoc tuli, sicut par erat, quod spe excidissem: idque eo magis, quod scire illum aliquid putarem. Ac rursum tempus ipsum mecum considerans quod in disciplinis iis conterendum erat, rem longius differre non sustinui.

VI. In hujusmodi ergo consilii inopia, placitum mihi est cum Platonice quoque conversari. Itaque in urbe nostra cum viro prudente atque inter Platonicos excellenti, qui non ita pridem eo venerat, plurimum fui, promovi, & maxime quidem crevi. Valde me delectabat incorporeorum notio, & idearum contemplatio mentem meam quasi alis quibusdam altius evehebat: atque intra breve tempus sapientem me esse factum rebar; illicoque Deum perspiciturum esse, per stultam persuasionem sperabam: nam hic Platonis philosophiæ finis est. In hunc modum affecto mihi, visum aliquando est solitudine prolixius uti, & vitare hominum vestigia. Proinde locum quemdam mari proximum petii: a quo cum non multum abessem, ut solus ipse mecum agerem: vetulus quidam senex, aspectu minime contemnendus, lenes simul & graves præferens mores, modico me intervallo affectabatur: atque ubi conversus substiti, & hominem sum acrius intuitus: ille, Nosti me? ait. Negavi ego. Quid ergo, inquit ille, me ita contemplaris? Miror (inquam) te hic una mecum esse: non enim in expectatione mihi fuit, ut hoc loco virum quempiam conspicerem. Ibi ille, cura me, ait, de quibusdam familiaribus meis, qui peregre sunt profecti, exercet; quapropter & ipse de eis investigaturus,

si alicunde forsitan appareant, huc venio. Tu vero quid rerum hic? At ego: Deambulationibus, inquam, ejusmodi gaudeo, cum nihil intercedit solitariis meis colloquutionibus impediendi, nihil videlicet diversi afferentibus: ad rationis & sermonis excolendi studium perficiendum plurimum loca talia conferunt. Sermonis ergo amator quispiam, inquit, tu es; operis amator autem haudquaquam, neque veri studiosus: neque etiam potius operosus, quam sophista verbosus esse contendis?

Sic igitur invicem de vera philosophia disceptantibus, cum illi senex ostendisset impossibile esse, ut, quod tam anxie quæreret, penes philosophos reperiret: ultimis verbis nonnisi in schola Christi id fas esse reperiri, hæc affatus ait: At tu votis & precibus tibi ante omnia lucis portas aperiri opta: neque enim ab aliquibus perspicuntur aut intelliguntur, præterquam si Deus & Christus eis concesserit intelligentiam. Hæc (subiit ipse) atque is longe plura alia cum ille disseruisset, & persequi ea jussisset, quæ nunc commemorare tempus non est, abiit; eumque postea non vidi. Confestim vero in animo meo ardor excitatus est, & amor me invasit Prophetarum & virorum illorum, qui Christo cari sunt & amici: ac revolvens ipse mecum disputationem illius, hanc ipsam solam comperi esse certam atque utilem philosophiam: atque ad hunc modum & per hæc ipsa ego philosophus prodii. Pervelim profecto, omnes eandem mecum ineuntes animi rationem, non alienos esse a Salvatoris doctrina, &c.

Pergit Justinus enarrare, quo modo pedetentim mente divinitus illustratus, veram philosophiam quæ ex Christi doctrina est, didicerit, ac proinde perfecte philosophus esse cœperit: quo in genere præstare externis Philosophis omnibus, qui veræ fidei sectatores apud Christianos essent, manuarios artifices, idiotas, ac rudes, ipse in oratione ad Gentiles habita docet: ubi & paulo inferius de his quæ calumniose (ut superius dictum est) paterentur Christiani, hæc de se subdit: Nam & ego ipse Platonis disciplinæ sectator, cum calumniose audirem Christianos deferri; intrepide autem ad mortem & alia, quæ terribilia censentur omnia, adire conspicerem, statui ipse mecum, fieri haudquaquam posse, ut illi in vitiorum pravitate & voluptatum amore viderent. Quis enim voluptatum sectator, aut per animi impotentiam intemperans in humanarum carniæ dapes, pro bono ducens, mortem libenter amplecti queat, ut bonis suis se ipsum privet; ac non potius modis omnibus, ut hanc sibi perpetuo vitam agere, & celare principes, & magistratus fallere liceat, operam navet, nedum per denuntiationem & indicium se ipsum cædi offerat?

VII.
In Christiana Religione vera Sapientia.

VIII.
Excellentia Philosophiæ Christianæ.

Mira quædam Justinus ad fidem vocatio.

CHRISTI
130.ALEXANDRI PAP.
10.HADRIANI IMP.
11.

rat? Et inferius: Et ego obtentum adulterinum ad absterrendos alios homines a perversis demonibus Christianorum divinis doctrinis callide, ut earum veritatem in suspicionem falsi adducerent injectum esse intelligens, cum pretextum ipsum & multitudinis opinionem risi, tum ut Christianus inveniret, me & votis omnibus optasse, & omni contentione decertasse profiteor: non quidem quod aliena sint a Christo Platonis doctrinae, sed quod sibi ipsis non omnino consent, sicut neque aliorum, Stoicorum videlicet, et Poetarum, & Historicorum. Hæc de se ipso, sui que animi in capessenda Christiana religione consilio Justinus; de quo plura suis locis dicturi sumus.

IX.

(a) Orig. cont. Celsi lib. 3. Veri Philosophi sectati fidem christianam. Ex his plane videas, non simplices tantum & rudes (ut Celsus Epicureus & alii in Christianam religionem falso jactabant) Christo nomen dedisse, sed omnes prope modum, qui veræ philosophiæ studiosi essent, ac veritatis cupidi. Unde contra eundem Celsum hæc Origenes (a): Sic

igitur quandoquidem elegans & præcipuum aliquid mortalibus visa est Christiana esse religio: non modo ad Celsi opinionem serviles quidam & imperiti, sed Græcorum plerique eloquentiæ eruditi & peritissimi viri necessario hanc subiere, nec tamen per seditionem & contentiosas hæreses, sed quia philosophi omnes studerent, ut earum rerum cognitionem assequerentur, quibus Christiana religio niteretur. Unde & subsecutum est, ut cum omnes divinam hanc esse disciplinam admitterent, hæreses & secta oborirentur, quæ ab his & nomen sibi sumerent, qui ejus quidem doctrinæ principium admirati, utcumque postmodum ut ab invicem dissentirent, suasionibus quibusdam inducebantur. Hæc Origenes, ad illos alludens, qui sic persuasi sunt omnium nobilissimam Christianam esse religionem, ut tamen sua cum ea miscere dogmata studentes, hæreses novas statuerit: adversus quos in libro de præscriptionibus Tertullianus pluribus disserit.

JESU CHRISTI
ANNUS
131.ALEXANDRI PAP.
ANNUS
11.HADRIANI IMP.
ANNUS
12.

I. Hero Episcopus Antiochenus martyr. Christi Domini nostri anno centesimo trigesimo primo, Coss. Celso & Balbo, Hero Episcopus Antiochenus pro grege sibi commisso Christi martyr occubuit

decimaseptima mensis Octobris, qua die in tabulis Ecclesiasticis ejus natalis annua celebritate repetendus, conscriptus habetur. Successit eodem anno (ut habet Euse-

SÆC. II.
Anno Urbis 882.
Olymp. 227. an. 1.
A. C. 129.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5622.

☉ 26. C. ☽ 16. P. 1. Mart. Indict. 12.

JESU CHRISTI 129. secundum Baronium 131.

TELESPHORI PAPÆ 4.

HADRIANI IMP. 13.

I.

Consules.

[1] AD num. I. Coss. P. Juventius Celsus II. & Q. Julius Balbus, ex Inscriptione Onuphriana.

II.

Hadrianus Arabian & Ægyptum peragravit.

Hadrianus ex Syria in Arabiam profectus est, ut recte Baronius cum Spartiano cap. 14. qui ait:

Peragrata Arabia Pelusum venit, & Pompeii tumulum magnificentius extruxit. Antinoum suum, dum per Nilum navigat, perdidit. Quæ mors, cum anno præsentis contigerit, ut ex ibi dictis patebit, nullus dubito, quin profectio Arabica ad præsentem annum pertineat. Præterea anno Christi CV. dixi, extare Græcum Hadriani Nummum, in quo legitur: ARABIA L. II. id est, anno XIII. Imperii scilicet Hadriani hoc anno inchoati. Quare cum Antinous non nisi peragrata ab Hadriano Arabia mortuus fuerit, & Hadrianus anno XIII. Imperii in ea regione fuerit, Baronius Antinoi interitum perperam in annum sequentem differt.

Baron. n. 1.

[1] Coss. P. Juventius Celsus II. & Q. Julius Balbus. Tabella ænea apud Gruterum pag. DLXXIII. 3. AD XII. KAL. MART. P. JUVENTIO. CELSO. II. Q. JULIO. BALBO. COS. Figlinæ apud Fabretum pag. 506. n. 126. MARCELL. ET CELS. II. COS. Et n. 127. JUVENTIO. II. ET MARCELLO. II. COS. Signa quoque figlinarum nunc in ædibus Capitolinis clare præferunt:

JUVENTIO. II. ET MARCELLO. II. COS.

Norifus in Epochis Syro-Maced. Dissert. v. cap. III. pag. 422. nomina horum consulum recitat ex lib. v. Digestorum tit. III. leg. 20. de petit. hæredit. ubi: *Pridie Idus Martias, Q. Julius Balbus, & P. Juventius Celsus, T. Aufidius Arrius Severianus consules verba fecerunt &c.* Ex figlina porro Fabretti Norifus ibidem ita consules restituit, ut alter Q. Julius Balbus Marcellus, alter P. Juventius Celsus vocatus sit. Ergo hi consules ita exhibendi, nempe: P. Juventius Celsus II. & Q. Julius Balbus Marcellus II. Facti Idatiani: Marcellus & Celso. Vindebonenses: Marcellus II. & Marcellus II. Prosperi Chronicon: Celso & Marcellino: Corrupte in singulis.

Onuphrus successos hoc anno putat, T. Aufidium, & Arrium Severianum, deinde C. Neratium Marcellum, & Cn. Liliam Gallum.

CHRISTI
131.

ALEXANDRI PAP.
II.

HADRIANI IMP.
12.

(*) Euseb.
in Chron.

sebius a) Cornelius Episcopus, qui eide-
dem sedi præfuit annis tredecim. Porro
inensum magnopere Antiochenis Hadria-
num Imperatorem (ut vidimus anno supe-
riori) Spartianus affirmat: & licet causam
non afferat; cum multæ esse potuerint
commovisse tamen animum ejus ci-
vium erga Christianam religionem vehe-
mens studium, par est credere. Floren-

tissimam enim fuisse Antiochenam Ecce-
siam, quippe quæ a sanctissimis Apostolicis
viris exulta esset; quæ superius de ea di-
cta sunt, facile demonstrant. Quo item
anno (quantum ex Spartiano colligere
fas est) Hadrianus ex Syria in Arabiam,
res Imperii Romani ubique compositu-
rus, profectus est, ac sequenti (ut ex
Eusebio constat) in Ægyptum descendit.

JESU CHRISTI
ANNUS
132.

SIXTI PAP.
ANNUS
I.

HADRIANI IMP.
ANNUS
13.

I.
Alexan-
der Papa.
& martyr
occubuit
cum so-
ciis.

Sequenti anno Domini centesimo trige-
simosecundo, Catullino & Apro Coff.
quinto Nonas Maii, Alexander Papa una
cum sociis Eventio ac Theodulo presby-
teris sub Aureliano iudice post dira tor-
menta martyrio coronatus est, qua die
anniversaria memoria eorum celebrata in
Ecclesia antiquitus reperitur. Sedit (ut
habet Eusebius) annos decem: addit li-
ber de Romanis Pontificibus menses fe-
Ann. Eccl. Tom. II.

ptem & dies duos. Sed qui creatus repe-
ritur post cessationem sedis Evaristi, qui
obiit vigesima sexta Octobris, diebus decem
& octo, ipsa die decimatertia No-
vembris; mortuus vero habetur tertia Maji,
sedisse eum oportuit ultra decennium men-
ses quinque, & dies viginti. Extant A-
eta (b) Alexandri Papæ & sociorum, sed
(quod in multis aliis accidit) nimia an-
tiquitate mendosa.

(b) Apud
Sur. tom. 3.
die 3. Ma-
ji.

Q

Quan-

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5613.
Anno Ur-
bis 883. O 27. B. D 17. P. 10. April. Indict. 13.
Olymp.
227. an. 2.
A. C. 130.

JESU CHRISTI 130. secundo. Baronium 132.

TELESPHORI PAPÆ 5.

HADRIANI IMP. 14.

I.
Consules.

[1] AD num. I. ad VI. Coff. Q. Fabius Ca-
tullinus, & M. Flavius Aper, ex Inscri-
ptione Onuphriana.

[2] Alexander Papa longe ante præsentem annum
martyrium fecit, anno nempe Christi centesi-
mo decimo sexto, ut ex Chronico Damasi con-
stat, in quo habetur: Alexander annis octo, men-
sibus duobus, die uno. Fuit temporibus Traiani,
& Consulatu Palma & Tulli, usque Æliano & Ve-
tere. In exemplari, quo usus Cuspinianus in Fa-
stis loco annis octo legitur, annis VII. sed men-
dose. Alexander enim Gallo & Bradua Coff. an-
no nempe CVIII. Pontificatum iniiit, licet in eo
Chronico sub insequentis anni Consulibus ince-
pisse dicatur, ne iidem Consules bis repetan-
tur. Quare cum ejus martyrium V. Nonas Maii,
seu

II.

Alexandri
PP. mar-
tyrium.

[1] COSS. Q. FABIO CATULLINO, & M. FLAVIO APER. Lapis Gruterianus pag. CVIII. 6. PRID. NON.
JANUAR. Q. FABIO CATULLINO. M. FLAVIO. APRO. COSS. Item pag. DLXXVIII.
PIACULO FACTO. CATULLINO. ET. APRO. COSS. Signa figlinarum apud Fabretum
pag. 503. n. 102. APRO ET CATUL. COS. Et n. 103.

Q. FAB. CAT. M. F. APR. COS.
D. F. Q. SER. PUD. CUR ED

In Capitolinis autem lateribus legitur hoc modo:

Q. FAB. CAT. M. FLA. APR.
COS. Q. SER. PUD. CUR ED

Adeo ut Apro nomen Flavii præponi debeat. Figlina in Donianis inscriptionibus cl. II. n. 140.

CATULLINO. ET. APRO. COS. OPUS
DOLEAR. ÆLI. APOLLOPHANI. DILIC.
CYNOSARG. AUG. N. F.

Ligorianus quoque lapis nuper vulgatus, veteris Latii tom. VII. pag. 106. DED. III. NON.
JUN. Q. FABIO CATULLINO. ET. M. FABIO. APRO. COSS. A Ligorio oscitanter ex-
scriptum est, Fabio, pro Flavio Apro. Fasti Idatiani: Catullino & Libone. Vindebonenses; Catullino,
& Apro; & ita Prosperi Chronicon.

[2] Petrus Constantius in epist. Romanorum Pontificum pag. 53. adnotat, vere dici posse, Ale-
xandrum Traiano imperante, ecclesiam rexisse, quia eo adhuc imperii clavum tenente,
Pontificatum iniiit; ac vere etiam dici, Hadriano imperante, Romanæ Ecclesiæ præfuisse, quia usque
ad annum tertium Hadriani in Pontificatu vixit: propterea rectius eum loqui, qui Alexandrum Tra-
iani & Hadriani temporibus, Pontificatum gessisse scriberet. Creatus autem Alexander fuit Pontifex,
ex Constantii sententia, anno Christi 109. Martyrium fecit anno 119. die III. mensis Maji, non-
anno 116. ut putat Pagius.

II.
Romano-
rum ci-
vium plu-
res con-
versi ad
fidem ab
Alexan-
dro Papa.

Quantum autem ad horum martyrium spectat; etsi Hadriani ad Fundanum re- scripto videri posset persecutio in Chri- stianos aliqua ex parte sedata: tamen quoniam illud datum fuit ad Proconsu- lem Asiæ tantum, nec veluti sanctio at- que edictum Principis universo Romano Imperio fuerit intimatum; Romæ ne id ipsum servandum esse statuerit, quis po- terit jure dubitare. Sed utcumque acci- derit; ferendum non esse, visum est sum- mis superstitionis Gentilicæ Pontificibus, ac cæteris magistratibus, Alexandrum. (quod habent Acta) complures Senatores & Præfectum Urbis Hermetem una cum omni familia, aliosque Romanos cives ad Christi religionem perduxisse: quare eam ob causam invidiam passus est, & in carce- rem detrudi iussus. Sed cum per eum Deus multa miracula edidisset; & Qui- rinum Tribunum, apud quem Hermes Præfectus custodiebatur in carcere, ejus- que filiam Balbinam virginem sanitati red- ditam, catenarum, quibus vinctus erat, contactu, ad Christi fidem adduxisset: mul- tis dirisque cruciatibus affectus, creber- rimis punctis confossus, est iussus occidi. Sed quod in libro de Romanis Pontifi- cibus capite truncatus legatur, utrumque facile potuit accidisse: Insuper Eventius & Theodulus decollari sunt iussi, Hermes- que Præfectus cum suis, Quirinique Tri- bunus cum iis qui detinebantur in carce- re Christianis, diversis mortis generibus affici; quorum omnium natalitia diversis diebus, quibus sunt passi, per Notarios scriptores rerum a martyribus gestarum in Ecclesiastica monumenta relata sunt, an- nua celebritate solemnità.

seu die tertia mensis Maji contigerit, ut ejus Acta, auctius Chronicon veterum Pontificum, Martyrologium Hieronymi, aliæque Tabulæ Ecclesiasticæ testantur, Alexander Ecclesiam rege- re cœperat die secunda Martii, in quam feria quinta incidebat. Porro eum Aliano & Vete- re Coss. anno scilicet centesimo decimo sex- to, martyrio coronatum fuisse, ex eo certissi- mum redditur, quod illud par Consulatum repe- ritur in auctiori Chronico veterum Pontificum, apud Luitprandum, & Anastasium, & in Ge- stis manuscriptis Pontificum, ut observat Hens- chenius in Apparatu ad Chronologiam Pontifi- ciam, Actis Sanctorum mensis Aprilis præfixo. Addit Henschenius, Alexandrum Traiano impe- rante occisum, testari non solum ejus Acta, sed etiam antiqua Breviaria Romana manuscripta & excusa, genuinum Martyrologium Bedæ, & Mar- tyrologia tam Rabani, quam Notkeri, immo in Breviario Romano jussu Pii V. edito dici, Traiano Imperatore rexisse Ecclesiam; cum ta- men in Breviario Romano hodierno legatur, A- lexandrum Hadriano imperante rexisse Ecclesiam, & sedisse annos decem, menses quinque, & dies viginti. Sed factum id, quia Clementis Papæ VIII. tempore Baronius Congregationis sacrorum Ri- tuum cum Collegis Præsidents, ejusque auctori- tate Breviarium Romanum emendans, antiquas de

In libro item de Romanis Pontificibus de eodem Alexandro Papa hæc leguntur: *Hic passionem Domini miscuit in præfatio- ne sacerdotum: & paulo post: Hic con- stituit aquam aspersiois cum sale benedici in habitaculis hominum.* Quod pertinet ad memoriam passionis; hæc sane jampridem Apostolica institutione tradita, ab Alex- andro potius scriptis mandata ac decreto roborata, quam recens statuta dici de- bet, Nam Domini verbis mandatum fuit Apostolis, ut quotiescumque facerent (a), hoc est, sacrificarent (id enim vocem il- lam importare, alibi diximus) in ejus memoriam agere deberent: nec aliud sig- nificasse Paulus voluit, cum ad Corin- thios scribens dixit (b): *Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bi- betis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Et de aqua benedictione san- ctificanda: præter id quod apud S. Cle- mentem (c) est Matthæi nomine Aposto- lica institutio: nonne Paulus ad Timo- theum (d) scribens tradit omnem creatu- ram per verbum Dei & orationem sancti- ficari? Sic igitur non aquæ tantum, sed & olei, aliarumque rerum hominum usui inservientium, benedictionem ex Aposto- lica traditione jure sibi Ecclesia vindicat, exemplo Christi, qui panem turbæ datu- rus, antea (inquit Lucas e) *illis bene- dixit, ac postea fregit, & distribuit di- scipulis suis.*

Hujus quidem rei usus semper & ubique viguit in Ecclesia Catholica, tam apud O- rientales, quam etiam Occidentales, divino utique in miraculorum virtute suffragio comprobatus: & tantum abest, ut (quod No-

III.
Alexandri
Papæ in-
stituta.

(a) Luc.
22.

(b) 2. Cor.
11.

(c) Clem.
Constit. li.
8. c. 35.

(d) 1. Tim.
4.
Benedictio
diversa-
rum spe-
cierum.

(e) Luc. 9.

IV.

antiquorum Pontificum vita Lesiones ad novam suam Chronologiam accommodavit. Ex marty- rio itaque Alexandri, quod ab anno CXVI. re- moveri non potest, manifeste liquet, præceden- tium Pontificum Romanorum Chronologiam in Annalibus valde depravatam esse, neque melius restitui potuisse, quam beneficio Chronici Da- masi, ut recte vidit Henschenius, qui tamen ma- ximopere hallucinatus est, quando scripsit, in eo Chronico Consulatum ultimum illi Pontifici at- tribui, qui majorem partem eo durante vixit, & Acta S. Alexandri in omnibus pura & sincera esse, ac quando dixit, ex illis necessario in- ferri, hunc Sanctum anno CXVII. martyrio co- ronatum. Vide quæ de ejus Actis dixi anno 67. numero XV.

Illud hic valde notandum, ante Alexandrum sciri non posse quibus diebus aut mensibus Pon- tifices Romani sedere ceperint; cum si D. Pe- trum excipias, nullius alterius Pontificis emor- tualis dies nobis notus sit, eoque ignorato suc- cessoris initium ignorari necesse sit. Non loquor hic de S. Clemente, quem nono Kalendas De- cembris passum constat, quia is, juxta ea quæ diximus, Pontificatum abdicavit, ideoque dies e- jus emortualis Chronologiæ Pontificiæ nullam lu- cem affundit. Tempus itaque & oleum perdidere quicumque præcedentium Pontificum initium &

III.
Quot men-
sibus &
diebus Pon-
tifices an-
tiqui su-
pra annos
vixerint,
incomper-
tum.

Novatores oblatrant) species sit quædam incantationis atque magiæ, ut potius ad eas dissolvendas, aliasque diaboli artes avertendas ea solita sit adhiberi: ad hæc namque.

(a) Epiph. baref. 30. Aquæ Benedictæ usus in Ecclesia contra Dæmones.

(b) Hieron. in Hilarion.

(c) Theod. hist. lib. 5. c. 21.

(d) Pallad. in Lausiac. c. 6.

(e) Bed. de gest. Angl. lib. 1. cap. 17.

(f) Luca 11.

V.

Vetus usus aquam benedicendi.

(quod S. Epiphanius (a) scribit) ea usus est Josephus Comes tempore Constantini; & quod optavit, feliciter est consecutus. Aquæ haud communis, sed quoquo modo sanctificatæ itidem aspersione S. Hilarion, eodem ferme tempore, Gentilis aurigæ magias (ut de eo S. Hieronymus (b) scribit) penitus dissipavit. Sed & S. Marcellus Episcopus Apamæ omnem diaboli conatum, ne Jovis Apameni famosum delubrum combureretur obnitentis, aquæ signo crucis benedictæ usu penitus superavit. Scribit rem gestam fufius Theodoretus (c). Macarium itidem aquæ benedictæ virtute magicam imposturam & dæmonum præstigias effugasse, Palladius (d) fide certa memoriæ commendavit. S. Germanus (e) Episcopus Antifiodori, concitatos diaboli operamenta maris fluctus, aquæ in nomine sanctissimæ Trinitatis sanctificatæ aspersione compefcuit. Sed quid in his immoror? sexcenta propemodum de his adducenda essent exempla, petita ex diversis Sanctorum Actis fideliter scriptis, quibus magicas incantationes, aliasque pravorum dæmonum molitiones, aquæ benedictæ aspersione constat esse fugatas. Certe ex sententia Domini (f) eandem calumniam passi, quod in principe dæmoniorum eijceret dæmonia, dicentis: *Si satanas in se ipsum divisus est, quomodo stabit regnum eius?* Si aqua benedicta vires dæmonis infringuntur: divinam plane in ea operari virtutem, quis poterit dubitare?

Prætermittimus alios innumeros referre casus, quibus sanitatum operationem, aliaque diversi generis mirabilia, ejusdem virtute sibi divinitus insita, per cuncta sæcula in præsens usque peracta sunt: sed hæc satis ex instituto ad mores Ecclesiæ insinuandos: cum de his sæpe agendi, cunctis sæculis ex historia Ecclesiastica abunde suppetat argumentum: sed tum ex ea, tum etiam ex aliis diversorum auctorum scriptis Marsilius Columna Archiepiscopus Salernitanus, vir eruditus, exem-

Ann. Eccl. Tom. II.

& finem certis diebus affigere voluere. Nec complurium Pontificum Alexandri successorum dies ordinationis & mortis certiores, quia tempus Interpontificiorum nobis ignotum. Annotatur quidem illud tam in libro Pontificali, quam in Chronico auctiori veterum Pontificum, sed præterquam quod inter horum librorum Auctores non convenit, vacatio Sedis non ex certis monumentis, sed ex proprio calculo ab illis descripta. Liber Pontificalis post Alexandri martyrium ait, vacasse Episcopatum dies viginti quinque; Auct. r. vero auctioris Chronici veterum Pontificum dies duodecim addit, traditque, va-

pla collecta in sua, quam nuper scripsit, Hydragiologia contexit. Aquam igitur benedicendi ad quemcumque usum, antiquam esse traditionem ex Apostolicis fontibus manantem, non modo quæ sunt dicta demonstrant, sed, ut in re comperita, ingenue professus est sanctus Basilius (g), cum agit de aqua baptismatis solita benedictione ante sanctificari: de quo Ecclesiastico ritu longe ante meminerunt S. Cyprianus (h), S. Cyrillus (i) Hierosolymitanus Episcopus, S. Ambrosius (k), S. Augustinus (l), & alii. Sed si quis dicat Gentiles etiam habuisse in usu aquam lustralem quid tum? Audiatur is Cyrillum (m) dicentem: *Ut illa quæ in aris offeruntur, cum natura sint pura, invocatione dæmonum impura efficiuntur: sic contra aqua simplex, per sancti Spiritus Christi, & Patris invocationem accepta virtute, sanctitatem consequitur.* Quomodo autem in Ecclesia usu venerit, ut aqua ad domesticum usum sanctificata, ipso ingressu ecclesiæ ad levium sordium expiationem sit exposita, consule quæ primo tomo Annalium eo argumento a nobis pluribus dicta sunt.

(g) Basil. de Spirit. sanct. cap. 27.

(h) Cypri. ep. 70. edit. Pamel.

(i) Cyrill. catech. 3.

(k) Ambro. de Sacrament. lib. 2. cap. 5.

(l) Augustin. in Julian. lib. 6. cap. 8.

(m) Cyrill. catech. 3.

Habentur epistolæ tres ejusdem Alexandri titulo inscriptæ: in quarum primam injuria quidem calumniam inferunt ea, ratione Novatores, quod in ea tam distincte Trinitatis unitas prædicetur: quasi novum hoc fuerit in Ecclesia; cum antiquitus in catechizandis Fidelibus mysterium sanctissimæ Trinitatis (quantum homini licet) Catechistas insinuare curasse, etiam Gentiles scriptores, ut impius Lucianus in Philopatre, testes sint. Adversus quoque hæreticos Christi divinitatem negantes, opus fuit sanctis Orthodoxis Episcopis, ac ipsi potissimum Romano Pontifici, Christi divinitatem, & eandem ipsius cum Patre substantiam exacte populum erudire. Unde S. Athanasius, scribens ad Episcopos Africanos, hæc ait: *Prius Episcopi abhinc annis centum & triginta, qui tum Romæ, tum in nostra civitate Episcopatum gesserunt, accusaverunt eos qui Filium creaturam dicerent, aut qui negarent eum consubstantialem Patri.* Et licet de duobus intelligat Dio-

VI. De SS. Trinitate antiquorum doctrina.

Q 2

ny-

caste Sedem dies triginta septem. Uter erraverit; prorsus incertum; immo utrumque Interpontificii tempus ignorasse, omnino verosimile. In tantis ergo tenebris per aliquot Pontificatus dies cessationis Sedis parum curabo. Alexandro Sixtus successit.

Ad num. VI. Decretales tres Alexandro Papæ attribuuntur, quas Petrus de Marca, Christianus Lupus, aliique Viri doctissimi rejiciunt. Prima scripta est ad omnes Orthodoxos, habetque plura ex aliis subsequenter feculorum Conciliis & Patribus, præsertimque insignem locum ex Idatio & Epistola supposititia Benedicti primi incipientem

IV. Decretales Alexandri.

tem

nyfius, Romano & Alexandrino Episcopis, qui hoc ipsum egregie præstiterunt: tamen nonnisi majorum exemplo, traditione, atque doctrina eos hæc operatos, nemo jure poterit dubitare.

VII. Sed & illud insuper, ut vinum aqua mixtum in sacrificio offeratur, non fuit primum ab Alexandro statutum: sed quod traditione acceptum a Catholicis servabatur, ne quæ hæreticorum fraude consuetudo irreperet in contrarium, ab eo dicendum est fuisse scriptura firmatum. Cyprianus (a) enim eodem argumento scribens epistolam ad Cæcilium, id non ex Apostolica tantum, sed & dominica traditione per Apostolos in Ecclesiam derivatum sibi legitime vendicat. Et S. Justinus martyr in Apologia ad Antoninum Pium, cum de incruento sacrificio agit, vinum simul & aquam una cum pane adhiberi solitum cum tradit, non ut de re instituta recens loquitur, sed quæ semper ab omnibus fuerit observata. Atque ut tandem rebus Alexandri ultimam manum imponamus, hæc de eo postremo loco in libro de Romanis Pontificibus scripta leguntur: *Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos duos, Episcopos per diversa loca quinque. Qui sepultus est via Nomentana, ubi decollatus est, ab Urbe Roma non longe, milliario septimo, quinto Nonas Maii. Cessavit Episcopatus ejus dies vigintiquinque: ac subrogatus est in locum ipsius Sixtus natiōe Romanus, ex*

Sixtus Papa.

(b) Plin. lib. I. epist. 18.

VIII. (c) Spartian. in Hadriano. Novus Deus Antinous ab Hadriano instituitur.

patre Pastore, de regione Vialata: Hæc ibi. Meminit cujusdam Junii Pastoris, cujus causam susceperat defendendam, Plinius (b) scribens ad Tranquillum. Quod vero pertinet ad annos sedis Sixti, inferius, cum de eo obitu erit sermo, fufius agemus.

Hoc eodem anno Hadriani Imperii decimotertio, cum idem Augustus ex Arabia in Ægyptum (c) venisset, Antinonum eximie pulchritudinis puerum quem habebat in deliciis, sepultum retulit inter deos; in cujus honorem, ejus nomine aram, templum, festa dicavit, ejusque nomine civitatem extruxit: quæ quidem hoc ipso anno facta esse Eusebius in

tem ab illis verbis num. VI. *Si Trinitas non est, quare tertio sanctus dixerunt, & finientem, ipsa est Patris & Filii.* Secunda scripta est ad omnes Episcopos, habetque locum Osee cap. 4. ex versione S. Hieronymi, qui trecentis annis post Alexandrum vixit. Tertia data est ad omnes Sacerdotes, habetque etiam locum Micheæ cap. 2. ex versione Hieronymi, & clausulam Sermonum S. Augustini.

V. Obitus Antinoi.

Ad num. VIII. & seqq. *Antinous*, quem Hadrianus dum in Ægypto esset, inter Deos retulit, in Nilo periit præcedenti Christi anno ut ibidem insinuavimus. In Collectaneis Græcis apud Scaligerum ea mors illigatur anno primo Olympiadis CCXXVII. qui mense Julio præce-

Chronico, Spartiano consentiens, tradit; qui sic habet: *Peragrata Arabia, Pelusium venit (civitas est in Ægypto) & Pompeji tumulum magnificentius extruxit, Antinonum suum, dum per Nilum navigat, perdidit: quem muliebriter flevit. De quo varia fama est, aliis eum devotum pro Hadriano asserentibus: aliis, quod & forma ejus ostentat, & nimia voluptas Hadriani. Et Græci quidem, volente Hadriano, eum consecraverunt, oracula per eum dari asserentes, quæ Hadrianus ipse composuisse jactatur.* Hæc Spartianus. Sed & Dio (d) secundum diversas diversorum de ea re sententias hæc scribit: *Protinus in Ægyptum veniens, urbem quam Antinoi nominavit, condidit de nomine Antinoi pueri eximia pulchritudinis: qui ex Bithyniæ urbe Cithynide, quam Claudiopolim vocant, ortus, & in deliciis habitus, in Ægypto moritur: sive in Nilum ceciderit (ut Hadrianus scribit) sive immolatus (ut veritas habet) fuerit, ob magiam scilicet. Alioqui enim curiosissimus harum rerum (ut supra diximus) Hadrianus fuit, quippe divinationibus atque magicis sacris crebro utens. Quare seu ob amorem, sive quod voluntariam mortem oppetierit (indigebat enim ad ea quæ parabat, anima ejus hominis qui sponte occubisset) illum in primis coluit. Quo enim loco is oppetiit, urbem conditam ab eo denominavit: ejus statuas per universum orbem terrarum, atque etiam effigies erexit. Stellam denique a se visum agebat, quæ Antinoi foret. Hucusque Dio.*

In octavo itidem Sibyllinorum oraculorum libro, quo venturæ Urbis clades referuntur, hæc de eodem Hadriano & Antinoo prædicta leguntur.

— *Mysteria cuncta tenebit*

Arcana magiei, puerum monstrabit, & ipsum

Esse deum. Tollet sancte quæcumque coluntur.

Extant ejusdem impietatis indices antiqua numismata, tam Græcis, quam Latinis litteris, diversisque signis Antinoi divinitatem testantia; ex quibus hic tibi unum reddendum curavimus.

Hæc

dentis Christi anni auspiciatur. Parte alia in Chronico Eusebii tam secundum editionem Pontaci, quam Scaligeri, *Antinous* dicitur mortuus anno Abrahami 2145, qui Kalendis Octobribus anni Christi CXXVIII. exorditur. Quare mors ea accidit ante diem primum mensis Octobris anni elapsi, & post diem XXV. Julii, quo annus primus Olympiadis CCXXVII. inchoatus est. Mediobarbus pag. 187. varia Numismata Græca in honorem Antinoi percussa refert, atque, se nulla Latinis vocibus cusa invenisse. Ex quo conicere licet, illum in Oriente præcipue cultum fuisse. Porro omnia quæ extant illius Numismata, post mortem ejus tantum percussa.

(d) Dio in Hadriano.

IX.

CHRISTI
132.

SIXTI PAP.
I.

HADRIANI IMP.
13.

(a)

(a) Ex Museo Lelii Pasqual. Canon. S. Mariae Majoris in Urbe.

Quales dii Gentium.

(a) Euseb. hist. lib. 4. cap. 10.

XI. (b) Theophilus ad Antioch. De Antinoo in Gentiles frequens exprobratio.

Hæc igitur ex Gentilibus historicis ad eo comprobata retulimus, ne, quæ de eadem re a nostris sunt scripta, in controversiam deduci queant. Etenim qui his temporibus vivebant scriptores Ecclesiastici, & postea florere, cum adversus deos Gentilium scriberent investivas; ut hac ex parte Christianæ religionis veritati magis consultum esset, Hadriani exemplum in deum referentis & colere jubentis Antinuum, quales cæteri ipsorum deorum fuissent, adducere solebant in medium; ut inter alios Hegeſippus, qui sub eodem Imperatore claruit nobilis scriptor Ecclesiasticus, de quo inferius dicturi sumus, hæc quæ Eusebius (a) recitat, scribit in ipso sui operis exordio, ubi de his qui ab initio idola erigere statuere: Quo illis (inquit) plus haberetur honoris, sepulcra, monumentaque vacua, atque adeo templa exædificarunt, sicut & adhuc faciunt: in quorum numerum refertur Antinous, servus atriensis Hadriani Cæsaris, ad cujus honorem celebrantur certamina, quæ Antinoia dicuntur, quæ etiam hac nostra ætate fiunt. Hæc apud Eusebium: qui & ex Justino philosopho & martyre ea de re fragmentum recitans, addit: Iste in Apologia pro Christiana religione ad Antoninum de tempore illo ita scribit: Non alienum a ratione putamus, si hoc sermone etiam Antinoi, qui modo pene vixerit, mentionem fecerimus: quem omnes ut deum, propter metum ab Imperatore illis incussum, venerari coacti sunt; idque cum pro certo cognoscerent, quisnam esset, unde & quo loco natus.

Theophilus (b) Episcopus Antiochenus qui abhinc annos post duodequadraginta sedit, eadem de Antinoo exprobrans, ait: Silentio transmitto Antinoi lucos, & reliquos qui cæteris diis dedicati sunt: etenim cum sint istæ litterarum monumentis prodita, & legantur; profecto fieri non potest, quin intelligenti lectori risum moveant. Et Athenagoras Christianus philosophus hæc in Gentes: Quid Antinous? majorum vestrorum erga homines sibi subiectos humanitate & benevolentia deus habitus est: qui hos secuti sunt Principes, nulla de eo præcedente exploratione, &

ipſi hominem in numero deorum habuerunt. Hæc Athenagoras. Eadem pluribus inculcat Origenes (c) agens contra Celsum, qui his vivebat temporibus, de quo & proxime dicturi sumus. Epiphanius (d) itidem. Sed & S. Hieronymus (e), cum de vitiis Gentium, quæ Deum ignorabant, agit, & quomodo coruscans Christiana religio ea omnia excicaverit, dum locum Isaïæ (f): Et pueri alienis adhæserunt, explicat: hæc ait: In tantum Græci & Romani pæderastiæ quondam vitio laboraverunt, ut & clarissimi philosophorum Græciæ haberent publice concubinos: & Hadrianus, philosophiæ artibus eruditus, Antinuum consecravit in Deum, templumque ei & victimas & sacerdotes instituit, & ex eo Ægypti civitas & regio nomen accepit. Inter scorta quoque in fornicibus spectaculorum pueri steterunt publicæ libidini expositi: donec sub Constantino Imperatore, Christi Evangelio coruscante, & infidelitas Gentium universarum & turpitudine deleta est. Hucque Hieronymus.

Sed & Prudentius in Symmachum Consularem, superstitionis Gentiliæ acerrimum defensorem, hæc eadem de Antinoo novo deo exprobrat, dicens:

Quid loquar Antinuum caelesti sede locatum?

Illum delicias tunc divi Principis, illum Purpureo in gremio spoliatum sorte virili, Hadriantique dei Ganymedem, &c.

Chrysoſtomus (g) item hæc sæpe refricat. Quod autem Christiani qui in Ægypto erant, hæc de Antinoo in deum consecrato publice deriderent, & alii Ægyptii in Hadrianum, cum recessisset, parum grato visi essent animo, ipse postea scribens ad Servianum Ægypti præfecturam administrantem, multa in Ægyptios Gentiles, Christianos, atque Judæos, nulla pene illorum habita religionis differentia, turbato animo omnia miscens atque confundens, ejusmodi dedit epistolam, quam ex Phlegontis liberti Hadriani libris acceptam Flavius Vopiscus, & ipse flagrans odio in Christianos, recitat in Saturnino: est autem hujusmodi.

(c) Orig. contra Cels. lib. 3. (d) Epiph. in Epilom. & in Anchorato. (e) Hier. in Isa. c. 2. & lib. de Script. Eccl. in Hegeſippo, & lib. 2. contra Jovin. ante med. (f) Isaïa 2.

XII.

(g) Chrysoſt. hom. 27. in 2. ad Corinth. & 66. ad pop. Antioch.

Ha-

XIII.
Hadriani
Epistola
ad Servia-
num.

(*)al. cæ-
ci.

(*)al. An-
tonino.

De quibus
sit locutus
Hadria-
nus.

Antinopo-
litani
martyres.

Hadrianus Augustus Serviano Cos. S. Ægyptum, quam mihi laudabas, Serviane carissime, totam didici levem, pendulam, & ad omnia famæ momenta volitantem: illi qui Serapim colunt, Christiani sunt, & devoti sunt Serapi, qui se Christi Episcopos dicunt. Nemo illic archisynagogus Judæorum, nemo Samarites, nemo Christianorum presbyter, non mathematicus, non aruspex, non aliptes: ipse ille Patriarcha cum in Ægyptum venerit, ab aliis Serapidem adorare, ab aliis cogitur Christum. Genus hominum seditiosissimum, vanissimum, injuriosissimum. Civitas opulenta dives, fecunda, in qua nemo vivat otiosus. Alii virum constant, ab aliis charia conficitur: omnes certe lymphiones cuiuscumque artis & videntur & habentur: podagrosi, quod agant, habent: cæci, quod agant, habent: ceteri (*) quod faciant: nec chiragrici quidem apud eos otiosi vivunt. Unus illis Deus est, hunc Christiani, hunc Judæi, hunc omnes venerantur & Gentes: & utinam melior esset morata civitas; digna profecto sui profunditate, quæ pro sui magnitudine totius Ægypti teneat principatum. Huic ergo cuncta concessi, vetera privilegia reddidi, nova sic addidi, ut præsentis gratias agerent. Denique ut primum inde discessi, & in filium meum Verum multa dixerunt, & de Antino (*) quæ dixerunt, comperisse te credo: nihil illis opto, nisi ut suis pullis alantur, quos quemadmodum fecundant, pudet dicere. Hucusque de his Hadriani epistola.

XIV. Cum vero in ea de Christianis miram constantiam, modo quod cum Ægyptiis colerent Serapim, modo Christum, modo Deum unum cum Judæis & Gentibus eos venerari dicat; sed & illis mathesim & aruspicinam & alia id genus tribuat: si velimus hæc ipsum haud calumniose locutum; certum est de illis Christianis intellexisse, qui erant ex schola Basilidis, atque Carpocratis, quos fuisse Alexandrinos, omniumque turpitudinum ibi aperuisse gymnasium, nec in confessione nominis Christi solidos constantisque perstitisse, sed absque culpa posse negare, & deos venerari, suos docuisse, superius diximus: quos certe suis coloribus Hadrianus graphice descripsisse videtur. Sed cum postremo de Christianis, quod unum Deum colerent, meminit; ad Orthodoxos, quibus (ut dictum est) Alexandrina mirifice florebat Ecclesia, respectum habuisse visus est.

XV. Ceterum in odium Christianorum novi atque turpissimi dei cultum adeo subsannantium, Antinopoli, ubi idolum recens erectum erat, factam esse constat de Christianis carnificinam: nam cum aliunde, tum etiam Alexandria illuc ad supplicium Christiani mittebantur. Quocir-

ca in Romano Martyrologio, sicuti & in Græcorum Menologio, vigesima secunda Septembris hæc scripta habentur: Antinopoli in Ægypto sanctæ Iræidis virginis Alexandrinæ & sociorum martyrum: quæ ad hauriendam ex proximo fonte aquam egressa, cum vidisset navim confessoribus Christi onustam, relicta hydria, se protius illis adjunxit, ac simul cum eis in urbem ducta, prima omnium post multa supplicia capite cæsa est: deinde presbyteri, & diaconi, & virgines, aliique omnes eodem mortis genere consumpti sunt. Hæc ibi.

Cum autem temporibus Hadriani (ut dictum est) complures viri eruditione & vitæ moribus insignes, iidemque Christiana religione nobiles, adversus Gentiles pro Christiana religione defensiones, scripsissent, ut Quadratus, Aristides, & Hegeſippus; non defuit, qui e contra adversus eam pugnavit, vehementissimam ediderit investivam, qua ipsam omni ex parte oppugnans, penitus (si posset) labefactaret atque destrueret. Fuit hic Celsus quidam, de quo, ne quis forte nominis errore labatur, eum quisnam fuerit, digito Origenes (a) demonstrans, ait: Enimvero duos quosdam accepimus fuisse id Celsi nomen sortitos, alterum & priorem Nerouis temporibus, alterum Hadriani, qui & posterior fuit, & in Christianam religionem invehit: Qui (a) libi ait) ex aliis scriptis suis deprehenditur esse Epicureus. Cæterum addendus his esset tertius Celsus, qui & ipse itidem sub Hadriano vixit, atque clarissimus fuit, nimirum Julius Celsus Jureconsultissimus, quem Imperator in judicando præcipuum inter alios (ut de eo scribit Spartianus) habuit assessorem. Rursum vero ejusdem Hadriani tempore alius quoque Celsus Consularis obiisse potius quam vixisse dicendus est: quippe qui infestus olim Hadriano, Traiani tempore, ab eodem cum creatus est Imperator (ut Dio & Spartianus testantur) est jussus occidi. Celsus igitur de quo est sermo, quem constat ex Origene secta fuisse Epicureum, ille ipse Celsus est philosophus Epicureus, cui Lucianus, ejusdem quoque sectæ professor, Pseudomantem librum dicavit; quem inter Epicureos excelluisse, Lucianus ipse in fine operis, ejus laudibus recensitis, ostendit.

Hic itaque Celsus Epicureus scripsit adversus Christianam simulque Judaicam religionem commentarium, quem nobilitate illustravit & inscripsit: *Veri sermo*: (b) Orig. contra Cels. li. 1. Argumentum scriptorū Celsi in Christianos.

XVI.

Celsus Epicureus in Christianos scribit.

(a) Orig. contra Cels. lib. 1.

XVII.

nem cum Christo acerrime disputantem introducit, qui complura ex his quæ in Evangelio sunt scripta sugillet, ac blasphemias impetat. Rursum vero Judæos, qui Christo credidissent, auctor ipse, eadem Judæi superinducta persona, vehementer exagitat (a), quod patriis relictis legibus per Jesum illecti, ridicule admodum fuissent illusi, in aliam nuncupationem & vitam transeuntes. Post hæc vero ipse, utpote Ethnicus, altercationem ejusmodi inter Judæos & Christianos, ut rem futilem ac nullius plane momenti deridens atque subsannans (b), tam Christianam, quam Judaicam religionem validissime urget: quippe qui testetur (c) se cum Christianis vixisse, & nostræ religionis commentarios perlegisse, nihilque se fugere, sed omnia nosse.

(a) Orig. *ibid. lib. 2.*

(b) Orig. *ibid. lib. 3.*
(c) Orig. *ibid. lib. 6.*
& *sup. lib. 1.*

XVIII. Incredible pene dictu, quanta dicacitate ac petulantia calumnias dolose concinnatas, mendacia artificiose velata, omni argumentorum genere Christianam religionem iste Celsus adortus fuerit; ut plane videri posset fidei Christianæ structura, omni ex parte validissimis concussamachinis, penitus collapsura, nisi ipsam sapientissimus architectus, idemque structor & fundamentum ipsum, supra firmam petram fundasset, ac divinæ protectionis compagine immobiliter solidasset. Tot enim Christiana fides probata casibus semperque adversis omnibus visa superior, evidens plane specimen dedit non humanum esse inventum, vel arte excogitatum commentum, sed stabilitum divinitus firma-

mentum: quod Origenes adversus eundem Celsum, agens hac sententia egregie profitetur (f): *De Christianis (inquit) quid erit dicendum, quorum doctrinam, vel Romanorum Senatus, Imperatoresque. ut quisque successerat, & milites ipsi, & populus, & credentium necessarii impugnando tam acriter interpellarent, ut proinde victa istorum forte succubisset insidiis, ne divina virtute emergens superior adeo evassisset, ut terrarum orbem etsi insidias molientem pervicerit?* Hactenus ipse.

(f) Orig. *ibid. lib. 1.*

Verum hæc adeo fortia atque formidanda, quæ a Celso in Christianam religionem objecta fuerunt, iis qui tunc temporis erant (ut ait Origenes) fide Christiana imbuti, plane levia, inania, atque adeo nullius plane visa sunt esse momenti, ut quantumlibet non deessent viri eruditi, qui ea protinus refellere ac confutare penitus valuissent, nihilominus ut sagittas infantium contempserint: adeo ut nullus omnino Celsi vel meminisse legatur ad Origenis usque tempora; quando ipse ne ex illis pusilli (ut in præfatione tradit) scandalum aliquod paterentur, eam suscepit provinciam, ut octo eruditissimis libris Celsi vesaniam strenue confutaret. At de Celso Epicureo hactenus: quem licet (ut vidimus) his Hadriani temporibus vixisse, idem Origenes testetur; tamen quod Marcionis, Valentini & quorundam aliorum hæreticorum meminit, qui prodire tempore Antonini successoris Hadriani, post illorum pervulgatas hæreses conscripsisse, certissimum est.

XIX.

JESU CHRISTI
ANNUS
133.

SIXTI PAP.
ANNUS
2.

HADRIANI IMP.
ANNUS
14.

I. Christi Domini anno centesimo trigesimo tertio, Coss. Pontiano & Rufino, defuncto Justo Episcopo Alexandrino, in

locum ejus successus est Eumenes (a), ^{(1) Euseb. in Chron.} qui sedit annos tredecim.

An-

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5624.
Anno Urbis 884. © 28. A. D 18. P. 7. April. Indict. 14.
Olymp. 227. an. 3.
A. C. 131. JESU CHRISTI 131. secund. Baronium 133.
TELESPHORI PAPÆ 6,
HADRIANI IMP. 15.

I. [1] AD num. I. Coss. Ser. Octavius Laenas Pontianus, & M. Antonius Rufinus, ex Inscriptione Onuphriana.

II. Quindecennalia Hadriani hoc anno celebrata, In Chronico Eusebii anno Abrahami 2147. qui Kalendis Octobris antecedentis Christi anni inchoatur, horum solennium extant aliqua vestigia, sed in Codicibus manuscriptis tantum, editione tam Pontacena, quam Scaligeriana valde hoc tempore depravata; Salvius Julianus, inquit Eusebius, perpetuum composuit editum, quo omnes civitates Romanæ urbis leges sequi jubentur; quod editum ad nostra tempora pervenit. Novitates autem annis hujusmodi festivitibus abdicis de more inductæ. Addit Eusebius: Hadrianus Athenis biemem exigens, Eleusinam inivisit, Hadrianus cum insignes & plurimas aedes Athenis fecisset, agonem edidit, Bibliothecamque miri operis extruxit; quæ tam Marianus Scotus, quam Hermannus Contractus cum anno XV. Hadriani recte copulant. Ex quibus & conjectura est, ea solennia Athenis fuisse exhibita. Paulo ante dixerat Eusebius: Templum Roma & Veneris in Urbe factum, quæ cum anno XV. Ha-

driani conjungenda existimo, Templum enim in Decennialibus & id genus festis de more dedicata. Templum Urbis seu Romæ extruxerat Hadrianus. seu ejus fundamenta jecerat in Quinquennialibus suis, ut ibidem diximus. Quare hoc anno ejus dedicatio facta. Extat Hadriani Nummus tertio ejus Consulatu insignitus apud Mediobarbum, in cujus postica legitur: URBS. ROMA ÆTERNA S. C. Visitur templum, in quo septem figuræ taurum ad aram sacrificant. In Epitome edictum Salviani anno sequenti recitatur, sed ad præsentem annum revocandum.

III. Andreas Morellius Vir eruditissimus, in Specimine universæ rei nummarie antiquæ, producit Nummum Alexandriæ percussum, in quo expressus est Adventus typus, & mulier cum galea elephantina, quam Alexandriam denotare probant Numismata Galbæ, Vespasiani, Titi, Domitiani, & aliorum, in quibus eadem figura cernitur cum adscripto nomine ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΑ. Quæ mulier in laudato Nummo repræsentata Hadriani advenientis manus osculatur, cum hac nota, L. IΕ. id est, anno XV. Memorat ibidem Morellius alium Nummum, in quo Alexandria Hadrianum in quadriga adveniente salutatur, cum eadem nota, L. IΕ. sed in eo, quod cum Petavio & Calvisio Antinoi mortem in hunc Hadriani Alexandriam adventum Morellius differt, minime audiendus, ut ex dictis constat. An vero is Nummus præfenti anno, vel insequenti, quo decimus quintus Hadriani annus usque ad diem decimum Augusti in cursu fuit, percussus, ex his quæ anno sequenti dicemus, manifestum fiet.

[1] Coss. Ser. Octavius Laenas Pontianus, & M. Antonius Rufinus. Lapis Gruterianus pag. CLXXIX. 6. SER. OCTAVIO LAENATE. PONTIANO. M. ANTONIO. RUFINO. COS. DED. K. OCTOBR. Item pag. CCCXXXVII. LAENATE. PONTIANO. ET ANTONIO. RUFINO. COS. Ubi corrupte ANNIO pro ANTONIO exaratum existimatur. Signum figlinæ, apud Fabretum pag. 509. n. 140.

PONT. ET RUFIN. COS
EX FIG AVITIAERI
T F P R I

Aliud vero signum in laterculis erutis Romæ in hortis Matthesis c. A. D. 1725. Et exscriptus a Dominico Georgio, in cujus collectaneis antiquarum inscriptionum asservatur, ita habet:

PONT. ET RUFIN COS
EX FIG AVITIAN
T. F P

Hinc mendose figuli nomen, & siglas exarari apud Fabretum putamus. Laterculus in ædibus Capitolinis: PONTIAN. ET RUFINO COS.

Fasti Idatiani; Pontiano, & Rufo. Vindebonenses: Pontiano, & Rufino; & ita Prosperi Chronicon.

JESU CHRISTI
ANNUS
134.

SIXTI PAP.
ANNUS
3.

HADRIANI IMP.
ANNUS
15.

I. **A**Nno Christi centesimo trigesimoquarto, a Cassiodoro ponuntur Consules Pompeianus secundum & Commodus, a Græcis Augurinus & Severianus. Quod vero ad Commodum spectat: hunc Hadrianus in filium adoptavit, & Imperatorem designavit; sed morbo correptus interiit, ut de eo Dio tradit: quod accidisse ait Spartianus cum secundo Consul designatus esset, ipsis Kalendis Januariis.
Ann. Ecc. Tom. II.

Quod vero Eusebius hoc anno decimoquinto Imperii Hadriani recenset ejusdem Athenas reditum; nisi adhuc tertio illuc accesserit, ex his quæ ex Spartiano superius dicta sunt, manifesti erroris convincitur.

Eodem quoque anno (inquit Eusebius). **II.** *Edictum Salviani.* **Salvius Julianus perpetuum composuit edictum: meminit Salviani edicti Justinianus ea sanctione, qua agit de veteri jure enunciatum.**
R. clean-

S.ÆC.II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5625.

Anno Urbis 885. ☉ 1. GF. ☽ 19. P. 21. April. Indict. 15.

Olymp. 227. 2°. 4. JESU CHRISTI 132. secundum Baronium 134.

A.C. 132. TELESPHORI PAPÆ 7.

HADRIANI IMP. 16.

I. **A**D Num. I. & seq. Coss. *Sentius Augurinus, & Severianus, ex Onuphrio in Fastis.*

Edictum Salviani, de quo Baronius hoc anno, ad superiorem pertinet, ut ibidem explicavimus.

III. **B**ellum Judaicum hoc anno inchoatum. Eusebius enim in Chronico anno Abrahami 2148. qui præcedenti Christi anno, Kalendis Octobris inchoatur, de eo agit, & tam Marianus Scottus, quam Herimannus Contrañus ejus verba allegant anno decimo sexto Hadriani. Verum quidem est, Spartianum in Hadriano cap. 16. proxime antequam narret Arabicam hujus Imperatoris peregrinationem, scribere: *Moverunt ea tempestate & Judæi bellum quod vetabantur militare genitalia.* Sed hinc tantum inferendum, eosdem tumultum cære cœpisse, non vero Hadrianum tunc exercitum adversus illos misisse. Testatur enim Dio lib. 69. Hadrianum Duces adversus eos non destinasse, nisi postquam iterum in Syriam adventavit, & Judæos ubique gentium tumultuari accepit. Sed præstat Dionis verba recitare, ut hujus belli causam ac tempus melius percipiamus: *Cum autem in urbem Hierosolimam, qua eversa fuerat, quamque Æliam Capitolinam appellavit, coloniam deduxisset, eo quo in loco templum Dei fuerat, alterum Jovi edificari curavisset, magnum bellum & diuturnum moveri cepit, Judæis graviter ferentibus, quod externa nationes in urbem suam habitatum venissent, quodque in ea fieri externa sacra viderentur. Tamen cum Hadrianus in Ægyptum ac rursus in Syriam adventasset, quiescendum sibi esse putabant. Interim vero arma, qua ipsis erant a Romanis imperata, minus apta de industria fecerunt, ut si ea Romani reprobaissent, ipsi eis ute-*

*rentur. Post ubi Hadrianus longe abesse visus est, palam defecerunt: utque aperto pralio non audebant cum Romanis periclitari, ita capta loca sua regionis opportuna cuniculis muniabant & manibus, ut ad ea, si urgeret necessitas, perfugerent: utque ad se mutuo sub terram transeuntes laterent, vias subterraneas desuper perforaverunt, quorum lumenque reciperent. Hos Romani primo nihili faciebant; sed postquam totam Judæam commotam esse, Judæosque omnes ubique gentium tumultuari, & conventus facere intellexerunt, ac multa damna occulte aperteque Romanis inferre, cum iisque complures alias gentes lucri cupiditate conjungi, ac fere ob eam causam omnem Orbem terrarum commoveri: Hadrianus optimos quoque Duces adversus eos mittit, &c. Hadrianus novam urbem Hierosolimitanam anno centesimo decimo nono ædificavit, ut suo loco dictum, & ubi Dei Opt. Max. templum fuerat, Jovis Capitolini templum excitavit. Recte Hieronymus in Epistola ad Dardanum ait, Hierosolyma quinquaginta annis post everisionem Titi ab Hadriano instaurata, quod verum est, ut annos illos L. a morte Titi numeranti patet. Parte alia Hadrianus bis in Syria fuit. Primo, præfatus Christi anno, quo Hierosolyma condidit. Secundo, anno Christi centesimo vicefimo octavo, quo Syriam a Phœnicie separare voluit. Tunc itaque Judæi tumultuari cœperunt, ut diximus cum Spartiano. Sed quia ab eo tempore Hadrianus semper in Oriente vel in Ægypto fuit, Judæi quiescendum sibi esse putarunt. Post ubi Hadrianus longe abesse visus est, palam defecerunt; ideoque currenti anno, ut accurate Eusebius in Chronico tradit. Remque ita se habuisse colligo ex Dione, qui Judaico bello narrato, inquit: *Eodem tempore Hadrianus templum Jovis Olympii, in quo ipsius quoque statua posita fuit, Athenis edificavit, jussitque in eo draconem allatum ex India collocari; ac Dionysia defunctus maximo apud eos Magistratu, patriaque veste indutus, magnifice celebravit. Vides, quam belle Dionem inter & Spartianum conveniat. Ex hujus narratione superius allata colligitur, Hadrianum anno circiter CXXVIII. Athenis fuisse, & Jovis Olympii templum dedicasse, eaque tempestate Judæos bellum movisse. Non aliud autem Dio in literas mittit, nisi quod bellum Judaicum**

[I] **C**oss. *Sentius Augurinus, & Severianus.* Prænominia utriusque desiderantur, at geminati consulatus nota *Serviano*, seu *Severiano* apponenda est, si Onuphrium sequi velimus, qui *Severianum* consulem primum suffectum fecit A. D. 129. Quum vero veterum inopia monumentorum de eorum prænominibus ac veris nominibus incerti simus, scribentur nobis ita: . . . . . *Sentius Augurinus, & . . . . . Arrius Severianus II.* Fassi Idatiani, & Vindebonenses: *Augurino, & Sergiano.* Ita & Prosperi Chronicon.

cleando, ubi ait, Salvii Juliani scripturam statuisse illud in primis, debere omnes civitates consuetudinem Romanæ urbis sequi ac leges, non ipsam quæ esset aliarum civitatum. Cum enim olim Prætores suo arbitratu edicta proponerent, ea annua erant, & (quod ait Cicero (a) in Verrem) a Kalendis Januarii incipiebant, eademque die verso anno finiebant; sed per Hadrianum Imperatorem factum est, ut idem Salvius Julianus universale edictum scriberet, quo omnes in posterum Prætores uterentur, eaque de causa perpetuum est appellatum: meminit ejusdem

(a) Cicero
in Ver. lib.
1.

daicum, quod anno tantum Hadriani XVIII. extinctum, uno tenore recitat, & postea ad ea redit, quæ horum tumultuum initio ab Hadriano Athenis gesta sunt. Quare Baronius motuum Judaicorum exordium cum anno Christi CXXVIII. recte collocavit.

IV.
Belli Judaici origo.

Eusebius, qui tam in Chronico, quam in libris de Demonstratione, Æliam ab Hadriano post bellum Judaicum conditam scribit, Baronium, aliosque plures in errorem induxit. Tantum enim abest, inquit Scaliger in Animadversionibus Eusebianis, quem Valesius in Notis ad lib. 4. Eusebii sequitur, ut Ælia condita fuerit ab Hadriano post partam de Judæis victoriam, ut bellum Judaicum ex Æliæ conditu originem ceperit. Nam cum Judæi urbis suæ solum ab alienis occupatum viderent, & in eo ipso loco, in quo Dei templum olim fuisset, sacra fieri Jovi Capitolino animadverterent, eam injuriam minime ferendam rati, arma corripuerunt, & initium fecerunt hujus belli ab Eusebio in Historia descripti. Ibi tamen cap. 6. dupliciter fallitur, tum quod urbem Hierosolymam sub Hadriano penitus everfam fuisse scribit, tum quod Æliam Capitolinam ab eodem Hadriano conditam esse existimavit post expugnationem Betharæ. Et tamen constat ex Josepho, Hierosolyma prorsus a Tito fuisse everfa, ita ut aratrum etiam ejus solo fuerit impressum. Certe Eusebius eo in loco aperte non dicit, Hierusalem ab Hadriano everfam fuisse, sed id tantum obscure innuit. In libris autem de demonstratione & in Chronico diserte affirmat, Hierusalem funditus ab Hadriano everfam esse. Quod vero ad Æliam conditum spectat, jam ostendimus, illum Imperii Hadrianei initio contigisse.

V.
Hierusalem Ælia appellata.

Eusebii autem error inde processit, ni fallor, quod cum Hadrianus anno CXXXVI. Vicennalia edidit, & novæ urbi a se jam antea constructæ, Æliæ nomen dedit, ex eorum temporum usu, qui ferebat, ut annis hujusmodi solemnibus destinatis novæ urbes aut ædificarentur, aut dedicarentur, aut novis nominibus appellarentur, ipse Eusebius putavit, Æliam fuisse tunc conditam. Unde licet bellum Judaicum anno XVIII. Hadriani in Historia gestum dicat, in Chronico tamen non nisi anno Hadriani XX. scri-

edicti Eutropius (b), & alii; cujus nos (b) Eutrop. 1.9. meminisse volumus, quod ex eo haud levis oborta est occasio Christianam religionem exagitandi, cum eo edicto cogerentur Christiani secundum Romanæ urbis consuetudinem vivere, atque leges, quæ ut plurimum adversarentur ipsorum institutis. Proposuit & Hadrianus edictum de vigesima parte hereditatis Fisco applicanda; cujus occasione putamus accidisse, ut idem primus (quod ait Spartianus) Fiscus advocatum instituerit: porro hujusmodi Hadriani edictum a Justiniano Imperatore (c) fuit abrogatum.

(c) l. 3. C. de edicto divi Hadri. tollendo.

Se-

bit: Ælia ab Ælio Hadriano condita; in Historia vero: In hunc modum cum civitas Judæorum e gente nudata esset, post hæc Alienigenis eo confluentibus, urbs & colonia civium Romanorum effecta, in honorem Ælii Hadriani Imp. Ælia nuncupata est. Ubi vides Eusebium, urbis appellationem cum ejus conditu confundere; qua in re non semel ab Antiquis peccatum. Præterea Nicephorus, qui lib. 2. cap. 24. tradit, Hadrianum de suo nomine urbem excitasse, addit, post bellum Judaicum eam Æliam esse appellatam. Hierusalem numquam dirutam usque ad solum nisi sub Hadriano, Hieronymo cap. 10. in Daniele persuasit Eusebium, quod a Scaligero loco laudato consutatum.

Non audiendus autem Valesius citatus, qui ait Hadrianum Hierosolyma non instaurasse; neque ejus mentem fuisse, ut eam urbem suscitaret, quippe qui insensissimus esset Judæis, qui tunc hostes populi Romani erant, sed Æliam urbem condidisse. Non audiendus, inquam, quia Zonaras in Hadriano scribit: Urbem in Palestina pro everfis Hierosolymis conditam Æliam Capitolinam nominavit: & quo in loco Dei templum olim fuerat, eo in loco post Jovis lucum condidit. Neque aliter loquitur Hieronymus in Epitaphio Paulæ, cum dicit: Ingressa est Hierusalem, qua ab Ælio postea Hadriano de ruinis & cineribus civitatis in Æliam suscitata est. Beda pariter, seu quis alius in Expositione locorum & urbium, quarum mentio fit in Actibus Apostolorum: Hierusalem Metropolis quondam Judææ, qua nunc ab Ælio Hadriano Casare, quod eam a Tito destructam latiore situ instauraverit, Ælia cognominata est, &c. Ad has auctoritates respondet Valesius, hos Auctores improprie locutos esse. At hæc responsio minime satisfacit. Idem enim Hieronymus in Epistola ad Dardanum de terra repromissionis ait: Cum ipsa Metropolis tua prius Jebus, postea Salem, tertio Hierosolyma, & nunc Ælia. Vides ut sibi semper constet Hieronymus. Denique urbes, quæ vel ex aliarum ruinis crevere, vel quæ procul a priori situ ædificatæ, & antiquarum nomen serunt, loco earum ædificatæ dicuntur. De sine belli Judaici infra agetur.

VI.

Pro everfis Hierosolymis condita Ælia.

JESU CHRISTI
ANNUS
135.

SIXTI PAP.
ANNUS
4.

HADRIANI IMP.
ANNUS
16.

I.
Bellum
Judaicum
instaura-
tur.

Sequitur Christi annus centesimus trigesimus quintus, Coss. Hybero & Silano: cum bellum Judaicum multis annis a Rufo Judææ Præsidi (ut dictum est superius) administratum, non modo non confectum est, sed difficiliter in dies instauratur: majores enim animos absentia Principis Judæi sumentes, provinciam Palæstinam depopulantur; de his enim Eusebius hoc anno decimosexto Hadriani Imperatoris hæc ait in Chronico: Judæi in arma versi, Palæstinam depopulati sunt, tenente provinciam Tinius Rufo, cui ad opprimendos rebelles Hadrianus misit exercitum; immo & novos duces.

(a) Dio in
Hadriano.

Julius Se-
verus de-
bellat re-
bellantes
Judæos.

Tunc enim Hadrianus (inquit Dio a), minime cunctatus, præcipuos Romanorum duces adversus eos misit: quorum primus Julius Severus in Judæam ex Britannia vocatus. Hic minime ausus est prælium committere: nam & multitudine longe impar erat ad decertandum, & hi de salute desperaverant. Igitur divisos adortus, carptim, ut quosque poterat, comprehedens, pro multitudine militum atque Tribunorum tum ab alimentis & comæatu interclusos, tardius quidem, sed minore cum periculo penitus oppressit: pauci admodum evasere, atque a cæde superfuerunt, Ar-
Ann. Eccl. Tom. II.

ces eorum quinquaginta celeberrima diruta sunt: vici ad nongentos & octoginta quinque, qui sane frequentes & nominatissimi erant, direpti, & mox igne consumpti sunt; viri in excursionibus & præliis ipsis ad quinquaginta millia cæsi fuerunt: fame & morbis & igne ingens multitudo absumpta est: sic fere omnis Judæa desolata est: quam cladem etiam ante bellum multa ipsis denuntiaverant; nam Salomonis sepulcrum, quod illi in supremo cultu & reverentia habent, sponte & nullo impellente discussum corruit: lupi & hyenæ passim per urbes incedentes ululabant. Non fuit incruenta victoria Romanis: siquidem multi eorum occubere. Quare Hadrianus ad Senatum scribens, eo minime usus est principio: Si vos & filii vestri valent, bene est: ego & exercitus valemus. Severum deinde debellatis Judæis in Bithyniam misit. Hucusque Dio de Judaici belli exitu: quod finem accepit tradit Eusebius (b) anno decimo octavo Hadriani Imperii: qua ratione nec ad illud usque tempus eum Romam rediisse, ex litteris tunc ad Senatum scriptis colligi potest: quæ autem post hæc facta sint, suo loco dicenda erunt.

(b) Euseb.
in Chron.
& hist.
lib. 4. c. 6.

R 2

Chri-

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 886.
Olymp.
228. an. r.
A. C. 133.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5626.

☉ 2. E. ☽ 1. P. 6. April. Indict. 1.

JESU CHRISTI 133. secundum Baronium 135.

TELESPHORI PAPÆ 8.

HADRIANI IMP. 17.

[1] **A**D num. I. Coss. Hiberus, & Sisenna.

I.
Consules.

[1] **C**oss. Hiberus, & Sisenna. Prænomen Sisennæ adhuc latet, Hiberi tamen habetur, cui & Antonius nomen quoque est. Itaque scribimus: M. Antonius Hiberus, & .... Mummus Sisenna. Vetus lapis in ædibus Capitolinis:

L. BALBILIUS. NUMITORI
ANUS. NATUS. PR. IDUS. MAIAS
ANTONIO. HIBERO. ET
MUMMIO. SISENNA. COS.
DECESSIT. VII. K. JANUARIAS
ORFITO. ET PRISCO. COS

Vixisse dicitur ANN. XVI. MEN. VII. D. XII. tot enim elapsi sunt a Consulatu Hiberi & Sisenna ad Orfiti, & Prisci consulatum.

Alius lapis editus a Grutero pag. CVIII. 7. nunc in hortis Justinianis, & ad veram lectionem restitutus a Fabretto pag. 506. n. 121. ubi de quibusdam militibus honesta missione dimissis. HIBERO. COS. Figlina ibidem apud eundem Fabretum n. 125. HIB. ET SISEN. COS. Lapis vetus in Donianis inscriptionibus cl. II. n. 144. pag. 101. M. ANTONIO. ET SISENNA COS. EX. R. LUCANONI HEBET. .... Facti Idatiani & Vindebonenses; Hiberus, & Sisenna. Prospero Chronicon: Ticerio, & Silano, librorum oscitantia.

JESU CHRISTI
ANNUS
136.

SIXTI PAP.
ANNUS
5.

HADRIANI IMP.
ANNUS
17.

I.
Quadragesimale
jejunium
quando
institu-
tum.

Christi annus centesimus trigesimus sextus, Coss. Serviano & Vero, anno decimosextimo Imperii Hadriani, ab Eusebio in Chronico ponitur jejunium Quadragesimale Romani Pontificis auctoritate institutum atque præceptum. Quod si hoc anno de eo promulgatum est decre-

tum Pontificium; non Telephoro, ut ponit, sed Sixto adscribendum est: eo enim errore semel lapsis Græcis, dum duos Romanos Pontifices Cletum & Anacleum in unum conflant, accidit ut confusis temporibus, confusæ sint pariter actiones. Cæterum non imus inficias, ab omnibus

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5627.

Anno Urbis 887.
Olymp.
128. an. 2.
A. C. 134.

○ 3. D. 2. P. 29. Mart. Indict. 2.

JESU CHRISTI 134. secund. Baronium 136.

TELEPHORI PAPÆ 9.

HADRIANI IMP. 18.

I.
Consules.

[1] AD num. I. Coss. C. Julius Servianus III. & C. Vibius Varus, ut demonstrat Card. Norisus in Epistola Consulari pag. 82.

II.
Martyrium Faustini & Jovite.

Hoc anno vel sequentis initio sancti fratres Faustinus Presbyter, ac Jovita Diaconus Brixie in Italia, quo Hadrianus ex Oriente redux agebat, morti traditi sunt, Hadriano ibidem præsentente; quod martyrium a Baronio loco non suo recitatum.

122. n. 11.

III.
Christiani Hadriano imperante persequati.

Dodwellus in Dissert. Cypriana XI. de Paucitate Martyrum, num. XXXVIII. & XXXIX. existimat, sub Hadriano nullam persecutionem fuisse, quod rescriptorum in favorem Christianorum editorum meminerint Scriptores Christiani ab Hadriani ætate proximi, nemo tamen edictorum persecutionem decernentium mentionem fecerit, quod hæc persecutio a Sulpitio Severo quarta appelletur, cum Eusebius quartam Marco Antonino assignet, idemque senserint Eusebio antiquiores, uti Lactantius, Tertullianus, & Melito Sardensis; quod S. Justinus Martyr, ut pacem Christianis ab Antonino Pio impetraret, Hadriani nomine usus sit, quod non fecisset, si ipse Hadrianus Ecclesiam persecutus esset; & quod cu-

rarit Hadrianus templa in omnibus civitatibus sine simulacris construenda, quæ fama erat Christo fore dicanda, ut testis est gentilis ipse Lampridius, ideoque eum a Christianis vexandis alienum fuisse, concludit Dodwellus. At complures Hadriano imperante martyrium passos, Hieronymus in Epistola LXXXIV. ad Magnum Oratorem nos dubitare non sinit, De Quadrato enim loquens ait: Quadratus Apostolorum discipulus, & Atheniensis Pontifex Ecclesiæ, nonne Hadriano Principi Eleusina sacra invisenti librum pro nostra Religione tradidit? Et tantæ admirationi omnibus fuit, ut persecutionem gravissimam illius excellens sedaret ingenium? Neque dicat Dodwellus, Hieronymum eorum Auctorem non esse. Nam, ut supra dixi, qui in rebus Romanis Auctores coætaneos aut suppres non requirit, eosdem in rebus Ecclesiasticis immerito flagitat; cum res Ecclesiasticæ pejoris conditionis non sint, quam prophanæ, neque Eusebius & Hieronymus qui de Hadrianea persecutione locuti sunt, minorem in hac narratione fidem mereantur, quam dum de aliis ante sua tempora a Romanis gestis sermonem habent. Nul- lum quidem ab Hadriano adversus Christianos promulgatum edictum, sed quæ tam a Nerone, quam a Domitiano ad abolendam hanc sectam lata fuerant, tam sub Traiano, quam sub Hadriano executioni mandata. Quod vero hæc persecutio quarta a Sulpitio Severo appelletur, id mirum videri non debet. Ut enim observat Velfer in Commentario ad conversionem S. Afræ, D. Augustini tempore vulgaris erat opinio, decem plagis Ægyptiacis significatas fuisse decem Ecclesiæ persecutiones, quæ a Nerone ad Diocle-

[1] Coss. C. Julius Servianus III. & C. Vibius Varus. Gruterianus lapis pag. CVIII. 7. SERVIANO. III. COS. pag. CCCXXI. 9. MISSUS. AB. IMP. HADRIANO. AUG. SERVIANO. III. VIBIO. VARO. COS. Figlinæ apud Fabretum pag. 506. n. 122. SERVIANO III. COS. Item aliæ pag. 509. n. 144. & sequentibus, in quibus: SERVIANO. III. ET. VARO. COS. Norisus in epistola consulari Gruterianam inscriptionem profert ex pag. CXV. 1. in qua legitur: DED. XIII. K. MART. SER. SERVIANO. III. ET C. JUVENTIO VERO COS. Sponius in Miscellan. pag. 263. habet ex schedis Barberinis: DED. XIII. KAL. MART. SER. SERVIANO. III. ET JUVENTIO VERO COS. At perperam VERI cognomen, pro VARI exscriptum esse, animadvertit Norisus. Figlinæ in Donianis inscriptionibus cl. II. n. 141. L. AEL. SERVIANO. III. ET VARO COS. EX FIG. DOMITI PARATI ET VERI. DELIC. THE. D. N. Item: SERVIANO. III. ET VARO. COS. EX FIGUL. DIONYSI, ET FESTI. SER. D. N. Num. 143. SERVIANO III. ET VARO COS. EX FIGUL. P. DIONYSI. ET. PLANCI. DOM. AUG. SER.

Ergo in vetustis monumentis horum consulum prænomen ac nomina nondum tuto invenire licuit. Serviano, si fides est figlinæ Donianæ prænomen Lucii erit, ac insuper nomen aliud Ælii. Idcirco apud Panvinium in Fastis A. D. 107. & III. quibus Servianus consul successus fuit, mendose C. Servilius Ursus Servianus, & C. Julius Ursus Servianus appellatur. Nos ergo ex allatis monumentis hos consules ita exhibemus; L. Servilius Ælius Servianus III. & C. Vibius Juventius Varus. De Serviano Spartianus in Hadriano cap. VIII. Serviano tertium consulatum, nec secum tamen, quum ille bis ante Hadrianum fuisset, ne esset secunda sententia, non petenti, ac sine precatatione concessit. Fasti Idatiani: Severo III. & Varo. Vindebonenses: Serviano, & Varo. Prosperi Chronicon: Sericano II. & Vero. In omnibus mendose, & oscitanter.

eiusmodi Ecclesiasticam sanctionem non Sixto, sed Telesphoro adscribi: non quod ipse Quadragesimæ jejunium servandum, recens instituerit, quod olim constat in Ecclesia ex Apostolica traditione esse servatum: nam (ut modo de Clemente atque Dionysio taceamus) de servando Qua-

dragesimali jejunio est admonitio sancti Ignatii scribentis ad Philippenfes; quod ergo usu quodam ac pia traditione in Ecclesia servabatur, placuit decreto edito stabiliri. Sed de Quadragesimali jejunio tomo primo Annalium fufius dictum est. Se-

letianum Ecclesiam vexarunt. Quam opinionem Augustinus lib. 18. de Civitate Dei cap. 52. ita convellit, ut ostendat, Ecclesiam ante Neronem, tum in capite Christo, tum in Stephano, Jacobo, Petro & fratribus reliquis persecutionem passam, sed non omnes persecutiones æque in numerum redactas esse, vel quod leviores visæ, vel quod novis edictis non excitatæ, vel quod a decessoribus cœptæ, non intermisso cursu continuatæ, vel denique alia quavis de causa, ut recte ait Velferus, qui addit, prorsus iniquum esse, qui Auctores inter se hac de re dissentientes propterea reprehendendos putet. Cum enim de rebus convenit, cur in verbis non suo quisque iudicio utatur? Similis est in constituendis persecutionum principiis ratio.

IV.
Falsum est, Hadrianum templum Christo aedificare voluisse.

Quod ad Lampridium spectat, is de Alexandro Severo in ejus Vita cap. 43. loquens ait: *Christo templum facere voluit, eumque inter Deos recipere, quod & Hadrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus civitatibus sine simulacris jusserat fieri: qua hodie idcirco, quia non habent numina, dicuntur Hadriani, qua ille ad hoc parasse dicebatur; sed prohibitus est ab iis, qui consulentes sacra, repererant omnes Christianos futuros, si id optato evenisset, & templa reliqua deserenda.* Sed, ut Casaubonus in Notis ad eum locum observat, de Tiberio narrat hoc Tertullianus, & alii Patres Græci ac Latini: de Hadriano vero nemo illorum simile quicquam. Et mirum profecto, tam nobilem Historiam, tot Fidei Christianæ propugnatores acerrimos, viros undecumque doctissimos, & quorum intererat hoc scire, potuisse fugere. Sed videtur hæc de Hadriano suspicio multo post ejus seculum hominum mentes insidisse. Nam neque Justinus Martyr, neque Athenagoras, neque Tertullianus, neque Cyprianus, aut omnino quisquam ex illa veterum

Patrum manu, vel tenuissimam ejus rei suspicionem sando unquam accepissent. Unde autem vulgo multi seculo Lampridii hanc de Hadriano conceperunt opinionem, declarat Auctor ipse, cum subjicit: *Qui templa in omnibus civitatibus sine simulacris jusserat fieri; qua hodie idcirco, quia non habent numina, dicuntur Hadriani, qua ille ad hoc parasse dicebatur.* En fontem & originem hujus opinionis. Jusserat Hadrianus, templa fieri in omnibus civitatibus suo nomini sine dubio consecranda; quod & Spartianus in illius Vita testatur. Sed mortuo Hadriano priusquam hæc templa absolventur, mansere pleraque illorum imperfecta, neque umquam dedicata sunt. Exemplo potest esse illud quod Tiberiade magnifice inchoatum, mox relictum est, necdum absolutum, tandemque in usum balnearum a civibus destinatum, ut testatur Epiphanius contra Ebionæos. Talia ædificia in plerisque civitatibus adhuc Lampridii ætate extabant, inchoata solum, non perfecta, non dedicata; ac proinde, ut ait ipse, sine numine & simulacro ullo. Hinc factum, ut in animum inducerent multi, quibus assentitur Lampridius, non sibi Hadrianum illa templa extruxisse, verum Christo. Ita recte Casaubonus. Nec denique ex Justini factis Hadrianum nullam persecutionem movisse deduci potest; cum S. Martyr, ut persecutionis cessationem ab Antonino Hadriani filio adoptivo impetraret, Hadriani exemplum proposuerit, qui agnita Christianorum innocentia finem persecutionis suo tempore excitatæ imposuisset. Aliæ conjecturæ, quas, ut suam opinionem tueatur, Dodwellus in medium adducit, non plus firmamenti ac roboris habent.

V.
Ultimus Hadriani Romam adventus. Quintus & ultimus Hadriani Romam adventus ad præsentem vel insequentem annum revocandus. Vide dicenda anno CXXXVI, num. III.

JESU CHRISTI
ANNUS
137.

SIXTI PAP.
ANNUS
6.

HADRIANI IMP.
ANNUS
18.

Sequenti anno Domini centesimo trigesimo septimo, Coss. Pompeiano & Atiliano, decimo octavo Imperii Hadriani anno (inquit Eusebius in Chronico) bellum Judaicum, quod in Palaestina gerebatur, finem accepit, rebus Judaeorum penitus oppressis. Ex quo tempore etiam introeundi eis Hierosolymam licentia ablata, primum Dei nutu (sicut Prophetae vaticinati sunt) deinde Romanis interdictionibus. Idemque auctor in Chronico itidem post sequentem annum hæc habet. *Ælia ab Ælio Hadriano condita; & in fronte ejus portæ, qua Bethlehem egredimur, susculptus in marmore, significans Romanæ potestati subiacere Judæos.* Hæc Eusebius: sed hæc de Ælia ædificata, atque sue in superliminari posito, Cassiodorus sequenti anno recenset. Quæ autem hoc ipso anno contigerint, idem Eusebius (a) in historia sic describit: Jam vero cum decimo octavo anno Imperii Hadriani bellum

(a) Euseb.
hist. lib.4.
c.6.

juxta urbem Bethlehem nuncupatam (quæ erat omnium rerum præsiis munitissima, neque adeo longe a civitate Hierosolymorum sita) vehementius accenderetur: cumque extra urbis mœnia longinquiore temporis spatio continuaretur obsidio, & rerum novandarum auctores fame & siti essent ad extremam prope perniciem detrusi, & caput illius temeritatis debitas pœnas persolvisset: Aristo Pellæus narrat, universæ genti ex illo tempore prorsus interdictum, ne pedem in agrum Hierosolymitanum aliquando inferrent, & legis decreto institutisque Hadriani (ille plane sic in mandatis dederat) ne vel ex edito loco paternum solum oculis aliquando aspicerent. Hierusalem ergo cum ita esset Judaeorum gente orbata, & veteribus incolis prorsus destituta, genereque frequentata externorum hominum; deinceps cum esset a Romanis occupata, nomen commutavit; & in honorem Ælii Hadriani Imperatoris, qui

Judæi
prohibiti
ingressu
& aspectu
paterni
soli.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5628.

SÆC. II.
Anno Urbis 888.
Olymp. 228. an.3.
A. C. 135.

⊙ 4. C. ☽ 3. P. 18. April. Indiæ. 3.

JESU CHRISTI 135. secundum Baronium 137.

TELESPHORI PAPÆ 10.

HADRIANI IMP. 19.

I.
Consules.

[1] **A**D num. I. Coss. Pontianus, & Atilianus, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari pag.83.

Bellum Judaicum anno præcedenti profligatum. Eusebius enim in Chronico de ejus fine agit anno Abrahami 2150. qui Kalendis Octobris anni Christi CXXXIII. inchoatur. In Historia vero lib.4. cap.6. hoc bellum anno Hadriani XVIII. finem accepisse tradit, quod Marianus Scotus & Hermannus Contractus ab illo didicerunt. Præterea in Collectaneis Græcis a Scaligero publicatis, anno primo Olympiadis CCXXVIII. qui mense Julio anni Christi CXXXIII. incipitur, habetur: *Ἰσραὴλ πᾶσα κελύεται. ἐκλειψίς σελαῶν:* id est, *tota Judæa commota est. Eclipsis Lunæ.* Ptolomeus lib.10. cap.1. observat eclisim

II.
Finis belli
Judæici.

[1] **C**oss. Pontianus, & Atilianus. Prænomina ac alia nomina omittit Pagius, quæ re vera adhuc latent. Figlina apud Fabretum pag.509. n.139. PONTIANO ET ATILIANO COS. ex qua Norisius in epistola consulari pag.83. ceterorum errores emendat. In ædibus Capitolinis extat vetusti lapidis fragmentum, imperio *Adriani* scriptum, in quo *Atiliani* consulis nomen compareret, ut & *Aproniani*; sed alia eorum nomina, quorum vestigia ibi supersunt, injuria temporis evanuerunt. Hoc fragmentum prius exstabat Tibure in Ecclesia Fratrum Carmelitarum S. Petri, in gradibus aræ majoris. Illud excerpit A. D. 1727. Antonius Maria Lupus presbyter Societatis Jesu, inferuitque Dissertationi in Epitaphium sanctæ Severæ martyris pag.23. Nos autem hic damus, prout in marmore legitur:

..... RALITATES PUB.....
..... RAIANI. HADR.....
..... X. COS. III. P. P. IM.....
..... ISPANIAM. BAETICAM.....
..... PEBILO. APRONIANO. COS. IN.....
..... NIO. ATILIANO. COS.

Vetus lapis in Donianis inscriptionibus cl.I. n.9. pag.3. PRI. ID. DECEMB. PONTIANO. ET ATELANO. (sic) COS. Figlina ibidem cl.II. num.118. pag.98. OP. DOL. EX. PR. LUCILL. FEL. CAR. FE. PONT. ET. ATILIA. COS. Figlina item inter rudera Villæ Tiburtinæ Hadriani Cæsaris, detecta mense Octobri A. D. 1736.

OP. DOL EX PR LUCIL FEL CALVET
PONT. ET ATILIA. COS.

Vides, extremum nomen lineæ primæ Calpetani esse, ex quo emendanda figlina Doniana, ubi CAR. FE. mendose legitur. Fasti Idatiani: Pontiano, & Aquilino Rufo. Vindebonenses: Luperco & Attico. Prosperi Chronicon: Pompejano, & Atiliano; corruptissime in omnibus.

qui eam devicisset, illustrandum, Ælia appellata est. Hæc de bello Judaico sub Hadriano Eusebius: quæ autem de Marco subdit, suo loco dicemus.

II.

Cur porci imago super portam (quod ait Eusebius) qua egrediebantur Bethlehem, porcum in marmore sculptum Hadrianus voluit collocari? Num ad designandum Judæos esse omnium hominum scelestissimos? quippe quod ejusmodi simulacrum esse soleret hieroglyphicum (a) hominum veritatem spernentium, profanorum, perniciosorumque, atque eorum denique qui a Deo penitus essent averfi. An potius quod porcus videretur ob infractum in bello robur esse Romanorum insigne? nam & tradit Festus (b), quintum signum militare fuisse porci imagine effigiatum, quod & belli finis (ut tradit) symbolum esset: porcorum imagines in militaribus signis etiam Diocletiani temporibus, immo & Honorii Imperatoris, visas esse, satis liquet (c). An potius quod (ut dicemus) eadem via in Bethlehem fuerit ab Hadriano erectum templum Adonidi, quem aper occidit? cum alioqui sciamus Plutarchum (d) cultum Adonidis, iridemque Bacchi, Judæis impingere.

(a) Horus in hieroglyph. & Pier. hieroglyph. lib. 9.

(b) Festus in verbo Porcus.

(c) Pier. Hieroglyph. lib. 9.

(d) Plutarch. in Symp. l. 4. 9. 5.

III.

Verum licet hæc omnia recte dici possint: tamen quod Hadrianus novam illic condidit civitatem, quam Æliam nominavit; cum sciret olim ejusmodi animal primum fuisse signum Æneæ condendæ civitatis Lavinii (ut inter alios Virgilius octavo Æneidum cecinit) existimari potest, ejusdem quoque animalis signum super portam recens a se extructæ civitatis erigi voluisse, ut redderet in eodem opere idem antiquitatis egregium monumentum; quo & numisma ejusdem Hadriani expressum vidimus, nempe porcæ cum porcellis sugentibus ubera, ut Æneæ diximus demonstratum: quod hic tibi effigandum curavimus.

(e)

(e) Ex Sebast. Eriz. 20.

Lunarem, quæ contigit die vicesima Octobris anni Christi CXXXIV. hora post meridiem undecima, ut videre est apud Calvisium in Opere Chronologico, ubi aliam eclipsim Lunæ per hæc tempora non adnotat. Sed Auctor anonymus eorum Collesaneorum de ea eclipsi loqui non videtur. Denique Dio lib. 69. narrato hoc bello: Periere quoque ex Romanis complures in eo bello. Quamobrem Hadrianus, cum scriberet ad Senatam,

Ejusmodi quoque formæ fuisse credi potest exemplar super portam Æliæ collocatum, licet porci unius Eusebius meminisse videatur. Cæterum & illud in dubitationem revocari minime debet, Hadrianum eo signo Judæis inter cætera omnia, infensissimo significare voluisse Judæos propria civitate patrioque solo esse penitus interdictos: ejusmodi enim animalium genus ex Josepho alibi diximus Judæis fuisse nefandum (f), atque visu etiam execrandum; quamobrem ne istæc signa militaria viserentur in regione Judæorum, principes ipsorum olim a Vitellio (g) in Arabes profecturo deprecati sunt transitum. Hæc autem licet ab hoste, tamen nonnisi divino numine suadente, atque in Judæos ulciscente facta esse quisque prudens intelliget. Qui olim ex divinæ legis præscripto (h) super portarum postes verba Dei scribere jussi sunt; spreto salutari Verbo in salutem ipsorum a Deo misso, ac proinde ab eo rejecti, ejusmodi tam insignem ignominiam notam pati coguntur, ut loco divini oraculi, deformis porci simulacrum in postibus positum cerneretur.

Porcus erectus in titulum.

(f) Joseph. de bel. Judaic. l. 5. c. 1.

(g) Idem. antiq. l. 8. c. 7.

(h) Deut. 11.

Sic itaque ultus est Hadrianus (inquit Orosius i) Christianos, quos Barcochebas dux illorum quod sibi adversus Romanos non assentirentur, excruciat. De eadem clade Judæorum S. Hieronymus (k) hæc addit: Legamus veteres historias, & traditiones plangentium Judæorum, quod in tabernaculo Abrabæ, ubi nunc per singulos annos mercatus celebratur exercetur, post ultimam everisionem quam sustinuerunt ab Hadriano, multa millia hominum venundata sint: & quæ vendi non potuerint, translata in Ægyptum, & iam naufragio & fame, quam Gentium cæde truncata. Isti ergo victores, & Domini ultores, qui occidebant, & non dolebant, vendebant pecora, atque dicebant, Benedictus Dominus, divites facti sumus; hanc habebant sententiam: Propter peccata sua offendere Judæi, ideo eos oppressimus, & ex pretio eorum divites facti sumus. Hæc Hieronymus. Porro (l) Celsus Epicureus, cum Judæorum, tum etiam Christianorum hostis infensissimus, quod illi nec domum vel terræ vestigium amplius possiderent, & Christiani ubique terrarum peterentur ad necem, exprobrans hæc ait: Non enim diciturus es, quod Romani a te persuasi, relictis

IV.

(i) Oros.

l. 7. c. 13.

(k) Hieron.

in Zach.

c. 11.

Judæorum mi-

ferrimus

status.

(l) Apud

Origen.

contra

Cels. lib. 8.

prope fi-

nem.

non est usus illo exordio, quo uti Imperatores consueverunt; si vos liberique vestri valetis, bene est: ego quidem & exercitus valeamus. Quare nondum Romam redierat Hadrianus, cum bellum illud finitum, quem tamen certum est currenti anno mensis Maji initio Romæ fuisse, ut anno sequenti videbimus: neque enim ad Senatam hujusmodi literas Hadrianus dedit, nisi cum Roma absens erat.

littis carimoniis ritibusque patriis, tuum Altissimum (aut quomodocumque appellandus est) invocaturi sint, ut descendens pugnet pro eis, nec opus sit aliis viribus. Idem enim Deus jam antea tum hoc ipsum, tum alia majora suis pollicitus, ut vos ipsi fateamini; videtis quantum vel illis vel vobis profuerit: cum illis prosperato terrarum dominio ne gleba quidem, aut domicilium factum sit reliquum; vos ubicumque per latebras erratis, queramini ad supplicium. Hæc Celsus; quem erudite fortiterque, in iis quæ ad Christianos pertinent, Origenes redarguit. Sed revertamur ad Hadrianum, & ipsum quidem non tantum in Judæos, sed etiam in Christianos infensum.

Non solum enim (quod scribit Dio *a*) in contumeliam Judæorum ex adverso templi ædem Jovi excitavit; sed in odium Christianorum ibi degentium, quæ sanctissima habebantur loca, æque poluit simulacris: nam de his hæc tradit S. Paulinus (*b*) in epistola ad Severum; Hadrianus existimans se fidem Christianam loci injuria perempturum, in loco passionis simulacrum Jovis consecravit, & Bethlehem Adonis fano profanata est: ut quasi radix & fundamentum Ecclesiæ tolleretur, si in iis locis idola colerentur, in quibus Christus natus est, ut pateretur; passus est, ut resurgeret; surrexit; ut regnaret; judicatus est, ut judicaret. Me miserum: etiam ista pro me Dominus omnipotens perpeti non recusavit: ut ubi pro salute generis humani crucifixus pependerat, ibi hominum sacrilegio sperneretur: & super crucem, ad quam Orbe concusso, & Sole refugo, & dissilientibus mortuorum excitatione monumentis, rerum natura nutaverat, stabat simulacrum dæmonis, & in ara simulacri pecudum busta fumabant, & Dei nomen deserebatur statuis mortuorum; cum ipse vivorum Deus qui & resurrectio mortuorum est, non solum mortui, sed crucifixi hominis blasphemaretur opprobrio.

VI. In Bethlehem quoque, ubi (*c*) agnovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, ibi principes hominum, inficiati Salvatorem Deum, infames hominum amores, mortesque coluerunt; prodita novo sidere Regis æterni ubi cunabula supplices cum suis opibus adoraverunt Chaldaei, ibi barbaras libidines sacraverunt Romani. Ubi natum Salvatorem cum exercitu Angelorum concinentes cælesti gaudio salutaverunt illustrata nocte pastores, ibi Veneris amasium mixtæ semiviridis planxere meretrices. Proh dolor! quæ pietas hominum hanc impietatem compensare poterit? Ubi sacra nati Salvatoris infantia vagiebat, illic Veneris lamenta fingentium lascivis luctibus infamis ritus ululabat: & ubi Virgo peperit, a-

dulteri colebantur. Mansit hoc sæculi prioris nefus in tempora nostris proxima Constantini. Hucusque Paulinus, ad quem hæc S. Hieronymus (*d*): Ab Hadriani temporibus usque ad Imperium Constantini, per annos circiter centum octoginta in loco resurrectionis, simulacrum Jovis; in crucis rupe, statua ex marmore Veneris a Gentibus posita colebatur; existimantibus persecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem resurrectionis & crucis, si loca sancta per idola polluisent. Bethlehem nunc nostram, & angustissimum Orbis locum, de quo Psalmista canit: Veritas de terra orta est; lucus inumbrabat Thamuz, id est, Adonidis: & in specu; ubi quondam Christus parvulus vagit, amasius Veneris plangebatur.

Severus (*e*) etiam meminit simulacri dæmonum in loco passionis Dominicæ constituti: & S. Ambrosius in Psalmum quadagesimum tertium plane significat, locum passionis, quem Calvariæ dicimus, mutato nomine, fuisse Venerarium nominatum, a Veneris ibi posito simulacro. Sed quod ad Bethlehem pertinet, Origenes (*f*), qui longe ante quam a Constantino loca illa expurgarentur, claruit, cum agens contra Celsum, Bethlehem meminit, nihil tale de eo loco attingit; quem fama celebrem etiam Gentilibus fuisse tradit, cum ait: In Bethlehem speluncam ostendi, ubi ille sit natus: quod utique & in illis locis percelebre est, vel apud eos quidem, qui a fide sunt alieni, fama & nomine circumfertur, eadem & in spelunca Jesum quemdam, quem Christiani adorant & demirantur, genitum esse. Hæc ipse: quibus apparet, nequaquam valuisse Hadrianum suis artibus Christi cunabulorum memoriam obliterare, quin apud Gentiles quoque eadem essent illustria.

Quod autem ad extruccionem Æliæ pertinet, Epiphanius (*g*) id aggressum esse Hadrianum testatur, postquam ex Ægypto in Palesstinam advenit: quod non nisi his temporibus post debellatos Judæos potuit accidisse, licet Dio (quod dictum est) id prius factum velit. Rem vero gestam, occasione Aquilæ Pontici sacrorum librorum interpretis, his verbis enarrat: Reperit Hadrianus civitatem totam solo æquatam, & templum Dei conculcatum, exceptis paucis domibus, & Ecclesia Dei, quæ parva erat eo loco, ubi reversi discipuli, quando Salvator assumptus est ab Oliveto, ascenderunt in cænaculum: illic enim ædificatum fuerat, hoc est, in parte Sion, quæ a devastatione relicta erat, & partes domiciliorum circa ipsam Sion, & septem synagoga, quæ solæ in Sion stabant velut tuguria: ex quibus una relicta fuit usque ad tempus Maximonæ Episcopi, & Constantini Regis, veluti tentorium, ut scriptum est. Itaque animo ver-

fat

V.
(a) Dio in
Hadriano.

(b) Pauli-
nus episto-
la II.
Hadrianus
loca san-
cta profa-
nat.

(d) Hier.
ep. 13.

VII.
(e) Sever.
hist. lib. 2.

(f) Orig.
contra Cel-
sum lib. 1.

VIII.
(g) Epiph.
lib. de men-
sur.

Qualis
reperta,
ab Ha-
driano Je-
rosolyma.

CHRISTI
137.

SIXTI PAP.
6.

HADRIANI IMP.
18.

Æliam æ-
dificat
Hadria-
nus.
IX.
De Aquila
Pontico.

fat Hadrianus extruere urbem, non tamen templum. Et adeptus Aquilam hunc prædictum interpretem, qui Græcus erat, & socium ipsius a Sinope Ponti oriundum, constituit ipsum illic operarum extruendæ urbis præfectum. Imposuit autem urbi proprium suum nomen, & regii nominis appellationem: sicut enim ipse Ælius Hadrianus nominatus erat, sic etiam civitatem Æliam nominavit.

Itaque cum Aquila degeret in Hierusalem, & videret discipulos discipulorum ipsorum Apostolorum florentes fide, & magna signa operantes sanationum & aliorum miraculorum (erant enim reversi ab urbe Pella in Hierusalem, isticque docebant: nam cum urbs Hierosolymorum capienda esset, præmoniti fuerunt omnes discipuli ab Angelo, ut migrarent ab urbe funditus perdenda: hi itaque transmigrarunt, & habitaverunt in dicta urbe Pella ultra Jordanem, quæ ex decem-arbium numero esse dicitur: at post devastationem Hierusalem reversi, velut dixi multa signa perficiebant) Aquila igitur mente compunctus, Christianismo credidit: & cum petiisset progressu temporis signaculum in Christo, id ipsum assecutus est. Cum autem a pristino suo habitu non discederet, a credendo videlicet vanæ astrologiæ, quam exacte edoctus erat, sed quotidie positionem nativitatis suæ spectaret, redargutusque a doctoribus & increpatus ea gratia, se non corrigeret, sed potius contentiose opponeret, & non consistentia confirmaret, fatum videlicet & narrationes de ipso: expulsus est rursus ab Ecclesia, veluti inutilis ad salutem. Ex quo facto amarulentiam, veluti ignominia affectus, mente

concepit, & ad æmulationem elatus est; & abnegato Christianismo, ipsiusque vita, profelytus fit, & circumciditur Judæus; atque tunc laborioso studio tradidit seipsum ad discendum Hebræorum linguam, & ipsorum elementa. Ubi vero hanc summe didicisset, interpretatus est, non recta ratione usus, sed quo aliqua ex receptis libris perverteret, irruens in Septuagintaduorum interpretationem, ut testimonia de Christo in Scripturis probata aliter ederet, &c. Hæc de Aquila Epiphanius.

Verum ab eo nonnihil discrepat S. Hieronymus (a), dum ante Christi tempora eum claruisse tradit, quorumdam opinione, qui eum fuisse discipulum Achibæ antiqui sectæ Phariseorum post Sammai & Hillel Principis existimarunt. Verior tamen sententia illa putatur, quod sub Hadriano Augusto vixerit; quam & reliqui scriptores recepisse videntur. Quo tempore Aquila vixerit. Quod vero ad ejus interpretationem pertinet, sicut ab Epiphanio haud probatur, ita a S. Hieronymo interdum rejicitur, atque damnatur, vocante eum, Judaizantem hæreticum: licet ipse eam in aliquibus interdum prober. Sed quod queritur Epiphanius Aquilam depravare studuisse translationem Septuagintaduorum interpretum, fortasse & eadem causa queritur Justinus martyr in dialogo cum Tryphone, cum Judæorum calumnias in eam translationem redarguit. Sed nec illud modo de Aquila prætermiserimus, affirmare S. Hieronymum (b), duas ab Aquila elaboratas esse divinæ Scripturæ interpretationes, posterioremque priore fidelio-rem.

X.
(a) Hier.in
Isai.c.8.

Quo tempore Aquila vixerit.

(b) Hier.in
Zach. c.3.
4.de. quæst.
Hebr.

JESU CHRISTI
ANNUS
138.

SIXTI PAP.
ANNUS
7.

HADRIANI IMP.
ANNUS
19.

I. Anno Domini centesimo trigessimooctavo, Coss. Commodus Vero & Pompeiano: omni penitus Judæis ocluso aditu Hierosolymam veniendi, deficientibus omnibus qui ex circumcissione usque in hunc annum eidem Ecclesiæ præfuerunt Episcopi, primus ex Gentibus ordinatus est Episcopus Marcus. Hæc Eusebius in Chronico, eademque alibi (c). Verum usque ad præsentem annum, quousque ex Judæis eam Ecclesiam rexerunt Episcopi, perseverasse in ea legalium cultum, Severus (d) testatur; dicens, etiam Judæis illis qui in Christianam religionem transissent, æque ac aliis, fuisse vetitum ejus ingressum urbis; nam ait: Et quia Christiani ex Judæis potissimum putabantur

(c) Euf.
hist. l. 4.
c. 6.

(d) Sever.
hist. l. 2.
Legalia in
hoc tempus
apud
Judæos
vigiisse.

Ann. Eccl. Tom. II.

(namque tum Hierosolymæ nonnisi ex circumcissione habebat Ecclesia sacerdotem) militum cohortem custodias in perpetuum agitare jussit, quæ Judæos omnes Hierosolymæ aditu arceret. Quod quidem Christianæ religioni proficiebat: quia tum pene omnes Christum Deum sub legis observatione credebant: nimirum id Domino ordinante dispositum, ut legis servitus a libertate fidei atque Ecclesiæ tolleretur. Ita primum Marcus ex Gentibus apud Hierosolymam Episcopus fuit. Hucusque Severus.

Cæterum quod ait, Christianos ejus Ecclesiæ in hanc diem servasse legalia: haudquaquam putandum id eos fecisse more Cerinthi & quorumdam aliorum hæreticorum, qui in omnibus legi consultum esse

II.
Legalia
quomodo
servata.

S

esse

esse volebant, adeo ut etiam circumcissionem acciperent: nec enim eos recessisse ab Apostolorum Concilio ibidem habito, cui & Jacobus ejus Ecclesie Episcopus præsto fuit, dignum est existimare: sed potius leviam quædam, ut scimus temporibus Apostolorum esse factum, pro occasione & tempore, arbitrio potius quam necessitate servasse. Omnes enim illos re-
(a) Euseb. lib. 4. cap. 5: Æt fuisse fidei, Eusebius (a), cum in historia singulos numerat, tradit. Cur vero non ponat singulorum sedis annos, rationem ipse reddit, sic dicens: *Episcoporum autem tempora, qui Ecclesiam Hierosolymitanam rexere, quoniam (ut fertur) vitam ad breve admodum tempus propagabant, nusquam scriptorum monumentis servata reperio: tantum tamen ex quorundam scriptis animadverto, Episcopos numero quindecim, ad obsidionem Hadriano regnante contra Judæos factitatum, gradatim succedendo, illic fuisse, quos universons antiqua Judæorum stirpe (totam namque Ecclesiam illam ex Hebræis Fidelibus coaluisse constat) satos memorant, atque adeo Christi cognitionem ingenue verereque amplexatos; ita ut ab illis, qui jam tum de rebus ejusmodi recte judicium ferre poterant, re vera officio & ministerio Episcopali digni judicarentur: qui qui-*

dem ab Apostolorum tempore ad eam usque obsidionem, in qua Judæi iterum a Romano Imperio desciscentes, fuere non exiguis præliis afflictati, serie suæ successionis continuata, eam Ecclesiam rexerunt. Hæc Eusebius, qui singulos numerat, quos superius nos eodem auctore recensuimus. Numerat & Epiphanius (b) in Panario omnes Episcopos Hierosolymitanos ad sua usque tempora: verum menda aliqua quæ ex Eusebio possunt corrigi, in eam seriem irreperunt.

(b) Epiph. in Panar. hares. 66.

Eodem tempore Judaicis rebus compositis, totoque Oriente sedato, Hadrianus Imperator Romam (peragrato jam toto Romano orbe) se contulit; itemque (ut tradit Spartianus in Ælio Vero) Commodum Verum adoptavit futurum heredem Inderii: qui cum, Consulatum auspiciaturus proximis Kalendis Januarii diem obiisset, adoptavit deinde Arrium Antoninum, qui postea Pius dictus est: sed ea demum lege, ut ille sibi duos adoptaret, L. Annum Verum, & M. Antoninum: hi sunt duo pariter Augusti, qui simul primum Rempublicam gubernarunt. (c) Spar-
Erat Marcus Antoninus fratris uxoris suæ filius, & Lucius Verus Ælii Veri, qui ab Hadriano fuerat adoptatus. Hæc Spartianus (c). Porro hæc de Antonini Pii ad-

III. Hadrianus adoptat filios.

(c) Spartian. in Hadr. & Julius Capitolinus in Antonin. Pio.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5619.

SÆC. II.
Anno Urbis 889.
Olymp. 228.
an. 4.
A.C. 136.

☉ 5. BA. ☽ 4. P. 9. April. Indiæ. 4.

JESU CHRISTI 136. secund. Baronium 138.

TELESPHORI PAPÆ II.

HADRIANI IMP. 20.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. L. Ceionius Commodus, & Sex. Vetulenus Civica Pompejanus, ex duabus Inscriptionibus ab Onuphrio in Fastis recitatis.

II. Hadriani Vicennalia.

Hadrianus Vicennalia Romæ celebravit, quorum indicium Consulatus Ceionii Commodi, quem hoc anno Cæsarem Hadrianus dixit, ut mox videbitur, Collega Civica patruo Veri Augusti, ut ait Capitolinus cap. 9. de vita M. Aurelii, ubi patruus pro avunculo accipitur, ut observat Card. Norisius in Epist. Consul. pag. 98. erat enim Vetulenus Civica frater uxoris Ceionii Commodi, postea Cæsaris nuncupati. Jam autem sæpius diximus, Imperatores annis hujusmodi solenniis destinatis, si Consulatum non sumerent, illum in propinquos aut illustriores viros

transferre solitos. Occasione etiam istorum Vicennalium Ceionius Commodus Cæsar nuncupatus, urbs Hierusalem Ælia appellata, & persecutio adversus Christianos continuata.

Ad num. III. Hadrianus initio mensis Maii anni præcedentis jam Romæ erat. Extant enim Romæ in ædibus Farnesianis Inscriptiones duæ Athleticæ Græce exarata, quas Gruterus pag. CCCXV. & CCCXVI. Latine recitat; Græce vero descripsit Octavius Falconerius in Dissert. de Inscriptionibus Athleticis. Prior his verbis concepta: *Imperator Caesar Divi Traiani Partibici filius, Divi Nervæ nepos Traianus Adrianus, Pontifex Maximus, Tribunicia Potestatis XVIII. Coss. III. P. P. Congregationi Palastrica, eorum, qui circa Herculem Athletarum sacrorum victorum coronatorum, Salutem. Etiam locum ubi vultis, jubebat dari vobis, & domum ad reconduendas tabulas publicas, & si duplicium (rectius Faber Agonist. lib. 3. cap. 27. libros seu regesta publica, hic vertit, inquit Falconerius) transmutationem necessariam putatis, hoc in vobis est. Legationem obiit Ulpius Domesticus. Valte. Pridie III. Non. Maiarum Romæ. Hadrianus die decima mensis Augusti anni centesimi tricesimi quarti Tribunitiam Pot. XVIII. suscepit, quæ initio mensis Maii anni CXXXV. adhuc in cursu erat. Quare initio men-*

III. Quintus & ultimus Hadriani Romanus adventus.

[1] Coss. L. Ceionius Commodus, & Sex. Vetulenus Civica Pompejanus. Recte quidem ex lapidibus. Gruterus pag. XCIX. 5. DED. K. JAN. L. CEONIO. COMMODO. ET SEX. VETULENO. POMPEJANO. COS. Item pag. CCL. L. CEONIO. COMMODO. SEX. VETULENO. CIVICA. POMPEJANO. COS. Et pag. DCCCLXXIV. 5. DATA. XIII. K. IVLIAS. IN HORTIS STATILIAE. MAXIMAE. CEONIO. COMMODO ET CIVICA POMPEJANO. COS. Commodo addi potest nomen Veri, ut a nonnullis recentioribus factum est. Fasti Idatiani & Vindebonenses; Commodo, & Pompejano, Prosperi Chronicon; Pompiliano II. & Commode.

CHRISTI
138.

SIXTI PAP.
7.

HADRIANI IMP.
19.

adoptione, cum qua (ut scribit Julius Capitolinus in Antonino) accepit & Tribunitiam potestatem, post obitum Ælii Veri contigerunt.

IV. **Getulius & socii martyres.** Hadriano interim Romæ agente, rursus Christiani deferuntur, ut deorum contemptores: inter alios enim Getulius Christianorum hospes & monitor, & frater ejus Amantius Tribunus, & Cerealis qui agebat Vicariam præfecturam, qui ab iis ad fidem Christianam conversus, a S. Sixto Papa in cryptis arenariis cum suis latitante est baptizatus, tenti sunt. Familia Cerealiæ Romæ nobilissima erat, præfecturis frequentibus & Consulatibus illustrata, quorum extant quamplurima monumenta: opportuniori loco inferius de illis agemus: porro de his omnibus rescripsit Hadrianus, ut, nisi immolarent, ignibus traderentur; quod & factum est.
Ann. Eccl. Tom. II.

Sublatum viri sui Getulii corpus, quod flamma non combusserat, Symphorosa in arenario sui prædii sepelivit, ubi una cum Exuperantio presbytero & septem filiis, quos eodem Getulio patre genuerat, frequenter vigilias celebrabat. Sed tandem ipsa tenta, simulque ejus filii, post acerbissimas quæstiones, diverso mortis genere, extincti sunt. Nomina filiorum sunt hæc: Crescens, Julianus, Nemesius, Primitivus, Justinus, Staetæus, & Eugenius: de quibus jam martyrio consummatis hæc apud Bedam: *Altera autem die Hadrianus præcepit corpora eorum in foveam altam projici: & Pontifices templorum posuerunt nomen loci illius, ad septem biathanatos.*

Vox Græca in Latinitatem transit, a *Βίαι's θανάτω*, id est violenta morte, qua voce utitur Lampridius in Heliogabalo,
S 2 cum

mensis Maji anni elapsi Hadrianus Romæ jam erat, ad eumque ea Legatio missa. Est hic quintus Hadriani Romam adventus, quem hujus anni initio contigisse arbitror; cum, ut superius dixi, bellum Judaicum exeunte anno CXXXIV. aut forsan initio sequentis, confectum fuerit, cum Romam nondum Hadrianus pervenisset, ut indicant literæ, quas post illud bellum ad Senatum scripsit.

IV. **Ælius Verus Casar dicitur. Baron. n. 3.** Spartianus in Hadriano cap. 23. de Ceionio Commodus hoc anno Consule loquens ait: *Adoptavit Ceionium Commodum Verum, in vitis omnibus: eumque Ælium Verum Casarem appellavit. Ob cujus adoptionem Ludus Circenses dedit, & donativum populo ac militibus expendit, quem Prætura honoravit, ac statim Pannoniis imposuit, decreto Consulatu cum sumtibus: eundem Commodum secundum Consulem designavit.* Idem Spartianus in Ælio Vero cap. 3. eodem fere modo rem narrat: *Adoptatus Ælius Verus ab Hadriano, statimque Prætor factus, & Pannonius dux ac rector impostus, mox Consul creatus, & quia erat deputatus Imperio, iterum Consul designatus est.* Nuncupatus præfenti anno Casar, Æliusque dictus Ceionius Commodus; non solum quia Cæsares in Vicennalibus & id genus festis de more creati; sed etiam quia in antiquis Fastis & in Epigraphæ hoc anno dicata, mox in medium adducenda, Commodus Casar non appellatur; in Fastis vero ubi ejus secundus Consulatus proponitur, Ælius Casar vocatur. Gruterus pag. DCCCLXXIV. 5. refert liberti cujusdam rescriptum, cujus hoc initium est:

C. JULIUS CAE
DUS. LIB. SAMIARIS
QUINTIANUS. SALUTEM
CUM PETIERITIS. A. ME
UT. SI. CUI. QUID. VESTRUM, &c.
In fine legitur:
DATA. XIII. K. IULIAS. IN HORTIS
STATILIAE. MAXIMAE
CEIONIO. COMMODO. ET COS
CIVICA. POMPEIANO.
SAMYARIS. DORYPHORION.

Kirchmannus lib. 3. de Funeribus Romanorum cap. 14. rescriptum illud recitat, sed corruptum: loco enim priorum verborum legit: ÆLIUS CÆSAR. DUOBUS. LIB. SANNAR. EX

quibus in prima parte Dissert. Hypaticæ cap. 3. deduxi, Ælium ante XIII. Kal. Julias, seu diem XIX. Junii, jam Casarem nuncupatum fuisse: id enim ex corrupta illa Inscriptione necessario sequebatur. Sed Card. Norisius in Epist. Consulari pag. 49. recte animadvertit, Kirchmannum eam Inscriptionem corruptam accepisse, & in prioribus ejus verbis *C. Julium Cadum*, non vero *Ælium Verum* haberi. Qua de re non dubitandum; cum Smetius Vir eruditissimus eam legerit, & ad Gruterum miserit, ut is scribit. Initium itaque Imperii Cæsarei quoad mensem & diem L. Ælii, adhuc in obscuro latet.

Ex Inscriptione Gruteriana mox recitata in qua XIII. Kalendas Julias Ælius Verus non dicitur Casar, sed tantum Ceionius Commodus, colligo, eo die, nempe decima nona mensis Junii, Ælium nondum Casarem nuncupatum fuisse, aut saltem nuntium hujus nuncupationis tunc non pervenisse ad eum, cujus est illa Inscriptio seu rescriptum. Qui enim adhuc privati annum aperiebant, si postea Cæsares aut Augusti crearentur, in Inscriptionibus Actisque publicis novæ dignitatis nomine cohonestabantur, ut ostendit hæc inscriptio, quæ pag. 63. apud Gruterum legitur:

POMPONIUS. FAUSTUS.
SILVANUM.
CUM BASE. D D.
DEDICAVIT. IDIBUS APRILIBUS
IMP. M. AURELIO. ANTONINO III. IMP. VERO.
AUGUSTO. COS. II.

Anno Christi CLXI. Fastis nomen dedere M. Aelius Aurelius Verus Casar III. & L. Aelius Anrelius Commodus II. Sed cum mense Martio ejusdem anni uterque Augusteam dignitatem consecutus esset, prior non jam Casar, nec secundus vir privatus, sed uterque in monumentis publicis *Imperator*, aut *Augustus* appellatus. Imo tam in Fastis Idacii, quam Prosperi hic Consulatus his verbis exprimitur: *duobus Augustis.*

Quoad L. Ælii adoptionem, ea præpostero ordine a Spartiano locis num. IV. citatis narrata cum hoc anno peracta fuerit: Ælius vero anno centesimo tricesimo Præturam gesserit. Capitolinus enim in Lucio Vero Ælii filio cap. 1. ait: *Natus est Lucius Roma in Prætura patris sui XVIII. Kalend. Januariæ.* Cap. vero secundo subdit: *Post septimum annum in familiam Aureliam*
VI. *Quo anno Ælius adoptatus.*

(a) Tertul.
de anim.
c. 57.
Biothana-
ti dicit
Christia-
ni.

(b) 2. Cor.
4.

VI.

cum ait: *Et prædictum eidem erat a sacerdotibus Syris biothanatum se futurum; sed & Tertullianus (a) iterum, ut primo cum ait: Aut pessimum, secundum biothanatos, ut ipsis etiam vocabulis utar, quibus auctrix opinionum istarum magica sonant: & paulo inferius: Itaque invocantur quidem abori & biothanati. Hæc de hac voce volumus elucidasse, quod in nonnullis sanctorum martyrum Actis appareat, Christianos ab Ethnicis ignominie causa, quod violentæ mortis sententiæ obnoxii essent, Biothanatos nominari consuevisse; secundum illud Apostoli (b): Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam mortis destinatos.*

Extant autem horum omnium dictorum Martyrum Acta, aliaque vetera monumenta a nobis citata in Romano Martyrolo-

traductus, Marci moribus & auctoritate formatus est. Factum id anno Christi CXXXVIII. quo Marcus ab Antonino adoptatus. Quare si tunc septimum ætatis annum agebat Lucius, natus erat anno CXXX. & in eundem annum Ælii patris Prætura incidit. Nec dici potest, Ælium eo anno adoptatum esse; cum Spartianus tam in Ælio Vero cap. 2. quam in Hadriano cap. 23. discrete asserat, Hadrianum peragrato jam Orbe terrarum, ac postquam Romam venit, de successore cogitasse, ac Commodum seu Ælium Verum adoptasse. Ælii itaque Prætura non loco suo a Spartiano narrata, præsertim cum ante Consulatum geri solet. Res ita se habuit. Hadrianus ex Oriente redux Ælium, qui ab aliquot annis Prætura functus fuerat, in annum CXXXVI. Consulatum designavit, cujus anni initio, quia eum Imperio destinabat, iterum Consulatum in annum CXXXVII. designavit, ac non multo post in filium adoptavit, tum Cæsarem renuntiavit, Pannonia Provincia ei decreta: interimque ei Urbem permisit. Victor enim de Cæsaribus in Hadriano inquit: *Rus primum Tibur secessit, permissa Urbe Lucio Ælio Cæsari.* Neque enim Ælius ante hujus anni finem vel sequentis initium in Pannoniam se contulit; cum omnes Pannonicæ inscriptiones, in quibus Ælii Veri mentio, Tribunitiam Pot. XXI. anno sequenti inchoatam præferant. Hinc liquet quantum Casaubonus & Salmasius in Notis hallucinati fuerint, quando scripsere, Vitam Ælii Veri, & Vitam Lucii Veri ejus filii ab uno eodemque Auctore scriptam; licet prior Spartiano, posterior Capitolino attribuantur. Nam idem Auctor de eadem re alio alioque modo locutus non esset. Ceterum non existimo, Ælium Cæsarem ante annum sequentem Tribunitiam Potestate decoratum fuisse; cum ea nec in Nummis nec in Inscriptionibus geminata reperitur, & Ælius Kalendis Januariis anni CXXXVIII. extindus fuerit; qui ideo jam Tribunitiam Potestatem non accepisset, si eam cum Cæsare nomine accepisset. Ex his detegitur Scaligeri error in Animadversionibus Eusebianis ad num. 2145. ubi ait, Antinum mortuum esse in Ægypto; in Ægyptum autem venisse Hadrianum Consulatu Serviani anno CXXXIV. gesto, idque liquere ex epistola, quam ad eum scribit Hadrianus, quamque Vopiscus in Saturnino recitat. Nam cum in ea epistola Hadrianus de Ægyptiis loquens di-

gio, ubi omnium natalitia, celebritate anniversaria repetenda, certis habentur notata diebus. Tiburtini genere erant, & præclarissimæ confessionis specimen ob oculos Hadriani in villa Tiburtina, quam omnium sumptuosissimam extruxerat, edidere. *Ædificaverat enim mire (inquit Spartianus c) villam, ita ut in ea & provinciarum & locorum celeberrima nomina inscriberet, veluti Lycæum, Academiam, Prytanium, Canopum, Pæcilen, Tempe vocaret: & ut nihil præmitteret, etiam inferos finxit.* Sed quæ deliciarum causa extructa erat, doloris ac mæroris cœpit esse exordium: nam in ea villa (idem ait) *profluvio sanguinis pene ad exitum venit: non cessavit moribus, donec lente tabe corpus paulatim deflueret: cum timens Imperio, in ejus affectatores sævire cœpit, usque adeo ut nec Serviano seni nona-*

(c) Spar-
tian. in
Hadrian.

Hadrianus
dat poenas
crudelita-
tis.

cat, *In filium meum Verum multa dixerunt, manifestum est, eam ante annum CXXXVI. quo Ælius Verus ab Hadriano adoptatus, scriptam non esse, ideoque Servianum Consulatum, ad quem illam Hadrianus dedit, Consulatum susceptum, gessisse, ac diversum esse a Serviano anno CXXXIV. Consule ordinario, & denique eam epistolam ad Hadrianum Romam ex Oriente reducte exaratam.*

His scriptis cum observassem Spartianum sæpissime errasse, rursus in examen vocavi quæ ex eo acceperam, detexique eum hallucinatum esse cum in Vita Ælii Veri cap. 3. de eo scribit: *Adoptatus Ælius Verus ab Hadriano eo tempore quo jam, ut superius diximus, parum vigeat, & de successore necessario cogitabat, statimque Prætor factus, & Pannoniæ Dux ac rector impositus, mox Consul creatus.* Falsum enim est Hadrianum Ælium adoptasse eo tempore quo parum vigeat, & de successore cogitabat. Ejus quippe adoptio ante annum CXXX. peracta, cum eo anno Ælius Præturam gesserit, & dum eam dignitatem gereret, Lucius ei natus sit, ut jam a me demonstratum. Tum Hadrianus anno CXXXIII. aut sequentis initio Ægyptum reliquit & in Syriam venit, ubi cum esset, scripsit ad sororis suæ virum Servianum tunc Consulatum ordinarium Epistolam quam inseruit Vopiscus Vitæ Saturnini tyranni, ex qua liquet Ælium jam ab eo fuisse adoptatum: *Ut primum, inquit, inde discessi, & in filium meum Verum multa dixerunt.* Sed eum neque Cæsarem dixit neque Imperio destinavit, imo neque de ipso sibi subrogando jam cogitaverat; Imperatores quippe sine spe successionis filios adoptabant, ut liquet de Lucio Vero Ælii filio, aliisque. Præterea ipsemet Spartianus in Vita Hadriani cap. 23. de Hadriano scribit: *Capite nudo, & in summis plerumque imbribus ac frigoribus in morbum incidit lectualem (anno sc. CXXXIV. aut insequenti) factusque de successore sollicitus primum de Serviano cogitavit, &c. dein cap. 24. ait: Adoptavit ergo (Hadrianus) Ceronium Commodum Verum invitis omnibus, eumque Ælium Verum Cæsarem appellavit, quem Prætura honoravit.* Sed hic Spartianus Veri adoptionem cum ejusdem electione in successorem Imperii imperite confundit. Hoc itaque anno Ælius creatus Cæsar & Servianus alique occisi. Præterea Ælius Prætor renunciatus, ac dein in Pannoniam missus.

VII.
Ælii ad-
optio magis
explicatur.

Ad

CHRISTI
138.

SIXTI PAP.
7.

HADRIANI IMP.
19.

nonagenario parceret: sed sub ipsum mortis tempus id contigisse, Spartianus tradit. Sabinam quoque Augustam conjugem æque ut voluntariam subiret mortem coegit; quæ palam testata est, se studiose conatam, ne ex eo humani generis perniciës gravidaretur. Hæc Aurelius Victor in Hadriano. Tunc accidit, ut defuncto, quem diximus, Commodò adoptato (ut Dio tradit) Antoninum futurum hæredem Imperii adoptaret: quæ autem post hæc secuta sint, suo loco dicemus.

Ad hunc usque annum, quo incipit numerari Olympias ducentesima vigesimona, Phlegon chronographus Olympiadas supputavit, atque res gestas in eis breviter attigit potius quam tractavit, ut Philostorgius tradit, quem citat Suidas, qui de Phlegonte hæc habet: *Phlegon Tral- lianus, libertus Augusti Caesaris (quidam Hadriani dicunt) historicus, scripsit Olympiadas libris sexdecim: sunt autem usque ad Olympiadem ducentesimam vigesimamnonam res ubique gestæ. Easdem libris octo exposuit; descriptionem Siciliae, de longævis & mirabilibus rebus, de Romanis festis libros tres, de Romæ lo-*

cis, & unde cognomenta habeant, Epitomen Olympionicarum libris duobus, & alia. Hujus Phlegontis (ut Philostorgius ait) quantum ad res Judaicas attinet, historia copiosius exponendæ sunt, cum Phlegon & Dio breviter eas attigerint, & obiter commemorarint: nam religionem & reliquas virtutes ne tantillum quidem eos constat curasse, sicut nec illas: contra vero Josephus reformidanti similis est, & caventi ne offendat Græcos. Hucusque Suidas: quem miramur admittere dubitationem, num Augusti, seu Hadriani Phlegon libertus fuerit: nam quem numerasse ait Olympiadem ducentesimam & vigesimam nonam, quæ hoc anno inchoatur, quomodo potuit sub Augusto vixisse? Porro Phlegontis licet scriptoris Ethnici meminisse volumus, quod ab Origene sæpe (ut diximus) Eusebio & aliis Ecclesiasticis tractatoribus citatus esse reperitur, cum præsertim de admirando illo Solis deliquio, quod tempore passionis Domini accidit, agunt. Extabant nomine quoque Phlegontis de Hadriani vita libri; sed de iis suo loco agemus inferius: hæc modo de eo fati.

JESU CHRISTI
ANNUS
139.

SIXTI PAP.
ANNUS
8.

HADRIANI IMP.
ANNUS
20.

I. Christi anno centesimo trigessimono, Ælius Verus una cum Vibullio Pio adscribitur Consularibus Fastis, licet (ut dictum est) Consul designatus secundo,

antequam adierit, morte sublatus fuerit, quando Antoninus Pius adoptatur ab Hadriano quinto Kal. Martias. Eo tempore cum Hadrianus Imperator, qui numinis

VIII.
Phlegon
floret.

Ad num.VII. Phlegon neque hoc, neque in sequenti anno, ut perperam Petavius lib.13. de Doct. Temp. Opus suum de Olympiadibus publicavit, sed anno quarto Olympiadis CCXXIX. qui anno Christi CXL. exorditur. Unde in Collectaneis Græcis apud Scaligerum anno quarto præfatæ Olympiadis legitur, Phlegontem Hadriani libertum Opus Olympiadum scripsisse. Legendus Meursius in Notis ad reliquias hujus Scriptoris, cujus est etiam liber de Mirabilibus, & libellus de Longævis; ac pro certo tenendum, Suidam, quando ait, Phlegontem scripsisse Olympiadas libris XVI. usque ad Olympiadem CCXXIX. ultimam seu XXIX. includere, non vero excludere, & denique eam Olympiadem CCXXIX. non hoc anno ut habet Baronius, sed sequenti inchoari, ut ibidem in margine annotatur.

ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5630.

⊙ 6. G. ♃ 5. P. 25. Mart. Indict. 5.

JESU CHRISTI 137. secund. Baronium 139.

HYGINI PAPÆ I.

HADRIANI IMP. 21.

SÆC. II.
Anno Urbis 890.
Olymp.
229. an. r.
A. C. 137.

[1] AD num I. Coff. Lucius Ælius Caesar II. & P. Calius Balbinus Vibullius, ex Inscriptione Gruteriana pag. XXIII. 12. Seldenus tamen lib. 3. de Synedriis cap. 14. saxum, in quo ea incisa est, quod Salonæ olim visebatur, sed mu-

I.
Consules.

[1] Coff. Lucius Ælius Caesar II. & P. Calius Balbinus Vibullius. Lapis Gruterianus pag. XXIII. 12. L. AELIO. CAESARE. IMP. P. COELIO. P. F. BALBINO VIBULLIO. PIO. COS. Pag. CCCXLV. 10. POSITA. V. ID. JUL. L. AELIO. CAESARE. II. P. COELIO BALBINO. COS. Nummi L. Ælii Caesaris in Museo Theupolo pag. 482. cum TR. POT. COS. II. Figlina apud Fabretum pag. 513. n. 180. L. AELIO CAESARE II. Et LAB. pro BAL. prout emendat, & legit ibidem Fabretus. Aliud figlinae signum in Donianis inscriptionibus cl. II. num. 138.

L. AEL. CAES. ET BALBINO COS.
OPUS. DOLEAR. AUG. N.
Q. APPI. VERISSIMI. ET OPPI
MIMITA. LOC.

Ælio a recentioribus nomen Veri additur. Fasti Idatiani, & Vindebonenses: Cesare II. & Balbino. Prosperi Chronicon; Latio Albino, pro L. Ælio & Balbino.

(a) Dio in
Hadriano.
Hadrianus
mortis
cupidus.

minis ultione ex nimio fluxu sanguinis phthisi graviter laborabat, ingravescente morbo in hydropin incidere, et multumque medicorum arte magicisque incantationibus curatus, cum in dies magis magisque tabes gravior atque molestior redderetur, vivendi tædio affectus, mori vehementer expetiit ac procuravit: id quidem Dio (a) in primis tradit his verbis: Ceterum Hadrianus magicis artibus & incantamentis quibusdam aquam omnem intercutem eduxit, qua tamen rursus & celeriter repletus fuit. Postquam igitur morbus auctus est, & utcumque adhibitis remediis, in dies deficiebat, mori decrevit. Sæpe aut venenum, aut gladium postulabat, & frustra quidem, nullus enim porrigebat. Posteaquam autem promissa pecunia, & data venia, nemo ei obtemperabat; accersit quemdam barbarum, Mastorem nomine, genere Jazygem, quo homine propter robur & audaciam plerumque in venationibus usus fuerat. Hunc partim minis, partim magnis pollicitationibus impulit atque coegit, ut eadem sibi inferret; circumscripsitque locum sub mammilla, quem Hermogenes medicus demonstraverat, quo letaliter percussio, statim

sine dolore expiraret. Sed ubi hoc ei non successit (nam Mastor tanto facinore perterritus atque attonitus aufugit) multum in gravi morbo de se conquerebatur, quod nullam potestatem haberet, nec sibi mortem conciscere posset, maxime quando etiam multa super alios posset. Hucusque Dio. Porro non solum medicamentis & incantationibus, sed & quibusdam fictionibus illi prorogare vitam, qui ejus curam agebant, callide studere; agentes nimirum, ut novis inventis eum spe vivendi alerent & ab inferendi sibi mortem desiderio penitus distraherent.

Quæ vero essent hæc commenta, & tanquam in scena actiones, Spartianus (b) his verbis describit: Post testamentum quidem iterum se est conatus occidere: subtrahit pugione, seivior factus est: petiit & venenum a medico; qui se ipse, ne daret, occidit. Ea tempestate supervenit quædam mulier, quæ diceret somnio se monitam ut insinuaret Hadriano, ne se occideret, quod esset bene valiturus; quod cum non fecisset, esse cæcatam. Jussam tamen iterum Hadriano eadem dicere, atque genua ejus osculari, recepturam visum, si id fecisset. Quod cum in somnium

II.
(b) Spartian. in Hadrian. Affectata falsa miracula.

mutilum, tradit ex conjecturis suppletum fuisse, & inde Joanni Baptistæ Rhamnusio dono datum, Patavii ad portam civitatis ab eodem collocatum. Hoc autem Inscriptionis initium: L. AELIO CAESARE. IMP. ET P. COELIO. P. F. BALBINO. VIBULLIO. COSS. VII. IDUS. OCTOBRES CN. DOMITIUS. VALENS II. VIR I. D. PRÆEUNTE. &c. Aldus Manutius in Orthographiæ Ratione pag. 37. etiam ipsum saxum velut inde vere descriptum exhibet, & ut apud Gruterum habetur, ita suis Operibus multi inseruerunt. Apud Joannem Rosinum Antiquit. Rom. lib. 2. cap. 2. linea prima caret: in fronte autem, seu linea illa prima, discrepantia est non prætereunda. Aldus habet: BALBINO. VIBULIO. PIO. COSS. atque, ut Gruterus, AELIO CAESARE. IMP. Ita etiam alii, sed non sine crassissimo errore. Smetius pag. 18. num. XVIII. ante Gruterum recte habet: AELIO CÆSARE II. P. CÆLIO, COSS. Sed pro IMP. legendum II. Ita Seldenus, & quidem recte, cum Ælius Cæsar hoc anno secundum Consulatum gesserit, & Imperatoris nomine cohonestatus non fuerit: cum illud Imperio Proconsulari exornatis, non vero aliis Cæsaribus attribueretur. Baronius in Annalibus ait, Ælium Verum Consullem II. designatum, antequam dignitatem illam adierit, morte sublatus esse, hujus anni initio. At si Ælius Cæsar Consulatum non iniisset, in Fastis locum non haberet; cum in iis Consules designati numquam memorentur, ac parte alia Ælium Cæsarem kalendis Januariis anni sequentis diem obiisse, & Consulatum hunc juxta priorem Consulatum Cæsareorum regulam suscepisse in Dissert. Hypatica demonstraverim.

II.
Ælius Verus anno sequenti mortuus. Baron. n. r. ri res ordine alienissimo narrasse, Consula-

tum secundum Ælii designatum tantum intelligendum, & cum capite 4. in Vita Hadriani ait: Cum de provincia Ælius redisset, atque orationem pulcherrimam parasset, quæ kalendis Januariis Hadriano patri gratias ageret, kalendis ipsis Januariis periit, loqui de kalendis Januariis currentis anni, quod gratiarum actio de adoptione nimis sera fuisset post biennium, ideoque minime tam diu dilatam fuisse. At gratiarum actio de adoptione non semel ob morbum, sed bis dilata. Spartianus enim testatur, Ælium anno, quo Cæsar dictus, gratiarum actionem reddere non potuisse, ideoque eam in ejus e Pannonia reditum prorogatam. Hæc Spartiani verba in Hadriano cap. 23. Commodus autem prævalentine, nec gratias quidem in Senatu agere potuit Hadriano de adoptione, anno nempe CXXXVI. quo Cæsar ab eo nuncupatus est: Denique accepto largius antidoto, ingravescente valetudine, per somnum periit ipsis kalendis Januariis, subdit ibidem Spartianus ubi loquitur de kalendis Januariis anni CXXXVIII. post administratas Pannonias, ut in Ælio Vero cap. 4. tradit: Cum de Provincia Ælius redisset, &c. ut supra. Bis itaque Ælius Verus infirmitate præpeditus gratias de adoptione Hadriano agere non potuit, ideoque non mirum, si ea oratio tamdiu dilatata fuerit. Hæc morbi iteratio Spartiani interpretibus non observata, deceptusque Onuphrius in Fastis, ubi tradit, Ælium non potuisse gratias agere de Consulatu, ideoque anno CXXXVII. quo eum gerere debebat, demortuum. Nam Spartianus de adoptione, non vero de consulatu loquitur. Hæc scripseram antequam frequentes Spartiani errores detexissem. Sed cum Ælius Verus jam anno CXXX. Hadriano filius adoptivus fuerit, annoque superiori Cæsarem obtinuerit dignitatem, Consulque in præsentem annum iterum designatus fuerit, Ælius e Pannonia redux, morbo ingravescente gratias Hadriano agere non potuit, non quidem de ad-

optione,

impleisset, oculos recepit, cum aqua quæ in fano erat, ex quo venerat, oculos abluisset. Venit & de Pannonia quidam natus cæcus ad febrientem Hadrianum eumque contigit: quo factò & ipse oculos recepit, & Hadrianum febris reliquit. Quamvis Marius Maximus hæc per simulationem facta commemoret. Hæcenus Spartianus. Sic igitur variis diversisque artibus Hadrianus distentus, in sequentem annum vitam cogitur propagare. Cæterum cum multi disputent causam, cur Antoninus, quem adoptaverat, & Imperii hæredem reliquerat, Pius cognomento sit appellatus, alique aliam afferant: mihi certe ea probatur (a), quod tamdiu Hadrianum vivere coegit, cum natura filii etiam soleant interdum parentum, quo summa rerum potiantur, optare mortem.

III. Hæc tam dira passum esse Hadrianum, numine ulciscente, quod Servianum virum optimum necarit, opinati sunt Dio & Spartianus Gentiles historici, quod nullam aliam potiore offensa ab eo numinis causam cognoscerent: quippe qui Christiani nominis inimici, nullam putarent rationem esse habendam de Christianorum

doptione, ut perperam scribit Spartianus, sed de iterato Consulatu, qui omen erat Imperii, ut alibi demonstravi.

III. Mors itaque *Ælii Cæsaris* Kalendis Januariis anni Christi infrequentis certo contigit. Gruterus pag. CCLII. 2. hanc Inscriptionem refert:

Annus
mortis
Ælii Cæsaris
magis
confirmatus.

IMP. CAES.
TRAIANO
HADRIANO
AUG. P. P. TRIB. POT.
XXI. COS. III. IMP. II.
L. AELIUS CAES. FIL.
TRIB. POTES. COS. II.
PRO COS. XV. TRIVIR.
SACRIS FACIUND.

Tribunitiam POT. XXI. die decima mensis Augusti præsentis anni Hadrianus suscepit. Quare si post eum diem *Ælius Cæsar* in ejus honorem hanc inscriptionem poni jussit, Kalendis Januariis ejusdem anni supremum diem non obierat; cum certum sit, mortem ejus in alium diem, quam in Kalend. Januarias, non incidisse. Respondet Dodvelli citatus, Tribunitiam illam POT. XXI. ab anno CXVI. deducendam, & Consulatum illum II. *Ælii*, designatum intelligendum. Existimat enim Vir doctissimus, Traianum anno integro ante mortem Hadrianum, adoptasse; sed adoptionem post Traiani mortem tantum publicatam. Quo pacto, Hadrianus anno Christi antecedenti Tribunitiam Potestatem XXI. suscepisset, & *Ælius Cæsar* Consul II. designatus hanc Inscriptionem dicasset. At Hadrianum paucos dumtaxat dies ante Traiani mortem, quæ anno CXVII. accidit, adoptatum esse, certum indubitatumque, ut suo loco dixi. Denique in Cimelio Regio extat *Ælii* Nummus argenteus, ex quo hunc anno tantum sequenti demortuum constat: A. AIAIOC. KAICAP. Caput *Ælii* sine Corona. In postica: AMICOT. EAETΘEPAC. ETOYC. PEΘ. Id est, *Amisi libera*, Anno CLXIX. Cernitur Justitia stans amicta, quæ

occisione, cujus rei causa illum gratia dignum potius quam vindicta ducerent, quod pium diis obsequium impendisse videretur. Verum qui hæc æquiori lance expenderit, proculdubio intelliget, ob plurimorum innocentium Christianorum, eadem sæpius perpetrata hoc ipsum commeruisse.

Unde vindicta in Hadrianum.

Ceterum quod ad illa miracula spectat, quæ ex Marii Maximi nobilissimi historici sententia fuisse conficta, Spartianus affirmat; eademque omnia concinnata arte Antonini, qui, quod tantopere prorogare studuerit vitam parentis, Pii meruerit cognomentum: opportuna se offert occasio, ut de aliis quibusdam miraculis commentis agamus, quæ ejusdem Antonini temporibus esse edita, publica monumenta testantur; quæ vel ipsius Antonini commento, ut quemadmodum ea inventione erga parentem pius, ita erga deos pietissimus videretur; seu impostura sacerdotum, vel iisdem omnibus conniventibus, ut collabentem deorum cultum falsorum miraculorum editione fulcirent, contigisse, certum est. Quod enim Christianam religionem diis adversariam, virtute miraculorum mirifice auctam stabilitamque con-

IV.

Falsa miracula Gentilium.

dextra bilances, sinistra cornu copiarum tenet. *Amiseni* libertate donati ab Augusto post *Adriacam* victoriam, ut auctor est Strabo lib. 12. pag. 547. ideoque anno Urbis DCCXXIII, cui anno, si CLXIX. quo is Nummus percussus, addas, pervenies ad annum Urbis DCCCXCI. qui anno Christi CXXXVIII. inchoatur. Cum itaque eo anno justitia *Ælii Cæsaris* in Nummis adhuc celebraretur, is kalendis Januariis præsentis anni e vivis non excefferat. Nam *Amiseni*, qui *Ælii Cæsaris* mortem, quæ kalendis Januariis anni CXXXVIII. contigit, post aliquot menses ignorarunt, non potuissent eam nescire anno Christi CXXXVIII. si kalendis Januariis anni CXXXVII. accidisset; urbs enim *Amisum* in Paphlagonia posita, ideoque ab urbe Roma non multum distita. Nec est quod quis dicat cum *Harduino* V. C. in Nummis urbium & populorum, illum *Ælii* Nummum post ejus obitum cufum; inde enim tantum deduci potest *Amisenos*, quando illum percusserunt, ejus mortem ignorasse. *Ælius* igitur *Cæsar* kalendis Januariis anni CXXXVIII. vita functus est, sed antequam hujus mortis nuntium ad *Amisenos* perveniret, is Nummus percussus.

Amisi civitatis liberæ tres Eras fuisse docent Strabo mox citatus, & aliqui Nummi. Hæc Strabonis de *Amiso* loquentis verba: *Liberatam a Diavo Cæsare, Antonius Regibus subjecit: deinde male eam tractavit Strato Tyrannus: rursus deinde libertas ei reddita est a Cæsare Augusto post Adriacam victoriam.* Prior Era pertinet ad annum Urbis DCCVII. quo post *Pharnacem* *Mithridatis* filium superatum *Julius Cæsar* *Amisenos* libertate donavit, ut refert Dio lib. 42. pag. 207. *Holstenius* in Notis ad *Stephanum* de Urbibus in voce ἀμισός exhibet *Caracallæ* Nummum, in quo circa victoriam bigis vectam legitur AMICOT EAETΘEPAC. id est *Amisi civitatis libera*: subtus, E T. C N E. id est. anno CCLV. Qui Nummus anno Urbis DCCCCLXI. Christi CCVIII. percussus, & priori

IV. Prima *Amisi* civitatis liberæ Era.

conspicerent, iisdemque majorem acceptionem ad eam in dies fieri intelligerent; ut eadem quoque ratione suos in religionis officio continerent, quædam ab Æsculapio facta esse miracula confixerunt, ea-

demque publica memoria consignarunt. Extat de his antiqua tabula marmorea, licet non integra, Romæ in ædibus Mafæorum majusculis litteris exarata, quam hic diverso tamen caractere reddimus.

Eandem quoque tabulam ex archetypo exemplari, quod est Romæ in Bibl. Farnesiana mira diligentia descriptam editamque vidimus a viro insigni Justo Lipsio Antiq. in- script. orb. 2. fol. 29. ex typogr. Plantiniana anno 1588.

Αὐταῖς ταῖς ἡμέραις Γαίω τινὶ τυφλῷ ἐχρημάτισεν, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἱερὸν βῆμα, καὶ προσκυνῆσαι. εἶτ' ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν, καὶ εἶναι τοὺς πέντε δακτύλους ἐπάνω τοῦ βήματος, καὶ ἄραι τὴν χεῖρα, καὶ ἐπιθεῖναι ἐπὶ τοὺς ἰδίους ὀφθαλμούς. καὶ ὄρθην ἀνέβλεψε, τῷ δήμῳ παρεστῶτος, καὶ συγχαρωμένος, ὅτι ζῶσαι ἀριταὶ ἐγένοντο ἐπὶ τῷ σεβαστῷ ἡμῶν Ἀντονεῖνου.

Λουκίῳ πλευρεϊτικῷ καὶ ἀφελπισμένῳ ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου, ἐχρημάτισεν ὁ θεὸς, ἐλθεῖν, καὶ ἐκ τοῦ τριβάμου ἄραι τέφραν, καὶ μετ' οἴνου ἀναφυράσαι, καὶ ἐπιθεῖναι ἐπὶ τὸ πλευρὸν, καὶ ἐσῶθῃ καὶ δημοσίᾳ ἠυχαρίστησεν τῷ θεῷ, καὶ ὁ δῆμος συνεχάρη αὐτῷ.

Αἷμα ἀναφέροντι Γυβλιανῷ ἀφελπισμένῳ ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου, ἐχρημάτισεν ὁ θεὸς, ἐλθεῖν, καὶ ἐκ τοῦ τριβάμου ἄραι κόκκους στροβίλου, καὶ φάγειν μετὰ μέλιτος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. καὶ ἐσῶθῃ, καὶ ἐλθὼν δημοσίᾳ ἠυχαρίστησεν ἔμπροσθεν τῷ δήμῳ.

Οὐαλερίῳ Ἀπρω στρατιῶτῃ τυφλῷ, ἐχρημάτισεν ὁ θεὸς ἐλθεῖν καὶ λαβεῖν αἷμα ἐξ ἀλεκτρονόου λευκοῦ μετὰ μέλιτος, καὶ κολλυρίε συντρίψαι, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπιχρεῖσαι ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἀνέβλεψεν, καὶ ἐλίλυθεν καὶ ἠυχαρίστησεν δημοσίᾳ τῷ θεῷ.

Hæc Benedictus Ægius Spoletinus verbum verbo reddens, sic Latine vertit;

Ficta miracula Æsculapii.

Hiscæ diebus, Cajo cuidam cæco oraculum edidit: Veniret ad sacrum altare, & genua flecteret: a parte dextera veniret ad lævam, & poneret quinque digitos super altare; & elevaret manum, & poneret super proprios oculos. Et recte vidit, populo præsentē, & congratulante, quod grandia miracula fierent sub Imperatore nostro Antonino.

Lucio affecto lateris dolore, & desperato ab omnibus hominibus, oraculum reddidit Deus: Veniret, & ex tribomo tolleret cinerem, & una cum vino commisceret, & poneret supra latus. Et convaluit, & publice gratias egit Deo, & populus congratulatus est illi.

Sanguinem revomenti Juliano, desperato ab omnibus hominibus, ex oraculo respondit Deus: Veniret, & ex tribomo caperet nucleos pini, & comederet una cum melle per tres dies. Et convaluit, & veniens publice gratias egit, præsentē populo.

Valerio Apro militi cæco oraculum reddidit Deus: Veniret & acciperet sanguinem ex gallo albo, admiscens mel, & collyrium conficeret, & tribus diebus uteretur supra oculos. Et vidit, & venit, & gratias egit publice Deo.

Por-

priori Amisi Era insignitus. Scaliger in Isagogicis Canonibus pag. 301. producit Hadriani Imperatoris Nummum, in quo legitur annus Amisenorum ΠΠΓ. id est CLXXXIII. quem ipse perperam deducit ab anno periodi Julianæ 4651. cum ab hac prima eorum Era accersendus sit, ut numeranti liquebit.

V. Secunda.

Secunda ab anno Urbis DCCXXI. aut insequenti desumenda, a tempore sc. quo Amiseni, Stratonis Tyranni jugum excussere. Ad hanc pertinet Aelii Cæsaris Nummus nox descriptus, annoque Amisenorum CLXIX. signatus, qui ideo cusus fuit anno Urbis DCCCLXXXIX. aut sequenti, seu Christi CXXXVI. aut CXXXVII. Epocham enim eo in Nummo notatam, Adia-

cam victoriam præcedere, non vero subsequi, ut hæcenus pluribus persuasum, certum facit tertia hujus civitatis Era, quam nos edocet Nummus Gazæ Regiæ, cujus ectypon ad me transmisit eruditissimus Toinardus. In eo habetur: Α. ΛΙΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ. caput nudum, in postica: AMICOT ΕΛΕΥΘΕΡΑC. ΕΤΟΥCΡΖΕ. Mercurius stans, dextra caduceum ubi Ζ pro Ξ, ut in aliis Nummis, legitur. Annus ille CLXV. a neutra præcedentium Erarum proficisci potest.

Quare admittenda omnino tertia Amisenorum Era post Adiacam victoriam, ut testatur Strabo, instituta, non quidem ipso anno Urbis DCCXXIII. quo initio Septembris ad Actium pugnatum est, sed anno Urbis insequenti, quo Augustus Cæsar, Ami-

VI. Tertia.

CHRISTI
139.

SIXTI PAP.
8.

HADRIANI IMP.
20.

VI.
Gentiles
ad fin-
genda mi-
racula
proclives.

Porro hanc tabulam e ruderibus tem-
pli Æsculapii, quod Romæ celebre erat
in insula Tiberina, ubi solitæ erant in-
scribi de remediis morborum tabellæ, ef-
se erutam, omnes intelligunt: pariterque
consentiunt, qui accurate hæc pervesti-
gant, eadem miracula ejusdem generis
esse cum illis, quæ olim a Vespasiano,
ac nuper ab Hadriano facta esse dicun-
tur, sed de illis superius satis. Sane qui-
Ann. Eccl. Tom. II.

dem Arnobius (a) disputans adversus Gen-
tes, cum de Æsculapio Romam sub spe-
cie serpentis advecto, & in Tiberina in-
sula collocato, longiorem texuit oratio-
nem, pluribus ac manifestis rationibus do-
cet, nullam umquam ab Æsculapio Romanos
utilitatem consecutos esse. Ceterum consue-
visse Gentiles in numinum suorum gratiam
miracula atque oracula fingere, exemplum
quoque de Theoteco Antiocheno, qui
T. ea-

(a) Arnoba
lib. 7.

Amisenis libertatem, quam jam sibi armis com-
paraverant, confirmavit, quod, ut recte obser-
vavit Toinardus, adversus Antonianos pro Au-
gusto pugnassent, ad exemplum Myforum Asia-
norum, de quibus Dio lib. 5. pag. 443. ubi loquitur
de actis ab Augusto anno Urbis DCCXXIV.
narratque Cydoniis, ac Lampais libertatem dedisse,
præstiti sibi auxilii causa. Amiso itaque eodem
tempore ab Augusto libertas ob eandem rationem
confirmata, indeque nova Era ab Amisenis in-
choata: neque enim laudatus Ælii Nummus anno
CLXV. notatus, ab aliquo anteriori anno pro-
cedere potest. Sic cusus erit anno Urbis
DCCCLXXXIX. seu Christi CXXXVI. quo Æ-
lius Cæsaream dignitatem obtinuit. Prior Julia-
na; secunda ab excussa tyrannide, tertia Augusta-
na vocanda. Visuntur Nummi Diadumeniani an-
no CCXLIX. & Maximini Veri anno CCLXVIII.
consignati, qui ideo ad secundam Eram revocandi.
Sed redeo ad Ælium Verum.

VII.
Ælius Ca-
sar Verus
appella-
tus.

Ceionium Commodum, qui postquam Cæsarea
dignitate ornatus est, Ælii nomen tulit, dictum
etiam fuisse Verum, Spartianus & Capitolinus
testantur. Hic in Vero Imperatore Ælii filio cap.
1. ait: Igitur L. Ceionius Ælius Commodus Verus
Antoninus, qui ex Hadriani voluntate Ælius ap-
pellatus est, ex Antonini conjunctione Verus & An-
toninus. Spartianus in Hadriano cap. 24. de Ha-
driano habet: *Adoptavit ergo Ceionium Commodum
Verum, in vitis omnibus, eumque Ælium Verum
Cæsarem appellavit.* Immo Hadrianus non alio
quam Veri nomine Ælium appellare solitus erat.
Extat apud Vopiscum in Saturnino Epistola Ha-
driani ad Servianum Consulem, in qua de Æ-
gyptiis loquens inquit: *in filium meum Verum
multa dixerunt;* & Spartianus in Ælio Vero cap.
4. recitat quibusdam versibus ait: *Hadrianus di-
xisse fertur, Hos versus vita non capit Veri.*

VIII.
Ælius in
Nummis
& Inscri-
ptionibus
nunquam
Verus di-
ctus.

His tamen refragatur Card. Norisius in Epi-
stola Consulari pag. 48. quod neque in Nummis
aut Lapidibus cognomen Veri Ælio Cæsari at-
tributum legatur; sed in iis ante adoptionem
L. Ceionius Commodus, post adoptionem L.
Ælius Cæsar tantum inscribatur: *Certum est,*
inquit Card. Norisius, *L. Ceionium Commodum,*
*antequam ab Hadriano adoptaretur, cognomen
Veri non tulisse. Cum anno Urbis DCCCLXXXIX.
Christi CXXXVI. Consulatum iniisset, in tribus
Inscriptionibus Gruteri pag. XCIX. CCL. &
DCCCLXXIV. dicitur, L. CEIONIUS COM-
MODUS, nusquam altero Veri cognomine ad-
dito. Error Spartiani cap. 2. de vita Ælii Ca-
saris, ubi eundem Ælium appellat, corrigendus
est ex Capitolino, qui de ejusdem Ælii Ca-
saris filio ac Imperatore Lucio Vero cap. 1. ait: Igitur
L. Ceionius Ælius Commodus, Verus Antoni-
nus, qui ex Hadriani voluntate Ælius appel-
latus est, & Antonini conjunctione Verus &
Antoninus. Itaque cognomen Veri tum primum
L. Ceionio datum est post mortem Ælii Casaris,*

cui hactenus auctore Spartiano Veri cognomen pas-
sim detulerunt. Ipse etiam Capitolinus non sibi
constat; nam & Ælium Cæsarem Verum nuncu-
pat, & postea cap. 7. in Vita M. Aurelii ait. Et
quasi pater L. Commodi esset, Verum eum ap-
pellavit, addito Antonini nomine. Et in Vero
cap. 3. de eodem M. Aurelio scribit, illum Impe-
rium cum L. Commodo communicasse, addit-
que: Verum vocari præcepit, suum in eum
transferens nomen, cum ante Commodus voca-
retur. *Hac plane vera sententia.* Ita Em. Card.
Norisius qui addit, nullum Ceioniorum ante
Lucium Verum Augustum, Veri cognomen tu-
lisse, & hunc vulgarem errorem inde natum,
quod Lucius Aurelius Marci Aurelii Collega,
Veri cognomen habuerit; hincque idem cogno-
men Lucio Ælio Cæsari ejusdem patri vulgo
datum; quod tamen neque in Nummis aut La-
pidibus eidem attributum legitur, in quibus,
inquit, ante adoptionem L. Ceionius Commo-
dus, post adoptionem L. Ælius Cæsar tan-
tum inscribitur. Verum distinguendus est u-
sus vulgaris loquendi, a modo loquendi in Num-
mis, Inscriptionibus, Actisque publicis usur-
pari solito. Sic Tiberius Imperatoris prænomine
non appellatur in Nummis, postquam Imperii
Collega renunciatus est, imo & postquam Au-
gusto successit, percussis. Marcus Aurelius nun-
quam etiam Imperatoris nomine in Nummis &
Inscriptionibus ante Augusteum Imperium in-
signitur; immo tam ipse quam Lucius Verus
post tertium Imperii Augustei annum, & Com-
modus postquam Marcus Aurelius mortuus est,
in Nummis & Inscriptionibus eo prænomine
raro nuncupantur. Apud me tamen certum,
eos a populo Romano vulgo, quemadmodum
& ceteros Imperii Collegas & Augustos, sem-
per Imperatores appellatos. Gallienus Junior Cæ-
sar Gallieni Augusti filius nunquam eo nomine
in Nummis nuncupatur; sed Valeriani Cæsa-
ris, aut Valeriani Salonini: & tamen passim
ab Historicis Gallieni Cæsaris nomine eum ap-
pellatum constat; immo & eum Valerianus Au-
gustus avus ejus ita nominabat, ut suo loco vi-
suri sumus. Denique Caius Augustus, qui vul-
go Caligula appellabatur, in Nummis saltem
Latinis, semper Caius, numquam Caligula di-
citur; Latinis, inquam; nam Toinardus mihi
alias dixit, se unum Græcum vidisse, in quo
Caligulæ nomen legebatur. Quare vulgaris lo-
quendi modus, a loquendi modo in Nummis
& Inscriptionibus usitato non raro discrepa-
vit.

Ælium Cæsarem, antequam ad eam dignita-
tem eveheretur, modo Verum, modo L. Ceio-
nium Commodum vocatum fuisse, non video in
dubium revocari posse. Nam non tantum Spar-
tianus in ejus Vita, & Capitolinus in Vita Lu-
cii Veri, Ælii Cæsaris filii, id disertè docent;
sed & Hadrianus, quo locupletiore testem pro-
ferre

IX.
Ælius Ca-
sar Verus
atque
Commo-
dus ap-
pellatus.

(x) Euseb.
lib. 9. c. 2.
eadem Maximini Imperatoris temporibus præstitit (quod Eusebius (a) narrat) fidem facit. Sed quam solers esse solet in posterum industria sagaxque calliditas ad ejusmodi de Æsculapio mira arte concinnanda commenta ; quæ scribit Lucianus

in Pseudomante de eodem Æsculapio in colubri forma hoc eodem propemodum tempore in Ponto iterum apparente, satis aperte declarant. Sed de ea re in Marco Pii successore agemus.

Cen-

ferre non possumus, Verum eum vocavit, quod tunc cumque de eo etiam mortuo loquutus est, ut nup. VII. insinuavi, & nunc magis confirmare juvat. Spartianus in Ælio Vero cap. 6. ait: *Cum amici solliciti quærent, qui adoptari posset, Hadrianus dixisse fertur his, etiam vivente adhuc Vero decreveram.* Tum cap. 7. Denique illius (nempe Ælii) merito filium ejus Verum, nepotem utpote suum qui pereunte Ælio in familia ipsius Hadriani remanserat, adoptandum Antonino Pio cum Marco dedit: sepe dicens, *Haec Respublica quodcumque de Vero.* Præterea Capitolinus in Vero Imperatore Ælii Cæsaris filio, de eodem L. Vero, antequam imperaret, loquens, eum Verum appellat, uti cap. 3. *qua die togam Virilem Verus accepit.* Inscriptiones tamen tam Græcæ quam Latinæ, in quibus primus ejus Consulatus anno CLIV. vel secundus anno CLXI. gestus, memoratur, aliud nomen non præferunt, quam Lucii Ælii Aurelii Commodi, ut videre est in Epistola Consulâri pag. 94. & 95. Quare his omnibus inter se collatis apparet, tam L. Ceionium Commodum Cæsarem ab Hadriano renuntiatum, quam L. Ceionium Commodum ejusdem filium, qui cum Marco correxerat, ante eorum adoptionem vulgo Veri cognomen tulisse, Commodique etiam cognomine appellatos fuisse. At in Actis publicis & Inscriptionibus L. Ceionii Commodi nomine tantum, utrumque nuncupatum. Postquam autem Lucius pater Cæsarem dignitatem assecutus est, vulgo dictus fuit Ælius Verus Cæsar, at in Nummis & Inscriptionibus, non Verus, sed tantum Ælius vocatus invenitur.

X. Quoad Lucium Ælii Cæsaris filium, ubi a Marco in Imperii consortium adscitus est, anno nempe Christi CLXI. sicut tunc Marcus, Anto-

nini, a quo adoptatus fuerat, nomen accepit; Lucius sic etiam nomen suum, Veri scilicet, in Lucium ante Imperium transtulit, quod Galenus, qui tum vivebat, diserte testatur in libro contra eos, qui de typis scripsere; *Decefferat paulo ante de vita Antonini, qui Hadriano in Imperio successerat.* Resignabat autem Severus (legendum Verus, nempe M. Aurelius Verus) qui se ipsum nomine mutato Antoninum appellavit, quem Imperii fecerat participem; Severum (legendum Verum) nominavit. Lucius itaque in Imperii consortium allectus, Verus vocatus est, non de propriæ familiæ nomine, uti antea, sed de cognomine Marci Aurelii; neque in Nummis ac Inscriptionibus alio unquam nomine vocatur; cum antea in Inscriptionibus & Actis publicis non Verus, sed Commodus diceretur. Hinc facile est intelligere Capitolinum, quem sibi non constare Card. Norisius laudatus putavit: quando enim cap. 3. in Vero de Marco Aurelio Imperium cum Lucio Commodo communicante loquens dicit, *Verum vocari præcepit, suum in eum transferens nomen, cum ante Commodus vocaretur,* non significat Lucium ante Imperium, Commodum duntaxat appellatum, sed eum in Actis publicis, ita solum vocatum fuisse, quod verum est, ut ex dictis constat. Nam non dicebatur Verus de cognomine familiæ paternæ in Actis publicis, sed tantum in usu vulgari loquendi. Ex quibus evertuntur quæ Card. Norisius in contrarium adducit. Hæsit & ad hoc Veri cognomen Casaubonus in Notis ad cap. 7. Vitæ Marci Aurelii; neque etiam Salmasius difficultatem istam solvere potuit, quæ ideo a me dissimulanda non fuit.

Telesphoro Papæ hoc anno demortuo Hyginus successit, ut infra explicabimus.

XI.
Telesphoræ
PP. ob
itus

JESU CHRISTI
ANNUS
140.

SIXTI PAP.
ANNUS
9.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
1.

I.

Centesimo itaque ac quadragesimo Christi anno, Camerino & Magno Cof. Hadrianus Imp. Antoninum Pium adoptatum auget Tribunitia potestate: quam hoc anno auspiciatum esse non superiori, manifesta probatio est ex nummis antiquis, in quibus Consulatus ejus secundus, qui accidit sequenti anno, simul jungitur cum Tribunitia potestate æque secundo accepta. Singulis enim annis Imperatores Tribunitiam potestatem accipere solitos, certum est: adeo ut in iis, quibus non ante Imperium, sed cum Imperio collata Tribunitia potestas, pro numero collatæ Tribunitiæ potestatis, totidem annos
Ann. Eccl. Tom. II.

Imperii liceat numerare; secus si cui ante Tribunitia potestas obtigerit; nec aliter accipias, quod sæpe a nobis inferitur, & pro numero ejusdem Tribunitiæ potestatis anni pariter numerantur Imperatorum, hæcque ex Dione, ut suo loco dicitur. Hoc autem anno ipsum consulatu pariter auctum cum Tribunitia potestate, quem tibi hic exprimendum formis curavimus nummus significat, in quo anni sequentis Consul designatus inscribitur ordinarius, cum tamen anni hujus Consulatus ipsius fuerit honorarius, creatis ante Camerino & Magno Consulibus.

T 2

Hoc

SÆC. II.
Anno Urbis 891.
Olymp. 229. an. 2.
A. C. 138.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5631.

☉ 7. F. ☽ 6. P. 14. April. Indict. 6.

JESU CHRISTI 138. secund. Baronium 140.

HYGINI PAPÆ 1.

ANTONINI PII IMP. 1.

I.
Consules.
II.
Adoptio Antonini Pii, Marci Aurelii & Lucii Commodi.
Baron. an. 139. n. I. & an. 140. num. I.

[1] AD num. I. Cof. Camerinus & Magnus. Kalendis Januariis præsentis anni Ælius Cæsar supremum diem obiit, ut anno præcedenti demonstravimus. Post hunc denique, inquit Spartianus in Ælio Vero cap. 6. Hadrianus diu anceps quid faceret, Antoninum adoptavit, Pium cognomine appellatum, cui conditionem addidit, ut ipse sibi Marcum & Verum Antoninos adoptaret, filiamque suam Vero, non Marco daret. Rei gestæ diem nobis conservavit Capitolinus in Antonino Pio cap. 4. De Antonino enim loquens ait: Adoptatus est quinto Kalendas Martias die, factusque est patri & in Imperio Proconsulari, & in Tribunitia Potestate collega; ideoque non tantum Cæsar nuncupatus, sed etiam Imperii Collega renunciatus: duabus enim illis partibus, scilicet Imperio Proconsulari & Tribunitia Potestate honos ille constabat. Hinc Antoninus propter Imperium Proconsulare Imperator in Nummis dictus, antequam Hadriano succederet. Tres refert Mediobarbus, in quibus legitur: IMP. T. AEL. CÆSAR ANTONINUS. In postica: TRIB. POT. COS. Consul dicitur Antoninus, non quod hoc anno

Consulatum honorarium gesserit, ut existimavit Baronius, sed quod anno Christi CXX. cum L. Catilio Severo Consul ordinarius fuerit, dum ipse T. Aurelius Fulvus vocaretur, ut videre est apud Onuphrium in lib. 2. Fast. Fallitur etiam Baronius, qui anno præcedenti Antonini adoptionem factam existimat, & eum hoc anno Consulatu decoratum ac Tribunitia Potestate auctum. Nam ut ostendi in Dissert. Hypat. prima parte cap. 3. Hadrianus Augustum, hac in re imitatus est, qui uno eodemque tempore Tiberium, Germanicum & Agrippam adoptavit, cum eo tamen discrimine tunc a me nondum detesto, quod uno eodemque die Tiberium Germanicum & Agrippam Augustus adoptavit; Marcus vero ab Antonino non adoptatus, nisi post duos menses, quam ipse ab Hadriano adoptatus fuerat. Capitolinus enim in Marco cap. 5. de Marco ait: Octavo decimo etatis anno adoptatus, in secundo Consulatu Antonini jam patris sui Hadriano ferente, gratia atatis facta, quæstor est designatus. Natus erat Marcus sexto Kalendas Majas avo suo iterum & avo suo Cof. inquit ibidem Capitolinus. Quare sexto Kalendas Maii currentis Christi anni decimum octavum etatis annum Marcus ingressus est, ac post illum diem ab Antonino est adoptatus. Conveniunt secundo adoptiones ab Augusto & ab Hadriano factæ, quod Tiberius ab Augusto adoptatus fuerit, postquam ipsemet coactus est prius Germanicum fratris sui filium adoptare, ut ait Suetonius in Tiberio cap. 15. & Hadrianus Antoninum, is vero Marcum Aurelium & Lucium Verum adoptavit. Si enim Marcus Aurelius sibi Lucium Commodum adoptasset, ut vult Capitolinus in Marco cap. 5. huic filiam suam Lucillam, postquam

1] Cof. Camerinus & Magnus. Omissis utriusque prænominibus, quæ adhuc in tenebris jacent; & perperam pro Nigro Magnum ponit Pagius. Fragmentum Gruterianum pag. CCLVI. 5.

DEDICATA ID. MAI.
..... NIGRO
..... CAMERINO. COS.

n signo figlinæ apud Fabrettum pag. 508. n. 132.

NIGRO ET CAMERIN. COS.

Et pag. 512. n. 176. NIGRO ET CAMER. COS. Item in alia figlina in ædibus Capitolinis NIGRO ET CAMERINO COS. Adeo ut de Nigri nomine non sit dubitandum. Fasti Idatiani, & Prosperi Chronicon: Camerino & Nigro. Vindebonenses: Nigro, & Camerino.

(a) Ex Museo Lali Pasqual. Canonic. S. Maria Maior. in Urbe.

(a)

II.
Hadriani
mors.

Hoc ipso anno idem Hadrianus Imperator agens annos ætatis sexagintaduos, menses quinque, & dies sex, Imperii vero annos viginti, & menses undecim, cum mortem voluntariam diutius exoptatam sibi adsciscere non daretur; tandem consilio medicorum cibo & potu abstinens, finem vivendi fecit: Hæc Dio (a). Mortuus est apud Bajas sexto Idus Julias, sepultusque ad tempus in villa Ciceroniana Puteolis (b); inde vero translatum est (ut dicemus) corpus ejus Romam, locatumque in mole, quam ab eo denominatam (c) trans pontem construxit postea Antoninus. Neque ab his discrepat Capitolinus in Antonino Pio, dum ait sepultum fuisse in hortis Domitiæ: nam ibidem erant Domitiæ hortus & Circus. Affirmat etiam idipsum Dio, dum sepultum refert ad ripam fluminis, juxta Pontem Ælium. Quod vero ante Antoninum in Hadriani sepulcrum, illatum corpus Ælii Veri Cæsaris ab ipso Hadriano traditur: jam antea ab eodem Hadriano illud sepulcrum constructum fuisse liquet; quod etiam declarat ejusdem sepulcri cubitalis inscriptio istis verbis:
L. AELIO. CAESARI. DIVI
HADRIANI. AVG. FI. CONS.
II. quæ tamen contraria videntur iis, quæ

(a) Dio in Hadriano.

(b) Spartian. in Hadriano.

(c) Dio in Hadriano & Jul. Capitol. in Antonino Pio.

dicta sunt, Hadriani molem ab Antonino constructam. Ut autem quæ adeo inter se discrepare videntur, una concilies: in primis attende quæ Dio habet in Hadriano, Augusti monumentum adeo repletum fuisse, ut nullus Imperatorum illic amplius sepeliretur: cujus rei gratia Hadrianus novum illud delegit sepulcrum, ubi quem adoptavit Ælium verum sepelivit. Antoninus vero quem diximus, postea illic transtulit Hadriani corpus; sicque dum ibi novum Hadriani sepulchrum addidit, locum illum construxisse dicatur: hoc modo discrepantes auctores concilies. Rursum, quod ad Hadrianum pertinet, auctor est Spartianus, ipsum jam morientem hæc occinuisse carmina suorum malorum prænuntia.

*Animula, vagula, blanda,
Hospes, comesque corporis,
Quæ nunc abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula,
Nec ut soles, dabis jocos.*

In eum mortuum a multis multa sunt dicta. Acta ejus irrita fieri Senatus volebat: nec appellatus esset Divus, nisi Antoninus rogasset. Templum denique ei pro sepulcro apud Puteolos idem constituit, quinquennale certamen, & Flamines, & sodales, & multa alia, quæ ad honorem nominis

III.

quam imperavit, in matrimonium non tradidisset, ne incestum committeret. Certe Dio lib. 60. hæc scribit: Quo tempore Claudius Neronem Agrippina filium adoptavit, generum quoque eum sibi fecit, filia tamen prius adoptanda in aliam familiam tradita, ne sororem fratri conjungere existimaretur. Unde cum Marcus Aurelius Lucium Verum generum sibi faciens, filiam suam in aliam familiam prius non adoptavit, manifestissimum est, eum non fuisse patrem Lucii Veri, sed tam ipsum quam Lucium Verum ab Antonino Pio adoptatos. Tertio utrique adoptioni peragenda idem dies constitutus, nempe quintus Kalendas. Tiberius enim quinto Kalend. Julii, ut suo loco dictum, Antoninus quinto Kalend. Martii adoptatus. Is enim dies in quamdam religionem venerat ab eo tempore, quo Augustus victis Antonio & Cleopatra aram Victorix dedicavit, quo Casar nimirum ostendebat, Imperium se ex victoria esse adeptum, inquit Dio lib. 51. annoque Urbis conditæ 725. nam ex veteri Calendario apud Gruterum pag. 133. ad V. Kalend. Septemb. legitur: A R A V I C T O R I Æ

IN CURIA DEDICATA EST. Imò Augustus v. Kal. Jul. Tribunitia Potestate exornatus fuerat, ut in Apparatu Chronologico diximus. Quarto quemadmodum Augustus Tiberium adoptando Tribunitiam Potestatem eidem contulit, ac post aliquot annos Imperium Consulare, sic & Antoninus non tantum ab Hadriano adoptatus, sed factus patri & in Imperio Proconsulari, & in Tribunitia Potestate collega, inquit Capitolinus citatus. Quinto, sicut Germanicus a Tiberio patruo adoptatus, Quæsturam quinquennio antequam per leges liceret, gessit, ut scribit Suetonius ipso Caligulæ Vitæ initio; sic Marcus, gratia ætatis facta, quæstor est designatus, inquit Capitolinus loco citato. Quibus lucem accipiunt, quæ in priori parte Dissert. Hypat. cap. 3. de adoptionibus Marci Aurelii & Lucii Veri diximus, ubi & ostendimus, Capitolinum loco citato, quando ait, Marcum adoptatum esse in secundo Consulatu Antonini jam patris sui, intelligendum esse de Consulatu Antonini ordinario, eoque tantum designato, non vero honorario, ut perperam explicat Baronius,

ac

minis pertinerent. Quare (ut superius dictum est) multi putant Antoninum, Pium dictum. Hucusque Spartianus: in quem errorem irrepsisse putamus, dum eum imperasse tradit annos vigintiunum & menses undecim: cætera ab eo gesta, & vitæ mores, tum Dio, tum ipse sunt pluribus profecuti; qui addit: *Famæ celebris Hadrianus tam cupidus fuit, ut libros vitæ suæ scriptos a se libertis suis litteratis dederit, jubens ut eos suis nominibus publicarent. Nam Phlegontis libri Hadriani esse dicuntur.* Sed periere, sicut & alia ejusdem auctoris: inter omnes enim ejus lucubrationes ex Annalibus ab eo scriptis supersunt ea tantum, quæ ab Origene citantur, ut illud de Christo atque Petro memoria dignum, cum idem Origenes ait

Res Hadriani a Phlegonte editæ.

(*) Orig. (a): Phlegon in decimotertio vel decimoquarto (ut arbitror) Annalium libro, futurorum quorundam prænotionem detulit Christo, cum de Petro confusus pleraque & de Christo edisserit: & plane testificatur pro hujus prædictionibus res occurrisse: cum alioqui ex his quæ ex præscientia successere (& id quidem invitum) di-

(b) Orig. vine esse potentia definivit. Hæc Origenes, qui & (ut dictum est) de tempore passionis Christi ex eodem Phlegonte (b) recitat testimonium, necnon de tempore Hierosolymitanæ cladis (c). Laudat eundem Eusebius (d) quoque: sed de eo superius satis.

(d) Euseb. Sed quod pertinet ad Hadriani scripta, quorum occasione ad hæc de Phlegonte digressi sumus; auctor est Epiphanius (e), ipsum scripsisse in medicos epistolam exprobratricem, artem ipsorum culpantem: sed & eum morientem, illud vulgatum in populo dixisse (f): *Turba medicorum interfecit Regem.* Magiam præterea caluisse Hadrianum, Dio & Spartianus testantur: *Fuisse namque matheos peri-*

(e) Epiph. lib. de mensur. (f) Dio in Hadriano. Hadrianus matheos.

ac denique Cæsares & Augustos sæpe Consules absolute vocari, licet ad eam dignitatem tantum destinati essent, ut contigit in Antonino Pio, qui in annum sequentem, Consul II. designatus erat quando Marcum Aurelium Hadriani jussu adoptavit. Prætermiseram monere, Zonaram scribere: *Antonino rerum potito, quem Hadrianus adoptatum & Cæsarem, & Imperatorem designavit &c. Imperator itaque dictus Antoninus Pius ob Proconsulare scilicet Imperium, uti ante eum Titus & Traianus. Id etiam Dio in literas retulerat, sed Acta Antonini Pii apud eum non extant.* Xiphilinus tamen ait: *Tantum invenitur eum Lucio Commodo, quem Hadrianus adoptaverat, ante Hadrianum, extincto, ab eodem Hadriano adoptatum & Imperatorem factum esse.* Ita Xiphilinus ex Dione. Denique extat Inscriptio apud Gruterum pag. 256. ubi dicitur: IMP. AELIO CAESARI ANTONINO, &c. In ea Hadrianus non vocatur DIVUS; Antoninus vero dicitur TR. P. COS. nec additur, DES. II. nec vocatur PONT. MAXIM. Quare posita Inscriptio, vivente Hadriano, & quidem IDIB. MAI, ut ibidem dicitur.

tum, Marius Maximus usque adeo demonstrat, ut eum dicat cuncta de se scisse, sic ut omnium dierum usque ad horam mortis futuros actus ante præscripserit. Hæc apud Spartianum in Aelio Vero. His puto de causis Tertullianus (g) vocat Hadrianum omnium curiositatum exploratorem. Illud præterea de Hadriano non excidat, quod Aurelius Victor, dum de ipso agit, in fine sic subdit: *Officia sane publica & palatina, necnon militiæ, in eam formam statuit, quæ paucis per Constantinum mutatis hodie perseverant;* nempe usque ad Theodosium Imperatorem. Hæc meminisse oportuit ob nonnullas solvendas ambages de magistratibus. At de Hadriano hætenus.

(g) Tertul. in Apolog. c. 5. Officia per Hadrianum mutata.

Reperiuntur complures alii martyres, præter illos quos recensuimus, sub eadem Hadriani persecutione passi esse, quorum certi dies passionis sunt in Ecclesiasticis tabulis pro ipsorum anniversaria commemoratione conscripti, videlicet Terentianus Episcopus Tudertinus una cum Flacco; Eleutherius Episcopus Illyrici ab Anacleto Papa, non Aniceto (ut habet Nicephorus) educatus, atque una simul Anthia mater, Chorebus Præfectus, Euphychius in Cappadocia, Ariadna in Phrygia, Exuperius, Zoes, Cyriacus, & Theodolus, Maria ancilla, Theodorus, & Paulippus; Thamelus cum sociis, Philetus, Lydia, Macedonius, Theoprepidus dux, & Chronidas Commentariensis, de quibus singulis in Romano Martyrologio habetur mentio; sed sunt & alii complures, quorum nomina exciderunt.

V. Martyres sub Hadriano.

Hadriano extincto, Antoninus Pius, quem ille adoptaverat, Romanum Imperium moderatur, qui paternum genus e Gallia Transalpina Nemauso civitate ducebat, ut tradit Julius Capitolinus (h), qui & ejus cognationem describit. Impera-

VI. (h) Jul. Capitolin. in Antonino Pio.

Hadrianus, postquam die vicesima quinta Februarii Antoninum adoptasset, apud Baias periit die sexto Iduum Juliarum, inquit Spartianus in Hadriano cap. 25. Si itaque Hadrianus die decima mensis Julii interiit, vixit annos sexaginta duos, menses quinque, dies septemdecim. Natus enim erat IX. Kal. Febru. Vespasiano VII. & Tito V. Coss. ut habet Spartianus citatus cap. 1. id est, die vicesima quarta mensis Januarii anni Christi septuagesimi sexti: quem etiam diem Hadriani natalem, antiquum Kalendarium a Petro Lambecio editum exhibet. Xiphilinus quidem ex Dione scribit: *Vixit annos sexaginta duos, menses V. dies XIX.* Sed loco, XIX. legendum, XVII. Ubi enim in Græco scriptum erat, ἑννέα καὶ δέκα, id est, septemdecim, Librarius per errorem reposuit, ἑννέα καὶ δέκα, id est, novemdecim. Ex quibus corrigendus Spartianus in Hadriano cap. 25. ubi ait: *Vixit annis septuaginta duobus, (legendum, sexaginta duobus) mensibus quinque, diebus septemdecim. Imperavit annis viginti uno, mensibus undecim.* Sed sicut locus in annis vitæ Hadriani

III. Obitus Hadriani.

Baron. n. 1.

Antoninus
Imp. idem
que Pius
appella-
tus.

perare cœpit annos natus quinquaginta-
tres, quippe (ut idem affirmat) natus
est Domitiano duodecies & Cornelio Do-
labella Coss. Ipso primo regni initio cum
novisset Senatam Hadriano fuisse infen-
sum, conarique ejus acta rescindere ob
nobilium cædes quas fecerat; his verbis
usus: *Igitur nec ipse Princeps vester ero,
si ille improbus, inimicusque vobis atque
hostis fuit: nimirum enim omnia acta ejus,
in quibus est adoptio mea, rescindetis.* Se-
natam placavit: & Hadriani corpore Ro-
mam translato, & ad hortos Domitiæ col-
locato, ingens illi sepulcrum struxit,
quod postea moles est Hadriani nuncupa-
ta, divinos illi honores impendit, inter
divos retulit, sacerdotes instituit, ac tem-
plum erexit: hæc omnia Spartianus (a),
Julius (b) Capitolinus, & alii (c). Fe-
runt quoque ea de causa ipso Imperii ini-
tium Pium esse ab omnibus nominatum,
quod multis tunc reis factis, postulatis-
que nonnullis ad supplicium, neminem pu-
nivit: Non oportere, inquit, ab his re-
bus principatus exordium ducere. Qua
de re cunctis laudabilis exitit, utpote ani-
mi tranquillitate Numæ Pompilio com-
paratus. De his agens idem Capitolinus:
*Usque adeo, inquit, sub eo nullus per-
cussus est Senator, ut etiam parricida con-
fessus, in insula deserta poneretur, quia
vivere illi naturæ legibus non licebat.*

(a) Spar-
tian. in
Hadriano.
(b) Jul.
Capitol. in
Anton.
Pio.
(c) Aurel.
Vill.

VII.

Felix ec-
clesiæ sta-
tus.

(d) Justin.
in dialog.
cum Try-
phon. ex
versione
Langi.

Qualisnam autem esset Christianæ re-
ligionis status his temporibus, ex iis quæ
scribit Justinus Philosophus, qui eodem
Antonino Imp. in Urbe claruit, possum
longe lateque in toto terrarum orbe Chri-
stiana religio fuerit propagata, idem au-
tor in dialogo cum Tryphone (d) his
verbis demonstrat: *Atqui ne unum quidem
est genus mortalium sive Barbarorum, si-
ve Græcorum, sive etiam aliorum omnium,
quocumque appellentur nomine, vel Ama-
xobiorum, vel Nomadum domo carentium,*

driani exprimentis corruptus, ita & in annis
Imperii, nisi utrobique ipsemet Spartianus er-
raverit. Quare sicut unitas ex annis Imperii,
ita & decem ex annis vitæ, demenda. Victor
de Cæsaribus in Epitome, quemadmodum & Eu-
tropius, qui annos XXII. Hadrianum imperasse
tradunt, errorem illum a Spartiano mutuati vi-
dentur. Nam eum annos tantum viginti ac
menses undecim imperasse, currentique anno,
non vero insequentem, obiisse, ita solide demon-
stravi in priori parte Dissert. Hypaticæ cap. 4.
ut non existimem fore in posterum, qui an-
num Hadriani emortualem in controversiam re-
vocet. In medium adduxi ibidem num. II. Nu-
mismata Hadriani, in quo Providentia stans re-
presentatur cum his verbis ac literis Græcis,
ΠΡΟΝΟΙΑ Κ. Β. quæ sic vertit Patinus V. C.
in Numismatis Imperatorum, *Providentia XXII.*
annumque Hadriani vicesimum secundum signi-
ficari dicit. Quod quidem verum, licet duo
illi numeri, interjecto puncto dividantur. In-

vel in tentoriis viventium (scenitarum)
& cum pecoribus vitam tolerantium, in-
ter quos per nomen crucifixi Jesu, suppli-
cationes & gratiarum actiones Patri fa-
bricatori rerum omnium non fiant. Hæc
Justinus. His consentientia scribit Irenæus
(e), qui hoc ipso etiam sæculo claruit, cum ait: *Et si in mundo loquelæ dissimiles
sunt, sed tamen virtus traditionis una &
eadem est. Et neque hæc quæ in Germania
sunt fundatæ Ecclesiæ aliter credunt, aut
aliter tradunt, neque hæc quæ in Hyberis
sunt, neque hæc quæ in Celtis, neque hæc
quæ in Oriente, neque hæc quæ in Ægy-
pto, neque hæc quæ in Libya, neque hæc
quæ in medio mundi sunt constitutæ: sed
sicut Sol creatura Dei in universo mundo
unus & idem est, sic & lumen & prædi-
catio veritatis ubique lucet, & illuminat
omnes homines, qui volunt ad veritatis
cognitionem venire. Et neque qui valde
prævalent in sermone, ex his qui præsent
Ecclesiis, alia quam hæc sunt, dicent: ne-
mo enim super magistrum est; neque infi-
mus in dicendo deminorabit traditionem.*
Hæc Irenæus, dum de una fide vigente
in omnibus Ecclesiis, & una omnium tra-
ditione differit.

(e) Iren.
lib. 1. c. 3.

Sed & Tertullianus (f), qui in fine
sæculi hujus floruit, hæc in gentes: *Si
enim & hostes exertos, non tantum vin-
dices occultos agere vellemus, deesset no-
bis vis numerorum & copiarum? plures ni-
mirum Mauri, & Marcomanni, ipsique
Parti, vel quantæcumque unius tamen lo-
ci, & suorum finium gentes, quam totius
Orbis? Externi sumus, & vestra omnia
implevimus, urbes, insulas, castella, mu-
nicipia, conciliabula, castra ipsa, tribus,
decurias, Palatium, Senatam, forum: so-
la vobis reliquimus templa. Cui bello non
idonei, non prompti fuissimus, etiam im-
pares copiis, qui tam libenter trucidamur?
si non apud istam disciplinam magis occi-
di liceret, quam occidere. Potuimus &*

VIII.
(f) Tert.
in Apolog.
Christi-
ana religio
propaga-
ta.

in-

Nummis enim Græcis sæpe hujusmodi interpun-
ctiones occurrunt, quæ numeros non variant,
uti in iis, quibus utimur, numeris, continge-
ret, v. g. in numero 21. si interpunctum hoc
modo 2. 1. interjiceretur. Et tamen eo in lo-
co perperam scripsi, etiam Græcos numeros
punctis divisos, non idem significare, ac si illa
abessent. Is itaque Nummus, similem post Ha-
driani mortem percussus in urbibus longe ab I-
talia distis ad quas hujus mortis nuntium
nondum perlatum erat. Hadrianus enim, qui
die decima Julii e vivis excessit, intra mensem
nempe die X. Augusti, vicesimum secundum
Imperii annum auspicaturus erat, ideoque nou-
mimum, si intra unum post obitum mensem, per
universum Imperium, novi Imperatoris inau-
guratio divulgata non fuerit; eo magis, quod
Antoninus propter Hadriani infirmitatem om-
nia administrabat, & in eo certa successio
erat.

inermes, nec rebelles, sed tantummodo discordes solius divortii invidia adversus vos dimicasse. Si enim tanta vis hominum in aliquem orbis remoti sinum abruptissemus a vobis, suffudisset utique dominationem vestram tot qualiumcumque amissio civium: immo etiam & ipsa destitutione punisset: proculdubio expavisset ad solitudinem vestram, ad silentium rerum, & stuporem quemdam quasi mortuæ Urbis quæsissetis, quibus in ea imperassetis. Hæc in Gentes.

IX. Idemque adversus Judæos (a): Inquem enim, inquit, alium universæ Gentes crediderunt, nisi in Christum qui jam venit? Cui enim alii Gentes crediderunt, Parthi, Medi, Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, & incolentes Pontum, & Asiam, & Pamphiliam, immorantes Ægyptum, & regionem Africæ, quæ est trans Cyrenem, Romani, & incolæ: tunc & in Hierusalem Judæi, & Gentes ceteræ, ut jam Getulorum varietates, & Maurorum multi fines, Hispaniarum omnes termini, & Galliarum diversæ nationes, & Britannorum inaccessa loca Romanis, Christo vero subdita & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & abditarum multarum Gentium, & provinciarum & insularum multarum vobis ignotarum, & quæ enumerare minus possumus? In quibus omnibus locis Christi nomen, qui jam venit, regnat; utpote ante quem omnium civitatum portæ sunt apertæ, & cui nullæ sunt clausæ; ante quem seræ ferreæ sunt comminutæ, & valvæ æreæ sunt apertæ: quamquam & ista spiritualiter sint intelligenda, quo præcordia singulorum, variis modis a diabolo obsessa, fide Christi sint reserata: attamen perspicue sunt adimpleta, utpote in quibus omnibus locis populus nominis Christi inhabitet. Hæc ipse.

X. Idem vero Tertullianus pluribus monstrat, nullum hætenus fuisse regnum, nullam rempublicam, quæ vi armorum adeo dilatare suos unquam potuerit fines, perinde ac populus Christianus fecerit, idque absque vi armorum atque tumultu,

sic dicens: Quis enim omnibus regnare potuisset, nisi Christus Dei Filius, qui omnibus in æternum Gentibus regnaturus nuntiabatur? Nam si Salomon regnavit, sed in finibus Judææ tantum; a Bersabee usque ad Dan, termini regni ejus signantur. Si vero Babylonis & Parthis regnavit Darius: non habuit potestatem ulterius ultra fines regni sui; non habuit in omnibus Gentibus potestatem. Si Ægyptiis Pharaon, vel quisque ei in hæreditatem regni successit; illic tantum potitus est regni sui dominio. Si Nabuchodonosor cum suis regulis ab India usque Æthiopiam habuit regni sui terminos: Si Alexander Macedo numquam Asiam universam & ceteras regiones, posteaquam devicerat, tenuit: Si Germani adhuc usque limites transgredi non sinuntur: Britannia intra Oceanum ambitum conclusæ sunt: Maurorum gens, & Getulorum barbaries, a Romanis obsidentur, ne regionum suarum fines excedant: Quid de Romanis dicam, qui de legionum suarum præsidiis Imperium suum muniunt, nec trans ipsas Gentes porrigere regni sui vires possunt? Christi autem regnum & nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus Gentibus supra numeratis colitur, ubique regnat, ubique adoratur. Hucusque de Ecclesiæ hujus sæculi fecundissima propagatione Tertullianus post alios Ecclesiasticos tractatores: qui cum vel adversus hæreticos, vel Gentiles, vel Judæos ejus temporis locuti sint, a quibus facile potuissent mendacii redargui; quæ essent omnibus explorata locutos esse, nullus poterit jure dubitare. Ceterum quo magis res Christianorum amplioribus spatiis dilatabantur, & numerosiore populo augebantur, eo major Gentilium in eos concitabatur invidia & persecutio: & quantumlibet nullo alio speciali edicto (ut de Antonino certum est, id testante Tertulliano. b.) vetaretur Christiana religio, nihilominus mille circumventi calumniis Christiani, frequenter a judicibus extremo supplicio damnabantur. Non desunt de his sub eodem Antonino Pio certa exempla, de quibus suis locis inferius agemus.

JESU CHRISTI
ANNUS
141.

SIXTI PAP.
ANNUS
10.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
2.

Judæi ab Antonino compressi. Sequenti anno Domini centesimo quadragesimo primo, Antoninus Augustus secundum una cum Bruttio Præsentis adiit Consulatum. Quo tempore jam sublato Hadriano, qui Judæos sæpe rebellantes compresserat, ac patrio solo multis claudibus affectos expulerat: eosdem iterum rebellantes, aliosque populos novarum rerum cupidos tumultuantes Antoninus per

Legatos ac provinciarum Præsides bellum agens subiecit; alios vero repressit, ac continuit in officio. De rebus gestis adversus Judæos (quod perierint vetera monumenta) nulla est penitus mentio, nisi quæ apud Julium Capitolinum (c), qui gesta ab Antonino breviori summa perstrinxit, his verbis habentur scripta: Per Legatos suos plurima bella gessit. Nam & Bri-

(b) Tert. in Apolog. c. 5.

(c) Jul. Capitol. in Anton. Pio.

Britannos per Lollium Urbicum Legatum vicit, alio muro cœspitio, summotis barbaris, ducto. Mauros ad pacem postulandam coegit; & Germanos, & Dacos, & multas Gentes, atque Judæos rebellantes contudit per Præsides & Legatos. In A-

chaia etiam atque Ægypto rebelliones repressit: Alanos molientes sæpe refrenavit. Hæc Capitolinus, una ferme sententia multorum annorum, immo & totius Antonini Imperii res gestas involvens potius quam explicans, tradit.

Anno

S Æ C. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5632.

Anno Urbis 891.
Olymp. 229. an. 3.
A. C. 139.

☉ 8. E. ☽ 7. P. 6. April. Indict. 7.

JESU CHRISTI 139. secund. Baronium 141.

HYGINI PAPÆ 3.

ANTONINI PII IMP. 2.

I.
Consules.

[1] AD num. I. Coss. Antoninus Pius Aug. II. & Bruttius Præfens. Antonini Consulatus juxta priorem Consulatum Cæsareorum regulam.

II.
M. Aurelius Caesar dictus.

Hoc anno idem Imperator Marcum Aurelium Consulem secum designavit, & Caesaris appellatione donavit, inquit Capitolinus in Marco cap. 6. Neque dubitandum, quin præsentis anno ea nuncupatio facta fuerit, cum insequenti Marcus Aurelius Cæsar Consul processerit.

III.
Fauslina Junior sponsa M. Aurelii.

Post excessum Hadriani, inquit ibidem Capitolinus, statim Pius per uxorem suam (scilicet Fauslinam Seniore) Marcum sciscitatus est: & cum dissolutis sponsalibus, qua cum Lucii Cœcilonii Commodi filia despondere voluerat, impar adhuc ætate esset, habita deliberatione cogitare velle se dixit. Sed locus corruptus est, quem ex conjectura Salmasius restituere conatur. Sed præferenda emendatio Casauboni, qui legit: Et cum dissolutis sponsalibus, qua cum Lucii Cœcilonii Commodi filia despondere voluerat, impar adhuc ætate esset, de cohabita deliberatione cogitare se velle dixit. Ubi deest unum aut alterum vocabulum, cum binorum sponsaliorum facta hic fuerit mentio, Marci nempe cum Lucii filia, Fabia dicta, & Veri cum Pii filia Fauslina. Utraque Hadrianus fieri voluerat, quæ tamen post ejus obitum dissoluta voluntate Pii: qui ne temere patris voluntatem videretur irritam fecisse, hanc causam facti prætexuit, quod Verus filia suæ nuptiis impar adhuc ætate esset. Quod vero Fabia Lucii Ælii Cæsaris filia fuerit, docet Capitolinus in Vero Imperatore cap. 8. ubi eam hujus Imperatoris sororem vocat. Hinc de Fabia apud Capitolinum in Marco cap. ultimo dicitur.

Baron. an. 142. n. 1.

Enisa est Fabia, ut Fauslina mortua in ejus matrimonium coiret; sed ille (scilicet Marcus Aurelius) concubinam sibi adscivit. Procuratoris uxoris sua filiam, ne tot liberis superduceret novercam.

Capitolinus in Antonino Pio cap. 5. gesta ab Antonino breviori summa perstringens ait: Per Judæos Legatos suos plurima bella gessit. Nam & Britannos per Lollium Urbicum Legatum vicit, alio muro cœspitio, summotis Barbaris, ducto. Mauros ad pacem postulandam coegit: & Germanos, & Dacos, & multas gentes, atque Judæos rebellantes contudit per Præsides & Legatos. In Achaia etiam atque Ægypto rebelliones repressit, Alanos molientes sæpe refrenavit. Baronius in Annalibus hæc verba refert, existimatque his Consulibus Judæos rebellantes compressos. At Capitolinus una ferme sententia totius Antonini Imperii res gestas explicans, & de Judæis non loquens, nisi postquam Britannos, Mauros, Germanos & Dacos victos asseruit, Judæorum rebellionem longe post hunc annum contigisse insinuat. Ad hæc S. Justinus in Apologia apud Eusebium lib. 4. cap. 8. ait: καὶ γὰρ ἐν τῷ ὑν γενομένῳ ἰσραϊκῷ πολέμῳ βαρβαροῦ βασιλεὺς ὁ τῆς ἰουδαίου ἀποστάσεως ἀρχηγῆτος, χριστιανῶν μόνως εἰς τιμωρίας θανάτῳ, εἰ μὴ ἀρνοῖντο ἰησοῦν τον χριστόν καὶ βλασφημοῖεν ἐπέλεβεν ἀγεσθαι: id est, ut vertit Valesius: Nam & in bello Judaico, quod nuper gestum est, Barchochebas, is qui Judaica defectionis auctor & signifer fuit, solos Christianos acerbissimis tormentis cruciari jussit, nisi Christum abnegarent, & maledictis incesserent. Prima illa Justinii Apologia (ita enim ab Antiquis appellatur) Antonino Pio anno sequenti præsentata, ut ibidem explicabimus. Quare eo tempore Judæi nondum rebellarant; alioquin bellum Judaicum ab Hadriano confectum non vocaretur à Justino, nuperum bellum, sed hoc tantum de bello Judaico, quod hoc anno sub Antonino gestum esset, diceretur. Quod adhuc magis verum est in sententia Baronii priorem illam Apologiam anno decimo Antonini scriptam contententis. Si enim ea eo anno huic Imperatori oblata esset, quod tamen suo loco confutabimus, sequeretur, Antoninum post decimum Imperii annum Judæos cohi-

[1] Coss. Antoninus Pius Aug. II. & Bruttius Præfens. Omittit Præsentis prænomen, & notam geminati consulatus, quæ ex Sponio innotuere; nam in ejus Miscellan. pag. 352. habetur in lapide: ACT. VI. IDUS. APRIL. ROMA. CAES. ANTONINO. II. ET PRAESENTE. II. Hæc litteris Latinis scripta sunt; deinde Græca subjiciuntur, quæ Latine ita reddas: Actum Roma tertio Nonas Maias Imp. Casare T. Ælio Hadriano Antonino II. Caio Bruttio Præsentem II. COS. Lapis inter Donianas inscriptiones cl. II. n. 81. pag. 91.

IMP. CAESARI. DIVI. HADRIANI. FILII.
DIVI. TRAIANI. PARTHICI. NEPOTI
DIVI. NERVAE. PRONEPOTI
T. ÆLIO. HADRIANO. ANTONINO
AUG. PIO. PONT. MAX. TR. POTEST. VI.

(legendum II.) IMP. IV. (& hic mendum subest) COS. II. DESIGNAT. III. Alius lapis ibidem cl. III. num. 16. pag. 117. cum Antonini TR. POT. II. COS. II. Nummi ejusdem Antonini apud Occonem cum TR. POT. COS. DES. II. & cum TR. POT. COS. II. Nummus item Antonini in museo Theupolo pag. 485. cum epigraphe in postica CAPPADOCIA COS. II. Figura provinciæ stans, dextera coronam, sinistra vexillum tenens, & ad pedes mons Argæus.

Ioseph Maria Stampa in Fastis hujus anni scribit, in locum Antonini consulatu abdicantis, per aliquot menses successum fuisse A. Junium Rufinum, ex lapide apud Fabretum pag. 726.

Fasti Idatiani, & Vindebonenses; Antonino II. & Præsentem. Prosperi Chronicon: Antonino & Præsentem.

JESU CHRISTI
ANNUS
142.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
1.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
3.

Anno Christi centesimo quadragesimo-secundo, idem Antoninus Augustus tertium iniiit Consulatum, collegamque sibi adscivit M. Aurelium Antoninum: de cujus Consulatu hoc ipso tertio Antonini *Ann. Eccl. Tom. II.*

cohibuisse; cum Justinus in sua Apologia de bello Judaico ab Hadriano gesto loquatur, illudque nuperum seu ultimum contra Judæos bellum fuisse insinuet. Certum itaque, longe post currentem annum Judæos rebellasse. Sed quia in Antonini Pii Nummis Tribunitia Potestas ante annum ejus Imperii decimum vix annotatur, & Capitolinus loco laudato una ferme sententia multorum annorum, immo & totius Antonini Imperii res gestas potius involvit, quam explicat, ut recte Baronius observat, quo anno ea rebellio acciderit, incertum. Videtur tamen ea sedata, postquam Antoninus suos circumcidere illis permisit. Origenes enim lib. 2. contra Celsum hæc scribit: *Sed dicit aliquis, etiam Samaritas persecutionem pati propter suam religionem. Et respondendum, sicarios propter circumcisionem occidi, quod seipso mutilent contra præscripta legum, qua solis Judæis id permittunt.* Modestinus lib. 6. Regularum, ad Legem Corneliam, DE SICARIIS: *Circumcidere filios suos Judæis tantum rescripto Divi Pii permittitur: in non-ejusdem religionis, qui hoc fecerit, castrantis pena irrogatur.* Jul. Paul. Recept. Sentent. lib. 5. tit. 22. DE SEDITIOSIS: *Cives Romani, qui se Judaico ritu, vel servos suos circumcidi patiuntur, bonis ademptis, in insulam perpetuo delegantur. Medici capite puniuntur. Judæi, si aliena religionis comparatos servos circumciderint, aut deportantur, aut capite puniuntur.* Item Novella 146. Pius igitur Judæis con-

anno Marco delato, meminit Julius Capitolinus (a), ac primum de obitu Faustinae Augustæ his verbis: *Tertio anno Imperii sui Faustina uxorem perdidit, quæ a Senatu consecrata est, delatis Circensibus,*

(a) Jul. Capitol. in Anton. Pio. Faustina inter Divos recepta.

cessit, quod Hadrianus denegaverat: *Nam moverunt ea tempestate Judæi bellum, quod vetabantur mutilare genitalia, inquit Spartianus in Hadriano cap. 14. nisi forte, inquit Spencerus in Notis ad lib. 2. contra Celsum, ubi præfata observavit, hunc Spartiani locum Casaubonus, rectius interpretatus est, qui legibus Domitiani, Nervæ & Hadriani, quibus vetita erat marum eviratio, etiam circumcisoni fibulam impositam fuisse opinatur. Vide Codicem Justin. lib. 1. tit. 9. De Judæis, tit. 10. Ne Christianum. Cod. Theod. lib. 16. tit. 4. Novell. Leonis 55.*

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5633.

⊙ 9. DC. D 8. P. 25. April. Indict. 8.

JESU CHRISTI 140. secundum Baronium 142.

HYGINI PAPÆ 4.

ANTONINI PII IMP. 3.

SÆC. II. Anno Urbis 893. Olymp. 229. an. 4. A. C. 140.

[I] AD num. I. Coss. Antoninus Pius Aug. III. & M. Aurelius Caesar. Consulatus Antonini juxta tertiam regulam, ut nempe Ælii Cæsaris Collega esset: hujus juxta primam, quia sc. anno præcedenti Cæsar dictus fuerat. Ca.

[I] Coss. Antoninus Pius Aug. III. & M. Aurelius Caesar. Tabula marmorea apud Gruterum pag. CXXVI. IMP. CAESAR. T. AELIO. HADRIANO. ANTONINO. AUG. PIO. P. P. III. M. AELIO. AURELIO. CAESARE. COS. Pag. LV. 3. ANTONINO. III. COS. Pag. CCCXVI. Græca inscriptio, ubi: *Imp. T. Ælius Hadrianus Antoninus Augustus, Pont. Max. Tribun. Pot. III. Imp. II. COS. III. Alius lapis apud Fabretum pag. 414. n. 365. ....*

CAES. T. AEL. .... HADRIANUS
ANTONINUS. AUG. PIUS. P. M. TR.
P. VI. COS. III. IMP. II.

Vetus inscriptio apud Reinesium pag. 227. ex schedis Gudianis: KAL. OCTOBRIS. T. AELIO. ANTONINO. PIO. AUG. II. (lege III.) M. AURELIO. AELIO. CAESARE. COSS. Lapis Ligorianus in veteri Latio tom. VI. pag. 79. DD. IDIB. APRILIS. TIT. AELIO HADRIANO. ANTONINO. PIO. AUG. III. ET M. AURELIO. AELIO. CAESARE COSS. M. Aurelius, tum Verus dicebatur; hinc sigla in ædibus Capitolinis:

IMP. ANTONIN. ET VERO COS
EX PR DOM LUCILL. O. D. SERMODES.

Eadem extat apud Fabretum pag. 513. n. 177. Alia ejusmodi Romæ apud Marchionem Gregorium Alexandrum Capponium, quam exscriptimus A. D. 1736. mense Septembri. Nummi Antonini apud Occonem Mediobarbi & in museo Theupolo pag. 484. & 485. cum TR. POT. COS. III. ET AURELIUS. CAESAR. AUG. PII. F. COS. & COS. DES. Vide Norisii epistolam consularem ad A. V. 891. Sponius in Miscellan. pag. 43.

DEDICAT. III. ID. .... M.
ANTONINO. IMP. II. ET VERO AUG. COS.

Una hic numeralis nota in Antonini consulatu deest; nam anno superiori 139. consul iterum fuit; & hoc anno 140. collegam habuit M. Ælium Aurelium Verum, Cæsarem. Lampridius in Commodo cap. 1. Ipse autem (Commodus) natus est apud Lanuvium cum fratre Antonino Gemino, Prid. Kal. Septemb. patre patruoque Coss.

Fasti Idatiani: Antonino III. & Aurelio. Vindebonenses: Antonino III. & Aureliano Cæsare. Prosperi Chronicon: Antonino II. & Prasente II. quod ad annum superiorem pertinet. Ut igitur recte ponantur in laterculis consularibus consules hujus anni, scribendum est: T. Ælius Hadrianus Antoninus Pius Aug. III. & M. Aurelius Ælius Verus Cæsar.

sibus, atque templo & Flaminicis, & statuis aureis atque argenteis: cum etiam ipse hoc concesserit, ut imago ejus cunctis Circensibus poneretur: statuam auream delatam a Senatu positam suscepit. M. Antoninum Quæstorem, Consulem, petente Senatu, creavit. Hæc ipse, Sed qua impostura impietatem ornarent, ut mendacium veritas crederetur; audi quid ad eundem Antoninum Justinus Christiana sit libertate locutus: Porro cur morientes apud vos Imperatores semper immortalitati consecrare dignamini, producentes quempiam qui jurejurando confirmet vidisse se e rogo ascendere in cælum ardentem Cæsarem?

II.
Incrementum
Christianæ reli-
gionis unde.

Quibus putandum est risibus Christianos homines his temporibus infectatos esse Gentiles, qui singulis fere annis nova templa, nova sacerdotia, novis quos illi fecissent diis erigere atque statuere viderent? immo potius tantam ipsorum infaniam commiseratos esse. Jam superiori anno Hadrianum Principem, hoc vero sceminam conjugem Imperatoris, quos novissent omnes, inter deos cernebant esse relatos, & perinde ac diis templa & sacrificia instituta. Porro hæc ipsorum deliria Christianæ religionis propagationi mirum in modum conducebant. Qui enim nobilioris essent ingenii, & cultus veri numinis amatores, istæc spectantes ac præ oculis semper habentes, abjectam nimis ac humi reptantem esse Gentium Theologiam cognoscebant; quippe quæ mortales, arbitrio Senatus & Principis,

II.
Obitus
Faußina
Augustæ.

Capitolinus in Antonino Pio cap. 6. ait: Tertio anno Imperii sui Faußinam uxorem perdidit. Tertius Antonini annus die decima mensis Julii currentis anni inchoatus; Faußina tamen anno tantum sequenti, quo adhuc tertius Antonini annus in cursu erat, demortua. Mabillonius enim V. C. in tomo IV. Analectorum pag. 500. antiquam Romanorum Inscriptionum Collectionem exhibet, inter quas hæc duæ leguntur: Imperatoris Cæsari Tito Ælio Hadriano Antonino Aug. Pio, Pontif. Max. Tribunit. Pot. XXIII. Imp. II. Conf. III. P. P. Tum: Diva Faußina Augusta Imp. Cæsaris T. Ælii Hadriani Antonini Aug. Pii Pontif. Maximo Trib. Pot. III. Conf. III. P. P. Utraque Inscriptio Antonini & Faußinæ obitum respicit: ille enim, dum Tribunitiam Potestatem XXIV. gereret, extinctus. Quare cum Faußina, marito Tribunitiam Potestatem IV. obtinente, supremum diem obierit, mors ea anno sequenti, post diem XXV. mensis Februarii, quo Antoninus Tribunitiam Potestatem IV. suscepit, quoque tertius Imperii annus usque ad mensem Julium occurrebat, contigit. Quot ex ea Antoninus Pius liberos susceperit, cum de Antonini morte sermo erit, explicabimus.

soleret habere deos. Hæc quidem, Christianis præsertim inculcantibus, Gentiles, qui animæquiores essent, perspicue intelligentes, Christianam religionem, quam signis atque virtutibus toto Orbe viderent effulgere, contemplati, admirati ac perscrutati cum essent; eidem dedisse nomina, & toto animo amplexatos esse; magnamque ex his rebus nostris esse factam accessionem, nemo jure poterit dubitare. Cum e contra ipse Antoninus Augustus cum dilabentes ad externum ac plane contrarium religionis cultum sentiret homines, quo reliquos Principis exemplo in officio contineret, diis assidue sacrificabat; nec (quod tradit Capitolinus a) ullum sacrificium per vicarium fecit, nisi cum æger fuit.

(a) Jul.
Capit. in
Ant. Pio.

Hoc eodem anno Sixtus Papa, cum sedisset annos decem, uno ipinus mense & vigintiduobus diebus, octavo Idus Aprilis martyrio coronatur. Tam Græci, ut Eusebius & alii eum secuti, quam Latini, ut liber de Romanis Pontificibus, consentiunt de Sixto, quod sederit annos decem: quamobrem habita temporis ratione, quo desit qui eum præcessit Alexander, & dierum quibus sedes vacasse ponitur, insuper & natalis diei Sixti martyrii, ut in tabulis Ecclesiasticis legitur; hoc ipso anno, eaque die Sixtum desuisse, opus est dicere. Cui de Sixto chronographiæ haud longe dissonant indices Vaticanæ atque Cresconii: nisi quod in quibusdam impletum decennium, tribus additis mensibus, Sixti sedi tribuitur. Qui se-

III.
Sixti Pa-
pæ mar-
tyrium.

[1] Ad num. III. & seq. Sixtus Papa anno centesimo vicesimo sexto ad Deum migravit. In Chronico enim Damasi legitur: Sixtus annis decem, mensibus tribus, diebus viginti uno. Fuit temporibus Hadriani, a Consulatu Nigri & Apreniani, usque Vero III. & Ambibulo, qui anno CXXXVI. Consulatum gessere. Sed error irrepsit in numeros, legendumque, mensibus duobus, die uno, ut habetur in auctiori Chronico veterum Pontificum, in Catalogo Palatino, & in duobus Catalogis Corbeiensibus. Cum itaque S. Alexander die tertia Maii anni CXVI. passus fuerit, Sixtus ejus successor martyrium fecit circa diem tertium Julii anni CXXVI. Verum est, Anastasium, aliosque scribere, Sixtum III. Nonas Aprilis, seu die tertia Aprilis sepultum, & in Martyrologio Usuardi, Adonis & Romano ejus Natale consignari die septima mensis Aprilis. Sed uterque dies non ad primam Sixti sepulturam, sed ad aliquam ejus translationem referendus. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Romanorum Pontificum ait, Sixtum Alexandri decessoris per annum integrum Vicarium fuisse, quia arbitratur spatium regiminis in Chronico Damasi signati, nonnisi

III.
Obitus S.
Sixti PP.

[1] Vide quæ in notis ad A. D. 126. n. VI. scripsimus.

secuti sunt Eusebium, unum ex Romanis Pontificibus prætermittentem, nempe Cletum, sub Hadriano Sixti obitum ponunt: sed æque falli eos putamus, qui in annis Romanorum Pontificum additios nec sibi constantes in libro de Romanis Pontificibus positos secuti sunt Consules.

IV.
Rom. Pontif. antiquus titulus.

Leguntur titulo Sixti Papæ epistolæ duæ: sed quod in altera ipsarum Sixtus Universalis Apostolicæ Ecclesiæ Episcopus inscriptus habeatur, miramur adeo offendisse Novatores; perinde ac si fuerit humanum inventum, ut Petrus, & qui ei in sede succedunt, & in Petro totius ovilis Dominici curam a Domino susceperunt, Universalis Ecclesiæ inscribantur Episcopi. Porro ejusmodi titulus, ut scilicet universalis Ecclesiæ dicatur Episcopus, idemque & Pontifex Maximus, qui in sede Petri succedit Romanæ Ecclesiæ Antistes, non recens est in Ecclesiam introductus, sed antiquitus usitatus: quod parum est ut ex Sixti epistola, quæ ab eis ducitur in controversiam, demonstramus; quandoquidem & qui aliquando recta sentiens, sed a fide Catholica refuga, in ipsam Romanam Ecclesiam insanians, eam dente canino dilacerat Tertullianus (a), recitans & impugnans Victoris Romani Pontificis edicti verba, ait: *Audio etiam edictum propositum, & quidem peremptorium: PONTIFEX scilicet MAXIMUS, EPISCOPUS EPISCOPORUM* (erat hæc inscriptio decreti) *dicit: Ego & mœchis & fornicationis delicta penitentia functis dimitto.* Verum nonnisi secundum veterem nomenclaturam ea posita a Victore, vel (si velimus esse verba Tertulliani) secundum usitatam verborum consuetudinem ab ipso dicta & inculcata, nemo in dubium jure poterit revocare. Sed de his alias.

(a) Tertul. lib. de pudic. c. 1.

V.
Sixto Papæ liber falso adscriptus.

Quod item ad scripta Sixti Romani Pontificis spectat; non prætermittendum, a Ruffino presbytero Aquilejensi tentatum, ut Sixti Philosophi Pythagorici commentarium, in Latinum a se translatum nomine Sixti Papæ & Martyris vulgaret; licet prioris ne vel posterioris Sixti itidem martyris nomine illum ediderit librum, non constet. Detexit S. Hieronymus. *Ann. Eccl. Tom. II.*

nonnisi per Vicarium servari posse, & servari commode, si Sixtus tertia die Aprilis dicatur mortuus. At commentitius Vicariatus ille, & spatium regiminis Sixto attributum facile invenitur, si initium ejus, ut fieri debet, cum anno Christi CXVI. copuletur, ejusque mors diei ejus cultus seu translationis non illigetur. Henschenius S. Sixti vitam illustrat die VI. Aprilis, docetque eum martyrio coronatum, non sub Antonino Pio, ut putavit Baronius, sed sub Hadriano Imperatore, ut habent Florus, Ussuardus Ado, Notherus, & in antiquissimis Martyrologiis manuscriptis legitur. Certe anno CXXVI.

mus (b) imposturam, scribensque ad Ctesiphontem, ait: *Illam autem temeritatem, immo insaniam quis digne poterit explicare sermone, quod librum Sixti Pythagorei, hominis absque Christo, atque Ethnici, immutato nomine, Sixti martyris, & Romanæ Ecclesiæ Episcopi, prænotavit? in quo, juxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de ejus dicunt esse substantia, multa de perfectione dicuntur: ut qui volumen Philosophi nesciunt, sub martyris nomine, bibant de aureo calice Babylonis. Denique in ipso volumine nulla Prophetarum, nulla Patriarcharum, nulla Apostolorum, nulla fit Christi mentio; ut Episcopum & martyrem sine fide Christi fuisse contendat.* Hæc Hieronymus, qui alias ea de causa in eundem exclamans ait (c): *Miserabilis Grunnius, qui ad calumniandos sanctos viros aperavit os suum, linguamque suam docuit mendacium, Sixti Pythagorei hominis Gentilissimi unum librum interpretatus est in Latinum, divisitque in duo volumina, & sub nomine sancti Sixti urbis Romæ Episcopi ausus est edere, in quibus nulla Christi, nulla Spiritus sancti, nulla Dei Patris, nulla Patriarcharum, Prophetarum, & Apostolorum fit mentio: & hunc librum, solita temeritate & insania, Anulum nominavit: qui per multas Provincias legitur, & maxime ab his, qui & mendaciam & impeccantiam prædicant.* Invehitur rursus (d) in eundem eadem ex causa alibi.

(b) Hier. advers. Pelag.

(c) Hieron. in Hier. c. 22.

(d) Hier. in Ezech. c. 18.

Legitur ejusdem Sixti Papæ (e) decretum, ne sacra vasa ab aliis quam a sacris ministris tangerentur. Si enim in iis quæ futurorum erant umbra, tanta Dei monitu inerat obfervantia, ut sacra vasa filiis (f) Caath nonnisi recta portare liceret: quomodo non ea sanctissima haberentur, & religiosiori essent cultu servanda, quibus sacrificium omnium præstantissimum exhiberetur? sed de sacris vasis alibi pluribus. Rursus de rebus a Sixto decretis: Hic insuper (habet liber de Romanis Pontificibus) constituit, ut quicumque Episcopus evocatus fuerit ad sedem Romanam Apostolicam, rediens ad parochiam suam, non suscipiatur nisi cum

(e) VI.

(f) Lib. de Rom. Pont. in Sixto.

(g) Num. 4.

Sixti decretum de Formatis.

V 2

For-

in Christianos sævitum fuisse ostendunt Apologizæ Hadriano, qui eo anno Decennalia sua celebravit, a Christianis oblata. Eusebius in Historia, & in Chronico, Hermannus Contractus, & Marianus Scotus in Chronicis consentiunt Martyrologiis citatis.

Sixti duæ Epistolæ circumferuntur, quas Marca, Baluzius, aliique Viri doctissimi suppositionis arguunt. Prima est ad omnes Christi Fideles, in qua habentur testimonia ex Idacio, Enchiridio Xysti Philosophi, aliisque desumpta. Secunda habet hanc inscriptionem a Primitivæ Ecclesiæ Præsulibus alienam: *Sixtus universalis Apostolica Ec-*

IV.
Decretales Sixto attributa.

Ec-

Formatis salutationis ad plebem a sede Apostolica. Ejusmodi quidem commercio Formatarum unius Ecclesie Catholice servari, ac proinde probari solitam unitatem, tradit Optatus Milevitanus, (a), qui texens catalogum Romanorum Pontificum a Petro usque ad Siricium, de eo ait: *Cum quo nobis totus Orbis commercio Formatarum in una communionis societate concordat.* Et Augustinus de his ad Eleusium & socios (b): *Hic primo asserere, inquit, conatus est, ubique terrarum esse communionem suam. Querebam utrum epistolas communicatorias, quas Formatas dicimus, possent, quo velent, dare: & affirmabam, quod manifestum erat omnibus, hoc modo illam facillime terminari posse questionem.* Hæc Augustinus. Antiquissimus itaque fuit ejus rei usus, ut per communicatorias litteras Romani Pontificis, unitas Ecclesie monstraretur: in Concilio enim Nicæno (c) forma quædam ejusmodi litterarum, ne fraus irreperet, est instituta, non autem recens res ipsa est introducta.

Quæ autem dicebantur Formata, seu

VII. Litterarum Ecclesiasticarum diversa genera. (d) *To. 2. Conc. post Chalced.* (e) *Conc. Chalced. c. 11.*

(f) *Conc. Chalced. c. 11.* (g) *Idem, c. 13.*

Ecclesia Episcopus omnibus Episcopis in Domino Salutem; continetque quædam testimonia ex Historia tripartita, aliisque petita, Sixto successit Telesphorus.

V. Hoc anno Antoninus Imperator Britannos per Lollium Urbicum Legatum viit; alio muro cespicio, submotis Barbaris, ducto inquit Capitolinus in Antonino cap. 5. Extat hujus Imperatoris Nummus apud Mediobarbum pag. 194. in cuius averfa parte legitur: P. M. TR. P. III. COS. III. visunturque quadrigæ triumphales. In averfa parte alterius Nummi eadem Tribunitia Potestate III. notati habetur: MUNIFICENTIA S. C. Capitolinus in Pio cap. 10. ait; *Centum,*

Theodorus, Dabantur etiam litteræ commendatitiæ personis quæ potuissent esse suspectæ, ne quid de illis dubitaretur: de quibus & Paulus meminit ad Corinthios cum ait (b): *Numquid egemus, sicut quidam, commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis? Epistola nostra vos estis.* Qui enim commendatitiis litteris peregrinabantur, quocumque pergerent, apud Christianos erant illæ pro viatico, de quo Lucianus in Peregrino: *Suscepta secunda peregrinatione egreditur vagaturus, satis sibi viatici in Christianis repositum esse existimans:* His similia erant apud Gentiles Diplomata, quorum meminit Plinius (i) Junior scribens ad Traianum, quæ postea Tractoriæ sunt appellata: est titulus de Tractoriis & (k) Stativis. Extat hæcenus earundem forma (l) litterarum, quæ ab Imperatore dabantur: erant & aliæ ejusdem nominis ab Episcopis dari solitæ, de quibus dicemus inferius, Sed quod semel occasione Formatarum, de Ecclesiasticis litteris agere cœpimus, de aliis quoque ejusdem generis dicere non prætermittamus.

Erant & Dimissoriæ litteræ, quas ibidem Theodorus illas esse tradit, cum clericus demonstratur voluntate sibi prælati Antistitis esse profectus: sine his enim, non licebat extra diocesim peregrinari; his quoque indigebant Episcopi, qui profecturi essent ad Comitatum. Erant insuper litteræ, quæ dicebantur Memoriales, seu Commonitoriæ, quibus legati, quid in suscepta legatione deberent agere per singula admonebantur; extant de his complura exempla, quæ suis locis ponentur inferius. Erant etiam & litteræ dictæ Synodice, quæ ad diversos dabantur a Synodis. Si vero scriptæ essent ad omnes Christi fideles, sive a Synodo, vel a summo Pontifice, vel aliis alia darentur occasione, dicebantur Encyclicæ, hoc est, Circulares. Rursum vero eadem epistola dicebantur Catholice, non ea ratione quod fidem Catholicam continerent, sed quod ad universam Ecclesiam data essent: hinc Apollonius apud Eusebium (m) hæc de Themisonte: *Audebat, Apostolum imitando, Catholicam ad omnes Ecclesias*

(b) 2. Cor. 3.

(i) Plin. lib. 10. epist. 121. 122. (k) lib. 8. c. 6. Cod. Theod. (l) In Lexic. Jur. verb. tractor. & apud Cuiac. tit. de tract.

VIII. De litteris dimissoriis & aliis.

(m) Euseb. lib. 5. c. 17.

leones una missione edidit. Quare cum hoc anno Tribunitiam Potestatem tertiam Pius inierit, indicetque Capitolinus laudatus, primum ab eo devictos Britannos, hæc quadrigæ, eaque munificentia ad victoriam Britannicam referendæ.

Idem Capitolinus cap. 9. ait: *Fuit & inundatio Tiberis,* quam hoc anno contigisse colligo ex Antonini Nummo apud Mediobarbum, in cuius averfa parte habetur: TR. P. III. COS. III. S. C. TIBERIS. Repræsentatur Tiberis sedentis simulacrum. Hæc inundatio inter adversa, quæ hujus Imperatoris temporibus evenerunt, a Capitolino recensita. Baronius eam recitat anno XV. Antonini Pii, ideoque loco non suo.

VI. Inundatio Tiberis. Baron. an. 154. n. 4.

epistolam contexere. Insuper de Dionysio Corinthiorum Episcopo tradit Eusebius, Catholicas ad Ecclesias scripsisse epistolas.

IX. Decretales vero dicebantur Romanorum Pontificum epistolæ, quibus vel ad diversorum consultationes respondere solerent, vel cum quid servandum vitandumve esset edicerent. De quibus Gelasius (a): *Decretales epistolas, quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Romana pro diversorum Patrum consultatione (sic legendum non consolatione) dederunt, venerabiliter recipiendas*. Pastorales vero, quæ pro instructione darentur; quales sunt illæ, quæ ad diversas Ecclesias a S. Ignatio scriptæ habentur. Erat quoque olim tempore persecutionis Ecclesiæ genus litterarum, quæ dicebantur Confessoriarum, quæ a Christianis, qui pro Christi nomine detinerentur in carcere, pro commendatione lapsorum ad Episcopos dari solebant; erat frequens harum usus tempore persecutionis, ut ex multis S. Cypriani litteris constat; est earumdem mentio in Concilio (b) Eliberitano & Arelatensi primo (c). Quæ autem pro redemptione captivorum ab Episcopis dari consueverant, litteræ Captivorum appellantur in Concilio Lugdunensi (d).

X. Insuper quoque habentur litteræ dictæ Litteræ Apostolicæ, quæ Apostolica auctoritate a Romanis Episcopis dari consueverunt, quarum diversa sunt genera: frequentiores illæ quæ Breves dicuntur: sed ea vox penes antiquos diversæ reperitur esse significationis: nam apud Optatum (e) Milevitanum, Brevis dicitur charta illa, in qua conscripta essent bona Ecclesiastica, quam nos usitatus dicere solemus Inventarium; alio nomine idem Optatus vocat Commemoratorium: eandem vocem in eundem sensum usurpat S. Augustinus contra Cresconium (f), & Gregorius papa (g), sed & Cassiodorus pro regiis iustificationibus; nam Theodoricus (h) ad Gemellum scribens, ait: *Admonitio nostra non deerit, ut instructior reddaris; dum infrascriptis Brevibus definita susceperis*. Verum apud Lampridium (i) eadem vox pro matricula, seu catalogo, in quo nomina scriberentur, accipitur, sicut & in Codice Justiniano (k), citatis aliis locis superius. Quæ vero sede vacante a clero scribi solerent epistolæ, eadem Clericæ litteræ dicebantur: sic enim eas nominat Cyprianus (l).

XI. Numeranda quoque inter Ecclesiasticas litteras epistola quæ Tractoria a S. Augustino sæpius nominatur. Scribens enim ad Victorinum (m), illam Tractoriam nominat epistolam, qua Episcopi vocarentur ad Synodum; & cum alibi (n) sic inquit: *A Primæ suo per Tractoriam sunt vocati*. Sic dictæ (ut puto) quod vocatis his litteris causa publica Episco-

pis, quocumque irent, viaticum præstaretur, exemplo earum quæ ab Imperatoribus concedi solerent. Sed diversa plane erat epistola Tractoria a Tractoria, qua quid de aliqua re gestum esset, Episcopi alios redderent certiores. Meminit ejusdem generis litterarum idem etiam Augustinus (o). Quæ autem a Catholicis Episcopis ad hæreticos, vel schismaticos, aut etiam Paganos litteræ scriberentur, quod in eis nulla liceret communicationis symbola, ut pacis, salutis; & benedictionis apponere; privatas epistolas dici solitas, idem S. Augustinus, scribens ad Glorium (p) & alios Episcopos Donatistas, affirmat, cum hæc ait: *Unde factum est, ut etiam ad nonnullos Donatistarum primarios scriberemus, non communicatorias litteras, quas jam olim propter suam perversitatem ab unitate Catholica, quæ toto Orbe diffusa est, non accipiunt; sed privatas, qualibus nobis uti etiam ad Paganos licet*. Porro non sic dicebantur privatæ, quasi publicæ illæ non essent, quas ita scribebat Augustinus, ad Donatistas, ut publicæ illis forent, & ab omnibus legerentur; sed quod carerent publicæ communicationis titulo aliisque publicis notis, quæ communicatoriis litteris præfigi solerent. Sed & ne id de Ecclesiasticis litteris præmittamus; solitos quoque Episcopos suas publice darent, litteras annulo signatorio communire, cum Augustinus in superius citata epistola ad Victorinum (q) in fine indicat, tum in Concilio Aurelianensi (r) habetur expressum. Ad dimus ad hæc etiam consuevisse eos scribere litteras in tabellis eburneis, vel in chartis, raro vero, nec nisi chartæ inopia, in membranis, argumento sunt quæ idem Augustinus habet, scribens ad Romanianum (s). At de litteris Ecclesiasticis hæcenus; jam ad cæteras a Sixto res gestas redeamus.

Habet hæc idem qui supra liber de Romanis Pontificibus: Constituit ut Misfarum actionem sacerdote incipiente; populus hymnum decantaret: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c.* Quæ enim fuisse in usu etiam temporibus Apostolorum, testimonio Constitutionum Clementis (t) demonstrantur, a Sixto, ut sanctius ab unoquoque custodirentur, litteris sunt Apostolica auctoritate firmata. Sed subdit: *Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros undecim, diaconos tres, Episcopos per diversa loca quatuor*. Ex his unus fuit S. Peregrinus, Episcopus creatus Antifiodorensis: de eo enim hæc in antiquis Ecclesiasticis tabulis scripta (u) habentur: *Antifiodori passio S. Peregrini Episcopi: qui a B. Sixto Papa in Gallias cum aliis clericis missus, Evangelicæ prædicationis mu-*

(o) Idem in Ps. 36. conc. 2.

(p) Aug. ep. 162.

(q) Idem ep. 217. (r) Conc. Aurel. I. in pref. Clodovei.

(s) Aug. ep. 113.

XII. Reliqua de Sixto.

(t) Clem. Const. lib. 8. c. 16.

(u) Mart. Rom. die 16. Maii.

(a) Gelas. in Concil. Rom. c. de lib. audent.

(b) Conc. Eliber. c. 25.

(c) Conc. Arelat. I. c. 9.

(d) Conc. Lug. 2. c. 2.

(e) Optat. contr. Parmen. lib. 1.

(f) Aug. cont. Crescon. lib. 3. c. 19.

(g) Greg. lib. 6. epist. 251.

(h) Cassiodor. lib. 4. epist. 21.

(i) Lamp. in Alex.

(k) Inter chartulas de convent. fisci debitor. c. 1. 10.

(l) Cypri. ep. 4. edit. Pamel.

(m) Aug. epist. 217.

(n) Aug. in lib. cont. Donatist. post. coll. c. 24.

CHRISTI
142.TELESPH. PAP.
1.ANT. PII. IMP.
3.

munere impleto, capitali sententia damnatus, coronam meruit sempiternam. Mortuus demum Sixtus (ut dictum est) octavo Idus Aprilis juxta corpus B. Petri sepultus est in Vaticano: cessavitque Episcopatus ejus dies duos. In cujus locum suffectus est Telesphorus, natione Græcus, ex Anachoreta. Hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus scripta habentur.

XIII. Hoc eodem anno tertio Antonini Imperatoris (inquit Eusebius a) Justinus Philosophus librum pro nostra religione conscriptum Antonino tradidit. Cassiodorus autem id sequenti anno factum esse, in Chronico profitetur. Verum de tempore, quo illum commentarium scripsit, nulli magis quam ipsi Justino credendum esse, omnes facile assentientur. Porro ipse in eadem Apologia hæc de annis Christi habet (b) : . *Ante annos centum quinquaginta nos asseverare Christum sub Cyrenio natum esse: docuisse autem, quæ docuit, posterius sub Pontio Pilato.* Hæc cum scribat Justinus, nonnisi post annos octo eum scripsisse librum oportuit. Certe quidem cum in eâ Apologia doctrinam Marcionis hæresiarchæ vulgatam dicat; constatque nonnisi Antonini tempore eum docere cœpisse (ut suo loco di-

(a) Eusebius in Chronico. Corrigitur Eusebius & Cassiodorus.
(b) Just. orat. ad Ant. ex versfon. Lang.

cemus) plane perspicue constat, Justinum serius elaborasse illam ad Antoninum Apologiam. Præterea si (quod omnes affirmant) haud longe post acceptam Justiniani Apologiam Antoninus pro Christianis rescripsit: cum illud constet ex ejus inscriptione datum esse rescriptum anno decimoquinto sui Imperii; nam Tribunitia potestas juxta numerum annorum, Imperii multiplicari solita, quindecies in eo numerata habetur: necesse est dicere, illa prope tempora Justinum suam, quam diximus, ad Antoninum dedisse Apologiam, de qua suo loco dicemus.

Cæterum quod ad res Christianorum pertinet: etsi certum exploratumque sit, nullum adversus eos ab Imperatore esse promulgatum edictum; tamen vel invidia magistratuum, quod Christianam religionem mirifice propagatam viderent, in diesque majoribus accessionibus crescere, ac dilatarî; vel calumniis contradicentium, nonnihil esse vexatam, tum cædes Sixti Papæ, & aliorum, qui Romæ, eodem Antonino imperante, sunt passi; tum quæ de iisdem temporibus ab eodem Justino sunt memoriæ prodita, certam exploratamque fidem faciunt. Sed de his anno sequenti.

JESU CHRISTI
ANNUS
143.TELESPHORI PAP.
ANNUS
2.ANTONINI PII IMP.
ANNUS
4.

I. Anno Domini centesimo quadragesimo tertio, Priscino & Severo Coss. cum Antoninus in Imperio ageret annum quartum, Cornelius Episcopus Antiochenus vita functus successorem habuit Heronem ejus nominis secundum, qui sedit annos vigintiseptem: hæc ex Eusebii Chronico. Inter hæc autem cum Pio Imperatori, qui ab

omnibus indulgentissimus ac clementissimus prædicatur, nequaquam (ut alii fecerant, & ipse olim Proconsul in Asia) in Christianos gladio agendum videretur, rato nimirum sua æstimatione indignum, in insontes sævire: tamen quo avitæ superstitioni paulatim deficienti prospectum foret, quod intelligeret occasione Sybillino-

SÆC. II. Anno Urbis 894. Olymp. 230. an. r. A. C. 141.
ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5634.
⊙ 10. B. ☽ 9. P. 10. April. Indict. 9.
JESU CHRISTI 141. secund. Baronium 143.
PII PAPÆ I.

ANTONINI PII IMP. 4.
[1] AD Num. I. Coss. M. Peducaus Syloga Priscinus, & T. Hanius Severus, ex Inscriptione Onuphriana.
Hoc anno S. Hyginus Papa ad cœlestem patriam migravit, ut infra visuri sumus.
I. Consules.
II. Hygini PP. obitus.

[1] Coss. M. Peducaus Syloga Priscinus, & T. Hanius Severus. Vetus lapis apud Gruterum pag. CLXXXII. 4. M. PEDUCAEO. SYLOGA. PRISCINO. T. HOENIO. SEVERO. COS. Donianæ inscriptiones Cl. I. num. 113. pag. 40. DEDIC. VIII. K. JUN. T. HOENIO. SEVERO. M. PEDUCAEO SYLOGA. COS. At legendum SYLOGA; nam signum figlinæ in atrio ædium vineæ, olim Cardinalis Antonii Maria Galli, nunc Comitis Perrucchi, extra portam Pincianam, via Salaria, quod exscripsimus A. D. 1736. habet.

EX.....
SEVERO ET SYLOCA COS.

M. Peducaus Priscinus, alius a Syloga consul fuit una cum Orfito A. D. 110. Facti Idatii: Severo & Silvano. Vindebonenses: Siloga & Severo. Prosperi Chronicon; Severo & Silvano.

norum carminum, & aliorum Gentilium vatum ac Prophetarum, qui multa de Christo prædixisse visi essent, complures a patria superstitione deficere, & ad religionem Christianam confluere; ejusmodi librorum lectionem penitus vetuit, appo- sita poena mortis. De quo quidem edicto, nonnisi odio hostis humani generis promulgato, Justinus Christianus Philosophus

(a) Justin. in Apolog. ad Anton. version. Læng.

(a), apud eundem Imperatorem scriptis agens, graviter conqueritur, dicens: Opera autem & instinctu malorum dæmonum, mortis supplicium adversus librorum Hydaspis, aut Sibyllæ, aut Prophetarum lectores constitutum est: ut per timorem homines ab illis, quo minus scripta ea legentes rerum bonarum notitiam percipiant, sed in servitute eorum retineantur, absterrentur: quod certe quidem efficere, & ad finem suum perducere nequiverunt. Non enim absque timore tantum hujusmodi scripta legimus: verum vobis ad inspiciendum quæ in eis traduntur (ut videtis) offerimus, grata acceptaque omnibus fore scientes. Atque hoc etiam si paucis persuaserimus, maximum tamen inde feremus lucrum: nam ut boni agricolæ amplam a Domino capiemus mercedem. Hæc Justinus constanti animo ab eo legenda conscripsit.

II. Justin. constantia pro religione suspecta.

Insuper & magna animi constantia ad Gentiles cohortatoriam scribens orationem, cum pluribus ad eos persuadendos utatur argumentis, carmina Sibyllina ex certis illorum scriptis accepta, quibus tum idolorum inanis superstitio, tum verus Christianæ religionis cultus aperte demonstraretur (quod dixit) iisdem Gentilibus aperta luce inspicienda proposuit. Extat adhuc eo titulo conscripta oratio, in qua inter alia hæc de Christiana disciplina antiquæ Sibyllæ carmina referavit.

*Felices oras animæ telluris habebunt,
Laude Deum prius ingentem, quam corpora curent,
Insigni quæ confisæ pietate beabunt:
Cunctaque despicient templorum tecta, negantes
Aras surdorum nibili monumenta deorum,
Cædibus & spurco pecudum polluta cruore:
Uniusque Dei sacris pia turba litabit.*

Hæc & pleraque alia ex eorum Sibylla Justinus: qui & ad convincendam deorum cultus superstitionem, hæc eadem oratione conscripsit de his quæ haud diu ante accidissent. Consulente enim quodam (sicut vos ipsi narratis) oraculum vestrum, quinam umquam extiterint vere pii & religiosi homines; tale responsum ad edidisse dicitis:

*Solus Chaldæus sapit, & Judæus apella,
Per seipsum genitum Regemque, Deumque colentes.*

Per Chaldæos intelligens omnes, qui ex semine Abrahamæ Chaldæi hominis descenderunt, ac proinde non Judæos tantum, sed Christianos, quippe cum ille ab Apostolo dictus sit Pater credentium (b).

(b) Rom. 4. III. Gentiles suis ipsorum scriptis admoniti.

At quod ad ipsos Gentiles pertinet, non tantum (quod dictum est) suis ipsorum propheticis libris ad Christianam religionem sectandam iidem impellebantur; sed ut ab avita superstitione recederent; ac penitus abhorrerent, quæ de diis ac deorum oraculis ab eo, qui inter Latinos eruditionis principem locum tenere videretur, vehementer admonebantur. Erant hi Ciceronis commentarii de divinatione, atque de Natura deorum, de quibus hæc Arnobius (c): Ante omnes Tullius Romani disertissimus generis, nullam veritus impietatis invidiam, ingenue, constanter, & libere quid super tali opinione sentiret, pietate cum majore monstravit: a quo si res sumere judicii veritate conscriptas, non verborum luculentias pergeretis; perorata esset hæc causa, nec secundas (ut dicitur) actiones nobis ab infantibus postularet. Sed quid aucupia verborum, splendoremque sermonis peti ab hoc dicam, cum sciam esse non paucos, qui averseantur & fugiant libros de hoc ejus, nec in aurem velint admittere lectionem opinionum suarum præsumpta vincentem? cumque alios audiam mustitare indignanter, & dicere, oportere statui per Senatam, ut aboleantur hæc scripta, quibus Christiana religio comprobetur, & vetustatis opprimatur auctoritas? Quinimmo si fidiis exploratum vos dicere quicquam de diis vestris; erroris convincite Ciceronem temeraria & impia dictare, refellitote, redarguite, reprobate. Nam intercipere scripta, & publicatam velle submergere lectionem, non est deos defendere, sed veritatis testificationem timere. Hucusque Arnobius. Admiratione quidem digna res est, cur horum lectionem, sicut & aliorum, hi quibus curæ hæc erant, & auctoritate pollerent, non omnino proscripserint; cum a nemine excellentius, quam ab eodem auctore, Gentilitia superstitio falsitatis posse redargui videretur. Sed ipsis invitis, voluit Deus, ut tam aperta testimonia, vanitatem deorum testantia, semper essent ubique loquentia; quo inolita superstitio, non modo nostrorum scriptis, verum etiam suorum olim editis commentariis, radicitus convelli posset.

(c) Arnob. adver. Gentes lib. 3.

Sed qui Christianis infensi erant Gentiles homines, quo minus ratione valerent, eo vehementius adversus eos calumniis nisi sunt agere: nam quæcumque erant Gnosticorum portenta, vel aliorum hæreticorum turpitudines, omnia Christianis omnibus adscribebant, nimirum infames illos conventus, infanticidia, humanarum carniæ esum, lucernarum everfiones, pro-

IV. Calumniæ in Christianos.

CHRISTI
143.TELESPH. PAP.
2.ANT. PII IMP.
4.

promiscuos concubitus, aliaque abominanda atque nefanda: quarum quidem rerum rumor usque adeo increbuerat, totaque Urbe & Orbe fama dissipata erat, ut satis esse putarent iudices ipsum dumtaxat nomen ad supplicium, si quod Christianus quis esset, tantummodo accusaretur. Hæc omnia ita se iis sub Antonino temporibus habuisse, Justinus Philosophus in ea, quam ad ipsum Imperatorem scripsit, Apologia, de his omnibus conquestus, firmiter asseverat, ubi præclara est hæc in iudices perperam iudicantes inveni-
Non legitimo examine iudicia ex-

ercetis, sed affectu præter rationem intransversum acti, & malignorum geniorum flagris quasi furis incitati, causa non iudicata, supplicia infertis nihil pensi habentes. Quinam his temporibus publicorum iudiciorum subcellis insidebant Jurisperiti, quorum opera Antoninus utebatur, recenset Julius Capitolinus (a), nimirum Vinidium Verum, Salvium Valentem, Volusium Metianum, Ulpium Marcellum, & Jabolenum. Quomodo vero tandem ob iniqua iudicia compulsus sit Justinus de his conqueri apud Imperatorem, & in Senatu declamare, suo loco dicemus.

(a) Jul. Capitol. in Antonino.

JESU CHRISTI
ANNUS
144.TELESPHORI PAP.
ANNUS
3.ANTONINI PII IMP.
ANNUS
5.I.
Marcus junior
episcopus
Alexandrinus.

QUI sequitur annus Christi quadagesimusquartus supra centesimum, Consules habuit Ruffinum & Quadratum: quo Eusebius in Chronico tradit, Marcum, ejus nominis secundum, esse successum in sedem Alexandrinam Eumeni, sedisseque

annos decem: sed cum usque ad successorem, quem ponit anno duodecimo Antonini nonnisi septem anni numerentur; mendum in notam numeri irrepsisse oportuit.

Christi

SÆC. II.
Anno Urbis
bis 895.
Olymp.
230. an. 2.
A. C. 142.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5635.

⊙ II. A. 10. P. 2. April. Indict. 10.

JESU CHRISTI 142. secund. Baronium 144.

PII PAPÆ 2.

ANTONINI PII IMP. 5.

[1] AD num. I. Coss. Cuspius Rufinus, & L. Stadius Quadratus, ex Inscriptione Onuphriana.
Imperii Proconsularis Antonini Pii Quinquennialia hoc anno exhibita.

I.
Consules.
II.
Quinquennialia Imperii Proconsularis Antonini.

[1] Coss. Cuspius Rufinus, & L. Stadius Quadratus. Gruterus pag. MLXXXII. 18. DEDICATUM. K. OCTOBR. L. CUSPIO. RUFINO. L. STATIO. QUADRATO. COS. Addendum ergo Rufino prænomen Lucii. Figlina apud Boldettum pag. 573. LUCIO. QUADRATO. COS. Eadem apud Fabrettum pag. 501. num. 52. Fasti Idatiani, & Vindebonenses; Rufino & Quadrato. Prosperi Chronicon: Rufino, & Torquato.

JESU CHRISTI
ANNUS
145.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
4.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
6.

I.
De Va-
lentino
hæresi-
archa.
(a) Tert.
de præ-
script. c.
30.

Christi anno centesimo quadragesimo-
quinto, Torquato & Attico Hero-
de Coss. novum monstrum apparuit, Va-
lentinus hæresiarcha, ut Eusebius tradit
in Chronico: eum namque sub Antonino
Pio produisse, Tertullianus (a) & æque
Ann. Eccl. Tom. II.

omnes affirmant, nimirum Irenæus (b),
Theodoretus (c), & alii. Tradit idem
(d) Tertullianus, hunc fuisse Philosophum
secta Platonicum. Quomodo autem sit la-
psus in hæresim, idem auctor his verbis
enarrat (e): *Speraverat (inquit) Epi-*
scopus
X
scopus

(b) Iren.
lib. 2. c. 4.
(c) Theod.
lib. 1. bar.
fabul.
(d) Tert.
de præscr.
c. 30.
(e) Tert.
con. Val. c.
4.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 896.
Olymp.
230. an. 3.
A. C. 143.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5636.

⊙ 12. G. ☽ 11. P. 22. April. Indiēt. 11.

JESU CHRISTI 143. secundum Baronium 145.

PII PAPÆ 3.

ANTONINI PII IMP. 6.

I.
Consules.
II.
Quinquen-
nalia Im-
perii Au-
gustei An-
tonini.

[1] AD Num. I. Coss. C. Bellicius Torquatus, &
Ti. Claudius Atticus Herodes, ex Insc-
riptione Onuphriana.

Imperii Augustei Antonini Pii Quinquennalia
hoc anno edita, & quidem Romæ, ubi hujus
anni initio fuit, ut liquet ex Insc-
riptione Far-

nesiana Latine a Grutero pag. CCCXVI. 1. &
Græce a Falconerio in Insc-
riptionibus Athleti-
cis recitata. *Bonum factum Imperator Caesar Di-
vi Hadriani filius, Divi Traiani Paribici nepos,
Divi Nerva pronepos T. Ælius Hadrianus Augu-
stus, Pontifex Maximus, Tribunicia Potestatis
III. Imperator II. Consul III. Pater Patria Con-
ventui Palastrica, qui sunt circa Herculem A-
thletis, sacris victoribus coronatis, Salutem. Jussit
vobis demonstrari locum, in quo & sacra depo-
natis, & tabulas prope ipsas thermas, qua &
Divo avo meo extracta sunt; ubi etiam maxime
(in Ludis) Capitolinis convenitis. Feliciter va-
lete. Supplicavit Ulpius Domesticus in Balneis
meis. Scripta ante XVII. K. Junii Roma Torqua-
to & Herode Coss. Eadem Legatio & ob eandem
causam, ut suo loco dixi, imperante Hadriano
missa*

[1] Coss. C. Bellicius Torquatus, & Ti. Claudius Atticus Herodes. Gruterus pag. CLXXII. 10. &
DCCCCXLIII. 1. C. BELLICIO. TORQUATO. TI. CLAUDIO HERODE. COS.
Insc-
riptione Græca apud eundem Gruterum pag. CCCXVI. 1. & apud Octavium Falconerium in no-
tis ad inscriptiones Athleticas pag. 4. Scripta ante XVII. K. Jun. Romæ, Torquato, & Herode Coss.
Diarium Italicum Bernardi Montfauconis pag. 389. ex inscriptione Gruteriana pag. CCCI. TOR-
QUATO. ET ATTICO COS. Vetus lapis erutus ad Appiam viam C. A. D. 1729. prope sepul-
crum libertorum Livie Augustæ; dum vetera monumenta ibidem effodi curaret Melchior Cardina-
lis de Polignac, editusque ab illustratoribus illius sepulcri, hæc præfert:

D. M.
PHOEBUS
QUI ET TORMOGUS
HISPANUS
NATUS SEGISAMO
NE III. K. MARTIAS
C. BELLICIO. TORQUA
TO. TI. CLAUDIO
ATTICO. HERODE. COS.
DEFUNCTUS IIII.
NONAS AUGUSTAS
Q. MUSTIO. PRISCO
M. PONTIO LAELIANO COS

Alius lapis apud Fabretum pag. 256. num. 251. & inter Donianas inscriptiones Cl. XVI. num. 1.
pag. 447.

LOCUS. ADSIGNATUS
& c.
ACCEPTUS. K. APRILIBUS
C. BELLICIO TORQUATO
TI. CL. ATTICO. HERODE. COS.

Insc-
riptione Græca Megaris, Achaia urbe, edita a Sponio in Miscellan. pag. 321. num. XI. quam ita
vertit: *Senatus & populus (Megarensis) Tiberium Claudium Atticum consulem ob beneficia & benevo-
lentia officia, qua in urbem contulit, veneratur. Ibidem num. X. alia inscriptio Græca Athenis: An-
tiochis tribus commendat & consecrat Tiberium Claudium Atticum Herodem Marathonium, Pontificem Au-
gustorum, ob benevolentiam & beneficentiam, quas in patriam suam testatus est. Ita reddit Sponius,
qui patria Marathonium fuisse Tiberium Claudium Atticum Herodem censet. Affert & pag. 322. duas
alias Græcas inscriptiones, quarum altera ad Herodem ipsum, altera ad Regillam Herodis uxorem
pertinet, una cum Petri Arcudii interpretatione & notis. Has duas quoque inscriptiones A. D. 1619.
commentario illustravit Claudius Salmasius, ut notum est. De his consulibus nonnulla animadvertit
Ezechiel Spanhemius, Orbis Romani pag. 491. & sequentibus. Philostratus de vitis Sophistarum lib. II.
pag. 545. Herodem inter bis consules relatum fuisse narrat.
Fasti Idatiini: Torquato, & Hedare, pro Herode, Vindebonenses; Torquato, & Attico, Prosperi Chro-
nicon: Torquato II. & Herode.*

scopatum Valentinus, quia & ingenio poterat & eloquio: sed alium ex martyrii prerogativa loci potitum indignatus, de Ecclesia authentica regula abruptit (ut solent animi, pro prioratu exciti, presumptione ultionis accendi) ad expugnandam conversus veritatem, & cujusdam veteris opinionis semini actu colubroso viam delineavit. Hæc Tertullianus. Fuisse autem natione Ægyptium, patria Phœbonitem, quæ est civitas maritima; calluisse Græcas litteras, imitatumque esse Hesiodum de Theogonia triginta deorum, Epiphanius

(a) Epiph. hæref. 31. (a) tradit; additque hæc de prædicatione ipsius, in Ægypto prædicasse Catholicam fidem, itemque in Ecclesia Romana, sed eundem in Cyprum venientem, passum esse fidei naufragium. De eo autem quod primo Romæ Catholicam doctrinam secutus fuerit, etiam Tertullianus (b) affirmat.

(b) Tertull. de præscript. c. 30.

II.

Monstra Valentinii deformia.

Hic igitur sicut ab Hesiodi Theogonia triginta deos, ita a Platone mutuatus est Ideas: hæcque simul miscens cum Evangelio Joannis, quo tantum utebatur, monstrum horrendum confluxit, tricipiti Cerbero longe deformius. Triginta enim deos cum fingat, quos Sæcula nominat, eorum quindecim masculos, ac totidem numerat foeminas, eorumdemque permixtione alios generari; ex iis Salvatorem omnium veluti Pandoram Hesiodi, ex omnium vult deorum munere esse perfectum. Unde egregie Tertullianus (c): Igitur ex ære collatitio (quod aiunt) in honorem & gloriam Patris, pulcherrimum Pleromatis sidus fructumque perfectum compingunt, Jesum: eum cognominant Sotarem, Christum, & Sermonem, de parvultis; & omnia jam, ut ex omnium defloratione constructum Graculum Æsopi, Pandoram Hesiodi, Accii Patinam, Nestoris Cocetum, Miscellaneam Ptolemæi. Quam propius fuit de Atticis historiis, Pancarpiam vocari a tam otiosis auctoribus nominum. Hæc Tertullianus. Porro triginta Æonum, hoc est, Sæculorum Valentinii nomina, captu difficilia, simulque posita & interpretata, atque magno labore distincta ac figurata ab erudito viro Pa-

(c) Tertull. ad ver. Valen. cap. 12.

missa, sed non nisi sub Antonino Pio Athleta voti compotes facti. Verum, ut observat Card. Norisius pag. 86. qui hanc Inscriptionem Latinam reddidit, male eam descripsit. In Græco enim legitur, ΔΗΜΑΡΧΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ. ΤΟ. Σ. ΤΡΙΑΤΟΣ ΤΟ. Γ. Videlicet, Tribunitia Potestatis VI. qui vero eam descripsit, legit, ΔΗΜΑΡΧΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ. ΤΟ. Γ. id est, Tribunitia Potestatis III. non advertens eam litteram esse gamma longiori tractu inferius sinuatam. Similis erroris exemplum anno CXIII. proposuimus. Hunc errorem cum Falconerius non animadvertisset, Fastos pervertit, dum Consulatum Torquati & Herodis, qui in hunc annum sexta Tribunitia Potestate Antonini insignitum, certissime incidit, ut demonstrat

melio apud Tertullianum habes; quem, consulas, ut prodigiosa hæreticorum deliria cernens obstupescas; de quibus & Epiphanius (d): Si comparans (inquit) his quæ apud Hesiodum, & Stesichorum & altos Græcos poetas sunt, apponatur: inveniet sane ex comparatione, quod eadem sint, & nihil aliud: & ex eo cognoscet, quod nihil aliud admirandum, quam confictam Græcorum poeticam fabulose Gentium erroris ac doctrinæ expressit, nulla mutatione facta, quam adulterata apud ipsos barbaricæ nominum effectio. Unde & merito ait Tertullianus (e): Ovidius Metamorphoseis quas delevisset, si hodie majorem cognovisset.

(d) Epiph. hæref. 31.

(e) Tertull. ad ver. Valen. cap. 12.

III.

Quod autem ad Valentinii cætera dogmata & mores pertinet: docuit impie, D. Jesum Christum sic natum de Virgine, ut ex ea nihil acceperit, sed per ipsam velut per canalem transferit, carnemque e cælo secum devexerit (f). Negavit & resurrectionem ejusdem carnis; sed aliud esse ex alio corpus componendum; immo nec omnium esse resurrectionem. Tria enim constituit genera hominum, Carnale, Animale & Spirituale, cujus generis se suosque esse dicebat. Spiritualibus ajebat non esse necessarias operationes, sed Psychicis, hoc est, Animalibus hominibus; horumque, ut Spirituales effici possent, debere esse abstinentiam atque martyria, & alia hujusmodi, quibus se jam esse solutos asserebant, quod jam perfecti evasisent. Hæc pluribus Tertullianus (g), qui & in Scorpiaco adversus Valentinianos, martyrium subeundum esse negantes, plura quippe qui experimento novisset, horum sermonibus magnam credentibus inferri solitam esse jacturam, cum Christianos persecutio urgeret: nam ait inter alia: Hoc apud Christianos persecutio est. Cum igitur fides æstuat, & Ecclesia exurit de figurarubi, tunc Gnostici erumpunt, tunc Valentiniani proserpunt, tunc omnes martyriorum refragatores ebulliunt, callentes & ipsi offendere, figere, occidere. Et paulo post, quibus niterentur verbis, subdit, quod quererentur pati innocentes, male

(f) Tertull. ad ver. Valen. c. 27. & lib. de carne Christi.

Cetera Valentinii impia dogmata e

(g) Tertull. ad ver. Valen. c. 29. & 30.

Adversantes martyrio Valentiniani.

Card. Norisius laudatus ad annum Christi CXL. tertia Tribunitia Potestate Pii notatum, retraxit.

Eusebius lib. 4. cap. 11. hæc verba Irenæum scripsisse tradit: Valentinus Romam venit Pontificatu Hygini. Viguit autem temporibus Pii, & ad Anicetum usque permansit. Adventus vero Valentinii Romam consignatur anno tertio Antonini Pii tam in Chronico Eusebii, quam in Chronico Hermanni Contracti, & Mariani Scoti. Et quidem recte: eo enim anno Hyginus adhuc sedebat. Ex quo liquet, Pontificiam Chronologiam in Annalibus per veterum Pontificum Romanorum tempora depravatam esse, & S. Telesphorum ad Antonini Pii Imperium non pervenisse.

III. Romanus Valentinus venit. Baron. n. 1.

male tractari sectam nemini molestam, perireque homines sine causa. *Addunt insuper* (inquit) *vanitatem esse atque demerentiam, pro Deo mori: hæcque inculcare: Semel Christus nobis obiit, semel occisus est, ne occideremur. Si vicem repetit, num & ille salutem de mea necesse expectat? An Deus hominum sanguinem flagitat? maxime si taurorum & hircorum recusat? certe peccatoris pœnitentiam mavult, quam mortem.* Hæc & alia plura id genus ab iis jactari solita, tradit Tertullianus (a). Magna profecto hæc erat tentatio in Ecclesia: quamobrem idem auctor librum illum adversus Gnosticos, quo nomine etiam Valentiniani dici vulerunt, de bono martyrii, inscribi voluit.

(a) Tertull. in Scorp. c. 1.

IV. Alia Valentini demerentia.

Ad hæc insuper, tertium genus dicebant hominum quos Carnales appellabant horumque esse deteriore conditionem: nimirum, quod licet bonis niterentur operibus, nullatenus tamen consequi possent salutem. Rursum Valentiniani se ipsos salvandos anima & corpore, Animales vero per bona opera, sed tantum anima, porro animas Angelis nuptui tradendas esse fabulabantur. Quales autem fuerint horum mores, qui se nullis bonis operibus teneri obligatos dicerent, facile quisque poterit existimare. Cumque lidem collegio Gnosticorum fuerint associati; quales fuerint ipsorum turpitudines, jam semel dixisse sufficiat. Sed satis modo putamus hic breviter recitare, quæ S. Irenæus (b) de iis narrat in hæc verba: *Idoloibya indifferenter manducant, nihil inquinari ab iis putantes: & in omnem diem festum Ethnicorum pro voluntate in honore eorum factum primi conveniunt, ut in nihilo quidem abstineant, quod est apud Deum, & apud homines otiosum muneris homicidiale spectaculum. Quidam autem & carnis voluptatibus insatiabiliter inservientes, carnalia carnalibus, spiritualia spiritualibus reddi dicunt. Et quidam quidem ex ipsis clam eas mulieres quæ discunt ab eis doctrinam hanc, corrumpunt: quemadmodum multæ sæpe ab iis suasæ, post conversæ mulieres ad Ecclesiam Dei, cum reliquo errore & hoc confessæ sunt. Alii vero & manifeste, ne quidem erubescerent, quascumque adamaverint mulieres, has a viris suis abstrabentes, suas nuptias fecerunt. Alii vero valde modeste initio, quasi cum sororibus fingentes habitare, procedente tempore manifestati sunt, gravida sorore a fratre facta, & alia multa odiosa & irreligiosa facientes. Nos quidem, qui per timorem Dei timemus etiam usque in mentibus nostris & sermonibus peccare, arguunt quasi idiotas & nihil scientes: se ipsos extollunt, perfectos vocantes & semina electionis: nos enim in usu gratiam accipere dicunt: quapropter & a nobis*
Ann. Eccl. Tom. II.

(b) Iren. lib. 1. cap. 1. Valentianorum mores.

aufferri: semetipsos autem proprie possidere. Hactenus Irenæus.

Hinc quoque est, quod ait Tertullianus (c), consuevisse Valentinianos appellare Catholicos Simples: adversus quos ipse agens, satis commendat in Ecclesia simplicitatem, atque sine fuce, sinceram veritatem, & sine malitiæ tinctura candorem innocentiam; sed & in ipso ædificio, quo Fideles conveniunt, quam Ecclesiam dicimus, elucere simplicitatem; nam ait: *Nostre columbæ domus simplex, etiam in editis semper & apertis & ad lucem amat figuram Spiritus sancti, Orientem, Christi figuram.* Atque e contrario Valentinianos in suis ipsorum ritibus imitari ait (d) secreta Eleusinia: quippe qui nihil magis studeant (inquit) quam occultare quod prædicant: ac secreta ægentes, multæ apud ipsos essent fores, multisque obductæ velis, & silentium perpetuo custoditum. Hinc quoque accidisse putamus, ut Romæ, ubi Valentinus diu versatus est, nequaquam ipsa sacra (ut mos est in Oriente) velis inter agendum obductis operirentur: sed patentibus omnibus non tantum clara diei luce, sed luminaribus incensis, fierent ubique clara atque perspicua: siquidem nihil veritas erubescat, nisi solummodo abscondi: ac proinde ne panis velis occultata sacrificia sacris illorum viderentur esse similia; omnia aperta omnibusque patentia consulto Romana Ecclesia sacra mysteria esse voluit.

V. (c) Tertull. adversus Valentin. c. 2. 3.

(d) Eod. lib. c. 1. Occulta mysteria hæreticorum.

Rursum vero quod ad Valentini nefanda dogmata pertinet: tradidit in homine inesse habitantes iniquos spiritus, qui eum ad omne malum impellant. De his enim agens, hæc recitat Clemens Alexandrinus (e): *Valentinus scribens ad aliquos, his verbis scribit de appendicibus. Est autem unus bonus, cujus fiducia est ea quæ fit per filium manifestatio; & per eum solum potest cor fieri mundum, ex corde extruso omni maligno spiritu: multi enim in eo habitantes spiritus id mundum esse non sinunt: unusquisque autem eorum propria efficit opera, sæpe non convenientibus insultans cupiditatibus. Idem Clemens (f) de alia ejusdem Valentini hæresi sic: Valentinus in epistola ad Agathopodem: Cum omnia, inquit, sustinisset, erat continens, divinitatem operabatur Jesus: edebat & bibebat proprie, non reddens cibos: tanta ei inerat vis continentiam, ut etiam nutrimentum in eo non interierit, quoniam ipse non habuit interitum. Hæc erat Valentini opinio de incorruptibili.*

VI.

(e) Clem. Alex. Strom. lib. 2. Alia deliria Valentini.

(f) Clem. Strom. lib. 3.

Præter epistolas, quas citant Clemens & Epiphanius, scripsisse Valentinum Evangelium tradit Tertullianus (g): *Evangelium, inquit, habet suum præter hæc nostra: Continuisse illud infantiam Salvatoris, ex iis quæ Irenæus (h) scribit,*

VII. Valentini scripta. (g) Tertull. de præscript. c. 49. (h) Iren. lib. 1. c. 17.

facile intelligi potest: qui etiam ait inenarrabilem multitudinem apocryphorum ab eo fuisse collectam, quibus ad suas præstigias illustrandas uti soleret. At non ejus tantum Evangelii meminit Tertullianus (a) sed etiam Psalmorum, & commentarii, cujus *Sophia*, titulus esset. Porro quod pertinet ad mysteria initiantium credentium; tot fuisse apud eos ritus, quot antistites, Irenæus (b) affirmat, qui sex modos ab eis servatos refert, quos breviter causa recensere præmittimus.

(a) Tertull. de carne Christi c. 20. & advers. Valent. c. 2.
(b) Iren. lib. 1. c. 18.

VIII. Quinam vero fuerint Valentini præcipui sectatores, qui ad ejus cloacam alias quamplurimas egresserunt sordes, narrat Tertullianus (c) his verbis: *Eam viam postmodum Ptolemæus intravit, nominibus & numeris Æonum distinctis in personales substantias, sed extra Deum determinatas, quas Valentinus in ipsa summa divinitatis, ut sensus & affectus motus incluserat. Deduxit & Heracleon indetramites quosdam, & Secundus, & magus Marcus; multum circa imagines legis Theotimus operatus. Ita nusquam jam Valentinus: & tamen Valentiniani, qui per Valentinum. Solus ad hodiernum Antiochiæ Axionicus memoriam Valentini integra custodia regularum ejus consolatur. Hucusque Tertullianus, qui rursus alibi (d): Talia, inquit, ingenia fructificant apud illos ex materni sermonis redundantia. Atque ita insolescentes doctrinæ Valentinianorum, in silvas jam exoleverunt Gnosticorum. At de Valentini sectariis agemus inferius.*

(c) Tertull. advers. Valent. in fin.
(d) Tertull. advers. Valent. in fin.

IX. Qui vero scripserint adversus Valentinianos, idem auctor (e) docet his verbis: *Nec undique dicemur ipsi nobis finxisse materias, quas tot jam viri sanctitate & præstantia insignes, nec solum nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarum temporalis, instructissimum voluminibus & prodiderunt, & retulerunt, ut Justinus Philosophus & martyr, & Miltiades Ecclesiarum Sophista; ut Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator, ut Proculus nostræ virginis senectæ & Christianæ eloquentiæ dignitas; quos*

IV. Auctores qui contra Marcionitas & Valentinianos scripserunt.

-Ad num. IX. Fallitur Baronius, quando ait, Theodoretum asserere, Theophilum Antiochenum & Philippum Gortynæ Episcopum, & Modestum, & Origenem, & Rhodonem, & Hippolytum, & Eusebium Emisenum contra Valentinianos scripsisse. Theodoretus enim in lib. 1. Hæreticarum Fabularum, ubi agit de Potito, de Prepone, aliisque, ait, tantum citatos Auctores scripsisse contra Marcionitas, quorum hæreses diversæ erant a Valentini hæresibus. Hæc Theodoretus verba: *Potitus autem & Plassus, & Syneros, & Prepon, & Pitkon, diversis doctrinis præfuerunt; hi vero omnes occasionem accipere ex blasphemiam Marcionis. Plurimi adversus hanc impietatem scripserunt. Justinus enim Philosophus*

in omni opere fidei, quemadmodum in isto, optamus assequi. In isto, dicit Tertullianus, quoniam & ipse adversus eosdem Valentinianos hæreticos strenue laboravit: etenim non unum tantum adversus Valentinianos edidit commentarium; sed (ut diximus) in eo quem Scorpiacum inscripsit, Valentini oppugnat hæresim; & in alio quem elaboravit de Carne Christi, ejusdem ea de re confutat errorem. His addit Theodoretus Theophilum Antiochenum, Philippum Gortynæ Episcopos, Modestum, Origenem, Rhodonem, Hippolytum, & Eusebium Emisenum: iis jungendi quoque fuissent Clemens Alexandrinus & Epiphanius.

Sed mira fuit Valentinianorum procacitas, de quibus ait Tertullianus: *Convincti possunt, sed suaderi non possunt; fuisseque veluti lubricos angues spiris inflexos, undique latebras captantes. Nam ait Irenæus (f): Cum eum ex Scripturis arguantur, in accusationem convertuntur ipsarum, quasi non recte habeant, neque sint ex auctoritate, & quia varie sint dicta, & quia non possit in his inveniri veritas ab his qui nesciant traditionem. Et paulo post: Cum autem ad eam iterum traditionem quæ est ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur traditioni; dicentes se non solum presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sinceram invenisse veritatem: Apostolos autem admiscuisse ea quæ sunt legalia Salvatoris verbis; & non solum Apostolos, sed ipsum Dominum modo quidem a Demiurgo, modo autem a medietate, interdum autem a summitate fecisse sermones: se vero indubitate & incontaminata & sincere absconditum scire mysterium: quod quidem impudentissime est blasphemare suum factorem. Evenit itaque, neque Scripturis jam, neque traditioni consentire eos. Hucusque Irenæus.*

X. Valentinianorum procacia.

(f) Iren. lib. 3. c. 2.

Qui tamen, quod sibi visum est post potentius telum, ex legitima Apostolorum traditione in Romana Ecclesia fideliter conservata, ad omnem illorum pertinaciam infringendam comparatum, validissime intor-

XI.

& Martyr, & Theophilus Antiochenus Episcopus, & Philippus Gortyna Episcopus, & Irenæus Lugdunensis Episcopus, & Modestus & Origenes & Rhodon & Adamantius & Hippolytus & Eusebius Emisenus, hi omnes, optime & doctissime hanc blasphemiam rabiem confutarunt. Loquitur itaque Theodoretus de his, qui contra Marcionem scripsere, qui paulo antea in eodem libro agens de Hermogene illos declaraverat, qui contra Valentinum tractatus edidit: *Contra illum (Hermogenem nempe) scripsit Theophilus Antiochia Episcopus, & Origenes similiter: Contra Valentinum & ejus sectatores Irenæus & Clemens, & Origenes.*

(a) Iren.
lib. 3. c. 3.
Arma potissima ad-
versus
Hæreticos.

intorquet sic dicens (a): Sed quoniam valde longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum numerare successiones: maximæ & antiquissimæ & omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam, præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam, propter sui potentioris principalitatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique Fideles: in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea quæ est ab Apostolis traditio. Tantum abest igitur, ut Romana Ecclesia (quod impudentissime garriunt Novatores hæretici) prædicatione Valentini Marcionis, & aliorum qui Romæ hæresim publice professi sunt, fuerit violata; ut Irenæus & alii adversus eos nihil fortius nec vehementius objecerint, quam Ecclesiæ Romanæ ex Apostolica traditione, in ea illibata & incorrupta conservata, doctrinam. At de Valentino hætenus.

XII.

Quod vero ad ejus progeniem spectat: ex Valentini schola, quæ & Gnosticorum dicta fuit, progressa est hæresis Ophitarum: qui (inquit Irenæus b) Sapientiam serpentem factam dicunt, & agnitionem hominibus immisisse. Hujus hæresis auctorem fuisse Euphratem quemdam, tradit Origenes (c) contra Celsum. Detestabantur Ophitæ, qui serpentem (a quo & nomen acceperunt) ut Dei sapientiam colebant, Deum omnium creatorem, quem humano generi invidentem dicerent esse Deum Judæorum. Porro horum originem antiquam adeo fuisse, ut Valentino haud posteriores fuerint, ex eo cognosci facile potest, quod Celsus qui vixit temporibus Hadriani (ut idem Origenes testatur) haud dubium & Antonini, eorum dogmata callens, contumeliæ causa, quasi Christianis omnibus essent communia, eadem Catholicis objicere solitus erat; de quibus idem Origenes adversus eum: *Tantum (inquit) abest, ut hi Christi sint sectatores, ut non minus quam Celsus hic Jesum incusent; nec eorum quispiam in concilium prodeat, nisi execrationes & maledicta in Jesum prius congesserit. Adverte autem quam temere in his egerit Celsus, quæ adversus Christianos oblatrat: quandoquidem cum nostræ religionis hominibus Ophitas istos contulerit, qui ne Jesu quidem velint nomen audire.* De his agens Tertullianus (d), Nicolaitis eos accessisse tradit: *Qui, inquit, serpentem magnificent in tantum, ut illum*

(b) Iren.
l. 1. c. 34.
in fin.

(c) Orig.
cont. Cels.
lib. 2.
Ophitarum Hæretis.

(d) Tert. de
prescript.
c. 47.

etiam ipsi Christo præferant. Et paulo post: *Ipsum introducunt ad benedicendam Eucharisticam suam.*

Quomodo autem hæc facerent, S. Augustinus (e) his verbis describit: *Habent unum colubrum, quem nutriunt & venerantur: qui & incantante sacerdote egreditur de caverna, & ascendit super altare innixum speluncæ, & oblationes eorum lambit, & involvens se circa eas regreditur ad speluncam, & ita confringunt oblationes in Eucharisticam, quasi a serpente Christo (ut illi putant) sanctificatas.* Hæc Augustinus; ex Epiphano (f) (ut apparet) qui de Ophitis agens, post eadem recensita hæc addit: *Non solum frangunt panes in quibus serpens involutus est, & accipientibus tradunt; sed unusquisque salutem serpentem, & osculatur ex ore, sive per præstigias quasdam serpente ad mansuetudinem incantato, sive ex alia diaboli operatione ad hos decipiendos ipso animalculo blandiente: adorant hunc & gratiarum actiones dicunt.* Hæc & alia complura de Ophitis Epiphanius. Quod vero ait S. Augustinus, Ophitas dixisse Christum illum fuisse serpentem, qui decepit Evam; Theodoretus (g) addit, ex Ophitis quosdam affirmasse, Christum in serpentis speciem transmutatum. Nec repugnant hæc iis quæ recitavimus ex Origene; hos scilicet cum serpentem adorant, Christum Jesum blasphemias impetere solitos: nam ingens & execranda blasphemia erat, serpentem illum Christum dicere. Cæterum licet antiquam, tamen obscurissimam hanc dicit fuisse hæresim Origenes (b), quippe quoniam suo tempore Ophitæ nusquam apparerent, & vel penitus desissent, vel pauci admodum reliqui essent. At de Ophitis plura Epiphanius, Philastrius, Augustinus, Theodoretus, Isidorus, Joannes Damascenus, & alii, qui hæreticorum catalogum texuere: & licet alii eorum a Valentino (ut diximus), alii a Nicolaitis, alii vero a Carpocrate originem eos duxisse dicant; tamen hos omnes æque Gnosticos fuisse, unoque nomine dictos, superius demonstravimus.

XIII.

(e) Aug. de
hæres. ad
Quod-
vultdeum.
Ophitarum Sacra
nefanda.

(f) Epiph.
hæres. 37.

(g) Theod.
hæret. fab.
lib. 1.

(b) Orig.
cont. Cels.
lib. 6.

XIV.

Videas ex his plane diabolus Christi crucis virtute percussus, ex idolis fugatum, & penitus profligatum, inopia sane consilii, pristinam illam, quam olim decipiens primos parentes induerat formam, nova hæresi excogitata repetere, & divinum in ea sibi cultum, prout posset, arripere: quippe qui (quod utique observatione dignum est) iisdem plane temporibus non ab hæreticis tantum, sed ab Ethnicis per impostorem quemdam curavit sibi itidem in colubro honorem divinum impendi. His namque Antonini temporibus accidit quod Lucianus (i) in Alexandrum impostorem declamat, hominem

Diabolus
rursus in
forma ser-
pentis vult
coli.

(i) Lucianus in
Pseudomante.

Alexander impostor prodit.

ex eorum numero, qui magiam & incantationes profitentur: erat hic ex schola Apollonii Tyanæi; atque ex falsis confictisque Sibyllinis oraculis Æsculapium in Bithynia apparituum prænuntians, serpentem palam adorandum exposuit: illumque Æsculapium esse, falso commentus, magnam ob responsa, quæ a se conficta dare solebat, corrasit ex confluentium oblatione pecuniam. Aperuit enim hujus dementia officinam Aboni in Ponto, illucque Ponticis, Paphlagonibus, Bithynis, Jonibus, Galatis, Cilicibus, & aliis Asiæ populis confluentibus, magnum nomen consecutus est: usque adeo, ut ab ipsa urbe Roma atque tota pene Italia ad novum oraculum cunctis vocale, concurrerent, & inter alios, qui Romano præerat exercitui Rutilianus, qui eo usus est familiarissime: sed & qui cum exercitu erat in Armenia Severianus, ad idem consulendum oraculum misit, sed falso est responso ejus elusus. Quæ omnia pluribus Lucianus, qui tam insignem hominis imposturam, tamquam in scena tragœdiam, egregie repræsentat; qui etiam ait, confixisse impostorem, numen, quod in serpente colebant, professum esse, se præ ceteris esse Christianis infensum: quippe qui perspicue intelligentes impii nebulonis commenta, conficto deo detrahare non desinerent: ob idque Christianos, quibus Pontus abundabat, lapidibus provincia pellendos esse, illud commentitium dictabat oraculum. Simulabatque Epicureos quoque, quod deos negarent, a numine odio haberi.

XV. Quid præfaretur in Sacris Impostor.

Quæ autem, dum suos initiaret, impostor ille præfari soleret sacerdos, idem quoque iis recitat verbis: *Primo quidem die Atheniensium ritu, denunciatio fiebat hujusmodi: Si quis impius, aut Christianus, aut Epicureus mysteriorum explorator accessit, discedat. Ceterum qui deo credunt & parent, sacris feliciter initiuntur. Sub hæc protinus exigebantur illo præeunte, dicenteque, Foras pellantur Christiani.* Perdurasse vero ait ejusmodi fabulam multis annis, eliciente illo ex eo serpente singulis annis octoginta vel saltem septuaginta drachmarum millia: demum ipsum strophæ artificem Alexandrum pede scatentibus vermibus putrefacto, annos propemodum septuaginta natum, miserando consumptum interitu desuisse, idem auctor affirmat. Quomodo autem Marcum Imperatorem, qui Pio successit, falso responso una cum exercitu hujusmodi oraculum in maximum discrimen adduxerit, suo loco dicemus. Sed nec illud præmittendum de cultu serpentis, quod Dio scribit in Hadriano; nuper eundem Imperatorem in templo Jovis Olympii, quod Athenis sumptuosissime exererat, po-

fuisse pro numine draconem ex India deportatum. Quod igitur jam muta (ut dictum est superius) reddita essent oracula; quo Gentiles quoquo modo in officio contineret, curavit humani generis hostis per imposturam saltem in serpente esse, vel potius videri vocalis. Hæc fuerunt horum temporum commenta, quibus tum hæreticos tum Gentiles in serpente delusit diabolus. At de his satis: susceptam modo de Valentini sobole narrationem ordine prosequamur.

Valentini fœturam aliam fuisse Caianos hæreticos, Irenæus (a) in primis affirmat. Verum non ex Valentino tantum, sed etiam a Nicolao, Carpocrate, & Gnosticis omnibus hos mutuatos esse venenum ac turpitudinem, Epiphanius (b) tradit. Totus plane horreo, tam istorum quam aliorum execrandas recensere blasphemias: sed compellit necessitas argumenti. Eo enim impietatis, atque dementia crevit horum hæreticorum nequitia, ut rerum ordinem & qualitatem penitus invertentes quod malum bonum, & qui ab eo denominati essent mali omnes, hos sanctos dicerent atque perfectos, nempe Cain, Core, Sodomitas, & alios id genus homines, & summum omnium Judam Ischariotem, hosque magna ex virtute esse progenitos. Nec salvari aiebant quempiam, nisi (quod dicebat Carpocrates) per omnes turpitudines eat, & omnia peccata consummet; addentes cuique perficiendo peccato Angelum esse præfectum: hæc de his pluribus Irenæus, qui eisdem ait usos esse Pseudo-Evangelio, quod Judæi dicebant.

Sed & Tertullianus (c) hæc de Caianis pluribus complexus est & explicatius his ferme verbis: *Ipsi enim magnificant Cain, quasi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ operata sit in ipso: Nam Abel ex inferiori virtute conceptum, procreatum, & ideo inferiorem repertum. Hi qui hoc asserunt, etiam Judam proditorum defendunt, admirabilem illum & magnum esse memorantes, propter utilitates quas humano generi intulisse jactantur. Quidam enim ipsorum gratiarum actionem Judæ propter hanc causam reddendam putant. Animadvertens enim (inquiunt) Judas quod Christus vellet veritatem subvertere, tradidit illum, ne subverti veritas posset. Et alii sic contra disputant, & dicunt: Quia potestates hujus mundi nolabant pati Christum, ne humano generi per mortem ipsius salus pararetur; saluti consulens generis humani, tradidit Christum: ut salus quæ impediatur per virtutes, quæ obsistebant ne pateretur Christus, impediri omnino non posset, & ideo per passionem Christi non posset salus humani generis retardari.* Hæc Tertullianus. His omnibus consentientia Epiphanius.

XVI. (a) Iren. lib. 1. cap. 35.

(b) Epiph. hæres. 38. De Caianis Hæreticis.

XVII. (c) Tertul. de præscr. c. 47.

Horrenda monstra Hæreticorum.

CHRISTI
145.

TELESPH. PAP.
4.

ANT. PII IMP.
6.

(a) Epiph. hares. 38. phanius (a) scribit, additque hos dixisse, Angelos esse oppressores bonorum, adjuutores vero malorum, & unum ex his Moysem excæcasse. Confinx. se insuper addit librum nomine Pauli, quem vocarent, Ascensum Pauli. Testantur eadem, de his Philastrius, Augustinus, & alii his recentiores (quos præ multitudine piget enumerare) qui de hæresibus commentarios conscripserunt.

XVIII. Sethiani Hæretici. Sed iis adversi Sethiani, a Seth filio Abel nominati hæretici, ex eodem Valentino aliqua ex parte descenderunt, dum sicut ille, novam esse in Seth generationem hominum dicerent: horum meminit Irenæus (b); sed ii, aliis additis fictionibus, a Valentino longius recesserunt; quorum dogma summamim his verbis Tertullianus (c) complexus est: *Huius pervertitatis doctrina, hæc est: Duos homines ab Angelis constitutos Cain, & Abel: & propter hos magnas inter Angelos contentiones & discordias existisse; ob hanc causam illam virtutem, quæ super omnes virtutes esset, quam matrem pronunciant, dum Abel interfectum dicerent, voluisse concipi & nasci hunc Seth loco Abelis: ut evacuarentur Angeli illi, qui duos priores illos homines condidissent, dum hoc semen mundum oritur & nascitur. Permixtiones enim dicunt Angelorum & hominum iniquas fuisse: ob quam causam illam virtutem, quam (sicut diximus) pronunciant matrem, ad vindictam etiam cataclypsum inducere, ut & illud permix-*

tionis semen tolleretur; & hoc solum semen, quod esset purum, integrum custodiretur. Sed enim illos qui seminis illos prioris instituisent, occulte & latenter, & ignorante illa matre virtute cum illis octo animabus in arcam misisse etiam semen Cain, quo semen malitiæ non periret, sed cum cæteris conservatum, & post cataclypsum terris redditum, exemplo cæterorum excresceret, & effunderetur, & totum Orbem impleret & occuparet. De Christo autem sic sentiunt, ut dicant illum tantummodo Seth, & pro ipso Seth ipsum fuisse. Hucusque de his Tertullianus.

Addit Epiphanius (d), hæc dilucidius explicans, hos conscripsisse libros quosdam nomine magnorum virorum: nempe ex nomine quidem Seth septem libros, alios vero libros Alienigenas, sic enim vocant: alium autem ex nomine Abraham, quem & Revelationem esse dicunt, omni malitia refertum: alios item ex nomine Moysis, & alios aliorum. Meminerunt de Sethianis iidem qui supra scriptores Ecclesiastici. De reliquis autem discipulis Valentini, quoniam nonnisi cum Valentino defecit, docere cœperunt, temporibus nimirum Irenæi (quod ipse tradit) opportunius suo loco inferius agemus. Hæc autem de Caiianis & Sethianis, quod illorum ortus certum tempus inexploratum sit, sub Valentino, ex quo deduxere principium, sunt collocata: licet a Tertulliano ante Valentinum, ponantur, ab Epiphanio autem & aliis postea.

XIX.
(d) Epiph. hares. 31. Libri Sethiano- rum.

JESU CHRISTI
ANNUS
146.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
5.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
7.

I. De Marcione Hæresiarcho. Centesimo ac quadragesimosexto Christi anno, Avito, & Maximo Coss. Marcion Ponticus, novum portentum, ex improvise recens emerit hæresiarcho. Cum autem sub Antonino Pio eum docere cœpisset, omnium sit eadem sententia: quoto anno ejus Imperii nefarium aggressus sit opus, licet Tertullianus (e) se minus curasse investigare dicat; tamen ex his quæ mox subinfert, certus annus initii Marcionis hæresis consignari posse videtur; nam ait: *Quoto quidem anno Antonini majoris de Pontico suo exalaverit aura canicularis, non curavi investigare. De quo tamen constat, Antoninianus hæreticus est, & sub Pio impius. A Tiberio autem usque ad Antoninum anni fere centum quindecim, & dimidium anni cum dimidio mensis: tantumdem temporis ponunt inter Christum & Marcionem.* Hæc cum scribat Tertullianus, numerans a Christi exitu usque ad Marcionem spatium centum & quindecim annorum,

cum dimidio mensisque dimidio; cumque ejusdem Tertulliani ea sententia de Christi annis fuerit (ut superius est fufius demonstratum) anno ætatis suæ trigesimo sub Consulatu Rufi atque Rubellii Geminorum esse passum: si quis ab eo tempore deducat præscriptum annorum numerum, qui ab eo tempore usque ad Marcionis exordium excurrerunt, plane inveniet, hoc anno Domini centesimo quadragesimo sexto Marcionem cœpisse docere. Hæc quod ad tempus spectat.

At quoniam (ut idem auctor est Tertullianus f) Cerdonis Marcionis discipulus fuit: quæ ipse primum de Cerdone scribit, in medium adducamus: ait enim: *Accedit his Cerdon quidam: hic introduxit initta duo, id est, duos deos, unum bonum, & alterum sævum: bonum superiorem; sævum hunc, mundi creatorem. Hic Prophetas & legem repudiat, Deo creatori renunciat, superioris Dei filium Chri-*

II.
(f) Tertull. de præscr. c. 51. De Cerdone Marcionis magistro.

(e) Tertull. adv. Marcion. l. 1. c. 19.

CHRISTI
146.TELESPH. PAP.
5.ANT. PII. IMP.
7.

Christum venisse tractat: hunc in substantia carnis negat, in phantasmate solo fuisse pronunciat: nec omnino passum, sed quasi passum: nec ex virgine natum, sed omnino nec natum. Resurrectionem animæ tantummodo probat, corporis negat. Solum Evangelium Lucae, nec tamen totum, recipit. Post hunc discipulus ipsius emerfit Marcion quidam nomine, &c. Hæc de Cerdone Tertullianus. De quo item meminit Irenæus (a), qui dum ait Cerdonem venisse Romam sub Hyginio Papa, plane declarat, eundem, licet Marcionis magistrum, eodem tamen tempore docuisse; licet alibi (b) eum ante Marcionem fuisse dicat. Hyginium enim tempore Antonini Pii Romanam Ecclesiam curasse, certum est.

(a) Iren.
lib.1. c.28.(b) Iren.
lib.2. c.4.

III.
Cur Hyginus modo octavus, modo nonus Rom. ponatur Episcopus.
(c) Iren.
lib.1. cap. 28.

Quod vero idem Irenæus numeret eundem Hyginium modo octavum, modo nonum Romanæ sedis Episcopum, inde accidit, quod (ut alias dictum est) ipsum Cletum; ut alii plerique, cum Anacleto confaverit: & cum eum ponit octavo in ordine loco, manifestum est incipere numerare ab eo, qui Petro successit, Lino: cum vero eum superius (c) loco nono ponit, ab ipso Petro certum est numerasse. At de Cerdonis inconstantia, qui veniens Romam sub Hyginio palinodiam recantavit, & iterum lapsus est in erro-

rem, hæc idem Irenæus (d): Cerdonem qui ante Marcionem, & hic sub Hyginio, qui fuit octavus Episcopus, sæpe in Ecclesiam veniens, & exomologesin faciens, sic consummavit, modo quidem latenter docens, modo vero ab aliquibus traductus in his quæ docebat male, & absentus est a religiosorum hominum conventu. Hæc Irenæus de Cerdone. Eum autem non solum a Simone mago, sed & a Saturnino accepisse quam propalavit hæresim, auctor est Epiphanius (e), qui eum primo docuisse tradit in Syria, ac demum se contulisse Romam.

(d) Idem.
lib.2. cap. 4.(e) Epiph.
hæres. 41.

IV.
Marcionis hæreses.
Quod vero pertinet ad Marcionem Cerdonis discipulum, quem hoc anno hæreses docere cœpisse, Tertulliani testimonio diximus; prodiit hic primo ex Stoicorum schola Philosophus, sicut Valentinus (quod diximus) a Platone. Unde Tertullianus (f): Ubi tunc Marcion, Ponticus nauclerus, Stoicæ studiosus? ubi tunc Valentinus, Platonice sectator? Ex Philosophorum officina prodiisse hæreses horum temporum, idem Tertullianus docet, cum ait: (g) Ipsæ denique hæreses a Philosophia subornantur. Inde Æones & formæ, nescio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum, Platonice fuerat. Inde Marcionis deus melior de tranquillitate, a Stoicis venerat. Et uti anima in-

(f) Ter-
tull. de
præf. c.30.(g) Idem
ubi sup. c. 7.

§ ÆC. II.
Anno Urbis 897.
Olymp.
230. an.4.
A.C. 144.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5637.

☉ 13. FE. ☽ 12. P.6. April. Indict. 12.

JESU CHRISTI 144. secund. Baronium 146.

PII PAPÆ 4.

ANTONINI PII IMP. 7.

I.
Consules.

[1] AD num. I. & seq. Coss. Lollianus Avitus, & Claudius Maximus, non vero C. Gavius Maximus, qui per annos viginti sub Antonino Pio fuit Præfectus Prætorio, teste Capitolino cap. 3. in Pio, ut putabat Onuphrius. Ex Apologia secunda Appulei discimus familiam Lolliani: Acceptis, inquit, litteris Carthaginem pergit: ubi jam prope exalto Proconsulatus sui munere Lollianus Avitus te, Maxime, opperiebatur: tunc vero sæpe ibidem appellat, Claudium Maximum. Ita Lollianus Avitus prior Consul anno ante Collegam Africam fortitus administravit. Consules juxta ordinem gesti Consulatus Asiam & Africam sor-

tiebantur. Unde Tacitus lib. 3. Annal. scribit, Cornelium Maluginensem, quod esset Flameus, Dialis exclusum fuisse Sortitione Asiæ: Ita fors Asia, addit, in cum qui Consularium Maluginense proximum erat, conlata. Idem Tacitus in vita Agricola ait: Aderat jam annus, quo Proconsulatum Asia & Africa sortiretur. Nempe cum ceteri, qui ante Agricola fuerant Consules, Proconsulatum Asiæ vel Africæ jam sortiti fuissent. Spartianus cap. 1. de Didio Juliano inquit: Fuit Consul cum Pertinace, & in Proconsulatu Africa eidem successit. Ita Claudius Maximus hoc anno Consul fuit cum Lolliano Avito, eique in eodem Africæ Proconsulatu successit. Quæ omnia Card. Norisio in litteris ad me datis observata. His adde, Claudium Maximum unum fuisse ex Marci Aurelii Imperatoris præceptoribus, teste Capitolino in Marco cap. 3. Ejus non semel ipse Marcus in libris de vita sua meminit. Cujus Consulatum cum anno CLXXII. quo alius Maximus Fastis nomen dedit, Onuphrius perpetram copulat.

Eusebius lib. 4. cap. 11. affert Irenæi verba, quibus is testatur, Cerdonem Marcionem antecessisse, eumque, quemadmodum & Valentinum,

II.
Chronologia Pontificia illustratur.

[1] Coss. Lollianus Avitus, & Claudius Maximus. Gruteriana inscriptio pag. CCCI. AVITO. ET MAXIMO. COS. Eadem ita apud Montfauconium in Diario Italico pag. 389. & 390. Neque Gruteriana, neque aliæ inscriptiones, quod quidem sciamus, aliud præferunt; itaque nos utriusque prænomina, & Gavius nomen omittimus, donec aliquid certi in lucem prodeat. Scribemus igitur... Lollianus Avitus, &... Maximus. Alii scribunt: P. Lollianus Avitus, & C. Gavius Maximus. De Lolliano Avito consulari viro Capitolinus in Pertinace cap. 1. Fasti Idatiani, & Vindebonenses; Aviola, & Maximo.

interire dicatur, ab Epicureis observatur. Et ut carnis restitutio negetur, de una omnium Philosophorum schola sumitur. Et ubi materia cum Deo æquatur, Zenonis disciplina est. Et ubi aliquid de igneo deo allegatur, Heraclitus intervenit. Eadem materiæ apud hæreticos & Philosophos voluntantur, iidem retractatus implicantur. Hæc Tertullianus, sed de iis superius alias.

V. Quod vero ad genus & vitæ mores Marcionis spectat: Hic (inquit Epiphanius (a) genere Ponticus fuit, ex urbe Sinope. Qui prima vita sua virginitatem exercuit; solitarius enim vixit, & Episcopi sanctæ nostræ Ecclesiæ Catholicæ filius fuit. Progressu vero temporis circa virginem quamdam corrumpitur; & decepta virgine, se ipsum atque illam a spe detraxit. Et cum illam corrupisset, a proprio patre ex Ecclesiâ eiecit. Erat enim pater ipsius propter excellentem pietatem illustris, & veritatis insigniter studiosus, in Episcopatus ministerio honeste vivens perseverabat. Marcion autem multum supplicans, ac veniam precatus, eam a patre non impetravit: dolor enim vexabat venerandum senem ac Episcopum, quod non solum lapsus esset ille, sed quod etiam ipsi dedecus afferret. Cum autem affectus non esset ab ipso per blanditias quæ petebat; non ferens multorum ludibrium, ab urbe sua fugit, & venit Romam, cum mortuus esset Hyginus Episcopus Romanus (hic autem nonus erat a Petro & Paulo Apostolis) & cum senibus adhuc superstitionibus a discipulis Apostolorum congressus, petebat ut in congregationem reciperetur, & nemo id ipsi permittebat. Æmulatione igitur elatus, ubi non accepit præsentiam & Ecclesiæ ingressum, excogitat sibi ipsi consilium, & ad impostoris Cerdonis sectam confugit: Et post alia: Hoc igitur clare ipsis dicebat; Cur non voluistis me suscipere? Cum autem illi dicerent: Non possumus hoc sine permissu patris tui facere, una est enim fides, & una concordia, & non possumus adversari bono comministro nostro, patri autem tuo: Æmulatione igitur commotus, & ad magnam indignationem ac superbiam elatus, fissuram effecit sibi ipsi, hæresim erigens, ac dicens: Ego findam Ecclesiam vestram, & vittam fissuram in ipsam in æternum. Hæc & alia de Marcione Epiphanius.

Ann. Eccl. Tom. II.

Baron.
n. 1.

Romæ Pontificatu Hygini floruisse. Quare per hæc tempora Telesphorus Romæ non sedebat: cumque ex Eusebii Chronico pateat, Cerdonem eodem, quo Valentinus, anno Romam venisse ad annum CXL. quo Hyginus adhuc sedebat, Cerdonis Romam adventus referendus.

III.

Marcionem ante præsentem annum hæresim suam disseminasse apud me certum. Justinus enim

Verum non propter stupri illati crimen & excommunicationem fuisse ab Ecclesia Romana rejectum, sed propter hæresim, quam, antequam Romam venisset, fuerat consecutus, ex multis probatur. Sed prius de tempore ejus in Urbem adventus, & quid de ea re alii scripserint, pervestigandum. Cum enim (ut vidimus) Epiphanius tradat, post Hyginii mortem, nempe sub Pio, qui illi successit, Marcionem Romam se contulisse: idem ipse inferius (b), post tempora Aniceti, quem nonum dicit Urbis Episcopum, illuc venisse confirmat, ac proinde sub ejus successore Sotere, insinuare videtur. Ceterum Irenæus (c) eum ante Anicetum, vel sub eo, Romam venisse demonstrat, cum ait, S. Polycarpum Romam venientem sub Aniceto, complures ex iis qui fuerant decepti a Marcione, ad Catholicam Ecclesiam revocasse: hæcque de congressu Polycarpi cum Marcione addit: Ipse autem Polycarpus Marcioni aliquando occurrenti sibi, ac dicenti: Cognoscis nos? respondit: Cognosco te primogenitum satanæ. Tantum Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, ut neque verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverant veritatem. Recitat eadem Eusebius (d). Porro Tertullianus (e) sub Eleuthero Romano Pontifice Marcionem lapsum, & ab Ecclesia eiecitum, affirmare videtur, dum ait, agens de Valentino ac Marcione: Constat illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu, & in Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem; donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti, ob inquietam semper eorum curiositatem, qua fratres quoque vitabant, semel & iterum eiecti. Hæc Tertullianus.

Verum hæc sunt intelligenda, cum postremo ab Eleuthero Marcion damnatus est: alias sibi ipsi auctor contrarius esset: quippe si (quod sæpius profitetur) Marcionis hæresis sub Antonino Pio exorta est, quomodo sub Eleuthero cœpisse potuit, cum omnium sententia constet, longe post Antonini obitum Eleutherum Romæ sedisse? cum alioqui idem ipse Tertullianus (f) in priori commentario, quem adversus Marcionem metro conscripsit, sub Aniceto Papa ipsum Romam venisse testetur. Hæc igitur adeo inter se diversa, sic in unam simul consentient veritatem,

Y

tem,

VI.
Marcionis
in urbem
adventus
quando.

(b) Epiph.
har. 42.

(c) Iren.
lib. 3. c. 3.

(d) Euseb.
lib. 4. cap.

13.
(e) Tert.
de præscr.
c. 30.

VII.
Marcionis
sæpe Romæ
pali-
nodiam
recantavit.

(f) Tert.
tull. lib. 3.
in fine.

Diversa
initia hæ-
reseos
Marcionis.

Baron. n.
11.

ad

in priori sua Apologia anno CXXXIX. vel circiter scripta, Marcionis duobus in locis meminit. Insuper Epiphanius hæresi XLII. scribit Marcionem, cum ob incestum Ecclesiâ pulsus fuisset, popularium suorum probra & ludibria non sustinens, clam ab oppido secessisse, ac Romam post Hygini Papæ obitum sese contulisse. Eo statim atque pervenit Marcion, inquit Epiphanius,

tem, si dixerimus, quod exploratum est, eundem Marcionem sæpe Romæ palinodiam recantasse, eundemque eadem ex causa sæpius venisse Romam: neque Romæ primum, sed in Oriente, sub Antonino Pio hæreses docere cœpisse hoc ipso anno, ut ejusdem Tertulliani auctoritate superius dictum est. Immo si Origeni credimus, qui tradit Celsum Epicureum sub Hadriano Imperatore scripsisse adversus Christianos commentarios suos, in quibus sæpe mentionem habuit (a) hæresis Marcionis necesse est dicere, jam ante Antonini tempora sub Hadriano esse Marcionis: hæreses pervulgatas, Philastrius (b) cum primo in Asia errores docuisse, ibique a Joannis Apostoli discipulis potius, quam ab ipso Joanne convictum, Romam venisse tradit. Sicque quod dixit Tertullianus, Marcionem Catholicam se doctrinam sectari, Romæ significasse: ex eo accidit, quod idem (c) auctor ait, ipsum, ut reciperetur, scriptis Catholicam fidem esse professum. Sed quomodo inconstans animo, nec perstans in sententia, semel ac iterum ab Ecclesia ejectus fuerit, suo loco, eodem auctore, dicemus.

VIII. Sed ut ad ejus recensendas hæreses tandem deveniamus: illud in primis Marcion conatus est, ut Cerdonis dogma de duobus principiis stabiliret, adscita (ut sibi videbatur, accommodata ad eam rem probandam Evangelii sententia: quænam hæc fuerit, Tertullianus (d) declarat his verbis, a principio rem exordiens: *Marcion quidam nomine, Ponticus genere, Episcopi filius, propter stuprum cujusdam virginis ab Ecclesiæ communicatione abjectus, hic ex occasione, qua dictum sit:*

(e) *Omnis arbor bona bonos fructus facit, mala autem malos: hæresim Cerdonis approbare conatus est; eadem dicere, quæ ille superior hæreticus ante dixerat.* Agens de Marcionis hæresis principio Epiphanius (f), illam item Domini, de non infuendo pannum (g) novum veteri, ipsum ait usurpasse parabolam, atque huic conjunctam alteram de non mittendo vinum (h) novum in utres veteres; perinde ac si Dominus his significare voluisset legem veterem se respuere, tamquam malam.

IX. Hisce jactis impietatis fundamentis, in primis, ut Cerdo, duos posuit Deos sibi contrarios, quorum alter bonus, malus

vero esset alter; alter legis veteris auctor, alter autem novæ: proque his stabilendis, Antitheses scripsit, nimirum contrarietates, quibus lex nova veteri adversatur, ut non ab uno Deo vetus & novum Testamentum provenisset, sed plane contrariis, demonstraret; ab illoque malo mundum esse creatum, a bono autem restitutum atque redemptum; huncque fuisse Jesum, solventem legem atque Prophetas, a Deo Patre missum. Putarunt alii tres Deos a Marcione poni; quos Epiphanius (i) recensens, ait: *Addidisse rursus Cerdoni aliud quoddam principium, triaque esse: unum quidem supremum & innominatum & invisibile, quod etiam bonum dicere vult, quod nihil ex his quæ in mundo sunt creavit: alterum visibilem Deum & opificem, huncque esse Deum Judæorum: diabolum vero tertium.* Origenes (k) autem in hunc modum numerat tres Deos Marcionis, nimirum Deum Judæorum, Deum Christianorum, tertium vero Gentilium. Immo Tertullianus (l) qui eorum qui extant Marcionis hæreses cæteris accuratius disquisivit, convincit ipsum novem posuisse Deos, nempe, ut ait in superioribus tres substantias divinitatis, Deum bonum, Deum malum, & Mundum superiorem; in inferioribus quatuor, Factorem, Locum, Materiam, & Malum, quæ omnia innata vult atque infecta esse, & Deo cœterna: insuper & duos Christos, quorum alter apparuerit Tiberii tempore, alter vero a Creatore promittatur; cum alioqui non nisi duos se Deos ponere profiteretur bonorum auctorem alterum, alterum vero malorum. Sed apud Eusebium (m) testatur Rhodon Asiaticus non Marcionem, sed quosdam ex Marcione descendentes, tres naturas atque principia rerum statuisse.

Respuit Marcion vetus Testamentum, tamquam a malo Deo prolatum; novum vero ex animi sui sententia mutavit; quippe qui cum Christi carnem negaret, quæ Evangelistæ de ea egregie testati essent, nempe Matthæi Evangelium & partem Lucæ, rejecit: *Ac demum omnia (inquit Irenæus n) quæ sunt de generatione Domini conscripta auferens, & de doctrina sermonum Domini, in quibus manifestissime conditorem hujus universitatis suum Patrem confitens, Dominus*

ad Seniores adiens, qui ab Apostolorum discipulis edocli supererant, ut in communionem admitteretur, frustra ab iis petiit. Quamobrem extimulatus invidia, quod principem illic locum, ac ne Ecclesiæ quidem aditum impetrasset ad impessoris Cerdonis hæresim confugere in animum induxit. Hygini autem Papæ obitus post annum CXXI. differri non potest. Eo itaque anno Sede vacante, ac Presbyteris Ecclesiam, ut mos erat administrantibus, Marcion, qui jam hæ-

resim suam propalarat, Romam venit. Philastrius lib. de Hæres. cap. 46. scribit primo in Asia errores docuisse, ibique a Joannis Apostoli discipulis, potius quam ab ipso Joanne convictum, Romam venisse. Marcion itaque jam ante suum Romam adventum hæresim suam in Asia promulgarat, ideoque recte Petavius in Animadversionibus Eusebianis ad hæresim XLVI. affirmat, non Antonino demum imperante, sed sub Hadriano Marcionem cœpisse, ita ut sub

Duo dii a Marcione prædicati, vel tres.

(i) Epiph. ubi supra.

(k) Origen. dial. contra Marcion. lib. 1.

(l) Tertull. contra Marcionem lib. 1. c. 15.

(m) Euseb. hist. lib. 5. c. 13.

X. Vetus Testamentum rejecit Marcion.

(n) Iren. lib. 1. c. 29.

conscriptus est. Semetipsum esse veracior-
rem, quam sunt hi qui Evangelium tra-
diderunt Apostoli, suasit discipulis suis;
non Evangelium, sed particulam Evange-
lii tradens eis. Similiter autem & Pauli
Apostoli epistolas abscondit, auferens quæ-
cumque manifeste dicta sunt ab Apostolo
de eo Deo qui mundum fecit, quoniam hic
Pater Domini nostri Jesu Christi, & quæ-
cumque ex Prophetis memorans Apostolus
docuit prænunciantibus adventum Dei. Hæc
Irenæus: eadem & ceteri qui de ejus hæ-
resi conscripserunt: sed & cæteris copio-
sius Tertullianus.

XI. Idemque cum carnem a malo principio
dixerit esse exortam, ejus omnino negavit
resurrectionem, vetuitque ejus propa-
gationem: sicque ea ex causa virginitatem
prædicans conjugia respuit atque
damnavit. Quamobrem a salute conjugatos
penitus excludebat: nam (quod tradit
Tertullianus *a*) nolebat baptizare
conjugatos: *Non tingitur, inquit, apud
illum caro, nisi virgo, nisi vidua, nisi
caelebs, nisi divortio batifma mercata.*
Animarum autem earum tantum esse sa-
lutem, quæ ejus doctrinam didicissent, ea-
rumdemque itidem non unam, sed varia-
m atque diversam esse naturam, Mar-
cionem docuisse, Origenes (*b*) affirmat.
Adjecit his omnibus horrendam blasphemiam
(inquit, idem qui supra Irenæus *c*) ut diceret,
Christo ad inferos descendente, esse salvatos
Cain, Sodomitas, Ægyptios, & alios omnium
nequissimos; Abel autem, & Enoch, & Noe,
& reliquos justos, eo quod non occurrissent
ei, nullam participasse salutem: quippe
qui amici fuissent Dei Hebræorum, quem
Malum diceret.

XII. Animatorum quoque esum damnasse tra-
dunt: immo & omnes simul execrari solitos
creaturas Marcionitas: Theodoretus (*d*)
exemplo declarat, sic dicens: *Novi eorum
senem quemdam nonagenarium, qui mane
surgens, sputi sui excremento faciem suam
lavabat: & causam rogatus, dixit, se opus
nolle habere Creatore, nec aquam, quæ ex
illius operibus est, accipere. Cum autem
præsentes dixissent: Quomodo ergo comedis,
quomodo bibis, vestiris, & dormis, &
quæ constituta sunt mysteria peragis?
dixit, se necessitate ductum hoc*
Ann. Eccl. Tom. II.

Hadriano primum eruperit, postea vero sub
Antonino longe lateque propagatis erroribus
celebre nomen sibi peperit. Ac Tertullianus,
etsi sub Antonino Marcionem errorem exhalasse
scribat, negat tamen scire se quoto ejus anno
cœperit: *Quoto quidem anno, inquit, Antonini
majoris de Ponto suo exalaverit aura canicularis,
non curavi investigare.* Neque in hac sola
hæresi, sed & in aliis fere omnibus duo,
vel etiam plura distinguenda sunt tempora.
Quare Marcion primum in Syria nefarium
suum dogma prædicavit, id-

facere, quod non posset aliter vivere,
vel mysteria peragere: & confessus est in-
sanus, vel invitus, nihil habere eum ab
illo qui vocatur Bonus, sed omnibus bonis
frui & operibus Creatoris, quem Malum
Deum putant. Hucusque Theodoretus. In
suis itidem sacrificiis & arcanis mysteriis
aqua eos uti solitos, Epiphanius tradit
(*e*); insuper & sabbato jejunare in odium
Dei creatoris omnium: cum alioqui Occidentales
longe ante Marcionis tempora (ut superius
dictum est) alia atque ab ea longe diversa
ratione diei sabbati jejunium suscepissent
religiose servandum. Addit his idem auctor,
per Marcionem non modo anabaptismum intro-
ductum fuisse, sed eum & tertium quoque
ad peccata diluenda concessisse baptismum,
fæminasque apud eos solitas baptizare. Quin-
etiam auctor est Chrysostomus (*f*), con-
suevisse Marcionitas mortuos baptizare;
cujus fabulæ idem ponit catastrophem. Ad
hæc addimus, Marcionitas, quod carnem
detestarentur, tamquam ex Malo principio
procreatam; quodam furore percitos in
eam insanientes, ut eam perderent, se
sponte martyrio obtulisse: de his namque
loquitur Clemens (*g*) Alexandrinus, dum
ait: *Sunt enim quidam non nostri, sed
tantum nominis participes, qui quidem
magno studio se ipsos morti contendunt
tradere, propter odium in Creatorem
miseri mortem cupientes.* Hæc Clemens.
Indeque accidit, ut ex Marcionitis plures
passi reperiantur Pseudo-martyres.

Ad hæc & alia id genus, quæ ex falsis
positionibus consequuntur, convalidanda,
ipsum complures scripsisse libros tradit
Tertullianus (*h*), nimirum Evangelium,
Epistolam, Antitheses, & Apostolicum
instrumentum. Hæc nequissimus hominum
commentus est: ut merito adversus eum
agens Tertullianus dicat (*i*): *Nihil tam
barbarum ac triste apud Pontum, quam
quod illic Marcion natus est: Scythæ
terrior, Hamazobio instabilior, Massageta
inhumanior, Amazone audacior, nubilo
obscurior, hieme frigidior, gelu fragilior,
Istro fallacior, Caucaso abruptior: quidni?
penes quem verus Prometheus Deus
omnipotens blasphemis lancinatur: jam &
bestiis illius Barbariæ importunior Marcion.*

Y 2

Hæc

que Hadriano imperante, vel saltem Antonini
Pii initio; ac postea Romam venit post Hygini
Papæ mortem, ubi cum Presbyteri, qui Eccle-
siam gubernabant, nihil innovare voluissent,
ac ne Ecclesiæ quidem aditum impetrasset
Marcion, in Pontum rediit, & majores trahens
spiritus, vehementius in eosdem illos errores
cœpit incumbere, præsertimque anno currenti,
a quo Tertullianus ejus hæresis initium, quod
tamen se ignorasse indicat, repetendum duxit.
Gerte Cyprianus in epistola ad Pompeium, quæ
tam

(e) Epiph.
hæres. 42.

(f) Chry-
sost. in 1.
ad Cor. ho.
mil. 40.

(g) Clem.
Alex.
Strom. lib.
4.

XIII.
Marcionis
scripta.
(b) Tert.
advers.
Marcion.
lib. 1. Pa-
mel. ibid.
Schol. 2.
(i) Tert.
advers.
Marc. lib.
1. cap. 3.

Hostis car-
nis Mar-
cion.

(a) Ter-
tull. ad
vers. Marc.
lib. 1. c. 29.

(b) Orig.
in ep. ad
Rom. c. 2.
(c) Iren.
lib. 1. c. 29.

XII.
Delectus
ciborum
Marcion-
is.
(d) Theod.
lib. 1. hæ-
ret. fabul.

XIV.

Hæc & alia plura Tertullianus in eum. Quantum autem intulerit hic detrimenti Ecclesiæ, vix eloquens quispiam consequi verbis posset. Nam Justinus martyr (a), qui hæc spectavit oculis: *Marcioni, inquit, permulti credentes, quasi soli vera scienti, nos derident, nullam illi habentes eorum, quæ asserunt, probationem: sed præter rationem, perinde atque a lupis agni rapti, esca impiorum & a Deo alienorum dogmatum, atque ipsorum dæmonum sunt.* Hæc ipse. Atqui non uno in loco, sed in diversis Orbis partibus Marcion vexillum impietatis erexit: nec ut aliæ hæreses cito, ita ejus dogmata extincta sunt: quandoquidem Epiphanius (b), qui scripsit temporibus Theodosii, adversus eum agens, hæc habet: *Ejus hæresis adhuc etiam nunc est Romæ, & in Italia, in Ægyptoque, & Palæstina, & in Arabia, ac Syria: in Cypro item, atque in Thebaide, quin & in Perside, & aliis locis reperitur.* Sed & Theodoretus sua quoque ætate ingentem in Syria fuisse Marcionitarum numerum, quos se magna ex parte ad Catholicam perduxisse Ecclesiam, scribens (c) ad S. Leonem Romanum Pontificem, tradit.

Ceterum non defuerunt, qui statim adversus Marcionis venena pararent antidotum; præstitit id quidem primus omnium Justinus martyr, qui iisdem cum Marcione temporibus claruit. Et in Apologia ad Antoninum Pium, ejusdem cum meminit, ait: *Marcion vero Ponticus hodie etiam discipulos suos docet: & paulo post: Est nobis liber contra hæreses & sectas omnes composuit, quem si legere volueritis, dabimus.* Sed privatim idem Justinus adversus Marcionem (ut auctor est Irenæus d) insignia volumina scripsit: meminit eorumdem Hieronymus (e). Paulo post vero Tertullianus ætate junior, adversus eundem scribens, ingenii sui primitias consecravit: sed quod præcox nimis sibi visum esset opusculum, elaborata pleniore compositione, rescidit; immo (ut ait f) & de secundo tertium emendatum edidit, quinque distinctum libris. Extat nuperque editum opusculum illud, quod se rescidisse testatur, quinque libellis adversus eundem Marcionem versu conscriptum. Irenæus etiam Marcionem scriptis suis exagitavit. Rhodon quoque Tatiani auditor (ut Eusebius g) docet) scriptis acriter impugnavit hæresim Marcionis. Itemque (ut testatur Theo-

doretus (b). Theophilus Antiochenus Episcopus, Philippus Gortynæ, Modestus, Hippolytus insuper, Clemens Alexandrinus, Origenes, Philastrius, Cyrillus Hierosolymitanus, Eusebius Emisænus, Augustinus, Joannes Chrysostomus pluribus in locis, Theodoretus, & alii recentiores complures, qui de hæresibus conscripserunt. Cætera autem de Marcione inferiori suo loco dicemus.

Numerantur complures Marcionis discipuli famosissimi, ut Potinus, & Basiliscus, & alii: de quibus hæc Rhodon (i): *Verum alii (sicut Marcion ipse) duo inducunt principia, inter quos Potinus & Basiliscus numerantur. Isti Ponticum Lycum imitati, cum nullam rerum distinctionem (sicut nec ille) reperire possent, ad vulgarem quamdam & facilem viam se converterunt: duoque principia exiliter & jejune, nulla demonstratione adhibita, esse affirmarunt. Alii rursus ab illis in deteriores erroris scopulos tamquam procella delati, non duas solum, sed tres naturas constituerunt: quorum quidem (sicut ejus disciplina propugnatores memorant) dux & princeps fuit Syneros. Hæc Rhodon. Porro quem ipse Lycum Ponticum dicit, eum fuisse existimamus, quem Tertullianus Lucanum appellat, cum ait (k): *Exstitit post hunc Lucanus quidam nomine, Marcionis sectator atque discipulus: & hic per eadem vadens blasphemiam genera, eadem docet quæ Marcion & Cerdon docuerant.**

Post hoc (subdit) subsequitur Apelles discipulus Marcionis, qui posteaquam in carnem suam lapsus est, a Marcione segregatus est. Hic introducit unum Deum infinitis superioribus partibus: hunc potestates multas Angelosque fecisse: propterea & aliam Virtutem quam dicit, Dominum dicit, sed Angelum ponit. Hoc vult videri, mundum institutum ad imitationem mundi superioris, cui mundo permiscuisse poenitentiam, quia non illum tam perfecte fecisset, quam ille superior mundus institutus fuisset. Legem & Prophetas repudiat: Christum neque in phantasmate dicit fuisse, sicut Marcion; neque in substantia veri corporis, ut Evangelium docet; sed in eo quod e superioribus partibus descenderat, ipso descensu sideream sibi carnem & æream contextuisse: hunc in resurrectione singulis quibusque elementis, quæ in descensu suo mutata fuissent, in ascensu red-

(b) Theod. l. 1. hæret. fab.

XVI. Marcionis discipuli. (i) Apud Euseb. hist. l. 5. c. 3.

(k) Tert. de præscr. c. 51.

XVII. Apelles Hæresiar-cha.

tam novo, quam veteri ordine est LXXIV. ait: *Necdum quoque Marcion de Ponto emerisset, cujus magister Cerdon sub Hygino tunc Episcopo, qui in Urbe nonus fuit, Romam venit, quem Marcion secutus additis ad crimen augmentis, impudentius ceteris & abruptius in Deum Patrem creatorem blasphemare instituit. Ubi vides, Cyprianum de unico Pontifice Romano loqui, sub quo uterque Hæreticus Romam venerit, & Mar-*

cion hæresim Cerdonis interpolavit. Quod etiam in causa esse potuit, cur Marcionis hæresi diversa initia assignentur. Interim ex his intelligis, post Hygini Papæ obitum Interpontificum unius aut alterius mensis fuisse, perperamque Baronium mortem Hygini cum anno XVIII. Antonini Pii copulasse; sic enim fieri non potest, ut obitus Hygini, & initium hæreseos Marcionis concurrerint.

(a) Just. mart. in Apolog. ad Ant.

Damna a Marcione illata Ecclesiæ.

(b) Epiph. hæres. 42.

(c) Habetur in fine secundæ tomæ operum Theodoretii.

XV. Qui scripserint in Marcionem.

(d) Iren. l. 5. adv. hæreses.

(e) Hier. de scrip. Eccl. in Justin.

(f) Tert. adv. Marc. l. 1. c. 1.

(g) Euseb. hist. l. 5. c. 13.

didisse, & sic dispersis quibusque corporis sui partibus, in cælo spiritum tantum reddidisse. Hic carnis resurrectionem negat: solo vititur & Apostolo, sed Marcionis, id est, non toto. Animarum solarum dicit salutem. Habet præterea privatas, sed extraordinarias lectiones suas, quas appellant Phanerozeis, Philumenes cujusdam puella, quam quasi prophetissam sequitur: habet præterea suos libros, quos inscripsit Syllogismorum, in quibus probare vult, quod omnia quæcumque Moyses de Deo scripserit, vera non sint, sed falsa sint. Hucusque de Apelle Tertullianus (a), qui superius ejus erroris fuisse auctricem puellam quamdam, Philumenem nomine, testatur, si dicens: Providerat jam tunc Spiritus Sanctus futurum in virgine quadam Philumene angelum seductionis, transfigurantem se in angelum lucis: cujus signis & præstigiis Apelles inductus, novam hæresim induxit. Testatur id ipsum Rhodon (b), cum ait: Apelles unus ex eorum grege, vitæ instituto, & provec-tæ ætatis, ratione valde severus & gravis, unum principium fatetur ille quidem, sed prophetias nostras ex spiritu contrario & sibi repugnante editas constanter asseverat: argutæ & subtili sententiæ virginis, nomine Philumenes, dæmonio quodam agitata obsecutus.

(a) Tert.
ubi supra
c. 6.

(b) Apud
Euseb. l. 5.
c. 23.

XVIII. Porro idem qui supra Tertullianus (c), fuisse Philumenem Apelli in deliciis, sic scribens testatur: Si & Apellis stemma retrahendum est, iam non vetus & ipse, quam Marcion institutor & præformator ejus: sed lapsus in fæminam, desertor continentiæ Marcionensis, ab oculis sanctissimi magistri Alexandriam secessit. Inde post annos regressus, non melior, nisi tantum quod jam non Marcionites, in alteram fæminam impexit, illam virginem Philumenem (quam supra edidimus) postea vero immaue prostibulum & ipsam, cujus esset energemate circumventus, quæ ab ea didicit, Phanerozeis scripsit. Adhuc in sæculo superstans, qui meminerint eorum, etiam proprii discipulos & successores ipsorum, ne posteriores negare possint. Hæc Tertullianus. Immo & Rhodon (d) se cum Apelle locutum fuisse testatur, sic dicens: Senex Apelles, quoniam nobiscum congressus multa nequiter & improbe dixisse convincebatur, coactus est fateri, non rationem fidei omnino quærere oportere, sed quemque in ea fide perstare debere, quam professus fuisset. Eos enim, qui in Christum crucifixum spem conjecissent, salvos fore, dummodo in bonis operibus sedulo versari reperirentur. Hæc Rhodon, plane declarans fuisse in confesso in Ecclesia Catholica, ad salutem consequendam, una cum recta fide opera esse necessaria ad salutem.

(c) Tert. de
præsc. c. 30.

(d) Apud
Euseb. hist.
l. 5. c. 13.

XIX. Idemque Rhodon meminit de Philumene

a dæmone fæmina agitata, cui Apelles omnem fidem præstaret. Verum de ea fufusus agens Augustinus (e), hæc addit: Hic præterea Philumenem quamdam puellam dicebat inspiratam divinitus ad prænuntianda futura; ad quam somnia atque æstus sui animi referens, divinationibus seu præstigiis ejus secretim erat solitus præmoneri, eodem phantasmate eidem Philumenæ pueri habitu se demonstrante; quæ puer apparens, Christum se aliquando, aliquando esse assereret Paulum: a quo phantasmate sciscitans, ea solet respondere, quæ se audientibus diceret. Nonnulla quoque illam miracula operari solitam: inter quæ illud præcipuum, quod in augustissimi oris ampullam vitream panem grandem mitteret, eumque extremis digitulis levare solet illæsum, eoque solo, quasi divinitus sibi cibo dato, fuisset contenta. Hucusque de elusionibus Philumenes Augustinus.

Philumena arreptitia.
(e) August. de bar. c. 24.

Meminit ejusdem S. Hieronymus (f), dum adversus Pelagianos agens, qui præsidio nobilium quoque mulierum vallabantur; atque diligenti habita peruestigatione considerans, nullam prope fuisse hæresim, quæ non habuerit fæminam adiutricem (quod experimur hodie in Regina Angliæ, Calvinistarum patrona) ait: Simon magus hæresim condidit, Helenæ meretricis adiutus auxilio: Nicolaus Antiochenus, omnium immunditiarum repertor, choros duxit fæmineos; Marcion Romam præmisit mulierem, quæ decipiendos sibi animos præpararet: Apelles Philumenem suarum comitem habuit doctrinarum: Montanus, immundi spiritus prædicator, multas Ecclesias per Priscam & Maximillam nobiles & opulentas fæminas, primum auro corrupit, deinde hæresim polluit. Dimittam vetera, ad viciniora transcendam. Arius, ut Orbem deciperet, sororem Principis ante decepit. Donatus per Africam ut infelices quosque færentibus pollueret aquis, Lucillæ opibus adiutus est. In Hispania Agape Elpidium, mulier virum, cæcum cæca duxit in foveam, successoremque sui Priscillianum habuit, Zoroastis magi studiosissimum, & ex mago Episcopum: cui juncta Galla, non gente, sed nomine, germanam huc illucque currentem alterius & vicinæ hæreseos reliquit hæredem. Hæc ex multis S. Hieronymus exempli causa pauca collegit, nosque Philumenæ occasione volumus recitasse. At tam de ipsa, quam de Apelle satis. Numerat, præter superius recensitos, alios quoque Marcionis discipulos Theodoretus (g) nimirum Blastrum, Præponem & Pithonem.

XX.
(f) Hieron. ad Ctesiphont. advers. Pelag. Nulla hæresis sine fæmina adiutrice.

Tot igitur tantisque Ecclesia Catholica vexata pressuris, longeque molestius atque periculosius horum circumventa dogmatibus, quam Gentilium persequentium exagitata cladibus, plane diruta atque

(g) Theod. haret. fab. l. 1.

XXI.
Vera a falsis quomodo distinguantur dogmata.

fun-

funditus convulsa fuisset, nisi super firmam petram fundata, & in Petro Christi promissionibus (quod diximus) stabilita, omnibus hostium & adversantium potestatum ictibus fortior atque solidior semper inconcussa mansisset. Nihil umquam adversus veritatem sibi mendacium valuit usurpare, quin protinus ejus fulgore percussum, ceu tenebræ ortu Solis, sui mox senserit detrimentum atque defectum. Qui igitur pro veritate tuenda, adversus tantam impostorum colluviem egregiam navarunt operam, etsi compluribus aliis ad eos convincendos usi sunt argumentis, nullum tamen eo visum est esse præstantius, quam ad Ecclesiam Catholicam provocare: nimirum ut cum quæ in ea ab Apostolorum temporibus tradita essent, perspicue demonstrarent, hoc uno omnes illorum infringere impetus, atque conatus eluderent. His (ut diximus) Irenæus (a) provocans ad omnium antiquarum Ecclesiarum, ac Romanæ potissimum, ab Apostolis manantem traditionem, ad omnes hæreses prosternendas usus est armis. Hoc sicut nihil validius, ita nec fuit antiquius apud omnes: cum vetus illa ubique in Ecclesia consuetudo ususque semper vigerit, ut ad dignoscendas hæreses a fide sincera, sicque admixta metalla discernantur ab auro, ad lapidem Lydium, ad Catholicam ipsam Ecclesiam, utrisque perlatis, quid adulterinum, quid purum esset, facile appareret.

(a) Iren.
lib. 3. cap.
3.

Vera a falsis quomodo dignoscantur dogmata.

XXII.

(b) Tertull.
de
pres. cap.
6.

(c) Tertull.
cod.
l. c. 20. 21.
Provocatio ad Ecclesias Apostolicas.

In quam sententiam hæc in primis Tertullianus (b): *Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt, sed acceptam a Christo doctrinam fideliter Nationibus assignaverunt. Et post multâ (c) repetens a principio, quo vim certæ argumentationis inculcet, ait: Primo per Judæam contestata fide in Jesum Christum & Ecclesiis institutis; dehinc in Orbem profecti, eandem doctrinam ejusdem fidei Nationibus promulgaverunt, & proinde Ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt: a quibus traducem fidei & semina doctrinæ ceteræ exinde Ecclesiæ mutuata sunt, & quotidie mutantur, ut Ecclesiæ fiant. Ac per hoc & ipsæ Apostolicæ deputantur, ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad originem suam censeatur, necesse est. Itaque tot & tantæ Ecclesiæ, una est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes: sic omnes primæ, & omnes Apostolicæ, dum unam omnes probant unitatem. Communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quam ejusdem sacramenti una traditio. Ac paulo post: Si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus, & originalibus fidei conspiret, veritati deputan-*

dam; id sine dubio tenentem, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo suscepit: reliquam vero doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiæ, & Apostolorum, & Christi, & Dei.

Rursum in eosdem, post multa eodem argumento fortius inculcata, hæc ait (d) de iis qui se æque Apostolicam prædicare doctrinam dolose jactarent: *Ceterum si quæ audent interserere se ætati Apostolicæ, ut ideo videantur ab Apostolis tradita, quia sub Apostolis fuerunt; possumus dicere: Edant ergo origines Ecclesiarum suarum: evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerit auctorem, & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt: sicut Smyræorum Ecclesia habens Polycarpum, ab Joanne collocatum refert: sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit: proinde utique & ceteræ exhibeant, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habent. Confingant tale quid hæretici. Hæc ipse, & alia plura id genus: ac demum in eosdem (e): *Age jam, qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsidetur: apud quas ipsæ authenticæ litteræ eorum recitantur, sonantes vocem, & representantes faciem uniuscujusque. Proinde est tibi Achaja, habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adiaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est. Statu felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, &c. Sic igitur (idem (f) alibi inquit) soleo in præscriptione adversus hæreses omnes de testimonio temporum compendium figere, priorem vindicans regulam nostram omni hæretica posteritate. Hæc ipse.**

XXIII.
(d) Tertull.
cod.
lib. cap. 33.
Dogmatum veritas quomodo exquirenda.

(e) Tertull.
de
pres. cap.
36.

(f) Tertull.
lib. 5.
contra
Marcion.
cap. 19.

Consueverunt & ceteri eadem ratione (ut dictum est) disquirere fidei veritatem: nam & Irenæus (g): *Traditionem (inquit) Apostolorum toto mundo manifestam in Ecclesia adest perspicere omnibus qui vera velint audire: & habemus numerare eos qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis: & successores eorum usque ad nos; qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab his deliratur. Hæc & alia plura eodem argumento, quæ superius recitavimus, idem inculcat. Eandem quoque firmam certamque rectæ fidei explorandæ regulam, quicumque fuerunt in Ecclesia Catholici, no-*

XXIV.
(g) Iren.
lib. 3. cap.
3.
De Traditionibus veritas elucet.

(*) Aug. *contr. epif. Manich. col.*
verunt atque secuti sunt, de qua & Augustinus (a) adversus Manichæos agens hæc ait: *In Catholica enim Ecclesia, ut omittam sincerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perveniunt, ut eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant; ceteram quippe turbam non intelligendi vivacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Ut ergo hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse Catholica non creditis; multa sunt alia, quæ in ejus gremio me iustissime teneant. Tenet consensus populorum atque gentium. Tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Tenet ipsa in sede Petri Apostoli, cui pascebas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum. Tenet postremo ipsum Catholica nomen; quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, ut, cum omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino ubi ad Catholicam conveniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta Christiani nominis carissima vincula recte hominem tenent credentem in Catholica Ecclesia; etiam si propter nostræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissime ostendat. Apud vos autem nihil horum est, quod me invitet & teneat; sola personat veritatis pollicitatio. Hucusque Augustinus: atque hæc de antidoto adversus omnium hæreticorum venena; una omnium Patrum sententia præparato, & ex Catholico nomine comparato.*

XXV. *Catholicum nomen cur inventum.*
(b) *Pacian. ad Sympbr. de Cathol. nom.*
Hoc ad dignoscendos religiosos ab impiis, Orthodoxos ab hæreticis, esse in Ecclesia introductum, & ut tesseram quamdam ac symbolum positum, Pacianus (b) declarat his verbis: *Sub Apostolis, inquit, nemo Catholicus vocabatur. Esto, sic fuerit. Vel illud indage: cum post Apostolos hæreses exitissent, diversisque nominibus columbam Dei atque reginam lacerare per partes & scindere niterentur; nonne cognomen suum Ecclesia postulabat, quæ incorrupti populi distingueret unitatem, ne intemeratam Dei virginem error aliquorum per membra laceraret? nonne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego forte ingressus populosum urbem hodie, cum Marcionitas, cum Apollinariacos, Cataphrygas, Novatianos, & ceteros ejusmodi comperissem, quise Christianos vocarent; quo cognomine congregationem meam plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur? Et paulo post: Catholicum istud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit auctores, sed Apostolos, & qui ab eis sunt successores.*

Quod vero his potissimum Hadriani & Antonini temporibus, tot, quas recensuimus, hæreses obortæ fuerint, eorundemque professores Christianorum nomine censerentur: data est ansa quærentibus Ethnicis in religionem Christianam, invehendi ac declamandi, quod nulla ex parte sibi constaret, cujus cultores inter se adeo dissentirent, & pugnaciter altercarentur. Hinc ille Christianorum implacabilis hostis Celsus Epicureus, qui iisdem vivebat temporibus, hæc in Christianos oblatrans ajebat (c): *Postquam late sparsi sunt, Christiani videlicet, iterum atque iterum scissos esse, singulis suas factiones sibi parantibus, & in multitudine dissona aliis alios arguentibus: nec jam quicquam præter nomen eis commune superesse, si tamen vel hoc præ pudore commune relinquitur; reliqua vero aliorum alia instituta esse. Hæc Celsus, quem Origenes redarguens (d) ait:*

Etiam ad hoc respondebimus, nullam unquam extitisse rem magnæ existimationis, & communi vitæ utilem, quæ non in varias sectas discissa sit. Medicinæ namque, quod ea sit utilis ac necessaria humano generi, multasque quæstiones habeat de modo curandi corpora, apud Græcos ex professo plures sectæ inveniuntur, & (sicut opinor) etiam apud barbaros qui medicinam profitentur. Rursum philosophia veritatis cognitionem, recteque vivendi rationem pollicetur, conaturque nos res utilissimas docere in multas quæstiones ductas: ideo sectas habet plurimas, quasdam magis, quasdam minus insignes. Necnon Judæismus sectarum materiam præbuit, aliis aliter Moysis atque Prophetarum sermones accipientibus. Eodem modo quia Christiana religio quiddam ac venerabile visu est hominibus, non tantum servili ingenio præditis, sicut Celso videtur, verum etiam multis Græcorum eruditis: necessario exortæ sunt sectæ, non contentionis, sed inquirendæ Christianæ veritatis studio, dum omnes admirantur ac venerantur divinas Scripturas; sed varii harum intellectus auctores suos habent, ut quisque aliqua probabili ratione ad interpretandum motus est. At neque medicinam sanæ mentis homo fugiat propter sectarum differentias: & parum honeste faciat si quis simili de causa abhorreat a philosophia: sicut neque propter Judaicas sectas damnanda sunt Moysis atque Prophetarum sacra volumina.

Quod si hæc non absurde a nobis dicta sunt, an non pari modo etiam Christianorum sectas excusare licet? de quibus miranda videtur Pauli sententia dicitis (e): Oportet hæreses esse; ut qui probati sunt, manifesti fiant inter vos. Nam quemadmodum medicus is demum probatus est, qui variis medicorum sectis exami-

XXVI. *Gentilium obtrectatio in Christianam religionem.*

(c) *Apud Orig. con. Cels. lib. 3.*

(d) *Orig. ibidem.*

XXVII. *Hæreses apud omnes facultates.*

XXVIII. *Excusatio de hæresibus quæ sunt inter Christianos.*

(e) *1. Cor. 11.*

natis, probe sese in earum plerisque exercuit; & is in philosophia profecisse intelligitur, qui variarum opinionum disceptationibus exercitatus, potiores ex eis rationes sequitur: sic ausim affirmare, illum esse inter Christianos sapientissimum, qui Judæorum atque Christianorum sectas introspectit diligentissime. Qui vero nostram doctrinam propter sectæ ejus vituperat, damnabit etiam Socraticam, quod ex ejus philosophiæ disputationibus ortæ sint diversæ scholæ aliquot: damnabit & Platonis decreta propter dissentientem ab iis Aristotelem, & novis indulgentem opinionibus: qua de re jam a nobis ante dictum est. Celsus autem videtur mihi novissime quasdam hæreses, quibus ne nomen quidem Jesu nobiscum est commune: fortassis enim audivit de Ophianis qui vocantur, & Cainanis, & si quæ alia similis est sententia, modis omnibus a doctrina Jesu discrepans: verum ista nihil ad insultatissimæ religionis Christianæ vituperationem attinent. Hactenus Origenes.

XXXIX.
(a) Isidor.
lib. 2. ep.
50.

Cur plures hæreses.

Cæterum & hujus quæstionis scopum visus est attigisse Ildorus (a) Pelusiota, dum Apollonio Episcopo hæc roganti scribit his verbis:

Et apud Gentiles, quamvis etiam eos in potestate ac ditione sua habens, ac prohibito suo agens ac ferens, & apud Judæos, tametsi etiam eos velut rabido quodam furore percitos ad idolorum cultum atque homicidia impulisset, multas hæreses diabolus procreavit: Quod si apud Christianos quoque multo plures peperit, nemini mirum istud videatur. Nam cum ante carnalem Christi adventum ac præsentiam omnes vitii temulentia laborare, nec ullum (ut ita dicam) pure atque integre sobrium esse conspiceret: idcirco pauca contentionis semina injiciebat. Postquam autem salutare Verbum cælestis venit, nobis quidem cælestis vitæ generis documenta ferens; diabolo autem per eas minas, quas in peccatores intendebat, pœnam quæ ipsum manebat, prænuntians: dicebat enim, Ite in ignem, qui paratus est diabolo & angelis ejus: Tum verò communis ille omnium hostis, tum quod genus nostrum sensim ac paulatim vitium excutere, ac virtutem admittere, atque impietatem ablegare, ac pietatem amplecti perspiceret, tum quod condemnationis suæ decretum audisset, acrius adversus nos flavit, atque hæreses in lucem protulit. Nam cum pietati jam oblectari nequeat; in id omni animi contentione incumbit, ut per ipsius nomen plerosque ad impietatem ducat: atque pietatis specie atque obtentu veritatem evertere conatur; eoque qui optimæ vitæ laude persæpe excelluerunt, per corrupta dogmata obterit. Etenim unicum hæc illi opus, unicumque studium est, ut omnes ad unum sive per

vim sive per adulterina dogmata, in exitii pelagus secum præcipites agat. Hæc igitur hæresum principes cogitantes, adversus veritatem semina jacere desinant: illud secum reputantes, quod ipsi præ ceteris in summo periculo versantur. Desinant etiam illorum auditores anticipate dumtaxat opinioni servire, atque adversus veritatem impetum facere; ne alioqui magnum omnique sermone præstantius Salvatoris faciunt, quantum quidem in ipsis est, inane atque infrugiferum reddant. Desinant item ii, qui rectis quidem dogmatibus gloriantur, verum per vitæ segnitiam ea facere convincuntur, quæ eos nothos ac spurios pietatis discipulos esse coarguunt; atque ad rectam fidem optimam vitæ rationem adjungant. Sic enim futurum est, ut omnes Dominicam vocem laudem nostram prædicantem audiamus. Hæc ad Apollonium Isidorus.

Quid faciendum singulis.

XXX.

Porro non sine magno emolumento permittit Deus Catholicam fidem ab hæresibus sæpe sæpius agitari. Nam (inquit Augustinus b) si doctrina Ecclesiastica simplex esset, & nullis extrinsecus hæreticorum dogmatum cingeretur, non poterat tam clara & tam examinata videri fides nostra. Sed idcirco doctrinam Catholicam contradicentium obsidet impugnatio, ut fides nostra non otio torpescat, sed multis exercitationibus elimetur. Propter hoc denique & Apostolus (c) dicebat. Oportet autem hæreses esse, ut probati quique manifesti fiant inter vos. Hoc est dicere: Oportet hæreticorum thuribus altare circumdari, ut certa & manifesta omnibus fiat Fidelium atque infidelium differentia. Cum enim fides Catholica velut aurum cœperit fulgere, & prædicatio ejus ut argentum igne probatum intuentibus resplenderit; tunc majori cum turpitudine & dedecore hæreticorum voces obscuri aramenti vilitate sordebunt. Idem alibi (d) in eadem verba Apostoli (e): Oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant in vobis. Addit: Unde etiam scriptum est: Filius eruditus sapiens erit, imprudente autem ministro utetur. Multa quippe ad fidem Catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine agitantur, ut adversus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius prædicantur: & ab adversario mota quæstio, discendi exitu occasio. Hæc quam vera sint, nos certe in Ecclesiasticæ historiæ controversiis experti sumus. Quid in his amplius Lactantius (f) egregie philosophetur, audiamus:

(b) Aug. de Temp. ser. 18.

Quæ utilitas ex hæresibus.

(c) 1. Cor. 11.

(d) Aug. de Civit. Dei l. 16. cap. 2. (d) 1. Cor. 11.

(f) Lactant. lib. 4. cap. ult. XXXI. Ubi veritas dogmatur.

Sed quoniam (inquit) multæ hæreses extiterunt, & instinctibus dæmonum populus Dei scissus est, determinanda nobis breviter veritas, ac in suo proprio domicilio collocanda: ut, si quis aquam vitæ cupit haurire, non ad detritos lacus deferatur, qui non habent venam; sed

uber-

uberrimum Dei fontem noverit, quo irrigatus perenni luce potiatur. Ante omnia scire nos convenit, & ipsum, & legatos ejus prædixisse, quod plurimæ sectæ & hæreses haberent existere, quæ concordiam sancti corporis rumperent: ac novissime summa prudentia caveremus, ne quando in laqueos & fraudes illius adversarii nostri, cum quo luctari Deus nos voluit, incideremus: tum dedisse certa mandata quæ in perpetuum custodire deberemus: quorum plerique imitatores, deserto itinere caelesti, vias sibi devias per anfractus & præcipitia condiderunt, per quam partem plebem incautam & simplicem ad tenebras mortemque deducerent. Quod quatenus acciderit, exponam.

Fuerunt quidam nostrorum vel minus stabilita fide, vel minus docti, vel minus cauti, qui dissidium facerent unitatis, & Ecclesiam dissiparent. Sed ii, quorum fides lubrica fuit, cum Deum nosse se & colere simularent, augendis opibus & honori studentes, affectabant maximum sacerdotium: & a potioribus victi, cadere se cum suffragatoribus suis maluerunt, quam eos facere (a) præpositos, quibus concupierant ipsi ante præponi. Quidam vero non satis caelestibus litteris eruditi, cum veritatis accusatoribus respondere non possent, obiicientibus, vel impossibile, vel incongruens esse, ut Deus in uterum semulieri includeret, nec caelestem illam magistram ad tantam infirmitatem potuisse deduci, ut hominibus contemptui, derisui, contumelia, & ludibrio esset, postremo etiam cruciamenta perferret, atque execrabili patibulo figeretur: quæ omnia cum neque ingenio, nec doctrina defendere, ac refutare possent (nec enim vim rationemque penitus pervidebant) depravati sunt ab itinere recto, & caelestes litteras corru-

perunt, ut novam sibi doctrinam sine ulla radice ac stabilitate componerent. Nonnulli autem falsorum Prophetarum vaticinio illecti, de quibus & veri Prophetæ & ipse prædixerat, exciderunt a doctrina Dei, & traditionem veram reliquerunt. Sed illi omnes demoniacis fraudibus irretiti, quas prospicere & cavere debuerant, divinum nomen & cultum per imprudentiam perdiderunt. Cum enim Phryges, aut Novatiani, aut Valentiniiani, aut Marcionitæ, aut Antrophiani, aut Ariani, seu quilibet alii nominantur, Christiani esse desierunt ii, qui Christi nomine amisso, humana & externa vocabula induerunt.

Sola igitur Catholica Ecclesia est, quæ XXXIII. verum cultum retinet. Hic est fons veritatis, hoc est domicilium fidei, hoc templum Dei: quo si quis non intraverit, vel a quo si quis exiverit, a spe vitæ ac salutis aeternæ alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concertatione blandiri. Ubi vera ecclesia catholica. Agitur enim de vita & salute: cui nisi caute & diligenter consulatur, amissa & extincta erit. Sed tamen quia singuli quique cætus hæreticorum se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant, sciendum est, illam esse veram, in qua est religio, confessio, & penitentia, quæ peccata & vulnera, quibus est subjecta imbecillitas carnis, salubriter curat. Hæc interim paucis admonendi gratia retuli, ne quis errorem fugere cupiens, majori implicetur errore, dum penetrare veritatis ignorat. Postea plenius & verius contra omnium mendaciorum sectas proprio separatoque opere pugnabimus. Sequitur, ut quoniam satis de religione vera & sapientia locuti sumus, in proximo libro de justitia differamus. Ac de his hætenus.

XXXII.
Unde hæ-
refes.

(*) al. fer-
re

JESU CHRISTI
ANNUS
147.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
6.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
8.

(a) *Pan-*
vin. inFa-
stis. **A** Nno Christi centesimo quadragesimo-
septimo, Antoninus (a) Pius Augu-
stus quartum iniit Consulatum, collegam-

que sibi ascivit M. Aurelium Cæsarem,
secundo Consullem; a Cassiodoro autem
ponuntur Orfitus & Priscus.

Se-

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5638.
Anno Ur-
bis 898. ☉ 14. D. ☽ 13. P. 29. Mart. Indict. 13.
Olymp. 7
231. an. r. JESU CHRISTI 145. secundum Baronium 147.
A. C. 145. PII PAPÆ 5.
ANTONINI PII IMP. 8.

I. [1] **A**D num. I. Coss. Antoninus Pius Aug. IV.
Consules. & Marcus Aurelius Cæsar II. Consulatus
Marci juxta secundam Consulatum Cæsareorum
regulam, ob nempe ejus Quinquennalia anno
uno dilata. Antonini Consulatus juxta tertiam,
ut nempe filii Collega esset.

II. Quæ Quinquennalia hoc anno exhibita fuisse
Quinquen- ex Capitolino in Lucio Vero cap. 3. & ex præ-
nalia Im- fato Consulatu simul collatis colligo. Ait Capi-
perii Ca- tolinus: Qua die togam virilem Verus accepit,
sarai, Mar- Antoninus Pius ea occasione, qua patris templum
ti Aurelii.

dedicabat, populo liberalis fuit, Mediusque inter
Pium & Marcum idem resedit, cum Quæstor po-
pulo munus daret. Dedicaciones templorum a
domo Augusta ædificatorum, concessio virilis to-
gæ filiis Augustorum, aliæque id genus in annos
Quinquennalibus & id genus festis addidos de
more reservata. Toga virilis anno decimo quin-
to ætatis sumi solita; ut multis exemplis liquet.
Quare cum Lucius Verus anno Christi CXXX.
mense Decembri natus fuerit, ut docet Capito-
linus in ejus Vita, currenti anno agebat annum
ætatis XV. mense Decembri præcedentis. Chri-
sti anni inchoatum. Neque dici potest, togam
anno superiori Lucio Vero datam, & ætatis
gratiam, ut sæpe contingebat, factam fuisse.
Idem enim Capitolinus cap. 3. de eo ait: *Diu
autem & privatus fuit, & ea honorificentia ca-
ruit, qua Marcus ornabatur. Namque in Senatu
ante Quæsturam non sedit; neque in itinere
cum patre, sed cum Prefecto Prætorii vechus est:
nec aliud ei honorificentia ad nomen adjunctum
est, quam quod Augusti filius est appellatus.* Un-
de

[1] **C**oss. Imp. Antoninus Aug. Pius IV. & M. Aurelius Cæsar II. Nummi apud Oconem Medio-
barbi in Antonino cum TR. POT. COS. II. III. & in M. Aurelio Cæsare. COS. II. Item
nummus M. Aurelii in Museo Theupolo pag. 518. ubi AURELIUS CAESAR. AUG. PII. F. &
in averfa: TR. POT. COS. II. Alius ibidem cum eadem epigraphe, & TR. POT. II. COS. III.
aliique nummi, repetitis annis Trib. pot. sed COS. II. Figlina apud Fabretum pag. 513. num. 183.
ANT. III. ET. VER. II. COS. Vetus lapis inter Donianas inscriptiones Cl. IV. num. 43. pag. 146.

M. AURELIO. CAESARI. COS. II. IMP. CAESARIS
T. AELI. HADRIANI. ANTONINI. AUG. PII. PONTIF.
MAXIMI. TRIBUNIC. POTEST. VIII. IMP. II. COS. IIII.
P. P. FILIO. DECURIALES. PULLARI, ET. H. V.

Alius item lapis ibidem Cl. III. num. 23. pag. 119.

..... URELIO CAESARI
COS II.
IMP. CAESARIS FILII
HADRIANI. ANTONINI
AUG. PII. PONTIFIC. MAXI
MI. TRIBUNIC. POTEST
IMP. II. COS. III
P. P. FILIO
DECUR.
CASTRIMOINENSIVM

Legendum COS. IIII. non enim fieri potest, ut M. Aurelius, consul secundum fuerit, & Antoni-
nus Pius, Consul tertium. Erratum est ab iis, qui hunc lapidem exscripserunt, a quo numeralem
notam unam detraxerunt, uti aperte liquet. Hanc autem inscriptionem prius ediderat ipse Donius
in opere de Salubritate agri Romani restituenda, quod monet Gorius. Sponius in Miscellan. pag. 178.

IMP. CAES. 2.
T. AELIO. HADRIANO. AN
TONINO. AUG. PONT. MAX.
TRIB. POT. VIII. COS. IIII.
P. P. SCAPHARI QUI
ROMULAE NEGOTIAN
TUR. D. S. P. D. D.

Lapis apud Fabretum pag. 610. num. 85. Antonino dedicatus, ubi COS. IIII. Fasti Idatiani: Anto-
nino IV. & Aurelio II. Vindebonenses: Antonino IV. & Aureliano Cæsare II. Prospero Chronicon:
Antonino III. & Aurelio.

JESU CHRISTI
ANNUS
148.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
7.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
9.

I.

Sequenti vero anno centesimo quadragesimo octavo, Erucius Clarus & Claudius Severus Consules creati sunt. Habentur iidem Consules in antiqua Græca inscriptione positi, quæ est hujusmodi (a):

ΙΕΡΑ ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΑΝΙΣΤΩΝ
ΤΩΝ ΕΝ ΡΩΜΗ ΔΙΟΣ ΗΛΙΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΕΡΑΠΙΔΟΣ ΚΑΙ ΘΕΩΝ
ΣΕΒΑΣΤΩΝ ΕΤΕΙΜΗΣΑΝ ΕΜΒΗΝ
ΠΡΟΦΗΤΗΝ. ΠΑΤΕΡΑ ΤΗΣ ΠΡΟ-
ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΠΡΟΤΟ-
ΜΗΜΑΡΜΑΡΙΝΗ. Η. ΑΝΑΤΕΘΕΙΣΑ
ΕΝ ΤΩ ΟΙΚΩ ΤΩΝ ΠΑΙΑ-
ΝΙΣΤΩΝ ΤΗ **ΠΙ** Α. ΝΩΝΩΝ

Ann. Eccl. Tom. II.

ΜΑΙΩΝ. Η. ΕΣΤΙΝ ΚΑΤΑ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΣ. ΠΑΧΩΝΙΑ
ΕΠΙ ΚΟΥΡΑΤΟΡΟΣ ΜΕΤΕΙΛΙΟΥΣ
ΑΜΠΑΙΑΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΣΕΕΤΩ ΕΡΟΥΚΙΩ ΚΛΑΡΩ
Β. ΓΝΕΩ ΚΛΑΥΔΙΩ
ΣΕΒΗΡΩ ΚΩΣ

Latine ita ad verbum:

Sacer ordo Pæanistarum
Romæ dei Solis
Magni Serapidis & deorum
Augustorum honorarunt Emben
Prophetam, patrem præ-

Z 2

scri-

de toga Lucio Vero non maturata; ac præterea liquet, Lucium Verum non anno CXXXI. ut quibusdam recentibus creditum, sed anno CXXX. in lucem prodixisse. Obiter autem observandum Lucium Verum anno CLIII. Quæsturam gessisse, proxime nempe ante Consulatum suum, ideoque loco Capitolini laudato, hæc verba *mediusque inter Pium & Marcum*, &c. explicare gesta anno CLII. Erizzus pag. 283. exhibet Nummum Antonini, in cuius postica parte visitur pulcherrimum templum octo columnarum cum duabus figuris in medio: circum, **TEMPLUM DIV. AUG. REST. S. C.** infra, **COS. III.** Existimavi alias, hoc templum aliud non esse, quam quod hoc anno ab Antonino dedicatum, & duas illas figuras Marcum & Lucium representare; cum Capitolinus in Antonino Pio cap. 8. ubi hujus Imperatoris opera publica recenset, alicujus templi in honorem Augusti vel ædificati vel restituti mentionem non faciat. Hanc tamen conjecturam peritorum iudicio permitto: verosimile enim Antoninum Pium aliquod Augusti templum restituisse, licet Scriptores Historiæ Augustæ hujus restitutionis mentionem non faciant.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5639.

© 15. C. D 14. P. 18. April. Indict. 14.

JESU CHRISTI 146. secundum Baronium 148.

PII PAPÆ 6.

ANTONINI PII IMP. 9.

SÆC. II.
Anno Urbis
bis 809.
Olymp.
231. an. 2.
A. C. 146.

(1) **A**D num. I. Coss. Sex. Erucius Clarus II. & Cn. Claudius Severus, ex Inscriptione a Baronio relata, quæ dicitur posita pridie Nonarum Maii, qua est secundum Alexandrinos Pachonia. Sed legendum Pachon die undecima, quæ cum die sexta Maii concurrat & in Græco loco ΠΑΧΩΝΙΑ, legendum ΠΑΧΩΝ. ΙΑ. ut me per literas Cardinalis Norisius monuit.

I.
Consules.

[1] **C**oss. Sex. Erucius Clarus II. & Cneus Claudius Severus. Græca inscriptio apud Gruterum pag. CCXIV. 2. Latine ita vertitur.

SEXTO ERUCIO. CLARO. II.
CNEO. CLAUDIO. SEVERO. COS.

Item pag. CLXXXIII. 1. 2.

L. JUN. CLARO. ET. AUR. SEVERO. COS.

Vides hic & nomina ac prænomina immutari. Ibidem: CLARO. ET SEVERO. COS. Figlina apud Fabretum pag. 504. num. 113. CLA. ET. SEV COS. Vetus lapis effossus A. D. 1661. extra portam Capenam, apud V. C. Justum Fontaninum de antiquitatibus Hortæ lib. II. cap. I. pag. 202. ex schedis Chifanis.

DEDICATUS. XI. K. NOVEMBR
fi c

SEX. ERUCCIO. CLARO. II. ET
CN. CL. SEVERO. COSS.

Editus est etiam apud Fabretum pag. 694. num. 146. Fragmentum inter antiquas inscriptiones Etruriæ pag. 418. num. 267. SEX. ERUCIO. C.... Gellius lib. XIII. cap. XVII. Erucius Clarus, qui præfectus Urbis, & bis consul fuit, vir litterarum veterum studiosissimus. Spartianus in Severo cap. I. Ipse (Severus) natus est, Erucio Claro bis, & Severo Coss. VI. Idus Aprilis.

Consul suffectus Clarus fuisse fertur A. D. 116. Fasti Idatii, & Vindebonenses: Claro & Severo; sine nota gemini consulatus in Claro. Ab his consulibus suos Fastos consulares incipit Petrus Re-

CHRISTI
148.TELESPH. PAP.
7.ANT. PII. IMP.
9.

scripti ordinis stemmate
marmoreo, quod positum est
in domo Pœa-
nistarum, pridie Nonarum
Majæ, quæ est secundum
Alexandrinus Pachonia,
Sub Curatore Meteilio,
Ampliato presbytero
Sexto Erucio Claro
II. Gneo Claudio
Severo COS.

II. Hæc tum ad recte consignanda tempo-
ra, tum etiam ad statum Romanorum.
Gentilium insinuandum posuimus. Con-
stat quidem Romanos, qui post prædi-
cationem Evangelii adhuc in avitæ super-
stitutionis tenebris obstinato animo reman-
serunt, longe deteriores suis majoribus esse
factos: cum nimirum spreta Christianæ
religionis veritate, deorum omnium ex-
ternorum, quos patres ipsorum fuerant
averfati, cultum in Urbem cupide adsci-
vere: & inter alia numina, Serapidem,
cujus in hac inscriptione mentio habetur,
aliosque Ægyptiorum deos, eorumque
sacra summo studio excoluere. Nutabant
olim illata in Urbem sacra Ægyptiorum,
Senatu & Imperatoribus eisdem adver-
santibus: nam auctor est Dio (a), anno
septingentesimo ab Urbe condita, ex Se-
natusconsulto factum esse decretum, ut fa-
na Serapidis atque Isis, quæ privatim
nonnulli sibi construxerant, demolerentur:
quod (ut ait) eos non magnopere inter
numina numerabant. Postea autem, ubi
ea in Senatu sententia obtinuit, ut publi-
ce colerentur; extra Pomœrium eos deos
collocaverunt. Rursum vero anno ab Urbe
septingentesimo septimo (ut idem affir-
mat b) jusserunt Aruspices omnia tem-
pla Isis atque Serapidis demoliri; sed
post quinquennium Lepido & Planco Coss.
Serapidi Isidique templum decretum est

(a) Dio
hystor.
Rom. lib.
40.

(b) Dio
hyst. Rom.
lib. 42.

(c). Anno autem ab Urbe septingentesi-
mo sexto, Augusti consulatu sexto, idem
Dio (d) affirmat vetuisse Imperatorem,
ne intra Pomœrium diis Ægyptiis sacra
fierent: quæ cum se in urbem iterum in-
finuarent, Agrippa tunc curans Urbem
anno ab Urbe septingentesimo trigesimo-
tertio, repressit edicto; statuens ne quis ea
in suburbano intra quingentos passus age-
ret (e). Sed & postea Silano & Norba-
no Coss, anno ab Urbe septingentesimo
septuagesimosecundo, Tiberius anno sui
Imperii vigesimo proscrispsit Ægyptiorum
sacra: immo actis in crucem Ægyptiis
sacerdotibus, Isis templum demoliri jus-
sit, ejusque statuum in Tiberim mergi.
Testantur hæc Tacitus (f), Suetonius (g)
atque Josephus (h).

At quid postea? Spreta ab iisdem (ut
dictum est) veritate, sacrum illud de eis
est impletum oraculum (i): *Qui in sor-
dibus est, sordescat adhuc.* Non tantum
enim ex Senatusconsulto recepta sunt in-
tra Urbem Ægyptiorum deorum sacra;
iisdemque templa erecta, sed ipsi Impe-
ratores (quod de Commodo scribitur)
& Consulares homines sacris Isis turpi-
ter initiabantur; ut non mirum sit, Em-
ben Prophetam (quod habet inscriptio
superius recitata) insigni munere, nempe
marmoreo simulacro honoratum fuisse:
dicebantur autem apud veteres Gentiles
(ut habet Festus) illi Prophetæ, qui
essent sanorum antistites, oraculorumque
interpretes. At de his pluribus inferius
ad tempora Commodiana dicturi sumus.
Sic igitur de Romanis Gentilibus in de-
terius lapsis illud jure tunc occinî potuit,
quod de Judæis olim a via aberrantibus
dictum est (k): *Novi recentesque vene-
runt, quos non coluerunt patres eorum:*
vel, si coluerunt, facti sæpe poenitentes
eosdem sæpius abjecerunt. Sed has alias-
que omnes sordes abluit Martyrum sanguis.

(c) Dio
hyst. Rom.
lib. 47.

(d) Dio
hyst. Rom.
lib. 53.

(e) Dio
hyst. Rom.
lib. 54.

(f) Tacit.
Annal.
lib. 2.

(g) Sueton.
in Tiber.
c. 36.

(h) Joseph.
antig. lib.
18. c. 4.

III.

(i) Apoc.
22.

Recepti
dii Ægy-
ptiorum
in Urbem.

(k) Deut.
32.

JESU CHRISTI
ANNUS
149.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
8.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
10.

Centesimo quadragesimonono Christi anno, a Cassiodoro Gordianus ac Maximus Consules ponuntur, ab aliis ex Græ-

cis Fastis duo Valerii, Largus & Messalinus, cum ageret Antoninus in Imperio annum decimum,

Anno

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5640.

☉ 16. B. ☽ 15. P. 3. April. Indiſt. 15.

JESU CHRISTI 147. secundum Baronium 149.

PII PAPÆ 7.

ANTONINI PII IMP. 10.

SÆC. II.
Anno Urbis 900.
Olymp.
231. an. 3.
A. C. 147.

I. Consules.
II. Proconsularis Imperii Antonini Decennalia.

[1] AD num. I. Coss. Largus & Messalinus. Proconsularis Imperii Decennalia Antoninus Pius exhibuit, quorum indicium, Imperium Proconsulare Marco Aurelio Cæsari attributum. Capitolinus in Marco cap. 6. ait: Faustina duxit uxorem, (nempe Marcus) & suscepta filia, Tribunitia Potestate donatus est, atque Imperio Proconsulari extra Urbem, addito jure quinta relationis. Quod hoc anno factum, certum reddunt Nummi Marci Aurelii, in quibus Tribunitiæ Potestatis ejus ultimus annus XXXIII. notatur. Cum vero die septima Martii anni CLXI. Antonino Pio Marcus Aurelius successerit, & apud Mediobarbum pag. 216. varia ejusdem Marci Numismata extant, in quibus dicitur: C A E S A R A U G. P I I F. T R. P O T. X V. C O S. III. manifeste deducitur, illum anno CLXI. ante diem VII. mensis Martii Antonini Pii emortualem, Tribunitiam Potestatem XV. inchoasse; alioquin non Cæsar, sed Augustus, neque Pii, sed Divi Pii filius in iis Nummis diceretur. Quamvis, ut verum fatear, nomen Divi non raro in Inscriptionibus Nummisque neglectum, ut liquet ex decreto Antonini Pii anno CXLII. a nobis recitato. Quod si Marcus Tribunitiam Potestatem XV. ante Antonini obitum suscepit, præsentis anno ante diem septimam mensis Martii Tribunitia Potestate decoratus est, ut numeranti patebit. Baronius Tribunitiam Potestatem Marco in secundo ejus Consulatu collatam putavit, anno nempe Christi CXL. At cum Tribunitia Potestas ejus XV. cum tertio ejus Consulatu anno CLXI. gesto copuletur, eum deceptum esse liquet. Alioquin tertius ille Consulatus anno CLIX. susceptus fuisset, quod nullus dixerit. Filia hoc anno Marco nata, Lucilla, ut testatur Herodianus lib. 1. cap. 3. ubi ait: Lucilla erat Commodus

maxima natu soror: ea prius L. Vero Imperatori nupserat, &c.

Porro Marcum Collegam Imperii fuisse demonstrat Melito in Apologia sua eidem Marco, postquam Antonino successit, præsentata, cujus fragmentum refert Eusebius lib. 4. cap. 26. Is de persecutoribus Christianæ Religionis loquens ait: Imperitiam illorum correxerunt piissimi parentes tui, &c. Pater quoque tuus, quo tempore cuncta simul cum ipso administrabas, scripsit ad civitates, ne contra nos tumultus concitarent. Fuit itaque Marcus Aurelius quintus Imperii Collega, ipso etiam Dione lib. 71. teste, qui ait, Marcum octo & quinquaginta annos, mensesque decem, ac dies viginti vixisse, in iisque cum Antonino patre diu fuisse cum Imperio.

Sed quia Principatus Imperatorius Marci Aurelii hætenus parum cognitus fuit, & ad Principatum Tiberii, annumque ejus quintum decimum a Luca Evangelista expressum melius intelligendum plurimum confert, ideo magis explicandus. Tiberius itaque, Titus, Traianus, Antoninus Pius & Marcus Aurelius æquali potestate donati fuere, Tribunitia nempe potestate & Imperio Proconsulari, quæ partes duæ supremi Imperii erant, ratione quarum Imperii Collegæ nuncupati sunt. Eo enim nomine illos appellatos Historiæ Augustæ Scriptores manifeste insinuant. Tacitus initio lib. 1. Annal. de Tiberio ait: Illuc cuncta vergere: filius, Collega Imperii, consors Tribunitia potestatis assumitur. De Tito & Traiano liquet ex Panegyrico Plinii, qui num. 8. de Traiano scribit: Simul filius, simul Cæsar, mox Imperator, & consors Tribunitia potestatis, & omnia pariter & statim factus es, quæ proxime parenti verus tantum in alterutrum filium contulit. Ubi quod Tacitus Imperii Collegæ, Plinius Imperatoris nomine exprimit, ostenditque Imperii Proconsularis Collegas Imperatores dictos fuisse. Augustus tria in Tiberii gratiam egit; eum enim filium declaravit, Collegam Imperii, Proconsularis videlicet, ut mox dixi, & consortem Tribunitiæ potestatis: Nerva vero quatuor in gratiam Traiani; hic enim factus est filius, Cæsar, Imperator, & consors Tribunitiæ Potestatis. Cujus discriminis hæc ratio est, quod Tiberius adoptatus in Familiam Cæsaream, ejusdem adoptionis vi, & filius & Cæsar dictus est; Traianus vero

III. M. Aurelius fuit Collega Imperii.

IV. Collega Imperii quinque fuere.

[1] Coss. Largus & Messalinus. Locus utriusque prænominibus est relinquendus; qua de re Norisius in epistola consulari, his Coss. contra Ligorium. Fragmentum apud Fabretum pag. 401. .... T. LARGO. COS. Vide Reinesii epistolam XLVIII. Nomen aliud *Largi* innotuit ex inscriptione Beneventana, licet ævo exesa, quam communicavit Illustrissimus Præsul Franciscus Raccà, infra a nobis edenda ad A. D. 208. In ea CLASSETIUS natus dicitur, IIII. IDUS.

.... ANNIO. LARGO. ....
..... SSALINO. COS.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: *Largo*, & *Messalino*.

vero vi adoptionis filius tantum Nervæ appellari potuit: cum filii naturales Imperatorum non nascerentur Cæsares, sed speciali decreto eam dignitatem assequerentur, quod de adoptivis potiori jure dicendum; indeque liquet Collegam Imperii a Plinio *Imperatoris* nomine designari. Addit Plinius, Nervam patrem adoptivum Traiani ejus causa fecisse, quod ab aliquot annis Vespasianus verus parens Titi & Domitiani, unius tantum causa præstitit, Titi scilicet. Traianum autem Collegam Imperii fuisse, constat non tantum ex mox dictis; sed & ex aliis ejusdem Panegyrici locis V. G. num. 9. de Traiano Plinius habet: *Magnum hoc tua moderationis indicium, quod non solum successor Imperii, sed particeps etiam, sociusque placuisti; nam successor, etiamsi nolis, habendus est, non est habendus socius nisi velis.* Collega etiam Imperii Antoninus fuit: *Factusque est patri (nempe Hadriano, inquit Capitolinus in Antonino cap. 4.) & in Imperio Proconsulari, & in Tribunitia Potestate Collega.* Denique idem Capitolinus in Marco cap. 6. de eo ait: *Suscepta filia, Tribunitia Potestate donatus est, atque Imperio extra Urbem Proconsulari.*

V.
Duplex
Proconsu-
latus di-
stinguen-
dus.

Salmasius in Notis ad Capitolinum in Marco cap. 6. loquens de Imperatoribus qui Augusto succedere, ait; *Quibus semper honoris gratia, Proconsulare Imperium delatum est, & tam. Cæsaris, quam Augustis solebat dari.* Alius Vir doctus arbitratus est, Augustos, cum Imperium Proconsulare extra urbem Cæsaris tribuebant; illud Imperium consulisse, quod Agrippa in Asia & Syria, Vitellius a Tiberio in Oriente habuit, quamvis illud longe majus, quia esset in omnia loca, una Roma excepta: ideoque, inquit, si ita loqui licet, fuisse majores seu nobiliores Proconsules. Verum duplex Proconsulatus distinguendus. Alter, qui supremi Imperii pars erat, isque proprius erat Augustorum; ejusque, antequam Marcus Aurelius & Lucius Verus imperarent, Collegæ tantum Imperii & Nero Cæsaris participes fuere. Alter Proconsulatus privatorum fuit, hinc non perpetuus, neque in omnia loca extra urbem Romanam, & puris putis Cæsaris aliquando datus fuit, uti Domitiano Cæsari, quemadmodum suo loco dixi. Porro, Imperii Collegas ob Imperium Proconsulare vulgo dictos fuisse Imperatores, imo & in Nummis Imperatoris prænomine insignitos, ex eo apparet, quod in prima Imperii Romani dispositione, nulli Cæsares prænomen illud, quod summam potentiam denotabat tulerint, nullique a Scriptoribus Historiæ Augustæ Imperatores vocati, præter eos, qui Imperium Proconsulare perpetuum assecuti sunt. Hinc *Nero Cæsar*, qui Imperium Proconsulare sine Tribunitia Potestate obtinuit, Imperator in Nummis dictus est, ut anno Christi LI. num. II. ostendi. Nec refert quod in duobus Neronis Cæsaris Nummis ibidem recitatis, vox IMP. postponatur nomini Neronis; cum in Nummis Titi Cæsaris & Imperii Collegæ apud Mediobarbum prænomen Imp. aliquando postponatur. Propter quid itaque tam Nero Cæsar, quam Imperii Collegæ Imperatores appellati sunt, quam propter Imperium Proconsulare, cum nullus Imperator vocatus fuerit, qui illud non obtinuerit. Quare sicut stante Republica Proconsules, Imperatores vocabantur post victoriam ac triumphum; sic & ea eversa Augusti & Imperii Collegæ Imperatores appellati sunt ob Imperium Proconsulare; cum hoc discrimine, quod in his *Imperatoris* vox nomini præposita, in illis nomini subiuncta fuerit. Quamquam negandum non sit, quin aliqui Augusti, quorum primum Traianum fuisse ex ejus Nummo apud Mediobarbum pag. 149. invenio, prænomen Imp. & simul titulum PROCONS. in quibusdam Nummis tulerint, ad majorem scilicet ejusdem Potestatis expressionem. Quod si in

Nummis Collegarum Imperii, Imperium Proconsulare prænomine Imp. designatum non fuisset, ejusdem nulla in iis mentio facta esset; cum nec in Nummis, nec in Inscriptionibus Proconsules nuncupentur.

Hoc quibusdam Viris eruditissimis me persuadere non potuisse miror. Respondent enim, *Imperii Collegæ Imperatores appellati,* Traianum Imperatorem dictum a Plinio citato num. IV. ob victoriam Germanicam, quæ ejus adoptionis causa fuit. Sed ea explicatio verbis immediate sequentibus refellitur. Postquam enim Plinius dixit, *mox Imperator & consors Tribunitia Potestatis* num. 9. subdit: *Credentem posteri Patrio & Consulari & triumphali patre genitum, cum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, Imperatorem non ab exercitu factum? Eidem cum Germania præsideret, Germanici nomen hinc missum? Nihil ipsum, ut Imperator fieret agitare, nihil fecisse, nisi quod meruit & paruit? Paruisti enim Cæsar, & ad Principatum obsequio pervenisti.* Nam Augusti & Cæsares, seu ut rectius loquar, Collegæ Imperii (cum puri puti Cæsares ob victorias Imperatores dicti non fuerint, ut liquet ex Nummis) non fiebant Imperatores ob victorias, sed tantum Imperatores propter illas dicebantur. Propter victorias enim dicebantur Imp. II. Imp. III. &c. Certum itaque videtur, Plinium quando de Traiano ait, *mox Imperator*, intelligere, Imperium Proconsulare mox Traiano datum fuisse; & quidem non tanquam Agrippæ, Vitellio, aliisque privatis attributum fuerat, sed tanquam partem supremi Imperii, sicuti fuit Tribunitia Potestas eodem tempore eidem collata.

Nec quemquam movere debet, quod nec Tiberius, nec Marcus Aurelius ante Imperium Augusteum, nec in Nummis, nec in inscriptionibus Imperatoris prænomine cohonestentur; modus enim loquendi in Numismatis, Actisque publicis a vulgari aliquando discrepabat, ut anno CX. XXVII. num. VIII. demonstravi. Quapropter non dubitandum, quin ab utroque Cæsare moderationis causa admissum non fuerit. Certe Marcum Aurelium, vivente adhuc Antonino Pio, nuncupatum fuisse Imperatorem, ut ante eum, ceteri Imperii Collegæ docet Capitolinus in Marco cap. 6. *Erat autem in summis obsequiis patris Marcus, quamvis non deessent, qui aliqua adversus eum insurrerant, & praeter ceteros Valerius Omulus: qui cum Lucillam matrem Marci in viridario venerantem simulacrum Apollinis vidisset, insurravit: Illa nunc rogat, ut diem tuum claudas, & filius imperet. Quod omnino apud Pium nihil valuit: tanta erat Marci probitas & tanta in IMPERATORIO PRINCIPATU modestia.* Nec hæc verba, & *filius imperet*, Marcum tunc non imperasse significant, sed referuntur ad Imperium Augusteum post Antonini mortem a Marco initum. Is enim loquendi modus Historiæ Augustæ Scriptoribus familiaris, quando de Collegis Imperii loquuntur. Sic Victor de Cæsaris: *Titus, inquit, postquam Imperium adeptus est, incredibile quantum quem imitabatur, antecedit, præsertim literis, clementiaque ac muneribus. Denique dum concessa per priores Principes firmari ab insequentibus mos esset, simul Imperium cepit, talia possidentibus edito sponte cavito, prospexitque; ubi de Imperio Augusteo Victor sermonem habet.*

Alter honos, qui Imperii Collegis conferebatur, *Tribunitia* nempe Potestas, Proconsulatu perpetuo longe major erat; cum ab ea Augustorum & Cæsarium, qui eam consecuti erant, anni dinumerari solerent, & ubicumque de utroque honore simul Historiæ Augustæ Scriptores loquuntur, Tribunitiam potestatem postremo loco, tanquam nobiliorem fere semper memorent, ut patet ex locis num. IV. laudatis; quæ sic intelligenda esse ostendit Plinii in Panegyrico Traiani locus nuper recitatus, ubi Tribunitiæ

VII.
Tiberius
& M. Aurelius
Cæsares
Imperatores
vulgo
dicti.

VIII.
Tribunitia
Potestas
præcipua
pars
Imperii.

nitæ Potestatis consortium ultimo loco propter ejus excellentiam ponitur. Hinc Vopiscus in Tacito cap. 1. *Video mihi posse objici, Curules Magistratus apud Majores nostros quadrenniū in Republica non fuisse: sed erant Tribuni plebis cum Tribunitia Potestate, qua pars maxima regalis Imperii est.* Quare minime existimandum cum aliquibus Viris eruditis, Tribunitiam Potestatem nullam auctoritatem, nullumque Imperium defignasse, sed tantum potestatem intercedendi, ac immunitatem ab omni injuria; cum pars maxima regalis Imperii fuerit, ac edicta condendi, & Senatum convocandi potestatem secum invexerit, teste Tacito lib. 1. Hist. paulo post initium, ubi narrata Augusti morte, ait: *Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tamquam veteris Republica, & ambiguus imperandi, ne edictum quidem, quo Patres in curiam vocabat, nisi Tribunitia Potestatis præscriptione posuit sub Augusto accepta.* Verba edicti fuere pauca, &c. Denique Eusebius, seu, si mavis, Hieronymus in Chronico Tribunitiam Potestatem Druso filio a Tiberio datam his verbis exprimit: *Tiberius Drusum consortem regni facit, quibus pariter verbis utitur, cum Tribunitiam Potestatem Philippo Juniori concessam narrat.* Tribunitia itaque Potestas etiam quando sine Imperio Proconsulari in aliquem conferebatur, non erat sine auctoritate & Imperio aliquo. Quæ non semel a me inculcata, quia non satis huc usque discussa.

Hæc cum communicassem cum Em. Card. Norisio in Romana Antiquitate peritissimo, quem a me dissentire sciebam, rescriptis. Tacitus lib. 5. Annal. narrat *Tiberium misisse ad Senatum, quis Potestatem Tribunitiam Druso petebat.* Id, inquit Tacitus, summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne Regis aut Dictatoris nomen assumeret, ac tamen appellatione aliqua cætera Imperia præmineret. Marcum deinde Agrippam socium ejus Potestatis, quo defuncto Tiberium Neroneū dilegit, ne successor in incerto foret. *Non potes non concedere, Tribunitiam Potestatem, stante Republica, fuisse tantum jus intercedendi cum immunitate, quæ Tribuni plebis sacrosancti habebantur; hoc enim omnis Romana docet Historia.* Extat insigne exemplum apud Livium, ubi de abroganda pace ad furcas Caudinas facta oratione recitat. Hanc ipsam potestatem Imperatores postea habuerunt, eamque suis filiis adhuc tantum Caesaribus communicarunt. Dio lib. 53. eamdem Potestatem, uti sua aetate, nempe tertio sæculo a Christo nato, Imperatores potiebantur, describit: *Tribunitia Potestas quam præclarissimus quisque Imperator habuit efficit, ut intercedere iis, quæ ab aliis contra ipsorum placitum moventur possint, ac sacrosancti sint, ut si vel minimo sermone, se ab aliquo læsos existiment, indicta eum causa, tanquam qui se piaculo obstrinxerit, necare queant.* Videsne Dionem in ipsis Imperatoribus, iidem terminis, ac antea erat in Republica defignivisse? *Habes exercitum jus Tribunitia Potestatis a Tiberio apud Rhodum veluti in exilio degente in Suetonio cap. II. de Vita ejusdem.* Cur ergo eam Potestatem ultra eos terminos extendes? Numquam in Romanis Scriptoribus Imperium Tribunitium, sed Potestatem tantum Tribunitiam nominatam reperies; quæ licet Imperia aliorum, ut ait Tacitus, præmineret, non tamen erat Imperium, quo nomine potestas militaris veniebat. Ita Cardinalis eruditissimus.

Verum Dio neutquam Tribunitiam Potestatem ad jus illud intercedendi cum designata immunitate, stante Republica, coarctatum fuisse asserit; cum immediate post subdat: *Gerere quidem Tribunatum plebis, nefas ducunt Imperatores, cum utique ipsi Patritii sint: omnem vero Tribunitiam potestatem, quanta unquam maxima fuit, accipiunt.* Docet vero Onuphrius lib. 1. Fa-

storum ad annum Urbis CCLX. Tribunorum plebis auctoritatem progressu temporis magnam fuisse, si quis ad eos vel etiam absentes provocasset, eum statim liberatum ab eo, a quo comprehensus fuerat, vel in concionem adductum, vel absolutum fuisse, illud etiam sibi vendicasse, ut Senatum convocarent, edicto non audientes punirent, Leges tulisse, & aliquando Consules in carcerem conjecisse. Sed Tribunitiam Potestatem, præter potestatem intercedendi & immunitatem, qua Tribuni plebis citra capitis periculum a quoquam lædi non poterant, aliquam auctoritatem, Augustis & instituto Imperio Tribunitia Potestate donatis, tribuisse, egregie probat locus Suetonii a Card. Norisio laudatus, ibi enim Suetonius scribit: *Fortè quodam in disponendo die, mane prædixerat, quid quid agrorum in civitate esset, visitare se velle; id a proximis aliter exceptum est, jusque sunt omnes agri in publicum Porticum deferri, ac per valetudinum genera disponi.* Perculsus igitur inopinata re, diu quid ageret, incertus, tandem singulos circuit, excusans factum etiam tenuissimo cuique & ignoto. Unum hoc tantummodo, nec præter ea quidquam, notandum est in quo exercuisse jus Tribunitia Potestatis visus sit. Vides Rhodienses minime dubitasse, quin Tiberius vi Tribunitia Potestatis, quam obtinebat, jubere posset ut omnes ægri ad se deferrentur. Quare quicumque Tribunitia potestate exornati erant, præter jus intercedendi cum præfata immunitate, varia alia præstare poterant. Verum quidem est, Romanos nomine Imperii propriissime fuisse intellexisse potestatem militarem, seu facultatem belli gerendi; sed hoc non impedit, quin vox illa in alia significatione potentiam, vel auctoritatem designaverit, uti v. g. in loco Taciti numero præcedenti laudato, ubi is ait: *Id summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne Regis aut Dictatoris nomen assumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera Imperia præmineret.* Hic Imperium non significat Imperium militare, ut omnibus notum. Cnmque Tribunitia Potestas cetera Imperia præmineret, nempe Regium ac Dictatorium, non poterat secum non invelere aliquod Imperium, seu aliquam potestatem; alioquin cetera non præminisset, sed iis inferior fuisset.

Pergit doctissimus Cardinalis in sua Epistola: *Quod ais Tiberium Tribunitia potestatis præscriptione Patres ex Tacito in curiam vocasse, unde inferis eundem habuisse Imperium Legum, sive edictorum condendorum, videris mihi velle ludere vocabulis: nam extant plurima Leges ac Edicta promulgata a Tribunis plebis, qua vulgo Plebiscita a Romanis dicebantur: At illa dicebantur facta Tribunitia Potestate, non Imperio Tribunitio: etenim Imperium rem tantum militarem extra Urbem spectabat. Ita Prætores, reos in carcerem detrudebant, nullo fulti Imperio, sed tantum jure Prætorio. Itaque jus ad Prætores, potestas ad Tribunos plebis, imperium denique ad Proconsules pertinebat. At hocce Imperium ita Proconsules Imperatores constituebat, ut tamen titulo Imperatoris semet inscribere non possent, nisi tanto hostium numero occiso, quod etiam cognomen, sive titulum statim post triumphum deponerent.* Hæc Card. Norisius. Sed si Tribuni plebis ante institutum Imperium plebiscita edere poterant, quanto magis post ejus institutionem Imperatores, & quicumque Tribunitia Potestate donabantur aliqua Edicta condere, non quidem virtute alicujus imperii militaris, ut me velle arbitratur Card. eruditissimus, aut imperii Tribunitii, sed virtute auctoritatis, quam ea dignitas conferebat. Denique Tribunitia Potestas non erat Imperium militare, sed pars summi Imperii supremæque potentia; & hæc de Tribunitia Potestate.

Quoad Imperium Proconsulare hæc de eo in ea Epistola habet: *In eo, inquit, dissentimus quod*

XI.
Tribuni leges ferant.

XII.

IX.
Opinio
Em. Card.
Norisii.

X.
Refellitur.

Cur Augusti & Imperii Collega Imperatores dicti.

putas Casares & Proconsulari Imperio prænomen Imperatoris habuisse, quod ipse inficior. Nam inter titulos Augustorum postremo loco in vetustis Saxis ac Nummis legitur PROCOS. utique a Proconsulari extra Urbem Imperio, quod neutiquam negare poteris. Itaque prænomen IMP. quod primo loco inter Augustorum, ac quorundam Casarum titulos legitur, non designat Imperium Proconsulare, quod postremo tantum titulo legitur. Porro titulus Imp. iis Proconsulibus tribuebatur, qui in acie tot millia hostium interemissent, uti ex Dione, Casare & Appiano constat. Hic titulus post nomen Proconsulis ponebatur; ac decreto adulantis Senatus post victos Pompeii filios, tamquam prænomen Casari datum fuisse, jam nosti ex Dione lib. 43. ubi ait, illum titulum eidem delatum, non veteri consuetudine ex pluribus necatis in bello hostibus; neque ea ratione, quod ei merum imperium, absolutamque potestatem deferrent; sed eo modo quo nunc his, qui summum imperium obtinent, tum primum Casari imposuerunt tamquam ipsi proprium. Porro eo anno Urbis DCCIX. Casar erat Dictator IV. ac designatus in annum DCCX. quo perijt, Dictator V. Ex Dictatura summum Imperium in urbe, ac toto Romano Imperio idem Casar obtinebat. Itaque eo prænomen IMP. nullum eidem imperium conferri poterat, qui amplissimo omnium, nempe Dictatorio jam pollebat. Hinc recte Dio illud prænomen non ea ratione datum scripsit, sed ut ille titulus, qui puri puti honoris erat, uti etiam titulus Augusti, Casaris proprius haberetur; cum ante eundem nunquam prænominis loco fuisset. Quare jam vides, titulum illum summi quidem honoris, uti & alter Augusti Octaviano datus, sed nullius imperii fuisse. Ita Card. Norisius.

XIII. Titus & Traianus Imperium Proconsulare perpetuum habuerunt.

Ad quam rationem respondeo, prænomen illud Imp. nullam quidem potentiam nec Julio Casari Dictatori, nec Imperii Collegis attribuisse, sed eisdem attributam fuisse, designasse; in Julio quidem Dictatore perfectam & plenam; in Collegis Imperii valde affinem. Nam Dio lib. 43. citato ait, prænomen illud concessum fuisse Julio Casari eo modo quo nunc his qui summum imperium obtinent. Lib. vero 53. de Imperatoribus tradit: Consules enim sunt sepe numero, & quoties extra pomerium sunt, Proconsules dicuntur: nomenque Imperatoris, non modo si qui aliquam victoriam retulerint, sed & alii omnes ad significandam plenam suam & perfectam potentiam, semper gerunt, loco nominis Regii & Dictatoris: qua semel e Republica sublata, ut non imponant sibi; ita eorum vim ac rem ipsam Imperatoris titulo confirmant. Quare vere scribit Card. Norisius, Imperatoris prænomen nullum Julio Casari Imperium conferri potuisse, qui amplissimo omnium, nempe Dictatorio, jam pollebat. At illud Julius imponi sibi voluit, non ut major sibi potentia conferretur, aut quod prænomen illud aliquod imperium secum inveleret, sed ut eo magis significaretur plena sua & perfecta potentia. Imperii vero Collegas in Nummis & Inscriptionibus Proconsules dictos non esse jam num. V. observavi. Porro eos ob Imperium Proconsulare dictos fuisse Imperatores, hoc modo detexi. Ex Imperii Collegis Antoninus ante Augustum Imperium nuncupatus est Imperator, & ex puris putis Casaribus unus Nero Casar: utrumque autem Imperio Proconsulari decoratum fuisse certo constat. Ex quibus intuli, non solum eos ob Proconsulatum perpetuum Imperatores appellatos, sed etiam Tiberium & Marcum Aurelium; licet Imperatores in Nummis & Inscriptionibus non appellentur; quia uterque Proconsulatum perpetuum obtinuit; ac denique Titum & Traianum Imperio proconsulari perpetuo honestatos esse, quia uterque vocatus est Imperator, uti Nero & Antoninus, qui, ut dixi, Imperium Proconsulare habuerunt.

XIV.

Hæc insuper habet Card. Norisius: Jam vero

cum Augusti suos filios summis titulis insignire vellet, non omnes eisdem una simul contulere, sed modo plures, modo minores pro libito eisdem conferebant. Agrippa ac Drusus TR. POT. in Nummis inscribuntur sine prænominibus Imp. quod neutiquam illis donatum fuit. Unus Titus omnium primus illud a patre obtinuit. At ex illo nullum imperium idem accepit. Suetonius cap. 6. in Tito ait, illum in Urbe plures neci tradendos jussisse, sed jure præfectura Prætorii. Itaque titulus IMP. in prænominibus erat tantum honoris. At Domitiano nihil præter nomen Casaris delatum fuit. Traianus illud prænomen in adoptione, sive paulo post adoptionem accepit, ut & Antoninus Pius, qui tamen M. Aurelium Casarem ita Tribunitia Potestate donavit, ut neutiquam prænomen IMP. eidem concesserit. Quæso te, Vir doctissime, cur Titus cum eo prænominibus in vetustis Inscriptionibus legitur, non vero M. Aurelius in tot Nummis, & Saxis ea ætate inscriptis? Et sane nec semel quidem legitur. Sed inquis, esse argumentum negativum. At id genus debet esse, ut mea sententia probetur. Ne uni Scriptori, si quispiam esset ejus ætatis, testanti M. Aurelium illud prænomen habuisse, integram fidem adhiberes: nullam vero præstandam putas tot Nummorum ac Lapidum monumentis, eum Casarem Imperatoris prænominibus carentem prodentibus? Veniam, amice dabis; videris mihi tua in opinione obstinatio. Utinam illam feliciter aliis, quam hactenus mihi; persuades. Responis neque Tiberium in Nummis cum prænominibus IMP. legi. Rationem discere ex Suetonio cap. 26. de eodem scribente: Prænomen quoque Imperatoris cognomenque Patris Patriæ, & civicam in vestibulo coronam recusavit; quare cum id prænominibus ille noluerit, monetarii neutiquam cum eodem Tiberium scalpere potuerunt, illud prænomen dubio procul adjecturi, si illud Tiberius admisisset. Cum ergo in nullis Nummis M. Aurelius Imperator appellatur, eo profecto titulo caruit. Et quidem etiam Dio lib. 57. rationem profert, qua Tiberius prænomen IMP. non admisit: Sæpius dicens, inquit de Tiberio, Dominum se servorum, IMPERATOREM militum, PRINCIPEM ceterorum esse. Nempe more vetusto Reipublicæ, quo Imperator is tantum dicebatur, qui Proconsul sive Consul, aut quandoque Preprator militibus imperabat, nempe Dux exercitus, qui a Latinis Scriptoribus IMPERATOR passim, ut ab aliis vulgo appellabatur. Quare cum nusquam prænomen IMP. sculptum sit in Nummis M. Aurelii ante mortem Pii, optime colligimus, eodem caruisse. Hinc de Aurelio sub mortem Pii scribit cap. 7. Capitolinus: Post excessum Divi Pii a Senatu coactus regimen publicum capere, fratrem sibi participem in Imperio designavit. Itaque tum primum, jubente Senatu, IMP. dictus est; neque antea regimen publicum sub Pio administravit, eum Tribunitia tantum Potestate potiretur, qua nullius imperii jus continebat. Ita idem Card. Norisius.

Opiniones vetustas & penitus infitas difficile esse ex animis evellere, quotidiana demonstrat experientia. Quare non mirum si Card. eruditissimus ita suæ adhærescat. Non solum itaque Agrippa ac Drusus Casar, sed etiam Lucius Aurelius Casar cum prænominibus IMP. in Nummis non exprimuntur, quia videlicet Imperium Proconsulare perpetuum non obtinuerunt. Titus vero ceterique Imperii Collegæ præter Tiberium & M. Aurelium cum illo prænominibus in Nummis leguntur; & cum eo etiam Tiberius & M. Aurelius in Nummis exhiberentur, nisi præ modestia uterque illud recusasset, ut de Tiberio doctè advertit Card. Norisius. Hujus autem exemplo M. Aurelium illud non admisisse omnino existimandum; cum uterque, non minus quam Titus Traianus, & Antoninus Pius Imperio Proconsulari & Tribunitia Potestate, cohonestatus fuerit. Argumentum negativum omni alia probatione

Tiberius & M. Aurelius Imperii Collega in Nummis sine prænominibus IMP.

XV. Nomen Imperatoris a Tiberio & M. Aurelio Imperii Collegis recusatum.

de-

denudatum, fallax & errori obnoxium, quid-
quid Card. eruditissimus dicat. Præterea usus vul-
garis loquendi valde diversus fuit a modo lo-
quendi, in Actis publicis, Nummisque adhibito,
ut suo loco monstravi. *Tiberius* Collega Imperii
factus, imo & postquam Augusteam dignitatem
adeptus est, numquam dictus est in Nummis,
aut in Actis publicis *Imperator*, ut recte eidem
Card. observatum. At a Scriptoribus & a vul-
go eo nomine appellatum indicat Josephus, qui
eo anno, quo Tiberius denatus, in lucem venit.
Ille lib. 18. Antiquit. cap. 3. narrata Augusti mor-
te ait: *Et Tiberius Nero privignus successit, Julia
filius, Romanorum Imperator tertius: Quod si Ti-
berius, dum Rempublicam Romanam administra-
bat, vulgo Imperator vocatus non fuisset, Jose-
phus, qui cum illis, qui Tiberium viderant,
imo & qui cum illo frequentes fuerant, vixit,
successionem ejus in Imperium, alio quam Im-
peratoris nomine designasset. Denique cum Plini-
us deditur Historiam suam naturalem Tito Im-
peratoris, idest, Cæsari, & eum alloquens dicat,
Jucundissime Imperator, & Traianus Cæsar sæ-
pius dicatur Imperator a Plinio Juniori in Pane-
gyrico, certo nobis constat, Collegas Imperii,
quales Titus & Traianus Cæsares fuere, Impe-
ratores dictos fuisse. Quare cum Vespasianus,
Nerva, Hadrianus, & Antoninus Augustum tan-
quam exemplar sibi proposuerint, quando filios
suos in Imperii societatem ascivere, non dubium
quin ideo eos Imperatoris titulo exornarint, quia
Augustus eandem appellationem Tiberio attri-
buerat; qui eam tamen, ejusque exemplo M.
Aurelius, recusavit, ille ficta, hic vera in-
dustria. de quo Capitolinus num. VII. citatus &
Xiphilinus mox laudandus nos dubitare non si-
nunt. Nec est quod dicat doctissimus Cardinalis,
unum Titum omnium primum Imperatoris præ-
nomen a patre obtinuisse, sed ex illo nullum
imperium accepisse. Cur enim in hac præroga-
tiva Titus Tiberio ac M. Aurelio prælatus fuis-
set; cum ad æqualem honoris gradum evecti fu-
erint, ad Tribunitiam nempe Potestatem, &
Imperium Proconsulare perpetuum. Si ex præ-
nomine I. M. P. nullum Imperium Titus accepit,
neque prænomen illud aliquam potentiam in eo
designavit, ut designasse diximus; quo fine, quæ
de causa potius Tito, quam ceteris omnibus Im-
perii Collegis datum fuit? Nulla certe afferri
potest ratio, quam ob rem illud potius uni,
quam alteri tribueretur. Denique ex eo quod
Capitolinus scribit, *post excessum Divi Pii a Senatu
M. Aurelium coactum fuisse regimen publicum capere*,
male inferitur, Marcus antea Imperii So-
cium non fuisse; cum diversum esset regimen,
quod coactus est Marcus capere, ab eo quod
antea habuerat. Antea enim Collega tantum Im-
perii erat, postea Augusteum Imperium obtinuit,
ut jam diximus.*

tatis Imperatoriæ particeps fuerit, Tribunitiæ
nempe Potestatis, & Imperii Proconsularis, quæ
qui participarunt Imperatores dicti sunt. At Im-
perii Collegas *Principes* vocatos fuisse, demon-
strat locus Capitolini in Marco cap. 1. a me reci-
tatus anno Christi LXXI. num. IV. alterque lo-
cus Spartiani in Aelio Vero cap. ult. a me ex-
plicatus, dum de Imperio Proconsulari Tiberio
Cæsari collato verba feci. Legendum etiam quod
scripsi ex eodem Capitolino anno CCXXXVI.
num. VIII. denique Marcum Imperii Collegam,
fuisse demonstrat locus Xiphilini ex Dione ab
ejus interpretibus non satis accurate in Latinum
versus: *Καὶ ὅτι οὐ προσποιτῶς ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς
πάντα ἔπραττε, πρόδηλον. ἔτη γὰρ ὄντως καὶ πεν-
τήκοντα, καὶ μῆνας δέκα, ἡμέρας τε εἴκοσι καὶ δύο
ζῆσας καὶ τέτοις τῶ τε πρὶν Ἀντωνίνου συχρὸν χρό-
νον ὑπάρξας, καὶ αὐτὸς ἕνεκα καὶ δέκα ἔτη, καὶ
ἕνδεκα ἡμέρας αὐταρχήσας, ὁμοίως διὰ πάντων
εγένετο, καὶ ἐν ἑδρῇ ἡλλοιώθη. Quæ verba a Gui-
lielmo Blanco sic Latine reddita: *Ac Marcum qui-
dem nihil simulate, sed omnia cum virtute egisse*,
*perspicuum esse potest ex eo quod cum octo &
quinquaginta annos, mensesque decem, ac dies vi-
ginti vixerit, in iisque cum Antonino patre diu
fuerit cum Imperio, ipseque annos decem & no-
vem, & dies undecim regnaverit, tamen æqua-
bilis in omni vita, ne ulla unquam in re immu-
tatus fuit. Leunclavius loco horum verborum,
in iisque cum Antonino patre diu fuerit cum Im-
perio, habet, sub Antonino Patre diu socius Im-
perii fuerit. Verum locus sic ad verbum inter-
pretandus: Et quod non fiste, sed virtute omnia
agebat, certissimum. Annos enim octo & quinquaginta,
& menses decem, dies vero viginti &
duos cum vixerit, & in iis cum Antonino prius
per longum tempus fuerit, (vel cum Antonino pri-
us per longum tempus imperaverit) & ipse an-
nos novem & decem & undecim dies per se ipsum
(vel ex se) imperaverit, similis in omnibus fuit,
& in nulla re immutatus. Prius itaque M. Au-
relius cum Antonino, ipsoque demortuo, per se
ipsum imperavit. Xiphilinus ex Dione, Vespasianæ
Christi LXXI. num. IV. ostendimus, Vespasianæ
morte narrata, ait, Titum Principatum Mo-
narchicum adeptum esse, quia scilicet mortuo pa-
tre solus regnavit; sed quia Marcus Aurelius post
Antonini obitum, Lucium Verum Augusti nomine
donavit, Monarchiæ quidem verbo Historicus
non utitur, sed aliud usurpat, quod non minus
indicat, M. Aurelium Collegam Imperii fuisse,
quam verbum Monarchiæ Titum antea imperasse,
fed non solum, ac sine alio.**

Epocha ab excidio Hierosolymitano desumpta
ab Antiquis quandoque usurpata; sed ex ea Chro-
nologia Baronii minime confirmata. Nam incipit
ea Epochæ anno Christi LXX. non vero LXXII.
ut numerat Baronius, a qua ad decimum An-
tonini annum, qui currenti Christi inchoatus est,
anni LXXVII. effluxere, ut recte Clemens Alex-
andrinus a Baronio citatus. Vitium itaque aut
firmitas Chronologiæ Baronianæ dignosci non
potest ex mutua collatione annorum, qui initium
Imperii Diocletiani præcessere, sed ex annorum
ante Diocletianum transactorum, eorumque, qui
ejus Imperium subsecuti sunt, comparatione, cu-
jus rei passim afferemus exempla.

Censores quidam in Epistola Consulari a Car-
dinali Norisio in lucem edita pag. 168. reprehendunt
me, quod negarim, Ludos Seculares octavo
ab Antonino Pio celebratos, & pag. 185.
Dissert. Hypaticæ scripserim, Censorini de his
silentium illos tunc non fuisse editos ostendere;
præsertim cum dicat, octavos a Severo exhibitos.
Sed Antoninum Pium currenti anno, qui
Urbs nongentesimus fuit, nullos Ludos Secula-
res edidisse, debet esse certissimum. Censorinus
Scriptor accuratissimus aureum suum librum de
Die Natali anno Christi CCXXXVIII. elucubra-
vit, in eoque cap. 17. Ludos Seculares anno Chri-
sti

XVII.
Epocha ab
excidio
Hierosoly-
mitano.

In Epito-
me Spon-
dani an.
149. nu.
111.

XVIII.
Ludi Secu-
lares hoc
anno non
celebrati.

XVI.
M. Aure-
lium Im-
perii Col-
legam fu-
isse Capi-
tolinus &
Xiphili-
nus restan-
tur.
Ad locum Capitolini, quem num. VII. retuli,
ita respondet Card. Norisius: *Verba autem illa
Capitolini eodem Capite, Tanta erat Marci pro-
bitas, & tanta in Imperatorio principatu mode-
stia, jam Casaubonus recte exposuit, notans in-
alio MSS. legi, Imperatorio participatu, quod
nempe titulum Cæsaris ac Tr. pot. participaret,
qua duo Imperatorum propria erant, cetera inter-
insignia. Et sane nomen Principis, id temporis,
proprie loquendo, Augustos tantum designabat. Le-
ge Tacitum initio statim Annalium. Quare uti
Aurelius ante Imperium Augusteum non fuit Prin-
ceps, ita nec Imperatorius Principatus, nisi ex
spe adoptionis peracta, sive ex destinata jam eidem
successione competeat; ac proinde Capitolinus ido-
neæ exponendus est. Verum si reperiantur aliqua
MSS. in quibus pro Principatu, legatur, parti-
cipatu, non dubito, quin in illis Librariorum
errore ita scriptum sit. Imo licet ita scripsisset
Capitolinus, ex illis verbis deduci posset, Mar-
cum Imperatorem appellatum fuisse, cum digni-
Ann. Eccl. Tom. II.*

sti CCIV. editos, quos octavos appellat, videre, & cum iis, qui Antonianos vidissent, conferre potuit. Nam a currenti Christi anno, quo Antoninus Ludos illos ordinasset, ad annum Christi CCXXXVIII. anni tantum nonaginta effluxerunt; tantoque apparatu Ludi illi celebrari soliti, ut eorum memoriam oblivio vix delere possit. Præterea Zosimus lib.2. pag.169. Ludos omnes Seculares, qui secundum primævam institutionem, post annos nempe CX. habiti fuerant, recenset; eum vero ad Claudium, qui Ludos Seculares cum Urbis centenariis cepit illigare, pervenit: *Post Augustum*, inquit, *Claudius Ludos celebravit, numero præstituto annorum neglecto. Post eum Domitianus, Claudio valere jussu, traditam ab initio legem servare visus est. Secundum hoc Severus, cum anni CX. jam appetissent, &c.* Quod si Antoninus Pius Ludos Seculares hoc anno celebrasset, Zosimus hæc vel similia verba scripsisset; *Secundum hoc Severus, Antonino valere jussu. &c.* Hic enim in Urbis centenariis, quemadmodum Claudius, eosdem exhibuisset. Denique Ludi Seculares, tam qui ab Augusto, quam qui a Claudio, Domitiano, Severo ac Caracalla, & ab utroque Philippo celebrati, in horum Imperatorum Nummis, ut apud Antiquarios videre est, expressi, Antonini vero Seculares Ludos nullum Numisma exhibet, licet supersint varia hoc anno percussa: Ludi itaque Seculares Antoniani commentitii.

XIX.
Seculum
Urbis no-
num ma-
gnifice ce-
lebratum.

Neque verum est quod censores asserunt, Capitolinum nempe cap.10. de Vita Antonini tacito, Victor vero Schotti expresso nomine Seculares Antonini Ludos laudare; quæ enim ibidem scribit ad Antonini & M. Aurelii Cæsaris Decennalia pertinent: *Ad indulgentias*, inquit, *promissus fuit. Edita munera, in quibus elephantos & corocottas & strepsicerotas, crocodilos etiam atque hippopotamos, & omnia ex toto orbe terrarum cum tigridibus exhibuit. Centum etiam leones una missione edidit. Quæ tamen missio ad annum CXL. quo quadrigæ triumphales Antonino decreta, contigit, ut ibidem ostendimus. In Decennialibus & id genus festis Indica animalia, aliaque non antea visa Romam advehebantur, variaque spectacula edebantur, ut videre est apud Dionem lib.76. ubi de Decennialibus Severi Imperatoris, & apud Pollionem de Gallienis duobus cap.8. ubi de Gallieni Imp. Decennialibus sermonem habet. Quod si Ludos in horum trium Imperatorum Decennialibus celebratos inter se conferas, Gallienos & Severianos, quam Antonianos, sumtuosiores fuisse comperies. Sed non magis expressit Victor, quam tacite Capitolinus Ludos Seculares Antonini laudat. Hæc Victoris de Antonino verba: *Annis quibus publica egit, viginti idem mansit, celebrato magnifice Urbis nongentesimo*, non Ludis Secularibus, ut perperam censores, sed Circensibus, aliisque, qui currenti anno eo magnificentiores fuere, quo Ludi Seculares octavi celebrari debuissent, Imperii Proconsularis Decennalia Antoninus edidit, Marcum filium adoptivum Proconsulari Imperio exornavit, hinc ex Faustina Antonini impropria filia natam suscepit. Et Victorem ita intelligendum ex ipsomet Victore patet. Is enim de Ludis Secularibus ab utroque Philippo Imp. anno Christi CCXLVII. editis, inquit: *Annum Urbis millesimum Ludis omnium generum celebrant*, ac postea queritur Ludos Seculares amplius exhibitos non fuisse. Vides Victorem de anno Urbis millesimo loquentem, eum *Ludis omnium generum* celebratum tradere; de anno vero Urbis nongentesimo duntaxat asserere, illum ab Antonino *magnifice* celebratum. Porro annis Ludis Secularibus dicatis omnia Ludorum genera edita fuisse docet testis oculatus, Herodianus sc. lib.3. qui*

de Ludis Secularibus Severi loquens ait: *Vidimus item sub illo quosdam omnis generis Ludos, cum illis editos theatris, &c.* quod Victor de Ludis Antonini Pii dicere non prætermisisset, si is Ludos Seculares celebrasset.

Sed omnem, inquit ibidem censores, dubitandi locum præcludit insigne Epitaphium, quod Gruteri pag.928. recitatur. Est epitaphium cujusdam Sexti Vigellii, in quo dicitur, hunc attingisse annum centesimum, quodque his verbis clauditur, NAT. LUD. SAECUL. VIII. OBIIT. SEQUENTI. *Certum est*, subjungunt censores, *eundem non esse natum Ludis Secularibus editis a Severo anno Christi CCIV. qui octavi Censorino dicuntur, siquidem post Ludos Seculares anno CCXLVII. a Philippo editos, nullos deinceps Ludos celebratos Auctor Regularum optime eo capite num.5. demonstrat. Itaque Vigellius natus est Ludis octavis Secularibus Antonini Pii anno Urbis DCCCC. obiit Ludis sequentibus Philippi anno Urbis millesimo. At vana hæc explicatio. Vigellius natus est anno Christi CCIV. quo Severus Octavos Ludos Seculares celebravit, obiitque anno CCCIV. quo decimi celebrandi fuissent. Nam epitaphiorum conditores ac Poetæ ad ea, quæ fieri solitum erat, plerumque alludebant. Sic Claudianus in Panegyrico de sexto Consulatu Honorii Imp. anno Christi CCCCIV. gesto, quo secundum priscam institutionem Ludi Seculares edendi fuissent, Romam loquentem inducens, querentemque, quod a centum annis Imperatores intra suum ambitum vix egissent, utitur periphrasi a Ludis Secularibus jam diu abrogatis ducta:*

*Spestandosque iterum nulli celebrantia Ludos
Circumflexa rapit centena secula Consul.*

Ex quibus verbis Viri doctissimi deducebant, Honorium Ludos Seculares restituisse, cum tamen Poeta nihil aliud indicet, quam centum annos jam præterisse, alludatque tantum ad eos Seculares Ludos, qui tam anno CCCIV. quam anno CCCCIV. celebrandi de more fuissent. Sic etiam illa, quæ apud Martialem lib.X. 63. jactat in epitaphio, se vixisse annos centum, post quos Ludi seculares edi solebant, ait,

Bis mea Romano spectata est vita Tercento.

Non utique quod binos Seculares Ludos vidisset. Nam intervallum inter Secularia Claudii & Domitiani perexiguum est, sed dicit, se tot annos vixisse, quot satis sunt ad bis spectandum Secularia, ut erudite explicat Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ad num.2108. Certe præfata epitaphii Vigelliani clausula ad verbum accipi non potest, ut eam censores interpretantur; cum inter Ludos Antonini & Philippi, Ludi a Severo celebrati, intermedii fuissent. Alioquin qui epitaphium posuit, scripsisset NAT. LUD. SAECUL. VIII. OBIIT. X. & tamen dicit, OBIIT. SEQUENTI. id est, seculo, in quo Ludi Seculares sequentes incidebant, ad quod præsertim epitaphii conditor respexit. Si quis porro epitaphium illud integrum legere velit, ut certius de hac controversia judicium ferre possit, hic illud exhibeo:

MEMORIÆ
SEX. VIGELLI. AQUINAT. QUI
ANN. ATTIGIT CENTENS
SET. ALTERUM. ET. NONAGEN
PERPET INNOFFENSA. VALETUD
EXEGIT. RELIQUOS. SEPTEM. ET. D. XIX.
DECURUIT. ET OCCUBUIT
NAT. LUD. SAECUL. VIII. OBIIT. SEQUENT,

JESU CHRISTI
ANNUS
150.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
9.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
II.

I.
Tempus
scriptæ
apologiae
Justini.

Anno Christi centesimo quinquagesimo, secundum Græcos Fastos, Torquato & Juliano secundum, vel ex Chronico Cassiodori, Romulo & Glabrione Coss. Justinus martyr iterum pro Christianis scribens Apologeticam orationem, obtulit eam Imperatori, Cum enim ipse numeret (a) annos centum & quinquaginta a Christi nativitate usque ad illud tempus, quo eam scribebat orationem, nullus de his dubitandi scrupulus relictus esse videtur. Sed de his pluribus superius (b) actum est, dum Eusebii & Cassiodori refellimus sententiam, alio tempore eam fuisse scriptam affirmantium. Præfixit autem ipse suæ orationi Christiano philosopho dignam hujusmodi inscriptionem.

Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Justin.
in orat. ad
Anton.
vers. Lang.

(b) Supr.
anno 142.
in fin.

Imperatori Tito Ælio Hadriano Antonino Pio Augusto Casari, & Verissimo filio Philosopho, & Lucio Philosopho, Lucii quidem Casaris nativo, Pii autem adoptivo filio, eruditionis amatoribus; sacroque Senatui, & Populo Romano universo. Pro his, qui ex omni hominum genere injuste odus iniquis, & violentæ vexationi sunt obnoxii: Justinus Prisci Bacchii filius, Flavia Neapoli Syria Palæstinæ ortus, ex illis unus, hanc orationem atque deprecationem conscripsi.

Quam vero libere ac intrepide ipso ejus exordio eos compellet, hæc accipe: Qui vere pii & Philosophi sunt, eos solam veritatem in pretio habere, & colere debere, ratio dicitur: & paulo post: At vos quidem pii & Philosophi, & justitiæ custodes.

II.
Apologiae
Justini titulus.

III.
Libera
Justini oratio.

A a 2

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5641.

Anno Urbis 901. Olymp. 231. an. 4. An. Ch. 148.

☉ 17. AG. ☽ 16. P. 25. Mart. Indict. 1.

JESU CHRISTI 148. secundum Baronium 150.

PII PAPÆ 8.

ANTONINI PII IMP. II.

I.
Consules.

II.
Decennalia Imperii Augusti Antonini.

III.
Vtraque S. Justini Apologia adhuc ex.

[1] A Num. I. ad VI. Coss. C. Bellicius Torquatus II. & Julianus.

Antoninus Pius Augustei Imperii Decennalia celebravit, utque in Nummis exprimerentur, fanxit; antea enim implicitis tantum verbis in Nummis memorabantur, hoc modo, VOTA PUBLICA, vel VOTA SUSCEPTA, Mediobarbus pag. 199. inter alia Numismata hæc Decennalia exhibentia, istud producit: ANTONINUS AUG. PIUS P. P. TR. P. XI. In postica: PRIMI DECENNALES COS. IIII. Magna inter Eruditos controversia de anno, quo S. Justinus Apologias pro Christianis composuit. Nunc quidem inter omnes convenit de eadem inter se ordine, Eusebiumque lib. 4. cap.

12. & 18. & lib. 2. cap. 12. recte priorem vocare, quæ nunc in vulgatis editionibus secunda dicitur, & Antonino Pio ejusque liberis nuncupatur: quæ vero in eisdem editionibus prima legitur, secundam dici debere, liquet ex Eusebio lib. 4. cap. 16. Sed an utraque Justini Apologia hodie extet, vel tantum prior, (quo nomine eam, quæ Antonino Pio nuncupatur, semper exprimam) a Viris doctis in dubium revocatum. Scaliger in Animadversionibus Eusebianis pag. 201. & Papebrocius die XIII. Aprilis in Commentario ad Vitam S. Justini Martyris, arbitratur, secundum Apologeticum librum, cum non eodem, quo primus, exceptus esset favore atque successu, vel suppressum a Gentilibus Principibus esse, neque permissum vulgari, vel certe hodie nusquam extare; Eusebium autem pro una eademque Apologia prima accipere Præfationem & Orationem Apologeticam; ita ut Apologia secunda nihil aliud sit, quam præfatio seu inductio quædam ad Imperatoris, Senatus, populique animos præparandos, expositione injustissimæ actionis contra Christianos exercitæ; cujus occasione librum Apologeticum Justinus scripserat. Sed hæc opinio non admittenda. Et enim Eusebius in lib. 4. cap. 16. postquam dixit.

[1] Coss. C. Bellicius Torquatus II. & Julianus; Figlina apud Fabretum pag. 510. num. 151. TORQ. ET JUL. COS. Vetus lapis repertus in Germania in suburbano Heilbronensium rure, & editus ab Henrico Seuferto in Programmate vulgato A. D. 1714. deinde a Jo. Georgio Eckartho in Commentario de rebus Franciæ Orientalis tom. I. pag. 8.

FORTUNAE. RESPICIENTI
SACR.
Dedicat. TORQUATO. ET
JULIANO. COS.

Relandus in Fastis, ex corpore Gudianarum inscriptionum lapidem edidit, ubi legitur:

IIII. NON. FEBR.
L. TORQUATO. III. ET
C. JULIANO. VETERE. COS.

Si nil falsi subolet in his prænominibus, ac nominibus, hinc ea erunt petenda, quæ video recentioribus Fastorum concinnatoribus placere. Ceterum Fasti Idatiani, & Vindebonenses: Torquato & Juliano. Prosperi Chronicon, & Cassiodorus: Torquato III. & Juliano.

CHRISTI
150.TELESPH. PAP.
9.ANT. PII IMP.
II.Justini
apologia
summa.

stodes, & eruditionis amatores, quod sic vocemini, ubique auditis; an vero etiam sitis, res ipsa demonstrabit. Siquidem non adulatori vos hoc scripto, neque ad gratiam quidquam dicturi, sed ut juxta exactam & exquisitam rationem judicium feratis, postulaturi accessimus: ne videlicet sententia domo allata presumptione, neque superstitiosa hominibus placendi affectione, neque præter rationem concepto impetu, & inveterata longo tempore fama mala præoccupati contra vos ipsos calculum feratis. Nostra quidem ratio est a nemine nos quicquam mali pati posse, si non aut malefici coarguamur, aut pravi, causa cognita, judicemur esse. Vos autem occidere quidem potestis, nocere non potestis. Hæc dicens, multa exprobrat de iniquissimis in Christianos judiciis, quippe qui solo nomine, quod Christiani sint, nulla habita rerum peruestigatione ut facinorosissimi omnium, morte damnentur. Quamobrem calumniis obiecta singula purgat, ipsorumque innocentiam multis demonstrat: quippe qui non sint illi, ut vulgo dicebantur, athei, quod deos non colant, qui verum Deum norint, & officiis illi congruis prosequantur: nec eos expectare humanum regnum (quod ipsi suspicabantur, ac proinde defectionem atque rebellionem timebant) sed cæleste ac plane divinum; eaque ex causa libentissimo

animo hujus vitæ dispendium eos pati; quod nequaquam accideret, si in mundo regnandi cupiditate aliqua tenerentur obstricti: diluit ac plane confutat de crucifixi hominis cultu in Christianos jactatas a quocumque blasphemias, qui crucis mysterium ignoraret: monstratque pluribus, deos colentium inanem ac turpem esse superstitionem: deque Christi divinitate, ejusque de carnis assumptione, œconomia, erudite copioseque disserit, & de crucis mysterio multa referat, atque Christianorum fidei veritatem multis certisque argumentis testatam relinquit; eorumdemque vitæ innoxie disciplinam, exactissimum castitatis cultum, patientiam, obedientiam, pacis custodiam, benignitatem, in hostes quoque dilectionem, & alia plura id genus insinuat.

Insuper & sacrorum mysteriorum ritus, nempe Baptismi & Eucharistiæ, alioqui secretos, voluit illis esse perspicuos: ea nimirum ex causa, quod vehemens ore omnium dissipata esset in Christianos calumnia, eos in sacris necare solitos periculum, illiusque carnibus vesci, extinctisque luminibus promiscue turpiterque misceri: quæ enim (ut dictum est superius) agerentur a Gnosticis, qui & Christiano nomine censebantur, ea omnia Catholicis atque innocentissimæ vitæ Christianis crimini vertebantur potius, quam illis, quos

IV.
De esu
carnis
humanæ
calumnia
diluitur.

xit, Justinum Philosophum pro Christianis Apologiam Marco & Lucio Imperatoribus obtulisse, statim ex eadem insignem locum affert, in quo Justinus adversus Crescentem Philosophum invehitur, ut videre est in eadem Apologia pag. 46. editionis Parisiensis Græco-Latinæ. Ad hanc rationem respondet Papebrocius, locum Eusebii non recte a Valefio verti. In Græco enim legitur: ἐν τῇ δευτέρῳ, id est, ut vertit Valefius, in supradicta Apologia; adeo ut intelligatur liber secundus Justini, de quo immediate ante locutus erat Eusebius, & ex quo præfatum locum contra Crescentem attulerat. At, inquit Papebrocius, si penitus vox ipsa introspeciat, inveniatur non aliud significare, quam publicata seu manifestata, ut sic secernatur ab ea, quæ ab Imperatoribus suppressa in publicum non prodiit. Verum Eusebius ex ipsomet Eusebio explicandus. Is autem proxime ante dixerat: κατὰ δὲ καὶ ὁ μικρὸν προδὲν ἡμῖν διλωθεὶς ἰεστίνος, δεύτερον ὑπὲρ ἧς καθ' ἡμᾶς δογμάτων βιβλίον ἀναδὲς τοῖς διδλωμένοις ἀρχαῖς; id est: *Isidem temporibus & Justinus, cujus supra mentionem fecimus, cum alterum librum pro Fidei nostræ defensione Imperatoribus superius memoratis obtulisset.* Ita ex versione Valefii. Ubi vides voces, διδλωμένῳ & διδλωμένοις, utrobique eodem sensu in eodem capite ab Eusebio usurpari. Christophorus posteriorum locum Eusebii sic vertit: *In Apologia sua, quam dudum commemoravimus: priorem vero, temporibus isdem de quo paulo ante mentio facta est.* Et tamen Papebrocius ait, Eusebium intelligere locum acceptum, non ex secunda, sed ex prima Apologia, de qua jam Eusebius cap. 8. egerat: quod longe ab hujus Historici mente, qui & capp. 11. ac 12.

de eadem prima Apologia postea locutus est. Auctor Chronici Alexandrini infra citandus locum affert ex secunda, ut eam vocat, Apologia, qui etiamnum in ea legitur.

Major difficultas est, quibus annis ex Apologia scriptæ, & quibus Imperatoribus oblata fuerint. Hic de prima tantum loquemur, quam Baronius, Valefius in Notis Eusebianis in lib. 4. cap. 8. Papebrocius laudatus, alique hoc anno, vel anno XIII. Antonini Pii præsentatam volunt. Sed longe probabilior opinio Scaligeri in Animadversionibus Eusebianis pag. 248. & Petavii in Animadversionibus Epiphaniæ hæresi 46. qui arbitrantur, Apologiam primam sub Antonini Pii initium Justinum edidisse. Ostendit illud Apologiae titulus: ἀντιγράφοι Τίτῳ Ἀδλίῳ Ἀδριανῶ Ἀντωνίνῳ εὐσεβεί σεβαστῶ Καίσαρι, καὶ ΟΥΓρισίμῳ, ἡδὲ Φιλοσόφῳ, καὶ Λυκίῳ Φιλοσόφῳ Καίσαρος υἱοῦ υἱῶ, καὶ εὐσεβῆς εἰσποιητῆ, ἑραστῆ παιδείας ἱερῶ τε συγκλήτῳ, καὶ δῆμῳ πάντι Ρωμῶν, id est, ut vertit Langus, *Imperatori Tito Ælio Hadriano Antonino Pio Augusto Casari, & Verissimo filio Philosopho, Lucii quidem Casaris nativo, Pii autem adoptivo filio, eruditionis amatoribus, sacroque Senatui & populo Romano universo.* Sed vox Lucii expungenda, & loco, amatoribus, vertendum, *amatori*, in singulari. Refert eundem titulum. Eusebius lib. 4. cap. 12. Verum loco, καὶ Λυκίῳ φιλοσόφῳ, habet, καὶ Λυκίῳ Καίσαρος υἱοῦ υἱῶ, id est, & *Lucio Philosophi Casaris naturali filio*, quam lectionem Valefius in Notis retinendam censet, quia eam Rufinus & Nicephorus confirmant. Sed præterquam quod in quatuor Codicibus manuscriptis a Valefio citatis, & in vulgatis Justini editionibus habetur, φιλοσόφῳ, id est, *Philosopho*, tam Marcus Aurelius, quam Lucius,

IV.
In utraque
S. Justini
Apologia
Lucius
postea Im-
perator di-
citur Phi-
losofhus.

quos instar Protei ad libitum mutare formas, idola colere, ceteraque quæ Gentilium essent ritus agere, ac sic latitare, sua ipsorum hæresis docuisset. Potuit & ea de humanarum carniū esu calūnia non tantum ex Gnosticorum facinoribus esse conflata, sed ex veritate mysterii male accepti per facile comparata: nimirum quod in confessio apud Catholicos omnes esset, se in sacris carnem Christi Domini nostri esu, & sanguinem potu æque participare. Quomocumque autem id acciderit, ad eluendam inolitam de sacramento calūniam, Justinus (licet vetitum lege (a) sit, sanctum dare canibus, & ante porcos projicere margaritas) sacra suis scriptis Christianorum mysteria perspicuo intuenda atque cognoscenda proponit. Essent hic ea singula, ad sacros Ecclesiasticos antiquos ritus & mores insinuandos, ejus verbis scribenda: sed quod alias superius, ubi ex instituto de Ecclesiasticis traditionibus actum est, eorum meminimus; iterum ea repetere, supervacaneum esse ducimus.

(a) Matth.
7.

V.

Quali autem, quantave animi libertate istæc omnia ipse tractarit; præter illa quæ sunt superius recitata, investiva illa potissimum declarat, qua ait: *Sed enim metuere videmini, ne universi, quæ justa sunt faciant: & vos, quos puniatis,*

eius, postquam imperavit, vocantur *Philosophi* in titulo Legationis Athenagoræ pro Christianis, ut suo loco videbitur. Ex quo certum redditur, *Philosophi* nomen, quod in utraque Justinii Apologia legitur, ad Lucium Ælium patrem, non vero ad Lucium filium juxta Justinii mentem referendum esse: neque enim dubitandum, quin Justinus Lucio Vero postea Imperatori *Philosophi* nomen attribuerit; cum Athenagoras eundem, dum imperaret, eodem nomine cohonestavit. Sed valde fallitur Valesius in Notis ad Eusebium, ubi arbitratur, *Philosophi* nomen eo in loco ad studium literarum spectare. Ibi enim eos, qui vitam vivunt austeram, denotat, quemadmodum & in titulo Legationis Athenagoræ. Idque ipsemet Justinus hujus Apologiæ initio manifeste indicat, quando ait: *Ac vos quidem Pii, & Philosophi, & Justitia custodes, & Eruditionis amatores, quod si vocemini, ubique auditis; an vero etiam sitis, res ipsa demonstrabit; ubi Philosophiam ab eruditione Justinus distinguit. Immo etiam prioribus Ecclesiæ seculis apud Christianos Philosophi vocati, qui austeriorem vitam æmulabantur, ut pluribus auctoritatibus ostendit Suicerus in Thesaurō Ecclesiastico, verbo φιλοσοφος Capitolinus in Marco cap. 2. de eo scribit: *Philosophia operam vehementer dedit, & quidem adhuc puer. Nam duodecimum annum ingressus, habitum Philosophia assumpsit; & deinceps tolerantiam, cum studeret in pallio, & humi cubaret, vix autem matre agente, in strato pellibus lectulo accubaret. Philosophia accepta eo sensu Lucius imbutus, licet tantum novennis esset, ejusque nullam in ejus Vita Capitolinus mentionem faciat. Nam Justinus & Athenagoræ id testantibus fides non deneganda.**

V.

Sed, ut ad tempus, quo ea Apologia oblata, redeam, Eusebius in Chronico ad annum

non habeatis. Carnificum vero hoc fuerit, non Principum bonorum opus. Persuasum autem vobis est, malignorum demonum opera hæc fieri, prout diximus: qui etiam ab eis, qui præter rationem vitam degunt, hostias & cultum flagitant. Cæterum vos qui pietatem & philosophiam consecramini, contra rationem quicquam agere, non arbitramur. Sin vos etiam æque ac dementes homines veritatem post consuetudinem habetis, facite sane quod potestis. Tantum quippe Principes opinionem veritati præferentes valent, quantum in solitariis locis prædones. Denique perorans hæc addit: *Hæc si quidem vobis rationi & veritati consentanea esse videntur, in pretio ea habete: sin pro nugis ducitis, tamquam deliramenta contemnite: atque ita contra eos, qui nihil per injuriam iniqui admiserunt, perinde ac adversus hostes supplicium capitis statuite. Illud autem vobis prædicimus, vos minime evasuros esse futurum judicium Dei, si in hac iniquitate perduraveritis. Et nos clamabimus: Quod Deo gratum placitumque est, id ipsum obtineat & fiat.* Hæc locutus, subjunxit libello appendicem, Hadriani Imperatoris, quod superius est recitatum, ad Minutium Fundanum pro Christianis rescriptum editum, quo vetuit Christianos circumveniri calūniis, atque ex solo nomine, nullo probato

Summa
Justinii Li-
bertas in
dicendo.

Abrahami 2157. qui Kalendis Octobris anni Christi CXL. inchoatur, ait: *Justinus Philosophus librum pro nostra Religione compositum Antonino reddidit: quod & Hermannus Contractus, & Maria Scotus anno Antonini quarto habent; qui licet in anno errent, hujus tamen Imperatoris initio eam Apologiam editam demonstrant, & quidem, uti existimo, anno Christi CXXXIX. antequam Marcus Cæsar a patre nuncuparetur. Incredibile enim videtur, Justinum, qui tam Marco, quam Lucio titulos Cæsareæ dignitati & Imperio Proconsulari longe inferiores attribuit, Marcum Cæsarem, immo & Imperatorem, si Apologia hoc anno præsentata fuisset, non appellasse. Collegæ enim Imperii Imperatoris nomine cohonestati, ut sæpe insinuavi.*

Quo anno
prior Justi-
nii Apolo-
gia scri-
pta.

Eusebius in Chronico anno Abrahami 2166. qui Kalendis Octobris anni Christi CXLIX. auspiciatur, ait: *Creseens Cynicus agnoscitur, qui Justinus nostri dogmatis Philosopho, quia se gulosum & pravariatorem Philosophia coarguebat, persecutionem suscitavit, in qua ille gloriose pro Christo sanguinem fudit. Quibus verbis innixus Baronius, aliique, priorem Apologiam Justinum, per hæc tempora Antonino obtulisse arbitrantur. At Eusebius de Crescente Philosopho loqui intendit, & ut moris ejus est, uno tenore recitat mortem, quam ille S. Justino infligendam curavit; sed de priori ejus Apologia ibi loqui non potuit Eusebius, cum jam eam primis Imperii ejus annis diserte consignasset. Papebrocius citatus, qui hanc priorem Apologiam Antonino Pio anno ejus Imperii XIII. porrectam contendit, dicit, hunc & laudatum Eusebii locum commutato inter se esse, idque non recenter, sed circa Hieronymi tempora, aut certe ipsiusmet Hieronymi exemplo, Eusebii Chronicon Latinum facientis. Verum hæc*

VI.
Fundamenta opi-
nionis con-
traria con-
futata.

con-

CHRISTI
150.TELESPH. PAP,
9.ANT. PII IMP,
II.

bato crimine, tumultuarie condemnari.

VI.

De tempore dati
rescripti
ab Antonino Pio.

Annuerit ne Justinii libello Imperator, non constat; nam post hæc Romæ religionis causa patratas esse Christianorum cædes, ut Telesphori Romani Pontificis & aliorum, suo loco dicemus. Neque enim assentiri possumus affirmantibus Antoninum Pium Augustum Justinii oratione persuasum, mox illud quod extat in fine ejus pro Christianis Apologiæ, dedisse rescriptum: nam illud, Asiæ populis post triennium datum fuisse apparet, nimirum ejus Imperii anno decimoquinto. Cum enim ibi Tribunitiæ potestatis inscriptio notata habeatur decies quinquies, totidem eum annos tunc egisse in Imperio, certum est: nam auctore (a) Dione constat, pro numero annorum Imperii, multiplicari vices Tribunitiæ potestatis: adeo ut quoto quis Imperator auctus reperiat numero Tribunitiæ potestatis, totidem eum annos agere in Imperio, necesse sit pariter affirmare; quamobrem anno decimoquinto ejus Imperii ea oportuit Antoninum pro Christianis rescripsisse.

(A) Dio
hist. Rom.
lib. 53.

VII.

Persecutione cre-
scit Ecclesia.

Meminit hujus a se scriptæ Apologiæ ipse Justinus in dialogo cum Tryphone, cum agit de Simone mago: ut appareat, commentarium illum post hæc tempora, ab eo scriptum: ubi & de Christianorum persecutione verba faciens, quanta illi essent animi alacritate ad subeunda supplicia, monstrat his verbis: *Dum cadimur, letamur: persuasum habentes, quod*

excitaturus nos sit Deus per Christum suum: & post multa, quomodo persecutione sæviente, major ad Ecclesiam adiceretur credentium numerus, testatur sic dicens: Non esse autem qui exterreat, & in servitutem redigat nos, qui Jesu nomina per fidem dedimus, per terram omnem manifestum est. Quod namque dum gladio percutimur, & in crucem agimur, & bestiis objicimur, & vinculis & igne & tormentis aliis omnibus plectimur & excruciamur, a professione nostra non discedamus satis constat. Et quanto magis ejusmodi tormenta quædam in nos expediuntur, tanto alii plures Fideles & veræ religionis per nomen Jesu fiunt cultores. Quemadmodum enim, si quis vitis excidat fructificantes partes; ut palmites, qui alios floridi & frugiferi profundant ramos, illa proferat, facit: ita in nobis quoque accidit, Plantata namque est a Deo & Salvatore vitis & vinea, populus ejus. Hæc ipse. Porro non hæc Romæ tantum pati Christianos consuevisse, sed ubique gentium, demonstrat, paulo post sic dicens: Non solum ex possessionibus suis Christianorum quisque exigitur, verum etiam in mundo toto nemini eorum vivere permittitur: ut ex his appareat, non levem, etiam sine edicto, his temporibus persecutionem in Christianos grassatam esse: nisi ad tempora Marci & Lucii, successorum Antonini, ea referenda esse velimus. At de his hæc tenent.

Chri-

conjectura non probatur: sequeretur enim, Eusebium martyrium Justinii initio Imperii Antonini enarrasse; anno vero ejus XIII. scripsisse, Justinum Apologiam huic Imperatori reddidisse, a quo præpostero rerum narrandarum ordine longe abest Eusebium in Chronico. Præterea, tam varia eventa inter utrumque locum describuntur, ut incredibile sit, illam transpositionem fieri potuisse. Baronius ait, Justinum in prima Apologia scribere, Gentiles dicere, ante annos centum quinquaginta nos assuecrare, Christum sub Cyrenio natum esse; ideoque eam Apologiam currenti anno, quem ipse CL. post Christum numerat scriptam fuisse. Sed præterquam quod Christiani, et hæc tempora nullam peculiarem Æram habebant, Æra Christiana, quam aliquando in libris usurpabant, ab anno Juliano XLIII. exordiebatur, ideoque centesimus quinquagesimus ille annus cum anno Ære Dionysianæ CXLVII. concurreret. Verum Gentiles rerum nostrarum ignari numero rotundo locuti sunt, nihilque aliud significarunt, quam Christianos asserere, Christum ante annos centum circiter quinquaginta natum. Ait secundo Baronius, in ea Apologia bis Marcionis Justinum meminisse; hunc autem ante annum CXLIV. hæresim suam non docuisse. Sed inde deducendum, Marcionem extremis Hadriani temporibus errores suos sparasse, ut suo loco ostendimus, non vero Justinum post annum CXLIV. Defensionem suam Antonino Pio porrexisset,

Hæc porro Apologia anno suo reddita liquet; ipso Antonini Pii initio Christianos vexatos cum Imperatores vel Imperii initio, vel in Decennalibus & id genus festis persecutiones decernere soliti fuerint.

Paulo post primam Apologiam Justinus scripsit Dialogum cum Tryphone *Judeo de veritate Christianæ Religionis*; ipso enim ejus initio legitur: *Τρύφων, φησὶ, καλῶμαι. εἰμὶ δὲ Ἑβραῖος ἐκ περιουσίας, συζών τὸν νῦν γενόμενον πόλεμον, &c.* id est, cum Trypho, inquit, vocor. Sum autem ex circumcissione Hebraus, ex bello proximo profugus. Cum enim bellum Judaicum nuperum vocet; non multo post bellum illud Dialogus scriptus, & quidem postquam jam Apologiam publicasset; ait enim Justinus pag. 349. ejusdem Dialogi: *Atque ista, quod nihil omnino, præterquam, ut vera loquar, curem, dico; neminem prorsus veriturus, quamvis e vestigio a vobis discepar; neque enim curam aut rationem aliquam popularium etiam meorum (Samaritanorum dico) habui, scripto Casarem compellans, &c.* De hoc Dialogo loquitur Baronius anno XI. Hadriani, & cum eo Spondanus. Scaliger in animadversionibus Euseb. scribit, Justinum Hadriano imperante Dialogum illum composuisse ob primum locum a nobis citatum; sed quomodo is intelligendus sit, secundus ostendit.

VII,
Baron. an.
120. n. v.
& seqq. &
ibid. Spon-
dan. nu.
14.

Ad num. VI. de rescripto ad cohibendam persecutionem Asiæ populis dato, anno CLII. de quo rursus ibi in Annalibus, agemus.

VIII,
Rejcri-
ptum in
favorem
Christia-
norum.

JESU CHRISTI
ANNUS
151.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
10.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
12.

I.
Celadion
Episcopus
Alexan-
drinus.

Christi Domini anno centesimoquinqua-
gesimo primo, Orfito & Prisco Coss.
sed secundum Cassiodorum, Præsente &
Rufo, Antonini Imperatoris anno duode-

cimo, post Marcum Juniolem subrogatür
in Ecclesia Alexandrina Celadion Episco-
pus, qui sedit annos quatuordecim: hæc
Eusebius in Chronico & historia (a).

(a) Euseb.
lib. 4. c.
18.

JESU CHRISTI
ANNUS
152.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
11.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
13.

Sequenti anno Domini centesimo quin-
quagesimosecundo, Gallicanus & Ve-
tus notati habentur Consules: apud Caf-

fiodorum vero Commodus & Lateranus
habentur conscripti.

Qui

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5642.

Anno Ur-
bis 902.
Olymp.
232.
an. 1.
An. Ch.
149.

☉ 18. F. ☽ 17. P. 14. April. Indict. 2.

JESU CHRISTI 149. secundum Baronium 151.

PII PAPÆ 9.

ANTONINI PII IMP. 12.

I.
Consules.

[1] AD num. I. Coss. Ser. Scipio Orfitus, &
Q. Nonius Priscus, ex Inscriptionibus
Onuphriani.

II.
Imperii
Casarei M.
Aurelii
Decenna-
lia.

Marci Aurelii Cæsaris Decennalia ad hunc an-
num referenda. Mediobarbus pag. 200. Antonini
Nummum XII. Tribunitia Potestate notatum
producit, in cujus postica, visitur Saturni tem-
plum. Producit & alium ejusdem Imperatoris
Nummum Trib. Pot. XII. insignitum, in cujus
postica legitur: COS. III. S. C. MUNIFICEN-

TIA AUG. Exhibetur in ea elephas. In postica
alterius, cujus antica Trib. Pot. XII. præfert
COS. III. S. C. MUNIFICENTIA AUG.
Cernitur figura, dextra pateram, sinistra ha-
stam puram tenens, ad pedem dextrum Tigris.
Quæ omnia horum solennium indicia, ut anno
CXLVII. diximus.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5643.

☉ 19. E. ☽ 18. P. 30. Mart. Indict. 3.

JESU CHRISTI 150. secundum Baronium 152.

PII PAPÆ 10.

ANTONINI PII IMP. 13.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis. 903.
Olymp.
232.
an. 2.
An. Ch.
150.

[2] AD num. I. Coss. Gallicanus, & Vetus, ex
Inscriptione Onuphriana.

I.
Consules.

[1] Coss. Ser. Scipio Orfitus, & Q. Nonius Priscus. Gruterus pag. XXXII. 9. SER. SCIPIONE.
ORFITO. ET Q. NONIO. PRISCO. COS. Lapis apud Boissardum par. V. pag. 103.
Sponium, in Miscellan. pag. 85. Fabrettum pag. 473. nunc in ædibus Capitolinis: DEDICATA. XV.
KAL. APRIL. SCIPIONE. ORPHITO ET SOSIO. PRISCO. COS. Soffo pro Nonio, men-
dose scriptum nonnulli censent, at Soffo, in lapide legitur, atque adeo Fabrettus recte aliud Prisci
nomen, esse putavit. Aliæ vero inscriptiones apud Gruterum pag. XLV. III. I. CCCXL. 4. habent:
SER. SCIPIONE ORFITO. Q. NON. PRISCO. COS. Lapis Gudianus a Relando relatus:
ET. ARAM. D. D. K. JUN. Q. NONIO. PRISCO. ET. SERGIO. SCIPIONE. OR-
FITO. COS. Alia inscriptio ibidem. III. KAL. APRIL. Q. NONIO. PRISCO. SERGIO.
SGIPIONE COS. Item. III. KAL. MART. Q. NONIO. PRISCO. ET SERG. SCIPIO-
NE. ORFITO. COS. Et alia: Q. NONIO. PRISCO. ET SERG. SCIPIONE. ORFI-
TO. COS. Signum figlinæ in ædibus Capitolinis: ORFITO. ET PRISCO. COS. Vide Fabret-
tum ubi supra & Norisium in Epistola consulari. Fasti Idatiani, & Vindebonenses: Orfito & Prisco.
Prosperi Chronicon, & Cassiodorus: Orphito & Prisco.

[2] Coss. Gallicanus, & Vetus. Horum prænomina, ne dicam aliquot etiam nomina in vetustis
monumentis editis reticentur. Lapis apud Fabrettum pag. 506. n. 121. ex Grutero: GAL-
LICANO. ET VETERE. COS. VII. ID. JAN. Ibidem pag. 510. ex laterum signis: GALLI-
CA. ET VETERE. COS. Item apud Sponium in Miscellan. pag. 302. GALLICANO. ET
VETERE. COS. Fasti Idatiani, Prosperi Chronicon, & Cassiodorus: Gallicano & Vetere. Vindebonen-
ses: Gallicano & Vetere.

Blanchinus, Gallicano prænomen Quinti, & Romuli nomen dat, sine veterum monumentorum au-
thoritate. Joseph Maria Stampa in Fastis hujus anni, Gallicani collegam C. Antistium Veterem nun-
cupat, Dionis auctoritate fretus, de qua re viderint eruditi.

JESU CHRISTI
ANNUS
153.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
12.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
14.

Qui vero post sequitur annus Domini centesimus quinquagesimus tertius, Gordiani & Maximi Consulatus in Fastis adscribitur; sed a Cassiodoro, Ve-

ro & Sabino Consulibus consignatur. Verum ii omnes rerum Ecclesiasticarum notitia steriles.

Annus

§ ÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5644.
Anno Urbis 904. Olymp. 232. an. 3. A.C. 151.
© 10. D. 19. P. 19. April. Indiſt. 4.
JESU CHRISTI 151. secund. Baronium 153.
ANICETI PAPÆ 1.
ANTONINI PII IMP. 14.

I.
Consuler.

[1] AD num. I. Coss. *Quintilius Condianus*, & *Quintilius Maximus*, uti accurate Onuphrius ex Dione lib. 72. ubi tamen librarium errore loco *Condiani* legitur *Cardianus*, quemadmodum apud Lampridium in Commodo cap. 4. Sextus Cocidiani filius dicitur, loco *Condiani* hoc anno Consulis, quem tamen Dio, cui major fides adhibenda, Maximi filium facit. *Condianum* etiam hoc anno edunt Fasti Græci Theonis a Dodvvello Viro eruditissimo nuper publicati, & Fasti Cæsarei; quem annum aperuisse, non vero Gordianum, ut perperam Cassiodorus, & liber Cuspiniani habent, ex eo liquet, quod anno CLXXX. *Sextus Quintilius Condianus* Maximi filius, non vero *Quintilius Gordianus* Fastis nomen dederit, ut testantur Fasti

citati Theonis, & suo loco videbitur. Chronicon Alexandrinum a Radero publicatum Gordianum profitetur; & tamen Fasti ex eo Chronico a Sylburgio editi *Condianum* habent; quod simileve errores librariis attribuendi. *Quintiliorum* domus omnis a Commodio extincta, ut tradunt Dio & Lampridius laudati, Maximus scilicet *Condianus* & *Sextus Condianus*, de quibus plura Casaubonus in Notis ad laudatum Lampridii locum.

Quinquennialia Imperii Proconsularis Marci Mediodarbus Nummum ejus producit, in cujus postica legitur: T. R. P. V. COS. II. S. C. cernuntur quadrigæ, aurigante Imperatore. Quæ representatio visitur etiam in postica Nummi Antonini Trib. Pot. XIII. insigniti: cum fluvii cujusdam simulacro pone decumbente. Extat & apud Angellonium Antonini Nummus in cujus postica habetur: T. R. POT. XIII. COS. III. S. C. PIETAS. Representatur templum octo columnarum, in cujus medio figuræ duæ sedentes, quarum una hastam tenet; extra columnas duæ figuræ. Qui Nummi horum solennium testes.

Pius Papa hoc anno ad Deum migravit, & Anicetus in ejus locum successit.

II.
Quinquennialia Imperii Proconsularis Marci Aurelii.

III.
Anicetus PP. succedit Pio.

[1] Coss. *Quintilius Condianus*; & *Quintilius Maximus*. Eorum prænomina nusquam occurrunt; cognomina quoque corrupte leguntur in vulgatis Fastis. Dio etiam *Cordianum*, & Lampridius *Cocidianum* habet, pro *Condiano*. De *Quintiliis* eorumque fatis plura apud Dionem Xiphilini. De *Maximo* & *Sex. Condiano* Lampridius in Commodio. Fasti Theonis habent, *Condianum*. Fasti Iulianiani, Prosperi Chronicon, & Cassiodorus: *Gordiano* & *Maximo*. Vindebonenses: *Maximo* & *Condiano*.

JESU CHRISTI
ANNUS
154.

HYGINII PAP.
ANNUS
I.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
15.

I. Telepho-
ri Marty-
rium.
(a) Euseb.
lib. 4. c.
10.

ANno Christi centesimo quinquagesimo quarto, Glabrione & Veriano Coss. die quinta Januarii, Telephorus Papa, cum sedisset annos undecim, menses novem minus diebus tribus, martyrio coronatur. Tribuit eidem Eusebius (a) annos undecim exactos, itidemque indices Cresconiani. Verum quod Eusebius ipse primo Antonini Imperii anno eum decessisse dicat, errore lapsus ex eo intelligitur, quod in ferie Romanorum Pontificum Cletum numerare prætermiserit. Porro cum alii Telephorum sedisse velint, annos undecim, menses tres, & dies vigintiunum: haud rationem visi sunt habuisse temporis creationis ejus, quæ (ut vidimus) contigit octava Aprilis; & obitus, qui apud omnia Martyrologia posita.

Ann. Eccl. Tom. II.

tus habetur quinta Januarii. Martyrio coronatum fuisse Telephorum, auctor est etiam Irenæus (b), qui ait: *Gloriosissime martyrium fecit*. Tertullianus (c) idetiam de eodem his versibus:

*Post expleta sui qui lustris tempora, tradit
Telephoro: excellens hic erat, martyrque
fidelis.*

(b) Iren.
lib. 3. c. 3.
(c) Tertullian.
in
carm. contra
Macionem. lib. 3.
in fin.

Hæc Tertullianus in poemate contra Macionem a se, cum esset junior, scripto, quod imperfectum inemendatum, atque metricis numeris minus attemperatum reliquit: sed de eo inferius suo loco dicemus. Rursum vero de martyrio ejusdem mentio habetur in eodem nuper citato libro de Romanis Pontificibus:

B b. Ubi

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5645.

☉ 21. CB. D I. P. 10. April. Indict. 5.

JESU CHRISTI 152. secundum Baronium 154.

ANICETI PAPÆ 2.

ANTONINI PII IMP. 15.

SÆC. II.
Anno Urbis
905.
Olymp.
232.
ar. 4.
A.C. 152.

I.
Consules.

[1] **A**D num. I. & seq. Coss. Sex. Acilius Glabrio, & C. Valerius Omullus Verianus, ut habet Onuphrius in Chronico, ubi quæ in Fastis scriptis, sæpe ex verioribus documentis

emendat, ut me monuit Card. Norisius, qui in Epistola Consulari pag. 91. & 117. aliqua de utroque Consule notat. Quindecennalia Imperii Proconsularis Antonini Pii.

[2] S. Telephorum Papam Hadriano imperante sedisse probant Acta antiqua SS. Faustinae & Jovita, ac præterea Acta S. Calimeri Episcopi Mediolanensis, quorum verba recitat Henschenius in Explicatione Catalogi veterum Pontificum. Ad hæc Eusebius in Hist. lib. 4. cap. 10. ac etiam in Chronico, & Marianus Scotus ac Hermannus Contractus in Chronicis S. Telephori Martyrium anno primo Antonini Pii consignata adeo verum est, Telephorum ad hæc tempora non pervenisse. Standum itaque Chronico Damasi, in quo legitur: *Telephorus annis undecim men-*

II.
Telephorus
PP. obitus.

[1] **C**oss. Sex. Acilius Glabrio, & C. Valerius Omullus Verianus. At vera horum consulum nomina ex Relandi Fastis sunt: *Manius Acilius Glabrio, & M. Valerius Homullus*. Aliter tamen suadere videntur nonnulli lapides. Plures affert Relandus in Fastis hujus anni. Nos aliquot subjiciemus antiquas epigraphes. Lateres apud Fabretum pag. 506. n. 123. **GLAB. ET HOMULLO. COS.** Donianæ inscriptiones cl. II. n. 161. pag. 103. ex Manutii schedis Vaticanis: **GLABRIONE. ET HOMULLO COS. EX. RAT. L...** Item cl. VII. n. 6. pag. 281. ex iisdem schedis: **DEDIC. K. JUNIAS. SEX. GLABRIONE. ET. C. OMOLLO. VERIANC. COS.** In notis ad hunc locum animadvertit Gorius, a Fabretto dicam inuri Reinesio, qui hunc lapidem vulgavit cl. IX. n. 61. ac uti spurium a Fabretto damnari, sed Manutii auctoritas, inquit Gorius, a suppositione hunc lapidem liberat. Vetus inscriptio, olim Romæ in ædibus Colotianis, edita post vitam Angeli Colotii Episcopi Nucerni pag. 87.

DEDIC. KAL. FEB.
JUNIO. GLABRIONE. ET. HOMOLLO. COS.

Lapis Ligorianus nuper vulgatus in veteri Latio tom. VII. pag. 116. **JUNIO. GLABRIO. ET T. HOMOLLO. COS.** Pugnare inter se litterati lapides videntur. Qui a Relando afferuntur, *Manium*, non *Sextum* Acilium habent; & *Marcum*, non *Caium*, aut *Titum Homulum*. Alii e contra *Sextum*, *Glabrionem* appellant, *Junii* etiam nomen addunt; & *Homulum*, *Caium*, & *Titum* vocant, adduntque *Veriani* cognomen. Hinc nos ancipites hæremus, atque adeo utrovis modo eos exhibemus, donec ex monumentis eruendis clarius res pateat. Itaque exhiberi hoc pacto possunt *Sex. Acilius Junius Glabrio, & C. seu T. Valerius Homulus*, aut *Omollus, Homollus, Homollus Verianus*. Vide Norisii epistolam consularem in his Coss. Fasti Idatiani: *Glabrione II. & Humilio*. Prosperi Chronicon & Cassiodorus: *Glabrione II. & Romulo*. Fasti Vindebonenses: *Glabrione & Homullo*.

[2] **P**agius, S. Telephorum c. A. D. 137. obiisse censet, Chronici Damasi auctoritate fretus; at Constantius in epist. Rom. Pontificum pag. 58. animadvertit, ab Eusebio lib. IV. cap. X. doceri *Telephorum* martyrio affectum, anno sui Pontificatus undecimo, & *Antonini Pii primo, qui primus Antonini Pii annus* in A. D. 138, & 139. incidit. Itaque *Telephori* mors in hunc annum conjicienda videtur.

II. Ubi & hæc itidem de Telesphoro: *Hic constituit ut septem hebdomadas ante Pascha jejunium celebraretur.* Eadem legitur apud Eusebium (a). Verum quadragesimale jejunium ex Apostolica institutione manasse, superius primo Annalium tomo demonstravimus: Quamobrem non recens a Telesphoro illud fuit in Ecclesia decretum: sed potius quod traditione Fideles servarent, at de his diversa esset consuetudo Ecclesiarum, edita constitutione scripto illud fuerit perpetuo stabilitum. Sed & ibidem subditur: *Hic fecit ut in Natali Domini nostri Jesu Christi noctu Missæ celebrarentur: cum omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare; quia ea hora Dominus noster Jesus Christus ascendit in crucem.* Verum sunt hæc accipienda de his quæ frequentiori usu in Ecclesia servarentur; cum alioqui multis constet exemplis, in sacris vigiliis noctu sacrificium offerri consuevisse. Sed post hæc additur, statuisse Telesphorum, ut ante sacrificium diceretur Angelicus hymnus, *Gloria in excelsis Deo.* Dènum hæc in fine: *Hic fecit ordinationes quatuor per mensem Decembrem, presbyteros duodecim, diaconos octo, Episcopos per diversa loca tredecim.* Recensentur in singulis Romanis Pontificibus non solum ordinationes clericorum, qui Ecclesiæ Romanæ usui essent, sed & Episcoporum, quæ in diversas Orbis provincias mitterentur: ut ex his etiam perspicuum reddatur, fuisse muneris Romanorum Pontificum non solum Urbis, sed & orbis totius Ecclesiæ consulere. His de Telesphoro dictis, de sepultura ejus mox subditur: Sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano, Nonis Januarii: & cessavit Episcopatus ejus dies septem. Sicque decimatertia ejusdem mensis Januarii suffectus est in locum ejus Hyginus Græcus, Atheniensis, ex Philosopho.

Hyginus
Papa.

III.

Telesphoro jam nece sublato, cuinam inferioris ordinis Christiano Gentiles percussisse putandum est? sæviit acerbe nimis his temporibus eorum in Christianos furor: nam præter illos, quorum memoria excidit, ac eos quorum superius facta est mentio, reperiuntur itidem Romæ alii martyrio coronati. Passus est tunc e-

mensibus tribus, diebus tribus. Fuit temporibus Antonini Macrini (legendum, Hadriani) a Consulatu Titiani & Gallicani, usque Casare & Balbino. Consulatus Casaris & Balbini incidit in annum Christi CXXXVII. Quare cum Telesphorus anno CXXVI. Pontificatum inierit, ut suo loco dictum, annos XI. m.3. & d.3. sedit, si error in numeros non irrepsit. Colitur in Martyrologiis die quinta mensis Januarii, quo & sepultus dicitur in auctiori Chronico veterum Pontificum, sed is dies ad aliquam ejus Translationem referendus videtur, ut ex dictis constat. Sedes dicitur vacasse diebus septem. Verum id

tiam Alexander Episcopus (b) via Claudia, vicesimo ab Urbe milliario; cujus natalis dies in tabulis Ecclesiasticis descriptus habetur: sed cujus civitatis episcopus fuerit ignoratur. Martyr quoque effectus est Spoleti Pontianus, & alii plures in Italia. In Oriente etiam complures reperiuntur sub eodem Antonino nobilitati martyrio, nimirum Pergami in Asia Gathodoros & Carpus, alia vero die Agathonice, Pergæ in Pamphilia Theodoros, ejusque mater Philippa, & alii plures, Apameæ Alexander, Damasci Victor & Corona, Marcinopoli Melitina, Augustoduni in Gallia Flocellus & alii, in Sardinia Potitus: quorum omnium in Romano Martyrologio certa passionis die adscripta habetur. Porro longe majorem esse numerum eorum, quorum injuria temporum & naufragio scripturarum memoria perit, nemo est qui ex his, quæ sunt recitata, non possit facile opinari.

IV. Porro sanctorum suorum vindex Deus, haud alia de causa his diebus totum plane Imperii Romani orbem diversis cladibus afflictauit, quam ut manifestis declararet signis atque prodigiis, esse Gentilibus divinum numen infernum. Quænam vero hæc fuerint, Julius Capitolinus (c) his verbis recenset: *Adversa hujus temporis hæc provenerunt: fames, de qua diximus; circi ruina, terræmotus, quo Rhodiorum & Asiæ oppida conciderunt, quæ mirifice omnia instauravit; & Romæ incendium, quod trecentas quadraginta insulas vel domos absumsit: Narbonensis civitas, Antiochense oppidum, & Chartaginense forum arsit; fuit & Tiberis inundatio.* Hæc ipse, Cæterum magnum hæc cunctis incussisse timorem, & ipsum Imperatorem pariter commovisse, ex eo facile opinari licet, quod ipse hoc anno, his prodigiis numine perterrente, Gentiles a Christianorum persecutione dato rescripto cohibuit: quod hoc ipso anno decimo quinto sui Imperii rescripisse, ex Tribunitia potestate, annis singulis repeti solita, ibi jam quindecies repetita (ut dictum est) facile intelligi potest. Erat autem rescriptum hujusmodi (d):
Imperator Cæsar Titus Ælius Hadrianus

ex conjectura assertum, Telesphoro successit Hyginus.

Telesphoro unica attribuitur Decretalis, Viris eruditis supposititia credita. Scripta est ad omnes Episcopos, incipitque cum verbis Damasi Papæ Epistola ad Illyricos: *Credimus S. fidem vestram in Apostolorum eruditione laudatam.* Habet plura alia ex Damasi Epistolis testimonia; item ex Psal. 25. 36. & 51. versionis S. Hieronymi.

Ad num.V. Edictum pro cohibenda persecutione Scriptores in duas partes distinxit. Baronius Haloixius in notationibus ad Vitam S. Justiniani cap.5. & Papebrocius ad diem XIII. Aprilis, quo S. Ju-

(b) Martyrolog. Rom. die 21. Octobr. Martyres passi sub Antonino Pio.

(c) J. l. Capit. in Antonino. Clades Rom. Imperii ob persecutionem Christianorum.

(d) Apud Justin. marty. in fine orat. ad Antonin. ex version. Lang.

III. Telesphori Decretalis.

IV. Rescriptum pro cohibenda persecutione a M. Aurelio emissum.

Referi-
ptum An-
tonini pro
Christia-
nis.

(a) Euseb.
lib. 4. c.
12.

nus Antoninus, Augustus Pius, Ponti-
fex maximus, Tribunitia potestatis de-
cimiquintum, Consul tertium (aliter
quartum) Pater patriæ populis Asiæ sa-
lutem. Titulus est ex Justinii commentariis
desumptus; nam qui habetur apud Euse-
bium noscitur depravatus: quippe qui
loco Antonini Pii habeat Marcum Aure-
lium. Cetera autem quæ sequuntur,
ipsum nempe rescriptum, ex Eusebio (a)
hic sub cribimus:

Novi quidem diis curæ esse ne tales
homines impuniti in obscuro lateant: nam
illi ipsi (scio) de iis qui ipsis cultum
tribuere recusant, sunt multo acerbius sup-
plicium sumpturi, quam nos. Ac quibus
hominibus jam ipsi gravem exhibetis mole-
stiam, & tamquam impios atque a deorum
cultu averfos insimulatis, eorum plane quam
habent, magnopere confirmatis religionem.
Illis enim magis in optatis est, ut in cri-
men adducti mortem pro Deo suo oppetant,
quam ut vita fruantur. Unde sua ipsorum
vita hoc pacto prodita, multo majorem cla-
rioremque reportant victoriam, quam si im-
perata, quæ vos ab ipsis fieri postulatis
obirent. Ceterum de terræmotibus, qui vel
præterierunt, vel jam sunt, non alienum
a ratione videtur, vos commonefacere:
quandoquidem etiam cum adsint, animos di-
mittitis, & infelices vestri omnium casus
in illorum religionem, tamquam eorundem
causam transfertis. At illi cum tale quid
eveniat, constantius firmitusque Deo fidunt.
Ann. Eccl. Tom. II.

Vos autem toto illo tempore Deum penitus
ignorare, resque sacras prorsus contemne-
re, & non solum cultus qui soli Deo de-
betur, inscii esse & expertes, verum e-
tiam eos qui illum observant & veneran-
tur, graviter exagitare, & ad mortem
usque insectari videmini. Pro quibus om-
nibus, multi qui nostris præfuere pro-
vinciis, jam ante divinissimo sanctissimoque
nostro patri litteras scripserunt. Ad quos
quidem ille rescripsit, nihil ejusmodi vi-
ris negotii facessendum, nisi forte aliquid
maleficii contra Romanum Imperium desi-
gnare moliantur. Ad me etiam eorum cau-
sa scripsere multi, quibus per litteras pa-
tris mei sententiæ, & voluntati assentiens
responsum dedi. Quod si quispiam igitur
cuiquam Christiano, quia Christianus sit,
pergat molestiæ quicquam aut criminis in-
ferre: ille cui crimen illatum fuerit, e-
tiam si re ipsa Christianus deprehensus sit,
absolvatur: qui autem illum accusaverit,
justum debitumque supplicium subeat. Hac-
tenus rescriptum.

Addit Eusebius (c): Hoc edictum Ephe-
si in communi totius Asiæ concilio divul-
gatum fuit. Atque ita ista accidisse, Me-
lito Sardensis Ecclesiæ Episcopus, qui eo-
dem tempore hominum fama celebris fuit,
testatur perspicue suis ipsius verbis, quæ
sunt posita in Apologia utilissima illa qui-
dem, quam pro nostræ fidei & religionis
defensione contexuit, eamque Imperatori
Vero dicavit. Hæc ipse. Apparet autem

VI.
Euseb. ubi
supra.

B. b 2 ex

S. Justinus colitur, illud ab Antonino Pio emis-
sum fuisse contendunt, erroreque in eo M. Au-
relii nomen legi, & loco Consul III. legendum,
Consul IV. Contra Valesius in Notis ad lib. 4. Eu-
sebio cap. 13. ubi ea Epistola refertur, existimat,
errasse Eusebium, qui Antonino Pio illud Edi-
ctum seu Epistolam attribuit; cum sit M. Au-
relii, ut ex Inscriptione ipsa apparet, scripta
primo anno Imperii ejus, cum ipse esset tertium
Consul, inquit Valesius, cujus opinio præferen-
da, magisque explicanda. His verbis titulus Ep-
istolæ concipitur, Αὐτοκράτωρ Καίσαρ Μάρκος αὐρή-
λιος ἀντωνίνος σέβαστος, ἀρμένιος, ἀρχιεὺς μέγιστος,
δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ πέμπτον καὶ δέκατον, ὑπά-
τος τὸ τρίτον, τῶ κοινῶ τῆς ἀσίας καίσειν, id
est, Imperator Cæsar M. Aurelius Antoninus Aug.
Armenicus Pontifex Maximus, Tribunitia Potesta-
tis XV. Consul III. Communi Asiæ S. Titulus Ar-
menici conjecturam Valesii certam reddit: is non
Antonino, sed M. Aurelio attributus, ac præ-
terea Lucio Vero, ut ex Nummis certum re-
ditur. At observandum Armeniaci nomen Marco
& Lucio non tribui, nisi quando ille Tribunitia
Pot. XVIII. hic Tribunitia Pot. III. donatur; quas
Tribunitias Potestates uterque Imperator anno
CLXIV. gessit. Infra autem videbimus, Arme-
niaci nomen anno CLXI. quo M. Aurelius Tri-
bunitiam Pot. XV. inuit, eidem dari non potuisse.
Et tamen is titulus in epistola ab Eusebio relata
legitur. Error itaque in Tribunitiæ Pot. nume-
rum irrepsit.

V. Hunc errorem Auctor Chronici Alexandrini

observasse videtur. Is Prisco & Apollinario Coff.
anno scilicet Christi CLIX. scribit, Melitonem
Asianum Sardiensem Episcopum, & aliquot alios
Episcopos Apologiam pro Christianis M. Aure-
lio tradidisse, & Marcum eorum supplicationibus
permotum scripsisse epistolam ad Commune Asiæ,
qua verabat, ne quis in posterum Christianos Re-
ligionis suæ causa calumniaretur. Eam epistolam
Auctor Chronici Alexandrini refert his verbis:
Μάρκος Αὐρήλιος Αγγλωνὸς σέβαστος δημαρχικῆς ἐξουσίας
τὸ πέντε καὶ δέκατον, καὶ ὑπάτος τὸ τρίτον τῶ κοινῶ
τῆς ἀσίας καίσειν, &c. id est, M. Aurelius An-
toninus Augustus, Tribunitia Potestatis anno XV.
Communi Asiæ, Salutem. At anno CLXIX. Mar-
cus Tribunitiam Potestatem XXIII. non vero
XV. gerebat. Quare tam in Eusebio, quam in
Chronici Alexandrini Auctore; qui hanc episto-
lam ex illo accepit, legendum videtur, τὸ τρίτον
καὶ εἰκοστόν, id est Tribunitia Potestatis XXIII. Di-
cit Valesius in Notis ad lib. 4. Eusebio cap. 26.
Chronici Alex. Auctorem falli, qui existimat eam
epistolam anno X. Marci scriptam. Scripta est,
inquit Valesius, anno primo ejus Imperii, ut col-
ligitur ex anno XV. Tribunitia Potestatis in eadem
epistola prænotato. Sed si Vir eruditissimus animad-
vertisset, Armeniaci nomen Marco, dum Tribu-
nitiæ Potest. XV. gereret, datum non fuisse,
intellexisset Auctorem Chronici Alexandrini eam
Epistolam anno suo reddidisse, in eoque tantum
peccasse, quod Numerum Tribunitiæ Potestatis
XV. prorsus mendosum retinuerit.

Auctor
Chronici
Alex. erro-
rem Euse-
bio depre-
hendit.

VI. Si quis vero quærat, quæ errandi causa Eu-
se-

Plura Antonini rescripta pro Christianis. (a) Euseb. lib. 4. cap. 25.

ex dictis ejusmodi Antonini rescripti verbis, non solum Proconsulem Asiæ, sed & alios complures Præsides de Christiana religione eidem Imperatori dedisse litteras, rursusque eundem Augustum non ad Asiæ populos tantum, sed & ad alias quoque provincias interpellatum ejus generis dedisse rescripta; quod aperte testatur Melito Sardensis in eadem Apologia ad Verum; quem recitat Eusebius (a) sic dicentem: *Tuus item pater, quicum una tu summam rerum eo tempore administrabas, tum ad alias civitates generatim, tum ad Larissæos, Theßalonicensis, ad Athenienses, & ad omnes denique Græcos nominatim per litteras mandata delegavit, ne quid novarum rerum contra nos Christianos aliquando edere molirentur.* Hæc Melito.

VII.
Omnes clades adscribi solitæ Christianis.

Illud etiam ejusdem Principis rescripti verbis manifesto declaratur exemplo, nimirum consuevisse Gentiles, Christiano-

Causa erroris Eusebii.

sebio esse potuerit, hanc esse puto. Legerat is in Apologia Melitonis, cuius Fragmentum refert lib. 4. cap. 26. Antoninum Pium in favorem Christianorum scripsisse ad Civitates, ne contra Christianos tumultus concitarent. Quare M. Aurelii Epistolam ad Asiæ Commune scriptam, & a Melitone impetratam, pro Antonini Pii Epistola per errorem usurpavit. Nec placet conjectura Papebrocii laudati arbitrantis, titulum eidem Epistolæ temeraria manu adjectum, qui forte defecisset in antiquo Codice, aut imperite suppletas residuas nominum ac temporum notas. Nam cum ipse fateatur, eo in titulo *Parthici* nomen aut ejus residuum superfuisse, liquet, eum titulum

rum hostes quæcumque divinitus missæ essent clades, & accidissent infortunia, Christianis crimini dare, ac culpæ illorum adscribere secundum ea quæ & alibi recitavimus ex Tertulliano (b) qui ait: *Adversus sanguinem innocentium conclamant; in Apolog. pratexentes sane ad odii defensionem illam quoque vanitatem; quod existiment, omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Christianos esse causam: si Tiberis ascendit in moenia: si Nilus non ascendit in arva: si cælum stetit: si terra movit: si fames, si lues, statim Christianos ad leonem.* Hæc ipse. Quod autem ad statum Romanæ Ecclesiæ pertinet: et si, ut aliæ foris positæ Ecclesiæ, a Gentilium persecutione (id Antonini rescripto jubente) quieverit, haud tamen tranquilla frui pace permessa est; quippe quæ hæreticorum se in Urbem obrudentium fuerit vehementer exagitata molestiis: quinam vero hi fuerint, dicturi sumus anno sequenti.

Chri-

de Antonino Pio minime explicari posse, cum is numquam in Nummis, nec *Armeniacus*, nec *Parthicus* dicatur; quod tamen utrumque nomen Marco in Nummis & Inscriptionibus attribuitur. Eusebii errorem vidit etiam Nicephorus, qui tamen eum non emendavit. Nam lib. 3. cap. 26. eam Epistolam inter Antonini Pii gesta refert; postea vero cap. 34. illam Marco assignat, atque: *Multos vero & alios Martyres in Asia fuisse constat, priusquam M. Aurelius Antoninus Justini aliorumque Christianorum per motus epistola, quam paulo ante retulimus, ad Asia populos missa, persecutionem cohibuit.*

JESU CHRISTI
ANNUS
155.

HYGINII PAP.
ANNUS
2.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
16.

1. **C**hristi Domini nostri annus centesimus quinquagesimus quintus Consulibus adnotatur Præsente & Rufino : quo Hyginio Romano Pontifice annum secundum suæ sedis auspicante, Valentinus & Cerdo nefandissimi hæresiarchæ cum venissent in Urbem, turbas in Ecclesia concitaverunt non modicas : quænam fuerint horum hæreses, fatis dictum est suo loco superius. Docuerat (ut dictum est) Valentinus in Ægypto ; cumque a pluribus suam concinationem ex Platone, aliisque philosophis, atque poetis, simulque divina Scriptura contextam accipi cognovisset ; angusta sibi visa Ægypto, longe lateque in Christiano orbe hæresim propagare conatus, sub Hyginio Romano Pontifice (ut auctor est Irenæus *a*) Romam se contulit, nec quidem cito discessurus ; sed Hyginii tempora, & ejus in sede successoris Pii illic explevit, permansitque usque ad Anicetum, ut idem tradit his verbis : *Valentinus venit Romam sub Hyginio, crevit vero sub Pio, & prorogavit tem-*

Valen-
nus Ro-
mam ve-
nit.

(*a*) Iren.
lib.3. c.4.
& apud
Euseb. lib.
4. c.10.

pus usque ad Anicetum. Hæc ipse. Immo vero usque ad Eleutheri Papæ tempora mansisse eum Romæ, ac primo se Catholicum prætulisse, Tertullianus (b) testatur, tam de Valentino quam Marcione agens his verbis: Ubi tunc Marcio Ponticus nauclerus, Stoicæ studiosus? Ubi tunc Valentinus Platonicæ sectator? Nam constat illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu, & in Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem; donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti, ob inquietam semper eorum curiositatem, qua fratres quoque vitiabant, semel & iterum ejecti.

(b) Ter-
tull. de
præscrip.
c.30.

Admiratione quidem digna res est, procacissimum hæresiarcham Romam advenientem, adeo majestate ejus Ecclesiæ percussum esse, ut non ausus fuerit palam, suas blasphemias effundere, sed fidem Catholicam mentiendo, se æque Catholicum profiteri, nec nisi clanculum, disputationis captata occasione hæreses propinare. Quod vero ad Cerdonem per-

II.
Cerdonis
adventus
Romam.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5646.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 906.
Olymp.
233.
an. 1.
A.C. 153.

☉ 22. A. ☽ 2. P. 26. Mart. Indict. 6.

JESU CHRISTI 153. secundum Baronium 155.

ANICETI PAPÆ 3.

ANTONINI PII IMP. 16.

scriptione Romæ in Horto Barberino inventa, & recitata a Sponio in Miscellaneis Erudita Antiquit. pag.53. quæ dicitur dedicata C. BRUTTIO PRÆSENTE. AULO JUNIO RUFINO COS. Hic in alia Epigraphe relata a Card. Norisio in Epistola Consulari dicitur A. JUNIUS RUFINUS, & Præsens sine numerali nota; in ea etiam editur. Quare Rufinus in Annalibus perperam Antonini adscribitur, & hic Præsens alius est ab eo, qui cum Antonino Pio, ejus Imperii initio, Consul fuit.

Im-

I. [1] **A**d num.I. Coss. C. Bruttius Præsens, & A. Junius Rufinus, ut discimus ex In-

I.
Consules.

[1] **C**oss. C. Bruttius Præsens, & A. Junius Rufinus. Gruterus pag. CCC. 1.

..... C. BRUTTIO. PRÆSENTE
A. JUNIO. RUFINO. COS.

Fabrettus pag.726.

..... BRUTTIO. PRÆSENTE
ET. JUNIO. RUFINO. COS.

Sponius pag.53.

V. IDUS. MARTIAS. BRUTTIO. PRÆSENTE
ET. JUNIO. RUFINO. COSS. UTI XIII. K. OCTOB.
DIE FELICISSIMO. N. ANTONINI. PII. SPORTULAS
DIVIDERENT &c.

Ibidem in fine :

V. IDUS. MARTIAS. C. BRUTTIO.
PRÆSENTE. A. JUNIO. RUFINO. COS.

Dies natalis Antonini in hac inscriptione designatus, convenit cum Capitolino in ejus vita cap.I. Tabula marmorea fatis longa, sed vetustate detrita, in qua nomina Prætorianorum militum ex coloniis, & municipiis Italicis, Romæ in ædibus Marchionis Gregorii Alexandri Capponii: PRÆSENTE. ET RUFINO. COS. extremis nominibus, idque ibidem semel ac iterum. Fasti Iudatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Præsente & Rufino Coss. Vide de Brutii Præsensis nominibus Reinesium epist. XXXV. & de Brutii consulatu suffecto Relandum in Fastis hujus anni. Meminit & de his consulibus, a se in epistola consulari restitutis, Norisius in Epochis Syro-Maced. Differt. IV. cap. III. pag. 333.

CHRISTE
155.HYGINII PAP.
2.ANTON. PII IMP.
16.

(a) Iren.
ii. c. 28.
(b) Tert.
in carn.
contra
Marc. lib.
3. in fin.

tinet; ipsum quoque sub Hyginio in Urbem se contulisse Irenæus (a) tradit; atque Tertullianus (b) his versibus, de Hyginio, qui successit Telesphoro, intelligens:

Post illum socius legis, certusque magister;

Cum vestri sceleris socius præcursor, & auctor

Advenit Romam Cerdo, nova vulnera gestans:

Detectus, quoniam voces & verba veneni

Spargebat furtim; quapropter ab agmine pulsus

Sacrilegum genus hoc genuit, spirante dracone.

Constabat pietate vigens Ecclesia Romæ
Composita a Petro, cujus successor & ipse

Jamque loco nono cathedram suscepit Hyginus.

III. At ipse Cerdo, quantumlibet in Oriente publice palamque hæreses profes-

II.
Quindecennalia
Imperii
Augustei
Antonini
Pii.

[1] Imperii Augustei Quindecennalia Antoninus Pius celebravit, ut ex ejus Vicennialibus anno CLIX. exhibitis certo constat. Nunquam enim

sus esset, Romam tamen cum venisset, licet impudens ac petulans, reveritus tamen Ecclesiæ Apostolicæ Apostolico ore testatam fidem, ac eorum sanguine consignatam, erubuit turpitudinem suam, simulavitque delicti poenitentiam, & exomologesis pallio se studuit operire, desperans nimirum se nonnisi Catholici nominis tegmine inter Fideles Catholica fide coruscari posse: sicque audacissimus homo pertimuit, & loquacissimus obmutuit; effectusque militiæ, cujus dux erat, desertor, in castris Ecclesiæ videri voluit, facta sæpe exomologesi, profiteri. Quod quidem Irenæus (c) testatur his verbis: Cerdo autem, qui ante Marcionem, & hic sub Hyginio, qui fuit octavus (*) Episcopus, sæpe in Ecclesiam veniens & exomologesi faciens, sic consummavit, modo quidem latenter docens, modo vero exomologesi faciens, modo vero ab aliquibus traductus in his quæ docebat male, & absentus est a religiosorum hominum conventu.

Ceterum tantum abest, ut vel minimum

Cerdonis
Exomologesis
simulata.

(c) Iren.
lib. 3. c. 4.

*al. nonus.

III.

per

hujusmodi solennia plus anno uno dilata, ut in Dissert. Hypatica monui.

[1] Josephus Maria Stampa in Fastis hujus anni notat, hoc anno tertium quinquennium Augustalis imperii ab Antonino Pio expletum fuisse, & quindecennalia celebrasse; nec ut putavit Pagius, ea ultra præscriptum tempus dilata; sapius enim deceptus est, ait, in anno hisce Fastis solemnibus assignando, ex eo quod eorum tempus præfixum non observabat compleri intra sequentem annum: quem certe errorem effugisset, si duos numeros assignasset, imperio, sive Casareo, sive Proconsulari, sive Augustali eorum Imperatorum, qui illud exordiebantur intra annum. Hæc ille. At jampridem id monuerat Norisius in Dissertatione Chronologica de votis decennialibus cap. III. docueratque Antoninum Pium A. V. 900. Christi 148. vota decennalia solvisse, exacto decennio die XXV. Februarii. Nummum ex gaza Medicea protulit cum epigraphe ANTONINUS AUG. PIUS. P. P. TR. P. XI. & in averfa PRIMI DECENNALES. COS. III. Eadem epigraphe visitur in Museo Theupolo pag. 494. Rursus, inquit Norisius, anno vigesimo, vota decennalia secunda solvit, & in tertium decennium nuncupavit. Nummum apud Panvinium laudat, ut & deinde Pagius in fine ad A. D. 156. n. II. in quo ANTONINUS AUG. PIUS. P. P. TR. P. XXI. & in postica: VOT. SOL. DEC. II. COS. III. Demum Norisius ex numismatibus Antonini aliam epigraphen profert, in qua: ANTONINUS AUG. PIUS. P. P. TR. P. XXII. & in averfa VOTA SUSCEPTA DEC. III. Itaque Antoninus; sequitur Norisius, A. V. 910. Christi 158. V. Kal. Martij iniens Trib. Pot. XXI. Vota decennalia secunda solvit, & anno insequenti, eadem die, inchoata Trib. Pot. XXII. vota decennalia tertia suscepit. At hanc sententiam prorsus falsam existimat; nam paucis interjectis, nummum alium ex Occone exhibet, in quo ANTONINUS AUG. PIUS. P. P. TR. P. XXII. & in postica VOTA SOL. DECEN. II. COS. III. ut plane pateat, eodem anno Trib. Pot. XXII. & solvisse vota decennalia secunda, & decennalia tertia suscepisse. Hæc ibi Norisius. Hujusmodi nummorum inscriptiones cum Antonini Trib. pot. XXII. & cum iisdem lemmatibus in postica visuntur in Museo Theupolo pag. 188. & 502. Immo pag. 495. habetur Antonini nummus cum epigraphe: ANTONINUS AUG. PIUS P. P. TR. P. XXII. & in postica: SECUNDI DECENNALES (Sic) COS. III. Quo pacto vero hæc cum Trib. Pot. XXII. copulari possunt, si Antoninus, quum esset Trib. Pot. XI. prima decennalia solvit? Norisius, postquam affirmasset, Imperatores eodem tempore quo vota decennalia, seu vicennialia solvisent, alia decennalia suscepisse, subdit, Casares qui Tribunicia Potestate ornati erant, antequam ad Augustorum fastigium eveherentur, bis decennalia festa celebrasse, nempe elapso decennio Tribunicia potestatis, & evoluto decennio ab obitu Imperatoris, in cujus locum successerant. Hinc putavit, Antoninum, qui ab Hadriano adoptatus fuerat V. Kal. Martias A. D. 138. & eadem die Trib. potestate insignitum; vota decennalia secunda solvisse, exacto vicesimo anno Trib. potestatis, in quo Trib. potestatem XXI. inibat. Anno vero Christi 159. decennalia secunda iterum solvisse, & tertia suscepisse, quod inchoaret imperium a die VI. Idus Julii, qua A. D. 139. Hadrianus obiit, quam ageret Trib. potestatem XXII. Hinc demonstrare conatur, Hadrianum, contra omnium pene scriptorum opinionem, non A. D. 138. uti hi volunt, sed anno 139. vita functum: idcirco in A. D. 159. vota decennalia secunda protrahit; alias, inquit, nulla plane ratione cum anno XXII. Tribunicia ejus Potestatis componi possunt. At in epistola consulari ad A. V. 791. Sententiam, quod ad annum mortis Hadriani attinet, mutavit, eumque, ut hæcenus alii fecerunt, obisse die X. Julii A. D. 138. fatetur.

CHRISTI
155.

HYGINII PAP.
2.

ANT. PII IMP.
16.

Rom. Ec-
clesia mi-
nime pol-
luta con-
tagio Hæ-
resiarcha-
rum.

per hos vel alios hujus temporis hæreti-
cos labefactata fuerit puritas atque since-
ritas Romanæ atque Apostolicæ fidei, ut
(quod alias diximus) ad eos fortius convin-
cendos, idem ipse Iræneus & Tertullianus ad
Ecclesiæ Romanæ provocent integritatem,
in qua nimirum Apostolicæ traditiones vige-
rent. Non alii quidem Cerdoni, nisi le-
vissimi homines adhæserunt, qui palearum
instar in Ecclesia haberentur, & circum-
ferrentur omni vento doctrinæ; de qui-
bus hæc Epiphanius (a): *Cerdon a Syria
digressus, & Romam profectus, corruptor
& sui ipsius & credentium ipsi, miserrimus
visus est. Misera est enim hominum natu-
ra, cum relicta Dei via errat, & ubi
seipsam a Dei vocatione separavit: con-
tingit enim his proverbium canis, qui um-
bræ intentus, non continuit quod habebat
in ore. Hæc & alia de Cerdone & e-
jus sectatoribus Epiphanius.*

chas non eo usque dementiæ pervenisse,
ut Apostolicæ sedis culmen omnino con-
tempserint; apud quam, submissa cervice
ferrea sæpe facerent exomologesin: plane
profitentes, non aliunde sibi licere no-
men Catholicum vel specie tenus præferre,
quam ex Romanæ Ecclesiæ commu-
nicatione quoquo modo surrepta. At non
modo Valentinus & Cerdon, sed & Mar-
cion, & alii complures hæresiarchæ, de
quibus singulis suo loco dicendum, fide
vel vere palinodiam recantaturi, non a-
pud aliquam aliam sedem, quam Roma-
nam, neque apud quempiam alium sum-
mæ æstimationis Episcopum, quam Ro-
manum id sibi legitime faciendum puta-
runt, quod in confesso esset non solum
apud Catholicos, sed etiam hæreticos Ec-
clesiæ Catholicæ perduelles, eam esse Ec-
clesiæ totius metropolim, & omnium Ec-
clesiarum gerere principatum, utpotè cu-
jus esset fidem probare, atque perfidiam
condemnare.

Etiã
Hæresi-
archæ defe-
runt Ro-
manæ Ec-
clesiæ.

(a) Epi-
phan. hæ-
res. 41.

V.

JESU CHRISTI
ANNUS
156.

HYGINII PAP.
ANNUS
3.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
17.

SEquens annus Christi centesimus quin-
quagesimus sextus notatur in vulgatio-
ribus Fastis Consulibus Lucio Ælio Com-
modo & Sextilio Laterano, sed a Caf-

fiodoro Tertullo ac Sacerdote: quem,
ut memoria rerum Ecclesiasticarum jeju-
num, scriptorum penuria sic præterimus.
Anno

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5647.

☉ 23. G. ☽ 3. P. 15. April. Indict. 7.

JESU CHRISTI 154. secundum Baronium 156.

ANICETI PAPÆ 4.

ANTONINI PII IMP. 17.

Card. Norisius in Epist. Consulari. Erat Com-
modus Marci per adoptionem frater.

Ex quo apparet, Marcum Imperii Cæsarei
Quindecennalia dedisse. Quare cum anno præ-
cedenti Antoninus sua ediderit, Marcus alio
anno Quindecennalia dedisse videtur. Extat apud
Mediobarbum Nummus inscriptus: ANTONI-
NUS AUG. PIUS P. M. TR. P. XVII. in po-
stica: LIBERALITAS. VII. COS. IIII. Fi-
gura stans, dextra congium, sinistra cornuco-
piæ tenens. Quæ liberalitas ad hæc solemnia re-
ferenda.

II.
Quinde-
cennalia
Marci Cæ-
saris.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 907.
Olymp.
233.
an. 2.
An. Ch.
154.

I.
Consules.

[I] AD num. I. Coss. L. Aurelius Commodus,
& Titus Sextius Lateranus, ut ostendit

[I] Coss. L. Aurelius Commodus, & Titus Sextus Lateranus. Gudianæ inscriptiones apud Re-
landum.

KAL. MART.
L. AELIO. COMMODO. ET. SEX.
SEXTILIO. LATERANO. COS.

Inscriptio Græca apud Gruterum pag. MXXI.

LUCIO. AURELIO. COMMODO
ET. TITO. SEXTIO. LATERANO

Hinc apud nos suspicio, Gudianam inscriptionem vitiose fuisse exaratam. librarii culpa; de qua re
Norisius in epistola consulari. Aliæ inscriptiones apud Fabretum pag. 505. & apud Sponium pag.
74. ut & aliæ apud Relandum, habent: COMMODO. ET LATERANO. COS. omittis præ-
nominibus, ac extremo tantum nomine retento. Item in tabula marmorea Romæ apud Marchionem
Capponium, de qua nos anno superiori.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, Prosperi Chronicon & alii: Commodus & Lateranus. Commodum
eundem esse ac Verum, qui cum Antonino sæpe in Pandectarum libris conjungitur, docet ad hunc
annum in Fastis Relandus.

JESU CHRISTI
ANNUS
157.

HYGINII PAP.
ANNUS
4.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
18.

I.

ANno sequenti centesimo quinquagesimo septimo, Severus atque Sabinus, aliter Sabinianus, Consules habentur: sed a Cassiodoro ponuntur Quintillus ac Priscus. In tanta enim Consulium varietate haud propterea quis suspicari debet rectam chronologiam interverti: nam cum de annis constet Imperatorum, iis certa ratio temporis stabilitur. Hoc igitur anno decimoctavo Antonini Imperatoris, Eusebius (a), cum (ut profitetur) sic sibi explorata esset Hierosolymitanæ Episcoporum sedis successio, ut tamen,

(a) Eusebius in Chronico.

quot quisque sedisset annos, haberet incompertum: hos in unum recenset post eos, qui superius numerati sunt, Hierosolymitanos Episcopos dicens: *Cassianus decimus septimus Hierosolymæ Episcopus tum post Marcum suscepit: post quem decimus octavus Publius: cui successit decimus nonus Maximus: vigesimus Julianus: vigesimus primus Gaianus: vigesimus secundus Symmachus: vigesimus tertius Caius: vigesimus quartus Julianus: vigesimus quintus Capito.* Hos ponit usque ad annum Commodi Imperatoris quintum.

Episcopi
Hierosolymitani.

Annus

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5648.

Anno Urbis. 908.
Olymp. 233.
an. 3.
An. Ch. 155.

☉ 24. F. ☽ 4. P. 7. April. Indiæ. 8.

JESU CHRISTI 155. *secund. Baronium* 157.

ANICETI PAPÆ 5.

ANTONINI PII IMP. 18.

[1] **A**D num. I. Coss. C. Julius Severus, & M. Rufinus Sabinianus, ex Inscriptione Onuphriana. I. Consules.

[1] **C**oss. C. Julius Severus, & M. Rufinus Sabinianus. Gruterus pag. DCVII. 1.

..... SUBSCRIPSI. III. NON.
NOEMB. ANTIO. POLLIONE
ET. OPIMIANO
KOS. ORDINARIIS. SEVERO
ET SABINIANO. COS

Relandus labi monet Cuperum, censentem, *Severum & Sabinianum* in hac inscriptione consules suffectos designari; quum sint ordinarii consules, & suffecti sint *Antius Pollio, & Opimianus*. Gruteriana item inscriptio pag. CCCXCIV. 3. nomina integra, & prænomen horum consulum refert, ita:

C. JULIO. SEVERO. M. RUFINO
SABINIANO. COS.
III. NON. DECEMB.

Vides etiam *mensis Decembris* hujus anni, ordinarios consules fuisse *Severum, & Sabinianum*. Tabula marmorea Romæ in ædibus Capponiis, de qua supra: SEVERO. ET. SABINIANO. COS. Vulgati Fasti: *Severo & Sabiniano*, præter *Vindebonenses, Cassiodorum, & Fastos Florentinos*, qui habent: *Sabino, pro Sabiniano*.

JESU CHRISTI
ANNUS
158.

P I I P A P.
ANNUS
I.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
19.

I. **C**hristi anno centesimo quinquagesimo-octavo, Silvano & Augurino Coss. undecima Januarii Hyginus Romanus Pontifex, cum sedisset annos quatuor duobus minus diebus (ut colligitur ex tempore ingressus ejus, usque ad diem qui natalitio ipsius adscriptus est in Romano Martyrologio) moritur martyr. Quod vero pertinet ad numerum annorum sedis ejusdem, æque consentiunt Latini atque Græci, eum sedisse annos quatuor : quod quidem liber de Romanis Pontificibus, Collectio Cresconiana, aliique Vaticani indices testantur : affirmat id ipsum Eusebius (a). Ceterum in perquirendis annis Hyginii, si quis Consules perperam positos, immo errore illapsos in librum de Romanis Pontificibus subsecquatur in Hyginio; duodecim saltem annos eum sedisse, dicere opus esset: quod tandem intelligens is (b) qui usque ad ipsum Hyginium per Consules in eis positos numeravit annos Romanorum Pontificum, licet sero errorem sentiens, jam in cæteris paulo cautius egit. Rursum vero, quod Irenæus, Tertullianus, Epiphanius in lo-
Ann. Eccl. Tom. II.

Hyginus
moritur
martyr.

(a) Euseb.
lib. 4. cap.
10. & in
Chronico.

(b) Panvin.
in Fast.

cis citatis superius numerant a Petro Hyginium nonum ordine Romanum Episcopum, quod & alii fecisse reperiuntur, ut Cyprianus (c) in epistola ad Pompejum; id inde accidit, quod ipsorum alii Cletum, alii vero (quod sæpe superius dictum est) Anacletum prætermittunt, ex his duobus unum constantes.

(c) Cyp.
epist. 74.
edit. Pa-
mel.

Quod ad res ab Hyginio gestas spectat; remanserunt, sicut & aliorum quorundam antiquorum Romanorum Pontificum prorsus obscuræ, cum hæc tantum in citato superius libro de Romanis Pontificibus habeantur memoriæ commendata, videlicet: *Hic clerum composuit, & distribuit gradus.* Porro quod ad gradus cuiusque ordinis in Ecclesia, quo Ecclesiastica habetur composita hierarchia; jam a temporibus Apostolorum hæc facta esse, Ignatio auctore & aliis, tomo primo Analium demonstravimus: verum aliqua antiquæ formæ ab Hyginio fuisse addita, vel eadem illustrata, æquum est existimare. Leguntur Hyginii titulo epistolæ duæ: recitantur & a Gratiano plura (d) ejusdem decreta, quæ referre omittimus. De-
C c

II.
Hyginii
res gestæ.

(d) Ha-
bentur col-
lecta tom.
1. Concil.
in Hyg.

ÆC. II.
Anno Ur-
bis 909.
Olymp.
233.
an. 4.
A.C. 156.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5649.

⊙ 25. ED. ☽ 5. P. 24. Mart. Indict. 9.

JESU CHRISTI 156. secund. Baronium 158.

ANICETI PAPÆ 6.

ANTONINI PII IMP. 19.

[1] **A**D num. I. & seq. *M. Ceionius Silvanus*, & *C. Serius Augurinus*, ut habet Onuphrius in Chronico. De hoc pari Consulul legendus etiam Card. Norisius in Epistola Consululari, & Phlegon in libro de Mirabilibus, ubi

I.
Consules.

cap. 10. meminit Consulul *M. Plancii Silvani* & *Sentii Augurini*.

Imperii Proconsularis Antonini Pii Vicennalia in hunc annum incidunt: sed ea Nummis sculpta non fuere; licet per inconsiderantiam in *Difert. Hypatica* cap. 7. num. III. scripserim; referri Nummum ab *Occone* & ab *Onuphrio* in *Fastis* lib. 2. in quo legitur, *Antoninus Aug. Pius P. P. Trib. P. XXI.* & in postica: *Vota Sol. Dec. II. Cos. III.* Nam *Onuphrius* nullum simile Numisma habet, & apud *Occonem* hæc tamquam duorum Nummorum partes proponuntur. Quare Imperii Proconsularis Antonini Pii Vicennalia & id genus festa Nummis signata non fuere, primusque *Commodus* fuit, qui Proconsularis Imperii Decennalia & hujusmodi solennia Nummis insculpi iusserit.
Cum

II.
Vicennalia
Imperii
Proconsu-
laris An-
tonini Pii.

[1] **C**oss. *M. Ceionius Silvanus*, & *C. Serius Augurinus*. Gruterianus lapis pag. CXXVIII. 5.

M. CEIONIO. SILVANO
C. SERIO. AUGURINO. COS.

Gudianæ inscriptiones apud *Relandum*, & apud *Cuperum* in epistola præfixa; *Fastis Almeloventii* num. 7.

D. D. KAL. AUG.
JULIO. SILVANO. ET
M. VIBULLIO. AUGURINO

At hujusmodi inscriptiones ex *Ligorianæ* sæce dimanant, quare non est in his immorandum. Vide *Norisium* in epistola consululari, qui *C. Serium Augurinum*, & *M. Ceionium Silvanum* scribendum putat.

Tabula marmorea Romæ in ædibus *Capponiis*, de qua supra: *SILVANO. ET AUGURINO.* *Fasti Idatiani*, *Vindebonenses*, & *Prosperi Chronicon: Silvano, & Augurino.*

Hoc anno Pagius *Vicennalia Antonini* statuit; at ea duobus annis anticipat, quod, ut docet *Josephus Maria Stampa* in *Fastis* hujus anni, *Antoninus Tribuniciam potestatem XX.* non iniret nisi *V. Kal. Martias* anni Christi 157. & *Trib. Pot. XXI.* an. 158. quare nummus apud *Mediobarbum*, in quo *ANTONINUS. AUG. PIUS. P. P. TR. POT. XXI.* Et in postica: *VOTA. SOL. DEC. II. COS. III.* ad annum Christi 158. est revocandus. Vide quæ ad A. D. 153. diximus.

CHRISTI
158.PII PAP.
I.ANT. PII IMP.
19.

num hæc de eo postremo loco ponuntur: *Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros quindecim, diaconos quinque, Episcopos per diversa loca sex. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano, tertio Idus Januarii. Cessavit Episcopatus ejus dies tres. Sicque decimaquinta Januarii die Pius Papa creatur, de quo hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus scripta leguntur. Pius natione Italus, ex patre Ruffino, fratre Pastoris, de civitate Aquileja, sedit annos novendecim, menses quatuor, dies tres. Hæc ibi: sed de tempore sedis ejus plura inferius.*

Pius Papa.

III.
De Successione
Aniceti.(a) Optat.
Milevit.
contra
Parm. lib.
2.(b) Aug.
epist. 165.

Verum antequam ulterius progrediatur de Pio Papa, Hyginio succedente, narratio; sciendum est, de successore Hyginii diversam reperiri antiquorum sententiam: dum alii non Pium, sed Anicetum, Pium vero illi suffectum dixerunt: alii vero (ut positum est) primo loco Pium, ac post eum numerant Anicetum. Utriusque sententiæ haud vulgares assertores habentur: siquidem priorem locum tribuunt Aniceto, posteriorem vero Pio Optatus

III.
Obitus
Hyginii
P. P.Baron. n.
1.

[1] Cum S. Hygini Papæ obitus in quibusdam Martyrologiis die X. Januarii, in aliis die XI. consignetur, liquet, priorem diem ad mortem, posteriorem ad sepulturam referendum esse. Sed de anno major difficultas. Chronicon enim Damasi hac in parte corruptum; ibi enim legitur: *Hyginus annis duodecim, mensibus tribus, diebus sex. Fuit temporibus Veri, a Consulatu Gallicani & Veteris, usque Præsente & Rufino. Telesphorus Hygini decessor obiit anno CXXXVII. Consulatus Gallicani & Veteris in annum CL. Consulatus Præsents in annum CLIII. incidit. Quare Chronicon illud depravatum, dicendumque, Hyginum annos duntaxat quatuor sedisse, ut habent auctius Chronicon Veterum Pontificum, Codex Palatino-Vaticanus, Eusebius in Chronico & in Historia, Nicephorus lib. 3. cap. 25. Luitprandus, Anastasius, alique tam Græci, quam Latini; & Onuphrius, qui antea solebat tempus Pontificum Romanorum juxta Consules in Chronico Damasi memoratos metiri, hic illud contemnit, & Consules in eo expressos non curat. Cum igitur Hyginus Ælii Cæsaris & Balbini Consulatu sedere cœperit, ut ex dictis liquet, obiit anno centesimo quadragesimo primo die X. mensis Januarii. Eusebius enim, Marianus Scotus, & Her-*

(a) Milevitanus, & Augustinus (b) dum Romanorum Pontificum catalogum texunt: eidem quoque sententiæ adstipulari videtur Hieronymus (c) dum post Petrum decimo loco numerat Anicetum: non desunt præterea complures antiqui indices, in quibus itidem Pius postponitur Aniceto. Verior tamen ac magis recepta contraria huic videtur esse sententia, quæ prior locus Pio tribuitur: id enim profertur in primis Hegesippus, qui sub eodem Aniceto Romam venit: hic enim, dum post Anicetum, non Pium, sed Eleutherium ponit (d), plane declarat, primo Pium, ac post eum sedisse Anicetum. Id ipsum Irenæus (e) qui iisdem etiam vixit temporibus, tradit, & huic fere æqualis Tertullianus (f), Eusebius itidem (g), Epiphanius (h), duo Nicephori (i), ac demum tam Latini, quam Græci recentiores omnes: ut jam plane stultitia habeatur, iis non acquiescere, qui eodem tempore, quo iisdem Pontifices, in Ecclesia claruere, ut Hegesippus, & Irenæus, quique his proxime accedit Tertullianus.

Chri-

(c) Hieronym. de Scrip. Eccl. in Hægesip.
(d) Apud Euseb. lib. 4. cap. 21.
(e) Iren. lib. 3. c. 2.
(f) Tertull. contra Marcion. lib. 3. carm. in fine.
(g) Eusebius in Chronic. & histor. lib. 4. c. 10.
(h) Epiph. hær. 27.
(i) Niceph. Episc. Constant. in Chron. Niceph. Cal. lib. 3. c. 25.

mannus Contractus in Chronicis mortem ejus conjungunt cum anno quarto Antonini Pii, ideoque eo circiter tempore martyrio coronatus est. Ipsemet Baronius, qui sine teste Hygini mortem ad hunc annum distulit, ejus tamen Pontificatu gesta cum prioribus Antonini Pii annis copulavit, quæ ideo rursus per hæc tempora repetere contractus fuit.

Decretales duæ Hygino attribuantur suppositio- nis suspectæ. In priori refertur locus ex Idacio contra Warimadum cap. 3. desumpto, aliudque ex Aniano ad Constit. 15. tit. 1. lib. 9. aliaque ex Ennodio, qui seculi sexti initio vivebat. Neque secunda ad Athenienses data, magis germana. Hygino successit Pius, sed post aliquot mensium Interpontificium, quod persecutioni, quæ tunc ferebat, attribuendum. In Libro Pontificali legitur: *Cessavit Episcopatus ejus dies tres. Quod verum esse non potest, cum doceat Epiphanius, Marcionem post Hygini mortem Romam venisse, dum Presbyteri Ecclesiam regerent, ut supra ostendimus. Quare Interpontificii duratio tam in Libro Pontificali, quam in auctiori Chronico veterum Pontificum notata, parvipendenda, cum toties falsa comprobetur. Hinc ea a nobis per hæc tempora neglecta.*

IV.
Decretales
Hygini.Baron. n.
11.

[1] Hyginum Romanum Pontificem obiisse A. D. 141. contendit Pagius, e contra Constantius pag. 61. 62. mendosos veterum Chronicorum numeros aut rejiciens, aut concilians Hyginum sedere cœpisse anno primo imperii Antonini Pii, & intra quartum Pontificatus annum in cælum migrasse existimat. Pontificatum ergo accepit A. D. 139. & vita functus est A. D. 142. die X. Januarii.

JESU CHRISTI
ANNUS
159.

PII PAP.
ANNUS
2.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
20.

I. **C**Hristi anno centesimo quinquagesimo-
nono, Coss. Barbato & Regulo,
Pius agens in Pontificatu annum secun-
dum, decretum edidit de celebrando Pas-
chate die Dominico; quod tradit Euse-
bius (a). Verum licet ipse Pius auctor
dicatur Ecclesiasticæ sanctionis: tamen,
quod jam antea ab Apostolis esset tradi-
tum, ipse tantum ad corrigendas Judæo-
rum more quartadecima Luna Pascha a-
gere solerent, voluit decreto firmasse.
(a) Euse-
bius in
Chronico.
Celebran-
dum Pas-
cha die
Domini-
ca.
(b) Socrat.
hist. lib. 5.
2. c. 21.
Sane quidem (inquit Socrates b) qui Ro-
mam & alias partes Occidentis incolunt,
Petrum & Paulum Apostolos consuetudinem,
quam illi tenent, ipsis reliquisse affirmant.
Verum nemo istorum omnium de his rebus
scriptis proditum proferre potest. Hæc So-
crates Novatianus. Porro complures No-
vatianorum cum Judæis ipsi quoque cele-
brabant Pascha decimaquarta Luna, cu-
jus institutionis Joannem Evangelistam
fuisse auctorem, Quartodecimani calu-
mniabantur: quem potius id, sicut alia
multa, in illa tunc nuper exorta & coa-
lescente primitiva Ecclesia tolerasse, pu-
tandum est. Ceterum nonnisi ex Apo-
stolica traditione, qui de his egerunt fan-
tissimi Patres, Victoris tempore, ut die
Dominico Pascha celebraretur, sibi vindicasse,
docet Eusebius (c); sed alienum
ab hac institutione fuisse Joannem, mox
dicturi sumus.

II. Hæc Petrum Apostolum Romæ docuisse,
& eadem ab eo accepta S. Marcum Æ-
gyptiis tradidisse, testatur S. Protherius
Ann. Eccl. Tom. II.

(d) Episcopus Alexandrinus, scribens ad S.
Leonem Romanum Pontificem. Quod si
de his antiquius testimonium scriptis pro-
ditum quis requirat, habet Ignatium,
qui vixit temporibus Apostolorum, & se-
dem Apostolicam Antiochenam, quam
Petrus fundarat & Paulus docuerat, ad-
ministravit: quem profecto alia docuisse
atque scripsisse, quam ab ipsis Apostolis
accepisset, nefas est dicere; hic, inquam
scribens (e) ad Magnesianos, Asiæ popu-
los, celebrandum ait diem Dominicum,
ut dierum principem, resurrectioni Domi-
ni consecratum: & ad Philippenses (f) de
non celebrando Paschate more Judaico,
hæc contestatus, inculcat: Si quis cum
Judæis celebrat Pascha, aut symbola festi-
vitatibus eorum recipit, particeps est eo-
rum qui Dominum occiderunt & Aposto-
los ejus.

Immo & ipsiusmet Joannis Apostoli te-
stimonio rata haberi videtur celebratio
paschæ die Dominico; nam cum in A-
pocalypsi (g) ejus diei meminerit tam-
quam celebris in Ecclesia ac nominati;
quænam quæso, potuit esse ratio diei
Dominici in Ecclesia celebrandi, nisi quod
esset resurrectioni Dominicæ consecratus,
nempe quod ea die Christiani sacramen-
tum resurrectionis Domini religiosus stu-
diis votisque recolerent? Cæterum si mo-
re Judaico decimaquarta Luna ejus me-
moriam in Ecclesia ageretur; quod incerta
dies ejus esset, utpote quæ singulis annis
mutaretur, omnis diei Dominicæ (quæ
prima erat) celebrandi ratio cassa red-
dita

(d) Apud
Beda. de
rat. temp.
cap. 42.
Traditio
Apostoli-
ca de Pas-
chate.

(e) Ign.
epist. 6.

(f) Ign.
epist. 8.

III.

(g) Apoc.
1.
Quid Jo-
annes de
Paschate.

C c 2

dita

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 910.
Olymp.
234.
an. 1.
An. Ch.
157.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5650.

⊙ 26. DC.) 6. P. II. April. Indict. 10.

JESU CHRISTI 157. secund. Baronium 159.

ANICETI PAPÆ 7.

ANTONINI PII IMP. 20.

[1] **A**D num. I. Coss. Barbarus, & Regulus, I.
de quibus Card. Norisius in Epist. Con-
sulari, ubi citat Galenum in lib. de Præcognit.
cap. 2. ubi docet, Barbarum avunculum fuisse Lu-
cii Imperatoris, qui cum Marco imperavit.

I.
Consul.

[1] **C**oss. Barbarus & Regulus. Prænomen adhuc ignorantur. Ara in hortis Justinianis Romæ,
inter Donianas inscriptiones cl. I. n. 67. pag. 20. DEDICATUS. X. K. AUG. BARBA-
RO ET REGULO. COS. Edidere hunc lapidem quoque Sponius in Miscellan. pag. 20. & Fa-
brettus cap. III. n. 138. sed minus accurate. Eadem Donianæ inscriptiones cl. II. n. 10. pag. 65. DE-
DIC. ID. DEC. BARBARO. ET REGULO. COS. Edita & hæc fuit a Josepho Maria
Suarezio in Præneste antiqua lib. I. cap. XVI. quanquam alicubi inemendate. Fabrettus item pag. 504.
& Sponius pag. 80.

BARBARO. ET REGULO. COS.

Signa figlinarum in ædibus Capitolinis:

BARBAR. ET REGULO. COS.

Norisius in epochis Syro-Mæced. Dissert. v. cap. v. pag. 453. nomina horum consulum se restituisse
ait ex veteri inscriptione, & Galeno, ex quo habetur, Barbaro, Vetuleni quoque nomen fuisse. Con-
fer, si lubet, eandem epistolam consulari. Fasti Idatiani: Barbato, pro Barbaro & Regulo. Ce-
teri Fasti: Barbaro, & Regulo.

CHRISTI
159.PII. PAP.
2.ANT. PII IMP.
26.

dita videri potuisset. Quod si quolibet octavo die, nempe Dominico, resurrectionis memoria solemnibus ritibus Apostolica traditione repeti consuevit: quorsum alia die ipsam anniversariam Paschatis celebritatem oportuit celebrari? Hæc autem quantumlibet optimo jure dici posse videantur, Polycrates (a) tamen de Joanne secus affirmat, necnon Irenæus, testimonio (ut ait) Polycarpi: quibus si assenserimus, nutaret ipse liber Apocalypsis, & alterius potius auctoris esse, quam Joannis Apostoli, dicere oporteret: quod horret p'orum auditus.

(a) Apud Euseb. lib. 5. cap. 23. & 24.

IV. Pii Papæ decretum de Paschata.

Pius igitur, ne ob altercantium studia convelleretur quæ ab Apostolis de celebrando Paschate die Dominico traditio in Ecclesia statuta esset, eam decreto edito stabiliendam curavit. Cui accessisse divinum quoque suffragium, Angelico ministerio collatum idem qui supra liber de Romanis Pontificibus in Pio his verbis testatur: *Sub hujus Episcopatu frater ipsius Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit Angelus Domini, cum veniret ad eum in habitu pastoris, ut sanctum Pascha die Dominica celebraretur.* Hæc ibi. Hunc illum fuisse Hermen, quem Paulus ad

Romanos scribens, salutari mandat, dicens: *Salutate Asyncritum, Phlegontem, Herman, Patrobam, Hermen;* testantur Origenes (b), Eusebius (c), Hieronymus (d), atque alii. Porro liber Hermæ seu Hermetis, qui inscriptus est *Pastor*, quibusdam antiquis optime notus atque probatus fuit; de eo enim Eusebius (e) testimonium affert Irenæi, cum ait: *Librum item Pastoris non modo legendo cognovit, sed etiam approbatione confirmavit. Præclare (inquit) loquitur liber (cum e) Euseb. librum Pastoris intelligit) qui sic loquitur: Primum omnium, unum Deum esse credito, &c.* Novit eum atque frequenter citat Origenes (f), qui tamen eum a nonnullis contemni tradit: ut plane appareat haud integram solidamque fidem apud omnes meruisse. Usus est eo commentario ante eum Clemens Alexandrinus (g) ac etiam Tertullianus (h) ex eo testimonium petiit. De quo olim, cum primum scriberet contra Marcionem, hæc ait (i):

(i) Tertull. contra Marcion. lib. 3. carn. in fine.

Post hunc deinde Pius, Hermas cui germine frater, Angelicus Pastor, quia tradita verba locutus, &c.

(k) Athanas. de incarn. Verbi.

Athanasius (k) adversus Arianos agens, eum citans, utilissimum librum appellat. Sed quantæ æstimationis apud Græcos fuerit, Hieronymus (l) post Eusebium (m) declarat his verbis: *Asserunt Auctorem hunc esse libri qui appellatur Pastor, & apud quasdam Græciæ Ecclesiis etiam publice legi-*

(l) Hier. de Scrip. Eccles. lib. 3. cap. 3.

tur. Revera utilis liber: multique de eo scriptorum veterum usurpaverunt testimonia: sed apud Latinos pene ignotus est. Hæc ipse.

Quod autem ad Latinos pertinet, sic eis liber innotuit, ut tamen eum ipsi inter eorum apocryphorum genera adnumerarint, quæ legi in Ecclesia possint, non tamen citari debere ad fidem Catholicam adstruendam: hac enim censura a majoribus fuisse notatum, Tertullianus (n) affirmat: ipse autem eum postea omnino respuit, quod reciperet mœchi pœnitentiam contra pseudo-paracleti doctrinam; ait enim: *Sed crederem tibi, si scriptura Pastoris, quæ sola mœchos amat, divino instrumento meruisset incidi: si non ab omni Concilio Ecclesiarum etiam veterarum inter apocrypha & falsa judicaretur, adultera & ipsa, & inde patrona sociorum.* Hæc Tertullianus, plane significans, Pastorem librum extra classem divinorum librorum esse rejectum, quod plus æquo quidam illi favissent: qui etiam eundem commentarium Petri auctoritate confirmare nitebantur, dum insigni titulo nempe, *Judicium Petri*, opus inscripserant.

V. Quid Latini de libro Pastoris?

(n) Tertull. de pudic. cap. 10.

At (ne id prætereamus) ex iis quæ ex Tertulliano recitavimus, plane declaratur, non recens fuisse iudicium in Ecclesia, de scriptis editis, quæ hagiographa, quæve apocrypha essent, accurate discernere, sed per antiquum quo (ut dictum est) Pastoris librum dictæ censuræ majores subjecerant: a quorum sententia recentiores nequaquam recesserunt: nam de eodem Ruffinus (o) agens hæc ait: *In novo vero Testamento libellus, qui dicitur Pastoris, sive Hermetis, qui appellatur, Duæ viæ, vel iudicium Petri (tot enim nominibus a diversis nominari consuevit) quæ omnia legi quidem in Ecclesiis voluerunt, non tamen proferrî ad auctoritatem ex his fidei confirmandam.* Hæc Ruffinus. Eadem quoque ratione idem liber a S. Prospero adversus Collatorem agente, qui ejus auctoritate errorem suum tueri conatus fuit, nullius plane auctoritatis est iudicatus: sed & a Gelasio æque inter apocrypha recensetur: usos eo quoque esse Arianos ad suam ipsorum hæresim confirmandam, testatur S. Athanasius (p). Certe quidem ante Gelasium atque Prosperum, ut apocryphum, non absque trepidatione citari solitum, ipse item S. Hieronymus (q) significat. Quod vero alii Hermam, Hermen, vel Hermetem eum appellant, quod utriusque noninis meminerit Paulus; haud magni momenti quæstio est: frequentiori autem usu Hermam invenimus nominatum, cognomento Pastorem.

VI. Antiquos dijudicandi libros in Ecclesia.

(o) Ruf. ex post. Symb. Apost.

(p) Athanas. epist. ad Afros, apud Theodor. bist. lib. 1. c. 8. (q) Hieronym. in Amos cap. 7.

Sed quod me magnopere reddit ambiguum illud est: Cum in nuper citato libro

VII.

CHRISTI
159.

PII PAP.
2.

ANT. PII IMP.
20.

Diversa
Pastoris
scripta.

bro de Romanis Pontificibus dicatur, tempore Episcopatus Pii Papæ ab Hermete scriptum esse librum, quo Angeli pastoris habitu apparentis mandatum de celebrando Paschate die Dominico contineretur: tamen in commentario illo, qui Herma Pastoris inscribitur, & citatus a Patribus reperitur, nulla prorsus de celebrando Paschate habetur mentio; qui etiam longe ante hæc tempora scriptus apparet, nempe sub Clemente, cui duos illos libellos dandos & in exterarum civitates mittendos (qui locus iisdem verbis ab Origene quoque citatur in Periarcho *a*) Herma scriptor admonitus est: ut plane ex his dicere necesse sit (si velimus unum eundemque esse auctorem) diversos hos inter se fuisse commentarios, diversis temporibus scriptos, quorum prior usu celebrior Græcis in primis habitus sit; posterior autem tam Latinis quam Græcis obscurior, cujus nulla prorsus mentio ab aliquo antiquorum facta invenitur.

dem Pudentis filiis superius nominatis dictæ reperiuntur. Primum enim ibi ac præcipuum fuisse apud Pudentem & filios hospitium Christianorum, primo Annalium tomo diximus, simulque in nostris ad Romanum Martyrologium Notis: apud eodem quoque Pudentis filios diversatum esse Justinum Philosophum, suo loco dicemus, cum agemus de ejus pro fide Christiana suscepto martyrio. Certe quidem peregrinos, qui ex Oriente Romam veniebant, hospitari solitos in Viminali colle, vel in Exquiliis eidem proximis, Juvenalis *(b)* his versibus perspicue ostendit:

Hic alta Sicyone, ast hic Amidone relicta,

Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus, aut Alabandis,

Exquiliis, dictumque petunt a vimine collem,

Viscera magnarum domuum, dominique futuri.

(b) Juven. Satyra 3.

Ex his namque una erat nobilissima Christianis patens Pudentis Senatoris domus, apud quam & Novati Thermæ, super quas erectus est titulus Pastoris dictus. Quando autem id contigerit, suo loco inferius dicemus. Cur autem Hermæ inditum sit cognomen Pastoris, an quia ei Angelus (ut dictum est) in habitu pastoris apparuit, an vero quod cognomen esset Romæ familiæ Senatoriæ (anno enim tertio M. Aurelii Imperatoris Consulatum gessisse reperitur Junius Pastor una cum Papyrio Æliano) haud satis certum est: sed illud verius creditur.

(a) Orig. lib. 4. cap. 2.

VIII.

Porro Hermæ quoque Pastoris nomine censetur libellus ille, quo res gestæ sanctæ Praxedis virignis, & fratrum ipsius Novati atque Timothei descriptæ habentur; ejusdem enim auctoris titulo in antiquis codicibus ipsorum Acta descripta leguntur: erant hi quatuor fratres Pudente Senatore & Priscilla clarissima femina geniti; quos omnes Apostolorum prædicatione eruditos, se suaque Christianorum obsequio mancipasse constat: quorum in Viminali posita erat domus amplissima, conjunctæque illi thermæ, quæ interdum Novati, interdum vero Timothinæ ab ejus-

Domus
Pudentis
& filiorum.

JESU CHRISTI
ANNUS
160.

PII PAP.
ANNUS
3.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
21.

Christi anno centesimo sexagesimo Tertullus & Sacerdos creati sunt Consules: numeratur idem annus vigesimus primus Antonini Pii Imperatoris, quo perperam ponitur a Cassiodoro Consulatus Antonini quintus, cum nonnisi quartus

notatus ejus. Consulatus habeatur ultimo sui Imperii anno, quo vigesima quarta ejus potestas Tribunitia annuatim collata, posita reperitur in antiquis monumentis sive nummorum, sive aliarum inscriptionum; ut inter alias illa, quæ in ejus sepulchro

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5651.

Anno Urbis 911.
Olymp. 234.
an. 2.
A.C. 158.

☉ 27. B. ☽ 7. P. 3. April. Indiæ. 11.

JESU CHRISTI 158. secundum Baronium 160.

ANICETI PAPÆ 8.

ANTONINI PII IMP. 21.

[1] AD num. I. Coss. Tertullus & Claudius Sacerdos, ut habet Card. Norisus in Epist. Consulari. Imperii Cæsarei Marci Aurelii Vicenalia in hunc annum incidunt. I. Consules.

[1] Coss. Tertullus & Claudius Sacerdos. Horum quoque prænomina desunt., Fabretti pag. 359. num. 83.

D. D. TERTULLO. ET
SACERDOTI. COS.

De Claudii nomine vide Norisum in epistola consulari. Fasti Idatiani Tullo [pro Tertullo, & Sacerdote]. Ceteri vero: Tertullo, & Sacerdote.

CHRISTI
160.PII PAP.
3.ANT. PII IMP.
21.

cro in mole Hadriani sic posita legitur:
IMP. CÆSARI. T. ÆLIO. HADRIA-
NO. ANTONINO. AVG. PIO. PON-
TIF. MAX. TRIB. POT. XXIII. IMP.

II. COS. IIII. P. P. qua etiam inscri-
ptione arguuntur erroris, qui hoc anno
ut (Cassiodorus) vel sequenti (ut alii)
obitum ipsius Antonini Pii Imp. referunt.

JESU CHRISTI
ANNUS
161.P I I PAP.
ANNUS
4.ANTONINI PII IMP.
ANNUS
22.

I.
Antonino
sponte de-
diti popu-
li.

(a) Aurel.
Vict. in
Anton. Pio.

II.
(b) Aug.
de adulter.
coniug. lib.
2. c. 8.

Christi Redemptoris anno centesimo
sexagesimoprimum, Quintillo & Prisco
Coss. cum ageret Antoninus Imperii an-
num vigesimumsecundum, Eusebius notat
in Chronico plures exteras Gentes, æqui-
tate ejus permotas, depositis armis se ejus
voluntati subdidisse. Hos autem fuisse Ba-
ctros, Hyrcanos, & Indos, Aurelius Vi-
ctor (a) testatur, qui multis eum celebrat
laudibus, sicut Julius Capitolinus, &
alii, qui res ab eo gestas fufius sunt pro-
secuti.

Laudat & S. Augustinus (b) æquifsi-
mam ab eo latam legem, ne maritus adul-
terii accusare possit uxorem, si ipse im-
pudice vixerit. Reddam verba Augusti-
ni, simulque legis ex Gregoriano Codice
acceptæ: *Sed isti, quibus displicet, ut
inter virum & uxorem par pudicitie for-
ma servetur, & potius eligunt, maxime
in hac causa, mundi legibus subditi esse*

quam Christi; quoniam jura forensia non
iisdem, quibus faminas, pudicitie nexi-
bus viros videntur constringere: legant
quid Imperator Antoninus, non utique
Christianus de hac re constituerit, ubi
maritus uxorem de adulterii crimine accu-
sare non sinitur, cui moribus suis non
præbuit castitatis exemplum: ita ut ambo
damnentur, si ambos pariter impudicos
conflictus ipse convicerit. Nam supradi-
cti Imperatoris hæc verba sunt, quæ in
codice Gregoriano leguntur: Sane (in-
quit) mea littera nulla parte cause pre-
judicabunt: neque enim si penes te culpa
fuit, ut matrimonium solveretur, & se-
cundum legem Juliam Eupasia uxor tua nu-
beret, propter hoc rescriptum meum adul-
terii damnata erit, nisi constet esse com-
missum. Habebunt autem ante oculos hoc
inquirere, an cum tu pudice viveres, illi
quoque bonos mores colendi auctor fuisti.

Antonini
lex æquif-
sima.

Per

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 912.
Olymp.
234.
an. 3.
An. Ch.
159.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5652.

☉ 28. A. ☽ 8. P. 23. April. Indict. 12.

JESU CHRISTI 159. secund. Baronium 161.

ANICETI PAPÆ 9.

ANTONINI PII IMP. 12.

I.
Consules.

II.
Vicennalia
Imperii
Augusti
Antonini
Pii.

[1] AD num. I. Coss. *Plautius Quintillus*, &
M. Staius Priscus, ut videre est in Ep.
Consul.

Antoninus Pius Augusti Imperii Vicennalia in
hunc annum distulit, ut varia Numismata a Me-
diobarbo relata certum reddunt. In uno legitur:
ANTONINUS AUG. PIUS P. P. TR. P.
XXII. in postica: VOTA SUSCEPTA DE-

CEN. III. COS. IIII. Cernitur figura fa-
rificans. In alio eadem Tribunitia Potestate in-
signito habetur: VOTA SOL. DECEN. II.
COS. IIII. ubi etiam figura sacrificans repræ-
sentata. Ex his duobus Nummis inter se colla-
tis liquet, uno eodemque tempore & Vota v.g.
Vicennalia soluta fuisse, & nova in sequens de-
cennium suscepta. Hoc enim tempore nondum
in usu positum erat, ut Vota, quæ vicesimo Im-
perii anno suscipiebantur, Vota Vicennalia nun-
cuparentur, sed Vota tantum Decennalia secun-
da de more dicebantur. Quare hoc anno Anto-
ninus Pius secunda Decennalia solvit, & tertia
Decennalia suscepit. Mediobarbus citatus Num-
mum Antonini Pii refert inscriptum: ANTO-
NINUS AUG. PIUS P. P. in postica: VO-
TA SUSCEPTA DEC. IIII. COS. IIII.
S. C. sed non dubito, quin legendum sit, DEC.
III. cum Antoninus Vota Decennalia quarta sus-
cipere

[1] Coss. *Plautius Quintillus*, & *M. Staius Priscus*. Gruterus pag. LXVIII. 3.

DEDICAT. IDIB.
JANUAR. PLAUTIO
QUINTILIO. ET STATIO. PRISCO
COS.

Apud Tomafinum de donariis veterum cap. XX.

SUB. M. STATIO. PRISCO. CONSULE
DESIGNATO

Fabrettus pag. 509. ex figlina:

QUINTILLO. ET PRISCO. COS.

Eadem in alia figlina apud Boldettum lib. II. pag. 529.

De horum consilium prænominibus, ac nominibus adeundus Norisius in epistola consulari. Fasti
Idatiani, & ceteri: *Quintillo & Prisco*.

CHRISTI
161.

PII PAP.
4.

ANT. PII IMP.
22.

Periniquum enim mihi videtur, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibet; quæ res potest & virum damnare, non ob compensationem mutui criminis rem inter utrumque componere, vel causam facti tollere. Si hæc observanda sunt propter decus terrenæ civitatis; quanto castiores querit celestis patria & societas Angelorum? Hæc Augustinus. Eiusdem plane legis sententiam Ulpianus (a) in secundo de adulteriis libro descripsit.

(a) l. miles. s. iudex ff. ad leg. Jul. de adult.

Eiusmodi quoque Antonini lege reddita est casta illa Ælii (b) Veri Cæsaris (hunc Hadrianus, ut in Imperium succederet, adoptaverat) in uxorem suam de extraneis voluptatibus conquerentem dicta sententia: Uxorem dignitatis nomen esse, non voluptatis. Perinde ac si ad voluptatem liceret viris se aliis admiscere. Sed longe illo æquior Antoninus, qui legem Juliam in viros quoque impudicos armavit.

III.
(b) Sparzianus in Ælio Vero.

JESU CHRISTI
ANNUS
162.

PII PAP.
ANNUS
5.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
23.

I. Sæquenti anno Domini centesimo sexagesimosecundo, Vibius Barus & Annius Bradua creati sunt Consules, quibus a nonnullis obitus ponitur Antonini: sed nos anno sequenti. Hoc ipso anno, biennio nimirum ante persecutionem Marci Aurelii & L. Veri Imperatorum, in thermis Novati Romæ erectus est Titulus, qui Pastoris dictus est, de quo superius; qua autem occasione id factum sit, litteræ ejusdem Pastoris ad Timotheum, Novati, Pudentianæ, atque Praxedis germanum, significant; quas facta collatio-

Titulus Pastoris.

ne exemplarium hic expressimus: sunt hujusmodi.

Pastor presbyter Timotheo compresbytero in Domino salutem.

Venerabilis virgo Praxedis afflictæ erat propter transitum germanæ suæ Pudentianæ: multi nobiles Christiani ad eam veniebant, & consolabantur eam una cum Episcopo Pio, venitque ad eam germanus vester Novatus, qui est frater noster in Domino, & consolatus est eam, & multos Christianos pauperes donis suis refecit, & ministravit omnibus de facultatibus suis,

II.
Pastoris litteræ.

cipere non potuerit, triennio post Vota Decennalia III. suscepta demortuus. Mediobarbus ibidem pag. 205. hunc Antonini Nummum exhibet: ANTONINUS AUG. PIUS TR. P. XXII. in postica: A E D E D I V I A U G . R E S T . C O S . I I I I . S . C . Visitur templum octo columnis suffultum. Quare in his Vicennialibus hujus restitutionis memoria renovata. Quo Nummo, similibusve innixus hanc regulam statui, in Decennialibus sc. & id genus festis, præcedentium annorum victorias, aliaque præclare a Principe gesta, Nummis de more insculpta, ac eorum memoriam instauratam esse.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5653.

© I. FG. D 9. P. 14. April. Indict. 13.

JESU CHRISTI 160. secundum Baronium 162.

ANICETI PAPÆ 10.

ANTONINI PII IMP. 23.

SÆC. II.
Anno Urbis 913.
Olymp.
234. an. 4.
A. C. 160.

[1] AD num. I. Coss. T. Vibius Barus, & Annius Bradua, ex Inscriptione Onuphriana Consules.

[1] Coss. T. Vibius Barus, & Annius Bradua. Gruterus, pag. CLXXX. 1.

APPIO. ANNIO. BRADUA
T. VIBIO. VARO. COS.

Fabrettus in libro de aquæductibus, & Inscript. pag. 690.

DEDICAVIT. VIII. KAL. SEPTEMBRE.
BRADUA. ET. VARO. COS.

Hinc Fabrettus Sponium emendat, qui in Miscellan. pag. 107. VERO pro VARO edidit. Idem Fabrettus pag. 128. n. 50.

V. ID. JANUARIAS
APPIO. ANNIO. ATILIO. BRADUA
T. VIBIO. VARO. COS.

Hæc autem inscriptio nunc posita est in ædibus Capitolinis, ac ita in ea legitur:

V. IDUS. JANUARIAS
..... ANNIO. ATILIO. BRADUA
..... T. VIBIO. VARO. COS.

Donianæ inscriptiones cl. II. n. 160. pag. 103. ex schedis Manutii Vaticanis:
GALLO. ET BRADUA. COS.

suis, rogans ab ea, ut orationibus ejus indulgentiam a Domino mereretur: idemque vos frequenter cum beatissimo Pio Episcopo ad altare Domini commemorabat. Post mensem vero & dies vigintiocto ægritudine detentus est Novatus, postquam abscesserat a conspectu virginis Praxedis. Pio autem Episcopo cogitante de omnibus Christianis una cum virgine Praxede, requiritur Novatus vir Dei: & cum auditum fuisset, quod ægritudine detinebatur, contristati sunt omnes. Beata autem Praxedes dixit ad S. Pium Episcopum: Jubeat sanctimonium vestrum, ut eamus ad eum, & visitatione tua cum orationibus salvabit eum Dominus. Et facta constitutione, noctu una cum Pio Episcopo & virgine Domini Praxede perreximus ad virum Dei Novatum. At cum audisset idem vir Dei Novatus omnes nos congregatos ad se venisse, gratias cepit agere Deo, quia meruit a S. Episcopo Pio & virgine Domini una cum nostra visitatione confortari: & fuimus in domo ejus diebus ac noctibus octo. His autem diebus cum ibi essemus, hoc placuit ei, ut vobis una cum beata Praxede omnem substantiam suam relinqueret. Inde vero terzodecimo die transiit ad Dominum. De quo facto nos litteras hujus textus ad vos direximus una cum beato Pio Episcopo sedis Apostolicæ, & virgine Praxede, ut, quid tibi placuerit de substantia germani tui Novati, facias nos certiores, ut tua ordinatio in omnibus custodiatur. Missa per Eusebium subdiaconum sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Ibidem quid Timotheus rescripserit, his verbis ponitur:

III.
Responsio
Timothei.

Timotheus confratri presbytero Pastori, & sanctissimæ sorori Praxedi in Domino salutem. Nos famulatum in omnibus prævenientes, oramus sanctimonium vestrum,

ut nos commendare dignemini memoriæ sanctorum Apostolorum, & sancto Pio Episcopo, & sanctæ Sedis Apostolicæ Præsuli, & omnibus sanctis. Ego humilis servus vester plenius gaudio repletus sum, audiens quod mihi scribere dignati estis. Mea siquidem vobis semper votiva fuit & est conscientia. Unde agnoscat sanctitas vestra, quia quod germano suo Novato placuit, & nobis famulis vestris placet: ut in arbitrio sanctæ virginis sit quod mihi dereliquit, & quod vobis & sanctæ virgini placuerit, ex eo faciendi plenam per omnia habeatis potestatem. Sequitur Pastor: Accepta igitur hac epistola, gaudio repleti sumus, & tradidimus eam legendam sancto Pio Episcopo. Tunc beatus Pius Episcopus gratias egit Deo Patri omnipotenti. Eodem tempore virgo Domini Praxedes, accepta potestate, rogavit beatum Pium Episcopum, ut in thermis Novati, quæ jam in usu non erant, Ecclesiam dedicaret, quia in eis ædificium magnum & spatiosum videbatur esse: quod & placuit Pio Episcopo, & dedicavit Ecclesiam in thermis Novati, in Urbe, in loco quæ appellatur Vicus Lateritorum, ubi & constituit Titulum Romanum, in quo & baptisterium consecravit quarto Idus Majas. Hactenus de Tituli erectione. Quæ autem contigerunt sub persecutione post annos duos excitata sub M. Aurelio & Lucio Vero, describentur suo loco. Porro natalis dies Novati in tabulis Ecclesiasticis notatus habetur (a). Ipsum vero Titulum Pastoris, jam vetustate collabentem, hoc ipso anno quo hæc scribimus, decentissime restitutum vidimus ab ejusdem Tituli presbytero Cardinale Illustriss. ac Reverendiss. Henrico Caetano, S. R. E. Camerario: ubi coalescit recens reddita observantia Cisterciensium monachorum.

(a) Martyrol. Roman. die 20. Junii.

Anno

na. Sed loco Barus, legendum, Verus, ut habet inscriptio Romana in Miscellaneis Eruditæ Antiquæ quæ dicitur dicata BRADUA & VERO

Coss. Verum etiam profitentur Fasti Idacii, Prosperi, Chronici Alexandrini & Cassiodori.

Legendum VARO pro GALLO. Demum vetus inscriptio prope Lugdunum in summo colle, vulgo la Montaigne de Fourviere, mense Decembri A. D. 1704. reperta, & a variis subinde evulgata; ac primum in Actis Trevoltiensibus mensis Aprilis an. 1705. art. LXIV. pag. 652. deinde commentariolo illustrata a V. C. Philippo a Turre Episcopo Adriensi, cujus commentariolus lucem vidit Amstelodami A. D. 1709. Bibliothecæ selectæ tom. XVII. pag. 167. & rursus opera Alberti Henrici Salengrii, antiquit. Roman. tom. III. pag. 354. Postremo Dissertationem de ea edidit Bozius regius Academicus Parisiensis, quæ prodiit tom. III. Monumentorum regie illius Academiæ pag. 106. edit. Hagæ Comitum. Eadem porro inscriptio ab aliis subinde recusa. Dedicata est autem.

APP. ANNIO. ATILIO. BRADUA
T. CLOD. VIBIO. VARO. COS.

Igitur hæc inscriptio horum consulum vera prænomina ac nomina protulit; ex qua & Pagius, & cæteri qui de horum nominibus disceptarunt, aut emendandi, aut supplendi sunt. Pagius quidem qui VERO pro VARO, fidem Sponii secutus, legendum esse censebat, & aliqua eorum nomina omisit. Fasti Idaciani: Bradua & Vero. Vindebonenses: Bradua & Varo. Prosper, & Cassiodorus: Vero II. & Bradua. Corrupte fere omnes.

JESU CHRISTI
ANNUS
163.

P I I PAP.
ANNUS
6.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
24.

I.
De tem-
pore quo
imperavit
Anton.
Pius.

(a) Apud
Panvin. in
Fast. com-
men. & A.
dolph. Occ.
de Num.

A Nno Christi centesimo sexagesimoter-
tio, Marco Aurelio tertium & Lu-
cio Vero secundum Coss. septima die Mar-
tii, Antoninus Pius, cum imperasset an-
nis vigintiduobus, mensibus septem, &
diebus vigintifex, moritur. At quoniam
veritas annorum, quibus imperavit, in-
explorata quam pluribus fuit, occasio da-
ta est nonnullis temporis ordinem perver-
tendi. Quamobrem haud otiosum putamus
ad veritatem rerum gestarum exquiren-
dam, eam certa firmaque temporis chro-
nologia stabilire. Meminisse ergo in pri-
mis debemus, ipsum Tribunitiam potesta-
tem primo anno Imperii accepisse, Ha-
driano adhuc vivente, anno (ut diximus)
centesimo quadragesimo: cumque in mo-
numentis antiquis (a) ejus nominis in-
Ann. Eccl. Tom. II.

scriptio notata habeatur Tribunitia po-
testate vigesimaquarta: necesse est, i-
psum ad hunc usque annum pervenisse:
quamobrem ea ratione se collegisse ex
Dione Xiphilinus tradit, imperasse An-
toninum annos vigintiquatuor: sic & Eu-
tropius, qui eundem Antonino tribuit
annorum numerum: tot enim annos eum
regnasse putaverunt, quot repetita in eo
Tribunitia potestas reperiretur. Verum,
ex iis vigintiduos tantum expleffe patet,
duos autem tantummodo inchoasse: nam
cum eo anno Domini centesimo quadra-
gesimo, die decima Junii, quo mortuus
est Hadrianus, solus cœperit imperare,
desieritque (ut dicemus) hoc anno,
septima die Martii: reliquum est, ut af-
firmemus ipsum imperasse vigintiduobus
D d annis

SÆC. II
Anno Ur-
bis 914.
Olymp.
235.
an. 1.
A.C. 161.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5654.

⊙ 2. E D 10. P. 30. Mart. Indict. 14.
JESU CHRISTI 161. secund. Baronium 163.
SOTERIS PAPÆ I.
M. AURELII IMP. I.

I.
Consules.

[1] **A** Num. I. ad VII. Coss. M. Aelius Aurelius
Verus Caesar III. & L. Aelius Commodus
II. ut ostendit Card. Norisius in Epistola Con-

fulari pag. 95. ex Inscriptione Gruteriana pag.
300. hujus anni initio dedicata, in qua cum L.
Aurelius Commodus Cæsar non dicatur, quem-
admodum nec in aliis Inscriptionibus, in quibus
prior ejus Consulatus Laterano Collega gestus me-
moratur, Cæsar non appelletur, constat, eum,
antequam cum Marco imperaret, Cæsarem non
fuisse; Cæsaribus enim & Augustis eum Magi-
stratum exercentibus, is sine Augusti, vel Cæsa-
ris nomine in Inscriptionibus memorari non solit-
us. Verum itaque est quod scribit Capitolinus
in Vero Imperatore cap. 3. Fuitque privatus in
domo Imperatoria viginti & tribus annis. Paulo
post: Diu autem & privatus fuit, & ea honori-
ficen-

[1] **C**oss. M. Aelius Aurelius Verus Caesar III. & L. Aelius Commodus. Gruterus pag. CCC. 1.

M. AELIO. AURELIO. VERO. CAESARE III.
L. AELIO. AURELIO. COMMODO. II. COS COOPT.
L. PETRONIUS. SEVERUS. NO. I. ANUS
P. R. C. ANN. DCCCCXIII.

Vide & Gruterianum lapidem pag. LXIII. 3. de quo Norisius in Dissertatione Chronologica de
votis decennialibus cap. III.
Lapis erutus Puteolis A. D. 1703. apud Jo. Vignolium in selectis inscriptionibus pag. 323. & de
columna Antonini pag. 52.

X. KAL. APRIL.
IMP. CAESARE M. AURELIO ANTONINO AUG. III.
ET IMP. CAESARE. L. AURELIO. VERO. AUG. II. COS.

Hæc inscriptio incisa fuit paulo post Antonini obitum. Decessit enim hoc anno die VII. Martii.
Fabrettus pag. 684. ex scapo columnæ:

..... ONINO. III. ET VERO. II. COS.

Vide alias inscriptiones apud Relandum. Donianæ inscriptiones cl. III. n. 17. pag. 117.

IMP. CÆSARI. DIVI. ANTONINI. PII. FIL.
DIVI. HADRIANI NEPOTI. DIVI. TRAIANI
PARTHICI. PRONEPOTI. DIVI. NERVÆ
ABNEPOTI. L. AELIO. AURELIO. VERO
AUG. TRIBUNIC. POTEST. III. COS. II.
FRATRI ARUALI.

Tbidem n. 118. alia inscriptio cum iisdem titulis, dedicata.

M. AELIO

CHRISTI
163.PII PAP.
6.ANT. PII PAP.
24.

annis expletis, mensibus septem, & diebus vigintifex: quamobrem Theophilus Episcopus Antiochenus, qui hoc tempore claruit (nam sub Marco Aurelio & Lucio Vero Antonini Pii successoribus sedit) cum ait Antoninum regnasse annos vigintiduos, menses septem, & dies sex; in numerum dierum irrepsisse errorem, dicendum est, nempe ut loco dierum vigintifex, tantum sex positi habeantur: nam ea ratione colligeretur ipsum obiisse decimasexta die Februarii. Porro ex iis quæ idem Theophilus ait, dum consignat tempus Imperii M. Aurelii, quem Verum appellat successorem Antonini, quem ex Tertulliano (a), & aliis, constat obiisse die decimasextima Martii; eum imperasse annos decem & novem, ac dies decem: necesse erit affirmare, Antoninum Pium, cui ille successit, clausisse diem extremum septima die Martii.

(*) Tert.
in Apol. c.
25.

II. Mortuus est apud Lorium villam,

scientia caruit, qua Marcus ornabatur. Namque in Senatu ante Quæsturam non sedit; neque in itinere cum patre, sed cum Præfesto Prætorii verus est; nec aliud ei honorificentia adnomen adjectum est, quam quod Augusti filius est appellatus. M. Aurelii Consulatus juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam sumtus, ob Quindecennalia nempe Proconsularis ejus Imperii. In Fastis Cæsareis ab Em. Card. Norisio publicatis Consules his verbis exhibentur: duobus Augustis, quia sc. post mortem Antonini Pii uterque Cæsar, Augustus appellatus fuit, indeque Con-

Imperii
Proconsu-
laris Mar-
ci Quinde-
cennalia.

domesticis etiam rebus compositis, ac de familiaribus & aliis optime meritis: quem Senatus, retulit inter divos. Meruit & Flaminem, & Circenses, & templum, & sodales Antonianos: solusque omnium, prope Principum prorsus sine civili sanguine & hostili (quantum ad se ipsum pertinuit) vixit, & qui rite comparetur Numæ, cujus felicitatem, pietatemque, & securitatem, ærimoniasque semper obtinuit. Hæc Capitolinus. Matura quoque senectute eum vita functum esse constat: quippe qui cum natus sit (ut idem tradit auctor) decimanona Septembris, Consulibus Domitiano duodecimum & Dolabella, anno Domini (ut posuimus) octogesimo octavo, decesseritque (ut dictum est) hoc anno, septima die Martii; colligitur eum vixisse annos septuagintaquatuor, menses quinque, & dies sexdecim: tumulatus est in sepulcro, quod super Tiberim ipse erexerat (ut demonstratum est) Hadriano, hoc elogio: IMP,

Ætas &
sepultura
Antonini
Pii.

fulatus iste, duorum Augustorum Consulatus dici solet.

Antoninus Pius die septima mensis Martii e vivis excessit, quod certo colligitur ex die emortuali M. Aurelii successoris, qui fuit dies XVII, mensis Martii anni CLXXX. ut infra videbimus, Quare post Hadriani mortem imperavit annos viginti duos, menses septem, dies viginti sex, a die vero, quo Imperii Collega nuncupatus est, annos viginti tres, dies undecim. Xiphilinus quidem, Zonaras, & Cedrenus annos ei viginti quatuor attribuunt; quia nempe utrumque extre-

II.
Obitus
Antonini
Pii.

Baron. n.
1.

M. ÆLIO. AURELIO ANTONINO
AUG. P. P. TRIB. POT. XVII.
COS. III. FRATRI ARUALI

Uterque lapis dedicatus est A. D. 163. Alius lapis ibidem cl. II. n. 55. pag. 30. quem mendose edidit Fabrettus, inscript. cap. X. n. 555.

IMP. CAES. M.
AURELIUS, ANTONINUS
AUG. PONT. MAX. TRIB.
POTEST. XV. COS. III.
IMP. CAES. L. AURELIUS
VERUS. AUG. TRIB. POT. COS.

Supplendum II, Fabrettus ediderat; TRIB. POTEST. XI. mendose. Nummus M. Aurelii in Museo Theupolo pag. 520. cum Trib. Pot. XV. COS. III. Ibid. pag. 532. nummus L. Veri, cujus epigraphe: Imp. Cæs. Aurelius Verus Aug. In averfa: Concordia Augustor. Tr. Pot. Cos. II. Norisius in Dissertatione de votis Decennialibus cap. III. notat, M. Aurelium A. D. 161. Nonis Martii, mortuo Antonino fuisse Tribunicia potestatis XV. Fragmentum veteris lapidis inter Antii rudera effossi A. D. 1733. & ab Antonio Maria Lupo Societatis Jesu vulgatum in Dissertatione ad epitaphium S. Severæ martyris pag. 119.

.....
PARTICI. PRONEPOT. DIVI.
NERVÆ ABNEPOTI
L. AURELIO. VERO. AUG.
TRIBUNIC. POTEST. COS. II.
ANTIATES. PUBL.

Uterque consul Kal. Jun. quum consulatum iniit, Cæsar erat, mox Augustus uterque, hinc in lapidibus sculptis post Antonini Pii mortem, Augusti nuncupantur. Itaque horum nomina in Fastis sic sunt exprimenda: M. Ælius Aurelius Verus, Cæsar, mox Antoninus Aug. III. & L. Ælius Aurelius Verus, qui & Commodus, Cæsar, mox Aug. II. Fasti vulgati corrupte præferunt. Idatiani siquidem: Antonino V. & Aurelio Cæsare, ductus Augustis. Vindebonenses: Duobus Augustis. Ceteri omnes varie efferunt. Bucherianus catalogus, ubi de S. Pio Papa: Fuit (Pius) temporibus Antonini Pii a consulatu Clari, & Severi usque ductus Augustis. In libris Pandectarum: Dicit fratres appellantur,

IMP. CÆSARI. T. ÆLIO. HADRIANO. ANTONINO. AVG. PIO. PONT. MAX. TRIB. POT. XXIII. IMP. II. COS. III. P. P.

III. Antonino Pio defuncto, Marcus Aurelius Antoninus cognomento Philosophus, & Lucius Ælius Verus Antoninus, quos vivente ac jubente Hadriano adoptaverat, succedunt in Imperium. Quoniam vero horum Imperatorum diversa reperitur apud antiquos nomenclatura, quod nonnullis erroris causam præbuit; de his dicere, necessarium ducimus: ac primum, quidem, quo nomine dicti essent, antequam ab Antonino adoptarentur. Marcus Aurelius Antoninus filius fuit fratris

(a) uxoris Hadriani, Annii Veri. Hic (inquit Capitolinus) principio avi sui nomen habuit, nempe (ut tradit Dio. b.) Marcus Annii Verus, quem, inquit, prius Catilium nominaverant, nimirum (ut idem ait Capitolinus) a Catilio Severo materno proavo: qui addit: post excessum vero patris Hadriano Annii Verissimus vocatus est; post virilem togam, ut olim, Annii Verus. Hec ipse: porro Justinus martyr (c) eum appellat Verissimum.

IV. His sic se habentibus, errore lapsus videtur Spartianus, dum ait (d) Antoninum Pium jussu Hadriani sibi adoptasse Annium Verum, & Marcum Antoninum: aperte significans, Annium Verum, diversum ab Antonino, ipsumque esse, quem dicimus Lucium Verum: nam & Theophilus Antiochenus, qui (ut diximus) his diebus vivebat, Marcum Antoninum, Verum appellat, quem ait imperasse annos decem & novem, ac dies decem: quæ de Lucio Vero dici non possunt. Porro Veri nomen Lucio adhæsisse postquam Marcus eum in collegam Imperii adscivit, idem Capitolinus testatur: nam (ut ait) Marcus nomen Antonini sibi sumpsit, Lucio.

III. Antoninus Pius liberis suis superstes fuit. Capitolinus in Antonino Pio cap. 1. de ejus filiis loquens ait: Uxor Annia Faustina; filii mares duo: unus femina; gener per majorem filiam Lamia Syllanus; per minorem Marcus. Horum filiorum, filixque natu majoris nomina hætenus magnis tenebris sepulta discimus ex antiqua Romanarum Inscriptionum Collectione a Mabillonio tomo IV. Analectorum publicata, ubi hæc Inscriptio legitur: Aurelia Fadilla, filia Imp. Cesaris Titi Ælii Hadriani Antonini Augusti Pii P. P. Capitolinus loco laudato de Antonino Pio verba faciens, inquit: Soror uterina, Julia Fadilla. Antea dixerat: Mater Arria Fadilla. Matris itaque & sororis cognomen filix Antoninus imposuit. Ejus filii masculis hæc Inscriptiones dicatæ: M. Aurelius Fulvius Antoninus, filius Imperatoris Cesaris T. Ælii Hadriani Antonini Aug. Pii P. P. Docet Capitolinus citatus, Antonini patrem Aurelium Fulvium, avum Titum Aurelium Fulvium dictos esse, Alterius filii nomen in hac epigraphe ex-

pressum: M. Galerius Aurelius Antoninus filius Imperatoris Cesaris Titi Ælii Hadriani Antonini Augusti Pii P. P. Hic etiam in duabus Inscriptionibus Græcis apud Mediobarbum in Numismatis Imperatorum pag. 205. appellatur Marcus Aurelius Antoninus. Porro hujus mater, quæ a Capitolino in Antonino Pio vocatur Annia Faustina, ab eodem in Marco Philosopho, dicitur Galeria Faustina; in Nummis vero Latinis Faustina tantum vocatur. Huic Marcus Galerius filius superstes fuit, ut constat ex Nummo Græco apud Spanhemium Virum eruditissimum pag. 658. Visitur in uno latere ipsius Faustinae caput velatum cum Inscriptio: ΘΕΑ ΦΑΥΣΤΕΙΝΑ, id est, Diva Faustina; in alio caput puerile cum litteris: Μ. ΓΑΛΕΡΙΟΥ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ. ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ, id est, Marcus Galerius Antoninus Imperatoris Antonini. Supple, filius. Neuter ex his filius Cæsar nuncupatus, nec patri superstes. Cum igitur Faustina Diva appelleretur, jam obierat, cum Nummus ille percussus.

Ad

(e) Galen. contra eos qui de typis scripserunt.

V. Nomina & cognomina M. Aurelii Imp.

pletum septennium ab eodem Pio adoptatus est, idem Capitolinus tradit in Vero.

VI.
Lucii Veri nomina.

Sed quod ad Lucium spectat, natus est ipse Lucio Aurelio Cejonio Commodo, qui adoptatus ab Hadriano dictus est Ælius Verus, ut auctor est Spartianus, qui fufus res ab eo gestas est profecutus: cujus filius Lucius, de quo est sermo, & ipse dictus est Lucius Cejonius Ælius Commodus Verus Antoninus, ut idem Capitolinus auctor est (a); sicque Ælius ab Hadriano, ab Antonino Pio Aurelius Antoninus & Verus ex conjunctione Marci est appellatus. Quamobrem, cum uterque Ælius atque Aurelius, itidem ambo simul Verus & Antoninus sint dicti, proprio tantum nomine discriminantur ab invicem, ut alter Marcus, alter vero Lucius nominetur. Porro frequenter cum Verus tantum nominatus reperitur, Marcus intelligi solet: communi enim quo-

(*) Jul. Capit. in Vero.

IV.
L. Ælius in consortium Imperii assumptus.

Ad num. VII. M. Aurelius cognomento Philo-
sophus, qui jam Collega Imperii erat, Reipublicæ administrationem suscepit, statimque L. Ælium Aurelium Commodum, non modo Cæsarem, verum etiam Augustum novo exemplo renuntiavit, omnibusque Augustorum titulis, Pontificis tantum Maximi excepto, cum eo communicavit. Patinus in Numismatis Imperatorum pag. 241. Nummum Colonizæ Beryti affert, in quo ab altera parte Marcus, Verus ab altera insculptus cum sua quisque aquila, Imperii pro indiviso communicati argumentum. Quam in rem Diocletianus & Maximianus Herculus in eodem Nummo repræsentati aquilam ferunt scipioni eburneo, quem quisque gerit, impostam, quæ communicati utrique Imperii symbolum. Harduinus Vir Clarissimus in Nummis Populorum & Coloniarum pag. 412. Nummum Lucii Veri Imperatoris exhibet, in quo scriptum, ΠΟΡΚΙΕΩΝ ΠΡΟΟ ΤΡΙΑΩ, id est, Prusium ad Hypium montem. Eo in Nummo Oriens radiata capite singulis manibus singulas gestat aquilas cum lauriramis, quod subactum utriusque Augusti auspiciis Orientem declarat, ut recte observat Harduinus adversus Trifanum tom. II. pag. 305.

V.
Tres varia Imperii Romani administrandi forma.

Hic observare juvabit, Imperium Romanum tribus modis administratum fuisse. Primo, vel ab unico Augusto, vel ab uno Augusto cum Collega Imperii sibi adjuncto, qui extra Urbem, idem jus in exercitu ac Provincias cum illo habebat, quique ob Imperium Proconsulare Imperatoris nomine, non tamen Augusti appellabatur. Duravit hæc regiminis forma, sub quo etiam, varii Cæsares Imperiique successores designati, usque ad præsentem annum, quo novum administrationis genus a Marco Aurelio inductum. Nam tunc primum Romanum Imperium duos Augustos habere cepit, ut inquit Capitolinus in Marco cap. 7. quod & alii Historiæ Augustæ Scriptores confirmant. Duravit hæc secunda regiminis forma, in qua aliquando tres Augusti visi, usque ad Constantium Chlorum & Galerium Maximianum, ad annum nempe Christi trecentimum quintum, quo Diocletianus & Herculus abdicarunt, quoque Imperium antea solidum atque indivisum gubernatum, inter Augustos tanquam hæreditas quædam divisum fuit. Quæ tres regendæ Reipublicæ Romanæ formæ ad variarum difficultatum solutionem sedulo notandæ.

dam usu tunc receptum erat, ut per Verum intelligeretur Marcus, ut ex Theophilo & Galeno illorum temporum & ætatis hominibus patet.

Cum igitur ex Senatusconsulto nonnisi Marcus Aurelius declaratus esset Imperator: idem, communicato Lucio nomine Veri, collegam sibi eum adscivit Imperii, sicque nunc primum duo simul regnare visi sunt Imperatores, qui & Divi fratres sunt appellati, eo quod ambo voluntate Hadriani ab Antonino Pio fuissent adoptati; quot autem annis eorum quisque imperaverit, in cujusque ipsorum obitu dicemus. Licet autem essent ambo fratres ab eodem parente Antonino Pio adoptati, tamen Marcus ut grandior natu & fama præstantior, quique solus a Senatu Imperator delectus esset, ut parentem erga Lucium se gerebat: qua de causa (ut dictum est) ipsum etiam Verum voluit

VII.
Lucius cum Marco imperat.

no-

Secundi regiminis generis initio, licet supremi domini nomina, muneraque duobus aut tribus Augustis communia essent; unus tamen seniorque Pontificis Maximi appellationem gerebat, ut liquet ex Nummis, in quibus Commodus, Caracalla, & Geta, qui cum patribus corregnarunt, non dicuntur Pontifices Maximi, sed tantum Pontifices, eo modo, quo in hoc Caracallæ Nummo: ANTONINUS AUGUSTUS PONTIF. TR. P. II. Idque etiam constat ex his Dionis verbis lib. 53. quæ non recte ab Interprete intellecta, Spanhemius V. C. in Dissert. 8. de Præstantia & Usu Numismatum sic vertit: *Ex eo autem quod omnibus Sacerdotiis inaugurati sunt Imperatores, & quod alios in pleraque illa Collegia adsciscunt, semperque unus eorum, ubi duo vel tres simul imperant, summum Pontificatum gerit, continuo fit, ut omnium Religionum & Sacerorum D mini evadant. Quare quoad istum honorem non plus his Augustis in partem Imperii vocatis, quam Imperii Collegis, qui in prima regiminis forma supremi Principatus consortes erant, tributum. In Nummis enim Tiberii, Titi, aliorumque Imperii Collegarum, Pontificis nomen legitur. Imo hæc inferior Pontificis dignitas, cum initium quoddam seu tyrocinium supremi fastigii esset, dabatur etiam puris putis Cæsaribus, ut videre est in Nummis Caii, Lucii, Getæ, &c. Quod Dio his verbis significat: *Alios in pleraque illa Collegia adsciscunt, Cæsares nempe & in successionis spem vocatos. At ubi Balbinus & Pupienus ad Imperium evecti sunt, Pontificis Maximi nomen utrique concessum; quemadmodum postea Gallo & Volusiano, tum Valeriano & Gallieno; ac denique Diocletiano & Herculo, ut videre est in eorum Nummis. An vero solum Pontificis Maximi nomen communicatum fuerit, & potestas penes unum remanserit; aut juniores Augusti tam in nomine, quam in potestate consortium vocati fuerint, hætenus in obscuro est. Illud certum, in tertio regiminis genere, cum singuli Augusti Imperii partem possidebant, apud singulos Augustos Pontificatus Maximi appellationem & rem resedisse; cum alter in alterius dominio jus aliquod exercere non potuerit. In edicto a Galerio Maximiano in Christianorum favorem anno CCCXI. antequam periret, emisso, quod refertur ab Eusebio lib. 8. cap. 17. Galerii, Constantini, & Licinii nomi-**

VI.
Pluribus Augustis simul imperantibus unus Pontifex Maximus dicitur.

na

nominari; quem, & desponsata illi filia suum generum fecit.

VIII.
(a) Dio in
Antonino,

Hunc Marcus ad bellum Parthicum perdifficile destinavit, quod (ait Dio a) Vologesus Parthorum Rex prior intulerat; quo omnem exercitum Romanum collocatum a Severiano ad Elegiam, quæ est in Armenia, atque inclusum undique una cum ipsis ducibus telis confecerat atque perdidit, ob eamque causam civitatibus Syriæ formidolosus erat. Deceptus namque fuerat Severianus falso oraculo Æsculapii recens apparentis in Ponto, arte subdola impostoris Alexandri: de quo multa superius dicta sunt. Hæc enim Lucianus (b) ea de re scribit: Itaque quod Severiano redditum est, responsum scilicet super expeditione in Armeniam suscipienda, ex Autophonis erat: Adhortatus enim illum ad incursum ejus regionis, sic ait:

Parthis, Armenisque citato Marte subactis,

Romam Urbem repetes, & claras Tibridis undas,

Vertice ferta gerens radiis distincta serenis.

Addit Lucianus:

Denique posteaquam vecors ille Gallus persuasus, incursionem fecisset, evenissetque ut una cum exercitu caderetur ab Othryade: hoc oraculum a monumentis sustulit, atque aliud in ejus locum substituit hujusmodi:

Agmen in Armenios ne duc: neque enim expedit istuc;

Ne tibi fœmineis vir amictus vestibus, arcu

Exitium immittat, vitæque ac lumine privet.

Idem hæc subdit Lucianus.

Si-

na seorsim cum titulis, cuilibet eorum peculiaribus leguntur, Pontificis tamen Maximi appellatione singulis attributa, ob idque ter repetita. Verum quidem est, Nicephorum lib. 7. cap. 23. idem edictum referre, in eoque soli Galerio Maximiano Pontificis Maximi titulum dari. Sed brevitatis causa illum omissum existimo: quod eo magis suspicandum, quo Constantinus ibidem Augustus non appelletur, sicut nec Licinius. Extant Inscriptiones dux apud Goltzium, Gruterum, & alios, quarum altera Valentiniano, qui in Occidente, altera Valentini ejus fratri, qui in Oriente imperabat, dicata, in qua uterque dicitur PONTIF. MAXIMUS. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. Erratum tamen in utraque, vel in nota numerali Consulatus, vel Tribunitiæ Potestatis. Uterque enim anno CCCLXIV. Imperium iniiit, annoque CCCLXX. Consulatum III. ac VII. Tribunitiam Potestatem gessit. Quare non Consul II. sed III. uterque dici debuit, vel saltem Tribunitiæ Potestatis VIII. Sed quidquid sit, ex his manifestum sit, Pontificis Maximi nomen pluribus Augustis eodem tempore in diversis Romani Orbis partibus regnantibus attributum fuisse. Videndus Card. Norisus in Cenotaphiis Pisanis Dissert. 2. cap. 7.

VII.

Cæsares
vocati Reges & Imperatores.

Quoad Imperatoris nomen, illud in priori Imperii Romani dispositione tam Augustis quam Cæsaribus Imperio Proconsulari exornatis attributum, ut alibi demonstravi. Sed in secunda a Marco Aurelio inducta, tituli Cæsarium aucti, ipsique non minus, quam in priori Imperii Collegæ, Imperatores etiam vocati. Aristides lib. 4. Sacrarum Orationum ait: *ἡμέρας ἡ πολλαὶ ὕστερον ἐξ ἰσουλίας ἀφικνεῖται ἐπιστάται μοι παρὰ τῶν βασιλέων τὸ τε αὐτοκράτορος αὐτῶ, καὶ τὸ παιδός*, id est: *Paucis diebus interjectis, venerunt ad me ex Italia Regum literæ, tum Imperatoris ipsius, tum ejus filii.* Loquitur Aristides de Marco Aurelio & Commodo Cæsare, & de iis, quæ Severo Asiæ Proconsule existente, gesta sunt, Regisque nomen, tam filio, quam patri tribuit, sed Imperatoris nomine patrem tantum appellat. Severus autem, antequam Commodus Tribunitia Potestate decoraretur, Asiam rexit, ut infra videbimus. Quare eo tempore Cæsares nondum Imperatores, sed Reges tamen vocati. Ante Commodum non existi-

mo. Cæsares Regis nomine cohonestatos fuisse. Spartianus enim in Ælio Vero cap. 6. de hoc Cæsare, qui Tribunitia Potestate ornatus fuerat, loquens ait: *Sepultus est Imperatorio funere: neque quicquam de Regia, nisi mortem, habuit dignitate.* Cæsares anno Christi CXCVII. nondum Imperatores nuncupabantur. Nam in duabus Inscriptionibus infra referendis Caracalla Severi Aug. filius natu major, qui jam Cæsar erat, dicitur *Imperator destinatus*, quod eo anno a patre Augustus designatus fuisset; sed nondum Senatus decretum accessisset. Cæsares itaque Imperatoris titulum tunc non obtinebant. Sed anno insequenti, quo Severus. Quinquennialia exhibuit, Caracalla & Geta Imperatores appellati, Caracalla nempe Augustus & Geta Cæsar, ut ex Herodiano infra ostendo. Quare Geta, Diadumenianus, & Alexander Severus Cæsares, in Nummis Græcis Imperatores vocantur, quod nomen iisdem Cæsaribus in Epigrammatis Latinis aliquando concessum. Onuphrius lib. 2. Fast. hanc Julii Gallieni Cæsaris epigraphen refert: *IMP. Q. JULIO. FILIO. GALLIENI. AUG. ET SALONINÆ.* Mediobarbus in Numeriano hoc Numisma producit: *IMP. C. M. AUR. NUMERIANUS. NOB. C.*

In hac secunda Imperii Romani forma Cæsares etiam Principes vocati. Capitolinus in Maximo & Balbino cap. 3. de Gordiano Cæsare ait: *Quare factum, ut Gordianum adolescentem Principem (id est Cæsarem) peterent, qui statim factus est; nec prius permissi sunt ad palatium stipati armis ire, quam Nepotem Gordiani, Cæsaris nomine nuncuparent.* Neque aliter apud Græcos fieri potuit; cum apud eos, vox *αὐτοκράτωρ*, tam Imperatorem, quam Principem designet. Petavius lib. 11. de Doct. Temp. cap. 7. ait, Imperii Proconsularis consortes, uti erat Tiberius, Imperatores dictos non fuisse; & eodem lib. cap. 24. inquit Gordianum loco laudato majus aliquid, ampliusque quam Cæsaris nomen consecutum; cum Capitolinus modo eum Imperatorem, modo eum Principem appellet. Sed si Vir doctissimus eam vulgarem opinionem magis expendisset, falsam esse intellexisset.

VIII.

Cæsares
Principes
vocati.

IX.
Ex his Cæsarium appellationibus recte explicatis variis doctorum Virorum lapsus facile detegere est. Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ad num. 2215. scribit, Getam in secundo tellecta, suo

CHRISTI
163.P I I P A P.
6.M. AUR. & L. VER. IMPF.
I.

Siquidem & hoc interim callidissime fuerat commentus, ut posterioribus, substituit iisque responsis, ea quæ perperam maleque evenissent sarciret ac mederetur. Hæc de Severiano, & Romano exercitu impostoris commento & malis artibus profligato Lucianus.

IX.
Lucilla
coniuncta
Lucio vero.
(a) Jul.
Capitol. in
Marco.

Ante igitur quam Lucius Verus mitteretur a Marco Aurelio cum expeditione in Orientem, filiam suam Lucillam, (ut dictum est,) illi spondit, quem eo sibi vinculo arctius devinciret. Scribit enim hæc Julius Capitolinus (a) his verbis: *Antonini mox ipse nomen recepit: & quasi pater Lucii Commodi esset, & Verum eum appellavit, addito Antonini nomine; filiamque suam Lucillam fratri despondit. Ob quam conjunctionem pueros & puellas novorum hominum frumentariæ perceptioni adscribi præceperunt. Hec ipse cum scribat Capitolinus de frumentaria Marci*

suo Consulatu, anno nempe Christi CCV. Augustum dictum esse, quod in Inscriptione legatur:

IMP. CÆSAR. LUCIUS. SEPTIMIUS.
SEVERUS. PIUS. PERTINAX. AUG.
ARABIC. ADIABENICUS. PARTHICUS.
MAXIMUS PONT. MAX. TRIB.
POTEST. IX. IMP. XI. COS. II.
P. P. PROCOS. ET IMP. CÆSAR.
MARCUS. AURELIUS. ANTONINUS.
PIUS. AUG. TRIB. POT. IV.
PROCOS. ET IMP. P. SEPTIMIUS.
GETA. ANTONIN. VIAS. ET. PONTES.
REST. AB AUG. MIL.
PAS. XXXI.

Sed perperam, non solum quia ea Inscriptio anno Christi CCI. dedicata; sed etiam quia Geta anno CXCVIII. Cæsaris & Imperatoris titulo exornatus fuerat: Augustus autem anno tantum CCVIII. nuncupatus est, ut suo loco dicitur. Sic Valesius in Notis ad Evagrium, Auctorem Chronici Alexandrini reprehendit, quod Marcum Basilisci Tyranni filium Imperatorem creatum dixerit, quod primum Cæsar postea Augustus dictus sit. Sed, ut anno CCCCLXXV. ostendemus, Auctor ille accurate locutus est; quod & ex dictis liquet. In Actis S. Eutychie Patriarchæ Constantinopolitani ab Eustathio Presbytero, imperante Mauricio scriptis, num. LXX. dicitur: *Ὡς ἂν τὰς ἐκβύσεις τῶ φιλοχριστο λαῖ ἰδέξαντο οἱ βασιλεῖς Ἰουστίνος καὶ τιβερίου, εὐθὺς καὶ παραχρῆμα συνπολλῶ τῶ τάχα, &c.* id est: *Postquam igitur Christianissimi populi clamores exaudissent, Justinus & Tiberius Imperatores, &c. vel Reges, de verbo ad verbum. Justinus junior tunc Augustus, Tiberius, Constantinus Cæsar erat: & tamen uterque ab Auctore illo coætaneo dicitur Rex vel Imperator. Henschenius die VI. Aprilis, ubi laudata Acta illustrat, ad eum locum ait: Immo Justinus Imperator, & Tiberius tunc solum Cæsar, postea Imperator, quia eum fugiebat, jam a Quinquennialibus Severi Imperatoris titulum Cæsaris attributum fuisse. Eusebius lib. 8. cap. 5. loquens de quodam Christiano qui Nicomediæ edictum adversus Christianos propositum, Diocletiano Augusto, & Galerio Maximiano Cæsare presentibus, ait: *δουὶν**

largitione erga pueros & puellas novorum hominum, idest novorum civium, qui in Urbem nuper adscripti, frumentationum jure hætenus caruerant: mirum sane videri debeat, neque illum, neque alium quemquam horum temporum ethnicum Scriptorem memorandæ alterius Marci liberalitatis meminisse; qua ob præclaram ab Abertio Episcopo rem gestam, ter mille modios frumenti Hierapolitanis in Phrygia civibus, qui Christiani omnes erant, in perpetuum præstandos præscripsit.

Ad hæc autem elucidanda, illud præmonuisse oportuit; excidisse commentarios Marii Maximi nobilissimi Historici quibus horum potissimum temporum res gestæ fuerant scriptorum monumentis egregie consignatæ. Porro Julius Capitolinus, & huic æqualis Ælius Spartianus claruerunt ambo temporibus Diocletiani, & in

X.
Invidia
Gentilium
Historico-
rum.

ἐπιπαρόντων κατὰ τὴν αὐτῶ πάλιν βασιλέων, quæ verba sic Valesius cum Christophorsono vertit: *Cum duo ex Imperatoribus in civitate adefsent.* Et tamen uterque vertentes alia duo Eusebii loca lib. 9. cap. ult. ubi Crispus Constantini M. filius dicitur *βασιλεύς*, hanc vocem, *Cæsarem* interpretantur, quamvis Regis nomen latius pateat, quam Imperatoris, & utrobique idem designare videatur. Quare in Auctoribus Græcis Latine vertendis purus ac simplex sermo, qui Græco respondeat, adhibendus, ne sensus corrumpatur.

Ad num. VIII. Lucius Verus Augustus hoc anno ad bellum Parthicum profectus, ut recte Baronius Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 165. alique Viri eruditi profectioem hanc in annum sequentem distulere, decepti, uti existimo, Nummo hujus Imperatoris, qui extat apud Mediobarbum, in quo dicitur Lucius, TR. P. II. COS. II. PROPECTIO AUG. Visitur Imperator eques jaculum per transversum tenens; qui Nummus anno sequenti, quo Tribunitiam Potestatem II. Lucius iniit, cufus. At animadvertere poterant, alia hujus Imperatoris Numismata apud Antiquos extare, in quibus legitur: TR. P. III. COS. II. PROPECTIO AUG. S. C. Sicut itaque ex his postremis Nummis deduci non potest, Lucium verum anno CLXIII. quo is Tribunitiam Potestatem III. suscepit, in Orientem profectum esse; ita ex Nummis Tribunitia potestate II. notatis male inferitur, sequenti anno Lucium Roma digressum, bellumque Parthicum coeptum esse. Illi itaque Nummi, non cum ex urbe Romana, sed cum ex Antiochena, ubi Lucium in deliciis vixisse prodit Capitolinus in Marco cap. 8. aut ex aliis civitatibus discessit, percussit. Certe alii Nummi ejusdem Imperatoris supersunt, in quibus, nulla Tribunitiæ Potestatis mentione facta, habetur: PROPECTIO. AUG. vel, PROPECTIO AUG. COS. II. ut videre est apud Mediobarbum in Lucio Vero pag. 234. ubi tamen perperam eos cum anno Christi CLXII. quo bellum Parthicum inchoatum existimat, conjungit. Quo ex errore alium enasci necesse, ut nempe triumphus Parthicus serius quam gestus sit consignetur.

X.
Belli Par-
thici ini-
tium.

Ad

& in gratiam ipsius & ad ipsum scripserunt Vitas quorundam Imperatorum, ut ex suis ipsorum scriptis apparet; quamobrem cum scirent ipsum Diocletianum immenso odio in Christianos flagrare, & ipsi eadem in eos invidia, quæ de Christianis scripta memoria digna reperissent, ex composito prætermiserunt: adeo ut acerbissimæ in eos per Imperatores M. Antoninum & Lucium Verum excitatæ persecutionis, de qua proxime dicturi sumus nec verbum quidem fecerint: sicut & multa aliæ ab iis obvoluta silentio relicta habentur, quæ toto Romano orbi perspicua, publicis etiam testata monumentis habentur: hæc autem certo certius explorata haberi, suis locis inferius demonstrabimus. Sed & Dio ipse qui claruit sub Alexandro iis haud liberiores se exhibuit, dum quæ de Christianis Imperatorum edictum publice testatum esset, ipse Christianorum invidens gloriæ, tribuit Ægyptiis Magis. Sed de his inferius.

XI.

Quod ergo ad rem propositam spectat; hæc quæ de frumento Hieropolitanis in Abercii Episcopi gratiam concessio significavimus, quomodo se habuerint; eo quo sunt gesta ordine recitabimus, ab ovo (ut ajunt) narrationem auspicantes. Nata est Marco Aurelio filia, Lucilla dicta, eo anno, quo (ut Capitolinus (a)

ait) auctus est ab Antonino Pio Tribunitia potestate: quam illi collatam esse, una cum secundo Consulatu, quem gessit cum Antonino quartum ab eo inito, nummorum declarant inscriptiones ab Adolpho (b) erudito viro simul congestæ. Ipsa igitur hoc primo Imperii exordio, cum impleffet ætatis annos sexdecim, Lucio despondetur, sed retardatæ sunt nuptiæ, quod cum Vologesus (c) Parthorum Rex adversus Romanos bellum movisset, & exercitum Romanum una cum ducibus in Armenia confecisset, missus est a Marco Aurelio adversus eum ipse Lucius Verus hoc ipso Imperii anno primo, prout ex Julio Capitolino atque Eusebio colligitur. Ille enim cum dicitur Lucium Parthici belli causa in Syria quinquennium fuisse ab Urbe absentem; addatque Eusebius (d) anno sexto Imperii Romæ de Parthis triumphum egisse: affirmare opus est, primo Imperii exordio Lucium ad bellum Parthicum fuisse profectum, quod per legatos gerens, ipse constitit Antiochiæ. Porro conditum fuerat inter Marcum & Lucium ut Lucilla sponsa Ephesum mitteretur, quo ipse Lucius ad nuptias illic agendas accurreret: hæc cum scribat Julius (e) Capitolinus, Acta etiam Abercii iisdem ad stipulantur his verbis: *Inter eos autem convenerat, ut stato die Lucius quidem*

(b) Adolph. Occ. lib. de num.

(c) Dio & Jul. Capitol. in Marco.

(d) Euseb. in Chronico.

(e) Jul. Capitol. in Marco. Lucilla arreptitia.

ab

(*) Jul. Capitol. in Marco.

XI. Christiani ad frumentationem non vocati.

Baron. III. XI. & seqq.

Ad num. XI. Capitolinus in Marco cap. 7. de conjugio Lucillæ M. Aurelii filia cum Lucio Vero loquens ait: *Ob hanc conjunctionem pueros & puellas novorum hominum frumentaria perceptioni adscribi jussit.* Baronius hæc verba de Christianis palam ad frumentationem a Marco vocatis vult accipi. At nullus Veterum hoc dixit, quod neque Tertullianus, alique prætermisissent; cum ille diversis suorum scriptorum locis labore, ut probet, optimum quemque priorum Principum cum Christianis mitius egisse. Sed ne quidem Abercii Episcopi Hieropolitani Acta, quæ Baronius profert, quicquam continent, unde huic conjecturæ fides possit adstrui. Ad hæc, Marcus non solum a Christianis alienus fuit, sed etiam sæpe in eos sævit, & quidem prioribus Imperii sui annis, quibus Lucilla Lucio Vero uxor data. Præterquam quod *novos homines* appellari novæ religionis homines, Latinis auribus insolens. Ita Casaubonus in Notis ad Capitolinum, qui existimat, Capitolinum de novis civibus intelligendum, qui recens ex Lege Pii cives quidem facti, sed erant deterioris conditionis quam veterani cives. Quæ conjectura parum verosimilis. Cur enim novos homines pro novis civibus diceret? Moris enim est, Latinos Scriptores *novos homines* appellare non alios, quam qui ex humili loco ad summa evecti merito suo vel principum favore natalibus suis nihil debent. Melius Salmasius in Notis ad eun-

dem locum, legendum putat: *Pueros & puellas novorum nominum frumentaria perceptioni adscribi præceperunt.* Primus Traianus pueros & puellas alimentarias constituerat, quibus liberalitatis incrementum adjecit Hadrianus. Pius etiam in honorem Faustinae novas puellas adscribi fecit, quas *Fauslinianas* appellavit. Nunc Marcus & Verus ob conjunctionem & participationem Imperii *novorum nominum* pueros & puellas adscribi præcipiunt; cum enim darent nomina sua, qui adscribendi erant huic frumentariæ perceptioni, pueri puellæque ideo *novorum nominum* dicuntur quod præter illos & illas, quarum nomina jam habebantur adscripta, quasque jam instituerant priores Imperatores; novi isti Marci, & Veri jussu adscribebantur. Quod si Christianis Hieropolitanis Abercii civibus aliqua alimenta attributa, ut etiam in Græcorum Martyrologiis legitur, non ut in Christianos ea liberalitas fuit collata; sed quomodo soliti sæpe boni Principes coloniarum, municipiorum, & aliarum urbium pauperibus alimenta instituire; cujus liberalitatis testes extant hodieque Lapidæ. Nec soli Principes; sed & privati interdum genus hoc liberalitatis usurparunt, ut testatur de se Plinius epist. 8. lib. 1. & 18. lib. 7. Quod Casaubono erudite observatum.

[1] Aniceto Papæ demortuo successit Soter, de quo infra.

XII. Obitus Aniceti PP.

[1] **A**nicetus non hoc anno, sed anno 167. ex hac vita migravit. Anni ejus Pontificatus in libro Pentificali, & in veteribus Romanorum Pontificum catalogis male digesti sunt, ut ostendit Constantius pag. 71. Eusebio is inhaeret, apud quem *Anicetus* A. D. 157. Romanus Pontifex creatus dicitur, & quum *annis undecim* Romanam Ecclesiam rexisset, *anno octavo* imperii M. Aurelii, nempe A. D. 168. vita functus creditur, die XXVII. Aprilis.

ab Oriente, Antoninus autem Roma venirent Ephesum, & in templo quod ibi erat Dianæ, Antoninus dea teste traderet puellam, Lucius vero acciperet. Sed novus incidens casus in annum sequentem coegit differri nuptias. Arripitur enim a pravo dæmone Lucilla: nec medicorum, vel aruspicum ex Etruria petitorum arte curari valuit, contestante dæmone, se non nisi ab Episcopo Hierapolitano, quem habebat infensissimum, fore pellendum: hæc cum innotuissent Marco parenti, his evocandum litteris ad Præsidentem provinciæ datis Abercium curavit, quæ iisdem Actis habentur intextæ his verbis:

XII.

Antoninus Imp. Augustus Euxeniano Poplioni salutem.

Ego tui ingenii solertiam re ipsa expertus, & maxime iis quæ jussu nostræ potentiæ nuper fecisti Smyrnæ, levata Smyrnenfibus calamitate, quæ eis ex terræmotu evenerat; ut par erat, sum laetatus, & tuam in rebus gerendis laudavi diligentiam: omnia enim accurate didici, perinde ac si adfuisssem. Nam a te est missa relatio, & qui eam reddidit Cæcilius procurator noster omnia mihi aperte narravit. In præsentia autem cum sit potentiæ nostræ significatum, Abercium quemdam Episcopum Hierapolitanum apud te versari, virum adeo pium in Christiana religione, ut medeatur dæmoniis, & alios morbos curet facillime: eo cum nos necessario opus habeamus, Valertum & Bastianum Magisterianos (*) divinatorum nostrorum Officiorum misimus ut eum cum omni honore & reverentia ad nos adducant. Tuæ ergo jubemus præstantiæ, ut ei persuadeas ad nos venire cum summa animi alacritate, sciens non parvam tibi futuram esse apud nos laudem. Vale.

Abercius
a Marco
Aurelio
Romam
vocatur.

(*) al Magistros.

XIII.

Fuisse quidem penes Gentiles, ac Romæ præsertim, eorum qui a dæmone arriperentur, multitudinem, Tertullianus (a) his verbis declarat: Quis autem vos nimirum si recederemus) ab illis occultis & usquequaque vastantibus mentes & valetudines vestras hostibus raperet? a dæmoniorum incurfibus dico, quæ de vobis sine præmio, sine mercede depellimus. Suffecisset hoc solum nostræ ultioni, quod vacua exinde possessio immundis spiritibus pateret. Hæc Tertullianus, plane significans, Gentiles magnopere opus habuisse Christianorum ministerio ad prævos spiritus propulsandos, & e corporibus expellendos. De Smyrnenfibus vero clade, quæ sub eodem M. Aurelio accidit, & munificentia Imperatoris in eadem urbe restituenda, cujus mentio in hac epistola habetur, meminit Dio (b) his verbis: Pecuniam multis civitatibus largitus est; in quarum numero fuit Smyrna, quæ ingenti terræmotu conquassata fuerat; eamque Senatori & Prætorio vi-

(a) Tertul. in Apol. c. 37. Multi arreptitii inter gentiles.

(b) Dio in Marco.

ro, ut reficeret, mandavit. Quod vero missos a se dicat Marcus Imp. Magisterianos; dicebantur ii alio nomine Agentes in rebus, quibus cum alia, tum etiam evectiones publici cursus commissæ erant: sane quidem non recens & a Constantino primum (ut aliquis existimavit) institutus est hic magistratus, sicut nec Magister Scrinii, cujus meminit Lamprius in Alexandro, & Eusebius (c) sub Diocletiano de Aduco Magistro Officiorum. Officia enim Palatina innovata esse ab Hadriano, dictum est suo loco superius.

Cæterum ut ad Abercium redeamus: Romam venit, moxque obsessam virginem a dæmone liberavit. Quod donum per Abercium Marcus Antoninus & Faustina consecuti, eum iis muneribus, regia munificentia dignis, donatum voluerunt, quæ ipse rogavit: nempe ut Hierapolitanæ Ecclesiæ mendicis (tota enim civitas acceperat Evangelium) donarentur ter mille modii frumenti; balneaque calidarum aquarum, quæ nuper eruperant ædificari juberet: quæ omnia Marcus Imp. liberalissime præstitit. Cujus largitionis annis singulis repetendæ accepto diplomate regio, reversus est in patriam Abercius, ac sancto fine, sibi successore delecto, quievit: quo etiam citius sublato, eruditissimus vir Apollinaris, de quo suo loco plura dicturi sumus, ejus Ecclesiæ administrationem capeffivit, regnante adhuc eodem Marco Aurelio Antonino. Porro quamlibet increbrescentibus compluribus persecutionibus in Ecclesiam, numquam tamen cessasse constat ejusmodi frumenti annuam pensionem usque ad tempora Juliani Apostatæ, qui eam penitus sustulit, ut eadem quoque Acta testantur.

At necessitate quidem adactus, præterque institutum, ejusmodi Marcus ab Abercio requisivit, cogente & extorquente numine, de pellendo pravo dæmone ab obsessâ filia officium: nam expulso-ribus dæmonum nullam præstandam esse fidem, se a monitore didicisse testatur, cum ait (d): A Diogneto, studium in res inanes non conferre, fidem abrogare iis quæ de incantationibus, dæmonumque pro-
stigationibus, ac id genus aliis rebus, præstigiatores & impostores referunt. Hæc ipse. At de Abercio fusius agitur in nuper citatis Actis: quæ apud Metaphrastem (e) descripta habentur, nos summa brevitate contracta narravimus, cum multa in ea irrepsisse noscantur, quæ haud nobis omnino probentur. Hæc autem quæ ex iisdem huc intulimus, quantum licuit etiam ex Christianæ religionis hostibus, aliqua saltem ex parte confirmata reddimus: sic ut, quod ait Julius Capitolinus de nuptiis Lucillæ: Ob hanc conjunctionem pueros & puellas novorum ho-

(c) Euseb. lib. 8. c. 23.

XIV. De frumento donato Hierapolitanis.

XV. Cogitur M. Aurelius auxiliium petere adversus dæmones. (d) M. Anton. in Vita sua lib. 1.

(e) Metaph. die 22. Octobr.

CHRISTI
163.

PII PAP.
6.

M. AUR. & L. VER. IMPP.
I.

minum frumentariae perceptioni adscribi præceperunt: de frumento pauperibus erogando ab Abercio, singulisque annis præstando, intelligendum esse, satis aperte (ut licuit in rebus adeo antiquis) demonstraverimus. Doluimus vehementer e manibus nostris elapsam (nescimus quomodo) epistolam illam, quam ab Abercio ad Marcum scriptam, piæ memoriæ Illustrissimus ac Reverendissimus Guillel-

mus Syrletus, Cardinalis Bibliothecarius, pro magno munere nobis concesserat: quod si rursus in manus nostras deveniret, & si qui forte describendam accipit, reddiderit; ponemus in appendice, vel editione secunda. At de his satis. Cætera autem, quæ ad Ecclesiæ hujus temporis statum pertinent, dicemus anno sequenti.

JESU CHRISTI
ANNUS
164.

PII PAP.
ANNUS
7.

M. AUR. & L. VER. IMPP.
ANNUS
2.

Christi Domini anno centesimo sexagesimoquarto, Junio Rustico & Vettio Aquilino Coss. gravis in Christianos persecutio est excitata, quæ a Severo (a) quinta ordine ponitur: sed quoniam multa sunt quæ adversari videntur; hæc diligentius exquiramus.

(a) Sever. hist. sacr. lib. 2.

I.
(b) Tertul. in Apolog. c. 5. in fine.

(c) Pamel. ibid. num. 71.

Tertullianus (b) in primis nullam adversus Christianos a Vero datam esse legem, affirmat. Per Verum namque (quoniam Imperatores optimos quosque recenset) non Lucium, sed Marcum esse accipiendum, quæ ex Theophilo Antiocheno & Galeno & aliis dicta sunt, facile demonstrant. Sed quod tam antiquitus scripti codices, duobus exceptis, quam typis olim excusi, habent, Nullus Verus; cum Pamelius (c) in textu legendum, posuerit, Nullus Severus; non probo: nam etsi aliquando privatum aliquod rescriptum a Marco ad Proconsulem alii-
Ann. Eccl. Tom. II.

quem datum adversus Christianos reperitur; nullum tamen publicum edictum: nam ob eam causam quod illud non extaret, idcirco eum proconsules consulere, ipsumque ad eos de Christianis rescripsisse oportuit. Præterea ut Verus, & non Severus legatur, manifeste docet Eusebius (d), qui Tertulliani verba reddens, Verum legit, non Severum.

Lectio Tertulliani de Vero substitit.

(d) Euseb. l. 5. c. 5. II.

Sic igitur cum nullam a Vero adversus Christianos promulgatam fuisse legem dicat Tertullianus; quomodo acciderit, ut sub iisdem Imperatoribus ingens persecutio Christianos vexaverit, declarat Eusebius (e): quippe qui dicat, vexationem illam non Principis edicto, sed temerario populi impetu fuisse commotam. Sed reddamus ejus verba: In cujus locum, Soteris scilicet, Eleutherus duodecimus ab Apostolis successit: ad decimum septimum annum Imperii Antonini Veri gravis & acerba

(e) Idem l. 5. c. 1.

Persecutio sub M. Aurelio illata a populo.

E e acerba

Junius Rusticus a Capitolino in Marco cap. 3. inter Marci Aurelii præceptores nominatur; quem inquit, reveritus est, & sectatus; qui domi militiaque pollebat, Stoica disciplina peritissimus, cum quo omnia communicavit publica privataque consilia; cui etiam ante Praefectorum Pratorio semper osculum dedit, quem & Consulem iterum designavit; cui post obitum a Senatu statuas postulat. Uterque Imperator Consulatum de more capeffere debebant; sed illum in Junium Rusticum transferre maluerunt, quia priorum annorum Consulatus magis honorifici, ideoque in Imperatorum propinquos, vel personas illustres & chariores, collati.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5655.

SÆC. II. Anno Urbis 915. Olymp. 235. an. 2. A. C. 162.

JESU CHRISTI 162. secund. Baronium 164.

SOTERIS PAPÆ 2.

MARCI AURELIJ, & LUCII VERI IMPP. 2.

[I] AD Num. I. Coss. L. Junius Rusticus & C. Vettius Aquilinus, ut ostendit Reinecius epistola 34.

I. Consules.

NOTÆ

[I] Off. L. Junius Rusticus, & C. Vettius Aquilinus. Relandus fragmentum dedicationis cujusdam lapidis ex Grutero pag. CCLXXXVI. 7. refert cum exesibus consulum nominibus, quos ad hunc annum minime pertinere arbitror, quum in ara, Theodosii & Honorii Augustorum nomina appareant. Norisius in epistola consulari ad A. V. 916. ait, Panvinium, prænomen Quinti, Rustico imponere, de quo nihil definit, nisi quod apud Gruterum pag. CCXXI. legitur nomen Q. JUN. RUSTICI. PR. URB. Aquilino autem Caji prænomen fuisse censet. Capitolinus in Marco cap. III. Junium Rusticum a M. Aurelio, consulem iterum designatum scribit. Ergo si coniecturis standum est, prænomen Rustici, Quintus erit. Facti Idatiani: Rufino & Aquilino. Ceteri omnes: Rustico & Aquilino.

Suffectus hoc anno ex Kal. Jul. apud Panvinium est: Q. Flavius Tertullus, de quo tamen vide Norisium in epistola consulari, A. V. 911.

acerba in nonnullis terræ partibus persecutionis procella ex temerario populi impetu per singulas urbes excitata, contra nos ingravescere cœpit. Verum de ea suo loco inferius. Sed ex his quæ ex Eusebio recitavimus, illud observandum est, ob plurimum locorum elucidationem (quod & nuper dictum est) cum ipse referat ingressum Eleutheri ad annum decimum septimum Antonini Veri; eo nomine Veri, intelligere Marcum Aurelium, liquido constare: nam Lucius Verus nequaquam ad eum numerum annorum pervenit: sicque appellatione Veri, intelligere Marcum; nomine autem Antonini, Lucium interdum significare solitum: sicut cum ait (a): *Antonini fratrem Marcum Aurelium &c.* Est frequens apud Vulcatium & alios, ut Veri nomine iidem Marcum intellexerint, sicut (ut diximus) & Theophilus ad Autolicum, atque Galenus: sed de his quoque superius. Ad rem igitur.

(a) Idem l. 5. 55.

III.

Rursum vero nequaquam Marcum Aurelium de Christianis sumpsisse supplicia, illud satis persuadere posse videtur, quod Gentiles historici eum fuisse natura clementissimum, exemplis compluribus docent: siquidem Cassium Imperii perduelllem sæpius exprobrasse nimiam Marci Aurelii clementiam, testatur (b) Vulcatius: additque ipsum non tantum ejusdem Cassii arripientis tyrannidem nuntiata necem luxisse, sed & obsecrasse Senatam, ne de his qui Cassium secuti essent, pœnas sumeret; vetuisseque ne quis Senatorum puniretur, nec ullius nobilis viri sanguis funderetur. Eadem plane Julius Capitolinus (c), qui & testatur ejus assertione, sine sanguine Senatorio Imperium transigisse. Quod enim in philosophia Stoicos sectatus esset, sic se vultu animoque compositum esse monstravit, ut nec tristibus & adversis doleret, nec jucundis ac prosperis lætaretur. De eodem quoque hæc idem ait Capitolinus: *Erat mos iste Antonino, ut omnia crimina minore supplicio, quam legibus plecti solent, puniret.*

(b) Vulcat. in Avidio Cass. Marci clementia.

(c) Jul. Capit. in Marco.

IV.

Asiana Ecclesia dire exagitata.

Ceterum etsi (quod ait Tertullianus) nulla a Vero, ab ipso (ut diximus) Marco Aurelio adversus Christianos lex est promulgata: tamen cum in aliis locis, tum in Asia constat Christianos diversis fuisse exagitatos edictis a proconsulibus provincias administrantibus latis; quorum alias diximus eandem fuisse auctoritatem in iis quæ ad religionem spectarent, quæ erat Romæ Pontificum. Quod quidem Meliton Sardenis Episcopus in eo libro, quem pro Christianis ad Imp. Antoninum scripsit, testatur his verbis (d): *Jam quod nunquam antea accidit, totum genus piorum hominum, qui se divino cultui penitus addixerunt, persecutione affligitur, &*

(d) Apud Euseb. l. 4. c. 25.

novis edictis per universam Asiam exagitatur. Nam impudentes & protervi calumniatores, atque adeo alienarum rerum appetentes, his edictis occasionem nacti, palam noctu & interdum furantur, eosque expilant, qui nihil cuiquam omnino intulerint injuriæ. Hæc Meliton; cetera suo loco.

Insuper testis est Julius (e) Capitolinus, Marcum Aurelium curasse potius jus vetus restituere, quam novum sancire: sed cum antiquo jure Romanorum peregrina religio vetita esset, ac gravia supplicia statuta adversus novorum numinum cultores (quod alias dictum est) satis ex his suppetere videbatur justa causa contra Christianos agendi, licet nullum adversus eos novum promulgaretur edictum. Sed & alia excogitata atque aperta est ad persecutionem via: nam in Actis sanctorum martyrum (f) Victoris atque Coronæ, quæ noscuntur esse fidelia, datum ab Imperatore edictum dicitur, quo jubebantur omnes diis sacrificare: qui recusarent, supplicio afficerentur. Hæc eadem in Actis Abercii superius citatis etiam expressa habentur: fuisse nimirum promulgatum edictum ut omnes diis publice offerrent libamina & sacrificia: id etiam manifestum apparet ex Actis S. Justinii martyris & sociorum, de quibus inferius sermo erit. De eodem item edicto de immolando diis, ab ipso lato, mentio quoque habetur in (g) Actis S. Glyceriæ martyris: ut jam de eo nulla sit dubitatio.

Insuper cum omnium Gentilium sententia Christiani impii haberentur, quod deos contemnerent: plane constat, apud Romanos omnium immanissimum scelus fuisse in deos delinquere, hocque longe excedere crimen majestatis. Ulpianus (h) enim ait: *Proximum sacrilegio crimen est, quod majestatis dicitur.* Quamobrem in Christianos apud eos impietatis reos invigilasse jura ac magistratus, quisque facile existimare poterit. Rursum vero ex Actis martyrum Ecclesiarum (i) Vienne ac Lugdunensis, quæ recensentur in epistola ab ipsis scripta ad Asianos, quam Eusebius recitat, plane apparet, ipsum Imperatorem consultum a Præside Galliarum quid de Attalo & aliis Christianis ageret quos detinebat in carcere, rescripsisse, ut qui Christum confiterentur, durissime torquerentur; qui vero negarent, liberi dimitterentur: adeo ut certo certius appareat, Marcum Aurelium Imperatorem adversus Christianos privata saltem mandata dedisse. Constat quidem id præcipue illi curæ fuisse, ut antiquæ religioni Romanorum prospiceret, quam hebetatam ac prope derelictam videbat obingentem Christianorum multitudinem. Si enim jam Trajani temporibus eam adeo collapsam fuisse testatur Plinius (k), scribens

V. (e) Jul. Capit. in Marco.

Quomodo sub M. Aurelio irrepsit persecutio.

(f) Apud Metaphr. & Sur. die 14. Maii.

(g) Apud Surium to. 3. die 10. Martii.

VI.

(h) L. 1. ff. ad l. Jul. majest.

(i) Euseb. l. 4. cap. 1. M. Aurelius in Christianos cur commotus.

(k) Plin. l. 10. epist. 97.

bens (ut dictum est) ad ipsum Imperatorem, ut vix reperiri posset qui sacrificium diis offerret: quid putandum, majoribus in dies accessionibus aucta Christiana religione, accidisse? Ut igitur collabenti penitus deorum cultui suppetias ferret, de immolando diis ejusmodi per Orbem promulgasse videretur edictum.

VII. M. Aurelius superstitiosissimus. Quid ni id fecerit M. Aurelius? qui, cum constet fuisse eum avitæ superstitionis observantissimum, ac præ aliis ferme omnibus Imperatoribus tenacissimum, non potuit non odisse vehementius (ut dictum est) Christianos, qui eam spernebant, deridebant, atque penitus falsam esse non modo verbis, sed sanguine etiam, vitæque dispendio contestabantur. Jam ipse a teneris plane annis ipsam deorum superstitionem imbiberat: *Quippe qui* (ait Capitolinus) *octavo suæ ætatis anno ab Hadriano in Saliorum collegium relatus est, & in Saliatu functus est sacerdotio, & præsul, & vates, & magister, & nonnullos inauguravit, & exauguravit, nemine præeunte, quod ipse carmina didicisset.* Hæc ille. Affectabat hoc ipse vehementer, similemque se præstare Numæ Pompilio satagebat: Cum præsertim eum ab eodem Numa traxisse originem, Marium Maximum nobilissimum antiquum, historicum testari, idem Julius Capitolinus affirmet. Tantam ergo ea de causa de deorum patrociniis fiduciam conceperat, ut, cum Faustina Augusta (quod scribit Vulcatius a) de vindicando in eos, qui cum Cassio tyranno conspirassent, ad eum scripsissent; Marcus inter alia hæc rescripserit: *Esto igitur secunda: dii me tuentur: diis pietas nostra cordi est.*

VIII. M. Aurelius cur in Christianos infensissimus. Sic igitur cum in hunc modum erga deos affectus esset, haud potuit non odisse eos qui deos contemnerent, eosque prævios demones esse jactarent, ac quos possent ab eorum cultu homines avocarent. Sed quod Stoicorum philosophorum proprium est, ex virtutis specie comparatam aucupari jactantiam; satis suæ existimationi videbatur esse consultum, si extrinsecam quamdam ipse Stoicæ disciplinæ professor, clementiam ostentans, magistratus in Christianos sævientes dissimularet; immo id sibi esse gratissimum, etsi non jubendo interdum, tamen non coercendo monstraret: licet adversus eos quoque rescripsisse, sit superius demonstratum. Sane quidem etsi se alias indulgentissimum præferret, tamen adversus manifestos & gravium criminum reos inexorabilem permanisse, Julius Capitolinus (b) testatur: quamobrem quod Christiani non impietatis modo quod deos non colerent, sed etiam nefandorum criminum rei deferrentur, & calumniis adversantium circumvenirentur, publica ipsi ac severa animadversione digni videri poterant.

Ann. Eccl. Tom. II.

Rursum vero quod Christiani rumore vulgi dicerentur perturbatores publicæ privatæque quietis, quod scilicet communi illorum superstitioni ac moribus adversarentur: operæpretium se facturum existimavit, si ejusmodi genus hominum penitus tolleret, si posset; vel saltem diris suppliciis coerceret. Ad hæc, opinor, idem qui supra Julius Capitolinus respectum habuit, dum inter cætera, quæ recenset ab eodem Imperatore emendata in Urbe atque correctæ, demum hæc ait: *Fama fuit sane, quod sub philosophorum specie quidam Rempublicam vexarent & privatos: quod ille purgavit.* Hæc sane si de Christianis in primis dicta vellemus, quippe qui sanctitudine morum, veram Philosophiam præferebant, minime fuerit absurdum. Sed & de Ethnicis quoque, qui Romæ Principis ingenio abusi, magno numero inanem philosophiam ostentantes, Remp. variis modis vexabant, intelligi possunt, nam vere Philosophus Marcus Aurelius, & ipse gloriosus cognomento Philosophi, magno in pretio habuit: de quibus egregie Tatianus (b) contra Græcos his verbis: *Atqui tanquam ab hoc studio Philosophi vestri absunt, ut nonnulli sexcentos in annum aureos ab Imperatore Romano ad nullum utilem finem accipiant, ne scilicet vel barbam frustra prolixam alant.* Porro Tatianus his verbis non tantum videtur sugillasse Crescentem Cynicum, in quem vehementer invehitur, & sed alios Romæ agentes philosophos. Tenebat inter eos omnes principem locum Apollonius Chalcedonius: quem Marcus Aurelius, factus etiam Imperator, discendi causa domi convenire soteret, ut Julius Capitolinus (c) testatur: qui commendans affectum & studium Principis erga philosophos, quos audierat hæc ait: *Tantum autem honoris magistris suis detulit, ut imagines eorum aureas in larario haberet, & sepulchra eorum aditu, hostiis, & floribus semper honoraret.*

Ceterum etsi ad omnes æque Christianos (ut dictum est) quæ de philosophis coercendis sunt ab Imperatore decreta, spectare posse videantur; tamen præcipue occasione Justiniani philosophi olim Academicæ, postea Christiani, ea etiam imperata fuisse, non dubium est: non solum enim Principibus notus erat ob gravem fortemque Apologiam illam Pio ipsisque Cæsaribus traditam; sed recens ejus factum, quod narraturi sumus eum fecerat notiotem. Cum enim Christiana religio Romæ tum petulantium philosophorum calumniis atque diceris proscindere, tum iniquorum judicum, Fideles ob Christi nomen passim injuste duci jubentium gravissime vexaretur: Justinus ex philosopho Christianus, ac proinde veræ

IX.

M. Imper. Philosophus Philo- phos Romæ nutrit. (b) Tat. adv. Græc. orat.

(c) Jul. Cæ. pit. in Marco.

X. Marcus Imp. odio profecutus est Justinum.

sapientiae amantissimus, cum Romae ageret, tum privatim, tum publice in primis Crescentem Philosophum Cynicum, Christianam fidem gravius insectantem, & in eam obscœnius obloquentem, sæpe convenit atque convicit, Parceret ne Christianis ejusmodi genus hominum, qui procaci libertate dicendi, in magistratus quosque amplissimos, ac in ipsos denique Imperatores temere invehit consueverint? horum sordidos mores, effrenemque petulantiam, tum Dio Chrysostomus (a), tum Lucianus (b), & alii suis ipsorum scriptis, & ex nostratibus Gregorius Nazianzenus (c) pluribus reliquere testatam. Qui enim fœces erant Philosophorum, Cynici, & Epicurei, hos præ cæteris insectos sensit Christiana religio; cujus rei his temporibus specimen edidit Celsus Epicureus, cujus superius facta est mentio, & Crescens Cynicus, de quo in præsentiarum est sermo. Sed quibus hic vitæ moribus fuerit imbutus, primo dicendum est,

(a) Dio Chrysf. in Alexand.
(b) Lucian. in Peregrino.
(c) Greg. Nazianz. orat. in Max.

XI. Tatianus ejusdem Justini discipulus, atque ex Philosopho itidem Christianus, in ea oratione quam habuit contra Græcos (d), hæc de Crescente: Crescens denique ille Megalopoli nidulatus, maxime omnium puerorum incesto amori deditus, & pecuniæ studio addictissimus erat: mortem vero cum cæteris contemendam suaderet, ipse tam male de ea sentiebat, ut Justinum, sicut & me tamquam extremo malo morti traderet, ea quod ille veritatem prædicans, voluptuosos & impostores philosophos argueret: & de eodem post multa: Vidi quemdam sæpenumero, & visum admiratus, postea contempsi, utpote qui aliter in animo sentit, foris autem quod non est mentitur, perquam delicate gloriantem, & variis modis luxuriantem, dum partim oculis micat, partim manibus gesticulatur, lutofo vultu insanienis, nunc Veneri nunc Apollini similis, unus omnium deorum accusator, superstitionis epitome, præclararum actionum calumniator, hypocrita, cædium adulterique promotor, insana avaritiæ commendator, cinædorum doctor, condemnatorum auctor: talem inquam vidi, qui interim a nemine non laudabatur. Ego vero mendacissimum hominem, & impietatem ejus & studia abominatus sum. Hucusque de Crescente Tatianus. Ac denique in reliquos Cynicos: Quid (inquit) magnum & admirandum agunt philosophi vestri? incedunt enim altero ex humeris neglecto, capillitium demittunt copiosum, barbam alunt, ungues ferinos gerunt: & cum nihil se desiderare dicant, indigens tamen secundum Proteum coriario propter peram, textore propter tunicam, lignario propter baculum, divitibus denique & coquo propter gulam. Qui Deum ignoras, canem colis, & hominem

sine ratione tibi imitandum putas. Tu vero Cynice cum gravitate clamans publice, te ipsum ulciseris, & nisi aliquid acceperis, convitium dicis. Ecce tibi quales erant philosophi, qui Christianis negotium facebant, quaque arte Gentilium sibi gratiam conciliabant.

Quod rursus ad Crescentem spectat, cuius gratia ejusmodi est instituta narratio: Justinus ejus petulantiam, licet collato sæpe cum eo sermone convictam, cohibere tamen minime potuit: id ipse testatur (e) ea defensione, quam habuit oblato libello, quo de Christianorum presuris conquestus est; asseverans se pariter expectare martyrium, sic dicens: Ego quidem insidias, & fustuarium, crucifixe supplicium a quopiam expecto, qui aliquo sit numero & nomine, vel ab ipso etiam Crescente philosopho & philocompo, hoc est, strepitus popularis & insolentis arrogantia amatore: indignus namque est, qui philosophus & sapientia amator dicatur, propterea quod publice de rebus quas ignorat, videlicet quod Christiani sint athei, prorsusque sine Deo & impii sint asseverat: ad gratiam & libidinem eorum, qui ab eo sunt in errorem seducti, id faciens. Si enim doctrinam Christi non attigit, & eam reprehendendo proscindit, improbissimus est, idiotis & indoctis hominibus multo deterior, qui sæpe de rebus, quas ignorant, loqui & falso testificari superferent. Sin Christianam professionem legit, aut certe amplitudinem ejus non intellexit: aut intellexit ille quidem; ne vero in suspicionem Christianam eum esse perveniat, id facit, & nos criminatur: longe adhuc est importunior, nihil ingenui & liberalis ingenii habens, utpote inepta & absurda opinione vir, timorique sordido obnoxius.

Sane scire volo, me qui quæstiones hujus generis quasdam illi proposuerim, eognovisse, atque argumentis etiam evicisse, nihil hominem certo vereque scire. Quod ipse autem hæc ita veraciter loquar; si ad vos colloquia disputationum hujusmodi relata non sunt, paratus sum adhuc cum eo ad fidem faciendam, apud vos de eis de novo sermonem conferre: & esset profecto id quoque imperio dignum opus. Sin cognita vobis sunt interrogationes meæ, atque illius responsiones; satis apud vos testatum perspicuumque fuerit, nihil eum scire: aut certe, si scit, propter auditores suos eloqui non audere, quo minus exemplum Socratis imitetur. Quæ quidem res illum (sicut antea dixi) non philosophum & sapientia amatorem, sed philodoxum & gloria aucupatorem esse declarat: qui nimirum Socraticum illud omni comprobationis dignum non observet; Nullum esse veritati præferendum virum. Sed impossibile est homini Cynico, qui finem promiscuum, nul-

XII.
Justinus
quid de
Crescente,
(e) J. St.
orat. ad
Senat. Roman.

XIII.
Crescentis
imperitia.

to adhibito rerum vitæque certo delectu est amplexus, bonum aliud nosse, quam a diaphoria & inordinata hujusmodi confusionis & indifferentiæ. Hucusque de Crescente Justinus recitat eadem Eusebius (a).

(a) Euseb.
l. 4. c. 15.

XIV.
Justinus scribit Apologiam ad Senatum & Imp.

Cum igitur per Crescentem Cynicum & alios ejus similes impeteretur, ac in dies magis magisque calumniis urgeretur Christiana religio; ob eamque causam, Christiani cum redderentur omnibus infensissimi, apud eos qui jura reddebant, male audirent, fœdorumque criminum rei ex nomine tantummodo crederentur, & gravia admodum paterentur: nova oborta occasione, idem Justinus pro iisdem scripsit Apologiam, non ad Senatum Romanum tantum (ut habet inscriptio) sed re vera & ad ipsos Imperatores Marcum Aurelium & Lucium Verum, prout clare demonstrat Eusebius (b), dum ait: *Temporibus iisdem Justinus, de quo paulo ante mentio facta est, ubi secundum librum, quem pro religionis nostræ defensione dedit, Imperatoribus supra citatis dedicaverat. Et paulo post, quemnam per secundum illum librum significare voluerit, declarat his verbis: Quod quidem ipse qui veritatis semper studiosissimus fuit, in Apologia sua, quam dudum commemoravimus, probe sicut erat de eo futurum, mente & cogitatione percipiens, his verbis fatis perspicue declarat: Equidem expecto &c.* Hæc quidem cum eadem ipsa sint, quæ ex ejus oratione ad Senatum inscripta, modo a nobis recitata sunt: luce clarius apparet, secundam illam a Ju-

(b) Euseb. l.
4. c. 15.

II.
Secunda S. Justini Apologia Marco, non Antonino oblata.

Ad num. XIV. & seqq. Papebrocius ad diem XIII. mensis Aprilis, in Vita S. Justini Martyris existimat, secundam hujus sancti Apologiam pro Christianis circa annum CLXX. scriptam, quo tamen anno jam corona martyrii Justinus ornatus fuerat. In Chronico enim Alexandrino Pudente & Orphito Coss. anno nempe Christi CLXV. legitur: *Justinus Philosophus naturarum partium, cum alterum pro nostra sententia decretis volumem Marco Aurelio & Antonino Vero Augustis porrexisset, non longo post tempore, celesti martyrii laurea, a Crescente delatus, exornatur.* Præterea Eusebius in Historia lib. 4. cap. 16. tradit eam Marco & vero oblatam esse. Lucius autem Verus ipso fine anni CLXIX. demortuus, Valesius in Notis ad lib. 4. Eusebii cap. 17. contendit, Eusebium deceptum, & Apologeticum illum, non M. Aurelio, sed Antonino Pio nuncupatum esse. Verum quæ ad id probandum argumenta in medium adducit, rem minime evincunt. Hæc prima ejus ratio. Initio Apologetici ait Justinus, mulierem illam, Christianam, cum a Viro accusata esset, dedisse libellum Imperatori: *Et illa quidem, libello tibi oblato, inquit, sacratissime Imperator, postulavit, &c.* Si vero Marco & Lucio Apologeticus ille dicatus fuisset, ut vult Eusebius, Justinus in plurali numero locutus esset. Marcus enim & Verus ambo simulerant Augusti. Hæc Valesius. Verum videre potuit Vir doctissimus in epistola Ecclesiæ Smyr-

stino scriptam Apologiam ad dictos Imperatores Marcum Antoninum & Lucium Verum, illam ipsam esse, quæ præpostero ordine ante Apologiam ad Antoninum datam, ad Senatum Romanum tantummodo habetur inscripta: cum (ut testatur Eusebius) ad dictos Imperatores, sed (ut puto) ad Senatum quoque scripta fuerit. Injusta igitur est eorum querela, qui dicunt Apologiam ad dictos Imperatores a Justino conscriptam, esse deperditam; cum, quænam illa fuerit ab Eusebio velut digito perspicue indicetur. Quæ cum scripta fuisse dicatur ad eosdem Imperatores, Marcum Aurelium & Lucium Verum ne quis miretur, si apud S. Hieronymum (c) Lucio sit superadditum nomen Commodi: nec quis hunc Lucium Aurelium Commodum putet filium Marci, qui nec nisi decimo sexto ejus Imperii anno cæpit regnare cum patre: longe enim ante S. Justinus subierat martyrium: nam Lucium Verum, Commodum quoque dictum fuisse, quod filius Lucii Commodi esset, quem Hadrianus in filium adoptaverat, superius dictum est.

(c) Hieron.
de Scrip.
Eccles. in Justino.

Quænam autem scribendæ hujus secundæ Apologiæ causa præcesserit, idem suæ orationis exordio his ipsis verbis significat: *Quæ heri & proximis diebus in Urbe vestra, o Romani, sub Urbicio accidere, & quæ ubique locorum similiter citra rationem omnem a Præsidibus fiunt, necessitatem hanc mihi imposuere, ut pro nobis, qui iisdem vobiscum affectionibus propensionibusque obnoxii, & fratres* (quam-

XV.
Urbicus præses quid in Christianos.

nensis ad Ecclesias Ponti scripta post Polycarpi martyrium, (quod Marco Aurelio, & Lucio Vero imperantibus contigit) etiam dum plures Imperium administrarent, in Actis publicis sæpe unius tantum mentionem factam, Herodes enim Irenarcha, & pater ejus Nicetes dicebant Polycarpo: *Quidnam mali est dicere hæc verba, Domine Casar, & sacrificare, atque ita incolumem evadere?* Ibidem narratur, Proconsulem semel & iterum his verbis Polycarpum urfisse: *Jura pergenium Casaris.* Martyres Lugdunenses, Marco Aurelio & Commodo filio cum patre regnante, martyrium, passi: & tamen in epistola a Lugdunensibus & Viennensibus ad Christianos Asiæ & Phrygiæ scripta, quam refert Eusebius lib. 5. cap. 1. dicitur: *Rescriptum fuerat a Casare, (nempe Marco Aurelio) ut constantes quidem gladio cederentur: hi vero qui negarent, dimitterentur incolumes.* Pari eademque ratione, licet plures Imperium Romanum gubernarent, pax tamen v. g. ab omnibus sancita, in Nummis uni attribuitur, anno scilicet CLXVI. quo Orbis Romanus in pace fuit, quove Marcus & Lucius Verus Imperatores erant, annoque CLXXVII. quo Marcus cum filio Commodo imperabat. In Nummo enim Lucii Veri apud Mediobarbum legitur: TR. P. VI. COS. II. PAX. AUG. in Nummo vero Marci Aurelii Tribunitia Potestate XXXI. notato habetur: PAX ÆTERNA AUG. cum in utroque Numismate dicendum fuisset: Pax Augg. id est, Pax Augustorum,

(quamvis id ignoretis, & propter earum quæ habentur dignitatum splendorem nolitis) vestri sumus, orationem hanc componerem: ac paulo post: Maligni demones infensi nobis, atque hujusmodi iudices sub ditione sua habentes, sibi que sub religionis nomine servientes, per eos ipsos tamquam demonis agitados Principes occidi nos procurant. Ut autem causa tota, quæ sub Urbicio facta est, manifesta sit, rem ipsam exponam. Quæ vero sequenti narratione ponentur, ex Eusebio (e), ejus verbis rem gestam narrante mutuati sumus: quod par sit credere, eum sicut in antiquiora, ita infideliora quoque exemplaria incidisse: ait enim.

(e) Euseb.
l. 4. c. 6.

XVI.
De muliere Christiana sollicitata a viro suo ad turpitudinem.

Mulier quædam cuidam viro magna lascivia defluenti in matrimonium data fuit: quæ quamquam jam antea eodem intemperantiæ vitio contaminata erat, tamen simul ac Christi doctrina ac præceptis erat erudita, non solum ipsa cæpit valde moderate & temperanter se gerere, sed viro etiam persuadere, ut similiter se temperantiæ & vitæ modestiæ dederet: doctrinæ præcepta, quæ didicerat, ei referre, demonstrareque supplicium his qui neque temperate neque recta ratione vitam degunt, perpetuo & æterno igne infligendum. At ille eisdem libidinis vestigiis insistens, suorum improbe factorum turpitudine uxoris animum ab se penitus abalienavit. Nam hæc cum in eodem lecto cum viro, qui contra naturæ

legem, atque adeo contra jus fasque omne, toto pectore (ut dicitur) omnes omnino voluptatis vias instare pergebat, de reliquo cubare nefas duceret; cupiebat, lege conjugii rupta, ab illo separari. At postquam ab amicis qui consilium dederunt, ut adhuc cum eo perseveraret, perinde ac vir jam spem quamdam suæ vitæ commutandæ ostentaret, dissuasa, deque sententia depulsa est; & invita seipsum comprimens, ad tempus commorata.

Ceterum ubi vir ejus Alexandriam profectus, se majoribus sceleribus obstringere nunciabatur; illa, ne scelerum & flagitiorum ab eo impie admissorum, si in conjugio perstaret particeps & socia fieret; præsertim cum non victus solus esset, sed torri etiam consors, dato ei libello repudiæ (sic enim appellamus) penitus ab illo discessit. Honestus ille scilicet & bonus ejus maritus, quem plane magnam letitiam eo capere oportuerat, quod non modo ejus uxor sua prave facta, quæ olim ebrietate & quovis vitiorum genere effuse exultans, cum servis & mercenariis consuevisset alacri animo & prompto consciscere, omnino exuisset, sed etiam eum eadem molientem vehementer esset hortata ut prorsus desisteret; honestus ille inquam maritus, cum ejus repudiasset consilium, eam discedere cupientem graviter apud tuam majestatem accusavit, & Christianam esse asseruit. Unde illa quidem tibi, qui

XVII.
Mulier Christiana accusatur a viro.

storum, si Valesii argumenti ratio aliqua habenda esset. Præterquam quod Roma forsitan aberat Lucius Verus, quando libellus ille porrectus. Quod si Eusebius, & Auctor Chronici Alexandrini tradant, hanc secundam Apologiam Marco & Lucio Vero oblatam esse, aliud non intelligere videntur, quam, iis imperantibus, eandem scriptam ac præsentatam. Imo Eusebius, qui lib. 4. cap. 16. prodit, eam Marco & Vero oblatam, cap. 18. nulla Veri mentione facta, ait eam Marco nuncupatam esse.

III
Marcus Aurelius dicitur Antoninus Pius.

Secunda Valesii ratio. Scribit Justinus, Lucium quemdam, cum Ptolomeum Christianum, ad supplicium duci videret, his verbis Judicem compellasse: & πρὸς τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, ὅτι, εἰ φιλόσοφος καὶ αἰσῶνος παῖς. Id est, Non hæc decet Imperatorem Pium, non Philosophi Cæsaris filium. Apud Eusebium in cap. 17. lib. 4. rectius legitur, εἰ φιλόσοφος id est, neque Philosophum: quam lectionem manuscripti Codices confirmant. Quis est igitur qui non videat, Antoninum Pium hic designari? Nam & cognomentum ipsum εὐσεβῆς id satis indicat: & quod sequitur de Philosopho Imperatoris filio, sententiam nostram manifeste confirmat. Dicit forte aliquis, nomine Imperatoris Pii Marcum designari, quippe qui patris sui cognomen assumeret. Sed si hoc conceditur, quisnam erit ille Philosophus Cæsaris filius? Cur Lucium Verum Augustum hic omisset Justinus; cum in priore Apologetico ejus mentionem faciat? An non luce clarius apparet, Antoninum Pium hic a Justino designari, cui Apologeticum suum inscripsit? Ita Valesius, qui non observaverat, Marcum Aurelium, passim

Antoninum Pium nuncupatum, qui error illi cum multis Viris eruditissimis communis. Scalger in Animadversionibus Eusebianis ad num. 2199. ubi de mirabili illa pluvia, quæ Marci Aurelii tempore contigit, loquens, ait manifesto falsum Themistium, gravissimum alioque Scriptorem, qui hoc sub Pio, non sub Marco accidisse scripserit, quale etiam judicium tulit Harduinus V. C. in Notis ad Orationem XV. Themistii de regia virtute ad Theodosium Imp. Verum M. Aurelium modo tantum Antoninum, modo Antoninum Pium, modo Marcum Antoninum nuncupatum ex Nummis apud Mediobardum liquet. Et ut de Pii tantum cognomine loquar, pag. 228. Nummi exhibentur, in quibus legitur: DIVUS M. ANTONINUS PIUS; in postica: CONSECRACTIO. pag. 272. Severus qui sese in M. Aurelii familiam inferuerat, in multis Nummis dicitur; DIVI M. PII F. id est, Divi Marci Pii filius. Sponius in Miscellaneis Eruditæ Antiquitatis pag. 269. refert Inscriptionem Commodi Imperatoris, quæ Romæ extat in Thermis Antonianis, cujus initium,

DIVG COMMODO DIVI. PII. F
COH. VII. VIGIL. L. ANTONINUS
AURELIANUS
&c.

Quare non dubitandum, quin Themistius incitata oratione, ubi ait: Cum Antonini Romanorum Imperatoris, cui ab eadem illa pietate cognomen inditum fuit, siti laboraret exercitus, &c. ac Justinus loco laudato, de M. Aurelio Antonino, non de Antonino Pio intelligendi sunt. Secunda vero pars loci Justinii citati, non de Marco, ut perperam Valesius, sed de Lucio cum

qui nostri imperium geris, querelæ libellum obtulit: primum obtestata, ut suæ sibi rei familiaris dispensandæ potestas permitteretur; qua quidem ordine semel disposita, pollicita est se deinceps crimini objecto responsuram. Quod quidem ei facile concessisti.

XVIII.
Ptolemæus
accusatur
ut Christianus.

Ille autem qui ejus aliquando maritus fuisset, cum nihil posset amplius contra eam in præsentia dicere; in Ptolemæum quemdam ejus in sacris litteris magistrum, quem Urbicius Præfectus gravi afficiebat supplicio, omnem suam malevolentiam transfudit; idque hac arte & fallacia Centurioni amico suo persuasit, ut Ptolemæum seorsum prehensum, vel hoc unum interrogaret, utrum esset Christianus, necne. Atque Ptolemæum, utpote veritatis fautorem, qui animum neque fraude neque mendaciis aliquando inquinavisset, cum se Christianum ingenue esset confessus, Centurio in carcerem denuo compegit, & longo temporis spatio in ea custodia illum graviter & acerbè afflictauit. Tandem vero cum Ptolemæus ad Urbicium adduceretur, & similiter illud solum rogaretur ab eo, esset ne Christianus, an non: ipse recte factorum conscientia fretus ob amorem quo Christi doctrinam complectebatur, eximium divinæ religionis, quam profitebatur, mysterium libere denuo confessus est. Qui enim ne-

gat se esse, quem se profiteatur esse; aut certe negat, quia professionem ipsam improbat; aut certe eam confiteri recusat, quia sibi conscius sit, se vitam indignam illa professione & ab ejus institutis longe alienam traduxisse: quorum neutrum in vere Christianum aliquando poterit incidere.

Urbicium autem, cum illum ad supplicium adduci præcepisset, Lucius quidam, qui etiam Christianus erat, cum judicium adeo temere & inconsiderate factum intelligeret, sic compellat: Quid causæ est, cur hominem qui neque adulterium neque stuprum cuiquam intulerit, neque homicida, neque fur, neque expilator sit, neque quicquam denique sceleris conscivisse deprehensus fuerit, sed solum Christiani nomen aperte confessus, tanta pœna multare statueris? Crede mihi Urbici, neque Imperatori Pio decora & convenientia, neque Philosopho Cæsaris filio digna, neque sacro Senatui congrua decernis. Tum ille, nullo alio dato responso, sic Lucium alloquitur: Tu etiam (ut mihi videris) ex eo numero es. Quod cum Lucius constanter asseverasset, illum itidem in cruciatum abripi mandavit. Isse permagnam se ei debere gratiam fatebatur: nam ita se non iniunctis solum, & improbis ejusmodi dominis liberatum fore dixit, sed etiam ad bonum pa-

XIX.

Lucii
constantia,
confessio,
atque martyrium.

PAGIUS

cum Marco imperante omnino exponenda, locusque, non ut apud Justinum corrupte, sed ut apud Eusebium habetur, legendus hoc modo: ἡ πρόνοια εὐσεβείᾳ αὐτοκράτορι, ἐδὲ φιλοσόφῳ καί σαροῦ παιδὶ, ἐδὲ [τῆ] ἱερᾶ συνδουλῆς κρείττει; ἢ Οὐρβίῳ id est: Non hoc sicut Imperatorem Pium, non ut Philosophum Cæsaris filium decet, non ita ut sacrosancto Senatui convenit, judicas, Urbici. Articulus τῆ ab Eusebii editione abest, & in editione Justiniani perperam scribitur, Φιλοσόφῳ ut videre est loco a Valesio citato, ac supra descripto. Justinus igitur Marcum Aurelium, Lucium Verum, ac Senatum Romanum alloquitur, & tam in hoc, quam in priori Apologetico, Philosophiæ ac Pietatis nomina frequenter allegat, ut Imperatores Marcum Aurelium, Pium cognominatum, & Lucium ejus Collegam, quem in priori Apologia etiam Philosophum vocat, quique Ælii Cæsaris filius erat, erga Pietatem & Philosophiam Christianorum, æquiores reddat ac propensiores. Nec enim conveniebat, ut Marci & Senatus Romani, non vero Lucii mentionem faceret. Porro Lucium Cæsaris filium, naturalem nempe, Cæsarem sine addito vocatum fuisse patet ex Inscriptione Ælii Cæsaris ejus patris, quam suo loco de hujus adoptione loquentes retulimus. Unde & in Vita Lucii a Capitolino scripta, modo legitur, mortuoque patre Casare; modo, illatum ejus corpus est Hadriani sepulchro, in quo & Casar pater ejus naturalis sepultus est. Ex hoc igitur loco, in quo Marci Aurelii, Lucii Veri, & Senatus Romani, quibus omnibus Apologia illa dedicata, sermo habetur, nostra sententia certa redditur, manifestumque sit, deceptum Valesium, qui Pii nomine Antoninum, Philosophi vero vocabula M. Aurelium intelli-

gendos arbitratur. Neque enim M. Aurelius Cæsaris filius ullibi appellatus, neque Justinus, qui in priori Apologia Antonini Pii, M. Aurelii, & Lucii meminit, hunc prætermisisset, si secunda Apologia, uti prior, Antonino Pio dicata fuisset. Nec est quod Valesius in Philosophi voce vim faciat; cum Lucius, tam in priori Justiniani Apologia, quam in Athenagoræ Legatione pro Christianis, Lucium Philosophum appellet, non eruditionis ejus ratione, sed propter austeriorem vivendi formam: ad quam duplicem Philosophiæ notionem Valesius animum non advertit.

Tertia Valesii ratio. Urbicus ille Præfectus, cujus ibidem meminit Justinus, vixit sub Antonino Pio. Is enim est Lollius Urbicus, qui Legatus Imperatoris Britannos compefcuit, ut refert Capitolinus in Vita Antonini. Eum Præfectum Urbis fuisse imperante Pio, docet Apuleius in Apologia sub initium. Nam cum Apuleius eam orationem habuerit sub Pio, ut ipsemet in ea testatur; Lollium quoque Urbicum Præfectum Urbi, a quo Æmilianum damnatum fuisse dicit, sub eodem Pio fuisse dicendum est. De eodem Q. Lollio Urbico Præfecto Urbi vetus extat Inscriptio apud Gruterum pag. XXXVIII. Cæterum ex his, quæ dixi, colligi potest, Justinum sub Antonino Pio, non autem sub Marco fecisse martyrium. Nullam enim aliam causam habuit Eusebius, cur Justiniani martyrium in tempora M. Aurelii conferret, nisi quod, secundum Apologeticum Marco dedicavit. Atqui certissimis argumentis ostendi, Apologeticum illum Pio nuncupatum fuisse: ruit ergo funditus Eusebii ratio atque sententia. Quid quod Eusebius ipse in Chronico, eumque secutus Geor-

IV.
S. Justinus
sub Marco
occisus.

patrem & clementem Regem Deum recta profecturum. Alius præterea tertius, his interveniens, ad idem supplicium subeundum adjudicatus est. Hucusque de re tunc gesta Justinus. Facta sunt hæc Romæ decimonono mensis Octobris, quo eorumdem martyrum natalis dies, anniversaria memoria celebrandus, Ecclesiasticis tabulis consignatus est.

XX.
Flagrans
desiderium
Martyrii.

(a) Tertul.
ad Scapul.
in fin.
(b) Just.
orat. ad
Senat. ex
version.
Lang.

At quoniam ejusmodi Christianorum obtudentium se neci flagrans subeundi martyrii desiderium speciem quamdam reddebat spectaculi illius, quod in Asia sub Antonino Pio tunc Proconsule contigit (de quo suo loco superius dictum est) quando sponte se multitudine ad necem offerente, ipse Proconsul exclamans, dixit (a): *Omiseri, si cupitis perire, præcipitia aut restes habetis.* Justinus his (ut apparet) alludens, hæc subdit (b): *Ne vero quispiam dicat: Omnes vos igitur vobis ipsis afferte manus, atque ad Deum iam nunc ite, neque nobis negotium faceffite; causam cur hoc non faciamus, & quamobrem, cum inquirimur, intrepide*

PAGIUS

„ Georgius Syncellus, Justinii martyrium a temporibus Antonini Pii videtur adscribere? Atque ita diserte ponit Michael Glycas in Annalibus. Hæc Valesius. At quid vetat, *Urbicum*, cujus sententia in Ptolomeum & Lucium Christianos lata, occasionem dedit huic Justinii Apologetico, præfecturam Urbanam, Antonino Pio imperante, iterumque eandem dignitatem, Marco Imperium administrante, gessisse? Denique si Justinus, Antonino Rempubliam Romanam gerente, passus esset, non dubium quin sub eodem secundam Apologiam Justinus scripsisset. Sed cum ex ejus martyrii Actis a Baronio laudatis constet, illum Junio Rustico Præfecto Urbi existente, morte affectum, eam Apologiam M. Aurelio, non vero Antonino Pio oblatam, certum indubitatumque esse debet. Ulpianus D. 49. L. 1. *De Appellat.* laudat rescriptum M. Aurelii & Lucii Veri ad Junium Rusticum Præfectum Urbi, qui in vestustis Lapidibus Prætor Urbanus etiam dicitur. Plures a Grutero Inscriptiones pag. 221. recitantur, in quibus legitur: Q. JUN. RUSTIC. PR. URB. & rursus pag. 222. Neque dici potest, *Rusticum*, de quo in Justinii Actis, sub Antonino Pio Præfectum Urbi fuisse; cum, præterquam quod id gratis assereretur, constet, per Marci Imperium, *Rusticum* quemdam Præfecturam Urbis exercuisse, & ut hujus anni initio ex Capitolino diximus, omnia apud ipsum potuisse. Hic porro Q. Junius Rusticus diversus est a Junio Rustico hoc anno Consule; cum Junius Rusticus non dicatur Præfectus Urbis a Capitolino loco laudato, ubi ejus dignitates enumerat. Neque verum est, Eusebium in Chronico, Justinii martyrium sub Antonino Pio consignare, ut ostendimus anno CXLVIII. num. VI. Imo cum Historia Ecclesiastica post libros Chronicorum ab Eusebio composita sit, si is in iisdem scripsisset, Justinum sub Antonino Pio passum, cum contrarium doceat in Historia, id sequendum esset quod in ea scriptum, ut in simili observat Valesius in Notis ad lib. 4. cap. 1. Quoad Michaellem Glycam, is adversus Eusebium, Hieronymum lib. de Scrip. Ecclesiast. ac Auctorem Chronici Alexandrini, qui Justinum secundam Apologiam M. Aurelio portexisse tradunt, nullo modo audiendus.

profiteamur, exponam. Prosequitur pluribus horum omnium reddere rationem, quæ nos causa brevitate omittimus: pluribus enim differit de Christianorum in martyrio subeundo constantia.

Exprobrat post hæc Justinus Judicium immanem sævitiam: qui ut de illatis de promiscuo concubitu atque esu carniū humanarum calumniis leve aliquod possent testimonium aucupari, vel confessionem extorquere, diris infirmam ætatem & sexum subjicerent quæstionibus: ait enim: *Ad sycophanticam adversus nos calumniam nonnullos necantes, ad tormenta protraxerunt nostrorum servos, aut pueros, aut mulierculas; ut per cruciatu horrendos, & formidabiles eorum quæ sermonibus vanis atque fabulosis feruntur, flagitiorum extorquerent confessionem; quæ flagitia ipsi manifesto faciunt.* Nos, autem, quoniam nihil ad nos pertinet, propterea non curamus, Deum ingenitum & ineffabilem testem cogitationum & factorum habentes. Ac paulo post: *Utinam vero nunc etiam aliquis existeret, qui superiore quo-*

XXI.
Judicium
iniquitas
& sævitia.

Quem effectum hæc Apologia habuerit, incertum. Valde tamen verosimile, nullam Marcum tunc in Christianorum favorem epistolam dedisse. In Fragmento enim Apologiæ Melitonis ab Eusebio lib. 4. cap. 26. relato ipsemet Melito ait; avum & patrem Marci, Hadrianum nempe & Antoninum Pium, scripsisse, ne contra Christianos tumultus concitarentur; de Marco vero hæc tantum habet: *Te vero, quippe qui idem quod illi de nobis sentias, imo etiam longe humanius atque sapientius, tanto magis confidimus omnia esse facturum, qua rogamus.* Scripta Melitonis Apologia anno CLXIX. ut infra ostendam. Quod si Marcus literas, uti Hadrianus & Antoninus, ad cohibendam persecutionem dedisset, id dicere non prætermisisset Melito Sardiensis Episcopus. Ex cuius etiam verbis liquet, Epistolam ad Commune Asia scriptam, & a Marco, ut suo loco monstravi, emissam, fructum fuisse Apologiæ Melitonis; recteque ab Auctore Chronici Alex. recitari præfato anno. In ea epistola Marcus inquit: *Sed & multi ad me de illis (scilicet Christianis) retulerunt: quibus ego patris mei (Antonini Pii) Constitutionem (quæ nunc non extat) secutus respondi.* Illud responsum ad nos non pervenit. Sed non dubito, quin tam illud, quam hæc Epistola a Melitone impetrata fuerint. Verum est, Eusebium lib. 4. cap. 16. recitata ea epistola dicere: *Hæc quidem ita gesta esse Melito Ecclesia Sardiensis Episcopus, qui iisdem temporibus floruit, perspicue testatur in Apologetico illo longe utilissimo, quem ad Imperatorem Verum pro Religione nostra conscripsit.* Ex quo sequi videtur, hanc Epistolam, non a Marco, sed ab Antonino datam; sicque ante annum CLXIX. quo Melito Apologiam suam emisit. At cum ex hujus Apologiæ Fragmento jam laudato deducatur, nullum in favorem Christianorum edictum Marcum concessisse, antequam Melito illam eidem offerret, existimandum, Epistolam ad Commune Asia subjunctam postea fuisse libro Apologetico Melitonis, a quo obtenta fuerat, eamque Eusebium in fine ejusdem Apologetici, in qua tamen nulla ejus mentio, legisse, & Antonino Pio per errorem attribuisse, ut supra diximus.

V.
De effectu
Apologia
S. Justinii

CHRISTE
164.PII PAP.
7.M. AUR. & L. VER. IMPP.
2.

quopiam e loco voce tragica exclamaret. Vereamini, vereamini, quæ manifeste ipsi perpetratis, ea in innoxios referre; & quæ vobis ipsis & vestris insunt diis, ea illis attribueret, in quos ne tantilla quidem cadit pars scelerum tantorum. Mutamini, convertimini, respiscite. Hæc & alia plura in eos Justinus.

XXII.

Quid Justinus iuste petat.

Tandem vero quid contenderet ab illis in fine libelli declarat his verbis: Quapropter vos rogamus, ut Senatusconsulto (prout vobis visum fuerit) scripto, libellus hic præmittatur: unde ab aliis etiam res nostræ cognosci, atque illi ipsi Christiani suspitione falsa liberari queant, qui præter suam ipsorum culpam suppliciiis obnoxii fiunt; atque ut ad notitiam hominum ista perveniant, propterea quod in hominum natura notio honestatis & turpitudinis inest: tum autem nostra etiam causa, quos illitales ignorant, quales ipsi

Ann. Eccl. Tom. II.

dicunt, damnare sceditates; atque ob id etiam, quod valedixerimus diis, qui ejus generis flagitia admisserunt, atque etiam nunc similia ab hominibus exposcunt. Atque illi utique se ipsos ipsi calculis suis condemnant, dum nos, quasi talia designantes, ad mortem, aut vincula, aut aliam ejuscemodi pœnam damnant; ita ut jam non aliis eis opus sit quæstoribus. Ego vero etiam impiam atque erroneam in gente mea Simonianam despexi disciplinam.

Quod si vos hanc, edicto proposito, petitionem publicaveritis; nostrum fuerit, rem omnem omnibus clarius exponere & declarare: ut illi, quoad ejus fieri possit, respiscant, & mutati meliores redantur; cujus unius rei gratia tantum libellum hunc composuimus. Non sunt autem doctrinæ & præcepta nostra (si summum accedat judicium) turpia, sed omni

F f hu-

XXIII.

Libellum publicari petit Justinus.

PAGIUS

VI.
Concilia Gentilium seminaria persecutio- num.

Cæterum Valesius in Notis Eusebianis in Epistolam ad Commune Asia erudite observavit, Commune Asiæ aliter sumi in inscriptione Epistolæ, aliter in ipsa Epistola, ubi dicitur: *Proposita Ephesi in publico Conventu Asia*. Nam in inscriptione usurpatur pro Concilio, seu pro Legatis, qui ex tota Asia Ephesum convenerant ad Sacra, Ludosque, in honorem Imperatorum. In loco autem laudato sumitur pro loco ipso, in quem conveniebant. Potest etiam sumi pro templo, quod Commune Asiæ construxerat in honorem Romæ, & Augusti. Extat sane Nummus Claudii Imperatoris apud Tristinum, in quo templum expressum est hoc titulo: COM. ASI. ROM. ET AUG. Quod templum Ephesi fuisse autumat Valesius, quo conveniebant omnes Asiæ civitates, ad sacra pro salute Imperatoris, & populi Romani celebranda: eratque publici juris totius Asiæ, utpote communi sumtu constructum. Ludii quoque eodem nomine dicebantur, *κοινὸν ἀσσιας*, vel in plurali, *κοινὰ*; quorum mentio in Inscriptione Farnesiana, & in Marmoribus Arundelianis. Cæterum habuisse Asianos commune Concilium totius gentis, quo singulæ civitates Legatos, seu *Synedros* mittebant, testatur Aristides in 4. Orat. Sacr. ubi ait, hoc Concilium in superiori Phrygia convenisse, id est, *Apamea* vel *Synadis*, vel aliqua alia urbe. Neque enim, quod jam Viris doctis annotatum, eodem semper in loco Commune Asiæ fuit. De Ludis a Communi Asiæ *Ancyra* celebratis, legenda epistola a Spanhemio V. C. ad Andream Morellium scripta, quæ extat in *Specimine universæ rei nummaria antiquæ* ab eodem Morellio V. C. composito, in qua plura de his similibusve Ludis & Conciliis diligenter explicantur. Erant & in aliis Provinciis Populi Romani hujusmodi Concilia, ut v. g. Concilium Provinciæ Africæ, Concilium Byzacenorum, Concilium Tripolitanorum. In his non solum Curiales, sed omnium Ordinum & Collegiorum homines conveniebant: & decreta condere ac Legatos eligere consueverant, qui desideria totius Provinciæ Imperatori renuntiarent, ut patet ex titulo Cod. Theod. *De Legatis & Decretis Legionum*; & Imperatores ad hæc Concilia sæpe, si opus erat, rescribebant. Sic Lex 2. Cod. Theod. *Quemadmodum munera civilia indicantur*; directæ est ad Concilium Provinciæ Africæ, & Lex 3. ejusd. Cod. *De ipso officio testamento*; ad Concilium

Byzacenorum, ut observat Valesius in Notis ad Ammianum lib. 8. cap. 6. Qua de re legendus etiam Gothfredus in Commentario Codicis Theod. Commune itaque Asiæ ad M. Aurelium Imp. adversus Christianos scripserat, ad quod is respondet, adversus eos non esse tumultuandum, cum in jus vocati mortem oppetere videantur pro Deo suo. Nam fuere hæc Concilia variarum persecutionum adversus Christianos seminarium; cum, ut alibi diximus, plebs quoties ad publica spectacula conveniebat, quidquid libitum esset, vel a Præside, vel ab Imperatore, junctis vocibus postularet. Nec potuit persecutio adversus Christianos M. Aurelio imperante non esse gravissima, ac diuturna; cum Quinquennalia & id genus festa, ideoque & varia spectacula, sæpius fuerint exhibita.

Dodvnullus in Dissert. Cypriana XI. quæ est de Paucitate Martyrum, loquens de secunda Justiniani Apologia ait, videri primum hoc tempore excogitatam calumniam *Majestatis*, quod scilicet per genium Cæsaris jurare nollent Christiani, nec statuas ejus adorare, sed nec eum Dominum saltem agnoscere, iisque artibus legi Polycarpum primum tentatum in Epistola Smyrnesium ad Philonem apud Eusebium lib. 4. Historiæ. At eum morem jam in prima persecutione a Nerone excitata inductum fuisse, elicio ex epistola Plinii 97. lib. 10. quæ est de causa Christianorum; ibi enim Plinius ad Trajanum scribit: *Quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque annos, & imaginem tuam & Deorum simulacra venerati sunt: ii & Christo maledixerunt*. Trajanus enim nullum edictum ad persequendos Christianos emisit; sed quæ a Nerone, & Domitiano jam lata, vim obtinere voluit. Quare sicut sub Traiano servatum, ut in Quinquennialibus & id genus festis adversus Christianos quasi Deorum contemtiores sæviretur, quemadmodum sub Nerone & Domitiano factum fuerat; ita etiam ut per genium Cæsaris juraretur, ejusque imagines adorarentur, præceptum. Certe in Nummis Neronis apud Mediobarbum, modo legitur, GENIO AUG. modo, GENIO AUGUSTI, quod in Nummis ejus decessorum ab eodem Auctore productis non habetur. De juramento per genium Cæsaris variis in locis Annalium agitur, quod ante Antonium a Christianis postulatum non dedito.

VII.
Calumniæ Majestatis.

CHRISTI
164.PII PAP.
7.M. AUR. & L. VER. IMPP.
2.

humana sapientia longe superiora: sin minus, Sotadiis certe quidem, & Philani- diis, & Saltatoriis, & Epicureis, aliis- que id genus poeticis institutionibus non similia: quarum & qui antea scripti sunt & qui nunc eduntur, libellos legere om- nibus est permissum. Ac desinemus jam verba facere; conuisti, quantum in nobis fuit, votisque omnibus precati, ut omnes ubique homines, qui ad veritatis perue- niant agnitionem, reperiantur digni. Hæc ex ipsius secunda Apologia Justinus, cu- jus idem qui supra Eusebius (a) alibi me- minit, sic dicens: Alter est autem qui se- cundam pro fide nostra continet defensionem: quem ejus Imperatoris, quem diximus, suc- cessori & gentili Antonino Vero, cujus in præsentia prosequimur tempora, obtulit. Hæc Eusebius. Verum hæc omnia pro Christianis a Justino tunc scripta, in de- teriorem partem accepta sunt, quippe qui visus esset Rempublicam perturbare: quo malo cum dicat Julius Capitolinus (b) eam Marcum ipsum purgasse; plane significat, ejus sententia Justinum in car- cerem trudi jussum esse, eumque demum martyrium consummasse; de quo sequenti anno dicturi sumus.

(a) Euseb. l. 4. cap. 17.

(b) Jul. Ca- pit. in Mar- co.

XXIV.
Persecutio
incale-
scit.

Hoc etiam persecutionis exordium, ali- quos ex Romano clero nobilitatos esse martyrio, Acta S. Praxedis, quæ a S. Pastore habentur conscripta, docent his verbis; Post annos duos, & dies decem

& octo, facta est persecutio magna Chri- stianorum, ut traherentur ad idolorum- culturam, & multi martyrio coronati sunt. Virgo Domini Praxedes, fervens Spiritu sancto, multos Christianos occultabat in eodem Titulo, quos cibo pascebat, & verbis hortabatur Spiritus sancti. Tunc vulgatum est Antonino Imperatori, quod conventus fieret in domo Praxedis. Qui misit & tenuit multos, inter quos Sym- trium presbyterum cum aliis vigintiduo- bus: quos sine interrogatione gladio puniri præ- cepit in eodem Titulo. Quorum corpora noctu beata Praxedes collegit, & sepe- livit in cæmeterio Priscillæ septimo Idus Junias. Tunc afflictione contristata beata Praxedes ingemuit, & oravit ad Domi- num, ut transfiret ex hac vita. Cujus orationes & lacrymæ ad Dominum Je- sum Christum pervenerunt. Itaque post dies triginta quatuor, post prædicto- rum martyrium migravit ad Dominum. virgo sacrata, duodecimo Kalendas Au- gusti. Cujus corpus ego Pastor presbyter sepelivi juxta patrem suum in cæmeterio Priscillæ, Via Salaria, ubi florent hodie orationes sanctorum. Hucusque Pastor: qui & ipse post varias ærumnas, multosque labores persecutionis tempore exantlatos, in Domino quievit vigesima sexta Julii: idemque natalis dies, commemoratione annua repetendus fuit in Ecclesiasticis tabulis descriptus.

Praxedis
officia er-
ga Chri-
stianos, &
obitus.JESU CHRISTI
ANNUS
165.PII PAP.
ANNUS
8.M. AUR. & L. VER. IMPP.
ANNUS
3.

I. CEntesimo sexagesimo quinto Christi Redemptoris anno Papius Ælianus & Junius Pastor Consulatum adierunt. Quo tempore, ingravescente nuper excitata (ut dictum est) in Christianos persecutione, furente populo, magistratibus conspiran- tibus; cum (ut supra memoravimus) e- dem compescendam Justinus philosophus scripserat pro Christiana religione egre- giam orationem ad eosdem Imperatores, promeruit pro mercede martyrium: quod quidem non modo Latinorum, sed & Græcorum antiquis monumentis Ecclesia- sticis consignatum reperitur; in horum enim Menologio Kalendis Junii recense- tur ejus martyrium sub Rustico Præfeto una cum sociis Caritone, Caritina, Evel- pisto, Hierace, Peone, & Valeriano, seu Liberiano. Extant horum Acta, at- que illa ipsa (ut apparet) quæ a No- tariis exceptoribus publicæ sunt commen- data memoriæ: quæ Epiphanius (c) visus est cognovisse, dum (ut in eisdem Actis etiam legitur) sub Rustico Urbis Præ- feto eum subiisse martyrium tradit: li- cet apud eundem auctorem error irre-

Justini
marty-
rium &
sociorum.(c) Epiph.
hæres. 46.

perferit, dum Justinus martyrium sub Ha- driano ponitur. Haud enim potuit in- iis errasse Epiphanius, quem non latuit, eundem Justinum ad Antoninum Pium, Hadriani successorem, scripserat pro Chri- stianis defensionem. Cum igitur ma- gno Dei beneficio eadem celeberrimi vi- ri & sociorum Acta martyrii fuerint in hanc diem integre conservata; quod bre- via sint, ac proinde fideliora, hic ea intexere operæpretium duximus. Sunt autem hujusmodi, omnia apposita præfa- tione ab auctore qui ea descripsit.

Comprehensi (d) Justinus & qui cum illo erant, adducti sunt ad Urbis Præfe- ctum Rusticum nomine. Quibus ante tri- bunal constitutis, Rusticus Præses dixit Justino: Age, esto diis obediens, & Im- peratoris edictis. Illi autem Justinus re- spondit: Nemo unquam reprehendi aut con- demnari poterit, qui Salvatoris nostri Jesu Christi præceptis obedierit. Tum Ru- sticus Præfetus: In cujusnam (inquit) eruditionis ac disciplinarum genere versa- ris? Cui Justinus: Omnium disciplina- rum genus discere conatus sum, omnemque

II.
(d) Apud
Metaphr.
die 1. Ju-
nii Lipom.
& Sur. eo-
dem die.
Acta Ju-
stini Mar-
tyris & so-
ciorum.

eru-

eruditionem expertus: postremo vero Christianorum disciplina adhaesi, quamvis illa non placeat iis qui falsæ opinionis errore ducuntur: profitetur hæc ipsa idem Justinus in exordio sui cum Tryphone dialogi. Tum Rusticus dixit: Illane, miserrime, eruditione delectaris? Maxime, inquit Justinus: quoniam recto cum dogmate Christianos ipsos sequor. At Præfektus: Qualem est istud dogma? Respondit Justinus: Rectum dogma, quod Christiani homines cum pietate servamus, hoc est, Ut unum Deum existimemus factorem atque creatorem omnium quæ videntur, quæque corporeis oculis non cerentur, & Dominum nostrum Jesum Christum Dei filium confiteamur, olim a Prophetis prænuntiatum, qui & humani generis iudex venturus est. Salvator, præco & magister iis qui ab illo bene didicerint. Ego quidem, ut homo, imbecillissimus & longe minor, quam ut de infinita illius deitate aliquid magnum dicere possim. Prophetarum hoc munus esse fateor: illi enim huius ipsius, quem Filium Dei dixi, in orbem terrarum adventum multis antea sæculis divinitus prædixerunt.

III. Quæsit Præfektus, quem in locum Christiani convenirent. Cui respondit Justinus, eo unumquemque convenire, quo vellet ac posset: An (inquit) existimas omnes nos in eundem locum convenire so-
Ann. Eccl. Tom. II.

litos? Minime res ita se habet: quoniam Christianorum Deus loco non circumscribitur: sed cum invisibilis sit, cælum & terram implet, atque ubique a Fidelibus adoratur, & ejus gloria collaudatur. Tunc Præfektus: Age (inquit) dicas, quem in locum conveniatis, & discipulos tuos congreges. Respondit Justinus: Ego prope domum Martii cujusdam, ad Balneum cognomento Timothinum, hætenus mansi. Veni autem in urbem Romam secundo; neque alium quempiam locum, nisi quem dixi, cognosco. Ac si quis ad me venire voluit, communicavi cum illo veritatis doctrinam: hæc ipse. Porro Timothine Thermæ eadem & Novati dictæ reperuntur, positæ a S. Rufo & P. Victore in Viminali: Timotheus enim & Novatus (ut dictum est) germani erant, Pudentis Senatoris filii: extantque usque hodie earumdem Thermarum vestigia, superque Titulus Pastoris (de quo superius locuti sumus) erectus permanet. Patebat Pudentis Senatoris domus (ut alias meminimus) ab initio Petri Romani adventus hospitio Christianorum. Cum igitur se in Urbem iterum venientem semper ad Balneum Timothinum divertisse Justinus tradit, plane significat, se exceptum hospitio a Novato atque Timotheo fratribus, eorumque sororibus Pudentiana atque Praxede, nobili revera atque præ-

Thermæ
Timothi-
næ hospiti-
um Chris-
tianorum.

F f 2

ci-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5656.

SÆC. II. Anno Urbis 916. Olymp. 235. an. 3. A.C. 163.
 ☉ 4. C. ☽ 11. P. 11. April. Indict. 1.
 JESU CHRISTI 163. secund. Baronium 165.
 SOTERIS PAPÆ 3.
 M. AURELII ET L. VERI IMPP. 3.

I. Consules. II. Quinquennalia M. Aurelii Casaris.
 [I] Num. I. ad X. Coss. L. Papius Aelianus, & Junius Pastor.
 Quinta Quinquennalia Imperii Casarei M. Aurelii, indeque persecutio adversus Christianos acta. Auctor enim Chronici Alexandrini sub hujus anni Consulibus ait: CXXXIII. anno post Christi in cælum profectioem maximis in Asia in Christianos motis tumultibus, multi pro Christo occubere Martyres. Tum Divi Polycarpi martyrio

longe post hunc annum facta, enarrato addit: Plurimi quoque Celtarum & Galatarum tunc ultimo supplicio pro Christo afflicti sunt. Hujus Chronici Auctor mortem Christi anno Eræ Christianæ tricesimo consignat. Quare annus CXXXIII. post Christi mortem, anno currenti absolvitur. Paulus Orofius lib. 7. cap. 9. de M. Aurelio loquens ait: In diebus Parthici belli persecutiones Christianorum quarta jam post Neronem vice, in Asia & in Gallia graves præcepto ejus extiterunt, multique Sanctorum martyrio coronati sunt. Ubi tamen uterque variis annis gesta uno tenore recitat.

Auctor Chronici Alexandrini sancti Justini martyrium Orfito & Pudente Coss. id est, anno CLXV. refert, cujus verba superiori anno num. II. retuli. Quare cum nullus alius Auctor alium martyrii ejus annum exhibeat, illud ad annum CLXV. revocandum. De ejus scriptis legendus Labbeus in Differt. de Scriptoribus Ecclesiast. ubi tamen varia habet, quæ ex dictis corrigenda sunt.

III. Marty-

rium S. Justini.

Baron. n. 1. & seq.

NOTÆ [I] Coss. L. Papius Aelianus, & Junius Pastor. Nomina Papii, & Junii in vetustis monumentis non visuntur, quare ex ingenio ea Pagius addidit. Gruterus pag. CXXVI.

L. AELIANO ET PASTORE
 Q. Q. COS

In epistola Cuperi ad Fastos Almeloventii n. IV. legitur.

M. AURELIO. ET. L. AELIANO. COS

Habetur hæc & apud Reinesium pag. 218. & 234. sed longe aliter. Itaque incertum cui anno hujusmodi consulum par alligari debeat. Fasti Idatiani: L. Aeliano & Pastore. Vindebonenses: Lolliano & Pastore. Prosperi Chronicon: Leliano & Pastore.

cipua in Urbe Christiana familia: quippe qui omnes se suaque pietatis officiis manciparant. Porro Timotheum his prope diebus ex humanis fuisse sublatum, litteræ Pii Papæ ad Justum Episcopum Vienneensem, de quibus dicemus anno sequenti, significant.

IV.
Justini &
sociorum
confessio.

Sed ad initam a Præfecto cum Justino quæstionem redeamus. Ergo Christianus es tu? inquit Rusticus. At Justinus: Maxime, Christianus ego sum. Tunc Præfectus dixit Charitoni: An & tu Christianus es? Cui Chariton: Christianus ego sum, Deo ipso iuvante. Quæsit Rusticus a Charitina muliere, num & ipsa Christi fidem sequeretur. Cui respondit illa, se quoque, Deo dante, Christianam esse. Tunc Rusticus dixit Evelpisto: Tu vero quisnam es? Qui respondit: Servus quidem Cæsaris sum, sed Christianus, a Christo ipso libertate donatus, & illius beneficio atque gratia ejusdem spei, cujus & isti sunt quos vides, particeps factus. Post hæc Præfectus quæsit ab Hierace, num & ipse Christianus esset. Cui Hierax dixit: Certe Christianus & ego sum: eundem enim Deum colo & adoro. At (inquit Præfectus) Christianos vos fecit Justinus? Ego (inquit Hierax) fui, & ero Christianus. Stans autem & Peon dixit: Ego quoque sum Christianus. Et quisnam (inquit Præfectus) te docuit? Respondit ille: A parentibus bonam hanc confessionem ego accepi. Post hunc Evelpistus dixit: Et ego quidem Justini sermones magna cum voluptate audiebam: sed a parentibus tamen & ipse Christianus esse didici. Tunc Præfectus: Ubinam parentes tui sunt? In Cappadocia, inquit Evelpistus. Quæsit Præfectus & ab Hierace, ubinam gentium essent parentes ejus. Cui respondit Hierax: Verus pater noster Christus est, & mater fides, qua in ipsum credimus: terreni vero parentes mei mortui sunt. Ceterum ego ab Iconio Phrygiæ abstractus huc veni. Quæsit Præfectus a Liberiano, quidnam & ipse diceret; num Christianus esset, atque in deos impius? Cui Liberianus: Et ego (inquit) Christianus sum: colo enim & adoro solum Deum verum.

* al. Pi-
sidia.

V.

Justini con-
fessio. Fi-
des.

Tunc Præfectus, conversus ad Justinum, dixit: Audi tu qui eloquens esse diceris, & putas te veram disciplinam tenere: Si a capite per totum corpus flagellis cæsus fueris, persuasum ne habes fore ut in cælum ascendas? Cui Justinus: Spero (inquit) me habiturum quod habent qui Christi dogmata servaverint, si hæc ipsa, quæ dicis, perpeffus fuero. Scio enim, omnibus, qui sic vixerint, divinam gratiam conservari, quoad totus mundus consummetur. Ad hæc Præfectus Rusticus: Ergo futurum opinaris, ut in cælum ascendas, mercedem aliquam recepturus? Non

opinor (inquit Justinus) sed scio & hoc tam certum habeo, ut nihil dubitem. Rusticus dixit: Veniamus deinceps ad id quod propositum est, & nos urget. Convenite simul, & uno eodemque animo diis sacrificate. Ad hæc Justinus: Nemo (inquit) qui recta sentiat, pietatem deserit, ut in errorem atque impietatem delabatur. Præfectus Rusticus dixit: Nisi jussis nostris parere volueritis, cruciatus sine ulla misericordia patiemini. Justinus autem; Maxime nos in votis habemus, propter Dominum nostrum Jesum Christum cruciatus perpeti, ac salvari: hoc enim nobis salutem & fiduciam conciliabit ante ejusdem Domini & Salvatoris nostri verribile illud tribunal, cui totus mundus divino jussu assistet. Idem & reliqui martyres dixerunt, hoc addentes: Fac cito quod vis: nos enim Christiani sumus, & idolis non sacrificamus.

Hæc audiens Præfectus, talem sententiam pronunciavit: Qui diis sacrificare, & imperatoris edicto parere noluerunt, flagello cæsi, ad capitalem pœnam abducantur, quemadmodum leges præcipiunt. Itaque sancti martyres, Deum collaudantes, ad consuetum locum perducti, post verbera securi percussi sunt, & in Salvatoris confessione martyrium consummarunt. Post hæc quidam Fideles clam illorum corpora sustulerunt, & in loco idoneo illa condiderunt. Hactenus Acta Justini & sociorum quam emendatissime ex Græco codice redita. At licet Justini natalis diverso die a Græcis, quam a Latinis, adscriptus tabulis Ecclesiasticis habeatur (quod plurimis ex causis accidere in aliis multis, diximus in Notationibus nostris ad Romanum Martyrologium) tamen si non aliunde, ex nomine saltem Præfecti ab Epiphanio æque prodito, unum eundemque esse, nullus jure poterit dubitare. Quod si is qui ambigam de iis tulit sententiam, citatum Epiphani locum exploratum habuisset, nulla mentem ejus dubitatio penitus incessisset. De ejus martyrio idem Epiphanius (a) agens, ait eum subiisse martyrium in consistente ac matura ætate, cum esset annorum triginta: sed suspicor in numerum mendum irrepisse: nam ex iis, quæ ipse Justinus scribit in dialogo cum Triphone, hac eum ætate majorem fuisse, conjici posse videtur.

Quod vero pertinet ad nobilis ingenii lucubrationes, eas recenset Eusebius (b), sic dicens: Hic Justinus multa sane & præclara sui ingenii sacrarum litterarum cognitione accurate informati, & in iisdem valde diligenter exercitati, monumenta nobis reliquit, eaque certe plena utilitatis & commodi cujusque generis. Ad quæ mistemus studiosos quosque, simulatque ex illis ea tantummodo, quæ ad nostram notitiam pervenerunt, ad legentium utilita-

VI.
Sententia
Judicis in
Justinum
ac socios.

(a) Epiph.
hæres. 46.

VII.
(b) Euseb. l.
4. cap. 17.

Libri a
Justino
scripti.

tem percensuerimus. Est unus quidem il-
lius liber Antonino cognomento Pio, libe-
ris ejus, & Senatui Romano dicatus, qui
nostræ religionis & institutorum propugna-
tionem complectitur: alter autem, qui se-
cundam pro fide nostra continet Apologiam,
quem ejus Imperatoris, quem diximus,
successori & gentili Antonino Vero, cu-
jus tempora in præsentia prosequimur, ob-
tulit: alter item liber contra Gentiles
ab eo editus, in quo ubi de multis rebus,
quæ tum apud nos, tum apud Gentiles
Philosophos quæri solebant, longum ser-
monem habuit, tandem de dæmonum natura
differit, quæ jam oratione explicare non
opus est. Aliud præterea ejus opus contra
Gentiles scriptum in manus nostras perve-
nit, quod Elenchum inscripsit. Et præter
ista, est aliud de Dei monarchia, quam
non solum testimoniis ex sacris litteris
quæ apud nos sunt, sed etiam ex Genti-
lium libris petitis firme comprobatur. Aliud,
cujus inscriptionem fecit, Psalterium. Alius
porro de Anima commentarius, in quo va-
riis positis quæstionibus de argumento quod
instituit, Græcorum philosophorum opinio-
nes citat: quibus tum se responsurum, tum
seram ipsius sententiam alio libro separa-
tim in idem argumentum scripto explana-
turum pollicetur. Disputationem præterea
adversus Judæos contexit, quam in urbe
Epheso cum Tryphone, Hebræorum id tem-
poris facile præstantissimo, habuerat: in
qua non solum qua ratione divina gratia
ipsum ad veræ fidei doctrinam impulisset,
sed etiam quam ardenti studio antea in
philosophorum disciplinas se insinuasset, &
quantum denique studium operamque in ve-
ritate accuratissime peruestiganda posuisset,
perspicue docet. In eodem etiam libro
narrat de Judæis, quo pacto insidias ad
Christi doctrinam oppugnandam compara-
vissent: & paulo post: Scribit in eo præter-
ea, quo modo ad sua ipsius tempora do-
na prophetia in Ecclesiæ elucerent. Memi-
nit item Joannis Apocalypseos, eamque A-
postoli esse fere affirmat: ait denique: E-
jus scripta tanti æstimabantur a veteribus
tamque videbantur probata, ut Irenæus
ejus libenter citet testimonia: nimirum ex
libro ab eo scripto contra Marcionem.

VIII. Alii Justi-
ni libri. Hæc cum recenseat Eusebius scripta
(a) Euseb. ille contra omnes hæreses, quem se scri-
4. cap. 10. psisse, ipse in oratione ad Antoninum au-
(b) Hieron. dicit testatur: cujus tamen idem Eusebius
de Scrip. (a) alibi, & S. Hieronymus (b) me-
Eccl. in Ju-
stino.

PAGIUS Ad num. X. Alexandrini persuasum habuere,
IV. Papa nomen Alexandriæ Episcopis primum da-
Fabula A- tum, & a populo Ægyptiaco usurpatum; ac ab
lexandri- illis ad Romanos Pontifices devolutum, ut tra-
norum de des apud Ecchelensem. Quare autem hic titulus
Papa no- Heraclæ potissimum, ut ipsi supponunt, attri-
mine.

minerunt. Feruntur ejusdem auctoris alii
quoque commentarii, nempe ille, cujus
est titulus, Eversio quorundam dogma-
tum Aristotelicorum; alius, cujus hæc
est inscriptio, Christianarum ad Græcos
quæstionum, & Græcarum responsionum,
earumque confutatio: & alius qui de re-
cta fide & sancta consubstantiali Trinita-
te tractatum habet. Insuper epistola pa-
rænetica ad Zenam & Serenum de vita
Christiana. Tradunt (c) eum etiam in
Apocalypsim scripsisse volumen. Quæ ve-
ro ex his, quæ nec Eusebius novit, legi-
tima sint, quæve spuria vel ambigua,
haud est præsentis negotii prolixas nimis
hic acervare quæstiones. Quod ad Justi-
ni purgationem spectat de millenarii opi-
nionem, ne eadem cogamur sæpe repete-
re, consule quæ dicta sunt superius, cum
actum est de Papia.

Sed illud a Justino dictum, quod No-
vatores in calumniam vertunt, non pos-
sumus dissimulare. Cum enim in epistola
ad Zenam & Serenum de vita Christia-
na, ipso sui exordio hæc dicat: De quo-
rundam, prout eorum fert præsumptio,
institutione & disciplina, sed præter ra-
tionem suscepta illa & inutili, juxta tra-
ditionem hominum, quasi hereditario ab
eis jure occupata, persimilia Phariseis fa-
cientibus & sentientibus, in epistola ad
Papam perquam diligenter & accurate dis-
serui, &c. Cum, inquam, dicat Justinus
se scripsisse ad Papam de iis qui corru-
pissent disciplinam Ecclesiasticam, tradi-
tionibus hominum intendentes: mox ve-
lut opportuna quadam nacta occasione,
Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ perduel-
les abutentes tanti martyris sententia, pha-
natice absque ulla penitus ratione con-
clamant illud Phariseorum infelix elo-
gium: Quid adhuc egemus testibus? vos
audistis blasphemiam; nimirum scripsisse
Justinum ad Papam, nempe ad ipsum Ro-
manum Pontificem, de corrupta Romanæ
Ecclesiæ disciplina, convulsis jam in ea
traditionibus Apostolicis, hominumque
statutis subinductis. Sistite, quæso, con-
tinete clamores, & a plausu paululum
miseri abstinere manus: amice, rogo,
res agatur sine fuce & fallaciis, more
Christianorum.

Unde, dicatis velim, vobis innotuit,
si Papæ nomen olim commune erat om-
nibus Episcopis (ut abunde notavimus
in Romano Martyrologio, ad quæ vos
provoco) quod Justinus ad Papam scri-
bens,

butus fuerit, hanc historiam excogitarunt, po-
pulum nempe discrimen illud inter Ægypti
Episcopos nuper ab Heracla institutos, & Alexan-
drinorum Patriarcham animadvertisse, ut postea
vulgarem Episcopum Abba, Patriarcham Papam,
id est, avum, appellarent; quoniam ipsi Episco-
pi Patriarcham Abbam vocarent. Sed, ut obser-
vat

(c) Xyst. in
Biblioth.

IX.
Calumnia
Novato-
rum ex
Justini
verbis.

X.
Arguun-
tur inci-
tix & ne-
quitia No-
vatores.

bens, ad Romanum Episcopum potius, quam ad alios, epistolam illam scripserit? cum præsertim & Papæ nomen penes Græcos interdum contigerit esse proprium viri alicujus, & non dignitatis: nam celebrant illi nobilem martyrem in Lycaonia, Papam nomine, qui ex Menologio relatus est nuper in Romano Martyrologium. Sed esto (quod contenditis) ad ipsum Romanum Pontificem, scripserit eam Justinus epistolam: non tamen probare potestis, eam pravitate in Ecclesiam Romanam irrepisse: nam quod ejus muneris esset non tantum Ecclesiæ Romanæ prospicere, sed omnibus ubique positus, quæ alibi a recto traditionum tramite declinassent, ejus vigilantia & potestatis erat in pristinum restituere. Sed etsi (ut hoc quoque liberaliter concedamus) velimus eum intellexisse de his quæ Romæ agerentur: cum ex his quæ dicta sunt atque dicentur, constet diversarum sectarum hæreticos in Urbem adventasse; quid, quæso, tam novum mirumque esset, Justinum litteris admonuisse Pontificem, ut eos caveret, & saluti gregis sui consuleret?

XI.
Ecclesiæ
Rom. Jus-
tis inte-
gritas.

At vero non patitur veritas se sinuosis hisce circumduci ambagibus: quare de fide ac tuta Apostolicarum traditionum in Ecclesia Romana observantia atque custodia sincerissimus ac dignissimus testis S. Irenæus accedat: qui cum in suis scriptis Eleutheri Papæ meminerit, constat certe post obitum Justinus martyris illum commentarium conscripsisse. Ipse enim quid de Romanæ Ecclesiæ semper servata integritate, his verbis alia occasione sæpius recitatis, & nunc necessario repetendis testetur, audiamus. Agens siquidem de Apostolorum traditionibus, in omnibus ab eis institutas Ecclesias per successiones Episcoporum delapsis ad postereros, hæc (b) ait: *Sed quoniam valde longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones: maxi-*

(b) Irenæus.
3. cap. 3. 4.

PAGIUS

vat Pearsonius in prima parte Vindiciarum Epistolarum S. Ignatii cap. ultimo, omnia hæc falsa futillaque. Vox enim *πάππας* nunquam avum significavit, sed *pavrem*, ut pluribus ipse demonstrat, eratque hæc liberorum ab ipsa Linguae Græcæ origine blanda appellatio patri data, & posteriores Græci eandem appellationem etiam illis tribuerunt, quos quasi patrum loco habemus, ut videre est apud Scholiasten Homeri. Et juniores senioribus tanquam filii parentibus titulum hunc dabant; & ubi ætati dignitas aliqua accessit, titulus venerationis habebatur, ut videre est apud Suidam. Sub hac venerationis nota *πάππας* a Græcis, *Papa* a Latinis Primævæ Ecclesiæ temporibus attribuebatur Episcopis, quos spiritualium patrum loco habuerunt. Sed nulla hic *avi*, nulla *pavris pavrum* notio. Quod secundo apparet ex eo quod titulus ille eodem ævo, quo de Heracla usurpatus est, aliis Episcopis, quam Patriarchis communis erat. Clerus Roma-

na, & antiquissima, & omnibus cognita, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo fundata & constituta Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitate & malam sententiam, præterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam, propter principaliorum auctoritatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique Fideles, in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea quæ ab Apostolis est traditio. Hæc Irenæus; qui & inferius appellat eam, Dives depositorium Apostolicarum traditionum. His igitur clara luce tam patenti testimonio & irrefragabili auctoritate monstratis, erubescat necesse est cæca præsumptio, dum, quamcumque captans occasionem, nodum in scirpo quaerit, ut Romanam Ecclesiam calumniose dilaceret, ac contumeliose proscindat. At jam quæ reliqua sunt de Justino, prosequamur.

Reliquit inter alios disciplinæ suæ alumnos Justinus Tatianum, fide Christiana & eruditione præclarum: qui Romæ agens, egregiam præstantis ingenii fortunam edidit, librum nimirum adversus Græcos, nempe Gentiles, & alia scriptorum monumenta: de quo hæc Eusebius (c): *Tatianus, vir plane cum primo ætatis suæ tempore Græcis disciplinis deditus, tum in iisdem postea non exiguam gloriæ amplitudinem assecutus, qui quidem plurima monumenta scriptis prodita post se reliquit, in libro, quem contra Gentiles componebat, hæc fere commemorat, &c. De eodem quoque volumine hæc magna cum laude Sanctus Hieronymus: Tatianus infinita scripsit volumina, e quibus unus contra Gentes florentissimus extat liber, qui inter omnia opera ejus fertur insignis: extat*

XII.
De Tati-
no Justini
discipulo.

(c) Eusebius
1. 4. c. 25.

nus ad Clerum Carthaginensem: *Didicimus secessisse benedictum Papam Cyprianum a Clementino Subdiacono*. Hieronymus in epistola ad Theophilum data Anastasium Papam appellat, alioque etiam eodem nomine indigitat. Ita reliqui ejusdem ævi nomen *Papa* cuilibet Episcopo tribuebant. Denique usitatum hunc titulum ante Dionysium & Heraclam docet nos Tertullianus lib. de Pudicitia cap. 13. ubi de Episcopo Romano ait: *In eum hominis exitum, quantum potes misericordia illecebris bonus pastor, & benedictus Papa concionaris*. Cum igitur vox *Papa* nunquam avum significet, sed omnibus Episcopis semper tributa fuerit, & primo quidem Episcopo Romano, quam Alexandrino, inania sunt omnia, quæ ab Alexandrinis conficta.

M. Aurelius Imperator Lucillam filiam suam Lucio Vero nupturam medio belli tempore Brundisium usque deduxit, ut narrat Capitolinus in Lucilla Marco cap. 9. qui in Vero Imperatore ait: *Ad nubit L. V. Vero Imp.*

tatis, cujus hoc est exordium: Non decet nos, o Græci, odio tanto prosequi barbaros, & ipsorum placitis invidere: quod enim apud vos studium non a barbaris traxit originem? &c. Meminit Origenes ejusdem Tatiani lucubrationis his verbis (a): Extat Tatiani junioris oratio apud Græcos etiam habita, in qua scite admodum & abunde historici omnes explicantur, qui de Judæorum & Moysi antiquitate conscripserint.

(a) Orig.
contr. Cels.
l. i.

XIII.
Quomodo
Tatianus
factus sit
Christia-
nus.

Quomodo autem ipse Christianam fidem sit assecutus, eodem commentario declarat: cumque tamen primo, cur averfatus esset Gentilium superstitionem, rationem exactissime reddidisset, hæc demum ait: Cum diligenter circumspicerem, in libros quosdam barbaros incidere mihi contigit, antiquiores multo quam Græcorum philosophia, si spectes ætatem; & angustiores, si illorum errores. His ergo fidem adhibui, quod stylus non est phaleratus, nec ulla scriptorum affectatio, & sermo nunquam obscurus, futurorum item eventuum prænotione, & magnitudine promissionum, & quod unum universorum monarcham statuerent, impulsus. Itaque mente mea divinitus edocta, intellexi, &c. & post multa de sua peregrinatione ante Christianam fidem suscepta: Hæc quidem non aliunde audita narravi, qui magnam terræ partem peragravi, & vestra studia professus sum, tum artes & inventiones multas exercui, & tandem Romæ versatus, varias a vobis illuc delatas statuas aspexi. Ne quis me putei (quod plerique solent) alienis opinionibus niti: verum omnia illa,

quorum oculatus testis sum, conscribere instituo. Vale igitur dixi Romanorum jactantia, Atheniensium frigido sermone, & dissentientibus illorum studiis; & barbaricam nostram philosophiam complexus sum: ac demum sic perorat: Hæc vobis, o Græci, Tatianus, ego barbaræ philosophiæ sectator composui, natus apud Assyrios, & vestris primum studiis imbutus, deinde vero illis quæ fovere me profiteor. In posterum vero, quoniam Deum & opera ejus agnosco, firma mihi & nunquam neganda remanente divina institutione, paratum me vobis ad examinanda mea dogmata præbeo. Hucusque Tatianus felicissimus in hanc diem.

Postquam vero Justinus, quem non ut magistrum modo ac monitorem, sed ut parentem verebatur, martyrio vitam finivit; miser pennis inanis elationis subvectus, e summo fastigio in inum impietatis barathrum sese præcipitem dedit, adeo ut auctor fuerit hæresis Encratitarum: quam intra parietes domesticos coalescentem, innotuisse tandem anno duodecimo ejusdem Imperatoris M. Aurelii, tradit Eusebius in Chronico: sed agemus de ea suo loco.

Hoc eodem anno, cum Celadion Episcopus Alexandrinus sedisset annos quatuordecim, ex hac vita migrans, successorem habuit Agrippam, qui eidem sedi præfuit annis duodecim. Hæc Eusebius (b) in historia, licet in Chronico numerus annorum ejus ultra annos quatuor lapsus esse legatur.

XIV.
Tatianus
a cæteris
defecit.

XV.
Agrippa
Episcopus
Alexan-
drinus.
(b) Euseb.
l. 4. c. 18.

Anno

PAGIUS Euphratem impulsu Comitum suorum secundo profectus est. Ephesum etiam rediit, ut Lucillam uxorem, missam a patre Marco susciperet. Quod hoc anno contigisse, Numismata Lucii Veri apud Mediobarbum pag. 234. demonstrant. In averfa parte unius legitur: TR. P. III. COS. II. PROPECTIO AUG. S. C. Visitur Imperator eques, tribus subsequentibus militibus, & uno præeunte, dextera hastam, sinistra clypeum gerente. In postica alterius habetur: TR. P. III. COS. II. FORT. RED. Representatur Fortuna sedens, dextera temonem, sinistra cornuopie tenens. Fortunæ enim Reduci sacrificatum, cum ad aliquam expeditionem Imperatores proficiscebantur, aut longum aliquod iter suscipiebant. In averfa parte alterius Nummi legitur: FELICITATI AUG. TR. P. III. COS. II.

S. C. Prætoria navis exhibetur. Quare mari iter illud factum. Ex anno, quo hæ nuptiæ celebratæ, belli Parthici chronologia non parum obscura aliquam lucem accipit.

Ad num. XV. Quia Præsulum Alexandrinorum frequens in posterum mentio occurret, eorum series Chronologica, quantum accuratius fieri poterit, deinceps ordinanda. Baronius Celadionis Episcopi Alexandrini mortem cum Eusebio in Chronico hoc anno recitat: & tamen Eusebius in Historia lib. 4. cap. 19. scribit: Apud Alexandriam cum Celadion per annos quatuordecim Ecclesia præfuisset, Agrippinus sedem ejus obtinuit. Quando vero Chronicon ab Historia dissentit, parum de eo curandum; cum Eusebius in ea priorem opinionem damnet.

VI.
Celadionis
Episc.
Alex.
obitus.

JESU CHRISTI
ANNUS
166.

PII PAP.
ANNUS
9.

M. AUR. & L. VER. IMPP.
ANNUS
4.

I. **A**nno Redemptoris nostri centesimo sexagesimo sexto, Julius Macrinus & Cornelius Celsus Consules creati sunt, cum Pius Papa annum in sede sua ageret nonum, qui postremum præcedit: quo ipse priorem hanc perbreveni epistolam scripsit ad Justum postea Episcopum Viennensem, his scilicet verbis (a):

(a) Exstat
10. 1. Bi-
blioth. Bi-
sanct.
* Pre-
sbytero.
Epistola
Pii Papæ
ad Ju-
stum.

Pius Episcopus Romanus fratri Justo Episcopo *. Antequam Roma exiisses, soror nostra Euprepia (si bene recordaris) Titulum domus suæ pauperibus assignavit, ubi nunc cum pauperibus nostris commorantes, Missas agimus. De te autem superbeate, postquam ad Senatoriam Urbem Viennensem perrexisti, quid factum sit, nosse cupimus; & ut sementem Evangelii jam sparseris, audire multum desideramus. Presbyteri illi, qui ab Apostolis educati usque ad nos pervenerunt, cum quibus simul verbum fidei partiti sumus, a Domino vocati, in cubilibus æternis clausi tenentur. Sanctus Timotheus & Marcus per bonum certamen transferunt. Vide frater, ut illos imiteris sequendo, ne vinculis mundi illigeris. Festina palmam perseverabilem cum sanctis Apostolis tenere, quam per multas passiones Paulus suscepit, & Petrus, cui crux charitatem Christi tollere non potuit. Salutant te Soter & Eleutherus, digni presbyteri. Saluta fratres qui tecum vivunt in Domino. Cerinthus primarcha satanæ, multos avertit a fide. Gratia Christi habitet in corde

tu. Hucusque prior ad Justum Pii epistola.

Porro Timotheum, cujus nunciat exitum, quem una cum aliis Apostolis verfatum esse tradit, illum ipsum putamus Timotheum germanum Novati, fratrem Pudentianæ & Praxedis, filium vero Pudentis Senatoris atque Priscillæ, de quo superius sæpe facta est mentio. Quem cum dicat passum esse cum Marco, haud dubium est illos eisdem esse, quorum in antiquis Ecclesiasticis tabulis adscriptus habetur natalis dies vigesima quarta Martii, his verbis: Romæ natalis sanctorum martyrum Marci & Timothei, qui sub Antonino Imperatore martyrio coronati sunt. Porro Marcum Aurelium dictum quoque esse Antoninum, ex iis quæ nuper diximus, satis liquet. Cerinthum vero, quem primarcham satanæ nominat, quemque Apostolorum temporibus innotuisse diximus, haud quis mirari debet in hanc usque diem fuisse superstitem: nam & Polycarpus Smyrnæ Episcopus, quem familiaritate & notitia conjunctum Apostolis tradit Eusebius (b), adhuc his temporibus superstes erat: quinimmo & viribus validus sub Aniceto Pii successore (ut suo loco dicemus) Romam se contulit. Vixisse etiam Hermam Pauli discipulum his diebus, superius dictum est: ut non adeo prodigiosum videri debeat, si Cerinthus adhuc in humanis esset: quod utique firmiter erit, si consenserimus (c) Irenæo.

II.

Timotheus & Marcus martyres.

(b) Eusebius l. 3. c. 30.

(c) Irenæus l. 1. c. 25.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5657.
SÆC. II. Anno Urbis 917. Olymp. 235. an. 4. A.C. 164.
© 5. BA. 13. P. 26. Mart. Indiæ. 2.
JESU CHRISTI 164. secund. Baronium 166.
SOTERIS PAPÆ 4.

M. AURELII ET L. VERI IMPP. 4.

[1] **A**D num. I. Coss. M. Nonius Macrinus, & Celsus, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari adversus Onuphrium, qui C. Julium Macrinum proponit, quem Baronius secutus est. Sed Inscriptio, ex qua id deducit Onuphrius, corrupta depravataque, ut docet Card. Norisius laudatus.

NOTÆ [1] Coss. M. Nonius Macrinus, & Celsus. Nomina & prænomen horum consulum sunt: M. Pompeius Macrinus, & P. Juventius Celsus. Ea eruit Fabrettus pag. 507. & 508. ex figlina, in qua:

M. PONPEIO. MACRI
P. JUVENT. CELS. COS

Exstat nunc laterculus iste in ædibus Capitolinis. Vetus lapis effossus A. D. 1735. in agro Tiburtino in prædio collegii Societatis Jesu, adcurante Illustrissimo Præfule Alexandro Furiotto, inter cujus domesticas inscriptiones adservatur.

MATTUCIAE. L. F.
POMPEIO MACRINO
COS.

Norisius in epistola consulari ad hunc annum, postquam Panuini errores de horum consulum nominibus e vetustis marmoribus prave excerptis detexit, Macrini & Celsi cognomina retinenda esse docet, quousque eorum familiae e vetustis monumentis appareant. Bono fato, & Fabretti figlinae, & lapis in agro Tiburtino nuper repertus, horum familias nobis demonstrarunt. Fasti Idantiani, & ceteri; Macrino & Celso.

(a) Tert.
de præscr.
cap. 48.

Irenæo Tertullianoque (a), dicentibus, post Carpocratem hæreses docuisse Cerinthum. Verum quod dicit, multos a Cerintho satanæ primarcha averfos a fide: non viventem Cerinthum, sed ejus adhuc grassantem hæresim, ac multos avertentem a fide, significare voluisse, videri potest: satis enim a Cerintho seducti dici poterant, quos a recto fidei instituto ipsa ejus hæresis pervertisset.

III.

Sed describamus & hic ejusdem Pii posteriorem epistolam ad eundem Justum, Viennensem jam factum Episcopum: quam sequenti anno, paulo ante suum obitum, datam esse, ex ipsa apparet, quæ est hujusmodi.

Posterior
Pii ad Ju-
stum epi-
stola.

Pius Episcopus Romanus fratri Justo Episcopo S. Attalus epistolam martyrum portans ad nos venit, gaudium nobis inestimabile faciens de triumpho eorum: qui dixit nobis, sanctum Verum, collegam nostrum, victorem de mundi principe triumphasse. Tu vero apud Senatoriam urbem Viennensem ejus loco a fratribus constitutus, & colobio Episcoporum vestitus, vide ut ministerium, quod accepisti, in Domino impleas. Cura autem sanctorum martyrum corpora, sicut membra Dei, quemadmodum curaverunt Apostoli Stephanum. Carceres sanctorum visita, ne aliquis tepescat in fide. Martyria sancta Spiritu sancto proba. Ut perseverent in fide, eis incitator insiste. Presbyteri & diaconi non ut majorem, sed ut ministrum Christi, te observent. Plebs universa sanctitate tua protegatur. Fratres nostri, quos per Attalum recognoscas, de tyranni sævitia jam liberati, requiescunt in Domino: Presbyter Pastor Titulum condidit, & digne in Domino obiit. Revelatum mihi esse scias, collega beatissime, citius me finem hujus vitæ esse facturum. Unum flagitabo: In communionem sta, & mei ne obliviscaris. Salutat te Senatus pauper Christi apud Romam constitutus. Saluto omne collegium fratrum, qui tecum sunt, in Domino. Hæc Pius.

Appellat autem Senatum pauperem, facrum collegium ministrorum, presbyteros ac cæteros Romanæ Ecclesiæ clericos. Fuit porro Verus, cujus meminit, primus Viennensis Ecclesiæ Episcopus, Apostolorum discipulus, qui Traiani tempore Episcopatum ejus Ecclesiæ accepit, & ad hæc usque tempora illi præfuit. Attalum vero, cujus hic Pius mentionem facit, illum ipsum esse existimo, cujus agonem cum cæteris postea egregie toleratum, litteræ (b) ejusdem Ecclesiæ Viennensis ac Lugdunensis ad Asianos scriptæ testantur: quem genere fuisse Pergamenum, sed Romana civitate donatum ac magni nominis virum, tradunt: quas quidem litteras datas idem Eusebius (c) dicit, cum jam Montanus ac socii in Phrygia se prophetiæ spiritu imbutos omnibus demonstrassent; quod idem ait contigisse anno undecimo Marci Aurelii & Lucii Imperatorum: sed de his suo loco. Porro has ambas perbreves epistolas ex Viennensi archivo proditas (d), germanas atque legitimas esse, cum rerum argumentum & admirabilis quædam cum aliis horum temporum gestis contestatio, tum simplicissimus ille antiquitatis candor, quem in omnibus præferre noscuntur, facile persuadent quemvis, quantumlibet scrupulosi ingenii, virum eruditum eas recipere. Cæterum quod ad Justum spectat, ad quem datæ sunt litteræ; ipsum eadem persecutione post longum exilium martyrium subisse, Ado ejusdem Viennensis Ecclesiæ Episcopus, in brevi quod scripsit Chronico tradit. Leguntur duæ aliæ prolixiores Pii Papæ epistolæ, de quibus alii differuerunt: insuper & complura ejusdem decreta, quæ a Gratiano diversis in locis apposite relata sunt, pro ut cujusque argumenti ratio postulabat: ea hic non laboramus describere, quod in unum collecta post easdem Pii citatas epistolas habeantur.

IV.
Verus E-
piscopus
Vienn-
ensis, & At-
talus.

(b) Apud
Euseb. l. 5.
cap. 2.

(c) Idem l.
3. c. 3.

(d) Extant
to. 10. Bi-
bl. sanct.

Justus E-
piscopus.

JESU CHRISTI
ANNUS
167.

P I I PAP.
ANNUS
10.

M. AUR. & L. VER. IMPP.
ANNUS
5.

I.
Pius Papa
martyrio
corona-
tur.

Christi Domini anno centesimo sexagesimoseptimo, Arrio Pudente & Gabino Orfito Coss. undecima Julii, Pius Papa, cum sedisset annos novem, & menses sex, tribus minus diebus, martyrio coronatur: ea enim die natalis ejus martyrio illustratus in Ecclesiasticis tabulis notatus antiquitus reperitur. Porro quod ad annos sedis ejus, in librum de Romanis Pontificibus, qui fertur nomine Damasi, error irrepisse videtur, dum loco novem annorum, decem & no-

Ann. Eccl. Tom. II.

vem, & menses aliquot positi leguntur. Sane quidem Eusebius in Chronico cum annos quatuor tantum (ut dictum est) tribuat Hyginio, qui præcessit Pium, postea usque ad Anicetum, Pii successorum, decem tantum numerat annos, quibus Pium sedisse oportuit: cui hæc dicenti potius assentimur, quam cum alibi (e) ait sedisse Pium annos quindecim: priori enim sententiæ de annis Pii propius accedit Cresconiana collectio, eademque vetustissima.

(e) Euseb.
l. 4. c. 10.

G g

Quod

CHRISTI
167.PII PAP.
10.M. AUR. & L. VER. IMPP.
5.II.
Acta Pii
Papæ.

Quod vero pertinet ad res a Pio gestas: præter illa quæ sunt superius recensita, hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus perstricta paucis habentur: *Hic constituit, hæreticum venientem ex Judæorum hæresi suscipi & baptizari.* Quod speciale hoc de iis constitutum sit hæreticis, utpote baptismi præscriptam in Ecclesia regulam non servantibus: de aliis hæreticis, qui licet extra Ecclesiam essent, tamen in baptismi forma cum Ecclesia consentirent, diversam fuisse consuetudinem & traditionem insinuat: quam Stephanus Papa (ut suo loco memorabimus) adversus eos qui negarent nullum esse hæreticorum baptismum, sæpe citavit, servandamque a patribus traditam disciplinam, adversus omnes altercantes sæpius inculcavit. Porro per Hebræorum hæresim significare voluisse Cerinthi sectam, quæ præ cæteris (ut vidimus) studebat Hebraicis ritibus, mihi facile persuadeo: quippe quos circumcisionem Legis admittentes ac propugnantes, & Christi divi-

nitatem negantes, atque (ut docet Irenæus a) Christum a Jesu sejungentes, diversam quoque ab Ecclesia baptismi formam induxisse, facile est existimare. (a) *Iren. l. 1. c. 25.*

Sed subditur: *Et constitutum de Ecclesia fecit, nempe decretum, ne prædia divinis usibus tradita, humanis inserviant.* Idque in secunda (b) epistola habetur expressum, Non est autem quod quis refragetur, & ante Principes Christianos Ecclesiam non possedisse bona stabilia dicat: nam id superius primo Annalium (c) tomo manifesta veritate ostendimus. Ad postremum de factis ab eo sacrorum ministrorum ordinationibus, hæc ibidem leguntur: *Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros octodecim, diaconos viginti unum, Episcopos per diversa loca duodecim. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano, quinto Idus Julii: & cessavit Episcopatus ejus dies quatuordecim.* Hæcibi. Sed puto in diaconorum numerum mendum irrepsisse, (c) *Primo 10. Annal. an. 57.* Fo.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5658.

SÆC. II. ☉ 6. G. ☽ 14. P. 15. April, Indiæ. 3.

Anno Urbis 918. JESU CHRISTI 165. secund. Baronium 167.

Olymp. 236. an. r. SOTERIS PAPÆ 5.

A. C. 165.

MARCI AURELII ET L. VERI IMPP. 5.

I. [1] **A** Num. I. ad V. Coss. L. *Arrius Pudens*, & *M. Gavius Orfitus*, ut ex Inscriptione Gruteriana ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari.

II. *Vicennalia Imperii Proconsularis Marci.* [2] Ad num. II. & III. Quoto *Pius* Papa anno ad cælum migrarit, prorsus incertum. Catalogus enim *Damasi* per hæc tempora corruptus: in eo quippe deest *Anicetus*, & de *Pio* hæc leguntur: *Pius annis viginti, mensibus quatuor,*

III. *Obitus Pii PP.*

*diebus viginti uno. Fuit temporibus Antonini Pii a Consulatu Clari & Severi, usque duobus Augustis. Clari & Severi Consulatus incidit in annum Christi centesimum quadragesimum sextum: Consulatus vero duorum Augustorum ad annum CLXI. pertinet. Quare cum Pii initium anno centesimo quadragesimo primo consignaverimus, & Luitprandus in Catalogo Pontificum annos tantum decem, menses quatuor, dies tres eidem Pio assignet, mors ejus contigisse videtur anno centesimo quinquagesimo primo. Neque enim plus decem annis, & aliquot mensibus sedere potuit; cum videatur non posse in dubium revocari, quin *Anicetus* Pii successor Antonino imperante Pontificatum gesserit.*

Pii circumferuntur duæ Decretales, quæ *Virris* doctis supposititiæ creduntur. Neque magis, *Pii PP. Ep.* inquit *Labbæus*, probantur duæ Epistolæ *Pii Papæ* ad *Justum* Viennensem Episcopum, quas ex Archivio Viennensi desumptas *Baronius* Annalibus inseruit. IV.

NOTÆ [1] **C**oss. L. *Arrius Pudens*, & *M. Gavius Orfitus*. Gruterus pag. MXXXII. 6.

AD. XII. KAL. MART.
M. GAVIO. ORFITO
L. ARRIO. PUDENTE. COS.

Eadem item apud Sponium in Miscellan. ex lapide *Kal. Septemb.* dedicato. Gruteriana inscriptio pag. DCCCLI. 3.

PUDENTE ET ORFITO. COS.

Fasti Idatiani & ceteri: *Pudente & Orfito*. Vide quæ *Norisius* in epistola consulari A. V. 918. adversus *Panuinium* adnotat de falsis ejus conjecturis, ad horum consulum nomina quod attinet.

[2] **V**ide *Constantium* in epist. Rom. Pontificum pag. 66. qui Pontificalem librum, & *Bucherianum* catalogum expendit. *Eusebium* sequitur *Constantius*, qui in *Histor. Ecclesiastica*, *Pium* annis quindecim sedisse scribit. Quum vero Pontificatus *Pii* initia A. D. 142. alligentur, anno 157. extremus annus adfigitur, quo obiisse fertur, & ex veterum martyrologiorum fide, die XI. Julii.

CHRISTI
167.

ANICETI PAP.
I.

M. AUR. & L. VER. IMPP.
5.

IV.

Anicetus
Pio substitutus.

Eodem igitur anno, vigesimaquinta die Julii, decimoquarto nempe die ab obitu Pii, creatur Papa Anicetus natione Syrus: quot autem annis federit, in obitu ejus dicemus. Quo tempore, nacti occasionem urgentis persecutionis, famosissimi quidam hæretici se intruserunt in Urbem: ut, si quo modo possent, nobilissimæ Apostolicæ Ecclesiæ sinceritatem labefactarent. Fuit inter alios, qui id præsumperunt, procax sæmina, Marcellina nomine, sectatrix nefandissimæ sectæ Gnosticorum, de quibus satis superius dictum est. *Hæc enim* (inquit Irenæus *a*) *Marcellina, quæ Romam sub Aniceto venit, cum esset hujus doctrinæ, multos exterminavit.* Eadem de ea Epiphanius (*b*) & alii. Cæterum illud plane videtur fuisse consilium pravi dæmonis, inferendi in Urbem Gnosticos hæreticos: ut non tantum, si posset, impiis dogmatibus Fideles seduceret, sed & suis ipsorum turpissimis ac nefandissimis actionibus, quas titulo Christianitatis patrarent, cæteris Fidelibus illic agentibus, ac pure sancteque viventibus, summæ infamiæ notas inureret: in Catholicos enim omnia ab ipsis commissa scelera redundabant: nam cum Gnostici (ut dictum est) pro arbitrio colere idola, & cuncta facere, quæ Ethnici vellent, parati essent; ac proinde inter eos æque ut ipsi Gentiles haberentur: iis qui firmiter atque constanter se Christianos profiterentur, omnia illa turpia ac pudenda de promiscuo concubitu, & coënis Thyestæis, quæ Gnostici perpetrarent, crimini vertebantur, ac propterea ea sic de illis sparsa calumnia, omnium in se civium animos iidem concitabant.

V.

(c) Iren.
lib. 3. c. 4.
(d) Tertul.
l. 3. in. fin.
Marcion
venit Romam.

Contulit se quoque in Urbem, ejusdem Aniceti Papæ tempore, ille omnium scelestissimus hæresiarcha, Marcion Ponticus: testatur id Irenæus (*c*), sed & Tertullianus (*d*) in carmine adversus Marcionem, sic habens:

*Aq. Pio suscepit Anicetus ordine sortem,
Sub quo Marcion hic veniens, nova Pontica pestis
Nondum secretum facinus suo corde reclusum,
Passim vulgo loquens latebrosa perfidus arte.
Sed postquam cœpit mortis proferre sagittas,
Abjectus merito tam sævi criminis auctor
A sanctis reprobis, patuit mirabile monstrum.*

(e) Epiph.
hæresi 42.

Hæc Tertullianus: licet Epiphanius (*e*) velit eum Romam venisse post mortem Hyginii, nempe sub Pio, quando (ut ait) petens ut in Ecclesiam recipere-
tur, repulsam passus est. Valentinum
Ann. Eccl. Tom. II.

quoque hæresiarcham, qui se Romam contulerat sub Hyginio, mansisse ibi usque ad Anicetum, Irenæus (*f*) affirmat. Venerat (ut vidimus) & sub eodem Hyginio Romam Cerdon novarum hæresum (*g*) auctor. Porro tantum abest (quod & sæpe alias dictum est) ut Romana Ecclesia horum fordibus fuerit inquinata, ut Irenæus, qui iisdem temporibus vixit, ad hos omnes errores redarguendos, Romanæ Ecclesiæ in medium adducat fidei, quam ab Apostolis acceperat; integram puritatem, ac solidam firmitatem.

Cæterum tam Valentinus, quam Marcion, Romæ cum essent (quod fecerat, ut vidimus, itidem Cerdon) fidem Catholicam simulantes, in Ecclesiam sunt recepti: sed detecti tandem & rejecti, ac rursus ad pœnitentiam admissi, demum sub Eleuthero ab Ecclesia penitus sunt proscripti. Hæc quidem Tertullianus (*b*) qui & ipse his temporibus vixit, narrat, verbis hujuscemodi de Marcione ac Valentino verba faciens: *Constat illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu, & in Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem; donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti, ob inquietam semper eorum curiositatem, qua fratres quoque vitiabant, semel & iterum ejecti, Marcion quidem cum ducentis sestertiis suis, quæ Ecclesiæ intulerat, novissime in perpetuum disfidium relegati, venena doctrinarum suarum disseminarunt. Postmodum Marcion pœnitentiam confessus, cum conditioni data sibi occurrit, ita recepturus, si cæteros quoque, quos perditioni erudisset, Ecclesiæ restitueret, morte præventus est.* Hæc Tertullianus. Ex quibus videas hæresiarchas, licet impudentissimos, e Ponto alterum, alterum ex Ægypto se in Urbem conferre, illiusque Ecclesiæ communicationem quærere, & si non possent aliter, dolo tamen suffurari, eamque adeo affectare, ut semel licet expulsi, iterum recantantes palinodiam, eidem se insinuare studerent: quippe qui scirent (ut dictum est) communicantes cum Romana Ecclesia, ab omnibus Christiani orbis Ecclesiis recipi; ab illa vero rejectos, ab omnibus æque respui. Videas & qua arte Marcion ejus communionem consequi conatus sit: quippe qui, ut se ex animo illi conjungi ac penitus inhærere significaret, suam quoque non levem pecuniæ summam in eam contulit, nempe ducenta sestertia, quæ pendunt quinque aureorum millia: porro eadem ipsa eidem, rursus ejecto mox reddita fuere.

Verum ex his licet existimare, Dei Ecclesiam (sicut etiam Hierosolymis Apostolorum tempore) ex Fidelium oblatione fuisse locupletem: nam si peregrinus homo a parente domo pulsus, ac undique

(f) Iren. l.
3. c. 4.

(g) Iren. l.
1. c. 28.

VI.
Marcion
& Valentinus
simulantes
pœnitentiam
recepti.

(b) Tertul.
de præscr.
c. 50.

Cur Hæresiarchæ
affectabant
communio-
nem Ro-
manæ Ec-
clesiæ.

VII.
Satisfactio
juncta
Pœnitentia.

CHRISTI
167.ANICETI PAP.
I.M. AUR. & L. VER. IMPP.
5.

que pene profugus, tanta contulit in Ecclesiam: quid putandum fecisse cives, eosdemque plurimos, divitiis & nobilitate præstantes? Est illud quoque ad pristinos Ecclesiæ mores insinuandos observatione dignissimum: ea demum conditione fuisse promissum Marcioni reditum in Ecclesiam, si quos seduxerat, eosdem Ecclesiæ restitueret; nimirum ea adhibita satisfactione, ut publice contraria iis, quæ dixerat, prædicaret.

VIII.

At nec illud de Marcione præmittendum, quod ex Irenæo Eusebius (a) recitat: nimirum cum S. Polycarpus Smyrnæ Episcopus Romam hoc tempore sub eodem Pontifice Aniceto venisset, Marcioni in ejus conspectum venienti dicitur ac roganti, *Nosce nos amabo*: respondisse, *Novi equidem primogenitum satanae*. Porro plurimum profuit opportunus Polycarpi Romam adventus; quippe qui cum Apostolis versatus fuisset, magnamque ex eo apud omnes existimationem consecutus: quamobrem complures eorum (ut idem (b) auctor ait) quos Valentinus ac Marcion seduxerant, ad Ecclesiam, veramque religionem reduxit; illoque, quod in Marcionem dixerat, experimento docuit, quantum quisque aversari debeat hæreticos, si nec verbo tenus, quod & Joannem fecisse narrabat, communicare voluisset. Qua vero occasione Romam venerit Polycarpus, idem Eusebius (c) ex Irenæo commemorat: nimirum ut dissidia quæ de tempore celebrandi Paschatis essent oborta, componeret.

IX.

Quam benigne autem ab Aniceto susceptus fuerit, & de controversiis quid demum transactum sit inter eos, ex eodem Irenæo hæc alibi idem Eusebius (d) recitat, dicens: *Cum beatus Polycarpus Aniceto Episcopatum administrante, Romam adventaret; cumque ille & Anicetus de aliis rebus, de quibus inter se*

discrepabant, pauca contulissent: confestim pax inter eos fuit conciliata: quin pro hoc festo observando quod controversiæ caput videbatur, charitatis vincula nequaquam ruperunt. Neque tamen Anicetus Polycarpo poterat persuadere, ut suum observandi morem deponeret; neque contra Polycarpus Aniceto persuasit, ut consuetudinem Asiaticam quippe qui morem presbyterorum, qui illum erant antegressi, debere sedulo retineri assereret ullo modo observaret. Quæ cum ita essent constituta, communicabant inter se mutuo; & in Ecclesia Anicetus ritus qui in Eucharistia agi solent, Polycarpo, ob reverentiam videlicet quam erga illum habebat, obeundi potestatem concessit; atque tandem cum pace alter decessit ab altero: & omnes Ecclesiæ tum eorum qui decimo quarto die festum Paschatis observabant, tum eorum qui secus, placida pace & tranquillia inter se fruebantur. Hucusque de his Eusebius ex Irenæo.

Sed meminisse oportet (quod alias diximus) sic statuisse olim Apostolos celebrandum Pascha die Dominico, ut tamen (sicut in multis aliis) Judaizantes adhuc complures Christianos, eos nimirum qui essent ex circumcissione, quorum ingens erat in Asia numerus, æquanimiter tolerarent. Cætera autem, quæ ad Polycarpi martyrium spectant, suo loco dicemus. Quod vero apud S. Hieronimum (e) legatur, Polycarpum Romam venisse ad Anicetum temporibus Antonini Pii; Chronicon ipse videtur secutus Eusebii, qui sub Antonino Pio ponit Anicetum; verum ipsum errasse certum est, cum in serie Romanorum Pontificum Cle-tum numerare prætermiserit: vel accidit potius ut (quod superius dictum est) Hieronymus, sicut Optatus & Augustinus post Hyginium posuerit Anicetum, & non Pium, ut cæteri.

Idem S. Hieronymus (f) tradit de He-

X.
Tolerati
Quarto-
decimani.(e) Hieron.
de Scrip.
Eccl. in
Polycarp.XI.
De Hege-
sippo Ro-
mam ve-
niente.
(f) Idem
eod. lib. in
Hegeisp.

PAGIUS Ad num. VIII. Valesius in Notis ad Eusebium lib. 5. cap. 24. ait, verosimile non esse, Quo anno Polycarpum hoc anno Romam venisse. Nam cum annos natus sex & octoginta martyrium fecerit, idque vel anno Christi CLXVII. vel anno CLXIX. si Baronii opinio vera esset, Polycarpus Romam venisset octogesimo suæ ætatis anno, quod nequaquam credibile. Rectius itaque Auctor Chronici Alexandrini, cujus tantum Factus Baronius viderat, Tertullo, & Sacerdote Coss. anno sc. Christi CLVIII. scribit: *Polycarpus Smyrna Pontifex vir admiratione suspiciendus, Apostolorum auditor, & ab ipsis Episcopus institutus, adhuc superstes, Aniceto Pontifice Romam venit, ob controversiam de tempore quo celebrandum esset Pascha, &c.* Ex quo constat, Anicetum anno CLVIII. Ecclesiam Romanam gubernasse; quem tamen Baronius autumat hoc tantum anno Pio successisse. Porro male Baronius Hieronimum reprehendit, quod Polycarpum ad Anicetum Pio imperante, Romam venisse scripserit. Nam non tantum Eusebius in Chronico

id in litteras retulit, sed & in Historia lib. 4. cap. 23. eique adhærent Hieronymus, Marianus Scotus, Ado in Chronico, Suidas in Polycarpo, alique, a quibus primus dissensit Baronius, ut observavit Halloixius in Notationibus ad Vitam S. Polycarpi cap. 10.

Peregrinus Cynicus Philosophus, cognomento *Proteus*, cum Herculis mortem æmulari vellet, in conspectu totius Græciæ se se in rogum immisit Olympiade CCXXXVI. in Panegyri Olympiaca, cum proxima ante Olympiade id se facturum pollicitus esset. *Lucianus* ejus mortem ac vitam peculiari libello descripsit, & Eusebius in Chronico juxta editionem Scaligeri id contigisse scribit anno Abrahami 2181. qui Kalendis octobris anni CLXIV. inchoatur, & quidem accurate. Olympias enim citata mense Julio præsentis anni acta. *Athenagoras* in suo Apologetico de ea re tanquam recenti loquitur, indeque liquet, librum illum anno sequenti elucubratum, non vero anno CLXXIX. ut existimavit Baronius. Sed hac de re pluribus infra.

VI.
Interitus
Peregrini
Philoso-
phi.Baron. an.
179. n.
XXXIX.

gesippo ex ipsius scriptis, venisse Romam sub Aniceto, & ibi permanisse usque ad Eleutherum: Eusebius (a) autem aliter legisse videtur, dum ait, eundem Romæ egisse usque ad tempora Aniceti: de cuius in Urbem peregrinatione hæc idem ex ejusdem commentariis prodit: Hege- sippus quinque libris, qui ad nos perve- nerunt, accuratissimam plenissimamque suæ sententiæ & opinionis de fide declaratio- nem post se reliquit: in quibus ostendit, se in itinere Romam versus suscepto, mul- tis cum Episcopis sermonem contulisse, & unam eandemque accepisse ab omnibus do- ctrinæ formam & institutionem. Atque illum quidem post alia, quæ de Clementis ad Corinthios epistola differuit, ista quæ sequuntur, narrantem audire licet: Ec- clesia Corinthiorum in vera rectaque do- ctrina constanter præstabat usque ad Pri- mum, qui ibidem gessit Episcopatum: quo- cum ipse, dum Romam versus navigabam de religione nostra communicavi, & Co- rinthi non paucis diebus commoratus sum: in quibus dum inter nos de doctrina Ca- tholica multa conferebamus, non parum uterque ab alterius consuetudine cepit ob- lectationis.

XII. Cum essem Romæ, mansi ibi usque ad Aniceti tempora, cujus tum quidem Eleu- therum munus Episcopale capessit. Nulla Episcoporum sedes, successione ab Aposto- lis ducta, nulla civitas, in qua non ita servata essent omnia, ut lex præscriperat, docuerant Prophetæ, & Dominus ipse præ- dicaverat. Hæc de statu omnium (ut ait) Ecclesiarum cum Hegeſippus testetur, ma- gnum plane extat testimonium ad decla- randam atque insinuandam Catholicam ve- ritatem. Nam si illa legitima erat Christi doctrina, certa que traditio Apostolorum, quas in hanc diem omnes ubique servassent Ecclesiæ: plane convincitur, a Catholica veritate illos omnes descivisse, qui aliam ab his diversam reperiuntur docuisse fidei normam, vel mores aliter instituisse: ac proinde qui virginitatem damnant, jejunia contemnunt, Sanctorum cultum rejiciunt, hierarchicum in Ecclesia ordinem confun- dunt, sacramenta respuunt, ritusque Ec- clesiasticos despiciunt, & alia id genus multa agunt, contra ea quæ in Ecclesia observata sunt (ut vidimus) usque ad Eleutherum Papam, sub quo Hegeſippum ea scripsisse apparet, manifestissimi erro- ris redargui, ac desertores veritatis esse convinci.

XIII. Cum vero post hæc multa ex eodem Hegeſippo de sectis dicta recenseat, de eo- dem demum hæc addit: Nonnulla item cum de Evangelio, quod secundum Hebræos, quodque Syriacum dicitur, tum separatim de Hebraicæ linguæ proprietate di- sputat: sequæ narrat, tametsi erat Hebræo- rum stirpe ortus, ab eorum tamen religio-

ne & institutis ad fidem Christi venisse: alia item tamquam a Judaica traditione sine scripto accepta commemorat. Porro au- tem non hic solus, sed Irenæus & tota veterum turba, Proverbia Salomonis li- brum esse præclara eximiaque sapientia refertum affirmabant. Quinetiam dum de sacræ Scripturæ libris, qui inter apocry- pha numerantur, differit, quosdam ex il- lis suo ipsius tempore a quibusdam hære- ticis falso confictos esse narrat. Hucus- que ex Hegeſippo hic Eusebius (b): qui alibi de scriptis ab eo libris hæc ait: Hegeſippus, vir propter doctrinæ præ- stantiam in luce atque hominum notitia versatus, cujus testimonium jam antea dum res nonnullas Apostolorum temporibus ge- stas, ab eoque scriptis traditas commemo- ramus sæpius usi sumus. Iste enim since- ram & minime fucatam Apostolicæ præ- dicationis traditionem quinque libris, il- lo quidem scribendi genere maxime sim- plici ac summissio, litteris prosequi aggre- diens, tempore quo ipse floruit, aperte indicat. Recitat ex eis fragmentum, quo auctor de Antinoo meminit Hadriani ser- vo ab eodem inter deos relato. Commen- dat & S. Hieronymus ejus in historia con- scribenda simplicem stylum, cum ait: Omnes a passione Domini usque ad suam æta- tem Ecclesiasticorum Actuum texens histo- rias, multaque ad utilitatem legentium hinc inde congregans, quinque libros com- posuit sermone simplici; ut, quorum vitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret cha- racterem.

At cum tam Eusebius quam sanctus Hieronymus laudent Hegeſippi in hi- storia Ecclesiastica conscribenda simplici- tatem: nemo putet hac ex parte ipsum recte scribendæ historiæ numeros minus expleſse. Errant, mea sententia, qui putant illum scribendæ historiæ partes im- plere, qui res gestas eloquentiæ phaleris exornat, & quæ sunt oratoris apponit: atqui longe diversam esse utriusque tra- ctandi generis facultatem, cum alii spar- sim diversis in locis meminerint, Lucia- nus (c) eodem argumento scribens com- mentarium pluribus docet, ac plane deri- det historiam illam, quæ sese pennis elo- quentiæ sursum efferens in encomium con- vertitur: affirmans plane decipi illos, qui duo necessario requirant in historia, ju- cundum, & utile; adulterinam hanc di- visionem nominans, atque ait: Unum e- nim opus est historiæ, & unus finis, uti- litas, quæ ex sola veritate conciliatur. Jucundum vero si & ipsum sequatur, me- lius quidem hoc, perinde ut si forma seu pulchritudo athletam: sin minus, nihil ve- rat ab Hercule prognatum esse. Nicostratum Isidoti filium, generosus cum sit, & utro- que colluctatore suo fortior; etiam si ipse quidem, quod ad faciem attinet, tur- pissi-

(b) Euseb.
l. 4. c. 8.

Script
Hegeſip-
pi.

XIV.
Historiæ
scribendæ
ratio.

(c) Lucian.
l. quomodo
hist. scrib-
sit.

(a) Euseb.
l. 4. c. 21.

Ecclesia-
rum mira
consensio.

Ex quo
quis hæ-
reticus
demon-
stretur.

CHRISTI
167.ANICETI PAP.
I.M. AUR. & L. VER. IMPP.
5.

missimus videatur Hæc & alia plura ipse in eandem sententiam: laudatque proinde dictionem humi incedentem, & cum pulchritudine & magnitudine simul eorum, quæ dicuntur, elatum. Sed & Plinius (a) ad Capitonem: *Orationi*, inquit, & *carmini adest pauca gratia, nisi eloquentia sit summa; historia quoquo modo scripta delectat*. Et post nonnulla: *Habent quidem oratio & historia multa communia, sed plura diversa in his ipsis, quæ communia videntur*. Narrat sane illa; narrat hæc, sed aliter. Huic pleraque humilia & sordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, splendida, & excelsa conveniunt. Hanc sæpius ossa, muscoli, nervi; illam tori quidam & quasi iuba decent. Hæc vel maxime vi, amaritudine, instantia; illa tractu & suavitate, atque etiam dulcedine placet: postremo alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert (ut Thucydides ait) ἄριστα sit, ἢ ἀγώνισμα: quorum alterum oratio, alterum historia est: Hucusque Plinius.

XV. Hegeſippus imitandus. Cum igitur Hegeſippi historia ad hos fuerit modos omnes attemperata: ipsum a ceteris imitandum, qui res Ecclesiasticas sunt memoria comendaturi, quis poterit dubitare? nam & hæc ibidem Plinius ait: *Invenio autem apud sapientes*

honestissimum esse, majorum vestigia sequi, si modo recto itinere præcesserint. Eiusmodi quidem scribendi genus majores nostros esse sectatos, cum plurima alia exempla declarant, tum sanctus Basilius oratione in Gordium martyrem demonstrat, his verbis: *Sanctorum memorias orationis & eloquentiæ fuco prosequi, non fas erat illi: & paulo post: Illorum enim quæ in fide claruerunt, historia simplex velut lucem quandam Dei cultoribus ad virtutis iter ostendit: ac rursus: Quod si reliquorum facta virorum eloquentiæ floribus ornantur: Sanctis tantum ad ea, quæ maxima gessere, demonstranda, sat fuerit oratio simplex*. Hæc Basilius. At de his obiter dictis hætenus: in quæ occasione historiæ ab Hegeſippo conscriptæ, casu velut incidimus. Porro illa magno damno deperdita cum sit, perpauca ejus fragmentis perfruimur ab Eusebio recitatis. Denique ejusdem Hegeſippi sanctissime vita perfuncti, in Domino quiescentis, anniversaria memoria (b) in sacris tabulis scripta meruit consecrari. Feruntur Hegeſippi nomine commentarius de Excidio Hierosolymitano, & ad ipsum apposita Anacephaleosis: sed alterius plane auctoris est opus, qui (ut alias diximus) post tempora Constantini floruerit.

(b) Martyrol. Rom. 7. April.

JESU CHRISTI
ANNUS
168.ANICETI PAP.
ANNUS
2.M. AUR. & L. VER. IMPP.
ANNUS
6.

I. Pudentium familia nobilis. **A** Nno Domini centesimo sexagesimo octavo, Servilius Pudens & Sufidius Pollio Consules creati sunt: claruisse namque his temporibus Romæ Pudentium familiam, ex duobus junctis Consulatus ejus facile possumus intelligere;

eiusdemque familiæ fuisse Pudentem Senatorem Christianum, de quo sæpe superius dictum, æquum est existimare: meminit & Tertullianus (c) ejusdem nominis Proconsulis, cujus laudat in Christianos judicando modestiam, cum ait: *Pudens etiam*

(c) Tertul. ad Scapul. 4.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5659.

Ⓞ 7. F. D 15. P.7. April. Indict. 4.

SÆC. II. Anno Urbis 919. Olymp. 236. an. 2. A. C. 166. I. Consules. JESU CHRISTI 166. secund. Baronium 168.

SOTERIS PAPÆ 6.

MARCII AURELII ET L. VERI IMP. 6.

[1] **A** D num. I. Coss. Servilius Pudens, & L. Fufidius Pollio, ut ostendit Card Norisius in Epist. Consulari ex Inscriptione Gruteriana, in qua Pudens nulla iterati Consulatus nota si-

gnatur, & quidem recte. Nam Pudens proximi anni Consul erat e familia *Arria*; hic vero gentis *Servilia*. Præterquam quod Consulatus continentes non nisi principibus aut re aut destinatione concessi. Memoratur uterque Consul in Inscriptione recitata in Miscell. Eruditæ Antiquit. pag. 34. ubi prior dicitur Q. SERVILIUS PUDENS. Secundum Baronius perperam vocat *Sufidium* pro *Fufidio*.

M. Aurelius Imperii Augustei Quinquennalia dedit, quod ex ejus Decennialibus anno CLXI. celebratis necessario deducitur.

II. Marcus Quinquennalia Imperii Augustei dedit.

Ad

NOTÆ [1] **C**oss. Servilius Pudens, & L. Fufidius Pollio. Prænomen *Quinti* addendum est *Servilio Pudenti*, ex Sponio pag. 33. 34. ubi *Kal. Maii*, & *Kal. Aug.* lapides dedicantur.

Q. SERVILIO PUDENTE
L. FUFIDIO POLLIONE

Gruterus pag. MIX. 12.

X. K. SEPT.
... SERVILIO PUDENTE
L. FUFIDIO POLLIONE. COS.

Lapis

etiam missum ad se Christianum, in elogio concussione ejus intellecta, dimisit, scisso eodem elogio sine accusatore; se negans auditorum hominem, secundum mandatum.

II.
Triumphus de bello Parthico.
(a) Euseb. in Chron.

Eodem anno (a) Parthico bello post quinquennium absoluto, L. Verus una-

Ad num. II. Annus reditus Lucii Veri ex Oriente distinguendus ab anno, quo cum Marco Aurelio triumphavit, nam Lucius Verus anno præcedenti Orientem reliquit, currenti vero Romæ triumphavit. Capitolinus in Marco cap. 13. ait, Lucium Verum post quinquennium reversum esse: in Verò autem Imperatore cap. 7. rem magis explicans, de eo habet: Cum interfecto Legato, castris Legionibus, Syris defectionem cogitantibus, Oriens vastaretur, ille in Apulia venabatur, & apud Corinthum, & Athenas inter symphonias & cantica navigabat, & per singulas maritimas civitates Asia, Pamphylia, Ciliciaque clariores voluptatibus immorabatur. Antiochiam posteaquam venit, ipse quidem se luxuria dedit. Duces autem confecerunt Parthicum bellum, Priscus Avidius Cassius, & Martius Verus per quadriennium, ita ut Babylonem & Mediam pervenirent, &c. Egit autem per quadriennium Verus hiemem Laodicea, æstatem apud Daphnem, reliquam partem Antiochia. Capitolinus itaque significat, hoc bellum durasse per quadriennium completum, & per quinquennium non integrum. Quare cum anno CLXI. inchoatum fuerit, anno CLXV. desit, primaque hiems Laodiceæ transacta, a mense Novembri anni CLXI. deducenda. Si enim verno tempore, ut verosimile est, itineri se se commisit, sex aut septem menses ad varias illas regiones perlustrandas, in iisque aliquantulum immorandum sufficere.

PAGIUS
III.
Verus in Oriente per quadriennium mansit.

IV.
Verus anno superiori Romam rediit.

Turbat tamen Eusebius in Chronico secundum editionem Pontacenam, qui secundo Marci Aurelii & Lucii Veri anno scribit: Lucio Casari Athenis sacrificanti, ignis in cælo ab Oriente in Occidentem ferri visus. Quo etiam anno Cassiodorus, Hermannus Contractus, & Marianus Scotus in Chronicis eandem rem recitant, & quidem iisdem verbis: adeo ut ab Eusebio ea accepisse non dubitandum. Verum, cum in editione Scaligeriana prodigium illud cum primo utriusque Imperatoris anno copuletur, ea hac in parte præferenda. Ad hæc, Capitolinus in Marco cap. 9. prodit; Marcus Aurelius medio belli tempore filiam suam nupturam Brundisium usque deduxisse, & ad Lucium Verum misisse. Quare, cum bellum Parthicum anno CLXI. inchoatum fuerit, & Lucius Verus Lucillam uxorem anno CLXIII. ut supra demonstravi, duxerit, anno CLXV. ex Oriente rediit. Ceterum eo anno adhuc bellum durasse inde colligitur, quod Marcus Aurelius tertium Imperator dictus sit. Mediobarbus enim Nummos hujus Imperatoris exhibet, in quibus legitur: TR. P. XIX. IMP. III. COS. III. In aliis vero: TR. P. XIX. IMP. II. COS. III. S. C. Tribunitiam potestatem XIX. suscepit Marcus Aurelius anno

cum M. Aurelio triumphavit: tot enim annis durasse illud tradit Julius Capitolinus: hocque anno sexto de Parthis superatis actum esse triumphum, Eusebius (b) habet. At Parthico bello confecto (b) *ibid.* parari cœptam expeditionem Marcomanicam; quam diu ante idem Marcus Impe-

CLXV. idque ante diem septimum mensis Martii. Quare eo anno dicebatur adhuc IMPERATOR II. quemadmodum & Lucius Verus, ut videre est in ejus Nummis; & ob victorias Parthicas uterque dictus est IMP. III.

Insuper Capitolinus in Marco cap. 13. inquit: Et cum famis tempore populo insinuasset de bello, fratre post quinquennium reverso in Senatu egit, ambos necessarios dicens bello Germanico Imperatores. Hi famis tempore soliti erant summa cura procurare ex Ægypto, Africa, Sicilia frumenti vilitatem: quod anno CLXV. a Marco Aurelio factum constat. Mediobarbus enim ejus Nummum producit in postica inscriptum: P. M. TR. P. XIX. IMP. III. COS. III. Repræsentatur figura muliebris stans, dextra spicas, sinistra cornucopiæ; a dextris ad pedes congium frumentarium, a sinistris prora navis. Anno itaque CLXV. quo Tribunitiam potestatem XIX. Marcus auspicatus est, frumentum Romam nave advectum, & populo distributum. Quamobrem cum Lucius Verus Romam redierit anno quo ea fame afflictæ erat, ejus reditus cum anno CLXV. omnino jungendus. Præterea Mediobarbus in Numismatis Lucii Veri duo in medium adducit, in quorum postica legitur: FORT. RED. TR. P. V. IMP. II. COS. II. S. C. Visitur *Fortuna reduceis* sedentis typus. In alio habetur: TR. P. V. IMP. III. COS. II. S. C. FORT. RED. cum eodem typo. Prius, in quo Lucius Verus dicitur tantum IMP. II. quando ex Oriente digressus est, percussum, sicut & alterum, in quo IMP. III. appellatur. Fortunæ enim reduci sacrificia de more offerebantur, & cum Imperatores profecionem instituebant, & quando in Urbem redierant. Nulla vero Numismata cum fortuna reduce expressa, sexto Lucii Veri imperii anno, seu Tribunitia potestate notata, apud Mediobarbum extant; ideoque ejus ex Oriente reditus in præsentem annum, tam a Baronio, quam ab aliis male hactenus dilatus. Porro Lucius Verus, postquam Romam rediit, ob victorias a Legatis reportatas, currenti anno IMP. III. appellatus, ut patet ex Nummis apud Mediobarbum, in quibus Marcus dicitur: TR. P. XX. IMP. III. COS. III. S. C. Lucius vero TR. P. VI. IMP. III. COS. II. Capitolinus enim in Marco cap. 21. ait: Cum Mauri Hispanias prope omnes vastarent, res per Legatos bene gesta sunt. Et cum Ægyptum Bucolici milites gravia multa fecissent, per Avidium Cassium retusi sunt. Bellum Bucolicum anno CLXVIII. gestum, ut infra videbitur: Mauritanicum itaque ad hunc annum pertinet, & ob victorias per Duces relatas, uterque Augustus IMP. III. appellatus est. Illud autem verno circiter tempore cur-

V.
Fame siccitate.

NOTÆ Lapis inter Donianas inscriptiones cl. II. n. 166. pag. 104. Ex schedis Vaticanis.
SERBILIO. PUDENTE. ET
FUFIDIO. POLLIONE. COS.

Lampridius in Commodò cap. XI. Nominatus inter Casares quarto Iduum Octobrium, quas Hercules postea nominavit, Pudente & Pollione Coss. Vide Norisium in epistola consulari ad hunc annum. Fasti Idatiani, & alii ceteri: Pudente & Pollione, seu Pulione, ut in Vindebonensibus.

(d) Jul.
Capit. in
Marco.
(e) Idem
in Lucio.

perator fuerat meditatatus, sed suspendisse eam usque ad Parthicum bellum perfectum, idem scribit Capitolinus (a). Porro cum idem alibi (b) tradat, Lucium ipsum aliquamdiu Urbis deliciis esse dentum; constatque fuisse pestem sub eo post sequentem annum: colligitur, eos-

dem Imperatores non nisi post duos annos ad bellum esse profectos; quod ex iis, quæ dicemus inferius, evidentius apparebit. Hæc autem ad exactam temporum, chronologiam insinuandam prætermisisse, minime oportuit.

Cen-

PAGIUS currentis anni profligatum liquet, ex eo quod pax in Imperio Romano hoc anno fuerit, ut mox dicetur.

VI. Reditu Lucii Veri anno suo consignato, nunc Marcus & de anno Triumpho differendum. Et quidem nihil ex Eusebio in Chronico, ubi hujus mentio habetur, innotescere potest; cum alio anno in editione Scaligeriana, alio in Pontacena recitetur. Cassiodorus & Hermannus Contractus in Chronicis hunc triumphum cum anno præcedenti illigant. Sed eum hoc anno ductum colligo ex illis Marci Aurelii & Lucii Veri Nummis mox referendis, in quibus PAX diferte legitur. Ut enim anno XC. de secundo Domitiani triumpho loquentes, jam observavimus, Pax expresse, vel symbolice de more representata in Nummis, annis quibus triumphatum est, percussis. Sic Pax in quibusdam Nummis anno CLXXVI. cufis diferte memorata, quo scilicet anno secundum triumphum Marcus Aurelius exhibuit. Ductum primum initio anni, ex Capitolino in Vero cap. 8. deduco; ibi enim legitur: *Habuit hanc reverentiam Marci Verus, ut nomina qua sibi delata fuerant, cum fratre communicaret die triumpho quem pariter celebrarunt.* Loquitur Capitolinus de Parthici Maximi titulo, qui in Nummis Marci a Mediobarbo recitatis non legitur, nisi quando Marcus Tribunitiam Potestatem XIX. quæ hoc anno paulo ante diem septimum Martii absoluta est, gerit; antea enim in Nummis Armeniacus tantum nuncupatur, ut patet ex variis Nummis a Mediobarbo relatis, in quibus habetur: M. AUREL. ANTONINUS AUG. ARMENIACUS. P. M. in averfa parte: TR. P. XIX. IMP. II. COS. III. S. C. In alio: M. AUREL. ANTONINUS AUG. ARM. PARTH. MAX. in postica: P. M. TR. P. XIX. IMP. III. COS. III. Cum tamen Lucius Verus in Nummis jam quarto Imperii sui anno Parthicus Maximus appellatur. Trifanus tomo 1. pag. 866. hunc Nummum producit: L. VERUS AUG. ARM. PART. MAX. in postica: TR. P. III. IMP. II. COS. II. Lucius itaque prius quam Marcus Aurelius, Parthicus appellatus est, sed hoc nomen Marco die triumpho sui communicavit; quando hic nempe Tribunitiam Potestatem XIX. quæ hoc anno ante diem septimum Martii exivit, obtinebat.

VII. Marci Aurelii filii Casares dicti.

Nec refert quod Capitolinus in Marco cap. 12. scribat: *Petiit Lucius, ut secum Marcus triumpharet; petiit præterea Lucius, ut filii Marci Casares appellarentur.* Lampridius autem in Commodo Marci Antonini filio cap. II. dicat: *Nominatus inter Casares quarto Iduum Octobrium, Pudente & Pollione Coss. currente nempe anno. Lampridius jam cap. 1. scripserat: Appellatus est autem Casar cum fratre suo Severo, ubi loco, Severo, legendum, Sex. Vero, idest, Sexto Vero, ut patet ex Galeno lib. de Præcognit. cap. 10. Cum itaque Commodus & Verus Marci Aurelii filii ante mensem Octobrem Casares nuncupati non sint, ante eundem mensem triumphus ille non videtur actus. Verum Capitolinus non dicit, statim ac Lucius petiit, Marcum filios suos Casares creasse; ideoque ex illis Capitolini verbis acti*

triumphi tempus deduci non potest. Marcus autem Aurelius, ut id obiter dicam, postquam imperavit, tres filios genuit, nempe Commodum & Antoninum gemellos, ut tradit Lampridius in Commodo cap. 1. qui dicit, eos natos patre patruoque Coss. anno nempe CLXI. Tertius Marci filius fuit Verus, septimo ætatis anno demortuus, ut infra videbitur. Herodianus quidem lib. 1. cap. 2. duos tantum filios Marco Aurelio tribuit, Commodum sc. & Verissimum, ut ipse appellat; quia Antonini nullam mentionem facit, quod, ut testatur Lampridius citatus, quadrimus elatus fuerit. Mediobarbus pag. 241. varios Nummos refert, in quibus legitur, vel VERUS CAESAR, vel ANNIUS VERUS CÆS. adeo ut tertius Marci Aurelii filius dictus fuerit *Sex Annus Verus*, & præterea in vulgari usu loquendi Verissimus.

Post bellum Mauritanicum pax in universo Orbe Romano fuit. Verum quidem est quod scribit Capitolinus in Marco cap. 13. *Dum Parthicum bellum geritur, natum est Marcomanicum, quod diu eorum, qui aderant, arte suspensum est, ut finito jam Orientali bello, Marcomanicum agi posset; sed pestem Marcomanicam expeditionem retardasse infra visuri sumus.* Hujus pacis mentio tam in Nummis M. Aurelii, quam in Nummis L. Veri. Mediobarbus hunc Marci Nummum exhibet: M. ANTONINUS AUG. ARM. PARTH. MAX. in postica: TR. P. XX. IMP. III. COS. III. PAX. Cernitur figura dextrarum, sinistra cornucopiæ tenens. Marcus currenti anno Tribunitiam Potestatem XX. suscepit, ideoque & pax eodem anno sancita. Idem Mediobarbus duos L. Veri Nummos habet in postica inscriptos: TR. P. VI. IMP. III. COS. II. PAX. Producit & tertium, in quo legitur: TR. P. VI. COS. II. PAX. AUG. Visitur Pax dextra ramum olæ tenens. Ita ut certum sit, pacem hoc anno viguisse. Et tamen Mediobarbus, qui illos Nummos recitat, eodem anno Christi, nempe CLXVI. ait: *L. Verus ad Euphratem iterum proficiscitur, ubi res contra Barbaros prospere gesta; hinc Imp. IV. Tum anno CLXVII. scribit: L. Verus post quinquennium Romam reversus cum M. Aurelio de Parthis triumphat.* Quæ omnia a vero abhorrent, ut constat ex conjugio L. Veri & Lucillæ anno CLXIII. ut ostendimus, initio, & quidem medio belli tempore, quemadmodum habet Capitolinus in Marco cap. 9. quod per quadriennium tantum gestum est, ut docet idem Capitolinus in Vero cap. 7. Verum est, Capitolinum scribere, L. Verum post quinquennium Romam reversum; sed quinquennium illud utrimque incompletum fuit; certumque, præfenti anno, saltem majori ejus parte, omnia in Imperio tranquilla fuisse. Deinde secunda Lucii ad Euphratem profectio eodem anno, quo conjugium illud contigit, ut ex dictis, cum de eo loqueremur, colligere est. Ex his corrigendum quod scribit Baronius ad annum XVII. M. Aurelii, sc. usque ad eum annum nunquam cessatum esse a bello. Hoc enim & infrequenti anno arma quieverunt.

VIII. Pax in Imperio Romano viget.

Baron. an.
179. nu.
XL. Spon-
dan. ibid.
num. 111.

JESU CHRISTI
ANNUS

169.

ANICETI PAP.
ANNUS

3.

M. AUR. & L. VER. IMPP.
ANNUS

7.

I.
Persecutio in
Christianos acrius
sævit.

Centesimo sexagesimo nono Christi anno, Coss. L. Aurelio vero tertium & Vinidio Quadrato, persecutio in Christianos jam olim excitata acrius recrudescit, atque ferocius sævit. Quo enim se erga deos studiosiorem M. Aurelius præbuit, eo in illorum hostes, ac quos diceret impios Christianos, se inhumaniorem exhibuit. Hoc siquidem anno, cum magnus metus ex Marcomannico bello immineret, idem Imperator totus fuit in concilianda sibi numinum gratia: siquidem ait Capitolinus (a): *Tantus timor belli Marcomannici fuit, ut undique sacerdotes Antoninus acciverit, peregrinos ritus impleverit, Romam omni genere lustraverit, retardatusque a bellica profectioe sit: cele-*
Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Jul. Capit. in Marco.

bravit & Romano ritu lectisternia per septem dies. Hæc ipse. At si (uti moris erat) iis temporibus quærebantur a diis responsa; eadem si non vera, saltem conficta omnia pariter in necem Christianorum conspirasse, & quasi prætextu placandorum numinum, illorum hostes esse tollendos respondisse, par est existimare. Quamobrem qui inter Christianos erant omnium spectatissimi, eos ad necem petendos ante alios, Imperatorum consilium fuisse videtur.

Quapropter S. Polycarpus, usque in hanc diem post tot tantæque persecutiones ipsis etiam Gentilibus reverendus, post alios ad necem tandem vulgi clamore quæritur hoc ipso anno septimo M.
H h Au-

II,

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5660.

SÆC. II.
Anno Urbis 920.
Olymp. 236. an. 3.
A.C. 167.

☉ 8. E. ☽ 16. P. 23. Mart. Indict. 5.

JESU CHRISTI 167. secund. Baronium 169.

SOTERIS PAPÆ 7.

MARCI AURELII, ET L. VERI IMPP. 7.

I.
Consules.
II.
Quinquennialia
L. Veri.

[I] **A**D num. I. Coss. L. Aurelius Verus Aug. III. & Quadratus. Lucii Veri Consulatus juxta secundam Consulatum Casareorum regulam, ob Quinquennialia nempe anno uno dilata, quorum solennium multa supersunt vestigia. Mediobarbus hujus Imperatoris Nummum producit in postica inscriptum: TR. P. VII. IMP. III. COS. III. Cernitur Victoria stans ad arborem, in qua clypeus, in quo VIC. PAR. id est, *Victoria Parthica*. Quia sc. annis hujusmodi festivitatis additis, præcedentium victoriarum memoria renovata. Ibidem in postica alterius Nummi: C O N G. A U G.

III. TR. P. VII. IMP. III. COS. III. S. C. Repræsentantur duo Impp. in substructione cum Dea Liberalitate Congiarium distribuentem figuræ scalam ascendenti. Congiarium autem in Quinquennialibus similibusve festis populo distribui solitum. Denique in averfa parte Nummi M. Aurelii legitur: TR. P. XXI. IMP. III. Visuntur duo Imperatores in quadriga, quam præcedit triumphalis pompa. Mediobarbus ait, Nummum ad triumphum de Armenis & Parthis hoc anno actum, referendum esse. Sed sine dubio fallitur, cum jam anno superiori pax sancita fuerit, ideoque & triumphus ductus. Ad refricandum itaque utriusque Imperatoris triumphum memoriam Numisma illud percussum.

Eusebius in Chronico quartam persecutionem Christianorum hoc anno consignat, cujus etiam meminit Idacius in Fastis sub hujus anni Consulibus. Ex quo aliud Quinquennialium L. Veri habemus indicium, persecutiones enim in Decennialibus & id genus festis de more excitata. Ad num. II. & seqq. Valefius in Notis ad lib. 4. Eusebii existimat cum hoc Scriptore, S. Polycarpi martyrium hoc anno contigisse, eumque die

III.
Persecutio
Christianorum.
Baron. nu.
1.
IV.
Martyrium
Polycarpi.

NOTÆ [I] Coss. L. Aurelius Verus Aug. III. & Quadratus. Vetus lapis apud Sponium in Miscellan. pag. 268.

IMP. CAESARI. L. AURELIO. VERO
AUG. ARMENIACO. MEDICO
PARTHICO. MAX. TRIB. POT.
VII. IMP. VIII. (lege III.) COS. III.

Nummus I. Veri in museo Theupolo pag. 535. & 536. cum epigraphe. L. VERUS. AUG. ARM. PARTH. MAX. & in postica: TR. POT. VII. IMP. III. COS. III. De L. Vero in hunc annum jam COS. III. designato, vetus lapis inter antiquas inscriptiones Etruriæ P. I. pag. 310. n. 51.

IMP. CAESARI. DIVI. ANTONINI. PII. FIL.
DIVI. HADRIANI. N.... DIVI. TRAIANI. PARTHIC.
..... DIVI. NERVAE. ARNEPOTI. L. AURELIO
VERO. AUG. ARMENIAC. PARTHIC. MAXIMO
MOEDICO. TR. POT. VI. IMP. V. (forte III.) COS. II.
DESIGNAT. III. &c.

Blanchinus figlinam ex Fabretto pag. 501. n. 52. affert, ubi legitur. LUCIO. QUADRATO. COS. At ad L. Quadratum consulem anno Christi 142. spectare potest. Fasti Idatii & Vindebonenses: Vero III. & Quadrato. Prosperi Chronicon; Vero IV. & Quadrato. Ergo prænomen Quadrati in medio relinquendum est.

(a) Euseb.
l. 4. c. 14.
Polycarpi
marty-
rium.

Aurelii Antonini, ut de eo scribit Eusebius. Porro res gesta ab eodem Eusebio (a) ex litteris Smyrnenſis Eccleſiæ in hunc modum describitur: Eodem tempore Polycarpus, cum Asia maximis persecutionum procellis turbaretur, martyrio ſupremum vitæ diem egit. Cujus quidem vitæ exitum, litterarum monumentis adhuc conſervatum, in hac noſtra historia memoriæ prodere in primis neceſſarium arbitror. Eſt autem epiſtola ex perſona Eccleſiæ Smyrnenſis, cui præfuit Polycarpus, Eccleſiis Ponti ſcripta; quæ ad ejus martyrium ſpectantia, perſpicue docet his verbis:

III.
Epiſtola
Smyrnen-
ſis Eccle-
ſiæ.

Eccleſia Dei quæ Smyrnam incolit, Eccleſiæ quæ eſt Philomilii, & aliis omnibus ſanctis & Catholicis Eccleſiis, quæ ubique gentium ſunt miſericordia, pax, & charitas Dei Patris & Domini noſtri Jeſu Chriſti aſſatim impleatur. Scripſimus vobis, fratres quæ videbantur pertinere cum ad alios martyres, tum ad beatum Polycarpum: qui quidem perſecutionis flammam contra Eccleſiam incenſam, ſanguine ſuo copioſe per martyrium effuſo, penitus reſtrinxit. Iſtis deinceps, antequam in martyrii Polycarpi explicationem ingrediuntur, ea quæ ſpectant ad cæteros martyres, ordine narrant, & qualem quamque celſam erectamque animorum firmitatem ad dolorum morſus tolerandos oſtenderint, ſcite deſcribunt. Nam (ut epiſtola loquitur) qui undique circumſiſtebant, cum coram cernerent illos partim flagris ad intimas uſque venas & arterias dilaceratos, ſicut jam viſcera, aliaque occultiora membra intimis corporis reſſibus abdita, oculis omnium ſubjicerentur, partim buccinorum teſtis e mari deportatis, & lapillis quibusdam præacutis ſubſtratis aſſictos, & per quodque ſuppliciorum & tormentorum genus raptatos, & beſtiis denique immanibus ad dilaniandum traditos: cum coram (inquam) cernerent illos hæc omnia tam toleranter ſuſtinuiſſe, incredibili prope admiratione obſtupuerunt.

PAGIUS die XXIII. Februarii, quo colitur in Martyrologiis Latinis, & in Menæis Græcis, paſſum eſſe: præferenda tamen Uſſerii ſententia in Diſſert. de Macedonum & Aſianorum anno ſolari cap. 3. quam probat ex iſſis martyrii Polycarpi Actis, quæ extant apud Eusebium lib. 4. cap. 15. ubi dicitur Polycarpus, poſtquam captus, deductus in civitatem, die magni Sabbati, cujus etiam diei in Actis S. Pionii Martyris mentio, quod de Sabbato Paſcha proxime antecedenti intelligendum. Neque enim Chriſtiani aliud umquam Sabbathum ita appellarunt, quam illud quod Paſchalem ſolenitatem antecedebat. Porro anno Chriſti CLXIX. terminus Paſchalis juxta Alexandrinos fuit Martii die XXIX; Calippicus vero die Martii XXX. vel XXXI. Sabbathum, quod Lunam hanc XIV. antecellit, in Martii diem XXVI. incurrit, ſeu in diem VII. Kalendas Apriles; quo die paſſum eſſe Polycarpum docet Auctor Chronici Alexan-

Inter quos Germanicum quemdam, qui divina gratia roboratus, imbecillitatem animi naturaliter inſitam, quæ efficit ut corporis mortem vehementer extimeſcamus, erexit, recreavitque, propter eximiam & ſingularem ejus conſtantiam, facile primas tuſiſſe memorant. Nam cum Proconſul illi perſuadere conaretur, proponeret etatem, & magnopere flagitaret, ut, cum jam adoleſcens eſſet, & in ipſo etatis flore conſtitutus, ſui ipſius miſericordiam caperet: eum illa minime curaſſe, ſed abjecta conſtatione, feram parato animo attraxiſſe ad ſe, & prope eam in corporis ſui lamiatum impulſiſſe, quo celerius ab hac injuſta & impia vita liberaretur. Verum quamquam univerſa multitudo tum divini & cæleſtis hujus martyris fortitudinem & conſtantiam propter egregiam, & generoſum mortem magnopere admirabatur, tum univerſam univerſi generis Chriſtianorum virtutem vehementer ſuſpiciebat: tamen ſubito uua hoc pacto omnes cœpiſſe conclamare: Tolle impios: Queratur Polycarpus. Quintiam cum permagna turba iſtis populi clamoribus de Chriſtianiſ conquirendis facta eſſet, Phrygem quemdam nomine Quintum, qui nuper e Phrygia advenerat, ſimulac immanes feras & terribiles præterea cruciatus perſpexerat, molli ac fracto animo obſtupuiſſe, & tandem ſalute prodita, manus præ ignavia dediſſe. Declarat quidem eadem, quam modo citavimus, epiſtola, illum non prudenti animi proviſione & conſilio adductum, ſed temere, & quaſi repentino vento incitatum, cum aliis ad tribunal judicis iſſiſſe: qui ſimulatque deprehenſus tenebatur, illuſtre & evidens exemplum omnibus propoſuiſſe, ne inconfidrate & imprudenter hujusmodi rebus ſe aliquando obſicerent. Sed iſto modo de illorum martyrum exitu a nobis expoſitum ſit.

Polycarpum autem qui maximam omnibus admirationem ſui excitabat, primum ut iſta de martyribus audierat, pacato & tranquillo animo perſtiſſe, & vultum omnemque mentis ſtatum conſtantiem & immobiliem

drini, qui Æliano & Paſtore Coſſ. anno ſc. Chriſti CLXIII. ait: Quos inter (nempe Martyres) Smyrna Pontifex Polycarpus Joannis Apoſtoli diſcipulus, a quo creatus erat Epicoſopus, captus ab Herode Irenarcho Niceta filio, Tatio Quadrato Proconſule VII. Kal. Aprilis in profeſſo Paſcha ipſo Sabbato hora VIII. in medium adductus, viris igne concrematus eſt, cum ageret annum VII. ſupra octogefimum. Diem itaque martyrii S. Polycarpi nobis conſervavit Auctor Chronici Alexandrini, licet in anno, quo paſſus eſt, erraverit. Obſervat autem Uſſerius Smyrnæos a die XXV. Menſis Martii menſem Xanthicum exorſos eſſe.

Valeſius, temporaria nota, quæ magno Sabbato exprimitur, neglecta, ſeu potius contemta, ait, cum Smyrnæi paulo ante Pionii martyrium Principatu Decii Imperatoris, id eſt, octoginta circiter annis a paſſione Polycarpi, hujus Sancti Natalem VI. Kalendas Martii celebrarint, ut ex

Polycarpi
recessus.

lem conservasse. Et quavis in animo haberet illa in civitate manere; tamen familiaribus petentibus, obsecrantibusque ut se inde subduceret, demum morem gessisse: ad villam non longe ab urbe distantem progressum esse, ibique cum paucis amicorum commoratum; & dies noctesque nihil aliud molitum, quam preces obnixæ atque instanter ad Dominum fundere: quibus quidem supplex efflagitabat (hoc enim erat illi semper in more positum) ut pax tranquilla concederetur Ecclesiis. Ac triduo antequam prebenderetur, cum in precibus attente positus, somno oppressus esset, nocte in visione secundum quietem vidisse dicitur cervicali flamma accensum de repente consumi, conficique. Qua quidem re e somno excitatum, statim visum suum iis, qui una aderant, exposuisse; & quod futurum erat, mente fere præfugientem, aperte suis prædixisse necessariis; se, flammaram incendiis corpori circumjectis, vitam pro Christo profundere oportere. Tandem igitur cum illi, qui eum omni cura & diligentia conquirebant, instarent; iterum incredibili studio & amore erga fratres compulsus, in aliam villam se transtulisse ferunt: quo quidem non longo tempore post, qui illum insequerentur, recta pervenisse, duosque illius loci pueros comprehendisse, atque alterius illorum iudicio, ubi verberibus eum ceciderant, ad Polycarpi diversorium accessisse.

VI.
Polycarpus invenitur.

Qui sub crepusculum adventantes, certiores fiebant, eum in superiori conclavi assidere. Ex quo loco licet per facile in aliam domum se recipere potuisset, noluisse tamen, sed dixisse: Fiat voluntas Domini. Quem sereno ac placido vultu collocutum esse: ut qui visum antea ignorassent, cum oculos in canam ejus & ingravescentem ætatem, in venerandam quoque & constantem vultus moderationem conjectissent, viderentur sibi rem permiram videre; rogarentque a se ipsi mutuo. *Tan-Ann. Eccl. Tom. II.*

PAGIUS

eorum epistola, quam recitat, liquet, dubitandum non esse de die martyrii hujus. At infirma hæc ratio; Sanctos enim aliis postea diebus, quam quibus passi sunt, cultos fuisse, innumera exempla demonstrant. Deinde ex Aristide lib. 4. Orationum sacrar. conatur ostendere, Polycarpum præfenti anno martyrium subiisse. Aristides enim, inquit, indicare videtur, *Stadium Quadratum*, non vero *Tatium*, (ut perperam legitur in Chronico Alex.) præfenti anno Proconsulatum Asiæ gessisse, cum dicit, paulo post pestem illam, quæ in Asia grassata est, Severum Proconsulem fuisse. Eusebius in Chronico eam pestem confert in annum VIII. M. Aurelii: proinde Severus anno hujus Imperatoris IX. Proconsul Asiæ fuit. Ante Severum proximo anno Proconsul fuerat *Pollio*, ut ibidem testatur Aristides. Proxime vero ante Pollionem Proconsul Asiæ fuerat *Quadratus*. Sic enim Aristides in eadem Oratione, ubi postquam ea retulit, quæ

ta ne, quæso, festinatio in tali seneprehendendo suscipi debuisset? Istum autem, abjecta cunctatione, primum mensam illis actutum apponi jussisse; deinde orasse, ut cibum large & affatim sumerent: unamque horam, quo libere orationi vacaret, postulasse: qua ei concessa, surrexisset, & gratia Domini cumulate repletum, adeo ardentem precatum esse, ut, qui præsto illum audirent orantem, admiratione prope obstupescerent, compluresque illorum tam spectatum, tamque eximia & divina virtute præditum senem morte affici vehementer condolerent. Post ista, reliqua illius historia est ad verbum in eadem Epistola explicata.

Ut primum suum precandi fecerat, & memoria repetierat omnia quacumque illi in vita aliquando contigissent, sive magna illa fuissent, sive exigua, sive gloriosa, sive ingloria; & totam denique Ecclesiam Catholicam per universum Orbem dispersam precibus Deo commendaverat: cum jam hora abeundi instaret, satellites eum astino impositum, versus urbem die festo magnum sabbati adduxerunt. Herodes, qui Præfectus pacis dicebatur, & pater illius Nicætes, illi obviam prodire: qui ubi illum ad se in rheda transtulerunt, prope eum assidentes, ei persuadere conati sunt ad hunc modum: Quid mali est, istud dicere, Domine Cæsar, & illi sacrificare, & sic tandem saluum evadere & incolumem? Polycarpus vero nullum dedit responsum: sed illis magis instantibus, sic tandem locutus est: Non facturus sum aliquando, quod mihi consulitis. Isti igitur spe illius insuam sententiam pertrahendi dejecti, contumeliosa verba in eum jaciunt, & tanta cum celeritate de curru præcipitant, ut inde delapsus tibiam magnopere laceraret, laderetque. At ille ea de re minime laborans, quasi nihil mali fuisset perpeffus, lubenti animo a satellitibus ductatus, satis incitato gradu ad stadium proficiscitur.

H h 2

tur.

Pollione Proconsule sibi acciderant: Age, inquit, quasi per scalam progredientes, id quod ante hæc contigit, memoremus. Cum Sophista ille, cujus paulo ante meminimus, Proconsul esset, &c. Hic Sophista sine dubio *Quadratus* est, cujus mentionem antea fecit Aristides in eadem Orat. 4. ubi etiam eum Rhetorem appellat. Sic *Quadratus* Proconsul Asiæ fuit anno VII. Imperatoris Marci, præfenti nempe, quo sub Quadrato Polycarpus passus est. Ita Valesius. Sed incertum, an Aristides loquatur de priori peste, quæ anno VII. M. Aurelii contigit, an vero de alia peste, quæ anno CLXXI. grassata est, de qua Eusebius in Chronico mentionem facit. Quod si de posteriori sermonem habeat, ut verosimile est, Aristides nostræ sententiæ manifeste favet. Quare ex hoc Auctore, nihil certi deduci potest.

Lucas multas Provincias occupavit, Roma ex parte vexata, ut ait Eusebius in Chronico, de qua Earonius anno sequenti.

VII.
Polycarpus perducitur Smyrnam.

VI.

Lues.

Herodes Atticus. (a) Jul. Capit. in Marco. (b) Gell. l. 1. c. 2.

tur. Quod vero Smyrnenfium epiftola hic meminerit de Herode pacis Præfecto; num fortaffe hic ille Herodes Atticus, qui his temporibus sub M. Aurelio floruit inter Græcos clariffimus orator, cujus meminerunt Julius Capitolinus (a), & Gellius (b), qui & præfectus pacis fit dictus, eo quod munus illud obierit, ut tumultus ubique locorum inter cives, Gentiles & Christianos (quos dictum est magnopere increbuisse) aliquo modo componeret. Sed ad Polycarpum redeamus. In eadem Smyrnenfium epiftola hæc fequuntur.

VIII.

Polycarpo igitur in stadium ingredienti, vox e cælo demiffa dixit: Fortis esto Polycarpe, & excelso animo rem gere. Eum, a quo esset vox profecta, vidit nemo: vocem autem multi e nostris audierunt: sed propter tumultum in stadio concitatum, multitudo omnino eam audire non potuit. Illo igitur ad iudicem deducto, simulatque intellectum erat Polycarpum fuisse comprehensum, ingens tumultus ciebatur. Ex quo Proconsul, ubi accessit, sciscitatus est: Tu es Polycarpus? Polycarpus se eundem esse fatebatur. Tum suadere Proconsul, ut Christum negaret, sic locutus: Reverere ætatem tuam: & alia his similia, quæ ab ejusmodi viris dici solent: Jura per Cæsaris fortunam. Respice dic: Tolle impios. Polycarpus gravi & constanti vultu in universam multitudinem, quæ erat in stadio, intuens, & manus versus eos tendens cum gemitu, oculis in cælum sublatis, dixit: Tolle impios. Præsidi, cum amplius instaret, diceretque, Jurato, convitiis Christum afficit, & te dimittam: Respondit Polycarpus: Octogintasex annos illi jam inserviivi, & nullo me hactenus affecit incommoda: quomodo igitur Regem meum, qui me ad hoc usque tempus servavit incolumem, contumeliosis verbis possunt afficere? Proconsule denuo urgente, ac dicente, Jura per Cæsaris fortunam: Polycarpus, Si, inquit, ad inanem ostentationem requiris, ut per Cæsaris fortunam jurem (sic enim vocas) & me, qui sim, ignorare præfers, sic (ut libere & ingenue loquar) accipito: Christianus sum. Quod si placet Christiani professionem cognoscere: da mihi diem, & audies.

IX.

Cur a Polycarpo juramentum exigitur. (c) Tert. in Apol. Just. ad Anton. Arnob. & alii.

Quod tantopere Proconsul extorquere conaretur a Polycarpo, ut juraret per fortunam Cæsaris, eam puto adduci posse rationem, quod invaluisset penes Gentiles (ut testatur Tertullianus c), & alii qui pro illis scripserunt Apologias) opinio, Christianos de regno assidue loquentes & Christo venturo, esse Imperii perduelles, & moliri ab Imperatore defectionem. Quamobrem ab eis juramentum, quod subiecti Regibus præstare solerent, Præsules provinciarum in hunc modum exigere

consueverunt. Porro sic jurabant Christiani principibus, ut tamen a deorum nominibus (ut idem Tertullianus (d) ait) abstinerent. Sed de his alias inferius pluribus. Pergit deinceps quæ subsecuta sunt in hunc modum epiftola.

Tum Proconsul: Istud, inquit, persuadeo populo. Tibi equidem (inquit Polycarpus) rationem, & sententiam meam aperire non gravabor: magistratibus enim & potestatibus a Deo constitutis eum honorem, qui nostrarum animarum salutem, nostraque religioni nihil affert detrimenti, pro dignitate tribuere docemur: sed illos non satis dignos existimo, quibus de fide nostra per responsum satisfaciam. Et Proconsul: Bestias, inquit, habeo in promptu: istis te obiciam laniandum, nisi te mature pœnituerit. Accerse, inquit: nam nobis rata & decreta stat sententia: & multum ab eo absumus, ut aliquando animo mutato nos meliorum pœniteat, & deteriora sequamur. A sevitia & crudelitate ad equitatem & modestiam traduci, est pulchra sane mutatio. Ad quem rursus Proconsul: Te, inquit, ardentibus flammis incendiis domitum & mansuetum reddam, si bestiarum laniatus contempnas, & non respicias ocyus. Tum Polycarpus: Ignem, inquit, mihi minitaris, qui ad tempus exardescit ille quidem, sed paulo post penitus extinguitur: verum ignem illum futuri iudicii, ad perpetuum impiorum supplicium & cruciatum reservatum, omnino ignoras. Sed quid cunctaris? profer bestias aut aliud quod lubet. Ista & alia complura locutus, tanto vultus decore & gratia imbutus est, tantaque animi fidentia & alacritate expletus, ut his, quæ ei essent tam minaciter objectata, non modo non conturbatus succumberet, sed contra certe illum ipsum Proconsulem admirabili sua constantia & gravitate prorsus obstupesceret. Proconsul præconem mittit, qui in medio stadio istud ter prædicaret: Polycarpus professus est, se Christianum esse. Per præconem namque solitum interloqui iudicem, leges (e) antiquæ declarant. Sed sequitur: Quæ vox cum a præcone esset emissa, universa tum Gentium, tum Judæorum multitudo, qui Smyrnam incolebant, animi impetu & bile effrenata exardescens, alta voce clamare: Iste est Asiæ doctor: Iste Christianorum pater: Iste nostrorum deorum everfor: Iste denique est, qui adeo multos perdocuit, ut neque diis sacrificent, neque eos adorent. Quæ cum essent locuti; vociferari, & rogare Philippum munerarium, ut leonem, qui Polycarpum discerneret, emitteret. Hic vero respondere, non esse sibi integrum: quoniam fratrum jam certamina confecta erant. Tunc illis visum est, uno consensu clamando instare, ut Polycarpus vivus in rogam conjiceretur.

Ita

(d) Tert. in Apol. c. 32.

X. Polycarpus quid cum Proconsule.

(e) l. fustibus. C. ex quibus caus. infam. irrog.

XI. Gentiles & Judæi clamant in Polycarpum.

CHRISTI
169.ANICETI PAP.
3.M. AUR. & L. VER. IMPP.
7.

Ita enim factum oportuerat, ut visio, quæ de cervicali illi apparuisset, compleretur (quod quidem cum ardens videret, Deum precatus paululum, ad Fideles tandem, qui cum eo erant, se convertit; & mente, prophetico more, futura præfagiens dixit: *Me vitium oportet cremari*). Ista igitur erant tanta cum celeritate suscepta, ut dicto pene citius propterea geri viderentur, quod cum frequens hominum turba & ex officinis & ex balneis ligna fermentaque actutum coacervabat, tum maxime Judæi ad hoc facinus (sic enim illorum mos in ejusmodi negotio erat) operam propenso animo conferebant.

XII.

Verum ubi rogos extractus & paratus erat, Polycarpus, soluto cingulo, & omnibus vestibus exutus, calceos etiam sibi extrahere cœpit: quod quidem antea non aliquando facere consueverat, propterea quod singuli Fideles magno studio inter se contendebant, quis primum ei in eo munere inserviens corpus illius posset contrectare: nam in toto ætatis curriculo etiam ante caniciem propter vitam honeste actam probeque moratam, magno opere colebatur. Paulo post igitur instrumenta, quibus in rogo firmus teneretur, apparatus corpori illius circumjiciuntur: & cum illum clavis vellent affigere, dixit: *Sinite me hoc modo: nam qui mihi patientiam ad ignis flammam sustinendas pro sua clementia largitur, largietur etiam, ut sine commissuris clavorum, quibus me affigere statuistis, constans absque ulla corporis commotione ego adherescam*. Idcirco illum non clavis, sed solum vinculis colligarunt. Qui manibus a tergo circumplicatis, constrictisque, tamquam aries insignis ex immenso grege delectus, ut holocaustum gratum & acceptum fieret Deo omnipotenti, sic locutus est:

XIII.

Oratio
Polycarpi.

Pater dilecti & benedicti Filii tui Jesu Christi, per quem tui cognitionem accepimus, Deus Angelorum & Potestatum, Deus totius creaturæ, & justorum cuiusque generis, qui vivunt in conspectu tuo, tibi gratias ago, quod me hujus diei & horæ celebritate donasti, in qua tum in martyrum numero, tum in calice passionis Christi tui tormentorum particeps fiam, in resurrectionem vitæ æternæ, tam animæ quam corporis, per immortalem spiritus sancti virtutem: inter quos quæso martyres hodie in conspectu tuo pro hostia pingui & accepta admittar, sicut preparasti, præsignificasti, & jam tandem complevisi, qui Deus verus es & omnis mendacii expers. Ac propterea præ cæteris omnibus te laudo, te benedico, te glorifico per Jesum Christum dilectum filium tuum, Pontificem æternum, per quem tibi cum Spiritu sancto gloria nunc & in futura sæcula sæculorum. Amen. Hanc vo-

cem, Amen, ubi emiserat, & orandi finem fecerat; carnifices, quibus ignes instruendi cura imponebatur, rogos incendunt.

Qui ubi ardentem flammam effuderat, miraculum ingens iis, quibus idem videre a Deo concessum fuit, quique ad ea, quæ gerebantur, cæteris Fidelibus in posterum enarranda, erant reservati, visum est. Ignis enim fornicis speciem gerens, tamquam velum navigii ventorum flatibus turgescens, corpus martyris undique obvallabat. Ille in medio constitit, non tamquam caro exusta, sed tamquam aurum & argentum in camino ignis ardore probatum. Quinetiam tantum & tam fragrantem odorem inde hauriebamus, ut idem velut ex thure odorifero, aut alio quovis pretioso aromate, efflatus videretur. Ad extremum igitur, cum nefarii & impii homines ejus corpus ab igne minime posse consumi viderent: carnifici mandata dederunt, ut propius ad rogam progressus, illum ense stricto confoderet. Qua re confecta, tanta crudoris copia effluxit, ut ignem prorsus extingueret, & universa multitudo quæreret secum magna cum admiratione, utrum tantum esset discriminis inter fideles & electos: ex quorum numero iste Polycarpus unus erat, vir nostris temporibus omnium facile præstantissimus, Catholica Smyrnenis Ecclesiæ Episcopus, doctor Apostolicus, & Prophetia pius. Nam quodcumque verbum ex ejus ore exibat, idem vel jam expletum erat, vel postea pro certo explendum.

XIV.
Miracula
in Martyrio
Polycarpi.

Invidus igitur, odiosus, & justorum hominum generi semper infestus diabolus, cum martyrii ejus amplitudinem, cumque incorruptam & integram usque a teneris unguiculis vivendi rationem, immortalitatis corona remuneratam, eumque ipsum propterea stabili & certo præmio vitæ æternæ donatum cerneret; omni cura & cogitatione eo incubuit, ne corpus ejus a nobis inde auferretur: idque adeo, ut permulti e nostris permagna cupiditate ducerentur & ejus rei efficiendæ, & sanctæ illibataque carnis perfruendæ. Nam certi homines Nicætæ patrem Herodis, Dalcæ fratrem, submonebant, ut Præsidem exoraret, ne corpus ejus cuiquam daret: Ne Christiani, inquiunt, Crucifixo illo relicto, hunc venerari incipiant. Atque hæc Judæis submonentibus, obnixèque instantibus, aggressi sunt. Judæi autem nos, quibus in animo erat illum ex igne eximere, accurate observabant. At illud miseri penitus ignorabant, nimirum nos non aliquando in animum posse inducere, ut vel Christum deseramus, qui pro salute omnium, qui in mundo salvi futuri sunt, crucis tormenta perpessus sit, vel alium quempiam aliquando colamus ut Deum. Illum enim, qui vere Dei Filius est, adoramus:

XV.

Piorum
studium
erga Sanctorum
reliquias.

mar-

martyres vero, ut discipulos & imitatores Domini, propter incredibilem eorum benevolentiam, quam in proprium Regem & magistrum declaraverunt, merito amplexamur; quorum cum in pietate discipulos, tum consortes in gloria fore optamus.

XVI.
Recon-
dita Po-
lycarpi
reliquiæ.

Centurio autem, cum videret Judæos instare contentius, corpus martyris in medio poni, & (ut Gentium mos fert) igne comburi jubet. Sic nos postea ossa ejus, lapillis pretiosis auroque puriora excineribus selecta eo loco reposuimus, qui illis erat decorus, consentaneusque. Ubi sane nobis, aliquando in unum coactis Dominus præstabit, ut celebrem ejus martyrii diem, instar natalis festi, cum exultatione & gaudio quantum fieri potest maximo recolamus: idque cum ad martyrum memoriam, qui antea tale certamen confecerunt: tum ad eorum exercitationem, mentisque ad talem constantiam præparationem, qui postea eo genere mortis Christum ingenue confessuri sunt. Hactenus epistola Smyrnenis Ecclesiæ apud Eusebium ex versione Christophoroni, a qua translatio Ruffini (a), in his præsertim quæ ad finem sunt posita, reperitur aliquantum diversa, utpote (quod existimandum est) ex diverso textu Eusebii comparata: nam hæc postrema ipse sic vertit: *Ambusta ossa, pretiosissimis gemmis chariora, & omni auro probabiliora per ignem facta, collegimus, & sicut conveniebat, ex more condidimus. Quo in loco etiam nunc, præstante Domino, solemnes agimus celebresque conventus, maxime quidem in die passionis ejus. Sed & cum eo eorum memorias, qui prius passi fuerant, celebramus, ut sequentium animi ad præcessorum viam exemplis insignibus suscitentur. Hæc Ruffini versio. Sed ex utraque antiquus mos Ecclesiæ tum in condendis ac venerandis sacris sanctorum, martyrum reliquiis egregie commendatur, tum etiam de celebrandis diebus festis natalium eorumdem vetus traditio testata ac in omnibus explorata redditur.*

XVII.
(b) Euseb.
l. 4. c. 15.
vers. Chri-
stoph.

Sed prosequamur cætera: subdit enim mox Eusebius (b) hæc ipsa: *Ista de beato Polycarpo, qui Smyrnæ martyrium obiit, cum aliis duodecim ex Philadelpia profectis, qui idem genus mortis lubenter pertulerunt, litteris mandata sunt. Qui solus præ cæteris multo maxima nominis celebritate apud omnes floruit, usque adeo ut ipsis Gentibus ubique locorum frequens in ore & sermone versetur. Talem quidem exitum res ab admirabili & Apostolico Polycarpo gestæ tandem consecutæ sunt, cujus historiam in ea quam declaravimus, epistola fratres Ecclesiæ Smyrnenis accurate narrarunt. Hucusque ipse de rebus Polycarpi ex dicta epistola Smyrnenis Ecclesiæ; quæ quidem Acta publice legi consuevisse in Ecclesia, ut quæ si-*

delissime ac sincerissime scripta essent, testatur Gregorius Turonensis in libro de Gloria Martyrum (c).

His igitur de Polycarpi martyrio enarratis, reliquum est, ut de iis, quæ ab eo scriptorum monumentis tradita sunt, pauca dicamus. Jam superius mentio habita est de epistola ab eo scripta ad Philippenses; quam etiam legi publice in Ecclesia, antiquum usum fuisse, tradit S. Hieronymus (d). Ad hæc addimus, affirmare Suidam, datam fuisse ab eodem Polycarpo epistolam ad Dionysium Areopagitam, quæ non extat: haud dubium putamus inter tam insignes eruditione ac pietate viros intercessisse magnam animorum conjunctionem, ac proinde inter eos (quod commune est amicorum omnium) viguisse litterarum consuetudinem, nec intermissam fuisse, etiam si idem Dionysius (ut dictum est superius) fuerit amandatus in Gallias. Usus quidem ille amicitiæ inter Asianos, Christianos ac Gallos, qui ex epistola Ecclesiarum Viennensis ac Lugdunensis, ad eos qui in Asia sunt Christianos conscripta, optime declaratur (recitaturi sumus eam paulo inferius) facile ut hæc opinemur, inducit. Rursum vero non unas illas tantum ad Philippenses, vel alteras ad Dionysium litteras scriptas fuisse a sanctissimo viro Polycarpo, sed quod vigilans esset ejus erga omnes Orientis Ecclesias vel alias studium, ut credamus impellit, complures ab eo ad diversas Ecclesias datas fuisse epistolas.

Id quidem & S. Irenæus Episcopus Lugdunensis, qui ab ipso Polycarpo fuit sacris litteris imbutus, testatur in ea quam ad Florinum, qui olim una secum docentem audierat Polycarpum, conscripsit epistolam: cujus quidem partem ab Eusebio (e) recitatam, hic describere, operæ pretium existimamus, ait enim: *Ista dogmata, Florine, ut tecum agam humanitus, sanæ doctrinæ & sententiæ non sunt: ista dogmata sunt Ecclesiæ repugnantia, utpote quæ eos, qui illis obsequuntur, in maximam impietatem dejiciant: ista dogmata ne heretici quidem, qui erant ab Ecclesia exrurbati, umquam affirmare audebant: ista dogmata presbyteri qui ante nos fuerunt, quique erant ipsorum Apostolorum discipuli, minime tibi tradiderunt. Vidi enim te, cum adhuc puer essem, in inferiore Asia apud Polycarpum, cum & in aula Imperatoris splendide lauteque vitam degebas, & sedulo te Polycarpo probare nitentibus. Nam ea quæ tum gerebantur, multo firmiter insident, quam quæ nuper præterierunt: cognitio enim, quam a puero combibimus, una cum ætate accrescit simul, & quasi vinculo cum ipso animo penitus copulatur: adeo ut & locum in quo assidebat beatus Polycarpus cum differeret, illius eo adventum, & introitum, & for-*

(c) Greg.
Tur. de
Gloria
martyr. c. 59.

XVIII.
Scripta
Polycar-
pi.

(d) Hieron.
de
Scrip. Eccl.
in Polycar-
po.

XIX.
Irenæus &
Florinus
auditores
Polycar-
pi.
(e) Euseb.
l. 5. c. 9.

nam, & modum vitæ, corporis effigiem, disceptationes, ac sermones quos ad multitudinem habebat & ut necessitudinem & vitæ usum cum Joanne & reliquis, qui ipsum Dominum vidissent, se habuisse narret, & quo pacto memoraret eorum sermones, qui etiam quæ ab illis de Domino audivisset, quo modo de miraculis ejus ac virtutibus & de doctrina denique, sicut ab illis, qui fuissent suis oculis Verbum vitæ conspicati, Scripturis vere consentientia narret, videar mihi posse rite percensere. Hoc eo tempore per Dei misericordiam, quam erga me ostendebat, studiose & attente audiebam, atque non chartæ & litteris, sed interiori mentis cogitationi mandabam; & perpetuo, Dei juvante gratia, ingenue & exquisite recordatione renovo. Atque coram certe jam Deum contestari possum, illum beatum & Apostolicum senem Polycarpum, si hujusmodi dogmata forte audisset, continuo exclamaturum, & aures obturaturum, ac de more suo dicturum fuisse: O bone Deus, in quæ me tempora reservasti, ut ista patiar? atque ex eo loco, quo vel sedens, vel stans ea audisset, extemplo plane aufugiturum. Itemque ex epistolis, quas cum ad vicinas Ecclesias, quo eas confirmaret, tum ad quosdam fratres, quo eos tum admoneret, tum cohortaretur, misit, ista ita se habere, manifesto cognosci poterit. Hactenus Irenæus apud Eusebium. At de Florini erroribus dicendum pluribus suo loco.

ut cum Polycarpus ad Anicetum Romam se contulit, hos secum ex Asia duxerit, qui inde prædicandi Evangelii gratia in Gallias fuerint ablegati.

Post hæc autem de Polycarpo ab Eusebio recitata, idem hæc subdit (c): *Alia etiam aliorum martyria Smyrnæ eodem temporis momento, quo Polycarpus martyrium perpetiebatur, factiata, in eam de eo conscriptam epistolam congesta sunt: inter quos Metrodorus presbyter, qui erroris a Marcione inventi fautor esse putabatur, in ignem injectus migravit e vita. Ex martyribus item, qui eo temporis obierunt, unus erat Pionius, fama pervagata & multorum præconiis eximius: cujus confessiones sigillatim habitas, cujus ingenuam sermonis libertatem, cujus Apologias pro fide coram populo & magistratibus recitatas, cujus conciones ad docendum accommodatas; cujus benigna his qui persecutionis acerbitate animis omnino cecidissent, humanitatis officia tributa; cujus jucundas & gratas consolationes, quas in carcere fratribus, qui ad eum ingrediebantur, adhibuit: quæ præterea tormenta sustinuerit, quos in eisdem dolores toleraverit, quam acerbe clavorum confixus pertulerit, quantam in rogo animi magnitudinem ostenderit, qualem denique & quam insignem mortem præter alias omnes res ab eo tanta cum admiratione gestas subiverit: eos, quibus libitum est cognoscere, ad libellum a nobis de veterum Sanctorum martyriis in unum redactis editum, qui quidem omnia facta illius plenissime complectitur, amandamus.* Hactenus Eusebius.

At hæc ipsa sic ab eo summatim complexa Acta Pionii, eo ordine, quo ab ipso hic posita sunt, fusius narrata habentur (d): quæ quidem esse illa ipsa, quæ ab Eusebio hisce lineamentis sunt adumbrata, nulla est apud me dubitatio: Sed cum sincera atque legitima esse noscantur, eaque tum ex publicis Actis Proconsularibus accepta, tum ab iis qui aderant simpliciter absque fuce (quod rarum est apud Græcos invenire) conscripta, eademque consignata certo die & Consulibus habeantur: pateat autem ex eis, Smyrnæ Decii Imperatoris tempore esse acta: dubitationem non levem afferunt quo modo ab Eusebio ea ad Polycarpi martyrii tempora referantur. Qua in re quid existimem, meam paucis aperiam sententiam. Cum Græci omnes in Menologio æque profiteantur, Pionium passum esse sub Decio; ut credam adducor vel aliter apud eos lectum esse textum Eusebii, vel ei afferenti passum Pionium Smyrnæ, tempore quo passus est Polycarpus, minus ausos esse adversari voluisse; tamen Eusebium significare, in libello illo de Smyrnenfibus martyribus descriptum quoque fuisse Pionii martyrium, quod ibidem loci,

XXI.
(c) Euseb.
l. 4. c. 14.
Profe sin.

Pionii
Martyris
Acta.

XXII.

(d) M.
tapbr. c. 1.
1. Febr.

De tem-
pore Mar-
tyrii Pio-
nii.

XX. Quod autem ad discipulos Polycarpi pertinet: præter Irenæum, de quo facta est ex suis ipsius scriptis mentio, & post Florinum, qui in impietatis foveam lapsus est; in antiquis tabulis Ecclesiasticis memoriæ proditur (a), Andochium presbyterum, Tyrsum diaconum, & Felicem, ejusdem Polycarpi discipulos, ab ipso in Gallias esse missos, eosdemque apud Lugdunum fuisse martyrio coronatos. Benignus quoque presbyter, qui martyrium subiit (b) apud Divionem, ejusdem Polycarpi fuit discipulus, ab eodemque cum cæteris in Gallias est amandatus, ubi tunc videtur consummasse martyrium cum M. Aurelius ob expeditionem Germanicam in Galliis ageret. Mutuam sane quamdam inter Asianos Christianos & Gallos intercessisse amoris & consuetudinis conjunctionem, tum Polycarpi de eis adeo benemerentis declarat studium, tum Lugdunensium & Viennensium ad Asianos de rebus gestis martyrum litteræ scriptæ aperte indicant: de quibus inferius dicturi sumus. Ex amicitia namque usu inter Dionysium qui dictus est Galliarum Apostolus, & Polycarpum, ejusmodi inter Asianos & Gallos amicitia fœderis occasionem (quod dictum est) provenisse putandum. Fortasse etiam accidit,

Discipuli
Polycarpi.

(a) Marty-
rol. Ro-
man. &
alii 24.
Septemb.

(b) Mar-
tyrol. Ro-
man. 1.
Novembr.

Galli &
Asiani
Christiani
charitate
conjuncti.

CHRISTI
169.ANICETI PAP.
3.M. AUR. & L. VER. IMPP.
7.

loci, atque etiam eodem anni tempore, non autem quod sub eodem Imperatore passus sit. Certe quidem quod in iisdem Actis mentio habeatur de Cataphryga hæretico, & de Metrodoro Marcionita tum martyrium subeunte: ea ad hoc ipsum tempus martyrii Polycarpi haudquaquam referri posse videntur: nam nondum Cataphrygæ cogniti, atque ut hæretici damnati erant; & ipse Marcion, suæ adhuc sententiæ inconstans assertor, Romæ (ut diximus) exomologeses agebat.

XXIII.

Quamobrem veluti ex necessaria quadam assumptione Pionii martyrium referimus ad ea tempora Decii, quæ Consulibus in ejus Actis positis adnotantur: cum ex iis, quæ dicta sunt, impossibile esse appareat, ut his Marci Imp. temporibus aptari possit. Ipsa igitur quæ diximus Acta Pionii ab Eusebio adeo commendata, eademque germana suo loco inferius intexemus: his consentiunt ea quæ ibidem ita addit postremo (a) Eusebius: Se-

(a) Euseb.
l. 4. c. 14.

quantur deinceps in eadem epistola facta memoratu digna aliorum martyrum, qui Pergami, quæ est urbs Asiæ, mortem optinuerunt, Carpi, Papyli, & mulieris Agathonica: qui, post multas & eximias fidei & religionis nostræ confessiones, martyrio gloriosam mortem assecuti sunt. Hucusque ex libello Smyrnenfis Ecclesiæ Eusebius. Porro horum quoque martyrum Acta scripta inveniuntur (b): in quibus cum legatur hos etiam passos tempore Decii, eadem nostræ sententiæ favere noscuntur, nimirum in eodem libello Smyrnenfis Ecclesiæ plures diversis temporibus passos martyres scriptos esse. At de his satis. Quam male autem Romano Imperio a Marco Imp. consultum fuerit, ut actis deorum sacris, & persecutione in Christianos vehementius instaurata, sic jacerentur belli Marcomannici fundamenta, atque his auspiciis ejus expeditio pararetur, dicetur anno sequenti.

(b) Metaphr. die
13. Apr.JESU CHRISTI
ANNUS
170.ANICETI PAP.
ANNUS
4.M. AUR. & L. VER. IMPP.
ANNUS
8.

I.

Christi anno centesimo septuagesimo, Coss. Vettio Paulo & Julio Montano, agente in Imperio M. Aurelio cum collega Lucio Vero annum octavum, lues magna (inquit Eusebius c) provincias occupavit, Roma ex parte magna vexata. Julius Capitolinus (d) etiam tempore apparatus expeditionis Marcomannicæ, cum M. Aurelius totus esset in concilianda sibi deorum gratia, immanem ejusmo-

(c) Euseb.
in Chronic.
(d) Jul.
Capit. in
M. Aur.

di pestilentiam exortam tradit, cum post recensitos varios deorum cultus, mox subdit: *Tanta autem pestilentia fuit, ut vehiculis cadavera sint exportata, sarracisque. Tunc autem Antonini leges sepeliendi, sepulcrorumque asperrimas sanxerunt: quandoquidem caverunt, ut si quis vellet, fabricaret sepulcrum, quod hodieque servatur. Et multa quidem millia pestilentia consumpsit, multosque ex proceribus, quo-*

Pestis ingens depatitur Romanum imperium.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5661.

SÆC. II.
Anno Urbis 921.
Olymp.
236. an. 4.
A. C. 168.

☉ 9. DC. ☽ 17. P. 11. April. Indict. 6.

JESU CHRISTI 168. secund. Baronium 170.

SOTERIS PAPÆ 8.

MARCI AURELII ET L. VERI IMPP. 8.

I.
Consules.

(1) AD MM. I. Coss. L. Vettius Paullus, & T. Junius Montanus, ex Inscriptione Onuphriana posita III. Kal. Jun. Paulo & Montano

Coss. & ex libro Cuspiniani. Cassiodorus tamen, Fasti Græci, & Cæsarei habent Apronianum & Paullum, quia forsitan Apronianus idem est cum Montano.

Imperii Cæsarei Marci Tricennalia in hunc annum incidunt. Morellius V. C. Nummum æreum majoris magnitudinis mihi Parisiis ostendit, in cujus antica legitur: L. VERUS AUG. ARM. PARTH. MAX. Visiturque caput Veri laureatum. In postica, TR. P. VIII. IMP. IIII. COS. III. Repræsentatur triumphus M. Aurelii & L. Veri, qui ambo cernuntur in quadrigis, comitantibus militibus. Renovata itaque in Tricennalibus Imperii Cæsarei M. Aurelii, triumphus Par-

II.
Tricennalia Imperii Cæsarei Marci.

NOTÆ

(1) Coss. L. Vettius Paullus, & T. Junius Montanus. Lapis apud Ferretum in Mus. lapid. pag. 27.

DEDIC. III. KAL. IUL.
L. VETTIO. PAULLO
T. IUNIO. MONTANO. COS

Eandem inscriptionem, paucis immutatis, habet in Fastis Panvinius, Fasti Idatiani, & alii: Aproniano, & Paulo. Fasti Græci Theonis inter Dissertationes Cyprianicas: Aproniano II. & Paulo II. Vides in vulgatis Fastis, nullam Montani mentionem fieri, in cujus locum suffectum nonnulli mutant Apronianum. Vide Tillemontium Histor. Imp. tom. II. pag. 359. & 557.

quorum amplissimis Antoninus statuas collocavit: tanta quidem clementia fuit, ut sumptu publico vulgaria funera juberet efferrī. Hæc ipse breviter admodum & subobscurē. Ejusmodi de sepulcris latæ a Marco leges periisse videntur; cujus tantum ab Ulpiano hoc citatur rescriptum (a): Divus tamen Marcus rescripsit, nullam pœnam meruisse eos, qui corpus defuncti in itinere per vicos aut oppida transvexerunt: quamvis talia fieri sine permisso eorum, quibus permittendi jus est, non debeant.

(a) l. 3. §. Divus ff. de sepul. viol.

II. De eadem quoque pestilentia, ejusque origine, idem Capitolinus hæc alibi (b), cum agit de Lucio Vero: Fuit ejus fati, ut in eas provincias, per quas rediit, Romam usque luem secum deferre videretur. Et nata fertur pestilentia in Babylonia, ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, quam miles forte inciderat, spiritus pestilens evasit, atque inde Parthos, Orbemque compleffe. Quam justo Dei consilio factum est, ut ab eodem ipsorum deo, ex quo Æsculapium habent pestis propulsatorem, pestis egressa, Romanum Imperium devastarit? sed hæc omnia ceciderunt in ultionem sanguinis Christiani. Meminit ejusdem quoque pestis & Galenus, qui tunc Romæ agens, ejus vitandæ causa, fuga sibi consuluit, in patriam (c) rediens: agens enim de ea, maximam (d) appellat pestilentiam, eamque longissimam fuisse (e) tradit, persimilemque ei fuisse scribit, quam Thucydides narrat (f).

(b) Jul. Cap. in L. Vero. Pestis unde egressa.

(c) Idem in vita Gal.

(d) Gal. de Præag. expuls. li. 3. c. 3.

(e) Idem de morb. vulg. l. 3. agrit. 1. & lib. 6. c. 29.

(f) Idem simpl. medic. l. 9.

III. Adeo enim sæviit lues ipsa, ut, cum depasta esset innumeram Romanorum multitudinem, ad futurum bellum Marcomanicum oportuerit servos & alios præter usum armare. Rursum vero restituisse numinum cultum quam diligentissime Imperatorem, ut ingruentem in dies magis pestem propulsaret, tradit idem qui supra Capitolinus (g), cum ait: Instante adhuc pestilentia, & deorum cultum diligentissime restituit; & servos, quemadmodum bello Punico factum fuerat, ad militiam paravit, quos Voluntarios, exem-

(g) Jul. Cap. in Marco.

PAGIUS

Parthici memoria, quod in usu positum fuisse, variis passim exemplis in hoc Opere demonstro, quod videam viros Doctos, similibus nummis deceptos, Imperatorum triumphos, non sine Chronologiæ detrimento, e suis annis in alios transfuisse. Cum vero jam anno superiori Marcus Imp. IIII. Lucius vero etiam Imp. IIII. in Nummis appellentur, ut ex iis quæ anno CLXVI. num. V. recitavi, manifestum sit, & currenti Lucius Verus nuncupetur Imp. V. ideoque & M. Aurelius, confirmatur quod hoc anno num. IV. affirmavi, bellum scilicet Bucolicum ad hunc annum pertinere. Præterea Inscriptio ab Sponio in Miscellaneis Eruditæ Antiquitatis pag. 268. relata, in qua Verus dicitur TRIB. POT. VII. IMP. VIII. falsa demonstratur, aut saltem mendose

plo Volonum, appellavit: armavit etiam gladiatores, quos Obsequentes appellavit: latrones etiam Dalmatiæ atque Dardaniæ milites fecit: armavit & Diocmitas: emit & Germanorum auxilia contra Germanos. Hæc ipse. Sed hæc in secunda expeditione facta esse post mortem Lucii, idem auctor affirmat: quo item tempore, filium ejus septennem, oborto sub aure tubere, ea vi morbi sublatum esse tradit.

Aliis adhuc cladibus Urbem ipsam, atque Romanum Imperium fuisse exagitatam, idem auctor docet his verbis: Interpellavit istam felicitatem & securitatem Imperatorum prima Tiberis inundatio, quæ sub illis gravissima fuit: quæ res & multa Urbis ædificia vexavit, & plurimum animalium interemit, & famem gravissimam peperit: quæ omnia mala Marcus & Verus sua cura & præsentia temperarunt. Verum hæc de excrecente Tiberi, ipso Imperii exordio contigisse videntur. Cæterum tantum abest, ut his cladibus Gentiles afflictati, a Christianorum persecutione cessarint, ut potius, quod sibi persuaderent hæc omnia mala ob spretum a Christianis deorum cultum ab illis immiti; idcirco in eos sævius insanire, acerbis insilire, & quasi auctores malorum omnium junctis animis conspirare studuerint: nam ad hæc respexisse quoque tempora videtur Tertullianus (h), cum ait:

Adversus sanguinem innocentium conclamant, prætexentes sane ad odii defensionem illam quoque vanitatem, quod existiment omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Christianos esse causam. Si Tiberis ascendit in mœnia, si Nilus non ascendit in arva, si calum stetit, si terra movit, si fames, si lues; statim Christianos ad leonem. Tantos ad unum? Sicut etiam ad hæc eadem tempora allusisse visus est, cum superius (i) ait: Si enim hostes exertos, non tantum vindices occultos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum? plures nimirum Muri, & Marcomanni, ipsique Parthi, vel quantumque, unius tamen loci & suorum finium, Gentes, quam totius Orbis? Quos

IV. Christiani malorum omnium causa crediti.

(h) Tert. Apol. c. 40.

(i) Ibid. c. 37.

I i enim

descripta. Dodwellus in Dissert. Cypriana XI. §. 37. qui nummum istum non viderat, quique arbitratus est Lucium hoc anno ex Oriente reducem cum Marco Aurelio triumphasse exhibet Nummum Lucii ita inscriptum: L. AUR. ANTONINUS AUG. ARM. TR. P. VIII. IMP. V. COS. III. FORT. RED. simileque Marci Aurelii, & utrumque refert ad quinquennalem absentiam Lucii Veri, & ad aliquam victoriam in bello Parthico reportatam, antequam Romam adventaret, ratione cujus hoc anno uterque Imperator dictus sit in Nummis Imp. V. Verum jamdiu bellum Parthicum confectum fuerat, & duo Numismata a Dodvello relata, anno tantum sequenti, quo uterque Imperator profectus est ad bellum Germanicum, percussa, pro

enim populos nominavit, sub horum imperium adversus Romanos arma movisse certum est. De Parthis & Marcomannis jam dictum est: de Mauris idem affirmat Julius Capitolinus (a) invaluisse ac devastasse Hispanias, quod bellum per Legatos confectum ait.

(a) Jul. Capit. in Marco. V. Perseverant calumniæ.

Perseverarunt hæc, quamdiu Gentiles fuerent, qui in Christianos hanc calumniam frequenter, ut quoddam telum potissimum intorquentes, objectare consueverant: cujus rei causa permotus Arnobius (ut ipse testatur) suo tempore adversus Gentes libros septem concipit, in quorum exordio hæc præfatur: *Quoniam comperi nonnullos, qui se plurimum sapere suis persuasionibus credunt, insanire, bacchari, & velut quiddam promptum ex oraculo dicere, postquam esse in mundo Christiana gens cœpit, terrarum orbem perisse, multiformis malis affectum esse genus humanum; ipsos etiam cœlites derelictis curis solemnibus, quibus quondam solebant invisere res nostras, terrarum ab regionibus exterminatos: statui pro captu ac mediocritate sermonis contraire invidia, & calumniosas dissolvere criminationes: ne aut illi sibi videantur, popularia dum verba depromunt, magnum aliquid dicere: aut, si nos talibus continuerimus a litibus, obtinuisse se se causam putent, victam sui vitio, non assertorum silentio destitutam. Non enim negaverim validissimam esse accusationem istam, &c.*

VI.

Cæterum ante ipsum plenius refellerunt eandem calumniam Tertullianus tum in Apologetico, tum scribens ad Scapulam; Cyprianus itidem agens adversus Demetrianum, & in commentario illo quem de Idolorum vanitate edidit; sed & alii complures Ecclesiastici tractatores eandem quoque calumniam potissime confutarunt. At non hæc tantum Gentiles sub Ethnicis Imperatoribus Christianorum hostibus in nos jaculari, sed etiam sub Christianis Principibus eadem procaciter objectare non desierunt: quorum causa (ut suo loco fusius dicemus) Orosius scripsit historias, & S. Augustinus eruditissimos illos de Civitate Dei commentarios ingenti studio atque solertia elaboravit.

VII.

Hoc eodem anno octavo Imperato-

PAGIUS

pro quorum felici reditu Romani vota fortuna reduci, ut moris erat, tunc solverunt. Indeque etiam confirmatur, quod eo anno dixi, utrumque Imperatorem belli Germanici occasione illuc profectum esse.

III. Lues bis saevit.

Eutropius lib. 8. de M. Aurelio loquens ait: *Sub hoc tantus casus pestilentia fuit, ut post victoriam Persicam Roma ac per Italiam Provinciasque maxima hominum pars, militum omnes fere copia languore defecerint.* Lues hæc cum Eusebio in Chronico juxta editionem Scaligeri, & Hermanno Contracto in Chronico ad annum septimum Marci referenda. Ad hæc Capitolinus in

rum, post Heronem Antiochenum Episcopum, qui viginti sex annos in Episcopali functione explevit, eligitur Theophilus, vir perquam eruditus, cujus excellentis ingenii ac pietatis complura Eusebii tempore (ut ipse tradit a) extabant opera. Sedisse hunc annos (b) octo, idem auctor affirmat: verum cum ex ejus commentariis ad Autolicum (c) constet ipsum supervivisse M. Aurelio Imperatori; dicendum profecto est, dictum annorum numerum excessisse: quamobrem Nicephori chronologiæ de Theophili annis æquius est assentiri, qui sedisse eum tradit annos tredecim. De ejus lucubrationibus Eusebius (d) agens, hæc habet: *Theophili vero, quem Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum fuisse, supra demonstravimus, tres libri extant, quos religionis elementa & quasi seminaria complectentes, Autolico dedicavit: aliud item opusculum edidit, cujus inscriptio est, Contra Hermetogenis hæresim, in quo testimonii sumptis ex Apocalypsi Joannis utitur: alii sunt ejus libri, qui ad primam Christiani in fide institutionem spectant. Cum vero hæretici tamquam zizania etiam id temporis, non minus quam antea, sincera doctrinæ semina hominum mentibus mandata labefactare niterentur: Ecclesiarum pastores undique illos, tamquam immanes & agrestes bestias, a Christi ovibus arcere, & a præda depellere laborabant, interdum fratres admonendo, cohortandoque, non raro ipsos hæreticos aperto Marte adoriendo, & coram absque scripto tum differendo cum illis, tum eorum errores refutando: nonnumquam quibusdam commentariis, quos diligenter scripserant, opiniones ab illis inventas accuratissime coarguendo. Theophilum autem cum aliis nonnullis contra eos viriliter dimicasse, ex libello quodam summa industria ab eo contra Marcionem elaborato, qui quidem cum aliis ejus libris, quos diximus, est ad hoc usque tempus servatus, satis perspicuum est.* Hæc Eusebius.

(a) Euseb. in Chron. (b) Idem l. 4. cap. 10. & in Chronic. (c) Theop. ad. Autolic. lib. 3.

(d) Euseb. l. 4. cap. 23. Theophili scripta.

S. Hieronymus (e) ejus scripta relegens, addit: *Legi sub nomine ejus, in Evangelium, & in Proverbia Salomonis commentarios, qui mihi cum superiorum voluminum elegantia & phrasi non videntur*

VIII. (e) Hier. de Scrip. Eccl. in Theophil.

con-

Marco cap. 21. loquens de morte Veri Cæsaris, & profectioe Marci Aurelii in Germaniam, quæ duo anno CLXX. contigere, ait: *Instante sane adhuc pestilentia, & Deorum cultum diligentissime restituit, & servos, quemadmodum bello Punico factum fuerat, ad militiam paravit, quos Voluntarios exemplo Volonum appellavit.* Ea peste exercitus devastatus. Duæ itaque pestes distinguendæ, seu verius eadem diversis temporibus sævit, præfenti sc. anno, & anno CLXXI. ut videre est in Chronico Eusebii.

Eusebius in Chronico ait: *Romani contra Germanos, Marcomannos, Quados, Sarmatas & Dacos*

IV. Bellum a Romanis gestum.

(a) Idem congruere. Idem alibi (a) ad Algasiam scribens, hæc de eodem habet: *Theophilus Antiochenus septimus post Petrum Episcopus, qui quatuor Evangelistarum in unum opus dicta compingens, ingenii sui nobis monumenta reliquit, hæc super hac parabola in suis commentariis est locutus, &c.* Verum cum septimum numeret Antiochenum Episcopum Theophilum post Petrum, Eusebius & alii sextum ponunt, nempe post Petrum primo loco Evodium (licet alii Ignatium recenseant) secundo loco Ignatium, tertio Heronem seniozem, quarto Cornelium, quinto Heronem juniorem, sexto vero Theophilum, de quo agimus, collocant. Rursus idem in præfatione in Evangelium Matthæi testatur se legisse ejusdem Theophili commentarios in Matthæum. In fine autem commentariorum in quatuor Evangelia, de symbolicis in Ecclesia formulis hæc eleganter idem Theophilus ait: *Hortus Domini est Ecclesia Catholica, in qua sunt rosa martyr, lilia virginum, viola viduarum, bædæ conjugum; nam illa que æstimabat eum hortulanum, significabat scilicet, eum plantantem diversis virtutibus credentium vitam.* Hæc ipse, distinguens iisdem cujusque status in Ecclesia ordinem & prærogativam.

IX.

Typus Eccliarum.

Idem vero Theophilus cum scribens ad Autolicum, in primis Catholicam veritatem, ad quam velut ad tutum portum fit confugiendum, admonuit: ac rursus ipsas hæreses, quas scriptis exagitavit, ejusmodi venusta similitudine præsignando, quomodo quis eas posset effugere, demonstravit, sic dicens: *Quemadmodum in mari insulæ quædam prominent habitabiles, frugifera, & quibus est aqua salubris, necnon navalia & portus commodi, quibus se naufragi receptent: sic Deus dedit mundo, qui peccatorum tempestatibus & naufragis jactatur, synagogas, quas Ecclesius nominamus, in quibus veritatis doctrina fervet, ad quas confugiunt veritatis studiosi omnes, quotquot salvari, Deique judicium & iram vitare volunt.* Sed quod hic Theophilus non ad unam, sed ad omnes, quas velit, confugiendum monet Ecclesias: plane declarat, quod diximus ex Hegesippo, omnes Ecclesias, sive ab Apostolis, sive ab eorum successoribus fundatas in civitatibus tam Orientis quam Occidentis, semper perstitisse in eam diem in fide Catholica: ac proinde
Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

cos dimicant, quod partim hoc anno, partim sequenti actum. Marcus enim & L. Verus, qui hæcenus Imperatores IIII. vocabantur, currenti anno, quo Verus Tribunitiam Potestatem VIII. & Marcus Tribunitiam Potestatem XXII. susceperunt, uterque Imperator V. nuncupatus, ut eorum Nummis liquet. Nisi quis velit hunc eis-

hæreticos nullas in eis habuisse his temporibus fundatas vel specie tenus Ecclesias, sed instar ferarum extra per lustra vagatos esse; de quibus idem hæc subdit: *Ut vero aliæ sunt insulæ saxosæ, aqua potabili vacuæ, steriles, efferatæ, inhabitabiles, quæque plurimum damnum navigantibus tum naufragis afferunt; in his etiam naves atteruntur, & quotquot ad eas appellant, extrema pericula subeunt: ita sunt doctrinæ errores, dico hæreses, quæ suos sectatores perdunt: non enim a prævia veritate ducuntur: verum quemadmodum piratæ, ubi impleverunt naves suas, penetrant ad prædicta loca, ut exitium apportent: sic accidit iis, qui relicta veritate, in hæreses abeunt, a quibus tandem perduntur.* Hæc ipse.

Hæresum
symbolum.

At scribendi ad Autolicum libros illos Theophilus ea fuit occasione impulsus, quod ipse Autolicus inter Gentiles cum primis disertus, non secus ac Celsus Epicureus, adversus Christianam religionem ad ipsum Theophilum commentarium conscripserat; quo Græcorum cultum, nempe Gentilicam superstitionem exaltans, laudibus celebraret; & ipsam Christianam religionem, & qui illi addictus esset, Theophilum subsannaret. Ad quem ipse respondens, ac confutans, hisce eum in primis verbis compellat: *Tu me, o amice, tantum non obruisti sermonibus tuis, quibus declaras te multum gloriari & superbire propter deos tuos lapideos, ligneos, sculptos, fusos, fictos, & pictos, qui neque cernunt, neque audiunt. Præterea mihi crimini vertis, quod sim Christianus, & insigne præclarumque hoc nomen geram. At ego quidem libenter confiteor, me Christianum esse; gaudeoque hoc nomine, quod Deo gratum & acceptum est, appellari: & nihil æque in votis habeo, quam ut sim εὐχριστος, id est, bonus erga Deum, sive ut me bonum Deo exhibeam. Non enim (ut tibi videtur) odiosum & molestum nomen est. Verum enim vero tu fortassis ita sentis de Deo, qui ἀχριστος, id est, malus erga Deum, &c.* Tribus enim libris tum veritatem religionis Christianæ demonstrat, tum etiam falsitatem ipsorum Gentilium superstitionis redarguit.

X.
Autolicus
hostis
Christianorum.

Cæterum quod tam Eusebius, quam etiam S. Hieronymus tradant, scriptum fuisse a Theophilo Antiocheno librum adversus Hermogenem hæresiarcham: fal-

XI.

I i 2 li

dem titulum attributum ob Bucolicos in Ægypto ab Avidio Cassio devictos, quod Capitolinus in Marco cap. 21. ubi de hac victoria locutus est, statim de morte Veri Cæsaris, & de professione utriusque Imperatoris in Germaniam sermonem habeat.

Ad num. XI. Hermogenem Hæreticum in Africa

V.

ca

De Hermo-
genese,
hæresiar-
cha.

(a) Ter-
tul. de
præscr. c.7.

(b) Idem.
in Hermog.
c.1.

(c) Tert.
ibid. c.10.

XII.
Alii erro-
res Her-
mogenis.

(d) Idem.
de præscr.
c.39.

li eos necesse est affirmare, qui ejus hæresim post hæc tempora dixerunt in Ecclesiam erupisse, quamobrem ut de eo hic agamus, temporis ratio a nobis exigit. Quisnam igitur qualisve fuerit Hermogenes, hic opportuno loco dicamus. Docuit in Africa, picturæque studiosus, ex Christianis transiit ad philosophos Stoicos, ex quibus inferre conatus est in Ecclesiam de materia ingenita opinionem, & ab aliis turpitudinem morum. Haud dubium hanc hæresim sugillavit Tertullianus (a) in libro de Præscriptionibus, cum ait: *Et ubi materia cum Deo æquatur, Zenonis disciplina est.* Fortasse ut adularetur Imperatori, Stoicam disciplinam proficenti, ex schola Stoicorum Hermogenes ingenitam materiam in Christi Ecclesiam invehere conatus est. De eo idem Tertullianus in commentario, quem in ipsum scribit, multa in medium prodit: ac primum quod novellus esset hæreticus, quippe qui adhuc cum scriberet in eum, viveret; nam (b) ait: *Hermogenis autem doctrina tam novella est, demique ad hodiernum homo in seculo; & natura quoque hæreticus etiam turbulentus, qui loquacitatem facundiam existimet, & impudentiam constantiam deputet; & maledicere singulis, officium bonæ conscientiae judicet: subdit & de ejus arte pingendi: Præterea pingit licite, nubis assidue, legem Dei in libidinem defendit, in artem contemnit, bis falsarius, & cauterio & stylo, totus adulter, & prædicationis & carnis: & paulo post: A Christianis enim conversus ad Philosophos, de Ecclesia ad Academiam & Porticum, unde sumpsit a Stoicis materiam cum Domino ponere, quæ & ipsa semper fuerit, neque nata, neque facta, nec initium habens omnino, vel finem, ex qua Dominus omnia postea fecerit. Hanc primam umbram plane sine lumine pessimus pictor illis argumentationibus coloravit.* Rursum (c) vero malo a materia prodiisse, ipsum docuisse tradit.

Adhæsisse Hermogeni sodalem Nigidium quemdam, idem alibi (d) testatur,

PAGIUS ca docuisse, sine teste a Baronio affirmatum. Ex Hermogenes hæreticus. eo enim quod Tertullianus Africanus adversus illum scripserit, non magis deducitur, eum in Africa vixisse, quam deduceretur, eum Syrum es-

cum ait: *Cæterum & Nigidius nescio qui & Hermogenes, adhuc ambulant pervertentes vias Dei. Cupio ostendant mihi ex qua auctoritate prodierunt.* Addit Philastrius hæc de Hermogene: *Is dicebat, corpus Domini in Sole esse repositum, diabolum autem & demones esse in materiam refundendos.* Porro ex Hermogenis hæresi, Manichæorum esse deductam hæresim, Gregorius Nyssenus (e) docet. Adversus vero Hermogenem scripserunt non tantum, quos diximus, Theophilus & Tertullianus, sed & Origenes in Periarcho (f), Eusebius (g) & alii qui in Hexameron commentarios ediderunt. Ex Hermogene autem prognatos esse non solum Manichæos (quod diximus) sed & Sabellianos, auctor est Philastrius (h), qui addit, Galatas homines Seleucum & Hermiam eandem de materia Deo congenita opinionem sectatos, aliaque addidisse, nempe quod subdit: *Paradisum visibilem appellant ex Platone, animas hominum de igne & spiritu esse existimantes: isto baptismo non utuntur, propter verbum hoc quod dixit Johannes (i): Ipse vos baptizabit in Spiritu & igne. Isti Angelos dicunt creatores esse animarum nostrarum, non Christum Salvatorem. Mundum autem istum infernum esse asserunt; & resurrectionem in filiorum procreatione hanc esse prædicant, quæ fit in humano genere quotidie, non illam immortalitatis futuram & gloriosam annuntiant expectantes.* Qui ab his descenderant, Hermiotitas dictos, alios quoque tradit errores, quos recenset, cumulasse: hos omnes Hermianos ab Hermia, vel Seleucianos a Seleuco, nominat Augustinus (k). Quod vero tam Philastrius, quam Augustinus (l), nonnisi cum agunt de Sabellianis, de Hermogene meminerunt: accepta est a quibusdam erroris occasio, ut putarint post Sabellium vixisse Hermogenem. Porro Hermogenis sectatores, ab hæresi, quam assererent, Materiarii nuncupati sunt ab eodem Tertulliano (m): quos æque omnes Hermogenianos dictos Lactantius (n) confutat.

(e) Gregor.
Nyssen. de
hom. c.14.

25.
(f) Orig.
Periarcho.
l.1. 2.

(g) Euseb.
de præscr.
l.7. c.80.
(h) Phi-
lastr. de
hæres. c.55.
56. 57.

(i) Luc. 3.
Quæ ex
Hermogene
prodie-
re.

(k) Aug.
de hæres. c.
59.

(l) Idem.
ubi supra
c.41.

(m) Ter-
tull. contr.
Hermog.
c.25.

(n) Lac-
tant. l.2.
c.9.

Se-

se, eo quod Theophilus Antiochenus in illum scripsit, ut ait Valesius in Notis ad lib.4. Eusebii cap.24.

JESU CHRISTI
ANNUS
171.

ANICETI PAP.
ANNUS
5.

M. AUR. ET L. VER. IMPP.
ANNUS
9.

I.
Bellum
Marco-
manni-
cum.

(a) Capi-
linus in
Marcò.
* al. Sar-
matis.

Sequenti anno centesimo septuagesimo primo, Sosio Prisco & Cælio Apollinare Coss. Marcomannicum bellum captum est, ipsis Imperatoribus ad bellum proficiscentibus: de quorum profectioe, ac obitu Lucii Veri, hæc scribit Capitolinus (a): *Profecti tamen sunt paludati ambo Imperatores, Parthis* & Marcomannis cuncta turbantibus, aliis etiam gentibus, quæ pulsæ a superioribus barbaris fugerant, nisi reciperentur, bellum inferentibus. Nec parum profuit ista profectio, cum Aquilejam usque venissent: nam plerique Reges cum populis suis se retraxerunt, & tumultus auctores interemerunt. Quadri autem, amisso Rege suo, non prius se confirmaturos eum, qui erat creatus, dicebant, quam id nostris placuisset Imperatoribus. Lucius autem invitus profectus est, cum plerique ad Legatos Imperatorum mit-*

terent, defectionis veniam postulantes, Et Lucius quidem, quod amissus esset Præfectus Prætorio Furius Victorinus, atque pars exercitus interiisset, redeundum esse censebat: Marcus autem fingere barbaros existimans & fugam, & cætera, quæ securitatem bellicam ostenderent, ob hoc, ne tanti apparatus mole premerentur, instandum esse dicebat. Denique transcensis Alpibus, longius processerunt, composueruntque omnia, quæ ad munimen Italiæ atque Illyrici pertinebant. Placuit autem urgente Lucio, ut, præmissis ad Senatum litteris, Lucius Romam rediret. Via quoque postea iter ingressi sunt: sedens cum fratre in vehiculo. Lucius apoplexia arreptus perit: & post multa addit, corpus Lucii Romam advectum, illatumque majorum sepulcro, ac inter divos ipsum Lucium a Senatu esse relatum.

Obitus
Lucii Imp.

In

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5662.

SÆC. II. ☉ 10. B. ☽ 18. P. 3. April. Indict. 7.

Anno Urbis 922. JESU CHRISTI 169. secund. Baronium 171.

Olymp. SOTERIS PAPÆ 9.

237. an. 1. A. C. 169. M. AURELII, ET L. VERI IMPP. 9.

I. (1) A Num. I. ad IV. Coss. Q. Sosius Priscus, & P. Cælius Apollinaris, ut ostendit Card. Norisus in Epistola Consulari ex Inscriptioe,

quæ apud Gruterum pag. CCC. legitur; in qua C. Licinius Licinianus dicitur cooptatus. Q. SOSIO. PRISCO. P. CÆLIO. APOLLINARE. COS. P. R. C. A. DCCCCXXII. qui annus Urbis hoc anno inchoatur, ideoque & Fastorum ordo recte digestus.

M. Aurelium Proconsularis Imperii quinta Quinquennalia dedisse, ex septimis ejus Quinquennialibus inferitur; hæc enim anno CLXXVII. peracta. Istorum solemniis occasione Congiarium, ut moris erat, a Marco Aurelio datum. Mediobarbus enim Nummum exhibet inscriptum, ANTONINUS AUG. TR. P. XXIII. in postica: LIBERALITAS AUG. V.

II.
Quinta
Quinquennialia
Imperii Proc.
M. Aurelii.

NOTÆ (1) Coss. Q. Sosius Priscus, & P. Cælius Apollinaris. Gruterianæ inscriptiones pag. CCC. 1.

Q. SOSIO. PRISCO. P. CAELIO. APOLLINARE.
COS.
P. R. C. A. DCCCCXXII.

Ibidem pag. CCCXXX. 2.

DED. III. ID. AUG. SOSSIO. PRISCO.
ET. CAELIO. APOLLINARE. COS.

Item pag. MLXXXIX. 6. & Ferretus Mus. Lapid. pag. 209.

DEDIC. III. ID. AUG. SOSSIO &c.

Sponius in Miscell. pag. 189.

SOSIO. PRISCO. PONTIFICI
SODALI. HADRIANALI. &c.
CONSULI.

Lapis Arimini inter Donianas inscriptiones. Cl. VI. n. 33. pag. 168. ex Commentariis Cæsaris Clementini.

DEDICAVIT. IDIBUS. IAN.
Q. SOSIO. PRISCO. SENEZIONE
P. CAELIO. APOLLINARE. COS.

De Sosio Prisco Senecione vide Plinium lib. I. epist. XIII. & lib. IV. epist. IV. Ergo Sosio Prisco addendum est ex Ariminensi lapide Senecionis nomen. Fabrettus pag. 494. n. 188.

P. CAELIO. APOLLINARE. COS.
P. R. C. A. DCCCCXXII.

Fasti Idatiani & ceteri: Prisco & Apollinare.

II.
Tempus
Imperii
Lucii.

In ejus sepulcro ad Hadriani molem, posito inscriptio legitur, qua erroris redarguitur ipse Julius Capitolinus, & Aurelius Victor, qui dixerunt eum imperasse annos undecim, cum novem tantum reperitur in Imperio vixisse, quod ejus sepulcri ejusmodi docet elogium his verbis exaratum: IMP. CÆSARI. L. AURELIO. VERO. MED. PARTIC. PONTIF. TRIBUNIC. POT. IX. IMP. V. COS. III. P. P. Quot enim vicibus repetitus habetur numerus Tribunitiæ potestatis, tot annis eum vixisse in Imperio dicendum est. Nam (ut ex nummis constat) ea primum cum Imperio semel accepta, annisque singulis iterata, certum ejus Imperii numerum annorum constituit. Ex numero igitur Tribunitiæ potestatis certam ac firmam stabiliri chronographiam annorum cujusque Imperatoris, superiorum quoque auctore Dione sæpe notasse meminimus. Quod ut exploratius cuique sit, ejusdem Dionis hic repetam verba, quod maximi ponderis sint: nam de his frequenter, ob dubium annorum numerum cujusque ferme Imperatoris, oportuit meminisse. Ait itaque Dio (a): Gere-

(a) Dio
hist. Rom.
l. 53.

PAGIUS

V. Cos. III. Cernitur figura stolata stans, dextra congium, sinistra cornucopiæ tenens.

III.
Uterque
Imperator
Aquileiam
contendit.

Capitolinus in Marco cap. 14. ait: Profecti itaque sunt paludati ambo Imperatores, & Victorialis & Marcomannis cuncta turbantibus . . . nec parum profuit ista profectio, cum Aquileiam usque venissent. Nam plerique Reges & cum populis suis se retraxerunt, & tumultus Auctores interemerunt. Quadi autem amisso Rege suo, non prius se confirmaturos cum qui erat creatus, dicebant quam id nostris placuisset Imperatoribus . . . Denique transscensu Alpibus, longius processerunt, composueruntque omnia, quæ ad munimen Italia atque Illyrici pertinebant. Quæ omnia presenti anno contigisse Baronius arbitratus est; cum tamen partim ad præcedentem, partim ad præsentem pertineant. Currenti anno uterque Imperator paludatus Aquileiam venerunt, ubi quæ ad bellum necessaria appararunt, ut testatur Galenus, qui tum vivebat, & Domus Augustæ Medicus erat, lib. de Præcognit. cap. 9. Quare, inquit, cum jam ex Urbe in hostes movissent, ac dum Aquileia hibernarent, exercitum colligere & instruere decrevissent, nuntios ad me miserunt, quibus ut ad se venirem, jubebant. Ubi de præsentis anni hieme Galenus loquitur, ut innox monstrabimus. Mediobarbus M. Aurelii Nummi exhibet, in cujus postica legitur: FORT. RED. TR. POT. XXII. IMP. V. COS. III. Visitur figura sedens, dextra gubernaculum, sinistra cornucopiæ tenens. Producit & istum L. Veri, in quo eadem figura cernitur, & hæc verba leguntur: TR. P. VIII. IMP. V. COS. III. FORT. RED. id est, *Fortuna reduce*. Quare cum uterque Nummus cusus fuerit anno superiori, quo L. Verus Tribunitiam Potest. VIII. & Marcus XXII. inierunt, nullus dubito, quin & eodem anno uterque Imperator Romanam reliquerit, & Aquileiam venerit. Aquileiæ non parvo tempore commorati sunt. Scribit enim Galenus de Libris propriis cap. 2. Verum brevi post tempore ex Aquileia mihi littera ab Im-

Baron. II.
4.

re quidem Tribunitium plebis, nefas Audent Imperatores, cum utique ipsi Patricii sint: omnem vero Tribunitiam potestatem quantum unquam maxima fuit, accipiunt. Et quia quotannis eam cum Tribunis plebis ejus anni renovant, annorum Imperii ipsorum hinc summa concipi solet. Hæc Dio: ex quibus tempus exordii Marcomannici belli & obitus Lucii perspicue demonstratur.

Cæterum M. Aurelius, qui funus Lucii curaturus Romam advenit: haud passus est se illic diutius retineri: sed inde mox recedens, susceptum Marcomannicum bellum est profectus, eoque diu detentus fuit: quod quidem Galenus (b) narrat his verbis: Dum Aquileia hibernarent, ac exercitum colligere & instruere decrevissent, nuntios ad me miserunt, quibus ut ad se venirem jubebant. Cæterum Lucio mediahieme ad superos concedente, ut cadaver Romam retulit, & quæ consueta sunt, fieri peregit, iter in Germanos suscepit, atque ut se subsequeretur, mandavit. Verum cum bonus & humanus esset, ipsi (sicut scis) persuadere valui, ut me in Urbe relinqueret, præsertim cum brevi

III.

(b) Galen.
de præcog.
ad Postb.
c. 9.

Galenus
quid cum
Marco
Imp.

re-

peratoribus missa perferuntur, quibus illi me vocabant: statuerant enim ex hibernis expeditionem contra Germanos facere . . . Cæterum ego Aquileiam cum pervenissem, pestis, quantum antea nunquam, grassari cepit. Unde Imperatores statim Romam cum paucis militibus fugere coacti. . . In itinere autem o vivis cum excessisset Lucius, Romam deportatus ab Antonino, funeratusque est. Quæ omnia presenti anno adscribenda. Extat M. Aurelii Nummus apud Mediobarbum, in quo habetur: M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXIII. in postica: SALUS AUG. COS. III. S. C. Cernitur Salutis typus. Qui Nummus cum currenti anno, quo Marcus Tribunitiam Potest. XXIII. suscepit, percussus fuerit, confirmat quod scribit Galenus, indicatque, hoc anno pestem grassatam esse, at non Romæ; cum ad eam urbem M. Aurelius & L. Verus non fugissent, si peste afflicta fuisset. Præterea Lucio demortuo, Marcus ejus corpus non detulisset, neque denique in Germaniam proficiscens Commodum filium Romæ reliquisset, si in ea peste arsisset. Testatur quippe Galenus libro de libris propriis, M. Aurelium Roma ad bellum Germanicum se conferentem, quod anno CLXX. contigit, filium Commodum ibidem reliquisse: unde anno CLXXV. illum ad limitem Germaniæ vocasse eo anno videbimus.

Imperatores, postquam Barbaris pacem petentibus concessissent, transscensu Alpibus longius processerunt, composueruntque omnia quæ ad munimen Italia atque Illyrici pertinebant. Addit Capitolinus in Vita Veri Imperatoris cap. 9. Composito autem bello in Pannonia, urgente Lucio, Aquileiam rediret, (nempe Marcus) in urbem destinatus est: sed non longe ab Altino, subito in vehiculo, morbo, quem apoplexiam vocant, correptus Lucius, apud Altinum perit. Ex quibus verbis colligitur, novam hoc anno ab Imperatoribus in Pannoniam profectionem institutam esse, in Numismatis diserte expressam. Extat enim in Gaza Regia Nummus æreus majoris formæ inscri-

IV.
Uterque
Imperator
in Panno-
nes movet.

plus;

CHRISTI
171.

ANICETI PAP.
5.

M. AUR. & L. VER. IMPP.
9.

rediturus esset : & post nonnulla : Præter opinionem igitur cum Imperator diutius bello Germanico detentus fuisset , omne id otium ad scribendum contulit . Hæc ipse . Quod vero Capitolinus post Lucii obitum Cassium rebellasse ait , non id continuo accidit , sed post acceptam de barbaris victoriam contigisse , inferius tradit .

IV. Tempore ejusdem Marcomannici belli martyrio coronatos Gervasium & Protasium , quæ S. Ambrosii (a) nomine conscripta habentur , eorum Acta testantur . Expetivisse enim sacerdotes idolorum ab Astasio duce , ut , si vincere barbaros , & ad Imperatores victor reverti cuperet , & de diis benemereri , Gervasium & Protasium Christianos supplicio afficeret ; quod ille impigre faciendum curavit . Scimus tamen alios ad alia tempora eorum referre martyrium : sed de his in Notationibus ad Romanum Martyrologium , fatis egimus .

(a) Apud
Sur. tom. 1.
die 19. Ju-
nii .

At quomodo falso oraculo , opera Alexandri impostoris (de quo superius fufius actum est) tanquam ab Æsculapio , qui recens apparuisset , prodito , Marcus imperator illi fidem præstans , insigniter deceptus , ipseque Romanus exercitus ingenti clade affectus sit , Lucianus (b) rem gestam in hunc modum describens : *Accipe , inquit , jam facinus quoddam hominis scelestissimi , unum inter omnia multo impudentissimum . Cum jam non mediocrem in regiam aditum sibi patefisset , inque aulam Cæsaream , præsertim Rutiliano rem adiuvante atque approbante , cum bellum , quod in Germania gerebatur , maxime flagraret , Divo Marco cum Marcomannis & Quadis conferente , oraculum divulgavit ; quo jubebat , uti duos leones vivos in Danubium immitterent variis cum odoribus ac sacris quibusdam magnificis . Sed præstat oraculum ipsum referre :*

V.
De impo-
stura Ak-
xandri i-
terum .

(d) Lucia-
nus in
Pseudom.

Falso or-
aculo deci-
pitur Imp-

Gur-

PAGIUS ptus : M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXIII. Cernitur caput M. Aurelii laureatum . In postica : PROPECTIO AUG. COS. III. Repræsentatur Imperator equo insidens habitu militari , tenens dextra lanceam , miles ante eum graditur , & tres alii eum subsequuntur . Cum itaque præfenti anno M. Antoninus Tribunitiam Pot. XXIII. capefferit , Pannonia expeditione hoc etiam anno suscepta ; ob quam uterque Augustus Imperator VI. appellatus , saltem M. Aurelius , cujus hic apud Mediobarbum Nummus hoc anno percussus extat : M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXIII. In postica : VIC. GER. S. C. in clypeo trunco arboris imposito , quem Victoria tenet . In postica alterius , IMP. VI. COS. III. S. C. Dio lib. 71. Lucii morte breviter memorata , ait Marcum præfecisse Cassium toti Asiæ , & eodem tempore Germanos , qui trans Istrum incolunt , venisse usque in Italiam , attulisseque Romanis maxima ac gravissima incommoda , quibus Marcus occurrit , Pompeiano atque Pertinace , Legatis exercitus factis . Addit : Germanis superatis *Germanicus appellatus est* , hoc nempe anno , ut elicio ex hoc Nummo apud Mediobarbum : M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXIII. in postica : GERMANICO AUG. IMP. VI. COS. III. S. C. Duo captivi ad trophæum , alter stans , alter sedens repræsentantur . Quamobrem jam hoc anno M. Aurelius *Germanicus* nuncupatus . Ex Pannonia Aquileiam rediere , quo eos Galenus convenit , ut ex ejus verbis num. præcedenti citatis liquet .

V.
Obitus
Lucii Imp.
Baron.
num. I. &
II.

Galenus lib. de Præcognit. cap. 10. ait : *Ceterum Lucio media hieme ad superos concedente , ut cadaver Romam retulit , & qua consueva sunt , fieri peregit , iter in Germanos suscepit .* Mortuus itaque hoc anno L. Verus , ut recte Baronius vidit , & quidem Decembri exeunte . Historici enim Græci hiemem a die undecima mensis Novembris incipiunt . Quare errarunt Capitolinus in Vita Marci , Victor in Epitome , Cassiodorus , & Eutropius , qui annos undecim L. Vero assignant ; annos enim tantum novem imperavit , ut scribit Auctor Chronici Alex. & liquet ex Nummis , qui ultra Tribunitiam Pot. IX. non progrediuntur . Lucii mortem hoc anno exeunte contigisse demonstrat Em. Card. Norisius Dissert. 4. de Epochis Syro-Macedonum cap. 1. ex rescri-

pto lib. 3. Cod. tit. 31. de petit. L. 1. in cujus titulo folius M. Aurelii nomen præfigitur , cum vivente Vero utriusque Augusti nomina una simul prænotarentur . Propositum est rescriptum , in Africa VI. Kal. Februarias Claro & Celbego Coss. seu anno Christi sequenti , die XXVII. Januarii . Quare cum Verus apud Alitum Venetorum urbem obierit , mors ejus contigit , exeunte mense Decembri currentis anni , ejusdem Imperii anno nono .

Bellum Marcomanicum , non hoc anno , sed sequenti inchoatum . Nam M. Aurelius non tantum corpus L. Veri Romam retulit , ibique cum apotheosi donavit ; sed etiam aliquo tempore in Urbe mansit . Tradit enim Capitolinus in Marco cap. 21. *Sub ipsis profectiois diebus in secessu Prænestino agens , filium nomine Verum Cæsarem , exsecto sub aure tubere , septennem amisit , quem non plus quinque diebus luxit . Et quia Ludi Jovis optimi maximi erant , interpellari eos publico luctu noluit . Instante sane adhuc pestilentia & Deorum cultum diligentissime restituit , & servos , quem admodum bello Punico factum fuerat , ad militiam paravit .* Quare M. Aurelius post Lucium in Deorum numerum relatum , Præneste secessit , annoque centesimo septuagesimo Verum filium amisit , & Ludos Capitolinos Jovi sacros Romæ celebravit . Sequenti enim anno Agon Capitolinus vicissimus secundus actus , ut ex annorum supputatione intelligitur . Capitolinum citatum de rebus anno CLXX. gestis (quod aliqui negarunt , & de priori profectioe , quando nempe Aquileiam Marcus venit , interpretandum credere) sermonem habere , ex Nummis anno sequenti percussis certum redditur . Mediobarbus Nummus Marci in medium affert , in quo habetur , M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXIII. In postica , COS. III. SALUTI AUG. Visitur figura stans coram ara , dextra pateram cum serpente , sinistra hastam tenens . Marcus anno centesimo septuagesimo Tribunitiam Pot. XXIII. ingressus est ; eoque anno peste adhuc vigente , pro ejus salute sacrificatum . Producit ibidem Mediobarbus alium Marci Nummum cum eadem antea , in cujus averfa parte legitur , PROPECTIO AUG. COS. III. S. C. Eo itaque anno Marcus Roma digressus expeditionem Marcomanicam suscepit .

VI.
Initium
belli
Marco-
mannici .

CHRISTI
171.ANICETI PAP.
5.M. AUR. & L. VER. IMP.
9.

*Gurgitibus fluvii turgentis ab imbribus
Istri*

*Immisisse duos Cybeles edico ministros,
Monte feras alitas: tum quantum alit
Indicus aer*

*Florum atque herbarum benevolentum;
moxque futura est*

*Et victoria, pax & amabilis, & decus
ingens.*

VI.

Hæc cum facta essent quemadmodum ille præscripserat, leones quidem simulatque in hostium regionem enataissent, barbari, canes quospiam aut lupos esse rati, fustibus arcebant. At nostrorum protinus maxima strages consecuta est, viginti ferme millibus simul extinctis. His similia sunt ea quæ in Aquileja contigerunt, cum parum abfuerit quin urbs ea caperetur. At is ad id quod evenerat, Delphicam illam responsonem, Cræsoque redidit oraculum frigide sane detorsit, dicens, Deum quidem prædixisse victoriam, haud tamen explicuisse, utrum Romanorum futura esset, an hostium. Hucusque de oraculo impostoris famosissimi Lucianus. Ex his videas, Imperatorem diis fidentem, & Christianos odio prosequentem, in extremum discrimen adduxisse Romanum exercitum; sed quod in eo militarent plurimi Christianorum, haud funditus deleri potuisse: horum namque præstantia ac pietate postmodum non ipse tantum Romanus exercitus divinitus est liberatus, sed & hostes penitus profligati: hæc autem quomodo facta sint, suo loco uberius dicturi sumus.

Quod autem ad Lucianum pertinet, qui hæc scripsit; licet omnes affirmant cla-

ruisse temporibus Traiani Imperatoris, tamen ex iisdem scriptis liquido constat, eum ad hæc usque tempora pervenisse, ac etiam eadem supergressum esse. Sed cum multa quæ ab eo scripta sunt adversus Christianam religionem, suis locis sint superius recensita; hic de ejus obitu paucis agere, ratio temporis persuadet, & quæ de eo a Suida litteris sunt commendata simul attexere: sic enim ait: *Lucianus, Samosatenus cognomento, blasphemus, sive maledicus, atque inauspicatus, ac potius impius, quod in Dialogis divina oracula pro ridiculis inducit, fertur sub Traiano & ante eum fuisse. Initio concionator Antiochiæ fuit: quæ res cum ei male cessisset, se ad scribendum contulit, scripsitque infinita. Interiisse fertur a canibus, cum rabiem suam contra veritatem exercuisset. Nam in Peregrini vita perstringit Christianismum, & ipsi Christo maledicit homo sceleratus. Itaque furoris sui & in hac vita justas pœnas dedit, & in futura æterni ignis cum satana hereditatem cernet. Hucusque Suidas. Ejusmodi sane digno homine epitaphio decuit impium hominem cum impietate sua pariter sepelisse. Quod vero idem Suidas dicat, Lucianum fuisse Antiochiæ concionatorem, inde accidit, ut complures ipsum fuisse religione Christianum existimarint, sed a fide apostatam in eandem esse furiose grassatum. Sane quidem ex ejus scriptis superius citatis cognoscitur, ipsum res Christianas apprime calluisse. Vix dici potest quantam cladem apostatæ quibusque sæculis in Christianam religionem intulerint, quod & hoc deplorato nostro sæculo experimur. At de his alias*

VII.
Luciani
ætas.JESU CHRISTI
ANNUS
172.ANICETI PAP.
ANNUS
6.M. AUR. IMP.
ANNUS
10.

I.

Centesimo septuagesimo secundo Christi anno, Severo Cethego & Julio Claro Cos. M. Aurelii Imperatoris anno decimo, Melito (a) Sardenis in Asia Episcopus, pro Christianis sæva persecutione exagitatis, eidem M. Aurelio Antonino Imperatori apologeticum obtulit. Quam nervosus fuerit liber ille, & Christiano Episcopo dignus, pauca quædam, quæ ex eo accepta Eusebius (b) recitat, facile monstrant: sunt enim hæc: *Jamquam numquam antea accidit) totum genus piorum hominum, qui se divino cultui penitus addixerunt, persecutione affligitur, & novis edictis promulgatis per universam Asiam exagitur. Nam impudentes & protervi calumniatores, atque adeo alienarum rerum appetentes, ex his edictis occasionem nacti, palam noctu atque interdium furantur, eosque expilant qui nihil cui-*

(a) Eusebii in Chron. hoc anno. Melitonis Apologia Imperatori oblata. (b) Idem. histor. lib. 4. c. 25.

quam omnino intulerunt injuriæ: & paulo post: *Quod si te præcipiente hoc fit (justus enim Imperator & Rex non injusti quicquam aliquando consilio statuit) si sane recte factum, atque ejusmodi mortis præmium lubenti animo perpetimur.*

Istam autem unam tibi supplices petitionem offerimus, ut tu ipse auctores talis contentionis & dissidii dispiciendos cures: denique recto judicio decidas, mortem ne ac supplicium, an salutem & securitatem sint promeriti. Sin vero istud consilium, hocque novum decretum tua auctoritate, minime saucitum est, quod plane ne contra crudeles quidem & barbaros hostes statuere æquum est: multo magis te obsecramus, ne tam aperto latrocinio nos expoliari permittas. His item subdit: Divina, quam nos excolimus, religio antea inter barbaros insigniter viguit: quæ cum apud gentes tuas

II.
Melito Episcopus
quid pro
Christianis.

præ-

CHRISTI
172.

ANICETI PAP.
6.

M. AUR. IMP.
10.

præclavo & eximio Augusti regno, a quo paternum duxisti genus, floretet; ipsi Imperio, quo tu potiris cum primis fausto ac felici præsidio fuit. Nam ex eo tempore Romani Imperii fines magna cum amplitudine & splendore dilatati sunt: cui tu non modo jam successor fortunatus es, sed etiam cum filio futurus es, modo divinam illam religionem tuearis, quæ simul cum Augusti regno apud vos cum incepta, tum una cum Imperio enutrita accrevit: quam plane majores tui, præter aliarum religionum ritus quos observabant, magnopere coluerunt. Atque quod nostra religio Imperio tam præclare cæpto maximo plane adjumento & commodo fuerit, illud certissimo argumento esse poterit: nempe quod ab Augusti regno hæcenus nihil rerum adversarum invecum est, sed contra, omnia summo cum splendore & amplitudine prospere & ex animi cujusque sententia processerunt.

joresque coarguentes, sæpe eos, qui contra istos piæ religionis & doctrinæ professores aliquid novi moliri audebant, modeste & prudenter per edicta correxerunt. In quorum numero & Hadrianus avus tuus, quem cum aliis multis, tum Fundano Proconsuli Asiæque Præfecto litteras in Christianorum gratiam scripsisse constat; tuus item pater, quocum una tu summam rerum administrabas, tum ad alias civitates gregatim, tum ad Larissæos, & ad Thessalonicenses, ad Athenienses, & ad omnes denique Græcos nominatim mandata per litteras delegavit, ne quid novarum rerum contra nos Christianos aliquando edere molirentur. Te igitur multo potius omnia facturum, quæ a tua benignitate postulamus, pro certo sumus persuasi: quippe cum de his hominibus non eandem solum cum majoribus sententiam & mentem sed etiam multo humaniorem & divinæ sapientiæ studio magis deditam teneas. Hucusque ex Apologetico Melitonis Eusebius, qui texens ejusdem auctoris scriptorum catalogum, ait (a):

(a) Euseb. lib. 4. c. 25. in princ.

Primum Melitonis duo de Paschate libri, alius de recta vitæ Christianæ institutione, de Prophetis alius; liber item de Ecclesia, alter de die Dominico; est præterea ejusdem liber de natura hominis, de ejus creatione, de obedientia fidei, de sensuum sedibus: istis accedit liber de anima

IV. Melitonis scripta.

K k

III. Et quamquam Nero & Domitianus, soli inter omnes Imperatores, invidorum quorundam & malevolorum hominum suasu adducti, nostram religionem ignominie & obrectationi exponere studebant, quorum perduto conatu falsa ista & malitiosa criminatione contra Christianos ad aures hominum illapsa est, & temeraria ac vesana consuetudine continuata: illorum tamen inscitiam & amentiam pii & religiosi tui patres magni. Eccl. Tom. II.

Modestiores Imp. pro Christianis res scripsere.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5663.

SÆC. II. 11. A. 19. P. 23. April. Indict. 8.

Anno Urbis 923. JESU CHRISTI 170. secund. Barouium 172.

Olymp. 237. an. 2. ELEUTHERI PAPÆ I.

A. C. 170. M. AURELII IMP. 10.

I. Consules. [1] A Num. I. ad VI. Coss. M. Cornelius Cethegus, & C. Erucius Clarus, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari ex Inscriptione Foroliviensi a Marchesio in lib. 1. ejusdem urbis publicata.

Commodus Cæsar Imperii Cæsarei Quinquennalia dedit.

Eusebius in Chronico anno Abrahami 2186. qui Kalendis Octobris præcedentis Christi anni inchoatur, ait: Antonino Imperatori Melito Asianus, Sardensis Episcopus Apologeticum pro Christianis tradidit, quod anno præcedenti in finem evergente factum videtur, ut ex Chronico Alex. elicitur. Præterea eo anno Proconsularis Imperii quinta Quinquennalia Marcus edidit, quæ majori pompa, quam Quinquennalia fieri solita. Hujus Apologiæ Fragmentum extat apud Eusebium lib. 4. cap. 26. in qua de Imperio Romano loquens, ait: Cujus tu heres ac successor adspirantibus omnium votis potitus es, potirisque deinceps una cum filio. Quare Commodus Cæsar Imperii con-

II. Quinquennalia Commodi Cæsaris. III. Apologia Melitonis.

NOTÆ [1] Coss. M. Cornelius Cethegus, & C. Erucius Clarus. Sponius in Miscellan. pag. 80.

M. AURELIO. CETHEGO
L. IUNIO. CLARO. COS.

Lapis Foroliviensis apud Fabrettum pag. 505. n. 116. de quo Norisius in epistola consulari ad hunc annum:

M. CORNELIO. CAETEGO. C. ERUCIO
CLARO. COS.

Hinc vera horum consulum nomina se eruisse putavit Norisius. Lapis Gruterianus pag. GXXVI.

CLARO. ET CETHEGO. COS.

extremis tantum nominibus. Aliæ inscriptiones a Relando prælatæ A. D. 146. aptari possunt. Fasti vulgati: Cethego, & Claro.

anima & corpore : inter quos est etiam liber de lavacro regenerationis, de veritate, de fide, de generatione Christi ; liber etiam ejusdem de prophetia, de hospitalitate : unus item qui Clavis inscribitur, alius etiam de diabolo, alius de Apocalypsi Joannis, de Deo incarnato, postremo ad Antoninum scriptus. In libris quos de Paschate confecit, quo tempore illos scripserit, in ipso illorum exordio his verbis refert : Cum Servilius Paulus esset Asia Proconsul, quo quidem tempore Sagaris martyrii corona donatus est, magna apud Laodiceam orta est controversia de Paschate : quod quidem festum forte eodem temporis articulo, quo oriebatur controversia, incidit ; atque illis ipsis diebus etiam a me ista de festo illo fuisse per scripta : & in fine : Idem auctor præterea in præmio operis sui, quod breves & selectas sententias ex Scripturis depromptas continet, librorum veteris Testamenti, qui sunt omnium consentiente auctoritate probati, catalogum citat ; quem quidem isto loco ad verbum percensere necessarium duximus.

V.
Epistola
Melitonis
ad Onesimum.

Melito Onesimo fratri S. Quoniam sæpenumero, incredibili studio erga verbum Dei incensus, a me vehementer flagitasti, ut quasdam breves & selectas sententias ex Lege, & Prophetis, & Salvatore, & universa fide nostra excerptas tibi contexerem ; & item librorum veteris Testamenti accurate cognoscendorum cupiditate incitatus, quot numero sint, & quo ordine collocati, magnopere scire expetivisti : cum studium tuum erga fidem, & cognoscendi aviditatem erga verbum Dei pro certo intelligerem : & quod pro æternæ salutis corona strenue instar athletæ decertans, istas res ob desiderium illud, quo erga Deum exardescis, maxime omnium præferre videare : illud plane cum tale & tam fructuosum cernerem, cumulate, quoad poteram, perficere laboravi. Proinde in Orientem iter suscipiens, & eo usque loci proficiscens, ubi hæc & prædicata & gesta fuerunt ; cum accurate a quibusdam de veteris Testamenti libris didicissem, illorum nomina hic subscripta ad te misi, quæ sunt hæc : Moysis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jesus Nave, Judices, Ruth, Regum seu Regnorum libri quatuor, Paralipomenon.

VAGIUS

consors erat, ut etiam ex verbis Julii Pollucis in Præfatione libri priini Onomastici ad Commodum Cæsarem, deduci videtur. Ω καὶ πατρός ἀγαθὸς ἰστί σου κτίμα κατ' ἴσιν βασιλεία τε καὶ σοφία : id est, O boni patris filii paterno seu hereditario jure, & regnum & sapientiam possides. Valesius in Notis ad Proœmium lib. 5. Hist. Eusebii laudatum hujus Historici locum explicans, inquit : Jam ergo Commodus a patre adscitus fuerat in consortium Regni, cum hunc pro Christianis libellum Melito Imperatori ferrigebat.

duo, Psalmi Davidis, Salomonis Proverbia, Sapientia, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Job, Prophetarum libri Isaïæ, Hieremiæ & duodecim Prophetarum scripta in uno libro separatim contenta, Daniel, Ezechiel, Esdras. Ex quibus breves & selectas sententias excerptissimus, easque in sex libros dispertivimus. Tot libri dicuntur esse Melitonis. Hæc Eusebius. Sed quod ait de sua profectio ad Orientem, ad locum ubi divina Scriptura prædicatione est vulgata, haud dubium de Hierosolyma est intelligendum ; ubi agens, ex canone Hebræorum tantum, quos recitat, libros recensuit. Cum igitur Melitonis lucubrations tum ab Eusebio, tum etiam a S. Hieronymo adeo exacte sint enumeratæ, plane constat, librum illum de Transitu Virginis, Melitonis nomine decoratum, alterius potius esse auctoris ; nec vel Melitonis continere apicem, eruditus quisque perfacile judicabit : sed enim illum recens emeruisse, & antiquos omnes latuisse certum est, ac proinde apocryphum jure censendum.

Quod vero in libro de Paschate Melitonem meminisse ait de Sagaris martyre : Sagaris fuisse hunc Laodiceæ Episcopum, ac illius martyrii obiisse certamen, testatur Polyocrates Episcopus Ephesiorum, qui & de Melitonis exitu meminit, dicens (a) : (a) Apud Quid attinet dicere de Sagaris Episcopo Euseb. lib. & martyri, qui Laodiceæ mortem oppetiit ? s. cap. 23. Quid porro beatum Papirium, & Melitonem eunuchum recenseam, qui spiritus sancti instinctu afflatus totum vitæ suæ tempus pie sancteque exegit, qui Sardis tumulto conditus est, expectans Christi e caelo ad universam carnem visitandam adventum, ex quo ex mortuis resurget ? Isti omnes diem Paschatis decimoquarto die Lunæ ex Evangelii præscripto observarunt, &c. Hujus (inquit Hieronymus b) elegans & declamatorium ingenium laudans Tertullianus in septem libris, quos scripsit adversus Ecclesiam pro Montano, dicit eum a plerisque nostrorum Prophetam putari. Sed de his superius, ubi toleratam eam de Paschate celebrando sententiam tunc fuisse diximus : quamobrem Sagaris & aliorum nomina publica attestatione, sunt in Ecclesiasticis tabulis merito recensita, certusque singulis tributus dies, quo anniversaria eorum memoria celebratur.

At

Quod sub finem Imperii M. Antonini contigisse constat. Sed non advertit Valesius Commodum jam ab anno centesimo sexagesimo sexto Cæsarem fuisse, Imperioque Cæsareo potitum ? ideoque de Imperio Augusto Commodi Melitonem non loqui, ut Eusebius & Auctor Chronici Alex. videntur.

Hoc anno M. Aurelius, Roma relicta, adversus Germanos movit, ut anno præcedenti ostendi.

IV.
Expediit
Germani-
ca.

(b) Hieronymus de Script. Eccles. in Melitone.

CHRISTI
172.

ANICETI PAP.
6.

M. AUR. IMP.
IO.

VII. Apollinarem Hierapolitanæ Ecclesiæ Episcopum, fama conspicuum, scripsisse librum his temporibus pro fidei Christianæ defensione, idem testatur Eusebius (a), qui & cæterorum eius scriptorum his verbis feriem texuit (b): *Ex multis Apollinaris scriptis, quæ apud multos integra servantur, ista sunt quæ ad nos pervenerunt: Liber ad Imperatorem, de quo ante diximus, scriptus: quinque libri contra Gentiles: de veritate duo: contra Judæos duo: & alii quos deinceps scripsit contra Cataphrygarum hæresim: quæ id quidem temporis (quandoquidem jam tum Montanus cum suis pseudo-Prophetis perversa suæ opinionis fundamenta jaciebat) tamquam nasci cœpit: atque etiam non longo tempore post de integro renovata, multo serpsit longius. Hæc de Apollinari Eusebius.*

VIII. Alios item complures tunc claruisse in Ecclesia viros sanctitate & doctrina egregie excultos (c) testatur, inquit: *Philippus porro, quem Dionysii testimoniis Ecclesiæ Gortynensis Episcopum fuisse cognovimus, longe accuratissimum opus contra Marcionem contexit: idem ab Irenæo factitatum est. Modestus quoque egregie præter ceteros, viri illius errorem conspicatus, omnium oculis subiecit ad contemplandum. Alii item complures scriptores extiterunt, quorum lucubrationes adhuc in permultorum fratrum manibus inte-*

gre custodiuntur. Inter alios vero est de Musano apud eundem memoria nobilis, cum ait (d): Musani autem, quem inter eos qui supra demonstrati sunt numeramus, extat quidem liber elegantissimus, ab eo scriptus adversus quosdam fratres, qui videbantur inclinare in hæresim eorum quæ Encratitæ dicuntur. Meminit horum omnium S. Hieronymus. Recenset quoque inter hos Eusebius (e) Pinytum Episcopum Cretensem, de quo idem Hieronymus (f) ait: Pinytus Cretenensis, Gnosia urbis Episcopus, scripsit ad Dionysium Corinthiorum Episcopum valde elegantem epistolam, in qua docet non semper lictæ populos nutriendos, ne quasi parvuli ab ultimo occupentur die; sed quasi solido vesci debere cibo, ut in spiritualem proficiant senectutem. Sunt & alii qui his temporibus claruerunt Catholici scriptores Ecclesiastici, de quibus alias opportunius.

Vides ex his & plane intueris divinam erga Ecclesiam providentiam; quæ scilicet perditissimis hisce temporibus, quibus dictæ hæreses invalescebant, quæ ex diversis scholis philosophorum prodierant, eruditissimos, omnique disciplinarum genere excultissimos dederit viros, qui non eorum modo procaciam infringerent, petulantiam reprimerent, omnesque conatus frustrarentur; sed & eruditissimis commentariis, Gentilium etiam in Christianos ut impios oblatrantium impetum retunderent, atque audaciam coercerent.

IX. Clariore tempore hæresum a Deo Ecclesiæ dari Doctores.

JESU CHRISTI
ANNUS
173.

ANICETI PAP.
ANNUS
7.

M. AUR. IMP.
ANNUS
II.

I. Christi Domini nostri anno centesimo-septuagesimotertio; Severo & Herenniano Coss. M. Aurelii Imperatoris anno undecimo, Pseudo-prophetia, quæ juxta Phrygas nominatur, accepit exordium, au-
Ann. Eccl. Tom. II.

Etioribus Montano, Priscilla, & Maximilla infantis vatibus. Hæc Eusebius (g). Verum Epiphanius (h), adversus eodem agens, hæc ait: *Hi fuerunt circa annum decimumnonum Antonini Pii post*
K k 2 Ha-
(g) Eusebius in Chron. hoc anno.
(h) Epiphanius hæres. ref. 48.

Decennalia Imperii Augustei M. Aurelii.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5664.

SÆC. II. Anno Urbis 924. Olymp. 237. an. 3. A.C. 171.

12. G. 1. P. 8. April. Indict. 9.

JESU CHRISTI 172. secund. Baronium 173.

ELEUTHERI PAPÆ 2.

M. AURELII IMP. II.

I. [1] AD num. I. Coss. L. Septimius Severus II. & L. Alfidius Herennianus, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari. His Coss. M. Aurelius Imperii Augustei Decen-

naliam dedit, ut ex Numismatis, in quibus ea diferte memorantur, indubitatum redditur. Unum extat argenteum in Gaza Regia inscriptum: *IMP. M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXV. Visitur caput Marci laureatum. In postica, VOTA SOL. DECENN. COS. III. Visitur Imperator stans velatus, qui sacrificat in tripode. Plura similia apud Mediobarbum videnda. Ex quibus patet, ejus Quinquennalia anno CLXVI. non vero antecedenti exhibita fuisse; alioquin extra legitimum tempus acta fuissent, ac præterea verum esset quod sæpe insinuavimus, Imperatoribus hujusmodi solennia edentibus viros iterato Consulatu exornatos Fastis non raro nomen dedisse.*
Ad

NOTÆ [1] Coss. L. Septimius Severus II. & L. Alfidius Herennianus. Ita Norisius in epistola consulari, ut notat Pagius. Fasti Idatiani, & ceteri; Severo & Herenniano, sine nota secundæ Consulatus in Severo.

CHRISTI
173.ANICETI PAP.
7.M. AUR. IMP.
II.

(a) Apud Euseb. lib. 5. cap. 15. *(a)* Hadrianum. Rursum autem scribit Apollinaris (*a*), qui eodem quo Montanus vixit tempore, sub Grato Asiæ Proconsule Montanum ad fidem venisse, ac mox cœpisse se efferre superbia. Mentio de Grato Consule apud Cassiodorum habetur anno quarto Antonini Pii Imperatoris; quem si velimus, more majorum, post Consulatum, Proconsulatum Asiæ accepisse, ad ea tempora ejus sunt primordia referenda. At possumus hæc ex sententia ejusdem Eusebii (*b*) de Apollinare ita scribentis simul conciliare: *Scripsit, inquit, contra Cataphrygarum hæresim, quæ id quidem temperis (quandoquidem jam tum Montanus cum suis pseudo-Prophetis, perverse suæ opinionis fundamenta jaciebat) tamquam nasci cœpit: atque etiam non longo tempore post de integro renovata, multo serpsit longius.*

II.
Tria Tempora Montani.

Duo igitur tempora, immo & tria, Montani ac sociorum considerata putamus, Primum, cum iidem in Ecclesia prophetare cœperunt, & in admiratione sunt habiti, sed nondum detecti hæretici; quippe qui ovinis pellibus lupos induentes, vitam optimis compositam moribus, abstinentia præsertim exultant, extrinsecus præferrent: insuperque & miraculorum sibi virtutem arrogantes, necdum quicquam Catholicis dogmatibus contrarium loquentes, jam toti Orbi facti conspicui, & in admiratione habiti, ab omnibus propemodum præconiis tolli & laudibus prædicari cœperunt. Secundum vero tempus fuit, cum res in controversiam deduci cœpit primis M. Aurelii Antonini temporibus, cum in Galliis ingens persecutio vigeret: quæ duo tempora Eusebius (*c*) simul oratione conjungens, ait: *Cum Montanus, & Alcibiades, & Theodotus in Phrygia jam prophetandi opinionem, apud complures adepti fuissent, (per multa enim, divina gratia largiente, mi-*

(c) Idem lib. 5. cap. 3.

PAGIUS
III.
Sub quo Pontifice Praxeas Romam venerit.

Ad num. IV. Praxeas, Catholicæ Religionis tunc homo, Romam venit, non Aniceto sedente, ut existimavit Baronius, sed Victore Romanam Ecclesiam administrante, ut didici a clarissimo viro Ludovico Du Four, Abbate Sancti Joannis de Jardo ad Melodunum, & Septem Fontium in Therascia, qui quæcumque fere de Tertulliano hoc in Opere scripsi, mecum communicavit. Hæc Tertulliani verba lib. adversus Praxeam cap. 1. *Iste primus ex Asia hoc genus pervertitatis (hæresim nempe Patripassianorum) intulit Roma, &c. Nam idem tunc Episcopum Romanum, agnoscentem jam prophetias Montani, Prisca, Maximilla, & ex ea agnitione pacem Ecclesiis Asiæ & Phrygiæ inferentem, falsa de ipsis Prophetis & Ecclesiis eorum asseverando, & prædecessorum ejus auctoritates defendendo, coegit & literas pacis revocare jam emissas, & a proposito recipientium carissimum concessare. Ita duo negotia Diaboli Praxeas Roma procuravit, prophetiam expulit, & hæresim intulit; Paracletum fugavit, & Patrem crucifixit. Ait itaque Tertullianus, Episcopum Ro-*

manum, Victorem nempe, olim Montani prophetiam agnovisse, literasque pacis Ecclesiis Asiæ & Phrygiæ eandem amplexis concessisse; sed Praxeam coegisse Victorem eas literas revocare, falsa de Prophetis & Ecclesiis Montanizantibus asseverando, ac defendendo auctoritate prædecessorum Victoris, qui dictam prophetiam exploserant. Hi autem alii non fuerunt, quam Eleutherus & Soter, sub quo, teste Eusebio in Chronico, Montanus hæresim publicare cœpit, quique contra Montanum scripsit, ut docuit nos Anonymus a Sirmundo post Baronii mortem in lucem editus, cui titulus est, Prædestinatus. Is Auctor hæresi 26. quæ est de Cataphrygibus, ait: Scripsit contra eos librum S. Soter Papa Urbis, & Apollonius Ephesiorum Antistes, contra quos scripsit Tertullianus Presbyter Carthaginensis. Qui cum omnia bene, & primo, incomparabiliter scripserit, in hoc solum se reprehensibilem fecit, quod Montanum defendit, agens contra Sotorem supradictum Urbis Papam. Quod & hæresi LXXXVI. repetit, addens, Tertullianistas olim a Sotere Papa Romano damna-

Tertium vero tempus illud fuit, cum iidem jam palam facti quales essent, ab Ecclesia Catholica penitus ejecti sunt, quod quidem non fui parvi negotii opus; tantam enim sibi apud plurimos æstimationem & gloriam comparaverant, ut nec jam detecti exciderint ab opinione multorum: immo & qui de eis aliquando recta sensissent, atque damnassent, postea fraude pellecti eorundem facti fuerint accerrimi defensores: ut Tertullianus plane infelix, qui in calce (*d*) lucubratiissimi operis, quod adversus hæreticos conscripsit, de Præscriptione, secundum Phrygas hæreses notat, atque condemnat: post vero iisdem, omnibus intensis nervis, patrocinatus est. Magna certe Montani fraus tentatio in Ecclesia fuit, cum non hic vel ille inanis homo & facilis ad credendum ab ejuscemodi composita larva deceptus sit, sed & qui magna præditi videbantur sanctitate atque doctrina.

III.
Magna tentatio Montani hæresis.

(d) Tertull. de præscr. cap. 25.

Enituit tunc temporis quæ de sede Petri impolluta servanda viguit semper vigilans divina providentia: nam cum illi totis viribus nisi essent primariæ Ecclesiæ communicationem suffurari, quo sic ab universa Catholica Ecclesia viderentur esse recepti atque probati; dum res apud Romanum Pontificem ageretur, idemque de

IV.

CHRISTI
173.

ANICETI PAP.
7.

M. AUR. IMP.
II.

de impartienda illis communicatione litteras dedisset, continuo revocavit: cum adveniens Praxeas, Catholicæ religionis tunc homo, multa de illis, quæ hæcenus præterissent ipsum Romanum Pontificem, eidem significasset, inculcassetque. Testatur id quidem Tertullianus (a), cum ait: *Nam idem Praxeas tunc Episcopum Romanum agnoscentem jam prophetias Montani, Priscæ, Maximillæ, & ex ea agnitione pacem Ecclesiis Asiæ & Phrygiæ inferentem, falsa de ipsis Prophetis & Ecclesiis eorum asseverando, & præcessorum ejus auctoritatem defendendo, coegit & litteras pacis revocare jam missas, & a proposito recipiendorum charismatum concessare.* Hæc Tertullianus: quem licet velimus non mentitum esse (periculosum enim alioqui est, hæreticis de suis dogmatibus quæcumque dicentibus fidem præstare) quid magnum est falsis assertionibus surreptam, pacificis scriptis litteris, communicationem dare Romanum Pontificem?

V. Accidit id quidem alias sæpe; & inter alia plura exempla illud est perspicuum, quod in præsentiarum menti occurrit. Eustathius Sebastenus (b) hæreticus Romam veniens cum suis ad Liberium Papam, fidei Catholicæ sinceram professionem edens, dolose communionem surripuit; rediensque gloriose de Romanæ Ecclesiæ communicatione se extulit: sed reclamantibus Orientalibus, & qualis adhuc esset Eustathius declarantibus, rursus sic cognitus, ab Ecclesia pulsus est atque damnatus, ut suo loco dicemus. Qui novit, numquam a Romano Pontifice atque etiam aliis consuevisse dari litteras communicatorias, quas & pacificas dicimus, absque fidei Catholicæ præmissa prius confessione; nec rursus illam profitentibus, ac eas petentibus litteras, potuisse negari; haud profecto mirabitur, Papam per litteras impertitum fuisse pacem Ecclesiis Phry-

giæ atque Asiæ, quarum fidem Catholicam, edita ex more rectæ fidei professione, jam exploratam habuisset: hoc est namque quod ait Tertullianus, ipsum Romanum Pontificem agnoscentem prophetias Montani & sociorum, ex ea (quod addit) agnitione pacem Ecclesiis Asiæ & Phrygiæ per litteras concessisse: perinde ac si diceret, cognita ab eis edita fide Catholica, nec ab ea illorum prophetias dissentire cognoscens (haud dubium, eos, quæ in illis erant hæreses, occuluisse) ad dictas Ecclesiis litteras pacificas dedit. Nam quid est, per Praxeam aliis significatis, revocasse quas dederat pacificas litteras, nisi, prodita illorum hæresi, eos averlatum fuisse? ut appareat in omnibus viguisse simul ejusdem Romani Pontificis sinceritatem ac pariter potestatem.

Sic igitur tribus his temporibus consideratis, nulli sane crimini dari potuit, si ipso initio, vel medio tempore, cum primum illorum prophetiæ junctæ miraculis veris assertis vel apparentibus ederentur, vel cum postea de iis dubitatione exorta, diversæ essent diversorum sententiæ, quis iisdem communicasset: sed tantummodo crimen erat, cum patefacta, atque a Catholica Ecclesia improbata ipsorum hæresi, id sciens quis prudensque fecisset. Fuisse namque semper a temporibus Apostolorum in Ecclesia, ac perseverasse in posterum spiritum prophetiæ, absque controversia apud omnes est; de quo & Justinus martyr (c) hæc ait: *Apud nos enim hucusque prophetica extant dona: unde & vos intelligere debetis, quæ olim in genere vestro (de Judæis intelligit) fuere, ea esse in nos translata. At quemadmodum apud vos, sanctorum Prophetarum tempore, etiam pseudo-Prophetae erant: ita & apud nos permulti sunt falsi doctores, quos cavendos esse Dominus noster præmonuit. Et post multa: Est, inquit, apud nos videre & fæminas & masculos dona a Spi-*

VI.

Quando crimen esset Montano communicare.

(c) Justin. in dialog. cum Tryphone.

(a) Tert. adv. Praxeam c. 1. Rom. Ecclesia Montanum respuit.

(b) Socrat. l. 4. c. 11.

Litteræ communicatoriæ quibus dari solitæ & quibus negari.

PAGIUS nos. Tum Tertullianus insinuat, se dum adhuc Catholicus esset, adversus hæresim Praxeanam Carthagine disseminatam pugnasse, & rursus post suam a Catholicis, quos *Psychicos* appellat, separationem impugnare velle: *Frustrificaverant, inquit, avena Praxeana, hic (nempe Carthagine) superfeminata: traducta dehinc per quem Deus voluit, etiam evulsa videbantur. Et nos quidem postea agnitio Paracleti, atque defensio disjuncti a Psychicis, (nempe Catholicis) &c. nunc denuo erupit; sed & denuo eradicabitur, &c.* Denique Tertullianus lib. de Præscriptione Hæreticorum cap. ult. inquit: *Sed post hos omnes etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Victorinus (id est, Victor Papa) corroborare curavit.*

IV. Verum Catalogus ille hæreticorum in fine libri de Præscriptione editus perperam Tertulliano adscribitur; foetus enim est Auctoris anonymi ei coævi, qui Montanistas quibus Tertullianus adhærebat, inter hæreticos numerabat. Ait enim: *Accesserunt alii hæretici, qui dicuntur secundum Phrygas &c. quæ dicuntur Paracletum plura*

in Montano dixisse, quam Christum in Evangelium protulisse. Et tamen Tertullianus lib. 4. de Præscript. cap. XXII. ait: *Utrum ne sim plici errore a ratione qua defendimus in causa Nova Prophetiæ, gratia Ecstasim, id est amentiam convenire? In spiritu enim homo constitutus, præsertim cum gloriam Dei conspiciat, vel cum per ipsum loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus scilicet virtute divina, de quo inter Nos (scilicet Montanistas) & Psychicos (id est, Catholicos) Quæstio est. Quare verisimile non est Tertullianum post compositum librum illum de Præscriptione hæreticorum Librum alium edidisse, in quo falsam Montani prophetiam inter hæreses recensuerit; id enim manifestissime absurdum. Unde in antiquo exemplari Agobardi, in Bibliotheca Regia asservato non extat Catalogus ille hæreseon, qui præfigitur quibusdam aliis MSS. initio Libri de Præscriptionibus. Sed Librarii Auctores de eadem materia loquentes, licet diversa prorsus sentientes, inter se imperite copularunt.*

Prophetia a Spiritu Dei habentes. Equidem ex veteri quoque prophetia jure sibi S. Ecclesia. (a) Joël. 2. nempe oraculo dicente: *Effundam Spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filia vestra*: Idque sibi per Christum (b) concessum est, divino Spiritu ex mensura fidei (quod ait Apostolus c) his & aliis charisimata singula dividente.

VII. Cæterum quod spectat ad Montanum & perfacile, focios ejus, perfacile fuit ab eis decipi, erat a quippe qui in omnibus speciem pietatis Montano præferebant; nam (ut docent Philastrius (d), Ephemianus (e), Theodoretus (f), & alii) Scripturas omnes cum Catholicis, tam veteris quam novi Testamenti, recipiebant: de Patre, Filio, & Spiritu sancto paria cum Ecclesia sentiebant: dona Spiritus esse pariter in Ecclesia, ac Fidelibus etiam impertita affirmabant: disciplinam insuper Ecclesiasticam se arctissime servare profitebantur: jejunia, martyria, & cuncta alia, quæcumque in pretio essent in Ecclesia Catholica, excolere diligentissime curabant: nec ea quidem verbis dumtaxat, sed re ipsa præstare videbantur. Magnam itaque hæc omnia apud unumquemque durioris licet ingenii hominem vim habuisse, quis dubitet? Verum enim vero quis hæc accurate considerans, non afficiatur magna animi admiratione atque stupore, perspicuus diaboli callidam artem atque in decipiendo versutiam, novo semper certamine, quo minus suarum technæ insidiarum proditæ evitentur, Dei Ecclesiam oppugnantis? Ecce tibi, qui non ita pridem, nempe hoc ipso sæculo, Gnosticorum & aliorum, quos retulimus, turpitudines commentus erat, ut ignominiam irrogaret Ecclesiæ, eamque penitus labefactaret: jam detectus, & una cum suis sectariis omni execratione dignus habitus, atque proscriptus, immutans speciem, omnesque exuens prioris habitus impuritates, sordes, ac turpitudines, superinducta summæ atque admirandæ sanctitudinis composita larva, progreditur, non nisi jejunia, continentiam, & martyria prædicans; ostentansque in suis Prophetiæ spiritum, & summa illa a Christo olim promissa Fidelibus charismatum dona, multaque alia superaddens, quæ ad sectam esse possent illecebræ, maximo omnium fuit Ecclesiæ detrimento.

VIII. Quod vero ad Montanum ipsum spectat; S. Hieronymus (g), ad Marcellam scribens, in primis eum abscissum & semivirum appellat, ac proinde eunuchum Montanus, fuisse declarat: qui nuper baptizatus, Priscilla, propriæque excellentiæ gloria elatus, malo & Maximilla arreptus spiritu, prophetam profiteri cœpit, magnamque inde sibi existimationem comparavit, nactus ad eam rem duas quas

seduxit nobiles fœminas, Priscam videlicet, quam nonnulli Priscillam nominant, & Maximillam, easdemque eodem afflata spiritu docuit prophetare; quarum ope innumeros pene seduxit: nam Hieronymus scribens contra Pelagianos ad Ctesiphontem, de iis hæc ait: *Montanus, immundi spiritus prædicator, multas Ecclesias per Priscam & Maximillam, nobiles & opulentas mulieres, primum auro corrumpit, deinde hæresi polluit*. Hæc ipse.

IX. At quod ad rerum ab eo gestarum historiam pertinet, a nullo fidelius atque certius quam ab ejus temporis homine, qui adversus eum cominus decertavit, assequi licet. Is fuit nobilis eruditione atque virtutibus præstans Apollinaris Hierapolitanus Episcopus, qui ab ipso rerum exordio narrationem instituens, ad Avircium Marcellum scribens, in hunc modum præfatur (h): *Quamquam longo jam & prolixo temporis spatio, Avirci Marcellæ carissime, a te, ut aliquid contra Cataphrygarum hæresim scriberem, incitatus sum, tamen hæcenus me ab illo instituto continui: non tam quod dubitarem falsu errorum commenta me posse convincere, & firmis testimoniis veritatem corroborare, quam quod tum metuerem, tum sedulo præcaverem, ne Evangelico novi Testamenti verbo, cui neque apponere, neque detrabere quidquam licet, & præsertim quæ secundum Evangelium vitam degere instituerit, quibusdam viderer meo quasi Marte aliquid vel addere, vel statuere, quod non in eo omnino comprehensum sit*. En, vides, lector, quanta modestia, animique demissione, antiqui Patres, quantum libet eruditissimi atque sanctissimi, ad divinas Scripturas tractandas, etiam si ex eis oppugnaturi forent hæreticos, se conferebant. Sed profequitur deinde inchoatam de Montano narrationem, sic dicens:

X. *Verum cum imper essem Ancyra Galatiæ urbe, & Ecclesiam quæ est in Ponto contentionum procellis ab ista nova & iniustata non (ut illi dicunt) prophetia, sed potius (ut demonstrabitur) pseudo-Prophetia concitatis jactatam offenderem; quantum poteram, juvante Deo, de his ipsis eorum erroribus, qui jam passim vagantur, & de iis quæ ab illis proponebantur, multis diebus in Ecclesia assidue disceptabam: adeo ut ea non solum permagna efferretur lætitia, sed ad veritatem vehementer roboraretur; & qui contrarias partes tuebantur, eodem temporis momento a me refutati, animos dejicerent, & omnes veritatis adversarii summo dolore angerentur. Ac cum presbyteri, qui in eo loco erant, præsertim Zoticus Otreno postularent, ut de iis, quæ fuissent contra veritatis adversarios eo sermone disputata, commentarium aliquem relinqueremus: i-*

(b) Apud Euseb. l. 5. cap. 15. Quæ Apollinaris de Montano.

X. Apollinaris disputatio adversus Montanum.

CHRISTI
173.ANICETI PAP.
7.M. AUR. IMP.
II.

And quidem minime ibi præstitimus, sed constanter illis sumus polliciti, Domino nobis gratiam largiente, nos illum scriptis hoc loco mandaturos, & absque cunctatione ad eos missuros. Ista aliaque deinceps verba in exordio libri præfatus, & in sermone progressus paululum, auctorem erroris, de quo locuti sumus, hoc modo commemorat. Et paulo post:

XI.
Exordia
Montani,

Pagus esse dicitur in Mysia Phrygiæ, quæ nuncupatur Ardabam: ibi ferunt quemdam nomine Montanum, qui nuper ad fidem venerat, Grato tum Proconsule Asiæ primum insatiabili quadam animi cupiditate in primatu ambiendo incensum, simul atque aditum diabolo adversario ad se patefecerat, spiritu quodam maligno abripi, & de repente furore & mentis insaniam exagitatam bacchari, atque mox non temere solum garrere, sed peregrinas quasdam voces fundere, & contra quam Ecclesiæ consuetudo cum traditione tum successione antiquitus ab Apostolorum temporibus eo usque derivata postulabat, prophetare scilicet accepisse. Ex illis, qui eo temporis articulo adumbratas eas & adulterinas voces auditione acceperant, nonnulli contra illum, tanquam insano spiritu præditum, dæmonio agitatum, falsi erroris quasi vento pulsum, & hominum denique multitudinem magnopere conturbantem, acriter increpabant; & Domini tum distinctionis, qua spiritus erroris innotescerent, tum minarum, quibus perterrefacti, vigilanter pseudo-Prophetarum adventum præcaverent, recordati, ne ita deinceps garriret, prohibuerunt. Alii autem, Dominicæ distinctionis penitus obliti, de eo, velut Spiritu sancto & dono prophetiæ imbuto, se se gloriose extulerunt, atque insolenter intumuerunt: a quo decepti, inque fraudem abducti, spiritum illum vesanum fallaciter blandientem, & populum in errorem astute inducentem, vehementer sollicitarunt, ut se a loquendo non amplius prohibere permitteret.

XII.

Montani
conatus.

Diabolus igitur cum arte quadam immo ejusmodi falsæ & fraudulentæ astutiæ præstigiis, perniciem contra istos, qui ita se Deo opposuissent, machinatus esset, & ab eisdem, contra atque meruerat, magno honore affectus; illorum mentem a fide, quæ est secundum veritatem, lapsam, errorisque somno consopitam excitavit, incenditque, ut duas meretrices in illud ipsum scelus impellerent, spirituque completerent adulterino, quo non aliter quam Montanus, quem diximus, furiose, inepte, ac novo & peregrino modo garrirent: usque adeo, ut spiritus ille veteratorius eos, qui tum in eo se oblectarent, tam effuse gloriarentur, interdum beare & promissionum magnitudine admodum inflatos reddere videretur; interdum conjecturis & rationibus probabilibus nixus, aperte eo-

rum peccata coram redargueret, ut putaretur etiam corrector vitiorum. Quamquam pauci ex Phrygiis erant, qui ejus erroris tenebris involuebantur: præfractus tamen ille & arrogans spiritus ad Catholicam & universam sub cælo Ecclesiam contumeliis onerandam eos propterea perdocuit, quod idem ille pseudopropheticus ejus spiritus neque aditum ad illam sibi patentem habere, neque honorem in illa acquirere potuerat. Nam ubi Fideles, qui Asiam incolebant, sæpenumero & multis in locis ejusdem in unum conveniant, & doctrinam recens inductam explorarant: & eam profanam ac detestabilem ostenderant, & errorem ipsum improbarant: sic tandem isti tum ab Ecclesia extrusi, tum a communione penitus depulsi fuerunt. Hæc Apollinaris, reliqua vero, quæ ab eodem scripta sunt de fine ipsorum, inferius suo loco dicemus.

Quæ autem de Apollonio, egregio ejusdem sæculi scriptore, de iisdem sint memoria commendata, hic intexere operæpretium existimamus: ait enim (a): Atqui quis sit hic recens & novitius doctor, facta illius & doctrina satis declarant. Iste est, qui nuptiarum divortia perdocet: qui novas jejunii leges sancit: qui Pepuzam & Tymium, (isæ enim sunt parvæ civitates Phrygiæ) cupiens omnes undique eo convocare, Hierusalem nuncupat: qui pecuniarum exactores constituit: qui oblationum nomine munera accipienda prætexit: qui denique sui verbi prædicatoribus, ut ejusdem verbi doctrina sordido ventris abdomine & ingluvie roboretur, salaria suppeditabat, Hæc de Montano: de cujus prophetiis, sermone aliquanto longius producto, sic scribit (b):

XIII.
Apollonius quid de Montano. (a) Apud Euseb. l. 5. c. 17. Montani artes.

(b) Ibi dem.

Themisonis procaecia.

ne instruere: tum suæ doctrinæ confirma-
re ineptias; tum denique in Dominum, in
Apostolos, & in sanctam Ecclesiam convi-
tia petulanter jacere.

XIV.
Alexan-
der pseu-
do-mar-
tyr.

De alio item eorum, quos tamquam mar-
tyres apud se honore & observantia deco-
rabant, sic tradit: Ut non de pluribus
verba faciamus, dicat nobis ipsa prophe-
tissa de Alexandri facinoribus, qui se
martyrem prædicat, & quem ipsa convi-
vio excipit familiariter; quem etiam alii
complures adorant, cujus atrocitatis & a-
lia flagitiorum genera, pro quibus debitas
pœnas persolverit, nihil nostræ interest com-
memorare; præsertim cum in ipsas tabu-
las publicas satis accurate relata sint. I-
gitur quisnam istorum alterius condonabit
peccata? prophetissa ne martyri latrocinia;
an martyr prophetissæ avaritiam? Cum enim
Dominus dixerit: Nolite pos-
sidere aurum, neque argentum, neque
duas tunicas: isti omnia contra, in re-
rum veterarum possessione magnopere deli-
querunt. Nam illos, qui ab istis pro-
phetæ & martyres dicuntur, non a divi-
tibus solum, sed a pauperibus etiam, ab
orphanis & viduis pecunias exegisse, per-
spicue ostendemus. Quod si in hac re sibi
confidant; prodeant in medium, & de his
nobiscum una disceptent; ut si forte con-
vincantur, desinant de cætero peccare. O-
portet enim fructus prophetæ exacte explo-
rari; nam arbor a fructu rite interno-
scitur.

XV.

Ut vero Alexandri flagitia cuique ea
cognoscere cupienti dilucide aperiaantur,
hoc pacto ostendemus. Ephesi ab Æmilio
Frontino proconsule, non propter nomen
Christi, sed propter atrocitatem (erat enim
maleficus) quæ turpiter admiserat, in ju-
dicio condemnatus est. Verum postea cum
se ob nomen Christi persecutionem passum
fuisse apud Fideles, quos callide hac a-
stutia deludebat, falso prætexisset: il-
lis Proconsulem rogantibus pro eo, di-
missus est. Attamen propria ac sua unde
erat, Ecclesia, eum, quia latro erat, re-
cipere volebat. Cæterum qui plura de re-
bus gestis illius (cujus vitæ rationem
hæc prophetissa, licet cum illo multis jam
annis commoratus sit, ignorare præsertim)
penitus agnoscere cupiant, Asiæ tabulas
publicas habent, unde discant. Istius igitur
mores depingendo in iisdem, tamquam
in tabula, propriam etiam & veram pro-
phetissæ effigiem scite depinximus. Simi-
lem etiam inscitiam in multis eorum pos-
sumus declarare. Quod si sibi suisque in-
geniis præsidant, veniant quæso in questio-
nem, judiciumque subeant.

XVI.
Pseudo-
Prophetæ
quales.

Alio etiam in loco ejusdem libri, de pro-
phetis, de quibus se ita jactitant, ista
adnectit: Si inficias eant ipsorum prophe-
tæ munera accepisse, hoc pro confesso sta-
tuant, se, si munera accepisse manifesto

convincantur, non omnino esse prophetas. De
quibus rebus infinita pene eaque certissima
argumenta proferemus. Quin omnes pro-
pheta fructus examinare necessum est. Dic
mibi: Propheta ne comam coloribus tin-
git? Propheta ne oculos sibi oblitit? Pro-
pheta ne sumptuose & vestitu splendido
ornatus incedit? Propheta ne tabulis &
teberis ludit? Propheta ne fœnus exercet?
Ista vero mihi fateantur, & dicant utrum
liceat usurpare, an contra. Ego certe hæc
apud illos factitata, perfacile ostendam.
Idem iste Apollonius in eodem libro com-
memorat, quod quadragesimus jam annus,
in quo quidem ad hoc opus scribendum se
contulit, agebatur, ex quo Montanus il-
lam confictam & commentitiam prophetiam
inceperit. Atque rursus dicit, Zoticum,
cujus superius scriptor meminerat, cum Pe-
puzam adventasset, ibi jam Maximilla
prophetare se simulante, insanum in illa
spiritum coarguere conatum esse: verum ab
illis, qui Maximillæ partibus favebant, ab
insituto prohibitum. Porro Thraseæ cujus-
dam ex numero martyrum, qui tum erant,
meminit. Hæc ex Apollonio Eusebius; qui
nobilis inter scriptores Ecclesiasticos, ad-
versus Cataphrygas, ad eorum auctores
confutandos, librum separatim conscripsit.

Qui vero decimoquarto anno a morte
Maximillæ, alterius ex prophetissis Mon-
tani, adversus eosdem commentarium scri-
psit Miltiades, hæc in eisdem habet, quæ
ex multis idem Eusebius (a) recitat his
verbis: Hic pseudo-Propheta Montanus,
quem impudentia & audacia sequuntur ut
comites, cum esset furore correptus, ex in-
scitia quadam voluntaria ordiens, in in-
saniam animi non voluntariam (sicut an-
te diximus) præceps tandem dilabebatur.
At vero neque quemquam veteris Te-
stamenti prophetam, neque quemquam
novi ostendere potuerunt, qui insano
spiritu in hunc modum fuerint aliquan-
do exagitati: neque de Agabo, neque de
Juda, neque de Sila, neque de Philippi
filiabus, neque de Ammia ex Philadelphia,
neque de Quadrato, neque de aliis qui-
busvis præterea, quod vesano ipsorum mo-
re ulla ex parte aliquando prophetaverint,
omnino gloriari poterunt. Rursus ista
memorat paullo post: Quod si post Qua-
dratum & Ammiam ex Philadelphia, mu-
lieres illæ Montani (sicut prædicat) in
prophetiæ munus proxime succedebant; pro-
ferant etiam eos, qui post Montani & mu-
lierum illarum mortem (nam donum pro-
phetiæ in Catholica Ecclesia ad postremum
usque Christi adventum debere versari af-
firmat Apostolus) in idem munus suc-
cesserint. Verum decem & quatuor annis,
qui jam a Maximillæ morte hætenus in-
tercesserunt, ne unum quidem prophetam
commonstrare poterunt. Hætenus ex Mil-
tiade Eusebius, qui subdit ab eodem au-
cto-

XVII.
Miltiades
quid de
Montano.
(a) Euseb.
1.5. c.16.

store editum quoque librum fuisse contra Gentiles, & alium contra Judæos: Apologiam quoque pro Christiana religione ad illius temporis Imperatores scripsisse tradit. Quæ cum omnia magno detrimento deperiisse noscantur, fragmentum saltem ex eo ab Eusebio recitatum, tamquam perillustri antiqui Theologi monumentum, ut ejus quoque sicut aliorum memoria vivat in chartis nostris, hic volumus recitare.

XVIII. De ipsorum vero pseudoprophetarum damnatione ab Episcopis Asiæ & aliis facta, hæc Serapion (a), ejusdem quoque sæculi clarus inter scriptores Ecclesiasticos, in epistola ad Coricum & Ponticum habet: *Ut vero istud intelligatis, omnem in Christo fraternitatem, quæ per universum orbem terrarum diffusa est, ab hac nova & peregrina prophetia, tam falsis præstigiis instituta, reapse abhorrere; litteras Claudii Apollinaris beatissimi, qui Hierapoli Asiæ civitati Episcopus præfuit, ad vos misi. In hac Serapionis epistola extant diversorum Episcoporum subscriptiones, quorum unus sic fere subscribit: Aurelius Cyrenius, testis Christi, vobis salutem & prosperam valetudinem opto. Alter isto modo: Ælius Publius Julius ex Debelto Colonia Thraciæ Episcopus: Vivit Deus in cælis, quod Sotas in Anchiato voluit Priscillæ dæmonem ejicere, sed veteratores illi hypocritæ nequam permiserunt. Sunt etiam in iisdem litteris permultorum aliorum Episcoporum subscriptiones sua ipsorum manu exaratæ, qui eidem sententiæ suffragati sunt.*

XIX. Concilia in Græcia hoc sæculo pleraque acta fuisse Concilia, in quibus de iisdem dignoscendis habitum fuisse tractatum, putamus; nam Tertullianus (b) ait: *Aguntur præcepta per Gracias illas certis in locis Concilia ex universis Ecclesiis; per quæ & altiora quædam in commune tractantur, & ipsa representatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Ex Apostolorum namque traditione ejusmodi dimanavit in Ecclesiam consuetudo, ut contentionibus de fide exortis, vel cum alia perdifficilia tractanda essent, Ecclesiarum Episcopi in conditum omnes locum convenirent. At quippiam de iisdem definire, haud fuisse liberum absque Romano Pontifice (neque enim soliti erant) vel si quid definissent, illius auctoritate probari, solenne semper in Ecclesia fuit, ut innumera propemodum declarant exempla, suis quibusque locis ponenda. Ad hæc spectat, quod, cum Asiæ Episcopi de celebrando Paschate luna decimaquarta agerent, Polycarpus Romam ad Anicetum (ut dictum est) ad ejus ea de re explorandam sententiam venit; qui inolite Asiæ Ecclesiæ consuetudini noluit*

Ann. Eccl. Tom. II.

refragari. Festinasse itaque ea item ex causa Montanum, atque falsa relatione subripuisse litteras pacificas a Romano Pontifice diximus.

Sed jam fuerit Montani & prophetissarum exitus, a Claudio Apollinare, Hierapolitano Episcopo, audiamus: *In secundo libro (inquit Eusebius c) ista de morte illorum, quos supra persecuti sumus, commemorat: Quin nos ideo prophetarum interfectores appellarunt, quod garrulos in primis & loquaces illorum prophetas minime admiserimus (hos enim prædicant esse, quos Dominus pollicebatur se populo missurum.) Nobis jam quæso respondeant. Et quis, amabo, optimi illorum, qui Montani & mulierum illarum disciplina eruditi garrere cœperunt, qui vel a Judæis sit persecutionem perpeßus, vel a nefariis & facinorosis Gentibus, neci traditus? Nemo certe: neque quisquam illorum prebensus aliquando pro Christi nomine cruci affixus est: neque in Judæorum synagogis mulier ulla inter eos aliquando flagris cæsa, aut lapidibus usquam obruta. Et quod ad Montanum ipsum & Maximillam spectat, illi alio quodam & longe diverso mortis genere occubuisse dicuntur. Nam istos ferunt spiritus vesani & perditii impulsu commotos, sibi laqueo mortem conscivisse: non tamen simul credo, & eodem momento (ipso temporis puncto quo alteruter obierit, multus sermo de illis inter homines versabatur) sed ita occubuisse ut diximus, & eundem cum Juda proditore vitæ exitum adeptos, constans est fama. Est etiam pari ratione de admirabili illo Theodoto, qui primus illius commentitiæ prophetiæ quasi procurationem, suscepit, valde creber sermo, quo modo e mentis potestate deturbatus, fraudulentus spiritus se ipsum in crediderit: a quo sublimem aliquando in aerem sublatum, ac de repente præcipitem dejectum, misere ac perditie interiisse ferunt. At illi: Rumor est, inquiunt, istud ita gestum esse. Nos ne, o beate, nos ne ejusmodi quicquam pro certo nos scire censebimus, cum oculis ipsi minime conspeximus? Montanus namque, Theodotus, & mulier illa quæ supra commemorata est, fortasse, sic, fortasse secus mortem oppetiverunt.*

Rursus eodem in libro dicit, sanctos & pios Episcopos id temporis conatos esse, Maximillæ spiritum redarguere, reprime-
reque; sed ab aliis, qui videlicet spiritui illi patrocinio esse studebant, impeditos esse: sic enim scribit: *Ne amplius loquatur Maximillæ spiritus, sicut Asterius Urbanus in libro suo illam loquentem inducit: Omnium insectatione urgeor, & tamquam lupus ab ovibus repellor: non sum lupus, verbum equidem sum, spiritus, & virtus. Sed virtutem, quæso, in spiritu evidenter declaret, ostendatque. Atque*

L 1 adeo

XX.
Exitus
Montani
& proph-
tissarum.
(c) Euseb.
lib. 5. c. 15.

XXI.

CHRISTI
173.ANICETI PAP.
7.M. AUR. IMP.
II.

adeo Zoticum ex vico qui dicitur Comana, & Julianum ex Apamea, cum viros probatos, tum Episcopos, qui id temporis ad eam explorandam, & cum ipso garriciente spiritu differendum adventaverant (quorum ora Themison cum suis obturbabant, neque ullo modo patiebantur mendacem illum & subdolum spiritum ab illis redargui resellique) cogat fateri, si poterit, illum ipsius spiritum verum & ingenuum esse.

XXII.
Prædictiones Pseudo-Prophetarum.

In eodem libro iterum paucis verbis interpositis, quæ ad commenticias illas Maximillæ prophetias convincendas accommodantur, tum tempus, quo ista ipse scripserit, ostendit, tum vaticiniorum illius meminit, quibus ante augurabatur bella & seditiones futuras; quarum commenta isto modo redarguit: *Qui fieri potest, ut istud illius mendacium jam non satis omnibus exploratum sit? Nam ex eo tempore, quo illa mulier abiit e vita in hunc usque diem plures quam tredecim anni intercesserunt, & neque bellum in aliqua regione separatim, neque passim in toto orbe terrarum gestum hactenus accepimus: quin Christianis etiam, Dei misericordia largiente, pax secunda & stabilis permansit.* Hæc cum scribat Apollinaris, ab obitu Maximillæ tredecim annos & ultra Romanum Imperium omni ex parte bello vacasse; satis potest intelligi, ipsam defunctam esse ultimo M. Aurelii tempore, & Apollinarem scripsisse ultimo tempore Commodi Imperatoris: nam anni tredecim illius Imperii, pacifici absque bello transierunt; antea vero & postea vel externum vel civile bellum viguit, ut dicemus suis quibusque locis. Sed rursus ex Apollinari Eusebius:

Tempus obitus Maximillæ.

XXIII.
Pseudo-martyres Hæreticorum.

Ex tertio libro item pauca quædam proferam, quibus Montani æmulos, qui inani ostentatione complures ex suis martyres fuisse jactavit, impugnat in hunc modum: Cum jam omnia illorum argumenta, quæ supra posuimus, sint penitus confutata, & nihil habeant quod dicant amplius, ad martyres confugiunt, seque affirmant complures habere martyres, atque hoc certum argumentum esse virtutis, & potentia quæ est in prophetico illo spiritu abdita. Cæterum istud, ut videtur, omnino a veritate alienissimum est: etenim non pauci aliarum hæreseon propugnatores, permultos venditant se habere martyres: non tamen propterea cum illis consentiemus, neque illos veritatem penes se retinere fatebimur. *Qui primi ex Marcionis hæresi Marcionitæ vocati sunt, permultis se Christi martyribus abundare prædicant; sed tamen Christum ipsum, uti veritas postulat minime profitentur. Non multo post hæc subdit: Simulatque viri vere Ecclesiastici & Catholici persecutionis temporibus, ad testimonium fidei, quæ est ex veritate, una*

cum quibusdam Cataphrygarum hæresi cæcatis, quos illi hæretici pro martyribus habebant, essent forte vocati, ab illis plane dissenserunt plurimum: & ne, cum vesano ac dementi Montani & mulierum sibi in societatem adscitarum spiritu ulla ex parte consentire viderentur, cum illis communicare ad extremum usque spiritum prorsus recusarunt. Atque hoc verum esse & nostris temporibus Apamea, quæ juxta Mæandrum sita est, gestum, Gajus & Alexander Eumeniæ prognati, qui tunc martyrium subibant, satis perspicue declararunt. Hucusque ex Apollinari Eusebius.

Quod autem ad Montani prava dogmata pertinet; quæ ab aliis de his dicta sunt, recensebimus. Ajunt ergo illum primum ejus & maximum fuisse errorem, a quo, ut e fonte, fluxerunt cæteri; quod diceret se esse Paracletum illum Spiritum veritatis, quem pater pollicitus erat sedaturum Apostolis: eo tamen nomine eum sæpe citat Tertullianus (a): ac proinde ipsum negasse, Apostolos accepisse Spiritum Paracletum. Rursum quod spectat ad doctrinam fidei de sanctissima Trinitate docuisse Montanistas, quæ postea Sabelius prædicavit, testatur S. Hieronymus (b), cum ad Marcellam scribens, *Primum, inquit, in fidei regula discrepamus. Nos Patrem & Filium & Spiritum, sanctum in sua unumquemque persona ponimus, licet substantia copulemus: illi (nempe Asectæ Montani) Sabellii dogma sectantes, Trinitatem in unius personæ angustias cogunt.* Inde quoque potuit accidisse, ut qui se Paracletum diceret, idem quoque se esse Deum Patrem, impudentissime affirmaret, ut ait his verbis Epiphanius (c): *Insuper apponit idem Montanus, sic dicens: Ego Dominus Deus omnipotens, conversans in homine: ac subdit post nonnulla; Montanus autem se ipsum solum glorificat, & dicit esse Patrem omnipotentem, & in homine habitare; ut undequaque ostendatur, quod non ipse sit ab illo missus, neque qui ab illo accepit: ac paulo post: Deinde rursus inquit miserrimus homuncio Montanus, neque Angelus, neque Legatus, sed ego Dominus Deus Pater veni. Hæc autem cum dicat, deprebenditur alienus esse, ut qui Christum non glorificet: nam de Spiritu Paracleto dictum ab eo fuerat: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet.*

XXIV.
Montani hæreses quæ.

(a) Tertul. de fug. in persecut. c. 1.

(b) Hier. ep. 54.

(c) Epiph. bar. 48.

Hæc cum tradant de Montano Epiphanius atque Hieronymus: falsum esse oportet, quod idem Epiphanius, necnon ante ipsum Philastrius, Theodoretus, & alii dixerunt, Montanum de Patre, Filio, & Spiritu sancto eadem sensisse, quæ Ecclesia Catholica. Verum hæc omnia arbitror jactata potius a Montanistis, quam a Montano: nam Tertullianus, qui eum nominat Paracletum, & omnia ab eo dicta

XXV.
Quid de Spiritu Sancto Montanus.

dicta eidem Paracleto fert accepta, ac subinde eadem ut divinitus tradita pro viribus propugnare non destitit, nihil hujusmodi de Trinitate eum sensitse demonstrat. Rursum vero si tam horrendas palam blasphemias Montanus effutisset, quorsum de eo dubitare, propheta ne, an pseudo-Propheta fuerit, opus erat? quid tam diu de eo altercatum atque consultatum? in re enim tam patente, nulla prorsus opus erat consultatione: nam ipso primo auditu blasphemiae, eam cujuscumque licet impii, aures exhorruissent. Hæc ut existimem, adducor etiam, quod nullus antiquorum scriptorum, qui eodem sæculo cum illo vixerunt, & adversus eum scripserunt, hæc obijciat: cum multa in eum inferant & quæ longe minora his erant (ut vidimus) magnopere exaggerent. Nec tam immania, quæ ante omnia obijcienda ac refellenda fuissent, putandum eos obvoluta silentio reliquisse, si re vera ab ipso dicta fuissent.

XXVI.

Et quod de Sabellianismo Montanistarum tradit S. Hieronymus, nequaquam id sensitse Montanum, nec Montanistas quidem omnes, sed ex eis aliquos, affirmat Theodoretus (a), nempe ex illis, quos Tertullianus (b) vocat secundum Æschinem. Nec item credimus, licet dixisset se esse Paracletum, ut Theodoretus affirmat, atque Tertullianus qui hoc nomine eum appellat, significare voluisse Paracletum humanam assumpsisse carnem, & illum ipsum se Montanum, vel absque carne se Spiritum tantum, & negasse se esse hominem: nam nullus plane est qui id aliquando dixerit de Montano, dum vel ei adversans, ab eo proditas impugnat hæreses, vel eas pugnaciter, ut Tertullianus, defendit. Quamobrem sic existimamus ipsum a Tertulliano vel aliis dictum esse Paracletum, quod se illum diceret accepisse Spiritum Paracletum, quem Christus pollicitus fuerat a Patre mittendum: ipsumque (c) se majori plenitudine, quam fecissent Apostoli, aliis impertiri, quod illum majori abundantia, quam Apostoli, accepisset: quippe qui diceret, illos (ut de se quoque testatur Paulus (d), cum ait: *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*) nondum quod perfectum erat accepisse, sed in se ac suos plenitudinem illam Spiritus, immo ipsum Paracletum descendisse, ac proinde (quod de ipso Spiritu a Christo dictum erat: *Ipse docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia*) se suosque plenissimam rerum scientiam affecutos esse.

XXVII.
Quæ Montanus docuit.

Ea quippe ratione secundas nuptias, quas non rejicit Apostolus, ipse tanquam majori scientia præditus, ut fornicationem damnavit. Insuper, quod nec ipse Christus, nec Apostolus admisisset, nuptiarum docuit solutionem. Ad hæc e-

Ann. Eccl. Tom. II.

tiam jejunia quædam nova & penitus inusitata in Ecclesiam conatus est introducere; de quibus Hieronymus (e) ad Marcellam: *Nos, inquit, unam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum, toto anni tempore nobis congruo, jejunamus: illi tres in anno faciunt Quadragesimas, quasi tres passi sint Salvatores.* Non quod diceret Montanus se tertio quadragesimale jejunium repetere, quod tres passi re vera essent Salvatores, cum una tantum ea ratione in Ecclesia ex traditione Apostolorum, post Christi passionem, sit solita celebrari: sed aliam ab hac diversam prætexebat jejuniorum causam. Montanus, quam refert Tertullianus (f), cum ait: *Spiritus sanctus cum in quibus vellet terris, & per quos vellet prædicaret, ex providentia imminentium sive Ecclesiasticarum tentationum, sive mundialium plagarum, qua Paracletus, id est, advocatus, ad exorandum judicem, hujusmodi officiorum remedia mandabat, putant nunc ad exercendam sobrietatis & abstinentiæ disciplinam: hunc qui recipimus, necessario etiam quæ tunc constituit observamus.* Hæc ipse. Sed quam falsus vates extiterit, pax Ecclesiæ, quæ secuta tunc est (ut ex Apollinare diximus) perspicue declaravit.

At subdit S. Hieronymus (g), non ob id Ecclesiam non amare jejunia, quod respuat illa Montani; nam ait: *Non quo & per totum annum, excepta pentecoste, jejunare non liceat; sed quod aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre.* Hæc cum dicat Hieronymus, plane significat, Montanum, tanquam totius Ecclesiæ præfulem, lege sancita ad hæc sua servanda jejunia universam voluisse Ecclesiam obligare: quod non obscure declarat Tertullianus, cum sæpissime in Catholicos invehatur, quod a Paracleto tradita jejunia non servarent. Ex iis apparet quam calumniose agant, qui sanctos monachos, aliosque regulares damnant, quos & servantes plura in anno jejunia ac Quadragesimas, Montanizare dicunt, & nonnisi a Montani spiritu afflatis jactant eas de jejuniiis leges esse statutas: nam hi non ut Montanus ejusmodi leges universæ præscriperunt Ecclesiæ, ut ob id, qui non eas servarent, esse damnandos dicerent: sed eos tantum, qui arctiori vinculo disciplinæ suæ sponte se voto ad ea & alia servanda obligassent, teneri voluerunt; nec eos semper, sed cum idoneæ vires suppetere.

Quod vero ad ecclesiam ejus temporis spectat (ut paucis Tertulliano istæ in Catholicos inclamanti satisfaciamus) consulto quidem atque prudenter ea penitus Catholici rejecerunt: primo quidem, quod si ob aliquam imminentem cladem erant indicenda jejunia, hoc non Montani erat,

L 1 2

sed

(e) Hier. ep. 54.

(f) Tert. adv. Psych. cap. 13.

XXVIII. (g) Hieron. ad Marcell. epist. 54. Jejunia Montani qualia.

XXIX. Montani non erat indicere jejunia.

(a) Theodor. hares. fab. lib. 3.

(b) Tertul. de præscript. c. 52.

Montanus quomodo dictus Paracletus.

(c) Philastr. de hæres. c. 50.

(d) I. Cor. 13.

sed Episcoporum munus: id enim consuetudine jam in Ecclesia receptum fuisse, idem ipse (a) testatur, cum ait: Bene autem quod Episcopi universæ plebi mandare jejunia assolent, non dico de industria stipium conferendarum, ut vestra captura est; sed interdum ex aliqua solitudinis Ecclesiastica causa. Præterea si quæ a Montano statuta essent jejunia Ecclesia recepisset, spiritum illius comprobasse penitus visa esset. At quantumlibet existimasset ipsum divino afflatum Spiritu illa locutum: adhuc tamen quod sciret, quæ a Deo sunt (secundum Apostolum b) ordinata esse, non erat illius partium illa edicere, adjicereque ea servandi necessitatem.

XXX. Sed ad cætera recensenda Montani impia dogmata redeamus. Idem alibi addit S. Hieronymus (c), dixisse Montanum Prophetas in extasi esse locutos, adeo ut nec ipsi scirent quid dicerent. Præter alia complura mendacia atque deceptiones, Pseudo-paracletus Montani illud superaddidit, ut assereret, nequaquam martyrii tempore fugiendum, sed loco sistendum, & martyrium expectandum, immo nec quavis occasione id redimere licere: quæ ex ejusdem Paracleti auctoritate pluribus Tertullianus (d) scripto de ea re commentario disputavit: cum tamen ex Apollonio (e) superius sit recitatum, ex ejusdem Montani secta virum eorum opinione celebrem, ingenti collata pecunia, se, ne subiret martyrium, redemisse. Et in hoc quidem subdolum diaboli plane fuisse consilium declaratur: nimirum quod cerne- ret nihil profecisse per Gnosticos & alios quos diximus negasse subeundum esse pro Christo martyrium; cum nihilominus Fideles quotidie magnæ constantiæ in perferendis pro Christo tormentis specimen ederent; mox contrariam huic struens aciem, Christianos sua sponte ad martyrium properantes, quodam velut impulsu in præceps eos agi contendit: eo nempe consilio, ut omni seclusa fuga, & intercepto evadendi remedio, omnes se neci dederent, sicque insimul omnes absumerentur, atque Ecclesia Christi omnino deficeret.

XXXI. Præter hæc etiam, animam esse corpoream & anthropomorphitam, quamdam ex Montani prophetissis docuisse, Tertullianus (f), qui omnes est illorum errores sectatus, declarat his verbis: Est hodie soror apud nos revelationum charismata sortita, quas in Ecclesia inter Dominica solemnia per extasim in spiritu patitur, conversatur cum Angelis, aliquando etiam cum Domino, & videt & audit sacramenta, & quorundam corda dignoscit, & medicinas desiderantibus submittit. Jam vero, prout Scripturæ leguntur, aut psalmi canuntur, aut allocutiones pro-

feruntur, aut petitiones delegantur, ita inde materiæ visionibus subministrantur. Forte nescio quid de anima differueramus, cum ea soror in spiritu esset. Post transfacta solemnia, dimissa plebe, quo usu solet nobis renunciare quæ viderit (nam & diligentissime digeruntur ut etiam probentur). Inter cætera, inquit, ostensa est mihi anima corporaliter, & spiritus videbatur, sed non inanis & vacuæ qualitatis; immo quæ etiam teneri repromitteret, tenera & lucida & aërii coloris & forma per omnia humana; hæc est visio. Deus testis, & Apostolus charismatum in Ecclesia futurorum idoneus sponsor. Hucusque infelix Tertullianus, qui licet eruditissimus ac prudentissimus videretur, hisce tamen muliercularum commentis traduci atque seduci passus est; hæc autem & alia plura didicit in schola Montani, quæ ab erudito viro ac pio Pamelio habes adnotata in Paradoxis Tertulliani in unum collectis.

Rursum hæc de Montanistis S. Hieronymus (d): Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenent, apud eos Episcopus tertius est. Habent enim primos de Pepuzia Phrygiæ Patriarchas, secundos quos appellant Cenones; atque ita in tertium, id est, pene ultimum locum Episcopi devolvuntur: quasi exinde ambitiosior religio fiat, si quod apud nos primum est, apud illos novissimum sit. Illi ad omne, pene delictum Ecclesiæ obserant fores: & subdit: Rigidi autem sunt, non quo & ipsi pejora non peccent: sed hoc inter nos & illos interest, quod illi erubescunt confiteri peccata quasi justis: nos, dum penitentiam agimus, facilius veniam promeremur. Prætermitto scelerata mysteria, quæ dicuntur de lactente puero & de victuro martyre confarrata. Mulo, inquam, non credere, sit falsum omne quod sanguinis est. Hæc de sanguine S. Hieronymus: sed quod innuit solum Epiphanius (g) his explicat verbis.

In hac vero hæresi, aut in cognata ejus Quintilianorum, seu Priscillianorum & Pepuzianorum appellata, horrendum ac nefarium quoddam facinus fieri dicunt. Puerum enim quemdam valde infantem in festivitate quadam per totum corpus aciculis compungentes, sanguinem ipsius sibi ipsi comparant, ad apparatus videlicet sacrificii. Hæc Epiphanius, qui tamen hæc de puero tribuit Quintilianis ex Montano prognatis. Hæc eadem de eorum mysteriis Paschatis festo fieri solitis tradunt Philastrius (h) etiam & Augustinus (i); verum Theodoretus (k) hæc ait: De mysteriis autem nonnulla quidam jactitant, sed illi non fatentur & sui accusationem calumniam appellant. Certe quidem hæc a Montano facta esse non credimus: nullum enim antiquorum in-

XXXII. (d) Hieron. epist. 54.

Montanistarum rigor.

(g) Epiph. hæres. 48. XXXIII. nefanda eorum mysteria.

(b) Phil. l. 1. de hæresib. c. 50. (i) Aug. de hæres. c. 24. (k) Theodor. hæres. lib. 3. eum

(a) Tert. adv. Psych. c. 13.

(b) Rom. 13.

(c) Hier. comment. in ep. ad Ephes. l. 2. c. 3. Quid de fuga in persecutione Montanus.

(d) Tert. de fug. in persecut. (e) Apud Euseb. l. 5. c. 17.

(f) Tert. de anima c. 7. Quid de animæ qualitate Montanistarum.

CHRISTI
173.

ANICETI PAP.
7.

M. AUR. IMP.
II.

cum ejusmodi scelus intulisse, certum est: at hæc ipsa his temporibus a Gnosticis perpetrari solita, diximus, dum de eorum origine superius sermonem habuimus. Num vero qui a Montano provenerunt hæretici, talia factitarint, ut in divinis mysteriis imitati sint Gnosticos, aliorum sit judicium: laborasse quidem eos hac diu infamia certum est: licet tamen, quæ de his scribuntur, diversa sint ab iis quæ de Gnosticis dicta sunt; ait enim S. Augustinus (a): *Post sanguinem e puncturis infantis emunctum, si ille ex eo mortuus fuerit, apud illos celebrari pro martyre: si autem vixerit, pro magno sacerdote.*

(a) *Auzust. de hæres. c. 24.*

XXXIV. (b) *Philastri. de hæres. c. 50.* (c) *Hieronym. epist. 54.* Alia commenta Montani.

Addit Philastrius (b), eodem Cataphrygas consuevisse mortuos baptizare. S. Hieronymus (c) rursus hæc de ipsorum dogmatibus: *Aperta est convincenda blasphemia dicentium, Deum primum in veteri Testamento voluisse per Moysen & Prophetas salvare mundum: sed quia non potuerit explere, corpus sumpsisse de Virgine, & in Christo sub specie Filii prædicantem mortem obiisse pro nobis: & quia per duos gradus mundum salvare nequiverit, ad extremum per Spiritum sanctum in Montanum, Priscam & Maximillam insanas fœminas descendisse, quem Paulus non habuerit, &c. ac demum: Hæc sunt, inquit, quæ coargutione non indigent: perfidiam eorum exposuisse, superasse est: Digna plane tanto doctore sententia; nam sicut est in geometricis assertionibus, Rectum est mensura sui & obliqui: ita confutatione non indiget, quod collatione recti, cunctis recte intuentibus esse demonstratur obliquum; ac proinde certum exploratumque reddi quod ait: *Perfidiam hæreticorum exposuisse, superasse est: qua ratione & nobis satis hæreses recensuisse, cum hoc ipsum sit confutasse.**

XXXV.

Ceterum quod spectat ad Montanistas, non ipsa tantum infania dogmatum redarguit eos mendaces & impostores, sed ex suis ipsorum falsis editis vaticiniis, quæ ex contrario eventu vana profus, sunt red-dita, se esse pseudo-Prophetas certo certius ostenderunt. Nam præter illa quæ superius dicta sunt, hæc addit Epiphanius (d) de falso Maximillæ vaticinio: *Dicit enim Maximilla, ab ipsis appellata prophetissa: Post me prophetissa non amplius erit, sed consummatio. Ecce quomodo undique apparet spiritus erroris. Quæcumque enim Prophetæ dixerunt, & cum intelligentia consequenter locuti sunt, & perfecta sunt quæ ab ipsis dicta sunt, & adhuc implentur. Hæc vero dixit, post ipsam esse consummationem: & nondum consummata sunt, maxime cum tot Reges postea fuerint, & tantum tempus transierit. Anni enim jam sunt, ab eo tempore plus minus ducenti nonaginta usque ad nostrum tempus duodecimi anni Valentiniiani, Va-*

(d) *Epiphani. hæres. ref. 48.* Pseudo-Prophetia Maximillæ.

lentis, & Gratiani regni, & nondum est consummatio juxta illam, quæ seipsam nominavit prophetissam, cum ne diem quidem obitus sui noverit: Hæc Epiphanius.

Quod vero omnibus hæreticis commune est (eo quod non sit solum (e) filia Chaldæorum) stabilitatem nescire, nec in proposito firmitate consistere, sed inconstantia nutare, ac in deterius prolabi; idem & ipsis evenisse conspicitur: ipso nimirum sectæ Montani exordio, sectarios ejus inter se diffidio separari, ac quemque ex suo nomina sectam conficere, Nam Tertullianus (f), cum sanioris mentis esset, scribens eruditum illum commentarium de Præscriptione adversus hæreticos, in fine, cum de hæresi secundum Phrygas agit, hæc habet: *Accesserunt alii hæretici, qui dicuntur secundum Phrygas: sed horum non una doctrina est. Sunt enim qui Kata Proclum dicuntur: sunt qui secundum Æschinem pronuntiantur. Hi habent aliam communem blasphemiam, aliam blasphemiam non communem, sed peculiarem & suam. Et communem quidem illam, quod in Apostolis quidem dicant Spiritum sanctum fuisse, Paracletum non fuisse: & qua dicant, Paracletum plura in Montano dixisse, quam Christum in Evangelium protulisse: nec tantum plura, sed meliora atque majora. Privatam autem blasphemiam illi, qui sunt Kata Æschinem, hanc habent, qua adjiciunt etiam hoc, ut dicant Christum ipsum esse Filium & Patrem. Hucusque Tertullianus, de Catholicis dogmatibus in eam diem sane optime meritus.*

XXXVI. (e) *Isa. 47.* Sectæ diversæ Montanistarum.

(f) *Tert. de præscrip. c. 52.*

Quando autem mente motus, infano delirio cœperit agitari, suo loco opportunius dicturi sumus: tunc enim, quem hic hæresis signiferum nominat Proclum, mirifice laudavit, & inter nobilissimos scriptores Ecclesiasticos adnumerans, hæc ait (g): *Non solum nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarcharum contemporales instructissimis voluminibus & prodiderunt, & retulerunt, ut Justinus philosophus & martyr, ut Miltiades Ecclesiarum sophista, ut Ireneus omnium doctrinarum curiosissimus explorator, ut Proculus (idem est quod Proclus) virginis nostræ senectæ & Christianæ eloquentiæ dignitas, &c. Quem enim sui compos incusat hæresiarcham, postea in transversum actus adnumerat inter summos oppugnatores hæresiarcharum. Adversus hunc Proclum egregiam conscriptam fuisse disputationem a Cajo nobili inter illius ætatis Theologos, tradunt Eusebius (h) atque S. Hieronymus (i). Cæterum cum eloquentiæ nomine Proculus a Tertulliano laudetur: non leve est apud me conjectura, hunc illum fuisse Proculum Siccensem ex Africa insignem grammaticum, quo inter alios Latinos usum esse magistro M. Aurelium Im-*

XXXVII. De Proclum.

(g) *Tertull. ad-vers. Valentiniian. c. 52.*

(h) *Euseb. l. 3. c. 25.* (i) *Hieronym. de Scrip. Eccl. in Cajo.*

CHRISTI
173.ANICETI PAP.
7.M. AUR. IMP.
II.

peratorem, ac eum usque ad Proconsularem dignitatem provexisse, auctor est Capitolinus (a). Sed aliis temporibus vixit, nempe sub Anastasio Imperatore, alius Proculus Lycius, Plutarchi Nestorii filii auditor, Platonius philosophus. Cum vero commentarios ab eo scriptos recenset Suidas, post alios enumeratos, hæc ait: *Scriptis argumenta contra Christianos decem & octo. Hic est Proclus ille, qui alter a Porphyrio impuram & contumeliosam contra Christianos linguam exaudivit. Sed Joannes Philoponus præclarissime decem & octo ejus præpositiones refutavit, eumque Græcis etiam, quibus efferebatur, rudem atque indoctum esse ostendit. Hæc Suidas. Sed ad Montani hæresim redeamus.*

XXXVIII.

Rursum vero constat eandem hæresim alia diversa atque deformia peperisse portentata, quæ suos fetus aliis nominibus appellarunt, de quibus hæc Epiphanius (b): *Quod vero nihil relinquamus ex iis quæ ad nomen pertinent uniuscujusque sectæ a nobis præjudicata, etiam de Trascodrugitarum nominis appellatione rursus dicemus. Est enim hoc nomen, aut in hac ipsa (nempe Cataphrygarum) aut in sequenti Quintillianorum appellata: ab ipsis enim & hoc nomen proficiscitur. Vocantur autem Trascodrugitæ ob hanc causam. Trascus enim apud ipsos pertica appellatur, drusus vero nasus sive rostrum: & ab eo quod imponunt digitum suum indicem appellatum in nasum dum orant, tristitia nimirum & ultroneæ justitiæ gratia, ab aliquibus Trascodrugitæ appellati sunt, hoc est, Periconasati, &c. Quod enim nasus esset iudicii signum, & digitus hieroglyphicum dimensionis (ut est apud Orum Apollinem) digito nasum tangere, idem significare videbatur, quod recto iudicio cuncta metiri ac judicare.*

XXXIX.

Alia genera Cataphrygarum.

Addit insuper Epiphanius alios, qui ex Montano descenderunt, dictos esse Quintillianos a Quintilla, Pepuzianos a vico in Phrygia sic dicto, & Priscillianos a Priscilla, seu Prisca pseudo-prophetissa Montani. Harum alteram finxisse Christum ad se venisse in mulieris forma, & sapientiam sibi communicasse, idem tradit, cum de his agit (c): subditque, in Ecclesiam ingredientes secum ferre incensas lampadas, septemque virgines secum ducere, quæ populo vaticinarentur, itemque Episcopos ac presbyteros apud eos esse feminas. Adhuc insuper alios Montanistas ait fuisse Artotyritas, sic dictos, eo quod in mysteriis suis apponerent panem & caseum, & sic mysteria sua facerent: ex his etiam prognatos esse Tessaredecitas, quos dicimus Quartadecimanos, i-

dem affirmat sic dictos, quod quartadecima luna celebrandum esse Pascha contenderent. Sed horum puto aliam esse rationem, de quibus inferius dicturi sumus.

Occupasse hos hæreticos usque ad tempora Epiphani Phrygiam, Cappadociam, atque Galatiam, vixisseque plurimum in Cilicia atque Constantinopoli, ipse (d) testatur. S. Hieronymus (e) hæc ipsa & alia his cognata monstra suo tempore in Galatia extitisse, tradit his verbis: *Scit mecum, qui vidit Ancyræ Galatiæ civitatem, quod nunc usque schismatibus dilacerata sit, quod dogmatum varietatibus constuprata. Omitto Cataphrygas, Ophitas, Borboritas, Manichæos: nota enim jam hæc humanæ calamitatis vocabula sunt. Quis umquam Passalorincitas *, & Ta-*

scodrogos (sic legendum puto pro Ascodrogos) Artotyritas, & cætera magis portentata quam nomina, in aliqua parte Romani orbis audivit? De iisdem etiam in Imperatorum rescriptis (f) habetur mentio; sed de Pattalorincitis hæc sanctus Augustinus (g): Pattalorincitæ (sic enim eos nominat) in tantum silentio student, ut naribus & labiis suis digitum opponant, ne vel ipsam taciturnitatem voce præcipiant, quando tacendum sibi esse arbitrantur: unde etiam illis nomen inditum: πῶντος, enim Græce dicitur palus, & πῶνος nasus. Cur autem per palum digitum significare maluerint, a quibus hoc nomen compositum est nescio, cum Græce dicatur digitus δάκτυλος, & possint utique Dactylorincitæ multo evidentius nuncupari.

Hæc Augustinus ex Philastrio (h), ut apparet. Puto autem (quod nuper dictum est) digitum, quod dimensionis hieroglyphicum esset, per palum significatum esse. Addit Philastrius, conatos ejusmodi hæreticos imitari Prophetam dicentem (i): *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis.* Addit: *Et quia jejuniis beati Prophetæ vacantes, silentium sæpius commendabant, inde usurpantes isti æstimant observandum, Pythagoricam vanitatem potius, quam Prophetarum celestem vitam & sapientiam sequi properantes.* Agit idem (k) de Ascodrogitis, qui Montani Paracletos plenos se esse jactantes, insanis mentibus instar bacchantium furentes agebantur. Sed de Montano & ex eo orta sobole satis. Adversus Montanum autem ac suas prophetissas ipso principio constat scripserunt, quos diximus, Claudium Apollinarem, Miltiadem, Apollonium, & Caium, celebrem illorum temporum scriptorem, adversus

Proclum, Montani primogenitum, commentarium edidisse, post alios (l) Theodoretus affirmat.

XL.

(d) Apud eundem hæres. 48. (e) Hieron. in præfat. l. 2. in epist. ad Galat.

* al. Pat. talorincitas.

(f) l. 65. de hæretic. Cod.

Theod.

(g) Aug. de hæres. cap. 63.

Affectatum silentium hæreticorum.

(h) Philastr. de hæres. cap. 77.

(i) Psal. 140.

(k) Idem cap. 76.

(l) Theodoretus hæret. fabul. lib. 3.

(a) Jul. Capitolin. in Marco.

(b) Epiph. hæres. 48. Portentosa nomina Hæreticorum.

(c) Epiph. hæres. 47. & 50.

JESU CHRISTI
ANNUS
174.

ANICETI PAP.
ANNUS
8.

M. AUR. IMP.
ANNUS
12.

I. SEquitur annus Domini centesimus septuagesimusquartus, Maximo & Orfito Coss. duodecimo M. Aurelii Imperii anno: quo (inquit Eusebius) Tatianus hæreticus agnoscitur, a quo Encratitæ. Ex his & aliis superius de eo narratis, corrigendus est textus Epiphani (a), quo dicitur, post obitum Justini sub Antonino Pio Tatianum ab Urbe recessisse: emendanda quoque est Philastrii (b) lectio qua dicitur Tatianus post Decii tempora vixisse. Hic quidem natione Syrus ex philosopho Platonico Christianus (ut dictum est) vivente S. Justino philosopho, quem in fide habuit cathechistam, florentissimus in Ecclesia fuit, Romæque vivens docuit, ac scripsit pro Christianis adversus Gentes egregium volumen, cum adhuc sibi constaret. Quo modo autem infelix in errores sit lapsus, factusque sit hæresis auditor, Irenæum (c) eodem cum illo viventem tempore audiamus, qui ait, ipsum, cum esset Justini auditor, quamdiu ille vixit, nec latum unguem aberrasse, sed eximæ pietatis specimen edidisse. Ille autem per martyrium sublato de medio, cum profiteretur se aliorum magistrum, elatus, in Valentini dogma dilapsus, ab illo errores didicit, & Marcionis & Saturnini amplexatus continentiam, detestatus est nuptias: de Adam illud edicens, ipsum minus consecutum esse salutem; eadem de eo habet Tertullianus (d) illi æqualis. Tantæ is fuit æstimationis, ut venerit ad eum Romæ profitentem audiendum Rhodon ab Oriente: de quo hæc Eusebius (e), postquam ab eo elaboratas lucubrations recensuit: Idem Rhodon in

eodem libro (illum autem Callistioni dedicabat) se Romæ a Tatiano & doctrina & litteris institutum asserit: Ait vero a Tatiano elaboratum librum quendam quæstionum; quibus cum Tatianus polliceretur, se sacras litteras involutas & obscuras demonstratum; idem Rhodon contra se easdem quæstiones in libro separato perspicue soluturum, promittit. Hucusque Eusebius. Porro quamdiu Romæ fuit, veritum fortasse multos oculos se inspicientes, ipsiusque Romanæ Ecclesiæ, quam Apostoli instituissent, sincerissimam puritatem, stetisse in fide, nec quidquam docuisse quod Catholicæ fidei adversaretur; sed cum in Orientem profectus est, ipsum a recto fidei tramite deviasse, & alios in errorem induxisse, Epiphanius (f) testatur, cum ait: Cum Roma post mortem S. Justini digressus ad Orientis partes, & illic conversatus, in malam opinionem incidit, & sæcula quædam & fabulas Valentini, & principatus quosdam ac emissiones etiam ipse introduxit: maximam vero prædicationis suæ partem in Antiochia ad Daphnen sita fecit, & in Cilicum partibus, multum autem in Pisidia valuit. Ab hoc enim per successionem qui Encratitæ, id est continentes, appellantur, venenum transumpserunt. Et paulo post, ejus relegens impia dogmata, hæc ait: Hic quidem asserit non salvari Adam ipsum, Continentiam vero hic prædicat, nuptias autem scortationem & corruptionem putat, asserens nihil differre matrimonium a scortatione, sed idem esse. Unde in prætextu continentia & continentium morum, nequitiosam vitam duxit, velut lupus rapax ovilla pelle indutus, & temperantia præ-

Quantæ æstimationis Tatianus.

(f) Epiph. hæres. 46.

III. Encratitæ Hæretici.

(a) Epiph. hæres. 46. De Tatiano Hæretico. (b) Philastrii. (c) Irenæi. (d) Tertulliani. (e) Eusebii.

(c) Irenæi. l. 1. c. 3. & apud Euseb. l. 4. c. 27.

(d) Tertulliani. de præscriptis. c. 52. II.

(e) Eusebii. l. 5. c. 15.

ELEUTHERI PAPÆ 3.

M. AURELII IMP. 12.

PAGIUS SÆC. II. Anno Urbis 925. Olymp. 237. an. 4. A. C. 172. ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5665. ☉ 13. FE. ☽ 2. P. 30. Mart. Indiæ. 10. JESU CHRISTI 172. secund. Baronium 174.

[I] AD num. I. Coss. Maximus, & Orfitus. Septima Quinquennalia Imperii Cæsaris M. Aurelii in hunc annum incidunt.

I. Consules. II. VII. Quinquennalia Marci Cæsaris.

NOTÆ [I] Coss. Maximus & Orfitus. Horum consulum prænomina in vetustis monumentis desiderantur; nam apud Gruterum pag. CXXVI.

MAXIMO. ET ORFITO. COS.

Pag. CCCXIX. S.

DEDIC. III. ID. MAI. MAXIMO. ET ORFITO. COS.

Pag. MXIV. I.

XII. KAL. AUG. O..... ET MAXIMO. COS

Sponius pag. 172.

DEDIC. XVIII.... SEPT ORFITO ET MAXIMO. COS

Lampridius in Commodo cap. xi. Appellatus Germanicus, Idibus Herculeis, Maximo & Orphito Coss. Vulgati Fasti; Orfito, vel Orphito & Maximo.

prætextu deceptor seducens. *Mysteriis autem similiter usus est ad imitationem sanctæ Ecclesiæ, verum aqua solum usus est in iisdem mysteriis.* Hæc Epiphanius. Aquarios S. Augustinus hos nominat hæreticos, qui aquam tantum in sacrificio offerrent. Sed de Encratitis pluribus agemus inferius.

IV.

Docuisse etiam Tatianum ab animantibus abstinentiam, ex Irenæo tradit Eusebius (a). Addit Clemens Alexandrinus a Tatiano etiam illud dictum: alterius Dei esse Legem, alterius Evangelium; & duplex genus hominum statuisse, vetus & novum; non tamen eo sensu, quo a Catholicis, hæc ab eo dici consueverunt; nam addit (b): *Tatianus separat veterem quoque hominem, & novum, sed non ut nos dicimus; veterem quidem virum, Legem; novum autem, Evangelium: ei assentimur nos quoque dicentes, sed non eo modo, quo ille vult, dissolvens Legem, ut alterius Dei, &c.* Hæc etiam a Marcione ipsum esse mutuatum apparet, ut auctorem Legis Deum diceret adversarium esse Evangelii conditoris. Disputat idem pluribus adversus ejus hæresim, vini usum prohibentem, in libro cuius titulus est Pædagogus (c).

(a) Euseb.
l.4. c.27.(b) Clem.
Alex.
Strom. l.3.(c) Idem
in Pædag.
l.2. c.2. in
fin.(d) Euseb.
l.4. c.27.
in fin.

Ad hæc Eusebius (d): *Hunc autem aiunt nonnullas Pauli Apostoli voces, utpote qui dictionis & loquendi compositionem in illis corrigere moliretur, audaciter & temere commutasse.*

V.

Ab eodem elaboratum esse opus, quod *Διατεσσαρον* appellavit, quo unum ex quatuor Evangelium contexuisset, idem (e) affirmat. Laudabilis plane fuisse hac parte Tatianus, nisi dolose sic compingens unum ex quatuor, multa reliquisset, quæ de Christi carne in eis ab Evangelistis sunt prodita: quippe qui Marcionis semel male imbutus tinctura, quæcumque valuit, pro ejus dogmatibus facere non prætermisit. De eodem opere agens Theodoretus (f) hæc ait: *Is autem com-*

Tatiani
Diateffaron.
(e) Euseb.
ib.(f) Theodor.
hæret.
fab. lib.1.

posuit etiam Evangelium, quod dicitur Ex quatuor, amputatis genealogiis, & aliis, quæcumque ostendunt Dominum natum esse ex David secundum carnem. Eo autem usi sunt non solum hi qui sunt illius sectæ, sed ii etiam qui dogmata Apostolica sequuntur, compositionis fraudem non cognoscentes, sed simplicius eo tamquam libro compendioso utentes. Ego quoque inveni plusquam ducentos ejusmodi libros, qui in honore habebantur in nostris Ecclesiis: quos cum omnes simul coegissem, deposui, & in loco eorum reposui quatuor Evangelistarum Evangelia. Hæc Theodoretus: quæ quidem latuisse oportuit Victorem Capuanum, dum quodnam esset Tatiani opus, & quod Ammonii Alexandrini eodem argumento conscriptum, dubitasse se dicit. At, quod deterius est, post longam de ea re habitam discussionem, quod Ammonii erat opus, Tatiano tribuit, & Diatesaron Tatiani adscripsit Ammonio. Existimo enim, hæresiarchæ opus absque auctoris titulo, ob sectæ infamiam, fuisse descriptum.

Sed præstat, quæ ipse præfatur in Harmoniam Ammonii (hic nempe erat titulus libri) quam adscribit Tatiano, hic, ut cuncta certiora habeantur, exscribere. Est autem ejusmodi ejus ad opus præfatio (g): *Dum fortuito in manus meas incidere unum ex quatuor Evangelium compositum, & absente titulo non invenirem nomen auctoris: diligenter inquirens, quis gesta vel dicta Domini & Salvatoris nostri, Evangelica lectione discreta, in ordinem, quo se consequi videbantur, non minimo studii labore redegerit; reperi Ammonium quemdam Alexandrinum, qui Canonum quoque Evangelii fertur inventor, Matthæi Evangelio reliquorum trium excerpta junxisse, ac in unam seriem Evangelium nexuisse; sicut Eusebius Episcopus Carpiano cuidam scribens, in præfatione editionis suæ, quæ Canones memorati E-*

VI.

Victoris
Capuani
error cor-
rigitur.
(g) Extat
10. 2. Bi-
blich.
sanct.

van-

PAGIUS

III.

Opus a
Tatiano
scriptum.

Ad num.V. Opus quod post Ammonii Harmoniam editum est longe differt ab Evangelio Tatiani, uti Valestio observatum in Notis ad Eusebium lib.4. cap.20. Illud enim Opus, sicut lectio ipsa indicat, nihil aliud est quam Paraphrasis quatuor Evangeliorum, seu potius Epitome ab homine Catholico eleganter conscripta. At Evangelium Tatiani ipsismet Evangelistarum verbis contextum fuit, resectis duntaxat iis, quæ ad Davidicam Christi genealogiam spectant. Præterea in Opere illo quod editum est, Christus filius David non semel dicitur. Ostendit etiam Valestius, Harmoniam illam quatuor Evangeliorum, quæ priori loco relata est a Victore Capuano, & in quam Zacharias Chrysopolitanus Commentarios scripsit, Opus esse Ammonii Alexandrini. Nam illud Opus nihil aliud erat, quam Evangelium Matthæi, cujus singulis capitibus adjuncta erant ad latus capita trium aliorum Evangelistarum, qui cum Matthæi Evangelio consentiebant. Opus itaque illud per columnas di-

visum erat, perinde ac Origenis Tetrapla. Quæ res Eusebio Cæsariensi ansam dedit canones suos excogitandi, ut ipsemet in Epistola ad Carpianum docet. Ex his liquet, Opus Tatiani Hæresiarchæ non extare, contra quam credidit Baronius. Auctor Chronici Alex. sub præcedentis anni Coss. de Tatiano plura habet, quo ideo hæc referenda; cum Eusebius in Chronico de Tatiano agens anno Abrahami 2188. qui Kalendis Octobris præcedentis Christi anni inchoatur, scribat: *Tatianus Hæreticus agnoscitur, a quo Encratita.* Insuper Auctor Chronici Alex. sub anni sequentis Coss. ait: *Tatianus his antiquior (Severianus nempe) nescio quam Evangeliorum confusionem & synagogam condidit, quam Diatesaron appellavit, & vero hodie in manibus passim versatur.* Loquitur postea de aliis voluminibus a Tatiano compositis, quæ suo tempore extabant, sed quæ ad nos non pervenerunt, non magis quam illud Diatesaron.

vangelii edidit, supradicti viri imitatus studium, refert in hunc modum: Ammonius quidam Alexandrinus, multum (ut arbitror) laboris & studii impendens, unum ex quatuor nobis reliquit Evangelium. Ex historia quoque ejus comperi, quod Tatianus, vir eruditissimus, & orator illius temporis clarissimus, unum ex quatuor compaginaverit Evangelium, cui titulum Diapente imposuit. Hic beati Justini philosophi & martyris, dum adverteret, discipulus fuit: quo migrante ad Dominum palma martyrii, magistri sancti deserens disciplinam, & doctrinæ supercilio elatus, lapsus in Encraticarum hæresim, Marcionis potius amplexus errorem, quam Justini Christi philosophi veritatem, suæ vitæ perniciosus exitiit; asserens inter alia, nuptias & stupra pari crimini subiacere.

VII. Sed & dictis Apostolicis manus profanæ emendationis, vel (ut dicam verius) corruptionis dicitur intulisse. Sed quia & hominum perfidorum (Christi nostri operante potentia) confessione vel opere sæpe triumphat gloria veritatis (nam & demones (a) Christum fatebantur; & filii Scevæ in Actibus Apostolorum (b) in nomine Jesu, quem Paulus prædicaret, demonia fugabant) Tatianus quoque, licet profanis implicitus erroribus, non inutile tamen exhibens studiosis exemplum, hoc Evangelium (ut mihi videtur) solerti compaginatione disposuit; & forsitan adhuc beati Justini adhaerens lateri, illius eruditionis merito, hoc opus explicuit. Arbitror enim propterea non Ammonii, sed hujus esse editionem memorati voluminis, quod Ammonius Matthæi fertur relationi, Evangelistarum reliquorum relatione discretos annexuisse sermones: hic vero S. Lucæ principia sunt assumpta, licet ex maxima parte Evangelii sancti Matthæi reliquorum trium dicta conjunxerit: ut jure ambigi possit, utrum Ammonii, an Tatiani inventio ejus operis debeat aestimari. Veruntamen vel si jam hæresarches hujus editionis auctor exitiit Tatianus, verba Domini meicognoscens, libenter amplector interpretationem: si fuisset ejus propria, procul abjicerem. Hucusque de his Victor, qui post præfationem ejusmodi ponit operis titulum: Sancta quatuor Evangeliorum Harmonia, Tatiano * Alexandrino auctore.

VIII. Cæterum ipso tantum Tatiani sublato, & restituto Ammonii nomine, omnia se recte habent: nam quod ponitur, Alexandrinus, Ammonio conventus, qui fuit Alexandrinus, non Tatiano, qui Syrus: & Harmoniæ nomen, non operis Tatiani, sed Ammonii titulus fuit: hæc ita se habere, ipse contextus, qui sequitur, quatuor Evangelistarum plane declarat, in quo nihil ponitur auctoris, sed ipsa tantum.

tum, ut se habent in codicibus, quatuor Evangelistarum verba, nec quicquam ab eo prætermisum, quod illi dixissent: quod quidem nequaquam factum esse a Tatiano, Theodoretus est firmissimus testis; nam ait ab eo prætermisum esse genealogias, & alia quæ ad insinuandam Christi generationem secundum carnem spectarent: quæ quidem omnia exacte (ut habent verba Evangelistarum) in ea Harmonia Ammonii, a Victore Tatiano tributa, habentur recitata.

Rursum vero quæ post eam posita habentur alia Evangelistarum Concordia, quæ Ammonii titulo censetur, illam ipsam esse Tatiani, nulla penitus esse posse videtur dubitatio; nam ad numeros Theodoretus in omnibus disposita videtur; nulla enim in ea de genealogiis a Matthæo vel Luca descriptis mentio prorsus habetur: immo more Tatiani, qui simplicem Apostolorum locutionem carpebat, non Evangelistarum verba posuit, sed sententias ex illorum scriptis summatim collectas. Hæc igitur tam accurate animadvertisse oportuit, ne titulo falso appposito, imprudenter quis deciperetur, alteri tribuens quod alterius foret. Nec quicquam refert, quod ait Victor, Ammonium reliquos tres Evangelistas associasse Matthæo, si Concordia illa, quam primo loco ponit, a Luca incipiat: nam necessitate historiæ, illa quæ a Luca scripta essent de sacerdotio Zachariæ, erant primo loco ponenda; cum in reliquis, quæ in contextu operis continentur (ut idem ipse Victor fatetur) maxima ex parte ex Matthæi Evangelio sint descripta.

Quod denique ad ejusdem Tatiani commentarios pertinet; auctor est Clemens Alexandrinus (c), ab ipso scriptum librum hoc titulo prænotatum, De perfectione secundum Salvatorem, sed referunt blasphemias, cum in eo totus fuerit auctor in condemnatione nuptiarum, & ejus auctoris, nempe Dei, qui eas primus instituit: nam ex paucis, quæ idem Clemens recitat ex eo, facile est de cæteris conjectari. At quoniam Theodoretus, de Tatiano agens, ait: Hunc habent ducem, qui dicuntur Hydroparastata, & Encraticæ; quinam hi fuerint, suscepta narratio de Tatiano, uberius ut dicamus, postulat. Nominati (d) sunt autem Hydroparastata, qui Tatianum sectabantur, eo quod aquam in sacrificio loco vini offerrent. Porro Tatianos cum Encraticis conjungit Epiphanius (e), ad eo ut appareat unius monstri ex diversis actibus duo fuisse nomina. Encraticus igitur ex Tatiano prognatos, non modo omnia ab ipso accepta sectatos, sed & in deteriora esse prolapsos, Epiphanius docet: quippe qui, sicut ille, abominarentur nuptias, abstinerent ab animatis &

IX. Tatiani concordia tributa Ammonio.

X.

(c) Clem. Alex. Strom. lib. 3. Alia scripta Tatiani.

(d) Theodor. hæret. fab. lib. 1.

(e) Epiph. hæret. Encraticæ Hæretici idem Tatiani.

vino, & alia sectarentur quæ Tatiani essent; aliaque etiam eos addidisse tradit, nam ait: *Afferunt etiam hi, principatus quosdam esse; & qui diaboli est, adversus Dei opera oppositum esse, & Deo non subiectum, sed robustum, & facientem velut ex propria potestate, & non velut qui aberret.* Additque eos ad suorum ipsorum dogmatum adstipulationem aucupatos esse scripturas quasdam apocryphas, nimirum Acta quædam quæ dicerentur Andreæ, Joannis alia, alia vero Thomæ, & aliorum: insuper admittere fœminas ad sacra mysteria, inter quas & vivant: adeo ut qui nomine Continentes sunt dicti re ipsa turpes essent: horumque non exiguum numerum sua adhuc ætate vixisse in Phrygia, Galatia, Pamphilia, Cilicia, atque Syria.

XI.

(a) Euseb.
1.4. cap.
27.

Auxisse autem Tatiani dogmata Severum quemdam, qui Severianis hæreticis nomen dedit, tradit Eusebius (a) cum ait: *Non longo tempore post Severus quidam nomine hæresim modo a nobis commemoratam mordicus tuebatur, atque illis qui ex eo, tamquam ex erroris fonte, dimanarunt, auctor extitit, ut Severiani, appellatione ab eo derivata, nominarentur.* Meminerunt ejusdem Hieronymus ac Theodoretus. S. Augustinus (b) autem de iisdem Severianis hæc addit: *Vinum (inquit) non bibunt, eo quod fabulosa vanitate de satana & terra germinasse asserunt vitem.* Hæretici. *Etiâ ipsi non sanam doctrinam suam, quibus volunt, inslant nominibus Principum, carnis resurrectionem cum veteri Testamento respicientes. Hic præterea Philumenam quamdam puellam dicebat inspiratam divinitus ad pronuncianda futura: ad quam somnia atque æstus animi sui referens, divinationibus seu præsagiis ejus secretim erat solitus præmoneri, eodem phantasmate eidem Philumenæ pueri habitu se demonstrante: qui puer apparens, Christum se aliquando, aliquando esse assereret Paulum; a quo phantasmate sciscitans, ea soleret respondere, quæ se audientibus diceret. Nonnulla quoque illam miracula operari solitam, inter quæ illud præcipuum, quod in angustissimi oris ampullam vitream panem grandem immitteret, eumque extremis digitulis levare soleret illæsum, eoque solo quasi divinitus, sibi cibo dato fuisset contenta.* Hæc Augustinus. Verumtamen Philumenam (ut dictum est superius) alii tribunt Apelli hæresiarchæ; sed fortasse hæc alia ab illa, quæ hisce nugis atque præstigiis magnam sibi æstimationem a vecordibus comparaverat.

(b) Aug.
de hæret. c.
24.

Hæretici.

PAGIUS

IV.
Severus
Hæresiarcha.

Ad num. XI. Auctor Chronici Alex. sub sequentis anni Coss. de Severo Severianæ hæresis architecto loquitur. Neque dubito, quin eo anno agnosci cœperit. Tatianum Severo antiquiorem fuisse docet non tantum Auctor Chronici Alex. cujus verba num. præcedenti recitavi, sed

Quod item ad Tatiani sectarios spectat: addit Clemens Alexandrinus (c) Julium Cassianum Valentini hæresiarchæ discipulum, in eadem sententiam conspirasse cum Tatiano, fuisseque hunc principem hæresis Docitarum, qui dicerent: Christum corpus sumpsisse phantasticum; sed & ad roborandum Tatiani dogma scripsisse librum de Continentia vel castitate; & ex pseudo-Evangelio, Secundum Ægyptios dicto, mutuatum esse testimonium de Christo loquente cum Salome, ac matrimonium detestante: eundemque perperam interpretatum esse Genesim, cum per lignum vetitum diceret significatum esse conjugium, & per pelliceas tunicas humanam carnem. Hæc & alia ex eo recitat Clemens, quem hæc detestantem utinam Origenes ejus discipulus auscultasset.

XII.

(c) Clem.
Alex.
Strom. lib.
3.
Julius
Cassianus
Encratita.

Scripsisse adversus Tatianum & Encratitas Musanum, veritatis patronum, tradit Theodoretus (d); cui & alios adnumerat, nempe Apollinarem Hierapolis in Phrygia Episcopum, Clementem Alexandrinum, & Origenem. Rhodonem quoque Tatiano adversatum esse, Eusebius non obscure significat: qui licet illius discipulus fuerit, tamen magnam sibi laudem ex fide Catholica ob certamina adversus diversos hæreticos inita propagavit: de quo hæc Eusebius (d) brevi narratione commemorat: *Eodem tempore Rhodon Asiatico genere procreatus, & Romæ (ut narrat ipse) de literis & doctrina a Tatiano, qui ex superiori nostro sermone satis cognosci potest, institutus, variis libris exquisite compositis strenue cum reliquis fidei nostræ patronis impugnavit Marcionis hæresim, eamque etiam sua ætate in varias & distractas sententias explanat; ac non modo dissidii & dissensionis describit auctores, sed falsa cujusque illorum commenta, quæ callide excogitaverant accurate coarguit.* Ex iis namque unum fuisse Tatianum, quem Marcionis sectatum, vestigia diximus, satis potest intelligi. Demum lucubrations ab illo editas recensens, ab eo elaboratum tradit commentarium in sex dies creationis rerum omnium, quo errores Apellis & ejus blasphemias egregie confutavit: alia vero ejus ingenii monumenta, superius recitata, hic iterum enumerare prætermittimus; quæ singula Hieronymus (e) ex Eusebio recenset.

XIII.

Qui scripsit
adversus
Tatianum.
(c) Theod.
hæret. fab.
lib. 3.(d) Euseb.
lib. 5. cap.
13.(e) Hieron.
de Script.Eccles. in
Tatiano.

XIV.

Ecclesiæ
robur in-
victum.

His igitur aliisque ab hæreticis ad demolendum Ecclesiam compositis arietibus, cum & adhuc gladius persecutionis sæviret, quo

& Eusebius lib. 4. cap. 35. & Theodoretus in lib. 1. Hæreticarum Fabularum, qui Tatianum Severo præponunt. Imo Irenæus nullam hujus Severi mentionem facit. Quare recte scripsit Valerius in Notis ad illud Eusebii caput, male Epiphanium Severum Tatiano antiquiorem facere.

CHRISTI
174.

ANICETI PAP.
8.

M. AUR. IMP.
12.

quo necatum etiam sequenti anno Anicetum Papam dicemus; satis certum exploratumque proditum est experimentum, ipsam supra solidum fundamentum esse constructam, super ipsam nimirum immobilem petram Christum, ut nulla adversaria obtineat potestate aliquando disjici posset ac dirui: quin potius sicuti clavus, quo majoribus ac frequentioribus mallei ictibus percutitur, eo pressius atque altius figitur, ac firmiter solidatur; ita Dei Ecclesia, ingruentibus majorum

persecutionum insultibus, magis visa est firmari atque solidius stabiliri. Ut plane jure miraculum cognoscatur, cum assidue emergentibus ab inferis adversariis legionibus, indeque erumpentibus quotidie in ejus incendium flammarum globis, ipsa nihilominus omnia sibi adversantia superet, referatque triumphum ingenti illo gloriæ titulo prænotatum: PORTÆ INFERRI NON PRÆVALEBUNT ADVERSUS EAM.

JESU CHRISTI
ANNUS
175.

ANICETI PAP.
ANNUS
9.

M. AUR. IMP.
ANNUS.
13.

I. Prærogativa Consulatum. **A**Nno Christi Domini nostri centesimo septuagesimoquinto Aurelius Severus secundum & Claudius Pompeianus declarati sunt Consules. Hunc Claudium M. Aurelius post obitum Lucii fratris profecturus ad bellum, data ei Lucilla filia, quæ fuerat Lucii, in conjugem, adscivit sibi generum, quem postea bis Consulem fecit: quod tradit Capitolinus in Marco. Hunc etiam in eadem expeditione præfectum fuisse exercitui, edictum ab ipso Marco datum pro Christianis, de quo suo loco agemus, significat. Quod vero gener Imperatoris in Consularibus Fastis non
Ann. Eccl. Tom. II.

priori loco, sed posteriori ponatur (nam Severus secundo Consul primitus adscriptus habetur) illud plane tunc accidit, quod sanctus Gregorius (a) Papa tradit his verbis: *Fertur apud veteres moris fuisse, ut, quisquis Consul existeret, juxta ordinem temporum honoris sui locum teneret: & si quis posterius ad Consulatum veniens, Consul non semel, sed bis fortasse, aut tertio fieret, etiam illos laude & honore transcenderet, qui non plus quam semel Consules extitissent.* Hæc Gregorius, sed ex Dione, ut superius diximus.

M m 2

Hoc

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5666.

SÆC. II. ☉ 14. D. 3. P. 19. April. Indiēt. 11.

Anno Urbis 926. JESU CHRISTI 175. secundum Baronium 175.

Olymp. 238. an. 1. ELEUTHERI PAPÆ 4.

A. C. 173. M. AURELIJ IMP. 13.

I. Consules. [1] **A**D num. I. Coss. M. Aurelius Severus II. & T. Claudius Pompeianus; ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari adversus Onuphrium, qui priorem credit Claudium Se-

verum, M. Aurelij præceptorem, qui tantum Consul susceptus fuit, dum L. Verus Augustus bellum in Oriente gereret. Peccavit & Onuphrius in altero Consule designando, scribens, fuisse Marcum Claudium Pompeianum Marci Aurelij generum, quem errorem ab eo hausit Baronius. Et tamen M. Claudius Pompeianus anno tantum CLXXXVI. Consul susceptus fuit, ut discimus ex Vulcatio in Vita Avidii Cassii cap. 12. ubi M. Aurelius ait, se eum in annum sequentem Consullem dixisse, post mortem nempe Cassii anno CLXXXV. occisi.

His Coss. M. Aurelius Tricennalia Imperii Proconsularis edidit, ut ex septimis ejusdem Imperii Quinquennialibus aliisque indicis patet.

Ad

II. Tricennalia Imperii Proconsularis M. Aurelij.

NOTÆ [1] Coss. M. Aurelius Severus II. & T. Claudius Pompeianus. Gruterus pag. MXXV. 6.

K. OCTO. M. AURELIO. SEVERO. II.
ET. T. CLAUDIO. POMPEIANO. COS.

Donianæ inscriptiones cl. IV. n. 15. pag. 140.

POS. KAL. SEPTEMB.
M. AURELIO. SEVERO. II. TI. CLAUDIO
POMPEIANO. COS.

Fasti Idatiani & Vindebonenses: Severo II. & Pompeiano. Prosperi Chronicon: Severo & Pompeiano.

II. De Aniceti Papæ martyrio & annis sedis. (a) *Martyrol. Romæ ea die.*

Hoc ipso anno Anicetus Papa, cum sedisset annos octo, minus mensibus tribus ac diebus septem, die decima septima (a) Aprilis, martyrio clarus migravit ad Dominum. Quod pertinet ad annos sedis Aniceti scimus variam atque diversam esse assertionem, cum alii decem, undecim alii eidem tribuerint annos: sed qui prætermisit Cletum Romanum Pontificem Eusebius, anno octavo Marci Imp. successorem Aniceti Soterem ponit. Cæterum, quam in multis sequimur, Cresconiana series octo tantum annos tribuit Aniceto & tres menses: verum si ratio habeatur diei, quo pius, qui eum antecessus est obiit, & quo Anicetus decessisse reperitur, qui quidem dies tabulis Ecclesiasticis antiquitus adscripti habentur: præscriptum tempus sedis Aniceti ratum firmumque haberi debet: cum præsertim Indices Vaticanæ, qui descripti habentur in codice qui dicitur liber Censuum, ingressum Soteris successoris Aniceti hoc anno Domini ponant. Cur autem minus sequamur Consules in libro de Pontificibus Romanis appositos, alias superius tomo primo Annalium reddidimus rationem.

III. Decreta Aniceti. (b) *I. Cor. 11.*

In eodem nuper citato libro hæc etiam de Aniceto scripta habentur: *Hic constituit, ut clericus comam non nutriret, secundum præceptum Apostoli (b).* At de tonsura clericorum affatim dictum est eodem primo Annalium tomo. Subditur ibidem: *Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros decem & septem, diaconos quatuor, Episcopos per diversa loca novem: qui obiit martyr, & sepultus est in cœmeterio Callisti, Via Appia, decimo quinto. Kalendas Maias.* Quod habetur de cœmeterio Callisti, sic accipias, ipsum in eo arenario sepultum fuisse, quod postea Callistus cœmeterium fecit. Legitur ibidem, sedem vacasse diebus decem & septem: qua ratione dicendum, Soterem ejus successorem sedere cœpisse die quarta Maii: qui (ut idem liber de Romanis Pontificibus habet) natus est Fundis in Campania ex patre Concordio.

PAGIUS [1] Ad num. II. & seq. In Chronico Damasi, a Bucherio in Commentario de Doctrina Temporum publicato, nulla fit mentio Aniceti Papæ, sed post *Pium* statim sermo est de *Sotere*, qui cum in Chronico auctiori veterum Pontificum dicatur fuisse a Consulatibus *Rustici & Aquilini usque Cethego & Claro*, apparet, Aniceti mortem sub Consulatibus duorum Augustorum anno CLXI. gesto consignandam esse. Auctor enim auctoris Chronici veterum Pontificum eisdem Consulibus exhibere solet, quos Chronicon Damasi, & Pontificatum successoris ordiri a Consulibus, qui post obitum de-

Passi sunt, eadem persecutione urgente sub Marco, Romæ alii complures martyres, & inter alios illustris illa septem martyrum mater S. Felicitas, quæ cum antea (ut dictum est) filios præmississet martyrio coronatos ad gloriam, ipsa demum digna palma martyrii secuta est ad triumphum, de qua hæc S. Gregorius (c) in homilia quam ad populum habuit in eisdem S. Felicitatis basilica Romæ posita, in die natali ipsius, qui in tabulis Ecclesiasticis positus legitur vigesimus tertius mensis Novembris: *Adest. (inquit) beata Felicitas, cujus hodie natalitia celebramus: quæ credendo extitit ancilla Christi, & prædicando facta est mater Christi: septem quippe filios (sicut in gestis ejus emendatioribus legitur) sic post se timuit vivos in carne relinquere, sicut carnales parentes solent metuere ne mortuos præmittant. In persecutionis enim labore deprehensa, filiorum corda in amore supernæ patriæ prædicando roboravit: & parturivit spiritu, quos carne pepererat; ut prædicatione pareret Deo, quos carne pepererat mundo. Considerate, fratres carissimi, in femineo corpore virile pectus: ad mortem stetit imperterrita: amittere se in filiis lumen veritatis timuit, si non fuisset orbata. Numquid ergo hanc feminam martyrem dixerim? sed plusquam martyrem.* Hæc & alia plura de ea Gregorius: quam & S. Petrus Chrysologus (d) Ravennatis Ecclesiæ Episcopus pro concione laudibus celebravit. Nomina autem filiorum, quæ decima Julii recensita habentur in Romano Martyrologio, sunt hæc. *Januarius, Felix, Philippus, Silvanus, Alexander, Vitalis, & Martialis: qui sub Publico Urbis Præfesto hæc passi supplicia ponuntur. Januarius post verbera virgarum ac carceris macerationem plumbatis occisus: Felix & Philippus fustibus mactati: Silvanus præcipitio interemptus: Alexander, & Vitalis & Martialis capitali sententia puniti sunt.*

Ob magnam quamdam similitudinem, quæ inter sanctam Felicitatem & sanctam Sym-

cessoris annum aperuere. Aniceto Soter successit anno centesimo sexagesimo primo, ut ex dictis sequitur. Aniceti Decretalis unica ad Galliarum Episcopos circumfertur, quæ cum incipiat ab his verbis: *Bonorum operum & spiritualium studiorum Deum auctorem esse*, &c. non dubium, quin supposititia sit, cum hæc sint ipsissima Leonis I. verba Epist. 32. juxta veterem ordinem. Sunt & in ea alia loca ex eodem Leone & Vigilio Papa desumpta, quæ de ejus suppositione nos dubitare non sinunt.

NOTÆ [1] Non hoc anno Soter successit, sed A. D. 168. ut Constantio videtur pag. 75. qui de cædis mendis veterum catalogorum, & libri Pontificalis, Romanam sedem tenuisse censet ab A. D. 163. usque ad an. 177. die XXI. aut XXII. mensis Aprilis, quo ejus natalem recolunt vetera martyrologia.

CHRISTI
175.

ANICETI PAP.
9.

M. AUR. IMP.
13.

Symphoro-
rosæ no-
men.

Symphorosam intercedit, dubitasse scio virum eruditum, familiarem meum, num una eademque esset fœmina, quod eorundem nominum eadem ferme significatio esset: nempe quod interdum συμφορά idem sit, quod bonus eventus, seu fortuna prospera; sicque pro bono eventu, vel fortuna, Felicitas esset Latine redditum, quod nomen magis conveniat feminae: cæterum ejus vocis ambiguae diverſa reperitur interpretatio. Verum σύμφορος, a συμφέρω, quod est prodesse, idem est quod utilis, vel commodus: σύμφορος item, qui simul versatur, assecla, vel comes, dictus reperitur. Quamobrem æquius est ut existimemus Symphorosæ nomen deductum a σύμφορος, quod est, utilis, vel commodus, quam a συμφορά voce ambigua, quæ interdum bonum eventum, interdum vero infortunium adversamque fortunam significet; quamobrem ut in bonam partem ea vox acciperetur, majores aliquid aliud addere consueverunt, ut habet Suidas ex Simonide, quod ille dicat; Πίνε πίε ἐπὶ συμφοραίων ἀγαθῶν; quod est: Bibe bibe in bonum eventum.

VI. Sed quæ nomine discrepant, longius rebus esse distinctas ac plane diverſas, res cujusque ipsarum evidentius manifestant: Nam illa Tiburtina, sub Hadriano, Tibureque martyrio coronata est: hæc Romana, sub M. Antonino passa est, & Romæ; nomina quoque septem filiorum cujuslibet ipsarum diversa prorsus esse reperuntur; insuper & martyriorum genera hos ab illis omnino discriminant atque distinguunt. Extant enim tum illorum, quorum superius facta est mentio, Acta: tum horum, quæ ex antiquioribus Ecclesiasticis monumentis edita habentur (a) ac sane fidelia.

(a) Apud
Sur. t. 4.
die 10.
Julii.

VII.
Martyres
sub Marco
Aurelio
Imp.

Tunc etiam Julianus illustris martyr passus est Soræ, Spoleti Concordius presbyter & Pontianus, Perusiæ Constantius ejus civitatis Episcopus: quorum omnium Acta in suis Ecclesiis, quibus coluntur, extant, aliaque eorundem certaminum monumenta; diesque anniversariæ eorum natalitiis consecratae, in Romano sunt Martyrologio annotatae, quod Notationibus auximus: sicut & aliorum conplurium martyrum, qui in diversis Orbis regionibus hac eadem persecutione sunt palmam martyrii consecuti. Inter alios quoque nobilissimum certamen subiit Heracleæ Glyceria, cui in corona associatus est carceris custos Laodicius: celebre fuit namque in toto plane Oriente ejusdem martyris nomen, ob liquorem medicum ad infirmitates curandas ex membris ejus jugiter effluentem: quam rem pluribus testibus in iisdem Notationibus testatam reliquimus. In Ponto quoque mirabile illud accidit in confessione Hermiæ martyris, qui innumeris ac sævissimis affectus tormentis,

torquentem se carnificem convertit ad Christum, & post se martyrii reliquit hæredem. Horum omnium certa dies natalis in Romano Martyrologio adscripta habetur, quod si cupit lector, consulat, simulque Notationes appositae, si hæc avidius scire optat. Cæterum immensa est illorum multitudo; quorum memoria excidit, qui hac eadem persecutione martyrium sunt feliciter consecuti.

At quid Soter Romanus Pontifex his temporibus? Imitatus certe majores suos antegressos Romanos Pontifices, longe positas Ecclesias eadem persecutione vexatas non litteris modo consolabatur, sed & pecuniarum subsidio collato, eisdem præsto erat. Hujus quidem Soteris officii aliorumque Romanorum Pontificum in his præstandis incomparabilis sollicitudinis testes sunt litteræ S. Dionysii Corinthiorum Episcopi, celebri nominis in Ecclesia de quibus hæc Eusebius (b) tradit: (b) Euseb. l. 4. c. 23. Extat etiam alia Dionysii ad Romanos epistola, Episcopo Soteri, qui tum illam Ecclesiam gubernavit, dicata; cujus quidem verba in medium proferre, non erit ab instituto alienum; nam Romanorum consuetudinem, quæ assidue ad hanc persecutionem nostra ætate grassantem servata est, magnopere approbans, ista scribit. Apud vos is mos jam inveteravit, ut omnes fratres variis afficeretis beneficiis, & Ecclesiis permultis, quæ in quaque civitate sunt, vitæ mitteretis subsidia. Sic plane non solum egentium sublevatis inopiam, verum etiam fratribus, qui sunt ad metallâ damnati, opem fertis. Sicque per ea beneficiæ subsidia, quæ jam a primis Ecclesiæ vestræ jactis fundamentis passim mittere consuevistis, cum sitis Romani, Romanorum consuetudinem a patribus traditam sedulo observatis; quam quidem certe beatus Soter vester Episcopus & hactenus custodivit diligenter, & mirum in modum suo propenso studio adauxit: idque non modo opes in sanctos reficiendos delegatas benigne subministrando: verum etiam fratres ad ipsum adventantes, tamquam pater indulgens & clemens in liberos, beato ac pio sermone ad virtutem cohortando.

VIII.
Soteris
Papæ munificentia
erga e-
gentes
Ecclesias.

(b) Euseb.
l. 4. c. 23.

Hæc de munificentia Romanorum Pontificum ab exordio Romanæ nascentis Ecclesiæ erga cæteras Ecclesias longe lateque positas, cum fidelissimus testis Dionysius affirmat; tum ipse testatur Eusebius eadem liberalitatis officia perseverasse usque ad ultimam Ecclesiæ persecutionem sua ipsius ætate grassantem. Res quidem magna admiratione atque observatione digna est, Ecclesiæ omnium principi tantam, opum abundantiam Dominum contulisse, quæ non tantum qualibet licet durissima persecutione urgente, sufficere possent ad Fideles pauperes, qui Romæ essent, u-

IX.

Ecclesia
Romana
prædices
olim.

ber-

bertim alendos: sed quæ non prædantium manibus avidis potuerint exhauriri atque consumi (haud enim putandum se temperasse a bonorum rapina, qui etiam in ipsorum corpora immaniter sæviebant) immo & talis & tanta ei suppeditaretur bonorum copia, ut in Christianos ad metalla damnatos, quorum ingens numerus esse soleret, jugiter stipem conferre, & Ecclesias permultas penuria afflictatas sua largitate levare. Divina quidem providentia, quæ eam matrem omnium Ecclesiarum, Petri beneficio constituerat, admirabili quodam modo, quo cunctis ubique egentibus prospiceret, ac matris instar eos plenis lactaret uberibus incredibili quadam divitiarum affluentia eandem semper donavit & auxit: ut plane in hoc expletum appareat Isaïæ oraculum

(a) *Isai.*
60.

(a) hæc de Ecclesia prædicentis: *Suges lac Gentium, & mammilla Regum lactaberis: & scies quia ego Dominus salvans te. Pro ære afferam aurum, pro ferro argentum, & pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum, & ponam visitationem tuam pacem, & præpositos tuos justitiam:* his nempe significans, magnis divitiis Ecclesiam locupletandam, ac immensa fore fortitudine roborandam.

X.

Greg.
XIII Pa-
pæ muni-
ficentia.

At laudatissimam ejusmodi Romanæ Ecclesiæ, sui ortu congenitam, consuetudinem non tantum perseverasse usque ad ultimam Eusebii tempore excitatam persecutionem, sed semper viguisse, quæ suis quibusque locis dicentur, demonstrabunt exempla. Insigne quidem ac nobile ejus officii specimen editum vidimus diebus nostris a sanctissimæ memoriæ Domino nostro Gregorio decimotertio Romano Pontifice (hæc modo libere effari liceat, cum jam ipso defuncto, nulla possit esse adulationis suspicio) cujus incomparabile plane studium in juvandis pauperibus, non solum (ut de mendicis taceam) omnibus honesto præsertim loco natis, Romæ agentibus, sed & longe positis, iidemque causa pietatis extorribus, toto plane Christiano orbe spectatum fuit: adeo ut nulla provincia fuerit, quam ejus effusa largitas non pervaserit, quæ etiam & ad Antipodas penetrarit: cujus memorabilis munificentia ex publicis rationibus accurate summa collecta, meruit ex Senatusconsulto, præclaro gloriæ monumento, in Capitolio una cum statua omnium votis publice consecrari digno plane omnium Patris atque Pastoris elogio, quod inter alia hæc verba in marmore habet incisa: SESTERTIUM OCTINGENTIES SINGULARI BENEFICENTIA IN EGENOS DISTRIBUTUM: est horum summa, vices centena millia aureorum. Verum summa ista collecta fuit adhuc ipso superstite: ceterum plurima ejus post hæc usque ad obitum perseveravit majori-

bus in dies incrementis aucta largitio. At ad hæc occasione Soteris & aliorum Romanorum Pontificum consuetæ in egenos liberalitatis præstantiæ obiter digressi sumus.

Sed ad Dionysium revertamur, ex cujus epistola Eusebius hæc quoque subdit: (b) *In hac eadem epistola etiam Clementis ad Corinthios epistolæ mentionem facit, declaratque ex pristino more ab antiquis temporibus repetito eam in Ecclesia legi solere, sic enim loquitur. Hodie sacrum diem Dominicum celebravimus, in quo vestram epistolam, quo nos ad studium pietatis cohortaremur, legimus: quam semper, sicut etiam priorem nobis a Clemente missam, ad nostram institutionem legere solemus. Tanti enim faciebant veteres ab Apostolica sede scriptas epistolas, ut eas, perinde ac si Apostolum Petrum in ipsisloquentem audirent, in Ecclesia festis diebus populo recitarent. Hactenus de epistola Dionysii ad Romanos conscripta.*

XI.

(b) *Euseb.*
lib. 4. cap.
22.

Epistola
Rom.
Pont.
quantæ
æstimatio-
nis.

Hujus quidem viri adeo magna erat tum ob insignem eruditionem, tum etiam ob egregiam omnibus spectatam vitæ sanctimoniam, apud omnes existimatio, ut cum epistolæ ejus ad diversas Ecclesias scriptæ maximi esse ponderis viderentur, hæretici, adhuc ipso auctore vivente, eas conati fuerint depravare: quo tantum virum, per calumniam licet, facerent suarum ipsorum hæresum assertorem. Id quidem ab ipso aliis ea de re scriptis litteris contestatum esse, idem Eusebius (c) tradit, sic dicens: *Præterea idem auctor ista de suis ipsius epistolis, tumquum a quibusdam depravatis & de industria corruptis, loquitur: Epistolas rogatu quorundam fratrum qui me ad scribendum compellebant, conscripsi: atque eas ministri diaboli zizanias referferunt: nam quædam pro suo arbitratu exemerunt, alia adjecerunt: quibus plane, væ in extremum judicium repositum est. Nec mirum certe, si quidam Dominicas scripturas dedita opera depravare aggressi sunt; cum has meas quæ non sunt certe ejus generis adulterare studuerint. Plurimum enim hujusmodi genere lucubrationum Dionysium Ecclesiis profuisse, idem Eusebius testatur; qui easdem relegens, ipso exordio sic præfatur (d).*

XII.

Rursus de
Dionysio
Corinthiorum.
Episc.

(c) *Euseb.*
lib. 4. cap.
22. in fin.

(d) *Eod.*
cap. in
prin.

Verum ad alios pios viros sermonem transferamus, & primum dicamus de Dionysio, tum quod Corinthiorum Ecclesiæ Episcopalem sedem adeptus sit, tum quod suas præclaras & divinas vigilias non solum iis quibus præfuit, sed aliis etiam aliarum Ecclesiarum incolis affatim impertierit: & sane Catholicis suis epistolis, quas ad Ecclesias exaravit, omnibus permultum utilitatis attulerit. Quarum una est ad Lacedæmonios, quæ illos in Orthodoxa & recta fide erudiat, tum de pace & unitate commonefaciat. Alte-

XIII.

Scripta
Dionysii
Episcopi
Corinth.

CHRISTE
175.SOTERIS PAP.
I.M. AUR. IMP.
13.

ra ad Athenienses missa, quæ illos & ad veram fidem & ad vitam ex Evangelii præscripto pie degendam excitet: quæ spreta & contempta, eos vehementer reprehendit, quod a verbo Dei penitus fere desciscere cepissent; quo Publius, qui illis præfuit, Martyrium, ob persecutionum tempestates tum quidem ingruentes, forte perpeffus est. De Quadrato etiam qui illorum Ecclesiæ post Publum martyrio defunctum creabatur Episcopus, in eadem epistola mentionem facit, attestatus, quod in labore & industria tum ad Ecclesiam reducti essent, tum ardorem fidei prope in ipsis restinctum denuo recuperassent. Declarat præterea, Dionysium Areopagitam, a Paulo Apostolo ad fidem conversum (sic enim Acta Apostolorum (a) referunt) primum Atheniensis Ecclesiæ Episcopatum administrasse: Hæc quæ de epistola ab eo ad Athenienses conscripta tradit Eusebius, magno fuisse illi Ecclesiæ adjumento (quippe quæ posthac egregie floruerit) tum Athenagoræ scripta postea pro Christianis Apologia declarat; tum etiam Origenis (b) testimonium, dum eandem Ecclesiam in exemplum adducit, certam de ea re fidem facit.

XIV. Quid deinde Eusebius (c) de reliquis a Dionysio scriptis epistolis tradat; inspicimus: Alia, inquit, quædam ejus extat epistola ad Nicomedienfes, in qua Marcionis hæresim acriter impugnans, veritatis regulæ egregie patrociniatur. Ad Ecclesiam item quæ est Gortynæ simul cum reliquis Cretensibus Ecclesiis scripsit epistolas, in quibus Philippum Episcopum eo magnopere collaudat, quod Ecclesiæ, quam regebat, propter multas & generosas virtutes, quibus erat imbuta, testificatione omnium plurimum esset approbata: eamque sedulo commonefacit, ut nefariam hæreticorum peruersitatem omni cura & cogitatione declinet. Aliam epistolam Ecclesiæ quæ Anastirim obtinet una cum aliis Ponti Ecclesiis misit, in qua Bacchylidis & Elpisti mentionem facit, utpote qui illum ad scribendum fuissent hortati; in qua etiam nonnulla loca Scripturæ sacræ explicat, eorumque Episcopum Palmam nominatim citat. Multa de nuptiis & castitate illos hortatur: & eos qui quocumque casu, siue gravis alicujus peccati noxa, siue hæretico pestiferoque errore Ecclesiæ excidissent, denuo in Ecclesiam, modo se totos converterent, clementer recipiendos præcepit. His porro alia ad Gnostos adnumeratur epistola, in qua Pinytum Ecclesiæ illius Episcopum admonet, ne grave onus castitatis fratribus ex necessitate imponat, sed multitudinis accurate consideret imbecillitatem.

XV. Ad quam Pinytus rescribens, quamquam Dionysium propter epistolam veneratur ac laudat, illum tamen e contrario obsecrat, ut jam aliquando cibum illis impertiat soli-

diorem, & perfectiore doctrina populum ejus procuratori commissum educet: ne umbratili cuidam institutioni & molli instar lactis perpetuo assuefacti, puerili quædam disciplina nec opinantes consenscant. In qua quidem epistola non modo recta Pinyti de fide opinio, & cura de plebis utilitate sibi subjectæ suscepta, verum etiam eloquentia, & litterarum divinarum intelligentia, tamquam in vivâ quâdam & expressa effigie liquido patet. Hæc quidem de venia peccantibus præstanda, & de castitatis onere non omnibus imponendo, a Dionysio prudenter fuisse scripta existimamus, ne Fideles aliqua levi saltem ex parte hæreticis tunc emergentibus similes forent. Jam dictum est, Cataphrygas fuisse in delinquentes severissimos, & Encratis, eodem quo illi, hoc tempore progredientes, nuptias perinde ac fornicationem damnasse. Denique post epistolam Dionysii ad Romanos ab Eusebio recensitam, de qua superius locuti sumus, hæc habet in fine de alia ejusdem auctoris epistola: Est etiam præter istam alia quædam Dionysii epistola ad Chrysothoram sororem fidelissimam missa: cui dum ea quæ sunt ejus institutioni valde consentanea perscribit, alia etiam tamquam alimenta rationi & menti instituendæ accommodata impertit. Hæc a Dionysio scripta accepimus. Hucusque Eusebius; quod ergo epistolæ omnes citatæ perierint, saltem fragmenta oportuit collegisse.

Idem quoque alios ejusdem temporis scriptores Ecclesiasticos, quibus præsens sæculum abundavit, postea recensuit, quorum nos superius opportunioribus locis meminimus: ac demum de Bardesane Syro, magni nominis viro, sed qui extra classem Catholicorum positus aberravit, hæc scribit (d): Regnante isto Imperatore (nempe M. Aurelio Antonino) cum hæreses in dies multitudine crescerent: in Mesopotamia Bardesanes, vir quidem cum in omni doctrinæ genere exquisitissimus, tum in lingua Syriaca disertissimus, non modo contra eos qui erant Marcionis æmuli & imitatores, verum etiam contra alios quosdam qui varias errorum sectas defendebant, dialogos composuit, quos cum plerisque aliis ejus scriptis lingua sua & patrio sermone divulgavit. Quos etiam discipuli ejus (complures enim, quia tantum dicendo valeret, ejus scholam frequentabant) ex Syriaco sermone in Græcum converterunt: in quorum numero est dialogus de Fato ad Antoninum scriptus accuratissime. Et alia item sunt, quæ occasione ex persecutionis calamitate id temporis longe lateque manante arrepta, eum scripsisse ferunt. Hic primum in Valentini schola educatus est: cujus cum coarguisset errorem, multasque & commentitias Valentini fabulas reprehendisset, videbatur sibi quod-

XVI.
(d) Euseb.
lib. 4. cap.
ult.
Bardesanes Syrus.

(a) Act.
17.

(b) Orig.
contra
Cels. lib. 3.

(c) Euseb.
lib. 4. cap.
22.
Alia epistolæ Dionysii.

ammodo se ad meliorem recentioremq; sententiam transtulisse. Cæterum veteris erroris sordes non penitus profecto eluerat. Hæc de Bardesane Eusebius, significans eum sub Sotere vixisse. De eodem quoque & in Chronico, sed superiori anno, nempe duodecimo Antonini: *Bardesanes* (ait) *alterius hæreseos princeps, notus efficitur*. Admiratus est sanctus Hieronymus eum librum de Fato ad M. Antoninum Imperatorem, & alia ab eodem de persecutione in Christianos conscripta; aitque: *Si tanta vis est & fulgor in interpretatione, quantam putamus in sermone proprio?*

XVII.
(a) Epiph.
hæres. 56.
Bardesanes olim clarissimus.

Epiphanius (a) de ipso agens, ejus sententiæ fuisse videtur, ut ille primo quæ recta sunt dogmata fuerit consecutus, ac complures libros, cum sanæ mentis esset, conscripserit, demum vero impegerit in hæresim Valentini; nam ait: *Hic vir magnopere ornatus erat, donec in errorem sectæ suæ incidit: factus instar pulcherrimæ navis, cui incomparabile onus immititur, & quæ juxta ripas portus tracta est, & totum mercimonium perdidit, & aliis, qui navem conscenderunt, mortem induxit: corrumpitur enim hic per Valentinianos*. Docuisse hunc, cum sui compos esset, Edessæ, eoque familiarissime usum esse Abagarum Principem Edessenorum, immo & ejus auditorem fuisse, virumque sanctissimum, idem qui supra auctor testatur. Mentio autem est ejusdem Abagari apud Julium Capitolinum in Antonino Pio. Omnes namque ejus provinciæ Reges nominatos Abagaros, contextus Gentilium historicorum demonstrat. Duravit hic (inquit Epiphanius) Bardesanes post Abagari mortem usque ad tempora Antonini Cæsaris, non Pii appellati, sed Veri; & multa in Adibam astronomum contra Fatum differens collegit.

XVIII.
Apollonius conatus avocare Bardesane a fide Christi.

(b) Jul. Capitol. in Marco Aurelio.

Memorable illud quoque de Bardesane fuit, quod cum ejus fama celebris Romæ innotuisset, Apollonius Chalcedonius, inter Stoicos illius sæculi philosophos facile princeps, magister M. Aurelii Imperatoris, quem eum adeo coluisse scribit (b) Capitolinus, ut, licet adscitus esset ad Imperatoriam dignitatem, tamen ad ejusdem Apollonii domum discendi causâ veniret: hic, inquam, Apollonius conatus fuerit eundem Bardesane, tam insignis eruditionis virum, a Christianorum religione avocare. Sed renuit ipse, & pro religione, quam colebat, egregiam defensionem instituit; quod quidem paucis his verbis Epiphanius (c) complexus narrat: *Apollonio vero Antonini amico contradicebat, commonenti ut negaret seipsum Christianum dicere. Hic autem ferme in confessionis loco constitutus erat, sermonesque prudentes respondit, pro pietate viriliter defensionem suscipiens; mor-*

(c) Epiph.
hæres. 56.
Bardesanes aliquando confessor.

tem se non formidare dicens, quam necesse sit affore, etiam si Regi non contradiceret. Hæc de eo Epiphanius, qui miserabilem casum ejus juste deplorans, amplexum eum dicit dogmata Valentini, atque insuper negasse resurrectionem mortuorum.

Hæc & multa alia de Bardesanis erroribus feruntur: verum ex illis multos adscribendos illius sectariis, qui post ipsum fuerunt, & ab eo Bardesane sunt dicti, potius quam ipsi, existimari. Huic fuisse filium Armonium nomine, Athenis Græcis litteris excultum, multaque scripsisse, tradit Theodoretus (d), additque utriusque errores S. Ephræm ejusdem Ecclesiæ Edessæ diaconum egregie confutasse. Apud S. Augustinum (e) de Bardesane agentem, post lapsum ejus in Valentini hæresim hæc leguntur: *Addens de suo, ut Fato adscriberet conversationes hominum*. Sed hæc cum non in omnibus exemplaribus æque legantur, additamentum potius ad Augustinum alicujus imperiti, quam Augustini esse putamus: cum id falsum esse omnino constet; nihil enim validius a Bardesane impugnatum esse atque Fatum, cum omnes affirmant, tum ipsius de Fato dialogus, quem scripsit, in iis quæ ex eo ab eodem Eusebio recitantur, aperte declarat.

XIX.
In quibus Bardesanes calumniam passus.

(d) Theodoret. hæret. fabul. lib. 1.

(e) Augustin de hæres. 34.

Sed operæpretium me facturum existimo, si, quæ ex eodem tam celebri ac omnium ore laudato commentario a Bardesane scripto de Fato, Eusebius (f) in libro de Evangelica præparatione ad verbum recitat, aliqua saltem ex parte hic intexam. Auctor postquam multa de Fato differuit, moresque diversarum nationum non ex natura, sed voluntate esse percensuit, hæc statim subdit. *Sed & exponam vobis, quod omnes facile ad hanc veritatem adducere potest. Omnes Judæi: Mosaica lege in octava die pueros circumcidunt, nec alicujus stellæ vi coguntur, nec regionis temperie impelluntur, nec alienis moribus ut aliter faciant inducuntur. Nam sive apud Syros, sive apud Galatas, sive in Italia, sive in Græcia, sive in Parthia, ubicumque sint, legem suam servant; quod necessitate nativitatis fieri nullo modo potest. Non enim possibile est, eandem habere nativitatem omnes Judæos. Præterea unam semper septimam dierum, ubicumque fuerint, ab omni opere cessant, nec iter agunt, nec igne utuntur: nec genethliaca quædam ratio coercescet Judæum ædificare, vel diruere domum, vendere aut emere illa die: atque multi eorum eodem die nascuntur, multi ægrotant atque sanantur, multi denique eo die moriuntur: hæc enim liberi arbitrii non sunt. In Syria & Osroene sunt etiam Galli, & in Phrygia Matri deorum multi abscindebantur: deinde Rex Abagarus omnium quoque ma-*

XX.

(f) Euseb. de præp. Evangel. lib. 6. c. 8. Bardesanes disputat contra fatum.

nus,

CHRISTI
175.

SOTERIS PAP.
I.

M. AUR. IMP.
13.

mus, qui id agebant, abscindi iussit: nec quisquam postea in Osroene virilia sibi amputavit.

XXI. *Quid autem dicemus de Christianorum secta, qui in omni parte Orbis, immo vero in omni civitate inveniuntur? nec multas Parthi Christiani ducunt uxores, nec canibus mortuos objiciunt Medi, nec Persæ filias ducunt, nec Bactriani & Galli matrimonia corrumpunt; nec Ægyptii Apin, aut canem, hircum, aut felem colunt: sed ubicumque sunt, alienis legibus vivere nec cogi possunt; nec genethliaca ratione, aut sua, aut Principis alicujus impelluntur umquam, ut quæ nefanda magister eorum dixit, facienda putent; sed paupertatem, labores, ignominiam, cruciatu intolerabiles sufferunt. Nam quemadmodum libertas nostra cogi non potest, sic corpus nostrum non facile potest pericula effugere: & certe si omnia potestatis essent nostræ, nos essemus universa; si vero nihil possemus, aliorum essemus organa, nihil nostra voluntate producentes. Deo autem volente, nihil impediri potest; illius enim potestati cuncta subjiciuntur, qui unicuique naturæ præcipuum aliquid largitus est: homini autem illud dedit eximium, ut libertate voluntatis atque iudicio uteretur; hæc Syrus ille: Et hucusque ex eo Eusebius: quæ si cui perpauca videri possunt, integrum caput illud ex Bardesane acceptum legat, & veram certamque argumentationem ejus adversus Genethliacos esse cognoscet. Sed quod de iis ad rem nostram pertinet; illud plane observatione dignissimum, non fuisse hoc tempore in Orbe provinciam, immo nec civitatem, in qua non essent Christiani; itemque adeo potentem fuisse Evangelicam prædicationem, ut in diversum ac plane contrarium habitum naturam hominum transformaret, ut sive Persæ, sive Medi, aut Parthi, Ægyptiive, vel aliæ barbaræ nationes essent, quæ reciperent Evangelium, mox inolititas illas apud gentiles suos turpes consuetudines, feralesque atque nefandos mores penitus antiquarent, eosdemque longius abdicarent. Hæc de Bardesane satis.*

Christiani
idem
apud omnes.

Vis Christianæ religionis.

XXII. Valentini discipuli.

(a) Iren. lib. I. in præfation. (b) Tertul. de præscript. 49.

At quoniam de primario discipulo Valentini Bardesane opportuna semel est suscepta narratio; argumenti ratio postulat, ut reliquos ejusdem portenti partus, qui his ipsis temporibus turbarent Ecclesiam, hic breviter recenseamus. Ponitur primo loco Ptolemæus, quem Irenæus (a) nominat Flosculum Valentini; huic Tertullianus (b) adjungit Secundum, de quibus hæc ait: *Post hunc extiterunt Ptolemæus & Secundus hæretici: qui cum Valentino per omnia consentiunt, in illo solo differunt: nam cum Valentinus Æonas tantum triginta finxisset, isti addiderunt alios complures: quatuor enim primum, de*

inde alios quatuor aggregaverunt. Porro secundum Epiphanium (c) Ptolemæus infans duas Deo tribuebat uxores, Intelligentiam & Voluntatem, ex quibus alios generare deos dicebat: recitatque idem auctor ejusdem Ptolemæi ad Florum quendam scriptam epistolam; omni refertam impietate atque blasphemia. Vivebat idem his temporibus, cum S. Irenæus (d) innotescere cœpit, qui de eo hæc ait: *Quibus magis oportet credi? his ne talibus, nempe Apostolis, an Ptolemæo, qui Apostolos numquam vidit, vestigium autem Apostoli ne in somnis quidem affecutus est?* Idem (e) meminit & Secundi, differens pluribus in quibusnam ipse a Valentino discrepet in Æonibus. Eadem Epiphanius, qui eundem Secundum tandem (quod adjunt de calcaria in carbonariam) se conjunxisse Epiphaniæ Carpocratis filio tradit (f): *Qui, inquit, ita inter se connexi sunt, ut aut hic illi tradiderit, aut ille huic errorem impertierit, etiam si aliqua parte inter se differant.* Sed & Isidorum his adjungit: verum an ex eadem schola provenerit, non affirmat.

(c) Epiph. hæres. 33.

(d) Iren. lib. 2. c. 40.

(e) Idem lib. 1. cap.

(f) Epiph. hæres. 32.

Post hos autem prodiisse Heracleonem, testatur Tertullianus (g), dum ait: *Exterit præterea Heracleon alter hæreticus, qui cum Valentino paria sentit; Sed novitate quadam pronuntiationis vult videri alia sentire: introducit enim in primis illud fuisse, quod pronuntiat; & deinde ex illa monade duo, ac deinde reliquos Æonas; deinde introducit totum Valentinum: Meminit ejusdem tamquam socii Ptolemæi Irenæus (h), sed pluribus Epiphanius (i), qui eum successisse Colarbasio ponit. Verum Tertullianus post ipsum Heracleonem ponit Marcum quemdam & Colarbasium novam hæresim ex Græcorum alphabeta componentes, quod negarent veritatem sine illis litteris posse inveniri, sed totam plenitudinem & perfectionem veritatis in iis litteris esse dispositam, ob idque Christum A & Ω esse pronuntiatum in divinis litteris. At de Heracleone ejusque sectatoribus ait Epiphanius, consuevisse, invocatis super morientes quorundam principatum nominibus, ungere defunctos oleo & aqua, interdum balsamo, ut (quod somniabant) incomprehensibiles fierent, & invisibiles supernis principatibus: aliasque tradit eos fabulas jactasse, & docuisse commenta, quæ narrat.*

(g) Tertull. de præscr. c. 40.

De Heracleone hæretico.

(h) Iren. lib. 2. c. 4.

(i) Epiph. hæres. 36.

Sed nemo ex iis omnibus aliisque Valentini discipulis nequior Marco, nec qui majorem cladem intulerit Catholicæ fidei professoribus: quippe qui addens hæresi adhuc magiam, & multa faciens quæ esse miracula viderentur, his artibus circumiens Christianum orbem, seduxit plurimos, quorum non solum mentes imbuunt hæresi, sed corpora affecit ignominia. Quibus autem præstigiis viros pariter ac mul-

XXIV. Marcus execrandus hæreticus.

lieres traduceret, hosque a sana mente dimoveret, & ad omne scelus impelleret, præstat ut ab Irenæo audiamus; ipse enim hoc ipso tempore impostorem grassantem, sed jam detectum scriptis acrius exagavit, ac penitus confutavit. Quæ igitur a nugace impostore fieri solita essent, idem sic enarrat (a): *Alius vero quidam ex*

(a.) Iren.
l. 3. c. 8. 9.

XXV.
Pseudoeu-
charistia
Marci.

is qui sunt apud eos, magistri emendatorem se esse glorians, Marcus autem est illi uomen, magicæ imposturæ peritissimus, per quam & viros multos & non paucas fœminas seducens, ad se convertit, velut ad scientissimum & perfectissimum, & virtutem maximam ab invisibilibus & ab inenarrabilibus locis habentem fecit, præcursor quasi vere existens Antichristi.

Anaxilai enim ludicra cum nequitia eorum qui dicuntur magi commiscens, per hæc virtutes perficere putatur apud eos qui sensum non habent, & a mente sua excesserunt. Pro calice enim vino mixto fingens se gratias agere, & in multum extendens sermonem invocationis, purpureum & rubicundum apparere facit, ut putetur ea gratia ab iis quæ sunt super omnia, suum sanguinem stillare in illius calicem per invocationem ejus, & valde concupiscere præsentem ex illo gustare poculo, ut & in eo stillet quæ per magum huic vocatur gratia. Rursum mulieribus dans calices mixtos, ipsas gratias agere jubet præsentem se: & ubi hoc factum est, ipse alium calicem multo majorem quam est ille, in quo illa seducta Eucharistiam facit, profereus & transfundens a minori, qui est a muliere Eucharistia factus, in illum qui est ab eo allatus multo majorem, statim dicens ita: Illa quæ est ante omnia inexco-gitabilis & inenarrabilis gratia adimpleat tuum iutus hominem, multiplicet in te agnitionem suam, inseminans grauum sinapis in bonam terram; & alia quædam dicens, & in insaniam mittens illam infelicem, admirabilia faciens apparuit, quando major calix adimpletus est de minori calice, ut & supereffunderet ex eo, & alia quædam his similia faciens, exterminavit multos, & abstraxit post se.

XXVI.

Datur autem intelligi, eum & Dæmonem quemdam paredrum habere, per quem ipse quoque prophetare videtur: & quotquot dignos putat fieri participes suæ gratiæ, prophetare facit. Maxime autem circa mulieres vacat, & hoc circa eas, quæ sunt honestæ & circumpurpuratæ & ditissimæ; quas sæpe adducere tentans, dicit blandiens eis: participare te volo ex mea gratia, quoniam Pater omnem Angelum tuum semper videt ante faciem suam: locus autem tuæ magnitudinis in nobis est: oportet, nos in unum convenire; sume primum a me & per me gratiam; adaptare ut sponsa sustineus sponsum suum, ut sis quod ego, & ego quod tu; constitue in-

Scelera
Impostor-
is Marci.

thalamo tuo semen luminis, sume a me sponsum, & cape eum, & capere in eo. Ecce gratia ascendit in te: & aperi os tuum, & propheta. Cum autem mulier responderit: Numquam prophetavi, nescio prophetare: invocationes quasdam faciens denuo ad stuporem ejus, quæ seducitur, dicit ei: Aperi os tuum, & loquere quæcumque, & prophetabis. Illa autem seducta & elata ab iis quæ prædicta sunt, concalfaciens animam a suspitione quod incipiat prophetare, cum cor ejus multo plus quam oporteat palpitet; audet & loquitur deliriosa, & quæcumque evenerint, omnia vacue & audaciter: quippe calefacta spiritu, sicut meliora nobis de talibus prophetis exequitur, eo quod audax & inverecunda * anima quasi vacuo aere excalefacta est, & exinde prophetidem seipsam putat, & gratias agit Marco, qui participavit ei suam gratiam: & remunerare eum gestit non solum secundum substantiæ suæ dationem, unde divitiarum copiam magnam collegit, sed & secundum corporis copulationem, & secundum omnia uure ei cupit, ut cum eo descendat in unum.

* al. verecunda.

Prob pudor! Prob dolor! Tam scelestæ atque deformiæ, nefandissimi impostores, iidemque Christiano nomine insigniti, circumfuentes Orbem his temporibus, perperantes, fœtore quodam immenso ac pestilenti halitu Christianam religionem corrumpabant: ut non mirum sit, si Christianum nomen in his infectum adeo apud Gentiles male oleret, pessimeque audiret; ut, nisi exundasset divini illius odoris fragrantia, de quo scriptum est (b): Oleum effusum nomen tuum; jam actum de Christiana religione videri posset. Sed virtus est ex Deo (ne quis gloriatur c) ut quadam vi-

XXVII.

nominis Christi pertractæ, in odorem unguentorum ejus undique accurrerent omnes gentes. Sed quid post hæc Irenæus? Jam vero, inquit, quadam ex fidelissimis mulieribus, quæ habent timorem Dei, & non sunt seducibiles: quas similiter ut reliquas affectavit seducere; jubens eas prophetare, exsufflantes & anathematizantes eum, separaverunt se ab hujusmodi insano, qui se divinum spirare simulabat; pro certo scientes, quod prophetare non a Marco mago inditur hominibus: sed quibuscumque Deus desuper immiserit gratiam suam, hi ab eo traditam habent prophetiam: & tunc loquuntur, ubi & quando Deus vult, sed non quando Marcus jubet: & paulo post de seductis: Hæ sæpissime conversæ ad Ecclesiam Dei confessæ sunt, & secundum corpus exterminatas se ab eo velut cupidine, & inflammatas valde illum se dilexisse: ut & diaconus quidam eorum qui sunt in Asia, suscipiens eum in domum suam, incidit in hujusmodi calamitatem; nam cum esset uxor ejus speciosa, & sententia & corpore corrupta es-

(b) Cant. 1.

(c) Ephes. 2.

XXVIII.

A Marco recedunt penitentes fœminæ.

set

set a mago isto, & secuta eum esset multo tempore, post deinde, cum magno labore fratres eam convertissent, omne tempus in exomologesi consummavit, plangens ac lamentans ob hanc, quam passa est ab hoc mago, corruptelam.

XXIX. *Et discipuli autem ejus quidem circum-*
obversati in eisdem, seducentes mulierculas
multas corruerunt, perfectos semetipsos
vocantes, quasi nemo possit exæquari ma-
gnitudini agnitionis ipsorum, nec si Pau-
lum aut Petrum dicas vel alterum quem-
dam Apostolorum; sed plus omnibus se co-
gnovisse, & magnitudinem agnitionis il-
lius, quæ est inenarrabilis virtutis, solos
ebibisse: esse autem se in altitudine super
omnem virtutem: quapropter & libere om-
nia agere, nullum in nullo timorem ha-
bentes. Subdit post hæc quædam verba de-
lira, quæ ab eis dicerentur, cum a supe-
riori vellent redimi potestate: ac demum
hæc habet in fine: Talia autem dicentes,
& operantes; & in iis quoque quæ sunt se-
cundum nos regiones, Rhod.enses multas
seduxerunt mulieres: quæ cauteriatis con-
scientias habentes, quædam quidem etiam
in manifesto exomologesi faciunt: quæ-
dam autem revertentes: hoc ipsum in si-
lento, sensim semetipsas retrahunt, despe-
rantes a vita Dei: quædam quidem in to-
tum abscesserunt: quædam autem inter u-
trumque dubitantes, & (quod est prover-
bii) passæ sunt: neque intus neque foris
existentes, hunc fructum habentes seminis
filiorum agnitionis. Hucusque de his Ire-
næus.

XXX. *Felix plane harum conditio, quæ his*
temporibus magno vitæ periculo perfe-
cutione ubique vigente, cum deos Gen-
tilium reliquissent, atque Christo nomen
dedissent, in hunc & alios huic similes
impostores impegerint, a quibus sic fal-
laciter deciperentur; ut perspicue plane
appareat, graviolem S. Dei Ecclesiam,
passam esse jacturam ab ejusmodi nebulo-
nibus, quam a persecutoribus ipsis: cum
præsertim ad sectam essent illecebræ, quod
Valentiniani omnes (ut scribit Tertullia-
nus a) non esse confitendum Christum,
nec subeundum martyrium prædicarent:
adeo ut qui ejus sectæ erant, in persecu-
tione tutissime agerent; e contra vero qui
Catholici essent, undique a persecutori-
bus exagitarentur, ac crudeliter necaren-
tur. Quis, rogo, inter tot spinas ac ve-
pres semen fidei positum videns, non pror-
sus suffocandum esse putasset, ac coale-
scere posse penitus desperasset? At ne-
mente quidem quis concipere potuisset,
ipsum sic compressum persecutione Gen-
tilium, & oppressum impiis dogmatibus,
ac proculcatum operibus hæreticorum, vi
quædam divinitus insita ex illis erumpere,
& super illas emergere, superare, atque
in arborem crescere valuisse: ut in his il-
Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Ter-
tul. in
Scorpiac.
c. ult.

Dei Eccle-
sæ firmi-
tas incon-
cussa.

lud sit plane canendum: *Manus Domini*
fecit hæc omnia: & est mirabile (b) in
oculis nostris.

Sed jam ad cæteros Valentini discipulos,
 quorum gratia suscepta narratio est, in-
 dicandos convertatur oratio. Conjungit
 Irenæus (c) Marco Colarbasium quem-
 dam, cujus (ut diximus) etiam Tertul-
 lianus (d) meminit; idemque apud Phila-
 strium Bassus dictus reperitur. Sed agit de
 eodem pluribus Epiphanius (e), ejusdem-
 que dogmata fusius explicat, ostendens
 eundem primo de hæresi Valentini sen-
 sisse cum Marco; sed postea ab eo divi-
 sum, deteriora, quæ refert, coagmenta-
 se deliria. Porro Theodoretus (f) adjun-
 git Marcosis iis scilicet qui ex Marco,
 quem diximus, sic denominati sunt, A-
 scodritas hæreticos, atque Archonticos:
 qui penitus abjicerent divina sacramenta,
 dicentes non oportere esse divina mysteria,
 quæ sunt invisibilium signa; nec incorpo-
 ralia per visibilia atque corporalia com-
 municanda. En vides, lector, in quorum
 classem rejicias Novatores nostri tempo-
 ris, abjicientes procul Ecclesiæ sacra-
 menta.

Dicebant iidem repositam esse redem-
 ptionem perfectam in cognitione, voca-
 bantque redemptionem universorum cogni-
 tionem: quamobrem baptismum etiam
 prorsus abjiciebant. Archonticos item ad-
 didisse tradunt confictos quosdam libellos,
 quos appellarent Revelationes Prophetarum:
 alium autem nominarent Sympho-
 niam: hos etiam ungere consuevisse mor-
 tuos oleo & aqua (ut de aliis superius
 dictum est) insuper & Dominum Sabaoth
 blasphemare, quod dicerent ipsum in se-
 ptimo cælo exercere tyrannidem, ab eo-
 demque genitum esse diabolium, ex quo
 per Evam Cain & Abel sint prognati; ne-
 gasse hos quoque mortuorum corporum
 resurrectionem, Epiphanius (g) tradit,
 novosque prophetas finxisse Martiadem &
 Martianum; eosque raptos in cælum, ac
 post triduum descendisse. Porro hos cæ-
 teris ad alios fallendos constat fuisse astu-
 tiores, quod solitarie agentes, renuntia-
 tionem omnium præferrent, eosque ad
 sua tempora in Palæstina coaluisse, idem
 auctor testatur, quos pie sancteque (ut
 suo loco dicitur) fuerit insecutus. Ad-
 dit his omnibus Valentiniani discipulis Ter-
 tullianus (h) Theotimum: qui multum, in-
 quit, circa imagines legis operatus est.
 At licet hi omnes a Valentino descende-
 rint, longe tamen ab illius assertionibus
 recesserunt: ob idque addit: *Ita numquam*
jam Valentinus, & tamen Valentiniani qui
per Valentinum. Solus ad hodiernum An-
tiocbiæ Axionicus memoriam Valentini in-
tegra custodia regularum ejus consolatur:
alioquin tantum se huic hæresi suadere
permissum est, quantum lupa fœminæ for-
nam

(b) Psal.
117.

(c) Iren.
l. 1. c. 10.
(d) Tertul.
de præ.
scrip. c. 50.
(e) Epiph.
har. 35.

(f) Theo-
dor. heret.
fab. lib. 1.
Hæretici
Sacramen-
tarii.

XXXII.
Alia disci-
pulorum
Valentini
portenta.

(g) Epiph.
har. 40.

(h) Tert.
adv. Val.
lentin. c. 4.

CHRISTI
175.SOTERIS PAP.
I.M. AUR. IMP.
13.

nam quotidie supparare solemne est. Hæc Tertullianus de Valentinianis quotidie formam novam adducentibus, ac fucō etiam componentibus.

XXXIII. His Valentini discipulis enumeratis, haud placet inter eos ab aliis recenseri Prodicum, quod Tertullianus (a), adversus Praxeam agens, æque adnumeraret Valentinus & Prodicos plures deos introducentes: nam ante Valentinum vixisse Prodicum, Adamitarum hæresis fautorem, superius dictum est. Jure igitur idem Tertullianus (b), agens adversus Gnosticos Martyrium negantes, primo loco Prodicum recensuit, ac subinde Valentinum, sic dicens: *Quod si jam tunc Prodicus, & Valentinus assisteret, suggerens, non in terris esse confitendum apud homines, quod nec Deus humanum sanguinem siciat, &c.*

Qui scripserint adversus Valentinianos. (c) Idem. *Qui autem adversus Valentinianos scripserint, eo ordine quo ab eis id factum est, idem Tertullianus (c) recensens, hæc ait: Nec solum nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarcharum contemporales instructissimis voluminibus & prodiderunt & retulerunt; ut Justinus philosophus ac martyr, ac Miltiades Ecclesiarum sophista; ut Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator: ut Proculus nostra virginis senectæ & Christianæ eloquentiæ dignitas: quos in omni opere fidei, quemadmodum in isto, optaverim assequi.* Fuisse hunc Proculum Montani sectatorem, superius dictum est: qui quod adeo prædicaret martyrium, ut nec fugiendum esse persecutionis tempore, nec aliter id redimendum diceret, merito in Valentinianos stylum armavit, qui negabant esse coram

hominibus confitendum, & martyrium subeundum.

Irenæus autem non commentarios tantum horum legisse, sed & congressus cum illis se habuisse testatur, sic dicens (d) *Cum legerim commentarios ipsorum (quemadmodum ipsi dicunt) Valentinii discipulorum, quibusdam autem ipsorum & congressus, & apprehendens sententiam ipsorum: manifestare tibi, dilectissime, portentosissima & altissima mysteria eorum, quæ non omnes capiunt, &c.* Porro citans ipse Justinum martyrem, se commentarios ejus de hac re optime novisse demonstrat. Idemque, ut potuit, cavens ut quam fidelissime ab antiquariis idem commentarius describeretur, hanc apposuit obtestationem: *Adjuro te, qui transcribis librum istum, per Dominum Jesum Christum & per gloriosum ejus adventum, quo judicaturus est vivos & mortuos, ut conferas postquam transcripseris, & emendes illum ad exemplar, unde scripsisti diligentissime: hanc quoque obtestationem similiter transferas, ut invenisti in exemplari.* In his enim aliqua ex parte imitatus videtur fuisse S. Joannem, ex cujus schola provenerat; nam ejus discipuli Polycarpi auditor fuit. Ipse namque Joannes ad librum Apocalypsis (e) contestationem, sed alterius generis, nempe severiorem adjecit. Porro cum Irenæus, recensendo seriem Romanorum Pontificum a Petro, perducatur eam usque ad Eleutherum, qui Soteri successit, perspicue significat se ea adversus hæreticos ejusdem sedis tempore lucubrassè.

XXXIV.

(d) Iren. in præfat. l. 1.

Irenæi contestatio.

(e) Apoc. c. ult.

JESU CHRISTI
ANNUS
176.SOTERIS PAP.
ANNUS
2.M. AUR. IMP.
ANNUS
14.

I. **C**entesimo & septuagesimosexto Christi anno, Gallo & Flacco Coss. Romanus exercitus adversus Marcomannos, Quados, & alias complures barbaras nationes, jam quadriennio difficili bello in expeditione positus, in maximumque discrimen adductus, ope tandem Christianorum militum, precibus ad Deum fufis, non solum ab infestis casibus, quibus urgebatur, eripitur, sed victoria divinitus parta potitur. Hæc autem adeo admiranda, ut in omnibus perspicua ac penitus elucidata scriptorum memoria relinquamus; in primis, quod ad tempus spectat, hoc ipso anno gesta esse, ex eo evidenter apparet, quod in litteris Marci Aurelii Imperatoris ad Senatum tunc datis, inscripta habeatur ejus Tribunitia potestas vi-

Tempus
Marci
Imp. de
Marco-
mannis
victoria.

cesima octava; quarum primam captam esse constat (ut ex Julio Capitolino colligitur & ex nummis) post annum sequentem a secundo Marci Consulatu, anno Domini (ut a nobis ponitur) centesimo quadragesimonono. Quod & ex eo certius demonstratur, quod eo anno, quo Marcus tertium Consulatum gessit, & Imperium cepit post Pium, in nummis & aliis inscriptionibus Tribunitia ejus potestas numeratur decima quinta: qua per singulos annos ex more aucta, hoc ipso anno decimo quarto ejus Imperii, vigesima octava jure connumeratur; quo anno idem Imperator victis hostibus, septimum jam Imperator ab exercitu est appellatus, prout etiam in iisdem litteris hætenus habetur inscriptus.

Tan-

CHRISTI
176.

SOTERIS PAP.
2.

M. AUR. IMP.
14.

II. Ethnico-
rum Hi-
storico-
rum affe-
ctio pri-
vata.
Tantum Christianorum gloriam iniquo animo ferentes scriptores Ethnici, quod contigit prægrande miraculum aut magiæ tribuerunt, aut M. Aurelii Imperatoris precibus ac meritis adscripserunt. Quam autem parum exacti ac diligentis, parumque veritatis amanti iidem historici munere sint perfundi in ea historia conscribenda, ex eo primum potest plane cognosci, quod tam longi temporis bellum, in quo multa memoratu digna accidisse oportuit, silentio pene obrutum reliquerint. Erubuerunt fortasse casum illum acerbum & luctuosum referre, quo primum falsis oraculis Imperatore decepto (quod recitavimus superius ex Luciano) exercitu Romanorum ab hostibus profligato, desiderata sunt viginti millia militum. At non magis in illis oscitantia, quam privata quædam ipsorum affectio ac superstitionem, quibus verax historicus carere debet, in crimen adducenda videtur. Cum enim de rebus gestis, de quibus est sermo, scripserunt, ipsas longe aliter atque publicis litteris Imperatoris non tantum in Senatu publice recitatis, sed in-

star edicti in foro Traiano affixis, essent scriptæ, narrarunt: ut certo certius convincantur nonnisi dolo malo in re tam perspicua ac nota omnibus esse mentiti.

Sed ut rem ipsam ab exordio repetamus: cum primo contra Sarmatas ac Marcomannos bellum fuerat exorditum, complures aliæ barbarorum provinciæ adversus Romanum Imperium conspirantes, iidem postea adhæserunt; usque adeo, ut perdifficile ac formidabile bellum, quod leve antea videbatur, plane reddiderint. Quinam vero fuerint hi populi, Julius Capitolinus (a) his verbis describit: *Gentes omnes ab Illyrici limite usque ad Galliam conspiraverant, ut Marcomanni, Narisci, Hermunduri, & Quadi, Sævi, Sarmatæ Latringes, & Buri: hi alique cum Vætovalis, Sosibes, Sicobotes, Rboxolani, Bastarnæ, Alani, Peucini, Costoboci.* Hæc ipse; qui tam insignem historiam, in qua tantam victoriam, quam Imperator & Romanus exercitus est consecutus, his paucis descripsit, sic dicens, cum obiter eam tractat, & ejusdem Imperatoris virtutes enumerat: *Æquitatem etiam circa captos hostes custodivit; infinitos ex gentilibus*

III.

(a) Jul. Capit. in Marco. Difficile bellum cum Barbaris multiplicibus.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5667.

SÆC. II. Anno Urbis 927. Olymp. 238. an. 2. A. C. 174.
 ☉ 15. C. ☽ 4. P. 4. April. Indi. 12.
 JESU CHRISTI 174. secund. Baronium 176.
 ELEUTHERI PAPÆ 5.
 M. AURELII IMP. 14.

I. Consules. II. Pluvia a M. Aurelio obtenta.
 [1] AD num. I. Coss. Gallus & Flaccus. Ad num. II. & seqq. Hermannus Witsius anno CI^oCLXXXIII. Amstelodami publicavit Diatribem de *Legione fulminatrice Christianorum sub Imperatore M. Aurelio Antonino*, in qua ad fidem huic historiæ conciliandam multa profert, & ad argumenta, quæ in contrarium afferuntur, respondere conatur. Nos cum Valesio in Notis ad lib. 5. Eusebii cap. 5. facile credimus Apollinari, Eusebio & Tertulliano, qui pluviam a militibus Christianis impetratam testantur. Sed non dubitamus, quin multa falsa veris admixta fuerint. Et primo quidem Epistola illa, quæ ad calcem posterioris Apologetici apud Justinum le-

gitur, tantum abest, ut ab ipso Imperatore Græce dictata, aut ex Latino ipsius in Græcum sermonem translata fuerit; ut infra seculum Justiniani Imperatoris, ab imperitissimo rerum Romanarum Græculo. confictam fuisse, manifeste appareat, ut ex Scaligero, Salmasio, & Huetio observat Witsius. Edictum quoque tale in favorem Christianorum illa occasione anno XIV. Marci, quo bellum Quadicum contigit, sancitum fuisse, in animum suum facile non inducet, qui norit, mox post Germanicam sitim tam mirabiliter depulsam, anno nimirum Marci XVII. innumeram Christianorum multitudinem diris subjectam fuisse quæstionibus, & Christianos passim ingenti persecutione acerbe esse exagitatos. Non dico tamen, nullum datum fuisse edictum: Tertullianus enim non ausus fuisset id falso prætere paucis post annis tam in suo Apologetico, quam in libro ad Scapulam, Asiæ Proconsulem. Itaque dici forsan potest cum Witsio, edictum quidem emissum, sed ex eo Christianos nullum fructum percepisse, propter Proconsulem acconcitatæ plebis crudelitatem, qui aliis quæsitis, non tam causis, quam coloribus, in innoxios ac bene merentes sæviebant; cum non desint exempla, ubi nequicquam

NOTÆ [1] Coss. Gallus & Flaccus. Prænomina adhuc quærentur. Apud quosdam Fastorum nostri temporis concinnatores, hos consules nominari video, hoc pacto, ut sint: *Appius Annius Trebonianus Gallus, & Fulvius Flaccus*; quibus auctoribus, ignoro. Gruterus pag. CVIII. 5.

FLACCO. ET. GALLO. COS.

Num ad Gallum hujus anni consulem referri debeant duo versus in lapide Romæ, nunc apud Marchionem Alexandrum Gregorium Capponium, an ad alios Gallos deinceps in Fastis designatis, hæc rere me fateor. Hic tamen eos apponō; alii, cui malint Gallo consuli, eosdem accommodabunt. Ita vero habent.

FECERAT EUFRANOR BACCHUM QUEM GALLUS HONORAT
 FASTORUM CONSUL CARMINE TURE SACRIS

Fasti vulgati: Gallo & Flacco.

in Romano solo collocavit: fulmen de cælo precibus suis contra hostium machinamentum intorsit, suis pluvia impetrata, cum siti laborarent; voluit Marcomanniam provinciam, voluit etiam Sarmatiam facere; & fecisset, nisi Avidius Cassius rebellasset in Oriente. Hucusque Capitolinus.

IV. Sed ex Dione (a), audiamus rem gestam paulo accuratius explicatam, utinam sic etiam in omnibus verius, qui ait: Igitur Marcus multis magnisque præliis in Germania factis, aditisque periculis, Marcomannes & Jazygas subegit: post hæc bellum acre, præliumque magnum, cum iis qui Quadi appellantur, fuit; quo ex bello victoria præter spem, vel potius Dei beneficio, consecuta est: propterea quod Romani cum essent in prælio, atque in maximum periculum venissent, mirabiliter sane ac divinitus conservati sunt. Cum enim interclusi a Quadis in locis opportunis conferti pugnarent fortiter, atque interim barbari differrent prælium, sperantes eos calore & siti perituros; quos circum occupatis locis omnibus sic concluderant (erant enim multo plures) ut aquam habere nullo pacto possent; atque Romani in tantas difficultates incurrissent, ut morbo, vulneribus, ardore Solis, ac siti vexarentur; nec ob eas res pugnare possent, aut alio secedere, sed in acie stantes, atque in locis constitutis arderent: nubes

PAGIUS quam prohibentibus Imperatorum rescriptis in Christianos sævitum fuerit. Quoad Legionem fulminatricem, ea ab hoc miraculo cognominata non est, cum diu ante M. Aurelii tempora ita appellata fuerit, ut jam Viris doctis observatum. Denique extat Nummus argenteus in Gaza Regia inscriptus, M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXVIII. Visitur caput Antonini laureatum. In postica, RELIG. AUG. IMP. VI. COS. III. id est, Religio Augusti. Cernitur Mercurius stans, qui dextra pateram, & sinistra caduceum tenet. Tribunitiam Pot. XXVIII. currenti anno M. Aurelius iniiit. Quare cum Xiphilinus scribat, dicere Dionem, Marcum hanc pluviam Mercurio, cujus cultus studiosus erat, attribuisse, is Nummus Dionis fidei testis, ut ab Andrea Morellio, Viro clarissimo, me audivisse memini.

de repente ita coactæ sunt, ut maximus imber aquæ ceciderit, non sine Dei beneficio. Fama est Arnubium magum Ægyptium, qui una cum Marco erat, Mercurium illum, qui est in aere, aliosque demones quibusdam magicis artibus invocavisse, ac per eos pluviam extorsisse. Hæc de Mercurio per magum advocato Dio tradit, quod ejusmodi Deus princeps magiæ esset ac doctor: de quo Prudentius cum agit, hæc ait (b):

Necnon Thessalica doctissimus ille magiæ. (b) Prudent. adv. Symmach. l. 1.

Quamobrem artis magicæ professores Mercurii fuerunt studiosissimi, ut inter alios Julianus Apostata.

Sed profequitur Dio cæptam narrationem his verbis: Cum autem primum pluvia cadere cœpit: Romani in cælum suspicientes, eam in ora recipiebant: deinde scutis galeisque subjectis, inde largiter absorbuerunt, equis quoque aqua refectis. Cumque barbari in ipsos impetum facerent bibentes, simul pugnabant, & complures saucii sanguinem infusum in galeas simul cum aqua absorbuerunt. Cum autem urgentibus hostibus, gravia damna, propterea quod magna ex parte in bibendo erant occupati, acciperent, vehemens grando, compluraque fulmina in hostes ceciderunt. Ita que licebat videre in eodem loco aquam ignemque simul de cælo cadere: atque ob eam

Denique Themistius in Orat. 15. de Regia Virtute ad Theodosium Imperatorem, de illa pluvia hæc habet: Cum Antonini Romanorum Imperatoris, cui ab eadem illa pietate cognomen inditum fuit, siti laboraret exercitus, manus ille ad cælum erexit. Hac ego manu, inquam, supplex te placare volui, & oravi vita largitorem, quia nulli eam eripui; eaque prece divinum sibi placasse numen, ac statim serenitate facta, magna imbrium copia ad militarem sedandam sitim erupit. Cujus rei descriptam in imagine picturam videre memini: in qua media phalange pictus erat Imperator; milites vero galeis imbrem excipientes, divinitus concesso liquore sitim explebant. Porro Marcum Antonini Pii nomine intelligendum, præter ea quæ supra attulimus, egregie ostendit Inscriptio Reinesiana pag. 311. quæ Panormi visitur.

IMP. CAES.

L. SEPTIMIO. SEVERO. PIO. PERTI.
AUG. PART. ADIABEN. ARABICO.
P. M. TRIB. POT. XVII. IMP. XII. COS. III.
P. P. PROCOS. V. IMP. CAES. DI
VI. ANTONINI PII. GERMANICI.
SARMATICI F. DIVI COMMODI
FRATRI. DIVI ANTONINI NEPO
TI. DIVI ADRIANI PRONEPOTI
DIVI TRAIANI PARTHICI ABN.
DIVI NERVAE. ADN. INDULGEN
TISSIMO. AC CLEMENTISSIMO
PRINCIPI. NOSTRO
RESP. PANORMITAN.
P. SATYRI DONATI ET
M. MARCI RUFFINI
D. D.

CHRISTI
176.

SOTERIS PAP.
2.

M. AUR. IMP.
14.

eam causam valere alii, & bibere, exuri alii, ac prorsus interire videbantur: non enim ignis Romanos attingebat: quod si forte cum eis interdum misceretur, extinguebatur subito: neque imber juvabat barbaros, sed non secus ac oleum inflammabat; ita ut aquam requirerent pluvia perfusi, infligerentque sibi vulnera, quo sanguine ignem restinguerent: pars autem confugiebat ad Romanos, quasi illis tantummodo aqua salutaris esset: sed eorum Marcus misertus est: eoque facto a militibus septimum Imperator appellatus est: quod etsi admittere non consuevit priusquam esset decretum a Senatu: tamen non repudiavit, quasi id divinitus acciperet: de quo etiam facto ad Senatum scripsit. Hucusque de his Dio.

VI. Sed quid ad Dionem addiderit Xiphilinus, apponamus: Hæc, inquit, quidem de mago Ægyptio a Dione dicuntur, sed is mihi mentiri videtur (volens, an inditus, nescio, volentem magis arbitror.) cum non ignoret legionem militum quæ Κεραυνοβόλος appellatur proprio nomine (ejus enim mentionem facit in catalogo cæterorum militum) nulla alia causâ (neque enim alia circumfertur) quam ex ea quæ in bello accidit, id nomen accepisse: quæ causâ etiam tum Romanis salutis, barbaris exitio fuit. Non enim Arnuphis magus erat, cum nusquam memoriæ proditum sit, Marcum magorum societate aut præstigiis fuisse delectatum. Quod igitur in hac re dico, tale est: Cum Marcus legionem unam haberet ex militibus Melitenis (hi omnes Christianum colunt) ad eum Præfectus pratorianorum venit, nescientem quid in illo prælio consilii caperet, timentemque toti exercitui: eique fertur dixisse, Nihil esse, quod ii, qui Christiani nominantur, precibus impetrare non possint; esseque legionem unam in exercitu hominum hujus generis. Quâ re cognita, Marcum ab eo petiisse, ut Deo suo supplicarent. Quod cum fecissent, Deum exaudivisse subito, percussisseque hostes fulmine, ac Romanos pluvia recreasse. His rebus Marcum vehementer obstupefactum, edicto Christianos honore affectisse, ipsamque legionem Κεραυνοβόλον Fulminatricem appellasse. Atque de iis rebus epistola Marci extare dicitur. Græci autem sciunt eam legionem Fulminatricem appellari, ejusque rei testes sunt: causam vero cur ita appellata sit, non dicunt. Hucusque Xiphilinus apud Dionem.

VII. Quod vero Dio tribuit Arnuphi mago, alii tribuerunt cuidam Juliano itidem mago, qui vixit his ipsis temporibus Marci, cujus Suidas (a) meminit. Rursus autem quod ad Dionem pertinet; puto equidem, quod sicut quæ hic de mago scripta, apertissimi mendacii redarguitur; ita ejusdem quoque criminis vehementer suspectus redditur, dum rem huic persimilem

gestam in Africa, Coss. Germanico & Saturnino, primo anno Claudii Imperatoris; Christi vero quadragesimo-tertio, narrat his verbis (b): Gneus Sidius Geta post Suetonium Paulinum expeditione facta, recta adversus Salabum duces eorum contendit, eumque semel, atque iterum vicit. Qui cum relictis quibusdam ad limites, qui insequentes arcerent, ad arenosa confugeret; ausus est Sidius insectari eum: ac parte exercitus posita in subsidiis, processit, aqua secum quantum potuit portata. Verum ea absumpta, cum nulla alia suppeteret, in summa hæsit difficultate, barbaris durantibus, eo quod sitim diutissime tolerare assuevissent, ac peritiam locorum aquam invenirent. Romanis vero neque progredi, neque regredi integrum erat. Cum quidam indigenarum confæderatorum Sidio auctor fuit, ut incantationibus & magica arte uteretur; affirmans sæpius se eo modo aquam elicuisse. Cum paruisset, confestim aqua vis calitus fluxit, ut & sitim exercitus restingueret, & hostes perterrefaceret, divinum auxilium Romanis adesse opinantes: itaque ultro pacis conditiones acceperunt. Hæc ipse.

Sed mea sententia, quod (ut alias superius dictum est) a Gentilibus Christiani, magi consueverint appellari, Christiani hominis fidei potius, quam magiæ id adscribendum putarem. Si enim tantam vim Romani in magis hominibus esse sentirent, ut, cum vellent, e cælo pluviam impetrarent, & in hostes fulmina intorquerent: cur, quæso, non omnibus præliis magos, qui talia præstarent, semper adhibuerunt; ut eadem magica arte, fulmine disiectis hostibus, certum semper triumphum referrent ex hostibus? Sed miracula hæc fuerunt, justorum piorumque precibus divinitus impetrata: ut jure gloriatur Tertullianus (c) sic dicens: Quando non geniculationibus & jejunationibus nostris etiam siccitates sunt depulsæ?

Rursum vero quod ad scriptores Gentiles pertinet, Claudianus (d) & ipse Gentilis, quæ apud suos historicos legitur, his carminibus cecinit:

Nontantis patriæ studiis ad templa vocatus
Clemens Marce redis: cum gentibus undique cinctam
Exiit Hesperiam paribus Fortuna periculis.
Laus ibi nulla ducum: nam flammeus imber in hostem
Decidit: hunc dorso trepidum flammante ferebat
Ambustus sonipes: hic tabescente solutus
Subsedit galea: liquefactaque fulgure cuspis
Canduit, & subitis fluxere vaporibus enses.

(b) Dio Histor. Rom. l.60.

Aqua ex insperato Romanis data.

VIII. Magiæ tributæ r s Christianorum.

(c) Tertul. ad Scapul. c. 4.

IX. Eadem barbarica clades a Claudiano descripta. (d) Claudian. in sexto Honorii Consulatus.

Legio Fulminatrix unde dicta.

(a) Suid. in verbo Julian. 2.

Tunc

CHRISTI
176.SOTERIS PAP.
2.M. AUR. IMP.
14.

*Tunc contenta polo, mortalis nescia-
teli,
Pugna fuit. Chaldaea mago seu carmina
* ritu
Armavere deos: seu (quod reor) omne
Tonantis
Obsequium Marci mores potuere mereri.*

X. *Quid de his Christiani scriptores.* At cum Gentiles & Christiani scriptores de re gesta æque consentiant, discrepent tamen ab invicem, cum illi aut magis, aut precibus ac laudatis moribus M. Aurelii tribuerunt: quorumnam fides præstet, iudicium omnium recte sentientium, qui nec affectione moveantur, libenter appellarem, si in re dubia & non omnino certa, Marcique Imp. litteris publicis declarata, quæstio versaretur. Sed antequam easdem recitemus; qui his temporibus proximi vixere scriptores Ecclesiastici, quid de ea re scripserint, audiamus. Id quidem factum fuisse Christianorum precibus aperte testati sunt, cum agerent scriptis suis adversus Gentes, qui his ipsis temporibus magna laude in Ecclesia claruere, Latinus, itemque Græcus, auctores, Tertullianus nimirum, & Apollinaris Episcopus, Hierapolitanus in Phrygia.

XI. *Historia veritas a Tertulliano certa reddita.* Et ut de Tertulliani testimonio in præsentiarum agamus; id quidem ipse non semel, sed iterum professus est, nec clam in angulo, ut inter domesticos parietes ejusmodi a se scripta continerentur, sed quorum alia ad Romanos Antistites, alia ad Scapulam Asiæ Proconsulem legenda darentur, ipso exordio persecutionis Severi abhinc paucos post annos: nec id quidem levi quadam opinione permotus, aut rumore vulgi, sed attestatione facta ex litteris Imperatoriis; eis nimirum, quas tunc M. Aurelius (ut tradit Dio) ad Senatum ex more misit. Potest ne quis suspicari, in re tam memorabili, cujus adhuc testes virent, atque coram redarguere possent, immo & coram illis qui Christianos alioqui levi ex causa deridere ac jurgiis infestari solerent, Tertullianum mentiri potuisse? cum præsertim gravissimam ageret causam, nempe fidei Christianæ defensionem, & Christianorum vitam innoxiam commonstraret, ac ab omni prorsus crimine alienam, cum a causa penitus se cadere intelligeret, si vel levioris mendacii ab illis argui potuisset: cum alioqui in maximum fraudis crimen incurrisset, si, quæ parta esset meritis Imperatoris victoria, ipse Christianis procaciter tribuisset.

XII. *(a) Tertull. sull. Apol. c. 5.* Sed jam ipsum hæc libere loquentem (a), & ipsos Antistites Romæ agentes scriptis graviter compellantem audiamus: Ceterum (inquit) de tot exinde Principibus usque ad hodiernum, divinum humanumque sapientibus, edite aliquem debellatorem Christianorum. At nos e contrario edimus protectorem: si litteræ Mar-

ci Aurelii gravissimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam sitim, Christianorum forte militum precationibus impetrato imbri, discussam contestatur. Qui sicut palam ab ejusmodi hominibus pœnam dimovit, ita alio modo palam dispersit, adjecta etiam accusatoribus damnatione, & quidem tetriore. Hæc Tertullianus in Apologetico (ut dictum est) ad Romanos Antistites. Idemque ad Scapulam (b) Proconsulem agentem in Africa eodem persecutionis tempore eadem habet his verbis: Marcus quoque Aurelius in Germanica expeditione, Christianorum militum orationibus ad Deum factis, imbres in siti sua impetravit.

XIII. *(c) Euseb. l. 5. c. 5.* Eusebius (c) de eadem re agens, Apollinarem Tertullianumque adhibens testes, hæc ait: Antonini fratrem Marcum Aurelium Casarem, fama est, contra Germanos & Sarmatas aciem instruentem, cum exercitus illius ingenti siti opprimeretur, omnino non habuisse quid ageret. Unde milites in ea legione, quæ Melitina appellabatur (quæ sane ab illo tempore ad hanc nostram ætatem magnopere propter fidem commendata est) in ipsa acie contra hostes instructa, genibus humi positis (ut nobis, cum oramus, in more est) se ad preces Deo adhibendas totos convertisse dicuntur. Ac dum hostes hujusmodi spectaculum magnopere mirabantur, aliud quoddam multo admirabilius statim consecutum fertur: fulmen enim hostes in fugam vertisse, eosque interemisit; & imbrem in exercitum eorum, qui divini numinis opem imploraverunt, de cælo affatim ruentem eum universum refecisse recreasseque, qui parum aberat, quin præ siti intolerabili jam extingueretur. Eadem historia apud Gentiles scriptores, qui longe a nostra religione dissentiunt, quique laborem ceperunt, ea quæ illis temporibus agebantur, litteris prosequendi, recensetur. Commemoratur etiam a nostris: sed a Gentilibus scriptoribus utpote a fide alienis, quamquam miraculum illud ponitur, tamen quod nostrorum hominum precibus evenerit, ex eorum scriptis minime, certe constat: at a nostris, utpote veritatis fautoribus, simplici quadam oratione & minime fucata, res vere, ut edita fuit, explicatur. Ex quorum numero est Apollinarius: qui affirmat legionem, cujus precibus miraculum edebatur, Latino sermone Fulmineam usque ab illo tempore appellatam, illudque nomen, rei eventum scite exprimens, ab Aurelio Casare ei tributum. Hæc Eusebius, qui mox testimonium subdit Tertulliani a nobis superius recitatum.

XIV. Idemque auctor in Chronico eandem rem his verbis testatam reliquit: Imperator Antoninus, multis adversum se nascentibus bellis, sæpe ipse intererat, sæpe duces

(b) Tertul.
ad Scapul.
c. 4.(c) Euseb.
l. 5. c. 5.
Apollinari-
ris de ea-
dem re te-
stimo-
nium.

CHRISTI
176.SOTERIS PAP.
2.M. AUR. IMP.
14.

ces nobilissimos destinabat: in quibus semel perniciousiter exercitui, qui cum eo in Quadorum regione pugnabat, siti oppresso, pluvia divinitus missa est: cum e contrario Germanos & Sarmatas fulmina persequerentur, & plurimos eorum interficerent. Extant litteræ Marci Aurelii gravissimi Imperatoris, quibus illam Germanicam sitim, Christianorum forte militum precationibus impetrato imbri, discussam contestatur. Hucusque ille. His addimus nobile testimonium S. Gregorii Nysseni (a), qui celebrans laudes sanctorum Quadraginta militum martirum, qui Sebastæ in Armenia passi sunt, ab hisce militibus Christianis, qui tam insigne miraculum ediderunt, encomium auspicatus est; ea nimirum occasione quod gentiles ferme essent, nempe Armeni omnes: nam quod ait Eusebius Melitinam eam legionem fuisse antea dictam, id accidit quod Melitenses essent populi in Armenia, unde illi nomen deductum esse videtur. Gregorius igitur rem gestam his verbis descripsit:

(a) Gregor. Nyss. orat. 2. in Quadraginta. mart. Testificatio Gregorii Nysseni.

XV. Rei gestæ series.

Erat vetus quædam circa vicinam urbem militum manus, præsidium totius gentis adversus impetus barbarorum. Illis, ex quadam ante oblata divinitus apparitione, majori studio fides erat, quam res ac disciplina militaris. Ac forsitan non intempestivum fuerit, unum quoddam fidei virorum illorum facinus egregium obiter commemorare. Bello enim eis adversus barbaros aliquando conflato, cum omnibus locis opportunis ab exercitu hostium præoccupatis, aquæ quoque in eorum potestate essent, ad extremum periculum redacti, sive imperitia nostrorum ducum, sive meliore ac divino magis consilio atque dispositione; ut vel per hoc maxime appareret, quid interesset inter Christianos, atque externos & a fide alienos; cum nulla ratione rebus præsentibus mederi possent, magna que trepidatio ac desperatio esset, cum nullus fons in eo loco, aut aliunde provenientis aquæ facultas eis appareret; periculumque esset, ne siti expugnati, ab adversariis subigerentur: tunc præclari illi atque egregii, omisso armorum præsidio, invictum, cuius resisti non posset, auxilium in rebus asperis animadverterunt. Relictis enim in castris qui nondum fidem receperant, ac per se separati, imitantur id quod tempore Eliæ Prophetæ factum est miraculum; communi atque conjuncta voce precibus petentes, ut ex rebus desperatis, in quas incidissent, eriperentur. Atque illi quidem precabantur: preces vero ex templo in opus convertebantur.

XVI. Precibus impetrata aqua & fulmina.

Cum enim adhuc ipsi in oratione perseverarent, flatu violento nubes aliunde coacta sublimis in aere castris hostium imminuebat: deinde fragoribus ingentibus superintonans, & fulgurum in subjectos incen-

dia immittens, aquam fluminibus vehementiorem præcipitabat: adeo ut adversariis quidem tum continentia fulmina, tum continuationis imbrium vis extremi exitii causa existeret; his vero qui precum aciem opposuerant, ad utraque sufficeret, tam ad vincendos hostes, quam ad sitis levamen; quippe defluentibus torrentibus abunde potum ipsius suppeditantibus. His igitur adjunctus est noster cætus eorum, qui de exercitu narrationibus illis etiam ipsi circa fidem confirmati, & eisdem studiis & exercitiis innutriti, in tantam animi indolem ac magnitudinem effecti sunt, ut excellentia virtutum adversus sese invidiam excitarint.

Gregorius hæc pro concione narrans, plane innuit, eos, quos celebrat, licet diversis temporibus ab istis claruerint, tamen his fidei imitatione fuisse conjunctos, qui & genere & patria æque gentiles essent, & fortasse ejusdem milites legionis. Nam apud Romanos vetus illa erat consuetudo easdem perseverare nomine legiones, easque, nisi penitus periissent, loco mortuorum novis semper militibus suffici solitas. Nam & clarissimus ille martyr Polyeuctus, qui temporibus Decii Melitinæ in Armenia civitate passus est, etsi non ex horum numero, ejusdem tamen Fulminatricis legionis miles fuit: in cujus martyrii Actis (b), & quidem germanis, ejusdem rei gestæ narratio quoque retexitur, his scilicet verbis: *Quidni enim fieret, qui talis erat, & genus illinc ducebat, & ejusdem fuerat soliditatis? nobilitium, inquam, & illustrium ex fide in Christum, qui sequebantur quidem Marcum Imperatorem bellum gerentem adversus barbaros. Aquæ namque penuria laborabat Romanorum exercitus, tristisque erat Imperator, cum hostes quidem valde invalescerent, sitis autem inter cætera nostros vexaret. Alii autem Christi fortes milites, qui eandem implebant legionem quam hic venerandus martyr, cum se separassent, & procul ab exercitu removissent, manus quidem pias ad Deum tollunt, piam, quæ ab eis honorabatur, fidem accerrime proferentes. Rogant autem Dei miserationes, ut eos benignis oculis aspicerent, & hanc solverent necessitatem, quæ opprimebat multitudinem. Cum illi sic orassent, suis non sunt fraudati precibus. Nondum autem precationibus finem imposuerant; & densa nubes cælum subiens, aërem quidem implevit tonitru, fulgura autem elisa micabant, & multa erupit pluvia: adeo ut, dum sic ferrentur fulmina & imbres, recreati quidem sint Christiani, plurimi autem barbari interierint: & ex eo sit legio nuncupata Κεραυοβόλος, id est, fulminum jaculatrix: Hucusque ibi.*

XVII. Alia testimonia legitur gesta.

(b) Apud Metaph. die 9. Januarii.

Quod autem ad nomen legionis spectat: Cum omnes ferme consentiant eam ex ad-

XVIII.

O O

mi-

CHRISTI
176.SOTERIS PAP.
2.M. AUR. IMP.
14.Legio
duodeci-
ma Ful-
minatrix.
(a) Dio
hist. Rom.
l. 35.

miranda illa fulminum immissione dictam esse Fulminatricem, sive Fulmineam; non sic quidem id accipiendum est, ut tunc primum eo insigni nomine legio Romana nobilitata fuerit: nam Dione (a) auctore constat, jam Augusti tempore Duode-

cimam nominatam legionem, dictam esse Fulminatricem. Insuper extant alia antiqua monumenta id ipsum testantia, & in primis columna Capitolina, in qua legiones descriptæ habentur in hæc verba:

NOMINA LEG. (b)

II. AUG	II. ADIUT	III. SCYT
VI. VICT	III. FLAV	XVI. FLAV
XX. VICTR	VII. CLAUD	VI. FERR
VIII. AUG	I. ITALIC	X. FRETE
XXII. PRIM	V. MACED	III. CYREN
I. MINER	XI. CLAUD	II. TRAI
XXX. ULP	XIII. GEM	III. AUG
I. ADIUT	XII. FULM	VII. GEM
XIII. GEM	III. GALLIC	III. ITALIC
I. PARTH	II. PARTH	III. PARTH

(b) Ex columella marmorea rotunda, qua Roma extat in Capitolio, quam Lipsius edidit formis Plant. fol. 86. inscrip. 1.

Sed huic aliam subiicimus inscriptionem, qua pariter demonstratur, Duo-

decimam legionem dictam esse Fulminatricem (c)

C. VETTIO. C. F
COL. NIGRO
DOMO ANTIOCHIA
SYRIA VETERANO
LEG. XII. FULMINAT
MILIT. ANN. XXVI.
VIXIT ANN. LVII
EX TESTAMENTO

(c) Extat Roma in Aventino in Ecclesia S. Alexii; edidit Lipsius pag. 90. in script. 15.

XIX. Rursus vero ad omnem dubitationem tollendam de Fulminatricis legionis nomine, ante hæc Marci tempora extitisse, a-

liam subiicimus inscriptionem, quæ de Traiani temporibus fidem facit: est huiusmodi (d):

Q. PETRONIUS. C. F. PUB.
MODESTIUS P. P. BIS
LFG. XII. FULM. ET. LEG. I. ADIUT
VICTR. TRIB. MIL. COTT. V. PR. PR.
DIVI. NERVAE. ET. IMP. CAES
NERVAE. TRAIANI. AUG. GERM
PROVINC. HISPANIAE. CITER. ASTURIAE
ET. GALECIARUM. FLAMEN. DIVI
CLAUDI. DEDIT. IDEMQUE. DEDICAVIT

(d) Extat Tergesta in vico Riburgi; edidit idem Lipsius fol. 194. in script. 9.

XX. Ex iis igitur cum satis perspicuum sit, Fulminatricem legionem longe ante hæc tempora extitisse, eandemque Duodecimam nuncupatam: proculdubio ab hac diversa illa fuit, quæ ob tam insigne miraculum meruit adeo nobilem gloriæ titulum. Verum cum ex ejusdem Marci Imperatoris litteris constet, eo tempore non nisi quatuor legiones apud se habuisse, aliis alio amandatis, quarum & recenset nomina, nempe Primam, Gemellam, Decimam, atque Frentensem: oportuit ex iis unam nomen illud esse consecutam; & quemadmodum olim Duodecimæ, sic modo uni ex iis idem nomen accessisse. Sed quod Dio (e), qui temporibus Severi Imperatoris scripsit historiam, cum recenset omnes Romani Imperii legiones, non nisi unius Fulminatricis dictæ duodecimæ,

habuerit mentionem: meminisse oportuit, eundem Dionem ibidem testari, ab Imperatoribus exhaustas bello militibus legiones simul aliis admisceri, duasque in unam redigi solitas. Unde potuit accidisse, ut ex duabus Fulminatricibus legionibus Severi tempore una confecta fuerit. At cum Marcus Aurelius Imperator suis ad Senatum litteris rei gestæ breviter retexens historiam, non dicat legionem integram fuisse militum Christianorum, sed tantum in eo exercitu repertam esse magnam Christianorum militum multitudinem, quorum precibus tunc inflexum fuerit cæleste numen, ut fulmina jacularetur in hostes: par est credere, ipsum eosdem ob tam egregium atque mirandum facinus, Fulminantium nomine nobilitasse, ac eosdem simul ejusdem nominis legioni pariter

(e) Dio
hist. Rom.
l. 55.

CHRISTI
176.

SOTERIS PAP.
2.

M. AUR. IMP.
14.

riter aggregasse, sicque immortale gloriæ nomen eisdem in posteros propagasse. Porro haud ab iis Eusebius (a) discrepat, cum eandem legionem Melitinam appellat: nam eosdem milites ejusdem civitatis cives fuisse testatur: quam quidem legionem Duodecimam Fulminatricem in Cappadocia solitam agere, Dio affirmat. At de his hætenus.

(a) Euseb.
l. 5. c. 5.

XXI.

Sed præstat jam ipsas Marci Aurelii litteras, ad Senatum tunc scriptas, hic recitare. Descriptæ quidem illæ reperiuntur ad calcem Justinii Apologiæ ad Antoninum

IMP. CÆSAR. M. AURELIUS. ANTONINUS. AUGUSTUS. PARTHICUS GERMANICUS. SARMATICUS. PONTIFEX. MAXIMUS. TRIBUNITIÆ POTESTATIS. XXVIII. IMP. VII. COS. III. PATER. PATRIAE. PROCOS. S. P. Q. R. S. D.

XXII.

Certiores vos feci de consilii propositique mei magnitudine, & quæ in Germania mihi in discrimine atque obsidione, alia ex aliis acciderunt, cum in ejus medio, labore atque aestu confectus fuisset. Sane dum * Carnuti essem, speculatores nobis indicarunt septuagintaquatuor hostium dracones † prope nos novem millibus adesse: idemque Pompeianus, quem bello ducem præfecimus, quod nos quoque videbamus, renunciavit. Cumque in nostrorum militum exercitu haberemus tantum legiones Primam, Decimam, * Geminam, & * Fretensem, hostium vero † nongentorum & septuaginta septem millia; measque ipsius copias cum ingenti barbarorum atque hostium exercitu comparassem, deos patrios votis susceptis rogavi. Sed cum ab eis negligenter, meque ab hostibus premi animadvertentem: copiarum mearum paucitatem contemplantus, eos qui apud nos Christiani dicuntur, accessivi ac rogavi; invenique magnam eorum multitudinem: illosque minus compuli, quod minime decuerat, propterea quod postea illorum vim ac potestatem cognovi. Itaque non ad telorum præparationem, non ad armorum, neque ad tubarum usum se contulerunt: hoc enim illis facere Dei causa & nomine, quem in conscientia gestant, * gratum non est. Æquum igitur est, ut, quos impios esse & a Deo alienos opinabamur, eos existimemus Deo munitos esse. Cum enim se humi projecissent, non solum peccati sunt pro me, sed etiam pro toto hoc exercitu, ut famis, ac sitis, qua urgebamur, remedium aliquod afferretur: quinque enim diebus aquam non sumpseramus, quod ea non suppeteret. Eramus enim in media Germania montibus undique conclusi. Simul autem atque sese humi abjecerunt, ac Deum illum peccati sunt, quem ego ignorabam; statim e caelo pluvia detapsa est in nos quidem frigidissima, in Romanorum vero hostes grandis, ignis specie ac similitudine, & fulmina: eorumque orationibus ac precibus statim præsto Deus fuit, quæ neque vinci,

* al. Cotini Carnuti.

† Signa erant militaria barbarorum.

* Gemellam. * Ferentiorum. † Conventorum septuaginta septem millia: quæ magis placet.

* Consecraturum.

Pium, eodemque loco una cum ipsius Justinii operibus typis excusæ. Sed sicut paulum diversa earumdem reperiuntur vetustiora exemplaria, prout a diversis auctoribus in Græcum sermonem primo, ac deinde in Latinum translata: ita licet eadem ferme sit in sententiis, in verbis tamen aliqua videtur inesse varietas lectionis; quæ etsi momenti nullius plane esse videatur, tamen eam ponemus in margine. Est igitur hujusmodi ex codice Vaticano (b) ejus editio.

(b) Descripta est etiam Parisin. lib. 2. Fast.

neque expugnari potest. Quamobrem illinc exorsi, concedamus talibus, ut sint Christiani, ne qua arma ejus generis contra nos petant & impetrent. Censeo autem, veminem, quod Christianus sit, esse in crimen & in judicium vocandum. Quod si quis inventus fuerit crimini dare culpam, quod Christianus sit: ei quidem qui in crimen vocatur, manifestum fieri volo, si nihil aliud objectum est, quam quod Christianus tantum, dimitti: eum autem qui Christianum accusavit, vivum exuri: illum vero qui Christianum se esse professus fuerit, periculo omni, quod ob eam rem ei intendebatur, liberatum. Is cui provincia commissa est, nequaquam ad poenitentiam adigat, aut libertatem ei adimat: Hæc autem S. C. etiam sanciri volo, atque hoc meum edictum in foro D. Traiani proponi, ut legi possit: Curæ autem erit Vetrasio Pollio præfecto urbi, ut ad omnes provincias hæc constitutio mittatur: neque quisquam, qui eam exscribere, vel ipsa uti voluerit, prohibeatur. Valet. Meminit (ut diximus) harum litterarum Tertullianus (c), quarum exemplaria suo tempore complura extitisse tradit Orosius (d). Porro Pompeianus, cujus in litteris Marci mentio habetur, gener (ut dictum est) Marci fuit, cui Lucillam viduam nuptui tradidit.

(c) Tert. Apolog. c. 5. & apud Euseb. l. 5. c. 5. (d) Oros. l. 7. c. 15. XXIII.

Viguisse idem Marci Imp. edictum Romæ etiam temporibus Commodi ejus filii & in Imperium successoris, ex eo quod scribit Eusebius (e) Romæ actum adversus fervum, qui Apollonium Senatorem Christianitatis reum fecerat, liquido apparet; ait enim: Cæterum huic misero ac perditio intempestive & incommode in judicium ad Christianum accusandum ingredienti, actutum (quoniam indices qui Christianorum nomina, solum quod Christiani essent, deferebant, Imperatoris edictum neci dare mandaverat) crura confringebantur, Perennio Judice talem sententiam contra eum pronunciante. Hæc Eusebius.

(e) Euseb. lib. 5. cap. 20.

XXIV.

Extat hætenus tam egregii miraculi, Christi virtute editi, quam præclarum atque egregium monumentum in nobilissima illa Antonini columna cochlide insigniter insculptum, una cum aliis ejusdem Marci Aurelii Imperatoris in bello Marcomanico facinoribus fortiter gestis; quam jure dixerimus egregium Christianæ victoriæ trophæum, æterna memoria consecratum: quippe quæ celebre illud fastum contineat, cum (a) quod est in Psalmis a) intonuit de cælo Dominus, & Altissimus

(a) Psal.
37.

dedit vocem suam: grando & carbones ignis: misit sagittas suas, & dissipavit eos: fulgura multiplicavit, & conturbavit eos. Romanis vero apparuerunt fontes aquarum: & quod alibi (b) dicitur: Fulgura in pluviam fecit. Visitur adhuc in ea imago expressa rei tam insigniter gestæ: sed iis plane signis, ut Jovis imbrudentis & illis fulgura admiscentis repræsentet effigiem: quam ex ea graphice incisam, hac tibi forma exprimendam curavimus.

(b) Psal.
134.XXV.
Elucidatio
sculptæ Tabu-
læ.

A. Imago hæc est Jovis Pluvii: ex diversis enim effectibus, diversis quoque nominibus a Gentilibus Jupiter appellari consuevit: unde & Phornutus hæc in libro de Natura deorum: Deinde eum Nubicogum, & Grandistrepum appellant, quod superne nubes cogat, & tonitrua, & illinc etiam fulmina & tempestates immittat: & paulo inferius: Ob alias, inquit, similes ac manifestas causas Pluvius, & Fructifer, & Descensor, & Ful-

minator, & alio sæpius modo secundum diversam sententiam appellatur: ac pariter secundum diversas causas, diversis quoque imaginibus solitus erat sculpi atque depingi, Cum igitur pluviam daret, Pluvius dicebatur; & fundens undique imbres (ut imago impressa demonstrat) effigiari pariter consuevit. Sunt Tibulli (c) versus de Jove Pluvio Ægyptiis tantum ignoto.

(c) Tibull.
lib. 1. eleg.
Te 7.

CHRISTI
176.

SOTERIS PAP.
2.

M. AUR. IMP.
14.

*Te propter nullos tellus tua postulat
imbres,
Arida nec Pluvio supplicat herba Jovi.*

(a) *Virg.* Idemque apud Virgilium (a) appellatus
Georg. lib. est Æther, ut cum ait :

*Tunc pater omnipotens fecundis imbribus
Æther
Conjugis in gremium lætæ descendit,
&c.*

(b) *Arnob. lib. 5.* At Arnobius (b) Jovem ipsum, plu-
viam, dictum esse testatur: quem Ter-
(c) *Tertull. con- tra Marcion. lib. 3. cap. 5.* tullianus (c) eadem ex causa, Aquilicem
nominat: a Græcis itidem ab imbre ἄμβριος
Ζεύς dictus, atque Ζεύς, aliisque, nominibus
eamdem rem significantibus, ut pluribus
(d) *Lilius Giral. hist. deorum syntag. 2.* docet Lilius (d). Porro Jovis Pluvii non
erat obscurus cultus, nec privatus: nam
(e) *Strab. lib. 15.* auctor est Strabo (e), Indos quoque co-
luisse Jovem Pluvium.

B. Quod reliquum est de cæteris ibi scul-
ptis ejusdem tabulæ imaginibus; illa tan-
tum repræsentari videtur historia, cum
sic fulminibus atque pluviis confectum,
barbarorum exercitum Romanus miles in-
sequitur. Quomodo autem idem castris
potitus, eos, quos invenit, in deditioem
accepit; quæ huic conjungitur in eadem,
reflexa columnæ zona historia sculpta de-
clarat. At licet Marcus Imperator publi-
cis litteris tantam divinitus impartitam,
gratiam Christianorum precibus acceptam
ferre professus fuerit: tamen vel quod
numen Christianorum illi esset incogni-
tum, vel quod invidiosum admodum vi-
deretur, hæc Christianorum religioni tri-
bui, cui contradicebatur ab omnibus; o-
reque omnium Gentilium diffamabatur,
a Jove quem colebant, illud fuisse con-
cessum; idcirco Jovis pariter imago plu-
viam dantis in columna fuit expressa.

XXVII. At plane accidit quod ait Tertullianus
ut sicut cuncta adversa, quæ accidissent,

a Gentilibus consuevissent Christianis ad-
scribi: ita pariter quicquid boni fuisset
Christianorum precibus impetratum, ab
illis Jovi tribueretur. Quamobrem quod
ab hanc rem spectare videtur, Tertullia-
nus (f) adversus Gentes scribens, hæc
ait: *Denique cum ab imbribus æstiva hi-
berna suspendunt, & annus in cura est;*
*vos quidem quotidie pasti statimque pran-
suri, balneis & cauponis & lupanaribus
operati, Aquilicia Jovi immolatis, nudi-
pedalia populo denunciatis, cælum apud
Capitolium quæritis, nubila de laqueari-
bus expectatis, aversi ab ipso & Deo &
cælo: nos vero jejuniis aridi, & omni
continentia expressi, ab omni vitæ fruge
dilati, in sacco & cinere volutantes, invi-
dia cælum tundimus, Deum tangimus, &
cum misericordiam extorserimus, Jupiter
honoratur.*

Porro eandem columnam licet victoriis
Marci Imp. exculptam, tamen ut Chri-
stianæ fidei (utcumque expressum sit) præ-
clarissimum monumentum, superstitione
vero Gentilitia obscuratum, barbarico o-
lim furore deorsum incensam, ac defuper
fulmine tactam (juste numine cælitus ful-
gure ulciscente, quod ex fulmine datam
a Deo victoriam Gentilitas Jovi tribue-
rit) jam deformatam, multisque in locis
e soliditate compaginis dissolutam, convul-
sisque atque disjectis lapidibus stipiti in-
hærentibus, jam collabentem S. D. N. Six-
tus Quintus, summus Catholicæ religio-
nis Antistes, magna impensa, summoque
studio in pristinum gloriæ splendorem re-
stituendam curavit, collocata super ejus
verticem conflata ære, auroque testa Pauli
Doctoris Gentium sacra effigie: ut ubi o-
lim a Marco statutum Pio parenti fuerat
simulacrum, ibidem illius qui ad veram
pietatem Urbem excoluit, & Gentiles
Christo subegit, ob præstantissimum vir-
tutis meritum, signum nobilissimum cerne-
retur.

Res præ-
speræ tri-
butæ Jovi,
res adver-
sæ Chri-
stianis.
(f) Ter-
tull. in
Apolog. 47.
in fin

XXVIII.
Statua S.
Pauli po-
sita super
colu-
mnam.

JESU CHRISTI
ANNUS
177.

SOTERIS PAP.
ANNUS
3.

M. AUR. IMP.
ANNUS
15.

I. SEquitur Christi Redemptoris nostri an-
nus septuagesimusseptimus supra cen-
tesimum, Coss. Pisone ac Juliano: quo
occisus est Avidius Cassius. Syrus ex
* *Cypri, legit Jul. Capitol. Cassii, de-
fectio.* Cyri regione: hoc ipso olim duce Lucius
Verus Parthos vicit, & captas ab eo Ro-
mani Imperii provincias, Romano Impe-
rio post omnes debellatos hostes restituit.
Hic igitur jam diu ante molitus tyranni-
dem, falso nuncio Marci Imperatoris mor-
te accepta invadens Imperium, tenuit men-
ses tres & dies sex; sed ab Antonino

Centurione vulneratur; & a decurione
necatur: hæc omnia pluribus Dio (g),
qui hæc post victoriam adeptam de Mar-
comannis contigisse tradit; id ipsum affir-
mat Julius Capitolinus (h), dum ait:
*Post eandem victoriam consecutam voluit
Marcomanniam provinciam facere, voluit
etiam Sarmatiam facere & fecisset, nisi
Avidius Cassius rebellasset sub eodem in
Oriente: ac subdit: Relicto Sarmatico
& Marcomannico bello, contra Cassium
profectus est.*

(g) Dio in
Marco Aur.
Imp.
(h) Jul.
Capit. in
M. Aurel.

II. De clementia autem Imperatoris, qua non modo pepercit affnibus & cognatis ipsius Cassii, & iis qui cum Cassio conspiraverant: sed & ipsi Cassio, nisi occisus fuisset, etiam indulisset: brevis extat epistola ejusdem Antonini, tunc reddita ad Faustina conjugem, vindictam litteris exposcentem adversus Romani Imperii perduelles; quam Volcatius Gallicanus (a) his verbis conscriptam recitat:

(a) Volcat. Gallic. in Cassio. Marci epistola.

Tu quidem mea Faustina religiose pro marito & pro nostris liberis agis: nam relegi epistolam tuam in Formiano, qua me hortaris, ut in Avidii consocios vindicem. Ego vero & ejus liberis parcam & genero & uxori; & ad Senatum scribam, ne aut proscriptio gravior sit, aut poena crudelior. Non enim quicquam est, quod Imperatorem Romanum melius commendet gentibus, quam clementia; hæc Casarem Deum fecit, hæc Augustum consecravit, hæc patrem tuum in primis Pii nomine ornavit. Denique si mea sententia de bello judicandum esset, nec Avidius esset occisus. Esto igitur secunda: dii me tuentur, diis pietas mea cordi est. Pompeianum nostrum in annum sequentem Consulem dixi. Hæc Antoninus ad conjugem; licet in eo ipse legem Majestatis ampliaverit, quod post mortem quoque voluerit poena prosequi delinquentem: nimirum cum statuit, ut in defunctum posset ejusmodi iudicium

instaurari. Meminit ejusmodi constitutionis a Marco editæ Paulus Jurisconsultus (b), ibi & de Drunciano Senatore socio Cassiani furoris, cujus bona post mortem a Fisco vindicari sunt iussa.

(b) l. 5. & 7. C. ad leg. Jul. Majest.

Quod autem pertinet ad Consulatum Pompeiani, quem diximus maritum Lucillæ, & generum Imperatoris, qui (ut vidimus) in expeditione Marcomannica præfuit exercitui: haud potest intelligi de primo Consulatu, quem ante biennium gessit, sed de secundo: non semel enim, sed bis a Marco Imperatore creatum fuisse Consulem, testatur Julius Capitolinus (c): quamobrem ex his quæ dicta sunt, referendus videtur Pompeiani secundus Consulatus anno sequenti: haud enim generum Principis inter suffectos allestem fuisse putandum, cum præsertim jam ante annum fuerit designatus; sed excidisse e tabulis Consulatum secundum ejus Consulatus videtur, cum tam sequens annus, quam ceteri aliis notati Consulibus habeantur. Cum igitur anno sequenti a nece Cassii eum creatum Consulem fuisse, ex litteris Imperatoris appareat: qui post præsentem sequitur, annus, Consulatu Pompeiani secundo adscribendus videtur; & alter ex illis, qui eo anno ponuntur, inter suffectos potius aggregandus.

III. De secundo Consulatu Pompeiani.

(c) Jul. Capitolin. in Marco.

IV. Ex iis autem quæ ex Marci litteris mitius acta vidimus cum tyrannis, possumus in-

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5668.

SÆC. II.
Anno Urbis 928.
Olymp. 338. an. 3.
A. C. 175.

○ 16. B. ☽ 5. P. 27. Mart. Indict. 13.

JESU CHRISTI 175. secund. Baronium 177.

ELEUTHERI PAPÆ 6.

M. AURELII IMP. 15.

- I. [1] AD num. I. Coss. Pifo, & Julianus. Commodus Cæsar Decennalia hoc anno exhibuit, ut ex ejus Quindecennialibus, quæ ab anno CLXXIX. removeri non possunt, manifestum sit. Videtur & Marcus octava Quinquennialia Imperii Cæsarei anno uno anticipata, hoc anno edidisse; cum idem Imperator uno eodemque anno duo diversa hujusmodi solennia non repræsentavit, & Marcus duobus subsequenter annis, quemadmodum videbimus, similia festa peregerit.
- II. [2] Emin. Card. Norisus in Epist. Consulari pag. 119. ex eo quod in Dissert. Hypatica scripsi, Tribunitiam Potestatem hoc anno post diem XVII. Martii Commodi Cæsari M. Aurelii filio datam esse; sed ante diem vicesimum octavum Octo-
- III. *Rebellio Cassii, & Trib. Potestas Commodi concessa.*

bris (quod omnino observandum erat, ut Decennalia aliaque id genus festa a Commodio celebrata, hætenusque magnis tenebris sepulta, annis suis reddi possent) occasionem sumsit indagandi mensem, quo Tribunitia Potestate Commodus decoratus est. Ait itaque Cardin. Norisus mense Augusto id contigisse. Nam Dio lib. 71. de M. Aurelio scribit: Cum autem Cassius res novas moliretur in Syria, Marcus vehementer perterritus Commodum filium accersiri ex Urbe jubet. Commodus a Lampridio cap. 12. in Vita ejusdem dicitur, Roma profectus in Germaniam XIV. Kal. Aelias iisdem Consulibus, nempe Pifone & Juliano. Quare Commodus currenti anno die decima nona Maii, a patre evocatus in Germaniam perrexit post intellectam rebellionem Cassii, ut ibidem Dio testatur. Capitolinus cap. 22. in M. Aurelio: Filio Commodi accersito ad limitem, togam virilem dedit: Quare Congiarium populo divisit. Producit Card. Norisus loco citato Nummum Mediceum inscriptum: M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXIV. In postica: LIBERALITAS AUG. VII. Est Congiarium Capitolino recitatum, & in Germania militibus datum. Diem delatæ togæ Commodi prodit Lampridius in ejus vita cap. 2. Indutus autem toga est Nonarum Juliarum die. Marcus, quo

NOTÆ

[1] Coss. Pifo & Julianus. Nomina & prænomina apud Relandum hæc sunt: Calpurnius Pifo, & M. Salvius Julianus; at nulla veterum monumentorum fide. Lampridius in Commodio cap. XII. Assumptus est in omnia collegia sacerdotalia Sacerdos, XIII. Kal. Invictus, Pifone & Juliano Coss. Profectus in Germaniam XIII. Kal. Aelias, ut postea nominavit, iisdem Coss. Fasti Vulgati: Pifone & Juliano.

[2] DE anno, & die delatæ Tribunitia potestatis Commodio vide etiam Norisum in Dissertatione chronologica de votis Decennialibus cap. III. ubi ante Pagium, Baronii lapsus detexit.

CHRISTI
177.

SOTERIS PAP.
3.

M. AUR. IMP.
15.

Christiani
habiti
omnium
fœlestiffi-
mi a gen-
tilibus.

(a) Tertul.
in Apolog.
c. 35.

intelligere, quanto deterioris conditionis olim apud eum fuerint Christiani, quam criminari Majestatis obnoxii: quippe qui in Romanum Imperium conspirare, & in deos bellum gerere censerentur, quod nec Imperatores nec deos adorarent: quam quidem calumniam Ecclesiasticos tractatores, qui, pro Christianis Apologias scripserunt, sapius oportuit refellisse: ut inter alios Tertullianus (a), cum in primis demonstrat, neminem ex Christianis inventum esse conspirasse cum dicto Avidio Cassio, vel aliis adversus alios Imperatores tyrannidem exercentibus: ait enim: *Unde Cassii, Nigri, & Albini? Unde qui inter duas Lauros obsident Casarem? Unde qui faucibus ejus exprimendis palæstricam exercent? Unde qui armati Palatium irrum-punt, omnibus Stephanis atque Partheniis audaciores? De Romanis, ni fallor, id est, non de Christianis:* & alibi hæc in eadem sententiam: *Sic & circa majestatem Imperatoris infamamur; tamen numquam Albiani, numquam Nigriani, vel Cassiani inveniri potuerunt Christiani: sed iidem ipsi qui per gentios eorum jampridem usque*

PAGIUS

quo milites adversus rebellantem Cassium in fide contineret, filium deposita prætexta, jam in toga virum certum Imperii successorem ostentavit. Tum M. Aurelius magnis itineribus in Italiam reversus, nec Romam ingressus, in proximam Campaniam secessit, brevi cum classe in Orientem contra Cassium transmissurus. Vulcarius in Avidio Cassio quædam fragmenta recitat epistolarum, quas id temporis Faustina Augusta ad Marcum misit. In altera earundem scribit: *Vide quid agas de Avidio Cassio, & de ejus consiliis; & statim: Sed si te Formis invenire non potuero, asequar Capuam.* At iis plane diebus caput Cassii ab ejusdem interfectoribus ad Marcum delatum, ingenti eundem sollicitudine liberavit, qui statim unius tantum hominis nece obtentæ victoriæ nuntium misit tum ad Faustina, tum ad Senatum per literas, quarum fragmenta Vulcarius recitat. At Senatus lætis acclamationibus memoratas literas accepit, quas inter conclamavit, ut refert idem Scriptor cap. 13. *Commodo Antonino Tribunitiam Potestatem rogamus, presentiam tuam rogamus.* Marcus Romam quidem ingredi recusavit, sed de altero morem gerens Senatui, filio Commodo tribunitiam Potestatem detulit, ac cum eodem paulo post in Asiam transmisit. Ex quibus infert Card. Norisius, tempus collatæ Commodo Tribunitiæ Potestatis, intra mensem Augustum contrahendum. Commodus Nonis Juliis cum virilem togam accepit, nondum erat Tribunitia Potestate insignitus, quam accepit post nuntium occisi Cassii ad patrem in Campaniam delatum. Cassius imperavit, teste Dione, menses tres, dies sex. Mense Aprili rebellasse dicendus est, cum Marcus celeri defectionis ejus nuntio accepto, filium Roma accersierit, qui die 19. Maii ad patrem profectus est. Itaque mense Julio occiso Cassio caput ejusdem certissimum compressæ rebellionis nuntium, ipsimet interfectores Imperatori Marco mense Augusto obtulerunt. Tum petita a Senatu, atque etiam impetrata Commodo Cæsari Tribunitia Potestas. Mediobarbus Cassii Nummum

juraverant, qui pro salute eorum hostias & fecerant & voverant, qui Christianos sæpe damnaverant, hostes reperti. Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris; quem sciens a Deo suo constitui, necesse est & ipsum diligat, & revereatur, & honoret, & salvum velit cum toto Romano Imperio, quamdiu sæculum stabit: tamdiu enim stabit. Colimus ergo Imperatorem sic quemadmodum & nobis licet, & ipsi expediat. Hæc & alia complura eodem argumento Tertullianus.

Quam autem facile fuisset Christianis si voluissent, Romanum Imperium invadere, ac summa rerum potiri, vel si agere vel- lent armis, vel discessione idem penitus desolatum relinquere, pluribus monstrat: quæ nos superius, cum egimus de ingenti Christianorum multitudine, recitavimus: sed hic rursus (quod ratio postulat argu- menti) necessario opportune repetenda sunt: *Si enim (inquit b) & hostes ex- ertos, non tantum vindices occultos agere vellemus: deesset nobis vis numerorum & copiarum? Plures nimirum Mauri & Marcomanni, ipsique Parthi, vel quantæ- cumque, unius tamen loci & suorum fi- nium*

V.
Christiani
pacifici,
innoxii,
& obse-
quentes.

(b) Ter-
tull. in
Apolog. c.
37.

profert inscriptum: IMP. CÆS. AVIDIUS CASSIUS PERPET. In averfa parte: FIDES MILITUM.

Commodus Cæsar non tantum Tribunitia Po- testate, sed etiam Imperio Proconsulari exira Urbem, licet Historiæ Augustæ Scriptores id non referant, a patre donatus est & quidem hoc anno, ut, quoad Tribunitiam Pot. certis argu- mentis in Dissert. Hypat. ostendi, & ex infra dicendis manifestum fiet. Quare male Baro- nius anno tantum sequenti Commodum Tribu- nitiæ Potestate exornatum credidit. Quoad ve- ro Imperium Proconsulare, eo Commodum or- natum, elicio ex Nummis apud Mediobarbum pag. 241. In uno legitur: AURELIO CÆS. AUG. F. SAR. IMP. in postica: PROVIDENTIÆ AUG. IMP. ubi solus Marcus Augustus appellatur; Commodus vero dicitur Imp. ob victorias, qui titulus Cæsaribus Imperio Pro- consulari non exornatis non dabatur. In alio Nummo habetur: IMP. CÆS. L. AUREL. COMMODUS GERM. SARM. TR. P. COS. qui Nummus anno sequenti, quo Consul proces- sit, percussus. Prænomen Imperatoris puris pu- tis Cæsaribus non concedebatur. Quare iam ex Imperatoris titulo, quam ex Imperatoris præ- nomine Commodum Imperio proconsulari deco- ratum fuisse detexi. Præterea Senatus, cum Cassii necem accepit, absentis M. Aurelio accla- mavit apud Volcarius: *Commodo Imperium ju- stum, rogamus: Commodo Tribunitiam Potestatem rogamus,* ubi priora verba de Imperio Procon- sulari, quod justum & verum Imperium erat, intelligenda. Cum vero, patre patruoque Cos. anno nempe Christi CLXI. natus fuerit, ut tradit Lampridius in Commodo cap. 1. toga ei ante legitimum tempus concessa. Nam post in- stitutum Imperium togam virilem filiis Augusti dare soliti erant, postquam annum ætatis XV. auspiciati fuerant, Octaviani Augusti exemplo, qui Cajo Cæsari nepoti annum agenti XV. eam- dem dedit. Norisius quidem Card. in Dissert. II. de Cenotaphiis Pisanis cap. 4. ubi accurate de virili

IV.
Toga viri-
lis quo an-
no filiis
Augusto-
rum data.

Baron. an.
178. num.
1.

nium gentes, quam totius Orbis? Externi sumus, & vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, Palatium, Senatum, & forum: sola vobis reliquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuissimus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur; si non apud illam disciplinam magis occidi liceret, quam occidere? Potuimus & inermes, nec rebelles, sed tantummodo discordes, solius divortii invidia adversus vos dimicasse. Si enim tanta vis hominum in aliquem Orbis remoti sinum abruptissimus a vobis; suffudisset utique dominationem vestram tot qualiamcumque amissio civium; immo etiam & ipsa destitutione punisset: proculdubio expavissetis ad solitudinem vestram, ad silentium rerum & stuporem quemdam quasi mortuae Urbis quaesissetis quibus in ea imperassetis. Plures enim hostes quam cives vobis remansissent: nunc enim pauciores hostes habetis pra multitudine Christianorum pene omnium civium, pene omnes cives Christianos habendo: sed

hostes mavultis vocari generis humani, potius quam erroris humani. Quis autem vos ab illis occultis & usquequaque vastantibus & mentes & valetudines vestras hostibus raperet? a demoniorum incurfibus dico, quae de vobis sine praemio, sine mercede depellimus. Suffecisset hoc solum nostrae ultioni, quod vacua exinde possessio immundis spiritibus pateret. Porro nec tanti praesidii compensationem cogitantes, non modo non molestum vobis genus, verum etiam necessarium, hostes judicare maluistis: qui sumus plane, non generis humani tamen, sed potius erroris. Haec ipse significans (quod dictum est) inter gentiles arreptorum a demone fuisse innumeram multitudinem, qui omnes curarentur a Christianis: cumque ait, id eos praestare solitos sine praemio, sine mercede, diversos quidem ab his illos fuisse declarat, qui (quod ait Jurisconsultus a) ea arte lucrum facerent: sed de his superius, atque cum de Exorcistis egimus primo Annalium (b) tomo.

Sed quod de Cassio tyranno primitus est in-

Gentiles arreptitii,

(a) I. I. ff. de var. & extra. or. cognit. (b) Prim. tom. Anno 56. n. 10.

VI.

PAGIUS

virili toga agit, existimat, eam neutiquam Augustorum filiis dari solitam ante exactum annum XV. Augustum vero Caio adhuc annum XV. agenti eandem dedisse, designati Consulatus causa. Sed ei non adhæreo; illum enim ætatis annum togæ accipiendæ Augustum statuisse apparet ex facto aliorum Imperatorum, qui eum hac in re imitati sunt, ut passim videbitur, licet fatendum sit, eos interdum togam filiis maturasse, aliquando vero tardius concessisse. Certe annus XV. ætatis exactus togæ accipiendæ praefixus non est, cum nullus fere eam illo tempore induerit. Natus erat Commodus die tricesima prima Augusti, ut habet Lampridius citatus; ideoque hoc anno ante eundem diem dari non debuit: sed gratia ætatis facta ante duos fere menses quam annum XIV. exegisset, togam accepit. Capitolinus in Marco cap. 22. ait: *Filio Commodi accersito ad limitem togam virilem dedit: quare Congiarium populo divisit, & cum ante tempus Consulatum designavit, in annum nempe CLXXVII. Nullus hucusque ante vicefimum ætatis annum Consulatum gesserat: Commodus itaque primus fuit qui anno ætatis decimo sexto ea dignitate exornatus est. Qui Consulatus omen fuit Tribunitiæ Potestatis, Imperiique Proconsularis eidem conferendi, juxta ea quæ alibi diximus.*

Tribunitiæ potestatis Commodi duplex initium statuendum esse, alterum ab hoc anno, alterum ab anno CLXXVIII. deductum contendit Lacarryus in Historia Imperatorum Romanorum; adeo ut eo posteriori anno Augustus nuncupatus fuerit, indeque aliquando ejus Tribunitia Potestas inchoata. Verum, hoc secundum ejusdem Tribunitiæ Potestatis initium prorsus commentitium. Ceteri enim Imperii Collegæ, qui hunc præcessere, numquam Tribunitiam Potestatem ab eo anno, quo Augusti dicti sunt, incepere: & aliunde Commodum ante eum Christi annum Augustum appellatum, varia Numismata apud Mediobarbum pag. 242. demonstrant, uti istud: L. AUREL. COMMODUS AUG. GERM. SARM. in postica: JUNONI SISPIAE TR.

P. II. IMP. II. COS. P. P. S. C. Primum Consulatum anno CLXXVII. secundum anno CLXXIX. Commodus sumit; in priori consulatu adhuc IMP. II. dictus, IMP. III. anno CLXXVIII. & IMP. IV. anno CLXXIX. ut ex ejus Nummis certum redditur. Quare cum in laudato, aliisque apud Mediobarbum videndis, Commodus vocetur Augustus, Consul, Imp. II. & Tribunitia Potestate secunda exornetur, eum ante annum centesimum septuagesimum octavum Augusteam dignitatem adeptum esse oportet. Nec obstant Numismata a Viro erudito ex Oceone in medium allata, in quorum uno legitur: IMP. CÆS. L. AUREL. COMMODUS GERM. SARM. in postica: TR. P. II. COS. II. S. C. LIBERALITAS AUG. ubi visitur Imperator in substructione Congiarium distribuens. Mediobarbus eundem recitat pag. 242. recte que existimat, Congiarium illud ob nuptias Commodi & Crispinæ distributum esse in primo Commodi Consulatu, annoque CLXXVII. Sed loco COS. II. male reponit COS. sine numerali nota; sicque Nummum corrumpit; nam Consulatus ille secundus Commodi designatus tantum intelligendus. Alibi autem ostendimus, Consulatus designatos Caesarum vel Augustorum in Nummis & Inscriptionibus non raro absolute & sine designatione memorari; quod in variis Commodi Nummis observare licet, uti v. g. in isto a Mediobarbo pag. 243. producto: IMP. CÆS. L. AUREL. COMMODUS GERM. SARM. in averfa parte: TR. POT. COS. Cernuntur in ea Marcus Aurelius & Commodus in quadriga, quam trahit miles dextra labarum tenens, in aere Victoria spolia gerens volitat. Qui Nummus testis optimus triumpho de Germanis a Commodum cum patre acti die XXII. Decembris anni centesimi septuagesimi sexti, ut recte explicat Mediobarbus. Consulatus itaque ille simpliciter positus non nisi designatus erat.

Porro, occasione duorum Commodi Nummorum mox relatorum, in quibus is non dicitur Augustus, juvat annotare, Commodum in multis Nummis, postquam Augusteam dignitatem obti-

VI. Augusti sine eo nomine vel filii Augustorum in Nummis aliquando dicti.

V. Duplex initium Tribunitiæ Potest. Commodi fctitium.

CHRISTI
177.

SOTERIS PAP.
3.

M. AUR. IMP.
15.

(a) *Tertullian. ad Scapul. 62.* instituta narratio; cum Tertullianus (a) loco citato dicat, eos in Imperium conspirasse, qui Christianos sæpe damnarent; & quod alibi addit, eosdem habuisse Christianos ut publicos hostes: ad hunc ipsum Avidium Cassium, præcipuum horum temporum tyrannum, respectum habuisse videtur: quem natura sævissimum fuisse, Vulcatius (b) tradit, qui de ejus sævitia plura locutus, hæc addit (c): *Quoniam de severitate ejus dicere cepimus, multa extant crudelitatis potius quam severitatis ejus indicia. Nam primum milites, qui aliquid provincialibus tulissent per vim, in ipsis locis in quibus peccaverant, in crucem sustulit. Primus etiam id supplicii genus invenit, ut stipitem grandem poneret pedum octoginta & centum, id est, materiam, & a summo usque ad imum damnatos ligaret, & ab imo focum apponeret, incensisque aliis, alios fumi cruciatu, timore etiam alios necaret. Idem denos catenatos in profluentem mergi jubebat vel in mare. Idem multis desertoribus manus excidit, aliis crura incidit ac poplites; dicens, majus exemplum esse viventis miserabiliter criminosi, quam occidit.* Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS obtinuit, percussis, Augustum non appellari, sed vel simpliciter, vel filium Augusti nominari, uti in isto a Mediobarbo pag. 245. descripto: M. COMMODO ANTONINUS. in postica: TR. P. V. IMP. III. COS. DES. III. P. P. LIB. AUG. Ubi vides, Commodum non appellari Augustum anno CLXXX. quo Nummus ille cusus, quove, mortuo M. Aurelio patre, propter novum Imperium Augusteum Consul III. in annum insequentem designatus est, quinta ejus Tribunitia Potestate nondum absoluta. Ibidem etiam alter ejusdem Imperatoris Nummus habetur, in quo is non Augustus, sed tantum *Augusti filius* dicitur, licet jamdiu Augusteo Imperio decoratus fuisset: L. AUREL. COMMODO CÆS. AUG. FIL. GERM. SARM. id est, *Cæsari, Augusti filio, Germanico Sarmatico*. In postica: IUPITER CONSERVATOR TR. P. VI. IMP. III. S. C. qui Nummus post patris mortem, anno CLXXX. vel insequenti cusus. Neque solum Commodus, sed etiam multi alii Augusti in Nummis sine eo nomine memorati. Mediobarbus pag. 132. duos Domitiani jam Augusti profert, in quibus is non Augustus, sed Divi Vespasiani filius vocatur, & pag. 302. duos Getæ Cæsaris, in quibus is tantum Cæsar & TR. P. II. dicitur, licet jam Augusteam dignitatem consecutus esset; quæ illi simul cum Tribunitia Potestate collata est, ut omnibus notum. Quæ ad majorem Numismatum, præfertimque Commodi, intelligentiam dicta sunt. Fundatur secundo Lacarryus in Nummo isto:

VII. CONSULATUS DESIGNATI COMMODI ALIQUANDO IN NUMMIS ABSOLUTE EXPRESSI. COMMODO CÆS. AUG. FIL. GERM. SARM. in postica: TR. P. III. IMP. II. COS. III. P. P. in qua cernitur Spei sedentis typus. Cum enim anno tantum CLXXXI. Consul III. processerit, tertia ea Tribunitia Potestas ab alio anno quam CLXXVIII. non videtur deducenda. Verum Nummus ille male descriptus, & loco COS. III. legendum COS. II. qui secundus Consulatus, licet absolute positus, designatus solum erat, adeo ut Nummus ille anno CLXXVIII. percussus fuerit, antequam Commodus diceretur

cisi. Quod si tam atrox in milites, quorum ope egebant: qualis fuisse putandus est in Christianos, quos sæpe damnasse ut hostes Imperii (quod vidimus) Tertullianus affirmat?

At nec illud ejusdem Tertulliani prætereamus, dum loco superius citato ait Christianos castra, tribus, decurias, Palatium, & Senatum replese: quibus plane demonstrat, eos domi atque militiae honores ac magistratus administrasse; quod & Ulpianus (d) J. C. de Proconsulis officio libro tertio his verbis visus est declarasse: *Eis qui Judaicam superstitionem sequuntur, Divi Verus & Antoninus honores adipisci permiserunt; sed & necessitates eis imposuerunt, quæ superstitiones eorum non læderent*. Hæc ipse: quæ de Christianis esse intelligenda, accuratus interpret (e) admonuit: qui tamen illud minus affectus fuisse videtur, dum ait eam esse editam sanctionem post victoriam de Marcomannis beneficio Christianorum acceptam: nam cum ambo Imperatores ejus legis citentur auctores, ante quinquennium latam fuisse oportuit, cum adhuc viveret Lucius Verus Marci collega.

P p Christi

Imperator III. Tunc enim jam Consulem II. designatum fuisse demonstrat hic Nummus a Vailantio tom. 2. pag. 92. recitatus, seu, ut verius loquar, postica Nummi antica sua mutilata: TR. P. III. IMP. II. COS. DES. II. P. P. Anno itaque CLXXVIII. Commodus, dum adhuc esset IMP. II. Consul II. in annum sequentem designatus est, eaque designatio in ejus Nummis aliquando prætermissa. Nummum illum corruptum sic corrigit Mediobarbus pag. 242. TR. P. III. IMP. II. COS. P. P. Sed non monet, se illum exhibere, non ut ab Occone representatur; sed ut a se emendatus est, quod tamen semper fieri debet, ne nostras hallucinationes tamquam veras lectiones aliis obtrudamus, & errorem detegendi viam omnem occludamus. Denique in medium adducit Lacarryus alium hujus Imperatoris Nummum, in quo tertius ejus Consulatus anno CLXXXI. post patris scilicet mortem gestus, cum quinta ejus Tribunitia Potestate jungitur, qui ideo percussus videtur anno CLXXXII. quo adhuc Consul III. Commodus appellabatur. Hic illum represento: IMP. CAES. AEL. AUREL. COMMODUS ANT. P. FEL. AUG. P. P. in postica: IMP. TR. POT. V. COS. III. F. EXERC. Imperator alloquitur cohortes. At Nummus ille cusus non anno CLXXXII. neque anno CLXXIX. ut male Mediobarbus pag. 244. sed anno CLXXX. quo, patre mense Martio demortuo, in Nummis dictus est Consul III. modo tacita designatione, & Consulatu III. absolute memorato, modo designatione conceptis verbis expressa, uti in illo, quem ex Mediobarbo pag. 245. numero præcedenti retuli, in quo Commodus dicitur TR. P. V. COS. DES. III. Hinc tandem intelligimus, Tribunitiam Potestatem Commodi semper desumptam fuisse ab anno CLXXV: eum ante annum CLXXVIII. Augustum appellatum: & demum Consulatus ejus designatos non raro absolute, & sine designatione in Nummis expressos fuisse quem Numismatum & Inscriptionum usum in prima parte Dissert. Hypat. fuisse probavi.

Ad

VII.

(d) *l. 3. in fin. ff. de decurion.* Christiani ad honores & Magistratus admissi.

(e) *Alciat. dispunct. lib. 3. c. 8.*

JESU CHRISTI
ANNUS
178.

SOTERIS PAP.
ANNUS
4.

M. AURELII. IMP.
ANNUS
16.

I. **C**hristi anno centesimo septuagesimo-octavo, Pollio & Aper bis ambo ponuntur Consules; sed alterum eorum fuisse suffectum, & Pompeianum generum Imperatoris Consulatum ordinarium gessisse, quæ dicta sunt ex Capitolino atque Vulcatio anno superiori, satis significare videntur. Verum quoniam Lampridius in Commodo & alii horum Consulatum, ut ordinariorum, meminerunt; quidquam mutare haud præsumpsimus. In hujus anni fine Commodum a patre & dignitatem Consulatus accepisse, & Imperatorem nominatum esse, ac una cum patre triumphasse, idem qui supra Lampridius (a) narrat his verbis: *Post hæc Commodus, venia legis Annaria impetrata, Consul est factus, & cum patre Imperator est appellatus, V. Kalend. Decembris, Pollione secundum & Apro Coss. & triumphavit cum patre: adeptumque hoc anno Tribunitiam potestatem, nummi demonstrant, necnon Julius Capitolinus.*

(a) Lamprid. in Commodo.

II. At hæc (ut dictum est) in fine hujus anni facta sunt: cujus exordio Marcus Aurelius Imperator, ut nutans Imperium Orientale sui præsentia stabiliret, in illas regiones profectioem instituit una cum conjugè atque filiis. Sed Antiochiam (inquit Capitolinus b) noluit videre, cum

(b) Jul. Capit. in Marco.

Syriam peteret; nam nec Cyprum voluit videre, ex qua erat Cassius. Fuit Alexandria, clementer cum iis agens; postea tamen Antiochiam vidit. Multa egit cum Regibus & pacem confirmavit, sibi occurrentibus cunctis Regibus & Legatis Persarum. Omnibus Orientalibus provinciis carissimus fuit, apud multos etiam philosophia vestigia reliquit. Apud Ægyptios civem se egit & philosophum in omnibus studiis, templis, locis. Et cum multa Alexandrini in Cassium dixissent fausta, tamen omnibus ignovit, & filiam suam apud eos reliquit. Faustina uxorem suam in radicibus montis Tauri in vico Halale exanimatam subito morbo amisit.

Marcus in Orientem proficiscitur.

Petiiit a Senatu, ut honores Faustinae; ademque decerneret; laudata eadem, cum tamen impudicitiae fama graviter laborasset; quod Antonius vel nescivit, vel dissimulavit: novas puellas faustinianas instituit in honorem uxoris mortuae: Divam etiam Faustinae a Senatu appellatam gratulatus est; quam secum & in æstivis habuerat, ut Matrem castrorum appellaret; fecitque & coloniam vicum, in quo obiit Faustina, & ædem illi extruxit, sed hæc postea Heliogabalo dedicata est: & paulo inferius: Orientalibus rebus ordinatis, Athenis fuit, & inter alia Ce-

III. Faustina defuncta inter divos relata.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5669.
SÆC. II. Anno Urbis 29. Olymp. 238. an. 4. A. C. 176.
⊙ 17 AG. 6. P. 15. April. Indict. 14.
JESU CHRISTI 176. secund. Baronium 178.
ELEUTHERI PAPÆ 7.
M. AURELII IMP. 16. ET COMMODI IMP. 1.

I. [1] **A**D num. I. Coss. T. Vitrasius Pollio II. & M. Flavius Aper II. tam ex Inscriptione Onuphriana, quam ex alia a Card. Norisio in Epist. Consulari pag. 112. recitata,

Imperii Augustei Quindecennalia M. Aurelius dedit. Si enim anno præcedenti ea exhibuisset, anno CLXXX. quo e vivis excessit, Vicennalia edidisset; quæ cum hoc tempore Nummis insculperentur, aliqui superessent horum solennium testes, si repræsentata fuissent. Horum indicia tam iteratus Consulatus Pollionis, & Apris, quam nuncupatio Commodi hoc anno Augusti renuntiati. Baronius existimat, alterutrum ex Consulibus nominatis suffectum fuisse, & Pompeianum Marci generum Consulatum ordinarium gessisse. Sed anno CLXXIII. ostendimus, Pompeiani Consulatum suffectum tantum fuisse; quo fit, ut in nullis Fastis legatur.

II. Quindecennalia Imperii Augustei Marci Aurelii.

Commodus non hoc anno, ut existimavit Baro-

III.

NOTÆ [1] **C**oss. T. Vitrasius Pollio II. & M. Flavius Aper, II. Gruterus pag. xxx. 4.

XV. KAL. NOVEMB.
POL. ET APRO. COS.
Ibid. POLLIONE. II. ET. APRO. II.
COS. XV. KAL. NOVEM.

Marmoræ Felsinea pag. 253. & Fabrettus pag. 213. n. 536.

APRO. II. ET POLLIONE. II. COS.

Vides in faxis vetustis, extrema tantum nomina exarari, quare nescio unde Pagius, ac exinde Relandus prænomina, ac alia nomina petierint. Lampridius in Commodo cap. II. *Post hæc venia legis Annaria impetrata, Coss. est factus: & cum patre Imperator est appellatus V. Kal. Decemb. die, Pollione & Apro Coss. & triumphavit cum patre.* Ibid. cap. XII. *Appellatus (Commodus) Imperator V. Kal. Exuperatorias, Pollione iterum & Apro Coss. Triumphavit X. Kal. Amazonias, iisdem Coss. Fasti vulgati: Pollione & Apro, sine nota geminati consulatus.*

CHRISTE
178.

SOTERIS PAP.
4.

M. AUR. IMP.
16.

Cereris templum adit, ut se innocentem probaret, & sacrarium solus ingressus est. Revertens in Italiam navigio, tempestatem gravissimam passus est. Per Brundisium veniens in Italiam, togam ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit; nec unquam fatigati fuerunt sub eo milites. Romam ut venit, triumphavit. Cum inde Lavinium profectus est, Commodum deinde sibi collegam in Tribunitiam potestatem junxit. Hucusque de ejus peregrinatione & Romam reditu Capitolinus.

IV. Ad hanc ipsam ejus peregrinationem spectant, quæ de eodem Marco Aurelio Imperatore Annianus Marcellinus (a) tradit his verbis: *Ille cum Palæstinam transiret, Ægyptum petens, fœtentium Judæorum, & tumultuantium sæpe tædio percitus, dolenter dicitur exclamasse: O Marcomanni, O Quadi, O Sarmatæ, tandem alios vobis deteriores inveni. Hæc tunc Marcus Imperator, cujus judicio omnibus barbaris nationibus Judæi deteriores sunt habiti. Sed de his primo tomo Annalium pluribus.*

V. Quod vero ad præsentem statum rerum Christianarum spectat: quod de Cassiana futura tyrannide quidam fuisset vaticinatus & alia prædixisset, quibus animi perturbarentur; idem Imperator Marcus rescribens ad Pacatum, ea omnia vetuit vaticinia. Meminit ejus legis Ulpianus J. C. his verbis (b): *Denique Divus Marcus eum qui de motu Cassiani vaticinatus erat, & multa quasi instinctu deorum dixerat, in insulam Syrum (est una ex Cycladibus) relegavit. Et sane non debent impune ferri hujusmodi homines; qui sub obtentu & monitu deorum, quædam vel renuntiant, vel jactant, vel scientes effingunt. Hæc ille. His sane Christianos prophetantes voluisse cohibere, mihi facile persuadeo: nam quæ e suis ipsorum templis vaticinia ederentur, qualiacumque essent, magni facere consueverunt.*
Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS ronius, sed præcedenti, ut ibidem diximus, Tribunitia Potestate donatus, & quidem mense Augusto, & si divinare licet, quinto Kalendas Septemb. quibus Kalendarum diebus Tribunitia Potestas de more concessa. Lampridius in Commodus cap. 2. ait: *Profectus est commendatus militibus cum patre in Syriam & Ægyptum, & cum eo Romam rediit. Post hæc venia legis annarie impetrata, Consul est factus: & cum patre Imperator est appellatus quinto Kalendarum Decembrium die, Pollione & Apro Coss. & triumphavit cum patre. Tum cap. 12. inquit: *Triumphavit decimo Kalendas Amazonias, iisdem Consulibus, scilicet Pollione iterum & Apro, ideoque decimo Kalendas Januariarum. Ex his liquet, primo, Imperatores filios prius Consules, quam Cæsares aut Augustos designasse, ut alibi monuimus. Secundo, quintum Kalendarum diem Collegarum Imperii, & Augustorum cum aliis correignantium nuncupationi de more destinatum fuisse. Progressu temporis quando plures Augusti eodem tem-**

Christianos quoque a Modestino notatos opinor, dum ejusdem Marci Imperatoris legem recitans, hæc ait (c): *Si quis aliquid fecerit, quo leves hominum animi superstitione numinis terreantur, Divus Marcus hujusmodi homines in insulam relegari scripsit: his sane notatos quoque esse Christianos, qui signis & prodigiis & malorum futurorum prædictione Gentilium animos perterrerent, existimo. Quam indigno animo hæc a Christianis prædici solita Gentiles ferrent, locuples testis est Luciani Philopater. Fuit hæc eadem querela Celsi Epicurei, eadem in Christianos objicientis: in quem hæc Origenes (d): *Qualibus autem calliditatibus terriculisve fictitiis vulgus attrahimus, ut Celsus temere objicit, proferat qui vult. Nisi forte quod de judice Deo, deque hominibus in eo judicio rationem factorum suorum postulandis docemus, adstruentes id variis modis, vel Scripturarum auctoritate, vel argumentis probabilibus, iste habet pro terriculis fictitiis. Quamvis tandem (amica enim veritas) ipse Celsus ita loquatur; Absit, ut ii, aut ego aut ullus mortalium tollat opinionem de injustorum pœnis, & justorum præmiis. Quæ sunt igitur alia terricula, quibus confictis, homines attrahimus? Hæc & alia de his Origenes.**

VI. Rursum vero in derisionem Christianorum, qui de futuro incendio conflagaturi Orbis sæpe prædicerent, ludus & strophæ illa a derisore quodam excogitata videtur, quam Julius Capitolinus (e) his verbis recitat: *Vano cuidam, qui diripiendæ Urbis occasionem cum quibusdam consciis requirens, de caprifici arbore in Campo Martio concionabundus, ignem de celo lapsurum, sinemque mundi affore diceret, si ipse lapsus ex arbore in ciconiam verteretur; cum statuto tempore decidisset, atque ex sinu ciconiam emisisset, perducto ad se atque confesso Marcus veniam daret:*

pore imperabant, qui prior creatus fuerat, senior Augustus; qui vero posterior, junior Augustus de more nuncupatus; quod Commodus imperante coeptum esse ostendit Nummus Corinthi percussus, qui extat apud Mediobarbum pag. 258. in cujus antica legitur, IMP. M. AUR. COMMOD. ANTON. AUG. JUN.

Hoc anno post Germanos Sarmatasque devictos, pax in Imperio sancita, ut liquet ex Nummo a Mediobarbo recitato, in quo legitur, M. ANTONINUS. AUG. GERM. SARM. TR. P. XXX. In postica: PAX AETERNA AUG. Vistur figura stans, dextra facem, qua comburit spolia, sinistra cornucopiæ tenens. Cum itaque M. Aurelius Tribunitiam POT. XXX. hujus anni initio susceperit, pax hoc anno stabilita, sequentique continuata, ut ex Nummis producendis liquebit. Hanc pacem Baronius anno tantum sequenti factam putat, quia sc. præfatum Nummum certum pacis testem non viderat.

(c) l. si quis ali- quid ff. de pen.

(d) Orig. contra Cels. lib. 3.

(e) Jul. Cap. in Marco. De futuro judicio a Christianis inculcata sæpe oratio.

IV. Pax sancita.

CHRISTY
178.SOTERIS PAP.
4.M. AUR. IMP.
16.

ret. Hæc ipse. Molestis sane auribus Magistratus accipere consuevisse Christianos de horribili futuro judicio vaticinantes, exemplum Felicis Judææ Præsidis in Actis (a) *Act. 24.* (a) declarat; dum hæc ille audiens, tremore concussus, non est passus ulterius orationem produci. Ceterum hæc Christianos frequentius inculcasse, & in averfas illorum aures ingessisse, Justinii martyris,

Tertulliani, & aliorum Apologiæ, ac quæ extant fidelia Acta martyrum, sæpe demonstrant; porro hæc erant præludia quædam ad persecutionem in Christianos denuo excitandam: cum enim populi intelligerent, Christianos hisce legibus Principis exagitari, in eos furore perciti audentius insurrexere. Sed de his dicendum anno sequenti.

JESU CHRISTI
ANNUS
179.SOTERIS PAP.
ANNUS
5.M. AUR. IMP.
ANNUS.
17.

I.
Gentiles
in Christi-
anos
insur-
gunt.

ANNO Domini centesimo undeciesimo, Commodus Augusto & Quintillo Coss. cum Marcus in Imperio annum ageret decimumseptimum, Gentiles favore Imperatoris de eis ubique locorum benemerentis elati, magnos inde sibi fumentes spiritus, Christianos ingenti ubique persecutione acerbè nimis exagitant. Testatur id quidem Eusebius (a) his verbis: *Ad decimumseptimum annum Antonini Veri, gravis & acerba in nonnullis terræ partibus persecutionis procella, ex temerario populi impetu per singulas urbes excitata, contra nos ingravescere cepit.* Hæc Eusebius. Eadem quoque de tempore testata habentur in Actis SS. Martyrum Epipodii (b) & Alexandri, nimirum hoc anno decimosextimo Marci Aurelii Imperatoris persecutionem excitatam fuisse.

(a) Euseb.
lib. 5. cap.
2.

(b) Apud
Sur. 22. &
24. April.
tom. 2.

At quoniam edicto Marci vetitum erat, ne quis Christianus, ob id tantum quod esset Christianus, accusaretur; Gentiles illam consuetam ab eis exerceri fraudem, ad impune adversus eos agendum, denuo prætexuerunt: nimirum cum horrendorum criminum apud Proconsules accusarent Christianos; liberam hanc & honestam (ut videbatur) aperientes calumniis sibi viam, ut plane innumeram Christianorum multitudinem diris subjicerent quæstionibus. Quam porro aspera, quam atrox atque immanis hæc fuerit persecutio, ex iis quæ certa fide ex litteris Ecclesiarum Vienneſis ac Lugdunensis describit Eusebius (c), qualiter aliis plerisque in locis grassata fuerit, facile est existimare; sic enim & ipse Eusebius: *Sicut ex martyriis quæ in una natione forte confecta erant, conjectura plane de aliis licet augurari, infiniti*

II.
Ex calu-
mniis in
Christia-
nos illatis
conflatur
persecu-
tio.

(c) Euseb.
lib. 5. cap.
1.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5690.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 930.
Olym.
230. an. 1.
A.C. 177.

© 18. F. 7. P. 31. Mart. Indict. 15.

JESU CHRISTI 177. secund. Baronium 179.

ELEUTHERI PAPÆ 8.

M. AURELIJ IMP. 17. ET COMMODI IMP. 2.

I.
Consules.

[1] ANNO I. ad XXXIX. Coss. L. Aurelius Commodus Aug. & Quintillus. Commodi Consulatus juxta priorem Consulatum Cæsareorum regulam, ob Imperium Augusteum, quo anno elapso donatus est.

Septima Imperii Proconsularis M. Aurelii Quinquennialia hoc anno exhibitæ.

II.

Ad num. I. Septimorum Quinquennialium M. Aurelii testis est persecutio, qua Christiani hoc anno afflicti. Eusebius enim in Proœmio libri perii Proquinti suæ Historiæ inquit: *Annus tunc agebatur septimus decimus Imperii Antonini Veri. Quo Marci Aurelii temporis cum in nonnullis terrarum partibus prioris*

III.
ex incurſione popularium, innumerabiles prope Martyres per universum Orbem eniruisse, ex iis, in Gallia qua in unica Provincia contigerunt, conjicere est. Galliam intelligit, in qua multi martyriam pertulere, ut videre est apud Baronium. Blondellus in Apologia pro sententia Hieronymi de Epi-

NOTÆ

[1] Coss. L. Aurelius Commodus Aug. & Quintillus. Commodi nummus in Museo Theupolo pag. 541. ubi L. AURELIUS COMMODUS AUG. GERM. SARM. & in postica: DE SARMATIS. TR. POT. II. COS. PP. Item pag. 551. COMMODO. CAES. AUG. FIL. GERM. SARMAT. COS.

Gudianæ inscriptiones apud Relandum in Fastis hujus anni.

III. NON. IAN. M. AURELIO ANTONINO
COMMODO AUG. ET QUINTILIO
COS.

Fabrettus pag. 213.

COMMODO. ET QUINTILLO COS.

Ita; & vulgati Fasti; ex quo fit, Quintilli prænomen adhuc latere.

CHRISTI
179.SOTERIS PAP.
5.M. AUR. IMP.
17.

niti prope martyres in reliquis etiam orbis terrarum regionibus generosa caede pro Christo tolerata nobilitati sunt. Quae cum memoria sempiterna digna re vera viderentur, litterarum monumentis ad posteritatem tradita sunt: & post aliqua: In Gallia, inquit, stadium ad haec obeunda certamina, quae supra explanavimus, constitutum fuit. Cujus urbes sunt facile principes, & quae praeter ceteras omnium sermone praestare dicuntur, Lugdunum & Vienna, per quas utrasque Rhodanum pertransire, ac praecipiti cursu per universam Galliam praeterlabi constat. Epistolam de martyribus illis scriptam, Ecclesia quae ibi sunt illustrissima, Ecclesiis Asiae & Phrygiae miserunt; resque apud se gestas (earum enim verba citabo) isto pacto illis significarunt:

III. Servi (a) Jesu Christi, qui Viennam ac Lugdunum Galliae incolunt, fratribus in Asia & Phrygia, qui eandem nobiscum redemptionis fidem & spem habent, pacem, gratiam & gloriam a Deo Patre & Christo Jesu Domino nostro sit vobis. Deinde cum in epistola exordio alia istis deinceps adjecerint, his verbis initium narrandi faciunt: Magnitudinem afflictionis quae hoc loco ingravescit, ingens Gentilium odium contra sanctos incitatum, supplicia quae beati martyres placide sustinuerunt, neque nos dicendo accurate exprimere, neque scribendo a quoquam facile comprehendere possunt. Nam adversarius noster adventum suum, in quo audacter ac libere Ecclesiam Christi oppugnaturus sit, jam quasi praelusione quadam & proemio brevi futurum praenuncians, omnibus viribus (ut dicitur) Christianos adortus est: atque adeo ubique grassatus, suos consuefecit, & ad bellum contra servos Dei gerendum usque

exercitatione mire instruxit. Quapropter non solum aedificiis publicis, balneis, & foro nobis interdictum est; sed etiam, ne quisquam nostrum usquam locorum in conspectu prodeat, ab illis vetitum.

At gratia Dei pro nobis cum diabolo decertavit, & hos, qui sunt paulo remissiore animo, eripuit e periculo; illos autem, qui patientia armati, tamquam firmae fidei columna, non modo impetum hostis nostri diaboli facile laturo videbantur, verum etiam in sua ipsorum capita eundem quodammodo provocaturi, ex adverso opposuit; qui tum in acie fortiter cum adversario conflixerunt, omne opprobrii & supplicii genus toleranter sustinendo, tum celeri gradu maturarunt ad Christum, ea mala quae erant ingentia & gravia, exigua & pene nulla existimando: perspicueque revera ostenderunt, quod non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis (b). Ac primum cruciamenta, quae confertim erant & tamquam cumulo a multitudinem in illos coacervata, viriliter & magno animo subierunt, vociferationes, plagas, violentos tractus, dilacerationes, lapidum projectiones, carceres, & quicquid denique ab agresti & furiosa multitudine contra nos, veluti contra hostes & inimicos, fieri solet.

Quotquot igitur erant a Tribuno plebis alisque magistratibus, qui civitati praerant, in forum deducti, cum coram universa multitudine esset ab illis de fide quaesitum, & eam ipsi libere confessi fuissent, usque ad praesidis adventum in carcerem conjecti conclusique erant. Deinde cum ducerentur ad Praesidem, & ille in judicando omni crudelitatis genere contra nos nostrosque uteretur: Vetius Epagathus, unus

IV.
Christiana -
norum invicta
patientia.

(b) Rom.
8.

V.
Vetius
Epagathus
clarissimus
martyr.

PAGIUS piscopis & Presbyteris cap. 8. existimat, hanc persecutionem factam esse anno septimo M. Aurelii, quo in Chronico Eusebii quarta persecutio consignatur. Eandem sententiam sequitur Dodvellus in Dissert. XI. de Paucitate Martyrum num. XXXV. & XXXVI. ubi ex ipsa Ecclesiae Lugdunensis & Viennensis Epistola ab Eusebio relata investigat annum, quo ea scripta, ac persecutio excitata. Ait itaque Dodvellus. In hujus persecutionis tempore statuendo diversus a se est Eusebius. In Historia annum Marci XVII. ei assignat, in Chronico VII. duntaxat. Hinc diversa a se invicem Doctorum sententia. Ego Chronico potius accedo, non quod bellum Parthicum cum ea conjungit Orosius ex conjectura sua, nulla prorsus Historia fide; nulla enim belli Parthici mentio in Epistola Lugdunensium & Viennensium. Ego ex ipsa potius Epistola repetendum censeo. Verum Eusebius a se ipso minime dissentit, & quando sententiam mutasset, ejus Historiae post Chronicon scriptae standum esset. Excitata itaque in variis Imperii Romani partibus variae persecutiones ab ipso ferme initio Imperii Marci Aurelii ad ejus fere finem, qua de re martyrismus S. Justini ac S. Polycarpi, Apologiae Athenagorae ac Melitonis, aliaque argumenta nos dubitare non

sinunt. Quare Eusebius in Chronico more sibi familiari anno septimo Marci quartam Ecclesiae persecutionem consignavit, unoque tenore locutus est de Martyribus in Gallia passis; licet hi anno tantum currenti martyrium fecerint, ut ipsemet accurate in Historia sua observavit. Eusebium in Chronico imitatus est Orosius libro septimo suae Historiae, ubi ait: in diebus Parthici belli persecutiones Christianorum, IV. jam post Neronem vice, in Asia & in Gallia graves praecipue ejus extiterunt: multi quoque Sanctorum martyrio coronati sunt. Ubi Orosius ex Historiae fide bellum Parthicum cum persecutione conjungit, quia Sanctus Justinus sub finem belli Parthici mortem oppetiit. Nulla quidem belli Parthici mentio in Epistola Viennensium & Lugdunensium, sed in illa ejus fieri non debuit; cum longe post illud bellum, currenti nempe anno, Ecclesiae Lugdunensis & Viennensis vexatae fuerint. Cum hac de re ad Guillelmum Loydium Dodvelli amicum, & Angliae suae ornamentum scripsissem, ut ejus monitu in Dissertationibus ad D. Irenaeum, quae Londini sub praelo sudant, ab ea sententia discederet, ne alia inde in praefato illo Opero orientur incommoda, non solum ille amici sententiam calculo suo probavit, sed magis in literis

CHRISTI
179.SOTERIS PAP.
5.M. AUR. IMP.
17.

ex fratribus, immenso erga Deum & proximum ardore inflammatus, qui quidem cum non modo ad omne officium erga Deum & proximum sedulo exequendum impiger & propensus esset, verum etiam flagranti Dei amore & sacrosancti Spiritus instinctu exardescens, in omnibus Domini præceptis & justitiæ & æquitatis institutis integre incederet, adeo sane accurate vitam instituisset, ut, quamvis esset adolescens, eodem tamen testimonio, quod Scriptura (a) seni Zachariæ tribuit sacerdoti, dignus videretur: hic Vetius, inquam, iudicium tam temere & injuriose contra nos pronuntiatum non poterat omnino æquo animo ferre, sed supra modum succensebat, postulabatque ut potestas ei daretur libere in illo confesso pro fratribus respondendi; seque præcipue probaturum dicebat, nihil sceleris, nihil impietatis in nobis omnino posse reperiri.

(a) Luc. I.

VI.
Confessio
Vetii Epagati
advocati
Christianorum.

Contra quem cum multitudinis frequentia, quæ tribunal circumstibat, admodum vociferata fuisset (erat enim inter illos illustris atque eximius) cumque Præses etiam justam ab eo propositam postulationem minime posset tolerare, sed solum istud ab eo quæreret, utrum esset Christianus: ille tum, simulatque erat clarissima voce hoc ipsum confessus, in sortem & numerum martyrum relatus est, ac deinceps Advocatus Christianorum appellatus; nec plane immerito; habuit enim advocatum Jesum in animo commorantem, & Spiritum sanctum multo quam Zachariæ ferventiorum; quem per impemem charitatis quasi cumulum, quo adductus adeo alacri & ardentis studio pro fratrum propugnacione suam ipsius vitam profudit, satis perspicue ostendebat. Christi igitur & est, & fuit verus, & germanus discipulus, qui

agnum, quocumque eat, sequitur. Inde igitur inter reliquos Christianos facile cognoscatur: nam martyres qui videbantur cæteris facile præstare, in publicum prodibant, seque paratos ad omnia tormenta ostendebant; omni denique animi alacritate confessionem illam, quæ est martyrii propria, cumulate pleneque explebant.

Sed extabant alii imparati, inexercitati, & animo fracto, qui acrem certaminis impetum ferre non poterant, ex quibus circiter decem numero animis ignave & muliebriter conciderunt: qui profecto non modo magnum dolorem mentibus nostris & immensam acerbicatem inurebant, verum etiam aliorum qui hactenus non comprehendebantur, quique martyribus etiam in acerbissimo cujusque generis cruciatu jacentibus præsto semper aderant, & eos non aliquando desertos esse passi fuerant, alacritatem penitus retuderunt. Omnes igitur id temporis propter incertum confessionis eventum eramus gravi metu perculsi; non plagas quidem & supplicia, quæ illis post infligerentur, veriti, sed ancipiti confessionis exitu mente præviso, magnopere extimescentes, ne quis prælanguida animi infractione prorsus succumberet. Quotidie tamen qui digni corona martyrii habebantur, ad illorum numerum supplendum prebensi erant: usque adeo, ut ex duabus hæc Ecclesiis omnes pii & studiosi viri, quorum doctrina & virtute in primis status illarum rite administrari solet, eximerentur.

Quidam etiam Ethnici, nostrorum servi, una capiebantur (siquidem Præses omnes nos passim perquiri præceperat) qui tormenta, quæ sanctos tolerare cernebant, reformidantes, contra nos, militibus satana impulsu illos ad hoc idem incitantibus, Thyesteas cœnas & incestus Oedipodis falso

VII.
Lapsus
quorundam
Christianorum.VIII.
Calumniæ
in Christianos
objectæ.

PAGIUS ris ad me datis explicavit: Nam, inquit, Eusebium sententiam mutasse constat. Cum enim in Chronico eam persecutionem in annum VII. Marci retulerat, nullius autem usquam gentium persecutionis ejus anno XVII. meminerat; posthac, in Historia sua absque ulla mentione persecutionis VII. anno Marci, hanc Gallicam persecutionem in annum XVII. Marci retulit: liquet, Eusebium mentem mutasse, & quamobrem mutavit, non est in obscuro. In Chronico quippe non cogitaverat, anno VII. Marci Eleutherum nondum Ecclesia Romana præfuisse: hunc autem jam Episcopum fuisse eo tempore, quando ea persecutio erupit, Eusebio Historiarum scribenti constitit ex monumentis Ecclesie Lugdunensis. Eleuthero igitur secundum ejus rationes non citius Episcopo facto, quam anno XVI. aut XVII. Marci Antonini, necesse habuit mutare sententiam, & pro VII. Marci, scribere Marci XVII. Hanc autem emendationem illi male cessisse ex eo constat, quod hic annus XVII. non erat annus τὸς ἐβδίδης, id est, solenni apud nos mercato; quod verba apud Eusebium sequentia ostendunt de Ludis Lugdunensibus dici. Hi Ludi incidebant in annos Christi CLXVII. CLXXI. & CLXXV. Annus CLXXVII. qui primum Eusebio visus est, nunc etiam Dodovello meo videtur annus istius Gallicæ perse-

cutionis. Neque enim ille Eusebium sequitur in annis Eleutheri figendis, ut in ejus ad Irenæum Dissertationibus propediem videbis. Citius integro decennio quam Eusebio Eleutheri Episcopatum aspiciatur. Idacium tuum huic anno persecutionem Gallicam tribuentem, ut & Orosium in diebus Parthici belli aientem contigisse, Hieronymianam versionem Chronici Eusebiani secutos non dubito. Sancti Polycarpi martyrium Vir summus Pearsonus nuper Cæstriensis Episcopus in annum Christi CXLVII. retulit, ut jam indicavit Dodovellus meus Dissert. Cypriana XI. 33. Idem Pearsonus cum Fastis Alexandrinis (non tamen illorum auctoritatem, sed suas rationes secutos) Gallicam persecutionem refert in annum Christi CLXXV. Nolo ejus rationes delibando mutilare: nam eas propediem integras accipies in Opere ejus posthumo, quod Londini nunc præsum exercet. Ita Vir eruditissimus, cui me plurimum debere profiteor.

Verum, licet egregium illum temporis characterem ex Conventu Ludorum causa Lugdunensi fieri solito, de quo mox, solerter observavit Loydus, & post eum Dodovellus loco citato; persecutiones tamen, quæ annis Marci VII. & XVII. contigere, minime confundendæ: cum anno excelsam Eusebium quam reliquos Epitomatores, quæ tunc

IV.
Persecutio
Ecclesie
Lugdunensis
hæc
anno excelsam
ad

so commenti sunt, & alia quæ nobis nec eloqui nec cogitare quidem fas esse iudicatur: quin tale facinus aliquando inter homines admissum fuisse, ne credi quidem propemodum debet. Hæc quæ ibi referuntur de illatis in Christianos calumniis de tam obscœnis criminibus: quænam hæc essent nefanda crimina, quibus calumniose ab Ethnicis Christiani insimulari solerent, jam satis a nobis superius multorum sententiis declaratum est, cum de hæresi Gnosticorum tractatio est habita. Quæ sane (prosequitur epistola) cum essent fama & sermone hominum passim dissipata; omnes veluti immanes belluæ contra nos furere cœperunt; ita ut si qui antea propter necessitudinem moderate se erga nos gessissent, tunc veluti rabie quadam incitati, dentibus frendere, insanireque prope viderentur, atque id adeo, quod a Domino nostro prædicabatur, in eo esse completum (a): Tempus venturum, in quo omnis qui vos occiderit, videretur obsequium præstare Deo. Unde de cætero sancti martyres majora quædam cruciamenta, quam quæ possint oratione explicari, sufferre cogebantur, idque satana pro viribus in illud incumbente, ut aliquid blasphemiam contra Christum ex eorum ore educeret.

(a) Joan. 16.

IX. Sanctus Diaconus, Attalus, Maturus, Blandina illustres martyres.

Supra modum igitur lethale multitudinis universæ, Præsidis, ac satellitum odium in diaconum nomine Sanctum, Viennæ prognatum, & in Maturum etiam, recens quidem baptizatum, sed generosum tamen Christi athletam, efferbuit: In Attalum porro genere Pergamenum, columnam & stabilimentum continuum Ecclesiarum quæ hic sunt: In Blandinam denique, per quam Christus evidenter ostendebat, eos qui apud homines viles, despecti, & contempti videantur, apud Deum propter charitatem

erga illum non specie iactatam & simulatione, sed vi & virtute declaratam, magno splendore & gloria donari. Nam cum non nos solum pertimesceremus, sed etiam heræ illius secundum carnem (quæ etiam ipsa una martyrum pugna dimicaverat) ne, cum in certamen descenderet, præ corporis imbecillitate non libere & ingenue fidei suæ confessionem proloqui pergeret: Blandina tanto animi robore & virtute imbuebatur, ut tortores, qui illam vicissim omni suppliciorum genere a primo mane ad vesperam usque afflixissent, prope labore defessi languescerent; seque tum ab illa victos, tum nihil amplius habere cruciamenti reliquum, quod ei irrogarent, fiterentur; atque adeo magnopere mirarentur, quo pacto, cum totum ejus corpus ita dilaceratum esset, perseverans spiritum duceret: palanque testarentur, unum tormenti genus satis habuisse virium ad vitam ei eripiendam, nedum tam multis & variis opus fuisse. Verum beata martyr, sicut generosum athletam decet, in ipsa fidei confessione vires colligebat; atque prolatio istorum verborum; Christiana sum, & nihil apud nos admittitur sceleris; erat dolorum, qui eam urgebant, summa levatio, fomentum cruciatus, & cujusque molestiæ depulsio.

Diaconus ille, Sanctus nomine, supra quam credibile est, & supra omnem humanum captum verbera a carnificibus impactu toleranter sustinens, cum scelerati illi carnifices propter assiduitatem & magnitudinem tormentorum, quæ ei infligebant, sperarent se aliquid quod indecorum & ejus professioni parum consentaneum videretur, ab eo audituros: ipse tanta animi celsitate & constantia illis ex adverso restitit, ut ne nomen quidem vel suum, vel gentis, vel

X. Sancti Diaconi certamen.

ad eandem rem spectant, licet diversis plerumque gesta temporibus, uno eodemque anno non raro recitare, innumeris exemplis pateat; certumque sit, Marco Imperium administrante, Fideles variis temporibus, diversisque in regionibus afflictos fuisse. Levior est autem utriusque Viri eruditissimi conjectura, quam ut nobis persuadere possit, eum rerum narrandarum modum in loco Chronici, de quo agitur, non servasse Eusebium, cum vix exemplum adduci possit, quo demonstratur, eum retractando in Historia, quod jam in Chronico scripserat, a vero, quod amplexus fuerat, deflexisse; quod tamen eidem in casu, de quo agitur, accidisse, uterque contendit. Gullicam itaque persecutionem non ideo in Chronico anno septimo Marci narravit, quod ignoraret, Eleutherum nondum Pontificatum adeptum esse; sed quia, ut dixi, morem sibi consuetum servare voluit, & persecutionem uno tenore narrare. Quod si revera Eusebius, dum Chronicon scriberet, arbitratus est, persecutionem Lugdunensem & Viennensem anno septimo Marci contigisse, ut ipsi volunt, in Historia, ut assolet, errorem illum correxit, & sententiam mutavit, tam quoad annum ejusdem persecutionis, quam quoad Eleutheri initium, quod tar-

dus in Chronico distulerat. Non poterit autem Dodwellus Eleutheri Pontificatum cum prioribus Marci Aurelii annis copulare, quin præcedentium Pontificum annos mutilet, aut Eleutheri annos augeat, vel denique ejus successorum Pontificatum antevertat. Denique si Pearsonius S. Polycarpi martyrium ad annum CXLVII. retraxit, quia in Epistola Ecclesiæ Smyrnenfis, in qua Polycarpi martyrium narratur, unius Augusti mentio fiat, ideoque Marco & Vero imperantibus martyrium istud accidere non potuisse, quod tamen Eusebius docuit, sine dubio fallitur, quia dum plures Imperium regerent, in Actis publicis sæpe unius tantum mentio facta, ut anno CLXII. num. II. demonstravi. Verum cum nullus inauditus damnari debeat, Opus tanti Viri avide expecto.

Venio nunc ad Ludos, qui durante persecutione Lugdunensi celebrati dicuntur in Epistola Viennensium & Lugdunensium ab Eusebio lib. 5. cap. 1. recitata, qui ejus opinioni, quam in Historia sequitur, minime officunt. Aiunt ii in ea Epistola, τῆς ἐνθάδε παναγύρεως &c. id est: Ineunte igitur solenni apud nos mercatu, qui maxima hominum frequentia celebratur, utpote ex omnibus populis ac Provinciis eo conveniente virorum multitudinis, Prasfes

V. Martyres Lugdunenses passi, dum Ludi Drusiani ederentur.

civitatis, unde fuit, neque utrum servus, an liber, illis vellet dicere; sed ad omnia rogata ita Latino sermone responderet, Christianus sum, istudque pro nomine, pro civitate, pro genere, & denique pro re quaque iterum ac sapius eloqueretur. Aliam autem vocem Gentiles ab eo elicere audireque non poterant. Unde tam gravi & acerba bile animus cum Præfetti, tum tortorum contra illum inflammabatur, ut cum nihil haberent supplicii, quod ei deinceps imponerent, ad extremum laminas aneas ferventes & ignitas tenerrimis corporis membris affigerent. At ille, quamquam corporis membra exurebantur, firmus tamen, constans & immutabilis in fidei confessione perstitit; quippe qui divino & cælesti fonte aquæ vitalis, quæ ex Christi ventre profluit, tamquam rore cum aspersus, tum roboratus erat; corpus autem testimonio fuit eorum quæ ipsi acciderant, utpote vulneribus & vibicibus totum cruentatum; quod quidem sic in rugas erat contractum, ut exteriorum hominis formam prorsus abjecisset; in quo Christus afflictionis particeps res præclaras ad suam ipsius gloriam gessit, cum adversarium profigando, tum cæteris præclarum exemplum ostendendo, nullum esse metum, ubi Dei Patris charitas; nec ullam molestiam, ubi fides Christi viget. Namquamquam impii carnifices paucis diebus post, cum martyrem denuo torquerent, putabant, si corporis membris superiore jam cruciatu iumidis, & inflammatione quadam effervescentibus, eadem supplicia accumularent, vel se illum facile evicturos (præsertim cum nec manuum prope tractationem perferre jam posset) vel illum tormentis tandem extinctum, gravem reliquis horrorem incusurum; tamen tantum abfuit, ut in illo aliquid ejusmodi contingere-

ret, ut etiam, præter omnium hominum opinionem, corpus in illis posterioribus tormentis recreatum, & integrum restitutum, formam priorem atque usum membrorum recuperaret; adeo ut in secunda illa carnificina non inflicta pœna, sed medicina per Christi gratiam adhibita videretur.

Porro Biblidem, una ex eorum numero qui fidei confessionem pernegassent, cum jam diabolus a se prorsus absorptam putaret; cupiens etiam per blasphemiam in Deum condemnationem ejus augere, ad supplicium deducendam curavit. Hæc ibi. Moris fuisse penes Gentiles, insequentes Christianos, non tantum deorum cultum quacumque via captatum, & Christi negationem ab illis extorquere, sed etiam in Christum blasphemias jubere, cum in aliis sanctorum martyrum Actis, tum in recitata superius Smyrnenfis Ecclesiæ epistola, & in ea quam Plinius (a) scripsit ad Traianum, facile apparet. Sed prosequamur cætera: Eamque velut fractam & ignavam impia in nos & flagitiosa probra loqui impulit. Illa tamen in tormento rediit ad se, atque (ut ita dicam) ex profundo somno excitata est, præsentis supplicio quodammodo submonita, ut de æternæ gehennæ pœna serio cogitaret. At contra quam diabolus expectabat, malevolis Christianorum obrectatoribus ex adverso sic respondit: Quomodo ejusmodi viri liberos suos devorare, in animum potuerunt inducere, quibus ne licitum quidem sit, sanguinem animalium ratione carentium comedere? Et ab eo tempore se Christianam ingenue confessa est, & sorti numeroque martyrum adjuncta.

At cum tyrannica crudeliaque illa suppliciorum genera per beatorum patientiam Christi virtute firmatam, frustra imposta irrogataque viderentur; diabolus alias quas-

XI.
Biblidis
marty-
rium.

(a) Plin.
lib. 10. ep.
97.

XII.
Dira cru-
ciam enta
SS. Marty-
rum.

PAGIUS

Præses beatissimos Martyres ad tribunal adduci iussit, tanquam in theatrâli pompa eos populo ostentans. Quibus ex verbis Loydii & Dodvelli, manifestum fieri arbitrantur, Martyres Lugdunenses anno Christi CLXVII. sanguinem effudisse. Hæc Dodvelli verba loco laudato: Ludos instituit Drusus Lugduni in honorem Julii an. U. C. DCCXLIII. ut e Dione collegit, & Livii Epitomatore doctissimo Pater Episcopus Asiphensis, Kalendis, ut videtur, Julii illos dedicaturus. Sed repentino Germanorum incurso impeditus est, ne illo anno dedicare posset. Proximo itaque anno venit in Galliam ipse Augustus. Inde Ludi instaurati, non in Julii (ut antea consueverat) honorem sunt, sed ipsius Augusti ipsis Kalend. mense videlicet Augusto sacro. Meminit Suetonius, meminit etiam sub Hadriano Juvenalis, & sub Alexandro Severo Dio. Instituti sunt Iulo Antonio, Fabio Africano Coss. an. U. C. Varroniano DCCXLIV. Pentætericos fuisse probabile est, id est, quarto quoque anno absoluto, quinto ineunte rediisse, ut pentætericos explicat Censorinus (de Die Natali cap. 18.) In hos Ludos incidisse hanc persecutionem ex ipsi constat Lugdunensium Epistola. Annus itaque Urbis DCCCCXX. agonialis fuerit necesse est, Christi nimirum pro Era vulgari CLXVII. Ita Dod-

vellus, ut persecutionem illam ab anno Christi CLXXVII. in quem Ludos illos incidere non potuisse arbitratur, summoveat.

At licet certum sit, aram Lugduni primum Augusto dedicatam esse, Kalendis Augustis Iulo Antonio, Fabio Africano Coss. ut diserte testatur Suetonius in Claudio cap. 2. Ludi tamen illi non singulis quinquenniis, sed quotannis celebrati, ut observavit Marca in Dissert. de Primatu Lugdunensi num. C. & sequentibus, qui fusc loquitur de Conventu illo populorum Galliarum, qui quotannis fiebat in colonia Lugdunensi ad aram Augusto Principi dicatam, ubi & ait, de eo Conventu accipi debere insignem locum Epistolæ Lugdunensium, de quo agitur, & Rufinum, laudatum Eusebii locum sic vertere: Die quadam celeberrimo, in quo ex omnibus Provinciis cocuentes nundinas celebrare solent. Recte Conventum solennem, inquit Marca, seu πανηγυριον nundinas vertit: eo significato in veteribus Glossis, nundinæ, ἐορτή, quæ mercimonia quoque significant, quod agitari solerent diebus festis. Quod autem apud Eusebium ex omnibus gentibus conflatum Conventum, intelligi debet de omnibus saltem trium Galliarum populis, id est, de populis Aquitanicæ, Belgicæ, & Lugdunensium, quibus Gal-

VI.
Ludi Lug-
dunenses
quotannis
celebrati.

lia.

quasdam machinas de integro contra illos excogitavit; nempe ut in carcerem coniecti, interdum in locis horrida caligine obsitis & plenis molestiarum misere jacerent; nonnumquam illorum pedes in crassas compedes impositi distinerentur, & ad quintum usque foramen longa intercapedine interposita distenderentur; aliquando vexarentur aliis plagarum modis, quos rabidi diaboli ministri, illiusque malevolentia suffusi, hominibus in carcere conclusis incutere solent; usque adeo, ut complures quos Dominus eo pacto e vita exire volebat, ibi ob foetidum odorem & loci angustiam penitus suffocarentur. Quin etiam non pauci, in quibus illic Dei gloria perspicue ostensa erat, quamvis ita acerbe excruciatii fuissent, ut nulla curatione adhibita viderentur amplius posse vitam protrahere; in carcere tamen superstites manebant, omni humana quidem cura & subsidio orbati & destituti; a Domino tamen tum corporis, tum animæ viribus ita roborati confirmatique erant, ut cæteros ad fidem constanter tenendam tuendamque incitarent, & grato admodum sublevarent solatio. Alii autem modo capti, & recens in carcerem contrusi, quorum corpora antehac tormentis subeundis callum haud contraxerant, pondus carceris & gravitatem minime poterant ferre, sed intus brevi mortem optebant.

XIII.
Photini
Episcopi
Lugdunensis
martyrium.

Beatus item Photinus, cui Lugdunensis Episcopatus ministerium erat concreditum, cum nonagesimum suæ ætatis annum præterisset, & corporis imbecillitate ita languesceret, ut vix posset propter virium infirmitatem, qua distinebatur, libere spirare, spiritus tamen alacritate, propter ardentem qua flagrabat martyrii cupiditatem, plurimum recreatus, ad tribunal Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

liarum partibus tres Galliarum partes a Julio Cæsare subactæ continebantur. Nam præter nundinas singulis annis fieri solitas, in honorem Augustorum Primores illarum Provinciarum conveniebant ad hoc templum, & solennes festos dies agitabant, quam celebritatem seu festum Dio, non sub Alexandro Severo, sed lib. 54. suæ ætate, id est, sub Principatu Alexandri Severi, qui anno CCXXII. Imperium iniit, adhuc perdurasse testatur. Quod si contendat Doddvellus, Ludos illos singulis annis non esse Lugduni editos; unde habet eosdem pentaetericos fuisse, aut aliquando non dilatos, aut anticipatos; cum Nerone imperante Ludi Olympiaci omnium celeberrimi per biennium dilati fuerint, ipsaque Imperatorum Quinquennalia & id genus festa sæpe annis non suis celebrata constat? Certe anno Christi quadragesimo, Urbis vero condita DCCXCIII. qui secundum rationes Doddvelli agonialis non fuit, Caligula, dum Lugduni esset, Ludos illos celebrari iussit, ut docet Suetonius in Caligula cap. 20. Edidit & peregre spectacula; in Sicilia Syracusis æsticos Ludos, & in Gallia Lugduni miscellos. Sed & certamine quoque Græca Latinaque facundia, quo certamine ferunt victori.

gestabatur; & tametsi corpus ejus jam præ decrepita ætate & cruciatu morbi pene exhaustum esset, anima tamen in ipso servabatur integra, ut per eam Christus gloriose triumpharet. Qui quidem ad tribunal, magistratibus civitatis eum comitantibus, & universa multitudine varias cujusque modi vociferationes contra illum, utpote Christianum, edente, a militibus deductus, præclarum fidei testimonium perhibuit. Cum enim a Præside rogaretur, quis esset Christianorum Deus; respondit: Si tu ea re dignus sis, cognosces. Inde igitur aspere & immisericorditer raptatus varias plagas excepit, cum ab iis qui stabant in proximo, qui nihil ejus ætatem reverentes, manibus pedibusque in illum contumeliose insultabant, tum ab illis, qui longius erant remoti; qui, quod singuli habebant, in manibus, illud in illum conjecerunt; idque propterea, quod omnes permagna culpæ & impietatis loco ducebant si quisquam petulanter illum insectari ulla ex parte omitteret; nam deorum suorum causam se ita vindicaturos arbitrabantur. Ille vix jam spiritum ducens, in carcerem coniectus fuit, ac biduo post efflavit animam.

Ibi vero singularis Dei providentia apparuit & infinita Jesu Salvatoris misericordia patefacta est; quæ sane talis fuit, qualis quidem raro inter fratres Christianos contigisset, a divina tamen Christi virtute ac potentia non omnino aliena. Nam qui, ut primum erant comprehensi, fidem inficiati fuissent, non modo in carcerem cum ceteris condebantur (nihil enim illis, ut tempus ferebat, negatio attulit adjumenti) verum etiam suppliciorum eorundem erant facti participes, atque sicut illi qui ingenue fatebantur se esse quod

XIV.
Apostata-
rum as-
silio.

Q. 9

erant,

bus præmix victos contulisse, eorum & laudes componere coactos. Eos autem qui maxime displicuissent, scripta sua spongia linguæ delere iussos, nisi ferulis objurgari, aut flumine proximo mergi maluissent. Suetonium vero de Ludis a Druso institutis loqui, certum facit Juvenalis Satyra prima, ubi ait:

Palleat, ut nudis præsit qui calcibus anguem,
Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.

Denique Caligulam anno Christi XL. eos Ludos edidisse, discimus tam ex Suetonio loco laudato cap. 17. ubi prodit Imperatorem istum Lugduni tertium Consulatum eo Christi anno gestum iniisse, quam ex Dione lib. 59. qui asserit, eum præfato anno in Britanniam trajecisse, per Gallias sc. Ludi itaque Lugdunenses extra legitimum tempus editi, aut, quod longe probabilius, quotannis de more exhibiti; neque propter conjecturas supra recitatas persecutio Lugdunensis a præfati anno dimovenda, certa pro incertis relinquenda.

VII.

Quo in loco
dic Marty-
res Lugdu-
nenses
passi.

Dubitandum non est, inquit Marca laudatus, quin ad recitationes istas publicas & solennes auditorium esset in ædibus Augusti, suis gradibus, subsellis, anabathris, & orchestra instrum.

Discrimen fontium & infontium fidelium.

erant, nullo alio crimine objecto, nisi quod Christiani essent, tradebantur in custodiam; sic isti, qui fidem pernegarant, de reliquo in carcere tamquam homicidæ & scelerati detinebantur, duplo graviore cruciatus & angore, quam ceteri afflictati. Illos enim sublevabat lætitia ex martyrio percepta, spes promissorum, charitas in Christum, sacer Patris Spiritus: hos magnum & grave conscientie pondus admodum vexabat: usque adeo, ut dum pro hominum frequentia palam gradiebantur, ipso vultu ab omnibus aliis facile internoscerentur. Illi enim hilares in publicum progressi sunt, in quorum vultu de quodamdam gratia & venustate multa aspersus enituit; sic ut vincula etiam, quibus velut sponsa aurearum fimbriarum varietate decorata, mire erant illustrati, egregium quemdam ornatum illis adjecisse viderentur; tam suavem item & fragrantem ex ipso Christo egredientem efflarunt odorem, ut nonnullis artificioso quodam unguento & manu composito delibuti putarentur; hi autem demissi, abjecti, aspectu horridi, turpi ignominie labe deformati, a Gentilibus porro veluti ignavi, effæminatique probris contumeliose affecti; ac denique cum honoratum, gloriosum, & salutare nomen Christi amisissent, perinde ac si homicidii rei fuissent, homicidæ jam appellati. Ista ubi ceteri coram aspexissent, magnopere roborati erant, & animo constabiliti. Et paulo post.

XV. His igitur rebus confectis, de reliquo martyria, quæ in ipsorum vitæ exitu sus-

ferebant, in quaque suppliciorum genera disperiebantur; siquidem unam coronam beati martyres ex universis & variis cujusque generis flosculis contextam complicatamque Deo Patri obtulerunt. Quocirca par erat, generosos & insignes Dei athletas, ubi multiplex & varium martyrii certamen subierant, illustremque ab hostibus reportarant victoriam, præclara immortalitatis corona decorari. Maturus ergo, Sanctus, Blandina, & Attalus, die cum bestiis dimicandi in nostrorum hominum cruciatus de industria præstituta, ad bestias ducebantur, quo publicum & commune Gentilibus spectaculum plenum inhumanitatis & sævitie exhiberent. Atque Maturus & Sanctus in amphitheatro omne genus tormentorum denuo subeunt, perinde ac si nihil cruciatus antea fuissent omnino perpessi; immo vero athletæ, qui modo adversurium per varias certaminum vices strenue profligassent, & pro corona vitæ ipsis proposita postremum jam certamen haberent in manibus ad conficiendum, de integro tum verberum trajectoryes, quibus homines illic plecti solent, sustinent, tum crudeles ferarum tractus, tum alia omnia cruciamentorum genera, quæ insana & furiosa plebs alii aliunde cum vociferatione illis infligi postulabant, tum denique ferreas cathedras & ignitas illorum membris suppositas, quibus corpora misere fricta & exusta erant. Et quamquam Gentiles pestifero illorum nidore non absque molestia saturabantur; tamen ne ea quidem re deteriti, ab insania sua desistunt, sed perunt adhuc

Martyres ad bestias delati.

PAGIUS sum. Ejusmodi auditoria, quæ ex Hadriani instituto dicta sunt *Athenæa*, ut patet ex Dione, Lampridio, Capitolino & Victore, quæ dein voce paulisper deflexa *Athenica* dici cœperunt. Quod verbum usurpatum a Trebellio ad significandam Bibliothecam publicam. Inde dictum est *Athanacum* locus, ubi erat Athenæum, ac si diceret Athenæicum, eadem inflexione, qua ex Achæo fit Achæicus. Unde in antiquis Instrumentis vetus Monasterium in area ædium Augusti dirutarum extructum, dicitur *Athanacum*, vulgo, *Aisnay*. Quod nomen eidem loco erat ante Gregorii Turonensis tempora, qui meminit Martyrum Athanacensium, ita dictorum, ut ipse notat, a loco ubi passi sunt Lugduni. Quod indiget interpretatione: Martyres enim confecti sunt in Amphitheatro, cujus rudera visuntur in colle *Forviera*; sed eorum corpora ludibriis plebis exposita sunt per sex dies, dein combusta, cineresque dejecti in Rhodanum, Eusebio teste, scilicet ad confluentes fluminum, ante Augustorum ædes, ut illis hæc quasi victima Christianorum devoveretur. Unde Gregorius diserte observavit, in *Athanaco* combusta fuisse Martyrum corpora, quæ tamen supplicio affecta in Amphitheatro Eusebius docuerat. Ad hæc, quod Hieronymus, Ado, Usuardus, Beda, Notkerus, alique Nivalem Lugdunensium Martyrum in diem IV. Nonas Junii conferunt, nihil nos movere debet; quia, ut scribit Valesius in Notis ad laudatum Eusebii locum, diu post illorum necem, cum illorum reliquiæ in-

ventæ fuissent, hic dies potissimum electus est, quo omnium simul memoria celebraretur; cum tamen non uno eodemque die omnes passi sint, ut ex Epistola Ecclesiarum Viennensis & Lugdunensis constat. Denique, quod ait Dodwellus citatus, persecutionem, quæ sub Marco contigit, ipsum non habuisse auctorem, nec tam multos coronasse, quam putant, Martyres, ex Epistola Christianorum Lugdunensium evertitur. In ea enim dicitur: *Quippe rescriptum fuerat a Cesare, ut contentes quidem gladio caderentur; hi vero qui negarent, dimitterentur incolumes*. Auctor igitur persecutionis Imperator; & an pauci fuerint, qui Christum confessi martyrium pertulere, docet Eusebius loco numero tertio hujus anni relato. Verum quidem est, in quibusdam Provinciis ex incurfione popularium Persecutionem ortam, sed hoc non probat paucos morte affectos, aut persecutionem atrocem, non fuisse. Quod non tantum de Marci persecutione, sed & de aliis dicendum. Video enim Dodwellum ad paucitatem Martyrum ostendendam, identidem Imperatores exusare, culpamque in populum rejicere, quasi furor populi Martyrum numerum minuerit. Sarta itaque tetraque Martyrologiorum fides, sive edictis Principum Romanorum, sive furore populorum Christiani martyrio coronati fuerint. Præterea Dodwellus ideo persecutionem sub Marco Aurelio brevem fuisse contendit, ut Martyrum numerum minuatur, & opinionem suam de paucitate Martyrum omnimodis adstruat.

adhuc magis magisque furere; quandoquidem illis in optatis erat, eorum patientiam prorsus evincere. Caterum ab ipso Sancto nihil aliud clicere poterant, præter illam vocem, quam ab initio de fidei sua confessione proferre consuevissent. Isti autem martyres, quoniam in hoc ingenti certamine vita adhuc in ipsis residebat, singularium certaminum loco, quæ magna cum varietate ibi fieri solebant, illo die spectaculum universo populo præbentes, ad extremum securi percipiuntur.

XVI.
Blandina iterum cruciatur.

At Blandina, trabi lignæ sublimis affixa, præda bestiis incurfantibus objicitur: quæ quoniam & in crucis specie suspensa cernebatur, & ardentem precibus fundebat, magnam concertantium mentibus alacritatem injecit; quippe in ipso certamine ex sorore cruci suffixa, ipsum Christum, qui pro nobis crucifixus est, oculis corporeis quodammodo videbant; uti credentibus in illum pro certo persuaderetur, quod qui pro ejus gloria quicquam perpetiatur, hæreditatis sit cum Deo vivente consors & pariceps futurus. At cum nulla bestia ejus carnem tangere vellet, e trabe mox abrepta, in carcerem iterum traditur, & in aliud reservatur certamen; ut per varia concertationum genera victrix facta, tum tortuosum serpentem condemnationi, quam ab se avertere non posset, jure addiceret; tum fratres ad constantiam pariter incitaret; quæ licet humilis, imbecillis, & prope abiecta virgo esset, armatura tamen Christi fortis athleta induta, non solum per multas cruciamentorum vices adversarium superavit, verum etiam per illustre illud certamen coronam immortalitatis tandem consecuta est.

XVII.
Attalus iterum ad pœnas revocatur.

Attalus item, clarus & magni nominis vir importuno multitudinis rogatu ad supplicium evocatus, ob recte factorum conscientiam (si quidem ingenue in Christiana institutione & disciplina exercitatus, fidelis semper apud nos & constans veritatis testis extitisset) alacri animo certamen ingreditur. At cum undique per amphitheatrum circumduceretur, tabula, in qua Latinis litteris hæc inerat inscriptio: HIC EST ATTALUS CHRISTIANUS, illum præcedente; cunque in eum admodum petulanter populus insultaret; Præses, ubi Romanum esse didicisset, mandavit ut in carcerem denuo, cum reliquis qui in eodem erant, concluderetur: de quibus litteris ad Cæsarem scripsit, ejusque expectavit de illis sententiam. More quidem & usu receptum erat, quod in cives Romanos Præsides ac Proconsules jus gladii non haberent; ut si qui aliquo comprehensi delicto essent, Proconsules vel de eo ad Imperatorem scriberent; vel (quod noscitur fecisse Plinius a) eosdem ad ipsum amandarent Imperatorem. Sed rursum epistola.

(a) Plin. lib. 10. e. 97.

Ann. Eccl. Tom. II.

Tempus vero quod interea intercedebat, illis quidem neque otiosum, neque infruiferum fuit; sed per mortem eorum dilatam immensa Christi clementia quasi lumen suum propalam profudit. Nam inter mortua Ecclesiæ membra vivorum subsidiis fuerunt ad vitam revocata; & qui fidem confessi fuissent, iis qui eandem pernegassent, magna beneficia detulerunt; atque adeo permagna lætitia matri & virgini Ecclesiæ exorta est; cum eos, quos abortu tanquam mortuos eiecisset, vivos & incolumes recuperasset. Illorum enim hortatu & exemplo complures, qui fidem negassent, erant tamquam in utero matris Ecclesiæ iterum concepti, iterum in membra formati, iterum ad vitam reducti, iterum denique ad fidem suam consistendam perducti. Atque cum ad vitam essent restituti, & viribus confirmati, suavitate Dei, qui non vult mortem peccatoris, sed pro sua benignitate eum ad pœnitentiam invitat, animis haurientes, ad tribunal sponte accedunt, ut iterum a Præside de fide denuo rogarentur. Nam cum Cæsar responsum per litteras misisset, illos qui Christi fidem confiterentur, tympanis esse torquendos; hos autem qui eandem inficiarentur, in principio mercatus, qui hic celebrari solet, quique est propter frequentiam hominum ex omnibus eo gentibus commentium, multorum sermone nobilitatus, liberos dimittendos: Præsides beatos martyres, tanquam spectaculum & gloriosam pompam de illis multitudini præstaturus, ad tribunal deduci jubet, iterum in quæstionem vocat, datque sententiam, ut qui municipales Romani essent, securi percuterentur, reliqui autem amandarentur ad bestias. Christi vero gloria in his qui antea fidem abnuerant, tunc tamen, præter Gentilium opinionem, eandem ingenue confitebantur, magnopere illustrata fuit. Etenim illi cum privatim in quæstionem dati essent, quasi pro certo absolvendi: tamen se Christianos vere confitentes, martyrum choro adjiciebantur. Alii autem falsi Christiani a fide penitus lapsi, qui neque vestigium aliquando fidei, neque sensum & significationem vestis sponsalis, neque cogitationem timoris Dei in animis insidentem habebant, sed per nequam eorum conversationem viam veritatis contumeliis affecerant, hoc est, filii perditionis, foris extra Ecclesiam permanserunt; cæteri universi fuerunt in Ecclesiam denuo adscripti.

XVIII.
Lapsi revocati ad fidem martyrium consequuntur.

De quibus cum haberetur quæstio, Alexander quidam genere Phryx, arte & scientia medicus, multis annis in Gallia commoratus, omnibus fere propter charitatem erga Deum & liberam in verbo prædicando alacritatem cognitus (non enim doni & muneris Apostolici expers erat) cum adstaret tribunali, & illos fratres nudi ad confessionem fidei hortaretur (iis qui

XIX.
Alexandri certamen.

undique tribunal circumstabant, videbatur tamquam parturiens) populi multitudo confessionem eorum, qui antea inficias iurassent, ægre ferens, contra Alexandrum, tamquam ejus rei caput & auctorem, vociferari cœpit. Ubi vero Præses instabat, sciscitabaturque quisnam esset; respondet, se Christianum esse. Unde Præses ad iracundiam provocatus, illum condemnat ad bestias.

XX.
Alexan-
dri & At-
tali con-
summa-
tio.

Postero autem die eandem cum Attalo dimicationem (Præses enim, quo populo gratificaretur, Attalum denuo bestiis objecit) Alexander ingreditur. Hi duo in amphitheatro omnes machinas, ad eorum cruciatum excogitatas, tamquam prætervehti, maximumque certamen perpeffi, ad extremum gladio feriuntur. Alexander autem neque ingemuit, immo vero ne gry quidem ore extulit, sed interiore mente & cogitatione, quasi cum Deo sermones contulit. Attalus vero ubi in ferrea cathedra jam candenti esset impositus, & ejus incendio ambustus, quando nidor & fumus e corpore in sublime ferebatur, Latino sermone multitudinem sic affatus est: Ecce, ecce, hoc quod vos præstatis, est homines vorare; nos quidem neque voramus homines, neque aliud quicquam sceleris patramus. Rogatos tandem, quod nomen Deus haberet; respondet, Deum nomen non habere more hominum.

XXI.
Blandina
iterum
cum Pon-
tico cru-
ciata.

Quibus omnibus confectis, postremo die singularium certaminum adventante, Blandina, & adolescens Ponticus circiter quindecim annos natus (hi autem quotidie introducebantur ad reliquorum supplicia contemplanda) in amphitheatrum inferebantur, urgebanturque per Gentilium idola jurare. At quoniam illi perstabant constantes, & ea despectui ducebant; vesana multitudo contra illos asperere & ferociter sæviebat, adeo ut neque adolescentuli commiserarentur ætatem, neque mulierem omnino revererentur; omnibus igitur tormentis eos obiectare, & per quodvis supplicii genus undique agitare cœperunt, & sine intermissione nunc hanc, nunc illum per ipsorum deos jurare impellebant. Cæterum hoc nullo modo poterant efficere; nam Ponticus, qui ita a sorore erat exuscitatus, ut Genies eam esse animadverterent, quæ illum cohortata fuisset confirmassetque, post omnia cruciamentorum genera viriliter & magno animo tolerata, extremum spiritum edidit.

XXII.

Beata Blandina omnium postrema, tamquam nobilis & generosa mater, ubi liberos animaverat ad pœnam, & victores ad Christum Regem præmiserat; ipsa eisdem cum liberis certaminum cursus remensa, ad eosdem lætitia gestiens, ac de ipso vitæ suæ exitu permagno gaudio exultans, properabat, non quasi ad bestias crudeliter projecta, sed ad cœnam

Blandinæ
ultimum
certamen.

sponsi amice invitata. Atque post verbera, post bestiarum laniatus, post sartaginis exustionem, ad extremum in rete involuta, tauri ictibus obiectatur. Quæ cum ab animali illo diu multumque ista exagitataque fuisset, ac nullum sensum cruciamentorum, quæ hactenus ei obtigissent, partim propter spem, qua Dei promissis firme adhærescebat, partim propter colloquia quæ intra se cum Christo conferebat, omnino haberet, tandem ense jugulata fuit. Unde Gentes ipsæ palam testabantur, mulierem apud se nunquam tot tamque acerba tormenta tam constanter pertulisse. Verum eorum rabies & crudelitas in sanctos non ita exaturata fuit. Nam ab immani & furiosa bellua diabolo immanes illæ & barbaræ Gentes exagitata, vix, aut ne vix quidem a furore suo aliquando acquieverunt; immo vero in corporibus martyrum suam de integro contumeliam cœperunt & malevolentiam exercere: nam quamvis martyrum constantia penitus essent superata, tamen quia omnem humanam rationem omnino exuissent, illarum amentia minime fuit retardata repressaque; sed acerba bilis cum Præsidis, tum populi, qui quidem in eos lethale odii sui virus evomebant, tamquam immanis bellua magis magisque incensa: sic ut Scriptura vere impleretur (a): (a) Apoc. 22. Impius adhuc impie agat, & justus justificetur adhuc.

Etenim corpora eorum, quos carceris pestifer odor & cruciatus suffocaverat, canibus dilaceranda obijciuntur: studioseque nocte & die observant, ne quisquam e nostris illos tumultis mandet. Tandem vero martyrum in amphitheatro interfectorum membra, quæ nec bestia adhuc vorarant, nec ignis absumperat, partim minutatim dilaniata, partim instar carbonum ambusta, quinetiam securi percussorum capita una cum corporis truncis collecta, dies complures similiter militum excubiis infepulta custodiunt.

Porro alii fremere, & dentibus contra eos frendere cœperunt, toto animo committentes aliquam graviores in ea exercere contumeliam. Nonnulli irrisione ludere, & falsos cachinnos tollere, summaque commendatione & præconio idola sua efferre: quibus quidem, tamquam auctoribus, pœnam & ultionem Christianorum acceptam retulerunt. Non pauci, quamquam facti aliquanto modestiores erant, & de illorum afflictione aliquantum condolere videbantur, verbis tamen eos acerbè vexare ad hunc modum: Ubi jam illorum Deus? Quid illis hæc profuit religio, quam suæ ipsorum vitæ præposuerunt? Quæ ad Gentilium crudelitatem pertinebant, talem habebant veritatem; quæ autem ad nos, videbantur sane magnum marorem propterea in se complecti, quod martyrum corpora humo tegendi nulla dabatur facultas. Neque

XXIII.
Corpora
Sancto-
rum cani-
bus obij-
ciuntur.

XXIV.
Quæ gen-
tiles in
Christia-
nos estu-
rent.

que enim nox ad hanc rem aliquid afferre praesidii, neque magna pecunia vis eorum animos flectere, neque preces ulla ex parte placare poterant. Sed nulla non ratione & via corpora illa erant assidue ab illis observata; & id quasi in magno lucro deputatum, si penitus inhumata jacerent.

XXV. Cineres Martyrum pro- jecti in fluvium.

Paulo post etiam ista addunt: Martyrum corpora sex dies continuos sub dio jacentia, & maxima ignominia affecta; post autem ab impiis illis & facinorosis carnificibus exusta, inque cineres redacta, in Rhodanum fluvium, qui illic in proximo defluit, spargebantur, quo nullae quidem illorum reliquiae amplius super terram restarent. Ista eo consilio patrabant, quod Deum se posse vincere, & illis regenerationem corporum prorsus eripere arbitrati sunt; quo ne ulla quidem (sic enim dicebant) spes resurrectionis illis reliqua fieret; qua freti, inquit, non solum peregrinam quamdam & novam nobis induxerunt religionem, verum etiam neglexerunt penitus tormenta, & prompto atque alacri animo ad mortem properarunt. Jam videamus utrum sint resurrecturi, & utrum illorum Deus ipsos juvare, & e manibus nostris eripere possit. Hucusque ex epistola illa Eusebius, qui subdit: Ejusmodi persecutionis tempestas, regnante Imperatore, de quo docuimus, istis Christi Ecclesis obtigit, unde certe quanam fuerint in reliquis provinciis eodem tempore factitata, conjectura assequi poterimus. Hæc ipse.

XXVI. (a) Aug. de cura agen- di pro mort. De sancto- rum cine- ribus dif- fertis.

At quid de eorumdem sanctorum martyrum cineribus in Rhodanum jactatis S. Augustinus scribat (a), audiamus: Legimus, inquit, in Ecclesiastica historia, quam Græce scripsit Eusebius, & in Latinam linguam vertit Rufinus, martyrum corpora in Gallia canibus exposita, canumque reliquias, atque ossa mortuorum usque ad extremam consumptionem ignibus concremata; eosdemque cineres fluvio Rhodano, ne quid ad memoriam qualemcumque relinqueretur, inspersos. Quod non ob aliud credendum est divinitus fuisse permissum, nisi ut discerent Christiani in confitendo Christum, dum contemnunt hanc vitam, multo magis contemnere sepulturam. Hoc enim quod ingenti sævitia de corporibus martyrum factum est, si eis quicquam noceret, quo minus beate requiescerent eorum victoriosissimi spiritus, non utique fieri sineretur. Re ipsa ergo declaratum est, non ideo dixisse Dominum (b): Nolite timere eos qui occidunt corpus, & postea non habent quid faciant; quod non esset permissurus aliquid eos facere de suorum corporibus mortuorum; sed quoniam quicquid facere permis- si essent, nihil quo diminueretur Christiana defunctorum felicitas fieret; nihil inde ad sensum post mortem viventium perveniret; nihil ad detrimentum saltem ipsorum corporum, quo minus integra resurgerent, pertineret. Hucusque Augustinus.

(b) Mat. 10. Luc. 12.

At nec illud prætereamus: Cum quidem istiusmodi toto Christiano orbe de Christianorum constantia vulgarentur exempla, quod nullis possent inflecti pœnis, ut quam sectabantur religionem desererent; invaluit ea apud Gentiles omnes opinio, ut Christiano homine nihil obstinatius inveniri posset; quorum enim constantiam laudare debuissent, res ab eis fortiter gestas vitio adscribebant, atque obstinationi tribuebant. Nam & M. Aurelius Imperator, cujus tempore hæc agebantur, sic ait (c): Ut autem sic parata sit anima, a peculiari judicio venit; non ut simplici obstinatione mortem aliquis subeat, id quod faciunt Christiani, sed bene subductis rationibus, &c. Id autem non tantum Marcus Imperator Christianis obtrectat, sed & Galenus etiam, qui his temporibus Romæ agebat, sic aliquando est locutus (d): Citius autem Moysis assecla & Christi sua deserant dogmata, quam qui sectis addicti sunt, tum medici, tum philosophi. Sed hæc de suis hyperbolice; cum nullus prorsus ex ipsis sit inventus, qui tuendorum causa suorum dogmatum, vitam aliquando profuderit, perinde ac Christiani.

XXVII. Constan- tia Chri- stianorum calum- niam patitur.

(c) M. Aur. in Vita sua.

(d) Ga- len. de pulsuum differen. lib. 3. Galeni de Christia- nis calum- niæ.

XXVIII.

Cedunt autem hæc omnia laudibus Christianorum; dum sub calumnia obstinationis, eorum constantia prædicatur. At quid mirum si hæc homines, cum & dii ipsorum, pravi dæmones scilicet, admirati sint Christianorum in tormentis subeundis constantiam? accipe quid apud Porphyrium legeretur (e): Interroganti, inquit, quem Deum placando, revocare possit uxorem suam a Christianismo, hæc ait veribus Apollo. Deinde verba velut Apollinis dicta sunt: Forte magis poteris in aqua impressis literis scribere, aut inflans pennas leves per aera ut avis volare, quam semel polluta revoces impia uxoris sensum; pergat quomodo vult inanibus fallaciis perseverans, & lamentationibus fallacissimis mortuum. Deum cantans, quem iudicibus recta sentientibus perditum pessima in speciosis ferro juncta mors interfecit. Hæc apud Porphyrium, quem recitat S. Augustinus. Sed haud mirandum hæc de Christo & Christum colente dixisse dæmonem. Verum istiusmodi adeo temere effutiisse prudentes viros in Christianos, gravius crimen videri debet, ut de re tanta, ea necdum perspecta, adeo temere judicarent. Et ut omittamus de Marco Aurelio dicere, quem sua ipsius scripta pro Christianis data redarguunt; in Galenum Christianos detestantem dicendum esset; quorum religionem si non per transennam tantum, sed exactius disquisisset; si, quæ de ea tam ex nostris Prophetis, quam Gentilium vaticiniis, aperta extabant ante tot sæcula, prolata ac probata vaticinia intuitus esset: si miracula Christi virtute patrata, & (quod medicæ videbatur esse facultatis

(e) Apud Aug. de Civ. Dei. lib. 19. c. 23.

tis considerare) non arte aliqua morborum curationes, sed crucis tantum signo, & Jesu adhibito dumtaxat nomine editas attendisset; si egregiam insuper omnibusque numeris absolutissimam Christianorum vitam proprius contemplatus esset; si denique in cruciamenti perferendis robur corporis vires naturales excedens, animique infractam una cum vultus hilaritate constantiam inspexisset; si hæc, inquam, & alia id genus innumera attentius considerasset, haud adeo inanem de Christiana fide sententiam effutiisse, nec adeo leviter Christi doctrinam Moysiisque derisisset, neque adeo consulto addidisset (a): Ne quis initio statim, quasi in Moysi & Christi scholam impingat, leges audiat nulla constituta demonstratione.

(a) Galen. de pulsum differe. lib. 2. cap. 4.

XXIX.

An ne videri poterat, Christianos, quos in credendo arguit levitatis, qui Deo docente, doctrinamque tot signis atque virtutibus confirmante, veritatem didicissent, nulla prævia demonstratione Christi fidem fecatos esse: cum, quantum divina præstant humanis, sit horum studium aliis omnibus maturitate atque consilio, sapientia ac pietate præstantius? Sed quid iidem Marcus Imperator atque Galenus tam inconsulte, nulla prorsus habita veritatis solerti inspectione, adeo perfunctorie Christianam in tormentis patiendis constantiam obstinatione suggillant? quam partibus omnibus veræ virtutis perfecte constantem si recto intuitu prospexissent, perfacile cognovissent, intellexissentque excelso atque sublimi gradu Christianorum constantiam, Gentilium antecellere; cum illa humi repens, humanarum tantum laudum fuerit aucupatrix; hæc vero se earum contemptricem exhibens, humilitate se erigens atque in sublime tollens, hominum præconia vitans, divino tantum gaudeat placere conspectui.

XXX.

At ne de his longe exempla petamus quæ de iisdem martyribus ex superiori epistola scripsit Eusebius, in medium adducamus; ait enim (b): Illas item voces ex eadem epistola acceptas, in hunc sermonem includere operæpretium arbitramur, quibus modestia & singularis martyrum quos diximus, benignitas hoc ferme modo descripta sit: Isti vero ipsius Christi, qui cum in forma Dei esset (c), non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniavit, formam servi accipiens, tam vere amuli & imitatores erant; ut, quamvis in tali gloria & splendore locarentur, & non semel & iterum, sed sæpius, ut martyres decet, pro fidei confessione acerba tormenta perpassi, bestiis obiecti, ab iisdem denuo ablati, ignito ferro exusti, vibicibus lividi, vulneribus undique inflictis excruciat; non tamen se ipsi martyres esse prædicarent, neque cuiquam nostrum copiam facerent, illos eo nomine

(b) Euseb. lib. 5. cap. 2.

(c) Philip. Ingens in Martyribus humilitas.

appellandi; sed si quisquam nostrum eos vel per literas, vel per sermonem ut martyres forte salutavisset, graviter eum reprehenderent; libenter enim Martyris appellationem Christo, fideli & vero martyri, primogenito mortuorum, duci & auctori vitæ quæ est ex Deo, concesserant. Martyrum etiam, qui jam ad Christum ex hac corporis custodia migravissent, nos non gravate in memoriam redegerunt, dixeruntque: Illi jam vere sunt martyres, quos Christus propter fidei confessionem ad se recipere dignatus est, & quorum martyrium ipso præclaro vitæ exitu, tamquam sigillo certissimo, obsignavit; nos autem tenues solum & abjecti Christi nominis confessores atque fratres obsecrabant cum lacrymis, ut preces pro illis ardentem & obnixem Deo funderent; quo ipso decessu e vita opus, quod Deus tam benigne in illis incœpisset, cumulate expleretur. Et quamvis non modo libera responsa Gentilibus dando, sed etiam patientia, magnanimitate, fidenti animi robore contra omnes cruciatus se generosos & strenuos palam ostendendo, vim & virtutem martyrii perspicue declarassent; tamen timore Dei referti, Martyrum appellationem, qua fratres donare illos voluissent, ab se repellere studebant. Et iterum, paucis verbis interjectis, sequuntur ista: Humilia verunt se sub manu potenti, qua jam stitis exaltati sunt. Dum in vita manebant, defendere omnes, neminem accusare, omnes e vinculis eripere, colligare neminem conabantur. Pro illis qui supplicia eorum corporibus inflixerant, exemplum Stephani perfecti martyris imitati, benigne orare, dicentes: Domine (d), ne statuas illis hoc peccatum. Quod si pro eis, qui (d) Act. ipsos tam contumeliose torfissent, precabantur; quanto magis pro fratribus idem ipsum præstiterunt?

Hæc item, paulo longius sermonem producentes, adnectunt: Gravissimum autem bellum ab illis, propter ingenuam erga fratres charitatem, cum ipso diabolo ideo susceptum erat; quod tantopere nitebantur, ut voracem illius tamquam malæ bestię gulam stringendo, eos vivos denuo evomere cogere, quos prius, tamquam mortuos, se penitus devorasse putaverat. Non enim illi fratrum imbecillorum lapsu gloriabantur; sed quæ dona ipsis per Dei gratiam affatim suppetebant, aliis, qui majoris opis indigerent, benigne largiebantur; atque adeo veluti matris indulgentis misericordia commoti, multas lacrymas pro eorum salute in conspectu Dei Patris profundeabant: vitam illis flagitabant: vitam concessit Deus: vitam etiam cum proximis communicarunt: victores in omnibus ad Deum profecti sunt: pacem amplexati, pacem nobis commendarunt: cum pace denique ad Deum decesserunt; non

ma.

matri Ecclesie molestiam & angorem, non fratribus bellum & seditionem, sed gaudium, pacem, concordiam, & charitatem reliquerunt. Ista igitur de beatorum illorum martyrum amore, quem erga fratres, qui fide excidissent, declarabant, ad legentium utilitatem hoc loco posuimus; quo inhumanus & crudelis animus eorum, qui deinceps erga debilia Christi membra in aliquod peccatum delapsa tam inclementes & ferreos se ipsos ostendebant, perspicue coarguatur. Idemque rursus:

XXXII. Eadem (a) porro epistola de martyribus supra memoratis perscripta, aliam etiam historiam dignam plane memoria continet: quam isto loco, quo a lectoribus cognoscatur, citare non gravabimur. Ea hujusmodi est: Alcibiades, unus ex illorum martyrum numero, vitam admodum duriter & austere instituens, nullum omnino ante illud tempus cibum capessere, sed solo pane & aqua uti solet. Qui cum in carcere eodem modo vitam degere in animo haberet; Attalo post primum certamen, quod in amphitheatro confecerat, indicatum est, Alcibiadem parum considerate fecisse, cum & Dei creaturis ipse uti nollet, & aliis etiam inde quoddam offensionis exemplar relinqueret. Alcibiades igitur, a fratribus tandem persuasus, omnia cibaria deinceps absque delectu capessere, & gratias agebat Deo. Non enim divina gratia istos suo benigno obtutu destitutos reliquerat: sed Spiritus sanctus illis semper praeesto dabat consilium. Haecenus ex ea epistola Eusebius.

XXXIII. Sed nolumus absque consideratione haec de Alcibiade praeteriisse, quam ex causa illi negotium factum sit a fratribus, quod absque pane & aqua, caeteris se cibis abstineret. Haud quidem in homine improbatum fuit jejunium & temperantia, quam ab Apostolis & Apostolicis viris pie sancteque custoditam atque observatam vidimus. Sed quod (ut nuper diximus) increbuisse his temporibus sectae Cerdonis & Marcionis, qui non amore abstinentiae, sed quod dicerent creaturas malas esse, utpote a malo principio creatas, induxissent superstitiosum ac plane impium ciborum delectum. Erant & suspectae xerophagiae Montanistarum, in quorum sectae suspicionem potius adductus videretur Alcibiades; quem cum martyres ea de causa averfarentur, se plane Montani dogmati esse contrarios demonstrarunt. Quamobrem magna consideratione sunt digna, quae post recitatam de martyribus epistolam Eusebius de Montano ac sociis hic addit:

XXXIV. Cum Montanus & Alcibiades & Theodotus in Phrygia tum prophetandi opinionem apud complures adepti fuissent (per multa enim divina gratia largiente, miracula operaque stupenda ad illud usque

tempus per varias Ecclesias edita, fidem multis faciebant, illos donum etiam prophetiae fuisse consecutos) cumque de istis hominibus controversia orta esset, fratres rursus, qui in Gallia habitabant, privatim iudicium, idque prudens & rectum cum primis, de iisdem epistola, quam diximus, subjunxerunt; nonnullasque ac varias martyrum litteras, qui apud ipsos mortem oppetebant, quas, cum adhuc tenerentur in vinculis, non modo fratribus in Asia & Phrygia, verum etiam Eleuthero Episcopo Romae, quem vehementer rogabant ut pax & concordia in Ecclesiis constituerentur, exarabant, eidem epistolae adjecerunt. Haec Eusebius. Sic namque diversa miracula, quae crebro penes Catholicos visebantur, Montani prophetiae fidem conciliabant, quod ille adhuc in Ecclesia esset. Sed eadem sic quoque Ruffinus: Et quia per illud ad hoc tempus multae etiam aliae virtutes & gratiae per donum sancti Spiritus ministrabantur; facile accommodata est fides, etiam iis potuisse prophetiae gratiam dari; cumque plurima inter fratres dissensio fuisset exorta, rursus Ecclesiae Galliarum iudicium suum & sententiam de his quoque cum omni reverentia & rectae fidei expositione dederunt, epistolas martyrum, qui apud eos consummati fuerant, proferentes, quas illi in vinculis positi fratribus per Asiam & Phrygiam consistentibus scripserant, & Eleuthero urbis Romae Episcopo, de pace eum Ecclesiae commomentes.

Sed ut ad martyres tunc passos in Gallia redeamus; non hi tantum, qui recensiti sunt, tunc temporis sub Marco Aurelio Imperatore apud Lugdunum, & Vienne passii sunt, sed & alii, quorum nomina certis diebus, quibus consummati sunt, descripta habentur in tabulis Ecclesiasticis. Nam in primis numerus illorum martyrum, quorum cineres in Rhodanum projecti sunt, tum a Gregorio (b) Turonensi, tum ab Adone Viennensi (c) recensentur, quadraginta octo, singulaque omnium nomina describuntur, nimirum, Photinus Episcopus, Zacharias presbyter, Epagathus, Macarius, Alcibiades, Silvius, Primus, Ulpius, Vitalis, Cominus, Octuber, Philominus, Geminus, Justinus, Albinus, Grata, Rogata, Emilia, Potamia, Pompeja, Rhodona, Biblis, Quarta, Materna, Helpis, quae & Annes. Hi sunt autem qui ad bestias traditi sunt: Sanctus, Maturus, Attalus, Alexander, Ponticus, Blandina. Hi vero qui in carcere spiritum reddiderunt: Aristaeus, Cornelius, Zosimus, Titus, Julius, Zoticus, Apollinaris, Geminianus, Julia, Ausonia, Emilia, Jannica, Pompeja, Domna, Justa, Trophima, Antonia; hi omnes famuli Christi sub praefatis Imperatoribus coronati sunt; reliquae eorum a persecutoribus incensae, & in Rhodanum fluvium dispersae sunt.

XXXV.

(b) Greg. Turon. de Glor. mar. cap. 49.
(c) Ado in Martyrolog. die 2. Junii. Numerus & nomina martyrum qui tunc passii sunt.

funt. Hæc Ado, qui addit de cinerum martyrum inventionem historiam, anniversariamque celebritatem antiquitus ea de causa celebrari solitam tradit; quem, cum fuerit ejus Ecclesiæ, nempe Viennensis, a qua epistola scripta est ad Asianos, Episcopus; hæc tum ex scriptis, tum traditione, præ cæteris oportuit calluisse; idemque ait, hos martyres a loco in quo passi sunt, Athanaco dicto, appellatos esse martyres Athanacenses.

XXXVI. Rursus post hos recensitos martyres, adhuc alii, eadem persecutione urgente, hoc ipso anno decimoseptimo Marci Imperatoris (ut eorum Acta testantur) passi reperiuntur Lugduni, nempe Epipodius & Alexander, quorum res gestæ descriptæ habentur (a), eorundemque natalis dies in Antiquis Martyrologiis adscriptus.

(a) *Apud Sur. 22. & 24. April. 10. 2. (b) Greg. Tur. de glor. conf. c. 64. (c) Ado die 4. & 15. Sept.*

(d) *Euseb. lib. 5. cap. 4. in fin.*

Habetur autem mentio apud eorum Acta de miraculis ex calceo Epipodii edi solitis; quorum & Gregorius Turonensis (b) testis est. Insuper idem qui supra Ado (c) socios dictorum martyrum quadraginta octo fuisse meminit Marcellum & Valerianum; qui divinitus sibi via patefacta, inde fuga lapsi, postea apud civitatem Cabilonensem sub Prisco judice illustre martyrium obiere, quod ex antiquioribus monumentis idem auctor summam collectum recenset. Hos plane Eusebius (d) signasse visus est martyres, dum agens de dictis martyribus Ecclesiæ Lugdunensis & Viennensis, hæc in fine habet: *Verum quid attinet martyrum catalogum in eadem, quam citavimus, epistola comprehensum recensere, qui partim capite obruncato occubuerunt, partim bestiis dilacerandi projecti fuerunt, partim in ergastulum conclusi vitam amiserunt? Quid item numerum confessorum commemorem, qui ad id temporis fuere superstites? Perfacile enim, sicui visum fuerit, licet ista plenissime cognoscere, modo illam epistolam, quam in libro nostro de Martyribus, (ut dictum est) posuimus, accurate voluerit evolvere.* Hucusque Eusebius.

XXXVII. Insuper etiam passi sunt eadem persecutione urgente in Galliis alii plurimi, licet non omnium extet memoria. Inter alios autem magna laude dignum fuit martyrium Flocelli pueri, qui post multa tormenta feris obiectus, ab illis discerptus est; celebris est ejus memoria Augustoduni.

(e) *Apud Sur. 10m. 1. die 17. Januar.*

Sed & apud Lingonas gloriosa confessio Tergeminorum Speusippi, Eleusippi, & Meleusippi, quorum martyrii Acta extant, germana (e) quidem, sed

injuria temporum aliquantulum depravata; in quibus quæ post ipsorum trium martyrum sunt de aliis ad martyrium avidè properantibus scripta, operæpretium ducimus hic describere, quo vehemens ac flagrans martyrii desiderium Christianorum horum innotescat exemplo; sunt enim hæc. *Videns denique Jovilla quaedam mulier tam pretiosam sanctorum Tergeminorum martyrii consummationem, spreto maritali consortio, parvuli & unici filii dulcem relinquens amplexum, inter incredulas turbas, adhuc in persecutionis ardore commotas, veloci cursu properans, exclamavit dicens: Et ego ancilla Christi sum; Christum Deum vivum & verum sine ulla ambiguitate pronuntio; idola vestra ignominiosa & vana adorare despicio. His dictis, continuo comprehensa, & propter metum circumstantium populorum, a capillis suspensa, multisque afflictata suppliciis, cum Christum negare coacta nullatenus voluisset, una cum Leonilla avia Sanctorum, ad locum ducta martyrii, ad memoratum videlicet vicum Urbatum, a persecutoribus cum eadem gladio est perempta. Neque quoque textor historiae hujus atque scriptor, tradens Turboni codicem, inter medias turmas persecutorum ingressus, cupiens sanctorum Tergeminorum militiæ beatissimæ sociari, Christi nomen confessus, tantisper ictibus mactatus, ut vita temporali spoliatus, martyrii palma continuo meruerit coronari. Turbon autem non post multum tempus a persecutoribus captus, & ipse est martyrii remuneratioe locupletatus.* Hæc ibi.

His de martyribus in Gallia passis enarratis, haud possumus dissimulare, quod Severus (f) de hac persecutione, quam quintam nominat, breviter agens, tunc primum in Galliis ait visos fuisse martyres; cum ex iis, quæ superius dicta sunt manifestissimi erroris argui facile possit plurium testimonio. Sed & quod ad Eusebium (h) pertinet, præpostero sane ordine posuisse liquet post recens excitatam persecutionem anno decimo septimo Imperatoris Marci Aurelii, victoriam de Marcomannis, Quadis, & aliis Germaniæ populis; quam tum ipsiusmet testificatione in Chronicis, tum scriptorum Gentilium & aliorum, ipsiusque potissimum litteris Imperatoris ad Senatum datis, acceptam fuisse constat (ut dictum est) anno quarto decimo ejusdem Marci Imperatoris.

At vero non modo (ut dictum est) Galliæ, & aliæ orbis Occidentalis regiones; Ecclesiæ.

XXXVIII.

(f) *Sev. hist. lib. 2. Severi error redarguitur.*

(g) *Euseb. lib. 5. cap. 5.*

XXXIX. Persecutio Orientalis Ecclesiæ.

PAGIUS
VIII. Athenagoras Apologiam Marci & Lu-

Ad num. XXXIX. & seq. quo anno, quibusvis Imperatoribus Athenagoræ Atheniensis Philosophi Legatio pro Christianis contigerit, in controversiam vocatum; ex titulo præsertim Legationis difficultas orta: Imperatoribus M. Au-

relio Antonino, & L. Aurelio Commodo Armenia-cio Vero cis, Sarmaticis, & quod maximum est, Phib- obtulit, losophis. Cum enim tam L. Verus, qui cum M. Aurelio imperabat, quam Commodus M. Aurelii filius, annoque superiori Augustea dignitate coho-

nes, ejusdem reviviscentis persecutionis furore exagitatae fuerunt; sed & Orientis quoque Ecclesias eadem esse clade vexatas, legatio pro illis ab Athenagora Atheniensi Christiano philosopho tunc ad Imperatores suscepta, & Apologia pro eisdem tunc scripta, ac dictis Principibus oblata, manifestam certamque fidem faciunt. Est ejus Apologiae hujusmodi inscriptio: IMPERATORIBUS M. Aurelio Antonino, & Aurelio Commodo, Armeniacis, & (quod est maximum) Philosophis. Cum autem eandem praesferat inscriptionem, quae a S. Hieronymo (a) tribuitur Justino martyri Apologia, dicente, alium librum ab eo datum successoribus ejusdem Antonini Pii Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo; vehemens permovit multos suspicio ut credant ejusmodi, de qua est sermo, Apologiam eodem titulo praesignatam, esse Justiniani, eo quod ad Marcum & Lucium data nulla alia reperiri videretur. Sed quam diximus, & ex Eusebio perspicue demonstravimus, ad eosdem Principes esse datam, errore factum est, ut non ad illos, sed ad Senatum Romanum legeretur inscripta; re vera tamen ad Marcum Aurelium, & ad Lucium Verum, eundemque & Commodum dictum scripta. Verumtamen longe fuisse diversum Lucium Verum Antonini fratrem, Commodum etiam cognominatum, qui cum eo regnavit usque ad annum nonum, a Lucio Commodo filio ejusdem Antonini, qui anno decimosexto ejusdem a patre in collegam Imperii est assumptus, certum est; ut nihil penitus sit, quod Apologia M. Antonino & L. Commodum data, Justiniano, qui longe ante martyrio finem vivendi fecerat, adscribi possit. Ea ergo germano auctori suo tribuenda est; nempe (ut praesertit vetus inscriptio) Athenagorae. Est enim hic illius operis titulus: *Athenagorae Atheniensis philosophi Christiani Apologia, vel Legatio pro Christianis*. Ann. Eccl. Tom. II.

Athenagorae Apologia.

(a) Hier. de Script. Eccles. in Justin.

stianis. Cujus nomen fortasse ea de causa antiquioribus parum innotuit, quod nomine Justiniani ejusdem tituli commentarius apud nonnullos, ut est apud sanctum Hieronymum haberetur inscriptus.

Sed qualis esset horum temporum Christianorum status, & ipsorum cum Gentilibus causa, cum ab eis immaniter vexarentur, ipsis Imperatoribus non prohibentibus; ex ipsa ejusdem auctoris Apologia haec in medium adducamus; his enim verbis ipso pene exordio auctor Imperatores compellat: *At vos (ne quaeso hinc etiam vobis, quod vulgo hominum, imponat) vel nomine tantum audito, averfamini. Atqui nomina digna odio non sunt, sed scelus ipsum poenam & supplicium meretur. Mansuetudinem ac lenitatem vestram, animum erga omnes placabilem & benignum cum singuli suscipientes equali & pari jure utuntur; tum civitates, pro sua quaque dignitate, suis potiuntur honoribus; denique universus hic terrarum orbis, vestrae prudentiae beneficio, altissima pace perfruitur.* Haec cum de immensa totius Orbis pace memoret Athenagoras; plane significat, hoc ipso anno ab eo esse datam Apologiam; nam si praeteritum tempus Marci & Lucii Imperii repetas, invenies nunquam cessatum a bello; ipso enim Imperii exordio coeptum est bellum Parthicum; eo sublato, immo & ante illud absolutum, consecutum est Marcomannicum; quo mitigato; e vestigio emerit Cassiana tyrannis; qua jam extincta, ipse (ut vidimus) Lucius Commodus anno superiori a patre creatus est Imperator. Rursum, si spectes futura tempora, ab hoc anno usque ad obitum Marci, recrudescente Marcomannico bello, semper Imperatorem fuisse in armis, & in iisdem diebus obivisse invenies; ante quod tempus scriptam ab Athenagora Apologiam oportuit, hoc plane anno.

Sed prosequamur justas querelas Christiani philosophi: *Nostri tantum, inquit, qui*

XL.

Christiani caeteris Nationibus detestabilius habitati.

XLI.

R r

PAGIUS

cohonestatus, L. Aurelii Commodi nomina tulerint, Baronius, aliique multi eam Legationem ad M. Aurelium, & L. Aurelium Commodum, ejus filium, directam credere; quam alii contendunt ad M. Aurelium & L. Verum scriptam esse. Verum eam M. Aurelio & L. Vero, idque anno centesimo sexagesimo sexto, oblatam esse, multa probant argumenta. Primum, in fine Apologiae Athenagorae ait: *Ecce enim consequentur aequius ea, qua petunt, quam nos adeo vobis devoti addiditque? Nos enim pro Imperio vestro preces ad Deum fundimus, & ut filius (quod justissimum est) in regno olim parenti succedat.* Quae verba de M. Aurelio & Commodum ejus filio jam Augusto intelligi non possunt; cum is jam cum patre imperaret, filiosque, qui ei succederent, non haberet. Sed e contra anno centesimo sexagesimo sexto, quo Marcus & Lucius Verus imperabant, Commodus a patre, petente Lucio, Caesar nuncupatus fuit, quem ut pa-

tri aliquando succederet, Deum deprecari Christiani poterant. Verum quidem est, in eadem Apologia pag. 17. editionis Parisiensis legi: *Vos quidem in summa Imperii majestate, adeo conjunctis animis Orbem gubernatis, ut inde caelestis etiam Regni contemplationem clarius animo quis complecti queat. Ut vobis enim patri & filio in potestate sunt omnia, Regno divinitus in vos collato: (Regis enim anima, inquit spiritus Propheticus, in manu Dei est) sic uni Deo, & Filio ejus, hoc est, Verbo inseparabili subjecta sunt omnia.* Quae verba demonstrare videntur, eam Apologiam patri & filio Imperatoribus praesentatam esse. Sed observandum, Athenagoram Christianos impietatis accusatos defendentem, ostendere, Deos Gentilium nullam vim atque efficaciam habere, uni vero Deo Christianorum & Filio ejus subjecta esse omnia, uti in gubernatione Imperii patri & filio in potestate cuncta essent, Regno divinitus in eos collato; ubi L. Ve-

Christia-
norum in-
nocentia.

qui Christiani vocamur, nulla vobis cura est. Sinitis enim nos, qui nihil mali patramus, immo omnium (ut in progressu sermonis nostri exponetur) piissime justissimeque cum erga Deum, tum Imperium vestrum nos gerimus, exagitari, rapi, fugari, nomen dumtaxat nostrum plerisque impugnantibus. Quamobrem causam nostram verbis perspicue explicare, sumptis in praesentia animis, ausi sumus. Intellegitis enim ex sermone nostro, prorsus immerito, praeterque omnem legem ac rationem haec mala nos sustinere. Proinde vos obsecramus, ut nostri aliquam curam suscipiatis, quo aliquando tandem ab hujusmodi calumniatoribus jugulari desinamus. Sic non quod inferant, sed non compefcant mala, queritur.

XLII.
Christia-
norum
probitas,
& constan-
tia.

Quomodo vero ad omnia mala perfe-
renda pro fide essent animo compositi Chri-
stiani, haec subdens declarat his verbis:
Non movet nos damnum, quod facultati-
bus nostris adversarii moliantur; non quod
existimatio famae & honoris nostri minua-
tur integritas, non si quid aliud hujusmo-
di, aut etiam majus est: omnes enim il-
las contemnimus, quamvis per multis ma-
gni esse videantur pretii. Non solum enim,
si vapulamus, regerendis verberibus ab-
stinere, & iis, qui nostra invadunt ac
diripiunt, litem nullam intendere didici-
mus; sed insuper illis, quamvis colaphum
influxerint, alteram quoque capitis par-
tem praebere; his vero, si tunicam abstul-
erint, pallium etiam addere. Corporibus
& vitis nostris postquam semel renuncia-
tum est a nobis, opibus insidiantur, &
criminum acervos adversus nos deblate-
rant, quae neque in mentem umquam nobis
venerunt, sed in ipsos potius eisque simi-
les dici oportebat. Quod si quis vel par-
vi vel magni alicujus criminis nos convi-
cerit: non deprecamur supplicium, sed vel
crudelissimum illud tolerare parati sumus.

PAGIUS

Verum, qui M. Aurelii gener erat, filium vo-
cavit, ut comparatio melius quadraret: nec al-
liud in hoc loco arcanum latet, ut recte vidit
Toinardus Vir eruditissimus, quando cum eo hanc
sententiam communicabam.

IX.
Hac sen-
tentia ma-
gis confir-
mata.

Alterum argumentum desumitur ex secunda
Justini Apologia M. Aurelio & L. Vero oblata,
in qua uterque Philosophus appellatur, & de
qua Hieronymus lib. de Ecclesiae Scriptoribus lo-
quens ait, pro Religione Christi in tantum la-
borasse, ut Antonino Pio librum contra gentes
scriptum daret, & alium librum successoribus e-
jusdem Antonini, M. Antonino Vero, & L. Au-
relino Commodus; ubi vides, L. Verum ab Hierony-
mo vocari L. Aurelium Commodum, & sanctum
Doctorem eundem titulum secundae Justini Apo-
logiae attribueret, quem suae Legationi Athenago-
ras praefixit; quia nempe utrumque scriptum iis-
dem Imperatoribus oblatum. Nec refert quod
L. Verus in Nummis numquam dicatur *Commo-
dus*, sed tantum *L. Aurelius Verus*, ut videre
est apud Mediobarbum. Nam, ut supra demon-

Atsi nomine tenus, dumtaxat accusamur
(nam in hunc usque diem quae de nobis
sparguntur, promiscuae incertaque famae
commenta sunt, neque Christianorum quis-
quam illius criminis convictus est) ve-
strum jam fuerit, maximi, humanissimi,
sapientissimique Reges, ab hac injuria le-
gibus nos vindicare; ut quemadmodum in
toto terrarum orbe, cum singuli, tum u-
niversi, & oppidatim beneficia vestra com-
muni bono fruuntur, sic nos quoque vobis
gratias habeamus, & quod a calumniis
liberati sumus, gaudentes gloriemur.

Haec ipse agens, cum saepius ad leges
provocet; ad editas tum ab Hadriano, tum
a Pio, ac denique ab ipso Marco pro
Christianis sanctiones, quibus praecipuum
erat, ne quis nominis tantum causa ne-
gotium faceretur Christianis, respectum
habuisse videtur. At vero quod illi per-
sequentes Christianos, licet non praecipue
nomen, sed crimina, & quidem enormia,
praetexere viderentur; revera tamen quod
nonnisi Christiani nominis causa illos ve-
xarent, mox subdit: Neque enim justi-
tia & aequitati vestrae decorum hoc fuerit,
si aliorum nemo criminis, de quo insinu-
latus est, condemnetur, nisi convictus;
adversus nos vero major sit vis nominis,
quam quae judiciis conveniunt argumen-
torum & probationum. Etenim iudices non
tam quid commiserit reus aliquis nostrum
inquirunt, quam ipsi nomini tamquam cer-
to sceleri illudunt; cum tamen nomen i-
psum per se, & quatenus nomen est, bonum
malumve existimandum sit nullum; sed ta-
le profecto judicandum unumquodque, qua-
lis res ipsa, aut actio, de qua praedicatur,
fuerit. Haec & alia plura de nomine Chri-
stiano; multisque demonstrat, ejus tan-
tum causa Christianos quoquoersum ex-
agitari.

Verum quoniam falsorum criminum cal-
umniis nonnihil ipse Imperator Marcus
vide-

stravi, Imperatores vulgo saepe aliis nominibus
vocati quam in Nummis & Inscriptionibus, ut vel
locus laudatus Hieronymi nos dubitare non sinit.
Duo itaque illi Philosophi in titulo Legationis
Athenagorae memorati, M. Aurelius & L. Verus;
non vero Marcus & Commodus ejus filius; cum
is nec moribus, nec doctrina umquam Philoso-
phus fuerit, sed, ut ait Lampridius in ejus Vi-
ta, a prima statim pueritia turpis, improbus, cru-
delis, libidinosus, cre quaque pollutus & constu-
pratus fuerit. Praeterea in laudato hujus Legatio-
nis titulo uterque Imperator *Armeniacus* nuncu-
patur, quod nomen Commodus M. Aurelii filio
attributum non invenimus. Verum quidem est,
utrumque Imperatorem in eodem *Sarmaticum*.
etiam appellari, quo nomine L. Verus Marci in
Imperio Collega vocatus non fuit; cum tamen
Commodus Marci filius jam ab uno aut altero
anno *Sarmaticus* in Nummis dicatur. Sed titu-
lus ille intrusus videtur, & in Graeco loco *σαρμα-
τικός*, id est, *Sarmaticus*, legendum, *παρθικός*, id
est, *Parthicus*.

Eam

XLIII.

Nomen in
crimen in-
juste duci.

XLIV.

CHRISTE
179.

SOTERIS PAP.
5.

M. AUR. IMP.
17.

videbatur in Christianos fuisse permotus, idem fidei Christianæ defensor hæc subdit: Porro nunc ab initio instituta orationis meæ obsecro vos, summi Imperatores, æquis & benignis animis auscultare ut dignemini; neque vos communis & nulla ratione vigentis famæ præjudicio occupari, & ad illius veluti impetum rapi patiamini. Quin illud vestrum sapientiæ & veritatis avidissimum studium mea quoque oratio ut sentiat, fuit. Sic fiet, ut neque vos per ignorantiam delinquatis, & nos, depulsis confutatisque iis quæ in nos vulgus hominum effudit, quietiores agamus. Quænam autem essent ea, quorum Christiani a Gentilibus accusarentur, crimina, mox subdit, sic dicens: Trium igitur flagitiorum infamis rumor de nobis spargitur; impietas, quæ deos tollat, epulæ Thyestæ, concubitus incesti. Quænam hæc fuerint crimina, & quo modo Gnosticorum hæreticorum occasione Christianis duo postrema adscriberentur, fusius dictum est superius. Sed subdit: Quæ si vera sunt, nulli vel sexui, vel ætati parcite, ad pœnas rapite, cum uxoribus & liberis funditus extirpate. Ac subinde: Si vero commenta improborum hominum & inanes calumniæ hæc sunt (cum ita natura comparatum sit, ut malitia se opponat virtuti, & divina quadam lege, quæ inter se contraria sunt, depugnent) & nihil injuste a nobis committi, vos ipsi testes vobis locupletissimi esse possitis; vestrum jam fuerit, de vita nostra, de opinionibus, de studiis & obedientia erga vos, familiam, & Imperium vestrum, quæstionem institueret; atque ita demum tantumdem juris & æquitatis, quantum adversariis nostris (amplius enim non petimus) concedere. Vincemus proculdubio illos, qui pro veritate vitam etiam effundere parati sumus.

Calumniæ
in Chri-
stianos.

XLV.
Vita inno-
xia Chri-
stiano-
rum.

Hæc prælocutus, adversus Gentilium deos disertissime differit, ac deinde de innoxia Christianorum vita hæc subdit: Respondebo tamen ad hæc etiam objecta nobis facinora, etiam si vobis, sapientibus.

Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

Eam Apologiam Athenagoras Marco & Lucio Imperatoribus obtulit anno Christi centesimo sexagesimo sexto, quo pacem per Orbem Romanum viguisse monstravimus. In ea enim Legatione legitur: *Universus hic terrarum Orbis, vestra prudentia beneficio, altissima pace perfruitur.* Quare Dodwellus, qui in Dissert. XI. Cypriana de Paucitate Martyrum num. XXXVII. ubi hanc Apologiam M. Aurelio & L. Vero porrectam recte scribit, in anno, quo ea iis Imperatoribus oblata, manifeste peccat. Ait enim, Athenagoram eam scripsisse anno centesimo sexagesimo octavo, quo tamen bellum ardebat, & uterque Augustus IMP. V. appellatus est, ut suo loco dictum. Verum quidem est, currenti anno pacem præcedenti sancitam, adhuc servatam fuisse. Nam Mediobarbus hunc M. Aurelii Nummum producit: M. ANTONINUS AUG. GERMANICUS SARMATICUS. P. XXXI. in postica;

X.
Quo anno
ea Apolo-
gia præ-
sentata.

Baron. n.
XL.

tissimi Principes, ex iis quæ hæcenus dixi, satis ea esse dissoluta videri possunt. Neque enim dubitare vos puto, homines illos, quorum omnis ad Deum vita veluti normam ac regulam dirigitur, ut inculpatum & irreprehensibilem unusquisque se ei præbeat, ne cogitatione quidem vel minimum crimen ullum admisso. Sed enim solam hanc præsentem vitam nos victuros crederemus, suspicioni foret locus, nos carni & sanguini indulgentes, aut avaritia, aut concupiscentia captos, peccare. Nos vero omnibus non modo factis, sed etiam cogitationibus & sermonibus nostris tum noctu, tum interdiu Deum adesse scimus; eumque & totum esse lumen, & quæ in cordibus nostris latent videre; & hac mortali defunctos vita, alteram hac terrestri longe meliorem, nempe cælestem, nos victuros: & paulo post: Quod cum ita se habeat, sponte nos malos esse, & magno judici tradere puniendos velle, probabile non est.

Insuper de mutua inter se Christianorum pura sinceraque directione hæc addit: Quamobrem etiam pro ætatis discrimine, alios pro filiis & filiabus, alios pro fratribus & sororibus habemus, proveciores ætate patrum & matrum loco honoramus. Illorum igitur, quos tamquam fratres & sorores, aut alio cognationis nomine conjunctos nobis ducimus, inviolata & integra manere corpora, maximi apud nos sit. Rursum cum religio nostra nos doceat (sicut quidam sanctus scripsit) si quis osculum suæ cupiditatis causa repetierit, &c. & mox: Summa igitur cautione communicanda est osculum, ut non aliter quam pia salutatio vel potius adoratio quædam habeatur; quæ si vel parum impura cogitatione inquinata fuerit, a vita æterna nos alienet. Ergo spe vitæ æternæ freti, præsentem hanc, ejusque delicias, & sensuum etiam animæque non puras voluptates contemnimus. Itaque uxorem, quam secundum approbatas nobis leges sibi quisque duxerit, reputat non in aliam quam

XLVI.
Castitas
Christianorum.

R 1 2

quam

IMP. VIII. COS. III. P. P. S. C. PAX ÆTERNA AUG. Cernitur figura stans clypeorum acervum incendens, & sinistra cornucopiæ tenens. Refert & alia eandem in rem Numismata Mediobarbus, quæ cum Tribunitia Potestate XXXI. hoc anno inchoata notentur, apparet, verum esse quod scribit Baronius, hoc nempe anno Orbem Romanum in pace fuisse. Verum ex ea deduci non potest, Legationem Athenagoræ ad præsentem annum pertinere, ut ex dictis liquet. Neque præterea verum est quod scribit Baronius, usque ad præsentem annum, M. Aurelii decimum septimum, bellum in Imperio arsisse; cum sexto Imperii ejus anno-orania tranquilla fuisse suo loco demonstraverimus. Denique fallitur doctissimus Cardinalis, quando dicit bellum hoc anno rursus instauratum, ut anno sequenti ostendemus.

quam in procreandæ sobolis finem. Quemadmodum enim agricola, postquam semina terræ mandavit, messis tempus expectat, nec alia superinjicit; sic nobis etiam concupiscentiæ modus liberorum procreatione desinitur. Invenias multos ex nostris in utroque sexu, qui in celibatu consenescent; quod in hoc statu Deo conjunctiores se futuros sperent.

XLVII.

Dilutio de
esu huma-
narum
carnium
calum-
niæ.

Hæc & alia plura de sublimi Christianorum castitate locutus, de esu carnium humanarum calumniam diluit verbis istis: Hoc nempe est quod nobis obijcitur ab illis, carnibus humanis nos vesci; cum præter leges, quas vos & majores vestri, rebus omnibus justissime perpeusis, sancivistis, innocentium fama violatur; tanta quidem est calumniatorum frequentia, ut Proconsules & Præfecti a vobis in diversas provincias missi, causis audiendis non sufficiant. Ex his quidem expendere licet, quam immanis hæc ubique terrarum Romani orbis fuerit persecutio. Tum addit: Traducitur, inquam, fama illorum, quibus, cum verberantur, non licet, non præbere se ipsos, & cum maledicuntur non benedicere non licet; neque enim illis justos esse satis est (cum talionem & pari referri, justitia postulet) sed bonitatem & patientiam insuper sibi proponunt. Quis igitur non amens in hoc vivendi instituto nos homicidas appellet? Non enim carnes gustare hominum licet, aut equum cæsus aliquis fuerit: quemadmodum autem primum ab eis falso dicitur, ita secundum quoque mendacium est. Jam si quis ab eis rogitet, an viderint ipsi quæ dicunt, nullus tam impudenter mendax est, ut se vidisse fateatur. Atqui & servos aliqui nostrum possident, alii plures, alii pauciores; quos ea, quæ facimus, latere non possunt; verum ne ex illis quidem ullus adversum nos tale quidquam mentitus est. Quomodo enim quisquam vel homicidii, vel humanarum carnium epulationis insimularet illos, quos ne juste quidem occidendi hominis supplicium intueri velle aut posse cognoverit? Quis non spectacula illa in quibus gladiatores & belluas populo præsertim vos Imperatores exhibetis maximi facit? Nos vero non ita multum, sive spectator sit aliquis, sive au-

ctor cadis, interesse judicantes, alieno ab his spectaculis animo sumus.

His igitur enarratis, alia permulta superaddidit ad Christianorum innocentiam declarandam, quæ prætermittimus: satis enim hæc esse putamus ad pristinam illam integritatem morum Christianorum, insinuandam. Demum vero causam perorans hæc ait: Vos vero, o undiquaque in omnibus natura simul & disciplina boni, moderati, benigni, & Imperio digni Principes, mihi obsecro, qui crimina nobis objecta dissolvi, & insuper nos esse pios erga Deum vita, & moribus honestos, animo sobrios & temperantes ostendi, capitibus regiis annuite. Ecqui enim consequentur æquius ea quæ petunt, quam nos adeo vobis devoti addictique? Nos enim pro vestro Imperio preces ad Deum fundimus, & ut filius (quod justissimum est) in regno olim parentis succedat, utque Imperium vestrum magis magisque semper augeatur, denique omnia ex animi sententia vobis eveniant oramus; quod & nobis salutare fuerit, ut quietam tranquillamque vitam degentes, vobis interim ad quælibet imperata prompte inserviamus. Hucusque Athenagoras, cujus & de mortuorum resurrectione, quæ ab ipsis Gentilibus deridebatur, extat egregius commentarius.

XLVIII.

Peroratio
Athenagora.

An autem Marcus Antoninus postulatis annuerit, haud liquet: immo secus; cum ad exitum ipsius usque perseverasse persecutionem constet. Nam Theophilus (a) Episcopus Antiochenus, qui his diebus vivebat, & statim post Marci Aurelii Imperium (ut dicemus) ex hac vita migravit, in libro tunc ad Autolicum scripto hæc in fine habet: Præterea Christianos, qui verum Deum venerantur, hactenus sunt persecuti, nec adhuc hodie persequi cessant; immo iis, qui verborum quibusdam illecebris Deum conviciantur, præmia & honores decernunt; quosdam eorum, qui festinant ad virtutem capeffendam, & sanctam vitam agunt, lapidibus obruere, quosdam interfecere. Adhuc hodie non cessant Christianos crudelissime & immanissime virgis cadere. Hæc Theophilus.

XLIX.

(a) Theoph-
ad Autol.
lib. 3. in
fine.
Persecu-
tio usque
ad obitum
Marci Au-
relii Imp.

Hac item persecutione sublatum fuisse Soterem Papam, litteræ martyrum Lugdu-

L.

PAGIUS [1] Ad num. L. & seq. Soter Pontifex Romanus ad Deum migravit anno centesimo septuagesimo XI. Cethegi & Clari Consulatu notato, ut habet auctur Obitur 5. s. Chronicon veterum Pontificum. Chronicon PP.

enim Damasi per hæc tempora corruptum, in eoque hæc tantum verba leguntur: Soter annis novem, mensibus tribus, diebus duobus. Fuit temporibus Antonini & Commodi a Consulatu Veri &

NOTÆ

[1] Anno Christi 170. obiisse Soterem, eique Eleutherum successisse, hoc loco Pagius scribit. Verum Constantius pag. 86. expensis catalogi Bucheriani mendis, ex Eusebio, qui in præmio Histor. Eccl. lib. V. docet, Eleutherum, anno decimo septimo imperii Antonini Veri, idest M. Aurelii, quod est A. D. 177. Pontificem creatum, hoc anno Pontificatum iniisse, haud immerito putat; quumque idem Eusebius in Chronico, quindecim annos sedisse referat, ejusque mortem post necem Commodi contigisse, Eleutheri obitus illigandus videtur A. D. 193. Diem natalem aliquot martyrologia ad diem XXVI. Maii, Hieronymiana ad diem VI. Septembris referunt.

Soteris Papæ Martyrium. Lugdunensium, quæ hoc eodem persecutio- nis tempore scriptæ sunt ad Eleutherum. ejus successorem, necessario nos affirmare compellunt; licet alii annos novem ei- dem tribuerint: sed quod tres tantum ordi- nationes fecisse reperiatur, haud lon- giori tempore sedisse, possumus opinari. Eusebius autem in Chronico anno supe- riori, nempe decimo sexto Marci Impe- ratoris, ponit Eleutherum successum in- locum Soteris, sed in historia hoc (a) ipso anno decimo septimo; cui, quoniam cre- dimus id ipsum accepisse ex litteris Mar- tyrum Lugdunensium, haud inviti adstipu- lamur; cum alioqui in reliquis præteritis Romanis Pontificibus, quod prætermise- rit Cletum, haud possumus eidem assen- tiri. Sic igitur in re ambigua, non tam ex ipso Eusebio, quam ex litteris sancto- rum Lugdunensium martyrum hoc tempore ad Eleutherum scribentium, Soteris obitum, atque Eleutheri ingressum con- sulto ponendum esse existimamus.

(a) Euseb.
l. 5. cap. 1.
ex vers.
Ruffin.

II.

Defunctus igitur habetur Soter die vi- gesima secunda mensis Aprilis, cum sedis- set annos quatuor, minus diebus duode- cim. Si quis autem certiozem de annis Soteris invenerit chronographiam, qua tamen non rejiciatur Cletus e numero Romanorum Pontificum, nec litterarum Martyrum Lugdunensium sincerum testi- monium contemnatur, haud inviti assen- tiemur. De Sotere extat decretum in nu- per citato libro de Romanis Pontificibus: *Ne ulla diaconissa (licet, Monacha, quæ præ manibus habetur edita lectio dicat) pallam sacramentam contingat; nec incensum ponat in sancta Ecclesia: cujus quidem institutionis his temporibus edendæ ea po- tuit esse ratio, quod ex Montani secta, foemina (ut superius dictum est, cum de ea egimus) se sacris ministeriis immisce- rent. Alia feruntur a diversis collectoribus canonum Soteris decreta, quæ in unum simul (b) congesta habentur. Sed & de Sotere hæc ibidem leguntur: *Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros decem & octo, diaconos no- vem, Episcopos per diversa loca undecim. Qui sepultus est in cœmeterio Callisti, Via Appia, decimo Kalend. Maii. Cessa- vit Episcopatus ejus dies undecim: Hæc ibi; qua ratione ingressus Eleutheri ponitur die tertia Maii. Fuit hic (ut idem**

Decreta
Soteris
Papæ.

(b) Tom.
1. Conc. in
Sotere.

Eleuthe-
rus Papa.

PAGIUS & Erenniani, usque Paterno & Bradua. Ubi Eleutheri nomen desideratur, quamvis hæc verba fuit temporibus, & sequentia, de eo, non vero de Sotere dicantur, & desiderantur Consules, tam quibus Soter coepit, quam quibus vivendi finem fecit. Is tamen defectus ex auctiori Chronico veterum Pontificum suppleri potest. Colitur Soter die xxii. Aprilis, qui potius ad aliquam ejus Translationem, quam ad ejus mortem referendus. Sedit annos novem & aliquot men-

commentarius (c) habet) natione Græ- cus, patria Nicopolitanus, ex patre Abundio.

Creato jam ipso Eleuthero (ut dictum est) Romano Pontifice, scripserunt ad eum martyres Lugdunensis Ecclesiæ, cum adhuc tenerentur in vinculis. Consuevisse autem martyres de rebus gestis penes eos certio- rem reddere ipsum Romanum Pontificem, iteratum ejusmodi officium plane declarat. Tempore enim Pii Papæ id ipsum præsti- tisse martyres Viennensis Ecclesiæ, ejusdem Pontificis litteræ ad Justum ejus civitatis Episcopum scriptæ, quas superius recita- vimus, sane significant suo ipsarum exor- dio, his verbis: *Attalus epistolæ marty- rum portans ad nos venit, gaudium nobis inestimabile faciens de triumpho eorum. Quod ergo tunc Pii tempore per Attalum præstitit Ecclesia Viennensis, hoc anno per S. Irenæum presbyterum Ecclesia Lugdunensis explevit. Meminit earum lit- terarum Eusebius (d), sic dicens: Nonnullas ac varias martyrum litteras, qui apud ipsos mortem oppetebant, quas cum adhuc tenerentur in vinculis, non modo fratribus in Asia & Phrygia, verum etiam Eleuthero Episcopo Romano, quem vehe- menter rogabant ut pax & concordia in Ecclesiis constitueretur, eidem epistolæ su- perius recitata adiecerunt. Quod vero eos interpellasse tradit Romanum Pontifi- cem pro pace Ecclesiarum, puto eos intellexisse de dissidio occasione pseudoprophetiæ Montani multis in locis (ut an- tea dictum est) orto; quod auctoritate u- niversi gregis pastoris sedare, esset ejus operis & officii.*

(c) Lib. de
Rom. Pon-
tif. in E-
leuthero.

LII.
De litteris
Marty-
rum ad
Roman.
Pontif.

(d) Euseb.
l. 5. cap. 3.
in fin.

Post hæc vero de legatione ad eundem per Irenæum presbyterum missa subdit hæc ipsa (d): *Iidem porro martyres Irenæum, Ecclesiæ Lugdunensis id temporis presby- terum, per litteras eidem Episcopo Roma- no inscriptas, plurimum commendabant; permultaque viro illi virtutis dabant tes- timonia, sicut ipsa litterarum verba de- clarant in hunc modum: Te in Deo omni- bus in rebus perpetuo, pater Eleuthere, valere optamus. Has litteras ad te per- ferre fratrem nostrum Irenæum, & mini- sterii consortem, rogavimus; teque obse- cramus, ut illum, utpote studio incredibili erga testamentum Christi flagrantem, gra- tia & benevolentia præ cæteris complectaris.*

LIII.

(e) Euseb.
l. 5. c. 4.
Irenæi le-
gatio ad
Rom.
Pontif.

ses ac dies, ut in variis Catalogis legitur, ei- que Eleutherus successit.

Decretales dux Soteri adscribuntur, quæ Vi- ris eruditus existimantur supposititiæ. Prior est ad Campaniæ Episcopos, in qua habetur testi- monium ex Idacio desumptum. Secunda vero e- pistola ad Episcopos Italiæ scripta, habet varia ex Leone primo & Martino primo, quæ eam commentitiam probant.

XII.
Decretales
Soteris.

ris. Quod si locum & gradum Ecclesiastici ministerii, vim & facultatem habere iustitiae cuiquam impertiendae animadvertemus; hunc, ut presbyterum Ecclesiae (hoc namque munus obtinet) in primis tibi commendassemus. Hucusque de eo ex epistola martyrum Eusebius. Certe quidem haud tabellarii munus expleturus missus est a martyribus tantus vir Romam ad Eleutherum Romanum Pontificem (per Subdiaconos enim consuevisse olim litteras Ecclesiasticas dari, superius dictum est) sed apparet, virum omnium eruditissimum delectum fuisse legatum (ut ait S. Hieronymus *a*) ob quasdam Ecclesiae quaestiones; Romanam enim Ecclesiam in ambiguis consulendam esse, innumeram quibuscumque saeculis ea de causa missae legationes, de quibus suis locis dicturi sumus, certo certius manifestant.

(a) Hier. de Script. Eccles. in Irenaeo.

LIV. (b) Tertul. adv. Valen. cap. 5. Irenaeus quid Romae.

(c) Iren. l. 3. c. 1. 2. 3. 4.

(d) Fevard. in vita S. Iren.

Irenaei duplex legatio.

Romae cum ageret vir tam insignis, quem Tertullianus (*b*) nominat omnium doctrinarum curiosissimum exploratorem, haud moles aedificiorum Urbem circum-eundo contemplatus est, nec otiosus domi resedit; sed Apostolicae Ecclesiae fidem, ritus, mores, ac disciplinam, quam illi tradidissent Petrus, & Paulus Apostolorum principes quam diligentissime perscrutatus est; nactusque ibi Apostolicas traditiones integras, & illibatas, ut ab Apostolis ipsis traditae fuerant, vigilantissime custoditas & integerrime conservatas; ad eas omnes, quos scriptis exagitat, exinde haereticos provocavit (*c*); quos sciret eo solo tam patenti testimonio (si quae in eis reliqua esset ratio veritatis) convinci posse. Unde autem acceperit (*d*), qui Irenaeum in Asiam mandatum, in itinere occasione litterarum Eleutherum invisisse tradit, non invenimus, ut certo affirmari possit; nam licet unus idemque fuerit fasciculus litterarum, legatio tamen (ut ait S. Hieronymus) ad Eleutherum missa est ob quasdam Ecclesiae quaestiones; an autem & ad Asianos litteras ipse tulerit, nulla penes Eusebium (quem non putamus id taciturnum fuisse) mentio est, neque apud S. Hieronymum, vel alium antiquorum quempiam. Quod si velimus eum ad Asianos missum esse cum martyrum litteris, additasque ad Eleutherum Romanum Pontificem alias; æquum est existimare, id fecisse martyres, ut, quod de prophetia Montani privatum (ut ait Eusebius) iudicium tulerant; idem, legatione Irenaei ad Eleutherum Pontificem, ejus auctoritate probandum atque firmandum, antequam innotesceret Asianis, niisive voluerint. Quis enim persuaderi potest sanctos martyres suum ipsorum iudicium de Montani prophetia, missa legatione, noluisse participare cum Romano Pontifice, cum nulla gravior his tem-

poribus videretur esse quaestio in Ecclesia? Sed de Irenaeo Romae agente plura sequenti anno.

Hoc eodem anno, iusto Dei iudicio, quod pace precibus Christianorum parva Gentiles abusi sint, cum adversus eos acriter & hostiliter dimicando praelium convertissent; bellum iterum idemque acerrimum, a Marcomannis atque aliis finitimis populis adversus Romanum Imperium excitatur, luesque inmaniter iterum saevit. Quamobrem idem Marcus adversus eos expeditionem instituens, hoc ipso anno, qui est tertius ante ejus obitum, adversus barbaros proficiscitur, penes quos etiam (ut suo loco dicitur) defunctus est. Habet haec omnia Julius Capitolinus (*e*), ut cum in primis ait: Deinde ad conficiendum bellum conversus, in administratione ejus belli obiit, labentibus jam filii moribus ab instituto suo. Triennio postea cum Marcomannis, Hermunduris, Sarmatis, Quadis etiam egit. Et si uno anno superfuisset, provincias ex his fecisset. Et de peste haec inferius, cum agit de Marci obitu, cum amicis flentibus haec dixisset: Quid me fletis, & non magis de pestilentia & communi morte cogitatis.

LV. Bello & peste vexatur Rom. Imp.

(e) Jul. Capitolin. in Marco.

Sic igitur innocentiam Christianorum, Deus his simul ultus est cladibus, bello, peste, & quae deterior est existimata & multorum malorum causa, ipsa filii Commodi, quem haecenus sub philosophis educaverat, teterrima morum corruptio; cujus rei molestia adeo afflictatum ferunt Marcum patrem, ut magno animi maerore percussus, taedioque victus, mortem spontaneam oppetierit ciborum inedia. Fertur (inquit Capitolinus) illum mori voluisse, cum filium talem videret futurum, qualis extitit post ejus mortem, nempe similis Neroni, Caligulae, atque Domitiano: de cujus vitae institutione haec Lampridius (*f*): Habuit Commodus litteratorem Graecum Onesicritum, Latinum Capellam Antistium, orator ei Atticus Sanctus fuit. Sed tot disciplinarum magistri nihil ei profuerunt; tantum valet aut ingenii vis, aut eorum qui in aula institutores habentur; nam a prima statim pueritia turpis, improbus, crudelis, libidinosus, oreque pollutus & constupratus fuit. Haec Lampridius; ut plane constet, hunc in Romano Imperio diram facem progressum esse, in omnesque saevissimum ultorem prodiisse; sed tamen qui cum talis esset, nullum negotium faceretur Christianis; ut plane luce clarius nosceretur, tale monstrum ob vindictam, Christiani sanguinis in Imperio coaluisse, & ab irato numine immisum esse. Sed de his opportunius suo loco.

LVI. Commodi vitae institutio.

(f) Lamprid. in Commod.

JESU CHRISTI
ANNUS
180.

ELEUTH. PAP.
ANNUS
2.

M. AUR. IMP.
ANNUS.
18.

I. **C**hristi anno centesimo octogesimo, Rufo & Orphito Coss. cum S. Photinus Episcopus Lugdunensis anno superiori glorioso martyrio jam nonagenarius ex hac vita migrasset, in locum ejus substituitur Irenæus. Hæc Eusebius (a), atque S. Hieronymus (b); qui cum certum tempus, quo Irenæus Photino subrogatus fuerit, non definiant, haud longas interpositas esse moras significant; tamen non continuo post Photini martyrium suffectus eadem fuisse videtur, qui adhuc presbyter ad Eleutherum Romanum Pontificem (ut vidimus) a martyribus est legatione perfunctus. At vero Ecclesia illa, persecutione vehementer exagitata, haud valuit diutius carere, qui fracta consolidaret, ac dispersos congregaret, Episcopo. Auditor hic fuerat Polycarpi, ut ab eo scripta ad Florinum testatur epistola, cujus fragmentum ab Eusebio (c) recitatum, superius posuimus, cum de ipso egimus Polycarpo; ab eo autem fuisse ex Asia amandatum in Gallias, tradit Gregorius Turonensis (d). At non Polycarpi modo, sed & Papiæ Joannis discipuli fuisse auditorem, S. Hieronymus (e) scribens ad Theodorum testatur his verbis: *Refert Irenæus, vir Apostolicorum temporum, & Papiæ auditoris Evangelistæ Joannis discipulus, Ecclesiæ Lugdunensis Episcopus*

quod Marcus quidam, &c. ea etiam ex causa, quod auditorum Apostolorum auditor fuerit, Epiphanius (f) eum Apostolorum successorem, priscumque Theologum nominat.

Hic igitur postquam Romam ad Eleutherum se contulit, quod vidisset ibi cariosum senem Valentinum hæresiarcham, sed in discipulis revirescentem (ad Eleutheri enim tempora in Urbe illum perseverasse, affirmat Tertullianus g) & inter alios cum foetus illius contemplatus esset Florinum & Blastum, olim Romanæ Ecclesiæ presbyteros, sed ob impietatem ab eodem Pontifice gradu depositos, non recto incedentes pede, sed in deterius raptim ad impietatem prolabentes; adversus eosdem Epistolas, seu potius commentarios scripsit. Elucubravit paulo post etiam illud adversus Valentinianos eruditissimum ac plane celeberrimum, quod solum ex multis præ manibus habetur, opus. Eadem quippe ab eo editæ scriptiones, tempore Eleutheri eas fuisse elaboratas, aperte demonstrant. Sed in primis quod pertinet ad Florinum & Blastum, hos Romæ obortos hæreticos eo tempore, quo Montanus pseudopropheta in Phrygia cognitus est, Eusebius (h) testatur sic dicens:

Nonnulli Romæ vigeabant; quorum Florinus

consciendum bellum conversus, in administratione ejus belli obiit. Triennio bellum postea cum Marcomannis, Hermunduris, Sarmatis, Quadis etiam egit. Quare cum M. Aurelius anno CLXXX. supremum diem obierit, illud triennium ab anno præcedenti inchoatum fuisse Baronius autumavit. Verum triennium illud utrimque incompletum intelligendum, & præsentis anno auspiciandum. Dio enim lib. 71. utrumque Imperatorem eam expeditionem suscepisse tradit, postquam Commodus Crispinam Brutii Præsentis filiam uxorem duxit. Illud autem matrimonium anno præcedenti peractum, quo Marcus Imperii Proconsularis septima Quinquennalia dedit. Animadverti enim, Augustorum & Cæsarum nuptias annis hujusmodi solenniis addictis de more celebratas esse. Quare cum hoc tantum anno Commodus in Germaniam profectus sit, Marci profectio alio anno non contigit; cum Dio citatus dicat: *Postquam res Scythica præsentiam ejus iterum postulare visa sunt, Crispinam celerius quam vellet, ob hanc causam filio in matrimonium collocavit, &c. Quamobrem ipsi Imperatores necessario profecti sunt, mense nempe Augusto, ut dixi.*

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5671.
SÆC. II. Anno Urbis 931. Olymp. 239. an. 2. A. C. 178.
JESU CHRISTI 178. secund. Baronium 180.
ELEUTHERI PAPÆ 9.
MARCII AURELII IMP. 18. ET COMMODI IMP. 3.

I. [1] **A**D num. I. Coss. Julianus Rufus, & Gavius Orfitus, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 113.
II. Lampridius in Commodo cap. 12. de hoc Imperatore loquens ait: *Iterum profectus (scilicet in Germaniam) tertio Nonas Commodias (nempe mensis Augusti) Orfito & Ruso consulibus, ideoque præsentis anno pax rupta, & bellum Germanis illatum. Baronius eam anno præcedenti fractam credidit, quod Capitolinus in Marco scribat: Filio suo Brutii Præsentis filiam junxit, nuptiis celebratis exemplo privatorum; quare etiam Congiarium populo dedit. Deinde ad*

NOTÆ [1] **C**oss. Julianus Rufus, & Gavius Orfitus. Aliqua horum nomina in vetustis monumentis desunt, ut & utriusque prænomina. Fabrettus pag. 213.
ORFITO. ET IULIANO. COS.
Lampridius in Commodo cap. XII. *Iterum profectus Nonas Commodias Orphito & Ruso Coss. Ita vulgati Fasti præferunt.*

Blastus & Florinus presbyterii Ecclesiastici gradu abdicatus, & Blastus persimili implicatus errore pariter cum illo principatum obtinuit. Isti certe complures alios, quasi ab Ecclesie complexu abstrahentes, in suam pertraxere sententiam: quorum uterque separatim novam sectam ad veritatem evertendam excogitare laboravit. Hæc de origine malorum Florini & Blasti Eusebius, qui post multa de flagranti Irenæi pro veritate studio adversus eos, hæc ait: (a) Cum quidam rursus sanam & sinceram Ecclesie consuetudinem Romæ depravare studerent, Irenæus varias contra eos composuit epistolas: unam ad Blastum quam inscripsit de Schismate; alteram ad Florinum de Monarchia, sive, quod Deus non sit auctor & fabricator mali. Nam iste Florinus contrariam illi sententiam videbatur acriter propugnasse: cujus causa etiam (quandoquidem in errorem Valentinianorum lapsus erat) Irenæus librum de Ogdoadæ conscripsit, in quo satis aperte declarat, se Apostolorum temporibus proxime successisse. Meminit & paulo post dictæ ejusdem Irenæi ad Florinum epistolæ, ad memoriam revocans disciplinam, qua a pueris ambo imbuti fuerant a Polycarpo, de qua superius. Adjicit ad errorem Blasti id etiam Tertullianus (b): Est præterea his omnibus etiam Blastus accedens, qui latenter Judæismum vult introducere: Pascha enim dicit non aliter custodiendum esse, nisi secundum legem Moysi quartadecima mensis. Quis autem nesciat quoniam Evangelica gratia evacuetur, si ad regem Christum redigit? At veniale id fuisset Blasto, nisi ea de causa schisma constasset, & aliis enormioribus erroribus se perniciose addixisset; nam ejusmodi ritus de celebrando Paschate decima quarta die, in compluribus sanctis viris usque ad Victorem Romanum Pontificem fuit æquanimiter toleratus.

IV. Ceterum quod ad Florinum spectat; si qui dicti sunt a Philastrio (c) Floriani, a Florino velimus esse denominatos, impurissimo Carpocrati inhæsisse, alterumque alteri suas communicasse sordes oportuit; quandoquidem qui Floriani, iidem Carpocratiani etiam dicrentur. Sed cum de Florianis, sic a Florino dictis, agit Augustinus (d), nihil de obscœnitate Carpocratis illis adhæsisse commemorat, sed tantum illud, quod Deus causa malorum esset. Verum Theodoretus (e) nonnisi Valentiniani sectam impingit utrisque, cum ait: Jam vero Florinus quoque & Blastus, qui in presbyterorum catalogum Romæ erant cooptati, in Valentiniani perniciosam sectam declinaverunt. Ferunt beatissimum Irenæum eorum morbum deplorantem, scripsisse adversus Valentinum. At cum (ut vidimus) Eusebius hos separatim novam hæresim

excogitasse tradat, aliquid amplius Valentiniani hæresi eos oportuit addidisse. Sic igitur, ex his quæ dicta sunt ex diversis auctoribus de Florino, & Blasto loquentibus, ambos Valentinianos fuisse; sed quod Deus malorum sit causa, Florinum docuisse; Blastum vero de Paschatis tempore judaizasse, ac ea de causa se ab Ecclesia segregasse patet: reliqua autem de utrisque remanserunt obscura. Verum ea ex parte, qua dictum est Valentinianos Carpocrati communicasse, & proinde Gnosticos dictos esse, iidem earumdem turpitudinum participes forte dici posse videntur.

Sed ut ad Irenæum revertamur; cum ad certam indubitatumque veritatem cognoscendam, Valentinianos omnes & alios simul hæreticos provocat ad Apostolicas traditiones in Romana Ecclesia inviolabiliter custoditas per successores Romanos pontifices, numeransque eos a Petro usque ad Eletherum (f); plane significat (quod dictum est alias) se sub eodem Pontifice illa scripsisse, nec nisi cum in Gallias reversus est; nam in ejus operis præfatione hæc ait: Non autem exquirere a nobis, qui apud Celtas commoramur, & in barbarum sermonem plerumque avocamur, orationis artem, quam non didicimus; neque vim conscriptionis, quam non affectamus; neque ornamenta verborum, neque suadellam, quam nescimus: sed simpliciter & vere & idio- tice ea, quæ tibi cum dilectione scripta sunt, cum dilectione percipies. Græce autem ipsum scripsisse, omnes consentiunt.

Sed ad hæc Eleutheri tempora perseverasse Romæ una cum Valentino etiam Marcionem nunquam sibi constantem, sed sæpe de errore exomologesin facientem, iterumque corruentem, jam & superius diximus ex Tertulliano, (g), qui ait: Ubi tunc Marcion Ponticus nauclerus, Stoicæ studiosus? ubi tunc Valentinus, Platonice sectator? nam constat illos neque adeo olim fuisse Antonini fere principatu & in Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem; donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti, ob inquietam semper eorum curiositatem, quam fratres quoque vitabant, semel & iterum ejecti. Hos quidem (quantum ex iis conjicere licet) quo facilius in rectæ fidei gregem possent irrumperere, sapius mutasse formam, apparet. Ceterum quod Marcion apud Ethnicos Stoicum philosophum ageret, ejusdemque scholæ, cujus & ipse Marcus Imperator studiosissimus erat, sectatorum se esse profiteretur; & quod Valentinus ac sui omnes ex dogmatis disciplina negarent subeundum esse martyrium; inde factum est, ut exagitata sapius ejusdem Marci tempore Eccle-
sia

(a) Idem
E. S. cap. 19.

(b) Tertullianus
de præscript.
c. 53.

(c) Philastrius
c. 58.
Floriani
Gnostici.

(d) Augustinus
de hæres.
cap. 66.
(e) Theodoretus
de hæres.
fab. lib. 1.

(f) Irenæus
lib. 3. c. 30.

Irenæus
quando
scripsit.

(g) Tertullianus
de præscr.
c. 30.

Marcion
& Valentinus
Romæ adhuc
versati.

CHRISTI
180.

ELEUTH. PAP.
2.

M. AUR. IMP.
18.

fia Romana persecutionum procellis, hi soli impietatis propagatores Romæ, in pace egerint, ibique diutius vixerint; ipsam tamen Romanam Ecclesiam nequicquam horum forde fœdatam, sed clario-ri jubare veritatis, majorique splendore in tenebris effulsiſſe, Irenæus (de quo sæpius diximus) pluribus egregie cum ad ejus sinceritatem illos provocat, plane demonstrat.

VII.

Idem Irenæus præsentis quoque temporis Catholicæ Ecclesiæ, quibus semper abundare soleret, divina charismata recenset (a), quæ & Eusebius (b) recitat in hæc verba: *Plurimum abest, ut hæretici possint mortuum suscitare sicut Dominus ipse, sicut ejus Apostoli prædicationis subsidio adjuti, sicut alii e fratribus complures suscitaverunt: Sæpenumero autem, aliqua causa necessaria illud ipsum postulante, spiritus mortui (propterea quod tota Ecclesia illius loci, ubi hujusmodi res gerebatur, cum jesunio & multa intercessione Deum orabat) in corpus rediit, & hominis vita sanctorum precibus donata est. Rursus paululum in oratione progressus, sic ait: Quod si Dominum non vera quidem, sed oculos hominum quasi visis præstringendo, ista edidisse dixerint illos ad Prophetarum libros deducemus, ex illisque ostendemus perspicue omnia de illo ad eum modum prædicta esse, & vere post evenisse, & eum solum Filium Dei esse. Quapropter qui vere sunt ejus discipuli, in nomine illius per gratiam ab illo acceptam ejusmodi præstant, quo reliquis hominibus gratificentur, sicut quisque eorum ab eo donum acceperit. Quidam enim demones sic pro certo & vere ejiciunt, ut non raro hi, qui malis & nequam spiritibus purgati fuerint, tum fidem recipiant, tum in Ecclesia & fidelium hominum societate constanter perseverent. Nonnulli rerum futurarum præscientia, divina visione & prædictione prophetia in- buuntur.*

(a) Irenæus lib. 2. cap. 56.
(b) Euseb. lib. 5. cap. 7.
Charismatum dona in Ecclesia Catholica.

VIII.
Gratia miraculorum in Ecclesia.

Alii eos qui gravibus morbis affliguntur, per manuum impositionem curant, & ad pristinam valetudinem restitunt. Jam vero (ut diximus) mortui suscitati sunt, & multos annos post apud nos commorati. Quid plura? Dona sane ne dicendo quidem numerari poterunt, quæ Deus Ecclesiæ per universum mundum diffusæ donavit, quibusque illa in nomine Jesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi in dies singulos multa miracula ad gentium utilitatem efficit, & neque quemquam dolo & fallaciis deludit, neque hæc agit pecunie cupiditate, aut quæstu ducta. Alio loco idem auctor scribit: Multos fratres in Ecclesia ipsi audivimus, qui & dona prophetiæ habent, & variis linguis per Spiritus sancti gratiam loquuntur, & occulta hominum in apertum proferunt ad aliorum
Ann. Eccl. Tom. II.

commoditatem, & mysteria Dei perspicue & evidenter aperiunt. Ista de varietate, donorum in eorum animis, qui eisdem digni habebantur, ad tempora modo monstrata residentium hætenus differuimus. Hæc apud Eusebium.

Sed & de divinis Scripturis ejusdem Irenæi auctoritate probatis, idem (c) Eusebius quæ de ea re ab eo scripta sunt recitat, deque illarum interpretibus; qui hætenus extitissent, ejusdem quoque verbis meminit, nempe de illis septuagintaduobus divinæ Scripturæ interpretibus, qui primo divinam Scripturam transtulerunt in Græcum, deque Theodotione Ephesio, & Aquila Pontico, quos ut Christi divinitatem imminuentes Ebionæi hæretici, qui Christi divinitatem negarent, secuti essent. At nos de interpretibus Scripturæ divinæ opportunius agemus inferius.

Verum illud hic dissimulare non possumus, quod idem S. Irenæus (d) de restitutione librorum facta per Esdram tradit his verbis, quæ idem quoque Eusebius (e) sic recitat: *Nec mirum sane est, Deum istud fecisse, de septuagintaduobus interpretibus scilicet: qui etiam cum Scripturæ, dum populi Israelitici captivi sub Nabuchodonosor tenebantur, penitus interiiſſent, & Judæi post annos septuaginta rediissent: deinceps temporibus Artaxerxis Esdram sacerdotem ex tribu Levi, divino Spiritus sui afflatu incitavit, ut cum libros omnium Prophetarum, qui antegressi fuissent, de integro conscriberet, tum legem a Moſe promulgatam populo de integro restitueret. Hæc Irenæus secundum Eusebii lectionem; licet in ea, quæ communi usu habetur præ manibus, ea verba adjiciantur: Prophetarum omnium rememorare sermones: præteriſſe ea verba in textu posita ipse videtur Eusebius; nam in Chronico, Olympiade octogesima, anno secundo, ait de Esdra post alia: *Affirmaturque divinas Scripturas memoriter condidisse & ut Samaritanis non miscerentur, litteras Judaicas commutasse: cujus sententia pari quadam consensione a pluribus æque accepta videtur.**

At quoniam res ejusmodi est, quam (licet non horum temporum res gesta sit) ad Ecclesiasticam tamen historiam magnopere pertinere, omnes facile judicabunt; hanc elucidare operæ pretium ducimus. Tertullianus (f) itidem, qui his ipsis cum Irenæo temporibus vivebat, hæc de Esdra in eadem sententiam: *Hierosolymis Babylonia expugnatione deletis, omne instrumentum Judaicæ litteraturæ per Esdram constat restauratum: sed & Clemens Alexandrinus (g) id ipsum affirmat, cum ait: Esdras Levites, qui factus fuerat sacerdos prophetavit, omnes veteres rursus Scripturas renovans. Sed & citatur epi-*

IX.
(c) Euseb. lib. 5. cap. 8.
De Divina Scriptura, & interpretibus.

X.
(d) Irenæus lib. 3. cap. 25.
(e) Euseb. lib. 5. cap. 8.
De Divina Scriptura per Esdram restituta.

XI.

(f) Tertullian. de habitu mulieb. c. 3.

(g) Clem. Alex. Strom. lib. 1.

stola S. Basilii ad Chilonem, in qua hæc habentur descripta: *Hic campus in quo secessu facto Esdras omnes divinos libros ex mandato Dei eructavit*. Id ferme Theodoretus in præfatione super Psalmos, & alii. Sane quidem & S. Hieronymus in Elvidium agens nominat Esdram restauratorem Pentatheuchi. Ex his igitur quam amplissimorum virorum, atque aliorum recentiorum additis testimoniis, ea opinio penes complures invaluisse videtur, ut, cum captivitatis Babylonicæ tempore incensum est templum, civitas diruta, & populus ductus in captivitatem, divinæ quoque Scripturæ libri exusti perierint, sed in restitutione urbis & templi omnes fuerint per Esdram restituti; nimirum divini afflatu Spiritus absque aliquo exemplari, ut prius erant, ex integro eos fuisse dictatos; quorum sententia dici oporteat, divinam illam a Moyse & Prophetis legem Scripturamque traditam penitus excidisse, sed Esdra auctore iterum fuisse scriptam.

XII. Sed unde hæc sententia dimanarit, prima fontis origo est demonstranda. Certe quidem apud libros Esdræ ab Ecclesia receptos nihil tale est invenire; immo extitisse tunc legis libros, ea Scribarum rogatio monstrat, quæ ait (a): *Dixerunt Esdræ Scribæ, ut afferret librum legis Moyse, quem præceperat Dominus Israeli. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum, ac mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi, & legit in eo aperte, &c.* Sic ergo ex scripto libro legis Esdras dicitur, non numen dictasse legem, nec aliter habet, qui Judaicas antiquitates accuratius est profecutus, Josephus,

(a) 2. Esdr. 8.
Error de restitutione facta per Esdram.

cujus hæc sunt verba (b): *Rogaverunt Esdram, ut eis legem Moyse legeret? quod & fecit, stans in medio multitudinis a mane usque ad meridiem. Ex qua lectione non solum in præsens & futurum discabant quid esset justum, sed etiam præteritorum memoriam retractantes lacrymabantur.* Hæc Josephus; quibus plane non memoriter ab eo recitatum, sed ex scripto lectam fuisse legem apparet. Denique nullus penitus antiquorum Hebræorum reperitur, qui libros divinos penitus periisse, & per Esdram divinitus renovatos tradiderit. In apocrypho tantum, ab Ecclesia penitus improbato atque rejecto quarto libro (c) Esdræ leguntur fusi scripta, quæ de lege recens ab Esdra absque aliquo exemplari divinitus dictata feruntur. Porro librum illum manifestos errores, qui repugnant Catholicæ veritati, continere, certum est. Sixtus (d) & alii collegerunt eos; ad quos lectorem amandamus.

(c) 4. Esdr. 14.

(d) Sixt. Senens. Biblioth. lib. 1.

XIII.

Nec rursus quod ajunt, Esdram litteras Hebraicas commutasse, ac proinde non

eo caractere, quo olim exarata est lex, post Esdram haberi conscriptam, probatur antiquorum Hebræorum auctoritate. Quod si aliqua ab eo facta est commutatio litterarum, de quinque finalibus tantum contigisse potuit: nam Philo (e) Judæus & Judæorum disertissimus, illa ipsa lingua ac caractere, quo antiquitus scripta lex est, sic permansisse semper absque aliqua mutatione usque ad tempora Ptolemæi Philadelphi, qui eam per Hebræos in Græcum transferri curavit, aperte testatur; qui tamen cum dicat Chaldaicam linguam legem fuisse conscriptam, Hebraicam proculdubio linguam intelligit, quod Abraham Chaldæus fuerit, & Chaldaica illorum temporum lingua eadem esset cum Hebraica; quod & de eo testatur S. Hieronymus, cum ait (f): *Philo arbitratur linguam Hebræorum ipsam esse Chaldaicam, quia Abraham de Chaldæis fuit*: cæterum in confesso est apud omnes, legem Hebraice fuisse conscriptam, & ex Hebraico idiomate a Septuaginta interpretibus Græco sermone donatam; id Josepho, id etiam reliquis tam Judæis, quam Græcis, atque Latinis testantibus.

(e) Philo in Vita Moyse.

(f) Hieron. in comment. in Daniel. cap. 1.

Sed mea quidem sententia, inde horum omnium dubitationum causa atque origo manasse videtur, quod apud eos opinio illa invaluisse, una simul cum urbis excidio, ac templi combustione, sic divinos quoque libros incensos esse, ut nullum illorum exemplar reliquum fuerit; quo certe nihil mendacius dici posse videtur. In primis enim si exemplo agenda res est, cum sub Antiocho, ac demum sub Vespasiano eandem cladem, immo longe majorem, Judæi sint experti: num quia incensi sunt libri eorum, vel in manus Gentilium deveniunt, fuerunt illi ab aliquo novo Esdra dictante, miraculo iterum edito, restituti? an non potius quod innumera suppetent eorumdem exemplaria fidelissime scripta? Sed agendum, hæc ut certiora reddantur, ad veterem & inolitam Hebræorum consuetudinem eos, qui de his dubitant, provocemus.

XIV. Confutatur de restitutione Scripturæ divinæ opinio.

Cum templum nonnisi unum, in quod omnes undique convenirent, apud Judæos esse posset, in quo sacrificia offerrentur; provisum est tamen, ut religioni eorum alia quoque via consultum esset: nimirum ut in civitatibus, oppidis, ac etiam vicis synagogas, domus ipsas publicas habere possent, in quibus simul tum precationis causa, tum etiam gratia divinæ scripturæ, quæ quolibet sabbato legebatur, frequentes agerentur conventus: quod non solum Judæorum innumeris testibus exploratum habetur, sed etiam pluribus tum sacri Evangelii, tum Actuum Apostolorum testimoniis confirmatum redditur: & ut res exemplo clarior fiat, hæc apud Lucam (g) de Domino: *Venit Nazareth,*

XV. Divina Scriptura nunquam perditam.

(g) Luc. 4.

CHRISTI
180.

ELEUTH. PAP.
2.

M. AUR. IMP.
18.

zareth, ubi erat enutritus, & intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere, & traditus est ei liber Isaïæ Prophetæ, &c. Si in Nazareth exigui oppiduli synagoga erant sacri libri ad legendum, quid de aliis amplioribus locis dicendum? Per omne quidem sabbatum legi solitas divinas Scripturas tum legis, tum Prophetarum, idem

(a) Act. 13. Lucas testatur in Actis, sic dicens (a) de Paulo & Barnaba: *Cum venissent Antiochiam Pisidiæ, ingressi in synagogam, post lectionem legis & Prophetarum &c.* At ne quis putet recentem fuisse ejusmodi apud Judæos institutionem, audiat quid pro concione in Concilio Hierosolymitano Jacobus frater Domini locutus sit, dicens (b):

(b) Act. 15. *Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.* Josephus (c) quoque Judæus id ipsum confirmat, cum ait: *In hac populatione miles quidam libros Mosaicos in quodam vico inventos protulit, eosque laceravit in conspectu omnium: & cum agit de Judæis Cesareæ habitantibus (d):*

(d) Idem de bello Jud. lib. 2. c. 12. *Judæi, inquit, libros legis rapientes, secesserunt in Nabata. Sed in re adeo aperta otiosum nimis est diutius immorari.*

XVI. Ex his igitur necessaria consecutione deducitur penes Judæos rot saltem fuisse sacrorum voluminum exemplaria, quot apud eos fuerunt synagogæ instituta. Quibus sic se habentibus, etsi non tantum quæ erant in templo, vel in aliis synagogis Hierosolymis consistentibus sacra legis volumina incensa fuerint; sed & quæ in tota Palæstina, pariter combusta, vel alio casu perierint; certe quod Judæorum populus nequaquam ejus provinciæ limitibus contineretur, sed ubique terrarum (ut auctor est Philo e) dilatata essent ipsorum coloniarum, haud possibile fuit omnia quæ reperiabantur tunc temporis sacra volumina excidisse; cum alioqui constet divinæ Scripturæ (f) auctoritate, non omnes Judæos ductos fuisse in captivitatem, sed consentiente Rege Babylonis, plurimos in Judæa remansisse, qui & transmigrarunt in Ægyptum: & quamvis alia denuo pressura fuerint exagitati; Judæam tamen absque Judæis, durante ea captivitate, fuisse, dici non potest, cum inter eos Propheta fuerit Habacuc, qui

(e) Philo de leg. ad Caium.

(f) 4. Reg. 25.

(g) Daniel. 14.

(h) Reg. 17. 18. XVII.

Si igitur sacra volumina nequaquam ubique locorum ea clade periisse potuerunt, quamam, obsecro, causa reddi potest,

ut oportuerit divino miraculo divinam legem, librosque omnes sacros ab Esdra dictari, atque eo modo edi denuo? Rursus si tot ubique locorum extabant vetera exemplaria, quomodo verum esse potest, alio caractere Esdram curasse sacra volumina scribi, cum nonnisi unius characteris esse omnes vetustissimi codices reperiantur, nempe Hebraico antiquo caractere conscripti? Ex his itaque mendacii quoque redarguitur quod ab aliis ferri Athanasius in Synopsi tradit his verbis: *Narratur quoque hoc de Esdra, quod cum libri quinque per incuriam populi ac diuturna captivitate periissent, ipse illos, cum esset honesti studiosus, industrius, & lector, apud se omnes custodierit, ac tandem protulerit, omnibusque tradiderit, atque ita servaverit.* Hæc licet veritati proxime accedant; tamen non unum tantum apud Esdram remansisse divinæ Scripturæ exemplar, dicendum est, cum plura fuerint in aliis saltem regionibus ejusdem exemplaria reperiri.

Sed quod ad Esdræ officium spectat, egregiam sane ab ipso navatam esse operam, non dubitamus; nempe ut sacros codices, quam diligentissime recognosceret, & si quod mendum irrepisset, ex aliorum exemplarium collatione corrigeret, emendatosque (ut dictum est) populo legeret. Constat etiam divinarum Scripturarum auctoritate, ab Esdra Nehemia egregiam illam operam esse navatam, ut collectis hinc inde divinis libris, & aliis ad rem sacram spectantibus, bibliothecam nobilem constituerit. In libris enim Macchabæorum (i) hæc leguntur: *Inferbantur autem in descriptionibus & commentariis Nebemiæ hæc eadem, & qualiter construens bibliothecam, congregavit de regionibus libros & Prophetarum, & David, & epistolas Regum, & de donariis.* Secundum hæc etiam affirmasse videmus S. Hilarium in præfatione in Psalmos, cum ait Esdram omnes Psalmos, perquisisse, & ex eis librum unum collegisse. Nec aliud significare voluit S. Joannes Chrysostomus (k), dum tradit ipsum ex reliquiis scripturarum Divinam Scripturam composuisse: sic & Theodoretus (l), pariter affirmans, Scripturam depravatam tempore captivitatis, ab Esdra restitutam. In hanc quoque sententiam Patres, qui de restitutione facta per Esdram sermonem habuerunt, intelligendos existimamus; nisi qui eidem apocrypho aliquam fidem, quam nullam meretur, adhibendam esse putarunt. At de his, quæ obiter occasione elucidationis sententiæ Irenæi, a nonnullis in magnam fidem acceptæ, sunt dicta, jam satis. Cetera de eodem Irenæo suo loco inferius.

Una eademque eodem etiam caractere divina Scriptura edita.

XVIII. Esdræ munus.

(i) 2. Macch. 2.

(k) Chrysost. hom. 8. in epistol. ad Hebr. (l) Theodoretus præfat. in Psal.

JESU CHRISTI
ANNUS
181.

ELEUTERI PAP.
ANNUS
3.

M. AUR. IMP.
ANNUS
19.

I.
Julianus
Episcopus
Alexan-
drinus.

Centesimo octogesimo primo anno, Lucius Aurelius Commodus secundum Consul renuntiatus, collegam habuit Candidum Verum: quo anno (ut habet Eusebii Chronicon) post Agrippinum, qui sedit annos tredecim, subrogatus est in sedem Alexandrinam Julianus, sub quo Alexandria templum Serapidis conflagravit: quod accidisse anno secundo ejus sedis, idem auctor affirmat. Hic (ultimis nimirum Marci temporibus) prætermisisse nolumus, quæ sub ejus Imperio a Nicephoro contigisse narratur historia. At quoniam in ea mentio habetur de Dionysio Alexandrino Episcopo, loco ejus restituendum putamus Dionysium Corinthiorum, qui his ipsis (ut vidimus) temporibus claruit: ille autem Alexandrinus longe postea. Utcumque se res habuerit, fides sit apud auctorem, qui ait (a):

(a) Niceph.
l. 3. c. 36.

II.
Judæus fi-
de conva-
luit.

Adbuc autem Marco Aurelio Antonino Imperium administrante, quod tunc accidit non prætermittendum est silentio. Judæus enim quidam in solis aridisque locis iter faciens, communiter cum viatoribus Christianis Psalmos canebat. Cum vero

morbo repentino ita affligeretur, ut crederetur moriturus, atque ibi in locis illis permansurus esse; magna contentione viatoribus suis obsecrando institit, ne eum ita præsidio omni destitutum relinquerent, sed ut divini lavacri participem facerent ac deinde abirent. Ut autem illi, neque qui præstare hoc posset (sacerdote enim opus erat) neque aquæ copiam adesse, quæ in baptismo perficiendo, ex consuetudine antiqua & lege certa & inviolata, requireretur, causati sunt; & propterea in tanta rerum penuria petitioni ejus non annuerunt. Judæus porro in sententia sua permansit, & jurejurando eos, ut sibi satisfacerent, adegit. Illi itaque detractis homini vestibus, arena quæ ibi erat, pro aqua usi, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, tertium arena in eum conjecta, baptizarunt. Per hanc tam insolitam & admirandam sacrosanctam mysteriorum initiationem, imbecillitate omni tamquam vinculo quodam is solutus, longe melius quam illi, validius jam prorsus iter fecit. Postquam autem domum sunt reversi, rem illam ad Dionysium * Corinthio-

* al. Alex-
andri-
num

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5672.

SÆC. II. ☉ 20. D. ☽ 9. P. 12. April. Indict. 2.

Anno Ur-
bis 32.

Olymp.

239.

an. 3.

A. C. 179.

JESU CHRISTI 179. secund. Baronium 181.

ELEUTHERI PAPÆ 10.

MARCI AURELII IMP. 19. ET COMMODI

I M P. 4.

I.
Consules.

[1] **A**D num. I. Coss. L. Aurelius Commodus Aug. II. & T. Annius Aurelius Verus II. ut ex duabus vetustis Inscriptionibus ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari. Commodi Consulatus juxta secundam Consulatum

Cæsareorum regulam: Quindecennalia enim Imperii Cæsarei celebravit. Ad ea referendus Commodi Numinus a Mediobarbo recitatus, in cujus postica legitur: LIBERALITAS AUG. TR. P. V. COS. II. P. P. S. C. Visitur Imperator sedens in substructione cum alia figura stante, Congiarium distribui jubens. Congiarium autem in hujusmodi festivitibus de more distributum.

Hoc anno Paternius Marci Aurelii Legatus adversus Barbaros missus est. Resistere Barbari totam diem, tandem vero omnes a Romanis caesi sunt. Marcus decimum Imperator dictus est, inquit Dio lib. 71. Hinc in Nummis notatis Tribunitia Potestate XXXIII. hoc anno assumpta dicitur I M P. VIII. vel I M P. X. & Commodus ejus filius, qui antea dicebatur TR. P. III. I M P. III. dicitur TR. P. V. I M P. III. ut videre est apud Mediobarbum.

Quinde-
cennalia
Imperii
Cæsarei
Commodi.

II.
Barbari
caesi.

NOTÆ [1] **C**oss. L. Aurelius Commodus Aug. II. & T. Annius Aurelius Verus II. Gruterus pag. LXV. 9.

NON. IANUAR
IMP. COMMODO. II.
T. ANNIO. VERO. II. COS.

Pag. LXXVII. 3.

DEDICATUM. IV. IDUS. AUG.
IMP. COMMODO. II.
ET. AURELIO. VERO. II. COS.

Fabrettus pag. 213.

COMMODO. II. COS.

Commodinummus in Museo Theupolo pag. 546. cum TRIB. POT. V. COS. II. Designat consulatum secundum jam gestum; nam cusus est A. D. 180. quum Commodus Trib. pot. V. iniisset. Vulgati Fasti: Commodo II. & Vero II.

Aliqui putant, suspectos fuisse hoc anno ex Kal. Jul. P. Helvium Pertinacem, & M. Didium Severum Julianum; quod Capitolinus in Pertinace cap. II. scribat: ex quo eminente industria, studio Marci Imperatoris consul (Pertinax) est designatus. Et Spartianus in Didio Juliano cap. II. Fuit consul cum Pertinace.

CHRISTI
181.

ELEUTH. PAP.
3.

M. AUR. IMP.
19.

thorum Episcopum retulerunt. Ille vero admiratione stupens, Ecclesiam de ea re consuluit. Cui visum est, aqua insuper ad eum modum initiatum, juxta Ecclesie traditionem, abluendum esse; & ita, quod sacramento ei deesset, sarciretur. Hucusque Nicephorus: qui dum ait Judæum, cum Christianis Psalmos una cantasse, eum fuisse catechumenum demonstrat;

nam aliter nequaquam a Christianis ad illud pietatis munus admittus fuisset. Cæterum nec ex Ecclesiasticæ legis præscripto, illum, etiam necessitatis tempore, ab aliis quam a sacerdotibus non potuisse baptizari, dicere potuerunt: sed rudi quadam simplicitate, & rerum Ecclesiasticarum ignoratione.

JESU CHRISTI
ANNUS
182.

ELEUTHERI PAP.
ANNUS
4.

COMMUDI IMP.
ANNUS
I.

I.
M. Aure-
lii Imp.
obitus.

ADveniente autem anno Domini centesimo octogesimo secundo, Brutio præsentem secundum & Quintilio Gordiano Coss. die decima septima mensis Martii Marcus Aurelius Antoninus Imperator, cum in expeditione Marcomannica ageret in Pannonia, morbo affectus, abstinencia cibi mortem voluntariam appetiit: cum jam (ut habet Theophilus Antiochenus, qui tum vivebat) imperasset annos decem & novem, & dies decem. At quod tempus ab origine mundi idem ibi numerat annos quinquies mille sexcentos nonagintaquinque; diversam esse de his aliorum sententiam, alibi dictum est. In hanc usque diem perseverasse Christianorum persecutionem, idem auctor in fine ejus a se scripti commentarii tradit. Obiisse autem Marcum Imperatorem annos natum quinquagintanovem minus diebus novem, ex Julio Capitoli-

no colligitur, qui eum ortum dicit Vero & Augure Coss. sexto Kalendas Maias, fuit is annus Domini (ut positum est) centesimus vigesimustertius. Cum die sequenti ab obitu Marci decima octava mensis Martii Commodus, qui cum patre in castris agebat, hereditarium Imperium adiit, annos (a) natus decem & novem minus mensibus tribus & diebus tredecim: qui mox bellum prope confectum remittens, Romam se contulit, ubi pauculis annis (ut est apud Herodianum b) nihil non honoris paternis a-

(a) Lam-
prid. in
Commodo.

At quomodo postea, in imum omnium scelerum penitus prolapsus, factus sit omnium crudelissimus atque turpissimus; adeo ut omnes, qui ex vitiis ante eum insignis infamiae nomine notati essent, nempe Domitianum, Caium, atque Ne-

(b) Hero-
dian. lib. 2.

II.
Commo-
dus Imp.
moribus
corruptus.

ro-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5673.

SÆC. II. ☉ 21. CB. ☽ 10. P. 3. April. Indict. 3.

JESU CHRISTI 180. secund. Baronium 182.

ELEUTHERI PAPÆ II.

COMMUDI IMP. 5. ET 1.

I. **C**onsules. [1] AD num. I. Coss. L. Fulvius Bruttius Præfens II. & Sex. Quintilius Condianus, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 115. Erat Bruttius Præfens pater Crispinæ uxoris Commodi, ob idque altero Consulatu hoc anno a M. Aurelio decoratus.

II. M. Aurelius XVI. Kalend. April. ut Tertullianus & Dio testantur, die nempe de cima se-

ptima Martii, e vivis excessit. Addit Dio, eum imperasse annos XIX. dies XI. qui cum Tribunitiâ Pot. XXXIV. inierit, ut ex Nummis apud Mediobarbum liquet, ea anno Christi CXLVII. & quidem ante diem decimum septimum Martii, donatum fuisse manifeste apparet. Natus erat VI. Kalend. Maii anni Christi CXXI. ut ex Capitolino in ejus Vita colligitur; quem diem etiam exhibet Calendarium Lambecianum. Quare vixit annos LVIII. menses X. dies XXII. ut Dio notavit.

Obitus M.
Aurelii.

Marcus Aurelius, postquam solus imperavit, tres e Faustina juniori suscepit masculos, Commodum, qui ei in Imperio successit, Antoninum quadrimestrem demortuum, & Annum Verum septimo ætatis anno extinctum, de quibus suis locis actum. Verum ex veteri Collectione Inscriptionum Romanarum a Mabillonio V. C. tom. IV. veterum Analectorum evulgata discimus, Mar-

III.
M. Aurelii
filii ma-
sculi.

NOTÆ [1] Coss. L. Fulvius Bruttius Præfens II. & Sex. Quintilius Condianus. Horum in vetustis lapidibus nomina & prænomina adhuc latent, præterquam in Gudiana inscriptione apud Relandum, vitiose meo judicio exscripta; nam habet:

KAL. SEPT.
L. APRIO. PRISCO. PRÆSENTE
ET. M. GORDIANO. COS.

Lampridius in Commodus cap. XII. Datus in perpetuum ab exercitu & Senatu in domo Palatina Commodiana conservandus XI. Kal. Romanas, Præsentem iterum cor. Fasti Vulgati: Præsentem & Condiano.

Hoc anno Commodus post mortem patris, prænomen Lucii in Marcum commutavit. Norisius in Epochis Syro-Maced. Dissert. III. cap. IX. pag. 257. primæ editionis.

ronem, facile antecelleret; tum Dio, tum etiam Herodianus, sed & Lampridius in primis descripsit. At quod non sit nostri instituti, omnia ab Imperatoribus gesta prosequi, quodque animus horreat singula ejus monstruosissima facinora recensere, libentius abstinemus. Satis sit aliqua ex his, quæ Marius Maximus, nobilissimus & antiquus historicus (a), de acclamationibus in eum non a plebe tumultuante, sed a Senatu post obitum factis, scripsit, accepta reddere: *Acclamatum ait, Patriæ hostem, parricidam, occisorem Senatus, carnificem ejusdem, civium necatorem, impurum gladiatorem, sæviorem Domitiano, Nerone impuriorem.* Eademque sæpius repetita, aliaque complura addita, quæ lector pervidere poterit; ut nec illis satis quidem quibuscumque enormitatis vocibus, omnis, ejus cum turpitudine junctæ sævitia, aliisque omnis generis sceleribus vita ducta, iisdemque omnibus sæpius iteratis, exprimi facile potuisset; quæ a nobis hoc ipso Imperii ejus exordio non inconsulte ponuntur, sed hac potissimum ratione.

(a) Apud
Lamprid.
in Commo-
do.

III.
Commodus ultor
sanguinis
Christiani.

Quis enim non videt (quod superius diximus) ulciscente numine, talem facem in Urbem illatam, & gladium in cives fuisse paratum? ut qui olim in Christianos, toto pene Marci Imperio, desævierant, quique eos calumniis fuerant insectati; ipsiusque Urbis Senatores præfecturas tunc provinciarum gerentes, de iisdem Christianis pessime meriti, eosdem per calumniam delatos carceribus mancipantes, sævissime cruciantes, & crudeli morte tandem afficientes; omnes æque Christiani sangui-

PAGIUS

Marcum, dum tantum Cæsar esset, duos alios filios genuisse, quorum nulla ab Historiæ Augustæ Scriptoribus mentio, quia, ut videtur, antequam is imperaret, mortem obiit, eamque ob rem ab iisdem prætermisit. In ea Collectiōne hæc duæ Inscriptiones recitantur: *T. Aurelius Antoninus M. Aurelii Cæsaris filius, Imp. Antonini Augusti Pii, P. P. nepos.* Altera: *T. Ælius Aurelius, M. Aurelii Cæsaris & Faustinae Augustæ filius, Imp. Antonini Augusti Pii nepos.* In quibus Inscriptionibus Antoninus non dicitur *Divus*, neque Marcus Aurelius *Augustus*, ideoque ante Antonini mortem dedicata, ut recte censuit Mabillonius. Bellorius, V. C. in Dissert. de Nummo Commodi & Annii Veri Cæsarium, qui in una parte habet: **COMMODUS CAES. ANTONINI AUG. FIL.** in altera: **ANNIUS. VERUS. CAES. ANTONINI AUG. FIL.** hos duos Cæsares cum duobus Antonini Pii filiis, suo loco a nobis memoratis, confundit; cum tamen Antonini Pii filii nunquam dignitate Cæsarea exornati fuerint, & diversa prænominia gesserint. Quare Marcus Galerius Antonini filius idem non est cum Annio Vero Cæsare, quod tamen Bellorius colligi putat ex Annii nomine, quod legitur in Græco Nummo, qui in antica exhibit senioris Faustinae caput velatum, in postica Annii vultum cum prænominibus Marci, & nominibus Annii Galerii Antonini. Nam Annius

Commodum experirentur ultorem. Et ut appareat, hæc non nisi divino consilio facta; ut olim accidit in Ægypto (b), dum clades illæ divinitus immisæ Ægyptios tantum afficerent, nec filiis Israel molestiæ quidquam inferrent; ita pariter cum Gentiles tot Commodianis essent exagitati molestis, ac diris novisque semper casibus afflictati, Christi tamen Ecclesia pace ubique tranquillissima fruebatur; vixque sit aliquem reperire, cui religionis causa negotium exhibitum sit? nisi fortasse, inscio Principe, ex Senatus vel Magistratus sententia quispiam iussus sit duci.

Dixerim plane alia quoque ex causa manifestum reddi ea in re divinum consilium, nimirum ad mendacii arguendam Montani pseudopphetiam, quæ universum pene Christianum invaserat orbem; multo plures in errorem impulsura, si, quæ prædicta ab eo erant, contrario eventu non fuissent elusa. Dolosa quidem illa arte, quod mala facilius evenire contingat, quam prospera; quodque conjectura fortasse (ut accidit Gregorio Nazianzeno (c) de Juliano Apostata Athenis agente, ex naturalibus signis vera prædicere) Commodi potuisset præfagire sævitiam; bella seditiones, ac immanem proxime in Christianos persecutionem fore excitandam ille fuerat auguratus. Sed insanam ipsius ac suorum mentem plane patefecit eventus; nam Romanum Imperium a bello quievit (levioribus quibusdam Britannorum velitationibus exceptis) nullum a Commodio est faceffitum negotium Christianis; ut propemodum miraculo adscribendum fuerit, quod sub turpissimo, im-

(b) Exod.
9.

IV.
Elusa Pro-
phetia
Montani.

(c) Gregor.
Nazian. in
laud. Basil.

Verus Cæsar appellatus Annius fuit, quia avus ejus paternus erat Annius Verus, quo etiam nomine proavus ejus vocatus, ut videre est apud Capitolinum in Marco cap. 1.

Herodianus lib. 1. cap. 2. scribit, Imperatorem Marcum filias suscepisse complures, & optimis ex ordine Senatorio viris collocasse. Major nata Lucilla, ut eam is Auctor appellat, quæ Lucio Vero Imperatori nupsit. Altera *Fadilla*, quam Herodianus lib. 1. cap. 16. maximam natu sororem Commodi Augusti etiam nominat, postquam nempe is Lucillam occidisset; tertia Domitia Faustina, ex Epigraphie, quæ in præfata Collectiōne legitur, nota: *Domitia Faustina M. Aurelii Cæsaris filia, Imp. Antonini Augusti Pii P. P. neptis.* Faustina a matre, Domitia ab avia materna appellata; Capitolinus enim in Marco cap. 1. ait, Marci matrem, fuisse Domitiam Calvillam. Cum autem Domitia Faustina in ea Inscriptione dicitur Cæsaris filia, nata erat antequam pater Augusteam dignitatem consequeretur. Herodianus lib. 4. cap. 6. postquam narravit, Caracallam interfecisse Getam fratrem, quod anno CCXII. factum, ait, eum & Commodi sororem jam *anum*, atque ab omnibus Imperatoribus magno in honore habitam, morte affecisse. Hæc una ex alterutris, antequam Marcus imperaret, ut videtur, nata. Habuit & alias duas filias Marcus, Sabinam scilicet, cujus mentio in Inscriptione Gruteriana.

IV.
M. Aurelii
filia.

manissimo, ac insuper avarissimo Imperatore, nullis Christiana religio fuerit talis Principis laceffita molestiis, nec aliorum Gentilium invidentium ex more vexata calumniis; quippe qui omnes sævissimi Imperatoris vel malis oppressi, vel minis terri, aut aliorum exemplo percussi, pavore metuque dejecti, de Christianis ne cogitandi quidem haberent otium, nedum persequendi facultas eis aliqua suppetere videri posset.

V.
Unde Pax
Ecclesie,

Unde autem acciderit, ut inter tot tumultus ac turbas Christiani solummodo securi agerent, ac post longam vexationem quiescerent, pervestigandum est; cum autem id quidem clementiæ Imperatoris minime possit adscribi; totum est tribuendum divinæ virtuti, qua congregat (a) sicut in utre Dominus aquas maris: cum nimirum cor impii exæstuans, & quasi mare ferverescens, limite voluntatis suæ coeret, imperatque dicens (b): *Usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Accidit quidem nec absque divino nutu, ut Marcia, una ex Commodi concubinis, quam prope loco uxoris (ut tradit Herodianus c) habebat (eidem enim honores omnes, velut Augustæ, præter ignem, nempe faces accensas præcedere solitas, ejus voluntate tribuebantur) ipsa inquam Marcia fuerit (ut auctor est Dio d) Christianorum studiosissima: quam quidem, quod magna apud Commodum polleret auctoritate, pro Christianis eum interpellasse, par est credere. Sed utcumque id acciderit: quod Imperator sævitiam in omnes longe lateque graffantem, in Christianos solum progredi cohibuerit; quodque gentiles omnes immenso semper odio persecuti hætenus Christianos, eos vexare jam prætermiserint, miraculum prope modum reputatur. Qui enim fieri potuit,

(a) Psal.
32.

(b) Job. 38.

(c) Herodian. lib. I.

(d) Dio in
Commodo.

ut adversariæ religionis perditissimus homo, immo & qui ipse Deus dici (e), & ut Herculi sibi sacra fieri voluit, Christianos deorum omnium hostes & contemptores benigne habuerit? Immo quonam pacto se a Christianorum injuria valuit cohibere, & ab eorum religionis vexatione temperare, qui (quod scribit Lampridius) templa quoque deorum, quos colebat, stupris ac humano sanguine polluit, necnon etiam spoliavit? ut merito in eum post mortem acclamatum sit a Senatu: *Hostis deorum, qui templa spoliavit, unco trabatur.* Sane quidem hoc præstare, illius solius erat, quo mari & ventis imperante (f), sit tranquillitas magna. Sed jam cætera, quæ sub ejus Imperio facta sunt, enarremus: prius tamen quæ anni hujus reliqua sunt, absolvamus.

(e) Lamprid. in
Commodo.

(f) Matth.
8. Marc. 4.
Luc. 8.

In hunc usque annum vixisse oportuit Theophilum Episcopum Antiochenum: nam ad finem commentarii ad Autolicum meminit mortis Veri, cum regnasset annos (ut ait) decem & novem: sic enim nominat Marcum Aurelium Imperatorem. Quamobrem corrigendus est Eusebius, qui ante annos quatuor ponit in Chronico Theophili successorem Maximinum. Immo & hoc ipso anno, cum adhuc persecutio Marci tempore excitata, nondum sedata penitus esset, nec plena pax per Commodum restituta, ipsum commentarium illum scripsisse oportuit: nam in fine ipsius de persecutione adhuc cum ea scriberet grassante meminit; quod ejus verba significant, quæ alia occasione sunt a nobis superius recitata. Quod si post præsentem annum, qui est ultimus Marci, & primus Commodi, ipse scripsisset; non ea utique de persecutione adhuc vigente, sed de pace Ecclesie reddita meminisset.

VI.

Theophi-
lus quan-
do scri-
psit.

Christi

PAGIUS

eriana pag. 252. & Lucillam minorem nuptam Pertinaci, cujus meminit Herodianus lib. 4. cap. 6. Lucilla major natu filia post Lucii Veri Imperatoris obitum Claudio Pompeiano, ut in Annalibus dicitur, nupta. Duos alios Marci Aurelii generos observavi, Antistium Burrhum anno CLXXXI. Consulem ordinarium, & Petronium Mamertinum anno CLXXXII. Consulem etiam ordinarium, ut iisdem annis ostendo. Sed quarum præcise Marci filiarum mariti fuerint, mihi incertum. Porro numerus filiorum Marci male, ut mihi videtur, a variis Viris doctis ex Nummo Faustine junioris Augustæ, qui apud Mediobarbum pag. 230. & in Cimeliis Principum extat, deductus. In ejus postica parte cernitur mulier cum sex puerulis, quatuor ad pedes, & duos brachiis gestans, cum his verbis circum: TEMPOR. FELIC. id est, Felicitas temporum. Verum hæc representatio symbolica, quæ ideo ad Marci Aurelii genealogiam explicandam nihil conducit. Apud Mediobarbum pag. 186. refertur Sabina, Hadriani Augusti conjugis, Numisma, in cujus averfa parte legitur: PIETAS AUG. S. C. Visitur figura stans ambas manus

porrigens duobus parvulis ad pedes stantibus. Ibidem pag. 118. exhibetur Nummus Faviæ Domitillæ, Vespasiani conjugis, antequam is imperaret, demortuæ, ut testatur Suetonius in Vespasiano. In postica habetur: PIETAS AUGUST. Repræsentatur figura muliebris sedens, & pro pedibus puerulus. Pag. 283. habetur Nummus Juliæ Severi Augusti uxoris, in cujus postica, FECONDITAS S. C. Cernitur figura muliebris stans, sinistro brachio puerum tenens, ad cujus pedes duo alii pueri. Denique pag. 239. exhibetur Nummus Lucillæ, Lucii Veri Imp. conjugis, in cujus postica, SECURITAS. Cernitur figura sedens cum tribus infantulis, quorum unus lactens in gremio, duo ad pedes collidunt. Sane si quis his Nummis innixus contenderet, Domitillam unicum filium reliquisse, Sabinam duos genuisse, Juliam tres, & Lucillam etiam tres, is valde falleretur. Neque denique puerulus in Nummo Domitillæ representatus, Titus esse potest, aut Domitianus; cum prior annum fere tricesimum, posterior fere vicesimum ageret, quando Vespasianus ad Imperium pervenit, & in defunctæ uxoris honorem Numismata percuti cœpere.

JESU CHRISTI
ANNUS
.183.

ELEUTHERI PAP.
ANNUS
5.

COMMODI IMP.
ANNUS
2.

I.
Romano-
rum in-
gens nu-
merus fi-
dem Chri-
stianam
sequitur.

Christi anno centesimo octuagesimoter-
tio Commodus tertium adiit Consula-
tum, collegam habens Antistium Bur-
rhum. Quo tempore, quiescente Ecclesia
a persecutione Gentilium, magna facta est
multorum accurrentium ad fidem suscipien-
dam accessio, ac eorum præsertim, qui
nobilitate simul cum animi ingenuitate
præstarent. Longo enim Christianæ reli-
gionis experimento, & ejus cultorum,
quos præ oculis semper habebant, excita-
ti virtutum exemplo, erecti animis ad al-
tiorum se considerationem ex imo super-
stitionis Gentilicæ efferentes, primum ad-
mirari, ac subinde persecrari, ac deni-
que agnitam veritatem consecrari, ample-
xari tandem penitus decreverunt. E-
rant e contrario de falsitate deorum, de-
que cultus eorum tam aperta stultitia, ad-
eo patentia ob oculos posita argumenta,

ut a patriis ritibus desciscere vi quadam
quodammodo cogerentur. Quis enim eo-
rum, qui cerneret Faustina impudicitæ
infamia laborantem, inter divas relata,
templo donatam, & deæ instar sacrificiis
celebratam, adeo vecorse esset, ut eo con-
specto, atque aliis, quæ ibidem Romæ
hoc ipso sæculo edita sunt exempla, non
confestim quid de diis cæteris esset sen-
tiendum, rationi consentientem sententiam
ferret? Quis, rogo, Commodum se ipsum
inter deos referentem, & adulantem Sena-
tum (a) ipsum itidem deum Herculem
appellantem, eidemque ut deo sacrifican-
tem, æquo animo ferre posset; quin mox
sordidæ religionis pertæsus, eam quam
cerneret puriorem ac sanctiorem, testatam
miraculis, Prophetarum ac Sibyllarum
prænucciatam oraculis, atque sanctitate
morum excultam religionem capefferet?
Erat

(a) Lampr.
in Commo-
do.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5674.

SÆC. II. ☉ 22. A. ☽ 11. P. 16. April. Indict. 4.

Anno Ur-
bis 934. JESU CHRISTI 181. *secund.* Baronium 183.

Olymp.
240. an. r. ELEUTHERI PAPÆ 12.

A. C. 181. COMMODI IMP. 6. & 2.

I.
Consules. [1] AD num. I. Coff. L. Aurelius Commodus
Aug. III. & Antistius Burrhus II. Bur-
rhum cum nota numerali edendum docent An-
onymus Cuspiniani & Auctor Chronici Alexan-
drini. Erat Burrhus, seu, ut alii vocant, Byr-
rus, sororis Commodi Augusti maritus, ut te-
statur Lampridius in Commodio cap. 6. ejusque
meminit Capitolinus in Pertinace cap. 3. Span-
hemius Dissert. II. de Præstantia & Usu Num-
ismatum, & Card. Norisus in Cenotaphiis Pi-
fanis pag. 440. observant; Antiquos propria no-

mina scribentes, sæpe pro V posuisse T. Unde
promiscue dixerunt Syllam & Sullam, Syriam &
Suriam, Berystenem & Borustenem. Priores por-
ro Consulatus digniores, ideoque propinquis Im-
peratorum aut Viris illustrioribus attributi.

Consulatus Commodi juxta priorem Consula-
tum Cæsareorum regulam: Imperii enim Pro
consularis Quinquennalia exhibuit. Extat Num-
mus Commodi apud Mediobarbum pag. 246. in
cujus averfa parte legitur: VOTA DECENN.
SUSC. TR. P. VI. IMP. III. COS. III. P.
P. S. C. Tribunitiam Pot. VI. quinto Kalendas
Septembris anni elapsi Commodus suscepit, ideo-
que currenti anno, quo tertium Consulatum
gessit, ea solennia exhibuit, & quidem die XVII.
Martii posterioris Imperii Augustei natali. Quan-
do enim aliquis Imperator varia hujusmodi fe-
sta celebrabat, quilibet dies natalis Imperii, sive
Proconsularis, sive Augustei indiscriminatim usur-
pabatur, ut in dissert. Hypat. ostendi. Cum
Quinquennalibus, ut moris erat, triumphum con-
juxit. Illum enim præfenti anno de Germanis
trium-

NOTÆ [1] Coff. L. Aurelius Commodus Aug. III. & Antistius Burrhus II. Male Pagius Commodio Lucii
prænomen dat, quum Marci prænomen post mortem patris sumpserit, ut patet ex lapidi-
bus & nummis. Fabrettus pag. 340. num. 514.

DEDIC. KAL. JUNIIS
IMP. M. AURELIO. COMMODO
ANTONINO. AUG. III.
L. ANTISTIO. BURRO. COS

Prænomen Lucii Burro tribuitur in hoc lapide, ex quo illi dandus esse videtur: nota tamen ge-
minati Consulatus abest, ut & in alio lapide apud Josephum Castalionem, Obser. Decad. V. cap. VIII.

DEDICATA EST. KAL. MAI
IMP. COMMODO. III. ET
BURRO. COS.

Gudiana inscriptio, at mendosa.

M. ANTONINO. COMMODO
ET. VIRIO. BYRRHO. COS.

Commodi nummus in Museo Theupolo pag. 547. ubi M. COMMODUS ANTONINUS. AUG.
In pestica. LIBERTAS. AUG. TR. POT. VI. IMP. IIII. COS. III. Item alius pag. 546.
cum TR. POT. VIII. IMP. VI. COS. III. Fasti vulgati; Commodio III. & Burro, seu Byrro.

II. Erat adhuc recens Christianorum ope e-
ditum in Marcomannico bello miraculum
Quibus Christiana religio illustrata. toto terrarum orbe tantopere prædicatum.
His accesserat, quod complures in hanc
diem pro Christiana religione ab erudi-
tissimis viris editæ fuerant Apologiæ, &
in vanitatem ac falsitatem deorum simul
ingestæ gravissimæ invectivæ, quibus qui-
libet animus quamvis durior potuisset fa-
cile permoveri. De viris autem clarissi-
mis ad Christianam fidem accedentibus,
(*) Euseb. sic scribit Eusebius (a): Eodem tempore
-5. c. 20. Commodò Imperium gubernante; nostra reli-
gio ad pacatum & tranquillum statum de-
ducta fuit, & pax divina gratia largien-
te, omnes Ecclesias in toto terrarum orbe
occupavit. Quo quidem tempore salutaris
Dei sermo hominum mentes cujusque gene-
ris adeo attraxit ad piam Dei omnium
rerum conditoris religionem cultumque,
ut jam Romæ complures & genere illustres
& rerum affluentia admodum locupleta-
ti, una cum omni familia & cognatione
sua se ad suam ipsorum salutem ample-
xandam reciperent. Hæc Eusebius de
Romanis.

III. Quod autem pertinet ad externos, il-
lud memorabile & scriptorum monumen-
tis a pluribus consignatum habetur de
Lucio Britannorum Rege, qui divina lu-
ce mentem perfusus, de Christiana fide
suscipienda consilium iniens, legatos ad
Eleutherum Papam misit, a quo sacros
ministros, qui Christianæ religionis mu-
nera obire possent, acciperet. Hæc qui-
dem cum omnes ad Eleutheri referant
tempora, erroris arguuntur, qui scripse-
runt (b), facta sub Marco Aurelio & Lu-
cio Vero fratribus Imperatoribus; nam
tempora Eleutheri sedis nullo modo cum
iporum Imperio congruere, certum est:
(c) Ado magis itaque iis assentimur (c), qui sub
in Chr. & Commodò id factum esse dixerunt. Sed
alii. Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS triumphasse, non tantum Eusebius & Marianus
Scotus in Chronicis testantur; sed & ostendit
Nummus Commodi, quem Patinus in Numisma-
tis Imperatorum, producit. In ejus averfa parte
repræsentatur quadriga triumphalis cum his ver-
bis circum, T R. P. VI. I M P. IIII. C O S. III.
P. P. & infra, S. C.

III. Ad num. III. & seq. Ufferius lib. de Britanni-
carum Ecclesiarum primordiis cap. 4. quo anno
Lucius Britannia Rex Legatos ad Eleutherum
Papam miserit, diligenter inquit, & opinio-
nes viginti tres ea de re recitat, quarum ma-
xima pars in eo convenit cum Beda & Mariano
Scoto, quod initio Pontificatus Eleutheri ea Le-
gatio destinata fuerit. Baronius Lucium Com-
modo imperante conversum scribit, quod pri-
mus tradidit Rogerus de Wvondover in Chronico
circa annum 1335. in lucem edito. Citat pro
sua opinione Baronius Adonem in Chronico, qui
tamen, quemadmodum & Beda, Hermannus Con-
tractus, Marianus Scotus, alique plures ab Uf-
ferio laudati hanc conversionem ad M. Aurelii

quid de his in libro de Romanis Pontifi-
cibus in Eleuthero scriptum habeatur,
huc inferamus: Hic accepit epistolam a
Lucio Britannico Rege, ut Christianus
efficeretur per ejus mandatum. Eadem Be-
da, Ado, & alii recentiores; sed quod
præstat his omnibus, ejus rei memoria
antiquis tabulis Ecclesiasticis, ipsis in-
quam antiquis Martyrologiis in Ecclesia
legi solitis, habetur adscripta; cujus
rei gestæ narrationem paulo fusius in-
hunc modum invenimus explicatam.

Lucius numquam se Christianæ religioni
inensum exhibuit, hostemve; sed quod
Christianorum miracula simul & vitæ in-
tegritatem admiraretur, in eosdem propen-
sior videbatur; amplexusque fuisset jam
ante Christianam religionem, nisi avita
velut nexibus obligatus esset superstitione;
nisi etiam conspexisset Christianos ab
Ethnicis ipsis, ut infames vilesq; haberi
a Romanis ipsis, apud quos summa rerum
esse videbatur, & gladio & injuriis assi-
duo lacerari. Comperit tamen postea, no-
vitque ex Legatis Cæsaris Senatores et-
iam aliquos Christianos factos esse, & in-
ter alios Pertinacem quemdam, atque
Trebellium; Imperatoremque ipsum Mar-
cum Aurelium, victoria eorum precibus ob-
tenta, benigne habuisse Christianos. Qui-
bus his aliisque perceptis, Lucius lega-
tionem misit ad Eleutherum Romanum Pon-
tificem per Elvanum & Meduinum Bri-
tannos; rogans per eos Eleutherum, ut per
se suosque ministros ad Christianam reli-
gionem suscipiendam aditum patefaceret;
quod & obtinuit. Nam idem Pontifex Fu-
gatum & Donatianum, aliter Damianum
in Britanniam misit, qui Regem & alios
Christianam religionem imbutos sacris initia-
rent mysteriis; quod & naviter impleve-
runt: cum alioqui diu ante (quod testa-
tur Gilda (d) Sapiens) Christi Evange-
lium

IV.
Lucii re-
gis lega-
tio.

(d) Gild.
de excid.
Britan.

T t

lium

tempora retulerunt, quibus longe major fides
habenda. Baronius in Annalibus hæc ex vetustio-
ribus monumentis de Lucio prodita esse scribit.
Lucius numquam se Christiana Religioni inen-
sum exhibuit, hostemve; sed quod Christianorum
miracula simul & vitæ integritatem admiraretur,
in eosdem propensior videbatur; amplexusque fui-
set jam ante Christianam Religionem, nisi avita
velut nexibus obligatus esset superstitione; nisi e-
tiam conspexisset Christianos ab Ethnicis ipsis, ut
infames vilesq; haberi, a Romanis ipsis, apud
quos summa rerum esse videbatur, & gladio &
injuriis assiduo lacerari. Comperit tamen postea,
novitque ex Legatis Cæsaris, Senatores etiam ali-
quos Christianos factos esse, & inter alios Per-
tinacem quemdam atque Trebellium, Imperatorem-
que ipsum M. Aurelium, victoria eorum precibus
obtenta, benigne habuisse Christianos. Quibus his
aliisque perceptis, Lucius Legationem misit ad E-
leutherum Romanum Pontificem per Elvanum &
Meduinum Britannos: rogans per eos Eleutherum,
ut per se se suosque ministros ad Christianam Re-
li-

(a) Editam apud Baileum in catal. & alios. Status rerum Britannicarum. (b) Suetonius in Claud. c. 17. & Tacitus l. 10.

lium illuc perlatum fuisset. Hæc ex vetustioribus monumentis de Lucio prodita habentur (a).

Sed qualis fuerit his temporibus rerum Britannicarum status, ut omnis quæ de his posset dubitatio exoriri tollatur, peruestigandum est. Fallitur quidem certe, qui hæc de Lucio Britannico Rege in dubitationem audet inducere, quod putet Britanniam jam olim a Romanis sub Claudio (b) redactam in provinciam nullum habere potuisse Regem. Numquam enim Romani ante hæc tempora tota Britannia potiti sunt; sed in ea complures populos indornitos permansisse liquet, qui Romanis exercitibus negotium sæpe facerent. Rursum vero eosdem, qui in Britannia populi a Romanis fuerunt debellati, sæpe sæpius descivisse, ac penitus rebellasse, certum est. Nam, ut de remotioribus temporibus dicere prætermittamus, constat quidem auctore Julio Capitolino (c), sub Marco Aurelio conflatum esse Britannicum bellum, sed per Calpurnium Agricolam, illuc a Marco missum, fuisse compressum. Rursum vero post obitum Marci, imperante Commodi instauratum; adeo ut Britanni (quod scribit Lampridius d) voluerint contra ipsum alium creare Imperatorem, recusantes omnino parere Commodi; sed per duces fuisse sedata omnia, idem auctor affirmat. Addit insuper ad hæc Dio (e), Britannicum bellum his Commodi temporibus fuisse omnium maximum, sed per Ulpium Marcellum prorsus extinctum. Tradit enim, Britannos murum illum esse transgressos, qui inter ipsos & Romano-

(c) Jul. Capit. in Marco.

(d) Lampridius in Commodi.

(e) Dio in Commodi.

uni castra positus erat medius.

VI. Britannia divisa.

Quibus plane significatur, Britanniam sic eo tempore fuisse divisam, ut partem illam, quæ citra murum esset, Romani occuparent, alteram vero trans murum, positam Britanni libere possiderent, qui

PAGIUS

ligionem suscipiendam aditum patefaceret, quod & obtinuit. Nam idem Pontifex Fugatiuni & Donatiani, aliter Damianum in Britanniam misit, qui Regem & alios Christiana Religione imbutos sacris initiarent mysteriis; quod & naviter impleverunt. Eandem rem narrant Magdeburgenses Centur. 2. cap. 2. colum. 8. licet verbis aliis ac plenioribus, usque ad hanc phrasim, quibus his aliisque perceptis, &c. Sed hæc ex vetustis monumentis minime descripta, verum plane fabulosa, cujus fabulæ originem Usserius laudatus detexit. Legerat in Hectore Boethio lib. 5. Historiæ Balæus Centuria prima cap. 29. Lucium de Christianorum pietate & miraculis, a Romanis in Britanniam sub Trebellio & Pertinacem reventibus permulta audisse. Quod ille hunc in modum amplificat; Erat Lucius aliquantulum (ut apparet) in Christo paupere cum Judæis scandalizatus. Nam licet a centum & amplius annis propagata fuisset per Britanniam Christiana Religio, ei nihilominus debito videbatur careere splendore, quo illuc usque administrata fuisset per solos

sæpe Romanos murum illum egressi præliis provocarent. Sic igitur quod dicunt Lucium Regem fuisse Britannicæ, nihil prohibet, quantumvis Romani ex parte insulam detinerent, quin alterius ejus partitis, quam Britanni libere possiderent, Rex esse potuisset. Auctor est enim Ælius Spartianus (f) (quod superius dictum, in memoriam revocare, res de qua agitur, exigit) ab Hadriano Imperatore, cum in Britanniam perrexisset, murum per octoginta millia passuum esse ductum, qui barbaros a Romanis divideret; alium insuper murum, sed cæspititium superinduxisse Antoninum Pium, Julius Capitolinus affirmat in Pio. Sic videas magnam partem Britannicæ fuisse liberam, nec paruisse Romanis. Potuit insuper & Lucius aliquis esse Regulus sub Romana ditone in Britannia positus, Romanoque Imperio parens, secundum ea quæ a nobis in Romano Martyrologio in Eleuthero Papa (g) scripta sunt. At de Lucio satis. Cæterum quod ad Britannos spectat, qui Romanum ferre jugum noluisse, subjecisse colla Christo, fideque Christiana imbutos Tertullianus (h), qui his vivebat temporibus hoc miratus testatur, aitque: Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo sunt subdita: & inferius de iisdem & aliis: Quid de Romanis dicam, qui legionum suarum præditi Imperium suum muniunt, nec trans istas gentes porrigere vires regni sui possunt? Christi autem regnum & nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus supra enumeratis colitur, &c.

(f) Spartianus in Hadriano.

(g) Die 26. Maii.

(h) Tertul. adver. Jud. cap. 7.

Quod autem tum ex Eusebio, tum ex Lucii Actis dictum est, his temporibus Commodi, complures clarissimos viros religionem Christianam sectatos esse: ad hæc spectat, quod habet Tertullianus (i) de Consulari viro, qui Christianus cum fuisset, ac Consulatum gessisset, postea lapsus

VII.

(i) Idem. in Car. ad Senator. Christianus Consul. ap. apo. stata.

pauperes, abjectos & simplices homines, saltem non fulcita Romana auctoritate. Cum audisset igitur per Cesaris Legatos, Trebellium & Pertinacem, Romanorum illustres aliquot acquiescente persecutione, illam adinvisse, cogitabat aliquanto rem ipse digniorem. Ista negligentius Magdeburgenses percurrentes, ipsos Legatos pro illustribus illis Romanis acceperunt, a quibus Religionem Christianam susceptam fuisse; Luciumque Cesaris Legatos audivisse voluit Balæus. Atque hæc, inquit Usserius, vera origo est jocularis hujus fabellæ, quæ prorsus rejicienda. Illud enim ridiculum, comperisse Lucium ex Legatis Cesaris, Senatores etiam aliquos Christianos factos esse, & inter alios Pertinacem quemdam atque Trebellium. Neque enim alius fuit Pertinax iste, quam ille ipse, qui sub Commodi Imperatore Legatus missus est in Britanniam, ut docet Capitolinus, eique postea in Imperio successit: quem Christianum factum fuisse, nullus sibi persuaserit.

plius miser, inter sacerdotes Isidis profiteri cœpit; quem idem auctor, scripto ad eum carmine, acriter objurgavit. Quisnam fuerit iste, qui Senator & Consul quoque (ut idem Tertullianus ait) etiam philosophum fingeret, haud satis compertum habemus. Scimus tamen iis ipsis temporibus Commodianis accidisse, ut, cum Princeps Commodus ejus dex cultui addictissimus esset, alii adulantes, eidem numini propensiores cultum exhibuerint. De Commodio quidem testis est Lampridius, qui in Commodio hæc de eo ait: *Sacra Isidis coluit, ut & caput raderet, & Anubin portaret.* Sed & Spartianus (a), cum agit de Pescennio Nigro: *Hunc in Commodianis hortis in porticu curva pictum de musivo inter Commodi amicissimos videmus sacra Isidis ferentem; quibus Commodus adeo deditus fuit, ut & caput raderet, & Anubin portaret, & omnes partes expleret.* Hæc cum dicat de Commodio & Pescennio Nigro Spartianus; haud mirum videri debet, eadem ab eodem Consule factitata, in quem Tertullianus scriptis invehitur.

(a) Spartianus, in Pescennio Nigro.

VIII.
Suscepta & retenta sacra Isidis.

(b) Ambrosius ad Sabinum.

IX.
Solitæ pingi formæ nobilium Isidorum.

At susceptis semel Romæ Isidis sacris, quæ sæpe majores fuerant averfati, non solum his temporibus Commodi, sed aliis quoque posterioribus (quod ea religio postulare) Romanorum proceres sacris Isidis initiari consueverunt. Nam de temporibus suis sub Christiano Imperatore Ambrosius (b) hæc ait de quibusdam Gentilibus Romanorum proceribus: *Et cum ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra; si forte Christianus vir attentior sacrosanctæ religionis vestem mutaverit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tantam esse in mendacio observantiam.* Hæc ipse.

Sed admiratione plane dignum, quod hujusmodi Isidis sacerdotio fungentium, (ut egregium nobilitatis monumentum) consueverint ea forma composita imagines pingi: nam quod de effigie Nigri Spartianus narrat, de apostata Consulari Tertullianus idem his versibus tradit:

*Teque domo propria pictum cum fascibus ante,
Nunc quoque cum sistro faciem portare caninam:
Hæc non humilitas, sed humilitatis imago est.
Aedibus illa tuis semper monumenta manebunt.*

Hiscæ igitur Isidis sacris turpiter initiatus Senator Consularis a fide transfuga, turpissime quoque, quod Christianus aliquando fuisset, ad simulacrum Isidis accedens, veniam miser precatus est, ut his carminibus idem docet Tertullianus:

X.
De Consulari apostata, & cultu Isidis.

*Rumor & ad nostras pervenit publicus aures.
Te dixisse: Dea erravi, ignosce, redivi.
In quem auctor deejusdem dex fordido cultu superius agens hæc ait:
Quis patiatur enim te Matrem credere magnam
Possè deam dici, rursusque putare colendam,
Cujus cultores infamia turpis inurit?
Namque sacerdotes tunicis muliebribus iidem
Interiorum ritum cultu interiore fatentur:
& paulo post:
Si quis ab Isidico Consul procedat in Urbem.
Risus oris erit. Quis te non rideat autem.
Qui fueris Consul, nunc Isidis esse ministrum?*

Sed quisnam esset cultus, his temporibus Commodi, Matris deorum Romæ, non inutile putamus hic Herodiani verbis referre, quo arguatur Gentilitius inter Christianos mos detestandus inolitus; ait enim (c): *Veris initio, statò solemnique die. pompam Matri deum Romani celebrant: in ea, quæ apud quemcumque sunt divitiarum præcipua, supellexque pleraque Imperatoria, materiæ aut artis spectandæ, perferri ante deam solent: At hæc abolita; sed profequitur: Passimque omnibus ludendi licentia permissa, sic ut personas induant, quas cuique libitum, nullamque non magistratum quoque imaginem, prout cujusque studium repræsentent, sic ut non temere a falsis veros dignoscas. Putavit hoc Maternus idoneum celandis insidiis tempus, &c.* Pergit narrare historiam de famosissimo latrone, qui sic his diebus persona ex more contextus, machinatus occidere Commodum Imperatorem, Romam venit. Porro hi ferme illi videntur esse ludi, quos eodem propemodum anni tempore, licet non matri deorum, sed insania quadam perciti levissimi Christianorum personati agere consueverunt, quos Bacchanalibus alii assimilarunt. Sed hæc obiter occasione Consularium virorum, Christi fidem suscipientium.

XI.
(c) Herodiani, lib. 1.
Gentilius qui pravus usus in Christianos irrepit.

JESU CHRISTI
ANNUS
184.

ELEUTH. PAP.
ANNUS
6.

COMMUDI IMP.
ANNUS.
3.

I. **A**nnus Christi centesimus octogesimus-quartus, Petronii Mamertini & Trebellii Rufi Consulatu in Fastis adscribitur. His primis annis Commodi Imperatoris (certum quippe annum haud designare licet) innotuit divinæ Scripturæ nova translatio facta a Theodotione. Cum enim Epiphanius (a) editam eam sub Commodio Augusto dicat, constatque S. Irenæum (b) his temporibus ejusdem Commodi & Eleutheri Papæ scribentem ejusdem editionis meminisse; certe quidem ad hæc priora, potius quam posteriora Commodi tempora esse referenda videtur. Tertia hæc translatio dici consuevit; primam enim numerant illam nobilissimam Septuagintaduorum a Christianis olim atque Judæis ipsis frequentiori usu receptam; secundam autem sub Hadriano (ut suo loco meminimus) ab Aquila Pontico elaboratam; hanc vero tertiam sub Commodio editam.

(a) Epiph.
l. de mensur. & ponder.
(b) Iren.
l. 3. c. 24.
Theodotionis
translatio
& aliorum.

Verum quarta hæc ordine recensenda esset, si illius omnium antiquissimæ ratio haberetur, quam, antequam regnaret Alexander Magnus, incerto auctore in lucem prodierit ferunt, quæ & Græcis philosophis, ut inter alios Platoni (auctor est Clemens Alexandrinus c) innotuit; sed quod ejus nullum extet exemplar, & an integra fuerit, ignoretur, nec quo auctore fuerit elucubrata, in comperto esset, desit inter alias numerari, cum præsertim nulla de ea habita ratio videatur, ut quæ & ipsis quoque Judæis incognita haberetur; nam Philo (d) Judæus illam primam omnium nominat (nec ullam antea factam affirmat) quæ Alexandriæ tempore Ptolemæi Philadelphi a Septuagintaduobus interpretibus summo studio est confecta. Dicturi sumus de hac paulo fufius, cum agemus de Hexaplis Origenis.

(c) Clem.
Alex.
Strom. lib.
1.

(d) Philo
in vita
Moysi.

Quod autem pertinet ad Theodotionem, de

II.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5675.

SÆC. II. ☉ 23. G. ☽ 12. P. 8. April. Indiæ. 5.

Anno Urbis 935. JESU CHRISTI 182. secund. Baronium 184.

Olymp. 240. an. 2.
A. C. 182.

ELEUTHERI PAPÆ 13.

COMMUDI IMP. 7. & 3.

I. Consules.

[1] **A**D num. I. & seqq. Coss. Petronius Mamertinus & Trebellius Rufus. Erat Mamertinus sororis Commodi Augusti maritus, ut discimus ex Lampridio in Commodio cap. 7. ideoque ipso Imperii initio Consulatus in eum colatus.

II. Vicennalia Imperii Casarei Commodi.

Vicennalia Imperii Casarei anno uno Commodus anticipasse videtur, quod prioris ejus Imperii Augustei Quinquennalia in annum sequen-

tem inciderent, neque duo istiusmodi festa, idem Imperator eodem anno unquam celebravit.

Auctor Chronici Alexandrini sub Consulatu Marcelli, ut ipse vocat, & Æliani anno CLXXXIV. Theodotio gesto ait: His Consulibus Theodotio quispiam, in Ponto natus, Marcionis Hæresiarcha (qui & ipse natus Ope Sinope Ponti oriundus erat) posthumus & successora sua fufior: alienus & ipse postea a Marcione in Judæam inclinat, illorumque (Judæorum, inquam) literas & linguam complexus, edidit non pauca jam ante per septuaginta duos Interpretes vulgata & reddita, ut Epiphanius Cypri Episcopus refert, libro scilicet de Ponderibus & Mensuris. Quare Versio Theodotionis eo anno, quo Commodus Quinquennalia Imperii post patris mortem suscepti celebravit, publicata. Theodotionis mentionem facit Irenæus in libris contra Hæreses, quos Pontificatu Eleutheri scriptos constat, ipso Irenæo teste in libro tertio illius Operis. Quare existimavit Auctor Chronici Alex. Eleutherum

III.

NOTÆ [1] **C**oss. Petronius Mamertinus, & Trebellius Rufus. Relandus ita exhibet: C. Petronius Mamertinus, & Cornelius Rufus. Gudiana inscriptio apud eundem.

KAL. MART. C. PETRONIO
MAMERTINO. ET CORNELIO
RUFO. COS.

Fragmentum apud Gruterum pag. IX. 3.

B. F. COS. ....

AMERTINO. ET. RU....

Andreas Schottus Observat. lib. v. cap. XXXII.

DEDIC. KAL. MART.
MAMERT. ET RUFO. COS.

Fabrettus pag. 511. ex figlina.

VETTIO. RUFO. ET POMP.
MATER. COS.

Antiquæ inscriptiones Etruriæ P. I. pag. 301. num. 35.

POSITA. IDIB. APRIL.
MAMERTINO. ET RUFO. COS

Fasti vulgati: Mamertino & Rufo.

Suffectos faciunt hoc anno ex Kal. Jul. Æmilius Junium, & Atilium Severum. De quibus Lampridius in Commodio cap. IV.

CHRISTI
184.

ELEUTH. PAP.
6.

COMMUDI IMP.
3.

Qualis Theodotion fuerit, (a) Euthym. in Panoplia. de quo est sermo; tradunt hunc (a) Tati-
tiani auditorem fuisse, ejusque dogmata
esse sectatum, moxque se Marcionitis ad-
junxisse; neque tamen apud eos diu potuis-
se consistere, sed ad Judæos transisse; jam-
que profelytum eam subiisse provinciam,
ut ex Hebræo in Græcum volumina sacra
transferret. Sed Eusebius (b) eum Ebionæum
appellat, sicut & S. Hieronymus, ea fortasse
ratione, quod dicat S. Irenæus (c) Ebionæos
translationem Theodotionis, sicut & Aquilæ
Pontici, esse sectatos; huncque patria Ephesum
nominat: quamobrem miramur eundem ab
Epiphano Ponticum appellatum. Sed multo
magis mirandum, quod post Symmachum
ponat Theodotionem, cum ille Severi tempo-
ribus suam promulgaverit editionem; Theo-
dotion vero sub Commodum. Locutus enim
de Symmacho, hæc idem ait (d): *Post hunc
autem mox sequenti progressu temporis, hoc
est, circa secundi Commodi regnum, qui
regnavit post prædictum Commodum Lucium
Aurelium annos tredecim; Theodotion quidam
Ponticus ex sectatoribus Marcionis hæresiar-
chæ Sinopitæ, infensus & ipse illius hæresi,
& ad Judæismum declinans, & circumcisus,
& Hebræorum linguam ipsorumque elementa
edoctus, privatim etiam ipse interpretationem,
& pleraque consonanter cum Septuaginta-
duobus edidit. Habebat enim hic plurima
exercitia, ex consuetudine Septuaginta-
duorum. Hæc Epiphanius; & ne putes eum
de alio Commodum fuisse locutum, quam de
quo agimus, hæc inferius subdit: *Post
Antoninum Pium regnavit Marcus Aurelius
Antoninus, qui & Verus, annos decem &
novem; post hunc Commodus regnavit
annos tredecim; cujus tempore Theo-**

*dotionem cognitam esse diximus, qui quar-
tam interpretationem edidit; huic successit
Severus, &c.*

Sic igitur post Commodum ponit Seve-
rum (ut plane nulla possit esse suspicio
ipsum in his esse hallucinatum) quod Sym-
machi tertiam, Theodotionis quartam di-
cat, dici non potest mendum in codicem
irrepsisse; sed id accidisse S. Epiphano,
quod & S. Athanasio (e), qui etiam quar-
to loco Theodotionis interpretationem nu-
merat, cum nec ipsum latuerit, Severum
regnasse post Commodum. At vero id ab
eis ea ratione esse factum apparet, quod
non ordine temporum easdem numerarunt
editiones, sed sicut in Hexaplis ab
Origene positæ essent, in quibus tertio lo-
co Symmachi, quarto vero erat Theodo-
tionis editio collocata, alio prætextu,
quam temporum ordine, iisdem sic ab eo
dispositis, ut dicemus.

Porro versionem Theodotionis, licet per-
fidi, quique ex cloacis hæreticorum in
lacunas se merferit Judæorum, antiquio-
res Ecclesiastici tractatores minime despe-
xerunt, nec Ecclesia eam ut hominis in-
fidelis proscripsit quippe quæ Daniele,
ab eo translata (ut tradit Hieronymus
(f) infrequentiore usum olim recepit. Cujus
rei causa ex multis ea reddi posse videtur,
quod ad coarguendos Judæos plurimum
valere conspicerent, si ea editio afferretur,
quæ ab infensissimo Christianorum hoste,
Judæorum tamen studiosissimo fuisset
elaborata. Hanc tamen ab Origene asteriscis
& obelis appositis fuisse censura notatam,
ut quæ deessent, quæve abundarent, man-
ifesta fierent; idem S. Hieronymus (g) tradit,
qui & hæc subdit: *Cum (inquit) omnes
Christi Ecclesiæ*

III.
Theodotionis
versio cur
quarta nu-
merata.

(e) Athan.
in Synopsi
in fin.

IV.
Theodotionis ver-
sio non
explosa.

(f) Hier.
in præfat.
in Daniel.

(g) Idem
ubi supr.

PAGIUS therum anno CLXXXIV. adhuc in vivis fuisse;
cumque anno CLXXXV. Eleutherus ad cœlestem
patriam migravit, libros suos contra Hæreses al-
terutro anno scripsit Irenæus, juxta Auctoris
Chronici Alex. sententiam.

IV. Libellus Aristæ de Legis Divina ex Hebraica
lingua in Græcam translatione per septuaginta In-
terpretes, inter supposititios censetur a Viris do-
ctissimis, tum ex Catholicis, tum ex Protestan-
tibus. Nec refert, quod Sancti Patres Aristæ
Historiam tanquam veram narrationem Operibus
suis inseruerint; nam ea utrum esset vera, nec-
ne, non erat cur critice inquirerent, quando-
quidem Græca septuaginta Seniorum versio, qua
tunc Ecclesia utebatur adversus Judæos, qui con-
textum Hebræum inter disputandum Christianis
passim opponebant, illius fidem egregie tueba-
tur. Neque erat, quod Patres versionem illam
non amplexarentur, quam Judæi penitus rejicere
non poterant. Hieronymus ea, quæ in omnium
ore vulgo habebantur de septuaginta Interpre-
tum cellulis, evertere non dubitavit: *Nescio,
inquit, quis primus Auctor LXX. cellulas men-
dacio suo struxerit. Justinum deinde cellarum tes-
tem oculatum deridet, ut virum simpliciorem,
qui Judæorum fabulas arripuerit. Similiter nec
veritus est in eodem argumento a reliquis Patri-*

bus discedere, dum Aristæ ipsius & Josephi
auctoritate communitus septuaginta Interpretes
contulisse, non vero prophetasse asserit: *Aliud est
enim, inquit, Vatem, aliud est esse Interpretem:
ibi Spiritus ventura prædicit, hic eruditio & ver-
borum copia, ea qua intelligit, transfert. Uni-
versa libri Aristæ oratio ita composita est, ut
a Judæo quodam Hellenista, gentis suæ amantis-
simo, constructa fuisse videatur. Qua de re legen-
di Scaliger in Notis ad Chronicon Eusebii, Va-
lesius in Notis ad lib. 5. Hist. Eusebii cap. 9. Hum-
fredus Ody in Dissertatione contra Historiam Ari-
stæ de Interpretibus, alique plures. Licet autem
Historia, quæ sub Aristæ nomine circumfer-
tur, commentitia sit, male tamen quis inde
translationi, quæ diu in Synagoga & in Ecclesia
fidem obtinuit, detraheret. Ea ab Apostolis lau-
data, neque alio instrumento Fides Christiana per
universum Orbem propagata est. Eam adhuc ple-
ræque Ecclesiæ retinent, neque etiam ætate no-
stra aliam forte retineret Orbis Catholicus, nisi
novam Hieronymus ex Hebraicis fontibus trans-
lationem concinnasset; ad quam conversionem, quæ
non immerito postea in Ecclesiæ usum cessit,
gravissimis rationibus adductus est Hieronymus,
inquit Simoni in Disquisitionibus Criticis de va-
riis Bibliorum editionibus cap. 15.*

CHRISTI
184.ELEUTH. PAP.
6.COMMUDI IMP.
3.

siæ tam Græcorum, quam Latinorum, Syrorum, & Ægyptiorum, hanc sub asteriscis & obelis editionem legant; ignoscant invidi labori meo, qui volui habere nostros, quod Græci in Aquilæ, Theodotionis & Symmachi editionibus lectitant. Et si illi in tantis divitiis doctrinarum, non contemnunt studia Judæorum hominum, cur Latina paupertas despiciat hominem Christianum? Et adversus Ruffinum (a) eadem querela exostulans ait: Quod si apud Græcos post Septuaginta editionem, jam Christi Evangelio coruscante, Judæus Aquila, Symmachus, & Theodotus Judaizantes hæretici sunt recepti, qui multa mysteria Salvatoris subdola interpretatione celarunt, & tamen in exemplis habentur apud Ecclesias, & explanantur ab Ecclesiasticis viris: quanto magis ego Christianus, & de parentibus Christianis natus, & vexillum Crucis in mea fronte por-

(a) Idem in Apolog. advers. Ruffin.

tans, cujus studium fuit omiſſa repetere, depravata corrigere, & sacramenta Ecclesiæ puro & fideli aperire sermone, vel a fastidiosis, vel a malignis lectoribus non debeo reprobari.

Uti sunt igitur Patres Theodotionis interpretatione, adhibita censura Origenis; at non sic quidam hæretici, de quibus hæc Philastrius (b): Sunt hæretici, alii, qui Theodotionis & Symmachi itidem interpretationem diverso modo expositam sequuntur, non illam beatissimorum priorum, quam Ecclesia Catholica colit & prædicat. Fertur ejusdem Theodotionis alia editio ex Hebræo in Syriacam linguam versa. Fuit & quorundam opinio (c), ejusdem Theodotionis esse Paraphrasim Jonatæ nuncupatam. Sed cum de his nihil certi affirmari possit, a nobis consulto prætermittitur.

V.

(b) Philastrii. cap. 142. Alia Theodotionis versio & Paraphrasis Chald. (c) Sixti. Bibl. lib. 4. vers. Syr.

JESU CHRISTI
ANNUS
185.ELEUTHERI PAP.
ANNUS
7.COMMUDI IMP.
ANNUS
4.

I.

De Pantæno Philosopho Christiano.

Sequenti anno Domini octogesimo quinto supra centesimum, Commodus quartum adiit Consulatum cum collega Aufidio Victorino: quo tempore pace concessa Ecclesiæ, cum in multis aliis locis, tum apud Indos Christiana religio felicissime propagatur. Etenim Pantænus Christianus philosophus, Alexandria sub Ju-

liano Episcopo docens, ad Indos Evangelii prædicandi consilio profectus est. Rem gestam his paucis narrat Eusebius (d): Eodem tempore (cum scilicet, imperante Commodus, Julianus sederet Alexandria) Pantænus, vir omni humaniore litteratura præstantissimus, institutioni Christianorum illic præficitur. Quo quidem

(d) Euseb. l. 5. cap. 10.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5676.

SÆC. II.
Anno Urbis 936.
Olymp. 240. an. 3.
A. C. 183.

☉ 24. F. ☽ 13. P. 31. Mart. Indict. 6.

JESU CHRISTI 183. secund. Baronium 185.

ELEUTHERI PAPÆ 14.

COMMUDI IMP. 8. & 4.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. L. Aurelius Commodus Aug. IV. & Victorinus II. Hunc enim cum nota numerali edendum ostendit Inscriptio Gruteriana pag. 35.

Consulatus Commodi juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam; Quinquennialia enim Imperii Augustei vivente patre suscepti dedit, ut constat ex Nummo qui extat apud Mediobarbum pag. 248. inscriptio: M. COMMODUS ANTONINUS AUG. PIUS BRIT. In postica: VOTA DECENN. SUSC. TR. P. VIII. IMP. VI. COS. IIII. P. P. S. C. Visitur figura sacrificans coram ara. Sed hæc festivitas anno uno dilata fuit; cum anno præcedenti, quo sextus prioris ejus Imperii Augustei absolutus est, celebrari debuisset, ut moris erat; ac præterea die XVII. Martii posterioris ejus Imperii Augustei natali peracta est; mense enim Augusto hujus anni Tribunitiam Pot. IX. Commodus iniit; qui cum

II.

Quinquennialia prioris Imperii Augustei Comodi.

in

NOTÆ

[1] Coss. L. Aurelius Commodus Aug. IV. & Victorinus II. Scribendum M. non L. Commodi prænomen. Gruterus pag. xxxv. i.

IMP. COMMODO. AUG. PIO. FELICE.
IIII. ET VICTORINO. II. COS.

Alias inscriptiones cum horum consulum nominibus vide apud Relandum in Fastis hujus anni, in quarum aliquibus prænomen ac nomen Victorini est M. Aufidius; in Gudiana vero M. Aurelius; rectius in Ligoriana veteris Latii tom. III. pag. 161. ubi M. Aufridus appellatur. At Relandus non vidit tabulam Fratrum Arualium editam a V. C. Philippo a Turre Episcopo Adriensi in Monumentis veteris Antii pag. 388. in qua legitur.

IMP. CAES. M. AUR. ANTONINO. AUG. IIII.
C. AUFIDIO. VICTORINO. II. COS.

Itaque Victorini prænomen est Caius, non Marcus. Hinc hujus anni consules ita nominandi: M. Aurelius Antoninus Commodus Aug. IV. & C. Aufidius Victorinus II. Fabrettus pag. 248.

K. F. COMMODO. IIII. COS,

An-

CHRISTI
185.

ELEUTH. PAP.
7.

COMMODO IMP.
4.

dem in loco, consuetudine ab antiquis temporibus ducta, sacrarum litterarum schola habebatur, quæ est ad nostram usque ætatem continuata; quam sane ab hominibus cum politiore doctrina & eloquentia mire instructis, tum sacrarum litterarum studio probe exercitatis, frequentatam accepimus. Pantænus, de quo paulo ante dixi, disciplina philosophorum, qui Stoici appellati sunt institutus, eodem temporis momento cum primis excelluisse traditur. Quem amore ardentissimo erga sacram Scripturam flagrantem tantum studii in illa propaganda posuisse ferunt, ut præco Evangelii Gentibus, quæ Orientem incolebant ordinatus, ad Indorum usque regiones sese conferret.

II.

Pantænus
Indis prædicat
Evangelium.

Erant autem, erant inquam ad id temporis complures verbi prædicatores & fideles nuntii; qui divino Apostolorum imitandorum studio inflammati, magna adjuncta tum ad Verbum Dei in animis hominum exædificandum, tum ad id augendum afferebant. Quorum e numero unus erat Pantænus ille, quem ad Indos perrexisse diximus; ubi, ut fertur, Evangelium Matthæi (quod ante ejus adventum ibi fuerat receptum) in manibus quorundam, qui in illis locis Christum profitebantur, reperit; quibus Bartholomæum unum ex Apostolis prædicasse, illisque Matthæi Evangelium litteris Hebraicis scriptum reliquisse, & illud ipsum ad monstratum tempus reservatum constat. Sed idem Pantænus (a) in multis præterea aliis doctrinæ Ecclesiasticæ studiis; apud Alexandriam, claram satis & nobilem visionem Rufi tam optimo & admirabili sine conclusit; tam viva voce discipulos instruens, quam etiam librorum monumentis thesauros scientiæ posteris relinquens.

(a) idem
ecc. l. cap.
I. ex ver-
sione Rufi.

Verum ejus profectio in Indiam successore Juliani Demetrio Episcopo contigisse testatur S. Hieronymus (b): ab eodemque missum fuisse, id exposcentibus illius gentis legatis. Porro quos Indos dicunt, fuisse Brachmanas alibi idem S. Hieronymus (c) confirmat.

(b) Hieron.
de Scrip.
Eccl. in
Pantæno.
(c) Hieron.
ad Magn.
num ep.
84.

Reliquit post se Pantænus complures suæ eruditionis ac pietatis hæredes; sed inter omnes ejus discipulos laudatissimus fuit Clemens Alexandrinus, de quo suo loco plura. Ceterum quantum Pantænus reliquis suæ ætatis Ecclesiasticis doctoribus eruditione excelluerit; ex iis quæ idem Clemens (d) numerans suos quos diversis in locis audisset magistros, tradit his verbis, potest intelligi: Non (inquit) mihi est hoc opus scriptura artificiose comparata ad ostentationem, sed mihi ad se nequitatem reconduntur monumenta, oblivionis medicamentum, vere imago & adumbratio evidentium & animatarum illarum orationum, quas dignus habitus sum qui audirem, & virorum beatorum, qui que vera erant maximi pretii & æstimationis. Eorum unus quidem in Græciâ Jovicus, alii vero in Magna Græcia, alter eorum erat ex Cœlesyria, alter ex Ægypto, alii autem ex Oriente, ex eis alter quidem Assyrius, alter vero in Palæstina Hebræus ex alto ducta origine.

III.
Pantæni
Philosophi
excellens
lencia.
(d) Clem.
Alex.
Strom. lib.
1.

Cum autem in eum ultimum incidissem (erat autem primus potestate) conquievi in Ægypto, venans, ea quæ latuerant, Sicula re vera apis prophetici & Apostolici prati flores decerpens, sinceram quandam & incorruptam cognitionem ingeneravit eorum, qui audiebant, animis; sed qui veram quidem beatæ doctrinæ servabant

IV.
Clemens
Alexan-
drinus na-
tus Pan-
tænum
quievit.

PAGIUS in antica Britannicus appelletur, & hoc nomen in Nummis Tribunitia Potestate IX. notatis crebro occurrat, apparet, bellum Britannicum, quod, ut inquit Xiphilinus, omnium longe maximum fuit, hoc anno inchoatum esse, & Commodum, qui antea dicebatur Imperator V. propter victorias a Legatis, per quos illud bellum gessit, reportatas, nuncupatum esse Imp. VI. Cum autem Perennis,

quando bellum Britannicum cœptum, adhuc in vivis esset, Xiphilino & Lampridio in Commodo cap. 6. testibus, liquet, Mediobarbum laudatum deceptum esse, dum scripsit, Perennem anno superiori occisum, & Commodum, qui antea dicebatur Imperator V. propter victorias a Legatis, per quos illud bellum gessit, reportatas, nuncupatum esse Imp. VI. Cum autem Perennis,

NOTÆ Antiquæ inscriptiones Etruria P. I. pag. 112. n. 93.

IMP. COMMODO. AUG. PIO.
FELICE. IIII. ET VICTORINO. II. COS.

Inscriptiones aliæ apud Relandum, in quibus M. Aufidius Fronto Pronepos M. Cornelii Frontonis Cos. & nepos Aufidii Victorini Præfetti Urbis Consulis II. Vulgati Fasti: Commodo IV. & Victorino.

In tabula Fratrum Arualium apud Philippum a Turre, de qua supra, suffecti consules hi subjiciuntur.
L. TUTILIO PONTIANO GENTIANO
COS. VI. ID. FEBRUAR.

Mox. M. HERENNIO. SECUNDO
M. EGNATIO POSTUMO COS.
III. ID. MAI. Exinde. IISDEM
COS. XVI. K. IUN.

Vide de his Consulibus eundem Adriensem episcopum pag. 100.

CHRISTI
185.ELEUTH. PAP.
7.COMMODI IMP.
4.

traditionem, statim a Petro & Jacobo, Joanne & Paulo sanctis Apostolis (filius a patre accipiens, pauci autem sunt parentibus similes) ad nos quoque, Deo volente pervenerunt illa a majoribus data, & Apostolica deposituri semina. Hæc Clementis, per eum, quem in Ægypto demum convenit, intelligens Pantænum philosophum. Quod si augurari licet de ceteris putamus, per eum quem in Græcia nactus est, intelligi Dionysium Corinthiorum E-

piscopum, vel Cajum, per Syrum, Theophilum Antiochenum, per Aillyrium, Bardesanem; & per Palæstinum, Theophilum Cæsariensem, de quo inferius sub Victore Papa plura dicturi sumus; sed præstabat his omnibus Pantænus, ipsius Clementis sententia; qui cum non solum doctrina, sed & vitæ sanctitate enituerit, ejus dies anniversaria in tabulis Ecclesiasticis (a) adnotata legitur. At de Pantæno fati.

Præceptores Clementis.

(a) Martyr. Rom. 7. Julii.

JESU CHRISTI
ANNUS
186.ELEUTHERI PAP.
ANNUS
8.COMMODI IMP.
ANNUS
5.

I. Christi anno centesimo octogesimo sexto Marcello, & Æliano Coss. anno quinto Commodi Imperatoris; Hierosolymis (inquit Eusebius (a) ordinatur Episcopus Maximus ordine vigesimus sextus; post quem vigesimus septimus Antonius, vigesimus octavus Valens, vigesimus nonus Doli-

chianus, trigesimus Narcissus, trigesimus primus Ælius, trigesimus secundus Germanio, trigesimus tertius Gordius, trigesimus quartus rursus Narcissus. Tantis apud Hierosolymas Episcopis constitutis, non potuimus discernere tempora singulorum, eo quod usque in præsentem diem eorum epi-

Episcopi Hierosolymitani.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5677.

SÆC. II.
Anno Urbis 937.
Olymp. 240. an 4.
A. C. 184.

☉ 25. ED. ☽ 14. P. 19. April. Indict. 7.

JESU CHRISTI 184. secund. Baronium 186.

ELEUTHERI PAPÆ 15.

COMMODI IMP. 9. & 5.

VOTA DECENN. SUSC. TR. P. VIII. IMP. VI. COS. III. P. P. S. C. Visitur figura sacrificans coram ara. Tribunitia Pot. IX. adhuc in cursu fuit usque ad V. Kalend. Septemb. hujus anni, quo decimam iniit. Atque hinc liquet, non tantum Commodum fuisse primum, qui Vota Quinquennalia in Nummis expresserit, sed etiam Imperatores tot Quinquennalia & id genus festa repræsentasse, quot modis in Imperium vocati fuissent. Quare quia Commodus primum a patre Cæsar dictus, postea Imperio Proconsulari donatus, tum in Augustei Imperii confortium allectus, ac denique quia post patris obitum solus imperavit, quatuor Quinquennalia, aliaque id genus solennia edidit, quorum tria posteriora Nummis sculpta, ut ostendimus; non item priora, quia scilicet minori pompa fieri solita, quæ tandem tamen in Nummis memorata, ut suo loco videbimus.

I. [1] AD num. I. Coss. M. Eggius Marullus, & Cn. Papirius Ælianus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari ex Inscriptione Romana a Sponio recitata. Marcellus itaque ab Auctore Chronici Alex. Baronioque propositus, Consul tantum suffectus fuit. Commodus Quinquennalia Imperii post patris mortem initi celebravit, ut demonstrat Numinus apud Mediobarbum, in cujus postica legitur: Consules. Quinquennalia posterioris Imperii Augustei Commodi.

NOTÆ [1] Coss. M. Eggius Marullus & Cn. Papirius Ælianus. Gruterus pag. XXX. 2. CONSUMMATUM. VIII. KAL. MAI. L. EGGIO. MARULLO Cn. PAPIRIO. AELIANO. COS.

Reinesius Inscript. pag. 89. & in epistolis ad Rupertum pag. 509. Fabrettus pag. 357. n. 127. Sponius in Miscellan. pag. 4.

III. NON. IUNIAS. L. EGGIO. MARYLLO. ET. GN. PAPIRIO. AILIANO. COS.

Negligentiam Sponii supplet laudato loco Fabrettus, ut & Gruterianum lapidem pag. XLIX. 5. emendandum monet, in quo:

M. EGGIO MARULLO. ET Cn. PAPIRIO. AELIANO. COS. L. D. D. D. K. IUL.

Corrupte M. pro L. legitur. Prænomen enim Eggii Lucius, non Marcus est; atque adeo & Pagijs est emendandus. Mendose item Gudiana inscriptio, in qua:

M. MARULLO. ET. IUNIO AELIANO. COS.

Aliæ inscriptiones apud Relandum, solis postremis nominibus; Marullo, & Æliano, quod habent vulgati Fasti.

CHRISTE
186.

ELEUTH. PAP.
8.

COMMUDI IMP.
5.

Episcopatum anni minime inveniuntur. Hucusque Eusebius; quibus plane non modo erroris, sed, si dicere hoc fas est, temeritatis arguuntur recentiores, qui textus catalogum Hierosolymorum Episcoporum, singulis prout libuit, certum annorum sedis ipsorum numerum præscripserunt; cum alioqui Eusebius Episcopus Cæsareæ, sub cujus metropoli Hierosolymæ

quoque erant, se id minime invenire potuisse testetur. At nos potius sectamur Eusebium se id ignorare ingenue profitentem, quam alios dubia perinde ac si certa explorataque forent affirmantes, quod & alias superius contestati sumus. Eosdem habet idem Eusebius in historia, sed primo usque ad Narcissi priorem ingressum.

JESU CHRISTI
ANNUS
187.

ELEUTHERI PAP.
ANNUS
9.

COMMUDI IMP.
ANNUS
6.

I.
Epistola
Eleutheri
de ciborum
delectatione.

(a) Euseb.
lib. 5. c. 3.

Centesimo octogesimo septimo Christi anno, Maternus, & Bradua Consules creati sunt, quibus consignata leguntur litteræ Eleutheri Papæ ad Episcopos Galliarum; quarum si species argumentum, nihil est quod de iis dubites, cum ea illos in primis admovent, de quibus (ut vidimus ex litteris Ecclesiarum Vienneſis & Lugdunenſis a) jam sub Marco Imperatore, cum martyres detinerentur in vinculis, de cibis utendis, occasione Alcibiadis abſtinentiæ, fuerat a sanctis martyribus controversia excitata; nam Montaniſtæ (ut diximus) illegitimas ac superſtitioſas in Eccleſiam inferre conati fuerant xerophagias. Quamobrem ad hæc reſpeſſiſſe videtur conſtitutio ab Eleuthero edi-
Ann. Eccl. Tom. II.

ta, qua admonuit, ne quis eſcam aliquam repudiaret, ut malam, quæ a Deo creata eſſet; quod affinis hæc eſſet hæreſis dogmati Marcionis, a malo principio hæc omnia creata eſſe diſtantis, quæ in eadem epiſtola repetita eſſe videntur, fuſiusque tractata.

Qui impugnant veteres Decretales epiſtolas Romanorum Pontificum, huic ab Eleuthero conſcriptæ favent, quod ſcilicet in fine hæc habeat verba ad Episcopos Gallicanos: *Hujus rei gratia univerſalis vobis a Christo Jesu commiſſa eſt Eccleſia; ut pro omnibus laboretis; & cunctis opem ferre non negligatis.* Poſſemus equidem haud injuria ſuſpicionem prætexere adulteratæ epiſtolæ: cum, quæ
V v in

II.
Duplex
univerſalis
Præfeſtura.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5678.

SÆC. II. © 26. C. D 15. P. 4. April. Indict. 8.

ANNO UR-
bis 938.
Olymp.
241.
an. 1.
A. C. 187.
JESU CHRISTI 187. ſecundum Baronium 187.
VICTORIS PAPÆ 1.
COMMUDI IMP. 10. & 6.

I. [1] **A**D num. I. Coſſ. Triarius Maternus, & M. Atilius Metilius Bradua.

Decennalia Imperii Præconſularis Commodi hoc anno edita, ut liquet ex Nummis, quos Medobarbus pag. 249. recitat, perperamque cum anno præcedenti conjungit. In eorum poſtica legitur: **VOTA SUSCEP. DECENN. P. M. TR. P. X. IMP. VII. COS. III. P. P. S. C.** In illis viſitur Imperator ſacrificans. Nec reſert, quod in Decennialibus Vota Decennalia ſecunda, non vero ſimpliciter Vota Decennalia, ut in Quinquennialibus fieri ſolitus erat, nunciarentur; nam in laudata Epigraphe ſubintelligitur nota numeralis II. ita ut ſenſus ſit, *Vota ſuſcepta Decennalia II.* Sic Vota Decennalia Antonini Pii in Num-

II.
Decennalia
Imperii
Præconſularis
Commodi.

NOTÆ [1] **C**oſſ. Triarius Maternus, & M. Atilius Metilius Bradua. Inſcriptiones omnes apud Relandum in Faſtis hujus anni, ex Grutero pag. CXCIII. 13. Sponſio pag. 80. & ex Cuſpero in epiſtola conſulari, poſtrema tantum horum conſulum nomina exhibent, exempli gratia:

K A L. D E C E M. M A T E R N O. E T
B R A D U A.

Cetera nomina deſiderantur; quare incertum eſt, an ea fuerint, quæ Pagius aſſert. Faſti vulgati, ut Idatiani, Vindebonenſes; & Proſperi Chronicon: *Materno & Bradua.* Conſules ſuffecti hoc anno ex *Kal. Jul.* memorantur:
C. Peſcennius Niger II.
L. Septimius Severus
Apulejus Rufinus, & alii viginti.

Spartianus in Peſcennio Nigro: *A Commodò denique Peſcennius Coſ. declaratus, Severo præpoſitus eſt.* Spartianus in Severo, cap. IV. de primo ejus conſulatu: *Conſulatum cum Apulejo Ruſino primus egit, Commodò ſe inter plurimos deſignante.* Dio lib. LXXII. pag. 822. narrat, a Cleandro conſuleſ XXV. in annum unum fuiſſe deſignatos, in quorum numero Severus, qui poſtea Imperator fuit.

in ea posita sunt de Judiciis, super addita, exscriptaque videantur ex Constantini Imperatoris constitutione & interpretatione ad eam apposita, quæ in Codice Theodosiano (a) leguntur. Sed illorum verborum, *Universalis vobis a Christo Jesu commissa est Ecclesia*, dicimus esse legitimum sensum, quod oppugnantibus hæreticis universalem Ecclesiam, quorum (ut vidimus) his temporibus ingens erat numerus; non modo Episcopis, sed unicuique Christiano ejus defensionis studium imperatum esse videretur; pro veritate enim atque justitia usque ad mortem certandum, omnibus fidem sectantibus est a divina Scriptura (b) mandatum.

(a) De Jud. l. 2. & ibid. in interpret. Codic. Theodos. lib. 2. tit. 18.

(b) Eccl. 4. Nec ob eam causam confunditur ordo hierarchicus, a Christo (ut dictum est) in Ecclesia institutus; nam sicut quodlibet corporis membrum suo fungens munere, pro toto corpore dicitur laborare; adeo ut hac ex parte, totius corporis, non partis tantum (quod ad munus suum spectat) jure illi possit dici cura commissa, absque capitis, quod est præcipuum membrum, offensione; ita etiam Eleutherus merito jureque membris Ecclesiæ e ratione dixerit universalis Ecclesiæ curam esse commissam.

III.

Reperitur ab Apostolo Paulo eadem fere usurpata phrasis, nam cum vocasset majores natu Ecclesiæ Ephesi constitutæ, sic allocutus est eos (c): *Attendite vobis & universo gregi, in quo posuit vos Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo*: hocque illud ipsum est, quod cum S. Cyprianus (d) primum dicit: *Una est Ecclesia, per totum mundum in multa membra divisa; item, Episcopatus unus est, Episcoporum multorum concordia numerositate*.

(c) Act. 19. (d) Cyprianus de unitate Ecclesiæ.

PAGIUS Nummo apud Mediobarbum pag. 199. his verbis exprimuntur; VOTA SUSCEP. X. COS. IIII. cum tamen, postquam Consulatum quartum Antoninus Pius inivit, Vota tantum secunda Decennalia susceperit. Is loquendi modus in Nummis M. Aurelii etiam usurpatur, ut videre est apud Mediobarbum pag. 222. Card. Norisus in Epist. Consulari pag. 121. præfatum Commodi Nummum repræsentat; sed Typographi errore, loco, I M P.

scoporum multorum concordia numerositate diffusus: post multa subdit hæc verba: *Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur, ut Episcopatum unum indivisumque probemus*: nimirum (quod dictum est) cum quodlibet membrum pro toto corpore, cujus unum est caput, cujus est muneris cunctis prospicere, intelligitur laborare. Quo etiam sensu hæc apud S. Clementem (e): *Scriptissimus vobis omnibus hæc Catholicam doctrinam, ad confirmandum vos, quibus Episcopatus universalis creditus est & commissus*: sic & S. Ignatius (f) communis Ecclesiæ vocat Episcopum qui Philadelphix tantum præfectus erat Antistes.

Quomodo quisque Episcopus dicatur universalis.

(e) Clem. Const. lib. 9. c. 14.

(f) Ignat. epist. ad Philadel.

IV.

Et in eundem plane modum Gregorius Nazianzenus, cum agit de S. Athanasio (g): *Creditur illi (inquit) populi Alexandrini præsentia; quod perinde est, ac si dicam, Totius Orbis præfectura. Cur ita? quia scilicet præfuit Ecclesiæ Alexandrinæ, ut universali prodesset*. Idem & de sancto Cypriano encomium texens, hæc in eandem plane sententiam (h): *Non enim Chartaginensium solum Ecclesiæ præfuit, aut Africæ, quæ merito ejus usque in hodiernum diem omnium sermone celebratur, sed universo Occidenti, immo & Orienti fere ipsi Meridiei, & Septentrioni, quocumque ille admiratione sui pervenit*. Hæc ipse. Plura alia ad hæc exempla essent addenda, sed plus satis hæc esse videntur ad dictorum verborum elucidationem, quorum causa Novatores, cum alioqui Decretales omnes illas epistolas respuant, negotium faceffunt Ecclesiæ, cum hierarchicum ordinem in ea divinitus institutum impugnant. Sed de eo superius suo loco pluribus actum est.

(g) Greg. Nazian. orat. in laud. Athanas.

(h) Idem orat. in laud. Cypri.

Qui

VII. COS. IIII. perperam habet, I M P. VII COS. III. Porro cum Commodus Tribunitiam Potestatem undecimam hoc anno V. Kal. Septemb. inierit, patet hæc Decennalia anticipata fuisse, ac die natali posterioris Imperii Augustei celebrata.

[1] Eleutherus Papa hoc anno e vivis excessit, eique Victor successit, ut infra videbimus.

III. Eleutheri PP. Obitus.

NOTÆ

[1] Vide quæ ad A. D. 177. n. XI. diximus.

JESU CHRISTI
ANNUS
188.

ELEUTHERI PAP.
ANNUS
10.

COMMODI IMP.
ANNUS
7.

I. **Q**ui sequitur annus Domini centesimus octogesimo octavus, notatur in Fastis quinto Commodi Consulatu cum Acilio Glabrione. Quo & decernitur præfectura Augustalis Ægypti Philippo, nempe anno septimo Commodi Imperatoris; nam licet post exactum annum septimum Commodi illa potitus dicatur; id accidit quod non simul ac ab Imperatore electus esset, nomen consequebatur & munus, sed cum
Ann. Eccl. Tom. II.

Philippus
præfectus
Ægypti.

Alexandriam ingrederetur, idque lege Augusti factum Ulpianus (a) affirmat. Hic ille Philippus pater illustris martyris Eugeniæ, qui una cum Claudia conjugem in provinciam profectus est; ubi Judæos ac magos, qui sibi viderentur pessimum omnium hominum genus, vehementer exagitavit; cum Christianis autem benigne egit, eos reveritus propter integerrimæ vitæ exemplum. Desponderat hic Eugeniæ
V v 2

(a) l. unica ff. de off. Præf. Aug.

Eugeniæ
Vergo,
Philippi
filia.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5679.

SÆC. II. Anno Urbis 939. Olymp. 241. an. 2. A.C. 186.

⊙ 27. B. ☾ 16. P. 27. Mart. Indiſt. 9.

JESU CHRISTI 186. secund. Baronium 188.

VICTORIS PAPÆ 2.

COMMODI IMP. 11. & 7.

I. **A**D num. I. Coff. Commodus Aug. V. & M. Acilius Glabrio II. ut demonstrat Card. Norisius in Epist. Consulari.
II. Decennalia prioris Imperii Augustei Commodi

[1] Decennalia prioris Imperii Augustei hoc anno a Commodus exhibita, qui ideo Consulatum quintum juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam iniit. Extat hujus Imperatoris Nummus apud Mediobarbum pag. 251. in cujus postica legitur: SAEC. FEL. P. M. TR. P. XI. IMP. VII. COS. V. Cernitur Victoria stans, dextra

inscribens clypeo, VO. DE. id est, *Vota Decennialia*, quæ ideo exhibita fuere die natali posterioris ejus Imperii Augustei. Nam hoc anno Commodus die XXVIII. Augusti Tribunitiam Pot. XII. iniit, & a patre mense tantum Novembri anni CLXXVI. Augustus renuntiatus fuit.

Lampridius in Commodus cap. 17. ait: *Classem Africanam instituit, qua subsidio esset, si forte frumenta Alexandrina cessassent.* Quæ institutio hoc anno facta, ut constat ex Nummo Commodi apud Mediobarbum pag. 251. & Sponium in Disquisitionibus Antiquitatis. In ejus postica legitur: P. M. TR. P. XI. IMP. VIII. COS. VI. P. P. S. C. PROVID. AUG. id est, *Providentia Augusti*. Repræsentatur eo in Nummo navis in medio maris cum velis absque remis. Ex quo confirmatur quod in Dissert. Hypat. dixi, nova nempe instituta Romanum Orbem de more vidisse annis Decennialibus & id genus festis addictis, & Commodum, licet Imperatorem valde abnormem, in eam legem non peccasse.

III. *Classis Africana institutio.*

NOTÆ [1] Coff. Commodus Aug. V. & M. Acilius Glabrio II. Commodi nummus aureus in Museo Theupolo pag. 206. cum TRIB. POT. XI. COS. V. Alius ibid. pag. 540. cum TRIB. POT. XIII. IMP. VIII. COS. V. Gruterus pag. XCV. 2.

IMP. COMM. AUG. FELICE. V.
ET GLABRIONE. IT. COSS.

Item pag. CCCXLIV. r. 4. male pag. CCCLXIV.

ACILIAE. &c.
NEPTI. ACILI. GLABRIONIS
BIS. COS.

Lapis Ligorianus in veteri Latio Eminentissimi Corradini, tom. I. pag. 383.
DIANA E. SACRUM.

&c.
SIGNUM. DEAE. CONLOCAVIT
IMPP. M. ANTONINO COMMODO
AUG. V.
ET. VALERIO. AURELIO. GLABRIONE. COSS.

Iterum hic lapis ex Ligoriana collectione prodiit nuper in veteri Latio, tom. VII. pag. 217. Oscitanter porro exscriptum a Ligorio, Valerio Aurelio, pro Marco Acilio. Vide Norisium in epistola consulari pag. 117.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Commodus V. & Glabrione, sine nota gemini consulatus in Glabrione.

[2] Norisius in Dissertatione chronologica de votis Decennialibus cap. III. in fine scribit, *Commodus vota Decennialia suscepisse A. D. 180. die XVII. Martii, qua die, patre defuncto, solus imperium obtinuit, anno VI. Trib. potestatis.* Nummum apud Ottonem Mediobarbi offert cum epigraphe VOT. SOL. DECEN. TRIB. POT. XII. COS. V. quæ notæ A. D. 186. conveniunt; quo anno, inquit Norisius, die XXVII. mensis Novembris fungens Trib. pot. XII. decennium sibi communicati a patre imperii explevit, ac vota Decennialia solvit. Mox subjicit, extare numisma Commodi cum votis XX. P. M. TR. POT. XV. IMP. VIII. COS. VI. id est A. D. 190. cufum, desinente decennio, quo a patre imperii confors factus est; quo quidem anno vota Decennialia solvit, & vicennialia nuncupavit. Eadem tamen solennia dies aliquot anticipavit, antequam annum Trib. Pot. XV. expleret. Hinc nummi Commodi in Museo Theupolo pag. 557. cum epigraphe: VOT. SOL. DEC. P. M. TR. POT. XII. COS. V. P. P. Alius ibidem, ubi M. COMMODUS. ANTONI. AUG. PIUS. BRIT. In postica: VOT. SUSCEP. DECEN. P. M. TR. P. VIII. IMP. VII. COS. III. P. P. Item alius ibidem cum epigraphe retrorsus: VOT. XX. P. M. TR. POT. XV. COS. VI.

CHRISTI
188.ELEUTH. PAP.
10.COMMUDI IMP.
7.

niam filiam Aquilio Consuli (vel legas, Acilio) qui hoc anno Consulatum gessit una cum Commodus; nisi dixerimus hunc esse aliquem ex suffectis Consulibus: testatur enim Dio, Commodum (quod nunquam antea factum fuerat) in annum unum vigintiquinque Consules designasse; sed cum nomen conveniat Consulibus ordinariis, haud alius Consul quærendus suffectus.

II.

Sed quidnam accidit? Eugenia in Christum credens, nuptias averfata, una cum fidelibus eunuchis Proto & Hyacintho sedens, virili habitu delituit inter monachos, quos Essenos a Philone dictos esse superius demonstravimus; hæc omnia perferente S. Heleno Episcopo Heliopoleos. Quomodo vero pater ejus in Christum crediderit, & sub Severo successorem acceperit Terentium, deque martyrio ipsius & Eugeniæ, inferius suo loco dicemus. Extant ejus Acta, ex quibus hæc accepta summatim narravimus, & alia quæ dicturi sumus. Cum enim iidem martyres tam Orientalis Ecclesiæ quam Occiden-

Acta S.
Eugeniæ
& socio-
rum ger-
mania.

talis præconio celebrentur, & apud omnes æque dies natalitius eorum martyrii recolatur, haud putamus posse aliquem suspicari, quæ de illis scripta sunt, esse commentum.

Recitantur ea, sed ex antiquioribus monumentis, a Metaphraste (a); quibus plane consentientia esse noscuntur, quæ ab Alcimo Avito Episcopo Viennensi ante mille & centum fere annos ad Fuscinam sororem de laude castitatis scripta sunt; quibus hæc, quæ primitus ab ipsa sunt gesta, narrantur, cum ait:

*Eugenie dudum toto celeberrima mundo
Fama fuit: Christi quæ cum pro nomi-
ne vitam*

*Fuderit, ante tamen fortes processit in
actus.*

Namque habitum mentita viri, &c.

Eam siquidem textit historiam, quæ apud dictum auctorem fusius enarratur, nimirum quo modo inter monachos incognita diu vixit; & rea facta stupri, quod erat, propalare coacta fuit.

III.

(a) Me-
taph. die
25. De-
comb. &
alia ma-
nuscripta.JESU CHRISTI
ANNUS
189.ELEUTHERI PAP.
ANNUS
11.COMMUDI IMP:
ANNUS
8.

I.

(b) Euse-
bius in
Chronico.

Christi anno centesimo octogesimo nono, Coss. Crispino & Æliano, octavo anno Commodi Imperatoris, Apollonius (inquit Eusebius b) Urbis Senator, lecto Senatui insigni volumine, quod de Christi fide composuerat, capite ob Christi fi-

dem truncatus est. Hæc in Chronico: sed & in historia (c) post pacem in Ecclesia concessam hoc tempore enarratam hæc subdit: Verum istud virtutis hosti & invidia natura sui astuanti diabolo minime ferendum videbatur; & propterea varias de

(c) Euseb.
lib. 5. c.
20.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5680.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 940.
Olymp.
241. an. 3.
A. C. 187.

© 18. A. 17. P. 17. April. Indict. 10.

JESU CHRISTI 187. secund. Baronium 189.

VICTORIS PAPÆ 3.

COMMUDI IMP. 12. & 8.

I.
Consules.

[1] Num. I. ad V. Coss. Crispinus, & Ælianus. Commodus posterioris Imperii Augustei Decennalia anno uno anticipata edidit, ut

certo ostendit Nummus apud Mediobarbum pag. 252. in postica inscriptum: VOTA SOL. DECENN. P. M. TR. P. XII. COS. V. Visitur Imperator ad aram sacrificans, ad cujus pedes victima. Festum illud die XVII. mensis Martii posterioris Imperii Augustei natali celebratum; cum die XXVIII. mensis Augusti currentis Christi anni Commodus Tribunitiam Pot. XIII. inierit, ideoque ante eum diem hæc solennia exhibuerit. Horum indicium novus Auctoris pietatis titulus a Commodus sumtus. In variis enim Nummis tribunitia Pot. XII. insignitis vocatur, AUCTOR PIETAT. id est, PIETATIS, quod Religionis restituendæ specie plures crudelitates commiserit.

II.
Posterioris
Imperii
Augustei
Commodi
Decennalia.

NOTÆ

[1] Coss. Crispinus, & Ælianus. Horum prænomen adhuc latent. Gruterus pag. DLXXV. 3.

OSSUA POSITA SUNT
VI. IDUS. NOVEMB. CRISPI-
NO. ET AELIANO. COS.
ARA. XV. KAL. IANUAR
ISDEM. COS.

Alia item inscriptio apud Cuperum in epistola consulari n. 3. ex Gudianis:

D. D. VI. KAL. IUN.
CRISPINO. ET. AELIANO. COS.
Vulgati Fatti: Crispino, & Æliano.

De Apollonio Senatore & martyre.

de integro machinas contra nos astute fabricare aggressus est. Nam Apollonium virum inter Fideles politioris litteraturæ studiis & Philosophiæ notitia plurimum celebratum, in iudicium adducit; & unum ex ejusdem Apollonii servis ad hanc rem valde accommodatum, qui hominem accuset, excitat. Cæterum huic misero ac perdito in iudicium intempestive & incommode ad Christianum accusandum ingredienti, actutum (quoniam qui Christianorum nomina solum, quia Christiani essent, deferebant, Imperatoris edictum neci dare mandaverat) crura suffringebantur, Perennio iudice contra eum talem sententiam pronunciante. Iste autem Deo carissimus martyr, cum iudex obnixè ab illo petiisset, flagitassetque ut fidei suæ rationem coram Senatu redderet, simulatque accuratissimam orationem apologeticam pro fidei, quam profitebatur, defensione coram omnibus recitasset, sententia Senatus securi percussus decessit e vita. Quippe vetus lex apud illos extabat, Christianos qui semel in iudicio comparuerant, nisi professionis suæ sententiam mutarent, non omnino liberos dimittendos esse. Istius vero coram iudice verba & responsa, quæ ad Perennii rogata dabat, & orationem apologeticam apud Senatum habitam, si cui libitum sic accurate cognoscere, ex libro nostro, quem de veris Martyribus composuimus, manifesto intelliget. Hucusque Eusebius. At quæsitus diu & a pluribus ejus de Martyribus liber, nusquam fuit inventus.

Quod autem idem Apollonius prædica-

tur cum cæteris litteris, tum philosophiæ scientia celeberrimus, illud in mentem venit, num hic ille fuerit Apollonius Chalcedonius (a) Philosophus Stoicus, quem Marcus Aurelius Antoninus Imperator (ut vidimus) mirifice coluit. Et licet ex iis quæ Epiphanius (b) docet, Apollonium Antonini amicum, quo tempore Bardesani Syro, ne se Christianum profiteretur, suadebat, Ethnicum & Christianæ religionis adversarium ipsum fuisse constet; fortasse is postea (ut de multis accidit) fidem Christianam amplexus, ejusdem quoque susceperit patrocinium. Sane quidem, quantumlibet Senator fuerit, ipsum tamen nomen non est Romanum, sed peregrinum. Accidere autem facile potuit, ut ex litteris illis, quas ab omnium celeberrimo Philosopho Christiano Bardesane acceperat, divina operante virtute mente fuerit illustratus, ut veræ religionis cultum agnosceret, atque agnatum sectaretur. Sed quod id tantummodo persuadeat conjectura, nihil est quod certi affirmare possumus; licet id æquius dici possit; quam quod hic Apollonius idem fuerit cum illo celebri inter scriptores Ecclesiasticos, qui adversus Cataphrygas (c) commentarios edidit; quod inter alios Nicephorus perperam dixit: nam cum Eusebius, tum sanctus Hieronymus eos ab invicem distinctos ac plane diversos fuisse ostendant; temporis etiam certa ratio eos mendacii aperti redarguit. Nam cum ex ejus scriptis superius dictum sit, quadraginta post annos ab hæresis Montani principio eas

(a) Jul. Capitol. in Marco.
(b) Epiph. hæres. 66.

Apollonius Stoicus num idem Senator & martyr.

(c) Niceph. lib. 4. c. 25. 26.

II.

PAGIUS

Baron. ann. 183. num. VII.

serit, ut videre est apud Lampridium in Commodo cap. 9. Imperatores annis hujusmodi solenniis dicatis novos titulos sibi attribuere solitos, sparsim in hoc Opere ostendimus. De falsa Commodi pietate agit Baronius ejus Imperii initio. Porro ex præfatis Decennialibus egregie confirmatur quod in Dissert. Hypat. tanquam hujusmodi solennium fundamentum statuimus, annos nempe quinque ultimæ festivitatis, non a primo Imperii, sed ab illo, quo ultima celebrata, ipso etiam in summam collato, deducendos esse. Si enim primum horum Decennialium annum ab anno Christi centesimo octogesimo, quo Commodus patri successit, auspiceris, ea præfenti anno, nequidem extra ordinem, celebrari potuisse comperies; cum die XVII. Martii Commodus octavum tantum Imperii post patris mortem suscepti annum exorsus fuerit, & hujusmodi festa nunquam plus anno anticipata fuerint; ideoque si extra tempus exhibita sint, ad sequentem Christi annum pertineant, quo Commodus nondum Imperii annum inchoavit. Verum, annis, ut fieri debet, computatis, & ab anno centesimo octogesimo quarto, quo Commodus ejusdem Imperii Quinquennialia dedit, desumptis, res difficultatem non habet, liquetque, Decennialia anno uno Commodum prævertisse, ac quarto a Quinquennialibus anno illa dedisse, proindeque extra legitimum tempus præfata esse. Monuit me Andreas Morellius Vir Clariss. extare in Gaza Regia Numismata Commodi tam aurea, quam argentea ac ærea, in quibus ejus caput collo nudo visitur, & hæc verba

leguntur: VOT. SOL. DECENN. P. M. T. R. P. XII. COS. V. &c.

S. Apollonii Senatoris Romani martyrium ante præfentem annum contigit; cum is, referente Eusebio, Perennio Prætorii Præfecto rationem Fidei suæ reddere coactus fuerit, Perenniusque anno præcedenti interfectus fuerit, ut deduco ex Herodiano lib. 1. cap. 9. Ibi Herodianus ait, proditas esse insidias, quas Perennius Commodo parabat, cum Ludos Romani Jovi Capitolino facerent. Agon Capitolinus vicesimus sextus anno Christi centesimo octogesimo sexto celebratus est; ideoque & Perennius eodem anno occisus. Nec audiendi, qui hanc mortem conferunt in annum Christi CLXXXII. quo XXV. Agon Capitolinus editus. Lampridius enim in Commodo cap. 6. bellum Britannicum, antequam Perennius interficeretur, inchoatum fuisse indicat, & ex dictis constat, bellum illud anno CLXXXIII. geri cœptum. Nec etiam refert, quod Lampridius citatus cap. 8. dicat: Commodus, cum adulterum matris Consulem designasset, appellatus est Pius: cum occidisset Perennem, appellatus est Felix: in Nummis vero Commodus dicitur Felix, cum gerit Tribunitiam Pot. VII. quæ anno CLXXXII. mense Augusto desinit. Nam Commodus dicitur in Nummis Pius, & Felix ipso Imperii post patris mortem suscepti initio: ideoque sunt hæc epitheta, non vero cognomina, quod inde certo constat, quod adulter ille interemptus est, Cleandro Præfecto Prætorii existente, ut indicat Lampridius in Commodo cap. 7. Gruterus pag. 94. Inscriptionem exhibet, in qua memoratur Votum solutum: IMP.

III.
S. Apollonii martyrium.

Baron. num. 1. & seqq.

Perennius occiditur. Baron. num. xv.

CHRISTI
189.ELEUTH. PAP.
II.COMMUDI IMP.
8.

cas a se conscriptas esse lucubrationes adversus eum ac cæteros ejusdem impietatis sectarios; plane declaratur, longe post Apollonii Senatoris obitum, & post Commodi tempora, illum Apollonium claruisse.

III.

Rursum vero quod ad ejusdem Apollonii supplicium spectat; observandum est non Commodi Imperatoris sententia fuisse damnatum, sed ex Senatusconsulto, Perenni judice decernente. Erat enim iste Perennis (ut tradit Herodianus) præfectus prætorianis militibus. Hic quippe (inquit Lampridius *a*) Commodi animum persciens, invenit quemadmodum ipse potens esset; nam persuasit Commodi, ut ipse deliciis vacaret, idem vero Perennis curis incumberet; quod Commodus lætenter accepit. Hac igitur lege vivens ipse cum trecentis concubinis, quas ex matronarum meretricumque delectu ad formæ speciem conciliaverat, trecentisque aliis puberibus exoletis, quosque æque ex plebe ac nobilitate, nuptusque forma disceptatrice collegerat, in Palatio per convivia & balneas debacchatur: & paulo post; Tunc tamen Perennis cuncta sibi vindicavit; quos voluit, interemit; spoliavit plurimos, omnia jura subvertit, prædam omnem in sinum contulit: ac de eo iterum: Et nonnulli per provincias a Perenni ob divitias insummati, spoliati sunt, vel etiam interempti; his, quibus deerat fidei criminis oppositio, obiciebatur, quod scribere voluissent Commodum heredem. Hæc & alia plura cum ipse, tum Dio atque Herodianus recensent.

(*a*) Lamprid. in Commodi.

Perennis Præfecti scelera.

IV.

Quomodo autem post Apollonii necem, Perennis, qui potestate regia diutius exultaverat, & in alios insultaverat, oc-

cifus sit, Herodianus (*b*) cæteris fofius narrat his verbis: Cum itaque nobilissimis scenicis operam daret, sedens Imperatoria sella Commodus, pleno spectatōribus theatro, suisque cuique locis ad sedendum pro dignitate attributis, priusquam quicquam diceretur agereturque in scena, repente quidam Philosophi habitu, manu baculum gestans, peramque seminudus ab humero suspensus, curriculo prodiit; mediaque in scena consistens, manuque silentium imperans: Non hoc, inquit, ludorum tempus, o Commodi, neque spectaculis celebratitque vacandum: Imminet cervicibus tuis Perennis gladius; ac nisi caveris non quidem impendens, sed jam præsens periculum, peristi; nam & ipse hic adversus te copias pecuniamque colligit, & nati exercitus Illyricos sollicitant; quos nisi statim prævenias, occidisti. His dictis sive sorte quadam divinitus impellente, sive id auso homine ut gloriam sibi ignarus atque obscurus acquireret, seu quia speraret ingens aliquod præmium se ab Imperatore consecuturum; sane illum de repente obstupescerant. Cæteri autem etsi non de nihilo ea dicta suspicabantur, tamen fidem habere dissimulabant. At Perennis comprehendere hominem jubet, ac pro furioso & vaniloquo, igne comburi; ita scilicet dedit pœnas intempestivæ libertatis. Cæterum qui se Commodi studiosos videri volebant, perosi antea quoque Perennem, utpote intolerandæ hominem superbiæ contumeliæque: nacti opportunum tempus, calumniis eum premere aggrediuntur; sed scilicet ita futurum erat, ut Commodus insidias vitaret, & Perennis una cum liberis penderet pœnas. Addit his Herodianus alias in Perennem querelas militum Romæ agentium, & alio-

(*b*) Herod. lib. 1. Perennis præfecti casus.

PAGIUS

IMP. COMM. AUG.
FELICE. V. ET. GLABRIONE
IT. COSS.

anno scilicet Christi CLXXXVI. quo Perennis occisus, & Commodus Felix cognominatus, ut ex hac Inscriptione liquet, quæ & Glabronem iterum Consulē fuisse demonstrat. Apollonius itaque ante annum CLXXXVI. martyrium fecit. Quæ tamen de eo in Chronico Eusebii juxta editionem Pontacensem dicuntur, desunt in variis Manuscriptis, ut ipsemet Pontacus in Notis fatetur; indeque nulla Apollonii in Chronico Eusebii juxta editionem Scaligerianam mentio.

IV. Hieronymus non tantum Apollonium in numero S. Apolloniorum Scriptorum Ecclesiasticorum refert epist. 84. sed etiam inter eos numerat, qui in tantum Philosophorum doctrinis atque sententiis suos referciunt nec Sena- libros, ut nescias quid in illis primum admirari tor fuit. debeat, eruditionem seculi, an scientiam Scripturarum. Ad hæc, eum Senatorem facit. Verum hæc S. Doctor proprio ingenio ex Eusebio exaggerasse videtur. Ait quidem Valesius in Notis Eusebianis, Hieronymum hæc sine dubio ex prava Rufini interpretatione hausisse. Sed hoc nullo modo fieri potuit, cum tot annis Catalogum Hieronymus scripserit, antequam Eusebium Rufinus verteret. Scripsit hæc Hieronymus anno Theodosii

M. XIV. in libro nempe de Script. Ecclesiast. eo anno publicatis: transtulit Historiam Eusebii Rufini anno Christi quadringentesimo, ut suo loco dicitur. Octo igitur ad minimum annis Eusebium Latine reddidit Rufinus, postquam Catalogum suum scripserat Hieronymus. Eodem etiam modo in altero Apollonio describendo versatus est Hieronymus: Apollonius, inquit, vir disertissimus scripsit adversus Montanum, Priscillam & Maximillam; insigne & longum volumen, in quo asserit, Montanum & insanas vates periisse suspendio. De suspendio enim Montani locutus quidem est Eusebius, sed ejus narrationem alteri plane Scriptori, & quidem anonymo tribuit lib. 5. cap. 16. a quo satis aperte Apollonium distinguit cap. 18. Imo & idem Anonymi Opus Rhodoni etiam attribuit Hieronymus in Miltiade, ubi ait: Miltiades, ejus Rhodon in Opere, quod adversus Montanum, Priscillam, Maximillamque composuit, recordatur, &c. Et tamen Auctor, qui Miltiadis meminit, idem est, ac ille qui tradidit, Montanum & Maximillam suspendio vitam finivisse. Quare in ea narratione non semel Hieronymus memoria lapsus. Legendi Halloixius in Notationibus ad Vitam S. Apollinaris cap. 3. Valesius in Notis ad lib. 5. Eusebii cap. 16. & Pearsonius in Vindiciis Epistolarum S. Ignatii.

CHRISTI
189.

ELEUTH. PAP.
II.

COMMUDI IMP.
8.

(a) Dio in *Commodo.* aliorum ex Britannia refert Dio (a) ea de causa Romam adventantium : quibus omnibus persuasus Commodus annuit, ut occideretur Perennis ; datoque negotio Clearcho qui eum odio prosequabatur, non ipse tantum, sed & filius qui agebat in exercitu, uxor quoque & soror simul cum filiis occisi sunt. Finis hic fuit Perennis diu antea ad vindictam aliorum tolerati : sed ubi sanguine Christiano se polluit, insperatam ultionem numinis sensit.

ris necem, hæc contigisse refert Eusebius (b) : *In Capitolium fulmen ruit : & magna inflammatione facta, Bibliotheca & vicina quoque ædes concremata.* Magna subinde subsecuta est pestilentia, qua cum universa Italia est afflictata, tum Roma præcipue ; cum (ut tradit Dio) ad duo millia mortuorum corpora quotidie efferrentur. Cæterum Apollonii dies cædis, in tabulis Ecclesiasticis ex more adscriptus, memoria anniversaria semper postea in Ecclesia celebratus est.

(b) Eusebius in Chronico. Clades secute necem Apollonii.

Hoc item anno, post Apollonii Senato-

JESU CHRISTI
ANNUS
190.

ELEUTHERI PAP.
ANNUS
12.

COMMUDI IMP.
ANNUS
9.

I. Christi anno centesimo nonagesimo, Fusciano & Silano Coss. agente Commodus in Imperio annum nonum, defuncto Juliano Episcopo Alexandrino, anno decimo sedis ejus substitutus Demetrius ab

Eusebio (c) ponitur in Chronico ; licet in historia longe majorem annorum numerum Juliano tribuisse videatur, dum eum usque ad Severi persecutionis tempora pervenisse demonstrat, sic dicens :

(c) Eusebius in Chronico. Demetrius Episcopus Alexand.

PAGIUS V. Ad num.V. Pestilentia, quæ teste Herodiano lib.I. cap.II. universam Italiam occupavit, ad annum centesimum nonagesimum, quo Commodus sextum Consulatum gessit, spectat. Mediobarbus enim Commodi Nummum exhibet inscriptum : SAL. GEN. HUM. COS. VI. P. P. S. C. id est, *Salus generis humani.* Cernitur Æsculapius stans, sinistra baculum cum serpente involuto tenens, & dextram porrigens figuræ in genua procumbenti. Producit & alium Commodi Nummum, in cujus postica legitur : VOTA SOLUT. PRO SAL. P. R. COS. VI. P. P. Visitur figura ad aram sacrificans. Peste itaque anno CXC. grassante, Vota soluta sunt pro salute Populi Romani, & sanitas ab Æsculapio postulata. Eodem pariter anno videtur contigisse magnum illud incendium, de quo Herodianus lib.I. cap.14. scribit : *Sed ubi templum (Pacis scilicet) consumptum ignibus est, plurima quoque & pulcherrima Urbis adificia conflagrarunt, inter quæ etiam Vesta templum.* Eusebius enim in Chronico anno Abrahami 2227. qui Kalendis Octobris anni Christi CXC. inchoatur, incendium illud memorat, & Herodianus lib.I. de illa peste ac fame, quæ eodem tempore Romam opprimebat, ac præterea de illo incendio loquitur, postquam narravit clades a Materno Imperio Romano illatas, quæ in annum Christi CXC. conveniunt. Statim enim iis recitatis subjungit : *Per idem tempus accidit, ut ingens Italiam quidem universam pestilentia occuparet, &c.*

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5681. PAGIUS
⊙ 1. GE. D 18. P. 31. Mart. Indiæ. 11. SÆC. II. Anno Urbis 941. Olymp. 241. an. 4. A. C. 188.
JESU CHRISTI 188. secund. Baronium 190.
VICTORIS PAPÆ 4.
COMMUDI IMP. 13. & 9.

[1] AD num. I. Coss. C. *Allius Fuscianus II. & Dullius Silanus II.* ut ostendit Em. Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 117.

Commodus Imperii Cæsarei Tricennalia anno uno dilata dedit. Neque enim ante præsentem annum potuit ; cum duo id genus solennia eodem anno ab uno eodemque Imperatore non celebrarentur.

Demetrius Episcopus Alexandrinus hoc anno Episcopatum Alexandrinum consecutus est ; observat enim Pearsonius in Annalibus Cyprianicis, licet in Indiculo Nicephori Parisiis impresso ex Codice valde corrupto legatur : *Δημήτριος ἔτι ἰ. Ἡρακλᾶς ἔτη μγ'* id est, *Demetrius an. 10. Heraclas an. 43.* ex Codice tamen MS. Londinensi legendum esse, *Δημήτριος ἔτη μγ'. Ἡρακλᾶς ἔτι ις.* *Demetrius annis XLIII. Heraclas annis XVI.* Quare cum anno CCXXX. Demetrius vita functus fuerit, hoc anno

I. Consules.
II. Tricennalia Imp. Cæsarei Commodi
III. Initium Demetrii Episcopi Alex.

NOTÆ [1] Coss. C. *Allius Fuscianus II. & Dullius Silanus II.* Horum postrema tantum nomina in vetustis lapidibus nota sunt. Gruterus pag. MV1. 9.

FUSCIANO. II.
ET SILANO. COS.

Lampridius in Commodus cap. XII. *Vota pro eo facta sunt Nonis Pii, Fusciano iterum Cos. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon : Fusciano & Silano, sine nota geminati consulatus. Vide de horum consulum nominibus Norisium in epistola consulari pag. 117.*

CHRISTI
190.

ELEUTH. PAP.
12.

COMMUDI IMP.
9.

(a) Idem
lib.6. cap.
7.

(a): Cum Severus jam decimum Imperii sui annum ageret, & Latus Alexandria reliquaque Ægypti Præfecturam obtineret, & Demetrius nuper tum post Ju-

lianum ibidem Ecclesiarum Episcopatum adeptus fuisset, & persecutionis ardor quotidie magis magisque incenderetur, &c.

JESU CHRISTI
ANNUS
191.

ELEUTHERI PAP.
ANNUS
13.

COMMUDI IMP.
ANNUS
10.

Sequenti anno centesimo nonagesimoprimo, duobus Silanis Coss. Junio atque Servilio, Commodi Imperatoris anno decimo, post Maximinum subrogatur in Ecclesiam Antiochenam Serapion. Hæc Eusebius (a) in Chronico, licet sanctus Hieronymus id factum dicat anno sequenti. Celebris hic fuit inter scriptores Ecclesiasticos hujus temporis; de cujus lucubrationibus, quæ apud se extarent, hæc Eusebius: Serapionis in scribendo industria & vigiliarum alia credibile est apud

(a) Euseb.
lib.6. c.10.
Serapion
Episc. Antioch.

alios conservata esse monumenta; sola autem apud nos ea pervenerunt, quæ contra Dominum * quemdam, qui persecutionis tempore a fide in Christum excidisset, seque ad Judaicam superstitionem transtulisset, scripta fuerunt, & ad Pontium * & Carinum Ecclesiasticos viros missa, atque certa quedam ad alios epistolæ. Alius est liber ab eo confectus, de Evangelio quod secundum Petrum dicitur: quem quidem elucubravimus, quo ea quæ in eo erant falso commemorata, penitus refelleret, idque pro-

* al. Domninum.
* al. Ponticum & Coricum.

PAGIUS anno Ecclesiam Alexandrinam administrare cepit. Et tamen Eusebius lib.6. cap.2. initium persecutionis Severianæ anno CCII. motæ consignans ait: Igitur Severo annum Imperii decimum agente, Alexandria & totius Ægypti Præfecturam obtinente Lato, Episcopatum vero Ecclesiarum illarum post Juliani obitum Demetrio recens adeptus, &c. Ultima verba in Græco habent, τὸν δὲ αὐτοῦ παροικίῳ τῷ ἐπισκοπῶν νεοστὶ τότε μετὰ ἰεραίων δυνάστῶν ὤπειλάκει. Quæ sic melius Christophorus vertit: Et Demetrius nuper tum post Julianum ibidem Ecclesiarum Episcopatum adeptus fuisset. Quamquam recens quandoque nuper significet, ut videre est in Thefauro Roberti Stephani. At quomodo recens vel nuper Demetrius Episcopus factus, qui jam annis quatuordecim Alexandria sedebat? Verum hujusmodi adverbium sæpe longum tempus, quemadmodum & adverbium jampridem brevissimum spatium designant, quod non raro Viros eruditissimos in errorem impulit. Hinc Divus Cyprianus in Epistola Synodica Ecclesiæ Africanæ ad Cornelium Papam cum Collegis scripta anno ducentesimo quinquagesimo secundo, de pace lapsis maturius danda ob persecutionem ingruentem, ait: Statueramus quidem jampridem, frater charissime, participato invicem nobiscum consilio, ut qui in persecutionis infestatione supplantati ab adversario, & lapsi fuissent, & sacrificiis se illicitis maculassent, agerent diu penitentiam plenam. Ubi Cyprianus rem vix ante annum gestam, jampridem statutam dicit, ut observat Fellus in Notis ad Epistolam I. Cypriani, quæ Pamelio est LXVI.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5682.

⊙ 2. E. ☽ 19. P.20. April. Indiæ. 12.

JESU CHRISTI 189. secund. Baronium 191.

VICTORIS PAPÆ 5.

COMMUDI IMP. 14. & 10.

[1] **A**D num. I. Coss. Servilius Silanus, & Dullius Silanus, id est, duo Silani.

Dio lib.72. de Cleandro, cujus post mortem Perennis ampla fuit auctoritas, sermonem habens ait: Neque vero Cleander hæc solum fecit, sed etiam Consules XXV. in annum unum designavit: quod neque ante id tempus, neque post unquam factum est. Spartianus vero in Severo Imperatore cap.4. Consulatum cum Apuleio Rufino primum egit, Commodo se inter plurimos designante. Onuphrius in Fastis Baronio, ceterisque persuasit, factum id esse Materno & Bradua Consulibus, anno nempe CLXXXV. quo Commodus quintum se Consulem designavit. At cum Perennius Prætorio Præfectus ac Cleandri decessor anno tantum centesimo octogesimo sexto, quo Commodus Consulatum quintum gessit, perierit, liquet, vulgarem opinionem falsam esse, absurdamque illam tot Consulatum designationem ad præsentem annum pertinere. Id manifeste docet Spartianus loco citato, cum

I.
Consules 2
II.
Consules
XXV. in
annum unum
designati.

Baron.
an. 188.
num. 1.

NOTÆ

[1] **C**oss. Servilius Silanus, & Dullius Silanus. Et horum nomina ante postremum absunt a vetustis lapidibus, in quibus extremum tantum retinetur. Gruterus pag. LXXXVI. 9.

TT. SIL. CONS.

Reinesius Inscript. pag. 55. de his Silanis hanc siglam TT. interpretatur, quanquam id difficile admodum Relando videtur. Fabrettus pag. 77.

DUOBUS. SILANIS. COS. -

Ita quoque Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: *Dubus Silanis*. Hoc anno Geta Severus, & Vitellius conules suffecti fuere, quod Spartianus in Geta cap. 11. narret, Antoninum Getam, his coss. natum esse Mediolani VI. Kal. Junias.

CHRISTI
191.

ELEUTH. PAP.
13.

COMMUDI IMP.
10.

propter certos fratres, qui in Ecclesia Rossensi illius Evangelii simulatione ad alienas doctrinas & a fide discrepantes se applicuissent. Ex quo quidem libro pauca quædam, in quibus suam de eo Evangelio sententiam exponit, commode citare non fuerit ab instituto alienum; sunt autem hæc:

II.
Apocrypha quomodo permittenda.

Nos enim, fratres, & Petri & aliorum Apostolorum doctrinam recipimus, sicut & Christi; sed libros quosdam falso nomine illorum inscriptos, utpote ejus rei satis experti, omnino repudiamus, idque pro certo cognoscentes, nos ejusmodi non aliquando ab illis accepisse. Ego enim, cum essem apud vos, putabam certe omnes recta fidei penitus addictos fuisse. Librum idcirco, qui Petri Evangelium inscribebatur, mihi ab illis oblatum, cum minime perlegissem, equidem dicebam; quod si, quia hoc Evangelium inter vos non legitur, animo & voluntate dissideatis, legitur quidem. Verum cum jam intelligam, illos, occasione ex iis quæ ipse tum dicebam arrepta, in erroris cujusdam latebras irrupisse; ad vos denuo venire maturabo. Quare, fratres, brevi me expectatote. Nos autem fratres, minime nescii cujusnam erroris & sectæ auctor fuerit Marcianus, & quo pacto, dum ea quæ loquebatur non intellexit, sibi ipsi repugnaverit (quod plane ex iis quæ ad vos scripta sunt, facile discetis) simulac a quibusdam qui ipsum Evangelium usurpant, hoc est, ab iis, qui ex eo primum suum duxerunt errorem, quos appellamus *doxaræ*, hoc est, Opinatores (complures enim & variæ sunt eorum disciplinae, sensus, & sententiæ) sciscitati esse-mus; poteramus facile animadvertere, nonnullas illius Evangelii sententias cum vero rectoque Salvatoris verbo consentientes esse, alias autem ab eo diversas discrepantesque, quas hic vestris tamquam oculis ad explorandum subjecimus. Hactenus ex commentario illo Serapionis Eusebius.

III.
Docitæ hæretici.
(a) Theod. divin. decret. lib. 5.

Erant Docitæ hæretici, qui pseudo-Evangelio Petri ad suam ipsorum hæresim confirmandam utebantur (inquit Theodoretus a) qui non vere, sed sola visione & apparitione credebant fuisse mysterium
Ann. Eccl. Tom. II.

cum post recitata verba statim dicat: Post Consulatum, anno ferme fuit Roma otiosus. Deinde proficiscens ad Germanicos exercitus, major filius, qui tunc quinquennis erat, &c. Caracalla major natus filius Severi in lucem prodiit anno Christi CLXXXVIII. ut infra ostendo; quare anno Christi CXCII. quintum ætatis annum inchoavit, ideoque anno CXC. Severus primum Consulatum gessit, anno insequenti Romæ otiosus fuit, annoque CXCII. quo Caracalla quinquennis erat, in Germaniam profectus Carnunti Im-

incarnationis. Sectæ hujus auctorem fuisse Julium Cassianum, ex Clemente Alexandrino (b) superius dictum est. Rursum vero, quod ad Serapionis lucubrations pertinet; illis ipsis, quas (ut dictum est) ad Pontium & Carinum conscripsit, hæresim Montani magnopere exagitavit, quibus declarat, eam jam ab Ecclesia toto Orbe damnatam. Sunt hæc ejus verba ab Eusebio (c) recitata: Ut vero istud intelligatis, omnem in Christo fraternitatem, quæ per universum orbem terrarum diffusa est, ab hac nova & peregrina prophetia, tam falsis præstigiis instituta reapse abhorrere; litteras Claudii Apollinaris, beatissimi viri, qui Hierapoli civitati Asiæ Episcopus præfuit, ad vos misi. Erat hæc Apollinaris epistola instar Synodalis, quod diversorum Episcoporum subscriptionibus munita esset. Sed de Montani hæresi ubique damnata superius diximus, cum de ejus origine actum est.

(b) Clem. Alex. Strom. lib. 3.

(c) Euseb. lib. 5. c. 18.

Hujus quoque Serapionis testimonio sicut & quorundam antiquorum Theologorum; ut Irenæi, Apollinaris, Clementis, & aliorum, confirmata est in Concilio Alexandrino sub S. Athanasio Catholica fides consubstantialitatis sanctissimæ Trinitatis, ut suo loco dicemus. Cum autem agit de ingressu Serapionis Eusebius (d), de aliis qui tunc temporis in Syria Palæstina clarebant Episcopi, hæc addit: Cæsareæ item id temporis Palæstinarum præfuit Theophilus; Narcissus similiter, cujus superior nostra mentionem fecit oratio, adhuc Ecclesiæ Hierosolymitanæ ministerio perfungebatur. Addit & de his insuper: Ecclesiæ Corinthiorum, quæ est in Græcia, iisdem temporibus Bacchillus fuit Episcopus, Ecclesiæ Ephesinæ Polycrates. Et quamquam multi alii præterea (ut verisimile est) & prope infiniti illa hominum ætate floruerunt; illos tamen, quorum recta fides & Catholica sententia scriptis ad nostram ætatem derivata sit, solos (ut ratio postulabat) nominatim citavimus. Hucusque Eusebius. Sed de his novissime recensitis scriptoribus prolixior erit sermo sub Severo Imperatore.

IV.

(d) Euseb. lib. 5. cap. 21. Viri illustres hujus temporis.

X x

Chri-

perator anno insequenti renunciatus est, ut suo loco dicam. Hac Consulatum XXV. in unicum annum designatione suo anno reddita, apparet, Cleandri Præfecti Prætorio interitum, rei frumentariæ inopiam, & pestilentiam quibus Roma oppressa est, & novorum nominum mensibus impositionem non contigisse ante annum CXC. cum Herodianus in fine libri primi hæc uno tenore recitet, & cum Cleandri interitu, qui anno CXC. accidit, copulet.

JESU CHRISTI
ANNUS
192,

ELEUTHERI PAP.
ANNUS
14.

COMMODI IMP.
ANNUS
II.

I. **C**hristi anno nonagesimosecundo supra centesimum, Commodus sextum & Petronius Septimianus Consulatum gesserunt: quo Imperatorem ipsum omnium celeberrimam munerum editionem exhibuisse, tradit Eusebius (a); cujus cum Gentiles historici meminerint, quoto ejus Imperii anno facta sit (confuse cuncta miscentes) minus significarunt. Quod vero Eusebius certis annis hæc & alia consignet in Chronico, haud putandum id ex animi sententia nullo auctore prævio fecisse, sed potius veterum scriptorum, quorum monumenta exciderunt, affectatum esse vestigia, ut puta inter alios Julii Africani; quem scripsisse Epitomen temporum, testatur quoque S. Basilius (b), qui eum citat; de quo inferius dicturi sumus. Meminit horum munerum Herodianus (c); cum (ut Dio testatur) Commodus ad spectandum veniens, perinde ac si esset Hercules, pelle leonis & clava procedebat insignis; quippe qui cum Hercules videri vellet & coli, e Neronis, seu Solis colosso caput auferens, suum (quod hæctenus Romæ visitatur) voluit collocari, addidit clavam & æneum leonem (d) subjectum; quo etiam habitu complures eidem Romæ

statuæ dicatæ sunt; nec amplius filius Marci (ut tradit Herodianus e) vocari voluit, sed Hercules Jovis filius; depositoque cultu Romanorum Principum, pelle strata, clavam manu gestabat, seque ipsum (ut scribit Lampridius) Commodianum Herculem & deum appellans, tamquam deo sibi voluit immolari. Adulabatur quidem Senatus, his omnibus acclamans ac parens, licet clam rideret: palam quidem ejus stultitiam ridere, piaculum erat; nam Dio, qui aderat in theatro, cum aliis Senatoribus, cum alia ex causa levissimi ejus actus ridendi subesset occasio, nova arte, quam suggestit occasio, comprimere risum conatus est, quod & alios facere docuit; idque ipse his tradit verbis: *Quamobrem cum multi viderent, & gladio fuissent occisi, nisi ego folia lauri quæ habebam ex corona comedissem, persuasissemque cæteris, qui juxta sedebant, ut idem facerent; videlicet ut facto continuo motu stomachi indicium risus celaremus.*

Sed quorsum hæc, inquires, quidve Annalibus Ecclesiasticis conferunt? plurimum quidem. Accidit enim, ut Christiani quidam tantam impietatem, immo stul-

(c) Herod. lib. 1.

(a) Eusebii in Chronico. Commodus vult haberi Deus Hercules.

(b) Basil. de Spirit. sanct. cap. 29.

(c) Herod. lib. 1.

(d) Dio in Commodo.

II. Martyres derident Commodum.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5683.

SÆC. II.
Anno Urbis 943.
Olymp. 242. an. 2.
A.C. 190.

⊙ 3. D. 1. P. 12, April, Indiēt, 13.

JESU CHRISTI 190. secund, Baronium 192,

VICTORIS PAPÆ 6,

COMMODI IMP, 15. & II,

I. [I] **A**D num. I. Coss. L. Aurelius Commodus Aug. VI. & Petronius Septimianus, ex Inscriptione Onuphriana.

Commodi Consulatus juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam; Proconsularis enim Imperii Quindecennalia dedit, ut varia ejus Numismata demonstrant. Mediobarbus pag. 255. unum exhibet, in cujus postica legitur: P. M. TR. P. XV. IMP. VIII. COS. VI. S. C. V O T. XX. In corona quercea. Commodus Tribunitiam Pot. XV. anno præcedenti iniiit, currentique usque ad quintum Kal. Septembris gessit. Quare ea solennia die XVII. Martii, quo patri successit, quoque Tribunitia Pot. XV. adhuc in cursu erat, celebrata. Ad ea solennia referenda celebris Munerum exhibitio, de qua Baronius & Antiqui mentionem fecere. Videnda Commodi

II. Imperii Proconsularis Commodi Quindecennalia.

NOTÆ

[1] **C**oss. L. Aurelius Commodus Aug. VI. & Petronius Septimianus, Scribe M. ut jam monuimus supra de Commodo, Gruterus pag. CCC. 2.

IMP. COMMODO. VI. ET PETRONIO. SEPTIMIANO. COS.
A. P. R. C. DCCCCXLI.
KAL. DEC. EM,

Ibid, pag. MCI.

IMP. CAES. M. AURELIO ANTONINO. AUG. PIO. FELICE VI. M. PETRONIO. SEPTIMIANO, COS.

Commodi nummus in Musæo Theupolo pag. 541. ubi. M. COMMOD. ANT. P. FELIX. AUG. BRITAN. P. P. In postica. COLL. AN. COM. P. M. TRI. P. XV. IMP. VIII. COS. VI. Fleetwood pag. 146.

IMP. CAES. M. AURELIO ANTONINO. AUG. PIO FELICE. VI. M. PETRONIO SEPTIMIANO. COS. X. KAL. APRIL.

Hinc

CHRISTI
192.

ELEUTH. PAP.
14.

COMMODI IMP.
II.

stultitiam Commodi, cum Deus Hercules dici vellet æquo animo ferre non valentes, palam per Urbis publicas vias istæ Commodi ludicra riderent, subfannarent, atque damnantes detestarentur; unde & suppeditata est illis occasio subeundi martyrium. Fuerunt hi Eusebius, Pontianus, Vincentius, & Peregrinus; quos Romæ habitare consuevisse in vico Lanario, scripta Acta eorum, quæ legimus, docent: licet quæ sunt typis excusa (a) habeant, sed depravate, vicum Carnarium, cujus nominis nullum vicum Romæ fuisse legimus, sed bene Lanarium: immo ejus nominis duos, quorum alter in tertia regione erat, quæ Isidis & Monetæ dicta est; alter vero in regione septima, Violata, qui dictus est Lanarius vicus ulterior, ut ex Publio Victore & Sexto Rufo constat. Hi igitur deridentes ac detestantes Commodi facinus, Julio Senatori, quem imbuerant Christiana religione id ipsum facere suaserunt. Adulantibus enim cæteris Senatoribus, refragatus est Julius; cujus rei gratia libenter mortem oppetiit.

(a) Apud
Surium
19m.7.

III.
Senato-
rum Chri-
stianorum
causa qua-
lis.

Ejusmodi enim erat Christianorum Senatorum causa, ut oporteret aut discedere penitus a Senatu aut longe ab Urbe aliquo prætextu, honestave occasione, a comitiis abesse. Etenim cum adessent, impie agere cogebantur; siquidem Augusti lege fancitum erat, ut, antequam loco considerent Senatores, in ara ejus dei in cujus templo comitia haberentur, thure

Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

modi Numismata apud Mediobarbum citatum, ubi in eam rem plura.

III.
Maternus
occiditur.
Baroni
ann. 183.
D. XII.

Hoc anno Maternus miles, qui Gallias Hispaniasque turbarat, quique Commodi Augusto infidias paraverat, ut scribit Herodianus lib. I. cap. 10. & II. Proditus Imperatori a sociis quibusdam, comprehensus fuit, ac mulctatus capite, antequam festus dies Matris Deum adesset. Ait enim Herodianus, veris initio, statoque solemnique die, pompam Matri Deum Romanos celebrare. Ex hoc temporis caractere Maternum currenti anno occisum intelligimus. Mediobarbus Nummum Commodi exhibet, in cujus postica legitur: MATRI DEUM SALUTARI COS. VI. P. P. S. C. Visitur Dea leonem inequitans,

ac mero supplicarent, ut tradit Suetonius (b) in Augusto. In templis dumtaxat cogi consuevisse Senatam, & antequam rogatio fieret, immolari solitum sacrificium, tumque primum de rebus divinis, ac subinde de humanis agi, ex Marco Varrone Gellius (c) narrat. Sic itaque Julius renuens in tantam impietatem cum cæteris conspirare, a Commodio traditur Vitellio militum Tribuno, homini fero animo, ut eum ad immolandum Herculi, nempe sibi, cogeret; vel, si id facere detrectaret, occideretur. Qui parens jussis, eum id facere renuentem tandiu jussit, præter jus factique ignominiose fustibus cædi, ut animam exhalaret. Cum vero ejus corpus superius nominati Christiani sublatum curassent, ac sepelissent in cœmeterio Calepodii decimo quarto Kalendas Septembris; in crimen vocati, quod bona Julii Senatoris diripuissent, ejus rei occasione diram de illis idem judex habuit quæstionem, equuleo torquens. Cumque Eusebii unius ex illis post hæc linguam radicitus præcidi jussisset; eo nihilominus recte loquente, Antonius carnifex, visa re tanta, Christo credidit, atque capite truncatus est undecimo Kalendas Septembris.

(b) Sueton.
in Aug.
cap. 35.

(c) Gell.
lib. 14. cap.
7.
Julii Sena-
toris
marty-
rium.

Cum interim reliqui detrusi confessores in carcerem, divina in eis operante virtute, miracula ederent, inter alios Lupulus nomine ex Jovis Capitolini sacerdotibus cum curaretur oculorum cæcitate, Christo credidit. Cum post hæc iidem

IV.
Martyres
ducti ad
petram
scelerata-
tam.

X x 2

qui

qui Nummus ad sacrificia a Commodio facta in honorem Matris Deum, cum Materni infidiæ detectæ sunt referendus, ut recte Mediobarbus. Non itaque ante præsentem annum, quo Commodus sextum Consulatum gessit Maternus interfectus. Quod & demonstrat alius Commodi Nummus a Vaillantio Viro clarissimo tom. I. fol. 95. productus, in cujus postica habetur: MATRI DEUM CONSERVAT. TR. P. XVI. IMP. VIII. COS. VI. S. C. Cernitur Cybele leone vecta, dextra tympanum, lava sceptrum tenens. Tribunitia Pot. XVI. Commodi quinto Kalendas Septembris currentis Christi anni inchoata, ideoque & hoc anno Maternus interfectus.

NOTÆ

Hinc Relandus Septimiano Marci prænomen tribuit, ut in his inscriptionibus legitur; Lanuvii in Latio olim urbe, in parietibus Ecclesiæ majoris prope turrim Campaniam exstat inscriptio, edita apud Gruterum pag. CCCXXX. 3. & ab aliis recusa, sed mendose, ad consules ibidem in latere lapidis adnotatos quod attinet. Hos e detritis nunc litteris sic eruendos puto:

..... MP. COMMODO. VI.
..... MIANO. COS.

Inscriptio demum in aureo S. Ursulæ sacrario Colonie Agrippinæ reperta, & edita a Petro Relando in Fastis consularibus hujus anni, dein a Jo. Georgio Eccardo, rerum Francicar. lib. XXIII. §. XXXIV. tom. I. pag. 420.

IMP. COMMODO
VI. COS.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon; Commodio VI. & Septimiano.

CHRISTI
192.ELEUTH. PAP.
14.COMMUDI IMP.
II.

qui detinebantur in carcere, ducti ad Petram sceleratam (sic habent horum Acta antiquitus scripta, quæ in nostra bibliotheca asservantur) plumbatis necati sunt; quorum corpora sepelivit Ruffinus presbyter sexto ab Urbe lapide in arenario inter viam Aureliam & Triumphalem, octavo Kalendas Septembris. Habent autem quæ sunt edita eorum Acta, hos passos esse ante amphitheatrum; ubi illum quidem putamus fuisse locum, qui Petra scelerata diceretur; cujus quidem nominis in aliis quoque Actis martyrum factam mentionem reperimus; verum apud Gentiles scriptores nusquam memini me legisse Petram sceleratam, sed tantum ab eis nominari Vicum sceleratum, in quo impia filia Servii Tullii patris corpus rheda percalcatum pertransiit; sed & Portam sceleratam, qua Fabii non reversuri egressi sunt; itemque Castra scelerata, ubi Drusus occubuit, quorum meminit Suetonius (a): ac denique Campum sceleratum, in quo Vestales stupro convictæ vivæ infodiebantur.

(a) Sueton.
in Claud.
c. 1.

Cum igitur nonnisi apud monumenta martyrum Petræ sceleratæ nomen repererim; interdum perlustrans antiquas Romæ existentium memorias martyrum mecum cogitavi, num dicta esset Petra scelerata lapis ille sepulchrali inscriptione hominis Gentilis notatus, qui in diaconia S. Viti ad Marcellum dicta, crate ferrea circumdatus, religiose asservatur, quod in eo multa martyrum millia cæsa dicantur: vel illa fortasse marmorea tabula, quæ in basilica Vaticana, ingressu portæ illius, quæ proxima est Portæ Sanctæ, a sinistris ejus positæ, super quam (ut ibi posita docet inscriptio) multa corpora martyrum cæsa sunt. Porro alteram earum ejusmo-

di nomen consecutam esse, nulla est penes me dubitatio. At ejusmodi nomen a Gentilibus potius quam a Christianis inditum puto, cum illi eam sanguine Christiano assidue madentem exhorrent, pariterque detestarentur; Christiani e contra, ut de instrumentis tortoriis, quibus sancti martyres essent excruciatii, facere consueverunt, eam honore fuerint profecti, ac proinde sacram potius appellarent, eandemque ut nobilissimum carnificinæ martyrum monumentum accurate servarint. Hæc vero interdum opinari, conjectura haud longe petita suadet.

Sed quod ad Julium Senatorem a Commodo occisum pertinet, æque suspicio mentem pulsat, num hic ille ipse sit Julius Proculus Senator, quem Lampridius (b) inter Senatores ab eodem Imperatore occisus adnumerat, eumque a Commodonecaturum esse cum suis tradit; eos enim omnes cum ille recenseat, privatam cujusque necis causam prætermittit. Verum, quid certi de his affirmare possimus, nihil est. Cæterum non Julius tantum, sed reliqui omnes recensiti martyres, suis quibusque diebus, quibus sunt coronati martyrio, adnotati fuerunt in Ecclesiasticis monumentis, quo eorum natalitia anniversaria commemoratione a Fidelibus colerentur. Quænam autem ultio divinitus missa secuta sit martyrum necem, eadem a nobis citata superius Acta significant; nempe Vitellium repentina morte animam efflaxit; Commodum vero postea, haud multis annis interlabentibus, fuisse a ludente secum athleta strangulatum. At quæ præter alias innumeras, anno sequenti clades inflictæ divinitus Urbem inceserint, dicemus.

VI.
Julius
Proculus
Senator.
(b) Lam-
prid. in
Commodo.

JESU CHRISTI
ANNUS
193.ELEUTHERI PAP.
ANNUS
15.COMMUDI IMP.
ANNUS
12.

I. Anno Christi centesimo nonagesimo tertio, Bradua secundum & Aproniano Coss. Commodi Imp. anno duodecimo, incendio Romæ facto, Palatium & ades Vestæ, plurimaque Urbis pars solo coæquatur. Hæc Eusebius summam in Chronico. Sed quomodo hæc se habuerint, præstat ex Herodiano (c), ea pluribus narrante, hic ad verbum describere: Maximum, inquit, nefas cum in præsens dolorem atulit, tum in futurum pessimo augurio universos conterruit. Nam cum neque imbres ulli, neque nubes, tantumque exiguus terræmotus antecessisset, seu nocturni casu fulminis, sive igni aliquo in ipso terrarum motu velut extrito, totum de improviso Pacis templum incen-

(c) Herod.
lib. 1.
Prodigio-
sum in-
cendium,
quo Pacis
Templum
conflagra-
vit.
* al. exci-
to.

dio consumptum est; quod unum scilicet opus cunctorum tota Urbe maximum fuit atque pulcherrimum, idem templorum omnium opulentissimum, egregieque munitum multoque ornatum auro & argento. Quippe universi ferme suas illuc divitias quasi in thesaurum congerebant; ideoque per noctem debacchatus ignis, multos ex opulentis egenos reddidit. Quapropter communem quidem jacturam publice omnes, suam autem quisque privatim deplorabant. Sed ubi templum omne consumptum ignibus est, plurima, quoque & quamplurima Urbis ædificia conflagraverunt; inter quæ etiam Vestæ templum, sic ut Palladium quoque conspiceretur, quod in primis colunt, atque in arcano habent Romani, Troja (ut perhibent)

CHRISTI
193.

ELEUTH. PAP.
15.

COMMODI IMP.
12.

bent) evectum, ac tunc primum, postquam in Italiam devenit, conspectum ab omnibus; quippe raptum id Vestales virgines media Sacra via in aulam Imperatoris transfulerunt. Multa præterea pulcherrimæque Urbis partes combustæ; plurimosque dies pervagatum incendium non prius sedatum est, quam repentinis imbribus extingueretur. Itaque totam rem diis imputabant ejus ætatis mortales, quorum scilicet voluntate & inchoasse incendium, & desisse arbitrabantur; ac portendi bella quæ sunt deinceps insecuta, consumpto Pacis templo interpretabantur; quam deinceps famam rerum eventus comprobavit. Hucusque Herodianus.

nebant, omnes fere interierint. Ex quo capit esse perspicuum, fore, ut id malum non contineretur in Urbe, sed inde ad universum terrarum orbem emanaret. Nec enim id incendium restingui potuit humanis viribus, licet eo magna vis aquæ & a plerisque privatis hominibus & ab ipsis militibus comportaretur, venissetque Commodus ex suburbio, atque ut incendium restingueretur, instaret; quod tamen nisi consumptis rebus omnibus, quibus adhæserat, finem non habuit. Hæc Dio, ab Herodiano parum dissentiens. Verum voluisse Commodum Urbem incendere, quod & fecisset, nisi Lætus Præfectus prætorio eum deterruisset; affirmat Lampridius (b). Consumpta tunc fuisse incendio sacra spolia, quæ e templo Hierosolymitano sublata Vespasianus in templum Pacis intulerat, certum est; licet vasa quædam integra alibi servata ad Valentiniani postremi ejus nominis Imperatoris tempora permanisissent, eaque cessisse Wandalarum spoliis, Procopius (c) tradat.

(b) Lamprid. in Commodo.

(c) Procop. de bello Wandalarum.

II.
(a) Dio in Commodo. Palatium pervasit incendium.

Prodigium autem id fuisse mortis Principis putavis Dio (a), qui & Palatium incendium pervasisse tradit, his verbis: Præterea incendium excitatum in quibusdam ædibus ad templum Pacis pervenit; consumptisque tabernis, in quibus merces Ægyptiorum & Arabum erant, conscendit Palatium, ubi adeo exusta sunt multa, ut libelli, qui ad principatum perti-

Gen-

COMMODI IMP. 16. & 12.

PAGIUS

SÆC. II.
Anno Urbis 944.
Olymp. 242.
an. 3.
A. C. 191.

ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5684.

⊙ 4. C. 2. P. 28. Mart. Indict. 14.

JESU CHRISTI 191. secund. Baronium 193.

VICTORIS PAPÆ 7.

[1] AD num. I. Coss. Cassius Apronianus, & Valerius Bradua Mauricus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari, & in literis ad me scriptis, ubi Gruterum citat pag. 356. r. Cumque Bradua in Inscriptione a Card. Norisio ibidem recitata sine nota iterati Consulatus proferatur, diversus est a Metilio Bradua anno CLXXXV. Consule, ideoque perperam datur Consul II. tam in Annalibus, quam in Fastis Onuphrianis.

I.
Consules.

NOTÆ

[1] Coss. Cassius Apronianus, & Valerius Bradua Mauricus. Postrema tantum nomina, scilicet Aproniani & Bradua in vetustis monumentis occurrunt. Reinesius inscript. pag. 171. & Sponius pag. 114.

APRONIANO. ET BRADUA. COS.

Vide Norisium in epistola consulari pag. 118. & Fabretum Inscrip. pag. 722. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Aproniano & Bradua.

JESU CHRISTI
ANNUS
194.

VICTORIS PAP.
ANNUS
I.

COMMODI IMP.
ANNUS
13.

I. **C**Entesimo nonagesimoquarto Christi
Eleutheri Papæ ob-
itus. Anno, Commodo Imperatore septi-
mum & Pertinace secundum Coff. VII.
Kalend. Junii, Eleutherus Papa, cum
sedisset annos quindecim & dies viginti-
tres, ex hac vita sublatus est. De sedis
ipsius annis consentiunt omnes tum Lati-
(a) Euseb. ni, tum Græci; sed cum Eusebius in Chro-
lib. 5. cap. nico hoc anno ponat Victoris ingressum,
21. in historia (a) autem habeat sedisse Eleu-

therum annis tredecim; equidem puto in
notam numeri mendum irrepsisse. Quod
autem ad diem obitus pertinet, cum Ro-
manum Martyrologium, tum librum de
Romanis Pontificibus nos secuti, die an-
te memorata decessum ejus ex hac vita
posuimus; sed an gladio, nobis incom-
pertum est: nisi quod in antiquis omni-
bus Martyrologiis martyr reperitur ad-
scriptus; cum tamen certum sit (ut in-
no-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5685.

SÆC. II. ① 5. BA. ③ 3. P. 16. April. Indict. 15.

JESU CHRISTI 192. secund. Baronium 194.

VICTORIS PAPÆ 8.

COMMODI IMP. 17. & 13.

I. **A**D num. I. & seq. Coff. L. Aurelius Com-
modus Aug. VII. & P. Helvius Pertinax II.
II. Commodi Consulatus juxta secundam Consu-
latuum Cæsareorum regulam; Quindecennalia e-
nim prioris Imperii Augustei dedit, uno anno
dilata. Mediobarbus in Commodo pag. 257. hu-
jus Imperatoris Nummum profert, in postica
inscriptum: VOT. XX. P. M. TR. P. IMP.
VII COS. VII S. C. Deest annus Tribuni-
tiae Potestatis; sed Consulatus Commodi septi-
mus præsentis anno susceptus ea Vota hoc anno
nuncupata certo ostendit. Dio lib. 72. scribit
Commodum statuisse Falconem & Clarum anni
insequentis Consules interficere, seque Kalendis
Januariis Consulem, ex loco, in quo Gladiato-
res aluntur, exire: sed dum hæc moliretur,
venenum die ultima anni CXCV. ei propina-
tum esse. Quem Consulatum octavum Commo-
dum, Quindecennalibus posterioris Imperii Au-
gustei anno uno dilatis, destinasse non dubitan-
dum; cum nullum Consulatum præter leges ac

præscripta cum suscepisse appareat. Ante Com-
modum nullus ex Imperatoribus Quinquenna-
nalia & Quindecennalia in Nummis memorari
jusserat; quem tamen agendi modum, si succes-
sores imitati essent, tanta diligentia opus non
fuisset, ut quibus annis ea solennia, quibus Hi-
storia Chronologiaque mirum in modum eluci-
dantur, ab Imperatoribus edita fuerint, investi-
garetur. Sed usque ad Constantini M. tempora,
Quinquennalia & Quindecennalia in Nummis non
expressa; & quando in iis sculpta, non tantum
Tribunitia Potestas, sed & Consulatus plurimum
prætermitti; cum contra in Nummis Com-
modi tam Consulatus, quam Tribunitia Potestas
diserte enuncientur.

Norisius Card. in re Antiquaria exercitatissi-
mus, in Epist. Consulari pag. 121. scribit: *Passim
prostant Nummi Commodi cum Votis X. ac TR.
P. XV. Hac Vota abs te (nam ea Epistola mihi
dicata) dicuntur nuncupata pro Imperio Cæsareo,
deinde pro Imperio Proconsulari, denique pro Au-
gusteo. Nunquam exactam rationem assignari posse
puto, cur ab TR. P. VIII. ad XII. per quinquen-
nium singulis quibusque annis Vota Decennalia nun-
cupaverit, nisi dicamus quandoque concepta pro sa-
lute Populi Romani, qua post decennium solvit,
cum extent Nummi ejusdem Commodi inscripti:
VOTA SOL. PRO SAL. P. R. COS. VI. aut
forte eadem vota repetita memoria in Nummis ob-
signata iis etiam annis, quibus reapse concepta non
sunt; vel denique stultum illum Principem, qui in
unicum annum Consules viginti quinque designa-
vit,*

III.
Vota De-
cennalia
nunquam
ab Impera-
toribus
omissa.

NOTÆ [1] **C**OFF. L. Aurelius Commodus Aug. VII. & P. Helvius Pertinax II. Emendandum prænomen in
Commodo, ut jam monuimus; quamquam Lucius in quibusdam monumentis retineatur. Com-
modi nummus in Museo Theupolo pag. 550. ubi L. AELIUS. AUREL. COMM. AUG. P. FEL.
In postica. P. M. TR. POT. XVII. IMP. VIII. COS. VII. P. P. Ibidem pag. 559. nummos
Pertinacis, in quo IMP. CAES. P. HELVIUS. PERTINAX. AUG. In postica vero. LIB.
AUG. TR. P. COS. II. Aliis ibidem pag. 560. ubi retrorsus: VOT. DECEN. TR. P. COS. II.
In tegula fistili inter Donianas inscriptiones cl. II. n. 127. pag. 99.

OPUS. DOL. Q. NONI. PRISCIANI
M. COMMODO AUG. VII. HEL.
PERTIN. II. COS.

Eadem quoque habetur apud Gruterum pag. CLXXXIV. 1.
Reinerius Inscript. pag. 589.

IMPERATORE. CAESARE AUGUSTO
P. HELVIO. PERTINACE. II. COS.

Pertinax primum consulatum susceptum absens gessit. Capitolinus in vita, cap. III. qui mox cap.
IV. ait: Et ipsi Commodo plurimum placuit, quia ille esset iterum quum Pertinax factus est. Fasti I-
dattiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Commodo VII. & Pertinace, absque nota gemini con-
sulatus in Pertinace.

CHRISTI
194.

VICTORIS PAP.
I.

COMMODI IMP.
13.

nostris Notationibus pluribus demonstra-
vimus) Martyris nomen tribui consuevis-
se non iis tantum, qui violenta morte
Christi causa mori quoquo modo coacti
essent; sed & commune fuisse illis etiam
qui fidei confessionis causa cruciamentum
aliquod subiissent, licet martyrium mini-
me consummassent.

II.
Victor Pa-
pa crea-
tur.

De eodem Eleuthero hæc item scripta
leguntur in eodem libro de Romanis Pon-
tificibus: *Hic fecit ordinationes tres per
mensem Decembrem, presbyteros duodecim,
diaconos octo, Episcopos per diversa loca
quindecim. Qui etiam sepultus est juxta
corpus beati Petri septimo Kalend. Junii.
Cessavit Episcopatus ejus dies quinque;
Hucusque ibi. Sic igitur hoc ipso anno
Kalendis Junii, Victor Afer, Felicis fi-
lius in locum ejus Romanus Pontifex sub-
rogatus est. Sed quid post hæc?*

III.
Commodi
interitus.

Postrema hujus ipsius anni die, nempe
pridie Kalend. Januarii, Commodus Impe-
rator cum statuisset complures viros Con-
sulares ac Senatores occidere, in primis
que ipsam Marciam, quam (ut dictum

est) loco conjugis habebat, necnon Læ-
tum Præfectum Prætorio, ac Electum cu-
stodem cubiculi, re comperta, eorundem
conspiratione a Narcisso athleta oppres-
sis faucibus strangulatur; hæc Herodia-
nus (a) pluribus, nec non Dio (b), &
alii. Quanto gaudio hæc accepta fuerint
a Senatu, acclamationes ab eo in ipsum
editæ testantur, quas litteris à Mario
Maximo commendatas Lampridius (c) re-
citatur. Sed superat, mea sententia, omne
portentum, quod impurissimum ac immanis-
simum Principem, in quem omnes a ma-
joribus usque ad minimos merito exclam-
assent, Severus nihilominus, qui ei suc-
cessit in Imperium (inquit Lampridius
d) amantissimus nominis sui, odio (ut vi-
detur) Senatus, Commodum inter deos re-
tulerit, Flamine addito (quem ipse vi-
vus sibi paraverat) Herculaneo Commodia-
no; utque ejus dies natalis celebraretur,
instituit. Hæc ipse omnia.

(a) Herod.
lib. 1.
(b) Dio in
Commodo.

(c) Lam-
prid. in
Commodo.

(d) Lampr.
ibid.

Hunc igitur exitum Commodus habuit,
cum regnasset (ait Dio) annos duodecim,
menses novem, & dies quatuordecim. Vi-
xit

IV.
Chronolo-
gia aucto-
ris Veteres
adtitulari.

PAGIUS

vit, pro arbitrio Vota nuncupasse. Horum Votorum
explicatio minus pro voto mihi succedit. Quare
eam tibi dimitto. Sed cum omnia Commodi Num-
mismata, in quibus hæc Vota expressa, explica-
verimus, eumque in iis vel suscipiendis vel sol-
vendis, morem decessorum Imperatorum secutum
esse demonstraverimus, nulla de iis in posterum
quæstio moveri potest. Nummi, qui præferunt
Vota soluta pro salute Populi Romani, anno
CLXXXVII. cusi. Denique cum Quinquennialia
& id genus festa quædam renovatio Imperii es-
sent, ut testatur Dio lib. 53. neque a Nerone
neque a Commodus, neque ab ullo alio Impera-
tore unquam ommissa fuisse pro certo habendum.
Quod si Commodus ea non edidisset, Dio, qui
frequens cum illo fuit, quique lib. 72. notat, eum
Consules XXV. in annum unum designasse, quod
inquit, neque ante id tempus, neque post unquam
factum est, rem adeo receptis moribus dissen-
taneam in literas mittere oblitus non esset.

IV.
Eleutheri
PP. obitus.

[1] Eleutherus die secunda mensis Maii anni cen-
tesimi septuagesimi ordinatus fuerat; supremum
autem diem obiit anno centesimo octogesimo quin-
to, Materni & Braduæ Consulatu notato, die
vicesima quinta mensis Maii, postquam sedisset
annos quindecim, dies viginti quatuor. Ejus qui-
dem nomen deest in Chronico Damasi, sed hæc
de eo ibidem dicta: *Fuit temporibus Antonini &
Commodi, a Consulatu Veri & Erenniani usque
Materno & Bradua, anno CLXXXV. Consulibus:*
in auctiori Chronico veterum Pontificum dicitur,
eum sedisse annos XV. menses III. dies II:
Catalogus nomium Apostolicorum, Eleuthero
annos XV. menses IV. dies V. tribuit; sed utro-
bique mendose. In Martyrologio Hieronymiano
ad diem sextam mensis Septembris habetur: *Roma
via Salaria Natale S. Eleutheri Episcopi.* Sed
is dies ad aliquam ejus Translationem pertinet.

Baron. n. 1.

Florentinius enim in Notis ad illud Martyrolo-
gium observat, Eleutheri Natale ab aliquibus Au-
ctoribus signari VII. Kalend. Junii, ab aliis VIII.
Kalend. Junii, ab aliis VIII. Kalend. Junii.
Quare die XXV. mensis Maii mortuus est, ac
postridie sepultus, juxta regulam a nobis suo lo-
co explicatam, quæ docet, quando Natale Pon-
tificum in diversis Martyrologiis duobus subse-
quentibus diebus consignatur, alterum ad obitum,
alterum vero ad sepulturam referendum esse.
In auctiori Chronico veterum Pontificum dicitur,
cessasse Episcopatum dies septemdecim. Quod
si verum est, Victor federe coepit die XII. men-
sis Junii. Ejus unica circumfertur Decretalis E-
pistola ad Episcopos per Gallias constitutos, quæ
incipit: *Magno munere misericordie Dei, totius Ec-
clesie Catholica multiplicata sunt gaudia, &c.* Sed
hæc verba desumpta ex S. Leonis Epistola 54.
juxta veterem ordinem. Sunt & aliæ in eadem
Epistola suppositionis notæ, Viris eruditus obser-
vata. Eleuthero successit Victor.

Ad num. III. Cum Commodus die decima se-
ptima mensis Martii anni Christi CLXXX. im-
perare coepit, & uti habet Lampridius in e-
jus Vita cap. 1. pridie Kalendas Septembres pa-
tre patruoque Consulibus, id est, anno Christi
CLXI. natus fuerit, recte scribit Dio, regnasse
Commodum annos XII. menses IX. dies XIV.
vixisse vero annos XXXI. menses IV. cum ultimo
hujus anni die interfectus fuerit. Anni quibus
cum patre regnavit, leguntur in ejus Epitaphio,
in quo Commodus dicitur, *Tribunitia Pot. XVIII.*
ut videre est apud Dionem lib. 72. Ex quo cer-
tum fit, Commodum anno CLXXXV. non vero
insequenti, ut putavit Baronius, Tribunitia Po-
testate donatum fuisse.

V.
Interitus
Commodi.

Ad num. IV. Locus Clementis Alexandrini, qui
his diebus vivebat, quique a Christo nato ad Com-
modi

VI.
Clemens
Alex. Ba-
ronii Chro-
nologia
non fixet.

NOTÆ

[1] Non anno Christi 185. in locum Eleutheri Victor Papa successit: sed potius A. D. 103.
postquam Pertinaci imperium a Senatu delatum fuit, quod Eusebius in Chronico, & in Hist.
Eccl. lib. V. cap. XXVIII. narret, decem annos Pontificalem sedem administrasse, & anno Principatus
Severi circiter nono Zephirinum eidem substitutum; ex quo fit, Victorem mortuum esse A. D. 202.
De die non omnes conveniunt, alii Aprilis XX. alii XXVII. Julii perhibent. Ita Constantius pag. 91.

CHRISTI
194.VICTORIS PAP.
I.COMMUDI IMP.
13.

xit annos trigintaunum & menses quatuor, in quo domus vere Aureliorum principatum amisit. Hæc ipse. Cum autem Clemens Alexandrinus, qui his diebus illustris habebatur Alexandria, libro primo Stromatum supputans tempora, affirmet, ab anno quo natus est Dominus, usque ad mortem Commodi, annos numerari centum nonagintaquatuor: jam vides, lector, chronologiam nostram his egregie

consentire. Quod vero additur de mense, non dubium est mendum esse; nam cum constet Commodum ultima die Decembris occisum esse, Christi que natalis tam Græcorum quam Latinorum sententia contigerit die vigesimaquinta ejusdem, vel, secundum Ægyptios, sexta die Januarii; nihil est quod mensis unius spatium addi debeat.

JESU CHRISTI
ANNUS
195.VICTORIS PAP.
ANNUS
2.PERTINAX
IMP.

I. S^Equenti anno Domini centesimo nonagesimo quinto, Sosio Falcone & Erutio Claro Coss. jam (ut dictum est) sublato Commodi, Ælius Pertinax Italus * natione, patre ignobili ex civitate Alba Pom-

peia, olim ex studio litterarum a Claudio Pompeiano genero Marci Imperatoris in militia tribunatum evehctus, & bis Consulatu perfunctus, ex Præfecto Prætorio, militibus Prætorianis juvantibus, Senatu li-

PAGIUS modi mortem annos numerat *centum nonaginta quatuor*, Baronium decepit, qui eo Chronologiam suam confirmari existimavit; non enim observarat Cardinalis doctissimus, Clementem Alexandrinum annos Incarnationis computare secundum Eram Alexandrinam, quæ Dionysianam in Ecclesia Occidentali usurpatam biennio integro præcedit. Alexandrini itaque Eram Incarnationis seu Nativitatis ab anno Juliano XLIII. exordiuntur, Latini vero ab anno Juliano XLVI. ideoque laudatus Clementis locus Eræ Christianæ Dionysianæ confirmandæ non inservit.

fius enim in literis ad me Florentia scriptis monet, Exscriptores Onuphrio & Grutero fucum fecisse, ac pro ERUTIO, scripsisse FRUCTO. *Erutius Clarus* Consul fuit anno Christi CXLVI. Erutium Clarum ejus filium & hoc anno Consul Severus occidit, ex Spartiano cap. 13. in Severo. Ita ex cognomine *Clari* alteram ejus familiam Card. Norisus restituit: cujus emendationi favet Dio lib. 72. ubi utrumque Consullem vocat, *Ερύκλιον τε Κλάρον, και Σύσσιον Φλάρον*, id est, *Eryclium Clarum, & Syssium Flaccum*. Verum ab Exscriptoribus erratum, ut ex ipsomet Dione liquet, qui libro 73. posteriorem Consullem, non *Flaccum*, sed *Falconem* recte appellat.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5686.

SÆC. II.
Anno Urbis 946.
Olymp.
243. an. 1.
A. C. 193.

⊙ 6. G. 4. P. 8. April. Indict. 1.

JESU CHRISTI 193. *secund.* Baronium 195.

VICTORIS PAPÆ 9.

SEVERI IMP. 1.

I. [I] AD num. I. Coss. *Q. Sosius Falco*, & *Julius Erutius Clarus*, ex Inscriptione Onuphriana, & ex Gruteriana pag. 209. Card. Nori-

II. *Pertinax Imp. occiditur.*
Ait Baronius in Annalibus, *Ælium Pertinacem* ex Præfecto Prætorio Imperatorem factum esse; sed Norisus in laudatis literis recte observat, *Pertinacem*, non *Ælium*, sed *Helvium* vocatum fuisse, quod Nummi indubitatum reddunt, eumque non ex Præfecto Prætorii, sed ex Præfecto Urbis, factum esse Imperatorem. Idem diserte uterque Victor tradit, & indicat Capitolinus in *Pertinace* cap. quarto, qui & testatur, eum opera *Lati* Præfecti Prætorio ad Imperium evehctum esse, cui suffragatur Herodianus lib. 2. cap. 1. Imo *Pertinacem* nunquam Præfectum Prætorio fuisse satis ostendit Capitolinus, qui omnes, quas gessit, dignitates enumerat, & tamen cap. 2. ait: Do-

NOTÆ [I] C^{off.} *Q. Sosius Falco*, & *Julius Erutius Clarus*. Adde *Claro* prænomen *Caii*. Gruterus pag. VI. 6.

Q. SOSIO. FALCONE. C. JULIO.
ERUCTIO CLARO. COS. III. ID. FEB..

Pag. CCCCLXXV. 4.

.. OSSIO. FALCONE. C. JULIO
ERUCTO (pro *Erucio*, ut monuit Norisus) CLARO. COS.
NON. SEPTEM

De *Falcone* & *Erucio* vide Fontaninum de antiquitatibus Hortæ, lib. II. cap. I. pag. 202.
Vetus lapis apud Fabretum pag. 687. n. 99.

IMP. CAESARI. P. HELVIO PERTINACI
AUG. COS. II.
DEDICATA. XIII. KAL. APRIL. FALCONE
ET. CLARO. COS.

Dedicatus est hic lapis paullo ante *Pertinacis* necem, quæ hoc anno contigit die XXVIII. Martii. A. lia

CHRISTI
195.

VICTORIS PAP.
2.

PERRTINAX IMP.
1.

libentissime consentiente, decernitur Imperator; qui cum perditissimum Reipublicæ statum quam primum in pristinum restituere festinaret, militibus in eum insurgentibus, occiditur, cum imperasset diebus
Ann. Eccl. Tom. II.

octogintaduobus, vixisset annos sexagintaseptem, mensibus quatuor, tribus diebus exceptis; bonis omnibus quod vir optimus haberetur, sui desiderio relicto.
Hæc ex Dione (a) & aliis.

(a) Dio in
Pertinace r.

Y y

Cum

PAGIUS

Deluitque palam Marcus, quod cum Senator esset, Praefectus Pratorii fieri a se non posset. Pertinax natus est Kalendis Augusti, Vero & Bibulo Consulibus. Interfectus autem est quinto Kalendas Aprilis, Falcone & Claro Coss. Vixit annis septuaginta, mensibus septem, diebus viginti sex. Imperavit mensibus duobus, diebus viginti quinque, inquit Capitolinus in Pertinace cap. 15. Eundem diem Pertinacis natalem exhibet vetus Kalendarium a Lambecio publicatum. In lucem itaque prodierat Pertinax anno Christi CXXXVI. quo Annius Verus & Ambibulus, per errorem Bibulus dictus, Consulatum gessere. Cum vero quinto Kalendas Aprilis, seu die vicesimo octavo Martii interfectus fuerit, liquet, recte numerasse Dionem, quando scripsit, Pertinacem vixisse annos LXVII. quatuor mensibus & tribus diebus exceptis; regnasse vero dies octoginta septem. Laudatus itaque Capitolini locus corruptus est, legendumque: Vixit annis sexaginta sex, mensibus septem, diebus viginti septem. De die enim Pertinacis tam natali, quam emortuali Capitolinum inter & Dionem convenit.

III.
Vota Decennalia initio Imperii nuncupatis.

Pertinax primus ex Imperatoribus fuit, qui Vota decennalia, quæ ipso die initi Imperii ab Augustis nuncupabantur, in Nummis exprimi iusserit. Mediobarbus enim pag. 261. varios ejus Nummos exhibet, in quibus legitur, V O T. D E C E N N. qui mos postea semper servatus usque ad Constantinum M. quo tempore scribi coeptum, V O T. V. M U L T. X. cujus tamen formulæ initium Diocletiano attribuendum, qui in suis Decennialibus hoc Numisma a Mediobarbo productum cudi voluit: IMP. D I O C L E T I A N U S A U G. in postica: P R I M I S X. M U L T I S X X. In Nummis itaque Imperatorum, qui ad decimum Imperii annum non pervenere, Vota Decennalia in Nummis memorata de Votis ipso Imperii initio susceptis semper intelligenda usque ad Constantinum M. nunquam vero de Votis Decennialibus quinto Imperii anno nun-

cupatis; cum illa ante Constantinum M. in Numismatis memorata non fuerint.

Pertinax primus fuisse dicitur a Capitolino in ejus Vita cap. 5. qui simul cum Imperio omnes honorificas appellationes diversis diebus Augustis attribui solitas acceperit: Primus sane omnium ea die, qua Augustus est appellatus, etiam Patris Patriæ nomen recepit: necnon simul etiam Imperium Proconsulare, necnon jus quarta relationis. Dio lib. 53. de Imperii institutione loquens, ait Imperatores ratione eorum nominum, quæ in populari civitatis statu usurpabantur, omnem totius Reipublicæ potestatem accepisse, ac Pontifices maximos, Imperatores, Patres Patriæ, aliisque titulis qui in inscriptionibus occurrunt, appellatos fuisse. Quæ nomina postquam enumeravit Dio subdit: *Ha sunt appellationes, ista, quibus Imperatores secundum leges ac instituta nostri etiam temporis utuntur. Ac nostra quidem aetate simul omnia eis hac tribuuntur, Censorio excepto; olim vero singula eis ex legibus decernebantur.* Dio anno Alexandri Severi nono Historiam suam absolvit, qui tamen dum de Pertinace, cujus electioni interfuit, loquitur, novæ illius consuetudinis inductæ non meminit. Imo ipsemet Alexander Severus, quando Imperator renuntiatus est, his verbis Senatui gratias egit, ut ex Actis pulicis testatur Lampridius in Alexandro cap. 8. *Gratias vobis, P. C. non nunc primum, sed & de Casareo nomine, & de vita servata & Augusti nomine addito, quæ omnia novo exemplo uno die in me contulistis.* Qua ratione Alexander primus fuisse videtur qui omnia potestatis insignia acervatim & uno die præter antiquum morem receperit. Quidquid sit, certum est, Imperatores omnes honorificas appellationes ante Pertinacem aut Alexandrum Severum uno eodemque die non accepisse, immo ex illis aliquos, aut Patris Patriæ, aut Imperatoris, aut aliorum insignium honorum nomina diu distulisse. Quod de Au.

IV.
Pertinax uno die omnes appellationes honorificas recepit.

NOTÆ

Alia ejusmodi inscriptio extat nunc in ædibus Capitolinis, sed oblitteratis *Pertinacis* nomine ac titulis. Est autem:

..... EDICATA. XIII. KAL. APR. ....
.....
.....
..... LCONE. ET. CLARO. COS.

Capitolinus in Pertinace, cap. ultimo: *Interfectus autem est (Pertinax) V. Kal. Aprilis, Falcone & Claro Coss. Vulgati Fasti: Falcone & Claro.*

Suffecti consules hoc anno dicuntur ex Kal. Mart. Flavius Claudius Sulpicianus, Fabius Cilo. Ex Kal. Maiis, Silius Messala. Ex Kal. Jul. Aelius Probus.

De L. Fabio Cilone Septimiano, hoc anno consule suffecto, lapis inter Donianas inscriptiones cl. VI. n. 16. pag. 226. qui ita incipit:

L. FABIO. M. F. GAL. CILONI
SEPTIMIANO. COS. PRAEF. URB.

Vide ibi notas.

Et Didius Julianus, qui per dies aliquot hoc anno post *Pertinacem* imperavit, Consul in nummis dicitur; nam in Musæo Theupolo pag. 560. habetur nummus cum epigraphe: IMP. CAES. M. DIDIUS. SEVERUS. JULIAN. AUG. In postica: P. M. TR. P. COS.

II. 1
Didius Ju-
lianus
Imp.

Cum vero Romanum Imperium in manu esse videretur Prætorianorum militum, Didius Julianus militiæ domique spectatus, homo disertissimus, auctione venale Imperium sibi emit, pollicitus dare singulis militibus aureos ducentos & quinquaginta; sicque ab illis in Imperium subrogatus, a Senatu perterrita tandem confirmatus est; tenuitque, reclamante populo, dies sexaginta sex; cum interim, qui tribus Romanis exercitibus præerant duces, Pescennius Niger in Syria, Albinus in Britannia, & Severus in Pannonia * a novo Imperatore deficientes, arripuerunt Imperium. Appellatus est autem ab exercitu Severus Imperator (ut tradit Capitolinus) Idibus Augusti apud Carnutum: vel potius Idibus Aprilis, ita enim legendum apud Capitolinum putamus . Tunc Severus cum Albino paciscitur; ac cum exercitu Romam venturus, litteris ad se pertractis militibus Prætorianis, cum illi Julianum interfecissent, ipse consensu militum atque Senatus appellatus est Imperator: hæc omnia fusius Dio (a), qui tunc Senator comitiis, quibus

* al. Pro-
nia.

(a) Dio in
Juliano.

PAGIUS

Augustis Dio tradit, de Cæsaribus etiam intelligendum. Quare, ut vidimus, Traianus primum adoptatus, dein Cæsar creatus, ac postea Imperio Proconsulari & Tribunitia Potestate decoratus. Quæ observatio ad Numismata explicanda aliquando juvare poterit.

V.
Julianus
Imperator
occiditur.

[1] A num. II. ad VII. Pertinaci successit Didius Julianus, qui ut habet Dio imperavit dies sexaginta sex: idemque die prima Junii occisus est; quod confirmat Spartianus in Juliano cap.

hæc decernebantur, semper interfuit. At Severus pollens consilio atque prudentia, cum in hunc modum habenas sumpsisset Imperii die prima Junii (ut ex Dione colligitur) licet aliis compluribus tyrannis adversantibus, tenuit annos decem & septem, menses octo, dies tres; qui & amore Pertinacis boni Principis, a Senatu Pertinacis (b) nomen oblatum libenter accepit; quem retulit inter deos.

Fuit autem Severus patria Africanus ex civitate Lepti, litteris humanioribus excultus, militiæque peritissimus; cepessit Imperium annos natus quadrageseptem; quippe qui Coss. Erutio Claro bis & Severo (ut auctor est Spartianus) natus est, anno Domini centesimo quadragesimo-octavo, sexto Idus Aprilis. Ad ejus genus proculdubio spectat Septimius ille Severus, qui itidem Lepti in Africa oriundus, sed Romam puer ductus, magna gloria vixit; ad quem extat lyricum Statii (c) scriptum sub Consulatu decimo-septimo Domitiani Imperatoris, ante annos propemodum centum; quam ob causam eum fuisse putamus proavum Septimii Se-

(b) Jul. Cæ-
pit. ol. in
Pertinace,
in fine.
III.
Severi
Imperato-
ris genus.

(c) Stat.
Silv. lib.4.

ult. ubi ait imperasse Julianum mensibus duobus diebus quinque, quod verum est. Nam Dio, ut in morte Severi, Juliani successoris videbimus, Natale Imperii Severi a die prima Junii currentis anni auspicatur. A Germanicis legionibus, ubi auditum est, Commodum occisum, Julianum autem cum odio cunctorum imperare, multis hortantibus, repugnans Imperator est appellatus apud Carnutum Idibus Augustis, inquit Spartianus in Severo cap. 5. de hoc Imperatore loquens. Verum

NOTÆ

[1] Magna jamdiu est controversia de anno, & mense, quo Septimius Severus, & Antoninus Caracalla Tribuniciam potestatem iniere. Panvinius, Caracalla Tribuniciam potestatem cum Imperatoris titulo A. D. 198. kal. Junii delatam fuisse putat. Baronius vero ad A. D. 210. scribit, Antoninum Caracallam iniisse Tribuniciam potestatem, simulque in consortium imperii cum Augusti titulo a patre vocatum A. D. 200. quo Caracalla Decennalia refert. At ab utrisque diffidet Norisius, qui in Dissertatione de votis Decennialibus cap. IV. pag. 90. tradit, Severum A. D. 193. kal. Junii Senatus consulto Tribuniciam potestatem cum Augusti titulo accepisse, quod eum Pannonici exercitus ante paucos dies Imperatorem salutassent. Alii vero contendunt, Severum die XIII. Aprilis A. D. 193. apud Carnutum ab Illyricianis & Pannonicis legionibus Imperatorem fuisse appellatum, atque adeo ex ea die Tribuniciam ejus potestatem esse sumendam. At Norisius mox scribit, se, quum ex nummorum, ac lapidum inscriptionibus annum communicatæ Antonino Caracalla Tribunicia potestatis indagaret, in cimmeriis plane tenebris versari sensisse, spemque omnem abjecisse, ac satius duxisse, rei difficultatem aliis præmonstrare. Ex nummo gazæ Medicæ, cum epigraphe Antonini, & retrorsum P. M. TR. POT. XX. COS. IIII. colligit, initium Tribunicia potestatis Antonini, ab A. D. 198. esse deducendum. Ex Gruteriano lapide pag. CCLXIX. 2. die IV. Aprilis A. D. 200. dedicato, ubi Antonini Tribunicia potestas memoratur, affirmat, per id tempus Tribuniciam potestatem tertiam iniisse. At his Norisius obiicit insignia elogia, quæ Romæ visuntur, nempe inscriptiones Severi in fronte Panthei, in foro piscium, & in arcu ipsius Severi, in quibus Tribunicia potestas XI. Severi cum Trib. potest. VI. Antonini occurrunt, & in alia apud Gruterum pag. CXCi. in qua Severus dicitur Trib. pot. XI. Antoninus V. Ex his infert Norisius, Antoninum fuisse designatum Augustum post kal. Jun. A. D. 198. & ad ejusdem Trib. Pot. XX. in nummis, quod attinet, amandat ad lapides e tenebris educendos, ex quibus difficultates omnes infringi posse sperat. Ita vir eminentissimus, quod ejus animo infederat, Septimum Severum, kal. Junii primam Tribuniciam potestatem accepisse, itidemque Antoninum post ipsas kalendas. Quamquam paullo post pag. 93. affirmat, Antoninum Cæsarem, Imperatorem destinatum, & Trib. potestatem ei delatam a Severo, post visum Albinum A. D. 198. die XIX. Februarii. Et in Epochis Syro-Maced. Dissert. v. cap. III. ubi de nummo Antonini cum epigraphe COS. DES. TRIB. POT. IIII. censet, Antoninum A. D. 198. ante mensem Aprilem Trib. potestatem a patre accepisse.

Bono fato accidit, ut nostra ætate, nempe A. D. 1731. ara votiva ad Lateranum eruta fuerit, dum

CHRISTI
195.

VICTORIS PAP.
2.

SEVERI IMP.
1.

Severi Imperatoris; nam avum tum pater-
num tum maternum aliter nominatum fu-
isse, tradit Spartianus in exordio ejus vi-
tæ. Quamobrem eo vetustatis monumen-
to ex Statio prodito, constat Severum
fuisse majorum claritudine nobilissimum.
Qui ipso sui Imperii exordio, creato Cæ-
sare Albino, qui Galliarum & Britanniae
exercituum dux erat, postquam triginta
dies Romæ exegisset, in Orientem adver-
sus Pescennium Nigrum, qui Antiochiæ
sibi Imperium vindicaverat, cum expedi-
tione profectus est. Hæc Dio, Herodia-
nus, ac Spartianus pluribus.

verat lacte Christiano educatus. Sed &
clarissimas fœminas & clarissimos viros Se-
verus sciens hujus sectæ esse, non modo
non læsit, verum & testimonio exornavit,
& populo furenti in os palam restitit. Huc-
usque Tertullianus; qui & æque Chri-
stianos favisse Severo, quod non adhæ-
rent alicui tyrannorum, nec Albino nec
Nigro, tum in commentario (b) ad Sca-
pulam, tum in Apologetico (c), glorio-
se sicut & vere prædicat. Scigitur quam-
diu Severus sui compos & humanitatis of-
ficii memor fuit, quod a Christiano ho-
mine curatus esset, erga Christianos be-
nignum se præbuit.

(b) Tertul.
eod. lib. c.
2.
(c) Idem
in Apolog.
cap. 35.

IV. Porro Imperii sui exordio Severus nul-
lum negotium Christianis religionis causa
faceffit; sed eos bene habuisse, Tertul-
lianus (a) non obscure declarat, sic
dicens: Ipse etiam Severus, pater Anto-
nini, Christianorum memor fuit; nam &
Proculum Christianum, qui Toparcion co-
gnominabatur, Euhodæ procuratorem, qui
cum per oleum aliquando curaverat, requi-
sivit, & in palatio suo habuit usque ad
mortem ejus; quem Antoninus optime no-
Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Tertul.
ad Scapul.
c. 4.
Severus
bene ha-
buit Chri-
stianos.

Quod vero dicit Tertullianus, Proculum
illum fuisse procuratorem Euhodæ; labo-
rant interpretes in hac voce; sed optima
illa conjectura Pamelii, viri insigniter eru-
diti, dum putat legendum, Evodi; illud
tamen, mea sententia, non bene, dum
addit non esse nomea proprium; sed quod
ea vox Græce prosperitatem significet,
cum ait Tertullianus, Proculum Evodi
procuratorem, idem esse, ac si dixisset
illum

V.

Y y 2

PAGIUS rum loco horum verborum. Idibus Augustis,
legendum, Idibus Aprilis, ut Baronius notavit.
Ab eo die, qui Aprilis decimus tertius, Tri-
bunitia Potestas Severi deducta, non vero, ut
hactenus existimatum, a die primo mensis Ju-
nii quo Julianus peremptus, quemadmodum an-
no CXCVIII. num. IX. ostendam. Eodem tempo-
re, quo Severus ab exercitu Germanica, Pes-
cennius Niger in Oriente, & Clodius Albinus in
Gallia Imperatores appellati sunt, ut testantur

Scriptores Historiæ Augustæ. Albinus a Severo
bellum cum Nigro gesturo Cæsar appellatus est,
quia sc. verebatur, ne, se bello Orientali im-
plicito, Romam occuparet. Severus autem in-
tra triginta dies quam Romam venerat, est pro-
fectus, ait Spartianus in Severo cap. 8. neque
ad eam venit, ante annum Christi CXCVIII. ut
suo loco monstrabo.

Dio lib. 73. pag. 837. docet Severum, quando,
Imperator dictus est, Pannoniæ præfectum fuis-
se.

VI.

dum altius terra effoderetur ad fundamenta jacienda novæ frontis Basilicæ Lateranensis, quam ma-
gnis sumptibus, & summa Clémentis XII. Pont. Max. munificentia inchoatam, & A. D. 1736. per-
fectam vidimus, quæ quidem ara vóta Norisii solveret; & scrupulum omnem eximeret. In aræ am-
bitu, de qua nos infra ad A. D. 200. hæc leguntur:

PRO SALUTE
ITU. REDITU
ET VICTORIA
IMPP. CAESS.
L. SEPT. SEVERI
PII. PERT. AUG.
ARABIC. ADIAB.
PONT. ET PART
MAX. TR. POT. VIII.
IMP. XI. COS. II.
PROCOS. PP. ET
M. AUR. ANTO
NINI. PII. FELI
CIS. AUG. TR. POT.
III. PROCOS. ....

&c.

In fine dedicata dicitur: KAL. APRIL. SEVERO ET VICTORINO. COS. nempe A. D.
200. En igitur Kalendis Aprilis anno Christi 200. Severus cum Trib. potestate VIII. & Antoninus
Caracalla cum Trib. potestate III. Itaque uterque primam Trib. Potestatem ante kal. Aprilis inierat.
Fallitur ergo & ipse Pagius, qui ad hunc A. D. 193. n. V. scribit, Tribuniciam potestatem Severi
die XIII. Aprilis incepisse; & A. D. 198. n. IX. Caracalla Trib. potestatem post diem XIII. Aprilis e-
jusdem anni 198. esse desumendam, aliorum errores hac ratione se emendare putans.

De Procu-
lo, qui cu-
ravit Se-
verum.

illum procurasse prosperitatem Severo, dum oleo sanitati restituit. Libenter quidem eidem assentiret, nisi ex historicis illorum temporum constaret, Evodum fuisse nomen proprium viri omnibus notissimi, qui fuit Antonini filii Severi educator: huncque illum ipsum Evodum esse, cujus Proculum Toparcion dicit fuisse procuratorem; sicque explicandus videtur locus Tertulliani, in quo frustra adeo sudaverunt interpretes. Nam cum Dio tum in Severo, tum in Antonino Caracallo, Evodum educatorem Antonini filii Severi appellet; quisnam per Evodum apud Tertullianum intelligendus sit, nulla videtur ambiguitas esse posse; nisi quod ibi pro Evodeæ, Evodi, restituendum esse videatur. Quod quidem illud etiam probat, dum idem auctor ait, Proculum optime notum fuisse Antonino, ea scilicet ratione, quod (ut ait) fuisset lacte Christiano educatus, nimirum quod Proculus ille procurator fuisset Evodi educatoris sui. Sed quod ad Antonini educationem pertinet, opportunius agemus, cum de ejus Imperio post Severum dicendum erit. Quod vero curatus a Proculo Severus fuerit hoc ipso anno, ejusque Imperii exordio id accidisse cum Pamelius opinetur; haud tamen aliquo auctore certo affirmari posse videtur.

VI.
Clod. Al-
binus
creatus
Cæsar.

Profecturus igitur ad bellum Severus adversus Pescennium Nigrum, ne quid turbarum fieret per Clodium Albinum, qui in Galliis exercitui præerat, non tantum (ut dictum est) Cæsarem eum dolo creat; sed quo ejus de ea re animus magis ma-

gisque testatus redderetur, *eaque credibilia forent* (inquit Herodianus *a*) *iisdem illis ad Senatum relatis, nummisque ejus imagine percuti jussis, statuisque erectis, simulque aliis collatis honoribus, fidem gratiæ suæ fecit.* In hunc itaque modum vaser Afer alterum persequendo, alterum vero demulcendo, securum sibi paravit Imperium; de omnibusque studens bene mereri, omnium sibi gratiam conciliavit.

Res tunc nostræ jam longa pace florebant; tumque accidit, quod (b) Nicephorus tradit his verbis: *Cum Severus successit, tum quoque satis bono loco res nostræ fuere, in dieque fidei professio augmenta sua cepit; eorum quos recensuimus Ecclesiasticorum doctorum scriptis atque doctrinis illam provehentibus, idque in maximis potissimum ubique urbibus, nimirum Alexandria, Antiochiæ, Æliæ, & per Palæstinam omnem, Ephesi, Cæsareæ, & Occidentem versus Thessalonica, Athenis, Corinthi, in Galliis, & Romæ maxime. Universæ enim multitudines & domus totæ ad fidem accedebant, quidvis facere & pati paratæ, quam ut quicquam contra religionem nostram agerent, aut novarent.*

Certe quidem Tertullianus (c) in Apologetico, licet conqueratur Christianos postea dire fuisse vexatos, tamen de Severo nihil exoptulat, nihilque in eam diem adversus Christianos eum molitum esse testatur. At quoniam constat Christianos sub Severo acerbissima passos esse; quando id acciderit, quibusve impulsoribus, suo loco dicemus.

(a) Herod.
lib.2. in
fin.

VII.
(b) Niceph.
lib.5. c.26.

Status Ec-
clesiæ flo-
rentissi-
mus.

(c) Ter-
tullian. in
Apolog. c.5.

Gen-

PAGIUS
Severus
dum Pan-
nonia
præst, fit
Imperator.

se. *Isti Rempublicam capesserunt, Albinus præerat Britannia; Severus Pannonia: Niger Syria.* Quod confirmat Spartianus citatus quando ait, eum apud Carnutum, quæ fuit Urbs celeberrima Pannoniæ ad ripam Danubii, factum esse Imperatorem. Quare erravit idem Spartianus cap.4. ubi postquam de Lugdunensi ejus præfectura locutus est, inquit: *Deinde Pannonias Proconsulari imperio rexit. Post hoc Siciliam procon-*

filiam. Hunc Spartiani errorem refellit etiam Herodianus in Vita Juliani, qui de electione Severi loquens, ait: Præerat Pannoniis universis (nam unius regebantur imperio) Severus quidam genere Afer, &c. quare ultima ejus præfectura Pannonica fuit. Denique Spartianus in Vita Getæ cap.3. quem in Vita Severi Romæ natum dicit, ait eum natum Mediolani, etsi aliter alii prodiderunt, ideoque pugnantes inter se sententias Spartianus sequitur.

JESU CHRISTI
ANNUS
196.

VICTORIS PAP.
ANNUS
3.

SEVERI IMP.
ANNUS
2.

I. Rem. Pontifex damnat hærefiar- chas.

Centesimo nonagesimosexto Christi anno, Severus Imperator & Albinus Cæsar secundum Consules creati sunt. Quo tempore (licet annus certus definiri non possit) Victor Romanus Pontifex recens agnitum Theodotum Byzantium hærefiar- chas damnat, atque ab Ecclesia eicit. Solemne plane fuit apud antiquos, ut, licet Catholici omnes æque hærefes abhorrent, vitarent, ac pariter condemnarent; tamen solemnitas illa ab Ecclesia ejectione, quam excommunicationem dicere consueverunt, ab ipso potissimum Christi Vicario, ac Petri in sede successore, totiusque Catholicæ Ecclesiæ Episco-

po adversus hæreticos infligeretur. Nuper enim id factum vidimus in Cerdonem, Marcionem, & Valentinum ab Eleuthero Romano Pontifice, quod modo a Victore Papa in Theodotum; id ipsum quoque ab ejus successore Zephyrino pariter factum (ne remota, sed tantum proxima adducamus exempla) perspicue satis apparet. At quod ad Theodotum spectat, Tertullianus in primis post recensitas omnes hærefes, quæ ab exordio nascentis Ecclesiæ sunt obortæ, ac denique illas quæ Eleutheri Papæ tempore ingruerunt; novissimeque sub Victore, diversis tamen & incertis annis ejus Pontificatus, pro-

De Theodoto hærefiar- cha.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5687.

SÆC. II. Anno Urbis 947. Olymp. 243. an. 2. A. C. 194.

⊙ 7. F. ♃ 5. P. 24. Mart. Indi. 2. JESU CHRISTI 194. secund. Baronium 196. VICTORIS PAPÆ 10. SEVERI IMP. 2.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. L. Septimius Severus Aug. II. & Clodius Septimius Albinus

Cæsar II. Uterque juxta primam Consulatum Cæfareorum regulam.

Hoc anno Niger a Severo post aliqua prælia victus, interemptusque est, ut docent Herodianus lib. 2. Spartianus in Nigro, & alii, qui tamen annum non exprimunt. Sed cum Severus in nummis Tribunitia Pot. II. signatis dicatur Imp. II. & Imp. III. & Imp. IIII. non dubium quin propter victorias de Nigro reportatas, Imperatoris titulum multiplicaverit.

II. Niger occiditur.

NOTÆ [1] Coss. L. Septimius Severus Aug. II. & Clodius Septimius Albinus Cæsar II. Vetus inscriptio Romæ in hortis Justinianis ad Lateranum, eraso Clodii Albini nomine, quæ legitur apud Reinesium Inscript. pag. 89. Sponium in Miscellan. pag. 4. & Fabretum pag. 367. n. 128.

DEDICATA. VII. KAL. MAIAS
IMP. L. SEPTIMIO. SEVERO. PERTIN.

II.
..... II.
..... COS.....
.....

Cuperus in epistola consulari II. XVII.

KAL. FEBR. IMP. CAES. L.
SEPTIM. SEVERO
PERTIN. AUG. II.
L. POSTUMIANO. ALBINO. COS.

Donianæ inscriptiones cl. III. num. 19. pag. 118.

IMP. CAESARI. L. SEPTI
MIO. SEVERO. PERTINACI
AUG. P. M. TRIB. POT. III.
IMP. IIII. COS. II.
ARABICO. ADIABENICO
FRATRI. ARUALI.

Ibid. n. 39. q. 122.

IMP. &c.
SEPTIMIO. SEVERO. PIO
PERTINACI. ARA.....
... DIABENICO. P. P. PONTIF. M.
TRIB. POT. IIII. IMP. VIII.
COS. II. PROC.

Alia ibidem, n. 40. cum TRIB. POT. II. IMP. IV. COS. II.

Antiquæ inscriptiones Etruriæ P. I. pag. 132. SEVERO II. COS. Nummus Albini in Musæo Theupolo pag. 562. ubi D. CLOD. SEPTIMIUS ALBINUS CAES. In postica: SAECULO FRUGIFERO COS. II. Alii ibidem cum COS. II. Nomina Albini ex nummis sunt hæc: Decimus Clodius Ceionius Septimius Postumus Albinus. De primo Albini consulatu nulla mentio. Fasti Idatiani, & Vindebonenses: Severo II. & Albino. Prosperi Chronicon: Severo & Albino, sine nota gemini consulatus in utrisque.

CHRISTI
196.VICTORIS PAP.
3.SEVERI IMP.
2.(a) Ter-
tullian. de
prescript. c.
ult.

dierunt, recenset (a) his verbis: *Accedit his Theodotus hereticus Byzantius; qui postquam Christi pro nomine comprehensus negavit, in Christum blasphemare non destitit; doctrinam enim introduxit, qua Christum hominem tantummodo diceret, Deum autem illum negaret; ex Spiritu quidem sancto natum ex Virgine, sed hominem solitarium atque nudum, nulla alia præ cæteris nisi sola justitiæ auctoritate. Pergit de reliquis dicere; sed nobis suo ordine, quo sunt positi, agendum est de singulis.*

II.
Quo tem-
pore
Theodo-
tus factus
hereticus.

Porro Theodotus sub Victore potius Romæ cognitus est, quam sub eodem Pontifice cæperit; quippe qui persecutionis Marci tempore cum lapsus esset, blasphemare cœpit; cumque patrium solum tandem præ pudore vertisset, seque Romam contulisset, aliquandiu occultus absque damnatione delituit; sed tandem agnitum idem Victor Papa Apostolico vigore damnavit, penitusque ab Ecclesiastica communicatione proscripsit; hæc a nobis summam complexa, ab antiquis Patribus quos dicemus, sunt fusius enarrata. Licet autem ex iis aliquis dubitet, quam urgente persecutione Theodotus sit lapsus, tamen, cum damnatum ipsum esse Victoris sententia certum sit, ad eam sub Marco Aurelio excitatam persecutionem novissimam lapsus ejus (ut dictum est) referendus esse videtur; nam in persecutione Severi, quæ post Victoris obitum cœpta est, contingere minime potuit, cum præsertim ipsum post lapsum in Oriente aliquandiu egisse, ac subinde Romæ, antequam nosceretur, nonnihil degisse, sit exploratum.

III.
Lapsus
Theodoti.
(b) Epiph.
hæres. 54.

Sed rem gestam dilucidius ab Epiphano (b) egregie conscriptam audiamus: *Hic Theodotus a Byzantio originem ducit, quæ nunc Constantinopolis appellatur, coriarius quidem arte, verum multæ eruditionis ac doctrinæ. Hic cum quibusdam pluribus, tempore persecutionis instante (haud enim scio quali persecutione) a civitatis Principe comprehensus, & cum aliis pro Christo examinatus, cum alii omnes servi Dei victoriam abstulissent, & martyrium pro Christo subeuntes præmia cælestia retulissent, hic, Christo negato, a veritatis scopo dilapsus, transgressionem fecit. Et cum id ipsi exprobraretur, præ pudore a patria sua aufugit; & Romam profectus, illic vitam transegit. Cognitus autem a quodam Romæ, rursus in idem opprobrium incidit, eo quod provocaretur a noscentibus ipsum propter eruditionem, quomodo videlicet vir tam magnæ doctrinæ excidisset a veritate. Et sane malam sui ipsius defensionem excogitans, novo hoc dogmate prolato, nempe; Deum ego non negavi, sed hominem negavi. Deinde interrogatus, Qualem hominem? respondit;*

Christum negavi hominem. Hæc Epiphanius; sed hæc addit Theodoretus (c): Eum beatissimus Victor Romanorum Episcopus abdicavit, & excommunicavit; ut qui decreta Ecclesiæ conatus esset adulterare.

(c) Theod.
heret. fab.
lib. 2.

Qui hujus sectam secuti sunt, ab auctore, Theodotiani sunt appellati; quibus dederunt manus (ut dicemus) qui sunt ab Artemone progressi; qui quidem nullam prætermiserunt occasionem, ut quam propugnarent hæresim propagarent, complura mentientes; nimirum cum alios antiquiores, tum etiam Victorem Romanum Pontificem in eandem cum Theodoto conspirasse sententiam. Quod tantum nefas exhorrescentes pii ac doctissimi viri, qui his temporibus in Ecclesia florebant, scriptis suis editis impudens mendacium egregie refellerunt. Sed quinam fuerint hi, qui inter alios scriptores Ecclesiasticos sub Severo summa gloria claruerunt, Eusebius (d) eorum scripta enumerans in primis hæc ait: *Etsi complura certe apud multos veterum Ecclesiasticorum scriptorum, qui tum vixerunt, eximia virtutis & exquisitæ diligentie monumenta hucusque reservantur; tamen quæ ipsi vidimus, sunt hæc solum quæ sequuntur; Heracliti commentarii in Apostolum; Maximi opera, cum agit de controversia illa apud hæreticos multos jactata exagitataque, nimirum, unde vitium natum sit; tum de Materia, quod ortum habeat. Explicationes item Candidi in sex dies; & Apionis in idem argumentum. Sexti similiter libri de Resurrectione; & aliud etiam opus Arabiani. Aliorum pæne infinitorum lucubrationes, quorum vel tempora scriptis mandare, vel memoriam rerum gestarum prosequi (præsertim cum nulla oblata sit occasio) importunum prope videretur.*

IV.
Calvinia
in Victo-
rem Pa-
pam.(d) Euseb.
lib. 5. c. 26.
27.
Scripta ec-
clesiastica.

Quamquam & alii libri aliorum multorum Ecclesiasticorum scriptorum vera de religione & fide sentientium (sicut cujusque expositiones in sacram Scripturam editæ commonstrant) ad nos pervenerunt; tamen quia auctores eorum nobis ideo incogniti sunt, quod illorum nomina inscripta minime reperiuntur, istorum nomina recensere non possumus; sed & addit: *In quodam istorum scriptorum libro contra Artemonis hæresim, quam nostra ætate Paulus Samosatænus denuo renovare tentavit, composito, præclara quædam habetur narratio, quæ huic nostræ historiæ adeo magno cum labore à nobis undique conquistæ apte & concinne conveniat. Scriptor iste in eo libro, dum hæresim de qua loquimur, quæ Salvatorem solum hominem esse asseveravit, non longe antea exortam (quantumlibet ejus duces & patroni illam tamquam veterem & usque ab antiquis temporibus ductam præconis nimis efferre studebant) perspicue convincere conabatur, sicut alia multa ad illius*

V.

CHRISTI
196.

VICTORIS PAP.
3.

SEVERI IMP.
2.

illius impii & perditum illorum erroris commentum coarguendum, sic ista ad verbum fere profeguitur.

VI.
Consuetæ
calumniæ
hæretico-
rum.

Ajunt isti omnes, majores nostros, & ipsos Apostolos, ea quæ ipsi jam affirmant, non modo a Domino accepisse, verum etiam alios eadem docuisse, & veram prædicationis rationem usque ad Victoris tempora, qui decimus tertius a Petro Episcopus fuit, integre servatam illam quidem, sed a Zephyrino illius successore penitus corruptam & depravatam fuisse. Atque profecto quod ab illis dicebatur, multum fortasse videri potuisset habere probabilitatis, nisi primum sacræ Scripturæ testimonia illis contradicerent; deinde fratrum quorundam scripta superessent, Victoris temporibus multo antiquiora, quæ illi cum contra Gentiles pro veritatis defensione, tum contra hæreses, quæ id temporis grassabantur, scripserunt; ut Justinus, Miltiadis, Tatiani, Clementis, & aliorum nonnullorum, in quorum omnium libris Christus vere Deus esse confirmatur. Quis Irenæi, quis Melitonis, quis cæterorum libros ignorat, qui Christum Deum & hominem constanter asseverant? Quot item psalmi, quot hymni a fratribus fidelibus antiquitus perscripti, qui Christum Verbum Dei verum Deum esse concentu quodam concelebrant? Hæc ipse.

VII.
Athenogenes Philo-
sophus &
martyr.
(a) Basilus de
Spirit.
sanct. cap.
29.

Fuit namque ex his unus Athenogenes ille magnus, insigni eruditione & martyrii gloria celebris, de quo hæc S. Basilus (a) ad Amphilochoium: Quod si quis etiam novit Athenogenis hymnum, quem tamquam Aggressorium discipulis suis reliquit, festinans jam ad perfectionem, quæ fit per ignem; is novit & martyrum sententiam de Spiritu; nimirum quod Athenogenis hymno, una cum Patre & Filio prædicaretur quoque Spiritus sancti divinitas. Porro licet Athenogenis martyrii natalis dies in tabulis Ecclesiasticis certus adscriptus habeatur, nempe Januarii decimo octava die; tamen quo tempore martyrium subierit, incompertum habetur. Sed profequamur cætera.

VIII.
Confutatur calu-
mniæ hæ-
retico-
rum.

At quoniam Theodoti & Artemonis sectarii impudenter dicerent, omnes antiquos usque ad Zephyrinum Papam eadem de Christo sensisse, quæ ipsi impie prædicarent; cum supra enumeratorum Patrum testimonio, eisdem tam patentis idem auctor mendacii arguisset, mox de Victore Romanorum Pontificum novissimo manifestam omnibus veritatem, quod Theodotum ipse damnasset, ad eos penitus convincendos, testificationem certam adducit, sic dicens: (b) Cum igitur ex tot annorum spatio doctrina Ecclesiastica vere annunciata fuerit: quo modo fieri potest, ut illi fratres, qui ad Victorem usque vitam perduxerunt, sic ut isti asserunt, prædicarent? aut quo modo non illos pudet hæc Victori tam falso objectare? præsertim cum

(b) Apud
Euseb. lib.
5. c. 27.

explorate cognitum habeant, Victorem Theodotum illum coriarium, qui prior Christum solum hominem dicebat (priorem dicit respectu Artemonis) ducem & quasi parentem hujus impiæ & execrandæ a fide defectio- nis Christum Deum pernegantis, Christiana communione interdixisse? Quod si Victor eadem cum illis sentire visus fuisset, sicuti detestabilis istorum docet calumnia; quo pacto, aut qua ratione adductus, Theodotum hujus erroris incentorem, ab Ecclesia ejicere in animum induxit? Verum de Victore hæcenus. Hæc ille, refellens calumniam, qua impie dicebat, Apostolos ipsos & omnes qui usque ad Zephyrinum vixerunt Patres, eadem cum Theodoto de Christo sensisse. Sed sicut constat mentitos esse de Apostolis, aliisque eorum successoribus, ita etiam de omnium temporis ordine Pontificum novissimo Victore Papa, qui eum damnasset, ostenditur. Est quippe antiquus & usitatus hæreticorum mos iste, ut cum sanctum Evangelium aliasque divinas Scripturas, tum sanctos Apostolos, & Apostolicos viros, suis ipsorum, blasphemias (quantum in ipsis est) adstipulari compellant. Sed quid ejusmodi hæretici Romæ sub Zephyrino sint passi, in quem oblatrant, suo loco dicemus.

His de Theodoto enarratis, quæ reliqua sunt ejus dogmatum explicemus. Licet Theodoti immanis blasphemiam a Cerintho, tempore Apostolorum hæretico, jure dici possit duxisse principium, & ab aliis eadem postea delirantibus additamentum consecuta videatur; Epiphanius (c) tamen ipsos ejusdem hæresis propugnatores post Montani hæresim exortos existimat; qui Cerinthi & Ebionis conati sint impia dogmata in Asia instaurare; quique Alogi, ratione vel Verbo carentes, fuerint appellati, quod S. Johannis Apostoli Evangelium atque Apocalypsim respuerent. Ex qua quidem secta propagatum fuisse Theodotum, idem affirmat, cum ait: (d) Surrexit rursus Theodotus, qui est avulsio ex prædicta Alogorum secta, quæ Johannis Evangelium, & Deum Verbum, quod erat in principio (ut in ipso Evangelio habetur) negat; itemque ejus Apocalypsim. Sed & cum aliis prædictis sectis conversatus est, & vixit, & secundum tempus ipsis successit. Hæc ipse, qui adversus eum fufus disputat. Sed de Theodoto rursus & sociis hæc Theodoretus (e) ex antiquiore auctore: Qui autem de eo scripsit prædictus auctor, hæc quoque adjecit; quod qui hæresim composuerunt, divinam etiam scripturam innovare temere ausi sunt; & hæc quidem amputare, illa vero adjicere, seque ea, quæ non bene habebant, corrigere dicentes, & se sancto Spiritu sapientiores pronunciantes. Et nec in eo quidem faciendo eos inter se convenisse dicit; sed aliter quidem Theodotum; aliter vero

IX.

(c) Epiph.
hæres. 52.

A Theo-
doto Alogi
hæretici.

(d) Idem
hæres. 54.

(e) Theod.
hæret. fab.
lib. 2. ex
Eusebio li.
5. c. ult.

Ascle-

Asclepiadem, & aliter Hermophilum, aliter vero fecisse Apollonidem; quin etiam unumquemque eorum sua propria correxisse, adeo ut exemplaria plurimum inter se dissentirent.

Hæc ex dicto auctore cum scribat de Theodoto præcipuo ejus sectæ patrono Theodoretus: quoniam ejusdem nominis fuisse constat (ut diximus) Montani antesignanum (*a*); hunc eundem esse cum illo, & pseudoparacletō Montani afflatum, tantam in Christum effutisse blasphemiam, non nihil suspicor. Nam & Pacianus Theodotum & Praveam ex primoribus Montani sectatoribus fuisse tradit, scribens ad Sympronianum de Catholico nomine. Porro adversus Theodoti hæresin parvus (inquit Theodoretus) scriptus est liber, cujus titulus est, *Labyrinthus*, quem nonnulli opus esse Origenis existimant; sed eos, qui hoc dicunt, *stulus ipse convincit.*

(*a*) Apud
Euseb. l. 5.
c. 15.

XI.
(*b*) Tertull.
de præscript.
c. ult.
Alter
Theodotus
Melchisedechiani.

Post Theodotum Byzantium, alter quoque (inquit Tertullianus *b*) Theodotus hæreticus erupit, qui & ipse introduxit alteram sectam: & ipsum hominem Christum tantummodo dixit, ex Spiritu sancto & Maria Virgine pariter conceptum & natum; sed hunc inferiorem esse quam Melchisedech, eo quod dictum sit de Christo: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*; nam illum Melchisedech præcipuæ gratiæ cœlestem esse virtutem, & quod agat Christus pro hominibus, deprecator & advocatus ipsorum factus, Melchisedech facere pro cœlestibus Angelis atque Virtutibus. Nam esse illum usque adeo Christo meliorem, ut apator sit, ametor sit, agenealogitus sit: cujus neque initium, neque finis comprehensus sit, aut comprehendi possit: Hæc Tertullianus. At sicut prior ille Theodotus fuit opifex coriarius, ita hic, de quo sermo est, arte fuit argentarius. Argentarium enim eum nominat Theodoretus (*c*); ut non adeo mireris, lector, cum audis hujus temporis Novatores e suttinis, calcariis, vel fabrilibus tabernis conscendere pulpitem laicos homines. Quæ enim non audeat egressa semel fidei repagula hæreticorum vesana temeritas? Sed ad Theodotum posteriorem.

(*c*) Theod.
hæret. lib. 2.
lib. 2.

XII.
Melchisedechiani
Hæretici.

Quod autem ad præcipuum caput hujus hæresis spectat, & ad ipsum Melchisedech, ex qua appellati sunt Melchisedechiani hæretici: gravissimos viros video, errore lapsos de Melchisedech, quod Paulus (*d*) eum sine patre & matre, ac sine genealogia fuisse describat. Nam Origenes & Didymus in eam pariter sententiam abierunt, ut putarint, eum fuisse Angelum quemdam; id quidem testatur de iis S. Hieronymus (*e*) ad Evagrium scribens, affirmatque fuisse ea de re in Ecclesia vulgatissimam questionem; refertque de quodam, qui eum diviniore naturæ fuisse affirmaret, ac de-

(*d*) Hebr.
7.

(*e*) Hieron.
epist. 126.

illum ipsum esse Spiritum sanctum, qui apparens Abrahæ in figura hominis visus sit. Quid autem de eo senserit Origenes, declarat his verbis: *Revolvi veterum libros, ut viderem quid singuli dicerent, & tibi quasi de multorum consilio responderem: statimque in fronte Geneseos, in prima homiliarum Origenis reperi scriptum de Melchisedech; in qua multiplici sermone disputans, illuc devolutus est, ut eum Angelum diceret, iisdem pene argumentis, quibus scriptor tuus de Spiritu sancto, ille de supernis virtutibus est locutus: Transivi ad Didymum sectatorem ejus, & vidi hominem pedibus in magistri ivisse sententiam.*

At vero quid communiter ea de re cæteri antiquorum sentirent, his verbis significat: *Veri me ad Hippolytum, Irenæum, Eusebium Cæsariensem, & Emissemum, Apollinarium quoque nostrum, & Eustathium, qui primus Antiochena Ecclesiæ Episcopus contra Arium clarissima tuba bellicum cecinit; deprehendi horum omnium opiniones diversis argumentationibus, & diverticulis ad unum compitum pervenisse, ut dicerent Melchisedech hominem fuisse Chanaanum, Regem urbis Hierosolymæ, quæ primum Salem, postea Jebus, ad extremum Hierusalem appellata est. Nec mirum esse, si sacerdos Dei altissimi describatur absque circumcissione & legalibus caeremoniis & genere Aaron; cum Abel quoque, Enoch, & Noe placuerint Deo, & victimas obtulerint; & in Job volumine legerimus, quod ipse & oblator numerum fuerit & sacerdos, & quotidie pro filiis suis hostias immolaret, &c.*

XIII.
Quid majores de Melchisedech.

Potuisset citare quoque in hanc sententiam Theophilum (*f*) Antiochenum, quem diximus pervenisse ætate usque ad Commodi tempora; qui ad Autolicum scribens, eum hominem justum & regem fuisse tradit & sacerdotem, qui Hierusalem ædificavit; in cujus locum successerit Abimelech, qui regnavit in Geraris; post quem substitutus fuerit Ephron cognomento Cethæus: hæc Theophilus. Sed & Hieronymus ubi supra ex Hebræorum sententia traditum ait, Melchisedech fuisse filium Sem, qui fuit Noë, ac eo tempore, quo ortus est Abraham, annos natum trecentos nonaginta. Fuisse hanc Samaritanorum sententiam, Epiphanius (*g*) tradit, sed eam rejicit, quod longe diversos numeret annos Sem, nimirum a Sem usque ad Abraham intercurrisse annos mille trecentos trigintaduos, cum tamen Sem annos vixerit tantum sexcentos. Sed nec illud prætermittimus, quod dicitur ab eodem auctore, ejus patrem fuisse Heraclan, matrem vero Astaroth; verum hæc repugnare videntur sententiæ Pauli dicentis eum fuisse sine patre, sine matre, & sine genealogia; nec aliam ob causam id eum dixisse,

XIV.
(*f*) Theophil. ad Autol. l. 2.

(*g*) Epiph. hæret. 55.

Parentes Melchisedech.

CHRISTI
196.

VICTORIS PAP.
3.

SEVERI IMP.
2.

xiffe, & qui veriorē sententiam de eo sectati sunt, existimarunt, nisi quod parentes ejus & genus obscurissimum esset. Quis enim, quæso, scire unquam potuerit, quæ Paulus incognita habuit?

XV. Verum quod fuerit Rex Salem, non ita accipiendum est, ut Hierusalem Rex fuerit; nam de Salem, in qua Melchisedech regnavit, hæc S. Hieronymus (a) tradit. Salem autem, non ut Josephus & nostri omnes arbitrantur, esse Hierusalem nomen, ex Græco Hebraicoque compositum (quod absurdum esse peregrinæ linguæ mixtura demonstrat) sed oppidum juxta Scythopolim quod usque hodie appellatur Salem; & ostenditur ibi palatium Melchisedech ex magnitudine ruinarum veteris operis ostendens magnificentiam; de quo in posteriore quoque parte (b) Genesios scriptum est: Venit Jacob in Sichem, & transiit in Salem quæ est in terra Chanaan.

(c) Aug. At hic rursus monendum putamus lectorem, haud esse Augustini (c), quæ in libro quæstionum ejus nomine scripta habentur; ipsum videlicet opinatum esse Melchisedech non fuisse hominem, sed supra hominem. Nam alibi de his agens, hanc sententiam non suam, sed quorundam fuisse declarat; ipse enim ad Quodvultdeum (d) talia sectantes rejicit, adnumerans inter hæreticos.

(d) Idem De hæres. c. 34. De iisdem hæreticis hæc etiam Epiphanius (e): Fingunt autem & libros sibi ipsis commenticios, se ipsos decipientes. At inferius idem auctor de aliis ejusdem sectæ agit, qui Moysen quoque Deum esse putarunt; de quibus ait: Etenim qui in Arabia Petraea, Robom, & Edom appellata habitant, Moysen propter divina signa Deum putant, adorantque ipsius imaginem, quam effingentes seducti sunt non iusta ipsius causa existente, sed errore ipsos per justum in ignorantia imaginationem inducente. Hæc ipse, qui & de Hieracitis subdit, dicentibus Melchisedech (ut dictum est) esse Spiritum sanctum. Sed de Hieracitis plura inferius suo loco dicenda sunt.

XVII. Rursus vero de aliis, qui sub Victore Praxeas hæreticis, eorumque auctore Praxeas, ultimo loco hæc habet Tertullianus (f): Sed post hos omnes etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Victorinus corroborare curavit. Hic Deum Patrem omnipotentem Jesum Christum esse dicit, hunc crucifixum passumque contendit, mortuum præterea seipsum sibi sedere ad dexteram suam, cum profana & sacrilega auctoritate proponit. Hæc Tertullianus in commentario quem scripsit adversus hæreses; sed de eo pluribus in libro adversus eundem privatim conscripto. At si Praxeas exquiramus originem, eum primo fuisse Montani sectatorem Pacianus ad Sympronianum scribens de Ca-
Ann. Eccl. Tom. II.

tholico nomine, testatur his verbis: Theodotus quoque & Praxeas vestros aliquando docuere; ipsi illi Phryges nobiliores, qui se animatos mentiuntur a Leucio, institutos a Proculo gloriantur, Montanum & Maximillam & Priscillam secuti. Hæc Pacianus; qui cum dicat hos gloriari magistro Proculo; Montani sectam illum monstrat esse consecratum, atque ex eorum numero fuisse, qui (quod ait Tertullianus (g) dicebantur Kata Proclum.

Verum Praxeas cum a Montano, tum a Proclo descivit, & factus est illis hostis infensissimus: Romam quippe se contulit, & de secta Montani, cujus pars magna fuerat, ipsum Romanum Pontificem jam ad illos scribentem (quod nondum rem satis exploratam habuisset, utpote falsis deceptus de Montano nuntiis) reddidit certiorē: cum ille e vestigio datas ab se litteras revocat, atque Montanum una cum suis condemnat. Sed hæc superius cum de ortu atque progressu ejus hæresis actum est; hic tamen, occasione Praxeas, necessario repetenda ac pluribus inculcanda. Sed quæ de ejus progressu ac hæresi scripserit, hic ejus verbis referre, operæ pretium ducimus. Ait igitur (h):

Iste primus ex Asia hoc genus perverfitatis intulit Romanæ humo, & alias inquietus; insuper de jactatione martyrii infatus ob solum & simplex & breve carceris tedium; quando & si corpus suum tradidisset exurendum, nihil profecisset, dilectionem Dei non habens, cujus charismata quoque expugnavit. Nam idem tunc Episcopum Romanum agnoscentem jam prophetias Montani, Priscæ, Maximilla, & ex ea agnitione pacem Ecclesiis Asiæ & Phrygiæ inferentem, falsa de ipsis Prophetis & Ecclesiis eorum asseverando, & præcessorum ejus auctoritates defendendo, coegit & litteras pacis revocare jam missas & a proposito recipiendorum charismatum concessare. Ita duo negotia diaboli Praxeas Romæ procuravit; prophetiam expulit, & hæresim intulit; Paracletum fugavit, & Patrem crucifixit. Frustrificaverant avenæ Praxeanae hic quoque superfeminatæ, dormientibus multis in simplicitate doctrinæ; traductæ debinc per quem Deus voluit, etiam evulsæ videbantur. Hæc Tertullianus, cum jam in transversum actus, Montani pseudo-Prophetia deceptus, factus est ejus dogmatis acerrimus propugnator; quando autem id acciderit, suo loco dicemus: nunc de Praxeas contexenda historia est.

Ejusdem quoque Tertulliani testimonio satis liquet, eundem Praxeas Romæ damnatum (quod factum sub Victoris successore Zephyrino Papa, Optatus (i) Milevitanus affirmare videtur) facti poenitentem recantasse palinodiam, libellumque suæ poenitentia conscripsisse, sicque diu latuisse, ac tandem latentem in stomacho hæ-
lit.

(g) Tertul. de præscr. c. 52.

XVIII. Praxeas Romam venit.

(b) Tertul. advers. Prax. c. 1.

XIX. Praxeas genus & res gestæ.

XX.

(i) Optat. adversus Parmen. lib. 1.

Praxeas damnatus libellum poenitentia obtulit.

hæresim iterum evomuisse; hæcque omnia adhuc ipso, qui eum scriptis exagitavit, vivente Tertulliano; qui hæc ipsa paucis prosecutus, sic ait (a): *Denique caverat pristinum doctor de emendatione sua, & manet chirographum apud Psychicos, apud quos tunc res gesta est; exinde silentium. Et nos quidem postea agnitio Paracleti atque defensio disjunxit a Psychicis; avenæ vero illæ ubique tunc semen excusserant. Ita aliquamdiu per hypocrisisin subdola vivacitate latitavit, & nunc denuo erupit, sed denuo eradicabitur, si voluerit Dominus, in isto comœatu; si quominus, die suo colligentur omnes adulteræ fruges, & cum cæteris scandalis igni inextinguibili cremabuntur.* Hucusque Tertullianus de origine Praxæ & progressu usque ad ea tempora, cum ea adversus illum conscriberet. At de ipso iterum sub Zephyrino, cui libellum pœnitentiæ obtulit, agemus.

(a) Tertul.
advers.
Prax. c. 1.

XXI.
Monar-
chici Hæ-
retici.

Qui vero a Praxea progressi sunt hæretici, primo Monarchici, quod unam tantum personam statuerent sanctissimæ Trinitatis, sunt appellati; & quod Patri æque crucem adscriberent, e dogmate Patropassiani nominati sunt. Hujus blasphemiam jam damnatam atque deletam, postea a Sabellio & ab illis Severianis qui crucem adjecerunt Trifragio, magna ex parte restitutam & propagatam fuisse, suo loco dicemus. Meminit ejusdem Praxæ sanctus Augustinus (b), qui & de Praxeanis ab eo derivatis hæreticis agit.

(b) Aug.
de h. ref.
c. 41.

XXII.
Clemens
Alexan-
drinus
contextor.

Hoc ipso anno secundo Severi Imperatoris Eusebius in Chronico ponit Clementem Alexandrinum, clarissimum horum temporum Ecclesiasticum tractatorem. Hunc quidem his ipsis Severi temporibus scripsisse eruditissimos libros Stromatum, ex quo (ut Cassiodorus ait) Contextor est cognomento dictus, argumento plane est, quod in eisdem texens chronologiam (quod sæpe facit) semper ad Commodi obitum, nec ulterius eam perducit (c); extendisset proculdubio usque ad Severi obitum, si post Severum scripsisset, qua etiam ratione Eusebius hæc de eo ait (d): *Clemens vero in primo libro operis, quod Στροματων inscripsit, annalium serie notata & exposita, tempora ad Commodi usque mortem describit; adeo ut non obscurum videatur, illud opus regnante Severo, cujus tempora liber, quem habemus in manibus, explanat, ab eo elaboratum fuisse.* Cæterum cum constet in ipsis Stromatum libris de Christianorum persecutione tunc vigente mentionem fieri; affirmare necesse est, ipsum post annum decimum Severi scripsisse; namque eo anno persecutio cepta est. Sed de his quæ ipse de ea scribit, suo loco agemus. Nominat hunc Eusebius (e) Titum Flavium Clementem, cum ab eo scriptos enumerat commentarios.

(c) Clem.
Alex.
Strom.
lib. 1.

(d) Euseb.
lib. 6. c. 5.

(e) Euseb.
lib. 6. c. 11.

Quam vero vigilans fuerit in omnibus scientiis perscrutandis, ipsæ ejus lucubrationes, vel tacentibus omnibus, clamant; quot scholas disertissimorum virorum in diversis provinciis fama celebres adierit, & quæ in illis essent optima hauserit, ac demum Alexandria apud Pantænum quieverit, ejus testimonio, superius cum de Pantæno egimus, dictum est. Quod igitur Alexandria quieverit, & ubi primum discipulus, ibidem doctor diutissime & usque ad finem vitæ commoratus sit; inde accidisse videtur, ut Alexandrini cognomen fuerit consecutus, cum patria fuerit Atheniensis. Nam ob eam causam a majoribus idem Clemens (ut auctor est Epiphanius f) tum Alexandrinus, tum etiam Atheniensis est nominatus; sed usus invaluit, ut a posteris Alexandrinus tantummodo diceretur. Quod auditor Pantæni fuerit, non solum ex superius a nobis citato loco in Pantæno ex ejus libro primo Stromatum, sed ex septimo ejusdem Dispositionum libro testatur Eusebius (g), qui & eum docuisse Alexandria, habuisseque inter alios fama celebres auditorem Origenem, testatur (h), sic dicens; *Post Pantænum Clemens scholæ Alexandrinæ ad fidei principia docenda instituta, ad illud ipsum tempus, quod jam prosequimur, præfuit; sic ut Origenes, dum puer erat, auditor ejus ac discipulus existeret.*

XXIII.
Studium
Clemen-
tis.

(f) Epiph.
hæres. 32.

(g) Euseb.
hist. lib. 5.
c. 11.
(h) Idem
lib. 6. c. 5.

Quod vero ad elucubratos ab eo commentarios pertinet, S. Hieronymus (i) hæc habet: *Clemens Alexandria κληρονομας magister fuit; feruntur ejus insignia volumina, plenaque eruditionis & eloquentiæ, tam de Scripturis divinis, quam de secularis litteraturæ instrumento: e quibus sunt Stromatum libri octo, Hypotyposeon libri octo, adversus Gentes liber unus, Pædagogi libri tres, de Pascha, liber unus, de jejuniis disceptatio, & alius, qui inscribitur, Quisnam dives sit ille qui salvetur; de Obrectatione liber unus, de Canonibus Ecclesiasticis, & adversus eos qui Judæorum sequuntur errorem liber unus, quem proprie Alexandro Hierosolymorum Episcopo προσεγορίσθη.* At præter hæc a S. Hieronymo recensita, alios utique a se editos commentarios ipsemet testatur, nempe de Resurrectione, de Nuptiis, & de Continentia. Cassiodorus in præfatione sui commentarii de Institutione divinæ lectionis, affirmat ab eodem Clemente a principio usque ad finem explanatas fuisse divinas Scripturas. Extant ex tanto opere breves notæ ejusdem in Epistolas canonicas. Quod vero Sozomenus (k), atque Suidas (l) a Clemente elucubratas fuisse historias tradunt, non de hoc Clemente (ut quispiam opinatus est) eos puto intellexisse; sed Sozomenum quidem de Clemente Papa, quod scripserit res a Petro gestas; Suidam vero de alio

XXIV.
(i) Hieron.
de Scrip.
Eccles. in
Clem.

Clementis
scripta.

(k) Sozom.
lib. 1. c.

13.
(l) Suid.
in Cle.

alio aliquo Clemente Gentili homine esse locutum. Quæ sane omnia magno Ecclesiasticarum litterarum detrimento excidisse, megnopere dolemus.

XXV.

(a) Hier. de Scrip. Eccl. in Clem. Alex.

De eodem Clemente nobile elogium Alexandri Hierosolymorum Episcopi S. Hieronymus (a) recitat in hæc verba: *Extat Alexandri Hierosolymorum Episcopi, qui cum Narcisso postea rexit Ecclesiam, epistola super ordinatione Asclepiadis confessoris ad Antiochenos, congratulantis eis; in qua ponit in fine: Hæc vobis, domini ac fratres, scripta transmisi per Clementem beatum presbyterum, virum illustrem & probatum, quem vos quoque scitis, & nunc plenius cognoscetis; qui cum huc venisset, juxta providentiam & visitationem Dei, confirmavit & auxit Eccle-*

Clementis laudes, atque Pantani.

(b) Apud Euseb. lib. 6. cap. 11. in fine.

Idemque (b) Alexander ad Origenem scribens, tum de Clemente, tum etiam de ejus magistro Pantæno hæc habet: *Hoc enim voluntatis Dei fuit (sicut ipse nosti) ut amicitia, quæ mihi a patribus fuerunt, inviolatæ durarint, immo vero ardentius atque robustius auferentur. Patres enim novimus beatos illos, qui nos præcesserunt, ad quos paulo post etiam nos ibimus: Pantænum dico dominum meum vere beatum, & Sanctum Dominum meum Clementem, qui me in multis instruxerunt. Hæc S. Alexander ejusdem Clementis discipulus. Prædicat eundem S. Hieronymus (c) his quoque verbis: Clemens Alexandrina presbyter Ecclesiæ meo judicio omnium eruditissimus quid in illius libris indoctum? immo quid non e media philosophia est?*

XXVI. Clementis scripta depravata.

Cæterum quod aliquibus nævis ejus commentarii respersi inveniantur, ne occasione ejus nominis celeberrimi Fideles ad omnia sectanda, quæ ab ipso scripta essent incaute in errorem adducerentur, Gelasius Papa provide quidem ejusdem Clementis opera apocryphorum nota voluit inuisse; nec mireris; nam ea etiam occasione ab eodem S. Cypriani quoque opuscula eadem censura notata fuerunt. Cæterum quod mos est hæreticorum, testimonia aucupari magnorum virorum, cum aliter non liceat eorum scripta depravare atque corrumpere, accidit plane ut ab Arianis aliqua in ejus commentariis fuerint immutata; quod Ruffinus testatur his verbis: *Clemens alius presbyter & magister Ecclesiæ illius in omnibus pæne libris suis Trinitatis gloriam atque eternitatem unam eandemque designat; & interdum invenimus aliqua ejus capitula in quibus Filium Dei creaturam dicit. Num quidem credi-*

bile est de tanto viro, tam in omnibus Catholico, tamque erudito, ut vel sibi contraria senserit, vel ea quæ de Deo non dicam credere, sed audire quidem impium est, scripta reliquerit? Hæc Ruffinus (d) cui & ego non invitatus adstipulor. Si enim primores Ariani illi, qui erant doctrina perspicacissimi, aliquid in Clemente invenire potuissent, quod suo ipsorum dogmati favisset, utique (quod ait divina Scriptura e) sicut exultant victores capta præda, magno præconio extulissent ac plane præ foribus ostentationis gratia affixissent. Numquam enim ex Clementis Alexandrini scriptis ab Arianis factitatum esse negotium Orthodoxis, ex eo possumus intelligere, quod Catholice Ecclesiæ scriptores, qui in refellendis eorum objectionibus laborarunt, de Clemente quod illorum favisset dogmati, nusquam visi sunt meminisse.

In ejusdem quoque Clementis scriptis, tamquam in viva tabula, Catholice Ecclesiæ mores & disciplinam invenire est expressam; nempe sacras Apostolicas traditiones ad sua tempora in ecclesia custoditas ac illibate servatas, a quibus qui deviarint (ut ait f) in hæresim lapsi sint: Hierarchicum (g) in Ecclesia ordinem ad imitationem virtutum cælestium; tres hominum status, virginum scilicet, viduarum, atque conjugatorum, inter quos tamen emineat virginalis integritas (h), ac ea præsertim quæ cum Deo pactis conventis firmata sit, nempe voti obligatione: Apud eundem frequens de jejuniis, vigiliis, ac stationibus mentio, deque piborum delectu (i) ab usu Marcionitarum & Encratarum vel Cataphrigarum penitus distinctos: de fide (k) nobis proficua, cum conjuncta est sanctis operibus; deque canonicis orandi horis ex Ecclesiæ (l) instituto præscriptis; de sacratissima item Eucharistia frequenter inculcat, & alia plura id genus, quorum superius meminimus, cum actum est de traditionibus Ecclesiasticis. Demum ut de Clemente tandem finem dicendi faciamus: qui auditorem habuit Origenem, eundem quoque nactum esse in cathedra doctrinæ successorem, S. Hieronymus (m) testatur his verbis, cum ait de Origene: *Alexandria Ecclesiasticam scholam tenuit, succedens eruditissimo viro Clementi presbytero. At de Clemente jam satis, qui (ut auctor est Cassiodorus n) cognomento Stromateus est dictus, non aliam ob causam, quam ob insignes illius octo libros Stromatum luculentissime scriptos.*

(d) In Apoc. log. pro Origene.

(e) Isaia 9.

XXVII. Antiqua instituta Ecclesiastica.

(f) Clem. Alex. Strom. lib. 1.

(g) Idem lib. 6.

(h) Idem Strom. lib. 3.

(i) Idem Strom. lib. 2.

(k) Idem Strom. lib. 3.

(l) Idem Strom. lib. 7.

(m) Hieron. epist. 63.

(n) Cassiodor. in pref. lib. Instit. divin. lection.

JESU CHRISTI
ANNUS
197.

VICTORIS PAP.
ANNUS
4.

SEVERI IMP.
ANNUS
3.

I. **C**hristi anno centesimo nonagesimoseptimo, duobus Flaviis Tertullo & Clemente Coss. Severus Imperator occiso Pescennio Nigro, qui Orientale Imperium occupaverat, Byzantiumque triennio jam obsessum postea expugnans, adversus Osroænos, Adiabenos, & Arabas exercitum ducens, eosque fugans, Nisibim occupat. Hæc Dio (a), Spartianus, atque Herodianus (b) pluribus: quæ quidem nonnisi anno sequenti sunt consummata; agemus de his quæ sunt reliqua suo loco. Qui autem putarunt Antoninum Severi filium, una cum patre imperare cæpisse, Getamque minorem natu ejusdem Severi filium ante hæc tempora Cæsarem jam dictum, fuisse, non levem & in aliis quoque errandi sibi occasionem dederunt. Cæterum nonnisi Albinum a Severo ante hæc tempora creatum fuisse Cæsarem, Dio in primis affirmat; Antoninum vero Severi filium nonnisi anno sequenti Cæsarem dictum, jure dici posse videtur; siquidem Spartianus (c) tradit, Severum Imperatorem, adversus Albinum proficiscentem in itinere apud Viminatium, filium suum majorem, nomine Bassianum, appposito Aurelii Antonini nomine, Cæsarem appellasse: confectoque feliciter bello, ex Senatusconsulto decreta eidem fuisse Imperatoria insignia, nempe Augusti nomen cum Tribunitia potestate. Ex quibus plane mendosa arguitur inscriptio, quæ præfixa est rescripto (d) Severi ad Victorinum

(a) Dio in Severo.
(b) Herod. lib. 2. & 3. & Spartian. in Severo.

Quando Antoninus cum Patre imperare cæperit.
(c) Spartian. in Severo.

(d) l. i. C. de inoffic. test.

Coss. Falcone & Claro, quo anno Severus capessivit Imperium, cum Imperatores Severum & Antoninum inscriptos habet Augustos. Sed quod non semel id factum reperitur, plane accidisse videtur, ut qui eas collegit leges, quod ex iis aliquas inscriptas invenerit nominibus Severi & Antonini Imperatorum omnes pariter eadem putarit inscriptione notandas. Cæterum si recte se habet inscriptio illa, ut nullus error irrepserit, despuisse visi sunt Dio & Herodianus illorum temporum scriptores, nec non Spartianus; qui omnes æque fatentur, Severum solum regnare cæpisse.

Porro ipsum Antoninum nonnisi Severi anno sexto labente Imperium inchoasse cum patre, adeptumque tunc esse Augusti nomen cum Tribunitia potestate, certum illud est argumentum, quod in pluribus antiquis inscriptionibus sexties, in aliis vero quinquies iterata Tribunitia potestas amplius in Severo quam in Antonino filio reperitur. Quod quidem aperte satis demonstrat, nonnisi sexto anno Severi Imperatoris ab ipso esse ei collatum Imperium, quo cum simul potestas Tribunitia conferri consuevit. Sunt veteres inscriptiones Romæ in Pantheonis fronte & alibi positæ, quibus inter alia Imperatorum insignia, Severi potestas Tribunitia undecima, Antonini vero filii quinta habetur inscripta his verbis.

II.

IMP.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5688.

SÆC. II. ☉ 8. E. ☽ 6. P. 13. April. Indict. 3.

Anno Urbis 948. Olymp. JESU CHRISTI 195. secund. Baronium 197.

243. an. 3. VICTORIS PAPÆ II.

A. C. 195. SEVERI IMP. 3.

I. Consules. [1] **A**D num. I. & seq. Coss. Scapula Tertullus, & Tineius Clemens, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari ex Inscriptione

Gruteriana pag. 1027. Ad hunc Scapulam postea Proconsulem Africae, Tertullianus librum misit.

Triennalis Byzantii obsidio anno præcedenti post interitum Nigri cœpta, ut Spartianus in Severo cap. 8. insinuat. Hoc vero anno contigit expeditio Severi in Osdroenos, in Arabes & Adiabenos, pluresque urbes a Severo captæ, inter quas Nisibis. Ob eas victorias Severus Imp. V. appellatus, ut constat ex Nummis.

Antoninus Caracalla Severi Augusti major natu filius anno tantum sequenti Cæsar appellatus, anno CXCVII. Imperator designatus, tandemque anno CXCVIII. Augustus nuncupatus, eodemque anno Geta, alter Severi filius, Cæsar dictus, ut accurate suis locis explicabimus.

II.

Severi victoria.

III.

Caracalla Cæsar.

Baron. n. 1. & 11.

NOTÆ [1] **C**oss. Scapula Tertullus, & Tineius Clemens. Gruterus pag. MXXVII. 4.

DEDICATA. III. IDUS. APRIL.
SCAPULA. TERTULLO. ET
TINEIO. CLEMENTE. COS.

Utriusque prænomen desiderantur. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Tertullo, & Clemente.

IMP. CAES. SEPTIMIUS SEVERUS PIUS PERTINAX, ARABICUS, ADIABENICUS, PARTHICUS. PONT. MAX. TRIB. POT. XI. COS. III. P. P. ET IMP. CAES. M. AURELIUS. ANTONINUS PIUS FELIX TRIB. POTEST. V. COS. PROCOS. PANTHEUM VETUSTATE CORRUPTUM CUM OMNI CULTU RESTITUERUNT.

Quod si quando Severi undecima, Antonini sexta posita inveniatur; id propterea accidit, quod eodem anno unius exordium, & alterius terminum esse contigerit, ut est videre in ejusdem Severi Arcus (a) triumphalis inscriptione, nec non illa affixa Junonis quondam templo, nunc vero Diaconiae S. Michaelis in foro Piscario; in quibus legitur Severi Tribunitia potestas undecima; Antonini vero sexta: eadem quoque ratione in illa posita ab argentariis ac negotiatoribus in foro Boario Romae, Severi Imperatoris Tribunitia potestas duodecima, Antonini vero septima numeratur (b).

(a) Apud Smet. pag. 6. n. 13. & pag. 10. n. 7.

(b) Describere Adolphi. Panwinus, & Adolphus.

III. (c) Pamel. in vita Tertull. (d) Tertull. de Pallio. cap. 2. Tertullianus quando induit pallium.

Hæc autem idcirco tam exacta investigatione disquisisse oportuit, quod Pamelius (c), vir cum primis eruditus, hunc ipsum annum tertium Severi errore putavit a Tertulliano esse notatum in libro de Pallio (d), quo ipse Tertullianus pallio superindutus Christianam religionem cepit profiteri, quod ipsum tempus levissimis quibusdam lineamentis a Tertulliano videatur fuisse demonstratum, dum ait: *Quantum reformavit Orbis seculum istud? quantum urbium aut produxit, aut auxit, aut reddidit presentis Imperii triplex virtus, Deo tot Augustis in unum favente? quot census transcripti? quot populi propagati? quot ordines illustrati? quot barbari exclusi? Re vera Orbis cultissimum hujus Imperii rus est, eradicatione aconito hostilitatis, & casto, & rubo subdola familiaritatis, consitum & amœnum super Alcinoi pomum, & Midæ rosetum.* Hæc Tertullianus. Quibus sane verbis nonnisi tranquillissimum Imperii Severi tempus designat; cum victis externis atque domesticis hostibus, nempe Pescennio Nigro & Clodio Albino, qui sibi Imperium arripuerant, superatisque externis, quos diximus hostibus, reddita est Urbi atque Orbi tranquillissima pax; quod nonnisi Albino extincto potuit contingere, anno nimirum quinto ejusdem Severi Imperatoris. Sed nec satis ejus mors ad pacem istam ubique partam.

IV. Tertullianus locus male explicatus elucidatur.

Quamobrem sicut in clarissima luce hallucinatos esse constat, qui triplicem virtutem Imperii sunt interpretati tres qui sibi arripuerunt Imperium, Nigrum scilicet, Albinum, atque Severum; quorum tempore tantum abest ut pax fuerit, quin potius eorum causa Oriens & Occidens bello civili quinquennii tempore conflarint; ita nec possumus, quod cupe-

remus, Pamelio assentiri (etenim non adeo contumaces & refractarii sumus, ut profiteamur inter Pyrrhonios atque Sextios & omnia velimus ab aliis bene dicta carere & infringere) qui existimavit, locum illum elucidans, triplici ipsa Imperii virtute intelligi Severum, Antoninumque ejus filium creatum (ut putat) jam Augustum, atque Albinum: dum quidem etsi Cæsar a Severo dictus est, numquam tamen appellatus fuit Augustus; cujus rei causa (ut ex Dione constat) conflavit ille civile bellum. Cum vero ejusdem Dionis tunc viventis & hæc videtur testimonio exploratum habeatur; nullas bellorum datas inducias, nec intercessisse morulam post bellum adversus Nigrum, ac mox aliud adversus barbaros motum; quin statim (quod idem ait) ipso Severo nondum a bellis barbaricis respirante, bellum civile cum Albino Cæsare coortum esset: quo modo quæso, dici potest hoc anno illud fuisse tempus, in quo, eradicatione aconito, reddita Orbi tranquillissima pace, visus sit annus ipse pulchrum Alcinoi pomum & Midæ rosetum? At quisnam sit germanus sensus Tertulliani sententiæ, quidve ipse per illam triplicem virtutem Imperii intellexerit (conferunt hæc enim plurimum ad veritatem historicam perquirendam) erit nobis pervestigandum; est enim perdifficilis captus.

Sane quidem quod Severi tempore tres simul titulo Augustorum regnaverint Imperatores, sub quibus pax summa fuerit; ex iis, quæ dicta sunt, nullatenus dici hoc anno posse videtur. Quamobrem per triplicem illam Imperii virtutem, intellexisse Tertullianus videtur Severum patrem, Antoninum, & Getam filios, quorum alter a patre Augustus anno sexto ejus Imperii (ut dictum est) appellatus fuit, Geta vero postea primo Cæsar & Antoninus quoque nominatus est (ut auctor est Spartianus (e)) confecto bello Parthico, anno (ut apparet) nono Imperatoris, cum ipse Severus & Antoninus essent Consules designati, quem magistratum gesserunt anno decimo ejus Imperii, postea autem idem Geta Cæsar accepit nomen Augusti cum Tribunitia potestate, triennio ante victoriam de Britannis a patre Severo partam; testantur id quidem complura numismata hac inscriptione notata:

v. Triplex Imperii virtus quæ.

(e) Spartian. in Severo.

P. SEP. GETA PIUS AUG. BRIT. PONTIF. TR. P. II. COSS. II. J & aliud;

P. SEP. GETA PIUS AUG. BRIT. TR. P. III. COS. II. P. P. S. C. J

sunt

CHRISTI
197.VICTORIS PAP.
4.SEVERI IMP.
3.

(a) *Adolph. Occam lib. de numism. Roman. Imper. & Panvin. in Fast. VI.* sunt & alia ejusdem generis simul collecta, ac una cum signis expressa (a); ut nulla penitus de his possit exoriri dubitatio.

His igitur firmissimis testimoniis affirmari necesse videtur, Getam una cum Consulatu anno decimosexto Severi, nomen Augusti accepisse, atque una cum eo Tribunitiam potestatem, auctam jam tertio, tempore victoriæ de Britannis acceptæ, quo idem Severus (b) (quod & olim fecerat Hadrianus, & postea Antoninus Pius) muro per transversam insulam ducto, utrinque ad finem Oceani (ut Spartianus tradit) Romanorum ditionem ejus insulæ communivit. Est itaque hæc triplex virtus Imperii, hi tres nimirum Augusti: Deo (quod mox addit c) tot

Augustis in unum favente. Sic itaque in eo quod subdit Tertullianus: *Quot barbari exclusi?* plane allusio facta videtur ad murum, quem diximus in Britannia ad continendas barbarorum irruptiones utrinque tunc etiam a limitibus Oceani ductum) ut ita ingruens innumeris barbarorum populus e Romanorum finibus esset exclusus; de quibus idem alibi Tertullianus (d)

Britanniæ, inquit, intra Oceani ambitum conclusæ sunt. Sed & cum addidit ibidem libro de Pallio: *Quot census transcripti? quot populi propaginati?* allusisse visus est ad Parthos, Arabas, Adiabenos aliosque populos ab eodem Severo diversis præliis antea superatos; ac tributum ratione sub censum redactos. Et illud quod sequitur: *Quot ordines illustrati?* militares intelligit; nam tres ab eo additas fuisse legiones, militiamque mirifice illustratam, Dio (e) testatur his verbis: *Severus addidit Parthicas, Primam, & Tertiam in Mesopotamia, Secundamque Mediam in Italia. Nostro itaque tempore tot sunt legiones, præter urbanam & Prætoriam, nempe omnes numero trigintaduæ; nullus enim priorum Imperatorum ab Augusto tres addiderat legiones, sed perpauca vel unam tantum, vel duas ad summum.* Hæc ipse: quibus merito ea dicta sunt a Tertulliano de ordinibus illustratis. Sed in eo quod subdit demum de infidiis subdolæ familiaritatis, æque allusisse videtur ad Plautianum socerum Antonini, sive ad alias domesticorum infidias, quas in Britannia itidem (ut auctor est Dio) passus est. Sed de iis dicemus inferius.

(c) *Dio lib. 55. hist. Rom.* VII. His igitur hunc in modum adamussim consentientibus ex Tertulliani citata sententia; necesse est affirmare, librum illum de Pallio non ante ultima Severi tempora ab ipso Tertulliano fuisse conscriptum, nec ante ea tempora ipsum suscepisse pallium. Cæterum, nec assentiri possumus eidem disertio viro dicenti, tunc Tertullianum, cum pallium induit, primum Christo nomen dedisse, vel baptizatum esse. Nam quod ad nomen pertinet; cum Gen-

De Tertulliano pallium induente.

tilis quispiam in Christianam religionem transire cuperet, Episcopum conveniens, nomen dabat; atque ab eo catechumenus jam factus in classe recensebatur audientium. Porro haud necesse erat hujusmodi, quisquis foret, togam relinquere, atque induere pallium; sicut nec etiam baptismi tempore, quo ex religionis præscripto non pallium, quod furvum esse consueverat, sed candidam tunicam Fideles recens baptizati induebant.

Sic itaque non ob id quod Tertullianus eo tempore pallium primo induit, tunc fuisse baptizatum, & sic Christianum professum esse, necesse est affirmare; cum præsertim etsi pallio Christiani complures induerentur, non tamen omnes illud induere consuevisse certum sit, nec fuisse pallium religionis tesseram, ut, qui pallium induerent, censerentur Christiani; nam ipsomet Tertulliano (f) teste non solum turba philosophorum omnium, sed & omnes liberalium artium professores æque pallio vestiri eo tempore consueverunt; nec rursus qui pallio carerent, in Ethnicorum numero habebantur; nam & tempore Christianorum Principum, cum nondum idolorum cultores sublati essent, aliam vestem ab illis diversam complures Christianorum induebant. Quod si tempore pacis Ecclesiæ licuit communi cum gentilibus uti veste; quo modo non magis persecutionis tempore, quo Evangelica admonitione consulitur fuga, ac suadentur latebræ, carere pallio licuit Christiano homini?

Certe nequidquam negotii ab ipso Tertulliano (g) exhibitum est Christianis militibus, quod sagum induerent, militare indumentum commune pariter omnibus militantibus Ethnicis; sed ex eo tantum quod coronam non sine aliquo (ut ait) superstitionis commercio, capiti superimponerent. Sed ne in re comperta pluribus argumentis agamus, satis erit addidisse, quod ejusdem Tertulliani testimonio exploratum habetur, Christianos communiter eodem habitu, quo Gentiles, indui consuevisse. In Apologetico (h) enim, de Christianis hæc ait: *Quo pacto homines vobiscum degentes ejusdem victus habitus, instructus, ejusdem ad vitam necessitatis &c.* Sed & S. Cyprianus eo commentario, quem scripsit de Bono patientiæ, pariter significat, Christianos communiter nequaquam solere incedere palliatos, sed simplici ac communi cæteris indumento, cum ait: *Nos autem fratres dilectissimi, qui philosophi non verbis, sed factis sumus; nec vestitu sapientiam, sed veritate præferimus &c.* Hæc de communi usu Christianorum.

Cum ergo (ut dictum est) non omnes æque Christiani pallio amicti essent; nec qui id gestarent, Christiani esse ex habitu

VIII.

(f) *Tertull. de Pall. c. 1.* Unum idemque commune omnibus indumenti genus.

IX.

(g) *Tertullian. de Coron. milit. Christiani non distincti vestibus a gentilibus.*

(h) *Tertul. in Apolog. c. 42.*

X.

Pallium non fuisse omnium Christianorum.

CHRISTI
197.

VICTORIS PAP.
4.

SEVERI IMP.
3.

habitu tantum convinci potuissent, quod artium professores eodem tecti incedere consuevissent; in eam adducimur sententiam, ut opinemur, inter Christianos, perpauca pallium induisse; illos nempe qui arctioris se vitæ studiis manciparent, & sublimiorem vivendi normam amplexi, eminentioris philosophiæ profiterentur se esse cultores. In quam sententiam hæc Patres in Concilio Gangrensi (a) celebrato temporibus Constantini (nam inter alios illorum temporum sacerdotes interfuit illi Osius Cordubensis). *Si quis virorum putaverit sancto proposito, id est, continentia convenire, ut pallio utatur, tamquam ex eo justitiam habiturus; & reprehendat, vel judicet alios qui cum reverentia byrris utuntur, & alia veste communi quæ in usu est; anathema sit.* Sed & quod est apud S. Hieronymum ad Furiam scribentem (b): *Ubicumque, inquit, viderint Christianum, statim illud de trivio; Ο Γραϊνός επιδέρης, vocant impostorem, detrahunt: plane demonstrans, paucos aliquos Christianos incedere consuevissent palliatos. Ecquid enim admirationis esset (quæ ex novitate vel raritate solet oriri) si in amplissima urbe, Christianis omnium refertissima, Fideles omnes palliati conspecti essent? Sed quod tantum illi habitum illum induebant, qui monasticam profiterentur disciplinam; quod & idem ipse declarat ad Marcellam (c) cum scribit his verbis: *Quia serica veste non utimur, monachi judicamur; quia ebrii non sumus, nec cachinno ora dissolvimus, continentibus vocamur, & tristes, si tunica non canduerit, statim illud e trivio: Impostor & Græcus est: nimirum quia amictu Græco & philosophico, nempe pallio, uterentur.**

(a) Conc.
Gangr.
cap. 12.

(b) Hier.
epist. 10.

(c) Hier.
epist. 82.

XI.

(d) Sal.
vian. de
vero judi-
cio lib. 8.
Palliati
monachi
derisi.

Idem quoque habetur apud Salvianum (d) Massiliensem, cum deplorat scelera Africanæ provinciæ, quorum causa a barbaris affligi commeruisset; & inter alia, quod sanctos monachos ludibriis ac sibilis, cum eos viderent, insectarentur, hæc ait: *Non sine causa itaque istud fuit, quod intra Africa civitates, & maxime intra Carthaginis muros palliatum, & pallidum, & recisis comarum fluentium jubaribus, ad cutem tonsam videre tam infelix ille populus, quam infidelis, sine convicio atque execratione vix poterat. Et si quando aliquis Dei servus aut de Aegyptiorum cœnobiis, aut de sacris Hierosolymorum locis, aut de sanctis eremis venerandisque secretis ad urbem illam officio divini operis accessit, simul ut in populo apparuit, contumelias, sacrilegia, & maledictiones excepit; nec solum hoc, sed improbissimis facinorosorum hominum cachinnis & detestationibus, ridentium sibilis, quasi taureis cædebantur; vere ut si qui ea inscius rerum fieri videret, non ali-*

quem hominem ludificari, sed novum inauditumque monstrum abigi atque exterminari arbitraretur. Ecce Afrorum & præcipue Carthaginensium fidem. Hucusque Salvianus.

Si igitur in Ecclesia Carthaginensi, cuius alumnus fuit Tertullianus, Christiani omnes perinde ac ipse Tertullianus olim pallio amiciri consuevissent; quænam palliatos deridendi monachos causa subesse potuit? At quod non omnium, sed paucorum dumtaxat pallii usus esset, inde subsannandi illis oblata videbatur occasio; perseverasse quidem in Ecclesia Africana pristinum indumenti usum, vel ex eo possumus intelligere, quod cum per multa legantur ante ea tempora a Salviano adeo deplorata in ea provincia fuisse coacta Concilia, in eisque omnia quæ ad Ecclesiasticam disciplinam & Christianos mores spectare viderentur, vigilantissimo studio disposita; de indumenti genere, quod nihil esset ab usu pristino immutatum, vel corruptum, nulla prorsus facta mentio reperitur.

His igitur omnibus, atque aliis quas subdimus rationibus, in eam adducimur sententiam, ut opinemur Tertullianum nequaquam cum pallium induit, tunc primum Christianum profiteri cœpisse. Nam quod antea omnibus innotuisset Christianus, idcirco nullum, cum pallium induit, de nova religione suscepta jactatum est disterium, aut scomma jaculatum; cum illi nequiquam pepercissent; sed illud unum: *Ita a toga ad pallium?* quod quidem Ethnico cuivis ad philosophiam se conferenti poterat esse commune. Nihil vero præterea ab illis objectum esse de Christianitate quam diu ante professus esset, facile est cuique existimare, qui Tertulliani ingenium nulli parcere sciens intelligit, & periculosum fuisse eum vel leviter tangere, quippe qui (ut est in paroemia) haberet fœnum in cornu.

Accedit his etiam, quod me maxime in hanc sententiam trahit: Quomodo, quæso, potuit Tertullianus tam recens esse Christianus, ut non nisi ad finem (ut dictum est) Severi Imperatoris una cum pallio religionem quoque susceperit, qui his ipsis Severi temporibus, teste etiam ipso Pamelio, complures consummatissimo Christiano homine dignos ediderit commentarios? Vel si demus suscepisse cum pallio religionem (ut vult) anno tertio Imperii Severi; quomodo tam brevi temporis spatio, tam insignem atque adeo excellentem Christianæ Theologiæ scientiam consequi potuit? ut (quod eorum est tantum, qui ætatem triverint in discendo) adversus omnes hæreticos & Judæos (ut prætermittamus dicere de Gentilibus) tam disertos, tam copiosos, adeoque omni argumentorum genere refertos, e divina Scri-

XII.
Idem habitus perseverans.

XIII.

Tertullianus ante pallii indumentum Christianus.

XIV.

Tertulliani exquisita multo tempore ac labore peritia.

Scripturæ thesauro depromptos tractatus ediderit, quos Christiana pietas hactenus admirari non cessat?

XV. His ergo in hanc sententiam adductis, reliquum est ut perpendamus accuratius ipsa ultima Tertulliani verba (a), quibus hæc ait personam inducens: *Sed ista pallium loquitur: At ego jam me illi divinæ sectæ ac disciplinæ commercium confero*: hæc Tertullianus, ut ait, ex persona pallii; ad quod ipse: *Gaude pallium, & exulta; melior te jam philosophia dignata est, ex quo Christianam vestem cepisti*; his significans, pallium illustratum esse, quod a Christiano homine tandem susceptum esset. Quod si verba illa, *Sed ista pallium loquitur*; non ad ea quæ sequuntur, sed ad ea quæ dicta sunt, potius referenda quis putet, ac subinde non ex persona pallii (ut habet germanus sensus) sed a se induto pallium esse dicta, velit; ad ea quidem referenda sunt, quibus superius Tertullianus de se ipso locutus, non se tunc primo Christianum, sed inter Christianos eminentioris vitæ cultum incipere jam profiteri significat, nimirum, quod a sæcularibus negotiis se penitus abdicasset; nam ait (b): *Ego quidem nihil foro, nihil campo, nihil curiæ debeo, nihil officio advigilo, nulla rostra præoccupo, nulla prætoria observo, cancellis non adoro, subsellia non contundo, jura non conturbo, causas non elatro, non judico, non milito, non regno, secessi de populo; immo unicum negotium mihi est, nec aliud nunc curo, quam ne curem*. Hæc cum ipse dicat, nequaquam ob eam causam ait, quod factus sit Christianus; neminem siquidem Christianorum illis interdictum fuisse operibus, aliqua lege constat; quin & ipsemet Tertullianus (c) in Apologetico hæc & alia plura, quæ etiam Ethnici exercere consueverunt, Christianos factitasse pariter tradit; sed potius quod, cum pallium induisset, in classem illorum, qui eminentioris philosophiæ excultiorisque vitæ professores essent, sese coniecisset; quod sicut eo habitu inter Gentiles eminenter philosophi, ita etiam ejusdem indumenti signo inter Christianos effulgerent qui se arctioris vitæ vinculis mancipassent.

XVI. Sed ut hæc nostra aliis quoque aliunde petitis roboremus exemplis, ostendamusque Christianos haud solitos una cum fide pallium simul induere, sed postea illud in signum exactioris vitæ cultus, haud passim ab omnibus, sed a paucis super indui; illud primum suppetit, quod Origenes (d) de Heracla Christianorum catechista atque presbytero ita habet: *Hæc autem fecimus, non solum Pantænum imitati, qui multis ante nos multum plane attulit adjumenti, quod illo studiorum genere exquisite instructus esset; verum etiam He-*

raclam jam Alexandria presbyteri gradum adeptum; quem apud disciplina philosophicæ magistrum & doctorem, cum jam quinque annis antequam ego ad eam studiorum rationem audiendam me conferre cœperam, illi viro enixe operam dedisset, reperi. Et propterea non modo vulgari veste & communi, qua antea usus fuisset, exuta & deposita, philosophi apparatus, quem adhuc retinet, sibi assumpsit; verum etiam libros Gentilium etiam nunc evolvere pro viribus non desistit. Hæc Origenes, plane significans, pallium distinctum fuisse indumentum a communi aliorum Christianorum veste. Quod si (quod volunt de Tertulliano (una cum religione ab omnibus æque pallium suscipi consuevisset; quid Heraclas cœteris amplius fecisset, quem tamen, pallio sumpto, a communi aliorum more recessisse, adeo prædicat Origenes?

Sic etiam quid opus fuit, Eusebium tantopere laudasse Porphyrium (e) Christianum adolescentem, quod habitum philosophicum induisset; si id ipsum æque omnes facerent Christiani; nisi potius quod (ut dictum est sæpius) pallii indumento augustius genus illum vitæ capeffere voluisse, significaret? nam de eo sic ait: *Licuerat ergo videre Porphyrium (hoc namque adolescentulo nomen erat) jam in omni certaminum genere exercitatum incredibili studio & ardore, more hominis pro angustia & sacra victoria decertantis, incensum; corpore quidem consperso pulvere sordidatum, sed decoro oris habitu eximium, erecta & generosa animi elatione post tantos cruciatus ad mortem gradientem, divino spiritu revera completum, habitu philosophico, quo uti solebat, hoc est, indumento ad modum pallii humeros solum obtegentis vestitum*. Hæc de his fatis, ac fortasse prolixius. Sed quod in primo nostrorum Annalium tomo jejune admodum & absque distinctione aliqua de pallio dictum est, fuisse indumentum Christianorum; hic oportuit id elucidasse, atque suppleffe; ut plane intelligatur, pallium non fuisse communem Christianis omnibus habitum, sed quod induerent pauci; nec ætatis indumentum, quod Porphyrius adolescentulus jam vestisset; nec litterarum tantum professorum, cum nec Porphyrius esset hujusmodi; sed (quod dictum est) vitæ potius excultioris insigne, ut hodie monachorum.

His igitur rationibus, de iis quæ ad Tertulliani res gestas pertinent, ac potissimum de anno susceptæ ab eo religionis, dissentire cogimur a Pamelio, & diversam ab eo inire temporis rationem; cum aliqui insignis eruditionis viri, & hoc nostro sæculo de Christianis litteris & fide Catholica optime meriti, præconia digna quibusvis eruditis & piis prædicare non desi-

XVII.
(e) Euseb.
lib. 8. cap.
21.
De Porphyrio exemplum.

XVIII.

(a) Tertullian. de Pall. in fin. Tertulliani verborum. sensus.

(b) Tertullian. de Pallio cap. 5.

Pallium cur induit Tertullianus.

(c) Idem in Apolog. c. 42.

(d) Orig. apud Eu. scilicet lib. 6. cap. 13. De Heracla exemplum.

CHRISTI
197.

VICTORIS PAP.
4.

SEVERI IMP.
3.

desinamus. Puto equidem, si viveret ipse amantissimus veritatis, hisce nostris lubentissime acquiesceret (talem enim alias expertus sum hominem) in eandemque nobiscum sententiam pedibus veniret, qui mendosa legis inscriptione (quod venia dignum est) deceptus, in ipso limine invitatus nolensque in errorem abreptus fuisse videtur. Cæterum hæc a nobis hunc in modum explicata, ex iis quæ singulis prope annis dicentur inferius, manifestiora atque certiora plane reddentur.

XIX. Tertulliani primordia.

Sed quod jam, ejusdem auctoris occasione, de Tertulliano hic cœptum est agi, de ejus in fide Christiana cunabulis aliqua ab eodem auctore selecta hic interere operæ pretium existimamus, ac primum de ejus natalibus aliquid prælibare. Fuisse itaque natione Afrum, patria Carthaginensem, patre Centurione Proconfulari natum, cum alii plures, tum S. Hieronymus (a) in primis affirmat. Quod vero ad eruditionem spectat, omnes scientias calluit, Latinorumque omnium ejus temporis disertissimus ab omnibus prædicatur. Est qui existimet, Tertullianum ex Gentili, patria superstitione relicta, ad fidem Christianam sectandam multis argumentis fuisse persuasum; tum maxime, quod aliquando adjurati dæmones, se deos esse Gentium, licet inviti, confessi essent; quod quidem & Tertullianus ipse testari videatur, cum ait (b): *Hæc denique testimonia deorum vestrorum Christianos facere consueverunt; quia plurimum illis credendo, in Christo Domino credimus*: sed hæc communiter de Christianis omnibus intellexisse videtur.

(a) Hieron. de Script. Eccl. in Tertull.

(b) Tertullian. Apol. c. 23.

XX. (c) Hier. contra Jo. vin. lib. 1.

Insuper auctor est S. Hieronymus (c), ipsum, adolescens cum esset, scripsisse librum de molestiis nuptiarum; de

Ann. Eccl. Tom. II.

eodem enim ad Eustochium scribens (d) ait: *Si tibi placet scire, quot molestiis virgo libera, quot uxor adstricta sit, lege Tertullianum ad amicum philosophum*. Porro ab ipso jam Christiano commentarium illum esse elucubratum, cum jam conjugio obligatus esset, mihi facile persuadeo; non enim puto alterius quam Christiani auctoris litteris ipsum voluisse Eustochium suam instrui; cum periculosum nimis esset virgini, Ethnicum hominem de nuptiarum molestiis tractantem legere, non absque pudoris magno discrimine. Nec equidem puto ab eo ante nuptias illum esse editum commentarium; neque duri ingenii hominem, suæque sententiæ tenacissimum, aliter faciendo, quam scripsisset, se omnium derisioni exponere voluisse.

(d) Idem ad Eustoch. ep. 22. Tertullianus continentiae favit.

Cæterum quod ad reliqua præstantissimi ingenii monumenta pertinet; circa hæc tempora eum scripsisse egregium illum commentarium adversus hæreticos de Præscriptione, argumento est, quod, cum omnes ab initio nascentis Ecclesiæ usque ad hæc tempora progressos hæresiarchas recensent, de Artemone hæresiarcha, qui sub Victore prodiit, nullam penitus mentionem facit, quod scilicet nondum ipse Artemon cognitus esset; quo modo enim huic pepercisset Tertullianus, ut non inter cæteros adlegisset, qui impietate nulli inferior esset; quippe qui (ut habet Eusebius (e), & alii) Christi divinitatem negaret, quem tamen Prophetis majorem fuisse concederet? Hujus venena Paulus Samosatenus postea hauriens, universam Ecclesiam perdere conatus est. Sed de eo, aliisque Artemonis discipulis, suo loco pluribus; atque modo de Tertulliano hætenus.

XXI. Tertullianus quando scripsit de Præscriptione.

(e) Euseb. lib. 5. cap. 27.

A a a

Cen-

PAGIUS IV. Tertulliani Liber de Præscriptione.

Ad num. XXI. Tertullianus lib. 1. adversus Marcionem cap. 1. pollicetur, se librum editurum adversus Hæreticos de Præscriptione. Quare cum librus adversus Marcionem anno decimo quinto

Imperatoris Severi Tertullianus elucubravit, is Commentarius post annum Christi ducentesium septimum, quo decimus quintus Severi cœpit, promulgatus.

JESU CHRISTI
ANNUS
198.

VICTORIS PAP.
ANNUS
5.

SEVERI IMP.
ANNUS
4.

I.
De tempo-
re cele-
brandi
Paschatis
contro-
versia .

Centesimo autem nonagesimo octavo Christi anno, Dexter & Prisco Coss. annum quartum Severo in Imperio inchoante, questione iterum orta in Asia inter Episcopos: An secundum legem Moysi, decima quarta mensis Pascha observandum esset, Victor Romanæ urbis Episcopus, & Narcissus Hierosolymorum, Polycrates quoque & Irenæus & Bacchyllus plurimique Ecclesiarum pastores, quod sibi probabile visum fuerat, litteris ediderunt; quorum memoria ad nos usque perdurat. Hæc Eusebius in Chronico. Sed eundem hæc alibi fusius explicantem audiamus, ac subinde quæ ab eo sunt prætermittenda ponamus; ait (a) ergo: Quoniam vero illis temporibus de festo Paschatis in honorem Salvatoris observando, non exigua concitata erat propterea controversia, quod omnes Ecclesie Asiæ antiqua quadam traditione adductæ, censebant, decimo quarto die Lunæ (quo Judæis olim præceptum erat ut agnum immolarent) festum illud celebrandum, & omnino eo die, in quemcumque hebdomadæ diem forte incidere, jejuniis finem statuendum; & quod non in more positum esset cæteris Ecclesiis per universum orbem terrarum dispersis, quæ consuetudinem ex Apostolica traditione ad hoc usque tempus continuatam tenebant (nimirum ut non alio die, quam eo quo Salvator a mortuis resurrexerit, jejunia dissolverentur) istum mo-

dum observare; idcirco Concilia & conventus Episcoporum in unum cogebantur; & omnes una sententia decretum Ecclesiasticum, nempe ut non alio die aliquando, quam Dominico, mysterium Domini resurrectionis a mortuis celebraretur; & ut in hoc solo jejuniorum, quæ circiter Pascha fieri solent, finem faceremus, per litteras ad omnes Ecclesias scriptas ratum faciebant. Decretum autem Episcoporum, qui tum erant in Palæstina convocati, ad hanc usque ætatem scriptis custoditum est: in quorum Synodo Theophilus Cæsariensis Ecclesiæ Episcopus, & Narcissus Episcopus Hierosolymorum præfides fuerunt. Antequam autem cætera, quæ ab Eusebio de hac re scripta sunt, nempe decretum ipsum, quod ad sua tempora custoditum tradit, & manasse ad posterum; pauca quædam quæ ex dicto Concilio sub Theophilo celebrato supersunt, hic intexere opportunum ducimus. A Beda enim eo commentario, quem scripsit de Æquinoctio vernali, descripta hæc invenimus his ipsis verbis:

Papa Victor, Romanæ urbis Episcopus, direxit auctoritatem ad Theophilum Cæsariensis Palæstinaeque Antistitem, ut quo modo Pascha recto jure a cunctis Catholicis celebraretur Ecclesiis, inibi fieret ordinatio, ubi Dominus & Salvator mundi fuerat in carne versatus. Percepta itaque auctoritate, prædictus Episcopus, non

II.
Ex Con-
cilio Palæ-
stinae de
Paschate .

Decretum
Orienta-
lium de
tempore
Paschatis.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5689.

SÆC. II. ☉ 9. DC. 7. P. 4. April. Indict. 4.

JESU CHRISTI 196. secund. Baronium 198.

VICTORIS PAPÆ 12.

SEVERI IMP. 4.

I. [1] **A** Num. I ad XVII. Coss. Cn. Domitius Dexter II. & L. Valerius Messalla, ex Inscriptione Onuphrina. In Fastis Græcis Theo-

nis, a Dodvvello, Viro Græce Latineque doctissimo, post Dissertationes Cyprianicas nuper publicatis, Dexter cum numerali nota etiam editur.

In controversiam hodie vertitur, an Victor Papa reapse Asianos Pascha decima quarta luna celebrandum contendentes excommunicarit, an tantum eosdem minatus fuerit. Secundum docuit Valesius in Notis ad Eusebium lib. 5. cap. 24. A Baronii tamen sententia non discedendum: huic enim favent verba Eusebii, qui ait: Victor quidem Romanae Urbis Episcopus illico omnes Asia vicinarumque Provinciarum Ecclesias, tanquam contraria rectæ Fidei sentientes, a communione abscindere

II.
Victor Pa-
pa Asianos
excommu-
nicavit .

NOTÆ [1] **C**oss. Cn. Domitius Dexter II. & L. Valerius Messalla. Lapis Gruterianus pag. CCCXLIV. 2.

C. DOMITIO. DEXTRO. II. I.
VALERIO. MESSALLA. THRASIA
PRISCO. COS. VI. ID. IANUAR.

Dextri ergo prænomen Caius, non Cneus est, si recte Gruterianus lapis exscriptus est. Caius etiam conjicit legendum Joseph Maria Stampa in hujus anni Fastis. Fabrettus pag. 203. n. 508.

DOMITIUS. DEXTER. COS.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon. Dextro, & Prisco, sine numerali nota geminati consulatus in Dextro, quam Fasti Græci Theonis habent, ut monuit Pagius.

non solum de sua provincia, sed etiam de diversis regionibus omnes Episcopos evocavit. Ubi cum illa multitudo sacerdotum convenit, tunc Theophilus Episcopus protulit auctoritatem ad se missam Victoris Papæ; & quid sibi operis fuisset injunctum ostendit. Tunc pariter omnes Episcopi dixerunt: Nisi prius, quo modo mundus fuerit a principio, investigetur, nihil potest de observantia Paschæ salubriter ordinari. Dixerunt ergo Episcopi: Quem credimus factum fuisse in mundo primum, nisi Dominicum diem? Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Responderunt Episcopi secundum Scripturæ auctoritatem

(a) Gen. I.

(a): Factum est vespere & mane dies primus; deinde secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus; in quo septimo requievit Deus ab omnibus operibus suis; quem diem, Sabbatum appellavit: Ergo cum novissimum diem signet sabbatum, quis potest esse primus, nisi Dominicus dies?

III.

Theophilus Episcopus dixit: Ecce de die Dominico, quia primus sit, probastis; de tempore autem quid dicitis? quatuor enim mundi tempora accipiuntur, Ver, Æstas, Autumnus, & Hiems. Quod ergo tempus primum factum in mundo? Episcopi responderunt, Vernalis. Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Et illi responderunt: Scriptum est, Germinet terra fœni herbam secundum genus suum, & lignum fructiferum ferens fructum suum: hoc autem temporibus Veris accipitur. Theophilus dixit; in quo loco caput mundi esse creditis? In principio temporis, aut in medio tempore, aut in fine? Episcopi responderunt: In æquinoctio, octavo Kalendarum Aprilium. Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Et illi responderunt: Scriptum est, quia fecit Deus lucem, & vocavit Deus lucem diem; & fecit tenebras, & vocavit tenebras noctem; & divisit inter lucem & tenebras aquas partes. Dixit Theophilus: Ecce de die & tempore probastis; de Luna quid vobis videtur? utrum crescentem, ac jam plenam, an imminutam a Deo fuisse consecratam? Episcopi responderunt: plenam. Et ille: Probate quod dicitis. Responderunt: Et fecit Deus duo luminaria magna, & posuit ea in firmamento cæli, ut luceant super terram; luminare majus in inchoationem diei, lumi-

* al. anni.

De tempore & mundi creatione.

* al. consecratam.

Ann. Eccl. Tom. II.

nare minus in inchoationem noctis. Non poterat aliter, nisi esset plena. Nunc ergo investigavimus quo modo in principio factus fuerit mundus, id est, die Dominico, verno tempore, in æquinoctio, quod est octavo Kalendarum Aprilium, Luna plena; per ipsum tantummodo tempus & elementa resurgunt:

Theophilus dixit: Nunc igitur agendum est de ordinatione, quo modo debeamus Pascha tenere. Episcopi dixerunt: Numquid potest Dominicus dies præteriri, ut in eo Pascha minime celebretur, qui tot & talibus benedictionibus sanctificatus est? Theophilus Episcopus dixit; Dicite ergo, quibus & qualibus benedictionibus eum esse sanctificatum asseritis, ut scribere possimus. Episcopi dixerunt: Prima illi benedictio est, quia in ipso tenebræ sunt remota, & lux apparuit. Secunda est illi benedictio, quod de terra Ægypti velut de tenebris peccatorum; quasi per fontem baptismi, per mare Rubrum populus fuisset liberatus. Tertia illi benedictio est, quia eodem die caelestis cibis, manna hominibus datus est. Quarta illi benedictio est, qua Moyses mandat ad populum: Sit vobis observatus dies primus & novissimus. Quinta illi benedictio est, ut in psalmo centesimo decimo septimo dicit: Circumdediderunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis &c. De resurrectione enim Domini dicit: Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea usque ad cornu altaris. Sexta illi benedictio est, quod in ipsa Dominus resurrexit.

Vides ergo, quia dies resurrectionis Dominicus singulariter in Pascha teneri possit. Theophilus dixit: De tempore autem ad Moysen mandatum est a Deo: Hic mensis erit vobis initium mensium: Pascha facite in eo. Omnes ergo triginta dies a Domino consecrati sunt. Episcopi dixerunt: Jam superius dedimus responsum, principium mundi esse æquinoctium, octavo Kalendarum Aprilium: & ab octavo Kalendarum Aprilium, usque ad octavum Kalendas Maias, legimus esse consecratos. Theophilus dixit: Ecce impium non est, ut passio Dominica, tantum sacramenti mysterium, extra limitem excludatur. Passus namque Dominus ab undecimo Kalendarum Aprilium, qua nocte a Judæis traditus est, & ab septimo Kalendas resurrexit. Quo modo ergo tres dies extra terminum ex-

A a a 2

clu-

IV.
De die Dominico.

V.
Confirmatio dictorum.

PAGIUS dere conatur. Quibus verbis indicat, quæ Victor accepto Polycratis responso Romæ meditatus fuerit. Subjungit immediate Eusebius: Datisque literis universos, qui illic erant, fratres proscribit, & ab unitate Ecclesie prorsus alienos esse pronuntiat. Non potuit Eusebius clarius loqui, ut ostenderet, revera latam fuisse excommunicationis sententiam. Si enim eam solum minatus fuisset,

alii Episcopi tam vehementer commoti non fuissent, ut habet Eusebius, cum ante coactum a Polycrate Asianum Concilium, ipsis quoque minatus fuerit excommunicationem. Unde & post Synodum Polycrates in epistola synodica inquit: Nihil moveor iis, quæ nobis ad formidinem intendantur. His adde, ita Socratem Eusebium intellexisse. Et ne Protestantes opponant, post Victoris

excluduntur? Omnes Episcopi dixerunt; nulla ratione fieri debet, ut tantum sacramentum extra limitem excludatur; sed hi tres dies intra terminum inducantur, & desuper retrahere constitutum est. Hucusque Beda, ea tantum ex dicto Concilio exscribens ac recitans, quæ sibi ad eam quam instituit tractationem infervirent, reliqua prætermittens.

VI. Quod enim in Britannia vehementius atque diutius, dicam & pertinacius, ea controversia de Paschate fuerit agitata; idcirco hæc & alia de Concilio sub Theophilo celebrato a piis hominibus ibi esse in longissimum tempus servata, haud mirandum est. Porro ad quoddam Concilium Romanum, circa hæc tempora a Victore celebratum, accersitum fuisse Theophilum ipsum, liber de Romanis Pontificibus tradit; licet ab aliquo sciolo, qui ignoravit Theophilum Metropolitanum, Episcopum Cæsareæ Palæstinæ, positus sit ibi Theophilus Alexandrinus, nesciente pariter illum vixisse sub Arcadio Imperatore; idemque error illapsus est in epistolam quæ ibidem posita legitur ad Theophilum Alexandrinum. Porro eam longe diversam esse ab ea cujus meminit Beda, quæ a Victore ad Theophilum Cæsariensem scripta fuit, cum illi vices suas delegavit, ut convocato Concilio de ea re ageret; omnes puto facile intelligere. Sed & quod falsis sit Consulibus consignata, imposturæ non levem suspicionem adduxit: at de ea alii.

VII. Vides ex his antiquum Ecclesiæ morem; per Legatos Romani Pontificis cogi Concilia, & dirimi controversias. Sed ad Eusebium redeamus, qui ait (a): Aliud est etiam Episcoporum, qui Romæ similiter conveniebant, de eadem controversia statutum; quod quidem Victorem id temporis Episcopum fuisse declarat. Aliud item Episcoporum Pontis, quibus Palmas, utpote antiquissimus & maxime venerandus, præsidebat. Aliud Ecclesiarum Galliæ, quas Irenæus regebat Episcopus. Aliud porro Ecclesiarum quæ Osroenam & reliquas in eo loco civitates incolebant. Aliud separatim Bacchylli Ecclesiæ Corinthiorum Episcopi; & alia denique aliorum prope infinitorum; qui uno consensu, iudicioque uno, eandem de illius festi observatione tulere sententiam. Atque istorum omnium una hæc, quam docuimus, consentiens erat decisio.

PAGIUS Floris centuram Asiaticos a communione Fidelium non fuisse rejectos, occurrit Marca lib. 3. cap. 3. & docet ex Sozomeno lib. 7. cap. 19. in gratiam statim rediisse Polycratem & Asiaticos Episcopos cum Victore Papa. Hæc Sozomeni verba: Et hæc quidem fuerunt in hujus festi observatione discrepantia. Porro exortam olim controversiam sapientissime dissolvisse mihi videtur Victor, tunc tem-

Episcopis autem in Asia coactis, qui morem iam olim ipsis a majoribus traditum, sedulo observandum constanter asseverabant, præfuit Polycrates; qui in ea epistola, quam ad Victorem & Ecclesiam Romanam scripsit, traditionem ad ipsius usque tempora deductam, his fere verbis exponi: Nos (b) diem Paschatis integre incorrupteque recolimus, neque addendo quicquam, neque detrahendo. Etenim hic in Asia obdormierunt in Domino præclara illa Ecclesiæ seminaria, quæ quidem in die adventus Domini, quo cum gloria & maiestate e cælis venturus sit, & omnes sanctos excitaturus, denuo resurgent; Philippum dico, unum ex septem diaconis, qui Hierapoli exiit e vita; & duas ejus filias quæ virgines ad summam senectutem manserunt; & alteram illius filiam, quæ Spiritus sancti afflatu inspirata vitam pie traduxit, Ephesique obiit in Domino. His accedit Joannes, qui supra pectus Domini recubuit, qui sacerdos fuit, qui laminam auream gestavit, qui martyr & doctor extitit, qui tandem Ephesi morte consopitus occubuit. Quid Polycarpum commemorem, qui Smyrnæ Episcopus & martyr fuit? Quid Thraseam Episcopum & martyrem Eumeniam natum citem, qui Smyrnæ ex hac luce migravit. Quid attinet dicere de Sagari Episcopo & martyre, qui Laodiceæ mortem oppetiit.

VIII. Concilium Asiaticum. (b) Euseb. ib. c. 23. Epistola Polycrat. IX. De aliis præstantissimis viris exemplum. Quid porro beatum Papyrium & Melitonem Eunuchum recenseam, qui Spiritus sancti instinctu afflatus, totum vitam suam tempus pie sancteque exegit, qui Sardis tumulto conditus est, expectans Christi e cælo ad universam carnem visitandam adventum, in quo ex mortuis resurget? Isti omnes diem Paschatis decimoquarto die Lunæ ex Evangelii præscripto observarunt, nihil ab eo instituto ac more plane digressi; sed secundum regulam & normam fidei eum assidue tenuerunt. Atque ipse etiam Polycrates, qui inter vos omnes potestremas sane fero, ex majorum meorum & cognatorum traditione, quorum libenter insisto vestigiis, illud ipsum perpetuo observo. Septem erant Episcopi cognatione mihi conjuncti; ego autem octavus sum. Atque hi majores mei & cognati tum diem Paschatis semper celebrarunt, cum sit populo Judaico in more positum, panes azymos apparare. Ego igitur, fratres, qui sexagintaquinque annos in Domino vixi, qui multis cum fratribus per orbem ter-

poris Romanorum Episcopus, & Polycarpus Smyrnensis. Nam quoniam Occidentales Episcopi traditionem Pauli ac Petri abrogandam non esse consueverant, Asiani vero Joannem Evangelistam sequi se velle affirmabant, ex communi consilio placuit, ut singuli festum, prout consueverant, celebrantes, a mutua inter se communione nequaquam discederent. Ex retento Victoris nomine recte colligit Eruditissimi-

terrarum dispersis de fide communicarim, qui universam sacram Scripturam studiose coluerim, his quæ nobis ad terrorem ob-
 jiciuntur, minime conturbor. Mei enim
 (a) *Att. 5.* majores dixerunt (a): Magis Deo quam hominibus obtemperandum. Deinde ista subnectit de Episcopis, qui ei has litteras scribenti præsto aderant, eisdemque uno ore assenserunt: Possent (inquit) hoc loco Episcopos, qui mihi in Concilio aderant, commemorare; quos ut accerferem, a vobis rogatus, diligenter accersebam; quorum nomina si subscriberem, nimis multa viderentur. Qui licet me hominem cum persona humilem, tum ingenio pertenui animadverterent; tamen cum intelligerent me istos canos non frustra gessisse, nec ætatem hæcenus contrivisse temere, sed semper in Jesu Christo vitam traduxisse, epistolam hanc sua approbatione confirmarunt. Hæcenus Polycrates ad Victorem: Quibus etiam significatur, ejusdem Romani Pontificis auctoritate fuisse Asiæ Episcoporum Synodum congregatam. Insuper apparet & comminationem Polycratem ab ipso Victore accepisse; sed quoniam quod servarent, id Apostolica traditione, nempe Joannis auctoritate, sibi potissimum vindicabat, ea de causa adeo vehementer obniscus fuisse videtur. At quod ad testimonium Joannis Apostoli pertinet, consule quæ a nobis superius dicta sunt in Pio Rom. Pontifice. Quæ
 (b) *Euseb. l. 5. c. 24.* vero post hæc fuerint subsequuta, Eusebius
 25. (b) his verbis enarrat.
 X. His rebus adductus Victor, qui tum Romanæ Ecclesiæ præerat, totius Asiæ Ecclesiæ cum aliis finitimis, tamquam alterius fidei & opinionis, simul omnes (ut complectar brevi) a communi unitate Ecclesiæ amputare conatur, & in eos per litteras graviter invehitur; atque adeo omnes fratres, eam incolentes regionem, prorsus a communione secludendos edicit. Hæc cum de Victore Eusebius scribat, videre est perspicuo sane exemplo, quanta auctoritate polleret Romanus Episcopus, præstaretque ceteris; quippe qui per Orbem Concilia indicat, & provincias non obtemperantes ejus præcepto a communione secludat. At vero quod potestate jure faciebat; recte ne fecerit, a multis est dubitatum; sed de potestate ne minimum quidem ab aliquo non modo Catholicorum, immo nec ab ipsis schismaticis, in controversiam deductum est.

PAGIUS tiffimus Parisiensium Archiepiscopus, vitium irrepsisse in nomen Polycarpi, cum is longe ante Victoris Pontificatum martyrio coronatus fuerit. Legendum itaque, Polycrates, quem certum est floruisse tempore Victoris Papæ, inter quos pacem initam ad D. Irenæi preces, tum ex ipsius Irenæi literis, tum ex loco laudato Sozomeni deducit laudatus Archiepiscopus, qui addit: Licet

At subdit Eusebius: Verum ista ceteris omnibus parum placebant Episcopis. Illum igitur contra magnopere hortabantur, ut pacis, concordiæ, & charitatis erga proximos diligentem curam haberet: quorum verba, utpote Victorem acrius & acerbis coarguentium, scriptis prodita adhuc extant; inter quos Irenæus, quamquam per litteras scriptas ex persona fratrum in Gallia, quibus præerat, tradit mysterium resurrectionis Domini solo die Dominico recolendum quidem esse; Victorem tamen de hoc videlicet, ne tam multas Ecclesiæ omnino propter traditionis ex antiqua consuetudine inter illas usurpatæ observationem, a corpore universæ Christi Ecclesiæ penitus amputet, cum pleraque alia, tum ista quæ sequuntur, apposite & convenienter admonet his fere verbis:

Non enim de die Paschatis solum, sed etiam de jejunii ratione & modo hæc instituta controversia est. Quidam namque unum diem se jejunare oportere existimant, alii duos, non pauci plures, multi quadraginta; atque diurnis nocturnisque horis omnibus numeratis, diem suum metiuntur & statuunt. Atque ejusmodi eorum qui hæc observabant jejunia varietas & discrepantia non jam nostra ætate cæpta est, verum etiam longe ante apud majores nostros, qui, (ut conjectura assequi licet) non accurate consuetudinem eorum, qui vel simplicitate quadam, vel privata auctoritate aliquid in posterum tempus statuisserint, observarunt. Atque nihilominus cum isti omnes pacem inter se tranquillam tenuerunt, tum nos inter nos etiam retinemus. Sicque varia & discrepans jejunii ratio concordiam fidei plurimum commendat. His vero historiam quamdam adjungit, quam hoc loco opportune explicabo: Sic autem se habet.

Presbyteri ante Soterem, qui Ecclesiæ, cui tu jam præes, præstiebantur; Anicetum dico, Pium, Hyginum, Telesphorum, Sixtum; licet neque ipsi hoc festum eo die quo Episcopi Asiæ observarent, neque aliis post se ita observare permitterent, nihilominus tamen cum Episcopis illarum Ecclesiarum, in quibus ita observabatur, ad se accedentibus (ac quid, quæso, magis repugnans, quam ut hi hoc, illi illo modo observent?) pacem & concordiam inter se perpetuo retinuerunt, & numquam propter istum varium illius festi observandi modum fuere ulli aliquando ab Eccle-
 sia

probent Novatici, non rejectos. Asiaticos a communione Occidentaliū post Victoris censuram, hoc de dignitate Sedis Apostolica nihil demit, cum ad Irenæi suggestionem pacem redditam a Victore docuerimus. Ex Eusebio enim & Socrate constat de excommunicatione a Victore insiſta, & de Irenæi epistola: ex Sozomeno autem de communione Victoris & Polycratis non interrupta, quod aliter continere

XI.
In quo re-
pugnarint
Episcopi.

XII.
Quid Ire-
næus ad
Victorem
Papam.

XIII.

Antiquus
usus de
Euchari-
stia mit-
tenda.

fra ejeti: sed presbyteri illi, qui te ante-
reverunt etate, tametsi minime ita illud
observabant; iis tamen Episcopis, qui in
aliis Ecclesiis idem sic observabant, Eu-
charistiam miserunt. Pergit dicere de con-
gressu Polycarpi cum Aniceto, quæ nos
superius in Aniceto opportuniore loco di-
ximus. Sed hic vetus consuetudo illa re-
feratur, qua Romanæ Ecclesiæ Episcopi
ad omnes Coepiscopos Catholicæ commu-
nionis mittere solerent Eucharistiam;
sed qui ea indigni ab ipsis iudicati essent,
iidem ut execrabiles & ab Ecclesia ex-
tores ab omnibus vitarentur: qui enim
non communicarent eo modo Romanæ
Ecclesiæ Episcopi, excommunicati ab om-
nibus censebantur: tanta erat in Petri
cathedra auctoritas atque majestas.

XIV.

Subdit deinde Eusebius: *Irenæus autem
cum nominis sui appellationi (εἰρηναῖος enim
pacis studiosum significat) pulchre respon-
dens, tum moribus quibus se pacis aucto-
rem vere declarabat, ejusmodi pro pace
& concordia Ecclesiarum & hortatus est,
& magnopere flagitavit; atque ista alia-
que eisdem congruentia non ad Victorem
solum, sed & ad alios plerosque ac di-
versos Ecclesiarum Præsides de ista qua
tum jactabatur controversia scripsit. Epi-
scopi vero, quos modo percensuimus. Nar-
cissus & Theophilus, & una cum illis Cas-
sius Ecclesiæ Tyri Episcopus, & Clarus
qui Ptolemaidis rexit Ecclesiam, qui que
cum istis in Palæstina in unum convene-
rant, simulatque in decreto suo de Pascha-
tis traditione, ex Apostolorum successione
gradatim ad eos deducta, permulta disse-
runt, in extrema parte ejusdem hæc
præterea his fere verbis adjungunt: Epi-
stolæ nostræ exempla facile ad quamque
Ecclesiam mittantur; ne culpa illorum,
qui temere & inconsulto suas ipsorum a-
nimas erroris pravitate inficiunt, in nos
ullo modo transferatur. Illud eos minime
ignorare volumus, quod Alexandria etiam
eodem die, quo nos istud festum agunt;
siquidem cum a nobis ad illos, tum ab
illis ad nos, perferuntur litteræ. Huc-
usque de Paschatis controversia Eusebius
multa prætermittens, quæ necessario ad
veritatem rerum gestarum exacte habenda
fuerant explicanda.*

XV.

Re autem sic ab eo minus plene & im-
perfecte narrata, perfacile quidem erit ut
Victorem quisque nimix austeritatis atque
severitatis accuset, nam præter hoc quid
ultra ei adscribat, nemo habet. At rem
accuratius perscrutemur. Quam diu cum
Catholicis tantum acta res est, tolerabile
visum fuit Romanis Pontificibus, permit-

tere Asianos more Judæorum decimaquar-
ta luna Pascha celebrare. At cum hæc
indulgentia hæresis validandæ esse videretur
ocasio; ab ea cessare consultius vi-
sum est. Qui enim in Asia his temporibus
invaluisse Montani hæresis sectato-
res, quasi lege divina ab ipso suo ipso-
rum Paracleto pervulgata, & ipsi die de-
cima quarta esse Pascha celebrandum; om-
nes vero secus agentes errore duci, ve-
hementissime affirmabant. Attrigit hæc de
Cataphrygibus Pacianus (a) his verbis:
*Illi ipsi Phryges nobiliores, qui se ani-
matus mentiuntur a Leucto, institutos a
Procuro gloriantur, Montanum & Maxi-
millam & Priscillam secuti, quam multi-
plices controversis excitantur de Pascha-
li die, de Paracleto, &c. Differebant ta-
men Montani sectatores ab aliis Quar-
tadecimanis; quod illi Lunæ cursum Ju-
dæorum more observabant, hi autem So-
lis, ut pluribus declarat Sozomenus (b);*
qui tamen dum subdit consensisse Victo-
rem Polycarpo, plane hallucinatur, Vi-
ctorem pro Aniceto ponens.

(a) Pacian.
de Cathol.
nomin. ad
Sympron.

(b) Sozom.
hist. lib. 7.
c. 18. in fin.
& 19.

XVI.

Rursum vero ne quartadecimani amplius
tolerandi essent, plane necessitas Victorem
impulit; non enim Montanistæ tantum
eum fovebant errorem, sed & alii hære-
tici. At quid amplius? adeo malum istud
invaluit, ut nequaquam intra Asiæ pro-
vinciæ limites potuerit contineri, sed longe
lateque grassatum sit, usque adeo ut
ipsum quoque sinum Romanæ penetrarit
Ecclesiæ, inde evellens hominem (de quo
diximus) Blastum nomine; qui ex illorum
sententia, in faciem ejusdem Ecclesiæ,
dicere, jactare, defendere, ac mordicus
propugnare non erubesceret, celebran-
dum esse Pascha luna decimaquarta; de
eo enim scribens Tertullianus (c) (quod
superius recitavimus) sic ait: *Est præter-
ea his omnibus etiam Blastus accedens,
qui latenter Judæismum vult introducere:
Pascha enim dicit non aliter custodiendum
esse, nisi secundum legem Moysi, decima-
quarta mensis. Cum igitur Blastus ejus
rei causa jam schisma conflasset, nec eum
Irenæus (d), ea de causa scribens librum
de schismate, revocare potuisset, quippe
qui (ut Eusebius (e) tradit) non satis
haberet, schismate se ab Ecclesia præci-
diffe, sed complures alios ab ipso com-
plexu abstrahens, in suam conaretur sen-
tentiam perducere; hæc quidem tolerare
idem jam visum esset, quod schismati fa-
vere, ac schismaticis connivere. Quamob-
rem etsi durum ac violentum visum est
multis remedium Victoris Papæ; perne-
cessarium tamen ad ulcus, intrinsecus ex-
trin-*

Quartade-
cimani
cur non
amplius
tolerandi.

(c) Tertull.
de præscr.
c. 55.

(d) Apud
Euseb. lib.
5. cap. 19.
(e) Euseb.
lib. 5. cap.
19.

PAGIUS

gere non potuit; nisi suspensio a Victore excommu-
nicationis effectu post monita Irenæi, &c. Legen-
dus Schelstratius parte 2. Antiquit. Illustr. Dis-

sert. 1. cap. 3. ubi egregie elucidat contentionem
Polycratis contra Victorem Papam pro observa-
tione Paschatis.

Ad

CHRISTI
198.

VICTORIS PAP.
5.

SEVERI IMP.
4.

trinfecusque serpente tabo, curandum; cum præsertim non eadem præsens esset Asianorum causa, atque fuerat antea tempore Polycarpi; quandoquidem olim illi ex permissione, isti ex necessitate (a) se celebrare Pascha decima quarta luna dicerent; ac proinde eos, qui secus facerent, errore labi iactarent; sicque ceteros omnes toto Orbe diffusos Christianos eo modo damnarent.

(a) Niceph. lib. 4. cap. 36.

XVII. Quartade- cimanii quandiu permanse- rint in erro- re.

Qui autem hac de causa avulsi sunt ab Ecclesia, magna ex parte in schismate permanerunt, atque in longum tempus; licet enim ingens eorum numerus Concilii Nicæni tempore ad Ecclesiam fuerit revocatus; tamen etiam post eam Synodum Syros, Cilices & Mesopotamos in ejus festi observatione claudicasse (quippe qui cum Judæis illud ipsum celebrarent) S. Athanasius (b) tradit in libro quem scripsit de Synodis. Faverunt eidem quoque sententiæ Novatiani, de quibus suo loco dicturi sumus. At qui de Orientalibus adeo sollicitus fuit Victor Papa, ut eos ab errore Judaico ad antiquam Apostolorum traditionem revocaret; erga Occidentales propensiori cura invigilans, per Episcopum Viennensem Desiderium ejus nominis primum Gallicanam Ecclesiam, admonendam curavit, has ad ipsum dans litteras:

(b) Athan. n. s. de Synod. col. 4. post. princip.

(c) Victor Episcopus Desiderio Viennensi Episcopo salutem.

Sicut sancta fraternitas tua a presbyteris, qui Apostolos in carne viderunt, erudita est, qui & Ecclesiam usque ad tua tempora rexerunt; non decimaquarta Luna cum Judæis, sed decimaquinta usque ad vigesimamprimam, Pascha Catholica Ecclesia celebravit. Non enim jam umbram, sed veritatem, quæ umbra legis celabatur, quærit. Hanc doctrinam Romæ Petrus & Paulus instituerunt, ut in azymis sinceritatis & veritatis Pascha ageretur. Qui enim cum Judæis Pascha agere volunt, quid nisi umbram diligunt, ut agni carnes non in veritate, sed in umbra figurante manducant? Nec audiunt Joannem Baptistam clamantem: Ecce Agnus Dei, ecce qui auferit peccata mundi. Scis, frater beatissimi

(c) Ex Floriac. Biblioth. monumentis edidit Jo. a Boseo Celestinus Lugd. pag. 24.

XVIII. Victoris Pap. ad Episc. Viennensem de tempore Paschatis celebrandi epist.

PAGIUS

III. Victoris PP. epistola dua supposititia.

IV. Caracalla Cæsar dictus.

Ad num. XVII. Epistola tertia Victoris ad Desiderium Viennensem Episcopum, aliaque ad Paracodam Episcopum de quæstione Paschatis, in quarum ultima dicitur, Orientalem Ecclesiam, propter Paschæ celebrationem ab Occidentali disjunctam, & in priori, Presbyteros, qui Apostolos viderunt, usque ad illa tempora Viennensem Ecclesiam rexisse, suspectæ sunt, inquit Labbæus tom. r. Conciliorum; & revera styllum recentiorem sapiunt.

Hoc anno Severus Augustus Bassianum majorem natu filium qui Antoninus & Caracalla dictus, Cæsarem appellavit apud Viminatum in superiori Mysia, dum contra Albinum moveret, ut testatur Spartianus in-

me, opus totius pietatis, sexta feria, & decimaquinta Luna perfectum, quando in Cruce clamavit is per quem factus est mundus, consummatum est; & vincente luce, umbræ mortis superata aufugerunt; & in spem nostræ salutis Centurio confessus est, Filius Dei erat iste. Nusquam Petrus cum Judæis, postquam illis dixit, Pœnitentiam agite, quia sanguinem Justis fudistis, nos Pascha celebrare docuit; nusquam Paulus, qui, ut decem lucrifaceret, observationes illas legis arbitratus est ut stercora. Collega beatissime, Christi Ecclesiam non in umbra, sed in veritate supra solidam petram fundatam doceamus; ut audiamus cum Apostolo Petro: Beatus es Simon filius Joannis, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in calis est. Per tuam ergo fraternitatem * presbyteris Gallicanarum litteræ mittantur, ut observent Pascha non cum Judæis negatoribus Christi; sed cum sequacibus Apostolorum, prædicantibus veritatem Christi. Salutat te collegium fratrum. Saluta fratres qui tecum versantur in Domino. Eubolus qui epistolam feri Viennam, de collegio nostro, tecum vivere & mori paratus est, quem suscipe in Domino JESU Christo. Vale. Hæc Victor ad Desiderium, cui successit Dionysius; quo cito ex hac vita subducto, subrogatus est Paracodas, ad (d) quem ipsius itidem Victoris Papæ extat ejusdem argumenti data epistola de tempore Christiani Paschatis celebrandi, his verbis:

Victor Episcopus fratri Paracodæ Episcopo salutem.

Collega noster Dionysius dormiens, te nobis socium in Ecclesia Christi reliquit. Vides, frater, Orientalem Ecclesiam propter celebrationem Paschæ ab Occidentali disjunctam esse. Placuit ergo nobis Apostolorum sectatoribus, vestrae unanimitati scribere, ut cum secundum quod scriptum est, vetera transierunt, ecce nova facta sunt omnia; non tenebras sequamur, sed lucem. Ut advertamus Prophetam: Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam. Propterea, frater & collega in Domino, doce per ecclesias tibi commissas, a decimaquinta Luna Pascha agendum, ut dicat

* presbyteri Galliarum incitentur.

(d) Ex cod. Floriacen. bibl. pag. 26.

XIX.

Ejusdem ad Paracodam episc. de eadem Pasch. celebrat. litteræ.

Severo cap. 10. licet rei gestæ tempus non exprimat. Sed id hoc anno factum Caracallæ, Quinquennalia & id genus festa demonstrant. Quare ea nuncupatio a Baronio & Petavio de Doct. Temp. in annum sequentem perperam dilata. Spartianus laudatus hæc scribit: Circa Arabiam plura gessit (nempe Severus) Parthis etiam in deditionem redactis, necnon etiam Adiabenis. Atque ob hoc reversus, triumpho delato, appellatus est Arabicus, Adiabenicus, Parthicus. Sed triumphum respuit, &c. Recusavit & Parthicum nomen, ne Parthos laceraret. Redeunti sane Romam post bellum civile Nigri, aliud bellum civile Clodii Albini nuntiatum, qui rebellavit in Gallia, &c. Et cum iret contra Albinum, in itinere apud Vi-

Baron. an. 199. n. 1.

dicat nobis Apostolus: Pascha nostrum immolatus est Christus; &: Fuisitis tenebræ, nunc autem lux in Domino. Unanimitas fraterna te in Domino salutatur, fratres, qui apud te Viennæ versantur, de nobis in Domino salutans. Vale. Hæc Victor, qui absque dubio ejusdem argumenti litteras in reliquas Occidentalis orbis ecclesias dedit. At de Paschatis controversia, atque iustissima causa Victoris hætenus; jam reliqua prosequamur, quæ hoc anno accidisse probantur.

XX.

Byzantii
expugna-
tio, & Ca-
pellæ Præ-
fecti ca-
sus.
(a) Tertull.
ad Scapul.
6.3.

Tertius hic jam impletur annus obsidionis Byzantii, quo a Severo tandem expugnatum est, ac in vicum redactum, ut Dio atque alii tradunt. Ad hæc spectare videtur, quod Tertullianus (a) scribens ad Scapulam Africæ Proconsulem ait: *Cæcilius Capella in exitu Byzantino, Christiani gaudete, exclamavit: Nimirum quod ipse Byzantii persecutus Christianos, dum partium Nigri fautor, illic Præsidentem ageret, civitate a Severo expugnata, meliora jam illis tempora affulgere videret; sicque invitatus ac dolens id illis faustum; quod in libertatem vindicarentur, exclamavit; cum ipse ad dandas pœnas in manus Severi hostis acerbissimi devenisset; omnes enim qui in ea magistratum gerebant, a Romanis esse occisos, Dio (b) affirmat. Eadem expeditione adversus barbaros qui favissent Nigro, Severum in deditionem accepisse Parthos, & Adiabenos, atque Arabas cladibus affecisse, auctor est Spartianus (c); addens eum rediisse Romam, triumphoque ei delato, appellatum esse Parthicum, Arabicum, & Adiabenicum; despexisse vero nomen Par-*

(b) Dio in
Severo.

(c) Spar-
tian. in
Severo.

PAGIUS
Severus
Romam
hoc anno
non perve-
nit.

minatum filium suum majorem Bassianum Cæsarem appellavit. Baronius alii que plures verbis illis innixi crediderunt, Severum hoc anno Romæ fuisse. Sed ex illis id minime sequitur; cum Spartianus scribat quidem, Severum, dum Romam rediret, bellum Albinum accepisse; sed non dicat, ante devictum Albinum ad eam urbem illum adventasse. Quando vero tradit, eum reversum triumphum respuisse; loquitur de adventu, qui anno CXCVIII. contigit. Quare recte Herodianus lib. 3. cap. 6. Qui amplissimo donativo milites persecutus, statim universos contra Albinum educit; missis item qui Byzantium expugnarent, clausam adhuc receptis Nigri Ducibus. Ex Oriente itaque

thicum, ne Parthos, quos in deditionem acceperat, lacefferet; a Medo etiam nomine, quod eos pariter in deditionem accepisset ac Parthos (ut Dio tradit) abstinuit.

Advenerunt tunc una cum Imperatore Romam redeunte iidem Parthi & Medi, alii que Orientales barbari nobilissimi, non ut captivi, sed ut focii, adeoque gemmis ornati, ut admirationis causa omnium oculos in se converterent: vidit eos Tertullianus (d), qui tunc Romæ aderat, ut ipsemet testatur his verbis: *Gemmarum quoque nobilitatem vidimus Romæ de fastidio * Parthorum & Medorum, caterorumque gentilium suorum coram matronis erubescens; nisi quod nec ad offensionem ferre habentur. Latent in cingulis smaragdi, & cylindros vaginae suae solus gladius sub sinu novit, & in peronibus uniones emergere de luto cupiunt.* Hæc ipse; quæ quidem nequaquam referenda sunt ad tempus, quo, Parthis penitus postea debellatis, de eis atque aliis proximis barbaris triumphavit Severus; nam tunc captivos in triumphum ductos, haud putandum est tot tantisque fuisse gemmis exornatos, sed potius (quod decet pompam triumphalem) vinctos catenis esse perductos. Porro Tertullianum longe ante dictum triumphum Romæ egisse, quæ de eo dicturi sumus, facile declarabunt. Eadem quoque circa tempora accidisse putamus adventum Romam Abagari Osroënorum Regis; quem magnificentissime exceptum fuisse a Severo, docet Dio (e); hunc autem fuisse Christianum, quæ ex Africano dicemus, inferius demonstrabunt.

XXI.
Barbari
secuti Se-
verum Ro-
mam.
(d) Tert.
de habit.
mulieb. c.
7.
* al. fasti-
gio.

(e) Dio in
Aurel. Ant.
Heliogab.

Christi

Severus non Romam, sed in Gallias venit, & victo in Galliis Albino, Romam profectus est, ut Herodianus narrat. Dum contra Albinum exercitum ducit, *Viminatii* majorem navu filium Cæsarem dicit, inquit Spartianus, quem Paradinus de oppidulo duabus leucis supra Lugdunum sito, vulgoque dicto *Vymi*, nullo teste, intelligit. Miror autem, Spartianum scribere, Severum Parthicum nomen respuisse; cum in Nummis hoc anno percussis, & a Mediobarbo recitatis, Severus nuncupetur Parthicus, Arabicus & Adiabenicus, & qui huc usque Imp. V. appellatus fuerat, ob novas victorias dicatur Imp. VI. VII. VIII.

JESU CHRISTI
ANNUS
199.

VICTORIS PAP.
ANNUS
6.

SEVERI IMP.
ANNUS
5.

I. Antoninus Cæsar. Christi anno nonagesimonono supra centesimum, Laterano & Rufino Coss. Severo in Imperio agente annum quintum, Bassianus, filius a patre nominatus Antoninus, simulque Cæsar est appellatus: sexto vero anno patris Imperii, una cum Tribunitia potestate idem consecutus est
Ann. Eccl. Tom.II.

nomen Augusti. Severus autem cum exercitu adversus Albinum, qui ab eo defecerat, in Gallias proficiscens, difficillimo prælio dimicans, victoriam tandem feliciter consecutus, eum occidens, Imperio solus securusque potitus est.

Bbb Poni-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5690.

SÆC. II. Anno Urbis 950. Olymp. 244. an. 1. A. C. 197.
☉ 10. B. ☽ 8. P. 24. April. Indict. 5.
JESU CHRISTI 197. secundum Baronium 199.
ZEPHIRINI PAPÆ 1.
SEVERI IMP. 5.

I. Consules. [I] AD num. I. Coss. *Claudius Lateranus*, & *Titius Rufinus*, ut ostendit Onuphrius in Fastis.
II. Caracalla non hoc anno, ut existimavit Baronius sed præcedenti Cæsar dictus, ut ibidem expositum. Ea tamen nuncupatio præsentis anno a Senatu rata habita. Scaliger in Animadversionibus Eusebianis Inscriptionem hanc refert: LATERANO. ET RUFINO COS. COOPTATUS. EX S. C. M. AURELIUS. ANTONINUS. CAESAR. DESTINATUS. Præterea hoc anno Tribunitia Potestas eidem Caracallæ a patre in Galliis concessa, sed ea anno tantum sequenti decreto Senatus confirmata. Interim *Imperator destinatus* appellatus est, ut liquet ex insigni Inscriptione in Marchionatus Badenensis civitate, quæque a Scaligero ad n. 2215. Eusebii recitatur:

M. AURELIO
ANTONINO CÆS.
IMP. DESTINATO.
IMP. L. SEPTIMI
SEVERI PERTINACIS
AUG. FILIO.
RES. A QU.

Currenti itaque anno Caracalla Imperator destinatus, & insequenti Imperatoris insignibus, ut tunc videbimus, ex Senatus decreto decoratus. Hinc ejus Tribunitia Potestas aliquando a præfenti anno deducta, ut suo loco ostendam. Existimo autem, illam destinationem in Galliis factam esse, & quidem in Provincia Lugdunensi, ubi Severus contra Albinum bellum gerebat. Certe Caracalla Lugduni natus est, ut docet Victor in Epitome, & indicat Spartianus in Severo cap. 5. quando ait, Severum Provinciam Lugdunensem, antequam imperaret, Legatum accepisse, & dum eam regeret, Juliam uxorem duxisse, ex qua statim pater factus est. Natus est Caracalla anno Christi CLXXXVIII. ut infra demonstrabimus. Quare eo anno Severus Lugdunensem Provinciam regebat, jamque Juliam uxorem duxerat; licet Spartianus in Caracalla cap. 10. a se ipso manifeste dissentiens, Juliam Caracallæ *novercam* vocet. Severus Consulatum suffectum gessit anno CXC. ut suo loco diximus. Spartianus asserit, Severum post Lugdunensem Provinciam, Pannonias Proconsulrai Imperio administrasse, dein suscepisse Romæ alterum filium. Tum subdit: *Consulatum cum Apuleio primum egit, Commodus se inter plurimos designante.* Gestus ille Consulatus anno CXC. natus vero Geta alter Severi filius anno CLXXXIX. ut infra dicitur. Quamobrem eo anno Severus Siciliam administrabat, Consulque suffectus in annum CXC. designatus est. Quæ omnia hucusque obscura hic obiter explicare placuit, præsertim ut constet, Caracallæ cum Julia noverca matrimonium, cujus primus Auctor Spartianus, fictitium esse; quod & ipsemet Spartianus

NOTÆ [I] Coss. *Claudius Lateranus*, & *Titius Rufinus*. Gruterus pag. XLVI. 9.

V. IDUS. IUNIAS. LATERANO. ET. RUFINO. COS.

Ibid. pag. LI. 1.

APPIUS. CL. LATERANUS
XV. VIR. SACR. FAC.
COS. DESIGN.

Gutherius de vet. jur. Pontif. lib. 1. cap. IX.

LATERANO. ET. RUFINO. COS.
SUPER. NUMERUM
COOPTATUS. EX. S. C.
M. AURELIUS. ANTONINUS
CAES. DESTINATUS
P. R. C. A. DCCCCXLVII.

Nisi in numeris annorum Urbis conditæ error sit, inquit Relandus, hi consules ad hunc annum alligantur. Ceterum horum prænomina, ac etiam nomina, ante postremum, adhuc incerta nobis videntur. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon; *Laterano*, & *Rufino*.

II.
Judæi ite-
rum affli-
ctati .

Ponitur ab Eusebio hoc anno Judaicum bellum atque Samariticum simul exortum, vel (ut ait) potius resumptum. Infelicissima plane fuit Severi temporibus conditio Judæorum; quippe qui in primis a Pescennio Nigro Orientale Imperium invadente fuerint tributis vehementer oppressi; de quo illud commemorasse satis, quod Spartianus in Pescennio his verbis tradit: *Idem Palæstinis rogantibus (nempe Judæis) ut eorum censitio levaretur, idcirco quod esset gravata, respondit: Vos terras vestras levare censitione vultis; ego vero etiam aerem vestrum censere vellem; occiso autem Nigro, qui eos adeo affligebat, visi sunt aliquantulum respirasse.* Tunc illorum Rabbini illud Danielis (a) perperam usurpantes, quo dicitur: *Cumque corruerint, sublevabuntur auxilio parvulo; de Severo & Antonino filio putarunt intelligendum, quod Judæi ab eis diligi visi essent (b).*

(a) Dan.
11.

(b) Hier. in
Daniel. c.
11.

III.
Judæi male inter-
pretati di-
vinam
Scriptu-
ram .

Sed quam mendaces essent eorum interpretes, & quam falsam de Severo concepissent expectationem, plane declaravit eventus. Nam primo, in expeditione agente Severo, Claudius ex Nigri partibus homo Romanus latronem agens, Judæam ac Syriam incurfavit; qui licet undiquaque conquistus, numquam tamen a Severi militibus capi aut adinveniri potuit; sponte nihilominus veniens ad Severum, ut Tribunus militum ab eo incognitus benigne exceptus est; de quo hæc Dio (c): *Maxime mirandum fuit, quod Claudius latro, qui Judæam Syriamque prædari cœperat, & ob eam causam studiose conquirebatur, ad Severum pro Tribuno militum venit cum equitibus, eumque complexus atque exosculatus salutavit, neque tamen ab eo agnitus, neque captus unquam postea.* Post hæc autem nullæ prorsus sub Severo fuerunt Judæis induciæ; nam rebellantibus ipsis a Romanis, ac post-

(c) Dio in
Severo .

PAGIUS

tianus insinuat, quando ait: *Interest scire, quem aînodum novercam suam Juliam uxorem duxisse dicatur, id est, incerto rumore feratur.* His scriptis cum animadvertissem Spartianum in fœdos errores incidisse, examinavi quæ ex eo retuli & comperi eum hallucinatum esse quando asseruit Severum ducta Julia statim patrem factum esse, & Caracallam genuisse. Hic enim anno Christi CLXXXVIII. natus est, Juliam vero uxorem accepit Severus ante obitum Faustinae Augustæ, quæ anno CLXXVI. decessit. Dio enim lib. 74. pag. 840. scribit: *Cumque (Severus) Juliam uxorem ducturus esset, Faustina Marci uxor utriusque thalamum in templo Veneris juxta Palatium apparavit.* Quare Caracalla Lug-

ea (annum nimirum sequenti) debellatis, decretum fuisse de Judæis a Senatu triumphum, auctor est Spartianus (d): licet ipsum bellum Judaicum ab antiquorum nemine reperiat esse descriptum. Quo modo aurem postea novo edicto, omniumque illis molestissimo, Judæi ab eodem Imperatore Severo fuerint exagitati, suo loco dicturi sumus.

At de infelicissima Judæorum conditione horum temporum fidem facit elogium Tertulliani (e), quo ait: *Judæis erat apud Deum gratia, ubi & insignis justitia, & fides originalium auctorum; unde illis & generis magnitudo, & regni sublimitas floruit, & tanta felicitas, ut Dei vocibus, quibus edocebantur, de promerendo Deo, & non offendendo, præmonerentur. Sed quanta deliquerint, fiducia patrum inflati ad declinandum, derivantes a disciplina in profanum modum, etsi ipsi non confiterentur probaretur exitus hodiernus ipsorum; dispersi, palabundi, & cæli & soli sui extorres vagantur per Orbem, sine homine, sine Deo Rege: quibus nec advenarum jure terram patriam saltem vestigio salutare conceditur.* Hæc Tertullianus; quibus perspicuum redditur Judæos sicut olim (ut dictum est) sub Hadriano, ita modo pariter sub Severo patrio solo exclusos, ac magna pœna coercitos. Perseverasse in posterum eandem ab Hadriano atque postea a Severo inflictam Judæis pœnam, etiam succedentium Imperatorum temporibus, argumento est, quod S. Cyprianus hunc ipsum Tertulliani locum excerpit in commentario de Idololorum vanitate, haud procul a fine. Hæc fere eadem idem Tertullianus (f) adversus Judæos agens, inter alia eis exprobrat, dicens: *Post passionem enim Christi; etiam captivitas vobis, & dispersio obvenit prædicata per Spiritum sanctum; nam & pro istis meritis vestris cladem vestram futu-*

(d) Spar-
tian. in Se-
vero .

IV.
Judæorum
ærumnæ.
(e) Tert.
in Apol. c.
21.

(f) Idem
adv. Ju-
dæos c. 11.

duni quidem natus est, sed longe antea Severus Juliam uxorem acceperat.

Albinus Cæsar non hoc anno, sed insequenti occisus, ut tunc commodius explicabimus.

Ad num. II. Bellum Judaicum, quod Eusebius in Chronico anno quinto Severi Imperatoris resumtum scribit, nullo antiquo Historiæ Augustæ Scriptore memoratum, ideoque ante annum Christi CCI. Severus contra Judæos bellum non gessit. Incertum tamen, an de eo Bello Eusebius per errorem loquatur quinto hujus Imperatoris anno, currenti nempe, an vero alterius, ejus nullus Historicus meminerit.

[1] Hoc anno Victor Papa e vivis excessit, cui Zephyrinus successit, qua de re infra,

III.
Albini in-
teritus .

IV.
Bellum Ju-
daicum .

V.
Obitus Vi-
ctoris PP.

NOTÆ [1] ET hic Victoris obitus, & Zephyrini electio male collocatur. Nam Bucherianus catalogus, ut vidit Constantius, mendose exaratus est. Itaque ex Eusebio Histor. Eccl. lib. v. cap. xxviii. & lib. vi. cap. xxi. elicitur, Zephyrinum creatum fuisse Severi Imperatoris anno circiter nono nempe A. D. 202. rexisse Ecclesiam per annos octodecim: & primo Imp. Antonini Elagabali, qui est A. D. 218. vita functum. Hieronymiana, & alia antiquiora martyrologia, Zephyrinum die xx. Decembris, cetera die xxvi. Augusti ejus natalem celebrant.

futuram Ezechiel nunciat, & non solum in isto seculo, quæ jam evenit, sed in die tribulationis, quæ subsequetur; qua clade nemo liberabitur, nisi qui passione Christi, quam respuitis, fuerit obsegnatus.

V. Pax Ecclesiis Palæstinæ.
Cum his Judæi procellis in Palæstina essent mirandum in modum afflictati; quæ tamen ea in regione erat Ecclesia, pace tranquillissima fruebatur; nam simul in unum conveniendi Episcopos, & concilia publice celebrandi (quod nonnisi in maximo otio agi posse videtur) facultas cum esset, Ecclesiarum omnium Syriæ & Palæstinæ pacem tutam atque securam quietem arguit. Sed quomodo post Concilium superiore (ut dictum est) anno celebratum, S. Narcissus fama celebris Hierosolymorum Episcopus, qui & ipse (ut vidimus) una cum Theophilo Cæsariensi Episcopo præfuit dicto Concilio de Paschatis controversia habito, suorum calumniis falsisque accusationibus circumventus, volens libensque solum vertit, & multis anis anachoreticam vitam duxit; hæc, inquam, quomodo se habuerint, Eusebius

(a) Euseb. 1.6. c.8. 9.
(a) his ferme verbis, dum admiranda opera ab eo edita narrat, sic recenset: Præter multas alias admirabiles res gestas, quas qui ex ea Ecclesia, Hierosolymorum videlicet, sunt, ex sermone & traditione fratrum gradatim & ordine succedentium de Narcisso narrat; hoc præter ea miraculum ab eo editum referunt. In magna ac solemni Paschatis vigilia oleum diaconis & ministris desuisse perhibent. Unde cum universam multitudinem gravis quædam ægritudo & demissio animi occuparet; Narcissum ferunt, iis qui luminaria apparabant, præcepisse, ut aquam ex puteo quodam, qui erat in proximo, haurirent, & ad ipsum afferrent; quo absque mora peracto, eum super aqua oravisse; mandasseque ut cum vera & constanti in Domino fide eam in luminarium vasa infunderent. Quod ubi fecerant, contra omnem rationem, incredibili quadam & divina virtute naturam aquæ in naturam olei commutatam; & pro certo illius miraculi indicio, fratres complures, qui illic erant eo quidem tempore, permultum ex illo oleo reservaverunt, ex quo etiam aliquantulum ad nostram usque ætatem custoditum est.

VI. S. Narcissus calumniis exagitur.
Pleraque item alia, memoria quidem digna de vita istius viri commemorant, in quibus ejusmodi quiddam traditum est: Cum quidam nequam perditum homuncionem gravem & severam eam rationem, quæ per universam vitam tum in hominibus acriter admonendis, tum in eorum vitiis corrigendis uti consuevit, nequam ferre possent; præ metu ne ipsi propter infinita scelera, quorum sibi ipsis conscii erant iudicati ab ipso pœnis luerent; cœperunt contra illum consutiis dolis conspirare, ac tur-

Ann. Eccl. Tom. II.

pem quamdam criminationis calumniam in eum conicere; deinde, quo magis auditoribus criminationis falso objectæ fidem facerent, eam jurejurando confirmare atque unus sic, dejerare: Si non vere dixerim, opto ut ignis incendio misere dispream. Alter vero sic: Si non vere dixerim, opto ut sævo ac fœdo morbo corpus absumatur. Tertius autem hoc modo: Opto si non vere dixerim, ut luminibus penitus orbatus sim. Verum quamvis nemo ex Fidelibus, propter nobilitatem & testatam inter omnes omnino Narcissi castimoniam, atque adeo ob vitæ rationem ex virtutis regula traductam, illis, vel gravissimo jurejurando se obstringentibus, animum aut fidem adhibuerit; ille ipse tamen partim præ indignatione falso objectæ criminationis, partim præ cupiditate vitæ in sapientiæ ac virtutis studio degendæ, quam jamdiu optaverat, ab oculis universæ multitudinis se penitus removit, & in solitudine, locisque desertis ad multorum annorum spatium vitam transegit.

Verum sublimis ille divinæ justitiæ ultionisque obtutus his sceleribus patris minime acquievit; sed quam celerrime impios illos & nequam homines, qui interjurandum tam diris execrationibus se contra se ipsos obligassent, gravibus calamitatibus oppressit. Primus igitur illorum, scintilla perexigua noctu in ades quibus habitabat, ex nulla causa antegressa subito ruente, misere cum tota familia suaque stirpe rapido flammaram ardore omnino conflagravit. Alterius corpus eodem morbo, quem sibi tamquam multam fore imprecatus esset, ab extremis pedum digitis ad caput usque infectum, contabit. Tertius ærumnosos priorum eventus aspiciens, & Dei qui oculis omnia intuetur, inevitabilem ultionem admodum reformidans, palam inter omnes maleficia communitè a se suisque sociis per fraudem contra Narcissum admisa confessus est: sed tamen dum pro delicto gravissime condolebat, tantis tamque acerbis lamentis se afflictavit, & usque eo lacrymas effundere non destitit, quoad utrumque oculum sibi penitus extinxisset. Atque hi pro ea criminatione falso contra Narcissum confecta, tales pœnas persolverunt.

VIII. Dius Episcopus Hierosolymitanus, & alii.
Ubi Narcissus se in locum desertum subduxisset & a nemine esset pro certo cognitum quo se recepisset; his qui finitimis Ecclesiis præerant, visum fuit, ut alterum Episcopum suffragiis crearent. Dius igitur (hoc enim illi nomen erat) delectus est; cui non longo tempore Ecclesiam gubernanti successit Germanion; quo mortuo, Gordius Episcopatum obtinet. Cujus temporibus Narcissus, tamquam ex mortuis ad vitam, denuo revocatus, a fratribus, ut Ecclesiæ gubernacula denuo susciperet, v-

CHRISTI
199.VICTORIS PAP.
6.SEVERI IMP.
5.

menter rogatus est. Omnes quippe ille deinceps, tum quod tam placido & quieto animo falso accusatus decesserat, tum quod singularis divinæ sapientiæ, & virtutis amore flagrabat, tum præterea omnium maxime, quod Deus de ejus accusatoribus debita supplicia sumere dignatus est, in majorem sui admirationem rapi-

IX.
Alexan-
der Epi-
scopus
Hieroso-
lymitanus.

At cum Narcissus non amplius, propter ingravescentem ætatem, ministerio præesse posset; Alexander, de quo locuti sumus, alterius Ecclesiæ Episcopus, divina providentia per revelationem, quæ noctu ipsi secundum quietem apparuisset, ut cum Narcisso in ministerio Ecclesiæ fungendo conjungeretur, accersitus est. Unde Alexander, cum tanquam divino quodam oraculo ex Cappadocum regione, ubi primum in Episcopatus gradu esset locatus, Hierosolymam tum voti, tum locorum visendorum causa contenderet; illius Ecclesiæ fratres eum excipiunt benignissime, & non amplius domum reverti permittunt; idque propter aliam revelationem ipsis itidem noctu visam; quæ quidem voce evidentissime profusa, eis qui erant inter illos ob virtutem spectatissimi, perspicue significavit, ut extra portas civitatis egressi, eum Episcopum admitterent, qui ipsis a Deo ante designatus erat. Quo in hunc modum gesto, Hierosolymitani communi Episcoporum consensu, qui finitimas Ecclesiæ procurabant, necessario il-

lum apud se manere coegerunt. Idem ipse Alexander in suis Epistolis, quas ad Antinoitas scripsit, quæque adhuc apud nos extant, Narcissi collegæ sui in præfectura Ecclesiæ Hierosolymitanæ gerenda mentionem facit, ista in extrema epistola illa ad verbum scribens: Salutat vos Narcissus, qui hic ante me Episcopatus locum tenuit, & centum jam & sexdecim annos prætergressus, mecum in eodem ministerio quorundam precibus conjunctus fuit; qui obsecrat vos ut idem mecum sentiatis, eadem sitis voluntate. Atque hæc quidem isto modo. Hucusque Eusebius de Narcisso, qui idem auctor Alexandri ingressum, quem hic occasione continuationis historiæ recensuimus, contigisse scribit post obitum Severi Imperatoris, sub Antonino ejus filio, quo loco & nos referemus.

Sed illud consideratione dignum est, quod, quantumlibet (ut dictum est superius) loca sancta Hierosolymorum fuissent per Hadrianum Imperatorem profanata, desuper impositis impurissimis diis Gentium, nihilominus ardor Christianæ pietatis neque his potuit contineri, quin (ut de Alexandro vidimus) Hierosolymam peregrinationem religionis ergo susciperet; qui quidem usus ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ cœptus, numquam amplius est in Ecclesia Catholica intermissus. Sed de his pluribus primo Annalium tomo actum est.

X.
De peregrinatione Hierosolymitana.

JESU CHRISTI
ANNUS
200.VICTORIS PAP.
ANNUS
7.SEVERI IMP.
ANNUS
6.

I. **D**Ucentesimus Christi annus jam a Saturnino & Gallo Coss. aperitur, quo Severus Imperator e Gallis Romam victor ingressus est ovans: recusasse enim tradunt triumphum, ne videretur de civili sanguine captasse gloriam. Porro officia tum illi a Romanis præstita, quoniam ad Ecclesiasticam historiam elucidandam nonnihil conferre videntur, hic referre operæpretium ducimus. Scribuntur ea aliqua ex parte ab Herodiano (a) his verbis: Romam intrat; occurrente laureato populo, & magno honore, faustisque acclamationibus excipiente Senatu, & consalutante: & paulo inferius hæc: Postea vero quam in templum Jovis ingressus est, omniaque sacrificia de more peregit, magnoque congiario populum Romanum victoriæ nomine profecutus, ac nummos militibus largitus est: Hæc ipse. Sed non fuerunt prætermittenda cætera ovanti Imperatori exhiberi solita, epulum nempe publicum, & lectisternia, flores, laureæ, lumina, suffragia, & alia id genus; quæ etiam in ejus Romam primo adventu fuisse ex-

(a) Herod.
1.3.

Severus ovans Romam rediit.

hibita, Dio testatur. At hæc quidem omnia cum a frequenti populo præstarentur; a Christianis tantummodo, quod fux ipsorum religioni minus convenire putarent, prætermittenda fuerunt, non tamen sine obtrectatorum calumnia, perinde ac si illi ab hujusmodi officiis temperantes, Severum regnare moleste ferre viderentur. Sed de his paulo inferius.

Cæterum haud multo post Severus respondit civibus pro gaudio luctum; nam quamplurimos, qui Albino favissent, clarissimos viros occidit, nec alicui (b) pepercit eorum qui levi tantum suspitione laborassent. Recenset nomina quadraginta unius Consularium ac Prætorianorum virorum Spartianus, qui tunc a Severo iussi sunt occidi; nam & illos inquiri voluit, qui etiam Pescennio consentissent. Damnati sunt plerique, qui jocati dixerant: Vere Imperator nominis sui, vere Pertinax, vere Severus. Multos insuper, quasi Chaldæos aut vates de sua salute consulissent, interemit; præcipue suspectos, unumquemque idoneum Imperio, quod ipse

II.
Severus sævit in civibus.
(b) Spartian. in Severo.

ipse

CHRISTI
200.

VICTORIS PAP.
7.

SEVERI IMP.
6.

pfe parvos filios tantum haberet. His factis, ad Parthicum bellum proficiscitur, cum ante (quod mente exciderat) Commodum in Deum consecrasset, quem in Senatu pro concione laudavit; infamibus displicuisse dixit, ut appareret eum apertissime furere. Hæc omnia ad verbum Spartianus, qui & in Pescennio ait, Severum tot Senatorum cædibus perpetratis, nomen esse consecutum infame, ut diceretur a pluribus Sylla Punicus.

III. Verum non hoc anno quievit Severus a civium cæde; sed novis detectis Imperii perduellibus, novæ etiam superadditæ sunt ab eo civium cædes; eorum nempe qui visi erant jam omni officio eidem Se-

vero favere; sicque in sequentem usque annum Romanorum civium ipsa urbs Roma cædibus maduit; de quibus hæc egregie Tertullianus (a): Sed & qui nunc scelerum partium socii aut plausores quotidie revelantur, post vindemiam parri-
cidarum racematio superstes, quam recentissimis & ramosissimis laureis postes præstruebant? quam elatissimis & clarissimis lucernis vestibula enubilabant? quam cultissimis & superbissimis thoris sibi dividabant? non ut gaudia publica celebrarent; sed ut vota propria jam ediscerent, & in aliena solemnitate exemplum atque imaginem spei suæ inaugurarent, nomen Principis in corde mutantes. Eadem officia de-

(a) Ter. in Apol. c. 35. in fin.

Racematio ex nece adulatorum.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5691.

SÆC. II. Anno Urbis 511. Olymp. 244. an. 2. A. C. 198. ☉ II. A. ☽ 9. P. 9. April. Indiſt. 6.

JESU CHRISTI 198. secund. Baronium 200.

ZEPHIRINI PAPÆ 2.

SEVERI IMP. 6. CARACALLÆ IMP. I.

I. Consules. [I] AD num. I. *Coff. Ti. Saturninus, & C. Gallus*, ex Inscriptione Onuphriana lib. 2. Fastorum pag. 238.

II. *Quinquennialia Severi*. Severus Romæ Quinquennialia dedit, quorum varia hoc anno indicabimus vestigia.

III. *Albinus occisus*. Severus anno superiori in Galliam venit, currenti ad Lugdunum cum Albino Cæsare pugnavit, eumque XI. Kal. Martii, ut habet Spartianus in Severo cap. II. vicit: *Direpta mox incensaque Lugdunum, & Albino caput abscissum, perlatumque ad Severum est*, inquit Herodianus lib. 3. cap. 7. Dicitur fuerat Cæsar Albinus a Severo, postquam ipse Imperium iniit; sed cum *Albinus etiam Imperatoriam dignitatem postularet*, ait Dio lib. 75. eumque dolis insidiisque tentaret, Albinus se ipsum Augustum nuncupavit, & Tribunitiam Potestatem capessit, ut liquet ex Nummis apud Mediobarbum pag. 266. inter quos iste legitur: IMP. CAES. D. CLOD. ALB. AUG. in postica, AEquitas AUG. COS. II.

IV. *Albini Imperium Cæsareum*. Censores quidam in Epistola Consulari a Card. Norisio publicata invehuntur in illud quod pag. 178. Dissertationis Hypaticæ scripsi, Marcum

nempe Aurelium & Commodum ejus filium Imperium Cæsareum ante Augustum adeptos esse; quod Cæsareum Imperium ut convellant, exemplum Albini Cæsaris afferunt, quem puro puto nomine Cæsareo donatum fuisse tuerentur. Commodus enim Albino Cæsareum nomen obtulit, utque insigne aliquid Imperialis majestatis accederet, dedit ei facultatem utendi cocineo pallii, ut testatur Capitolinus in Albino cap. 2. qui cap. 13. ait, *Albinum Cæsareum nomen Commodo oblatum recusasse*, quod cap. 6. & cap. 13. repetit. Sed hinc tantum deduci potest, aliquando Cæsaris nomen sine Imperio Cæsareo concessum fuisse, cujus rei paucissima occurrunt exempla. Commodus itaque solum nomen Cæsareum Albino obtulit; sed Severus eum nomine & Imperio Cæsareo donavit. Herodianus enim lib. 3. cap. 7. Severum laudat, quod *Albinum Cæsaris honore atque auctoritate pradtum in potestatem redegerit*. Capitolinus etiam in Albino cap. 3. de eo ait: *Extat illius concio, qua, cum accepit Imperium & quidem Severi (ut quidam) voluntate firmatum, hujus rei memoriam facit*. Tum cap. 7. Capitolinus scribit: *Ad Imperium venit natu jam grandior*. Paulo post referunt epistolam Severi, in qua legitur: *Imperator Severus Augustus, Clodio Albino Cæsari, fratri amantissimo & desideratissimo, Salutem. Visito Pescennio, &c. Te quaeso, ut eo animo Rempublicam regas, quo dilectus es frater animi mei, frater Imperii*. At iniquiunt Censores: *Commodus ac reliqui Cæsares ante Imperium Proconsulare, omnis Imperii experter erant. Hinc cum anno CLXXV. Senatus nuntium necis Avidii Cassii accepisset, inter festivas accla-*

NOTÆ [I] *Coff. Ti. Saturninus, & Gallus*. Gruteriani lapides pag. XCIX. 1.

DEDIC. XV. KAL. IUN.
SATURNINO. ET. GALLO. COS.

Ibid. pag. CCC. 2.

TI. SATURNINO. ET. C. GALLO. COS.
A. P. R. C. DCCCCL.

Gudiana inscriptio ex collectione Ligoriana:

KAL. MART.
T. SATURNINO. ET. C. GALLO. COS.

Sponius pag. 227. & Fabrettus pag. 296. ex veteri lapide, qui nunc in ædibus Capitolinis:

DEDIC. IDIB. OCTOB.
SATURNINO. ET GALLO;
COS.

Vulgares Fasti: Saturnino, & Gallo.

dependent & qui astrologos, & aruspices, & augures, & magos de Cæsarum capite consultant; quas artes, ut ab angelis desertoribus proditas, & a Deo interdixit ne suis quidem causis adhibent Christiani. Hæc & alia Tertullianus, illam purgans Christianis inferri solitam calumniam, qua hostes dicerentur Imperatoris; quinam vero hostes illius essent, licet amicissimi visi, dictis declarat exemplis.

IV. Christiani cur accusati hostes Imp.
At quod ad hæc quoque spectat; alio etiam argumento tunc iactabant Gentiles Christianos Imperatoribus adversari, ac eos odio prosequi: quod ex proxime gestis rebus suppeditatum est, cum nimirum in ipso adventu victoris Imperatoris in

Urbem, soli Christiani prætermisere viderentur officia ab omnibus exhiberi solita lætitiæ publicæ. Unde idem qui supra Tertullianus (a): Propterea igitur publici (a) Tert. hostes Christiani, qui Imperatoribus neque ibid. in vanos, neque mentientes, neque temerarios princ. c. 35. honores dicant: quia veræ religionis homines etiam solemnia eorum conscientia potius quam lascivia celebrant. Grande videlicet officium focos & thoros in publicum educere, vicatim epulari, civitatem tabernæ habitu abolere, vino lutum cogere, catervatim cursitare ad injurias, ad impudentias, ad libidinis illecebras. Siccine exprimitur publicum gaudium per publicum dedecus? Hæcine solemnes dies Prin-

PAGIUS acclamationes absenti M. Aurelio factas dixerunt: Commodum Imperium justum rogamus. Commodum Tribunitiam Potestatem rogamus. Erat igitur Commodus sine Imperio, quamvis jam inde ab anno CLXVI. Cæsar esset, destinatus tamen ad Imperium. Sed vanum hoc argumentum: Commodus in pueritia Imperio Cæsareo ornatus fuerat, & post decem circiter annos Senatus Imperium Proconsulare, quod majus erat, petiit. Quare in laudatis verbis justum Imperium, significat Imperium Proconsulare, quod plenum Imperium est, ut justum prælium, illud quod vere & proprie prælii nomine censeretur potest, inquit Budeus in Theodoro Roberti Stephani verbo justus. Addunt Censores: M. Aurelius filios adhuc pueros Cæsares creavit, nullo cum eisdem Imperio, ejus ob ætatem nondum capaces erant, communicato. Ita pag. 178. Epistolæ Consularis. Respondeo, M. Aurelius filios Cæsares, aliorumque Principum pueros Imperio ineundo, sed non obeundo maturos esse, ut omnes norunt. Fateor tamen, Imperium illud Cæsareum ad pauca tantum se extendisse, ab Imperatorum arbitrio pependisse, & in quo illud situm esset, hæcenus obscurum. Quæ obiter dicta sint ad rem magni momenti magis explicandam.

V. Albinus hoc anno visus.
Præsenti anno, non superiori, ut fert vulgaris sententia, Albinum debellatum, colligo ex Herodiano lib. 3. cap. 8. qui Albinianorum interfectione narrata, ait: Continuo Romam proficiscitur, exercitum secum omnem adducens, quo terribilior videretur. Confestimque magna velocitate itinere, quemadmodum consueverat, infestus adhuc superstitionibus Albinianis amicis, Romam intrat. Dio de Albinianorum interitu loquens, inquit: Prælium vero Severi & Albinianorum apud Lugdunum ita factum est. Spartianus citatus habet: Visus est Albinus die undecima Kalendas Martii, die nempe decima nona mensis Februarii. Sed cum, Severum præsentis anno Romæ fuisse, ibique Quinquennalia celebrasse, indubitatum sit, dies ille decimus nonus Februarii Albino & Albinianis fatalis, non alterius anni quam currentis esse potest. Si enim mense Februarii anni præcedentis illa pugna pugnata fuisset, & præsentis tantum anno Severus Romam venisset, non continuo, & magna celebritate, ut testatur Herodianus, sed lente cunctanterque illuc se contulisset, anno nempe fere integro, in hoc longo spatio conficiendo, insumto. Nec est quod quis dicat, Severum anno superiori Romam venisse. Herodianus enim loco laudato cum, ubi Romam adventavit, Quinquennalia celebrasse, manifeste indicat: Postea vero, inquit, quam in templum Jovis ingressus est, omniaque sacrificia de more peregit, reversus

in palatium, magnoque Congiario populum Romanum, victoria nomine prosecutus, ac numinos militibus largitus est, simul alia permulta indulsit, quæ nunquam antea acceperant. Nam & frumenti summam primus adauxit, & aureis annulis uti, & domi habere mulierem permisit. Quæ novitates gratiæque Quinquennialium Severi indicia. Objici etiam posset, Getam die septima mensis Martii Romæ Cæsarem a Severo patre renuntiatum esse; cum in Actis Passionis SS. Perpetuæ & Felicitatis, Sancta Martyr dicat: Munere castrensi eramus pugnaturi. Natale tunc Geta Cæsaris, &c. Utraque autem cum fociis passa die VII. Martii ex omnibus vetustis Martyrologiis, ut ostendit Holstenius in Notis ad ea Acta. Quare cum Albinus die XIX. Februarii superatus fuerit, Romam Lugduno intra dies quindecim Severus cum exercitu pervenire non potuit. Verum in Actis illis non de Natali Imperii Cæsaris Getæ, sed de Natali ejus genuino sermo est. Natus autem Geta sexto Kalendas Junias, ut prodit Spartianus in Geta cap. 3. & parte alia, hoc anno post diem XIII. mensis Aprilis, qui Imperii Severi Natalis est, Cæsar nuncupatus. Et ratio est, quia, ut mox visuri sumus, Caracalla post eum diem Tribunitiam Potestatem & Augusteam dignitatem a patre obtinuit & verisimile non est, Getam minorem filium prius a patre Cæsarem dictum, quam Caracallam majorem natu filium a patre Augustum nuncupatum. Utraque itaque nuncupatio vel eodem tempore post mensem Martium facta, vel Caracalla prius dictus Augustus, quam Geta Cæsar. Quare SS. Perpetua & Felicitas alio die, quam quo passæ sunt, in Martyrologiis coluntur, quod non raro accidisse passim in hoc Opere observabimus; dieque septima Martii, dies est, quo Carthaginem earum reliquæ postea translata, non vero dies obitua. Porro, cum utraque Martyr non Tuburbi, sed Carthagine passa fuerit, ut ostendit Valesius in Præfatione, quam ad laudata Acta præfixit, habemus ex illis Episcopum Carthaginensem, qui tempore Severianæ persecutionis ac Tertulliani sedebat. Pag. enim 24. legitur: Vidimus ante fores Optatum Episcopum, &c. Nonne tu es Papa noster? Quare, cum hic sermo sit de personis Carthagine, non vero Tuburbi viventibus, dicendum, Optatum fuisse tunc Episcopum Carthaginensem, ac Agrippini successorem, cujus tamen nulla mentio apud Schelstratum in Disser. Ecclesiæ Africanæ, ubi eorundem Episcoporum indicem texit. Hanc ad me observationem misit Clarissimus Abbas Ludovicus du Four, qui non dubitat etiam, quin Perpetua & Felicitas alio die martyrium pertulerint, quam quo

Principum decent, quæ alios dies non decent? Qui observant disciplinam de Cæsaris respectu, ii eam propter Cæsarem deserunt? Et malorum morum licentia pietas erit? Occasio luxuriæ religio deputabitur? O nos merito damnandos! Cur enim vota & gaudia Cæsarium casti & sobrii & probi expungimus? Cur die læto non laucis postes obumbramus, nec lucernis diem infringimus? Honestæ res est, solemnitate publica exigente, induere domui tuæ habitum alicujus novi lupanaris? Hæc Tertullianus idcirco, quod Romæ domus meretricum, publica lupanaria etiam consuevissent lucernis ac frondibus exornari; nam alibi hæc ait (a): *Procedit de janua laureata & lucernata, ut de novo consistorio publicarum libidinum.*

(a) Tertull. ad uxor. lib. 2. c. 6.

PAGIUS coluntur, & quin Severi Romam adventus ad hunc annum pertineat.

VI. Severus ultus graviter Albinianam defectionem, Caracalla Roman venit, Commodum in Senatu & concione laudavit, Deum appellavit, inquit Spartianus in Severo cap. 12. Paulo ante scripserat, Severum post victum Albinum inter milites Divum Commodum pronunciasse, idque ad Senatum scripsisse. Quemadmodum itaque Tribunitiam Potestatem Caracallæ concessam, ita Commodi apotheosim a Senatu Severi confirmari voluit. Ex quo utroque facto intelligimus, adhuc per hæc tempora magnam Senatus in similibus habitam rationem fuisse. Hujusmodi consecrationes annis Quinquennialibus & id genus festis dicatis de more factæ. Tum cap. 14. ait Spartianus: *Cæsarem deinde Bassianum filium suum Antoninum a Senatu appellari jussit, decretis Imperatoriis insignibus.* Caracalla seu Bassianus anno CXCVI. Cæsar nuncupatus fuerat, annoque insequenti Imperator destinatus ut suo loco diximus. Deerat itaque tantum Senatus decretum, quod hoc anno accessit. Severus non solum Caracallam Augustum dixit, sed etiam Getam filium suum natu minorem Cæsarem nuncupavit, quod Herodianus lib. 3. cap. 6. his verbis exprimit: *διὰ τὴν ἰσχυρὰν ἐν τῇ Πάμῃ τῆς τε ἡδὺς αὐτῆς κοινὰς τῆς βασιλείας καὶ αὐτοκράτορας ἀποδείξας, &c.* Id est: *Igitur aliquandiu Romæ moratus, participato filii Imperio, decrevit item Barbarorum inclarescere trophæis.* Petavius lib. 13. de Doct. Temp. pag. 694. ait: *Herodianus significat utrumque Severi filium participem Imperii, & αὐτοκράτορα factum esse. Sed Spartianus Getam non nisi Cæsarem creatum asserit, quod & probabilius videtur.* At perperam, nam inter Herodianum & Spartianum egregie convenit. Illud tamen præter Spartianum Herodianus dicit, Getam nempe, qui tantum Cæsar renunciatus est, nuncupatum fuisse Imperatorem, non minus quam Caracallam, qui Augustus est appellatus. Antea enim Cæsares Imperatoris nomine non cohonestabantur, nisi Imperio Proconsulari insigniti essent. Cui rei magno argumento est, quod Caracalla Cæsar, cum anno præcedenti Tribunitia Potestate decoratus est, Imperator destinatus dictus est, ut tunc ostendi, & magis confirmatur ex duobus Nummis Caracallæ Cæsaris apud Mediobarbum: in averfa parte unius legitur: *DESTINATO IMPERAT.* & in postica alterius: *DESTINATO IMPERATORI.* Ex quibus inferendum, tunc Cæsares nondum Imperatores dictos fuisse, & hanc novitatem Severi Quinquennialium effectum fuisse: alioquin Caracalla non

Sed & templa festa fronde ornari consuevissent, Ethnici scriptores frequenter demonstrant, & templorum signa, quæ in antiquis lapidibus passim Romæ insculpta visuntur; quod sibi nefas esse Christiani putabant: unde idem auctor in libello de Corona militis (b): *At enim Christianus nec domum suam laureis infamabit.* Rursus vero idem auctor in libro quem scripsit de Idololatria (c), postea a Christianis coronari, divinitus fuisse vetitum docet his verbis: *Scio fratrem per visionem eadem nocte castigatum graviter, quod januam ejus subito annunciatis gaudiis publicis servi coronassent; & tamen non ipse coronaverat, aut præceperat; nam ante processerat, & regressus reprehenderat factum; adeo apud Dominum in hujusmodi*

V. De more gentilitio coronandi postes.

(b) Tertull. de Coron. m. i. lit. cap. 13. in fin.

(c) Idem de Idololatr. c. 15.

destinatus Imperator, sed destinatus Augustus in Nummis & Inscriptionibus nominatus fuisset. Sed quidquid de hac re sit, Getam aliosque deinceps Cæsares, licet nec Tribunitia Potestate, nec Imperio Proconsulari exornati essent, Imperatores appellatos fuisse certum. Annis Quinquennialibus & id genus festis additis, Cæsares ac novos Augustos de more creatos fuisse, prioresque post M. Aurelium Imperatores vocatos in Dissert. Hypat. demonstravi.

Hoc anno Caracallam Augustum appellatum, eique Tribunitiam Potestatem confirmatam, demonstrant varia hujus Imperatoris Numismata apud Mediobarbum extantia. Illud inter cetera argumenta Consulatus ejus designati invicte demonstrant, Mediobarbus pag. 286. Numisma ejus jam Augustæ dignitate præditi exhibet, in quo legitur: *TR. P. III. COS. DES.* Primum Consulatum Caracalla gessit anno CCII. Quare Tribunitiam Potestatem currenti anno, non vero insequenti inierat; alioquin anno CCII. adhuc Consul designatus fuisset, cum tamen Consulatum ordinarium eo anno gesserit. Præterea in alio Nummo Caracalla dicitur: *TR. P. X. COS. II. DES.* Tertius Consulatus a Caracalla anno CCVIII. susceptus, quo tamen anno adhuc Consul II. designatus III. fuisset, si anno sequenti Tribunitia Potestate insignitus fuisset. Nam Tribunitiam Pot. X. anno tantum CCVIII. inchoasset, ut numeranti patet. Alia in hanc rem argumenta in medium adducit Card. Norisius in Dissert. de Votis Decennialibus cap. 4. Ceterum, post diem XIII. Aprilis Tribunitiam Potestatem Caracallæ concessam, mox visuri sumus.

VII. Tribunitia Potestas Caracallæ data.

Sed licet in Nummis & Inscriptionibus Caracallæ Tribunitia Potestas a præsentis Christi anno de more auspicietur, supersunt tamen variæ Inscriptiones & aliqui Nummi, in quibus ea a præcedenti exordium sumit. Ex quo certum redditur, Caracallam eo anno, non vero currenti, ut existimavit Card. Norisius loco laudato, Imperatorem destinatum fuisse. Quantum Chronologia ad Inscriptiones explicandas conferat, ex hujus eruditissimi Viri verbis intelligitur. Is postquam Caracallam præsentis anno Tribunitiam Potestatem iniisse probavit, inquit: *His tamen opponuntur insignia Elogia, quæ etiamnum visuntur Roma, ex quibus post Kalend. Junias an. CXCVIII. evincitur tradita Antonino Tribunitia Potestas. In superiori parte Panthei legitur:*

VIII. Tribunitia Potestas Caracallæ explicata.

Baron. an. 197. num. 11.

CHRISTI
200.VICTORIS PAP.
7.SEVERI IMP.
6.

di etiam disciplina familiæ nostræ æstimantur. Hæc ipse. Sed (quod superius tomo primo Annalium dictum est) Christiani nonnulli haud facile ejusmodi contineri poterant disciplina; nam idem Tertullianus de iisdem hæc ibidem superius exprobrans ait (a): *At luceant (inquit) opera vestra. At nunc luceant tabernæ & januæ nostræ; plures jam invenies Ethnicorum fores sine lucernis & laureis quam Christianorum.* Quamobrem consulto quidem postea introductum videtur, ut, quæ erant Gentilitiæ superstitionis officia, eadem veri Dei cultu sanctificata, in vere religionis cultum impenderentur. Laudatur eo nomine magnopere a S. Hieronymo Nepotianus (b), quod ecclesias marty-

(a) Eodem
cap. in
princ.(b) Hieron.
epist. 3.

rum diversis floribus, arborum comis, vitiumque pampinis exornaret.

Cum vero Christiani rei haberentur læsæ majestatis, quod Imperatori non sacrificarent, nec ut Deum colerent, nec per genios Cæsaris jurarent; pro iisdem diluendis Tertullianus gravem fortemque defensionem instituit; demonstrans nimirum, Christianos ex præscripto legis & Ecclesiastica disciplina plus cæteris colere & venerari Imperatores, pro quibus assidue preces ad Deum fundrent, proque eorum salute vota etiam nuncuparent; cæterum probe nosse, illum Deo esse inferiorem. Commodi enim hoc anno in Deum consecrati ludibrium, cum risum, tum etiam stomachum Christianis movisse credimus. Quam autem sedu-

VI.
Christiani
faventes
Imperatori
& Imperio
precebus.

lo

PAGIUS

IMP. CAES. L. SEPTIMIUS. SEVERUS. PIUS. PERTINAX. ARABICUS. ADIABENICUS. PARTHICUS. MAXIMUS. PONTIFEX. MAX. TRIB. POT. XI. COS. III. P. P. PROCOS. ET. IMP. CAES. M. AURELIUS. ANTONINUS. PIUS. FELIX. AUG. TRIB. POT. V. COS. PROCOS. PANTHEUM. VETU STATE. COLLAPSUM. CUM. OMNI. CULTU. RESTITUERUNT.

Severus Aug. anno Christi CCIII. Kal. Junii inhabit TR. P. XI. cum qua si copuletur TR. P. V. Antonini, fit consequens ut Antoninus CXCVIII. nostra epocha post Kalend. Junias, primam Tribunitiam Potestatem auspicatus fuerit. Rursus in porticu templi S. Anselmi in Foro Piscario videtur Epigramma, in quo Tribunitia Potestas sexta Antonini cum undecima Severi jungitur. Habetur apud Gruterum pag. 172. In celebri Arcu Septimii in Foro Romano Severus inscribitur TRIBUNIT. POTEST. XI. Antoninus vero TRIBUNIT. POTEST. VI. Si cum Tribunitia Potestate undecima Severi concurrat quinta & sexta Antonini, minus recte Panvinus & alii asserunt, Kalendis Junii die natali Imperii Severi Antoninum Tribunitiam Potestatem accepisse. Sane Panvinus priorem illam Inscriptionem referens anno Urbis 956. pro XI. scripsit X. Sed. ex altero Elogio rejicitur; neque tam facile est Lapides ac membranas corrigere. Laudantur alia Inscriptiones antiquæ, in quibus Tribunitia Potestas prima Antonini cum VI. Severi conjungitur apud Gruterum 1020. Rursus cum VII. ejusdem Severi pag. 264. Ex tot Elogiis luculenter probatur, Antoninum anno CXCVIII. post Kal. Junias designatum fuisse Augustum, delata eidem Tribunitia Potestate. Quare anno CCXVII. sexto Idus Aprilis occisus, agebat annum Trib. Pot. XIX. Qui igitur fieri potest, ut in Nummis & Lapidibus ejusdem Tribunitia Pot. XX. & anno CC. die quarta Aprilis, tertia inscripta fuerit? (jam enim retulerat Norisius Inscriptionem eo anno scriptam, in qua Tribunitia Potestas III. Antonini, & dies quartus Aprilis legitur) Reinesius lib. 1. Variar. cap. 21. Volumen promisit inscriptum: Examen Inscriptionum veterum: at ille vitam ante operis editionem explevit. Hujus eximii Voluminis autographum Joannes Fritschius Typographus Lipsiensis apud se esse testatur in Epistola nuncupatoria. Jacobus Sponius Vir eruditissimus supra tria millia Inscriptionum collegit, qua in Grute-

viano Thesauro desiderantur; idem vero in Græciam navigationem adornat, antiqua elogia ex temporis ac Barbarorum injuriis aternitati asseritur, & in Galliam redux, grandi volumine has omnes ac reliquas insuper Lapidum difficultates infringet. Ita Card. Norisius, cui hæc difficultas non sine ratione gravissima visa: postea enim ad me scripsit, vidisse se argenteum Nummum in Musæo Abbatis Braceii jam demortui cum epigraphæ: L. SEP. SEVERUS AUG. P. M. TR. P. VIII. & in postica: ANTONINUS AUG. PONT. TR. P. III. Severus anno Christi CC. Tribunitiam Potestatem octavam inivit, annoque CCI. adhuc continuavit. Rursus Caracalla Soonii pag. 158. dicitur TRIB. POT. III. COS. Igitur ante Junium anni Christi CCI. accepit Tribunitiam Potestatem. Hæc Card. eruditissimus. Conferat etiam Baronius annos Tribunitiæ Potestatis Severi cum annis Tribunitiæ Potestatis Caracallæ, & aliquas ex præfatis Inscriptionibus memorat, ut videre est in Annalibus anno tertio Severi, ubi hæc difficultas proponitur quidem, sed non solvitur.

[1] Sponius initio anni millesimi octogessimi sexti vita functus, varias inscriptiones ante obitum publicavit, & Syntagma veterum Inscriptionum a Reinesio collectarum nuper in lucem prodit; sed neuter aliquid attulit quod ad hanc difficultatem solvendam faceret. At positus duobus principis Tribunitiæ Potestatis Caracallæ, ea evanescit, & laudatæ Inscriptiones, similesve faciles explicatus habent. Tribunitia Potestas Severi ab Idibus Aprilis, seu die decima tertia ejusdem mensis anni centesimi nonagesimi tertii, quo a militibus acclamatus est Imperator, deducta, non vero a Kalendis Junii, ut Onuphrius omnibus persuasit. Tribunitia Potestas Caracallæ in aliquibus Nummis & Inscriptionibus ab anno CXCVII. quo Imperator destinatus est; in aliis autem ab anno CXCVIII. dieque incerto,

IX.
Tribunitia
Pot. Caracallæ
diversimode
inchoata.

NOTÆ [1] V Ide quæ diximus ad A. D. 193. n. v.

CHRISTI
200.

VICTORIS PAP.
7.

SEVERI IMP.
6.

Io pro ipsis Imperatoribus ac senatu, totoque Romano Imperio Christiani sole-
rent apud Deum agere, idem declarat his
verbis (a): *Illuc suspicientes (in cælum
nimirum) Christiani manibus expansis,
quia innocuis; capite nudo, quia non eru-
bescimus; denique sine monitore, quia de
pectore oramus; precantes sumus semper pro
omnibus Imperatoribus, vitam illis proli-
xam, Imperium securum, domum tutam,
exercitus fortes, Senatum fidelem, populum
probum, Orbem quietum, quæcumque ho-
minis & Cæsaris vota sunt. Hæc Tertul-
lianus & alia de his plura.*

(a) Ter-
tull. in
Apol. c. 30.

VII.
Quando
Tertullia-
nus scri-
psit Apolo-
geticum.

Porro ipsum anno sequenti Apologeti-
cum scripsisse, ea certe ratio persuadet,
quod cum ea ipse scribebat, adhuc qui re-
sidui essent factionum Albini atque Nigri,
quærentur ad necem; quique recens in-
venti, perinde ac racemi post vindemiam,
internecioni itidem traderentur; quod ac-
cidisse dicemus sequenti anno, quo cum
expeditione ab Urbe recedens Severus,
Plautianum hominem sævum, præfectum
ejusmodi carnificinæ reliquit. Ad hoc e-
nim illud spectat, quod ipse Tertullianus
(b) ait: *Sed & qui nunc sceleratarum par-
tium focii, aut plausores, quotidie reve-
lant; post vindemiam parricidarum ra-
cematio superstes.*

(b) Tertull.
in Apol. c.
35.

Ann. Eccl. Tom. II.

Gentiles igitur qui Romæ agerent, quod
dictis ex causis semel cœpissent in Chri-
stianos obloqui, in dies magis magisque
odio turgescentes, & invidentes, quod
nimirum cum sub Commodo, tum etiam
sub Severo, immensa civium cujusque or-
dinis, sed præcipue Senatorum multitu-
dine gladio obruncata, ipsi soli inspecto-
res malorum tuto ac quiete agerent; a
livore quodam ex livore correpti haud va-
luerunt se ulterius intra æqui lineam con-
tinere, quin foras in persecutionem erum-
perent: ea nimirum honestissima (ut vi-
debatur) occasione captata, quod, cum
nonnulli levioribus causis rei constituti ca-
pitis poenam exsolvent, Christiani, Im-
perii perduelles, quod nullo prorsus signo
lætitiæ exceperant advenientem in Urbem
victorem Imperatorem, nec aliquo, ut
cæteri, pietatis publico officio ipsum de-
meruissent, læti atque pacifici immunes-
que a cædibus agerent. Ex iis igitur co-
loratis gratia Imperatoris prætextibus, a-
lioque superaddito novo casu, de quo di-
cemus anno sequenti, antiquisque illis in
eos jactatis iterum refossis ca umniis gra-
vis in Urbe adversus eos persecutio, de
qua dicemus, conflata est.

VIII.
Unde oc-
casio per-
secutionis
exorta sit.

Ccc

Du-

PAGIUS to, post decimum tertium Aprilis ejusdem ani-
ni, defumi solita. Quare in superiori parte Pan-
thæi Tribunitia Potestas quinta Caracallæ recte
cum undecima Severi copulatur, quia anno du-
centesimo tertio die XIII. Aprilis Severus Tri-
bunitiam Pot. XI. iniiit, quo tempore Tribunitia
Potestas quinta Caracallæ adhuc per aliquot dies
ac forte menses in cursu erat, annoque CXCVIII.
post diem XIII. Aprilis inchoata fuerat. In Ar-
cu Septimii Severi eadem Tribunitia Pot. XI. cum
sexta Caracallæ conjungitur, quia is anno CCIII.
post diem XIII. mensis Aprilis sextam Tribuni-
tiam Potestatem suscepit. Propter eandem ratio-
nem prima Caracallæ cum sexta & septima Se-
veri recte congruit, quia Severus die XIII. A-
prilis anni CXCIII. septimam cepessit, eoque
die prima Caracallæ nondum absoluta erat, ideo-
que cum sexta & cum septima concurrere po-
tuit. Ad hæc, Caracalla die VIII. Aprilis anni
CCXVII. interemptus, cum ageret Trib. Pot. XX.
ab anno Christi CXCVII. inchoatam: quo pacto
anno Christi CC. die quarta Aprilis, tertia Tri-

bunitia Potestas Caracallæ currebat, quia quæ
cœpit anno CXCVII. die quarta Aprilis anni
CC. adhuc durare potuit. Denique Tribunitia
Pot. IV. Caracallæ cum ejus Consulatu anno CCII.
gesto conjuncta, ab anno CXCVIII. post diem
XIII. mensis Aprilis exordienda. Sic enim
anno CCII. nondum absoluta erat. Sed quarta
Tribunitia Potestas Caracallæ cum octava Severi
in eodem Nummo illigata, ab anno CXCVII.
omnino desumenda, & juxta hanc methodum ce-
teræ omnes Tribunitiæ Potestates Caracallæ ex-
ponendæ.

Ad num. VIII. Ante decimum Severi Impe-
ratoris annum Christiani vexati non fuere. Li-
bri enim Tertulliani, ex quibus Baronius perfe-
cutionem per hæc tempora cœptam deduxit, au-
te decimum Imperii Severiani annum non com-
positi; & Plautianus Præfectus Prætorio, & Chri-
stianorum persecutor, quem Romæ relictum do-
ctissimus Cardinalis credidit, Severum in Orien-
tem proficiscentem comitatus est, ut anno se-
quenti ostendemus.

X.
Ecclesia
adhuc
tranquil-
la.

JESU CHRISTI
ANNUS
201.

VICTORIS PAP.
ANNUS
8.

SEVERI IMP.
ANNUS
7.

I.
* al. Anu-
lino.

Ducentesimo primo, Redemptoris nostri anno, Anullino (*) secundum, & Frontone Coss. antequam Severi annus septimus numerari inciperet, cum immani civium cæde Severus filiis adolescentulis stabilisse sibi visus esset Imperium, majorem natu Antoninum, quem jam Cæsarem dixerat, creat ex Senatusconsulto Imperatorem, collatis ei (ut auctor est Spartianus a) insignibus Imperatoriis, nimirum Augusti nomine cum Tribunitia potestate; sicque hoc anno, quo Severi ejus patris sexta absolvitur, & septima inchoatur, Antonini filii prima in antiquis inscriptionibus cœpta est numerari Tribunitia una cum Imperio solita conferri potestas. Sed hæc pluribus superius anno tertio ejusdem Imperatoris dicta sunt. Quod si Herodianus (b) dicat hoc tem-

(a) Spar-
tian. in Se-
vero.
Antoni-
nus dictus
est Impe-
rator.

(b) Herod.
lib. 3.

pore, ante Parthicum bellum, Severum, participasse Imperium cum filiis; tamen de Antonino tantum intelligendum est, fuisse declaratum Augustum, Getam autem fratrem ejus tantum Cæsarem; licet (c) Spartianus post Parthicum bellum Getam renuntiatum Cæsarem, ipsumque Antoninum esse nominatum asserat.

(c) Idem
in Severo.

Placuit autem Severo ad conciliandum sibi populum, præter munificentissimas munerum editiones, congiariumque magnum collatum populo (ut idem auctor testatur) militibus etiam tribuere donativum, cujus quidem vetus numisma cum hic tibi formis exhibendum curavimus, quod ad res nostras, de quibus aucturi sumus, pertinere certo scias.

II.

Hu-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5692.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 952.
Olymp.
244. an. 3.
A. C. 199.

○ 11. G. D 10. P. I. April. Indict. 7.

JESU CHRISTI 199. secund. Baronium 201.

ZEPHYRINI PAPÆ 3.

SEVERI IMP. 7. CARACALLÆ IMP. 2.

I.
Consules.

Ad num. I. Coss. P. Cornelius Anullinus II. & M. Aufidius Fronto, ex duabus Inscriptionibus Onuphrianis.

II.
Caracalla
Augustus
dictus.

Antoninus Caracalla Augustus, & Geta Cæsar anno præcedenti renuntiati fuere; ad quem etiam annum pertinent Munerum editiones, & Congiarium populo datum, ut ibidem ostendimus. Nec ad rem facit Nummus Severi, quem ex Ligorio recitat Baronius, in cujus antica legitur: SEVERUS PIUS AUG. P. M. TR. P. XI. in postica: LIBERALITAS V. Nummus enim ille anno CCIII. quo Severus Decennalia celebravit, & rursus Congiarium dedit, percussus.

III.
Tertullia-
nus compo-
nit librum
de Corona
militis.

Ad num. II. Liber de Corona militis anno Christi ducentesimo secundo, in quem Severi Decennalia incidebant, in lucem editus videtur. Hoc enim ejus initium: Proxime factum est. Liberalitas præstantissimorum Imperatorum expungebatur in castris, &c. id est, milites donativum accipiebant, & nomina eorum qui illud acceperant, expungebantur ex catalogo. Quæ liberalitas ad Quinquennalia Caracallæ anno CCI. peracta, revocanda videtur. Paulo post: *Mussitant denique*

etiam longam & bonam pacem periclitari; quod nempe miles Christianus coronam lauream ex more, donativum accepturus, in capite gestare nollet. Ex quo liquet, librum illum scriptum in pace Ecclesiæ, quæ jam longa fuisset, sed quæ jam in periculum adducebatur. Ecclesia vero post decimum Imperii Severi annum fere semper vexata, & ante annum CCII. nullam persecutionem sustinuit. Cœpta autem eo anno, & quidem a militibus, ut postea Diocletiana. Ex quo constat, librum de Spectaculis, quem Baronius anno CCIV. elucubratum credidit, ante annum CCII. publicatum fuisse; cum in libro de Corona militis expressis verbis citetur. In libro vero de Idololatria cap. 13. Tertullianus ait: De Spectaculis autem & voluptatibus hujusmodi suum jam volumen implevimus. Quare tam liber de Idololatria, quem Baronius anno CCIV. compositum arbitratur, quam liber de Corona militis, scripti fuere post librum de Spectaculis, & ante annum CCII. quo persecutio decreta. Baronius in Annalibus putat, Tertullianum, cum scriberet librum de Corona militis, Romæ præsentem fuisse, non autem Carthagine longe positum, eumque declarare, se de præsentem tempore loqui, voce illa iterata, nunc nunc, quæ in eo libro legitur. At nullus Veterum Tertullianum Romæ versatum esse scripsit. Nec refert, quod Hieronymus in lib. de Scriptoribus Ecclesiæ dicat, invidia & contumeliis Clericorum Romana Ecclesia ad Montani dogma dilapsam esse, cum Clerus Romanus eundem absentem injuriis lacessere poterit, ut recte observavit eruditissimus Abbas Ludovicus du Four, in Tertulliani lectione versatissimus,

NOTÆ [1] Coss. P. Cornelius Anullinus II. & M. Aufidius Fronto. Gruterus pag. CCCXIII. 5.

DEDIC. KAL. IAN.

P. CORNELIO. ANULLINO. II.

ET. M. AUFIDIO. FRONTONE. COS.

Item pag. DCLXXIII. 12.

Vide alias ex Grutero pag. CCLXIII. 1. ex Onuphrio in Descript. urb. Rom. lib. 1. pag. 90. Reinesio Inscript. pag. 86. & ex Gudianis, apud Relandum in Fastis hujus anni. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Anulino, seu Anullino, & Frontone, sine nota gemini consularis in Anullino.

CHRISTE
201.

VICTORIS PAP.
8.

SEVERI IMP.
7.

(a)

(a) Ex Pyrrho Ligor.

(b) Tertul. in lib. de Coron. milit. cap. 1.

De milite Christiano coronari genuente.

De tempore mortis persecutionis.

Hujus exhibitionis tempore illud de Christiano milite accidit, quod Tertullianus (b) in libro de Corona militis in hæc ferme verba est prosecutus: Proxime facta est liberalitas præstantissimorum Imperatorum. Expungebantur in castris milites laureati. Adhibetur quidam illic magis dei miles, cæteris constantior fratribus: qui se duobus dominis servire non posse præsumpserat, solus libero capite, coronamento in manu otioso. Vulgata jam & ista disciplina Christianorum relucebat. Denique singuli designare, eludere eminus, infrendere cominus in nostrum. Tribuno deferretur; & persona jam ex ordine accesserat. Statim Tribunus: Cur, inquit; tam diversus habitu? Negavit ille cum cæteris sibi licere. Causas expostulatus: Christianus sum, respondit. O militem in Deo gloriosum: Suffragia exinde, & res apud Aethiæ, & reus apud Præfectos. Ibidem gravissimas penulas posuit revelari auspiciatus, speculatoriam morosissimam pedibus absolvit, terræ sanctæ insistere incipiens; gladium nec dominicæ defensionis necessarium reddidit, laurea & de manu claruit. Et nunc ruffatus sanguine suo, spe calcatus, de Evangelii paratura succinctus acutiore verbo Dei, totus de Apostolo armatus, & de martyrii candida laurea melius coronatus, donativum Christi in carcere expectat. Hæc Tertullianus.

III. Quod vero ait, eum ruffatum sanguine suo, verberibus vel aliis tormentis, prius quam detruderetur in carcerem, affectum, significare videretur. Puto enim, eum mox fustibus (quod erat militare supplicium) fuisse cæsum. Porro Tertullianus, cum hæc scriberet, Romæ his rebus se præsentem, non autem Carthagine longe positum fuisse declarat; nam de præsentem tempore loquitur, voce illa iterata, Nunc, & nunc; ac plane se præsentem quoque fuisse demonstrat. Porro ejusmodi casum non in aliud tempus esse referendum, sed in præsens, quisque cuncta perpendens facile judicabit. Nam in primis nihil est quod ad præteritum tempus referri ejusmodi res gesta possit; sed cum donativum illud insigne ex ea causa militibus (ut di- Ann. Eccl. Tom. II.

atum est) erogari contigit. Rursus vero nec est quod dici possit, id accidisse alio quopiam anno eorum qui supersunt ejusdem Imperatoris Severi; nam quod Christiani illi, quibus res tunc ab illo milite gesta displicuit, ad improbandum facinus, illam potissimum prætexuerint rationem, quod eo facto longa pax Ecclesiæ periclitari posse videretur; cum ejusdem Tertulliani auctoritate liquido demonstraretur, hoc anno post Severi Imperatoris profectioem in Orientem, Romanam Ecclesiam magna fuisse exagitata persecutionis procella, nec cessasse, sed & postinde anno decimo ejusdem Severi, datis edictis, eandem in immensum auctam ad Severi usque Imperii annum decimumquintum vel sextum perdurasse; nihil est quod dici possit id accidisse sequentibus annis, cum turbata jam ingruenti persecutione pace Ecclesiæ, nulla potuerit de timore turbandæ diu potitæ pacis in militem illum legitima esse querela.

Sed audiamus quid Tertullianus de his dicat, qui militi ea de causa fuerant refragati; ait ergo: Exinde sententiæ super illo, nescio an Christianorum, non enim alia Ethnicorum, ut de abrupto & præcipiti & mori cupido; qui de habitu interrogatus, nomini negotium fecerit; solus scilicet fortis; inter tot fratres commilitones solus Christianus. Planè superest, ut etiam martyria recusare meditentur, qui prophetias ejusdem Spiritus sancti respuerunt. Mussitant denique tam bonam & longam sibi pacem periclitari. Nec dubito quasdam scripturas emigrare, sarcinas expedire, fugæ accingi de civitate in civitatem; nullam enim aliam Evangelii memoriam curant. Novi & pastores eorum in pace leones, in prælio cervos. Hæc Tertullianus de iis qui militi proficenti fuerant adversati.

Cæterum ut hæc accuratius expendantur, jam ad ipsum Tertullianum, ipsumque hujus temporis statum, convertendus est stylus; quo etiam cætera, quæ ex ejus scriptis in Annales sunt inferenda, certiora noscantur. Ex ipsius verbis proxime recitatis, mutuatum jam ipsum intuiti sumus,

IV. De his qui militi fuerunt adversati.

V. Tertulliani præsentis temporis status.

mus, & in Montani errores infelicem esse prolapsus, penitusque in præceptum, jam ipsi quoque (quod commune est omnium hæreticorum) Romanæ Ecclesiæ refragari, & in eorum Præsules acerrime invehi, ac disteriis lacerare. Sed ut hæc manifestiora reddantur, accipe: Quid, quæso, illa verba veneno tincta significant, quibus ait: *Plane superest ut etiam martyria recusare meditentur, qui prophetias Spiritus sancti respuerunt?* ad illud proculdubio alludens, quod Romanus Pontifex hæresim Montani damnasset, prout ipsemet adversus Praxeam (a) scribens affirmat. Rursum cum subdit, illos ad fugam accingi, qui militis factio adversarentur, idque nihil aliud esse, quam fugam meditari; plane Catholicæ Ecclesiæ populum carpit, quod persecutionis tempore fugiendum esse, non autem negandum contenderet, secundum consilium Domini dicentis (b): *Si persecuti vos fuerint in una civitate, fugite in aliam.*

(a) Tertullian. ad-vers. Prax. c. 1.

Tertullianus lapsus carpit Catholicos.

(b) Matth. 10.

VI.

Sed & quod Romani Pontifices ejusdem essent Catholicæ veritatis & Ecclesiasticæ disciplinæ assertores ac propugnatores; illud procaciter in eos intorquet contumeliæ spiculum, dicens: *Novi pastores eorum in pace leones, in prælio cervos*: ea nimirum ex causa, quod pacis Ecclesiæ tempore (quod ipse fortasse viderat) sacerdotali vigore in solo iudicii Victor Papa sedens, de Montani prophetiis judicasset, easque damnasset, Theodotumque (ut vidimus) recens emergentem hæresiarcham pariter condemnasset; ac insuper, quod videbatur esse majoris ponderis, Asianos omnes Episcopos Pascha, quod ad tempus pertinet, Judaice celebrantes, excommunicationis sententia perculisset: hæc igitur & alia cum Victor Apostolica auctoritate fecisset, sicut & ejus prædecessores facere consueverant; hinc illud ipse: *Novi pastores eorum in pace leones.* Quod rursum idem adversus ejusdem Montani dogma, fugam in persecutione negantis, ex divinæ Scripturæ præscripto & Apostolorum exemplo statuerat, licitas esse persecutionis tempore latebras atque fugam; hinc illud addidit, *Et in prælio cervos*: Hæc nos non somniare, vel a remotis ducere conjecturis, sed ex ipsiusmet sententia, libro a se scripto (c) testata, certo posse affirmari, qui ab illo scripta leget, aperte cognoscet. Est titulus commentarii illius, *De fuga in persecutione, ad Fabium*: de quo inferius plura dicturi sumus.

(c) Tertullian. de fuga in persecutione, per totum.

VII. Tertullianus lapsus causa.

Sed quæ præcesserit causa; ut ab Ecclesia Romana divulsus sese addiderit impostoribus, S. Hieronymus cum de eo agit in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, referens: *Hic, inquit, cum usque ad mediam ætatem presbyter Ecclesiæ permansisset, invidia postea & contumeliis clerico-*

rum Romanæ Ecclesiæ ad Montani dogma dilapsus, in multis libris novæ prophetiæ meminit, &c. Hæc S. Hieronymus; cujus auctoritati refragari mihi plane religio esset, nisi Tertulliano de se ipso narranti, atque causam huic omnino contrariam afferenti, assentiri potius cogereur. Non enim quod aliqua passus sit a Clero Romano sese in Montani classem conjecit; sed potius e contra, quod sese Montano conjunxerit, & ejusdem dogmata adversus obnitentes studiosius, enixiusque defenderit, eam ob causam ab Ecclesia Romana fuit ejectus. Quod quidem testatur ipse sic dicens: *Et (d) nos quidem postea agnitio Paraleti atque defensio disjuncta a Psychicis.* Sed quosnam Psychicos dicit, nisi Catholicæ Ecclesiæ alumnos? Per Psychicos quidem nominare consuevisse Catholicos, constat; sed de hoc inferius pluribus. At quando infelix sic ab Ecclesia se ipsum divisit? & quidnam illud quod ait, *Postea?* nimirum cum prophetia Montani (ut prælocutus est) a Romano Pontifice cognita fuit atque damnata. Post hæresim igitur Montani proscriptam, ipse ter miser cum eam detestari debuisset, jam non tantum se cognovisse dicit; sed (proh dolor!) illius patrocinium quoque suscipiens, ab Ecclesia Catholica se disjunct. Nulla ergo (ut cuique sit perspicuum) in Clero Romano culpa fuit ut Tertullianus discederet ab Ecclesia; sed quod ait, *Agnitio Paraleti atque defensio, fuit in causa.* Quod si post hæc a Clero Romano ea de causa passus est aliquid, fuit hæc criminis pœna, & non causa delicti.

(d) Tertullian. advers. Prax. c. 1.

VIII. Tertullianus diu pro ecclesia certavit.

Sed insuper quid causæ fuerit, cur adeo moribus præstans, tantaque eruditione vir præditus; quique vita innocens quam ardentissimo zelo Christianæ religionis flagrasse videretur (sua enim ipsius scripta sunt horum omnium manifestissima signa) tam infeliciter se præcipitem dederit, ut, Catholica Ecclesia relicta, adeo turpiter ad impostores defecerit, haud est facile consequi; cum præsertim jam Montanum cum suis sectariis optime novisset, atque inter hæreticos, quos recenset, adnumerasset, cum luculentissimum illum ac disertissimum commentarium adversus hæreticos conscripisset; quem titulo de Præscriptione consignans, scitissime quidem ac prudentissime, quænam ac penes quos esset Ecclesia Catholica, ipsa sincera dogmatum veritas, adeo certis, ac manifestis, ac toto cælo perspicuis monstraverat argumentis; cum sibi constans omnes ad Romanæ Ecclesiæ fidem provocat, eamque tam præclaro præconio celebrans: (e) *Habes Romam, inquit, unde nobis quoque auctoritas præsto est. Statim felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt; ubi Petrus passioni Dominicæ adæquat; ubi, Paulus Jo-*

(e) Idem. de præscr. cap. 36.

annis.

annis exitu coronatur; ubi Apostolus Joannes, posteaquam in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur. Videamus quid dixerit, quid docuerit, quid cum Africanis quoque Ecclesiis contesserarit.

IX. Tertullianus Victoris Papæ amulus.

In hac quidem sententia etiam post Eleutheri Papæ obitum perstitisse visus est, ea potissimum ratione, quod, cum de eo mentio incidit, Eleutherum benedictum appellet, perinde ac si more majorum dixisset: Cujus memoria in benedictione est. Quamobrem lapsum ipsius post ejus Pontificis mortem contigisse oportuit sub Victore gentili suo; nam & ille, cujus & ipse, Afer erat. Indigne fortasse tulit illum sibi honore prælatum, vel quod ab ipso non adeo, ut sibi præsumperat, haberetur honore, vel coleretur officiis. Sane quidem apud S. Ambrosium (quisquis ille fuerit, antiquus sane auctor (a) est) Tertullianus Novatiano conjungitur, amboque invidiæ tabo infectos ab Ecclesia descivisse, legitur in hunc modum: *Per invidiam, & charitatem corrumpentes, scientiam ad nihilum deduxerunt. Nam & Tertullianus & Novatianus non parvæ scientiæ fuerunt; sed quia per zelum, charitatis fœdera perdiderunt, in schisma versi, ad perditionem sui hæreses creaverunt.* Putavit Pamelius ob repulsam Episcopatus Carthaginensis ipsum ab Ecclesia descivisse; sed & aliæ ab aliis causæ, quantumlibet levissima conjectura nitantur, in medium adducuntur (b).

(a) Apud Ambros. in epist. 1. ad Cor. c. 13.

(b) Recitat Pamelius in Vita Tertull.

X. Qualis fuerit Tertullianus.

Sane quidem dum attentius accuratiusque considero hominis ingenium, nihil propemodum est, quod adeo admirer, ipsum lapsum in hæresim. Ex ejus enim scriptis, animi ipsius affectus elucet, & perinde atque p'ctura quædam in tabula demonstrantur. Etenim perspicitur in illis durum hominis ingenium, austerusque animus intelligitur; quippe qui exactioris disciplinæ, arctiorisque vitæ cultu nitens, se judicem gerebat Ecclesiæ; adeo ut, cum Christianæ vitæ professionem in severitate atque austeritate nimia tantummodo collocaret, eo tandem incurreret amentia, ut ex asperioris vitæ cultu de veritate dogmatum judicium faceret, atque temere sententiam ferret. Qua occasione factum est (quod est in proverbio) ut patella suum inveniret operculum; cum scilicet in Proclum moderatiorem Montani sectatorem impegit. Habebatur is, hoc tempore, Cataphrygum omnium disertissimus; adversus quem sub Zephyrino, Victoris successore, Caium insignem Theologum valde egregiam disputationem habuisse, Eusebius (c), Hieronymusque (d) testantur. Ille autem Æschines nomine, qui Montani dogmati de Trinitate (ut dictum est) errorem admiscuerat, ab ipsomet Tertulliano (e) scriptis exagitur.

(c) Euseb. lib. 6. c. 14.

(d) Hieronym. de Scrip. Eccles. in Caio.

(e) Tertull. advers. Prax.

At deceptus est a Proclo Tertullianus; quod nimirum ille doctrinam suam non ab homine, sed a Paraclete, qui descendisset in hominem, se accepisse profiteretur; quodque præferret veritatem Catholici dogmatis, in his quæ spectarent ad Christum atque sanctissimam Trinitatem. Nam cum ex Cataphrygibus alii a prima illa institutione Montani deviant, ut Æschines, cujus dogmati Sabellius favit; ille vero rectam fidem prædicaret, omnesque adversantes condemnaret hæreticos; castitatem ac continentiam celebraret; nova jejunia, eademque austeriora, instinctu Spiritus servanda profiteretur indicere; vigiliis ac precibus multiplicaret; martyrium adeo extolleret, ut nec fugam aliasque latebras vel redemptionem vitæ admitteret; hæc, inquam, & alia id genus ille ex Paraclete homini curiosissimo ingerens, & animo ea cupienti propinans, de calice aureo Babylonis sitientem potavit; quo mox redditus ebrius, furere cæpit, inque Catholicos, quod tam bonas a Spiritu revelatas institutiones damnassent, invehi postea nunquam destitit.

XI. Tertullianus deceptus a Proclo.

Sed de his inter multa unum tantummodo huc afferamus exemplum, dum oblatrat adversus Catholicos; qui in Ecclesia biganiam permitterent, sic inquit (f): *Nec ulla magis ex causa Paracletum negare coguntur, quam dum existimant novæ disciplinæ institutorem, & quidem durissimæ illis; ut jam de hoc primum consistendum sit in generali retractatu: An capiat Paracletum aliquid tale docuisse, quod aut novum deputari possit adversus Catholicam traditionem, aut onerosum adversus levem sarcinam Domini?* &c. atque adeo sibi videretur idcirco Catholicos Montani Paracleti non recipere disciplinam, quod laxioris vitæ cupidus essent, nec vellent novis adstringi vinculis mandatorum. Quamobrem eos, ut Spiritus contemptores, non Christianos, sed Psychicos, nempe Animales, nominare in posterum consuevit. Sed plane infelix, qui austerioris vitæ prætextu sic semel deceptus, in plures alios post hæc errores inductus est, de quibus suo loco dicitur.

XII.

Accessit ad faciliorem hominis lapsum, quod ipse licet durus in disciplina, in credendo tamen magna erat animi facilitate præditus; adeo ut quæcumque muliercula se aliquid secundum visum accepisse diceret, mox tantam illi præstaret fidem, ut cum alioqui eruditissimus esset, omnem illi posthaberet doctrinarum veritatem. Est de ea re patens exemplum ab ipso descriptum in libro de Anima (g) quod superius, dum de dogmatibus Cataphrygum egimus, est enarratum; quo quidem apertissime demonstratur, insanisse plane hominem, dum arbitrio mulierculæ, a car-

(f) Tert. de Monog. c. 2. Sanctoris vitæ prætextu Tertullianus deceptus.

XIII. Tertulliani levitas in multis.

(g) Tertul. de Anima c. 9.

cardine dimovetur non tantum Christianæ Theologiæ; sed etiam humanæ philosophiæ, ut animam corpoream, coloratam, anthropomorphitamque crediderit, tantumque valuisset apud eum phanaticæ feminae quælibet efficta & affectata relatio, ut omnia pro illa neglexerit Catholica dogmata atque scientias. Ex his igitur videas, hominem sui natura ad credendum facilem & ad retinendum quod semel, licet errore deceptus, animo concepisset, tenacem ac durum, nulla Christiana animi submissione præditum, sed agentem in omnibus censorem Ecclesiæ, ad lapsum sibi in hunc modum præcipitium præparasse, dicente de hujusmodi divina Scriptura: *Qui cito credit, levis est corde: & Noli esse justus multum, neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas.* Hæc jam de infelicissimi Tertulliani miserando lapsu commemorasse sufficiat.

(a) *Eccles.*
7.

XIV.
Psychici
qui essent.

(b) *Iren. l.*
3.c.1.

(c) *Clem.*
Alex.
Strom. l. 4.

(d) *Tert.*
ad marty.
c. 2.

(e) *Tert.*
de jejun.
adv. Psy-
chic. c. 12.

(f) *Euseb.*
l. 5. c. 3.

XV. Sed & quod aliquando unus ex confessoribus Catholice communicationis, licet no catechumenus, tormentorum timore negasset; quos plausus ipse non edidit? qui &

rem ipsam ignominia deturpatam voluit stylo suo perpetua memoria commendari, cum de Pristino catechumeno hanc subdit historiam: *Quam consuetudinem nec ille Pristinus vester non Christianus martyr attigerat; quem & facultate custodiæ liberæ aliquandiu fartum omnibus balneis, quasi baptismate melioribus; & omnibus luxuriæ secessibus, quasi Ecclesiæ secretioribus; & omnibus vitæ illius illecebris, quasi æternæ dignioribus; hoc puto oblegatum ne mori vellet. Postremo ipso tribunalis die, luce summa, condito mero tamquam antidoto præmedicatum, ita enervastis, ut paucis unguulis titillatus (hoc enim ebrietas sentiebat) quem dominum confiteretur, interroganti Præsidi respondere non potuerit amplius. Atque ita de hoc jam exortus, cum singultus & ructus solos haberet, in ipsa negatione digessit. Hæc Tertullianus insultans & exultans, deque lapsu miseri tot tantaque aggerat, & exaggerat; atque addit: *Ideo sobrietatis disciplinam qui prædicant, pseudo-propheta? ideo hæretici qui observant? Quid ergo cessatis Paracletum, quem in Montano negatis, in Apitio credere?* Hæc ipse (g), furoris flammam evomens.*

Et quod ab Ecclesia Catholica semel desciscens, in eamdem immortale jurasset bellum; inde accidit, ut quod Catholici improbarent, mordicus ipse defenderet; ut de milite illo accidisse vidimus, qui noluisse, ut alii quoque Christiani milites faciebant, lauream donativum accepturus in capite gestare. Non certe ex idolo eam sumebant, vel illi eam postea offerebant; nulla cum ea thuris oblatio, vel alia intercedebat superstitiosa libatio, nihilque aliud illa præseferbat, quam insigne victoriæ; qua quidem nec qui tunc aderant, nec qui alias sub aliis Imperatoribus militassent, abstinerint unquam: nec quod unus hic fecit ab aliquo alio milite Christiano aliquando factum esse aliquod exemplum præcesserat, quo ea de causa miles aliquis videretur subiisse martyrium. Nam alias cum ovantes, tum etiam triumphantes venerant cum Imperatoribus milites Christiani, & utique sicut ceteri, laureati; quod a nemine illis datum est crimini: cum tamen certum sit Christianos non parvo numero (quod & ipse Tertullianus in Apologetico testatur) in castris militare consuevisse, legionem certe Fulminatricem dictam, ex Christianis fuisse refertam, suo loco narravimus. Nec rursus eam ob causam quod laurus Apollini, myrtus Veneri diceretur esse dicata, ex iis coronari vetitum erat; nam ea ratione nec ad ullum usum Christiani elementis (quod deridet S. Augustinus (b) scribens ad Publicolam) nempe terra quia Cereris, mare quod Neptuni, aere quia Jovis, igne quia Vulcani esse dice-

(g) *Tert.*
adv. Psy-
chic. c. 12.

XVI.
Lauream
gestare,
non fuisse
signum I-
dololat-
triæ.

(b) *Aug.*
epist. 54.

cerentur: nedum iis arboribus, aliisve plantis & animalibus diis dicatis uti valissent; quod asserere, plane insania videretur; cum alioqui etiam idolothyta, nulla facta disquisitione, manducari concesserit Apostolus (a), dum nullum scandalum immineret. Quod & dicendum de laurea; nam cum nullus pateretur offensam, quod omnes æque incederet laureati, frustra atque superflue id ab eo militate tentatum esse, videri poterat.

(a) 1. Cor.
20.

XVII.
Jure Christianos
improbabile
militis
factum.

Sed non est nostrarum partium, militem illum absolvere aut condemnare, ejusve causam sententia terminare; sed tantummodo hic demonstrare, Catholicos, qui Romæ erant & commilitones Christianos haud temere audax facinus improbasse, cujus occasione mox fuerit post longam pacem Ecclesia nova persecutione concussa. Sed & his adjicimus, non eandem fuisse rationem, lætitiæ causa domus postes coronare, vel lucernas accendere, quod Christiani facere detrectarent; & coronas victoriæ insigne milites ferre: nam illud erat voluntatis, non necessitatis commune omnibus: sed (ut idem Tertullianus ait) ex cujusque pendebat arbitrio, qui eo obsequio adulari cuperet Imperatori. At militaris corona erat ejus temporis necessarium capitis ornamentum: eo enim nobili insigni victoriæ, sicut & gladio accinctos, ad victoriæ præmium capeffendum milites progredi necesse erat. Atqui Tertullianus, cum tam vehementem fortemque pro eo instituerit defensionem, eo erroris quoque prolapsus est, ut negaret (b) Christianum hominem posse fidesalva militem agere.

(b) Tert. de
Coron. mi-
lit. c. 11.

XVIII.
Ecclesiæ
antiquis
traditionibus
in-
hæren-
dum.

Sed illud non male, licet ad malum abuteretur, cum non ex Scriptura tantum, sed ex lege quoque non scripta, ex traditionibus scilicet & consuetudine diutius ab Ecclesia observata, licere sumere argumentum affirmat: hæcque dicens antiquas retexit Ecclesiæ traditiones, nobilissimum plane Christianæ religionis monumentum. Nec enim eas deducit ex schola Montani, (ut calumniose prætexunt Novantes) cujus vix tunc limen ingressus erat; sed quod adversus Catholicos ageret, ad eos convincendos non alias certe, quam ex Catholica Ecclesia petitas (ut argumentatio vires haberet) traditiones antiquas eum recensuisse oportuit. Quænam vero illæ essent, quibus antiquitus acceptis in præsens tempus Catholi-

ca uteretur Ecclesia, hic repetere, haud fuerit otiosum, licet partim alias de iisdem sæpius meminimus. Sic ergo ait (c):

(c) Tert.
ib. cap. 13.
XIX.

Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquis, auctoritas scripta. Ergo quæramus, an & traditio non scripta non debeat recipi. Plane negabimus recipiendam, si nulla exempla præjudicent aliarum observationum, quas sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, exinde consuetudinis patrocinio vindicamus. Denique ut a baptismate ingrediar: Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in ecclesia sub Antistitis manu contestamur nos renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis ejus. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes quam Dominus in Evangelio determinavit. Inde suscepti, lactis & mellis concordiam prægustamus. Exque ea die lavacro quotidiano per totam hebdomadam abstineamus. Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quam Præfidentium, sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Die Dominico jejunium nefus ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calcæatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. Harum & aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostules scripturarum, nullam invenies: traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix. Hucusque Tertullianus de antiquis (ut diximus) Ecclesiæ traditionibus, non Montani paulo ante prodeuntis hæretici, licet ipse iisdem æque cum Catholica uteretur Ecclesia; in omnibus enim (illis exceptis, quæ superius a nobis sunt enarrata) Catholicæ Ecclesiæ erat ipse consentiens. Sed de his satis.

At vero ut jam ad Severum Imperatorem revértamur; comparata ipse adversus Parthos ingenti expeditione, jamque collato (ut memoravimus) militibus donativo, una cum filiis Orientem versus cepessit

XX.
Plautianus Ro-
mæ reli-
ctus a Se-
vero.

PAGIUS
IV.
Plautianus Seve-
rum Imp-
erem comi-
tatus est.

Ad num. XX. & seqq. Herodianus lib. 3. cap. 9. postquam locutus est de iis, quæ Severus Imperator anno præcedenti Romæ egit, ait: Igitur aliquandiu Romæ moratus, exercitum in Orientem eduxit. Quod hoc anno factum, recte a Bap- per Orientem comitatus est. Quod hoc anno factum, recte a Bap- per Orientem comitatus est. Quod hoc anno factum, recte a Bap- per Orientem comitatus est. Sed quod addit, reliquisse Severum Romæ, qui omnium curam ageret, Plau-

tianum, cujus filiam Caracallæ filio suo dederat in uxorem, quique Christianos persecutus est, in eo Cardinalis Eruditissimus profecto hallucinatur. Nam Dione lib. 75. & Herodiano lib. 3. testibus, Plautianus Præfectus Prætorio erat, qui Imperatorem ea ætate expeditionem bellicam administrantem semper comitabatur, eique, ut Conestabilis Francorum Regi arma tradanti, de more

peffit iter; relinquens Romæ, qui omnium curam ageret, Plautianum virum clarissimum, cujus filiam Antonino filio suo dederat in uxorem. Hic vero ex sententia Imperatoris, reliquos qui essent in suspicionem adducti de commercio cum Nigro vel Albino, licet levibus tantummodo conjecturis, iussit occidi. Hæc namque illa fuit reliqua cædes, quam Tertullianus (a), post vindemiam racemationem appellat. Sed hæc omnia pluribus Spartianus (b), qui addit (quod & Tertullianus (c) attingit) ab eodem quoque ad pœnam peritos esse, qui de vita Imperatoris vates ac magos consulissent. Sed nec Christianis pepercit, quod & ipsi contemptæ majestatis, ob prætermittæ ab aliis solita exhiberi officia, ab invidentibus in crimen adducerentur: quem & novus casus de milite coronam ferre recusante vehementius exacerbavit. Sic igitur tot incentivis dira tandem persecutio in Christianos exarsit.

XXI. Sed quo interim fuerit Romæ Christiana religio affecta ludibrio & derisa commento, hic primum enarrare, operæ pretium existimamus. Tertullianus (d) enim rem gestam in hæc verba describit; Sed nova jam Dei nostri in ista civitate proxime editio publicata est, ex quo quidem in frustrandis bestis mercenarius noxius picturam proposuit cum ejusmodi inscriptione, DEUS CHRISTIANORUM Ononychites. Is erat auribus asininis, altero pede unguatus, librum gestans, & togatus. Riformis & nomen & formam. Hæc ipse; quæ non Carthagine, sed Romæ facta, verius putamus, ubi ipse tunc aderat (ut diximus) Tertullianus, cum do-

nativum hoc anno ab Imperatoribus erogatum est militibus.

Sed quam ob causam Gentiles illufores ejusmodi forma representandum putarunt Deum Christianorum? Non ob aliam puto, quam quod (ut idem auctor paulo superius testatus est) calumniose diffamatum ubique apud eosdem Gentiles esset, Christianos caput asini adorare. Sed undenam tale commentum deductum fuerit, idem tradit his verbis (e): Nam ut quidam, somniastis caput asinum esse Deum nostrum. Hanc Cornelius Tacitus suspicionem scriptis inseruit. Is enim in quinto historiarum suarum bellum Judaicum exorsus ab origine gentis, etiam de ipsa tam origine, quam de nomine & religione gentis, quæ voluit argumentatus, Judæos refert Ægypto expeditos, sive (ut putavit) extorres, in vastis Arabia locis aquarum egentissimis, cum siti macerarentur, onagris, qui forte de pastu potum petitori æstimabantur, indicibus, fontibus usos, ob eam gratiam consimilis bestie superficie consecrassæ. Atque ita inde opinor præsumtum, nos quoque, ut Judaicæ religionis propinquos, eidem simulacro initiari. At enim idem Cornelius Tacitus, sane ille mendaciorum loquacissimus, in eadem historia refert, Gneum Pompeium cum Hierusalem cepisset, proptereaque templum adisset, speculandis Judaicæ religionis arcanis, nullum illic reperisse simulacrum. Et utique si id colebatur, quod aliqua effigie representabatur, nusquam magis, quam in sacrario suo exhiberetur; eo magis quia verebatur extraneos arbitros vana cultura. Solis enim sacerdotibus adire licitum; & conspectus cæterorum,

XXII.

PAGIUS re aderat. Præterquam quod tanta gratia Plautianus apud Severum pollebat, & Severus ipse ei ita permiserat omnia, ut ille Imperatoris, ipse Præfecti loco esset. Quidquid enim diceret aut ageret Severus, id ille perspectum habebat, inquit Dio lib. 75. qui paulo post subdit: Patiebaturque illum recipi in potiora diversoria, resque ad vitium necessarias meliores habere & copiosiores. Itaque cum aliquando Nicæa, qua mea est patria, mugilem postularet, quos maximos ille fert lacus, misit qui a Plautiano peterent, acceptum ab eo ad se perfer-

rent. Et postea Dio disertis verbis asserit, Plautianum Tyanis, quæ urbs Cappadociæ, ægro tantem a Severo visitatum fuisse. Hanc in rem doctissimus Cardinalis Norisius me per literas monuit, extare egregiam Inscriptionem apud Gruterum pag. CCLXX. 6. quæ licet in principio & in medio mutila, si tamen, ut debet, suppleatur, Plautianum utriusque Imperatoris (Severî nempe & Caracallæ) per omnes expeditiones eorum semper comitem fuisse magis constabit.

IMP. M. AURELI. ANTONINI. AUG
PII. FELICIS. PONTIFICIS. CONS
IMP. L. SEPTIMI. SEVERI. AUG. PII. FELICIS
PONTIFICIS ET. PARTHICI. MAXIMI COS. III. NURUI
FILIAE
PONTIFICIS. NOBILISSIMI. PR. PR. NECESSARII
AUGG. ET. COMITIS. PER. OMNES. EXPEDITIONES. EORUM.
T. STATILIUS. CALOCAERUS. NOMENCL
CUM. STATILIO. DIONYSIO. TRIB. LEG. XVI. FLAVIAE
ET. STATILIO. MYRONE. DISSIGNATORE. SCAENAR
FILIIS. ET. STATILIO. DIONYSIO. DISCIPULO. FICTORUM
PONTIFICUM. C. C. V. V. NEPOTE. SUO
AMPLA. BENEFICIA. DE. INDULGENTIA
AUGUSTORUM. SUFFRAGIO. PATRIS. EIU
CONSECUTUS.

Dedi-

rum, velo oppanso, interdicebatur. Hucusque ipse.

XXIII.

At vero non fuit Tacitus primus hujus fabulæ concinnator & auctor, sed infensissimus ille Judæorum hostis Appion Alexandrinus, de quo pluribus tomo primo Annalium dictum est; hic quidem in illis quos adversus Judæos edidit commentariis, idem de capite asini figmentum intexit: adversus quem Josephus Judæus historicus duobus libris conscriptis, cum hanc, tum alias plurimas a procaci homine in Judæos illatas calumnias egregie confutavit, ubi de capite asinino hæc verba (a): Cum sit valde turpissimum liberis qualibet ratione mentiri, multo magis de templo apud cunctos homines nominato tanta sanctitate pollente. In hoc enim sacrario Apion præsumpsit edicere asini caput collocasse Judæos, & ipsum colere, ac dignum facere tanta religione; & hoc affirmat fuisse pro palatum, dum Antiochus Epiphanes & expoliasset templum, & illud caput invenisset ex auro compositum multis pecuniis dignum. Ad hoc igitur primum quidem respondeo; quoniam Ægyptius, vel si quid aliud tale apud nos fuisset, nequaquam debuerat increpare, cum non sit deterior asinus faronibus & hircis & aliis, qui sunt apud eos dii. Deinde quomodo non intellexit, operibus increpatum de incredibili suo mendacio? Legibus namque semper utimur iisdem, in quibus sine fine consistimus. Et cum varii casus nostram civitatem, sicut etiam aliorum, vexaverint, Theos, ac Pompejus Magnus, ac Licinius Crassus, & ad novissimum Titus Cæsar bello vincentes obtinuerint templum, Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Joseph. contra Apionem l. 2. c. 10. De cultu capitis asini Judæis obiecto confutatio.

nihil hujusmodi illic invenere, sed purissimam pietatem, de qua nihil est nobis apud alios effabile. Quia vero Antiochus neque justam fecit templi deprædationem, sed egestate pecuniarum ad hoc accessit, cum non esset hostis, & socios insuper nos suos & amicos aggressus est, nec aliquid dignum derisione illic invenit; multi & digni conscriptores super hoc quoque testantur, Polybius Megalopolitanus, Strabo Cappadox, Nicolaus Damascenus, Timogenes, & Castor chronographus, & Apollodorus; qui omnes dicunt, pecuniis indigentem Antiochum transgressum fœdera Judæorum, & expoliasse templum auro argentoque plenum. Hæc igitur Apion debuit respicere, nisi cor asini ipse potius habuisset, & impudentiam canis, qui apud ipsos a solet coli; neque enim extrinsecus alia ratiocinatione mentitus est. Nos itaque asinis neque honorem, neque potestatem aliquam damus, sicut Ægyptii crocodilis & aspidibus, &c. Hæc & alia Josephus in Apionem.

Sed & Plutarchus (b) in Symposiacis æque existimavit Judæos asinum venerari, eadem superius narrata occasione, quod fontem eis aquæ monstravit. Existimo eundem hæc ipsa esse quæ Tacitus ex Apionis adversus Judæos libris editis fuerat mutuatus. Rursum vero apud Suidam Democritus historicus ejusdem fabulæ assertor legitur in hæc verba: Democritus historicus scribit, Judæos aureum asini caput adorare, & tertio quoque anno hostiæm captum illi immolare, carnibus minutim incisus eos interficientes. Hæc itaque ab omnibus his objecta Judæis, transierunt

XXIV.

(b) Plutarch. in Sympos. l. 4. 2. 5.

Objecta in Judæos vertebantur probro Christianis.

D d d

PAGIUS

Dedicata Inscriptio Plautilla Antonini Caracallæ uxori, Severi Imperatoris nurui, & Plautiani Præfecti Prætorio filix, idque anno Christi CCLIII. quo Antonini & Plautillæ conjugium peractum, vel saltem anno CCLIV. Quare cum in ea Inscriptio, cujus initio Plautillæ & in medio Plautiani nomina supplenda, dicatur Plautianus Comes per omnes expeditiones eorum, utriusque nempe Augusti, manifeste appareat, Plautianum Præfectum Prætorio, Romæ a Severo in Orientem proficiscente, relictum non fuisse. Porro, ideo nomen Plautiani & Plautillæ ejus filix erasum, quia, ut prodit Spartianus in Severo cap. 14. Plautianum ex amicissimo, cognita ejus vita, ita odio habuit, ut & hostem publicum appellaret, & depositis statuis ejus per Orbem terra gravi eum insigniret injuria, Severus sc.

V. Caracalla Plautillam duxit uxorem.

Neque Antoninus Plautillam ante annum CCLIII. uxorem duxit, ut diserte tradit Dio ipso libri 76. initio, ubi post narrata Severi Imperatoris Decennalia eo anno exhibita, inquit: Eodem anno celebrata sunt nuptia Antonini filii Severi, & Plautilla Plautiani filia. Imperatores & eorum filios annis Decennialibus aut id genus festis destinatis, nuptias de more celebrasse, multa exempla passim in hoc Opere indicanda demonstrant. Extat Antonini Caracallæ Nummus, in quo legitur: ANTON. P. AUG. PON. TR. P. V.

COS. in postica: PLAUTILLÆ. AUGUSTÆ. Cernitur caput Plautillæ. Mediobarbus pag 286. ait, nuptias Plautillæ anno CCLII. peractas, ultra Dionem, eum Nummum testari. At Dio contrarium asserit, ostenditque, Tribunitiam Potestatem quintam Caracallæ eo in Nummo memoratam de Tribunitia Potestate quinta exeunte, non vero de eadem ineunte intelligendam esse. Error Mediobarbi Viri Clarissimi, cui multum Literæ debent, ex eo procedit, quod ipse existimet, Severum anno CCLII. Decennalia edidisse, & Plautillam Antonino filio copulasse, annoque CCLIII. Vicennalia Vota suscepisse. Et tamen uno eodemque tempore Vota Decennalia soluta fuisse, ac Vicennalia suscepta, certum & indubitatum, uti in Dissert. Hypat. monstravi. Ex quibus tandem omnibus consequens est, Plautianum hoc anno Severum in Orientem secutum esse, nondum illum Plautillam filiam Antonino Augusto in matrimonio collocasse, neque Romæ Christianos vexasse.

Christianorum persecutio ante annum CCLII. decreta non fuit. Quare cum Tertullianus Apologeticum suum, persecutione ubique jam a multo tempore flagrante, ut ex ipfomet Apologetico colligitur, scripserit, longe tardius præstantissimum illud Opus promulgatum, & quidem, ut conjicere licet, anno ducentesimo quinto, quo

VI.

Tertullianus Apologeticum suum commisit.

Baron. n. AN. XXVII.

runt in calumniam Christianorum: sicque videas, quæcumque fœda essent in Judæos olim dicta, Gentiles argumenti inopes in Christianos congerere solitos; nec id semel tantum, sed semper: nam apud Minutium Felicem hæc eadem Crecilius postea exprobravit Octavio, dicens: *Audio eos turpissimæ pecudis caput asini consecratum inepta nescio qua persuasione venerari, digna & nata religio talibus mortibus.* Sed ad hæc defensor veritatis Octavius: *Sic, inquit, est negotium dæmonum; ab ipsis enim rumor falsus, & feritur, & fovetur. Inde est quod audire te dicis, caput asini rem nobis esse divinam. Quis tam stultus, ut hoc colat? Quis stultior, ut hoc coli credat? nisi quod vós totos asinos in stabulis cum vestra vel Hippona consecratis, & eosdem asinos in stabulis cum Iside religiose devotatis; item boum capita & capita vervecum & immolatis & colitis: de capro etiam & homine mixtos deos, & leonum & canum vultus, deos dedicatis.*

XXV.

Potuit & fabella hæc etiam ad Gentiles esse prolapsa, sicut & alia multa, ex hæreticorum lacunis, quod Gnostici (ut dictum est) librum scripserunt, quem nominabant Stirpem Mariæ; in quo inter alia horrenda hæc quoque posuisse, Epiphanius (a) tradit: *Ex hac enim causa, inquit, Zachariam occisum esse in templo, quoniam visionem vidit, & ex timore volens narrare visionem, oris obturationem pertulit. Vidit enim (inquit) in hora suffitus (cum suffitum faceret) hominem quemdam stantem, asini formam habentem: & cum egressus esset, ac dicere vellet, Væ vobis, quem adoratis? obturavit os ejus ille, qui visus est ab ipso in templo, ut loqui non posset. Cum vero aperiret os suum, ut loqueretur; tunc revelavit ipsis, & occiderunt eum & sic mortuus est Zacharias.* Hæc illi, putantes Dominum Sabaoth ejusdem esse figuræ; nam de iisdem idem Epiphanius ait: *Tradunt autem eorum alii Dominum Sabaoth asini formam habere,*

(a) Eptpb. bar. 26.

Unde Hæreticis data occasio de cultu Asini figmentum excogitandi.

alii porci: quia propter mandatum est (inquunt) Judæis, ut porcum ne edant: esse autem ipsum creatorem cœli & terræ & cœlorum, qui post ipsum sunt, & angelorum suorum. Sed unde hoc commentum illi? inde nimirum, quod in benedictione Judæ, a quo Judæi, inter alia dictum, esse Jacob propheticæ (b), *Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem asinam suam; per vitem Christum intelligentes, qui de se ipso ait (c), Ego sum vitis vera.* Cui alligari asina diceretur, quod Judæus cultus illi subiceretur. Sed & quod legissent, asinam suscepisse patrociniū Judæorum, dum Balaam (d) ad eos maledicendos impulsus locuta redarguit; sive etiam quod audirent Deum jussisse, ut quos (e) caperent de hostibus equos occiderent, asinas (f) vero illorum servarent. Sed ejus rei mysterium explicat Origene, (g). Porro asinos & non equos alere, peculiare fuisse Judæis, quos in regione Arabiæ & Palæstinæ fuisse veloces ut equos, idem Origene (h) affirmat.

(b) Genes. 49.

(c) Joan. 15.

(d) Num. 22.

(e) Josue 11.

(f) Num. 31.

(g) Orig. in Jos. hom. 15. (h) Orig. in Jo. l. 1. XXVI.

Ex levissimis quibusdam conjecturis multa falsa de Judæis nugari sunt Gentiles: nam sicut de asino, ita & de porco falsa sunt opinati: nempe Judæos etiam porcos colere, quod non occiderent, sed eis parcerent. Unde Plutarchus (i) tam de porco, quam de asino, hæc habet. *Existimo autem Judæos, si abominarentur porcum, interfekturos eum fuisse, sicut mures necant magi: nunc tam interficere, quam edere suam, iis est religio. Et fortassis rationi hoc consentit, sicut asino suus est apud eos honor, quod fontem aquæ eis demonstravit; ita suam eos revereri, ut sationis & arationis magistrum.* Hæc Plutarchus, qui assertam ab Apione de cultu asini causam secutus est; in his deceptus, sicut cum (quod dictum est superius) Judæos Bacchum adorare existimavit. Potuit igitur (ut dictum est, & ex Gnosticis eadem calumnia in Christianos effundi: sicut & illa de infantium cæde, esu humanarum carniū, & promiscuo concubitu extinctione luminum

PAGIUS Antoninus Imperii Cæsarei Decennalia celebravit, quove persecutio, quæ usque ad mortem Severi fere duravit, magis sævit. Existimavit Baronius, eam Apologiam Romæ scriptam, & ad Senatum missam. Verum, Romani Imperii Antistites in ipso fere vertice civitatis præsidentes ad judicandum, Senatum non designant, ut Cardinalis Eruditissimus putat, sed Præsides Provinciarum, ut ipsemet Tertullianus testatur in fine illius Operis, ubi ait: *Sed hoc agite, boni Præsides, meliores multo apud populum, si illis Christianus immolaveritis, cruciata, torquæte, damnate, atterite nos.* Et ubicumque eosdem alloquitur, Præsides semper appellat, uti & in libro primo ad Nationes cap. 2. Librorum autem ad Nationes, Apologeticus compendium est, cum iisdem argumentis innitatur, & eadem facta in utroque Opere recitentur. Imo cap. 2. Apologetici non ad Senatum, sed ad Senatusconsultorum executores & ministros sermonem convertit: Nisi

enim fallor, Leges malas erui jubent, non abscondi: confessor damnari præscribunt, non absolvi. Hoc Senatusconsulta, hoc Principum mandata definiunt. Hoc Imperium, cujus ministri estis, &c. Denique se neque Senatum alloqui, neque Romæ scribere, sed Carthagine, testatur cap. 45. quando ait. Deum, non Proconsulem timentes. Quare civitatis nomen, ipso Apologiæ initio memoratum, non de Roma, quæ non civitas, sed Urbis ab Antiquis vocari solet, verum de Carthagine intelligenda, ut recte vidit eruditissimus Abbas Ludovicus du Four, qui hæc mecum communicavit. Ex his manifeste patet, persecutionem per hæc tempora adversus Christianos suscitatum non fuisse; cum Plantianus in Oriente cum Severo fuerit, & liber Apologeticus longe post hunc annum lucem viderit; quibus tamen dubius tantum fundamentis fretus Baronius, quando eam hoc anno recruduisse existimavit.

num perpetrari solito: quæ omnia his diebus iterum refricata, & Christianis objecta esse, idem pluribus testatur Tertullianus (a), quæ singula vehementissime ipse purgat ac confutat. His omnibus & aliis multis in Christianos apud Gentiles ore omnium diffamatis, factum est, ut quod (alias olim sæpius accidisset) Christianum nomen ipsum esset in crimen; dicitur tantum quempiam Christianum, factis esset, ut mox immanium veluti scelerum reus condemnaretur; quamobrem immanis his diebus est Romæ in Christianos persecutio excitata.

XXVII. Tertullianus causam agit Christianorum. Cum autem non liceret coram agere Tertullianus, eruditissimo scripto Apologetico, pro omnibus defensionem instituit apud ipsos Romanæ superstitionis Antistites: absens enim tunc (ut dictum est) Severus erat; malum vero instans ac furens: sicque eos, qui in causa præesse iudices videbantur, scriptis conveniendos putavit. His quidem fama nefandorum criminum percitis, ex nomine tantum, tamquam criminum indice atque confessione, in quemquam ipsorum lege agere, æquissimum videbatur. Quæ enim ab hæreticis Gnosticis perpetrari crimina consueverant, eadem (ut sæpe dictum est) in Catholicos quosque Christianos calumniose obiectari solita erant; de quibus idem Tertullianus (b): *Dicimur sceleratissimi de sacramento infanticidii, & pabulo inde, & post convivium incesto; quod evertores luminum canes, lenones scilicet, tenebrarum & libidinum impiarum inverecundia procurent*: Hæc & alia de his plura.

XXVIII. Leges Severi adversus mæchos. Certe quidem in his quæ spectant ad incestus calumniam, etsi aliæ omnes cessassent, hæc semel iudicibus persuasa, factis superque esse poterat, ut ad infligendas pœnas gravissimas iudicum animos excitaret. Vigebant enim adversus mæchiam severissimæ Severi leges, quibus in quamplurimos animadverterat; nam de eo hæc Dio (c): *Criminari solebat Severus incontinentes; ob eamque causam legem de mæchis tulit, ex quibus quamplurimæ cædes factæ sunt. Ego quidem, cum Consul essem, inveni scriptum in tabulis tria millia mæchorum morte fuisse mulctata. Sed cum jam multi mortales in hanc pœnam incidere, cepit de his quærere negligentius*: Hactenus Dio. Ampliavit quoque Severus legem Juliam de adulterio, ut non solum nuptæ, sed & sponsæ eidem tenerentur obnoxie. In maritum quoque crimen non ulciscemem, causam profequendo, ulcisci voluit, ut Ulpianus (d) testatur. Sed & a Severo additum hoc officium Præfecto (e) Urbis, ut mancipia tueretur, ne prostituerentur, idem affirmat. Insuper levissimam legem Papiam, mæchiæ illicem idem Severus sustulerat:

Ann. Eccl. Tom. II.

quod & Tertullianus ipse (f) testatur, (f) Tertullianus dicens: *Nonne vanissimas Papias leges, quæ ante liberos suscipi cogunt, quam Iulie matrimonium contrahi, post tantæ auctoritatis senectutem heri Severus constantissimus Principum exclusit?*

Cum igitur quæ apud eos hæctenus visa essent levissima crimina, adeo severe in Romanis quoque ipsis jugiter punirentur; quid putandum a iudicibus factum in Christianos, fœdissimo omnium scelere infamatos? quos iidem inauditos, sed ex nomine tantum crimen manifestatum putantes, diris affectos suppliciis vel ad ignem, vel ad leonem damnabant. Sed hæc & alia omnia illata crimina idem Tertullianus eadem luculentissima diluit ac purgat Apologia. Dum enim eminentem Christianorum castitatem quamplurimis testatam reddit exemplis, ne levissimæ quidem locum suspicioni relinquit. Sed & illa defendit, nec crimina esse ostendit, quod dicerent illi, *Deos non colitis, & pro Imperatoribus sacrificia non impenditis*: perspicue manifestans, non ob eam causam Christianos esse dicendos impios, qui verum Deum colant; nec majestatis & Imperatorii culminis contemptores, pro quibus digna vota nuncupent, eosdemque assidue precibus Deo commendent.

Porro cum hæc semper obiectarentur in Christianos, atque de nefandis sceleribus illæ calumniæ vulgi rumore adeo increbrescerent; cassa plane & irrita prorsus reddita sunt illa veterum Imperatorum rescripta, nempe Traiani, Hadriani, ac Marci, quibus illi cum Christianis ex nomine tantum vetuerant experiri, vel quicquam illis ea causa negotii factitari; sed velut rupto obice torrens, sic se omnium furor grassans in illos effusus est. Unde jure eos vehementer idem Tertullianus (g) exclamat. In hunc igitur modum Christiani ad tribunal perducti, ubi professionis nomen rogarentur, satis ad crimen esse putabant, si se esse Christianos libere faterentur: Cum, inquit, post nominis confessionem extorquere quoque oporteret, quodcumque falso jactaretur; quot quisque jam infanticidia degustasset, quot incesta contenebrasset, qui coci, qui canes affuissent. At nihil prorsus hujusmodi, sed inauditos & criminis inconfessos (ut dictum est) dira morte mulctabant. Cumque ex tabella (ut ait) soleret recitari sententia, unum illud, inquit, audiebatur: *Talis, quia Christianus, damnatur; & nunquam quod fur esset, adulter, vel homicida.*

XXXI. Christiani ad necem quæsti, & dire puniuntur. At non accusatione tantum deferebantur Christiani, sed & indagabantur. Ad id enim spectat, quod idem inferius ait (h): *Quotidie obsidemur, quotidie prodimur, in ipsis ut plurimum catibus & congregationibus nostris opprimimur.*

D d d 2

At 7.

XXIX. Calumniose factum in Christianos.

XXX. Antiquata rescripta pro Christianis data.

(g) Tertullianus in Apol. c. 2.

(h) Tertullianus in Apol. c.

At quibus solerent eos pœnis afficere, idem declarat, sic dicens (a): *Cru-*
cibus & stipitibus impositis Christianos: ungulis de raditis latera Christianorum: cervices ponimus ante plumbum & glutinum & gomphos, id est, clavos: ad bestias impellimur: ignibus urimur; in metalla damnamur; in insulis relegamur. Sed hæc Judices. Atqui etiam sua sponte insanum vulgus in Christianos solitum erat debacchari; sicque duplex ipsos vexabat persecutio, cum illi id legibus facere viderentur, voluntate isti. Nam idem subdit (b): *Quoties in Christianos deservitis, partim animis propriis, partim legibus obsequentes? Quoties etiam præteritis vobis, suo jure nos inimicum vulgus invadit lapidibus atque incendiis? Iphis Bacchanalium furiis nec mortuis parcunt Christianis, quin illos de requie sepulture, de asylo quodam mortis jam alios, jam nec totos avellant, dissecent, distrahant.* Sed tum in eos potissimum eo modo furens vulgus insaniebat (c), cum aliquid malum civitatem vexaret, perinde ac si malorum omnium causa illi essent, quod haberentur diis infensi.

Verum cum multis pœnis afficerentur Christiani, ac multiplici mortis genere; illud frequentius in eos videtur solitum irrogari supplicium, ut vivi igni cremarentur. Indeque accidit, ut ea de causa iidem Christiani Sarmenitii (d) & Sema-xii dicerentur, quia (ut addit) ad stipitem dimidii assis revincti sarmentorum ambitu exurerentur; tali enim supplicio magos ab illis affici solere, Paulus (e) I. C. testatur. At cum ejus criminis infamati essent ab ipsis, debito ex legibus illis supplicio eos affici, æquum existimabant.

Sed illud inter alia, præter jus omne vel consuetudinem ac dignitatem, indecensque plane Romanorum subselliis ac tribunalibus, ex insania quadam & cæco furore in Christianas fœminas, castitatis amantissimas, excogitatum erat supplicium, ut lenonibus traderentur, sicque pudicitiae dispendium paterentur, quod scirent, id esse illis acerbius quovis genere tormentorum, ipsaque mortis pœna crudelius. Hinc in eisdem Tertullianus (f) eadem defensione hæc de recenti casu: *Proxime, inquit, ad lenonem damnando Christianam potius quam ad leonem; confessi estis, labem pudicitiae apud nos atrocioris omni pœna & omni morte reputari. Nec quicquam tamen profecit exquisitior quæque crudelitas vestra; illecebra est magis sectæ; plures efficimur, quoties metimur a vobis. Semen est sanguis Christianorum: Hæc ipse.*

XXXIV. Ignavia Christianis objecta calumniose.

Sed nec illud prætereundum, quod Gentiles in Christianos solerent obicere, & ad plaustra injuriarum ac contumeliarum

adjicere; nimirum quod inertes homines essent, ac plane Reipublicæ inutiles, inhabilesque communi commercio. Quæ autem Tertullianus ad hanc refellendam calumniam afferat, hic describere operæpretium ducimus, quo cum exercitia, tum etiam Christianorum morum sinceritas innotescat. Ait igitur (g): *Sed alio quoque injuriarum titulo postulamus, & infructuosi in negotiis dicimur. Quo pacto homines vobiscum degentes, ejusdem victus, habitus, instructus, ejusdem ad vitam necessitatis? Neque enim Brachmanæ, aut Indorum gymnosophistæ sumus, silvicolæ, & exules vitæ. Meminimus gratiam nos debere Domino Deo creatori; nullum fructum operum ejus repudiamus. Plane temperamus, ne ultra modum aut perperam utamur. Itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, mundinis vestris, cæterisque commerciis cohabitamus in hoc sæculo. Navigamus & nos vobiscum, & militamus, & rusticamur, & mercamur; proinde miscemus artes, opera nostra publicamus usui vestro. Quo modo infructuosi videamur negotiis vestris, cum quibus & de quibus vivimus, non scio. Sed si carimonias tuas non frequento, attamen & illa die homo sum. Non labor diluculo Saturnalibus, ne & noctem & diem perdum; attamen labor honesta hora & salubri, quæ mihi & calorem & sanguinem servet; rigere & pallere post lavacrum mortuus possum. Non in publico Liberalibus discumbo, quod bestiariis suprema cœnantibus mos est; attamen ubi ubi de copiis tuis cæno. Non emo capiti coronam, quid tua interest, emptis nihilominus floribus quomodo utar? Puto gratius esse liberis & solutis & undique vagis. Sed & si in coronam coactis, nos coronam naribus novimus, viderint qui per capillum odorantur. Spectaculis non convenimus; quæ tamen apud illos cœtus venditantur, si desideravero, liberius de propriis locis sumantur. Thura non emimus. Si Arabiæ quærentur, sciant Sabæi pluris & carioris suas merces Christianis sepeliendis profigari, quam diis fumigandis. Certe, inquitis, templorum vectigalia quotidie decoquunt, stipes quotusque jam jactat. Non enim sufficimus & hominibus & diis vestris mendicantibus opem ferre; neque putamus aliis quam petentibus impertiendum. Denique porrigat manum Jupiter, & accipiat; cum interim plus nostra misericordia insumit vicatim, quam vestra religio templatim. Sed cætera vectigalia gratias Christianis agunt, ex fide dependentibus debitum, qua alieno fraudando abstinemus: ut si ineatur quantum vectigalibus pereat fraude & mendacio vestrarum professionum, facile ratio haberi possit, unius speciei querela compensata pro commodo cæterarum rationum. Hæc Tertullianus.*

Re-

XXXV. Recenset subinde hominum genera, qui tantum de Christianis conqueri possent, quibus illi caste viventes, ac pacifice iusteque agentes, nihil deberent, nempe lenones, & his similes homines, qui non nisi aliena ignominia atque peccato suas possent distrahere merces. Ceterum tantum abesse quod dicerent, Christianos esse inutiles Reipublicæ, ut immo potius ipsi Gentiles, tot homines justos necando, magno detrimento afficerent civitatem. Sed hæc omnia ipse his verbis: *Plane confitebor qui conqueruntur. Nam si qui forte vere de sterilitate Christianorum conqueri possint; primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tum sicarii, venenarii, magi, item arioli, aruspices, mathematici. His infructuosos esse, magnus fructus est. Et tamen quodcumque dispendium est rei vestræ, per hanc sectam cum aliquo præsidio compensari potest. Quantos habetis, non dico qui jam de vobis dæmonia excutiant; non dico jam qui pro vobis quoque vero Deo preces sternant, quia forte non creditis: sed a quibus nihil timere possitis? At enim illud detrimentum Reip. tam grande quam verum nemo circumspicit: illam injuriam civitatis nullus expendit, cum tot justi impendimur, cum tot innocentes erogamur. Vestros enim jam contestamur Actus, qui quotidie iudicandis custodiis præsidetis, qui sententiis elogia dispungitis; tot a vobis nocentes variis criminum elogiis recensentur. Quis illic sicarius? quis manticularius? quis sacrilegus, aut corruptor, aut lavantium prædo? quis ex illis etiam Christianus adscribitur? Aut cum Christiani suo titulo offeruntur, quis ex illis etiam talis, quales tot nocentes. De vestris semper æstuat carcer, de vestris semper metalla suspirant, de vestris semper bestia saginantur, de vestris semper munerarii noxiorum greges pascunt. Nemo illic Christianus, nisi plane tantum Christianus; aut & si aliud, jam non Christianus: quod fortasse a fide esset apostata.*

XXXVI. Dei vindicta in Spectacula adeuntes. At quod ait Christianos abstinere consuevisse a spectaculis: quam severus vindex esset Deus in eos, qui hujusmodi a minoribus traditam disciplinam solvere niterentur, idem auctor in commentario, quem eo argumento, conscripsit, monstrat ejusmodi calibus (a): *Exemplum accidit, Domino teste, ejus mulieris, quæ theatrum adiit, & inde cum dæmonio rediit. Itaque in exorcismo cum oneraretur immundus spiritus, quod ausus esset Fidelem aggredi: Constante & justissime quidem, inquit, feci; in meo eam inveni. Constat & alii linteum in somnis ostensum ejus diei nocte, qua tragædum audierat, cum exprobratione nominato tragædo; nec ultra quintum diem eam mulierem in sæculo fuisse. Hæc ipse. Certe quidem res*

visa est inter Christianos execranda, Gentilium adire spectacula; ut tum ipse, tum etiam S. Cyprianus, elucubratis eo argumento tituloque libellis, significarunt, & sacrorum Conciliorum decreta, sanctorumque Patrum pro concione dictæ acerrimis invektivis sententiæ declararunt. Quinetiam in solemnibus illa tempore baptismi solita ab omnibus fieri renunciatione, spectaculis quoque abrenunciare Fideles, moris fuisse, Salvianus tradit his verbis (b): *In spectaculis enim quædam apostatatio fidei est, & a symbolis ipsius & celestibus sacramentis lethalis prævaricatio. Quæ est enim in baptismo salutari Christianorum prima confessio? Quæ scilicet, nisi, ut renunciare se diabolo & pompis eius, atque spectaculis & operibus protestentur? &c. Plura idem inculcat de ejusmodi abrenunciatione in baptismo fieri solita. Cæterum haud putamus eandem ritus formam in Ecclesia Catholica ubique fuisse servatam; siquidem eadem renunciationis verba cum crebro a sanctis Patribus repetita sciamus ipsorum scriptis, nihil tamen apud eos de renunciando spectaculis: scimus vero sanctum Cyrillum in prima Mystagogica oratione sub pompis inclusisse spectacula, idemque alios itidem interpretatos esse: secundum quam quidem communem verborum interpretationem, addita in Ecclesia Gallicana, ubi Salvianus agebat, illa verba, *Et spectaculis*, exultimamus. Sed de his hæcenus; haud enim longius digredi patitur suscepta narratio.*

Porro ad hoc ipsum tempus pertinet, quod hoc ipso anno (ut superius demonstratum est) cum adhuc quærentur ad necem a Plautiano adversariorum partium conscii, (ut ex Spartiano (c), atque ex iis (d) conscripsit, proditum est) ipse Tertullianus librum Apologeticum pro Christianis ad Urbis Antistites elucubravit; quod & scire Pamelius definivit, demonstrans eos longe errare, qui ad alia tempora, etiam post Severi obitum, illum rejiciunt. Sed assentiri non possumus eidem dicenti commentarium illum scriptum fuisse Carthagine. Nam cum ad magistratus Romanos, ipsos (ut (e) ait) Romani Imperii Antistites, sese eum elaborare dicat, ac plurima de iis, quæ Romæ agerentur, sæpius ingerat, deque vanitate Romanorum deorum narrationem inculcet; hæc mox inter alia adjicit (f): *Sed nova jam Dei nostri in ista civitate proxime editio publicata est; paulo vero post: Risimus, inquit, & nomen & formam &c.* Indicans, hujusmodi deformem picturam ob oculos habuisse. Sunt multa quidem in eodem commentario, quæ id ipsum æque demonstrent, si quis accurate cuncta perlegerit. Romæ igitur cum ipse ageret, & coram pro Christianis causam defendere, persecutione ingruente,

(b) Salv. de Provident. Dei lib. 6.

XXXVII. (c) Spartian. in Severo. (d) Tert. in Apol. c. 35.

(e) Tert. ibid. c. 2.

(f) Tert. ibid. c. 16. in fin.

Tertullian. n. 3 ubi scripserit Apologeticum.

CHRISTI
201.VICTORIS PAP.
8.SEVERI IMP.
7.

te, minus tutum esse videret; ejusmodi defensionem ad Antistites misit, suo tacito nomine; quod ipsemet satis significare videtur, dum in ejus exordio hæc post alia subdit: *Si denique (quod proxime accidit) domesticis iudiciis nimis operata sectæ hujus infestatio obstruit viam defensionis; liceat veritati vel occulta via tacitarum litterarum ad aures vestras pervenire.*

XXXVIII. Etsi hæc quæ Romæ agerentur in Christianos, dura & aspera videri poterant; potius tamen præludia quædam persecutionis, & velitationes ferocioris belli fuerunt. Nam ad hanc diem nullum a Severo (ut dictum est) adversus Christianos fuerat promulgatum edictum; quod post bellum Parthicum fuisse editum, Spartianus (a) est auctor, abhinc scilicet triennium. Quam ob causam jure idem auctor in Apologetico, quem hoc anno diximus esse scriptum, hæc ait (b): *Cæterum de tot exinde Principibus usque ad hodiernum divinum humanumque sapientibus, edite aliquem debellatorem Christianorum; at nos e contrario edimus protectorem.* Perseverasse autem ejusmodi Romæ excitatam semel adversus Christianos persecutionem, Victoris Papæ martyrium fidem facit. Sed & complures alios pariter Fideles necatos tum fuisse credi potest.

XXXIX. Sed quispiam jure fortasse mirabitur, quo modo accidere potuerit, ut imperatore nesciente, & quodammodo invito, tam ingens persecutio Christianos Romæ agente vexaverit anno præsentis, atque futuro? Meminisse oportet quod diximus, relictum a Severo Imperatore fuisse Urbis regimen Plautiano, Antonini focero; cujus tanta fuit auctoritas, ut

licet aliquid Severus imperasset, inscio tamen vel invito Plautiano quis facere non auderet: quod testatur Dio, qui de immensa ejus sævitia juncta potentia hæc ait: *Interea (nempe absente Severo) Plautianus, cujus erat apud Severum magna auctoritas, quique Præfecti potestatem habebat, eratque omnium hominum potentissimus, morte affectus magnum numerum privatorum hominum & optimatum; Et post multa de ejus avaritia enarrata, hæc subdit: Quamquam & illud addendum videtur, centum cives Romanos nobiles viros domi ab eo occisos esse; id quod nemo nostrum antequam ipse moreretur, intellexerat. Quibus ex verbis percipi potest, quanta fuerit hominis perveritas, atque potentia; Hæc & alia de eo Dio (c), qui præsens hæc omnia spectabat oculis. Sed quomodo scelestissimus homo patratæ cædis pœnas dederit, occisus a genero, idem Dio pluribus narrat. Hujus igitur consilio & auctoritate hoc anno Christianos esse Romæ vexatos, nemo poterit dubitare; nam eo invito nemo tam sæva tamque aspera præsumpsisset. Illorum vero, quos Dio refert occisos, magnam partem fuisse Christianorum, existimamus. Severum autem se excusasse de tanta civium cæde, quod ipse nequam jussisset, auctor est Spartianus (d). Est id plane consentiens iis quæ de eodem Severo Imperatore ad Scapulam scribit Tertullianus (e) his verbis: *Sed & clarissimas fœminas & clarissimos viros Severus hujus sectæ esse sciens, non modo non læsit, verum & testimonio exornavit, & populo furenti in eos palam restitit.* At de iis quæ ad hunc annum spectant, jam satis.*

(a) Spartian. in Severo.
(b) Tertul. in Apol. c. 5.

(c) Dio in Severo.

(d) Spartian. in Severo.

(e) Tertul. ad Scapul. c. 4.

Plautianus persecuitur Christianos.

JESU CHRISTI
ANNUS
202.VICTORIS PAP.
ANNUS
9.SEVERI IMP.
ANNUS
8.

I. Christi annus ducentessimus secundus adscribitur Fastis, Claudio Severo & Aufidio Victorino Consulibus. Extant Proconsularia Acta martyrum Scillitanorum, qui sub eodem Consulatu Claudii, & Proconsule Saturnino Carthagine passi habentur, digna quidem quæ ad verbum hic intextantur; ut ex iis, quæ certa atque explorata habentur, martyrum Actis, cætera quæ vel non scripta vel aliquando scriptorum memoria commendata, depravata tamen & corrupta, vel penitus periire, intelligere valeamus. Descripsimus ea ex vetustissimo codice, qui apud nos est, cognito & emendato; ex Vaticana enim Bibliotheca duo alia æque vetusta nacti sumus exemplaria. Posuimus in margine variam lectionem, in textu autem quam putavimus fideliolem. Sed

recenseamus jam ipsa eadem qua scripta habentur styli veneranda simplicitate:

II. *Existente * Claudio * Consule, quartodecimo Kalendas Augustas, Carthagine * al. præmetropoli, statuto forensi conventu, præstante. ceperunt magistratus adflare sibi Speral. præsentum, Narzalem, Cittinum, Douatam, Se- te. cundam, & Vestinam. Et adstantibus eis, * al. Claudiano, Saturninus Proconsul dixit: Potestis veditano, Primæ dicitur quæ- rero & Antonino promereri, si bono animo conversi fueritis ad Deos nostros. Speratus dixit: Nos minime aliquando malum fecimus; neque iniquitatem sequentes, in peccatis egimus operationem, nec aliquando cuiquam malediximus, sed male suscepti a vobis, gratias egimus semper. Quamobrem Dominum verum & Regem adoramus. Saturninus Proconsul dixit: Et nos electi ju-*

I. Acta Martyrum Scillitanorum.

CHRISTI
202.

VICTORIS PAP.
9.

SEVERI IMP.
8.

fumus, & mitissima est elegantia nostra; & juramus per genium domini nostri Imperatoris, & pro salute illius intercedimus, quod & vos facere debuistis. Speratus dixit: Si tranquillas adhibeas mihi aures tuas, dicam mysterium mansuetudinis. Saturninus Proconsul dixit: Dicente * te de mysterio, non inferam mala: tantum jura per genium Regis nostri. Speratus dixit: Ego Imperatoris mundi genium nescio, sed caelesti Deo meo servo, quem nullus hominum vidit, nec videre potest. Ego enim nec furatus sum aliquando; sed quodcumque emam tributum do, quoniam cognosco eum dominum meum; sed adoro Dominum meum Regem Regum, & omnium gentium Dominum. Saturninus Proconsul dixit. De cætero a tumultu garrulitatum quiescite, & accedentes sacrificare diis. Speratus respondit: Illa est mala concitatio, quæ facit homicidium, & falsam accusationem adversus aliquem. Saturninus Proconsul ad alios conversus dixit: Nolite furoris hujus insipientia participes fieri, sed timeate potius Regem nostrum, obediens præceptis ejus. Cittinus dicit: Nos non habemus alium quem timeamus, nisi Dominum Deum nostrum, qui est in caelis. Saturninus Proconsul dixit: Detrudantur in carcerem, ponantur in ligno in diem crastinum.

Sequenti die Saturninus Proconsul sedens pro tribunali, eos præsentari jubet. Qui cum adstitissent, dicit ad fœminas: Honorate Regem nostrum, & sacrificare diis. Tunc Donata dixit: Honorem quidem Cæsari tamquam Cæsari; Deo autem nostro honorem & orationem offerimus. Stans Vestina dixit. Et ego Christiana sum. Secunda similiter dixit: Et ego credo in Deo meo, & volo in ipso esse; diis autem tuis non servimus, neque adoramus. Saturninus Proconsul, auditis his, præcepit eas servari*. Advocatis viris, dixit Speratus dixit: Etiam persevero: & omnes audite, quia Christianus sum. Audientes omnes qui cum illo retenti fuerant, consenserunt confessioni illius, dicentes: Sumus & nos pariter Christiani. Saturninus Proconsul dixit: Nec liberationem, nec remissionem vultis? Speratus respondit: In certamine justo nulla est remissio: fac quod vis? Nos enim pro Christo gaudentes morimur. Saturninus Proconsul dixit: Qui sunt libri, quos adoratis legentes? Speratus respondit: Quatuor Evangelia Domini nostri Jesu Christi, & epistolæ S. Pauli Apostoli, & omnem divinitus inspiratam Scripturam. Saturninus Proconsul dixit: Spatium trium * dierum

III.
Secundæ
diei quæ-
ritio.

* al. separari.

* al. trigin-
tria.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5693.

SÆC. II. ☉ 13. FE. ☽ 11. P. 20. April. Indict. 8.

Anno Urbis 953. JESU CHRISTI 200. secund. Baronium 202.

Olymp.
244. an. 4.
A. C. 200.

ZEPHYRINI PAPÆ 4.

SEVERI IMP. 8. CARACALLÆ IMP. 3.

[I] AD num. I. Coss. Ti. Claudius Severus III. & C. Aufidius Victorinus, ex Inscriptione Onuphriana. In fastis Cæsareis Severus effertur cum nota numerali III. I. Consules.

NOTÆ [I] Coss. Ti. Claudius Severus III. & C. Aufidius Victorinus. Gruterus pag. CCLXIX. 2.

M. AURELIO. ANTONINO

PIO. FELICI. AUG.

TRIB. POT. III.

PROCOS.

DEDIC. PR. NON. APRIL.

TI. CLAUDIO. SEVERO. C. AUFIDIO

VICTORINO. COS.

Item pag. CCC. 2.

TI. SEVERO. C. AUFIDIO. VICTO

RINO. COS. A. P. R. C.

DCCCCLII. EID. APRIL.

In Aræ votivæ lateræ detectæ ad Lateranum, de qua nos ad A. D. 193. n. v.

DEDICATA. KAL. APRIL.

SEVERO. ET

VICTORINO

COS.

Extrema nomina hic tantum adnotantur. Hanc hujus aræ inscriptionem erudito commentariolo, Italice exarato, illustravit V. C. Rudolphinus Venetus, proditque Romæ A. D. 1733. apud Hieronymum Mainardum typographum. Nota tertii consulatus in Severo, ut vides, a vetustis lapidibus abest; quare a Pagio perperam additam putamus. Fasti Idatiani & Prosperi Chronicon; Severo II. & Victorino. Vindebonenses; Severo III. & Victorino.

CHRISTI
202.VICTORIS PAP.
9.SEVERI IMP.
8.

tribuo vobis, ut resipiscatis. Speratus dixit: Christianus sum, & omnes qui mecum sunt; & a fide Domini nostri Jesu Christi non discedimus; fac quod vis.

IV.
Sententia
Proconfu-
lis.

Proconful videns etiam ipsorum mentis stabilitatem, & fidei firmitatem, dedit in eos sententiam per exceptorem, dicens sic: Speratum, Narzalem, Cittinum, Veturium, Felicem, Acyllinum, Latantium, Januariam, Generosam, Vestinam, Donatam, & Secundam, Christianos se esse confitentes, & Imperatori honorem & dignitatem dare recusantes, capite truncari præcipio. Hæc cum essent ex tabella recitata, Speratus & qui cum eo erant omnes dixerunt: Deo gratias conferimus, qui dignatur nos hodie martyres accipere in cælis pro confessione sua. His dictis, ducti sunt; & flexis genibus unanimiter, cum iterum gratias Christo agerent, truncata sunt singulorum capita. Consummati sunt Christi martyres mense Julio, die septimodecimo, & intercedunt pro nobis ad Dominum nostrum Jesum Christum, cui honor & gloria cum Patre & Spiritu sancto in secula seculorum, Amen. Hucusque Scyllitanorum martyrum Acta, quæ magnam consensionem habere noscuntur cum iis, quæ ex Tertulliano de hoc anno scripta mox dicturi sumus.

V.
Rei majestatis facti
Christiani.

Accidisse videtur, ut non Christianitatis aperta causa, quod nondum lege Principis edicta persecutio esset; sed majestatis prætextu, quod Imperatorem nollent venerari, hi martyres tenti fuerint; & indulgentiam eisdem fuisse pollicitam, si jurarent per genium Cæsaris. Magnum plane videbatur illis ejusmodi jusjurandum; adeo ut dicat Minutius (a) Felix, gravius existimatum apud eos per genium Regis, quam Jovis genium, pejerare. Ad hujusmodi juramentum his temporibus consuevisse Gentiles magistratus adigere Christianos, demonstrant illa Tertulliani verba in Apologetico (b), quibus ait: Sed & juramus, sicut non per genios Cæsaris; ita per salutem eorum, quæ est

(a) Minut.
in Octavio.(b) Tertull.
in Apol. c.
32.

augustior omnibus genis. Nescitis genios dæmonas dici, &c. & ad Scapulam (c) sequenti anno scribens (ut dicemus) demonstrat, quod, qui jurarent per genios Imperatorum, arguerentur illis esse fideles; nam ait: Sed iidem ipsi, qui per genios eorum in pridie usque juraverant, qui pro salute eorum hostias & fecerant & voverant, qui Christianos sæpe damnaverant, hostes eorum sunt reperti. Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris. Hæc Tertullianus. At de juramento Christianorum plura in futurum.

(c) Tertull.
ad Scapul.
c. 2.

Idem quoque auctor in eodem ad Scapulam libello, ejusdem Saturnini Proconfulis, cujus mentio habetur in recitatis nuper Actis, qui primus omnium Severi tempore Carthagine persequi aggressus est Christianos, meminit; sed & quid ei ob hoc scelus acciderit, addit, sic dicens (d): Vigellius Saturninus, qui primus hic gladium in nos egit, lumina amisit: idemque paulo superius, ob Christianum sanguinem fufum, excrescentibus imbribus, homines gravia passos esse testatur, his verbis: Cæterum & imbre anni præteriti quid commeruerit genus humanum apparuit, cataclysmum scilicet, & retro fuisse propter incredulitates & iniquitates hominum. His namque prodigiis. Deus cohibere aggressus est efferatam in Christianos rabiem persecutorum. Sed cum nec iis valuerit coerceri, alia magis horrenda addidit, quæ tamen sequenti anno sub Proconfule Scapula facta esse declarat. At de his suo loco agemus.

VI.
Proconfulatus
Saturnini.(d) Tertull.
ibid.
cap. 3.

Hoc eodem anno Severus Imperator agens cum exercitu adversus Parthos, Abagarum Regem Osroenorum (quem Christianum existimant, ex ejusque progenie genitum, quem Edessæ Regem Thaddæus Apostolus ad Christi fidem perduxit) ad se venientem recepit in gratiam; ab eodemque auxiliariis acceptis copiis, feliciter Parthicum bellum confecit. Sed hæc pluribus Herodianus (e).

VII.
Abagarus
Rex præsto
est Se-
vero.(e) Herod-
dian. l. 3.JESU CHRISTI
ANNUS
203.VICTORIS PAP.
ANNUS
10.SEVERI IMP.
ANNUS
9.I.
Victor Pa-
pa marty-
rio coro-
natus.(f) Euseb.
lib. 5.
cap. 27.

ANNO Domini ducentesimo tertio, Anno Fabiano & Nonio Muciano Coss. vigesima octava die Julii, Victor Papa aspiciatus jam annum decimum sui Pontificatus per mensem unum & dies viginti octo, martyrio coronatur, sepeliturque in Vaticano juxta corpus sancti Petri. Quod autem ad numerum annorum sedis Victoris, æque consentit Eusebius (f), dum ait, circa nonum annum Severi Imperatoris substitutum Zephyrinum in locum illius. Sed in ejus Chronicon mendum ir-

repsit, ubi cum ponatur Victor sedisse annis decem, tamen successio Zephirini ponitur ejus anno octavo. De eodem autem Victore, præter illa quæ dicta sunt de celebrationis Paschæ tempore ab eo stabilita, & de Concilio ea de causa Romæ celebrato, hæc habentur in libro de Romanis Pontificibus: Hic constituit, ut necessitate faciente, ubicumque inventus fuisset quicumque hominum ex Gentibus veniens, sive in flumine, sive in mari, sive in fonte, sive in stagno baptizaretur (tantum

CHRISTI
203.

VICTORIS PAP.
10.

SEVERI IMP.
9.

tummodo Christianæ credulitatis confessione declarata) integer efficeretur Christianus: & paulo post: Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, creavit presbyteros quatuor, diaconos septem, Episcopos per diversa loca numero duodecim.

II.
Felicianus
episcopus
Fulgina-
tenfis.

Inter alios Episcopos a Victore recens institutos fuit S. Felicianus, quem præfexit Ecclesiæ Fulginatensi; qui eam egregie curans, post multos labores atque ærumnas in ejus administratione & conversione infidelium toleratas, pro digna mercede in persecutione Decii, martyrii corona donatus est; quo illustratus honore, anniversaria die ejus memoria in Ecclesia celebratur. Rursus vero hæc ibidem de Victore in fine: *Cessavit Episcopatus ejus dies undecim*: hæc ibi.

III.
Zephyri-
nus Papa
creatus.

Sic itaque ordinatio Zephyrini facta est octava Augusti die, de quo hæc ibidem: *Zephyrinus natione Romanus, ex patre Abundio; sedit annos octo, menses septem, dies decem*. Sed de annis in fine Pontificatus ejus agemus. Inopia scriptorum, res magni momenti, nempe martyrium Victoris Pontificis, & alia hujus temporis sub sævissimo Plautiano Ecclesiæ Romanæ certamina obvoluta ferme silentio cogimur præterire; cum magis delegerimus per pauca certa fide signata describere, quam
Ann. Eccl. Tom. II.

quævis veritate nutantia scriptis reddere. Sed ad res Imperatorum transmigret oratio.

Eodem anno Severus in Syriam victor rediens, Antoninum filium in sequentem annum Consulem designavit. Hæc Spartianus (a); qui sibi repugnat, dum refert, hoc tempore Imperium collatum eidem Antonino, & Getam Cæsarem dictum; nam ea de Antonini Imperio facta esse ante bellum Parthicum, cum ipse superius, tum Herodianus qui sui temporis historiam scripsit, affirmant. Quod autem addit his Spartianus, eidem Severo Imperatori decretum fuisse a Senatu Judaicum triumphum; cum bellum Judaicum a Severo gestum nemo reperitur qui illud scriptis prodiderit; pauca, quædam, quæ ex diversis locis de clade Judæorum a Severo illata colligi poterunt, superius anno quinto ejusdem Imperii secundum Eusebii Chronicon descripsimus.

IV.
Geta Cæ-
sar.
(a) Spar-
tian. in
Severo.

Quod vero ad res pertinet Occidentis; hoc ipso anno Saturnino Africæ Proconsuli subrogatus est Scapula, qui persecutionem ab illo in Christianos excitatam incrementis majoribus propagavit. Licet enim nullo Imperatoris edicto adhuc Christiana religio vexaretur; nam in hanc us-
que

V.
Scapula.
Proconsul
in Africa.

E e e

que

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5694.

SÆC. III.
Anno Ur-
bis 954.
Olymp.
245. an. I.
A. C. 201.

☉ 14. D. ☽ 12. P. 5. April. Indiēt. 9.

JESU CHRISTI 201. secund. Baronium 203.

ZEPHYRINI PAPÆ 5.

SEVERI IMP. 9. CARACALLÆ IMP. 4.

I.
Con'ules.
II.
Persecu-
tionis ini-
tium.

[1] Num. I. ad V. Coss. L. Annius Fabianus, & M. Nonius Mucianus, ut ex duabus Inscriptionibus Onuphrianis patet. Caracalla Imperii Cæsarei Quinquennalia dedit. Auctor Chronici Alexandrini ait: *His Coss.*

rursum vexati Christiani, multique pro Christo vitam posuere. Ubi adverbium *rursum* ad persecutionem, quæ sub M. Aurelio sæviit, referendum, cum usque ad sequentem annum Severus Edictum adversus Christianos non promulgavit. Quare is Scriptor anno uno persecutionem antevertit, ideoque hac in re non audiendus.

Porro Caracallam hoc anno ea solennia exhibuisse, elicitur ex Spartiano in Severo cap. 15. ubi postquam victorias Parthicas hujus Imperatoris narravit, eumque Parthicum nomen meruisse dixit, subjungit: *Ob hoc etiam filium ejus Bassianum Antoninum, qui Cæsar appellatus jam fuerat, annum decimum tertium agentem, participem Imperii dixerunt milites. Getam quoque minorem filium Cæsarem dixerunt: eundem Antoninum*

III.
Quinquen-
nalia Im-
perii Cæsa-
rei Cara-
calla.

NOTÆ [1] Coss. L. Annius Fabianus, & M. Nonius Mucianus. Gruterus pag. xxxii. 6. ex veteri lapide, qui modo in ædibus Capitolinis visitur:

DED. XIII. KAL. FEB.
L. ANNIO. FABIANO
M. NONIO. MUCIANO. COS.

Vide alios lapides ex Grutero apud Relandum. Fasti Idatiani, *Muciano & Fabiano*. Vindebonenses; & Prosperi Chronicon: *Fabiano, & Muciano*.

Antoninus Caracalla in annum insequentem *consul designatus est*. Vetus inscriptio in cœmeterio Commodillæ inventa A. D. 1720. & edita a Boldetto in Appendice pag. 808.

IMP. CAES. M. AURELIO. ANTONINO. PIO. FELICI. AUG.
TRIB. POT. IIII. COS. DESIGNATO. PROCOS. IMP. CAES.
L. SEPTIMI. SEVERI. PII. PERTINACIS. AUG. ARAB. ADIAB.
PARTH. MAX. FORTISSIMI. FELICISSIMI. FILIO
DIVI. ANTONINI. PII. GERM. SARM. NEP. DIVI. ANTONINI
PII. PRONEP. DIVI. HADRIANI. ABNEP. DIVI. TRAIANI
PARTHIC. ET. DIVI. NERVAE. ADNepOTI.

CHRISTI
203.VICTORIS PAP.
10.SEVERI IMP.
9.

(a) Tertul. ad Scapul. c.4. que diem Severus Imperator favere visus est Christianis, ut ipsum (a) Tertullianum ad eundem Scapulam scribentem affirmare diximus; tamen Præsides, qui in Christianos infensissimi erant, nacti Imperatoris absentiam, in eos crudelius agebant; non quidem Christianitatis titulo eos exagitant, sed potius (quod sæpius dictum est) crimine majestatis, quod hostes essent Imperatoris. Equidem Tertullianus tum in Apologetico, tum etiam ad Scapulam scribens, totus pene in iis esse videtur, ut Christianos eo carere crimine, atque erga Imperatorem fideles esse demonstret; eamque in eos objicientes calumniam fortissime redarguit atque refellit.

VI. Tertullianus Carthagine reversus scribit ad Scapulam. Porro idem Tertullianus hoc anno Roma Carthaginem rediens; quod ibi fecerat, ad Pontifices scribens Apologeticum pro fidei Christianæ defensione, illud ipsum Carthagine præstitit scribens ad Scapulam Proconsulem libellum declamatorium potius quam supplicem, quo violentos illius impetus lusteret, sævitiamque retunderet. Id quidem hoc anno factum

PAGIUS num, ut plerique in literas tradunt, appellantes. Harum appellationum causa donativum militibus largissimum dedit, concessa omni prada oppidi Parthici. Inde in Syriam rediit victor, & Parthicum deferentibus sibi Patribus triumphum, filio concessit, ut triumpharet, cui Senatus Judaicum triumphum decreverat. Deinde cum Antiochiam transfisset, data virili toga filio majori, secum eum Consulem designavit, & statim in Syria Consulatum inierunt, Kalendis nempe Januariis anni ducentissimi secundi. Sed Spartianus Caracallæ nuncupationem Augusteam cum Imperii ejus Cæsarei Quinquennialibus perperam confundit; imo a se ipso manifeste dissentit, nisi eo in loco de Quinquennialibus Caracallæ sermonem habeat, cum jam cap. 14. scripserit, Caracallam Romæ a patre dictum Augustum fuisse, eique Imperatoria insignia decreta, ut jam supra explicavi. Natus erat Caracalla anno Christi centesimo octogesimo octavo die sexta Aprilis. Dio enim lib. 78. asserit, vixisse eum annos triginta novem, & Spartianus in Severo cap. 6. testatur, Caracallam eodem die & natum & mortuum. Quare præsentis anno decimum tertium ætatis annum Caracalla absolvit, & decimum quartum ingressus est, ideoque toga in Quinquennialibus & id genus festis Imperatorum filiis dari solita, ei maturata est. De more enim annum decimum quintum incipientibus ea eisdem concessa. In Dissert. Hypat. pag. 222. ex Nummo Severi inscripto Trib. Pot. IX. in postica, Vota suscepta X. intuli, Severum duo Decennalia aliaque id genus festa edidisse, alia deducta ab eo tempore, quo ab exercitu, vivente adhuc Didio Juliano, dictus est Imperator, alia ab eo, quo eidem successit; sed certum est, Severum unica Decennalia celebrasse, meque nimis festinanter scribentem averfam illam Nummi partem ad aliam anticam pertinentem male conjunxisse; de quo monendus fuit Lector, ut errorem illum caveat.

IV. Triumphus Judaicus Caracallæ. Quoad triumphum Judaicum, recte a Spartiano cum virili toga Caracallæ concessa copulatur. Quemadmodum enim in Quinquennialibus & id genus festis, filiis Principum toga data, sic

esse, inde primum deducimus, quod constet libellum illum ante persecutionem per Severum excitatam, fuisse conscriptum. Nam in eo ejusdem Imperatoris meminit, non ut persecutoris, sed potius ut Christianorum fautoris. Persecutionem vero ab eo excitatam fuisse anno sequenti, omnes affirmant; quamobrem id minime accidere potuisse, post annum præsentem, satis liquet. Rursum vero nec superiori contingere valuisse, ex eo constat, quod eo anno sub Consulatu Claudii (ut dictum est) Saturninus agebat Proconsulem Africæ, non autem Scapula, de quo est sermo. Cæterum ante superiorem annum, agente Severo in Occidente, & de Christianis bene merente, nullum ausum fuisse illis negotium facessere, satis superius ejusdem Tertulliani testificatione est declaratum. Ex his igitur multis necessariisque assumptionibus satis colligi potest, hoc anno Tertullianum ad Scapulam eum dedisse libellum, id quidem & Pamelius, vir eruditus, æque sentit eo commentario quo Tertulliani vitam conscripsit.

Quod

& triumphus acti, nisi consulto ad eam pompam exhibendam Consulatum ordinarium capefferent. Monterchius V. C. in Rarioribus maximi moduli Numismatis pag. 49. Nummum Græcum Caracallæ producit in postica inscriptum: ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ. Β. ΝΕΩΚΟΡΩΝ. id est, Perinthiorum bis Neocororum. Cernitur Caracalla in quadrigis triumphalibus, altera manu sceptrum, altera lauream gestans: a tergo stat Victoria coronam in caput Imperatoris attollens. Curram antecedit pegasus cum trophæo inter duos captivos, quod quibusdam arcus triumphalis videri queat; sed quod Monterchius credit unum esse ex ferculis seu feretris, quæ in pompa triumphali circumferri solebant. Est hoc itaque monumentum triumphus Antonini Caracallæ, quem ei permisit Severus pater. Perinthii propter beneficia ab eo accepta hunc triumphum celebrarunt, & iterum facti Neocori statuas erexerunt, atque Ludos sacros Actios, Pythios in honorem Severi & Caracallæ celebratum iri decreverunt, ut liquet ex alio Nummo apud Monterchium pag. 152. Porro Neocororum titulus solebat tribui præcipuis civitatibus, quæ curam gerebant sacrarum pomparum & Ludorum solemnium, qui in honorem Imperatoris edebantur. Alioquin Neocori seu Æditui, qui templa & res sacras curabant, dicebantur.

V. Obitus Victoris PP. Victor Papa ad Deum migravit anno centesimo nonagesimo septimo. In Chronico enim Damasi legitur: Victor annis novem, mensibus duobus, diebus decem... cætera corrosa, sed ex auctiori Chronico veterum Pontificum Consules suppleddi: Sedit annos decem, menses duos, dies decem. Fuit a Consulatu Commodi V. & Glabronis, usque Laterano & Rufino. Codex Palatinus annos etiam decem, menses duos, dies decem Victori assignat, sicut & Catalogus Nominum Apostolicorum, nisi quod loco menses duos, habent mensem I. Quare Chronicon Damasi, Codex Palatinus & Chronicon auctius veterum Pontificum errant quoad annos, menses & dies: Codex vero Nominum Apostolicorum circa annos & dies, non vero circa mensem, quem dicit fuisse unicum, licet erret in die

VII. Scapula quis fuerit. Quod vero pertinet ad eundem Scapulam Proconsulem hoc anno agentem in Africa; hunc illum existimo Scapulam, cognomento Tertullum, ad quem in provincia Præsidentem extat rescriptum divi Marci & Commodi Imperatorum (a). Eundem namque esse, ex munere, proximo tempore, & nomine conjicere posse conceditur. Hic quippe Plautiani (ut dicemus) penes quem erat summa rerum, accepto mandato, ut in eos, qui majestatis crimine suspecti essent, animadverteret; ea occasione (ut Romæ acciderat) in Africa eodem nomine adversus Christianos persecutionem movit. Cum autem ipso sui magistratus ingressu Mavilum A. drumeticum Christianum hominem damnasset ad bestias, mox quædam sunt secuta immensa prodigia; de quibus idem auctor hæc subdit (b): *Tibi quoque optamur admonitionem solam fuisse, quod cum A. drumeticum Mavilum ad bestias damnasses, & statim hæc vexatio subsecuta est.*

VIII. Prodigia ob Martyrem caesum. Sed quænam fuerit illa vexatio, paulo superius his verbis insinuat, ac primum de anni præteriti cataclysmo: *Ceterum & imbre anni præteriti, quid commoverit genus humanum, apparuit, cataclysmum scilicet, & retro fuisse propter incredulitates & iniquitates hominum. Et ignes qui supra mania Carthaginis proxime pependerit per noctem, quid minati sint, sciunt qui viderunt. Et pristina tonitrua quid sonaverint, sciunt qui obduruerunt. Omnia hæc signa sunt imminentis iræ Dei, quam necesse est, quoquo modo possumus ut & annunciemus, & prædicemus, & deprecemur interim localem esse: universalem enim & supremam suo tempore sentient, qui exempla ejus aliter interpretantur. Nam & Sol ille in conventu Uticensi, extincto plene lumine, adeo portentum fuit, ut non potuerit ex ordinario deliquio hoc pati, po-*
Ann. Eccl. Tom. II.

situs in suo hypsomate & domicilio. Habentis astrologos. Hæc ipse.

IX. De Antichristo & mundi interitu rumor. Ex his itaque, puto, aliisque signis, quæ immanis persecutio toto Orbe edito Severi mox consecuta est, rumor ille apud Fideles omnes increbuit (quod tradit Eusebius (c) Antichristum appropinquasse, ac proinde mundi interitum brevi affore. Sed neque his deterritus Scapula adhuc persequi cessavit; quod Tertullianus illis verbis declarat: *Et nunc ex eadem causa interpellatio sanguinis.* Quod igitur ea potissimum causa, qua Romæ magistratus adversus Christianos sævirent, Scapula Carthagine eos exagitabat, nimirum quod viderentur esse rebelles Imperatori; Tertullianus ad eum scribens, eandem (ut fecerat in Apologetico) primo loco egregie confutat ac refellit. Porro quod mandatum (ut dictum est) a Plautiano de insequendis Imperii perduellibus Scapula accepisset, Tertullianus (d) in hunc modum eum admonuit: *Potes & officio jurisdictionis tuæ fungi, & humanitatis meminisse, vel quia & vos sub gladio estis. Quid enim amplius tibi mandatur, quam nocentes confessos damnare, negantes autem ad tormenta revocare? Videtis ergo quo modo ipsi vos contra mandata faciatis, ut confessos (nempe se esse Christianos) negare cogatis. Adeo confitemini innocentes esse nos, quos damnare statim ex confessione non vultis. Si autem contenditis ad elidendos nos, jam ergo innocentiam expugnatis. Hæc ipse.*

X. Præsides in Christianos sævi quid passi. Ut autem eum a cæpto consilio retrahat terrorem primo incutit; non eorum tantum quæ obvenissent prodigiorum, sed & exemplo aliorum Præsidentum qui olim in Christianos sævissent, & valde graviter mulctati fuissent. Sed primum de malo quod sub Hilariano olim Proconsule fuerat in Africa consecutum, cum etiam in sepulcrorum Christianorum areas Ethni-

E e 2

ci

PAGIUS die emortuali, quem dicit fuisse XX. Aprilis, ficuti & in Martyrologio Hieronymiano legitur. Verum, cum in Eleutheri obitu Victoris initium die XII. mensis Junii anni centesimi octogesima quinti collocaverimus, liquet, Victorem sedisse annos duodecim, mensem unum, dies sedecim, numeranda a die, quo sedere cœpit, usque ad diem, quo sepultus est. In Martyrologio quidem Hieronymiano, & in Catalogo Nominum Apostolicorum Natale ejus legitur ad diem XX. mensis Aprilis, sed standum auctiori Chronico veterum Pontificum, in quo habetur: *Sepultus est juxta corpus B. Petri V. Kalend. Augusti, & cessavit Episcopatus dies undecim.* Obiit itaque Victor die XXVIII. mensis Julii anni CXCVII. Verum, ut jam monui, per dno priora Ecclesiæ secula quot mensibus ac diebus supra annos Pontifices Romani sederint, vix sciri potest, numeris in Catalogis expressis fere semper corruptis, & duratione Interpontificii incerta. Victorem Papam Martyrem fuisse, quod tradit Baronius, nullus Antiquorum dixit.

V. Viri eruditus suspectæ. Duæ Victori Decretales attribuuntur, Viri eruditus suspectæ. Prima est ad Theophilum, non Alexandriæ, sed Cæsareæ Episcopum, ut primus error sit in inscriptione. Inchoat vero cum verbis Leonis primi Epistola 53. juxta veterem ordinem, habetque plura loca ex eodem Leone desumpta. Secunda Epistola est ad universos Africae Episcopos, & iterum incipit cum verbis Leonis primi Epist. 4. *Semper enim in aeterno consilio Dei, mansit humani generis, &c.* habetque locum Isaïæ 24. ex versione S. Hieronymi. Victori successit Zephyrinus.

VII. Liber Tertulliani ad Scapulam. A num. V. ad XV. Liber Tertulliani ad Scapulam Proconsulem Africae scriptus, dum persecutio adversus Christianos flagraret, & ea jam diu durasset. Nam *Vigellius Saturninus primus in Africa gladium in nos egit*, inquit Tertull. in eo libro cap. 3. Hunc secutus est *Minucius Firmianus*, de quo mentio in Actis SS. Perpetuæ & Felicitatis. Minucium excepit *Hilarius*, de quo sermo est tam in Libro ad Scapulam, quam in lau-

IX. De Antichristo & mundi interitu rumor. (c) Euseb. lib. 6. cap. 2.

(d) Tertul. ad Scapul. c. 4.

X. Præsides in Christianos sævi quid passi.

V. Viri eruditus suspectæ. PP. Epistola.

VII. Liber Tertulliani ad Scapulam.

(a) Tertul. ad Scapul. cap. 3. ci impetum fecissent, hæc habet (a): Do-
leamus necesse est, quod nulla civitas im-
pune latuta sit sanguinis nostri effusionem.
Sicut & sub Hilariano præside, cum de
areis sepulturarum nostrarum acclamassent:
Areae non sint. Areae ipsorum non fuerunt,
messes enim suas non egerunt: ac post non-
nulla alibi relata, hæc de Præsidibus:
Possumus æque & exitus quorundam Præ-
sidum tibi exponere, qui in fine vitæ suæ
recordati sunt deliquisse, quod vexassent
Christianos. Vigellius Saturninus, qui
primus hic gladium in nos egit, lumina
amisit. Claudius Herminianus in Cappa-
docia, cum indigne ferens uxorem suam ad
hanc sectam transisse, Christianos crude-
liter tractasset, solusque in prætorio suo
vastatus peste, cum vivus vermibus ebullisset:
Nemo sciat, aiebat, ne spe gaudeant Christia-
ni. Postea cognito errore suo, quod tormentis
quosdam a proposito suo excidere fecisset,
pene Christianus decessit. Cæcilius Capel-
la in illo exitu Byzantino, Christiani gau-
dete, exclamavit. Sed & qui videntur sibi
impune tulisse, ventient in diem divini ju-
dicii.

XI. Rursum vero multorum Præsidum, qui
jussi persequi Christianos dissimulassent,
ac mitius cum eis egissent, subdit, exem-
pla, sic dicens (b): Quanti autem Præ-
sides & constantiores & crudeliores dissi-
mulaverunt ab hujusmodi causis? Ut Ci-
nius Severus, qui Thistris ipse dedit re-
medium quo modo responderent Christiani
ut dimitti possent. Ut Vespronius Candi-
dus, qui Christianum quasi tumultuosum
civibus suis satisfacere dimisit. Ut Asper
qui modice vexatum hominem, & statim
dejectum, nec sacrificium compulit facere;
ante professus inter Advocatos & Asses-
sores, dolere se incidisse in hanc causam.
Pudens etiam missum ad se Christianum,
in elogio concussione ejus intellecta, dimi-
sit, scisso eodem elogio; sine accusatore
negans se auditurum hominem, secundum
mandatum.

PAGIUS laudatis Actis. Præter hos Tertullianus ibidem
cap. 4. meminit quatuor aliorum Proconsulum, qui
sæviente persecutione in Africa fuerant, nem-
pe Cincii Severi, Vespronii Candidi, Asperi & Pu-
dentis. Quare Scapula, qui post illos Africam
administravit, nonnisi sub persecutionis sine in
eam Provinciam missus. Scaliger in Animadver-
sionibus Eusebianis pag. 110. existimat, Librum ad
Scapulam post mortem Caracallæ compositum fuisse,
quod Tertullianus cap. 4. postquam nomina-
vit Proculum Christianum Severo Imperatori cha-
rum, ait: quem & Antoninus optime noverat,
lacte Christiano educatus. Quæ verba neminem san-
æ mentis putat Scaliger de Antonino Caracal-
la vivente scribere Tertullianum potuisse. Pos-
sinus in Notis ad Passionem SS. Perpetuæ & Fel-
licitatis, Scaligeri sententiam laudat, additque,
Holsenium autumasse Librum ad Scapulam sub Ma-
crino scriptum, & a Macrino Clericos vexatos
testari Sulpicium Severum, qui tamen de Maxi-

Hæc omnia tibi & de Officio suggeri
possunt, & ab eisdem Advocatis, qui
& ipsi beneficia habent Christianorum,
& licet acclament quæ volunt: nam & cu-
jusdam Notarius, cum a Demone præci-
pitaretur liberatus est, & quorundam
propinquus, & puerulus. Et quanti bone-
sti viri (de vulgaribus enim non dicimus)
aut a demoniis, aut valetudinibus reme-
diati sunt? Subdit mox de Severo Im-
peratore, qui a Christiano homine oleo
curatus esset, sed de ea re nos superius.

Demum admonet, ut cesset inquirere,
quantum enim periculum foret, omnes
qui essent Carthagine, Christianos velle
perquirere, ac de iisdem quæstiones exer-
cere, indicat his verbis (c): Quid ipsa
Carthago passura est decimanda a te, cum
propinquos, cum contubernales suos illic
unusquisque cognoverit, cum viderit il-
lic fortasse & tui ordinis viros & matro-
nas, & principales quasque personas, &
amicorum tuorum vel propinquos vel ami-
cos? Parce Carthagini, si non tibi: par-
ce provinciæ, quæ visa intentione tua;
obnoxia facta est concussionibus & mili-
tium & inimicorum suorum cujusque: Hæc
idcirco, quod cum semel innotuisset Præ-
sidem Christianos persequi, mox omnes
Gentiles, effuso agmine, in eos magno
furore impetum facere, prædari, atque
necare solerent. Cæterum haud extin-
gui persecutione Christianam religionem,
sed ex ea fœcundo germine propaga-
ri potius, his ad calcem positis verbis de-
clarat: Nec tamen desiciat hæc secta,
quam tunc magis ædificari scias, cum cæ-
di videtur. Quisque enim tantam toleran-
tiam spectans, ut aliquo scrupulo percus-
sus, & inquirere accenditur quid sit in
causa: & ubi cognoverit veritatem & ip-
se statim sequitur. Hæc ipse.

Porro hoc anno cœptam in Africa per-
secutionem, quo hæc scribebat Tertullia-
nus, certum est; nec amplius vivente Se-
vero, quievisse nullum est dubium; nam
sc.

XII.
Christia-
norum be-
neficia er-
ga omnes.

XIII.

(c) Ibid. c.
ult.
Quanto
periculo
Proconsul
Christia-
nos ex-
agitaret.

XIV.

In aliis
quoque
Provinciis
sævitur in
Christia-
nos.

sequenti anno promulgato ab ipso Severo Imperatore in Christianos edicto, sævius ipsa furere cæpit. At quod hoc anno a Scapula Proconsule agi cæptum est; mandato addito, ab aliis quoque Africae provinciæ Præsibus est severius actitatum. Idem enim Tertullianus (a), cum scriberet ad eum pro Christianis libellum, de his quæ alii Præsides agere inciperent, tradit his verbis: *Nunc a Præside Legionis, & a Præside Mauritanie vexatur hoc nomen, sed gladio temus, sicut a primordio mandatum est animadverti in hujusmodi. Sed majora certamina, majora sequuntur præmia; crudelitas vestra, gloria est nostra: Hæc ibi. Sed quod dicit, A primordio hoc mandatum; certum est ex his quæ dicta sunt, id non a Severo Imperatore, verum a Plautiano factum esse, liberæ absentia Principis nacto habenas Imperii: qui nomine læsæ majestatis tum Romæ, tum alibi immanem Christianorum carnificinam exercuit. Hæc eadem autem persecutione urgente (sed quo potissimum anno, incertum est) idem Tertullianus ad martyres (b) in carcere constitutos egregiam orationem conscripsit, qua inter multa hæc ibi etiam enumerat mortis genera, quibus Christiani frequentius affici solerent, cum ait: *Timabit forsitan caro gladium gravem, & crucem excelsam, & rabiem bestiarum, & summam ignium pœnam, & omne carnificis ingenium in tormentis.* At de martyribus in Africa passis dicturum inferius opportuniori loco. Jam ad alia interea divertamus, quæ hoc eodem ferme tempore facta esse noscuntur.*

XV.

Severi siquidem temporibus factum est (licet annus certus describi nec valeat) ut post Aquilam Ponticum atque Theodotionem Symmachus novam divinæ Scripturæ interpretationem ediderit; quam fuisse duplicem testatur S. Hieronymus (c), qui de eodem Symmacho ait, nequaquam interpretando reddidisse verbum ex verbo, sed sententias ex sententiis, & sensum ex sensu. Fuisse Symmachum genere Samaritam, auctor est Epiphanius (d),

PAGIUS

sc. secundo persecutionis. Secundo, Dodwellum in Dissert. XI. Cyprianica de Paucitate Martyrum, ubi arbitratur, persecutionem Severi brevem fuisse, hallucinari: cum tot Proconsules, ea durante, in Africa fuerint. Liber Tertulliani ad Martyras compositus Carthagine grassante persecutione, sicut & Liber de Testimonio Anima. In 2. cap. Lib. ad Martyras legitur: *Judicia denique non Proconsulis, sed Dei sustinet mundus.* Quare tunc Christiani vexabantur. Tertullianus cap. 3. Libri ad Scapulam ait: *Nam & Sol illo in Conventu Uticensi extincto pene lumine adeo por-*

qui de eo hæc scribit: *Hic ex numero sapientum qui sunt apud eos, cum non reperisset fidem apud propriam gentem, principatus studio egrotans, & contra propriam tribum indignatus, accedit ad Judæos, & fit profelytus, ac circumciditur secunda circumcissione: Quo modo autem id fieri soleat docet. Verum S. Hieronymus hunc fuisse ex Christiano Ebionitam, sæpe (e) testatur. Intulit hanc interpretationem ad communem Ecclesiæ utilitatem una cum aliis in sua Hexapla Origenes, hancque post Aquilæ versionem posuit, ac post eam quæ erat Theodotionis. At de his alias agemus inferius.*

Apud plerosque antiquos auctores mentio habetur de Symmachianis hæreticis, non quod a Symmacho interprete deriventur (nam id quidem apud neminem testatum reperi) sed quod fuerit germen. Marcionis quidam Symmachus, a quo Symmachiani; prout ea quæ Philastrius (f) describit significare videntur; licet a Patricio quodam Symmachum institutum fuisse tradat. De utroque enim hæc narrat, ac primum de Patricio in hæc verba: *Patriciani a Patricio quodam, qui fuit Romæ, dicti sunt; hi carnem hominis non a Deo factam asserunt, sed a diabolo arbitrantur. Hanc etiam contemnendam, & modis omnibus abjiciendam decernunt, ut etiam ultro quidam de eis sibi mortem conferre non dubitarint. Symmachiani discipuli istius, * eadem sentientes in omnibus, non sperantes judicium, vitiiis secularibus & carnalibus concupiscentiis prædicant serviendum. Sed diversi generis Symmachiani illi esse videntur, qui apud Ambrosium (g) ita descripti habentur: *Omnes credens in Christum, & observans legem factorum, male intelligit Christum; sicut & Symmachiani, qui ex Phariseis originem trahunt; qui servata omni lege, Christianos se dicunt, more Photini Christum non Deum & hominem, sed hominem tantummodo desinientes: Hæc auctor, quibus demonstrat, diversos esse hos Symmachianos a prioribus, majoremque habere cum Symmacho interpretationem.**

Du-

tentum fuit, ut non potuerit ex ordinario deliquio hoc pati positus in suo hypsomate & domicilio. Observavit Antonius Lalovera, die undecimo Aprilis anni CCII. novilunium eclipticum Uticæ in Africa, ut videre est apud Possinum laudatum. Verum Tertullianus non de hac eclipsi Solari, si tamen bene computata, sed de aliqua alia intelligendus.

Ad num. XV. & seq. Auctor Chronici Alex. sub sequentis anni Consulibus scribit, illis temporibus Symmachum tertiam edidisse Scripturæ Sacræ interpretationem.

(e) Hieron. in Apolog. advers. Ruff. præfat. in Esdr. & in Job. XVI. Symmachiani & Patriciani hæretici.

(f) Philastrius c. 63. 64.

* al. contra

(g) Apud Ambros. præfat. in epist. ad Gal.

VIII. Symmachus floret.

(a) Tertul. ad Scapul. c. 4. in fin.

(b) Tertul. ad Mart. c. 4. Mortis diversa genera.

(c) Hieronym. in Hieron. c. 32. (d) Epiph. de mensur. & ponderib.

JESU CHRISTI
ANNUS

204.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS

2.

SEVERI IMP.
ANNUS

10.

I.
(a) Spar-
tiani. in
Severo.Edictum
promul-
gatur de
persecu-
tione.(b) Euse-
bii in
Chron. &
lib.6. cap.
2.(c) Hieron.
in Script.
Eccl. in
Orig. cap.
54.(d) Tertul-
lian. in
comment.
de Jejun.
cap.13.

DUcentesimoquarto Christi anno Severus Augustus, cum adhuc esset (ut testatur Spartianus *a*) in Syria, tertium iniit Consulatam, collegamque habuit Antoninum filium Augustum; quando de persecutione Christianorum promulgavit edictum, Judæosque circumcidi prohibuit. Id quidem Spartianus paucis narrat his verbis: *In Syria pater & filius Consulatam inierunt. Post hæc, dato stipendio cumulatidre militibus, Alexandriam petiit. In itinere Palæstinis plurima jura fundavit. Judæos fieri sub gravi pœna vetuit; idem etiam de Christianis sanxit.* Hæc Spartianus. Eusebius (*b*) etiam atque S. Hieronymus (*c*) hoc anno decimo Imperatoris Severi excitatam hanc communem omnibus persecutionem affirmant. Vetus per Severum atque Senatam Christianorum conventus affirmare quoque videtur Tertullianus (*d*), dum hæc habet in commentario de jejuniis: *Nisi forte in Senatusconsulta & in Principum mandata*

*coitionibus opposita delinquimus. Quintam hanc Orosius (*e*) numerat, Severus (*f*) autem sextam.*

Porro eo furore hæc persecutio grassari cœpit, ut jam omnes (quod dictum est) existimarent, Antichristi adventum appropinquasse. Quod quidem Eusebius (*g* dum agit de Juda horum temporum scriptore Ecclesiastico) narrat his verbis: *Eodem tempore Judas alius scriptor in septuaginta hebdomadas a Daniele descriptas commentarios edidit, inque illis temporum ordinem ad decimum annum Imperii Severi tradidit: qui etiam scriptor, propterea quod persecutionis tumultus contra nos excitatus multorum mentes tam graviter perturbaret, Antichristi adventum, omnium ore atque sermone jactatum, jam tum appropinquare arbitratus est. Movisse quoque videtur stomachum Severo ad persecutionem Fidelium excitandam, quod intelligeret, nobilissimam omnium Ægypti præfecturam Augustalem administrantem,*

(e) Oros.
lib.7. cap.
17.(f) Sever.
lib.2.II.
Antichristi putata
adesse
tempora.(g) Euseb.
lib.6. cap.
6.

Phi-

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5695.

SÆC. III.
Anno Ur-
bis 955.
Olymp.
245. an.2.
A. C.202.

☉ 15. C. ☽ 13. P.28. Mart. Indict. 10.

JESU CHRISTI 202. secund. Baronium 204.

ZEPHYRINI PAPÆ 6.

SEVERI IMP. 10. CARACALLÆ IMP.5.

I.
Consules.

[1] **A** Num.I. ad VIII. Coss. L. Septimius Severus Aug.III. & Aurelius Antoninus Caracalla Aug. Sumtus hic ab utroque Imperatore Consulatus juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, propter nempe Severi Decennalia, & Imperii Augustei Caracallæ Quinquennalia; utraque tamen in annum sequentem

dilata, quod saltem de Severo negari non potest, ut tunc videbimus.

Persecutionem Severianam quamplurimos Martyres fecisse, ostendit Eusebius lib.6. cap.1. qui ait: *Cum Severus persecutionem adversus Ecclesias excitasset, per omnes quidem ubique locorum Ecclesias ab Athletis pro pietate certantibus, illustria sunt confecta martyria. Præcipue tamen Alexandria increbuerunt, &c. Tum capite sequenti inquit: Severo annum Imperii decimum agente, cum persecutionis ardentissimum flagraret incendium; atque innumerabiles martyrio coronarentur, Origenis animum adhuc admodum pueri tanta cupido occupavit martyrii, ut se periculis ipsis obiceret. Dodvvelus in Dissert. Cyprianica XI. de Paucitate Martyrum num.XLI. & sequent. perperam dicit, post VIII. Idus Apriles hujus Christi anni ortam esse persecutionem, quod ab*

II.
Persecutio
adversus
Christia-
nos.

eo

NOTÆ [1] **C**oss. L. Septimius Severus Aug. III. & Aurelius Antoninus Caracalla Aug. Adde Antonino prænomen Marci. Inscriptiones plures ex Grutero & aliis collegit, & protulit ad hunc annum Relandus in Fastis. Unam tantum adferam ex Gruterianis pag. CCC. 1.

IMP. L. SEPTIMIO. SEVERO. PIO.
PERTINACE. AUG. III. ET
M. AURELIO. ANTONINO. AUG. COS.
P. R. C. A. DCCCCLIII.

Aliam ex Fabretto pag.130. n.61. subjicio:

DEDICAVERT
VII. KAL. OCTOB. DUOB. AUGG.
SEVERO. III. ET ANTONINO
PIO. COS.

Adde aliam in ædibus Capitolinis n.72. in qua:

IMP. CAES. L. SEPT. SEVERO
PERTIN. AUG. N. III. ET. IMP.
M. AURELIO. ANTONINO. AUG. FIL.
COS.

In

Philippum jam Christianum redditum esse. Hic erat Eugeniae pater, de qua superius facta est mentio ex Actis ejusdem Eugeniae, quae a majoribus fuisse recepta docuimus; licet aliqua illis accesserint, quae corrigenda esse alias diximus. Ad hunc enim, qui jam Christianus & Christianorum studiosissimus erat a Severo Imperatore missa legitur epistola in haec verba.

Qui nos quidem praecessit divinissimus Augustus, cum te sciret cultorem deorum, & honoris eorum studiosissimum, ipse quoque magnum tibi praebuit magistratum, & tamquam Regem potius, quam Praefectum elegit Praesidem Aegypti, nec te, quamdiu vixit ab eo jussit revocari magistratu, sed cum vitæ tempore tibi esse demensum. Nos autem tibi & hunc honorem consecravimus *, & non paucos alios adjecimus: sed hæc quam diu fuisti diis amicus. Quoniam vero nunc de te jactatum est in vulgus, quod in religione deorum sis mutatus, & proinde nec nobis bene velis jurebimus, ut aut insistendo prioribus, in honore permanearis; aut si deorum cultum repudiaveris, cesses etiam gerere magistra-

tum, quin etiam facultatum subeas ablationem. Hucusque Severus ad Philippum.

Haud adeo mirum videri debet, tam diu Philippum in ejus muneris functione perseverasse; cum enim ea maximi omnium momenti esset Augustalis dicta praefectura quam veluti Romani Imperii obsidem sibi Augustus servaverat, nec quempiam Senatorum ad eam mitti debere sanciverat, sed ex equestri ordine aliquem virum optimum, qui nullas umquam principatus amore turbas ciere posset; nactus semel quempiam fidelissimum virum, ea praefectura dignum, Imperator haud facile dimovebat, quod paci & securitati Romani Imperii id expedire potissimum sciret, cum Aegyptii essent omnium studiosissimi novarum rerum, atque levissimi animi ad concitandas turbas & rebellandum. Sed hæc Dio pluribus (a). Quod autem ea epistola Severus dicat: *Te tamquam Regem potius quam Praefectum, elegit Aegypti Praesidem*, illud plane comprobatur, quod in hæc verba scribit Tacitus (b): *Aegyptum jam inde a divo Augusto equites Romani obtinent loco Regum. Ita visum expedire pro-*

IV.
Aegypti
praefectura
qualis.

(a) Dio
hist. Rom.
lib. 51.

(b) Tacit.
lib. 17.

III.
Litteræ
Severi ad
Philippum.

* al. con-
servavimus.

PAGIUS

eo die Imperii sui natali Tribunitiam Pot. X. inierit Severus: nam, ut in hoc Opere ostendo, persecutiones annis Decennialibus & id genus festis additis a quocumque die vel mense indiscriminatim inchoatae, quemadmodum & toto illorum annorum decursu urbes constructae, templa aedificata dedicataque, & quae ad Principis gloriam conferre censerentur, peracta. Immerito etiam ibidem a Viro doctissimo dictum: *Nec sane tantam fuisse, quantam innuit Eusebius Martyrum multitudinem, ex ipsa Eusebii Historia facile colligimus. Nec enim multos ille recensuit, nec vero admodum multos significat a se esse pratermissos.* Nam Catalogum Christianorum in hac persecutione pro Christi Fide occisorum, texere non debuit Eusebius, sed quod sui muneris erat, diligenter executus est, diserte docens, innumera- biles martyrio coronatos fuisse, nominatimque

proferens athletas, qui in majori numero ac estimatione habebantur. Gregorius Turonensis lib. 1. Hist. cap. 29. de S. Irenæo Lugdunensi Episcopo, qui in persecutione Severiana martyrium fecit, loquens ait: *Veniente persecutione, talia ibidem (sc. Lugduni) diabolus bella per Tyrannum exercuit, & tanta ibi multitudo Christianorum ob confessionem Dominici nominis est jugulata, ut per plateas flumina currerent de sanguine Christiano: quorum nec numerum nec nomina colligere potuimus. Dominus enim eos in libro vita conscripsit. Beatum Irenæum diversis in sua carnifex praesentia panis affectum, Christo Domino per martyrium dedicavit. Post hunc & quadraginta octo Martyres passi sunt, ex quibus primum fuisse legitur Verum Epagatum.*

Nec est quod dicat Dodwellus, Gregorium non esse Auctorem coævum ac supparem. Is enim An-

III.

NOTÆ In tubo plumbeo inter selectas Jo. Vignolii inscriptiones, pag. 315.

IMP. CAES. L. SÉP. SEVERO. PIO. PERTIN.
AUG. N. III. ET. IMP. M. AURELIO
ANTONINO. AUG. III. COS.

Nota numeralis consulatus Caracalla redundans est, cujus loco littera N. substituenda. Antiquæ inscriptiones Etruriæ P. I. pag. 132.

SEVERO. III. COS.

Demum ara votiva Herculi inuisito pro salute Imperatorum L. Septimii Severi, & M. Aurelii Antonini, detecta ad Lateranum, ac edita & illustrata A. D. 1733. a Rudolphino Venuto, in cujus latere hæc leguntur:

DEDIK. IDIB. SEPT.
SEVERO. III. ET. ANTONINO. AUGG.
NN. COS.

Spartianus in Severo cap. XVI. Deinde quum Antiochiam transisset, data virili toga filio majori, secum eum consularem designavit, & statim in Syria consulatum inierunt. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Severo III. & Antonino.

CHRISTI
204.ZEPHYR. PAP.
2.SEVERI IMP.
10.(a) Rom.
Martyro-
log. die
20. Octobr.
V.Severus
proficisci-
tur in Æ-
gyptum.(b) Spar-
tian. in
Severo.(c) Dio hi-
stor. Rom.
lib. 51.

VI.

provinciam aditu difficilem, annona fecundam, superstitione ac lascivia discordem, & nobilem, & insciam legum, ignaram magistratum domi retinere. Hæc ille. Sed de Augustali Ægypti præfectura in Notationibus (a) ad Romanum Martyrologium pluribus actum est.

Severus igitur haud æquo animo ferre potuit, Christianum hominem tam insignem, tantique ponderis gerere magistratum, qui nutu posset universon Imperium commovere; nec putavit in reliquo posse Imperatori fidelem esse, qui deorum Romanorum desertor esset effectus. Quod ergo sic Ægypti Præfectus a cultu patrio ad Christianos defecisset, totamque rursus Ægyptum ejusdem religionis hominibus refertissimam sciret; ne in amovendo eum a magistratu aliquis tumultus oriretur, ipsum cum filiis in Ægyptum profectorem instituisse putamus; licet aliam causam, nempe vivendi Ægyptum, prætexuisse visus esset, de qua sic Spartianus (b): *Jucundam sibi peregrinationem hanc propter religionem dei Serapidis, & propter novitatem animalium vel locorum fuisse Severus ipse postea semper ostendit.* Porro ut sibi Ægyptiorum conciliaret animos, auctor est Dio (c) concessisse Severum, ut non amplius equitem Romanum, sed Senatorem Præfectum Augustalem haberent Ægyptii. Sed & Antoninus Augustus, Severi filius (ut idem auctor tradit) eosdem Ægyptios inter Romanos Senatores allegit. At de Philippo Augustali præfecto jam cœptam profequamur historiam.

His illum ab Imperatore acceptis litteris morbum simulasse, tradunt Acta:

PAGIUS Antiquitates Ecclesiæ Lugdunensis perspectas habebat, per aliquod tempus ea in urbe moratus cum Nicetio Episcopo Lugdunensi avunculo suo, Actaque Martyrum quæ ad nos non pervenerunt, viderat. Quod si Doddvellus solis Scriptoribus cœvis aut supparibus stare velit, neque Gregorium, neque alios Auctores qui res ante sua tempora gestas describere, testes adhibere debet. Qui eum se se legi non astricturum existimo. Sed, ut argumentum Doddvelli ab Eusebii silentio petatum magis evertatur, observandum cum Florentinio in Admonitionibus præviis ad Martyrologium Hieronymianum admonit. 3. falli Viros doctos, qui existimarunt, Eusebium nihil aliud de Martyribus scripsisse, quam quod in ejus Historia profat. Nam Collectionem de Martyribus sejunctim ab Historia composuisse manifeste liquet, tum ex lib. 4. cap. 14. ubi de S. Pionio lectorem plura cupientem ad proprium Opus de Veterum Martyriis relegat; tum lib. 5. cap. 20. ubi de Apollonio Senatore agit. Petierat a Gregorio Magno Eulogius Alexandrinus, cunctorum Martyrum gesta, qua pia memoria Constantini temporibus, ab Eusebio Casariensi collecta erant: Sed S. Pontifex respondit, extare tantum Romæ Codicem, in quo nomen, locus & dies passionis indicaretur. Volumen itaque & quidem amplum, Eusebius de Martyribus elucubravit. Vide plu-

cum sic decumbens, secreto quæ supererant sibi facultates erogavit in pauperes, ad martyrium eo modo præparans sibi viam. Ex quibus quid ad Severum ipse rescripserit, de cultu Christianorum sectando immota animi sui sententia, facile est conjectari: cum Severus e vestigio, qui illi succederet, Terentium miserit. Sed quod Lætum Eusebius (d) nominat, idem fortasse Terentius Lætus dictus est. Hic cum Alexandriam pervenisset, nihil antiquius habuit (puto ex Severi voluntate) quam ut Philippo necem inferret; quod cum minus libere exsequi sibi liceret, ob populi in eum studia; clanculum rem aggressus, missis domum sicariis sic occidit. Sed ne Philippi cædes in invidiam novi Præsidis redundaret (ut composita res erat) idem Præfes sicarios destruit in carcerem; quos demum, populi sedato tumultu, ex Severi rescripto libere abire jussit. Claudia autem ejus uxor orbata viro, una cum Eugenia filia ac ceteris liberis Alexandria recedens, Romam regressa est. Hic finis Philippi, cujus dies anniversaria Idibus Septembris in Ecclesiasticis antiquis (e) tabulis descripta est. Sed in Actis illud corrigendum, quod dicitur, factum fuisse Episcopum Alexandrinum. De eodem quoque hallucinati sunt (f), qui putarunt hunc eundem fuisse cum Philippo Imperatore. Quod vero Eusebius, de martyribus in Ægypto passis agens, nullam de Philippi hujus martyrio mentionem habuerit; inde fortasse accidit, quod eum necis ipsius causa præterit; quod enim a sicariis clam occisus esset, nec publica aliqua, quæ sciretur, Christiani nominis confessio præcessisset.

ra hac de re apud Florentinum citatum. Quid mirum itaque si paucos in Historia Eusebius Martyres memoret, cum peculiare Opus de illis composuisset?

Historia Eusebii ex Chronico Alex. lucem accipit. In eo sub Consulatu Caracallæ Aug. II. & Getæ Cæsaris anno ducentesimo quinto gesto dicitur: *Horum Consulatu Severus Alexandriam ingressus Christianos persequi cepit; ex quibus multi ab Alexandria & Ægypto Augustamnica Thebaidem usque, pro Christo casti occubere.* Ubi quæ sub primo Caracallæ Consulatu, præsentem nempe anno, contigere, ad secundum ejus Consulatum perperam revocantur. Ex Herodiano enim, Diono, & Spartiano liquet, Severum ex Oriente anno sequenti reducem, illuc amplius non rediisse. Præterea Spartianus in Severo cap. 17. ubi dixit, Severum cum Caracalla filio in Syria Consulatum iniisse, præsentem videlicet anno, subdit: *Post hoc dato stipendio cumulatione militibus, Alexandriam petiit. In itinere Palestinis plurima jura fundavit. Judæos fieri sub gravi pana vetuit. Idem etiam de Christianis sanxit.* Eo igitur tempore, quæ Auctor Chronici Alexandrini narrat, perpetrata sunt. Eusebius in Historia, postquam paucis verbis persecutionis initium insinuavit, fuscæ & de industria differit de iis, quæ Alexandriæ acta: Auctor vero Chronici Alex. loquitur tantum

Lætus
successor
Philippi.(d) Euseb.
lib. 6. c. 2.Philippi
marty-
rium.(e) Mar-
tyrolog.
Rom. ea
die.

VII.

(f) Ce-
dren. in
Maximi-
no.Quæ cor-
rigenda
in actis de
Philippo.

IV.

Persecutio
Alexan-
dria gra-
vissima
fuit.

fisset; ab eo prætermittus esse videri potest: cum alioqui permulta majoris quoque momenti ab eo (ut in singulis fere annis videre est) esse silentio prætermittis, nullum sit dubium.

VIII. Sed quæ ipse de iis quæ tunc acciderunt in Ægypto, scriptis memoriæ prodiderit, hic opportune reddamus: Postquam (a) inquit, Severus acerbam & gravem contra Ecclesias persecutionis tempe-

(a) Euseb. lib. 6. cap. 1.

De Martyribus Ægyptiis. *statem excitaverat, tametsi a Christi athletis viriliter propietate certantibus ubique pæne gentium præclara martyrii & insignia certamina consiciebantur; tamen Alexandria multo maxima eorum frequentia & multitudine omnino abundavit. Ex Ægypto enim & universa Thebaide egregii præ cæteris Christi pugiles delecti, eo tamquam ad maximum & celeberrimum stadium, in quo pro Dei amore strenue decertarent, amandabantur, qui quidem ob patientissimam tolerantiam, quam in variis tormentorum & mortis generibus ostendebant, coronis cælestibus & flosculis plane eximius contextis a Deo benigne redimiti sunt. In quorum numero fuit Leonides, Origenis pater; qui capite tandem abscisso, filium tum admodum adolescentem post se orbem reliquit: Hæc de Leonide Eusebius, qui & apud Suidam (b) Episcopus fuisse legitur. Quid vero ad eum, cum ob Christi confessionem detineretur in carcere, scripserit Origenes, hortans eum ad fubeundum martyrium, agereque constantissime; & qualis ac quantus ejusdem adhuc adolescentuli fuerit martyrii suscipiendi ardor accensus, usque adeo ut vix a matre multis artibus potuerit cohiberi; idem Eusebius (c) describit his verbis, ab ipso auspiciatus persecutionis exordio.*

De Leonide martyre.

(b) Suid. in ver. Orig. 2.

(c) Euseb. lib. 6. cap. 2. 3.

IX. Origenis pueritia. *Ea quidem certe, quæ ab ipsis (ut dicitur) incunabulis ab Origene gesta sunt, videntur digna, quæ posterorum memoriæ commendentur. Nam cum Severus jam decimum Imperii sui annum ageret, & Lætus Alexandria & reliquæ Ægypti præfecturam obtineret, & Demetrius nuper tum post Julianum ibidem Ecclesiarum Episcopatum adeptus fuisset, & persecutionis ardor quotidie magis magisque incenderetur, & fe-*
Ann. Eccl. Tom. II.

re infiniti corosis decorarentur martyrii; tantus amor, tantaque martyrii cupiditas animum Origenis, cum adhuc valde tenera esset ætate, occupavit, ut prope se ultro offerret periculis, & alacri ac propenso studio in certamen insiliret, irrueretque. Ac jam parum aberat, quin per martyrium vitam deseruisset; nisi mater, divina quadam & cælesti providentia, quæ illum ad maximam plurimorum utilitatem servabat incolumem, impulsam, enixe ejus cupiditati ad necem adeo incitate percurrenti obstitisset. Ipsa enim verbis primum supplex orabat, ut materni erga se amoris misericordiam caperet. Ubi autem eum, cum jam intelligeret patrem prebensum carcere custodiri, cupidius ad mortem properantem animadverteret (toto enim impetu & animi conatu tum ad martyrium ferebatur) omni ejus vestitu clam ablato, & in interiores quosdam adium recessus abdito, domi eum manere necessario coegit. Iste autem, cum ardens illa præter ætatem ad martyrium propenso magis magisque inflammaretur, adeo ut quiescere non posset, ad patrem, ubi aliud nihil agere liceret, litteras, quibus eum ad martyrium impelleret, misit; in quibus eum his fere vocibus adhortatus est: Obfirma te pater, martyrium fortiter sustine, nec aliud quicquam nostra causa molire. Hæc Eusebius, qui & de paterno olim studio in reprehendendo puerum magna ingenii vi se pennis Icaris in sublime nimium efferentem, ac de aliis quæ ad ejus puerilem educationem & scientiarum disciplinam spectant, hæc subdit:

Omnium autem ante liberalium artium & politioris doctrinæ studium, eum sacris litteris instituendum exercendumque tradidit; ac sententias aliquot, quas eum ad verbum ediscendas, tum memoriter coram ipso recitandas præscripserat, ab illo in dies singulos exegit. Istud vero munus non animo invito puer obiit; immo vero attentissimo studio suas in eo defixit cogitationes, adeo ut non satis ei videretur, simplices, apertos, & tamquam in proclivi positos sacrarum litterarum sensus eruere, sed aliquid altius per-
Fff ve-

Origenis desiderium subeundi martyrium.

X. Origenis primordia eruditio- nis.

V. Martyrius S. Leonidis.

VI. Origenis annus.

PAGIUS tum de persecutione Alexandrinorum, quam ideo præsentis anno cœptam scribit, quando nempe Severus in eam urbem ingressus est. Quare certum videtur, Auctorem Chronici Alex. sicut Severi Alexandriam ingressum, & Alexandrinorum persecutionem cum anno Christi CCV. male copulavit; sic anno præcedenti perperam scripsisse, Christianos vexatos fuisse. Eusebius lib. 6. cap. 7. loquens de Juda Scriptore Christiano, qui sub Severo vixit, hæc habet: Eodem tempore alius quoque Scriptor Judæ de septuaginta apud Daniele septimanis differens, ad decimum usque annum Imperii Severi supputationem perducit. Qui etiam decantatum illum Antichristi adventum jam tum imminere existimabat. Adeo commota tunc adversus

nostros persecutio multorum animos vehementer conturbaverat.

Ad num. VIII. & seqq. Ex dictis liquet, S. Leonidem Origenis patrem, currenti anno martyrium subiisse, idque X. Kal. Maias, ut in variis Martyrologiis ab Henschenio & Papebrocio in ejus Vita die XXII. laudatis, legitur. Male tamen ab utroque scriptum, Leonidis martyrium, quod Alexandria contigit, ad annum ducentessimum circiter quartum revocandum, quæ Mariani Scoti sententia fuit. Nam in Chronologia Origeniana ab Eusebio minime discendum.

Eusebius lib. 6. cap. 2. de Origene ait: Patre martyrii coronam adeptus, ipse cum matre & parvulis fratribus, numero sex, orbis relictus est, atas annum

vestigare, & jam in ea ætate interiores & magis reconditas intelligentias curiose elicere voluerit; usque eo, uti patri non nihil negotii faceretur, dum accurate sciscitabatur, quid hæc vel illa Scripturæ divinitus inspirata sententia vellet indicare. Unde pater, quamquam specie & vultu illum coram reprehendere prætulit, admonens ne quid supra ætatis suæ captum, neque ulterius quam apertus Scripturæ sensus ferebat, indagaret; tamen animus illius tacitus apud se explebatur jucundissima voluptate, & maximas Deo omnium bonorum auctori agebat gratias, quod fuisset pro sua clementia & bonitate dignatus, eum talis filii patrem efficere. Jam vero puero dormienti illum sæpe numero adstitisse, ejusque pectus stragulis denudasse ferunt; atque illud, perinde ac si sacer Dei spiritus eidem ipsum sibi tamquam templum consecrasset auguste & cum reverentia osculatum esse; seque pro tali prole beatum & felicem existimasse. At cujus ætatis Origenes esset cum orbatus est parente, hoc scilicet anno, idem mox sic subdit (a): Origenes cum vix adhuc decimumseptimum ætatis suæ annum complevisset post patris martyrium una cum matre & aliis sex fratribus minoribus natu orbatus relictus fuit: Hæc de Leonide & Origene Eusebius. Cætera autem, quæ tum de Origene, tum de ejusdem discipulis in Ægypto martyrium passis idem auctor conscripsit, opportunius sequenti anno enarrabimus.

(a) Euseb.
1.6. c.3.

XI.

At non gladio tantum, sed & lingua ipsi Gentiles, qui erant Alexandria, Fideles persequerentur: jactantes nimirum, Christianos esse genus hominum non solum cæteris diis, sed suo ipsorum Deo, quem colunt, invisos; quippe, qui velit suos tot tantaque pati, nec eis morientibus suppetias ferat, & alia ejusmodi: adversus quos hæc Clemens (b), qui his temporibus docebat Alexandria: At (inquiunt) si Deus vestri curam gerit; cur patimini persecutionem, & morte afficiimini? An ipse vos eis tradit? Nos autem non sic existimamus velle Dominum, ut in casus incidamus; sed prophetice prædixisse ea quæ essent eventura: fore scilicet ut propter nomen ejus pateremur persecu-

(b) Clem.
Alex.
Strom.
lib. 4.

Clemens
Alex. pro
Christianis agit.

PAGIUS

annum ætatis septimum decimum. Quare cum Leonides anno currenti martyrium fecerit, & Origenes septuagesimo ætatis anno obierit, liquet, hunc anno centesimo octogesimo quarto in lucem prodixisse, præfenti anno decimum septimum ætatis jam absolvisse, annoque ducentesimo quinquagesimo tertio e vivis excessisse; cum Eusebius, qui in iis, quæ Origenem spectant, accuratissimus est, testetur, hunc paulo antequam Gallus & Volusianus interficerentur, quod anno CCLIII. accidit, ex hac vita migrasse. Vir clarissimus Daniel Huetius, qui magno labore Origenis Vitam & Opera explicavit, ideo Origenem anno CLXXXV. natum scribit, quia mortem ejus in

tionem; ut occideremur, ut suspenderemur. Quamobrem noluit nos pati persecutionem, sed ea quæ passuri sumus, prius significavit, per eam quod sint ventura prædictionem, exercens ad tolerantiam, qui promisit hereditatem. Quamquam non solum, sed cum multis supplicio afficimur. At illi (inquiunt) cum sint malefici jure luunt pœnas. Ergo vel inviti nobis justitiam suo testimonio tribuunt, qui injuste propter justitiam punimur: Et paulo post: Quamvis autem non faciamus injuriam, tanquam tamen injuriam facientes non intuetur iudex. Neque enim nostra novit, neque vult scire; quodam enim inani præoccupato, abripitur præjudicio; quocirca etiam judicatur. Nos ergo persequuntur, non ut qui nos esse injustos deprehenderint, sed quod nos vitæ humanæ injuriam facere existiment, eo quod simus Christiani; & ipsos, inquam, qui sic vitam institimus, & alios, quos adhortamur, ut vitam degant similem. Cur autem (inquiunt) cum vos persequuntur, nihil vobis offertur auxilii? Quid enim (quod ad nos quidem attinent) nobis fit injuriæ, cum morte dissolvamur ituri ad Dominum, & veluti ætatis vitæ sustinentes mutationem? Si autem sapuerimus, eis gratias habebimus, qui præbuerint occasionem celeris migrationis, testimonium feramus propter dilectionem: Hæc & alia Clemens; qui his temporibus haud segniter laboravit, sed ad Gentes scripsit luculentam orationem, qua de falsitate deorum Gentium accuratissime disputavit; ac demum, ut ad Christum venirent, omnes vehementer hortatus est.

Cum autem generale adversus Christianos Severi edictum promulgasset, speciale etiam rescriptum dedit Romam, quo jussit, ut Urbanam gerens præfecturam cognosceret de illicitis collegiis, nempe de Christianis conventibus, ne cogi ea sineret. Partem enim ejusmodi Severi rescripti Ulpianus (c) his verbis recitat: Divus Severus rescripsit, eos etiam qui illicitum collegium coisse dicantur, apud Præfectum Urbis accusandos. Cætera autem quæ ad Severi persecutionem spectant, dicemus inferius annis singulis, rationi semper temporum ex instituto inservientes.

Chri.

annum CCLIV. confert. Verum Galli & Volusiani interitus ab anno CCLIII. minime removendus; annique septuaginta, quos Eusebius Origeni tribuit, incompleti intelligendi. Valefius in Animadversionibus Eusebianis Origenis natale cum anno Christi CLXXXII. non bene illigavit; sic enim Leonides occisus non esset Origene XVII. ætatis annum agente; nec Origenes paulo ante mortem Galli & Volusiani e vivis excessisset; quod tamen in dubium revocari non debet. Quare Eusebius citatus negligit menses aliquot quibus Origenes supra annos XVII. moriente patre natus erat.

XII.
Rescriptum Severi Romanam missum adversus Christianos.
(c) l. i. in fin. ff. de offic. Urb. f.

JESU CHRISTI
ANNUS
205.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
3.

SEVERI IMP.
ANNUS
II.

I. **C**hristi anno ducentesimo quinto, Plautianus Sillanus secundum & Geta Cæsar creati sunt Consules. Quo anno primum a Severo factum est, ut Consulatus suffecti cum ordinariis numerarentur; sicque ea ratione Plautianus, qui suffectum egerat Consulatum, hoc anno creatus Consul ordinarius, secundum Consul positus sit. Quod quidem Dio (a) in Romanorum historia testatur his verbis: *Octavius tametsi antea Consularibus ornamentis decoratus fuerat; non tamen factus Consul, suum Consulatum secundum nuncupavit. Idque in simili re ab omnibus deinceps usque ad nostra tempora servatum est. Primus enim omnium Severus Imperator cum Plautiano honores Consulares tribuisset, cumque deinde in Senatum adscriptum, eum Consulem postea faceret, iterum Consulem esse dixit; idque exemplum alii deinde secuti sunt: Hæc Dio: quæ a nobis idcirco posita sunt, quod hoc Ann. Eccl. Tom. II.*

(a) Dio l. 46.

rum ignoratione multæ possunt in Fastis Consularibus suboriri difficultates.

Quibus sane Consulibus Severus Imperator una cum filiis ex Ægypto Romam rediens, de Parthis aliisque debellatis nationibus amplissimum triumphum dixit: erogatisque in milites Prætorianos & populum tot aureis, quot imperasset annis, nempe decem, Decennalia sui Imperii celebravit; hoc quippe anno explevit decennium, atque undecimum auspiciatus est annum: hæc Herodianus (b) atque Dio (c). At nec de Severo illud omittendum; hoc ipso anno, quo ejus potestas Tribunitia secundum annos Imperii habetur undecies repetita, ipsi arcum ejus triumpho ex Senatusconsulto fuisse erectum; insuper ab eo Pantheon, quod Trajani tempore istum fulmine conflagrarat, in pristinum splendorem restitutum: quæ omnia inscriptiones in ipsis horum operum frontibus incisæ testantur: quas, ut

Fff 2 per-

II. Severus triumphat de Parthis.

(b) Herod. l. 3.
(c) Dio in Severo.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5696.

SÆC. III. ☉ 16. B. ☽ 14. P. 17. April. Indict. 11.

JESU CHRISTI 203. secund. Baronium 205.

ZEPHYRINI PAPÆ 7.

SEVERI IMP. II. CARACALLÆ IMP. 6.

I. **A**D Num. I. & seq. Coss. L. Fulvius Plautianus, & P. Septimius Geta. Card. Norisius in literis ad me datis observat, Onophrium in Fastis cognomen *Silani* male Plautiano attribueri, uti & Septimii nomen. Plautianus enim L. Fulvius Plautianus dicendus, ut liquet ex Spartiano in Severo cap. 6. uti legitur, *Plautianum ad occupandos Nigri liberos misit Severus*. Idem vero Historicus in Pescennio Nigro cap. 6. eandem

rem recitans, ait: *Severus Heraclium ad obtinendam Bithyniam misit: Fulvium autem ad occupandos adultos Nigri filios, ubi Fulvium vocat, quem in Vita Severi Plautianum appellat, quam sententiam Card. eruditissimus magis confirmavit, postquam a Toinardo Viro clarissimo Nummum e Gaza Regia descriptum accepit, in quo Plautilla Augusta, Plautiani filia in antica parte dicitur, ΦΟΥΛΒΙΑ ΠΛΑΥΤΙΑΝΑ CEB. id est, Fulvia Plautilla Augusta. Plautianus itaque Plautillæ pater e Fulviis, non vero e Septimiis oriundus, ut docte deducit Card. Norisius, tanq. ex præcedenti, quam ex multis aliis Nummis Græcis Plautillæ, qui in Cimelio Regio asservantur. Geta Plautiani Collega, non Geta Cæsar Severi filius, ut existimavit Baronius, qui & Plautianum perperam Silanum vocavit, sed Geta Severi Imperatoris frater, ut certo constat ex duobus Getæ Cæsaris Nummis apud Mediobarbum, in quibus is dicitur PONTIF. TR. P. IIII. COS.*

NOTÆ [1] **C**oss. L. Fulvius Plautianus, & P. Septimius Geta. Relandus *Plautianum II.* consulem statuit. Vide Fontaninum de antiquitatibus Hortæ, lib. I. cap. III. pag. 49. Fasti Idatiani: *Plautiano II. & Geta*. Vindebonenses: *Plautiano & Geta*. Prosperi Chronicon: *Geta & Plautiano*.

Septimius Geta, Plautiani collega, est Septimii Severi frater, non filius, qua de re præter Pagium, Norisius etiam in Epochis Syro-Maced. Dissert. V. cap. III. & alii. Josephus Scaliger epist. CLXXVI. missam sibi a M. Velfero fuisse inscriptionem narrat, in qua *Geta iterum, & Plautianus iterum* consules legebantur. Putavit Scaliger, hujusmodi lapidem cum Fastis pugnare, ac in eo designari aut *Antoninum II. & Getam II. aut Getam I. & Plautianum I.* consules. Velferus huic sententiæ non acquievit, datisque ad Scaligerum litteris prid. id. Maias A. D. 1608. inter Velferianas epistolas num. XLVI. fassus est, se lapidi suo favere, qui *Septimium Getam II. & Plautianum II.* Consules præferbat. Inscriptio hæc, de qua Velferus, edita est a Matthia Friderico Beckio in monumentis antiquis operis Velferiani pag. 47. eamque extare monet in ædibus Peutingianis. In fine hujus inscriptionis legitur:

D. D. D. VII. K A L. S E P T.

G E T A . II.

P L A U T I A N O . II. C O S.

Censet ibidem Beckius, hoc monumentum in rebus Augustæ Vindellicorum a Velfero prætermisum

CHRISTI
205.ZEPHYR. PAP.
3.SEVERI IMP.
II.

perspicuas omnibus, & descriptas a plurimis, atque typis excusas, hic describere, otiosum putamus.

III. Interim vero persecutio semel cœpta, nequaquam cessavit; sed cum Romæ, tum alibi Præsides provinciarum de Christianis exercebant carnificinam. Ponitur ab Eusebio (a) hoc anno illustris confessio Alexandri, illius nimirum qui postea vivente Narcisso (ut dictum est) adscitus est in sedem Hierosolymitanam. Quod item ad eandem persecutionem spectare videtur, mira quædam de Origene narrat Eusebius; nimirum qui anno præterito, quo pater ejus Leonides martyrio coronatus est, relictus esset (ut vidimus) annum agens decimumseptimum, hoc anno, suæ videlicet ætatis decimo octavo publice profiteri cepisse divinas litteras, atque adeo feliciter, ut complures ex suis discipulis promoverit ad martyrium.

(a) Euseb.
in Chron.
nic.

Origenes
docet A.
lexan-
driæ.

(b) Euseb.
lib.6. c.3.

Rursum (b) de ipso scribit, ob proseriptionem bonorum paternorum egentem relictum, a locupletissima Christiana muliere domi exceptum fuisse. Magnamque insuper sibi ex eo comparasse laudem ait, quod prudentissime vitaret hæreticos; ne-

cessitateque etiam tunc compulsus, ac ardentissimo veritatis æstuantem zelo, ad docendum aperuisse ludum.

Nam cum (inquit Eusebius c) nemo jam Alexandria reliquus esset, qui ad populum in fidei principis instituendum operam daret (omnes enim doctos terror & persecutionis minæ profus abegerant) nonnulli ex Gentibus Dei verbum audituri ad eum commeabant; quorum Plutarchum primum fuisse fertur, qui vita honeste & præclare transacta, mortem per beatum martyrium insigniter & gloriose oppetiit; secundum vero Heraclam germanum Plutarchi, qui cum præclarum vitæ, divinæ sapientiæ studio addictæ, & exercitationis piæ specimen apud illum dedisset, post Demetrium Alexandria Episcopatu donatus est. Origenes decimo octavum suæ ætatis annum jam agebat, cum scholæ Christianæ institutionis præficietur: quo in munere exequendo, dum persecutionum violentia, Aquila Alexandria præfecturam gerente, vehementer ingravescebat, per magnas sane fecit progressiones. Quo quidem tempore etiam propter incredibilem humanitatem erga omnes sanctos martyres tum

IV.
(c) Euseb.
l.5. c.3.
Origenis
Discipu-
li.

igno-

PAGIUS COS. II. DES. III. P. P. Cum enim Geta Cæsar anno CCV. & anno CCVIII. Consulatum ordinarium gesserit, anno CCXII. quo a Caracalla fratre occisus, non Consul II. designatus III. sed Consul III. designatus III. in iis Nummis diceretur. Decennalia Imperator Severus dedit, ut liquet ex Nummo hujus Imperatoris apud Mediobarbum, in cujus postica legitur: VOT. SUSC. DEC. P. M. TR. P. XI. COS. III. P. P. Cernitur figura velata coram ara sacrificans. Tribunitiam Pot. XI. hoc anno Idibus Aprilis inivit Severus. Quare tempore legitimo ea Decennalia celebrata, licet Consulatus iisdem destinatus, anno præcedenti gestus fuerit. Vides interim Plautianum, qui omnia apud Severum poterat & Getam hujus fratrem, annum aperuisse, quia, ut sæpe dixi, annis hujusmodi solenniis addictis, viri illustriores Consules procedebant, quando Imperatores Consulatum non suscipiebant.

Caracallam Imperii Augustei, & Getam Imperii Cæsarei Quinquennalia edidisse existimo, quod de utroque insinuare videtur Spartianus in Severo cap. 14. ubi ait: *Geta filio minori togam virilem dedit, majori Plautiani filiam matrimonio junxit.* Illud matrimonium præfenti anno peractum, ut superius ostendimus. Imperatores autem & eorum filii annis hujusmodi festivitibus dicatis uxores ducere soliti. Præterea Mediobarbus Nummum Caracallæ refert inscriptum; ANTONINUS PIUS AUG. PONT. TR. P. VI. in postica, INDULGENTIA AUGG. IN CARTH. S. C. id est, *indulgentia Augustorum in Carthaginem, Senatusconsulto.* Vistur Dea leone vecta, dextra ramum, sinistra tympanum. Mediobarbus Cybelen interpretatur. Sed ea Dea cœlestis, quæ Carthagine colebatur, ut suo loco dicetur. In Decennialibus & id genus festis indulgentia & liberalitas Augustorum de more elucebat. Parte alia Geta Cæsar libera toga indu-

II.
Quinquennalia
Caracallæ
& Getæ.

tus.

NOTÆ sum fuisse, ac propterea putat, post ejus obitum erutum, aut aliunde in Peuntingerianas aedes inductum. Ignoravit scilicet Beckius, Velferum de hoc lapide non semel mentionem fecisse in epistolis. Hinc ergo nos colligimus consulatum *suffectum*, aut *honorarium* antea, tum a Geta Septimii fratre, tum a Plautiano gestum designari, seu consularia ornamenta pridem illis collata. Septimius Severus C. A. D. 197. Getam fratrem extulit, ex Spartiano in vita cap. XIV. Herodianus lib. III. cap. XI. *secundum Plautiani Consulatum commemorat.* Dio vero lib. XLVI. pag. 321. habet, *Severum singulari exemplo, quem Plautiano honores consulares tribuisset, eumque in Senatum adscriptum, consulem faceret, iterum consulem dixisse, idque exemplum alios secutos esse, quod antea ab ipso Augusto factum fuerat.* De Plautiano iterum consules, ad *Prid. Idus April.* Ulpianus leg. II. in fine ad S. C. Tertull. Baronius A. D. 205. tum primum a Severo institutum fuisse scripsit, ut consulatus *suffecti* ordinariis numerarentur: sed Norisius in Dissertatione de votis Decennialibus, cap. V. pag. 98. ostendit, id ante more receptum, ex Suetonio in Vespasiano, cap. IV. ubi *Domitianus consul XVII.* scribitur, in quorum consulatum numerum *sex suffecti* illius consulatus veniunt. *Septimius Severus* Aug. Consul ante imperium *suffectus* fuit cum *Apulero* A. D. 185. anno tamen *primo imperii*, scilicet A. D. 194. COS. II. signatur. Ibidem Norisius notat, *Plautianum* consulem *suffectum* non fuisse, sed accepisse ornamenta consularia, quod perinde est, ex Tacit. *Histor. lib. I. ac honorarium Consulem feri.* De *privatis*, qui post gestum consulatum *suffectum*, illum repeterent in consulatibus ordinariis, vide Relandum in *Fastis* pag. 18. & 23. De *Casaribus* vero Pagium in *Dissert. Hypatica* cap. I. pag. 7. & 14.

ignotos tum notos declaratam, & propensum de illis benemerendi studium, insignem cum primis & celebrem nominis splendorem apud omnes, qui fidem Christianam profitebantur, consecutus est.

V.
Origenis
tempore
persecu-
tionis of-
ficia.

Nam non solum iis, cum essent in vinculis, & ad postremam de illis pronuntiatam a iudice sententiam responderent, usque praesto fuit; verum etiam postea, cum sancti illi ad necem abducerentur, magna libertate loquendi usus est, & se libenti animo periculis objecit; usque adeo, ut cum jam audacter & fidenti animo adventaret, & ingenue ac libere osculo charitatis saepe sanctos salutaret martyres, parum abesset quin Gentilium multitudo, quae undique circumstibat, tamquam ardentibus furiarum tædis exagitata, lapidibus eum concidisset; nisi dexteram divinae gratiae subito sibi adjutricem adeptus, mire & praeter omnium opinionem aufugisset. Quin etiam propter ejus alacre ac valde promptum studium, propterque sermonis libertatem in verbo Christi divulgando declaratam iterum atque iterum; immo vix, aut ne vix quidem dici poterit, quoties eadem divina & caelestis gratia illum multorum insidiis appetitum liberaverit. Atque ab infidelibus ob multitudinem illorum qui sacrae fidei praecipis ab eo essent instituti, tanta tamque crudelis pugna erat contra ipsum suscepta, uti milites deligerent, qui clandestina coitione facta, ei in domo in qua morabatur, insidias collocarent. Sicque quotidie persecutionis aestus propter frequentiam eorum, qui ejus labore atque industria ad divinam & caelestem doctrinam aditum sibi patefactum habuissent, contra eum effervescebat; ut tota civitas Alexandria non amplius illum tenere tuerique potuerit; sed ubique vexatus exagitatusque domicilium subinde mutare cogeretur. Nec mirum sane eum tantam hominum frequentiam ad fidem converterisse, cum vitae suae actiones & officia valde admirabilia sincerissimae & maxime ingenuae sapientiae documenta complecterentur. Nam (ut in proverbio) qualis ejus fuit oratio, tales fuere & mores; & quales mores, talis fuit & oratio. Haec Eusebius.

VI.
Origenis
latebrae.
(a) Pal-
lad. in
Lausiac. c.
51.

Quod vero idem dicat, Origenem hujus persecutionis tempore interdum aufugisse, de suis latebris, ipsemet Origenes citatur assertor. Recitat enim locum illum sincere Palladius (a), dum ait: Quaedam iterum virgo, nomine Juliana, in Casa-

riensi Cappadociae civitate scolasticissima esse & fidelissima dicebatur; quae Origenem illum, qui multa conscripsit, Paganorum seditiones metuendo fugientem per biennium totum suscepit atque celavit, propriis ei sumptibus necessaria cuncta sufficiens, ac ministerio suo eundem recreans. Quae ergo in vetustissimo quodam codice scripta versibus legi, in hoc notatum erat Origenis ipsius manu: Hunc (inquit) librum inveni apud virginem quamdam, nomine Julianam, in Caesarea civitate, dum apud ipsam laterem; quae illum ab ipso Simmacho interprete Judaeorum se accepisse referebat. Haec Origenes apud Palladium in Lausiacis. Quae certe non ad alia tempora quam ad Severi persecutionis sunt referenda; nam longe ante Maximini vel Decii persecutionem libri illi Symmachi reperti erant. Sed de acceptis a Iuliana Symmachi interpretatione, ejusdem Origenis quoque testificatione idem tradit Eusebius (b). Pergit vero dicere & alia plura de ejus eruditione, & institutae vitae ratione. Ac denique de ejus discipulis, qui sunt martyrium consecuti, haec (c) subdit:

(b) Euseb.
1.6. c.14.
in fin.
(c) Euseb.
1.6. c.14.

Origenes igitur cum talia vitae ex sapientiae praecipis divinitus institutae exempla, his qui ad ipsum observandum oculos adjiciebant, proposuisset: merito quidem complures ex discipulis ad simile vitae genus libenter amplexandum provocavit; ut jam etiam ex infidelium numero viri non plebeji, sed praestantes cum in omni genere litterarum; tum in philosophia vel maxime ad ejus disciplinam cupide raperentur. Qui quidem cum ejus sedulitate fidem & certam in verbo Dei persuasionem interiore mentis suae recessu ingenue sincereque hausissent, in illo persecutionis tempore praclare se admodum & constanter gesserunt: unde multi eorum capti, beato martyrio finem vivendi gloriose fecerunt. Ex quorum numero ille primus erat paulo ante nominatus Plutarchus: quo ad mortem abducto, parum aberat, quin iste, de quo sermo instituitur, Origenes, dum illi in extremo jam vitae suae exitu adesset, a Plutarchi civibus (quippe qui causam mortis Plutarchi in eum transferebant) jam de novo interfectus fuisset. Ceterum perspicax Dei providentia illum etiam eo tempore e periculo eripuit. Post Plutarchum secundus ex Origenis discipulis martyr fuit Serenus: cujus in Christum fides, quam animo imbiberat, ignis incendio satis explore-

VII.
De Plutarcho atque Sereno & aliis Martyribus.

PAGIUS

tus. Quare sicut Caracalla anno, quo Imperii Caesarei Quinquennalia edidit, togam accepit; ita & Geta Caesar Quinquennalia cum toga virili copulasse videtur. Natus erat Geta anno Christi centesimo octogesimo nono, idque sexto Kalend. Junias, ut habet Spartianus in Geta cap.3. ideoque currenti anno decimum quintum aetatis annum, quo filiis Imperatorum toga virilis dari

solita, ingressus est. Quanta magnificentia haec Decennalia exhibita fuerint, describit Dio, qui aderat, lib.76. hincque quae in aliorum Imperatorum Decennialibus & id genus festis fierent, conicere possumus.

III.
Consulari honore
tutus hono-
rari nume-
rari cepti.
sulem

Dio lib. 46. ait: Primus omnium Severus Imperator, cum Plautiano honores Consulares tribuisset, cumque deinde in Senatum adscriptum, Con-

rate probata fuit. Heraclides tertius martyr, & quartus Heron, ex eadem schola profecti: quorum uterque, prior dum adhuc catechumenus erat, posterior autem nuper iam baptizatus securi percussus fuit. Præterea ex eodem ludo alius a primo Serenus quintus athleta pro pietatis defensione, quam susceperat, pleno ore laudatur: cui post ingentem tormentorum perpeffionem, fama est, caput cervicibus absciffum esse.

VIII.
De Potamiaena & focis Martyribus.

Ex mulierum numero, quæ erant ejus disciplina instituta, Rbais adhuc catechumena baptismum (ut ipse Origenes quodam loco ait) per ignem consecuta, excessit e vita. Septimus inter istos numeratur Basilides, qui Potamiaenam, multorum commendatione insignem, ad supplicium deduxit; de qua frequens & celebris sermo apud cives suos iam habetur; utpote quæ cum infinitas prope pugnas pro corporis pudicitia & virginitate, qua præ cæteris excellebat, contra insanos amatorum suorum impetus (in ea enim præter animi virtutes eximia præterea & integra corporis pulchritudo mira cum venustate elucebat) constanter sustinuit; tum multiplices & graves ærummas pro fide Christi amore exhauriens, ad extremum post tormenta acerba dictuque horrenda, una cum matre Marcelia, ignis incendio absumpta, mortem appetiit. Ferunt quidem Aquilam (hoc enim iudicis nomen fuit) postquam plagas universo illius corpori graves infixisset, tandem ad corporis ignominiam & contumeliam libidinosis gladiatoribus illam se traditurum, interminatam: illam autem paulisper intra se meditatam, cum rogaretur quid sentiret, ejusmodi responsum dedisse, unde visa est illis aliquid impietatis (sic enim putabatur) manifesto elocuta. Atque e vestigio post definitivam de ea latam sententiam, Basilides unus ex satellitibus eam acceptam ad locum supplicii deducit. Simulatque autem multitudo ei molestiam faceffere, & verborum petulantia insectari conabatur; hic eos, qui contumeliam ei faciebant, repulsos coercuit, & maximam clementiam summamque humanitatem in eam declaravit. Illa vero hominem pro illius erga se commiseratione vehementer amplexata, bono animo esse hortatur: nam ait se, simulac abiret e vita, a Domino suo veniam & gratiam pro eo efflagitaturam, & non diu post ejus in se merita justa remuneratione compensaturam.

PAGIUS fulem faceret, iterum Consullem esse dixit. Idque exemplum alii deinde secuti sunt. Hæc novitas horum Decennalium effectus. Sed cum Baronius Consules suffeetos, ab his qui Consularibus tantum ornamentis decorati fuerant, non distingueret, existimavit usque ad currentem annum Consules suffeetos in Fastis numeratos non fuisse; quo pacto Fastos Consulares non semel perturba-

Hæc cum dixisset, pice ferventi per varia & diversa corporis membra ab imis pedibus usque ad capitis verticem seiffim ac pedetentim diffusa, generoso atque excelso animo migravit e vita. Tale certamen ab hac percelebri & gloriosa virgine confectum fuit. Non longo temporis intervallo interposito, Basilides, cum satellites socii sui certa de causa jusjurandum ab eo exigerent, asseveranter affirmat, omnino sibi non licere jurare; Christianum enim se esse, & hoc se propalam fateri. Puto equidem exactum ab eo jusjurandum more Gentium: Jura per Herculem, vel quempiam alium deorum; ex quo sibi jurare non licere, ipse responderit: At illi (inquit) primo eum etiamnum joculari putabant. Verum ubi illud constanter asserit, abducitur ad judicem; & coram illo intentionem confessus, in vincula conjicitur. Cumque fratres in Domino ad eum adventarent, causamque repentinæ & admirabilis hujus mutationis sciscitarentur, fertur respondisse: Potamiaenam triduo post martyrium noctu ei assistentem, coronam ipsius capiti imposuisse dixisseque, se pro eo gratiam a Domino postulasse, postulatam obtinuisse; & Dominum, non longo tempore post, eum ad suam gloriam recepturum. Post illa, ubi fratres sigillum in Domino ei impertiverant, postero die securi percussus, præclara martyrii corona donatus est. Alii item complures Alexandria, iisdem temporibus, utpote quibus Potamiaena secundum quietem apparuisset, eosque fuisset impense ad Dei verbum amplexandum exhortata, frequentes ad fidem Christi accessisse commemorantur. Hæc de Martyribus Alexandria sub Severo passis Eusebius.

Ad id autem quod de Basilide carnifice ait per visum admonito, facto Christiano atque martyre, alludere videtur Origenes (a), cum agens contra Celsum hæc ait: Irrideat licet Celsus quod dicitur, aut introductus ab eo Judæus; dicitur tamen, multos pæne invit os attractos esse ad Christianam religionem, spiritu quodam repente mutante intellectum eorum, ut pro verbo exoso ad id temporis non cunctarentur mortem oppetere, post visiones oblatas ipsis vel dormientibus, vel vigilantibus. Multa enim talia vidimus; quæ si memorarentur dumtaxat gesta in nostra præsentia, cachinnum tollerent infideles, rati nos quoque, sicut illos, de quibus male suspicantur, fingere. Testis autem est Deus nostræ

IX.
Dirum Martyrium Potamiaenæ.

(a) Orig. contra Cels. l. I.

Multi pæne inviti redditi Christiani.

vit. Itaque Consulatus suffeeti ante hunc annum computati, nihilque novi nunc inductum, nisi ut Consules honorarii, eadem, qua suffeeti, prærogativa potirentur, iterumque Consules dicerentur, si ad Consulatum ordinarium eos evehi contingeret: quo privilegio jam ab Augusto Consules suffeeti gaudebant.

Herodianus lib. 3. cap. 10. de Severo Imp. loquens,

IV.

*stræ conscientia, conari me non falsis nar-
ratiunculis, sed variis exemplis commen-
dare Jesu doctrinam: Hactenus Origenes.*

XI.
De fuga
in perfe-
cutione
ineunda.

Sed quod ab Eusebio dictum est, dum de Origenis scholæ institutione sermonem haberet, doctores Christianos, qui publice divinas litteras Alexandriæ profiterentur, hac urgente persecutione, sibi ipsis fuga consuluisse; illud haud præteruisse oportuit, diversas eorum sectas qui sub Christiana religione censerentur, de subeundo martyrio hoc persecutionis tempore, diversa iniisse consilia. Qui enim legitimo germanoque Catholico nomine Christiani dicebantur, vitam sic instituerant, ut cum pro fide quam susceperant, millies, si liceret, vitam profundere involuntate haberent, tamen ex præscripto Evangelii, latebris, vel fuga, iusta ratione, a furore persequentium se subducerent; nisi Spiritus sanctus privato quodam impulsu (ut de compluribus contigit) aliter faciendum esse iisdem suasisset. Nam & ipse Origenes ex iis unus, in commentariis suis in Joannem (a), fugiendum esse persecutionis tempora, tradit his verbis: *Hæc & his similia ab eo scripta fuisse censeo, volente rem nos advertere, ne iracundius ac inconsideratius insiliamus in certamen mortis pro veritate testimonium præbituri. Etenim honestum est quidem, si inciderit certamen pro confitendo Jesu, confessionem non differre, neque tardare mortem pro veritate oppetere. At non minus quam hoc honestum est, tali tantæque tentationi occasionem non dare, sed omni modo vitare eam; non solum quia tantæ rei exitus incertus sit nobis; verum etiam ne nos occasio simus, ut magis peccatores magisque impii evadant illi, qui nondum sanguinem nostrum quidem effudisse, rei facti sunt; si, quæ in nobis sunt facientes, declinaverimus eos, qui insidias nobis ad mortem usque moliuntur; sed puniendi alioquin majori graviorique pœna nostri causa, si nostri amantes, rebus illorum posthabitis, exposuerimus nos interficiendos, nulla nos necessitate urgente. Nam si etiam qui alicui occasio peccati factus fuerit, is pœnas dabit ob ea quæ sui causa peccaverit aliquis; quomodo non etiam pœnas daturus est, qui cum declinandi facultatem habeat, ne proditor ille Christiani sit nominis, & insidiator cultus divini erga Jesum, non declinaverit, immo potius concitaverit? Hæc Origenes.*

(a) Orig.
in Joan. c.
31.

PAGIUS quens, ait: Ipse interea rebus ad Orientem sic gestis, Romam revertebatur, filios jam puberes secum adducens Urbem dein triumphans in vestus est. Ex Nummis Severi & Caracallæ ab Andrea Morellio, Viro clarissimo, in Specimine universæ rei Nummaria antiquæ exhibitis, & inter se collatis, liquet, Severum præsentis anno Romam adventasse. In Nummo Severi legitur: SEVER.

Trium-
phus Seve-
ri & filio-
rum.

Qua ratione Clemens Alexandrinus, aliique præclarissimi Christianæ institutionis doctores ibidem profitentes, haud turpiter hoc tempore fugam arripuisse dicendi sunt. Ipse enim Clemens hoc ipso persecutionis tempore (ut dictum est) Stromatum commentarios scribens, in eadem cum Origene sententiam hæc ait (b): *Cum autem Dominus dixerit (c), Quando vos persecuti fuerint in hac civitate, fugite in aliam; non suadet fugere, tamquam malum sit pati persecutionem, nec ut mortem extimescentes jubet nos eam fuga declinare; vult autem nos nulli esse auctores, neque alicujus mali causæ adjutores, nec nobis ipsis, neque ei qui persequitur, neque ei qui interimit; denunciat enim quodammodo, ut caveant. Qui autem non obedit, est audax, & temerarius, & inconsulte se in manifesta pericula conjiciens. Si autem qui hominem Dei interimit, in Deum peccat; is quoque ejus cædis reus tenetur, qui se offert judicio. Is autem fuerit, qui non vitat persecutionem, se capiendum præbens per audaciam. Is est, qui, quantum in se est, adjuvat improbitatem ejus qui persequitur. Quod si etiam ipse causam præbens, feram plane irritet; similiter etiam si præbeat aliquam pugnae causam, vel damni, vel judicii, vel inimicitiarum, is occasionem peperit persecutionis. Et ideo jussi sumus nihil retinere ex iis quæ ad hanc vitam pertinent; sed ei qui tollit pallium, præterea etiam dare tunicam; non solum ut non permaneamus obnoxii ullis animi perturbationibus; sed etiam ne ex vindicantes, eos, qui in judicio contendunt, in nos reddamus efferatos, & per nos eos commoveamus, ut nomen maledictis appetant: Hæc Clemens, de sua fuga quodammodo apologiam instituens.*

XII.
Doctrina
Clementis
de fuga
commen-
datur.

(b) Clem.
Alex.
Strom. lib.
4.
(c) Matth.
10.

At ne quis putet eum invidie adolescentem carpere Origenem, sese periculis interdum objicientem, inque medio eorum versantem, atque alios mille modis se martyrio exponentes; sed potius qui se eo nomine efferebant, Marcionitas hæreticos sugillare voluisse, constat ex iis, quæ de iisdem eodem libro sic dixerat: *Dicimus autem nos quoque eos, qui de industria mortem quærunt (sunt enim quidam non nostri, sed tantummodo nominis participes, qui quidem se ipsos magno studio contendunt tradere, propter odium in Creatorem miseri mortem cupientes) eos, inquam*

XIII.
Marcioni-
tæ cupidi
Martyrii.

P. AUG. P. M. TR. P. X. COS. III. in postica: A DVENT. A UGG. Cernuntur tres figuræ decurrentes, Severus nempe in medio, qui a dextra habet Caracallam, a sinistra Getam. Severus Idibus Aprilis anni superioris Tribunitium Pot. X. suscepit, quæ præsentis anno adhuc in cursu fuit. Nummus Caracallæ inscribitur. ANTONINUS PIUS AUG. PONT. TR. P. VII. in aver-

inquam, dicimus se ipsos prodere, absque ullo martyrio & testificatione, etsi publice puniantur: fidelis enim testimonii non servant characterem, qui cum, qui vere Deus est, non cognovere: vanæ enim morti se ipsos tradunt, sicut se temere in ignem injiciunt Indorum gymnosophistæ: Hæc & alia Clemens; qui dum ait eos in odium Creatoris hoc facere, proculdubio Marcionitas hos fuisse declarat; qui duo principia astruentes, & qui mali est, ipsum fuisse omnium Creatorem, ideo corpus & alia ab eo creata detestarentur; atque ita eis, ut a malo principio provenientibus, posse carere, in optatis haberent.

XIV.
Montanistæ cupidi gloriæ martyrii.

Quod vero quidam magnæ æstimationis martyres inter Catholicos privato quodam impulsu divini Spiritus sese sponte martyrio obtulissent, eundem sibi Spiritum temere vendicantes quidam hæretici, sese obtrudebant persecutoribus. Erant hi hac ex parte Marcionitis cognati ex Montano provenientes hæretici, qui alia tamen ratione nefas ducerent persecutionis tempore fugam captare, nec aliqua redemptione suæ ipsorum securitati consulere; cum alioqui ipso hæresis eorum exordio (ut dictum est auctore Miltiade *a*) nullus inter eos inventus sit, qui vel levem fidei causa persecutionem sit passus; immo ex iis unus Themison nomine, qui tenebatur in vinculis, ingentem pecuniæ vim obtulerit, ut eam quam oppignerasset pro fide infamem vitam redimeret; quod superius ex Apollonio (*b*) recitavimus. Quamobrem ea fortasse de causa, quod Catholici suam ipsorum exprobrare illis solerent inertiam, Pseudoparacletus eos veluti cæstro percitos ad martyrium postea impulit.

(a) Apud Euseb. l. 5. c. 15.

(b) Apud eundem l. 5. c. 17.

XV.

Porro insanias Montanistarum de non fugiendo, nec securitatem redimendo, Tertullianus in præceps semel infelicitè actus, edito de ea re commentario, validissime tutari conatus est; quo in primis eos taxat qui fugerent; ac subinde in eos, qui collata pecunia suam vexationem redimerent, invehitur acerbissime. Nam & in martvrem illum acuit dentem, qui sæpius fugerat, atque periculum redemerat; sed quod tandem martyrium consummasset, recipit inter martyres, sic dicens (*c*): *Si Deus voluerit, ipse me prode fuga, teget; hoc potius nostrum est, stare sub Dei arbitrio, quam fugere sub nostro. Rutilius sanctissimus martyr, cum to-*

(c) Tertul. de fuga, cap. 5.

PAGIUS

aversa parte: ARCUS AUGG. S. C. Est arcus trium fornicum, qui hodieque Romæ visitur, sed adeo vetustate consumtus, ut vix agnosci possint effigies, inscriptusque est Severi & Caracallæ nominibus & titulis. Is Caracallæ Nummus præsentis anno percussus, & Tribunitia Pot. VII. ab anno centesimo nonagesimo septimo, quo Caracalla Imperator est destinatus, deducta. Quod cum

tiens fugisset persecutionem de loco in locum, etiam periculum (ut putabat) nummis redemisset, post totam securitatem, quam sibi prospexerat, ex inopinato apprehensus, & Præsidi oblatum, tormentis dissipatus (credo pro fuga castigatione) debinc ignibus datus, passionem, quam vitarat, misericordiæ Dei retulit. Quid aliud voluit Dominus nobis demonstrare hoc documento, quam fugiendum non esse; quia nihil fuga proffit, si Deus nolit? Hæc & alia ipse impie admodum, Paracletum sane Montani affatus, effatur; sicut (ut superius dictum est) cum in Romanos Pontifices illud contumeliæ intorquet jaculum (*d*): *In pace leones, in prælio cervos.* Cum etsi interdum fugerint; tamen (ut accidit de Rutilio) cum tenti sunt, magnæ constantiæ in subeundo martyrio specimen præclarum ediderint.

De Rutilio Martire.

(d) Tertul. de Coron. milit. cap. 1.

Ex iis autem, quæ idem auctor in eodem commentario memoriæ prodidit, videtur plane hac urgente sævissima persecutione a Catholicis illud excogitatum fuisse inventum, ut non solum redemptione martyrii privatim quisque sibi consuleret; sed etiam ipsæ Christianorum Ecclesiæ, ut quiete sibi liceret agere, & conventus agere, pecuniarum certam summam, tamquam tributum quoddam, Principi penderent. In quas oblatrans Tertullianus (*e*), hæc inter alia: *Parum denique est, si unus aut alius ita eruitur. Masculiter totæ Ecclesiæ tributum sibi irrogaverunt; nescio, dolendum, an erubescendum sit, cum in matricibus Beneficiariarum, & Curiosorum, inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones, Christiani quoque vectigales continentur.* Idemque superius hæc de redemptione martyrii haud ante hæc tempora in usum recepta, sed recenter excogitata, testatur (*f*) his verbis: *Tanta quotidie ærario augendo prospiciuntur remedia censuum, vectigalium, collationum, stipendiorum; nec unquam usque adhuc ex Christianis tale aliquid prospectum est, sub aliquam redemptionem capitis & sectæ redigendis, cum tantæ multitudinis nemini ignotæ fructus ingens meti possit.* Congerit multa, quibus hæc minus licere demonstrat.

XVI.
De redimenda vexatione gentilium usus.

(e) Idem de fuga, cap. 13.

(f) Ibid. cap. 12.

Verum quod spectat ad redemptionem martyrii; id agi licite in Ecclesia, usurpatumque exemplo Jasonis (*g*), & aliorum Apostoli Pauli discipulorum, constat, qui data pecunia se redemerunt. Id ipsum

XVII.

(g) Act. 17.

non animadverteret Mediobarbus in præstantissimo suo Opere de Numismatis Imp. pag. 287. eum anno ducentesimo quarto illigavit. Cum itaque triumphalis ille arcus præsentis anno, quo Severus cum filiis triumphavit, erectus fuerit, illum Caracallæ Nummum eodem anno cufum, minime dubitandum. Notandum etiam in Nummo Severi legi, ADVENT. AUGG. cum duplici GG.

- (a) Petr. Alex. can. 12. Redem-
ptionem
martyrii
licite fic-
ri.
- (b) Matth. 3.
- (c) Matth. 6.
- (d) Act. 17.
- ipsum nempe testatur & S. Petrus (a) martyr Episcopus Alexandrinus, sic dicens: *His enim qui pecuniam dederunt, ut ab omni improbitatis molestia omni ex parte remoti essent, crimen intendi non potest. Damnum enim & jacturam pecuniarum sustinuerunt, ne ipsi animæ detrimento afficerentur, vel ipsam etiam perderent, quod alii propter turpe lucrum non fecerunt, cum Dominus dicat (b): Quid prodest homini, si univrsum mundum lucretur, anima vero suæ detrimentum patiatur? vel quam commutationem dabit homo pro anima sua? & rursus (c): Non potestis Deo servire, & mammonæ. In his enim apparuerunt Deo servire, exorsis, conculcatis, contemptisque pecuniis; & in eo compleverunt, quod scriptum est: Pretium redemptionis animæ hominis, propria divitiæ. Nam in Actis Apostolorum legimus, eos, qui pro Paulo & Sila Thesalonica traherentur, datis multis pecuniis fuisse dimissos. Postquam enim ipsos propter nomen multum ouerassent, & multitudinem magistratusque perturbassent: ab Jalone (d), inquit, & reliquis satisfatione accepta, eos dimiserunt. Fratres autem noctu protinus Paulum & Silam miserunt in Beroeam. Hucusque Petrus martyr, intelligens per Jalonis & aliorum satisfationem, pecuniarum largitionem factam esse.*

XVIII. Existimandum porro est, ejusmodi ex-
cogitato, remedio mitigandæ persecutionis
acerbitatis aliqua ex parte immensus il-
lum Gentilium in Christianos furentium ar-
dorem esse restinctum, non tamen cessas-
se penitus; tum quod non omnes eo re-
medio uterentur, nec ob inopiam uti pos-
sent, tum etiam (quod accidisse vidimus
Rutilio martyri) quod iis, qui se rede-
missent, haud propterea tuto consistere li-
cuisset, agentibus illis omnia pro arbitrio
& animi voluntate.

XIX. His quoque, puto, temporibus idem
Textullianus commentarium illum quem
mente conceperat, cum scriberet de Co-
rona militis, ubi ait (e): *Sed de quæstio-
nibus confessionum*, nempe martyriorum,
alibi docebitur; litteris commendavit ad-
versus refragatores martyrii (hi erant
Gnostici, de quibus plura superius) scri-
bens Scorpiacum, nempe antidotum con-
tra ictum scorpionum, deque bono martyrii.
Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS GG, licet Geta cum Severo Caracalla Romam
venerit; quia nempe nondum usus ferebat, ut
Cæsares in Nummis & Inscriptionibus, simul cum
Augustis memoratis, Augusti & ipsi vocarentur.
Contra vero in Nummis Philippi Junioris Cæsaris
cum Philippo patre imperantis apud Medio-
barbum pag. 349. habetur: M. IUL. PHILIP-
PUS NOB. CAES. in postica: PIETAS
AUGG. vel, VIRTUS AUGUSTOR. ubi Phi-
lippus Junior, qui tantum Cæsar erat, Augu-

Gnostici quidem, quibus in his (ut di-
ctum est) Valentiniiani manus dederant,
quorum non erat exiguus numerus, his
potissimum persecutionis temporibus per-
turbabant admodum Dei Ecclesiam, pas-
sim vagantes, atque docentes non esse
subeundum martyrium (f): quod si fiat,
dicebant contra Dei voluntatem fieri, cu-
jus non esset voluntas mors peccatoris,
satisque ab ipso consultum nostræ sa-
luti morte sua; nempe, ne nos morere-
mur, ipsum mortuum esse. Hæc illi &
alia id genus adglomerantes, multorum
ruinæ & perditionis ministri erant: de-
biles namque & in fide infirmi, quamlibet
oblatam occasionem martyrii vitandi ca-
ptantes, a fide Catholica deficientes pri-
mo in hæreticæ pravitate barathrum Gno-
sticorum præcipites incurrebant, inde in
imam impietatis foveam mergebantur:
cum ut Christiani (quod eo nomine cen-
ferentur) in quæstionem perinde ac cæ-
teri a satellitibus ducti, prima instantia
nomen negare, Christum dejerare, thus
offerre, & quæcumque alia jussa essent,
implere minime detrectarent. His malis
cum alii adversus Gnosticos ac Valentinia-
nos scribentes, tum Tertullianus occurre-
re, & multorum salutem consulere studue-
runt. Probe quidem: nisi Cataphrygibus
inhærens, in contrariam partem se con-
citatus impulisset; lineamque transgressus,
de martyrio eadem quæ hæretici Marcio-
nitæ & Montanistæ sapuissent, atque alios
docuisset. Inter hæc duo extrema exitium
pariter afferentia, medio tramite Catho-
lica incedens Ecclesia, tum Gnosticos mar-
tyrium detestantes, tum Cataphrygas ac
cum iis Marcionitas ad martyrium plus
æquo trans limitem impellentes; pariter
respuit atque condemnat.

Hoc anno, iisdem Consulibus Plautia-
no atque Geta, in antiquis Ecclesiasticis
tabulis passa ponitur Carthagine sub Ruf-
fino Proconsule S. Gundenis virgo, quæ
fidei causa equuleo diu torta & unguis
lancinata, carcerisque pædore longo tem-
poris spatio afflictata, constanti animo
perstans in fidei confessione, denum gladi-
o cæsa, magna gloria martyrium con-
secuta est. Apud Bedam vero & Adonem
Getæ Consulibus nomen librariorum vitio
depravate est positum, dum loco Getæ,
G g g Zeta

(f) Ter-
tull. in
Scorpiaco,
c. p. 1. 2. 3.

XX.
Martyres
passi in
Africa.

stus dicitur ob conjunctionem cum patre qui Au-
gustus erat. Ex quibus discimus, morem illum
post Severi mortem introductum; discimus etiam,
Decennalia & triumphos eodem anno exhiberi so-
litos, nisi ad hos agendos Imperatores Consula-
tum sumerent. Josephus Suaresius, Episcopus Va-
sionensis, mihi, dum viveret, amicissimus, trium-
phi Severi Anaglypha Romæ anno MDCLXXVI.
publicavit.

Zeta Consul legitur. At Gundenis natalis dies agi antiquitus consuevit decimoquinto Kal. Augusti.

XXI.
Martyres
Mauritaniae.

(a) Tert.
de Anima,
c. 55.

Eadem quoque persecutione urgente, passæ sunt Tuburbi in Mauritania præclarissimæ re ac nomine, illustrissimæque martyres Perpetua ac Felicitas, nobiles feminae. Harum alterius, nempe Perpetuæ, meminit Tertullianus (a) in libro de Anima, dum cujusdam apparitionis ei factæ per visum meminit, dicens: *Quomodo Perpetua, fortissima martyr, sub die passionis in revelatione Paradisi solos illos commartyres suos vidit; nisi quia nullis rhombæa Paradisi janitrix cedit, nisi qui in Christo decesserint? Cum igitur Tertullianus ejus mentionem fecerit; plane erroris arguuntur, qui eam cum Felicitate passam referunt temporibus Gallieni; nam sub Severo & Antonino Augustis Tertullianus illum scripsit commentarium.*

XXII.
De Visionibus Perpetuæ Martyris.

Porro Acta ipsius Felicitatis & sociorum, ex quibus hæc a Tertulliano scripta sunt, quæ & a S. Augustino citantur, periisse videntur. In iis autem quæ summam complexa habentur, hæc etiam de Perpetuæ visu narrantur: *Vidit Perpetua per visionem scalam auream usque ad cælum erectam, in dextera & læva cultris & gladiis plenam, adeo angustam, ut non nisi unus & parvus per eam inter gladios ascendere posset. Subtus ad pedes ejus draco terribissimus, quem omnes volentes ascendere formidabant. Viditque Satyrum unum ex sociis per eam sursum ascendentem, ac socios invitantem ut ascenderent, nec draconem metuerent. Qua visione audita, omnes lætati sunt. Hæc ex Actis ejus, ex quibus aliqua ab Augustino recitata habentur; nempe visio illa, cujus meminit in libro quem scripsit ad Vincentium Vi-*

(b) August.
de Anima
l. 4. c. 18.

thorem de Anima (b), ubi hæc breviter tantum ait: *De conscriptis visionibus martyrum dicendum est aliquid; quoniam tu etiam inde testimonium habendum putasti: Nempe sancta Perpetua visa sibi est in somnis cum quodam Ægyptio in virum conversa luctari: Hæc ipse.*

XXIII.
(c) August.
de Anima
l. 1. c. 10.
& lib. 3. c. 9.
De Dinocrate S. Perpetuæ fratre.

Ex iisdem rursus Actis idem tradit (c) recitari historiam de Dinocrate septenni puero ejusdem S. Perpetuæ fratre, qui vita sanctus, & pœnis obnoxius, ejusdem Perpetuæ precibus ex eis fuerit liberatus & æterna felicitate donatus. Rursus vero de eadem Perpetua alia sparsim recitat (quod enim amplissima illa Acta de-

PAGIUS
V.
SS. Perpetuæ & Felicitatis martyrium.

A num. XXI. ad XXVII. Acta passionis SS. Martyrum Perpetuæ & Felicitatis, quæ Baronius periiisse arbitrabatur, Holstenius Vaticanæ Bibliothecæ Præfatus in lucem edidit, quibus Henricus Valesius præfationem præfixit, in qua ostendit, SS. Martyres non apud Tuburbum Mauritaniæ, ut in Martyrologio Romano legitur, sed Carthagine passas esse, ut Prosper in auctiori Chronico, Beda in libro de sex Ætati-

perdita sint, fragmenta hæc colligere, haud otiosum esse putamus, vel ingratum fore lectori) ut illud de ejus ardentissimo subeundi martyrii desiderio, quod habet Augustinus in Psalmum quadragesimum septimum: *Quam multos parentes, inquit, filii prohibebant mori, sicut novimus, & legimus in passione beatæ Perpetuæ! Facta sunt ista: sed lacrymæ quantalibet, & quantolibet impetu fluerent, quomodo ardorem charitatis extinguere? Hæc ibi.*

At non ob id quod solius Perpetuæ tum Tertullianus, tum Augustinus interdum meminerint, passam eam seorsum quis putet; nam comitem habuit Felicitatem, & alios nempe Revocatum, Satyrum, Saturninum, & Secundolum; quorum ultimus quievit in carcere, reliqui traditi sunt bestiis. Porro una eademque die horum omnium natalitia celebrantur, Nonis Martii; de iisdem enim hæc alibi idem Augustinus (d): *Ante paucos dies natalitia celebravimus martyrum Perpetuæ & Felicitatis & comitum: Signansque ipsos viros jure postea nominatos, hæc subdit: Et cum tot ibi sint viri; quare istæ duæ præ omnibus nominantur, nisi quia infirmior sexus aut æquavit, aut superavit virorum fortitudinem? Una earum erat prægnans, alia lactans. Felicitas parturiebat. Perpetua lactabat. Sed tam diu hæc Perpetua lactavit, quamdiu acciperet ab illo pastore simul & patre buccellam lactis: qua accepta, dulcedo felicitatis perpetuæ eam fecit contemnere filium, spernere patrem, non inherere mundo, perdere animam pro Christo. Felicitas vero, quæ sociam habebat Perpetuam, & parturiebat, & dolebat, objecta bestiis gaudebat potius, quam timebat.*

Illud insuper Perpetuæ concessum fuisse tradunt (e), ut in theatro expectando impetum vaccæ, mens ejus fieret extra sensum, ita ut impetum bestię nesciret, quem expectaret. De Felicitate autem illud: *Dum adhuc esset servanda in carcere, ut parturiret; quo una cum aliis martyrii coronam accipere posset, omnium sociorum precibus impetratum est, ut octavo mense pareret.* Hæc ex tabulis Ecclesiasticis a Beda pariter & Adone sunt recitata. Prægnantis enim pœnam differebat lex usque ad partum, æquissima plane, non tamen Romanorum, originaria, licet ut Romanorum ab Ulpiano (f) J. C. recensita; quippe quæ ab Ægyptiis primo fuerat pro-

XXIV.
Pe petuæ & Felicitatis socii Martyres.

(d) Aug.
de temp.
barbar. c. 5.

XXV.
(e) Beda & Ado 1. Martii.

Prægnantis supplicium differendum.

(f) l. pr. gnantis ff. de pan.

bus, Rabanus in Martyrologio, alique testantur. Nec est quod quis objiciat auctoritatem Augustini. Hic enim, cum *Tuburbitanas* Martyres dicit in Sermone XXXII. non Perpetuam ac Felicitatem, sed *Maximam, Donatillam*, ac *Secundam*, quæ imperante Valeriano & Gallieno martyrium fecerunt apud Tuburbum, tertio Kalendas Augusti, intelligit, ut ibidem ostendit Holstenius laudatus.

(a) *Plutarch. de his qui se- ro a numi- ne puniun- tur.*
promulgata, a Græcis deinde accepta, a quibus Romani eam, sicut & alias complures, sunt mutuati: de ea enim meminit Plutarchus (a) his verbis: *Ægyptiorum vero legem, qua gravida, donec pariat, in mortis carcere custodiri jubetur, nonne Græcorum quidam consulte vobis transcripsisse videntur?*

XXVI. Certamen Perpetuæ & Sociorum.
Sed libet hic ea reddere, quæ his consentientia in antiquo Læctionario reperimus: *Pridie quam ducendi essent, Felicitas parturiens, dolens, atque vociferans, foris exaudiebatur. Cui Commentariensis insultans ajebat: Quomodo cras libens mortem suscipies, quæ pariens adeo perturbaris? Cui illa: Naturæ debitas pœnas naturali tantum virtute persolvo; supplicia autem, quæ subministrat impietas, divina gratia superabit. Sequenti die a judice jubentur martyres educi, & ignominiose, nudatis natibus, per vias atque plateas circumduci, ac tandem in theatrum feris objiciendi perducunt. Tunc vacca objecta Perpetuæ, licet ab ea valide percussa esset, extra se rapta non sensit. Immittitur leo, qui Satyrum primo, ac deinde Perpetuam occidit. Post hæc Felicitas una cum Revocato germano producta, a leopardo ambo necantur. Sed Saturninus atque Secundolus illæsi divina voluntate servati tunc sunt, iidemque sunt revocati in carcerem; ubi Secundolus reddidit Deo spiritum, Saturninus vero gladio est decollatus. Collecta corpora omnium sunt sepulta in eadem civitate. Hucusque ibi. Sed quod habetur Saturninus capite truncatus, a citatis auctoribus discrepat, qui affirmant ipsum cum aliis a bestiis occisum. Cæterum corpora sanctarum Perpetuæ & Felicitatis esse postea delata Carthaginem, atque in primaria basilica collocata, Victor (b) Uticensis affirmat.*

XXVII. Martyres sub Severo.
(c) *Martyrol. Rom. 23 die.*
Passus quoque habetur, hac eadem persecutione urgente, Zoticus Episcopus Otrenus in Armenia, cujus dies anniversaria in tabulis (c) Ecclesiasticis vigesima prima Julii est conscripta. Meminit ejus laboris adversus Montani sectatores suscepti Apollinaris, nosque supra retulimus. Hallucinatur Nicephorus (d), qui eum presbyterum, non Episcopum nominat; nam idem qui supra Apollinaris (e), Episcopum dicit ex vico Comana in Armenia oriundum; jam enim his temporibus satis dilucide distinctum erat nomen Episcopi a presbytero. In Ægypto quoque inter alios martyres Serapion, qui vivus combustus est, illustris habetur; aliorum vero nomina exciderunt. Celebratur

(f) *Roman. Martyrol. ea die.*
(f) ejus natalis die decimatertia Julii, tam apud Græcos, quam Latinos, ut illorum Menologium & Romanum Martyrologium significant, passumque tradunt sub Aquila Præfesto. Sub hac eadem persecutione passum constat in Gallia Andeo-

lum subdiaconum, Polycarpi discipulum, ab eo cum aliis (ut dictum est) in Gallias amandatum. Extat præclara ejus memoria in tabulis Ecclesiasticis die prima Maji his verbis: *In Gallias, in territorio Vivariensi, beati Andeoli subdiaconi, quem S. Polycarpus una cum aliis ab Oriente misit in Galliam ad prædicandum verbum Dei. Hic sub Severo Imperatore spinosis fustibus cæsus, demum ense ligneo (ad majorem pœnam) capite in quatuor partes in modum crucis conscisso, martyrium consummavit.*

Eodem plane tempore mirificus ille sanctus Irenæus Episcopus Lugdunensis, Galliam, quam mirifice doctrina illustravit, nobilitavit & sanguine. Exciderunt Acta passionis ejus; hæc tantum de eo reperimus; nempe ejusmodi sub Severo excitata persecutione, ejusdem Imperatoris jussu circumdatam militibus Lugdunensium civitatem, omnesque in ea repertos Christianos gladiis obtruncatos; cum præcipue pastor illorum omnium Irenæus quaesitus est ad necem, quem acerrimis tormentis cruciatum, ac tandem occisum Zacharias presbyter sepelivit. Qui enim olim eam Legatus administraverat (ut auctor est Spartianus (g) provinciam, ipse Severus Imperator, probe noverat Lugdunensis Ecclesiæ sub Præsule Irenæo constantiam; & quam sciret non minis flectendam, nec blanditiis molliendam, ferro mox statuit excidendam, in eam crudelius quam in alias sæviendo. Quoto autem Severi anno martyrium subierit Irenæus, nobis est hætenus incompertum. Putamus equidem ipso a se indictæ persecutionis exordio Severum, quod exploratiorum Fideles in ea positos habuisset, in eos gladio agi primum omnium præcepisse.

Quod vero ad Irenæi lucubrationes pertinet, earum Eusebius (b) post alia de eo narrata meminit, dicens: *Verum enimvero præter operâ & epistolas Irenæi, quæ jam demonstratæ sunt, extat liber illius, brevissimus ille quidem, summe tamen necessarius contra Gentiles, qui de Scientia inscribitur. Alius item memoratur, quem fratri cuidam, Marciano nomine, dedicavit; in quo Apostolica prædicationis rationem & modum exponit. Accedit his liber de Variarum rerum dispositione, in quo tum epistolæ ad Hebræos, tum libri Sapientia Salomonis mentionem facit, certa que testimonia ex iisdem deprompta citat. Tot sunt igitur Irenæi opera, quæ ad nos nostramque notitiam pervenerunt. Hucusque Eusebius, qui superius de scripto ab eo commentario adversus hæreses meminit, deque epistola ad Florinum, & alia ad Blastum, ad Victoriam alia, atque alios Ecclesiarum Episcopos (i): recenset eosdem commentarios quoque S. Hieronymus (k).*

Porro horum omnium nonnisi libri quin-

XXVIII.

Irenæi Episcopi Martyrium.

(g) *Spartian. in Severo.*

XXIX.

(b) *Euseb. l. 5. c. 25.*

(i) *Euseb. eodem l. 5. c. 19. 24.*

(k) *Hieron. de Scrip. Eccl. in Iren.*

XXX.

CHRISTI
205.ZEPHYR. PAP.
3.SEVERI IMP.
II.(a) Greg.
l. 9. epist.
50.S. Irenæi
libri ad-
versus
hærefes
diu latue-
runt.

que adversus hærefes elaborati supersunt, cæteris magno detrimento deperditis; immo & hi ipsi longa oblivione sepulti diutius permanserunt; adeo ut nec in Galliis, neque in Urbe, vel alibi, licet sedulo perquisiti, reperiri potuerint; ut S. Gregorius (a), ad Ætherium Episcopum scribens, testatur his verbis: *Gesta vero vel scripta beati Irenæi, jam diu est quod sollicitè perquisivimus; sed hætenus ex eis inveniri aliquid non valuit.* Hæc Gregorius ad Ætherium Episcopum Viennensem, sanctitate celebrem, ea avidè perquirentem. Caruisse eis videtur Cassiodori quoque bibliotheca, quod nulla de ipsis apud eum mentio habeatur. Quamobrem existimamus, quod Græce iidem

scripti fuerint, penes Græcos esse inventos; nam Theodoretus in dialogis eisdem frequenter citat. Fuisse autem Irenæum doctrinarum omnium accuratissimum exploratorem, tum Tertullianus (b) prædicat, tum a Patribus omnibus commendatur. Videas equidem in ipso Apostolicæ doctrinæ imaginem effulgere; quod enim a Polycarpo acceperat, & ille a Joanne illibate ipse custodiens communicavit Ecclesiæ. Quamobrem jure S. Hieronymus (c) eum Apostolicorum temporum hominem nominat (licet multos post annos ab Apostolis vixerit) quippe qui ipsum vultum Apostolicum in omnibus redderet.

(b) Tert.
lib. contra
Valent.(c) Hier.
epist. 29.JESU CHRISTI
ANNUS
205.ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
4.SEVERI IMP.
ANNUS
12.I.
Plautia-
nus occi-
ditur.

Ducentesimosexto Christi anno, Chitone Septimio secundum, & Anno Libone Coss. Lucius Septimius Plautianus, focer Antonini Imperatoris, qui anno septimo gesserat Consulatum, quique (ut dictum est) absente Severo magnam in Christianos persecutionem excitaverat, quos non Romæ tantum, sed & in Africa & Mauritania acerbissime insectatus fuerat, occiditur, generi sui Antonini Augusti infidiis appetitus (ut auctor est Dio) quod re vera ipse utriusque Imperatori cædem per Centurionem Saturninum

machinatus esset (ut testatur Herodianus d) sed verius, divino numine Christianum sanguinem ulciscente. Qualis autem quantusque fuerit ejus casus, quantumque admirationem attulerit universis, ex Dione (e) hæc narrante, eodemque cuncta spectante ac admirante, audiamus & primum illud: *Cum orator, qui Constantem accusavit, multa dixisset, atque illud in primis, cælum ruere citius posse, quam Plautiano damnum a Severo inferri. Quibus rebus atque aliis, quæ sunt ejusdem generis, dicente illo, fides haberi*

(d) Herod.
l. 3.(e) Dio in
Severo.

po-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5697.
SÆC. III.
Anno Urbis 957.
Olymp. 245. an. 4.
A.C. 204.

☉ 17. AG. ☽ 15. P. 8. April. Indict. 12.

JESU CHRISTI 204. secund. Baronium 206.

ZEPHYRINI PAPÆ 8.

SEVERI IMP. 12. CARACALLÆ IMP. 7.

[1] **A**D num. I. Coss. Fabius Cilo II. & M. Annius Libo, ex Inscriptione Onuphriana. In Fastis etiam Theonis Cilo cum numerali nota editur. Ad

I.
Consules.

NOTÆ [1] **C**oss. Fabius Cilo II. & M. Annius Libo. Nomen Septimini Ciloni addit Relandus, at Septimiani est in Doniana inscriptione a nobis allata A. D. 193. ut & Lucii prænomen, quod habetur apud Gruterum pag. CCCCVI. 9.

L. FABIO. M. F.
GALER. SEPTIMINO
CILONI. PRAEF. URB.
C. V. COS. II.

Figlina in ædibus Capitolinis:

. . . . RO. II. ET LIBON. COS.

Boldettus lib. I. cap. XIX. num. 21.

L. FAB. CIL. M. ANN. LIB. COS.

In Gudianis habetur, at mendose, ut reor:

DEDICAVIT. XV. KAL. OCTOBR.
M. FABIO. CHILONE. ET L. LIBONE
COS.

Vide inscriptionem Græcam apud Gruterum pag. CCCCVI. 10. Fabretum pag. 494. Cenforinum de die natali cap. XVI I. & Spartianum in Caracalla.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: *Cilone*, seu *Chilone*, & *Lilone*.

poterat merito; cum Severus audacter nobis, qui una iudices eramus, confirmasset, non posse ullum malum a se Plautiano accidere. Non tamen perpetuo floruit Plautianus, sed aliquanto tempore post occisus est, & cunctæ statuae ejus dissipatae sunt. Addit prodigia, & inter alia cometem Romæ ante obitum ejus per dies multos visum.

II.
Humanae
miseriæ
exemplum.

At de ejus immensis divitiis & summa amplitudine, ex quibus, in exemplum humanæ conditionis, in imum atque miserimum omnium statum prolapsus est, hæc idem auctor paulo post, cum agit de nuptiis filiae & Antonini Augusti: Is (inquit) tantum filiae suæ dedit, quantum Reginis quinquaginta satis fuisset: ac inferius: vere enim Plautianus magnus, vel summus potius erat; ita ut populus aliquando diceret in Circo: Quid tremis? Cur palles? Tu quidem certe plus quam tres viri possides. Significabant autem tres viri, Severum cum duobus filiis Antonino & Geta. Pallebat vero Plautianus & tremebat semper, cum propter rationem vitæ quam instituerat, (gulosissimus quippe erat) tum propter spem, metumque futurarum rerum. Addit Antoninum Imperatorem adhibuisse Evodum educatorem suum (cujus diximus meminisse Tertullianum a) qui una cum Centurione & aliis Plautianum Severo Imperatori cædem machinantem calumniose deferrent; licet Herodianus nihil ex composito factum, nullamque fallaciam vel technam intercessisse tradat. Sic itaque (inquit Dio) Plautianus, nostra memoria omnium hominum potentissimus, quem magis quam ipsum Principem metuebant omnes, quique spe multo majore elatus fuerat, a genero interficitur, eque Palatio proficitur in viam: quamvis tandem elatus jussu Severi & sepultura affectus est. Additque ejus filium & filiam, Plautum & Plautillam, in Lyparim insulam fuisse relegatos, ibique tandem ejusdem Antonini jussu occisos; cum

(a) Tert.
ad Scapul.
c. 4.

interim vitam traduxissent calamitosam, magno metu, & necessariarum rerum inopia. Quin etiam Plautiani nomen abolitum, & ubicumque scriptum reperiretur in lapideis tabulis vel aliis, abrasum, deletum, expunctumque fuisse plane indicat vetus (b) inscriptio monumenti filiae ejus, nurus Severi; conjugis Antonini, & alia (c).

(b) Habet
Smet. fol.
67. n. 1.

(c) Apud
eundem
fol. 24. n. 1.
& fol.
22. n. 4.

Hic finis Plautiani Christianorum hostis infensissimi & perniciosissimi; quo sublato, persecutio etsi non penitus ablata, saltem moderationem non mediocrem accepit. Quem non Romanum, sed Afrum genere, Severi municipem; ex humili fortuna in sublime evehum, damnatorum bonis fuisse insigniter locupletatum, tradit Herodianus (d). Sed quorum, quæso, damnatorum, nisi magna ex parte Christianorum nobilium Senatorum, quos sub Commodo, tempore pacis Ecclesiæ, Christiana religione initiatos fuisse diximus? Sed idem quoque hæc de ejus mentis tumore addit: Quacumque incederet, adeo trux & horribilis erat, ut non modo non adiretur a quoquam, sed etiam qui fortuito occurrebant, ab eo averterent oculos; quia anteambulones aliquot, quacumque iter faceret, denunciabant, ne quis in proximo consistere, neve illum contueri auderet, sed averterent universi oculos, terramque despectarent: Hæc ipse, aliaque multa de ejus fastu, arrogantia, atque sævitia.

III.
Dat pœnas
Plautianus
effusi sanguinis
Christiani.

(d) Herod.
l. 3.

Eodem quoque anno celebrati sunt Romæ Ludi Sæculares; de quibus hæc Herodianus (e): Vidimus item sub illo quosdam omnis generis ludos cunctis editos theatris, simulque supplicationes & pervigilia ad formam Cereris initiatorum. Sæculares hi tunc appellabantur, celebrati (ut aiunt) decurso trium spatio octatum. Si quidem Urbe tota atque Italia præcones itabant convocatum omnes ad ludos, quos nec vidissent hactenus, nec visuri postmodum forent. Sed de iisdem ludis Zosimus plu-

IV.
Ludi Sæculares.

(e) Herod.
eodem l. 3.

PAGIUS
II.

Ludi Sæculares octavi.

Ad num. IV. Imperatores Severus & Antoninus ejus filius octavos Ludos Sæculares Romæ exhibere, anno Urbis nongentesimo quinquagesimo septimo, ut docet Cenforinus lib. de Die Natali cap. 17. Quos Ludos Severus, nulla Claudii ac Domitiani Ludorum Secularium ratione habita, anno CCXX. post exhibitos ab Augusto Ludos Sæculares quintos, edidit. Quidam censores in Epist. Consulari a Card. Norisio publicata contendunt, Cenforinum male hos Ludos octavos appellasse, eosque nonos appellandos. Verum cum Antoninus Pius nullos Ludos Sæculares repræsentarit, ut suo loco demonstravimus, Ludi Sæculares sub Severo habiti, omnino octavi fuere. Severus Consulatum, ut moris erat, non sumsit, sive quia ab ea dignitate annis, quibus ea sibi debita, sæpius abstinuit, sive quia ad Ludos Augusti, qui, privatis Consulatum gerentibus, illos celebravit, respexit.

III.

Modus Ludorum hujusmodi, inquit Zosimus lib.

z. pag. 669. relatus est in litteras. Circumeuntes præcones, universos ludorum causa convenire jubebant ad spectaculum, quod neque vidissent antea, neque visuri posthas essent. Ipso autem messis tempore, per paucis diebus ante, quam ludi peragerentur, in Capitolio temploque Palatino XV. viri sedentes in suggestu, lustralia populo distribuebant. Ea sunt faces, & sulphur, & bitumen. Nec participes horum servi sunt, sed liberi duntaxat homines. Posteaquam populus universus & in locis iis qua diximus, & in templo Diana, quod est in Aventino colle, convenit, triticum, & hordeum, & fabas quisquis secum defert, ac Parcibus nocturnos ludos caste pudiceque faciunt; hostia propter ripam Tiberis ad Tarentum Diis consecrantur (indeque spectacula, quæ in ludis Sæcularibus exhibebantur Tarentina dicta). His autem Diis rem sacram faciunt, videlicet Jovi, Junoni, Apollini, Latona, Diana: tum præter hos, Parcibus, & Lucinis, & Cereri, & Diti Patri, & Proserpina.

Qua in illis de more spectacula ederentur.

Prima

CHRISTI
206.ZEPHYR. PAP.
4.SEVERI IMP.
12.

(a) Zofim. (a) pluribus, agit, qui & dictis Consulibus celebratos fuisse tradit; quod & docent veteres inscriptiones a diversis collectæ, in quibus Severi, nomen inscriptum

est cum Tribunitia potestate duodecies repetita (b), ut etiam in huiusmodi numismate eleganter expressum in columna milliaria.

(b) Panvin. in Fast. & Adolph. l. de Nummis.

(c) Pamel. Horum occasione scriptum putant (c) a not. ad Tertulliano librum de Spectaculis, & illum de Idololatria; quibus plane declarat, rectam Christianæ religionis institutionem abhorruisse admodum ab istiusmodi spectaculis a Gentilibus edi solitis; divinamque ultionem illos expertos esse ad-

dit, qui præter institutum iisdem non viderentur esse præsentibus. Sed de iis alia occasione superius. Porro quam mendax extiterit Zofimus, qui neglectu postea ludorum Sæcularium, corruisse tradit florentissimum Romanum Imperium, suo loco inferius perspicue demonstrabimus.

Chri-

PAGIUS Prima nocte spectaculorum ad horam secundam, tribus aris in ripa fluminis constructis, Imperator cum XV. viris tres agnos cadit; & aris sanguine resperis solidas victimas adolet. Scena vero sine theatro constructa, lumina cum regis accenduntur, & hymnus recens factus canitur; adeoque spectacula consentanea rebus divinis eduntur. Et hæc qui peragunt, pro mercede primitias fructuum, tritici, hordei, fabarum accipiunt. Nam illa, seu ut dictum est, ab universo populo distribuuntur. Postridie consecens Capitolio, & consuetis ibidem immolatis hostiis, ad constructum inde theatrum progressi, Apollini, & Diana Ludos faciunt.

IV. Insequenti die matrona nobiles ad horam ab o-
Ab illis vaculo constitutam in Capitolium convenientes Deo
Ludis re- supplicanti, & hymnis cum, ceu fas est, celebrant.
ligio Chri- Die tertio in Apollinis ad Palatina ter novem il-
stiana ab- lustres pueri cum totidem virginibus, omnes utrim-
horrebat. que florentes, hoc est, qui ambos parentes adhuc
superstites habent, hymnos & panes Græca Roma-
naque lingua canunt, quibus subiecta Romanis ur-

bes servantur. Itidem alia secundum traditum a numine ritum fiebant; qua sane quamdiu peracta fuerunt, nullum Republica Romana detrimentum capit. Quæ referre placet, ut manifestius appareat, quantum a religione Christiana Ludorum Sæcularium celebratio aliena fuerit, & quantum hallucinentur viri doctissimi, qui nostra etiam ætate tradunt, utrumque Philippum Imperatorem Christo nomen dedisse, & tamen Ludos Sæculares exhibuisse. Nec est quod respondeant, utrumque Philippum in Ludis Sæcularibus nonis memorata sacrificia interdixisse & spectacula tantum edi mandasse; vel Ludos Sæculares celebrari potuisse absque sacrificiis, & eo modo Honorium Imp. anno CCCCIV. qui a currenti centesimus erat, horum Ludorum exhibitionem permisit, id est cum solo Circensium, aut Theatralium Ludorum apparatu. Nam nec ambo Philippi Christiani fuere, nec Honorius Imp. Ludos Sæculares fieri permisit, ut ex infra dicendis certis argumentis liquebit.

JESU CHRISTI
ANNUS
207.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
5.

SEVERI IMP.
ANNUS
13.

I. Natalius ad Zephyrinum Romam venit.

Christi anno ducentesimo septimo, Marcus Aurelius Antoninus secundum adiit Consulatum una cum fratre suo Geta collega. Quo anno, nece Plautiani Romæ jam prope mitigata persecutione Severi, accidisse putamus, ut Zephyrino Romano Pontifice e latebris emergente, & munia Pontificia obeunte, Natalius olim confessor, sed postea misere pecunia corruptus, Theodoti hæreseos cum patrociniis suscepisset, tandem sui compos factus, erroris pœnitens, ad eum veniens, patrati sceleris egerit exomologesim, pedibus ejus advolutus. Hæc sane a scriptore ejus temporis diligenter conscripta, ab Eusebio (a) ad verbum quam fidelissime narrantur: *Scriptor ille, de quo supra dixi, qui librum prædictum contra erroris supra demonstrati auctorem composuit, aliam etiam rem Zephyrini tempore gestam hoc pacto explicat: Facinus apud nos admissum, fidelibus in Domino, quo illos erudiam, commemorabo; quod, credo, si forte Sodomis gestum fuisset, etiam illos ad scelera sua pœnitentiæ lacrymis mature eluenda admonuisset.*

(a) Euseb. l. 5. c. 27.

II. Natalius confessor in hæresim lapsus.

Erat quidam Natalius confessor non jam pridem, sed nostris jam pene temporibus: iste ab Asclepiodoto & altero Theodoto trapezita fraude fuit deceptus (hi quidem ambo Theodoti coriarii, qui prius propter istam novam prudentiam, immo vero amentiam, ex Christianorum communione a Victore, ut dixi, qui tunc erat Pontifex, excludebatur, discipuli erant) & ab illis duobus, quos supra posui, salario quo-

dam & mercede persuasus, ut illius erroris Episcopus crearetur; ea lege nimirum, ut centum quinquaginta denarios menstruos isti ei persolverent. Qui quidem cum se in illorum societatem dedisset, per visiones quasdam a Domino ad se demissas sæpenu-mero admonitus fuit. Deus enim misericors & Dominus noster Jesus Christus martyrem & testem suarum afflictionum extra Ecclesiam misere deperire noluit.

Cæterum quoniam primæ erat apud illos sedis Episcopalis appetitione tamquam hamo inescatus, & turpi quæstu, qui multis affert perniciem, irretitus, & propterea lentius tardiusque Dei Visionibus animum attendit; tandem per integram noctem a sanctis Angelis flagris & verberibus usque adeo acerbe & graviter cæsus fuit, ut cum primo mane surgeret, cilicio & sacco indutus, cineribus aspersus, magno cum marore & lacrymis ad pedes Zephyrini Pontificis se supplicem abjiceret; & non modo ad Cleri, sed laicorum etiam genua advolveretur; ita ut Christi misericordis Ecclesia illum magnopere commiserata, lamentis una se dederet. Attamen ille, licet multis precibus usus fuisset, & plagarum vibices, quas pertulerat, ostendisset; vix tandem in communionem Ecclesiæ receptus fuit. Hucusque auctor de lapsu & restitutione Natalii. Quibus (ut alias sæpe de aliis hæresiarchis est demonstratum) pristinum morem intelligas, consuevisse scilicet hæresiarchas erroris pœnitentes adire Romanum Episcopum, ab eodemque Catholicæ Ecclesiæ communicatio-

III.

Natalius exomologesim agit.

Hæresiarchas Romæ agere solitos exomologesim.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5698.

SÆC. III. Anno Urbis 958. Olymp. 246. an. 1. A. C. 205.

JESU CHRISTI 205. secund. Baronium 207.

ZEPHYRINI PAPÆ 9.

SEVERI IMP. 13. CARACALLÆ IMP. 8.

I. Consules. [1] AD num. I. Coss. M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. II. & P. Septimius Geta

Caesar. Est hic primus Getæ Cæsaris Consulatus, non vero secundus, ut putavit Baronius. Legenda quæ initio anni CCIII. hac de re scripti.

Sumtus hic Consulatus a Caracalla juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, a Geta vero juxta tertiam, ut sc. Collega esset fratris Decennalia Imperii Cæsarei celebrantis. In Dissert. Hypat. pag. 224. Nummum ex Occone recitavi inscriptum, Trib. Pot. VIII. in postica, Vota suscepta X. sed hæc postica ad aliam anticam pertinet, quam ad præfatam, ideoque Nummus ille vitiosus.

II.

Decennalia Imperii Cæsarei Caracalla.

NOTÆ [1] Coss. M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. II. & P. Septimius Geta Caesar. Vetus inscriptio in villa Carpinea, edita a Boldetto in observationibus ad Cæmeteria sacra, pag. 442.

DEDIC. IMP. P. M. AURELIO. ANTONINO. II. IT (pro ET) P. SEPTIMI. O. GETA. COSS. V. KAL. IUNIAS

Geta nummus in Musæo Theupolo pag. 229. cum epigraphe:

P. SEPTIMIUS GETA CAES.

& in averfa.

PONTIF. COS.

Fasti Idatiani: Antonino II. & Geta II. Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Antonino II. & Geta.

CHRISTI
207.ZEPHYR. PAP.
5.SEVERI IMP.
13.

tionem, facta exomologesi, promereri: quippe qui quantumlibet in castris inimicorum militassent, resipiscentes tandem probe intelligerent, a sedis Petri Catholice Ecclesie primario Antistite quaerendam esse veniam & salutem, nec ab alio quopiam quam a Catholice Ecclesie Episcopo communicationem Catholicam expectandam.

IV.
Mores
hæretico-
rum
Theodo-
tiorum.

At quinam mores horum solerent esse hæreticorum, ex eodem auctore idem Eusebius recitat in hæc verba: *Ad ista etiam alias ejusdem scriptoris voces de iisdem (videlicet Theodotianis hæreticis) connectamus, quæ sic se habent: Sacras audacter depravarunt scripturas; veteris fidei canonem abrogarunt; Christum ignorarunt; neque quid sacræ & divinæ litteræ de illo dicant conquestiverunt: sed quænam syllogismi figura ad suam impietatem confirmandam reperiretur, studiosè indagarunt. Quod si quisquam forte illis aliquid divini eloqui testimonium proferat; querunt utrum conjunctam an disjunctam syllogismi figuram possit efficere. Relictis vero & depositis sacrarum litterarum studiis; omni cura & cognitione in geometriam incumbunt. Tamquam ex terra editi, de terra loquuntur, & Christum qui sit de cælo venturus, penitus ignorant. Euclides enim apud quosdam eorum propter geometriæ artem enixe recolitur; Aristoteles & Theophrastus in summa habentur admiratione. Galenum etiam fortasse nonnulli summe venerantur. Hi ergo tum infidelium artibus ad erroris sui sententiam roborandam abutuntur, tum solerti impiorum astutia ac subtilitate simplicem ac sinceram divinorum Scripturarum fidem adulterant.*

V.
Depravare
solent
hæretici
sacros
codices.

Quod autem a fide longissime absint, quid attinet commemorare? Hanc ob causam eam in sacras litteras confidenter ac temere quasi manus violentas injiciunt, easque se emendare & corrigere prædicant. Quod vero ipse equidem nihil falsi in eos ementitus loquar, nemini verum scire cupienti poterit esse obscurum. Nam si quis cujusquam illorum exemplaria in manus sumere, accurate pervestigare, & inter ipsa

conferre voluerit; reperiet profecto illa maxime inter se dissidere. Nam Asclepiodoti exemplaria, ab illis quæ sunt Theodoti, admodum discrepant; ac multa plane suppetunt, propterea quod illorum discipuli exemplaria ab utrisque (ut illi appellant) correctæ (ut nos corrupta) studiose & sedulo descripserunt. Rursum quæ sunt Hermophili, cum istis minime consentiunt; quæ Apollonii dicuntur, ipsa sibi non constant. Licet enim quæ ab illo prius exscripta fuerint & composita, posterioribus denuo inversis innovatisque comparare: sic invenire illa inter se valde dissidentia, erit perfacile.

Quantum incitiæ & temeritatis habeat perditus iste conatus, nec illos ipsos ignorare suspicor. Aut enim sacras & divinas litteras a Spiritu sancto dictatas non credunt, & ita sunt infideles; aut se ipsos Spiritu sancto sapientiores esse dicunt; quod plane quid aliud est, quam tamquam dæmone exagitatos insanire? Neque enim hanc inconsultam & imprudentem molitionem suam esse inficiari poterunt; quandoquidem ista exemplaria sua ipsorum manu esse transcripta, perspicue deprehenduntur. A quibus autem erant ipsi instituti, ab illis sane ejusmodi scripturas non aliquando exceperunt; & exemplaria, unde ista transcripserunt, demonstrare non possunt. Quidam illorum eas quidem depravare, non adeo operæpretium duxerunt; sed tum Legem, tum Prophetas lepida simulatione, perinde ac si nefariam & impiam omnino doctrinam complecterentur, prorsus pernegantes, in vastissimum exitum gurgitem præcipientes deciderunt. Atque ista modo a nobis hæcenus sicut commemorata. Hucusque Eusebius; quæ ad insinuandos mores hæreticorum recensuisse voluimus. Quod igitur tot exemplaria, quot homines hæreticæ pravitatis fautores essent; inde existinans Origenem his temporibus meditatam esse opus illud plane egregium, quo uno volumine sex simul interpretationes divinæ Scripturæ collegit, quod Hexapla nominavit; de quo suo loco dicturi sumus.

VI.
Egregium
dilemma
in hæreticos.

JESU CHRISTI
ANNUS
208.ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
6.SEVERI IMP.
ANNUS
14.

I.
Origenis
imprudens
facinus.

(a) Euseb.
lib. 6. c. 7.

Christi anno ducentesimo octavo, Anno Albino & Fulvio Æmilio Coss. Severus annum decimumquartum agebat in Imperio; quo (ut puto) Origenes imprudens nimis audax facinus in seipsum admisit, quod Eusebius (a) narrat his verbis: *Per idem tempus Origenes, dum scholæ Alexandrinæ, quam diximus, præerat, facinus quoddam admisit; quod quidem licet ex animo rudi & juvenili vi-*

deretur esse profectum, fidei tamen & castimonie specimen maximum dabat. Istam enim Evangelii sententiam (b): *Sunt eunuchi, qui se castraverunt propter regnum calorum; aliquanto (ut fert etas adolescentiæ) simplicius interpretatus, partim quod Salvatoris vocem se penitus implere oportere putavit, partim quod, cum etate valde adolescens esset, & non cum viris modo, sed cum mulieribus etiam sermones* de

(b) Matth. 19.

CHRISTI
208.

ZEPHYR. PAP.
6.

SEVERI IMP.
14.

de rebus divinis & cœlestibus conferret, omnem turpis calumniæ & obtreptionis autem infidelibus prorsus adimere voluit: dictam Salvatoris sententiam ex occulto (facinus namque maximam partem necessariorum suorum celare cogitat) exequi re ipsa aggressus est.

II. Deme- trius creat Origenem Catechi- stam.
Ceterum tale facinus ab eo quantumvis cupiente occultari non poterat. Quocirca Demetrius qui ibidem rexit Ecclesiam, de eo post certior factus, tametsi hoc audax ejus facinus vehementer admiratus est, tamen incredibilem animi propensionem & ingenuitatem fidei amplexatus, eum illico confidere, & bono animo esse jubet; & majore cura ac studio in munus, fidei principia instituendi, incumbere hortatur, impellitque. Ac tum quidem Demetrius eo animo fuit atque sententia: Hæc Eusebius de Origene atque Demetrio. Cætera autem de similitate inter utrumque suborta, cujus occasione tale Origenis facinus fuit ubique vulgatum, opportuniori loco dicemus, eo scilicet anno, quo idem Ori-
Ann. Eccl. Tom. II.

genes ab Alexandro Hierosolymorum Episcopo est initiatus presbyterio.

Hoc item tempore factum putamus, ut idem Origenes adhuc adolescens, sed jam eviratus, primam interpretationem ediderit in Cantica Canticorum, quam postea maturioris ætatis factus emendatam & pluribus auctam in lucem edidit; quod testatur S. Hieronymus (a), temeritatis seipsum arguens, atque alios, qui ipso juvenutis exordio divinas Scripturas adhuc inexperti temere audeant interpreta- ri. At quod ad Origenis temerarium au- sum spectat (si ex unguibus leonem dignoscere licet) vides eum ipso primo ingressu in divinam Scripturam, explanan- dum sumere librum illum, quem necdum legere ejus ætatis hominibus licebat. Ve- rum quia illum aggressus esset viribus tan- tum ingenii fretus, quodque in concessa præ- sumeret, ac se nimium supra seipsum ef- ferret; casurus aliquando credi ab omni- bus facile potuisset.

III. Origenes explanat Cantica Cantico- rum.

(a) Hieron. in pref. Commen. in Abdiam.

H h h

An-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5699.

SÆC. III. Anno Ur- bis 959. Olymp. 246. an. 2. A. C. 206.

JESU CHRISTI 206. secund. Baronium 208.

ZEPHYRINI PAPÆ 10.

SEVERI IMP. 14. CARACALLÆ IMP. 9.

I. Consules.
[1] AD num. I. & seq. Coss. Nummius Albinus, & Fulvius Æmilianus, ex Inscriptio- ne Onuphriana, non Fulvius Æmilius, ut perperam Baronius habet.
II. Corpus suum eviravit Origenes, sive ferro ex-

actis genitalibus, ut crediderunt Hieronymus Epist. 65. & Nicephorus lib. 5. cap. 8. sive medicamento exsiccatis, at aliis persuasum. Rem in incerto Epiphanius hæresi 64. relinquit. Utraque tamen castratio ab Origene tandem damnata, qui alios ne simile quid in se aliquando conciperent, vehementer absterruit, cum aliis locis, tum præsertim suis in Matthæum Commentariis, ut videre est tom. 15. ad cap. 19. Demetrius Episcopus Alex. primum laudibus Origenem prosecutus, eum confirmavit, strenue- que susceptum munus continuare jussit. Unde nullo sexus discrimine universos ad se audiendi causa venientes admisit. Qua de re legendus eruditissimus Huetius lib. 1. Origenian. cap. 2. ex quo hæc excerptimus.

Origenes seipsum castrat e

NOTÆ [1] Coss. Nummius Albinus, & Fulvius Æmilianus. Gruterus, pag. CXV. 9.

ALBINO. ET. AEMILII. COS.

Donianæ inscriptiones cl. III. n. 44. pag. 124.

KAL. AUG. N. COLLEGI. MU-
MIO (forte legendum) NUMMIO
ALBINO. FULVIO. AEMILIANO
COS.

Habetur hæc inscriptio apud Boissardum p. VI. pag. 104. & apud Gruterum pag. CLXXV. 8. Prænomina horum consulum in saxis vetustis desiderantur.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Bucherii fragmentum; Albino, & Æmiliano. Prosperi Chronicon: Albino & Æliano, mendose.

JESU CHRISTI
ANNUS
209.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
7.

SEVERI IMP.
ANNUS
15.

I^o Anno Domini ducentesimo nono, Flavio Apro & Allio Maximo Coss. Severi Imperatoris anno decimoquinto, Eusebius in Chronico memoriam ingerit Tertulliani Afri, filii Centurionis Proconsularis; hocque potius anno quam cæteris, ea puto occasione, quod idem ipse Tertullianus (a) contra Marcionem agens, se hoc anno quintodecimo Severi Imperatoris illum commentarium elaborasse perspicue declarat. Scripserat jam olim adolescens adversus eundem Marcionem opus rude nimis, ut demonstrat S. Hieronymus (b) in Abdiam, cum de se in primis ait: *Libere profiteor illud fuisse puerilis ingenii, & hoc maturæ senectutis. In libris quoque contra Marcionem Septimius Tertullianus hoc idem passus est.* Hæc Hieronymus. Sed & ipsemet Tertullianus (c) ejus exordio commentarii de iisdem suis in Marcionem lucubrationibus rationem reddens, hæc ait: *Si quid retro gestum est nobis adversus Marcionem, jam hinc viderit. Novam rem aggredimur ex vetere. Primum opusculum, quasi properatum, pleniori postea compositione rescideram; hanc quoque nondum exemplariis suspectam fraude*

(a) Tertul.
contra
Marcion.
lib.1. c.
15.

(b) Hieron.
in præfat.
in Ab-
diam.

Tertullia-
nus scri-
bit contra
Marcio-
nem.

(c) Tertul.
contra
Marcion.
lib.1. c. 1.

tunc fratris, dehinc apostata, amisi, qui forte descripserat quædam mendosissime, & exhibuit frequentia. Emendationis necessitas facta est; innovationis ejus occasio aliquid adjicere persuasit. Ita stylus iste nunc de secundo tertius, & de tertio jam hinc primus, &c.

Scripsit tunc quoque commentarium de Resurrectione carnis; quod ejusdem scriptis manifestum est, dum in eodem horum meminit librorum adversus Marcionem, & libro quinto adversus eundem citat librum a se scriptum de Resurrectione carnis, ita ut appareat, eodem ferme tempore ambos ab eo elucubratos fuisse commentarios. Tunc quoque idem auctor librum edidit de Carne Christi, eodem propemodum argumento. Totus itaque in his fuit hoc anno Tertullianus, ut grassantem Marcionis hæresim impugnaret, nec non Valentinum, carnis Christi veritatem impie negantem. Meminit (d) ibi Alexandri cujusdam ex Valentini secta descendens qui Christi carnem sui ortu (proh scelus!) impie dicebat infectam fuisse peccato.

Sed decipitur, mea sententia, qui putat hunc, in quem Tertullianus invehitur, Alex-

II.

Aliæ Ter-
tulliani
Lucubra-
tiones hu-
jus tem-
poris.

(d) Tertul.
de Carn.
Christi c.
15. 16. 17.

III.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5700.

SÆC. III.
Anno Ur-
bis 960.
Olymp.
246. an. 3.
A. C. 207.

☉ 20. D. ☽ 18. P. 15. April. Indiēt. 15.

JESU CHRISTI 207. secund. Baronium 209.

ZEPHYRINI PAPÆ II.

SEVERI IMP. 15. CARACALLÆ IMP. 10.

I.
Consules.

[1] AD num. I. & seqq. Coss. *Aper & Maximus*, ut ostendit Card. Norisus in Epistola Consulari.

II.
Quinde-
cennialia
Severi.

Videtur Severus hoc anno Quindecennialia celebrasse, ob eaque solennia Imp. XII. appellatum esse, quando iniit Tribunitiam Pot. XV. ut videre est in Nummis & Inscriptionibus ea Tribunitia Potestate notatis. Mediobarbus in Numismatis Imp. pag. 277. ait, Severum hunc titulum multiplicasse propter victorias Britannicas per Duces reportatas. Sed licet verum sit, per hæc tempora bellum in Britannia gestum, ut docet Dio lib. 76. & propter victorias Imperatoris titulum de more auctum, suspicor tamen Severum cum Tribunitia Pot. VI. titulum Imperatoris XI. ob Quinquennialia, & titulum Imperatoris XII. propter Decennialia suscepisse. Et ratio est, quia intra illud quinquennium multas victorias retulit,

nec titulum illum multiplicavit, & post currentem annum Caledonios, aliosque Barbaros in Britannia vicit, indeque Britannicus dictus est; nec tamen nomen Imperatoris XIII. in Nummis ejus & Inscriptionibus legitur. Quod si post Britannicas victorias Vicennialia edidisset; Imperator XIII. appellatus esset, cum in Vicennialibus & id genus festis victoriæ antea reportatæ in Nummis & Inscriptionibus rursus memorari solerent. Quam conjecturam Chronologiæ quandoque dirigendæ non parum utilem, Viris eruditissimis magis discutiendam proponere volui. Caracalla Severi filius. hoc anno Tribunitiam Pot. X. suscepit, & Imperator II. appellatus est, ut ejus Numismata ostendunt, quia cum patre titulum illum geminavit.

Tertullianus hoc anno, Imperii Severi decimo quinto, contra Marcionem scripsit, ut recte Baronio observatum. Fervebat tunc persecutio, ut ex lib. 1. adversus Marcionem liquet, quæ Severi Quindecennialium occasione de more aucta. Dodvvelus in Dissert. Cypriana XI. quæ est de Paucitate Martyrum, persecutionem Severi intra biennium, primum videlicet & secundum hujus Imperatoris annum coarctat; cum tamen ex laudato Opere Tertulliani constet, eam per hæc tempora grassatam esse, & ex Sulpicio Severo liqueat, eam usque ad Severi finem continuatam. Ubi enim de ea locutus est, ait: *Interjectis deinde an-*

III.

Tertullia-
nus scribit
adversus
Marcio-
nem.

NOTÆ [1] Coss. *Aper & Maximus*. Absunt a vetustis monumentis horum prænomina. Gruterianus lapis pag. CIII. 6.

V. IDUS. JUNIAS
APRO. ET MAX.
COSS.

Ita quoque vulgares Fasti.

regnantibus Augustis, felicissimum appellat; de quo ubi ait: *Eradicato omni acenito hostilitatis*; ad tyrannos, barbarosque devictos alludit. Ubi vero addit: *Et catto & rubo subdolæ familiaritatis*; ad Plautianum, de quo superius actum est, pertinere omnes recte cuncta considerantes intelligent. Sed & cum subdit: *Constitutum & amœnum super Alcinoi pometum & Midæ rosetum ipsum, (quod dixerat) re vera Orbis cultissimum huius Imperii rus est: Deo nimirum (ut ait) tot Augustis in unum favente*; concordiam & fœlicitatem præsentis temporis demonstrat Imperii, duobus fratribus Augustis cum patre Severo una regnantibus, & Julia Augusta

matre eos arctis vinculos pacis & amoris vinculis confovente.

Quem quidem felicissimum Imperii statum, ejus temporis æra cusa declarant. Invenimus enim plures antiquos nummos trium Augustorum, necnon Juliæ Augustæ matris juniorum Imperatorum imaginibus insignitos; quorum unum hic tibi proponimus ad elucidationem Tertulliani loci; etenim illam horum temporum, trium Augustorum regnantium fœlicitatem exprimit, Severum cum conjuge parte altera, altera vero Antoninum & Getam filios Imp. notatos habens publicæ fœlicitatis & perpetuæ concordiæ titulis.

II.

(a) Ex Museo Lælii Pasqualini Canon. S. Maria Major. in Urbe.

(a)

III. Cæterum etsi cunctis Romano Imperio subditis felicia hæc visa sunt tempora; Africanis certe ipsis, ex quibus Severus du-

cebat originem, cesserunt felicissima, præcipue tamen Carthaginensibus, de quibus Tertullianus ipso exordio libri de Pallio;

PAGIUS choari potuit. Verum eam nuncupationem currenti anno factam Caracallæ Decennalia evincunt; cum, ut sæpius diximus, annis hujusmodi solenniis addictis novi Cæsares, aut Augusti creari solerent.

III. Incidunt & in hunc annum Decennalia Imperii Cæsarei Getæ, ad quæ referendum Numisma a Scaligero, in animadversionibus Eusebianis ad num. 2215. recitatum, IMP. CÆS. P. SEPT. GETA. PIUS. AUG. SECULARIA SACRA. S. C. Anno Christi ducentesimo quarto

Ludi Seculares a Severo, Caracalla, & Getæ editi, ut constat ex Nummis apud Mediobarbum. Quo tempore Getæ tantum Cæsar erat. Sed quæ in Decennialibus victoriæ ante decennium reportatæ, aliæque ad gloriam Principum magis conferentia Nummis insculpebantur, eorumque memoria renovabatur; ideo in præfato Getæ Nummo, postquam Augusteam dignitatem consecutus est, cuso, Ludi Seculares in Imperii ejus Cæsarei Decennialibus memorati. In quod arcanum cum Scaliger non penetraret, existimavit, Getam anno

NOTÆ

Veteris lapidis fragmentum Beneventi, de quo nos supra ad A. D. 147. at detritis adeo litteris & exesit, ut vix hæc exscribi possint. Quæ legi potuerunt, sunt:

..... F C L A S S E T I U S
..... C. V. N A T U S. I I I. I D U S
..... A N N I O L A R G O P R O S T I I
..... M E S S A L I N O C O S. V I T A F U N G
..... I D U S. A P R I L. I M P. A N T O N.
I I I.
..... C O S. A N N. L X I. D I E S. X X V I I.
M O R T U U S. V I X I T. E X M E N S
..... I M P. S E P T I M I O S E V E R O
..... A N T O N I N O C O S. A N N I S
..... S I B U S. V I. A D L E C T U S
..... P R A E T O R I O S. A D I V. . . . .
.....

A consulatu Largi & Messalini, hoc est ab A. D. 147. ad Caracalla tertium consulatum, anni sexaginta & unus excurrunt; quare cum iste Classetius annos LXI. & dies aliquot vixerit, recte illius anni ab his consulatibus supputantur, recteque in lapide uterque consulatus signatur.

Fasti Idatiani, & Prosperi Chronicon: Antonino III. & Getæ III. Vindebonenses, & Bucherii laterculus: Antonino III. & Getæ II.

CHRISTI
210.

ZEPHYR. PAP.
8.

SEVERI IMP.
16.

lio; quem his ferme temporibus Severi scripsisse diximus, ista præfatur: *Principes semper Africæ, viri Carthaginenses, vetustate nobiles, novitate felices, gaudeo vos tam prosperos temporum (cum ita vacat & juvat) habitus denotare pacis: hæc & amona, & otia, ab Imperio & a cælo, bene est: plane alludens ad ea quæ cum Spartianus scribit, tum antiquæ-nummorum declarant inscriptiones. Tripolim*

(inquit (a) ille) unde oriundus erat, (a) Spartian. in Severo. *contusis bellicosissimis gentibus, securissimam reddidit; ac pacem diuturnam, oleum gratuitum, & fecundissimum agrum donavit. At non solum hæc pacis & abundantiæ bona Tripolitani senerunt, sed & Carthaginenses, quibus idem Severus Augustus complura indulgit; ut antiqua tum ipsius tum filii Antonini numismata docent, quæ hic tibi exprimenda curavimus:*

(b) Ex Museo Lælii Pasqualini Canon. S. Maria Major. in Urbe.

(b)

Per sedentem super leonem mulierem exprini Cœlestem Carthaginensium deam, inferius quinto Annalium tomo alia occasione pluribus dicturi sumus. His itaque & aliis beneficiis toti Africæ præstitis, ab Africanis inter deos Severus relatus est.

Scribebat his item temporibus Tertullianus (c) adversus Judæos: in cujus quoque commentario hæc de præsentis temporis statu: *Britanniæ inter Oceani ambitum conclusæ sunt. Maurorum gens & Getulorum rabies a Romanis obsidentur, ne regionum suarum fines excedant. Quid de Romanis dicam, qui de legionum suarum præsidiis Imperium suum muniunt?* Ita enim a Severo totius Romani

Imperii paci consultum fuit, distributis per provincias, præsertim limitaneas trigintaduabus legionibus; quarum (inquit Dio d) decem & novem supererant ex iis quæ Augusti tempore erant. Addiderat unam, Italicam nominatam Nero; Galba duas, Auxiliariam dictam primam, atque aliam Septimanam nominatam. Totidem Vespasianus, Auxiliariam secundam, quartam Flavianam. Domitianus unam Atheniensem. Trajanus duas, secundam Agrippinam, trigésimam Germanicam. Marcus Antoninus duas itidem; secundam in Norico, tertiam in Rhætia; ambas dictas Italicas. Severus vero abundantius cæteris addidit tres, duas dictas Par-

(d) Dio hist. Rom. l. 55.

IV. (c) Tert. adv. Jud. c. 7.

Vires Romani Imperii.

PAGIUS anno ducentesimo quarto Augustum nuncupatum, idque ex citato Nummo manifeste constare. Sed cum Geta Tribunitiam Potestatem quartam dumtaxat inierit, Scaligeri error manifestus. Possinus in Notis ad Passionem SS. Perpetuæ & Felicitatis arbitratus est, selaudati Numismatis beneficio, annum quo illæ martyrismum passæ, detexisse. In earum enim Sanctarum Actis dicitur, eas morti addictas, quando celebrabatur Natale Getae Caesaris, ideoque martyrismum illud ante finem anni CCIV. quo Getam Augustum renunciatum credit, accidisse. Mediobarbus in Geta pag. 301. eundem Getæ Nummum refert, citatque

Card. Norisum pag. 170. in Cenotaphiis Pisanis Caii & Lucii Caesarum, ubi illum ex Scaligero recitat; sed, quod omnino intolerabile, nulla suæ immutationis, seu verius depravationis, ratione reddita, legit: GETA CÆSAR PONTIF. COS. in averfa parte, SECULARIA SACRA. S. C. licet apud Card. Norisum, quem citat, Geta cum nomine Augusti legatur. Vix credi potest, quantum Antiquarii Literis nocuerint, dum inscriptiones Nummorum & Lapidum, quas non percipiebant, corrumpere, vel prorsus omisere; sic enim errori viam patefecerunt, & veritati e tenebris eruendæ occluserunt.

CHRISTI
210.ZEPHYR. PAP.
8.SEVERI IMP.
16.

Parthicas, primam, & tertiam, secundam vero Medicam ob victorias de Parthis & Medis obtentas.

V. Sed egregie Tertullianus (a), his de Romani Imperii viribus recensitis, longe præstare iis omnibus inermem Christianam religionem significat; ac proinde iustissime gloriatur. Quippe cum Romani tot legionibus suum Imperium muniant: nec trans istas, inquit, gentes porrigere vires regni sui possint. Christi autem regnum & nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus supra numeratis colitur, ubique regnat, ubique adoratur. Hæc & alia ipse de Christi ubique regnantis gloria, in Judæos livore tabescentes, & canino dente Christi cultum rabide corrodescentes, objectat. Sed unde sibi in Judæos agendi suppeditata sit occasio & argumentum, ipso sui ipsius exordio operis declarat his verbis (b):

(a) Tertull. ad. vers. Jud. c.7.

(b) Tertull. ad. vers. Jud. c.1.

VI. Judæi in religionem Christianam semper armati.

Proxime accidit; disputatio habita est Christiano & profelyto Judæo Alternis vicibus contentioso fume uterque diem in vesperam traxerunt. Obstrepentibus etiam quibusdam spectantibus, singulorum nubiolo quodam veritas obumbrabatur. Placuit ergo, quod per concentum disputationis minus plene potuit dilucidari, inspicere curiosus, & lectionis stylo quæstiones retrahat terminare: Hæc ipse: Ex quibus liquet, Dei Ecclesiam non modo Gentilium gladio cruentatam, ipsorumque calumniis turpiter exagitatam, hæreticorum ingruentium impietate vexatam, sed & dilaceratam furore oblatrantium Judæorum; opusque fuisse cum iisdem manus sæpe conferere; ut qui indigno ferentes animo totum jam mundum post Christum abire, non cessarent coram Gentibus in Christum obloqui, & horrendas blasphemias effutire, de Christianis garrire, quod hominem ab ipsis in crucem actum adorarent: sicque omni contume-

liarum genere ubique solerent Christianam religionem deridere, ut non mediocre nec facile incumberet Christianis negotium, hos coram ipsis Gentibus talia audientibus ac spectantibus, mendacii redarguere, ac penitus confutare.

Nec prætermittendum, quod hac quoque disputatione Tertullianus refricat calamitates ipsorum, quas attigerat in Apologetico (c), dum ipsorum statum præsentem ob oculos ponit, sic dicens (d): Interdictum est, ne in confinio ipsius regionis demoretur quisquam Judæorum: ut hoc quoque esset adimpletum per Prophetam (e): Terra vestra deserta, civitates vestrae igni exustæ, id est, quod belli tempore eis evenerit: Regionem vestram in conspectu vestro exteri comedunt, & deserta & subversa erit a populis alienis. Et alio loco sic per Prophetam (f) dicitur: Regem cum claritate videbitis, id est, Christum facientem virtutes in gloria Dei Patris: & oculi vestri videbunt terram de longinquo: quod vobis pro meritis vestris post expugnationem Hierusalem, prohibitis ingredi in terram vestram, de longinquo eam oculis tantum videre permissum est: Hæc & alia de his Tertullianus. Quando autem hæc facta sint, jam superius dictum est, sed his hætenus.

Quod vero ad Romanam Ecclesiam spectat: Erat his temporibus Zephyrinus Papa (respirante jam a persecutione Ecclesia) totus ad expugnandas hæreses comparatus. Optatus enim Milevitanus hæc de ipso ac cæteris qui hoc tempore validius hæreses oppugnabant: Marcion, inquit, Praxeas, Sabellius, Valentinus, & cæteri, temporibus suis a Victorino Pictaviensi, & Zephyrino Urbico, & Tertulliano Carthaginensi usque ad Cataphrygas, & ab aliis assertoribus Ecclesiae superati sunt.

JESU CHRISTI
ANNUS
211.ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
9.SEVERI IMP.
ANNUS
17.

I. Britanni coerciti.

DUcentesimo undecimo Christi anno, Claudio Pompejano & Lolliano Avito Coss. Severus Britannos coercuit. Sed & quod (inquit Spartianus) maximum ejus Imperii decus est, muro per transversam insulam ducto, utrinque finem Oceani communicavit; unde etiam Britannici nomen accepit. Sed hæc Dio fusius est profecutus.

II. De Minutio Felice. (g) Hier. de Scrip. Eccl. in Minutio.

His ipsis temporibus, cum Zephyrinus Romanæ præesset Ecclesiae, recensetur a sancto Hieronymo (g) inter nobiles scriptores Ecclesiasticos Minutius Felix, de quo hæc scribit: Minutius Felix, Romæ insignis causidicus, scripsit dialogum Christi-

iani & Ethnici disputantium, qui Octavius inscribitur; sed & alius sub ejus nomine fertur de Fato, vel contra Mathematicos; qui cum ipse sit disertus hominis, non mihi videtur cum superioris libri stylo convenire. Meminit hujus Minutii Lactantius in libris suis. Hæc Hieronymus, qui eundem auctorem laudat in epistola ad Magnum (h). Porro Cæcilius Rhetorem, qui apud Minutium interloquitur, Christianam Religionem vehementer impugnans, quod is tandem ab Octavio persuasus, visus sit manus dedisse, atque Christo credidisse; magna ac vehemens me conjectura adducit,

(h) Hier. epist. 84.

De Cæcilio Rhetore.

ut

CHRISTI
211.

ZEPHYR. PAP.
9.

SEVERI IMP.
17.

ut existimem hunc fuisse Cæcilium illum insignem eruditione virum, Cypriani Episcopi Carthaginensis magistrum; a quo honoris causa, utpote qui percelebris fama esset, Cæcilii nomen accepit. Hæc quidem ut putem, tempus, studium, nomen, patria, ac religio denique ipsa persuadet; quibus in unum concurrentibus signis, quadam velut facta syndrome, qui recte sapiet, haud opinor, vanum me ut conjectorem temere condemnabit.

Quod vero ad commentarium illum, Minutii Felicis pertinet, videas easdem plane calumnias in Christianos objectas, quas Tertullianus in eo quem nuper scripserat Apologetico erudite refellit; ut figmentum illud de capite asini, quod calumniabantur colere Christianos; de infanticidio & esu carnum humanarum, & promiscuo, facta luminum extinctione, concubitu. Sed ad antiquas calumnias illud additum reperitur, Christianos colere Antistitis genitalia; quam quidem ea occasione irrogatam putamus infamiam, quod Christiani omnes ad genua sacerdotis flexis genibus procumberent, manibusque suppliciter junctis, exomologesim more majorum facere consuevissent. Hæc & alia multa ab Ethnicis objectari solita, a Cæcilio vehementius inculcata, ab Octavio confutata scitissime proponuntur.

III.
Minutius agit causam pro Christianis.

(a) Minut. eod. lib. prope fin.

IV. Inter alia autem, quod recentis persecutionis fixa in mentibus hominum de martvriis Christianorum essent exempla, ex Octavii Christiani persona Minutius præclarum illud ingerit (a): Itaque ut

aurum ignibus, sic nos discriminibus arguimur. Quam pulchrum spectaculum Deo, cum Christianus cum dolore congregitur; cum adversus minas & supplicia & tormenta componitur; cum strepitum mortis & horrorem irridens inculcat; cum libertatem suam adversus Reges & Principes erigit; soli Deo, cujus est, cedit: cum triumphator & victor ipsi, qui adversum se sententiam dixit, insultat: & paulo post: Sic Christianus miser videri potest, non potest inveniri. Vos ipsi calamitosos viros fertis in celum, Mutium Scævolam; qui cum errasset in Regem, periisset ab hostibus, nisi dexteram perdidisset. Et quot ex nostris non dexteram solum, sed totum corpus uri, cremari sine ullis ejulatibus pertulerunt, cum dimitti præsertim haberent in sua potestate? Viros cum Mutio, vel cum Aquilio, aut Regulo comparo? Pueri & mulierculæ nostræ, cruces & tormenta, feras & omnes suppliciorum terriculas inspirata patientia doloris illudunt. Nec intelligitis, o miseri, neminem esse, qui aut sine ratione velit pœnam subire, aut tormenta sine Deo possit sustinere: Hæc & alia complura eodem argumento Minutius. Ipsum etiam de Fato scripserat, hæc ejus verba significare videntur, quibus ait: In nobis non genitura plectitur, sed ingenii natura punitur. Ac de Fato satis hæc, vel pauca pro tempore, disputaturi alias & verius, & plenius. Hæc Minutius Felix, cujus plane aureum commentariolum una cum Arnobio luculenter a se novissime re-

Laudata Christianorum constantia.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5702.
SÆC. III. Anno Urbis. 962. Olymp. 247. an. 1. A.C. 209.
C 22. A. D 1. P.9. April. Indict. 2.
JESU CHRISTI 209. secundum Baronium 211.
ZEPHYRINI PAPÆ 13.
SEVERI IMP. 17. CARACALLÆ IMP. 12.
GETÆ IMP. 2.

I. [1] AD num. I. Coss. Claudius Pompeianus, & Avitus, quem ultimum Baronius perpe-

ram Lollianum Avitum appellat, ut ostendit Card. Norisium in Epist. Consulari.

Severus anno tantum sequenti Britannicus dictus, & celebris murus a mari ad mare per mediam Britanniam ab eo ductus, Spartianus enim in Severo cap. 18. ait, Britanniam (quod maximum ejus Imperii decus est) muro per transversam insulam ducto utrimque ad finem Oceani munivit: unde etiam Britannici nomen accepit. Caracalla in Nummis apud Mediobarbum non dicitur Britannicus, nisi quando gerit Tribunitium Pot. XIII. anno sequenti inchoatam. Quare cum Britannicus eodem tempore, quo pater appellatus fuerit, magnificum illud Opus illo anno adificatum.

II.
Caracalla Britannicus dictus.

NOTÆ [1] Coss. Claudius Pompeianus, & Avitus. Sponius in Miscellan. pag. 40.

POMPEIANO. ET AVITO
COSS. KAL. IAN.

Gudianæ inscriptiones:

CIVICA POMPEIANO. ET
LOLLIANO AVITO. COSS.

Vide Norisium in Epistola consulari.

Lapis inter Donianas, inscriptiones cl. VI. n. 155.

MILITARE COEPIT
POMPEIANO. ET AVITO. COS.

Hæc eadem inscriptio legitur inter selectas Jo. Vignolii pag. 310. sed aliquantisper varians.

De Lolliano Apuleius Apolog. I. Vulgares Fasti: Pompeiano, & Avito. Omititur ergo & in Fastis, & in vetustis lapidibus horum prænomen, ut & Claudii nomen, seu mavis prænomen, in Pompeiano.

recognitum, emendatum, ac illustratum, nuper Romæ edidit vir illustris & insigniter eruditus Fulvius Ursinus, de Ecclesiasticis quoque litteris optime meritus.

V.
Objectio
gentilium
& hæreticorum.

Sed inter plura quæ a Gentilibus in Christianos objici solita erant, & apud eundem auctorem a Cæcilio in Octavium ingeruntur, quod eadem a Novatoribus adversus Catholicos, nostris temporibus in calumniam convertantur, nolimus prætermittere; quo Minutii locus male acceptus, & ab occasione quamlibet captantibus perperam interpretatus elucidetur, & legitimus germanusque verborum ipsius sensus a quovis perspicue intelligatur. Cur (inquit ille, de nostris loquens) nullas aras habent, templa nulla, nulla nota simulacra? Comparant ex iis, inquam argumentum hæretici, qui impie demoliri consueverunt Catholicorum ecclesias: struuntque calumniam, affirmantes, nullas penes Christianos fuisse Ecclesias, vel altaria, aut imagines. At licet primo tomo Annalium (a) apertissima luce fuerit demonstratum, ab ipso exordio nascentis Christi Ecclesiæ, ea omnia apud Christianos fuisse, & religionis usui inservisse; ipsique Minutii citato loco fuerit satisfactum: tamen hic eum dilucidius explanare, haud otiosum erit.

(a) Tomo
primo
Annal. an.
57.

VI.
Elucidatio
loci
Minutii.

Derisio potius erat illa, quam calumnia Gentilium in Christianos insultantium, quod nullum penes illos templum esset. Quidam vero per templum ipsi intelligerent, est diligentius inquirendum. Errant in primis, qui putant, omnes sacras deorum ædes, in quibus sacra facerent, templa dicta fuisse. Immo cum quamplurima essent Romæ multiplicium deorum delubra, perpauca tamen eorum constat nominata fuisse templa. Est de his testimonium M. Varronis ad Pompeium de officio Senatus habendi Isagogicum conscribentis, in quo hæc atque alia apud Gellium (b): Inter quæ id quoque scriptum reliquit: *Non omnes ædes sacras templa esse, ac ne ædem quidem Vestæ templum esse*: Hæc ibi. Immo & templa dici etiam, quæ alii publico usui quam divino cultui inservirent, alibi idem Varro (c) testatur, cum ait: *Curia Hostilia templum*

(b) Apud
Gell. l. 14.
c. 7.

(c) Varro
de lingua
Lat. l. 6.

est, & sanctum non est. Ex quibus omnibus plane intelligas, nonnisi ingentes illas ædium moles, vastas illas amplissimasque publicorum ædificiorum estructuras, atque augustiora delubra, templa ab illis vocitata. In quam plane sententiam hæc Arnobius (d) in eos: *Templa enim hæc quid sunt? Si humanam infirmitatem roges, nescio quid immane atque amplum. Et paulo post: Sint ergo hæc licet aut ex molibus marmoreis structa, liquearibus aut renideant aureis, splendeant hinc gemmæ, & sidereos evomant variata interstitione fulgores: terra sunt hæc omnia, &c.* Certe quidem nec nos inficias imus, caruisse præcos illos Christianos ejusmodi templis, & Ecclesiis templorum instar erectis.

(d) Arnob.
adv. Gen-
tes l. 6.

Verum nec quidem religionis humilitate, impenfarumve parcitate, ab hujusmodi structuris tunc Christiani abstinerunt; sed quod jugis Gentilium conflata in eos invidia non sineret, & frequens inde dimanans persecutio non permitteret. Nam simulac cessarant Ethnici Imperatores, & Christiani nati sunt habentis Imperii, nempe temporibus Constantini, qualia toto Christiano orbe ab iisdem templa fuerint excitata, illa ipsa quæ adhuc pluribus in locis integra remanent, quæve in antiquis chartis a majoribus descripta leguntur, certissimam fidem faciunt. Ad hæc igitur a Gentilibus in eos objecta, erat justissima Christianorum illa responsio: Dei templum esse universum hoc quod cernitur, vel, quæ latiores complectitur ambitus, mentem humanam: nec aliquod his dignius posse Deo optimo maximo templum erigi. Nam cælum ipsum templum esse dictum, totumque hoc quod tuimur (unde & nomen accepit) idem qui supra auctor est Varro (e). Cum alioqui Fideles (quod suo loco est apertissime demonstratum) haberent sacras ædes, precatórias domos, quas frequentiori usu Ecclesias nominarent; in quibus ad sacrificium celebrandum esset altare, ac sacræ imagines, non autem aræ ad animalium cædes vel suffitus accommodatæ, vel simulacra deorum, more ipsorum desuper collocata.

VII.
Præcipuum
Christianorum
templum.

(e) Varro
de ling.
Lat. l. 6.

JESU CHRISTI
ANNUS
212.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
10.

SEVERI IMP.
ANNUS
18.

I. Christi anno ducentesimo duodecimo, Acilio Faustino & Macro Rufiniano Coss. Severus Imperator, qui hactenus ob adeptum Imperium & tot gentes debellatas felicissimus habebatur; in filiis se esse omnium miserrimum expertus est. Ab Antonino enim sæpe occidi tentatus, beneficio amicorum est a nece subductus: scribit hæc paucis Dio (a) his verbis: *Antoninus filius palam sua eum manu occidere est conatus. Nam cum forte equitarent una, equitaretque pariter reliquus exercitus, & hostium copia viderentur; Antoninus, equo refrenato, magno silentio percommode gladium distrinxit, ut tergum patris percuteret. Quod ubi animadvertenterunt ii qui simul equitabant, exclamaverunt protinus; eoque clamore per-*
Ann. Eccl. Tom. II.

territus Antoninus se abstinuit. Redarguit eum qui rem fenserat pater: nec tamen quicquam illi molestiæ intulit, sed tantum obiurgavit. At licet dissimulasset, tamen, quod reliquum fuit vitæ, cum mærore duxit; quippe qui etiam intelligeret, ipsum fratrem Getam interfectum iri, cum primum potestas daretur: sicque mærore magis quam morbo (inquit Herod. lib. 3. c) consumptus vita defunctus est: (b) Herod. lib. 3. c) Oros. lib. 7. cap. 17. psum passum ulciscente numine innoxium Christianorum sanguinem, æquius dici posse videtur, quam (quod tradit Orosius d) priores illas ærumnas civilis belli; nam nondum illis temporibus negotii aliquid ille faceretur Christianis.

I i

Se

PAGIUS ANNO PERIODI GRECO-ROMANÆ 5703.

SÆC. III. ☉ 23. G. ☽ 2. P. 1. April. Indict. 3.

Anno Urbis 963.
Olymp. 247. an. 2.
A. C. 210.
JESU CHRISTI 210, secundum Baronium 212.
ZEPHYRINI PAPÆ 10.
SEVERI IMP. 18. CARACALLÆ IMP. 13.
GETÆ IMP. 3.

[1] AD num. I. Coss. M. Acilius Faustinus, & I. Triarius Rufinus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari ex Inscriptione Gruteri pag. 300. II. Quindecennalia Imperii Cæsarei Caracallæ. In Dissert. Hypatica pag. 225. retuli Nummum ex Occone pag. 374. inscriptum: Severus Pius Aug. cennalia. P. M. Tr. P. XII. Cos. III. in averfa parte, Vol. Imperii solut. dec. Cos. III. Sed sunt duæ partes duorum Cæsarei Nummorum per inconsiderantiam conjunctæ. Caracalla

NOTÆ [1] Coss. M. Acilius Faustinus, & Triarius Rufinus, Prænomen Acilii Relando est Manius Gruterus pag. CCC. 1.

M. ACILIO. FAUSTINO. . . . TRIARIO
RUFINO. COS. M. ANTONIUS. RUFINUS
COOPTATUS. P. R. C. A. DCCCCLXII.

Gudiana inscriptio.

D. D. FAUSTINO. ET RUFINO
COSS.

Rufinum appellatum fuisse etiam C. Casonium Macrum Rufinianum, censet Relandus. Fassi Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Faustino & Rufino.

JESU CHRISTI
ANNUS
213.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
II.

ANTONINI & GETÆ AUGG.
ANNUS
I.

I.
De Severi
obitu &
annis Im-
perii.

Sequenti anno ducentesimo decimoter-
tio, Gentiano & Basso Coff. prid.
Nonas Februarii (ut auctor est Dio) Se-
verus Imperator non tam corporis mor-
bo (ut dictum est) quam animi mœrore
confectus, Eboraci in Britannia diem clau-
sit extremum, cum imperasset annos de-
cem & septem, menses octo, & dies tres,
vixissetque annos sexagintaquinque, men-
ses novem, & dies quindecim. Quo mor-
tuo, Antoninus & Geta fratres capeffunt
Imperium. Ille, qui diutius morte pa-
tris expectata, ac pro viribus intentata,
fero nimis (ut sibi videbatur) voti com-
pos factus erat, ea audita, nactus statim
summam Imperii potestatem, confestim
(inquit Herodianus *e*) universos ab
(*a*) Hero- ipso lare (quod ajunt) interficere cepit;
dian. 1.3. in fin. nam & medicos supplicio affecit, quod sibi
Sævitia parum obtemperaverant jubenti senis ma-
Antonini. turare necem, nutritiosque suos juxta &
fratris, quod de reconciliandis eis egis-
sent; ne uno quidem reliquo suæ crudeli-
tatis factò ex eo ordine hominum, qui in
honore aliquo fuerant, quique ipsius pa-
rentem observaverant. Hæc Herodianus.

II.

Ex nutritiis interfecit sicut qui primum
locum tenere videbatur Evodus: ipsum
quidem ab eo esse jussu occidi, etiam

Dio (*b*) affirmat. Fuisse autem Evodo con-
jugem Christianam, Tertullianus (*c*) te-
stari videtur, dum ait, eundem Antoni-
num lacte Christiano fuisse educatum. Por-
ro illud Antonini egregium honestissimæ
pueritiæ Christianis imbutæ moribus speci-
men editum recenset Spartianus (*d*), sic
dicens: *Hujus igitur pueritia blanda, in-
geniosa, parentibus affabilis, amicis pa-
rentum jucunda, populo accepta, grata
Senatui, ipsi etiam ad amorem concilian-
dum salutaris fuit: Non ille in litteris
tardus, non in benevolentis seignis, non
tenax in largitate, non lentus in clemen-
tia, sed sub parentibus visus. Denique,
si quando feris objectos damnatos vidit,
flevit, aut oculos avertit; quod populo
plus quam amabile fuit. Septennis puer,
cum collusorem suum puerum ob Judaicam
religionem gravius verberatum audisset:
neque patrem suum, neque patrem pueri,
vel auctores verberum diu respexit. Hæc
ipse; quem per Judaicam religionem si-
gnificasse Christianam fidem, quæ modo
ex Tertulliano dicta sunt, perfacile indi-
cant.*

(*b*) Dio in
Severo, &
in Caracal.

(*c*) Tert.
ad Scapul.
c.4.

(*d*) Spar-
tian. in
Caracal.

Pueritia
Antonini.

Accidisse enim existimo, ut Antoninus
cum lacte Christiano educaretur, colluso-
rem æque habuerit Christianum puerulum,
eum-

III.

Digna ul-
tio in Se-
verum &
Evodum.

PAGIUS ANNO PERICDI GRÆCO-ROMANÆ 5704.

SÆC. III. ☉ 24. F. ☽ 3. P. 14. April. Indiæ. 4.

Anno Ur- JESU CHRISTI 211. secund. Baronium 213.

bis 964. ZEPHYRINI PAPÆ 15.

Olymp. 247. an. 3. CARACALLÆ IMP. 14. GETÆ IMP. 4.

I. [1] Num. I. ad X. Coff. Lollianus Gentianus,
Consules. & Pomponius Bassus, ex variis Fastis.

II. Dio lib. 76. de Severo scribit: Morbo extinctus
Severi est pridie Nonas Februarii, id est, die quarta
Imp. ob. Februarii. Paulo post subjungit, Vixit annos LXV.
itus. menses IX. dies XXV. erat enim natus III. Idus

Aprilis. Regnavit annos decem & septem, men-
ses octo, dies tres. Natus itaque erat Severus an-
no Christi centesimo quadragésimo quinto, ut re-
cte etiam habetur in Collectaneis Græcis a Sca-
ligero, post Eusebium publicatis, ubi dicitur
Severus natus anno quarto Olympiadis CCXXX.
qui anno Christi CXLV. usque ad mensem Ju-
lium in cursu est. Quoad diem natalem Severi,
Dioni suffragatur Kalendarium Hervartianum,
quod ad III. Idus Aprilis habet: N. DIVI SE-
VERI, id est, Natale Divi Severi. Idem legi-
tur in exemplari Bucheriano; sed in eo quod
Petrus Lambecius tom. 4. Bibliothecæ Cæsareæ
publicavit, illud Severi natale cum quarto idus
Aprilis, errore sine dubio Librariorum, conjun-
gitur. Similes in iisdem exemplaribus transposi-
tiones occurrunt; ideoque quando res, de qua
agi-

NOTÆ [1] Coff. Lollianus Gentianus, & Pomponius Bassus. A Relando hi consules dicuntur: Q. Epi-
dus Rufus Lollianus Gentianus, & Pomponius Bassus. Gruterus pag. CCCIV. 6.

Q. EPIDIO. L. F. POL. RUFO
LOLLIAN. GENTIANO
AUGURI. COS. &c.

Sponius in Miscellan. pag. 84.

GENTIANO. ET BASSO. COS.

Aliæ inscriptiones apud Relandum, extremis tantum nominibus, habent:

GENTIANO. ET BASSO. COS.

Ita quoque vulgares Fasti. De Lolliano Gentiano Capitolinus in Pertinace. Dio, lib. LXXIX.
pag. 910. meminit Pomponii Bassi, jussu Elagabali morte affecti.

eundemque collactaneum, atque Evodi Educatoris filium: quem tamen, quod Christianam religionem inter jocos (ut pueri solent) Antonino ut acciperet suaderet, Severus & pater pueri Evodus ipse educator acriter verberari iusserint. Sed ob indignum facinus æqua lance est pensata vindicta: nimirum ut pater eum virum jam factum senserit contumacem, quem puerulum a piis sanctisque vitæ optimæ institutis collusoris verberibus distraxisset, divulgassetque: paternis enim monitis, eum a puero excedentem, animo elatiorem, vultuque trucem redditum esse tradunt. Sed & pueri pater meritas pœnas de verberibus inflatis puero dedit, dum (ut nuper dictum est) ab eodem Antonino iustus est occidi.

IV.

(a) Herod. dian. l.3. in fin.

Severus relatus Romæ inter Deos.

(b) Herod. l.4.

Sic igitur defuncto Severo, Antoninus & Geta fratres cum una simul adiissent Imperium: ambo (a) pariter ex Britannia solventes, allatis secum parentis cineribus, Romam se contulerunt, cum tamen inter se invicem dissentirent, & alter alteri insidias moliretur. Sed quæ post hæc acciderint, suo loco dicturi sumus. Delatus Romam in suis cineribus Severus ex Senatusconsulto relatus est inter divos. De quo quidem ritu, de ipsis scilicet Gentilicis cærimoniis, cum aliquis inter divos referretur, quæ ab Herodiano (b) suorum temporum rerum scriptore sunt fideliter scripta, dum agit de Severo ipso Imperatore in divum a filiis consecrato, describere jucundum fore putamus. Cum enim sæpius mentio habeatur de Imperatoribus, atque eorum uxoribus a Senatu populoque Romano in deos acceptis; quibus ritibus id faciendum esse perscripserit infana superstitione Gentilicia, quam majores nostri merito deridere, hic Herodiani verbis excribendum putamus; quo stultitia novos deos ad libitum facientium, Deumque verum repudiantium cognoscatur.

Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

agitur, alicujus momenti est, tria illa exemplaria, ut facilius error vitetur, inter se conferenda. Quod cum Dissertationem Hypaticam componens non præstiterim, pag. 67. ex fide Kalendarii Lambeciani perperam scripsi, Severum quarto Idus Aprilis natum. Interim erravit Spartianus in Vita Severi cap. 1. ubi ait: *Ipse natus est Erucio Claro bis, & Severo Consulibus sexto Idus Aprilis*, anno sc. Christi CXLVI. die octava Aprilis; quod utrumque falsum, ut Dio, qui tunc vivebat, nos dubitare non sinit. Qui error ex ipsomet Spartiano cap. 22. magis innotescit: ibi enim scribit, vixisse Severum annos octoginta novem. Anni, menses & dies, quibus Severus imperavit, recte a Dione numerati, qui Imperium ejus ab Idibus mensis Aprilis anni CXCIH. exorditur, & diem emortualem excludit. Mediobarbus in Numismatis Imp. varia hujus Imperatoris producit, Tribunitia Pot. XIX. notata, ad quæ cum hærerem, scripsi ad Virum claris-

Mos est, inquit, Romanis consecrare Imperatores, qui superstitionibus filiis vel successoribus moriuntur. Quique eo sunt honore affecti, relati dicuntur inter divos. Est autem tota Urbe quasi luctus quidam festæ celebritati promiscuus. Quippe functum vita corpus, ritu hominum, sumptuoso funere sepeliunt. Sed certam imaginem defuncto quam simillimam fingunt, eamque in regio vestibulo proponunt supra eburneum lectum maximum atque sublimem, vestibus instratum aureis. Et quidem imago illa ad ægroti speciem pallida recumbit. Circa lectum vero utrinque magnam partem diei sedent; a læva quidem Senatus omnis vestibus atris amictus; a dextera vero matronæ, quas virorum, aut parentum dignitas honestat: harumque nulla vel aurum gestans, vel ornata monilibus conspicitur; sed vestibus albis exilibus induta, mærentium speciem præbent. Cur autem viri nigris vestibus, femine vero albis funera celebrarent, Plutarchus (c) exacte declarat, pluribus adductis verisimilibus rationibus.

V.
Relatio Imp. in Deos.

(c) Plut. qu. Rom. q. 26.

Quod insuper in communi illo confessu a sinistra parte amplissimus Senatorius ordo confederit, a dextera vero femine; illa potuit esse ratio, quod apud Romanos pars sinistra (ut idem Plutarchus (d) affirmat, & ante ipsum Varro (e), & alii) melioris esset auspicii, ac proinde dignior haberetur; sed id in sacris atque divinis (cujusmodi præsens officium videbatur) ut Servius atque Donatus Virgilianum (f) illud explicant: *Intonuit lævum*. Sic & apud eundem Varronem (g) & Festum (h), aliosque priscos auctores quos citant, habetur expressum, Romanos pariter, hujus Hemisphærii nobiliorem partem, nempe orientem, tribuisse sinistræ, dextera vero Occidentem: cum tamen, auctore Plutarcho (i), philosophorum principes Pythagoras, Plato, & Aristoteles Orientem in dextera collocarent.

VI.

Sinistræ prærogativa.

(d) Plut. ibid. quæst. 78.

(e) Varro de lin. Lat. l. 6. verb. Scen. Cic. de Div. l. 2. Plin. l. 2. c. 54.

(f) Virg. Æneid. 2.

(g) Varro de lin. Lat. l. 5.

(h) Fest. verb. Sinistra aves.

(i) Plut. de Plac. phi. l. 2. c. 10.

Iii 2

simum Rainantium, Gazæ Regiæ Præfectum, ut pro sua erga me benevolentia significaret, an in ea familia extarent, qui respondit, unicum reperiri æreum medii moduli, in cujus antica, SEVERUS PIUS AUG. BRIT. Representatur caput Severi laureatum. In postica: FORTUNA RED. P. M. TR. P. XIX. COS. III. P. P. Cernitur Fortuna sedens, dextra temonem in globo positum, sinistra cornucopiæ tenens: & juxta sedem rota erecta. Certum itaque Tribunitiam Pot. XIX. Severi in quibusdam Nummis signatam fuisse, non quod eam attigerit, cum quarto Februarii die currentis anni obierit; & anno CXCIH. quo imperare cœpit, die quarta Februarii Pertinax Rempubliam Romanam gereret, cui exeunte mense Martio, Didius Julianus successit; sed quod Monetarii ejus mortem ignorantes eosdem percusserint. Præfatus itaque Nummus, aliique a Mediobarbo recitati, hoc anno ante Idus Aprilis, quibus vivente adhuc Julia.

rent. Sed in sacris tantum (ut diximus) sinistra priorem sibi vendicat locum quod (ut ajunt) sinistra nostra, dextera numinis, quæ præcipue attendi debeat, habeatur; secus autem esse soleret in reliquis consuetis officiis. Hæc apud Romanos,

VII.
Apud Ju-
dæos ubi
sinistra
prælata
(a) Gen.
48.

Apud Hebræos autem pars dextera prior erat; sed divino plane consilio, per Patriarcham Jacob in benedictionibus Ephraim & Manassés propalato (a), mutatae sunt vices rerum & ordo, ut sinistra dexterae præferretur. Quod quidem tum ob mysterium eo symbolo consignatum, tum ob inolitam illam apud Gentes consuetudinem, Dei Ecclesia, majori ex parte ex Gentibus aggregata, diu usus retinuit; nimirum ut in publico Patrum confessu, qui dignitate cæteris antecederent, in sinistra parte considerent. Idque pluribus exemplis, suis locis, inferius demonstrabimus, tum præcipue cum agemus de Niceno Magno Concilio. Quod enim in hæc obiter inciderimus, haud patitur ratio instituti prolixior hic de his habere sermonem. Ad Herodianum igitur redeamus, qui susceptam semel de consecratione divorum narrationem his profecit verbis:

VIII.
Vana at-
que ri-
denda
gentilicia
supersti-
tio.

Hæc ita per septem dies continuos faciunt, medicis ad lectum quotidie accedentibus, inspectumque velut agrum deterius se habere subinde pronunciantibus. Dein ubi jam visus obiisse diem, lectum humeris attollunt Equestris Senatoriique ordinis nobilissimi ac lectissimi juvenes, perque Viam Sacram in vetus Forum deferunt, ubi magistratus Romani deponere imperium consueverant. Utrinque autem gradus quidam sunt ad scalarum similitudinem extracti, in quibus altera ex parte puerorum chorus est e nobilissimis atque patriciis; altera fœminarum illustrium, hymnos in defunctum, pœanasque canentium verendo ac lamentabili carmine modulatos. Quibus peractis, tollunt iterum lectum, atque extra Urbem perferunt in Campum Martium; ubi, qua latissime cam-

pus patet, suggestus quidam specie quadrangula lateribus æquis assurgit, nulla præterquam lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi formam. Id quidem interius totum est aridis fomitibus oppletum, extra autem intextis auro stragulis, atque eboreis signis, variisque picturis exornatum. Infra vero alterum minusculum quidem positum est, sed forma & ornatu persimile, portis januisque patentibus. Tertiumque item & quartum semper superiore contractius, ac deinceps alia, donec ad extremum, quod est omnium brevissimum, perveniatur. Possis ejus ædificii formam comparare turribus his, quæ portibus imminentes, noctu igne prælato, naves in tutas stationes dirigunt, Pharos vulgo appellant. Igitur lecto, in secundum tabernaculum sublato; aromata & suffimenta omnis generis, fructus, herbas, succosque omnes odoratos conquirunt, atque acervatim effundunt. Quippe neque gens est, neque civitas, neque qui honore ullo aut dignitate præcellat, quin certatim pro se quisque suprema illa munera Principis honori deferat.

Ubi vero ingens aromatum acervus aggestus est, ac locus omnis expletus; tum circa ædificium illud adequant, universis equestris ordinis certa quadam lege ac recursu motuque pyrrhichio numeroque in orbem decurrentibus. Cursus item circumaguntur incessi purpuratis rectoribus, qui personas ferant ducum omnium Romanorum, principumque illustrium. Quæ ubi celebrata sunt, facem capit Imperii successor, eamque tabernaculo admovent. Tum cæteri omnes undique ignem subjiciunt, cunctaque illico fomitibus illis aridis odoramentisque referta igni valido corripuntur. Mox ab extremo minimoque tabernaculo, tamquam e fastigio quodam, simul cum subjecto igni aquila dimmittitur, quæ in cælum creditur ipsam Principis animam deferre. Ac jam ex illo una cum cæteris numinibus Imperator colitur. Hætenus Herodianus de consecratione Principum

IX.

Muneris
consum-
matio.

PAGIUS liano, Carnunti Imperator acclamatus fuerat, cusi, dum vivus Severus crederetur, & sacrificia pro felici ejus reditu offerrentur: Cum enim Eboraci mortem oppetierit, ea per universum Imperium tam cito sciri non potuit. Præterquam quod mortem ejus aliquamdiu celatam fuisse, licet id nullus Historicus in literas miserit, verosimile.

III.
Initium
Tribunitia
Pot. Seve-
ri.

[1] Atque hinc liquet, Tribunitiam Potestatem Severi ab Idibus Aprilis sæpe deductam fuisse, quod nullus hætenus animadvertit; cum si a Kalendis Junii inchoata fuisset, nulli reperirentur Nummi Tribunitia Pot. XIX. insigniti; incredibile e-

nim videtur, Monetarios paulo ante easdem Kalendas Severi mortem ignorasse, quæ tamen eis facile ignota esse potuit paulo ante Idus Aprilis. His adde, valde verosimile esse, Monetarios Nummos nova Tribunitia Potestate notatos non cudisse, donec primus novæ illius Tribunitia Potestatis dies adventasset; alioquin quotannis quilibet Imperator regnasset, ex Nummis nunquam probari posset. Numismata itaque Severi XIX. Tribunitia Potestate obsignata, vel uno circiter mense antequam ea inchoaretur, vel statim ac incepta est, percussa; sicque ejus Tribunitia Potestas ab Idibus Aprilis deducta.

cipum Romanorum in deos. Quibus sic consecratis (ut vidimus) sacrificia, aræ, templa, atque sacerdotes decerni soliti erant. De his Tertullianus (a) exprobrans: *Sed digne, inquit, Imperatoribus defunctis honorem divinitatis dicatis; quibus & viventibus eum addicitis. Accepto ferent dii vestri, immo gratulabuntur, quod pæres eis fiant domini sui.*

X. Qui igitur major natu Antoninus Imperium adiit, cognominatus est vulgo potius, quam majorum exemplo vel origine, Caracallus. Quod attinet ad ejusmodi nomen, illud dicere non prætermittimus, quod vulgatum est ex Spartiano & aliis, ea de causa hoc nomine eum appellatum, quod sic dicta vestimenta donasset populo ad talos usque demissa.

Caracalla nomen vestis, qua clerici utebantur. Hac vero occasione nolumus hic præterisse, fuisse caracallam vestem olim clericis usui; quippe quæ (ut dictum est) usque ad talos demissa, magnum eam induenti conciliaret decorem. Beda enim non aliunde, quam ex antiquis martyrii S. Albani Actis, tradit (b) eundem S. Albanum induisse se vestimentum clerici, quem fugientem domi exceperat, nempe caracallam, qua clericus sic uteretur, ut licet fugæ esset impedimento, utpote ad talos demissa, tamen carere nolisset. Porro quod spectat ad Antoninum, rei novitate (quod numquam antea ejusmodi genus vestimenti fuisset apud Romanos in usu) illi inditum est vestis nomen. Fuisse eam discissam & ex multis partibus confutam, tradit Dio in Caracallo.

XI. Hoc eodem anno, defuncto Serapione Episcopo Antiocheno, ponitur ab Eusebio subrogatus Asclepiades, qui sederit annos septem; sed alibi (c) hæc habet de Asclepiade: *Hic persecutionis tempore ob constantem fidei confessionem multum laudis & gloriæ adeptus est; cujus in Episcopatum ordinationis Alexander Hierosolymorum Episcopus ad Antiochenos scribens sic meminit. Recitat ex eâ epistola tantum exordium his verbis: Alexander servus Domini, & vinculus Jesu Christi, beatæ Antiochenorum Ecclesiæ in Domino S. Mibi audienti, Asclepiadem, virum propter fidei amplitudinem ad ministerium accommodatissimum, sanctæ, quæ apud vos est, Ecclesiæ Episcopatum divina providentia obtinuisse; Dominus vincula mea, dum in carcere conclusus tenebar, mitiora levioraque reddidit. Hanc autem epistolam per Clementem se misisse significat, de quo superius actum est.*

XII. Rursum vero idem Eusebius (d) hoc ipso anno ordinatum ponit ipsum Alexandrum Episcopum Hierosolymæ, sic dicens: *Ubi Severus Imperium ad annos decem & octo administraverat, Antoninus ejus fi-*

lius ad eum honorem evebitur. Eo tempore unus ex eorum numero, qui in ea turbulenta persecutionis tempestate se fortes & invictos præstitissent, & post certamina pro fidei confessione suscepta essent integri & incolumes divina providentia reservati, nomine Alexander, quem modo Episcopum Ecclesiæ Hierosolymitanæ fuisse demonstravimus, propterea quod in fidei Christianæ confessione temporibus persecutionis nobilitatus erat, Episcopatu quem dixi, cum adhuc Narcissus, qui eum in eo officio anteibat, superstes esset, dignatus fuit: Hæc Eusebius. Sed re vera haud scio, quo modo Eusebius hoc anno utriusque ponat ingressum. Si enim cum Alexander in vinculis esset, tunc contigit celebrari electionem Asclepiadis Antiochiæ; quoniam modo id fieri potuerit, si a morte Severi in universa Ecclesia pax fuit (ut Sulpitius Severus (e) numerat) annis triginta-octo? Quamobrem dicere oportet, Alexandrum ante præsentem annum in persecutione Severi fuisse vinculis illis nobilitatum, ac sic etiam eo tempore Asclepiadem ipsum eadem persecutione multum passum, fuisse quoque Episcopum ordinatum. Sic igitur sicut non electio Asclepiadis, ita nec carcer Alexandri post obitum Severi ponendus est, quem constat sua ipsius sententia fuisse antea (nempe sub Severo) carcere afflictatum, ac si postea sub Antonino hoc anno (ut Eusebius vult) Episcopatu Hierosolymitano donatum. At quoniam quoto Severi anno Alexandri carcer atque Asclepiadis ordinatio contigerint, haud facile est affirmare; hac de causa, quod de utroque hic agat Eusebius, hoc loco est de eis instituta narratio. Cætera autem de Alexandro tum superius dicta sunt, cum de Narcisso ejus prædecessore atque collega actum est, tum postea suo loco dicentur.

Hic insuper est annus ille quadragesimus, qui numeratur secundum Eusebii Chronicon ab undecimo anno Marci Aurelii Imp. (qui est Domini centesimus septuagesimus tertius) ab exordio pseudo-prophetiæ Cataphrygum, auctoribus Montano, Priscilla, & Maximilla; quo Apollonius (ut demonstratum est superius) insignem edidit commentarium adversus novæ præsumptionis errores, ut ex suis ipsius scriptis de eo testatur Eusebius (f). At Tertullianus scriptum ab eo librum, alio illi adversario a se edito, nixus est confutare, de quibus hæc S. Hieronymus (g) in Apollonio: *Tertullianus sex voluminibus adversus Ecclesiam editis, quos scripsit περί εννοτάσεως, septimum propriè adversus Apollonium elaboravit; in quo omnia, quæ ille arguit, conatur defendere. Sed ad anni sequentis res gestas migremus.*

Alexand. Hierosolymorum Episcopus.

(e) Sever. hist. sacr. l. 2.

XIII.

(f) Euseb. lib. 5. cap. 17.

(g) Hieronym. de Script. Eccl. in Apollonio.

JESU CHRISTI
ANNUS
214.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
12.

ANT. CARAC. IMP.
ANNUS
2.

I. **S**equitur annus Domini ducentessimus decimusquartus, Asperis duobus Coss. quo quinto Kalend. Martii Geta Augustus jussu Antonini Augusti fratris occiditur in matris gremio, annos natus duos & viginti, ac menses novem. *Sic solus imperans Antoninus, omnes (a) qui Getæ studuerant, interemit; nec illis pepercit, qui vel levissime hominem coluissent, vel post mortem vel scripsissent, vel pronunciassent Getæ nomen; quos omnes morte multari mandavit.* Hæc Dio. Qui autem subito ex Getæ tum militibus, tum aliis viris atque mulieribus in Palatio com-

(a) Dio in Carac. Spart. in eod. & Herod. l. 4.

Sævitia Caracalli.

morantibus, occisi sunt, numerat eos idem auctor viginti millia: accesserunt his postea Senatorum cædes, eorumque potissimum qui parenti cari fuissent; inter aliosque clarissimos viros recensetur Papinianus Jurisconsultus, olim Fisci Advocatus, tunc vero Præfectus Prætorio; eam nimirum occasione, quod nolisset composita oratione Antonini parricidium excusare: quem securi percussum audiens, doluit quod non gladio potius necatus esset, quod honestiori visus esset interitu decessisse. Taceo alios innumeros hic referre.

Cædes

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5705.

SÆC. III. Anno Urbis 965. Olymp. 247. an. 4. A. C. 212. ☉ 25. ED. ☽ 4. P. 5. Mart. Indict. 5.

JESU CHRISTI 212. secund. Baronium 214.

ZEPHYRINI PAPÆ 12.

CARACALLÆ IMP. 15. GETÆ IMP. 5.

I. [1] **A**D num. I. Coss. Julius Asper, & Julius Asper, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari; & Leges pleræque Antonini, quemadmodum & vetustæ Inscriptiones duobus Aspris Coss. signantur. Idem Card. Norisius in Dissert. 3. de Epochis Syro-Macedonum pag. 158. ostendit duos Aspros Consules fratres fuisse, ac filios Cnei Julii Aspri, ideoque alterius prænomen fuisse Cneium; siquidem quispiam filiorum vulgo prænomen patris ferebat.

II. **O**ccisus hoc anno Geta a Caracalla fratre, sed non quinto Kalendas Martii, ut Onuphrius in Fastis existimavit, & Baronio, aliisque persuasit. Nam natus est Geta, Severo & Virellio Coss. Kalendas Junias ex Julia, inquit Spartianus in Geta cap. 3. Incidit is Consulatus suffectus, ab Onuphrio omissus, in annum centesimum octogesimum nonum. Quando vero Geta a fratre

peremptus, natus erat duos & viginti annos, mensesque novem, ait Dio lib. 77. Ubi eum menses numero rotundo exprimere non videtur dubitandum. Quare cum die XXVII. Maii anni CLXXXIX. in lucem prodierit, mense Februario, vel Martio præsentis anni necatus. In Nummis apud Mediobarbum Geta dicitur PONTIF. TR. P. IIII. COS. II. DES. III. P. P. Ex quibus liquet, primo designationem Consulium ordinariarum in annum sequentem ipso anni initio de more fieri solitam, quod tamen a quibusdam censoribus in Epistola Consulari valde improbatum. In Laterculo Silvii apud Bollandum tomo 1. Sanctorum mensis Januarii in Præfatione pag. XLIII. ad v. Idus Januarii habetur: *Senatus legitimus, Suffecti Consules designantur, sive Prætores.* Sed loco sive, videtur legendum, sicut. In Kalendario Lambeciano ad eundem diem habetur tantum, *Senatus legitimus.* Eo itaque die Consules suffecti ac Prætores de more in annum sequentem designati. An vero Consules ordinarii ante eum diem, vel post illum designarentur, incertum. In eodem Laterculo ad v. Kalend. Januarii legitur, *Natalis Titi*, qui tamen dies natalis ex Suetonio & Kalendario citato incidit in III. Kalend. Januarii. Quare aliqui errores in illum Laterculum irrepsere. Secundo Getam anno sequenti Quinquennalia Augustei Im-

NOTÆ [1] **C**oss. Julius Asper, & Julius Asper. Fabrettus pag. 51.

C. JULIO. ASPRO. COS.

Ibid. pag. 494.

C. JULIO ASPRO. II. C. JULIO. ASP...

P. R. C. ANN. DCCCCLX....

L. JULIUS FAUSTINIANUS COOPTATUS

Hinc Fabrettus, & Relandus, utriusque consulis prænomen *Cajum* fuisse censent. Gruterus pag. CXXXII. I.

DUOBUS. ASPRIS
COS. IDIBUS. JUNIS

Lapis detectus via Latina in vinea prope monasterium Cryptæ ferratæ, quem nos exscripsimus A. D. 1733.

ASPER
sic
BIS COSUL
PRAEFECTUS
VRBIS

Alius lapis ibidem

JULIAE JULIANAE
ASPRI

SORORI
C. ....

Quod

II.

Cædes Ci-
vium Ro-
manorum.

Cædes vero, quæ hætenus in domesti-
cos Getæ, in milites & Senatores imma-
niter sæviit, levissima quadam occasione
in plebem quoque grassata est; quam sic
describit Herodianus: *Denique id quod
numquam est alias factitatum, cum Cir-
censes ludos spectante eo, populus Roma-
nus in aurigam, cui studebat, nescio quid
cavillatus esset; ratus sibi contumeliam
illatam, repente omnem exercitum facere
impetum jussit in populum, ac raptare &
occidere quicumque in aurigam dixissent.
At milites, accepta semel violandi rapien-
dique potestate, cum discerni a reliquis
nequirent, qui fuerant protervius locuti,
nullo scilicet in tanta multitudine verum
fatente, passim in quemcumque inciderant,
aut occidebant, aut omnibus ereptis, quasi
salute redempta, vivos ægre dimittebant.*
Hæc ipse. Quatuor præterea ex sex quæ
erant Vestales virgines, Romanæ supersti-
tionis altrices, consueto supplicio vivas
ipsum infodi jussisse, tum Dio, tum alii
quoque tradunt. Addidit & sævitæ im-
puritatem, cum ex illis unam etiam vio-
laverit. Atqui illa magis impurissimi ho-
minis ore omnium diffamata est turpitu-
do, cum Juliam novercam duxit uxorem.
Sed missa istæc.

Dum talia a truculento Principe adeo
sæva in cives Romanos immaniter perpe-
trata considero, & in mentem revoco quæ
iidem Gentiles homines paucos ante an-
nos, Severo absente, in Christianos in-
nocentissimos admisissent; hæc omnia pla-
ne, ulciscente numine, eos passos fuisse,
merito dixerim. Qui enim inclamare so-
litus esset populus, Christianos ad leo-
nem, (quod superius dictum est) incla-
mans idem in aurigam, adeo sæve meruit
a militibus trucidari. Quod insuper abs-
que alia criminis nota, nomen tantummo-
do Christianum apud eos (ut vidimus)
esset in crimine, illudque pro delicto ac-
ceptum satis fuerit, ut in eos omni cru-
delitatis genere desævirent; recto est Dei
judicio compensatum, ut Getæ nomen
solummodo haberetur pro majestatis of-
fensæ confessio delicto. Papinianus insuper
inter omnes qui Romæ jus dicerent judi-
ces eminens, & alii Jurisconsulti, quod
in causis Christianorum judicandis (ut de
his vehementer, scripta pro Christianis
defensione, Tertullianus conquestus est)
nullam penitus æqui habuissent rationem,
sed proculcatis legibus, innumeros inno-
centes homines condemnassent; ipsi pari-
ter nulla mortis digna allata causa, con-
tra

III.
Juxta vin-
dicta de
sanguine
Christia-
no.

PAGIUS

Imperii celebrare debuisset; cum frater ejusdem
Imperii Quindecennalia ederet; unde & hic præ-
senti etiam anno Consul quartum designatus in
Nummis apud Mediobarbum dicitur. Quod si ut-
terque eodem anno hæc solennia exhibere debu-
erit, non dubitandum, quin anno CCVIII. Geta
Imperii Cæsarei Decennalia dederit, cum Ca-
racalla Imperii Augustei Decennalia edidit. Pa-
tet denique, Scaligerum & Possinum valde hal-
lucinatos, quando scripsere, Getam anno CCIV.
aut CCV. Augustum renuntiatum esse. Nam
cum Tribunitiam Potestatem quartam, quando
occisus est, tantum numeraret, ante annum
CCVIII. Augustus dici non potuit. Nec audien-
dus Petavius in lib. 13. de doct. Temp. quando ait
ex Tribunitia Potestate IV. Getæ non magis in-
ferri, eum anno CCVIII. quam insequenti, Au-
gustum nuncupatum esse. Cum enim Cæsares &
Augusti annis Decennialibus addictis de more cre-
arentur, clarum est, Severum anno CCVIII. An-
tonini Decennialibus celebri, ante suum ex Ur-

be discessum, minorem filium eo honore exor-
nasse.

Ad num. II. Cum tam Dio, quam Herodia-
nus, & Oppianus initio librorum *de Venatione*,
quos Caracallæ dicavit, hunc, filium fuisse Ju-
lia Domna secundæ Severi uxoris asserant, ma-
gis illis Autoribus Caracallæ coætaneis, quam
Spartiano in Caracalla, ubi eum *Martia* prio-
ris Severi conjugis filium facit, credendum.
Præterquam quod Spartianus hæc in re a se inso-
dissentit, ut anno CXCVII. manifeste demonstra-
vi. Hinc nefandum Caracallæ cum Julia nover-
ca conjugium, quod post mortem Getæ factum
scribit Spartianus in Caracalla cap. 9. mere com-
mentitium, cum Julia non noverca, sed mater
Caracallæ fuerit, & Dio, qui tunc vivebat lib.
78. dicat, Caracallam paulo ante mortem exer-
citus eduxisse in Parthos, quod Artabanus ei
filiam, quam ambiverat, nollet uxorem dare;
quod & scribit etiam Herodianus lib. 4. cap. 10.
qui hoc tempore florebat.

III.
Julia non
noverca
sed mater
Caracalla.

NOTÆ

Quod audis *Asprum bis Consulem*, id confirmat Fabrettianum lapidem, in quo nota geminati
consulatus in *Caiio Julio Aspro* legitur. Norisius in epistola consulari, pag. 127. postquam Panvi-
nii errores castigavit, qui hoc anno consules prodit *M. Pompeium Asprum*, & alium *Asprum*
ejus collegam, nonnulla de *Aspris* ex excerptis Dionis notat, ac demum horum prænomina
ignorari scribit. At in epochis Syro-Maced. pag. 138. & 139. editionis primæ, postquam a
Fabretto inscriptiones accepit, in quibus horum consulum prænomina exarata sunt, monuit, se
in epistola consulari prænomen *Caii* omisisse, quod Fabrettiana inscriptio detegit; & quum in
earum altera legatur, **JULIO CN. F. P. C. ASPRO**, censet, horum consulum pa-
trem fuisse *Cneum Julium Asprum*, cujus filius *C. Julius Asper* fuit consul A. D. 212. una cum
Cn. Julio Aspro fratre, quoniam quispiam filiorum vulgo prænomen patris ferebat. Hæc Nori-
sius. In inscriptione tamen Fabrettiana, quæ nunc in ædibus Capitolinis visitur, n. 64. utrius-
que *Aspri* prænomen est *Caius*, quorum prior iterati consulatus notam habet. De gemino autem
Aspri consulatu in vulgatis Fastis nihil, præterquam in nostro, in Fabrettiano lapide, & in Chro-
nico Alexandrino. De *Aspri* quoque Præfectura urbana silent libri editi, & lapides, præterquam
noster, silet & Contelorius in libello de Præfectis Urbis. Lapis alius a nobis vulgatus, ubi no-
men *Julia Juliana sororis Aspri*, satis demonstrat, *Aspros* in *Julia* familia recensitos fuisse. Vulga-
res Fasti: *Duobus Aspris*.

CHRISTI
214.ZEPHYR. PAP.
12.ANT. CARAC. IMP.
2.

tra jus fasque libidine tantum incitati animi Principis, quæ in Christianos irrogassent, eadem mortis supplicia pertulere.

IV. Erant quidem Papiniano tunc in Consiliis (ut auctor est Spartianus) Paulus & Ulpianus Jurisconsulti; fuisseque Ulpianum (ut de Paulo taceam) Christiano nomini insensissimum, eumque etiam meritas dedisse pœnas, suo loco dicturi sumus. At quo hæc manifestiora reddantur, nec esse inanem hanc opinionem, vel levem quamdam conjecturam quis putet, quod dicimus, nonnisi in Christiani

fanguinis ultionem Senatam populumque Romanum tam acerba & gravia esse perpeffum: quodnam, quæso, ad hoc probandum aliud evidentius demonstrari potest argumentum (ut prope loco miraculi habendum sit) quam quod nonnisi Romanos Gentiles homines, Christianorum hostes, immanis clades illa percussit, piis autem atque Fidelibus nullum prorsus, vel leve saltem, damnum intulerit? qui perinde ac olim filii Israel in terra Gessen lætantes agerent, cum interim diris plagis Ægyptii æque omnes affecti, in mœrore ac luctu jugiter versarentur.

JESU CHRISTI
ANNUS
215.ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
13.ANT. CARAC. IMP.
ANNUS
3.

I. Christi anno ducentesimo decimoquinto, Antoninus Augustus quartum & Balbinus Consules creati sunt. Cum vero tranquillissima pace Ecclesia frueretur; Zephyrinus, penes quem nihil antiquius erat, quam ut consopito externo bello, civile quoque quod ab hæreticis inferebatur (quantum fieri posset) sedulo æque componeret, in hoc pro viribus laboravit. Cumque illa his temporibus hæresis periculosius grassaretur, quæ falso adscito sanctitudinis pallio, Spiritum Paracletum se ducem sequi in omnibus profiteretur, quæque ea arte prudentissimos viros, & inter eos Tertullianum quoque fefellerat, & in præceps penitus egerat; ejus consilio factum existimo, ut Romæ, tamquam in totius Orbis teatro, coram Ecclesia de ea re disceptatio haberetur; cum ex illorum parte adesset Proclus * in-

ter Cataphrygas omnes nomine celeberrimus, quem Tertullianus sæpe commendat; contraria vero ex parte adversus eum prodiret Gaius, spectatissimæ vitæ & eruditionis in Ecclesia vir. Porro de rebus in ea disputatione gestis ac pertractatis, idem Gaius qui primas retulit, quasi nobile de hoste perfractio trophæum, librum conscripsit, de quo S. Hieronymus (a) in hæc verba: *Gaius sub Zephyrino Romanæ urbis Episcopo, id est, sub Antonino Severi filio, disputationem adversus Proclum Montani sectatorem, valde insignem habuit, arguens eum temeritatis super nova prophetia defendenda. Meminit ejusdem ante eum Eusebius, qui se eam disputationem nactum esse testatur, cum ait (b): Disputatio porro Gaji, viri eloquentissimi, Romæ, Zephyrino Ecclesiam regente, contra Proclum Phrygum erroris pro-*

(a) Hieron.
de Script.
Eccles. in
Gai.

(b) Euseb.
lib. 6. cap.
14.

Disputatio Romæ habita.

* al. Proculus.

ZEPHYRINI PAPÆ 17.

CARACALLÆ IMP. 16.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5706.

SÆC. III. Anno Urbis 966. Olymp. 248. an. 1. A. C. 213.

© 26. C. D 5. P. 25. Mart. Indict. 6.

JESU CHRISTI 213. secund. Baronium 215.

[1] AD num. I. Coss. Antoninus Caracalla Aug. IV. & D. Calius Balbinus II. ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari ex In-

I.
Consules

NOTÆ [1] Coss. Antoninus Caracalla Aug. IV. & D. Calius Balbinus II. Gruterus pag. XLIV. 2.

III. NON. NOVEMBRES
IMP. ANTONINO. AUG. N. IIII. ET. D.
CAEILIO. BALBINO. II. COS.

Ibid. pag. CVIII. 1. MXVII. 8. MLXXV. 10.

IMP. D. N.
ANTONINO. IIII. ET
BALBINO. II. COS.

Lapis in arce Tarraconensi inter Donianas inscript. cl. I. n. 31. pag. 9. ex schedis Nicolai Alemanni.

DEDICAT. XVII. KAL. JUL.
IMP. ANTONINO. AUG. IIII.
BALBINO. II. COS.

Ibid.

propugnatores habita, ad nos pervenit, &c.

II. *Idem (a) alibi ex eadem disputatione (a) Euseb. hæc a Gaio dicta, atque postea scripta lib. 2. cap. 22. De Gaio antiquo Theologo.*

iterum recitata, sed hic necessario repetenda; ait enim: *Atque hæc ita se habere, confirmat itidem vir Ecclesiasticus Gaius nomine, qui Zephyrini Pontificis Romani temporibus vixit; inque disputatione scriptis prodita, quam cum Proclo, Cataphrygarum hæresis & opinionis patrono habuit, eadem ipsa de locis, ubi sacra Apostolorum tabernacula locabantur, asserit. Ego, inquit, Apostolorum trophæa perspicue possum ostendere; nam si lubet ad vaticanum proficisci, aut in viam quæ Ostiensis dicitur, te conferre; trophæa eorum, qui istam Ecclesiam suo sermone & virtute stabiliverunt, invenies: Hæc tunc disputando Gaius, provocans eum ex Memorii Apostolorum ad doctrinam & traditionem Romanæ Ecclesiæ ab illis traditas; quod Irenæus, immo & ipse Tertullianus (ut dictum est) cum esset mentis sanioris præstiterunt.*

III. *Sed quod ad trophæa pertinet, quæ dicit Apostolorum esse Romæ adeo præclara atque conspicua, pariterque cunctis perspicua; illud plane numquam satis admirari possum, (ob idque non miretur lector, si eadem sæpius repeto) quonam pacto fieri potuerit, ut tot tantisque persecutionum procellis Romana Ecclesia exagitata, non fuerint ipsæ Memorix Apostolorum dirutæ, immo ab ipso imo lapide usque funditus revulsæ; quippe cum etiam in Christianorum sepulcra (quod Ann. Eccl. Tom. II.*

item accidisse diximus ex Tertulliano (b) in ea quæ nuper facta est persecutio) Gentiles debacchari solerent, ossa refodere, dissipare, atque disperdere? Quod igitur sepulcris Apostolorum pepercerint & ab ædificiis desuper structis pariter abstinerint; miraculorum pene omnium maximum fuisse, ecquis jam possit amplius dubitare? Atqui haud factum hoc frustra, sed divino plane consilio; ut omnibus videlicet innotesceret, præstare sanctos Apostolos mortuos omnibus armorum potentia furentibus Imperatoribus; ostendereturque supra firmissimam petram ædificium illud esse fundatum, quod nullo ventorum ingruentium impetu sterneretur.

IV. *His actis inter Gaium & Proclum, cum Cataphrygum, quæ ex vano ipsorum Paraceto manassent, positiones fuissent efficaciter confutatae, ac penitus cassæ redditæ; Tertullianus ad eas roborandas, firmiterque statuendas, ex adverso repugnans, plures eodem argumento edidit commentarios; sed de his anno sequenti dicemus. Zephyrinum vero, post convictum Proclum, adversus omnes pseudoprophetae defensores anathema dixisse, & inter alios eadem sententia Tertullianum ipsum perculisse, ea ipsius verba indicant in libro de Jejuniis (c), ipsius prope exordio cum ait: Novitatem igitur obiectant; de cuius illicito præscribant, aut hæresim judicandam, si humana præsumptio est; aut pseudoprophetaiam pronunciandam, si spiritualis indictio est, dum quaqua ex parte anathema audiamus, qui aliter annunciamus: Hæc ipse. Sed pergamus ad reliqua.*

(b) Tertul. Apolog. c. 37. & ad Scapul. c. 3.

Montani- stæ vici & excommunicati.

(c) Tertul. de Jejun. c. 1. in fine.

K k k

Ex-

PAGIUS *Inscriptione apud Gruterum pag. 44. qui & demonstrat, hunc Balbinum diversum non esse ab eo, qui postea imperavit.*
II. *Consulatus Caracallæ juxta secundam Consulatum Casareorum regulam, Quindecennalia.*

enim Imperii Augustei celebravit. Neque enim hic Consulatus ad primam regulam revocandus, cum ante fratris interitum ad eum designatus fuerit, ut anno præcedenti diximus.

Quindecennalia Imperii Augustei Caracallæ.

NOTÆ Ibid. cl. III. n. 31.

IMP. CAESARI. M. AURELIO.
ANTONINO OPTIMO. SANCTIS.
SIMOQUE. PRINCIPI FELICI. AUG.
PARTH. MAX. BRITANN.
MAX. PONTIF. MAX.
TRIB. POT. XVI. IMP. II. COS. IIII.

Eadem ex Ligoriana collectione exstat in veteri Latio tom. VI. pag. 100. sed loco IMP. II. legitur IMP. V. mendose. Capitolinus in Maximo & Balbino cap. VII. *Balbinus nobilissimus & iterum Coss. Item cap. XV. Quorum alter (Balbinus) bis coss. & præfectus &c. Nummi Balbini in Museo Theupolo pag. 242. & 609. 610. ubi:*

IMP. C. D. CAEL. BALBINUS. AUG.

Et in postica:

P. M. TR. P. COS. II. P. P.

Fasti vulgares: Antonino IV. & Balbino.

Suffecti dicuntur ex Kal. Mart. M. Antonius Gordianus. Ex Kal. Maii, Helvius Pertinax. De his Capitolinus in Gordianis, cap. IV. & Spartianus in Caracalla.

CHRISTI
215.ZEPHYR. PAP.
13.ANT. CARAC. IMP.
3.

V. Excommunicatis Proclo, Tertulliano, aliisque pseudoprophetiæ propugnatoribus, omnes pariter Catholicæ Ecclesiæ Episcopi in eandem cum Romano Pontifice sententiam conspirarunt; iidemque jam reddita penitus Ecclesiæ pace, diversis in locis Concilia congregarunt, sive hac qua modo, sive aliis ante de causis; ut Tertullianus (a) in eodem libro, quem sequenti anno ab eo scriptum ostendemus, tradit his verbis: *Aguntur præcepta per Græcias illas certis in locis Concilia ex universis Ecclesiis, per quæ & altiora*

(a) Tertul.
de Jeium.
c. 13.

quæque in commune tractantur, & ipsa representatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Plane accidit, ut spiritus ille nequam, qui sibi Paracleti nomen adsciverat, jam ubique detectus, & ubique damnatus, majoribus odii stimulis suos exagitaverit in Catholicos; quod plane in Tertulliano perspicue videre licet. Sed jam ad alia, quæ adversus Catholicos ab eodem Tertulliano anno sequenti sunt gesta, orationem convertamus.

JESU CHRISTI
ANNUS
216.ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
14.ANT. CARAC. IMP.
ANNUS
4.

I. Anno Domini ducentesimo decimosexto, Messala & Sabino Coss. Tertullianus damnatus jam olim ac nuper confutatas Cataphrygum opiniones pugnatius tueri contendens, illud in primis conatus est, ut bigamiam, humanæ infirmitatis remedium, secundum Apostolicam institutionem & antiquam traditionem in Ecclesia toleratam, sed Pseudoparacleti instinctu damnatam, edito commentario penitus proscriberet. Id quidem factum ab eo hoc anno, ratio annorum, quam ipse (b) deducit a tempore scriptæ primæ Pauli epistolæ ad Corinthios, indicat. Nam cum ab eo tempore numeret annos centum sexaginta; planeque demonstratum sit superius, scriptam fuisse epistolam illam anno Domini quinquagesimo septimo; ab eo anno principium numeri deducendo, taxatus a Tertulliano annorum numerus hoc anno expletur.

(b) Tertul.
de Monog.
cap. 3.

Proclum arguebat temeritatis, eo quod novam defenderet prophetiam; hinc ipse hæreseos suscipiens patrociniū, eodem commentario, ipso prope ejus exordio, id refutare laborans, hæc ingerit (f): (f) *Tert. Itaque monogamiæ disciplinam in hæresim de Monog. exprobrant; nec ulla magis ex causa Paracleti negare coguntur, quam dum existimant, novæ disciplinæ institutorem, & quidem durissimæ illis; ut jam de hoc primum consistendum sit in generali retractatu, an capiat Paracletum aliquid tale docuisse, quod aut novum deputari possit adversus Catholicam traditionem, aut onerosum adversus levem sarcinam Domini: Hæc ipse; qui dum generalis meminit retractatus, confutationem se parare significat adversus omnia, quæ de his fuissent a Catholicis definita. Quamobrem elucubrato de Monogamia commentario, mox in Catholicos, qui jejunia indicta a Pseudoparacleto abrogassent, de Jejuniis adversus eos, quos Psychicos more suo nominat, commentarium elaboravit; sic cum priore continuans, ac exordiens: *Mirarer Psychicos istos, si sola luxuria teneantur, qua sæpius nubunt; si non etiam ingluvis ducerentur, quia jejunia oderunt.**

Proclum
Tertullianus
defendit.

IV.

Sed gravius Tertullianus illud accepit, quod

II. Canina plane rabie atque furore percitus commentarium illum scribens, acerbissime invehitur in Catholicos, quos more suo Psychicos; hoc est, Animales, appellat, alludens nimirum ad illam B. Pauli sententiam (c): *Animalis homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei*: At quod Gaius (ut Eusebius (d) & Hieronymus (e) tradunt)

(c) I. Cor. 2.
(d) Euseb.
lib. 6. cap.
4.
(e) Hier. de
Scrip. Eccl.
cles. in
Gaius.

CARACALLÆ IMP. 17.

PAGIUS ANNO PERIODI GRECO-ROMANÆ 5707.

SÆC. III.

☉ 27. B. ☽ 6. P. 17. April. Indict. 7.

Anno Urbis 967.
Olymp. 248. an. 2.
A.C. 214.

JESU CHRISTI 214. secund. Baronium 216.

ZEPHYRINI PAPÆ 18.

[1] AD num. I. Coss. Silius Messala & Sabinus, ex variis Fastis. Imperii Cæsaris Caracallæ Vicennalia, ad quæ revocandum quod scribit Cassiodorus in Chronico: *His Coss. Antoninus Caracalla cognominatur propter genus vestis, quod Roma erogaverat. Quæ novitas horum solennium indictum.*

I.
Consules.II.
Vicennalia
Imperii
Cæsaris
Caracallæ.

NOTÆ [1] Coss. Silius Messala & Sabinus. Gruterus pag. IV. 6. CXXII. I. MCVIII. 6.

MESSALA. ET SABINO. COS.

Demptis prænominibus, ac Sili nomine. Vulgares Fasti quoque: *Messala & Sabino*. Xiphilinus autem lib. LXXIX. pag. 910. Silium Messalam nominat, ab Elagabalo capitis damnatum.

Romani Pontificis de recipiendis lapsis decretum.

quod adversus Pseudoparacleti novam institutionem, qua prohibebat recipi lapsos poenitentes, Romanus Pontifex (cum majoris id ponderis esse videretur; siquidem poenitentibus Ecclesiam claudere, idem esset quod a cælo eos excludere) Apostolica auctoritate publice decretum edidisset, quo cunctis Fidelibus innotesceret, Catholicam Ecclesiam lapsos recipere penitentes, licet fornicarii fuissent & mæchi. Quod Tertullianus oppugnans, de Pudicitia his ferme temporibus commentarium scripsit, quem etiam eo titulo, Adversus Psychicos, prænotavit; Catholicos omnes æque fugillans, quorum olim communionem gaudebat. Nam ipse ejusdem prope exordio sic ait (a): *Erit igitur & hic, Adversus Psychicos, titulus; adversus meæ quoque sententiæ retro penes illos societatem; quo magis hoc mihi in notam levitatis obiectent. Numquam societatis repudium, delicti præjudicium est; quasi non facilius sit errare cum pluribus, quando veritas cum paucis ametur. At enim me non magis dedecorabit inutilis levitas, quam ornarit nocens. Non suffundor errore, quo caruisse delector; quia meliorem me & pudiciorem recognosco. Nemo proficiens erubescit. Hæc infelix, metiens imprudenter nimis ex austeritate atque rigore disciplinæ, Catholicæ fidei veritatem; quo genere Johannem Christo præstitisse, nullus ignorat.*

(a) Tertul. de Pudicit. c. 1.

IV.

At quænam decreta essent a Romano Pontifice (is enim non alius quam Zephyrinus putandus est) ex iis quæ sunt a nobis dicta superius, quæ ut oppugnet, commentarium ipse scripsit, jam videamus. Cum a pudicitia laude narrationem ipso suæ lucubrationis ingressu fuisset auspiciatus; mox adversus Romanum Pontificem, quasi pudicitia refragatorem & adversarium, eo quod mæchis & fornicariis poenitentibus veniam sponddisset, stylium procaciter acuens, ait: *Audio etiam edictum esse propositum, & quidem peremptorium: at quodnam illud? mox recitans subdit: PONTIFEX scilicet MAXIMUS, EPISCOPUS EPISCOPORUM DICIT: EGO ET MOECHIÆ ET FORNICATIONIS DELICTA POENITENTIA FUNCTIS DIMITTO.* Existimo potius partem hanc edicti fuisse, quam ipsum integrum; cum eo primum se bigamiam, Apostolica tolerantia & Ecclesiæ consuetudine hætenus usurpatam non rejicere testaretur; quibus postea illud etiam subjecisset: *Ego & mæchiæ & fornicationis delicta poenitentia functis dimitto.* In quod hæc ille fremens:

Zephyri. ni Papæ decreti verba.

V.

Tertullianus obfrepit in edictum Rom. Pont.

O edictum cui adscribi non potest bonum factum! & ubi proponetur liberalitas ista? ibidem, opinor, in ipsis libidinum januis, sub ipsis libidinum titulis. Illic ejusmodi poenitentia promulganda est, Ann. Eccl. Tom. II.

ubi delinquentia ipsa versabitur. Illic legenda est venia, quo cum spe ejus intrabitur: alludit nimirum ad fornicum ac domorum meretriciarum postes, quibus singulis (ut diximus in Notationibus ad Romanum Martyrologium) præfigi solerent tituli, quibus scorti nomen & conditio prænotaretur, secundum illud Juvenalis (b).

(b) Juven. lib. 2. Satyr. 6.

— Titulum mentita Lycisca.

Oblatrans miser, eo loco dignum esse edictum illud ad libidinem illex, ait. Ac proinde subdit: *Sed hoc in Ecclesia legitur, & in Ecclesia pronuntiatur, & virgo est? Absit, absit a sponsa Christi tale præconium: Hæc ipse.*

Proh dolor! tam densa caligine ingenium adeo nobile offundi valuit, ut quod Christus vivens fecerat adulteræ indulgentia, & publicam in civitate peccatricem suscipiendo, peccatumque dimittendo; ipse novo afflatus spiritu, sui ipsius Pseudoparacleti auctoritate neget in Ecclesia faciendum? At si non satis exemplis Christi, verbis saltem Christi, debuisset admoneri, & apertæ lucis radiis illustrari. Et ubinam, quæso, quod dixit Dominus (c) simillimos illi alloquens Pharisæos, attollentes de legis observantia supercilium? *Meretrices & publicani præcedent vos in regnum Dei.* An, rogo, suscipiendæ in cælum meretrices forent, nisi prius erroris poenitentes fuissent ab Ecclesia in terra receptæ? An dedignaretur eas recipere hic Ecclesia, quas sciret Christi testimonio esse recipiendas in cælum? Purior ne esse potest Ecclesia Paradiso, vel Episcopus Deo sanctior; ut, quod cælum suscipit, proscribat Ecclesia; & quod Christus recipit, homo rejiciat? Sed hæc obiter; non est enim nobis consilii nec otii retundere pluribus hominis impudentiam; cum ex S. Hieronymi sæpe citata sententia, ipsas hæreses tantum propalasse, sit etiam confutasse: ejusmodi enim ipse profert veritatis elogium, cum de iis ipsis Montani dogmatibus, quorum tam audax Tertullianus patrocinium suscepit, ad Marcellam (d) scribit epistolam.

VI. Tertullianus obstinata severitas.

(c) Luc. 21.

(d) Hier. epist. 54.

Cæterum quod ad Romani Pontificis edictum pertinet, nihil prorsus novi fuit ejus auctoritate decretum; sed quod semper in Ecclesia Romana immo & totius Orbis Catholica, fuerat custoditum, id ipsum, quod recens emergentes hæretici impugnarent, scripto edicto, firmius ipse stabilire proposuit. Id quidem absque aliqua controversia in Ecclesia Catholica factitatum, quæ scribit Irenæus (e) de sæminis a Marco seductis, nec fornicationis tantum, sed & hæreseos labe conspersis, ad Ecclesiam redeuntibus, ac in ea

VII. Semper lapsi Poenitentes recepti.

(e) Iren. lib. 1. cap. 9.

exomologesin facientibus, plane declarant. Quod utique Ecclesia non faceret inconsulto, sed (ut dictum est) Christi Domini nostri exemplis & doctrina communita, ac insuper Pauli Apostoli facto compulsa; quippe qui (*a*) non simpliciter mœchum, vel fornicarium, sed turpissimo incestu fœdatum, mox pœnitentem in Ecclesiam recipiendum esse præcepit. Sed quid amplius? Ipse cum sibi constaret, sui que compos esset, olim in libro quem scripsit de Pœnitentia (*b*): Ecclesiam iure recteque recipere pœnitentes, & peccata dimittere, constantissime affirmavit.

(*a*) 2. Cor.
2.

(*b*) Tertul.
de pœnit.
in fin.

VIII.
Romani
Pontificis
Auctoritas in Ec-
clesia.

At quæ Tertullianus de edicto a Romano Pontifice publice in Ecclesia promulgato, universæque simul Ecclesiæ præscripto tradit; antiquam plane illam in Ecclesia œconomiam insinuat, ac potissimum in ea Romani Pontificis auctoritatem testatam reddunt; nimirum ejus partium esse, hæreses emergentes, rectam fidem & disciplinam Ecclesiasticam corrumpentes, edictis editis cohibere, legesque pariter Ecclesiæ universæ præscribere, titulumque illis præfigere, quem ipse Tertullianus recitans ait: PONTIFEX MAXIMUS, EPISCOPUS EPISCOPORUM. Quod si quis hæc verba esse Tertulliani potius quam edicti contendat; ironice certe dicta, numquam poterit demonstrare: quippe qui non de Romana se tantum Ecclesia loqui, sed de universali, quam Catholicam dicimus, declarat inferius. Non enim se a Romana tantum, sed ab omnibus illi inhærentibus communione Ecclesiis descivisse, libere profiteretur; quorum Fideles cunctos Psychicos nominat: quibus omnibus quod auctoritate præpolleret Episcopus Episcoporum, tale, quod recenset, eduxisset edictum: alias nulla ratio fuisset, Romanum Pontificem potius, quam cæteros Orthodoxos Episcopos illud statuere, cum omnes æque eandem hæresim detestarentur: nec in eum magis quam in cæteros invehendi Tertullianus arripuisset occasionem. Sed æquius atque verius dici posse videtur, verba illa non esse Tertulliani, sed ab ipso recitata ex edicti illius inscriptione: ejusdem namque auctoris fuisse tituli illa verba, cujus ab eo recitantur verba decreti, quod ille impugnaturus, a titulo incipit recitare, quis dubitat?

IX.
De titulo
Romani
Episcopi
Pontificis
Maximi.

(*c*) Notat.
in Mart.
Rom. die
9. April.

Sed quid sibi vult ejusmodi duplicis tituli nomenclatura? Quod ad primum spectat, dicebatur Urbis Episcopus, Pontifex Maximus; cum enim alii Episcopi (ut a nobis alibi fusius pluribusque exemplis est demonstratum *c*) dicerentur omnes æque Summi Sacerdotes, atque Pontifices, qui loco Petri in Ecclesia gererent Christi vicariam præfecturam; respectu aliorum Pontificum, Summorumque Sacerdotum appellandi merito erant

Pontifices Maximi; quod ex prærogativis a Christo Petro concessis, sicut ille habetur inter Apostolos princeps, ita inter alios Summos Sacerdotes atque Pontifices, sic dictos Episcopos, Romanus Episcopus ad illorum distinctionem Pontifex Maximus diceretur.

Sic quoque discriminatur ab aliis Pontificibus Summus Sacerdos apud Leviticum (*d*), cum dicitur: *Pontifex, id est, Sacerdos Maximus*; nimirum quod æque essent apud Judæos alii quoque Pontifices ac Summi Sacerdotes. Sicut pariter apud Gentiles Romanæ superstitionis cum plures essent Pontifices, iidemque sui cuiusque ordinis summi & auctoritate maximi; qui tamen judiciaria potestate cæteris emereret, solus Pontifex Maximus dicebatur. Hinc apud Festum (*e*): *Ordo Sacerdotum æstimatur deorum: & infra: Maximus quisque: Maximus videtur Rex, nempe Sacrificus: deinde Dialis: post hunc Martialis: quarto loco Quirinalis: quinto Pontifex Maximus: & paulo post: Rex, quia potentissimus: Dialis, quia universi mundi sacerdos: Pontifex Maximus, quod judex habetur rerum divinarum humanarumque.* Hæc Festus.

X.

(*d*) Levit.
21.

Qui apud
Judæos &
Gentiles
Pontifex
Maxim.

(*e*) Fest. in
verb. Or-
do.

Quod igitur in Ecclesia Dei, ex Gentibus magna ex parte collecta, regale Christi sacerdotium unum idemque sit, & in primariæ sedis Episcopum potissimum declaratum, qui non tantum Urbis, sed Orbis Sacerdos Summus existat, ac insuper a Deo rerum divinarum humanarumque arbiter constitutus, judiciaria potestate super omnes effulgeat: apposite Pontifex Maximus dictus est, & Episcopus Episcoporum. Illud ob insignem sacerdotii eminentiam: istud additum, ne, quod apud Gentiles quinto loco positus haberetur Pontifex maximus, sed tamen ut & alii quoque Maximi dicerentur; ne iste alios supra se vel sibi æquales videretur habere Pontifices; Pontificis Maximi nominis amplitudini jure junctus est titulus, Episcopus Episcoporum. Quibus quidem titulis non in omnibus rebus uti soliti esse videntur, sed cum quid publice in universali Ecclesia edicendum esset: ut in præsentiarum accidit in promulgando decreto de recipiendis in Ecclesiam fornicariis pœnitentibus: de quo illud Tertullianus (*f*): *Audito etiam edictum esse propositum, & quidem peremptorium: Pontifex scilicet Maximus, Episcopus Episcoporum dicit, Ego, &c.* At de his hætenus; jam vero ad eundem Tertullianum redeamus.

XI.

Titulus
Rom. Pon-
tificis, E-
piscopus
Episcopo-
rum.

Rursum vero dum in eundem Romanum Pontificem pœnitentes recipientem, invehitur; inter alia multa pristinum illum ritum, quo publici pœnitentes Romæ ab eodem in Ecclesia recipi solerent, describit his (*g*) verbis: *Et tu quidem pœ-*

XII.
Ritus re-
cipiendi
pœnitentes.

(*g*) Tertul.
de Pudi-
cit. c. 13.

nitentiam mœchi ad exorandam fraternitatem in Ecclesia inducens, conciliatum & concineratum cum dedecore & horrore compositum prosterne in medium ante viduas, ante presbyteros, omnium lacrymas suadentem, omnium vestigia lambentem, omnium genua detinentem; inque eum hominis exitum, quantis potes misericordiae illecebris, bonus pastor & benedictus Papa concionaris, & in parabola ovis capras tuas quaeris, tua ovis ne rursus de grege exiliat, quasi non exinde jam liceat, quod nec semel licuit; cæteras etiam metu comples, cum maxime indulges. Hæc de antiquo pœnitentes recipiendi ritu.

XIII. Pastoris ovem gestantis imagine.

Ex eo quoque commentario illud insuper antiquitatis referatur egregium momentum, nimirum in sacris calicibus, qui divino ministerio celebrando essent usui, effigiari consuevisse pastorem ovem humeris gestantem: quo sacerdotes admonerentur, imitandum sibi esse divinum illum pastorem, qui primus tam eximium pastoralis curæ ac charitatis specimen edidit; sic enim ait (a); *A parabolis licet incipias, ubi est ovis (b) perdita, a Domino requisita, & humeris ejus reventa. Procedant ipsæ picturæ calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, utrumne Christiano, an Ethnico peccatori de restitutione colliniet.* Hæc ipse perperam interpretatus parabolam illam; quam intelligendam esse tradit de Ethnico ad Ecclesiam inducendo, non de lapso in eam per pœnitentiam revocando. Et inferius iterum (c): *Patrocinabitur pastor, quem in calice depingitis; & cum subdit: Ego ejus pastoris scripturam haurio, quæ non potest frangi: plane significans ea allusione, calices illos fuisse vitreos; sed & patenas quoque ministeriales fuisse vitreas, ejusdem Zephyrini Pontificis decretum (d) ostendit.* At de antiquo & diu perseverante calicis vitrei usu plura diximus in Notationibus ad Romanum Martyrologium (e), ut eadem hic repetere videatur superfluum.

(a) Ibid. c. 6.

(b) Luc. 15.

(c) Tert. de Pudicit. c. 10.

(d) L. de Rom. Pontif. in Zephyrino.

(e) Dic. 7. Aug. b.

XIV. Imagines antiquitas in Ecclesia.

Sed de pastoris imagine ovem humeris gestantis complura exempla vidimus in veterrimo ante aliquot annos refoeso Priscillæ cæmeterio Via Salaria, una cum nonnullis picturis tum veteris, tum novi testamenti facta reddentibus; quibus apertissime declaratur, sacrarum imaginum usum fuisse communi consensu Fidelium in Ecclesia antiquitus consecratum. Quibus etiam planius demonstratur, quænam fuerit Tertulliani sententia, dum adversus Gentes in Apologetico (f) ait: *Igitur si statuas & imagines frigidæ mortuorum suorum simillimas non adoramus, quas milvi & mures, & araneæ intelligunt: nonne laudem magis quam pœnam merebatur repudium agniti erroris?* intelligens

(f) Tert. in Apol. c. 12.

nimirum cultum imaginum idolorum, quas antea coluissent, sed postea facti Christiani repudiaissent. Sed de usu sacrarum imaginum satis a nobis dictum est superius tomo primo, cum actum est de antiquis Ecclesiæ traditionibus.

At non in Ecclesiæ calicibus tantum exprimebatur imago pastoris, ovem perditam humeris gestantis, pastoralis indulgentiæ atque clementiæ typum præferentis; sed & in sacris quoque vestibus aliis tamen signis idem repræsentabatur exemplum; nempe Episcopali illo indumento, magni honoris insigni, ex lana confecto, quod dicimus pallium, de quo hæc Isidorus (g) Pelusiota ad Herminum scribens: *Id autem amiculum, quod sacerdos humeris gestat, atque ex lana, non ex lino contestum est, ovis illius quam Dominus aberrantem quæsit, inventamque humeris suis sustulit, pellem designat. Episcopus enim, qui Christi typum gerit, ipsius munere fungitur, atque ipso etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius ac magni pastoris imitorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit.* Hæc Isidorus. Ex quibus videas usum pallii in Dei Ecclesia ubique receptum, ejusque mysterium ab auctore nobilissimo declaratum.

XV.

De Pallio Episcopali.

(g) Isidor. l. 1. ep. 136.

Sed nec illud prætereundum, quod ait Tertullianus de recipiendorum pœnitentium antiquo ritu, consuevisse illos prostratos lambere omnium, qui adstant vestigia; certe & sacerdotum; certo certius & ipsius Pontificis: ad cujus pedes quoque accedere instar pœnitentium, Fideles cæteri soliti semper fuerunt, atque eos exoculari. Quod autem reliquum est de eodem Tertulliani adversus Catholicos de Pudicitia commentario scripto: eo furoris nequam spiritus eum in transversum egit, ut ex malo deterrimus, & ex maculoso plane turpissimus factus, horrendas blasphemias evomuerit. Porro cunctos Tertulliani errores summa diligentia Pamelaus in unum collegit; ut nihil sit in his nobis amplius laborandum: a quo tamen interdum in ordine temporum dissentimus (lector boni consulat) non eo consilio facimus, ut disertissimas nobilis ingenii lucubrationes labefactari aliqua ex parte velimus; quas cum suggerit occasio, non desinimus prædicare.

XVI.

De osculo pedum antiquus usus.

At quod ad spectatissimi hominis lapsum pertinet, magnum plane cum admiratione timorem Fidelibus incussisse certum est, cum tam insignem, tamque eruditum, recti amantem, ac omnibus plane numeris absolutum virum, sic viderint primo corruere, ac denique in profundum malorum omnium præcipitem ferri. Quamobrem hæc de eo Vincentius (h) Lirinensis, qui eodem cum S. Augustino sæculo vixit: *Sed (inquit) & Tertulliani quoque eadem*

XVII.

Lapsus Tertulliani magnum intulit scandalum.

(h) Vincent. Lirin. contra hæreses c. 24.

dem ratio est: nam sicut ille (nempe Origenes) apud Græcos, ita hic apud Latinos nostrorum omnium facile princeps iudicandus est: Quid enim hoc viro doctius? quid in divinis atque humanis rebus exercitius? nempe omnem philosophiam & cunctas philosophorum sectas, auctores adsertoresque sectarum, omnesque eorum disciplinas, omnem historiarum & studiorum varietatem mira quadam mentis capacitate complexus est: Ingenio vero nonne tam gravi ac vehementi excelluit, ut nihil sibi pene ad expugnandum proposuerit, quod non acumine irruerit, aut pondere eliserit? Jam porro orationis suæ laudes quis exequi valeat? quæ tanta, nescio qua rationum necessitate conferta * est, ut ad consensum sui, quos suadere non potuerit, impellat; cuius quot pene verba, tot sententiæ sunt; quot sensus, tot victoria. Sciunt hæc Marciones, Apelles, Praxeæ, Hermogenes, Judæi, Gentiles, Gnostici, cæterique; quorum ille blasphemias multis ac magnis voluminum suorum molibus velut quibusdam fulminibus, evertit. Et tamen hic quoque post hæc omnia; hic (inquam) Tertullianus, Catholicæ dogmatis, id est, universalis ac vetustæ fidei parum tenax, ac disertior multo quam felicior, mutata deinde sententia, fecit ad extremum quod de eo beatus confessor Hilarius (a) quodam loco scribit: Sequenti, inquit, errore detraxit scriptis probabilibus auctoritatem: & fuit ipse quoque in Ecclesia magna tentatio. Hucusque de eo Vincentius.

* confer-
ta(a) Hilarius in
Mat. c. 8.

XVIII.

Porro constat Tertullianum materiam ministrasse errantibus Novatianis, quod Pacianus testatur, dum ait: Tertullianus vester est; nam multa inde sumpsistis: citat contra eos ipse epistolam, quæ est liber de Pœnitentia, quem olim Catholicus ediderat, quo profitebatur posse Ecclesiam peccata dimittere. Quid autem post hæc egerit, nulla extat memoria; nisi quod S. Augustinus testatum reliquit, eum post hæc descivisse a Cataphrygibus suoque nomine sectam instituisse, cuius

sectatores Tertullianistæ fuerint nominati, de quibus hæc scribit ad Quodvultdeum (b): Tertullianistæ a Tertulliano, cuius multa leguntur opuscula eloquentissime scripta, usque ad nostrum tempus paulatim deficientes, in extremis reliquiis durare potuerunt in urbe Carthaginiensi. Me autem ibi postito ante aliquot annos (quod etiam te meminisse arbitror) omni ex parte consumpti sunt; paucissimi enim, qui remanserunt, in Catholicam transferunt; suamque basilicam, quæ nunc etiam notissima est, Catholicæ tradiderunt. Præter ejus errores superius recensitos addit illum docuisse animas hominum pessimas post mortem converti in dæmones, illarumque hic statum per traducem propagari.

Tertullianistæ hæretici.

(b) Augustin. de hæres. c. 86.

Propter errorum labes, quibus opuscula ejus, perpauca exceptis, sunt aspersa, censura Gelasii (c) relata sunt inter apocrypha; neque tamen est eorum lectio penitus improbata, immo suscepta ab omnibus avide. Nam licet cum adhuc recentior esset ejus memoria, execrabilis omnibus propter apostasiam remansisset; tamen sanctus Cyprianus eum assidue lectitabat: de quo hæc sanctus Hieronymus (d) ad Pammachium: Beatus Cyprianus Tertulliano magistro utitur (ut ejus scripta probant) cum eruditi atque ardentis viri ingenio delectetur: & alibi (e): Vidi, inquit, ego quemdam Paulum Concordiæ, quod est oppidum Italiæ, senem; qui se beati Cypriani grandis ætatis notarium, cum ipse admodum adolescens esset, Romæ vidisse diceret; referreque sibi solitum, numquam Cyprianum absque Tertulliani lectione unam diem pertransisse: ac sibi crebro dicere: Da magistram; Tertullianum videlicet significans: Hæc de lectione Tertulliani Hieronymus, de eodem solitus dicere (f): Laudo ingenium hominis, damno hæreses. Idemque affirmat, de Trinitate librum Tertulliano tributum, esse Novatiani; quem ut Tertulliani legitimum Orientales accepisse, suo loco dicturi sumus. At de Tertulliano hæc.

XIX.

(c) Gelasius in Concilio Romano. de lib. auth. & apocryph.

Lecta semper avide opera Tertulliani.

(d) Hieronymus epistol. 65. (e) Idem de Script. Eccles. in Tertulliano.

(f) Idem de Apolog. adversus Ruffin.

JESU CHRISTI
ANNUS
217.ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
15.ANT. CARAC. IMP.
ANNUS
5.I.
Agrippinus
Episcopus
Carthaginiensis.

Christi anno ducentesimo decimoseptimo, adscribuntur fastis Consulibus Æmilius Lætus & Anicius Cerealis Consules, cum Antoninus annuuntium ageret in Imperio. Cujus quidem tempore Christianis pacatissimo (certus tamen annus penitus ignoratur) cum Carthaginiensi Ecclesiæ Agrippinus præesset, qui his Tertulliani temporibus federe cepisse creditur; ipse primus antiquam Ecclesiæ consuetudinem, qua raris haberetur

hæreticorum baptismus secundum Catholicæ Ecclesiæ formam collatus, prætextu quodam pietatis, quod quæcumque hæreticorum essent, Catholica Ecclesia deberet abominari, convellere nesus, ingentium turbarum in Ecclesia auctor fuit; nam postea quod a prædecesore sanctus Cyprianus factum vidisset, mordicus propugnare non destitit. Nominat quidem illum S. Augustinus (g) ejusdem Cypriani prædecesso-rem, non tamen quem ipse nullo medio

(g) Augustinus de Baptismo contra Donat. lib. 1. c. 7.

fue-

(a) *Cyprianus epist.* fuerit consecutus; nam alibi (a) sicut Fabianum Cornelii, ita Donatum suum qui antegressus ipsum sit, ponit Episcopum.

II. Porro Agrippinus non ipse solus hæc videri voluit statuisse, qui ea de re omnes collegit Africæ atque Numidiæ Episcopos; celebratoque Concilio, omnium rogata sententia, de iterando baptisate hæreticorum canonem statuit. De eo enim Cyprianus (b) in primis hæc scribit ad Quintum: Quod quidem & Agrippinus, bonæ memoriæ vir, cum cæteris Coepiscopis suis, qui illo tempore in provincia Africa & Numidia Ecclesiam Dei gubernabant, statuit, & librato consilii communis examine firmavit; quorum sententiam & religiosam, & legitimam, & salutarem, fidei & Ecclesie Catholicae congruentem, nos etiam secuti sumus: Hæc ipse. Existimamus tam celebrem Episcoporum conventum his plane temporibus, reddita in omnibus Ecclesie pace, collectum fuisse; cum autea (ut dictum est) Imperatorum decreto atque Senatusconsulto omnes Christianorum cõitiones interdixit fuissent.

III. Cæterum id ne recte fecerit Agrippinus, & an eum jure secutus fuerit Cyprianus, S. Augustinus (c) hæc tractans aperit his verbis: Quam consuetudinem (suscipiendi ab hæreticis baptizatos) credo ex Apostolica traditione venientem, sicut multa quæ non inveniuntur in litteris eorum, neque in Conciliis posteriorum; & tamen quia per universam custodiuntur Ecclesiam, nonnisi ab Apostolis tradita & commendata creduntur. Hanc ego saluberrimam consuetudinem per Agrippinum prædecessorem suum dicit S. Cyprianus quasi capisse corrigi. Sed sicut diligentius inquisita veritas docuit, quæ post magnos dubitationis fluctus ad plenarii Concilii confirmationem perducta est; verius creditur per Agrippinum corrumpi capisse, non corrigi. Irruente

itaque tam magna quæstione, cum de remissione peccatorum & de spirituali hominis generatione, utrum posset apud hæreticos vel apud schismaticos fieri, difficile ratio redderetur, & præcederet auctoritas Agrippini, & nonnullorum, qui ei consenserant, hominum in hac quæstione deficientium, qui maluerant aliquid novum moliri, quam retinere consuetudinem, cujus defensionem non intelligebant; irruerunt in oculos animæ verisimiles rationes, & intercluserunt iter peruestigandæ veritatis: Hæc de Agrippini parum consulto facto in convelenda antiquiori traditione Augustinus. Sed excusans Cyprianum, subdit.

Quam tamen consuetudinem nisi prior ante Agrippinus, & nonnulli per Africam Coepiscopi ejus etiam per Concilii sententias deserere tentavissent, non aunderet iste saltem ratiocinari adversus eam; sed in tam obscura quæstione turbatus, & ubique intuens universalem robustamque consuetudinem, coarctaret se potius & prece & intentione mentis ad Deum, ut, quod postea plenario Concilio visum est, id verum esse perspiceret & doceret. Sed cum fatigatum præcedentis Concilii, quod per Agrippinum factum est, excepisset auctoritas; maluit prædecessorum suorum tamquam inventum defendere, quam inquirendo amplius laborare; nam in fine epistolæ ad Quintum ita ostendit, in quo tamquam lectulo auctoritatis quasi fessus acquieverit. Atque subdit (d): Hæc attestatione satis ostendit, multo magis se fuisse commemoraturum, si quod de hac re transmari-num, & universale Concilium factum esset; nondum autem factum erat; quia consuetudinis robore tenebatur orbis terrarum; & hæc sola opponebatur inducere volentibus novitatem: Hæc Augustinus. Sed insuper & ejus æqualis Vincentius Lirinensis hæc de eodem Agrippino: Quondam igitur

IV.
Excusatur
S. Cyprianus.

(d) Aug.
de Baptif.
contra Do-
nat. lib. 2.
c. 9.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5708.
SÆC. III. ☉ 18. A. ☽ 7. P. 2. April. Indiæ. 8.
Anno Urbis 968. JESU CHRISTI 215. secund. Baronium 217.
Olymp. ZEPHYRINI PAPÆ 19.
248. an. 3. CARACALLÆ IMP. 18.
A.C. 215.

I. [1] A num. I. ad IX. Coss. Æmilius Latus II. & Anicius Cerealis, ex Inscriptione Onuphriana, aliaque Gruteriana pag. 312.

Dogma de rebaptizandis Hæreticis, quod Episcopi Africani tuebantur, habebatur ab illis, tamquam ad œconomiam dumtaxat, & disciplinam Ecclesiasticam, non vero ad Fidem pertineret, quod patet ex Epistola S. Cypriani & Synodi Africanæ ad Stephanum Pontificem Romanum, in qua dicitur: Cæterum scimus quosdam, quod semel imbibierint, nolle deponere, nec propositum suum facile mutare, sed salvo inter Collegas pacis & concordia vinculo, quadam propria, qua apud se simul sint usurpata, retinere; qua in re nec nos vim cuiquam facimus, aut legem damus; cum habeat in Ecclesia administratione voluntatis sua arbitrium unusquisque Præpositus,

II.
Controversia de rebaptizatione.

NOTÆ [1] Coss. Æmilius Latus II. & Anicius Cerealis. Gruterus pag. CCCXI. 2.

D. D. P. R. NON. APRIL.
L A E T O . I . I . E T . C E R I A L E
C O S .

Prænomena, ac alia nomina ante postremum absunt a lapidibus. Vulgares Fasti: Lato & Cereale.

venerabilis memoriae Agrippinus Carthagenensis Episcopus, primus omnium mortalium contra divinum canonem, contra universalis Ecclesiae regulam, contra sensum omnium confacerdotum, contra morem ac instituta majorum, rebaptizandum esse censebat; quae praesumptio tantum mali invenit, ut non solum haereticis omnibus formam sacrilegii, sed etiam quibusdam Catholicis occasionem praebuerit erroris.

V. Cæterum etiam hæc de haereticorum baptismo Agrippinus prior statuisse videatur, primusque habeatur auctor, quod, Concilio convocato, omnium sententia dogma firmaverit; errandi tamen occasionem Tertullianum gentilem suum ei tribuisse, jure dici posse videtur, quippe qui olim cum adhuc in Ecclesia Catholica esset, & haereticos omnes acerbissimo odio infectaretur, omnique ex parte eorum communicationem adversandam merito existimaret, eo prolapsus est, ut nec baptismum cum illis communem esse debere putarit; ac proinde eos non recipiendos, qui ab illis antea fuissent baptizati, nisi illud ipsum sanctum lavacrum in Ecclesia Catholica eisdem Catholicorum ministerio esset exhibitum. Quam quidem sententiam ne leviter opinatus, vel obiter videretur protulisse: sed sanctum, pium, & omni ex parte constans Catholicum dogma ratus, nulla prorsus ratione habita consuetudinis, quam corruptelam existimavit; eo argumento commentarium Graece conscripsit; sed non extat. Id quidem ipse testatur in libro quem de Baptismo scripsit adversus Quintillam (a) sic dicens:

(a) Tertul. de Baptif. c. 14. Sane retexam quod super omisi, ne imminentes sensus videar interciderere. Unus omnino baptismus est nobis tam ex Domini Evangelio, quam ex Apostoli litteris; quoniam unus Dominus, & unum baptismum & una Ecclesia in caelis. Sed circa haereticos sane quid custodiendum sit, digne quis retractet; ad nos enim editum est. Haeretici autem nullum habent consortium nostrae disciplinae, quos extraneos utique testatur ipsa ademptio communicationis: Non debeo in illis cognoscere, quod mihi est praecipuum; quia non idem Deus est nobis & illis, nec unus Christus, id est idem; ideoque nec baptismus unus, quia

PAGIUS positus, rationem actus sui Domino redditurus. Controversiam itaque de Haereticorum baptismo ad Fidem non spectare, Cyprianus ejusque Collegae censebant; cum cuique Episcopo, vel sentire, vel servare quod velit, in iis liberum non sit. Imo Nicæni Patres Paulianistarum baptismum iterari jubentes, canone 19. eos anathemate non percussere, qui aliorum Baptismum non recipere; quod sane fecissent, si quaestionem hanc ad Fidem pertinere arbitrati essent. Denique si hoc credidissent, non fuisset necessarium universae Ecclesiae Concilium, ut inexcusabiles essent Africani & Orientales. Nam non

non idem: quem cum rite non habeant, sine dubio non habent; nec capit numerari, quod non habetur; ita nec possunt accipere, quia non habent: Sed de isto plenius jam nobis in Graeco digestum est: Hæc Tertullianus.

Quod vero non a Tertulliano, sed ab Agrippino dogmatis principium ducatur, nec in defensionem sententiae S. Cyprianus vel alius testem adstipulatorem saltem, si non auctorem, Tertullianum citet; illam existimo causam, quod, cum Tertulliani nomen esset haeresi infamatum, indignum putavit, necnon etiam periculosum, eundem in defensionem accersere testem, vel potius sic demonstrare opinionis auctorem. Hæc licet Catholicus olim Tertullianus conatus esset, tamen ex eo ingenium hominis audax aperte satis demonstratur, dum contempta antiqua Patrum traditione quod sibi visum est rectum, licet consuetudini adversum, affirmare ac stabilire omnibus ingenii viribus studuit.

Ex his recte insipientibus patet, quanto periculo quis antiquis traditionibus, licet sibi minus probatis, vel fortasse Scripturae divinae visis aliqua ratione pugnantibus, obniti non curet. Nam e traditionum firmitate semel alterutro pede convulso, in abrupta haeresum facile quis impellitur, ut miserimo Tertulliano vidimus accidisse: cujus enormis excessus hanc priorem omnibus causam extitisse, recte affirmari posse videtur. Sed miratus sum vehementer hæc de Tertulliano præterisse S. Augustinum, & alios antiquiores, qui adversus S. Cyprianum & prædecessorem ejus Agrippinum, & alios ejus sententiae propugnatores plura scripsere. Nam demonstrasse tantum ejus primum sententiae Tertullianum fuisse assertorem, vicisse adversarios videri propemodum potuisset. Et licet commentarium illum de Baptismo ante omnem haeresim scripsisse videatur; tamen ex refractario ingenio hominis, atque aspera nimis ac dura animi ejus insolentia quid tale adeo dignum progredi videri poterat, quod antiquae Ecclesiae traditioni præferri a quopiam meruisset? Nec est quod dici possit, librum illum fuisse suppressum, ex quo S. Hieronymus (b) testimonium tam expresse citat.

Cæ. 17.

excusatur, qui errorem contra Fidem a Sede Apostolica damnatum tuetur ante Concilii oecumenici celebrationem, ut in causa Pelagianorum videre est, quibus Augustinus spem Concilii Generalis adimit: qui Cyprianum excusat quod morem Africanum rebaptizandi Haereticos etiam post Stephani decretum propugnaret, quia nondum celebratum fuerat plenarium totius Ecclesiae Concilium. Censuit itaque Synodus Nicæna controversiam illam meræ disciplinae fuisse.

Eusebius lib. 6. cap. 14. ait. Adamantius Zephyrino Romanam Ecclesiam gubernante, se in urbem

VI.

VII. Traditiones mordicus tenenda.

(b) Hieronymus de Script. Eccl. in Luc. ex Tertull. de Baptif. c. 17.

III.

VIII.
De Ter-
tulliano,
& Agrip-
pino.

Cæterum quod incertum sit quo potissi-
mum tempore vixerit Agrippinus, & quam-
diu federit: nec etiam satis exploratum ha-
beri posse videtur, num certe eam de ba-
ptismo hæreticorum sententiam Agrippi-
nus a Tertulliano, an vero hic ab il-
lo fuerit mutuatus; cum præsertim illa
verba præmittat: *Ad nos enim editum est;*
nempe quod sequitur de hæreticorum ba-
ptismate irritando; perinde ac illa ipse
acceperit ab Agrippino. Sed in obscuro
verborum illorum sensu, non est quod
quisquam quid tuto affirmare possit, &
vestigiiis insilere certæ sententiæ. At de
his modo satis.

IX.
Ultio de
nece Chri-
stianorum
in Alexan-
drinos.

Eodem anno Antoninus Imperator cum
Germaniam, inde Asiam ac postea Syriam
peragrasset, Alexandriam veniens, dum
de Ægyptiis eum irridentibus vindictam
excepit, Christianum sanguinem in perse-
cutione sub Severo immaniter fufum ne-
sciens ultus est. Dato namque signo (in-
quit Spartianus a) militibus, ut hospi-
tes suos occiderent, magnam cædem Alex-
andriæ fecit. Dio (b) autem rem ge-
stam his verbis fufius profecutus est: *An-
toninus licet se maximo amore profequi A-
lexandriam ostenderet, tamen cives ejus
omnes pene sustulit; cum enim se ab eis
argui & illudi intelligeret multis de cau-
sis, sed præsertim propter cædem fratris;
dissimulata ira, profectus est Alexan-
driam, fingens se magno eorum desiderio
teneri. Post ubi in suburbium venit, pri-
mos ejus Civitatis, qui ipsi cum sacris,
atque abditis rebus processerant obviam,
excepit perhumaniter, eosque admissos in
convivium interfecit. Post armavit omnem
exercitum, invasitque urbem: moxque im-
peravit omnibus Alexandrinis, ut domi
manerent; ipse vias occupavit & tecta.
Et ne sigillatim calamitates persequar, in
quas tunc misera urbs incidit; tantam*
Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Spar-
tian. in
Caracallo.
(b) Dio in
Caracallo.

in ea cædem fecit, ut non sit ausus nume-
rum interfectorum proferre; sed scripserit
ad Senatum, non referre qui & quot occisi
essent, propterea quod omnes idem meriti
fuissent.

Pecunia partim direpta est, partim in-
terit. Periere cum Alexandrinis peregri-
ni multi; cum iisque ingens copia eorum
qui cum Antonino venerant, eo quod igno-
rarentur. Nam cum permagna esset civi-
tas, in eaque cædes fierent dies noctes-
que; nemo poterat, licet maxime cuperet,
alterum discernere; sed moriebatur quis
ut fors ferebat; atque eorum corpora sta-
tim projiciebantur in profundas fossas, ut
cæteris incognita esset magnitudo calami-
tatis. Idque ubi factum est in cives,
peregrini omnes ex urbe expulsi præter mer-
catores; eorumque facultates direptæ sunt,
fanis etiam quibusdam expilatis. Horum
magnam partem Antoninus præsens videns-
que gerebat, imperabatque multa de tem-
plo Serapidis, in quo erat dies noctesque
homo tot cædibus pollutus. Hæc de clade
Alexandrina Dio. Eadem quoque pluribus
narrat Herodianus (c), & quidem la-
mentabilius; ad quem amandamus lecto-
rem. Certe quidem quod nulla alia civi-
tas Orbis tot tantaque passa sit ab hac
truculentissima fera, nisi urbs Romana &
Alexandrina, illud quod diximus indicat:
nam sub persecutione Severi nullibi acrius
in Christianos esse sævitum, quam in his
civitatibus, memoriæ proditum est. Quod
vero nulla sit nostrorum querela, ab An-
tonino negotium Christianis esse facefitum;
illis sane aliquo modo in tanto discrimi-
ne fuisse divina ope consultum, mihi fa-
cile persuadeo. Sed & memor fortasse la-
dis quod suxerat Christianum, siverit eos
solos in tanta Gentilium clade in pace
agere; si tamen valebat apud trucem at-
que immanem belluam aliqua recti ratio.

X.

Dira cla-
des Alex-
andriæ
ab Anto-
nino pa-
trata.

(c) Herod.
lib. 4.

L I I

Ad-

PAGIUS
Origenes
Romam
venit.

hem Romam advenisse scribis, cum sibi in-
votis fuisset, sicut ipsemet alicubi dixit, Romanam Ec-
clesiam omnium antiquissimam coram videre. Ibi
paulisper moratus Alexandriam rediit. Tum cap.
18. Ambrosii conversionem narrat. Mortuus est
Zephyrinus anno CCXVII. Quare ante eum an-
num, Caracalla imperante, Romam venit Origenes,
anno incerto. Ideoque hanc profectio-
nem, quam Baronius in Annalibus in primum
Heliogabali annum perperam conjecerat, in hunc
recte Spondanus retraxit. Non multo post in
Arabiam Origenes profectus est, indeque Alex-
andriam reversus, impia arma Caracallæ fu-

Baron. an.
220. num.
VII. &
seqq.

giens, quibus funestissimam cladem Alexandri-
nis intulit, ut docet Herodianus lib. 4. cap. 11.
ex ea clam exivit, secessitque in Palæstinam,
& Cæsareæ pedem posuit, ut prodit Eusebio
cap. 19. qui cum postea cap. 20. Caracallæ mor-
tem narret, liquet hæc omnia eo imperante ge-
sta esse, errasseque eos, qui prius hoc Origenis
iter in Palæstinam confuderunt cum alte-
ro, quod ad Achaïæ Episcopos proficiscens, per
ea loca habuit, cum Alexander Severus Imperium
administraret, ut patet ex Eusebio cap. 21.
& 23. Qua de re plura doctissimus Huetius lib.
2. Origenianorum cap. 2.

JESU CHRISTI
ANNUS
218.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
16.

ANT. CARAC. IMP.
ANNUS
6.

I. **A**Dveniente anno Domini ducentesimo decimo octavo, Sabino secundum & Annullino Coss. Antoninus Imperator in Orientem profectus, Parthos dolo potius quam armis subegit; venientemque ad se Abagarum Regem Osroenorum tamquam amicum & Romanorum socium, conjecit in vincula, ejusque regiam Rege destitutam cepit. Hæc (a). Dio; Herodianus (b) autem pluribus, licet nonnihil a Dione dissentiat. Hic ille Abagarus, quem his temporibus regnantem in Edeffa Africanus historicus Christianum fuisse & virum sanctum prædicat; cujus Africani, rerum Ecclesiasticarum scriptoris nobilissimi, testimonium Eusebius citat in Chronico anno sequenti. Inierat amicitiam cum Severo Antonini patre Abagarus, quam & datis obsidibus confirmarat, ut ex Herodiano (c) superius dictum est. Sed rupti fœderis, antequam præterlaberetur annus,

(a) Dio in Caracal.
(b) Herod. lib. 4.

Abagarus rex Christianus.

(c) Idem lib. 3.

Antoninus pœnas dedit, occisus (ut dicitur) a suis inter Edeffam & Carras.

Totus post hæc fuit Antoninus Imperator in magicis artibus persectandis. Cum enim de futura brevi ejus morte multa essent præfagia; ipse (inquit Dio d) invocatis multis dæmoniis, malum studebat effugere. Additissimum fuisse hisce Romanorum etiam legibus improbatis artibus, idem auctor affirmat; Apolloniumque Tyanæum, magica arte olim clarum, jam defunctum, magnis honoribus coluisse tradit, sic dicens: *Magis & præstigiatoribus ita delectabatur, ut Apollonium Cappadocem, qui floruerat Domitiani temporibus, laude & honore affecerit. Hic præstigiator fuerat solers & magus; eique monumentum faciendum curavit.* Ad hæc provocamus Hieroclem impium, qui pro Tyanæo commentarium elaboravit, cumque Christo conferre non erubuit: cum Eth.

II.

(d) Dio in Caracal.

Antoninus magiæ intensus.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5709.

SÆC. III. ○ I. GF. 8. P. 21. April. Indict. 9.

Anno Urbis 969. JESU CHRISTI 216. secundum Baronium 218.

Olymp. 248. an. 4. ZEPHYRINI PAPÆ 20.

A. C. 216. CARACALLÆ IMP. 19.

I. [1] **A**D num. I. Coss. C. Atius Sabinus II. & Cornelius Anullinus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari.

Caracalla posterioris Imperii Augustei Quinquennalia dedit, ad quæ referendum quod scribit Cassiodorus in Chronico: *Hic Coss. Antoninus Thermas sui nominis edificavit; quod & Eusebius in Chronico hoc anno habet. Thermas enim annis hujusmodi festivitatis dicatis edificari solitas, multis exemplis liquet.* Vir Cl. Joannes Gabriel Sparvensfelt nobilis Suecus ex Africa redux per hanc urbem Aquensem transiens, mecum pro sua humanitate communicavit Inscriptionem a se Bisertæ ex columna in domo cujusdam civis nomine *Sidi Onbabou* servata, descriptam, quæ

II.

Quinquennalia Augustei Imperii Caracalla.

NOTÆ [1] **C**oss. C. Atius Sabinus II. & Cornelius Anullinus. Gruterus pag. CCLXI.

DEDICAT. . . . VII. KAL. OCT. CATTO
SABINO. II. ET CO. ANULLINO. COS.

Norisius in epistola consulari pro CATTO, legendum putat C. ATIO. Fabrettus in script. pag. 682. n. 70. veterem lapidem in villa Burghesia Tusculana prope magnas aedes Montis draconis sub topiariorum finem, ita vulgavit: DEDIC. XVIII. KAL. SEPTEMBER. A. C. ATIO. SABINO II. ET CORNELIO ANULLINO. COS. Verum in hac inscriptione, quam sæpe ac diligenter inspeximus, legitur DEDIC. omissa littera I. deinde post SEPTEMBER. non sequitur littera A. sed signum quoddam, interpunctionis loco. Post hæc habetur CATIO SABINO II. Idcirco mihi visum semper fuit, nullum post litteram C. spatium interesse, quo interpunctio collocari debeat, proindeque legi oporteat C. ATIO. sed legi censeo ibidem CATIO, sine prænomine. Norisius ergo, qui in epistola consulari pag. 128. hanc inscriptionem apud Sponium P. I. Itinerarii pag. 345. viderat, legendum (pro CATIO) C. ATIO putavit; si lapidem inspexisset, forte sententiam mutasset.

Alius lapis apud Gruterum pag. CLXXXIII. 4.

Q. AQUILLIO. SABINO. II.
SEX. AUR. ANULLINO. COS.

Tillemontius, & Relandus hos consules, scilicet Q. Aquillium Sabinum, & ejus collegam susceptos forte hoc anno fuisse putant. Fasti Idatiani: Sabino & Anullino. Vindebonenses, & Bucherii laterculus: Sabino & Anulino. Prosperi Chronicon: Sabino II. & Venusto.

Ethnicorum historicorum quoque testimonio præstigiatores fuisse & magum, sed a scelestissimo omnium Imperatore divinis honoribus auctum, appareat. Necromantiæ quoque Antoninum studuisse, multaque defunctorum animas ab inferis, ut ab eis exploraret occulta, evocasse, idem auctor testatur.

III. Cæterum illud mirum; quod cum sic compositus moribus, omnium improbatum curiositatum esset explorator exactissimus; damnaret tamen omnes, qui remedia quædam ad collum appendebant. Nam de ipso tradit Spartianus (a), damnasse omnes qui remedia quartanis & tertianis collo annexa gestabant. At quænam hæc esse solerent, Plinius narrat, sic dicens (b): *Item in quartanis fragmentum clavi a cruce involutum lana collo subnectunt, aut spartum e cruce: liberatoque condunt caverna, quam Sol non attingat. Quæ traduntur Gentiles factitasse de clavis vel sparto ex cruce sublatis; fortasse accidit ea auferri ex crucibus illis, quibus (quod sæpe accidere consueverat) Christiani affixi fuissent, unde & virtutem aliquam hausissent. Nam si ex magica superstitione ea illis præstandi vis inerat, quo modo ejus facultatis studiosissimus hæc adeo averfatus, non potius in pretio habuisset? Sed ipse magiæ deditus (ut Juliano Apostatæ accidit) quod dæmones Crucem vehementer exhorrescere didicisset, eandem execratus præcepit, ut*

Ann. Eccl. Tom. II.

talia remedia gestantes severissima animadversione punirentur.

At de ejus flagranti magiæ studio, præter illa quæ dicta sunt, hæc addit Herodianus (c): *Cum suapte natura curiosior esset, non hominum modo res cognoscere studebat, sed deorum dæmonumque etiam rimari arcana; metuque semper insidiarum, nullis non oraculis incubabat, accitis undique magis, astrologis, aruspibus ac nullo plane præterito, qui hujusmodi fallacias profiteretur. Sed eos quoque suspectans, ut parum vera loquentes, omniaque ad assentationem vaticinantes, scribit ad Maternianum quemdam, cui rerum suarum omnium curam in Urbe crediderat, & quem sibi ex amicis omnibus fidelissimum putabat, consciumque omnium secretorum habuerat, magos undique optimos conquirat, atque evocatis manibus de sine ipsius vitæ consulat. Hæc facta sunt hoc anno imminente jam vitæ exitu. Sed isthæc de ejus magiæ studio hic volumus recitasse, quod magis admiratione dignum sit, hominem sic affectum a Christianorum excidio temperasse, ad quod (si alia omnis occasio præterisset) dæmones impulsores haberet; hisce enim studiis deditos Imperatores, Christianos infensissimos habuisse, eosdemque persecutione vexasse, superius sæpe multis exemplis est demonstratum. Sed qui (d) fecit ventis pondus, eos non nisi suo arbitrio flare permisit.*

IV.
(c) Herod. lib. 4.
Antoninus totus magiæ deditus.

(a) Spartian. in Caracal.

(b) Plin. lib. 28. cap. 4.

Remedia ex crucibus.

LII 2

Anno

PAGIUS quæ confirmat quod jam sæpe insinuavimus, Imperatores annis suis decennialibus aut id genus

festis addictis, operibus publicis nomina sua posteritati consecrare studuisse.

NOTÆ

IMP. CÆS. M. AURELIUS
ANTONINUS. PIUS. FELIX. AUG.
PARTICUS. MAX. BRITANNICUS
MAX. GERMANICUS. MAX. TRIB.
POT. XVIII. COS. III. P. P.
RESTITUIT. XLIX.

Caracalla Tribunitiam Potestatem XIX. hoc anno iniiit, ideoque hoc vel sequenti Christi anno hæc columna erecta.

JESU CHRISTI
ANNUS
219.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
17.

MACR. & DIAD. IMPP.
ANNUS
I.

I. **A**Nno Domini ducentesimo undevicesimo, Præsente & Extricato Coss. sexto Idus Aprilis Antoninus Imperator in Mesopotamia inter Edeffam & Carras, Macrini * opera, a Marciano Centurione pugione confossus occiditur, cum imperasset annos sex, menses duos, dies quinque, ætatis annum agens undetragesimum. Hæc Dio (a). Spartianus (b) autem eum octavo Idus Aprilis occisum tradit, vixisseque annos quadraginta tres. Variant enim de ejus vitæ annis Scriptores, ut & de matre ipsius, dum alii Julix secundæ Severi uxoris, alii Martix prioris conjugis filium faciunt. Quod qui

sentiunt, ut Spartianus, longiorem Antonini hujus vitam asserant necesse est, cum a Martix excessu ad Antonini eadem anni fluxerint supra quadraginta. Hic tamen omnium dirissimus (idem ait Spartianus) & ut uno complectar verbo parricida, & incestus, patris & fratris & matris inimicus, a Macrino, qui eum occiderat, timore militum maxime Prætorianorum, inter deos relatus est: habet templum, habet Salios, habet sodales Antoninianos: Hæc ipse. His scilicet recentibus diis, ex putidissima omnium hominum fæce comparatis fulciebant superstitionem Gentilicam collabentem.

Post

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5710.
SÆC. III. Anno Urbis 970. Olymp. 249. an. 1. A. C. 217.
© 2. E. D. 9. P. 13. April. Indiæ. 10.
JESU CHRISTI 217. secund. Baronium 219.
CALLISTI PAPÆ I.
MACRINI IMP. I.

I. **A**D num. I. Coss. C. Bruttius Prasens, & T. Messius Extricatus II. ut ex Inscriptione Gruteriana ostendit Card. Norisius in Epist. Consulati.
II. Caracalla prioris Imperii Augustei Vicennalia dedit, ut certum facit hujus Imperatoris Numinus apud Oconem, in cujus postica parte legitur: T. R. P. XX. COS. IIII. P. P. VICT. PART. ubi cernitur Victoria in clypeo scribens, VOT. XX.
III. Caracalla die Natalis sui, octavo Idus Aprilis, ipsis Megalensibus, insidiis a Macrino Præfecto Prætorii positus, qui post eum invasit Imperium, interemptus est, inquit Spartianus in Caracalla cap. 6. Sed in die natali & emortuali Caracallæ hic Auctor errat, Dio enim lib. 78. Caracallam occisum testatur VI. Idus Aprilis, die nempe octava mensis Aprilis, additque postea: At illo sublato, non aperte quidem, nec ea die, nec duabus sequentibus, Imperium invasit. Tum: Sic quarta demum die, qua Severi natalis erat, Imperator ab eis (nempe militibus) quasi vi coactus scilicet, creatus fuit. Natale Severi in diem undecimam mensis Aprilis incidit. Quare cum ea quarta esset a Caracallæ interitu, eum die octava Aprilis interfectum, & Spartianum hallucinatum esse, certum. Dioni Herodianus suffragatur lib. 4. cap. 14. qui ait: Extincto Antonino, incerti ignarique

quid agerent milites, biduo sine Imperatore fuerunt; ubi diem octavum Aprilis, Caracallæ emortua-lem Herodianus excludit, & Macrinum die undecima ejusdem mensis Imperium iniisse supponit. Paulo antea scripserat, Juliam Caracallæ matrem post filii necem, sibi mortem conscivisse. Ex quo magis detegitur commentum, cui Spartianus fidem adhibuit, Caracallam nempe Juliam uxorem duxisse, cum jam cap. 10. Herodianus scripserit, Caracallam Artabani Parthorum Regis filiam uxorem petiisse. Juliam itaque Caracalla conjugem non acceperat, ut jam supra demonstravimus.

Spartianus citatus cap. 9. scribit, Caracallam annos quadraginta tres vixisse, quod Eusebius in Chronico, aliique habent. Rectius Xiphilinus ait: Vixit annos XXIX. regnavit annos VI. menses duos, dies *, ubi locus dierum vacuus est. Dio lib. 78. supra annos sex & menses duos habet dies duos. Vidit difficultatem Zonaras, qui Dionem & Xiphilinum legerat, aitque periisse Caracallam anno ætatis XXIX. Imperii VI. cum duobus mensibus & aliquot diebus. Verum si Caracalla die octava Aprilis occisus, ut notat Spartianus, regnavit annos VI. menses duos, & diem unum; cum dies natalis Caracallæ & dies funereus concurrerint. Natus itaque erat die octava Aprilis anni Christi centesimi octogesimi octavi, mirumque inventos esse ex Recentibus, qui Spartianum hac in re Dioni præferendum censuerint: cum Spartianus non solum in ætate Caracallæ a semetipso dissentiat, sed etiam Dionis, qui Caracallam viderat, sententiam confirmet. In Severo enim cap. 4. ait, Caracallam quinquennem fuisse, cum Severus dictus est Imperator. Quare cum Severus anno CXCIII. ad Imperium evectus fuerit, Caracalla anno CLXXXVIII. natus erat. Præterea nato Geta Bassianus natum ovum quasi parvulus applosum ad terram

IV.
Quot annis Caracalla vixit.

NOTÆ [1] Coss. C. Bruttius Prasens, & T. Messius Extricatus II. Gruterus pag. CCC. 1-

C. BRUTTIO. PRAESENTE. T. MESSIO.
EXTRICATO. II. COS.
P. R. C. ANN. DCCCCLXX.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Prasente & Extricato.

[2] Hæc adde quæ habet Norisius in Epochis Syro-Maced. pag. 63. primæ editionis de nec Caracalla die VIII. Aprilis.

II. Post diem quartum a nece Imperatoris, (a) Lamprid. in Opelius Macrinus (a), natione Maurus, Diad. & ex civitate Cæsarea, Præfectura Prætorii Jul. Capit. in primis nobilis, in exercitu cum Audentio principem locum tenens, conciliatis in Macrin. sibi multarum rerum promissione militibus, Imperium adeptus est una cum filio Macrinus Imp. cum Diadumeno, aut (ut veteres nummi) Diadumeniano, æque Imperatore dicto.

III. Hoc eodem anno, cum adhuc viveret Quinta editio inventa. (b) Epiph. de mensur. Antoninus annum auspiciatus sui Imperii septimum, tradit Epiphanius (b), inventos esse Hierico in dolio occultatos divinx Scripturæ libros ex Hebræo in Græcum

versos; quam nominant Quintam editionem. Quo modo autem inventa sit, ab Origene in ipsa scriptum esse testatur Eusebius (c). Venabatur hæc ipse Origenes, simulque alias aliis præteritis temporibus editas colligebat. Quonam modo autem, sexta demum inventa translatione, Octopla nobilissimum opus elucubravit, suo loco dicturi sumus. (c) Euseb. l. 6. c. 12.

Hoc itidem anno Macrino imperante, defuncto Asclepiade Episcopo Antiocheno in ejus locum suffectus est Philetus, qui sedit annos duodecim. IV.

Christi

PAGIUS terram fregit, inquit Spartianus in Geta cap. 3. quod in opinione Dionis verissimum, qui annum Bassiano seu Caracallæ, plus quam Getæ tribuit, ut suo loco ostendimus. Mitto alia Spartiani loca, quæ hunc sibi hac in re contradicere, & Dionem de Caracalla vera narrare demonstrant.

V. Ad num. II. Macrinus die undecima mensis Aprilis Imperator nuncupatus est, ut supra diximus, statimque Diadumenianum filium Cæsarem, ac postea Augustum creavit; at liquet ex Nummis apud Mediobarbum, in quorum uno Diadumenianus dicitur: TR. P. II. COS. II. P. P. Hinc Lampridius in Diadumeniano cap. 8. ait: Hic quarto decimo mense Imperii interfectus est cum patre. Ipso itaque Imperii paterni initio Cæsar appellatus est, & Tribunitia Potestate exornatus [1]. Ea nuncupatione facta, Macrinus qui in Nummis Consul II. dicitur, Diadumenianum filium Consulem suffectum creavit, seque Consulem iterum in annum sequentem designavit. Jam enim antea Consulem fuisse, suffectum scilicet, ostendunt Fasti, & Nummi [2].

NOTÆ [1] IN columnis milliariibus vetustis inter rudera antiquæ Celeiæ in Norico, seu Pannonia prima A. D. 1728. detectis, dum Carolus VI. Imp. illac Tergeste profecturus transfiret, inscriptio Macrini inventa est, quæ una cum ceteris ibidem erutis in Museum Augustum Vienne translatam, ac edita in Ephemeridibus Reip. Litterariæ, Venetiis A. D. 1729. ad diem XXV II. Augusti sic habet:

IMP. CAES. M. OPELIUS
SEVERUS. MACRINUS. FELIX. AUGUST.
PONT. MAX. TRIB. POT. II. P. P. COS.
PROCOS. ET MAX. OPELIUS
ANTONINUS DIADUMIANUS. NOBILISS.
CAES. PRINC. INVVENT. &c.

Si mendose non est hæc inscriptio edita, de quo valde suspicor; nam loco MAX. ante Opelii Diadumeniani nomina MAR. legendum puto, ea nobis confirmat, quæ Pagius hic tradit, præsertim de Tribunitia potestate secunda Macrini. Victus est ac occisus Macrinus die tertia Junii A. D. 218. seu, ut Norisius in epistolis ineditis ad Franciscum Mediobarbum Biragum, die nona Junii, qua die Elagabalus solus regnare cæpit. Philippus a Turre Adriensis Episcopus, ut hac in re tutius incederet, in Dissert. de nummo Annæ Faustinae, pag. 60. Macrinum iniisse imperium die undecima Aprilis scripsit, interfectum vero incunte Junio. Cur autem Macrinus, Diadumenum, filium Antoninum vocarit, vide Capitolinum in Macrino cap. II. & III. & Lampridium in Diadum. Ipse Macrinus se nunc Severum, nunc Antoninum nuncupavit. Capitolinus in vita, cap. XI. Nummi Macrini in Musæo Theupolo pag. 231. 586. 587. ubi:

IMP. C. M. OPEL. SEV. MACRI
NUS. AUG. & in postica: PONTI. F.
MAX. TR. P. COS. P. P. Item:
P. M. TR. P. II. COS. P. P.

Ibidem pag. 588. nummi etiam M. Opelii Antonini Diadumeniani ejus filii, & Casaris, & principis juventutis epigraphem exhibent, & pag. 716. cum titulo NOB. CAES.

[2] Adde nummum Diadumeniani cusum hoc anno, quem vide apud Norisium in Epochis pag. 481. itemque de hujus Imp. æra adi eundem Norisium ibidem, pag. 253.

JESU CHRISTI
ANNUS
220.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
18.

ANT. ELAG. IMP.
ANNUS
I.

I. **C**hristi anno ducentesimo vicesimo, Diadumeniano & Advento Coss. octavo id. Junii, Macrinus & Diadumenianus filius ambo Imperatores a militibus rebellantibus occisi sunt, cum imperassent annum unum, mensem unum, dies vigintiocto.

II. Horrenda quædam de Macrini sævitia scribit Julius Capitolinus; nam præter militum cruces aliasque serviles pœnas in eosdem ab eo irrogari solitas, addit de duobus militibus, quos, quia se hospitibus ancillæ miscuissent, ipse duobus apertis bobus claudi exertis capitibus atque

insui jussit: Tribunum insuper, qui excubias deferi passus esset, carpento rotali superadnexum per totum iter vivum atque exanimem traxit. Vivos sæpe mortuis alligans, sic longa tabe confectos (restituens Mezentii dira supplicia) mori cogebat. Hæc nolimus præteriisse; ne quis pro monstro habeat, si immanissimas quasdam pœnas martyribus illatas in Actis ipsorum legerit ab infensissimis fidei hostibus, cum tam immania ab Imperatore in suos milites exhibita noverit mortis genera.

Su-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5711.

SÆC. III. ☉ 3. ☽ 10. P. 29. Mart. Indiſt. 11.

Anno Urbis 971. JESU CHRISTI 218. secund. Baronium 220.

Olymp. 249. an. 2. A. C. 218.

CALLISTI PAPÆ 2.

ELAGABALI IMP. 1.

I. [1] **A**D num. I. & seq. Coss. M. Opelius Macrinus Aug. II. & Adventus II. ut docet Dio lib. 78. Sed Macrini e Fastis erasi loco se ipsam constituit M. Aurelius Antoninus Aug. Heliogabalus dictus, qui Macrino hoc anno interfecto successit: de qua subrogatione mox sermo erit. Tam Macrinus quam Adventus Præfecti Prætorio erant tempore interitus Caracallæ, ut notat Herodianus lib. 4. cap. 12. ubi tamen Ad-

ventum, perperam *Audentium* vocat, qui error Librariis adscribendus. De hujus Præfectura tam Prætorii, quam postea Urbis, & Consulatu legendus Dio citatus, ubi disertè testatur, tam *Macrinum*, quam *Adventum* alias ornamentis Consularibus exornatos fuisse, & Consules II. hoc anno dictos, ut quondam fuerat *Plautianus*, postquam Consulatum ordinarium adeptus est.

Hinc apparet, Præfectos Prætorio, quales hi tres fuere, non raro Consulatum consecutos fuisse, postquam nempe ad Senatoriam dignitatem eveſti fuerant: Apparet secundo, ornamenta Consularia data fuisse Viris Ordinis Equestris, uti erant *Plautianus*, *Macrinus*, & *Adventus*; quod & anno Christi LXXXIV. num. II. etiam insinuavimus. Dio enim loco laudato dicit, delirare visum esse *Macrinum*, quod *Præfecturam Urbanam priusquam Consulatum Adventus accepisset*: hoc est quod ante *Præfectus Urbis*, quam *Senator fuisset*. Quare cum *Adventus* ornamentis Con-

II. Præfecti Prætorio Consulatum adepti.

NOTÆ [1] **C**oss. M. Opelius Macrinus Aug. II. & Adventus II. Hoc par consulum ita exhibet Relandus: Imp. Antoninus Elagabalus Aug. & Q. M. Coclatinus Adventus II. Fabrettus pag. 339.

.....
A E T. Q. M. COCLATINO
A D V E N T O C O S.

Ara Dianæ Caricianæ inter Donianas inscriptiones cl. r. n. 39. pag. 11.

DEDIC. IDIB. AUG.

.....
O C L A T I N O A D V E N T O . C O S.

In utrisque lapidibus, ubi puncta sunt, *Macrini* nomen erasum est; qua de re Norisus in Epistola consulari pag. 129. & Fabrettus inscript. cap. IV. num. 511. pag. 339. *Macrinus* interfectus est die III. Junii. Elagabalus, *Macrini* nomine e Fastis expuncto, ut ex Dione lib. LXXIX. pag. 909. se consulem fecit, collega *Advento* retento. Hinc lapis apud Fabrettum pag. 637. n. 315.

A S O L O . I N C U A T A . A N T O N I N O
A U G . E T A D V E N T O . C O S.

A Sponio in Miscellan. pag. 72. *Coclatinus Adventus*,

C. ANTISTIUS ADVENTUS

dicitur. Nota geminati consulatus in *Advento* prætermittitur in lapidibus a nobis allatis. Catalogus Bucherianus in S. Callisto Rom. Pontifice: *Fuit a consulatu Antonini & Adventi usque &c.* Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: *Antonino & Advento*. Quamobrem nota secundi consulatus ab *Advento* est removenda.

III. Sublatis Macrino & Diadumeniano Augustis, ab eodem exercitu subvectus est in Imperium M. Aurelius Antoninus Heliogabalus (veteres nummi Elagabalum vocant) Antonino Caracalla natus, (a) ut creditur, ex Soemiade Mefæ sororis Juliae Augustæ filia, quam alii Semiamiram vocant, Mamææ sororem. Hic agens sacerdotem in templo Solis in Phœnicia, quod populi illi Solem nominarent Elagabalum, inde cognomentum duxit, ut Elagabalus

diceretur; cum alioqui, ob infamissimum vitæ cultum, aliis quoque sit nominibus appellatus, ut a Dione Sardanapalus, & tandem Traditius, & Tiberinus: sed hæc post mortem, quod tractus in Tiberim merfus sit. Licet autem veteres ferme omnes historici eum Heliogabalum nominent, vetustiora tamen monumenta Elagabalum dicendum esse significant; ut imago numismatis docet, quam tibi formis exprimendam curavimus.

(b)

(b) Ex Museo Lalii. Pasqualini Canon. S. Maria Major. in Urb.

Quem super currum vides versis humeris insidere; fortasse non Solis, sed ipsius Antonini refert imaginem ante currum Solis,

in quadriga retrorsum currentis. Lucianus enim de Dea Syria auctor est, Syros, Phœnicisque, apud quos Antoninus sacerdos

Consularibus coonestatus fuerit, antequam Præfectus Urbis a Macrino renuntiaretur, liquet, eum adhuc in Ordine Equestri existentem honoribus Consularibus decoratum fuisse. Tandem Alexandro Severo imperante, Præfecti Prætorio Senatores creati sunt, sicque Consules esse potuerunt: Præfectis Prætorio suis Senatoriam addidit dignitatem, ut Viri Clarissimi & essent, & dicerentur; quod antea vel raro fuerat, vel omnino non fuerat: eo usque ut si quis Imperatorum successorem Præfecto Prætorii dare vellet, Latitiam eidem per libertum submitteret; ut in multorum Vita Marius Maximus dixit. Alexander autem idcirco Senatores esse voluit Præfectos Prætorii, ne quis non Senator de Romano Senatore iudicaret, inquit Lampridius in Alexandro cap. 21. qui tamen in eo errat, quod id nunquam antea contigisse dicat, ut liquet ex exemplis Arretini Clementis, Titi Cæsaris, Plautiani & Adventi, multo magis Sejani, qui anno Christi XXXI. simul Consul & Præfectus Prætorio fuit, ut anno LXXXXIV. cum Card. Norisio observavimus. Alexandri itaque Severi decreto Præfecti Prætorio in Senatorum numerum cooptati. Vide quæ dicam anno CCLXXXV. in explicatione Consulatus Aristobuli Præfecti Prætorio Carini Augusti. Porro Macrini Consulatus juxta priorem regulam, uti & secundus Diadumeniani Augusti hoc anno gestus, qui tamen successus fuit, non vero ordinarius, ut Baronius, Onuphrius, aliique perperam scripsere. De familia Adventi legendus Cujacius lib. 15. Observat. cap. 3.

III. Macrini interitus.

Militibus adversus Macrinum rebellantibus, is in prælio victus, ac non multo post a satellitibus Elagabali interfectus. Ea pugna tertia Junii die, non vero sexta, seu VIII. Idus Junii, ut creditur Baronius, pugnata, quod deduco ex verbis Dionis, qui lib. 78. ait: Macrinus anno duntaxat uno, duobusque mensibus, tribus demtis diebus, siquidem ad pugnam usque cogitationes nostras referamus, Imperio præfuit. A die autem

octava Aprilis anni elapsi, quo Caracalla occisus ad tertium mensis Junii hujus anni, eo die incluso, hujusmodi tempus affluxit. Sedulo enim animadvertendum, Dionem Macrini Imperium a die mortis Caracallæ, octava nempe mensis Aprilis anni superioris, non vero a die undecima ejusdem mensis, qua Imperator dictus fuerat, numerare. Primo, quia eodem modo in annis Severi Imperatoris computandis jam se gesserat: hos enim non a die decima tertia mensis Aprilis, qua apud Carnuntum Imperator dictus fuerat, sed a Kalendis Junii, qua die Julianus interfectus, repetit. Secundo, quia nisi Dionem ita interpreteris, sequentium duorum Imperatorum initium haud assequeris, & Dionem ac Lampridium de Alexandri Severi initio loquentes, pugnantia inter se scripsisse affirmare cogaris; cum tamen plane inter eosdem conveniat, & Dio cuiuslibet ex illis duobus mensibus tringinta dies attribuat; adeo ut secundus mensis sexto Junii die desinat, ex eoque tres dies tollendi sint, sextus nempe, quintus & quartus, & Macrinus die tertia debellatus fuerit. Natale itaque Imperii Elagabali in diem tertium Junii, secundum Dionem incidit.

A num. III. ad VII. Elagabalus, seu Heliogabalus perditissimus Imperator multa innovavit, inquit Dio, inter quæ Consulatus Macrini loco, qui jam gestus erat, nomen suum substituit, cum Macrini nec Consulatum a nobis accepisset, nec prorsus eum Consulatus attigisset, quod initio tribus in literis annum in e Fastis dicavit per Adventi Consulatum, quasi qui solus erasus. eum gessisset. Itaque, ut docte observavit Card. Norisius in Epist. Consulari pag. 130. auctor est Dio, Macrinum Imperatorem, & Adventum Consules hunc annum aperuisse. Macrinum vero bimestri Consulatu perfunctum, eodem se abdicasse, illis verbis designat: Qui jam gestus erat. Successores Consules suppresso nomine idem lib. 78. recenset, scribens Pseudantoninum Elagabalum perduellionis a Macrino datis ad Senatum literis in.

IV.

CHRISTI
220.ZEPHYR. PAP.
18.ANT. ELAG. IMP.
I.

dos erat Solis, cum omnium deorum simulacra habeant humana effigie sculpta, tantum Solis & Lunæ nullum hujuscemodi simulacrum effingere solitos. Porro de

curfu retrogrado Antonini meminit Herodianus. Adjicimus tibi & alterius effigiem nummi, quo habes Elagabalum Antoninum sacerdotem agentem & sacrificantem.

(a) Ex Museo Latio Pasqualin. Canon. S. Mariae Major. Rom.

(a)

Quantum vero hic omnes impurissimos superaverit turpitudine Imperatores, Dio, Herodianus, atque Lampridius fidem faciunt. Temperamus ea referre, quæ ne ipsi quidem Gentiles absque rubore, aliqua tantum ex parte, & quo fieri potuit moderatius, enarrarunt.

IV. Hic in Syria ante Macrini ejusque filii (b) Dio in Macrino. necem, decimosexto Kalend. Junii, Imperator ab exercitu acclamatur, & mo-

re Augustorum in Imperio stabilitus, Romanam veniens, deum suum, cujus sacerdos fuerat, Elagabalum secum advexit, quem diis omnibus Romæ cultis voluit anteponi. Cujus rei agendæ studio inflammatus, eo usque processit, ut vellet omnines alios cessare deos, omniumque hominum religiones antiquari; atque ageret, ut Elagabalum, cui nobile templum mox in Palatino erexit, omnes colerent: Elagabalus Deus Romanæ advectus.

PAGIUS incusatum, quæ cum recitatæ essent, dixerunt quidem, inquit, aliqua tum Consules in Pseudantoninum. Hi erant suffecti in locum Macrini & Adventi. Addit Dio, Elagabalum, occiso Macrino, tribus literis nomen prioris ejus anni Consulibus Macrini hostis sui execratum, Collegæ tantum Adventi nomen apposuisse, ac postea suummet nomen Macrini loco, ante Adventum substituisse, nomine Macrini eo facto e Fastis eraso, quando Macrini ac Adventi Consulatus priori parte ejus anni jam gestus erat quem nec prorsus attigisset, quippe qui mense Junio, post abdicatum a Macrino Consulatum, acclamatus fuerat Imperator. Macrini vero nomen e Fastis erasum fuisse demonstrat Card. Norisius, ex Inscriptione Gruteriana pag. 300.

IMP..... SEVERUS.....
COOPTATUS
C. BRUTTI O. PRAESENTE. T. MESSIO.
EXTRICATO
II. COS
P. R. C. ANN. DCCCCLXX.

nempe: Imp. Opelius Severus Macrinus Augustus cooptatus, &c. Certum itaque, Macrini nomen e Fastis expunctum, ideoque & in hoc marmoreo Elogio detritum. Affert & alterum testimonium Norisius. Extat lib. 2. Cod. L. 8. De nuptiis gestis, rescriptum Antonini Elagabali, quod signatur: Dat. VI. Kal. Augusti, Antonino & Advento Consulibus. Antoninus prior Consul non est Macrinus; nam Elagabalus, teste Dione, recusavit literas ab se datas, Consulibus Macrini nomine obsequare; ac proinde nec suamet rescripta odioso h. stis sui nomine signavit. Est itaque ipsemet Antoninus Elagabalus, qui Consulatus Macrini loco, nomen suum substituit, ut Dio testatur. Hinc factum ut veteres Fastorum Scriptores hunc annum Antonini & Adventi Consulatum in Fastorum tabulis indicarent. Quod cum Dis-

sertationem Hypaticam scribens, parte prima, cap. 7. num. 6. animadvertissem, dixi in hujus anni Consulibus consignandis, a recentioribus Fastorum Scriptoribus peccatum, qui Antoninum Diadumenianum Adventi Collegam hoc anno obtulerent; cum Dio doceat Macrinum hoc anno Consulatum gessisse, & Capitolinus in ejus Vita prodit, ipsum modo Severum, modo Antoninum se se appellasse. Sed cum in mentem non veniret, Macrini nomen e Fastis erasum fuisse, aliorum errores corrigens ipsemet in novum incidit, & Macrinum ac Adventum tanquam totius anni Consules proposui. De quo errore primum me monuit Toinardus, laudato Dionis loco, pag. 910. quem supra recitavi, observans loco, ἀντὶ ἀπρεπέως, legendum esse, ἀντὶ, uti pag. 907. B. lin. 10. Is itaque Elagabali, Imperatoris stolidissimi Consulatus contra regulas capeffitus.

Porro cum Heliogabalus die VI. mensis Martii anni CCXXII. perierit, & in Nummo Græco, variisque Latinis tam æreis quam argenteis ab Occone & Mediobarbo recitatis Tribunitia ejus potestas V. seu annus Imperii ejus V. memorentur, apparet eum Imperatorem acclamatum fuisse, saltem medio mense Martio currentis anni; & si vere annum Imperii quintum non inchoavit, saltem illum proxime attigisse; ita ut Nummi illi in Romanis Provinciis cudi potuerint, antequam nuncium necis ejus ad eas pervenisset. Quare Heliogabalus Imperator creatus non est in Phœnicia die decima sexta mensis Maii, ut legitur apud Xiphilinum in ejus Vita, sed die decima sexta mensis Martii, & apud Xiphilinum loco, τῆς 16̄ Μαΐος ἐκκαίδεκάτης, legendum, τῆς 16̄ Μαρτίου ἐκκαίδεκάτης. Nam præter laudatos nummos, qui fidei sunt indubitata, omnia quæ gesta fuisse narrantur ab Historicis ante diem III. mensis Junii, quo Macrinus in prælio victus, intra dies XVIII. neutiquam geri potuerunt.

Res ita acta est, inquit Xiphilinus apud Dionem lib. 78. pag. 888. Cum Mæsa, Julia Augusta soror,

VI

(a) Lam-
prid. in He-
liogab.

Hostis
Deorum
Elagaba-
lus.

cujus rei causa Gentilicæ superstitioni magnum attulit detrimentum, ut Lampridius (a) narrat his verbis: *Ubi primum ingressus est Urbem, omissis iis quæ in provincia gerebantur, Elagabalum in Palatino monte juxta ades Imperatorias consecravit, eique templum fecit; studens & Matris (deorum scilicet) typum, & Vestæ ignem, & Palladium, & Ancilia, & omnia Romanis veneranda in illud transferre templum; & id agens, ne quis Romæ deus, nisi Elagabalus coleretur. Dicebat præterea, Judæorum & Samaritanorum religiones, & Christianam devotionem illuc transferendam, ut omnium culturam secretum Elagabali sacerdotium teneret. Et inferius: Ignem perpetuum extinguere voluit; nec Romanas tantum extinguere voluit religiones, sed per orbem terræ, unum studens, ut Elagabalus deus unus ubique coleretur. Et in penum Vestæ, quod solæ virgines solique Pontifices adeunt, irrupit pollutus ipse omni contagione morum cum his qui se polluerant, & penetrabile sacrum est auferre conatus: cumque feriam quasi veram rapuisset, quamvis virgo Maxima falsam monstraverat, atque in*
Ann. Eccl. Tom. II.

ea nihil reperisset, applosam fregit. Hæc & alia de his Lampridius.

At certe nonnisi divino consilio factum esse creditur, ut quod minime licebat facere Christianis, ipsorum præstiterit Imperator: justeque in eos animadversum; ut qui veri Dei cultum recipere detrectassent, peregrinum deum colere, & Gentilium deorum jacturam pati cogentur. Quis umquam existimare poterit absque divina providentia factum, ut prisca illa Romanæ superstitionis monumenta, ac totius Reipublicæ (ut solerent dicere) munimenta, tanto studio ex regionibus etiam externis conquisita, tot laboribus custodita, tanto civium sanguine ab hostibus defensa, ac summa denique industria aucta, adolescentuli imperantis libidine adeo fuerint ignominiose prostrata, nullo reclamante Pontifice, nec (quod solitum erat religionis ergo) contradicente Senatu? sicque illa numina, quibus preces funderent, vota nuncuparent, nudipedalia & lectisternia exhiberent, in quæ spes omnis Senatus populique Romani esset in bello & pace jugiter collocata: illa ipsa inquam quod

V.
Res Helio-
gabali bene
cedunt
Christia-
nis.

M m m ma-

PAGIUS soror, duas filias haberet, Soamidem (ut etiam semper in nummis dicitur) & Mamaam, ex iisque nepotes duos masculos: (harum altera Varo Marcello nupsit, altera Genesio Marciano, Syris hominibus, quos jam mortuos esse contigerat). Eutybianus Libertus Casarianus, homo ludicrus, nec ignarus ejus odii, quod milites in Macrinum conceperant, persuasusque a Sole, quem vocant Heliogabalum, & magnopere colunt (nempe Phœnices) atque aliis vaticiniis adductus esset, statuit Macrinum occidere, & Lupum Masa nepotem, licet puerum adhuc, pro eo Imperatorem facere; ac utrumque perfecit. Finxit enim hunc esse Taranthis spurium filium: ornatumque veste, qua ille (nempe Caracalla Imp.) puer, noctu matre aviaque inscientibus ad exercitum duxit: & die decima sexta Maii (legendum, die decima sexta Martii, ut jam dixi) prima luce, militibus studiose quærentibus occasionem rebellandi persuasit, ut res novas molirentur. Quo facto, milites statim hunc nominant Antoninum (nempe Heliogabalum) & Imperatorem designant. Habent aliqua cum his pugnantia Herodianus & Lampridius in Vita Macrini; sed nullus negaverit majorem fidem Dionii adhibendam esse.

Heliogaba-
lus fingit
se filium
esse Anto-
nini Carac-
alla.

VII.
Macrinus
iis acceptis
Antiochia
Apamaam
venit.

Castra illa seu exercitus ac templum Solis distabant ab Antiochia, ubi tunc Macrinus erat, miliaribus CL. & amplius. Mulieres autem, avia & mater pueri statim regimen & administrationem Imperii susceperunt, ut ibidem, Dio & Herodianus lib. 5. pag. 564. testantur. Qua ubi, inquit Herodianus, nunciata Macrino sunt, Antiochia moranti, dedito per ceteros exercitus rumore receptum Antonini filium, pecunias militibus largiri Julia sororem: qua cum omnia quacumque dicerentur, aut esse ullo modo poterant, pro veris acciperentur, pendebant animis omnes: atque eos ad res novas molientes, cum proprium Macrini odium, tum Antonini memoria quadam quasi commiseratio subigebat: sed imprimis pecuniarum spes,

ut multi jam ex iis ad novum Antoninum transfugerent. At Macrinus rem totam, quasi puerilem, contemnens, consuetamque obtinens animi a-lacritatem, domi ipse sedens, unum ex suis Ducibus mittit, traditis copiis, quanta ad rebelles facillime expugnandos, viderentur suffectura. Ut autem eo pervenit Julianus (id enim nomen Præfecto fuit) &c. Tum narrat Herodianus milites tumultuatos fuisse, quod accuratius legitur apud Dionem lib. 78. pag. 902. Interea Macrinus, qui Antiochiæ, ut dixi, resederat, simul ac rescivit nutare ac tumultuari milites suos, quos ad oppugnandum Heliogabalum miserat, confestim venit Apamaam.

Et Macrinus Apamaam ad milites Albinos, per ipsa mania venit, ac filium Imperatorem, licet annum decimum agentem, designavit: ut per hanc occasionem cum aliis rebus milites; tum promissis quinquies mille drachmis mitigaret, &c. Diadumenianum a Patre tunc Augustum appellatum fuisse demonstrat Nummus relatus a Mediobarbo, in cujus antica legitur M. OPEL ANTONINUS DIADUMENIANUS AUG. At milites, quos Macrinus contra Heliogabalum miserat, ipsum etiam Imperatorem acclamantes caput amputant Juliano (Præfecto Prætorio Macrini) mittuntque ad Macrinum, qui tunc Apamaæ erat, ut docet Dio). Ipsi reseratis portis, universi in castra accipiuntur, inquit Herodianus citatus pag. 565. Macrinus, ait Dio pag. 903. eo, quod actum esset, cognito, non amplius vel illo manere loco (nempe Apamaa), vel ad murum accedere fuit ausus; sed Antiochiam festinanter se contulit: atque ita tum milites Albinii, tum ceteri, qui locis iis hybernabant, ab eo defecerunt.

VIII.
Diadume-
nium fili-
um re-
nunciat,
& milites
ab eo desi-
ciunt.

Tum Dio ibidem: Quapropter jam cum alii fiebant apparatus utrimque (postquam scilicet Apamaa Macrinus Antiochiam secesserat) tum in provincias & ad Legiones nuncii, literaque mittebantur: unde multipliciter omnes ad primam utriusque fluxit.

IX.
A morte
Juliani ad
pralium
quo Macri-
nus victus,
longum
tempus ef-
fluxit.

majoris est admirationis) non ab hostibus urbem invadentibus, non a Christianis eadem numina execrantibus, sed ab ipso eorum Imperatore, quem exercitus elegisset, & Senatus comprobasset, fuerint violata, amota, ac turpissime profanata?

VI.

(a) Herod.
lib.5.

De Mamæa matre Alexandri.

Verum hæc facta sunt postea, cum Romam se contulit Elagabalus, qui (ut auctor est Herodianus a) hoc anno hiemavit Nicomedie, sequenti vero Romam abiit, quo etiam venit una cum matre & avia, necnon Mamæa sorore matris ipsius Augusti, quæ erat mater Alexandri, laudatissima fœmina, procul abhorrens a sororis infamissima vita; & sicut illa qualis ipsa esset, talem filium educavit; ita & ista optimis moribus suum instituit natum, prudentissima sane fœmina scriptorum omnium præconio celebrata; de qua modo tantum, ut omittamus cætera quæ ab instituto abhorrent, quæ de ea sic scribit Eusebius (b), huc in medium adducamus: Mamæa mulier, si qua alia, virtute & pietate spectatissima, vita & moribus cum primis religiosa, cum Origenis fama ita celebris passim hominum vagaretur sermonibus, ut ad ejus etiam

(b) Euseb.
lib.6. cap.
15.

aves perveniret, permagno videbatur aestimare, si non solum viri dignaretur aspectu, verum etiam ejus in sacris litteris intelligentiæ, quam omnes admirabantur, periculum faceret. Illa igitur jam tum Antiochiæ commorans, per turbam satellitum illum ad se accersivit. Apud quam ille ubi ad tempus moram fecerat, & multa quæ ad gloriam Domini & divinæ ejus disciplinæ ac potentiæ amplitudinem spectabant, ei exposuerat; ad consueta studia & exercitationes se mature recepit. Hæc Eusebius de Origene; quem cum constet sub Zephyrino Papa venisse Romam, his ultimis ipsius Zephyrini temporibus accidisse putamus; & fortasse eo Mamæam secutus est. Eusebius autem eam prætexit quoque causam ejus Romam adventus, sic dicens (c):

(c) Euseb.
lib.6. cap.
12.

Adamantius (hoc enim erat etiam Origeni nomen) Zephyrino eisdem temporibus Romanam Ecclesiam gubernante scribit propterea se Romam iter suscepisse, quod sibi admodum erat in optatis, Ecclesiam Romanam plane antiquissimam visere: Hæc Eusebius. Venisse autem rursus Origenem Romam temporibus Philippi

VII.
Origenis
Romam
adventus.

PAGIUS

triusque de altero missionem, & ad continuos ac diversos inter se nuncios, perturbati fuere. Contra hunc (nempe Macrinum, inquit Dio) Pseudo Antoninus tanta celeritate proficiscitur, ut difficile Macrinus in vico quodam Antiochenorum, is distabat a civitate stadiis centum & octoginta (decem circiter leucis Gallicanis minoribus) cum eo conflixerit. Quare longum temporis intervallum inter necem Juliani, & prælium in quo Macrinus interiiit, intercessit, verumque non est quod scribit Herodianus pag. 565. ambos exercitus manus inter se conferuisse in Phœnicia, Syriaque finibus. In hoc prælio, victus, fugatusque Macrinus, qui occisus est in Cappadocia, quo ductus fuerat a militibus, qui eum fugientem ceperant. Vides tempus, quod effluxit a die XVI. mensis Martii ad diem III. mensis Junii, quo prælium illud habitum, necessarium fuisse ad ea quæ narravimus peragenda.

X.

Heliogabalus annos suos a fine anni superioris, vel ab initio currentis dejunxit.

[1] Postquam hæc scripseram, in manus meas venit nova editio Numismatum Imperialium Vailantii, in qua exhibet Nummum Heliogabali, ex quo deduco hunc Imperatorem ab anno superiori, vel saltem a Kalendis Januarii currentis anni, quo dictus est Imperator, annos suos numerasse. Extat enim ibi Nummus ejus, signatus P. M. T. R. P. III. COS. III. P. P. & visuntur quadrigæ Imperatore aurigante, ubi is Antiquarius recte hæc notat: Quadrigæ ad Antonini Elagabali triumphum non pertinent, nullum enim egit, sed spectant ad processum Consulatus III. Postea repræsentatur alius Nummus cum processu Consulari in Quadrigis, & T. R. P. V. COS. III. ex quibus apparet primo die anni CCXX. Elagabalum tertium Imperii annum numerasse, & primo die anni CCXXII. annum quintum. Inde processere tot Numismata Græca ac Latina

in quibus legitur $\epsilon\tau\omicron\Upsilon\epsilon$, vel T. R. P. V. quod aliunde procedere non potest, quam ex eo quod Heliogabalus Tribunitiam potestatem per anticipationem $\pi\rho\omicron\lambda\acute{\alpha}\mu\beta\alpha\nu\nu\alpha\nu$ $\acute{\alpha}\nu\tau\omicron$ capesserebat, inquit Dio. Indubitatum itaque videtur hunc Imperatorem annos suos deduxisse a die, quo Eutychianus monitus fuit ab Oraculo Dei Heliogabali, ut Imperatorem nominaret prætensum Caracallæ filium, qui designatum fuisse Imperatorem ab illo Deo honori ducebat. Legatur Dio lib. 78. pag. 888. Quare Heliogabalus per antecessum Augusti, & Cæsaris nomen cum imperio Proconsulari, ac Tribunitia potestate, ut habet Dio pag. 907. sumsit, & paulo post se Consulem dixit, ac Macrini nomen e Fastis eradi jussit, quia persuasum omnibus voluit, se jam a Kalendis Januarii Imperatorem legitimum fuisse, & Consulatum ad se, non vero ad Macrinum pertinuisse. Porro licet hæc verba processus in quadrigis in Nummis aliquando triumphum & aliquando processum Consulare designent, in omnibus tamen Heliogabali hæcenus visis, non nisi processum Consulare denotent, quia in iis cernitur Heliogabalus tenens in manu scipionem, qui est ornamentum Consulare; & præterea, ut jam dixi, nunquam is triumphavit.

Quoad templum Dei Heliogabali non dubito, quin illud Emesa situm, & quin Deus iste sub figura montis cultus fuerit, nam, ut me docuit vir in lingua Arabica exercitatissimus, Alagabal nomen æ in ea lingua montem significat, & jam eo tempore lingua illa Syriam penetrarat, ac ad Syriacam proxime accedit. Quare hallucinati sunt, qui ad urbem Gabalam confugere, locus ille enim Dionis supra laudatus non patitur ut id in dubium revocemus, cum ille de rebus sua ætate gestis, optime edoctus fuerit.

XI.

A quo Heliogabali nomen adductum.

NOTÆ [1] DE initio imperii Elagabali ejusque Tribunitia potestate prima a Kal. Januariis inchoata, vide Philippum a Turre Episcopum Adriensem, in Dissertatione Apologetica de nummo Annæ Faustine pag. 67. & sequentibus, & pag. 75. 193. 194.

pi Imperatoris, cum illic Plotinus Platonius profiteretur, dicemus suo loco. Subdit de Origene Eusebius (a): Romæ non diu commoratus, Alexandriam revertitur, atque ibi consuetum docendi munus studio omni & industria exequitur: idque Demetrio illius Ecclesiæ Episcopo etiam tum eum admodum adhortante, & precibus prope efflagitante, ut fratribus non gravaretur esse adjumento: & inferius: Tanto porro studio atque cupiditate sacrarum litterarum accurate peruestigandarum ducebatur Origenes, ut linguam etiam Hebraicam studiose perdisceret, & non modo vetera Scripturarum exemplaria apud Judæos Hebraico sermone scripta custoditaque sibi acquireret, verum etiam aliorum interpretationes, qui præter Septuaginta sacras litteras convertissent, exquisite indagaret. Hæc Eusebius, ejus commendans studium in Hexaplis elaborandis. Sed quæ subdit de Ambrosio, intexamus:

(a) Euseb. ibid.

Origenes docet Alexandriæ.

VIII.

(b) Euseb. lib. 6. cap. 13.

Ambrosius studiosus Origenis.

Per idem tempus (inquit Eusebius b) Ambrosius, qui Valentini erroris pravitate erat infectus, ipsa veritate, cujus partes Origenes in disputando susceperat, convictus confutatusque, ac veluti lucis splendore interiore mente illustratus, rectæ & Ecclesiasticæ fidei se totum addixit. Alii etiam complures exquisita doctrina imbuti, propter celebrem famam, quæ de Origene ubique emanaverat, ad eum se conferebant, periculum de accurata accumulataque viri in sacris litteris facultate & notitia facturi. Non Ambrosium tantum, sed & alios hæreticos ad Catholicam fidem idem Origenes convertit: horum namque fidem facit de Recta in Deum fide scriptus ab eo commentarius, in cujus apposita præfatione hæc primo leguntur: Nonnumquam multi philosophi, qui a nostra disciplina abhorrebant, interdum & hæretici ad eum disputaturi veniebant. Cumque frequens instituta esset disputatio, multos Gentiles, quibus cum ut idolorum insanum cultum detestarentur, persuasisset, ita comparavit, ut martyrii coronam sint adepti. In his etiam fuit Ambrosius, qui Origenis æmulus factus, & ab eo nostris decretis institutus, se a Valentini Marcionisque hæresi secrevit & removit. Quod cum hæretici quidam tunc intellexissent, malo animo consilioque impulsæ, disputandi causa venerant ad Adamantium: delectoque sermonis sui judice philosopho, qui a Christiana religione abhorrebat, initium fecerunt disputandi. Ad extremum penes universam Ecclesiam Catholicam fuit victoria: quo factum est, ut multi Gentiles & hæretici etiam cum Eutropio judice religionem Christianam approbarent & crederent; hæretici quidem sunt Megethius, Marcus, Drosorius, Valens, & Marinus. Hæc ibi.

Ann. Eccl. Tom. II.

Ad hæc Eusebius: Infiniti porro hæretici, & philosophi non pauci, omni litterarum genere cum primis eximii, studiose, & attente ei animum advertebant; & præterquam quod sacris & divinis litteris, exteris præterea disciplinis quæ ad philosophiam attinebant, aliqua ex parte ab illo eruditi institutique fuerunt. Illos item quos ingenii acumine & bonitate valere intelligebat, philosophiæ cognitione, geometria, arithmetica, & aliis id genus artibus, quæ ad graviora studia viam muniunt, informavit excoluitque. Deinceps ad philosophorum sectas, eorumque opiniones perdiscendas duxit, & libros ab illis conscriptos eis exposuit, cum præclare in eos commentando, tum perspicaci mentis solertia in singula intuenso: adeo ut philosophus plane insignis esset, omnium Græcorum sermone prædicatus. Complures item, qui ingenio erant paulo obtusiores, ad humaniores litteras, quæ sunt in communi consuetudine positæ, perdiscendas impulit: asseverans eos non parum fructus, & commoditatis ex illis, & ad sacrarum litterarum cognitionem, & ad mentis ad easdem ingrediendas præparationem percepturos. Unde sæcularis (ut ita dicam) litteraturæ ex philosophia petitæ studium & exercitationem sibi in primis necessariam existimavit. Illius vero singularis præstantisque in his rebus progressionis testes sunt Græcorum philosophi, qui ejus temporibus claruerunt. In quorum libris crebram hujus viri mentionem invenimus: propterea quod nonnulli aliquando suos libros illi dedicabant: interdum lucubrationes ad eum tamquam ad magistrum, quo de illis judicium faceret, referabant. Sed hæc Plotini præstantissimi inter Platonicos testimonio comprobata suo loco dicemus.

IX.
Origenis excellentia in scientiis omnibus.

Quod rursus ad Ambrosium pertinet, Origenis opera ex hæresi ad Ecclesiam restitutum; hæc idem Eusebius (c) habet: Ex eo tempore Origenes commentarios in sacras litteras scribere adorsus est, Ambrosio eum ad eam rem impellente maxime; qui non solum infinitis prope verborum ad persuadendum accommodatorum hortationibus, sed copiosissimis subsidiis ad ejusmodi operam maxime necessariis illum ad hoc studii genus incitavit: nam celeres scribæ plures quam septem ei dictanti præsto aderant, qui præstitutis temporibus scribendi laborem vicissim susciperent: librarii non pauciores, una cum puellis quæ ad scite & concinne scribendum erant probe exercitæ: quibus omnibus Ambrosius rerum copiam affatim suppeditabat necessariam. Quinetiam in hac divini & sacri eloquii commemoratione ac studio vix dici potest quam propensam operam ei contulerit, qua illum vel maxime ad commentariorum confectioem incenderet. Huc-

X.
(c) Euseb. lib. 6. cap. 17.
Ambrosius præsto est Origeni.

CHRISTI
220.ZEPHYR. PAP.
18.ANT. ELAG. IMP.
I.

usque de Origene atque Ambrosio Eusebii.

XI. Sed plane mirandum, quod de septem & amplius celeribus scribis adhibitis ab Ambrosio Origeni dictanti tradit Eusebius; cum sciamus S. Hieronymi testificatione notarium unum superesse solere dictanti. Nam de notario suo quid ipse experiretur, in præfatione libri tertii commentariorum in epistolam ad Galatas, manifestat his verbis: *Accito notario, aut statim dicto quodcumque in buccam venerit, aut si paululum voluero cogitare, melius aliquid prolaturus, tunc me tacitus ille reprehendit, manum contrahit, frontem rugat, & se frustra adesse, toto gestu corporis contestatur, sed & S. Ambrosius* (a) ad Sabinum scribens: *Non, inquit, dictamus omnia, & maxime noctibus, quibus nolumus aliis graves esse ac molesti: tum quia ea quæ dictantur, impetu quodam prouunt, & profluo cursu feruntur. Nobis autem, quibus cura est senilem sermonem familiari usu ad unguem distinguere, & lento quodam figere gradu, aptius videtur propriam manum nostro affigere stylo, ut non tam deflare aliquid videamur, quam abscondere, neque alterum scribentem erubescamus, &c.* Ecce tibi, Hieronymo unus, Ambrosio unus satis superque erat notarius, ut qui nec vel uni satis suppeditare possent quod scriberet: Origenes vero septem opus haberit, absque librariis, quorum non scribere sed exscribere munus erat. At dum hæc mecum ipse considero, obstupesco;

(a) Ambrosii
epistola 45.
lib. 7.

deque Origene sententia illa Proverbiorum in mentem venit (b). *Hereditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit: Quod & probavit eventus; haud enim festinanter per ingenii pernicitatem divina adeunda atque pertractanda sunt scripta; cum nec in addiscendis profanis laudetur a Quintiliano (c) præcox ingenium.*

Quod vero ad eundem Ambrosium Origenis administrum studiorum pertinet: de eo hæc ipse Origenes in præfatione in Evangelium Joannis: *O Ambrosi, vere homo Dei, & homo in Christo, & qui pro virili contendis esse spiritualis, nec amplius homo.* Cætera autem de Origene, singulis annis, quibus gesta conjectare possumus, in Annalibus digeremus. Cum vero Eusebius sub Caracalla contigisse dicat conversionem Ambrosii; quoto potissimum anno ejus Imperii id factum sit, incompertum habetur: Fuisse autem ipsum eximie eruditionis hominem ex hoc potest intelligi, quod, quæ ab Origene scripta essent, ab eo interdum corrigerentur; nam idem Origenes in epistola de Susanna ad Africanum hæc habet in fine: *Salutat te qui dictandæ epistolæ fuit adiutor, & toti interfuit, quæ voluit corrigens, dominus meus & frater sanctus Ambrosius: salutat te etiam fidelissima ejus conjux Marcella simul cum liberis, & Antætus.* Hæc ipse de Ambrosio, qui eo gloriæ provectus est, ut gloria confessionis claruerit, prout de eo S. Hieronymus (d) refert.

XII.
Ambrosii
in signis
eruditio.

(d) Hieron.
de Script.
Eccles. in
Ambros.

JESU CHRISTI
ANNUS
221.CALLISTI PAP.
ANNUS
I.ANT. ELAG. IMP.
ANNUS
2.

I. **D**Ucentesimo vigesimoprimo Christi Domini nostri anno, Antonino Augusto secundum & sacerdote Coss. vicesima sexta mensis Augusti, Zephyrinus Papa, cum sedisset annos decem & octo, totidemque dies, moritur. De annis sedis ejus Eusebio (e) magis acquiescimus, in Chronico affirmanti sedisse annos decem & octo, hocque anno secundo Elagabali vita functum esse; quod Vaticano Indici magis sit consentiens, quam cæteris, qui aliis Consulibus & ad alia tempora ejus obitum referunt. At licet idem Eusebius alibi dicat, Zephyrinum anno primo Elagabali esse mortuum; quod idem annus primi finis & secundi esset exordium, nulla alia habita ratione mensium vel dierum, sic posuit. Quod vero in antiquis Ecclesiæ Romanæ monumentis, in ipsis (inquam) Ecclesiasticis tabulis, quas Martyrologium nominamus, legatur Zephyrinus subiisse martyrium, id sane illi

(e) Euseb.
in Chro.
& lib. 6. c.
15.

privatim oportuit accidisse (ut de aliis sæpe evenit) in pace Ecclesiæ.

Sed fortasse & illa ipsa opportuna videri potest oblata causa martyrii, quod Elagabalo restiterit, cupienti (ut diximus ex Lampridio) cum aliorum omnium, tum etiam Christianorum religionem sub Elagabali dei sui cultu referre. Cæterum utrum hæc, an alia præcesserit causa subeundi martyrium nescimus; sed illud nos non latet (quod alibi diximus) olim majores consuevisse Martyres appellare omnes, qui Christianæ confessionis occasione supplicia aliqua sustinuisent, licet post tormenta superstites diem extremum in pace clausissent. De eodem Zephyrino hæc tantum leguntur in libro de Romanis Pontificibus (non enim eo libro vitæ ipsorum Pontificum, sed eorum successio, & factæ ab eis ordinationes, & dies obitus recensentur.) *Hic fecit ordinationes quatuor per mensem Decembrem,* Callistus Papa.
Pref-

II.
Causa
martyrii
Zephyri-
ni.

CHRISTI
221.

CALLISTI PAP.
I.

ANT. ELAG. IMP.
2.

Presbyteros tredecim, Diaconos septem, Episcopos per diversa loca tredecim. Qui sepultus est in cœmeterio suo, non longe a Callisti cœmeterio, via Appia, septimo Kalendas Septembris. Cessavit Episcopatus ejus dies sex: Sicque die secunda Septembris creatus est Callistus Romanus ex patre Domitio.

His temporibus Elagabalum, auctor est Lampridius (a), ad agitandas quatuor elephantorum quadrigas in Vaticano, demolitum esse aliquot sepulcra, quæ obfistebant. Existimavit ob id aliquis (b), sed nulla plane auctoritate nixus vel ratione, tunc dirutum esse inter alia sepulcrum Apostoli Petri, translatumque corpus

III.
(a) Lamprid. in Heliogabal.
(b) Panvinus in addit. ad Plat. & de Rom. Pont.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5712.

SÆC. III. ☉ 4. C. D II. P. 18. April. Indict. 12.

Anno Urbis 972. Olymp. 249. an. 3. A.C. 219. JESU CHRISTI 219. secund. Baronium 221.

CALLISTI PAPÆ 3.

ELAGABALI IMP. 2.

I. Consules.

[1] AD num. I. & seq. Coss. M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. II. & Licinius Sacerdos II. Consulatus Elagabali, juxta primam regulam; Sacerdos vero cum nota numerali legitur apud Gruterum pag. 300. In Reinesiana tamen Inscriptione Sacerdos sine numerali nota editur. Si prior hujus Consulatus suffectus fuit, non mirum quod in hac ultima Inscriptione prætermisus fuerit; cum hujusmodi Consulatus vel taceri vel memorari possent. Sed si prior Sacerdotis Consulatus honorarius extitit, liquet, Legem illam Macrini, cujus meminit Dio in Excerptis Valesianis, qua scilicet Macrinus sustulit Legem a Severo inductam, jussitque eum qui Consularibus antea ornamentis ornatus, Consulatum accipiebat, Consulem sine nota iterati Consulatus appellari, observatam non fuisse. Certe ipsismet Macrinum, qui primum Consul honorarius, ac dein Consul ordinarius fuit, eam non servasse, quemadmodum nec Adventum docet Dio lib. 78. quando ait: *Sed parem his prope culpam in Macrinum contulere prudentes, ob eam causam, quod inter Consulares nonnullos retulit, statimque Provinciarum administrationibus proficit, licet eum videri nollet iterum fuisse Consulem, qui honores se Consulares adeptum diceret; id quod imperante Severo captum, etiam filius Antoninus in usu retinuerat. Et Macrinus quidem, ut hoc inprimis ex legum præscripto, tam in se ipso, quam in Advento servavit; ita, &c.* Ex quo inferre licet, Macrini Legem non magis ab aliis, quam ab eo & ab Advento servatam fuisse, & Eutychianum Comazontem, qui anno sequenti Fastis nomen dedit, cum nota numerali edi debere, uti recte ab Onuphrio præstitum, sive ter Consulatum gesserit, ut Xiphilinus, & Zonaras tradunt, sive

postquam Consulares honores adeptus est, Consul factus fuerit, ut docet Dio lib. 79.

Zephyrinus anno ducentesimo decimo septimo, Præsentis & Extricati Consulatu insignito e vivis excessit. In Chronico quidem Damasi nomen ejus desideratur; sed hæc verba, quæ ibi leguntur, a Consulatu Saturnini & Galli, usque Præsente & Extricato, ad eum, non vero ad Victorem referuntur. In duplici Codice Corbeiensis anni octodecim & aliquot menses ac dies ei tribuuntur. Sed cum Callistus die decima octava mensis Julii ei, ut infra videbimus, successerit, postquam Episcopatus dies quinque vacasset, ut habet auctius Chronicon veterum Pontificum, sedit Zephyrinus annos decem & novem, menses undecim, dies quinque, mortuus die decima Julii anni CCXVII. Pontificatum enim inierat anno CCXVII. die decima Augusti. In Martyrologio Hieronymiano Natale ejus consignatur die XX. Decembris, in aliis vero Martyrologiis, quibus Baronius adhæret, die vicefima sexta Augusti. Sed uterque dies ad ejus translationes referendus. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Chronologiam veterum Pontificum existimans, in Martyrologio Hieronymiano dies natales Pontificum Romanorum signari, obitum Zephyrini cum die XX. Decembris anni CCXVII. illigavit; & quia constat ante eum diem Callistum ejus successorem sedit, dicit eum Zephyrini constitutum fuisse Vicarium. Sed, ut sæpius observavimus, hujusmodi Vicariatus supposititii. Duæ Zephyrini circumferuntur Epistolæ commentitiæ existimatae. Prior est ad Episcopos Siciliae, & incipit cum verbis Hilari Papæ epist. 3. *Divina circa nos gratia memores.* Posterior est ad Episcopos Ægypti, & ab his verbis exorditur: *Tantum a Domino hujus sancta Sedis & Apostolica Ecclesia fundatore, &c.* Leguntur in utraque Epistola S. Prosperi aliorumque varix sententiæ. Zephyrino successit Callistus.

Ad num. III. Scribit Lampridius in Heliogabalo cap. 23. hunc Imperatorem elephantorum quadrigæ agitasse. Quod anno sequenti factum videtur. Mediobarbus enim producit varia Numismata tertio Heliogabali Consulatu, aliaque tertia ejus Tribunitia Potestate signata, in quibus quadrigæ triumphales cernuntur.

II. Zephyrini PP. obitus.

III. Quadrigæ Heliogabali.

NOTÆ

[1] Coss. M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. II. & Licinius Sacerdos. Licinii nomen non occurrit in vetustis monumentis. In tubo plumbeo apud Blanchinum, ut ille exhibet in Chronologia ad hunc annum, legitur: TINEIUS SACERDOS. Ceterum Gruteriani lapides pag. CCC. 1.

IMP. ANTONINO. II. ET. SACERDOTE
II. COS. P. R. C. ANN. DCCCC. LXXII.

Ibid. pag. LXXXVII. 4.

D. D. XVII. KAL. SEPTEMBER. D. N. ANTONINO
AUG. II. ET. SACERDOTE. II. COS.

Alia inscriptio apud Reinesium pag. 174.

IMP. ANTONIN. II. ET. SACERDOTE. COS.

sine nota geminati consulatus. Fasti vulgares: Antonino II. & Sacerdote.

Refellitur
opinio de
translatio-
ne SS. Cor-
porum Pe-
tri & Pau-
li.

pus ejus ad Catacumbas, ubi una cum Pauli corpore manserit usque ad Cornelium Papam; qui utrumque sustulisse dicitur; & Petri in Vaticano, Pauli vero via Ostiensi, ubi sunt postea ipsis erectæ basilicæ, collocasse. Amplioribus sane spatiis Vaticanum olim patuisse, tomo primo Annalium diximus: adeo ut non sit necesse hæc intelligere facta ab Elagabalo ubi esset Petri sepulcrum. Rursum vero cum illud esset a latere Circi Neronis, inhærens monti, nequaquam videri potest illic fuisse opportunum locum ad agitandas immanium bestiarum quadrigas. Nam si velimus illum eas agitasse in Circo Neronis; si illius spectaculi capax Circus non erat, ipse primo diruendus fuisset; cum tamen nulla mentio habeatur de Circo diruto, quod ante omnia (quod res esset longe majoris momenti, quam privatorum sepulcra) dicendum fuisset. Si vero eum extra Circum agitasse quadrigas dicere velimus; tunc, cum inter Circum & tumulum S. Petri perangustum esset spatium, monte a tergo, a fronte Circo posito, non satis erat Elagabalo demoliri sepulcra, nisi solo æquasset (ut dictum est) Circum; cum tamen nonnisi aliquot sepulcrorum factam esse jacturam, idem affirmet. At si demus etiam tum Petri Apostoli dirutum sepulcrum, ejusque corpus translatum fuisse ad Catacumbas; quæ, rogo, ratio subesset, ut & Pauli Apostoli corpus etiam e sepulcro via Ostiensi posito sublatum, & in Catacumbas pariter illatum, una cum S. Petri corpore conderetur? cum, ut illud antehac in proprio sepulcro via Ostiensi collocatum, & in hæc tempora asservatum, inde tolleretur, nulla causa vel saltem verisimilis monstrari possit.

IV.
De trans-
latione
Corporum
SS. Apo-
stolorum.

His igitur penitus confutatis, magna est apud me auctoritas S. Gregorii, affirmantis, paulo post tempus passionis Apostolorum, eorundem sacra corpora a Græcis furtim sublata, tumque ad Catacumbas perlata fuisse, qui divino miraculo præpediti, a cœptis desistere coacti sunt: cum Fideles, re comperta, in sua loca Apostolorum corpora retulere. At rem gestam, ejus verbis superius enarratam, hic repetere, quo cuncta certiora reddantur, operæpretium existimamus. Scribens (a) enim ad Constantiam * Augustam, hæc ait: *De corporibus vero sanctorum Apostolorum quid ego dicturus sum? dum constat, quia eo tempore, quo passi sunt, ex Oriente Fideles venerunt, qui eorum corpora, sicut civium suorum, repeterent: quæ ducta usque ad secundum Urbis miliarium, in loco qui dicitur ad Catacumbas, collocata sunt. Sed dum ea exinde levare omnis eorum*

(a) Greg.
lib. 3. epist.
30.
* al. Con-
stantinam.

multitudo conveniens niteretur, ita eos vis tonitruum atque fulguris nimio metu terruit atque dispersit, ut talia denuo nullatenus attentare præsumerent. Tunc autem exeuntes Romani, eorum corpora, qui hoc ex Domini pietate meruerunt, levaverunt, & in locis, in quibus nunc sunt condita, posuerunt. Hæc Gregorius.

Si ergo tunc sublata, & ad Catacumbas translata, ac etiam propriis locis tunc restituta fuerunt; quidnam est quod a Cornelio Papa ea e Catacumbis sublata dicuntur, & Pauli quidem prope Viam Ostiensem positum, Petri vero in Vaticano? Hæc profecto ita esse non possunt, nisi dixerimus bis eadem corpora ad Catacumbas fuisse delata, ac bis itidem locis propriis restituta: quod quidem antiquorum nemo dixisse, nec saltem somniasse reperitur. Quamobrem cum eo redacta quæstio esse videatur, ut vel mendacem (quod nefas est cogitare) Gregorium fuisse dicamus, vel potius hallucinatum esse incertum auctorem illum, qui citari falso Damasus consuevit: æquius est, ut (quod omnis ratio persuadet) potius Gregorio ea ad Augustam scribenti, quam incerto auctori incerta tradenti acquiescamus.

Nec est insuper quod dici possit, tunc temporis, cum a Græcis sublata sunt illa corpora, ad Catacumbas fuisse translata, sed demum a Cornelio Papa in loca pristina reportata: nam ab eo tempore usque ad Zephyrinum, dictis in locis, in Vaticano scilicet Petri, & Via Ostiensi Pauli corpora permansisse, nemo poterit dubitare: siquidem ex tunc usque in præsens complures Romani Pontifices, quos recensuimus, sepulti dicuntur in Vaticano juxta corpus beati Petri. Rursum vero patens est testimonium Gaji, qui (ut nuper dictum est) Romæ agens temporibus Zephyrini, ubi posita essent corpora sanctorum Apostolorum, digito (ut ita dicam) ostendit. His a nobis tum certis rationibus, tum antiquorum testimoniis stabilitis, aliquem refragari minime prohibemus: sed volumus esse liberum in re ambigua, ut lubet, unumquemque ex animi sui sententia opinari: at veri amantem perspicacis ingenii lectorem his nostris fauturum, minime dubitamus. Quod & si quis his objiciat ejusdem Cornelii nomine vulgatam epistolam: dicimus eam non perinde exploratæ fidei esse, ac eam quam opponimus citatam a nobis sancti Gregorii ad Constantiam: cujus fidem adeo testatam neminquam ausus est, vel minimum quidem in dubium revocare. At de his hæcenus.

V.
Refellitur
opinio de
translatio-
ne sub
Cornelio.

VI.

JESU CHRISTI
ANNUS
222.

CALLISTI PAP.
ANNUS
2.

ANT. ELAG. IMP.
ANNUS
3.

I.
Africani
Legatio
ad Imp.

Christi anno ducentesimo vigesimo secundo, Marco Aurelio Antonino & Euty-
chiano secundum Coss. Julius Africanus,
inter viros eruditos hujus temporis cla-
rus, legationem ad Imperatorem susce-
pit (fortasse suadente Origene, qui eo
utebatur familiarissime, in Palæstina tunc
agente) pro restituenda olim incensa ci-
vitate Nicopoli Palæstinæ, quam ex Ro-
manorum victoria nomen illud consecutam
fuisse diximus, cum Emmaus antea voca-
retur. Re obtenta sequenti anno est ci-
vitas excitata. Hæc apud (a) Eusebium.
Quod pertinet ad Africanum, hæc de eo
alibi idem auctor (b): Per idem tempus
Africanus librorum scriptor qui *ærooi* ap-
pellantur, magna commendatione ad homi-
num famam profluxit. Hujus de historia
Susannæ a Daniele litteris prodita, quasi
adulterina esset & commentitia, magnope-
re dubitantis extat epistola ad Origenem
scripta; ad quam Origenes per litteras
plenissime respondebat. Ejusdem Africani
quinque alii libri de temporum & anna-
lium serie, accurata quadam industria e-

laborati, ad nos pervenerunt: in quibus
ait, se Alexandriam, propter incredibi-
lem Heraclæ famam, quæ ubique manave-
rat, iter fecisse; quem propter philosophiæ
& aliarum Græcarum disciplinarum cogni-
tionem, qua egregie excellebat, ad Ec-
clesiæ illius Episcopatum administrandum
delectum esse, supra docuimus. Est etiam
alia Epistola ab eodem Africano ad Ari-
stidem per scripta, de ea quæ putatur esse
genealogiarum Christi apud Matthæum &
Lucam discrepantia: in qua Evangelista-
rum consensum ex historia quadam, quæ
ad sua ipsius tempora integra devenerat,
apertissime tradit: quam equidem oppor-
tune in primo libro hujus operis, quod
habemus in manibus, ab eo petitam cita-
vi. Hæc Eusebius de Africano: habet
eadem quoque S. Hieronymus.

Quod vero pertinet ad Historiam ejus-
dem Julii Africani; extabat adhuc inte-
gra tempore Photii, qui in sua Bibliothe-
ca ejus cum meminit, ait eam sumere ex
ordium a mundi creatione, nihilque ab
eo prætermisum usque ad Christi adven-
tum,

II.
Africani
Historia.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5713.

SÆC. III. Anno Ur-
bis 973. Olymp.
240. an. 4. A.C. 220.
⊙ 5. BA. 12. P. 9. April. Indiç. 13.
JESU CHRISTI 220. secund. Baronium 222.
CALLISTI PAPÆ 4.
ELAGABALI IMP. 3.

I.
Consules.

[1] AD num. I. & seq. M. Aurelius Antoninus
Elagabalus Aug. III. & Euty-chianus Co-
mazon II. ut anno præcedenti num. I. diximus.
Sumtus hic ab Heliogabalo stolido & exlege Im-
peratore Consulatus, præter regulas, quemad-
modum & primus anno CCXVIII. initus; quod
utrumque a Dione lib. 75. observatum: *Adversus
instituta patriæ, inquit, sane non magni quadam
momenti, nec insigne malum aliquod nobis affe-
rentia, nisi quatenus a recepta consuetudine aliena
erant, innovata ab ipso fuere.* Inter quæ Dio nu-
merat, quod Consulatus Macrini loco, qui jam
ante gestus erat, nomen suum substituit, cum nec
Consulatum a nobis accepisset, nec prorsus eum at-
tigisset; quod initio tribus in literis annum indi-
cavit per Adventi Consulatum, quasi qui solus eum

gessisset, ac nihilominus alterum sibi Consulatum ad-
rogare conatus est; cum nullum antea nec Magi-
stratum, nec titulum Magistratus honorarium ac-
cepisset. Quæ ultima verba de Consulatu ejus an-
no præcedenti suscepto intelligenda non sunt;
cum is sicut & quartus, quem Collega Alexan-
dro Cæsare capessit, juxta instituta patria fue-
rit; tertii vero anno currenti initi nulla ratio
assignari possit. Neque enim ad illum antequam
imperaret, designari potuit, cum, ut ait Dio,
nullum antea nec Magistratum, nec titulum Ma-
gistratus honorarium accepisset. Ex quibus Dionis
verbis intelligimus, usum tulisse, ut privati Con-
sules non designarentur, nisi Magistratum aliquem
gessissent: indeque Appianus tanquam singulare
notat, quod Pompeius Magnus, ne Quæstorius
quidem, factus fuerit Consul. Imo post institutum
Imperium filii Augustorum de more Quæ-
storum ante Consulatum gerebant, ut liquet de
Marco Aurelio, de quo Capitolinus in ejus Vita
cap. 5. ait: *Hadriano ferente, gratia ætatis facta,
Quæstor est designatus.* Idem de Lucio Vero in e-
jus Vita cap. 3. scribit: *Post Quæsturam statim
Consul est factus.* Quamquam non desint, qui
Quæstura non gesta Consules designati fuerint,
ut liquet de Commodio apud Lampridium, & de
Caracalla apud Spartianum in illorum Vita.

Le.

NOTÆ

[1] Coss. M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. III. & Euty-chianus Comazon II.
Lapis olim in Vaticano, postea in Museum Cardinalis Alexandri Albani, nunc in ædibus Capi-
tolinis, n. 64. editusque jam a Fabretto pag. 494. at ex eo utrumque marmore, adeo ut nihil aliud
legi possit, præterquam:

..... A U G. III. E T C O M A .....
..... D C C C C L X X .....
.....

Dio Xiphilini lib. LXXIX. pag. 910. Euty-chianus enim qui & Comazon (hoc nomen quippe a mimis
& his tronica ipsi datum fuit) quum in nulla &c. & postea non semel tantum, sed bis & ter consul
fuit. Vulgares Facti: Antonino III. & Comazonte.

tum, licet cuncta summatim perstrinxerit. Rursum vero eundem prosequi res in Ecclesia gestas a Christo Redemptore nostro usque ad Macrini Imperium, cujus tempore illa cuncta scribebat: atque eundem numerare ab origine mundi ad illud usque tempus annos quinque mille septingentos vigintitres. Hæc de Africano Photius. Citatur idem auctor a S. Basilio, ejusdemque scripti fragmentum recitat de Spiritu sancti una cum Patre & Filio conglorificatione, in hæc verba: *At nec Africanum historicum talis glorificandi forma præterit. Siquidem palam est in quinta de temporibus Epitoma & ipsum in hunc loqui modum: Nos vero qui & illorum verborum mensuram dicimus, non ignoramus fidei gratiam: gratias agimus ei qui præbet nostris Patribus omnium Salvatorem Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria & majestas cum sancto Spiritu in secula. At de Africano factis; cujus lucubrationum magno detrimento facta jactura est.*

PAGIUS

II.
Nicopolis
condita.

Legatio Julii Africani ad reedificationem urbis Nicopolis petendam, ad annum sequentem pertinet. Eusebius secundum editionem Pontacenam (Scaligeriana enim hoc anno manifeste corrupta) anno Abrahami 2238. qui Kalend. Octobris sequentis Christi anni inchoatur, ait: *In Palæstina Nicopolis, qua prius Emmaus vocabatur, Urbs condita est, Legationis industriam pro ea suscipiente Julio Africano, Scriptore temporum. Cum enim Heliogabalus anno CCXXII. Quinquennalia edere deberet, missus ad eum Africanus, qui eam civitatem instaurandam peteret, ut annis hujusmodi solenniis addictis, fieri solitum erat. Imo*

Quod autem ad Heraclam spectat, Alexandriæ sacras litteras magna cum laude publice profitentem; ipsum fuisse olim Origenis discipulum, sed qui reliquos antecelleret, superius dictum est. *Hunc Origenes (inquit Eusebius a) cæteris discipulis suis præferens, virum cum sacrarum litterarum studiosum, tum vero in aliis disciplinis disertissimum, tum philosophiæ denique non ignarum, socium in instituendi munere sibi adscivit, & huic eos erudiendos commisit, qui ipsis fidei elementis modo essent imbuendi. Eorum autem disciplinam, qui in cursu erant positi, & ipso doctrinæ sacræ habitu aliquanto maturiores, sibi ipsi docendos reservavit.* Hæc Eusebius de Heracla, cum docere inciperet. Porro simulac Origenes in Palæstinam est profectus, ipsum integrum atque summum docendi munus in Heraclam refusum est; quando autem Episcopus sedere cæperit, suo loco dicemus.

III.
De Heracla
Catechista.(a) Euseb.
1.6. c.12.

Se-

ipsemet Africanus docet, se anno Legationis suæ absolvisse Opus suum *Grato & Seleuco Coss.* ut videre est apud Georgium Syncellum pag. 212. ubi & dicit Africanus, se perduxisse Opus illud usque ad annum mundi secundum Alexandrinos 5723. Incarnationis vero secundum eosdem 223. qui uterque annus cum anno Æræ vulgaris CCXXI. convenit, in eoque mense Augusto absolvitur; ideoque Africanus Consulatum Grati & Seleuci includit usque ad Kalendas Septembres, quo die annus Incarnationis secundum Alexandrinos CCXXIV. incepit [1].

NOTÆ [1] **A** Dde, quæ de imagine Elagabali contra Baronii conjecturas scribit Norisius in Epochis; pag. 82.

JESU CHRISTI
ANNUS
223.

CALLISTI PAP.
ANNUS
3.

ANT. ELAG. IMP.
ANNUS
4.

I.

(a) Dio in
Elagabalo.
Alexan-
der ado-
ptatus.

SEquenti anno Christi ducentesimo vige-
simotertio, Gratus & Seleucus ponun-
tur Consules: cum tamen a Dione (a)
Eutychianus sub Elagabalo tertium Con-
sul fuisse dicatur, sed fortasse suffectus.
Quo anno Alexander Mamææ filius, con-
sobrinus Elagabali, creatus est Cæsar, in
sequentem annum Consul designatus: sed
& cum in filium adoptasset, ut eum suis
moribus institueret, viros omnes probos
& eruditos, quibus Mamæa mater pue-
rum tradiderat educandum, partim morte
(b), partim vero multavit exilio. Fuis-
se ex iis aliquem Christianum, facile sua-
demur, cum hujus religionis hominum (ut
dictum est) mater studiosissima esset.

Ann. Eccl. Tom. II.

(b) Herod.
lib. 5.

Cæterum Alexander uno eodemque die
omnes amplissimas dignitates, diversis tem-
poribus conferri solitas, se accepisse, a-
pud Lampridium in hæc verba ipsemet
pro concione post mortem Elagabali in
Senatu testatus est, dicens: *Gratias ago*
vobis, Patres conscripti, non nunc pri-
imum, sed & de Cæsareo nomine, & de
vita servata, & Augusti nomine addito,
& de Pontificatu Maximo, & de Tribu-
nitia potestate, & Proconsulari Imperio:
quæ omnia, novo exemplo, uno die in me
contulistis. Hæc ipse; reliqua de eo suis
quibusque locis opportunis inferius dicturi
sumus.

II.
Alexander
omnes u-
no die di-
gnitates
consecu-
tus.

Nnn

Du-

PAGIUS ANNO PERIODI GRECO- ROMANÆ 5714.

SÆC. III. ☉ 6. G. ☽ 13. P. 25. Mart. Indict. 14.

Anno Ur- JESU CHRISTI 221. secundum Baronium 223.

bis 974. CALLISTI PAPÆ 5.

Olymp. ELAGABALI IMP. 4.

I. [1] AD num. I. & seq. *Gratus Sabinianus &*
Claudius Seleucus. Prioris cognomen pro-
didit Africanus apud Georgium Syncellum pag.
212. In Digesto vero l. 13. memoratur Claudius
Seleucus.

II. *Alexander*
Cæsar re-
nuncia-
tur.
Reste scripsit Baronius, Alexandrum Helioga-
bali Imperatoris consobrinum anno currenti Cæ-
sarem nuncupatum esse; cum ejus Consulatus se-
quenti anno gestus, ejusque Imperii Quinquen-
nalia Decennaliave eum hoc anno illa dignitate
exornatum demonstrent, & ostendant, Lampridium in Heliogabalo, cap. 10. ubi ait, Alexan-
dram Cæsarem dictum a Senatu, eo tempore,
quo *Macrinus*, hallucinatum esse. Herodianus a
Baronio citatus, rei gestæ tempus non memora-
vit. Notanda porro ejus verba, postquam dixit,

eum Cæsarem appellatum fuisse, & Heliogabali
instituti imbui noluisse: *Quibus rebus, inquit*
Herodianus, magnopere Antoninus indignabatur,
jamque adoptionis, Imperique participati penite-
bat. Ea enim ostendunt, Cæsares non tantum
Imperii successores designatos esse, sed & in
ejus societatem vocatos. Quando Lampridius a
Baronio citatus ait Alexandrum novo exemplo,
uno eodemque die Cæsaris nomen, aliasque ap-
pellationes a Senatu accepisse, loquitur de iis,
quæ in ejus nuncupatione Augustea contigerunt,
non vero de iis, quæ ab Heliogabalo, vel a
Senatu acta, cum Alexander Cæsar est renun-
tius, ut Lampridium legenti patet. Attigerat
Alexander annum ætatis decimum sextum, ut
ex dicendis planum fiet. Quare corrigendus er-
ror, qui in Herodianum lib. 6. cap. 7. irre-
psit, ubi dicitur, Heliogabalum fuisse tum na-
tum annos circiter quatuordecim, Alexandrum
vero duodecim. Heliogabalus enim annum æ-
tatis XVII. agebat, quando Alexandrum
Cæsarem dixit. Qui error Librariis, qui in nu-
meris facile labuntur, non vero Historico accu-
ratissimo imputandus videtur. Quo vero tempo-
re Mammea, Alexandri mater, Origenem An-
tiochiam accersierit, anno CCXXIX. explicabi-
tur.

NOTÆ [1] *C*off. *Gratus Sabinianus & Claudius Seleucus.* Horum nomina minime leguntur in vetustis
lapidibus. Occurrunt in fragmentis Dionis Cassii pag. 991. *Gratus Sabinianus, & Claudius*
Seleucus. Fasti Idatiani, Vindebonenses, Bucherii laterculus, & Prosperi Chronicon; *Grato & Seleuco.*

JESU CHRISTI
ANNUS
224.

CALLISTI PAP.
ANNUS
4.

ALEXANDRI IMP.
ANNUS
1.

I.
Elagabalus occiditur.

DUcentesimo vigesimoquarto Christi anno, Antonino Augusto quartum & Alexandro Cæsare Coss. ipse Antoninus Elagabalus, cum imperasset annos tres, menses novem, & dies quatuor, annos natus decem & octo, ob nefandas suas turpitudines Senatui Populoque Romano atque militibus redditus execrabilis, occisus est, corpusque ejus in viam ejectum, atque raptatum, demum in Tiberim protractum est; ex quo Tractitius (ut diximus) atque Tiberinus meruit appellari. Jam eo immanitatis pervenerat impurissimus homo una cum matre æque impudentissima, quæ cum ipso simul confossa est, ut ad enormissima scelera illud addiderit, quod magiæ causa pueros jubere occidi. Hæc Dio, proxime omnia intuens; cui de ætate Imperatoris, & annis quibus regnavit, magis assentimur, quam Aurelio Victori, vel aliis dicentibus vixisse annos sexdecim, imperasse duos, ac menses octo; & Herodiano affirmanti, Elagabalum tempore Consulatus Alexandri, quo creatum dicit Cæsarem & adoptatum, annos natum quatuordecim, Alexandrum vero duodecim; neque eidem dicenti Elagabalum imperasse sexennium.

II.

(a) Lamprid. in Alex.

Eo igitur in hunc modum sublato de medio, Alexander miro consensu militum, Senatus, ac totius populi, in unum conspirantibus omnibus, acclamatus est Imperator (a) pridie Nonas Martii, annum agens ætatis decimum sextum. Hic igitur, ut qui a matre non abhorrente a-

Christiana religione & inter Christianos pariter educatus esset, non solum (quod ait Lampridius b) Christianos esse passus est, sed Christo Deo aliquem qualemcumque cultum exhibuit; ita tamen, ut qui deorum cultui assuevissent, & a puero Gentilitiis quoque superstitionibus imbutus esset, deos pariter coleret, & quodcumque numen sibi fuisset ab aliis antea prædicatum. Nam de eo ex Scriptore suorum temporum hæc idem Auctor testatur: *Matutinis horis in larario suo, in quo & divos Principes, & optimos electos, & animas sanctiores, in quibus & Apollonium, & Christum, & Abraham, & Orpheum, & hujusmodi deos habebat, ad majorum effigies rem divinam faciebat.* Et post multa: *Christo templum facere voluit, eumque inter deos recipere, quod & Hadrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus civitatibus jusserat fieri: quæ hodie idcirco, quia non habent numina, vocantur Hadriani: quæ ille ad hoc parasse dicebatur: sed prohibitus est ab iis, qui consulentes sacra, repererant, OMNES CHRISTIANOS FUTUROS, si id optato venisset, & templa reliqua deserenda.* Hæc ipse. Quod olim jactari a Christianis ajebat Celsus Epicureus (c), Romanos omnes & Imperatores fore Christianos; satis demonstrant hæc ipsa, quæ ab ipsorum oraculis, ipsi invitit, redderentur, non latuisse Gentiles propheticis attendentes sententiis: licet hæc nequaquam a Christianis jactari, Origenes excuset. Porro-

Alexander imperat. (b) Idem ib.

Quomodo Christum coluit Alexander.

(c) Apud Orig. contra Cels. l. 8.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5715.

SÆC. III. ☉ 7. F. ☽ 14. P. 14. April. Indict. 15.

ANNO URBIS 975. JESU CHRISTI 222. secund. Baronium 224.

Olymp.

250. an. 2.

A. C. 222.

URBANI PAPÆ I.

ALEXANDRI IMP. I.

I. Consules.

[1] AD num. I. & seq. Coss. M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. IV. & M. Aurelius Severus Alexander Cæsar.

Consulatus Alexandri juxta priorem regulam, quia nempe anno præcedenti Cæsar nuncupatus est; Elagabali vero juxta secundam, quia ejus Quinquennalia in hunc annum incidebant. Verum antequam eorum celebrandorum dies adventasset, tumultu militari occisus est, postquam regnasset annos tres, menses novem & dies quatuor, inquit Dio lib. 79. qui statim addit: *Quod tempus ego numero, ex quo pralio factò, omnem potentiam adeptus est.* Quare cum Lampridius in Alexandro Severo cap. 6. referat acclamations Senatus in inauguratione Alexandri habitas, ex *Actis Urbis ante diem pridie Nonas Martias*, die sc. sexta mensis Martii, liquet, non tantum eo die

II. Hellogabalus occiditur.

NOTÆ [1] Coss. M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. IV. & M. Aurelius Severus Alexander Cæsar. Gruterianus lapis pag. LXXXV. 2. ex Onuphrio.

DEDIC. ID. APR.
IMP. CAES. ANT. PIO. III. ET
M. AUR. ALEXANDRO. COS.

Suspectus videtur hic lapis Philippo a Turre in Dissert. Apologetica de nummo Annæ Faustine Pag. 63. 64. propterea quod *Idibus Aprilis* hujus anni, ex Canone Paschali S. Hippolyti, Alexander Severus imperaret, Elagabalus autem interfectus esset die X. aut XI. seu XIII. Martii. Gruter. item pag. DXXVIII.

ARA.

CHRISTI
224.

CALLISTI PAP.
4.

ALEXANDRI IMP.
I.

III.
Alexander res
Christianorum imitatur.

Porro Alexander non solum Christianæ religionis studiosus fuisse videtur, sed eorum quoque institutorum, quantum fas fuit, diligens imitator, in his præsertim quæ ad regimen politicum pertinere videbat; nam de eo hæc idem Lampridius tradit: *Et quia de publicandis dispositionibus mentio contigit, ubi aliquos voluisset vel rectores provinciarum dare, vel propositos facere, vel procuratores, id est, Rationales ordinare, nomina coram proponebat, hortans populum, ut, si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, subiret poenam capitis. Dicebatque grave esse, cum id Christiani, & Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt; non fieri in provinciarum rectoribus, quibus fortuna hominum committuntur & capita. Sed & illud: Clamabatque sæpius, quod a quibusdam sive Judæis, sive Christianis audierat, & tenebat; idque per præconem, cum aliquem emendaret, dici jubebat: Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Quam sententiam usque adeo dilexit, ut & in Palatio & in publicis operibus perscribi juberet.*

IV.
De taberna meritoria in Ecclesiam consecrata.

Recenset idem quoque auctor ejusdem Imperatoris judicium pro Christianis exhibitum: Cum, inquit, Christiani quemdam locum, qui publicus fuerat, occupassent, contra popinarii dicerent sibi eum deberi: rescripsit, melius esse, ut quomodo cumque illic Deus colatur, quam popinariis dedatur. Hæc de Alexandro Lampridius. Sed singula sunt accuratius explananda, & ut ex iis incipiamus: Quantum conjectura consequi licet in re antiquissima & obscura, existimo hunc locum publicum Christianis adjudicatum ad construendam Ecclesiam, aliquo fuisse ad re-
Ann. Eccl. Tom. II.

ligionem spectante olim nobilitatum monumento, quod Christiani adeo cuperent illum Ecclesia erecta desuper illustrari, quibus complura privata loca ad id opus deesse non potuissent. Quamobrem hunc illum arbitror fuisse locum trans Tiberim positum, ubi Augusti tempore Taberna Meritoria erat, ex qua oleum magno miraculo e terra erumpens copiose fluxisset, in signum (quod suo superius loco dictum est) Christi humani generis Redemptoris in mundum proximi adventus. Loco igitur illo publico destituto, popinari, quod publica in eo taberna fuisset, ad se artis usu pertinere rati, rescripto Principis proprium efficere conabantur. Nam popina proprie locus erat, ubi publica opsonia, carnesque coctæ publico usui venum expositæ comederentur, cujus usus etiam Taberna Meritoria erat hospitium mercenarium.

Contra vero Christiani, ut in eo Ecclesiam erigerent, postulabant: quibus cum annuisset Imperator, illic nobilem Ecclesiam erexerunt, sanctissimæ Virginis Dei Genitricis Mariæ Partui, olim eo prodigio præsignato, religiosissime consecrandam. Favet huic nostræ conjecturæ, immo & firmiter adstipulari videtur, ac rem propemodum certam reddere, quod in gestis S. Callisti Papæ, qui his Alexandri temporibus vivebat, legitur ab eo eam erectam fuisse Ecclesiam trans Tiberim positam. In libro enim de Romanis Pontificibus, sua antiquitate omnibus noto, hæc verba descripta habentur: *Hic fecit Ecclesiam S. Mariæ trans Tiberim.* Cum vero nonnisi de hac Ecclesia memoria sit, Alexandri Imperatoris temporibus Romæ excitatam fuisse; pro ea ædificanda locum illum Christianis ipsum Imperatorem adju-
N n n 2 di-

V.
Ecclesiæ Dei genitricis erectio.

PAGIUS die Heliogabalum interfectum, & Alexandrum Augustum nuncupatum; sed etiam Macrinum anno CCXVIII. die tertia mensis Junii fufum fugatumque fuisse, & Heliogabalum Imperium suscepisse. Ab eo enim die ad sextum Martii currentis anni fluxerunt anni tres, menses novem, & dies quatuor, die emortuali comprehenso. Neque existimandum cum Onuphrio, Petavio, Calvisio, ceterisque Chronologis, Lam-

pridium & Dionem quoad diem Imperii Alexandri natalem inter se dissentire; cum illum Lampridius ex Actis publicis acceperit, & Dio a se visa scripserit, ut ipsemet testatur. Qui cum tradat, Heliogabalum occisum fuisse, cum esset decem & octo annos natus, apparet, perperam dici in Herodiano lib. 6. cap. 7. natum eum annos circiter XIV. quando Alexandrum anno præcedenti Cæsarem dixit.

NOTÆ

ARA POS. K. JAN.
M. AURELIO. ANTONINO. AUG. IIII.
ET AURELIO. ALEXANDRO. CAES.
COS.

Pag. MLXXXII. 9.

COLLOCATA. V. IDUS. MART.
IMP. CAES. M. AURELIO. ANTONINO
PIO. FELICE. AUG. IIII. ET. COS.
M. AUR. ALEXANDRO NOBILISSIMO
CAES.

Nummus Alexandri Severi in Museo Theupolo pag. 597. ubi in antica M. AUR. ALEXANDER. CAES. & in postica. PONTIF. COS. Item ibidem alius cum epigraphe. IMP. CAES. M. AUR. SEV. ALEXANDER. & in postica: PONTIF. MAX. TR. P. II. COS. P. P. Vulgares Fasti; Antonino IV. & Alexandro.

dicasse, affirmare necesse videtur. Extat ipsa quidem veneranda antiquitate nobilis, & tantæ rei gestæ memoria celeberrima, quæ prope Confessionem sacram illud foramen continet, ex quo olim scaturiit oleum: feruntque qui hoc experimento didicerunt, terram intus positam adhuc oleo esse madidam; quam erutam si quis comprimat, manum sentiat unguine delibutam. Sed redeamus ad Alexandrum.

VI.

Quod vero electionem Ecclesiarum Præsidium, a Christianis tractari solitam multa prævia morum inquisitione, Alexander voluit in Præsidium creationem transferre; quonam modo ea tunc fieri soleret, Origenes (a), qui his vivebat temporibus, docet, magnamque tradit adhiberi solitam diligentiam, ut, qui primi inter Christianos essent, ad regimen animarum adsciscerentur. Diacono item proclamante in Ecclesia, patuisse omnibus aditum obijciendi ordinando, si quod patrasset aliquando crimen; id quoque & antiquiores Ecclesiæ Rituales libri demonstrant. Cæterum non de Episcopis tantum, vel sacris ministris ordinandis exacte fieri consueverat ejusmodi morum inquisitio, sed de omnibus propemodum Christianis, ut quisque se gereret: ut, si quid egisset professione indignum, a Fidelium cœtu abjiceretur. Quod quidem his temporibus servari solitum in Ecclesia, idem Origenes declarat his verbis, quæ insinuandæ antiquæ disciplinæ causa hic describere operæpretium existimavimus; ait (b) enim in primis de iis qui ad audiendum admitti cupiunt: *Christiani vero, quantum possunt, perexaminant animos audiri se cupientium: ac primum privatim examinatos, priusquam in cœtum recipiantur, ubi videntur eo profecisse, ut honestæ vitæ sint cupidi, tum demum introducunt, distinctis ordinibus; altero recens admissorum, necdum assessorum lustrationis symbolum; altero jam professorum religionem Christianam. In posteriore ordine ordinati sunt aliquot, qui inquirent in vitas & mores accedentium; ut non concessa facientes, candidatos religionis arceant a suis conventibus; cæteros horum dissimiles excipiant ex animo, & quotidianis accessibus meliores faciant. Jam erga peccantes quam severa disciplina, præcipue contaminatos libidine? quos e sua Republica rejiciunt nostri.* Hæc Origenes.

VII.

Quod vero Lampridius dicit, in Præsidium electione Alexandrum Imp. non tantum imitatum esse Christianos, sed & Judæos; declarat hæc diligenter S. Cyprianus (c) in epistola ad Hispanos conscripta, cum ait: *Videmus de divina auctoritate descendere, ut sacerdos plebe præsentate sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur: sicut in Numeris (d) Do-*

minus Moysi præcepit, dicens: Apprehende Aaron fratrem tuum, & Eleazarum filium ejus, & impones eos in montem coram omni synagoga: & exue Aaron stolam ejus, & indue Eleazarum filium ejus, & Aaron appositus moriatur illic. Coram omni synagoga jubet Deus constitui sacerdotem; id est, instruit, & ostendit ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere: ut plebe præsentate, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio justa & legitima, quæ omnium suffragio & judicio fuerit examinata. Quod postea secundum divina mysteria observatur in Actis Apostolorum (e); quando de ordinando in locum Judæ Episcopo Petrus ad plebem loquitur: Surrexit, inquit, Petrus in medio discipulorum, fuit autem turba in uno. Nec hoc in Episcoporum tantum, sed & sacerdotum, sed in diaconorum ordinationibus observasse Apostolos animadvertimus. Et post alia in eandem sententiam allata, Propter quod, inquit, diligenter de traditione divina & Apostolica observatione observandum est & tenendum, quod apud nos quoque & fere per provincias universas tenetur: Ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem provinciæ proximi quoque conveniant, & Episcopus deligatur, plebe præsentate, qui singulorum vitam pleuissime novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit. Sic igitur plebe præsentate ordinatio agebatur, ut proclamante diacono, cuique esset liberum, quod perperam ab eo factum sciret, objicere, ac sic diligentissima ordinandi Episcopi perscrutatio ageretur. Quod rite factum Alexander studuit imitari.

At quantamlibet diligentiam adhiberet Alexander Imperator, ut optimos quoque præficeret provinciis magistratus; nec in minimo quidem æquare valuit Ecclesiarum Præsidium probitatis excellentiam: quod Origenes (f) demonstrat his verbis: *Eodem modo magistratus Ecclesiastici cum Urbanis magistratibus conferendi: ut intelligas magistratus Ecclesiæ, etiam qui inter collegas paulo frigidius versantur in officio, tamen in morum & virtutum ratione vulgaribus Senatoribus atque magistratibus præcellere.* Hæc ipse. Illud autem quod de Alexandro Lampridius scribit, *Passus est esse Christianos,* sic intelligendum est, quod nec quicquam negotii illis facefferit, nec persecutionem aliquam in eosdem promulgatis edictis excitaverit: tamen per Urbis Præfectos, & provinciarum Præsides in Christianos infensos, tumultuantibus quoque populis, sub ejus Imperio nonnullos necatos esse Christianos, exploratissimum est. Sed de his anno sequenti.

Quod

Ordinationes quomodo in Ecclesia agi solitæ.

(e) Act. 1.

VIII.

(f) Orig. contr. Cels. 1.3. Quam præstarent Præsules Ecclesiarum Præsibus provincialium.

(a) Orig. contra Cels. 1.8. in fin. Electio Episcoporum quomodo fieri solita.

(b) Orig. ibid. 1.8.

(c) Cyprian. epist. 68.

(d) Num. 10.

IX. Quod rursum pertinet ad Judæos, non mediocria Alexandri studia erga ipsos fuisse videntur; quippe qui si non Regem, Præfectum tamen eos habere permisit, qui eis jus diceret; concessitque eos in Palæstina habitare, quod testatur Origenes in epistola de Susanna ad Africanum, sic dicens, dum de Judæis agit: *Cum magnæ gentes fuerint & subjectæ, a Rege concessum ut captivi uterentur suis legibus & judiciis. Nam nunc quoque Romanis regnantibus, & Judæis didrachma eis pendentibus, quam concedente Cæsare possit gentis Præfectus, ut nihil differat ab eo qui regnum obtinet in gentem, scimus qui sumus experti. Fiunt enim latenter convenientia legibus judicia, & damnantur quidam capitis, neque cum plena omni ex parte libertate, neque Rege omnino ignorante. Idque in regione gentis longo tempore versati didicimus, & pro certo accepimus. Quamquam sub Romanis duæ solæ relatae sunt Tribus, nempe Tribus Juda, & Tribus Benjamin.* Hucusque Origenes de Judæorum statu, ac studio Imperatoris erga eos: ut non mirum sit, si (quod tradit Lampridius) derisionis causa idem Imp. Syrus Archisynagogus dici etiam consueverit, quod faveret Judæis, quibus (ut ait) privilegia reservavit.

X. Quod rursus ad præsens tempus perti-

net: usque in hunc annum primum Alexandri, Hippolytus inter scriptores Ecclesiasticos celebris (ut auctor est S. Hieronymus *a*) perduxit quos scripsit temporum canones, rationemque Paschæ; nam ait: *Hippolytus cujusdam Ecclesiæ Episcopus (nomen quippe urbis scire non potui) rationem Paschæ temporumque canones scripsit usque ad primum annum Alexandri Imperatoris; & sexdecim annorum circulum, quem Græci ἐκκαταστάσις vocant, reperit; & Eusebio, qui super eodem Pascha canones decem & novem annorum circulum, id est, ἐκκαταστάσις composuit, occasionem dedit.* Hæc Hieronymus ex Eusebio (*e*). Porro ejusdem (e) Euseb. l. 6. c. 16. descriptionis præclarum monumentum ante quadraginta circiter annos, simulacro e ruderibus effosso, ejusdem Hippolyti præferente imaginem, in Agro Verano summa omnium eruditorum lætitia apparuit: nam in sede ejusdem Græcis litteris temporis canon inscriptus legitur: translatum vero illud fuit in Vaticanam Bibliothecam, in qua hætenus visitur; vivens semper testis Christianæ antiquitatis, qua pii solerent sanctorum atque eruditorum virorum effigies sculptura reddere, ac imagine repræsentare. At de Hippolyto inferius pluribus agendum erit.

Canon temporum Hippolyti. (a) Hieron. de Scrip. Eccl. in Hippol.

(e) Euseb. l. 6. c. 16.

Du-

PAGIUS Ad num. X. Canon Paschalis Hippolyti inventus est Romæ anno millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, & in septimo libro Eminentationis Temporum a Scaligero primum publicatus. Incipit Canon a primo anno Alexandri Severi, in eoque dicitur, eo anno terminum Paschalem incidisse in diem decimum tertium Aprilis, & Pascha celebratum esse die vicesima prima; ac denique decimum tertium Aprilis fuisse diem Sabbati: quod per hæc tempora præfenti tantum Christi anno, Cyclo Solis VII. Littera Dominicali F. insignito, contingere potuit, nullo vero pacto anno Christi CCXXIV. ut existimavit Baronius, quia annus ille Cyclo Solis IX. Littera Dominicali DC. signatur, & bissextilis est. Quare vel hoc solo argumento Baronii Chronologia a Christo nato usque ad præsentem annum depravata ostenditur; cum in præfato Canone anni bissextiles accurate notentur, & primus Alexandri simpliciter Littera Dominicali insigniatur. Unde & nullum bissextum ante præ-

sentem annum in Annalibus suo loco collocatum; ac præterea anno Christi CCXXIV. quem cum primo Alexandri Baronius copulat, dies XIII. Aprilis & Sabbatum non concurrunt. Ex quibus tandem omnibus manifeste deducitur, Baronium Æram Christianam inchoare debuisse a Consulatu Caji Cæsaris, & Lucii Æmilii Pauli, annoque Juliano XLVI. non vero a biennio antea. Denique ab anno primo Alexandri Severi ad primum Diocletiani, seu Christi CCLXXIV. anni sexaginta duo, utroque extremo anno incompleto pro integro numerato, interjiciuntur: in Annalibus vero, utroque extremo comprehenso, sexaginta duntaxat numerantur. Quare intra illud temporis intervallum anni duo a Baronio prætermitti, quos suo loco restitue-

IV. Urbanus succedit Callisto.

Hoc anno Callistus ad cœlestem patriam migravit, eique Urbanus successit, ut infra ostenditur.

III. Chronologia Canon Paschalis Hippolyti valide confirmata.

JESU CHRISTI
ANNUS
225.

CALLISTI PAP.
ANNUS
5.

ALEXANDRI IMP.
ANNUS
2.

DUcentesimo vigesimoquinto Christi anno, Maximo & Æliano Coss. Alexander Imperator mutatis magistratibus, quos turpissimos Elagabalus jusserat præsidere; quos ipse putavit optimos, Urbanis præfecit negotiis, & sibi adhibuit consiliarios, quos Lampridius (a) recenset his verbis: *Ut sciat qui viri in ejus consilio fuerint, Fabius Sabinus, Sabini insignis viri filius, Cato temporis sui, Domitius Ulpianus Juris peritissimus, Ælius Gordianus Gordiani Imperatoris pater, & ipse re vera vir insignis, Julius Paulus Juris peritissimus, Claudius Venantius orator amplissimus, Pomponius legum peritissimus, Alphenus, Africanus, Florentinus, Martianus, Callistratus, Hermogenes, Venulejus, Tryphonius, Metianus, Celsus, Proculus, Modestinus, hi omnes Juris professores discipuli fuerunt, splendidissimi Papiniani, & Alexandri Imperatoris familiares & socii, ut scribit Acholus & Marius Maximus: Catilius Severus cognatus ejus, vir omnium doctissimus, Ælius Serenianus omnium vir sanctissimus, Quintilius Marcellus, quo meliorem ne historiæ quidem continent, His rot atque aliis talibus viris quid mali potuit cogitari, vel fieri, cum ad bonum consentirent? Hucusque Lampridius; sed hæc Gentilis homo de illis, quod non putaret delictum esse Christianis inferre molestias, quos impios crederent Ethnici omnes: vel fortasse ipsum præteritit (nam primis Constantiniani temporibus scripsit) quanta mala ejusmodi adeo celebres Jurisconsulti Christianis irrogarint. Horum omnium facile princeps apparuit Ulpianus, quem Alex-*

andrum Imperatorem habuisse pro tutore, assidentem Principi primo loco, eisdemque Præfecturam Prætorii dignitatem amplissimam contulisse, atque Scriniorum Magistrum creasse, idem affirmat: proximumque huic locum tenuisse Paulum Jurisconsultum, quorum arbitrio cuncta faceret Alexander.

Quo hi fuerint animo in Christianos, ex his quæ Lactantius (b) scribit, satis potest intelligi; qui post recensitas molestias sæpius Christianis illatas, hæc addit: *Quin etiam sceleratissimi homicidæ contra pios impia jura condiderunt; nam & constitutiones sacrilegæ, & disputationes Jurisperitorum leguntur injustæ. Domitius de Officio Proconsulis libro septimo rescripta Principum nefaria collegit, ut doceret, quibus pœnis affici oporteret eos, qui se cultores Dei confiterentur. Quid iis facias, qui jus vocant carnificinas veterum tyrannorum adversus innocentes rabide sentientium? & cum sint injustitiæ crudelitatisque doctores, justos esse se tamen ac prudentes videri volunt, cæci & hebetes, ac rerum & veritatis ignari. Adeone vobis, o perditæ mentes, invisa justitia est, ut eam summis sceleribus adæquetis? Adeo ne apud vos perit innocentia, ut ne morte quidem simplici dignam judicetis; sed supra omnia facinora habeatur, nullum facinus admittere; peccatusque purum ab omni sceleris contagione præstare? Hucusque Lactantius in Jurisconsultos hujus temporis, ac præcipue in Domitium Ulpianum, qui (ut ait) in libro illo quem scripsit de Officio Proconsulis, cuncta quæ valuit adversus Christianos statuta collegit, quo se*

II.
(b) Lactant. lib. 5. c. 11. 12. Ulpianus & alii Jurisconsulti Christianorum hostes.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5716.
SÆC. III. ☉ 8. E. ☽ 15. P. 16. April. Indiæ. 1.
Anno Urbis 976. JESU CHRISTI 225. secund. Baronium 225.
Olymp. URBANI PAPÆ 2.
250. an. 3. ALEXANDRI IMP. 2.
A.C. 223.

I. [1] AD num. I. Coss. L. Marius Maximus II. & L. Roscius Ælianus, ut ostendit Card. Consules.

Noricius ex Tabula ænea nuper reperta, & ex variis Codicibus Justiniani Rescriptis, in quibus Maximus cum nota numerali effertur. Vides Alexandrum, qui juxta priorem Consulatum Cæsareorum regulam hoc anno Consul procedere debebat, suum in locum virum jam ea dignitate functum subrogasse; adeo verum est quod sæpe indicavimus, annos celebriores Senatoribus iterato Consulatu cohonestatis assignatos fuisse.

NOTÆ [1] Coss. L. Marius Maximus II. & L. Roscius Ælianus. Vetus inscriptio, apud Norisium in Epistola consulari ad hunc annum:
L. MARIO. MAXIMO. II.
L. ROSCIO. AELIANO. COS.

Vide Sponium pag. 261. & Fabretum pag. 558. 599.
Altingius in notitia Germaniæ pag. 38.

MAXIMO. II. ET AELIANO. COS.

Fasti Idatiani: Maximo II. & Æliano. Cæteri vero: Maximo & Eligno seu Heliano. Bucherianus catalogus: Consulatu Maximi & Æliani.

se in eos jure agere, non impetu animi, demonstraret. Utinam illa extarent, quæ postea Juris collector & emendator explofit ut impia, atque tamquam injusta nequaquam rescribi voluit, sed proscribi: ex illis enim complura fierent manifesta, quibus tum Lactantii querela justissima explorator redderetur, tum etiam Christianorum constantia, in quos tot tantæque sævirent leges, manifestior appareret.

III. At licet ea tamquam mali frutices falce fuerint emendationis excisa, atque perpetua oblivione sepulta; tamen etsi septimus ille liber, in quo cuncta jura in Christianos armata, veluti in carnificina omnium cruciamentorum, diversa necum genera afferentia instrumenta essent exposita, omnino deperit; nihilominus ex iis quæ anteriori libro sexto, præambulari ad septimum, fuerat prælocutus (licet nec ipse integer habeatur) per rimulas quasdam datur inspicere, quæ haberentur in septimo; in sexto namque judicia, in septimo autem supplicia videbantur esse collecta. Ait enim (a):

(a) l. 13. ff. de off. Præsidi. *Congruit bono & gravi Præsidi curare, ut pacata atque quieta provincia sit quam regit: quod non difficile obtinebit, si sollicitè agat, ut malis hominibus provincia careat, eosque conquirat: nam & sacrilegos, latrones, plagiaros, fures conquirere debet.*

Ulpianus multa in Christianis.

Cæterum Christiani, quod dicerentur adversarii diis, atque eorum implacabiles hostes, a Gentilibus inter alias nefandissimas contumelias fuisse sacrilegos nominatos, qui pro Christianis scripsere Apologias, sæpe testantur. Rursum vero nihil antiquius Proconsuli esse debere, quam cultui deorum prospicere, atque inter alia, templa ipsorum invisere, collabentia refarcire, sacra curare, & alia id genus, idem libro secundo de Officio Proconsulis (b) scripsit; quibus omnibus Christianorum, deos, eorumque templa, cultumque omnem spernentium, persecutio esse videbatur annexa. Eiusdem (c) quoque esse illa sententia reperitur de improbata ledionis libris, sive (ut ait) magicis, sive aliis, ut perinde ac venena protinus perderentur: fatidicos namque libros, nempe propheticos, esse ex Senatusconsulto vetitos, & magnis pœnis eorum ledionem interdictam fuisse, auctore Justino martyre, superius dictum est. Pauli quoque Jurisconsulti alia, quæ Christianos pertingere visa sunt responsa, superius recitata sunt.

(b) l. 7. ff. de off. Proconsul. *quibus omnibus Christianorum, deos, eorumque templa, cultumque omnem spernentium, persecutio esse videbatur annexa.*

(c) l. 4. ff. fam. her. ciscund.

IV. Variis prætextibus necati a iudicibus Christiani.

His quidem, licet minimis (velut dixi) atque perangustis rimulis, tanquam pertransennam de majoribus duci conjectura facile posse videtur: quæ omnia quantumlibet levia videri possint & subobscura, Lactantii tamen adeo certo atque perspicuo ac penitus irrefragabili testimonio omnino explorata redduntur. Perfacile

namque fuit, velamento justitiæ, aliisque prætextibus honestissimis, ex mille promodum occasionibus comparatis, iis qui prudentissimi ac pariter æquissimi haberentur, quorum apud Principem & alios summa cum fide esset existimatio, lacessere absque etiam Christianitatis titulo ad libitum Christianos, cum præsertim Princeps pene puer esset; cui ea recta justaque videri potuissent, quæ tot virosum insignium una sententia confirmasset, ac potissimum quod Ulpianus, cæteris æqui amantissimus visus, ardentius ingessisset. Sed Deo ulciscente, haud sero debitas pœnas dedit, quippe qui a Prætorianis militibus, qui eum noctu invaserunt (ut auctor est Dio d) occisus fuit. Quo modo autem Callistus Papa & alii plerique, Ulpiano atque sociis Urbem administrantibus (quatuordecim (e) enim viri cum Urbis Præfecto rebus Urbanis præpositi erant) interfici jussi sint, dicemus anno sequenti.

(d) Dio in Alexandro.
(e) Lampr. in Alex.

Sed illud hic interea elucidandum, quod pertinet ad Alexandrum Imperatorem, de quo Herodianus (f) ait, annos quatuordecim quibus regnavit, deduxisse Imperium sine sanguine: certe mendacii ipsam Lampridius (g) arguit, dicens: *Hujus Imperium incruentum quidam litteris tradiderunt; quod contra est: nam & Severus appellatus est a militibus propter austeritatem: & in animadversionibus asper in quibusdam fuit.* Hæc ipse. Sed nec etiam dici potest, ob id ἀναιματον, incruentum ejus Imperium esse dictum, ut vult, quod Senatorem nullum occiderit: nam constat, eodem auctore Lampridio, eum occidi jussisse Ovinium Camillum amplissimum Senatorem, tyrannidem affectantem. Sed & Mamæa sanguinaria ejusdem Herodiani sententia habenda est, quæ patrem uxoris Alexandri clarissimum virum inique admodum occidi mandavit, ejusque filiam Alexandri conjugem in Africam relegavit, ne Augustæ nomen illa sibi vendicante, ipsa contemptui haberetur.

V. Alexandri Imperium nequaquam sine sanguine.
(f) Herod. 6.
(g) Lampr. in Alex.

Ipsa enim Mamæa ejus mater jam a pristina illa optima morum institutione ex Christianorum consuetudine comparata, in detestatum post collatum Imperium filio visa est detestata. Nam præter hæc quæ dicta sunt, ab omnibus historicis avaritia infamatur. Inter alia enim de ea Lampridius: *Mulier sancta, sed avara, & auri atque argenti cupida.* Sed ejus avaritiæ occasione concitatos esse milites in filium, ut eum occiderent, tum ipse, tum alii tradunt. Hæc autem necessario a nobis præmittenda fuerunt, ne commentum putetur, quod dicemus aliquot Romæ martyres sub Alexandro esse passos; licet de eo tradat Lampridius, permisisse Christianos esse. Cum alioqui & ex his augurari liceat, Christianis faceffitum esse Romæ negotium; siqui-

VI. Mamæa. rarius mutata.

CHRISTY
225.CALLISTI PAPÆ
5.ALEXANDRI IMP.
2.

siquidem cum antea sub Antonino Caracalla, sub Macrino, necnon sub Elagabalo quiete agere permitti fuissent Christiani; quod Alexander denuo passus di-

catur esse Christianos, aliquam vexationem tunc intercessisse, auctor significare videtur.

JESU CHRISTI
ANNUS
226.CALLISTI PAP.
ANNUS
6.ALEXANDRI IMP.
ANNUS
3.I.
Callisti
Papæ
marty-
rium.

Anno Domini ducentesimo vigesimo sexto, Juliano & Crispino Coss. pridie Idus Octobris, Callistus Papa martyrio coronatur, cum sedisset annos quinque, mensem unum, & dies duodecim. In hunc usque annum eum pervenisse, Eusebii Chronicon admonet, qui de eodem quoque numero annorum, tum ibi, tum in historia fidem facit: sub Alexandro passum esse, cum acta ejus martyrii, tum Martyrologia omnia asseverant: in Romano enim hæc de Callisto scripta habentur, cui cætera assentiunt: *Romæ, Via Aurelia, natalis beati Callisti Papæ & martyris, qui Alexandri Imperatoris jussu diutius fame in carcere cruciatus, & quotidie fustibus cæsus, tandem e fenestra domus, in qua custodiebatur, præcipitatus, atque in puteum demersus, victoriæ triumphum promeruit.* Extat adhuc ipsa domus in ecclesiam feliciter conversa, in qua & ipse cernitur puteus, in quem dejectus est Sanctus.

Extant ejus passionis Acta, haud tamen in omnibus sincera; non enim probantur

quæ in eis habentur promulgata ab Alexandro adversus Christianos edita, indistinctamque ab ipso adversus eos persecutionem fuisse. Repugnant enim his non solum quæ ex Lampridio superius recitavimus, sed & quæ scripta sunt ab antiquis Christianarum rerum scriptoribus; qui omnes æque affirmant, nullam sub Alexandro excitatam in Ecclesia persecutionem. Quamobrem contenti erimus hic ea tantummodo recitare, quæ summam collecta (a) habentur in antiquis tabulis Ecclesiasticis descripta, in quibus hæc de aliis martyribus notata leguntur, quæ ut vera accepta, fusius in iisdem Actis tractantur: *Romæ beati Calepodii presbyteri & martyris, quem Alexander Imperator gladio fecit occidi, & corpus ejus per civitatem trahi, atque in Tiberim jactari; quod inventum Callistus Papa sepelivit.*

Quod vero tum hic Calepodius, tum alibi alii complures gladio cæsi reperiantur, & non securi; id majoris ignominie causa fieri solitum videri potest: siquidem Consul & Proconsul secures erant;

(a) Mart.
tyrol. Re-
men. die
10. Maji.
Martyres
Romæ
passi sub
Alexan-
dro.

III.

II.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5717.

SÆC. III.
Anno Ur-
bis 977.
Olymp.
250. an. 4.
A. C. 224.

© 9. DC. 16. P. 28. Mart. Indict. 2.

JESU CHRISTI 224. secund. Baronium 226.

URBANI PAPÆ 3.

ALEXANDRI IMP. 3.

I.
Consules.

[1] **A**D num. I. Coss. Julianus II. & Crispinus, ex Card. Norisio in Epist. Consulari, ubi Inscriptionem refert, & varia Codicis Justiniani Rescripta citat, in quibus Julianus cum nota numerali effertur. His adde Fastos Græcos Theonis, in quibus Julianus dicitur Consul II. quia

primorum Imperii annorum Consulatus honorificentiores erant, vel in propinquos Imperatorum, vel in Personas illustriores, ac jam ea dignitate exornatas, de more conferebantur.

[2] Callistus Papa anno ducentesimo vigesimo secundo ad Deum migravit. In Chronico enim Damasi legitur: *Callistus annos quinque, menses duos, dies decem. Fuit temporibus Macrini, & Helagabali, a Consulatu Antonini & Adventi, usque Antonino III. & Alexandro.* Quæ totidem verbis Cuspianus in Fastis habet. Pontificatum inierat Callistus die decima octava mensis Julii anni Christi CCXVII. Præsentis & Extricati Consulatu notati. Quare sedit annos quinque, menses duos, dies decem, dieque Sabbati ordinatus fuerat. Dies enim

II.
Callisti
PP. obi-
tus.

NOTÆ

[1] **C**oss. Julianus II. & Crispinus. Fabrettus Inscript. pag. 695. n. 260. ex quo Norisius in Epistola consulari:

JULIANO. II. ET. CRISP. . . . .
COS.

Prænomina latent. Fasti Idatiani: *Fabiano & Crispino.* Vindebonenses, Prosperi Chronicon, & Bucherii laterculus: *Juliano & Crispino.*

[2] **S**I Eusebii Chronicon, ejusque Historiam sequimur, Callistus, seu Calixtus Ecclesie regimen suscepit, Helagabalo in Macrini demortui locum successore. Ex quo arguit Constantius in epist. Romanorum Pontificum pag. 114. *Callistum electum circa initium A. D. 219. ac quinquennio Pontificatus nondum penitus elapso, martyrium adeptum die XIV. Octobris A. D. 223.* Bucherianus Catalogus, ut & liber Pontificalis, in annis & mensibus designandis Pontificatus Callisti minime sibi coherent.

CHRISTI
226.

CALLISTI PAP.
6.

ALEXANDRI IMP.
3.

rant: gladius vero etiam inferioris ordinis judicium: Prætorum enim gladius erat insigne (a). Nam Spartianus in *Getta* de Antonino Caracalla testatur, improbasse, quod Papinianus, quem occidijusserat, securi percussus esset, & non gladio. At de aliis quoque martyribus hæc ibidem sunt posita: *Decollatus est etiam Palmatus * Consul una cum uxore & filiis & aliis promiscui sexus quadragintaduobus de domo sua: Simplicius quoque Senator cum uxore, & sexaginta octo de familia sua; item & Felix cum uxore sua Blanda, quorum capita suspensa sunt per diversas Urbis portas ad exemplum Christianorum.* Hæc ibi. Erant hi omnes Callisti opera nuper ad Christum conversi. His adnumerandus quoque Privatus martyr, cujus dies natalis quarto Kalendas Octobris his verbis descriptus habetur: *Romæ sancti Privati martyris, qui ulceribus plenus, a beato Callisto Papa sanatus, inde ob Christi fidem sub Alexandro Imperatore plumbatis casus est usque ad mortem.* Addendus his & Asterius, de quo agitur duodecimo Kalendas Novembris in hæc verba: *Apud Ostia Tiberina S. Asterii presbyteri & martyris, qui (ut in passione beati Callisti legitur) sub Alexandro Imperatore passus est.*

(a) *Sigon. de Jud. l. 1. c. 7.*
Alii martyres Romæ passi.
* *al. Consularis.*

IV.
Ulpianus persecutor Christianorum.
(b) *Maxtyrol. die 26. August.*

(c) *Ibid. die 12. Januarii.*

Porro harum omnium martyrum cladium artifices fuerunt Juris illi consultissimi, quibus Urbis cura fuerat demandata, & (ut reor) præcipuus architectus Domitius Ulpianus: nam in die natali quorumdam aliorum martyrum nomen ejus, ut persecutoris, insigniter notatur (b), ubi agitur de sanctis martyribus Quiriaco Episcopo Ostiensi & sociis, de quibus suo loco dicemus, qui passi habentur sub Ulpiano Præfecto, tempore Alexandri. Eodem etiam modo, qui dicuntur jubente Alexandro fuisse occidijussi, sic id accipiendum, quod quicquid hi fecissent, Imperatoris nomine atque auctoritate se egisse jactarent. Hisdem quoque jura administrantibus, passam credimus Romæ Tatianam, de qua hæc in tabulis Ecclesiasticis: *Romæ sanctæ (c) Tatianæ mar- Ann. Eccl. Tom. II.*

tyris, quæ sub Alexandro Imperatore un- cis atque pectinibus laniata, bestiis ex- posita, & in ignem projecta, sed nihil læsa, gladio percussa, migravit in cæ- lum. Quamdiu enim Ulpianus vixit, Christianos Romæ afflictatos esse, tum ex iis, tum ex aliis martyribus qui postea passi sunt, jure affirmari posse videtur.

Sed videas in his plane sanctæ Ecclesiæ admirabilem in cunctis rebus disponendis cum pietate mansuetudinem; quæ licet optime sciret, se ejusmodi Jurisconsultos habuisse olim infensissimos hostes; ea tamen quæ ab illis scripta essent rationi consentientia ac veritati, minime spreverit, sed interdum in causis adjudicandis usuiisdem fuerit: quippe quæ veritatis studiosissima, penes quemcumque illam invenerit, eandem ut amicam sibi conjunxerit, atque ut propriam vendicavit. Et ut taceam de Christiano Principe Justiniano, ex dictis omnibus atque aliis Jurisconsultis atque Gentilibus Imperatoribus omne jus vetus enucleante, ordine disponente, illudque observandum cunctis sibi subditis præscribente; ipse S. Gregorius (d) Papa citat textum Papiniani (e), qui fuit unus ex iis, & magister eorum, qui in Christianos parum æqui, hoc ipso tempore sub Alexandro Romanam Rempubli- cam administrabant. Qua etiam ratione & Diocletiani, & aliorum Principum, qui extiterunt Christianorum acerbissimi hostes, aliquando rescriptis vel edictis utuntur qui in eadem Ecclesia sunt Fideles; ut plane appareat, ei in illis tantummodo displicuisse perfidiam & impietatem, & contra veritatem ac recti rationem in hostibus etiam amasse, atque secutam esse.

Sed ut ad Callistum jam revertamur, hæc de eo habentur in libro de Romanis Pontificibus: *Hic constituit jejunium ter in anno fieri, frumenti, vini, & olei gratia, secundum prophetiam.* Puto legendum, quater in anno; nam prophetia, quam citat, Zachariæ (f) est monentis, quater in anno jejunium esse celebrandum; quod quidem ex Apostolica traditione mansisse diximus, dum de jejunii traditionibus superius pluribus actum est. adeo ut non

V.
Leges Ethnicorum cur Christianis receptæ.

(d) *Greg. l. 18. epist. 54.*
(e) *l. famosi. S. hoc tamen. ff. ad legem Jul. majest.*

VI.
Callisti reliquæ res gestæ.

(f) *Zach. 8.*

O o o

fit

PAGIUS. enim mortis assumitur a Papebrocio in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum, ex Actis, in quibus dicitur, quod corpore Sancti in puteum præcipitato, *post dies decem & septem veniens Asterius cum Clericis noctu ad puteum, levavit corpus B. Callisti Episcopi, & sepelivit in Cæmeterio Calepodii via Aurelia, pridie Idus Octobris.* Subdit Papebrocius, hanc causam esse ipsum tali die colendi, & inscribendi Hieronymiano Martyrologio his verbis: *Roma via Aurelia in Cæmeterio Calepodii, Callisti Episcopi: sed propter hoc nos formidare non debere, ne aliorum etiam, quorum Acta non extant, dies notati in dicto Martyrologio, non sint vere mortuales.* At per-

peram. Si enim in Martyrologio Hieronymiano dies obituali Callisti notaretur, non ad diem XIV. Octobris, sed ad diem XXVIII. Septembris S. Callisti Deposito memoraretur; cum eo die martyrii gloria coronatus, & die XIV. Octobris terræ mandatus fuerit. Ex hoc itaque aliisque locis passim referendis liquet, in Martyrologio Hieronymiano non semper diem mortis notari, quod valde observandum. Nam Papebrocius dies in eo inscriptos de Pontificum Natalibus semper explicandos existimans, *Zephyrini* mortem ad diem XX. Decembris anni CCXVII. distulit, & *Callistum* ab eo Vicarium mense Julio illius anni renuntiatum scribere coactus est; qui tamen Cal-

fit dicendus ejusmodi jejunii Callistus primus institutor, sed qui rescriptis mandavit quod pia traditione prius a Fidelibus servaretur. At subditur: *Hic sepultus in cœmeterio Calepodii, Via Aurelia, milliario tertio, pridie Idus Octobris. Hic fecit Ecclesiam sanctæ Mariæ trans Tiberim. Hic fecit aliud cœmeterium Via Appia, ubi multi sacerdotes & martyres requiescunt, quod appellatur usque in hodiernam diem cœmeterium Callisti. Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros sexdecim, diaconos quatuor, Episcopos per diversa loca octo: hucusque ibi.*

VII.
De cœmeteriis.

(a) Cicer. de leg. 1.2.
(b) Plutarch. in Apoph. theg. Lat. conic.

(c) Plutarch. in Problem. Rom. quæst. 70.
(d) Apud Cassiod. c. 111.
(e) Leo Philosoph. Imp. const. 53.

VIII.
Mos Christianorum in sepeliendis mortuis.

(f) Minut. Felix in Oct. & Tertull. de Coron. mil. & alii.

PAGIUS

Callisti Vicariatus supposititius, & Zephyrini obitus ante finem Decembris anni CCXVII. omnino consignandus. In Indiculo Depositionis Martyrum apud Bucherium lib. de Doct. Temp. mense Octobri legitur: *Pridie Idus, Callistus, in via Aurelia, milliario III. Quare, eum die XIV. mensis Octobris sepultum esse, certum. In antiquo Calendario a Frontone publicato legitur: XIV. die mensis Octobris Nat. S. Calisti Pontificis. Eum tamen martyrio coronatum fuisse ex laudato Libello Bucheriano constat. Quare ex eo quod in aliquibus Martyrologiis Sanctus aliquis dicitur Episcopus, vel Pontifex, eum Martyrem non fuisse, inde deduci non potest. Post ejus obitum vacavit Sedes dies quinque, ut legitur in auctiori*

bræis namque accepta videtur ejusmodi consuetudo sepeliendi mortuos in cryptis loculis in eisdem excavatis: ad hoc namque opus pater credentium Abraham ab Ephron speluncam duplicem emit (g). In interiori quoque spelunca diximus fuisse sepulcrum Domini excisum in petra (h). Est de eadem consuetudine recentior memoria apud Epiphanium (i) hæc dicentem: *Abducunt miserum adolescentem post occasum Solis in propinquas tumbas, sepulcra autem sic appellantur, speluncæ videlicet in petris effossæ, ac constructæ. Delectæ sunt ad hoc opus a Christianis Romæ agentibus arenariæ cryptæ, de quibus superius dictum est, ad eum usum admodum accommodatæ, quarum nomina hic ex Vaticanis tabulis subjicere operæpretium existimamus.*

(g) Gen. 23.
(h) Matt. 27.
(i) Epiph. an. bar. 30.

Præter cœmeteria duo, Callisti & Calepodii, quorum hic mentio est, illud fuit cum primis nobilissimum positum in Vaticano, in quo S. Petri & aliorum plurium summorum Pontificum corpora condita sunt; aliud Ostianum Via Salaria, in quo idem S. Petrus dicitur baptizasse, cujus mentio est in Actis Liberii Papæ; quintum ad Nymphas dictum Via Numentana, in prædio Severæ, septimo ab Urbe lapide; sextum Soteris nominatum, haud longe a cœmeterio Callisti; juxta quod etiam septimum situm erat cœmeterium Zephyrini; octavum Prætextati Via Appia: nonum Pontiani; Cyriacæ matronæ decimum in agro Verano; undecimum Lucinæ Via Aurelia; duodecimum Aproniani Via Latina; decimumtertium Felicis Papæ Via Aurelia secundo ab Urbe lapide; decimumquartum Priscillæ Via Salaria tertio ab Urbe lapide juxta cryptam sancti Crescentionis; quintum decimum Timothei Via Ostiensis in loco, ubi nunc est basilica S. Pauli; decimum sextum Novellæ dictum Via Salaria; decimumseptimum S. Balbinæ inter Viam Appiam & Ardeatinam, idemque nominatum Marci Papæ; insuper cœmeterium Julii Via Flaminia; aliud ejusdem nominis Via Aurelia; rursus aliud ejusdem quoque nominis Via Portuensis, quod numeratur vigesimum; rursum

IX.
Cœmeteria Urbis.

Chronico veterum Pontificum: sed incertum, an quinque dies illos a die emortuali Callisti, vel a die quo sepultus est, illius Chronici Auctor auspicetur. Quidquid sit, Urbanus mense Octobri Callisto successit.

Decretales dux Callisto attribuuntur, quæ a Viris doctis inter supposititias numerantur. Prior incipit cum verbis Gelassii epist. 9. *Fraternitatis amore constringimur, & Apostolico, &c.* habetque varia loca ex Prospero, Ambrosio, Leone I. Concilio Romano sub Symmacho, aliisque desumpta. Posterior data est ad omnes Galliarum Episcopos, incipitque cum verbis Simplicii Papæ epist. 1. *Plurimorum relatu comperimus, &c.*

III.
Decretales Callisti.

sum cœmeterium Damasi inter Viam Ardeatinam & Appiam; vigesimumsecundum vero quod dicebatur Anastasii Papæ tempore pacis intra Urbem in Exquilino factum; vigesimumtertium Hermetis; aliud Nicomedis Via Ardeatina; vigesimumquintum sanctæ Agnetis Via Nomentana; vigesimum sextum sanctæ Felicitatis Via Salaria; vigesimumseptimum dictum Jordanorum; vigesimumoctavum Nerei; Sanctorum Felicis & Adacti undetrigesimum: trigessimus vero Tiburtii & Valeriani, xxxi. sanctorum Petri & Marcellini Via Lavicana; xxxii. Marci & Marcelliani: quod sequitur xxxiii. dictum Quarti & Quinti: itemque illud sanctæ Agathæ Via Aurelia; xxxv. cœmeterium Urbi: & aliud quod dictum est Cardianum; trigessimus vero septimum dictum est, Inter duas lauros; trigessimus octavum ad Clivum Cucumeris Via Salaria; cœmeterium vero Thrasonis ad sanctum Saturninum ponitur trigessimus nonum; quadragesimum vero Cyriaci Via Ostiensi; quadragesimum primum Petronillæ; quadragesimum secundum Januarii; denique quadragesimum tertium Simplicii & Serviliani. Quorum omnium fit mentio in libro de Romanis Pontificibus, & aliis in locis. Qualia autem esse solent ejusmodi cœmeteria, alia occasione supra meminimus, descripsimusque paucis, quod inspeximus, cœmeterium Priscillæ positum Via Salaria, quale & esse reperimus nuper cœmeterium Callisti.

X.
Christiani
frequen-
tes ad
cœmete-
ria.

(a) Euseb.
lib. 7. cap.
10. & 12.
(b) Hiero-
nym. in E-
zech. c. 40.

(c) Psal.
54.

Antiquitus autem, cum in eis essent corpora sanctorum martyrum, frequenti cœtu a Fidelibus visitari consuevisse cœmeteria, multa sunt quæ aperte demonstrant, & in primis illud, quod edictis Imperatorum ab eis Christiani (ut scribit Eusebius a) arcerentur: reddita vero Ecclesiæ pace, eadem frequentare loca permitterentur. S. Hieronymus (b) vero de se ipso cœmeteria quolibet die Dominico visitante hæc scribit: *Dum essem Romæ puer, & liberalibus studiis erudirer, solebam cum cæteris ejusdem ætatis & propositi diebus Dominicis sepulcra Apostolorum & martyrum circumire, crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora sepulcorum: & ita obscura sunt omnia, ut propemodum illud propheticum (c) compleatur: Descendant in infernum viventes: & raro desuper lumen admissum horrorem temperet tenebrarum, ut non tam fenestram, quam foramen demissi luminis patet: rursusque pedetentim acceditur, & cæca nocte circumdatis illud Virgilianum proponitur:*

Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.
hucusque Hieronymus.

Ann. Eccl. Tom. II.

Sed & Prudentius (d) dum agit de cœmeterio Cyriacæ in agro Verano posito (quod quale quantumve esset, patefacto recens aditu ex ea parte ubi erat Ecclesia S. Hippolyti, hodie inspicere licet) hæc habet his verbis:

XI.
(d) Prudent.
den. hym.

*Haud procul extremo culta ad pomœria
vallo*

*Mersa latebrosus crypta patet foveis.
Hujus in occultum gradibus via prona
reflexis*

*Ire per anfractus, luce latente, docet.
Primas namque fores summo tenuis in-
trat hiatu,*

*Illustratque dies limina vestibuli.
Inde ubi progressu facili nigrescere visa est
Nox obscura, loci per specus ambiguum:
Occurrunt cæsis immensa foramina tectis,
Quæ jaciunt claros antra super radios.
Quamlibet ancipites texant hinc inde
recessus*

*Arcta sub umbrosis atria porticibus:
Attamen excisi subter cava viscera montis
Crebra terebrato fornice lux penetrat.
Sic datur absentis per subterranea Solis
Cernere fulgorem, luminibusque frui.*

Et inferius de frequentia illuc accedentium tunc ad corpus sancti Hippolyti ibi positum, de quo agit, hæc addit:

*Mane salutatum concurritur: omnis adorat
Pubes: eunt, redeunt, Solis ad us-
que obitum.*

Cessarunt autem Fidelium studia in cœmeteriis adeundis, postquam ea quæ ibi sita erant corpora sanctorum martyrum intra Urbem sunt delata, & in diversis Ecclesiis honorificentius collocata.

Sed & accidit, ut sicut majorum consuetudine, etsi non iisdem sepulcris, in eisdem tamen cœmeteriis sepeliebantur aliorum quoque corpora Christianorum: sic translatis jam sub Christianis Imperatoribus sanctorum martyrum reliquiis in Ecclesias intra civitates positas, in eisdem etiam aliorum Fidelium corpora cœpta sint sepeliri; quod eos doceret pietas, meritis sanctorum martyrum adjuvari animas defunctorum. Nam & sanctus Maximus ait (e): *Ideo hoc a majoribus provisum est, ut sanctorum ossibus nostra corpora so-*

XII.
Quando
cœpti fi-
deles in
Ecclesiis
sepeliri.

ciemus; ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat; dum illis Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergo martyribus quiescentes, evadimus inferni tenebras eorum propriis meritis, attamen consocii sanctitate. Hæc Maximus. Eodem quoque consilio sanctus Ambrosius prope sanctos Martyres voluit sepeliri. Sed hæc pluribus Augustinus (f); nos vero alia occasione inferius de his suis quarto Annalium tomo dicturi sumus,

(e) Max.
serm. in
natal. SS.
Ost. Ad-
vent. &
Solut.
(f) Aug.
de Cura
agend. pro
mort.

CHRISTI
226.CALLISTI PAP.
6.ALEXANDRI IMP.
3.

quæ hic attigimus obiter. Sed quod ad res post Callisti obitum gestas pertinet; in eodem libro de Romanis Pontificibus habetur, vacasse sedem post obitum Cal-

listi diebus sex; sicque vigesima prima die Octobris substituitur ei Urbanus Romanus, natus patre Pontiano.

JESU CHRISTI
ANNUS
227.URBANI PAP.
ANNUS
I.ALEXANDRI IMP.
ANNUS
4.

I.
Restituitur ab Alex. Imp. Status optimus Reip.

(a) Lamprid. in Alexand.

Christi annus ducentessimus vigesimus-septimus in Fastis notatur Consulibus Dextero atque Rufo: quo Alexander auspiciatus annum quartum Imperii, compluribus legibus promulgatis restituere conatus est optimum Reipublicæ statum, Elagabali moribus & institutis penitus depravatam atque corruptam. Et inter alia, illa quorum Lampridius (a) meminit, dicens: *Lenonum vestigal & meretricum & exoletorum in sacrum ærarium inferri vetuit, sed sumptibus publicis ad instaurationem Theatri, Circi, Amphitheatri, & Ærarii deputatis. Habuit in animo ut exoletos vetaret, quod postea Philippus fecit; sed veritus est, ne prohibens publicum dedecus, in privatas cupiditates converteret, cum homines illicita magis possulent, prohibitaque furore prosequantur.*

Hæc ipse. Sed Principum Christianorum scopis everrenda Urbs & Orbis pariter erat tot tantisque sordibus obscœnissimis; perfecit enim Constantinus; quod Philippus jam cœperat. Est de iis S. Hieronymi (b) sententia alias superius recitata, dicentis: *Inter scorta quoque in fornicibus spectaculorum pueri steterunt publica libidini expositi; donec sub Constantino Imperatore Christi Evangelio coruscante, & infidelitas universarum Gentium & turpitudine deleta est.* Sed de his alias.

At cum multa alia ab Alexandro laude digna statuta fuerint, illud certe reprehensione non caruit, quod non tantum mathematicos & genethiliacos, quos complures antea Imperatores (ut auctor est Tacitus c) ex Urbe pepulerant, Romæ agere passus est, sed & eos iussit (quod testat-

II.

Quæ denotantur vitio Alexandro.

(c) Tacit. lib. 17.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5718.

SÆC. III. Anno Urbis 978. Olymp. 251. an. 1. A.C. 225.

☉ 10. B. ☽ 17. P. 10. April. Indict. 3.

JESU CHRISTI 225. secund. Baronium 227.

URBANI PAPÆ 4.

ALEXANDRI IMP. 4.

I. [1] AD num. I. Coss. Fuscus II. & Dexter. Consules. Priorem cum nota numerali efferendum

esse, ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari, tam ex duabus Inscriptionibus Gruterianis, quam ex variis rescriptis Codicis Justiniani. Referunt quidem Oniphrius, ac Gruterus Inscriptionem dicatam, *Dextro, M. Maecio Rufo Cof.* Sed hic Consul tantum suffectus fuit incerta anni parte, ut ibidem Card. Norisius habet. In Fastis Theonis *Fuscus* cum numerali nota etiam profertur.

Alexander Imperii Cæsarei Quinquennalia dedit, ut ex ejus Decennialibus colligitur.

II.

Quinquennalia Imperii Cæsarei Alexandri.

NOTÆ [1] Coss. Fuscus II. & Dexter. Gruterianæ inscriptiones pag. 1X. 2. & CXXI.

FUSCO. II. ET. DEXTRO. COS.

Sponius in Miscellan. pag. 304.

L. TURPILIO. DEXTRO
ET PRISCO. COS.

Forte pro FUSCO.

Suffecti consules putantur in anni parte, sed an hoc anno incertum, *Turpilius Dexter, & M. Maecius Rufus.* De quibus Gudianæ inscriptio.

DEDIC. XVI. KAL. MART.

L. TURPILIO. DEXTRO. M. MAECIO
RUFO. COS.

Jamdudum extabat Romæ in ædibus Cæsarinis. Alia item ex collectione Ligoriana apud Eminentissimum Card. Corradinum, Vet. Latii tom. I. pag. 383. HERCULI SAXANO &c.

DEDICAVIT. K. DECEMB.

L. TURPILIO. DEXTRO.
M. MAECIO. RUFO. COSS.

Vide Relandum in Fastis hujus anni.

Fasti Idatiani: *Fusciano & Dextro.* Vindebonenses, Prosperi Chronicon, & Bucherii laterculus; *Fusco & Dextro.*

CHRISTE
227.

URBANI PAP.
1.

ALEXANDRI IMP.
4.

(a) *Lamprid. in Alexand.* testatur (a) Lampridius) publice profiteri atque docere. Hinc illud Origenes (b): *Orig. in Jerem. hom. 7.* Sunt autem Chaldæorum apothecæ, doctrinæ natiuitatum. Qui enim colebat inter cæteros (ut dictum est) Apollonium Tyanæum, his artibus addictum fuisse, facile possumus intelligere. Sed & de eo item

Lampridius: *Aruspiciæ quoque peritissimus fuit, ὀνειδιστὸς magnus, ut & Vascones & Hispanorum & Pannoniorum augures vicerit.* Sed de rebus atque institutis Alexandri hætenus: qui vero plura cupit, Ethnicos historicos consulat.

JESU CHRISTI
ANNUS
228.

URBANI PAP.
ANNUS
2.

ALEXANDRI IMP.
ANNUS
5.

I. **A**Nno sequenti, ducentesimo vigesimo octavo, Alexandro Augusto secundum & Marcello Coss. ipsis Kalendis Januariis, cum adhuc quartus Imperii Alexandri annus duraret (nam mense Martio quintus cæptus est annus) S. Martina virgo Romæ passa est. Extant (c) ejus Acta apud nos, citata a nobis in Notationibus, quæ eam anno quarto Alexandri passam esse continent. Insuper passos esse tradunt decimo septimo Kalendas No-

vembris decem & septem milites, carnificinæ sanctorum ministros, Martinæ opera ad Christum conversos. Quod autem huic datum est crimini, ejus precibus templum Apollinis corruisse: jam terræmotus, & alias, quæ accidissent clades, a Gentilibus adscribi solitas Christianis, fufius dictum est superius. Constat his namque temporibus in Oriente quoque aliquot civitates terræmotu collapsas, quas Alexander (d) collata pecunia restitue-

(d) *Lamprid. in Alexand.*

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5719.
SÆC. III. Anno Urbis 979. Olymp. 251. an. 2. A. C. 226.

☉ 11. A. ☽ 18. P. 2. April. Indiēt. 4.

JESU CHRISTI 226. *secund. Baronium* 228.

URBANI PAPÆ 5.

ALEXANDRI IMP. 5.

tuum Cæsareorum regulam, ob nempe Imperii Quinquennalia, quorum indicium Thermæ Alexandrinæ hoc anno ædificatæ, ut ostendit Alexandri Nummus, a Vaillantio. V. C. Augustei tom. 2. fol. 134. recitatus, in cujus postica legitur: P. M. TR. P. V. COS. II. P. P. Cernundri.

Sancta Martina virgo Romana, patre Consulari nata, anno quarto Imperii Alexandri Severi, cum Deos Gentilium colere recusasset, post variâ supplicia in amphiteatro damnata fuit ad bestias, a quibus cum non læderetur, in ardentem rogam injecta, tandemque capite plexa fuit, ut legitur in ejus Vita a Bollando ad diem primum

III. *Martyrium S. Martine Virginis.*

Ja-

I. **A**D num. I. Coss. Alexander Aug. II. & C. Quintilius Marcellus.
II. Alexandri Consulatus juxta secundam Consula-

NOTÆ [1] **C**oss. Alexander Aug. II. & C. Quintilius Marcellus. Relandus ita scribit: C. Marcellus Quintilianus II. Nummus Alexandri Severi in Museo Theupolo pag. 598. cum TR. P. V. COS. II. Gruterus pag. LXXXIV. 5.

IMP. SE. AV. . . . .
EX. IT. ET. . . . .
MARCELLO. COS.

Fabrettus pag. 279. n. 170.

ALEXANDRO. AUG. II. ET. MARCELLO. II.
COS. DEDICATUM.
IN . . . PEREGRINO. ET. AURELIANO
COS. DIES.

Item n. 171.

EX. ALEXANDRI. AUG. II. ET. MARCELLI. II.
COS. IN. PEREGRINI. ET. AEMILIANI.
COS. DIES.

Gudiana inscriptio.

III. ID. MART. IMP. CAES. M. AURELIO.
ALEXANDRO. SEVERO. PIO. AUG. II.
ET. C. MARCELLO. QUINTILIANO. COS.

Vulgares Fasti; *Alexandro II. & Marcello.*

das curavit. Cætera autem de S. Martinæ passione, ejus Acta declarant, in multis tamen emendanda.

II.

(a) *Martyrolog. Rom. 27. Maij.*
Julius et Hesy chius Martyres.

(b) *Catal. Sanct. lib. 5. cap. 56.*
& 119.

Passus quoque reperitur temporibus Alexandri Julius miles in Mysia sub Maximo Præsidi, de quo hæc antiquæ tabulæ Ecclesiasticæ (a) in anniversaria die natalis ejus: *Dorostori in Mysia passio beati Julii, qui tempore Alexandri Imperatoris, cum esset veteranus & emeritæ militiæ, comprehensus ab officialibus, Maximo Præsidi offertur; quo præsentem, cum idola execraretur, & Christi nomē sanctissime confiteretur, capitali sententia punitus est.* Hæc ibi. Martyrium subiit tunc quoque ibidem Hesy chius, cujus dies natalis descriptus legitur decimaquinta Junii in hæc verba: *Dorostori in Mysia sancti Hesy chii, qui cum beato Julio comprehensus, sub Maximo Præsidi coronatus est.* Cur autem prehenderetur, ejusmodi intercessit, quæ sic alibi (b) exprimitur causa: *Cum au-*

tem Julius ad passionem duceretur, Hesy chius quidam miles Christianus, ei amississimus, dum se ejus orationibus commendasset, eumque osculatus fuisset, a militibus tentus & ipse post dies viginti passus est. Quod spectat ad Maximum Præsidentem, sub quo hi duo martyres passi sunt; fortasse hic ille Maximus Pupienus, qui in illis regionibus adversus Sarmatas pugnavit feliciter, ac postea factus est Imperator, qui & Consulatum gessit anno sequenti. At de reliquis martyribus sub Alexandro, nimirum de iis qui Romæ passi sunt, opportuniore loco inferius agemus. Nam aliis in locis haud facile est reperire martyres sub Alexandro: ut manifeste ex his appareat, non fuisse aliquo edicto persecutionem indictam, sed per eos quibus administratio Urbis credita erat, in Christianos odio inflammatos, exagitatos eos fuisse qui in Urbe erant vel prope. Quinam vero fuerint ii judices, dictum est superius. Qui

PAGIUS

Januarii recitata. Ea quidem Vita, ut eam legentibus patet, serius scripta, sed inventio Reliquiarum ejus, quæ anno MDCXXXIV. Romæ contigit, variæque quæ de hac sancta Martyre loquuntur Martyrologia, ei fidem adstruunt. Ejus corpus die XXV. mensis Octobris repertum fuit in crypta, sive, ut vocant, Confessione Ecclesiæ ei olim dicatæ, cum Sanctorum Concordii, Epiphaniæ & Sociorum corporibus, quorum omnium nomina inscripta erant in tabula marmorea. Eo venit Urbanus VIII. qui tunc Ecclesiæ Romanæ præerat, die XXVIII. mensis Novembris illius anni, cum aliquot Cardinalibus, multisque utriusque ordinis Proceribus. Colitur hodie sancta Martina Officio Ecclesiastico in Breviario Romano die XXX. mensis Januarii.

IV.
Perfarum regni institutio.

Translatum hoc anno Parthorum Regnum ad Persas; *Artaxerxes* enim Persa Parthos tribus præliis superavit, & *Artabanum* eorum Regem interfecit, ut docet Dio lib. 80. Agathias lib. 4. cap. 11. rei gestæ tempus his verbis designat: *Artaxerxes annis octo & triginta ad quingentos post magni Alexandri Macedonis Principatum, quaternis post alterius Alexandri Mammæi Perfarum suscepit Imperium; ideoque currenti Christi anno, quo quartus Alexandri mense Mar-*

ti absolutus est, & Kalendis Octobris annus Alexandreus, seu Seleucidarum quingentesimus tricesimus octavus auspiciatur. Quare Agathias menses anni quinti Alexandri jam inchoati negligit, & *Artaxerxem* post mensem Septem brem regnare cœpisse indicat. Ejus tamen verba Scaligerum lib. 5. de Emendat. Temp. irretitum tenuere: ait enim duos in iis insignes esse errores; cum tamen ipsemet erret, dum existimat annos Seleucidarum Alexandreos ab initio Monarchiæ Alexandri M. deduci: deinde quod annos DXXXVIII. fluxisse putat ab initio Seleucidarum, ad quartum Alexandri Mammæi annum. Non enim animadverterat Scaliger, annos Seleucidarum plerumque etiam vocari annos a morte Alexandri, & Agathiam annum Alexandri quartum integrum numerare; mensesque quinti in summam non conferre. Hæc epocha, quod res Romanæ & Ecclesiasticæ Persicis in posterum non raro illigentur, valde observanda. Ex ea manifestum fit, errasse Eusebium in Chronico, qui primo Alexandri Imperatoris anno Persas ab hoc Imperatore victos tradit; cum tamen ante præsentem annum Perfarum Regnum institutum non fuerit.

JESU CHRISTI
ANNUS
229.

URBANI PAP.
ANNUS
3.

ALEXANDRI IMP.
ANNUS
6.

I. **Q**ui sequitur Christi annus ducentesimus undetrigesimus, adscribitur Factis Consulatu Balbini & Maximi, annum agente sextum in Imperio Alexandro: quo Eusebius in Chronico hos recenset scriptores Ecclesiasticos, dicens: *Geminus presbyter Antiochenus, & Hippolytus & Beryllus Episcopus Bostrenus Arabiae, clari scriptores habentur. Ut autem de singulis agamus, primum de Gemino hæc sanctus Hieronymus (a): Geminus Antiochena Ecclesiae presbyter pauca ingenii sui monumenta composuit, florens sub Alexandro Principe, & Episcopo urbis suae Zebeno, eo maxime tempore, quo Heraclas Alexandrinae Ecclesiae Pontifex ordinatus est: quæ autem ab eo scripta sunt, obscura remanserunt. Continebat horum omnium lucubrationes editas Hierosolymitana Bibliotheca ab Alexandro collecta, de qua hæc Eusebius (b): Per idem tempus complures Ecclesiastici viri eloquentiæ laude præstantes floruerunt; quorum epistolas, quas alter alteri scripserunt, adhuc reservatas reperire licet; quæ etiam ad nostram usque ætatem in Ælia, id est, Hierosolymorum Bibliotheca, quæ est ab Alexandro tunc illic Ecclesiam administrante exædificata, custoditæ fuerunt. Ex qua Bibliotheca ipsi, ad opus quod habemus*

Scriptores ecclesiastici hujus temporis.

(a) Hieronym. de Script. Eccles. in Gemino.

(b) Euseb. lib. 6. cap. 2.

præ manibus, multa collegimus. In quorum disertorum virorum numero est Beryllus Episcopus Bostrea in Arabia, qui varios libellos ex optimis scriptoribus tamquam flosculos excerptos una cum epistolis & aliis operibus post se reliquit.

Quo modo autem hic in hæresim lapsus per Origenem revocatus sit, & de Synodo in Arabia contra eum collecta, hæc idem tradit Eusebius (c): *Beryllus Bostrorum Arabiae Episcopus, qui paulo ante demonstratus est, quo Ecclesiasticæ veritatis regulam perverteret, peregrinam quamdam & alienam a fide doctrinam in Ecclesiam introducere tentavit; ausus quidem temere asserere, Salvatorem & Dominum nostrum Jesum Christum propria substantiæ circumscriptione non ante fuisse, quam in humanam carnem migraret; neque propriam habuisse ex se divinitatem, sed solam Patris in eo extitisse. Qua de re cum multi Episcopi in disceptationem cum eo venissent, deque ejus errore graviter disse-ruissent; inter cæteros Origenes, a quibusdam rogatus, primum cum eo in familiarem sermonem & colloquium descendit, quasi periculum facturus quid animi haberet, quidve sententiæ. Ubi vero eum suam perversam opinionem constanter affirmare intellexit, utpote haud recte de Christo*

II.

(c) Euseb. lib. 6. cap. 26. De Beryll. lapsus in Hæresim.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5720.

SÆC. III.
Anno Urbis 980.
Olymp. 251. an. 3.
A. C. 227.

☉ 12. G. ☽ 19. P. 22. April. Indict. 3.

JESU CHRISTI 227. secund. Baronium 229.

URBANI PAPÆ 6.

ALEXANDRI IMP. 6.

& Maximus, ut Onuphrius & Baronius habent. Balbinus enim cum Caracalla IV. Consul II. fuit, constatque ex Capitolino cap. 7. de Vita ejusdem, Balbinum fuisse iterum Consulem, non vero tertium. Porro priorem hujus anni Consulem Albinum dictum fuisse, ex duabus Inscriptionibus, variisque Codicis Justiniani rescriptis ostendit ibidem Norisius.

Artaxerxes Persarum Rex irruit in Armeniam, ex qua pulsus ab incolis, Mediisque nonnullis, & Persici bel-
filiis Artabani, in fugam se conjecit, ut quidam putant. Nam alii se recessisse aiunt, ut majores copias compararet. Hic igitur nobis formidolosus fuit.

II. Persici bel-
li initium.

I. Consules. [1] AD num. I. Coff. M. Nummius Albinus, & Maximus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari, non vero Balbinus

NOTÆ [2] Coff. M. Nummius Albinus, & Maximus. Relandus scribit: L. Albinus, & Maximus Æmilianus. Reinesius Inscript. pag. 524. ex quo Norisius in epistola consulari. ALBINO. ET MAXIMO. COS. XVII. KAL. SEPT. Item pag. 465.

N. NUMMIO. ALBINO.
CONSULI. ORDINARIO. ITERUM.

Habetur & idem lapis apud Fabrettum pag. 100. num. 228. Nonnulli autem hunc lapidem ad A. D. 263. referendum putant. Gudiana collectio.

PRO SALUTE. D. N. IMP. CAES. SEVERI
ALEXANDRI. PII. AUG. D. N. M.
Q. E. DEDICAVIT. ID. APR.
L. ALBINO. ET. MAXIMO. AEMILIO
AEMILIANO. COS.

Facti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Albino & Maximo. In Prospero quoque: A-
niano & Maximo.

sto sentientem, confutavit; atque cum firmis rationibus persuadendo, tum certa demonstratione convincendo, eum ad vera de ea controversia sentiendum reduxit; atque adeo ad pristinam ac sanam de Christo & ejus divinitate opinionem, quam olim tenuisset, denuo restituit. Quædam monumenta a Beryllo scriptis prodita, cum decretis Synodi ejus causa convocata, ad nostram ætatem reservata sunt, quæ non modo Origenis disquisitiones cum eo habitas; & disputationes coram Ecclesia, quam regerat, celebratas, verum etiam qualisque res id temporis gestas complectuntur. Hæc Eusebius. Quonam modo vero Ecclesia, quæ in Arabia erat, novis hæreticis emergentibus, iterum turbata sit, & de altero conventu ibidem celebrato, cui etiam interfuit idem Origenes, suo loco dicemus.

III. Quod autem pertinet ad Hippolytum, Episcopum ab Eusebio post Beryllum in

(a) Euseb. historia (a) recensitum, paulo inferius lib. 6. cap. 14. (b) numerat ipsius commentarios post canonem temporis, de quo superius anno primo Alexandri actum est; aitque: Cætera ejus scripta, quæ ad nos venerunt, hæc sunt: In sex dies commentarii: In ea quæ sex dies sequuntur: Contra Marcionem liber; In Canticum canticorum explanatio: In partes aliquot Ezechielis expositio: De Paschate liber: Contra omnes hæreses liber. Extant præterea nonnulla alia ejus monumenta, quæ apud alios conservata invenias. Hæc Eusebius. Addit his S. Hieronymus, commentarios in

Isaiam, in Danielelem, in Zachariam, in Psalmos, in Ecclesiasten, de Saul & Pythonissa, de Antichristo, de Resurrectione, & πρὸς ἡμετέρας de laude Domini Salvatoris: in qua, præsentem Origene, se loqui in ecclesia significat. Hæc de Hippolyti lucubrationibus ipse, qui & hæc subdit

(c): In hujus æmulationem Ambrosius, quem de Marcionis hæresi ad veram doctrinam conversum diximus, cohortatus est Origenem in Scripturas commentarios scribere, præbens ei septem & eo amplius notarios, eorumque expensas, & his liberiorum parem numerum; quodque his majus est, incredibili studio ab eo quotidie opus exigens. Unde in quadam epistola Ερπυδιῶντιν eum Origenes vocat, nempe operis impulsorem. Hucusque Hieronymus de scriptis ejus: quæ ab Eusebio Origenis illius æmuli studiosissimo dolose existimo prætermissa, cum de viro ejus temporis

PAGIUS

fuit, quod maximis copiis, non modo Mesopotamiam invaderet, sed etiam Syriam: minareturque se recuperaturum omnia, quæ Persæ olim tenuissent usque ad mare Græcum, quæque ad se propter Majores suos pertinerent, inquit Dio lib. 80. cui cum Historiam suam usque ad annum Christi CCXXIX. exclusive perducit, liquet, Artaxerxem hoc, vel sequenti anno Romanos bello

omnium clarissimo jejune admodum agat; adeo ut etiam cujus ille Ecclesiæ Episcopus fuerit, obscurum reliquerit, in Origenis tantum laudes effusus. Quid vero de ejus Episcopatu litteris a majoribus commendatum reperitur, hic intextere operæpretium existimamus.

Quod in primis pertinet ad Ecclesiam cui Episcopus præfuit; Gelasius Papa, rerum antiquarum inspector accuratissimus, in commentario, quem edidit de Duabus in Christo naturis adversus Eutychen, cum eum citat, Metropolitanum Arabiæ nominat; eo enim titulo putamus inscriptum fuisse nomen ipsius in eo, quod citat, volumine. Discipulum porro fuisse Clementis Alexandrini, ejusque persuasionem Romanam se contulisse, alibi legimus. Nonnum vero fuisse cognominatum, Petrus Damiani scribens ad Nicolaum Romanum Pontificem tradit; additque ab eo, cum ageret in Oriente, plusquam triginta milia Ethnicorum ad Christi fidem fuisse perducta. Sed quod eidem tribuit Pelagiæ famosissimæ meretricis conversionem, confasse eum cum alio Nonno, qui vixit temporibus Theodosii Junioris, cujus illud memorabile factum fuit, certissimum est. Ipsum autem Romam advenientem, digne (ut par erat) acceptum a Romano Pontifice Callisto (nam ante ipsum nulla extat de eo memoria) & ab eo Portuensis Ecclesiæ Episcopatu donatum apparet; eo nimirum consilio, ne tantum Episcopum, sede alia obligatum, in Arabiam redeundi cura prioris commissi sibi gregis impelleret: quem ut lateri semper inhærentem haberet, & in ambiguis consultorem, creavit Episcopum Portuensem, sedem illi tribuens modicæ quidem curæ, sed amplissimæ dignitatis, cujus Episcopus assistere soleret Romano Pontifici.

Certe quidem magnæ existimationis fuisse virum, statua illa, qua ejus memoria illustrata tunc fuit, locuples testis est, de qua superius actum. Ceterum absque aliqua ambiguitate eum fuisse Episcopum Portuensem, cum tabulæ Ecclesiasticæ, tum ejus ac sociorum martyrii Acta significant; eodemque titulo Nicephorus (d) eundem nominat, & alii pene innumeri recentiores. Passum autem non sub Claudio (ut depravati codices habent) sed sub Alexandro, eadem Ecclesiasticæ tabulæ restitutæ declarant (e): quod ex eo etiam evidentius redditur, quod Ulpiano Urbis Præfecto martyrio est vita functus (ut

IV.
De sede Hippolyti primo in Arabia, deinde in portu Romano.

V.

(d) Niceph. l. 5. c. 15. Quo tempore passus Hippolytus Portuens. (e) Martyrol. Rom. die 22. August.

lacezivisse: certe ante annum Christi CCXXIX. alioquin de hujus belli initio Dionem loqui potuisset. Male itaque illud ad finem Imperii Alexandri vulgaris opinio differt. Liquec secundo, Dionem de rebus in eo gestis parum edoctum fuisse; cum in ea narratione solo rumore & fama innitatur.

CHRISTE
229.

URBANI PAP.
3.

ALEXANDRI IMP.
6.

habet codex scriptus) licet alicubi Ulpianus pro Ulpiano legatur. Socii ejus ad Ostia Tiberina passi sunt, Quiriacus collega Episcopus Ostiensis, Maximus presbyter, Archelaus diaconus, & alii, qui (ut superius dictum est) sub Ulpiano Praefecto martyrium subiisse leguntur eorum (a) die natali, qui mox post Hippolytum, nempe sequenti die, in Ecclesia peragi consuevit, & postridie sanctae Aureae virginis, quae tamen ante Hippolytum passa est, cujus ipse corpus a mari projectum in litus sepultura donavit.

Porro cum ejus, tum etiam Hippolyti & sociorum plurium, eadem Acta, quae S. Aureae dicuntur, martyria continent; quorum omnium nomina, more majorum, in Martyrologium relata sunt, ac in primis Hippolyti, hoc elogio (b): *In Portu Romano S. Hippolyti Episcopi eruditione clarissimi, qui sub Alexandro Imperatore ob praecelaram fidei confessionem, manibus pedibusque ligatis, in altam foveam aquis plenam praecipitatus martyrii palmam accepit; cujus corpus a Christianis apud eundem locum sepultum fuit.* Videas sanctissimum virum sub eodem persecutore, quo & Callistus Pontifex passus est, & eodem, quo illum interitu martyrium consummasse; nam & ille (ut dictum est) in puteum mersus fuit. Extat & invisitur memoria olim celebris puteus ille, seu profunda fovea aquis plena, in qua sanctus Hippolytus martyrii coronam accepit; modo autem frequentibus piratarum incursionibus, diruta ejus Ecclesia, apparet ignobilis.

De ejus vero sociis haec paulo inferius eadem die: *Item in Portu Romano sanctorum martyrum Martialis, Saturnini, Epicteti, Marprilis, & Felicis, cum sociis eorum: postridie item: Ad Ostia Tiberina sanctorum martyrum Quiriaci Episcopi, Maximi presbyteri, Archelai diaconi, & sociorum, qui sub Ulpiano Praefecto tempore Alexandri passi sunt: ac denique sequenti die: Apud Ostia Tiberina sanctae Aureae virginis & martyris, quae saxo ad collum ligato, in mare demersa est; cujus corpus ad littus ejectum beatus Nonnus sepelivit.* Porro Nonnus erat illi cognomentum, quod idem est quod Monachus (c). Haec autem omnia locupletius scripta leguntur in dictis sanctae Aureae martyrii Actis, quae mendis plena in multis essent restituenda.

Legimus & alia eisdem consentientia Hippolyti martyris Acta ex nuper citatis (ut videri potest) summatim collecta; quorum est exordium: *Beatus Hippolytus, qui & Nonnus, &c.* in quibus ejus in Urbem adventus ea asseritur causa, ut limina Apostolorum inviseret, & sanctorum coemeteria curiose perquireret. Ad Ostia Tiberina convocatum fuisse Hippolytum, eadem Acta tradunt: aderat enim Praefes eodem loco proximo (nam medius tantum Tiberis amnis interluit) illicque sententiam mortis accepit. Unde & Prudentius (d) de eo agens:

Sistitur insano Reftori, Christicolae tunc Ostia vexanti per Tiberina viros. Illo namque die Roma secesserat, ipsos Peste suburbanos ut quateret populos.

Sed quae subdit, immanem ac saevam, nimis persecutionem Romae grassatam demonstrant; nisi quis putet ea adscribenda potius temporibus Decii & Valeriani, quibus alii duo, quos recenset in unum, Hippolyti passi sunt; habet enim hos versus:

*Non contentus humum celsae intra mœnia Romae
Tingere justorum cœdibus assiduis,
Janiculum cum jam madidum, Fora, Rostra,
Suburram
Cerneret eluvie sanguinis affluere:
Protulerat rabiem Tyrrheni ad littoris oram,
Quaque loca aequoreus proxima Portus habet.*

Haec Prudentius; qui tamen errore lapsus tres in unum confundit Hippolytos, militem nempe passum sub Valeriano, Episcopum sub Alexandro, & presbyterum Antiochenum, olim Novatianum, martyrem sub Decio Imperatore: quod plenius ac evidentius in nostris Notationibus (e) demonstravimus. Porro Hippolytum martyrii titulo citari consuevisse ab ipso S. Hieronymo (f) & aliis, certum est.

Sed quod pertinet ad alia ejus scripta, citatur a Theodoro (g) Hippolyti martyris epistola ad Reginam quamdam (existimo fuisse Mammæam Alexandri matrem) itemque oratio de duobus latronibus; necnon in illa verba (h), *Domini-nus pascit me*; sermo item in Helcanam & Annam; alius in principium Isaiae; liber de Distributione talentorum; oratio in magnum Canticum; ejusdem interpretatio secundi Psalmi; & oratio in Psalmum vicesimumtertium. Citatur quoque a Gelasio (i) Papa ejusdem auctoris commentarius, cujus inscriptio erat, Memoria hæresum. Auctor est S. Epiphanius (k), eundem quoque scripsisse adversus Valentinianos. At maximo quidem totius Catholicae Ecclesiae detrimento atque jaçtura toti tantaque Orthodoxi scriptoris monumenta exciderunt, vixque unus ille de Antichristo, seu de Judicio libellus superfuit. At de Hippolyto haecenus; in quo utraque conveniunt, ut Orientalis & Occidentalis Ecclesiae ingens decus merito dici possit.

(d) Prudent. Peristeph. in Hippolyt. hym. 2.

IX. Tres Hippolyti Martyres.

(e) Die 30. Jan. f. (f) Hier. in Matt. Praef. X.

(g) Theodor. dial. l. 3. Alia Hippolyti scripta. (h) Idem, eod. dial. l. 1.

(i) Gelas. Pap. lib. de duab. nat.

(k) Epiphanius. hæres. 31.

(a) Martyr. vol. Rom. die 23. August.

VI. Martyrium Hippolyti.

(b) Idem 22. August.

VII. Alii Martyres passi sub Alex.

(c) Not. in Rom. Martyrol. die 5. August. m.

VIII. Res Hippolyti ex diversis scriptis.

JESU CHRISTI
ANNUS
230.

URBANI PAP.
ANNUS
4.

ALEXANDRI IMP.
ANNUS
7.

I. Zebinus Episcopus Antiochenus .
(a) Euseb. lib. 6. cap. 17.
Christi Redemptoris nostri anno ducentesimo trigesimo, Modesto & Probo Coss. septimo anno Alexandri Imperatoris, Philetus Episcopus Antiochenus, cum sedisset annos duodecim, ex hac vita sublatus, successorque est ei subrogatus Zebennus, alias Zebinus. Hæc Eusebius in Chronico; idemque in historia (a) de eodem agens, hoc tempore Origenem presbyterio initiatum, esse profectum in Græciam, affirmat, dicens: *Antiochenæ Ecclesiæ post Philetum ministerium cepisset Zebinus. Quibus temporibus Origenes necessitate cujusdam negotii Ecclesiastici obeundi flagitante, in Græciam per Palestinam iter fecit, & Cæsareæ per manus impositionem Episcoporum, qui in illis partibus rexerunt Ecclesiam, munus suscepit presbyterii.* Porro factum esse negotium ea de causa Origeni atque Episcopis or-

dinatoribus a Demetrio Episcopo Alexandrino, satis exploratum habetur; tunc enim Demetrius iis, qui Origenem ordinatione querelam ingerens, quod de abscissione ejus fortasse paucis innotuisset, palam facere necesse putavit; quod quidem Eusebius narrat his verbis (b):

Non longo temporis spatio post idem cum Demetrius Origenem, prospere & feliciter rem gerentem, & magno splendore famæque celebritate predicatum apud omnes animadverteret; ardore quodam amulationis (ut est captus hominum) incensus, apud Episcopos totius Orbis eum, tamquam absurdissimi facinoris reum, per litteras notare tentabat. Et quoniam Theoctistus Cæsareæ Episcopus, & Alexander Hierosolymorum, spectati in primis & præstantes præ cæteris Palæstinæ Episcopis, amplissi-

(b) Euseb. lib. 6. cap. 7.

II. Demetrius quid in ordinatores Origenis.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5721.

SÆC. III. Anno Urbis 681. Olymp. 251. an. 4. A.C. 228.
☉ 13. FE. 21. P. 6. April. Indict. 6.
JESU CHRISTI 228. secundum Baronium 230.
URBANI PAPÆ 7.
ALEXANDRI IMP. 7.

I. Consules . [1] AD num. I. Coss. Ti. Manilius Modestus, & Sergius Calpurnius Probus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari.

Zebennus Episcopus Antiochenus anno tantum sequenti Pontificatum iniiit. Eusebius enim in Chronico secundum editionem Pontacenam ejus initium illigat cum anno Abrahami 2245. qui Kalendis Octobris currentis Christi anni inchoatur. Cum vero Philetus Zebenni decessor anno sequenti adhuc in vivis fuerit, non debium, quin Eusebius de posteriori anni Abrahamitici parte intelligendus sit. Marianus Scotus in Chronico initium Zebenni cum tertio Alexandri Consulatu anno sequenti gesto conjungit, quod ab Eusebio in Chronico accepit, & editionem Scaligeri per Alexandri tempora corruptam ostendit, quod Scaliger annum primum hujus Imperatoris,

II. Antiochenorum Episcoporum successio.

NOTÆ [1] Coss. Ti. Manilius Modestus, & Sergius Calpurnius Probus. Vetus fragmentum apud Norisium in epistola consulari.

TI. MANILIO . . . . .
SER. CALPURNIO . . . . .

Gruterus pag. CLXIX. 11.
P R. K A L E N D. O C T O B. M O D E S T O
E T. P R O B O. C O S S.

Vetus inscriptio Beneventi in cœnobio fratrum Carmelitarum, ex collectaneis ineditis Illustrissimi Præsulis Francisci Pacca Beneventani.

A T T I N I S A C R U M
E T M I N E R V A E . B E R E C I N T
C O N C O R D I A . C O L L I B . J A N U A R I
C I M B A L I O C O S E C U N D O O B
C R I B O L I U M F A C T U M . M . D . M . I .
T R A D E N T I B U S S E P T I M I O
P R I M I T I V O . A U G U R E E T S A C .
S E R V I L I A V A R I A E T T E R E N T I A
F L A V I A N A S A C E R D . X V . v i r .
P R A E E U N T E M O N I O S E C U N D O
H A E C J U S S U M A T R I S D E U M
I N A R A T A U R O B O L I C A D U O
D E N A C U M V I T U L A C R E M .
S U B . D I E . V . I D U S . A P R I L I S
M O D E S T O I I . E T P R O B O . C O S .

Si ita legitur in lapide, geminatus Modesti consulatus detegitur, hætenus ignoratus, præterquam in Fastis Florentinis majoribus apud Relandum, in quibus; Modesto II. & Probo. Vulgares Fasti: Modesto, & Probo.

plissima dignitate & summo honoris gradu Origenem dignum arbitrati, manus illi, ut presbyterio fungeretur, imposuerant: idcirco Demetrius, simulatque Origenes ad tam magnam gloriæ claritatem processerant, atque adeo apud omnes homines ubique gentium non obscurum virtutis & sapientiæ nomen decusque obtinuerat, cum nulla alia criminatio contra Origenem ipsius suppeteret, facti illius, quod ab ineunte ætate conscripisset, calumniam tamquam gravem ignominie notam ei objectavit: eosque simul, qui illum presbyterum creavissent, involvere conatus est. Ista quidem gesta sunt paulo post tempora quæ modo prosequimur. Origenes autem jam tum Alexandriæ illud docendi munus in omnes qui adventabant, nulla habita personarum ratione, die nocteque sedulo est executus; & partim divinis sacri eloquii studiis, partim illis qui ea de re ad ipsum dicendi gratia accedebant, attentissime omne otium suum impertiit. Hucusque Eusebius; qui & alias quoque causas simultatis, antequam presbyter factus esset, intercessisse inter Origenem & Demetrium Episcopum Alexandriæ. Sed primum de eodem hæc narrat (a).

(a) Euseb
l. 6. c. 13.
III.

Eodem tempore ipsum scholæ Alexandrinæ operam navantem miles quidam adiit, & litteras, a Præside Arabiæ tum Demetrio Episcopo, qui ibidem rexit Ecclesiam, tum Præfecto quæ tum Ægypto præfuit, attulit, ut cum omni festinatione Origenem ad se ipsum mitterent, qui in sacris litteris ipsum audiret. Quapropter ab illis ad eum missus Origenes proficiscitur in Arabiam; ac negotio, cur se eo contulisset, brevi ad exitum perducto, iterum Alexandriam. Ann. Eccl. Tom. II.

Origenis profectio in Arabiam.

PAGIUS

III.
Persici belli initium non bene assignatum.

ratoris, anno uno tardius consignarit. Cum vero Origenes, sedente Zebeno, Presbyter ordinatus fuerit, ejus ordinatio in sequentem annum differenda.

Card. Norisius in dissert. de Numismate Diocletiani & Maximiani cap. 6. scripsit, Alexandrum Imperatorem anno Trib. Pot. VIII. Roma & in Campania commoratum, neque eo anno in Oriente eum Persis pugnasse. Tribunitia Pot. VIII. anno CCXXIX. mensè Martio ab Alexandro suscepta, & ad mensem Martium anni CCXXX. continuata. Quare autumavit Card. eruditissimus, bellum Persicum post diem sextum Martii anni ducentesimo tricesimo inchoatum, aut saltem ante illum diem Alexandrum in Orientem profectum non esse. Ego vero in secunda parte Dissertationis Hypaticæ cap. 9. ostendi, bellum Persicum currenti anno inchoatum, deceptosque passim recentiores Chronologos, qui illud in annum XIII. Alexandri Imp. differunt; ac denique Consulatum tertium ejusdem Imperatoris secundum quintam Consulatum Cæsareorum regulam susceptum fuisse, ob triumphum nempe Persicum ab Alexandro ductum. Card. Norisius in Epist. Consulari priorem opinionem suam rursus propugnat, atque, existimare Censores quosdam, tertium illum Alexandri Consulatum regulas a me statutas falsas ostendere. Quod mirum mihi nequitiam

driam revertitur. Non longo temporis intervallo interjecto; ubi intestinum & civile bellum non exiguum quidem ibi exardefcebat, egressus est Alexandria; & cum non satus tuto se in Ægypto commorari posse putaret, iter capit in Palæstinam, & Cæsareæ ludum aperit; ubi, licet nondum presbyterii gradu potitus, ab Episcopis qui ibi erant, non ad disputandum solum, sed ad Scripturas etiam aperiendas, magnopere in communi Ecclesiæ confesso rogatus est. Quod quidem poterit esse perspicuum ex iis quæ Alexander Hierosolymorum Episcopus, & Theoctistus Episcopus Cæsareæ ad Demetrium in Origenis defensione sic fere respondebant: Quod autem in litteris adjunxeris, numquam antea auditum, neque jam usurpatum, ut laici presentibus Episcopis disputarent, Scripturasque exponerent; in eo mihi nescio quo modo videris perspicue falsu dixisse. Nam ubi idonei & habiles reperiuntur, qui fratribus in verbo Dei adjumento sint, a sanctis Episcopis rogantur, ut populum in verbo instituant. sicut Larandis Evelpis a Neone, Iconii Paulinus a Celso, & apud Synados Theodorus ab Attico, qui omnes beati & pii fratres erant. At verisimile est, quamvis nobis obscurum & minime cognitum sit, illud item in aliis locis fieri. Hæc illi sed post hæc Eusebius:

Hic, quem dico, Origenes adhuc adulescens non modo ab Episcopis, quibuscum familiaritatem contraxerat, sed a peregrinis, qui illum prope ignorabant, isto modo in magno honore habitus fuit. Quin ubi Demetrius & per litteras eum accersiverat, & per diaconos Ecclesiæ, ut matu-

IV.
De ordinatione Origenis perperam facta.

Ppp 2

re

accidit; cum opiniones, quæ una cum seculis ætatibusque hominum inveterarunt, ex animis facile non evellantur. Ceterum bellum Persicum currenti anno, ac insequenti gestum, & Alexandri in Orientem profectionem anno CCXXIX. consignandam, apud me certum: Consulatum tamen tertium Alexandri ob Decennalia Imperii ejus Cæsarei susceptus, ut infra manifestissime ostendo, ideoque & juxta regulas a me positas, licet tunc eum ad propriam regulam non reduxerim, quod tamen nullo Historiæ detrimento a me factum.

Unus Herodianus lib. 6. cap. 2. hujus expeditionis annum notaverat, sed Librariorum errore numeri corrupti: ἐτῶν μὲν ἐν τρισκαίδεκα ἔτος, textus ὅσον ἐπ' αὐτῷ, τὴν βασιλείαν ἀμίπτως διώκοι, emendatῶ δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ ἔτει αἰφνιδίως ἐχομίδι γράμματι. ματα τῶν κατὰ Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν ὑγεμόνων, &c. id est, secundum versionem Angeli Politiani: Igitur cum ad hunc modum tredecim annos (quod quidem ad se attineret) sine querela cujusquam Imperium gubernasset, ecce tibi haud opinato litera e Syria Mesopotamiaeque reddita a Ducibus, in quibus scriptum esset, Artaxarcm Persarum Regem excurrere per Mesopotamiam, Syriaque minitari, &c. Cum tamen sic vertere Politianus debuisset: Ecce tibi anno decimo quarto haud opinato litera e Syria Mesopotamiaeque reddita a Ducibus.

IV.
Herodianus

De ordi-
natione
Origenis
perperam
facta.

re Alexandriam rediret, hortatus erat; ille eo reversus, consueta studia & exercitationes denuo obire cepit. Hæc ipse. Sed de causa ejus presbyterii agamus. Ad Demetrii excusationem, quem tantopere Eusebius carpit, quod suscepti ab Origene presbyterii invidentia affectus, ea de ipsius abscissione Episcopis Ecclesiarum toto Orbe vulgaverit, hæc adjicimus: Justiore plane indignationis causam præcessisse hanc videri potuisse, quod illi Alexandrinæ Ecclesiæ hominem in primis, & sponte abscissum ordinare præsumpissent. Nam quod a se ipso illud factum esset, & non ab alio invitatus id passus, lex divina & Ecclesiasticæ regulæ admodum resistebant, quo minus sacris ordinibus initiari potuisset: qua occasione necessitas tum incubuit, ut Demetrius Origenis abscissionem faceret Episcopis manifestam. Porro qui Origenem defendebant, id non a se factum ferro, sed pharmaco, quo rebellem corporis partem penitus exsiccaret, ajebant affirmasse: at diversas de eo sententias fuisse, Epiphanius (a) tradit. Erat autem facinus illud non divina tantum lege, sed etiam humano jure vetitum; quamobrem (ut alias dictum est) Alexandriae iridem Justinus (b) martyr accidisse refert, ut adolescens quidam Christianus, quo careret omni carnis irrationali motu, obtulerit libellum Felici Præfecto Augustali, ut medico, id facere detrectanti timore pœnæ, licentiam impertiret.

Sic igitur Origenes exsecutus, tantum abest ut sacerdotio initiari debuisset, ut ne laica quidem communione dignus habendus foret; nam sanctus Athanasius (c) hæc de Leontio, olim presbytero, postea

(a) Epiph.
hæres. 64.
(b) Justin.
orat. ad
Ant. Pium.
(c) Athan.
epif. ad so-
lit.

PAGIUS *cibus*. Sed cum duobus aliis in locis Herodianus testetur, Alexandrum annos quatuordecim (Julianos utique, ac utrimque incompletos) imperasse, & post bellum Persicum, Germanicum suscepisse, hæc verba, τὸ δὲ τεσσαρσκαίδεκάτῳ ἔτει, id est, anno decimo quarto, addititia esse Politianus existimavit, ideoque & ea in versione sua prætermisit. Verum non tantum hæc verba, aut addita, aut corrupta; sed etiam priora, quæ annum decimum tertium denotant. Certum enim, Herodianum Historicum accuratissimum, & qui, ut Photius in sua Bibliotheca ait, omnibus *Historia virtutibus paucis cedit*, annos tantum quatuordecim, Julianos, utrimque incompletos, ut illum numerare solere infra demonstrabo, Alexandro attribuere; præsertim cum hac de re inter Antiquos omnes conveniat. Quomodo itaque bellum Persicum anno XIII. aut XIV. Alexandri inchoatum fuisse scribere potuit, cum infra cap. 6. dicat, Barbaros triennio aut quadriennio post illud bellum quievissent, ac postea Alexandrum relicto Oriente in Germanos movisse? Quo posito, non annos XIV. sed annos XVIII. Alexander imperasset. Non dubium igitur, quin locus corruptus sit, & pro τρισκαίδεκα, id est, *tredecim*, legendum sit, ἑπτὰ, id est, *septem*, alioquin Herodianus sibi metipso contradiceret. Hujus loci depravationem cum Viri doctissimi non

Episcopo Antiocheno Arianæ factionis: Inter eos Leontius ille castratus, quem nec sub laici quidem specie ad communionem admitti oportuit, eo quod se ipsum abscidit, ut libere cum Eustolio dormiret, re vera quidem muliere, quam ille virginem prædicaret: de quo Socrates (d) habet, ipsum ea de causa privatum fuisse presbyterio, cum ait: *Is cum presbyter esset, dignitate privatus est, quia cum muliere Eustolio nomine degens, & turpem suspicionem celare volens, genitalia sibi met noscitur excidisse: quo ille permotus, jam inter Arianos profiteri cepit. Vides plane ex iis sacrorum virorum cælibatum etiam in Orientali Ecclesia; nam si licuisset illi uxorem ducere, haud eo demeritæ pervenisset, ut se ipsum castraret. Vigeant tum antiquæ Ecclesiasticæ regulæ in hunc modum scriptæ (e): Qui sibi ipsi virilia amputaverit, clericus non efficitur: sui enim ipsius homicida est, & inimicus creationi Dei. Rursum: Si quis, cum clericus esset, virilia sibi ipsi amputaverit, deponitur; homicida enim sui ipsius est. Sed & lege (f) Moyfi cautum erat, ne intraret eunuchus in Ecclesiam Dei. Porro error semel male præsumptus transit in hæresim. Prodiit enim postea secta (g), Eunuchorum dicta; qui omnes quos reciperent, ut semetipsos castrarent, adigerent: quod si facere detrectassent, ipsi eos alligatos vinculis exsecabant; ad litteram implendum putantes, quod dixisset Dominus: *Sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum.* Quo nomine dum Eusebius (ut dictum est) Origenem excusat, plane eum ejusmodi sectæ auctorem contituit, putantibus nimi-*

Se castrans excommunicatus habetur & irregularis.
(d) Socrat. lib. 2. cap. 11.

(e) Can. Apost. 21. 22.

(f) Deut. 23.

(g) Epiph. hæres. 58.

animadvertissent, bellum Persicum in annum XII. aut XIII. Alexandri passim distulere, contra expressa Herodiani, quem tamen se sequi profiterentur, verba.

Dio lib. 80. ait, se Historiam suam usque ad suum secundum Consulatum anno sequenti gestum perduxisse, fidemque facit, bellum Persicum jam inchoatum fuisse, cum scribere desit, & in narrandis hujus belli initiis, eadem fere, quæ Herodianus, scribit, tam loco laudato, quam in Excerptis a Valesio publicatis. Certum itaque indubitatumque, Romanos inter & Persas currenti anno bellum jam exortum, & inter eosdem aliqua prælia habita; cum ultra præsentem annum Dionis Historia non procedat. Porro bellum illud, ut ex Herodiano & Zonara liquet, non intermissum, & postea resumptum, sed semel coeptum, continuatum fuit. Quamobrem cum Dio testetur, Persas jam hoc vel præcedenti anno in Romanos hostiliter incursions fecisse, communis opinio, quæ bellum illud in annum XII. aut XIII. Alexandri differt, nullam verisimilitudinem præ se fert. Profecto Artaxerxes Persarum Rex, qui jam ab anno CCXXVI. regnabat, bellicosior erat, quam ut per tot annos a bello Romanis inferendo se se contineret, præsertim cum sibi vindicaret omnia, quæ Persa olim tenuissent, ut inquit Dio laudatus, &

V. Bellum Persicum inchoatum.

con-

CHRISTI
230.

URBANI PAP.
4.

ALEXANDRI IMP.
7.

rum illis, sic esse Evangelium intelligen-
dum, ut Origenes factio ipso fuerat inter-
pretatus. Sed fortasse ejusdem quoque
Origenis exemplo duo (a) illi monachi
postea itidem in Ægypto se in eundem
modum absciderunt; qui a Theophilo E-
piscopo Alexandrino fuerunt communione
privati, & a nemine Orthodoxorum Anti-
stitum pervagantes Orbem recepti, eje-
cti ab omnibus, sed ab Epiphano tam-
dem admoniti fuerunt atque correcti.

VI.

At hæc a nobis ad excusationem Deme-
trii dicta satis. Cæterum nec ob id tamen
in eam sententiam descendimus, ut da-
mnemus S. Alexandrum Hierosolymorum E-
piscopum, qui Origenem presbyterio con-
secravit; nam (ut testatur S. Hieronymus
b) idem Alexander se excusans pro Ori-
gene contra Demetrium scripsit, se jux-
ta testimonium ipsius Demetrii illum
presbyterum ordinasse. Puto enim Deme-
trium dedisse Origeni litteras commenda-
ticias ad Alexandrum, ut fieri solet; quarum
auctoritate satis visum eidem fuerit
Alexandro, Origenem esse probatum. Ve-
rum Eusebius, dum agit de Origene,
encomiasten se potius quam historicum
præbet, in ipsius laudes nimium se ef-
fundens: quod tum ex iis, tum aliis plu-
ribus quæ dicuntur, perspicue inspicere
licet. Sed idem prosequitur Eusebius (c):
*Qui vero (inquit) fuerint deinceps de il-
lo tumultus & discordiæ concitata, quæ
de iisdem ita commotis Episcopis, qui Ec-
clesiis præfuerunt, decreta; denique quæ
incommoda, eum in verbi Dei explicatio-
ne summa cum laude floureret, pertulerit,
quamquam separatim opus ad plenam eor-
um explicationem postulare videntur, ta-
men in secundo Apologiæ libro, quam pro
ejus defensione edidimus, aliqua ex parte,
quatenus tenuitas ingenii nostri patieba-*

(a) Vit. SS.
Patrum,
dist. 2. c.
172.

(b) Hieron.
de Scrip.
Eccl. in
Alex.
Quomodo
excusan-
dus Alex-
ander.

(c) Euseb.
l. 6. c. 12.

tur, de iisdem differuimus. Hucusque Eu-
sebius; cujus tamen Apologia pro Orige-
ne sex libris distincta non extat; sed ipsa
credita est Eusebii pro Origene scripta.
Apologia, quæ fertur nomine Pamphili
martyris, non tamen sex libris compre-
hensa; quam in Latinum conversam Ruf-
finus edidit; est ejus exordium: *Nihil mi-
rum, fratres mei, &c.*

Erat hoc anno Origenes natus quadra-
gintatres annos; quippe qui cum orbatus
est patre, anno decimo Severi, annum a-
geret (ut dictum est ex Eusebio) deci-
mumseptimum. Causam autem Origenis
profectionis in Græciam licet Eusebius mi-
nime explicet; nos eam existimamus in-
de obortam, quod Sexta editio hoc ipso
anno, nempe (ut auctor est Epiphanius
d) medio tempore Imperii Alexandri,
Nicopoli apud Actium in doliis occul-
tata reperta sit; eumque idcirco ejus-
modi instituisse profectionem, ut, qui ma-
gna adhibita diligentia quinque jam ver-
siones indefesso studio conquississet, sextam
nactus, quinque illis adjungeret, ac vo-
lumine uno omnes per distinctas colu-
mnas simul jungens, laboriosissimum opus
Hexapla concinnaret & Octopla; de qui-
bus dicturi sumus fusius anno sequenti.
At de Sexta editione hoc anno inventa,
quo cuncta dilucidiora fiant, Epiphani
verba reddamus, ait ergo: *Post hunc re-
gnavit Alexander filius Mamææ annos tre-
decim. In medio horum temporum inven-
ta est Sexta editio in Nicopoli ad Orien-
tem sita. Porro hanc esse Nicopolim,
apud Actium littus, testatur Eusebius (e);*
nominat eandem Athanasius in Synopsi
Nicopolim Septentrionalem; ipsum enim
Alexandriæ situm Septentrionem versus
spectasse Nicopolim, satis evidenter ap-
paret.

VII.
Ætas O-
rigenis.

Sexta edi-
tio inven-
ta.
(d) Epiph.
l. de mens.

(e) Euseb.
l. 6. c. 12.

Se-

PAGIUS

confirmat Herodianus lib. 6. cap. 2. Ipsemet Card.
Norisius loco citato refert Alexandri Nummum
in averfa parte signatum quadrigis triumphali-
bus, cum Victoria stantem in curru Imperato-
rem coronante, & cum epigraphe: P. M. TR.
P. VII. COS. II. P. P. S. C. ut plane constet,
Alexandrum anno currenti, quo Tribunitiam
Potestatem septimam iniit, victoriam alicubi
contra hostes consecutum fuisse, unde quadrigæ
triumphales S. C. decretae sunt, inquit Norisius.
Sed ubi ea victoria reportata, nisi in Oriente?

VI.

Lampridius enim in Alexandro cap. 25. ait:
*Expeditiones bellicas habuit, de quibus ordine suo
bellum an- diseram. Tum bellum & triumphum Persicum
te alia ab fuisse describit, & cap. 58. ait: Asta sunt res fe-
Alexandro liciter & in Mauritania Tingitana per Furium
susceptum. Celsum, & in Illyrico per Varium Macrinum affi-
nem ejus, & in Armenia per Junium Palmatum;
atque ex omnibus locis ei tabella laureata sunt de-
lata, quibus in Senatu & apud Populum lectis,
omnibus nominibus est adornatus. Quare cum
Lampridius bella ab Alexandro gesta ordine e-
differat, primumque Persicum fuisse dicat, non
videtur dubitandi locus, quin Nummus præce-
denti numero recitatus ad aliquam victoriam in*

Oriente reportatam referendus sit: præsertim,
cum etiam Dio nullius belli præterquam Persici
mentionem faciat, & Herodianus loco nuper
citato tradat, Alexandrum usque ad bellum Per-
sicum in pace vixisse. Herodianus lib. 6. cap. 2.
& 3. narrat quæ ante Alexandri in Orientem
profectionem ibi gesta sunt, atque, Imperato-
rem Legatos cum literis misisse, qui spem Per-
sarum Regis conatusque inhiherent, & in Italia
Provinciisque reliquis delectus haberent, qui
tantæ Barbarorum multitudini pares forent. Huc
etiam referenda quæ de bello Persico Dio lib.
80. habet.

Ad num. VII. Profectio Origenis in Græ-
ciam, ob sextam Scripturæ editionem hoc tem-
pore inventam, minime contigit, ut existima-
vit Baronius. Scribunt enim Hieronymus lib. de
Script. Ecclesiast. cap. 65. & Rufinus in exposi-
tione cap. 23. libri sexti Eusebii, Achajæ Ec-
clesias plurimis tunc hæresibus fuisse vexatas,
quibus expugnandis idoneum præ ceteris visum
Origenem; eam illi causam in Græciam pro-
ficiscendi fuisse, ut eruditissimo Huetio lib.
1. Origenianorum cap. 2. numero X. obser-
vatum.

VIII.
Origenes,
adversus
Hæreticos
pugnat.

JESU CHRISTI
ANNUS
231.

URBANI PAP.
ANNUS
5.

ALEXANDRI IMP.
ANNUS
8.

I. SEquenti anno Redemptoris nostri ducentesimo tricesimo primo, Alexander tertium una cum Dione Consulatum accepit. meminit ipse Dio (a) hujus sui ipsius Consulatus.

(a) Dio in Alex.

Origenes secedit Tyrum ad Hexapla conscribenda.

Hoc autem anno Origenes, inventa (ut dictum est) superiori anno Sexta editione, se parat ad Hexapla conscribenda; sed immensæ molis opus absolvere ei non licuit, nisi in secessu Tyrio, de quo hæc Epiphanius: *Venit delatus in Cæsaream Stratonis, & conversatus Hierosolymis modico tempore, deinde progressus in Tyrum, ad annos vigintiocto (veluti fama refert) & vitam exercuit, & Scripturas interpretatus est; quando etiam Hexapla, & duas Hebraicorum columnas ex adverso inter se conferendas composuit, Hexapla nominans libros, veluti supra a me diffusius dictum est.* Sed hæc de Tyrio secessu ad alia tempora sunt referenda, nempe post annum sequentem: nam constat Eusebio (b) auctore, Origenem Alexandriam cum iterum rediisset, non inde recessisse, nisi anno decimo Alexandri Imperatoris.

(b) Euseb. l. 6. c. 20.

II. Sed quid post hæc Epiphanius? Cum vero (inquit) invenisset Quintæ & Sextæ editionis libros eo quem diximus modo, & nesciret quinam essent Interpretes eorum, quo tempore inventi erant; unam ex his editionem consequenter ad priores quatuor adjecit, & Quintam appellavit, inscriptione facta per quintam litteram, quinarium numeri significatricem, atque sic nomen

ejus declaravit. Eodem modo senarii numeri notam inscribens ei editioni quæ postea inventa est, Sextæ interpretationis nomen indicavit. Sed & artificiose hoc pergit, id quod aliqui ex studiosis ignorant, cum incidunt in Hexapla aut Octopla. Quatuor enim sunt Græca, quando Aquilæ, Symmachi, & Septuaginta duorum, & Theodotionis conjunctæ fuerint: ubi autem quatuor hæc columnæ duabus Hebraicis adjunctæ fuerint, Hexapla appellantur. Si vero Quinta & Sexta interpretatio conjunctæ fuerint ad illas, consequenter Octopla vocantur. Hæc de nominibus Hexaplorum & Octoplorum Epiphanius.

Quo autem ordine eadem editiones locatæ essent in codice, idem Epiphanius (c) his verbis declarat: *Quidam igitur, cum in hos libros incidunt, & inveniunt (velut dixi) duos Hebraicos textus primum positos, post hos vero Aquilæ interpretationem locatam, deinde Symmachi, postea Septuagintaduorum, postquam Theodotionis locata est, & consequenter Quinta, & Sexta: putant primos interpretes esse Aquilam & Symmachum ante Septuagintaduos juxta ordinem locationis; quod non est. Sed Origenes sciens Septuagintaduorum exactam esse atque sinceram, ipsam in medio locavit, quo hinc atque hinc positas interpretationes redargueret. Hoc autem solum Origenes utiliter fecit. Hucusque Epiphanius. Ex quo etiam ratio referatur, cur tam Græci, quam Latini, seriem recensendo interpretum divinæ Scriptu-*

De Hexaplis & Octoplis Origenis.

III. (c) Epiph. l. de mensur. Ordo in Hexaplis & Octoplis.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5722.

SÆC. III.
Anno Urbis 982.
Olymp. 252. an. 1.
A. C. 229.

☉ 14. D. ☽ 2. P. 29. Mart. Indict. 7.

JESU CHRISTI 229. secund. Baronium 231.

URBANI PAPÆ 8.

ALEXANDRI IMP. 8.

[I] A Num. I. ad LXV. Coss. Alexander Aug. III. & Cassius Dio II.

I. Consules.
II.

Sumtus ab Alexandro Consulatus juxta secundam Consulatuum Cæsareorum regulam: Cæsare

rei enim Imperii Decennalia dedit, ut demonstrat Nummus, qui extat apud Erizzum pag. 478. in cujus antica parte legitur: IMP. SEV. ALEXANDER AUG. in postica cernitur Imperator sedens, qui a tergo coronatur a Victoria; a latere miles armatus, tenens in manu scutum, & stans in columna, in qua legitur: VOT. X. id est, *Votis Decennialibus*; circum vero: P. M. TR. P. VIII COS. .... P. P. S. C. Alexandrum die sexta mensis Martii Tribunitiam Potestatem octavam suscepisse certum. Verum cum Decennalia Imperii Cæsarei ante Constantium Chlorum Nummis insculpta non fuerint, quod saltem in meam venerit cognitionem, arbitror, ultimam lineolam Tribunitiæ Potestatis præfati Num-

Imperii Cæsarei Alexandri Decennalia.

NOTÆ [I] Coss. Alexander Aug. III. & Cassius Dio II. Nummus Alexandri Severi in Museo Theopolo pag. 599. cum TR. P. VIII. COS. III. Opus figlinum inter Donianas Inscript. cl. II. n. 125. pag. 99. ex schedis Achillis Statii.

INSUL.
L. SATRI FELIC.
ALEXANDRO AUG. III.
ET. DIONYSIO. COS.

Eadem eguntur in figlina apud Gruterum pag. MLXXIX. 11. Dio ipse in vita Alexandri Severi. *Iterum me (Alexander) consulem cum ipse designavit.* Fuerat autem Dio consul susceptus. Fasti Idatiani & ceteri alii: *Alexandro III. & Dione.* Susceptus consul hoc anno: *M. Antonius Gordianus II.* Capito- linus in Gordianis, cap. II.

pturæ, tertio loco, & ante Theodotionis versionem, collocent quæ est Symmachi, eamque tertiam, hanc vero quartam nominent; cum habita temporis ratione, Symmachi quarta, tertia vero Theodotionis dicenda esset. Sed hoc factum esse apparet (quod & alias diximus) non habita temporis ratione, sed tantum Origenis locationis.

IV.
Laudatum
Origenis
Opus.

Commendatur (ut diximus) a S. Epiphano, alias licet Origeni infensissimo, ejusmodi ab eo navata egregie opera, quod vehementer utilis esset elucubratio, non solum cum illud ait: *Hoc solum Origenes utiliter fecit*: sed & cum superius eodem commentario hæc dixisset: *Eodem modo etiam Origenes recte fecit, & de obelo indicavit; utinam autem & alia sic bene fecisset*: Et paulo inferius: *Sex columnas interpretum alternatim collocans, magnam utilitatem cognitionis exhibuit. Utinam autem in operum suorum scriptis non excidisset, &c.* At hæc non modo Epiphanius laudavit, sed etiam S. Hieronymus; qui licet in eundem eodem fuerit stomacho, tamen cum de Origenis Hexaplis agit, ea vehementer commendans (a): *Hæc immortale illud ingenium suo nobis labore donavit, ut non magno pere pertimescamus supercilium Judæorum, solute labiis, & obtorta lingua, & stridente saliva, & rasa fauce gaudentium.* Hæc & alia in laudem Origenis hæc cantantis.

(a) Hieron.
in ep. ad
Tit. c. 3.

V.
(b) Galefm.
de Sept.
interpret.

At miramur interdum vehementer, dictum ab aliquo (b), S. Hieronymum questum de Origene, quod eo tempore non tam correxerit, quam corruerit Septua-

gintaduorum translationem. Nam etsi ei Origenes Theodotionem aliquibus in locis addiderit; obelo & asterisco sane distinxit; quod si quæ illa plus haberet, signis illis discriminavit. Verum nequaquam hæc potest dici corruptio, sed diligens facta collatio, atque in omnibus perutilis animadversio, de qua idem Hieronymus his verbis (c): *Origenis me studium provocavit, qui editioni antiquæ translationem Theodotionis miscuit, asterisco & obelo opus omne distinguens, dum aut illucescere facit quæ minus antea fuerat, aut superflua quæque jugulat & confodit.* Eadem alibi adversus Ruffinum agens: *Omnia (inquit) veteris instrumenti volumina Origenes obelis asteriscisque distinxit, quos vel additos, vel de Theodotione sumptos translationi antiquæ inseruit, probans defuisse quod additum est.* Et ad Augustinum (d): *Quod autem in aliis quæris epistolis, cur prior mea in libris canonicis interpretatio asteriscos habeat, & virgulas prænotatas, & postea aliam translationem absque his signis ediderim; pace tua dixerim, videris mihi non intelligere quæ quæstisti. Illa enim interpretatio Septuaginta interpretum est; & ubicumque virgulæ, id est, obeli sunt, significatur quod Septuaginta plus dixerint, quam habetur in Hebræo; ubi autem asterisci, id est, stelle prælucentes, ex Theodotionis editione ab Origene additum est, & ibi Græca translulimus, &c.*

Refellitur
calumnia
in Origenem
pro-
lata.

(c) Hier.
pref. in
Pentateuc.
epist. 104.

(d) Hieron.
epist. 89.

Hæc tamen ipse tribuit interdum audaciæ, scribens ad Chromatium (e), quod Origenes Theodotionem profanum auctorem admiscuerit translationi Septuaginta;

VI.
(e) Hieron.
epist. 107.

sed

PAGIUS Nummi, qui æreus est, progressu temporis detritam fuisse, quemadmodum in notis numeralibus, quæ post vocem *Cos.* exprimebantur, contigit. Ad hæc, Mediobarbus in Numismatis Impp. varia Alexandri recitat, in quibus legitur. *TR. P. VIII. COS. III. P. P. S. C. & VOT. X.* memorantur; Vota sc. Decennalia ejus Imperii Augustei anno sequenti soluta; neque tamen vel unicum habet, in quo *TR. P. VIII. & VOT. X.* enuntientur. Quare cum hæc Decennalia unico Nummo; eoque ex parte eraso innixa sint, ad ejus Imperium Augusteum pertinere mihi persuadeo; cumque ea ad annum sequentem spectare certissimum sit, Decennalia Imperii ejus Cæsarei, quæ illa antecedere debuerent, currenti anno acta, & ob ea Consulatus tertius ab Alexandro susceptus. Dum Dissertationem Hypaticam componere, ad ea Decennalia animum non advertens, perperam scripsi, capessitum illum ab Alexandro Consulatum obbellum ac triumphum Persicum; cum mihi constaret, per hæc tempora Romanos inter & Persas bellum arsisse; indeque a censoribus quibusdam capta ansa, in Consulatum Cæsareorum regulas a me stabilitas invehendi, quibus assufficiens fundamentum præbuerim, aliorum iudicio relinquo.

III.

Fuse hic agit Baronius de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis, Origenianorum Operum omni-

um nobilissimis. Collegerat is jam antea Interpretationes Scripturæ a LXX. Interpretibus, Aquila, Theodotione, & Symmacho concinnatas; ac præterea Quintam & Sextam Editionem nactus erat, ex quibus sex Interpretationibus, & Hebraico exemplari, Tetrapla sua (id est quadrupla), Hexapla (id est sextupla), & Octapla (opus ita ab octo columnis denominatum) Origenes composuit. *Hexaplum & Octaplum* interiere, & superest tantum specimen Hexapli, quod exhibetur in Bibliis Waltoniensibus Tom. VI. Henricus Valesius in Epistola ad Jacobum Ufferium Armachanum Episcopum, e secta Protestantium, subjuncta Historiæ Ecclesiasticæ Eusebii a se Notis illustratæ, paucis verbis quæ pertinent ad versionem LXX. Interpretum, in fine suæ Epistolæ hoc modo explicat, & præcipuas difficultates docte resolvit.

De variis
Scripturæ
sacrae ver-
sionibus.

Censet itaque primum H. Valesius unicam semper fuisse LXX. Seniorum versionem, eam sc. quæ regnante Ptolemæo Philadelpho facta est Alexandria: hac deinde semper usos esse Judæos Alexandrinos, & reliquos Hellenistas: a Judæis deinde Christianos eam accepisse. Neque enim Apostoli & primores illi Christiani alia veteris Instrumenti interpretatione Græca sunt usi, quam ea, quæ vulgo in Synagogis Judæorum Hellenistarum legebatur. Postea vero Judæi in odium Christianorum, quorum sectam ac religionem quo-

IV.
Versio
LXX. In-
terpretum
a Judæis
& Chri-
stianis pri-
mum con-
stanter u-
surpata.

ti-

sed quod (ut supra narratum est) & ipse in hoc secutus est Origenis exemplum; quonam modo in eo genere Hieronymus ipse potuit reprehendisse Origenem, quem susciperet imitandum? Nam eandem prorsus ipse iniens rationem, immiscuit suam translationem editioni Septuaginta, sed egregie distinctam, obelis appositis & asteriscis: quod ipse in Apologia adversus Rufinum sæpe testatur, & inter alia cum ait: *Salomonis autem libros, quos olim, juxta Septuaginta, additis obelis & asteriscis, in Latinum verteram, ex Hebræo transferens, & dedicans sanctis Episcopis Chromatio & Eliodoro, hæc in præfatiuncula meæ sine subjeci: Si cui Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam a nobis olim emendatam; neque enim sic nova cudimus, ut vetera destruas.*

VII. Sed magis magisque hæc in Origenem purgatur illata calumnia, si, quodnam fuerit animi ipsius consilium, & quam sollicitè cuperet esse consultum Septuaginta antiquæ versionis, ex ipsius epistola ad Africanum de Susannæ historia scripta cognoscamus; ait enim: *Vide ergo ne imprudentes & insipientes abrogemus exemplaria quæ habentur passim in Ecclesiis, & legem statuamus fraternitati, ut deponant quidem sacros, qui apud eos feruntur, libros; assententur autem Hebræis, qui & persuadeant, ut nos puris impertiant, & qui nihil habeant figmenti. An non providentia Dei in sanctis Scripturis dedit omnibus Christi Ecclesiis ædificationem? non curam gessit eorum, qui empti sunt pretio, pro quibus Christus mortuus est? Ad*

PAGIUS tidie augeri non sine invidia cernebant, *Aquila* Judæi interpretatione sunt usi; cujus secundam Editionem (duas enim versiones edidit) vocare solebant *τὸν κατ' ἀπὸφρασην*. Certe Judæos Hellenistas, non LXX. Interpretum, sed vel *Aquila*, vel Symmachi versione usos fuisse, satis indicat Novella Justiniani 146. qua permissum est Judæis sacras Scripturas Græce interpretatas legere, modo juxta LXX. Interpretum editionem eas legerent. Permittitur etiam *Aquila* interpretatione uti, si velint. Reliquæ omnes interpretationes prohibentur, quibus uti antea consueverant. Et Judæi quidem ita fecerunt; at Christiani LXX. Interpretum editionem constanter retinuerunt, quippe quæ Apostolorum suffragio consecrata fuerat, & nascentis Ecclesiæ roboraverat fidem, ut loquitur Hieronymus. Nec quisquam ei versioni vel addere vel detrachere ausus est unquam præter Hæreticos, qui eam versionem pro arbitrio suo varie interpolaverunt, ut de Apolliphane, Hermophilo, ac Theodoto, qui Artemonis hæresim sectabantur, scribit Cælius apud Eusebium in fine libri quinti. Verum hujusmodi hæreticorum exemplaria non nisi apud ejusdem sectæ homines auctoritatem obtinuerunt.

V. *Ab Origene* At vulgata Editio LXX. Interpretum, usque ad Origenem in Ecclesia permansit. Hic primus mendis, quæ in eam irrepperant partim ex Scriptorum imperitia, partim ex varietate exempla-

hæc autem considera, an non sit bonum meminisse ejus, quod scriptum est (a): Non transpones terminos æternos, quos statuerunt patres tui. Hæc autem dico, non quod verear ac dubitem scrutari, quæ sunt apud Judæos, Scripturas, & omnes nostras cum illorum Scripturis conferre, & videre quænam sint ejus differentiæ. Si non est quidem certe grave & arrogans dicere, hoc gnæviter & pro viribus fecimus, ut mentem nostram exerceamus in omnibus editionibus, & earum differentiis, cum eo quod longe magis exercebamus interpretationem Septuaginta, ne videremur aliquid falsi & adulterini inducere in Ecclesiis quæ sunt sub cælo, & daremus prætextum iis qui quærent occasionem, & volunt eos qui sunt in medio calumniari, & eis qui sunt in communi criminari. Exercentur autem, ut non ignoremus etiam eas quæ sunt apud illos; ut cum Judæis differentes, eis non adducamus quæ sunt posita in eorum exemplaribus, & ut cum eis utamur iis quæ apud illos habentur, & non sunt in nostris libris. Nam cum sit ejusmodi noster apparatus in quæstionibus adversus ipsos; non despicient, neque (ut mos est eorum) irridebunt eos qui credunt ex Gentibus, tamquam qui ignorent vera, quæ apud eos scripta sunt. Hucusque Origenes, instituti sui asserens rationem, ac plane demonstrans, quam de sacris literis, eo suscepto labore, sit in omnibus optime meritis, ac laude dignus, qui (b) & alibi his consentanea habet multa.

Cæterum tantum abest, ut ea circa Septuaginta interpretum editionem adhibita industria ab Origene, habita sit corruptela

(b) Orig. in Mat. 1. r. 3. VIII. Origenis editio vulgata.

rium, eam purgavit, & cum tribus aliis Interpretationibus collatam asteriscis obelisque distinctam, atque ita distinctam in Tetralis atque Hexaplis collocavit. Ab hoc tempore duplex fuit LXX. Interpretum editio. Altera *Kοινὴ* seu vulgaris, id est corrupta & inemendata. Altera incorrupta & immaculata, quæ proprie LXX. Seniorum editio vocabatur; ea scilicet, quæ juxta emendationem Origenis legebatur in Hexaplis.

Sic intelligendus est locus Hieronymi in lib. 16. Comment. ad Esaiam cap. 58. *Sed ne in septuaginta quidem emendatis & veris exemplaribus. Vera exemplaria LXX. Interpretum vocat codices Hexaplorum. Certe idem Hieronymus in epistola ad Sunniam & Fretelam citat editionem LXX. Interpretum juxta Hexaplorum veritatem. Et in eadem Epistola sub initium ait, incorruptam & immaculatam LXX. Interpretum editionem in Hexaplis reservatam fuisse. Idem nihilominus Hieronymus editionem illam LXX. Interpretum, quæ ab Origene elaborata in Hexaplis habebatur, puram ac germanam fuisse negat, tum in Epistola ad Augustinum, tum in Præfatione in libros Paralipomenon. Quæ prima fronte pugnare inter se videntur. Quid enim magis contrarium, quam sunt hæc duo: Incorrupta, immaculata & vera LXX. Seniorum Editio habetur in Hexaplis; Non est pura nec germana*

VI. Origenis tamen editio pura non erat.

ruptela vel depravatio, ut eam omnes propemodum Ecclesiæ in communiorem usum receperint; usque adeo ut, S. Hieronymo

(a) Hieron. in pref. l. 16. in Isai. (b) Hier. ep. 89. (a) auctore, probetur, eam habitam esse Vulgatam; nam ad sanctum Augustinum (b) scribens, de eadem hæc ait: *Vis amator esse verus Septuaginta interpretum? Non legas ea quæ sub astericis sunt, immo rade de voluminibus, ut veterum fauctorem te probes. Quod si feceris, omnes Ecclesiarum bibliothecas damnare cogeris. Vix enim unus aut alter liber invenitur, qui ista non habeat.* Ex his videas quantum a veritatis scopo aberrarit, qui (c)

(c) Galefin. de Sept. interpret. (d) Euseb. l. 6. c. 12. Origenem non correxisse, sed corrupisse dixit Septuaginta interpretum editionem. At de Hexaplis Origenis jam satis; cujus institutionis ex ejus item scriptis Eusebius (d) meminit, & alii recentiores complures.

IX. Sed ut summatim perstringamus cunctas Origenis ea in re lucubrationes exhibitas; cum nondum duæ posteriores editiones essent inventæ, Quinta & Sexta; Tetrapla (sic enim cum Ecclesiasticis antiquis tractatoribus dicere malumus, quam Tetraplum) in primis collegit, ac sic in codicibus Græce scripsit, nempe in paginis singulis quatuor columnas, hoc ordine, ut prima esset editio Septuaginta interpretum, secunda translatio Aquilæ, tertia Symmachi, quarta vero & ultima Theodotionis. Hexapla vero elaborata ab eo sunt volumina illa, in quorum singulis paginis sex columnæ essent distinctæ, quarum prima contineret textum Hebraicum Hebraice scriptum, secunda eundem textum

Hexapla Origenis qualia.

Ann. Eccl. Tom. II.

Hebraicum, sed Græco caractere exaratum, tertia Aquilæ versionem, quarta Symmachi, quinta Septuaginta editionem, sexta vero Theodotionis translationem. Quæ autem dicta sunt Octopla, præter hæc quæ sunt in Hexaplis posita, haberent adjunctas Quintam & Sextam editiones, ab Hebræis, sed piis (ut putat Hieronymus) hominibus, elaboratas. At de Origenis in his tot insumptis strenue exantlatis laboribus satis.

Octopla Origenis qualia.

Quoniam vero de principe omnium Septuaginta translatione mentio facta est, nec quicquam de ejus origine hætenus dictum (licet tam nota sit & omnibus pervulgata historia, ut hac ex parte eam recensere superfluum videatur) tamen cum nonnullis perplexa nodis & obvoluta sit difficultatibus, hic de ea agere operæpretium duximus. Sed de his acturis, illud in primis occurrit (quod superius attigimus) omnium propemodum esse sententiam, ante Septuaginta editionem, aliam incerto auctore pervulgatam fuisse Græcam translationem ante tempora Alexandri Magni; ex qua tum Plato, tum complures alii philosophi nonnulla accepisse noscantur. Ex quo enim barbarus homo (quod habet Plato in Timæo) in Solonem ac cæteros Græcos illud exprobrans dixit: *O Solon, Solon, vos Græci semper estis pueri; senex autem nullus Græcus est; disciplinam autem nullam habetis canam;* (barbarus autem iste, qui hæc dixit, putatur fuisse Judæus) Hebræorum res cognoscendi complurium est desiderium inflammatum.

X. Prima translatio quæ fuerit.

Q q q

Hæc

PAGIUS

mana LXX. Seniorum editio ea, quæ in Hexaplis legitur? Utrumque tamen verissimum est, modo intelligatur, sicut intelligi debet. Nam editio Hexaplorum Origenis absque controversia erat omnium emendatissima: & eruditi homines in suis Commentariis eam editionem sequebantur. Neque ex alio, quam ex hoc fonte, veritas LXX. Interpretum hauriebatur. Eadem tamen editio pura non erat, propterea quod multa ex Theodotione aliisque interpretibus habebat immixta, quæ Origenes asteriscis prænotaverat.

VII. Origenes immerito a D. Hieronymo reprehensus.

Quam ob causam Hieronymus in Epistola ad Augustinum & in Præfatione in libros Paralipomenon ait, libros LXX. Interpretum ab Origene esse corruptos. In quo certe iniquior videtur Hieronymus adversus Origenem; qui quod bono ac pio consilio fecerat Origenes, tam acerbè reprehendit. Quid enim utilius excogitari potuit, quam illæ obelorum & asteriscorum notæ, ut indicaretur lectoribus, quid a LXX. Interpretibus additum, quid ab iisdem omissum fuisset? Quod si Origenes ea quæ a LXX. Interpretibus omissa fuerant, ex Theodotione aliisque supplens, nullam apposuisset notam, qua hujusmodi supplementa a puro ac germano LXX. Interpretum textu discernentur, merito certe & ab Hieronymo & ab aliis reprehendi potuisset. Nunc vero cum

asteriscos addiderit singulis locis, ad designanda ea quæ a LXX. Senioribus prætermissa ipse ex Theodotione, aliisque suppleverat, non solum vacuus ab omni culpa, sed immortalī laude dignus videtur.

In eo enim Opere, LXX. Interpretum libri puri, & prout ab ipsis editi fuerant, lectoribus exhibebantur, & lacunæ, quæ in eorum editione extabant, ex Theodotionis aliorumque Interpretum Editionibus cernebantur expletæ. Si quis itaque puram LXX. Interpretum editionem legere cupiebat, nullo negotio id licebat in Hexaplis. Prætermisiss enim iis, quæ sub asteriscis erant posita, pura ac germana LXX. Interpretum translatio, prout ab ipsis fuerat condita, remanebat. Idque fatetur etiam Hieronymus in supradicta Epistola ad Augustinum.

Post Origenem Komæ illa seu vulgaris editio indies magis magisque corrupta est. Duæ tamen potissimum ejus Editiones fuere; altera Alexandrina, quæ Hesychium habebat auctorem; altera Luciana, quæ Luciano Martyri adscribebatur. Nam Eusebii Cæsariensis editio, quæ in Palæstina & Orientis Ecclesiis legebatur, nihil pertinuit ad Komæ illam seu vulgatam editionem; quippe cum nihil aliud esset quam ipsa Origenis editio, ut jam Valesius in eadem Epistola manifestum fecerat. Porro cum illa obelorum & aste-

VIII. Quod magis probatur.

IX. Post Origenem duæ potissimum editiones fuere versionis LXX. Interpretum.

XI.

(a) *Clem. Alex. Strom. lib. 1.*
 (b) *Euseb. de Præpar. Evang. l. 10. c. 1. 2.*
 3.
 (c) *Phil. de vit. Moys. lib. 2.*
 Nulla translatio ante Septuaginta.

Hæc autem cum ex Clemente Alexandrino (a), tum Eusebio (b) & aliis pluribus consent auctoribus, qui summo studio ea quæ philosophi ex Hebræorum scripturis essent mutuati, collegerint: verius tamen existimo, potius usu quodam innotuisse Gentilibus divinam Scripturam, quam omnium voluminum factam fuisse aliquam interpretationem; id suadente Philone (c), dum ait: *Lex antiquitus scripta fuit lingua Chaldaica, mansitque longo tempore in ea, quoadvis legis ipsius pulchritudo non est intellecta ab externis hominibus. Postquam autem ex quotidiano ejus usu etiam ad alienos sensus quidam permanavit, simul gloriosa quoque fama ubique terrarum increbuit (nam honestis rebus ad tempus obesse potest invidia, illæ autem se proferunt tandem suapte felicitate ingenii) extiterunt qui indigne ferrent, has læves parti tantum humani generis innotuisse, Græcas gentes nullum earum gustum cæpisse: dederuntque operam, ut vererentur per idoneos interpretes. Id opus, quia magnum erat, & reipublicæ utilissimum, non privatis hominibus obvenit, non mediocribus istis principibus & regulis, sed Regi omnium celebratissimo. Ptolemæus is fuit, Philadelphus cognomine, tertius ab Alexandro Ægypti Rex. Hæc Philo; quibus plane significat, ante perfectam a Septuaginta translationem, ipsam divinam Scripturam absque interpretatione aliqua delituisse in penetralibus Hebræorum, eodem caractere & quo scripta olim fuerat idiomate.*

XII.

(d) *Joseph. antiq. l. 12. c. 2.*

His consentiunt quæ de rogatione Ptolemæi Josephus (d) scribit in hæc verba:

PAGIUS

asteriscorum distinctio, quam in LXX. Interpretum editione primus excogitaverat Origenes, Christianis omnibus mirifice arrisisset, eam quoque in suas Editiones transfulerunt Hesy chius & Lucianus. Nec Græci modo, verum etiam Latini & Syri atque Ægyptii, qui vulgatam editionem sequebantur. hæc asteriscorum & obelorum distinctio ab Origene reperta postea sunt usi. Andreas quidem Masius in Præfatione in editionem suam Josuæ aliter existimavit. Cum enim ex Hieronymo didicisset, illam sub obelis & asteriscis Editionem in omnibus omnium Ecclesiarum Bibliothecis repositam fuisse, ita ut vix unus codex inveniretur ipsius ætate, qui signa illa non haberet: autumavit ipsam editionem Origenis, prout in Hexaplis habebatur, ab omnibus Ecclesiis receptam fuisse tam Græcorum, quam Latinorum, Syrorum quoque & Ægyptiorum. Sed illud nullo modo verum est; alioqui quomodo diceret Hieronymus in Præfatione in libros Paralipomenon, sua ætate totius Orbis Ecclesias tripertita inter se varietate pugnasse, cum Alexandrini in LXX. suis Hesy hij Editionem probarent; Byzantini & Asiatici exemplaria Luciani Martyris legerent; Palæstini vero Origenis Editione uterentur? Ita inter plura alia, Henricus Valesius, cujus fere verba exscripsi, quibus illustrantur quæ de versione Scripturæ Sacræ Baronius hic habet, & varia quæ Usse-

Cæpit de ea re conferre cum Demetrio, rogans, qui factum sit, ut tam admirandarum legum nec historicus ullus, nec poeta mentionem fecerit. Tunc Demetrius respondit, neminem ausum eam attingere, quam constaret divinam esse & omni veneratione dignissimam; & punitos esse quosdam a cælesti numine, qui illam temere atrectare non sint veriti. Theopompum enim volentem inde quadam suis scriptis inserere, mente motum fuisse diebus triginta, & per intervalla insaniam Deum placasse, facile conjicientem quæ morbi causa fuerit; atque etiam in somnis admonitum, hæc ideo pati, quod fuisset circa res divinas curiosior, eaque voluisset proferre humanis hominibus; quare cum a cæpto destitisset, sanam mentem ei fuisse redditam. Theodecti etiam poetæ, cum in quadam tragœdia vellet aliquid e sacris libris admiscere, oculos glaucomate suffusos caligasse; & cum erratum agnovisset, exorato Deo redditam sibi aciem. Hucusque Josephus.

Certe quidem si aliqua antehac editio facta esset, haud illa Demetrius caruisset, qui tam ingentem librorum molem collegerat, ut nullus pene eorum, quorum notitia haberetur, reliquus factus esset: cum alioqui Hebræorum scriptis se penitus caruisse, profiteatur expresse. Quod si alicubi divinæ Scripturæ editio facta reperiretur, in Ægypto in primis illam extitisse oportuit; siquidem in Ægyptum peregrinatos philosophos, ibi res Hebræorum cognovisse, omnes affirmant; ingentemque plane Judæorum multitudinem in Ægypto agere consuevisse, ex Phi-

Profani sacram Scripturam attingere ausi cederunt poenas.

XIII.

Philosophi in Ægypto versati.

rius de antiquis Scripturæ Sacræ versionibus in medium attulit, refelli possunt.

Hujus anni initio Alexander in Campania agebat, ut ex Dione lib. 80. elicitur: *Pratoriani, inquit, post Ulpianum me quoque criminati sunt. At Alexander horum rationem habuit nullam, sed contra me magis honestavit, secumque una designavit secundum Consulem (anno nempe præcedenti). Quamobrem cum moleste ferrent Pratoriani, timui ne me, ut viderent cum insignibus Imperii (Consulatus nempe, ideoque præsentis anno) interficerent. Itaque jussit Alexander, ut alicubi extra Urbem commorarer in Italia tempore hujus Consulatus mei (ideoque currenti anno). Quod cum fecissem, Romam veni (sc. post Consulatum per duos priores menses hujus anni gestum): deinde profectus sum ad ipsum in Campaniam, versatusque cum eo per aliquot dies, visusque a militibus cum magna securitate domum redii. Ita docte Dionem explicat Card. Norisius, tam in Dissert. de Numismate Diocletiani & Maximiani cap. 6. quam in Epist. Consulari pag. 142. Cum ergo Consules suffecti Kalendis Martiis dignitatem de more inirent, eo mense Alexander in Campania erat, eumque ibi Diogenes*

X. Alexander Imp. versatur in Campania.

Non multo post cum exercitu in Orientem profectus est, quod Artaxerxes Persarum Rex, Romanorum Provincias incurfaret.

XI. In Orientem profectus.

(a) Philo in Flac. Ægyptum peregrinatum esse Platonem, testatur Clemens Alexandrinus (b); & alii de cæteris quoque philosophis, Lactantius (c), Strom. l. 1. Eusebius, aliique Scriptores affirmant.

XIV. Adjuvat etiam nostram conjecturam Aristæas, qui de Septuaginta interpretibus commentarium scripsit, cum tradit, ea de causa initum esse consilium accersendi Hierosolyma, missa legatione, interpretes; quod licet libri Judæorum innotuissent, nondum tamen, qui eos interpretati essent, inventi fuissent; sic enim habet:

Demetrius Phalereus, cum regie bibliotheca præpositus esset, diligenti cura elaborabat, ut ex universo Orbe, quoad fieri posset, volumina compararet, distributis per opportuna loca hominibus, qui libros & emerent, & transcriberent: quo studio demum perfecit, ut, quantum in se erat, impleret Regis propositum. Nam presentibus nobis, cum ab eo peteretur, quot librorum millia congregasset, inquit: Rex, supra ducenta millia jam in bibliothecam redacta sunt, brevique numerum adimplebo, ut ad quingentorum millium summam ascendant. Nunciatur quoque mihi, Judæorum leges transcriptione dignas esse, & quæ in bibliotheca tua habeantur. Quid igitur obstat, ait, quod te hoc facere prohibeat? Nonne omnia tibi in hunc usum prompta subjectaque sunt? Cum respondisset Demetrius, Interpretatione opus: intercipientes Rex, Scripturum se inquit ad Judæorum Pontificem, ut omnia perficiantur. Hæc Aristæas, quibus demonstrat, nullam ante
Ann. Eccl. Tom. II.

Demetrius Bibliotheca.

ea tempora vulgatam fuisse Judaicæ legis interpretationem, quippe quam ipse Demetrius apud Regem curaret, ut fieret: nam si aliqua extitisset, ejus vel saltem meminisse, necessaria oblata occasione, debuisset.

Quamobrem quæ Philosophi ex Judæis accepisse noscuntur, traditione potius, cum quid rogarent Judæos, ab eis mutatos esse putamus: sicut cum quidam ex illis apud Gymnosophistas versati, quæ ab illis audissent, didicerunt; non quidem quod ab eis libros accepissent, atque in Græcum sermonem convertissent. Sic igitur ex viva illos potius voce accepisse putandum, Judæo homine aliquid illis dictante & interpretante, quam ex aliqua scriptura Græce scripta atque omnibus pervulgata. Quemadmodum Aristoteli accidisse tradit discipulus ejus Clearchus (ut refert Josephus c) dum ait, ipsum usum fuisse Hebræo homine ad Scripturæ interpretationem: quæ si Græco sermone tradita antea fuisset, quorsum illi opus interprete? Hæc igitur me quidem magis permovent, quam Clementis Alexandrini (d) auctoritas, asserentis, ante tempora Alexandri & regnum Persarum, Pentateuchum in Græcum sermonem fuisse conversum; ea nimirum tantummodo ratione, quod philosophi ex Hebræorum scripturis aliqua accepisse noscantur: sed hæc absque divinæ scripturæ versione aliter accipere potuissent, jam diximus.

Quin & affirmare possumus, philosophos ex aliis scriptoribus, qui profecuti sunt res Hebræorum, ea de Judæorum

Q q q z in-

XV. Quomodo divina Scriptura innotuit Philosophis.

(c) Joseph. l. 1. contra Apion.

(d) Clem. Alex. Strom. lib. 1.

XVI.

PAGIUS

Antiquarii varia Alexandri recitant Numismata, in quorum antica habetur: IMP. SEV. ALEXANDER AUG. in postica, PROPECTIO AUG. S. C. Sed cum in nullis nec Consulatus, nec annis Tribunitiæ Potestatis notetur, nullum inde subsidium accipere possumus. Præterea Imperatoris titulus, qui victorias denotabat, quique multiplicari solebat, post Caracallæ Imperium in Nummis amplius non legitur, ideoque & Chronologia Cæsarea magis quam antea obscura, quæ hic tamen nobis elucidanda. Ubi Antiochiam venit Alexander, in ea civitate qua belli usus postularet, diligenter comparabat, inquit Herodianus lib. 6. cap. 4. ubi gesta hoc anno Romanos inter & Persas describit, atque capite sequenti: Exercitus contendere per Armeniam iussus, vix acreque superatis ejus regionibus asperrimis, præruptissimisque montibus (quamquam astas tolerabilius iter faciebat) impetu in Mediam facto, vicis concremavit, prædamque abegit. Addit Herodianus, Persarum Regem omnem Romanorum exercitum profligasse, dum Alexander gravissime ægrotaret, qui cum Antiochiam copias reduxisset, convaluit, copiasque instauravit. Persarum Rex milites suos dimisit, quorum pars præliis crebris in Media Parthiaque gestis ceciderant; alii attriti & sauciati superferant, ut fusc Herodianus narrat, qui subjungit, Romanos non segniter devictos, sed

iplos quoque interdum hostibus exitiosos fuisse. Bellum itaque ætate gestum.

In secunda parte Dissert. Hypat. cap. 9. dixi, parum fausta hujus belli initia in causa esse potuisse, cur Dio de discessu Alexandri, & aduersis ejus casibus ex industria siluerit, si tamen ea sciverit. At inquit Card. Norisius in Epist. Consulari pag. 145. illud primum optimi Historici fidei notam importare; cum præsertim Dio tot illatas Romanis clades memoraverit; alterum, virum diligentissimum incitæ incusare, qui belli in Armenia gesti successus ignoraverit, & quidem in Bithynia degens, non in remotiori Græcia aut Italia, aut aliqua ultra Alpes Provincia. Verum audiendus ipsemet Dio lib. 80. ubi de Alexandroj agere incipit: Caterum, inquit, ea qua supra dicta sunt (nempe de Severo, Caracalla, Macrino & Elagabalo) ego quidem accurate diligenterque conscripsi, ut potui: qua vero restant, mihi non licet persequi pari diligentia, quod Roma non sum diu commoratus, quodque in morbum incidi, cum ex Asia in Bithyniam venissem: ex qua profectus sum ad Præfecturam Ægypti. Post ubi reverti in Italiam, pene recta in Dalmatiam, atque inde in Pannoniam superiorem missus sum, &c. quibus ex rebus factum est, ut ea qua sequuntur, non potuerim pariter cum iis qua præcesserunt, intelligere. Dicam tamen in summa ea, qua usque ad secundum Consulatum meum gesta sunt,

XII. Dio de gestis Alexandri parum edoctus.

instituti mutuos esse, ut ex Hecathæo Abderita, viro insigni, qui vixit temporibus Alexandri, & de ipsis Judæis integrum librum scripsit, ut tradit Josephus (a) contra Apionem. Idem quoque testatur, historias Ægyptiorum, Chaldæorum, Phœnicum, atque Græcorum, meminisse rerum Judaicarum; id ipsum præstitisse ait etiam complures Græcos auctores, quos nominatim recenset; ut non adeo mirum sit, si perpauca quædam philosophi ex Judæis accepisse dicantur; nam ea ipsa vel ab illis tradentibus, vel ex Græcis ipsis de Judæis scribentibus, aut Ægyptiorum, vel Chaldæorum, vel Phœnicum historiis absque aliqua divinæ Scripturæ versione vulgata didicisse, perfacile contigit: cum præsertim idem Hecathæus Abderita, quem citant Demetrius in Aristæa, atque Josephus (b), testetur nullum Græcorum autem fuisse attingere Scripturam Judæorum, quod sacrosancta esset, nec profano ore tractari deberet: adeo ut, qui ante eum uti essent divina Scriptura, alio quopiam edisserente Judæo, vel aliquo alio modo (ut dictum est) eam visi sint accepisse. Sed & Justinus martyr (c) nullam aliam quam Septuaginta interpretum antea factam esse translationem affirmat.

XVII. His igitur permoti rationibus, Philonem, Josephum, Aristæam, aliosque secuti, primam omnium ac principem dicimus divinæ Scripturæ interpretationem, quæ a Septuagintaduobus interpretibus, rogante Ptolemæo Philadelpho, fuit divino elaborata consilio, ante adventum Christi annis ducentis octoginta, ut exacte numero deducto colligitur; nam septuaginta

(a) Joseph. *ibid.*
Quomodo
cognita
Philosophis
res
Judæorum.

(b) *Idem de antiq. l. 12. c. 2.*

(c) *Just. martyr. advers. Gent. XVII.*
Prima ac præcipua
translatio
divinæ
Scripturæ
quando
facta.

Olympiadas intercurrisse ab anno factæ interpretationis usque ad Christi adventum, ex Eusebio probe colligitur. Quamobrem errorem illapsum esse in numerum ab Athanasio definitum existimo, dum apud eum ducenti & triginta tantum anni medii ponuntur ab ea editione usque ad Christi Domini nostri incarnationem. Decepti pariter esse noscuntur, qui ab Eusebio (d) diversam inierunt numerandirationem, vel depravati sunt eorundem codices (nam perfacile in notas numeri solet error irrepere) ut inter alios sanctus Augustinus (e), qui factam dicit eam versionem ante natalem Christi annis centum quinquaginta. Epiphanius (f) numerans ab ea usque ad Cleopatæ regnum annos ducentos quadragintanovem, transgreditur dictum numerum ex Olympiadum chronologia superius collectum: nam (ut ipse fatetur) regnavit Cleopatra annos trigintaduos; & ab ea devicta ab Augusto, supersunt usque ad Christi natalem anni vigintiocto. Sed longius adhuc prætergressi sunt, qui dixerunt annis trecentis & amplius ante Domini adventum id fieri contigisse. At ex Olympiadum supputatione superius exacte deducta, annorum numerus ducentorum & octoginta verior certiorque probatur.

(d) *Euseb. de prepar. Ev. l. 10. c. 17.*
(e) *Aug. in Psal. 58.*
(f) *Epiph. l. de mensur.*

Porro admirabili prorsus Dei consilio factum omnes intelligunt, ut tribus præpmodum sæculis ante Christi adventum divinæ Scripturæ fieret interpretatio, tali tantaque cum primis adhibita diligentia; delectis nimirum ad opus hoc septuaginta duobus Judæorum præstantissimis senioribus; quorum insignis probitas excellens.

XVIII.
Qui fuerint
septuaginta
interpretes.

PAGIUS

eo nempe excluso, licet præseni anno, quo Consulatus ille gestus, bellum acrius arserit. Ipsemet itaque Dio fatetur, se de iis, quæ Alexandro imperante usque ad præsentem annum gesta sunt, parum edoctum fuisse. Contra, Herodianus lib. 1. cap. 1. ait: *Quæ post Marci obitum per universam atatem visa mihi auditaque sunt, nonnulla item in experiundo cognita, utpote in publicis officiis principalibusque versato, ea nunc conscribenda suscepit.* Quare Herodiano in rebus Alexandri standum, perperamque ab aliquibus traditum, eum odisse Alexandrum; cum ex optimi Historici officio damna Romanis a Persis illata dissimulare non debuerit, & aliunde Alexandrum laudibus sæpius exornarit. Certe si Alexander prospere hoc bellum confecisset, Dio qui secundo Consulatu, honore sc. maximo, ab illo decoratus fuerat, grati animi testandi, & Alexandri gesta describendi præclaram adeo occasionem non prætermisisset.

XIII.
Bellum
Persicum
Alexandro
parum
faustum.

Inter Epistolæ Reinesianas, in XLIX. legitur: *Exstat ipsius Alexandri epistola apud Lampridium, ubi de hac victoria magnifice gloriatur. At Orientalium Libri, quorum narrationes vulgavit VVilhelmus Schickardus in Tarich, aliud loquuntur, Alexandrum Severum tot stragibus affectum esse, ut Persis cederet terram Elam & Hamat, & Sinear, cum parte Ion, item terram Israel usque ad Arabiam. Sic apud Livium & alios, exterorum*

fere sepulta est omnis memoria, quod ad Romanis nominis gloriam nihil admodum facerent, &c. Itaque Christophorus Rupertus in Epistola ad Reinesium scripta pag. 438. Non mirum itaque si Herodianus hanc expeditionem Alexandro parum prosperam fuisse scripserit, & Dio, qui tantum huic Imperatori debebat, eam in literas mittere noluerit.

Hoc porro anno Alexandrum hanc adversus Persas expeditionem suscepisse, insinuant Numismata, quæ apud Mediobarbum pag. 323. extant. In uno legitur: IMP. SEV. ALEXAND. AUG. in postica: P. M. T. R. P. VIII. COS. III. P. P. S. C. visiturque Solisgradientis typus, quæ figura Alexandri in Orientem proficiscentis. Summis is Tribunitiam Pot. VIII. die sexta Martii currentis anni, ac non multo post in Orientem se contulit. In altera postica Tribunitia Pot. VIII. & Consulatu III. signata, cernuntur quadrigæ cum Imperatore, dextra ramum lauri, sinistra signum militare tenente; in alia eodem Consulatu eademque Tribunitia Potestate insignita, representantur quadrigæ, in quibus Imperator a Victoria coronatur, militibus hinc inde assistentibus: adeo verum est, Alexandrum hoc anno in armis fuisse. Primum autem bellum ab eo susceptum, Persicum fuit, ut jam ostendimus.

XIV.
Hoc anno
gestum.

Secundo Lampridius in Alexandro cap. 56. de triumpho Alexandri anno sequenti ducto loquens, hæc

XV.

lensque peritia facile persuadent, ut existimem illos ipsos ad hoc opus fuisse vocatos, qui ex officio de his, quæ spectarent ad divinam Scripturam, decernere consueverant, nimirum amplissimum illum Senatam septuagintaduorum seniorum a Moyse primitus Dei consilio institutum, quem uliatori voce Sanhedrin dicere consueverunt. Horum namque munus (ut fufius dictum est tomo primo Annalium) erat, de Lege, Rege, Sacerdote, atque Prophetis decernere. Qua de re tantum opus, tantique ponderis eos per se esse executos, rei dignitas atque momentum postulare videbatur. Sic igitur quod dicunt, ex omni tribu senos ad hanc provinciam obeundam fuisse delectos; non ita accipiendum putamus, ut tunc recens hi fuerint electi, atque eidem adscripti operi; sed quod illorum potius Ptolemæus ad hoc præstandum requisisset officium, qui seni ex singulis tribubus jam ex more electi, divinæ Scripturæ integritati ex munere sedulo studio invigilarent: quippe qui non ejus tantum facultatis consultissimi essent, sed ex divinitus indito sacramento, divino pariter afflato Spiritu dicerentur: quod nimirum olim, cum eos eligi Dominus præcepisset (a), eodem Spiritu, quo Moysen, illos similiter imbuisset.

Id quidem non ego primus assero, sed ejusdem sententiæ Origenes fuisse visus est, qui frequenter nominat eosdem Septuaginta interpretes, Seniores; sicut & historiæ primus auctor Aristæas; in qua etiam sententia reperimus esse S. Hilarium (b); cujus verba, quo hæc manifestiora

reddantur, hic subtexemus: *Erat (inquit) a Moyse ante institutum in synagoga omni septuaginta esse Doctores. Nam idem Moyses, quamvis veteris Testamenti verba in litteris condidisset; tamen separatim quædam ex occultis legis secreta, mysteria septuaginta senioribus, qui doctores deinceps manerent, intimaverat. Cujus doctrinæ etiam Dominus meminit in Evangeliiis, dicens (c): Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Doctrina ergo horum in posterum, quæ ab ipso scriptore legis accepta, in hoc seniorum & numero & officio conservata est. Hi ergo seniores, libros hos transferentes, & spiritualem secundum Moysi traditionem occultarum cognitionum scientiam adepti, ambigue lingua Hebraica dicta, & varia quædam ex se nunciata, secundum virtutes rerum, certis & propriis verborum significationibus transfulerunt, doctrinæ scientiam multimodam illam sermonum intelligentiam temperantes. Hucusque S. Hilarius; quæ hic verbatim recensuisse voluimus, quo intelligamus, aliquid amplius cæteris horum translationem, vel ex acceptis traditionibus, vel divino eos afflante Spiritu, habuisse: quod non solum nostri, sed & Judæorum scriptores nobilissimi agnoverunt, & ingenue testati sunt: ut inter alios omnium sapientissimus Philo (d), qui rem gestam ab Aristæa fufius litteris consignatam, & ab ipsis Judæis, etsi non scriptis, certe traditione firma retentam, vel si non publica, privata saltem scriptione memoriæ commendatam, paucis perstringens, de Ptolemæo Philadelpho & legationibus missis multa præfatus, hæc demum*

Divino Spiritu afflato Interpretes.

(c) Matth. 23.

(d) Philo de Vita Moysi, lib. 2.

(a) Num. 16.

XIX.

(b) Hilar. in Psal. 2.

PAGIUS

hæc verba ex Actis Senatus recitat: *Alexander Auguste, Dii te servant. Persice maxime, Dii te servant. Per te victoriam de Germanis speramus. Per te victoriam undique præsumimus. Bellum per Legatos in Illyrico, & quidem feliciter, eodem fere tempore, quo in oriente pugnabatur, gestum, ut ex Lampridio cap. 25. liquet: Acta sunt res feliciter & in Mauritania Tingitana per Furium Celsum, & in Illyrico per Varium Macrinum affinem ejus. Illyrici autem veteris pars, Vindeliciæ, sc. & Noricum, inter Germaniæ Provincias numerabatur. Porro Mediobarbus profert Nummum Alexandri, in cujus postica habetur: P. M. TR. P. VIII. COS. III. P. P. DE GERMANIS. Cernuntur in ea quadrigæ triumphales, quibus insidet Imperator dextra ramum, sinistra globum tenens, cui Victoria lauream imponit, & in medio laureæ: VIC. AUG. id est, Victoria Augusti. Quæ de Germanis seu Illyricianis victoria, vel hoc anno vel saltem sequenti ante diem sextum Martii, quo Tribunitiam Pot. IX. iniit Alexander, a Romanis reportata, & quadrigæ illæ triumphales Imperatori decretæ. Imo Card. Norisius in Dissert. de nummo Diocletiani & Maximiani cap. 6. Nummum Alexandri majoris magnitudinis producit, in quo extant quadrigæ triumphales cum his verbis: P. M. TR. P. VIII. COS. III. P. P. S. C. quas quadrigas Alexandri Victorias per Legatos obtentas, & de quibus Lampridius*

nuper citatus significare, Card. Norisius recte animadvertit. Ex utroque igitur Nummo manifestissimum fit, bellum Persicum ante præsentem annum inchoatum; cum expeditio Persica, Lampridio, Herodiano, & Dione testibus, prima Alexandri fuerit. Quare cum hoc anno, quo Tribunitiam Pot. VIII. Alexander suscepit, bellum in Germania gestum, annoque sequenti continuatum sit, apparet, Alexandrum hoc anno in Orientem profectum esse. Neque enim in triumpho anno sequenti gesto acclamatum fuisset, *Per te victoriam de Germanis speramus*, nisi ante triumphum jam bellum Germanicum motum fuisset. In Germania vero hoc vel sequentis anni initio dimicatum esse, Nummus mox productus certissimum facit. Tertia ratio ab Alexandri triumpho deducta, ut anno sequenti explicabimus.

Quarto, Eusebius in Historia lib. 6. cap. 21. ubi narravit, Philetum Episcopatum Antiochenum sortitum esse, ait, Mammæam Imperatoris matrem Antiochiæ degentem, misso militari satellitio Origenem accersisse, qui apud eam aliquandiu commoratus, ad consuetas mature sedes regressus est. Philetus currenti anno ante mensum Septembrem e vita migravit, ut anno superiori dixi. Quare cum Mammæa Alexandrum filium in Orientem comitata fuerit, quando is bellum Persis intulit, ut prodit Herodianus, lib. 6. cap. 5.

XVI. Origenes Antiochiæ a Mammæa vocatus.

In Germania pugnatum durante bello Persico.

demum subdit, a loco narrationem exordians:

XX. *Ante urbem Alexandrinam est Pbarus*
 Locis ubi *insula, per oblongam & fasciæ similem cer-*
 versio fa- *vicem accessibilis; quæ non alto mari, sed*
 sta. *stagnantibus undis alluitur, ut ne fluctus*
quidem, nimirum spatio medio debilitati,
obstrepant. Hic locus postquam de com-
muni sententia visus est ad præsens nego-
tium aptissimus, propter secessum quietissi-
imum, ubi animus solis legibus posset in-
tendere, eum sibi optaverunt ad diversori-
um; sumptisque in manus sacris volumi-
nibus, tendebant eas ad cælum supplices,
Deum invocando, ut captis faveat. Exau-
divit ille vota, ut, si non universum genus
humanum, certe maxima pars præceptis in-
strueretur ad bene vivendum optimis & sa-
pientissimis. In eo secessu cum confedissent
solitarii, nemine interveniente arbitro,
præter naturæ partes, terram, aquam, ae-
rem, & cælum: de quibus primum prodituri
erant mysteria (nam mundi opificium,
legis exordium est) tamquam numine cor-
repti prophetabant, non alia alii, sed om-
nes ad verbum eadem, quasi copiam dictante
singulis invisibiliter. Et quis nesciat
cujusque linguæ, præsertim Græcæ, copiam,
ut eadem sententia possit enunciari variis
modis, nunc has nunc illas distiones accom-
modando? Id negant factum in procedendis
his legibus; sed reddita propria propriis
nomnibus, Græcis ad Chaldaicæ (sic Hebraicam
linguam nominat Philo) exacte respondentibus,
quo melius perciperetur rerum notitia. Quemad-
modum enim geometricæ dialecticæque doctrina
non admittit sermonis varietatem, sed semper
isidem utitur vocibus; eodem modo & hi
convenientia rebus invenerunt nomina, quæ
sola declaratura erant sensum apertissime.
Id experimentis quotidianis creditur; si-
ve Chaldaeus Græcam linguam, sive Græcus
Chaldaeam didicerit, in utraque Scriptura
tum Chaldaicæ, tum Græcæ ejus in-

terpretatione miratur germanitatem, immo
rerum verborumque consonantiam adorat;
non interpretei illos, sed initiatores ac
Prophetas appellans, quibus datum est sin-
cerissimas Moysis cogitationes asequi spiri-
tu purissimo. Quamobrem hodie quoque so-
lemnitas celebratur in Pbaro insula,
ad quam non Judæi tantum, sed & alii
plurimi trajiciunt, locum veneraturi,
in quo primum visa hæc est interpretatio,
& pro tanto beneficio quasi recente,
acturi Deo gratias. Post vota autem &
gratiarum actiones, alii tentoriis fixis in
littore, alii discumbentes in ipsa arena,
sub divo epulantur cum amicis & domesti-
cis, præferentes tunc litus palatii regis.
 Hucusque Philo.

In hujus sententiam, quod illa versio
 divini potius aliquid habuerit, quam hu-
 mani, eisdemque divino afflatus Spiritu
 eam interpretatos, & prophetice inter-
 dum fuisse locutos, Patres omnes, rem
 experimento satis perspectam habentes,
 sincerissime professi sunt; omnesque tam
 Græci, quam Latini, ne singulos recense-
 re laborem, id ipsum testati sunt, uno
 dumtaxat excepto S. Hieronymo (a); qui
 damnans quæ ab aliis de interpretum cel-
 lulis tradita essent, hæc ait: Nescio quis
 primus auctor septuaginta cellulas Alexan-
 driæ mendacio suo exstruxerit, quibus di-
 visi eadem scripturarum; cum Aristæus,
 ejusdem Ptolemæi ὑπεραποκρίτης, & multo post
 tempore Josephus, nihil tale retulerint; sed
 in una basilica congregatos contulisse scri-
 bant, non prophetasse. Aliud est enim va-
 tem, aliud est esse interpretem: ibi Spi-
 ritus ventura prædicit; hic eruditio &
 verborum copia, ea quæ intelligit, trans-
 fert. Hæc Hieronymus; qui sibi visus so-
 lute nimis, dum impetu quodam ferretur
 in obtrectatores eum carpentes, esse locu-
 tus; paulo post (nam illud præfatione in
 Pentateuchum ad Desiderium, & quid si-
 mile præfatione in Paralipomenon ad Chro-
 ma-

PAGIUS 6. cap. 5. profectio Alexandri in Orientem ultra
 præsentem annum differri non potest. Recte igitur
 Hermannus Contractus in Chronico anno
 VIII. Alexandri Imp. scribit: *Mammaa mater*
Alexandri Origenem celeberrimum doctorem ad se
vocatum audire curavit. Proxime Zebennum An-
 tiochiæ Episcopum constitutum, dixerat Contractus,
 quia Phileti obitum male collocat. Tangit
 Baronius Origenis Antiochiam adventum anno
 primo Heliogabali: Huetius vero lib. 1. Origenianorum
 cap. 2. num. 7. hanc Origenis peregrinationem
 initio Imperii Alexandri, quo & bellum Persicum
 gestum existimat, consignavit, Eusebii in Chronico
 auctoritate fretus. Verum non Eusebius, sed D.
 Hieronymus bellum Persicum anno primo
 Alexandri copulavit. Verba enim, quæ in
 Chronico Eusebiano de hoc bello recitantur,
 in ultimo libro Eutropii, qui post Eusebii
 mortem suam Historiam scripsit, leguntur.
 Ex quo liquet, non tantum ea verba Eusebii
 non esse; sed etiam quæcumque ex Eutro-

Baron.
 ann. 110.
 n. vi.

pio in illo Chronico habentur, a D. Hieronymo
 addita fuisse. Neque bellum Persicum anno
 primo Alexandri geri potuit, cum quarto Imperii
 ejus anno Artaxerxes, cum quo dimicavit Alexander,
 regnare cœperit. Præterea Herodianus lib. 6. cap. 4.
 de Alexandro in Orientem proficiscente loquens
 ait, nullum fuisse, qui sicis oculis abeuntem
 Alexandrum aspexerit, Imperio tam multos
 annos modestissime administrato, per annos
 nempe fere octo. Quare neque Alexander
 Imperii sui initio cum Persis pugnavit, neque
 tunc Origenes a Mammaa in Orientem vocatus.
 Cumque ex Eusebio, cui quoad Origenianam
 Chronologiam omnis fides habenda, ut recte
 eruditissimus Huetius; & ex Hermanno Contracto
 constet, Origenem, currenti anno a Mammaa
 Antiochiam accersitum, non dubium, quin
 Alexander præfenti anno in Orientem se se
 contulerit. Certe post illum, bellum Persicum
 non suscepisse, ex dicendis anno sequenti
 magis patet.

XXI.
 Numine
 afflatus est
 se illos Interpretes.

(a) Hier.
 præf. in
 Pentateuch.
 epist. 104.
 & ep. 107.

(a) Hieron. *epist.* 108. matium (a) fuerat prælocutus) subsequenti posita præfatione in eundem librum Paralipomenon ad Domnionem & Rogatianum aliquid supra humanas vires & studium iisdem tribuit interpretibus, dicens; Non hoc Septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerunt, transtulerant, sed scriptorum culpæ tribuendum.

XXII.
De cellulis confirmatio.

(b) Justin. *orat.* ad Gent.

Quod ad cellulas spectat, in quibus dicuntur invicem separati opus elaborasse, & postea, facta mutua collatione, nihil penitus inter se dissentientes scripsisse reperti; hoc paulo accuratius peruestigandum. Qui primus auctor ea de cellulis scripserit, Justinus martyr (b) habetur, natione Palæstinus, patria Samarita, undecunque rerum Judaicarum peritissimus, qui hæc scribit: Illis extra turbam constitutis, primo quoque tempore, ut interpretationem absoluerent, non in urbe ipsa, sed septem ab ea studiis, ubi Pharos constructa est, pari cum interpretibus numero domunculus exstrui præcepisse, ut sigillatim pro se quisque interpretationem perficeret; illa quoque cura iis, qui operam eis dare iussi fuerant, mandata, ut omnibus quidem modis ipsis inservirent, a congressu autem mutuo illos prohiberent, quo exquisita interpretationis veritas ex ipsorum etiam consensu cognosci posset. Et cognito, Septuaginta istos viros non solum eadem sententia, verum etiam iisdem esse verbis in translatione usos, ac ne una quidem dictione alium ab alio dissensisse, usque adeo eadem de iisdem omnia conscripserant; admiratione attonitum, cum interpretationem absolutam esse divina virtute credentem, tum quovis honore dignos illos, ut Dei amantes, & Deo caros vicissim iudicantem, cum muneribus multis in patriam suam redire iussisse; ac libros, ut par erat, exosculatum esse, & Deo consecratos in bibliotheca sua reposuisse. Unde autem hæc ipse acceperit, subdit his verbis: Hæc vobis, viri Græci, non ut fabulam, neque ut confictam historiam renunciemus: sed qui ipsi Alexandria fuerimus, & vestigia domuncularum apud Pharam adhuc reliqua viderimus, & ab incolis, qui res patrias a maioribus per manus sibi traditas acceperunt, audierimus, commemoramus; quæ ex aliis quoque aliqua ex parte intelligere potestis, & potissimum ex eis, qui ista scriptis suis inservuerunt, sapientibus & spectatis viris, Philone, Iosepho, & aliis pluribus. Hæc Justinus, non ex aliorum scriptis tantum, sed ex traditione (ut ait) majorum accepta.

XXIII.
De cellulis eadem assertio.
(c) Iren. *lib.* 3. cap. 25.

Eadem quoque Irenæus (c) his ipsis verbis testatur: Ptolemæus autem experimentum eorum sumere volens, & metuens ne forte consentientes, eam veritatem quæ esset in Scripturis, absconderent per inter-

pretationem; separans eos ab invicem, iussit omnes eandem interpretari Scripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Nec aliud significare voluisse Tertullianum (d) apparet, dum de iisdem agens interpretibus, ait: Sed ne notitia vacaret, hoc quoque Ptolemæo a Judæis subscriptum est, Septuaginta interpretibus indultis, quos Menedemus quoque philosophus, providentiæ vindex, de sententiæ communionem suspexit. Nimirum divinam ex iis Dei providentiam intuens, quod omnes in eandem sententiam convenissent: quod certe haud mirum fuisset, nisi separatim eandem Scripturam interpretati essent. Inhærebat enim lateri Ptolemæi Menedemus philosophus, dum eandem versionem elaborarent interpretes: quam ipse est tantopere admiratus, tribuens summæ Dei providentiæ, quod in eandem omnes sententiam & verba pariter consensissent: quod est de separatis cellulis potens indicium & coniectura. Eadem quoque Clemens, & quidem Alexandrinus (quem haud putamus res patrias ignorasse) his (e) verbis insinuat: Cum autem unusquisque sigillatim ex sua propria interpretatus esset prophetia; conspirarunt omnes simul collatae interpretationes & sententiis & dictionibus: Dei enim erat voluntas, quæ id ad Græcorum aures consulto comparaverat. Neque vero ab inspiratione Dei erat alienum, qui prophetiam dederat, ut interpretationem quoque tamquam Græcam efficeret prophetiam. Hæc & alia huiusmodi Clemens.

(d) Tertull. *Apol.* c. 18.

(e) Clem. *Alex. Strom.* l. 1.

Rursum vero Cyrillus Hierosolymitanus (f) hæc in eandem sententiam: Et ut divina legis esse hos libros experientia disceret, & ne hi qui fuerant ad illum missi, mutuo conspirarent prospiciens, in insula Pharo singulis interpretibus singulas domos distribuit, & unicuique, ut separatim omnes Scripturam interpretarentur, mandavit. Qui cum septuagintaduobus diebus negotium perfecissent, simul omnium interpretationes, ex diversis domibus prodeuntes, protulerunt; collatas autem simul, non solum in sensibus, verum etiam in verbis consonas invenit. Hucusque Cyrillus; eadem quoque Philastrius (g). Sed & Epiphanius tradit binos in singulis cellis inclusos, qui omnes eandem Scripturam interpretarentur; adeo ut ea ratione divina Scriptura fuerit sexies & trigiesies interpretata; sed hæc ille pluribus. Consentiant in eandem quoque sententiam S. Hilarius (h), S. Augustinus (i), Theodoretus (k), atque alii complures, quorum singulorum nomina omittimus recensere. His addendus demum Justinianus (l) Imperator, qui edita Novella constitutione, eandem probat historiam. Scimus his aliquot ex recentioribus refragatos, una tantum illa persuasos ratione, quod cellularum non Aristæas, non Philo,

XXIV.
De iisdem eadem Patrum sententia.
(f) Cyril. *Cateches.* 4.

(g) Phil. *de harej.* c. 130.

(h) Hilar. *in Psal.* 2.

(i) August. *de Doctrin. Cbrist.* l. 2. c. 15. & *de Civ. Dei.* l. 18 c. 43.

(k) Theod. *præfat. in Psal.* & alii quos numerat Pam. *in Notat. ad Tert. Apol.* c. 18. not. 264.

(l) *Authent.* 46. *collat.*

nec Josephus ipse meminerint. Sed ad unum Aristæam tota causa rejicitur, quem constat illos fuisse secutos; sicut & Eusebium (a), qui eandem ex eodem auctore narrat historiam; quibus ea, quæ dicta sunt superius, optime poterunt satisfacere. Verumtamen de tam antiqua quæstione non est nostrum quid certius definire; licet tot sinceræ fidei & venerandæ antiquitatis testibus libentius assenserimus.

(a) Euseb.
de præp.
Evangel.
l. 8. c. 1.

XXV.
Quos li-
bros In-
terpretes
translule-
runt.

(b) Hier.
præf. in
Quæst. in
Gen.

(c) Hieron.
in Com-
ment. in
Ezech. c. 2.
& in Mi-
chæam, c.
2.

XXVI.
Omnes
veteris te-
stamenti
libros esse
transla-
tos.

(d) Joan.
10.

(e) Ps. 81.
& 119.
(f) I. Cor.
14.

(g) Isai.
18.

(h) Luc. 4.

(i) Act. 15.

(k) Jos. ph.
antiq. l.

20. c. 4. &

de bell.

Jud. l. 2. c.

12.

Sed & alia majoris momenti urget nos quæstio: Num scilicet omnes veteris Testamenti libri, qui ad illa usque Ptolemæi tempora fuerant scripti, an vero solum Pentateuchus fuerit in Græcum sermonem translatus? S. Hieronymus (b) in primis id ipsum in dubium revocat, dum ait: *Accedit ad hoc quoque, quod Josephus, qui Septuaginta interpretum ponit historiam, quinque tantum ab eis libros Moysi translatos refert; quos nos quoque profiteremur plus quam cæteros cum Hebraicis consonare.* Hæc eadem ipse alibi (c) etiam. Sed ei omnes pariter refragantur, affirmantes, singulos & omnes veteris Testamenti, qui extabant, libros ab eis fuisse interpretatos. Sed videamus quid Josephus dicat, cujus auctoritate id sanctus Hieronymus profiteri videatur. Nullam invenimus apud Josephum mentionem explicitam esse habitam de facta per eos versione Pentateuchi; sed tantum illum dicere, libros legis ab eis fuisse translatos.

Cæterum qui adversantur S. Hieronymo, per libros legis totum ipsum vetus Testamentum esse intelligendum, probant auctoritate itidem divinæ Scripturæ, idque multis exemplis. Ut cum Dominus (d) ait: *Nonne scriptum est in lege vestra? Ego dixi, dii estis: & illud Evangelistæ: Ut adimpleretur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis: quæ non in Pentateucho, sed in Psalmis (e) habentur.* Sed & illud Pauli ad Corinthios (f): *In lege (inquit) scriptum est; Quoniam in aliis linguis, & labiis aliis loquar populo huic: quæ verba accepta noscuntur ab Isaiâ (g).* Sed hæc planiora ac evidentiora reddemus, cum ex ejusdem Josephi phrasi uno vel altero exemplo demonstrabimus, eundem auctorem per legem intelligere consuevisse ipsum integrum volumen veteris Testamenti; a principaliori parte, nempe a quinque legis libris, denominatione deducta. Agens enim de Judæorum libris, qui in synagogis legi consueverant, libros legis appellat; cum tamen constet Evangelica (h) & Apostolica (i) auctoritate, non modo in illis legi solitum Pentateuchum, sed & Prophetas. Cum igitur hujuscemodi libros, modo volumen legis, modo etiam Moysi libros ipse consueverit appellare (k), qui Prophetas

quoque necessario continerent; jam certum constat, cum agit de interpretibus, quod legem verterint, vertisse etiam totum vetus Instrumentum, significare voluisse.

Certe quidem etsi de iis nulla exempla suppetent; ratio ipsa plus satis posset id etiam pugnacibus quibuslibet persuadere. Nam si (quod omnibus exploratum est) quærebat nomine Ptolemæi Demetrius, omnes quotquot in universo Orbe libros reperire potuisset, ad unum usque colligere; quænam, quæso, subesse causa potuit, ut illos Hebræorum libros divina complectentes oracula, aliosque per insignes, quos divinitus editos sciret, despiceret commentarios, nullam penitus illorum habens rationem? Verumenimvero etsi cæteros, illos tamen, qui rerum Judaicarum continerent historiam, qui Regibus aliisque rerum antiquarum studiosis magno in pretio esse solent, quis existimare poterit prætermittos? cum præsertim Hecatheus Abderita, qui uno volumine laudes Judæorum fuerat profecutus, res Judaicas penitus perdiscendi, externorum omnium desiderium inflammasse. Quod si (ut superius demonstratum est) unica tantum erat totius divinæ Scripturæ interpretatio ante eam factam ab Aquila Pontico; unde quæso, illa, ex qua Apostoli Prophetas citare consueverunt, Græca versio, nisi fuerit Septuaginta? Sed quod ad S. Hieronymum spectat; cum plane constet, non tantum refragatos ei esse omnes quos recensimus superius scriptores Ecclesiasticos, sed ipsummet sibi adversatum esse, plane cognosci potest, ipsum de ea re aliquando dubitasse potius, quam quid firmiter statuisset, & in communem postea cum cæteris sententiam pedibus abiisse: nam Prophetas interpretando, textum Septuaginta interserit, de eoque pariter disferit, & Septuaginta esse fideliter recognoscit.

In ejusdem insuper divinæ Scripturæ interpretatione, aliqua ab illis aliter reddita, additaque fuisse nonnulla, vel dempta, iidem ferme omnes supra citati auctores affirmant. Aliter namque reddita in ea, vel relata sunt divina quædam mysteria (ut tradit Hieronymus l) quæ Gentilibus offendiculum esse possent; addita vero, quæ (ut superius dictum est) a Moyse primus ille ab eo delectus sacer Senatus tradenda posteris accepisset, vel (cum omnes, ut vidimus, iisdem interpretibus spiritum prophetiæ tribuerint) quæ eodem divino afflante Spiritu, eisdem fuerint divinitus revelata: nam & Philo ipse tradit, eos correptos numine prophetasse. Sed quod idem subdit, reddita esse propria propriis nominibus, non sic intelligendum, eam ad verbum esse translata, ut verba verbis reddita, & nihil ab illa plus habuerit:

XXVII.
Vehement-
es conje-
cturæ.

XXVIII:

(l) Cyrill.
Catech. 14.
Quæ ratio
a septua-
ginta ad-
hibita.

rit ; nam id absque aliquo privato instin-
ctu divini Spiritus quibuscumque bene pe-
ritis utriusque linguæ facere licuisset ; sed
potius quod addit , illa Græca inventa esse
nomina , quæ sola declaratura erant sen-
sum apertissime : cum alioqui reddere Græ-
ca singula verba Hebraicis singulis , nec
si voluissent , facere potuissent , cum non-
nulla sit in eis verba reperire , quæ vix
una periodo orationis æque recte possint
Græce interpretari .

XXIX.
Quomodo
interpre-
tes pro-
phetarint.

Sic igitur ex Philonis sententia , imbu-
tos illos prophetico spiritu prophetasse
cum certum sit : ubi , quæso , id fuisse ve-
rum apparuit , si ea tantum quæ in He-
bræo textu erant , nec quid amplius red-
didissent ? Sed referam hic iterum verba
Philonis sic dicentis : *Tamquam numine
correpti prophetabant , non alia alii , sed
omnes ad verbum eadem , quasi copiam di-
ctante singulis invisibiliter .* Quod si ne-
gas hoc , certe quidem ex Philonis senten-
tia cogaris saltem asserere separatas ab in-
vicem cellulas , ut imbuti illi prophetico
spiritu , eademque illa dictante singulis ,
singuli exceperint , & quasi ex scripto ex-
emplari eadem omnes descripserint . A-
lioquin quorsum illi spiritus prophetiæ ,
si alias absque eo , callentes Hebraicas , ac
Græcas pariter litteras , conferentes simul ,
humano ingenio præstare felicissime potuis-
sent , quod solus postea reperitur fecisse
Aquila , deinceps Theodotion , inde vero
Symmachus , & alii etiam hæretici ? Fal-
luntur igitur , qui vel ex Aristæa vel Phi-
lone putarunt , Septuaginta interpretes
verba verbis interpretando reddidisse ; ac
proinde perperam judicant , eam , quod
non sic edita legatur , esse penitus depra-
vatam . Nam ipse S. Hieronymus , qui
omnes in eam illapsos notavit errores &
emendavit , scribens ad Pammachium (a)
de optimo genere interpretandi , sæpius
testatur , eos non verba verbis , sed sen-
tentias sententiis reddidisse : legerat uti-
que ipse Aristæam atque Philonem , nec
tamen eo sensu eorum verba accipienda
putavit .

(a) Hieron.
ep. 101.

XXX.
Interpre-
tatio ad
Synago-
gas omnes
missa .

Interpretatione perfecta ac numeris om-
nibus absoluta , addit Aristæas & alii qui
ab ipso eadem acceperunt , convocatos esse
Judæos , ut ea cognoscerent ; eosque
contestatos esse , divinam Scripturam recte
sanctæque interpretatam , eandemque
sic semper permanere , nec quid immutari
debere ab iis quæ scripta essent ; adju-
rasseque ut sic semper integra servaretur ;
eamdemque insuper translationem ab illis
fuisse descriptam , & ad diversarum syna-
gogarum Principes missam , atque ab om-
nibus æque probatam receptamque . Tan-
ta quidem in sacro illo Senatu inerat au-
toritas , ut , quod illi fecissent , nefas du-
cerent in controversiam revocare : quippe
quod (ut sæpe dictum est) eorum mu-
Ann. Eccl. Tom. II.

neris esset , de Lege , Rege , Prophetis ;
ac Sacerdote etiam judicare , nec ipsi alio-
rum subjicerentur censuræ : ut non adeo
mirandum sit , si cum quid inventum in il-
lis foret , quod Hebraica veritas aliter no-
sceretur habere , nullum de ea re a quo-
piam negotium exhibitum fuisset : quippe
cum totum id , Legis iudicibus decernen-
tibus , factum esse cognoscerent .

Hunc ergo in modum sacra illa editio-
ne vulgata , jubet Demetrius (inquit A-
ristæas) *ut Judæi pro eorum consuetudine
imprecarentur , si quis vel addere , vel
mutare , transferre , delereve auderet
quicquam ex iis omnibus quæ scripta sunt .
Cumque universa hæc rite explevissent ;
ut perennis illa sit , semperque servetur ,
adjurat : Hæc ipse : additque jussu Regis
omni studio procuratum , ut eadem editio
ab omni macula illæsa diligentissime
custodiretur . Tradunt alii apud Serapi-
dis templum eam ut rem divinam ac sa-
croscantam servatam fuisse ; reconditum-
que simul cum ea fuisse textum Hebrai-
cum , testatur Tertullianus (b) , ac eam-
dem ad sua tempora integram conserva-
tam esse confirmat , cum ait ; *Hodie a-
pud Serapæum Ptolemei bibliothecæ cum
ipsis Hebraicis litteris exhibentur .**

XXXI.
Custoditæ
editio
LXX. in-
terpr.

(b) Tert. in
Apol. c. 12.
in fin.

Sed illud impugnamus omnino , quod
nititur quidam (c) stabilire auctoritate
S. Joannis Chrysostomi , quam non repe-
rimus ; quod dixerit , ad sua usque tem-
pora in Serapidis templo asservari Prophe-
tarum libros ab illis conversos . Atqui ,
obsecro , usquam potuerit id vel somnia-
se Chrysostomus , cum constet anno secun-
do Commodi Serapidis templum fuisse
combustum , ac rursus , antequam idem
S. Joannes Chrysostomus ea scriberet ,
sub Theodosio Seniore funditus (d) ef-
fesse dirutum ? At quomodo , quæso , vel
fingi potest , eam usque ad Chryso-
stomi tempora permansisse ? Cur adeo la-
boratum ab Origene primum , deinde a
Luciano , postea ab Hesychio Alexandri-
no , ac denum a S. Hieronymo in ea co-
gnoscenda , emendanda , ac in candorem
pristinum restituenda , si ipsum originale
suppetebat exemplar , ex quo potuissent
omnia quam verissime atque purissime sum-
ma facilitate corrigi & emendari ?

XXXII.
(c) Gelas.
de Septuag.
interpr.
pag. 40.

Refellitur
assertum
Commen-
tum .

(d) Ruffin.
hist. l. 2.
c. 23.

Sed & revocatur in dubium quod dicit
Tertullianus , suo tempore adhuc extitisse
in Serapæo editionem Septuaginta : ut
apparet plane mentitum esse ; nisi Sera-
pæum quod dicit , aliud fuerit a templo
Serapidis , quod , antequam ea ille sub
Severo scriberet , sub Commodi constat
incendio conflagrasse . Nam si fuisset in
templo Serapidis , æque cum templo com-
busta fuisset . Rursus etiam ejusdem Ter-
tulliani testificatio in dubium revocari pos-
se videtur , & existimari in enormi illa
conflagratione nobilissimæ illius bibliothecæ

XXXIII.

Quando
incensa
Ptolemæi
Bibliothecæ .

æ, eam cum cæteris libris ibi positis fuisset combustam famosissimo illo incendio, quod contigit anno ab Urbe condita septingentesimo septimo, quo Cæsar post Pharsalicam pugnam Alexandriam expugnavit, quod Dio (a) testatur; cum & bibliotheca incensa est, & ad septingenta librorum millia sunt pariter concremata, quod Gellius (b) tradit his verbis: *Ingens postea numerus librorum in Ægypto a Ptolemæis Regibus vel conquistus, vel confectus est, ad millia ferme volumina septingenta. Sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea civitas, non sponte, neque opera consulta, sed a militibus forte auxiliariis incensa sunt: Hæc ipse. Sed haud putandum præterisse Tertullianum historiam illam de conflagratione bibliothecæ omnium vulgatissimam: quamobrem incendium illud eam non pertigisse, ejusdem Tertulliani auctoritate confirmari videtur.*

XXXIV. Admirantur plane omnes divinum consilium, quo factum est, ut iidem ipsi Judæi divinam Scripturam quam diligentissime translata Gentibus communicarent; ne videlicet illorum fraudi locus pateret, cum Christum non reciperent, quem eadem sacra volumina prænunciarent. Dimanavit illa primum ad Gentes, quas Evangelica prædicatio institutura erat ad fidem: factumque tunc est quodammodo fundamentum, super quod immensæ molis ædificium extruendum foret. Quod si post Christi adventum id faciendum fuisset,

(c) Euseb. de præp. Evang. l. 8. c. 1. tum quod tradit Eusebius (c) accidisset; nempe quod vel Judæi ex invidia Scripturam occultassent, aut corruptam dedissent; aut qui eam versuri essent, ab eis in suspicionem vocati fuissent. De his itaque agens S. Augustinus (d) hæc ait: *Si*

(d) August. de Doctrin. Christ. l. 2. c. 15. *quid aliter in Hebræis exemplaribus invenitur, quam isti posuerint, cedendum esse arbitror divinæ dispensationi, quæ per eos facta est, ut libri, quos gens Judaica cæteris populis vel religione vel invidia proderi volebat, credituris per Dominum Gentibus, ministra Ptolemæi Regis potestate, tanto ante proderentur: atque fieri potest, ut sic illi interpretati sint, quemadmodum congruere Gentibus ille qui eas regebat, & qui os unum omnibus fecerat, Spiritus sanctus judicavit: Hæc Augustinus. Sed & in eo divina est providentia admiranda, quod eam ab immani illo incendio, quo cæteri libri omnes conflagrarunt, illæsam servasse voluerit; cum non deessent innumera exemplaria, inter Judæos atque Gentiles sparsa.*

XXXV. Cæterum quod pertinet ad Judæos, tantæ ea translatio apud omnes fuit auctoritatis, ut quamplurimis descriptis exemplaribus, eisdem uterentur in synagogis, in lectionibus illis quæ ex more per omne

sabbatum legebantur. Extat ea de re in signe testimonium apud Lucam (e), ubi (e) Luc. 4. habet, Dominum ingressum in synagogam, cum illud legeret (f) Isaïæ: *Spiritus Domini super me, &c.* Plane constat secundum Septuaginta legisse: quod positus a Hieronymo uterque textus significat. Confirmatur hoc ipsum de lectione Septuaginta in synagoga ex eo quod Tertullianus (g) tradit his verbis: *Sed & Judæi palam leccitant, vestigialis libertas vulgo editur sabbatis omnibus* - Nimirum quod suos conventus collata pecunia redimere solerent, cum pro qualibet synagoga Romano Imperio tributum penderent. Fuisse quidem ejus editionis Judæos studiosissimos pariter & cupidissimos oblato (h) libello supplice Justiniano Imperatori, aperte significarunt; quo petierunt eandem (sicut antea factum erat) in suis ipsorum synagogis legi debere. Philonem insuper & Josephum usos editione Septuaginta, jam superius tomo primo Annalium demonstravimus. Christianos itidem ab ipso exordio nascentis Christi Ecclesiæ eandem editionem publice legisse, in confesso est apud omnes. At quod opus non sit in hoc probando diutius immorari; satis modo Cyrilli (i) Hierosolymorum Episcopi recitare sententiam, cum de eadem divinæ Scripturæ translatione agens, hæc ait: *Has tantum studiose meditare Scripturas, quas in Ecclesiis confidenter legimus. Multo prudentiores te & religiosiores fuerunt Apostoli & primi Episcopi, veritatis duces, qui nobis eas tradiderunt. Tu itaque, cum sis filius Ecclesiæ, non transgrediaris illius terminos: Hæc ipse.*

Merito igitur eadem in Ecclesia communis est habita, quamdiu sincera permansit. Licet enim (ut diximus, Aristæa auctore) dira execratio ab illo sacro Judæorum Senatu fuisset illis inflicta, qui eam translationem aliqua ex parte vel leviter corrumperent, vel depravarent; tamen haud continentis fuerunt, quin in eam impie manus inferrent, idque post Christi adventum, ut sæpe queritur Justinus (k) martyr, & alii itidem jure expostulant. Tribuit & hoc nostrorum scriptorum vitio S. Hieronymus (l) cum ait: *Nec hoc Septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerunt, transfulerant; sed scriptorum culpæ adscribendum, dum de inemendatis inemendata scriptitant; & sæpe tria nomina, subtractis e medio syllabis, in unum vocabulum cogunt; vel e regione unum nomen, propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula dividunt: Hæc ipse, qui & in aliis quoque locis de corrupto ejus textu frequenter inculcat. Sed & S. Augustinus (m) vitia, quæ irreperunt, notariis quoque tribuit, idemque alii.*

Quam-

(a) Dio hist. Rom. l. 42.

(b) Gell. l. 6. c. ult.

XXXIV. Dei providentia in translatione divinæ Scripturæ.

(c) Euseb. de præp. Evang. l. 8. c. 1.

(d) August. de Doctrin. Christ. l. 2. c. 15.

XXXV. Judæis in usu translatio Septuaginta.

(f) Isai. 26.

(g) Tert. in Apol. c. 18. in fin.

(h) Authent. 146. coll. 10. incip. Equum sane.

(i) Cyrill. Catech. 4.

XXXVI. Septuaginta Interpretum quomodo depravati & quando.

(k) Just. martyr. dial. cum Tryph.

(l) Hier. ep. 108.

(m) Aug. de Civ. Dei l. 15. c. 13.

XXXVII. Quamobrem ea primum ab Origene, deinde a Luciano martyre, postea ab Hesychio, quarto demum a S. Hieronymo (ut dicemus) fuit mendis expurgata. Quod si cui id facere perfecte licuit, Origene concessum est; cum adhuc sub Severo, quo tempore ipse agebat Alexandria, prototypum ibi adhuc integrum (si Tertulliano credimus) servaretur, quod perquam commode consulere in ambiguis licuisset. Sic igitur par est credere, Septuaginta editionem ab Origene in integrum accuratissime restitutam. Sed quod (ut dictum est) cum quid amplius vel minus interdum ab Hebraico textu haberet reperta esset, idem voluit adnotasse, additis ex Theodotione locis notatis obelis, & asteriscis: inde (ut tradit S. Hieronymus) novæ corruptionis manavit occasio, cum a notariis velocitate scribendi prætermitteretur aliquod illorum signorum, fieretque interdum, ut, quod Theodotionis esset, Septuaginta perperam putaretur. Verum id raro accidisse, nec in omnibus codicibus contigisse, sed & semper emendare licuisse ex veteribus exemplaribus, idque Lucianum, Hesychium, ac denique Hieronymum præstitisse, quis poterit dubitare? Nam etsi prototypum defecisset exemplar; tamen ex iis quæ suppetere ex emendatione ab Origene facta, quæ integra servabatur in Hexaplis & Octoplis in bibliotheca Cæsariensi, optime id facere licuisse; vel ex aliis quæ nobilissimæ totius Orbis Ecclesiæ ex iisdem exscripsissent, æque digne præstare concessum fuisse, par est existimare.

XXXVIII.

Septuaginta interpretum translationum quam perit.

Quando autem ipsa originalis editio Septuaginta interpretum amissa fuerit, haud possumus quid certius affirmare. Si enim Severi temporibus (ut tradit Tertullianus) adhuc integra fuerat conservata, nec sub Cæsare vel sub Commodio incendiis illis periit: haud creditur evasisse conflagrationem illam maximam, cum Diocletiani edicto, in toto Christiano orbe, qui ejus Imperio subjaceret, jussi sunt Christianæ religionis codices igni tradi. At nec putandum tum omnia etiam exemplaria periisse, ac funditus libros omnes igni consumptos esse: nam si complura Ecclesiasticorum scriptorum, qui ante illa tempora scripserant, monumenta integra post naufragium servata noscuntur, quanto certius id oportuit contigisse de voluminibus divinæ Scripturæ, quorum exemplaria non in quibusdam tantummodo bibliothecis asservabantur, sed nullatenus ferme in Orbe erat Ecclesia, cui illis carere (id officii necessitate postulante) omnino licuisset? Quod etsi daremus omnia in omnibus Ecclesiis sub Romano Imperio positæ divinæ Scripturæ exemplaria consumpta fuisse (quod plane stultum est opinari) quot extra Romani Imperii li-

Ann. Eccl. Tom. II.

mites erant Ecclesiæ apud diversas barbaras nationes, quæ ab illa vexatione securæ nullam prorsus in divinæ Scripturæ codicibus passæ fuerunt jacturam, a quibus mutuari licuisset exemplar? Meminisse namque debemus (quod superius dictum est) longius latiusque in Orbe propagatam esse Christianam religionem, quam Romanum Imperium. Hæc dixisse volumus adversus aliquos, qui in eam sententiam imprudenter admodum ducti sunt, ut inconsulte nimis, ne dicam temere, jactarint editionem Septuaginta penitus excidisse. At quam, quæso, S. Hieronymus emendavit, si nulla amplius reliqua erat? Vel qua usi sunt scriptores omnes Ecclesiastici, saltem usque ad Hieronymi tempora, si ea periisset omnino? Dicere præterea omnes codices, quibus præsertim in Ecclesiasticis tractationibus iidem uterentur, deformiter fuisse corruptos; temerariam, nedum insulsam, esse assertionem, par est existimare. De iis autem, quæ post S. Hieronymi tempora acciderunt, suo loco dicturi sumus.

Cum igitur sacer ille Senatus divino afflatus Spiritu Gentilibus editionem divinæ Scripturæ communicasset, quam Deus visus est confirmasse: Judæi ipsi frequentiori usu eam firmam ratamque habuerunt, eandemque pariter Ecclesia Christi recipiens venerata est. Apostoli siquidem eam usu probatam tradidisse (ut dictum est) noscuntur Ecclesiis: siquidem de his hæc Irenæus (a) : *Firma est autem, & non ficta, & sola vera, quæ secundum nos est fides, manifestam ostensionem habens ex his scripturis, quæ interpretata sunt illo modo quo prædiximus, & Ecclesiæ annuntio sine interpolatione. Etenim Apostoli, cum sint his omnibus vetustiores, consonant prædictæ interpretationi, & interpretatio consonat Apostolorum traditioni. Etenim Petrus, & Johannes, & Mattheus, & Paulus, & reliqui deinceps, & horum sectatores, prophetica omnia ita annuntiaverunt, quemadmodum seniorum interpretatio continet: unus enim & idem Spiritus Dei, qui in Prophetis quidem præconavit * quis & qualis esset adventus Domini, in senioribus autem interpretatus est bene, quæ bene prophetata fuerant: Hæc Irenæus. Sed quod pertinet ad Apostolos; scimus S. Hieronymum (b) conatum ostendere, eos citare consuevisse divinam Scripturam secundum Hebraicam veritatem, non secundum editionem Septuaginta. Nam adversus Ruffinum agens, nititur demonstrare, eos tunc usos esse versionem Septuaginta, cum eam invenissent cum Hebraico consonantem. Sed qui nuper hæc majori otio requisivit Leo (c), vir cum primis eruditus, plane demonstrat Apostolos usitatus Septuaginta editionem citare consuevisse, interdum vero Hebraicam*

XXXIX. Editio Septuaginta ab Apostolis Ecclesiæ tradita.

(a) Iren. l. 3. c. 25.

* al. præconavit.

(b) Hieron. in Isai. c. 57. præf. l. 16.

(c) Leo Cast. de Septuag. interpr. c. 6.

eam veritatem esse secutos, aliquando autem non verba ex verbis, sed ex sententia sententiam reddidisse. Certe quidem cum tam in synagogis, quam privato usu (ut dictum est) Judæi Septuaginta lectitarent editionem; Apostolos pariter eadem frequentius usos esse, æquum est existimare.

XL. De usu vero communi ejus editionis in omnibus Ecclesiis ubique recepto, hæc Origenes ad Africanum Hebræos facile nimis auscultantem: *Videtur ne tibi libros in omni Ecclesia receptos abrogare, & cavere legibus, ut fratres omnes ubique terrarum receptos apud se in suis Ecclesiis libros abrogent; Judæis assententur, & persuadeant, ut nobis impertiant libros castigatos, & quam emendatissimos, qui nihil habeant commentitium, aut fictitium? Quid ergo? Providentia divina, quæ impertit omnibus Christi Ecclesiis adificationem, in Scriptura sacra tam parvam præstitit curam his quos tanto pretio redemerat? Hæc Origenes; quibus & aperte sane declarat, eam non fuisse in omnibus consentientem Hebraicæ editioni; decipique eos, qui putarunt eam ad verbum fuisse translata. Rursus hallucinatos illos, qui opinati sunt eam discrepantiam non in originali facta versione contigisse, sed ex illapsis in eam mendis & erroribus; quandoquidem nihil tale de ea Africanus & Origenes expostulant; facile enim facta collatione cum illa originali editione (ut dictum est) ipsi intelligere, ac eam emendare potuissent. Constat ex his igitur, antiquorum omnium assertione, Septuaginta editionem olim dictam esse Vulgatam, atque Communem, id ipsum Hieronymo sæpius attestante. Usque adeo enim id ratum firmumque habitum est, ut Philastrius (a) in hæreticorum classem rejecerit eos, qui aliqua alia uterentur editione, cujus hæc sunt verba: *Ecclesia Catholica Septuaginta duorum interpretationem legit, colit, & prædicat; alia autem supervacua & contraria tantæ editioni contemnit & abiicit: Hæc & alia de his plura Philastrius.**

(a) Philastrius de hæres. c. 139. 140. 141. 142. 143.

XLI. Cæterum etsi omnium constat sententia, editionem Septuaginta dictam esse Communem; tamen S. Hieronymus (b) tradit eam haud simplicem, sed triplici editione fuisse toto Orbe diversam; cum nimirum alii legerent eam quæ ab Origene correctæ fuit, rursus alii a Luciano emaculatam, alii denique eam quæ Hesychii diligentia pristinae reddita est integritati. De his enim tribus hæc idem habet Hieronymus (c): *Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat auctorem: Constantinopolis usque Antiochia Luciani martyris exemplaria probat, mediæ inter has provinciæ Palestinos codices legunt, quos ab Origene elabo-*

(b) Hieron. in Isai. lib. 16. præfat.

(c) Idem in præfat. l. 1. præfat. 107.

boratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt: totusque Orbis hac inter se trifaria varietate compugnat: Hæc ipse. Rursum vero duplex reperiebatur apud Origenem Septuaginta editio, dicta Communis utraque, ut idem S. Hieronymus (d) testatur his verbis: *Illud admoneo, ut sciatis, aliam esse editionem quam Origenes, & Cæsariensis Eusebius, omnesque Græciæ tractatores Koin, id est, Communem appellant atque Vulgatam, & a plebisque nunc Luciani dicitur; aliam Septuaginta interpretum, quæ in Hexaplis codicibus reperitur, & a nobis in Latinum sermonem fideliter versa est, & Hierosolymæ & in Orientis Ecclesiis decantatur: & inferius: Ea (inquit) quæ habetur in Hexaplis, quam & nos vertimus, ipsa est, quæ in eruditorum libris incorrupta & immaculata Septuaginta translatio reservatur; quicquid ergo ab hac discrepat, nulli dubium est quin ita & ab Hebræorum veritate discordet. Verum ea quæ ab Origene in Hexaplis posita, & in Latinum a S. Hieronymo conversa est, sicut Origenes ei interdum admiscuit distinctis notulis Theodotionis editionem, ita ab eodem Hieronymo est translata, appositis signis iisdem; quod ipse pluribus locis testatur quos superius recitavimus, cum egimus de iisdem Hexaplis Origenis. Sic igitur editio illa Septuaginta a S. Hieronymo emendata & Latinitate donata, non simplex erat Septuaginta, sed intextam habebat versionem Theodotionis, signis tamen ab eo distinctam ac separatam.*

(d) Idem ep. 135.

Sed accidit, ut ob triplicem communem Septuaginta editionem, dum suam quisque propriam commendaret, non levis inter se conflarentur seditiones, ob eamque causam sæpe veritatem Hebraicam, vel alias a profanis editas translationes consulendi pateret occasio. His igitur & aliis rationibus permotum se fuisse dicit S. Hieronymus (e), ut Hebraicam quoque editionem in Latinum converteret. Cum vero eo nomine a multis sibi adversantibus temerariæ novitatis argueretur, perinde ac si eo consilio suam ederet, ut aboleret Septuaginta translationem; ipse sæpius conatus est instituti sui reddere rationem, atque animi consilium aperire, & inter alia cum adversus Ruffinum sic scribit (f): *Ego ne, inquit, contra Septuaginta interpretes aliquid sum locutus, quos ante annos plurimos diligentissime emendatos meæ linguæ studiosis dedi? Tam stultus eram, ut, quæ a pueritia didici, senex oblivisci vellem? sed & superius: Non imitantur Græcorum studium & benevolentiam, qui post Septuaginta translatores, jam Christi Evangelio coruscante, Judæos & Ebionitas legis veteris interpretes, Aquilam videlicet, Symmachum, & Theodotionem, curiose legunt*

XLII. S. Hieronymi consilium in versione quod fuerit.

(e) Hieron. præfat. in Tobiam 113.

(f) Idem adv. Rufin. lib. 2.

gunt, & Origenis labores in Hexaplis Ecclesiis dedicarunt: quanto magis Latini mei grati esse deberent, quod exultantem Græciam cernerent a se aliquid mutuari? Hæc eadem alibi quoque sæpius inculcat. Causatus etiam depravationem Septuaginta interpretum, opportune sibi visus est ex Hebraicis fontibus deducere veritatem, nam sic superius (a) ait: Si Septuaginta interpretum pura, & ut ab eis in Græcum versa est, editio permaneret; superflue me, mi Chromati, Episcoporum sanctissime, impelleres ut tibi Hebræa volumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat; & nascentis Ecclesiæ roboraverat fidem, justum erat etiam nostro silentio comprobari; nunc vero cum pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, & germana illa & antiqua translatio corrupta sit atque violata, nostri arbitrii putas aut ex pluribus judicare quid sit verum: Hæc & alia plura, ac sæpius de eadem editione mendis obsita, quam a se ad purum emaculatam professus est.

XLIII. Quantam vero adhibuerit diligentiam, ut Hebraicam editionem sincere, pure, vereque Latinam redderet, idem ipse cum

alias sæpe, tum ad Sophronium (b) sic scribens aperit: Certe quidem confidenter dicam, & multos hujus operis testes citabo, me nihil dumtaxat sententiæ de Hebraica veritate mutasse. Sicubi ergo editio mea a veteribus discreparit, interroga quemlibet Hebræorum; & liquido videbis me ab æmulis frustra lacerari, qui malunt contendere videri præclara, quam discere. Cæterum quod ad eam rem spectat, id negotii exhibitum est ei a Latinis non autem Græcis; & non modo adversantes æmuli, sed & S. Augustinus novitatem hanc suspectam habens, eidem aliquando restitit. Græci autem, qui in alios Græcos interpretes se curiose diffuderant, simul atque acceperunt a S. Hieronymo ex Hebraico fonte elaboratam esse novam editionem, mox eam ex Latino in Græcum sermonem vertendam curarunt; quod ipse testatur, dum jure de Latinis expostulans (c) ait: O labores hominum semper incerti! O mortalium studia, contrarios interdum fines habentia! unde me putabam de Latinis meis bene mereri, & nostrorum ad discendum animos concitare, quod etiam Græci versum de Latino post tantos interpretes non fastidiunt; inde in culpam vocor, & nauseanti stomacho cibos ingero. Primus itaque S. Hieronymus fuisse reperitur, qui ex Hebræo fonte aquas deduxerit in Latinum alveum.

XLIV. Editio latina ex Græcis. (d) Aug. de Doctrin. Christ. lib. 2. c. 11. Quinam autem ex Græcis editionibus id ante præstitit, majoribus etiam incertum fuit; nam cum plures fuerint, nec numero distincti, vel tempore; quinam illi essent (ut Augustinus (d) affirmat)

obscurum remansit. Ut enim (ait) cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquantulum facultatis sibi met utriusque linguæ habere videbatur, ausus est interpretari. Quæ quidem res plus adjuvit intelligentiam, quam impediit, si modo legentes non sint negligentes: Hæc ipse. Inter omnes autem veteres Latinas interpretationes Septuaginta, Italiam, nempe Romanam præstitisse cæteris, quod verborum tenacior esset, & felicius exprimeret sententiæ perspicuitatem, idem S. Augustinus (e) affirmat.

Accidit vero, ut ob illam priorem versionem Latinam posterior a S. Hieronymo tradita sperneretur; cum videlicet Occidentalis Ecclesiæ antiquitatem excolere consueta, novos sonos exhorrescens, illam Hieronymi primo auditu respueret, quod sicut a majoribus acceptæ fidei, ita & verborum esset pariter tenacissima; donec paulatim, quænam qualisve esset, omnium eruditorum studio & labore perspecta, atque pia, pura, vera, sinceraque comperta, magno honore tandem summaque laude fuerit in Ecclesiam introducta, Veteri non explosa. Nam & ipse S. Augustinus, qui ea de re obniti Hieronymo visus erat, ejus studium postea laudare cœpit, sic dicens (f): Non defuit temporibus nostris presbyter Hieronymus, homo doctissimus, trium linguarum peritissimus, qui ex Hebræo in Latinum eloquium divinas Scripturas convertit, eloquenterque transfudit: Additque testimonio etiam Judæorum eam cognitam esse veracem; sed quantumcumque opus laudatum fuerit, nequaquam tamen præferendum putavit antiquæ illi Septuaginta editioni. Ad Augustini autem verba, Isidorus (g) hæc addit: Ejus interpretatio merito cæteris anteponitur; nam est verborum tenacior, perspicuitate sententiæ clarior, atque (utpote Christiana interpretatio) verior.

Sic igitur Occidentalis Ecclesiæ novam accepit editionem a S. Hieronymo elaboratam, ut tamen veterem illam Septuaginta etiam retineret; factumque est ut duæ essent vulgatæ editiones, altera Vetus dicta, Nova altera nuncupata; hisce enim nominibus Eucherius (h) utramque distinguit, sicut & sanctus Gregorius qui præfatione (i) in libros Moralium, ait: Novam translationem differo, sed (ut probationis causa exigat) nunc Novam, nunc Veterem per testimonia assumo: quia sedes Apostolica, cui auctore Deo præsideo, utraque utitur. Et in ipsis commentariis (k) quam per Novam intellexerit, declarat. Nam cum ait, eam ex Hebraico atque Arabico esse translata, plane Hieronymi esse significat, qui in præfatione ad Job librum affixa, se tum ex He-

(a) Idem eodem libro.

(b) Hieron. in præf. in Psal. ep. 133. & in Apolog. adv. Rufin.

S. Hieronymi studium probatum Græcis.

(c) Hieron. adv. Rufin. l. 2.

(d) Aug. de Doctrin. Christ. lib. 2. c. 11.

(e) Ibid. c. 11.

XLV.

Hieronymi Editio paulatim invalescit.

(f) Aug. de Civitate Dei, lib. 18. c. 43.

(g) Isid. Etymolog. lib. 6. c. 6.

XLVI.

Vetus & nova vulgata.

(h) Eucher. in l. Regum.

(i) Gregor. in præf. l. Moral. c. 5.

(k) Greg. Moral. l. 20. c. 13.

Hebraica veritate, tum etiam Arabica interpretatione librum illum Latinitate donasse testatur; ut dubium non sit, per Veterem Gregorium intelligere versionem Septuaginta; per Novam autem, eam quam ex Hebræo Hieronymus transtulit, easdemque ab invicem fuisse distinctas, utramlibet per se notam, & utramque ab Ecclesia Romana susceptam.

XLVII. Accidit autem post Gregorii tempora (quoto vero potissimum anno, quove auctore, incertum remanet) ut quoniam duæ simul vulgatæ editiones, Vetus & Nova, dissensionum ac contentionum interdum ministrarent occasionem; in diversa studia Fideles ea in re distraherentur ab invicem, dum alii Veterem, Novam, alii sequerentur; & quisque pro sua (ut assolet) contentiose differeret, turbas ciceret, alteramque defendens, in alteram minus digne inveheretur, essetque ea diversitas veluti seminarium jurgiorum, ac turpem redderet Ecclesiæ faciem, dum in divinis laudibus, ceterisque sacris officiis, alii aliam psallendo, legendo, concionando, tractando consecrarentur: ut hac ex parte pæne divisa schismate Ecclesia videretur. Sed divino afflante numine provivum est, optimeque consultum, ut ad Ecclesiasticum communem usum una ex duabus, quæ usui omnibus esset Ecclesiis conflaretur, quæ Communis omnibus atque Vulgata uno nomine a cunctis diceretur, explosa illa Veteris & Novæ nomenclatura. Resque evenit ex sententia, ut eam unam Occidentali Ecclesiæ usu recipiente, omnis mox ea de re cessaverit controversia, omnesque sicut una fide compaginati, ita uno spiritu, unoque ore Christum Dominum una cum Patre & Spiritu sancto laudibus assidue celebrarent: licet alicui Ecclesiæ, venerandæ antiquitatis ergo, permissum fuerit veterissima illa Septuaginta in psallendo uti editione; cum alioqui eadem, sed a Hieronymo emendata, reliquæ omnes utantur Ecclesiæ.

XLVIII. Porro qui hujus ex Veteri & Nova factæ permixtionis minus attente considerarent originem, aut causam sunt perscrutati, neque adeo exacte ipsum divinæ Scripturæ contextum examinarunt; has de eadem, quam habemus præ manibus, controversias excitarunt, dum alii hanc esse illam Veterem Septuaginta, sed emendatam, alii vero Novam esse Hieronymi tradiderunt. Sed illi, mea sententia, scopum veritatis attigisse noscuntur, qui ex utraque mixtam esse dixerunt. Quod vero tum ex Veteri, tum ex Nova Vulgatam hanc nostram constat esse dixerimus, & in ea septuaginta illa exscripta esse videatur, quam (ut dictum est) idem S. Hieronymus emendavit, non autem veterissima illa, quam mendis scatuif-

se idem affirmat: cumque in eadem Nova illa simul insuper contexta sit, quanti idem auctor ex Hebræo sermone convertit: hac ratione, quod in utraque sancta Ecclesia laboribus Hieronymi usa sit, eam esse Hieronymi jure dici posse videtur, quam ejusdem Ecclesiæ auctoritate post aliquot sæcula ex utraque ejus editione appareat fuisse collectam. Quod vero aliqua habeat, quæ nec Hebraicæ editioni Latinæ a Hieronymo reddita, nec veteri septuaginta concordare videantur; hæc ex communi illa Septuaginta a Hieronymo emendata provenisse sciendum est: ut octo illi versus Psalmi decimitertii: *Sepulchrum patens*, &c. Usque ad illud: *Non est timor Dei &c.* Qui nec in Hebraico textu (ut ipse Hieronymus (a) tradit) nec in veterissima illa Septuaginta reperiuntur: accepti enim ex epistola Pauli ad Romanos (b), communi illi recentiori emendatæ Septuaginta editioni fuerunt additi, ex eaque in nostram Vulgatam illati. Rursum vero nec sic passim mixta, ut veluti centones, fuerit coagmentata; cum sit reperire in ea libros integros secundum Septuaginta translationem positos, nempe Psalmorum, & aliorum.

Sed quod spectat ad librum Psalmorum, primam ipsorum editionem a Septuaginta consecram S. Hieronymus emendasse reperitur: hoc enim ipse testatur (c) in Apologia adversus Ruffinum, ubi ait: *Psalterium quoque, quod certe emendatissimum juxta Septuaginta interpretes nostro labore dudum Roma suscepit.* Licet idem Hieronymus (d) ipsum etiam ex Hebraico verterit, & discrepantiam in utraque editione manifestarit. At non semel, vel bis, sed quater eundem Hieronymum eidem operi certum est insudasse. Primo nimirum, cum, petente Damaso septuaginta editionem tradidit (ut dictum est) Romanæ Ecclesiæ emendatam. Secundo cum eam ex Hebraico puro fonte deduxit, id exposcente Sophronio (e). Tertio, cum, Paula & Eustochio (f) efflagitantibus, editioni Septuaginta Theodotionem admiscuit, obelis & asteriscis adnotans. Denique & illud præstitit, ut una epistola seu libello ad Suniam & Fretelam scripto notaret discrepantiam inter Græcum & Latinum Psalterium, & utrum magis Hebræo consentiret, admoneret. Ceterum quo utimur Psalterio posito in Vulgata, constat non ex Hebraico textu, neque acceptum ab Hexaplis, sed ex Communi illa, quam diximus, editione Septuaginta, ab aliis sæpius emendata: quod quidem cuique recte intuente perspicuum erit. Rursum vero Vulgata nostra continet Prophetas minores secundum factam a S. Hieronymo ex Hebraico versionem, sed & quatuor majores, paucis tantum

Una vulgata ex duabus.

(a) Hier. in pref. l. 16. in Isai.

(b) Rom. 3.

XLIX.

Psalmorum editio unde & quotuplex. (c) Hier. adv. Ruffin. l. 2.

(d) Hier. ibid. & ep. 125. ad Suniam.

(e) Hier. ep. 13.

(f) Hier. pref. in Psalter.

tum exceptis, Librum Job itidem, prout ab eodem ex Hebraico & Arabico est translatus. Sed non vacat nobis in singulis immorari & de omnibus exactam reddere rationem; alio enim tendit oratio. Porro Vulgatam nostram a calumniis hæreticorum Xystus (a) vindicat, atque nuper vir doctissimus Bellarminus.

(a) Xyst.
Senen. lib.
8.

L. Cum igitur ex Veteri & nova (ut dictum est) collecta una fuerit Communis editio: illud accidit, ut, cum totius orbis Occidentalis magna consensione ista reciperetur, duæ illæ, Vetus & Nova Vulgatæ, quæ frequentiori usu præ manibus omnium essent, quasi minime jam necessariæ viderentur, paulatim negligi atque deperire propemodum sinerentur; atque etiam veterrima illa Septuaginta penitus propemodum exoleverit, adeo ut videretur esse oblivione sepulta. Sed quæ in hunc modum pene videbatur extincta, his prope diebus, opera & industria Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Antonii Carafæ Cardinalis Bibliothecarii, cui Catholica Ecclesia hoc etiam nomine plurimum debeat, ex inspirato eadem tam Græco quam Latino sermone quasi rediviva comparuit: cum velut, postliminio post longum exilium summo honore reversa, magno in primis eruditorum omnium, ac denique totius exultantis Ecclesiæ eidem faventis excepta plausu, atque ingentibus celebrata præconiis, in summæ auctoritatis throno & dignitatis sede pristina fuerit collocata.

Editio
LXX. Interp. restituta.

LI.
De editio-
ne novi
Testa-
menti.

His de editionibus veteris Testamenti summa diligentia atque industria pro viribus elucidatis, de editione novi Testamenti (ne quid præterisset in hoc genere videamur) reliquum est, ut, quantum licet, brevius disseramus. Cum in antiquum illud Apostolorum temporibus scriptum exemplar, vitio librariorum, vel aliorum, multa irrepsisset menda Damasus Papa intelligeret; ejus emendationem eruditissimo viro, qui sibi inter cetera præclarissima ejus temporis ingenia primus occurrit, S. Hieronymo delegavit; qui naviter in opus incumbens, quod ille postulavit, felicissime præstitit. Testatur enim hæc ipse ad eundem Damasum scribens (b) his verbis: *Novum* (inquit) *opus me facere cogis ex veteri, ut post exemplaria Scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam: & quia inter se variant, quæ sint illa quæ cum Græca consentiant veritate, decernam. Pius labor, sed periculosa præsumptio, judicare de ceteris ipsum ab omnibus judicandum, senis mutare linguam, & canescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum: & paulo post: Adversus quam invidiam duplex causa me consolatur: quod & tu, qui Summus Sacerdos es,*

(b) Hier.
præfat. in
quat. E-
vang.

fieri jubes; & verum non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda; respondeant, quibus; tot enim sunt exemplaria pæne, quot codices. Sin autem veritas est quærenda de pluribus; cur non ad Græcam originem revertentes, ea quæ a vitiosis interpretibus male sunt reddita, vel a præsumptoribus imperitis emendata perversius, vel a librariis dormitantibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus? Hæc Hieronymus de causa novæ editionis cudenda, deque in ea emendanda animi sui consilio.

Ubi vero opus perfecit, Romanæ Ecclesiæ tradidit, quod longe latequæ per totum Occidentalem orbem fuit quam citissime vulgatum; perlegit illud quidem S. Augustinus (c), & diligenter a se cognitum mirifice commendavit; de quo in hæc verba ad eundem S. Hieronymum, auctorem operis: *Non inquit, parvas gratias agimus Deo de opere tuo, quod Evangelium ex Græco interpretatus es; quia pæne in omnibus nulla est offensus, cum Scripturam Græcam contulerimus. Unde, si quispiam veteri falsitati contentiosus fuerit, probatis collatisque codicibus, vel docetur facillime, vel refellitur: Hæc de editione Hieronymi Augustinus.*

Verum quod ejus operis fuit, se potius ex Græco emendasse, quam ipsam integram in Latinum ex Græco vertisse idem (d) Hieronymus scribens ad Augustinum testatur illis verbis: *Si me in emendatione novi Testamenti suscipis, &c.* Ex aliis quoque ejusdem Hieronymi testimoniis certum exploratumque habetur, ipsum nequaquam novum Testamentum in Latinum ex Græco vertisse, sed potius Latinum ex Græco emendasse; adeo ut non fuerit novæ translationis auctor, sed veteris diligens emendator. Nam hoc est quod ait, se inter multa exemplaria Scripturarum sedisse arbitrum: sed & inferius eadem præfatione ad Damasum scripta planius demonstrat, sic dicens (e): *Igitur hæc præfatiuncula pollicetur quatuor tantum Evangelistas, quorum ordo est iste, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes, codicum Græcorum emendata collatione, sed & veterum: quæ ne multum a lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus, ut iis tantum, quæ sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, ut fuerant. Hucusque ipse. Sunt multi qui contendant eamdem novi Testamenti editionem non esse Hieronymi; sed plures qui defendant, quorum & longe potiora sunt jura. At licet non sit nostri instituti vel otii hic cuncta disquire, & qui hæc diffusius tractata cupiunt, habeant quos consulant (f); tamen non*

LII.

(c) Augu-
stin. ad
Hier. epist.
10.

Editio novi
Ten. S.
Hieronymi
recepta.

LIII.

(d) Hier.
epist. 11.
inter epist.
August.

Emendavit Hieronymus,
& non
vertit ex
Græco.

(e) Hier.
præfat. in
quat. E-
vang.
epist. 123.

(f) Belar-
minus con-
trover. de
Verb. Dei,
lib. 2. c. 7.
& Xyst.
Senen. lib.
8. & alii
ante eos.

omit-

omitemus illud unum, quod partem illam pertingit Annalium, quæ ad antiquiores Ecclesiæ mores pertinet; differemusque adversus illos, qui ex eo dixerunt, Vulgatam novi Testamenti editionem non esse S. Hieronymi, quod rudia & impolita quædam inveniantur in ea, quæ a Hieronymi stylo penitus discrepent.

LIV.
Defenditur esse Hieronymi.

Atqui hac ipsa ratione ejus esse probatur: nam quod non novam ipse cuderet, sed veterem emendaret editionem, illa ipsa verba rudia, simplicemque dicendi stylum ne in minimo quidem mutare voluit, ubi verba atque sententiæ a Græco (ut ait) non dissentirent; ob eamque causam nec vitia quædam impolitæ orationis abradere, aut verborum ornatum inducere curavit. Quod quidem satis sit ejusdem Hieronymi exemplo ac testificatione evidenti in aliis demonstrare. Ipse enim in Ezechielem (a) Prophetam scribens, hæc habet; *Illud sæpius monuisse sufficiat, nosse me cubitum & cubita neutrali appellari genere; sed pro simplicitate & facilitate intelligentiæ, vulgique consuetudine, ponere & genere masculino. Non enim curæ nobis est vitare sermonum vitia, sed Scripturæ sanctæ obscuritatem quibuscumque verbis differere.* Et inferius (b): *Quod cubitos genere masculino, & non neutrali cubita dicimus juxta regulam grammaticorum (ut in superioribus docuimus) non ignorantia id facere, sed consuetudine, propter simplices quosque & indoctos, quorum in congregatione Ecclesiæ major est numerus.* Sic igitur videas Hieronymi in emendanda primum antiquitus tradita divina Scriptura Consilium; ut non modo in ea barbarismos, quos invenisset, non corrigeret, sed imitaretur de industria: sicque secundum quod invenisset translata a Latino interprete editionem Septuaginta, non tantum, si error non esset in sententiâ, non emendavit; sed & in ea quam ipse ex Hebræico fonte suis ipsius verbis in Latinum traduxit, cum liberum esset in proprietate sermonis & candore orationis curam impendere, contempsit omnino, venerandæ tantum attribuens antiquitati, ut vocum & sententiarum elegantiam posthabuerit.

(a) Hier.
in Ezech.
c. 40.

(b) Idem
in Ezech.
cap. 47.

S. Hieronymi consilium in emendanda divina Scriptura.

LV.
(c) Hier.
in Ezech.
c. 40.

Addimus ad hæc & aliud de eadem re ejusdem auctoris exemplum (c). Cum enim in Latina Septuaginta versione limen portæ, theæ, positum invenisset, sicut legeret in Græco *θῆ* quodque in Hebræo *DB* scriptum est, noluit vocem Græcæ positam in Latino textu mutare, & Latine dicere, limen portæ; sed ut positum erat, theæ, reliquit, sic legens: *Et theæ tertium æqualem calamo in latitudinem trium: sed quid tractando subdit? Diligentem (inquit) & studiosum lectorem*

admonendum puto, si tamen scientia Scripturarum & non vanis oratorum declamationibus ducitur, ut sciat omnia prope verba Hebraica & nomina, quæ in Græca & Latina translatione sunt posita, nimia vetustate corrupta, scriptorumque vitio depravata, & dum de inemendatis scribuntur inemendatiora, de verbis Hebraicis facta esse Sarmatica, immo nullius gentis, cum & Hebræa esse desierint, & aliena esse non cœperint. Quæ quidem idem auctor (magna profecto contentia) quod earum vocum sensum sciret in Ecclesia notum, noluit emendare.

Hæc itaque ex S. Hieronymo sunt allata ad declarandum ejus in emendando vel interpretando Scripturam mentis propositum & institutum; ut redarguantur qui ex simplici humilique stylo Vulgatæ editionis novi testamenti, eam non esse ipsius S. Hieronymi, ausi sunt temere affirmare. At quis sapiens in animum sibi inducere queat, auctoritate tanti Pontificis a tanto viro emendatam, recognitam, probatam, traditamque Romanæ Ecclesiæ editionem, totoque statim Occidentali orbe diffusam, a posterioribus esse neglectam atque rejectam? Facebat igitur de barbaris vocibus rudique stylo frivola objecta comparatio.

Erubescantque Novatores omnes, qui nulla antiquitatis reverentia ducti, neque religione absterriti, perinde ac si in scriptis Gentilium versarentur, atque illotis (quod ajunt) manibus profana contingerent; mox ut sibi visi sunt esse Græculi & semi Judæi linguarum peritia, quodam furoris impetu potius quam afflatu divini Spiritus in ipsam sacrosanctam divinamque Scripturam irrumpunt, eamque mox ingenii sui vires experturi aggrediuntur; & quantum in profanis profecerint, in sacris periculum facere, non verentur, novas in dies divinæ Scripturæ editiones cudentes: alteraque manu refractario calamo impietatis, altera armati gladio maledictiæ, procedunt tumidi atque inflati superbia; protervoque animo, ingenio duro & aspero, rituque ferali progrediuntur in medium, agminibus Dei viventis procaciter insultantes. At quo modo, quæso, sibi isti vendicant rectam sermonum interpretationem, quam, cum inter charismata Spiritus ab Apostolo (d) numeretur, constat nonnisi in Ecclesia esse posse? Qui sibi ipsis visi sapientes, quam stultissimi facti sunt, dum ab Ecclesia refugæ, inter pneumachos in castris hostium profitentes, adversus Spiritum sanctum bellum gerunt.

Sed parcant jam viris Catholicis sanctis & eruditis, eosque imperitia sugillare desistant: sed potius (quod eo impietatis eorum temeritas progressa est) in ipsum Spi-

LVI.

LVII.
Invidia auctoris in novos interpretes.

(d) 1. Cor. 12.

LVIII.
Digna in eosdem exaggeratio.

Spiritum sanctum arma convertant; quod jam mille quingentos & amplius annos neminem afflaverit, imbuerit neminem recte interpretandi charismate, sed sive rit res nostras obduci carie, situque ineptæ locutionis barbarique sermonis aspergi; adeo ut hac ex parte etiam eadem divinæ Scripturæ patuerint derisioni Gentilium, qui eas solecismis ac barbaris suis obstitas sibilis insectarentur, scommatibus atque diceriis (a) deriderent. Siccine tanti ponderis ex eorum sententia a Deo res neglecta, & quæ basis quædam & fundamentum est Christianæ religionis, divina Scriptura, rudis & inexculta, atque sermonis vitiiis lacera, adeo informis humi jacere permessa. At si tanta hæc neglexit Deus; quænam, quæso, curavit? Si, inquam, in maximi omnium re momenti divina providentia dormitavit; in quam vigilantem fuisse dixerimus? Hæc plane tam horrenda ex necessaria assumptione eorum sententiæ dicenda forent, hisque deteriora jungenda, quæ vel cogitare animus exhorrescit, nedum effari.

LIX.

(b) Psal. 120.

(c) 1. Cor. 3.

Ex divino consilio simplex editio.

(d) Isaiæ 55.

(e) Exod. 26. & 27.

(f) Exod. 20. Deut. 27. Josue 8. Esdr. 5.

(g) 1. Cor. 4.

At non dormitavit, neque dormit qui custodit Israel (b). Sic namque placuit ei, qui statuit per stultitiam prædicationis salvos facere credentes; qui & suos sic prædicare Evangelium misit, ut illud non annuntiarent in sapientia verbi (c); ut & in his, quod stultum est Dei, etiam Crucis gloria effulgeret; atque certo certius conspiceretur, hoc esse hominibus sapientius. Quod enim divinum inventum, & non humanum figmentum est, divina Scriptura, non humana arte, sed divino consilio, nec adeo omnibus perspicuo, tractanda fuit; non enim ut viæ hominum sunt viæ Dei (d): Quis namque consiliarius ejus fuit, ut dicat ei, Cur ita facis? Ille ipse est, qui in tabernaculo, ac demum in templo suo cuncta egregie auro confici, vel auro ornari præcepit, usque adeo ut forcipes (e) ipsas emunctorias ex auro purissimo confici voluerit: & tamen quæ potissima ac nobilissima omnium in eo pars erat, ipsum inquam sacrosanctum altare, mandavit (f) ex terra vel rudibus ac impolitis lapidibus construi. Cujus rei sacramentum Paulus optime novit, qui non in sublimitate sermonis, nec (quod ait) (g) in sapientia verbi, Evangelium tradidit & prædicavit; periculum immensum cavens, ne secus faciens, gloriam Christi Crucis evacuaret. Sicque factum est, ut eodem Spiritu, quo dictatæ, eodem plane interpretati sint Sancti divinas Scripturas. Eo enim imbuti sanctissimi Patres, Apostolica affectantes vestigia, hoc ipsum præstare conati sunt, ut in omnibus præferrent columbæ simplicitatem, non ignorantes quod virtus Dei non sit in sermone. At licet sic rudis apparens ipsa

Ann. Eccl. Tom. II.

divina Scriptura derideretur ab Ethnicis (b); ob vim tamen verbi insitam, omnem illorum disjecit, sive scientiis, sive armis comparatam omni ex parte potentiam ac fortitudinem.

Sacramentum hoc magnum sanctissimi viri magistri Ecclesiarum intelligentes, nihil præterea curarunt in ea corrigere & emendare quod spectaret ad cultum orationis, ubi consultum veritati, cui tantum essent prospecturi, cognoscerent; cum alioqui non defuerint in Ecclesia Dei eloquentiæ facultatibus præditi viri, qui id præstare felicissime potuissent; qui tamen istæc ut levia contempserunt; immo ut rem magni ponderis, eam simplicitatem, qua traditæ illæ erant, retinere maluerunt. Hinc dicendi facundia maxime pollens S. Ambrosius, maluit (quod & alias dictum est) ut interpres e Græco verterat, præsepium, quam præsepe dicere. Hinc & S. Augustinus (i) illud ait: *Quod jam auferre non possumus de ore cantantium populorum. Super ipsum autem floriet sanctificatio mea; nihil profecto sententiæ detrahit; auditor tamen peritior mallet hoc corrigi, ut non floriet, sed florebit, diceretur. Nec quicquam impedit correctionem, nisi consuetudo cantantium. Ista ergo etiam facile contemni possunt, si quis ea cavere noluerit, quæ sano intellectui nihil detrahunt*: Subdit & alia id genus exempla.

Eadem quoque magnus ille Spiridion (k), cum Triphillius Ledrensis Episcopus, rhetoricis litteris egregie excultus, coram Episcoporum conventu sermonem habens, cum illud Evangelii occurrisset, *Tolle grabatum tuum, & ambula*. Pro grabato lectum dixisset, elegantiori nimirum sibi visus uti voce debere; eum libere reprehendens, Tu ne, inquit, præstantior es eo qui grabatum dixit? qui igitur pudor iste est, verbis illius cum decore non velle, uti? Atque his dictis, in conspectu omnium Episcopali sede exurgens, factum & supercilium eorum, qui oratione affectata sese efferrent, comprimere conatus est. Addam his & venerabilis sanctique viri ac plane eruditissimi Bedæ (l) testimonium & exemplum, qui cum in Actis Apostolorum pleraque ex Græco; aliter quam Vulgata haberet, transulisset, hanc præmisisse contestationem voluit: *Lectorem, inquit, admoneo, ut hæc ubicumque fecerimus, gratia eruditionis legat, non in suo tamen volumine velut emendata interferat, nisi forte ea in Latino codice sua editionis antiquitas sic interpretata repererit. Nam & S. Hieronymus pleraque testimonia Veteris instrumenti, ut Hebraica veritas habet, edocet: nec tamen hæc ita in nostris codicibus aut ipse interpretari, aut nos emendare voluit*: Hucusque Beda. Ecce tibi quales viri, tum

(b) Arnob. adv. Gent. lib. 1.

LX. SS. Patrum Consilium de simplicitate sermonis.

(i) Aug. de Doctrin. Christ. lib. 2. c. 13.

LXI. (k) Niceph. lib. 8. cap. 42.

Magni Spiridionis exemplum.

(l) Bed. in retract. in Act. Apost. in princ.

CHRISTI
231.URBANI PAP.
5.ALEXANDRI IMP.
8.

doctrina, tum pietate, atque etiam sanctitudine morum præstantes, quique in Ecclesia Dei effulserunt miraculorum virtute clarissimi, quantum Ecclesiasticæ detulerint antiquitati; quamque parvi, aut nihili potius fecerint verborum ornatum, fuerintque tenacissimi eorum quæ a majoribus accepissent, ac denique a qualibet novitate prorsus abstinentissimi.

LXII.
De emendatione
Vulgatæ.

Hinc consulto factum est, ut in Vulgata, qua Ecclesia utitur, ex decreto sacrosancti Tridentini Concilii, emendanda, qui operi præfuit, ob eximiam doctrinam electus a Sanctissimo Domino nostro SIXTO QUINTO Catholicæ Ecclesiæ Antistite, Illustrissimus ac Reverendissimus Antonius Carafa Cardinalis Bibliothecarius, una cum selectissimis viris eandem inierit rationem, ut explorata veteri lectione ex acceptis toto Christiano orbe vetustissimis exemplaribus, in omnibus esset Ecclesiasticæ antiquitati consultum; omnia cognoscente, diligente, atque summa industria disquirente, ac denique potiora probante eodem ipso summo Pontifice, cujus ingens studium atque solertia in eodem opere diutissime & accuratissime vigilavit.

LXIII.

Id enim more majorum præstitit in præfens Ecclesia Dei, procul abhorrens ab inolito usu hæreticorum; qui nulli acquiescentes, omnibus detrahentes, quæque carpentes, innovantes, susdeque miscentes, & pro cuiusque arbitratu immutantes, sæpe divinam Scripturam vertunt, invertunt, ac plane pervertunt, atque corrumpunt. Id quidem peculiare hæreticis esse, quæ ab antiquis Theologis (a) dicta, & a nobis sunt superius recitata, certissimam fidem faciunt. At de Scripturæ divinæ editionibus satis, quas occasione Hexaplorum Origenis præterisse minime oportuit. Quoniam vero Novatores plerique adversus Vulgatam editionem, velut furore quodam perciti, hostiliter debacchantur; complures extiterunt nobiles

(a) Apud
Euseb. l. 5.
cap. ult.
Conatus
& studium
Hæretic.

Ecclesiastici tractatores, qui (ut par est) pro defensione veritatis stantes, eorumdem calumnias ut levissimas refellerent) eos consulant, qui hæc fusius pertractata cupiunt; hæc nobis satis ad institutum. Jam reliqua, quæ ad Annales pertinent, prosequamur.

Redeamus, inquam, ad Origenem, quem & Ostopla, occasione inventarum divinæ Scripturæ editionum, confecisse oportuit. Sextam enim cum nactus est editionem, immensæ molis opus (ut dictum est) parans, illud perficere minime potuit, nisi cum Tyrium secessum petiit; quo non ante biennium profectum esse, certum est; nam post reditum ex Græcia, eum Alexandriam remeasse, illicque mansisse usque ad annum decimum Imperii Alexandri, testatur Eusebius (b). Verum quoniam Origenis itinera ab Eusebio diversis in locis paulo confusius descripta sunt; cum ex eis rerum gestarum magna elucidatio comparatur, hic summam ea relegere, operæpretium me facturum existimo.

LXIV.
Biennio
confectum
opus O-
stopla.

(b) Euseb.
lib. 6. cap.
20.

Constat igitur (ut inde sumamus exordium) Zephyrini Papæ temporibus Origenem (c) Romam se contulisse; indeque Alexandriam reversum, post hæc in Arabiam amandatum; inde Alexandriam (d) denuo remeasse. Postea vero idem profectus est in Palæstinam, atque Cæsareæ docere cœpit, nondum tamen presbyter. Hic cœptæ dissensiones inter Demetrium Episcopum Alexandrinum, & Alexandrum Episcopum Hierosolymorum, quod pateretur laicum hominem docere Episcopos. Post hæc factus jam presbyter (e) in Græciam professionem instituit; postea vero rediit (ut nuper dictum est) Alexandriam (f), ubi mansit biennio usque ad annum decimum Alexandri Imperatoris, ac subinde iterum reversus est in Palæstinam). Hæc de Origene ex Eusebio deprompta sunt. Sed rerum gestarum præfentis anni hic jam finis esto.

LXV.
Origenis
peregrinatio.
(c) Idem
lib. 6. cap.
12.
(d) Idem
lib. 6. cap.
13.

(e) Euseb.
lib. 6. cap.
17.
(f) Idem
lib. 6. cap.
20.

JESU CHRISTI
ANNUS
232.

URBANI PAP.
ANNUS
6.

ALEXANDRI IMP.
ANNUS
9.

I.
Qua occa-
sione Ori-
genes A-
lexandria
recedit.

Christi anno ducentesimo trigesimo secundo, Agricola & Clementinus Consulatum adierunt, quo tempore agente Origene Alexandriæ; vehementer Ecclesia illa turbata est, adversante eidem (ut existimo) Demetrio Episcopo Alexandrino. Quænam autem dissensionis occasio intercesserit, dicemus inferius. Scribebat tunc temporis Origenes commentarios in Johannem, jamque absolverat quintum tomum, cum urgente acrius tempestate, inde egredi coactus est; quod sequenti

anno contigisse dicemus. Porro harum barbarum idem meminit in sexti tomi præfatione, sic dicens: Jam ad quintum usque tomum (quamvis adversari nobis videtur Alexandria procella) quæ concessa fuere, locuti sumus, Jesu increpante ventos & undas maris: ex hoc casu progressi, extracti sumus ex Ægypto, Deo nos liberante, qui eduxit populum suum ex ea. Deinde inimico adversus nos acerbissime pugnante per suas novas litteras re vera Evangelio inimicas, omnesque Ægypti ven-

tos adversus nos concitante, stare me magis adhortabatur ratio ad certamen, & servare præstantissimam mei partem, quam importune conjungere restantem scripturam, antequam rationis discursus tranquillitatem reciperet; ne forte cogitationes pravæ invalescerent in animam etiam meam procellam inducere. Quin absentes quoque, qui mihi de more adsunt, veloces scriptores me prohibebant, quæ excogitasset, mandare literis. Nunc vero quoniam adversus nos ignita sagittæ multæ vanæ factæ fuerunt, Deo illas extinguente; & assueta anima nostra iis quæ cælestis sermonis causa contingunt, ferre cogitur facilius factas insidias: veluti aliquantulum serenitatis nacti, non amplius differentes, dictare voluimus quæ restant, &c. Hæc Origenes, sed postquam Alexandria secessisset: nam subdit: Cæterum scias, ex multa nos promptitudine initium sexti tomi denuo facere; eo quod quæ antea interpretati fueramus Alexandria, nescio quo pacto allata nobiscum non fuerunt.

II. Citat hunc locum Origenis Eusebius

(a) Euseb. lib. 6. cap. 18. Scripta hoc tempore ab Origene. (a) dum elucubratos ab eo Alexandria & tempore Alexandri Imperatoris commentarios recensens, hæc ait: Præterea quæ modo recensuimus, ista quoque ad commemorandum necessaria putamus; quo modo in sexto libro explanationum, quas in Evangelium Johannis conscripserit, declarat, se, cum adhuc Alexandria versaretur, quinque priores contexuisse. Operis vero, quod in universum Evangelium lu-
Ann. Eccl. Tom. II.

cubavit, vigintiduo tomi solum ad nos pervenerunt. In nono libro commentariorum quos confecit in Genesim (sunt enim omnes duodecim numero) non modo octo priores ejusdem operis Alexandria composuisse, sed etiam in vigintiquinque Psalmos, qui primi sunt, commentarios edidisse commonstrat. Quinetiam in Lamentationem Hieremiæ alios, quorum quinque tomi ad nos pervenerunt, elaboravit; in quibus obiter librorum (duo qui desunt) quos de Resurrectione exaravit, facit mentionem. Porro libros de Principiis, priusquam Alexandriam demigraret, scripsit. Libros quoque, qui inscribuntur Stromata, qui sunt decem numero, in eadem civitate, Alexandro Imperium gubernante, literis prodidit, sicut præcipui tituli tomorum initiis integre præfixi declarant: Hucusque Eusebius.

Porro inter hos omnes quos enumerat commentarios Origenis, ille præ cæteris Periar- densioribus majoribusque est refertus er- roribus, quem de Principiis scripsit. Exi- stimo equidem eum æmulatum fuisse Longinum philosophum sibi notissimum, qui his temporibus eodem ferme argumento (ut testatur Porphyrius b) edidit commen- tarium; de quo Plotinus ait: Cum liber Longini ex Philarchæis de Principiis lectus esset; Litterarum quidem, ait, studiofus est Longinus, philosophus nequaquam: sed & de Origene (quod ad eumdem librum spectat) jure illud dicen- dum: Origenes philosophus videri voluit

III. Periar- chon Ori- genis.

(b) Por- phy. in Vita Ploti- ni.

S s s 2 po-

PAGIUS. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5713.

SÆC. III. Anno Ur- bis 983. Olymp. 252. an. 2. A. C. 230.

JESU CHRISTI 230. secund. Baronium 232.

PONTIANI PAPÆ 1.

ALEXANDRI IMP. 9.

I. Consules. [1] AD num. I. Coss. L. Virius Agricola & Sex. Catus Clementinus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari ex Grutero pag. 300.
II. Alexander Imperii Augustei Decennalia dedit, ut discimus ex nummo hujus Imperatoris a

Vaillantio V. C. tom. I. recitato, in cujus aver- sa parte legitur: P. M. TR. P. VIII. COS. III. P. P. S. C. Visitur Imperator sedens, dex- tra Victoriolam tenens, coronatus a Victoria: ante Imperatorem stat figura militaris dex- tra clypeum gerens, in quo: VOT. X. Mediobarbus in Alexandro duos alios hujus Imperatoris Num- mos eadem Tribunitia Potestate & Consulatu in- signitos exhibet, in quibus etiam Vota Decenna- lia leguntur. Sed cum Tribunitia POT. IX. die sexta Martii currentis anni ab Alexandro susce- pta fuerit, hæc Decennalia in annum sequentem male a Mediobarbo dilata. Non bene etiam profectio Alexandri ad bellum Persicum hoc anno ab eo collocata, & triumphus in annum CCXXXII. dilatus; quando enim Imperatores ad eum ducendum Consulatum non fumebant, cum

Imperii Augustei Alexandri Decennalia.

NOTÆ [1] Coss. L. Virius Agricola & Sex. Catus Clementinus. Gruterus pag. CCC.

L. VIRIO. AGRICOLA
SEX. CATIO. C. . . . . I N O

Cuperus, & Altingius in notitia Germaniæ inferioris pag. 39.

AGRICOLA. ET. CLEMENTIANO. COS.

Fasti Idatiani: Agricola & Clemente. Vindebonenses, & Bucherii laterculus; Agricola & Clementino; Prosperi Chronicon; Grato & Seleuco, mendose.

CHRISTI
232.URBANI PAP.
6.ALEXANDRI IMP.
9.

potius, quam Christianus. Vix credi potest quantum acceptam a majoribus Christianam fidem commentario illo prodiderit; hæc plane dixerim, quod se vitaturum omnes hæreses jam alias fuerat contestatus, his verbis (a): *Ego vero opto esse Ecclesiasticus, & non ab hæresiarcha aliquo, sed Christi vocabulo nuncupari, & habere nomen quod benedicitur super terram; & cupio tam opere quam secta esse & dici Christianus.* Hæc autem ad justam Demetrii in eum indignationem de vulgato ab Origene Periarcho sint addita.

(a) Orig. in
Lucan
hom. 16.IV.
Origenes
quid Alex-
andriæ
passus a
Gentili-
bus.(b) Epiph.
hæres. 64.

Quod si hæc de turbis Alexandrinis Origenem minime quis existimet tribuenda esse Demetrio, quod non sit adeo verisimile, Origenem Alexandriam rediisse, nisi prius ipso conciliato Demetrio; tunc addere possumus (nisi alio potius tempore accidissent) quæ ab Idolorum cultoribus Alexandriæ eum passum esse sanctus Epiphanius tradit, dum ait (b): *Cum Athenas venisset, in aliquod tempus discendarum litterarum causa, & in patriam rediisset, traditur multa passus pro sancta fidei verbo, & Christi nomine. Sæpe per urbem tractus est, probris affectus, cruciatibus immanibus applicatus. Aliquando tractum ipsum Græci ad Serapidis idoli sui gradus statuerunt, imperantes ut ascendentibus ad adorationem & rem divinam idolo faciendam, palmarum germina porrigeret (hoc modo enim se habent idolorum sacerdotes.) Ille germinibus sumptis, ingenti voce & præfidenti animo neque metuens, neque hærens, clamabat; Adeste, accipite, non idoli germen, sed Christi. Ac multa quidem alia viri præclara facta per traditionem veteres referunt: Hucusque Epiphanius; qui cum dicat hæc ei accidisse cum Athenis est reversus in patriam, ad hæc tempora referri posse quæ superius dicta sunt, facile*

PAGIUS cum Decennialibus & id genus festis ea pompa ab eis exhiberi solita. In Dissert. Hypatica pag. 228. Nummum Alexandri retuli decima Tribunitia Potestate notatum in quo figura clypeum tenet cum his verbis, *Vot. X.* Sed hæc averfa pars alterius est Nummi, in qua Tribunitia Potestas non expressa, quod a me per inconsiderantiam factum.

III. Alexander post expeditionem Persicam Romam venit, & die septimo Kalendas Octobres, ut ex Actis publicis Lampridius in Alexandro cap. 56. habet, triumphavit. De quo triumpho capite sequenti loquens, ait: *Pedes palatium conscendit, cum retro currus triumphalis a quatuor elephantis traberetur.* Card. Norisus in Dissert. de Numismate Diocletiani & Maximiani cap. 6. hæc verba referens, inquit: *Hinc quadriga elephantorum Persici triumphus propria evasere, quod iisdem prior de Persis triumphus Roma ab Alexandro peractus sit.* Verum jam diu elephantorum quadrigæ triumpho Parthico destinata. Mediobarbus enim in Numismate Neronis, tria hujus Imperatoris producit, in quorum priori legitur: **NERO CLAUD.**

Baron.
ann. 236.
n. 1. & 11.

declarant; sed tamen (ut vidimus ex Eusebio (c)), non cum adolescens esset Origenes in Græciam profectus est, sed maturæ ætatis, jam presbyter factus, quando non opus haberet Athenas discendi causa adire, qui multis jam annis publice professus, non laicos tantum, sed & docebat (ut dictum est) Episcopos. Negotii enim obeundi causa ipsum profectum fuisse in Græciam, testatur Eusebius (d); & quodnam illud fuerit, satis superius est explicatum. Cum ergo e Græcia Origenem ætate juniorem Alexandriam reversum, ea quæ dicta sunt, Epiphanius passum tradat; ad alia sunt potius tempora referenda.

(c) Euseb.
lib. 6. cap.
17.(d) Euseb.
lib. 6. cap.
7.

Sed licet hoc tempore ea accidisse Alexandriæ Origeni dici possent; tamen turbas illas, quarum ipse meminit, non ab Ethnicis, sed a Christianis potius excitatas fuisse, illis verbis significare videtur: *Inimico adversum nos acerbissime pugnante per suas novas litteras, re vera Evangelio inimicas*: Quibus sane Demetrium Episcopum velut digito monstrat, qui, (ut Eusebius auctor est) facinus Origenis, quise castrarat, per litteras circulares, totius Orbis Episcopis (ut dictum est) voluit innotescere. Sicque quod ait Origenes, litteras illas scriptas ab adversario fuisse Evangelio inimicas; plane videtur alludere ad illud Domini apud Matthæum (e): *Sunt Eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum; qui potest capere capiat*: Quæ quidem auctoritate Origenes a se factum defenderet. Verum longe ante hæc tempora ea fuisse de Origene a Demetrio scripta, Eusebius (f) demonstrare videtur.

V.

Simulta-
tes inter
Demetrium &
Origenem.

(e) Mat. 19.

(f) Euseb.
lib. 6. c. 17.

VI. Quapropter ne hæc adeo perplexa & inexplorata remaneant, de controversiis, quæ inter Origenem & Demetrium inter-

Objecta
in Origenem a
Demetrio.

DIVI F. CÆS. AUG. GER. IMP. TR. P. COS. in averfa parte: **AGRIPP. AUG. DIVI CLAUD. NERONIS CÆS. MATER. EX S. C.** Cernuntur quadrigæ elephantorum, quibus Nero & Agrippina insident, signum militare tenentes. Alia duo Numismata idem representantia apud Mediobarbum videnda, in quibus cum Nero Consul dicatur, liquet, ea anno Christi LV. cusa, quo tempore *Vologes* Parthorum Rex, a Corbulone victus, ut videre est apud Tacitum lib. 13. ubi de rebus anno LIV. gestis ait: *Sed apud Senatum omnia in majus celebrata sunt, sententiis eorum, qui supplicationes & diebus supplicationum vestem Principi triumphalem, utque ovans Urbem iniret, effigiesque ejus pari magnitudine ac Martis Ultoris eodem in templo censuere*, inquit Tacitus lib. 13. ad annum Urbis DCCCVII. Christi sc. LIV. quo alter Nummus ejusdem Neronis cusus videtur, in cujus potestica: **AGRIPP. AUG. DIVI CLAUD. NERONIS CAES. MATER.** Visitur quadriga elephantorum, in qua Nero & Agrippina sedent. Videndus is Nummus apud Mediobarbum, in quo cum

tercesserunt, brevis hic est instituenda narratio. Dux igitur fuerunt illæ primæ, ac eodem pene obortæ tempore: quarum altera, de ordinatione perperam facta Demetrius tum ipsi tum ejus ordinatoribus negotium faceffivit; altera, cum de spontanea abscissione ab ipso præsumpta Demetrius omnes reddidit Ecclesiæ Episcopos certiores: sed præcessit has omnes illa, cum Origenem nondum sacris initiatum, docentem in Ecclesia clericos, simulque Episcopos, idem Demetrius indigno animo tulit, eaque de causa altercatus est cum Alexandro Hierosolymorum Episcopo. At de his omnibus superius actum est; quæ quoniam hæc tempora præcesserunt, nulla ex his videtur fuisse illa, cujus causa idem Origenes his prope temporibus pressuram passus, scriptis contra se litteris, Alexandria se proripuit.

VII. Quæ ergo alia novarum simultatum occasio intercessit, qua Demetrius permotus, acerbiori eum pressura exagitavit; illam esse puto, quæ a sancto Hieronymo (a) in Apologia adversus Ruffinum habetur expressa, cum ait, Origenem ab eodem Demetrio Alexandrino Episcopo fuisse excommunicatione damnatum, prolatamque in eum sententiam a cæteris quod Ecclesiis ratam habitam. Cujus quidem ferendæ sententiæ causam illam præcessisse tradit, quod vulgata ab eo scripta, vel (ut ipse excusabat) ejus nomine edita, multis hæresibus abundarent: non enim Periarchon tantum plurimis scatebat erroribus, sed & blasphemis referatissimus dialogus ille erat, quo cum Candido Valentiniano hæretico de dogmatibus fufius disputavit. Cujus rei gratia mox Origenes pro sui defensione litteras ad universam Ecclesiam scripsit amaritudine plenas, quarum idem S. Hieronymus his verbis meminit: *Cumque illa e-*

(a) Hier. ad-
ver. Ruffin.
lib. 2.

Nova cau-
sa simul-
tatis.

pistola tota Demetrium Alexandriae urbis Pontificem laceret, & in totius Orbis Episcopos & clericos invebatur, & frustra ab Ecclesiis excommunicatum se esse dicat, nec velle in maledictis referre vicem, &c. Paulo post vero: *Contra sacerdotes ergo Ecclesiæ generaliter disputans, a quibus indignus communionem ejus fuerat judicatus, hæc intulit: Quid necesse est, &c.* recitat enim quædam ex ea epistola, quæ Ruffinus, instituens pro Origene Apologiam, dolose prætermiserat; quam nec, ut Græcæ se haberet, Latinitate donasset.

At vero quæ ab Origene pro sua defensione tunc scripta, a Ruffino (b) translata, a S. Hieronymo in controversiam adducantur, hic intexere, ut rerum gestarum cognitio habeatur, necessarium existimamus. In ea igitur epistola Origenes post multa hæc habet: *Quidam auctor hæreseos, cum sub præsentia multorum habitata inter nos fuisset disputatio, & descriptum accipiens ab his qui descripserant codicem, quæ voluit, addidit; & quæ noluit, abstulit; quod ei visum est, permutavit, circumferens tamquam ex nomine nostro, insultans, & ostendens ea quæ ipse conscripsit. Pro quibus indignantes fratres qui in Palæstina sunt, miserunt ad me Athenas hominem, qui acciperet a me ipsum authenticum exemplar, quod ne lectum quidem vel recensitum a me antea fuerat, sed ita neglectum jacebat, ut vix inveniri potuerit. Misi tamen, & sub Deo teste loquor; quoniam cum convenissem illum ipsum, qui adulteraverat librum, quare hoc fecisset, veluti satisfaciens mihi respondit: Quoniam magis ornare volui disputationem illam atque purgare. Videte quali purgatione disputationem nostram purgavit, tali nempe quali purgatione Marcion Evangelia purgavit vel Apostolum, vel quali successor ejus Apelles. Nam sicut*

VIII.
(b) Ruffin.
Apolog.
pro Orig.

Origenes
quomodo
suos erro-
res excu-
set.

PAGIUS cum Nero non dicatur Consul, apparet, eum anno LIV. percussum. Hanc itaque Taciti narrationem quatuor illa Neronis Numismata suppleant, fidemque faciunt Alexandrum primum ex Imperatoribus non fuisse, qui quadrigas elephantorum in victoriis de Parthis relatis adhibuerit; cum Parthorum Regnum a Persico diversum non fuerit, sed tantum a Parthis ad Persas per *Arzaxerxem* translatum sit. Denique etiam stante veteri Republica elephantum in triumphis adhibiti. Plinius lib. 7. cap. 43. *L. Metellus primus elephantos primo bello Punico duxit in triumpho.* Bello Pyrri confecto, Roma in triumpho ductos vidit elephantos; quod etiam Plinius lib. 8. cap. 6. scribit. Sed ait, *primus primo bello Punico.* Nec hoc extra dubium, inquit Reinesius epist. 48. nam habemus Nummum A. Calatini, qui de Pœnis ante Metellum triumphavit, in quo ab una parte quadrigæ elephantorum, quod forsan Nummo elephantum insculpti fuerint, ut victoriam de Pœnis indicarent. Sunt enim in Nummis elephantus, pegasus, & scorpius, Africae symbola, inquit ibidem Reinesius.

Triumphum porro Alexandri ad præsentem annum pertinere certum videtur. Cum enim bellum *astate*, ut testatur Herodianus anno elapso citatus, gestum sit, & Alexander exeunte Septembri triumphavit, ut mox ex Lampridio docuimus, bellum & triumphum diversis annis contigisse necesse est. Anno autem præterito Imperium Romanum in armis fuit, ideoque & bellum *Persicum*, quod primum Alexandri fuit, tunc factum, & hoc anno triumphus ductus. Præterea triumphus actus, vel cum bellum *Germanicum* immineret, vel cum jam inchoatum esset, ut ex Lampridii verbis anno elapso citatis constat. Bellum autem in Germania, vel anno præterito, vel præsentis initio flagravat. His adde, inter bellum *Persicum*, ultimumque *Germanicum* tres aut quatuor annos fluxisse, ut ex Herodiano infra patebit. Quare cum illud postremum Germanicum ad annum ducentessimum tricesimum quartum revocandum sit, triumphus *Persicus* hoc anno exhibitus. Denique, cum triumphum omnes post Vespasianum, vel ab Imperato-

IV.

Quo anno
Alexan-
der trium-
phavit.

CHRISTI
232.URBANI PAP.
6.ALEXANDRI IMP.
9.

sicut illi subverterunt Scripturarum veritatem; sic & iste, sublatis quæ vere dicta sunt, ob nostri criminationem inseruit quæ falsa sunt.

IX. *Querela Origenis de corruptis ab hæreticis suis scriptis.* Sed licet omnes hæretici & impii sint, qui hæc facere ausi sunt; tamen habebunt & illi vindicem Deum, qui talibus adversus nos criminationibus accommodant fidem. Fecerunt autem hoc & alii nonnulli conturbare volentes Ecclesias. Denique in Epheso, cum vidisset me quidam hæreticus, & congregari nolisset, neque omnino os suum aperisset apud me, sed nescio qua ex causa, id facere vitasset, postea nomine meo & suo conscripsit qualem voluit disputationem, & misit ad discipulos suos (ut ego quidem cognovi) ad eos qui Romæ erant: sed non dubito quin & ad alios qui per diversa loca sunt. Insultabat autem & apud Antiochiam, priusquam ego illuc venirem; ita ut & ad quamplurimos nostrorum perveniret ipsa disputatio, quam paraverat. Sed ubi adfui, multis eum præsentibus argui. Cumque jam sine ullo pudore pertenderet impudenter asserere falsitatem; poposci ut liber deferretur in medium, ut scelus meum cognosceretur a fratribus, qui utique cognoscerent quæ soleo disputare, vel quali soleo uti doctrina. Qui cum non ausus esset proferre librum, convictus ab omnibus & confutatus est falsitatis; & ita persuasum est fratribus, ne aurem criminationibus præberent: Hæc & alia Origenes pro sui excusatione.

X. Videri utique possent hæc ad Origenis excusationem satis idonea: sed quid ad hæc S. Hieronymus (a)? Intelligimus (inquit) in hoc tantum dialogo ab Origene argui falsitatem hæreticam, & non in ceteris libris, de quibus numquam quæstio fuit. Alioqui si omnia quæ hæretica sunt, non erunt Origenis, sed hæreticorum (omnes autem propemodum illius tomi his erroribus pleni sunt) nihil Origenis erit, sed eorum, quorum ignoramus Vocabula: Hæc Hieronymus. Verum enim vero illud de Origene non præmittimus, quod, utcumque res accide-

PAGIUS ribus annis, quibus Consulatum gessere, vel ab iisdem Decennalia & id genus festa edentibus peracti fuerint, Alexandri triumphus in alium, quam in præsentem annum conferri non potest, neque usque ad ejus Quindecennalia differri. Herodianus lib. 6. cap. 6. narrato bello Persico scribit: Triennio mox aut quadriennio Barbari nequaquam arma resumerunt. Quibus intellectis, Alexander Antiochia commorabatur, hilariorque jam & liberior, laxatis bellorum curis, urbis ejus deliciis indulgebat. Quibus ex verbis liquet primo, Alexandrum post triumphum Roma Antiochiam rediisse: secundo, ibidem per tres aut quatuor annos ante bellum Germanicum egisse: tertio, communem sententiam, quæ bellum Persicum in postremos Alexandri annos conjicit, Herodiano adversari, qui tradit, Persas post bel-

rit, cum neget eos a se dictos vel scriptos errores, ut illud (quod iisdem qui supra referunt) de salvandis dæmoniis, hæreticus dici non potuit, quantumlibet ejus & aliorum id genus pravorum dogmatum fuisset assertor. Satis namque ea improbasse videri potuit, dum non modo non defendit, sed constanter sua esse negavit. At in eo certe minus excusatione dignus esse videtur, quod, cum sciret sua ab omnibus impugnari, retractatorium nullum ediderit commentarium; cum ipsi tamen satis otii & temporis superfuisset, ut ad omnes Catholicæ fidei numeros cuncta, quæ a se scripta essent, attemperaret. His de Origene dictis, jam cetera prosequamur.

Eodem tempore novæ rursus (quo impulsore, nescimus) in Christianos Romæ excitatæ sunt turbæ annum ultimum in sede Urbano Papa agente: cum a Cæcilia clarissima virgine ejus sponsus Valerianus admonitus, ab eodem Pontifice baptizatus, angelico est factus dignus aspectu; simulque Tiburtius ejus germanus ab eadem ad Christum conversus, & ab eodem Pontifice baptismo initiatus est; qui, jubente Turcio Almachio Præfecturam Urbanam administrante, tenti sunt, additusque his Maximus cubiculi Imperatoris Præfectus: hi tres ob Christi nominis confessionem gladio cæsi, nobilibus exantlati certaminis coronam martyrii adepti sunt. Tenta post hos Cæcilia, perstantque in fidei confessione, quem habuerit vitæ exitum, ejus Acta declarant; in quibus hæc inter alia habentur scripta.

Tunc valde iratus Almachius jussit eam reduci in domum suam, & illic balnei calore consumi. Cum autem esset in aere calido balnei sui inclusa, & subitus tota die ac nocte magna vis lignorum adhiberetur; illic illæsa tamquam in frigidario locata permansit, salvaque Domini gratia: adeo ut nulla pars omnino ex ejus membris fuerit vel in minimo sudoris signo humefacta. Quod cum audisset Almachius Præfectus, misit carnificem, qui ibidem ei caput amputaret. Spiculator tribus eam percussam

XI.
Cæciliæ
& Socio-
rum cer-
tamen.

XII.
Marty-
rium S.
Cæciliæ.

CHRISTI
232.

URBANI PAP.
6.

ALEXANDRI IMP.
9.

cessam ictibus, necdum truncato capite, consternatam, quam putaret defunctam esse, reliquit. Qui adstabant, spongiis mox sanguinem siccaverunt, ac linteis absterferunt; sicque tribus adhuc diebus superstes vixit, quæ Dei sunt loquens, confirmans eos in Christi nominis confessione; & quæ reliqua erant suæ substantiæ distribuit per Urbanum Papam in pauperes; quem rogavit, ut domum suam faceret ecclesiam Christianorum. His sic dispositis, ac Deum precata, Domino animam suam commendans, vicesima secunda Novembris martyrium consummavit, quam idem Urbanus Papa sepelivit in cœmeterio Callisti, ubi Valerianus, Tiburtius, & Maximus ab ipso primo sepulti fuerant; locusque dictus in cœmeterio positus, Ad sanctam Cæciliam: Hæc ex Actis, quæ cæteris fideliora re-

perimus. Reliqua vero quæ ad ipsius martyrii elucidationem spectant, de tempore & aliis, consule quæ Notationibus in Plantiniana editione superaddidimus.

Quo modo autem eadem vexatione sublatu fuerit idem Urbanus Romanæ Ecclesiæ Pontifex, dicemus anno sequenti. Quod porro de eadem S. Cæcilia in iisdem Actis legitur; consuevisse Evangelium Christi gestare in pectore; ab aliis quoque id factitatum invenimus, & si fidem præstemus S. Andreæ Apostoli Actis, etiam Apostolorum temporibus id usurpatum apparet. Sancta piaque majorum hæc fuit consuetudo, nisi aliqua accedente superstitione labefactetur; ejus meminit Joannes Chrysostomus (a), dicens: *Multa mulierum modo faciunt, Evangelia ex collo appendentes*: At de his alias.

XIII.
Christia-
norum A-
muleta.

(a) Chry-
sost. in
Mat. hom.
73.

JESU CHRISTI
ANNUS
233.

PONTIANI PAP.
ANNUS
I.

ALEXAND. IMP.
ANNUS
10.

I. **A**nno sequenti ducentesimo trigesimo-tertio, Pompejano & Feliciano Coss. vicesima quinta Maji, Urbanus Papa, cum sedisset annos sex, menses septem, & dies quatuor, martyrio functus est; licet Eusebius (b) eum sedisse dicat annos novem, & anno duodecimo Alexandri ponat successoris ingressum. Sed indices Vaticanæ, necnon qui habentur a Cresconio collecti, huic positioni magis assentiri videntur. In libro de Romanis Pontificibus hæc de eodem Urbano scripta habentur: *Hic fecit ministeria sacra omnia argentea, & patenas argenteas vivintiquinque apposuit*. Adeo his abundasse Ecclesias, ut etiam lucernas habere solerent argenteas, superius fusius dictum est.

II. Sed quod pertinet ad Romanam Ecclesiam, de sacris vasis argenteis in usu sa-

crorum; ex veteribus monumentis certa est horum fides. Dum enim refoderetur crypta illa, qua Fideles sacra agentes occlusi fuerunt, inventa sunt in ea multa sacra ministerialia vasa ex argento confecta. Tradit hæc pluribus Gregorius Turonensis (c) commentariolo, quem scripsit de Gloria martyrum. Sed & in rebus gestis S. Laurentii, quas Prudentius sacro hymno cecinit, non argento tantum, sed & auro offerre Romanos Pontifices incruentum sacrificium consuevisse, narratur, his scilicet versibus, quibus persecutor sanctum Laurentium interpellat:

Vasa sacra
argentea
& aurea.

(c) Greg.
Tur. de
Glor. mar.
cap. 38.

*Hunc esse vestris Orgiis
Moremque & artem, proditum est;
Hanc disciplinam fœderis,
Libent ut auro Antistites.*

Ar-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5724.

⊙ 16. B. D 4. P. 3. April. Indiæ. 9.

SÆC. III. Anno Ur. JESU CHRISTI 231. secund. Baronium 233.

bis 984. Olymp. PONTIANI PAPÆ 2.

252. an. 3. ALEXANDRI IMP. 10.

A.C. 231. I. [1] **A** Num. I. ad V. Coss. Pompejanus, & Pelignianus, ut Auctor Chronici Alexan-

drini, Auctor Chronici Damasi, Anonymus Cuspiniani, & varia rescripta Codicis Justiniani habent. Baronius cum Onuphrio & Cassiodoro, quem Marianus Scotus in Chronico sequitur Pompejanum & Felicianum edit, sed Codex Justinianus Pelignianum profitendum evincit; licet in eo per errorem Pelignus dicatur. Pelignianum etiam profitentur Fasti Græci Theonis a Dodwello nuper e tenebris eruti, & Fasti Casareï.

Ur-

NOTÆ [1] **C**oss. Pompejanus & Pelignianus. Civica alterum nomen est Pompejani. Ceterum prænomina desunt. Gudiana inscriptio.

XVII. K A L. FEBR. CIVICA POMPEIANO
ET PELIGNIANO. COS.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Bucherii laterculus; Pompejano, & Peligniano. Prosperi Chronicon: Pompejano & Feliciano. Bucherianus catalogus, & liber Pontificalis in S. Pontiano Papa: A consularia Pompejani & Peligniani.

CHRISTI
233.PONTIANI PAP.
I.ALEXANDRI IMP.
IO.

*Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.*

Hæc tyrannus ex iis quæ ab aliis explorasset.

III. Statuente autem hæc Urbano, & hac ex parte Christi Ecclesiæ gloria effulgentes; Alexander Imperator e contra argentum & aurum ægre tulit conferri templis; unde Lampridius (a): *In templis sane numquam, præter quatuor aut quinque argenti libras, auri ne guttulam quidem aut bracteolam posuit, susurrans illud Persi:*

In sacro quid facit aurum?

Decreſcit
gentilitas
crescente
Christiana
Religione.

Videas igitur, veluti divino quodam consilio, Christi regale sacerdotium eodem tempore his etiam fulgoribus illustratum, quo Gentilitia superstitione ea in re decreſcere visa est: non modo enim Alexander non obtulit; sed & quæ erant in eis auri vel argenti, Maximinus ejus successor (quod testatur Herodianus b) e templis abstulit. Nam templorum omnium, inquit, donaria, statuæque deorum, heroumque honores, tum quicquid publici operis, & civilis ornamenti, aut materiæ denique fuit nummis idoneæ conficiendis, omnia pariter ignibus conflabantur: Hæc ipse; ut plane accidisse videatur, quod de Philistæis sacræ produnt historiæ (c). Dagon illorum Deum Arcæ Dei propinquitate inglorium jacuisse contractum, ipsam vero auro atque argento magna gloria dimissam esse refertam.

(b) Herod.
lib. 7.

(c) 1. Reg. 5.

IV.
Martyres
ab Urbano
instructi.

At de Urbano rursus hæc ibidem subduntur: *Hic sua traditione multos convertit ad baptismum & credulitatem, Tiburtium etiam & Valerianum nobilissimum virum, quos etiam usque ad martyrii palmam perduxit, & per ejus monita*

PAGIUS

II.
Urbani
PP. obitus.

Urbanus Papa anno ducentesimo tricesimo Agricola & Clementini Consulatu notato mortalitatem explevit. In Chronico enim Damasi legitur: Urbanus annos octo, menses undecim, dies duodecim. Fuit temporibus Alexandri a Consulatu Maximi & Æliani. Quæ verba etiam Cuspinianus habet ex eodem libro Damasi desumpta. Acta, inquit Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum, diem Martyrii indicant, tertium post XII. Kalendas, id est, IX. Kalendas Junii, ac sepultum VIII. Kalendas; idque in Cœmeterio Prætextati via Appia. Verum hinc postea in oppositam prorsus Urbis partem translatum fuisse corpus videtur; cum in Hieronymia-

& doctrinam multi martyrio coronati sunt. Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros novem, diaconos quinque, & Episcopos per diversa loca octo: & in Romanis antiquis tabulis hæc de ejus martyrio: (d) Romæ Via Nomentana natalis beati Urbani Papæ & martyris, cujus exhortatione & doctrina multi fidem Christi susceperunt, & pro ea martyrium subierunt. Ipse quoque pro Ecclesia Dei multa passus, tandem cervicibus abscissis, martyrio coronatus est. De sepultura vero hæc in superius citato libro: Sepultus est in cœmeterio Prætextati, Via Appia, octavo Kalendas Junias; Pontianus cessavit Episcopatus ejus dies triginta; postea creatur Pontianus natione Romanus ex patre Calpurnio: Hæc ibi.

Hoc item ipso anno, cum Alexander Imperator jam decimum in Imperio annum ageret: Origenes, (inquit Eusebius e) Alexandria Casaream profugiens, scholam institutionis, quæ erat ad illius loci habitatores in fidei principiis informandos ædificata, Heraclæ reliquit. Sed hæc de Heraclæ alias olim contigisse, dictum est superius. In Palæstinam reversus Origenes, secessum illum Tyrium, quem scribit Epiphanius (f), petiit: illicque quod statuerat, & jam cœptum opus erat, absolvit, Hexapla scilicet atque Octopla, de quibus fatis superque jam superius differuimus. Sed ex Eusebii historia ejusdem emendatum est Chronicon, ubi perperam ponitur profectio Origenis in Palæstinam post obitum Demetrii Episcopi Alexandrini; cum ejusdem sententia constet, post ejus discessionem ipsum obiisse, nempe anno sequenti (ut dicitur) quo in Chronico errore ponitur Origenis in Palæstinam accessus.

Ceterum cum Origenes pervenit in Palæstinam, non sic secessum petiit Tyrium ut penitus docere desineret; quamobrem, ut

no Martyrologio ad XII. Kalend. Junii sic legitur: Via Nomentana milliario octavo Natalis Urbani Episcopi. Ita Papebrocius, qui ex eo Martyrologii Hieronymiani loco intelligere poterat, in eo plerumque mentionem fieri Translationum SS. Pontificum, aliudque arcanum detegere, eas nempe sæpe consimili die factas, quo sepulturæ eorum corpora mandata fuerant. Nam Urbanus die XXV. Maii sepultus in Cœmeterio Prætextati, quod apud Baronium inter Cœmeteria Romana octavum numero est; indeque postea simili die, anno incerto, translatus ad quintum Cœmeterium ad Nymphas dictum via Nomentana, septimo ab Urbe lapide. Ex his liquet, errorem in

(d) Martyr.
rol. Rom.
die 25.
Maji.

V.
(e) Euseb.
lib. 6. cap.
20.

Origenes
iterum in
Palæstina-
nam.

(f) Epiph.
lib. de
mensur.

VI.

NOTÆ

[1] Qui Eusebii Chronicon, & ejus Historiam in annis Sedis Pontificum Romanorum supputandis sequuntur; ut Constantius in Epist. Rom. Pontif. pag. 114. Urbanum Ecclesiam Romanam rexisse volunt, ab anno Christi 223. ad 230. usque ad diem XXV. Maji, si octennium Pontificatus, quod habet Eusebius Histor. lib. VI. Cap. XXIII. de octo diversis Consulatibus accipiatur. Veteres Catalogi, ut ostendit Constantius, in annis Urbani, mendosi sunt, quare iis non immorandum.

CHRISTI
233.

PONTIANI PAP.
I.

ALEXANDRI IMP.
IO.

(a) *Euseb. l. 6. c. 23.*
Discipuli Origenis. ut olim ceperat, certos anni menses interpolatos ad opus quod parturiebat habuisse, aliosque ad docendum distinctos, existimamus. Siquidem Eusebius (a) post multa hæc subdit: *Ad Origenem vero Cæsareæ consueta disciplina munera exequentem, non solum multi ab indigenis, sed ab exteris etiam regionibus pene infiniti discipuli, patria sua relicta adventarunt; ex quibus maxime insignes cognovimus Theodorum, alio nomine Gregorium appellatum, Episcopum sane præter ceteros nostræ ætate crebro hominum sermone prædicatum; & fratrem ejus Athenodorum: quorum animis liberalium disciplinarum tum Græcarum, tum Latinarum cupiditate supra modum inflammatis, & quasi obstupescitis, Origenes divinæ philosophiæ & doctrinæ Christianæ amorem sensim instillavit, eosque a prioribus studiis, facta mutatione, ad sacrarum litterarum commendationem pia sua cohortatione traduxit. Quinquennio integro in eius schola versatis, tantam tamque admirabilem in sacrosanctis Dei eloquiis fecere progressionem, ut dum adhuc ambo admodum adolescentes essent, Ecclesiarum in Ponto crearentur Episcopi.*

VII. Quarumnam vero Ecclesiarum hi electi Antistites fuerint, auctor nec hic nec alibi, cum de iis meminit (b), quicquam dicit. Constat tamen Gregorii (c) Nysseni testimonio, alterum ipsorum, nempe Theodorum, dictum postea Gregorium, qui ob ingentia præclaraque facinora appellari etiam meruit prænomine Magnus, & agnomento Thaumaturgus. creatum fuisse patriæ suæ Episcopum, nempe Neocæsareæ in Ponto, ex qua oriundus erat; germanus autem ejus, licet cujus fedis esset Episcopus, non satis liqueat, illud tamen de eo exploratum est, vitam suam omnibus scientiis egregie imbutam, demum illustriorem nobilioremque reddidisse martyrio; sed de his suo loco. Fuerunt
Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS Chronicon Damasi irrepsisse, & Urbanum annos octo, menses undecim ac dies duodecim sedere non potuisse; cum die vicesima quarta mensis Maii anni ducentesimi tricesimi ad cœlestem patriam advolarit, & anno ducentesimo vigesimo secundo mense Octobri Pontificatum inierit. Sed itaque tantum annos septem & aliquot menses ac dies. Papebrocius laudatus, ut totidem annos Urbano attribuat, quot in Chronico Damasi per errorem leguntur, scribit, *Callistum* dum in carcere esset, *Urbanum* suum Vicarium constituisse; sed si hoc esset, non magis Urbanus quam Callistus mortem tunc vitasset, & aliquid vestigium rei tanti momenti, sæpiusque iteratæ extaret. Unica Decretalis *Urano* attribuitur, eaque ad omnes Christianos scripta; sed cum ea consarcinata sit ex testimoniis Pomerii, Isidori, Eucherii, aliorumque, non potest non esse supposititia. Post Urbani mortem Sedes cessavit *dies triginta*, ut habet Auctor auctioris Chronici veterum Pontificum, idque accurate,

ambo Gentilibus parentibus geniti, atque Alexandriae primum philosophicis litteris operam dederunt.

Quomodo autem ex humanarum rerum scientia ad sublimem Christianam philosophiam se contulerint, ex iis quæ idem Nyssenus tradit (licet solius Gregorii res gestas sit profectus) possumus intelligere, dum ait (d): *Instar Abrabæ magnus iste, cum in externæ sapientiæ studio diligenter versatus esset, per quas res plerique errores Græcorum Gentiliumque stabiliunt atque confirmant, iis rebus quasi ducibus & indicibus usus est ad Christianæ religionis cognitionem. Ac relicta falsa parentum ac majorum religione, rerum veritatem quarebat ex illis ipsis, quæ ab externis philosophis elaborata sunt, edoctus quam non consistere possint, quamque parum sibi consentententia & opiniones Græcicæ doctrinæ. Postquam enim animadvertit Græcorum simul & barbarorum philosophiam in his sententiis, quibus de numine divino quid sentiendum sit statuunt, in diversas scindit opiniones; earumque sententiarum præsidet neque inter se congruere atque concordare, & solerti exquisitaque verborum & argumentorum excogitatione suam unumquamque sententiam stabilire atque confirmare conari; hos quidem, tamquam domestico bello se invicem evertentes & conficientes, reliquit. Consequitur autem & amplectitur consistentem, stabilemque, ac firmum fidei sermonem, qui non exquisita quadam atque redundantibus verborum curiositate & artificiosis nexibus argumentorum confirmatur, sed per simplicitatem verborum omnibus ex æquo annunciat; qui in hoc ipso, quod supra fidem est, vim fidei faciendæ habet: Hæc & alia de ejusdem Gregorii Christianæ philosophiæ cunabulis, cum Alexandriae scientiarum adipiscendarum causa versatus est, idem Gregorius Nyssenus*
T t t affir-

VIII.

(d) *Gregor. Nyssen. ubi supra.*

Quomodo Gregorius ex Philosopho Gentili Christianus evasit.

ut in Pontiani morte videbimus. Quare Pontianus Urbano successit die vicesima secunda mensis Junii, in quam anno CCXXX. feria tertia incidebat.

Sed redeo ad Sanctum Urbanum, cujus Martyrii acta Henschenius ad diem XXV. mensis Maii recitat, existimatque ea fuisse per *Notarios Ecclesie Romanae* conscripta. Narrantur illis hujus sancti Pontificis & sociorum captivitas, constantia inter verbera, animosa fidei professio, & tormenta illis inflata. In actis vero Sanctæ Cæcilie legitur, Sanctum Urbanum, dum in sepulcris Martyrum lateret, baptizasse sanctos Valerianum S. Cæcilie conjugem, ac Tiburtium Valeriani fratrem, quem ad Sanctum Urbanum, a quo baptizaretur, perduxit. Post horum Sanctorum mortem conjuncta fuere corpora SS. Urbani, Cæcilie, Valeriani, Tiburtii, & aliorum Martyrum, & Sanctus Gregorius Papa hujus nominis III. anno DCCXXXI. Pontifex Romanus dictus cæmeterium beatorum Martyrum
Ja-

III.

Reliquia S. Urbani PP. magis in veneratione Roma.

affirmat. Florentissima enim eo tempore erat illic schola Alexandrina, cum ibi docerent philosophi Christiani, post Panthænum Clemens, & post Clementem Origenes, atque Ammonius, quem fama celeberrimum (ut dicturi pluribus sumus) annis undecim Plotinus Platoniorum princeps audivit. Sed egregium plane facinus ejusdem Gregorii de quo agimus, cum Alexandriæ auditor esset, idem qui supra auctor narrat his verbis (a) :

(a) Gregor. Nyss. in Vita Gregorii Thaumaturgi.

IX.

Cum autem degeret in Ægypto in magna Alexandri urbe, in quam ex omnibus partibus philosophiæ ac medicinæ studiosa juvenus confluebat; molestum spectaculum erat aequalibus, adolescens supra ætatem sobrietate sapientiaque ornatus; ejus enim vitæ puritatis & integritatis laus, impurorum probrum erat & dedecus. Ut igitur aliquam excusationem intemperantes ac libidinosi haberent, si ipsi non soli tales esse viderentur; insidias comminiscuntur, & vaftrum quoddam consilium excogitant, ut aliquam notam & maculam magni illius viri vitæ inurant. Ac producit ab his, qui illum calumniabantur, muliercula meretrix, quæ corpore quæstum faceret, infamia irrogata, ex carcere dimissa. Cumque ille pro consuetudine cum viris doctis atque delectis, in habitu gravi & honesto, de quadam questione philosophica disputaret, unaque se cum illis exerceret; muliercula accedit ineptis gestibus formam ostentans, & molliciem luxumque præferens, & per omnia quæ dicebat & faciebat, sese consuescere cum eo simulans: tandem dicebat, se mercedibus fraudatam esse. At cum illi, qui ejus vitæ puritatem & continentiam non ignorabant, indignarentur, & ira adversus mulierculam commoverentur; ipse neque una perturbatus est cum iis qui ipsius nomine stomachabantur, neque quicquam hujusmodi dixit, cum calumniis premeretur; quale pronuciare par esset eum, qui graviter molesteque rem ferret; non testes vitæ advocavit; non jurejurando probrum ab se rejecit; non malitiam eorum, qui hæc adversus eum machinati erant, convicit; sed submissa atque sedata voce, conversus ad quemdam familiarem, Heus tu, inquit, numerata ei pecuniam, ne diutius importunitate sua propositæ questionis tractatum conturbet.

X.

Cum autem is cui hoc injungebatur,

a meretricula sciscitatus quantam pecuniam ab illo posceret, sine mora omnem adnumerasset, atque ab lascivis & protervis adversus sobrium & continentem insidiæ peractæ essent, & jam in manibus illius infamis lucrum esset; tunc divinitus & continentia adolescentis probatur, & calumnia aequalium patefit. Simul enim atque manu pecuniam accepit, spiritu infelici atque maligno correpta, fremituque immani atque ferali, diverso a voce humana sono ingemiscens, collabatur prona in medio cœtu congregatorum, spectaculum horrendum atque terribile præsentibus repente facta; cum & capillus, quem suis manibus vellebat, dilaceratus atque disiectus, & oculi inversi essent, & os spumas emitteret. At non prius a Dæmonio suffocari desiit, quam Magnus ille Deum pro ea invocasset, atque placasset: Hucusque de re tum Alexandriæ gesta Nyssenus; significans, tunc temporis jam fidem Christianam sectatum esse Gregorium, cujus etiam rei causa a Gentilibus talia (ut par est credere) pateretur.

Deus ultor calumniæ in Gregorium conflata.

Calumniam patitur Gregorius.

Cum igitur philosophicis litteris egregie excultus esset, & jam Neocæsaream in Pontum rediisset; tunc accidit, ut memoria Origenis, quem Alexandriæ cum esset, degustarat, ab eo imbuendum litteris sacris non cum fratre tantum, sed & cum Firmiliano nobili Cappadoce, ad eum in Palæstinam (quod scribit Eusebius) se contulerit, quod & idem Nyssenus tradit his verbis: Postquam omnibus disciplinis externæ sapientiæ decursis, incidisset in Firmilianum quemdam patricium Cappadocem, similem moribus & ingenio (ut ille in sequenti vita ostendit, cum Casariensium Ecclesiæ ornamento fuit) & animi sui consilium ac vitæ propositum amico patefecisset, quod ad Deum videlicet spectaret, & illius studium circa idem desiderium convenire intellexisset, relicto omni studio externæ philosophiæ, accedit una cum illo ad eum qui in illo tempore Christianorum philosophiæ princeps erat (hic autem erat Origenes, cujus propter scripta fama celebris est) etiam per hoc ostendens non modo discendi studium atque industriam, sed etiam sedatum ingenium, & animi moderationem. Hucusque de accessu Gregorii ad Origenem Nyssenus.

XI.

Quando Gregorius ad Origenem venit in Palæstinam.

Cæterum cum tam de ejus peregrinatione in Ægyptum, quam etiam de alia su-

XII.

PAGIUS Januarii, Urbani, Tiburtii, Valeriani, atque Maximi & eorum lectum in ruinis positum de novo perfecit, inquit Anastasius Bibliothecarius. Denique Sanctus Paschalis Papa hujus nominis primus anno DCCCXVII. Papa creatus scripsit Epistolam de revelatione sibi facta a Sancta Cæcilia, ob quam, inquit, properantes in cæmeterio S. Sixti (aliis Prætextati) foris portam Appiam situm, corpus S. Cæcilia, inter Collegas Episcopos in aureis indumentis cum venerabili sponso Vale-

riano reperimus, & honeste infra muros hujus Romanae urbis induximus. . . . & Titulum in meliorem statum a nobis fecimus restaurari; & ejusdem Virginis corpus cum carissimo sponso atque Tiburtio, & Maximo Martyribus, nec non Urbano & Lucio utrisque Pontificibus, sub sacro altari dedicantes collocavimus; quæ & Anastasius Bibliothecarius etiam refert. Sed plura de horum Sanctorum Reliquiis Henschenius laudatus.

suscepta postea in Palæstinam, idem auctor sincerissimus testis sit; miramur Eusebium atque S. Hieronymum nonnisi de ejus profectioe in Palæstinam mentionem facere; de eo enim hæc Hieronymus (a): *Ob studia Græcarum & Latinarum litterarum de Cappadocia Berythum, & inde Cæsaream Palæstinæ transit, juncto sibi fratre Athenodoro; quorum cum egregiam indolem vidisset Origenes, eos ad philosophiam cohortatus est; in qua paulatim fidem Christi subintroducens, sui quoque sectatores reddidit: Hæc ipse. De Firmiliano autem quomodo Origenem coluerit jam factus Episcopus Cæsareæ, Cappadociæ totius metropolis, hæc addit Eusebius (b): Quo tempore Firmilianus Cæsareæ Cappadocensis Episcopus magno nomine & celebritate fuit; iste tantum studium erga Origenem declaravit, ut interdum illum in suæ regionis fines ad Ecclesiarum utilitatem accersiri vellet; nonnumquam ipse ad eum in Judæam proficisci, & aliquandiu una cum eo moram facere, quo in sacris litteris melius & perfectius erudiretur: Hæc Eusebius de Firmiliano jam facto Episcopo.*

(a) Hieron.
de Scrip.
Eccl. in
Theod.

(b) Euseb.
l. 6. c. 20.

XIII.

Quomodo autem idem, de quo suscepta est oratio, Gregorius ad sedem Neocæsariensensem capeffendam divino consilio paulo post impulsus fuerit, eodem (c) auctore Nysseno hæc narrante, operæpretium ducimus hic intexere tum ob argumenti dignitatem, tum etiam ad summam Dei bonitatem insinuandam, qui Ecclesiam suam tyrannorum furore vexandam, & hæreticorum fallaciis invadendam, tanto voluit robore antea communire. Cum igitur Phædimus, cui divinitus a Spiritu sancto præscia futurorum vis quædam inerat, illo tempore Amasenorum Ecclesiæ Antistes esset, & omni studio laboraret, ut Magnum Gregorium in potestatem redactum, Ecclesiæ administrationi præficeret, ne tantum bonum otiosum & infrugiferum vitam transigeret: ubi sacerdotem id agere atque conari Gregorius sensit, cogitare cepit, qua ratione latere posset, alius ad aliam solitudinem transiens. Sed postquam nihil non intentatum relinquens vir ille magnus Phædimus, & omni machinatione atque solertia utens, non poterat virum ad sacerdotium adducere, innumeris oculis præcaventem, ne quando manu sacerdotis caperetur; atque uterque inter sese studio certarent, illo quidem capere, hoc vero persequentis manus effugere cupiente (nam ille sciebat se sacrum Deo donarium oblaturum esse: hic autem verebatur, ne quo modo sibi sacerdotii cura, tamquam onus quoddam vitæ imposita, ad philosophiam impedimento esset) idcirco impetu quodam divino Phædimus ad propositum studium proVectus, nihil curans interjectum spatium, quo a Gregorio dirimebatur

(c) Gregor.
Nyss. orat.
de Vit. Gre.
gor. Thau.
mat.

Gregorius
fit Episco-
pus Neo-
cæsareæ.

Ann. Eccl. Tom. II.

tur (quippe ille aberat itinere tridui) sed ad Deum suspiciens, precatusque ut & ipse & ille pariter in illa hora a Deo respicerentur, loco manus impositionis Gregorio adhibet sermonem, Deo consecrans eum, qui corpore coram non adesset, & illam et civitatem destinans atque attribuens, quam contigerat ad illa ipsa usque tempora adeo simulacrorum errori deditam esse, ut, cum infiniti essent qui & ipsam urbem & regionem circum jacentem incolebant, non plures quam septemdecim invenirentur, qui sermonem fidei recepissent.

Hæc de Gregorii ad Episcopatum vocatione potius quam ordinatione Nyssenus cum scribat, res est paulo accuratius contemplanda. Nam licet privato quodam Spiritus impulsu ordinator ipsius fecisse dicatur; tamen quod non tantum nulla Ecclesiastica lege suffragante, sed & penitus refragante, nulloque alio prævio majorum exemplo, id frustra tentare visus esset Episcopus Amasenus; nemo prudens dixerit, eum tunc ab ipso ordinatum fuisse Episcopum, sed potius divina operante virtute, quodam invisibili verbi fune, fugitantem retentum, invitumque tractum; ita tamen, ut quæ essent agenda secundum Ecclesiasticæ disciplinæ regulas, nullatenus in ejus ordinatione fuerint prætermittenda; nam auctor idem hæc subdit: Sic igitur jugum subire coactus, omnibus post hæc, quæ fieri solent, solemnibus in eo peractis; cum exiguum tempus ad mysterium exactius cognoscendum, ab eo qui sacerdotium ipsi assignaverat, petiisset, non amplius (ut inquit Apostolus d) carni (d) Galat. & sanguini adharendum esse & acquiescendum putabat, sed a Deo sibi occulta manifestari petebat.

Dictorum
elucidatio.

XV.

At nec illud de eo in præsentiarum reticendum est; quod cum ipse olim auditor fuisset Origenis, illumque dixisse atque scripsisse nonnulla meminisset, quæ a communi aliorum Christianorum Orthodoxorum sententia discrepant; cum jam adstringeretur, ut sibi subditis Evangelicam veritatem (id ministerio Episcopatus, quod susceperat, exposcente) sermonis prædicatione concrederet, mente anxius, ambiguusque qua potissimum incederet via, diu multumque versatus est. Sed quomodo per mirificum quemdam visum sit illi divinitus sapientia impertita, idem Nyssenus declarat his verbis: Cum enim per totam noctem aliquando de ratione atque sermone fidei dispiceret & specularetur; & varias animo cogitationes agitaret (erant nimirum etiam tunc nonnulli, qui piam & sinceram religionis doctrinam adulterarent, ac per probabiles argumentationes sæpenumero etiam doctis & prudentibus veritatem facerent ambiguam) pro qua tunc ei per vigilem curis atque sollicitudine noctem agenti, quidam

Viso
ostensa
Gregorio.

in figura humana, facie ac forma senili evidenter apparet, ornatu atque compositione indumenti augustum quemdam sacrum atque divinum referens decorem, magnam gratia vultus atque dispositione figuræ præferens virtutem. Hic vero visu perterritus, & surgere e lecto, & quis esset, cuiusve rei gratia venisset, sciscitari.

XVI.

Gregorius
divinitus
institui-
tur.

Cum autem ille perturbationem mentis ejus submissa voce sedasset, ac dixisset, se iussu divino apparuisse ei propter eas rationes quæ apud ipsum controversæ & ambiguae essent, ut piæ fidei veritas revelaretur; & bono animo esse, audito sermone, & quodam cum gaudio atque contentatione illum contueri cœpit. Deinde cum ille directo manum protendisset, & quasi ostenderet ei per digitorum directam protensionem id quod ex transverso apparerebat: hic & una cum directa manus protensione circum agere suum obtutum, & videre aliam imaginem adversum ei quæ prius apparuerat, in figura muliebri, excellentiorem quidem & augustiorem, quam pro humana conditione: rursus autem perterritus, & facie adversa, vultum demittere, ac perplexus & dubitabundus hæsitare de spectaculo, cum oculis apparitionem ferre non posset: etenim miraculum visionis nimirum in hoc potissimum erat, quod, cum nox esset obscura, lumen una cum iis qui apparuerant ei effulserat, quasi aliqua lucida tæda accensa. Cum igitur oculis ferre apparitionem non posset eorum qui sibi apparuerant; inter sese rationem ejus rei, de qua ambigebatur, exponentium ratiocinationem audivit; per quam non solum accepit veram cognitionem fidei; verum etiam nominatim eos; qui apparuerant, cognovit, utroque eorum propria appellatione alterum alloquente.

XVII.

Joannes
Evangelista
Catechista
Gregorii.

Audivisse enim dicitur ex ea quæ in muliebri habitu visa erat, cum hortaretur Evangelistam Joannem, ut adolescenti mysterium veræ pietatis aperiret ac declararet: atque illum dixisse, se paratum esse etiam in hoc Matri Domini gratificari, quoniam hoc ei cordi esset: atque ita exposito sermone, qui & rei quæsitæ conveniret, & admodum bene definitus & circumscriptus esset, rursus ex oculis discessisse. Atque hunc extemplo divinam illam institutionem & disciplinam litteris mandasse, & secundum illam postea in Ecclesia sermonem prædicasse; ac posteris, tamquam patrimonium quoddam & legatum divinitus datam illam doctrinam reliquisse, per quam usque in præsentem diem instituitur illius civitatis plebs, quæ ab omni hæretica malitia intacta permansit. Porro mysticæ illius disciplinæ verba hæc sunt:

XVIII.
Fidei
Symbolum
Gregorio
revelatum.

UNUS EST DEUS PATER Verbi viventis, Sapientiæ subsistentis, & Potentiæ, & Figuræ æternæ, Perfectus Perfecti ge-

nitator, Pater Filii unigeniti. Unus Dominus, solus ex solo, Deus de Deo, figura & imago Deitatis, Verbum efficax, Sapientia constitutionis rerum universarum comprehensiva, & Potentia totius creaturæ effectrix, Filius verus veri Patris; visum effugiens, visum effugientis; & corruptioni non obnoxius, non obnoxii corruptioni; & morti non obnoxius, non obnoxii morti; & Æternus Æterni. Unus Spiritus sanctus ex Deo ortum & existentiam habens, quique per Filium apparuit, videlicet hominibus; imago Filii perfecti perfecta, Vita viventium causa, Fons sanctus, Sanctitas sanctificationis suppeditatrix; per quem manifestatur Deus Pater, qui est super omnia & in omnibus; & Deus Filius, qui per omnia permanet. Trinitas perfecta, quæ gloria, atque æternitate, & regno non dividitur, neque abalienatur. Hucusque fidei revelatæ mysterium.

XIX.

Hanc fidei Catholicæ regulam Gregorio divinitus impertitam, cum Orientalis, tum etiam Occidentalis Ecclesia cognitam comprobavit, atque ut sacrosanctum depositum cælitus collatum religiosissime custodivit. Habetur eadem recitata in Quinta Oecumenica Synodo. Citatur pariter ab Apochrifariis Gregorii Papæ Noni, dum agunt adversus Germanum Juniorem Episcopum Constantinopolitanum, in eam sententiam, quod Spiritus sanctus a Patre Filioque procedat. Quæ omnia habentur in ejusdem Pontificis Registro epistolarum, anno septimo ejusdem Pontificatus. Codex a Cencio Camerario collectus in quo inest Relatio eorumdem Apochrifariorum de rebus gestis in ea legatione, cum Patriarcha & Imperatore incipit: Anno millesimo ducentesimo trigesimo tertio (is est annus septimus Gregorii Papæ Noni). Ibi in professione fidei eorumdem Legatorum, inest Gregorii Thaumaturgi fidei professio recitata usque ad illa verba *Imago Dei sermo efficax &c.* Porro ex diversorum translationibus, diversus interdum ejus textus reperitur expressus. Eam autem de fide regulam ab eodem Magno Gregorio appositam commentario de Fide inscripto, fuisse accuratissime explicatam, ad Neocaesariens. (a), & Leontio Scholastico (b) citatus reperitur. At de ejusdem Gregorii scriptis opportuniore loco agemus inferius; modo autem aggressam semel historiam prosequamur.

(a) Basil.
de Spiritu
sancti. c. 29.
& epist. 68.
ad Neocaesariens.

(b) Leont.
de Sectis
act. 8.

Sed quid primum Gregorius Nyssenus ea recitata breviter addat, quod ad eam pertinet, describamus: Ergo, inquit, neque creatum quicquam, aut servum in Trinitate est, neque adscititium quicquam & adventitium, ut quod prius quidem non esset, nec suppeteret, posterius autem introductum sit. Neque vero deest unquam Filius

XX.

CHRISTI
233.

PONTIANI PAP.
I.

ALEXANDRI IMP.
IO.

lius in Patre, neque in Filio Spiritus; sed immutabilis & inalterabilis eadem semper Trinitas est: Hæc Gregorius; qui & hæc subdens, fidem suam de eare certo certius testatam reliquit: Quod si quis, inquit, sibi fidem de hac re fieri cupit; audiat Ecclesiam, in qua sermonem prædicabat; apud quam illa ipsa verba a beata illa manu exarata adhuc etiam nunc conservantur: Hucusque Nyssenus, cujus avia spectatissima sanctitate Macrina, Senior dicta, hujus Gregorii, de quo est sermo, gentilis fuit; sed de ea plura inferius suo loco narraturi sumus.

XXI. Inter alios quoque præclaros nomine Origenis discipulos Tryphon nominatur, de quo S. Hieronymus (a): Tryphon Origenis auditor, ad quem nonnullæ ejus extant epistolæ, in Scripturis eruditissimus fuit; quod quidem & multa ejus sparsim ostendunt opuscula, sed præcipue liber quem composuit de Vacca rufa in Deuteronomio, & de Dichosomematibus, quæ cum columba & turture Abraham ponuntur in Genesi. Hic fortasse Tryphon ille, qui his ipsis temporibus celebris quoque habitus est philosophicis litteris, qui Plotinum redarguit, quod a Numenio inventa clam surripuisset; ejus meminit Porphyrus in Vita Plotini. Rursum vero non solum Heraclas (ut dictum est) fuit Origenis auditor, & primus eidem successor in docendi cathedra, & creatus (ut dicemus) anno sequenti Episcopus Alexandrinus; sed & qui illi in ejusdem Ecclesiæ sedem successit, Dionysius inter celeberrimos Origenis auditores adnumeratur, de quo suo loco plura dicturi sumus; fuerunt & alii, quorum memoria excidit.

XXII. Sed ex quo hic de his sermo habetur, qui hoc tempore ex philosophicis facultatibus ad Christi fidem, ut eminentiorem profiterentur philosophiam, se contulerunt; nequaquam ille silentio prætereundus est, qui (quod paucorum est) non solum bonorum, carorumque suorum, sed æstimationis denique pro Christo voluntariam jacturam fecit, hoc propemodum tempore nuncium remittens omnibus quæ sunt in mundo, Christi opprobrium præferens cunctis rebus; ipsumque imitatus (quantum fas est homini divina consequi) qui (b) cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formamque servi accepit; se ipsum fastu, quo ab omnibus attollebatur, exuens philosophico, vili indutus vestimento atque admodum sordido, in Comanam Ponticam civitatem se conferens, ibi, ut occultus agere posset, inter carbonarios voluit profiteri; ea nimirum quoque de causa illud deligens ministerium, quo vultu sordidatus, veluti fuligine tinctus, a nemine unquam posset agnosci. Latuit eo modo diutius; do-

nec Gregorio Thaumaturgo, de quo habitus est sermo, Episcopo jam facto, divino quodam instinctu rem præfagiente, ac denique eum detegente, Romanæ civitatis, communi omnium accedente suffragio, Episcopus delectus est. Res gesta, a gravissimo auctore descripta, digna plane videtur, quam hic opportune nostris Annalibus intexamus. Idem enim Gregorius Nyssenus in rebus gestis Gregorii Thaumaturgi hujusmodi historiam narrat, ab Episcopatu ejus sumpto dictionis exordio.

Ex finitima (inquit) civitate mittitur ad eum (nempe Gregorium) legatio, ut veniret ad ipsos, & Ecclesiam quæ esset apud eos, sacerdote designato, constitueret. Comana autem civitati nomen erat: cujus ut hospes magnus iste vir esse vellet, vulgo omnes hanc veniam sibi dari petentes, orabant. Cum venisset ergo ad eos & aliquot dies conversatus una, tum dictis, tum factis suis magis eorum studium erga mysterium incendiisset: cum jam tempus esset, etiam id negotium, propter quod legati ad eum missi erant, ad exitum deducendi, ac designandi aliquem eorum Ecclesiæ primarium sacerdotem; tunc principum quidem & magistratum civitatis omnium sententiæ in hoc occupata erant, ut anxie & curiose inquirerent, ac sciscitarentur, qui eloquentia, qui genere, reliquoque vitæ splendore cæteros præcedere viderentur. Putabant enim, quoniam etiam his bonis Magnus Gregorius cumulatus erat, nec earum quidem rerum oportere expertem esse, qui ad hoc munus deligeretur.

XXIV. Cum autem in multas partes suffragiis scinderentur, & alii alium præoptarent atque præferrent: expectabat vir ille magnus divinitus aliquod sibi consilium ad propositum negotium suppeditari. Ac quemadmodum Samuel (c) in eligendo Rege, fertur non pulchritudine nec magnitudine corporum motus esse, sed animum regium requisivisse, etiam si in contempto forte corpore reperiretur; eodem modo ille, studiis erga unumquemque eorum qui destinabantur, neglectis, id unum dumtaxat spectabat, an aliquis etiam ante declarationem industria vitæ atque virtute in moribus sacerdotium gestaret. Cum autem illi quidem perducerent eos, de quibus suffragium ferretur; quem quisque promoveret, ejus honorificam mentionem facientes; atque hic, ut etiam viliorum (quod ad vitæ specimen attinet) rationem haberent, eos hortaretur; posse enim etiam in talibus reperiri aliquem, qui animi bonis super eos emereret, qui vitæ splendore præstarent; quidam ex iis qui præerant suffragiis ferendis, eam Magni illius sententiam pro contumelia atque derisione accipit, si cum nullus eorum, qui & eloquentia, & dignitate, manifesto facultatum

XXIII.

Agitur de electione Coman. Episcopi

XXIV.

(c) 1. Reg. 16.

Rejiciuntur qui videbantur idonei.

(a) Hieronymus de Script. Eccl. in Tryph.

Tryphon discipulus Origenis.

De Alexandro ex Philo Carbonarius.

(b) Philip. 2.

tatum vitæ splendore cæteris prælati essent, ad sacerdotium admitteretur; ex opificibus sellulariis, quique labore manuum vitam tollerarent, ad hujusmodi munus aliqui magis apti & idonei existimarentur: & simul cavillans, cum quadam irrisione ad eum: Si hæc, inquit, jubes, ut hi quidem tales, qui ex omni numero civium electi sunt, prætereantur, atque ex quilibet & ex infima plebe assumamus aliquem ad administrandum sacerdotium, qui tali civitati præsit; tempus tibi deinceps fuerit carbonarium Alexandrum ad sacerdotium vocandi; atque ad hunc transiitione facta, si videtur, suffragiis inter nos universi cives consentiemus.

XXV.

Alexander Carbonarius loco proponitur.

Atque ille quidem hæc loquebatur, sententia ejus obtrectans, ac per hoc simulatum & cavillatorium suffragium summam & exactam diligentiam in superioribus vituperans ac reprehendens. Sed Magno illi per hæc dicta subit animum cogitatio, quod non sine numine divino Alexandri a deliberantibus inter cæteros mentio facta esset. Et quis, inquit, est Alexander, cujus mentionem fecistis? Deinde cum quidam ex iis qui una intererant, cum risu memoratum in medium produxisset, pannis vilioribus ac sordidis, nec toto quidem corpore amictum, & simul apparentibus rebus, manibus pariter & facie, reliquoque corpore carbonibus infecto ac sordidato, opificium & quæstum ostendentem: cæteris quidem risus materia erat talis in medio stans Alexander. At perspicacem illum oculum valde id spectaculum obstupesciebat; vir in extrema paupertate ac neglecto corpore se ipsum solum spectans, ac veluti sibi placens, & gaudens eo habitu, qui oculis imperitis ridiculus erat. Etenim ita se se res habebat: Non urgente paupertate ad hujusmodi vitæ genus devenerat; sed philosophus quidem vir erat, quemadmodum in secuta vita indicavit, adeo ut ad martyrium usque pervenerit, per ignem cursu confecto.

XXVI. Compendium vitæ Alexandri.

Latere autem dedita opera volebat, altiori animo præditus, quam ut eam, quæ vulgo expetitur, felicitatem curaret; ac pro nihilo sæculum ducebat, eo quod & sublimis & veræ vitæ studio teneretur: & ut maxime virtutem, ad quam aspirabat, assequeretur; operam dabat, ut talis esse ignoraretur, contemptiore vitæ genere, veluti turpi quadam persona sese occultans. Atque alioqui etiam quod eximio juventutis flore præditus esset, periculosum esse ducebat ei qui continentiam sibi sectandam proposuisset, corporis sui pulchritudinem patrefacere, felicitate naturæ, tamquam in pompa sese ostentantem; noverat enim ejusmodi rem gravium offensionum & delictorum occasionem plerisque præbere solere. Ne igitur vel sibi ipsi istiusmodi aliquid accideret imprudenti, quod factum noluis-

set; vel alienis oculis casus & offensionis materiam præberet: idcirco se carbonario opificio, veluti persona quadam deformi, consulto circumdat, quo tam corpus laboribus ad virtutem exerceretur, quam pulchritudo sordibus carbonum infecta obtegeretur; & simul pecunia, quam ex laboribus quærebat, ad mandatorum executionem dispensaretur.

Posteaquam igitur eum ex Concilio abduxit, atque de statu ejus atque conditione omnia diligenter scrutatus & sciscitatus est; illum quidem familiaribus suis tradidit, exequi jussis quæ res postulabat; ipse vero in Concilium reversus, ex præsentis deliberatione sumpto argumento, congregatos instituebat, de sacerdotii officio sermones eis proponens, ac per hos vitam cum virtute conjunctam præscribens. Perseverabat autem in ejusmodi sermonibus conventum detinens; quoad executi mandata qui operam ei navabant, supervenerunt, secum adducentes Alexandrum, qui & lavacro fuliginis injucunditatem absterferat, & Magni istius vestibus indutus & ornatus erat: hæc enim curare jussi erant.

Omnibus autem in Alexandrum conversis, & ad novam eam speciem admiratione defixis: Nihil novi (inquit ad eos magister) accidit vobis, si oculis decepti estis, & sensui soli iudicium pulchritudinis permisistis. Fallax enim & incertum rerum veritatis iudicium sensus est, aditum per se ad profunditatem mentis & intelligentiæ præcludens. Simul autem etiam pietatis inimico dæmoni prorsus id studio erat, ut vas electionis ignorance contentum, otiosum & inutile esset; neu prodiret in medium vir, qui ipsius principatum everfurus esset. Hæc locutus, cum eum juxta consuetum morem ritusque solemnem ad hoc munus idoneum effecisset, per sacerdotium Deo virum dedicat. Omnibus autem novum sacerdotem intuentibus, rogatus ut aliquam ad Ecclesiam haberet orationem; statim ipso initio suæ administrationis Alexander ostendit, haud falsum in sese Gregorii iudicium fuisse. Erat enim oratio ejus intelligentiæ sententiarumque plena, dicendi tamen floribus minus exornata. Unde petulans quidam ex Attica adolescens, apud illos agens, incomptam dictionem derisit; quod non ea, quam Attici in dicendo adhiberent, exacta atque supervacanea cura exornata esset. Quem ajunt divina quadam visione emendatum esse, cum columbarum gregem incredibili quadam pulchritudine nitentem conspicatus esset; & quemdam audivisset, qui diceret, has esse columbas Alexandri, quas ille derisisset. At de Alexandro philosopho & carbonario hætenus; qui postea sub Decio, summi sacerdotii amplitudinem post egregiam navatam operam in cura pastoralis, nobilissimo martyrio illustravit.

XXVII.

Alexander ex Carbonario prodit Episcopus.

XXVIII.

Concionatur Alexander.

JESU CHRISTI
ANNUS
234°

PONTIANI PAP.
ANNUS
2.

ALEXANDRI IMP.
ANNUS
II.

I. Heraclas Episc. Alex.
(a) Euseb. lib. 6. c. 20. 23.
D Ucentesimo tricesimoquarto Christi anno, Lupo & Maximo Coss. Demetrius Episcopus Alexandrinus, cum quadragintatres annos integros in ministerio illo obeundo contrivisset, diem obiit; huic successit Heraclas: Hæc Eusebius (a), licet in Chronico annos quadragintaquatuor eidem tribuat; sed & infra: Ubi autem post Demetrium Heraclas Episcopus ministerium Alexandriae obtinuerat, Dionysius unus item ex Origenis discipulis scholam institutionis ibidem cepisset.

II. Plotinus ad Ammonium.
Eodem quoque anno, proficiente publice Alexandriae Ammonio Christiano philosopho Plotinus Ægyptius, patria Lycopolitanus, ad eum audiendum se contulit, audiitque eum annos undecim. Testatur id Porphyrius in Vita Plotini, sic dicens: Post hæc cum octavum & vicesimum ætatis annum Plotinus iam impleret, se philosophiæ amore vehementer accensum, commendatum fuisse iis, qui tunc Alexandriae excellentiores habebantur; sed tamen ex eorum scholis tristem admo-

dum maestumque discessisse, & amico cuidam mæroris sui causam declarasse; qui suæ ipsius mentis affectum plane cognoscens, ad Ammonium, cujus nullum adhuc periculum fecisset, adduxerit. Deinde cum Ammonii scholas ingressus audisset illum, amico dixisse: Hunc ipsum, o amice, quærebam. Ex eo igitur die annos undecim audivit sedulo Ammonium: Hucusque de Plotino & Ammonio Porphyrius; qui cum paulo superius dixisset, natum Plotinum anno tertiodecimo Severi Imperatoris, numeretque annos ejus ætatis vigintiocto, cum se Alexandriam atque ad Ammonium contulit; necesse est affirmare, hoc anno id contigisse.

Laudavit quoque Ammonium simul cum Origene Longinus (b), clarissimus & ipse hujus temporis philosophus, dicens: Sed in secundo genere Platonicum quidem Ammonius & Origenes, quibuscum nos diu versati sumus, viris profecto intervallo non parvo sui sæculi philosophos intelligentia superantibus: Ita Longinus. Cæterum illud

III. Ammonius & Origenes laudati.
(b) Apud Porphyr. in Vita Plotini.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5725.

SÆC. III. Anno Ur. bis 985. Olymp. 252. an. 4. A.C. 232. ☉ 17. AG. ♃ 5. P. 25. Mart. Indict. 10.

JESU CHRISTI 232. secund. Baronium 234.

PONTIANI PAPÆ 3.

ALEXANDRI IMP. II.

I. Consules. II. Demetrii Episc. Alex. obitus. III. Plures in Ægypto ante Demetrium Episcopi erant.
[I] AD num. I. Coss. Lupus, & Maximus. ex variis rescriptis Codicis Justiniani, Mors Demetrii Episcopi Alexandrini, & initium Heraclæ ad annum CCXXX. pertinent, ex Chronico Eusebii tam juxta editionem Pontiaci, quam Scaligeri. Marianus Scotus Heraclæ initium etiam copulat cum anni illius Consulibus. Eutychius Patriarcha Alexandrinus scribit, a Marco usque ad Demetrium totam Ægyptiacam Ecclesiam unicum Episcopum habuisse, quam sententiam Dallaus, vir e secta Protestantium, ambabus manibus amplexus est. Sed, ut notavit Pearsonius Episcopus Cestriensis ejusdem ritus, in prima parte Vindiciarum S. Ignatii cap. ultimo, historiola illa, in qua etiam dicitur, tres Episcopos a Demetrio primum in Ægypto creatos fuisse, minime fide digna; non solum quia Eutychius decimi sæculi Scriptor Alexandrinæ Ecclesiæ Historiam parum diligenter pertextuit; sed etiam quia contrarium ex optimis Auctoribus colligitur. Hadrianus Imperator epistolam ad Servianum Consulem scripsit, ideoque diu ante-

quam Demetrius Ecclesiæ Alexandrinæ præficeretur, in qua ait: Illi qui Serapin colunt, Christiani sunt: & devoti sunt Serapi, qui se Christi EPISCOPOS dicunt. Refertur ea epistola a Vopisco in Vita Probi Imperatoris. Certe illa de tribus Episcopis a Demetrio primo in Ægypto creatis traditio Græcis atque Latinis ignota fuit: traditio vero illi contraria de Episcopis a S. Marco in Ægyptiaca Diocesi institutis, & Græcis & Latinis atque Arabibus innuit, ut videre est apud Simeonem Metaphrastem in Vita S. Marci, & Synaxario Græco, ubi de S. Marco. Rhabanus Maurus eadem cum Metaphraste tradit, ut & Notkerus, Alfridus Cantuariensis Episcopus, & Ordericus Vitalis. Inter Arabes Martyrologium Melchitarum ait, Marcum in Barcam profectum esse, & Ecclesiis constituisse Episcopos. Et Severus de Vitis Patriarcharum Alexandrinorum apud Eccheleusem inquit, Marcum Pentapolim perrexisse, & Episcopos ordinasse. Qua de re plura Pearsonius laudatus.

Ad num. II. & seq. Baronius mirari se dicit, qui audire Ammonium potuerit Origenes, ipso fere ætate suppar, & aliorum ipse institutioni ante annum ætatis tricesimum præfatis. Verum iis temporibus jam grandes natu viros Scholas frequentare solitos docet doctissimus Huetius lib. 1. Origenian. cap. 2. Porphyrius in Vita Plotini asserit, ad Plotinum Romæ publice docentem aliquando accessisse Origenem quemdam, de quo infra agetur, eoque conspecto, victum pudore Plotinum suam dicendi fecisse. Ipsemet Plotinus ut

IV. Origenes Ammonii discipulus.

NOTÆ [I] Coss. Lupus & Maximus. Eorum prænomen latent. Fabrettus pag. 676. num. 27. ex Cupero:

VI. K A L. M A I A S.
L U P O. E T M A X I M O. C O S.

Vulgares Falsi: Lupo & Maximo.

CHRISTI
234.PONTIANI PAP.
2.ALEXANDRI IMP.
II.

(a) Apud illud admirari subiit, quo modo alibi (a) Euseb. lib. 6. cap. 13. Porphyrius dicat, Origenem Ammonii auditorem fuisse, cum constet Origenem ante annos triginta Alexandria docere coepisse? qui cum (ut testatur Eusebius b) anno decimo Severi, quo Leonides pater martyr factus est, annos natus esset decem & septem; hoc anno jam expleffe suæ ætatis annum quinquagesimum apparet, ac proinde æqualem ferme fuisse Ammonii.

IV. Calumnia Porphyrii in Ammonium. At videamus quid de eo Porphyrius dicat, qui Christianis infensissimus, ægro ferens animo tantum virum Christiano censeret nomine, calumniose admodum eum ad Ethnicos defecisse testatur, sic dicens

(c) Apud (c): Origenes enim Ammonii factus auditor, qui nostra quidem ætate magnam in philosophia comparasset commendationem; tametsi ad litterarum cognitionem & peritiam magnam sane a magistro percipiebat utilitatem; ad rectam tamen vitæ institutionem & modum, diversam ab illo & omnino contrariam vivendi viam ingressus est. Nam Ammonius Christianus, & a Christianis parentibus educatus, quando in prudentia aliquando progressionem fecerat, & philosophiæ studia semel degustaverat, statim a Christianismo ad eam vitæ rationem, quæ humanis legibus gubernatur, se transtulit: Hæc Porphyrius de Ammonio.

V. At vero sanctus Hieronymus (d) cum lucubrationes ejusdem Ammonii recenset, Porphyrium mendacii redarguit, in primis cum ait: Ammonius, vir disertus & eruditus in philosophia, eodem tempore Alexandria clarus habitus est; qui inter multa ingenii sui & præclara monumenta, etiam de Consonantia Moysi & Jesu elegans opus composuit, & Evangelicos canones excogitavit, quos postea secutus est Eusebius Cæsariensis. Hunc falso accusat Porphyrius, quod ex Christiano Ethnicus fuerit; cum constet eum usque ad extremam vitam Christianum perseverasse: Hæc Hieronymus. Sed & ante eum Eusebius

(e) Apud Euseb. lib. 6. cap. 13. hæc ait: Ammonium autem ex vivendi ratione quæ est secundum veri Dei cultum, ad morem Græcorum dilapsam, perspicue certe atque adeo improbe mentitus est; quid namque non falso comminisceretur Christianorum hostis? nam & instituta Christianæ disciplinæ (sicut historia superior declaravit) Origeni a parentibus integra tradebantur; & Ammonio sincera diviniæ philosophiæ, religionisque Christianæ

præcepta firma usque ad extremum vitæ exitum permanserunt; sicut hominis libri tanta elaborati industria, tamque multorum commendatione approbati, quos posteritati reliquit, adhuc multis in locis testes esse poterunt, ut ille qui de Consensu & convenientia Moysi cum Jesu inscribitur, & alii qui reperiuntur apud litterarum studiosos. Ista igitur a nobis hoc loco posita sint ad declarationem tum calumniæ malevoli obrectatoris, tum exquisitæ & copiosæ Origenis in Gentilium disciplinis cognitionis: Hæc Eusebius.

Sed fortasse poterit mirari quispiam, dum audit Christianum hominem in florentissima Civitate, nobilissimaque eruditorum schola philosophiam publice profiteri, habereque auditores Gentiles homines. Verum haud passuri id fuissent sanctissimi ejus Civitatis Episcopi, nisi prævidissent ea omnia ad Evangelii profectum conducere. Docuit enim experimentum, ejusmodi scholæ fuisse compluribus veluti introductionem quamdam ad Christianam fidem capeffendam: dum enim quæ Plato docuisset, subtilissima indagazione disquirent, ostenderentque eadem felicius longe ante Platonem esse in divinis litteris explicata (prout Clemens (f) Alexandrinus, & Eusebius (g) Cæsariensis pluribus docent) sed, & copiosius ac dilucidius penes Christianos reperiri: in mentes illorum interea instillabant Christianæ fidei elementa. Satagere namque, ut sive per occasionem (ut ait Paulus h) sive per veritatem Christus annuncietur Apostolicum est. Quorum enim ingenia excolebantur Platonice disciplinis, prælibato veluti osculo sapientiæ, ad perfectam illius fruitionem inflammabantur.

At cum in eis ipsam inveniri perfecte, minus concessum esse viderent; alterum de duobus solebat accidere; ut aut vere amatores ac indagatores sapientiæ se ad Christianam Religionem ea potituri transferrent; vel qui nomine tenus Philosophi dicerentur, & curiositate sciendi quadam allesti eam tantummodo insectarentur; cum minus nacti illam essent in philosophicis facultatibus, ad magicas se converterent impietates. Id plane Plotini auditoribus accidisse, S. Augustinus (i) ad Dioscorum scribens affirmat, sed de eo inferius. At idem suis quoque temporibus contigisse (k) ait, ut, paucis mutatis sententiis atque verbis, complures Platonici facti fuerint Christiani. Id ipse pluri-

VI. Cur Christiani docerent publice Philosophiam.

(f) Clem. Alex. Strom. lib. 1.

(g) Euseb. de præp. Evang. lib. 1.

(h) Philip. 1.

VII. Philosophi facti Christiani, vel Magi.

(i) Aug. ep. 56. in fine.

(k) Aug. de vera relig. c. 4.

PAGIUS

ut dicit Spondanus, eundem Ammonium annos natum viginti octo, audiit annos undecim. Quare post Porphyrii ab Eusebio lib. 6. cap. 10. citati, Eusebii ibidem, Suidæ in Origene, & Nicephori testimonium, Origenem Ammonium audiisse in dubium non revocandum. Hierocles in Libro de Providentia, hunc Ammonium, Θεοδιδαντος appellat, cumque primum Platonice &

Aristotelicæ Philosophiæ concordiam ait hominibus ostendisse: idque discipulis suis Platoni atque Origeni aperuisse, ut refertur in Bibliotheca Photii. A D. Hieronymo inter Scriptores Ecclesiasticos Ammonius recensetur. Ejus hodie nihil extat: nam Commentarii in Aristotelem, alterius sunt Ammonii Hermiæ filii, qui Anastasii temporibus Procli auditor fuit.

ribus, ceteros ad hæc invitans; siquidem symbolis nonnullis communibus intercedentibus, perfacilis videri posset ex Academia ad Christi Ecclesiam transmigratio. Nam quem Plato pertigerat verticem disciplinæ, in primis Christianæ fidei rudimentis, in ipso primo ingressu vestibuli domus Dei, multo certior ac dilucidior inveniretur expressus, in ipso inquam Evangelii Joannis piscatoris exordio; quod plane Platonici ipsi admirantes, scribendum esse aureis ubique litteris (a) testarentur; usque adeo, ut veritate convicti, manus dederint; & illi tantum se continuerint, & in Platonis schola senuerint, qui inflati superbia, philosophico supercilio contempserint ex magistris fieri discipulos Christi, & in schola piscatorum hominum profiteri.

VIII.

Conducere quidem ad Christianam pietatem philosophicas disciplinas, præstareque Christianos homines illis institui, non semel Clemens (b) Alexandrinus, & ipse easdem ibidem professus insinuat, & in primis cum adversus eos agit, qui iidem prope temporibus, Christianis philosophiam profitentibus detrahebant: *Non me, inquit, latuerunt ea etiam, quæ ab aliquibus imperite tumultuantibus jactantur; qui dicunt oportere in iis versari, quæ sunt maxime necessaria, & quæ fidem continent; externa autem, & quæ sunt supervacanea, transilire, quæ nos frustra conterunt, & detinent in iis, quæ ad fidem nihil conferunt. Alii autem etiam philosophiam ex malo ad hominum perniciem existimant in vitam esse ingressam, ut, quæ profecta sit a maligno aliquo inventore. Ego autem, quod vitium quidem malam habeat naturam, nec alicujus boni esse agricola umquam sustinuerit, in his totis ostendam orationibus, quæ dicuntur Stromata; tacite significans aliqua ratione divinæ quoque providentiæ opus esse philosophiam. De commentariis autem, qui in temporibus necessariis Græcorum complexi sunt opinionem, tantum dico iis, qui reprehendendi studio delectantur. Primum quidem etsi sit inutilis philosophia; si eam esse inutilem confirmare utile est, utilis est. Deinde nec fieri potest, ut ii Græcos (Gentiles scilicet) condemnent, qui nuda de eorum decretis dictione utuntur; si non una sigillatim ad ea aperienda descendant usque ad cognitionem. Est enim, vel maxime fide digna probatio, quæ est cum experientia; quoniam, vel perfectissima invenitur demonstratio, eorum, quæ sunt damnata, cognitione. Multa quidem, licet ad finem non conferant, artifici tamen ornamentum afferunt; cum alioqui varia ac multiplex doctrina, & varie probat id, quod adducitur, & cathecumenis admirationem afferens, ea quæ sunt præcipua dogmata vel eorum qui audiunt persuasionem deducit,*
Ann. Eccl. Tom. II.

& veritatem: Hæc Clemens, qui, & complura ad hæc eadem comprobanda subdit; & post multa:

Sed si (inquit) non comprehendit quidem Græca philosophia veritatis magnitudinem, & est adhuc imbecilla ad mandata Dei exequenda; at maxime regali quidem certe doctrina viam præparat, utcumque castigans, & mores prius formans, & ad suscipiendam veritatem confirmandam eum qui opinitur providentiam. Philosophiam (c) ergo adjuvant disciplina, & ipsa philosophia ad tractandum de veritate. Ecce enim clamys primo fuit vellus, deinde carptum fuit, & subtegmen stamenque factum, deinde fuit contextum. Jam (d) vero si universa quoque ac generali oratione, quacumque sunt necessaria, & vitæ utilia, divinitus ad nos venire dicamus, minime errabimus; vel potius dicamus ipsam quoque philosophiam Græcis veluti proprium datum esse testamentum, ut quæ sit fundamentum Christianæ philosophiæ; etiam si, qui ex Græcis philosophantur, ad veritatem sua sponte obsurdescant, barbarorum vocem vilipendentes, aut etiam reformidantes mortis periculum, quod impendet Fideli ex legibus civilibus.

Cæterum ea abuti homines interdum accidit, vel cum non ea, ut organo ad veritatem utuntur; sed veluti finem consecuti, in ea firmiter conquiescunt. Hos autem admonet illud ex divina Scriptura (e) symbolicum: *Quare seduceres fili mi ab aliena, & foveris in sinu alterius? Quamobrem humanarum ista rerum scientia jure a Philone (f) Agar ancille est comparata, quæ per omnia Sare subjicienda est. Eam etiam allegoriam ab eodem Philone, quem citat, mutuatus est idem Clemens (g) Alexandrinus, ad nominis significationem alludens; quod Agar (h) ille interpretatus sit, incolatum; hincque dictum esse (i): Ne multum sis apud alienam; sive, cum aliena muliere ne sed eas omnino. Saram autem, meum principatum, nempe ipsam reginam, esse rectam de Deo Theologiam. Ac proinde cum Agar in Saram insurgit, tunc Abraham, nempe principatum tenens intellectus, admonetur: Ejice ancillam. Et ipse eam illi subjicienti ait: Ancilla tua in manu tua est, utere ea uti libet: sed quod Agar monetur ab Angelo: Revertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius; meminisseque debere, se non dominam, sed ancillam. His igitur symbolicis formulis, quonam modo Christiano homini philosophia usui esse debet, iidem satis egregie docuerunt. Sed & eleganter Gregorius (k) Nyssenus alienigenæ fœminæ comparat externam philosophiam; quam Judæus rite legitimeque in uxorem (l) accipiet, dummodo ipsa deponat ungues, & ca-*

IX.
Utilis
Philosophia.

(c) Clem.
Alex.
Stromat. lib.
6.

(d) Idem
Stromat.
lib. 5.

X.
Philosophia quomodo utendum sit.

(e) Prov. 5.

(f) Philo de congressu quærend. crud. grat.

(g) Clem. Alexand. Stromat. lib. 1.

(h) Gen. 16.

(i) Eccl. 9.

(k) Greg. Nyss. in vit. Moys.

(l) Exod. 4. Deut. 20.

(a) Aug. de Civitate Dei, lib. 10. c. 20. & Confess. lib. 7. cap. 9.

(b) Clem. Alex. Stromat. lib. 1.

Philosophiam conducere Christianæ religioni.

pillos, & ejus partus circumcidatur. Licite igitur Christianus homo externis scientiis hunc in modum pie sancteque imbuitur, ac præsertim Platonice disciplinis, quas (ut dictum est) Ammonius Alexandriæ publice profitebatur: Ad hæc etiam spectat illud pæne vulgatum, & ore omnium versati solitum, ab Augustino de de Doctrin. his pronuntiatum elogium, quo ait (a) ;
Christ. lib. 2. cap. 40. *Philosophi autem qui vocantur, si qua forte vera, & fidei nostræ accommoda dixerunt, maxime Platonici; non solum formidanda non sunt; sed ab iis etiam, tamquam ab injustis possessoribus, in usum nostrum vendicanda.*

XI.
Philosophi facti
Discipuli
Christianorum.

Sic igitur (ut ad Ammonium redeamus) pie sancteque tum ipse, tum alii non sine divino consilio ejusmodi in docendo institutum visi sunt suscepisse, ad magnam Christi, ejusque Ecclesiæ gloriam; cum toto Orbe spectante atque mirante, qui profiterentur se piscatorum, discipulos, magistri effecti essent Gentilium magistrorum, nempe Plotini, & aliorum. Qua etiam via constat complures ad Christi Ecclesiam esse perductos; ut vidimus de Gregorio Thaumaturgo, ejusque germano ejusmodi rete captis: illos vero tantummodo resiliisse, qui (ut diximus Augustini testimonio) veritatem superbo animo contempserunt. Quibus Origenes (b) his ipsis prope temporibus exprobrans, hæc scribit: *Videre licet istos sapientiæ professores edere magna stultitiæ specimina, dum post illas disputationes in scholis agitatae de Deo, rebusque intelligibilibus, mutant gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis hominis corruptibilis, atque etiam volucrum, quadrupedum, reptilium: Hæc ipse; tales quippe erant Ægyptiorum dii, quibus Plotinus tunc, & alii philosophiæ consultissimi immolabant. Sed subdit hæc de cæteris, quæ reliqua sunt ex sententia Pauli: Quapropter, & ipsi sunt à providentia reprehensi, non digne cognitione sibi revelata vivere; volutantur in concupiscentiis suorum cordium, & impuritatibus, dedecorantes sua corpora lasciviis, & turpitudinibus, eo quod veritatem Dei mutaverint in mendacium, & venerati sint, coluerintque creaturam magis quam creatorem: Hæc Origenes.*

XII.
Præstantia Christianæ Philosophiæ.

Quantum autem hac ex parte qui Christo nomen dederant, rudes licet, præstarent sublimioribus, in omnibusque consummatis philosophis, idem mox subdit, hæc dicens: *Cæterum homines idiotæ ab eis pro nihilo habiti, ut stulti, & illiberales, si modo committant se in fidem Dei, & doctrinam Jesu recipiant, tantum absunt ab omni lascivia, spurcitiâ, turpitudine libidinum, ut in morem perfectorum Sacerdotum ab omni coitu abhorrentium, multi eorum in totum caste pureque vivant,*

alieni a congressu mulierum etiam legitimo. Sed quam esset, hoc apud eos invenire difficile, immo nec ad modicum tenoris spatium præstare illis fuisse possibile, philosophorum Atheniensium primarii, qui sacra curaret, demonstrat exemplo, sic dicens: Et apud Athenienses quidem unicus Pontifex, ne ipse quidem satis sibi fidens, quod imperare possit masculis cupiditatibus, cicuta oblitis virilibus, putatur satis idoneus ad caste obeundas ejus Civitatis solemnes cærimonias. At apud Christianos non desunt viri, quibus cicuta ad hoc nihil opus est, ut Deo caste serviant; sed pro cicuta eis verbum Dei sufficit ad expellendas & cogitationibus omnes concupiscentias, & vacandum precationibus: Hæc, & alia complura Origenes de rudium quoque Christianorum continentia, & summorum philosophorum impuritate, & ad breve tempus violentis medicamentis compressa libidine.

Quod autem summa castitas in veris solummodo eluceret Christianis, & hac ex parte nec senescentes atque consummati philosophi æquari possent adolescentibus Christianis: inde Gentilium philosophorum invidia illud accidisse videtur iisdem prope temporibus (quod dictum est) Gregorio Thaumaturgo Christiano adolescentulo, itidem Alexandria philosophicæ disciplinas addiscenti, dum summam ejus tum corporis tum animi integritatem Ethnicis professores invidentes, immisso scorto, labefactatam eam reddere calumniose conati sunt, atque turpitudinis aspergere fordibus; cum illa, divino calculo suffragante, magis enituit.

Quam verum autem exploratumque sit, quod ex Augustino paulo ante dictum est, Platonicos philosophos, qui Christi discipuli fieri neglexerunt, philosophico supercilio dedignantibus rigida colla subdere jugo Christi, sese magiæ illi, quæ per invocationem Dæmonum fieri solet, penitus addixisse: Porphyrius, & ipse unus Plotinus ex illis, certam fidem facit in Vita Plotini, qui non solum id de Olympio Ammonii discipulo expresse testatur, sed de ipso Plotino hæc quoque subdit: *Ægyptius quidam Sacerdos Romam profectus, per amicum quemdam Plotino subito notus, cum exoptaret suam Romæ sapientiam ostentare, suavit Plotino, ut secum accederet, familiarem sibi Dæmonem, eo advocante, protinus inspecturus; cui facile Plotinus est obsecutus. Acta vero est in æde Isidis Dæmonis invocatio; solum namque hunc locum Romæ purum ait Ægyptium invenisse; sed cum in aspectum proprium ipse Dæmon accerseretur, pro Dæmone Deus accessit, qui sane non esset in genere Dæmonum. Sic ergo repente Ægyptius exclamavit: Beatus es, o Plotine, qui habes*

XIII.
Unde calumniæ conflata Gregorio.

XIV.

CHRISTI
234.

PONTIANI PAP.
2.

ALEXANDRI IMP.
II.

beas pro Dæmone Deum, neque ex inferiori genere sis Deum sortitus familiarum. Narrabat vero, non licuisse tunc quicquam interrogare, neque diutius videre præsentem; quippe cum communis quidam ibi contemplator amicus aves, quas manu tenebat custodia gratia, suffocasset, sive invidia ductus, sive timore perterritus: Hæc Porphyrius de Plotino, qui iusto Dei iudicio ejusmodi præstigiis dederetur deridendus ac seducendus, quod annos undecim Christianum philosophum Ammonium una cum Platonice institutis Christi fidem auditoribus propinquantem audiens, nihil penitus profecisset.

XV.

Quam autem caste Plotinus vixerit, ipse viderit; habuisse certe Chionem Viduam contubernalem, idem Porphyrius tradit, licet eam cum ipso caste vixisse prædicet; habitasseque apud Geminas matrem, & filiam, domumque semper pue-

ris, & virginibus refertam habuisse, idem affirmat. At nescio, an philosophorum cicuta ei satis fuerit ad carnis concupiscentiam extinguendam, cum præsentia semper adessent, & ante oculos posita tot tantaque luxuriæ incentiva; quibus etiam cessantibus, non sit humanarum virium, sed Dei munus eam impertientis, continentia (a). Ex his videas quam longe præstarent summis quoque philosophis, qui ex nostris, (ut est Origenis testificatio) in Ecclesia infimi status, & peritiæ haberentur. At de Plotino, & Ammonio jam satis. Constat etiam claruisse Athenis alium Ammonium Philosophum Peripateticum, ut tum Porphyrius, tum Eunapius Sardonianus tradunt. Meminit & alterius Ammonii, qui Plutarchi Chæronæi magister fuit; quem idem Plutarchus sæpe magistrum suum nominat.

(a) Sap. 8. C. stitas peculiaris virtus Christianorum.

JESU CHRISTI
ANNUS
235.

PONTIANI PAP.
ANNUS
3.

ALEXANDRI IMP.
ANNUS
12.

Ducentesimus trigessimus quintus Christi annus, Maximo & Paterno Coss. Factis adscribitur, sed rebus Ecclesiasticis scriptorum inopia prorsus sterilis. Quod enim consilium sit res certas certis con-

signare temporibus, multa prætermittimus, quæ certis annis gesta fingi possent ad implendas vacuas annorum lacunas; sed a fictione historia procul abhorret.

V V V 2 Se-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5726.
SÆC. III. Anno Urbis 986. Olymp. 253. an. I. A. C. 233.
C 18. F. 6. P. 14. April. Indict. 11.
JESU CHRISTI 233. secund. Baronium 235.
PONTIANI PAPÆ 4.
ALEXANDRI IMP. 12.

I. [1] AD num. I. Coss. Maximus, & Paternus. Consules. Prior sine nota numerali ab Anonymo Cuspiniano, Theone, Heraclio, Cassiodoro, aliisque effertur.
II. Tristanus Tomo 2. pag. 397. mentionem facit Nummi argentei Severi Alexandri Augusti, in cujus postica legitur: P. M. T. R. P. XII. COS. III. P. P. & repræsentatur Imperator in curru triumphali, quem quatuor equi trahunt. Indeque infert Tristanus, Alexandrum, cum Tribunitiam Pot. XII. gereret, de Persis triumphasse. Verum is Nummus Quindecennalium Imperii ejus Cæ-

farei, in quibus victoriarum præcedentibus annis reportatarum memoria renovata, non vero ipsius triumphum tum primum acti testis, & quidem locupletissimus.

Dum Alexander Antiochiæ commorabatur, accepit, Germanos Rhenum Danubiumque transgressos, Romanos in fines hostiliter intrasse, & opus esse ipsius præsentia, totoque quantum secum exercitum haberet, inquit Herodianus lib. 6. cap. 7. qui subdit: Consectoque celeriter itinere, constitit ad Rheni ripas, atque ibi res ad bellum necessarias comparabat. Verum, Alexandrum Antiochia Romam venisse, indeque adversus Germanos movisse, ex iis, quæ anno sequenti dicemus, constabit. Extat apud Mediobarbum Alexandri Nummus in postica inscriptus: P. M. T. R. P. XII. COS. III. P. P. S. C. in quo cernitur Solis nudi typus. Hinc apparet, Alexandrum, qui mense Martio currentis anni Tribunitiam Pot. XII. iniit, Antiochia Romam hoc anno profectum esse. Quem Nummum de hac profectio intelligendum, deducitur ex simili, anno sequenti percusso, ibique referendo.

III. Alexander Imp. adversus Germanos movet.

NOTÆ [1] Coss. Maximus & Paternus. Horum prænomina adhuc ignorantur. Gudiani lapides apud Re-

landum: MAXIMO. ET. PATERNO. COS.

Item:

D. P. XIII. KAL. NOB.
PATERI, ET MAXIMI.

Tubus plumbeus Romæ in Museo Kircheriano Collegii Romani, ex Dissertatione Antonii Mariz Lupi ad Epitaphium S. Severæ martyris pag. 9.

MAXIMO. ET. PATERNO COS.

Vulgares Fasti: Maximus & Paterno.

JESU CHRISTI
ANNUS
236.

PONTIANI PAP.
ANNUS
4.

ALEXAND. IMP.
ANNUS
13.

I. **S**equenti anno ducentesimo trigesimo sexto, Maximo, & Urbano Coss. Artaxerxes Persarum Rex (ut Herodianus (a) est auctor) invasit Romanum Imperium; adversus quem Alexander Imperator bellum gerens, eum felicissime superavit, Romamque rediens septimo Kalendas Octobris de superatis hostibus triumphavit; cum habita oratione in Senatu, ingentem ac insperatam de Persis victoriam partam, paucis tantum pro concione narravit, quæ a Lampridio ex Annalibus tunc scriptis accepta in hæc verba posita recitantur; sed hæc antea: *Tum primum Persæ servi apud Romanos fuerunt; quos quidem, quia indigne ferunt Persarum Reges quempiam suorum alicubi servare, acceptis pretiis reddidit; pretiumque, vel his qui manu ceperant servos, dedit, vel in ærarium contulit. Post hoc Romam venit, triumphoque pulcherrimo acto, apud Senatum, primum hæc verba habuit, quibus ejusmodi præposita est inscriptio: EX ACTIS SENATUS die septimo Kalendas Octobres.*

(a) Herod.
lib.6.
Alexandri
de Persis
trium-
phus.

Persas P. C. vicimus; longa eloquentia opus non est; tantum scire debetis, quæ illorum arma fuerint, qui apparatus. Jam primum elephantum septingenti, iidemque turrati cum sagittariis, & onere sagittarum; ex iis trecentos cepimus, ducenti interfecti jacent, decem, & octo perduximus. Falcati currus mille, sed adducere interfectorum animalium currus ducentos potuimus; sed id quia, & fugi poterat, facere super sedimus. Centum viginti millia equitum sudimus cataphractariorum, quos illi clibanarios vocant; decem millia in bello interemimus, eorum armis nostros armavimus; multos Persarum cepimus, eosdemque vendidimus. Terras interamnanas Mesopotamiæ, scilicet neglectas ab impura illa bellua, recepimus; Artaxerxen, potentissimum Regem tam re quam nomine, fuscum fugavimus; ita ut eum terra Persarum fugientem viderit, & qua ducta fuerant quondam signa nostrorum, ea Rex ipse signis effugerit relictis. Hæc sunt P. C. gesta; eloquentia opus non est; mi-

II.
Alexan-
dri præ-
clare res
gesta.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5727.
SÆC. III. Anno Urbis 987. Olymp. 253. an. 2. A. C. 234.
O 19. E. D 7. P. 6. April. Indict. 12.
JESU CHRISTI 234. secundum Baronium 236.
PONTIANI PAPÆ 5.
ALEXANDRI IMP. 13.

I. [1] **A**D num. I. & II. Coss. Maximus II. & C. Calius Urbanus. Cassiodorus, Idacius, Theon, Heraclius, Prosper in auctiori Chronico, Victorius, & Auctor Fragmenti Consularis a Bucherio publicati, & quædam Leges Codicis Justiniani Maximum cum numerali nota profitentur. Sed neutiquam existimandum, illum eundem esse cum Maximo anno antecedenti Consule: neque enim iteratus Consulatus duobus consequentibus annis, aliis quam Augustis aut Cæsaribus tribuebatur. Urbanus in Inscriptione apud Reinesium pag. 407. vocatur C. Calius.

II. Alexander Quindecennalia hoc anno exhibuit Imperii Augustei, quorum indicium iteratus Maximi Consulatus.

III. Bellum Persicum & Alexandri Imp. triumphus, de quibus hic Baronius, ad superiores annos pertinent; bellum enim anno CCXXVIII. & sequenti gestum, & triumphus anno CCXXX. exhibitus, ut ibidem diximus. Quare pro certo habendum, locum Herodiani, quo dicitur anno

XIII. Alexandri hoc bellum gestum, corruptum esse. Quia de re supra. Alexander itaque, qui post bellum Persicum triennio aut quadriennio Antiochiæ commoratus est; cum accepisset, Germanos oppugnare jam exercitus Romanos ripis Danubii Rhenique insidentes, Romam venit, ut anno superiori ostendimus. Inde ad Germanicum bellum profectus est, deducens cunctis per centum & quinquaginta millia, inquit Lampridius in Alexandro cap. 59. Quibus ex verbis manifestum sit, Alexandrum Antiochia in Germaniam recta non processisse, sed ex ea urbe Romam venisse, ex qua præsentis anno ad bellum Germanicum profectum indicant Numismata duo Alexandri apud Mediobarbum, in quorum postica legitur: P. M. TR. P. XIII. COS. III. P. P. Visitur Solis gradientis typus; in altero eadem Tribunitia Potestate signato extat Solis nudi typus. Quare præsentis anni, quo Tribunitiam Pot. XIII. inchoavit Alexander, bellum consignantem, quod astate gestum insinuat Herodianus lib. 6. cap. 7. ubi de adventu Alexandri ad Rheni ripas loquens ait: Pontemque primo, junctis inter se navigiis, fecit in Rheno flumine, ut per eum exercitus transgredere: quippe hi maximi fluminum sub Septentrione feruntur, Rhenus ac Danubius. Atque astate quidem navigabiles, altissimo latissimoque alveo, per hiemem dein concreti gelu, camporum in morem peregritantur. Quæ in eo bello gesta Herodianus citatus describit.

NOTÆ [1] Coss. Maximus II. & C. Calius Urbanus. Prænomen Maximi deest. Reinesius pag. 638. & Fabricius pag. 568. n. 124.

DED. X. KAL. AUG. MAX. ET
URB. COSS.

Item Reinesius pag. 407.

C. CAELIUS. URBANUS. V. C.
CONSULARIS.

Hunc esse consulem hujus anni, censet & Relandus.
Vulgares Fasti: Maximo II. & Urbano.

CHRISTI
236.

PONTIANI PAP.
4.

ALEXANDRI IMP.
13.

militēs dicentes redeunt; laborem in victoria nemo sentit. Vestrum est supplicationem decernere, ne diis videamur ingrati. Sequuntur ex iisdem Annalibus dictæ ad eum tunc a Senatu acclamationes. Sed quorsum hæc? dices.

III.
Cur a Deo tanta præstita Alexandro.

Voluimus autem hæc eo consilio descripsisse, quod, cum re vera nihil tribui possit diis Gentium, sed Divinæ providentiæ cuncta subiaceant; quam ratione Alexandro potius quam Persarum Regi faverit Deus, exploratum omnibus sit. Magnam quidem ex hac historia licebit utilitatem capessere; ex iis enim, quibus artibus etiam impij valeant sibi ad maxima quæque promerenda conciliare cæleste numen, quibusve factis iisdem illud sibi infensum reddant, intelligemus. Quantumlibet autem veræ rectæque religionis expertes sint homines, divinitus tamen est cuique insitum a natura, ut vitium malum, & turpe, virtus autem bonum censeatur, & pulchrum; illique pœnam, huic vero præmium a Deo jure debitum existimetur. Hujus in mente hominum sculptæ legis Alexander se pro viribus cultorem exhibuit; qui, ut prætermittamus cætera, quæ de his, qui res ab eo gestas sunt fusius profecuti, pluribus narrat, quibus quam recti fuerit observantissimus declaratur: in hac ipsa expeditione paranda, Antiochiæ cum esset, ejus rei egregium specimen edidit; cum, licet in procinctu, quando alii Imperato-

res solent militibus indulgere, ac pariter officiis demulcere; ipse tunc potissimum æqui tantum rationem ducens, milites quosdam se mulieribus admiscentes, deliciisque dantes, conjecit in vincula, legionemque pro illis tumultuantem exauctoravit, vixque rogatus post dies triginta restituit.

Hujuscemodi igitur justitia munitus exercitus: hostem potentissimum, invictumque hætenus profligavit; quem e contra nulla justi, vel æqui ratio, sed tantum tumor mentis fastusque superbiæ ad bellum accinxerat; quippe qui, (ut auctor est Herodianus *a*) litteras pacis ab Alexandro missas contempsit barbarica insolentia. Quantum enim conferat, etiam Ethnicis, in acquirendis rerum dominiis, propulsatio vitiorum, atque ad morum optimorum numeros attemperata vita hominum, Augustinus (*b*) pluribus differit, ostendens Romanos olim his egregie imbutos, plurimos sibi populos subjecisse, e contra vero vitiorum incremento regna maxima corruisse.

Fertur hoc anno, bello Persico confecto, translatum fuisse ex India corpus S. Thomæ Edessam; sed quod absque antiquorum testimonio tradatur, fides sit apud auctorem. Cæterum haud ipsum integrum transferri permissum, certum est; nam Indi adhuc se illud possidere profitentur; quod, & qui res Indicas nostri temporis sunt profecuti, testantur.

IV.
Superbus deprimitur Artaxerxes.

(*a*) Herod. lib.6.

(*b*) August. de Civit. Dei, lib.5. cap.12.13. 14.15.

V.
Translatio S. Thomæ.

JESU CHRISTI
ANNUS
237.

PONTIANI PAP.
ANNUS
5.

MAXIMINI IMP.
ANNUS
I.

I.
Alexander Imp. occisus.

* *al.* Moguntiam, forte Moguntiacum.
(*c*) Eusebius in Chron., & Cassiodor.

ANNO Christi ducentesimo trigesimo septimo, Severo, & Quinctiano Coss. decimo octavo die mensis Martii, Alexander Imperator in expeditione Germanica, Maximini dolo, una cum Mamæa Matre apud * Mogatium (*c*) occiditur, cum imperasset annos tredecim, & dies novem, vixissetque annos vigintinovem, menses tres, & dies septem; hæc de annis ejus Lampridius. Quod igitur iisdem Coss. decretum ab ipso fuerit exilium Pontiano Papæ: sic a suis militibus occidi, Deo facinus ulciscente, permittitur. Nam in libro de Romanis Pontificibus hæc scripta habentur: *Eodem tempore Pontianus Episcopus, & Philippus Presbyter in exilium ab Alexandro sunt deportati in Sardiniam, Severo, & Quinctiano Coss.* Aliqua potius calumnia circumventum a Gentilibus, (ut sæpe accidere consuevisse diximus) Pontianum existimamus, quam Christianæ Religionis causa (cum ipse Imperator familiam haberet refertam Christianis hominibus) negotium illi faceffitum ab Alexandro.

Fuisse post obitum inter Deos relatum Alexandrum, Lampridius est auctor, vana scilicet, atque stulta superstitionis consuetudine: Sed quid mirum Romanos hunc suum Imperatorem in Deorum numerum collocasse, cum externum ejusdem nominis Principem, Alexandrum Macedonem pari Apotheoseos honore dignati sint? Qua de re agens (*d*) Joannes Chrysostomus de hujuscemodi Romanorum stultitia, egregie philosophatus, sic inquit: *Romanorum Senatus Alexandrum decimum tertium Deum esse censuit. Is enim hanc potestatem habebat, ut Deos crearet atque conscriberet.* Subdit exemplum de facta olim de Christo relatione ad Senatum, quam ex Tertulliano suo loco superius recitavimus. Et post multa iterum de Alexandro hæc addit: *Qui fieri potest, ut Alexander deus sit? an non mortuus est, & quidem misere?* At quod Gentiles de Christo æque mortuum esse objicerent, hæc subdit: *Quod si Christum vivere dixerimus risus statim consequitur, quamlibet*

II.
(*d*) Chrysost. in 2. ad Corint. hom.26.

bet etiam Orbis universus, ut olim, & nunc quoque id clamet; tunc videlicet per miracula, nunc autem per eos qui ad eum sese convertunt; neque enim mortui est ista præstare. Sin autem rursus quispiam Alexandrum vivere asserat, huic fidem adhibes, cum tamen nullum miraculum proferre queas? Ac deinde post multa de Christi gloria prædicata: Quid, inquit, Christum commemoro; cum ipse discipulis quoque suis; ut post mortem clari, & celebres essent, concesserit?

III.
Quantum præstent Servi Dei Imperatoribus.

Ubi nunc, quæso, Alexandri tumultus est? Fac mihi eum ostendas, diemque quo vitam cum morte commutavit. At Christi servorum tam splendida sepulcra sunt; ut quæ Urbem omnium præstantissimam maximeque regiam occuparint; & dies noti atque perspecti, ut qui festi a toto Orbe agitentur. At illius tumultum familiares quoque ignorant; hujus autem barbari quoque ipsi exploratum habent. Ac sepulcra eorum qui Crucifixo servierunt, regias aulas splendo-

re vincunt; non tam magnitudinis aut pulchritudinis ædificiorum ratione (nam hac etiam ex parte superant) quam, quod multo majus est, coeuntium studio, & alacritate. Nam, & ille qui purpuram gestat; ad sepulcra illa se confert, ut ea exosculetur; abjectoque fastu, supplex stat, sanctosque obsecrat, ut ipsi apud Deum sibi præsidio sint; atque, ut tentoriorum opificem, & piscatorem, & quidem vita functos, patronos habeat, precibus is contentus, qui diademate victus est. Ergo ne, dic quæso, horum Dominum mortuum dicere audebis, cujus servi, etiam defuncti, eorum qui universo Orbi imperant, patroni, & defensores sunt? Hæc ibi, & alia plura de gloria sanctorum Chrysostomus. Sed jam ad propositam historiam redeamus.

Occiso, (ut dictum est) Alexandro, Julius Maximinus Thrax genere, humili loco natus, barbaris parentibus, quorum alter e Gothia, alter vero ex Alanis erat, quem Alexander, (ut tradit Capito-

IV.
Maximinius imperat.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5728.

SÆC. III. ☉ 20. D. ☽ 8. P. 19. April. Indict. 13.

ANNO UR- JESU CHRISTI 235. secund. Baronium 237.

bis 988.
Olymp.
253. an. 3.
A.C. 235.

ANTERI PAPÆ

MAXIMINI IMP. I.

I. [1] A Num. I. ad V. Coss. Severus, & Quintianus.

II. Alexander hoc anno Maximini jussu occisus. Lampridius in Alexandro cap. 60. ait: Imperavit annis XIII. diebus novem. Vixit annis viginti novem, mensibus tribus, diebus septem. Eutropius vero habet: Perit XIII. Imperii anno & die VIII. quia nempe diem emortualem, quem Lampridius numerat, excludit. Alexander itaque die decima quarta Martii occisus, non vero decima octava, ut perperam in Annalibus. Si enim a die sexta Martii anni CCXXII. quo Imperium suscepit, ad diem XIV. Martii hujus anni numeres, annos illos & dies colliges. In annis, mensibus, & diebus ejus vitæ a Lampridio memoratis errorem detego, hæcenus non animadvertum. Ait Lampridius in Alexandro cap. 5. Alexandrum Severum eo die natum, quo Alexander M. excessit e vita, quod non semel postea repetit. Quæ verba Salmasio in Notis ad Lampridium, Crombacho in Historia Urselinarum, in qua integrum caput de utriusque Alexandri emortuali die habet, aliisque Viris eruditis crucem fixere, dum diem mortis Alexandri M. & Alexandri Severi natalem in concordiam adducere conati sunt. Obiit Alexander

M. die vicesimo octavo mensis Dæsii, ut inquit Plutarchus, id est, die vicesima secunda mensis Maii. Qui tamen dies Alexandri Severi natalis esse non potest juxta locum Lampridii citatum. Scaliger in Animadversionibus Euseb. ad num. 2242. ait: Non puto tam eruditos illos Syrophænicas fuisse, ut diem obitus Alexandri tenerent, quem docti ignorant. Verum credibile non est, Lampridium in die natali Alexandri Severi memorando hallucinatum esse. Nam Mediobarbus hujus Imperatoris Nummum producit, in quo legitur: ALEXANDER. MAG. Visitur caput Severi Alexandri leonina pelle tectum. In alio legitur, ALEXANDER MAGNUS MACEDON. cum eodem typo. Quare Lampridius sine dubio sic intelligendus, Alexander Severus in Syria natus est Kalendis Octobris, ut discimus ex veteri Calendario ab Herwarto, Bucherio & Lambecio publicato, in quo ad Kalendas Octobris habetur: N. ALEXANDRI, id est, Natale Alexandri. Suriani annos Alexandros, quos a morte Philippi & Alexandri vocant, a Kalendis Octobris incipiunt, nostro etiam tempore, iis saltem qui in Syria Christianam Religionem profitentur, non quod ea die Alexander M. obierit, sed quod eis annus ab illo die placuit auspiciari, & quidem duodecim annis post mortem Alexandri M. Ex quo tandem mysterium innotescit, constatque Alexandrum Severum anno Alexandreo quingentesimo decimo septimo, qui Kalendis Octobris anni CCV. inchoatur, primo illius anni Alexandrei, qui ab obitu Alexandri dicitur, die natum esse, & Lampridium populari opinione deceptum existimasse, diem primam mensis Octobris, Alexandri Severi natalem, fuisse diem obitualem Alexandri M. quod annus, qui ab ejus obitu dicitur, ab

NOTIÆ [1] Coss. Severus & Quintianus. Prænomina, ac aliquot etiam nomina in tenebris sunt. Blanchinius collegam Severi L. Raugonium Urinatium Lartium Quintianum appellat, ex Gruterianis lapidibus XLV. 9. CCCCLXIII. I. MXXIX. I. Utinam id verum sit! Boldettus pag. 79. n. 5.

SEVERO. ET QUINTIN. COSS.

Vulgares Fassi habent: Severo & Quintiano. Bucherianus catalogus, & libri Pontificales in S. Antero Papa XI. Kal. Decemb. Severo & Quintiniano consulibus.

CHRISTI
237.

PONTIANI PAP.
5.

MAXIMINI IMP.
I.

linus) Tribunum tyronibus præfecerat, ab exercitu Imperator acclamatus, invadit Imperium, tenuitque annos tres. Sed quid hic statim decernat in Christianos, his verbis Eusebius (a) narrat: *Maximinus propter gravem invidiam, qua contra Alexandri familiam, in qua complures Fideles, & Christiani versabantur, flagrabat, acerbam persecutionis tempestatem concitavit, jussitque solos Ecclesiarum Præsides, tamquam auctores doctrinae Evangelicæ, neci dari: Hæc ipse. Quinam fuerint hi in Alexandri familia Christiani, & primi, (ut par est credere) ad necem quæsit, incompertum habetur. Sicut temporibus Apostolorum in Neronis familia Christiani erant, quorum Paulus sic meminit, scribens ad Philippenses: (b) Salutant vos omnes sancti, maxime qui de domo Cæsaris sunt. Ita sequentibus temporibus non fuisse aulam Imperatoris abique Christianis, tum Tertullianus (c) a nobis superius citatus, tum etiam Irenæus (d) testatur, sic dicens: *Quid autem, & hi qui in regali aula sunt Fideles? nonne ex eis, quæ Cæsaris sunt, habent utensilia; & iis qui non habent, unusquisque eorum secundum suam virtutem præstat? At multo pluribus propter veterem Mamææ cum Christianis familiaritatem abundasse familiam Alexandri Fidelibus, æquum est existimare; illamque animi severitatem, & odium vitiorum ex Christianorum consuetudine Alexandrum contraxisse putamus. Porro omnes Alexandri ministros a Maximino varie occisos esse, testatur Julius Capitolinus: *Cæteros etiam (inquit) sine judicio, sine accusatione, sine delatore, sine defensione omnes interemit, omnium bona sustulit; & plusquam quatuor millibus hominum occisis, se satiare non potuit: Hæc ipse.***

V. At quoniam Christianam religionem,

PAGIUS ab eò die exordium fumeret. Quare error, qui irrepsit in laudata ejus verba, corrigendus, legendumque: *Vixit annis viginti novem, mensibus quinque, diebus quatuordecim;* cum enim de die ejus natali constet, quemadmodum & de die ejus emortuali, dici non potest, eum super annos viginti novem vixisse mensibus tribus, & diebus septem, ut apud Lampridium per errorem legitur. Mediobarbus in Numismatis Imp. Alexandri Severi mortem usque ad mensem circiter Octobrem differt, quod in Codice Justiniano L.2. De off. Prator. data dicatur ab Imperatore Alexandro Idibus Aug. iisdem Coss. sc. Severo & Quinctiano. Sed eam subscriptionem mendosam certum, cum præter mox dicta Maximinum jam mense Martio hujus anni imperasse, in morte ejus visuri simus. Loco itaque Idibus Aug. legendum, Idibus Januarii, vel Idibus Februarii.

III. A num.V. ad X. Firmilianus Cæsareæ in Cappadocia Episcopus, in epistola ad Cyprianum in Annalibus recitata, loquens de Maximini persecutione & de Fidelibus huc atque illuc fugientibus, ait: *Erat transeundi facultas, eo quod per-*

longe lateque diffusam, posse convellere, impossibile, & Romano Imperio damnosum esse noscebat; ut capita potius ejus religionis demeterentur, instituit: ratus nimirum, paucorum nece, veluti ingentis molis fundamentis convulsis, totam machinam protinus collapsuram. Sed consuluit Deus Ecclesiæ suæ, cum hujus horrendæ tempestatibus nubem cito disjecit, serenamque tranquillitatem restituit. Sextam hanc Orosius (e), & Augustinus (f) persecutionem appellant; at licet brevis, vehemens tamen fuit atque sæva; non modo enim Præsules, sed & clericos Ecclesiarum a Maximino vexatos, Severus (g) tradit. Præcessit autem, & ejus adeo immanis cladis hæc causa.

Ante persecutionem enim gravissimi terræmotus Orientis oras acerbissime exagitarunt; quæ mala Gentiles more solito adscribebant Christianis; nimirum quod qui non colerentur ab illis dii, irati, his vel aliis cladibus Orbem sæpe concuterent. Meminit ejus terræmotus Origenes (h), hæc dicens: *Scimus autem, & apud nos terræmotum factum in quibusdam locis, & factas fuisse quasdam ruinas; ita ut qui erant impii extra fidem, causam terræmotus dicerent Christianos. Propter quod persecutiones passæ sunt Ecclesiæ, & incensæ sunt. Non solum autem illi, sed & qui videbantur prudentes, talia in publico dicebant, quia propter Christianos fierent gravissimi terræmotus: Sic Origenes.*

At hæc locupletius Firmilianus (i) Episcopus Cæsareæ in Cappadocia, ejusdem olim discipulus Origenis, dum in epistola ad Cyprianum, qua agit de Baptismate hæreticorum sic ait: *Ante viginti enim, & duos fere annos, temporibus post Alexandrum Imperatorem, multæ istic conflictationes, & pressuræ acciderunt, vel in commune omnibus hominibus*

secutio illa non per totum mundum, sed localis fuisset. Eam vero in Cappadocia arsisse, docet ibidem Firmilianus. Quoad Africam, cum Pontius in Vita S. Cypriani testetur, ante Cyprianum nullum Episcopum in Africa sedisse, qui ad passionem venisse memoretur, Maximini persecutionem adversus Antistites præcipue decretam, in Africam transisse non arbitror; præsertim cum Optatus lib.3. contra Parmenianum, Decianæ tantum & Diocletianæ persecutionis in Africa excitatæ meminerit, & de Deciana scribat: *Prima fuit ut leo. Hac erat persecutio sub Decio & Valeriano.* Eusebius lib.6. cap.28. de hac persecutione verba faciens scribit: *Quo tempore Origenes librum de Martyrio composuit, quem Ambrosio & Protoceto Casariensis Ecclesiæ Presbytero dedicavit.* Græce & Latine liber ille Origenis de Exhortatione ad martyrium a paucis annis Basileæ prodiit, ex quo discimus, utrumque in Germania carceri vexatum fuisse, eoque tempore Origenem ad eos librum illum misisse. Sed ubi urbs Germania dicta, sita fuerit, in obscuro versatur. Monuit me Toinardus V. C. Procopium in Historia Vandalica lib.1. cap.11. scri-

Persecutio sub Maximino.

(e) Oros. lib.7. cap. 19.

(f) Aug. de Civit. Dei lib.18. c.52.

(g) Sever. histor. sacr. lib.2.

VI.

(h) Orig. in Joan. 10. 28.

Terræmotus causa Christiani vexantur

VII.

(i) Apud Cyprian. epist. 75. edit. Pamel.

nibus, vel privatim Christianis. Terræ etiam motus plurimi, & frequentes extiterunt, ut per Cappadociam, & Pontum multa subruerent, quædam etiam civitates in profundum receptæ disrupti soli hiatu devorarentur; ut ex hoc persecutio quoque gravis adversum nos Christiani nominis fieret, quæ post longam retro ætatis pacem repente oborta, de inopinato, & insueto malo ad perturbandum populum nostrum terribilior effecta est. Serenianus tunc fuit in nostra provincia Præses, acerbus, & dirus persecutor. Meminit Lampridius in Alexandro Ælii Sereniani, viri clarissimi, quem unum ex consiliariis Alexandri fuisse tradit, eumque virum omnium sanctissimum nominat; ut plane appareat, qui apud eos religiosiores ac proinde sanctiores haberentur; eos acerbiori odio Christianos deorum contemptores persecutos esse. Sed cœptam deinceps narrationem Firmilianus prosequitur, dicens:

Serenianus persecutor.

VIII. Pseudo-prophetis-
fa multos decipit.

In hac autem perturbatione constitutis Fidelibus, & hac atque illuc persecutionis metu fugientibus, & patrias suas relinquentibus, atque in alias partes regionum transeuntibus (erat enim transeundi facultas, eo quod persecutio illa non per totum mundum, sed localis fuisset) emer-
sit istic subito quædam mulier, quæ in ecstasi constituta propheten se proferret, & quasi sancto Spiritu plena sic ageret. Ita autem principalium Dæmoniorum impetu ferebatur, ut per longum tempus sollicitaret, & deciperet fraternitatem, ac mirabilia quædam, & portentosa perficiens, & facere se terram moveri polliceretur; non quod Dæmoni tanta esset potestas, ut terram movere, aut elementum concutere jussu valeret; sed quod nonnumquam spiritus nequam præsciens, & intelligens terræ motum futurum, id se facturum simularet, quod futurum videret. Quibus men-

daciis, & jactationibus subegerat mentes singulorum, ut sibi obedirent; & quocumque præciperet, & deduceret, sequerentur: faceret quoque mulierem illam cruda hieme nudis pedibus per asperas nives ire, nec vexari in aliquo aut lædi illa discussione; diceret etiam, se in Judæam, & Hierosolymam festinare, fugens tanquam inde venisset.

Hic & unum de Presbyteris Rusticum, item & alium Diaconum fefellit, ut eadem mulieri commiscerentur; quod & paulo post detectum est; nam subito apparuit illi unus de exorcistis vir probatus, & circa religiosam disciplinam bene semper conversatus; qui exhortatione quoque fratrum plurimorum (qui, & ipsi fortes, & laudabiles in fide aderant) excitatus, erexit se contra illum spiritum nequam revincendum, qui subtili fallacia etiam hoc Populo antè prædixerat, venturum avendam aversum, & tentatorem infidelem. Tamen ille exorcista, inspiratus Dei gratia, fortiter restitit, & esse illum nequissimum spiritum, qui prius sanctus putabatur, ostendit. Atqui isti mulier, quæ prius per præstigia, & fallacias Dæmonis multa ad deceptionem Fidelium moliebatur, inter cætera, quibus plurimos deceperat, etiam hoc frequenter ausa est, ut & invocatione non contemptibili sanctificare se panem, & Eucharistiam facere simularet, & sacrificium Domino sine sacramento solitæ prædicationis offerret, baptizaret quoque multos, usitata, & legitima verba interrogationis usurpans; ut nihil discrepare ab Ecclesiastica regula videretur. Quid igitur de hujus baptismo dicemus, quo nequissimus Dæmon per mulierem baptizavit? &c. Hactenus de his, quæ pertinent ad hujus temporis historiam Firmilianus. Sed ad persecutionem a Maximino excitatam redeamus.

IX.

Exorcista redarguit impo-
tiam.

Hac

PAGIUS

scribere, Belisarium ab urbe Germania originem duxisse. Hæc Procopii verba: Origo Belisario ex illa Germania, quæ Thracas Illyriosque interjacet. Quare existimo, Ambrosium & Protopetum ibidem detentos fuisse, ideoque & Maximini persecutionem per Thraciam & Illyricum flagrasse verosimile. Eam enim in Italia grassatam S. Pontiani martyrium demonstrat.

IV. Per annos circiter tres duravit.

Dodwellus in Dissert. XI. Cyprianica de Paucitate Martyrum num. L. ut ostendat, paucos Maximino imperante Martyres fuisse, dicit, aberrasse a scopo vulgus Chronologorum, qui ante mensem Augustum Natalem Maximini constituent, quod Lex 2. Cod. Justiniani De off. Prætor. data dicatur ab Imperatore Alexandro Idibus Aug. iisdem Coss. Severo nempe & Quintiano, qui præsentis anno nomen dedere, indeque infert, vix potuisse occidi hoc anno Hippolytum Portuensem Episcopum die XIII. Augusti, quo in Martyrologio Romano aliisque colitur: imo neque Augusto mense anni infrequentis, quo suspicatur, nullam Romæ Maximini fuisse potestatem, subdens, duos Gordianos eo anno in Africa dictos Imperatores, annoque

CCXXXVII. utrumque periisse. Quæ si vera, inquit, esse concedantur, jam intelligimus, quam brevis, illa necessario fuerit Maximini persecutio. Intelligemus præterea, cur nulla fuerit in Africa, quia defecerunt ibi Gordiani. Sed cum nulla ex iis eidem concedi possint, liquet, hanc persecutionem saltem per biennium durasse. Ex dictis enim constat, hujus Legis subscriptionem mendosam esse, Maximinum mense Martio Imperium iniisse, & Hippolytum die XIII. mensis Augusti præsentis anni ad Deum migrasse. Ex iis vero quæ suo loco dicentur, liquebit, Gordianos anno tantum CCXXXVII. in Africa dictos Imperatores, eodemque anno peremptos esse. Ceteras Viri eruditissimi conjecturas, quia dubiis incertisque fundamentis fultas, non moror, ea excepta quæ tam ex Orosio lib. 7. deducitur, ubi ait, in Sacerdotes & Clericos hanc persecutionem excitatam esse, quam ex eo quod ea localis fuerit, quia utrumque verum. Inde enim consequitur, minorem Martyrum numerum fecisse, quam si persecutio in omnes Christianos decreta fuisset, ac ubique exercita.

Ad

X. Pontiani Papæ martyrium. Hac eadem persecutione urgente, hoc ipso anno, iisdemque Coss. Pontianus Romanus Episcopus, quem diximus Alexandri iussu fuisse in Sardiniam insulam deportatum, ejusdem Maximini mandato fustibus verberatus, martyrium consummavit decimonono die mensis Novembris; cujus corpus postea a Fabiano Papa Romanam translatum est, & in Cœmeterio Callisti sepultum; ita tabulæ (a) Ecclesiasticæ habent, in quibus natalis ejus dies anniversaria celebritate repetendus adscriptus habetur; necnon liber de Romanis Pontificibus sæpe citatus, in quo hæc etiam scripta leguntur: *Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, creavitque Presbyteros sex, Diaconos quinque, & Episcopos per diversa loca sex. Cessavit Episcopatus a die depositionis undecimo Kalendas Decembris, dies tredecim.*

(a) Martyrologium Rom. an. die.

XI. Anterus Papa. Substitutus est in locum ejus tertia Decembris Anterus, natione Græcus ex patre Romulo, qui, & sequenti anno ab eodem persecutore (quod adversus Sacerdotes bellum jurasset) iussus est occidi. Sed de his suo loco. At non audiendi penitus recentiores quidam, qui post Pontianum introducunt Cyriacum quemdam Romanum Pontificem, cujus nulla prorsus extat mentio in serie Romanorum. *Ann. Eccl. Tom. II.*

PAGIUS [1] A num. X. ad XIV. S. Pontiani Papæ martyrium huic anno a Baronio recte illigatum. In Chronico enim Damasi legitur, *Pontianus annos quinque, menses duos, dies septem. Fuit temporibus Alexandri, a Consulatu Pompeiani & Peligniani. Eo tempore Pontianus Episcopus, & Hippolytus Presbyter exules sunt deportati in insulam nosivam Sardiniam, Severo & Quintiano Coss. In eadem insula discinctus est IV. Kal. Octobris, & loco ejus ordinatus est Anteros XI. Kalend. Decemb. Consulibus supra scriptis. Anastasius seu Auctor Libri Pontificalis, qui Chronicon Damasi legerat, loco horum verborum, discinctus est, habet, defunctus est, sed perperam, cum in auctiori Chronico veterum Pontificum dicatur, Pontianum defunctum III. Kalend. Novembris, & Cuspinianus in Fastis locum Damasi integrum referat, nisi quod loco, menses II. habeat, menses III. & quidem recte, cum Pontianus die vicesima secunda mensis Junii anni CCXXX. ordinatus fuerit, & die XXVIII. mensis Septembris currentis anni terræ mandatus. Sedit itaque Pontianus annos quinque, menses tres, & dies septem, a die nempe vicesima secunda Junii anni ducentissimi tricesimi ad diem vicesimum octavam Septembris currentis Christi anni, quo exul in Sardinia insula abdicavit, quam abdicationem hæc verba expriment, *discinctus est IV. Kal. Octobris*. Papebrocius V. C. in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum, arbitratur, Pontianum anno CCXXX. Urbani Vicarium ordinatum esse, ei postea anno CCXXXI. successisse, eamque ob rem sedisse*

Pontificum a Latinis descripta, uti in libro de Romanis Pontificibus, vel apud Optatum Milevitanum, vel Augustinum, aut Cresconium, aliosve indices Vaticanos; nec apud Græcos, ut Eusebium, Nicephorum chronographum, vel alios; adeo ne digna quidem sit, quæ pluribus confutetur sententia, quippe quæ nulla penitus nitatur ratione, vel testimonio antiquorum, ex commenticiis tantum Actis illis martyrii sanctarum Ursulæ, & sociarum petita, quæ in nostris notationibus refutavimus. Ex ea namque historia de Cyriaco Papa, qui ibi nominatur, falsa hæc opinio fluxisse videtur. Sed nec illa, licet adulterina, Acta suffragantur, quibus sub Attila Cyriacus ille introducit.

Jam, quod ad ipsam per Maximinum excitatam persecutionem pertinet; eam fuisse sævissimam ex barbari hominis natura in omnem crudelitatem effusa, poterit quisque facile intelligere. Qui enim erga suos milites, aliosque suæ ipsius superstitionis cultores immanem, ferum, ac trucem se præbuit; qualem, quæso in Christianos, quos publicos hostes reputabat, se gessisse credendum est? De eo enim Julius Capitolinus (b) hæc habet: *Tam crudelis fuit, ut illum alii Cyclopem, alii Bufiridem, alii Scironem, non-*

XII. Maximinus omnium sævissimus.

(b) Capitolinus in Maximino.

X x x aul-

annos quinque, menses duos, dies quatuor, quos ponit pro diebus VII. ut Pontianus in Dominica ordinari potuerit. Sed tam modus supputandi Consulatus in Chronico Damasi memoratos, quam Vicariatus & Institutiones Romanorum Pontificum diebus Dominicis in prioribus Ecclesiæ seculis, nullum fundamentum habent; & ex ordinatione Anteri, qui Pontiano successit, XI. Kalend. Decemb. ut habet Chronicon Damasi, hoc anno peracta; ea opinio de ordinationibus Pontificum diebus Dominicis, evertitur. Nam dies XI. Kalend. Decembris, seu dies vicesimus primus Novembris hoc anno in Sabbatum incidit.

In Martyrologio Hieronymiano ad XIII. mensis Augusti habetur: *Roma Natale SS. Ipolyti Martyris, Pontiani Episcopi, Luciani, Cornelii, Cassiani, Calesti, cum sociis eorum*. Papebrocius laudatus ea verba referens ait, ad Pontianum Pontificem Romanum spectare; quod verum esse non dubito, non quod in eo Hieronymi Martyrologio dies obitus Romanorum Pontificum, non vero Translationis aut sepulturæ semper memorentur, sed quia ei Anterus die XXI. Novembris successit. Cum enim Pontianus in Sardinia die XIX. ejusdem mensis obierit, mors ejus intra biduum Romæ sciri non potuit, si contigit XIII. Kalend. Decemb. quo in Martyrologio Romano colitur, ubi tamen perperam dicitur sub Alexandro passus. In Pontiano secunda pars Chronici Damasi inchoatur, quæ nonnisi in Liberio finitur. In ea distinctius, quam in priori, initium & finis Romanorum Pontificum.

VI. Quo die Pontianus morte affectus.

NOTÆ [1] E Adem ferme de die & anno, quo ordinatus est Pontifex Pontianus, deque die & anno martyrii A. D. 235. die XXVIII. Septembris habet Constantius pag. 115. qui verbum *discinctus* de morte seu martyrio accipi posse putat.

nulli Phalarim, multi Typhonem, vel Gygem vocarent. Senatus eum tantum timuit, ut vota in templis publice privatimque mulieres etiam cum suis liberis facerent, ne ille unquam urbem Romam videret. Audiebat enim alios in crucem sublatis, alios Animalibus nuper occisis inclusos, alios feris objectos, alios fustibus elisos; atque omnia hæc sine delectu dignitatis, cum videretur disciplinam velle regere militarem, cujus exemplo civilia etiam corrigere voluit; quod non convenit Principi, qui velit diligi. Erat enim ei persuasum, nisi crudelitate Imperium non teneri: & inferius: Sed cum Romani ejus crudelitatem ferre non possent; quod delatores evocaret, accusatorem inmitteret, crimina fingeret, innocentes occideret, damnaret omnes quicumque in judicium venissent, ex ditissimis hominibus pauperrimos faceret, nec aliunde nisi malo alieno pecuniam quaereret, deinde sine delicto Consulares viros, & duces multos interimeret, alios Scythicis vehiculis exhiberet, alios in custodia detineret, nihil denique prætermitteret, quod ad crudelitatem videretur operari; contra eum defectionem pararunt: Hucusque de Maximini sævitia Capito-

PAGIUS

ficum annotantur; cum Consules, sub quibus Pontificatus finitur, tam in fine unius, quam in principio alterius repetantur. Ex quo, Auctorem hujus secundæ partis diversum ab eo, qui priorem composuit, manifeste deducitur. Pontiano duæ Decretales adscribuntur, quæ cum ex Gregorii M. & Sixti præsertim laciniis consutæ sint, Viris doctis supposititiæ reputantur.

VII.

Maximianus Germanicus appellatus.

Ad num.XIV. Post Alexandri Imp. mortem Maximianus bellum Germanis intulit, & hostilem ingressus agrum, diu nemine, qui resisteret, invento, (quippe omnes abscefferant Barbari) Regionem illorum depopulabatur, maturis jam segetibus, vicisque omnes incendendos, diripiendosque militibus tradebat, inquit Herodianus lib.7. cap.2. Qui addit, pugna postea inita, nullum pene Barbarorum fuisse reliquum, & instante hieme in Pannoniam Maximianum reversum esse. Hinc in Nummis apud Mediobarbum Germanicus appellatus, quos licet Mediobarbus cum anno sequenti illiget, non dubito tamen, quin præfenti cusi fuerint, eodemque, ut recte Baronius, Maximianus propter eam victoriam reportatam Germanicus nuncupatus. De hac etiam victoria Germanica Capitolinus in Maximianis duobus cap.12. legendus.

VIII.

Filium Casarem appellat.

Idem Capitolinus cap.8. ait: Maximianus primum e corpore militari, & nondum Senator, sine decreto Senatus, Augustus ab exercitu appellatus est, filio sibi in participatum dato. Ubi adverbium primum non refertur ad hæc verba, nondum Senator; cum nec Macrinus ante Imperium Senator fuerit. Tum in Maximiano juniori cap.3. inquit, Maximianum filium suum appellasse Imperatorem, & in epistola, quam refert, ipse Maximianus ait: Maximianum meum Imperatorem appellari permisi; additque capite insequenti Capitolinus, Aruspices viso quodam prodigio dixisse, duos Imperatores non diuturnos ex una domo, iisdem nominibus futuros. Ubi Imperatoris nomen aliud non designat,

linus. Si igitur hæc ut (diximus) in suos; quanta in Christianos admisisse putandus?

Hunc in modum igitur tam dira tempestate Ecclesia agitata, visum est Origeni, ea sibi oblata occasione, suis scriptis martyrium celebrare. Meminit ejus commentarii ab eo editi Eusebius sic (a): Eo tempore Origenes librum compositum de Martyrio, & opus illud Ambrosio Episcopo, atque Protocteto Ecclesiæ Casariensis Presbytero, propterea quod utrumque non exigua persecutionis procella exagitaverat, dedicavit. In qua quidem traditum est, eos viros ob veram, & constantem fidei confessionem sub finem Imperii Maximiani (qui non amplius triennio regnavit) magnam laudem fuisse consecutos. Tempus hujus persecutionis cum in vigesimo secundo libro commentariorum in Evangelium Johannis, tum in multis variisque epistolis aperte demonstrat Origenes: Hæc Eusebius, paucis his totum persecutionis tempus absolvens. Verum citatus ab Eusebio locus Origenis desideratur.

Cæterum confusos simul esse plerosque, nec satis distinctos haberi martyres qui sub Julio Maximino, ab iis qui sub Galerio Maximino passi sunt, invenimus, præ-

XIII.

Origenis de martyrio opus. (a) Euseb. lib.6. cap. 21.

XIV.

Maximiani plures confusi simul.

quam Cæsaris appellationem. Ad hæc, cap.17. de Maximino scribit: Causa iracundia contra filium hæc fuit, quod eum Romam ire jufferat, cum primum Imperator factus est; & iste nimio amore patris neglexerat. Denique Herodianus lib.8. cap.4. de Aquileiensi obsidione loquens, dicit, Maximianum filium suum Cæsarem creasse, & in Nummis Caii Julii Veri Maximiani filii, Cæsaris tantum nomen legitur. Immo Sponius pag. 187. refert Inscriptionem, quæ legitur in Lapide militari extante apud Forum Sebustianorum in Gallia, in qua habetur;

IMP. CAES. C.
JUL. VERO MA
XIMINO PIO FEL
AUG. GERMANICO
M. DAC. M. SAR. MAX.
PONT. M. TR. POT. III
COS. PROCOS P. O. M. PR.
N. ET G. JUL. VERO
MAXIMO GER. M.
NOBIL. CAES. AUG. N.
FILIO A. P. SEG.

L. III.

Sed loco G. Jul. legendum, C. Jul. Vides, anno tertio Maximiani Augusti Caium Julium Maximum ejus filium, vocari Germanicum Maximum nobilissimum Cæsarem, sed Augusti nostri filium, non vero Augustum. Quare duo Nummi Latini Julii Veri Maximiani a Goltzio recitati, in quibus Augustus dicitur, videntur supposititii. Ipsemet enim Capitolinus in Maximianis duobus cap.22. loquens de obsidione Aquileiensi, in qua Maximianus periit, ait: Inter hæc Maximianus cum filio suo adolescente, quem Cæsarem appellaverat, circumvenire muros, &c. Quare Maximiani filius numquam Augustus fuit, dictus tamen a Capitolino Imperator est, quia per hæc tempora Cæsares passim Imperatores appellati, ut magis anno sequenti patebit.

CHRISTI
237.

PONTIANI PAP.
5.

MAXIMINI IMP.
1.

præsertim, ubi nulla cujusque eorum præ-
nominis facta mentio reperitur; cum alio-
qui sæpius librorum errore, Maximini-
nus, & Maximianus nomina invicem mu-
tata esse, certum sit. Ipse autem Maximi-
nus confecto feliciter hoc anno bello ger-
manico, aliisque obtentis victoriis, Sir-
mium veniens, illic hiemavit (a); cum
interim Romæ per Sabinum Præfectum.

(a) Herod.
lib. 7.

Urbanum, & Vitalianum Præfectum Præ-
torio, acerrime sæviret in Populum.
Eisdem quoque de Christianis; quos pu-
tabant infensos esse Maximino, exercuisse
carnificinam, homines natura feros, &
ad Maximini ingenium optime comparatos,
quis dubitat? Inter hæc autem idem Ma-
ximinus Augustus Maximum filium Impe-
rii collegam adscivit.

JESU CHRISTI
ANNUS
238.

ANTERI PAP.
ANNUS
1.

MAXIMINI IMP.
ANNUS
2.

L
Anteri
marty-
rium.

SEquenti anno, Maximinus Augustus,
& J. Africanus Consules habentur Fa-
stis adscripti; quo, die tertia Januarii
Anterus Papa, cum vix mensem in Pon-
tificatu egisset, sæviente, (ut dictum est)
Maximino Imperatore Romæ per Vita-
lianum Præfectum Prætorio, & Sabinum
Urbi præfectum, pro Christi nomine mar-
Ann. Eccl. Tom. II.

tyrio coronatur. Mensem dumtaxat illi
Eusebius tum in Chronico, tum etiam in
historia (b) præbuit; cui concordat liber
de Romanis Pontificibus in eo, quod pon-
nit, his Consulibus eundem Anterum co-
ronatum esse martyrio, de quo etiam hæc
ibi leguntur: *Hic gesta martyrum diligen-
ter a Notariis exquisivit, & in Ecclesia*
XXX 2 re-

(b) Euseb.
lib. 6. cap.
22.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5729.

SÆC. III. ☉ 21. CB. ♃ 9. P. 10. April. Indict. 14.

Ann. Ur. bis 989. JESU CHRISTI 236. secundum Baronium 238.

Olymp. FABIANI PAPÆ 1.

253. an. 4. MAXIMINI IMP. 2.

A.C. 236.

I. [1] Num. I. ad VI. Coss. C. Julius Verus
Consules. Maximinus Aug. & Julius Africanus.
Consulatus Maximini secundum priorem Consu-
latuum Cæsar eorum regulam.

In Chronico Damasi legitur: *Anteros mense
uno, diebus decem. Dormit III. Nonas Januarii, Obitus
Maximino & Africano Consulibus, præsentis sc. Anteri
anno [2]. Ordinatus fuerat anno præcedenti die
vicefima prima mensis Novembris, & currenti e
vivi excessit die tertio Januarii. Quare error
irrepsit in præfatum locum, quemadmodum &
in auctius Chronicon veterum Pontificum, in quo
dicitur Anteros sedisse annos undecim, mensem
unum, dies duodecim. Sedit enim mensem unum,
& dies tredecim, die emortuali excluso. Ana-
stasius Antero etiam annum tribuit præter illum
mensem & dies, sed annus ille ut temere ad-
jectus, omnino expungendus. Nisi opinari quis
velit, inquit Papebrocius in Conatu Chronico-
Hi-*

II.
Obitus
Anteri
Papa.

NOTE [1] Coss. C. Julius Verus Maximinus Aug. & Julius Africanus. Lapis vetus apud Sponium in Miscel-
lan. pag. 186. ubi Imp. Maximinus Pont. Max. Trib. Pot. III. Cof. Procos.
In veteris Latii tomo V. pag. 227. affertur lapis, in quo legitur:

IMP. CAESAR
MAXIMINUS. PIUS. FELIX. AUG.
PONT. MAX. GERMAN. MAXIM.
TRIB. POTEST. IIII. IMP. V. COS.
PROCOS. P. P. ET
IMP. CAESAR. MAXIMUS. F.
GERM. MAX. DAC. MAX.
PRINCEPS. JUVENTUTIS.

Subinde alia inscriptio, in qua:

IMP. CAES. M. JULIUS. MAXIM.
PIUS. FELIX. AUG.
PONTIF. MAXIMUS. GERM. MAX.
TRIB. POTEST. IIII. IMP. V.
COS. PROCOS. PP.

Hæc Maximino Imp. & Maximo ejus filio adtribuuntur. At uterque a Victore Cæsar Julius Maxi-
minus dicitur & in vetustis lapidibus Cæsar Julius verus Maximinus. Præterea Maximinus junior in
nummis quandoque Maximus, nunquam Augustus, sed tantum Cæsar & Princeps juvenutis. Tribuni-
tiam potestatem IV. iniisse dicitur Maximinus Senior, quamquam occisus est, paucis diebus post quam
tres annos imperasset.

[2] V Eteres catalogi mensem unum & dies decem Antero tribuunt, qui calculus ut recte concidat,
pro XI. Kal. Decemb. legendum in iis est IX. Kal. Decembris, atque ita neque dies ordina-
tionis neque mortis enumerabitur, ut Tillemontio placet. In Corbeienfi codice mensis unus & dies
undecim Antero dantur. Eusebius mensem unum tantum assignat sine dierum additamento, quod sæpe
facit.

CHRISTI
238.ANTERI PAP.
I.MAXIMINI IMP.
2.

recondidit; propter quod a Maximo Præfecto martyr effectus est: sed puto legendum, a Maximini Præfecto.

II.
Notario-
rum mu-
nus.

Sed a Clemente Papa primum magna diligentia curatum fuit, (quod dictum est), ut a septem Notariis per regiones Urbis divisas, gesta martyrum scriberentur. Deinde Fabianus Papa, qui successit Antero, de quo est sermo, ut magis magisque historiae veritati consultum foret, septem Notariis huic operi adscriptis, qui Acta martyrum integra exciperent, septem præfecit Subdiaconos. Porro Notariorum opus fuisse existimamus, ut non ipsa tantum Acta, cruciatus nempe, diraque ac sæpius repetita tormenta describerent, sed etiam quæcumque iidem sancti martyres locuti essent, dum caperentur, ac publice torquerentur; quæ item ad supplicia ducti, fuissent interlocuti memorie commendarent. Illa autem, quæ intra cancellos, obducto velo, coram iudicibus, cum de ipsis quæstio haberetur, iidem rogati, dicerent; publicorum exceptorum muneris erat, cuncta scriptis mandare, & inter publica Acta referre; quæ cum agerentur in Provinciis, Proconsularia ab Augustino, & aliis dicta reperimus. Porro hæc ipsa, vel horum potius exemplum, a Christianis collata pecunia redimi solebant, & inter Acta martyrum sedulo asservari. Quæ vero extra cancellos cum martyribus agerentur, vel dicerentur, ab Ecclesia Notariis, magna adhibita cautela, consuetis notis quam celerime tabulis adnotabantur.

Acta pro-
consula-
ria.

III.
Notarum
invento-
res, & u-
sus.

(a) Euseb.
in Chron.

Olymp.

103. an. 4.

(b) Dio hi-

stor. Rom.

lib. 55.

(c) Mar-

tial. lib.

14.

Cæterum ipsas notas olim a Tirone Ciceronis liberto primum fuisse excogitatas; Eusebius (a) tradit, quibus non verba tantum, sed etiam sententiæ integræ continerentur: sed id Dio (b) tribuit Mecœnati, qui per Aquilam libertum eas alios docuerit. At de horum mira in scribendo velocitate est Martialis (c) distichon:

Currant verba licet, manus est velocior illis.

Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

(d) Auson. epigr. 137. Est & elegans Ausonii (d) epigramma ad Notarium suum velociter excipientem, in quo, & hi versus:

PAGIUS Historico ad Catalogum veterum Pontificum, Anterum jam olim fuisse ordinatum Episcopum. Vicarium Urbani Papa; sed priusquam hic caperetur, captum etiam aut relegatum fuisse, unde factum sit, ut ejus loco ordinaretur Pontianus primum Vicarius, deinde Pontifex. Sed Vicarius illi, utpote ex numerorum errore orti supposititii, ut sæpe diximus; quod hic eo magis existimandum, quod prorsus incredibile videatur, Anteron ab Urbano Vicarium creatum fuisse, huicque postea non ipsum sed Pontianum successisse.

*Quam præpetis dextræ fuga
Tu me loquentem prævenis:
Quis quæso; quis me prodidit?
Quis ista jam dixit tibi,
Quæ cogitabam dicere?
Quæ furta corde in intimo
Exercet ales dextera?
Quis ordo rerum tam novus,
Veniat in aures ut tuas
Quod lingua nondum absolverit? &c.*

Quæ quidem haud otiose hic volumus recitasse, immo magna ex causa: ne quis adeo miretur, & impossibile ducat, descriptas fuisse longas martyrum orationes, quæ ipsorum Actis interdum reperiuntur intextæ, licet non negarim aliquas ex illis postea superadditas.

Certe quidem si quid apud iudices jus valebat, & spatium suæ dicendæ causæ reis a lege concessum Christianis liberum debebatur; haud mirabitur quis, si in Actis sanctorum martyrum longiores legit ab eis habitas coram iudicibus orationes. Siquidem ex lege accusatori sex horæ dicendi dabantur, reo autem novem; id quidem testatur Plinius (e) scribens ad Ursulum; cum alioqui antiquitus prolixior terminus esse soleret, & arbitrio cuiuscumque: Pompejus autem in tertio suo Consulatu (ut tradit auctor apud Tacitum in libro de Oratore) primus inventus est, qui dicentibus causam certum præfixerit, quem diximus, terminum. Qui hæc, inquam, considerat, haud mirabitur longiores interdum reperiri apud Acta martyrum dictas ab illis orationes, quas Notarii excipiebant mira pernicitate scribendi. Laudatur a S. Augustino (f) horum peritia, non in conscribendis tantum Actis martyrum, sed & in publicis excipiendis cum hæreticis disputationibus, mutuisque collationibus, atque in sacrorum Conciliorum gestis scribendis: de quibus suis locis dicturi sumus.

Egregiam igitur navatam esse operam a majoribus nostris, ut non Præfulum modo, aliorumve qui in Ecclesia illustriores essent, martyrii Acta conscriberentur, sed etiam infimi ordinis hominum, tradit Pontius diaconus in passione S. Cypriani, sic dicens: *Ipsi maiores nostri plebeis & catechumenis martyrium consecutis, tantum*

Epistola unica Antero attribuitur, scripta ad Episcopos Provinciarum Boetiæ ac Toletanæ de mutatione Episcoporum, de qua Antonius Augustinus cap. 62. Hadriani ait, suspectum nomen esse Toletanæ Provinciæ, cum illis temporibus Toletum oppidum fuerit minus nobile. Præterea incipit, cum verbis Siricii Papæ epist. 2. *Optatum, Fratres charissimi, semper dilectionis & pacis vestra, &c.* continetque plura testimonia ex Ennodio, & insignem locum ex D. Hieronymo, qui incipit: *Habeant omnes simplicitatem columba.*

IV.
Reis di-
cendi con-
cessa li-
bertas.

(e) Plin. l.
4. epist. 9.

(f) Aug.
de Doctrin.
Christ. lib.
2. cap. 26.

V.
Acta om-
nis gene-
ris Mar-
tyrum
scribi so-
lita.

III.
Decretalis
Anteri.

CHRISTI
238.

ANTERI PAP.
I.

MAXIMINI IMP.
2.

rum honoris pro martyrii ipsius veneratione dederunt, ut de passionibus eorum multa, aut prope dixerim pæne cuncta conscripserint, ut ad nostram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, pervenirent: Hæc Pontius. Porro non solum in Romana Ecclesia, ut acta martyrum accurate conscriberentur, sed ab aliis quoque id diligenter curatum esse, alibi (a) diximus. Cæterum res gestas martyrum tanto studio perquisitas, maxima ex parte Diocletiani edicto flammis traditas deploravimus, cum de Martyrologio tractationem elucubravimus.

(a) In
tract. de
Martyrolog.
Rom. c. 1.

VI.

At ut ad Anterum demum revertamur, qui adeo in id opus incubuisse dicitur, ut ejus causa martyrium quoque subierit; hæc insuper in eodem libro scripta leguntur: Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembrem, & unum Episcopum ordinavit in civitate Fundis Campaniæ. Qui sepultus est in cæmeterio Callisti via Appia, tertio Nonas Januarii. Et cessavit Episcopatus eius dies tredecim: Hæc ibi. Subrogatus est diei decimasexta Januarii in locum ipsius Fabianus (ut subditur) natione Romanus ex patre Fabio: de cujus annis dicemus in ejus obitu; quod autem spectat ad Fabiani Papæ electionem, hæc ab Eusebio (b) scripta habentur: Post Anteri mortem, a iunt Fabianum una cum aliis ex Agro Romano commigras-

(b) Euseb.
lib. 6. c. 22.

se, ibique sua collocasse domicilia; ubi, divina & cœlesti gratia largiente, ad cleri administrationem mirandum in modum evectus est. Nam cum omnes fratres causa deligendi ejus qui Episcopatum gereret, in Ecclesia convenissent, & multi de multis illustribus & præclaris viris ad illud munus obeundum idoneis cogitarent: quamquam Fabianus qui tum forte præsto erat, nemini in mentem venerat; de repente tamen columbam e sublimi devolantem, quæ similitudinem Spiritus sancti super Salvatorem in specie columbæ descendentis representare videbatur, ejus capiti insedissememorant: ac propterea populum universum pariter uno sacrati Spiritus instinctu commotum, magna cum alacritate, & uno animorum consensu, eum dignum eo dignitatis gradu acclamasse, & absque mora abreptum illum in sede Pontificia collocasse: Hæc Eusebius.

Fabiani
electio
qualis.

In quæ autem difficillima tempora Fabiani sedes inciderit, tum Herodianus (c), tum etiam Julius Capitolinus (d) in rebus gestis Maximini demonstrant. Post innumeras enim cædes a Maximini ministris in quoscumque licet innoxios immaniter perpetratas, rerum status ex insperato mutatur: Nam delectis hoc anno in Africa Gordiano Proconsule, ejusque filiis Imperatoribus, eosque approbante Romæ Senatu, Maximinumque hostem judicante; pri-

VII.
(c) Herod.
lib. 7.
Gordiani
acclamantur
Imp.
(d) Capito.
in Vit.
duorum
Maximin.

PAGIUS
Fabianus
succedit
Antero.

[1] Ad num. VI. Post Anteri mortem fuit Interpontificium aliquot dierum. In Auctiori Chronico Pontificum dicitur, cessasse Episcopatum dies duos; liber de Romanis Pontificibus habet dies tredecim. Sed Pearsonius in Annalibus Cyprianicis recte scribit, Sedem vacasse dies octo, quia in chronico Damasi legitur, Fabianum Anteri successorem sedisse annos XIV. mensem unum, dies X. & obiisse die XX. Januarii, anni sc. ducentissimi quinquagesimi: mensis tamen ille abundat, & Fabianus sedit tantum annos XIV. & dies X. Papebrocius citatus ait, Fabianum non potuisse sedere annos XIV. menses XI. & dies X. & in auctiori Chronico Pontificum legi, sedisse Fabianum annos XIV. mensem I. dies XI. ideoque post Anteri martyrium cessasse Episcopatum menses XI. dies VII. quia inquit, annum unum detrahendum censent Consulibus, sub quibus Fabianus passus, Decius nempe II. & Gratus, qui anno CCL. Magistratum gesserunt; iidemque jubent, ut pro XI. mensibus sumamus unum, qui solus habetur in secundo Catalogo, in Chronico sc. auctiori Pontificum. Verum non solum in secundo Catalogo, sed etiam in primo Damaso attributo habetur, sedisse Fabianum annos XIV. mensem unum, dies decem. Quia itaque in variis Catalogis supra annos XIV. & mensem unum, quibus Fabianus sedisse dicitur, habentur præterea dies X. ut hic

numerus servetur, Fabiani initium die XI. Januarii currentis anni consignandum, eique anni XIV. & dies X. in Chronico Damasi memorati relinquendi, rejecto mense illo additio, & multo magis mensibus undecim, qui leguntur in Catalogo octavo sæculo scripto, quia a præsentis anni Consulibus ad Consulatum Decii II. & Grati, diemque XX. Januarii anni CCL. anni XIV. & dies X. intercurrerunt; ideoque male Papebrocius tam diuturnum Interpontificium post Anteri mortem statuit, ut ex dicendis magis liquerebit.

Ad num. VII. Gordianus senior anno tantum sequenti Imperator in Africa acclamatus est. Herodianus enim lib. 7. cap. 4. refert, Afros adversus Maximinum rebellasse, συμπελορουμένης αὐτῶν τριῶν βασιλείας, id est, exacto Imperii triennio. Quæ tamen a Viris doctissimis non intellecta. Existimarunt enim, Herodianum significare voluisse, Afros adversus Maximinum rebellasse post tertium Imperii ejus annum completum; cum tamen Herodianus, alique Auctores Græci, immo & Latini ea loquendi formula, similibusve, nihil aliud plerumque denotent quam tertium Imperii annum jam inchoatum. Photius in sua Bibliotheca, quem nullus dicit phrasis Græcæ vim non calluisse, Herodiani Historiam in summam redigens ait: ἦρξεν δὲ Μαξιμίνος ἐπὶ ἑτα τρία ἐμπεριδῶς καὶ τυραννικῶς, id est, Maxi-

V.
Uterque
Gordianus
Imperator
in Africa
dictus.

NOTÆ [1] Catalogus Romanorum Pontificum Fossatenfis apud Constantium pag. 118. Fabianum passum esse XIV. Kal. Februarii, catalogi apud Bolland. XIII. Kal. Si præferatur, inquit Constantius, lectio Codicis, in quo Fabianus XIII. Kal. Februarii passus dicitur, Fabiani ordinatio incidit in diem decimum Januarii A. D. 236. qui fuit Dominica dies, & ejus martyrium in diem XX. Januarii An. D. 250.

Pupienus
& Balbi-
nus eli-
guntur.

VIII.
Perfecu-
tio sedata.

PAGIUS

primum omnium Vitalianus Præfectus Prætorio, qui in civium sanguinem ferociter defævierat, necnon etiam Sabinus Urbi præfectus iisdem moribus comparatus, & ad Maximini voluntatem ambo egregie accommodati occisi sunt. Sed & post hæc inter Prætorianos milites qui stabant a Maximino, atque populum eos insectantem, in eosque sæpe impetum facientem, ingens dissidium conflatum est; his enim eos invadentibus, illis autem resistentibus, ac valide repugnantibus magna facta est utriusque partis occisio, usque adeo ut Urbs ipsa a militibus inflammaretur; cum interea ambobus Gordianis, agente contra eos Capelliano Numidiæ ac Mauritanie Præfecto extinctis, a Senatu Clodius Maximus Pupienus & Cælius Balbinus, qui subeant curam Imperii, deliguntur; a quibus & cooptatus est Gordianus, senioris Gordiani nepos, puer in Cæsarem.

Hæc dum Romæ aguntur, per Romanum Imperium Legati a Senatu mittuntur ad sollicitandas provincias, ut a Maximino deficerent; sed de his anno sequenti. Quæ vero de statu Urbis & Romano

ximinus vero annos fere tres ferociter ac tyrannice imperavit. Herodianus itaque qui rem suam ætate gestam scribit, eo in loco non errat, neque significat, eam rebellionem quarto Imperii Maximini anno contigisse, cum illum tantum deliberaverit, & tamen post eam defectionem per annum ferme vixerit. Dicit itaque Herodianus, Afros ab eo defecisse post secundum Imperii ejus annum. Quem loquendi modum alii passim usurpant. Josephus in lib. x. de bello Judaico cap. 11. rem, quam gestam dicit *ναρὰ τὴν δὴν*, id est post duos annos, eandem lib. 14. Antiquit. cap. 23. factam refert *δυστέρο ἔτη*, id est, anno secundo. Hæc igitur formulæ post biennium, vel post exactum biennium, quæ tot recentibus Scriptoribus errandi causa fuere, unum & idem significant, & non raro annum secundum inchoatum tantum designant, ut passim in hoc Opere videbimus. Præterea Herodianus, cum de annis, quos Imperatores regnarunt, loquitur, non annos Imperii, sed annos Julianos, & utrumque incompletos pro completis de more numerat. Sic Alexandrum annos quatuordecim imperasse scribit, licet annos tantum XIII. & aliquot dies Imperium tenuerit. Sic etiam lib. 4. cap. 13. tradit, Caracallam sexennium tantum sine parente, germanoque suo imperasse, licet annos solum quinque & paucos dies post Severum & Getam Imperium solus tenuerit. Quare modo sibi usitato Herodianus scribit, exacto anno tertio Imperii Maximini Gordianum in Africa Imperatorem nuncupatum esse, sub sequentis nempe anni Consulibus. Herodiano suffragatur Victor de Cæsaribus, qui de Maximino & ejus filio loquens ait: *Quis biennium summis potitis, repente Antoninus Gordianus Africa Proconsul, ab exercitu Princeps fit.*

VI.
Quo anno
Gordiani
Augusti
dicti.

Facta ea nuncupatio circa diem duodecimum mensis Aprilis anni insequentis. Eo enim die hora post meridiem quarta, feria quarta eclipsis Solis magna accidit, Calvisio aliisque observata, quo circiter tempore Gordianum dictum Imperatorem colligitur primo, ex eo

Imperio a nobis hic summam collecta sunt, fusius a citatis nuper historicis recitantur; ratio enim instituti haud patitur nos in hæc longius evagari. Cæterum has adeo immensas atque pavendas cuique turbas, ipsumque atrocissimum ac periculosissimum civile bellum, quo non Romæ solum, sed in toto propemodum Romano Imperio facta est mutatio magistratum, cohibuisse credimus Maximinum a sævissima illa persecutione Fidelium, coactum nimirum sua curare negotia. Sic igitur persecutionem sub Maximino excitatam, haud putamus biennii temporis spatium esse transgressam; nisi dixerimus novorum Imperatorum (quod magis placet) electionem factam esse anno sequenti. Sed ad res Romani Pontificis Fabiani.

Quod autem hoc anno, iisdemque Consulibus, Kalendis Julii data habeatur Fabiani nomine epistola ad omnes Ecclesiæ (ut præfert titulus) comministros; tam in titulo, quam etiam in Consulibus depravata adeo est, ut spuria penitus censetur, nisi nonnulla in ea posita corrigantur. Habet enim hæc de Novato atque

IX.
De Fabiani
Epistola
depravata.

quod mense Maio insequenti Romani occasione hujus nuncupationis, quæ in Africa facta fuerat, deficere cœperunt a Maximino, omnesque ejus amicos interfecere. Capitolinus in Maximinis duobus cap. 16. refert, sexto Kalendas Junias Gordiani literas Romæ acceptas fuisse, utroque Gordiano jam Imperatore declarato. Præterea Victor in Epitome hoc clare indicat, dum ait: *C. Julius Maximinus Imp. filiusque ejus parvi nomine Cæsar est factus. Quis biennium summis potitis, repente (circa nempe diem XII. Aprilis anni CCXXXVII.) Antonius Gordianus Africa Proconsul ab exercitu Princeps apud Thyrsari oppidum absens fit, qui Carthaginem petit. Ibi cum advertendis prodigiis, (magna videlicet illa Solis eclipsis) quorum metu haud inaneangebatur, rem divinam solitis ageret, repente hostia partum edidit. Id Aruspices atque ipse ita accepere, illum destinatum neci, liberis pariturum Imperium, progressisque conjectu longius liberi quoque exitura denuntiavere, mitem atque innoxium præfantes fore, ut illud pecus, nec diuturnum tamen, subiectumque insidiis.* E quibus Victoris verbis, inquit Herwartus in sua Chronologia, apparet ab Aruspices & ipso quoque seniore Gordiano creditum fuisse, illam Solis eclipsim designare breve Imperium Gordiani III. sexto Imperii anno occisi. Dodwellus Vir eruditissimus in Dissert. Cypriana XI. num. 50. arbitratur, Gordianos currenti anno Imperatores dictos, sequentique interfectos, ita ut annum imperarint: „ Quia, inquit, die Maji XXVII. nuntius de „ eorum inauguratione Romam pervenit, & „ initio mensis Julii interempti sunt. Sed brevis „ est intervallum quam ut eodem anno utrosque „ nuntios accepit Senatus; nec sufficiebat rebus „ a Gordiano gestis. Sequenti itaque anno „ CCXXXVII. mensi Julio tribuendum Gordia- „ norum interitum, verisimile est. Aliter mit- „ ti non potuerunt Legati a Maximino ad Sen- „ natum, cum nuntium jam de Gordianorum „ morte accepisset in Panuonia ipse Maximinus, „ quos tamen rejectos a Senatu docet Capito- „ linus.

CHRISTI
238.

FABIANI PAP.
I.

MAXIMINI IMP.
2.

que Novatiano: *Insuper & illud vos scire desideramus, quia nostris temporibus, præpedientibus quidem nostris peccatis, suadente antiquo hoste, qui semper ut le rugiens circuit quærens quem devoret, supervenit Novatus ex Africa, & separavit de Ecclesia Christi Novatianum & quosdam alios Christi confessores, & convertit in pravam doctrinam. A quibus vos fratres advertite, & cavete ab omnibus qui alteram fidem & doctrinam tenent, quam Apostoli & successores eorum tenuerunt & docuerunt: Hæc ibi. Sed & in libro de Romanis Pontificibus, hæc quæ his repugnant, habentur in Fabiano: Post passionem vero ejus (nempe Fabiani) Moyses & Maximus presbyteri & Nicostratus diaconus comprehensi sunt, & in carcerem missi. Eodem tempore supervenit Novatus ex Africa, & separavit Novatianum de Ecclesia & quosdam confessores, postquam Moyses in carcere defunctus est, qui fuit ibi menses undecim. Sed & in Cornelio hæc in eadem sententiam: Sub hujus (Cornelii scilicet) Episcopatu Novatus*

Novatianum extra Ecclesiam ordinavit, & in Africa Nicostratum. Hoc factum, confessores qui se separaverant a Cornelio, cum Maximo presbytero, qui cum Moysse fuit, ad Ecclesiam sunt reversi. Hæc quidem, nonnisi Cornelii tempore facta, Cyprianus (a) quoque sæpe testatur; cujus auctoritate cum constet, non ante seductum esse Novatianum a Novato, nisi post schisma conflatum adversus Cornelium Papam; nihil est quod dici possit id factum fuisse tempore Fabiani. Nam & Cyprianus, qui summo studio Novati sordes omnes, quo caverent eum Fideles, colligens ob oculos omnium ponit, nullum ei crimen impingit, nullamque inurit notam, quod alias se ante electionem Cornelii ab Ecclesia separaverit.

(a) Cypri-
epist. 49.
52. 76.

Rursum vero Pacianus (b) adversus Novatianos agens, cum meminit Novatiani, de iis quæ ante sedem Cornelii gesserat, commendat ejus Catholicam fidem, cum ait: Cur igitur Novatianus tuus ne falso quidem adhuc Episcopatu sacerdos, longe antequam Cornelius Romæ Episcopus

X.
(b) Pacia-
nus ad
Sympr.
epist. 3.

Novatia-
nus sub
Cornelio.

Novatus
& Nova-
titanus
quando e-
merfi.

PAGIUS

linus. Ita Dodwellus innixus verbis Capitolini in Gordianis tribus cap. 10. qui ait, magna gratulatione Senatam accepisse, Gordianos duos Imperatores factos: tuncque Legationes a Maximino Romam venisse, sed vicisse Gordianorum Legationem. Unde missi fuerant ex Africa in Pannoniam, qui Gordianos dictos Imperatores Maximino renuntiarent, hicque Legatos Romam deputavit, qui viventibus adhuc Gordianis a Romanis rejecti sunt. Verum, si Dodwellus animadvertisset, utrumque Gordianum mense Aprilis anni CCXXXVII. Imperatorem creatum, comperisset, ab eo mense ad mensem Julium, quo occisi sunt, sufficiens tempus fuisse ad præfata omnia agenda. Argumentum itaque Dodwelli eos tantum urget, qui exeunte Maio Gordianos Imperatores dictos volunt, & initio Julii ejusdem anni trucidatos.

Interim cum Gordiano seniori bellum illatum fuisset, is rebus desperatis mortem sibi conscivit, ac postea Gordianus filius, quem sibi multitudo Duce[m] elegerat, cæsus est, ut habet Herodianus lib. 7. cap. 9. quod & scribit Capitolinus in tribus Gordianis cap. 16. ubi addit: Imperaverunt anno uno, mensibus sex, qui locus siue dubio corruptus, ut ex dicendis manifestum fiet. Gordiani enim senioris Imperium brevissimum fuisse Herodianus lib. 7. cap. 9. insinuat, quando scribit: Hæc finis Gordiani fuit felicis antea vita, atque in quadam Principatus imagine extincti. Legendum itaque: Imperaverunt mensibus tribus. Capitolinus in Gordianis tribus cap. 9. ait: In pluribus libris invenio, & hunc Gordianum & filium ejus pariter Imperatores appellatos, & Antoninos cognominatos, alii vero Antonios. Verum ex Nummis utriusque apud Mediobarbum constat, eos quidem Augustos appellatos, sed Antonios, non vero Antoninos dictos fuisse.

VII.
Uterque
Gordianus
occisus.

VIII.
Maximus
& Balbi-
nus Gor-
dianis
succe-
dunt.

Utroque Gordiano anno sequenti interempto, Senatus pertrepidus in ades Concordia septimo Kalendarum Junii concurrat, Ludis Apollinaribus, inquit Capitolinus initio Vitæ Maximi & Balbini, ubi postea Maximum & Balbinum Augustos acclamatos fuisse narrat. Sed hic etiam locus de-

pravatus. Nam, ut videre est in veteri Calendario tempore Constantini M. filiorum scripto, Ludi Apollinares tertio Nonas Julii inchoabantur, & tertio Idus ejusdem mensis abolvebantur. Legendum itaque: Septimo Idus Julii concurrat, Ludis Apollinaribus. Qua ex emendatione, quæ certissima est, liquet, locum Capitolini numero præcedenti citatum, recte etiam restitutum fuisse, & Gordianum seniore[m] circa XII. Aprilis, anni nempe CCXXXVII. dictum fuisse Imperatorem, eoque cum filio in Africa occiso, die nona Julii Senatam Romæ Clodium Pupienum Maximum, & D. Cælium Balbinum (sic vocantur in Nummis) Augustos renuntiasse. Capitolinus in Maximo & Balbino cap. 3. ait, populum Romanum Imperio Maximi contradixisse: quare factum est, ut Gordianum adolescentulum Principem peterent, qui statim factus est: nec prius permitti sunt ad Palatium stipati armis ire, quam nepotem Gordiani, Cæsaris nomine nuncuparent; quod Senatusconsulto factum esse subdit Capitolinus, & Herodianus lib. 7. cap. 7. confirmat. Idem habet Capitolinus in duobus Maximinis cap. 20. Quibus (nempe Maximo & Balbino) a populo Augustis appellatis, per milites & eundem populum etiam parvulus nepos Gordiani Cæsar est dictus. Tribus igitur Imperatoribus fulta Respublica est. Vides, Gordianum juniorem a Capitolino & Cæsarem & Principem & Imperatorem appellari, & immerito me a quibusdam censoribus in Epist. Consulari reprehensum, quod Cæsaribus Imperium Cæsarem attribuerim. Verum est, Petavium lib. 11. de Doct. Temp. cap. 24. ex præfatis Capitolini locis deducere, Gordianum III. cum Maximo & Balbino creatum etiam Augustum. Sed Vir eruditissimus non animadvertent, Imperatoris & Principis nomen in secunda dispositione Imperii Romani Cæsaribus etiam concessum fuisse. Gordianum enim tertium dictum tantum tunc Cæsarem infra certissime demonstrabo. Quæ postea contigere, commodius duobus subsequentibus annis narrabimus. Res enim hæc hæctenus obscurissima, nobis accurate discutienda.

CHRISTI
238.FABIANI PAP.
I.MAXIMINI IMP.
2.

fieret, antequam sacerdotio illius invideret, hæc suasit? Habes Cypriani testimonium: Et post aliqua: At in hanc ipsam hæresim Novatiani quando cæperunt? Audite, quæso, & totum ordinem vestri erroris advertite. Cornelius jam Romæ Episcopus a sexdecim Episcopis factus, locum cathedræ vacantis acceperat; & illa qua fuit præditus castimonia virginali, crebras persecutiones irati Principis sustinebat. Tum forte quidam presbyter Novatus ex Africa, fraudatis in Carthaginensi Ecclesia viduis, spoliatis pupillis, pecunia Ecclesiæ denegata, projecto extra domum patre, & eodem fame mortuo nec sepulto, uxoris gravidæ utero calce percussio, Romam venit, &c. Addit & de Novatiano postea ab ipso seducto. Sed & Eusebius in Chronico adventum Novati Ro-

nam ponit anno Cornelii primo, id denique omnes. Quamobrem ea epistola, quæ fertur Fabiani nomine, æquius tribuenda esset Cornelio. Sed quæ in ea feruntur de septem institutis subdiaconis, qui præessent Notariis Acta martyrum conscribentibus, haud patiuntur ut alii quam Fabiano adscribantur. Apparet igitur ea de Novato & Novatiano fuisse a sciolo aliquo superaddita, volente in epistolam inferre, quæ putarit contineri in eo textu, quo dum agitur de Fabiano, dicitur, Eodem tempore supervenit Novatus; existimans ea verba esse ad Fabiani sedis tempus referenda; cum re vera ad ea quæ proxime dixerat auctor, Post passionem vero ejus, &c. relationem habere certissimum sit. Cætera autem de Fabiano inferius,

JESU CHRISTI
ANNUS
239.FABIANI PAP.
ANNUS
I.MAXIMINI IMP.
ANNUS
3.I.
Anni Imperii Maximini.

CHRISTI anno ducentesimo undequadragesimo Fastis Cassiodori habentur adscripti Consules Perpetuus & Cornelianus, sive Cornelius, quem alii secuti sunt: sub quibus ponunt complures exitum Maximini: sed quo jure, non video. Quamvis enim aliqui dixerint regnasse Maximinum annos tres, sed inchoatos tantummodo, sicque eum hoc anno sublatum: illa magis probatur sententia, qua dicitur ipsum imperasse annos tres absolutos; ut Eusebius in Chronico, licet in historia (a) non amplius triennio regnasse tradat. Cassiodorus dum quatuor ponit Consula-

(a) Euseb. lib. 6. cap. 21.

tus tempore Imperii Maximini, sub quorum primo cæperit imperare, & sub quarto occisus fuerit, expleffe in Imperio triennium significare videtur. Similiter Herodianus (b) triennium Maximini exactum memorat, cum Gordianus in Africa imperare cæpit; ait enim: *Votis tantummodo agebant, læsa implorantes numina, nullo scilicet audente profiteri se vindicem, donec exacto Imperii triennio exigua levique occasione (ut lubrica sunt tyrannorum res) primo anno arma sumpserunt, rebellaveruntque Afri, &c.*

(b) Herod. lib. 7.

Ab his igitur auctoribus persuasi, in sequen-

II.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5730.

SÆC. III. ☉ 22. A. ☽ 10. P. 2. April. Indict. 15.

Anno Urbis 990.

Olymp.

254. an. r.

A.C. 237.

JESU CHRISTI 237. secund. Baronium 239.

FABIANI PAPÆ 2.

BALBINI ET PUPIENII IMP.

I.
Consules.

[1] AD num. I. Coss. L. Ovinus Cornelianus, & P. Titius Perpetuus, ex duabus Inscriptionibus Onuphrianis.

Hoc anno duo Gordiani in Africa adversus Maximinum Imperatores dissi, ac non multo post occisi, & in eorum locum subrogati Pupienus & Balbinus & Gordianus junior senioris ex filia nepos Cæsar designatus, ut anno præcedenti demonstravimus.

Ad num. II. Maximinum cum filio anno sequenti interemptos mox demonstrabo, & dubiis a Baronio hoc anno motis satisfaciam.

II.
Balbinus & Pupienus succedunt Gordianis.III.
Maximinus occiditur.

NOTÆ

[1] Coss. L. Ovinus Cornelianus, & P. Titius Perpetuus. Nomina horum consulum e Panvinio Pagijs sumpsit; sed recentiores Factorum concinnatores, retentis tantum extremis nominibus, quod prænomina, & alia eorum nomina ignorentur, scribunt: *Perpetuus & Cornelianus*. Nam Gruterianus lapis pag. XXIII. 10. habet.

PERPETUO. ET. CORIOLANO.
(pro CORNELIANO) COS.
VIII. IDUS. JUNIAS.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, Prosperi Chronicon, & Bucherii laterculus: *Perpetuo & Corneliano*. Consules successi hoc anno memorantur ex Kal. Maji. *Junius Silanus*, & *Cn. Messius Gallicanus*; in cujus locum *L. Septimius Valerianus* successus est. Deinde ex Kal. Jul. *Ti. Claudius Julianus*, & *Celsus Ælianus*.

De *Junio Syllano* consule, Capitolinus in Maximinis cap. XVI. De *Gallicano* idem in Gordiano III. cap. XXII.

CHRISTE
239.

FABIANI PAP.
1.

MAXIMINI IMP.
3.

quentem annum obitum Maximini rejici-
mus. Atqui in eo minime possumus assentiri
Herodiano, quod scribat nonnisi post ex-
actum Maximini triennium Africanos re-
bellasse: nam hac ratione ad quintum an-
num pervenisse Maximinum, dicere opus
foret. Si enim sequenti anno tertio abso-
luto id accidit; cum tradat Capitolinus
sexto Kalend. Junias lectas fuisse Gordiani
in Senatu litteras; cumque oborto civi-
li bello nonnisi post sequentem annum ip-
so hiemis fine, cum ex nivibus calore so-
lutis torrentes exundare consueverunt, ip-

sum Alpes superasse, & Aquilejam versus
iter direxisse, idem (a) Herodianus te-
stetur; supputandum utique esset, nonnisi
quinto ejus Imperii anno fuisse ipsum oc-
cisum: quod tamen aliquem dixisse nus-
quam reperimus. Quamobrem si non su-
periori, hoc tamen anno ea de rebellio-
ne Afrorum, deque electione novorum Im-
peratorum, quæ scripta in eo sunt, pon-
nenda essent. Sic ergo qui dixerunt, ut
Capitolinus & alii in Maximo atque Bal-
bino, tres annos Maximinum imperasse,
expletos eos intellexisse constat.

(*) Idem
lib.8.

JESU CHRISTI
ANNUS
240.

FABIANI PAP.
ANNUS
2.

MAXIMINI IMP.
ANNUS
4.

I.
Censorini
supputa-
tio.

DUcentesimo quadragesimo Christi an-
no, ponuntur a Cassiodoro Consu-
les Pius & Proculus, ab aliis Pontianus
dictus: sed re vera Ulpius pro Pio resti-
tuendus, & Proculus Pontianusque jun-
gendi, ut textus sic restituatur: Ulpio &
Proculo Pontiano Coss. hi enim hoc anno
Olympiade ducentesima quinquagesima-
quarta, anno secundo, nimirum a prima
Ann. Eccl. Tom. II.

Olympiade anno millesimo decimoquarto,
a Censorino in libro de Die natali ponun-
tur Consules, quibus numeratur ab eo
annus ab Urbe condita nongentesimus no-
nagesimus primus, cum ait: *Hic annus,
cujus velut index & titulus quidam est
Ulpii & Pontiani Consulatus, ab Olym-
piade prima mille & quatuordecim ex die-
bus dumtaxat æstivis, quibus Agon Olym-*
Y yy *pi-*

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5731.

SÆC. III. ☉ 23. G. ☽ 11. P. 23. April. Indict. 1.

Ann. Urbis 991. Olymp. 254. an. 2. A. C. 238.

JESU CHRISTI 238. secund. Baronium 240.

FABIANI PAPÆ 3.

GORDIANI IMP. 1.

I. **A**D num. I. & II. Coss. *An. Pius & Pon-
tianus Proculus.* A Paucis enim annis
inventa prope Baiocas Normanniæ civitatem In-
scriptio, in qua legitur: AN. PIO ꝑ PROC-
COS. ut vir eruditissimus, qui eam legit & ex-
aminavit, me docuit. *Pium & Pontianum* profi-
tentur hoc anno Fasti Theonis, Heraclii, Ano-
nymi Fasti a Card. Norisio editi, Codex Justi-
nianeus, & Inscriptio Gruteri pag. CIV. num. 3.
ab eodem Cardinali Norisio mihi per litteras in-
dicata. *Pium* vero & *Proculum* proponunt Cas-
siodorus, Censorinus lib. de die Natali cap. 21.
Ulpium & Pontianum, Auctor Chronici Alex. *Ul-
picium & Pontianum.* Ex *An.* enim & *Pio* Li-
brarii fecerunt *Ulpium* & aliqui conditores Pon-
tiani voce prætermissa ejus tantum nomen me-
morarunt. Ita paulatim Consulium nomina, præ-

nomina, & cognomina e tenebris eruuntur.
Porro *Proculum* prænomen fuisse docet Valerius
Maximus lib. 10. *Quæ enim prænomina fuerunt
(veteri scilicet stante Republica) nunc cognomi-
na sunt, ut Postumus, Agrippa & Proculus.*
Scribebat hoc anno Censorinus librum de Die
Natali, qui capite 21. celebriores epochas in u-
num simul conjicit. *Cujus loci, inquit Petavius
lib. 9. de Doct. Temp. cap. 42. sanctissimam au-
thoritatem merito omnes suscipiunt. Neque enim
inventus est hactenus quisquam, qui vel Censo-
rinum ipsum vel ejus librarium levissimi hac in
parte in suspensionem erroris adduceret; aut de ver-
borum ejus fide ac veritate dubitaret. Nemo ad
hunc diem Chronologiam, Historiam, Annales at-
tigit; quin eundem locum sibi vindicare, & ad
mentem opinionemque suam applicare non studue-
rit. Quod mihi singulare & admirabili quadam
Dei providentia factum videtur, ut antiquissimo-
rum memoria temporum, atque insignium epocha-
rum tituli incolumes ad nos & incorrupti, hoc se-
questre & fidejussore, pervenirent: ut esset deni-
que in Historia, temporumque scientia certi &
explorati aliquid quod omnium consensu & con-
fessione constaret.* Hos porro annos Censorinus
simul connectit.
Pontiani & Pii Consulatum,
Annum Olympiadicum

II.
Chronolo-
gia Chri-
stiana va-
lido argu-
mento pro-
bata.

1014.
An-

NOTÆ [1] Coss. *An. Pius & Pontianus Proculus.* Gruterus pag. CIV. 3.

... C L M. K A L. F E B R.
... P I O. E T. P O N T.
... C O S.

Blanchinus habet: *M. Ulpium Crinitum, & ... Proculus Pontianus.* Fasti Idatiani & Vindebonenses:
Ulpio & Pontiano. Prosperi Chronicon; *Pio & Proculo.*

piacus celebratur; a Roma autem condita nongenti nonaginta & unus, & quidem ex Palilibus, unde Urbis anni numerantur: Hæc Censorinus.

II. Cæterum, quod divisum esset Romanum Imperium civili bello, alios a Senatu & novis Imperatoribus, alios vero a Maximino Imperatore, (ut accidere his casibus consuevit) putamus creatos fuisse Consules: nam hoc ipso anno, quo occisus est Maximinus, ipse quoque legitur

PAGIUS	Annum Urbis	991.
	Annum Julianum	283.
	Annum Augustorum	265.
	Annum Aetiæ victoriæ	268.
	Annum Nabonassar	986.
	Annum Philippi & obitus Alexandri	562.
	Cum itaque anno, quo librum de Die Natali Censorinus exarabat, memorati illi variarum Erarum anni in cursu essent, manifestum est, librum illum scriptum post Kalendas Octobris præsentis anni, a quo die annus Philippi & obitus Alexandri 562. incipit. Aliqui Codices habent, hunc esse annum Aetiæ victoriæ 267. sed correctiores ferunt 268. Baronius eum annum quo Censorinus librum suum scripsit, cum anno Christi ducentesimo quadragesimo copulat, indeque factum ut ante Diocletianum Chronologia ejus corrupta sit, & post Diocletianum, cujus Imperii initio veram Eram Christianam amplectitur, omnes eæ epochæ biennio in Annalibus mutilentur, & annus, v. g. CCCXL. in iis concurrat cum anno	
	Olympiadio	1114.
	Urbis	1001.
	Juliano	383.
	Augustorum	365.
	Aetiæ victoriæ	367.
	Nabonassar	1086.
	Philippi & obitus Alexandri	662.

Et tamen nihil hodie certius in Chronologia, quam præfatos annos cum anno Christi CCCXXXVIII. concurrere; quod ex alio provenire non potest, quam ex eo quod antequam centenarius numerus cuilibet harum Erarum adderetur, eæ cum anno Christi CCXXXVIII. concurrerent. Ex quo manifestissimum redditur, præsentem Christi annum quo Pius & Pontianus Consulatum gessere, illigari debere, non cum anno CCXL. sed cum anno CCXXXVIII. Ex hoc prochronismo, falsaque annorum Christi ad præfatos Eras accommodatione, Chronologia Christiana non parum labefactata, quæ ideo restituenda erat.

III. Ad num. III. Interfectis anno superiori utroque Gordiano Augustis, & Pupieno cum Balbino in ejus locum Romæ suscepto, Maximinus Augustus ad Italix fines venit; cumque Aquileiam portas occlusisset, is magis magisque acceleravit. Ut autem ad fluvium pervenit, qui ad lapidem XII. procul est ab urbe, invenit ipsum maxima alvei profunditate ac latitudine defluentem. Est enim anni tempore soluta vicinorum montium nives, quas longa hiems duraverat, maximum torrentem effecerant, sic ut nullo pacto transire exercitus posset, inquit Herodianus lib. 8. cap. 4. Paulo post addit: Sed in magna lignorum ac navigiorum penuria, quibus inter se junctis pons fabricaretur, nuntiarunt quidam e fabris, esse per multas in agris illis desertis inanes cupas, forma rotunda, quibus videlicet incolæ quondam ad

(a) fuisse Consul & proculdubio ordinarius. Quod quidem ex acclamationibus a Senatu factis novis Imperatoribus, quæ recitantur a Julio Capitolino, certius redditur, qui sane post Maximini obitum hoc inter alia in senatu acclamatum tradit: *Præsentem annum Consulibus vos ornatis, in locum Maximini Gordianus sufficiatur.* Si igitur in Maximini Consulibus locum ille subrogatus est; plane constat Maximinum eo anno, quo occisus est, Con-

(a) Apud Adolpb. lib. de num.

vinum importandum utebantur. Harum ope facile milites in ulteriorem ripam transgressi, & Aquileia fortiter obfessa. Sed milites, qui omnium rerum penuria laborabant, Maximinum cum Maximo filio obruncarunt, ut fusc Herodianus, ex quo hæc descripta. Magna porro inter Historicos controversia, quo anno hæc cædes patrata. Onuphrius lib. 2. Fastorum, quem alii postea communiter secuti sunt, eam præcedenti Christi anno circa Kalendas Octobris accidisse scribit, quod vindemiæ tempus fuisse Herodianus citatus indicare videtur. Sed cum hic diserte prodatur, Aquileiensis cupis illis quondam ad vinum importandum usos esse, conjectura illa vana. Præterquam quod obsidionem illam hieme factam manifeste Herodianus testatur.

Mediobarbus in Numismatis Imp. pag. 319. duos Maximini Nummos exhibet, alterum ex Occone, alterum ex Gaza Medicea descriptos, in quibus legitur: MAXIMINUS PIUS AUG. GERM. in postica, P. M. TR. P. III. COS. P. P. S. C. Qui Nummi Maximinum quartum Imperii annum attigisse demonstrant. Præterea Patinus in Thesauri Mauroceniano pag. 134. refert Nummum Græcum Maximini Aug. in quo visitur trophæum cum captivis & I. Δ. id est, anno quarto sc. Imperii. Refertur etiam ibidem Nummus Maximi ejus filii, in quo legitur, L. Δ. id est, anno quarto. Sed cum Nummi non raro ab Antiquariis mendose proferantur, hæc de re ad Eminen. Card. Norisium scripsi, qui ad me respondit. Gazam Mediceam Maximini Nummos cum TR. P. III. optimæ fidei continere, seque descriptos, si vellem, transmissurum. Addidit, se non dubitare, quin verno tempore currentis anni Maximinus peremptus fuerit, quod ex laudatis Herodiani verbis demonstrat. Nam verno tempore ineunte Maximinus Aquileiam venit, qua tempestate indurata hieme nives solvuntur, non vero mense Septembri. Flumen, inquit Card. Norisius, nivibus liquefactis auctum dicitur Alsa. Victor in Epitome de Constantino Juniore prope Aquileiam cæso inquit; *Projectus in fluvium, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileia.* Capitolinus in Maximino Juniore cap. 2. scribit: *Calcamentum ejus positum in luco, qui est inter Aquileiam & Arciam;* alii Arziam legunt, quam oppidum putat Casaubonus. Sed errat; nomen enim est parvi fluminis, quod nive aut imbre soluta auctum, vadari nequit. Alsa etiam Plinio dicitur lib. 3. cap. 18. Sabellicus tamen putat, ab Herodiano designari Natizonem, nunc *Lisonzo*, & quidem probabilius; tum quia Alsa est citra Aquileiam, tum quia Natiso longe Alsa tumidior fluit, statimque occurrit in planitie supra Aquileiam, versus Noricum, unde descenderat Maximinus. Ex quibus Norisius infert, hunc Im-

IV. Maximinus occiditur.

Consulem ordinarium fuisse; suffectorum enim deficientium nulla erat subrogatio; sed suffecti dabantur tantummodo ordinariis; ceteri vero dicebantur allecti.

Hoc ergo anno Maximinus Imperator ex Germania in Italiam venturus, Alpes superans, Aquilejam munitissimam urbem expugnare conatus est; sed resistentibus civibus, omnia frustra tentat; donec fatigati milites, jamque pertæsi sævitiam Maximini, oblata opportuna occasione, cum
Ann. Eccl. Tom. II.

III. Aquilejensium virtus.

PAGIUS

peratorem mense Martio præsentis anni peremptum. Cum is, salva Norici urbe, transfret, adulationis gratia Inscriptio dicata, VI CTORIAE AUG. Kal. Febr. eodem anno apud Gruterum pag. CIV. Maximinus itaque post diem decimum quartum mensis Martii præsentis anni, quo tribunitiam Pot. IV. iniit, trucidatus, recteque ab Eutropio scriptum; *A Pupieno Aquileia occisus est, deserentibus cum militibus suis cum filio adhuc puero, cum quo imperaverat triennio, & paucis diebus.* Victor in Epitome, Eusebius tam in Chronico, quam in Historia, Orosius, S. Epiphanius, alique, qui Maximino annos tres assignant, numero rotundo loquuntur, hancque sententiam, quæ in posterum extra controversiam esse debet, confirmant. Hinc liquet, quantum hallucinati fuerint Viri doctissimi in assignando initio Imperii Maximini laudati, qui hunc anno CCXXXV. ante mensem Augustum non imperasse contendunt: sic enim quartam Tribunitiam Potestatem in re non potuisset, neque Gordianus III septimam, quod tamen certum, ut infra monstrabo.

V. Pupienus & Balbinus occisi.

Ad num. IV. Hoc anno Pupienus & Balbinus Augusti, dum inter se concordēs non sunt, a militibus contrucidantur, ut docent Herodianus lib. 8. cap. 8. & Capitolinus in Maximo & Balbino, qui, quæ de iis habet, fatetur se accepisse ab Herodiano, ut videre est cap. 15. Unde in hac Gordianorum & Maximinorum Historia, Herodiano standum. *Imperarunt, Maximus & Balbinus anno uno*, inquit Capitolinus ibidem, quibus verbis annus incompletus intelligendus. Idem Capitolinus in Gordiano Juniori cap. 22. ait: *Cum extinctis Maximinis, Maximus etiam & Balbinus militari seditione interempti essent, qui biennio imperaverant, Gordianus adolescens Augustus est appellatus.* Quæ verba mox recitatis non adversantur; Balbinus enim & Pupienus, partim anno præcedenti, partim currenti Rempublicam administrarunt, & Capitolinus eo in loco annos tantum Julianos, eosque utrimque incompletos numerat. Eodem modo explicandus Victor de Cæsaribus, qui dicit: *Horum Imperio ad biennium per hujusmodi moras annus quaesitus*, quamvis hic loquendi modus obscurior. Cum vero Capitolinus asserat, utroque occiso Gordianum juniorem Augustum nuncupatum esse, liquet, hunc ante præsentem annum hanc dignitatem consecutum non esse, & Capitolinum ex ipsomet Capitolino & explicandum & emendandum.

VI. Qua anni tempestate Ludi Capitolini celebrati.

Herodianus seditionem adversum Balbinum & Pupienum Imp. factam dicit, cum Ludi Capitolini celebrarentur. Certum autem, hoc anno Agonem Capitolinum tricesimum nonum actum esse; sed quo mense, incertum. Petavius in Paralipomenis librorum de Doctrina Temp. pag. 855. contendit, hos Ludos æstivo tempore celebratos. Sed præterquam quod nihil afferat, quod eam opinionem probabilem reddat, initium

ipsū, tum filium ejus obtruncant; abscissaque eorum capita Romam transmittunt, ut perterrefactam Urbem, proximoque Maximini adventu penitus fractam ac consternatam, erigerent. Magna sane tunc in ea obsidione enituit Aquilejensium virtus, quorum incredibili animi constantia & fortitudine, una cum fide erga Senatū populūque Romanum, non Urbis tantum salutem consultum fuit, sed universo plane Romano Imperio, mox a sævisimo
Y y 2

Gordiani Junioris eam prorsus evertit, ostenditque verno tempore exhibitos fuisse. Nam Balbinus & Pupienus ante finem mensis Maii interfecti, cum Gordianus Junior septimum Imperii annum attigerit, annoque Christi ducentesimo quadragesimo quarto ante Kalendas Julias perierit, ut ex dicendis constabit. Quare hoc anno, quo Balbinus & Pupienus occisi, Ludi Capitolini post diem XIV. mensis Martii, & ante Maii exitum editi.

Scriptis ad me Card. Norisus ut examinares, an Pupienus & Balbinus secundum Imperii annum attigerint; cum Mediobarbus in Numismatis Imp. Balbini Nummum referat in postica inscriptum: P. M. TR. P. II. P. P. & pag. 83. Theauri Mauroceni a Patino V. C. nuper publicati recitetur maximus Nummus, æreus, cujus in antica caput Pupieni radiatum cum hac epigraphe: AYT. K. M. ΚΑΟΔ. ΠΟΙΗΝΙΟC. CEB. id est, *Imperator Cæsar Marcus Clodius Popinius Augustus.* In postica visuntur tria capita, sc. Pupieni & Balbini adversa, intermedio Gordiano puero cum epigraphe, ΤΑΡCΟΥ ΜΗΤΡΟΠΙΟΑΕΩC. Supra capita legitur, A. M. K. & infra Γ. B. quas duas litteras numerales annum secundum Imperii Balbini & Pupieni significare Patinus existimat. Trifanum tom. 2. pag. 497. similem Pupieni & Balbini Nummum repræsentat, in cujus etiam inferiori parte legitur, Γ. B. ita ut utrumque Imperatorem secundum Imperii annum inchoasse apparere videatur. Verumenimvero, re mature discussa, a vulgari opinione discedendum non esse comperi. Primum enim Nummus, quem Mediobarbus ait se accepisse a Clarissimo Minio Clericis Minoribus Præposito, nullam fidem facit. Cum enim Vaillantius Vir in re Antiquaria exercitissimus, ad Numismata præsertim videnda Parisiis Italiam peteret, rogatus est a Toinardo, cum quo de præfato Nummo simul contuleramus, ut quando Bononiam, ubi Minius degit, perveniret, examinare vellet, an spurius, vel male descriptus esset. Ex Italia redux Vaillantius Toinardo mihiq. asseruit, se eum Nummum præ manibus habuisse, ac legitimum esse comperisse; sed in eo tantum legi, P. M. TR. P. nullas vero in eo numerales notas se deprehendere potuisse, immo de facto nullas in eo extare. Alia duo Numismata Græca anno secundo Pupieni & Balbini minime percussa. Holstenius enim in Notis ad Stephanum de Urbibus in Hollandia editis in voce ΤΑΡCOC, varios hujus urbis Nummos sub variis Imperatoribus cufos affert, in quibus hæc duæ litteræ Γ. B. etiam leguntur. Ex quo manifestum fit, eas non ad secundum illorum Imperatorum annum, sed ad aliquid aliud nobis ignotum referri. In Nummo Gordiani circa leonem taurum discerpentem, legitur, ΤΑΡCΟΥ ΜΗΤΡΟΠΙΟΑΕΩC. id est, *Tarsi Metropolis*, & subtus, A. M. K. Γ. B. In Nummo Alexandri Severi circum Apollinem
dex-

VII. Pupienus & Balbinus secundum Imperii annum non inchoarunt.

fimo illo barbaro penitus dissipando. Tunc accidisse existimamus, ut honoris ac virtutis causa eidem civitati & illud fuerit inditum nomen, ut Romana civitas diceretur, quo plane nomine in posterum appellatam esse notavimus, ac dilucidius demonstravimus in Notis ad Romanum (a) Martyrologium.

(a) Die 22. Junii f.

IV. Extinctis itaque duobus Maximinis patre simul & filio Augustis; qui antea delecti erant, Maximus Pupienus & Clo-

dus Balbinus liberas Imperii capeffunt habenas summa animorum concordia. Sed ægre ferentes milites parere a Senatu datis Imperatoribus, ambos Agonalibus ludis Capitolinis occidunt, antea ludibrio affectos, & miserrime cruciatos. Id quidem contigisse hoc anno, ex eo colligitur, quod scribit Julius Capitolinus (b), eosdem interfectos esse dum agerentur ludii Capitolini, quibus Agonalis annus inchoaretur. Hoc enim anno; iisdem Con-

Pupienus & Balbinus Imp.

(b) Jul. Capitol. in Maxim. & Balbin.

fu-

PAGIUS dextra ramum, sinistra arcum tenentem ΑΔΡ ΣΕΟΥΗ. ΑΛΕΞΑΝ. ΜΗΤΡ. ΤΑΡΣΟΥ, & intus ad dextrum brachium Apollinis Α. Μ. Κ. ad sinistram sub arcu, Γ. Β. In Nummo Caracallæ circum elephantem, ΑΝΤΩΝΕΙΝΙΑΝΗΣ. ΣΕΟΥΗ. ΑΔΡΙΑ. & subtus, ΤΑΡΣΟΥ. circa coronam, super tergum elephantis, ΜΑ. Κ. & super ejus caput, Γ. Β. In alio Alexandri Severi Nummo circum Imperatorem Victoriolam sustinentem & militem fundibularium, ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΑΝΩΝ ΑΔΡΙΑΝΩΝ, & intus, Α. Μ. Κ. subtus, Γ. Β. Cum itaque hæc duæ notæ Γ. Β. & numquam aliæ in Numismatis Tarsi percussis exhibeantur, secundum Imperii annum eas denotare nullus in posterum jure dixerit. Male etiam ibidem Holstenius, & Harduinus in Nummis Urbium & Populorum pag. 487. hæc literas Α. Μ. Κ. idem significare ajunt, ac prima Metropolis Cilicia, vel prima Metropolis Cilicia. Nam cum in Tarsi Nummis ea diserte Metropolis appelleretur, idem illis characteribus non expressum. Tautologia enim illa numquam in Nummis usurpata. Certum itaque maneat, Balbinum & Pupienum secundum Imperii annum non delibasse, nullumque hæcenus Numisma ab Antiquariis productum, ex quo illud inferri debeat.

VIII.
Gordianus
III. Augustus dictus.

Herodianus lib. 8. cap. 8. de Prætorianis Balbini & Pupieni interfectores loquens, ait: Relictis in ipsa via cadaveribus, (Balbini nempe & Pupieni) tollentes in altum manus Gordianum Casarem, quando aliud nihil occurrit Imperatorem consalutabant. Gordianus itaque non nisi post Balbini & Pupieni interitum Augustus renuntiatus, falsoque Eutropius, quem aliqui recentes Chronologi secuti sunt, narrata Maximini morte, ait: Postea tres simul Augusti fuerunt, Pupienus, Balbinus & Gordianus. Nam in postica parte Nummorum Pupieni legitur: CONCORDIA AUGG. vel FIDES MUTUA AUGG. vel, AMOR MUTUUS AUGG. In postica etiam parte Nummorum Balbini habetur: vel PIETAS MUTUA AUGG. vel, ABUNDANTIA AUGG. vel, FELICITAS TEMPORUM AUGG. vel quid simile, & numquam in alterutrius Nummis tres Augusti, tribus litteris GGG. designati exprimuntur. Idem Mediobarbus tria Gordiani Numismata recitat, in quibus legitur: Μ. ΑΝΤ. GORDIANUS CAES. in postica, PIETAS AUG. Notabilia sunt verba Capitolini in Gordiano tertio cap. 22. ubi de hoc loquens, ait: Indumento Imperatorio tectus, Casar est appellatus; ex illis enim patet, Casares per hæc tempora Imperatores nuncupatos esse. Hæc post utriusque Gordiani obitum peracta. Capitolinus ibidem capite sequenti, postquam narravit, Maximum & Balbinum militari feditione interemptos, Gordianum adolescentem, qui Casar eatenus fuerat, Augustum appellatum esse, subjungit: Hic finis belli intestini fuit, cum esset delatus Gordiano puero Consulatus. Quod si anno præcedenti is Augustus creatus fuisset, di-

ceretur in Nummis hoc anno cufis AUGUSTUS COS. DESIG. non vero CAES. PONT. COS. DES. PRINC. JUVENTUT. ut videre est in ejus Nummis apud Goltzium. Consulatum enim ordinarium anno sequenti Gordianus Junior gessit: quare ad eam dignitatem vel currenti, vel præcedenti anno designatus fuit. Præterea in quibusdam Nummis Gordianus dicitur: TRIB. P. II. COS. in aliis, TRIB. P. III. COS. II. Sumfit secundum Consulatum Gordianus anno CCXLI. Unde cum eo anno tertiam tantum Tribunitiam Potestatem haberet, ea illi & nomen Augusti præfenti duntaxat anno delata. Si enim antecedenti Augustus dictus esset, Tribunitia Potestas ejus III. cum secundo ejus Consulatu concurrere non posset.

Neque quis dicat, Victorem de Cæsaribus, Pupieni & Balbini nuncupatione narrata, statim scribere: Iisdemque per Africam diebus Gordianum Gordiani filium Augustum creavere; Victori que utpote Afro omnem fidem adhibendam. Nam Victor de Gordiano secundo, non vero de Gordiano tertio, prioris ex filia nepote, loquitur, ut ipsa lectio manifestum facit, quamvis ea narratio non parum confusa sit. Neque Gordianus tertius in Africa erat, sed Romæ. In Senatusconsulto quidem in duobus Maximinis capite ultimo a Capitolino recitato, legitur: Maxime Auguste, tibi gratias. Balbine Auguste, tibi gratias. Tibi gratias, Gordiane Auguste. Sed locus ille sine dubio corruptus, alioquin Capitolinus non ita sæpe inculcasset, Gordianum tertium Casarem, Balbinum vero & Pupienum Augustos dictos esse. Non audiendus itaque Petavius lib. II. de Doct. Temp. cap. 24. ubi pluribus contendit, post utriusque Gordiani interitum tres Augustos creatos esse. Dodwellus in Dissert. XI. Cypriana ait, Balbinum & Pupienum hoc anno ante mensum Junium peremptos: Junii enim, inquit, XXII. & deinceps Leges habemus Gordiani Augusti, lib. 2. Cod. Just. tit. 2. L. 2. Sed hæc Lex non a Gordiano, sed ab Alexandro; Lex vero 3. data est a Gordiano, III. Idus Augusti; & hæc prima quæ extet, Legum ab eo emissarum. Illum tamen ante mensum Junium jam Imperium administrasse, infra demonstrabitur.

Sed indicium non diu imperatori Gordiani hoc fuit; quod eclipsis Solis facta est, ut nox crederetur, neque sine luminibus accensis quidquam agi brevita- possset, inquit Capitolinus in Gordiano III. cap. 23. tem Impe- postquam eum creatum fuisse Augustum asseruit. rii Gor- Visæ per hæc tempora eclipses duæ Romæ; al. diani III. tera, die duodecima mensis Aprilis præcedentis indicat. Christi anni; altera, die secunda ejusdem mensis præsentis, feria secunda, horis ante meridiem quatuor. Petavius loco citato, qui utramque computavit, ait: Ex iis Solaribus deliquis prius sine dubio congruit ad Historiam Capitolini. Nam longe majus posteriore fuit. Itaque Gordianus jam tum Imperator, & Augustus fuisse vide-

IX.
Gordianus
III. post
Balbini &
Pupieni
mortem
Augustus
dictus.

X.

CHRISTI
240.

FABIANI PAP.
2.

MAXIMINI IMP.
4.

(a) Censor.
de Die nat.
c. 15. in fin.
iunctis bis
qua ha-
bentur
cap. 16.
Gordianus
Imp.

fulibus Ulpio & Pontiano captum numerari Agonem trigessimum nonum, absolute eodem anno Agone trigesimo octavo, Censorinus (a), qui hoc ipso anno sub iisdem Consulibus (ut ipse tradit) scribebat librum de Die natali, testatur. Occisus igitur Maximo atque Balbino, vestigio milites Gordianum Cæsarem antea creatum, acclamant Augustum, annum ætatis agentem (ex sententia Cordi antiqui hi-

storici, quem citat Capitolinus b) decimum sextum; tenuitque sex annis inchoatis Imperium. Hac igitur ex Censorini sententia firmiter statuta chronologia; qui dixerunt, Maximum atque Balbinum imperasse annum unum, non a morte Maximini, sed ex quo Senatus decreto dicti sunt Imperatores, annum illum numerasse oportuit.

(b) Capitol. in Gordiano.

JESU CHRISTI
ANNUS
241.

FABIANI PAP.
ANNUS
3.

GORDIANI IMP.
ANNUS
1.

I.
Babylas
Episcopus
Antioche-
nus.

Christi anno ducentesimo quadagesimo primo, Gordiano Augusto & Aviola Coss. defuncto Zebino Episcopo Antiocheno, in locum ejus successit est Babylas, tenuitque sedem usque ad Decium Imperatorem annos duodecim. Porro illam de tempore Babylæ, quod sub Nu-

meriano Imp. vixerit, & martyrio fuerit coronatus, in Notationibus (d) nostris ad Romanum Martyrologium sententiam, refellimus; simulque opinionem illorum, explosimus, qui ad male conciliandas de eo diversas opiniones duos Babylas introduxerunt; quæ cum ibi fufius sint per-

(d) Die 24. Januar. b.

PAGIUS *sur ex anno Christi CCXXXVII. Cyclo Luna X. Solis XXII. Sed hæc postrema verba perperam a Petavio addita; ut enim anno elapso diximus Gordianus senior eo fere tempore, quo eclipsis die XII. Aprilis visa accidit, Imperator electus est, & quia hujus scientia usu immodice prudens erat, ut inquit Victor de Cæsaribus, credidit eam eclipsim Imperium Gordiani tertii portendere. Quamobrem ea a Capitolino sub initio Imperii Gordiani tertii notata est, ut advertit Hervvartus cap. 256. suæ Chronologiæ.*

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5732.

⊙ 24. F. ☽ 12. P. 7. April. Indict. 2.

JESU CHRISTI 239. secund. Baronium 241.

FABIANI PAPÆ 4.

GORDIANI IMP. 2.

[1] A. D. num. I. Coss. M. Ant. Gordianus Aug. & M. Acilius Aviola.

SÆC. III.
Anno Urbis 992.
Olymp. 254. an. 3.
A.C. 239.

-I.
Consules.

Sum.

NOTÆ [1] Coss. M. Ant. Gordianus Aug. & M. Acilius Aviola. Gruter. pag. VIII. 7.

L. M. P. KAL. AUG. IMP.
D. N. GORDIANO
AUG. ET. AVIOLA. COS.

Ibid. pag. XXX. 4.

IIII. KAL. APRIL. SACERDOTE
TRAIANO. NONDINIO
DNO NRO GORDIANO
ET. AVIOLA. COSS.

Lapis Romæ inter Donianas Inscript. Cl. III. n. 67. pag. 130. cujus initium:

D. N. CONSTANTIO. AU-
GUSTO. MEMMIUS
VITRASIUS. ORPITUS.
V. C. PRAEF. URB.
IUD. SAC. COGNI-
TER. D. N. M. EJUS
CURANTE. PUBLILIO. CEIONIO
JULIANO. P. V.
DEDICATA. IV. ID. MARTII. IMP.
DOMINO. N. GORDIANO. AUG.
ET Mj. (idest Manio) ACILIO
AVIOLA. CONS.

Ibid. n. 48. pag. 125.

IMP. CAESARI.
M. ANTONINO GORDIANO.
PIO. FEL. INVICTO. AUG.
PONT. MAX. TRIB. POTEST.
III. COS. PROCOS. &c.

In-

CHRISTI
241.FABIANI PAP.
3.GORDIANI IMP.
I.II.
Babylas
instruit
etiam
pueros ad
marty-
rium.tractata, prætermittimus easdem hic ite-
rum controversias agitare.Clarissimus plane inter Orientalis Ec-
clesiæ Episcopos hujus temporis Babylas
vixit; quippe qui venturæ asperrimæ sub
Decio persecutionis præsciis, non viros
tantum, sed & pueros, quos Christianæ
fidei imbuebat elementis, ad subeundum
egregie pro Christo martyrium assiduissermonibus inflammabat. Optimeque con-
sultum est divina providentia, ut in ma-
ximis omnium Antiochenæ Ecclesiæ peri-
culis, talis tantusque deligeretur Episco-
pus; non solum enim communi illa Ec-
clesiis omnibus clade Decianæ persecutio-
nis erat Ecclesia Antiochena vexanda, sed
Persarum quoque invasione turbanda: sed
de his suo loco dicemus.

Du-

PAGIUS
II.-Sumtus is a Gordiano Consulatus juxta pri-
mam regulam, atque, ut conjicere licet, pro-
pter nomen Cæsareum anno CCXXXVII. post
Gordianorum mortem, acceptum. Nam, ut an-
no præcedenti ostendimus, in Nummo apud Gol-
tzium Gordianus dicitur Cæsar & Consul desi-
gnatus, & quidem in præsentem annum: quod
elicio ex Capitolino in Maximinis duobus capite
ultimo, ubi utriusque Maximini interitu recitato
Senatusconsultum refert, quo Pupienus ac Bal-
binus Augusti, & Gordianus junior Cæsar sunt
appellati. Inter alia in Senatu acclamatum: *Præ-
sentem annum Consules vos ornetis: in locum Ma-
ximini Gordianus sufficiatur.* Quæ verba, neque
ab Onuphrio in Fastis, neque a Casaubono
& Salmasio in Notis ad Capitolinum, ex-
plicata. Baronius locum illum explanare ten-
tavit, scripsitque, diviso civili bello Impe-
rio, alios a Senatu, alios a Maximino crea-
tos Consules, ac anno CCXXXVIII. quo Maxi-minus occisus, Consulem ordinarium ipsummet
fuisse. Verum cum decretum illud anno CCX-
XXVII. factum sit, si conjectura Baronii vera
esset, Gordianus Cæsar anno CCXXXVIII. Con-
sul ordinarius, vel saltem Consul suffectus, &
in Maximini locum subrogatus fuisset, quod nul-
lus dixerit; cum duos tantum Consulatus eum
gessisse constet. Existimo itaque, ante rebelli-
onem, Maximinum in annum CCXXXIX. in quem
ejus Quinquennalia incidebant, se se Consulem
designasse, & Senatum, cum Gordianum III. Ce-
sarem dixit, in Maximini odium eum Gordia-
no Consulatum attribuisse, quem sibimet Ma-
ximinus elegerat: Pupienum vero & Balbinum
ultimis mensibus anni CCXXXVII. Consulatum
suffectum gessisse, relicto Consulatu ordinario an-
ni CCXXXVIII. Pio & Pontiano, ad quem an-
te rebellionem designati fuerant, quique, ut ve-
rosimile est, a Senatu, quemadmodum & tota
Italia, non vero a Maximino, stabant.NOTÆ Inscriptio in honorem Gordiani, Romæ in cœnobio Patrum Olivetanorum, vulgata ab Antonio
Maria Lupo, Societatis Jesu in Dissertatione ad Epitaphium S. Severæ martyris, pag.73.IMP. CAES. M. AN. TON. NI. O
GOR. DI. A. NO. PI. O. FE. LI. CI.
AUG. P. M. TRIB. POT. II. COS. PP.

Vetus inscriptio apud Fabretum pag.681. num.63.

IMP. CAESARI. M. ANTONINO. GORDIANO
PIO FEL. INVICTO. AUG. PONTIFICI. MAX.
TRIB. POTEST. III. COS.

Sponius in Miscellan. pag.202.

IMP. CAES. M. ANTONIO. GORDIANO
PIO. FEL. AUG. PONT. MAX. TRIB.
PONT. II. PP. COS.

Gudiana inscriptio:

DEDICATA. III. ID. MARTII.
IMP. D. N. GORDIANO. AUG.
ET. M. ACILIO. AVIOLA. COS.Gudiana hæc inscriptio *Dedicata* IIII. non III. *Id. Martii*, nunc extat in ædibus Capitolinis.
Cuperus in monum. antiq. pag.232.IMP. D. N. GORDIANO. ET
AVIOLA. COS. KAL. IUL.Relandus ex Gudiana inscriptione, quæ legitur inter Donianas, arbitratur prænomen *Acilii*, *Ma-
nim* fuisse.Fasti vulgares: *Gordiano & Aviola*.

JESU CHRISTI
ANNUS
242.

FABIANI PAP.
ANNUS
4.

GORDIANI IMP.
ANNUS
2.

I. **D**Ucentesimo quadragesimo secundo Christi anno Sabinus & Venustus Consules creati sunt; quibus (ut auctor est Capitolinus *a*) Gordianus Sabinianum cum suis in Africa rebellantem compressit; sicque extinctis penitus bellis civilibus, summum in Romano Imperio otium & in Ecclesia pax fuit tranquillissima. Hujus pacis occasione Origenes iterum profectioem Athenas instituit puto (quod & alias fecit) ut libros venari posset: de quo hæc Eusebius (*b*) sub Gordiani tempore: Quo (inquit) commentarii in Isaiam & Ezechielem pariter ab Origene conscripti fuerunt; ex quibus triginta tomos in tertiam partem Isaiæ usque ad visionem quadrupedum in deserto, nos vidimus; & viginti quinque in Ezechielem, quos solos in universum Prophetam edidit. Id temporis, cum Athenis forte versaretur, commentarios in Ezechielem absolvit: ibidem in Cantica canticorum inchoavit commentarios & quinque libros eorundem ibi adhuc commoratus perfecit. Cæsaream reversus, alios quinque (ut decem essent numero) perduxit ad exitum: Hæc ipse. Verum non tam inchoasse, quam elaboratas in adolescentia perpurgasse lucubrations in Cantica canticorum, S. Hieronymi auctoritate superius dictum est.

II. **C**oncilium episcoporum in Africa. Hac eadem pace Ecclesiæ bene usi sanctissimi Episcopi, omnem navarunt operam, ut hæreticos a Dominico grege fugarent. Qua de causa congregatum est in Africa Concilium nonaginta Episcoporum

adversus Privatum hæreticum; sicque Episcoporum omnium sententia damnatum, Fabianus quoque Romanæ Ecclesiæ Episcopus, & Donatus qui his temporibus præfecturam Carthaginensis Ecclesiæ administrabat, paribus votis impium hominem suis literis infamia sigillatum Privatum Ecclesiastica communicatione privarunt. Sed callidus serpens modo spiris suæ se impietatis involvens, modo foramina captans, iterum progrediens Cypriani temporibus, novas adhuc & graviores in Ecclesia turbas commovit; de quibus alias pluribus dicturi sumus.

II. **Q**uod vero ad præsens pertinet tempus, hæc de gestis in Synodo adversus eum Cyprianus (*c*) ad Cornelium scribit: *(c) Cypr. ep. 55.* Per Felicium autem significavi tibi, frater, veniss. Carthaginem Privatum veterem hæreticum, in Labestiana Colonia ante multos fere annos ob multa & gravia delicta nonaginta Episcoporum sententia condemnatum, antecessorum etiam nostrorum (quod & vestram conscientiam non latet) Fabiani & Donati litteris severissime notatum: Hæc Cyprianus. Quænam autem essent hujus hominis hæreses, nondum habere potuimus, exploratum: quamobrem potius existimamus eum fuisse alienæ hæresis sectatorem, quam novæ institutorem. His quoque temporibus convocatum fuisse Synodum in Arabia adversus errores Berylli Bostorum in eadem Provincia Episcopi, Eusebii attestazione probatur, sed de eo superius actum est.

Anno

FABIANI PAPÆ 5.

GORDIANI IMP. 3.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5733.
SÆC. III. Anno Urbis 993. Olymp. 254. an. 4. A. C. 240.
☉ 25. ED. ♃ 13. P. 29. Mart. Indict. 3.
JESU CHRISTI 240. secundum Baronium 242.

[1] **A**D num. I. Coll. Sabinus II. & Venustus, I. ex duplici Inscriptione Onuphriana. In Fastis etiam Theonis Sabinus cum numerali nota effertur.

NOTÆ [1] **C**oll. Sabinus II. & Venustus. Prænomina absunt a Gruteriano lapide pag. CCCIX. 6. in quo:

DEDIC. III. IDUS. MAIAS
SABINO. II. ET VENUSTO
COS.

Capitolinus in Gordiano III. cap. XXIII. Venustus & Sabinus post inita est factio in Africa contra Gordianum tertium, Duce Sabiniano.
Vulgares Fasti: Sabino & Venusto.

JESU CHRISTI
ANNUS
243.

FABIANI PAP.
ANNUS
5.

GORDIANI IMP.
ANNUS
3.

I. **A**nno Redemptoris nostri ducentesimo quadragesimotertio, Gordiano & Pompeiano secundum Coss. Bellum Persicum (inquit Capitolinus a) exortum est; quare adolescens Gordianus, priusquam ad bellum proficisceretur, duxit uxorem filiam Mithrei, doctissimi viri, quem causa eloquentiae dignum parentela sua putavit, & Praefectum statim fecit. Post quod non puerile jam & contemptibile videbatur Imperium, siquidem optimi soceri consiliis adjuvaretur: Haec & alia plura de recta gravique administratione Imperii Capitolinus. Quod vero ad motum Persarum pertinet; Sapor eorum Rex ulcisci

cupiens cladem illatam ab Alexandro, eo impetu aggreditur Romanum Imperium; ut in Syriam usque populabundus advenit, Antiochenam civitatem invaserit, & Antiochenos jugo servitutis subegerit.

Sed & alia quoque afflictatione memorabilis redditus est praesens annus. Nam (subdit inferius idem auctor) fuit terramotus eo usque gravis, ut civitates etiam terrae hiatu cum populis deperirent; ob quae sacrificia per totam Urbem totumque orbem terrarum ingentia celebrata sunt. Et Cordus quidem dicit, inspectis libris Sibyllinis, celebratisque omnibus quae illic iussa videbantur, mundanum malum

II.
Ingens
Terramoto-
tus.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5734.

SÆC. III. ☉ 26. C. ☽ 14. P. 18. April. Indict. 4.

Anno Urbis 994. JESU CHRISTI 241. secund. Baronium 243.

Olymp. 255. an. 1. FABIANI PAPÆ 6.

A. C. 241. GORDIANI IMP. 4.

I. [I] **A**D num. I. Coss. M. Ant. Gordianus Aug. II. & Pompeianus.
II. Gordiani Consulatus juxta secundam regulam; in hunc enim annum Imperii ejus Cæsarei Quinquennalia incidunt. Quo ex Consulatu liquet, eum anno CCXXXVII. Cæsarem nuncupatum esse.

se. Capitolinus in Gordiano III. cap. 23. ait: Gordiano iterum & Pompeiano Consulibus bellum Persicum natum est. Quare adolescens Gordianus, priusquam ad bellum proficisceretur, duxit uxorem filiam Mithrei. Ea in Nummis vocata Furia Sabinilla Tranquillina; nuptiæ autem Imperatorum annis Quinquennalibus & id genus festis addictis de more celebratae.

Ad num. III. Eusebius lib. 6. cap. 36. scribit: Cum fides nostra, ut par erat, augetur in dies, & doctrina Christianorum summa ubique libertate fruereetur, Origenes jam sexagenario major: utpotest qui ex diuturna exercitatione maximum dicendum sibi comparasset, conciones quas habebat ad populum, a Notariis excipi permisit, cum ad antea fieri nunquam concessisset. Sub idem tempus octo libros composuit adversus librum quemdam Celsi Epicurei contra Christianos, qui de vera doctrina

NOTÆ [I] **C**oss. M. Ant. Gordianus Aug. II. & Pompeianus. Pompeiano Civica nomen addunt. Nummus Gordiani in Museo Theupolo pag. 615. cum

T R. P. I I. C O S. P P.

Ibidem pag. 616. cum

T R. P. I I I. C O S. I I. P P.

Gruteriani lapides, Pag. XXIX. & XXX.

D. N. G O R D I A N O. I I. E T. P O M
P E I A N O. C O S. V I. I D. D E C.

Item apud Fabretum pag. 682. Fabrettianam inscriptionem illustravit eruditus vir eques Paulus Alexander Maffejus, data epistola ad Jo: Dominicum Theupolum Patricium ac Senatorem Venetum, quæ legitur in Diario Litteratorum Italiae tom. XII. pag. 103. Inscriptio, Græca apud Reinesium Cl. XI. num. LXXI. pag. 633. quæ latine sonat:

I M P. C A E S. M. A N T O N I O. G O R D I A N O.
I I. E T P O M P E I A N O. C I V I C A. C O S.

Cuperus in Epistola consulari n. XIX. ex Gudianis:

X I. K A L. I A N. I M P. C A E S.
G O R D I A N O. A U G. I I.
E T. C I V I C A. P O M P E I A N O. C O S.

Lapis in ædibus Capitolinis n. 75. litteris minusculis:

D. N. G O R D I A N O A U G U S T O
E T P O M P E I A N O.

Capitolinus in Gordianis cap. XIII. Gordiano iterum & Papiniano Coss. pro Pompeiano: Vulgares Fasti: Gordiano II. & Pompeiano.

CHRISTE
243.

FABIANI PAP.
5.

GORDIANI IMP.
3.

*lum esse sedatum: Hæc ipse; sed verius pu-
to Christianorum precibus, quorum cul-
pæ (ut ex Origene (a) superius dictum
est) terræmotus, & mala omnia quæ acci-
dissent, verti solita erant. Hæc ipsa nam-
que tempora existimamus ab eodem Ori-
gene (b) indicata, cum agens adversus
Celsum hæc ait: Denuo calumniatores no-
stri causam tantorum motuum, quibus nunc
res Romanæ agitantur in multitudinem Fi-
delium conferre cœperunt, quod non impu-
gnemur a Principibus, sicut superiore tem-
pore: Hæc Origenes.*

(a) Orig.
in Joan.
tom.28.

(b) Orig.
contra
Cels. lib.3.

III.
(c) Euseb.
lib.6. cap.
29.

Origenes
quando
scripsit
contra
Celsum.

Eusebius (c) putat Origenem sub Gor-
diani successore Philippo libros illos con-
tra Celsum scripsisse. Verum optime po-
tuit contigisse, ut tam insigne, laborio-
sum, multarumque lucubrationum opus
cœptum Gordiani tempore, ad Philippi
Imperium productum fuerit. Impulit eum
ad ejusmodi suscipiendum laborem (ut i-
pse in præfatione testatur) studiosissimus
Christiani nominis Ambrosius, haud æquo
animo ferens Epicurei philosophi ignomi-
niæ notis Christianam religionem labefa-
ctatam. Paruit ille, & gnaviter in opus
incumbens, celeberrimum omnium illum
edidit commentarium, quo cum Celsi,
Ann. Eccl. Tom.II.

tum etiam Gentilium omnium ac Judæo-
rum disjecit in Christianam pietatem mo-
litiones & arietes comparatos.

His etiam temporibus accidisse putamus
nobile illud Helconidis Corinthiæ marty-
rium, cujus tam apud Græcos, quam La-
tinos, illustris memoria est, natali die
ejus Græcis atque Latinis litteris consigna-
to (d). Quantumlibet enim summa pax
in Ecclesia esset, etsi non aperte Chri-
stianitatis titulo, multis tamen circumven-
tos ejus causa calumniis sæpe Christianos
morte damnatos, sæpius superius dictum
est. Hæc igitur Gordiani Imperatoris tem-
poribus primo sub Perennio Præsidente, in-
de sub ejus successore Justino diu tormen-
tis vexata, dissectis mammis, feris obje-
cta, igneque vexata, tandem obruncato
capite certamen victrix absolvit vigesima-
octava Maji, quæ dies ejusdem est me-
moriæ anniversariæ consecrata. Feruntur
Acta (e) quædam Tryphonis martyris sub
Gordiano, cujus filiam a dæmone arre-
ptam liberavit; quæ si vera esse dixerim-
us, sub Majori Gordiano contigisse o-
portuit: siquidem hic, de quo sermo est,
hoc anno uxorem duxit, & post biennium
occisus, nulla prole auctus legitur.

IV.
Marty-
rium Hel-
conidis.

(d) Meno-
log. &
Mart.
Rom.28.
Maji.

(e) Meta-
phrast. die
1. Febr.

Z z z

Se-

PAGIUS

*inscribitur. Cum itaque Origenes anno CLXXXV.
in lucem prodierit, circa annum CCXLVI. O-
pus illud adversus Celsum composuit. Porro duo
fuere Celsi Epicureæ sectæ Philosophi, quorum
alter Neronis ætate vixit, alter circa Antonini
tempora, ut prodit Origenes in lib.1. contra Cel-
sum. Adversus hunc posteriorem Celsum scripsit
Origenes octo elegantissimos libros, qui etiam-
num supersunt. Hic est Celsus, cui Lucianus li-
brum suum, qui Alexander seu falsus vates in-*

*scribitur, nuncupavit, cum ab eo rogatus esset,
ut Vitam impostoris illius literis traderet. In
fine autem illius libri Lucianus eum alloquens E-
picureum fuisse aperte significat, uti observat
Valesius in Notis ad locum laudatum Eusebii.*

*Artaxerxes primus Persarum Rex postquam an-
nos quindecim, mensibus demtis duobus, regnasset,
obiit currenti anno, quem excepit Sapore, qui
ingentibus jacturis Romanos affecit, inquit Aga-
thias lib.4.*

IV.
Romani &
Persis ve-
xati.

JESU CHRISTI
ANNUS
244.

FABIANI PAP.
ANNUS
6.

GORDIANI IMP.
ANNUS
4.

I. **S**Equens annus Christi ducentessimus quadragesimus quartus, Consulibus Attico & Prætextato, adscribitur Fastis; meminit horum consulum Capitolinus in Gordiano, quibus hæc accidisse tradit: *Gordianus, inquit, aperto Jano gemino, quod signum erat indicti belli, profectus est contra Persas cum exercitu ingenti, & tanto auro, ut vel auxiliis, vel militibus facile Persas vincere posset. Fecit iter in Mesiam, atque in ipso procinctu, quicquid hostium in Thraciis fuit, delevit, fugavit, expulit, atque submovit. Inde per Syriam Antiochiam venit, quæ a Persis jam tenebatur; illic frequentibus præliis pugnavit, & vicit, Saporem Persarum summoto Rege. Hæc & alia plura per Gordianum adversus Persas feliciter gesta, a Capitolino scribuntur; sicque per eum tradit effectum, ut Persæ, qui etiam in Italia timebantur, in regnum suum, Imperatore eos oppugnante, redirent, totumque Orientem Romana Republica obtineret. De rebus a Gordiano tunc gestis idem recitat litteras ad Senatum ab eo conscriptas, vel potius earum fragmentum; quibus omnia se accepta ferre Misitheï socii consiliis professus est. Quamobrem magna in eum invidia constata, creditum tradit idem Capitolinus, arte Philippi, qui post eum consecutus*

est ampliissimum magistratum Prætorii præfecturam, ipsum fuisse morte sublatum, medicis ad patrandum scelus adhibitis.

Quod ad Philippum pertinet, fuit hic Arabs genere; an autem & quando Christianus, suo loco dicemus. Dum vero hic gloriæ stimulis vehementer esset exagitatus; quæ justa ac recta essent, cuncta posthabuit, magnaue Romanum Imperium clade affecit, cum primo Misitheum, inde vero substulit Gordianum. At hæc de Misitheï morte & Philippi præfectura sequenti anno contigere. Caterum multa Misitheï consilio & opera ad optimum Reipublicæ statum comparandum a Gordiano instituta fuisse, Capitolinus testatur; sed unum tantum illud (a) ejusdem officio ab eodem Imperatore reperitur decretum editum, ut grammatici, seu rhetores, quantumlibet decreto ordinis probati essent; si tamen se inutiles studentibus præberent, possent postea reprobari.

In hunc usque annum sub Ammonio Christiano philosopho Plotinus professus; eo consilio, ut in Persas primum, ac subinde ad Indos peregrinaretur, Gordiani exercitui se conjunxit; hæc de eo Porphyrius (b), qui addit, ipsum anno primo Philippi Imperatoris Romam se contulisse.

II.
Philippus
Arabs P.P.

(a) l. 2.
Cod. de
profess. lib.
10.

III.
Plotinus
peregrinatur
ad Persas.

(b) Por-
phyr. in
Plotini Vi-
ta.

Anno

FABIANI PAPÆ 7.

GORDIANI IMP. 5.

PAGIUS
SÆC. III.
Anno Ur-
bis 905.
Olymp.
255. an. 2.
A. C. 242.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5735.

⊙ 27. B. ☽ 15. P. 3. April. Indict. 5.

JESU CHRISTI 242. secund. Baronium 244.

[1] **A**D num. I. Coss. C. Vettius Atticus, & C. Asinius Prætextatus, ex Inscriptione O-nuphriana. I. Consules.

NOTÆ [1] **C**oss. C. Vettius Atticus, & C. Asinius Prætextatus. Gruter. pag. CCCIX. 7.

COLLOCATA. XII. KAL. APRIL.
C. AUFIDIO. ATTICO
C. ASINIO. PRÆTEXTATO. COS.
Pag. CCCXLIII. 6.
C. VETTIO. ATTICO. ET
C. ASINIO. PRÆTEXTATO. COS.
PR. IDUS. APRIL.

Gudianæ inscriptiones apud Relandum:

C. VETTIO. ATTICO. ET. C. ASINIO
PRAETEXTATO. COS.

Forte typographi mendo; nam in Ligoriana, ex qua Gudius, & extat veteris Latii tom. VI, pag. 53. legitur:

PRAETEXTATO.

Capitolinus in Gordiano III. cap. XXVI. Sedato terra motu, Prætextato & Attico Coss. Vulgares Fasti: Attico & Prætextato.

JESU CHRISTI
ANNUS
245.

FABIANI PAP.
ANNUS
7.

GORDIANI IMP.
ANNUS
5.

I.
Philippus
præfectus
Prætorio
regnandi
cupidus.

ANno Christi ducentesimo quadragesimo quinto, Apriano & Pappo Coss. Misitheo socero Imperatoris defuncto, collata a Gordiano fuit (ut dictum est) præfectura Prætorii magistratus amplissimus Philippo, qui prava semel arreptus regnandi cupidine, eadem percitus ac impulsus, nullum arripendi regni studium prætermittens, sed captans quamcumque posset occasionem, dolo tentavit ut Gordiano redderet infensos milites, atque adeo ut ipse ab iisdem collega Gordiani in Imperium posceretur; quod, licet Gordiani amicis adversantibus, est tandem ex animi sententia consecutus; sed nec his contentus, ex collega progressus est in tyrannum. Hæc omnia Capitolinus. At de adepto a Philippo Imperio dicemus anno sequenti. Agebantur hæc in Perfarum finibus.

II. Cum autem hoc tempore, omni ex par-
Ann. Eccl. Tom. II.

te persecutione cessante, Dei Ecclesia tranquille ageret; ea bene usi occasione Ecclesiarum Præsides, Christianam religionem propagare, propagatamque illustrare ædificiis pro viribus studuerunt. Hinc factum, ut (quod habet liber de Romanis Pontificibus) Fabianus Papa multa ædificia in cœmeteriis fieri jufferit. Quæ enim subtus terram latebant in cryptis arenariis sepulcra sanctorum martyrum, erectis desuper ædificiis reddita sunt clara atque conspicua, Christianorumque usui opportuna, qui ex more eadem cœmeteria, ut orarent, frequenter adire solerent.

Eriguntur Ecclesiæ.

At non Fabianus tantum hoc pacis tempore Romæ struebat ecclesias; sed alii quoque Episcopi in suis quique sedibus ad Fidelium commoditatem Deo dicanda ædificia erigebant; & inter alios (ut testatur Gregorius Nyssenus) memoria insignis est de Episcopo Neocæsareæ in Pon-

III.

Greg. Thaumaturg. erigit Ecclesiam.

Z z z 2

to

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5736.

SÆC. III. Anno Ur-
bis 996. Olymp.
255. an. 3.
A. C. 243.

JESU CHRISTI 243. *secund. Baronium 245.*

FABIANI PAPÆ 8.

GORDIANI IMP. 6.

I. Consules.

[1] **A**D num. I. Coss. *Arrianus, & Pappus.* Gordianus Imperii Augustei Quinquennialia exhibuit, quorum vestigium retuli in Dissert. Hypat. pag. 229. ubi tamen Nummum Occonis in quo scriptum, *Votis Decennialibus*, per

II. Quinquennialia Im-

inconsiderantiam copulavi cum alio Nummo, in quo Tribunitia Pot. VII. hujus Imperatoris exprimitur. Nummus itaque ille, in cujus postica legitur, *VOTIS DECENNALIBUS*, ipso initio Imperii Augustei Gordiani ut moris erat, percussus. Fellus V. C. in Notis ad Computum de Pascha, cujus S. Cyprianum Auctorem credit, quique perducitur usque ad annum quintum Gordiani; *Arriano & Pappo Consulibus*, observat, Chronicorum Scriptores res perducere ad annum aliquem insigniorem etiam paulo præteritum, idque in eo Opere videri factum, nimirum ad annum Gordiani Imp. ultimum. Verum Auctor non ad ultimum Gordiani annum, sed ad ejus Quinquennialia respexit; quibus Scriptores de more Opera sua publicabant.

perii Augustei Gordiani.

NOTÆ [1] **C**oss. *Arrianus & Pappus.* Horum prænomina adhuc delitescunt. Gruterus pag. CLXVIII. 7.

COLL. X. KAL. FEBR.
ARRIANO. ET. PAPO. COS.

Fabrettus pag. 699. n. 210.

DEDICATA. NATALI. DIE. XVI.
KAL. FEB. ARRIANO. ET.
PAPO. COS.

Vetus lapis, altus pedes IV. latus duos cum dimidio, ante paucos annos in agro **Prænestino** detectus in loco, qui vulgo *S. Pietro* dicitur, effossus, horum consulum nomina postrema exhibet. Edidit illum Antonius Franciscus Gorius in Prolegomenis ad Inscriptiones Donianas, pag. XLI. sed omiſſis, quæ sequuntur:

DEDICATA. V. IDVS
MAIAS
ARRIANO. ET. PAPO.
COS.
CVRANTE. TI. . . .
VITALE. IIIIII.
VIR. AUG.

In legibus Codicis Justiniani legitur: *Arriano & Pappo.* Capitolinus in Gordiano III. Cap. XXIX. Quo (Misitheo) mortuo, *Apriano* (pro *Arriano*) & *Pappo Coss.* in ejus locum præfectus prætorii factus est *Philippus Arabs.*

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Bucherii laterculus; *Arriano, & Pappo.* Prosperi Chronicon: *Arriano & Pappo.*

CHRISTI
245.FABIANI PAP.
7.GORDIANI IMP.
5.

to Gregorio Thaumaturgo; qui cum immensum civium numerum convertisset ad fidem, nobilem erexit ecclesiam, universo fideli populo pecuniam & operam conferente, quod, ut acceptum Deo gratissimum munus, nullo unquam valuit terræmotus impetu labefactari. Nam licet civitas illa ex terræmotu propemodum funditus periisset, publicis privatisque ædificiis prostratis; templum tamen illud semper remansit integrum & illæsum, Gre-

gorii fide suffultum: quod idem Nyssenus & Theodorus Lector (a) testantur. Quin & majori quodam miraculo factum esse videtur, quod, licet Diocletiani edicto omnes dirui justæ essent ecclesiæ, illa tamen illibata permanserit: visebatur enim integra ejusdem Gregorii Nysseni temporibus, cunctis Dei in ea præsidium admirantibus. Idem quoque in omni loco tunc templa atque altaria a Fidelibus erecta testatur.

(a) Nyss.
in Vit.
Gregorii,
& Theod.
lect. Col-
lect. lib. 2.

JESU CHRISTI
ANNUS
246.FABIANI PAP.
ANNUS
8.PHILIPPI IMP.
ANNUS
1.

I.
Gordianus occiditur.

ADveniente Christi anno ducentesimo quadragesimosexto, Peregrino & Æmiliano Coss. mense Martii (ut auctor est Aurelius Victor) Gordianus Imperator a Philippo collega occiditur: at quam crudeliter atque turpiter, Capitolinus (b) narrat his verbis: Suscepto igitur Imperio, cum & Philippus se contra Gordianum superbissime ageret, & ille se Imperatorem atque Imperatorum prolem, virum, & no-

(b) Capitol.
in Gord.

bilissima familiæ recognosceret, nec ferre posset improbitatem hominis ignobilis; apud duces & milites, adstante Præfecto Metio Gordiano affine suo, in tribunali processit, sperans posse Imperium Philippo abrogari: sed hac conquestione nihil egit, cum illum incusasset, quod immemor beneficiorum ejus, sibi minus gratus existeret: & cum milites rogasset, cum aperte duces ambisset, factione Philippi minor apud

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5737.

SÆC. III. ☉ I. GF. ♃ 17. P. 14. April. Indiſt. 7.

Anno Urbis 997.
Olymp. 255. an. 4.
A.C. 244.

JESU CHRISTI 244. secundum Baronium 246.

FABIANI PAPÆ 9.

PHILIPPI IMP. 1.

I.
Consules.
II.
Gordianus occiditur.

[1] **A**D num. I. Coss. Peregrinus, & Fulvius Æmilianus.

Philippus Arabs, qui anno elapso Præfectus Prætorii factus fuerat, statim Gordiano insidias paravit; effectumque ut palam ad Imperium posceretur, inquit Capitolinus in Gordiano III. cap. 29. qui subdit: Amici Gordiani primum vehementissime respondebant; sed cum milites fame vincentur, Imperium Philippo mandatum est; jussumque a militibus, ut quasi tutor ejus Philippus cum eodem Gordiano pariter imperaret. Suscepto igitur Imperio, cum & Philippus se contra Gordianum superbissime ageret, & ille se Imperatorem atque Imperatorum prolem recognosceret: in tribunali conquestus est, sperans posse Imperium Philippo abrogari. Sed hac conquestione nihil egit &c. qui ait postea, Philippi jussu Gordianum occisum. Uno itaque eodemque tempore Philippus cum Gordiano imperavit, cumque inter eos non conveni-

ret, quilibet in particulari Leges emisit, quod nemini observatum vidi. In Codice Justiniano Lex 6. Ad exhibendum, a Philippo Augusto data est II. Id. Mart. Peregrino & Æmiliano Coss. Lex vero 6. De collationibus, data est a Gordiano VII. Kalend. Maii Peregrino & Æmiliano Coss. Ex quo liquet Gordianum exeunte mense Aprili adhuc in vivis fuisse, deceptosque passim recentiores Chronologos, qui eum mense Martio, quo præfata Lex a Philippo data, interemptum scripsere, quemadmodum & qui arbitrati sunt in secundo rescripto loco, VII. Kalend. Maii, legendum esse, VII. Kalend. Martii. Gordianus enim septimum Imperii annum attigit, quod ex Nummo a Mediobarbo in Numismatis Imp. e musæo suo producto, certam redditur. In eo legitur: IMP. GORDIANUS PIUS FEL. AUG. in postica: P. M. TR. P. VII. COS. II. P. P. S. C. Alium jam Occo eadem Tribunitia Pot. VII. signatum retulerat. Accurate itaque Eusebius lib. 6. cap. 24. eum sex annis integris, ἕξ ἐτῶν ὅλως ἔξ Imperium administrasse, Orosius vero lib. 7. Hist. eum septem annis in Imperio mansisse scripsere. Quare non dubium, quin septimam Tribunitiam Potestatem, seu septimum Imperii annum inchoarit, ideoque quin VII. Kalendas Maii adhuc imperarit. Uterque Victor aliique, qui ei annos sex tribuunt, numero rotundo loquuntur. Capitolinus in Gordiano III. cap. 22. scribit, Gordianum vicesimo secundo ætatis anno periisse, a quo

NOTÆ [1] **C**oss. Peregrinus, & Fulvius Æmilianus. Horum prænomen desiderantur. Fabrettus pag. 339. n. 54.

X. KAL. AUG. PEREGRINO.
ET ÆMILIANO.

Item pag. 279. n. 170. 171.

PEREGRINO. ET AURELIANO. COS.
ET IN. PEREGRINI. ET.
ÆMILIANI. COS.

Facti vulgati: Peregrino & Æmiliano.

apud omnes fuit. Denique se cum videret minorem haberi, petiit ut æquale saltem inter eos esset Imperium; nec impetravit. Dehinc petiit, ut loco Cæsaris haberetur; nec id obtinuit. Petiit etiam ut Præfetti loco esset Philippo: quod & ipsum negatum est. Ultimæ preces fuere, ut eum Philippus pro duce haberet, & pateretur vivere. Ad quod quidem pæne consenserat Philippus ipse tacitus, sed omnia per amicos agens nutibus atque consiliis. Verum cum secum ipse cogitaret amorem Populi Romani, & Senatus circa Gordianum, & totius Africæ ac Syriæ, totiusque orbis Romani, cum & nobilis esset, & nepos ac filius Imperatorum, & bellis gravibus totam Republicanam liberasset; posse fieri, ut factio ne quandoque militum Gordiano redderetur Imperium: cum recentes in Gordianum iræ militum famis causa vehementes essent, clamantem ante conspectum duci iussit, ac spoliari, & occidi: quod cum primum dilatum esset, post, ut iussit, impletum est. Ita Philippus impie, non jure, obtinuit Imperium. Imperavit Gordianus annis sex: Hucusque Capitolinus.

II. His de invaso Imperio a Philippo sic enarratis, magnopere mea sententia errant, qui hoc tempore eum fuisse Christianum affirmant. Nam cum nemo Gentilium historicorum id vel leviter annuisse appareat, multaque præterea sint antiqua mo-

numenta, quæ eum deorum fuisse cultorem manifeste significant: huic quam adstruimus veritati Origenes magnopere suffragatur in fine nobilis illius commentarii, quem contra Celsum elaboravit. Testatur namque Eusebius (a), ab eo illum scriptum fuisse, postquam Philippi pater, & filius regnare cœperunt; nemp: (ut ait) cum Origenes ipse sexagesimum prætergressus esset suæ ætatis annum, qui sequenti Domini anno ducentesimo quadragesimo septimo impletur: nam anno decimo Severi (ut idem Eusebius (b) testatur) natus ipse erat annos decem, & septem, cum numeraretur annus Domini ducentessimus quartus. Sic igitur, cum ex his quæ ex Eusebio dicta sunt, constet sequenti anno, vel qui post sequitur, Origenem illud absolvisse opus: ex tribus vel quatuor argumentis inde deductis, ostendi perspicuo posse videtur, Philippum Imperatorem nequaquam his temporibus Christianum fuisse.

(a) Euseb. lib. 6. cap. 27. 29.

(b) Euseb. lib. 6. cap. 3.

Ac primum, cum Origenes (c) prope finem operis respondens Celso, in eo argumento versatur, ut falsum esse ostenderet, quod jactabat Celsus dicere Fideles: Si contingeret Christianos summa rerum potiri, recte atque tuto Dei opem ipsum Romanum Imperium fore disposituros. Erat enim hæc quoque objectio Celsi, quam Origenes his verbis recitat: *Deinde*

III. (c) Orig. contra Cels. lib. 8. prope finem.

PAGIUS a quo dissentit Herodianus, qui ait, cum annorum esset ferme tredecim, Romanum Imperium suscepisse.

III. Philippus una cum Philippo filio in ejus (Gordiani nemp) locum successit, inquit Eusebius loco citato. Ipso itaque Imperii initio M. Julius Philippus M. Julium Philippum filium adhuc puerum Cæsarem renunciavit, & Tribunitia Potestate donavit. Quod ipsemet Eusebius in Chronico anno primo Philippi indicat, quando ait: *Philippus Philippum filium suum consortem Regni fecit*. Cum enim in eodem Chronico Tiberium Imperatorem Druso filio Tribunitiam Potestatem tribuisse significare vult, aliis verbis non utitur quam istis: *Tiberius Drusum consortem Regni facit*. Id etiam demonstrant Inscriptiones duæ, quarum altera infra adducetur; in alterius vero principio legitur:

IMP. CAESAR. M. IULIUS. PHILIPPUS.
PIUS. FELIX. AUG.
PONT. MAX. TR. POT. IIII. COS. III.
DES. P. P. PROC. ET.
IMP. CAESAR. M. IULIUS. PHILIPPUS.
PIUS. FELIX. AUG.
PONT. MAX. TR. POT. IIII. COS.
DESIGNAT. P. P.
In fine vero hæc verba habentur:
IMP. M. IULIO. PHILIPPO. PIO FEL.
AUG. COS. DES. III.
ET IMP. M. IULIO. PHILIPPO. PIO FE.
AUG. COS. II. DES. COS.

Extat hæc Inscriptio Neapoli in lamina ærea, integraque refertur a Sponio in Miscellaneis E-rudit. Antiquit. pag. 244. Cum vero dedicata

fuerit anno CCXLVII. quo Philippus senior secundum Consulatum gerebat, & Consul III. designatus erat, liquet, Philippum juniorem currenti anno Tribunitia Potestate exornatum fuisse, alioquin anno CCXLVII. quo Consul II. designatus erat, quartam Tribunitiam Potestatem, quemadmodum & pater, non numerasset. Quamobrem duos Philippi junioris Nummos, a Goltzio relatos, mendosos esse oportet; cum in iis legatur: IMP. PHILIPPUS AUG. TR. P. II. COS. II. nec sinceriores duo alii ibidem recitati, in quibus is dicitur: TR. POT. III. COS. II. cum non tantum præfatæ Inscriptioni repugnent, sed etiam Numismati a Mediobarbo relato pag. 350. in cuius postica dicitur: P. M. TR. P. IIII. COS. P. P. Quare recte Cassiodorus in Chronico scribit Philippum Imperatorem factum *mox Philippum filium suum consortem Regni fecisse*. Hinc factum, ut in variis Codicibus Justiniani Legibus hoc anno emissis, nomen Philippi Imperatoris & Philippi Cæsaris legatur. Zonaras scribit occiso Gordiano Philippum Imperium occupasse, *Philippo filio in via Collega adseito*. Facta igitur ea nuncupatio, dum ex Oriente Romam Philippus veniret.

Ad num. II. & seqq. Philippum Imperatorem Christianam religionem amplexum esse putavit Eusebius lib. 6. cap. 27. cujus verba Baronius num. V. recitat: *Fama est istum (Christianus namque erat) cum precatonum in die postrema vigilia Paschatis, una cum multitudine particeps fieri vellet; non prius ab Episcopo, qui cum Ecclesia præerat (nempe Sancto Babyla Episcopo Antiocheno) permissum esse intrare, & quam se confessus fuisset, & inter eos qui peccatorum vinculis adhuc tenebantur adstricti, locumque penitentiam agentibus præ-*

IV. Eusebius, aliique Philippum Imp. Christianum.

Philippus
nequaquam
Christianus hoc
tempore.

de rursus Celsus more suo confundens omnia, tribuit nobis, quæ a nullo Christiano scripta sunt, hæc dicens: Nec hæc quidem vestra vox ferenda: Si præsentibus Imperatores ad fidem nostram pertraxerimus, pertrahentur rursus alii. Quod si ad hunc modum, aliis post alios in istam nasam illectis, tandem omnes ad vestram fidem pertrahendi sunt; aliquis Princeps, alieno periculo cautus, totum genus vestrum extirpabit, priusquam eveniat, quod fore dicitis: Hæc Celsus; ad quæ Origenes: Ad hæc (inquit) respondere nihil est opus, cum nemo nostrum sic loquatur: Si præsentibus Imperatores ad nostram religionem pertraxerimus, pertrahentur universi, alius post alium, &c. Quod si Philippus Christianus Imperator fuisset, jam illud advenisse tempus Origenes equidem prædicasset; sed quod ille, ut cæteri, Gentilis esset, in futurum fore id aliquando, ex vaticiniis Prophetarum affirmat, ut omnes Gentes obediant Evangelio.

IV.
Refellitur
asserta
sententia
de Christianitate
Philippi.

Rursus vero cum illi, quam mox subdit, calumniæ Celsi respondit dicenti, Christianos de Imperatore bene mereri debere; pluribus monstrat, Christianos homines esse Imperatorum studiosissimos, omnibusque illos officiis profèqui consuevisse. Sed quomodo, quæso, hæc tam libere Origenes dicere potuisset, si nuper Christianus homo innocentissimum Imperatorem adeo tyrannice atque immaniter occidisset? Sed, & cum idem Celsus æque objiciat, Christianos abhorrere a militia, & præfecturis; si Philippus Imperator Christianus fuisset, quam necessaria, Origeni se offerebat occasio, ut de maxima omnium præfectura, nempe ipso Imperio, quo Christianus homo potiretur, meminisset? Sed, & cum Origenes in fine addit, longe abesse a moribus Christia-

PAGIUS

præstitum occupabant, se sua sponte collocavisset. In Chronico vero: Primus omnium ex Romanis Imperatoribus Christianus fuit. Et denique in Vita Constantini M. lib. 4. cap. 62. Solus ex omnibus qui unquam fuerunt Imperatoribus Constantinus, in Christi martyriis renatus & consummatus est, idest, in Ecclesiis, quia forte supponit Philippum occulte baptizatum fuisse. Quam opinionem de conversione Philippi ad fidem nostram ab Eusebio hauserunt Paulus Orosius & Vincentius Lirinensis a Baronio num. VIII. citati, & ante illos divus Hieronymus lib. de Scrip. Eccles. cum de Origene loquitur. Mitto alios qui serius floruerunt, quia alter alterum excipit. Doctissimus Huetius lib. 1. Origenian. cap. 3. num. 12. autumat Philippum sub ipsa Imperii sui initia Christi doctrinam secutum esse, quod in cœtum Christianorum jam creatus Imperator recipi postulaverit Antiochiæ, quo non nisi post arreptum recens Imperium se se usquam contulit. Denique Baronius, cui in prima hujus voluminis editione adhæsi, arbitratur eum non nisi postquam Ludos Seculares exhibuit, Christo nomen dedisse.

V.

Verum re maturius examinata nunc non dubi-

norum, præfecturas ambire; quomodo potuit hæc absque rubore jactasse, si recens exemplum esset de homine Christiano tam impudenter Imperium invadente? At hæc ex Origene.

Primus auctor, qui eum Christianum fuisse tradit, Eusebius (a) fuit, qui agens de ejus ingressu in Imperium, hæc ait: Ubi Gordianus sex annis continuis Romanorum obierat Imperium, Philippus unum cum Philippo filio succedit. Fama est, istum (Christianus namque erat) cum precepcionum in die postremæ vigiliæ Paschatis una cum multitudine in Ecclesiâ particeps fieri vellet; non prius ab Episcopo, qui tum Ecclesiæ præerat, permissum esse intrare, quam se confessus fuisset, & inter eos qui peccatorum vinculis adhuc tenebantur adstricti, locumque pœnitentiam agentibus præstitutum occupabant; se sua sponte collocavisset: Episcopumque dixisse eum non alia conditione, nisi istud faceret, propter multa delicta, quæ ab illo ferebantur admittenda, aliquando ab ipso in Ecclesiâ receptum fore; Imperatorem autem alacri animo, & lubenti Episcopo morem gessisse, & ingenuam modestiam, ac religiosam pianque affectionem Dei timore incitatam re ipsa declarasse memorant: Hæc Eusebius.

V.
(a) Euseb.
lib. 6. c. 27.

Non imus inficias, veram esse quam narrat historiam, sed nequaquam contigisse hoc primo anno, cum Philippus invasit Imperium; verum ex iis, quæ dicta sunt, constare eum fuisse tunc Ethnicum: quando autem id quod tradit contigerit, dicemus postea. Sed magnopere in eam suspicionem adducimur, ut non sine causa opinemur, de Philippo Imperatore complures in primis esse deceptos atque hallucinatos similitudine nominum: nempe ut quod esset Philippi Augustalis in Ægypto

VI.

to, quin Eusebius, quod habet de Christiana professione Philippi, ex incerta auditione retulerit; cum Lactantius Eusebio coævus & Crispi Constantini M. filii Præceptor in proœmio lib. 1. de Institut. cap. 1. scribat: Hoc opus nunc nominis tui auspicio inchoamus, Constantine Imperator maxime, qui primus Romanorum Principum repudiatis erroribus Majestatem Dei singularis, ac veri, & cognovisti & honorasti. Sulpicius Severus qui anno quadringentesimo duos sacræ Historiæ libros publicavit, verba faciens de pace sub Constantino M. Ecclesiæ data, postquam narravit persecutionis finem ait: Tum Constantinus verum potiebatur, qui primus omnium Romanorum Principum Christianus fuit. Theodoretus Episcopus Cyri lib. 5. cap. 39. Ante Constantini maximi principatum quotquot Romani Imperatores fuerunt adversus pietatis cultores furere non destiterunt. Auditor Anonymus Vitæ S. Pachomii Abbatis fere coævus, qui ideo sequenti seculo vixit, asserit etiam Constantinum M. fuisse primum Imperatorem Christianum. Ejus verba exhibebimus anno CCCXVIII. num. XIV. & anno CCCXXIV. num. V. verba S. Ambrosii idem asserentis. In secundo Concilio Nicæno Actione sexta pag. 406.

Ante Constantinum
M. Imperatores
omnes fuerunt
Esb-
nici.

Epi-

CHRISTI
246.

FABIANI PAP.
8.

PHILIPPI IMP.
I.

Error de Philippo Augustali, & Philippo Augusto. *gypto Præfecti existimaverint esse dictum de Philippo Augusto. Meminisse debemus superius dictum esse, Philippum Christianum hominem a Commodo Imperatore Præfectum Augustalem missum in Ægyptum, patrem Eugenæ martyris, & ipsum sub Severo martyrio coronatum. Facillimeque irreperit error, ut Philippus Augustalis, diceretur Philippus Augustus. De nobili præfectura Augustali, qui jure regio (ut ex Tacito atque Strabone diximus) Ægypto præerant, pluribus in Notis egimus.*

VII. *Iapfus Historico- rum de Philippo.* Deceptos namque complures fuisse, ut quæ erant Philippi Augustalis, tribuerentur Philippo Augusto, testatur etiam Zonaras in Philippo, dum ait multos opinatos esse Eugeniam martyrem fuisse filiam Philippi Augusti, quam constat e Philippo Augustali, & Claudia Matre genitam. Fuit inter alios Cedrenus, qui eodem quoque errore lapsus est; dum enim de Philippo Imperatore agit, ipsum parentem fuisse Eugenæ martyris tradit. An autem in eundem errore Eusebium quoque impegit, haud affirmare tutum est, cum constet ipsum cognitas habuisse binas illas Origenis epistolas, quarum alteram, (ut ait a) ad Philippum Imperatorem conscripsit, alteram ad ejus conjugem Severam Augustam, ex quibus perfacile intelligere potuisset, an vere Philippus Imperator Christianus esset, necne. Quas quidem epistolas post absolutum commentarium contra Celsum ab Origene scriptas esse, tum ex iis, quæ ex eodem auctore sunt superius dicta, tum etiam ex ordine scriptorum ejus ibidem ab Eusebio recensito, necesse est affirmare.

VIII. Præter Græcos Auctores, Latinorum quoque ex antiquis assertores Christiani-

PAGIUS Epiphanius Diaconus legit: a temporibus istis: nempe a prædicatione Apostolorum usque ad Constantinum Imperatorem, qui primus ex Christianis regnavit, transferunt anni quasi trecenti, cum prius tyrannidem Pagani exercerent. Constantinus Porphyrogenneta in lib. de Administrando Imperio cap. 12. Cum Deus Imperatorem fecit Constantinum illum magnum, qui primus Christianus imperium tenuit; Porphyrogenneta vero anno CMXI. in Oriente regnare cœpit. Præterea complures alios Porphyrogenneta vetustiores, quia ex his satis quilibet percipere potest jamdiu Eusebii errorem animadversum fuisse & Constantinum M. primum Imperatorem Christianum agnitum.

VI. *Acta S. Pontii suppositi.* Baronium ad Eusebii opinionem tuendam præcipue pertraxisse videntur Acta sancti Pontii Martyris, a Baluzio postea ex tribus Codicibus MSS. Bibliothecæ Colbertinæ lib. 2. Miscell. pag. 124. & seqq. publicata, & a Bollando ad diem XIV. mensis Maii quo colitur; in illis enim dicitur Sanctum Pontium utrumque Philippum ad fidem Christianam convertisse: Cumque gratia individua in eis esset, tertio Imperii eorum anno, expleto millesimo anno a conditione Romæ,

tatis Philippi, sunt Vincentius Lirinensis (b) & Orosius, (c) ambo S. Augustini æquales; & post hos omnes Cassiodorus (d) id ipsum testatus est; recentiorum vero plane innumeri. Vincentius autem cum de Origene agit, hæc ait: *Ejusdem epistolæ testimonium perhibent, quas ad Philippum Imperatorem, qui primus Romanorum Principum Christianus fuit, Christiani magisterii auctoritate conscripsit.* Cognovisse plane eas visus est Vincentius, qui & cujus essent argumenti declarat; adeo ut omnis erroris debeat abesse suspicio. Orosius autem de eodem Imperatore: *Nec dubium est, inquit, quin Philippus hujus tantæ devotionis gratiam, & honorem ad Christum, & Ecclesiam reportavit; quando vel ascensum fuisse in Capitolium, oblataque ex more hostias, nullus Auctor ostendit: Hæc ipse.*

Cæterum sicut constantissime affirmare non dubitamus, eum cum invasit Imperium, fuisse Gentilem; ita a Christiana fide alienum non decessisse, Acta etiam martyris Pontii non obscure significant. Eorum enim testimonio, de ambobus Philippis patre atque filio traditur, Christianam fidem suscepisse eo anno, quo Urbis natalis millesimus numeratur, nempe quarto ejus Imperii, quod in tabulis Ecclesiasticis, in antiquis, inquam, Martyrologiis Romanæ Ecclesiæ, Ufuardi, atque Adonis, his verbis notatum habetur: (e) *In Gallia S. Pontii martyris, cujus prædicatione, & industria postquam duo Philippi Cæsares ad fidem Christi conversi sunt, ipse sub Valeriano, & Gallieno martyrii palmam adeptus est: Hæc ibi. In Actis (f) vero ejusdem Pontii hæc scripta habentur: Pontius præfectura auctus, familiariter notus erat, & amicus Philippis Imperatoribus. Ii vero anno conditæ Ur-*

Assertores Christianitatis Philippi. (b) Vincen. Lirin. ad vers. Hæres. cap. 23. (c) Oros. l. 7. (d) Cassiodor. in Chronico.

IX.

(e) Mart. Rom. die 14. Maji, & Ufuard. ea die. (f) Extat. apud. Sur. tom. 7. die 14. Maji. & man. ser.

cum diis suis sacrificandum pergere vellent, dicunt beato Pontio: Eamus, & repropitiemus nobis Deos magnos, qui nos in istius millesimi anni circulum natalis Romæ perduxerunt. Paulo post Valerius contubernalis S. Pontii, cui illa Vita attribuitur, refert Pontium, postquam utrumque Imperatorem Christianum fecisset, advolasse ad Fabianum urbis Romæ Episcopum, ea quæ a se gesta essent narraffe, additque: *In initio templum, quod magnum vocabant, ex jussione Imperatorum arripientes sanctus Fabianus, & beatissimus Pontius, confringentes omnia ejus sculptilia, simul cum templo funditus subverterent. Ita factum est, ut omnis populus ad notitiam Domini nostri Jesu Christi cum alacritate & gaudio concurreret, ut baptismatis unda perfusi Domino benedicerent.* Bollandus in Comment. prævio ad Acta illa num. 2. ait: Censemus ea quoad substantiam historię indubitanter recipi posse, esto num. IX. & alibi grandior aliqua auxesis inveniat, ubi de templorum destructione, & populi Romani conversione sub Philippis Christianis Imp. sit mentio. Verum ex verbis illis longe post Sancti Pontii Martyrium ea Acta scripta fuisse & Scriptori coætaneo afficta palam evin-

Urbs millesimo dixerunt ei: Eamus, & propitios nobis faciamus Deos magnos, qui nos in hunc Romanæ urbis millesimum perduxerunt. Pontius vero multis modis subterfugere nitebatur: sed illi, ut amicum, cogebant eum facere sacrificium. Tum ille credens sibi oblatam a Domino occasionem; O piissimi, inquit, Imperatores, cum a Deo vobis collatum sit augustum in homines Imperium; cur non eum potius adoratis, a quo tanto aucti estis beneficio? Philippus Imperator respondit: Ego vero ea causa magno Deo Jovi sacrificare cupio, quod ab illo hæc mihi collata sit potestas. At Pontius subridens: Ne erres, inquit, Imperator; est Deus omnipotens in cælis, qui omnia condidit verbo suo, & spiritus sui gratia animavit. Quid plura? Imperatores his, & aliis ejus sermonibus permoti crediderunt, & a S. Fabiano Papa baptizati sunt. Porro Fabianus, & Pontius Fani Jovis idola confregerunt, & ipsam templum funditus subruerunt; multo DIVO GORDIANO VICTORI PERSARUM, VICTORI GOTHORUM, VICTORI SARMATUM, DEPULSORI ROMANARUM SEDITIONUM, VICTORI GERMANORUM, SED NON VICTORI PHILIPPORUM.

Porro hunc titulum Licinius evertisse dicitur, cum nactus Imperium, videri vellet se a Philippis originem trahere: Hæc Capitolinus; qui & de ultione in occisores Gordiani hæc ait ex Cordo: Omnes

que de Populo conversi ad Dominum, undis salutaribus expiati sunt: Hæc, & alia de Pontio ibi. Quæ vero illic apponuntur de Jovis Templo diruto a Philippo Imperatore atque Fabiano Papa, ab alio aliquo potius fuisse addita putamus; nam in aliis ejusdem Pontii Actis (a) ea desiderantur. Rursum vero, quæ superius sunt recitata ex Eusebio de Episcopo qui Philippum in Ecclesiam ingredi vetuit, antequam pœnitentia peccata diluisset, hæc contigisse Romæ sub Fabiano Papa, est omnium prope sententia; sed de his inferius agendum.

At antequam ulterius progrediamur res a Philippo Imperatore tunc gestas narrare, quæ sunt reliqua Gordiani, hic ex Capitolino scribamus: Per lato Romam nuncio de nece Gordiani, a merente Senatu relatus est inter divos. Sed, & corpus ejus ab ingratis licet militibus honoratum est sepulcro in finibus Persidis, hujusmodi inscriptione insignito;

qui eum gladio appetiverunt, qui novem fuisse dicuntur, postea interemptis Philippis, sua manu, suisque gladiis, & iisdem quibus illum percusserant, interiisse dicuntur. At de his fati-

Chri-

TAGIUS vincitur, quod cum intelligeret Baronius dicit se se putare ea verba ab aliquo potius fuisse addita & in illis ejusdem Pontii Actis apud Mombritium ea desiderari. At ea esse Auctoris Actorum, non vero alicujus Interpolatoris demonstrant editiones Baluzii & Bollandi ad fidem MSS. concinnatæ. Ex illis itaque Actis nihil hanc in rem erui potest.

VII. Neque etiam ad rem facit quod prodit Eusebius lib.6. cap.36. ubi de libris ab Origene compositis mentionem facit: *Extat ejus Epistola ad Imperatorem ipsum Philippum, & altera ad conjugem illius Severam*, quibus ex verbis Baronius num.VII. deducit Eusebium facile intelligere potuisse, an vere Philippus Imperator Christianus esset. Nam Eusebius non asserit se se eas Epistolas legisse, & si vere Philippus, ejusque conjux literas illas acceperint, non inde magis sequitur eos Christianos fuisse, quam Antoninum Imp. Evangelio credidisse, quod ad eum Sanctus Justinus Martyr scripserit. Denique quod ait Baronius num.VIII. ex Orofio lib.7. cap.13. nullum Auctorem tradere Philippum in Ludis Secularibus ascendisse in Capitolium, & ex more hostias immolasse, confutabitur anno CCXLVII. quo de Ludis Secularibus sermo erit. Hic tan-

tum dicam, non majorem fidem adhibendam esse Eusebio Philippum Imp. Christianum facienti, quam eidem lib.1. Hist. cap.13. affirmanti *Abgarum* Edeffensorum Regem, auditis Christi miraculis ad ipsum literas dedisse, & Christum. mutuas ad eum literas scripsisse, quibus se missurum ad ipsum unum ex Apostolis suis pollicitus est, missumque narrat a Thoma Apostolo Thadæum unum ex LXX. discipulis, qui Servatoris promissa impleveret. Neque enim minus supposititia Philippi Imperatoris pœnitentia ab Eusebio narrata, quam duæ Epistolæ Abgari ad Jesum & Jesu ad Abgarum, quam utramque Gelasius Papa in Decreto de libris apocryphis inter libros apocryphos recenset. Nec etiam major fides Hieronymi de conversione Philippi Imperatoris loquentis, quam cum in lib. de Script. Eccles. de Seneca scribit: *Quem non ponere in catalogo Sanctorum, nisi me illa Epistola provocarent, qua leguntur a plurimis Pauli ad Senecam, & Seneca ad Paulum.* Priores Scriptores Christiani fidei nostræ promovendæ toti addicti, & summo animi candore præditi se se sæpe nimis faciles in iis, quæ religioni favebant, præbuerunt, ut innumera exempla demonstrant.

(a) Descripsit eam Mombritia.

X.

Inscriptio indita sepulcro Gordiani.

JESU CHRISTI
ANNUS
247.

FABIANI PAP.
ANNUS
9.

PHILIPPI IMP.
ANNUS
2.

I. **C**hristi anno ducentesimo quadragesimo septimo Philippus Aug. Consul creatus est, & cum eo Fabius Titianus; quo idem Imperator Romam se contulit. Hoc eodem anno, (ut auctor est Porphyrius a) Plotinus Platonicus Philosophus, Ammonii Christiani hominis discipulus, Romam veniens, publice profiteri coepit; habetur is inter Ethnicos Platonicae philosophiae studiosos facile Princeps. Quae autem ab Ammonio percepisset, haud facile, utpote intima philosophiae secreta, omnibus patefecit; de eo enim haec idem habet Porphyrius; *Imperante Philippo, Romam venit quadragesimum jam natus aetatis annum. Cum vero* Ann. Eccl. Tom.II.

(a) Porphyrius in Vita Plotini.

Plotinus Romam venit.

Herennius, & Origenes, & Plotinus olim inter se constituerunt, ne Ammonii dogmata ederent, quae audita ab eo, tanquam in primis purgata, praecipue comprobarentur: Plotinus quidem stetit promissis, familiariter quidem nonnullos excipiens salutantes, instituta vero Ammonii secreta integraque conservans. Herennius autem primus pacta dissolvit, & Origenes anticipantem Herennium est deinde secutus: Haec Porphyrius. Sed quoniam ea fuerint secreta, licet dicat tum ab Herennio, tum ab Origene diffamata, nobis tamen haecenus incomperta sunt.

Quid autem S. Augustinus (b) de schola Plotini Romae hoc anno profiteri incipien-

II. (b) Aug. ep. 56. in fine.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5738.
SÆC. III. Anno Urbis 998. Olymp. 256. an. 1. A.C. 245.
I. [1] AD num. I. & seqq. Coss. M. Julius Philippus Aug. & Fabius Titianus. Consulatus Philippi juxta primam regulam.

Utriusque Philippi Romam adventus anno praecedenti contigit, ut ex iis, quae tunc diximus, certum redditur. Non bene itaque Baronius num. IV. habet: *Hoc item anno secundo, quo e Perside Imperator Romam advenit, Philippum filium creatum fuisse Augustum Nummi significant, quibus haec inest Inscriptio, ADVENTUS AUGG. S. C. Mediobarbus, qui recte vidit, Philippum juniorem anno tantum CCXLVII. appellatum Augustum fuisse, quod & infra demonstrabimus, perperam tamen hoc anno scribit, Philippum Romam rediisse cum filio, & eidem in itinere Tribunitiam Potestatem communicasse. Utrumque enim ad annum praecedentem omnino referendum*

II. Philippus anno elapso Romam venit.

NOTÆ [1] Coss. M. Julius Philippus Aug. & Fabius Titianus. Alii hunc Philippi Collegam Caium Maesum Aquilium Fabium Titianum vocant, ut apud Reinerium pag. 425. & apud Fabretum ex Gualthero pag. 119. n. 6. ubi:

C. MAESIO AQUILLIO FABIO
TITIANO. C. V. COS.

Nonnulli hos consules A. D. 358. alligant. Sponius in Miscellan. pag. 98. & Fabretus item pag. 610. n. 79.

CONDITAE. PRID. KAL. OCT.
IMP. PHILIPPO. AUG. ET
TITIANO COS.

In Gudianis apud Relandum legitur:

IMP. CAES. M. JULIO. PHILIPPO
AUG. ET. IUNIO. DIDIANO. COS.

Corrupte scriptum putant *Didianum* pro *Titianum*. Extremis nominibus efferuntur apud Fabretum pag. 610. & apud Sponium Miscell. pag. 98.

PR. KAL. OCT. IMP. PHILIPPO
AUG. ET. TITIANO. COS.

Nummi Philippi in Museo Theupolo pag. 622. cum epigraphe:

P. M. TR. P. II. COS. P. P.

Item:

P. M. TR. P. III. COS. P. P.

Fasti vulgares: *Filippo & Titiano.*

Quid S. Augustin. de Discipulis Plotini.

plentis referat, hic intexere operæpretium existimamus; ad Dioscorum enim hæc scribit: Tunc Plotini schola Romæ floruit, habuitque condiscipulos multos acutissimos, & solertissimos viros; sed aliqui eorum magicarum artium curiositate depravati sunt; alii Dominum Jesum Christum ipsius veritatis atque sapientiæ incommutabilis, quam conabantur attingere, cognoscentes gestare personam, in ejus militiam transierunt: Hæc ipse: at de his superius in Ammonio, ubi, & de Plotino plura. Inter alios a Plotino editos commentarios, meminit Porphyrius scripti ab eo libri adversus Gnosticos; sic dicens (a).

(a) Porphyr. in vit a Plotini.

III. Plotinus contra Gnosticos scripsit.

Erant Christiani eo tempore multi, tum alii, tum ex antiqua philosophia egressi hæretici, Adelphii, Acylinique sectatores, qui Alexandri Libyci, Philocomi, Demonstrati Lydi plurimos libros circumferebant, & revelationes quasdam Zoroastris, Zostriani, Nichorei, Allogonis, Mesi, aliorumque ejusmodi, palam ostendentes, & deceperunt multos, & ipsi decèpti jam fuerant, asserentes Platonem intelligibilis essentia profundum minime penetrasse. Quamobrem Plotinus multas in disputationibus suis in eos argumentationes intulit, scripsitque contra eos librum, quem, Contra Gnosticos, nos inscripsimus, nobisque reliqua discutere, & judicare commisit. Amelius autem libros quadraginta composuit contra librum Zostriani. Ego vero Porphyrius argumentationibus multis ostendi, librum Zoroastris ab illis inscriptum, adul-

PAGIUS

dum, quo & ei consignanda erant Numismata Philippi senioris, in quorum postica legitur: vel, ADVENTUS AUGG. vel, FORTUNA REDUX, vel, CONCORDIA AUGG. ea enim anno præcedenti, quo Philippus Romam venit, percussa. Sed ex illis male deduxit Baronius, Philippum juniorem, quando Romam cum patre rediret, Augustum ab eo appellatum esse.

III. Casares in Nummis quandoque Augusti appellati.

Deprehendi enim, Casares conjunctim cum Augustis in Nummis memoratos, Augustorum etiã nomine designatos esse, quod tot exemplis infra demonstrabo, ut res in dubium revocari non debeat. Hinc non mirum, si in præfatis Nummis duo Augusti exprimantur, licet

terinum novumque esse, & ab eis confectum, qui struebant hæresim, ut institutiones sue esse Zoroastris veteris crederentur: Hucusque Porphyrius.

Marsilius Ficinus (b), qui Plotini commentarios egregie illustravit, hæc habet in commentariis in librum octavum Plotini, quæ ad hæc, de quibus agimus, spectant: Plotini autem mentem (inquit) non fuisse a Christiana lege penitus alienam, ex eo conjicere possumus, quod cum Ammonii semper Christiani discipulus fuerit, & Christianissimi Origenis semper amicus, convenisse dicitur una cum Origene atque Herennio, se nunquam ab institutis Ammonii discessurum; idque, sicut promiserat, servavisse. Præterea Gentilium Deorum cultum alto animo aliquando contempsisse, Æmilio ad hoc exhortante, Porphyrius ipse discipulus ejus est testis. Denique ab hæreticis multis Platonem suum partim depravantibus, partim etiam contemnentibus, frequentius irritatus, respondit quidem latissime, nihil tamen in respondendo commune Christianis inseruit, sed propria dumtaxat ad hæresim; cum alioqui impune in Christianos invehi ea tempestate liceret, & offerretur occasio: Hæc ipse. At de Origenis congressu cum Plotino Romæ habito dicemus anno sequenti. Hoc item anno secundo, quo e Perside Imperator Romam advenit, Philippum filium creatum fuisse Augustum, nummi significant, quibus hæc inest inscriptio, ADVENTUS (c) AVGG. S. C.

IV. (b) Marsil. Ficin. in commen. Plotini c. 7.

Quid Marsilius de Plotino.

(c) Apud Adol. Oecon. lib. de num.

Philippus junior Cæsar tantum esset, quando ii cusi: Ea loquendi formula in Nummis usurpari solita, Maximino Augusto Imperante, quæ postea in magno usu fuit. Licet enim Julius Maximus ejus filius Cæsar solum esset, tamen Medobarbus duo ejus Numismata producit inscripta: MAXIMUS CAES. GERM. in postica utriusque VICTORIA AUGUSTORUM: quæ epigraphæ in duobus etiam Maximini Augusti Nummis sculpta. Certum itaque, Maximum Cæsarem, idè in iis Nummis Augusti nomine designatum, quia in illis conjunctim cum patre Augusto enuntiatur.

JESU CHRISTI
ANNUS
248.

FABIANI PAP.
ANNUS
10.

PHILIPPI IMP.
ANNUS
3.

I. **A**Nno sequenti ducentesimo quadragésimo octavo, Præfens, & Albinus Consulatum adierunt. Hac summæ pacis occasione, favente Imperatore Christianis, ultro citroque dandis inter se litteris tutiori patefacta via, Origenes (a) tum ad Fabianum Romanum Pontificem, tum ad alios Episcopos, rectæ fidei scripsit confessionem; testatur id enim Eusebius, cum ait: *Scribit præterea Fabiano Romano Episcopo, aliisque permultis Ecclesiarum Præsidibus, de sua recta, & orthodoxa de fide Christiana sententia.* At quorsum hæc? Dicam; sed prius, quæ paulo ante idem tradit Eusebius (b), hic referenda: *Jam (inquit) tertius annus eo regnante præterierat, cum Heraclas ministerium Ecclesiæ Alexandrinæ undecim annis executus, e vita decessit, & ejusdem Ecclesiæ Episcopatum obtinuit Dionysius: Hæc ipse. Quæ sub Demetrio olim adversus scripta Origenis excitatæ sunt turbæ, Ann. Eccl. Tom. II.*

(a) Euseb. lib. 6. cap. 29.

Origenes causam agit apud Fabianum Papam.

(b) Euseb. lib. 6. cap. 28.

quando, (ut dictum est) ob hæreses in eis inventas meruit ab eodem excommunicari Demetrio; eo defuncto, penitus consopitæ fuerunt, in omnibus Origeni favente Heracla Demetrii successore. Sed eo extincto, cum in locum ejus successus Dionysius esset; licet ejusdem Origenis olim fuisset discipulus, attamen veritatis ardore æstuans, nullam ejus rei ducens rationem, & Deo cuncta post habens, ipsum Origenem, qui jam scripta sua multis erroribus aspersa evulgarat, cœpit acriter impugnare, & in multis hæreseos accusare.

Origenes autem, cum tot tantaque a se scripta jam edita haud facile corrigere aut emendare posset, aut vellet; hac unatantum via suæ integritati consulere satis arbitratus, rectæ fidei professionem, primo ad Fabianum Romanum Pontificem tamquam ad totius Catholicæ Ecclesiæ Præfulem, mox ad alios misit Episcopos; intexuit illam Eusebius in sua pro Origenes,

II. Origenis Abologia ad Fabianum PP.

A a a 2

ne,

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5739.

SÆC. III. ☉ 3. D. ☽ 19. P. 19. April. Indiæ. 9.

Anno Urbis 999. Olymp. JESU CHRISTI 246. secund. Baronium 248.

256. an. 2. FABIANI PAPÆ II.

A. C. 246. PHILIPPI IMP. 3.

I. **A**D num. I. & seqq. *Coff. Bruttius Præfens, & Nummius Albinus.* Baronius num. III. existimavit, Origenem illum, cujus mentio in Vita Plotini, diversum non esse ab Origene Adamantio. Sed Valesius in Notis Eusebianis lib. 6. cap. 19. & Huetius lib. 1. Origenianorum cap. 1. num. 7. doctè ostendunt, geminum Origenem Ammonio operam ad audiendum dedisse, alterum Adamantium Leonidis Martyris filium, alterum illum qui cum Herennio & Plotino a condiscipulatu conjuncte vixit, & cujus frequens occurrit mentio in Vita Plotini a Porphyrio conscripta, & in libri de Fine a Longino elucubratu Fragmento, quod huic ipsi Vitæ Porphyrius intexuit. Hæ eorum rationes. Adamantium Origenem Ammonii auditorem multam ex scriptis apud posteros gloriam fuisse consecutum a Porphyrio traditum est; at Origenem alterum Plotini sodalem nihil præter libellum de Dæmonibus scriptum reliquisse, docent iidem Porphyrius & Longinus. Imperantibus præterea Gallo & Volusiano Origenem, qui Adamantium vocatur, extremum clausisse diem, prodit Eusebius; Origenem vero alterum sub Gallieno librum quemdam elaborasse in eadem Plotini Vita scriptum Porphyrius reliquit. Quibus tertium illud argumentum addi-

I. Consules.

II. Duo Ori-

genes,

in unum

non confundendi.

tur, Origenem Adamantium sibi valde adolescenti cognitum aliquando fuisse Porphyrius tradidit; quod profecto non dixisset, si diuturna sibi cum illo & constans intercessisset necessitudo: Origenis autem alterius Romæ condiscipulum & æqualem fuisse Porphyrium, memoria prodidit Eunapius. Sane Imperium tenente Philippo, iter Romam nequitquam suscepisse Origenem Adamantium, & Roma omnino per id tempus abfuisse certissimum est; nec enim tam longam peregrinationem credibile est fuisse prætermitturos Eusebium & Hieronymum: at Origenem alterum ad Plotinum Romæ tum in Scholis publice differentem accessisse, idem Porphyrius est auctor. Id si animadvertisset Doctissimus Cardinalis, neque contra Eusebii fidem Origenem Adamantium, quem ab alio non distinxit, secundo Romam abiisse ad Fabianum Papam, purgandi sui causa, excogitasset, neque aliis idem ut crederent, causam præbisset: hoc enim unus ille Porphyrii locus Viro magno persuasit.

Præterea scribit Baronius num. I. *Heraclam* Episcopum Alexandrinum Origeni in omnibus favisse, ideoque post Demetrii hujus decessoris mortem turbas adversus Origenem consopitas fuisse; Dionysium vero Heraclæ successorem Origeni infensissimum se præbuisse. Verum, ut Huetius Præsul eruditissimus lib. 1. Origenian. cap. 2. num. 15. annotavit, non aliter in Origenem *Heraclas* animatus fuit, ac decessor ipseus *Demetrius*. Gennadius enim in lib. de Viris Illustribus scribit, Theophilum Alexandrinum Episcopum tradidisse Origenem, *non a se primum sed ab antiquis Patribus, & maxime Heracla fuisse & a Presbyterio ejectum, & de Ecclesia pulsum, & de civitate fugatum.* Idem habet Scriptor Vitæ S. Pachonii, & Epistola Synodica Episcoporum Ægypti, cujus Fragmentum affert Ju-

III. Dionysius Alex. Origeni faventi.

NOTÆ [I] **C**off. Bruttius Præfens, & Nummius Albinus. Relandus, quem alii sequuntur, omissis prænominiibus ac ceteris nominibus, ita affert: *Præfens & Albinus.* Facti vulgares quoque: *Præfente & Albino.*

ne, (ut testatur) scripta Apologia , quæ excidit. Quid autem ad hæc Fabianus, ac-
quieverit necne, ea tantum ab eo scripta fi-
dei confessione contentus; nihil præterea
Eusebius scribit, & (ut puto) dolo re-
ticuit, quippe qui (ut sæpe superius de-
monstravimus,) quæ essent tantum ejus
laudis, memoriæ commendavit: reliqua
vero, quibus reprehensione non caruit,
vel tacuit, vel certe excusavit. Verum
quod plane certum atque compertum ha-
beamus, Origenem his Philippi Imperato-
ris temporibus Romam se contulisse; par
est credere, eum a Fabiano in re tanta
ad dicendum causam fuisse vocatum, vel
quod ille non recepisset ab eo scriptam
fidei confessionem, ipsum sponte Romam
apud eum se purgaturum accessisse.

III.
Origenes
Romam
veniens
quid cum
Plotino.

De adventu autem Origenis Romam,
Philippi tempore, nihil penitus Eusebius,
qui prioris tantum illius adventus tempo-
re Zephyrini Papæ, (ut vidimus) memi-
nit. At venisse ipsum Romam his tempori-
bus, cum Plotinus Romæ doceret, Por-
phyrius in Vita Plotini perspicue demon-
strat, dum hæc ait de eo Romæ publice
profidente: *Cum Origenes aliquando ve-
nisset in scholas, Plotinus statim genas*

PAGIUS

Justinianus in Epistola ad Menam: *Cum enim
impias orationes habere cepisset, beata memoria He-
raclas Episcopus, qui tunc florebat, tanquam a-
rator, & vinitor veritatis, studiosus Ecclesiastici
agri, cum e medio pulchra segetis, sic tanquam
vere malam zizaniam evellit. Est simile quid-
piam apud Petrum Alexandrinum in Mystagogia,
cujus particulam recitat Justinianus in eadem
Epistola: Quid autem dicam. Heraclam & Deme-
trium beatos Episcopos? quales tentationes ab in-
sano Origene passi sunt, cum & dissidia sereret
in Ecclesia, qua ad hanc usque diem turbis in-
ea. excitantur.* Denique Photius in Bibliotheca,
codice CXVIII. ait, edicto Demetrii subscripsisse
quotquot ipsi Origeni antea suffragati fuerant.
Causam vero cur Origenem a Dionysio Episco-
po Alex. oppugnatum crediderit Baronius, ibi-
dem nullam affert.

IV.
Origenem
etiam post
mortem
laudavit.

Quare merito Halloixius in Notat. ad Origenem,
Defen. lib. 1. cap. 22. & Huetius citatus cap. 3.
num. 10. hanc ejus opinionem repudiarunt, &
Origenem, quoad vixit, summopere a Dionysio
observatum, & post ejus mortem etiam lauda-
tum fuisse contendunt. Certe Origeni in tormen-
tis existenti Dionysius Alex. qui ejus fuerat
discipulus, librum de Martyrio scripsit, quo a-
nimum illi dolore ac miseria tabescentem rele-
varet, & ei solatii præstaret vicem, qui aliis
hanc omnibus præbere solitus erat. Tum vita
functum laudibus profecutus est in Epistola ad
Theotechnum, seu Theodistum Casariensem E-
piscopum, ut a Gobaro apud Photium codice
CCXXXII. proditum est.

V.
Heracla
Alex. Epi-
scopi ob-
itus.

Heraclæ obitus de quo Baronius num. 1. &
V. anno Christi ducentesimo quadragesimo septi-
mo contigit. Scaliger in Animadvers. Euseb.
notat, Codicum omnium tam scriptorum, quam
editorum Chronici Eusebiani una conspiratione
Heraclæ mortem conjici in annum quintum Phi-
lippi; ideoque stare non posse quod tradit Eu-
sebius in Historia lib. 6. cap. 35. anno nempe
Philippi tertio Heraclam post sexdecim Episcopa-

rubore suffusus assurgere voluit. Sermones
vera ab Origene continuare rogatus, res-
pondit; Studium loquendi cessare, quan-
do qui loquitur, animadvertit se ad illos,
quidem ipsi noverint, verba facturum.
Atque ita, cum pauca quædam diserverit,
inde surrexit: Hæc Porphyrius; qui,
quantæ æstimationis habitus fuerit Orige-
nes etiam ab externis, his plane verbis
demonstrat, itemque ex testificatione Lon-
gini alias recitata, dicentis: *In secundo ge-
nere Platonici quidam Ammonius atque O-
rigenes quibus cum nos diu versati sumus,
viris profecto intervallo non parvo sui sæ-
culi philosophos intelligentia superantibus.*

Sic igitur ex ejusmodi Origenis cum
Plotino Romæ congressu inito, cum con-
stet nonnisi Philippi Imperatoris tempo-
ribus Plotinum Romam venisse, ibique
primum docere cœpisse: ejusdem Orige-
nis, Romam Fabiani Papæ tempore ad-
ventum contigisse, satis videri potest ha-
beri testatum; nam, (ut ex eodem Por-
phyrio auctore dictum est) non alibi quam
Romæ, & sub Philippo Plotinus primo do-
cere cœpit. Antehac enim sub Ammonii
disciplina undecim annis insumptis, inde-
que peregrinatus ad Persas, mox sub Phi-
lip-

IV.
De tem-
pore Ad-
ventus
Plotini
Romam.

tus annos diem extremum obiisse. Jam Ponta-
cus in Notis ad Chronicum Eusebii observat,
hunc lib. 7. cap. 28. Historiæ asserere, Diony-
sium e vivis excessisse anno Principatus Gallieni
duodecimo, cum Alexandria Episcopatum septem-
decim annos occupasset; annum vero XII. Gal-
lieni in annum Christi CCLXIV. incidere, ideo-
que Dionysii initium cum tertio Philippi Impe-
ratoris anno concurrere non potuisse. Sed si an-
ni illi XVII. anno sequenti incipiuntur, quo
tertius Philippi adhuc in cursu erat, Heraclas
annos sedecim, quot ei Eusebius assignat, sedet.
Inanis itaque doctorum Virorum conjectura,
qui existimant, in Historiam Eusebii, ubi
de Heraclæ annis sermo est, errorem irrepisse.
De annis enim XVI. consentit Indiculus Nice-
phori juxta MS. Londinense. Nam editio Pa-
risiensis corrupta, ut observat Pearsonius in
Annalibus Cyprianicis, qui addit, in eodem Ma-
nuscripto annos XVII. Dionysio attribui. Qua-
re mors Heraclæ ad annum CCXLVII. pertinet.

Eusebius lib. 6. cap. 36. de Origene jam sex-
agenario majore ait: *Sed & ad Fabianum Ro-*
mana urbis Episcopum & ad complures alios Ec-
clesiarum Antistites de rebus fidei sua ratione epi-
stolas scripsit. Cum vero existimaret Baronius, PP. Romæ
Origenem Philippi Imperatoris temporibus Ro-
mam se contulisse, ibique Plotinum audivisse,
putavit, eum a Fabiano in re tanta ad dicen-
dam causam fuisse vocatum; vel quod ille non
recepisset ab eo scriptam Fidei confessionem,
ipsum sponte Romam apud eum se purgaturum
accessisse, idque Eusebium dolo reticuisse. Ve-
rum licet incertum sit, quid de hac Fidei pro-
fessione contigerit, Origenem tamen, Philippo
imperante, Romam non venisse, neque illum
Plotini Romæ auditorem fuisse, sed quendam al-
ium Origenem ab Adamantio diversum, ex su-
pra dictis certum redditur. Ad Fabianum au-
tem scribere coactus fuit Origenes, quod dum
nomen ejus maxime celebraretur, a nonnullis
infamaretur.

VI.
Origenes
sedente
Fabiano
non fuit.
Baron. n.
III. & IV.

CHRISTI
248.

FABIANI PAP.
10.

PHILIPPI IMP.
3.

lippo Romam se contulit, Nec est, quod ad post Philippi tempora idem Origenis Romam adventus possit aptari; nam postea Decio regnante, ac persecutionem gravissimam in Christianos excitante, omnis Christianis mutuus congressus interceptus esse videri poterat, comneatu sublato. Cæterum haud diutius Roma moratus esse Origenes videtur, qui in Orientem regressus, adversus obortas in Arabia hæreses, una cum Orthodoxis Episcopis certamen iniit; quænam porro illæ fuerint, suo loco oportunius dicentur.

V. Quod vero spectat ad Heraclæ obitum, & Dionysii successionem; dum undecim tantum illi tribuuntur anni, error vide-

tur in numerum irrepsisse; cum ex iis, quæ ex Eusebio sunt superius dicta, quatuordecim saltem anni ejus sedis adnumerentur. S. Hieronymus (a) ad Evagrium scribens, quid in ea Ecclesia usque ad hæc Dionysii tempora in electione Episcoporum agi consueverit, narrat his verbis: *Alexandriæ a S. Marco Evangelista, usque ad Heraclam, & Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum, Episcopum, nominabant; quo modo si exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de se quem industrium noverint, & Archidiaconum vocent: Hæc ipse; sed de his alias superius.*

(a) Hieron. epist. 85.

De Dionysio Heraclæ successore.

JESU CHRISTI
ANNUS
249.

FABIANI PAP.
ANNUS
11.

PHILIPPI IMP.
ANNUS
4.

I. Millefimus Urbis. Christi Redemptoris anno ducentesimo quadragesimonono, duobus Philippis Patre ac filio Augustis, secundum illo, hoc primum Coss. millesimus annus ab Urbe condita numeratur; quem Philippus insignibus editis muneribus celebravit, ut Capitolinus in Gordiano testatur. Addit Aurelius (b) Victor, in his ludis Philippum Patrem petulantius cachinnantem a Philippo filio vultu averso notatum, ac tacite redargutum. Admirandum omnibus fuit, puerum præter ætatis usum fuisse a risu abstinentem; quamobrem ἀγέλαιος dictus est; sic fortasse a Severo Matre Christiana fœmina moribus informatus.

II. Hoc pariter anno Philippos Augustos Patrem, & filium Christiana religione

initiatos esse, quæ dicta sunt superius ex Actis Pontii martyris, plane demonstrant. Equidem leges a Philippo sancitæ magnum specimen reddunt Principis Christiani. Nam in primis sentinam illam detestabilem turpitudinum Romæ inolitam, & immobiliter hærescentem, hausit ac penitus sustulit, nempe exoletorum classes. Testatur id Lampridius in Alexandro, cum de eo ait: *Habuit in animo, ut exoletos vetaret; quod postea Philippus fecit.* Plane Christianorum Principum erat hoc opus. Etenim post Philippum ab Ethnicis Imperatoribus iidem restituti, postea (ut dicemus) per Constantinum penitus sublati sunt.

Philippus Imp. abstulit exoletos.

III.

Sed, & illa quoque Philippi sanctio Chri-

Cæsar erat, ut ostendit Inscriptio, quam Gruterus pag. 273. sese ex Cambdeno accepisse dicit.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5740.

☉ 4. C. ☽ 1. P. 11. April. Indict. 10.

SÆC. III. Anno Urbis 1000. Olymp. 256. an. 3. A. C. 247. JESU CHRISTI 247. secund. Baronium 249. FABIANI PAPÆ 12. PHILIPPI IMP. 4. ET PHILIPPI JUNIORIS IMP. 1.

IMP. CAES. PHILIPPO PIO, FFLI CI AUG ET M. IMP. PHILIPPO NOBILIS SIMO TR. P. COS.

I. Consules. Num. I. ad VI. Coss. M. Julius Philippus Aug. II. & M. Julius Philippus Casar. Sumtus hic Consulatus a Philippo seniore juxta sextam regulam, propter Ludos nempe Seculares hoc anno editos, quos in suo & filii Consulatu edidisse testatur Capitolinus in Gordiano III. cap. 33. Philippus junior, qui juxta tertiam regulam Consul processit, hujus anni initio adhuc

Porro Philippum juniorem præsentis anno Augustum nuncupatum fuisse, non vero secundo Imperii paterni anno, ut arbitratus est Baronius anno CCXLV. num. IV. evincit locus Panegyrici ab Auctore incerto Maximiano Herculio & Constantino M. anno CCCVII. recitati. In eo num. 2. postquam Orator dixit, Constantinum, per socerum, Herculium nempe, cujus filiam Fau-

II. Philippus junior Augustus renuntiatur.

NOTÆ [1] Coss. M. Julius Philippus Aug. II. & M. Julius Philippus Casar. Fasti Idatiani, Vindebonenses, Prosperi Chronicon, & Bucherii laterculus: Philippo II. & Philippo.

CHRISTI
249.FABIANI PAP.
II.PHILIPPI IMP.
4.Philippi
piæ leges.(a) l. Poe-
ta C. de
profess. lib.
10.

Christianam magnopere redolet pietatem, dum garrulam Poetarum linguam licenter nimis famam honestissimorum virorum carpentem coercere conatus est; quod etiam ea abuterentur arte ad inficiendos juvenum animos turpitudine; et si enim eos penitus auferre difficillimi videretur res esse negotii, tamen lege edita, eosdem ex albo bonarum artium professorum expunxit, dum eos a privilegiis illis concessis exclusit, cum hæc statuit: (a) *Poeta nulla immunitatis prærogativa juvantur*. Multa præterea alia ab eo pie sancteque esse statuta, quæ exciderunt, ex iis facile possumus intelligere, quibus, & labem invasi Imperii studuit abolere, sacro baptif-

mate expiatus. Si quid autem post hæc quavis occasione deliquit, quo ab Ecclesia jure esse deberet extorris, facta exomologesi, (ut ex Eusebio (b) dictum est) publice in Ecclesia, Fabiano Papa id exposcente, magnæ pietatis Christiani Imperatoris culmine dignum exemplum edidit. Cæterum, quod ad res ab eo gestas pertinet; non absque invidia, & odio Christiani nominis factum existimo, ut septennium ejus Imperii temporis obscurum plane remanserit; si enim improbæ illæ fuissent perinde atque ejus ingressus, scriptores Ethnici non tacuissent, qui scelus illud egregie reliquere testatum. Sed prosequamur cætera.

(b) Euseb.
lib. 6. c. 27.

Quod

PAGIUS

Faustam eo anno conjugem duxit, nomen Imperatoris accepisse, gratiasque utrique Principi reddidit, quod in suscipiendis liberis omnibus seculis prodesse, ait: *Quod huic vestro in Republicam merito possumus dignum nomen adscribere? Qui non plebeio germine, sed Imperatoria stirpe Republicam propagatis, ut quod millesimo anno post Urbem conditam evenisse tandem gratulamur, ne mutatoria per novas familias communis salutis gubernacula traderentur, id est, omnibus duret atatibus, Imperatores semper Hercullii*. Sed hæc verba, ut quod millesimo anno post Urbem conditam evenisse tandem gratulamur, inter duas parentheses, ut sensus verborum constet, claudenda: vox vero, ut in eo loco significat quemadmodum, vel sicut, id est, sicut eandem rem anno Urbis millesimo evenisse gratulamur. Currenti itaque anno, quo millesimus Urbis celebratus fuit, Philippus senior Philippum filium Augustum dixit, quod magis in morte ejus probabitur. Agebat hic annum ætatis decimum, cum anno vitæ duodecimo, Aurelio Victore teste, perierit.

III.
Congia-
rium ob
Philippi
junioris
nuncupa-
tionem po-
pulo da-
tum.

Extant Philippi senioris duo Numismata, quorum primum a Monterchio in Rarioribus inaximi moduli Numismatis pag. 57. alterum a Strada pag. 117. refertur. In priori legitur: **CONCORDIA AUGUSTORUM**. Visuntur tria capita, conjuncta duo, Philippi sc. & Otaciliæ uxoris, Philippi filii caput respicientia. In postica: **P. M. TR. P. III. COS.** in eaque insignis largitionis imago exhibetur. In posteriori Nummo etiam majoris moduli habetur: **IMP. CAES. M. IUL. PHILIPPUS AUG.** in postica, **P. M. TR. POT. III. COS. II. P. P.** Repræsentantur tres viri togati sedentes, tresque alii similes e regione, in medio quorum ambo Philippi, pater & filius, in sublimiori suggestu sedent. Ulterius est populus, viri nempe, mulieres, ac pueri, qui concurrunt ad accipiendum Congiarium, quod expressum est in viro quodam, qui tesseram tenet. Monterchius V. C. existimat, in utroque Nummo cerni magnificam Largitionem Philippi, seu Congiarium populo dati in celebratione novi seculi, seu anni millesimi Urbis, quod Baronius observavit, millesimum illum annum a die XXI. Aprilis Urbis natali incepisse, & sequenti Christi anno terminatum esse. Verum non dubito, quin secundus Nummus ad inaugurationem Philippi junioris pertineat, cum soliti essent Imperatores Congiarium populo dare, quando filios Cæsares renuntiabant, aut Imperii Collegas nuncupabant. Præterquam quod in Nummis, in præcedentibus Ludis Secularibus percussis, nullum cernitur Congiarium vestigium.

Quoad primum Nummum ejusdem Philippi senioris, cum is in eo dicatur Consul sine ulla numeralinota, ante præsentem annum, ac post annum CCXLV. quo Philippus senior primum Consulatum gessit, percussus, eo sc. tempore quo Philippus junior adhuc tantum Cæsar erat. Ex quo & intelligimus, Cæsares cum Augustis in Nummis conjuncte memoratos, Augustos & ipsosmet appellatos fuisse, quod magis in hujus Operis decursu declarabitur.

In 2. part. Dissert. Hyp. c. 10. n. V. & in Prolegom. ejusdem Dissert. num. XI. & XII. ostendi, Zosimum lib. 2. perperam a Baronio num. V. reprehensum, quod Ludorum Secularium ab utroque Philippo editorum mentionem non fecerit. Zosimus enim de Ludis Secularibus centenariis Urbis respondentibus, quales fuerunt qui hoc anno celebrati, sermonem non instituit: sed de his tantum, qui juxta ordinationem Augusti exhibiti sunt, quibus credebant, Urbem, juxta vetus oraculum, bellis & morbis liberandam. Quare non mirum, si de Ludis Secularibus hoc anno exhibitis mentionem non fecerit; cum eos hanc vim non habere, eosque irregulares esse crediderit, ut in præfatis Prolegomenis demonstravi. Neque enim eosdem silentio Zosimus prætermisit, quod a Christiano Imperatore celebrati fuerint, ut credit Baronius num. V. quia ut jam anno CCXLIV. diximus Philippus Imp. non nisi errore vulgari Christianus fuisse asseritur.

Immerito etiam ibidem Baronius Zosimum reprehendit, quod Ludorum Secularium ab Honorio Imperatore Christiano celebratorum non meminert; nullos enim Ludos Seculares Honorius edidit, neque alii posthac celebrati, ut infra videbimus, & constat ex iis, quæ in Dissert. Hypatica cap. X. num. VII. & in Prolegomenis ad eandem num. XI. & XII. scripsi. Quare ludi Seculares ab utroque Philippo hoc anno repræsentati non solum fuerunt noni, sed & ultimi.

Philippum vero nihil in Ludorum Secularium celebratione immutasse, sed quæcumque in præcedentibus gesta fuerant, servasse, testantur non solum Numismata, sed etiam Scriptores tam Ethnici quam Christiani. Angellonius pag. 308. ejus Nummum exhibet, in cujus postica scriptum, **SAECULUM NOVUM**, & repræsentatur templum quatuor columnarum cum ara, circa quam quinque figuræ sacrificantes; Spanhemius fol. 353. alium producit in quo **SAECULUM NOVUM** & exhibentur septem figuræ sacrificantes. Mediobarbus in Numismat. Imp. recitat inscriptionem Nummi Philippi senioris, quæ sic habet: **P. M. TR. P. III. COS. P. P.** in quo visitur figura sacrificans ad aram; Tribunitiam autem

IV.
Ludos Se-
culares
Zosimus
memorare
non de-
buit.
Baron.
num. iv.
& seqq.V.
Ludi secu-
lares Phi-
lippi noni
& ultimi
fuerunt.VI.
In num-
mis Phi-
lippi certa
ejus genti-
litas ve-
stigia cer-
nuntur.

IV. Quod vero in antiquis nummis, SÆCULARES AVGG. notati inveniuntur Consulatu Patris Philippi tertio, filii vero secundo, qui contigerunt sequenti anno; ea ratione accidisse putatur, quod annos qui ab Urbe condita consueverunt numerari, non a Kalendis Januarii Romani auspiciabantur, sed a natali Urbis, ipsis Palilibus; nempe XI. Kal. Maji; sicque hoc anno Urbis millesimus inchoatus, sequenti anno die vigesima prima Aprilis fuerit absolutus, complexusque fuerit Consulatum Philipporum secundum, & tertium, partemque duorum annorum Julianorum, qui ab ipsis Januarii Kalen-

dis incipiunt. Porro Sæculares ludos editos tempore natalis sui Imperii a Philippo, nempe mense Martii, aliqui putant, (c) sed non nisi levi opinione; cum tamen constet messis tempore circa finem Junii mensis (ut testatur Zosimus) celebrari solitos esse. Quod vero missilia numismata ipsis Kalend. Januariis erogari solerent, inde videas Sæculares ludos non anni hujus Consulatu, sed sequentis in illis expressos esse; cum sequentis anni Consulatus, non præsentis, millesimo Urbis anno contineatur; cujus quidem consulatus Patris tertium, & filii secundum, amborum Philipporum Augustorum,

(c) Pompon. Latus in Philip. Panvin. de Lud. Sæcul. pag. 17. & alii.

PAGIUS autem potestatem IV. jam mense Martio hujus anni hic Imperator gerebat. Mitto alia Numismata, in quibus supersunt certa vestigia gentilitiæ superstitionis ab utroque Philippo professæ. Quare Baronius num. IV. referens Nummum Philippi junioris, in cujus postica legitur, MILIARIUM SÆCULUM, & COS. II. in columna, & exhibetur Philippus junior virga templi aditum demonstrans, perperam existimat eum cum novo sæculo novam religionem servandam proponere, nempe Christianam, cui addictus erat; nam cum Ludi seculares Apollini sacri essent, & templum Palatinum dicatum, indicabat Philippus junior tam Urbis, quam Imperii in novi hujus sæculi initio conservationem ab eo sperandam esse.

Nec dissimilia scribit Eusebius in Chron. sive D. Hieronymus, qui illud interpolavit: *Regnantibus Philippis millesimus Romanae urbis expletus est, ob quam solemnitate innumerabiles bestiae in Circo magno interfecta ludique in Campo Martio theatrales, tribus diebus ac noctibus, populo pervigilante celebrati, ubi loquitur de Ludis Terentinis, de quibus Aufonius lib. 2.*

VIII. Sicut etiam Augustus Christiani.

VII. Quam explicationem certam reddit Zosimus lib. 2. cujus locum integrum anno CCIV. de Severi Imp. Secularibus Ludis loquentes retulimus. Nihil enim in illis actum quod in istis renovatum non fuerit: *His autem Diis rem sacram faciunt, videlicet Jovi, Junoni, Apollini, &c. Die tertio in Apollinis aede Palatina ter novem illustres pueri, &c. hymnos & paanes Graeca Romanaeque lingua canunt, quibus subjecta Romanis urbes servantur. Itidem alia secundum traditum a numine ritum fiebant; qua sane quamdiu peracta fuerunt, nullum Republica Romana detrimentum caput. Nec diversa docent Scriptores Ethnici; Victor enim de Cæsariis loquens de Ludis Secularibus utriusque Philippi queritur quod Ludi Seculares sub Philippo anno CCCXLVIII. Consule facti non fuerint, & infortunia quæ Urbi accidissent in illam omissionem refert: *Nostra quoque aetate post mille, centesimus, Consule Philippo excessit, nullis, uti solet, solemnibus frequentatus: adeo in dies cura minima Romanae urbis. Quod equidem denunciatum illo prodigiis portentisque. Ex quibus unum memorari brevi libet. Nam cum Pontificum lege hostia mactarentur (vides in Ludis Secularibus Philippi victimas immolatas fuisse; quod Ciampinius Vir Cl. in Sacro-Historica Disquisitione de duobus emblematis, in quorum alterius explicatione contendit utrumque Philippum ante Ludos Seculares Christianos fuisse, plene negavit,) suis utero maris feminarum genitalia apparuerit. Id haruspices solutionem posterorum portendere, vitæque fore potiora interpretari: quod frustratum iri æstimans Imperator Philippus, tam quia forte præterieris filii similem pro merito Ephebum conspexerat, usum virilis scorti removendum honestissime curavit. Ex quibus apparet in Ludis Secularibus Philippi suum impurissimum animal mactatum fuisse exemplo Severi Imp. qui in suis Secularibus Ludis porcæ immolarat, ut ex ejus Numismatis constat.**

Trina Terentino celebrata trinotia ludo, & de quibus Zosimus jam laudatus. Blondellus in lib. contra Primatum Ecclesiæ pag. 1128. & seqq. ubi recte vidit conversionem utriusque Philippi fabulam esse, tabulam exhibet Ludorum Terentinorum, tam quolibet centenario Urbis, quam anno centesimo decimo celebratorum; male tamen ait Honorium Imp. anno Christi CCCCIV. Ethnicis permisisse, ut Ludos Seculares centenarios celebrarent; nam licet in eum Christi annum incidere, eosdem tamen eis prohibuit, ut suo loco dictum.

IX. Omnia vero spectacula, quæ Christianis interdicta erant, in Ludis a Philippo editis repræsentata fuisse, indicat etiam Capitolinus in Gordiano juniore cap. 33. *Fuerunt sub Gordiano, inquit, Roma elephantum triginta & duo, quorum ipse duodecim miserat, Alexander decem: alces decem, tigres decem, &c. quæ omnia Philippus Ludis Secularibus vel dedit vel occidit (ut populo oblectationi essent, non vero ut immolarentur, ut Ciampinius citatus me in prima hujus Tomi editione existimasse perperam putabat. Has autem omnes feræ mansuetas, præterea efferas parabat ad triumphum Persicum; sed votum publicum nihil valuit. Nam omnia hæc Philippus exhibuit Secularibus Ludis, & muneribus, atque Circusibus; cum millesimum ab Urbe condita annum in Consulatu suo & filii sui celebravit.*

IX. Spectacula Christianis vetita in Philippi Ludis Secularibus exhibita.

X. Ludos Philippi magnificentissimos fuisse, ac pluribus diebus perdurasse, Mediobarbus in Numismatis Impp. pag. 346. ex Nummis Philippi Senioris colligit, in quibus singulo die assignatum ferarum peculiare genus videtur. Nam iis in Nummis Seculares Aug. I. II. III. usque ad X. cernuntur, ex quibus genus ferarum primo, secundo vel decimo die exhibiturum indicatur, v. g. in averfa parte Nummi Philippi Senioris habetur: SÆCULARES AVGG. I. Cernitur Leo gradicus. In averfa parte alterius, SÆCULARES AVGG. II. Lupa cum Romulo & Remo. In alia: SÆCULARES AVGG. V. Cervus. In alia: SÆCULARES AVGG. VI. Hyena. In alia denique: SÆCULARES AVGG. X. Panthera. Quibus Nummis præfatus Capitolini locus luculenter explicatur. Hi Ludii, quemadmodum & ceteri Seculares ætate editi, uti jam dixi in Ludis Secularibus Domitiani, & in Nummis tantum

X. Ii Ludii magnificentissimi fuerunt.

CHRISTI
249.

FABIANI PAP.
II.

PHILIPPI IMP.
4.

(x) Ex M^o Laliis
Pasq.

(a)

(a) Ex P^o rbi Ligoriæ
codico m^ousc.

(b)

numismata hic tibi reddenda curavimus. Vides in ambobus numismatibus, in miliaribus columnis, milliarium describi Urbis sæculum; ut vel ex hoc saltem intelligas Varronianam supputationem annorum Urbis publicis monumentis esse receptam, juxta quam præsens annus numeratur millesimus Urbis. Quod autem vides in posteriori numismate, Philippum juniorem, virga templi aditum demonstrare; cum novo sæculo novam illum religionem servandam proponere (secundum ea quæ de ipso jam addicto cultui Christianæ religionis superius dicta sunt) haud insulse dici posse videtur. Utcumque acciderit, constat millesimum Urbis absolutum, secundum a nobis temporum initam rationem,

quinto Jubileo, nempe anno ducentesimo quinquagesimo.

Notatur Zosimi impii, in Christianos infensissimi, odium ac invidia, qui mendaciter nimis post Severum Imperatorem negat ludos Sæculares amplius instauratos; cum constet sub Philippo Imperatore fuisse habitos, id Julio Capitolino, antiquis nummis, aliisque inscriptionibus, id denique ex nostris Eusebio, & Cassiodoro aperte testantibus. Sed fortasse eos tacendos Zosimus existimavit, quod a Christiano Imperatore cum fuerint celebrati, non more majorum (ut Orosius citato superius loco testari videtur) immolatis sacrificiis diis, aliisque Gentilicæ superstitionis officiis, sed editione tantum munerum

V.
Zosimi
dolus.

PAGIUS tum signati, qui anno sequenti, quo Consulatum III. & filius ejus Philippus junior Consulatum II. gessere, percussi. Hinc magna mihi suspicio fuit Philippum cum filio nonnisi anno sequenti Ludos illos exhibuisse, eumque non Era Urbis Varroniana, sed Capitolina, quæ unum annum minus numerat, usum esse. Verum re maturius ponderata a communi sententia discedendum non esse comperi; post mortem enim Imperatoris Augusti, ut quam tardius, epocha Varroniana, in monumentis publicis usurpata fuit, & Capitolina derelicta, ut jam me indicasse memini, & Victor de Cæsaribus de Ludis Secularibus centum post utrumque Philippum annis celebrandis, qui tamen omisi fuerunt, verba faciens, conjungit eos cum anno Urbis Varroniano MC. qui Christi erat CCXCLVII. non vero cum anno Urbis Capitolino MC. seu Christi CCCXLVIII. ut liquet ex ejusdem Historici loco num. VII. a me recitato, in quo ait: Nostra quoque ætate post mille, centesimus, Consule Philippo excessit, &c. ideoque die XXI. Aprilis anni CCCXLVIII. u-

bi supponit Ludos Sæculares decimos exhiberi debuisse ætate anni Christi CCCXLVII. & utriusque Philippi Ludos seculo anteriori, nempe anno Christi CCXLVII. seu ætate illius anni editos fuisse. Quod itaque Ludis Sæculares Philippi signati tantum fuerint in Nummis anno CCXLVIII. cuius referendum videtur in usum qui tunc invaluerat, ut in nummis non insculperentur, donec celebrati essent. Ad hanc difficultatem cum Mediobarbus animum advertisset, scripsit millenarium Urbis Ludis celebratum esse anno Christi CCXLVII. & insequenti Ludos Sæculares exhibitos, quod a ratione alienum.

Paulus Orosius lib. 7. cap. 13. citatus a Baronio anno CCXLVI. juxta ejus numerandi modum num. VIII. non solum ipsummet, sed etiam Cassiodorum in Chron. aliosque qui Philippum Christianum fuisse & Ludos Sæculares celebrasse persuasum habuere, in errorem traxit. Hæc enim Orosii verba: Ludis magnificis augustissimus omnium prætoriorum hic natalis (nempe urbis Romanæ) annus a Christiano Imperatore celebra-

XI.
Error P. m.
li Orosii.

tus

CHRISTI
249.

FABIANI PAP.
II.

PHILIPPI IMP.
4.

rum; cætera vero idololatriæ cultoribus Pontificibus agenda reliquerit. Nam & eadem ratione idem Zosimus sequentes tacuit ab Honorio Imperatore celebratos Sæculares ludos sexto suo Consulatu, ut Claudianus testatur in Panegyrico tunc a se scripto. Quod vero Eusebius in Chronico hoc anno Urbis millesimo contigisse tradit, Atlantem montem loco motum fuisse, fides sit penes auctorem; & quid portenderit tantum prodigium, qui velit, interpretetur. Addit idem, hoc anno quarto sui Imperii Philippum Civitatem in Thracia, Philippopolim nominatam, exædificasse.

VI.
(a) Euseb. lib. 6. c. 30.
Concilium in Arabia.
Per idem tempus (inquit Eusebius a) quidam rursus in Arabia dogmatis cujusdam a veritate prorsus alieni auctores nascuntur, asserentes hominum animas una cum corporibus, uno eodemque temporis articulo morte occumbere, & penitus extinguui; at demum tempore resurrectionis universæ carnis, cum eisdem vitam denuo recuperaturas. Non exiguo igitur Episcoporum conventu ea de re coacti, Origenes ibi etiam rogatus, ut partes de illa controversia disputandi susciperet, sic orationis vi, & impetu ferebatur, ut eorum mentes, qui se ante eo errore implicuissent, ad rectam fidem, & sanam doctrinam traderet: Hæc Eusebius de Concilio ea de causa habito in Arabia, idemque mox subdit (b):

VII.
Helcesaitæ hæretici.
Eodem tempore alia erroris perversitas, quæ Helcesaitarum hæresis dicebatur, cœpta est; quæ prope simulacra orta erat, extinguebatur; cujus mentionem facit Origenes in concione in Psalmum octogesimum habita, quam coram Ecclesia palam recitavit. Intervenit (inquit) quidam hoc præsentis tempore insolenter propterea se efferens, quod impiam maxime, & sceleratam Helcesaitarum opinionem, quæ nuper contra Ecclesiam excitata est, se posse defendere existimet. Quæ tandem scelera, Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS
tus est. Nec dubium est, quin Philippus hujus tanta devotionis gratiam & honorem ad Christum & ad Ecclesiam reportavit: quando vel ascensum fuisse ab eo Capitolium immolataque ex more hostias, nullus Auctor ostendit. Et tamen in Victore de Cæsariis citato id diserte legitur, & Philippus spectacula Christianis prohibita ad Christum & ad Ecclesiam reportare non potuit. Sed Philippum nunquam Christianum fuisse ex dicendis magis patebit.

XII.
Origenes hæreticos Elcesaitas dictos superavit.
Ad num. VII. & seq. Helcesaitarum hæresim ab Elcesai quodam ita dictorum, de quibus Theodoretus lib. 2. Hæreticarum fabularum cap. 7. circa hæc tempora Origenes feliciter superavit. Epiphanius in Hæresi Ebionæorum, ut notat Henricus Valesius in librum VI. Eusebii cap. 38. hunc Elxæum Pseudo-Prophetam nominat; qui cum se Ebionæis adiunxisset, auctor eis fuit novæ cujusdam de Christo sententiæ, vagæ admodum & incertæ, quam ibidem refert Epiphanius plane similem iis quæ refert Theodoretus in dicto loco. Ex quo colligitur, Elxæum & Elcesai u-

& quam nefaria illa opinio profiteatur, vobis exponam, ne ejus inanitate, & quasi levi vento a veritate abripiamini. Nonnulla universæ Scripturæ antiqua testimonia; aliis rursus cum ex toto veteri Testamento, tum ex Evangelio depromptis utitur: Paulum autem Apostolum omnino rejicit: fidem item negare, indifferens quiddam esse asserit. Qui enim interiori cogitatione recte de fide sentiat, tametsi ore, cum necessitas illum eo detruserit, fidem perneget; eum tamen animo firme illi ad hæsurum. Librum etiam circumferunt, quem ajunt e cælo delapsum; & qui illum audiverit, ejusque doctrinæ crediderit, peccatorum remissionem consecuturum; eamque diversam esse remissionem ab illa qua Christus Jesus peccata remisit: Hucusque Eusebius de Helcesaitis ex Origene.

VIII.
(c) Epiphanius hæres. 19. & 53.
Helcesaitarum origo.
Epiphanius (c) de iisdem agens, originem horum ponit ab Helxæo quodam pseudopropheta, de quo superius: Erant etiam (inquit) & hi conjuncti Ebionitis, qui Christum creaturam tantum esse dicebant, ac semper apparentem, primo in Adam, inde in Christo; sororem ipsius esse Spiritum sanctum femineo habitu præditum: Hæc & alia risu digna, quorum superius facta est mentio; tum subdit: Hicque additi sunt omnibus Judæis, qui neque Prophetas, neque admittunt Apostolos, neque Christiani proprie existentes, neque Græci, sed medi simpliciter existentes, nihil sunt: Hæc Epiphanius; qui & eodem, Sampseos quoque, a novo puto auctore, appellat; additque adhuc suo tempore ex auctorum hæreseos genere duas extitisse sæminas, quas velut deos colerent Helcesaitæ, sed de iis alias supra. Tradit Philaster (d), hos ex vana quadam superstitione consuevisse nudis pedibus incedere, utique solitos incantationibus, mathesi, magia, & aliis superstitionibus. Mementit ejusdem hæresis S. Augustinus (e), Bbbb atque

num & eundem esse. Hunc etiam Elxai vocat Epiphanius in Hæresi Offensorum, & Traiani temporibus vixisse ait. Quem quidem auctorem esse hæresis Elcesaitarum ex eo deducit Valesius quod narrat Epiphanius. Primum enim librum quemdam ab eo promulgatum esse scribit, Prophetico spiritu & divina sapientia plenum. Deinde affirmabat Elxai, nullum esse crimen, si quis persecutionis tempore idolis sacrificaret, dummodo id non ex animo faceret, quæ eadem de Elcesaitis prodidit Origenes. Sed clarius id ipsum testatur Epiphanius in Hæresi Sampseorum, ubi Elcesæos, qui iidem erant cum Elcesaitis, auctorem sectæ habuisse Elxæum vel Elxai tradit. Quare fallitur Scaliger, qui in cap. 27. Elenchi ἀλξαι nihil aliud est dixit, quam Elxæum, nam sic Elcesai seu Elcesaitæ iidem essent cum Elxæis, quo nihil absurdus. Adde quod Elcesai seu Elcesaitæ cum unico σῆμα scribuntur; Elxæi vero cum duplici. Itaque corrigendus est Epiphanius in Hæresi Ebionæorum cap. 3. ubi ἐλκισσαίος scribitur pro ἀκισσαίος, inquit Valesius.

CHRISTI
249.FABIANI PAP.
II.PHILIPPI IMP.
4.

atque recentiores. Verum hæc hæresis hoc potius tempore restituta, quam cæpta videri potest; cum ejus auctorem longe antehac vixisse Epiphanius tradat. Merito igitur Origenes non recenter obortam dicit, sed potius instauratam ab eo qui se insolenter efferret, Helcesaitarum dogma se posse defendere.

IX. At nec prætermittendum, in Arabia pariter (neque scribitur certus annus, licet ante Sabellii hæresim hoc item sæculo proditam ponat Augustinus (a) obortam hæresim

Valesiorum a Valesio Arabe diffamatam, Valesioquæ & Eunuchorum dicta est, eo quod eorum hæresim illam profitentes omnes pariter castrarentur. Ab animatis abstinuisse ejus hæresis sectatores, Epiphanius tradit, sed id ante abscissionem; postea vero omnibus uti fas erat. Hi vero Origenis exemplo talia se recte facere existimasse putantur, Evangelium secundum litteram forinsecus apparentem intelligentes. Sed & horum occasione ejusdem Origenis superius mentione facta est cætera jam prosequamur.

JESU CHRISTI
ANNUS
250.FABIANI PAP.
ANNUS
12.PHILIPPI IMP.
ANNUS
5.

I. Cyprianus ordinatur episcopus Carthaginensis.

Ducentesimoquingagesimo Christi anno, duobus Philippis Augustis Patre tertium, & filio secundum Coss. Cæcilius Cyprianus, defuncto Donato Episcopo Carthaginensi, summo tum Cleri tum populi totius consensu, uno tantum adversante Felicissimo Presbytero, ejusdem sedis Episcopus eligitur. In primis

autem, quod ad tempus spectat, id quidem ex eo deduci posse videtur, dum ipse scribens ad Cornelium Papam (b) anno secundo, ex quo factus ille erat Romanus Episcopus quartum annum tunc elapsum fuisse sedis suæ testatur; qua ratione eum hoc anno sedere cœpisse oportuit.

Sed

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5741.

SÆC. III.
Anno Urbis 1001.
Olymp.
256. an. 4.
A. C. 248.

☉ 5. BA. ☽ 2. P. 28. Mart. Indiæ. 11.

JESU CHRISTI 248. secundum Baronium 250.

FABIANI PAPÆ 13.

PHILIPPI IMP. 5. ET PHILIPPI

JUNIORIS IMP. 2.

I. Consules.

[1] AD num. I. & seqq. Coss. M. Julius Philippus Aug. III. & M. Julius Philippus Aug. II. Sumtus Consulatus a Philippo seniori, juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, ob

nempe ejus Quinquennalia; a Philippo vero juniori, juxta primam, quia se. anno præcedenti Augustus dictus est. In Dissertatione Hypatica pag. 231. scripsi, apud Oconem extare Nummum Philippi senioris cum Tribunitia Pot. IV. ac Consulatu III. & in postica cum Votis Decennialibus, cum tamen hæc sint partes duorum diversorum Nummorum, & qui exhibent Vota Decennialia initio Imperii, non vero in Quinquennialibus, per hæc tempora cusi fuerint. Per inconsiderantiam etiam hæc duæ partes duorum diversorum Philippi senioris Numismatum, in quarum altera, Trib. Pot. V. Cof. III. cum alia in qua habetur, Saculum novum, ibidem a me copulata, quod omnino corrigendum [2].

Ideo Baronius, Pearsonius in Annalibus Cyprianicis, alique Viri docti S. Cyprianum sub hujus

II.

NOTÆ [1] Coss. M. Julius Philippus Aug. III. & M. Julius Philippus Aug. II. Nummus Philippi junioris in Museo Theupolo pag. 627. ubi in aversa COS. II. Item ibidem pag. 623. nummus Philippi senioris, cum epigraphe: in postica.

S A E C U L A R E S A U G G.

Et in cippo

COS. III.

Item alius ubi:

P. M. T R. P. V.

COS. III. P. P.

Tabula ænea apud Bellorium ad vestigia veteris Romæ tab. 3. & apud Fabretum pag. 688. n. 96. & 112.

A D. V. K A L. I A N.
I M P. M. I U L I O
P H I L I P P O. P I O. F E L I C E A U G.
C O S. D E S. I I I. E T
I M P. M. J U L I O. P H I L I P P O
P I O F E L. A U G. C O S. I I.
D E S. C O S.

Gudianæ

CHRISTI
250.

FABIANI PAP.
12.

PHILIPPI IMP.
5.

II.
De tempore Episcopatus Sancti Cypr.

Sed quo hæc certiora reddantur, hic ejusdem Cypriani subtextenda sunt verba, sensusque pariter elucidandus: *Cæterum, ait, (dico enim provocatus, dico dolens, dico compulsus) quando Episcopus in locum defuncti substituitur, quando populi universi suffragio in pace deligitur, quando Dei auxilio in persecutione protegitur, collegis omnibus fideliter junctis, plebi suæ in Episcopatu quadriennio jam probatus, in quiete serviens disciplinæ, in tempestate proscriptus, applicito, & adjuncto Episcopatus sui nomine, toties ad leonem petitus, in Circo, in Amphitheatro Dominicæ dignationis testimonio honoratus. His ipsis etiam diebus, quibus hæc ad te litteras feci, ob sacrificia, quæ edicto proposito celebrare populus jubebatur, clamore popularium ad leonem denuo postulatus in Circo; cum talis, frater carissime, a quibusdam desperatis, & perditis, & extra Ecclesiam constitutis impugnari videtur, apparet quis impugnet: Hæc Cyprianus de se ipso, licet in tertia loquatur persona; quæ nullo modo Cornelio aptari possunt, & sibi conveniunt, Ann. Eccl. Tom. II.*

quæ ait de proscriptione (a), cujus meminit scribens ad eundem Cornelium Pamam, cum a Felicissimo schismaticorum duce ejusque sociis Romæ accusatus esset; quod anno secundo Cornelii accidisse, cum jam sub Gallo, & Volufiano persecutio extincta reviresceret, suo loco dicemus. Pamelius quoque, qui egregiam navavit operam, ut res a S. Cypriano gestas colligeret, & ejus scripta mendis purgaret, notisque insigniter illustraret, æque sub hujus anni Consulibus S. Cypriani ponit ingressum, alio tamen Christi anno, prout eum docuit Chronologia, quam nostra nondum edita, veriore putavit. Adversatum porro fuisse Cypriani electioni Felicissimum Presbyterum cum aliis suis sociis, ipse scribens ad plebem (b) testatur his verbis: *Suæ conjurationis memores, & antiqua illa contra Episcopatum meum, immo contra suffragium vestrum, & Dei judicium venena retinentes, instaurant veterem contra nos impugnationem, & sacrilegas machinationes insidiis solitis denuo renovant: Hæc ipse.*

Sed, & illud de Cypriano, cuinam in

(a) Cypr. ep. 69.

(b) Cypr. ep. 49.

III.

B b b b 2

Epi-

PAGIUS

S. Cyprianus sit Episcopus Carthag.

hujus anni Consulibus Episcopum Carthaginiensem constitutum esse existimant, quia ipse Cyprianus in epistola quinquagesima nona ad Cornelium, sub initio persecutionis Galli Imperatoris anno CCLII. mense Julio data, se plebi suæ in Episcopatu quadriennio jam probatum scribit: Verum cum incertum sit, an Cyprianus eo in loco annos integros, vel tantum utrimque incompletos intelligat, incertum pariter, an hoc vel sequenti anno Episcopatum illum Cyprianus obtinuerit. Neque enim deprehendere possumus, an Antiqui quadriennio, aut similibus

loquendi formulis annos integros significant, nisi adjuncta ac circumstantiæ, hac in parte deficientes, ad id animum determinent.

Cyprianus in ipsa urbe Carthagine Fidem suscepit, ut ipse testatur in epistola ad Clerum Carthaginiensem, dum ait: *Ubi enim aut melius possit esse aut latius, quam illic, ubi me Deus credere voluit, & crescere?* Idque recte Suidæ observatum: Conversus est autem opera Cæciliæ Presbyteri Carthaginiensis, cum prius idololatria assertor fuisset, ut testatur Hieronymus. Unde quasi in familiam divini senis assumtus prænomem

III.

Primordia S. Cypriani.

NOTÆ

Gudiana inscriptio apud Relandum:

S I G N.

M A T R I . D E U M . M . I .

D . D . K . A .

I M P . C A E S . M . J U L I O . P H I L I P P O . I I I .

E T . J U L I O . P H I L I P P O . C A E S . I I

C O S .

Vuigares Fasti: Philippo III. & Philippo II.

[2] Discussionem meretur honesta quædam missio hoc anno data, & a Cl. Scipione Maffeo vulgata in Dissertatione quadam seorsum excusa. Hæc igitur ex illa in rem nostram excerptas:

I M P . C A E S . M . J U L I U S , P H I L I P P U S , P I U S

F E L . A U G . P O N T . M A X . T R . P O T . V . C O S I I I . P P . P R O C O S

I M P . C A E S . M . J U L I U S P H I L I P P U S P I U S . F E L . A U G .

P O N T . M A X . T R . P O T . I I . C O S . I I . P P . &c.

Datum est autem diploma illud ad (forte a. d. ante diem) VII. Id. Jan. Imp. M. Julio Philippo, Pio, Fel. Aug. III. & Imp. M. Julio Philippo, Pio, Fel. Aug. II. Cos. Igitur Tribunicia Philippi Junioris Potestas non ab eo tempore caput, quo Cæsar renunciatus est; alioqui enim hoc anno Tribuniciam Potestatem quartam non secundam egisset, sed ab ejus in societatem Imperii assumptione, quod a Pagio negatur ex auctoritate alterius Inscriptionis a Sponio relatæ: quæ tamen facile male lecta est. Vide Pag. A. 244. 3.

Ex hoc pariter insigni documento probatur, Philippum Seniore annos Imperii sui numerare cæpisse longe ante Mensẽ Aprilem vel Maium anni 244. quo tempore Gordiano decedente Imperium sine æmulo obtinere cæpit. Nam cum die VII. Id. Januarii anni 248. Tribuniciam potestatem quintam jam ageret, ut ex monumento superiori constat, planum est cæpisse illam vel in exordio anni 244. vel labente anno 243. Hæc autem exordium Imperii Philippi non fati definitum a Pagio ad A. 244. 2. certius determinant.

Hinc pariter intelligamus Imperium Augusteum collatum fuisse Philippo Juniori vel initio anni 247. vel anno præcedenti 246. ex quibus Tribunicia Potestas Honestæ hujus Missionis exordium cæpit.

Donatus Episcopatu successerit, in controversiam, Episcopus revocatur; verum subrogatum fuisse in locum Donati satis constat testificatione e- jusdem Cypriani ad eundem Cornelium eadem Epistola (a) scribentis hæc verba:

(a) *Cypr. epist. 55.* *Privatum veterem hæreticum, antecessorum etiam nostrorum (quod, & vestram conscientiam non latet) Fabiani, & Donati litteris severissime notatum.* Quibus sane verbis sicut Cornelii antecessorem dicit Fabianum, ita suum nominare Donatum par est existimare. Quod autem S. Augustinus (b) sæpius prædecessorem Cypriani nominet Agrippinum; inde accidit, ut nonnulli opinati sint, Agrippino vita functo Cyprianum esse suffectum. Verum non sic S. Augustinus appellavit eum Cypriani prædecessorem, ut proxime, nullo alio medio, illi successerit; sed quod eodem pariter nomine omnes, quotquot a primo ad ultimum usque Episcopi eum præcesserant, censerentur.

IV. *Agrippini tempora.* Sane quidem idem S. Augustinus ab his non discrepat; dum enim probare nititur, ante Agrippinum de baptisate Hæreticorum contrarium ab eo, quod ipse statuerat, esse servatum; primumque ipsum de Baptisate hæreticorum iterando, canonem statuisse: plane significat, eum longe ante Cyprianum antegressum esse. Nam antea jam Tertullianus (ut diximus) ejus reperitur opinionis assertor. Si igitur non ante, vel saltem eo tempore cum Tertulliano Agrippinus vixisset, sed postea; certe non Agrippino, sed Tertulliano fuisset ea novitas adscribenda. Cæterum eodem cum Tertulliano tempore, vel paulo ante, Agrippinum vixisse, & quod ille in Concilio decreverat, Tertullianum edito libro docere cepisse, jam satis superius dictum est. Declarat suam Augustinus sententiam, dum longe ante Cyprianum Agrippinum vixisse, his verbis (c) non obscure significat: Ideo non se novam aut repentinam rem statuisse B. Cyprianus ostendit, quia sub

(c) *Aug. de Baptis. contra Donatist. lib. cap. 12.*

PAGIUS men *Carilii* postea sortitus est. Hunc Cæcilium fuisse aliquando Diadumeniani Imperatoris magistrum conjicit Baronius. Verum cum Afer ille Rhetor nec Cæcilius, nec Cæcilianus a quod Capitolinum, quem unicum pro sua sententia adducit, sed *Calianus* scribatur etiam in omnibus vetustis membranis, teste Casaubono, ea conjectura minime admittenda. Docet etiam Baronius, Cyprianum jam senem ad Christum conversum; cum Pontius, quamvis per tredecim ferme annos post conversionem multa ac dura passum dicat, nunquam senectutis mentionem faciat. Adhibet quidem Baronius hoc Cypriani testimonium ad Donatum: *Qui possibilis, aiebam, est tanta conversio, ut repente & perniciousiter exuatur, quod genuinum situ materia naturalis obduruit, vel usurpatum diu senio vetustatis inolevit.* Sed testimonium illud ad rem non facit; cum ibi summus ille Orator non de sua ætate, sed de consuetudine peccandi longo usu

Agrippino cæperat fieri: & paulo post, citans Cypriani epistolam, hæc addit: Ut quid eidem Fabiano, dicit, se non rem novam facere & repentinam, sed ab Agrippino institutam? Cur enim Fabianus de novitate turbaretur, ut eam per auctoritatem Agrippini sanari oporteret, si ab Agrippino usque ad Cyprianum hoc tenebat Ecclesia? Per hæc significans, inter Agrippini & Cypriani sedem non modicum intercessisse temporis spatium. Sed & quæ sequuntur Cypriani ad Fabianum (d) scribentis verba, omnem de tempore Agrippini extricant perplexitatem, quibus dicitur: Quando multi jam anni sint, & longa ætas, ex quo sub Agrippino, bonæ memoria viro convenientes in unum Episcopi plurimi hoc statuerunt: hoc ipsum quoque demonstrat ad Quintum (e) scribens, itaut nulla prorsus remaneat occasio dubitandi.

Antequam vero Cyprianus ad episcopatum, immo ad Christianam religionem capeendam vocaretur (explosa fabula illa de Cypriani magica arte, quam alterius Cypriani patris Antiocheni, martyris Nicomedienensis, loco, tempore, professione, actisque martyrii, ut alibi diximus (f), a nostro Carthaginensi distincti, fuisse liquet) rhetoricis disciplinis egregie excoltum fuisse, sed & adhuc Gentilicia superstitione detentum, magna apud eos æstimatione vixisse, & florentissime docuisse constat. Verum cum jam Christianam religionem amplexus est, derisum ab illis ac vilipensum, & loco Cypriani, dictum Coprianum, his verbis testatur Lactantius (g): *Audi vi quemdam hominem disertum sane, qui eum jam mutata una littera, Coprianum (inmo, ut emendatiores codices habent, Coprianum, nempe Stercorarium) vocaret; quasi quod elegans ingenium, & melioribus rebus aptum, ad amiles se fabulas contulisset.* Fuisse eum genere illustrem, potentia clarum, suæque civitatis Senatorem

(d) *Cypr. epist. 73.*

(e) *Cypr. epist. 71.*

V. *Cypriani primordia.*

(f) *Notat. ad Roman. Martyrolog. die 26. Sermones de*

(g) *Lactant. lib. 5. cap. 1.*

roborata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata.

Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, si- IV. ve, ut loquitur Pontius in ejus Vita, *inter fidei S. Cypriani sua prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dictus est verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patiendum docebat ille, quidquid Job ante fecisset; ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptis ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata deflexit, non proprii corporis dira pena conceussit, nempe Jobum. Hac debent facere, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per honorum omnium documenta decurrens, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.*

CHRISTE
250.

FABIANI PAP.
12.

PHILIPPI IMP.
5.

(a) Gregor. Nazian. orat. in laud. Cypri.

VI.
Cæcilius Cypriani Catechista.

to rem amplissimum primariamque ejus ordinis obtinuisse dignitatem, atque philosophicis disciplinis insigniter ornatum, testatur S. Gregorius (a) Nazianzenus. Sunt in eodem genere aliorum sanctorum Patrum de Cypriano testimonia quæ prætermittimus. Cæcilius Presbyter eum ad fidem Christianam perduxit; quem illum putamus rhetorem ab aliis Cæcilianum dictum, nobilissimum Afrum, Diadumeni olim magistrum (de quo superius habita est mentio) iisdemque plane retribus ab eo captum, quibus alios capere conabatur, nempe dicendi facundia; plurimum namque eam posse, cum præsertim adjunctam habeat veritatem, omnes

(b) Pontius in Vita S. Cypriani.

(c) Hier. de Scriptor. Eccl. in Cypriani.

(d) Apud Cypri. epist. 1.

VII.
Cypriani status cum Gentilis esset.

(e) Cypriani epist. 2.

intelligunt. Quem (inquit Pontius b) toto honore atque omni observantia diligebat, obsequenti veneratione suspiciens, non jam ut amicum animæ coæqualem, sed tamquam novæ vitæ parentem. Successisse illi in schola putamus; nam S. Hieronymus (c) de S. Cypriano testatur, rhetoricam Carthagine publice docuisse. Donatus (d) ad eum scribens, ejus rei meminisse videtur, dum ait: Credo te retinere, sanctissime Cypriane, quæ nobis fuerit apud oratores garrulitas, unus sensus, una cogitatio, individua lectio.

Quæ autem animo volveret, cum adhuc Gentilis de Christiana fide suscipienda cogitaret; idem (e) ipse, apud eundem describens, hæc ait memoratu sane dignissima: Ergo cum in tenebris atque nocte cæca jacerem, cumque in salo jactantis sæculi nutabundus, ac dubius vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis, ac lucis alienus; difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi divina indulgentia pollicebatur, ut quis renasci denuo posset, utque in novam vitam lavacro aque salutari animatus; quod prius fuerat exponeret, corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilis, ajebam, est tanta conversio, ut repente ac perniciousiter exuatur, quod vel genuinum situ materiæ naturalis obduruit; vel usurpatum diu senio vetustatis induruit? alta hæc, & profunda penitus radice sederunt: erat jam senescens (ut ex his apparet) quando Christo nomen daturus erat.

PAGIUS

V.
Sed non fuit uxoratus.

Baronius num. X. quod in prima hujus Criticæ editione non adverteram, inde male deduxit Cyprianum uxorem habuisse. Sed viri doctissimi jam viderunt hic Pontium de Jobo, non vero de Cypriano loqui, & Baronium male etiam hunc locum quem laudatis verbis subjunxit Pontius interpretatum esse: Erat illi etiam, inquit Pontius, de nobis contubernium viri justii & laudabilis memoria Cæcilii, & atate tunc & honore Presbyteri, qui cum ad agnitionem vera divinitatis a seculari errore correxerat, &c. Denique ille (nempe Cæcilius) demulsus ejus obsequiis, intantum

At quid postea? eandem difficultatem mente volutans, hæc addit: Quando parsimoniam discit, qui epularibus cœnis, & largis dapibus assuevit? & qui pretiosa veste conspicuus in auro atque purpura fulsit, ad plebejum se ac simplicem cultum, quando deponit? Fascibus ille oblectatus, & honoribus, privatus & inglorius esse non potest. Hic stipatus clientium cuneis, frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, pœnam putat esse cum solus est. Tenacibus semper illecebris assuetum, necesse est ut vinolentia invitet, inflet superbia, iracundia inflammet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delectet, libido præcipitet. Hæc egomet sæpe mecum; nam ut ipse quam plurimis vitæ prioris erroribus implicitus tenebar, quibus exui me posse non crederem; sic vitis inhærentibus obsecundans eram & desperatione meliorum, malis meis, veluti jam propriis ac vernaculis, adfavebam. Hæc ipse nondum sacro baptismate illustratus.

Quid autem cum fidei cedens, & insperem contra spem in Ecclesiam tandem se contulit, & sacri baptismi unda resperfus est, senserit, idem ipse his plane verbis testatur: Sed postquam undæ genitalis auxilio, superioris ævi labe deteresa, in expiatum pectus ac purum desuper se lumen infudit; postquam calitus Spiritu hausto, in novum me hominem natiuitas secunda reparavit; mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare quod difficile videbatur, geri posse quod impossibile putabatur: ut esset agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum, delictis obnoxium viveret: Dei esse cœpisse, quod jam Spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto, & mecum pariter recognoscis quid detraxerit nobis ista criminum, vita virtutum. Hæc & alia plura de se Cyprianus sacro imbutus baptismate.

Magnæ sane fuisse admirationis ejus ad Christum conversionem, S. Hieronymus (f) illis verbis significare videtur, quibus ait: Proponamus nobis beatum Cyprianum, qui cum prius idololatriæ assertor fuisset, in tantam gloriam venit, ut oratoriam doceret Carthagine, audisse sermonem Jonæ, & ad pœnitentiam conversum,

in

dilectionis immensa merito provocatus est: ut de seculo excedens, accerfitione jam proxima commendaret illi conjugem (non Cyprianus, ut interpretatur Baronius, sed Cæcilius) ac liberos suos, ut quem fecerat de secta communionem participem, postmodum faceret pietatis heredem. Hæc itaque Cypriani, non vero Cæcilii tutela amica tantum commendatio fuit; nam alias vetitum erat, ne Clericis tutela committeretur, ut ex ipso Cypriano eruitur, qui in Epist. I. Novæ edit. Pamelianæ vero LXVI. vetat ne pro Victore qui Geminium Faustinum Presbyterum moriens tutorem con-

VIII.
Difficultates quæ se Cypriano obiecerunt.

IX.
S. Cyprianus qualis jam baptizatus.

X.

(f) Hieronym. in Jon. cap. 3.

Cyprianus omnibus renuntiat.

in tantam venisse virtutem, ut Christum publice predicaret, & pro illo cervicem gladio flecteret. Quanto vero cum primum fidei Christianæ sacramenta libavit, se ipso fortior, & ad victoriam sui robustior factus sit, Pontius quoque Diaconus, qui ejus gesta est persecutus, docet; dum ait, ipsum non longo solum tempore acquisitas divitias in pauperes erogasse, sed sæculo nuncium remisisse, carissima conjuge, & dulcissimis liberis, Christi amore libentissimo animo, commendatis illis Cæcilio Presbytero, relictis, eminentioris vitæ iter confestim arripuisse; demumque subdit: *Longum est ire per singulas, sancta ejus onerosum est enumerare. Ad probationem bonorum operum arbitror solum hoc satis esse, quod judicio Dei, & plebis favore ad officium sacerdotii, & Episcopatus gradum adhuc neophytus, & ut putatur, novellus electus est.* Magno namque omnium studio, vehementique animi ardore se a populo Carthaginensi esse petitum Episcopum, ipsemet ad eundem populum scribens testatur (a).

(a) Cypri. epist. 40.

XI. Cum autem hæc scribat Pontius ejus diaconus, ipsum nimirum paulo post ba-

PAGIUS constituerat, fiat oblatio aut deprecatio aliqua nomine ejus in Ecclesia frequentetur. Id enim, inquit, ab antecessoribus Episcopis constitutum fuerat, ut si quis frater fratrem excedens ad tutelam vel curam Clericum nominaret, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Quem locum notavit Ruinartus V. CL. in Actis sinceris & selectis Martyrum, dum Vitam & passionem Sancti Cypriani illustrat.

VI. Presbyteri in Africa nunquam uxorati fuisse.

Pearsonius e secta Protestantium in Annal. Cyprian. anno CCXLVI. Erant, inquit, tunc temporis, quemadmodum antea Presbyteri in Ecclesia Africani conjugati, ut hic Cæcilius & Novatus, qui uterum uxoris calce percussit; quibus addi fortasse debent Felix cum uxore Victoria; & Numidicus, qui uxorem adhaerentem lateri suo concrematam latus aspexit ipse semiustulatus; quod hinc observari noluit Cardinalis. Verum vana hæc omnia; jam enim Pamelius in Notis ad Epistolam Cypriani LII. quæ ipsi est XLIX. in qua de Novati sceleribus agitur, & Schelstratius in Ecclesia Africana Dissert. III. cap. 4. annotarunt, hæc similiave exempla aliud non probare quam ex matrimonio junctis ad Sacerdotium fuisse promotos, quos postea matrimonio usos ostendere debuisset Pearsonius, ut ejus argumentum vim haberet. Adeo autem verum est, ex Apostolico instituto Presbyteros continentia legi fuisse obstrictos, ut in secundo Carthaginensi Concilio sub Genethlio anno CCCXC. celebrato, in quo statutum, ut Episcopi, Presbyteri, vel Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitia custodes, etiam ab uxoribus se abstineant, Genethlius subjunxerit: *Ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit Antiquitas, nos quoque custodiamus.* Quid clarius? Verum hæc obiter dicta sunt; in Historia enim elucidanda, & Chronologia reformanda totus labor noster versari debet. Ceterum, Cyprianum fuisse genere illustrem, & primum suæ civitatis Senatorem, dixit Baronius, num. V. quia existimabat, nostrum Cyprianum eundem esse ac illum, de quo

ptisimum, adhuc (ut ait) novellum, ad sedis Episcopalis fastigium esse provecum, quem vidimus, sui ipsius testimonio, jam senem ad Christum esse conversum; unde rogo, tanta mox ei Christianæ Theologiæ inhæsit doctrina, & Ecclesiasticæ disciplinæ usus accrevit, ut divinarum scripturarum scientia imbuta memoria, & intellectus exatiatus, sui exuberantia mox intorrentes ad alios irrigandos foras erupe- rint? ut eodem prope tempore Cæcilio (quo ipse auctus est nomine) egerit catechista, & ex eminentiori cathedra doceret Ecclesiam? Equidem puto (nisi res miraculo adscribatur) ipsum adhuc Gentilem legendo trivisse Christianæ religionis libros; ex quibus illud consecutus esse videtur, ut patriæ superstitionis pertæsus, de Christiana fide suscipienda cogitaret, ac tandem fuerit feliciter affectus. Assuevise eum quoque lectioni operum Tertulliani (b), cum de eo egimus, dictum est. Ejus namque doctrina in divini Spiritus conflatorio purpurata, auroque e terra selecto, ex eo ditior, hac vero rejecta, cautior factus est. At neque ea tantum quæ mala sibi visa sunt, & Catholice

Cypriani admiranda Doctrina.

(b) Hier. epist. 14.

Nazianzenus Orat. 18. Sed ex ea Oratione manifestum est, eum diversum esse; quod Billius jam observarat, quodque nunc extra controversiam est.

Cyprianus post baptismum scripsisse videtur epistolam, sive libellum potius ad Donatum & in Oratoria professione & in baptismo socium; in quo Opusculo Christianæ Religionis vim, atque virtutem mire extollit, & stylo plane oratorio depingit. Videtur & adhuc Laicus libellum de Vanitate idolorum conscripsisse; tum quod illius non meminit Pontius, dum secessum Episcopi sui excusat; tum quod tales libri Apologetici pro Christianis adversus Gentes a Viris eruditissimis ad Fidem conversis scribi solent: tum quod de hoc argumento quamprimum scribere voluisse videatur, quod ipse antea idololatriæ assertor fuisset. Hoc vero anno, aut saltem in sequenti sub exordio Episcopatus sui, dum continentia maxime studeret, & disciplinæ inserviret, scripsit præclarum Opusculum de habitu Virginum, ut conjicit Pearsonius.

VII. Libri a S. Cypriano editi.

Orta hoc anno persecutio Alexandria ex motu populari; quales motus ea in urbe frequentes fuisse ex quacumque vel levissima causa præfertimque annis Quinquennialibus & id genus festis additis, aliunde notissimum est. Dionysius enim Alexandrinus, cujus testimonium extra omnem aleam esse debet, in Epistola ad Fabium Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum sub Imperio Decii scripta, & ab Eusebio lib. 6. cap. 41. recitata, asserit, hanc persecutionem popularem integro anno ante Edictum Decii contigisse, cum alia Ecclesiæ alta pace sub Philippo Imperatore fruerentur: *Nequaquam, inquit Dionysius, ex Imperatoris editto persecutio apud nos capta est; quippe qua integro anno anteverterat.* Quare cum anno sequenti circa mensem Julium Decius imperare cœperit, nullus dubito, quin præsentia ea persecutio mota sit, licet Pearsonius in Annalibus Cyprianicis eam ad annum sequentem pertinere contendat. Nam jam per annum in-

VIII. Persecutio Alexandria excitata. Baron. ann. 252. num. 11. & seqq.

CHRISTY
250.

FABIANI PAP.
12.

PHILIPPI IMP.
5.

ca Ecclesiae adversantia, procul abjecit; sed & exultantem illam suam totoque Orbe spectatam dicendi facundiam tot sudoribus partam, ac jugi exercitatione provectam eloquentiam, Christianae simplicitati posthabuit, ac ut minus utilem & necessariam missam fecit; testatur enim hoc ipse ad Donatum (a) rescribens his verbis:

(a) Cyprianus ep. 2.

XII.

In judiciis, in concione, pro rostris, opulenta facundia, volubili ambitione jactetur. Cum de Domino Deo vox est, vocis pura sinceritas non eloquentiae viribus nititur ad fidei argumenta, sed rebus. Denique accipe non diserta, sed fortia, nec ad audientiae popularis illecebram culto sermone fucata, sed ad divinam indulgentiam praedicandum rudi veritate simplicia. At licet ipse ejusmodi in dicendo atque scribendo inierit rationem, ut non excrescentem modo facundiam circumcideret ac refecaret, sed solo tenus dementer: tamen tam Latini, quam Graeci ejusdem facultatis omnium disertissimi, eam sunt vehementer admirati. Nam Latino- rum rhetorum culmen Lactantius (b) haec

Cyprianus eloquentiam missam facit.

(b) Lactantius l. 5. c. 1.

PAGIUS

tegrum grassata fuerat, tempore Paschali anni Christi infrequentis, quo desit. Sulpicius Severus scribit: Severo imperante Christianorum vexatio fuit: interjectis, deinde annis VIII. & XXX. pax Christianis fuit, nisi quod medio tempore Maximinus nonnullarum Ecclesiarum Clericos vexavit. Severus anno CCXI. e vivis excessit, ideoque anni illi triginta octo currenti Christi anno terminantur. Pearsonius tamen eam persecutionem docte explicat, verbis de incerto Auctore hujus praeviae persecutionis proxime sequentibus, nondum recte intellectis, καὶ φθάσαι ὁ καὶ αὐτὸν τῇ πόλει ταύτῃ μάλιστα, καὶ ποιητῆς, ὅστις ἐκείνος ἦν, ἐκίνησε καὶ παρώτρυνε καὶ ἡμᾶς τὰ πλεῖστα τῶν ἰθῦν. Hinc enim Magum quemdam populum Alexandrinum instigasse vult Baronius, & quidem eum ipsum, qui postea Valerianum adversus Ecclesiam concitavit: sed Vatem & Poetam potius eum fuisse statuit Valesius in Notis ad praefatum locum, quia Poetae cum Vatribus magnam habent societatem, & Aegyptii Poetica delectabantur: unde ea Dionysii verba sic transtulit: Etenim infausus quidam Vates ac poeta, quisquis ille fuit, commoverat jam antea, atque incitaverat adversus nos Gentilium turbas. Sed neuter, inquit Pearsonius mentem magni illius Rhetoris affecutus est: simpliciter enim vertendum: Et praevertens malorum huic urbi vates & auctor, quisquis ille fuit, commovit, & incitavit adversus nos Gentilium turbas. Hoc quippe voluit Dionysius, nescio quem priorum civitati malorum auctorem fuisse sub Philippo, futurorum autem sub Decio Vatem: qua occasione arrepta, luculentam rerum, quae tunc in Imperio Romano contigerunt, obiter historiam texit: quam alibi certo temporis intervallo signatam vix reperies quaeque hic cum Pearsonio explicanda:

IX. Civile bellum persecutioni fidentem imponit.

Etenim haec persecutio Alexandriae sub Imperio Philippi Christianis maxime benigno, ex motu populari & tumultuario orta, referente Dionysio, ἐπιπολεῖ, hoc est, diu non diutissime (ut Valesius) duravit. Usque ad festum Paschatis,

habet: Unus praecipuus & clarus extitit Cyprianus, qui magnam sibi gloriam ex artis oratoriae professione quaesierat, & admodum multa conscripsit in suo genere admiranda: erat enim ingenio facili, copioso, suavi, &, quae sermonis maxima est virtus, aperto; ut discernere nequeas, utrum ne ornatio in loquendo, ac facilior in explicando, an promptior in persuadendo quisquam fuerit. Graecorum vero Gregorius Nazianzenus (c) eloquentissimus, dum de Cypriani eloquentia differit, eam adeo eminentem atque sublimem praedicat, ut dicere illud audeat, ipsum eam comparatione caeteris hominibus praestitisse, qua solent homines bruta animalia antecellere; sunt enim haec ejus verba: Si ve me tibi doctrina tua atque eloquentia conciliet, qua tu tanto reliquos mortales anteibas, quanto nos brutis animantibus praestamus.

Qualis Cypriani eloquentia.

(c) Gregorius Nazianzenus oratio in laudem Cypriani.

Quod si post messem tanti aestimatae sunt paucae humi inhaerentes spicae residuae; quanti facienda erat prima illa florentissima eloquentiae seges, quam humanae gloriae spirans aura jucundissime agitabat?

XIII.

quod edictum Decii praecessit, fuisse, Dionysius ipse indicat in epistola Paschali apud Eusebium lib. 7. cap. 22. Multa quidem & acerba ante hanc calamitatem nobis contigerunt. Primum enim nos expulerunt; cunctique soli ab omnibus fugaremur, & morti exponeremur, etiam tum festum celebravimus, Paschale sc. de quo agit. Haec sane de hac persecutione populari, quae prima sub Dionysio fuit, & solos spectabat Alexandrinus, omnino intelligenda sunt, ut recte animadvertit Valesius: qua adhuc durante, Confessores Alexandrini urbe pulsi & fugati, in ipsa solitudine festum Paschale celebrabant. Orta enim inter ipsos Gentiles seditio persecutionem eam popularem repressit. Ita Dionysius: Διαδεδραμένη δὲ τῆς ἀθλιῆς ἢ στασις καὶ ὁ πόλεμος ὁ ἐμφύλιος τῶν καθ' ἡμῶν ἀμόνητα πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν ἐτρέψεν. Ubi pro ἀθλιῆς, mallet legere ἀθλιῆς, quae vox agonibus seu certaminibus & passionibus Martyrum frequenter attributa est, & in hac ipsa Epistola postea ita usurpatur, ut sensus sit: Excipiens autem hos agonas seditio cum civili bello, crudelitatem contra nos in ipsos mutuo convertit. Id enim διαδεδρα postulat, quod successionem significat: quae quidem hoc loco non personas, sed res spectat. Verum quocumque modo legas, seditio cum civili bello insperato exorta persecutioni huic populari, quae integro anno ante edictum Decii eruperat, post Pascha anni CCXLIX. finem imposuit.

Secundo, seditio illa, quae persecutionem Alexandrinam tunc temporis sedavit, variorum motuum causa extitit, ut discimus ex Zosimo lib. 1. Cum autem rerum perturbationes eodem tempore plures incidissent, Orientales quidem partes, novas ad res conversa, Jotapianum ad summam rerum prorexerunt, iidemque Mysorum & Pannoniorum legiones Marinum. Jotapiani nulla supersunt Numismata, sed Marini duo Graeca Mediobarbus in Numismatis Imp. recitat. In quorum antica legitur: ΘΕΩ ΜΑΡΙΝΩ, id est, Deo Marino. In averfa parte: ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΙΤΩΝ ΚΟΛΩΝΙΑ. C. S. C. id est, Colonia Philippopolitano- rum

X. Marinus & Jotapianus tyrannidem arripunt.

Baronius an. 253. n. IV.

Quam quidem ex aliquibus ejusdem Cypriani locis licet veluti per transfennam aspicere; reliquisse enim alicubi Cyprianum quædam impressa vestigia, quibus qualis quantaque ejus in dicendo vis esset, quemlibet facile mente conspiciere potuisset, S. Augustinus (a) testatur, cum ait: *Est tale quid in epistola beati Cypriani; quod ideo puto vel accidisse, vel consulto factum esse, ut sciretur a posteris, quam*

(a) Aug.
de Doctr.
Christ.
lib. 4. cap.
14.

PAGIUS *rum, Senatusconsulto.* Quam consecrationem Me-
diobarbus ad Philippopolitanos ingeniose refert, forte ob defensionem hujus urbis contra Scythas a Marino (vel cum Sarmatici Limitis Dux, vel cum Augustus fuit) susceptam. Hostes enim eidem inhiabant, utpote opulentissimæ, & regionis capiti, & quam Decio imperante, captam direpsere. Sed quidquid sit, Jotapianus & Marinus non magna labore deturbati, ut Zosimus testatur. Quo tempore Christiani Alexandriæ paululum respirarunt, ut ait Dionysius: qui adhuc progreditur, & rerum in Republica statum sic describit: *Subito autem Imperii illius erga nos benignioris mutatio nunciata est.* Et mutatio illa non animi mutatio fuit, ut non bene locum vertit Christophorus, cui adhæsit Baronius, sed ipsius Imperii ex subita utriusque Philippi nece. Decius enim sublato Marino ad Pannonicas legiones castigandas a Philippo missus, in Pannonia renunciatus est Imperator ab exercitu. Qui purpura indutus Philippum seniore Veronæ occidit, post quem Philippus junior Romæ interfestus. Hæc erat benignioris erga Christianos Imperii mutatio, cujus ad Alexandrinos fama perlata, gravissimæ Christianis minæ intentabantur, Hucusque Dionysius, Episcopus ea tempestate Alexandrinus, apud Eusebium partim lib. 7. cap. 22. partim lib. 6. cap. 41. utrobique enim de una eademque re intelligendus. Concludit Pear-

Baron-an.
253. num.
c11.

linguam doctrinæ Christianæ sanitas ab ista redundantiâ revocaverit, & ad eloquentiam graviorem modestioremque restrinxerit; qualis in ejus consequentibus litteris secure amatur, religiose appetitur, sed difficillime impletur: Hæc Augustinus. Est locus ille in epistola ad Donatum, quem recitat; eam, si libet, lector, consulas. Sed de Cypriani primordiis nunc satis.

Christi

sonius, quantum ex ejus epistolis conjectura capi possit, ineunte mense Maio anni CCXLIX. *Marinum* in Pannonia sumsisse Imperium; exeunte Julio Decium, sublato Marino, sumsisse purpuram; mense Augusto occisum esse seniore Philippum Veronæ, & paulo post juniorem Romæ; ac denique mense Septembri ineunte, Decium se Imperatorem renuntiasse. Sed anno sequenti videbimus jam circa mensem Julium *Decium* imperasse, Philipposque occisos, ideoque Marinum circa sequentis anni initium sese Augustum dixisse. Atque in hunc modum post persecutionem Ecclesiæ Alexandrinæ ex motu populari ortam, post seditionem populi cum bello civili excitatam, Philipporum Imperium, qui omnium hactenus Imperatorum maxime Christianis faverant, penitus excisum est. Quæ Imperii mutatio cum Alexandrinis nuntiata est, statim terror & minæ intentabantur; donec ex edicto novi Imperatoris Christianis maxime infensi, gravissima persecutio erupit. Quæ omnino, inquit Pearsonius, mens est Dionysii Alexandrini de anno Decianam persecutionem præcedente historice explicata, & cum reliquis veræ Antiquitatis monumentis collata. Quæ tamen in Annalibus Baronii jejune ac loco non suo recitata. In iisdem etiam *Marinus* perperam *Macrinus* appellatur, & de *Jotapiano* nulla fit mentio.

JESU CHRISTI
ANNUS
251.

FABIANI PAP.
ANNUS
13.

PHILIPPI IMP.
ANNUS
6.

Christi anno ducentesimo quinquagesimo primo, Æmiliano & Aquilino Coss. Philippus sextum inchoavit Imperii annum, quo occisum esse, complures affirmant, dicentes Philippum annis tantum quinque expletis regnasse. Verum nobis magis probatur sententia dicentium ipsum annis septem imperasse; quod quidem Euseb. *Ann. Eccl. Tom. II.*

sebius tum in Chronico habet, tum etiam in Historia (a). Confirmatur id ipsum quoque ex Fastis Cassiodori, in quibus sub Philippo septem numerantur Consulatus. Consentit & vetus inscriptio, qua demonstratur, Philippus occisos anno Christi ducentesimo quinquagesimo tertio; quam quidem inscriptionem suo loco ponemus. His Cccc acce-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5742.

SÆC. III. Anno Urbis 1002. Olymp. 257. an. 1. A.C. 249.
⊙ 6. G. D 3. P. 15. April. Indict. 12.
JESU CHRISTI 249. secund. Baronium 251.
FABIANI PAPÆ 14.
DECII IMP. I.

I. Consules. [1] AD num. I. Coss. Fulvius Æmilianus II. & Vestius Aquilinus. Æmilianus tam in Inscriptione Onuphriana, quam in Fastis Theonis & Heraclii cum numerali notâ profertur. Nuper Smyrna delatum est marmor ad Cuperum V. Cl. cum inscripto nomine A. Fulvii Æmiliani Coss. II. [2]

II. Philippus Senior ter, Junior bis Consul fuit. Mediobarbus in Numismatis Imperatorum pag. 351. Philippi junioris Nummum a se visum producit, in cujus postica parte legitur: PONTIFEX. MAX. TR. P. V. COS. III. PP. Cum vero Philippum juniorem duos tantum Consulatus gessisse, & hoc anno Fastis nomen non dedisse indubitatum sit, hæc ad Nummi explicationem scribit Mediobarbus: *Vel hujus Nummi aversa pars ex patris Nummo mutuata est, vel Pontificatus maximus Philippo juniore a patre communicatus est, & tertium Consulatum extraordinarium gessit Philippus itidem junior anno CCXLIX. antequam fato cederet.* Ex quibus conjecturis prima certissima. Nam in postica parte Nummorum unius Imperatoris tituli alterius non raro legun-

tur. Mediobarbus in Severo hunc Nummum exhibet: SEVERUS AUG. PARTH. MAX. in aversa parte: PRINC. IUVENT. COS. Repræsentantur tres figuræ equestres decurrentes; & hæc verba Princeps Juventutis Consul, non ad Severum, qui Augustus erat, sed ad Getam, qui tantum Cæsar ac Princeps Juventutis referuntur, ut ipsemet Mediobarbus recte observavit pag. 277. Ex quo, aliisque multis hujusmodi Nummis manifeste apparet, posticam partem præfati Nummatis Philippi junioris intelligendam esse de Philippo seniore patre, qui ter Consul fuit, quique anno præcedenti quintam Tribunitiam Potestatem & Consulatum tertium suscepit. Harduinus V. Cl. in Nummis Populorum & Urbium pag. 55. Nummum Philippi patris profert inscriptum: ΑΥΤΟΚΡΑ. Μ. ΙΟΥΛ. ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΕΒ. id est, Imperator M. Julius Philippus Aug. ΔΗΜΑΡΧ. ΕΖΟΥΤΙΑΣ. ΤΗΑΤΟ. Δ. ΑΝΤΙΟΚΙΑ. S. C. Visitur aquila. Ea verba sic vertit Harduinus, *Tribunitia Potestatis, Consul IV.* Et tamen Philippum seniorenum numquam quartum Consulatum gessisse certissimum. Quare cum Harduinus scribat, eum Nummum in Cimelio Collegii Parisiensis Ludovici Magni asservari, Virum eruditissimum adii, ut scirem, an revera ea postica ita inscripta esset, vel Typographus errasset, vidique, Nummum integrum & optimæ fidei esse, ac Inscriptionem in nullo vitiatam. Verum ea littera Δ. ad Consulatum proxime delineatum non refertur, sed aliam significationem habet, mihi, aliisque, quos consului, ignotam. Nec enim Philippus senior quartum, nec Philippus junior tertium Consul fuit.

Quia

NOTÆ [1] Coss. Fulvius Æmilianus II. & Vestius Aquilinus. Consules hujus anni apud Relandum sunt: M. Æmilianus II. & Junius Aquilinus. Gruterus pag. LXXIV. 6. & CXXX. 2.

V. KAL. JUN. AEMIL. II.
ET AQUILIN. COS.

Item pag. CIII. 2. ex quo Fabrettus pag. 434.

DEDICATA
III. NON. JAN.
AEMILIANO. II. ET AQUILINO. COS.

Fabrettus quoque pag. 635. n. 301.

M. V. A. KAL. APRIL.
M. AEMILIANO. ET JUNIO. AQUILINO. COS.

Vulgares Fasti: Æmiliano & Aquilino.

[2] Unde hauserit Pagius hunc suum Vestium Aquilinum ignoro. Nam qui Vestius Aquilinus cum Junio Maximo Consulatum gessit anno 286. alius erat ab Aquilino hujus anni Consule, cum ille notam secundi Consulatus numquam præferat. Noster vero qui cum Æmiliano Consulem egit in triplici Gruteriana Inscriptione apprensus in duabus nomen prænomenque nullum refert, in altera vero est C. Aquilinus. Gruter. Inscr. fol. LXXIV. 6. CIII. II. CXXX. 2.

CHRISTI
251.FABIANI PAP.
13.PHILIPPI IMP.
6.*(a) Cassiodor. & alii.*

accedit, quod cum Philipporum necem contigisse tradant (*a*) sub secundo Decii Consulatu, eos ad septimum annum Imperium produxisse liquet. Qui autem ab his diversam inierunt de annis Philippi Im-

perii rationem, & hoc anno eum simul & filium necatos tradunt; cum Consulatus subducant e Fastis (*b*), ordine temporum semel confuso, diversis se aliosque implicant labyrinthis.

(b) Pearson in Fastis, & alii eum secuti.

Sequen-

PAGIUS [1] Quia Baronius annos septem Philippo seniori, qui sextum tantum inchoavit, attribuit, ejus Chronologia per decennium & amplius prorogata corrupta. Annorum enim numerus & rerum gestarum ordo Imperatorum temporibus ad amussim quadrare debent. Depravata & in Annalibus Fastorum Consularium series, quibus inniti debet Chronologia, ad eosque dubii Imperatorum anni reduci. Et quidem Augustorum tempora perquam obscura reddidit veterum Historicorum penuria, ut observavit Pearsonius in Præfatione ad Annales Cyprianicos. Nam & Historiæ Augustæ corpus hic potissimum truncatum est, cum Vitæ Philipporum, Deciorum, Galli & Volusiani a Trebellio Pollione scriptæ perierint; Valeriani & Galliani mutilatæ sint; præterea Fasti Onuphrii, aliorumque Recentiorum perturbati, & Cassiodori Fasti, quos sibi sequendos statuit Baronius, per hæc quidem tempora recte dispositi, sed male cum Imperatorum annis connexi; imo eosdem Baronius interpolavit. Quare Fastorum corruptio non in Fastos veteres; sed moderuos refundenda, ut vidit Pearsonius citatus: quippe in Fragmento Consulari a Bucherio vulgato Consules accurate digesti: aliqui in initio Indiculi de Præfectis Urbi recte exhibiti, & in Victorii Canone Paschali omnes suo ordine repræsentati. Fasti etiam Siculi consentiunt, uno excepto, quod Decios Gallo & Volusiano subjungunt, manifesta transpositione. Denique omnes Consulatus Imperatorum, qui non pauci fuere, Nummis & Inscriptionibus ac Consulatum Cæsareorum regulis confirmantur; & non tantum illi, sed & reliqui quoque omnes Consulatus, cum rescriptis Principum in Codice Justiniano, nullo alio intermixto, inveniuntur. Jam autem in Dissert. Hypat. ostendi, nullos Consules in Codice tam Justiniano, quam Theodosiano legi; qui ordinarii non fuerint. Annalium itaque restitutio nobis impigre prosequenda, quamvis de ea non pauci desperaverint, ipseque Spondanus scripserit, nihil sibi libuisse immutare, ne aliorum errores auget, & Alfordus tom. 1. Annal. Ecclesiast. Britannicæ anno 162. dixerit, hos nodos solvere suarum non fuisse virium. Nobis tamen sæpius ordo hæcenus servatus, ut narratio clarior procedat, neve tempora confundantur, immutandus erit.

Spondan. post num. 11.

IV. Hoc anno persecutio Alexandriæ jam superiori Persecutio. cœpta adhuc sæviit, ut videre est anno præcedenti, num. VIII. & seqq.

V. Hoc etiam anno, uterque Philippus pater & Philippus filius Imp. circa mensem Julium occisi sunt sexto Imperii anno inchoato. Victor quidem de Cæsaris, Victor alter, & Eutropius, quinquen-

nio Philippum seniore imperasse scribunt, quia nempe sextum annum tantum delibavit. Medobarbus pag. 347. duos ejus Nummos producit in postica inscriptos: P. M. TR. P. VI. COS. III. P. P. In duobus etiam Philippi Nummis Græcis apud Goltzium sextus Imperii annus legitur. Eusebius tam in Chronico quam in Historia, aliisque quidam Philippum septem annis imperasse scripsere; quam opinionem Baronius amplexus est, inotus præcipue septem Consulatus, qui sub Philippo in Fastis Cassiodori leguntur, & pseudographa Inscriptione, quæ Veronæ extat, in qua annus mortis Philippi numeratur Christi CCLIII. Verum frivola niraque ratio. Onuphrius enim, qui Veronæ natus erat, eam Inscriptionem, uti a quodam imperito positam, contempsit. Neque ante sextum Ecclesiæ seculum Era Christiana, qua nunc utitur Ecclesia Occidentalis, a Latinis usurpata. Cassiodorus in Chronico minime audiendus; cum enim per totum Consulatum Decii & Grati, ac etiam per Consulatum utriusque Decii Philippum regnasse scribat, sibi nullam fidem hac in re deberi ostendit. Currenti quippe anno jam Decium imperasse, & sub utriusque Decii, suo videlicet, & filii, Consulatu, peremptum esse, certis argumentis constat [1].

Quoad mensem, quo uterque occisus, eliciendus ex lib. 8. Cod. Justiniani tit. 35. ubi L. 1. De revocandis donationibus; inscripta est: Imp. Philippus Aug. Casmino; subscripta vero, XV. Kal. Jul. Emiliano & Aquilino Coss. Præterea in eodem Codice extat rescriptum lib. 4. tit. 16. cum hac inscriptione, Imp. Decius A. Thelemacho, cum subscriptione, P. P. XIV. Kal. Novemb. Emiliano & Aquilino Coss. Quibus ex Legibus certissimum sit, non tantum Philippum sub hujus anni Consulibus interiisse, & sub iisdem Decium imperare cœpisse; sed etiam XV. Kal. Julias, seu die decima septima mensis Junii Philippum adhuc in vivis fuisse. His si addas quæ in morte Decii in medium adducemus, liquebit, Philippum circa mensem Julium peremptum, nec usque ad mensem Augustum, quod voluit Pearsonius in Annalibus Cyprianicis vitam protrahere potuisse. Zonaras de Philippo scribit: Regnavit, ut quidam tradunt, annos V. ut alii, VI. & totidem menses; quod ab aliquo antiquo Scriptore mutuatum. Si itaque Philippus annos quinque & totidem menses imperavit, menses illi utrimque incompleti fuere, & initio mensis Julii aut circiter Decius Imperium suscepit, occiso Philippo, qui anno CCXLIV. mense Februario aut Martio regnare cœperat. Sextum enim Imperii annum inchoasse inter omnes nunc convenire debet.

VI. Quo mense occisus.

NOTÆ [1] DE initio imperii Decii, deque trium annorum apud Baronium metachronismo, quem ante Pagium Norisius detexerat, adeundus ipse Norisius in Epochis pag. 290. & sequentibus.

[2] Sæpius aliquanto Philippi exitum ut consignemus cogit nos lex quædam Philippi in Codice Justiniani l. 6. tit. 36. quæ cum data sit Idib. Octob. Emiliano, & Peregrino (corrupte pro Aquilino) satis demonstrat, Philippum usque ad eam diem Imperium prorogasse. Nec ex hac chronotaxi quidquam incommodi retrahitur; superest enim locus uti Deciano Imperio, quod desit anno 251. ante diem sextam Kal. Novembris, anni tres inchoati assignentur, quod optime evincit Pagius ad A. 251. 30.

JESU CHRISTI
ANNUS
252.

FABIANI PAP.
ANNUS
14.

PHILIPPI IMP.
ANNUS
7.

I. **S**Equenti anno ducentesimo quinquage-
mossecundo, qui penes Latinos extant
Fasti antiquiores (a), Decium atque Gra-
tum Consules ponunt; quos aliqui incerta
sequentes, inconsulte nimis prætermis-
sisse videntur; sed quem nos meliorem in
his Cassiodoro sequamur, invenimus ne-
minem.

Ann. Eccl. Tom. II.

Hoc ipso anno, qui præcessit Decii per-
secutionem, gravis tumultus Alexandria
in Christianos excitatus est, instigante in
eos mago quodam Ægyptios. Quam au-
tem sæva ac furens hæc fuerit repentina
grassatio, Dionysius Alexandrinus Episco-
pus scripsit ad Fabium Antiochenum An-
tistitem his verbis ab Eusebio (b) reci-

II. Persecutio
in Ægypto
excitatur
a Mago.

(b) Euseb.
lib. 6. cap.
34.

Cccc 2 ta-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5743.

SÆC. III. Anno Urbis 1005. Olymp. 257. an. 2. A.C. 250.

○ 7. F. D. 4. P. 7. April. Indict. 13.

JESU CHRISTI 250. secund. Baronium 252.

Sedes vacat.

DECII IMP. 2.

I. **C**onsules. [1] **A**D num. I. Coss. C. Messius Quintus Tra-
janus Decius Aug. II. & Annus Gratus.
Decii Consulatus juxta primam Consulatum Cæ-
sareorum regulam. Iterati honoris notam in De-
cio exhibent Fragmentum Consulare Bucherii,
Fasti Græci a Dodvvello publicati, Fasti Idacia-
ni, Chronicon Damasi, & Rescriptum Codicis
Justiniani lib. 3. tit. 22. datum Decio II. & Gra-
to Coss. Decium prænomen Caii, non vero Gneii,
ut Onuphrius omnibus persuaserat, tulisse de-
texit doctissimus Card. Norisius in Dissert. 3. de
Epochis Syro-Macedonum cap. 10. ex Nummo Græ-
co a se producto, & liquet ex inscriptione an-
no sequenti num. XXXI. a me recitanda, variis-
que Nummis. Tristanus quidem Tom. II. pag.

575. & seqq. varia Numismata Græca & Latina
exhibet, in quibus Decius modo G. Messius Quin-
tus Traianus Decius, modo Gn Messius appella-
tur, sed id tribuendum pessimæ consuetudini,
quæ nondum penitus profligari potuit, secun-
dum quam Antiquarii Numismata quæ non in-
telligebant, correctionis obtentu corrumpebant,
quamvis sincerissima essent. Cum tamen licet
corrupta quandoque sint, eodem modo repræsen-
tari debeant, ac cusa sunt, ut non semel monui.

Pearsonius in Annalibus Cyprianicis ait: De-
cius anno superiori, occisis Philippis, se statim
Consulem non minus quam Imperatorem renuntia-
vit; & hunc annum postea more veteri aperuit,
ac Fastos reseravit, sumto Consulatu ordinario post
suffectum. Verum hæc opinio, quæ hucusque in-
valui, quæque statuit, Imperatores, qui pro-
ximis post consecutum Imperium Kalendis Ja-
nuariis iterum Consules procedunt, prioribus Im-
perii mensibus Consulatum suffectum suscepisse,
falsissima. Si enim anno præcedenti Decius Con-
sulatum suffectum gessisset, præfenti Fastis no-
men non dedisset, Augustis Imperii initio non-
bis, sed semel Consulatum summentibus. Ille ita-
que vulgaris error, quem prioris Consulatum
Cæsareorum regulæ beneficio detexi, procul in po-

II. Imperato-
res initio
Imperii se-
mel tantum Con-
sulatum sumunt.

NOTÆ [1] **C**oss. C. Messius Quintus Traianus Decius II. & Annus Gratus. Vetus lapis Florentiæ, apud
Jo. Vaillantium in Opere de Coloniais, tom. II. pag. 294.

IMP. CAES. C. MESSIUS
Q. TRAIANUS. DECIUS
INVICTUS. PIUS. FELIX. AUG.
P. M. TRIB. P. COS II. P. P.
PROCOS. ET Q. HEREN-
NIUS. ETRUSCUS. MESSIUS.
DECIUS. CAESAR.

Gruterus pag. CCLXXXIII.

IMP. CAES. C. MESSIO.
QUINTO TRAIANO. DECIO.
PIO FOELICI. AUG.
PONTIFICI. MAX.
TRIB. POT. III. COS. II.

Ibidem pag. MXXI.

IMP....
C. ME.....
TRAIANUS DECIUS...
F. AUG. PA. P. TRIB. POT.
II. COS. II. PI. C...

Alia inscriptio ab ipso Pagio vulgata ex Schedis Peireskii, ubi Decius cum

TRIB. POT. III. COS. II.

Item apud Sponium in Miscellan. pag. 202.
Vulgares Fasti: Decio II. & Grato.

tatis: Non ex Imperatoris edicto persecutio apud nos incepta fuit, sed integro anno prævenerat. Nam vates (quisquis ille fuerit) malorum omnium, quæ huic civitati acciderunt, architectus, infinitam Gentilium turbam contra nos incitaverat impuleratque, atque adeo ad patriam suam & antiquam superstitionem defendendam magnopere instigarat; qui ab illo ad malevolentiam irritati, omnemque aucupati licentiam ad scelus patrandum, solam pietatem & verum cultum demonum suorum istum censuerunt, ut Christianorum cæde & sanguine suas crudeles manus respergerent.

III. *Metra* *martyrium, & Quindæ.* Primum igitur senem quemdam, Metram nomine, arreptum, impia verba contra Deum loqui mandant; cuius corpus, propterea quod eorum voluntati repugnabat, fustibus cadunt, vultum oculosque præ-

acutis arundinibus pungunt; ipsumque adeo ad suburbia abductum, lapidibus obruunt. Deinde Fidelem mulierem, quæ vocabatur Quindæ, ad idolorum delubrum deducere, & ad falsos deos venerandos impellere cæperunt; eamque, cum se averteret, & talem cultum detestaretur, pedibus constrictis per universæ urbis plateas asperis saxis constratas raptare; & simul ac corpus ejus ad saxa molaria allisissent, & flagris pariter lacerassent, ad suburbia trahere, ibique crebro saxorum conjectu obterere. Tum vero, uno quasi animorum impetu, omnes in ades priorum irruere, & singuli, quos sibi vicinos esse cognoverant, propere educere, expoliare, diripere; & divitias ac suppellectilem, si qua erat pretiosior, sibi seponere; si qua vilior, sordidior, & ex ligno confecta, in viis dissipare, deinde exurere, adeo ut civi-

PAGIUS posterum eliminandus, sub Philippo Decius Consulatum illum suffectum obtinuit. In Vita enim S. Genulphi Episcopi Cadurcensis, qui sub Decio martyrium passus est, ab Auctore anonymo scripta, & a Bollandi die XVII. Januarii illustrata num. III. legitur: *Philippo itaque cum filio Augustalem agente dignitatem, Decius in Consulatu Casarem agebat procurationem.* Et licet is Anonymus, ut ex eadem Vita colligitur, post annum Christi nongentesimum nonagesimum vixerit, quia tamen triennio post S. Genulphi mortem, S. *Sebastus* Acta ejus descripsit, ut in Notis Bollandus observat, non videtur dubium, quin posterior hæc Vita a primigenia fuerit excerpta. Baronius priorem Decii Consulatum ordinarium credidit, indeque tertium annum aperuisse scripsit; quam sententiam in interitu Decii a veritate alienam demonstrabimus.

III. *Persecutio sub Philippo cæpta.* Ad num. II. & seqq. Persecutio Alexandriæ vivente adhuc Philippo, excitata, de qua hoc anno Baronius, pertinet ad annum CCXLVIII. ubi eam explicavimus. Martyres itaque, de quibus Dionysius Alexandrinus in Epistola ad Fabium Episcopum Antiochiæ, ab Eusebio recitata lib. 6. cap. 11. ante Philippi Imperatoris obitum morte affecti; licet in Martyrologiis *Serapio*, alique sub Decio passi dicantur. Idem error in omnibus Martyrologiis admissus de *Apollonia* virgine, quam sub Decio martyrio coronatam dicunt die IX. Februarii, ut observat *Valesius* in Notis Eusebianis. Quod factum, quia persecutionem sub Philippo & Decio motam Antiqui pro unica reputarunt. Vita S. *Apollonia* a Bollandi die IX. Februarii fusa explicata.

IV. *Persecutio Deciana.* Decius, hostium nece lætus Romam venit, ubi aliquantum moratur manium gratia, que instituit, dedicandorum. Et interea ad eum *Jotapia*, ni, qui *Alexandri* tumens stirpe, per *Syriam* tentans nova, militum arbitrio occubuerat; ora, uti mos est, inopinato feruntur, inquit *Victor* de *Cæsariis*. Jamque in Imperio confirmatus gravissimam persecutionem molitus est. *Dionysius Alexandrinus* in epistola ad *Fabium Episcopum*

Antiochiæ, relata ab Eusebio lib. 7. cap. 41. tempus indicat: *Sed continuo, inquit, Imperii illius erga nos benignissimi mutatio nobis nuntiata est, & gravissimus nobis minarum terror intabatur. Jamque aderat edictum Imperatoris, &c.* Quæ verba explicans *Pearsonius* in Annalibus Cyprianicis ait, post initium Imperii Deciani primo minas intentatas fuisse, deinde edictum produisse, circa finem anni præcedentis, aut præfenti ineunte.

Gesta in hac persecutione sic digere *Pearsonius* citatus, quem ut plurimum sequemur. Hujus anni initio S. Cyprianus iterum flagitatus & quæsitus, & sæpius ad leonem petitus in Circo, in Amphiteatro, & *Dominicæ* dignationis testimonio honoratus est. Tandem vero a Deo justus secessit cum *Victore Diacono* suo: *Dicatur enim in omnibus Deo mens, & Fides divinis admonitionibus mancipata credidit se, nisi Domino latebram tunc inveniri paruisset, etiam ipse passione peccare, ut loquitur Pontius.* Quamobrem cum non appareret, proscriptus est, applicito & adjuncto Episcopatus nomine; cum publice legeretur, *Si quis tenet vel possidet de bonis Cæcilii Cypriani Episcopi Christianorum, &c.*

Sub initio persecutionis, dum multi confessione facta coram Magistratibus in carcerem conjecti sunt, multo plures Fidem denegabant. de quibus conqueritur *Cyprianus* libello de *Lapsis* & *Baronius* secessum Cypriani statim subnectit: *Sed & illud nefandum tunc accidit, ut ex Clero Carthaginensi quinque Presbyteri desertores facti sese ad persecuendos Fideles adjunxerint Magistratibus.* Sed locus ad id probandum ab eo adductus longe aliter explicandus, ut anno sequenti, quo scriptus est, videbimus.

[1] Decius Dei Sacerdotibus infestus S. Fabianum Romanum Pontificem morte affecit. In Chronico *Damasi* de *Fabiano* dicitur: *Fabianus annos quatuordecim, mensem unum, dies decem. Fuit martyrio temporibus Maximini, & Gordiani, & Philippi. A Consulatu Maximini & Africani, usque Decio II. & Grato. Passus XII. Kalendas Februarii. Loco XII. Kalendas Februarii, Henschenius legit*

V. *Fuga S. Cypriani.*

Baron. an. 253. num. xxx.

VI. *Plures persecutioni succumbunt.*

Baron. an. 253. num. xvi. & seqq.

VII. *S. Fabianus PP. coronatur.* Baron. an. 253. num. xxvii.

NOTÆ [1] IN Catalogo Cuspiniani ab Eccardo in Corpor. Historic. Med. Ævi to. 1. pag. 26. ad fidem manuscriptorum Codicis Bibliothecæ Cæsareæ, (eiusdem quo Cuspinianus est usus) iterum vulgato de *Fabiano*, quem *Fabium* appellat, legitur: *Passus XII. Kal. Octobris (non Februarii).* Ex hac autem lectione Virorum doctorum conjecturæ plurimum labefaciuntur.

ciuitas illa veram speciem urbis ab hostibus captæ despoliatæque probe repræsentaret.

IV. Fratres ergo descedere e via, & in loca separata ac solitaria se subducere; rapinam bonorum suorum similiter cum illis, quibus Paulus (a) illustre perhibet testimonium, cum gaudio suscipere. Atque haud scio utrum quisquam præter aliquem unum alicubi fortasse, hucusque Dominum denegaverit. Apolloniam porro, virginem id temporis cum primis admirandam, & admodum proæcta ætate comprehendunt, maxillisque ejus crudeliter diverberatis, omnes dentes illi excutiunt; atque rogo in suburbis extracto, minantur, nisi verba blasphemix una cum ipsi palam eloqueretur, se eam vivam crematuros. Illa paululum temporis ad deliberandum precatâ, & dimissa ex eorum manibus, sine mora in-

silit in rogam; sicque flammarum incendio absorpta est.

Serapionem item proprio lare subtrahunt diris concidunt tormentis, & omnibus membrorum articulis confractis, ex loco edito præcipitem dejiciunt. Nullus itineris flexus, nulla via publica, nullus angiportus erat, in quo tuto vel noctu vel interdiu liceret incedere, quippe omnes ubique uno ore conclamabant. Si quis e Christianorum numero impia & profana verba effari recusaverit, rapiatur extemplo, & in ignem conficiatur. Atque ista mala hoc modo non ad exiguum temporis spatium grassata sunt. Verum tandem seditio & bellum intestinum, quod illos miseros postea invasit, crudelitatem contra nos excitatam in ipsorum capita convertit. Unde nos quidem, dum illorum furor in nos incensus aliis rebus implicatus tenebatur, pau-

V.
Serapionis Martyrium.

PAGIUS git XIII. Kalendas Februarii, ita ut Fabianus die vicefimo Januarii currentis anni martyrio coronatus dici possit, quod eum diem, & Chronicon auctius veterum Pontificum & Martyrologia agnoscant, exhibeatque Indiculus Depositionis Martyrum a Bucherio publicatus, in quo legitur: Decimo tertio Kalendas Februarii, Fabiani in Callisti Henschenii conjecturam probat Pearsonius citatus. Verum in eo Indiculo diem mortis, in Chronico vero Damasi diem sepulturæ notari non dubito; eo magis quod exemplar, quo Cuspianus usus, habeat etiam: *Papae XII. Kal. Feb.* Unde Henschenii emendatio rejicienda. Sedit Fabianus annos XIV. & dies X. non vero dies IV. ut tradit Baronius. Qua de re anno CCXXXVI. egimus. Scribit Henschenius, Sedem vacasse mensibus IV. diebus XV. adeoque Cornelium creatum esse circa IV. Junii præsentis anni. Quod stare non potest; cum clare pateat ex literis Cleri Romani (quas ante mensem Augustum scriptas non fuisse constat) post excessum nobilissima memoria viri Fabiani nondum Episcopum propter rerum & temporum difficultates constitutum esse. De qua epistola in editione Oxoniensi tricesima, loquens Pacianus, nondum Episcopum factum esse Cornelium, cum illa scriberetur, docet: *Cur igitur Novatianus tuus ne falso quidem adhuc Episcopatu Sacerdos, longe antequam Cornelius Roma Episcopus fieret, antequam Sacerdotio ejus invideret, hac suavit. Et rursum: Adhuc Cornelius, pro quo omnis hac vestra prorupit invidia, Episcopus non erat.* Quare usque ad annum sequentem Sedes vacavit, licet in libro Pontificali tradatur, post obitum Fabiani cessasse Episcopatum dies VI. Sed Interpontificia priorum secularum plerumque male in eo libro & in auctiori Chronico veterum Pontificum annotata, ideoque & a me plerumque neglecta.

VIII. Non diu post Fabiani passionem, Moyses Presbyter insignis Ecclesiæ Romanæ cum aliis in carcerem conjectus est, ut legitur in laudato Damasi Chronico: *Post passionem ejus (Fabiani) Moyses & Maximus Presbyteri, & Nicolstratus Diaconus comprehensi sunt, & in carcerem missi.* Quin etiam Celerinus (cujus avia Celerina, & patruus & avunculus Laurentius & Ignatius diu antea martyrium passi fuerant) Moyse & Maximo fidei & virtutis comes fuit. Dum autem persecutio Romæ præsentis Imperatore severius, Carthagine multo remissius per Magistratus exerce-

batur, Cyprianus in secessu suo delitescens, cum se jam iucolumem sentiret, & eorum etiam, quæ Carthagine agebantur, certior factus esset, scripsit ad Clerum suum de disciplina & diligentia sua vice præstanda, ac præcipue de cura pauperum & quiete plebis. Quippe hoc est datum Clero Consilium, cujus primo loco meminit in epistola vicefimo maxime notabili; & hæc est epistola, & Fello & Pamelio V. ex tredecim illis, quas postea ad Clerum Romanum transmisit, omnino prima.

Dum aliqui, qui nomen Christi primo confessi sunt, in carcerem fuissent conjecti, alii ob similem coram Magistratibus confessionem extorres potius facti sunt, & eorum bona in Fiscum redacta, ut patet ex litteris de Mappalico, mense Aprili scriptis: *Gloriata est nuper quidem Ecclesia, cum confessione perstante suscepta pena est, qua Confessores Christi fecit extorres.* Quibus verbis, & quando facti, & quales essent, qui Extorres dicebantur, ostenditur. Baronius quidem eos a Cypriano Extorres dictos esse docet, qui ne Fidem proderent, relictiis omnibus alio commigrabant, sive qui ne Christum negare cogentur, dimissis omnibus se subtrahebant. Verum Cypriano Extorres sunt, qui nomen Christi coram Magistratibus libere confessi, patria per eosdem Magistratus expulsi sunt, ut ex loco citato constat. Quæ expulsio in pœnam confessionis & irrogata & accepta est, de qua *gloriata est, inquit Cyprianus, Ecclesia, propter confessionem præcedentem & pœnam exilii subsequentem, non propter secessum aut subtractionem sui, aut procriptionem inde sequentem.* Extorres enim non minus Confessores erant, quam qui in carcerem conjecti sunt: quod clarissime ostendit Cypriani adversus Lapsos pacem præpropere flagitantis epistola XIX. quæ Pamelio XIV. est: *Ceterum quam irreligiosum est, & ipsis quoque festinantibus perniciosum; ut cum extorres facti & patria pulsi, ac bonis omnibus spoliati nondum ad Ecclesiam redierint, quidam de Lapsis Confessores ipsos prævenire, & ante ad Ecclesiam introire festinent.* Extorres igitur erant, non qui, ne Christum negarent, se subtrahebant, sed qui apud Magistratus Christum libere professi, in pœnam confessionis per eosdem patria pulsi sunt, quales erant Aurelius, Statis, & Severianus, alique, qui Carthagine pulsi Romam profecti sunt, quos Celerinus nobilis Confessor Collegas suos

IX.
Qui Extorres Cypriano dicuntur.

Baron. an. 253. num. LXVII.

Baron. an. 253. num. XC.

paulisper respiravimus. Hucusque de Alexandrino tumultu Dionysius; qui ejus quæ facta est in Ecclesiam persecutionis sub Decio, narrare pergit historiam; sed nos suo loco anno sequenti.

VI. *Ægyptii faciles ad rixam.* Esse quidem Ægyptios natura irritabiles, & inter alias nationes in hoc genere primas ferre, itaut vel ex minima quaque scintilla immensas soleant seditionum flammæ accendere; Philo (a) Judæus, & ipse civis Alexandrinus, affirmat. Cecinere quoque poetæ, ac velut pro monstro ostentare Ægyptiorum in rixando furorem, etiam cum jocari viderentur; unde illud Juvenalis (b):

(b) Juvenal. Satyr. 15.

Hinc jejunum odium, sed jurgia prima sonare

PAGIUS suos, & Confessores, & Extorres vocat. Ita Pearsonius in Annalibus Cyprianicis hoc anno num. VII.

X. *Cyprianus scribit Epistolam de precando Deo.* Mense circiter Aprili scripsit Cyprianus epistolam XI. quæ Pamelio est VIII. quæ tempus ipsum, quo scripta est, pluribus indicat: ut ubi, inquit, tormenta venerunt, ut de re recenti: & loquitur de presentis pressura consistatione, ut antea de præfenti prælio, eosque, ad quos scribit positos esse docet inter plangentium ruinas, & timentium reliquias, ut matrem Ecclesiam ante descripserat plangentem ruinas & funera plurimorum. Quæ omnia eidem tempori & rerum statui plane conveniunt. Fallitur autem Baronius, cum putat, ex his illius epistolæ verbis: *Dic illi, inquit, securus sit, quia pax ventura est, sed quod interim morula est, supersunt adhuc aliqui, qui probentur*; demonstrari posse, Decium annum tantummodo unum ac menses tres imperasse, idque ex Sede adhuc vacante & morula prædicta, post quam pax ventura erat. Nam decem mensibus, antequam hæc epistola scriberetur, Decius purpuram sumserat, & Cornelius diu ante necem Decii Romæ sedit. Neque vero pax illa, quæ post morulam ventura erat, de statu illo Ecclesiæ, qui post mortem Decii contigit, intelligenda est; sed de sedata persecutione, quæ haud diu post secuta est; quam pacem ipse Cyprianus alibi appellat, qui visionem suam optime interpretari potuit, ut inquit Pearsonius citatus num. IX.

XI. *Cyprianus ad Clerum suum scribit.* Mense circiter Maio Cyprianus, qui jam binas literas de iis, qui tormenta passi sunt, scripserat, ad Clerum suum de Confessoribus, qui sub Proconsule in carceribus gravius vexati sunt, dedit epistolam XIII. quæ Pamelio est XXXVII. sed quæ a Baronio rectius ad hæc tempora refertur. Mandat enim, ut corporibus omnium, qui etsi torti non sunt in carcere, tamen glorioso exitu mortis excedunt, impertiatur & vigilantia & cura propensor. Monet etiam, ut dies eorum, quibus excedunt, annotarentur, ut eorum commemorationes inter memorias Martyrum celebrari possent. Quæ duo satis ostendunt, hanc epistolam tum scriptam esse, cum jam in carcere plures mortui essent, & quotidie morentur; quod tempus Luciani literæ ad Celerinum satis indicant. Eodem mense jam affecto, iterum ad Confessores Cyprianus literas dat, post eas quas jam pridem scripserat verbis exultantibus congratulatus, hoc est, post epistolam decimam, quæ sic incipit: *Exulto latus & gratulor, fortissimi ac beatissimi fratres*, quamque Pamelius & Ba-

Incipiunt animis ardentibus: hæc tubæ rixæ.

Dehinc clamore pari concurritur, & vice teli

Sævit nuda manus; pauca sine vulnere malæ;

Vix cuiquam aut nulli toto certamine nasus

Integer; aspiceres jam cuncta per agmina vultus

Dimidios, alias facies, & biantia ruptis

Ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos.

Ludere se credunt ipsi tamen, & pueriles

Exercere acies, quod nulla cadavera calcent.

Hæc

ronius periisse suspicabantur. Tres enim epistolas a se ad Confessores ante illam in causa Lapsorum scriptas satis aperte indicat epistola vicesima, quæ Pamelio est XV. primam ante tormenta, quæ sexta est, Pamelio LXXXI. secundam inter tormenta, quæ decima est, Pamelio nona; tertiam post gravem vexationem carceris, post paucorum Extorrium reditum, quæ XIII. est, Pamelio septima, & inter tredecim una. Unde Moyfes & Maximus, visis tredecim epistolis ad Clerum Romanum missis, Cyprianum maxime laudarunt, quod literis Confessores frequenter corroborasset.

Mense Augusto, Clerus Romanus scribit ad XII. Cyprianum literas, non quidem illas, quas voluit Pamelius, sed quas Baronius loco suo restituit. Hæc autem est epistola XXX. Pamelio XXXI. post literas de Fabiani martyrio, prima a Clero Romano ad Cyprianum propria data, ut ex ipsa patet, & ex mentione literarum Cypriani ad se cum excusatione facta, & earum etiam, quæ ad Confessores Romanos eodem tempore scriptæ sunt, & missæ per Saturnum & Optatum. Scribit quidem Valesius, hanc Epistolam datam, cum jam Moyfes annum in carcere exegisset, idque ex Cypriani epistolis ad Moysem prius datis aperte colligi. Nam una tantum epistola ante hanc a Cypriano ad Moysem data est; & illa, quæ annui spatii mentionem facit, diu post hanc scripta est. Sunt autem hæc Cleri Romani literæ præclare scriptæ, & literis ipsius Cypriani pene æquandæ; ex quibus de Novatiani ingenio & eloquentia judicium ferri potest. Ille enim hanc epistolam exaravit, ut patet ex ipso Cypriano ad Antonianum, dum, recitatis harum literarum ipsissimis verbis, subjungit: *Additum est etiam, Novatiano tunc scribente, & quod scripserat sua voce recitante, & Presbytero Moyse subscribente, ut Lapsis infirmis & in exitu constitutis pax daretur.* Ita hæc verba exposuit S. Pacianus epist. III. Adjecerunt etiam Confessores Romani literas suas, & hæc est epistola XXXI. Pamelio XXVI. primo loco a Confessoribus ad Cyprianum scripta, ut ex ipsa satis aperte liquet.

Mense circiter Novembri nobilis Confessor Celerinus Roma venit Carthaginem, & in secessu Cyprianum adit: qui Moyfis reliquorumque Confessorum affectus repræsentat, deque iis dulciter ac sæpe loquitur. Cyprianus autem hisce sermonibus intime permotus scribit ad eos epistolam XXXVII. quæ Pamelio est XVI. circa finem hujus mensis, ut apparet. Constat enim, Moysem aliosque

Clerus Romanus ad Cyprianum scribit.

Baron. n. xxxv. & seq.

XIII. Persecutio in Africa sedata.

hæc quidem illi cum inter se luderent. At vero quam immaniter sævirent, si rixarentur hostiliter, post multa idem hæc demum:

*Aspicimus populos, quorum non sufficit ira
Occidisse aliquem; sed pectora, brachia, vultum
Crediderint genus esse tibi, &c.*

Et de ipsis Alexandrinis, de quorum in Christianos furore atque rabie sermo est, hæc Dio (a): *Alexandrinis quidem ad audenda omnia satis est animorum; na-*

(a) Dio his-
tor. Rom.
lib. 39.

PAGIUS liosque; vel exeunte Januario, vel Februario ineunte post passionem Fabiani, hieme adhuc sæviente, in carcerem fuisse coniectos; ibique jam revertentis anni volubilem circulum transgressos esse, ut ipse loquitur, annui circuli spatium per quatuor tempestatas describens atque definiens. Scripsit igitur jam affecto mense Novembri. Circa idem tempus in Africa sedata est persecutio, ut patet ex ipso Cypriano; qui testatur, *Aurelium* auspiciatum esse pacem, dum dedicat *Lectorem*. Neque Baronius debuit primum pacis radium in annum sequentem ante Paschæ tempus referre, aut bellum sub Decio contra barbaros in Africa comminisci. Satis enim est ad hanc sedationem persecutionis in hac Provincia hoc tempore statuendam, finem jam annui Proconsulatus appropinquasse, novum Proconsulem mox in Provinciam adventurum esse, satis sanguinis ab eo, qui decessurus erat, haustum jam fuisse. Quæ ratio sedandæ persecutionis valere Romæ non potuit; ubi non tantum Imperator ipse præsens fuit, sed & persecutioni Præfecti in Urbe insitebant. Hoc radio pacis jam apparente, veniunt ad Cyprianum in secessu suo Episcopi nonnulli, tempore ad ordinationem Clericorum accommodatissimo, unde & eorum, ut Collegarum, opera usus est.

XIV. Quo circa mense Decembri ineunte, Cyprianus cum Collegis suis, inconsulto Clero suo, & *Aurelium* Confessorem ordinavit *Lectorem*, idque, ut opinatur Pearsonius, ex quo, quæ tribus præcedentibus numeris diximus, mutuati sumus, ipsis Kalendis Decembribus; nam, ut ipse Cyprianus refert, *quoniam semper gaudium properat, nec potest moras ferre, latitia Dominico legit.* Hoc autem anno dies primus Decembris Dominicalis fuit. Ipse proinde Clerum suum hujus ordinationis certiore facit epistola XXXVIII. quæ Pamelio est XXXIII. Eodem die etiam *Lector* fuerat ordinandus ex sententia Cypriani & Collegarum, *Celerinus* Confessor, illustris, qui nuper Roma venerat. Sed ille consentire dubitavit Ecclesiæ, donec Dei ipsius admonitu & hortatu in visione per noctem compulsus est, ne negaret: qua occasione scripta est epistola XXXIX. quæ Pamelio est XXXIV. Eodem etiam tempore se divinitus admonitum fuisse significat, ut *Numidicum* Presbyterum, qui nempe alicubi Presbyter fuerat, & hortatu suo copiosum Martyrum numerum lapidibus & flammis necatum ante se miserat, Presbyterorum Carthaginiensium numero adscriberet. Id autem ut fieret, monet Clerum suum epistola XL. quæ Pamelio est XXXV. Interea temporis dum Cyprianus ordinationi Clericorum in secessu suo incumberet, Novatus Fe-

turæque sunt ad temere verbis exequenda, quæcumque sibi proposuerint, promptissimi. Idem ad bellum, ejusque labores, omnium sunt ineptissimi: quamquam in seditionibus, quæ apud eos & frequentissima & maximæ eveniunt, ad cædes subinde deveniant, contendendique de re proposita studio, vitam maxime contemnant, in iisque perire bonum quoddam in primis expectandum existiment: Hæc Dio. At hæc omnia vera esse, non modo, citati nuper testes, & recens in Christianos summæ sævitæ exemplum demonstrant; sed & complura alia ipsorum facta, quæ diversis temporibus se offerent dicenda, testantur, de quibus nos alias sæpe.

At

licissimum Cypriano semper infensum, ipso nec permittente nec sciente, *Diaconum* sua factione & ambitione constituit, inquit Cyprianus in epistola LII. quæ Pamelio est XLIX.

Eusebius tam in Chronico quam in Historia, Pacianus epistola secunda, Socrates, Hermanus Contactus, Marianus Scotus & Antiqui omnes, Novatum Presbyterum vocant. Baronius tamen ait, eum in Africa Episcopum fuisse, ex eo certo deduct, quod de eo S. Cyprianus tradit, fuisse ab ipso ordinatum *Diaconum* Felicissimum. Verum hoc non dicit Cyprianus: hæc ejus de Novato ad Cornelium verba in Epist. LII. quæ Pamelio est XLIX. *Ipse est, qui Felicissimum satellitem suum Diaconum, nec permittente me, nec sciente, sua factione & ambitione constituit.* Ubi non dicit Cyprianus, Novatum ordinasse Felicissimum, neque sua manu, sed sua factione eum constituisse *Diaconum*, hoc est, potentia factionis suæ, ut *Diaconus* ordinaretur sine venia aut notitia Episcopi sui, effecisse. Hæc mens Cypriani fuit, ut ex sequentibus clarissime patet. Nam *similia & paria eum Romæ molitum esse docet; Qui, inquit, illic, hoc est; Carthagine adversus Ecclesiam Diaconum fecerat, illic, hoc est, Romæ, Episcopum fecit.* Simili plane & pari modo factione sua & ambitione utrumque fecit, sed neutrum ordinavit. Certe Novatianum Episcopum fecit, id est, sua factione, ut fieret, procuravit: eum autem minime ordinavit, quem a tribus Episcopis ex Italia accitis ordinatum esse suo loco videbimus. Ita Pearsonius citatus num. XXI.

Hunc Felicissimum Novati *Diaconum* diversum esse putat Baronius ab illo Felicissimo, qui Sedi Cypriani adversatus, schismaticusque auctor factus est. Sed eam sententiam Pearsonius citatus, & Lombertus, qui in ordine epistolarum Cyprianicarum disponendo non parvam posuit operam, merito rejiciunt, quia argumenta duo, quibus inductus est Cardinalis doctissimus, rem non evincunt. Primum est quod *Felicissimus* ille, qui adversatus est Cypriano, ipse Presbyter jam fuisse dicitur epistola scilicet XLIII. quæ Pamelio est XL. Sed in ea epistola *Felicissimus* Cypriani Presbyter non dicitur; tantummodo quinque Presbyteros *Felicissimo* copulatos ejusque satellites fuisse, illic refertur. Presbyteri autem non Presbytero copulari potuerunt. Imo quoties meminit Felicissimi & Presbyterii ejus, toties eum a Presbyteris distinguit, neque unquam Felicissimi alicujus tanquam Presbyteri mentionem fecit. Secundum Baronii argumentum pariter infirmum, quod nempe cum duæ essent inter se contrariæ sectæ Schismaticorum,

XV.
Novatus
Presbyter
erat.

Baron.
an. 254.
num. LIX.

XVI.
Felicissimus
unus,
non plu-
res.

Baron.
an. 254.
num. LXI.

CHRISTI
252.FABIANI PAP.
14.PHILIPPI IMP.
7.

VII. At quisnam fuerit magus ille, qui Alexandrinos Ethnicos commovit in Christianos non liquet: illud tamen scimus, Porphyrium in Vita Plotini, de Ægyptio sacerdote, dæmonum excantationibus de-

Magus ho-lexandrinus Ethnicos commovit in Christianos non liquet: illud tamen scimus, Porphyrium in Vita Plotini, de Ægyptio sacerdote, dæmonum excantationibus de-

dito, scribere; qui paulo post circa Gallieni tempora Romam venit: quem & illum ipsum putamus, qui (ut suo loco dicemus) Valerianum, Romæ cum esset, adversus Ecclesiam concitavit.

JESU CHRISTI
ANNUS
253.FABIANI PAP.
ANNUS
15.DECII IMP.
ANNUS
1.

I.

(a) Habes
descripta a
Pannin. in
Fast. hoc
anno.

D Ucentesimo jam ac quinquagesimo tertio adveniente Christi Redemptoris anno Decii & Etrusci a Cassiodoro ponitur Consulatus. Qui Etruscus hic nominatur, Decius junior est, cognomento Etruscus dictus; ut complura vetera monumenta (a) significant. Ponitur ab aliis Consulatus Decii secundus cum Gra-

to, quem putamus suffectum: nam hic ille plane Consulatus duorum Deciorum, cujus mentio est apud Trebellium Polionem in Valerianis. His Consulibus (inquit, Cassiodorus) occisi sunt Philippi pater & filius Imperatores; ille Veronæ, hic Romæ; Imperiumque invasit Decius, qui mox Decium filium Cæsarem dixit.

De

PAGIUS *Felicissimus* ille sententiæ Novati adversarius erat, quod diceret, Lapsos omnes absque poenitentiae mora recipiendos. Nam hæc nihil probant. Quippe Novatus, quandiu in Africa fuit, semper se ejusdem cum *Felicissimo* sententiæ de Lapsis recipiendis professus est. Cum autem Romam venisset, & se Novatiano adjunxisset, ut Romanum schisma promoveret, illius sententiam amplexus esse videbatur, sive serio, sive fide; ut & ipse Novatianus sententiam suam jam mutaverat, ut Cornelio fortius contradiceret. Hic autem *Felicissimus*, qui ab initio Cypriani electioni resisterat, Diaconus jam factus, portionem plebis cum Episcopo suo divisit, & persecutione jam sedata, in monte quodam suos colligebat, quo Lapsi petulantiores præcipue convolarent.

Vicarios suos epistolam XLI. Pamelio XXXVIII. qua illis in mandatis dat, ut *Felicissimum* excommunicarent, & *Augendum* etiam, si perseveraret, aliosque, qui conspirationi & factioni *Felicissimi* se adjungerent. Qua auctoritate muniti *Caldonius* & *Herculanus* Episcopi cum Presbyteris Rogatiano & Numidico *Felicissimum* & *Augendum*, aliosque nonnullos obscuriores communicatione *abstinuerunt*, ut ipsi indicant epistola XLII. quæ Pamelio est XXXIX.

XVII.
Felicissimus & *so-*
cii excom-
munican-
tur.

Baron.
ibid. num.
XXXVII.

Interea temporis Cyprianus *Caldonium* & *Herculanum* Episcopos & Collegas suos cum *Numidico* Presbytero, quem nuper Clero Carthaginensi adjunxerat, Carthaginem mittit, eosque cum *Rogatiano* vicem suam aduros Vicarios constituit, ut necessitates fratrum sumtibus expungerent, simul etiam & ætates eorum & conditiones & merita discernere; unde ipse cognoscere posset; quos ad Ecclesiasticæ administrationis officia promoveret. Dum autem illi his rebus incumberent, *Felicissimus* intercessit, ne quis posset expungi, neve singulorum merita possent diligenti examinatione discerni; præterea interminatus; quod secum in monte non communicarent, qui Cypriano obtemperare voluissent. Quamobrem *Caldonius* reliquique scribunt ad Cyprianum literas, quibus eum movent, quid a *Felicissimo* sibi factum esset; quid etiam ab *Augendo* altero, ut videtur, Diacono qui se cum *Felicissimi* conspiratione sociaverat. Quibus Cyprianus graviter commotus scribit ad

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5744.

⊙ 8. E. ♀ 5. P. 23. Mart. Indiæ. 14.

JESU CHRISTI 251. secundum Baronium 253. & 254.

CORNELII PAPÆ 1.

DECII IMP. 2.

[1] A D num. I. Coss. C. Traianus Decius Aug. I. III. & Q. Herennius Etruscus Decius Consules Casar.

In Fragmento Consulari a Bucherio edito hoc anno legitur: *Decio III. & Decio Casare*. In Inscriptione etiam a Sponio in Miscellaneis Erudite Antiq. pag. 243. Consulatus Etrusci Casaris diserte memoratur: indeque liquet, sumtum tertium a Decio Consulatum fuisse juxta tertiam Consulatum Cæsareorum regulam, ab Etrusco vero ejus filio etiam Decio appellato, juxta secundam; quia nempe anno præcedenti Casar nuncupatus fuerat. Vocatur communiter is Consulatus duorum Deciorum, ut dicitur apud Polionem in Valeriano. Verum, cum Baronius priorem Decii Augusti Consulatum, qui suffectus

SÆC. III.
Anno Ur-
bis 1004.
Olymp.
257. an. 3.
A. C. 251.

NOTÆ [1] Coss. C. Traianus Decius Aug. III. & Q. Herennius Etruscus Decius Casar. Nummus apud Bandurium tom. I. pag. 39. cum Epigraphe in antea:

Q. HE. ETRUSC. ME. DECIUS. NO. C.

In postica:

P. M. TR. P. II. CONS. II.

Hinc Victor in Decii, cecidisse eos ait, exacto regni biennio. Ita & Eutropius. Nomina vero Traiani Decii in Nummis Græcis hæc sunt: Imperator Casar. Cnsus Messius Quintus Traianus Decius Aug. Vetus inscriptio Romæ, apud Fabretum pag. 683.

Q. H. E.

CHRISTI
253.

FABIANI PAP.
15.

DECII IMP.
I.

II. De nece Philipporum hoc anno vetus extat monumentum Veronæ, ubi senior necatus est, his verbis conscriptum: ANNO CHRISTI CCLIII. IMP. DIVUS PHILIPPUS SENIOR VERONÆ; ET ROMÆ JUNIOR A SATELLITIBUS INTERFICIUNTUR. Veronæ, inquam, extat juxta portam Bursaream in domo olim Cathaneorum; descripsit illud quoque Adolphus in libro de Imperatorum Romanorum numismatibus, & alii; sed a Panvinio, licet Veronensi cive, est prætermisum, quod suis videretur adversari Fastis, in quibus Philipporum obitus ab eo ponitur anno Christi ducentesimo quinquagesimo. Porro ejusdem inscriptioni tum septem Consulatus positi in Fastis Cassiodori sub Philippo consentiunt, tum numerati ab Eusebio anni septem ejus Imperii, & deducta ab eodem annorum Christi chronographia, qua æque ponitur hic annus a nato Christo ducentesimus quinquagesimustertius. Quibus videas, cum pluribus aliis, tum his de præsentis anno adductis exemplis, initam a nobis Christi annorum rationem assertam atque firmatam; at etiam Paulus Orosius cum tradit occisos esse Philippos, & subrogatum Decium anno millesimo quarto ab Urbe condita, huic nostræ chronographiæ postæ suffragatur. Sic itaque omni ge-
Ann. Eccl. Tom. II.

Recta
chronographia
firmata.

nere chronographiæ, nempe Christi annis, Imperatoris, Urbis, atque Consulibus hoc anno occisos esse Philippos, & Decium imperare cœpisse, habetur expressum.

Quod autem unus Eutropius dicat Philippos inter divos fuisse relatos; ex his plane cognoscitur, Philippum, licet nece Gordiani perosus omnibus Romanis olim fuisset, mutatis moribus, de Senatu populoque Romano optime meritum, omnium sibi conciliasse animos; atque adeo licet occisi tum ipse, tum filius fuerint, non defuisse illis extremum illud omnium amplissimum Senatus officium, quo eos retulerit inter divos. Ex quibus etiam illud conjicimus, sic eos Christiana fuisse religione initiatos, ut tamen nullum ob eam causam negotium facefferint Gentiliæ superstitioni. De Severa autem Augusta Philippi majoris conjugè quid actum sit, num & ipsa occisa fuerit a Decio persecutore, quod Christianam fidem profiteretur, nequicquam prorsus scriptum invenimus; perierunt & magna ex parte Acta martyrum conflagratione illa a Diocletiano facta; unde & quamplurima, quantumlibet clarissima essent, remanserunt prorsus obscura, immo & extincta penitus.

III.
Philippus
relatus inter
divos.

Viventibus vero adhuc Philippis, Decius
D d d d

IV.

PAGIUS stus fuerat, ordinarium crederet, hunc ejusdem Decii cum Etrusco filio secundum Consulatum ordinarium vocavit, annoque postea CCLIV. ut ipse vocat, Traianum Decium III. & Gratium II. Consules proponit, innixus Actis S. Pionii Martyris, quæ subscripta sunt: *Consule tertium Messio Quinto Traiano Augusto, & Deltio Grato secundum*. Sed ea verba in Actis legitimis Pionii non leguntur, ut videre est apud Bollandum die prima Februarii, ubi illa recitat. Falsa itaque inepta illa temporis notatio, certumque Gratium unum tantum Consulatum ordinarium, Decium vero duos gessisse, & in nullis antiquis Fastis duos priori, & tres posteriori Consulatus assignatos. Non potuit autem Baronius Consulatum illum in Annales suos inferere, quin an-

num Consulatus illi suppositio respondentem adderet. Quare post Consulatum illum in suos Fastos intrusum, non jam amplius biennio, ut antea, sed triennio ab Era Dionysiana diffidet. Is itaque annus hic nobis rejiciendus, ut Notæ nostræ rebus a Baronio narratis consentire possint, ejusque Chronologiæ depravatio magis innotescere. Hinc in hujus anni titulo dixi, hunc annum esse Baronio 253. & 254. quia scilicet unum ex illis expunxi. Et hoc certum apud omnes esse debet.

A num. II. ad V. Utriusque Philippi Imperatorum interitus anno ducentesimo quadragesimo nono, quo contigit, a nobis narratus; quo etiam anno Decii Imperium inchoandum certis argumentis adstruximus.

II.
Interitus
Philippi
Imp.

Ad

NOTÆ

Q. HERENNIO. ETRUSCO
MESSIO. DECIO. NOBILIS-
SIMO. CAES. PRINCIPI
IUVENTUTIS. COS. FILIO
IMP. CAES. C. MESSI. QUIN-
TI. TRAIANI. DECI. PII.
FELICIS INVICTI.
AUGUSTI.
ARGENTARII. &c.

Sigla C. ex nummis Græcis erunt prænomen Cnaus, non Caius. Trebellius Pollio in Valerianis cap. I. Duobus Deciis Coss. VI. Cal. Novem. die, quum ob Imperatorias litteras in ade Castorum Senatus haberetur. Acta S. Pionii Martyris, apud Bollandum die XXIII. Februarii: Julio Asia proconsule, Proclo, Quintiliano Magistratum gerentibus, Consule tertium Messio Quinto Traiano Decio Augusto, ante IV. Idus Martii, more Romanorum; Asia autem more, septimi mensis undecimo, die Sabbati hora decima. Ex his A. D. 251. ac tertium Decii consulatum designari, ostendit Norisius in Dissertatione Chronologica de votis decennialibus cap. V. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Bucherii laterculus; Decio III. & Decio Casare.

cius post Macrinum, qui cito sublatus est ab exercitu Illyricorum, Imperator est acclamatus; Imperium tenuit, secundum Eusebium & Cassiodorum, annum unum & menses tres; sed de his inferius plurius.

V. Posita igitur ac stabilita de annis Imperatorum chronologia, eam etiam, quæ est Romanorum Pontificum, statuamus; cum omnium consensione constat, ipso Decii Imperatoris ingressu persecutionem ab eo in Christianos conflaram, eaque confestim Fabianum Papam sublatum. Qui de nece Philipporum, & Decii Imperii exordio diversam ab hac posita a nobis inierunt annorum rationem, quo tempore ingressum Decii, eodem & Fabiani interitum posuerunt. Sed qua ratione firmatus ac stabilitus a nobis est annus primus Decii imperantis, eadem quoque hoc anno ponitur Fabiani Papæ martyrium; ut hac ratione dicendum sit, ipsum sedisse annos quindecim & dies quatuor, subiisseque martyrium vigesima Januarii, qua die natalis ejus habetur in tabulis Ecclesiasticis perpetua memoria consignatus. De eodem autem hæc leguntur: *Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros vigintiduos, diaconos septem, Episcopos per diversa loca undecim: qui sepultus est in cœmeterio Callisti via Appia, decimotertio Kalend. Februarii, cessavit Episcopatus ejus dies sex.*

Fabiani
Papæ
martyrium.

VI.
Vacatio
Romanæ
Sedis.

At vacasse sedem ejus anno uno & amplius, dicemus anno sequenti in electione Cornelii. Ponitur & ab Eusebio hoc Christi anno Fabiani exitus; sed error apparet, dum habens Anterum sub Gordiano vita functum, Fabianum successorem annos tantum tredecim sedisse ponit; cum exploratissimum sit, non sub Gordiano, sed sub Maximino persecutore Anterum martyrio coronatum, atque Fabianum in locum ejus post dies tredecim subrogatum. Certe & in libro de Romanis Pontificibus, Fabianum sedisse habes annos quatuordecim, menses undecim, ac totidem dies, sedisseque ad præsentem usque annum, quo Decius secundum Consulatum gessit.

VII. De persecutione autem a Decio excitata, hæc in primis Eusebius (a): *Philippus, ubi septem annis regnaverat, succedit Decius; qui odio quodam capitali, quo cum Philippo dissidebat, insensus, persecutionem contra Ecclesiam concitat.* Et Orosius (b): *Continuo cum invasisset Imperium, ob quod se etiam Philippos interfecisse docuit, ad persequendos interficiendosque Christianos, septimus post Neronem feralia sparsit edicta, plurimosque sanctorum ad coronas Christi de suis cruciatus misit.* Tantam quippe olim ex Christiano Imperatore sibi Fideles vendicant auctoritatem, ut ardore fidei inflammati, plerisque in locis fana, idola, & altaria sint demoliti: quod factum fuisse ab Ecclesiis in Ponto positis, Gregorius (c) Nyssenus testatur, nosque ab eo scripta suo loco referemus paulo inferius. Porro Gentilium furor ille natus, inveteratumque odium in Christianos, Philipporum auctoritate diu repressum, ipsorum morte innox veluti ruptis aggeribus, magno sese impetu in Christianos effudit, omnes sub Romano Imperio sitas inundans Ecclesias; ut revera illud quoque de ea dici merito potuerit (d): *Nisi abbreviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro.* Continuo enim summos Ecclesiæ vertices, qui videbantur esse columnæ, violento quodam impulsu secum abripuit, ut Fabianum Romanum Pontificem, Babylam Antiochenum Episcopum, & fama celebrem Alexandrum Hierosolymorum Antistitem, atque alios.

PAGIUS
III.
Fabiani
FP. martyrium.

Ad num. V. & seq. Fabiani Papæ martyrium anno præcedenti contigit, ut ibidem dictum. Baronius autem ideo illud cum hoc anno copulavit, quia in Chronico Damasi dicitur, Fabianum Decio II. & Grato Coss. martyrio coronatum. Verum, secundum Decii Consulatus qui

Continuo enim summos Ecclesiæ vertices, qui videbantur esse columnæ, violento quodam impulsu secum abripuit, ut Fabianum Romanum Pontificem, Babylam Antiochenum Episcopum, & fama celebrem Alexandrum Hierosolymorum Antistitem, atque alios.

Sed antequam agamus de singulis; qualisnam esset his temporibus Ecclesiæ status, quæve præcesserit causa, ut Deus tam immanem persecutionem in Ecclesiam sævire permiserit, quid in primis de ea re S. Cyprianus, qui præsens hæc omnia exploratissima habuit, memoriæ commendarit, adducamus in medium. Ipse igitur in commentario, quem scripsit de lapsis, hæc habet de hujus temporis Christianæ disciplinæ vigore plane enervato atque corrupto: *Si (inquit) cladis causa cognoscitur, & medela vulneris invenitur. Dominus probari familiam suam voluit, & quia traditam nobis divinitus disciplinam pax longa corruperat, jacentem fidem, & pene dixerim dormientem, censura cælestis erexit. Cumque nos peccatis nostris amplius pati mereremur, clementissimus Dominus sic cuncta moderatus est, ut hoc omne quod gestum est, exploratio potius, quam persecutio videretur.* Studebant augendo patrimonio singuli, & obliti quid credentes aut sub Apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in sacerdotibus religio devota, non in ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. Corrupta barba in viris, in feminis

(c) Greg.
Nyssen. in
vita S.
Gregorii
Thaumat.

(d) Mar.
13.

VIII.
Status Ec-
clesiæ tem-
pore De-
cii.

Mores
corrupti
huius tem-
poris.

primus fuit ordinarius, de quo in eodem Chronico sermo, anno præcedenti gestus.

A num. VII. ad CXIV. Decii persecutio anno CCXLIX. inchoata, annoque CCL. continuata, ut præfatis annis ostendimus. Quare quæ hic dicuntur, ad eos annos revocanda.

IV.
Persecutio
Deciana.

minis forma fucata. Adulterati post Dei manus oculi, capilli mendacio colorati. Ad decipienda corda simplicium callidæ fraudes, circumveniendis fratribus subdola voluntates. Jungere cum infidelibus vinculum matrimonii, prostituere Gentilibus membra Christi; non jurare tantum temere, sed adhuc etiam pejerare: Præpositos superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledicere, odiis pertinaciter invicem disfidere.

IX. Episcopi plurimi (quos & hortamento esse oportet cæteris & exemplo, divina procuracione contempta, procuratores rerum secularium fieri; derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas provincias obrantes negotiationis quæstuosæ nundinæ aucupari; esurientibus in Ecclesia fratribus non subvenire, habere argentum largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus sœnus augere) quid non perpeti tales pro peccatis ejusmodi mereremur? cum jampridem præmonuerit ac dixerit censura divina (a): Si dereliquerint legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint; si justificationes meas profanaverint, & præcepta mea non observaverint; visitabo in virga facinororum, & in flagellis delicta eorum. Prænunciata sunt ista nobis, & ante prædicta; sed nos data legis, & observationis immemores, id egimus per nostra peccata, ut, Dum Domini mandata contempsimus, ad correctionem delicti & probationem fidei remediis severioribus veniremus: Hæc Cyprianus, tam magnæ iræ Dei causam aperiens.

(a) Psal.
88.

Episcopi
corrupti
moribus.

X. Persecutio
antea
divinitus
cognita.

(b) Cyp.
epist.8.

At non destitit divinâ clementia deventura clade suos præmonere, quo male actorum poenitentia, bonorumque operum studio & assiduis precibus imminentem plagam averterent, vel aliqua faltem ex parte imminuerent. Sic quidem Christianæ confessionis præco nobilissimus Cyprianus inter alios, cum gladium venientem prævideret, ex specula editiori proclamans, quonam modo illum præcavere deberent, suos commouit, dicens (b): Quamquam sciam, fratres carissimi, pro timore, quem singuli debemus Deo, vos quoque illic assiduis orationibus & enixis precibus instanter incumbere; admotheo tamen ipse religiosam sollicitudinem vestram, ut ad placandum atque exorandum Dominum non voce sola, sed & jejuniis & lacrymis & omni genere precatationis ingemiscamus: Et inferius: Quod magis suavit & compulit, ut has ad vos litteras scriberem, scire debetis, sicut Dominus ostendere & revelare dignatus est, dictum esse in visione: Petite, & impetrabitis. Tunc deinde præceptum plebi assistenti, ut pro quibusdam personis designatis sibi peterent; in petendo autem fuisse dissonas voces, & dispares voluntates; & vehementer hoc Ann. Eccl. Tom. II.

displicuisse illi, qui dixerat. Petite, & impetrabitis; quod plebis inæqualitas discreparet, nec esset fratrum consensio una & simplex & juncta concordia.

Paulo autem post hæc idem Cyprianus subdit: Nam & illud ostensum est, quod sederet paterfamilias, sedente sibi ad dexteram juvene; qui juvenis auxius, & cum quadam indignatione subristis, maxillam manu tenens, mæsto vultu sedebat. Alius vero in sinistra parte consistens rete portabat, quod se mittere, ut circumstantem populum caperet, minabatur; & cum miraretur quid hoc esset ille qui vidit; dictum est ei: Juvenem, qui ad dexteram sic sederet, contristari & dolere, quod præcepta sua non observarentur: illum vero in sinistra exultare, quod sibi daretur occasio, ut a patrefamilias potestatem sumeret sæviendi. Hoc prius longe ostensum est, quam tempestas vastitatis hujus oriretur; & videmus impletum, quod fuerat ostensum: Hucusque Cyprianus.

XI.
Visio de
persecu-
tione ven-
tura.

De sævissimis a Decio in Christiano esipso Imperii sui exordio edictis promulgatis, qualia ipsa fuerint, Dionysius (c) Episcopus, qui his diebus præerat Ecclesiæ Alexandrinæ, & illa audivit, atque legisse potuit, docet his verbis scribens ad Fabium Episcopum Antiochenum: Decii edictum erat jam vulgatum; illudque tale profecto videbatur, quale Dominus prædixerat futurum, in quo terribilissima illa jam propemodum complebatur sententia; nimirum, electos, si possibile esset, in errorem inducendos fore: hinc omnes certe metu perculsi obstupuerunt. Hæc Dionysius. Meminit, & Gregorius Nyssenus (d) de edictis tum in omnes Ecclesias a Decio editis; sed in primis ab admirabili propagatione fidei pacis temporibus facta, externoque cultu in Ecclesiarum erectione auctor, atque egregie illustrato auspiciatur; & quæ Decium ad maximam iram incitavit, factam a Christianis idolorum atque altarium demolitionem narrat his verbis:

XII.

(c) Euseb.
lib.6. cap.
34.
Decii edi-
ctum qua-
le.

(d) Greg.
Nyss. in Vi-
ta Gregor.
Thaum.

Jam enim in omnem partem pervaserat divina prædicatio; & omnes tam in Civitate, quam in ea quæ circumcirca sita est regione, ad piam rectamque dogmatis fidem erant traducti; altariaque, & templa, & quæ in eis fuerant simulacra, erant eversa: expurgata autem erat humana vita ab idolorum inquinamentis, extinctusque erat sceleratus nidus sacrificiorum, ablutusque cruor ex altaribus, & sordes cæcorum animalium; omnes autem in omni loco in Christi nomine templa erigebant & oratoria; cum Romanorum, qui tunc erat, Imperatorem subiit ira atque invidia, propterea quod falsa quidem ejus patria neglectui esset superstitio; augebatur autem mysterium Christianorum, & per totum Orbem terræ multiplicabatur

XIII.
Propaga-
tio fidei
Christia-
næ.

Ecclesia, per eos qui semper, verbo adiciebantur, crescens in magnitudine. Et cum existimasset, fieri posse ut divina virtuti sua resisteret acerbitas, & reprimeret quidem mysterii prædicationem, dissolveret autem cætus Ecclesiarum, rursus autem traduceret ad simulacra eos qui ad verbum proceperant: ad Gentium Præsides mittit edicta, terribiles supplicii minas in eos statuens, nisi omnibus probris, contumeliis, & cruciatibus afficerent eos qui nomen Christi adorabant, & terrore, & cruciatibus eos rursus adducerent ad patrium cultum dæmonum: Hæc Gregorius.

XIV.

(a) Cypr. epist. 8. c. dit. Pamel.

Gravis persecutio in Ecclesia Africana.

His acceptis edictis, Præsides in provinciis quam immaniter in Christianos sævierint, ex iis, quæ acta in Africa S. Cyprianus (a) testatur, & quæ in cæteris Provinciis gesta sunt, facile possumus intelligere; ait enim: *Tormenta venerunt, & tormenta sine sine tortoris, sine exitu damnationis, sine solatio mortis: tormenta quæ ad coronam non facile dimittant, sed tam diu torqueant, quam diu deficiant; nisi si aliquis divina dignatione subtractus, inter ipsa cruciamenta profecerit, adeptus gloriam, non termino supplicii, sed velocitate moriendi: Hæc Cyprianus.*

XV.

(b) Greg. Nyssen. in Vita S. Gregorii Thaumatur.

Persecutionis acerbitas.

Sed & de multis tormentorum generibus, quæ præsidis sibi artificum peritia comparabant, tunc exhibitis, Gregorius Nyssenus (b), qui ab avia S. Macrina seniori, ejusdem Ecclesiæ alumna, ea potuit didicisse, hæc habet: *Neque aliud tunc publicum, aut privatum quicquam agebatur, aut ullum ponebatur studium ab his qui tractabant publica, quam ut obsiderent, & punirent eos qui fidem sequebantur. Erant autem non solum minæ verborum terribiles, sed cum iis varius apparatus suppliciorum nullum non afferebat stuporem; & antequam veniret ad periculum, metum incutiebat hominibus enses, & ignis, & bestia, & fossæ, & instrumenta ad torquendum membra accommodata, & ferrea in igne cathedræ, & ligna erecta, in quibus eorum extensa, qui persistebant, corpora porrectis horrendis laniabantur unguis, & alia innumerabilia ad multiplices corporum cruciatus inventa ab eis excogitabantur: unumque studium erat iis, qui hanc habebant potestatem, ut nullus eo posset ostendi scelere superior. Alii quidem deferebant, alii vero indicabant, alii vero scrutabantur eos qui erant absconsi: alii invadebant eos, qui fugiebant: alii autem injectis oculis in facultates Fidelium, ut rebus eorum potirentur, prætextu pietatis, & religionis, eos qui fidem amplectebantur, exagitabant: Hucusque Gregorius.*

XVI. Miserandum multorum lapsus.

Hunc in modum cum persecutio in Ecclesiam grassaretur, primo ipso sui furoris impetu complures ubique prostravit; ipsos nimirum, quos antea delicia, & con-

cupiscentia subjugassent: & cujus magis male acta vita esset, fordibus inquinata, ejus turpior erat lapsus atque negatio. Hos enim in primis S. Cyprianus deplorat in libro de Lapsis, sic dicens: *Non expectaverunt saltem ut interrogati negarent, ut thus accenderent apprehensi. Ante aciem multi victi sine congressione prostrati nec hoc sibi reliquerunt, ut sacrificare idolis viderentur invitati. Ulro ad forum currere, ad mortem sponte properare, quasi hoc olim cuperent, quasi amplecterentur occasionem datam, quam semper optassent. Quid illi, qui a magistratibus vespera urgente dilati sunt? quod ne eorum differretur interitus, etiam rogaverunt? & paulo post: *Ac multis proprius interitus satis non fuit: hortamentis mutuis in exitium suum populus impulsus est: mors invicem lethali poculo propinata est. Ac ne quid deesset ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus vel impressi, vel attracti, amiserunt parvuli quod in primo statim nativitatis exordio fuerant consecuti: Nimirum gratiam per baptismi illustrationem acceptam: ex instituto enim Ecclesiæ, parvuli etiam baptizabantur & infantes.**

Unde autem facta sit illis tantæ ruinæ occasio, paulo inferius declarat his verbis: *Dissimulanda, fratres, veritas non est, nec vulneris nostri materia & causa reticenda. Decepit multos patrimonii sui amor cæcus: nec ad recedendum parati aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ velut compedes ligaverunt: illa fuerunt remanentibus vincula, illa catenæ, quibus & virtus retardata est, & fides pressa, & mens vincula, & anima præclusa, ut serpenti terram secundum Dei sententiam devoranti, præda & cibus fierent, qui terrestribus cupiditatibus inhærent: Hæc & alia multa de his Cyprianus. Erant autem lapsorum casus varii atque distincti, dum quidam ex ipsis (ut dictum est) non rogati procurerent: rursus vero quidam se invitos id agere contestarentur: alii rursus, qui primo confitentes, inde metu pœnarum a fide negando deficerent.*

Rursus vero lapsorum duplex ab eodem Cypriano ponitur differentia: aliorum scilicet, quos nominat Sacrificatos, vel Thurificatos, ac idololatrias communi voce: aliorum vero, quos appellat Libellaticos, de quibus plura in epistola ad Antonianum (c). Dicebantur autem Sacrificati omnes qui quomodocumque immolassent, (c) Cyprianus vel immolata gustassent: Thurificati autem, qui thus obtulissent; Idololatræ æque omnes qui quemlibet religionis cultum Idolis publice exhibuissent. Libellaticos autem eos esse, significare tradunt, qui cum sacrificium offerre publice cogerentur, se data pecunia redemissent: de quibus hæc idem in eadem ad Antonianum epistola:

Cum

XVII. Unde lapsus multorum.

XVIII. Lapsorum diversa genera.

Cum ergo inter ipsos qui sacrificaverint, multa sit diversitas; quæ inclementia est, & quam acerba duritia, Libellaticos cum his qui sacrificaverunt jungere? quando is, cui libellus acceptus est, dicat. Ego prius legeram, & Episcopo tractante cognoveram non sacrificandum Idolis, nec simulacra a servo Dei adorari debere; & idcirco ne hoc facerem, quod non licebat, cum occasio libelli fuisset oblata, quem nec ipsum acciperem, nisi ostensa fuisset occasio, ad magistratum, vel veni, vel alio eunte mandavi Christianum me esse: sacrificare mihi non licere, ad aras Diaboli me venire non posse; dare me ob hoc præmium, ne quod non licet, faciam: Hæc Cyprianus: quæ licet plana videantur, tamen subobscura redduntur ex aliis quæ sparsim in diversis Cypriani locis sæpe leguntur.

XIX. Libellatici quinam dicti sunt.

(a) Apud Cypri. epist. 31.

At colligitur ex iis, non sic Libellaticos esse dictos, (ut multi putant,) quod libellum offerrent magistratui, quem potius ab eo acciperent; id enim illis verbis declarat Libellaticus ille apud Cyprianum, sic dicens: *Libellum nec ipsum acciperem, nisi ostensa fuisset occasio.* Sed & insuper in epistola Cleri Romani (a) ad Cyprianum, de Libellaticis hæc dicuntur: *Sententiam nostram dilucida expositione protulimus adversus eos, qui se ipsos infideles illicita nefariorum Libellorum professione prodiderant, quasi evasuri irriterentes illos Diaboli liqueos viderentur: quo non minus quam si ad nefarias aras accessissent, hoc ipso quod ipsum contestati fuerant, tenerentur; sed etiam adversus illos qui acta fecissent, licet præsentibus, cum fierent, non assuissent; cum præsentiam suam utique ut sic scriberentur, mandando fecissent, &c.* Ex quibus patet, à Romana Ecclesia etiam Libellaticos acriter condemnari, ut infideles. Insuper vero idem qui supra Cyprianus de Lapsis: *Nec sibi (inquit) quo minus agant penitentiam, blandiantur, qui etsi nefandis sacrificiis manus non polluerunt, libellis tamen conscientiam prostituerunt. Et illa professio denegantis, contestatio est Christiani, quod fuerat abnuentis; fecisse se dixit, quod alius faciendo commisit:* Hæc ipse. Quibus omnibus exprimere videtur, Libellatici causam fuisse hujuscemodi, ut, etsi minus quis sacrificium Diis offerret, tamen aliqua per se vel per alium edita professione fidem negaret; ne vero, sicut cæteri, traheretur ignominiose ad aram, id pecunia, (ut dictum est) redimebat.

XX. Error de Libellaticis confutatur.

Quamobrem errare existimo, qui putant illos dictos esse Libellaticos, qui pretium solverent ne cogentur fidem negare. Nam nullum fuisse crimen, vexationem a Gentilibus in persecutione inferri solitam pecunia redimere; satis superius ex totius Ecclesiæ usu, & canone Petri marty-

ris Episcopi Alexandrini, demonstratum est, dum Tertulliani errorem ex Montani schola acceptum confutavimus, quo dicebat, nemini licere pro sui liberatione, ne ad iudicium duceretur, pecuniam solvere. Nec enim putandum, improbatam in Ecclesia opinionem Tertulliani, Cyprianum esse sectatum, minus autem Romanam Ecclesiam, quæ (ut vidimus) æque cum Cypriano Libellaticos damnat.

Quantum igitur ex nuper citatis, & aliis locis de Libellaticis assequi licet; hunc in modum rem geri consuevisse putamus: Cum, propositis (quod dictum est) a Provinciis Præsidibus Decii Imperatoris edictis, ut Christiani omnes sacrificarent; qui id facere erubescerent, Magistratum adirent, vel ad eum alios suo nomine mitterent, rogarentque ne ad sacrificium immolandum compellerentur; cæterum se Christum negare, iidemque etiam pro hujusmodi dispensatione consequenda pecuniam sponderent: Magistratus vero post negationem concessionis libellum scriberet, atque ei qui petiisset daret, vel absenti mitteret, quo munitus tutus absque pœna consisteret. Qui igitur hunc in modum fidem prodidissent, ac similiter perdidissent, Libellatici dicebantur, quod libellum securitatis a Magistratu conscriptum accepissent, cum negassent. Hæc est igitur de Libellaticis nostra sententia, ex ante citatis locis deducta, & alio planiori paulo inferius confirmanda.

De hujusmodi autem, qui a Proconsulibus dari solerent, libellis concessionis, & indulgentiæ, meminit Ulpianus, dicens: (b) *Ubi decretum necessarium est, per libellum id Consul expedire non potest.* Omnia enim, quæcumque causæ cognitionem desiderant, per libellum non possunt expediri: Quam quidem Ulpiani sententiam perperam, meo iudicio, interpretati sunt, qui intelligendam putarunt de libellis supplicibus Provinciarum Præsidibus offerri solitis, cum potius de illis debeat accipi libellis, qui a iudicibus, cum concederent aliquid, dimanarent; quos (ut habetur in casu proposito, qui aliquid sibi concedi optassent, acciperent; qui tamen tunc tantum dabantur, cum (ut ait Jureconsultus) res nullam aliam causæ cognitionem desideraret, quod in nullius præiudicium verteretur.

Diversum plane ab iis libellorum genus illud erat, quo Christiani illi nequissimi, statim atque audissent promulgatum edictum; ne caperentur, vel jacturam aliquam in bonis paterentur, confestim suæ negationis Præsidi libellum offerebant. Meminit ejusmodi generis libelli Plinius (c) in epistola ad Traianum his verbis: *Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse; cum præsentem me Deos appellarent, & imagini tuæ, quam*

XXI. *Causa Libellaticorum qualis esset.*

XXII.

(b) l. nec quicquam s. ubi decretum. ff. de of. Proconsul.

Proconsules quos dicit libellos.

XXIII. *Aliud genus libelli.*

(c) Plin. lib. 10. epist. 97.

quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferi, thure, & vino supplicarent: præterea maledicerent Christo. Longe vero diversos ab iis esse Libellaticos; qui (ut dictum est) non darent, sed acciperent libellos a Proconsule, nemo non videt.

XXIV.
Libellatici
consultum
volebant
honori,
non ani-
mæ.

(a) Cypr.
epist. 68.

Ad omnem vero hac de re ambiguitatem tollendam, dicimus, Libellaticos non esse ejusmodi, ut pretium solverent, ne cogentur negare, sed negasse eos Christum; verum ne palam, ut alii, offerre sacrificium, vel libamina cogentur, spondidisse pecuniam. Est de ejusmodi negatione Libellatici egregium testimonium Cypriani (a) in epistola ad Hispanos, ubi cum agit de Martiale Episcopo, quem ait fuisse libello contaminatum, hæc de eodem subdit: *Martialis quoque præter Gentilium turpia lutulenta convivium, & collegia diu frequentata, & filios in eodem collegio exterarum gentium more apud profana sepulcra depositos, & alienigenis consepulios, Actis etiam publice habitis apud procuratorem Ducenarium, obtemperasse se idololatriæ, & Christum negasse, contestatus sit, &c.* Igitur, ut Martialis Libellaticus diceretur, hoc processit, quod Actis publicis se Christum negare fuerit contestatus; ob eamque causam postea securitatis a Proconsule (ut demonstratum est) data pecunia libellum acceperit. Hæc autem de Libellaticis pluribus nos oportuit elucidasse, quod omnes, quos viderim, in hoc hallucinatos invenim, putantes eos Libellaticos dici, qui, ne cogentur Christum negare, pecunia se redimerent; incaute nimis hac ex parte cogentes non Cyprianum modo, sed & Romanam Ecclesiam Libellaticos æque damnantem, ad stipulari Tertulliano, qui negare nefas esse Christiano, pecunia a persecutoribus se redimere. At satis de lapsis; & lapsorum hujus temporis diversis generibus.

Correctus
error de
Libellati-
cis.

XXV,

Jam vero cætera, quæ ad ejusmodi persecutionem spectare videntur, enarrare aggrediamur; ac in primis quid Romæ, deinde quid in aliis nobilioribus Orbis Ecclesiis actum sit, ex iis potissimum auctoribus, qui præsentibus res gestas inspexerunt, vel ab aliis eisdem intuitis acceptas scripserunt. Quod itaque hæc omnium acerbissima persecutio fuerit in Romanam Ecclesiam concitata; illud unum potest esse perspicuo argumento, dum (quod nunquam alias accidisset) S. Fabiano Catholicæ religionis Antistite martyrio coronato, ne per annum quidem valuit ei subrogari successor; licet causæ urgentissimæ intercederent, quibus consultandis universali, (ut demonstrabimus) opus esset Episcopo. Pauci autem ex Clero Romano residui, magno modestiæ exemplo, ab electione Romani Pontificis abstinuerunt, quod sæviens persecutio collegas complures in carceres abduxisset, aliosque aliter disper-

Ingens
persecu-
tio Roma-
nam Ec-
clesiam ve-
xat.

sisset. Porro ob maximam quidem temporum difficultatem, quam atrox invexerat persecutio, dilatam esse tam longo tempore novi Pontificis electionem, idem Cletus Romanus ad Cyprianum (b) scribens aperte demonstrat his verbis: *Post excessum nobilissimæ memoriæ viri Fabiani, nondum est Episcopus propter rerum, & temporum difficultates constitutus, qui omnia ista moderetur.*

(b) Apud
Cypr. ep.
31. edit.
Pamel.

Qui ergo sic collecti in unum asservarentur, probe scientes ex antiquiori consuetudine, sublato visibili universalis Ecclesiæ capite, suarum esse partium (quippe qui propinquiora membra capiti inhærent) Catholicæ Ecclesiæ ubique locorum positæ prospicere atque consulere; in iis, quæ licerent, ipsius capituli munera expleverunt. Quæ autem hoc anno vacantis sedis ab eis in unum coeuntibus erga cæteras in orbe Romano positas Ecclesias acta sint, licet non appareant; ex his tamen, quæ gesta sunt in Ecclesia Africana, ex ejusdem Cleri ac Cypriani Carthaginensis Episcopi litteris ultro citroque datis ac redditis, quid cum principalioribus cæteris Ecclesiis actum sit, facile possumus intelligere.

XXVI.
Romanus
clerus se-
de vacan-
te curat
omnes Ec-
clesias.

Fabiano igitur glorioso martyrio ex hac vita substracto, ne lateret etiam transmarinas Ecclesias quid patrum esset in caput, cujus eadem membra essent, Cletus Romanus confestim datis ad eas litteris significavit, officium certe non levis ponderis, vel momenti fuit, nempe ut summi Pastoris exemplo cæteri quoque qui diversis in regionibus præessent Ecclesiis Episcopi inflammarentur; ut libentissimo animo mortem oppeterent pro Ecclesia sibi commissa, cum id gregis utilitas postularet; & quod faceret summus Sacerdos, qui essent inferioris ordinis Clerici, ac cæteri denique Fideles infimæ classis peragere minime detrectarent. Scripsisse Romanum Clerum de Fabiani Papæ martyrio ad Episcopum Carthaginensis Ecclesiæ litteras, redditæ a S. Cypriano (c) (c) Cypr. ad eum his verbis significant: *Cum de excessu boni viri, collegæ mei, rumor ad nos incertus esset, fratres carissimi, & opinio dubia nutaret; accepi a vobis litteras ad me missas per Clementium hypodiamonem, quibus plenissime de glorioso ejus exitu instruerer; & exultavi satis, quod pro integritate administrationis ejus, consummatio quoque honesta processerit, in quo vobis quoque plurimum gratulor, quod ejus memoriam tam celebri, & illustri testimonio prosequamini; ut per vos innotesceret nobis, quod & vobis esset circa Præpositi memoriam gloriosum, & nobis quoque fidei ac virtutis præberet exemplum. Nam quantum pernicioza res est ad sequentium lapsum ruina Præpositi; in tantum contra utile est, & salutare, cum se Episcopus per*

XXVII.
De Mar-
tyrio Fa-
biani lit-
teræ.

(c) Cypr.
epist. 4.

per firmamentum fidei fratribus præbet imitandum: Hæc Cyprianus, qui ea epistola Fabianum modo collegam, modo vero Præpositum nominat, utpote qui Coepiscopus esset, potestate tamen in hierarchico Ecclesiastico ordine cæteris ille præpositus esset Episcopis; cum alioqui voce collegæ, non semper in ordine pares, sed in ministerio consortes, Africani Episcopi consueverint nominare; quippe qui Presbyteros etiam reperiantur (a) appellasse collegas, & multo frequentius Primates ipsos dixisse (b) collegas, Episcopos sibi subiectos.

(a) Conc. Carth. 4. c. 25.
(b) Concil. Afric. c. 21. 22. 31.

XXVIII. Anni unius vel mensis, ut alii affirmant; quæ mox dicturi sumus, aperte satis declarabunt. Non solum autem in ipsum Fabianum Romanum Pontificem primo sui impetu persecutio sæviit, sed & in alios, quoscumque reperire potuit ejusdem Ecclesiæ florentissimæ Clericos, progressa est. Siquidem post ejus passionem, (ut tradit liber de Romanis Pontificibus) Moyse & Maximus Presbyteri, & N'coltratus Diaconus comprehensi sunt, & in carcerem missi. Ad quos cum adhuc eadem sede vacante Cyprianus iterum scribens, eos jam annum in carcere exegisse testetur; plane apertissime ostendit, ultra anni spatium fuisse Romanam Ecclesiam sine Pastore; ait enim: (c) *Eant nunc magistratus, & Consules, sive Proconsules, annuæ dignitatis insignibus, & duodecim fascibus glorientur; Ecce dignitas cælestis in vobis honoris annui claritate signata est, & jam revertentis anni volubilem circulum victricis gloriæ diuturnitate transgressa est.* Recolensque idem singula ejus anni tempora hieme quidem in carcerem fuisse detrusos indicat, nempe mense Januarii, quo (ut monstratum est) Fabianus martyrium consummavit. Verum scriptam esse ad dictos confessores citatam Cypriani epistolam, priusquam Cornelius crearetur Romanus Episcopus; illud certo est argumento, quod scribit ad eos tunc pace, & unitate concordēs, quos postea in creatione Corneliæ constat schismate fuisse divisos, quibusdam ex ipsis Novatiano studentibus, ut inferius suo loco apertius fufususque dicturi sumus.

(c) Cypr. p. 16. edit. Pamel.

XXIX. Martyres Romæ passi sub Decio.

Inter innumeram pene Romanorum multitudinem martyrum, recensentur nobilissimæ illæ virgines Victoria & Anatolia, quæ abductæ Thoram ad lacum Velinum post multa certamina martyrium consummarunt die nona Julii. Habentur & Calocerus atque Parthenius hujus temporis insignes martyres; quorum prior cum esset præpositus cubiculi uxoris Decii, alter vero alterius muneris Primicerius; nolentes idolis sacrificare, ab eodem Imperatore occidi jussi sunt decimanona die

mensis Maii. Sed, & Secundianus Valeriani Præfæcti Assessor, necnon Marcellinus ac Verianus ab Urbe ad Centumcellas amandati, a Quadrato Consulari post alia tormenta sub gladio probati sunt nona die Augusti. Extant eorum Acta, (d) sed illa corrupta, in quæ Xysti Papæ nomen irrepsit; nam sub Decio Imperatore certum est fuisse passos. Sunt & alii complures tunc martyrio coronati, quorum nomina haud satis explorata habentur.

(d) Apud Sur. tom. 4. ea die.

Cum eadem persecutio, eodem prope quo Romæ tempore, litteris Decii a Præsidibus Provinciarum ac Proconsulibus in diversis Orbis partibus esset indicta; quodam veluti terræmotu fuit Ecclesia universa concussa; eoque sæviit impetu, ut complures, licet fortissimi, se subduxerint, ac inter alios sanctissimus Cyprianus; idque divino Spiritu nedum suadente, sed propemodum impellente, cum magna Gentilium siti posceretur ad necem. Scribens enim ipse postmodum ad Cornelium (e) Papam, de Populi in eum clamoribus, quibus Circus inonuisse atque Theatrum, cum ad leonem voce omnium peteretur, hæc ait: *Toties ad leonem petitus in Circo, in Amphitheatro, Dominicæ dignationis testimonio honoratus; his ipsis etiam diebus, quibus has ad te litteras feci, ob sacrificia, quæ edicto proposito celebrare Populus jubebatur, clamore popularium ad leonem denuo postulatus in Circo: Hæc illi frementes, quod Cyprianum ab oculis omnium subductum esse, indignissimo animo ferrent. Sed idem absens proscriptus fuit, atque bonis omnibus spoliatus; quod ipse litteris Florentium (f) Puppianum, compellans, testatur his verbis per ironiam inquires: *Persecutio enim veniens te ad summam martyrii sublimitatem provexit; me autem proscriptionis onere depressit, cum publice legeretur: Si quis tenet, vel possidet de bonis Cæciliæ Cypriani Episcopi Christianorum: Ut etiam qui non credebant Deo Episcopum constituenti, vel Diabolo crederent Episcopum proscribenti. Nec hæc jacto, sed dolens profero: Hæc ipse; qui & ad Presbyteros (g) Carthaginensis Ecclesiæ scribens, divino monitu se latebras quæsisse testatur.**

XXX.

Fuga Cypriani Episcopi Carthag.

(e) Cypr. epist. 55.

(f) Idem epist. 69.

(g) Idem epist. 9. edit. Pamel.

Sed, & illud nefandum tunc accidit, ut ex Clero Carthaginensi quinque Presbyteri fidei desertores facti, se se ad persequendos Fideles adjunxerint magistratibus; de quibus hæc obiter Cyprianus, (h) dum agit de Felicissimo schismatico ac cæteris illi inhærentibus Presbyteris: *Quinque isti Presbyteri nihil aliud sunt quam quinque primores illi, qui edicto nuper magistratibus fuerant copulati, ut fidem nostram subruerent, ut gracilia fratrum corda ad lethales laqueos prævaricatione veritatis averterent.*

XXXI. Quinque Presbyteri hæretici.

(h) Cypr. epist. 40.

Cæterum, quod ad Cyprianum pertinet;

XXXII.

Clerus
Rom. soli-
citus pro
Ecclesia
Africana.

net; Clerus Romanus æquo animo tulit, recte factum existimans, tantum Episcopum in tanta rerum perturbatione, se ad tempus relicta Ecclesia subduxisse, ut opportuniori tempore in medium prodiret, & dilatum martyrium majori Ecclesiæ utilitate susciperet; atque ita ad tempus cessasse, ut hac via melius aliorum saluti consuleret, & gloriosorem sibi interim victoriam compararet. Sed videas inter hæc de Ecclesia destituta Pastore eundem Romanum Clerum anxium esse, eandemque sollicitudinem universi gregis sedulo agitare consilio, qualem vivens Pontifex suscipere consueverat. Acceperat hæc Clerus a Clementio Subdiacono iterum ex Africa misso, cui litteras de Fabiani obitu, quas diximus, dederat ad Cyprianum. Quamobrem, ut a Pastore relictam Ecclesiam Carthaginensem in officio contineret, quamprimum ad ejus Clerum scripsit epistolam (a), in cujus exordio hæc habet: *Didicimus secessisse benedictum Papam Cyprianum, a Clementio Subdiacono, qui a vobis ad nos venit certa ex causa: quod utique recte fecerit, propterea quod cum sit persona insignis, &c.*

(a) Apud
Cyp. ep. 3.

XXXIII.

Idemque Romanus Clerus de universali sibi cura Pastoralis impendente hæc subdit: *Et cum incumbat nobis, qui videmur præpositi esse, & vice Pastoris custodire gregem; si negligentes inveniamur, dicetur nobis, quod antecessoribus dictum est, qui tam negligentes præpositi erant: Quoniam (b) perditum non requisivimus &c.* hortatur eos, ut & ipsi Pastoris optimi specimen edant, & vicem gerant; ad quod præstandum suo exemplo corroborat hæc addens: *Non enim hoc solum verbis vos hortamur: sed discere poteritis a pluribus, a nobis ad vos venientibus, quoniam ea omnia nos, Deo adjuvante, & fecimus, & facimus cum omni sollicitudine, & periculo seculari, ante oculos plus habentes timorem Dei, & pœnas perpetuas quam timorem hominum, & brevem injuriam, non deserentes fraternitatem, & exhortantes eos stare in fide, & paratos esse debere ire cum Domino. Sed & ascendentes (nempe in Capitolium) ad hoc quod compellebantur, revocavimus. Ecclesia ista fortis in fide; licet quidam terrore ipso compulsi, sive quod essent insignes personæ; sive apprehensi timore hominum revertuntur; quos quidem separatos a nobis non dereliquimus, sed ipsos cohortati sumus, & hortamur agere penitentiam, si quo modo indulgentiam poterunt recipere ab eo, qui potest præstare; ne, si relicti fuerint a nobis, pejores efficiantur: Hæc ibi de invisto Clericorum Romanæ Ecclesiæ robore, & vigilantia.*

XXXIV.

Verum non tantum, ut istud ipsum faciant, eos admonent; sed ut infirma Ecclesiæ membra non negligant, & curent

diligenter sacra martyrum corpora, hortantur, addentes: *Sive viduæ, sive clydomani (nempe fluctuantes) qui se exhibere non possunt, sive hi qui in carceribus sunt, sive exclusi a sedibus suis, utique habere debent qui eis ministrant. Sed & Cathecumeni apprehensi infirmitate, decepti esse non debent, ut eis subveniatur. Et, quod maximum est, corpora martyrum aut cæterorum si non sepeliantur, grande periculum imminet eis, quibus incumbit hoc opus: Hæc & alia Clerus Romanus ad Clerum Carthaginensem, pro munere, & officii necessitate ad salutem atque stabilitatem omnium Ecclesiarum, intentus; quippe quod Petri Ecclesiæ essent administrari, universalis gregis erat illis cura mandata; ad hocque spectat, quod habent in fine: *Harum litterarum exemplum ad quoscumque poteritis transmittere, per idoneas occasiones, vel vestras faciatis, sive nuntium mittatis, ut stent fortes, & immobiles in fide. Quibus apparet has fuisse litteras Circulares, quibus universæ Africæ Ecclesiæ pariter admonerentur; vel, si expediret, alias ipsi ejusdem argumenti conscriberent.**

Quod rursus pertinet ad Cypriani secessum, Pontius Diaconus in ejusdem rebus gestis a se conscriptis hæc ait: *Ultis scire secessum illum non fuisse formidinem? ut nihil aliud excusset, ipse postmodum passus est; quam passionem utique ex more vitaret, si & ante vitasset. Fuit vero formido illa, sed justa formido, quæ Dominum timeret offendere; formido quæ præceptis Dei mallet obsequi, quam sic coronari. Dicata enim in omnibus Deo mens, & fides divinis admonitionibus mancipata credidit se, nisi Domino latebram tunc jubenti paruisset, etiam ipsa passione peccare: Hæc Pontius.*

Idem ipse Cyprianus ex præcepto Domini se tunc secessisse testatur; ad sui enim excusationem apologeticam scripsit ad Romanum Clerum epistolam, (c) instituti sui, (ut par erat) rationem reddens his verbis: *Quoniam comperi, fratres carissimi, minus simpliciter, & minus fideliter vobis renuntiari, quæ hic a nobis & gesta sunt, & geruntur; necessarium duxi has ad vos literas facere, quibus vobis actus nostri, & discipline, & diligentia ratio redderetur. Nam sicut Domini mandata instruunt, orto statim turbationis impetu primo, cum me clamore violento frequenter populus flagitasset; non tam meam salutem, quam quietem fratrum publicam cogitans, interim secessi; ne per inverecundam præsentiam nostram seditio, quæ cœperat, plus provocaretur. Absens tamen corpore, nec spiritu, nec actu, nec monitis meis defui, quo minus secundum Domini præcepta, fratribus nostris, in quibus possem, pro mea mediocritate con-*

Cleri Ro-
mani cura
omnium
Ecclesia-
rum.

XXXV.
Causa se-
cessus Cy-
priani.

XXXVI.
De Late-
bris Cy-
priani.
(c) Cyp.
epist. 15.

fulerem. Et quid egerim, loquuntur vobis epistolæ pro temporibus emissæ numero tredecim, quas ad vos transmisi: Hæc Cyprianus; qui & earundem epistolarum argumenta ibi subtexit: voluit namque easdem tredecim a se ad suos scriptas epistolas, quo Romanæ Ecclesiæ de impensa cura erga Dominicum gregem sibi commissum, esset in omnibus plenissime satisfactum, ad Clerum mittere, penes quem ejus secessus fuerat ignaviæ ac socordiae nomine redditus falsa relatione suspectus: purgareque se in omnibus apud eos studuit, quod majestatem, quam sciret esse, ac venerari ipse soleret in capite, eo dempto, non deficere putaret in membris, eidem compage propinquois unitatis adnexis.

XXXVII. Litteræ Cypriani ad Clerum suum cum recessisset.

At quoniam, quænam illæ tredecim essent epistolæ, ex adscriptis in ea ipsarum argumentis facile potest intelligi: quo ordine ab ipso sunt positæ, easdem per censere, & quod ad rerum gestarum cognitionem, & pristinum insinuandum Ecclesiæ morem spectent, hic intexere (quod instituti ratio postulat) non gravabimur: Cum autem primis illis in eo secessu datis ad Clerum litteris, quid agere deberent, se docuisse (a) tradat; ejus plane sunt argumenti duæ epistolæ illæ in editione Pamelii quinto, & sexto loco continne positæ; (b) quarum priore, quid eo persecutionis tempore erga pauperes atque victos deberent sollicitè agere, his plane verbis admonuit:

(a) Cypri. epist. 15.

(b) Idem epist. 3.6.

XXXVIII.

Quoniam mihi interesse nunc non permittit loci conditio, peto vos pro fide, & religione vestra fungamini illic, & vestris partibus, & meis; ut nihil, vel ad disciplinam, vel ad diligentiam desit. Quantum autem ad sumptus suggerendos, si ve illis qui gloriosa voce Deum confessi in carcere sunt constituti, si ve iis qui pauperes, & indigentes laborant, & tamen in Domino perseverant, peto nihil desit; cum summi omnis, quæ reducta est, illic sit apud Clericos distributa propter ejusmodi casus, ut haberent plures, unde ad necessitates, & pressuras singulorum operari possint. Peto quoque ad procurandam quietem solertia, & sollicitudo vestra non desinat. Etsi fratres pro dilectione sua cupidi sunt ad conveniendum, & visitandum confessores bonos, quos illustravit jam gloriosè initiis divina dignatio: tamen caute hoc, & non glomeratim, nec per multitudinem simul junctam puto esse faciendum; ne ex hoc ipso invidia concitetur, & introeundi aditus denegetur; & dum insatiabiles multum volumus, totum perdamus. Consulite ergo, & providete, ut cum temperamento hoc agi tutius possit: itaut Presbyteri quoque, qui illic apud Confessores offerunt, singuli cum singulis Diaconis per vices alternent; quia, & mutatio perso-

Ann. Eccl. Tom. II.

narum, & vicissitudo convenientium minuit invidiam. Circa omnia enim mites, & humiles, ut servis Dei congruit, temporibus servire, & quieti prospicere, & plebi providere debemus: Hæc ad Presbyteros, & Diaconos Ecclesiæ Carthaginensis primis litteris Cyprianus.

In eis etiam inter alia multa illud notatu dignissimum, adeo flagrasse desiderio sanctissimos illorum temporum Christianos sacratissimi illius in Ecclesia offerri soliti sacrificii, quod Missam quoque (ut demonstratum est) majores dixere; ut Sacerdotes Christianæ religionis intimos etiam carceres penetrarent, offerrent, & eisdem ibi positis confessoribus participarent. Rursus vero eodem propemodum argumento adeosdem secundam (c) dedit epistolam, qua primum animi sui consilium quodnam fuerit, cum audisset plurimos e plebe ac etiam e Clero esse tormentorum timore prostratos, aperit, dicens: *Quamquam causa compelleret, ut ipse ad vos properare, & venire deberem; primo cupiditate, & desiderio vestri, quæ res in votis meis summa est; tum deinde, ut ea, quæ circa Ecclesiæ gubernacula utilitas communis exposcit, tractare simul, & plurimorum consilio examinata limare possemus; tamen potius visum est adhuc interim latebram, & quietem tenere, respectu utilitatum aliarum, quæ ad pacem omnium nostrum pertinent, & salutem, quarum vobis a Tertullo fratre nostro carissimo ratio reddetur: qui pro certa sua cura, quam impense divinis operibus impertit, etiam hujus consilii auctor fuit, ut cautus, & moderatus existerem, nec me in conspectum publicum, & maxime ejus loci, ubi toties flagitatus, & quæsitus fuisset, temere committerem.*

XXXIX.

(c) Cypri. epist. 6.

Rursum ad suos de suo reditu differendo.

At quoniam Cypriano hoc fixum in corde erat, ut in carcere constitutis fidei confessoribus omne exhiberetur officium; rursus ad Clerum (d) Cathaginensem eodem ferme argumento scribit epistolam; datque in mandatis, ut corpora eorum, qui in carcere defuncti essent, perinde ac martyrum curarentur, sic dicens: *Corporibus etiam omnium, qui etsi torti non sunt, in carcere tamen glorioso exitu mortis excedunt, impertiatur & vigilantia & cura propensior. Neque enim virtus eorum aut honor minor est, quo minus ipsi quoque inter beatos martyres aggregentur. Quod in illis est, toleraverunt quicquid parati & prompti fuerunt. Qui se tormentis & morti sub oculis Dei obtulit, passus est quicquid pati voluit; non enim ipse tormentis, sed tormenta ipsi defuerunt. Admonet & illud magnopere, ut dies eorum, quo ex ac vita migrarent, diligenter adnotarent; ut instar sanctorum martyrum certis diebus, more majorum, eorum celebritas die anniversaria ageretur,*

XL.

(d) Cypri. epist. 37.

De cura Martyrum, eorumque nominibus scribendis.

E e e e

obla-

oblatione sacrificii; sunt hæc verba ejus: Denique & dies eorum, quibus excedunt, adnotate: ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. Quamquam Tertullus fidelissimus, & devotissimus frater noster, pro cætera sollicitudine & cura sua quam fratribus in omni obsequio operationis impertit (qui nec illic circa curam corporum deest) scripserit, ac scribat, ac significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriose mortis exitu transierunt; & celebrentur hic a nobis oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiscum, Domino protegente, celebrabimus. Hunc eundem illum esse Tertullum, quem fratrem appellat, presbyterum Carthaginensem, cui ejusdem argumenti de cura pauperum & confessorum superius memoratas litteras dedit, nemini poterit esse dubium. Cæterum has epistolas ad Clerum diversis temporibus scriptas fuisse apparet, & has ultimo tempore datas, quibus suum ad eos adventum brevi fore pollicetur.

XLI.
Confessorum lapsus miserandus.

(a) Cypr.
epist. 6.

Interea vero cum immensa multitudo illorum, qui Christum confessi detrusi fuissent in carcerem, relaxata a persecutoribus pertæsis tot civium necem, libera esset, & ex ipsis quidam gloria confessionis elati, licentius viverent, carnisque fordibus se turpiter inquinarent; idem Cyprianus eadem (a) quoque epistola, post pauperum curam iterum enixius inculcatam, hæc de his habet: Sciunt ex vobis, & instruuntur, & discant, quia secundum Scripturarum magisterium Ecclesiastica disciplina deposcat, humiles, & modestos, & quietos esse debere, ut honorem sui nominis servent; ut, qui gloriosi voce fuerint, sint & moribus gloriosi. Et post multa de animi submissione servanda, hæc de iisdem subdit: Doleo enim, quando audio quosdam improbe & insolenter discurrere ad ineptias, vel ad discordias vacare; Christi membra, & jam Christum confessa, per concubitus illicitos inquinare, nec a diaconis aut presbyteris regi posse: sed id agere, ut per paucorum pravos & malos mores, multorum & bonorum confessorum gloria honesta maculetur; quos vereri debent, ne ipsorum testimonio & judicio condemnati, ab eorum societate priventur. Is enim demum confessor illustris & verus est, de quo postmodum non erubescit Ecclesia, sed gloriatur.

XLII.
(b) Cypr.
epist. 15.

(c) Cypr.
epist. 7.

Qui non ferro, libidine sunt superati.

In eodem quoque secessu cum positus se scripsisse testetur (b) ad confessores exhortationem, & extorres objurgationem; ejus certe argumenti est epistola ad (c) Rogatianum presbyterum ac cæteros confessores, ad quos aliam antea se scripsisse fatetur, quæ videtur esse deperdita. Cum autem agat multis eos hortando, ut cæptum semel agonem ad finem

usque perducant, & victores absolvant; demum ad confessores illos desides, qui peccatorum fordibus gloriosi nominis fulgorem obnubilassent, convertit orationem. Hos namque, data ad Clerum Romanum epistola (d), vocat extorres (cum alias extorres nominet, qui, ne fidem proderent, relictis omnibus, alio commigrassent; quos non reprehensione, sed laude dignos commendat.) Quid ii agerent, quod in posteriori epistola ad suos presbyteros scripta tetigerat, in hac pariter dolens ac lugens refricat, dicens (e): Quid

(d) Idem
epist. 15.

(e) Cypr.
epist. 7.

deinde illud? quam vobis execrandum debet videri? quod cum summo animi nostri gemitu & dolore cognovimus, non deesse qui Dei templa, & post confessionem sanctificata & illustrata prius membra turpi & infami concubitu suo maculent, cubilia cum fœminis promiscua juugentes: quando etsi stuprum conscientie eorum desit, hoc ipsum grande crimen est, quod illorum scandalo in aliorum ruinas exempla nascuntur. Est eadem querela in commentario illo qui (cujusvis sit) inscribitur de Singularitate clericorum, his verbis concepta: Mentior, si non videmus exinde interitus plurimorum. Quanti & quales Episcopi, & clerici simul, & laici post confessionum victoriarumque calcata certamina, post magnalia, & signa, vel mirabilia usquequaque monstrata, noscuntur cum his omnibus naufragasse, cum volunt navi fragili navigare? Quantos leones domuit una muliebris infirmitas delicata, quæ cum sit vilis & misera, de magnis efficit prædam? quod Salomon loquitur dicens (f): Pretium meretricis tantum est unius panis; mulier autem pretiosas animas capit. Ante nos ista tractantur, & nullis terroribus coercemur; quid faceremus, si opinionibus tantummodo gestas historias audiremus? Sed hæc est semper incredulitas humanæ duritiæ, ut non solum audiendo, sed etiam videndo, non credat alios interiisse, nisi & seipsam viderit interire; nec sociorum moribus quatitur, dum illos promeritos aut invalidos opinatur: Hæc ibi; licet nonnulli recentiores non Cypriano, sed Origeni adscripserint illud opus, quo vehementer reprehenditur clericorum cum fœminis contubernium.

XLIII.
Lapsus Clericorum.

(f) Prov. 6.

At ex operis argumento, alterius cujusvis potius, quam Origenis, liber ille esse convincitur. Quo modo enim, quæso, ille ab Origene potuit esse editus, qui, ut absque suspicione intra domesticos parietes cum mulieribus versari posset, seipsum abscidit (g), quique semper velut in gynæceo cum fœminis versabatur, usque adeo ut non viros tantum, sed puellas quoque suarum lucubrationum amanuenses haberet? Sed nec Eusebius aut Hieronymus, qui ab eo editos commentarios recensuerunt, quicquam tale ab eo scri-

XLIV.
Falso tribuitur Origeni liber ille.

(g) Euseb.
lib. 6. c. 7.

scriptum, vel leviter meminerunt. Verum qui in eam abierunt sententiam, ut putarint eum scriptum ab Origene, hac una persuasi sunt ratione, quod, quicumque is auctor sit; non videatur improbatum spontaneam factam castrationem. Atqui debuerunt hi meminisse, aliqua ex parte laudatum quoque a Domino villicum illum iniquitatis; cum alioqui idem auctor de his qui hæc perpetrarent, alio commentario se tractaturum spondeat, sic dicens (a): *Nec minus eos, sed pejus e- de singu- tiam illi confundunt, qui metuentes non- lar. Cleric. tantum cum aliena, sed etiam cum sua carne luttari, amputatis genitalibus abscedunt; de quibus modo examinationis: suspendo sententiam, relinquens alia disputatione ponendam.*

(a) Cypr. Cypriano potius tri- buendus.

XLV. Cypriano potius tri- buendus. Quamobrem cum Origenis illud esse opus omnino negarim, nec cui alii adscribatur, vel levis suspicio suppetat; multaque sint in eo quæ tempori congruant, & sententiis Cypriani consentiant, nec a phrasi adeo procul abhorreant, licet levissima quædam adesse videantur, quæ a Cypriani vocibus dissonent; nullus est, cui æquius quam Cypriano possit adscribi cum (ut suo loco dicemus) idem auctor reperitur in stylo non idem semper, sed fuisse diversus. Verum jam cætera, quæ eodem argumento idem scripserit, videamus. His enim omnibus plane consentientem scripsit epistolam Cyprianus una cum collegis ad Pomponium (b), qui eum consuluerat, quid agendum de virginibus Deo dicatis, quæ detestæ essent dormisse cum masculis, quorum unus diaconus esset, cum tamen se adhuc integras virgines perseverare jactarent.

(b) Cypr. epist. 62. v. de in ca. Pamela. not. 9.

XLVI. Voti sim- plicis di- spensatio. Ad hæc cum ipse nomine omnium Episcoporum respondeat, detesteturque vehementer infamem ejusmodi consuetudinem; demum relaxare magna ex causa votum simplex, quo illæ se Deo dicarant, consultius existimans, quam hisce turpitudinibus Ecclesiam infamari, hæc ait: *Quod si ex fide se Christo dicaverunt, pudice & caste sine ulla fabula perseverent; ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perseverare nolunt, vel non possunt, melius est nubant, quam in ignem delictis suis cadant:* Hæc de his Cyprianus, qui excommunicationi eas subjiciendas esse declarat, quæ sacerdotis consilio non paruerint. Solutissimos in libidinem fuisse Afros, justoque Dei judicio barbaris ea de causa tradi meruisse, docet pluribus Salvianus (c) Massiliensis.

(c) Salvian. de recto judicio, & pro- vident. Dei lib. 7.

XLVII. Sed ad ejusdem Cypriani latebras revertamur. Illic dum esset, alias dedit literas ad Clerum & plebem de promerenda a Deo venia pro peccatis; cujus epistolæ meminit scribens ad Clerum Romanum (d), cum ait: *Nec universæ fraternita-*

(d) Cypr. epist. 15.

ti ad deprecandam Dei misericordiam allocutio & persuasio nostra defuit, quantum secundum legem fidei & timorem Dei, Domino suggerente, nostra mediocritas potuit eviti: numeratur hæc quinta (e) ordine ex earum tredecim numero, quas tunc ibidem se scripsisse testatur. Hæc tunc Cyprianus, cum accepisset, persecutionem in dies magis sævientem depopulatam esse maxima ex parte gregem dominicum, nec cessare acrius debacchari; quamobrem, ut lacrymis, jejuniiis, orationibus revocare nitantur, quod a Deo irato, peccatis exigentibus, sit inflictum, pluribus admonet, revocans in memoriam solutam vitam ante flaccescentium ac declinantium a recto disciplinæ tramite Christianorum. Sed & quod flagellis probati complures in deterius prolabantur, illud de lapsibus confessorum recolat, dicens: *Quas autem plagas, quæ verbera non meremur, quando nec Confessores, qui exemplo cæteris ad bonos mores esse debuerant, teneant disciplinam? Itaque dum quosdam insolenter extollit confessionis suæ tumida, & inverecunda jactatio, tormenta venerunt, &c.* Ea enim ex causa persecutionem acrius recruidisse testatur.

Indicuntur preces tempore persecutionis. (e) Idem epist. 8.

Post recensitas de persecutione ventura visiones a Deo antea demonstratas, quod nuper per visum idem fuerat increpatum, hæc subdit: *Oremus instanter, & assiduis precibus ingemiscamus; nam & hoc nobis non olim per visionem, fratres carissimi, exprobratum sciatis, quod dormitemus in precibus, nec vigilanter oremus.* Quid autem post hæc de cessatione impetus tempestatis sibi fuerit divinitus revelatum, necessitate exposcente, ne ipsorum animi tot tantisque malis consternati deficerent, cogitur propalare; quidnam vero id fuerit, his significat verbis: *Denique ad minimum famulum suum, & in delictis licet plurimis constitutum, & dignatione ejus indignum, tamen ille pro sua circa nos bonitate mandare dignatus est: Dic illi, inquit, securus sit, quia pax ventura est: sed quod interim morula est, supersunt adhuc aliqui, qui probentur.* Vita hæc, & scripta ab eo esse hoc anno, Romana adhuc sede vacante, ejusdem citata superius epistola ad Romanum (f) Clerum certam fidem facit. Quamobrem veriore esse Decii regnantis temporis chronographiam Eusebii, & Cathodori, dicentium imperasse annum unum, ac menses tres, quam & nos sequimur, testificatione Cypriani, immo Dei futura prænunciantis, apparet. Hujus plane auctoritatem mendacium redarguitur dicentium, regnasse Decium annos tres; morulam namque illam, quam divinitus Cyprianus accepit intercedere usque ad ejus persecutionis exitum, nemo dixerit tam amplo, nempe triennii temporis spatio circumscribi. Sed

XLVIII. Visionibus admonitus Cyprianus.

(f) Idem epist. 15.

Decii Imperii tempus.

hæc de tempore obiter. Cætera profèquar-
mur ex epistolis Cypriani, quibus histo-
ria certa dignaque contexitur.

XLIX.

(a) Idem
epist. 15.

Sextam his omnibus Cyprianus e late-
bris adjecit epistolam, qua inquit: (a)
Posteaquam vero, & tormenta venerunt,
sive jam tortis fratribus nostris, sive
ad huc, ut torquerentur, inclusis, ad cor-
roborandos, & confortandos eos noster ser-
mo penetravit. Extat ipsa ad Martyres,
& Confessores inscripta, (b) cujus hoc
est exordium: Exulto lætus, & gratulor,
fortissimi ac beatissimi fratres, cognita fi-
de ac virtute vestra, in quibus mater Ec-
clesia gloriatur; gloriata & nuper qui-
dem, cum confessione perstante, suscepta
pœna est, quæ confessores Christi fecit ex-
torres. Confessio tamen præsens, quanto in
passione fortior, tanto clarior, & major
in honore est. Crevit pugna, crevit &
pugnantium gloria: nec retardati estis ab
acie tormentorum metu, sed ipsis tormen-
tis magis estis ad aciem provocati: fortes
& stabiles ad maximi certaminis prælium,
prompta devotione prodistis; ex quibus
quosdam jam comperi coronatos, quosdam
vero ad coronam victoriæ proximis, uni-
versos autem, quos agmine glorioso car-
cer incluserit, pari ac simili calore virtutis
ad gerendum certamen animatos, sicut esse
oportet in divinis castris milites Christi.

(b) Idem
epist. 9.Cypria-
nushorta-
tur Mar-
tyres.

L.

(c) Idem
epist. 9.De Mappalici con-
fessione.

Cum autem glorioso laudum præconio
ipsorum in subeundis tormentis constan-
tiam prædicet, hæc de certamine unius
ex illis Mappalici martyris subdit (c):
Vox plena Spiritu sancto de martyris ore
prorupit, cum Mappalicus beatissimus in-
ter cruciatus suos Proconsuli diceret: Vi-
debis cras agonem. Et quod ille cum
virtutis ac fidei testimonio dixit; Domi-
nus implevit. Agon cælestis exhibitus, &
Dei servus in agonis promissi certamine
coronatus est: & inferius: Mappalicus suo
& collegarum suorum nomine Proconsuli
repromissit, nec sefellit in promisso suo vox
fidelis; pugnam, quam sponndit, exhibuit;
& palmam, quam meruit, accepit.
Istum nunc beatissimum martyrem, & alios
participes ejusdem congressionis, & comi-
tes in fide stabiles, in dolore patientes,
in quæstione victores, ut cæteri quoque
sectemini, & opto pariter, & exhortor: &
in fine verba illa tanto Patre dignissima:
O beatam Ecclesiam nostram, quam sic ho-
nos divinæ dignationis illuminat, quam
temporibus nostris gloriosus martyrum san-
guis illustrat. Erat ante in operibus fra-
trum candida, nunc facta est in martyrum
cruore purpurea. Floribus ejus nec lilia
nec rose desunt. Certent nunc singuli ad
utriusque honoris amplissimam dignitatem
ut accipiunt coronas vel de opere candi-
das, vel de passione purpureas. In cæle-
stibus castris & pax, & acies habent flo-
res suos, quibus miles Christi ad gloriam
coronetur.

Quænam autem ea essent tormentorum
genera, quibus tunc in Africa martyres
torqueri solerent, idem Cyprianus (d) a-
libi his verbis edocet: Durissimi judicis
recrudescente sævitia, jam fatigatum, jam
lassum corpus nunc flagella scinderent, nunc
contunderent fustes, nunc equuleus exten-
deret, nunc ungula effoderet, nunc flam-
ma torreret: sed de his plura in commen-
tario de Laude martyrii.

Quinam vero illi fuerint martyres, quos
una cum Mappalico insignitos ait fuisse
corona martyrii, ex epistola (e) Luciani,
unius ex confessoribus eodem carcere pa-
riter detenti, his verbis habetur expres-
sum: Martyrum nomina subjicio, Bassi in
pejorario, Mappalici in quæstione, Fortu-
nionis in carcere, Pauli a quæstione, For-
tuna, Victorini, Victoris, Herenei, Cre-
dula, Herena, Donati, Firmi, Venti,
Fructi, Julia, Martialis, & Aristonis,
qui, Deo volente, in carcere fame necati
sunt: quorum & nos socios futuros intra
dies, audietis: jam enim iterato reclusi
sumus, sunt dies octo; in die quo tibi lit-
teras scripsi; nam & ante dies octo per
dies quinque medios modicum panis acce-
pimus, & aquam ad mensuram: Hæc Lu-
cianus confessor de illis unus, ad quos
Cyprianus eam scripsit epistolam. Cæte-
rum memoratorum martyrum diversis die-
bus in tabulis Ecclesiasticis consignata est
memoria.

LI.
Crucia-
mentorum
genera.
(d) Cypri-
anus de Laps.

LII.

(e) Apud
Cyprian.
epist. 22.
Martyres
in Africa
passi.

Scriptis ex eodem recessu tunc tempo-
ris Cyprianus eodem argumento epistolas
(f) tres, ad Clerum Carthaginensem pri-
nam; ad martyres & confessores secun-
dam; tertiam vero ad plebem fidelem:
quarum trium idem ad Clerum Romanum
(g) scribens his verbis meminit: Cum com-
perissem, eos qui sacrilegis contactibus ma-
nus suas atque ora maculassent, vel nefan-
dis libellis nihilominus conscientiam pol-
luisent, ex ambire ad martyres passim, con-
fessores quoque importuna & gratiosa de-
precatione corrumpere, ut sine ullo discrimi-
ne atque examine singulorum darentur
quotidie libellorum millia contra Evange-
lii legem: litteras feci, quibus martyres
& confessores consilio meo, quantum possem,
ad Dominica præcepta revocarem. Item
presbyteris, & diaconibus non defuit sa-
cerdotii vigor, ut quidam minus discipli-
næ memores, & temeraria festinatione præ-
cipites, qui cum lapsis communicare jam
cœperant, comprimerentur, intercedentibus
nobis. Plebi quoque ipsi, quantum potui-
mus, animum composuimus; & ut Ecclesia-
stica disciplina servaretur, instruximus:
Hæc ad Romanum Clerum.

LIII.

(f) Cypri-
anus epist. 10.
11. 12.(g) Idem
epist. 15.Lapsorum
importuna
suggestio.

Porro quod tum hic, tum plerisque
aliis in locis Cyprianus martyres distin-
guit a confessoribus, cum nihilominus re
ipsa eadem sit nominis significatio; con-
stat loquendi usu Confessores esse dictos,
qui

LIV.
Qui Con-
fessores,
& qui
Martyres
dicti.

qui, licet confessi Christum essent & carceri mancipati, nondum tamen suscepissent in quæstione tormenta; Martyres vero, qui tormentorum quoque sævitiam constantia superassent: hos quoque qui diros cruciatus pro Christo subiissent; Martyrio coronatos antiquitas nominabat, licet nondum morte occubuissent. Quod cum ex multis aliis locis, tum præsertim ex epistola Celerini confessoris ad Lucianum (a) facile perspicui potest, cum ait: *Quicumque prior vestrum coronatus fuerit, istis sororibus nostris tale peccatum remittat*: intelligens nimirum sic ipsis veniam dare, cum adhuc viventes libellum pro iisdem ex more ad Episcopum scriberent: sed de his vocibus in nostris ad Romanum Martyrologium Notis uberius. Hic autem modo sit satis ex S. Ambrosio recitare quomodo, cum harum vocum una sit significatio, usu tamen postea inductum est, ut diverso sensu accipi in Ecclesia consueverint; ipse enim in precatone posteriori præparantis ad Missam ita perorat: *Martyrum preces depono, qui pro veritate non dubitarunt sanguinem fundere, nec dilexerunt animas suas usque ad mortem, ut mortis superarent auctorem. Confessorum orationes expostulo, qui bella tentantis inimici, dum pie viverent in Catholica pace, vel etiam hæreticorum conflictationem diuturno certamine pertulerunt, atque (ut verum dicam) longioris occultique martyrii palmas acceperunt*: sed revertamur ad lapsos. Cum igitur impio atque nefando scelere conscientia lauciata doleret, ac remedia vulneribus quæreret; cum eis resisteret severitas Ecclesiasticæ disciplinæ, quæ vigeat in pœnitentiis infligendis, dum non nisi illis perfunctis, in Fidelium consortium admitteret delinquentem; consueverunt primum illi detentos in carcere adire martyres, & confessores, ab eisdemque pacem petere, rogare veniam, & supplices ab eisdem ad Episcopos, & cæteros sacerdotes accipere litteras, quibus in consortium piorum admitti peterent.

LV. Vigor Ecclesiasticæ disciplinæ.

Verum enimvero quoniam ex facili indulgentia enervari videretur vigor Ecclesiasticæ disciplinæ, solvique fibula divinæ censuræ, si gregatim passimque nulla habita distinctione proprii cuiusque delicti, nec irrogata legibus Ecclesiasticis statuta pœna, præmature nimis in Ecclesiam admitterentur; ea de causa, quas diximus, tres tunc dedit epistolas, quæ ex tredecim illis decima, undecima, ac duodecima numerantur: tres enim eodem argumento (quod rei pondus exigeret) scripsit (b) epistolas. Quarum prima presbyteros Ecclesiæ Carthaginensis admonitos reddidit, ne temere lapsis aperirent Ecclesiam, nondum pace reddita, nec Episcopo annuente. Sed & de presbyte-

ris, qui id facere perperam præsumpissent, vehementer expostulans, post alia illud addit: *Contumelias Episcopatus nostri dissimulare & ferre possem, sicut dissimulari semper & pertuli. Sed dissimulandi nunc locus non est, quando decipiatur fraternitas nostra a quibusdam vestrum qui dum sine ratione restituenda salutis plausibiles esse cupiunt, magis lapsis obsunt: & inferius: Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam iusto tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesin veniant, & per manus impositionem Episcopi & Clericus communicationis accipiant; nunc crudo tempore, persecutione adhuc perseverante, nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum; & nondum pœnitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manu eis ab Episcopo & Clero imposta, Eucharistia illis datur; cum scriptum sit (c):* *Qui ederit panem, vel biberit calicem Domini indigne, &c.*

Post hæc autem iis qui hæc præsumpissent, nec desinerent, Presbyteris Ecclesiasticam suspensionis censuram minatur, sic dicens: *Utar ea admonitione, qua me uti Dominus jubet, ut interim prohibeantur offerre; acturi apud nos, & apud confessores ipsos, & apud plebem universam causam suam; cum, Domino permittente, in sinum matris Ecclesiæ recolligi ceperimus. Quod autem se id divino consilio facere testatur, ea occasione, quoniam modo divinis dignaretur responsis, narrat his verbis: Castigare nos itaque divina censura nec noctibus desinit, nec diebus. Præter nocturnas enim visiones, per dies quoque impletur apud nos Spiritu sancto puerorum innocens ætas, quæ in extasi videt oculis, & audit, & loquitur ea quibus nos Dominus monere & instruere dignatur. Et audietis omnia, quando ad vos reducem me Dominus fecerit; qui, ut secederem, iussit: Hæc, Cyprianus.*

Sed & eodem quoque argumento scripsit ad martyres & confessores litteras (d); quibus in primis conqueritur, quod erga ipsos consuetam muneris functionem diaconi minus impleverint; unde factum sit, ut propemodum nescientibus regulam Ecclesiasticam transgredi data ab illis videretur occasio. Quodnam vero esset eiusmodi diaconorum officium, docet his verbis: *In præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, ut diaconi ad carceres commeantes, martyrum desideria consiliis suis, & Scripturarum præceptis gubernarent. Post hæc vero commendat eorum modestiam, qui supplices litteras pro lapsis scripserint, ea adhibita cautione, ut pace in Ecclesia restituta, coeunte Episcopo una cum Clero, id maturo consilio fieret.*

(c) 1. Cor. 11.

LVI. Communitio suspensionis.

LVII. Diaconorum munus tempore persecutionis. (d) Cypr. epist. 11.

(b) Cypr. epist. 10. 11. 12.

LVIII. At in eo illos emendari cupit, quod ait (a): *Libelli qui a martyribus concedi solent.* Sed & illud ad diligentiam vestram redigere, & emendare debetis, ut nominatim designetis eos, quibus pacem dari desideratis. Audio enim quibusdam sic libellos fieri, ut dicatur: *Communicet ille, cum suis.* Quod numquam omnino a martyribus factum est, ut incerta & caeca petitio invidiam nobis postmodum cumulet. Late enim patet quando dicitur: *Ille cum suis, & possunt nobis viceni, & triceni, & amplius offerri, qui propinqui, & affines, & liberti, & domestici esse asseverentur ejus qui accipit libellum.* Et ideo peto, ut eos quos ipsi videtis, quos nostris, quorum poenitentiam satisfactioni proximam conspicitis, designetis nominatim libello; & sic ad nos fidei ac disciplinae congruentes litteras dirigatis: Hæc Cyprianus. Tanta enim reverentia & honore non laici tantum, sed & clerici, ac ipsorum præsertim Episcopus, martyres, & confessores in carcere detentos prosequi consueverant, ut ab illorum rogatione desciscere, & quos illi litteris commendassent, despiciere, invidiosum nimis & asperum censeretur. Quamobrem & populum, ne pro ejusmodi lapsis litteras extorqueret, pro quibus festina communicatio rogaretur, ac invidia de pace negata in Episcopum constaretur, aliis de ea re litteris datis admonuit.

LIX. Antiquus Libellorum usus.

(b) Tertul. de Pudicit. c. 22.

Cæterum haud recens est usus, nec tempore Cypriani primum excogitatus, ut consistentes in carcere martyres, & confessores, pro eorum, qui a fide persecutionis tempore excidissent, reconciliatione cum Ecclesia ad Episcopos darent libellos; siquidem Tertullianus (b) eorumdem libellorum sæpius meminit, ut cum ait: *Quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, a martyribus in carcere exorare consueverunt; & ideo etiam propterea in vobis habere, & fovere, & custodire debetis, ut sic forte & aliis præstare possitis: insuper: At tu jam ad martyres tuos effundis hanc potestatem; ut quisque ex confessione vincula induit adhuc mollia, in novo custodiae nomine, statim ambiunt mæchi, statim adeunt fornicatores, jam preces circumsonant, jam lacrymæ circumstagnant maculati cujusque; nec ulli magis aditum carceris redimunt, quam qui Ecclesiam prodiderunt: & inferius: Alii (nempe lapsi) ad metalla confugiunt, & inde communicatores revertuntur: Hæc omnia Tertullianus, jam labe Montani fœdatus, ut qui ægre ferret carnis crimine lapsos ad poenitentiam recipi. Ex quibus intelligas, pro quolibet lapsorum genere a martyribus rogari libellos, nec carcere tantummodo detentos confessores id officii præstare solitos, sed & eos qui fidei causa ad metalla damnati essent. Quænam porro esset ejusmodi forma li-*

belli, quem pro lapsis martyres ad Episcopos scriberent; ex eo quem Lucianus (c) Apud (c) ad ipsum S. Cyprianum scripsit, licet improbato, possumus facile intelligere; quem paulo inferius recitabimus.

Fluxisse autem inde ea consuetudo videtur; quod lapsi ad confessores ab Episcopis pro pace consequenda, priusquam reconciliarentur Ecclesiæ, mitterentur; ut ab illis primo veniam peterent, in quos inverecundius deliquissent, dum fortiter consentibus illis; ipsi ignaviter pernegassent. Magna certe in primis hujusmodi poena esse videbatur, ipsos turpi negatione fœdatos vel vultus eorum inspexisse confessionis gloria fulgidos atque decoros. Consulebatur hac via & confessorum dignitati, & lapsorum utilitati, qui sic cogentur, ut victi, se victoribus subjicere, & eaque animi demissione eorum precibus veniam ab Ecclesia promereri. Sed quod in remedium olim fuerat introductum, humana nequitia cepit convertere in delictum: dum lapsi, spreto Episcopo ac aliis sacerdotibus, sponte convolarent ad martyres, extortisque ab eis supplicibus ad Episcopum de communicatione libellis, quasi oppigneratam ac martyrum precibus debitam communicationem ab Ecclesia exigebant potius, quam petebant. Verum & illud certissimum est; quod ad hujusmodi libellos pertinet, non satis fuisse lapsis a martyribus pacem obtinuisse, nisi per Episcopum reconciliarentur Ecclesiæ; id quidem Cyprianus in commentario de Lapsis in seculum facientes his verbis declamat: *Contra Evangelii vigorem, contra Domini & Dei legem, temeritate quorundam laxatur incautis communicatio; irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura.*

Qui autem post hæc acciderit, idem Cyprianus in sæpius memorata ad Romanum Clerum epistola narrat his verbis (d): *Postmodum vero cum quidam de lapsis, sive sua sponte, sive aliquo incitatore, auctori flagitatione proruerent, ut pacem sibi a martyribus & confessoribus promissam extorquere violento impetu niterentur; de hoc etiam bis ad Clerum litteras feci, & legi ei mandavi; ut ad illorum violentiam interim quoquo genere mitigandam, si qui libello a martyribus excepto de sæculo excederent, exomologesi facta, & manu eis ad poenitentiam imposta, cum pace sibi a martyribus promissa, ad Dominum remitterentur.* Extant eadem duæ epistolæ (e), & perbreves; de his igitur omnibus a se gestis Cyprianus pro sua excusatione scribens ad Romanum Clerum, missisque ad eum a se tunc scriptis epistolis, omnia se egisse ex præscripto litterarum, quas per Clementium ille miserat, contestatur.

Sic igitur admoniti (ut demonstratum est)

LX. Unde origo Libellorum.

LXI. De cohibenda lapsorum violentia.

(e) Idem epist. 13. & 14.

LXII.

Lucianus
concitatur
urbas.

est) a Cypriano de lapsis magna cautela recipiendis martyres & confessores, omnes æque magna animi submissione (ut par erat) Episcopo monenti obtemperarunt; unus tantummodo Lucianus confessor repugnans & contradicens inventus est; cujus causa magnæ excitatæ sunt turbæ; adeo ut quid in ea re agendum foret, visum sit Cypriano, ceu in re magni momenti, Apostolicam sedem tamen pastoris vacantem consulere. Ad Clerum itaque ipsius scribens (a), quæ post priores datas ab se ad eum litteras contigerint, his verbis significat: Post factas ad vos litteras, fratres carissimi, quibus actus noster expositus, & disciplinæ ac diligentia quantulacumque ratio declarata est, aliud accessit, quod nec ipsum latere vos debuit. Nam frater noster Lucianus, & ipse unus de confessoribus, fide quidem calidus & virtute robustus, minus Dominica lectione fundatus, quædam conatus est, imperiti jam pridem se vulgi auctorem constituens, ut manu ejus scripti libelli gregatim multis nomine Pauli darentur; cum Mappalicus martyr cautus & verecundus, legis ac disciplinæ memor, nullas contra Evangelium litteras fecerit, sed tantum domestica pietate commotus, matri suæ & sorori, quæ lapsæ fuerant, mandaverit pacem dari; Saturninus quoque post tormenta adhuc in carcere constitutus, nullas ejusmodi litteras emisit. Lucianus vero non tantum Paulo adhuc in carcereposito, nomine illius libellos manu sua scriptos passim dedit, sed & post ejus excessum eadem facere sub ejus nomine perseveravit; dicens hoc sibi ab illo mandatum, nesciens Domino magis quam conseruo obtemperandum. Aurelii quoque adolescentis tormenta perpeffi nomine, libelli multi dati sunt, ejusdem Luciani manu scripti, quod litteras ille non nossit: & paulo inferius:

LXIII.

Postquam vero ad eos litteras misi, ut quasi moderatius aliquid & temperantius fieret, universorum confessorum nomine, idem Lucianus epistolam scripsit, qua pene omne vinculum fidei, & timor Dei, & mandatum Domini, & Evangelii sanctitas & firmitas solveretur. Scripsit enim omnium nomine universis eos pacem dedisse, & hanc formam per me aliis. Episcopis innotescere velle; cujus epistolæ exemplum ad vos transmisi; quæ est hujusmodi. (b)

(b) Apud
Cyprian.
epist. 17.

LXIV.
Libellus
Luciani.

Universi confessores Cypriano Papæ salutem. Scias nos universis, de quibus apud te ratio constiterit quid post commissum egerint, dedisse pacem; & hanc formam per te & aliis Episcopis innotescere volumus. Optamus te cum sanctis martyribus pacem habere. Præsente de Clero & Exorcista & Lectore, Lucianus scripsit: Hucusque libellus, seu Luciani litteræ, quas adeo improbat Cyprianus, qui sub-

dit (c): Additum est plane, De quibus (e) Cypri ratio constiterit quid post commissum egerint. Quæ res majorem nobis constat invidiam; ut nos, cum singulorum causas audire & excutere cœperimus, videamur multis negare, quod se nunc omnes jactant a martyribus & confessoribus accepisse.

Quanta autem mala ex his oborta sint, idem (d) sic narrat: Denique hujus seditionis origo jam cœpit; nam in provincia nostra per aliquot civitates in Præpositos impetus multitudinum factus est; & pacem, quam semel cunctis a martyribus & confessoribus datam clamitabant, confestim sibi repræsentari coegerunt, territis & subactis Præpositis suis, qui ad resistendum minus virtute animi & robore fidei prævalebant. Apud nos etiam quidam turbulenti, qui vix a nobis in præteritum regebantur, & in nostram præsentiam differebantur, per hanc epistolam, veluti quibusdam facibus accensi, plus exardescere, & pacem sibi datam extorquere cœperunt; de quibus quales ad Clerum nostrum litteras fecerim, exemplum (e) vobis misi. Sed & quid mihi Caldonius collega pro integritate & fide sua scripserit, quidve ego ei rescripserim (f); utrumque ad vos legendum transmisi. Extant omnes a Pammelio decentiori dispositæ ordine, ex quibus per jucundam epistolarem historiam contextere valeamus.

LXV.
(d) Cyprian.
ead. epist.
23.
Lapforum
procacia.

(e) Apud
Cyprian.
epist. 19.
(f) Cyprian.
epist. 20.

Quanta maturitate atque consilio prudentiores Episcopi esse consueverint in restituendis in Ecclesiam lapsis, Caldonius Episcopus manifestavit exemplo in ea quam ad Cyprianum dedit epistola, in qua quid gestum sit narrat, de illis agens qui post negationem iterum viderentur esse confessi, his verbis (g): Necessitas temporum facit, ut non temere pacem demus; sed oportebat vobis scribere, quoniam ii, qui posteaquam sacrificaverunt, iterato tentati, extorres sunt facti. Videntur ergo mihi abluisse prius delictum, dum possessiones, & domos dimittunt; & pœnitentiam agentes, Christum sequuntur. Quinam hi essent, & quid illis contigerit, subdit: Ergo Felix, qui presbyterium subministrabat sub Decimo, proximus mihi vicinus (plenus cognovi eundem Felicem) & Victoria conjux ejus & Lucius fideles, extorres facti, reliquerunt possessiones, quas nunc Fiscus tenet. Sed & seu per se, seu per eosdem, mulier nomine Bonu, quæ tracta est a marito ad sacrificandum; quæ conscientia non commissi, sed quia tenentes manus ejus ipsi sacrificabant: sic ipsa cœpit dicere contra: Non feci; vos fecistis; sic & ipsa extorris facta est. Cum ergo universi pacem peterent; dicentes, Recupervimus fidem, quam amiseramus; pœnitentiam agentes, & Christum publice confessi; quamvis mihi videantur pacem debere accipere, tamen ad consultum

LXVI.

(g) Apud
Cyprian.
epist. 19.

Maturitas
in præstanda
lapis indulgentia.

vestrum eos dimisi, ne videar aliquid temere præsumere: Hæc de lapsis postea factis extorribus Caldonius.

LXVII.
Extorres
causa fidei
confesso-
res dici.

Dicebantur extorres (ut diximus) qui, ne Christum negare cogerentur, dimissis omnibus, se subtraherent; qui etiam inter confessores adnumerabantur. Nam etsi coram iudice libera voce minus confiterentur, tamen facti potius, quam verborum, ista confessio videbatur; dum, ut Christi fidem salvam custodirent, neve religionis dispendium paterentur, bona sua Fisco possidenda dimitterent, carosque suos dulcemque patriam relinquerent, in externas regiones migrantes. Quamobrem hos jure in Ecclesiam recipiendos esse, ad eum rescribens, statuit Cyprianus (a).

(a) Cypri.
epist. 20.

LXVIII.
Cypriani
observan-
tia erga
Rom. Ec-
clesiam.

Non has tantum ad Clerum Romanum idem Cyprianus una cum suis Caldonii litteras misit, sed & fasciculo alligavit Celerini ad Lucianum, & hujus ad illum redditas litteras; quippe qui Romanæ Ecclesiæ judicio cuncta probari cupiens, eandem de omnibus, quæ accidissent, plenissime voluit fieri certiore; ut tum de rebus a se gestis exactam redderet rationem; tum vero de iis, quæ postea acturus esset, ab eadem sede sibi regula tradita, primariæ sedis auctoritate suffultus, oblatrantium ora compesceret. Sed hæc ipse de citatis epistolis: (b) *Exemplar, inquit, quoque epistolæ Celerini boni, & robusti confessoris, quam ad Lucianum eundem confesorem scripserit, item quid Lucianus ei rescripserit, misi vobis; ut sciretis, & laborem circa omnia, & diligentiam nostram, & veritatem disceratis, Celerinus confessor quam sit moderatus, & cautus, & humilitate ac timore sectæ nostræ verecundus; Lucianus vero circa intelligentiam Dominicæ lectionis (ut dixi) minus peritus, & circa invidiam verecundie nostræ relinquendam facilitate sua molestus, &c.*

(b) Cypri.
epist. 23.

LXIX.

(c) Apud
Cyprian.
epist. 21.

De lapsu
sororis
Celerini.

Sed, & quæ Celerinus confessor de sorore lapsa sollicitus scribat, hic narrasse utile erit: *In magna (inquit c) tribulatione me constitutum scias; & ac si sis mecum præsens, sic charitatis pristinæ reminiscor die ac nocte; Deus solus scit. Et ideo peto, ut annuas desiderio meo, & mecum doleas in morte sororis meæ, quæ cecidit in hac vastatione Christo; sacrificavit enim, & exacerbavit Dominum nostrum; quod nobis manifestum videtur. Pro cuius factis ego in lætitia Paschæ flens die ac nocte, in cilicio, & cinere lacrymabundus dies exegi, & exigo usque in hodiernum: Hæc, & alia ipse de ea; ex quibus sane conspicitur (quod ad tempus spectat) jam ante tempus Paschale ejusmodi Decii persecutionem cœpisse, ac proinde, (ut demonstratum est) Philipporum necem, & Decii Imperium hujus ferme anni exordio contigisse. Extant, &*

Luciani litteræ, (d) quibus Pauli martyris jussu se pacis libellos dare lapsis proficitur.

(d) Apud
Cyprian.
epist. 22.

Inter hæc autem paulo post primas quas diximus Cypriani litteras ad Clerum Romanum missas, cum nondum quas modo diximus, ad eundem Clerum scriptas epistolas tabellario dedisset; accepit ipse Cyprianus ab eodem Clero Romano, & ab iis qui ex eis in carcere erant detenti epistolas duas; quæ cujusnam argumenti essent, ipse in fine, immo (ut verius putamus) appendice litterarum ad Clerum Romanum, his verbis indicat: *Opportune vero supervenerunt litteræ vestræ, quas accepi ad Clerum factas; item quas beati confessores Moyses, & Maximus, Nicostratus, & cæteri Saturnino, & Aurelio, & cæteris miserunt, in quibus Evangelii plenus vigor, & disciplina robusta legis Dominicæ continentur. Laborantes hic nos, & contra invidiæ impetum totis fidei viribus resistentes, multum sermo vester adjuvit, ut divinitus compendium fieret, & priusquam venirent ad vos litteræ, quas vobis proxime misi, declararetis nobis, quod secundum Evangelii legem stet nobiscum fortiter atque unanimiter etiam vestra sententia. Porro ejusmodi Clericorum litteræ Romanorum confessorum excidisse videntur; nam priores illas, per Clementium scriptas, diversas ab iis esse constat.*

LXX.
Litteræ
Cleri Rom.
ad Cypria-
num.

Verum his ad Clerum Romanum Cyprianus adjecit litteras a se redditas ad Moysen, Maximum, (e) & alios item Romanos Clericos detentos in carcere confessores, quos pluribus laudibus persecutus est; quippe qui, cum primi omnium confessi essent Christi nomen, nobile cæteris exhibuissent imitationis exemplum. Tanti ponderis erat Romanorum Clericorum quodcumque virtutis specimen editum, ut alios quamlibet longe positos in transmarinis Provinciis ad imitandum alliceret.

LXXI.
(e) Cypri.
epist. 23.

Quanti
ponderis
Rom. Cle-
ricorum
exem-
plum.

Missurus porro ad Romanum Clerum litteras Cyprianus, quod nefas esset Ecclesiasticos alio quopiam quam Ecclesiasticis hominibus tabellariis uti, quod cæteri abessent Clerici, novos creare ad eam obviandam functionem opus habuit; quamobrem Saturnum tum ordinavit lectorem, & Optatum confessorem Subdiaconum constituit; de quibus hæc scribit ad Clerum Carthaginensem: (f) *Quoniam oportuit me per Clericos scribere (scio autem nostros plurimos absentes esse, paucos vero, qui illis sunt, vix ad ministerium quotidiani operis sufficere) necesse fuit novos aliquos constituere, qui mitterentur; fecisse me autem sciatis lectorem Saturnum, & hypodiamonem Optatum confessorem. Fuerant jam ambo antea probati, ille in lectione, hic vero lector fuerat audientium catechumenorum doctor jam pridem consti-*

LXXII.
Ordinatio
mature fa-
cta meritis
præcedentibus.

(f) Cypri.
epist. 24.

tutus; ambobus olim egregio morum exemplo collatorum ordinum candidatis. Quibus videas, nihil persecutionis tempore esse remissum de exacta Ecclesiastica disciplina, quæ mature admodum in novorum ordinum initiatione procedere consuevit. Per hos itaque ad Romanum Clerum se tunc scripsisse, idem in posterioribus ad eundem redditis litteris (a) attestatur.

(a) Cypr. epist. 24.

LXXIII.

Post hæc autem accidit, ut lapsi a Cypriano ardentius pacem peterent, idque tamquam Ecclesiæ nomine datis litteris. Horum temeritatem ille retundens; in Episcopis ac Fidelibus cæteris, non in lapsis Ecclesiam consistere demonstrans, hæc addit (b): *Abfit enim, nec Dei misericordia, & potestas invicta patiatur, ut Ecclesia esse dicatur lapsorum numerus; cum scriptum sit: Deus non est mortuorum, sed vivorum: & addit: Si autem quidam lapsi Ecclesiam se volunt esse; & si apud illos, & in illis est Ecclesia; quid superest, quam ut ipsi rogentur a nobis, ut nos ad Ecclesiam dignentur admittere? Summissos ergo, & quietos, & verecundos esse oportet eos, qui delicti sui memores satisfacere Deo debent, nec Ecclesiæ nomine litteras facere, cum se magis sciant Ecclesiæ scribere: Hæc ipse. Qui & Presbyterum Gajum, quod communicasset cum lapsis, & pro eis oblationes obtulisset, voluit esse excommunicatum; sed & id ipsum aliis comminatus hæc ait ad Clerum Carthaginensem (c) scribens: Interea si quis immoderatus, & præceps, sive de nostris Presbyteris, & Diaconibus, sive de peregrinis ausus fuerit ante sententiam nostram communicare cum lapsis; a communione nostra arceatur, apud nos causam dicturus temeritatis suæ, quando in unum, permittente Domino, convenerimus.*

(b) Cypr. epist. 27.

Lapsorum procaciam cohibet Cyprian.

(c) Cypr. epist. 28.

LXXIV.

Illud etiam est observatione dignum, (quod ad exactam disciplinam Ecclesiasticam spectat) haud sine aliqua pœna relinqui clericos illos voluisse, qui in persecutione, sua sponte, absque accepta licentia, Carthagine recessissent; quos (quantumlibet Episcopi haberent exemplum qui se subtraxisset, & adhuc persecutione durante iidem in certamen etiam rediissent) Cyprianus in divisione mensura, nempe a stipendio clericorum voluit abstinere, donec eorum causa, ipso redeunte Episcopo, plenius cognosci posset; hæc pluribus ipse dicta epistola ad Clerum Carthaginensem (d). Porro de his omnibus quæ accidissent. post missas litteras per Saturum & Optatum, & quid in eos procaciter pacem postulantes, & de iidem ad Clerum Carthaginensem scripsisset, Romanum Clerum (e) reddit certiore. Sed & alias eodem argumento adjunxit, quibus de cavendo veterioso serpente Privato hæretico, de quo superius.

Severa Censura in Clericos, qui persecutionis tempore recessissent.

(d) Cypr. epist. ead.

(e) Cypr. epist. 29.

rius dictum est, sollicitè admonuit; dedit has Cyprianus litteras Romam perferendas Fortunato hypodiacono, quod reddita a Romano Clero ad eum litteræ (f) testantur.

(f) Apud Cypr. epist. 33.

LXXV.

Acceptis prioribus tam ad Clerum, quam ad confessores in carcere detentos Cypriani litteris, visisque ab eo scriptis de lapsis recipiendis, deque convulsa ab aliquibus Ecclesiastica disciplina; horum temeritatem damnare Romanam Ecclesiam, probareque per omnia in ea re Cypriani sententiam, redditis ad Cyprianum litteris, Romanus Clerus gravibus quidem assertionibus, firmisque decretis significat. Extant ipsæ litteræ (g), quibus illi nequaquam se aliquid novi in re tanta discernere, sed semper servatam in Ecclesia disciplinam perscribere profitentur. Ac primum illud, cum commendat Cypriani studium, quo Romanæ Ecclesiæ judicio sua exhibeat examinanda atque probanda; postea de Ecclesiastica disciplina persecutionis tempore etiam mordicus retinenda, hæc subdit: *Quid enim (inquit) magis aut in pace tam aptum, aut in bellis persecutionis tam necessarium, quam debitam severitatem divini vigoris tenere? quam qui remiserit, instabili rerum cursu erret semper necesse est, & hoc atque illic variis atque incertis negotiorum tempestatibus dissipetur, & quasi extorto de manibus consiliorum gubernaculo, navim Ecclesiasticæ salutis illidat in scopulos. Ut appareat, non aliter salutem Ecclesiasticam consuli posse, nisi si qui & contra ipsam faciunt quasi quidam adversi fluctus repellantur, & disciplina ipsius semper custodita ratio, quasi salutare aliquod gubernaculum in tempestate servetur.*

(g) Apud Cypr. epist. 31.

Clerus Rom. tenacissimus disciplinæ.

LXXVI.

Videas ex iis plane Romanam Ecclesiam in omnibus domi forisque, in pace belloque Ecclesiasticæ disciplinæ servandæ vindicem præfuisse, nec passam esse eam ulla ex parte quavis occasione convelli: nam addit: *Nec hoc nobis nunc nuper consilium cogitatum est, nec hæc apud nos adversus improbos modo supervenerunt repentina subsidia; sed antiqua hæc apud nos severitas, antiqua fides, disciplina legitur antiqua. Quoniam nec tantas de nobis laudes Apostolus protulisset dicendo (h), Quia fides vestra prædicatur in toto mundo: nisi jam exinde vigor iste radices fidei temporibus illis mutuatus fuisset: quarum laudum & gloriæ degenerem fuisse, maximum crimen est: Hæc & alia Romanus Clerus; ex quibus apparet; tenacissimam semper fuisse Romanam Ecclesiam avitæ disciplinæ, & paternarum traditionum vigilantissimam custodem; unde & subdit: *Abfit enim ab Ecclesia Romana; vigorem suum tam profana facilitate dimittere, & nervos severitatis eversa fidei majestate**

Antiqua disciplina Rom. Ecclesiæ.

(h) Rom. 16.

dissolvere; ut cum adhuc non tantum ja-
ceant, sed & cadant everforum fratrum
ruinæ, properata nimis remedia communi-
cationum utique non profutura præstentur,
& nova per misericordiam falsam vulnera
veteribus transgressionis vulneribus impri-
mantur, ut miseris ad eversionem majore-
m eripiatur & pœnitentia. Multa deni-
que id genus inculcat.

LXXVII.
Cleri Ro-
mani esse,
universæ
Ecclesiæ,
sede va-
cante,
prospice-
re.

Quod vero ipsorum esset muneris, va-
cante adhuc sede, invigilare super uni-
versum Dominicum gregem, eadem quo-
que ad alios se scripsisse testantur, cum
subjiciunt ista: *Quales litteras in Sici-
liam quoque miserimus subjectas habebis:
quamquam nobis differendæ hujus rei ne-
cessitas major incumbat, quibus post ex-
cessum nobilissimæ memoriæ viri Fabiani non-
dum est Episcopus propter rerum & tempo-
rum difficultates constitutus, qui omnia ista
moderetur, & eorum, qui lapsi sunt, possit
cum auctoritate & consilio habere rationem.*
At hæc præcepta non se tantum Siculis &
Afris, sed & universo Christiano Orbi
præscribere, quæ paulo inferius ab eis-
dem posita sunt, manifeste declarant,
cum ajunt: *Aspice totum Orbem pene va-
statum, & ubique jacere dejectorum reli-
quias & ruinas, idcirco tam grande ex-
peti consilium, quam late propagatum vi-
detur esse delictum. Non sit minor medici-
na, quam vulnus est; non sint minora re-
media, quam funera: Hæc illi.*

LXXVIII.
Concilium
Romæ in
causa La-
psorum.

Porro idem Clerus Romanus, ad evi-
tandam invidiam odiumque lapsorum, ne
ipsi tantum viderentur auctores atque
pervulgatores severitatis Ecclesiasticæ di-
sciplinæ; hoc ipso tempore, persecutione
adhuc instante, Romæ Synodum habuere,
convocatis vicinis Episcopis præsentibus,
& iis qui ex aliis regionibus extorres
Episcopi Romam ad tutum portum fidei
convenissent; in tanta enim gentium mul-
titudine ex omnibus Orbis regionibus ibi
degentibus, quemlibet, mutato præser-
tim habitu, potuisse delitescere, ex iis
quæ nunc videmus in ea, facile induci-
mur ut credamus. At de habitu ea de re
Romæ Concilio Clerus Romanus, iisdem
litteris ad Cyprianum redditis, his verbis
significat, quæ primum hæc habent (a):

(a) Apud
Cyprianum
31.

*Perquam enim nobis & invidiosum & one-
rosus videtur, non per multos examina-
re, quod per multos commissum videatur
fuisse, & unum sententiam dicere, cum tam
grande crimen per multos diffusum note-
tur exisse; quoniam nec firmum decretum
potest esse, quod non plurimorum videbitur
habuisse consensum. Et post alia, de Epi-
scopis qui tunc Romam ad Synodum con-
venere, hæc habet:*

LXXIX.
Quid sta-
tutum in
causa La-
psorum.

*Cujus temperamenti moderamen nos hic
tenere querentes, diu & quidem multi,
& quidem cum quibusdam Episcopis vici-
nis nobis; & appropinquantibus, & quos*

ex aliis Provinciis longe positis perfec-
tionis istius ardor ejecerat; ante constitu-
tionem Episcopi nihil innovandum putavi-
mus; sed lapsorum curam mediocriter tem-
perandam esse credimus; ut interim, dum
Episcopus dari a Deo nobis sustinetur, in
suspensio, eorum qui moras possunt dilatio-
nis sustinere, causa teneatur. Eorum au-
tem, quorum vitæ suæ finem urgens ex-
itus dilationem non potest ferre, acta pœ-
nitentia, & professæ frequenter suorum de-
testatione factorum, si lacrymis, si gemit-
ibus, si fletibus dolentis ac vere pœ-
nitentis animi signa prodiderint, cum spes
vivendi secundum hominem nulla substite-
rit, ita demum caute, & solícite subveni-
ri, Deo ipso sciente quid de talibus fa-
ciat, & qualiter judicii sui examinet pon-
dera; nobis tamen anxie curantibus, ut nec
pronam nostram improbi homines laudent
facilitatem; nec vere pœnitentes accusent
nostram quasi duram crudelitatem. Quam
ergo parum tuta, quamque dubia sit il-
la festinanter exhibita reconciliatio etiam
petentibus eam cum lacrymis, dicta nu-
per sententia declaravit.

Sed & quas leges præscribant, & ad
monitionem ingerant Romani Clerici la-
psis pœnitentibus in Ecclesiam redire co-
nantibus, ut hic etiam intexamus, ar-
gumenti ratio postulat. *Pulsent (inquiunt)
sane fores, sed non utique confringant; ad-
eant ad limen Ecclesiæ, sed non utique
transiliant; castrorum caelestium excubent
portis, sed armati modestia, qua intelli-
gant se desertores fuisse; resumant pre-
cum suarum tubam, sed qua non bellicum
clangant; arment se quidem modestiæ te-
lis, & quem negando mortis metu fidei di-
miserant clypeum, resumant; sed ut con-
tra hostem Diabolum, vel nunc armati,
non contra Ecclesiam, quæ illorum dolet
casus, armatos esse se credant. Multum il-
lis proficiet petitio modesta, postulatio ve-
recunda, humilitas necessaria, patientia
non otiosa. Mittant legatos pro suis dolo-
ribus lacrymas; ad vocatione fungantur ex
intimo pectore prolati gemitus, dolorem
probantes commissi criminis, & pudorem:*
Hæc & alia de præscriptis legibus pœni-
tentibus lapsis Romanus Clerus.

Quæ autem Romæ in hac sunt Synodo
de lapsis coercendis, vel recipiendis de-
creta, eadem universæ Ecclesiæ Catho-
licæ servanda præscripta, ad singulas
toto Orbe diffusas Ecclesias missa sunt.
Tantam enim in sede Petri inesse auctori-
tatem omnes intelligebant, ut universus
longe lateque diffusus Catholicus Orbis
sibi servandum esse indubitatum haberet,
quod sciret a Petri cathedra dimanare.
De vulgatis autem per Orbem statutis de
lapsis Romæ decretis Cyprianus affirmat,
dum scribens ad Antonianum, hæc ait in
primis de Novatiano tunc Romanæ Eccle-
siæ

LXXX.
Leges
præscri-
ptæ lapsis.

LXXXI.
Ecclesia
Romana
præscribit
omnibus
Ecclesiis
leges.

(a) Cyp. sive Presbytero subscribente : (a) Additum est etiam ad alia decreta scripta, Novatiano tunc scribente, & quod scripserat sua voce recitante, & Presbytero Moyse tunc adhuc confessore, nunc jam martyre subscribente: Ut lapsis infirmis, & in exitu constitutis pax daretur: quæ litteræ per totum mundum missæ sunt, & in notitiam Ecclesiis omnibus, & universis fratribus perlatae sunt.

LXXXII. Porro eadem litteræ ad Cyprianum in Africam per Ecclesiasticos tabellarios Saturnum atque Optatum Clericos allatae sunt; quibus etiam tunc qui in carcere erant Romani Clerici confessores Moyse, & alii ad eundem Cyprianum litteras (b) dederunt, eademque a cætero Clero libere agente scriptis litteris adjunxerunt. Nam earum illi in suis etiam meminere, quibus admirabilem quandam in alacritatem, non utique ex infirmæ naturæ viribus, sed ex divinæ Scripturæ thesauro comparatam, ac majoribus in dies accessionibus cumulatam: quid præterea optent, his verbis declarant: Hæc, & hujusmodi cum de Evangelio collata perlegimus, & quasi faces quasdam ad inflammandam fidem Dominicis vocibus suppositas nobis sentiamus: hostes veritatis non tantum non jam perborrescimus, sed provocamus, & inimicos Dei jam hoc ipso, quod non cessimus, vicimus; & nefarias contra veritatem leges subegimus, & si nondum nostrum sanguinem fudimus, sed fudisse parati sumus. Nemo hanc dilationis nostræ moram clementiam judicet, quæ nobis officit; quæ impedimentum gloriæ facit; quæ cælum differt, quæ gloriosum Dei conspectum inibet. In hujusmodi enim certamine, & in hujusmodi, ubi decertat fides proelio, mora martyres non distulisse, vera clementia est. Pete ergo, Cypriane carissime, ut nos gratia sua Dominus magis ac magis in dies singulos quosque uberius atque propensus & armet, & illustret, & viribus potentiæ firmet ac roboret: Hæc ipsi, & alia id genus complura.

LXXXIII. Quod insuper de lapsorum restitutione comprobent, quæ ad eos idem Cyprianus nuper scripserat, hujusmodi ac dignam sane afferunt causam: Animadvertimus enim, te congruente censura, & eos digne objurgasse, qui immemores delictorum suorum pacem a Presbyteris per absentiam tuam festinata, & præcipiti cupiditate extorsissent; & illos, qui sine respectu Evangelii (c) sanctum Domini canibus, & margaritas porcis profana facilitate donassent; cum grande delictum, & per totum pene Orbem incredibili vastatione grassatum, non oporteat nisi, (ut ipse scribis.) caute moderateque tractari, consultis omnibus Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, confessoribus, & ipsis stantibus

Laicis, ut in tuis litteris, & ipse testaris: ne, dum volumus importune ruinis subvenire, alias majores ruinas videamur parare. Ubi enim divinus metus relinquitur, si tam facile peccantibus venia præstetur? & inferius: Cæterum, ubi erit, quod custodia squallidi carceris includuntur, qui Christum confitentur; si sine periculo fidei sunt qui negaverunt? Ubi quod in nomine de catenarum ambitu vincuntur, si sine communicatione non sunt qui confessionem Dei non retinuerunt? Ubi quod detenti martyres gloriosas animas suas ponunt; si, qui dereliquerunt fidem, periculorum, & delictorum suorum non sentiunt magnitudinem? Hæc ipsi, atque alia plura in eadem sententiam.

Post hæc autem haud multum temporis intercessit, cum postremas scriptas a Cypriano litteras, redditas a Fortunato hypodiacono, (d) Romanus Clerus accepit; qui etiam alias dedit ad ipsum Cyprianum ejusdem propemodum argumenti quo superiores, (e) sed præpostero ordine a Pamelio recitatas; cum, quæ longe ante has datae erant, post has ponat numero trigessimoprimum. Cæterum ejus industriam in disponendis Cypriani epistolis cum magnopere commendemus, haud tamen possumus eidem in omnibus assentiri; nam ad exactam rationem temporum historiam contextentes, interdum a posito ab eo ordine cogimur resiliere. Id enim ipsi viventi minime displicuit, acceptis hac de re meo nomine litteris a Reverendissimo Domino Lindano, tum Ruremundensi, postea Gandavensi Episcopo, ejus rei æquo arbitro, Romæ tum agente, & Notationes nostras in Romanum Martyrologium cognoscente. Quem talem ac tantum Catholicæ fidei professorem, & defensorem, strenuumque pugilem, & ob immensos pro veritate Orthodoxa exantlatos labores, & gravissima suscepta pericula, absque sanguine martyrem, gravi jactura totius Ecclesiæ, cito abreptum Catholicus orbis ingemuit. Sed jam cœpta prosequamur.

Quod igitur Cyprianus admonuisset Romanum Clerum, cavendum subdolum hominem Privatum hæreticum, Catholico nomine pervagantem, atque Romam advenientem, ut ab omnium principe Ecclesia communicationem Catholicam suffurari posset; qua obtenta, ejus prærogativa cum cæteris quoque communicare posset Ecclesiis; quid ad hæc Romanus Clerus (f) rescripserit, audiamus: Quod autem pertinet ad Privatum Lambestitanum, pro tuo amore fecisti, qui rem nobis sollicitate nunciare voluisti; omnes enim nos decet pro corpore totius Ecclesiæ, cujus per varias quasque provincias membra digesta sunt, excubare. Sed nos etiam ante litteras tuas fraus callidi hominis latere non

LXXXIV.

(d) Cyp. epist. 30.

(e) Cyp. cad. epist.

30.

LXXXV.

De Privato Hæretico.

(f) Apud Cyp. epist. 30.

(c) Mat. 7. Confirmat Rom. clericus a S. Cypriano statuta.

potuit: nam cum antehac quidam ex ipsius nequitiae cohorte venisset vexillarius Privati, & furto & fraudulentè litteras a nobis elicere curaret; nec quis esset latuit; nec litteras, quas volebat, accepit: Hæc illi.

LXXXVI.
Etiam
Hæretici
primatum
Rom. Ec-
clesiæ in-
tellexe-
runt.

Ex quibus plane intelligas, quanti facerent etiam hæretici Romanæ Ecclesiæ communicationem; quippe qui scirent se omni hæreseos infamiae aspersa labe purgandos, Catholicosque ab omnibus comprobandos, si se cum ea communicare ejus litteris demonstrarent, ut sane appareat, Romanæ solius Ecclesiæ censura hæreticos a Catholicis discriminari solitos; eos nimirum habendos esse Catholicos, quibus illa Catholicæ communicationis litteras impertiret; illos vero e contra ab omnibus hæreticos atque schismaticos esse censendos; quibus illa communicationem denegasset; quæ idcirco olim Catholica communicatio dicebatur, quod ab omnibus aliis pariter impertiretur Ecclesiis, quam ante quis a Romana Ecclesia percipisset. Sed quod de hac re exempla propemodum innumera suppetant, de his frequentissime suis locis agemus.

LXXXVII.
Litteræ
Cleri Rom.
promul-
gantur in
Africa.
(a) Cypri.
epist. 32.

His ab Apostolica sede acceptis litteris, Cyprianus misit eas ad Carthagenensem Ecclesiam, monuitque litteris (a) presbyteros atque diaconos, ut darent operam, quo illæ cæteris innotescerent; peregrinisque etiam Episcopis atque presbyteris eas exscribere volentibus tribuerent facultatem; quod & Saturo lectori quoque dederat in mandatis. Sciebat enim apud quosque, quantumlibet contumaces, maximi ponderis fore epistolas, de his quæ agenda essent, ab Apostolica sede redditas. In his itaque litteris jam tertio ultro citroque datis annus prope interlapsus esse videtur.

LXXXVIII.
Cypria-
nus ordi-
nat suos.

Cum interea mense Decembri adveniente, more majorum, sacris habendis ordinationibus præstituto, Cyprianus, præter illos duos quos urgens necessitas ante omnes compulit ordinari, delegit præ cæteris duos alios ob antea vitæ digna merita commendatos; quos hujus persecutionis furore, velut aurum igne probatum, redditos clariores, lectoratus initiavit ordine. Iis enim non vitæ solum claritudo, confessio, atque martyrium, sed & divina voluntas, Apostolico (b) more, præcedentibus prophetiis, fuerat suffragata. Fuerunt hi, quos recenset, Aurelius confessor ac martyr lector ordinatus, & Celerinus ad eundem gradum promotus, martyrio & ipse multa passus insignis; hos ipsos dignis elogiis celebrat Cyprianus suis litteris, quas tunc dedit ad Ecclesiam Carthagenensem; ac primum de ordinatione Aurelii (c) confessoris, his scilicet verbis:

(c) Cypri.
epist. 33.

LXXXIX.

In ordinandis clericis, fratres carissi-

mi, solemus vos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi consilio ponderare. Sed expectanda non sunt testimonia humana, cum præcedunt divina suffragia. Aurelius frater noster, illustris adolescens, a Domino jam probatus & a Deo vocatus, est in annis adhuc novellus, sed in virtute ac fidei laude, proventus; minor in ætatis suæ indole, sed major in honore. Gemino hic agone certavit bis confessus, & bis confessionis suæ victoria gloriosus; & quando vicit in cursu factus extorris, & cum denuo certamine fortiore pugnavit, triumphator & victor in prælio passionis. Quoties adversarius provocare servos Dei voluit, toties fortissimus ac promptissimus miles & pugnavit, & vicit. Parum fuerat sub oculis ante paucorum, quando extorris fiebat, congressum fuisse; meruit & in foro congressi clariore virtute; ut post magistratus etiam Proconsulem vinceret, & post exilium tormenta superaret. Nec invenio quid in eo prædicare plus debeam, gloriam vulnerum, an verecundiam morum; quod honore virtutis insignis est, an quod pudoris admiratione laudabilis; ita & dignitate excelsus est, & humilitate sublimis, ut appareat illum divinitus reservatum, qui ad Ecclesiasticam disciplinam cæteris esset exemplo, quomodo servi Dei in confessione virtutibus vincerent & post confessionem moribus eminent. Merebatur talis clericæ ordinationis ulteriores gradus, incrementa majora, non de annis suis, sed de meritis æstimandus. Sed interim placuit, ut ab officio lectoris incipiat; quia & nihil magis congruit voci quæ Dominum gloriosa prædicatione confessa est, quam celebrandis divinis lectionibus personare; post verba sublimia quæ Christi martyrium prolocuta sunt, Evangelium Christi legere, unde martyres fiunt; ad pulpitum post catastam venire; illic fuisse conspicuum Gentilium multitudini, hic a fratribus conspici: illic auditum esse cum miraculo circumstantis populi, hic cum gaudio fraternitatis audiri. Hunc igitur fratres dilectissimi, a me & a collegis, qui præsentibus aderant, ordinatum sciatis, &c.

Ordinatio
Aurelii
Confessoris.

Sed & Celerinum æque cum illo ordinatum lectorem, scripta de eodem epistola ad Ecclesiam Carthagenensem (d), Celerini mirificis præconiis extulit. At quæ ad historiam pertinent, hæc sunt: Referimus ad vos, Celerinum fratrem nostrum, virtutibus pariter & moribus gloriosum, Clero nostro non humana suffragatione, sed divina dignatione conjunctum: & paulo post: Hic ad temporis nostri prælium primus, hic inter Christi milites antesignanus, hic inter persecutionis initia ferventia cum ipso infestationis principe, & auctore congressus, dum inæpugnabili firmitate

XC.
Ordinatio
Celerini.
(d) Cypri.
epist. 34.

certaminis sui adversarium vincit, vincendi cæteris viam fecit, non brevi compendio vulnerum victor, sed adhærentibus diu, & permanentibus pœnis longæ colluctationis miraculo triumphator. Per decem & novem dies custodia carceris septus in nervo ac ferro fuit: & post alias laudes: Lucent, inquit, in corpore glorioso clara vulnerum signa; eminent, & apparent in nervis hominis, membris longa tabe consumptis, expressa vestigia. Sunt magna, sunt mira, quæ de virtutibus ejus ac laudibus fraternitas audiat. Et si aliquis Thomæ similis extiterit, qui minus auribus credat; nec oculorum fides deest, ut quis, quod audit, & videat; in servo Dei victoriam gloria vulnerum fecit, gloriam cicatricum memoria custodit: Hæc de Celerini gloriosa confessione.

XCI.
De Celerina, & aliis Martyribus.

Sed, & quod propinquos sanguine habuerit martyres, eum ex hoc magis magisque laudandi argumentum deducens, hæc addit: Nec rudis iste aut novus est in Celerino carissimo nostro titulus gloriarum; per vestigia cognationis suæ graditur, parentibus ac propinquis suis honore consimili divinæ dignationis æquatur. Avia ejus Celerina jam pridem martyrio coronata est, item patruus ejus, & avunculus, Laurentius, & Ignatius, in castris & ipsi quondam secularibus militantes; sed veri, & spirituales Dei milites, dum Diabolum, Christi confessione prosternunt, palmas a Domino, & coronas illustri passione meruerunt. Sacrificio pro eis semper, (ut meministis) offerimus, quoties martyrum passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus. Mos iste perantiquus in Ecclesia Dei est, ut incruento oblato sacrificio natalitia martyrum anniversaria die (ut nunc fit) religiose celebrentur; ad quod spectat illud Tertulliani: (a) Pro natalitiis annua die facimus; nempe sacrificamus; hoc importare hanc vocem, facimus; in nostris Notis (b) pluribus demonstravimus. Sed de celebritate sanctorum martyrum satis fuse superius locuti sumus tomo primo, ubi de Apostolicis traditionibus institutus est sermo.

(a) Tertul. in Apol. c. 3.
(b) In Martyr. Rom. die 9. Aprilis.

XCII.
(c) Ead. epist. 34.

At de ejusdem Celerini ordinatione Cyprianus hæc subdit (c): Hunc ad nos fratres dilectissimi, cum tanta Domini dignatione venientem, testimonio, & miraculo ejus ipsius, qui se persecutus fuerat, illustrem, quid aliud quam super pulpitu, id est, super tribunal Ecclesiæ oportebat imponi? ut loci altioris celsitate subnixus, & plebi universæ pro honoris sui claritate conspicuus legat præcepta, & Evangelium Domini, qui fortiter ac fideliter sequitur? vox Dominum confessa, in his quotidie, quæ Dominus locutus est, audiatur? Videri, an sit ulterior gradus, ad quem profici in Ecclesia possit. Nihil est in quo magis confessor fratribus

prosit, quam ut, dum Evangelica lectio de ore ejus auditur, lectoris fidem, quisquis audierit, imitetur. Jungendus in lectione Aurelio fuerat, cum quo & divini honoris societate conjunctus est. Sed ob meritum excellentiam, quibusnam prærogativis ambos præ cæteris lectoribus exornet, in fine his verbis significat: Cæterum presbyterii honorem designasse nos illis jam sciatis; ut & sportulis iisdem cum presbyteris honorentur, & divisiones mensurnas æquatis quantitibus partiantur, sessuri nobiscum proveltis & corroboratis annis suis; quamvis in nullo minor possit videri ætatis indole, qui consummavit ætatem gloriæ dignitate. Voluit Cyprianus ambos ea accipere stipendia, inter clericos, quæ presbyteris dari soleant; de quibus Apostolus (d): Qui bene præfunt presbyteri, duplici honore digni sunt: appellat ea Cyprianus mensurnas divisiones, id est, menstruas; qui vero ejusmodi subsidia per quoslibet menses acciperent ab Ecclesia, Sportulantes dicebantur, quod ejusmodi sportulæ eis darentur ab Ecclesia.

Clericalis distributio menstrua.

(d) 1. Tim. 5.

Quod autem hos huic lectorum muneri emancipatos, ascensuros fore pro functione muneris dicit in pulpitu, illicque toto spectante, & audiente populo Evangelium alta voce lecturos, diversam in hoc Africanæ Ecclesiæ a cæteris Latinis fuisse consuetudinem, potest intelligi; cum Romæ & in aliis Ecclesiis eam functionem solerent diaconi exercere, in Africa vero lectores, minorum ordinum clerici infra acoluthos positi. Nec quis existimet ob Evangelii publicam lectionem hos lectores dictos, re vera diaconos fuisse; nam idem Cyprianus, quem lectorem ordinasse dixit (e) Saturum, ad acoluthatum se postea promovisse testatur (f). Manifestiora quoque hæc redduntur ex Concilio (g) quarto Carthaginensi, cum agitur de ordinatione diaconi, ubi nulla habetur mentio de munere Evangelicæ lectionis; sed publice divina legere in Ecclesia, lectoris esse muneris traditur. Rursum vero idem Cyprianus, eodem ferme tempore, de Numidico presbytero inter alios presbyteros Carthaginensis Ecclesiæ cooptando, ad suos litteras (h) in hæc verba conscripsit:

XCIII.
Lectorum munus.

(e) Cyp. epist. 24. 32.
(f) Cyp. epist. 55.
(g) Concil. 4. Carthag. cap. 4. & 8.

(h) Cyp. epist. 35.

Nunciandum vobis fuit, fratres carissimi, quod pertineat & ad communem lætitiā, & ad Ecclesiæ nostræ maximam gloriam. Nam admonitos nos & instructos sciatis dignatione divina, ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthaginensium numero, & nobiscum sedeat in Clero, luce clarissima confessionis illustris, & virtutis ac fidei honore sublimis; qui hortatu suo copiosum martyrum numerum, lapidibus & flammis necatum, ante se misit; quique uxorem adhærentem lateri suo

XCVI.
De Numidico Presbytero.

Suo concrematam simul cum cæteris, vel conservatam magis dixerim, lætus aspexit: Ipse semiustulatus, & lapidibus obrutus, & pro mortuo derelictus, dum postmodum filia sollicito pietatis obsequio cadaver patris inquireret, semianimis inventus, & extractus, & refocillatus a comitibus, quos ipse præmiserat, remansit invitus. Sed remanendi (ut videmus) hæc fuit causa, ut eum Clero nostro Dominus adjungeret, & desolatam per lapsum quorundam presbyteri nostri copiam gloriosis sacerdotibus adornaret. Et promovebitur quidem, cum Deus permiserit, ad amplio-rem locum religionis suæ, quando in præsentiam protegente Domino venerimus. Interim quod ostenditur, fiat; ut cum gratiarum actione suscipiamus hoc Dei munus, sperantes de misericordia Domini ejusmodi ornamenta complura, ut redintegrato Ecclesiæ suo robore, tam mites, & humiles faciat in confessus nostri honore florere.

XCIV. At non hunc modo a S. Cypriano ordinatum putamus esse presbyterum (quod alii tradunt) sed cum jam alterius jussum Ecclesiæ presbyter esset, tam præclaro exantlato martyrio, eo honore Cyprianus ipsum esse dignum existimavit, ut in primaria totius Africæ Ecclesia Carthagenensi presbyterio fungeretur. Suadent enim id illa verba: *Ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthagenensium numero*: at de nova ordinatione ipsius ne verbum quidem, ut deslectoribus ordinatis nuper pluribus fecisse vidimus; magnus quippe is censebatur honor, ut cum Episcopo in cathedrali Ecclesia inter presbyteros federet. Dicebantur hujusmodi sic allegendi, incardinari; atque jam adsciti, Cardinales, qua voce utitur sæpe S. Gregorius; sed de his suo loco pluribus.

XCVI. Hucusque de rebus inter Romanum Clerum & S. Cyprianum hoc anno transactis, deque ejusdem Cypriani in curanda Ecclesia Carthagenensi vigilantissima cura. Excerpta hæc sunt a nobis ex litteris ultro citroque datis, quibus epistolarem omnium fidelissimam historiam contexuimus, brevitati, ut licuit, consulentes; cum pro dignitate rerum atque scriptorum par fuisset integras hic describere martyrum citatas epistolas. Nam quid S. Hieronymus (a) de Pamphili martyris scriptis ait? Si enim lætitia est unam epistolam habere martyris; quanto magis tot millia veruum, per quæ mihi videtur sui sanguinis signasse vestigia? Si hæc ipse de illo, qui elum non sua scripsit, sed ab Origene elucubrata descripsit; quid de martyrum & confessorum litteris dicendum est, in quibus sua ipsorum inesse verba, etsi alia exscripta manu, typisve expressa, noscuntur? Pluris namque facienda sunt

ea, quæ martyr mente concepit, & ore protulit, & stylo exaravit, licet aliena manu exscripta vel cusa legantur, quam quæ, cum alterius sint, martyr suo chirographo exaravit.

Quæ autem reliqua sunt rerum Cypriani, sequenti anno secundum exactum temporis ordinem, enarrabimus. Verum quod idem Cyprianus de aliis martyribus hac persecutione passis in Africa dictis litteris mentionem habuerit; his jungenda putamus quæ idem scripsit in libro de Lapsis, de Casto & Æmilio * post lapsum ad certamina revocatis, & martyrii victoria insignitis, his nempe verbis: *Sic, inquit, sic Casto & Æmilio aliquando Dominus ignovit; sic in prima congressione devictos, victores in secundo prælio reddidit, ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus ante cessissent, & unde superati essent, inde superarent*: Hos postea martyrio consummatos habent tabulæ Ecclesiasticæ una cum aliis, adscriptos certis diebus, quibus eorum memoria anniversaria celebratur.

At de martyribus in Africa sub Decio passis, præter illos, quos ex Cypriano recensuimus, de aliis item mentio habetur in iisdem tabulis Ecclesiasticis, quibus ipsorum dies natalis reperitur adscriptus; sunt ii, Zeno, Alexander, Theodorus, & alii trigintatres sub Fortunatiano Præsidente; sub quo etiam passi sunt Terentius, Maximus, Pompeius, & Africanus; quorum omnium extant passionis Acta (b), in quibus etiam mentio habetur de lapsis Christianis (de quo sæpe queritur Cyprianus) qui solo aspectu terribilium tormentorum, pavore concussi, defecerunt a fide; cum in eos qui animo alacri, fide prompta se ea contemnere præferrent, ad cæteros exterrandos omnis crudelitas Præsidis invigilaret, & carnifices desudarent; ut de iis accidit, qui postquam cæsi sunt virgis atque flagellis, fustibus quoque contusi sunt, succensi humeris ignibus, ungulisque lancinati, horribilibus traditi sunt serpentibus devorandi; cum illi vindices pietatis, relictis illæsis martyribus, in Æthnicos insilientes, ex illis complures interfecerunt; martyres vero capitibus tandem subiere supplicium. Rursus etiam in Africa passi habentur Quintus, Simplicius, & alii plures focii (c). At de Africanis martyribus modo satis.

Jam vero reliquum est, ut quæ passæ sunt aliquæ nobiliores Ecclesiæ hoc ipso persecutionis Decii tempore, a certis fideisque auctoribus scripta, hic itidem describamus. Ac in primis sese nobis offerunt, quæ S. Dionysius, vir eruditione ac pietate insignis, qui his ipsis diebus Alexandrinæ Ecclesiæ præerat Episcopus, de his, quæ tunc apud se gesta essent, scriptorum monumentis egregie commen-

XCVII.

* al. Æmiliano

De Casto & Æmilio.

XCVIII.

Alii Martyres in Africa passi.

(b) Apud Sur. die 30. April. tom. 2.

(c) Martyr. Rom. die 18. Decemb.

XCIX.

De Martyribus Alexandrinis.

flavit; quæ ab Eusebio recitata ad verbum habentur, ex ejusdem Dionysii ad Germanum tunc data epistola, cum de se ipso agit, quoniam pacto Deo omnia gubernante manus persecutorum evaserit. Sic igitur res gestas exorditur Eusebius:

(a) Euseb. lib. 6. cap. 33. 34.

(a) Quæ autem, & quam turbulentæ procellæ Dionysium persecutionis tempore exagitarint, epistolæ ipsius ad Germanum scriptæ testimonio, hoc loco ostendam, in qua ipse de se narrat hoc modo:

C. De Dionysio Alexandrino. Ego coram Deo loquor, & ipse novit, quod vera loquor. Neque certe de fuga in præsentia mecum cogitavi, neque, quasi Deo invito, ullam feci. Quin etiam alias, regnante Decio, antequam persecutio palam contra Christianos ediceretur, cum Sabinus id temporis Frumentarium ad me perquirendum misisset, ego quatrinduo in ædibus commoratus, ejus adventum assidue expectavi. Ille autem undique circumit; vias, fluvios, agros passim, ubi me latitare, aut quo me profectum esse suspicaretur, se dulo pervestigat. Sed cæcitate, & quasi caligine, ne ades quæreret circumfusum tenebatur, sibi namque persuaserat, me persecutione appetitum, domi nolle moram facere. Vix tandem post dies quatuor, Deo mihi, ut inde demigrarem præcipiente, & se mirandum in modum quasi duces itineris præbente, ipse, liberi, & alii multi fratres simul domo egressi sumus, quod plane divinæ providentiæ opus fuisse rerum eventa, quæ deinceps sequebantur (unde non parum commodi fortasse quibusdam, & utilitatis obtigit) satis perspicue declararunt. Deinde paucis interpositis, ea quæ in fuga sibi contingebant evidenter explanat, hæcque subnectit: Ego una cum iis qui mecum erant, forte, Sole occidente, in satellitum manus incidens, ab illis ad Taposirim deducebat. Sed tamen (sicut erat Dei providentiæ prospectum) Timotheus, quia una non aderat, neutiquam prehensus est. Profectus igitur post, offendit cum ades nostras, præterquam quod ministri eas custodirent, omnino desertas esse, tum nos instar mancipiorum abductos.

CI.

Dionysius abripitur a satellitibus.

Deinde subjungit: Quam admirabilis (dicam enim, quod verum est) & divinæ provisionis ratio fuit ista quidem; Indigena quidam forte fortuna Timotheo prope fugienti, & conturbato fit obviam; rogat festinationis causam. Iste verum narrat. Ille cum audivisset (abierat enim ad nuptias laute epulatum; quippe mos est in hujusmodi hominum conventibus totam noctem in hilaritate, & latitia consumere) ingressus in domum convivii, accumbentibus nunciat. Qui quidem omnes uno impetu, tamquam signo dato, consurrexerunt, & maturo gradu properantes cœperunt quam celerrime ad nos contendere, qui cum in nos inciderent, summo gaudio exultare,

atque satellitibus, qui nos observabant, fugam facientibus, nos ut eramus grabatis valde male stratis, conquiescentes, de improvise occupare. Ego certe (Deus testis est) eos, ut fures primum reputans, qui ad spolia, & rapinam venirent, mansi in lecto nudus plane, ut eram, solo indusio coopertus; reliquum autem vestitum prope me positum porrexi. At hi surgere jubent, & quam mox abire. Tandem animadvertens quamobrem adventassent, cœpi vociferari, supplex illos precatus, ut abirent, nosque illic manere paterentur. Quinetiam petebam ab eis, ut, si quo me beneficio afficere cuperent, ipsi caput meum cervicibus abscindere dignarentur, sicque satellitibus, qui me essent cruciatum abducturi, anteverterent. Illi, dum hæc clamore efferebam (sicut consortes mei, & omnium mearum calamitatum participes pro certo norunt, me invitum e lecto excitarent. Tum ego humi me supinum prosterne-re. Isti igitur manibus pedibusque me abreptum (Caius quidem, Faustus, Petrus, & Paulus, qui me sequebantur, istarum rerum omnium testes esse poterunt) educere, ac prehensum prope invito animo ab oppidulo exportare, & nudo asino impositum, secum inde avehere: Hæc de se Dionysius (b).

(b) Atud Euseb. lib. 6. cap. 34.

Et ad Fabium Antiochenum scribens, enarratis, quæ superiori anno ante edicta Decii promulgata Alexandriæ acciderant; quæ suo loco a nobis posita sunt, hæc de initiis Decii persecutionis habet: Confestim animum Imperatoris qui clementior aliquanto, & humanior videbatur erga nos antea affectus, omnino commutatum esse, nobis nunciatum est. Quapropter minarum formido in nos jactatarum vehementer accrescebat. Nam Decii edictum erat jam divulgatum; illudque tale profecto videbatur, quale Dominus (c) prædixerat futurum: in quo terribilissima illa ejus prope modum explebatur sententia; nimirum, electos, si possibile esset, in errorem inducendos fore. Quin omnes certe metu percussi obstupuerunt; atque ex illis qui cum dignitate, tum divitiarum affluentia præstare videbantur, qui quidem non pauci erant numero, nonnulli timore perterriti, Diis illorum colendis se ultro offerunt; alii ex privatis ædibus in publicum raptati, ad delubra ducuntur a magistratibus; multi vicinorum suasu eo pelliciuntur, qui quidem nominatim evocati, ad impura, & profana eorum sacrificia se conferunt.

(c) Matt. 24. Marc. 13.

Lapforum ingens numerus.

Horum autem non pauci, quasi minime essent sacrificaturi, sed illi ipsi potius vitæ & sacrificia idolis futuri, pallore exalbescent, & formidine attoniti stupent; adeo ut a frequenti populi turba quæ circumstibat, dum se omnibus perspicue patefaciebant, cum ad moriendum, tum ad sacrificandum eadem timiditate esse affectos,

CIII.

Lapforum diversa onera.

risui & ludibrio haberentur. Alii paratius ad altaria procurrunt, duro ore & impudenti constanter asseverantes se nunquam fuisse Christianos; de quibus Domini sententia verissime dici potest, (a) Divitem difficulter posse salvari. Ex reliquis, qui tenuiores erant & magis obscuri, plerique utrumque istud hominum genus, quod postremo posuimus, imitantur. Alii capessunt fugam, nonnulli prehenduntur, atque ex prebensis multis in vincula & carcerem pergunt, & multis diebus ibi tenentur inclusi; postea tamen, antequam ad tribunal accedant, Christum ejurant. Quidam tormenta diu fortiter sustinent, sed ad extremum succumbentes, fidem perne gant.

(a) Mart.
15.

CIV.
Martyres
Alexan-
drini sub
Decio.

Ceterum qui Domini erant tamquam firma & beata columna ejus ope, & gratia roborata, fidei firmitati, quæ in eorum animis penitus insidebat, vires ac tolerantiam apte & apposite respondentem adepti, admirabiles & insignes ejus regni martyres, & testes facti sunt. Quorum primus erat Julianus, homo podagræ doloribus adeo oppressus, ut neque pedibus consistere posset. Hic cum aliis duobus, qui eum gestabant, ad judicem adducitur: quorum alter extemplo fidem denegat; alter nomine Chronion cognomento Eunus, & senex ipse Julianus Dominum ingenue confitentur; qui per totam urbem, quæ certe (ut nostis) amplissima est, camelis insidentes deducti & ita sublimes verberibus casti; tandem immenso quodam rogo & supra modum exardesciente, hominum multitudine undique circumfusa, comburuntur. Ac dum adducebantur ad locum supplicii, miles quidam nomine Besas illis inter eundem oppem ferre, & iis, qui contumelia eos afficiebant, ex adverso resistere laborat. Qui, cum populus contra eum propterea vociferaretur, inde illico abripitur ad judicem, & in præclaro illo prælio pro pietate suscepto, tamquam fortissimus Dei bellator strenue, & viriliter se gerens, securi demum percutitur. Alius quidam genere Afer, qui & appellatione Macar, & ob vitam beatam, quam divinæ gratiæ subsidio degisset, vere Macar, id est beatus fuit, cum ad fidei negationem, judice eum ad eam rem magnopere cohortante adduci non posset, vivus crematus est.

CV.
Epimachi
& aliorum
martyrium.

Epimachus etiam & Alexander non longo post tempore quam vincti tenebantur, post horum martyrium multos dolores perpessi, dilaniati, novaculis, & flagellis lacerati; ad extremum ardentissimis flammis circumjectis, absumpti sunt; quibus quatuor mulieres martyres adiungebantur; quarum prima ordine fuit Ammonarium sancta virgo, quæ cum judex diu illam admodum iorsisset, ut pote constanter asserentem se nihil eorum aliquando dictu-

ram quæ ille jussisset, eaque in sententia firme perstaret, ad supplicium abducitur. Mercuria secunda erat, anus in primis veneranda, tertia Dionysia, quæ quamquam erat multorum liberorum parens; illos tamen Domino in amore minime prætulit. Quarta Ammonarium altera. Quæ tres, cum Præses vereretur ne incausum tormenta illis infligeret, & quodammodo vinceretur a mulieribus, nullum cruciatorum genus amplius subire cogebantur; sed statim, capite obtruncato, mortem oppetunt. Pro omnibus enim prior Ammonarium, tamquam in prima dimicationis acie locata, satis tormentorum exceperat.

Heron præterea, Ater, & Isidorus Ægyptii, & Dioscorus una cum illis, adolescens quindecim annos natus, judici traduntur; & primum judex adolescentem, tamquam facilem ad persuadendum, blandis verbis in fraudem inducere, tum velut remissum & flexibilem, ad fidem negandam tormentis impellere tentat. Sed Dioscorus neque persuasione quicquam commotus est, neque judicis omnino cessit sententiæ. Cæteros acerbissime crudelissimeque verberibus dilacerat; quos cum tormenta magno, & fidenti animo pro fide tolerare cerneret, rogo cremandos tradit. Dioscorum autem, cum propter singularem animi magnitudinem, quam palam ostenderat, tum propter prudentissima responsa, quæ ad singula rogata dederat, judex magnopere admiratus dimisit, affirmans se propter ætatem certos dies illi velle concedere, quibus respiciendi haberet facultatem. Jam vero Dioscorus summa pietate eximius nobiscum est, expectans cum certamen prolixius graviusque, tum amplius præmium & diuturnius. Porro Nemesis quidam, & ille etiam Ægyptius, falso in crimen vocabatur, quod cum latronibus societatem iniisset: sed istam calumniæ notam ab eo alienissimam quidem cum coram Centurione diluisset, iterum per indicem fuit delatus, quod Christianus esset, vinculisque constrictus ad Præsidem venit. Iste injustissimus Præses beatum martyrem, tormentis & verberibus duplo gravioribus quam latrones ipsos afflicto, exemplo Christi inter latrones interjectum, unde non parum honoris adeptus est, fervido ignis exurit incendio.

Quædam vero militum turma derepente accedit, nimirum Ammon, Zeno, Ptolemæus, Ingenes, & pariter cum illis senex Theophilus; qui pro Tribunali se ipsi stiterunt. Cum igitur quidam, quod Christianus esset, in questione versaretur, & jam ad fidei negationem propenderet; isti assistentes, præ rei indignatione dentibus frendere, vultu nutare, manus extendere, toto denique corpore gestus quosdam agere cæperunt. In quos cum omnium ora essent

CVI.
Heronis
& Socio-
rum mar-
tyrium.

CVII.
Ammonis
& Socio-
rum mar-
tyrium.

conversa, priusquam ulli alii in eos inje-
cerunt manus, illi ipsi ad subsellia accurre-
re, se Christianos profiteri; sic ut cum
Præfectus & assessores, qui aderant ei in
concilio, timore obstupescerent; tum Chri-
stiani, in quos jam inquirebatur, ad ea
tormenta, quæ post essent passuri, tole-
ranter sufferenda maxime confirmarentur;
tum denique iudices, qui essent contra
eos sententiam pronunciaturo, maximo me-
tu exhorrescerent. Isti vero e foro glorian-
tes abscedere, & testimonio, quod Christo
perhibuerant, summo gaudio exultare, per
illos Deo gloriosos triumphos agente. Alii
præterea complures in urbibus & pagis a-
gentes distracti erant, & quasi membratim
discerpti; ex quibus unum exempli gratia
commemorabo. Ischyrius cuiusdam magistra-
tus negotia mercede conductus procurat;
is qui eum conduxerat, jubet idolis sacrifi-
care; quem, cum mandato minus obseque-
retur, cœpit conviciis lacerare; at cum con-
stanter fidei inhæresceret, gravibus afficit
contumeliis; atque ut vidit eum pacate at-
que tranquille omnia sufferentem, arrepto
fuste præacuto, intestina ac viscera illius
transfodit, crudeliterque interimit.

CVIII.
Profugi &
extorres
Christia-
ni.

Quid attinet percensere multitudinem eo-
rum, qui in solitudine & montibus vagi
errantesque fame, siti, frigore, morbis,
latronibus, bestiis fuerunt extincti? quo-
rum electionis beatæ & eximie victoriæ
quamquam testes sunt ii quibus adhuc in
illo numero vita superest, tamen unum ali-
quod facinus proferam, quo res istæ sint
exploratus cognitæ perspectæque. Chære-
mon Episcopus civitatis, quæ Nilopolis di-
citur, cum jam plane grandis esset & æta-
te prope exacta, una cum uxore sua ad
montem Arabiæ confugiens, neque post re-
versus est, neque usquam eos quispiam vi-
dere potuit. Et licet fratres jam aliquo-
ties eum cum uxore quærenterent: tamen ne-
que ipsos neque corpora eorum uspiam repe-
rire potuerunt. Permulti certe in eo Ara-
bico monte erant a barbaris Saracenis fa-
cti captivi, quorum alii ægre quidem &
vix ingenti pecuniæ summa redimi potue-
runt, alii hætenus nullo modo. Atque ista,
mi frater, non frustra equidem dicendo pro-
secutus sum; sed ut cognoscas, quantæ &
quam acerbæ calamitates apud nos oblige-
riunt; quas qui fuerint magis experti, plu-
ra de illis & sciunt, & dicere possunt.

CIX.
(a) Apud
Euseb.
ibid. lib. 6.
cap. 34. in
fin.

De lapsis
pœnitentibus.

Hæc etiam paulo post attexit (a): Illi
igitur divini martyres, qui jam Christi
tamquam assessores sunt, & regni ejus con-
sortes, participes judicii, & illius in ho-
minibus judicandis sententiam approban-
tes ferunt; dum erant apud nos, nonnul-
los e fratribus, in quibus crimen sacrifi-
candi idolis inhærebat, quique a fide ex-
cidissent; cum conversionem ac pœnitentiam
eorum perspicerent, eamque posse ac-
ceptam fore ei, qui omnino non vult mor-
Ann. Eccl. Tom. II.

tem peccatoris, satis exploratum haberent;
ad se denuo admittunt, recipiunt in Eccle-
siam, conventus cum illis celebrant, inveniunt
societatem, precum, & epularum communio-
ne una utuntur. Quid igitur consilii nobis,
fratres, datis? quid censetis nobis
agendum esse? illisne suffragabimur? ejus-
dem cum illis erimus sententiæ? judicium
eorum sequemur? modum tenebimus beni-
gnitatis? his, quorum illi miseri sunt,
benefici & clementes erimus? an contra
eorum judicium irritum & inane faciemus?
eorum sententiæ nos ipsi constituemus ani-
madversores? clementiæ inhumanitas resi-
stemus? refringemus institutum? Deum de-
nique ad iram provocabimus? At hæc post-
ea a Dionysio scripta esse sub Cornelio,
cum Novatianus schisma fecisset, testatur
Eusebius; a nobis autem hic relata, quod
de persecutione sub Decio narrationem
contineant; quæ vero post hæc eadem e-
pistola Dionysius narrat, suo loco op-
portunius dicentur. Quod autem ea epi-
stola Dionysius visus sit titubare & an-
ceps esse, an lapsis pax continuo reddenda
foret; quæ recens post schisma Nova-
tianorum oborta fecerant Romanum Pon-
tificem & Cyprianum a severa disciplina
ad tempus necessaria ex causa deflectere,
ejusmodi dubitationis tribuerunt occasio-
nem: Sed hæc inferius.

Passi tunc etiam in Thebaide Thi-
motheus & Maura conjuges, quorum
natalis dies Ecclesiasticis tabulis (b) ha-
betur adscriptus: In Menologio enim hæc
de iisdem breviter scripta leguntur: A-
rianus in Thebaide Præses, Timotheum &
Mauram conjugem Christo addictissimos
sentiens, apprehendi iussit; ac primum,
ut perterrefaceret conjugem, virum ejus di-
rissime cruciat suspensum deorsum capite,
freno hori ejus apposito: cuius rei aspectu
Maura majore fidei ardore succensa, læta
se obtulit supplicio, a qua primo avulsi
sunt capilli, deinde digitorum extrema præ-
cisa, ac ferventi aqua perfusa. Demum
ambo cruci affixi, novem post dies, Deo
laudes canentes, in Domino obdormierunt:
Hæc ibi.

(b) Rom.
Martyro-
log. die 3.
Maii.

Martyres
Thebai-
dis.

Quod rursus spectat ad eos, quos Dio-
nysius ait, relicta patria, montium soli-
tudinem desertasque regiones petiisse, u-
nus ex illorum numero Paulus fuit, qui
ea bene usus occasione, quamprimum ti-
more correptus petiit solitudinem, eam
ut bonorum omnium sibi conciliatricem lu-
bentissimo animo coluit, permanitque us-
que ad sextum Constantii filii Constanti-
ni Imperatoris annum. Hic ille Paulus,
qui inter anachoretas principem locum tenet;
cujus res gestas S. Hieronymus diser-
te admodum copioseque est prosecutus: qui
cum sub Decio & Valeriano hunc ipsum
dicat factum extorrem, ea de causa Va-
lerianum apposuit, quod Decio in Persas
Gggg . pro-

CXI.
De Paulo
primo e-
remita.

proficiscente (ut dicemus) Valerianus Romæ principis vicem ageret ; & Christianos edictis exagitaret . Cæterum hoc ipso initio Decianæ persecutionis , Paulum eodem quo & alii , quos tradit Dionysius , tempore , solitudinem profugum petiisse , quæ paulo post dicturi sumus , facile demonstrabunt .

CXII. Savitia huius persecutionis .

Sed quæ idem S. Hieronymus in ejus Vitæ exordio de ejusmodi persecutionis acerbitate præfatur , hic attexere operæpretium ducimus : *Multas , inquit , apud Ægyptum & Thebaida Ecclesias tempestas sæva populata est . Voti enim tunc Christianis erat , pro Christi nomine gladio percuti ; verum hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquirens , animas cupiebat jugulare , non corpora ; & , ut ipse , qui ab eo passus est , Cyprianus ait , Volentibus mori , non permittebatur occidi . Cujus ut crudelitas notior fiat , duo memoriæ causa exempla subjecimus . Perseverantem igitur in fide martyrem , & inter equuleos laminaeque victorem , iussit melle perungi , & sub ardentissimo Sole ligatis manibus post tergum resupinari ; scilicet ut muscarum aculeis cederet , qui inguitas sartagine ante superasset . Alium , juvenili ætate florentem , in amœnissimos hortulos , præcepit abduci , ibique inter lilia candentia & rubentes rosas , cum leni juxta murmuræ aquarum serperet rivus , & molli sibilo arborum folia ventus præstringeret , super extructum plumis lectum resupinari ; & ne se inde posset excutere , blandis serico nexibus irretitum relinqui . Quo cum recumbentibus cunctis , meretrix speciosa venisset , cepit delicatis stringere colla complexibus ; & , quod dictu quoque scelus est , manibus attrectare virilia , ut corpore in libidinem concitato , se vitrix impudica superjaceret . Quid ageret miles Christi , & quo se verteret , nesciebat ; quem tormenta non vicerant , superabat voluptas . Tandem cælitus inspiratus præcisam morsu linguam in osculantis se faciem expuit , ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superavit .*

CXIII. Pauli primi Eremitæ in eremum profectio .

Per idem ergo tempus , quo talia gerebantur apud inferiorem Thebaida , cum sorore jam viro tradita , post mortem amborum parentum , in hæreditate locupletati Paulus relictus , annorum circiter quindecim , litteris tam Græcis , quam Ægyptiacis apprime eruditus , mansueti animi , Deum valde amans , & cum persecutionis

procella detonaret , in villam remotiorem & secretiorem secessit . Verum ,

— (*Quid (a) non mortalia pectora cogis (a) Virgil. Aeneid. 3.*
Auri sacra fames ?

sororis maritus cepit proderere velle , quem celare debuerat . Non illum uxoris lacrymæ , non communi sanguinis , non spectans cuncta ex alto Deus ab scelere revocavit . Ad hæc instabat crudelitas , quæ pietatem videbatur imitari . Quod ubi prudentissimus adolescens intellexit , ad montium desertam confugiens , dum persecutionis finem præstolaretur , necessitatem in voluntatem vertit ; ac paulatim progrediens , rursusque subsistens , atque hoc idem sæpius faciens , tandem reperit saxeam montem , ad cujus radicem haud procul erat grandis spelunca , quæ lapide claudebatur : quo remoto , ut est cupiditas hominum occulta cognoscere , avidius explorans , animadvertit intus grande vestibulum , quod , aperto desuper calo , patulis diffusa ramis vetus palma contexerat , fontem lucidissimum ostendens , cujus rivum tantummodo foras erumpentem statim modico foramine , eadem quæ genuerat aquas terra sorbebat , &c . Hæc de fuga , & loco , quem sibi Paulus ad habitandum delegerat , habet S. Hieronymus .

Sed quod ait , tunc Paulum desertam petiisse , cum Cornelius Romæ & Cyprianus Carthagine subiere martyrium ; sic intelligendum est , eadem persecutione urgente , Paulum secessisse , qua Cornelius & Cyprianus martyrio sublatis sunt ; nam licet non simul regnarint Decius atque Valerianus ; fueritque brevi aliquo pacis interstitio ea persecutio interrupta ; tamen quod iisdem edictis , quibus promulgata , etiam continuata ac iterum repetita fuerit , una eademque censetur , ac Decii pariter & Valeriani nomine dicta ; quod alibi notavimus (b) , & inferius etiam dicturi sumus . Cæterum ex Hieronymi sententia dicendum esse , hoc ipso Decii persecutionis exordio Paulum factum extorem , ejus auctoritate perspicue declarabimus . Cum enim dicat , Paulum centesimum ac tertiumdecimum egisse ætatis annum , quo eum invisente Antonio , ex hac vita decessit ; cum Antonius tunc nonagenarius esset , quem vixisse idem tradit annum centesimumquintum , cumque ejusdem Hieronymi testimonio id affir-

CXIV. Quo tempore petiit eremum Paulus .

(b) In Roman. Martyrolog. die 10. Aug. b.

PAGIUS

V. D. Antonius Abbas nascitur .

Ad num. CXIV. & seq. Quæ in Annalibus de Martyribus Alexandrinis recitantur , anno præcedenti acta , quo & D. Antonius Magnus natus est , ut ex iis , quæ in morte ejus dicemus , constabit . Nam recte Spondanus Baronium emendat , ostenditque , S. Antonium Abbatem obiisse anno decimo nono Constantii , ætatis vero centesimo quinto , ideoque anno Christi trecentesimo quinquagesimo sexto , dieque

decima septima Januarii , qua colitur . Eusebius Baron. enim in Chronico anno Abrahami 2267. qui Kalendis Octobribus anni Christi CCL. auspiciatur , accurate scribit : *Antonius Monachus in Ægypto nascitur . Ex annis D. Antonii recte constitutis ætatem S. Pauli primi Eremitæ , qui saviente Deciana persecutione in solitudinem fugit , colligere facile est .*

mantis in Chronico, habeatur, decessisse Antonium anno vigesimoprimum Constantii, atque Paulo supervixisse annos quindecim; colligitur Paulum obiisse anno sexto Constantii absoluto, & septimo inchoato, qui numeratur Christi annus trecentessimus quadragesimus tertius; qua ratione cum (ut dictum est) eo anno, quo Paulus obiit, esset centum & tredecim annos natus; necesse est affirmare, hoc ipso anno ducentesimo quinquagesimotertio ipsum fuisse ætatis annorum vigintitrium.

CXV. Tantum igitur abest, ut post hæc Paulus sub Valeriano solitudinem petierit, ut si quis affirmare velit eum quindecim annos natum (ut multi perperam S. Hieronymi sententiam interpretantur) in eremum concessisse; dicere opus sit, non sub Decio & Valeriano, sed sub Gordiano, quo tempore pax summa in Ecclesia erat, factum hoc esse. Quamobrem ætas illa Pauli annorum quindecim non ad tempus, quo secessit in solitudinem, referenda est; sed quod tot annos tunc natus erat, cum parentibus fuit orbatus; idque manifeste significare voluisse Hieronymum illis verbis: *Post mortem amborum parentum in hæreditate locupletus Paulus relictus est annorum circiter quindecim: & quod proxime dixerat: Per illud tempus, quo talia gerebantur: ad ea esse referendum, quæ subdit: Cum persecutionis procella detonaret. Quæ sane verba si alio accipias sensu; Hieronymum sibi ipsi repugnantem atque mendacem (quod nefas est dictu) de numero annorum Pauli in eremum secedentis efficies. Sic itaque ex ejusdem S. Hieronymi sententia præstat dicere ipsum annum decimumquintum parentibus esse orbatum; hocque anno ejus ætatis vigesimotertio, ipso primo persecutionis impetu exturbatum, rus paternum prius, indeque confugisse in longe positos montes, natumque opportunam sibi ad institutum paratam speluncam, quod superfuit vitæ usque ad annum centesimum decimum tertium, incognitum permansisse.*

CXVI. His de persecutione in Ægypto sub Decio facta narratis, reliquum est ut Originem. *Ann. Eccl. Tom. II.*

genis quoque attexamus certamen, quod Origenis Alexandriæ exhibitum esse Epiphano (a) certamen auctore, traditur; de quo hæc Eusebius (a) *Epiph. (b): Quot afflictionum genera, & quam hæres. 64. gravia Origeni hac turbulenta persecutio- (b) Euseb. nis tempestate contigerint, & quo pacto lib. 6. c. 32. malevola diaboli invidia contra eum incensa (qui omnibus copiis tanquam hostis infestus enixe aciem adversus illum instruebat, omnibus machinis, omni virtute & potentia contra eum dimicabat, & præter cæteros omnes ab eo illo tempore impugnatos, in hunc potissimum impetum faciebat) magis magisque augetur: qualia etiam & quam acerba pro Christi verbo & doctrina perperessus sit vincula, quæ corporis tormenta, quæ supplicia ex catena ferrea in interioris carceris decessu collo impacta; & quo modo permultis diebus pedes ad compedes ligneas intrusi, quatuor foraminum interstitiis interpositis, distractione quadam distenti fuerint; quæ ignis & incendii oppositæ minæ; quas præterea ab inimicis inflictas carnificinas toleranter pertulerit; qualem exitum, dum iudex omnibus viribus & toto corpore (ut dicitur) instaret, ut vita ejus ad doloris morsus amplificandos amplius protraheretur, ejus res habuerint: denique quas post illa, & quam pias voces, eaque plenas solatii, iis qui opis & auxilii in rebus adversis indigent, scriptis reliquerit, permultæ sunt illius epistolæ; quæ vere accurateque commemorant: Hucusque de Origenis certamine Eusebius.*

Verum quonam modo Origenes e vinculis elapsus sit; an quod adveniente pace, sicut alii plures, solutus vinculis fuerit; an vero quod (ut alii volunt) thus obtulerit, haud satis compertum habetur. Apud Epiphanium certe negationis ejus turpissima illa ac plane nefanda assertur causa, his verbis (c): *Multa sunt fortia (c) Epiph. facta, quæ per traditionem referunt veteres de hoc viro. Sed non permanserunt ipsi quæ ad præmium consequendum pertinent, in finem; propter eminentissimam enim sanctitatem ejus atque doctrinam, ad multam invidiam devenit; & per hæc magis irritabat eos qui illo tempore principalem potestatem administrabant. Per dia-*

Gggg 2
ho.

PAGIUS

VI.
Origenis lapsus.

Baron.
n. CXVII.
& seq.

A num. CXVII. ad CXXXIX. Negat Baronius, Origenem in hac Decii persecutione lapsum, ejusque sententiam Valesius in Notis Eusebianis, aliique multi secuti sunt. Præferenda tamen sententia Petavii in Animadversionibus ad Epiphanium hæresi LXIV. cap. 2. & ad librum ejusdem de Ponderibus & Mensuris cap. 18. atque Huetii lib. 1. Origenianorum cap. 4. sancto Epiphano id asserenti fidem adhibendam censentium. Hæc Epiphanius verba: *Ob eximiam sanctitatem & eruditionem summam in invidiam est adductus: eaque res Magistratus ac Præfatos*

majorem in modum acuit. Tum illud vero Diaboli calliditate improbitatis artifices commenti sunt, ut ad turpitudinis necessitatem hominem adigerent, atque ejusmodi penam statuerent, ut ad illius corpori stuprum inferendum, Æthiopem compararent: Ad hæc, Origenes fraudulentum illud Diaboli consilium non sustinens, vocem illam edidit, qua duobus illis propositis sacrificare maluit. Quamquam non omnino sponte illud sua præstitisse vulgo dicitur: sed ubi simul hoc se esse facturum assensus, thus in manum illius impositum, in subjectum ara focum excussisse Gentiles asserunt.

Hoc

holicam vero malignitatem excogitaverunt malitiei operatores, quo modo turpitudinem viro impingerent, & plagam talem decernerent; itaut in abusum corporis ipsius Æthiopem ipsi subornarent, aut sacrificare juberent. Ipse vero non ferens diabolice operationis versutiam, proclamavit, utrisque rebus sibi propositis, sacrificare se potius velle; non tamen spontanea mente hoc potius perfecit, velut magna de hoc fama refert. Sed quandoquidem omnino confessus est se facturum hoc esse, injecto in manum ejus thure, ipsum ad aræ rogam adduxerunt; atque sic a confessoribus ac martyribus tunc re cognita rejectus est. Verum in Alexandria hoc passus, & non potens ferre exprobrantium sannas, discessit; & Palæstinam, hoc est, Judææ terram, inhabitare elegit. Cum itaque pervenisset Hierosolymam, velut talis enarrator, & eruditus vir, compellebatur a sacerdotibus in Ecclesia docere. Et cum multum coegissent ipsum hi qui Hierosolymis sacerdotium sanctæ Ecclesiæ administrabant; surrexit, & dictum Psalmi quadragesiminoni prolocutus, totam distinctionem præterit; sic enim dicit Psalmi (a): Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Et complicatum librum deposuit, & cum fletu ac lacrimis confedit, omnibus simul cum ipso plorantibus: Hæc apud Epiphanium de lapsu ejus.

(a) Psal.
49.

CXVIII. Cæterum in libro illo qui Lamentationes, seu Pœnitentia Origenis inscribitur, quem tamen Gelasius (b) adnumerat inter apocrypha, alia adumbratur potius quam describitur causa lapsus illius, cum dicitur: Tu nosti, Domine, quia invitus cecidi; volens alios illuminare, me ipsum obscuravi; nitens alios de morte ad vitam reducere, me ipsum ad mortem perduxi; volens alios præsentare Deo; me ipsum a Deo separavi; volens enim pro pietate inveniri, contra pietatem inventus sum; procedens enim contra iniquorum congregationes, & arguens, ibi pessimum diaboli errorem inveni: nesciens certantium varias insidias, ad Dei eos cognitionem provocabam. Igitur post multas scrutationes promiserunt mihi astutias infelici. Postquam vero profectus sum ab eis, diabo-

(b) Gelas.
in Concil.
Rom. & in
decret. de
lib. apo-
cryph.

lus eadem nocte transformatus in angelum lucis asserebat mihi: Diluculo exurgens perge, & persuade eis, & adduc eos Deo; si tibi verbum proposituri sunt: quod si assenserint, sine ulla intermissione facito, nihil dubitans propter multorum salutem. Et rursus diabolus antecedens acuit contra me miserum consilia maligna, vel hypocryses, & dolos spargit in eis. Ego vero infelix valde diluculo de stratu exiliens, nec orationem quidem consuetam implere potui; sed desiderans omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, me ipsum laqueis diaboli implicavi.

Abii igitur ad iniquos, & petens ab eis petitiones besternas, nesciens & ad baptismum perveni. O cor obcæcatum, quomodo non recordaberis? O stulta mens, quomodo non recogitasti? O indistincta discretio, quomodo non intelligebas? O sensus intelligentiæ, ubi dormiebas? sed ad somnum te diabolus provocavit, & infelicem animam mortificavit; ligavit fortes meos (c), & abstulit scientiam meam; ligavit fortes meos, & vulneravit me. Vo-
ce respondi, & maculatus sum; sine malo sic collocutus, & maligna perpeffus sum. Consilium circa me erexit diabolus, & iniquam vocem contra me dimisit. Origenes (inquit) sanctificavit. O diabole, quid fecisti mihi? O diabole, quo modo vulnerasti me? Flebam aliquando super Sampsonem; sed peiora perpeffus sum. Flebam super Salomonem; & deterius cecidi. Flebam super omnes qui peccaverunt; & in omnibus eis apparui. Sampsoni coma capitis deest; meo vero de capite corona gloriæ cecidit. Sampsonis oculi carnales obcæcati sunt; mei vero perforati, & spirituales sunt. Sed illum mulier ad insidias perduxit; mea autem lingua ad ruinam peccati me traxit; Hæc & alia Origenes amarissime lugens, si tamen ejus Lamentationes esse dixerimus. Sed quodnam illud crimen fuerit, haud ex verbis ejus satis potest intelligi; nec quidem si ab hæreticis an gentilibus seductus sit, satis hæc indicant; quæ & ab recitata nuper ex Epiphanio historia procul abhorrent.

CXIX.

(c) Judic.
16.

Atqui sicut libellus iste a Gelasio (ut dictum est) velut adulterinus respuitur; Origenis ita etiam, an ea quæ ex Epiphanio recitavimus, vere ne sint ab Epiphanio scripta,

CXX.

lapis impugnatur.

PAGIUS Hoc modo & a Martyrii gloria, Confessorumque Martyrumque, qui illis temporibus erant, judicio excidit, & ab Ecclesia dejectus est. Accidit hoc Alexandria, ubi cum exprobrantium ludibria ferre non posset, illinc abiit, & in Palæstina sive Judæa domicilium constituit. Forte contigit, ut Hierosolymam profectus ad verba in Ecclesia faciendâ sollicitaretur; cumque ab iis, qui tunc Sacerdotalim in Ecclesia dignitatem obtinebant, vi propemodum ad id agendum impelleretur, ille in pedes consurgens reliquis versibus prætermisiss; postquam hunc unum e Psalmo XLIX, locum attulisset:

Peccatori autem dixit Deus, Quare, tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? complicatum librum reddidit, fletusque & lacrymans resedit, fletibus cum eo, qui aderant, universis. Quæ verba licet ab aliquo Origeniani nominis hoste in Epiphanii textum intrusa dicat Baronius, tamen vel ipsa styli similitudo, ut inquit Petavius, satis Epiphanio adjudicat. Facti illius etiam meminerunt Nemesius cap. 20. Leontius Byzantius, & Justinianus Imperator adversus Origenis errores, qui a Synodo Quinta probatus est. Et profecto in-

cre-

pta, vehementer dubito, quippe quod compertum habeam, Epiphanium alibi, dum agit de Origene, ab his plane diversa affirmare videri, dum hæc scribit in libro de Mensuris atque Ponderibus: *Floruit Origenes a temporibus Decii usque ad Gallum & Volusianum*. Cum enim hi successores Decii fuerint, quod dicit, floruit, haud debet intelligi (quod dici solet) vixit, sed splendorem gloriæ ejus ex scientiis comparatum horum Imperatorum temporibus, eoque sensu usus ea voce videtur Epiphanius; nam si, tum lapsus esset, haud, *floruit*, ille dixisset. Sed confirmant hæc quæ sequuntur ejusdem Epiphanii verba, dicentis: *Cæterum in persecutione a Decio facta & ipse Origenes multa passus, ad finem martyrii non pervenit. Verum delatus est in Cæsaream Stratonis, &c.* Id namque & Eusebius tradit, nimirum eum multa passum, sed ad martyrium tamen minime pervenisse. Cæterum ad Epiphanium ea ab aliquo fuisse addita, non levem conjecturam ex S. Augustino sumimus, qui de duplicibus Origenianis hæreticis verba faciens, ea omnia se ab Epiphanio mutuatum esse testatur, cumque eorum impia recensent dogmata, nihil prorsus de Origene negatione habet; quam vel obiter attigisse, si eam apud Epiphanium reperisset, facile adducimur ut credamus.

CXXI.
Commen-
ticia scri-
pta de
lapsu Ori-
genis.

Rursum vero, ut commentum existimemus ejusmodi Origene lapsus, ea quoque potissimum ratione suademur, quod qui pro eo scripserunt Apologias, Pamphilius, seu potius Eusebius ejus nomine, atque Ruffinus, cum omnes æque intenti sint illum ab hæresi immunem reddere; de impietate vero, seu apostasia nullus excusat, quod scilicet nullum ab aliquo ea de re negotium exhibitum esset; quod si vel levissima qualibet conjectura adversarii ejus, quos multos semper habuit, objectare potuissent, haud certe conticuissent, sed objecissent isti, & illi diluissent. Videntur sane hæc de lapsu Origene ignorasse pristina sæcula, cum rem tantam, tantique viri non inter Christianos solum, sed ob insignem eruditionem, quam & Gentiles philosophi admirabantur, inter Ethnicos quoque notissimi, qui eidem adversabantur, silentio

præterierint. Nam Dionysius, qui hoc ipso vivebat tempore, & res Alexandrinæ scriptis est persecutus, & alii ejus gloriæ æmuli, quorum, teste Eusebio, non exiguus numerus erat; sed & ipsi veritatis amatores, & Origene oppugnatores S. Hieronymus, Theophilus Alexandrinus, & alii eorumdem temporum Catholici tractatores, nequicquam ejusmodi, quæ ad fugillanda ejus quoque dogmata admodum opportuna visa fuissent, vel nutu saltem locuti sunt. Sed quod nec qui posterioribus temporibus vixerunt, cum de Origene scriptis controversiæ fuerunt iterum ore omnium diffamata; & Justiniano Imperatore agente, omnes quotquot patrent, vel laterent in Origene libris errores, in odium Origenistarum in Palæstina iterum emergentium denuo refoffi, Synodiciis decretis & Imperatoriis litteris in Ecclesia oculis omnium fuerunt expositi: de ejusmodi scelere, quod Epiphanius nomine, testimonio tanti viri, videretur innotuisse, moverint quæstionem, vel proposuerint assertionem. Certe quidem in ignominiam illum sectantium, ac mordicus defendentium, tam insignis infamiæ titulus erat præ cunctis foribus affigendus.

Et quo magis magisque impellor, ut credam totum id, quod dictum est de ejusmodi Origene lapsu, patens esse commentum & affectatam calumniam, illud est, quod Porphyrius, Christianorum hostis infensissimus, & (ut ex Eusebio vidimus) Ecclesiæ gloriæ invidus, cum celeberrimum illum Ammonium Christianum philosophum a fide Christi ad Ethnicos descivisse non erubuerit mendacissime litteris prodere; quid non de Origene, obsecro, dixisset, quem Plotino suo præfert, & mirifice laudat; si ea de Christo ab eo negato vere dicere ac firmiter asserere ei licuisset? Vivebat eodem plane tempore, nec fama solum, sed vultu hominem probe noverat, quocum & se diu versatum esse testatur (a) in ea quam post hæc tempora scripsit Plotini Vita, in qua virum egregiis laudum titulis cumulate factis ornat: nec ausus est Origene notam inurere, sicut Ammonio (b); quod Origene memoria recentior esset, & ejus confessio omnibus adeo innotuisset, ut ne exiguus quidem locus videretur patere men-

CXXII.
Porphyrius laudator Origene.

(a) Porphyrius in Vita Plotini & Eusebio lib. 6. cap. 19.
(b) Cedrenus in Comp.

PAGIUS credibile videtur, hunc Imperatorem in encyclica epistola ad universos Episcopos destinata, quæ in Concilii Quinti Acta refertur, vel qui nomine ejus eandem scripsit, mendacium re nulla postulante confictum, Patribus in os objecisse viris non illiteratis, & rei inaudita novitatem proculdubio miraturis, ejusque falsitatem facile perspecturis.

VII. Sed, inquit Baronius, si res ita se haberet, uti expressa habetur apud Epiphanium, meminissent utique ejus, vel objiciendo Origene adversarii Theophilus & Hieronymus; vel refu-

tando fautores ejus Eusebius, Pamphilius, & Rufinus; vel vetusti Patres Augustinus, Vincentius Lirinensis, aliique, qui de eo fusc & explicate egerunt, & in controversiis Justiniani ævo adversus Origene tanto studio agitati, aliqua tandem facinoris ejus fuisset injecta mentio; nec id quoque prætermisisset Porphyrius, cum Ammonium a Christo ad Ethnicorum partes transfugisse commentus est: res hæc ab illis est silentio prætermissa; igitur ne vera quidem. Verum, ut Petavius & Huetius recte observarunt, Origeniani nominis oppugnatores ad ventilanda Ori-

mendacio, vel levis componendæ calumniæ occasio esse sibi relicta. Hæc sunt quæ a sententia de Origenis lapsu nos admodum distrahunt atque dimovent; cum alioqui in dogmatibus homini minime faueamus. Procul namque ab illis scriptoribus abhorremus, qui cum in quempiam hæreticum jure improbatum atque damnatum invehuntur, cætera quæcumque possunt in eundem, nullo habito veritatis diligentiori examine facinora congerunt & amplificant; aguntque cum miserrimo illo, perinde ac cum eo qui damnatus ac interdictus aqua & igni, omnium contumeliis ac cædibus passim videatur, expositus; acciditque interdum, ut zelus nimius pro veritate susceptus, suo impetu transgredi faciat veritatem.

CXXIII. Licet autem Eusebius (quod sæpe diximus atque refellimus) Origenis laudes, qualibet captata occasione, parum sincere interdum fuerit persecutus; tamen in iis, quæ de Origenis confessione scribit, haud existimamus fuisse mentitum, cum antiquorum neminem habuerit repugnantem. Tanti enim viri lapsus, qui semel diffamatus præstantia delinquentis omnibus innotuisset, haud ejus generis videbatur, qui potuisset celari, & quovis superinducto colore ab Eusebio contegi, vel fucō oblini; quippe qui non in Orbis angulo, sed Alexandriæ, in quam (ut alias diximus) velut in orbis theatrum ex quatuor Orbis partibus diversis ex causis homines convenirent, admissus fuisset. Et quonam pacto, quæso, unus Eusebius in totum Orbem hæc inclamantem valuisset obniti? Vel etsi id quoque adeo temere, aggressus esset, quomodo (ut de cæteris in Origenem illatis criminibus facit) nihil penitus ad eum excusandum, & calumniam refellendam in medium adduxisset, & adeo perfricta fronte confessorem laudasset, quem, toto Orbe teste, negasse in confesso omnibus esset? Cæterum scimus, quæ Epiphaniî nomine scripta inventa essent, a nonnullis ut vere Epiphaniî credita citari; ut inter alios a Leon-

(a) Leon-
tius de
Sess. act.
10.

(b) Zonar-
as Annal.
lib. 2.

(c) Suid.
in verb.
Origenes.
(d) Niceph.
lib. 5. cap.
24.

PAGIUS

rigenis dogmata attenti, admissum humanitas flagitium neglexere; vel emendatum poenitentia crimem objicere, illiberale & iniquum esse dixerunt. Præterea id reticuerunt, quod licet sacrificaturum se Origenes recepisset, non ipse tamen, sed qui eum circumstabant, facinoris auctores & impulsores, manibus ejus apprehensis & excussis, ipsi viderentur foco thus intulisse: quod licet capitalis sit vel tenui admittæ idololatriæ suspicio, & graviter peccasse Origenem fatendum sit, minime tamen hoc nomine posset accusari, quin ejus ingens pudicitia

men S. Hieronymus, & alii ejus sæculi viri eruditi & Orthodoxi, qui eum impugnabant; non S. Augustinus; non denique qui eodem claruit tempore Vincencius Lirinensis, vel alii qui de eo pluribus egerunt, qui nec tale quippiam de Origene vel saltem se suspicatos esse demonstrant. Hæc de his satis; de Origenis vero obitu, qui paulo post contigit, suo loco dicemus.

At institutam semel de persecutione Decii orationem ordine prosequentes, narratis iis quæ gesta sunt in Ægypto; quid in Palæstina, ac præsertim adversus Alexandrum illum fama celebrem Hierosolymorum Episcopum factum esse tradat Eusebius (e) describamus: *Alexander*, inquit, *Hierosolymitanae Ecclesiae Episcopus, in Palæstina rursus, ubi Cæsareæ propter Christum Præsidis tribunali stetit, & magnam fuisset ex secunda suæ fidei confessione commendationem adeptus; jam extrema senectute & veneranda plane canicie eximius, carceris cruciatu denuo afflictatus est; quo quidem, post præclarum, & illustre testimonium fidei Christianæ Præsidis tribunali datum, morte in carcere consopito, Mazabenes successor ejus in Episcopatu Hierosolymitano declaratur: (f) Euseb. lib. 6. cap. ultimo.*

CXXIV.
Persecutio in Palæstina.

(e) Euseb.
lib. 6. cap.
32.

(f) Euseb.
lib. 6. cap.
ultimo.

Ejusdem quoque Eusebii (g) testimonio habetur expressum (quod & superius diximus) inter cetera clarissima monumenta ab eodem Alexandro collectam ac diligenter extructam fuisse Hierosolymis nobilem bibliothecam, quæ nequaquam Diocletiani incendio conflagrasset videtur: nam idem Eusebius integram ad sua tempora perseverasse, & complura se inde collegisse testatur. Cæsareæ quoque in Palæstina nobile martyrium subiit Reparata, virgo (h); quæ post alia tormenta, in crate ferrea semiustulata est, & sic (horrendum visu) deformata per civitatem ducta, præclamante præcone, Sic tractari fæminas Christianas. Quæ cum, quacumque duceretur, ad fidem hortata esset Christianos; aliis superatis tormentis, capite truncata est; hæc ex Actis ipsius. Quo etiam tempore Emesæ in Phoenicia passi habentur Galation & Epistemes insignes

CXXV.
(g) Euseb.
lib. 6. cap.
14.
Martyres
Palæstinæ.

(h) In Rem.
Martyrolog.
die 8.
Octobr.

studium una prædicaretur. Quod ergo nullus vitio dederat, quamobrem quisquam excusaret, ratio nulla fuit. Inde par apud multos ea de re silentium. Eusebium autem quod scribendo prætermitteret, eo fuisse impulsam, quod in Apologia pro Origene hoc & ejusmodi plurima fuisset complexus, quæ ad Historiæ suæ propositum non omnino accommodata, quippe quæ res ad universam Ecclesiam spectantes excqueretur, repetere insuper habuit.

Rem gestam Decio Ecclesiam persequente scribit Epiphanius, quo tempore eum floruisse sub-

VIII.

(a) Marty-
rolog. Rom.
die 5. No-
vemb.

fignes martyres (a) quorum omnium cer-
tus natalis dies Ecclesiasticis tabulis con-
signatur hoc elogio: *Hi in persecutione
Decii flagris cæsi, manibus pedibusque
& lingua mutilati, denique truncato ca-
pite, martyrium consummarunt.*

CXXVI.
De Baby-
læ marty-
rio.

(b) Euseb.
lib. 6. cap.

32.

(c) Epiph.
lib. de
mensur.

(d) Hieron.
de Script.
Eccles. in
Alexand.

Eodem quoque tempore (inquit Eusebius b)
Antiocheno Episcopo Babylæ ad exemplum
Alexandri post fidei confessionem, in vin-
culis vitam deferente, Fabius ibi Ecclesiæ
præficitur: Hæc ipse, qui & in Chroni-
co hoc eodem anno ejus martyrium ponit.
Epiphanius (c) etiam ac Hieronymus (d),
eum sub Decio passum, æque consentiunt.
Quocirca tot antiquis testi-
bus de eadem re fidem facientibus, hal-
lucinari recentiores non dubitamus, qui
sub Numeriano eum martyrio coronatum
affirmant, temporum ratione palam con-
tradiciente; cum non Babylas, sed alius
eo tempore Antiochiæ sedisse reperiatur
Episcopus, quam quidem opinionem ut
alii utcumque defenderent, recentem
quempiam Babylam antiquioribus penitus

(e) Marty-
rol. Rom.
die 24. Ja-
nuarii b.

(f) Extat
apud Sur-
die 5. Febr.
tom. 1.

ignotum excogitarunt; sed de his plu-
ribus in Notationibus (e) egimus, ut non
sit opus eandem hic controversiam refri-
care. Fortasse inde error irrepsit, quod
tempore Decii erat Numerius exercitus
dux, qui Christianos sævissime perseque-
batur, de quo in Actis Isidori militis ac
martyris mentio habetur (f).

CXXVII.
Tres pue-
ri cum
Babylæ
passi.

At de Babylæ ac sociis hæc in tabu-
lis Ecclesiasticis, natali die ipsorum: *Antiochia S. Babylæ Episcopi, qui in per-
secutione Decii, postquam frequenter pas-
sionibus suis & cruciatibus glorificaverat
Deum, gloriosæ vitæ finem sortitus est
in vinculis ferreis, cum quibus & suum
corpus sepeliri mandavit. Referuntur e-
tiam passi cum eo Urbanus, Prilidianus,
& Epolonius, quos ille in fide Christi insti-
tuerat: Hæc ibi. Eadem quoque die agi
solitam cum Babylæ Trium puerorum ce-
lebritatem, Joannes Chrysofomus, (g)
quoque testatur. Verum quod ad Baby-
læ martyrium spectat, discrepare ab Eu-
sebio videtur Chrysofomus, qui eum non
in carcere mortuum tradit, sed foras du-
ctum ad cædem. Qui quidem unum pro-
ferens Babylam, ut omnes Gentilium er-
rores impugnet, de martyrio ejus, &
causa quæ ante præcesserat, historiam*

(g) Jo.
Chryf. o-
rat. in Ju-
vent. &
Max.

PAGIUS
Origenes
Decio im-
perante la-
psus.

jungit; quod se satis mirari non posse dicit
Petavius in Animadversionibus Epiphaniæ pag.
257. quod a Severi temporibus deinceps sum-
ma in omnium admiratione fuerit. Origenes,
ideoque Decii tempore, quo sexagesimum sex-
tum ætatis annum attigerat, celebris fuisse dici
non posse videatur. Præterea Epiphanius in li-
bro de Ponderibus & Mensuris ait: *In persecu-
tione Decii martyrium subiit Babylas, Antiochia;
Fabianus, Roma; Alexander Episcopus Hierosoly-
morum, Casarea. Quin & Origenes ipse, quam-
vis multa sit passus, martyrii exitum minime*

textit, quam summatim collectam hic sub-
nectimus.

Tradit enim, Imperatorem Antiochiæ
agentem, Regis cujusdam filium obsidem
contra jus gentium crudeliter occidisse,
indeque in Ecclesiam Christianorum ut
templo Dei inferret injuriam, contume-
liose venisse; ac resistentem sibi intrepide
Babylam nactum, cum cæteris vindum,
in carcerem trudi, ac denique ad sup-
plicium duci jussisse; ipsum vero mandasse
una simul se cum catenis, quibus vin-
ctus esset, sepulturæ dari. Ac demum de
eo hæc subdit: *Extant etiam cum Babylæ
cineribus compedes, Ecclesiarum Præfectos
omnes commones facientes, ut vinciri, ut ju-
gulari, ut quidvis pati oporteat: certe
omnia prompto atque alacri animo ac ma-
gna item cum voluptate sustinenda, ut con-
credita nobis libertatis ne levissimam qui-
dem partem prodamus, aut contaminemus:
eum enim ductum fuisse & jugulatum, si-
gnificare videtur, non autem in carcere
obiisse. Regemque illum quem objurga-
vit, etsi non nominet, fuisse Decium, qui
in Syriam profectus est adversus Pertas
bello decertaturus, potest intelligi; quod
contigisse putamus circa finem præsentis
anni, quo Decius illic pervenit. Quæ
vero tempore Juliani Apostatæ in ossa S.
Babylæ ad Daphnen sepulta debacchantis
acciderint immensa prodigia, suo loco di-
cturi sumus. At ad res gestas in Ponto
sermonem convertamus.*

CXXVIII.
Acta Ba-
bylæ Mar-
tyrii.

Hac itidem urgente persecutione, non
sine divino consilio Magnus ille Gregorius
Thaumaturgus (perinde ac Cypriano con-
tingit) furorem declinans Gentilium debac-
chantium, recessit in solitudinem; qui &
suis; ut idem facerent, persuasit. Id qui-
dem Gregorius Nyssenus (b), ubi perse-
cutionis acerbiter descripsit, sic ait:
*Cum ergo tunc imbecillitatem naturæ vi-
disset vir ille Magnus, utpote quod mul-
ti non possent pro pietate usque ad mortem
decertare, consuluit Ecclesiæ, ut parum-
per cederet terribili irruptioni; dicens,
esse melius fugiendo suas conservare ani-
mas, quam, si staret in acie certaminum,
esse ordinum fidei desertores. Et ut maxi-
me persuasum esset hominibus, nullum ani-
mæ afferre periculum, si fuga fidem ser-
varent; suo exemplo eis consuluit, ut se-
cede-*

CXXIX.
Persecu-
tio in
Ponto.

(b) Gregor.
Nyssen. in
Vita Gre-
gorii
Thaum.

Gregorii
fuga.

est adeptus. *Qui Casaream Stratonis primum, in-
de Hierosolyma sese conferens, paululum istic mo-
ratus, Tyrum postea concessit, &c. Quæ profe-
siones, cum diu ante Decium ab Origene sus-
ceptæ fuerint, videtur, inquit Petavius, Pro
Severo imprudenti obrepisse Decius. At vanæ hæc
conjecturæ, textusque Epiphaniæ minime solici-
tandus. Hic enim non alio modo loquitur, ac
illius seculi Scriptores. Hieronymus in Chroni-
co anno decimo tertio Valentiniæ senioris, de
Basilio Magno scribit: *Basilii Casariensis Episco-
pus Cappadocia clarus habetur; & tamen Basilii,
qui**

cederent; ipse ante alios cedens vehementi periculo. Hæc quidem Gregorium, divino quodam instinctu doctum & alieno periculo, magna suorum utilitate fecisse, certissimum est. Nam (ut vidimus) immensus erat ubique lapsorum numerus, quos furor persecutionis turpiter dejecerat, eorum scilicet quos non timor cautos fecerat, sed præsumptio reddiderat frustra securos. Hæc vero Gregorius suæ prudenter suadens Ecclesiæ, nullius lapsum indigemuit.

CXXX.
Gregorius frustra queritur.

At hæc Dei consilio ab eo facta esse, quæ subdit Nyssenus facile monstrant, dum ait: Simul autem his quoque, penes quos erat potestas, hoc maximo erat studio, ut illo tanquam duce exercitus expugnato, omnem fidei aciem frangerent & dissolverent. Et ideo inimici magnopere studebant, ut ille in eorum veniret potestatem. Ipse autem cum desertum quemdam collem occupasset, secum habens eum qui ex Ædituo adductus fuerat ad fidem ab initio, jam modo diaconatus gratiæ inservientem: cum qui persequebantur, magna multitudine sequerentur eorum vestigia; a quopiam eis ostenso loco in quo abscondebantur, alii quidem vallem colli subjectam circumseptam custodiebant, ut ei nulla ex parte liceret effugere, si ad hoc esset conversus, alii autem cum in montem accessissent, & per omnem partem scrutantes jam Magno illi viro conspecti fuerant, recta ad ipsum currentes. Ille autem cum jussisset ei qui erat cum ipso, ut staret certa & solida in Deum fiducia, & ei suam crederet salutem, manus tendens ad orationem, & nec, etiam si prope fuerint inimici, metu excutiat fides. Præcepti autem exemplum se præbuit diacono, fixo & stabili oculo cælum intuens, extensis manibus recta figura. Et hi quidem in his erant.

CXXXI.
Gregorius factus invisibilis hostibus.

Illi autem cum ad eos accurrissent, & omnem locum diligenter inspexissent, omnemque in rupe stationem, & omnem rupis accessum, & omnem a lacuna affectam concavitatem diligentissime scrutati essent; rursum in vallem redeunt, quasi metu eorum, qui scrutabantur, ipse in fugam conversus incidisset in manus eorum qui circumsidebant. Postquam vero nec ab iis est inventus, nec erat apud illos qui locum as-

pererant, in quo Magnus ille degebat; signis descripsit eum: in quo affirmabant quæstiores, se neminem vidisse, nisi solas duas arbores a se invicem parum distantes. Cum autem recessissent qui quærebant, relictus index cum illum Magnum offendisset in oratione, & eum qui cum ipso erat, & divinum cognovisset præsidium, per quod illi eis visi sunt arbores; accidit ad pedes ejus, & verbo credit; & qui paulo ante fuerat persecutor, fit unus ex fugientibus.

Iis ergo longo tempore manentibus in similitudine (bellum enim invalescebat adversus fidem) & graviter furente Præsidente in eos qui ad verbum pietatis accedebant, & omnibus in fugam conversis; quoniam nulla spes erat relicta, fore ut Magnus Gregorius veniret in manus persecutorum; tunc omni sua rabie & acerbitate conversa in reliquos, ubique per gentem scrutabantur omnes similiter viros, mulieres, & pueros, quibus Christi nomen erat venerabile; eosque trahabant in civitatem, & replebant carceres, pro aliquo scelere intentantes in eos crimen pietatis; adeo ut nulli ex rebus publicis tunc vacarent judicia, nisi huic tantum; quod iis qui tunc Imperium obtinebant, erat curæ, ut omnes contumelias, & omnia tormenta quæ excogitari poterant, in eos inferrent, qui fidem retinebant. Quo quidem tempore fuit omnibus longe evidentissimum, Magnum illum virum nihil consuluisse sine Dei numine. Nam cum se per fugam populo conservasset, erat commune auxilium omnibus qui pro fide certabant. Sicut enim de Moyse (a) audivimus, quod ab Amalecitarum acie procul remotus, per orationem iis qui erant sui generis dabat vires adversus inimicos; eodem modo ille quoque animæ oculo intuens ea quæ videbantur, divinum invocabat auxilium iis qui decertabant pro fidei confessione.

CXXXII.
Persecutio gravis.

(a) Exod. 17.

Cumque aliquando una cum iis qui cum eo erant, pro more, Deum oraret; repente angore & animi perturbatione plenus, aperte præ se tulit iis qui aderant, a se spectaculum videri alienum, seque id ægre ferre, auresque obstruere, tamquam sono aliquo ad eum perveniente. Et non exiguo interjecto intervallo, cum toto tempore, quod intercessit, inflexibilis mansisset

CXXXIII.

Greg. absens præsto est certantibus.

PAGIUS

qui triennio post obiit, jam diu celeberrimus fuerat. Non mirum itaque, si Epiphanius in libro de Ponderibus, de Origene scripserit: Decii tempore illustris habitus est Origenes. Ibi enim occasione lapsus ejus de eo loquitur, indeque quæcumque de eo dicenda habebat, refert. Qui res præpostere narrandi modus ab Antiquis non semel usurpatus. Petavii tamen conjecturam amplexus est Doctissimus Huetius lib. 1. Origenianorum cap. 2. num. XIV. quod existimet, Origenem, postquam Alexandria eliminatus fuit, Cæsaream Stratonis con-

cessisse, ibi sedem fixisse anno Christi CCXXXI. vel insequenti; & postea Alexandriam regressum non esse. Verum, licet nullus ex Antiquis de illa Origenis profectioe, ejusque Alexandriam reditu mentionem fecerit; cum tamen ex urbe Cæsarea Stratonis Alexandriam trajectus brevis sit, & Dionysius Episcopus Alexandrinus Origeni faveret, ad eumque, dum in tormentis esset, librum de Martyrio scripserit, ipso Viro Clarissimo fatente, illud Antiquorum silentium hac in re in minimis ponendum. Quotidie enim experimur quam infirmum argumentum sit

a sola

set & immobilis : tamquam propositum spectaculum bonum esset exitum asecutum, ad suam rediit consuetudinem, & clara voce Deum laudavit, hymnum victoriæ & gratiis agendis appositum pronuncians, quem sæpe audivimus David dicentem in Psal-

(*) Psal.
125.
CXXXIV.

modia (a) : Benedictus Deus, qui non dedit nos in captivem dentibus eorum.
 Iis autem admirantibus, & ut ex eo scirent rogantibus, quodnam fuerit hoc spectaculum, quod ejus oculis subiectum est; fertur dixisse, se illo tempore magnum vidisse casum, prostrato diabolo a quodam adolescente in certamine pro pietate. Iis autem quod dicebatur adhuc ignorantibus, narrat eis apertius, quod illa hora quidam nobilis adolescens, majori fretus auxilio, magnis sudoribus pro fide decertavit, a lictoribus productus ad Præsidentem; nomen quoque adjecit, eum nominans Troadium: & quod post multa, quæ fortiter tulit, tormenta, fuit martyrii corona redimitus. Hæcque ita facta esse, ut ipse dixerat, ab ejus diacono exploratum atque inventum est: qui & Crucis signo munitus, & Gregorii precibus adjutus, dæmonum præstigiâs, atque feroces eorum insultus in balneo superavit. Cum autem Gregorius Nyssenus comitem hunc fugæ Gregorii diaconum illum fuisse dicat; quem ex Ædituo ad Christi fidem converterat, atque in illud Ecclesiasticum munus præ morum integritate & fide sincera cooptaverat; opportunum videtur, conscriptam ab eodem auctore de admiranda ejus ad Christum conversione historiam hic reddere, quod sit omni acceptione atque fide dignissima, & magno opere Christi gloriam atque potentiam, idolorum vero patefaciat vanitatem. Sic igitur ait.

CXXXV.
Dæmon
redditus
mutus
præsentia
Gregorii.

Cum e remota illa solitudine viam urbem versus conficeret, nos autem deprehendisset, & cum vehementior pluvia retardaret, subit quoddam templum cum suis comitibus. Erat autem illud templum insigne; in quo qui colebantur dæmones, ad Ædituos aperte ventitabant, ut qui illic divinarent, & responsa redderent. Cum autem subiisset templum cum suis comitibus, dæmones quidem confestim exterruit Christi nominis invocatione: figura autem Crucis aere expiato, qui erat inquinatus nidoribus, illic mansit pro more totam noctem in orationibus & hymnis decantandis vigi-

Ann. Eccl. Tom. II.

lans; adeout esset in domum orationis transformatum templum, quod propter cruorem victimarum & simulacra erat abominandum. Cum hoc modo totam noctem peregisset, mane rursus cœpit ultra progredi. Cum vero Ædituus mane consuetum dæmonibus cultum exhibuisset; apparentes ei dæmones dicunt clamantes, non licere eis templum ingredi propter eum qui illic manserat. Is autem quibusdam piaculis utens, & quædam sacrificia adhibens, per ea conabatur dæmones rursus in templo collocare. Postquam vero, eo nihil non experiente, erat ei labor irritus, cum dæmones non amplius pro more exaudirent ejus vocationem: tunc ira percitus Ædituus, Magnum illum virum offendit, omnes in eum minas aperte inteniens, se & eum ad magistratus delaturum, & manus illi allaturum, & audax ejus cœptum Imperatoribus significaturum esse; quod cum esset Christianus, & diis inimicus, ausus sit templum ingredi; cujus ingressum esse aversatam, quæ in sacris operatur, potestatem; nec amplius in eis locis habitare, ut solebat, divinantem dæmonum operationem: Hæc ibi.

Haud sane absque divina providentia factum esse reperitur, ut, cum celebriora quæ erant in Orbe oracula (ut dictum est superius) divina virtute sint muta reddita, aliquo interdum in loco (ut hic accidit) permiserit Deus idolum dare responsa: nam id non ob aliam causam contigisse vidimus, nisi ut ex horum silentio postea Christi potenti virtute iisdem imperato, quinam vocalia illa famosissima idola tacere fecisset, recentiori innotesceret experimento; simulque Christi adversus dæmones vis atque potentia novis exemplis cunctis Gentilibus palam fieret: perducereturque quodammodo dæmon sæpius certaturus in campum, ut de hoste devicto atque prostrato Christus sæpe triumphans, Gentilitatem simul duceret sub Crucis vexillo captivam: quod & feliciter accidit. Sed cœptam de Ædituo narrationem ordine prosequamur.

CXXXVI.
Divina
virtus in
Idolum.

Cum magnus ille Gregorius temerariam & insolentem Æditui iram eximia representasset prudentia, & opposuisset omnibus ejus minis verum Dei auxilium; & diceret se in ejus qui pro eo pugnaret viribus tantam posuisse fiduciam, ut potestatem habeat expellendi dæmones unde velit, &

CXXXVII.

Greg. Dæ-
moni im-
perat.

H h h h eos

PAGIUS

a sola negatione deductum. Imo ex libello de Martyrio ad Origenem a Dionysio Alexandrino scripto, ut testatur Eusebius lib. 6. cap. 46. Epiphanii fides facta testaque haberi videtur, cum Severi Imperatoris tempore Dionysius anno CCLXIV. demortuus, adolescens esse debuit, librisque componendis immaturus. Quare liber ille, qui periit, a Dionysio post annum CCXLVII.

quo Episcopus Alexandrinus creatus est, scriptus, & post eum annum Origenes persecutioni expositus. Denique Eusebius in Deciana persecutione Origenem gravissimos cruciatus passum prodit lib. 6. cap. 5. sed eum Severo imperante male habitum minime insinuat, licet tunc illius frequentem mentionem fecerit.

Ad

CHRISTI
253.

SEDES VACAT

DECII IMP.
I.

eos collocandi in quibus velit locis; & polliceretur se ea, quæ diceret, jam esse demonstraturum; admiratus Ædituus, & magnitudine potestatis obstupefactus, rogavit ut in his ipsis suam ostenderet potestatem, & rursus in templum reduceret dæmonia. Cum Magnus autem ille hæc audisset, rupit brevem quamdam libelli particulam, & eam dedit Ædituo, in ea impressa quadam voce imperante dæmonibus; hæc autem verba continebat scriptura: Gregorius satanæ, Ingredere. Cum autem accepisset Ædituus libellum, altari imposuit. Deinde cum ei solitos obtulisset nidores & inquinamenta, rursus videt ea quæ prius viderat, antequam a templo essent exterminati dæmones.

CXXXVIII.
Ædituus credit.

Cum hæc autem facta essent, cepit cogitare divinam quamdam virtutem esse in Gregorio, per quam visus erat esse potentior dæmonibus. Cum ergo eum esset rursus magno studio consecutus, priusquam venisset in civitatem, rogavit ab eo ut disceret mysterium, & quisnam esset ille Deus qui sibi subjectam haberet dæmonum naturam. Cum autem paucis ei dixisset Magnus ille mysterium pietatis; ita affectus fuit Ædituus, ut verisimile est eum affici quibus rebus divinis initiatur; & opinatus est esse rem viliorem & abjectiorem, quam ut existimaretur Deus per carnem humanam apparuisse. Cum is autem dixisset ejus rei fidem non confirmari verbis, sed eorum quæ sunt probari miraculis; Ædituus ex eo adhuc quæsit miraculum. Deinde per id quod factum est, adductus est ut fidei assentiretur: Hæc Gregorius, qui & his addit narrationem immensi illius miraculi, quo ingens saxum precibus loco movit, atque alio, ut libuit, transtulit; cujus etiam meminit Gregorius Papa in Dialogis (a). Inhærens posthac semper Ædituus lateri Gregorii, ab eoque diaconus ordinatus, quanta vis esset in Crucis signo, sæpius didicit experimento; sed hæc Nyssenus pluribus. Qui etiam, quod ad persecutionem in Ponto excitatam pertinet, his quæ dicta sunt addit, passum quoque Comanæ civitatis Episcopum Alexandrum cognomento Carbonarium, de cuius admirabili electione actum est superius; consummassæque per ignem martyrimum, tra-

(a) Gregor.
Dialog. 1.
1. c. 7.

dit. At hæc de persecutione in Ponto Neocæsareæ excitata satis; quæ autem ab eodem Gregorio fuerint instituta redita Ecclesiæ pace, dicemus inferius.

Hoc item primo sui Imperii anno Decius comparato exercitu bellum suscepturus adversus Persas reliquit Romæ Valerianum, cui ex Senatusconsulto (ut tradit Trebellius) summam contulit potestatem; sic enim illi Censuram tribuit, ut addiderit & legum scribendarum facultatem; indeque accidit ut in edictis nomina inscriberentur Decii atque Valeriani; quorum nominibus extat edictum de persecutione adversus Christianos in Actis S. Mercurii martyris, licet & Augusti nomen Valeriano legatur inditum; quod tamen potius additum postea, quam tunc inscriptum, putamus. Urbanam vero præfecturam (ut idem auctor refert) commisit Cornelio Sæculari, Prætoriam Marco Bæbio. Accidit autem, ut dum trajiceret exercitum in Orientem, appulsa una ex navibus in insula Chio, Isidorus Alexandrinus nobilis miles, quod Christianus esset, nec diis sacrificaret, reus constitutus impietatis, a Numero tribuno sententiam capitis acceperit. Extant ejus (b) Acta, & quidem sincera.

CXXXIX.
Decius proficiscitur adversus Persas.(b) Apua
Sur. die 5.
Febr 10. 11.

Cæterum quod ad Valerianum pertinet, hoc eodem anno, vigesima septima die Octobris ex Senatusconsulto atque decreto Decii Imperatoris decreta est ei summa cum potestate Censura. Quod quidem Senatusconsultum a Trebellio Pollione in Valeriano descriptum, hic recitare, ad Ecclesiasticæ historiæ elucidationem, operæpretium existimavimus: *Duobus, inquit, Decii Consulibus sexto Kalendas Novembris die, cum ob Imperatorias litteras in æde Castorum Senatus haberetur, ireturque per sententias singulorum, cui deberet Censura deferri (nam id Decii posuerant in Senatus amplissimi potestate) ubi primum prætor edixit, Quid vobis videtur, Patres conscripti, de Censore deligendo? atque eum qui erat princeps, cum Senatus sententiam rogasset absente Valeriano (nam ille in procinctu suo cum Decio tunc agebat) omnes una voce dixerunt, interrupto more dicendæ sententiæ: Valeriani vita Censura est. Ille*

CXL.
Censura Valeriani & summa potestas.

PAGIUS Ad num. CXXXIX. & seqq. Decius hoc anno VI. Kalendarum Novembrium die adhuc in vivis erat, ut liquet ex Pollione in Valeriano cap. 1. ubi ait, *duobus Decii Consulibus, Decium Valerianum Censorem delegisse, additque: Jam ille in procinctu cum Decio tunc agebat, id est, ad pugnam accinctus. Hoc itaque anno, dieque vicesima septima mensis Octobris, Decius adhuc vivebat, Romæque Senatus congregatus est, ubi ex Senatusconsulto atque decreto Decii Imperatoris collata est Valeriano, qui post-*

PAGIUS IX.
Decius non adversus Persas, sed adversus Gothos movit.

ea imperavit, summa cum potestate Censura. Bellum autem suscepturus tunc erat Decius non adversus Persas, ut credit Baronius, sed adversus Gothos, qui pleraque Thraciæ loca diripuerant, ut testatur Victor de Cæsariis, confirmatque Zosimus lib. 1. qui ait, *Scythas Tanaim transgressos, vicina Thracia loca pradis agendis infestasse, eosque Decium aggressum esse, & a Barbaris undique telis peritum perisse, ut mox videbimus. Quod vero Baronius ait ex Censura Valeriano concessa accidisse, ut*

Baron. II.
CXXXIX & seqq.

le de omnibus judicet, qui est omnibus melior. Ille de Senatu judicet, qui nullum habet crimen. Ille de vita nostra sententiam ferat, cui nihil potest objici. Valerianus a prima pueritia Censor fuit. Valerianus in tota vita sua fuit Censor, prudens Senator, modestus Senator, gravis Senator, amicus honorum, inimicus tyrannorum, hostis criminum, hostis vitiorum. Hunc Censorem omnes accipimus, hunc imitari omnes volumus. Primus genere, nobilis sanguine, emendatus vita, doctrina clarus, moribus singularis, exemplum antiquitatis. Quæ cum essent sæpius dicta addiderunt omnes, atque ita discessum est.

CXLI.
Summa
potestas
collata
Valeria-
no.

Hoc. Senatusconsultum ubi Decius accepit, omnes aulicos convocavit, ipsum etiam Valerianum præcepit rogari; atque in conventu summorum virorum recitato Senatusconsulto, Felicem, te, inquit, Valeriane, Senatus sententia; immo animis atque pectoribus. Totius Orbis humani suscipe Censuram, quam tibi detulit Romana Respublica; quam solus mereris, judicaturus de moribus nostris. Tu æstimabis qui manere in curia debeant; Tu equestrem ordinem in antiquum statum rediges; Tu censibus modum pones; Tu vectigalia firmabis; divides statum; respublicas recensabis; Tibi legum scribendarum auctoritas dabitur; Tibi de ordinibus militum judicandum est; Tu arma respicies; Tu de nostro Palatio, tu de iudicibus, tu de Præfectis eminentissimis judicabis. Excepto denique Præfecto Urbi Romæ, exceptis Consulibus ordinariis, & sacrorum Rege, & Maxima virgine Vestalium (si tamen incorrupta permanebit) de omnibus sententias feres. Laborabunt autem etiam illi, ut tibi placeant, de quibus non potes judicare: Hæc Decius.

CXLII. Sed Valeriano sententia hujusmodi fuit: Quæso, sanctissime Imperator, ne ad hanc
Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

in Edictis nomina inscriberentur Decii atque Valeriani, nullum fundamentum in veteri Historia habet, ubi edictorum Valeriani adversus Christianos nulla mentio ante quintum Imperii ejus annum. Acta S. Mercurii a Surio die XXV. Novembris ex Simeone Metaphraste recitata, & a Baronio hanc in rem laudata sublestæ fidei sunt ac adulterina. In iis enim decretum adversus Christianos, ut supponitur, emissum, his verbis inchoatur: Imperatores, Triumphatores, Victores, Augusti, Pii, Decius & Valerianus si-

me necessitatem alliges, ut ego judicem de populo, de militibus, de Senatu, de omni penitus Orbe, iudicibus, & tribunis, ac ducibus; hæc sunt, propter quæ Augustum nomen tenetis: apud vos Censura desedit, non potest hoc implere privatus. Veniam igitur ejus honoris peto, cui vita impar est confidentia; cui tempora sic repugnant, ut censuram hominum natura non quærat: Hucusque Pollio ex ejusmodi Senatusconsulto laudes texens Valeriani; quo magistratum illum coactus accepit, ac strenue exercuit, utinam pie atque juste: quippe qui Gentilicium patriam superstitionem, quam ab ineunte ætate excoluerat, restituere ex officio Censuræ laborans, in Christianos illius desertores se iniquissimum præbuit ac severissimum. Quamobrem actum est, ut suo etiam nomine inscriberentur leges, & in Christianos promulgarentur edicta; adeo eadem persecutio utriusque nomine, nempe Decii & Valeriani, censeretur, eoque nomine perseveraret in posterum; quod eo semel eorum, qui justissimi atque sanctissimi haberentur, persecutio nobilitata nominum titulo, quo religiosior ac justior haberetur, eo licentius grassaretur in Ecclesiam Christi. Ex his igitur complures, tricæ atque ambages solvuntur, dum plerique martyres in persecutione Decii & Valeriani una passi leguntur, quos constat non simul eodem, sed diverso tempore imperasse; & quod nonnulli, quos perspicuum est passos esse sub Decio, iidem sub Valeriano martyrium pariter exegisse tradantur; & quos sustulit Valeriani persecutio, iidem sub Decio & Valeriano passi legantur. Hæc qui non considerat, innumeris se ac plane insolubilibus implicet erroribus necesse est, feraturque per devia, atque multiplicibus viarum anfractibus distineatur.

Valerianus ex officio sævit in Christianos.

H h h h 2

Chri-

mul cum Senatu hæc communi consilio, &c. Quæ prorsus fabulosa, sicut quod in iisdem Actis describitur, Decium ingenti in Perside victoria potitum severissime Christianos Persas exagitate: is enim postquam Imperium adeptus est, nunquam in Perside fuit.

Venio nunc ad annum a Baronio in Annales infartum, Consulatuque tertio ordinario Decii & Grati secundo, qui nunquam gestus fuit, ab eo insignitum. Nisi enim hic refecetur, illustrationem nostram parum utilem fore necesse est.

X.
Annus

commenti-
tius abji-
citur.

JESU CHRISTI
ANNUS
254.

SEDES VACAT

DECII IMP.
ANNUS
2.

I. **C**hristi Redemptoris anno ducentesimo quinquagesimoquarto, qui numeratur Decii Imperatoris secundus, a diversis diversi Consules ponuntur. Sed qui nobis magis probantur, illi sunt, quibus legitima Acta Pionii (a) martyris, de quibus plura inferius, consignantur; nimirum, Messio Quinto Traiano Decio tertium, & Grato secundum Consulibus. Elapso Decii Imperii anno primo, & secundo jam inchoato, adhuc dira persecutio vexabat Ecclesiam, tam in Oriente, ubi in expeditione Decius agebat, quam etiam in Occidente. Inter alios autem, qui hoc anno in Oriente passi sunt, magnopere celebratur Pionius Smyrnensis Ecclesiae presbyter; cujus tunc potissimum robor peccatoris facerdotalis enituit, cum ejus Ecclesiae Eudemon Episcopus turpiter lapsus est. Exstant sincerissima ejus Acta, a Christiano homine, qui tunc aderat, fidelissime scripta, atque illa ipsa, quae in commentarium illum de Martyribus a se scriptum illata, Eusebius tradit. Esse enim eadem ipsa legitima, cum argumentum eorum ab eodem Eusebio (b) collectum atque recitatum demonstrat, tum quamplurima alia, quae iisdem Actis contenta, simplicissimae veritatis candore nitent, eruditus ac prudens lector intelliget. Quae, deterfo illo tantum pulvisculo, quo (ut in antiquis pene omnibus accidit, ac iis praesertim quae e Graeco in Latinum translata sunt) leviter aspersa, leviori quoque emendatione exuffari conceditur, sunt omni acceptatione dignissima. Contempseram illa, fateor, cum primo intuitu in eis Pionium sub Decio passum legerem, Eusebio (ut videbatur) refragante, qui sub Marco Aurelio & Lucio Vero Imperatoribus ipsius certamen recenset. Sicque (ut ingenue dicam) infenso primum animo ea legi, & averso vultu cognovi, atque Aristarchi statera, quo ea improbarem potius quam probarem, expendi.

II. Sed cum inter legendum radii quidam ex eis simplicis & minime fucatae veritatis elucerent; ad ea accuratius cognoscenda omne studium adhibui. At tantum abest, ut ea invenerim commenticia, ac proinde rejicienda putarim, ut eadem candida veritatis luce nitentia, & omni ex parte firma esse cognoverim, in eamque potius sententiam adductus sum, ut existimem Eusebii scriptis errorem inesse potius, qua ea veritate periclitari. Sed un-

denam error illapsus sit, facile perspicere quisque poterit. Cum enim (ut idem (c) ait Eusebius) in eodem libello Smyrnensis Ecclesiae post descriptum Polycarpi martyrium, cum aliorum martyrum, tum Pionii Acta attexta essent, quibus diceretur eodem quo Polycarpus tempore Pionius esse passus: existimatum fuit (non puto ab Eusebio, qui eadem Acta satis habuit perspecta, sed ab aliis) sub iisdem Imperatoribus, quibus Polycarpus, Pionium quoque pro fide certantem fuisse martyrio coronatum. Verum quae Acta habent de tempore certaminis Pionii communi cum Polycarpo, quo modo accipienda sint, textus ipse declarat, sic habens: *Vigesima tertio mensis Februarii die, cum sabbatum magnum instaret, natalis scilicet beati martyris Polycarpi, urgente Decii Imperatoris persecutione, Pionius presbyter, & Sabina verae pietatis studiosa, & Asclepiades, & Macedonia, & Linus Ecclesiae Catholicae presbyter, comprehensi sunt*: Haec ibi. Ex quibus videas, quod dicebatur in epistola illa, seu potius commentariolo Smyrnensium martyrum, Polycarpi atque Pionii martyrium eodem contigisse tempore, longe aliter accipiendum fuisse, atque acceptum videtur; nimirum quod Pionius ibidem loci, eodem quoque anni tempore, quo gentilis ejus Polycarpus, martyrium subierit. Hoc etiam modo Graecos omnes accepisse verba illa Eusebii, iidem apertissimam atque certissimam fidem faciunt, dum in Menologio ex eorumdem Actorum testimonio absque controversia habent, Pionium sub Decio martyrium subisse. Sed cum testetur Eusebius (d) Acta Pionii scripta fuisse in commentariolo illo Smyrnensium martyrum, rursusque se eadem intexuisse in libro illo quem de Martyribus scripsit; jamque certum sit excidisse illum a multis frustra diutius perquisitum; non ab re fore existimo, si quae ex eodem libro citato ab eo Smyrnensis Ecclesiae, instar epistolae, excepta sunt Pionii Acta, hic referam; cum alioqui sicut non a nostro instituto, ita nec ab exemplo digrediamur Christianorum historicorum, qui interdum certa martyrum Acta (quod saepe facit Eusebius) suis historiis attexuerunt; cum praesertim hoc unum sit reperire certum fragmentum libri illius ab Eusebio de Martyribus scripti; id ipsumque ab eo acceptum a libello martyrum Smyrnensis Eccle-

(c) Euseb. lib. 4. c. 14.

De tempore martyrii Pionii.

(a) Apud Metaphr. die 1. Februarii.

Acta Pionii.

(b) Euseb. lib. 4. c. 14. in fin.

(d) Euseb. lib. 4. c. 14. in fin.

PAGIUS A num. I. ad XXVIII. In Asianorum Martyrum Actis, quae in unum Codicem redacta olim circumferebantur, simul conjunctae legebantur binae Smyrnensis Ecclesiae epistolae; de Polycarpi Episcopi Smyrnensis martyrio una; de Pio-

XI. Martyrium S. Pionii.

nii altera: quae propter omissam fortasse posterioris epistolae epigraphem, cum pro una continua essent acceptae, erroris inde data est occasio, ut eodem anno uterque Martyr Smyrnae passus existimaretur. Sed Polycarpum, imperante

Baron. an. 254. num. 11. & seqq.

clesiæ, prout ex eisdem Actis hæc perspicue demonstrari contingit.

III. Cum autem miserandum lapsum Eudæmonis Smyrnenfis Episcopi nonnullorum ejus civitatis Fidelium clades sit consecuta; ex adverso Pionius, ejusdem Ecclesiæ presbyter, una cum sociis, gloriosa confessione fidem exulem restituere pro viribus conatus, tempore solemnibus celebratis anniversariæ diei natalis S. Polycarpi, adversus impios certaturus in arenam descendit (erat illa dies ex majorum institutione solennis, quæ ut ejusdem Smyrnenfis Ecclesiæ testimonio vidimus (a), jam ab ipso consummati martyrii tempore fuerat illi decreta.) Sed spontanea catena velut tessera militari, qua dignosceretur a refugis qui scutum turpiter abjecissent, nobiliter insignitus, Christum prædicans, in medium prodiit. Sed hæc ipsa graviora sient, si ex Actis ipsis ejus martyrii in medium adducantur, quæ sic habent post alia enarrata a nobis superius de tempore passionis:

IV. Pionius (b) igitur pridie natalis diei S. Polycarpi futurum prævidit, ut eo ipso die caperentur. Itaque cum simul cum Sabina & Asclepiade jejunans, se postridie comprehensum iri prospexisset, sumptis tribus catenis connexis, colloque suo & Sabina & Asclepiadis injectis, domi expectabat. Id autem fecit, tum ne ab amicis abducerentur; tum ne posset aliquis suspicari, se (ut reliquos) ad ea quæ idolis essent immolata, comedenda deduci velle; & ut omnes intelligerent, se statim in carcerem duci decrevisse. Cum igitur precationibus incubuissent, & sabbato sanctum panem & aquam cœpissent (appellat sanctum panem hic, quem adhibita communi benedictione suscipere) supervenit Polemo Ædituus cum satellitibus suis, ut homines Christianos quæreret, eosque ad immolandum idolis, & comedendum ex iis quæ fuissent immolata, perducerent. Et Ædituus: Nostis plane decretum Imperatoris, quo vobis jubetur, ut diis sacrificetis? Cui Pionius: Novimus, inquit mandata Dei, quibus imperat, ut ipsum solum adoremus. In forum igitur (inquit Polemo) venite, & illic obtemperabitis. At Sabina & Asclepiades dixerunt: Nos Deo viventi obtemperamus: Ducebat igitur eos, sed sine vi. Cum autem ire pergerent, viderunt omnes eos vincula gestantes; quamobrem re nova commotus populus celeriter concurrebat, & præ multitudine multa premebantur.

V. Et cum in forum venissent, & in portu-

cu ad Orientem sita ad portam Duplicem constitissent, impletum est totum forum, & superiores porticus tum viris Græcis atque Judæis, tum etiam mulieribus (nam cum magnum esset sabbatum, feriabatur) quin etiam fundamenta arcusque conscenderant, ut spectarent. In medio igitur cum stetissent: Satius est, inquit Polemo, o Pioni, ut, quemadmodum omnes faciunt, vos quoque pareatis Imperatori, & simul lacris immoletis, ne puniamini. At Pionius, extensa manu, hilari vultu causam suam defendit: Viri, inquit, Smyrnæi, qui & urbis pulchritudine & melle Homérico (ut dicitis) gloriamini, & si qui sunt inter vos Judæi, audite me paucis perorantem. Audio vos risu gaudioque eos qui transfugiunt (nempe a Christi fide ad idola) suscipere; perinde quasi ridiculum aliquid ac leve sit id quod agunt, dum idolis sponte sacra faciunt. Atqui æquum erat; Græci, ut magistrum vestrum Homerum audiretis, qui hominum interitu lætari, pium esse negat. Vobis autem, Judæi, Moyses ita (c) jubet: Si videris jumentum inimici tui cecidisse, & sub onere jacere; ne præterieris, sed ipsum excitato. Æquum enim erat vos Salomonem audire, qui, si ceciderit, inquit (d), inimicus tuus, ne gaudeas, & calamitate ipsius ne extollaris. Ego enim magistrum meum audiens, mori malo, quam ab ejus præceptis discedere; & totis viribus enitor, ne recedam ab iis quæ primum didici, deinde etiam docui. Quid est igitur cur nos crudeliter irrideant Judæi? Quamvis (ut ipsi dicunt) hostes eis essemus, homines tamen sumus. Præterea injuria affecti, ajunt de nobis esse liberam loquendi facultatem. Sed quos affecimus injuria? quos occidimus? quos persecuti sumus? quos coegimus, ut adorarent idola? Putant ne similia esse peccata sua peccatis eorum, qui nunc humano terrore adducti prævaricantur? Hæc & alia plura Pionius, reprimens factum Judæorum Christianis insultantium; hæcque plane illa, quibus intexta esse ait Eusebius Acta Pionii (e), nempe ingenuam sermonis libertatem, & apologias coram populo, & magistratibus recitatas, & conciones ad docendum accommodatas, cum benignitate erga eos qui ceciderant: quæ quisque uberius legere poterit in Actis ejus, in quibus integra posita sunt; ubi & post Pionii ad populum concionem hæc habentur:

Cum verba illa Pionius repeteret, Deos vestros & auream statuum nolumus adorare; duxerunt eos in medium sub dio.

Cir-

PAGIUS te Marco Aurelio, martyrii gloria coronatum esse suo loco ostendimus: Sanctum vero Pionium Smyrnenfis Ecclesiæ Presbyterum præsentis anno, Nonis Aprilis, die Sabbati, Decio imperante, morti traditum ostendit Usserius in Dissert. de

Pionius palam proficitur:

(c) Deuter. 22.

(d) Prov. 24.

(e) Euseb. lib. 4. cap. 14. in fin.

VI.

Macedonum & Asianorum Anno Solari cap. 3. Pionii Acta die prima Februarii a Bollando illustrata, & ex iis mendosus ille Consulatus Decii III. & Grati II. ad quem Eruditissimus Cardinalis ostendit, rejectus.

Pionius
persistit
in confes-
sione .

Circumsteterunt autem quidam homines fo-
renses una cum Polemone orantes atque di-
centes : Nobis obtempera, Pioni, morem-
que gere, qui te diligimus, vitæque di-
gnum ducimus, propter morum probitatem
atque modestiam tuam : Jucundum est vi-
vere, & lucem intueri. Ego quoque, Pio-
nius ait, vitam amabilem puto, sed illud
est longe amabilius, quod optamus nos Chri-
stiani; lucem hanc jucundam & dulcem exi-
stimo, sed illam multo jucundiorē & dul-

(a) Eccl. 11. pulchra sunt, neque nos damnamus odiove
Joan. 1. 3. prosequimur opera Dei; sed illa longe pul-
8. chriora atque præstantiora, quæ anteponi-
1. Joan. 1. mus : Hæc sane contestatur Pionius, quo
1. Tim. 1. se longe abesse a Marcionitis, Deum crea-
torem & creaturam pariter blasphemantibus,
demonstraret; nam & illi martyrium libenter subibant.

VII. Circumforaneus autem quidam nomine
Alexander, homo improbus, ait: Audi nos, Pioni. Cui Pionius inquit: Tu potius audi me; quæ enim tu scis, sunt mihi cognita; quæ vero ego scio, eorum tu es ignarus: sic ipse secundum illud (b): Responde stulto juxta stultitiam suam. Volebat autem eum Alexander irridere; itaque cum ironia: Quid sibi volunt, inquit, ista catenæ? Cui Pionius respondit: Ne per urbem vestram iter facientes, existimemur ad immolandum idolis, aut ad edendum ea quæ sunt illis immolata, proficisci; atque adeo ut intelligatis, nos ne interrogari quidem velle, sed decrevisse, non in forum, sed recta ad carcerem ire; & ne per vim nos comprehensos dimittatis, sed, cum vincula gestemus, trabatis. Sic eum Alexander illudebat. Cumque rursus illi multis verbis Ponium hortarentur, atque ipse sibi ita decretum & statutum esse responderet, eosque reprehenderet, & de his quæ sunt ventura, differeret; Alexander dixit: Quid multis opus est verbis, cum vivere nequeatis? Sed cum populus vellet in theatro conventum fieri, ut plura illic audiret, quidam Ducis studiosi ad Polemonem Ædituum accedentes, ei persuaserunt, ne srueret in theatro populum convenire, ne tumultus fieret, & panis flagitaretur. Moris namque erat, populum in unum semel conventum, suas necessitates junctis vocibus conclamare, ac interdum in magistratus jactare convicia, ac turbas ciere.

VIII.
Hilaritas
Christia-
norum
perpe-
tua .

His auditis Polemo, Si non vis, inquit, Pioni, sacrificare, saltem in templum ingredi. Hoc idolis, inquit, non expedit, ut illuc ingrediamur. Polemo vero: Persuade, inquit, hoc nobis Pioni. At ille: Utinam, inquit, possem vobis persuadere, ut fieretis Christiani. Tunc illi risu soluto, dixerunt: Tu vero ne id feceris, ne vivi comburamur. Gravius &

acerbius est, inquit Pionius, post mortem igni comburi sempiterno: Arridenteque Sabina, Ædituus & satellites ejus dixerunt: Rides? Ita Deo placet, inquit illa; Christiani enim sumus, & fide qui sunt in Christum firma atque constanti, risu ridebunt perpetuo. Tu, inquiunt illi, quod non vis, patieris; quæ enim diis volunt sacrificare, in prostibulum conjiciuntur. At illa: Sancto, inquit, Deo id erit curæ. Gravissimum enim hoc omnium solitum Christianis fœminis irrogari supplicium, quod castitatis essent tenacissimæ, superius est sæpius demonstratum. At post hæc:

Ponium rursus Polemo sic allocutus est: Obtempera nobis, Pioni. Respondit Pionius: Jussisti ut vel obtemperarem, vel plecterer: Non obtemperabo; jube igitur plecti. Tunc Ædituus Polemo: Sacrifica, inquit, Pioni. At ille: Christianus sum. Quem, inquit Polemo, Deum colis? Respondit Pionius; Deum illum omnipotentem, qui fecit cælum & terram, & omnia quæ cælo & terra continentur atque omnes nos; qui nobis abunde suppeditat omnia; quem per Verbum ipsius Christum cognitum habemus. Sacrifica igitur, inquit Polemo, saltem Imperatori. Ego, inquit Pionius, homini non sacrifico; Christianus enim sum. Deinde, cuncta scribente Notario: Quod, inquit, est tibi nomen? Ille respondit, Pionius. Tum Polemo: Christianus, inquit, es? Respondit: Sum profecto. Cujus, inquit Polemo, es Ecclesiæ? Respondit Pionius: Catholicæ; nullæ est enim alia apud Christum: Hæ sunt namque confessiones illæ sigillatim magna cum celebritate habitæ, & aliæ sequuntur, quas Actis Pionii intextas esse, Eusebius (c) tradit.

IX.
Jugis Pio-
nii con-
fessio .

Tum ad Sabinam accessit. Monuerat autem illam Pionius, & ab eo fuerat Theodota appellata; ne ex nomine cognita, in manus impiæ civis jam dominæ suæ rursus incideret; quæ imperante Gordiano, cum vellet Sabinam a fide abducere; eam vincitam in montibus relegavit, ubi clam victui necessaria ei a fratribus subministrabantur. Solitum in Asia ejusmodi irrogari supplicium, Theclæ & aliorum Acta demonstrant; nam & illa hanc demum condemnationem accepit. Post autem studiose curatum fuit, ut a Dominæ servitute & a vinculis liberaretur. Primum autem cum Pionio versabatur, quæ etiam in hac persecutione capta fuit: Dixit igitur huic quoque Polemo: Quo nomine vocaris? Eaque respondente, Theodota. Subjecit ille, Christiana es? Inquit, Christiana sum. Cujus Ecclesiæ? inquit Polemo. Sabina respondit: Catholicæ. Tunc ait Polemo: Ecquem colis & veneraris? Deum, inquit illa, omnipotentem, qui fecit cælum & terram, & omnes nos, quem novimus per Jesum Christum Verbum ipsius.

(c) Euseb.
ibid. lib. 4.
cap. 14. in
fine .

X.
Relegatio
mulierum
in montes.

Mox Asclepiadem interrogavit: Quomodo (inquit) appellaris? Asclepiades, inquit ille. Tum Polemo: Christianus es? Respondit: Sum. Quem, inquit, veneraris? Eoque respondente: Christum Jesum. Est ne alius? Minime vero, inquit Asclepiades, sed idem ille, quem hi dixerunt:

XI.

Sabina in-
hæret Pio-
nio.

His dictis, in carcerem ducti sunt, tam ingenti multitudo consequente, ut forum impleretur. Et dicebant quidam de Pionio: Quomodo qui semper erat pallidus, nunc est facie ignea & rubicunda? Cum autem ipsum Sabina vestimento propter multitudinis impetum teneret; quidam eam deridentes dicebant: Quam veretur ne ab ejus uberibus depellatur! Unus autem quidam clamavit, inquiens: Si nolunt parere, supplicio afficiantur. Cui Polemo respondit: Nobis non præcedunt fasces, neque secures, ut hanc habeamus potestatem. Alius dicebat: Ecce homunculum subducat ad immolandum (innuebat autem Asclepiadem, qui nobiscum erat.) Pionius dixit: Mendacium loqueris; neque enim id facit. Alii dicebant: Hic & illa diis immolantur. Pionius autem: Pro suo quisque, inquit, dicit arbitrio; quid igitur ad me? ego Pionius sum. Dicebant alii: Quid prodest huic doctrina sua, cum ita se habeat? Hanc, inquit Pionius, vos doctrinam didicistis, per quam & famem, & cædem, & alias calamitates experti estis. At ipse quoque fame, quidam respondit, nobiscum laborasti. Sane, Pionius inquit, sed tamen cum spe, quam in Deo positam habeo. Hæc illo dicente, sic a turba vexati sunt, ut parum abfuerit, quin opprimerentur.

XII.

Pionius
cum Sabi-
na in car-
cere.

In carcerem igitur conjecti, & custodibus traditi sunt. Ingressi autem, Catholicæ Ecclesiæ presbyterum, & mulierem ex vico Carina nomine Macedoniam, & ex hæresi Phrygum quemdam nomine Eutychnum illic inclusos offenderunt. Cum igitur essent eodem in loco, custodes animadvertenterunt, ea quæ a Fidelibus afferebantur, a Pionio non recipi. Dicebat enim: Si, cum pluribus egeremus, nemini graves eramus, quanto minus accipere nunc debemus? Custodes igitur, qui ab invisentibus munera solebant accipere, eos in interiori parte carceris coniecerunt, ne possent ullum solatium aut consolationem recipere. At illi Deum collaudantes acquieverunt, & quæ dari solita erant, ipsis præbuerunt; adeout carceris præfectus admiraretur, & pristinum eos in locum vellet reducere; Ipsi vero manserunt dicentes: Gloria Domino; hoc enim nobis prospere successit, possumus namque libere philosophari, & precibus incumbere die ac nocte. Multi autem ex Gentibus eos etiam in carcere visebant, & conabantur eos a proposito dimovere, sed eorum responsa admirabantur. Introibant etiam illi qui per

vim tracti fuerant ad immolandum, & magnum fletum excitabant; adeout in luctu & squallore singulis horis versarentur, præsertim propter illos, quorum vitæ institutio proba erat atque honesta.

Itaque illis visis, Pionius lugebat; Nono, inquiens, afficior supplicii genere, membratim concidor, dum video margaritas Ecclesiæ a porcis conculcari, & (a) (a) Apocal. cœli stellæ a cauda draconis in terram detra- 12. hi: vineam (b), quam dextera Dei planta- (b) Psal. vit, a filio porci silvestris vastatam; 79. vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam. Filioli (c) mei, quos iterum (c) Galat. parturio, donec formetur Christus in vo- 4. bis; Alumni mei; delicati mei ambulaverunt vias asperas atque difficiles. Nunc impii seniores insidias Susannæ tetenderunt: nunc delicatam atque formosam retegunt, ut ejus pulchritudine impleantur, & falsum in illam testimonium ferant. Nunc Aman insultat. Et cætera plura Pionius, sugillans Eudæmonem Episcopum lapsus, & aliorum ruinæ ministrum. Hæc plane sunt illa quæ de ipsius benignitate erga lapsos iisdem Actis contineri, ubi supra testatur Eusebius (d), & doctrina qua illos ipsos admonuit ea oratione, ne finirentur a Judæis in synagogas deduci, quidque illis respondere deberent, edocuit. Quæ omnia iisdem Actis conscripta habentur.

XIII.

(a) Apocal. 12.

(b) Psal. 79.

(c) Galat. 4.

Pionius
luget la-
psos.(d) Euseb.
lib.6.c.14.

Cumque ea dixisset, & Pionius rogaret eos, ut e carcere egrederentur, Aedituus Polemo, & Theophilus magister equitum, cum satellitibus & multa turba supervenerunt, atque dixerunt: Ecce Eudæmon * Præsul vester immolavit; vos item obtemperate. Interrogabant vos in templo * al. An- Lepidus & Eudæmon. Respondit Pionius: Eos qui in carcerem conjecti sunt, æquum est adventum Proconsulis expectare; quid vobis partes ipsius arrogatis? Cum autem multa dixissent, discesserunt. Sed rursus cum satellitibus & turba regressi sunt. Et Hipparchus cum dolo, Proconsul, inquit, misit ut Ephesum adducamini. Veniat, respondit Pionius, is qui missus est, & accipiat nos. Atqui Princeps (inquit) sum. Et arripiens illum, laqueumque collo ipsius injiciens, eum ita premebat, ut propemodum suffocaret. Tradidit igitur illum satellitibus, atque ita simul cum Sabina & reliquis sociis in forum deductus est. Cumque magna voce se Christianos esse omnes contestarentur, humique se ipse prosterneret, ne in idolorum templum induceretur; sex ministri Pionium rapere ita reluctantem, ut ejus latera genibus comprimentes, manibusque ac pedibus cædentes, vix potuerint illum impellere. Sublatum igitur, atque clamantem gestarunt, humique ante aram deposuerunt; ubi adhuc adstabat Eudæmon, qui idolis sacrificaverat:

XIV.

* al. An-
dæmon.Inducun-
tur inviti
martyres
ad delu-
brum.Tunc Lepidus: Cur, inquit, vos, o Pion-
ni,

XV.

Deride-
tur Chri-
stiana Re-
ligio.

ni, non immolatis? Respondit Pionius: Quia sumus Christiani. Lepidus subiecit: Quem Deum colitis? Eum, inquit Pionius, qui fecit cælum, terram, mare, & quæ in eis sunt. Quis igitur, inquit Lepidus, fuit crucifixus? Is, inquit Pionius, quem Deus Pater misit ad salutem mundi. Principes hic valde clamantes riserunt, & Lepidus ipsum detestabatur. Clamabat autem Pionius: Pietatem, inquiens, colite, justitiam observate, affectionis similitudinem cognoscite (nempe quod homines estis) legibus vestris parete. Nos puniendos censetis, quia non obtemperavimus; & vos item a legum vestrarum præscripto receditis: jubent enim, non ut cogatis, sed ut puniatis. Tum Ruffinus quidam excellens eloquentiæ fama: Desine, inquit, Pioni, inanem gloriam aucupari: Ille autem respondit: Ista est tua dicendi facultas? isti tui sunt libri? Nonne hæc ab Atheniensibus Socrates perpeffus est? Nunc omnes sunt imperfecti, & cessatores, & pigri, & tardi, & ignavi? Socrates igitur, & Aristides, & Anaxarchus, & cæteri horum similes, sententia tua, inanis gloriæ studio ducebantur, quoniam, & philosophiam & justitiam & fortitudinem excolebant? Ruffinus his auditis obtulit.

XVI.

At quidam alius qui & mundi gloria præstabat, & Lepidus: Noli, inquit, Pioni, vociferari. Respondit ille: Ignem accendite, & ingrediemur. Terentius autem quidam e turba voce magna: Videtis, inquit, quo modo hic aliis quoque suadet ut impij sint, nec diis sacrificent? Tunc illis coronas imposuerunt, quas ipsi discerpitas abjecere (sic enim coronatos sacrificare interdum Gentiles consuevisse, pluribus post alios docet Tertullianus a). At minister publicus idolis immolatum accepit; nec tamen ad quemquam ipsorum ausus est appropinquare, sed illud in omnium conspectu comedit. Verum cum illi rursus clamarent, Christiani sumus; non reperientes quid illis facerent, eos in carcerem reduxerunt. Turba autem eos illudebat, & verberabat. Et Sabina nescio quis dixit: Tu non potuisti in patria mori? Cui illa respondit; quæ est patria mea? ego sum Pionii soror. Terentius vero, qui tunc venationes curabat, ad Asclepiadem: Te, inquit, accusabo, ut bestiis damnatum in munere gladiatorio filii mei. Cui Asclepiades: Non ob id, inquit, me perterrefacies. Atque in carcerem ducti sunt. Ingressi autem Pionio quidam e satellitibus vehementer caput percussit, & vulneravit. At ipse quidem patienti animo tulit; sed percussoris manus & latera sic inflammata sunt & intumuerunt, ut respirare vix posset. Ingressi autem, Deum collaudabant, quod adversus inimicum & simulatorem Eudemonem fortes constantesque permansissent; & psalmis & precibus se confirmabant.

(a) Tertul.
de Coron.
milit.

Pionius
cum sociis
iterum
detrusi in
carcerem.

Post hæc autem Proconsul Smyrnam venit; & Pionius adductus in judicium, martyrio coronatus est. Quo modo autem res transacta sit, commemorabimus. Ante quartum Idus Martii Quinctilianus Proconsul sedens pro tribunali, sic interrogavit: Quomodo vocaris? Respondit: Pionius. Proconsul ait: Diis immolas? Respondit: Non. Proconsul: Quam, inquit, religionem aut sectam colis? Respondit; Catholicorum. Quorum (inquit ille) Catholicorum? Respondit: Ecclesiæ Catholicæ presbyter sum. Proconsul: Tu ne, inquit, es doctor ipsorum? Respondit: Docui sane. Interrogavit: Cujus partis magister es? Respondit: Pietatis. Cujus (inquit) pietatis? Respondit: In Deum Patrem, qui fecit omnia. Immola, inquit Proconsul. Respondit: Nolo: Deum enim oportet adorare. Omnes (inquit ille) adoramus cælum & deos, qui sunt in cælo. Cur aeri preces fundis? ipsi sacrificata. Respondit: Non aeri preces fundo, sed illi a quo factus est aer, & cælum, & quæ in eis sunt omnia. Dic (inquit Proconsul) Quis hæc fecit? Respondit: Non expedit dicere, quod non audirent: ac mox: Deus (inquit Proconsul) omnino, id est, Jupiter, qui est in cælo; Rex enim est omnium deorum.

XVII.
Ultima
actio in
Martyres.

Tacenti autem Pionio, atque suspenso, dictum est; immolas, an non? Respondit: Non. Et rursus cum unguis torqueretur, dictum est: Respice, cur insanis? Respondit: Non insanio, sed Deum viventem timeo. Proconsul: Cæteri, inquit, immolant, & vivunt, & recte sentiunt. Respondit: Non immolo. Proconsul: Te, inquit, collige, & consilium muta. Respondit: Non faciam. Dictum est illi: Cur ad mortem properas? Non ad mortem (inquit) propero, sed ad vitam. Quinctilianus Proconsul: Nihil, inquit, eximium facis ad mortem festinans; nam & qui nomen dant ac describuntur, exigui lucelli gratia, morte contempta, cum bestiis pugnant. Et tu ex eorum unus es numero. Quando igitur ad mortem curris, vivus combureris. Ex tabella autem hæc verbis Romanis scripta sententia legebatur: PIONIUM SE CHRISTIANUM ESSE CONFITENTEM VIVUM IGNI COMBURENDUM JUDICAVIMUS. Consuevisse iudices ex tabella in reos sententiam recitare, eamque non nisi Latinis litteris exaratam, ob Romani Imperii dignitatem alibi pluribus dictum est. Sed & de tabella illud Tertulliani adversus (b) Gentiles: Denique quod de tabella recitatis illum Christianum, cur non & homicidam? Erat diversa ab hac tabella, titulus damnationis, de quo in epistola martyrum Lugdunensium hæc leguntur (c): Cum que undique per amphitheatrum circumduceretur tabula, in qua Latinis litteris hæc

XVIII.

Sententia
in Pionio
lata.

(b) Tertul.
Apolog.
cap. 2.

(c) Apud
Euseb. lib.
5. cap. 1.
hæc

Hæc inerat inscriptio, HIC EST ATTALUS CHRISTIANUS, illum præcedente: Sed de sententia ex tabella alias.

XIX.

Sequuntur Acta passionis ejus, sic descripta: *Cum igitur fidei studio alacriter in stadium venisset, ultro se vestimentis spoliavit. Deinde corporis sui decus & castitatem recogitans, ingenti repletus est gaudio; & in cælum suspiciens, ac Deo qui se talem conservasset, gratias agens, super lignum se ipsum extendit, militique tradidit, ut clavis confingeret. Possumus & ex his discere crucifixionem fieri consuevisse in terra deorsum, ac deinde stipitem simul cum cruce affixo desuper elevari, ac in excavatum foramen erigi. Sed rursus Acta: *Cumque confixus esset, ei rursus minister ait: Respice, atque sententiam muta, & auferentur clavi. At ille respondit; Eos inesse sensi. Et cum paulisper cogitabundus mansisset: Idcirco, inquit, Domine, festino, ut celerius resurgam; significans e mortuis resurrectionem. Eum igitur ligno fixum crexerunt, deinde etiam Metrodorum quemdam ex secta Marcionistarum. Hujus sectæ homines fuisse martyrii cupidissimos, quod a malo principio carnis dicerent, ob idque in eam sapiendum, pluribus demonstratum est superius. Sed rursus ad Acta:**

Erat autem Pionius a dextris, & Metrodorus a sinistris collocatus: uterque tamen Orientem versus spectabat. Cunque materia, lignorumque cumulus undique congestus esset, & Pionius oculos clausisset; turba illum animam egisse suspicabatur, sed ipse secreto precabatur. Cunque precandi finem fecisset, oculos aperuit. Itaque flamma sublimis ascendebat; cum hilarari vultu postremum, Amen, pronuncians, ac dicens: Domine suscipe animam meam; tamquam eructans, quiete & sine dolore expiravit, & Patri, qui omnem sanguinem inique effusum, atque omnem animam injuste damnatam, se pollicitus est salvaturum, spiritum tradidit. Tali dignus effectus est exitu beatus Pionius; qui vitam suam ab omni crimine ac reprehensione liberam integramque servavit, atque animum suum ad Deum omnipotentem, & mediatorem Dei atque hominum Jesum Christum semper propensum ac erectum habuit; & magno in certamine victor existens, per angustam portam in amplum magnumque lumen pervenit.

XXI.

At corona quidem ipsius in corpore est etiam comprobata. Etenim cum ignis extinctus esset, nos qui præsentem eramus, ralem ipsum vidimus, quale vigentis ornatique pugilis corpus existit. Siquidem & aures erant molles, & capilli in cute capitis inhærebant; & barba, ut juvenibus primùm pubescentibus, decore florebat; & facies ejus gratia splendebat admirabili; ut & Christiani magis confirma-

Ann. Eccl. Tom. II.

rentur in fide; & qui erant a fide alieni, conscientie stimulis verberati conterritique discederent. Hæc acta sunt Julio Procuro Quintiliano Proconsule magistratum gerente, Consule tertium Messio Quinto Trajano Decio & Grato secundum, Trajano Decio Augusto, ante quartum Indus Martias, more Romano; Asia autem more, Septimi mensis undecimo, die sabati, hora decima; ut nos autem loquimur, Regnante Domino nostro Jesu Christo; cui gloria in sæcula sæculorum. Amen: Hactenus Acta, ab aliquo tunc Ecclesie Notario conscripta, a Smyrneni vero Ecclesia in libello Smyrnenium martyrum collocata, atque ab Eusebio in librum, quem de Martyribus scripsit, illata: sed ex antiquioribus monumentis a Metaphraste in lucem vindicata, ac demum Latinitate donata, a nobis denique diligenti studio emendata sunt. Utinam, & cætera quæ habentur Gesta martyrum, sic pura atque sincera, nullius fucata eloquentie penicillo, extarent integra. Dum enim quidam ea paraphrasibus exornare curarunt; informia plane, ac veritate nutantia, fideque dubia magnopere reddiderunt. Quid autem de cæteris confessoribus actum sit, qui cum Pionio victi erant, remanet incompertum.

At quoniam perdifficile esset, omnes numerare martyres qui sub Decio passi sunt, cum non omnium memoria fuerit litteris consignata; & quæ scriptis sunt commendata, majori ex parte, Diocletiani incendio deperierint: paucorum tantum, quorum dies natalis tabulis Ecclesiasticis reperitur adscriptus, hic meminisse sufficiat. Præter illos enim, quorum anno superiori mentio facta est, passi sunt eadem urgente persecutione in Asia Apollonia, Lucius, Thyrsus, & Callinicus; in Lycia, Christophorus; Pergæ Pamphiliæ Papias, Diodorus, Conon, & Claudianus, & ejusdem civitatis Episcopus Nestor, sub Præside Pollione, cui a Pergensi Senatu adversus eum ejusmodi scriptæ sunt litteræ:

Eupator, & Socrates, totusque Senatus Domino præstantissimo præsidi salutem. Cum ad tuam celsitudinem allata essent scripta divina Domini Imperatoris nostri, quibus jubetur, ut Christiani omnes a sententia male ipsis inita deducti, ad sacrificia perducantur; humanitas tua nihil severe, & perturbate, sed comiter, & sedate omnia agere voluit. Verum hac lenitate parum effectum est; cum illi obstinatis animis edictum Imperatoris contemnant. Nam & iste rogatus a nobis, & a toto Senatu non solum ipse non cessit, sed etiam omnes qui illi parent, ejus tamquam principis sui exemplis animati, morigeros se præbere edictis noluerunt. Et nos quidem isti persuadere non cessavimus, ut,

Iiii quem

Tempus
martyrii
Pionii.XXII.
Reliqui
martyres
in Asia
passi sub
Decio.XXIII.
Litteræ
Senatus
Pergensis.Crucifi-
gendi mo-
dus.XX.
Pionii
marty-
rium con-
firmatum.

quemadmodum justissimi Principis litteris jubetur, ad templum Jovis accederet. Ille vero deos immortales contumeliis, & convitiis proscidit: sed neque ab Imperatoris, licet absentis, minime ferendis injuriis abstinuit, & in te eadem procacitate usus est. Quamobrem compulsus est Senatus eum tuæ exhibere celsitudini: Hæc ad Pollionem Senatus, quæ Actis (a) martyrii ejus continentur, & quidem legitimis. Nestor autem falso accusatus de convitiis in Principem dictis, cruci affixus illustre martyrium obiit. Græca vero Acta fideliora habentur.

(a) Apud
Sur. die
16. Febr.
tom. 1.

XXIV.

Ephesi quoque Asiæ civitate qui primus passus est, Maximus fuit, cujus quidem certamen ex Actis ejus a Notario tunc scriptis quam breviter atque fideliter verbis iis scriptum extat (b): *Comprehensus igitur est, & oblatus Maximus (erat homo plebejus, negotii sui curam gerens) & oblatus Optimo Proconsuli apud Asiam. Dixit ei Proconsul: Qui vocaris? At ille: Maximus vocor, inquit. Proconsul dixit: Cujus conditionis es? Maximus respondit: Ingenuus quidem natus, servus vero Christi; mei autem negotii curam gero. Proconsul dixit: Christianus es? Maximus respondit: Etsi peccator, tamen Christianus sum: Proconsul dixit: Cognovisti decreta invictissimorum Principum, quæ nunc huc allata sunt? Maximus respondit: Quænam illa? Proconsul dixit: Ut Christiani omnes, relicta superstitione, cognoscant verum Principem, cui omnia subjacent, & deos ejus adorent: Maximus respondit: Iniquam hujus Principis cognovi sententiam, & ideo me palam ostendi. Proconsul dixit: Sacrifica ergo diis. Maximus respondit: Ego non sacrifico nisi soli Deo, cui me ab ineunte ætate sacrificasse gratulor. Proconsul dixit: Sacrifica, ne te faciam variis tormentis affici. Maximus respondit: Hoc est quod semper optavi, ut carens hac temporali & misera vita, perveniam ad sempiternam. Tunc Proconsul jussit eum fustibus cædi. Cumque caderetur, ait Proconsul: Sacrifica, Maxime, ut ab his liber sis tormentis. Maximus respondit: Hæc non sunt tormenta, quæ pro nomine Domini nostri Jesu Christi inferuntur: a quo si recessero, vera & sempiterna me tormenta manebunt. Tunc Proconsul jussit eum in equuleo suspendi atque torqueri, & dicebat ei: Jam cerne stultitiam tuam, & sacrificica, ut vitam lucreris. Maximus dixit: Lucrabor plane vitam, si non sacrificavero: nam si sacrificavero, perdo eam; mihi vero nec fustes, nec ungula, nec ignes tui ullum afferunt dolorem, quia in me manet Christi gratia. Tunc Proconsul tulit in eum sententiam, ita dicens: Maximum, qui legibus animum voluit accommodare, ut magnæ Dianæ sacrificaret, in terrorem re-*

(b) Apud
Sur. die
30. April.
tom. 2.
Maximi
certamen.

liquorum Christianorum obrui lapidibus præcipio: Hucusque ex Notario exceptore. Subdit qui ea exscripsit: *Et raptus est confestim athleta Christi a ministris diaboli, gratias agens Deo, qui ipsum dignum judicasset certando superare diabolum: perductusque extra muros, lapidibus cæsus, tradidit animam Christo: Hucusque ibi.*

Peculiare Ephesii fuisse, lapidibus in deos delinquentes obruere, illud Philostrati fidem facit: *Cædite hunc lapidibus deorum inimicum.* Nam Philostratus (c) meminit Apollonii Ephesi agentis, atque id adversus eum, quem impostorem diceret proclamantis. Sed & Timotheus, ejusdem civitatis Episcopus, ab Ephesii Gentilibus lapidibus impetitus martyrium obiit, ut ejus martyrii Acta significant. Sunt & alia de his exempla; qui enim apud eos habebantur sacrilegi, ejusmodi subdicebantur supplicio. Sub eodem quoque Decio Imperatore accidisse Ephesi traditur, ut (quod multis pariter eo tempore contigisse reperitur) saviente mirum in modum persecutione, complures sibi ipsis timentes, deserta loca petierint; & inter alios septem juvenes timore percussus in antrum fugientes, occluso a persecutoribus ostio, in Domino obdormierint; unde & nomen sunt consecuti, ut dicti sint Septem dormientes; de quibus consule quæ a nobis sunt notata in Romano Martyrologio.

In Lycia quoque illustre fuit Themistoclis martyrium (d), qui pro sancto Dioscuro, ad necem quæsito, se offerens, equuleo tortus, raptatus, & fustibus cæsus meruit coronari. Nicomediæ vero in Bithynia Quadratus est passus (e), Melitinæ in Armenia Polyeuctus, Nicææ Tryphon; in Creta Theodolus Saturninus, & socii; omnes decem numero, necnon etiam Gortynæ civitatis Cyrillus Episcopus, cujus Acta (f) quoque extant æque sincera; in insula Cypro Conon; in Achaia Miron; Corinthi sex martyres passi sunt Codratus & socii. Cæsareæ in Capadocia inter alios insignes martyres Mercurius pro fide Christi nobile certamen exegit; cum prius egregia navata opera in bello adversus Persas, ab eodem Imperatore fuisset honoribus auctus, ut ordinum ductor fieret. Hic natus patre Gordiano, Primicerio legionis Fretensis (alias Martensis) Christiana fide imbutus, & angelica visione roboratus, ingentem de Persis victoriam consecutus, delatus a Catulo Consulari, quod Christianus esset a Decio vocatus, causam dixit magna constantia; cujus rei occasione multa passus, demum capite truncatus, corona martyrii insignitus, de impietate & perfidia illiberalis Principis triumphavit. Hic ipse sequenti sæculo, quo ostenderetur sanctos martyres in cælis vivere, & in necessitatibus

XXV.
Ephesi
foliti la-
pidare
blasphemo.
(c) Philost.
lib. 4. in
vita Apoll.
Tyana.

XXVI.
Alii mar-
tyres in
Lycia &
aliis locis.
(d) Apud
Sur. 30.
April. tom.
2.
(e) Mart.
Rom. di-
versis dieb.
(f) Sur.
tom. 4. die
9. Jul.
De Mer-
curio
martyre.

tibus eos invocantibus præsto esse, pro Christiana religione adversus Apostatam Julianum pugnasse repertus est; sed de his suo loco opportunus. Ibidem Cæsareæ quoque passi habentur Cæsarius, Germanus, Theophilus, & Vitalis, quorum memoria, ut aliorum nominatorum martyrum, habetur in Ecclesiasticis tabulis adscripta singulis diebus, quibus eorum natalitia cesebrantur.

XXVII. De Christianis militibus male meritis Decius. Abusus est Decius de Persis quam est consecutus Christiani hominis ope victoriam; nam eam diis acceptam ferens, in eorum contemptores Christianos acrius vindicavit, occisis qui in ejus manus devenierant Persis Christianis, Polychronio Episcopo Babylonis, Parmenio, Elima, & Chryfotelo presbyteris, diaconis Luca & Mucio, virisque nobilissimis Maximo & Olympiade; ac demum post longa vincula Abdone ac Sennen Subregulis. Extant horum Acta, sed nonnihil corrupta. Ex eodem quoque Decii exercitu passi recensentur Paramon miles; aliique ejus socii trecenti septuaginta, quorum apud Græcos memoria celebris est. In suo enim Menologio ipsi, vigesima nona Decembris eorum natalem diem agentes, hoc elogio eos celebrant: *Hi fuerunt sub Decio Imperatore & Aquilio Præsede; quos ad templum Isis Præsides ingressus immolaturus, jubet eos hoc ipsum facere; quod cum illi renuerent, præcepit omnes occidi. Necati tunc sunt quos secum duxerat trecenti septuaginta viri. Cum autem id videret Paramon, magna exclamans voce dixit; Nefarium atque impium facinus video: sceleratum istum tot viros justos atque hospites, more pecudum, jugulare. Hoc audiens Præsides, statim Paramonem jubet interfici. Quod cum nesciret ille; in eo ipso loco in quo ambulabat, qui missi fuerant, eum opprimentes occiderunt: Hæc ibi. Passus quoque sub Decio reperitur Menignus fillo, cujus quoque natalis dies descriptus est in tabulis Ecclesiasticis, & alii propemodum innumerati.*

Ann. Eccl. Tom. II.

Orbis quoque Occidentalis iidem clarissimis sideribus instar cæli fuit egregie illustratus; nam præter illos quos Romæ, vel proximis locis, aut in Africa passos recensuimus; in Sicilia præclarissimum martyrium subit Agatha celeberrima inter martyres, quæ sub Quintiano Præsede Christum animo virili confessa, post alas, carcerem, equuleum, & contorsiones membrorum, post acerbissimam mammillarum abscissionem, ac volutionem in testulis & carbonibus, tandem in carcere, Deum precando, spiritum reddidit. Ignoscat lector, si ingentia facta martyrum leviter tantum attigisse potius, quam narrasse videamur; multosque ex iis nomine tenus tantummodo recenseamus, sed & quamplurimos prætereamus; tum quod id alieni muneris esse sciamus (longe enim distant inter se, Annales Ecclesiasticos posteris commendare, & singulorum Acta martyrum, Vitalisque sanctorum conscribere) tum etiam cum in iis recensendis multæ interdum incidant difficultates, singulas enodare cum opus esset, longe longius ab instituto divertendum esset: quod puto paritum fore lectori nauseam. Cui tamen jucundius esse putamus, si iis tantum breviter recensitis, atque calamo citato percursis, in Actis quibusdam martyrum a Notariis publicis publice commendatis ipsum interdum libuerit detinere; quo ex iis, quæ exploratissima sunt, cætera etiam, quæ non norit, intelligat.

XXVIII. De martyribus in Occidente passis.

At ut ad eosdem martyres tunc passos redeamus, quorum mentio viget in tabulis Ecclesiasticis: leguntur sub Decio pariter passi Formis Albina; Anagninæ Magnus Episcopus & Secundina virgo; Camerini Venantius, Anastasius ac socii; Fulgini Felicianus; Perusæ Florentius, Julianus, Cyriacus, Marcellinus, & Faustinus, & diversa die Felinus, & Gratianus; Aretii in Tuscia Pergentinus, & Laurentinus fratres; Florentiæ Minias; Ravennæ Fusca virgo cum Maura nutrice, & apud Alpes Cottias Bassus Epi-

XXIX. Martyres diversis in locis passis.

Iiii 2 sco-

PAGIUS
XII.

S. Agatha martyrium.

Baron. an. 254. n. XXVIII.

XIII. Epistolarum Cyprianicarum Chronologia.

XIV.

Ad num. XXVIII. De Martyribus in persecutione Deciana passis, præsertimque de S. Agatha, die V. Februarii morti tradita, legendus Bollandus in Actis Sanctorum; nobis enim ab instituto non divertendum.

A num. XXIX. usque ad ultimum, varia tractantur, quæ sine Epistolis D. Cypriani suis temporibus redditis plerumque obscura sunt. Quare cum Pearsonius in Annalibus Cyprianicis Operum D. Cypriani Oxonii nuper editorum initio præfixis easdem epistolas accurate digesserit, ac non raro ordinem Pamelii, Baroniique immutarit, ut nostræ Animadversiones clariores evadant, statulum a Pearsonio ordinem plerumque sequar, & quæ hoc anno habet, in compendium redigam; cum alioqui ei, utpote Viro ex Protestantium secta, in dogmatibus minime favere intendam.

Auctor anonymus Chronici Damasi, Fabiani

Romani Pontificis martyrio narrato, ait: *Post passionem ejus Moyses & Maximus Presbyteri, & Nicostratus Diaconus comprehensi sunt, & in carcere missi. Eo tempore supervenit Novatus ex Africa; & separavit de Ecclesia Novatianum & quosdam Confessores, postquam Moyses in carcere defunctus est, qui fuit ibi menses undecim, dies undecim. Sub initio itaque Januarii Novatus, relicto in Africa Felicissimo, Romam venit & separavit ab Ecclesia Novatianum. Quare Novatianum antea sibi maxime familiarem Moyses Presbyter & Confessor illustris, adhuc superstes, sed paulo ante mortem a communione sua separavit, ut habet Cornelius epistola ad Fabium Antiochensem Episcopum apud Eusebium lib. 6. cap. 43. Moyses autem paulo post moritur in carcere, hoc ipso mense exeunte, postquam ibi fuisset menses undecim, & dies undecim, ut refert Chronicon laudatum. Tempus obitus hujus Confesso.*

Obitus Moysis & Maximi.

Baron an. 255. num. XXXVII. & seqq.

copus; Tolosæ in Gallia Saturninus ejusdem civitatis Episcopus, qui glorioso agone decertans sacerdotalis vigoris egregium specimen exhibuit. Extant ejus martyrii Acta; in quibus, cum habeatur passus Decio & Grato Coss. hoc anno accidisse oportuit; nam prior Consulatus Decii una cum Grato primum ante Philippi obitum contigit, quo nondum persecutio aliqua in Occidente Christianos vexabat. Hoc item tempore in Aquitania passus est Amaranthus. Sed quid moror singularum Provinciarum ac civitatum martyres recensere; cum (ut uno verbo cuncta perstringam) nulla regio fuerit, quæ subiecta Romano esset Imperio, cuique Christi fides affulsisset, in qua non essent martyres, qui edictis Decii parere recusantes, ne fidem amitterent, præsentis temporis vitam prodegerunt libentissime? non cæteræ Galliarum partes, non Britannia, non Hispaniæ hisce trophæis victoriæ caruere. Sed de insignioribus quibusdam martyribus in Hispania passis sub persecutione Decii, & Valeriani, agemus inferius opportuniore loco.

XXX.

Quod si alicubi efferbuit Decii persecutio; Romæ certe in primis sævisse, certum ac patens est argumentum, quod Romana sedes viduata pastore perseverabat: cujus quidem veritatis certam atque exploratam in omnibus fidem facit Cypriani epistola, cujus ante meminimus, sed anni hujus exordio scripta ad confessores (a), qui jam annum in carcere Romæ peregerant, cum necdum Romanus Pontifex creatus esset: cujus electionis tempore schisma etiam eisdem tetigit confessores, quos dicta Cypriani epistola demonstrat antea inter se unanimes fuisse atque concordēs. Quo autem Cyprianus erga illos Romanæ Ecclesiæ presbyteros esset affectus animo, eadem epistola declarat his verbis: *Vobiscum illic in carcere quodammodo, & nos sumus. Divinae dignationis hortamenta vobiscum sentire*

(a) Cypr. epist. 16.

Vacat adhuc Sedes Romana.

PAGIUS

fessoris anno secundo Galli & Volusiani a Baronio consignatum, licet Martyrologium Romanum, quod ipsemet Notis illustravit, testetur, Moyssem sub Decio passum esse, & ipse fateatur, Cornelium Romæ Episcopum factum esse ante mortem Decii, constetque, Moyssem ante electionem Cornelii defunctum. Præterea fatetur Baronius, Cornelium de morte Moysis tanquam præterita ad Fabium Antiochiæ Episcopum scripsisse; & notissimum est ex literis Dionysii Alexandrini ad Cornelium datis, Fabium illum sub initio Imperii Galli & Volusiani obiisse. Denique Cornelium & Moyssem eodem anno passos tradit, & quidem Cornelium decima quarta Septembris, quod verum est. Quod si Moyses eodem anno, Novembris vigesima quinta, ut Martyrologium Romanum habet, passus sit, Moyssem post Cornelii mortem vixisse dicendum esset; quod omnem hujus Historiæ seriem penitus evertit.

nos credimus, qui sic vestris cordibus inhaeremus. Honori nos vestro charitas vestra individua connectit: separari dilectionem Spiritus non sinit. Vos illic confessio, me affectio includit. Et nos quidem vestri diebus ac noctibus memores, & quando in sacrificiis precem cum pluribus facimus, & cum in secessu privatis precibus oramus, coronis, & laudibus vestris plenam a Domino faventiam postulamus: Hæc Cyprianus.

Porro elapso (ut diximus) primo persecutionis anno & secundo jam inchoato, sicut confessores detinebantur in carcere, ita & Cyprianus se continebat in latibris, cum necdum Romanus Pontifex crearetur. Meminit hujus temporis Cyprianus scribens ad plebem de Felicissimo schismatico cum sociis ab Ecclesia separato, cum ait (b): *Non suffecerat exilium jam biennii, & a vultibus atque ab oculis vestris lugubris separatio, &c.* intelligens plane de inchoato biennio; nam paulo superius factis indicat, nondum creatum fuisse Romanum Pontificem, cum ait: *Cumque semel placuerit tam nobis, quam confessoribus & Clericis Urbicis, item universis Episcopis, vel in nostra provincia, vel trans mare constitutis, ut nihil innovetur circa lapsorum causam, nisi omnes in unum convenerimus, &c.* Quibus sane verbis cum Cleri tantum, nulla de Romano Pontifice facta mentione, interponatur auctoritas; satis liquet, adhuc, cum illæ scriptæ sunt litteræ, Romanam Ecclesiam fuisse absque pastore. Dicere autem sedem vacasse toto biennio, pro monstro habetur, cum nullus umquam id vel somniaverit; nec ut tam diu differretur, reddita hoc anno (ut demonstrabimus) Ecclesiæ pace, ulla prorsus causa præcesserit. Sic igitur biennium quod sui exilii Cyprianus nominat, illud tantum inchoatum, non autem expletum, est necessario intelligendum: immo nec quod diu antea cœptum esset; quandoquidem se eas litteras scribere

XXXI. Vacante adhuc Rom. Sede cum Clero agitur.

(b) Cypr. epist. 40.

In hanc opinionem Cardinalem Doctissimum XV. coniecit Tractatus quidam Cypriano adscriptus, Liber ad vel potius titulus hujus de Laude Martyrii ad Laude Moyssem & Maximum & ceteros Confessores. Cum Martyrii enim in illo Tractatu lues memoretur, quæ sub Cypriani Gallo & Volusiano cœpit, ipsumque Tractatum non est a Cypriano scriptum, & ab eodem ad Moyssem Baronium missum putaret, inde asserere non dubitavi, ibid. Moyssem post illius pestilentia ortum, ac post strages populatarum urbium vixisse, & demum secundo Galli anno defunctum esse. Verum enimvero Tractatus ille a S. Cypriano scriptus non est, multo minus ad Moyssem missus, sed a Declamatore aliquo compositus, ut vel hæc ostendunt: *Etsi incongruens est, fratres charissimi, in hoc favore dicendi aliquid trepidationis afferre; & Quæ vox, quæ latera, quæ vires instar tanti muneris capiant suslinere? ut alia quam plurima, quæ Cyprianus ad Moyssem & Confessores nunquam scripsisset. Quamobrem cum Veteri-*

bere testatur ante Paschatis celebritatem. Qui autem biennium illud expletum putat, innumeris se tricis obvolvitur, nec quo modo se illis expediat (ut ipse testatur a) invenit. Nominat Cyprianus spontaneum suum recessum exilium, ea fortasse ratione, quod (ut ait) proscriptio illud fuerat subsecuta. Reliquos autem, qui de electionis Cornelii tempore solvendi supersunt nodi, inferius, temporis & rerum gestarum disposito ordine, suo loco explicabimus.

(a) Pamel.
in vita
Cypri.

XXXII.
Schisma
in Eccle-
sia Afri-
cana.

At quod de oborto schismate hoc tempore in Ecclesia Carthagenensi & tota pene Africa, auctore Felicissimo eadem epistola Cyprianus testatur; ejus quoque verbis, ut res gesta est, enarremus. Erat hic (ut superius dictum est) Felicissimus, qui magnopere ejusdem Cypriani electioni fuerat adversatus. Nam de eo hæc idem (b) Cyprianus ait: *Hoc enim quorundam presbyterorum malignitas & perfidia perfecit, ne ad vos ante diem Paschæ venire licuisset; dum conjurationis suæ memores, & antiqua illa contra Episcopatum meum, immo contra suffragium vestrum & Dei judicium, venena retinentes, instaurant veterem contra nos impugnationem suam, & sacrilegas machinationes insidiis solitis denuo renovant: Hæc ipse.*

(b) Cypri.
epist. 40.

XXXIII.
De Felici-
cissimo
schismatis
auctore.

Qui igitur ab ipso S. Cypriani sedis exordio eidem refragari cœperant, in omnibus postea adversus eum obniti, cientes undique turbas, non destiterunt, quamlibet captantes occasionem; nam cum (ut dictum est) confessores idem Cyprianus leviter corripuisset, quod se nimis faciles exhiberent adversus Ecclesiasticam disciplinam, ante opportunum tempus lapsis pacem dandam esse contententes; tunc ille cum suis omnem lapidem movit, ut ipsos confessores a Cypriano divelleret. Id quidem ipse ad eosdem scribens testatur, cum ait (c): *Nunc apparuit Felicissimi factio unde venisset, quibus radi-*

(c) Cypri.
epist. 40.

PAGIUS

teribus statuendum, Moysem in carcere defunctum esse, & quidem hujus anni initio, sed non die Novembris XXV. quo colitur. Martyrologia enim eum diem memorie ejus assignant, quod fieri solet, ubi dies passionis ignoratur.

XVI.
Quinque
Presbyteri
se ab Ec-
clesia Afri-
cana separant.

Mense Februario jam affecto, postquam Felicissimus & Augendus, alique fuerant absenti, & jam Romæ Novatus schisma excitare totis viribus nitebatur; quinque Presbyteri Carthagine se ab Ecclesia Africana separabant, & Felicissimo adjungebant. Id eorum malignitas & perfidia effecit; illi enim ipsi erant, qui ordinationi Cypriani cum Felicissimo se opposuerant, de quibus questus fuerat ante Cyprianus epistola XVII. quæ Pamelio est XII. Ita tandem apparebat Felicissimi factio, unde venisset, & quibus radicibus staret. Horum quinque Presbyterorum defectione comperta maxime angebatur animi S. Cyprianus, quia statuerat eo ipso tempore Carthaginem redire. *Quis nunc penas patior, in-*

*cibus & quibus viribus staret. Hi fomenta olim quibusdam confessoribus & hortamenta tribuebant, ne concordarent cum Episcopo suo, nec Ecclesiasticam disciplinam cum fide, & quiete juxta præcepta Dominica continerent, ne confessionis suæ gloriam incorrupta & immaculata conversatione servarent. Addiderunt insuper, ut lapsos in Cyprianum iidem provocarent, quos ille reconciliare distulerat usque ad redditam Ecclesiæ pacem. Nam subdit: *Ac ne parum fuisset corrupisse quorundam confessorum mentes, & contra sacerdotium Dei portionem ruptæ fraternitatis armare voluisse; nunc se ad lapsorum perniciem venenata sua deceptione verterunt, ut ægros, & saucios, & ad capienda fortia, consilia per calamitatem ruinæ suæ minus idoneos & minus solidos, a medela vulneris sui avocent: & paulo post:**

*Persecutio hæc est alia & alia tentatio; & quinque isti presbyteri nihil aliud sunt, quam quinque primores illi, qui edicto nuper magistratibus fuerant copulati, ut fidem nostram subruerent, ut gratilia fratrum corda ad lethales laqueos prævaricatione veritatis averterent. Eadem nunc ratio, eadem rursus everasio per quinque presbyteros Felicissimo copulatos ad ruinam salutis adducitur, ut non rogetur Deus, nec qui negavit Christum, eundem Christum, quem negaverat, deprecetur: post culpam criminis tollatur & penitentia, nec per Episcopos, & sacerdotes Domino satisfiat. Hos ut caveant admonet Cyprianus tam stantes quam lapsos, cum subdit: *Nemo vos Christianos ab Evangelio Christi rapiat; nemo filios Ecclesiæ de Ecclesia tollat. Pereant sibi soli, qui perire voluerunt. Extra Ecclesiam soli remaneant, qui de Ecclesia recesserunt: ac demum: Persecutionis istius novissima hæc est, & extrema tentatio, quæ & ipsa cito Domino protegente, transibit, ut repræsentet vobis post Paschæ diem cum collegis meis; quibus presentibus, secundum**

XXXIV.
Magna
tentatio
persecu-
tioni con-
juncta.

arbi-
quit, fratres charissimi, quod ipse ad vos inpraesentiarum venire non possum. Altera enim persecutione jam sedata, hanc defectionem quasi novam persecutionem aliamque tentationem interpretatus est. Quamobrem ad plebem suam postea scribit epistolam XLIII. Pamelio XL. vehementer urgens, ut Ecclesiæ adhærere pergerent, nec ætate vel auctoritate illorum Presbyterorum se divelli paterentur. Quinetiam promittit, se ad eos post Paschæ diem cum Collegis suis venturum.

Toto igitur mense Martio in secessu suo se continuit Cyprianus, propter minas & insidias factionis Felicissimi, prodire tutum sibi & Ecclesiæ minime ratus. Et quamvis tempus Paschatis jam appropinquaret, quod secundum Canonem Hippolyti hoc anno Cyclo Solis 8. littera Dominicali E. in vicissimum tertium Martii incidit, quodque cum suis Carthagine celebrare maxime in votis habuit, distulit tamen adventum suum ad ea tempora, quæ solennia pa-

XVII.
Cyprianus
adhuc in
secessu ver-
satur.
Baron.
ann. 254.
n. XXXI.

arbitrium quoque vestrum, & omnium nostrum commune consilium, sicut semel placuit, ea quæ agenda sunt, disponere pariter & limare poterimus. Si quis autem penitentiam agere, & Deo satisfacere detrectans, ad Felicissimi & satellitum ejus partes conceperit, & se hæreticæ factioni conjunxerit; sciat se postea ad Ecclesiam redire, & cum Episcopis & plebe Christi communicare non posse: Hæc Cyprianus ad suos de Felicissimi schismate.

XXXV.
Cogit suos
Felicissimus
in Monte.

Inter hæc autem idem Felicissimus, quos suis addixerat partibus, & in dies magis adjiciebat, seorsum Ecclesiam statuens, & altare erigens, colligebat in monte quodam. Cujus conatibus ut S. Cyprianus obviam iret, misit in eas partes Caldonium & Herculanium Episcopos, Rogatianum atque Numidicum presbyteros, quos vicem suam acturos vicarios constituit (a); quibus in mandatis dedit, ut pauperum curam agerent, atque debita singulorum expungerent, quod eo factum puto consilio, ne illos egentes Felicissimus ab Ecclesia in suam communicationem arriperet. Sed inter hæc addidit ad pristina nova scelera Felicissimus, impediens in primis ejusmodi debitorum expunctionem, ac singulorum descriptionem, idque magistratibus sæcularibus secum adhibitis; adjecit his insuper, ut a communicatione pronunciaret extorres omnes qui secum non communicarent in monte. His igitur & aliis nefandis sceleribus ab homine perpetratis, S. Cyprianus provocatus (b), qui se hæc patientia continuerat, excommunicationis sententia eum perculit; de qua ad Episcopos Caldonium & Herculanium, necnon ad Rogatianum atque Numidicum presbyteros, his verbis agit:

(a) Cyprianus
epist. 38.

(b) Cyprianus
epist. 38.

XXXVI.
Solvit debita
pauperum
Cyprianus.

Cumque ego vos pro me vicarios miserim, ut expungeretis necessitates fratrum nostrorum sumptibus; si qui etiam vellent suas artes exercere, additamento, quantum satis esset, desideria eorum juvaretis; simul etiam & ætates eorum & conditio-

nes, & merita discerneretis; ut jam nunc ego, cui cura incumbit, omnes optime nossem, & dignos quoque & humiles & mites ad Ecclesiasticæ administrationis officia promoverem; ille intercesserit, ne quis posset expungi; neve, ea quæ desideraveram, possent diligenti examinatione discerni; comminatus sit etiam fratribus nostris, qui primi expungi accesserant, potentatu improbo, & terrore violento, quod secum in monte non communicarent, qui nobis obtemperare voluissent. Cumque post hæc omnia nec loci mei honore motus, nec vestra auctoritate, & presentia fractus, instinctu suo quietem fratrum turbans, proripuerit se cum plurimis, ducem se factionis & seditionis principem temerario furore contestans; in quo quidem gratulor plurimos fratres ab hac audacia recessisse, & vobis acquiescere maluisse, ut cum Ecclesia matre remanerent, & stipendia ejus, Episcopo dispensante, perciperent; quod quidem & ceteros pro certo scio cum pace facturos, & cito ab errore temerario recessuros.

Interim cum Felicissimus comminatus sit non communicaturos in monte secum, qui nobis obtemperassent, id est, qui nobis communicarent; accipiat sententiam quam prior dixit, ut abstentum se a nobis sciat; quando ad fraudes ejus & rapinas, quas dilucida veritate cognovimus, adulterii etiam crimen accedit, quod fratres nostri graves viri deprehendisse se nunciaverunt, & probaturos se asseverarunt. Quæ omnia tunc cognoscemus, quando in unum cum collegis pluribus, permittente Deo, convenimus. Sed & Augendus, qui nec Episcopum nec Ecclesiam cogitans, pariter se cum illius conspiratione sociavit; si ultra cum eo perseveraverit, sententiam ferat, quam ille in se factiosus & temerarius provocavit. Sed & quisquis se inspirationi & factioni ejus adjunxerit, sciat se in Ecclesia nobiscum non esse communicaturum, qui sponte maluit ab Ecclesia sepa-

XXXVII.
Sententia
excommunicationis
in Felicissimum &
focios.

PAGIUS Paschatis proxime secuta sunt. Itaque epistola XLIII. ad plebem suam scripta hoc ipso mense significat, quinque Presbyterorum malignitatem & perfidiam perfecisse, ne ad eos ante diem Pascha venire licuisset. Hoc igitur mense Martio hæc epistola scripta, qua Cyprianus satis exprimit, quamdiu ipse, tunc cum scripsit, in secessu delituerat, his verbis: Non suffecerat exilium jam biennii, & a vultibus atque ab oculis vestris lugubris separatio. Hoc enim de biennio tantum inchoato, non autem expleto necessario est intelligendum, inquit Pearsonius cum Baronio.

XVIII.
Primum
Concilium
Carthaginense
sub S. Cypriano.

Interea Episcopi Africani post Paschatis solennia domi celebrata suas sedes pro more relinquunt, & Carthaginem petunt. Quinetiam Cyprianus jam de factione Felicissimi securus e secessu prodit, & Sedem suam occupat. Jamque Episcopus ex Provincia sua convolantes ad Concilium rite ac pro more celebrandum præpara-

vit, qui toties causam Lapsorum ad commune consilium reservaverat, seque cum Collegis suis de factione Felicissimi judicaturum promiserat. Mense Maio primum Carthaginense Concilium sub Cypriano celebratum est, de quo ipse literis ad Antonianum ante secundum Concilium datis: Secundum quod tamen ante fuerat destinatum persecutione sopita, cum data esset facultas in unum conveniendi, copiosus Episcoporum numerus, quos integros & incolumes Fide sua Domini tutela protexit, in unum convenimus. Tempus conveniendi his verbis accurate descriptum est: destinatum enim fuit, quamprimum Episcopis in unum convenire indulgentia Divina permetteret, quod post hujus anni Pascha contigisse multa convincunt. Factum est persecutione sopita, nondum penitus finita, hoc est, ante mortem Decii, qui hoc anno affecto periit; imo & ante electionem Cornelii, qui Decio adhuc imperante ordinatus est. Diu quidem continuatum est hoc

Baronius
n. LXXXV.
& seqq.

Con-

separari. Has litteras meas fratribus nostris legite, & Carthaginem ad Clerum quoque transmittite, additis nominibus eorum, quicumque se Felicissimo junxerunt. Sententia autem promulgata, a Caldonio Episcopo scripta ad collegas Herculanium, Victorem, Rogatianum, atque Numidicum presbyteros, adversus Felicissimum, & ei communicantes, sic se habet (a): Abstinuimus communicatione Felicissimum, & Augendum, item Repostum de extorribus, & Irenem Rutilorum, & Paulam Sarcinatricem, quod ex annotatione mea scire debetis. Item abstinuimus Sophronium, & ipsum de extorribus Soliassum Budinarium. Ita ipse.

(a) Apud
Cypr. epist.
39.

XXXVIII.
Montensium
origo unde.

Hinc cœpta omnium malorum origo; conflatum enim hoc tempore schisma in Ecclesia Africana, tam altas fixit radices, ut nec multis sæculis valuerit quovis studio atque arte convelli; quin sæpe ramis excisis, ex veteri trunco novis germinibus pullulantibus, in dies magis magisque infelicius fuerit propagatum. Vides hic Montensium schismaticorum primam originem, ac nominis primum ortum, nempe a felicissimo qui colligere cæpit suos in montibus; ejusque esse nominis prima hic elementa formata, quod & illi sunt æmulati, qui postea ex Donati schismate, temporibus Constantini ac filiorum, Montenses sunt appellati; quod sicut isti, in montibus delegerint habitare; de quibus suo loco dicturi sumus.

XXXIX.
Novatus
unde prodiit.

Ex hac pariter Felicissimi infelicissima officina impius Novatus primus auctor malorum prodiit, qui eandem dissensionis pestem (ut demonstrabimus) in Urbem invexit. Horum quoque germen, sed & amplissimus propagator Donatus fuit. Unum ergo portentum tot genuit monstra, & Felicissimus unus tot infeliciam casuum auctor extitit. Verum eorum quæ a Felicissimo gerebantur (licet ipse se non palam proderet) incentor erat, & impulsor Novatus Episcopus, qui, Cypria-

no invito, Felicissimum (ut ait (b) diaconum ordinaverat, quem idem auctor appellat Novati satellitem: quamobrem cum opportunum sibi visum est tempus, Novatus qualis esset, cum se ostenderet; accidit, ut Felicissimi nomen velut obscurum exoleverit, & Novatus schismaticæ factionis (ut erat) antesignanus ab omnibus nominaretur. At ne fallaris, quod audisti Felicissimum creatum fuisse a Donato diaconum; alium plane diversum a Felicissimo presbytero hunc esse cognosce, nam iste jam presbyter erat, cum S. Cyprianus est creatus Episcopus; hic autem Cypriano jam Episcopo a Donato diaconus electus est. Quo modo autem Novatus pariter ac Felicissimus schismatis propagandi causa sese in urbem intulerint, paulo post dicemus.

(b) Cypri.
epist. 49.

Inter hæc autem, vivente adhuc Decio, & aliis in locis ac Romæ potissimum Ecclesiam persequente (quo modo, nescimus) in Ecclesia Africana, ut a S. Cypriano fuerat propheticæ ante prænunciatum, radius quidam pacis post atros persecutionis nimbos affulsit. Multa quidem accidere potuerunt, ut de populo Africano Decius bene mereri videri vellet; & fortasse illud, quod, cum barbarorum ea Provincia pateret incursum, bellum quo Gentiles adversus Christianos hætenus dimicassent, necessitate compellente fuerit in barbaros convertendum. Quamplurimos sane ex Africa populos fuisse his ferme temporibus captos a barbaris, atque captivos ductos, Cypriani epistolæ, de quibus inferius, fidem faciunt locupletissimam. Sive hac igitur, quam certiore putamus; sive alia qualibet de causa; certum illud est, hoc anno ante Paschæ tempus, Africanæ Ecclesiæ redditam esse pacem, quam tamen, vivente adhuc Principe, minus tutam & sui ortu invidiosam existimans Cyprianus, scripsit ad suos (quod diximus) post Pascha suum reditum consultius differendum: ejusdemque suæ

XL.
De pace
reddita
Ecclesiæ
Africanæ.

PAGIUS Concilium, scripturis ex utraque parte prolatis; diu multumque tractatu inter eos habito, imo & frequenter actum est, & sæpius prorogatum, ut inferius patebit.

XIX. [1] Interim Romæ de eligendo Pontifice agebatur, quod quidem imperante adhuc Decio contigisse constat. Sedisse enim Cornelium intrepidum Roma in Sacerdotali Cathedra, cum Tyrannus infestus Sacerdotibus Dei fanda atque infanda comminaretur, testatur ipse Cyprianus in epistola ad Antonianum, ubi de Decio intelligendus. Mox subjungit: Cum multo patientius & tolerabilius audiret levari adversus se amulum Principem, quam constitui Roma Dei Sacerdotem. Princeps ille alius non videtur quam Lucius

Priscus, de quo Victor de Cæsariis: Per eos dies Lucio Prisco delata dominatio, Gotthorum concursu, postquam direptis Thracia plerisque illo pervenerant. Qua causa Decio, quam potuit maturime, Roma digresso, &c. Post Decii itaque Roma discessum novus Pontifex electus. Ordinatio autem Cornelii diu ante necem istius persecutoris facta est, ut constat ex his Cypriani verbis de Cornelio: qui tantum temporis sedit expectans torporis sui carnifices, & Tyranni sui ultores, ut legitur in Epistola LV. quæ Pamelio est LII. Decius autem ante mensem Novembrem hujus anni non periit. Non igitur opus est, ut Aprili Cornelium sedisse cum Baronio statuamus, quod ante necem Decii factus sit Episco-

NOTÆ [1] N Codice Cuspiniani de Cornelio non legitur sedisse menses III. sed genuina ejus lectio fert menses III. Consule Eccardum, de quo in nota ad A. 250. 7.

(*) Cypri. *Epist. 36.* suæ post pacem moræ, ad Clerum (a) scribens, eandem affert rationem, sic dicens: *Optans cito ad vos venire, ut desiderio tam meo, quam vestro, & omnium fratrum satisfiat: oportet nos tamen paci communi consulere, & interdum, quamvis cum tædio animi nostri, deesse vobis; ne præsentia nostri invidiam & violentiam Gentilium provocet, & simus auctores rumpendæ pacis, qui magis quieti omnium consulere debemus. Quando ergo vos scripseritis, rebus compositis, me venire debere, aut si ante dignatus fuerit Dominus ostendere, tunc ad vos veniam. Post hæc autem, ut interea pauperum curam gerant, inculcat.*

XLII.
Novatus
schismaticus
innotescit.

Cum hæc in Africa agerentur, qui semel per suos cathedram contra cathedram Novatus diro schismate collocarat; quo infelicia germina in transmarinam quoque Ecclesiam propagaret, Romam se contulit; ut nactus occasionem vacantis sedis, eam Ecclesiam dolis atque insidiis appetere aggrediretur; conaturus in primis aliquos sibi communicatores conciliare, sicque plurimos decipere, ac denique omni studio eniti, ut aliquem ex iis quos sibi conciliasset, & quem a suis partibus stare sciret, in sedem evehendum Pontificiam procuraret, ac proinde sic conflatum schisma consolidaret; hacque arte sedi Cypriani, tamquam hominis foris stantis, negotium facesseret, insidiareturque. Tanti igitur sceleris ipse primarius architectus, ad componendos dolos ac fallacias construendas peritissimos secum duxit artifices. Sed præter sententiam accidit, ut citius quam putaret, Cornelius Pontifex crearetur. Jam non ferenda amplius videbatur tanta non solum Romanæ, sed totius Catholici Orbis Ecclesiæ importuna adeo atque molesta viduitas: quod nimirum lapforum ingens numerus præ foribus staret, ac sollicitius instaret, ut in Ecclesiam reciperetur.

XLII. His igitur aliisque exigentibus causis,

PAGIUS

piscopus, & Tyrannum armis & bello postmodum victum prior Sacerdotio suo vicerit, ut dicitur in eadem epistola; aut quod Concilium Carthaginense mense Maio celebratum sit: illud enim ante electionem Cornelii coactum. Quamobrem Cornelius mense Junio ineunte Romanæ Episcopus ordinatus, & quidem die ejus mensis quarto. In Chronico quidem Damasi legitur: *Cornelius annos duos, menses tres, dies decem. A Consulibus Decio IV. & Decio II. usque Gallo & Volusiano.* Sed locus corruptus est; legendum enim *Decio III. & Decio*, & loco *annos II.* legendum *annum I.* Exemplar, quo usus Cuspinianus, præter eosdem errores alium habet, nempe *menses III.* loco *menses III.* Veterem lectionem conservavit nobis auctius Chronicon veterum Pontificum, in quo legitur: *Sedit annum unum.* Quam emendationem necessario postulant ipsa Chronici Damasi verba, quæ sequuntur, usque Gallo & Volusiano, qui Consulatus anno

quantumlibet persecutio adhuc vigeret, & Principem scirent suo ipsorum conatu obnitentem; tamen coeuntibus simul Romanis clericis, quorum id erat officii, summa animorum consensione eligunt in Christianæ religionis Pontificem Cornelium Romanum civem ex patre Castino. Qualis autem hic fuerit, & quo modo in Romanum Pontificem electus, idem S. Cyprianus (b) ad Antonianum scribens narrat his verbis: *Venio jam nunc, frater carissime, ad personam Cornelii collega nostri, ut Cornelium nobiscum verius noveris, non de malignorum & detrahentium mendacio, sed de Domini Dei judicio, qui Episcopum fecit; & Coepiscoporum testimonio, quorum numerus universus per totum mundum concordia unanimitate consensit. Nam, quod Cornelium carissimum nostrum Deo, & Christo, & Ecclesiæ ejus item consacerdotibus cunctis laudabili prædicatione commendat, non iste ad Episcopatum subito pervenit, sed per omnia Ecclesiastica officia promotus, & in divinis administrationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotii sublime fastigium cunctis religionis gradibus ascendit.*

Tum deinde Episcopatum ipsum nec postulavit, nec voluit, nec ut cæteri, quos arrogantia & superbia suæ tumor inflat, invasit; sed quietus & modestus, & quales esse consueverunt, qui in hunc locum divinitus eliguntur, pro pudore virginalis conscientie suæ, & pro humilitate ingentæ sibi & custodiæ verecundia, non ut quidam vim fecit, ut Episcopus fieret, sed ipse vim passus est, ut Episcopatum coactus exciperet. Et factus est Episcopus a plurimis collegis nostris, qui tunc in urbe Roma aderant; qui ad nos litteras honorificas & laudabiles & testimonio suæ prædicationis illustres de ejus ordinatione miserunt. Factus est autem Cornelius Episcopus de Dei & Christi ejus judicio, de clericorum pene omnium testimonio, de plebis quæ tunc adfuit suffragio, & de sacer-

(b) Cypri.
epist. 52.
Cornelii
electio
qualis.

XLIII.
Cornelii
modestia.

do- sequenti gestus. Qui enim creatus est utroque Decio Coss. & obiit Gallo & Volusiano Coss. duobus annis & mensibus aliquot sedere nullo modo potuit. Jam vero ab ejus decessu retro numerando colligitur initium Pontificatus ejusdem. Cum enim obierit decimo quarto die mensis Septembris, ut Martyrologium Romanum, Hieronymianum, Usuardi, Adonis, & aliorum tradunt; si annum unum, menses tres, dies decem sederit, eundem quarto Junii die Cathedram occupasse pariter fatendum; præcipue cum hæc omnia scriptis Cornelii, Cypriani, & Dionysii Alexandrini optime consentiant.

Novatianus contra Cornelii ordinationem aperte disputavit, eamque ut illegitimam abrogare conatus est. Ita discordia gliscente, Novatianus factione sua jam corroboratus, magna parte plebis etiam separata, duos deploratæ conditionis homines sibi socios adjunxit, ut eos in exiguam & vilissimam Italiæ partem mitte-

XX.
Novatia-
nus sit E-
piscopus.
Baron.
n. XLIX.
ret, & seqq.

CHRISTI
254.

CORNELII PAP.
I.

DECIJ IMP.
2.

Notum antiquorum & bonorum virorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri & gradus cathedrae sacerdotalis vacaret; quo occupato, de Dei voluntate atque omnium nostrum consensione firmato, quisquis jam Episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est, nec habeat Ecclesiasticam ordinationem, qui Ecclesiae non tenet unitatem: Hæc de electione Cornelii Cyprianus.

XLIV.
Electio
Rom.
Pont. quo-
modo fie-
ri solita.

Ex quibus sane, qualiter fieri solet olim Romani Pontificis electio (cujus ritum, obortis sæpe schismatibus, sæpius mutari contigit, ut omnis temeritati aditus præclusus undique foret) expressum satis habetur; nimirum, quod divinum præcedere soletur iudicium atque suffragium, Deo, quem vellet eligi, signo aliquo admonente, Apostolico more: de quo pluribus tomo primo Annalium, cum de Ecclesiasticis ordinationibus ex traditione Apostolica provenientibus actum est. Qui igitur videretur Dei iudicio præelectus, coacto presbyterio (hoc enim nomine tunc sacra illa comitia dicebantur) rogabantur singulorum sententiæ; eorum itidem vota & testimonium explorabatur, qui plebis totius vicem repræsentarent. Admittebantur æque ad eadem comitia, si qui aderant tunc in Urbe Episcopi cum prærogativa suffragii. Quæ omnia acta esse in electione Cornelii, quæ ex Cypriano recitata sunt, aperte declarant.

XLV.
(a) Cypr.
epist. 52.
(b) Cypr.
epist. 41.

Aderant tunc in Urbe Episcopi sexdecim (ut ipse scribit ad Antonianum (a)), inter quos ex Africa erant duo tantum, Pompeius ac Stephanus, quorum ipse (b) meminuit; nam Caldonius, & Fortunatus postea a Cypriano Romam sunt missi. Quod vero ad plebis in electione officium spectat; sic aderat, ut de ordinandi antea vita testimonium ferret, non autem quod ferendi suffragii jus haberet; id enim Cyprianus alibi (c) docet his verbis: Videmus de divina auctoritate descendere, ut sacerdos, plebe præsentem, sub

(c) Cypr.
epist. 68.

Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

ret, atque illinc accitos tres Episcopos pelliceret, simulate quasi Romæ ortam discordiam sedaturos. Revera autem cum Romam tres illi Episcopi ex Italia venissent, Novatianus ab illis se ordinari procuravit, præcipue per Epistolam a Confessoribus missam. Unde Cornelius ipse per tres Episcopos ordinatum esse Novatianum epistola ad Fabium fatetur; Pacianus autem eum sine consecratione legitima Episcopum factum, ideoque nec factum, tradit per epistolam eorum, qui se Confessores esse simularent. Non quod Confessores antea non fuissent, sed quod tunc Schismatici essent, & confessionis gloriam perdidissent. Ipsi enim postea confessi sunt, circumductos commississe se quoque schismata, & hæresis auctores fuisse, ut paterentur ei manus, quasi in Episcopum, imponi. Constat igitur, Novatianum a tribus Episcopis ordinatum esse, & quidem Italicis, quorum manus ei imponebantur, non autem Novati. Licet enim apud Chronicon

omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur: Hæc ipse pluribus, suffragium ad Clerum, iudicium vero, quod idem est quod testimonium, ad plebem referens, licet hoc ipsum alibi appellet quoque suffragium (d).

(d) Cypr.
epist. 52.

Antequam autem de oborto post Cornelii electionem schismate agamus, illud in primis pervidendum est, in quæ tempora Cornelii sedes inciderit; idque eisdem Cypriani testificatione intelligamus. Ad Antonianum (e), ergo scribens, postquam ea, quæ de electione Cornelii dicta sunt, enarravit, hæc addit: Tum deinde post Episcopatum non ex ambitum, non extortum, sed de Dei, qui sacerdotes facit, voluntate susceptum, quanta in ipso suscepto Episcopatu suo virtus? quantum robur animi? qualis firmitas fidei? quod nos simplici corde & perspicere penitus, & laudare debemus: sedisse intrrepidum Romæ in sacerdotali cathedra eo tempore, cum tyrannus infestus sacerdotibus Dei, fanda atque infanda comminaretur: cum multo patientius & tolerabilius audiret levare adversus se æmulum Principem, quam constitui Romæ æmulum sacerdotem. Nonne hic, frater carissimæ, summo virtutis & fidei testimonio prædicandus est? Nonne inter gloriosos confessores & martyres deputandus, qui tantum temporis sedit expectans corporis sui carnifices, & tyranni ferocientis ultores, qui Cornelium adversus edicta feralia resistentem, & minas & cruciatus & tormenta fidei vigore calcantem, ut gladio invaderent, vel crucifigerent, vel igne torrerent, vel quolibet inaudito genere pœnarum viscera ejus & membra laniarent? Etiam si majestas Domini protegentis & bonitas, sacerdotem quem fieri voluit, factum quoque protexit; tamen Cornelius, quantum ad ejus devotionem pertinet & timorem, passus est quicquid pati potuit, & tyrannum armis & bello postmodum victum prior sacerdotio suo

XLVI.
Tempus
electionis
Cornelii.

(e) Cypr.
epist. 52.

K k k k vi-

Damasi in Cornelio legatur: Sub Episcopatu ejus Novatus extra Ecclesiam ordinavit Novatianum in urbe Roma, & Nicostratum in Africa; id tamen non Novati manu factum, sed factione ejus affectum esse jam diximus.

Mense Junio jam affecto Cyprianus in Concilio, acceptis Cornelii & Collegarum literis, quibus tum Cornelii electio, tum grave schisma repræsentabatur, nondum audita Novatiani ordinatione, Caldonium & Fortunatum Episcopos Africanos e Concilio Legatos cum literis ad Concilium & Coepiscopos misit. Per eosdem etiam Episcopos duarum epistolarum exempla, quadragesimæ primæ, Pamelio XXXVIII. de Felicissimo, & quadragesimæ tertix, Pamelio XL. de Presbyterio ejus ad Cornelium transmisit, ut toti fraternitati legerentur. Missis autem his Legatis, a Concilio statutum est, ut omnia interim integra suspenderentur, donec Legati redirent. Atque ita Concilium quasi prorogatum est,

XXI.
Concilium
Carthaginiense
prorogatum.

Baron. n.
LXXXVI.

vicit: Hucusque Cyprianus, plane significans, vivente adhuc Decio, & perfectione Romæ furente, Cornelium creatum fuisse Pontificem, & ut puto, mense Aprilis, nam nondum tempore electionis ejus celebratum fuerat Concilium in Africa, quod hoc anno mense Maio collectum fuisse, idem Cyprianus affirmat, ad ipsum Cornelium (a) scribens.

(a) Cyprianus
epistol. 55.

XLVII. Rursum vero eum non fuisse creatum, ante Paschale tempus; ejusdem Cypriani litteræ instante Paschate ad suos datæ, quibus post Pascha spondet adventum suum, satis demonstrant; cum eo tempore adhuc sedem Romanam vacare significat, dum de iis, quæ in causa lapsorum ab eodem tunc Clero statuta essent, in testimonium adducit; dicturus proculdubio de Romano Pontifice, si tunc creatus fuisset. Sic igitur eo tempore, quod a Paschate usque ad mensem Maium interlapsum est, creatum fuisse Cornelium, certum est. Ab electione vero Cornelii haud multum post temporis spatium, Decium Imperatorem bello victum extinctumque esse, idem Cyprianus ad Antonianum

(b) Cyprianus
epistol. 5.

(b) ipso Cornelii sedis exordio post conflatum schisma a Novatiano scribens, quæ nuper recitavimus, de interitu Principis satis expresse affirmare videtur illis verbis: *Tyrannum armis & bello postmodum victum prior sacerdotio suo vicit*: qui & in libro, quem scripsit de Lapsis, plane testatur (c) divina ultione Decium fuisse extinctum.

(c) Cyprianus
lib. de Lapsis in
prin.

XLVIII. Decii Imperatoris anni.

(d) Eusebius
lib. 7. cap. 1.

Ex his itaque apparet, veriolem atque certiolem esse de annis Decii sententiam dicentium ipsum regnasse annum unum, & secundum inchoasse per aliquot menses. Id quidem Eusebius (d) in primis tradit in historia, affirmans Decium nequaquam regnasse biennium. Idem quoque in Chronico, ubi solet tempora distinctius enumerare, imperasse ipsum tradit anno uno & mensibus tribus; quippe qui regnare cœperit mense Januario, &

evoluto anni circulo, desierit mense Aprilis, atque adeo annum unum & tres menses exegerit in Imperio. Cassiodorus etiam idem cum Eusebio sentiens, eundem anni unius ac trium mensium numerum in Chronico ponit. Qui autem secus senserunt, decepti videntur, quod secundum numerum Decii Consulatum annos etiam Imperii numerarint; parum attendentes, in quod tempus primus, & in quod secundus ejus Consulatus inciderint. Quod si Tribunitia potestas ejus in nummis vel aliis antiquis inscriptionibus tertio una cum Consulatu eodem numero aucto repetita habetur; id accidit, quod anno ante Philippi necem (ut dictum est) ab exercitu Imperator est appellatus, cum etiam Tribunitiam potestatem ex more consecutus est. Videas & nostræ huic chronologiæ annos Christi quoque optime respondere, dum Decii exitum, & Galli ac Volusiani ingressum anno Christi ducentesimo quinquagesimo quarto signamus; quod ipsum Eusebium quoque fecisse, ejus Chronicon fidem facit.

Quod vero ad Decii obitum spectat; quantumlibet optimi Principis specimen edidisse visus sit, quippe qui eam sibi apud suos æstimationem comparasset, ut Traianus cognomento dici mereretur, atque ob eam causam de Republica optime meritis carus omnibus esset; Christiani tamen sanguinis effusi reus, ulciscente numine, haud diu in Imperio vivere meruit, sed meritis pœnas dedit, dum adversus Gothos Mœsiam & Thraciam infestantes decertans, a Treboniano Gallo Limitanei exercitus in Mœsia agentis duce proditus, extincto filio, ipse equo salutem captans, in profundam paludem incidens, ab ea confestim absorptus, nusquam amplius visus est. In quem jure Constantinus Imperator, in oratione quam habuit ad sanctum Episcoporum cœtum, his verbis invehitur: *Abs te, Deci, jam sciscitari volo, qui aliquando justorum laborem*

XLIX.
Divina ultione sublatus est
Decius.

PAGIUS est, ut etiam postea præbit. Neque aliter Cyprianus ipse & *Liberialis* in Hadrumetinam coloniam, sedente Concilio, proficisci voluissent. Et quidem hoc Concilium non tantum diu habitum, sed etiam frequenter actum esse legitur: quod de eo frequenti Episcoporum conventionem per intervalla intelligendum videtur, ut non tantum diu continuatum, sed & aliquoties prorogatum fuisse videatur. Frequenter enim hic accipiendum non pro magno numero, sed pro multis vicibus, ut Sulpicius Severus de Ariminensi Synodo: *Igitur frequentibus Conciliis nihil actum; nostris in Fide permanentibus, illis de perfidia non cedentibus*. Qui aliter illa verba, ut omnia interim integra suspenderentur, interpretantur ac si decretum esset, neque Cornelio, neque Novatiano communicandum, sed literas ad Clerum Romanum dirigendas esse, hallucinari videntur; nondum quippe Novatianum Episcopum factum esse noverant; imo Baronius tradit,

Caldonium & Fortunatum Legatos Romæ agentes, cum omnia in cassum pertentassent, *vidisse ex improvise velut ex portis inferorum Novatianum creatum Romanum Episcopum*.

Mense Julio ineunte Legati a Novatiano missi Carthaginem veniunt, ex quorum sermone & Felicissimi afferentatione, ut & ex literis, quas secum ferebant, Cyprianus & Collegæ Novatianum Episcopum factum esse didicerunt; qui illicitæ ordinationis pravitate commoti, Legatos a communionem suam statim cohibendos esse censuerunt. Tum vero supervenerunt Pompeius & Stephanus Episcopi Africani, qui Cornelii ordinationi interfuerant, suæque testimonia protulerunt, unde Cyprianus & Collegæ Legatos Novatiani haud ultra audiendos esse statuerunt. Quamobrem Legati a Novatiano missi, & a Concilio Carthaginensi rejecti, ostiatim per multorum domos, & oppidatim per aliquas civitates discurrerent quærebant sibi comites. Quorum omnium Cor-

rem infectatus es, qui Ecclesiam odio habuisti, qui pœnam sancte pieque degentibus irrogasti; quid crudelitatis jam post hanc vitam patras? immo vero quibus, & quam acerbis calamitatibus ipse quasi irretitus teneris? tuam porro miseram & infelicem conditionem satis declaravit illud temporis intervallum, tamquam inter vitam & mortem interpositum, cum ipse in agris Scythicis una cum omnibus copiis prostratus, Imperium Romanum omnium ore celebratum, Getis ludibrio & despectui objecisti: Hæc in Decium Constantinus.

L. Hic addere non præterimus, in antiquioribus omnibus Martyrologiis die decima octava mensis Octobris inter sanctos adscriptam haberi Tryphoniam uxorem Decii Cæsaris, eandemque sepultam in cœmeterio apud S. Hippolytum. Decii junioris hanc fuisse conjugem, non autem Decii senioris, ejus patris, cujus uxor dicta reperitur Herennia Sallustia, notavimus (a) in Rom. Martyrologio.

(a) Martyrol. Rom. die 18. Octob. f.

LI. Sed cum morte Decii plane reddita esset pax Ecclesiæ; & frequens lapsorum turba, quæ expectare iussa erat pacis tempus, glomeratim, ut reciperetur in Ecclesiam, festinans accederet: Cyprianus id absque delectu fieri præter disciplinam & dignitatem Ecclesiasticam ratus; indecensque existimans pulsantibus indistincte ostium aperire, quod non nisi vere pœnitentibus patere soleat; præter id quod verbis, quos potuit, admonere non prætermisit, scriptis quoque eorundem salutis & Ecclesiasticæ censuræ majestati consulere non destitit. Elucubravit igitur tunc commentarium illum de Lapsis, cujus exordio de pace reddita, & gratiarum actione Deo agenda, sic habet: Pax ecce, dilectissimi fratres, Ecclesiæ reddita est; & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impossibile videbatur, ope atque ultione divina securitas nostra reparata est. In lætitiâ mentes redeunt; & tempestate pressuræ ac nube & caligine discussa, Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS Cornelium fratrem suum certiore reddidit Cyprianus epistola XLIV. Pamelio XLI. hoc mense jam affecto, per primitivum Presbyterum missa. Tum Cyprianus & Collegæ de legitima Cornelii ordinatione satis persuasi, ad negotia Ecclesiæ Africanæ pertractanda, diligentius accesserunt: ac primo in Concilio, Felicissimum & quinque Presbyteros nuper ab Ecclesia profugos audierunt, eosque auditos abstinerunt. Et quoniam ex reditu & relatione Caldonii & Fortunati ordinationis Cornelii & ratio iusta & gloriosa innocentia apparuit, omnes Episcopi Carthagine coacti in totam Africæ Provinciam, in Numidiam etiam & Mauritanias literas scripserunt, ut universi Collegæ Cornelium, & communicationem ejus firmiter tenerent. Quin etiam Synodicæ literæ ad Cornelium scriptæ, ut quid de Felicissimo & Presbyterio ejus actum esset, scire posset; quas Episcopi omnes manu sua subscriptas miserunt; sed hæc literæ desiderantur.

tranquillitas & serenitas resulserunt. Danda laudes Deo, & beneficia ejus ac munera cum gratiarum actione celebranda: quamvis agere gratias nostra vox nec in persecutione cessaverit: neque enim tantum inimico licere potest, ut non, qui Dominum toto corde & anima & virtute diligimus, benedictiones ejus & laudes semper & ubique cum gloria prædicemus. Exoptatus votis omnium dies venit, & post longæ noctis horribilem tetramque caliginem, Domini luce radiatus mundus eluxit.

Post hæc autem recensens martyrum gloriosos triumphos, & confessorum infractam animi virtutem atque constantiam; lapsorum miserabilem stragem, ac tristia funera deplorat; qua etiam narratione de admirandis prodigiis, quæ in nonnullos, qui prævaricati a pietate fuerant, persecutionis illius tempore contigerunt, memorandam in hæc verba attexit historiam: Si incredulis quibusdam minor fides est futurorum, vel præsentibus terreantur. Ecce eorum, qui negaverunt, quæ supplicia conspicimus? quos eorum tristes exitus flemus? Nec hic esse sine pœna possunt, quamvis necdum dies venerit pœnæ. Plectuntur interim quidam, quo cæteri corrigantur; exempla sunt omnium, tormenta paucorum. Unus ex his, qui sponte Capitolium negaturus ascendit, postquam Christum negavit, obmutuit. Pœna inde cepit, unde cepit, & crimen; ut nec rogare jam posset, qui verba ad precandam misericordiam non haberet. Alia in balneis constituta (hoc enim crimini ejus & malis deerat, ut & ad balnea statim pergeret, quæ lavacri vitalis gratiam perdidisset) illic ab immundo spiritu immunda correpta cecidit; laniavit dentibus linguam, qua fuerat vel pasta impie, vel locuta; postquam sceleratus cibus sumptus est, in perniciem suam rabies oris armata est; ipsa sui carnifex exitit, nec diu superesse postmodum potuit, doloribus ventris & viscerum cruciata defecit.

K k k k 2

Præ-

Mense igitur Augusto ineunte, Cyprianus scripsit epistolam XLV. Pamelio XLII. eamque cum literis Synodicis ad Cornelium misit per Mettium ad Confessores de Hypodiaconum, & Nicephorum Acoluthum, literarum suarum de Felicissimo & Presbyterio ejus exemplaria rursus subjungens. Et quoniam Confessorum nomine per omnes Ecclesias literæ, calumniis & maledictis plenæ, frequentes missæ sunt; ipse ad eos dat epistolam XLVI. Pamelio XLIV. qua eos ut ad matrem Ecclesiam revertantur, breviter hortatur, quam arbitrio Cornelii permittit proxima ad eum per Mettium data. Circa idem tempus scripsit etiam ad eosdem Confessores Dionysius Alexandrinus, dum adhuc Novatiani sententiæ favebant, ut observat Eusebius. Quo etiam tempore videtur, literas ad Novatianum dedisse, breves certe, sed præclaras, quæ apud Eusebium lib. 6. cap. 45. leguntur. Post Felicissimi & quinque Presbyterorum abstentionem, de causa Lapsorum synodice conclusa.

LII. Prodigia de lapsis visa.

XXIII. Cyprianus ad Confessores de Novatiano scribit.

Baron. n. XLI.

XXIV. Finis Concilii Carthaginensis.

Baron. n. LXXXVIII. clu.

LIII. *Præsente ac teste me ipso, accipite quid evenerit. Parentes forte fugientes, dum trepidi minus sibi consulunt, sub nutricis alimento parvulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum, quo populus confluebat, quod carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tam loqui & indicare non potuit, quam nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoracione igitur obreptum est, ut sacrificantibus nobis, eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cum Sanctis, precis nostræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cœpit fluctuabunda jactari; & velut tortore cogente, quibus poterat iudiciis conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Ubi vero, solemnibus adimpletis, calicem diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus ejus advenit, faciem suam parvula instinctu divinæ majestatis avertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, & reluctanti licet de sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus; in corpore atque ore violata Eucharistia permanere non potuit; sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit; tanta est potestas Domini, tanta majestas; secreta tenebrarum sub ejus luce detecta sunt; sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad loquendum alienum circa se crimen necdum habuit ætatem.*

LIV. *At vero ea quæ ætate provec̃ta & in annis adultioribus constituta sacrificantibus nobis latenter obrepsit; non cibum, sed gladium sibi sumens, & velut quædam venena lethalia, inter fauces & pectus sanguinem admittens, angi, & anima æstuante concludi postmodum cœpit;*

PAGIUS *clusum est: & Synodi Placita libello sent inscripta, ut scribit Cyprianus ad Antonianum. Magno temperamento Placita hæc concepta sunt, quæ omnia ad duo generalia capita a Cypriano redacta. Primo, ne in totum spes communicationis & pacis Lapsis denegaretur, contra Novatiani sententiam. Secundo, ne censura Evangelica solveretur, ut ad communicationem temere prosilirent, contra Felicissimi factionem. Hic autem libellus Canonum, in quo singula Placitorum capita conscripta sunt, a Synodo ad Cornelium Collegam suum missus est, & ad alios etiam in Africa Episcopos. Hunc libellum non bene in duos divisit Baronius, eosque a Cypriano ad Confessores diu postea missos esse putavit. Interea Primitivus cum literis ad Cornelium priori mense missus Carthaginem redierat cum literis Cornelii ad Cyprianum, quæ desiderantur. Sed earum argumentum ex Cypriani responso satis dignoscitur. Significaverat enim, se*

& pressuram non jam persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans & tremens concidit. Impunitum diu non fuit, nec occultum dissimulatum conscientie crimen: quæ fefellerat hominem, Deum sensit ultorem. Et cum quædam arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire; igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius, qui & ipse maculatus, sacrificio a Sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere; Sanctum Domini edere & contrectare non potuit; cinerem ferre se apertis manibus invenit. Documento unius ostensum est, Dominum recedere, cum negatur; nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratis salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur. Quam multi quotidie pœnitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam consistentes, immundis spiritibus adimplentur. Quam multi usque ad insaniam mentis excordes, dementia furore quatiantur. Nec necesse est ire per exitus singulorum; cum per Orbis multiformes ruinas, tam delictorum pœna sit varia, quam delinquentium multitudo numerosa.

Hucque de prodigiis Cyprianus; quibus admovere voluit lapsos, & ad pœnitentiam lacrymas invitare, atque irrationalem eorum impetum coercere. Ad quos inter multa hæc quoque: Confiteantur singuli, quæso vos, fratres dilectissimi, delictum suum, dum adhuc qui deliquit in sæculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est. Et cum multis, ut pœnitentiam veram ac plenam agant, inculcet, qualis esse debeat, demum declarat his verbis: Orare oportet impensius & rogare; diem luctu transigere; vigiliis noctes ac fletibus ducere; tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare; stratos solo adharere cineri, in cilicio & sordibus volutari; post indumentum Christi perditum, nullum hic jam vel-

Miraculum de Eucharistia in arca recondita.

LV. Lapsis conveniens pœnitentia.

motum fuisse, quod, cum Polycarpus Episcopus ad ipsum post electionem suam scripsisset, tanquam legitimum Romæ Episcopum, posteaquam Cyprianus & Liberalis in Hadrumetinam coloniam venissent, cœpissent illuc ad Presbyteros & Diaconos literæ dirigi, quasi scilicet nondum Romæ legitimus Episcopus constitutus esset. Quocirca Cyprianus epistola XLVIII. Pannelio XLV. ei respondet. Cumque jam omnia Concilii auctoritate composita essent, Maximus & Longinus & Machæus Legati a Novatiano missi Africa expulsi sunt.

Mense Septembri Cornelius accepto a Synodo Carthaginensi Canonum libello, ipse Concilium convocare statuit, & quidem numero quam potuit maxime copioso, ut ipse Cyprianus ad Antonianum indicat. Curavit igitur, ut sexaginta Episcopi Romæ convenirent, quamprimum fieri potuit, ut ex Eusebio constat. Neque assentior Baronio, qui duo Concilia Romæ a Cornelio cœ-

acta

XXV. Unicum Concilium Romanum Cornelius celebravit.

CHRISTI
254.

CORNELII. PAP.
I.

DECII IMP.
2.

le vestitum; post diaboli cibum malle jejunium; justis operibus incumbere, quibus peccata purgantur; eleemosynis frequenter insistere, quibus a morte animæ liberentur: Hæc & alia de his plura Cyprianus, sed generatim tantum. Quæ vero cuilibet lapsu pro qualitate delicti specialis infligenda esset punitio, in proxima Synodo, Episcoporum omnium consensu, æqua lance librata, constituta est.

Restitutus igitur (ut dictum est) Carthagini Cyprianus; quod jam ante litteris pollicitus fuerat, commemorationes sanctorum martyrum oblatione sacrificii incruenti una cum suis solemniter celebrasse, aliosque sacræ disciplinæ ritus restituisse, qui persecutionis furore videbantur intermissi, putandus. Nam id quidem olim ad suos scribens (a) sæpe spondederat, & de natalitiis martyrum celebrandis (quorum dies migrationis, ut exacte a suis notarentur, admonuit) illud addiderat: *Quæ cito vobiscum, Domino protegente, celebrabimus.* At ut videas unitis Ecclesiæ Catholicæ eandem quæ in Occidente, in Oriente quoque consuetudinem viguisse; quod Cyprianus in Africa, id ipsum erga sanctos martyres præstiterunt Episcopi in Oriente, & inter alios S. Gregorius Thaumaturgus Episcopus Neocæsariensis in Ponto; qui & ipse, perinde ac fecerat Cyprianus, hac urgente persecutione, in solitudinem secesserat; redditaque ob Decii mortem Ecclesiæ pace, rediens Neocæsaream eadem de martyribus curavit, quæ Cyprianus Carthagine.

erga numen divinum; Gregorius descendit rursus in urbem, & omni circa regione, undique peragrata & perlustrata, additamentum & quasi corollarium studii erga numen divinum instituebat; apud omnes ubique populos sanciens, ut nomine eorum, qui pro fide decertassent, dies festi atque solennes conventus celebrarentur. Cumque alii in alium locum corpora martyrum deduxissent, per anniversarii circuli ambitum congregati lætabantur, in honorem martyrum ferias agentes. Addit ab eodem fuisse permissum in iisdem martyrum solemnitatibus paulo indulgentius exhilarari, quo his detenti ex pietate institutis officiis, a spectaculis Gentilium abstinerent.

Extincto jam Decio una cum filio, idem qui supra Caius Vibius Trebonianus Gallus invasit Imperium, filiumque Volusianum postea collegam sibi adsciscens, Augustum creavit. Qualis autem Ecclesiæ status sub iisdem Imperatoribus fuerit, Dionysius (c) Alexandrinus, qui hæc omnia præsens spectavit oculis, in epistola quam scripsit ad Hermammonem significat; primo scilicet tempore horum Imperii Ecclesiæ Dei a persecutione quievit; postea autem iterum fuisse vexatam. Certe quidem creatione Volusiani quievit etiam Romæ persecutionem sub Decio concitatam, illud argumento est, quod qui detinebantur in carcere confessores, vinculis soluti, liberi abire permitti sunt. Qui tamen (o infortunium, & rerum humanarum in viris sanctis etiam in constantiam !) a Novatiano decepti, conflato schismati vim maximam addidere; ut S. Cyprianus (d), ad eos redeuntes ad Ecclesiam scribens, testatur his verbis: *Postquam vos de carcere prodeuntes schismaticus, & hæreticus error excepit, sic res erat, quasi vestra gloria in carcere remansisset. Illic enim resedisse vestri nominis dignitas videbatur, quando milites Christi non ad Ecclesiam de carcere redirent, in quem prius cum Ecclesiæ laude*

LVIII.
Gallus & Volusianus Imp.

(c) Apud Euseb. lib. 7. c. 1.

(d) Cypri. epist. 51.

Confessores facti schismatici.

Baron. an. 255. n. 11.

creta ejus Ecclesiis longe distitis communicavit, & ad Fabium Antiochiæ Episcopum de iis scripsit. Et quia non pauci in Italia Episcopi Concilio minime interfuerant, eorum quoque sententias seorsim postulavit; unde Concilium Italicum ex Hieronymo conflatum est. Interim Novatianus, cum videret, Maximum Presbyterum cum suis Africa expulsum, & in Concilio Carthaginensi Cornelii electionem confirmatam, suam sententiam de lapsis condemnatam, & condemnationem eam a Synodo Romana roboratam, jamque omnes per Italiam Episcopos in suam excommunicationem consensuros prævideret; prostratus denuo resurrexit, & misit in Africam Evaristum suæ partis Episcopum, Novatum Carthaginensis Ecclesiæ Presbyterum, Nicostratum Diaconum, unum ex Confessoribus cum Primo etiam & Dionysio. Quare Cornelius literis per Augendum Confessorem missis de eorum discessu Cyprianum admonuit; sed literæ illæ desiderantur.

LVII.
Natalitia martyrum.

(a) Cyprian. ep. 37.

LVII.

(b) Nyssenus in Vita Gregorii Thaum.

Quenam autem ea fuerint pietatis officia, & erga sanctorum martyrum celebritatem impensa studia, Gregorius Nyssenus (b), qui res ab eo gestas egregie profectus est, narrat his verbis: *Cæterum cum jam auxilio divino tyrannis illa dissoluta esset, & pax rursum humanam vitam excepisset; per quam expeditum erat, & liberum omnibus abunde propositum studium*

PAGIUS ita esse tradit; primum hoc tempore, cujus meminit Cyprianus; secundum anno sequente, cujus mentionem fecit Eusebius. In quam opinionem incidit, quod putaret, epistolam ad Antonianum ipso Cornelii Sedis exordio scriptam esse, in qua mentio Romani Concilii facta est; cum literæ illæ sequenti scriptæ sint, ut postea patebit. Labbeus, qui Baronium secutus est in distinguendis duobus Romanis Conciliis, ut primum sit in quo decretum Carthaginensis Concilii confirmatum; secundum, in quo Novatianus, ejusque fautores excommunicatione percussi; statim addit, *cum utrumque in uno forte potuerit perfici;* quod revera factum est.

XXVI.
Novatianus in Concilio Romano excommunicatus.

Menſe itaque Octobri celebratum Concilium Romanum, quo Synodi Carthaginensis decreta de lapsis recipiendis corroborata, & Novatianus cum suis anathemate percussus. Erant in ea Synodo sexaginta Episcopi & multo plures Presbyteri ac Diaconi. Concilio finito, Cornelius de-

& gratulatione venissent. Jam enim Novatum ex Africa Romam venisse ad conflandum (ut in Africa fecerat) in Ecclesia Romana discordias, nuper attigimus. Verum quoniam ab eo, velut e fonte, malorum omnium fluxit origo; quoniam hic esset, quibusve compolitus moribus, quos secum duxerit, & quid demum egerit diligentius est perquirendum.

LIX.

Fuisse Novatum in Africa Episcopum ex eo certum deducitur argumentum, quod de eo S. Cyprianus (a) tradit, fuisse ab ipso ordinatum diaconum Felicissimum; ad Cornelium enim de eo scribens, hæc ait: *Qui istic adversus Ecclesiam diaconum fecerat, illic Romæ Episcopum fecit.* Cujus autem Ecclesiæ Episcopus fuerit, haud compertum habetur. Qualis porro hic esset, idem Cyprianus eadem quoque epistola ad Cornelium (b) egregie sane describit, his verbis: *De Novato nihil inde ad nos fuerat nunciandum, cum magis per nos vobis debeat Novatus ostendi, rerum novarum semper cupidus, avaritiæ inexplebili rapacitate furibundus, arrogantia & stupore superbi tumoris inflatus, semper istic Episcopis male cognitus; quasi hæreticus semper, & perfidus, omnium sacerdotum voce damnatus; curiosus semper, ut prodatur; ad hoc adulator, ut fallat; numquam fidelis, ut diligit; fax & ignis ad conflanda seditionis incendia; turbo & tempestas ad fidei faciendam naufragia; hostis quietis, tranquillitatis adversarius, pacis inimicus: & post multa, quæ suo loco dicemus, addit: Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ viduæ, pecuniæ quoque Ecclesiæ denegatæ, has de illo exigunt pœnas, quas in ejus furore conspiciamus. Pater etiam ejus in vico fame mortuus, & ab eo in morte postmodum nec sepultus; uterus uxoris calce percussus, & abortione properante in paricidium partus expressus.*

LX.

Cur autem ab Ecclesia desciverit, mox subdit, inquit: *Hanc conscientiam cri-*

PAGIUS

tur. Interea Confessores Romani, quos e carcere prodeuntes schismaticus & hæreticus error exceperat, & jamdiu palabundos populus viderat, Cypriani & Dionysii literis primo molliti, & lecto, ut videtur, libello de *Unitate*, quem hoc tempore scripsit, & Romam misit Cyprianus, bene instructi, de reditu ad Ecclesiam cogitarent, idque fratribus nonnullis significaverant, Novato jam cum reliquis tanquam procella & turbine recedente, Presbyteros Romanos adierunt, circumventos sese affirmarunt, & ad Ecclesiam se redire cupere protestati sunt.

XXVII.

Mense Novembri, cum jam *Confessorum* animus satis esset perspectus, Cornelio placuit contrahi Presbyterium, cui adfuerunt etiam Episcopi quinque; coram quibus & Confessores *Maximus, Urbanus, Sidonius, & Macarius*, (Nicostratus enim eorum in confessione socius, in schismate perseveravit) & plerique fratres, qui se iis ad-

Baron. n.

junxerant, summis precibus desiderabant, ut

minum jampridem timebat; propter hoc se non de presbyterio excitari tantum, sed & communicatione prohiberi, pro certo tenebat; & urgentibus fratribus, imminere cognitionis dies, quo apud nos causa ejus ageretur, nisi persecutio antevenisset: quam iste voto quodam evadendæ & lucrandæ damnationis excipiens, hæc omnia commisit & miscuit; ut qui ejici de Ecclesia & excludi habebat, judicium sacerdotum voluntaria discessione præcederet, quasi evasisse sit pœnam, prævenisse sententiam: & quod eadem epistola superius dixerat, de ejus ex Africa in Urbem adventu, sic ait: *Idem & Novatus, qui apud nos primum discordiæ, & schismatis incendium seminavit; qui quosdam istic ex fratribus ab Episcopo segregavit; qui in ipsa persecutione, ad evertendas fratrum mentes alia quædam persecutio nostris fuit. Iste est qui Felicissimum satellitem suum, diaconum nec permitte me, nec sciente, sua factione, & ambitione constituit; & cum sua tempestate Romam quoque ad evertendam Ecclesiam navigans, similia illic & paria molitus est, a Clero portionem plebis avellens, fraternitatis bene sibi coherentis & se invicem diligentis concordiam scindens: Hæc Cyprianus.*

Quod autem ad Felicissimum a Novato ordinatum diaconum spectat, diversus (ut videtur) est hic ab illo Felicissimo, qui sedi Cypriani adversatus, schismaticusque auctor factus est; nam ille Cypriani (c) presbyter jam fuisse dicitur. Præterea cum duæ inter se contrariæ essent sectæ schismaticorum; Felicissimus ille sententiæ Novati adversarius erat, quod diceret, lapsos omnes absque pœnitentiæ mora recipiendos. Romam cum Novatus venisset Novatianum presbyterum Romanum ob Cornelii electionem invidiæ stimulis agitatam, & animo adversatum inveniens, cæpit una cum illo adversus Cornelium agere, atque alios quoque quoscumque posset ab ejus communicatione retrahere, multa

LXI.
De Felicissimo
Diacono.(c) Cypri.
epist. 40.Novatus
& Novatianus.

quæ antea fuerant gesta, in oblivionem cederent. Qua de re Episcopi cum Presbyteris suas dixerunt sententias. Et actu omni populo mox insinuato, & magno fraternitatis concursu facto, professionem fecerunt, & ad communicationem & pacem Ecclesiæ admissi sunt. Quinetiam eadem hora Cornelius horum omnium Cyprianum certiore facit epistola XLIX. Pamelio XLVI. per Nicephorum Acoluthum missa. Qui etiam subjungendas curavit sententias Episcoporum & Presbyterorum in eo negotio prolatas; quæ desiderantur. Scripsit & festinanter breves literas, quibus Africanos docere voluit, quales essent qui a Novatiano jam missi sunt, ac præcipue *Nicostratus & Evaristus*.

Decio Imperatore sub hujus anni finem sublato, ut mox dicemus, plena inde pax Ecclesiæ, Pax Ecclesiæ finita prorsus persecutione, a Deo indulta est, & paulo post Cyprianus edidit libellum de *Lapsis*, Baron. n. eumque Romam misit, cujus initium hoc ipsum CII.

in-

multa de illo falsa jactare, cum confessoribus quoque in carcere adhuc detentis in illum obloqui; ac falso quodam pietatis intuitu probos etiam illi inensos reddere conatus est. Machinabantur hæc primum secreto Novatianus atque Novatus, ambo Novantes, & ad res optimas quasque statutas innovandas ac invertendas egregie comparati.

LXII. Sed de iis illud in primis commonendum, similitudine nominum factum, ut nonnulli antiqui scriptores alterum pro altero interdum usurparint, & alii unum eundemque Novatum cum Novatiano conflexerint; sed interdum id errore librarium factum putamus; nam cum apud Eusebii historiam reperiatur Novatianus cum Novato confusus; in Chronico tamen ab eodem exacte distinctos invenies, cum ait: *Novatus presbyter Cypriani Romam veniens, Novatianum & cæteros confessores sibi sociat, eo quod Cornelius pœnitentes apostatas recepisset: Hæc ipse; qui distinguens singulorum nomina, confundit ordinem, dum Novatum presbyterum nominat, quem (ut dictum est) constat fuisse Episcopum; quod enim Novatiani erat, nempe presbyteratus, tribuit Novato, presbyterum eum (ut dictum est) nominans. Apud Gildam Sapientem Britannia excidium deplorantem, Novatus pro Novatiano scriptus habetur, cum sic legitur: *Novatus Romæ Dominicæ conculcator margaritæ, porcus niger, patriæ ingerit violenter manus; non tam dignus venerabilibus aris, quam flammis inferni ultricibus.* Porro Novatianos a Novatiano ut principaliori denominatos, constat ex his quæ Cyprianus (a) scribit ad Fabianum, ubi eosdem quos dicimus Novatianos, a Novatiano derivans, Novatianenses appellat. Usus tamen obtinuit ut ejusdem schismatis & hæreseos sectatores, Novatiani æque ab omnibus dicerentur. His de nominum confusione distinctis, de rebus ab eo in Cornelium.*

(a) Cypri. epist. 73.

PAGIUS

indicat: *Pax ecce, dilectissimi fratres, Ecclesia redita est: & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impossibile videbatur, ope atque ultione divina securitas nostra reparata est.* Ultio enim illa divina ad Deciorum interitum manifeste refertur. Exeunte anno, Cyprianus acceptis literis a Cornelio per Nicephorum Acoluthum missis, respondet duabus epistolis, LI. quæ Pamelio XLVII. de reditu Confessorum congratulatoria, & LII. Pamelio XLIX. de Novati sceleribus. Ita Cypriani literæ a Pearsono in Annalibus Cyprianicis hoc anno ordinatæ, & sic in Annalibus Ecclesiasticis, ut videtur, ordinandæ: quod quisque proprio Marte præstare poterit ope numerorum in margine notatorum. Hic solum monendum, recte censuisse Baronium, apud Epiphanium hæresi LXV. Novati nomen irrepsisse, & Novatianos quoad Trinitatem attinet, nihil a Catholicis dissensisse.

XXIX. Hic itaque tantum agendum restat de Decii

gestis narrationem ordine temporum disponamus.

Quænam autem calumniæ a Novatiano atque Novato adversus Cornelium fuerint excogitatæ, ac jam propalatæ, atque ore prope ipsorum omnium diffamatæ, Cyprianus eas omnes falsitatis redarguens, scribit ad Antonianum his verbis (b): *Quod autem quædam de illo inhonestæ & malignæ jactantur, nolo mireris; cum scias hoc esse opus semper diaboli, ut servos Dei mendacio laceret, & opinionibus falsis gloriosum nomen infamet, ut, qui conscientia suæ luce clarescunt, alienis rumoribus sordidentur. Explorasse autem collegas nostros scias, & verissime comperisse, nulla illum libelli (ut quidam jactant) labe maculatum esse; sed neque cum Episcopis, qui sacrificaverunt, communicationem sacrilegam miscuisse: sed eos demum, quorum causa audita, & innocentia comprobata sit, conjunxisse nobiscum. Nam & de Trophimo, de quo tibi scribi desiderasti, non ita res est, ut ad te pertulit rumor & mendacium malignorum. Nam, sicut antecessores nostri sæpe fecerunt, colligendis fratribus nostris carissimus frater noster Cornelius necessitati succubui; & quoniam cum Trophimo pars maxima plebis abscesserat, redeunte nunc ad Ecclesiam Trophimo, & satisfaciente, & pœnitentia deprecationis errorem pristinum consistente, & fraternitatem, quam nuper abstraxerat, cum plena humilitate & satisfactione revocante; auditæ sunt ejus preces, & in Ecclesiam Domini non tam Trophimus, quam maximus fratrum numerus, qui cum Trophimo fuerat, admissus est; qui omnes regressuri ad Ecclesiam non essent, nisi cum Trophimo comitante venissent. Tractatu ergo illic cum collegis pluribus habito, susceptus est Trophimus, pro quo satisfaciebat fratrum reditus, & restituta multorum salus. Sic tamen admissus est Trophimus, ut laicus communicet; non, secundum quod ad te malignorum litteræ pertu-*

LXIII.

(b) Cypri. epist. 52. Calumniæ Schismaticorum in Cornelium Pamelium.

Imperatoris interitu. Decius Roma, ubi adhuc die vicesima septima Octobris erat, ut supra diximus, adversus Scythas Tanaim transgressos profectus, Abruti cum filio periit, ut habent Victor de Cæsaribus, & Dexippus horum temporum Scriptor apud Georgium Syncellum, quod confirmat Jornandes lib. de Rebus Geticis cap. 18. *Veniensque Adabritto Mosia civitatem, circumseptus a Gothis, & ipse extinguitur.* Sed loco Adabritto, legendum, Abruto. Duos ex Herennia Etruscilla uxore filios suscepit, Quintum Herennium Etruscum Messium Decium, & Caium Valentem Hostilianum Messium Quintum. Etruscillam enim Decii conjugem fuisse ostendit ejus Nummus a Seguino illustratus, in quo Etruscilla ex averfa parte sculpta reperitur. Præterea Mediobarbus in Numismatis Imperatorum Decii Nummum producit in postica inscriptum: **CONCORDIA AUGG.** Visuntur capita Etruscilla in dimidiata Luna, & *Messii Decii & Hosti-*

Deciorum interitus.

Baron. an 254. n. XLVII. & seqq.

lerunt, quasi locum sacerdotis usurpet. Sed & quod passim communicare Sacrificatis Cornelius tibi nunciatus est, hoc etiam de apostatarum fictis rumoribus nascitur: Hæc Cyprianus de calumniis in Cornelium jam Papam confictis.

LXIV.
Legatio
Africano-
rum ad
Romanam
Eccle-
siam.

Inter hæc autem accidit, ut audita Carthagine electione Cornelii, obortoque in eum schismate, quod ea de re anceps esset multorum sententia, & a cujus partibus starent, nutarent permulti: ad dimovendam omnem a trepidantium animis dubitationem, visum est Cypriano, atque collegis ejus nonnullis in unum coeuntibus, Episcopos duos legatos Romam mittere, qui dissidentes conciliarent, si possent; si non possent, cujusnam essent potiora jura, in Africam scriberent, ut communicationem, quam interea suspenderant, cuinam impertituri forent, cunctis liquido innotesceret. Hæc itaque de missa legatione, idem Cyprianus (a) ad Cornelium scribens, testatur his verbis: *Cum statuissimus collegæ complures, qui in unum conveneramus, ut legatis ad vos Coepiscopis nostris Caldonio & Fortunato missis, omnia interim integra suspenderentur, donec ad nos iidem collegæ nostri, rebus illic aut ad pacem redactis, aut pro veritate comperitis, redirent. Et inferius: Placuit, ut per Episcopos, retenta nobis rei veritate, & ad comprobendam ordinationem tuam, facta auctoritate majore, tum demum scrupulo omni de singulorum pectoribus excusso, per omnes omnino istuc positos litteræ fierent (sicuti fiunt) ut te universi collegæ nostri, & communicationem tuam, idest, Catholica Ecclesiæ unitatem, pariter & charitatem, probarent firmiter, ac retinerent. Quod divinitus evenisse, & consilium nostrum providenter processisse gaudemus. Sic enim tunc Episcopatus tui & veritas pariter & dignitas apertissima luce & manifestissima & firmissima comprobatione fundata est, ut ex rescriptis collegarum nostrorum, qui ad nos litteras inde*

(a) Cypri.
epist. 45.

fecerunt, & ex relatione ac testimoniis Coepiscoporum Pompeii, & Stephani, & Caldonii, ac Fortunati ordinationis tuæ & origo necessaria, & ratio justa, & gloriosa quoque innocentia ab omnibus nosceretur. Hæc Cyprianus de mittendæ Romam legationis consilio.

Verum licet schisma in Cornelium fuisset obortum, non tamen eo progressa res erat, ut adversus eum alium crearent Romanum Pontificem. Sed cum missi legati Romæ agentes incassum omnia pertentarent, viderunt ex improvviso velut ex portis inferorum prodire portentum, Novatianum creatum Romanum Episcopum. Testatur hæc idem Cyprianus (b), ad Cornelium scribens, his verbis: *Quod servis Dei, & maxime sacerdotibus justis & pacificis congruebat, frater carissime, miseramus nuper collegas nostros Caldonium & Fortunatum, ut non tantum persuasione litterarum nostrarum, sed præsentia sua & consilio omnium vestrum enterentur quantum possent, & elaborarent, ut ad Catholicæ Ecclesiæ unitatem scissi corporis membra componerent, & Christianæ charitatis vinculum copularent. Sed quoniam diversa partis obstinata, & inflexibilis pertinacia non tantum radicis & matris sinum atque complexum recusavit, sed etiam gliscente, & in pejus recrudescente discordia, Episcopum sibi constituit, & contra sacramentum semel traditum divinæ dispositionis, & Catholicæ unitatis, adulterum & contrarium caput extra Ecclesiam fecit, &c.*

LXV.
Quando
creatus
Novatia-
nus Episc.

(b) Cypri.
epist. 42.

Quo modo autem se habuerit Novatiani promotio, enarrandum est; sed illud in primis de Novato ejusque gregalibus præmittendum, quod peculiare omnium hæreticorum atque schismaticorum semper fuit, numquam persistere in eadem sententia; sed pro loco, & tempore novas induere formas, & contraria ab iis quæ ante egissent, nova emergente occasione, statuere. Qui enim in Africa (ut vidimus) lapsos adversus Cyprianum concitabant, quod

LXVI.
Schisma-
tici mut-
tant fa-
ciem.

PAGIUS

Hostiliani sese respicientia: & Spanhemius lib. de Usu & Præstantia Numismatum pag. 595. alterius Nummi Decii posticam exhibet, in qua legitur: Q. HER. ETR. DECIUS C. VALEN. HOSTIL. Cernuntur capita Etrusci & Hostiliani sese respicientia; adeo ut indubitatum sit, Etruscillam uxorem Decii fuisse, matremque Etrusci & Hostiliani. Notabis: obiter Caium Valentem Hostilianum ideo Caii prænomen tulisse, quia mos erat ut prænomen patris unus ex filiis ejus ferret, indeque confirmari quod in mox memoranda inscriptione Venciensi legitur Traianum Decium patrem appellatum fuisse Caium, non vero Gneium, ut a tot Criticis perperam scriptum fuit. Baronius Herenniam Sallustiam, aliqui Antiquarii Salustiam Barbianam Orbianam uxorem Decii faciunt. Verum prior fictitia; posterior vero Alexandri Severi Imperatoris conjux, ut in ejus Nummis apud Mediobarbum videre est. Decius non multo post-

quam Imperium invasit, Etruscum majorem natu filium Cæsarem dixit, & Tribunitia Potestate exornavit. Extat enim Nummus apud Etruzum pag. 546. in quo legitur: Q. HER. ETR. MES. DECIUS NOB. C. in postica: ΔΗΜΑΡΚ ΕΖΟΥΡΙΑΚ. & infra, S. C. id est, *Quintus Herennius Etruscus Messius Decius Nobilissimus Cæsar Tribunitia Potestatis, Senatusconsulto. Præterea Patinus in Thesuro Mauroceniano pag. 140. ejusdem Herennii Cæsaris Nummum profert, in quo legitur, L. B. id est, anno secundo. Decius pater cum ad bellum Gothicum profectus est, eum Augustum nuncupavit; eo enim nomine in Nummis apud Mediobarbum appellatur.*

Sed uterque in ea expeditione interiit, ex- XXX.
acto Regni biennio, ut habet Victor de Cæsaribus, Imperii
vel, ut alter Victor, postquam imperasset men- ejus dura-
ses triginta, utroque sc. extremo mense incom- tio.
pleto pro integro numerato. Nam, ut ejus Im-
perii initio ostendi, die decima septima Junii an-
ni

quod non reciperentur in Ecclesiam, sed ex decretis Ecclesiasticis promulgatis juberentur pacis tempora expectare, ac interim admitta deslere; hacque eadem de causa eosdem lapsos schismate ab ea separare conati essent; modo mutata facie negotium facessunt Cornelio, qui fratrum suorum consilio pœnitentes lapsos reciperet in Ecclesiam. Sicque qui olim duræ nimis austeritatis redarguebant Episcopos, modo facilitatis nimix incusant Cornelium Romanum Pontificem, calumnias addentes, eundemque ejusdem cum illis apostasiæ criminis participem mentientes. Porro tantum valuit horum improbitas, ut Romanos clericos in carcere adhuc positos, Maximum, Nicostratum, Urbanum, Sydonium, Macarium, Celerinum, & alios, uno excepto Moyse presbytero, in eam sententiam proclives, ut non facile lapsis impertiretur indulgentia, in suam sententiam pellexerint, & in contrariam partem adversus Cornelium adunarint.

LXVII.

Quid plura? eo omnis factio seditiosorum provenit, ut, abrogata ac nulla redita Pontificia ordinatione Cornelii, novum crearent Pontificem Novatianum; idque clandestine atque seorsum ab aliis factum, idem (a) Cornelius Papa, scribens ad Fabium Episcopum Antiochenum, narrat his verbis: *Ut vero intelligas hunc admirabilem virum (Novatianum scilicet) jampridem in Episcopatum petendo ambitione incensum esse, & eam temerariam & effrenatam cupiditatem occultasse intra se, & simulatione, ac tamquam involucro, quo arrogantiam teget, ipso initio confessores Christi, viros sane probos, secum habuisse, tibi volo aperte ostendere. Presbyter nomine Maximus, & Urbanus e nostris, qui bis ex constanti fidei confessione summam gloriæ amplitudinem collegerant; Sidonius item, & Celerinus (vir qui Dei clementia adjutus omnia tormentorum generæ maxima cum tolerantia pertulerat, & corporis imbecillitate vi ac robore fidei*
Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Apud
Euseb. lib.
6. c. 35.

Creatio
Novatiani
qualis.

PAGIUS.

ni ducentissimi quadragesimi noni adhuc Philippus ejus decessor vivebat; certumque, Gallum & Volusianum sub hujus anni finem imperandi initium fecisse, non quidem ante sextum Kalendaram Novembrium diem; eo enim Decius adhuc Romæ erat, seque ad expeditionem adversus Scythas, in qua periit, parabat, ut diximus ex Pollione in Valeriano cap. 1. Quare cum anno sequenti Gallus & Volusianus de more novorum Principum trabeam sumserint, Decius exeunte Novembri, aut Decembri ineunte, cum filio Decio interfectus est post Imperium triginta mensium, quod ex morte Gallieni Imperatoris magis suo loco confirmabitur.

XXXI.

Chronologia
Deciana
restituitur.

Porro qui annum unum & aliquot menses Decio assignant, quos Baronijs secutus est, valde hallucinati sunt. Nam, ut monstravi in priori parte Dissert. Hypaticæ cap. 7. n. 3. tam ex Nummis, quam ex Inscriptionibus constat, Decium tertium Imperii annum inchoasse. Extat in urbe

sue confirmata, strenue ac viriliter ab adversario victoriam reportaverat) cum Novatianum attentius considerassent, & calidam ejus fraudem, versutiam, perjuriam, mendaciam, agrestem inhumanitatem ab omni vitæ communionem alienam, veteratoriam denique instar lupi amicitiam deprehendissent; eo relicto, ad S. Ecclesiam reverterunt; atque omnes ejus fallacias & maleficia, quæ longo tempore intimo pectore obtexisset, multis presentibus, tum Episcopis, tum presbyteris, tum laicis quam plurimis palam ostendere; & cum lacrymis ac querela, cum dolore & pœnitentia suam vicem deplorare ceperunt, quod subdolæ illius, & efferatæ bestix consilio adducti, ab Ecclesia etiam, vel ad exiguum temporis spatium, descivissent.

Seductis semel confessoribus, quid Novatianus præsumpserit, idem subdit, Novatiani sic dicens: *Vix credibile est, carissime frater, quantam in moribus varietatem, quantam mutationem exiguo momento in illo factam conspexerimus. Nam splendidissimus iste scilicet, qui, inusitato ac terribili jurejurando adjecto, fidem suis fecerat se non aliquando Episcopatum appetivisse, tamquam ex fallaci quadam præstigiæ impostura in medium projectus, derepente Episcopus apparuit. Etenim iste novæ sectæ inventor, & doctrinæ Ecclesiasticæ propugnator, quando Episcopatum a Deo certe minime ei donatum sibi vi arripere, & ex hominum manibus quodammodo extorquere nitebatur; duos sibi socios de sua ipsorum salute prope desperatos adscivit, ut eos in exiguam aliquam partem, & minimum quasi Italiæ angulum mitteret; indeque Episcopos tres, homines agrestes, rudes, ac simplices, simulatione quadam veteratoria in fraudem inductos abduceret; asserens, & constanter affirmans eos quam celerrime debere Romam venire, ut videlicet omnis lis & discordia per sententiam illorum aliorumque Episcoporum interpositam dirimeretur.*

LIII

Epi-

Venciensi sub Archiepiscopo Ebredunensi Decii Inscriptio, quæ ibidem parum correcte a Typographo edita, hic prout jacet exhibetur:

IMP. CÆS.
C. MESSIO QUIN
TO TRAIANO DE
CIO PIO FEL. INVIC
TO AUG. P. M. TRIB
POT. III. COS. II.
PROC
CIVIT. VINT.

Hujus Inscriptionis beneficio errores duo in Imperio Deciano a Baronio aliisque multis commissi certo emendantur, & Chronologia per hæc tempora in integrum restituitur. Ex ea enim certum sit primo, Decium tertiam Tribunitiam potestatem, seu tertium Imperii annum exorsum esse; ideoque Philippum septimum Imperii annum

LXIX. Episcopi igitur, quoniam (ut supra diximus) homines simpliciores erant, & in perditorum fallaciis dolisque discernendis minus perspicaces, Romam adventant. Iste tum per quosdam sui similes, ad eam rem comparatos, eos in unum locum concludendos curavit. Ac cum circiter horam decimam ebrios & crapula oppressos cerneret, vi coegit, imaginata quadam, & vana manuum impositione Episcopatum ipsi tribuere; quem dignitatis gradum parum sibi accommodatum ad hunc modum per fraudem & astutiam acquisivit. Ex quibus Episcopis unus non longe post peccatum flebiliter lamentatus, & idem aperte confessus, ad Ecclesiam revenit; quem, populo universo pro eo rogante, tandem ut laicum in communionem recepimus; atque alios, qui in reliquorum duorum Episcoporum loca, qui eum creassent, succederent, misimus.

LXX. *al. Novatum Clerus Romanus.* Istum igitur lepidum Evangelii patronum Novatianum* omnino præterit, scilicet unum solum Episcopum oportere esse in hac Ecclesia Catholica, in qua tamen non ignorabat (quomodo enim poterat?) presbyteros esse quadragintasex, diaconos septem, subdiaconos septem, acoluthos quadragintaduos, exorcistas & lectores una cum ostiariis quinquagintaduos, viduas & alios morbo atque egestate afflictatos mille, & quingentos, quos omnes Domini gratia & benignitas abunde sustentat. Sed tamen nemo ex tanta ministrorum multitudine, tamque in Ecclesia necessaria; nemo ex tanto egentium numero Dei providentia locupletato, & rerum abundantia circumfluente, nemo denique ex maxima illa & innumerabili populi frequentia istum, quem dico, Novatianum ab ea desperata mentis cæcitate, & contumacia avertere, & ad Ecclesiam denuo revocare potuit. Ac paulo post subdit:

LXXI. *Vita Novatiani qualis olim.* Deinceps dicamus, quibus actis, quibusque vitæ institutis cum tanta confidentia Episcopatum prensarit. Num quod a primo ætatis tempore in Ecclesia versatus

PAGIUS num nullo modo attingere potuisse, & qui annum tantum unum & aliquot menses Decio tribuerunt, ejus Imperii durationem mutilasse. Nam supposito, quod nunc in dubium revocari non potest, Gallum & Volusianum, exeunte hoc anno, Decio successisse, quomodo Philippus, qui anno CCXLIV. regnare cœpit, ad septimum Imperii annum pervenire potuit, cum Decius tertium Imperii annum auspiciatus fuerit. Neque dicit potest, eam Inscriptionem mendosam esse, cum etiamnum in civitate Venciensi extet, & Gruterus pag. CCLXXIII. aliam Decii profert, in qua hic etiam dicitur TRIB. POT. III. COS. II. P. P. PR. COS. id est, Proconsul, idemque in Nummis apud Goltzium legatur.

XXXII. *Consulatus Decii I. in Fastos infarius magis exfoliditur.* Certum fit secundo, priorem Decii Consulatus tantum, quem ordinarium Baronius credidit, fuisse tantum, fuisse, ideoque & annum unum ei respondentem in Annales perperam infarium esse. Nam, ut in Dissert. Hypat. demonstravi,

fuit? Num quod multa certamina pro ejus defensione subiit? Num quod multis magnisque periculis pro pietate se objecit? Non certe ejus generis ille quidem; cui ex satana, qui ingressus in illum, diu est intimo pectore commoratus, primum data fuit credendi occasio. Qui quidem; ubi exorcistarum præsidio, spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam gravem morbum, ut ferme mori putaretur, incidisset; in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus, baptismum accepit; si modo talem hominem baptismum accepisse, dicendum sit: Hæc idcirco Cornelius, quod compertum haberet hominem istum simulate omnia facere solitum. At subdit:

Verum morbo tandem elapsus; neque cetera, quibus post baptismum, secundum Ecclesie canonem, imbui oportuerat, acquisivit, neque Domini sigillo ab Episcopo ob-signatus fuit; quo quidem neutiquam potitus, quo modo, quæso, Spiritum sanctum adeptus est? De sacro enim chrismate loquitur, quo & signo Crucis adhibito, baptizati ab Episcopis ex Apostolica traditione (ut dictum est) consignabantur. Sed & addit: Iste persecutionis tempore metu debilitatus, & nimia vitæ cupiditate adductus, se presbyterum esse negavit. Nam cum a diaconis rogatus oratusque esset, ut domo, qua se conclusum occulterat, egressus (quantum presbytero liceret, quantumque in ejus situm esset potestate) fratres in periculo constitutos, opisque & auxilii indigentes juvaret; tantum absuit ut diaconis eum obsecrantibus obtemperaret, ut etiam non sine stomacho & bile ab illis abiret discederetque; nam se nolle amplius esse presbyterum, sed alteri vitæ generi se dicaturum, asseruit.

LXXIII. *Canon de baptizatis in lecto.* Subdit rursus: Iste præclarus & insignis Novatianus Dei penitus dereliquit Ecclesiam, in qua post fidem receptam, presbyteri munere donatus fuit; idque propter amorem & benevolentiam, qua Episcopus, qui illi manus imposuerat, eum comple-

passimque in hoc Opere insinuavi, Consulatus suffecti in Nummis & Inscriptionibus sæpe neglecti. Quare cum Decius Consul II. dicitur, quando gerit Tribunitiam Potestatem tertiam, tres Consulatus ordinarios non suscepit; alioqui in laudatis Inscriptionibus diceretur Consul III. non vero Consul II. cum Consulatus quidem suffecti quandoque prætermittantur; Consulatus vero ordinarii, vel omnes enuntiantur, vel omnes omittantur, vel denique Imperator simpliciter & sine numerali nota dicatur Consul. Dubitari itaque non potest, quin Baronius Consulatum unum in Fastos intruserit, & quin jam non biennio, ut antea, sed triennio ab Era Dionysiana distet. Quo factum, ut annus emortualis Decii, qui cum anno Christi CCLI. illigari debet, in Annalibus Baronii cum anno Christi CCLIV. copuletur. Quo ex errore alius enatus, Anni enim Urbis, Olympiadum, ceterarumque Erarum, qui hucusque in Annalibus recte

LXXII.

Novatiani
ignavia.

plexus est. Qui quidem Episcopus non modo ab universo Clero, sed etiam a multis laicis vetitus, quoniam minime licebat quemquam in lecto propter morbum baptizatum (sicut huic contigerat) in Clerum assumi; magnopere postulabat sibi potestatem dari, huic soli manus in sortem presbyterii imponendi. Videas in his plane plura consideratione digna, ac in primis, a presbyterorum Romanæ Ecclesiæ collegio quoslibet licet levissima nota aspersos repelli: vi enim quadam adactus Novatianus Christianus factus videri poterat; quippe qui non cum valeret, sed in lecto decumbens, mortis timore percitus, initiatus esset sacro baptismate. In Ecclesia Orientali id ipsum de baptizatis in ægritudine servatum fuisse, canon (a) Concilii Neocæsariensis, Constantini tempore celebrati, declarat his verbis: *Siquis in ægritudine constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet. Non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate dependet; nisi forte postea ipsius studium & fides probabilis fuerit, aut raritas hominum cogat.* Ita canon, licet post hæc editus, ex antiquo tamen Ecclesiæ usu sancitus.

(a) *Concil. Neocæs. c. 12.*

LXXIV. Rursus vero modestia admiranda est summi Pontificis; cujus cum auctoritas in Ecclesia summa esset; tamen non pro animi arbitrio, sed fratrum consensu solitus cuncta facere, quos sibi renitentes videret, non vi ulla aut potestate cogeret, sed submissio animo exoraret. Quisnam autem fuerit, qui Novatianum presbyterum ordinaverat, Fabianus ne, an alius ex iis qui eum præcesserunt Romani Pontifices, haud liquet. At plane ex facto Novatiani apparet, quanto periculo quærat per dispensationem, quod est alias Ecclesiasticis legibus inconcessum. Scelestissimus iste primus omnium ausus est sanctam Romanam Ecclesiam turpi scindere schismate, quæ antea semper unita permanerat, juncta capiti firma compaginatione membro-
Ann. Eccl. Tom. II.

Primum schisma in Rom. Ecclesia.

PAGIUS recte consignati erant, imposterum in iisdem non nisi extra proprium locum esse possunt, ut infra demonstrabo.

XXXIII. Sublato Decio cum filio natu majori alii Imperatores nuncupati. Victor de Cæsaribus, utriusque Decii interitu narrato, ait: *Hæc ubi Patres comperere, Gallo, Hostilianoque Augusta Imperia: Volusianum Gallo editum Casarem decernunt. Dein pestilentia oritur; qua atrocius saviente, Hostilianus interiit. Zosimus tamen lib. I. scribit, Gallum alterum ex filiis Decii superstitem adoptasse, & progressu temporis veritum ne Romani ei summam rerum traderent, occidi curasse. Magis tamen Victori de Cæsaribus credendum. Quod si peste periit Hostilianus, mors ejus ante autumnum anni insequentis non contigit. Unde quamplurima ejus supersunt Numismata, in quorum aliquibus Casar, in aliis vero Augustus appellatur, ut videre est apud Mediobarbum. Baronius deceptus ab Aurelio Vi-*

Gallus, Hostilianus, & Volusianus Decio succedunt. Baron. n. XLVIII.

rum; non veritus tanta eam afficere ignominia, ut cathedram contra cathedram in medio ejus erigeret, primusque erumperet Antipapa, & ex ea impius hæresiarcha prodiret, tantamque Christiano orbi cladem inferret, quæ per multa deinde sæcula vix valuerit resarciri.

At ad hæc Cornelius aliud mox hominis scelus recensens, hæc addit: *Cum fecisset oblationes, & singulis partem sacramenti distribuisset, porrexissetque, miseros homines & infelices pro benedictione & gratiarum actione jusjurandum dare coegit; atque suis utrisque manibus manus accipientis prebendens, non prius dimisit, quam hoc jurejurando eum obstrinxisset (illius enim verbis utar): Jura mihi per corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, te numquam nec me deserturum, nec ad Cornelium reversurum. Atque miser homo non ante degustavit, quam ita illi se devovisset: & qui illum acceperat, pro Amen (quod dicere debuerat) hoc dixit: Non deinceps ad Cornelium revertar. Et post alia quædam: Scias velim, propterea quod in dies singulos jam fratres eum deserunt, & ad Ecclesiam redeunt, jam illum omnium fere societate denudatum destitutumque esse. Cujus amentem audaciam & insolentiam etiam Moyses beatus martyr, qui nuper apud nos fuit eximio, & admirabili martyrio decoratus, dum adhuc in vita manebat, perspicue animadvertens, tum illi, tum aliis quinque presbyteris, qui una cum illo sese ab Ecclesia segregassent, Fidelium societate, & communione interdixit. Porro in extrema epistola Episcopus qui Romam profecti, Novatiani dementiam condemnabant, enumerat; & non solum nomina cujusque, sed Ecclesias etiam, quibus singuli præerant, recenset. Quin etiam Episcoporum, qui minime Romam se contulerant quidem, sed per litteras decreto eorum, quos diximus, assentiebantur, nomina pariter, & civitates, unde quisque scripsit epistolam, commemorat.*

LIII 2

Huc-

store in Epitome Hostilianum cum Perpenna confundit. Mediobarbus enim Perpenna Nummum exhibet inscriptum: IMP. CAES. M. AUG. PERPENNA LICINIAN. AUG. in postica: P. M. TR. P. P. P. Sed loco M. Aug. legendum, M. Auf. ut in Indice errorum monet idem Auctor, & ut videre est apud Occonem & Goltzium, qui eundem numero Nummum referunt. Neque enim alium extare credo.

Marcus itaque Aufidius Perpenna longe distans ab Hostiliano, & Tyrannus, non vero Hostilianus Imperator a Senatu creatus, saltem quantum & Aufidius conjectura assequi possumus. Eutropius, inter alia de Decio recitato, ait: *Mox Imperatores creati Gallo distans, Gallus, Hostilianus, & Galli filius Volusianus.* Ita enim legendum, non ut in editionibus vulgaribus, Gallus Hostilianus, cujus interpunctionis defectu factum, ut Eutropium, Gallum cum Hostiliano confundisse sibi persuaserit Baronius, Volusianus cum nomine Casareo Tibun-

LXXV. Novatiani artes in schismate fulciendo.

XXXIV.

Hostilianus & Aufidius a

Hucusque Eusebius de Cornelii epistola ad Fabium Episcopum Antiochenum, tamquam summarium rerum gestarum, non earum tantum quæ actæ essent a Novatiano usque ad schisma ab eo conflatum, sed quæ etiam gestæ essent usque ad Romanum Concilium ea de causa Romæ convocatum.

LXXVI. Verum hæc ipsa & alia permulta ex epistolis S. Cypriani, & aliis diffusius enarrata & exactius explicata, eo quo gesta sunt ordine, hic intexere, ad exactam ejus rei historiam clarius explicandam necessarium existimamus. At in primis quod ad ipsius Novatiani spectat exordia, hæc de eo S. Pacianus (a) ad Sympronianum Novatianum scribens: *Novatianum mihi ingeris? Philosophum sæculi fuisse audio; nec satis miror ab Ecclesia Dei vivi degenerasse; cognosco radicem legis antiquæ fontem veteris populi reliquisse, Cornelio invidentem, Novati insaniam * commodatum, sine consecratione legitima Episcopum factum, ideoque nec factum, per epistolam eorum qui se confessores esse simulant, qui matris unius membra divellent.* Et post multa hæc subdit: *Novatianus his melior, nempe Moyse ac Paulo? emendator Prophetarum? doctor Apostolorum? jam cum Christo videtur ut idem Moyse? jam ut Paulus in tertium Cælum sublimis evebitur? jam neglectis omnibus solus auditur?*

(a) Pacian. ad Sympr. ep. 2. Novatianus quis qualisve fuerit. * al. commodatum.

LXXVII. De fastu vero Novatiani ex philosophia & dicendi peritia sibi comparato, hæc Cyprianus ad Antonianum (b): *Jactet scilicet philosophiam, & eloquentiam suam superbis vocibus prædicet; qui nec fraternam charitatem, nec Ecclesiasticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat, amisit.* Fuisse autem Novatianum Philosophum secta Stoicum, ex iis quæ idem S. Cyprianus in ea ad Antonianum epistola superius dixit, potest intelligi. Sed de iis suo loco opportunius, cum de ejus dogmate dicemus. Quod igitur ex Philosopho insigni, remisso philosophiæ nuncio, sese Christo subdidisse videretur: ne in Ecclesia inglorius haberetur, qui inter Ethnicos magnam fuerat gloriam consecutus,

PAGIUS bunitiam Potestatem accepit, cum in variis Nummis dicatur, TR. P. II. COS. II. quam Tribunitiam Potestatem secundam suscipere non potuisset, si hoc anno, vel sequentis initio ea decoratus non fuisset.

XXXV. Hostilianus a Perpenna, Valens a Liciniano confundit; & ex uno Perpenna Liciniano duos Imperatores facit. Hæc ejus verba, cum de Decio Imp. loquitur: *Hujus temporibus Valens Licinianus Imperator effectus est.* Tum de Gallo & Volusiano Impp. differens, scribit: *Horum temporibus Hostilianus Perpenna a Senatu Imperator creatus, nec multo post pestilentia consumptus est.* Valens ille numeratur a Trebellio Pol-

Romanus Pontifex (ut dictum est) voluit eum inter Romanæ Ecclesiæ presbyteros cooptare. Sed qui semel fuerat ambitionis stimulis agitatus, eo infelix adductus est, ut, quod jure non licuisset, malis sibi artibus Pontificiam dignitatem procaciter arrogaret.

Factus igitur eo modo, quo dictum est, Pontifex, e vestigio legatos de sua electione ad diversas Ecclesias misit, addiditque litteras, quibus narrata superius in Cornelium Papam crimina scripta erant. Magna sane fuit hæc tentatio in Ecclesia Dei, cum non solum ab ipsis auctoribus Novatiano atque Novato, scriptis litteris per universum Orbem calumniæ in Cornelium spargerentur, sed testatæ eadem redderentur confessorum epistolis, quorum ob annum ac diuturniorem carcerem gloria erat apud omnes insignis. Qui quidem nec id segniter curarunt: nam (ut ipse Cornelius testatur (c) ad Cyprianum scribens) cum ad omnes Ecclesias eorum nomine litteræ calumniis & maledictis plenæ, eademque frequentes, missæ essent; ea ex causa, ut ait, omnes pene perturbatæ sunt Ecclesiæ: & complures ex eis errore deceptæ, cogitantes se errare non posse, si eorum affectarentur vestigia, qui Christum toties magna gloria confessi essent; eadem ipsæ (ut dicemus) in errore manserunt; donec iidem qui sic lapsi fuerant confessores, facti pœnitentes, ad Ecclesiam redierunt.

LXXVIII. Legationes a Novatiano.

(c) Apud Cyprian. epist. 46.

Cæterum plures atque diversi argumenti in eadem causa a Novatiano scriptas fuisse litteras ad Ecclesias, constat; quarum illas datas esse putamus omnium primas, quibus de sua electione easdem reddidit certiores; prætexens nimirum se invitum ac renitentem creatum fuisse Episcopum; ea ratione execrandum excusans schismatis facinus, scæque dolose illarum, ad quas scribebat, Ecclesiarum communicationem subriperet. Cum igitur Novatianus id genus litterarum in primis ad Ecclesiam Alexandrinam, quam primam omnium post Romanam esse sciret, dedisset; atque callide contestatus esset, se invitum electum fuisse; Dionysius Episcopus

LXXIX. Diversæ litteræ Novatiani ad diversos.

lione in lib. de triginta Tyrannis, qui sub Gallieno imperium arripuere, quod avunculus esset alterius Valentis, qui sub eodem Gallieno Augustus dictus est. De illo priori Valente prodit Vopiscus: *Cum paucis diebus Illyrico imperasset, occisus est.* Is Decio Imperium Romanum regente purpuram sumsit, ut docet Victor de Cæsaribus, qui postquam narravit Lucium Priscum, qui Macedonas præfidatu regebat, dominationem invasisse, subdit: *Qua causa Decio, quam potuit maturime Roma digresso, Julius Valens cupientissimo vulgo imperium capit; verum utrique (scilicet Lucius Priscus & Julius Valens) mox cæsi: cum Priscum nobilitas hostem patria censuisset.* Julii Valentis hic Nummus extat apud

(*) Edit. Colon. & alia versione apud Euseb. lib. 7. cap. 37.
pus Alexandrinus quid ad eum scite descripserit, audiamus. Recitat eam epistolam S. Hieronymus, de Dionysio agens in commentario de Scriptoribus Ecclesiasticis (a):

LXXX. Dionysius Alexandrinus Episcopus Novatiano fratri Salutem. Nolensne ad sacerdotium fueris inductus, ita demum ostendes, si volens cesseris. Nam oportuit quidvis etiam hac gratia perpeti, ne discinderetur Ecclesia Dei. Neque minus præclarum ex hoc contigisset testimonium, quod noluisse dissidium inducere, quam proficisci solet ex eo, si quis recuset simulacris immolare; atque adeo præclarior etiam, mea quidem sententia. Siquidem illuc uni proprieque consulitur animæ: hic totius Ecclesiæ negotium agitur. Tamen si nunc quoque si persuaseris, si compuleris fratres in concordiam redire; plus egeris officio, quam peccaveris errato. Atque hoc quidem haud imputabitur; illud vero laudibus feretur. Cæterum si non obtemperantibus illis, minus assequeris quod vis, tamen fac modis omnibus tuam ipsius servas animam: Hæc ad Novatianum Dionysius.

LXXXI. Auctor est Socrates (b) ab eodem Novatiano (qui perperam Novatus ab eo dicitur) litteras scriptas ad diversas Ecclesias, quarum meminit his verbis: Deinde (cum scilicet factus esset Episcopus) omnibus ubique Ecclesiis scripsit litteras, uti eos qui simulacris immolassent, minime ad mysteria admitterent: sed hortarentur ad pœnitentiam, remissionemque permitterent Deo, qui potest & habet auctoritatem dimittendi peccata. Quibus litteris ad provincias perlatis, singuli pro suo ingenio de rebus in illis significatis iudicium fecerunt. Nam quia erat a Novatiano significatum, eos, qui post baptismum peccatum ad mortem commiserant ad mysteria non esse recipiendos: ejusdem canonis promulgatio quibusdam acerba & severa nimis visa est; a nonnullis probata, utpote aqua, & ad vitam recte instituendam multum afferens adjumenti. Dum hæc inter eos agitatur controversia, litteræ Cornelii Episcopi allatæ sunt; quæ signi-

ficabant, spem veniæ etiam illis esse reliquam, qui post baptismum deliquissent. Ab utroque igitur litteræ contrariæ missæ fuerunt: Hæc de datis ab eis ad Ecclesias litteris Socrates, & ipse secta Novatianus.

Sicut vero ad Alexandrinam & ad Orientis Ecclesias Novatianus litteras scripsit; ita pariter apud Occidentales id ipsum præstare non neglexisse, certum est. Constat quidem (ut demonstratum est) eundem Novatianum ad Cyprianum legatos una cum litteris in Africam direxisse. Pervenit ea in Africam ad Cyprianum a Novatiano missa legatio, cum (quod diu ante ipse mente conceperat) ex diversis Ecclesiis Carthagine Episcoporum Concilium collegisset: quod hoc anno a factum Idibus Maii, ad Cornelium (c) scribens, affirmat. Quid autem idem Cyprianus egerit, cum a Novatiani legatis conventus esset, idem ipse litteris ad Cornelium datis narrat his verbis:

Venerunt ad nos, frater carissime missi a Novatiano Maximus presbyter, & Augendus Diaconus, & Machæus quidam, & Longinus. Sed enim cum ex litteris, quas secum ferebant, & ex eorum sermone atque asseveratione, Novatianum Episcopum factum comperissemus; illicite & contra Ecclesiam Catholicam factæ ordinationis pravitate commoti, a communicatione eos nostra statim cohibendos esse censuimus, refutatis interim ac retusis quæ obstinate ac pertinaciter asserere tentabant. Nam & ego, & collegæ plurimi, qui ad me contulerant, expectavimus adventum collegarum nostrorum Caldonii & Fortunati, quos ad te nuper & Coepiscopos nostros, qui ordinationi tuæ adfuerant, legatos miseramus; ut eis adventantibus, & rei gestæ veritatem reportantibus majore auctoritate, & elucidata per eos probatione, partis adversæ improbitas frangeretur. Supervenerunt vero Pompeius & Stephanus collegæ nostri, qui & ipsi quoque ad instruendos istos nos manifesta secundum gravitatem ac fidem suam indicia ac testimonia protulerunt; ut nec necesse fuerit audiri ultra eos qui a Novatiano venerant missi.

Qui

PAGIUS Occonem pag. 528. AY. KAI. Γ. IOYA. OYAAENC. ET. CEB. L. A. id est, Imperator Cæsar Caius Julius Valens Pius Augustus anno I. Distinguenti itaque quatuor Valentes, Julius Valens Decii tempore tyrannus, Valens Gallieno imperante tyrannus, Valerius Valens, qui Maximino Imp. a Licinio Imp. devicto anno CCCXIII. Imperium fumsit, & denique Valens anno CCCXIV. a Licinio Cæsar appellatus, & postea de imperio dejectus. De his duobus ultimis agam suis locis. Ex his, iisque quæ num. superiori jam in medium adduxi, liquet Victorem citatum in paucis verbis ter lapsum esse.

XXXVI. Sed ad Perpennam redeo, ut regionem in qua regnavit magnis tenebris sepultam detege-

re coner. Mox diximus Priscum in Macedonia, M. Auf. & Julium Valentem in Illyrio imperium sum-Perpenna sisse; Eutropius vero ubi de Decio sermonem instituit, ait: Bellum civile, quod in Gallia moregnavit. tum fuerat, oppressit. Quare cum duo alii Tyranni, nempe Priscus & Valens longe a Galliis imperaverint, nihil illis cum Galliis commune, ideoque Galliarum Tyrannus regnante Decio, alius esse non potest quam M. Auf. Perpenna Licinianus, cujus etiam tantum Latini Nummi extant, constatque eum in prælio cæsum fuisse. Postquam Decius Perpennæ factionem oppressit e Gallia adversus Priscum, & ex Illyrio Orientali adversus Scythas movit, qua in expeditione interit, ut mox diximus.

LXXXII. Legatio a Novatiano ad Africanos.

LXXXIII. Quid Cyprianus cum Novatiani legatis.

LXXXIV. *Qui cum in statione invidiosis quoque convitiis & clamoribus turbulentis proruerent, & flagitarent, ut crimina, quæ se afferre ac probare dicebant, publice a nobis & a plebe cognoscerentur: gravitati nostræ negavimus convenire, ut collegæ nostri jam delecti & ordinati, & laudabili multorum sententia comprobati, ventulari ultra famam ore maledico & æmulantium voce pateremur. Et quia quibus refutati & compressi sunt, & illicitis conatibus hæresim fecisse nudati sunt, in epistolam congerere longum fuit; ex Primitivo presbytero nostro plenissime singula, quando ad vos venerit, audietis. At ne eorum furens audacia unquam desisteret; hic quoque in schismatis partes membra distrahere, & Catholicæ Ecclesiæ corpus unum scindere ac laniare nituntur: ut ostiatim per multorum domos, vel oppidatim per quasdam civitates discurrentes, obstinationis suæ, & erroris scissi sibi quærendi comites. Quibus semel responsum dedimus, nec mandare desistimus, ut, perniciose dissensione & concertatione deposita, impietatem esse sciant, matrem deserere; & agnoscant atque intelligant, Episcopo semel facto, & collegarum ac plebis testimonio & iudicio comprobato alium constitui nullo modo posse. Proinde si pacifice sibi ac fideliter consuluisse, si se assertores Evangelii Christi esse confitentur, prius ad Ecclesiam revertantur. Hæc de legatione Novatiani & Cypriani responsione satis.*

LXXXV. *Accepit tunc item S. Cyprianus litteras a Cornelio Papa per dictos Episcopos redeuntes in Africam missas. Quid autem egerint qui ad Synodum convenerunt Episcopi, cum ab utraque parte litteras accepissent, idem (a) declarat his verbis: Honoris etiam communis memores, & gravitatis sacerdotalis ac sanctitatis respectum tenentes, ea quæ ex diverso in librum ad nos transmissum congesta fuerant acerbatationibus criminosis, respicimus: considerantes pariter & ponderantes, quod in tanto fratrum religiosoque conventu confidentibus Dei sacerdotibus, & altari posito, nec legi debeant, nec audiri. Quid porro in ea Synodo a Cypriano collecta actum sit, quantum fas est colligere enarremus. Videtur in primis mentio haberi hujus Synodi in epistola (b) Cypriani ad Fidum, qua conqueritur, a Theraplo collega decreta hujus Synodi esse violata: quibus statutum erat, ne lapsi absque alia urgente necessitate reciperentur, nisi impleto tempore satisfactionis. Quod vero ibi subdit statutum in Synodo, infantem statim natos baptizari posse; in alio potius conventu sexaginta sex Episcoporum, cujus illic meminit decretum fuisse videtur.*

LXXXVI. *Sed de quo agimus hic ipse Episcopo-*

rum conventus est, quem ad sedandas turbas & dissensiones per Felicissimum ac socios excitatas, S. Cyprianus (c) scribens ad suos, mox cum Carthaginem rediisset, post Pascha se collecturum sponderat. Cum igitur rediisset, atque Episcopos collegisset; absque mora venerunt in eam Synodum Felicissimus schismaticus, & quinque illi qui ipsi adhæserant presbyteri, de quibus superius plura. Venerunt, inquam, hi acturi causam suam in Episcoporum conventu; qui & auditi sunt. Quid autem cum illis actum sit, litteræ Synodicæ ad Cornelium tunc datæ significabant, quæ non extant: sed illarum meminit idem S. Cyprianus in epistola ad ipsum Cornelium tunc scripta, cum ait (d): Quantum vero hic ad presbyterium quorundam, & Felicissimi causam pertinet; quid hic actum sit, ut scire posses, literas ad te collegæ nostri manu sua subscriptas miserunt; qui auditis eis quid senserint, & quid pronunciaverint, ex eorum litteris disces.

At licet litteræ illæ a Synodo ad Cornelium missæ non extant, tamen ex aliis ejusdem (e) S. Cypriani ad eum anno sequenti datis, quid in ea Synodo actum sit, potest intelligi; nimirum illos fuisse excommunicatos. Meminerunt enim Patres eadem ex causa sequenti anno coeuntes harum litterarum, quæ ab hac de qua agimus Synodo datæ sunt, hæc dicentes de quinque illis presbyteris ab Ecclesia profugis: Est unus ex quinque presbyteris jampridem de Ecclesia profugis, & sententia Coepiscoporum nostrorum & multorum gravissimorum virorum nuper absentis, qui super hac re priore anno ad te litteras fecerunt. Item Felicissimum signiferum seditionis recognosceres, qui & ipse in eisdem Coepiscoporum nostrorum factis ad te pridem litteris continetur: & post alia de iisdem loquens: Et iterato quoque, inquit, a pluribus nobis in Concilio anno priore absentis. Ex his videas, Felicissimum cum quinque illis presbyteris schismaticis primo fuisse damnatum (ut vidimus) a Cypriano, dum adhucageret in recessu: deinde eadem excommunicationis sententia percussum a Caldonio, Herculano, & Victore Episcopis, Rogatiano & Numidico (f) presbyteris præsentibus: tertio, hoc ipso anno in Concilio (ut diximus) Carthagine celebrato: quarto, sequenti anno in alio item Concilio celebrato Carthagine Idibus Majis (g). Rursum vero ipsum adversus Cyprianum Romam ad Cornelium properantem, ab eodem fuisse ab Ecclesia pulsatum idem Cyprianus (h) affirmat. Ex quibus intelligas antiquam consuetudinem, non semel tantum perditissimum aliquem excommunicari consuevisse, sed sæpius, vel potius excommunicatum frequentius declarari.

(c) Cypri.
epist. 40.

Auditus
Felicissimus
schismaticus.

(d) Cypri.
epist. 42.

LXXXVII.

(e) Cypri.
epist. 55.
Felicissimus & socii
excommunicati.

(f) Apud
Cypri. epist.
39.

(g) Cypri.
epist. 55.

(h) Ead.
epist. 55.

LXXXVIII. In hoc quoque Concilio lapsorum causa (quod diu ante pollicitum fuerat, redita Ecclesiae pace, esse tractandum) fuit Episcoporum sententiis agitata. Quid demum in eo statutum fuerit, idem Cyprianus (a) scribens ad Antonianum his verbis significat: *Secundum quod tamen antea fuerat destinatum, persecutione sopita, cum data esset facultas in unum conveniendi; copiosus Episcoporum numerus, quos integros & incolumes fides sua & Domini tutela protexit, in unum convenimus: & scripturis diu ex utraque parte prolatis, temperamentum salubri moderatione libravimus, ut nec in totum spes communicationis & pacis lapsis denegaretur, ne plus desperatione deficerent, & eo quod sibi Ecclesia cluderetur, secuti seculum, gentiliter viverent: nec tamen rursus censura Evangelica solveretur, ut ad communicationem temere proflirent; sed traheretur diu penitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, & examinarentur causae & voluntates & necessitates singulorum, secundum quod libello continetur, quem ad te pervenisse confido, ubi singula placitorum capita conscripta sunt: Hæc de statutis in Synodo Cyprianus.*

LXXXIX. Libellus Poenitentiarum. Videtur namque libellus iste a Synodo scriptus, quo singula (ut ait) capitula placitorum continebantur, singulos lapsorum expressisse casus (erat enim, ut inferius docet, lapsorum plurima differentia) & tempus ac modum poenitentiae singulis delinquentibus itidem præscriptos habuisse; eademque plane ea fuisse capita, quæ etiam alio nomine, Poenitentiales canones antiquitas nominavit. Meminit ejusdem Synodi idem S. Cyprianus in ea quam ad confessores schismaticos jam ad Ecclesiam restitutos scribit epistola, in qua hæc habet (b) : *Propter quod & nos temperamentum tenentes, & libram Domini contemplantes, & Dei Patris pietatem ac misericordiam cogitantes, diu multumque tractatu inter nos habito, justa moderatione agenda libravimus: quæ omnia penitus potestis inspicere, lectis libellis, quos hic nuper legeram, & ad vos quoque legendos pro communi dilectione transmiseram; ubi lapsis nec censura deest, quæ increpet, nec medicina, quæ sanet: Hæc Cyprianus.* Ubi cum modo plures, modo unum libellum ex Synodo scriptos dicat; par est credere, unum sui generalitate esse intelligendum, qui plures casus complecteretur, eosdemque fusiis scriptos atque distinctos: ut puta, caput illud de iis qui immolassent, cum sponte, vel vi id adducti fecissent: rursus de Libellaticis aliud formatum caput, & alia deinceps multa, quæ omnia attextam haberent statutam poenitentiam. Hallucinari itaque arbitramur eos qui putant his libellis comprehendi librum de Lapsis a Cypriano conscri-

ptum. Quo modo autem post hæc, imminente persecutione, rursus eadem ex causa coactus sit a Cypriano Episcoporum conventus, & summa indulgentia lapsis fere omnibus aperta fuerit Ecclesia, ejusdem Cypriani testificatione (c) suo loco dicemus.

At quod in Africa hac Synodo ab Episcopis statutum fuit, Romæ itidem habitam a Cornelio Papa Synodo, est firmiter stabilitum. Id quidem eadem ad Antonianum epistola Cyprianus (d) tradit his verbis: *Ac si minus sufficiens Episcoporum in Africa numerus videbatur, etiam Romam super hac re scripsimus ad Cornelium collegam nostrum; qui & ipse cum plurimis Coepiscopis, habito Concilio, in eandem nobiscum sententiam pari gravitate & salubri moderatione consensit; de quo tibi necesse nunc fuit scribere, ut scias me nihil leviter egisse, sed secundum quod litteris meis fueram ante complexus, omnia ad commune Concilii nostri consilium distulisse: Hæc ipse.* Porro Concilium hoc de restitutione lapsorum Romæ sub Cornelio habitum, diversum plane ab illo est, cujus Eusebius (e) meminit, in quo dicitur excommunicatum fuisse Novatianum, cujus mentionem facit ipse Cornelius ad Fabianum Antiochenum scribens. Nam in prioribus hoc nihil actum fuit contra Novatianum; sed de eo in posteriori tractatum est. Apparet autem errore labi, qui hoc cum illo confundunt; de quo suo tempore dicturi sumus. In hoc item Romano Concilio, ubi de restituendis lapsis habitata tractatio est, illud constat fuisse statutum, ut lapsi poenitentia functi ad communicationem admitterentur; quod decretum Cornelius suis litteris, quarum Cyprianus (f) meminit, promulgavit.

Sed & illud quoque in hac Synodo statutum ab eodem Cornelio, Cyprianus testatur; nimirum sic sacerdotes lapsos poenitentes ad Ecclesiam admittendos esse, ut tamen a sacerdotali functione abstineant, & tantum laica communicatione communicent. Sic fecerat ipse Cornelius, admittens Trophinum Episcopum lapsum, ut S. Cyprianus (g) scribit ad Antonianum. Quod non servatum fuisse a Fortunatiano Episcopo Assuritano lapso, idem Cyprianus (h) exclamat; qui & scribens (i) ad Hispanos, ejusmodi a Cornelio sanciti decreti meminit, dicens de Basilide & Martiale: *Frustra tales Episcopatum sibi usurpare conantur; cum manifestum sit, ejusmodi homines nec Ecclesiae Christi posse præesse, nec Deo sacrificia offerre debere: maxime cum jampridem nobiscum, & cum omnibus omnino Episcopis in toto mundo constitutis, etiam Cornelius collega noster, sacerdos pacificus ac justus, & martyrio quoque dignatione Domini honoratus, decreverit hujusmodi homines ad poenitentiam quidem*

(a) Cyprianus epist. 52.

De Lapsis quid statutum.

(c) Cyprianus epist. 54.

XC. Concilium Romanæ habitum. (d) Cyprianus epist. 52.

(e) Eusebius lib. 6. cap. 35.

(f) Cyprianus epist. 67. in fine.

XCI. De Sacerdotibus lapsis quid statutum.

(g) Cyprianus epist. 52.

(h) Cyprianus epist. 64.

(i) Cyprianus epist. 68.

quidem agenda posse admitti, ab ordinatione autem Cleri atque sacerdotali honore prohiberi: Hæc ipse. Quænam autem fuerit laica communicatio, ad quam ejusmodi admittebantur, alibi opportuniori loco fusius dicturi sumus.

XCII. Celebrata (ut dictum est) in Africa Synodo, scriptæ sunt ab ea Synodica litteræ ad Cornelium Papam; sed illæ desiderantur. Addidit & suas privatas (a) ad eumdem S. Cyprianus, quarum nuper facta est mentio, Mettius subdiacono & Nicephoro acolutho datas; quibus etiam adjecit litteras ad confessores in schisma lapsos & Novatiano consentientes, quas a Cornelio Papa prius inspici voluit; eam nimirum cautela, ne, ad schismaticos scribendo, falso iidem se illis communicare jactarent; extant (b) ambæ. Hortatus est eos Cyprianus, ut a schismaticis se divellerent, & ad Catholicam Ecclesiam, unde discesserant, nulla interposita mora, redirent.

XCIII. Eodem ferme tempore quo hæc tum Romæ, tum in Africa gerebantur, S. Cyprianus consulere studuit iis, qui dictorum confessorum exemplo & litteris ab eis scriptis plurimum commoti in ruinam inducebantur; qui & a Catholica unitate divulsi, in schismatis scelus veluti quibusdam vinculis trahebantur. Quod enim tantæ Ecclesiæ tanti viri fecissent, iidem sibi jure faciendum putarent; sicque non tantum debiles ac simplices, sed & qui firmiter in Catholica communicatione stare videbantur, & pollerent doctrina atque prudentia (ut dictum est de Antoniano Episcopo in Numidia) nutabant, atque vehementer commovebantur. Tam anticipi prælio dimicantibus Fidelibus Cyprianus studens ferre suppetias, librum illum meditatus est, quem de Unitate Ecclesiæ Catholicæ titulo prænotavit; qui ad invadendos schismaticos cuneus fortissimus, & ad incursum illorum vitandos turris instar munitissimæ haberetur: atque adeo comparatus, ut non ad Novatianos tantum exarmandos, sed ad omnes quotquot unquam fuissent, vel futuri essent, hæreticos prosternendos, solus sufficiens atque idoneus omnino foret. Quippe qui, ostensa semel ac demonstrata una tantum Ecclesia, eaque in Petri cathedra cognoscenda, cæteras autem eidem ut membra capiti esse connexas; plane declaret, atque aperte significet, omnes ab Ecclesia Catholica esse divisos ac prorsus extorres, eosdemque schismaticos vel hæreticos judicandos, qui uni Ecclesiæ, ipsi (ut ait) cathedræ Petri, non essent compage communicationis uniti, & firma consolidatione connexi.

XCIV. Meminit idem S. Cyprianus ejusdem a scripti libelli in ea epistola (c), quam sed confessores in Ecclesiam restitutos, nu-

per scriptam fuisse diximus, ubi ait: Sed & Catholica Ecclesiæ unitatem, quantum potuit, expressit nostra mediocritas; quem libellum magis ac magis nunc vobis placere confido, quando eum jam sic legitis, ut & probetis, & ametis; siquidem quod nos verbis conscripsimus, vos factis impletis, quando ad Ecclesiam charitatis ac pacis unitate remeatis. Scriptum namque eum fuisse libellum antequam confessores (d) schismati faventes ad unitatem Ecclesiæ redirent, ejusdem Cypriani in eo posita verba declarant, cum ait (e): Nec quisquam miretur, dilectissimi fratres, etiam de confessoribus quosdam ad ista procedere, inde quoque aliquos tam nefanda, quam gravia peccare; neque enim confessio immunem facit, ab insidiis diaboli. Et post multa, ne putarent, cum audirent confessores inhæsisse schismaticis, omnes qui Romæ essent eo titulo clari, pariter lapsos esse, hæc subdit de reliquis cultoribus recte fidei confessoribus: Stat (inquit) confessorum pars major & melior in fidei robore, & in legis ac disciplinæ Dominicæ veritate; nec ab Ecclesiæ pace discedunt qui se in Ecclesia gratiam consecutos de Dei dignatione meminerunt; atque hoc ipso ampliorem consequuntur fidei suæ laudem, quod ab eorum perfidia segregati, qui juncti confessionis consortio fuerunt, a contagio criminis recesserunt.

Sed & de una Ecclesia, & ejus certitudine ubi sit, pauca hæc satis sit hic describere: ac primum de schismatum atque hæresum omnium causa: Hoc eo fit (inquit f) fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur, nec caput quaritur, nec magistri cælestis doctrina servatur, quæ si quis consideret & examinet, tractatu longo & argumentis opus non est; probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: Ecce dico tibi, inquit, quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam: & post multa de primatu Petri ex divinis Scripturis petita, addit: Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia & cathedra una monstretur. Et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur: & paulo post: Hanc Ecclesiæ unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesiæ renititur & resistit; qui cathedram Petri super quam fundata est Ecclesia, deserit; in Ecclesia se esse confidit? Porro sedem Cornelii esse Petri cathedram, idem alias sæpe demonstrat. Sed de his primo Annalium tomo fusius.

Interea dum hæc agerentur, contigit Novatum una cum Evaristo, Nicostrato, Primo, ac Dionysio schismaticis in Africam ad evertendam illam Ecclesiam legationem suscepisse; quod scilicet, qui

Quando libellus scriptus.

(d) Cypr. epist. 51.

(e) Cypr. de unit. Eccles. prope finem.

XCVI. Unde schismata & hæreses. (f) Cypr. de unit. Eccles. circa princ.

Novati legatio in Africam.

an-

Cyprianus de unitate Ecclesiæ scribit.

psos viderent in Ecclesia constitutos, quos errantes & palabundos jam diu viderant, & dolebant. Quorum voluntate cognita, magnus fraternitatis concursus factus est. Una vox erat omnium gratias Deo agentium; gaudium pectoris lacrymis exprimentes, complectentes eos, quasi hodie pœna carceris fuissent liberati: Hæc Cornelius de ipsorum reditu; qui & libellum ab eis scriptum in eadem epistola posuit, sic dicens:

C.
Confessorum sedu-
storum
professio.

Et ut ipsorum verba designem: Nos (inquiunt) Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ electum a Deo omnipotente & Christo Domino nostro scimus. Nos errorem nostrum confitemur; nos imposturam passi sumus; circumventi sumus perfidia & loquacitate captiosa. Nam etsi videbamur quasi quamdam communicationem cum schismatico, & hæretico homine habuisse, sincera tamen mens nostra semper in Ecclesia fuit. Nec enim ignoramus verum Deum esse, unum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, unum Spiritum sanctum, unum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere: Hic eorum libellus; quo videas in primis Romani Episcopi titulum, nempe nominatum Cornelium Sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ Episcopum, & quod subdit: Rectæ fidei confessione aque asserendum, unum Episcopum in Ecclesia Catholica esse debere; quem agnoscunt esse Cornelium. Hinc illa a Cypriano sæpius dictio usurpata, ut dividi a Romano Pontifice, idem sit, quod ab universa Ecclesia schismate separari; rursus illi communicare, id ipsum esse, quod Catholicæ Ecclesiæ unitate conjungi. Quid autem post acceptum ac recitatum confessorum libellum Cornelius egerit, ipse ea epistola narrat in hæc verba: Ista eorum professione non moveremur? ut quod apud potestatem sæculi erant confessi, in Ecclesiam constituti comprobarent?

CI.
Confessorum
res resti-
tuti.

Quapropter Maximum presbyterum locum suum agnoscere iussimus; ceteros cum ingenti populi suffragio recepimus. Omnia autem remisimus Deo omnipotenti, in cuius potestate sunt omnia reservata. Hæc igitur, frater carissime, eadem hora, eodem momento ad te scripta transmisi; & Nicephorum acoluthum descendere ad navigandum festinantem de statione ad vos statim dimisi; ut nulla procrastinatione habitæ, velut præsens in isto Clero & in isto populi cœtu, Deo omnipotenti & Christo Domino nostro gratias ageres. Credimus autem fore, quinimmo pro certo jam confidimus, ceteros quoque, qui in errore hoc sunt constituti, in Ecclesiam brevi reversuros, cum auctores suos viderint nobiscum agere. Has litteras puto te debere, frater carissime, & ad cæteras Ecclesias mittere; ut omnes sciant, schismatici huius & hæretici dolum & prævaricationem

de die in diem evacuari. Bene vale, frater carissime: Hucusque Cornelius; qui & in epistola, quam (a) scripsit ad Fabium Episcopum Antiochenum, adnumerat inter eos qui ex schismate reversi sunt ad Ecclesiam, Celerinum nobilissimum confessorem, de quibus omnibus cum dicat, ad exigui temporis spatium ab Ecclesia descivisse, satis significare videtur, hoc ipso anno, quo lapsi sunt, esse ad Ecclesiam revocatos.

(a) Apud
Euseb. lib.
6. c. 35.

Perlatis in Africam, & in alias Provincias Cornelii Papæ litteris de recantatione lapsorum confessorum, tum boni omnes vehementer adgavisi, tum etiam qui illorum lapsu æque prostrati fuerant, illis resurgentibus, pariter elevati sunt, de quibus Cyprianus Cornelio gratulatus ad eundem rescribens (b) hæc ait: Hic enim quosdam fratres nostros error induxerat, quod sibi communicationem confessorum sequi viderentur; quo errore sublato, lux omnium pectoribus infusa est; & Ecclesia Catholica una esse nec scindi nec dividi posse, monstrata est. Nec quisquam jam facile poterit schismatici furentis verbis loquacibus decipi; quando probatum sit, bonos & gloriosos Christi milites non potuisse diu aliena fallacia & perfidia extra Ecclesiam detineri: Hæc Cyprianus. Sed & ipsi quoque qui respiciunt confessores, de sua ipsorum poenitentia ad Cyprianum litteras dedere sic scriptas (c): Certi sumus, frater carissime, te quoque nobiscum pari voto congaudere. Nos habito consilio, utilitatibus Ecclesiæ & paci magis consulentes, omnibus rebus prætermisissis, & iudicio Dei servatis, cum Cornelio Episcopo nostro pariter & cum universo Clero pacem fuisse, cum gaudio etiam universæ Ecclesiæ, prona etiam omnium charitate hoc factum, his litteris nostris scire certissime debuisti. Oramus te, frater carissime, multis annis bene valere. Hæc ipsi; ad quos etiam eodem argumento rescriptæ extant Cypriani (d) litteræ, quibus cum eisdem congratulatur, tum etiam quid communi consensu de lapsis recipiendis actum sit, reddit certiores.

CII.
Vulgatæ
litteræ de
restitutione
confessorum.

(b) Cypri.
ep. 47.

(c) Apud
Cypri. ep.
50.

(d) Cypri.
ep. 51.

Cum autem Novatus ac socii (ut dictum est) a Novatiano Pseudopapa datis litteris ad Africanos Episcopos, quos possent, a Catholica communicatione dividerent; inter alios Antonianus in Numidia Episcopus, qui antea a Cornelii partibus steterat, Novatiani litteris permotus, nutare non nihil incipiens, Quinto presbytero litteras (e) ad Cyprianum dedit, quo ab eo de rebus gestis certior redderetur. Cyprianus vero, scriptis ad eum litteris, officio ac consilio non destitit, ut hominem vacillantem, ac propemodum collabentem statueret ac firmaret. Scriptam vero fuisse hanc a Cypriano epistolam post restitutionem lapsorum confessorum

CIII.
De Antoniano E. pisco in Numidia titubante.

(e) Cypri.
ep. 52.

CHRISTI
254.

CORNELII PAP.
I.

GAL. & VOLUS. IMPF.
I.

rum, illis verbis significat, quibus dicit: Quod etiam Romam ad Clerum tunc adhuc sine Episcopo agentem, & ad confessores Maximum presbyterum & ceteros in custodia constitutos, nunc in Ecclesia cum Cornelio junctos, plenissime scripsi. Sed quod Cyprianum quoque Antonianus ex iisdem Novatiani litteris coeperat habere suspectum; non defuit ille, eadem ad ipsum scripta epistola, se purgare, exactamque de rebus a se gestis rationem reddere.

CIV.
Novatiani
hæresis.

At quoniam tum Cornelii, tum Cypriani, de Novatiano ea frequens erat assertio, ut dicerent, ipsum non solum fuisse schismaticum, sed hæreticum; auctoremque schismatis atque hæresis ab eisdem sæpe taxatum; idem Antonianus a Cypriano significari petiit, quam hærelim Novatianus introduxisset. Obsecutus eidem Cyprianus, pluribus docet Novatianum ejus fuisse sententiæ, ut negaret semel lapsos amplius in Ecclesiam admittendos, sed esse Dei judicio relinquendos, nec ullum lapsorum habendum esse discrimen, criminumve distinctionem. Hæc autem ipsum ex Stoica philosophia, quam professus erat, conatum esse in Dei Ecclesiam introducere, idem Cyprianus demonstrat, his verbis ipsum Novatianum sugillans: *Alia est philosophorum & Stoicorum ratio, frater carissime, qui dicunt omnia peccata paria esse, & virum gravem non facile flecti oportere. Inter Christianos autem & philosophos plurimum distat. Et cum Apostolus (a) dicat: Videte ne quis vos deprædetur per philosophiam & inanem fallaciam; vitanda quæ non de Dei clementia veniunt, sed de philosophiæ durioris præsumptione descendunt: Hæc ipse.*

(a) Coloss.
2.

CV.

Novatiani
ex
Montano.

Sed contra Novatiani dogmata recte sentire Dei Ecclesiam, quæ lapsos pœnitentes admittat; & distinctione adhibita cuiusque criminum, vel fero, vel mature eos recipere, pluribus docet. Licet autem ex Stoica secta, quod Stoicus esset, hæc impie mutuatus esse videri potuisset; tamen videas ejusmodi perversi dogmatis in Montani hæresi esse impressa vestigia; ex Montani enim Paracletico illud quoque vendicavit sibi Tertullianus (b), ut in mœchiam lapsos in Ecclesiam recipiendos esse negaret. Quod vero Novatianus falso jactaret defecturos in Ecclesia martyres, si lapsis tam ampla pateret via; Cyprianus id confutans, Ecclesiæ robur in bonis viris demonstrat, sic inquit: *Nec putes, frater carissime, hinc aut virtutem fratrum minui, aut martyria deficere, quod lapsis laxata sit pœnitentia, & quod pœnitentibus spes pacis oblata; manet vere fidentium robur immobile, & apud timentes ac diligentes corde toto Deum stabilis & fortis perseverat integritas. Nam & mœchis a nobis pœnitentiæ tempus conceditur, & pax datur; non tamen idcirco*

(b) Tertul.
de Pudicit.
per totum.

Ann. Eccl. Tom. II.

virginitas in Ecclesia deficit, aut continentia propositum gloriosum per aliena peccata languescit. Floret Ecclesia tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia tenorem gloriæ suæ servat; nec quia adultero pœnitentia & venia laxatur, continentia vigor frangitur. Ex eadem Montani, quæ dicitur Cataphrygum hæresis, Novatianum mutuatum esse venena, Pacianus (c) æque nobiscum sentit, cum ait: *Scriptis tuis Pœnitentiam usquequaque damnantibus, secundum Phrygas te sensisse pronuncias. Ac rursum alibi (d), Novatianum suosque secutos esse Tertullianum, demonstrat.*

(c) Pacianus ad Sympr. ep. 1.
(d) Pacianus ad Sympr. ep. 3. prope finem.

Fuerunt hæc a Novatiano prima excogitata impietatis dogmata, quæ (ut de aliis quoque hæresibus accidit) a successoribus aucta sunt, ac turpius deformata. Eos non admittere secundas nuptias, & hoc ipsum ex secta Montani; abnegasse quoque Novatianum baptismum, & quæ præcedunt baptismum, fidem scilicet & confessionem, scribit Dionysius Episcopus Alexandrinus. Hoc puto esse quod Theodoretus (e) affirmat, baptizatos in Ecclesia Catholica iterum ab eo baptizari consuevisse; sed de hoc suo loco dicemus. Rursus vero Novatiani sectatorem quemdam negasse Petrum Apostolum fuisse baptizatum, sanctus Augustinus (f) affirmat. Quod præterea se mundos dicerent, nec vel aliquando lapsos, ac neque consortium vellent habere cum lapsis, pulchro nomine (an potius dicam Pharisæico) Καθαρὸς se dici voluisse, affirmat Eusebius (g). Eisdem pariter decoros candidis vestimentis incedere solitos, auctor est Socrates (h).

CVI.
Alia præva dogmata Novatianorum.

(e) Theod. bar. fab. lib. 3.

(f) Aug. epist. 108.

(g) Euseb. lib. 6. cap. 35.
(h) Socr. lib. 6. cap. 20.

Porro quod Novatianus, de cujus hæresi sermo est, negaret lapsos pœnitentes in Ecclesiam recipiendos; eo vecordia, atque temeritatis prolapsus infelix est, ut negaret quod est in Apostolico Symbolo, Remissionem peccatorum, in Ecclesia reperiri. Sed & ex necessaria quoque assumptione hæresis hujusmodi deduci conclusio videbatur, ut a Christo Ecclesiæ claves datas esse tam procaciter quam turpiter negaretur tum ab ipso, tum illis qui ab eo denominati sunt Novatiani; in quos hæc S. Augustinus (i): *Nec audiamus eos, qui negant Ecclesiam Dei omnia peccata posse dimittere. Itaque miserum dum in Petro petram non intelligunt, & nolunt credere datas Ecclesiæ claves regni cælorum, ipsi eas de manibus amiserunt. Isti sunt qui viduas, si nupserint, tamquam adulteras damnant, & super doctrinam Apostolicam se prædicant esse mundiores? qui nomen suum si vellent agnoscere, mundanos se potius, quam mundos, vocarent: Hæc & alia Augustinus.*

CVII.

(i) Aug. de Agon. Christi cap. 31.

Reddita (ut vidimus) Ecclesiæ pace, accidisse putatur ut de redemptione eorum

CVIII.

De Fide-
libus a
barbaris
abductis
redimen-
dis.

(a) Cyp.
ep. 60.

adum sit, qui dira illa barbarorum incur-
sione in Numidia Christiani captivi abdu-
cti sunt; quando Numidiæ Episcopi ad S.
Cyprianum scripserunt, rogantes ut pro
redimendis captivis pecuniam colligere di-
gnaretur. Qui collecta ex more Christianis
indicta, pecuniæ summam ex Fidelium libe-
rali collatione coactam mittens, ad eisdem
Numidiæ Episcopos scripsit (a) epistolam,
cujus illud exordium: Cum maximo animi
nostri gemitu & non sine lacrymis legimus
litteras vestras, fratres carissimi, quas
ad nos pro dilectionis vestræ sollicitudine,
de fratrum nostrorum & sororum captivi-
tate fecistis. Quis enim non doleat in ejus-
modi casibus? aut quis non dolorem fratris
sui suum proprium computet? Et post mul-
ta: Quis enim non humanitatis memor, &
mutuæ dilectionis admonitus; si pater est,
illic esse nunc filios suos computet? si ma-
ritus est, uxorem suam illic captivam te-
neri cum dolore pariter ac pudore vinculi
maritalis existimet? Quantus vero commu-
nis omnibus nobis mæror est & cruciatus
de periculo virginum quæ illic tenentur;
pro quibus non tantum libertatis, sed &
pudoris iactura plangenda est; nec tam
vincula barbarorum, quam lenonum & lu-
panarium supra defendenda sunt: ne mem-
bra Christo dicata, & in æternum conti-
nentiæ honore pudica virtute devota, in-
sultantium libidine & contagione fœdentur?
Sacratas Deo (quas Moniales dicimus)
cas fuisse virgines, aperte significat.

CIX.
Collecta
pecunia fi-
deles cap-
tivi re-
dempti.

Quanta vero tunc S. Cypriani exhora-
tatione liberalitas Carthaginensis Ecclesiæ
enituerit, sequens ejusdem sermo decla-
rat, cum ait: Quæ omnia istic secundum
litteras vestras, fraternitas nostra cogi-
tans, & dolenter examinans, prompte om-
nes & libenter ac largiter subsidia numma-
ria fratribus contulerunt; semper quidem
secundum fidei suæ firmitatem ad opus Dei
proni, nunc tamen magis ad opera saluta-
ria contemplatione tanti doloris accensi.
Ac paulo post: Denique maximas vobis
gratias agimus, quod nos vestræ sollici-
tudinis & tam bonæ ac necessariæ operatio-
nis participes esse voluistis, ut offerretis
nobis agros uberes, in quibus spei nostræ
semina mitteremus, expectaturi messem de
amplissimis fructibus, qui de hac cælesti,
& salutari operatione proveniunt. Mis-
imus autem sestertia, centum millia num-
mum, quæ istic in Ecclesia, cui de Domi-
ni indulgentia præsumus, Cleri & plebis
apud nos consistentis collatione collecta
sunt: quæ vos illic pro vestra diligentia
dispensabit. Et optamus quidem nihil ta-

le de cætero fieri, & fratres nostros Domi-
ni majestate protectos ab ejusmodi pericu-
lis incolumes reservari. Si tamen ad ex-
plorandam animi nostri charitatem, & ad
examinandam pectoris nostri fidem, tale
aliquid acciderit; nolite cunctari nuncia-
re hæc litteris vestris; pro certo habentes,
Ecclesiam nostram & fraternitatem istic u-
niversam, ne hæc fiant, precibus orare; si
facta fuerint libenter & largiter subsidia
præstare: Hæc & alia Cyprianus, qui-
bus tamquam in viva tabula expressa elu-
cet pulcherrima in dilectione fratrum illo-
rum temporum Ecclesiæ facies.

Quota autem hæc esset ad eos missa
nummorum quantitas, ex confusa lectione
absque aliqua * interpunctione reddi pos-
set ambigua, nisi nimia numeri excrecentia
cogeret interposita virgula disjungere di-
ctiones. Nam si legas, ut Pamelii habet e-
ditio: *Misimus sestertia centum millia*: Cum
singula sestertia valeant mille sestertios, &
mille sestertii vigintiquinque aureorum nu-
merum contineant; dicere opus esset, a Cy-
priano myriadas duas & semis aureorum
missas, nimirum vicies centena & quingenta
millia aureorum. Sed plane excedit huma-
num captum, ut tam ingens pecuniarum
vis ex Christianis Carthaginensibus colli-
gi a Cypriano potuerit. Quamobrem al-
terutro modo legendum, nimirum ut sit
lectio: *Misimus sestertia, centum millia
nummum*: Ut sit Cypriani verborum sensus
se litteris illis sestertia mittere; sed quot
mittat sestertia, verbis illis, quæ addit,
declarare voluisse, nempe centum millia
nummum, quæ efficiunt sestertia centum:
Vel loco sestertia, legendum sit, sester-
tium nummum, quod idem est atque ses-
tertii. Verum neutram harum puto fuisse
germanam Cypriani lectionem; sed quod
ipse in epistola sic scripserit more majorum.
HS. CM. N. librarius, qui excipserit
ejusmodi numeri notas vocibus illis
quæ leguntur expresserit. Sed diversarum
harum lectionum una tamen concors sum-
ma colligitur, nimirum ut cum singuli
mille HS. sint aurei nummi vigintiquin-
que, tota summa HS. CM. N. fiet duo-
rum millium & quingentorum aureorum,
vel monetæ nunc Romanæ (ut numerat
Panvinus b) tria millia aureorum. Certe
quidem haud exigua hæc summa æstima-
ri debet, quæ ex collectitia pecunia Chri-
stianorum tantummodo Carthaginensium,
ingenti præsertim persecutione mirum in
modum vexatorum, a Cypriano missa est
pro redimendis captivis ad Numidas E-
piscopos.

CX.
Quota
summa
pecunia-
rum col-
lecta.
* al. alia.

(b) Pan-
vin. in
Rom. Imp.
pag. 872.

Mutata vel adjecta a BARONIO priore & secundo
Tomo hoc signo notantur: rejecta hic vides.

Tom. I. Anno Christi I. S. L. Post ea verba: Melius est Herodis porcum esse, quam filium *Baronius* delevit: His sane consentientia scribuntur apud (a) Philonem Judæum (quamvis non ejus credatur a multis liber, qui inscribitur de Temporibus) his verbis: Anno vero trigesimo principatus sui tyrannici Zanedrin de domo David delevit, & Annanelum quemdam atque Zanedrin ex profelytis suffecit, qui nimirum videbantur in lege eruditi: tum & Salomen sororem suam, & virum ejus de tribu Juda, itemque proprium filium, quem & uxore ejusdem tribus susceperat, interfecit, quod diceretur in lege promissus Christus natus: Hactenus ibi: quæ tamen scimus a nonnullis impugnari, quasi non sit vere Philo ejus Chronici auctor, sed qui illud edidit, Annius. Sane quidem hæc non posuissim, nisi Eusebium eadem fere in suo Chronico firmiter asserere reperissim, eadem Olympiade qua natus est Christus, anno primo; ubi hæc ait: Herodes ad ea quæ supra crudeliter gesserat, etiam hoc addidit: virum sororis suæ Salomes interfecit, & cum eam alii tradidisset uxorem, etiam hunc necat: Scribas quoque & interpretes divinæ legis pariter necat: Hæc ille. Quæ quidem cum apud Josephum non reperiantur (sunt enim multa ab eo prætermittæ) non aliunde quam ab aliquo digno auctore Eusebii mutuatus videtur, qui eadem breviori summa contraxit. Quod vero idem qui inscribitur Philo, ibi distinguit Herodis principatum tyrannicum a legitimo; ea ratione fecisse constat, quod licet ab Augusto ex S. C. legitime Rex institutus fuisset; tamen, ut qui erat alienigena, a Judæis minus legitimus habebatur: legitimum vero tunc reputatum a Judæis esse, cum illi in ejus regnum jurassent; quod tandem extortum ab eodem fuisse dicemus.

Immo & Josephus his (b) consentientia scribit, dum his utitur verbis: Ad sex millia Phariseorum noluisse jurare Herodi, nec Cæsari, cum tota gens Judæorum fidem suam eidem Regi jurejurando obligasset; ac eadem de causa ab eodem Herode male exceptos esse. Sic etiam, quod idem qui supra auctor dicit, Synedrin ab Herode deletum, etiam Eusebii ait, Scribas quoque & interpretes divinæ legis ab Herode simili scelere occisos. Hæc igitur nomine Philonis scripta in hunc modum testata firmiter posuimus, quod (ut diximus) liber ille commenticius habeatur. Sane quidem non imus inficias, multos in eo reperiri errores: quos cum potius tribuendos aliqui putent scriptoribus; cetera quæ aliunde etiam sibi fidem vendicant, cur non recipere debeamus, nullam invenimus causam. Hæc modo de eo Chronico satis. Interfecit Herodes & tres alios filios, sed aliis temporibus, aliisque de causis: videlicet Antipatrum, qui venenum patri paraverat: sed id factum est (ut narrat Josephus c) quinto die ante ejusdem Herodis obitum. Jussi sunt item ab eo occidi alii duo, sed longe ante hæc tempora: fuerunt hi Aristobulus & Alexander; qui non furore Herodis de medio sublati sunt, sed ipso Augusto permittente, & Concilio centumquingenta virorum Beryti ad hoc coram Syriæ Præsidibus convocato, mature id jureque decernente; prout idem Josephus (d), qui rei gestæ seriem pluribus scripsit, testatur: quod & ante Christum natum contigisse, ex eodem auctore facile percipi potest: Pro quibus legendum censuit: Quod scilicet, qui filios occideret, usque ad S. Quod pertinet ad necatos infantes.

Tom. I. Anno Christi 8. S. Tum Herodes: Post ea verba: Eundem auctorem consulat, delevit: Quem etsi in ceteris probemus, in his quæ de Salome Herodis sorore ejusque viro narrat, secundum ea quæ nuper diximus, & auctoritate Eusebii mendacii redarguitur: Usque ad illud. Contigit vero.

Tom. I. Anno Christi 20. in fine addebat: Tunc temporis, idem Tiberius, Christiano quidem nedum philosopho Principe dignum, de Histrionibus urbe pellendis promulgavit edictum, iisdemque ea arte interdixit, ut Dio (e) testatur: Tacitus autem id post quinquennium factum, sub Consulatu Asinii & Antistii tradit. Præterea hoc anno, scribit Dio, (f), iisdem Coss. ex Senatus consulto statuisse Tiberium, ne sententia mortis damnatus intra decimum diem duceretur: quod quidem edictum latioribus spatiis Theodosius (g) Aug. Christianus Imp. ampliavit, nimirum ut triginta etiam diebus executio capitalis sententiæ differretur. Ex his corrigendus est Sidonius. (h) Apollinaris, qui ejusmodi dilationem triginta dierum tribuit Senatusconsulto Tiberiano: nam decem tantum dies ab illo sunt dati, ceteri autem viginti a Theodosio Imperatore sunt additi. Hæc secundum Baronii monitum retulimus in annum 23. S. I. post illa verba: Secundum ineuntes Consulatum.

(a) Phil. lib. 2. de temporibus.

Herodis sævitia in suos & scribas.

(b) Joseph. antiq. lib. 17. c. 3. Pharisei occisi ab Herode.

(c) Joseph. antiq. lib. 17. c. 9.

(d) Joseph. antiq. lib. 16. in fin. & 17.

(e) Dio hist. lib. 57. sub iisdem Coss. Tib. Imp. leges.

(f) Dio ibidem. Et Suet. in vit. Tib. c. 75.

(g) l. si vindicari c. de penis Ruffin. l. 2. c. 18. & Soz. lib. 7. c. 24.

(h) Sidon. lib. 1. epist. 8. in fin.

Tom. I. anno Christi 33. §. Post hæc convocata turba, *Ubi nunc legitur Nazareth vero contra Legionem, usque ad ea verba: Auctor est Beda, legebatur Nazareth vero contra Orientalem plagam ab eo distare quindecim milliariis.*

Tom. I. anno Christi 34. §. Quid autem actum sit sequenti die, *Post ea verba: Libera seu salva quæso, Legebatur: Hæc autem quantumlibet vera esse dixerimus; minime tamen convenire videtur, quod turbæ clamantes, Hofanna, adderent, Filio David. Nam, Salva quæso filio David, vitiosa esset locutio, quæ nullum congruentem refert sensum orationis. Nisi dicere velimus esse Hebraismum, idemque sonare, ac si*

(a) De Voc. Hebr. novi Test. c. 19. (b) Canin. de locis novi Testamenti.

(c) Matth. 21.

diceretur, salus nostra a filio David, ut notat Joannes Drusus (a). Sed magis placet cum quæ ipse ex Helia narrat, tum etiam quod Caninius (b) rerum Hebraicarum peritissimus, ea refellens, ex Hebraicis fontibus tradit, Hofanna; non duas sed unam tantum esse dictionem, eandemque significare proprie ramos salicum; verum usurpari consuevisse pro ramis etiam aliarum arborum, atque adeo in Scenophegia moris fuisse portare Hofanna, ac circuire cum Hofanna, hoc est, cum arboris ramo. Sicque optime convenire quod hic dicitur ab Evangelistis, turbam conclamasse. Hofanna filio David, hoc est, Rami filio David, quod quidem honoris genus non nisi Deo impartiri consuevisse, inde facile est cognoscere, quod ea Sacerdotum & Scribarum objectio (c) Christo tunc temporis facta est in hunc modum: *Audis quid isti dicunt?* quasi ipsum arguerent, quod honor Deo exhiberi solitus, ipsi videretur attributus. Sed hæc pluribus auctor, cui non inviti adstipulamur.

Tom. I. eodem anno 34. post §. Ex his manifesti erroris arguuntur, *sequentia delevit: Sed quænam re vera esset myrrha, & ex ea confecta vasa myrrhina, & quod in eis conditur vinum myrrhinum seu myrrhatum, dilucidius intelligere ut valeremus, diu multumque pervestigavimus. Sed feliciter occurrit nobis Michael Mercatus Miniatensis Protonotarius Apostolicus, S. D. N. intimus familiaris, celebris ætate nostra Philosophus, rerum naturalium eruditissimus: qui hæc assentitur Plinio (d) dicenti, naturam vi caloris humorem sub terra densare, ac glebam ex eo procreare, ex qua myrrhina cavari possint: quin potius ipsam materiam ex myrrhæ arbore incisa fluentem in massam coagmentari tradit; coloribusque ad speciem inductis artem inde potiora fingere, quæ in summis populi Romani deliciis essent. Confirmabat hæc ille rationibus, quas quidem explicat in opere quod omnium rerum fossilium naturam complectitur: ubi & demonstrat myrrham esse (nam opinio recentiorum in hac re varia est) quam Indi hac nostra tempestate, Benzui vocant: idemque talem phialam ex India per Lusitanos advectam donoque sibi datam promebat ex sua Metallotheca Vaticana, quam omni naturæ varietate instruxerat. Certe quidem idem est color benzui, qui myrrhæ describitur, nempe maculosus: nam Martialis (e) ait:*

(d) Plin. nat. hist. lib. 37. c. 2.

(e) Martialis lib. 10. epigram. de Erote.

*Plorat Eros, quoties maculosæ pocula myrrhæ
Inspicit.*

Sapor quoque idem videtur: vinum enim in ea phiala (quod nos experiri voluimus) magnam haurientem cum odore simul gratiam saporis exhibet.

(f) Georg. agric. de natur. fossilium lib. 6.

(g) Jul. Capr. in vita Helio-gab.

(h) Plin. lib. 36. cap. 7.

(i) Diosc. lib. 5. c. 110.

(k) Plin. lib. 37. c. 6.

Istud de myrrhinis iudicium in prioribus hujus tomi editionibus quidam reprehendit, opinionem asserens Georgii Agricolæ (f), qui materiam myrrhinorum gemmam esse onychem existimavit. Sed ille non videtur animadvertisse, myrrhina & onychina vasa, simul utraque commemorari ab auctoribus, tamquam diversa; ut a Julio Capitolino, (g) qui Imperatoris Helio-gabali luxuriam describens, in myrrhinis eum & onychinis lotium reddidisse tradit. Quæ onychina non fiebant ex onychæ gemma, sed (veluti Plinius (h) ostendit) ex marmore, quod alabastritis speciem esse Dioscoridi (i) visum est. Hujus marmoris onychini, quibusdam in locis reperti, fuit tanta pulchritudo, ut pocula ex eo facta æstimationi gemmarum accederent, quemadmodum & myrrhina, quamvis fictilia, & quæ nostra ætate vocant porcellana. Plurimum tamen onyx marmor ab onychis gemmæ natura distat, quæ sardonichi & sardæ cognata est; nam marmoris ea teneritudo invenitur, ut ex ipso pocula & alabastri torno perficiantur: quod nulla ratione onyx gemma patiatur ob duritiem, quæ longa attritione infringi debet, adhibita scobe smyridis & adamantis ad rotas æneas & verticillos. Quamobrem Plinius (k), onychis gemmæ naturam persequens, non tradit fuisse usum sculpendi ex ea pocula, quemadmodum neque ex achate, neque ex jaspide, neque prasio, quæ sunt gemmæ ejusdem fere duritiei: sed nostra ætate quædam sculpta ex iis vascula in Principum deliciis conspiciuntur; ita ut eorum cælatura, Plinii ævo recentius appareat fuisse inventa.

Verum ne diutius alienæ materiæ inhæreamus: satis erit indicare, hanc opinionem de onyche, & plures alias a diversis scriptoribus circa myrrhinorum materiam excitatas, confutari latius a Michaele Mercato, qui ex notis omnibus, quæ myrrhinis tribuuntur, nullam ostendit convenire onychi, præter unam, quod a (l) Plinio traditur in Carmania nasci, ubi myrrhina quoque proveniunt; hinc tamen ne verisimile quidem argumentum duci potest; nam eodem auctore, etiam alabastrites, callais, asteria, & aliæ complures gemmæ in Carmania reperiuntur: & in Parthico regno, in quo etiam myrrhina fiunt, nullum onychem recensuit: sed e contrario in aliis regio-

(l) Plin. eod. cap.

nibus gigni prodit onychem, in quibus myrrhina provenire, nec ipse Plinius, nec alius quispiam meminit.

Nunc rationes aliquot adscribendæ sunt, quibus Michael jam dictus myrrhina ex myrrhæ arboris lacryma olim fuisse constat demonstrat. Nulla jaspidis vel achatis, vel onychis, vel alterius gemmæ variegatæ species existit, sive ea antiqua est a Romanis quondam possessa, & hæcenus intra limites Europæ conservata, sive recens a Meridie atque Oriente nobis advecta, cui temperamentum substantiæ & coloris peculiariter competat, quod myrrhinis Plinius (a) attribuit. Deinde splendor sine viribus nitorque verius quam splendor, qui myrrhinis inesse dicitur, gemmæ naturæ non convenit, quæ multo acrius quam marmor effulget. Illud vero quod aliqua myrrhinorum in odore commendatio est, ne lapideæ quidem naturæ convenit. Multo minus etiam sapor; quem addit Martialis (b), scribens calidum vinum ex myrrhino calice jucundius sapere (c): nam lapis ab Aristotele ponitur inter exempla corporum, quæ odore & sapore carent: & præcipue gemma talis esse existimari debet, quæ corpus maxime solidum habet, ut alieno etiam odore imbui nequeat, præsertim expolita.

Cum igitur indicia myrrhinorum ab antiquis præscripta sint ejusmodi, ut nullus lapis suapte natura proveniens iis queat esse præditus; necessario judicandum est, myrrhina fuisse olim fistilia. Et quamquam huic judicio auctoritas Plinii (d) opponitur dicentis myrrhinum existimari humorem sub terra calore densatum: non desunt tamen ex altera parte auctores, qui Plinio objiciantur, ejusque sententiam refellant, sicut Propertius, (e), qui myrrhina esse fistilia aperte docet hoc versu:

Myrrheaque in Parthis pocula cocta focis.

Et Arrianus (f) ex navigatione maris Rubri compertum esse scribit, in Moscophagorum regionem cum alias merces venales comportari, tum etiam lapidea vasa diversi generis, & vasa myrrhina, quæ sunt Diospoli. Itaque ratione naturæ, & auctorum testimoniis constat, myrrhina fuisse conformata opere figlino: quorum materia odora, sapida & remissi nitoris, quænam alia existimari debet, quam illa quæ nomine ipsorum exprimitur, nempe myrrha? Quod etiam antiqui poetæ indicant, qui numeris astricti nomen hujus materiæ usurpant vice operis, myrrham pro vase myrrhino dicentes, ut Lucanus (g), Papinius (h), Martialis (i). Nec mirum videtur, myrrham, quæ tantum placuit vinis condiendis, translatam aliquando fuisse ad pocula; quod etiam Græci aliquando tentarunt, ut de Rhodiæ olulis dictum est. Addimus nos his, quæ Fulgentius Mythologiarum libro tertio, octavo capite, dum agit de fabula Myrrhæ atque Adonis, habet; quibus manifeste demonstratur, myrrham genus esse arboris; ex qua incensa lacrymæ quæ desudant, myrrham itidem esse dictam, inde vero fingendæ fabulæ argumentum esse suppeditatum.

Tom. I. anno Christi 34. S. Et quod ad vitem auream, ubi legitur: testatur Strabo Cappadox, ex quo Josephus accepit, legebatur, Idem Josephus testatur.

Tom. I. anno Christi 41. S. Porro quod primum omnium, pro illis verbis: ex Hebraico fonte se descripsisse, legebatur: in Latinum sermonem se transtulisse.

Tom. I. anno Christi 45. S. Rufus vero cum in ipsa, ubi legitur: Verum etsi superius usque ad illa verba: & quod soliti sint, legebatur: Verum non hoc sensu accipiendum puto quod scripta sit a Petro illa epistola ad fratres dispersionis, quasi illi aliqua dispersione dispersi fuerint, sed.

Tom. I. anno 58. prope finem S. Sed jam ut ad Paulum redeamus, ubi legitur: Hoc anno extremo Autumni tempore, usque ad illa verba, ut autem judicatum est &c. legebatur: Hoc anno æstivo tempore, prope mensem Augusti, ut tam ex his quæ superius dicta sunt quam his quæ de Pauli navigatione dicturi sumus, patebit, quam sic Lucas describit.

Tom. I. anno Christi 81. vers. 6. Ubi legitur: Sed & nonus hic est Vespasiani, si anno septuagesimo quinto (ut factum est) loco Consulatus Domitiani ponatur Consulatus quartus Vespasiani, ut diximus ex Dione, exque publico monumento dedicationis templi Pacis, ejus sexto Consulatu signatæ, legebatur: Sed nonus erit Domitiani. si ille primus pariter annumeretur, quem suffectus gessit tempore Claudii.

Tom. II. anno 103. S. Difficillimi belli, ubi nunc legis: Traianus ille, legebatur: Traianus ipse.

Tom. II. anno III. Post ea verba: Traiani vero duodecimus, ubi nunc legitur: Contigit nos in prima, usque ad finem legebatur: Messala & Pedone Coss. civitas Antiochena, cum in ea esset Imperator in hibernis, diro terræmotu concutitur atque prosternitur. Sed antequam chronographiæ a nobis posita, quæ ab aliis discrepat, rationem reddamus, rem gestam, prout se habuit, enarremus, quam Dio (k) his verbis præclare admodum describit: Dum vero Antiochiæ Traianus ageret, atrox & funestus motus terræ accidit, vicinis urbibus atque populis cladem etiam afferens: quam-

(a) Plin.
lib. 37.
cap. 2.

(b) Mart.
lib. 14.
(c) Arist.
de sensu
& sens.
c. 5.

(d) Plin.
lib. 37. c.
2.

(e) Propert.
lib. 4.
elegia 5.

(f) Arrianus
de navigatione
maris rubri.

(g) Lucanus
lib. 4.

(h) Statius
Pap. sil.
var. lib. 3.

(i) Martialis
lib. 4. &
14.

(k) Dio in
Traiano.
Terræmotus
ingens
Antiochiæ.

quamquam ipsa Antiochia insigni & publica clade vastata fuit. Hiemabat in ea forte Traianus atque illuc milites frequenter & privati complures convenerant, alii præterea ut jura acciperent: quosdam legationis officium, merces, & privata compendia traxerant: quamplurimi videndi Imperatoris, & spectandorum ludorum gratia, confluerant. Ita vix ulla natio aut civitas a detrimento & clade immunis extitit: ut plane universus terrarum orbis, & populi qui Romano parebant Imperio, calamitatem ingentem acceperint. Motum terræ fulmina primum antecesserunt, tum venti insoliti & peregrini vehementius spiravere: quibus monstris atque prodigiis, quæ gravia & horrenda videbantur, nemo tamen quæ mala secuta sunt extimuit. Tum magno & repentino oborto fragore, maria fervescere, fluctas intumescere, adhuc æstus vehementius & violentius insurgere, terra omnis succuti, domus, ædificia contrario ictu quassari, dissilire alia, & superne abultantia tecta concidere: crepitus audiebatur ingens & horribilis. Mœnia contrario pulsus, modo huc, modo illuc nutantia, confringi & ruere: mare ipsum turbine contorquebatur: terra autem, ubi ædificia non erant maxima, compulsu motu assultabat.

Dira clade afflicti Antiocheni.

Tetra omnia erant, simul contrita ligna, collisa vasa fictilia, & saxa acervatim magno cum stridore proruebant. Pulvis densus atque concretus excitari: tantaque obducta caligo cunctos oppræsserat, ut, alterum videre, alloqui, & audire minime cuiquam, immo ne spirare quidem, ingruente vento ac pulvere, liceret. Multi mortales extra domum vitæ periculum adiere, præcipites tectis erumpebant, & velut agmine fugientes in acervos cogebantur: qui omnes ceu e præcipiti loco dejecti, collisi sunt: non pauci adhuc mutilato corpore abiere. Arborea radicitus convulsæ procubuerunt. Ingentem turbam prostrata tecta & subversi muri obruere: primo impetu densi alius super alium incidentes, extinguiebantur. Si qui vero lacero corpore, vel lapide, vel ligno converberati cessissent; hi profecto omnium miserrimi erant, utpote lapibus aut vivere, aut subito mori negaretur. Non simplex fuit clades: siquidem de tantorum mortalium numero vix sine noxa unus vel alter evasit. Videre erat huic confracto humero, illum amissis brachiis fugere: complures capite adempto jacebant: quidam eliso pectore sanguinem evomebant, inter quos Pedito Consul, qui tamen haud multo post animam emisit. Atque ut semel omnia complectar, nullum non calamitatis & miseriæ genus mortales illi sustinuerunt. Sed diutius noctu & interdium, id agente fato, terra contremuit. Tunc vitæ dubii & pavore consternati miseri, tanto malo remedium & effugium invenire non poterant: oblæsi tectorum casu passim moriebantur: & quamquam fornices, & concamerata atque vacua loca prout casus adegerat, tum perystilia pensilesque horti intercedente ligno, a morte quosdam servassent: hi tamen omnes durante motu, fame & inedia, priusquam opem quis ferre possent, confecti fuere.

Speâculum lugubre.

Desinente tremore, quidam ruinas ascenderunt. Tunc mulieris vox, & infantis vagitus auditus est: matrem & filium ruinæ oppræsserat: mirandumque fuit quo pacto alendo puero lac sufficere potuerit. Sed & mater & filius e terra incolumes educti sunt. Dum vero accuratius per trita cadavera & collapsas domos rimarentur, alter infans inventus est, qui matris mortuæ ubera adhuc sugeret. Omnibus autem, qui ab excidio & a clade superfuere, salus ingrata & vita molesta extitit, cum luctuosum ubique casum totque obrutos mortales cernerent. Hac communi ac miseranda populorum strage miserrima & infelicissima tunc Antiochia afflictæ fuit. Traianus vero a tam sædo diroque periculo per fenestram domus, quam habitabat, vix ablatus est: accedens enim forte quidem humana major effigie, illum inter exiguos tectorum lapsus incolumem subtraxit. Sed tanta deinceps Cesarem formido tenuit, ut cum jam aliquot dies tremor quiescisset, in hyppodromo sub divo, & in publicis tabernaculis vitam ageret. Mons Casius ita concussus est, ut nutante cacumine, quasi convulsus in subiectas urbes labi existimaretur: subsedere & alii montes, quin etiam aquarum fontes non ante visi emicuerunt, fluvii quoque defecerunt: Hucusque Dio, licet causam immanissimæ cladis, nempe necem Ignatii, non intellexerit, vel fortasse dissimulaverit.

Causa cladis Antiochenæ.

Avulsa enim ab ea semel ingenti illa & animata columna, cujus virtuti, invisibili quodam modo, innitebatur urbs illa, ipsam in terram prosterni, omnique ex parte corruere necesse fuit: hisce namque cladibus Deum ulcisci solitum neces sanctorum complura exempla declarant, de quibus agitur suis locis. Quod vero ad Christianos Ecclesiæ Antiochenæ spectat, nequaquam putamus iisdem cum Gentilibus affectos malis esse. Etenim si ex his quæ post multa sæcula sub Leone Imp. eidem civitati terræmotu iterum prostratæ horribilia contigerunt, argumentum sumendum est; hæc adventura mala Christianos minime latuisse putandum. Sed sicut ea tunc fuerunt antea divinitus revelata; ita etiam, ne cum impiis perirent pariter iusti (quod non esse Dei voluntatis, contestatus est Abraham a) jam ante, ut alias fecit Deus, suos præmonuisse Fideles credendum est. Nam si Traiano, ne periret, occulto Dei judicio, quomodocumque acciderit, consultum fuit; sane quidem metuentibus se (quod est (b) in Psalmis) dedisse significationem, ut fugerent a facie arcus, & liberarentur dilecti sui, æquum est existimare. Certe magnum illum Heronem, ejus civitatis Episcopum, his malis supervixisse, & multis annis eam Ecclesiam

(a) Genes. 28.

(b) Psal. 59.

siam administrasse, certissimum est, licet quæ tum ab eo, vel aliis Christianis gesta sint scriptorum inopia vel potius scripturarum naufragio, remanserint silentio conscripta.

Quoniam autem potissimum anno hæc contigerint, ex Consulatu Pedonis, qui eodem terræmotu interiit, liceret facile demonstrare, si sedes Consulatus ejus certa subsisteret, & non (quod his Traiani temporibus potissimum accidit) Fasti Consulares haberentur inversi ac plane corrupti: nam quo pacto, quæso, ab aliis (a) ponitur ejus Consulatus ultimis Traiani temporibus, nempe decimo octavo anno ejus Imperii, cum ipse Dio testetur, hæc Antiochiæ accidisse antequam ipse Imperator trans Euphratem positas regiones bello tentaret? Dio enim post cladem illam narratam hæc mox subdit: *Ceterum Traianus, apparente jam vere, hostilem terram aggreditur; sed regio quæ Euphratem attingit, &c.* Quare Cassiodori Chronicon rectius Pedonis Consulatum ponit anno decimo quarto ejusdem Imperatoris, licet nec ipsum veritatis scopum attingit.

Verum ex his quæ scribit Evagrius, (b) Scholasticus, dum agit de alio terræmotu, qui eandem civitatem affixit anno secundo Leonis Imperatoris, hæc nostra certiora redduntur. Etenim cum exacte numeret annos inter lapsos ab hoc terræmotu qui contigit sub Traiano, usque ad illum sub Leone, dicatque inter utrumque trecentum quadragintaseptem annos intercurrisse; cumque annus ille secundus Leonis Imperatoris ponatur annus Domini quadringentesimus quinquagesimus octavus, hic vero numeretur centesimus undecimus; hac habita numeri ratione, Consulatum Pedonis, & cladem Antiochenam ponendam esse hoc Domini centesimo undecimo, & Traiani duodecimo, nemo non videt. Ex his & Eusebii Chronicon erroris arguitur, quo ponitur ejusmodi terræmotus Antiochenus anno decimo sexto Traiani: sicut & certo certius errasse convincitur, dum anno quinto ejusdem ab eodem Traiano expugnatas ponit inter alias barbaras civitates Ctesiphontem: nam non nisi post terræmotum Antiochenum, trans Euphratem ipsum duxisse exercitum, Dio, (c) aperte testatur. At hæc de his satis.

Tom. II. annum Christi 117. usque ad §. Adversus quos, *Baronius immutavit, supplevit, castigavit. Legebatur prius: Anno Christi centesimo decimo septimo, Hadriano & Salinatore Coss.* (hi enim a Cassiodoro ponuntur in Fastis) Judæis in Mesopotamia rebellantibus, præcepit (inquit Eusebius d) Imperator Traianus Lucio Quietio, ut eos provincia exterminaret: adversus quos Quietus aciem instruens, infinita millia eorum interfecit, & ob hoc Procurator Judææ ab Imperatore decernitur. Hæc ibi: idemque ea de Judæis fusius prosecutus, hæc alibi (e): Quemadmodum Salvatoris nostri doctrina, & Ecclesiæ status magnopere jam tum florebat, & in dies majores amplioresque faciebat progressus: sic Judæorum calamitates, malis alio post aliud importatis, magis magisque accrescebant. Nam cum Imperator ad annum decimum octavum regni sui pervenisset, ingens Judæorum multitudo, novo tumultu de integro concitato, e medio sublata est. Siquidem non Alexandriæ solum, & in reliquis Ægypti partibus, verum apud Cyrenen etiam complures, veluti crudeli aliquo & seditioso spiritu exagitati, contra Gentes quæ una cum illis habitabant, seditionem conflare cœperunt. Atque seditione mirum in modum exardescente, sequenti anno (Lupo id temporis universæ Ægypti præfecturam gerente) bellum non exiguum illud quidem & leve moverunt. At in prima dimicatione illi a Gentibus victoriam forte consecuti sunt. Ac propterea Gentes Alexandriam propere confugientes, Judæi qui in ea civitate commorabantur, subito captos oppressosque interfecerunt. Judæi ergo, qui tum incolebant Cyrenen, sociorum auxilio, qui habitabant Alexandriæ, penitus jam destituti, duce Lucua Ægyptum depopulari, prædas agere, agros illius vastare aggressi sunt.

Tom. II. anno Christi 119. §. I. Pro his verbis: vel ut tradit Spartianus, usque ad ea verba: Et statim adoptatus, legebatur: vel (ut tradit Spartianus in Hadriano) ipse Hadrianus favore Plotinæ secundo factus est consul.

Eodem anno §. II. Post ea verba: Capessit Imperium, *delevit*: Hæc omnia pluribus Spartianus (f): licet Dio numquam eum a Traiano adoptatum fuisse tradat, sed ea omnia commentam esse Plotinam Augustam, quod filia sororis Traiani illi nupsisset: addatque Hadrianum non ex Hadria, sed ex Africa genus duxisse, sequitur: Certe quidem &c.

Eodem anno ultimo versu verba illa, simul collata, *delevit*.

Tom. II. anno 120. Pro his quæ leguntur a principio hujus anni usque ad Numismata sequentia, legebatur: Sequens annus a Cassiodoro notatur Coss. Vero & Augure: in aliis vero Fastis, Hadriano tertium & Salinatore; licet mendose alii legerint: Hadriano secundum: nam (ut ex Spartiano diximus) vivente adhuc Traiano, Hadrianus secundum gessit Consulatum, tertium vero hoc anno, quo reversus est in Urbem, cum antea res Orientales summo studio ac diligentia composuisset; sub tertio namque suo Consulatu ipsum hoc anno venisse Romam, descriptio in antiquis nummis declarat, quæ est hujusmodi:

Eodem anno: post numismata: secundum consule, legebatur: tertium consule. Et sequen-

Ann. Eccl. Tom. II.

N n n n

(a) Pan. vin. in Fast. Corriguntur de consulatu Pedonis errores.

(b) Evagrius lib. 2. c. 12.

Certus annus terræmotus ex Evagrius.

(c) Dio id Traiano.

(d) Eusebius in Chron. ann. 18. Traiani.

Judæorum clades imensa.

(e) Eusebius histor. lib. 4. c. 2.

(f) Spartian. in Hadrian.

quenti versu *ibid.* Ubi nunc legitur, secundum consulatum usque ad ea verba: Viginti-duas myriadas, *legebatur*: tertium Consulatum gessisse una cum tertia Tribunitia potestate, ut habetur expressum in nummo superius demonstrato, e cujus aversa parte legis abdita ab eo sestertia novies millia.

(a) Pan-
vin. in
Fastis.

Tom. II. anno Christi 121. In principio ubi nunc legitur: Christi Redemptoris anno centesimo &c. Usque ad ea verba: Hoc igitur anno Evaristus, *legebatur*: Christi Redemptoris annus centesimus vigesimus primus, qui est secundus Hadriani Imp. a Cassiodoro notatur Coss. Aviola & Pansa: in aliis vero Fastis (a) tertius Hadriani ponitur Consulatus cum Rustico. Sed repugnant hæc Spartiano, qui secundum Consulatum Hadriani (ut anno superiori diximus) adhuc Traiano vivente contigisse tradit: tertius vero ponitur (ut vidimus) anno primo ejus Imperii.

Tom. II. anno Christi 122. Ab exordio usque ad ea verba: Meminit hujus &c. *legebatur*: Anno Christi centesimo vigesimosecundo Paternus (ut habet Cassiodorus & Torquatus creati sunt Coss. vel (ut ex aliis fastis posuerunt) Catilius Severus, & Aurelius Antoninus, qui postea dictus est Pius.

Anno Christi 163. §. Ante igitur quam Lucius, ubi nunc legitur: De frumentaria Marci largitione, usque ad finem *legebatur*: De frumentaria largitione erga pueros & puellas novorum hominum, quos nam per novos homines significasse voluit, haud captu facilis est sententia.

Eodem anno §. Ad hæc autem elucidanda, in fine, ubi nunc legitur: sub Alexandro, *legebatur*: sub Severo.

Eodem anno §. Quod ergo ad rem propositam spectat, pro his quæ sequuntur usque ad ea verba: Eo quo sunt gesta &c. *legebatur*: Quos Julius Capitolinus novos homines appellat, quorum pueris & puellis frumentum dividi iussit, haud alios opinor intelligere per novos homines voluisse, quam novæ religionis, nempe Christianæ cultores, quibus ob præclaram ab uno ipsorum, Abercio nomine, rem gestam, ter mille modios frumenti in perpetuum præstandos esse rescripsit. Hæc autem quomodo se habuerint eo quo sunt &c.

Tom. II. anno 164. §. Rursum vero quod Christiani: ubi nunc legitur: Hæc sane si &c. Usque ad illa verba: Marcus Aurelius, *legebatur*: Hæc quidem non de aliis quam de Christianis dicta ab eo esse putamus, quippe qui sanctitudine morum veram sectari philosophiam præferrebant. Certe quidem de his qui Romæ inanem philosophiam eo tempore ostentabant, haud potuit intellexisse & vera dixisse: nam est Marcus &c.

Tom. II. anno 175. §. Hoc ipso anno Anicetus, ubi nunc legitur: cum sedisset annos octo, *legebatur*: cum sedisset annos novem. Et paulo post *ibidem*, ubi nunc legitur: octo tantum annos, *legebatur*: novem tantum annos.

Tom. II. anno Christi 182. prope principium, ubi legitur: Die decima septima mensis Martii, *legebatur*: Die decima septima Aprilis. Et paulo post *ibidem*, ubi nunc legitur: die decima octava mensis Martii, *legebatur*: die decima octava mensis Aprilis, & paulo inferius *ibidem*, ubi nunc legitur: mensibus tribus & diebus tredecim, *legebatur*: minus mensibus quatuor.

Tom. II. Anno Christi 189. Quod autem idem Apollonius, ubi nunc legitur: Et licet ex his quæ Epiphanius usque ad ea, & Christianæ religionis adversarium, *legebatur*: Et licet ex his quæ scripsit ad Bardesanem Syrum eo tempore Ethnicum.

Tom. II. anno Christi 199. §. Ponitur ab Eusebio, ubi nunc legitur: Samariticum, *legebatur*: Sarmaticum.

Tom. II. anno Christi 205. §. Interim vero, ubi nunc legitur: domi exceptum fuisse *legebatur*: adoptatum fuisse.

Tom. II. anno Christi 211. §. His temporibus, ubi nunc legitur: Rhetorem, qui apud Minutium usque ad ea verba: Ab Octavio persuasus, *legebatur*: ipsum, qui apud eum interloquitur, Christianam religionem vehementer impugnans, illum puto signatum esse, qui natione Afer, professione Rhetor, his temporibus Romæ claruit, datusque est postea Diadumeno magister: licet alii codices legant Cæcilianum, alii depravati nimis Cælianum, cujus & credita est epistola illa, ad Macrinum Augustum ipsius parentem scripta, prout Lampridius in Diadumeno testatur. Rursum vero quod hic.

Tom. II. anno Christi 219. ubi nunc legitur: Variant enim, usque ad ea verba: Hic tamen, *legebatur*: sed mendum irrepsisse in codicem, nisi mendacem dicere velimus auctorem, opus est affirmare.

Tom. II. anno Christi 237. §. Occiso, ut dictum est, Alexandro, ubi nunc legitur: tenuit annos tres, *legebatur*: tenuit annos duos.

Tom. II. anno Christi 246. §. Non imus inficias, post ea verba: diceretur Philip-pus Augustus *delevit* Λοκὸς σεβασμῶς *legebatur* σεβαστῶς: immo nisi lectio sit corrupta apud Herodianum libro secundo in Pertinace Augustus vocatus reperitur non tantum σεβαστῶς, sed etiam, σεβασμῶς. sequitur de Nobili Præfectura &c.

Tom. II. anno Christi 248. §. De adventu autem, post verbum: Porphyrius, *delevit*: qui aderat.

Tom. II. Anno Christi 249. in fine §. At nec prætermittendum, ubi legitur: ante Sabellii, *legebatur*: post Sabellii.

I N D E X

IN TOMUM SECUNDUM ANNALIUM ECCLESIASTICORUM BARONII.

*Nota numeralis communis Annum Christi: Romana
vero Numerum Marginalem significat.*

A

- A**bagarus Rex Edessæ quid sub Traiano Imp. 107. I.
Abagarus Rex Edessæ alius ab illo qui Christi vixit temporibus Traiano munera misit, 107. I.
Abagarus Rex auditor Bardeanis, 175. XX.
Abagarus Rex quando Romam venit, 198. XXI.
Abagarus Rex venit ad Severum, 202. VII.
Abagarus Rex tenetur dolo ab Antonino Caracallo & expoliatur, 218. I.
Abel & alii iusti omnes a Caianis Hæreticis damnantur, 145. XVII.
Abelis genus unde ex sententia Sethianorum, 145. XVIII.
Abericus Episcopus Hierapolitanus, 163. IX. Venit Romam vocatus a Marco Imp. 163. XII. Curat Lucillam filiam arreptitiam, 163. XIV. Donatur a Marco Imp. frumento annuo in paup. erogando, 163. IX. & XIV. Ejus epistola ad Marcum Imp. 163. XV.
Abilis Episcopus Alexandrinus moritur, 100. XIX.
Abimelech Rex successor Melchisedech, 196. XIV.
Abstinentia ab animatis supersticiosa ex Saturnino hæresiarca, 120. XXIII.
Abstinentia suspecta reddita, quæ, 179. XXXIII.
Aclamations fieri solitæ in theatro, 169. IV.
Aclamations in theatro fieri solitæ in Christianos, 170. IV.
Aclamations factæ in Commodum Imp. 182. II.
Accusationes contra Origenem, 232. X.
Accusandi ministri Dei non sunt, 112. X.
Achillei Eunuchi & sociorum martyrium, 100. XII.
Acta Clementis Papæ sub Traiano, 100. XI. 102. II. & seq.
Acta Concilii Palæstini de celebratione diei Paschatis, 198. II.
Acta Martyrum quæ, & quomodo a Notariis excepta, 238. II.
Acta Martyrum quæ Proconsularia dicta sunt, *ibid.*
Acta Martyrum quæ publice in Ecclesia recitentur, 169. XVII.
Acta Maximi martyris Ephesi sub Decio, 254. XXIV.
Acta Nerei & Archillei Romæ sub Traiano, 100. XII. *Ann. Eccl. Tom. II.*
- A**cta Paramonis militis mart. cum sociis sub Decio, 254. XXVII.
Acta Perpetuæ & Felicitatis mart. Tuburbi in Mauritania sub Severo, 205. XXI.
Acta Pionii martyris Smyrnæ sub Decio, 169. XXI. & seqq. 254. I. & seqq.
Acta Praxedis sub Marco, 164. XXIV.
Acta Proconsularia quæ, 238. II.
Acta Scyllitanorum Martyrum, 202. I.
Acta Senatus de Censura Valeriani, 253. CXL.
Actius Clemens Philosophus Platonicus sub Traiano, 109. LIII.
Actori Causam agentem certum dicendi spatium temporis præstitutum, 238. IV.
Acissinus mart. Scyllitanus sub Severo, 202. IV.
Adamitæ Hæretici ex Gnosticis prodire, 120. XLI.
Adamitæ quando cogniti, 175. XXXIII.
Addon & Sennen Persæ martyres sub Decio, 254. XXVII.
Adolphus hæresiarca, 247. III.
Adolefcens Christianus castitatis amore petiit licentiam se castrandi, 120. XXXIII.
Adonidis templum ab Hadriano erectum in Bethlehem, 137. V.
Ado Viennensis corrigitur de martyrio S. Ignatii, 110. III.
Adonis de Dionysio sententia, 109. XL.
Adoptive una cum Consulatu & Tribunitia potestate Hadriani numismate expressa, 119. II.
Adrias mart. cum sociis Romæ cum Valeriano, 259. VIII.
Advenæ Syri hospitari soliti Romæ in Viminali, vel Exquilino, 159. VIII.
Advocatus Fisci quando cœpit, 134. II.
Aeditus idoli factus Christianus a Gregorio Thaumaturgo, 253. CXXXIV. Idem factus Diaconus Ecclesiæ Neocæsariensis, comesque Gregorii in fuga, 253. CXXXVIII. Operatur signo Crucis miracula, *ibid.*
Agypti Præfectura instar regni, 204. III.
Agyptia sacra a Romanis sæpe rejecta, demum accepta, 148. II.
Agyptii ob inventum Apim altercantur, 123. I.
Agyptii omnes operosi, 132. XIII.
Agyptii religionibus diversis mixti, 132. XIV.
Agyptii proni ad rixas, 252. VI.
Agyptii prænantem feminam morte eximunt, 205. XXV.

- Ægyptii occisi a Caracallo, 217. IX.
 Ægyptii in Senatores allecī ab Antonino Caracallo, 204. V.
 Ægyptii liberant Dionysium Episcopum Alexandrinum, cum duceretur in exilium, 253. CI.
 Ægyptiorum vitia, 132. XIV.
 Ægyptius magus excitat Alexandrinos in Christianos, 252. II.
 Ægyptius magus quid Romæ cum Plotino, 254. XIV.
 Ælia ædificatur ab Hadriano ex Jerosolyma, 130. I. 137. I.
 Æliæ constructio demandat Aquilæ Pontico, 137. VIII.
 Æliæ portæ percus insculptus, 137. III.
 Ælius Publius Episcopus in Thracia, 173. XVIII.
 Ælius Episcopus Jerosolymorum, 186. I.
 Ælius Gordianus jureconsultus, 225. I.
 Ælius Serenianus consiliarius Alexandri, 237. VII.
 Ælius Spartianus quando vixit, 163. X.
 Æmilia mart. Lugduni sub Marco, 179. XXXV.
 Æmilianus mart. Carthagine cum Casto sub Decio, 253. XCVII.
 Æona Valentini, 145. II.
 Æschines Montani sectator, ex quo Sabelliana hæresis, 173. XXXVI. 201. X.
 Æsculapii conficta miracula, 139. IV.
 Æsculapius in serpente fingitur apparuisse, 145. XIV.
 Ætas longa quorundam discipulorum Domini, 109. I.
 Ætas initiandorum sacerdotio ex lege Moyſi, 101. IX.
 Æra mar. cum sociis Brixæ sub Hadriano, 122. II.
 Africa ab Hadriano multa est consecuta, 126.
 Africana Ecclesia gravia passa sub Decio, reddita illi pax citius, 254. XL.
 Africani V. C. legatio pro restituenda Nicopoli, 222. I.
 Africani insignis eruditio, & monumenta, 222. II.
 Africani jure consulti mentio, 225. I.
 Africani martyres. *Vide infra* Martyres.
 Africani martyrii cupidissimi, 123. III.
 Africani in libidinem solutissimi, 253. XLVI.
 Africanum Concilium contra Privatum hæreticum, 242. II.
 Africanum schisma a Felicissimo constat. *Vide infra* Felicissimus.
 Africanum schisma a Novato excitatum. *Vide infra* Novatus.
 Africanum schisma a privato hæretico excitatum. *Vide infra* Privatus.
 Africanum schisma Montensium, quando ejus prima origo, 254. XXXVIII.
 Agapen Christiani frequentabant, 104. IV.
 Agatha martyr Catanæ in Sicilia sub Decio, 254. XXVIII.
 Agathodorus martyr sub Antonino, 154. III.
 Agathonice martyr sub Antonino, *ibid.*
 Agathonice mart. Pergæ sub Marco cum sociis, 169. XXIII.
 Agathopos Comes S. Ignatii, 109. VIII.
 Agnus apparens fontem monstrat, 100. XI.
 Agonalia Capitolina, ex quibus statuta chronologia, 240. I.
 Agrippa creatur Episcopus Alexandrinus, 165. XV.
 Agrippinus Episcopus Alexandrinus, 181. I.
 Agrippinus Episcopus Carthaginensis auctor rebaptizationis in Africa, 217. IV. Quomodo præcessor dictus est Cypriani, 217. III.
 Albina mart. Formiis sub Decio, 254. XXIX.
 Albinus Cæsar, 195. II. 197. I. Occiditur a Severo, 199. I.
 Albinus martyr Lugduni sub Marco, 179. XXXV.
 Alcibiades unus ex martyribus Lugdunensibus sub Marco Imp. 179. XXXV.
 Alcibiades sectator Montani, 173. II.
 Alcibiadis abstinentia suspecta, 179. XXXII.
 Alexander episcopus mart. Romæ sub Pio, 154. III.
 Alexander martyr Apamæ sub Pio, 154. III.
 Alexander Carbonarius factus Episcopus & martyr, 233. XXV. Ejus simplex ditio Deo grata ex visione divinitus facta ostenditur, 233. XXVIII.
 Alexander Eumeniæ martyr sub Marco, 173. XXIII.
 Alexander filius S. Felicitatis martyr Romæ sub Marco, 175. IV.
 Alexander martyr cum sociis Lugduni sub Marco, 179. XXXV.
 Alexander Episcopus Jerosolym. loco Narcissi ordinatur, 213. XII. Ejus litteræ ad Aninoitas, 199. IX. Confessio, 205. III. Carcer, martyrium, 253. CXXIII. Ejus bibliotheca, 253. CXXV. Quæ servata est incolumis ab incendio Dioclet. *ibid.* Idem de ordinatione Origenis accusatur, 230. IV. Excusatur, *ibid.*
 Alexander Episcopus Hierapolytanus sub Severo, 209. III.
 Alexander martyr in Ægypto sub Decio, 253. CV.
 Alexander Papa, 121. II. Ejus sedis tempus, 132. I. Res gestæ, 132. III. Concitat invdiam Senatorum, convertens nobiles Romanos ad fidem, 132. II. Ejus martyrium, ordinationes, & sepultura, 132. III.
 Alexander Montani sectator pseudomartyr, 173. XIV.
 Alexander impostor prætextu Æsculapii apparentis multos decipit, 145. XIV.
 Alexander impostor decipit Severianum ducem exercitus, 163. VIII.
 Alexander impostor iterum Romanum exercitum sub Marco in discrimen adducit, 171. V. Ejusdem obitus miserandus, 145. XV.
 Alexander illusor Pionii Martyris, 254. VII.
 Alexander Libs scriptor, 247. III.
 Alexander Valentinianus hæreticus, 209. III.
 Alexander Mammææ filius creatur Cæsar, 223. I. Occiso Elagabalo imperat, 224. I. Coluit Christum cum diis, 224. II. Ejus lararium, *ibid.*
 Alexander imitatur Christianos in eligendis magistratibus, 224. III.
 Alexander adjudicat causam Christianis adversus popinarios, 224. IV.
 Alexander favet Judæis vehementer, 224. IX.
 Alexander concessit Judæis judicium erga suos, *ibid.*
 Alexander dictus est Archisynagogus, *ibid.*
 Alexander præfecit Jurisconsultissimos Reipubl. 225. I.
 Alexandri Imperium dictum, sine sanguine: sed quo modo hoc, 225. V.
 Alexandri conjux a Mammea matre relegata in Africam, 225. V.
 Alexander superstitione superat omnes augures, 227. II.
 Alexander optimas leges statuit, 227. I.
 Alexander exoletos voluit prohibere, *ibid.*
 Alexander vestigal lenonum & meretricum in ærarium inferri vetuit, *ibid.*
 Alexander expugnat Artaxerxem Regem, 236. II.
 Alexander cultorem legis naturæ se exhibuit, 236. III.
 Alexander severus erga milites, *ibid.*
 Alexander mittit in exilium Pontianum Papam, 237. I. Ale.

- Alexander occiditur a militibus, 237. I.
 Alexander relatus inter divos, 237. II.
 Alexandri gloria longe ampliorem obtinent ser-
 vi Dei, 237. III.
 Alexandri familia referta hominibus Christianis,
 237. IV.
 Alexandri domestici occisi a Maximino Imp. 237.
 IV.
 Alexandrina schola florentissima ex Christianis
 doctoribus, 233. VIII.
 Alexandrini Episcopi quo modo eligantur, 249. V.
 Alexandrini Episcopi sibi invicem succedentes,
 100. XIX. 110. XII. 133. I. 151. I. 165.
 XV. 190. 234. I. 248. I.
 Alexandrini martyres sub Decio, 253. CIV.
 Alexandrini occisi ab Anton. Caracallo dante
 poenas de effuso sanguine Christiano, 217.
 IX.
 Alexandrini vexant Christianos, 252. II. Ex-
 citantur a Mago in Christianos, *ibid.*
 Alexandrini proni ad rixas, 252. VI.
 Alexandrini professores Christiani fugiunt tem-
 pore persecutionis, 205. IV. & *seq.*
 Alexandrinum incendium 231. XXXIII.
 Allogonus scriptor, 247. III.
 Almachius Præfectus urbis, 232. XI.
 Alogi hæretici, 196. IX.
 Alphenus Jureconsultus, 225. I.
 Amaranthus martyr in Aquitania sub Decio,
 254. XXIX.
 Ambrosius Episcopus Mediolanen. in lucubrati-
 onibus suis non usus notariis, 220. XI.
 Ambrosius Episc. tenacissimus simplicis dictionis
 divinæ scripturæ, 220. XII.
 Ambrosius Marcionita sive Valentinianus, con-
 versus ab Origene, 220. X.
 Ambrosius suppeditat Origeni septem notarios
 & impensas, 220. X.
 Ambrosius vir frugi & doctus, 220. XII.
 Ambrosius impellit Origenem, ut scribat con-
 tra Celsum, 243. III.
 Ambrosius studet summopere Origeni, 220.
 VIII.
 Amen. Gratia, signum Epistolarum Apostolico mo-
 re, 109. XXXIII.
 Ammia prophetissa in Ecclesia, 173. XVII.
 Ammon martyr Alexandriae sub Decio, 253.
 CVII.
 Ammoniarum duæ martyres Alexandriae sub De-
 cio, 253. CV.
 Ammonii Harmonia Evangelica, 174. VI.
 Ammonii philosophiæ secreta non omnibus com-
 municanda, 247. I.
 Ammonii scripta, 234. V.
 Ammonius philosophus Christianus magister Plo-
 tini, 234. II.
 Ammonius laudatus a Longino philosopho, at-
 que Porphyrio, 234. III.
 Ammonius semper vixit atque obiit Christianus,
 contra assertionem Porphyrii, 234. V.
 Amnes Martyr in Gallia cum sociis, sub Marco,
 179. XXXV.
 Anabaptismus Marcionis, 146. XII.
 Anacletus Papa creatur, 103. II.
 Anacletus Papa erexit memoriam Sancti Petri
 Apostoli, 112. I.
 Anacleti martyrium, & alia ab eo res gesta,
ibid.
 Anachoretarum princeps Paulus Thebæus, 253.
 CXI.
 Anastasius Bibliothecarius transtulit vitam Dio-
 nysii Areopagite, 109. XLIII.
 Anastasius & socii martyres Camerini sub De-
 cio, 254. XXIX.
 Anatholia martyr apud Lacum Velinum sub De-
 cio, 253. XXIX.
 Ancilia transfata in Palatium, 220. IV.
 Andeolus martyr in Gallia sub Severo, 105
 XXVII.
 Andochius martyr in Gallia sub Marco, 169.
 XX.
 Andreas dux Judæorum sævissimus, 116. I.
 Angelorum cum hominibus permixtiones, 145.
 XVII.
 Angelorum connubia finxit Valentinus, 145.
 IV.
 Angelorum hierarchia ab Ignatio primum ex-
 pressa, 109. XXXV.
 Angelos creasse animas nugabatur Hermogenes,
 170. XII.
 Angelum esse Deum Judæorum aiebat impius
 Saturninus, 120. XXIII.
 Angelum revelasse mysterium de die Paschatis,
 159. IV.
 Anicetus Papa post Pium, 158. III.
 Anicetus creatur Rom. Pontifex, 167. IV.
 Anicetus digne excipit Polycarpum Romam ve-
 nientem, 167. VIII.
 Aniceti Papæ tempore Marcio venit Romam,
 146. VI.
 Anicetus Papa martyr, 175. II. Tempus sedis,
 decreta, ordinationes, sepultura, 175. II. &
seq.
 Animale genus hominum quodnam ponebat Va-
 lentinus, 145. III.
 Animam adnatam corpori, libro scripto docuit
 Isidorus hæreticus, 120. XX.
 Animas corporales habere qualitates ex Monta-
 no profluxit, 173. XXXI.
 Animas defunctorum juvari patrocinio martyrum,
 226. XII.
 Animarum pravos affectus ex inhabitantibus in-
 nobis malis spiritibus, ex Basilide, 120. X-
 VIII.
 Animarum præexistentiam & peccatum, ante quam
 conjicerentur in vincula corporum ex Basilide,
ibid.
 Animarum transmigrationem docebat Carpocras,
 120. XXIV.
 Anni Christi a Justino numerati, 142. XIII.
 Annorum exacta computatio, 194. IV. *Vide* 3
 Chronologia,
 Anterus Papa creatur, 237. XI.
 Anterus Papa quæsit acta martyrum, 238. I.
 Anterus martyrium patitur, 238. I. Tempus
 sedis, *ibid.* Ordinationes, 238. VI.
 Anthia martyr in Illyrico sub Hadriano, 140. V.
 Antichristi tempus adesse creditum sub Severo, 203.
 IX. 204. II.
 Antidotum adversus omnes hæreses, 146. XXI.
 Antinopolis civitas in Ægypto in honorem An-
 tinoi erecta ab Hadriano, 132. VIII.
 Antinopolis facta carnificina martyrum, 132.
 XV.
 Antinopolitani martyres, *ibid.*
 Antinous puer consecratus deus ab Hadriano,
 132. VIII. Numisma de eo, 132. IX. Deri-
 detur a cunctis, 132. XI. XII.
 Antinoi præcinerunt carmina Sibyllina, 132.
 IX.
 Antiochia immenso terræmotu concussa atque
 prostrata, 117. II.
 Antiochia alio terræmotu concussa sub Leone
 Imperatore, 117. V.
 Antiochia capta a Persis, 243. I.
 Antiochenis insensu Hadrianus, 131. I.
 Antiochena Ecclesia quo modo consecuta est pa-
 cem sub Traiano, 109. VI.
 Antiocheni Christiani liberi a clade terræmotus,
 117. V.
 Antiocheni Episcopi, 110. IX. 131. I. 143. I.
 170. VII. 182. VI. 219. IV. 230. I.
 Antiochenum Concilium Apostolorum, 101. X-
 IX.

- Antitactæ hæretici, 120. XLII.
 Antistius Episcopus Dyrrachii martyr, 110. XI.
 Antitheses Marcionis, 146. IX.
 Antonia martyr in Gallia sub Marco, 179. X-XXV.
 Antonianus Episcopus in Numidia, quid ad Cyprianum, 254. CIII.
 Antoninus Episcopus Hierosolymitanus, 186. I.
 Antoninus Caracallus lacte Christiano nutritus, 195. V.
 Antonini Caracalli pueritia bene instituta sub nutrice Christiana, 213. II. Ejus clementia prædicata, collactaneum habuit Christianum, 213. III.
 Antonini, & Severi numismata de indulgentia Carthagin. 210. III.
 Antoninus Caracallus in sævissimum mutatus, patrem Severum occidere tentavit, 212. I.
 Antoninus unde cognominatus est Caracallus, 213. X.
 Antoninus Caracallus quando Cæsar est dictus, 197. I.
 Antoninus Caracallus Plautianum occidit, 206. II.
 Antoninus Caracallus ex Bassiano dictus est Antoninus, cum creatus est Cæsar, 199. I.
 Antoninus Caracallus creatus a patre imperator, 201. I.
 Antoninus Caracallus una cum Geta imperat, 213. I.
 Antoninus Caracallus occidit omnes amicos Severi patris, 213. I.
 Antoninus Caracallus ex Britannia Romam rediit, 213. IV.
 Antoninus Caracallus occidit fratrem Gétam, 214. I.
 Antoninus Caracallus acriter sævit in Romanos, 214. II.
 Antoninus Caracallus vita turpissimus, 214. I. & seq.
 Antoninus Caracallus ultor sanguinis Christiani, 214. III.
 Antoninus Caracallus nihil mali molitus in Christianos, 214. III. Quod prope miraculum fuit existimatum, *ibid.*
 Antoninus Caracallus quid contulit Ægyptiis, 204. V.
 Antonini Caracalli Decennalia, 210. I.
 Antoninus Caracallus crudelissime occidit Alexandrinos, 217. IX.
 Antoninus Caracallus quid in Abagarum, 218. I.
 Antoninus Caracallus totus in magiis, 218. II.
 Antoninus Caracallus coluit Tyanæum, 218. II.
 Antoninus Caracallus occiditur, 219. I.
 Antoninus Caracallus relatus inter Deos, 219. I.
 Antoninus Elagabalus. *Vide* Elagabalus.
 Antoninus Pius, dictus antea Arrius Antoninus, idemque Proconsul in Asia quid de Christianis admirans exclamavit, 123. III.
 Antoninus Pius, & Verus adoptati ad Hadriano, 138. III. Antoninus cur dictus Pius, 135. II. Ejus genus, ætas, 140. VI.
 Antoninus Pius quando accepit Tribunitiam potestatem, 138. III.
 Antoninus Pius Hadriano templa erigit, 140. VI.
 Antoninus Pius clementissimus prædicatus, 140. VI. 161. I.
 Antoninus Pius quando cœpit imperare, 160.
 Antoninus Pius Judæos rebellantes compressit, 141. I.
 Antoninus Pius diversas gentes coerevit, *ibid.*
 Antoninus Pius sacrificus, diis deditus, 142. II.
 Antonini Pii tempore Christiani invidiam passi, 142. XIV.
- Antoninus Pius quando aggressus est persequi Christianos, 145. I. Quibus permotus id egerit, *ibid.*
 Antoninus Pius damnat lectionem librorum Prophetarum, 143. I.
 Antoninus Pius quando pro Christianis rescripsit, 150. VI. 154. V.
 Antoninus Pius rescripsit pro Christianis, 154. V. VI. Statuit pœnam persecutoribus, 154. V.
 Antoninus Pius redarguit segnitiam Gentilium in cultu deorum, 154. V.
 Antoninus Pius ampliavit legem Juliam de adulteriis, 161. II.
 Antonino sponte dediti populi, 161. I.
 Antonini Pii obitus, ætas, tempus regni, relatio inter divos, sepultura, 163. I. & seq.
 Antoninus Pius honoratus columna a Marco, 176. XXVIII.
 Antoninus, Marcus cognominatus. *Vide* Marcus.
 Antoninus, Verus dictus. *Vide* Lucius Verus.
 Antonius Carafa Cardinalis restituit editionem Septuaginta, 231. L.
 Antonius Carafa Cardinalis præfuit emendationi impressionis Vulgatæ, 231. L.
 Annulis signatoriis utebantur Episcopi, 142. XI.
 Apelles discipulus Marcionis, 146. XVII.
 Apelles hæresiarcha, ejusque hærefes, *ibid.*
 Apio Alexandrinus calumniatur Hebræos, 201. XXII.
 Apiones duo, 102. VIII.
 Apis Deus Ægyptiorum, 123. I.
 Apis inventio, causa magnæ rixæ apud Alexandrinos, *ibid.*
 Apis femur percussit Cambyfes Rex, *ibid.*
 Apocalypseos liber non recte ex Canone excluditur, 102. XV.
 Apollinis templum pestem emisit, 170. II.
 Apollinis templum terræmotu collapsum, 228. I. Apocrypha quomodo permittenda, 191. II.
 Apollinaris Episcopus Hierapolitanus, 172. VII.
 Apollinaris Episcopus adversus Montanum agit, 173. X. Ejus epistola, 173. IX. Quando scripsit, 173. XIX.
 Apollinaris insignis in scribendo modestia, 173. IX.
 Apollinaris in Gallia martyr sub Marco, 179. XXXV.
 Apollonia virgo Alexandrina martyr ante Decium, 252. IV.
 Apollonius Chalcedonius magister M. Aurelii, 164. IX. Creditur fuisse postea Christianus, 189. II.
 Apollonius Magnesianus legatus ad Ignatium, 109. X.
 Apollonius Theologus Cataphrygas impugnat, 189. II.
 Apollonius Senator Christianus scribit Apologiam pro Christiana religione, 189. I.
 Apollonius Senator causam dicit coram Percennio, & martyrio coronatur, *ibid.*
 Apollonii dno, 189. II.
 Apollonii servus, accusator ejus, crurifragio multatur, *ibid.*
 Apollonii necem multis signis ultus est Deus, 189. 190. V.
 Apollonii sectatores depravant divinam Scripturam, 207. VI.
 Apollonius impugnatur a Tertulliano, 213. XIII.
 Apollonius Tyanæus una cum Christo colitur ab Alexandro, 224. II.
 Apollonius Tyanæus colitur a Caracallo Imp. 218. II.
 Apollonius Tyanæus a suis quoque præstigiator creditus, 218. II.

- Apologia pro integritate morum Christianorum, 120. XXXIII.
- Apologia Apollinaris Episcopi Hierapolitani pro Christianis, 170. VII.
- Apologia Aristidis oblata Hadriano, 128. I.
- Apologia Apollonii Senatoris pro Christianis, 189. I.
- Apologia Athenagoræ pro Christianis, 179. X-XXIX. Quando ea scripta, *ibid.*
- Apologia Iustini quando scripta, 142. XVI.
- Apologia Melitonis pro Christianis, 172. I.
- Apologia Minutii Felicis. *Vide infra*, Minutius.
- Apologia Quadrati Episcopi Atheniensis, 128. I.
- Apologia Theophili Episcopi Antiocheni adversus Autholicum, 170. VII.
- Apologia Tertulliani, idemque Apologeticus, quando scriptus, 200. VII.
- Apostatæ a fide in persecutione. *Vide Lapsi*.
- Apostatæ quantum semper nocuerunt Ecclesiæ, 172. I.
- Apostoli permiserunt, Fideles interdum judicare in tempore Paschatis, 167. X.
- Apostoli statuerunt tempus Paschæ, *ibid.*
- Apostoli usi sunt translatione Septuaginta, 231. XXXIX.
- Apostolicæ Ecclesiæ sana doctrina, 146. XXII. *Vide*, Ecclesia Catholica.
- Apostolicæ litteræ quæ, 142. X.
- Apostolicæ Traditiones illibatæ servatæ, 167. XII. *Vide*. Traditiones.
- Apostolos celebrasse Concilia, & Canones statuisse, 102. XVII.
- Apostolorum canones quot, quando, cujus fidei habeantur, 102. XIV.
- Apostolorum constitutiones, 102. IX.
- Apostolorum canones quomodo apocryphi, 102. XI.
- Apostolorum Antiochiæ Synodus, 102. XIX.
- Apostolorum nomina imponi solita filiis Christianorum, 109. LVI.
- Apostolorum Petri & Pauli trophæa Romæ, 106. II. 215. XI.
- Apostolorum Petri & Pauli corpora translata in Catacumbas, 221. III.
- Aqua benedictione sanctificata in Ecclesia, 132. III.
- de Aqua benedicta refelluntur calumniæ Novantium, 132. IV.
- Aqua benedicta proficua adversus magicas præstigias, 132. IV.
- Aqua lustralis Gentilium qualis, 132. V.
- Aquarii hæretici qui aqua tantum utebantur in mysterio, 174. III.
- Aquarum inundationes calumniose adscriptæ Christianis, 202. VI.
- Aquarum penuria itidem Christianis adscripta. *Vide*, Calumniæ.
- Aquila Ponticus profelyta quando vixit, 137. VIII.
- Aquila Ponticus præfectus ab Hadriano construendæ Æliæ, *ibid.*
- Aquila Ponticus fit Christianus, 137. IX.
- Aquila Ponticus mathesi intentus, ob idque ab Ecclesia eiectus, *ibid.*
- Aquila Ponticus depravavit translationem Septuaginta, 137. X.
- Aquila Præfectus Alexandriæ, 205. IV.
- Aquilæ translationes divinæ Scripturæ duæ, quales, 137. X.
- Aquilæ volatu creditum animas Imperatorum in Cælum ferri, 213. IX.
- Aquileia dicta Romana Civitas, 240. III.
- Aquileiense virtus declarata, cum obsessa est eorum civitas a Maximino Imp. *ibid.*
- Aquilus Præfes sub Decio, 254. XXVII.
- Arabix montes perfugium Christianorum in persecutione, 253. CVIII.
- Archelaus Ostitæ martyr sub Alexandro, 229. VII.
- Archilleus & Nereus martyres Romæ sub Traiano, 100. XII.
- Archontici hæretici, 175. XXXI.
- Arcus Traiani, 114. I.
- Ardabamvici in Phrygia, 173. XI.
- Aræ, idem quod sepulcra, a Gentilibus dissipatæ, 203. X.
- Arenariæ cryptæ sepulchra martyrum, 130. II.
- Ariadna martyr in Phrygia sub Hadriano, 140. V.
- Aristeas scripsit commentarium de septuaginta interpretibus, 231. XIV.
- Aristæus martyr in Gallia sub Marco, 179. X-XXV.
- Aristides philosophus Christianus obtulit Hadriano Apologiam, 128. II.
- Aristo discipulus Domini, 118. III.
- Aristo martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
- Aristotelem colebant Carpocratiani, 120. XXX-VII.
- Aristoteles colitur ab Hæreticis Theodotianis, 207. IV.
- Armonius. *Vide* Harmonius.
- Arnuphis magus hostis Christianorum, 176. IV.
- Arreptitiorum Gentilium Romæ ingens numerus, 163. XIII.
- Arreptitia fœmina vatem agit, 237. VIII.
- Arreptitiorum multitudo curata a Christianis, 163. XIII. 177. V.
- Arreptitiorum occasione Gentiles complures conversi ad fidem, 163. XIII.
- Arriani depravant scripta Clementis, 196. XX-VI.
- Arrianus Præfectus Thebaidis, 253. CX.
- Arrii Antonini tres, 123. III.
- Arrius Antoninus Proconsul in Asia persequitur Christianos, 105. IX. 123. III. Quid in Christianos dixerit, eorum admiratus amorem martyrii, *ibid.*
- Artaxerxes Rex Persarum incurfat Romanum Imperium, 263. I.
- Artaxerxes vincitur ab Alexandro. *ibid.*
- Artemion dux Judæorum quid in Cyprum insulam habitantes, 116. II.
- Artemonis hæresis, 196. IV.
- Artotyritæ hæretici, 173. XI.
- Asclepiades Episcopus Antiochenus obiit, 219. IV.
- Asclepiades socius Pionii martyris, 254. I.
- Asclepiades Episcopus Antiochenus, 213. XI.
- Asclepiades Episcopus Antiochenus detrusus in carcerem ob fidem Christi, *ibid.*
- Asclepiodotus hæreticus seducit Natalium confessorem, 207. II.
- Ascodritæ hæretici, 175. XXXI.
- Asiani amicitia juncti cum Gallis, & unde id acciderit, 169. XVIII.
- Asiani Christiani martyrii cupidissimi, 123. IV.
- Asiani Christiani etiam pacis tempore exagitati sunt a Proconsulibus, 164. IV.
- Asiani Episcopi celebrantes Paschæ luna decima-quarta quid prætexerint, 198. XVI.
- Asiani Gentiles delusi insigniter ab impostore, 145. XIV.
- Asini imagine deluditur a Gentilibus Christus Romæ, 201. XXII.
- Asini apud Judæos majoris erant æstimationis, 201. XXV.
- Asini apud Judæos, & Arabes equis velociores, *ibid.*
- Asini formam impie tribuebant Gentiles Deo Judæorum, 201. XXII.
- Asini caput Judæos venerari solitos, objectabant Gentiles, 201. XXIII. Asi-

- Asinum adorare Christianos Gentiles calumniabantur, 201. XXII.
 Astaroth dicta mater Melchisedech, 196. XIV.
 Asterius Urbanus antiquus Theologus, 173. X-XI.
 Ather martyr Alexandriae sub Decio, 253. CVI.
 Athanasii Episcopi Alexandrini duo, 109. LV.
 Athenacenses martyres in Galliis sub Marco, 179. XXXV.
 Athenagoræ Apologia falso credita Justini, 179. XXXIX.
 Athenagoræ libertas in dicendo, *ibid.*
 Athenæ ab Hadriano mirifice illustratæ, 125. I.
 Atheniensis Ecclesiæ Præfectus, 175. XIII.
 Athenis ponitur ab Hadriano draco colendus, 145. XV.
 Athenis dicatum ab Hadriano templum Jovis Olympii, 128. I.
 Atheniensis Ecclesia illustrata a Dionysio Areopagita, 109. XLII.
 Atheniensis Ecclesia pallio donata ob Dionysium Areopagitam, 109. XLV.
 Atheniensis Ecclesia longe præstantior collegio Areopagitarum, 125. I.
 Atheniensis Ecclesia ab Hadriano vexata, 125. II.
 Athenodorus cum fratre Theodoro venit ad Origenem docentem in Palæstina, 233. VI.
 Athenogenes antiquus Theologus martyr, 196. VII.
 Atlas mons motus, 249. V.
 Attalus cognitus Pio Papæ, & Gallicanis Christianis, 166. IV.
 Attalus Pergamenus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Attheius Sanctus magister Commodi Imp. 179. VI.
 Atticus Consularis Præfectus in Palæstina sub Traiano, 109. I.
 Atticus, licet laicus, docebat tamen in Ecclesia, 230. III.
 Avaritia index pseudoprophetarum, 173. XII.
 Augarus, idemque Abagarus. *Vide* Abagarus.
 Augustales Præfecti in Ægypto instar Regum, olim ex equitibus creati soliti, 204. II.
 Augustini locus corruptus, 175. XIX.
 Augustorum trium antiqui nummi, 210. III.
 Avircius Marcellus, ad quem scripsit Apollinaris Episcopus Hierapoli 178. IX.
 Aure dextera perforari, symbolum Carpocratianorum, 120. XXXVII.
 Aurelii cognomen unde, 163. V.
 Aurelius Antoninus, *Vide* Marcus.
 Aurelius Cyrenius Episcopus in Asia, 173. X-VIII.
 Aurelii Victoris error de patria Traiani, 100. I.
 Aurelii Victoris error de Lucii obitu, 171. II.
 Aufonia martyr in Gallia sub Marco, 179. X-XXV.
 Autolicus Gentilis homo hostis Christianorum, confutatur a Theophilo Episcopo Antiocheno, 170. X.
 Axionicus hæreticus discipulus Valentini, 145. VIII.

B

- B** Abyla creatur Episcopus Antiochenus, 241. I.
 Babyla unus tantum, & non duo, *ibid.*
 Babyla sub Decio martyrium illustre consummavit, 253. CXXVI.
 Babyla cum suis catenis voluit sepeliri, 253. CXXVII.
 Babylæ ossa sub Juliano Apostata translata, 253. CXXVIII.

- Babylonia a Traiano expugnata, 114. I.
 Bacchanalia, seu potius aliæ Gentilium rituum reliquiæ penes Fideles disciplina solutos unde prodire, 183. XI.
 Bachillus Episcopus Corinthiorum, 102. IV.
 Balaham vaticinium sibi Judæus nititur applicare, 130. III.
 Balbina filia Hermetis Præfecti Urbis sanata ab Alexandro Papa, 132. II.
 Balbinæ cœmeterium. *Vide infra*, Cœmeteria,
 Balbinus Imperator creatur, & necatur, 240. IV.
 Balneæ Antiochena Dæmonum passa infestationem ob reliquias Virginum Christianarum, 118. I.
 Baptismus hæreticorum quando ab Ecclesia ratus habeatur, 167. II.
 Baptismus hæreticorum recipiendus ne sit, cœpta quæstio in Ecclesia sub Agrippino Episcopo Carthaginensi, 217. V.
 Baptismus hæreticorum rejectus a Tertulliano, licet Catholico, *ibid.*
 Baptizatus in lecto non fiat clericus, 254. L-XXIII.
 Baptizatus non secundum formam Ecclesiæ ab hæreticis, qui ex Judæorum secta proveniunt, iterum baptizandus, 167. II.
 Baptizatur Judæus penuria aquæ, arena, 181. II.
 Baptizabant iterum Marcionitæ, 146. XII.
 Baptizant mortuos Marcionitæ, *ibid.* ac etiam Cataphrygæ, 173. XXXIV.
 Barbari complures se dant Pio Imp. 161. I.
 Barbari incurfant Numidiam, & captivos ducunt Christianos, 254. CVIII.
 Barbari incurfant Asiam, & alias provincias. *Vide*, Scythæ.
 Barbarismos in divina Scriptura emendare contempserunt Patres sanctissimi atque doctissimi, 231. LIV.
 Barbaræ gentes factæ Christianæ, 140. IX.
 Barbea martyr Edessæ sub Traiano, 107. II.
 Barbelitæ Gnostici hæretici, 120. XLI.
 Barchochebas dux Judæorum sævissimus, 130. III. Persequitur Christianos, 130. IV.
 Barchoph numen Basilidis, 120. IX.
 Bardesanes Syrus, celebris scriptor Ecclesiasticus, 175. XVI.
 Bardesanes lapsus in hæresin, *ibid.*
 Bardesanes suavis ab Apollonio a fide Christiana desciscere, 175. XVIII.
 Bardesanis disputatio contra fatum, 175. XX.
 Barrabas numen Basilidis, 120. IX.
 Barsimæus Edessæ Episcopus martyr sub Traiano, 107. II.
 Basilides carnifex per visum admonitus fit Christianus, 205. X.
 Basilides carnifex martyr Alexandriae sub Severo, 205. IX.
 Basilides hæresiarcha, atque ejus schola Alexandriae, 120. IX.
 Basilides in aliquibus magister extitit Origenis, 120. XIX.
 Basilides hæresiarcha quando, & quæ docuit, 120. X.
 Basilidis hæreses singulæ, 120. XVIII.
 Basilidis scripta nefanda, 120. XX.
 Basilidis filius æque impius, *ibid.*
 Basilidiani Gnostici, 120. XXV.
 Basilidianorum imagines, quæ, 120. XII.
 Basilidianorum gemma & ejus inscriptio, 120. XVI.
 Bassianus filius Severi postea dictus Antoninus, 199. I.
 Bassus presbyter Magnesianus cum Ignatio, 109. IX.
 Bassus Episcopus alpium Cottiarum sub Decio martyr, 254. XXIX.
 Bassus martyr in Africa sub Decio, 253. LII.

Bassus hæreticus, 175. XXXI.
 Basiliscus Marcionis discipulus, 146. XVI.
 Bedæ de ætate Joannis Evangelistæ opinio re-
 fellitur, 101. VIII.
 Bedæ de Dionysio sententia, 109. XL.
 Bedæ modestia commendatur in non mutando
 verbum in divina Scriptura, 231. LXI.
 Bellum Albinianum a Severo confectum, 199. I.
 Bellum Byzantinum sub Severo, 198. XX.
 Bellum Judaicum sub Hadriano, 130. I.
 Belli Judaici finis sub Hadriano, 137. I.
 Bellum Judaicum renovatum sub Severo, 199.
 II.
 Bellum Marcomannicum, sub Marco Aurelio, 171.
 I. 176. I. IV.
 Bellum Marcomannicum, sub eodem Marco re-
 novatur, 171. I. 176. I.
 Bellum Parthicum sub Severo, 203. IV.
 Bellum Samariticum sub Severo, 199. II.
 Benjamin episcopus Hierosolymitanus, 113. I.
 Benignus discipulus Polycarpi martyr in Gal-
 lia sub Marco, 169. XX.
 Beryllus arabs scriptor Ecclesiasticus, 229. I.
 Beryllus lapsus in hæresin revocatur ab Orige-
 ne, 229. II.
 Befas martyr in Ægypto sub Decio, 253. IV.
 Bethlehem ab Hadriano profanatur, erecto ibi
 templo Adonidis, 137. VI.
 Bethlehem licet profanata, tamen a Fidelibus
 cultu celebri frequentata, 137. VII.
 Bibliotheca Hierosolymitana ab Alexandro Epi-
 scopo erecta, 229. I.
 Bibliotheca Hierosolymitana illibata servata in
 incendio Diocletiani, 253. CXXV.
 Bibliotheca Philadelphia Alexandria quando in-
 censa, 231. XXXIII.
 Bibliotheca Philadelphia in Serapo posita, *ibid.*
 Biblis martyr Lugduni sub Marco, 179. XI.
 Bigamiæ hostes Montanistæ, 173. XXVI.
 Biothanati cur disci Christiani, 138. V.
 Birrus legatus ab Ephesina Ecclesia ad Igna-
 tium, 109. IX.
 Bitus Philippis cum Ignatio, 109. XVI.
 Blandina martyr Lugduni sub Marco, 179. IX.
 Blastus discipulus Marcionis, 146. XX.
 Blastus Romanus presbyter hereticus evasit, 180.
 II.
 Blastus defensor Quartadecimanorum, 198. XVI.
 Bona foemina compulsa invita, & reclamans
 ad thurificandum, 253. LXVI.
 Bona mobilia semper possedit Ecclesia, 167.
 III.
 Bonum alterum ex duobus Principiis ab hæreti-
 cis inductum, 146. IX.
 Borboriani Gnostici hæretici, 120. XLI.
 Bos æneus paratur ad supplicium Christianorum,
 120. VI.
 Brachmanis prædicat Pantæus, 185. II.
 Breve idem quod Inventarium, 142. X.
 Breves litteræ quæ, *ibid.*
 Britannia sæpe muro divisa a Romanis, 183. V.
 Britannia Christo subjecta, 140. IX.
 Britanni non omnes a Romanis subacti, 183.
 V.
 Britanni semper habuerunt Reges, 183. VI.
 Britannicarum rerum status sub Commodo, 183.
 V.
 Britanni, ut plurimum Quartadecimani, 198.
 VI.
 Buti conspirant cum aliis vicinis gentibus, 176.
 III.
 Byzantii Christiani lætati, 198. XX.
 Byzantium obsidetur diu, & expugnatur a Se-
 vero Imperatore, *ibid.*

C

Cæcilia martyr Romæ sub Alexandro, 232.
 XII.
 Cæcilius presbyter Catechista S. Cypriani, 250.
 VI.
 Cæcilius Capella persecutor in Africa, 198.
 XX. 203. X.
 Cælibatus frequens in primitiva Ecclesia, & ma-
 gnæ gloriæ, 109. XXX.
 Cæsariensis bibliotheca. *Vide*, Bibliotheca.
 Cæsarius martyr sub Decio in Cappadocia, 254.
 XXXVI.
 Caiani hæretici ex Valentino, 145. XVI.
 Caiani invertunt ordinem, dicentes peccatum
 bonum, virtutem malum, 145. XVII.
 Caianorum dogmata, *ibid.*
 Cain laudatus, & Abel infamatus a Caianis,
ibid.
 Cain semen immisum in Arcam Noe, 145. X-
 VIII.
 Caii antiqui Theologi cum Proclo disputatio,
 215. I.
 Caius Episcopus Hierosolymitanus, 157. I.
 Caius martyr Apameæ, sub Marco, 173. X-
 XIII.
 Caius presbyter excommunicatur a S. Cypriano,
 & quare, 253. LXXIII.
 Caldonii consilium maturum in recipiendis lapsis,
 253. LXV.
 Caldonius legatus a S. Cypriano iterum, 254.
 XXXV. LXXIV.
 Calpodius martyr Romæ sub Alexandro, 226.
 III.
 Calices & alia vasa in usu sacrificii ornata sa-
 cris mysticisque imaginibus, 216. XIV.
 Calicis communicatio olim in usu, 254. LIII.
 Calimerus Episcopus Mediolanensis, 122. II.
 Callinicus martyr in Asia cum aliis sub Decio,
 254. XXII.
 Callistus Papa creatur, 221. II. Ejus acta, 226.
 VI.
 Callisti domus conversa in Ecclesiam, 226.
 III.
 Callisti Papæ decreta, 226. V.
 Callisti Ecclesia, Cœmeterium, & Sepulcrum,
 226. VI.
 Callistratus Jure consultus sub Alexandro, 225. I.
 Calvaria locus turpissime profanatus ab Hadria-
 no, 137. VII.
 Calocerus martyr cum sociis Brixia sub Hadria-
 no, 122. II.
 Calocerus martyr, cum Parthenio Romæ sub
 Decio, 253. XXIX.
 Calumnia a Gentilibus sparsa in Christianos de
 esu humanarum carniarum, & alia, 120. X-
 XXI. Diluuntur omnino, *ibid.* 150. III.
 Calumnia eorundem de adoratione genitalium sa-
 cerdotum, 211. III.
 Calumnia eorundem, dum obstinationi tribue-
 runt, quod erat virtutis constantia, 179. X-
 XVII.
 Calumnia alia in Christianos inferri solita, 143.
 IV.
 Calumnia de ingruentibus cladibus, 170. V.
 Calumnia eadem in Christianos pariter restau-
 rantur, 146. XXXII. 201. XXVI.
 Calumnia in Victorem Papam, 196. IV.
 Calumnia consuetæ hæreticorum, *ibid.*
 Calumnia illata olim in Judæos, conversa postea
 in Christianos, 201. XXVI.
 Calumnia sparsa in Cornelium Papam, 254. L-
 XIII. LXXVIII.
 Calumniatores divinitus percussi, 199. VII.
 Cambyfes Rex occidit Apin deum Ægyptiorum,
 123. I.

- Candidus scriptor Ecclesiasticus, 196. IV.
 Canis everfor luminum, & coena impudicitiae, 120. XXXVI.
 Canones Apostolici per Clementem collecti ac scripti, 102. XI.
 Canones Apostolici quomodo apocryphi, *ibid.*
 Canonum Apostolicorum numerus, & usus, 102. XIV.
 Canones qui nomine Apostolorum falso irrepserunt, 102. XV.
 Canonum Apostolorum qui sint authentici, 102. XV.
 Canones solitos constitui ab Apostolis, 102. XVIII.
 Canonicae litterae quae sint, 142. VII.
 Canonizandi martyres antiquus usus, 166. III. *Vide Martyres.*
 Cantandi ter, Sanctus, antiquus in Ecclesia usus, 142. XII.
 Capella cognomento Caecilius, 198. XX.
 Capella Antistius magister Commodi Imp. 179. LVI.
 Capelianus Praeses in Numidia, 238. VII.
 Capita bubula, locus sic dictus in Urbe, 122. II.
 Capito Episcopus Hierosolymorum, 157. I.
 Capitolina Agonalia, nova Romae instituta chronologia, 240. II.
 Captivorum redemptio solite procurata a Cypriano, 254. CIX.
 Caput Tauri, regio in Urbe sic dicta, 122. II.
 Caracallus Imp. *Vide*, Antoninus Caracallus.
 Carcere detenti Fideles ob confessionem fidei alebantur Agape Christianorum, 201. XIV. Visitabantur magna frequentia, 254. XII. Sacerdotes clandestina apud illos offerebant sacrificia, 253. XXXIX.
 Cardinales qui dicti, & unde nomen, 253. XCV.
 Cardinales diaconi septem in Ecclesia Romana, 112. IX.
 Carnis peccata licita penes Basilidianos, 120. XVIII.
 Carnem foetoram mali principii dicebant haeretici, 146. X.
 Carnis propagationem vetuit Marcion, 146. XI.
 Carnium humanarum esus apud Carpocratianos, 120. XVIII.
 Carnium humanarum esum obiectare solebant Gentiles in Christianos, 179. VIII. *Vide*, Calumniae.
 Carnale genus hominum, ex Valentino, 145. III.
 Carnificina Martyrum Lugduni sub Marco, 179. III.
 Carpocras haeresiarcha quando prodit, 120. XXIV.
 Carpocras sordidissimus omnium haeticorum, 120. VII.
 Carpocratis haereses, 120. XXIV.
 Carpocratianorum synaxes infamissimae, 120. XXVI.
 Carpocratiani magno detrimento Christianae religionis se Christianos nominabant, 120. XXXV.
 Carpocratianorum symbolum, 120. XXXVII.
 Carpocratianorum cultus imaginum qualis, 120. XXXVIII.
 Carpocratianorum propago, *ibid.*
 Carpocratis filius habitus Deus a Cephaleniis, 12. XXXIX.
 Carpus martyr Pergami sub Pio Imp. 154. III. 169. XXIII.
 Carthaginenses derisores monachorum male mulctati, 197. X.
 Carthaginenses a Severo Imp. multa sunt confecti, 210. III.
 Carthaginensis Ecclesiae splendor, 254. CIX.
 Carthaginensis Ecclesiae presbyteri quinque Cypriano infensissimi, 253. XXXI.
 Cassianus Episcopus Hierosolymorum, 157. I.
 Cassianus Encratita haeticus, 174. XII.
 Cassianus auctor haeticorum Docitarum, 191. III.
 Cassiodori error de tempore Apologiae Justinii, 142. XIII.
 Cassiodori error de Consulatu Antonini, 160. I.
 Cassius Episcopus Tyri, 198. XIV.
 Cassius tyrannus insurgit in Marcum Aurelium, 164. III.
 Cassius crudelis in milites, 177. VI.
 Cassius excogitavit horrenda mortis genera, *ibid.*
 Cassius occiditur, 177. I.
 Castellum ligneum in funere Imperatorum, 213. VIII.
 Castitas vera reperta tantum in Christianis, 234. XIII. Longeque praestantior quam continentia philosophorum, *ibid.*
 Castitati omnia posthabent Christiani, 201. XXXII.
 Castitas vera quae, 120. XVIII.
 Castitas peculiaris virtus Christianorum, 179. XLVI.
 Castitas a Christianis egregie culta, 120. XX. XIV.
 Castor Agrippa scriptor Ecclesiasticus, 120. IX.
 Castrari rogat adolescens Christianus Praesidem Alexandriae, 120. XXXIII.
 Castratio vetita divino humanoque jure, 230. IV.
 Castrans se excommunicatur, 230. V.
 Castratio Origenis facta non ferro, sed pharmaco, 230. IV.
 Castratio Leontii vitiosa. *Vide*, Leontius.
 Castratio. *Vide*, Eunuchus.
 Cataphrygarum haeresis quando exorta, 173. I.
 Cataphrygae omnes a Zephyrino Papa excommunicati, 215. IV.
 Cataphrygae. *Vide*, Montanus, Montanistae.
 Catalogum antiquorum Scriptorum qui scripserint, 109. LVI.
 Catenae Alexandri Papae curant aegrotos, 132. II.
 Catenae Babylae cum ipso sepultae, 253. CX. XVIII.
 Catenae Ignatii nobiles, 109. XIV.
 Catenis Pionius ac socii sponte se vincunt, ne viderentur negasse, 254. III.
 Cathari, *Vide* infra, Novatiani.
 Catholica Ecclesia ubi, 146. XXXIII.
 Catholica Ecclesia veritatis schola, 146. XXII.
 Catholica communicatio ex Formatis literis dignoscitur, 142. VII.
 Catholica Ecclesia illibata. *Vide*, Ecclesia Catholica.
 Catholicae Ecclesiae Episcopus, titulus vetus est Rom. Pontificis, 142. IV. *Vide*, Titulus, Pontifex, Papa, & Romana Ecclesia.
 Catholicae litterae, quae dicebantur, 142. VII.
 Catholici dicti simplices a Valentino, 145. V.
 Catholici quo signo discriminantur ab haeticis, 146. XXI.
 Catholicum nomen unde, 146. XXV.
 Catholicum nomen non nisi ex communicatione Romanae Ecclesiae consequi aliquem posse, ratum firmumque apud antiquos omnes, 155. V. Ex ejus participatione quis Catholicus dicitur; est haeticus qui cum illa non communicat, 167. V. *Vide* infra, Pontifex Romanus & Romana Ecclesia.
 Catilius Severus vir doctissimus, 225. I.
 Catulus Consularis persequitur Christianos, 254. XXVI. Cau-

- Causam** orandi certum tempus ad dicendum præfixum reo, & accusatori, 238. IV.
- Cedreni** error arguitur de Philippo Imp. 246. VII.
- Celadion** Episcopus Alexandrinus creatur, 151. I. Obiit, 165. XV.
- Celebratio** natalitiorum sanctorum martyrum, 169. XVI. *Vide*, Martyrum cultus.
- Celerina** Senior martyr in Africa, 253. XCI.
- Celerinus** confessor multa passus ordinatur a Cypriano 253. XC.
- Celerinus** alius confessor seductus a Novatiano, 254. LXVII. Restituitur ad Ecclesiam Catholicam, 254. CI.
- Celerinus** alius confessor sollicitus pro sorore. lapsa, 253. LXIX.
- Cellulæ** septuagintaduorum interpretum, 231. XXII.
- Celsi**, iidemque Gentiles, plures, 132. XVI.
- Celsus** Epicureus quis qualisve, *ibid.*
- Celsus** exprobrat imperitiam Christianorum, sed refellitur ab Origene, 130. IX.
- Celsus** Epicureus procaciter insultat in Christianam religionem, 132. XVI. Ejus criminationes, objectiones, & calumniæ nullius momenti habitæ a Fidelibus, 132. XVIII.
- Celsus** in Judæos quoque oblatrat, 132. XVII. Quid de Judæis & Christianis, *ibid.*
- Celsus** egregie confutatur ab Origene, 132. XV-III.
- Celsi** obiectio de multitudine hæresum in Ecclesia confutatur ab Origene, 146. XXVI.
- Celsi** calumnia de terræmotibus, quod evenirent culpa Christianorum, 143. II.
- Celsus** Christianus homo, licet laicus, docet in Ecclesia, 130. III.
- Celsus** Jure consultus sub Alexandro, 225. I.
- Celtæ** populi jam Christiani antiquitus, 140. VII.
- Cenones** Montanistarum qui, 173. XXXII.
- Censuræ** diversæ in Ecclesia. *Vide* Pœnitentia, Excommunicatio, Ecclesiastica disciplina.
- Censura** Valeriano collata cum amplissima potestate, 253. CXL.
- Cephalenii** colunt Epiphanem hæreticum, ut Deum, 120. XL.
- Cerdo** Episcopus Alexandrinus, 100. XIX. 110. XX.
- Cerdones** duo, 100. XIX.
- Cerdo** hæresiarcha, ejusque hæresis, 146. II. Ex qua schola prodierit, 146. III.
- Cerdo** quando venit Romam, *ibid.*
- Cerdo** Romæ recantat palinodiam, *ibid.* Ejus inconstantia, *ibid.*
- Cerdo** iterum venit Romam, 155. II.
- Cerdo** reveritus est majestatem Romanæ Ecclesiæ, *ibid.*
- Cerdo** iterum exomologesim Romæ facit, 155. III.
- Cerdo** agit Romæ sub Aniceto, 167. V.
- Cerealis** familia Romæ nobilis, 138. IV.
- Cerealis** martyr Romæ sub Hadriano, *ibid.*
- Ceremoniæ** Ecclesiasticæ a temporibus Apostolorum, 109. LII.
- Ceremoniæ** recipiendorum pœnitentium, 216. X-VII. *Vide*, Pœnitentes.
- Ceremoniæ** quibus Imperatores referebantur inter Deos, 113. IV.
- Ceremoniæ**. *Vide*, Ecclesiæ ritus.
- Cerinthus** docuit Post Carpocratem, 166. II. Ejus longa ætas, *ibid.*
- Cervi** in proelio, & in pace leones, qui, 201. VI.
- Chæremon** Episcopus in Ægypto fuga lapsus amplius non inventus, 253. CVIII.
- Chaldæi** nominati interdum a Gentilibus Christiani, 143. II.
- Charismata** in Ecclesia semper conservata, 180. VIII. *Ann. Eccl. Tom. II.*
- Charitas** Christianorum. *Vide* Christiani.
- Charitina** martyr Romæ sub Marco, 165. I.
- Chariton** martyr Romæ sub Marco, 165. I.
- Chartæ** usus frequentior quam membranæ, 142. XI.
- Chersona** civitas trans Pontum, 100. X.
- Chiones** contubernalis Plotini Romæ, 134. XV.
- Chochibus** dux Judæorum, 120. XIX.
- Chorebus** Præfectus martyr sub Pio, 140. V.
- Chronida** commentariensis martyr sub Pio, *ibid.*
- Chrysofelus** martyr in Persia sub Decio, 254. XXV.
- Chrysohora** alumna Dionysii Episcopi Corinthiorum, 175. XV.
- Christiana** religio longe lateque mirifice propagata, locaque omnia Orbis implevit, 138. IV. 253. X.
- Christiana** religio miraculis demonstrata, & stabilita, 132. XVIII.
- Christiana** religio ex persecutione magis propagata, 104. IX. 203. XIII.
- Christiana** religio exemplo invictæ constantiæ martyrum aucta, 203. XIV.
- Christiana** religio attulit adiumentum collabenti Romano Imperio, 172. II.
- Christiana** religio condimentum totius orbis, 179. XLVI.
- Christiana** religio quas excavit lacunas turpitudinum, 132. XI.
- Christiana** religio longe locupletior factis egregiis, quam Gentilitas, 134. IV.
- Christiana** religio cur abundet hæreticis, 146. XXVIII.
- Christiana** religio cum magis infamatur, tum amplius nitet, 120. XXXVII.
- Christiana** religio occasione scelerum hæreticorum vehementer infamata, 120. XXIX.
- Christiana** religio obmutescere fecit idola, 100. III.
- Christiana** religio turpi imagine derisioni exposita, 201. XXIV.
- Christianæ** religionis excellentia, 130. VIII.
- Christianæ** foeminae damnari solitæ ad lenones, 201. XXXIII.
- Christianorum persecutio.*
- Christiani** e numero bonorum a Gentilibus re-jecti, 100. IX.
- Christiani** cur ab Imperatoribus qui probi vis- sunt, persecutionem passi, 100. XVIII.
- Christiani** in Asia a Plinio Proconsule vexati, 104. I.
- Christiani** cives Romani Romam ad supplicium mittebantur, 104. II.
- Christiani** sponte se offerentes martyrio, 104. IX. 123. IV. 164. XX.
- Christiani** injuria mendaces habiti, 114. III.
- Christiani** qui ex Judæis prognati erant, gra- vius sunt vexati, 120. V.
- Christiani** infamati ex factis hæreticorum, 167. IV.
- Christianos** cum se dicerent Gnostici, horribi- lia scelera perpetrabant, 120. XXIX.
- Christiani** a Judæis gravia passi, 130. IV.
- Christiani** ubique terrarum quærentur ad necem, 137. IV.
- Christiani** dicti Biothanati, 138. V.
- Christiani** sub Traiano vexati, 100. VI. IX.
- Christiani** sub Hadriano vexati, 120. V.
- Christiani** sub Antonino Pio vexati, 140. VI. 143. I.
- Christiani** sub Marco vexati, 179. I. XI. IV.
- Christiani** vexati sub Severo, 200. VIII. 201. X-XXIX.

- Christiani sub Alexandro vexati, 126. III.
 Christiani sub Julio Maximino vexati, XII.
 Christiani sub Decio afflictati, 253. VII.
 XV.
 Christiani exagitati calumniis a Gentilibus, 143.
 IV. 154. VII. 164. II. 170. V. 179. II. 200.
 VIII. 234. XII.
 Christiani nominati perturbatores Reipublicæ,
 164. IX.
 Christiani simplices nominati, 145. V.
 Christiani dicti novi homines, 163. X.
 Christiani dicti inertes a Gentilibus, 201. XX.
 XIV.
 Christiani, ut foras pellerentur, acclamabatur
 in hæris Gentilium, 145. XV.
 Christianis obijci solita mala cuncta, quæ eve-
 nirent, 170. IV.
 Christiani in Asia, edictis Proconsulis vexati,
 254. XXIV.
 Christiani absque novo edicto jure antiquo Roma-
 norum neci dabantur, 104. IV.
 Christiani rei constituti criminis immanissimi,
 154. VI.
 Christiani petebantur ad leonem, 143. III.
 Christiani spoliati bonis, 172. III.
 Christiani cum benefacerent, nullæ illis gratiæ,
 sed ea sunt tributa diis Gentium, 176. XX-
 VI.
 Christiani deterioris conditionis, quam rei ma-
 jestatis, 177. IV.
 Christiani mirifice aucti numero, 177. V.
 Christiani Prophetarum vetiti lectione a Marco
 Imperatore, 178. V.
 Christiani locis publicis interdicti, 179. IV.
 Christiani obstinati, non constantes, habiti a
 Gentilibus, 104. II. 179. XXIX.
 Christiani ceteris hominibus deteriores habiti,
 170. XI.
 Christiani rei majestatis habiti, 200. VI. Dicti
 hostes Imperatoris, *ibid.* 203. V.
 Christiani derisi imagine Asini a Gentilibus, 201.
 XXII.
 Christianis obijci solita, quæ erant Judæorum,
 201. XXXIV.
 Christianis solita irrogari supplicia, 201. XX-
 XII.
 Christianis detrahere solitas turpes personas, cur
 ita, 201. XXXV.
 Christiani cum occiduntur, magnum affertur de-
 trimentum Reipub. *ibid.*
 Christiani cogebantur jurare per Genium Impe-
 ratoris, 202. V.
 Christiani in sepulcris patiuntur injuriam,
 203. X.
 Christiani cum inquiruntur, quamplurimi detegun-
 tur, 203. XIII.
 Christiani augentur numero, cum persecutionem
 patiuntur, *ibid.*
 Christiani non derelinquuntur a Deo, cum tentan-
 tur, 204. XI.
 Christiani redimebant, cum liceret, pacem pe-
 cunia, 205. XVII.
 Christiani occisi numquam relictii inulti, 214.
 IV.
 Christiani coguntur ab Elagabalo, ut colerent
 deum suum, 210. IV. 211. I.
 Christiani erunt omnes, respondit Oraculum,
 224. II.
 Christiani Romæ litigant cum Popinariis pro
 loco Tabernæ meritoria, 224. IV.
 Christianorum causa fieri terræmotus, obiecta-
 bant in eos Gentiles, 243. II.
 Christiani a Gentilibus habiti infames, 201. X-
 XVI.
 Christiani populari tumultu exagitati, 252.
 II.
 Christiani extorres pericre in deserto, 253. C-
 VIII.
- Christiani a persecutoribus tentati deliciarum il-
 lecebris atque libidine, 253. CXII.
 Christianorum constantiam in tormentis Dæmo-
 nes admirati, 179. XXVIII.
 Christianum nomen ubi primum inventum, 102.
 XIX.
 Christianum nomen crimini vertebatur, 100. X-
 VIII. 179. XLI. 204. XI. Abolevit Hadrianus
 nominis injuriam, statuens non ob nomen, sed
 ob delictum accusari licere Christianos, 128.
 IV.
 Christianum nomen potentissimum, 175. XX-
 VII.
 Christianum nomen ob hæreticos infame reddi-
 tum apud Gentiles, 167. IV. 175. XXVII. 201.
 XXVI.
- Christianorum mores.*
- Christiana quævis Ecclesia longe præstantior
 moribus quovis Senatu, & conventu philoso-
 phorum, 125. I.
 Christiani qui qualesve futuri essent, a Sibylla
 descripti, 143. II.
 Christiani agunt conventus antelucanos, 104.
 IV.
 Christiani juramento se obligabant vitæ innoxie,
ibid.
 Christiani castitatis amantissimi, 120. XVIII.
 XXXIII.
 Christiani numquam mentiri, sed vera prædi-
 cere soliti, 114. III.
 Christiani exhorrebant spectacula, præcipue san-
 guinis, 120. XXXIV. 206. IV.
 Christiani vitam ducebant ex institutione divini
 sapientia, 120. XXXIV.
 Christiani longe moribus præstantiores philoso-
 phis, 125. III. 130. VIII.
 Christiani effecti eruditissimi viri ob illorum vi-
 tam incomparabilem, 130. VIII.
 Christiani in patiando hilares, 150. VII.
 Christiani pravos mores Orbis ubique corrigunt,
 175. XXI.
 Christiani numquam fuerunt tyranni, vel socii
 tyrannorum, 177. IV.
 Christiani constantissimi, & optimis moribus im-
 buti, 179. XXIX. In quo etiam longe super-
 rabant Gentiles, 179. XLVI.
 Christiani detenti in carcere alebantur Agape,
 Christianorum, 201. XIV. Magna cura de il-
 lis haberi solita, 253. XL.
 Christiani probati castissimi etiam testimonio Eth-
 nicorum, 201. XXXIII.
 Christiani spernebant unguenta, nisi ad mortuo-
 rum unctionem, 201. XXXIV.
 Christiani utilissimi Reipublicæ, 201. XXXIV.
 Christiani libentissime pendebant vestigalia atque
 tributa, 201. XXXIV.
 Christiani respuebant Gentilium pravos mores
 & superstitiones, cætera vero sectabantur, 201.
 XXXIV.
 Christiani innocentiissimi, 201. XXXV.
 Christiani soliti detrudi in carcerem ob nomen
 tantum, non autem ob crimen aliquod, 179.
 XLIII.
 Christianorum singulorum mores exquiri soliti in
 conventu publico, 224. VI.
 Christiani Imperatores primi purgaverunt Urbem
 sæpe pravorum morum, 227. I.
 Christiani rudes moribus præstant philosophis,
 234. XII.
 Christiani cum aliis virtutibus, tum præcipue pol-
 lent castitate, 234. XII.
 Christiani propensiori cura sunt erga carceratos
 fratres, 253. XXXIX.
 Christiani adolescentis constantia præcidentis sibi
 linguam, & projicientis in scortum, 253. C-
 XIII.

- Christianos ritus male imitari. Gentiles in sacris
ludis, 183. VII.
- Christianorum mores corrupti.*
- Christiani non omnes iisdem imbuti moribus :
ob vitæ disciplinam corruptam lapsi quamplu-
rimi ; 104. III.
- Christiani complures, more Gentilium, exorna-
bant postes, & accendebant lucernas: ex eis unus
punitus divinitus, 200. V.
- Christiani adeuntæ spectacula a Deo puniti,
201. XXXVI.
- Christiani mores relaxati tempore pacis Eccle-
siæ, qui qualesve essent, 253. VIII.
- Christiani apostatæ a fide tempore persecutionis,
253. XVI. Eorumque mores. *Vide*, Lapsi, A-
postata.
- Christiani confessores lapsi in fornicationem. *Vi-
de*, Confessores.
- Christiani confessores lapsi in schisma. *Vide*,
Confessores.
- Christiani lapsi in apostasiam, schisma, vel hæ-
resin, & qualibus essent moribus terrimis com-
parati. *Vide*, Apostata, Schismatici, Hære-
tici.
- Christianus ex consule factus Apostata, quam
turpis effectus, 183. VII.
- Christianorum ordines, officia, & exercitia.*
- Christiani diversi ordinis atque status in Eccle-
sia, 170. VIII.
- Christiani quamplurimi militabant, 108. II.
- Christiani milites in expeditione Marcomanni-
ca precibus liberant exercitum periclitantem,
171. VI. 175. I. 176. VI.
- Christiani milites quale præstarent juramentum
militiæ. *Vide*, Juramentum.
- Christiani obtinere poterant magistratus, 177.
VII.
- Christiani jurabant Principibus fidelitatem, 169.
IX.
- Christiani frequenter orare solent pro Imperato-
ribus, 177. IV. 179. XLVIII. 200. VI.
- Christiani eadem exercitia, & officia exerce-
re soliti, quæ Gentiles, abstinentes a super-
stitione & pravis eorum moribus, 201. XX-
XIV.
- Christiani Gentiles obsessos a Dæmone libera-
bant, 201. XXXV.
- Christiani inter loquendum soliti incutere timo-
rem Gentilibus de futuro iudicio, 178. VI.
- Christiani eruditi publice profitebantur philoso-
phiam, audientibus Gentilibus, 234. VI.
- Christiani utiliter addiscebant sæculares scientias,
& alios eas docebant, 234. VIII. 234. IX.
- Christiani ministrabant in Palatio Imperatoribus,
237. IV.
- Christiani ritus, & cultus.*
- Christiani non habuerunt ad sacra facienda tem-
pla more Gentium, sed Ecclesias; differentia
inter has voces, 211. V.
- Christiani extra Urbem sepeliri soliti, 226.
VII. Quando cœpti sepeliri intra Urbem, 226.
XII.
- Christiani quolibet die Dominico convenire soli-
ti ad Synaxes. *Vide*, Dominicum.
- Christiani ornare soliti Ecclesias frondibus atque
lucernis, 200. V.
- Christiani corpora defunctorum unguentis condi-
re soliti, 201. XXXIV.
- Christiani qui pallio utebantur. *Vide infra*, Pal-
lium, Vestis.
- Christiani induebantur vestibus similibus reli-
quis hominibus, 197. VIII.
- Christophorus martyr in Lycia sub Decio, 254.
XXII.
- Christiani. *Vide*, Chronologia, & Anni.
- Christum hæretici sic prædicant, ut destruant,
120. X.
- Christum crucem passum negabant Basilides, &
alii hæretici, *ibid.*
- Christum adversarium Deo Judæorum esse, bla-
spemabant Saturninus, & qui ab eo descen-
derunt, hæretici, 120. XXIII.
- Christum divinitate Carpocras exuebat, 120. X-
XIV.
- Christum passum memoria recolendum in sacri-
ficio Missæ, 132. II.
- Christum ubique in Ecclesia regnantem admiratus
est orbis, 140. IX.
- Christum vera carne Marcion, & Manichæi pri-
vabant, 146. X. *Vide*, Marcion.
- Christum duxisse carnem e cælo, dixit Apelles,
146. XVII.
- Christum asini effigie pinxerunt Gentiles in i-
gnominiam Christianæ religionis, 201. XXII.
- Christum negans arripitur a Dæmone, & linguam
sibi dilaniat, 254. LII.
- Christum negantes. *Vide*, Lapsi.
- Chronidas commentariensis cum sociis martyr in
Oriente sub Antonino Pio, 140. V.
- Chronion cognomento Eunus, martyr Alexand.
sub Decio, 253. CIV.
- Chronologia Agonalium Capitolinorum, 240.
II.
- Chronologia annorum Christi ex Irenæo, 146. II.
- Chronologia annorum Christi ex Justino marty-
re, 142. XIII.
- Chronologia annorum Christi ex Tertulliano,
146. I.
- Chronologia annorum Rom. Pontificum per Con-
sules mendax, 158. I.
- Chronologia annorum Imperatorum certior red-
dita, 126. I.
- Chronologia auctoris certior reddita ex Clemen-
te Alexandrino, 194. IV.
- Chronologia auctoris plurimis testificationibus
comprobata, 253. II.
- Chronologia Censorini, 240. I.
- Chronologia per Olympiades, *ibid.*
- Chronologia ab Urbe condita, *ibid.*
- Ciborum delectus sacrilegus ex Marcione, 146.
XII.
- Ciborum delectus qui suspectus, 187. I.
- Ciceronis libros adversus deorum cultum combu-
rendos esse distabant Gentiles, 143. III.
- Cicuta adhibita ad consequendam castitatem, 234.
XII.
- Cincius Severus Præses consuluit Christianis,
108. XI.
- Cineres sanctorum martyrum projecti in flumen,
179. XXV.
- Circuitus Petri, liber qualis, 102. XXI.
- Circulares litteræ quæ, 142. VIII. Scriptæ a
Clero Romano, sede vacante, 253. XXX-
IV.
- Cittinus martyr cum sociis Carthagine sub Se-
vero, 202. II.
- Clades divinitus immisæ ob necem Christiano-
rum, 154. III.
- Clades quæcumque adscribi solitæ Christianis,
quod Deos non colerent. *Vide*, Calumniæ.
- Clades Romani Imp. sub Gallieno. *Vide* Rom.
Imp.
- Clarus Episcopus Ptolemaidis, 198. XIV.
- Claudia conjux Philippi Præfecti Augustalis, 204.
VI.
- Claudianus martyr in Lycia cum sociis sub De-
cio, 254. XXII.
- Claudius gener Marci Aurelii Imp. 175. I.
- Claudius latro insignis in Palæstina, 199. III.
- Claudius Venatus insignis orator sub Alexandro,
225. I.
- Claudius Proconsul in Cappadocia, 203. X. A
vermibus consumptus, *ibid.*
- Claves Ecclesiæ Novatianus hæreticus negabat,
254. CVI. Clear-

- Clearchus jussu Commodi occidit Perennem, 189. 190. IV.
 Clemens Papa exultat sub Traiano, 100. XI.
 Clemens Papa cognatus Imperatoris, 102. XXI.
 Ejus doctrina excellens, *ibid.* Vide, Clementis.
 Clemens Alexandrinus Athenis natus, 196. X-XIII.
 Clemens Alexandrinus epitomen scripsit Ecclesiasticæ disciplinæ, 196. XXVII.
 Clemens Alexandrinus fidelis custos traditionum, 185. IV.
 Clemens Alexandrinus quid fenserit de fuga tempore persecutionis, 205. XII.
 Clemens Alexandrinus quando claruit, 196. XXII. ejus præconia, *ibid.*
 Clemens Alexandrinus in schola Origenem habuit successorem, 196. XXV.
 Clemens historicus, 196. XXIV.
 Clemens philosophus Platonicus Gentilis, 109. LIII.
 Clementis Alexandrini scripta apocrypha, 196. XXVI.
 Clementis Alexandrini scripta depravata ab hæreticis, *ibid.*
 Clemens Papa in exilium mittitur, 100. XI.
 Clementis Papæ Acta, 100. XI. Ejus miraculum, *ibid.*
 Clemens Papæ opera Ibæri credunt, *ibid.*
 Clementis Papæ martyrium, 102. I.
 Clementis Papæ miracula post mortem, 102. IV.
 Clementis Canones Apostolorum, 102. X. Cujus fidei, 102. XI. Quot sint, 102. XIV.
 Clementis Constitutiones Apostolorum, 102. IX.
 Clementis Papæ decreta, 102. V.
 Clementis doctrina Apostolorum, 102. VIII.
 Clementis Papæ scriptæ epistolæ, 102. VI.
 Clementis Papæ Epitome, 102. XXII.
 Clementis Itinerarium, 102. XXI.
 Clementis Missa, 102. XXIII.
 Clementis nomine multa supposita, 102. VIII.
 Clementis Recognitiones, 102. XXI.
 Clementis sedis vacatio, 102. XXIV.
 Clericæ litteræ quæ, 142. X.
 Clerici collegæ dicti Episcoporum, 253. XXVII.
 Clerici habitare non debent cum fœminis, 253. XLIII.
 Clerici indumentum erat Caracalla, 213. X.
 Clerici recedentes ab Ecclesia sine licentia Episcopi, etiam tempore persecutionis, Ecclesiastica censura plestendi, 253. LXXIV.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ injuste calumniam passi de Tertulliano, & a Tertulliano, 201. VII.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ, sede vacante, universalis Ecclesiæ curam suscipiunt ex munere, 253. XXV. XXVI. XXXI.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ de obitu Fabiani Papæ scribunt litteras ad omnes Ecclesias, 253. X-XVII.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ docent verbis, & exemplo universam Ecclesiam, 253. XXVIII.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ dant litteras ad Africanam Ecclesiam, eademque ubique promulgatæ, 53. LXXXVII.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ quantum tribuat Cyprianus, 253. LXVIII. LXXI.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ scribunt ad Cyprianum, 253. LXX.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ tenacissimi antiquæ disciplinæ, 255. LXXVI.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ, vacante sede, dant litteras ad omnes Ecclesias, 253. LXXVII.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ, sede vacante, præscribunt leges universæ Catholicæ Ecclesiæ, *ibid.*
 Clericorum Romana Ecclesiæ constantia in deligendo Pontificem tempore majoris persecutionis, 254. XLII.
 Clericorum Romanæ Ecclesiæ modestia in non deligendo Pontificem absque fratribus, 253. XXV.
 Clericorum Romanæ Ecclesiæ numerus, 254. LXX.
 Clodius Balbinus Imperator, 195. VI.
 Clodius Balbinus Imperator occiditur a militibus, *ibid.*
 Coddiani Gnostici hæretici, 110. XLI.
 Codraus martyr Corinthi sub Decio, 254. X-XVI.
 Cœmeteria, nomen unde, 226. VII.
 Cœmeteria Urbis quot, ubi, & eorum nomina, *ibid.*
 Cœmeteria cujus essent structuræ, 130. II. Descripta quoque a S. Hieronymo, & Prudentio, 226. X.
 Cœmeteria frequentare solebant precum causa Christiani, 226. XII.
 Cœmeteria invisebat quolibet die Dominico S. Hieronymus, 226. X.
 Cœmeterium Priscillæ describitur, 130. II.
 Cœnæ Thyestæ calumniose tributæ Christianis, 120. XXXIV. Vide, Calumniæ.
 Colarbasius hæreticus, 175. XXIII. XXXIII.
 Collecta pecuniarum a Cypriano indicta pro redemptione captivorum, 254. CIX.
 Collega, nomen quod significet, & quo modo usurpari solitum Ecclesiasticè, 253. XXVII.
 Columna cochlis erecta a Traiano, 106. I. Super eam statua S. Petri, 106. II.
 Columna Antoniana conservat memoriam victoriæ Marcomannicæ opera Christianorum obtentæ, superque eam statua S. Pauli, 176. XXVIII.
 Comanæ Civitati in Ponto datus Episcopus Alexander Carbonarius, 233. XXV.
 Comes officiorum, magistratus, 100. XI.
 Commodus Cæsar filius Hadriani moritur, 138. III.
 Commodus filius M. Aurelii Consul simul, & Imperator creatus, 178. I.
 Commodus moribus depravatus, 179. LVI.
 Commodus quos habuit magistros, *ibid.*
 Commodus post patrem imperat, 182. I.
 Commodus deterior Nerone, & Caio, 182. II.
 Commodus a Deo regnare permissus ultor sanguinis Christiani, 182. III.
 Commodus bene habuit Christianos, 182. IV.
 Commodus expilat templa deorum, 182. V.
 Commodus Isidis cultor, 183. VII.
 Commodus initiatur sacris Isidis, 183. VIII.
 Commodus strangulatur, 194. III.
 Commodus relatus inter deos, *ibid.*
 Commodus dicatum templum & institutum est sacerdotium, 194. III.
 Compedum foramina ad cruciandum parata, 253. CXVI.
 Communicatio Catholica per litteras formatas exhiberi solita, 142. VII.
 Communicatio etiam impartiri absentibus ex missione Eucharistiæ, 198. XIII.
 Communicatio tantum laica danda lapsis clericis, 254. XCI.
 Communicatoris litteræ, quæ essent, 142. VII.
 Communicatione cum Romana Ecclesia quis ostenditur esse Catholicus, 253. LXXXVI.
 Communicatione excludi Romanæ Ecclesiæ est hæreticum constituere, 253. LXXXVI. Vide, Ecclesia Romana,
 Communis, seu Vulgata editio, quæ olim, 231. XXXIX.
 Communio editio antiqua quo modo exolevit, 251. XLVI.
 Communis editio diversi generis, 231. XLI.
 Communis editio nostra ex Veteri Novaque constata, 231. XLVIII.
 Communis editio nostra ex quibus constet, *ibid.* Com.

- Communis editio Novi Testamenti monstratur esse S. Hieronymi . Vide , Editio .**
Concilia in Asia , & Græcia tempore Commodi Imperatoris multa celebrata , 173. XIX.
Concilia cogi arbitrio Romani Pontificis , 198. VII.
Concilia absque auctoritate Romani Pontificis nihil solita definire , 173. XIX.
Concilia diversarum Ecclesiarum occasione temporis Paschatis , 198. II. VI.
Concilia Africana celebrata sub Agrippino Episcopo Carthaginensi , 117. IV.
Concilium Africanum adversus Privatum hæreticum , 242. II.
Concilium Africanum sub Cypriano tempore Cornelii Papæ , 254. LXXXII.
Concilium Africanum scribit ad Cornelium Papam , 254. XCII.
Concilium Antiochenum Apostolorum , 102. XIX.
Concilium in Arabia adversus Beryllum Bostorum Episcopum sub Gordiano Imp. 229. II.
Concilium in Arabia adversus negantes immortalitatem animæ , 249. VI.
Concilium in Asia celebratum in causa Paschatis , 198. VIII.
Concilium in Gallia in causa Paschatis , 198. VIII.
Concilium in Palæstina de tempore Paschatis , 199. V.
Concilium in Palæstina sub Theophilo Episcopo Cæsariensi , jubente Victore Papa , 198. I.
Concilium in Ponto , 198. VII.
Concilium Romanum sub Victore Papa , 198. VI.
Concilium Romanum celebratum vacante sede , 253. LXXVIII.
Concordius Presbyter mart. Spoleti sub Marco , 175. VII.
Confessores superbi lapsi in fornicationem , 253. XLI.
Confessores Romani clerici decepti a Novatiano lapsi in schisma , 254. LVIII. LXVI.
Confessores schismatici respiscunt , & poenitentes a Cornelio recipiuntur , 254. XCVII.
Confessores schismatici quid profitentur ante Cornelium , 254. C.
Confessorum littera de sua respiscencia , 254. CII.
Confessores soliti scribere litteras de lapsis ad episcopos , 253. LIV.
Confessoriarum litterarum quarum , 242. IX.
Confessores quidam incauti in danda pace lapsi , Vide , Lapsi .
Confiteri peccata sua Philippus Imperator jubetur , 246. IV.
Conjugium respuit Marcion , 146. XI.
Conon martyr Pergæ Pamphiliæ sub Decio , 254. XXII.
Consecrandi aliquem in Deum ritus , 142. I.
Consistorium idem quod presbyterium , 254. XCIX.
Constantiam Christianorum , obstinationem esse dixerunt Gentiles sapientes , 179. XXVII.
Constantiam Christianorum in tormentis Dæmones admirati , 179. XXVIII.
Constantini in Decium investiva , 254. XLIX.
Constantius Perusiæ Episcopus martyr sub Marco , 175. VII.
Consularis apostata , 183. VII.
Consulatus suffecti , ut numerarentur cum ordinariis , Severus Imp. instituit , 205. I.
Consulatus inversi in Fastis reperiuntur , 112. I. 117. V. 126. I.
Consules ordinarii aperiunt annum , & adscribuntur Fastis , 101. I.
Consules suffecti , & allesti qui , 240. II.
Consulum iterum creatorum prerogativa , 175. I.
Contestatio Irenæi suis scriptis ab ipso apposita , 175. XXXIV.
Continentia vera in quo sita , 120. XVIII.
Conventus Christianorum habiti sunt a Gentilibus conjurationes , 104. III.
Conventus Christianorum vetiti a Traiano , 100. VIII.
Cornelius Antiochenus Episcopus creatur , 131. I. Moritur , 143. I.
Cornelius Clementis discipulus , 102. III.
Cornelius martyr Lugduni sub Marco , 179. XXXV.
Cornelius Papa electus in Pontificem , 254. XLI. Quo modo fieri contigit , 254. XLII.
Cornelius Papa virtutibus ornatus , 254. XLVI.
Cornelius Papa quando electus , *ibid.*
Cornelius Papa scripsisse dicitur epistolam de translatione corporum Apostolorum , 222. VI.
Cornelius Papa urgetur calumniis , 254. LXIII.
Cornelius Papa quo modo restituit in Ecclesiam Trophimum Episcopum lapsum , *ibid.*
Cornelius Papa scribit ad Cyprianum de Novato redeunte in Africam , 254. XCVI.
Cornelius Papa accipit litteras a Concilio Africano , 254. XCII.
Cornelius Papa restituit lapsos confessores schismaticos poenitentes , 254. XCI.
Cornelius Papa scribit litteras de restitutione lapsorum , *ibid.* 254. CI.
Cornelius Tacitus arguitur mendacissimus , 202. XXII.
Corona martyr Damasci sub Pio , 154. III.
Coronam gestare noluit miles Christianus , 201. II.
Coronam militi Christiano an gestare licuerit , 201. XVI.
Coronati martyrio dicebantur , qui aliquid in corpore passi essent , licet nondum martyrium consummassent , 253. LIV.
Coronare portas more Gentilium , vetitum esse Christianis , 200. V.
Cortinæ reginæ pro titulo , 112. V.
Cornutus collega Plinii in Consulatu suffecto , 103. I.
Creatorem , & creaturam Marcion execratur , 146. XII.
Creaturæ benedictione sanctificandæ , 132. III.
Credula martyr in Africa cum sociis sub Decio , 253. LII.
Crescens Cynicus oblatrat in Christianam religionem , 164. X.
Crescens Cynicus qualis moribus , 164. XI.
Crescens Cynicus confutatur a Justino , *ibid.*
Crescens Cynicus indignus nomine philosophi , 164. XII.
Crescens Cynicus machinatur necem Justino , 164. XIII.
Crescens filius Symphorosæ martyr Tiburi sub Hadriano , 138. IV.
Crescens episcopus martyr in Gallia sub Traiano , 118. VII.
Crimina obiici solita a Gentilibus in Christianos . Vide , Calumniæ .
Crocus comes sancti Ignatii , 109. IX.
Cruciantorum genera dirissima . Vide infra , Tormenta , Martyres .
Crucifixio solita fieri in terra deorsum , 254. XIX.
Crucifixorum decem millia martyrum sub Traiano , 108. I.
Crucis titulo res Deo dicantur , 112. VI.
Crucis signo Gregorius Thaumaturgus expugnat templum idolorum , 253. CXXXV.
Crucis signo mira sunt perpetrata , 253. CX. XXV.
Crux , & quæ ex cruce sunt , esse impedimento magiæ , 218. III.

Crux, clavi, sparta adhibita pro remedio quartanæ febris, *ibid.*
 Cryptæ delectæ ad sepulturam Fidelium: unde mos iste, 226. VIII.
 Cultus reliquiarum sanctorum martyrum. *Vide*, Martyres, Reliquiæ,
 Cultus SS. Martyrum, *ibid. Vide*, Martyres.
 Custodes milites Ignatium male habent, 109. VII. XIV.
 Cybalis simulacrum translatum in Palatium, 120. IV.
 Cynicorum mores quales, 164. XI.
 Cynici philosophi infensissimi Christianis, 164. X.
 Cyprianus orator celebris, adhuc Gentilis uxorem, & filios habuit, 250. XI.
 Cyprianus laicus, & Gentilis orabat causas, 250. VII.
 Cyprianus Carthagine florentissime docuit, 250. V.
 Cyprianus antequam Christianus efficeretur, qualis, 250. VII.
 Cyprianus cum baptizatur, mutatur in virum alterum, 250. IX.
 Cyprianus baptizatus renunciat omnibus, 250. X.
 Cyprianus habuit catechistam Cæcilium, ex quo & cognomen accepit, 250. VI.
 Cyprianus renunciat eloquentiæ, 250. XII.
 Cyprianus interdum pristinæ eloquentiæ signa quædam demonstrat, *ibid.*
 Cypriani eloquentia qualis, *ibid.*
 Cyprianus ordinatur Episcopus Carthagenensis, 250. I.
 Cyprianus quo anno fuit electus, 250. I. Cui successit, 250. II.
 Cyprianus quo modo dicatur prædecessorem habuisse Agrippinum, 250. III.
 Cyprianus derisus a Gentilibus, & ab illis Cyprianus appellatus, 250. V.
 Cyprianus quo modo repente Theologus insignis evasit, 250. XI.
 Cyprianus assueverat lectioni Tertulliani, 216. XI.
 Cyprianus tempore persecutionis ad leonem petitus, 253. XXX.
 Cyprianus tempore persecutionis, se subduxit, *ibid.*
 Cyprianus absens proscriptus est, *ibid.*
 Cyprianus e latebris sæpe scribit ad suos, 253. XXXVI.
 Cypriani fuga ex divino consilio, & iussu, *ibid.*
 Cyprianus accusatus quod fugisset, purgat se apud Clerum Romanum scriptis litteris, 253. XXXVII.
 Cyprianus e latebris diligenter curat Ecclesiam Carthagenensem, *ibid.*
 Cyprianus sollicitus pro pauperibus, ne quid illis desit, 253. XXXVIII.
 Cyprianus sollicitus de sepultura martyrum, 253. XL.
 Cyprianus auctor libri de Singularitate clericorum, 253. XLV.
 Cyprianus dispensat votum simplex castitatis, 253. XLVI.
 Cyprianus persecutionis tempore hortatur suos ad jejunia, & orationes, 253. XLVII.
 Cyprianus divinitus admonitus prædicit pacem, 253. XLVIII.
 Cyprianus hortatur litteris confessores in carcere positos, 253. XLVII.
 Cyprianus adversatur libellis a martyribus inconsulto datis, 253. LVIII.
 Cyprianus consulit Clerum Romanum, cuius arbitrio omnia facit, *ibid.* 253. LXVIII.
 Cyprianus in latebris ordinat Clericos, 253. LXXII.
 Cyprianus ordinat Aurelium & Celerinum confessores, 253. LXXXVIII.
 Cyprianus post vacationem sedis Romanæ scribit

ad confessores in carcere positos, 254. XXX.
 Cyprianus latet biennio, 254. XXXI.
 Cyprianus scribit litteras de Felicissimo schismatico, *ibid.*
 Cyprianus a quinque presbyteris, & Felicissimo exagitur, 254. XXXII.
 Cyprianus sollicitè curat dissolvere æs alienum pauperum, ne adhæreant schismaticis, 254. XXXV.
 Cyprianus quando scripsit libellum de Lapsis, 254. LI.
 Cyprianus e latebris redit Carthaginem, 254. LVI.
 Cyprianus rediens Carthaginem curat martyres & natalitia illorum celebrat, 254. LVI.
 Cyprianus mittit legatos Romam ad explorandam electionem Cornelii Papæ, 254. LXIV.
 Cyprianus scribit epistolam ad Cornelium de eius electione. *ibid.*
 Cyprianus tuetur partes Cornelii adversus Novatianum, 254. LXXXIV.
 Cyprianus quando, & qua de causa scribit de unitate Ecclesiæ, 254. XCIII.
 Cyprianus libro de Unitate Ecclesiæ parat antidotum contra omnes hæreses, 254. XCIII.
 Cyprianus sollicitus in redimendis captivis, 354. CIX.
 Cyprianus quam summam collegit pro redimendis captivis, 254. CX.
 Cyriacus martyr in Cappadocia sub Hadriano, 140. V.
 Cyriacus, & socii martyres Perusiæ sub Decio, 254. XXIX.

D

Daci superati a Traiano, 103. III.
 Daci Christiani, 140. IX.
 Dæmones prædicunt sæpe quæ ipsi facturi sunt, 237. VIII.
 Dæmones in oraculis habitare, 100. V.
 Damascenus corrigitur, 101. X.
 Davidis stirpe genitos Traianus jubet inquire, 109. I.
 Decebalus Rex Dacorum victus a Traiano, 109. I.
 Decebalus rebellat, 105. I.
 Decebalus iterum victus, *ibid.*
 Decennalia Severi Imp. 205. II.
 Decennalia Caracalli, 210. I.
 Decius Imperator creatur, 253. I.
 Decius persequitur Christianos, 253. VII.
 Decius sustulit ab Ecclesiis Episcopos magni nominis, *ibid.*
 Decius acerbissime persequitur Ecclesiam, 253. XIV. CXII.
 Decius quo anno aggressus est persequi Christianos, 253. V.
 Decius quale promulgavit in Christianos edictum, 213. CII.
 Decius immaniter sævit in filium Regis, 253. CXXVIII.
 Decius in Antiochenam Ecclesiam irrumpit, *ibid.*
 Decius proficiscitur in Persas, 253. CXXXIX.
 Decius creat Valerianum Censorem cum amplissima potestate, 253. CXL. Utriusque nomine persecutio nominata, 253. CXXXIX.
 Decius Imperator erga Christianos Africanos indulgentior, 254. XL.
 Decius ingratus in Mercurium militem, 254. XX.
 Decius brevi tempore regnavit, 253. XLVIII.
 Decius quo modo a palude absorptus interiit, 254. XLVII. Quid de ejus obitu Constantinus, 254. XLIX.
 Decius cognominatus est Traianus, a suis plurimum laudatus, *ibid.* De-

- Decreta a Romano Clero sede vacante, 253. LXXXI.
- Decreta Romanæ Synodi toto Orbi præscripta, *ibid.*
- Dedicatio fieri solita per illationem Crucis, 112. VI.
- Defensiones pro Christianorum integritate, *Vide*, Apologiæ.
- Defunctorum Christianorum corpora non cremabantur, sed ungebantur, sicque sepeliebantur, 226. VIII.
- Defunctorum animas juvari ex reliquiis martyrum, 226. XII.
- Defunctorum corporum translatio jure prohibita, 110. X.
- Demetrius Episcopus Alexand. creatur, 190. I.
- Demetrius Episcopus Alexandrinus. adversatur Origeni, ejusque facinus promulgat, 230. I.
- Demetrius excommunicat Origenem, 232. VII.
- Demetrius defenditur de rebus gestis adversus Origenem, 230. IV.
- Demetrius iterum contra Origenem agit, 232. VI.
- Demetrius quæ attulerit contra Origenem, *ibid.*
- Demetrius Episcopus Alexand. obiit, 234. I.
- Democritus historicus quid de Hebræis coleantibus asinum, 201. XXIV.
- Demonstratus scriptor, 247. IH.
- Desiderius Episc. Viennensis accipit literas a Victore Papa de Paschate celebrando, 198. XVIII.
- Deus favet recte operantibus etiam Gentilibus, 236. III.
- Deus Christianorum imagine asini illusor a Gentilibus, 201. XXII.
- Deus summa providentia evertit superstitionem Gentilium, 220. V.
- Deus Hebræorum Angelus ponitur a Saturnino, 120. XXIII.
- Dei & Apostoli Pauli in παιδρηστας comminatio, 100. XV.
- Deorum Gentilium origo, 142. II.
- Deorum Gentilium ludibria in Antonino sunt patefacta, *ibid.*
- Deorum templa, & aræ jam sub Traiano penes destitutæ, 104. IV.
- Deorum templa expoliantur auro, & argento, 233. III.
- Deorum cultus collapsus a Marco Imp. erigitur, 169. I.
- Deorum oracula siluerunt, 100. III.
- Deos omnes Elagabalo suo deo subicere conatus est Antoninus Elagab. 220. IV.
- Deos tres adorandos proposuit Marcion hæresiarcha, 146. IX.
- Dexteræ, & sinistræ partis ratio, 213. VI.
- Diaboli bellum adversus Crucem Christi, 120. XI.
- Diaboli consilium in disseminandis hæresibus, 146. XXXI.
- Diaboli consilium in Magis excitandis Christiano nomine vagantibus, 120. VIII.
- Diaboli consilium in persuadendo martyrium, 173. XXX.
- Diaboli consilium in Religione Christiana infamanda, 120. XXIX.
- Diabolus semel victus, iterum induit formam serpentis, ut pugnet, 145. XIII.
- Diabolus impugnat Ecclesiam contrariis certaminibus, 173. VII.
- Diabolus non valens turpitudine, continentia conatur impugnare Ecclesiam, *ibid.*
- Diaconi Cardinales, 112. IX.
- Diaconi Episcoporum testes, *ibid.*
- Diaconi magnæ sunt æstimationis, *ibid.*
- Diaconi Regionarii, *ibid.*
- Diaconi septem in Urbe, *ibid.*
- Diaconi typum expriment Angeli Deo adstantes, 112. VIII.
- Ann. Eccl. Tom. II.
- Diaconorum munus visitare Christianos in carcere positos, eosque hortari, 253. LVII.
- Diaconissæ quæ sint prohibita, 159. LI.
- Diaconorum munus, custodire Episcopum, 112. VIII.
- Diadumenus Cæsar cum patre imperat, 219. II.
- Diadumenus occiditur, *ibid.*
- Diateffaron Tatiani, 174. V.
- Didius Julianus imperat, 195. II.
- Dies Dominica: ratio ejus, 159. I. Eiusdem diei benedictiones, 198. IV.
- Dies natalis sanctorum martyrum celebrari solita, 253. XL. XCI.
- Dies natalis solita adscribi tabulis Ecclesiasticis, anniversaria memoria repetenda, 253. XCI.
- Digitus hieroglyphicum dimensionis, 173. XL.
- Dimissoriæ litteræ quæ, 142. VIII.
- Dynamis Basilidis, 120. X.
- Dio historicus de Christianis multa tacuit, 163. X. Mendax: quid illi accidit sub Commodio, 192. I.
- Diodorus martyr Pergæ sub Decio, 254. XXII.
- Diognetus monitor Marci Aurelii Imp. 163. XIV.
- Dionysia martyr Alexandriæ sub Decio, 253. CV.
- Dionysius Alexand. episcopus olim auditor Origenis, 233. XXI.
- Dionysius Alexand. docet Alexandriæ post Heraclam, *ibid.*
- Dionysius Alexand. Episcopus creatur, 245. I.
- Dionysius Alexand. molestus Origeni, *ibid.*
- Dionysius Alexand. quid in persecutione Decii, 253. C.
- Dionysius Alexand. divina protectione munitus, *ibid.*
- Dionysius Alexand. cum ducitur in exilium, liberatur a suis, 253. CI.
- Dionysius Alexand. agit contra Novatianum, 255. XXXI.
- Dionysius Alexandrinus præsto est Fabio Episcopo Antiocheno labenti in schima, *ibid.*
- Dionysius Areopagita an idem sit qui Parisiorum Episcopus, 109. XLI. XLIX.
- Dionysii Areopagitæ martyrium quo tempore extitit, 109. L.
- Dionysii Areopagitæ scripta in controversiam deducta, 109. LI.
- Dionysii Areopagitæ mentio de Joanne, 109. XXX. IX.
- Dionysii Areopagitæ Acta tam Græca quam Latina consentiunt, 109. XLII.
- Dionysii Areopagitæ scripta missa Parisiis sunt miraculis illustrata, 109. XLIII.
- Dionysii Areopagitæ Vita a Methodio scripta, *ibid.* Ab Anastasio Bibliothecario translata, *ibid.*
- Dionysii Areopagitæ Acta a Michaele Syngello scripta, 109. XLIV. Athenis eadem conservata, & a Tarasio explorata, 109. XLV.
- Dionysii scripta vere esse Areopagitæ, 109. L.
- Dionysii Areopagitæ mentio de Clemente philosopho, 109. LIII.
- Dionysii Areopagitæ mentio de S. Ignatio, 109. LV.
- Dionysii Areopag. epistola ad Timotheum, *ibid.*
- Dionysii Areopag. nomini nulla impostura accessit, 109. LVIII.
- Dionysii Areopag. mentio apud Patres, 109. LIX.
- Dionysii Areopagitæ scripta Arianis adversantia, *ibid.*
- Dionysii Areopagitæ opera quando prodierunt in lucem, 109. LX.
- Dionysii Areopagitæ scripta defendit Theodorus presbyter, 109. LXIV.
- Dionysii Areopagitæ scripta illustravit Georgius Pachimerius, 109. LXV.

Dionysius Episcopus Corinthiorum quid de munificentia Romanæ Ecclesiæ, 175. VIII.
 Dionysius Corinthiorum quid de baptismo collato cum arena, 187. II.
 Dionysius Corinthiorum quæ scripserit, 175. XIII. Eadem ipso adhuc vivente sunt ab hæreticis depravata, 175. XIV.
 Dionysius Exiguus quid ad Stephanum Salonitanum Episcopum, 102. X.
 Diocorus martyr Alexandriæ sub Decio, 253. CVI.
 Disciplina Christiana corrupta sub Decio, 253. VIII.
 Disciplina Ecclesiastica in infligendis pœnitentiis, 253. LV.
 Disciplina Ecclesiastica inviolabiliter custodita, 253. LXXV.
 Discipulorum Domini nonnullorum longa ætas, 101. X.
 Dispensatio in ordinibus Ecclesiasticis percipiendis magno damno aliquando facta, 254. LXIV.
 Disputatio Cæii cum Proclo, ubi, quando, 215. I.
 Divorum creandorum ritus, 213. IV.
 Docitæ hæretici, 174. XII. 191. III.
 Doctores Alexandrini in persecutione fugam arripiunt, 205. XI.
 Doctrina vera a falsa quomodo dignoscatur, 146. XXIII. 146. XXXIII.
 Doctrinæ veritas non metienda ex vitæ austeritate, 201. VIII.
 Dominica dies, ejus celebrandæ diei ratio, 159. I. Eiusdem benedictiones, 108. IV. & seq.
 Domitius Ulpianus J. C. persecutor Christianorum, 225. II.
 Donata martyr Carthagine sub Severo, 202. IV.
 Donatus episc. Carthaginensis ante Cyprianum, 217. I. Damnat Privatam hæreticum, 242. II. Quando obiit, 250. I.
 Donatus martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
 Donatus schismaticus in Africa prodiit ex Felicissimo, 254. XXXIX.
 Dormientes septem martyres Ephesi sub Decio, 254. XXV.
 Draco ex India allatus ponitur ab Hadriano Athenis adorandus, 145. XV.
 Draconis, & Solonis leges ab Hadriano restitutæ, 125. I.
 Drosorius hæreticus conversus ab Origene, 220. VIII.

E

Ecclesia bona.

Ecclesia bona stabilia possedit, 167. III.
 Ecclesia bonis abundabat, & prædives erat ex oblationibus Christianorum, 167. VII.
 Ecclesiæ Romanæ divitiæ. *Vide infra*, Ecclesia Romana.
 Ecclesia possidebat vasa aurea, & argentea etiam tempore persecutionis, 233. II.
 Ecclesia confert mensuram stipem clericis ministrantibus, 253. LXXIV.
 Ecclesiæ bona Episcopus pro gradus conditione dividit clericis quolibet mense, *ibid.*
 Ecclesia bonis suis titulos non imponit, 112. V.
Ecclesia Catholica.
 Ecclesia Catholica una tantum, 120. VII.
 Ecclesia Catholica abundat veris certisque testificationibus, 102. VII.
 Ecclesia Catholica ex adversantibus sibi hæresibus redditur pulchrior, 105. IV.
 Ecclesia Catholica pura, ejusque exemplar, 109. XXIX.
 Ecclesia Catholica trophæa erigit contra hæreses, 120. XXI.

Ecclesia Catholica quo modo dignoscatur a Synagoga Satanæ ipsis conventiculis hæreticorum, 120. XXI.
 Ecclesia Catholica ex Apostolicarum antiquarum tuta doctrina cognoscitur, 146. XXII.
 Ecclesiæ catholicæ unitas ab Ignatio Martyre asserta, 109. XXIX. Item a Cypriano, 254. XCIV.
 Ecclesiæ Catholicæ sancta simplicitas, 145. V.
 Ecclesiæ Catholicæ constantia, & robur, 146. XXI.
 Ecclesia Catholica norma credentium, 146. XXIV.
 Ecclesia Catholica quo noscitur signo, 146. XXIII.
 Ecclesia Catholica ubi, *ibid.*
 Ecclesiæ Catholicæ arbitrio recipiendi, vel rejiciendi libri, 159. VI.
 Ecclesia Catholica eadem cum Romana, 167. VI. 254. XCIV.
 Ecclesiæ Catholicæ connexus dicitur qui communicat Romanæ Ecclesiæ, 159. VI.
 Ecclesia Catholica quo modo comparata insulæ fructiferæ, 170. IX.
 Ecclesia Catholica vexata ab hæreticis, tunc magis viris eruditis abundavit, 172. IX.
 Ecclesiæ Catholicæ ex Montani hæresi magna tentatio, 173. IV.
 Ecclesia Catholica semper donum prophetiæ penes se habuit, 173. VI.
 Ecclesiæ Catholicæ stabilitas, & fortitudo, 174. XIV.
 Ecclesia Catholica semper gratia miraculorum illustris, 180. VIII.
 Ecclesiæ universalis quo modo aliqui Episcopi dicti præter Romanos Pontifices, 187. III.
 Ecclesia Catholica in legibus martyrii mediam tenet viam, 205. XIX.
 Ecclesia Catholica pœnitentes omnes recipit, 216. III.
 Ecclesia Catholica nec hostium respuit leges quæ consentaneæ sunt rationi, 226. V.
 Ecclesia Catholica habet pro coronis certantium rosas, & lilia, 253. L.
 Ecclesia Catholica solita lapsis vere pœnitentibus facile impertiri indulgentiam, 253. LV.
 Ecclesia Catholica disciplinæ vigorem servat intactum, *ibid.*
 Ecclesia Catholica comprobatur ex unitate cum Romana Ecclesia, 254. LXIV. XCV.
 Ecclesia Catholica dicenda illa tantum, quæ Romanæ conjungitur, 167. VI.
 Ecclesiæ Catholicæ hierarchia ab Ignatio demonstrata, 109. XXVIII.

Ecclesia primitiva.

Ecclesia primitiva quam diu integra, 109. IV.
 Ecclesiæ primitivæ integritas, 120. VIII.
 Ecclesiæ primitivæ tuta doctrina, 146. XXII.
 Ecclesiæ primitivæ integritas ad tempora Heesippi, 170. IX.

Ecclesia propagatio.

Ecclesia ad tempora Traiani magnopere propagata, 100. II.
 Ecclesia propagatur adversis, ac illustratur, *ibid.* 150. VII.
 Ecclesia temporibus Commodi admodum propagata, 183. I. II.

Ecclesia ritus.

Ecclesiæ ritus, & cœremoniæ a temporibus Apostolorum cœperunt, 109. LII. *Vide*, Cœremoniæ.

Ecclesias fronde ornare inde, 200. V.

Ecclesiæ ritus in pœnitentiis infligendis, 253. LV.

Ecclesia status.

Ecclesia instar navis in mari, pag. 1.

Ecclesia quo statu sub Traiano, 100. II.

Ecclesia cum eadem semper sit, tamen instar Solis

- lis nube interdum obtegatur, 120. VII.
 Ecclesia quo statu sub Hadriano, 120. VIII.
 Ecclesia duplici persecutione exagitari solet, *ibid.*
 Ecclesia sub Commodo Imp. pacem habuit, 182. V.
 Ecclesiarum persecutio. *Vide infra*, Persecutio.
 Ecclesiarum pax reddita ab Antonino Pio, 154. V.
 Ecclesiarum status usque ad tempora Hegesippi, 170. IX.
 Ecclesiarum magna tentatio ex hæresi Montani, 173. III.
 Ecclesiarum status florentissimus sub Severo Imp. 195. IV.
 Ecclesiarum pro pace tributa persolvebant, 205. X-VI.
 Ecclesiarum pax redempta pecunia sub Severo, 205. XVI.
 Ecclesiarum pax longa post Severum Imp. 213. XII.
 Ecclesiarum splendor auctus, & superstitio obscurata, 233. III.
 Ecclesiarum status sub Decio, 253. VIII.
 Ecclesiarum status sub Gallo, & Voluf. Imp. 254. LVIII.
 Ecclesiarum status sub Gordiano, 242. II.
 Ecclesiarum status sub Julio Maximino, 237. IV.
 Ecclesiarum status sub Philippo Imp. 253. VIII.
Ecclesia ipsa domus Deo dicata.
 Ecclesia, & Titulus idem, cur sic dicta, 112. V.
 Ecclesia non tuenda more castrorum, 112. VIII.
 Ecclesias semper habuerunt Christiani ad publicos celebrandos conventus, 211. V.
 Ecclesia a templo in quo differat, 211. VI.
 Ecclesia Romæ Partui Virginis quando erecta, 224. V.
 Ecclesia Sancti Gregorii Thaumaturgi a terræmotu illæsa, 245. III.
 Ecclesiarum ædificatarum sub Gordiano, 245. II.
 Ecclesiarum a Gentilibus incensarum ob ingruentes terræmotus, 237. VI.
Ecclesia Romana.
 Ecclesia Romana norma credentium, 140. XXII.
 Ecclesia Romana ab hæreticis impugnata, 155. II.
 Ecclesia Romana sola reconciliat hæresiarchas penitentes, 155. V.
 Ecclesia Romana immunis ab hæreticorum fordibus, 155. IV.
 Ecclesia Romana a Gnosticis perturbatur, 167. IV.
 Ecclesia Romana semper prædives, 175. IX.
 Ecclesia Romana subreptionibus hæreticorum, & schismaticorum mendacia proponentium decepta, 173. III.
 Ecclesia Romana consuli a majoribus consuevit in rebus ambiguis, 179. LIII.
 Ecclesia Romana illibate traditiones custodit, 179. LIV.
 Ecclesiarum Romanarum etiam ipsi hæresiarchæ deserunt, 155. V.
 Ecclesiarum Romanarum fides sincera ac illibata, 165. XI.
 Ecclesiarum Romanarum qui communicat, Catholicus comprobatur, 167. VI. 253. LXXXVI. 254. XCV.
 Ecclesiarum Romanarum firmitas & sinceritas, 167. V.
 Super Ecclesiam Romanam, ne decipiatur, peculiaris Dei providentia invigilat, 173. IV.
 Ecclesiarum Romanarum munificentia erga pauperes etiam longe positos, 175. VIII. X.
 Ecclesia Romana antiquæ disciplinæ tenacissima, 253. LXXVIII.
 Ecclesiarum Romanarum præconia ex Ignatio, 109. XIII.
 Edessæ Episcopus Barsimæus martyr sub Traiano, 107. II.
 Edesseni martyres sub Traiano, *ibid.*
 Edicta Decii Imp. atrocissima, 253. XII.
 Edicta Decii solita promulgari addito Valeriani nomine, 253. CXXXIX.
 Edicta Prætoria temporalia, 134. II.
 Edicta Romani Pontificis præferuntur, i univ. Eccl. 216. III. 134. II.
 Edicta Traiani diversa, 100. VII.
 Edictum Antonini pro Christianis, 154. V.
 Edictum Hadriani perpetuum, 134. II.
 Edictum Hadriani pro Christianis. *Vide*, Hadrianus.
 Edictum Marci de sacrificando diis, 164. V.
 Edictum Marci pro Christianis, 176. XXII. Diu viguit, *ibid.*
 Edictum Severi contra Christianos, 204. I.
 Edictum Severi contra eosdem Romæ promulgatum, 205. III.
 Edictum Traiani de tollendis Collegiis, 100. VIII. Idem contra Christianos promulgatum, *ibid.*
 Editio Communis prior, 231. XXXV.
 Editio Communis posterior, 231. XLV.
 Editiones Communes duæ, Vetus, & Nova, 231. XLVI.
 Editio Communis Luciani dicta, 231. XLI.
 Editio Communis Efythii, *ibid.*
 Editio Communis quo modo paulatim exolevit, 231. XLII.
 Editio Communis S. Hieronymi introducta in Ecclesiam, reliquis non explosis, 231. XLV.
 Editio Communis, qua utimur, est mixta ex nova, & veteri, 231. XLVIII.
 Editio Communis novi Testamenti eadem semper fuit, sed a S. Hieronymo emendata, 131. LIV.
 Editio Communis Romæ emendata nuper operâ Illustr. ac Rever. Dom. Antonii Carafæ Cardinalis, & aliorum, 231. L.
 Editio Romana præstat cæteris Editionibus, 231. XLIV.
 Editio Quinta quando inventa, 219. III.
 Editio prima omnium fuit Septuaginta, ante illam nulla, 231. XIV.
 Editio Septuaginta nequaquam ab Origene corrupta, ut quidam putavit, 231. V.
 Editio Septuaginta quanto tempore ante Christum facta, 231. XVII.
 Editio Septuaginta ab Origene obelis notata, atque ab aliis Editionibus distincta, 231. V.
 Editio Septuaginta divino elaborata consilio, 231. XXI.
 Editio Septuaginta an, & quando perierit, 231. XXXIV.
 Editio Septuaginta a Judæis, frequentiori usu recepta, 231. XXXV.
 Editio Septuaginta quando depravari cœpta, 231. XXXVI.
 Editio Septuaginta a quibus fuerit emendata, 231. XXXIX.
 Editio Septuaginta Communis, & Vulgata, sed non eadem apud omnes, 231. XLI.
 Editio Septuaginta quo modo oblivione sepulta, ac denuo in lucem reddita, 231. L.
 Editione Septuaginta usi sunt Apostoli, 231. XXXIX.
 Editio Sexta ab Origene inventa, 230. VII.
 Editio Symmachi quando reperta, quotuplex, & qualis, 203. XV. cur dicta Tertia, cum sit quarta, 184. III.
 Editio Theodotionis quando inventa; cur Quarta dicta, cum sit tertia, 184. II.
 Editiones quo ordine ab Origene sint dispositæ, 231. III.
 Editiones Vulgatæ eadem, & communes. *Vide*, Vulgata.
 Editionibus nullis acquiescunt hæretici, sed novæ semper consueverunt elaborare, 207. V.
 Elagabali numisma, 220. IV.
 Elagabalus, non Elagabalis dictus, & cur, 220. III.

- Elagabalus-Dens, Sol dictus, *ibid.*
 Elagabalus Sacerdos Solis, *ibid.*
 Elagabalus Imperator, & ejus genus, *ibid.*
 Elagabalus dictus Sardanapalus, Tractitius, & Tiberinus, *ibid.* 220. III. Quando Romam venit, 220. IV.
 Elagabalus Deum suum Romam perduxit, *ibid.* Quo cultu eum celebravit, *ibid.*
 Elagabalus Deus collocatus in Palatino, *ibid.* Subjicit Imper. cæteros deos, *ibid.*
 Elagabalus Imperator studet Christianos, & Judæos cultores reddere Dei sui, *ibid.*
 Elagabalus Imp. demolitur sepulcra Vaticanæ, 221. III.
 Elagabalus occiditur, & in Tiberim projicitur, 224. I.
 Electio Episcoporum qualiter olim fieri solita, 224. VI.
 Electio Romani Pontificis qualiter olim fieri solita, 254. XLIV.
 Electus semel rite Romanus Pontifex, non amplius judicandus, 254. LXXXIV.
 Eleemosynæ erogari solitæ a Romana Ecclesia in Christianos diversarum provinciarum, 175. VIII.
 Eleusinia sacra Athenis, 125. III.
 Eleusiniis initiatur Hadrianus, *ibid.*
 Eleusippus cum sociis martyr Lingonis in Gallia sub Marco, 179. XXXVII.
 Eleutherus Episcopus martyr sub Hadriano, 140. V. Ejusdem tempore quid Marcion, 146. VII.
 Eleutherus Papa quando creatus, 179. LII.
 Eleutherus Papa recipit litteras a martyribus Lugdunensibus, *ibid.*
 Eleutherus Papa consulitur de Montani dogmate, 179. LIV.
 Eleutherus Papa legationem accipit a Lucio Rege Britannicæ, 183. III. Ejusdem epistola de ciborum delectu, 187. I. Quæ additamentum accepit ex Codice Theodosiano, 187. II.
 Eleutherus Papa diem obiit: sedis ejus tempus, & ordinationes, 194. I.
 Elima martyr cum sociis in Persia sub Decio, 254. XXVII.
 Elpistus Episcopus in Ponto, 175. XIV.
 Elxai pseudopropheta quando prodierit, 105. II. Quanam ejus hæresis, *ibid.*
 Emben propheta Gentilis, 148. III.
 Encratitæ hæretici quando cogniti, 165. XIV.
 Encyclicæ litteræ quæ, 142. VIII. 174. X.
 Epagathus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Epaphus idem quod Apis, 123. I.
 Ephefi martyres soliti lapidari, 254. XXV.
 Ephefina Ecclesia florentissima, 101. XI.
 Ephefina legati ad Ignatium, 109. IX.
 Ephrem Episcopus Hierosolymitanus, 127. I.
 Epictetus martyr in Portu Romano cum sociis sub Alex. Imp. 229. VII.
 Epimachus cum Alexandro martyr Alexandria sub Decio, 253. CVI.
 Epiphanes filius Carpocratis pro Deo habitus, 120. XXXIX.
 Epiphanius corrigitur de tempore cladis Judæorum sub Claudio, 121. III.
 Epipodius cum sociis martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Episcopi, ac presbyteri, nomen distinctum, 205. XXVII.
 Episcopi expulsi a suis Ecclesiis sub Traiano, 110. X.
 Episcopi licet vitæ remissioris, præstant quibuscumque Præfectis Gentilium, 224. VIII.
 Episcopi Hierosolym. ex circumcissione quando deserunt, 127. I.
 Episcopi apud Montanistas quo gradu habiti, 173. XXXII.
 Episcopi ex causa indicunt jejunia, 173. XXIX.
 Episcopi Ecclesiæ universalis quo modo præter Romanum Pontificem aliqui dicti reperiuntur, 187. II.
 Episcopi omnes dicti Pontifices, & Summi sacerdotes, 216. IX.
 Episcopi pallium quid mystice, 216. XV.
 Episcopi electio qualiter olim fieri solita, 224. VI.
 Episcopi omnes a Maximino jubentur occidi, 237. IV.
 Episcopi plures tempore persecutionis Romæ latitabant, 253. LXXVIII.
 Episcopi omnes qui reperiuntur Romæ tempore sedis vacantis, admittebantur ad electionem Romani Pontificis, 254. XLII.
 Episcopis subjiciunt ut Imperatores, 109. XXVII.
 Episcoporum munus lapsos recipere in Ecclesiam, 253. LX.
 Episcoporum tabellarii nonnisi clerici, 253. LXXIII.
 Episcoporum vita corrupta tempore Decii, 253. IX.
 Episcopos gestare solitos annulos signatorios, 142. XI.
 Episcopos mittere ad diversas provincias, munus esse Romani Pontificis, 154. II.
 Episcopus prædicans vallatur septem diaconis, 112. VII.
 Episcopus Episcoporum Romanus Pontifex dictus, 142. IV. 216. IV.
 Episcopus Catholicæ Ecclesiæ dictus Pontif. Roman. *Vide*, Titulus, & Pontifex Romanus.
 Episcopus non suscipiendus absque Formata, 142. VI.
 Epitemes martyr cum Galatione in Phœnicia sub Decio, 253. CXXV.
 Epistola Alexandri Hierosolymitani Episcopi ad Antiochenos, 213. XI.
 Epistola Apollinaris Synodica, 173. XVIII.
 Epistola Decretalis quæ, 142. IX.
 Epistolæ Decretales impugnata, 102. V.
 Epistola Ecclesiæ Smyrnenfis, 169. III.
 Epistola Encyclicæ quæ, 142. VIII.
 Epistolæ Ignatii quot, quæ, collectæ a S. Polycarpo, & a Philippensibus: earum fides sincera, 109. XIX. Dignæ sunt ut ab omnibus legantur, 109. XIV. Magnum quod integræ extent beneficium, 109. XX. Promptuarium sunt traditionum, 109. XXV.
 Epistola Lugdunensium, & Viennensium ad Asianos, 179. III.
 Epistola Marci Imp. ad Senatam pro Christianis, 176. XXI.
 Epistola Marci Imp. ad Faustina Augustam, 177. II.
 Epistola Melitonis ad Onesimum, 172. V.
 Epistolæ Pii Papæ legitimæ, 166. I.
 Epistola Victoris Papæ ad Desiderium Episc. Viennensem, 198. XVIII.
 Epistola Victoris Papæ ad Paracodam Episcopum, 198. XIX.
 Epistola Plinii ad Traianum, 104. II.
 Epistolæ diversorum. *Vide*, Litteræ.
 Epolonius martyr Antiochiæ sub Decio, 253. CXXVII.
 Eremita cultor primus Paulus Thebæus, 253. CXIII.
 Error de Joannis Evangelistæ immortalitate refellitur, 101. III.
 Esdræ bibliotheca, 180. XVIII.
 Esdras quando, & quo modo restituit Divinam Script. 180. X.
 Esdras quas litteras mutavit, 180. XIII.
 Esquilinus, & Viminalis, colles Urbis, hospitium Christianorum, 159. VIII.
Εἰς quid, 100. VIII.
 Evagrius corrigitur de Consulatu Messalæ, atque Pedonis, 111. I.
 Evangelica concordia Tatiani, & Ammonii, 174. VI.

- Evangelica Consonantia, seu Harmonia ab Am-
 monio elaborata, 234. V.
 Evangelium Petri nomine a quibusdam vulga-
 tum, cujus occasione obortæ sunt contentio-
 nes, 191. II.
 Evangelium execrandum editum a Baslide,
 120. XIX.
 Evangelium depravat, & detruncat Marcion,
 146. X.
 Evangelium secundum Ægyptios, 174. XII.
 Evangelium gestare in pectore consueverunt
 Christiani, 232. XIII.
 Evaristus Papa creatur, 112. IV.
 Evaristus Papa divisit Titulos, *ibid.*
 Evaristus martyr obiit, 121. I.
 Evaristus quantum sedit, ejus res gestæ, & se-
 pultura, 121. II.
 Evaristus legatus a Novatiano, 254. XCVI.
 Eucharistia frequenti usu percipi solita a Chri-
 stianis, 109. XXV.
 Eucharistia a Polycarpo conficitur Romæ, con-
 cedente Pontifice, 167. IX.
 Eucharistia mitti solita ad absentes, pro Ca-
 tholica communicatione, 198. XIII.
 Eucharistia ignem emisit in sumpturam eam-
 indigne, 254. LIV.
 Eucharistia conversa in cinerem, ne ab indi-
 gno sumeretur, *ibid.*
 Eucharistiam execrandam conficiebat Carpocras,
 120. XXV.
 Eucharistiam magice conficiebat Marcus hære-
 tarcha, 175. XXV.
 Eucharistiam illi tantum negabant hæretici, qui
 Christi carnem non credebant, 120. XIX.
 Eucharistiam exhorruit infans, qui gustarat li-
 bamina idolorum, 254. LIII.
 Eucharistiam indigne sumentes arrepti a dæmo-
 ne, & alia gravia passi, 254. LIV.
 Eudæmon Episcopus Smyrnenis apostata, 254. I.
 Evelpis martyr Larandis sub Alexandro, 230. III.
 Evelpistus martyr Romæ sub Marco Imp. 165. I.
 Eventius presbyter martyr Romæ sub Hadria-
 no, 132. I.
 Eugenia filia Philippi Præfecti Augustalis de-
 spondetur Acilio, 188. I.
 Eugenia habitu virili delituit, 188. II. Quando
 cum matre Romam rediit, 204. VI.
 Eugeniæ Acta martyrii ab antiquis cognita,
 188. II.
 Eumenes Episc. Alex. creatur, 133. I. Moritur,
 144. I.
 Eunuchorum seipfos castrantium poena, 230. V.
 Eunuchorum festa, *ibid.*
 Eunuchi facti pharmaco. *Vide*, Castratio.
 Evode, vel Evodi quid apud Tertullianum, 195. V.
 Evodus educator Antonini, *ibid.*
 Evodus machinator necis Plautiani, 206. II.
 Euphrosina martyr cum Flavia Domitilla Tar-
 racinæ sub Traiano, 100. XII.
 Euploes legatus ab Ephesiad Ignatium, 109. IX.
 Euprepizæ Titulus Romæ, 166. I.
 Euprichius martyr sub Antonino, 140. V.
 Euploes legatus ab Ephesiad Ignatium, 109. IX.
 Eusebii Cæsariensis error de tempore persecu-
 tionis Traiani, 100. VI.
 Eusebii error de tempore Epistolæ Plinii, 104. VII.
 Eusebii error in Chronico, 115. I.
 Eusebii error de tempore adventus Polycarpi
 Romam, 167. X.
 Eusebii error de tempore Apologiæ Justini ad
 Antoninum Imp. 142. XIII.
 Eusebii error de tempore Marcomannici belli,
 170. XXXVIII.
 Eusebii historia in quibus potissimum fide va-
 cillet, 109. LIX. Ejus libri de Martyribus frag-
 mentum recognitum, 254. II.
 Eusebii dolus malus in recensendis scriptoribus
 Ecclesiasticis, 109. LX.
 Eusebii locus depravatus de tempore martyrii
 Pionii emendatus, 169. XXIII. 254. I.
 Eusebius suppressit scriptores Ecclesiasticos Arium
 redarguentes, 109. LX.
 Eusebium reprehendit Maximus monachus, *ibid.*
 Eusebius, & focii passi Romæ sub Commodio,
 192. II.
 Eusebius patronus Arianorum, 109. LIX.
 Eusebius a Maximo jure reprehensus, 109. LX.
 Eusebius parum æquus erga Hippolytum Por-
 tuensem, 229. III.
 Eusebius interdum encomiastes potius quam hi-
 storicus, 230. VI. Parum fidelis in rebus ge-
 stis ab Origene, 248. II.
 Eustachius idem, & Placidus, 103. IV. 110.
 VI.
 Eustachius cum filiis, & uxore in bovem æne-
 um missus consummavit martyrium, 120. VI.
 Eustachius dictus Job Christianus, *ibid.*
 Eustathius Sebastenus hæreticus surripit litteras
 a Liberio Papa, 173. V.
 Eutropius judex inter Origenem, & hæreti-
 cos, 220. VIII.
 Eutyches martyr sub Traiano, 100. XII.
 Euthychianus Phryga hæreticus in carcere cum
 confessoribus, 254. XII.
 Exapla. *Vide*, Hexapla.
 Excommunicantur a victore Papa Asiani Quar-
 tadecimani, 198. X.
 Excommunicantur a Zephyrino Papa Tertullia-
 nus, & Proclus Montanistæ, 215. IV.
 Excommunicatur Origenes a Demetrio Episcopo
 Alexandrino, 232. VII.
 Excommunicantur a S. Cypriano schismatici,
 Felicissimus ac alii, 254. XXXI.
 Excommunicatur a S. Cypriano una eademque
 persona sæpius, 254. LXXXVII.
 Exemplar divinæ Scripturæ non apud unum
 tantum Esdræ remansit, 180. XVII.
 Exhortatio S. Cypriani ad martyres, 253. X-
 LIX.
 Exoletos cur non abstulit Alexander Imp. 227. I.
 Exoleti a Philippo Christiano Imp. sublatis,
 249. II.
 Exomologesin fecere Romæ hæresiarchæ, 155.
 III.
 Exomologesin faciunt sceminæ deceptæ a Mar-
 co, 175. XXVIII.
 Exomologesin jubetur facere Philippus Christia-
 nus Imp. 246. IV. & *seqq.*
 Exorcismorum magna vis. *Vide* Arreptitii.
 Extorres iidem & confessores erant, licet su-
 gerent persecutorem, 253. LXVII.
 Extorres Christiani non amplius inventi, 253.
 CVIII.
 Exuperius martyr in Phrygia sub Antonino,
 140. V.

F

- Fabianus Papa creatur signo columbæ divi-
 nitus apparentis, 238. VI.
 Fabianus Papa creatus tempore difficillimo, 238.
 VII.
 Fabianus Papa damnat Privatum hæreticum,
 242. II.
 Fabianus Papa ædificat in coemeteriis, 245. I.
 Fabianus Papa baptizat Philippos Cæss. 246. IX.
 Fabianus Papa Jovis simulacrum destruxit,
ibid.
 Fabianus Papa dividit regiones Urbis diaconis,
 112. IX.
 Fabianus Papa judicat causam Origenis, 248. I.
 Fabianus Papa audit Romæ Origenem suam cau-
 sam defendentem, *ibid.* Nomine ejusdem ec-
 pistola spuria, 238. IX. Ejus tempore nec
 No-

- Novatus nec Novatianus schismatici innotuere, 238. IX. Ejus locus idem locus Petri, 254. XLIII.
- Fabianus Papa martyrium subiit, 253. V. Anni sedis & ejus ordinationes, *ibid.* Tempus Fabiani Papæ sedis vacantis, 253. VI.
- Fabius Episcopus Antiochenus creatur, 253. CXXVI.
- Fabula de Joannis Evangelistæ sepulcro, 101. IV.
- Fabulæ Valentini, 145. II.
- Faces accensæ præcedebant Imperatores, 162. V.
- Fasti Græci corriguntur de tertio Consulatu Hadriani, 121. I.
- Fati assertor Aquila Ponticus, rejiciturque ab Ecclesia, 137. IX.
- Fatum adstruentes impugnat Bardefanes Syrus, 175. XVI.
- Faustina Augusta uxor Ant. Pii moritur, & consecratur, 142. I.
- Faustina Aug. uxor Marci Aurelii moritur, consecratur, & templo donatur, 178. III.
- Faustinus martyr in Campania sub Decio, 254. XXIX.
- Faustinus martyr cum Jovita Brixia sub Hadriano, 122. II.
- Febribus tertianis, & quartanis medendis usus crucis clavorum, & sparti, 218. III.
- Felicianus Episcopus Fulginas, 103. II. Martyr sub Decio, 254. XXIX.
- Felicitas martyr in Africa cum Perpetua sub Severo, 205. XXI.
- Felicitas martyr Romæ cum septem filiis passa, an eadem sit cum Symphorosa, 175. V.
- Felicitatis, & Perpetuæ corpora translata Carthaginem, 205. XXVI.
- Felicissimus presbyter adversatur electioni S. Cypriani, 250. II.
- Felicissimus schismaticus in Africa, 254. XXXIII. Confessores Cypriano divellit, & provocat lapsos in Cyprianum, *ibid.* Quinque presbyteros armat in Cyprianum, iidemque jungunt se sæcularibus magistratibus, 254. XXXIV.
- Felicissimus colligit suos in monte, 254. XXXV. Nova addens scelera excommunicatur a Cypriano, *ibid.* Iterum excommunicatur ab eodem, 254. LXXXVII.
- Felicissimus patriarcha Novatianorum ac Donatistarum, 254. XXXIX.
- Felicissimus diaconus ordinatus a Novato, *ibid.*
- Felicissimus quando cœpit innotescere, 254. XLI.
- Felicissimi duo, alter presbyter, diaconus alter, 254. LXI.
- Felicissimus presbyter Novato adversarius, *ibid.*
- Felicissimus auditur in Synodo, 254. LXXXVI.
- Felix discipulus S. Polycarpi, martyr in Gallia sub Marco Imp. 169. XX.
- Felix extorris, 253. LXVI.
- Felix filius S. Felicitatis, martyr Romæ sub Mareo, 175. IV.
- Felix martyr Romæ cum Blanda sub Alexandro, 226. III.
- Felix martyr in Portu Romano cum sociis sub Alexandro, 229. VII.
- Felix Præfectus Augustalis Alexandriæ non assentitur castrationi adolescentis Christiani, 120. XXXIII.
- Fœmina arreptitia agit prophetam, 237. VIII. Baptizare, & Eucharistiam facere præsumit: vaticinia ejus unde, 237. IX.
- Fœmina fatidica necatur a Dæmone, 100. V.
- Fœmina Gentilis impudicissima, facta Christiana, mox evasit castissima, 164. XVI.
- Fœminæ Gentiles in albis vestibus Romæ funus celebrabant, 213. V.
- Fœminæ Gentiles Romæ confidebant a dextris, viri a sinistris, 213. VI.
- Fœminæ semper hæresum protectrices, 146. XX.
- Fœminæ in hæresim abductæ a Marco hæresiarca, & impostore, 175. XXIV. Recantant palinodiam agentes exomologesin, 175. XXVIII.
- Fœminæ Montani sacra agebant, 179. LI.
- Festa anniversaria fieri solita Alexandriæ ob translationem divinæ Scripturæ, 231. XX.
- Festa anniversaria Sanctorum martyrum. *Vide*, Martyrum cultus.
- Festivitates Ecclesiæ ex traditione Apostolorum, 109. XXXI.
- Festivitates. *Vide supra*, Dies.
- Fides Catholica, *Vide*, Ecclesia Catholica.
- Fides Christiana magis persuadetur, cum perfectionem patitur.
- Fidei Christianæ veritas non ex vitæ austeritate judicanda, 201. X.
- Fidei Christianæ sublimiora mysteria divinitus revelata Gregorio Thaumaturgo, 233. XVI.
- Fidei Christianæ mysteria miraculis declarata, 253. CXXXVIII.
- Firmilianus Episcopus Cæsareæ Cappadociæ, Origenis discipulus, 237. VII.
- Firmus martyr sub Decio in Africa, 253. LII.
- Fiscales Tituli, 112. V.
- Fisci Advocatus quando cœpit, 134. II.
- Flaviæ Domitillæ, & sociarum martyrium, 100. XII.
- Floccellus martyr in Gallia sub Pio Imp. 154. III.
- Florentinus Jurisconsultus sub Alexandro, 225. I.
- Florentius martyr Perusiæ sub Decio, 254. XXXIX.
- Flores, rosæ, & lilia Ecclesiæ quæ sint, 253. L.
- Floriani hæretici, 180. IV.
- Florinus presbyter Rom. hæreticus, *ibid.* Olim auditor Polycarpi, 169. XIX.
- Fons olei in Transiberina regione illustratus Ecclesia, 224. IV.
- Fons scaturiens precibus sancti Clementis, 100. XI.
- Foramina in quæ distendebantur pedes martyrum in compedibus, 253. CXVI.
- Forenses conventus, in quibus cognoscebantur etiam causæ martyrum, 202. V.
- Formata litteræ quæ, 142. VI.
- Formatis impertiebatur Catholica communicatio, *ibid.*
- Fornicatores, licet pœnitentes, respuunt Montanistæ, 216. IV.
- Fornicatores pœnitentes recipit Ecclesia Catholica, *ibid.*
- Fortuna martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
- Fortunatus Episc. in Africa legatus missus ad Cornelium Papam, 254. LXV.
- Fortunio martyr sub Decio in Africa, 253. LII.
- Fratres Domini Simeon, & Judas superstites ad Traiani tempora, 109. II.
- Frontinus Proconsul in Asia, 173. XV.
- Fronto legatus ab Ephesiis ad Ignatium, 109. IX.
- Fructus martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
- Fruentarii inquisitores martyrium, 253. C.
- Fruentum largitur Marcus Imp. Christianis Hierapolitanis, 163. XIV.
- Fuga in tempore persecutionis commendata, 205. XI.
- Fuga Fideles deserta petierunt, 253. CXIII.
- Fuga Fidelium in persecutione Decii, 253. CXI.
- Fuga Cypriani. *Vide*, Cyprianus.
- Fuga Gregorii Thaumaturgi, 253. CXXIX.
- Fugam suadet suis Gregorius Thaumaturgus, *ibid.*
- Fuga in persecutione detestati sunt Marcionistæ, & Montanistæ, 205. XIV. Ful.

- Fulmina in hottes precibus Christianorum impetrata, 176. III. VI. XIV.
 Fulminatrix legio quæ dicta, 176. VI. XIII. XVIII.
 Fulvius Ursinus illustrator Arnobii, 211. IV.
 Funera a Romanis foeminis Gentilibus in albis vestibus celebrari solita, 213. V.
 Funera. *Vide*, Defuncti.
 Fusca martyr cum Maura Ravennæ sub Decio, 254. XXIX.
- G**
- G**Aianus Episcopus Jerofolymitanus, 157. I.
 Gaius. *Vide*, Caius.
 Galation martyr cum Episteme Emesæ sub Decio, 253. CXXV.
 Galeni locus restitutus, & emendatus, 163. IV.
 Galenus medicus quid de peste sub Marco, 170. II.
 Galenus accersitur a Marco Imp. 171. III.
 Galenus recusat ire ad bellum Marcōmannicum, *ibid.*
 Galenus carpit Christianos atque Judæos, 179. XXVII.
 Galenus damnat constantiam Christianorum, 179. XXVIII.
 Galli amicitia juncti cum Asianis & unde id acciderit, 169. XVIII.
 Gallicani martyres sub Marco, 179. IX. XXXVIII.
 Gallicani martyres sub Diocletiano. *Vide*, Martyres.
 Gallorum cum Asianis amicitia vetus, 179. XVII.
 Gallus proditor Decii, 254. XLIX. Sumit sibi Imperium cum Volufiano, 254. LVIII.
 Gavia comes in itinere S. Ignatii, 100. VIII.
 Gemina contubernales Plotini, 234. XV.
 Geminus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Geminus scriptor Ecclesiasticus, 225. I.
 Gemma. Basilidianorum & ejus inscriptio, 120. XVI.
 Gemmarum redundantia Romæ sub Severo ex triumpho Persico, 198. XXI.
 Generosa martyr in Africa sub Severo, 202. IV.
 Genethliaci a Bardesane confutantur, 175. XXI.
 Genii deseruere oracula: cur hoc, 100. V.
 Genios ex sententia Plutarchi posse mori, 100. IV. Per Genium Cæsaris jurare compellebantur Christiani, 202. V. *Vide*, Christiani, & Juramentum.
 Gentiles quid in Christianos Traiani tempore, 100. XIII.
 Gentiles qui prudentiores erant, facti sunt Christiani, 142. II.
 Gentiles decepti ab Alexandro impostore, 145. XIV.
 Gentiles calumniis compluribus exagitabant Christianos. *Vide*, Calumniæ.
 Gentiles nullum delectum habebant inter Christianos Catholicos, & hæreticos, 145. XII.
 Gentiles Romani in dies supersticiosiores, 148. II.
 Gentiles jactabant, Christianorum causa omnia mala obvenire, 154. VII.
 Gentiles historici fallacissimi, & in rebus Christianorum parum fideles, 163. X.
 Gentiles admirati constantiam Christianorum, 164. XIX.
 Gentiles magistratus in Christianos sævissimi, 164. XXI.
 Gentiles timore consternabantur audientes Christianos loqui de extremo judicio, 178. VI.
 Gentiles Alexandrini quid in Christianos obloqui soliti, 204. XI.
 Gentiles accusant Christianos criminis majestatis, 200. IV.
 Gentiles exprobrant Christianis inertiam, 201. XXXIX.
 Gentiles ingentem consequi ex Christianis militatam, *ibid.*
 Gentiles arreptitii curabantur a Christianis, 201. XXXV.
 Gentiles complures per visum admoniti, facti sunt Christiani, & martyres, 205. X.
 Gentiles occisi a Caracallo in ultionem sanguinis Christiani, 214. III.
 Gentiles deriserunt simplicitatem divinæ Scripturæ, 211. XXXVIII.
 Gentiles philosophi delecti judices in causa fidei, 220. VIII.
 Gentiles qui videbantur religiosiores, & pii, iidem sæviores hostes erant Christianorum, 237. IV.
 Gentilis homo illusor quid de fine mundi in Campo Martio, 178. VI.
 Gentilitia sacra Romæ profanata, 220. IV.
 Gentilitia superstitio, apparente veritate Christianæ religionis, evanescit, 100. II.
 Gentilitia superstitio collapsa, 164. VI.
 Gentilitia superstitio a Marco Imp. aucta, 169. I.
 Gentilitia superstitio decrescit, cum augetur Christiana religio, 182. IV.
 Gentilitiæ superstitutionis pertæsi multi, facti sunt Christiani, 143. II.
 Gentilium sepulcra abominanda Christianis, 203. X.
 Georgius Pachimerius quando vixit, 109. LXV.
 Germanica Ecclesia antiqua, 140. VII.
 Germanicus martyr Smyrnæ sub Marco, 169. IV.
 Germanio Episcopus Hierofolymitanus, 186. I.
 Germanus martyr cum sociis Cæsareæ in Capad. sub Decio, 254. XXVI.
 Geta a fratre tentatur insidiis, 213. I.
 Geta ex Britannia redit Romam, 213. IV.
 Geta occidi jubetur ab Antonino fratre, 214. I.
 Getæ nomen factum piaculum, *ibid.*
 Getæ familiares omnes occisi, 214. II.
 Geta quando Cæsar dictus, & quando Augustus, 107. V. 201. I.
 Geta imperat, 213. I.
 Getuli Christo subditi, 140. IX.
 Getulius martyr sub Hadriano, 138. IV.
 Gladio percusi, vel securi, quæ differentia, 226. III.
 Gladius Prætorum insigne, *ibid.*
 Glaucias interpres Petri, 120. VII.
 Gloria in excelsis, hymnus Angelicus quando dicendus, 154. II.
 Glycerium martyr Heracleæ sub Marco, 175. VII.
 Gneus Sidius Geta, dux exercitus in Africa, 176. VII.
 Gnostici auctores Adamitarum, 120. XL.
 Gnostici Basilidiani, 120. XXV.
 Gnostici Carpocratiani, *ibid.*
 Gnostici Nicolaitæ, *ibid.*
 Gnostici sub nomine Christiano nefanda perpetrabant, 120. XXVI.
 Gnostici confutati a Plotino, 112. XL.
 Gnostici revelationum Zoroastis auctores, *ibid.*
 Gnostici negabant martyrium esse subeundum, 205. XIX.
 Gnostici se intrudunt in Urbem, 167. IV.
 Gnosticorum soboles, 120. XL.
 Gnosticis juncti Valentiniani, 145. III.
 Gordianus Senior in Africa acclamatur Imperator, itemque Junior, 238. VII. Iidem extincti, *ibid.*
 Gordianus puer Cæsar dictus, *ibid.* Acclamatur Augustus, 240. IV.
 Gordianus aperuit Janum ob bellum Persicum, 244. I. Gor-

- Gordianus compressit Sabinianum tyrannum, 242. I.
 Gordianus uxorem quam duxerit, 243. I.
 Gordianus a Philippo duce exagitur, 244. II.
 Occidi iubetur, 246. I.
 Gordianus relatus inter divos, 246. X. Ejus sepulcrum, & epitaphium, *ibid.* Ejus occisores omnes periire, *ibid.*
 Gordius Episcopus Hierosolymitanus, 186. I.
 Græci propriæ gloriæ tenacissimi, 109. XLVI.
 Græci auctores qui meminerunt Dionysii Areopagitæ, 109. XLV.
 Græci ante translationem Septuaginta, an aliam habuerint divinæ Scripturæ editionem, 231. X.
 Græci peregrinati sunt in Ægyptum, 231. XIII.
 Græci semper pueri, & ipsorum scientia junior, 231. X.
 Græcis gravior quam Latinis editio sancti Hieronymi, 231. XLIII.
 Gratianus Proconsul in Asia agit pro Christianis, 128. III.
 Grata martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Gratianus martyr Perusæ sub Decio, 154. XXIX.
 Gratus Proconsul in Asia, sub quo prodiit Montanus hæresiarca, 173. XI.
 Gregorius Nazian. ex habitudine corporis vaticinatur de Juliano, 181. IV.
 Gregorius Papa quid de translatione corporum Apostolorum, 221. IV.
 Gregorius Nyssenus quid de legione Fulminatrice, 176. XLV.
 Gregorius Nonus legatos misit in Orientem, 233. XIX.
 Gregorius Decimus tertius munificentissimus erga pauperes totius Ecclesiæ Catholicæ, 175. X.
 Gregorius Thaumaturgus, ante dictus Theodorus se contulit ad Origenem, 233. VII. Ejus primordia, *ibid.*
 Gregorius Thaumaturgus calumniam patitur a meretrice, 233. IX.
 Gregorius Thaumaturgus Episcopus Neocæsariensis in Ponto, 233. XIII.
 Gregorius Thaumaturgus accepit divinam revelationem de fide Catholica, 233. XV.
 Gregorius Thaumaturgus ordinat Episcopum Alexandrum Carbonarum, 233. XXII.
 Gregorius Thaumaturgus Ecclesiam erigit, 245. III. Quæ nunquam læsa a terræmotu, *ibid.*
 Gregorius Thaumaturgus fugit tempore persecutionis Decii, 253. CXXX. Fugamque suis suadet, *ibid.*
 Gregorius Thaumaturgus nullum suorum audivit lapsum esse tempore persecutionis, *ibid.*
 Gregorius Thaumaturgus invisibilis factus hostibus, 253. CXXXI.
 Gregorius Thaumaturgus licet absens, adstitit tamen Troadio pugnanti, 253. CXXXIV.
 Gregorius Thaumaturgus æditum fecit diaconum, quem habuit fugæ comitem, & signo crucis miraculorum operatorem, 253. CXXXIV.
 Gregorius Thaumaturgus obmutescere fecit idolum, ac iterum vocale reddidit, 253. CXXXVI.
 Gregorius Thaumaturgus pernoctat canens hymnos, 253. XXXV.
 Gregorius Thaumaturgus Crucis signo expugnat templum idolorum, 253. CXXXVI.
 Gregorius Thaumaturgus saxum ingens precibus loco movit, 253. CXXXVIII.
 Gregorius Thaumaturgus post persecutionem rediens celebrat natales dies Sanctorum martyrum, 254. LVI.
 Gregorius Thaumaturgus exhilaravit populum festis solemnibus sanctorum martyrum, 254. LVI. Ludosque solitos exhiberi diis convertit in honorem martyrum, *ibid.*
 Gregorius Turonensis in iis quæ de Dionysio Areopagita scribit, refellitur, 109. XLIX.
 Gundenis virgo passa in Africa sub Severo, 205. XX.

H

- H Adriani tempore quæ hæreses, 120. VII.
 Hadriani numismata, 119. II. 120. III.
 Hadrianus nepos Traiani, cui fuit in deliciis, 100. XIV.
 Hadrianus a Traiano adoptatus, 119. I. Ejusdem genus, & dies natalis, 119. II.
 Hadrianus quando Consul creatus, 119. I.
 Hadrianus quando rediit Romam, solvit populi debita, 120. III.
 Hadrianus persequitur Christianos absque edicto, 120. IV. Ejus rescripta, *ibid.* Instar Phalaris sæviit Romæ in Christianos, 120. VI. Ejus persecutio instaurata, 127. I.
 Hadrianus a Quadrato Episcopo Atheniensi & aliis admonitus cessat a persecutione, 128. II.
 Hadrianus ad Fundanum Proconsulem, & alios Præsides rescripsit pro Christianis, 128. III.
 Hadrianus dictus a suis Locupletator Orbis, 122. I.
 Hadrianus animadvertit in magistratus, 129. I.
 Hadrianus muro divisit Britanniam, 123. I.
 Hadrianus abiit in Hispanias, 124. I.
 Hadrianus Athenas petit, Eleusiniis sacris initiatur, 125. III. Restituit leges Solonis Atheniensibus, 125. I. Dedicavit ædem Jovis Olympii, 128. I. Draconem ex India posuit ibi pro numine, 145. XV.
 Hadrianus invisit Africam, multaque contulit Africanis, 126. I.
 Hadrianus peregrinatur in Asiam, atque in Ægyptum, 128. VI.
 Hadrianus consecrat ubique templa, 129. I.
 Hadrianus Antiochenis infensus, 130. I. 131. I.
 Hadrianus ex Hierosolyma Æliam ædificat, 130. I. Cum sculpsit in porta civitatis, 137. II.
 Hadrianus venit in Ægyptum, 131. I.
 Hadrianus consecrat Antinoum in Deum, 132. VIII.
 Hadrianus in Ægypto Pompeii tumulum restituit, *ibid.*
 Hadrianus infensus in Ægyptios, quid de illis, 132. XIII.
 Hadrianus edictum perpetuum promulgavit, 134. II. A quo sublatum, *ibid.*
 Hadrianus agit iterum in Judæos, 135. II.
 Hadrianus erigit templum Jovi ex adverso templi Hierosolymitani, 137. V.
 Hadrianus erigit templum Veneris sive Adonidis in Bethlehem, profanatque omnia loca sancta, 137. VI.
 Hadrianus quando Romam rediit, 138. III.
 Hadrianus adoptat filios, *ibid.*
 Hadrianus illustrat villam Tiburtinam, 138. VI.
 Hadrianus ægrotat, *ibid.*
 Hadrianus sæviit in Servianum virum insignem & alios, *ibid.*
 Hadrianus necat uxorem, *ibid.*
 Hadrianus mutat magistratus, & alios novos creat, novaque nomina indidit, 140. IV.
 Hadrianus malæ valetudinis pertæsus mortem sibi cupit inferre, 139. I.
 Hadrianus detinetur in vita effectis quibusdam miraculis, 139. II. IV. Qualia illa essent, 139. II.
 Hadrianus ob eadem Christianorum dira patitur, 139. III.
 Hadrianus diem obiit: ejus morientis versus, 140. II. Sepultura, ætas, tempus regni, *ibid.*
 Hadrianus quid in medicos, 140. IV.
 Hadrianus scripsit res a se gestas, 140. III. Ha-

- Hadrianus deditus magiæ, 140. IV.
 Hadrianus relatus inter deos, 140. III.
 Hadrianus Papa quo modo dicatur probasse canones Apostolorum, 102. XIII.
 Hæresiarchæ Romam se conferunt, ut arcem Catholicæ fidei expugnarent, 155. II. 167. IV.
 Hæresiarchæ damnantur ab Ecclesia Romana, 196. I.
 Hæresiarchæ magna fide coluntur a suis sectariis, 105. IV.
 Hæresiarchæ pœnitentes non nisi Romæ agunt exomologesin, & recantant palinodiam, 155. IV. 167. IV.
 Hæresiarchæ, & eorum hæresis. *Vide*, Hæresis.
     Hæresum Certa nomina.
 Hæresis Acyllinorum, 247. III.
 Hæresis Adamitarum, 175. XXXIII.
 Hæresis Adelpiorum, 247. III.
 Hæresis Alogorum, 196. IX.
 Hæresis Apellianorum, 146. XVII.
 Hæresis Aquariorum, 174. III.
 Hæresis Archonticorum, 175. XXXI.
 Hæresis Artemonis, & Theodoti, 196. I.
 Hæresis Artotyritarum, 173. XL.
 Hæresis Ascodritarum, 175. XXXI.
 Hæresis Bardesanis, 196. XVI.
 Hæresis Basilidianorum, 120. IX.
 Hæresis Blasti, 180. III.
 Hæresis Caianorum, 145. XVI.
 Hæresis Carpocratianorum, 120. XXIV.
 Hæresis Cerdonianorum, 146. II.
 Hæresis Colarbasianorum, 175. XXIII.
 Hæresis Docitarum, 191. III.
 Hæresis Elxai, 105. II.
 Hæresis Encratitarum, 174. X.
 Hæresis Florini, 110. III.
 Hæresis Helcesæorum, 105. IV. 249. VII.
 Hæresis Heracleonis, 145. VIII. 175. XXIII.
 Hæresis Hermiæ, 170. XII.
 Hæresis Hermogenis, *ibid.*
 Hæresis Marcionitarum, 146. II.
 Hæresis Materianorum, 170. XII.
 Hæresis Melchisedechianorum, 196. XII.
 Hæresis Millenariorum, 118. II.
 Hæresis Montanistarum, 173. I.
 Hæresis Novatiana, 254. CIV.
 Hæresis Ophitarum, 145. XIII.
 Hæresis Opinantium, 191. II.
 Hæresis Patriciana, 203. XXVI.
 Hæresis Pattalorincitarum, 173. XL.
 Hæresis Perticonasatorum, *ibid.*
 Hæresis Praxeana, 196. XVII.
 Hæresis Quartadecimanorum, 173. XXXIX.
 Hæresis Quintillianorum, *ibid.*
 Hæresis Sabelliana ex Praxeana, 196. XXI. Quando cognita, 196. XX.
 Hæresis Saturnini, 120. XXII.
 Hæresis Seleuciana, 170. XII.
 Hæresis Sethiana, 145. XVIII.
 Hæresis Severianorum, 174. XI.
 Hæresis Symmachiana, 203. XXVI.
 Hæresis Tatiana, 174. I.
 Hæresis Tertulliana, 216. XVIII.
 Hæresis Theodoti, 196. I.
 Hæresis Theodotianorum, *ibid.*
 Hæresis Trascodrygitarum, 173. XL.
 Hæresis Valentinianorum, 145. I.
     Hæreses in communi.
 Hæreses unde progressæ, 146. XXXII.
 Hæreses ex ambitione progressæ, *ibid.*
 Hæreses multiplicatæ a diabolo, postquam cessavit idololatria, 146. XXIX.
 Hæreses progressæ a philosophis, 120. XL. 130. IX.
 Hæreses cur in Christiana religione frequentes, 146. XXVI.
     Ann. Eccl. Tom. II.
 Hæreses in omnibus scientiis esse, 146. XXVII.
 Hæreses omnes habuerunt fœminas adjunctrices, 146. XX.
 Hæreses omnes cur ab Auctore recitentur in Annalibus, 120. XVII.
 Hæreses demonstrasse, confutasse est, 173. XXIII.
 Hæreses demonstrant veram Ecclesiam, 120. XXI.
 Hæreses prostratæ sunt trophæa Ecclesiæ, *ibid.*
 Hæreses omnes ad profectum Ecclesiæ a Deo permissæ, 146. XXX.
 Hæreses comparatæ serpentibus, 100. II.
 Hæreses comparatæ insulis sterilibus, 170. IX.
 Hæreses omnes quomodo confutentur, 146. XXII.
 Hæreseon utilitas, 146. XXX.
     Hæretici.
 Hæretici corrumpunt scripta sanctorum Patrum, 175. XII.
 Hæretici Decretales epistolæ frustra impugnant, 102. VII.
 Hæretici divinas Scripturas sæpe transferunt, nulli acquiescentes versioni, 207. IV. 231. LVII.
 Hæretici soliti se jactare ac mentiri communicationem virorum illustrium, 196. VIII.
 Hæretici natura instabiles, 173. XXXVI.
 Hæretici post obitum Apostolorum facti procaciores, 109. III.
 Hæretici nihil præter Scripturam admittere volentes olim damnati, 109. XXIV.
 Hæretici voluptuosissimi, 120. XL.
 Hæretici a majoribus provocantur ad traditiones Romanæ Ecclesiæ, 145. XI.
 Hæretici omnes quo argumento convincendi, 146. XXII.
 Hæretici quibus notis manifeste arguantur, 167. XII.
 Hæretici discriminantur a Catholicis atque cognoscuntur ex communicatione cum Romana Ecclesia. *Vide*, Romana Ecclesia.
 Hæretici pœnitentes qua recipiendi sint cum satisfactione, 167. VII.
 Hæretici pœnitentis oblatio redditur eidem, cum ad hæresin revertitur, 167. VI.
 Hæretici admittentes cultum simulacrorum, 105. II.
 Hæretici tempore Ignatii qui, 109. XXII.
 Hæretici damnati a Gentilibus arbitris ad hoc ex consensu delectis, 216. VIII.
 Hæreticis nec leviter communicandum, 167. VIII.
 Hæreticorum portentosa qualia, 105. III.
 Hæreticorum patriarchæ philosophi, 120. XL.
 Hæreticorum turpitudines monstruosæ, 120. IX.
 Hæreticorum secreta, 120. XVIII.
 Hæreticorum Synaxes, & mysteria clanculo fieri solita, 145. V.
 Hæreticorum immania scelera redundant in Catholicos apud Gentiles. *Vide*, Calumniæ.
 Hæreticorum baptismus quando ratus habendus. *Vide*, Baptismus.
 Hæreticorum errores propalasse, confutasse est, 173. XXXIV.
 Hamaxobii populi Christo credunt, 140. VII.
 Harmonius Bardesanis filius, 175. XIX.
 Hecathæus Abderita, 231. XVI.
 Hegesippi tempore integer status Ecclesiarum, 167. XII.
 Hegesippus quid de Simeone, 109. I.
 Hegesippus venit Corinthum, 167. XI.
 Hegesippus congregatur cum Primo Episcopo Corinthiorum, *ibid.*
 Hegesippus scripsit sacram historiam simplici stylo.

- Io, 167. XIII. Alia ab eo scripta, *ibid.*
 Hegefippus imitandus in scribenda historia, 167. XV.
 Hegefippus Junior, *ibid.*
 Helcefæi hæretici ab Elxai pseudo-propheta se ortos gloriantur, 105. IV. Eorundem portentosa commenta, *ibid.*
 Helcefaitarum liber fingitur de cælo lapsus, 249. VII.
 Helenus Episcopus Heliopoleos, in Ægypto, 188. II.
 Heliogabalus. *Vide*, Elagabalus.
 Helpis martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Heracla Alexandrinus pallio usus, 197. XVI. Præficitur Scholæ Alexandrinæ, 222. III.
 Creatur Episcopus Alexandrinus, *ibid.* Moritur, 248. V. Anni ejus sedis, *ibid.*
 Heraclam pater Melchisedech, 196. XIV.
 Heracleon hæreticus Valentini discipulus, 175. XXIII.
 Heraclides martyr discipulus Origenis, 205. VII.
 Heraclitus scriptor Ecclesiasticus sub Severo, 196. IV.
 Herculanæus Commodianus Flamen, 194. III.
 Herculanus Episcopus in Africa, idem legatus S. Cypriani, 254. XXXV.
 Herena martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
 Herenæus martyr in Africa sub Decio, *ibid.*
 Herma auctor libri Pastoris, 150. IV. Cujus liber ille sit fidei, *ibid.* An Pauli discipulus, *ibid.*
 Herma cur Pastor dictus, 159. VIII.
 Herma scripsit Acta S. Praxedis, *ibid.*
 Herma idem quod Hermes, 150. VI.
 Herma Pastor moritur, 164. XXIV.
 Hermes præfectus Urbis factus Christianus, & martyr sub Hadriano, 132. II.
 Hermias hæreticus, 170. XII.
 Hermogenes hæresiarcha quando prodiit, 170. XI. Ex philosopho Stoico factus Christianus, & hæreticus, *ibid.* Ejus discipuli, 170. XII.
 Hermogenes Jureconsultus sub Alexandro, 225. I.
 Hermophilus depravator divinæ Scripturæ, 207. V.
 Hero diaconus Antiochenus successor Ignatii, 109. XVI. Eum hortatur Ignatius, 109. XIX. Creatur Episcopus Antiochenus, 160. VIII. Ejus precatio ad Ignatium, 110. IX. Superstes post terræmotum Antiochenum, 117. V. Martyrio coronatur, 131. I.
 Hero Junior Episcopus Antiochenus, 143. I. Moritur, 170. VII. Heron Martyr Alexandriæ sub Decio, 253. CVI.
 Herodes Atticus celebris orator, 169. VII.
 Heron discipulus Origenis martyr sub Severo, 205. VII.
 Hefychius Alexandrinus emendat editionem Septuaginta, 231. XLI.
 Hefychius martyr sub Alexandro, 228. II.
 Heteriæ quid, 100. VIII. Prohibet eas Traianus, eoque prætextu vexat Christianos, *ibid.*
 Hexapla Origenis quæ sint, 231. II.
 Hierapolitani donantur frumento a Marco Imp. *Vide*, Marcus Imp.
 Hierarchia cælestis ab Ignatio descripta, 109. XXXV.
 Hierarchia Ecclesiastica ab Ignatio expressa, 109. XXVIII.
 Hierarchia Ecclesiastica cælesti persimilis, 112. VIII.
 Hierarchia Montani, 173. XXXII.
 Hieronymi consilium in recensendo Scriptores Ecclesiasticos, 100. LX.
 Hieronymi iusta querela de receptis translationibus hæreticorum, 184. IV.
 Hieronymi labor in editione septuaginta, 231. XXXIX.
 Hieronymi labor Græcis magis quam Latinis acceptus, 231. XLIII.
 Hieronymi editio divinæ Scripturæ a Latinis parvipensa a Græcis translata, *ibid.*
 Hieronymi editio cognita, & in Latinam Ecclesiam introducta, veteri exolescente, 231. XLVI.
 Hieronymus imitatur Origenem in emendatione Septuaginta, 231. XXXVII.
 Hieronymus solitus Romæ invisere frequenter cœmeteria, 226. X.
 Hieronymus patitur invidiam ob translationem divinæ Scripturæ, 231. XLII.
 Hieronymus novum Testamentum non transtulit, sed tantum emendavit, 231. LIII.
 Hieronymus vocum antiquarum tenacissimus, 231. LIV.
 Hilarianus Proconsul in Africa, 203. X.
 Hilduinus scriptor Arcopagiticorum, 109. XLIII. XLV.
 Hincmarus Episcopus Rhemensis accurate de Dionysio Arcopagita, 109. XLII. XLIX.
 Hippolytus celeberrimus inter scriptores Ecclesiasticos quando absolvit canonem temporum, 224. X. Ejus statua cum canone temporis inventa, *ibid.*
 Hippolytus quæ scripsit, 229. III. X.
 Hippolytus invidiam patitur ab Origenis studio, 229. III.
 Hippolytus cujus Ecclesiæ Episcopus fuerit, *ibid.*
 Hippolytus dictus Nonnus, 229. IV.
 Hippolytus se Romam confert, ibique a Pontifice Romano retinetur, *ibid.*
 Hippolytus Episcopus olim in Arabia, factus est Episcopus Portuensis, 229. V.
 Hippolytus patitur sub Alexandro, *ibid.* Ejus Martyrii Acta, 229. VI.
 Hippolytus exceptus a Callisto Papa, 229. IV. Ejus memoria in Portu Romano, *ibid.*
 Hippolyti Portuensis error circa D. Joannis Evangelistæ immortalitatem, 101. III.
 Hispania Christo subiecta, 140. IX.
 Historia ab Hegefippo conscripta, 167. XIV.
 Historia a fuco dicendi aliena, *ibid.*
 Historiæ scribendæ recta ratio, *ibid.*
 Historiæ congruit simplicitas, simplexque genus dicendi, *ibid.*
 Historiæ finis utilitas, *ibid.*
 Historiæ peculiaria quæ sint, *ibid.*
 Historici Gentiles in Christianos infensi haud fideles inventi, 163. X. Mendacissimi interdum in recensendis rebus Christianorum, 176. II. Supprefferunt res gestas a Philippo Christiano Imperatore, 249. III.
 Hominem creatum ab Angelis impie dicebat Saturninus, 120. XXII.
 Homines omnes inhabitantes habere malos spiritus, dicebat Valentinus, 145. VI.
 Homines omnes pessimi a Caianis habitis sancti, 145. XVI.
 Homines non urgeri fato, sed propria voluntate, 175. XIX.
 Homines scelestos, & infames solitos conqueri de Christianis, 101. XXXV.
 Hominum triplex differentia a Valentino constituta, 145. III.
 Hominum duo genera a Saturnino posita, 120. XXIII.
 Honorius Imperator celebravit ludos sæculares 249. V.
 Horto frugifero Ecclesia comparata, 170. IX.
 Hyacinthus martyr Romæ sub Traiano, 106. XII.
 Hyacinthus Traiano a cubiculo martyr, Cæfareæ, 108. II.
 Hygini Papæ tempore hæresiarchæ in Urbe, 155. I.
 Hyginus Papa creatur, 154. II.
 Hyginus Papa martyrio coronatur, 158. I. Ejus decreta, & anni sedis, 158. II.
 Hymnus Angelicus quando dicendus, 154. II.

I

Jacobus Davis de Perronio Episcopus Ebraicensis laudatur, 109. XLI.
Jannica martyr in Gallia sub Marco, 179. XX-XV.
Januarina martyr in Africa cum sociis sub Severo, 202. IV.
Januarium filius S. Felicitatis martyr Romæ una cum sociis, 175. IV.
Janus clausus aperitur a Gordiano ad bellum Persicum, 244. I.
Iberi ad fidem conversi a Clemente Papa, 100. XI.
Iberos credere in Christum testatur Irenæus, 140. VII.
Idola quæ erant celeberrima, obmutuerunt, 100. III. Unde id acciderit, 100. V.
Idola aliqua relicta vocalia permisso Dei, ut contra se loquerentur, 253. CXXXVI.
Idola obmutescunt præsentia Gregorii Taumaturgi, 253. CXXXV.
Idola habitatio malorum geniorum, 100. V.
Idola aliqua a Christianis sub Philippo Imperatore contracta, 253. VII. XIII.
Idolorum responsa de fide Christiana propaganda, 224. II.
Idolorum oracula. *Vide*, Oracula.
Idololatry. *Vide*, Gentilitas,
Idolothorum scrupulosa observatio, 202. XVI.
Jejunia ex traditione Apostolica, 109. XXXI.
Jejunia nova indicare præsumebat Montanus universæ Ecclesiæ, 173. XXVIII.
Jejunia religioforum regularium longe diversa a Montani jejuniis, *ibid.*
Jejunia nova Montani, *ibid.*
Jejunia detestabantur Carpocratiani, 120. XX-VIII.
Jejunia Cyprianus indicit suis tempore persecutionis, 253. XLVII.
Jejunia nova ex nova causa indicare solebant Episcopis in suis Ecclesiis, 173. XXIX.
Jejunium Quadragesimæ, 136. I.
Jejunium sabbati Marcion quam ob causam indicit suis, 146. XII.
Jerolyma an fuerit Patria Melchisedech, 196. XV.
Jerolyma acriter vexata, 113. I.
Jerolyma mutatur in Æliam: ab Hadriano templis profanata. *Vide*, Ælia, & Hadrianus.
Jerolymitana perigrinatio antiquissima, 199. X.
Jerolymitani Episcopi sibi invicem succedentes, 113. 127. I. 138. I. 157. I. 186. I. Eorum sedis tempus plane incertum, *ibid.*
Jerolymitani Episcopi recensiti ab Epiphano, 138. II.
Jerolymitani Episcopi ex circumcissione deficient, 138. I.
Jerolymitani Episcopi ex Gentibus, eorumque primus Marcus, *ibid.*
Jerolymitani templi spolia incensa cum templo Pacis Romæ, 193. II.
Jeseus frater Elxai pseudo-prophetæ, 105. II.
Ignatius amandatur Antiochia Romam, 109. V.
Ignatius qualis esset, ejus declarant epistolæ, *ibid.*
Ignatius custoditur a sævis militibus, 109. VII.
Ignatius quando venit Smyrnam, 109. VIII.
Ignatius quos habuit comites in itinere, *ibid.* Ejus magnanimitas, 109. XI.
Ignatius licet victus, ubique tamen gloriosus, *ibid.*
Ignatius legatos diversarum Ecclesiarum suscipit, 109. IX. XVIII.
Ignatius scribit ad diversas Ecclesias, 109. X. XV.

Ann. Eccl. Tom. II.

Ignatius vaticinatur de Herone futuro episcopo, 109. XVI.
Ignatius quando scripsit ad Romanos, 109. XIII.
Ignatius magno animi ardore exoptat martyrium, 109. XII. Ejus insignis humilitas, 109. XI.
Ignatius gloriatur vinculis, *ibid.*
Ignatius mirifice laudat Romanam Ecclesiam, 109. XIII.
Ignatius advenit Troadem, 109. XIV.
Ignatius quando scripsit ad Polycarpum, 109. XV. Smyrnenes, *ibid.*
Ignatius perducitur Philippos, 109. XVI.
Ignatius quando scripsit ad Antiochenos, *ibid.* & ad Heronem ejusdem Ecclesiæ diaconum, *ibid.*
Ignatius quando scripsit ad Tarsenses, 109. XVII.
Ignatius plures scripsit epistolas quam duodecim editas, 109. XIX. Ejus epistolæ collectæ a Polycarpo, & a Philippensibus, 109. XVIII. Numerus earum, & sinceritas, 109. XIX. Quanti ponderis sint in Ecclesia Dei, 109. XX. Purissimi fontes traditionum, 109. XXI. XXV. Signum epistolarum ejus, 109. XXXII.
Ignatius quodnam habuit scribendi genus, 109. XXV.
Ignatius suis epistolis repræsentat purissimam faciem primitivæ Ecclesiæ Catholicæ, & Apostolicæ, 109. XXXI.
Ignatius eadem omnino docuit, quæ Apostoli, 109. XXI.
Ignatius vehementer insectatur hæreticos, 109. XXII.
Ignatius primus omnium exacte expressit hierarchiam cælestem, 109. XXXV.
Ignatius quo anno martyrium consummavit, & quo modo, 110. I.
Ignatius, ut Romæ pateretur, Dei consilium fuit, 110. IV.
Ignatius citatur a Dionysio Areopagita, 109. LIII. & ab Irenæo, 109. XII.
Ignatii reliquiæ translatae in Syriam, 110. V. Eadem illustratae miraculis, 110. XI.
Ignatii assertio de tempore celebrandi Paschatis, 159. II.
Ignatii Epistolæ dignæ, ut ab omnibus legantur, 109. XI.
Ignatius cum sublatus est ab Ecclesia Antiochena, Civitas terræmotu corruit, 117. II.
Ignatius martyr in Africa sub Decio, 253. XCI.
Ignotum Deum qui adorabant, 114. II.
Imagines quas habebant Basilidiani, 120. XVII.
Imaginum cultus apud Carpocratem qualis, 120. XXXVIII.
Imaginum cultus quis legitimus, *ibid.*
Imagis Jovis Pluvii, & declaratio ejus, 176. XXV.
Imagis asini exposita in derisionem Christianæ religionis, 201. XXII.
Imaginum antiquus usus, 216. XIV.
Imagines pastoris ovem humeris gestantis in sacris vasis positæ, 216. XIII.
Imaginum hæreticorum occasione, calumniæ Novantium, 120. XII.
Immolatio infantium Christianis objecta. *Vide*, Calumniæ.
Imperatores consecrati dii, & qua impostura, & superstitione, 213. V.
Imperatores Gentiles in sua familia habuisse Christianos, 237. IV.
Imperatores Christiani purgarunt sordes Urbis, 227. I.
Imperatores subditi sint episcopis, 109. XXVII.
Imperatori venienti in Urbem, quo modo occurri solitum, & quid tunc agi Romæ, 200. I.
Imperium Romanum dire afflictatum cladibus multiplicibus ob necem Christianorum, 154. IV.
Impietas maximum omnium scelus, ob idque Christiani

- siani diriffimas pœnas subierunt, quod inipii
 crederentur, 164. VI.
 Incendium Alexandrinum, 231. XXXIII.
 Incendium Romæ sub Commodo Imp. 193. I.
 Incensum non ponat diaconissa, 179. LI.
 Index Romanorum Pontif. ab Honorio Papa
 collectus, 121. I.
 Indis prædicat Evangelium Pantænus, 185. II.
 Indorum legationes ad Traianum, 106. I.
 Indulgentiam non aufert Ecclesiastica disciplina,
 254. CV.
 Indulgentia non conceditur absque aliqua præ-
 via satisfactione, 253. LV.
 Indulgentiæ signo numismata expressa, 210. III.
 Indumenta Christianorum cujus coloris esse so-
 lerent, 197. VIII. XIII.
 Infames personæ solitæ conqueri de Christianis,
 201. XXXV.
 Infamia gravi laborabant Christiani ex Gnosti-
 corum turpitudinibus. *Vide*, Calumniæ.
 Ingenes martyr Alexandria sub Decio, 253. CVII.
 Initiatio ab impostore excogitata, 146. II.
 Inquiri vetiti Christiani a Traiano, 104. V.
 Inquiri iussi Christiani sub Severo, 203. X. Quam
 periculose id tentarit, 209. XIII.
 Inscriptio Hadriani Imp. ob beneficia collata Ro-
 manis & debita dimissa, 120. III.
 Inscriptio gemmæ Basilidianorum, 120. XVI.
 Inscriptiones testantes legionem Fulminatricem
 antiquitus sic dictam, 176. XIX.
 Instrumenta tortoria, 253. XV. *Vide*, Tormenta.
 Insulæ fertili comparata Ecclesia, 170. IX.
 Insulæ sterili hæresis similis, *ibid.*
 Interpretatio Theodotionis quando innotuit, 184. I.
 Quarta dicta, cum sit tertia, 184. III.
 Interpretatio Quinta dicta quando apparuit, 219.
 III.
 Interpretatio Sexta ab Origene reperta, 230. VII.
 Interpretatio Septuaginta quando facta, an pri-
 ma omnium, 231. XI. Quantum temporis ante
 Christum, 231. XVII. Divino consilio ela-
 borata, 231. XVIII. Divinoque afflata Spiri-
 tu, eodemque prophetico translata, 231. XXI.
 Interpretatio Septuaginta an perierit incendio
 Alexandrino, 231. XXXIII.
 Interpretatio Septuaginta restituta modo opera
 R. D. Antonii Carasæ S. R. E. Cardinalis,
 231. LXII.
 Interpretatione Septuaginta utebantur Judæi com-
 muniore usu, 231. XXXV.
 Interpretatio Septuaginta a quibus fuerit emen-
 data, 231. XXXVII.
 Interpretatio Septuaginta quo modo a Judæis cœ-
 pta depravari, 231. XXXV.
 Interpretatione Septuaginta usi sunt Apostoli,
 231. XXXIX.
 Interpretatio Septuaginta dicta Vulgata, & Com-
 munis, 231. XLI.
 Interpretatio Septuaginta non eadem apud om-
 nes, *ibid.*
 Interpretationes Vetus, & Nova quæ dictæ sint,
 231. XLVI.
 Interpretationes diversæ ab Origene collectæ
 atque ordine dispositæ, 231. I. V. VIII.
 Interpretes Novantes damnantur, 231. LVII.
 Interpretari sæpe divinas Scripturas, nec ma-
 joribus acquiescere, hæreticorum est, 207. V.
 Intercessio sanctorum nobis proficua. *Vide*, Mar-
 tyres.
 Inventarium dictum Breve, atque Commemo-
 ratorium, 142. X.
 Joannis Apostoli & Evangelistæ obitus, 101. III.
 Joannis Apostoli obitus quando & ut contigit,
 101. II.
 Joannes Apostolus pie creditur ad Deum cum
 carne assumptus, 101. VII.
 Joannis Apostoli immortalitas redarguitur, 101.
 V.
 Joannis Apostoli reliquiæ in honore habitæ,
 101. III.
 Joannis Apostoli sepulcrum Ephesi, *ibid.*
 Joannis Apostoli sepulcrum terram vomit, 191.
 IV.
 Joannis Apostoli proxime morituri ultima ver-
 ba ad suos, 101. VI.
 Joannis Apostoli ætas, 101. VIII. Ejus sacer-
 dotium quoto anno suæ ætatis incidit, 101.
 IX. Ultimus Apostolorum mansit in vita,
 101. X.
 Joannis Apostoli martyrium quale, *ibid.*
 Joannis Apostoli scripta in Elxai hæresim, 105.
 II.
 Joannis Apostoli apparitio cum Dei Genitrice
 facta Gregorio Thaumaturgo, 233. XVII.
 Joannis Apostoli tolerantia Judaici moris, ce-
 lebrandi Paschatis Luna decima quarta, 159.
 I. 198. IX. Ipse autem diei Dominicæ præ-
 dicator, 159. II.
 Joannis Apostoli scripta commendata Platonicis,
 234. VII.
 Joannis Damasceni error corrigitur, 102. X.
 Joannis discipuli Domini auditor Papias, 118.
 III. Interdum acceptus pro auditore Joannis
 Apostoli, 118. IV.
 Joannes Philopomus redarguit Proclum agen-
 tem adversus Christianos, 173. XXXVII.
 Job Christianus dictus Eustachius martyr, 120.
 VI.
 Jonathæ Paraphrasis existimata Theodotionis,
 184. V.
 Josephus Judæus historicus refellit commentum
 de cultu capitis asini, 201. XXIII.
 Jovilla martyr insignis in Gallia sub Marco,
 179. XXXVII.
 Jovis Olympii templum Athenis ab Hadriano
 dicatum, 128. I.
 Jovis Pluvii simulacrum in columna Antonini
 exculptum, 176. XXV.
 Jovis diversa nomina ex diversis causis, *ibid.*
 Jovis statua in loco resurrectionis Domini col-
 locata ab Hadriano, 137. VI.
 Jovis templum Hierosolymis ab Hadriano ere-
 ctum, 137. V.
 Jovita martyr cum Faustino Brixæ sub Hadria-
 no, 122. II.
 Iraides martyr Antinopoli in Ægypto sub Ha-
 driano, 132. XV.
 Irenæus adolescens audivit Polycarpum, 169.
 XIX. Itemque Papiam, 180. I. Missus in
 Gallias a Polycarpo, *ibid.*
 Irenæus contestationem suis scriptis apposuit,
 175. XXXIV.
 Irenæus quando scripsit, *ibid.*
 Irenæus missus legatus ad Eleutherum Papam,
 179. LIII.
 Irenæus quid Romæ egit, 179. LIV.
 Irenæus provocat semper hæreticos ad traditio-
 nes Romanæ Ecclesiæ, *ibid.*
 Irenæus an sit profectus in Asiam, *ibid.*
 Irenæus quando creatus Episcopus Lugdunensis,
 180. I.
 Irenæus quando scripsit adversus Valentinianos,
 180. II.
 Irenæus quid adversus Florinum, & Blastum,
 180. III. 205. XXX.
 Irenæus reversus in Gallias, 180. V.
 Irenæus accusat nimiam severitatem Victoris Pa-
 pæ, sed an jure, 198. XII.
 Irenæus conciliator pacis inter Catholicos, 198.
 XIV.
 Irenæus quæ scripsit, 180. II. Quando scripsit,
 180. V. Græce scripsit, *ibid.* Græcisque no-
 tiora olim ea fuere, quam Latinis, 205. X.
 XX. Scriptor dictus est Apostolicorum tempo-
 rum, *ibid.*

- Irenæus quando martyrio coronatus est, 205. XXVIII.
- Ischyron martyr Alexandriæ sub Decio, 253. CVII.
- Isidis cultus a Romanis sæpe rejectus, ac tandem mira celebritate acceptus, 148. II.
- Isidis festa ludibriis plena repræsentari ab indisciplinatis Christianis ante tempora Quadragesimæ, 183. XI.
- Isidis sacra magno pretio in Urbe, 183. X.
- Isidis sacris ex Consule apostata initiatur, 183. VII.
- Isidori duo confusi sæpe reperiuntur, 102. XI.
- Isidori sententia de Canonibus Apostolorum, *ibid.*
- Isidorus hæreticus, Basilidis filius, & ejus scripta, 120. XX.
- Isidorus martyr cum sociis in Ægypto sub Decio, 253. CVI.
- ex Italia Gentiles in Pontum confluunt ad Æsculapium apparentem, 145. XIV.
- Italica Civitas in Hispania, ex qua Traianus oriundus, 100. I.
- Italicus Præses in Gallia persecutor sub Hadriano, 122. II.
- Itinerarium Clementis, 102. XXI.
- Judæi in Ægypto rebellant sub Traiano, 116. I. Eorum immanitas in Romanos, & Græcos, *ibid.*
- Judæi rebellantes devastant Cyprum, 116. II. Lege vetiti adire Cyprum, *ibid.*
- Judæi in Mesopotamia rebellant, *ibid.*
- Judæi adversus Gentes aliquando victores, 117. VI.
- Judæi sæpe a Romanis defecere diversis temporibus, 121. III.
- Judæi rebellant tempore Hadriani, 130. I.
- Judæi collocant præsidia in cuniculis excavatis, *ibid.* Eorum latebræ instar cœmeteriorum, 130. II.
- Judæi rebellantes concutiunt orbem, 130. III.
- Judæi persecuti sunt Christianos sub Hadriano, 130. IV.
- Judæi iterum sub Hadriano rebellant, 135. II.
- Judæi iterum rebellant sub Antonino Pio, 141. I.
- Judæi iterum rebellant sub Severo Imp. 199. II.
- Judæi a Quietocompressi, auctæque eorum clades majores in dies, 117. VI.
- Judæi Alexandriæ occisi omnes, *ibid.*
- Judæi dira passi sub Hadriano, 135. II. 137. IV.
- Judæi vetiti accedere in Palæstinam, 137. I. Iterum hac lege coerciti, 199. IV.
- Judæi nec glebam quidem terræ in Orbe possidebant, 137. IV.
- Judæi ab Antonino Pio iterum compressi, 141. I.
- Judæi compressi sub Severo, 199. II. Ab eodem iterum victi, 203. IV.
- Judæi a Pescennio Nigro dire afflicti, 199. II.
- Judæi falsæ pacis oraculo decepti, *ibid.*
- Judæi a Claudio latrone gravia passi, 199. III.
- Judæi vetiti a Severo circumcidi, 204. I.
- Judæi a Severo quoque vetiti accedere in Palæstinam, 199. IV.
- Judæi deteriores omnibus barbaris, 178. IV.
- Judæi ubique saltem verbis soliti exagitare Christianos, 210. VI. 254. V.
- Judæi studuerunt corrumpere editionem Septuaginta, 231. XXXVI.
- Judæi plurimi profecti in Ægyptum, 231. XIII.
- Judæi in deserto coluerunt Apim, 123. II.
- Judæi cum Christiano disputatio, 210. VI.
- Judæorum calumniæ redundantes in Christianos, 120. XXX.
- Judæos affligentes magna a Deo sunt consecuti beneficia, 100. I.
- Judæorum portæ insculptus porcus, 137. II.
- Judæis tributus cultus Bacchi, & Adonidis a Plutarcho, 201. XXVI. Ab illo, & aliis item cultus asini, 201. XXIV. Nec non cultus porci, 201. XXVI.
- Judæus baptizatus arena fictitie, 181. II.
- Judaicum bellum sub Traiano, 116. I.
- Judaicum bellum sub Hadriano, 135. I.
- Judaicum bellum sub Antonino Pio, 141. I.
- Judaicum bellum sub Severo, 199. II. 203. IV.
- Judas scriptor Ecclesiasticus sub Severo, 204. II.
- Judas Ischariothes laudatur a Caianis, 145. X-VI.
- Judas Episcopus Hierosolymitanus, 127. I.
- Judices Ethnici adhibiti in controversiis cum hæreticis, 220. VIII.
- Judicia capitalia in Christianos iniquissima, 150. III. 164. XIV. *Vide*, Persecutio.
- Judicii extremi prædicatione perterrefacti Gentiles, 178. VI.
- Julia martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
- Julia Martyr in Gallia sub Marco, 179. XX-XV.
- Juliana virgo dedit Origeni Symmachi interpretationem, 205. VI.
- Juliana virgo hospes Origenis tempore persecutionis, 205. VI.
- Julianus Apameæ Episcopus, 173. XXI.
- Julianus Apostata quid de Traiano, 100. X-VII.
- Julianus Apostata aufert frumentum dona tum Christianis, 163. XIV.
- Julianus Imp. post Pertinacem, 195. I. Tempus ejus Imperii, *ibid.* Spoliatur Imperio ab exercitu Romano, *ibid.*
- Julianus Episcopus Hierosolymorum 157. I.
- Julianus Junior Episcopus Hierosolym. *ibid.*
- Julianus Episcopus Alexand. 181. I. Obitus ejus, 190. I.
- Julianus magus, 176. VII.
- Julianus filius Symphorosæ, martyr cum fratribus sub Hadriano, 138. IV.
- Julianus martyr Soræ sub Marco, 175. VII.
- Julianus martyr cum Euno Alexandriæ sub Decio, 253. CIV.
- Julius Africanus Consul, & Præfectus, 114. IV.
- Julius Africanus legatus pro restituenda Nicopolis, 222. I.
- Julius Africanus scriptor Ecclesiasticus, *ibid.*
- Julius Capitolinus in Christianos insensus, 163. X.
- Julius Capitolinus errat in annis Lucii Imp. 171. II.
- Julius Capitolinus quando floruit, 163. X.
- Julius Cassianus auctor Docitarum hæreticorum, 191. III.
- Julius Celsus Jureconsultus, 225. I.
- Julius martyr in Gallia cum sociis sub Marco, 179. XXXV.
- Julius martyr Romæ Senator sub Commodo, 192. III.
- Julius martyr miles in Mysia sub Alexandro, 228. II.
- Julius Maximinus Imp. persecutor. *Vide*, Maximinus.
- Julius Paulus J. C. sub Alexandro, 225. I.
- Julius Proculus Senator an fuerit Christianus, 192. VI.
- Julius Severus contra Judæos missus, 121. III.
- Jurabant Christiani Imperatoribus fidem, 169. IX.
- Juramentum per Genium Imperatoris præstare recusabant Christiani, 202. II. V.
- Juramentum per corpus, & sanguinem Christi a Novatiano exactum a suis, 254. LXXV.
- Jure antiquo Romanorum Christiani, ut qui peregrinam inveherent in Urbem religionem, plectendi, 164. V.
- Jureconsulti Christianis insensu atque molesti, 225. II. 226. V.

Jureconsultorum responsa, & leges Imperatorum hostium Christianorum non respuit Ecclesia, 226. V.
 Justa martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Justinus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXV.
 Justinus philosophus Platonicus Samarita quo tempore recessit a patria, 130. IV.
 Justinus philosophus quo impulsu Christianam religionem professus est, 130. V.
 Justinus philosophus scrutatus omnes scholas philosophorum, *ibid.*
 Justinus philosophus acquievit magis Platonis, 130. VI.
 Justinus philosophus ab incerto homine fidem Christianam didicit, 130. VII.
 Justinus philosophus quando scripsit Apologiam ad Antoninum Imp. 142. XIII. 150. II.
 Justinus philosophus numerat tempus ab annis Christi, 142. XIII.
 Justinus philosophus contempsit edicta Imp. de legendis libris Prophetis, 143. I.
 Justinus philosophus impugnat Valentinum hæresiarum, 145. IX.
 Justinus philosophus usus est magna libertate in dicendo, 150. III. 164. XXIII.
 Justinus philosophus cur Marco Imp. Philosopho odiosus, 164. X.
 Justinus philosophus redarguit Crescentem Cynicum, *ibid.*
 Justinus philosophus patitur persecutionem a Crescente Cynico, 164. XI.
 Justinus philosophus scripsit Apologiam secundam ad Senatum tantum, 164. XIV.
 Justinus philosophus rogat suam legi Apologiam, 164. XXIII.
 Justinus philosophus coronatur martyrio una cum sociis, 165. I. Eorum martyrii Acta, 165. II.
 Justinus philosophus ubi hospitatus in Urbe, 165. III.
 Justinus philosophus stabilis in fide Christi, 165. V.
 Justinus philosophus quo die martyrio coronatus, 165. I.
 Justinus philosophus quot annos vixit, *ibid.*
 Justinus philosophus quæ scripsit, 165. VII. De ejus epistola scripta ad Papam, 165. IX.
 Justinus cur in Apologia tam manifeste evulgat sacra Christianorum mysteria, 150. IV.
 Justinus Episcopus Alexand. creatur, 122. I. Moritur, 133. I.
 Justus Episcopus Hierosolymitanus, 113. I.
 Justus Episcopus Viennensis, 166. I. Ad eum scripsit Pius Papa, *ibid.* Passus est martyrium sub Marco, 166. IV.

K

K Ataphrygæ hæretici, 173. XXXVI. XXXVIII. & seq. *Vide*, Cataphrygæ, Montanus, Montanistæ.
 Káta Æschinem dicti hæretici, 173. XXXVI.
 Καταποὶ volebant, dici Novatiani, 254. CVI.
 Κατανοβόλος, sic dicta legio Christianorum militum, 176. VI.

L

L Actantius juste conquestus de Jureconsultis in Christianos iniquissimis, 225. II.
 Latantius martyr cum sociis in Africa sub Severo, 202. IV.
 Lætus Præfectus successit Philippo Christiano in præfectura Augustali Ægypti, 204. VI.
 Laica communio tantum datur lapsis clericis pœnitentibus, idque etiam servatur in lapsis Episcopis, 254. XCI.

Laica communio. *Vide*, Communicatio.
 Laici probatæ vitæ, & scientiæ docuerunt aliquando publice in Ecclesia, 230. III.
 Laicos homines e tabernis fabrilibus pulpitu- conscendere apud Novatores, 196. XI.
 Lampades ardentes gestabant Quintiliani hæretici, 173. XXXIX.
 Lampridius historicus quando vixit, 220. IV.
 Lanarii vici duo in Urbe, 192. II.
 Laodicus martyr Heracleæ sub Marco, 175. VII.
 Lapidari soliti Christiani Ephesi, 254. XXV.
 Lapsi tempore persecutionis sub Marco, 179. VII.
 Lapsi quamplurimi tempore persecutionis sub Decio, 253. XVII. XCIX.
 Lapsi a Præsidibus afflictati, 179. XIV.
 Lapsi recipiuntur a martyribus, 179. XXXI.
 Lapsi resipiscentes martyrium consequuntur, 179. XVIII.
 Lapsi restituti a martyribus, 179. XXXI.
 Lapsi pœnitentes rejiciuntur a Tertulliano, 216. III.
 Lapsi diversi generis, 253. XVIII.
 Lapsi soliti adire martyres pro pace, & communionem postea consequenda, 253. LV.
 Lapsi importunitate nimia agebant, *ibid.*
 Lapsi mitti soliti ad martyres, ut magis erubescerent, 253. LVIII.
 Lapsi non nisi per Episcopos reconciliari solebant, 253. LX.
 Lapsi a martyribus tantum libellum supplicem accipiebant, non autem reconciliationem, *ibid.*
 Lapsi cur interdum magna temeritate irrumpebant in Ecclesiam, 253. LXXV. Eos acriter redarguit Cyprianus, 253. LXXIII.
 Lapsi non festine; sed magna maturitate, & consilio recipiendi, 253. LXVI.
 Lapsi procaces, & in Episcopos contumeliosi, 253. LXV.
 Lapsi communicantes sine consensu Episcopi excommunicantur, 253. LXXVI.
 Lapsi recipiendi, qui tamen mansueti essent, humilesque, & non procaces, 253. LXXIII. LXXXI.
 Lapsi qualiter recipiendi essent, sancitum Romæ decretum in Concilio, 253. LXXXI.
 Lapsi revocati ad pœnitentiam, receptique a martyribus in Ægypto, 253. CIX.
 Lapsi ex temeritate redditi securi, 253. CX. XXVIII.
 Lapsi visitabant martyres in carcere positos, 254. XII.
 Lapsi, reddita pace, magno impetu obtrudunt se in Ecclesiam, 254. LI.
 Lapsi non indistincte omnes simul, sed habito cujusque satisfactionis delectu restituendi, *ibid.*
 Habendus de lapsis delectus, 254. LXXXVIII.
 Lapsi admonentur a Cypriano, scripto commentario, 254. LI.
 Lapsi a Deo puniti, & prodigiis perterrefacti, 254. LII.
 Lapsi, ut satisfaciant Ecclesiæ, admonentur, 254. LV.
 Lapsi qui, & quo modo restituendi, in Concilio Africano actum est, 254. LXXXVIII.
 Lapsi Episcopi, sic recipiendi pœnitentes, ut tantum communicent inter laicos, 254. LXIII.
 Lapsi pœnitentes admissi a Concilio Romano, 254. XC.
 Lapsi confessores restituti a Cornelio Papa, 254. CI.
 Lapsis non inconsulte danda pax a martyribus, 253. LVIII.
 Lararium, 224. II.
 Latrones a Marco scripti milites, 170. III.
 Lauream gestare soliti milites, cum acciperent donativum, 201. II.
 Laureati milites etiam Christiani, *ibid.*
 Laureati postes Christianorum, 200. V.
 Laureatus Senatus occurrit Severo Imp. 200. I.
 Lau-

- Laurentius martyr in Tuscia sub Decio, 254. XXIX.
- Laurentius martyr in Africa sub Decio, 253. XCI.
- Lauri foliis cohibent risum Senatores, 192. I.
- Lectores in Ecclesia Africana qui dicebantur, 253. XCIII.
- Lectorum munus legere Evangelium, *ibid.*
- Legationes diversarum Ecclesiarum ad Ignatium, 109. IX.
- Legatio Ephesiorum ad Ignatium, *ibid.*
- Legatio Fortunati, & Caldonii contra Felicissimum a Cypriano missa, 254. XXXV.
- Legatio Trallianorum ad Ignatium, 109. IX.
- Legatio Irenæi ad Eleutherum Papam, 179. LIII.
- Legatio a Lucio Rege Britannorum missa ad Eleutherum Papam, 183. III.
- Legatio Michaelis Imp. ad Ludovicum Pium. Imp. cum scriptis Dionysii Areopagitæ, 109. XLIV.
- Legatio eorundem missa Romam ad explorandam electionem Cornelii, 254. LXIV.
- Legatio a Novatiano missa in Africam, 254. LXXXII.
- Legatio Novati in Africam, 254. XCVI. Scelera Legatorum, *ibid.*
- Legalium usus differentia, 138. II.
- Leges Solonis, & Draconis ab Hadriano restitutæ, 125. I.
- Leges Marci de sepulcris, 170. I.
- Leges veritati consentaneas, licet ab hostibus, & impiis latis, non rejecit Ecclesia, 226. V.
- Leges Ulpianus collegit, quæ adversus Christianos promulgatæ a diversis erant, 225. III.
- Earumdem fragmenta, *ibid.*
- Legis Severi, & Antonini mendosa inscriptio, 197. I.
- Legis Moysei libri semper iidem, & nunquam perdit, 180. XV.
- Legibus Romanorum omnes vivere iussit Hadrianus, 135. II.
- Legum inscriptiones mendosæ, 197. I.
- Lex de muliere prægnante, ne puniatur donec pariat, 205. XXV.
- Lex & Prophetæ legi soliti in synagoga, 180. XI.
- Lex Julia de adulteriis ad viros adulteros propagata, 162. II.
- Legalium scrupulosa observatio ab idolothytis taxatur, 201. XVI.
- Legio Fulminatrix dicta, 176. VI. XX. XXI.
- Dicta eadem Duodecima, 176. XVIII.
- Legio Fulminatrix non recens exorta, sed antiqua, 176. XVIII. XIX.
- Legio Melitina in Cappadocia, 176. XIV.
- Legiones solitæ ex novis militibus suffici, 176. XXI.
- Legionum numerus, & nomina, 176. XVIII. 210. IV.
- Legionum numerus auctus a Severo, 197. VI. 210. IV.
- Lenonibus dari solitæ a Centilibus fœminæ Christianæ. *Vide*, Fœmina Christiana.
- Leones in pace, & in prælio cervi qui dicti, 201. VI.
- Leonides pater Origenis martyr, idemque Episcopus, 1204. VIII.
- ad Leones Christiani, acclamari solitum in theatris, *Vide*, Acclamatio.
- Leonilla martyr in Gallia sub Marco, 179. X. XXVII.
- Leontius Arianus cur se castravit, 230. V.
- Libellatici qui proprie dicti sint, 253. XIX.
- Error aliorum de iis confutatur, 253. XX.
- Libellatici ubique damnati, 253. XXIV.
- Libellatici fidem Christi negabant, 253. XXI.
- Libelli sine auctore nullius sunt momenti, 104. VI.
- Libelli qui a Christum negantibus recipiebantur qui & quales essent, 253. XXI.
- Libelli diversi in causa lapsorum, 254. LXXXIX.
- Libelli concessionis, & indulgentiæ dari soliti a Præsidibus, 253. XXI.
- Libelli dari soliti a Martyribus in carcere positus de pace lapsorum, 243. XLIX. Quales ii essent, 253. LVIII. Aliquando indiscreti, *ibid.*
- Libelli etiam dari soliti a damnatis ad metalla, *ibid.*
- Libellorum martyrum consuetudo unde manarit, 253. LX.
- Libellorum diversa genera, 253. XXIII.
- Libellos scribere, esse martyrum tantum, 253. LVIII.
- Libellus Luciani confessoris, 253. LXIV.
- Liberius Papa revocat litteras datas Eustathio, 173. V.
- Libertas Gnosticorum qualis, 120. XLI.
- Libidines monstruosæ hæreticorum, 120. XV. III.
- Libri canonici secundum Hebræorum canonem a Melitone recensiti, 172. V.
- Libri veteris Testamenti, an & quo modo ab Esdra restituti, 180. XI.
- Libri veteris Testamenti in omnibus synagogis asservati, 180. XV.
- Libris apponi solita contestatio, 175. XXXIV.
- Librorum legis appellatione etiam Prophetas totamque divinam Scripturam significari, 231. XXVI.
- Librorum cognoscendorum causa agitari solita in Conciliis, 159. VI.
- Libya exhausta bello Judaico, 124. I. Novis repletur coloniis, *ibid.*
- Lindanus Episcopus Gandavensis egregie commendatus, 253. LXXXIV.
- Litteræ Apostolicæ quæ dicerentur, 142. X.
- Litteræ Apostolicæ exscribi solitæ ab omnibus Ecclesiis, & ad alias mitti, 253. LXXXVII.
- Litteræ Breves quæ, 142. X.
- Litteræ Canonica quæ, 142. VII.
- Litteræ Catholica quæ, 142. VIII.
- Litteræ Circulares quæ, *ibid.*
- Litteræ Clericæ quæ, 142. X.
- Litteræ Cleri Romani, sede vacante, scriptæ ad omnes Ecclesias, 253. XXXIV.
- Litteræ Cleri Romani promulgatæ in Africa, 253. LXXXVII.
- Litteræ Commonitoria quæ, 142. VIII.
- Litteræ Communicatoria quæ, 142. VII.
- Litteræ Confessoria quæ, 142. IX.
- Litteræ confessorum schismaticorum in Cornelium Papam scriptæ, calumniis plenæ, 254. XCVIII.
- Litteræ confessorum schismaticorum respicientium, 254. C.
- Litteræ Cornelii Papæ de restitutione schismaticorum, 254. XCVII.
- Litteræ Decretales quæ, 142. IX.
- Litteræ Dimissoria quæ, 142. VIII.
- Litteræ Encyclicæ quæ, *ibid.*
- Litteræ Episcoporum non nisi per clericos mitti solebant, 253. LXXII.
- Litteræ Formatæ dictæ quæ, 142. VII. *Vide*, Formata.
- Litteræ Hadriani ad Fundanum Proconsulem, 128. IV.
- Litteræ Hadriani Imp. ad Senatum de Judæis debellatis, 135. II.
- Litteræ Luciani de martyribus, 253. LXII.
- Litteræ Marci Aurel. Imp. de victoria Marcomannica, & miraculo Christianorum, 176. XXI.
- Litteræ Marci ad Faustianam, 177. II.

Litteræ martyrum Lugdunensium, & Viennensium ad Asianos, 179. III.
 Litteræ martyrum plurimi æstimandæ, 253. XCVI.
 Litteræ Memoriales quæ, 142. VII.
 Litteræ Pacificæ quæ, 142. VII.
 Litteræ Pastorales quæ, 142. IX.
 Litteræ Privata hæreticis scribi solitæ, 142. XI.
 Litteræ Rom. Pontificis datæ ad Montanum, revocata, 173. IV.
 Litteræ scribi solitæ, in tabulis, chartis, atque membranis, 142. XI.
 Litteræ Severi Imp. ad Philippum Præfectum-Augustalem, 204. III.
 Litteræ Synodales quæ, 142. VIII.
 Litteræ Tractoriæ quæ, 142. VII.
 Locus Romæ dictus Petra scelerata, 192. IV.
 Locus in Urbe Capita bubula dictus, 121. II.
 Locus in urbe caput tauri dictus, 121. II.
 Logos Basilidis, 120. X.
 Longinus Philosophus Platonicus laudat Ammonium & Origenem Christianos philosophos, 234. III.
 Longinus legatus a Novatiano, 254. LXXXIII.
 Lucanus hæreticus, 146. XVI.
 Lucianus confessor infestus Cypriano, 253. LXII.
 Lucianus confessor disciplinæ Ecclesiasticæ minus custos, *ibid.*
 Lucianus confessor scribit de martyribus, 253. LIX.
 Luciani Editio purgata, 231. XLI.
 Lucianus Samosatenus Epicureus quando diem obiit, & quomodo, 171. VII.
 Lucianus Samosatenus Apostata a fide Christiana, *ibid.*
 Lucilla filia Marci Imp. desponsata Lucio Vero, 163. IX.
 Lucillæ nuptiæ Ephesi, 163. XI.
 Lucilla a Dæmone arripita, *ibid.* Curatur, *ibid.*
 Lucii Commodi plures, 164. XIV.
 Lucius dux adversus Judæos bellum gerit, 117. VII.
 Lucius lapsus, postea factus extorris, 253. LXVI.
 Lucius martyr cum Ptolemæo, 164. XIX.
 Lucius martyr cum Thyrso in Asia sub Decio, 254. XXII.
 Lucius Antoninus nominari solitus, 164. II.
 Lucius Verus Imp. 163. III. Unde Veri cognomen illi adhæsit, *ibid.* Deligitur a Marco collega Imperii, 163. IV.
 Lucius Verus accepit conjugem Lucillam filiam Marci, 163. IX.
 Lucius Verus proficiscitur ad bellum Parthicum, 63. VIII. Rediens ab Oriente, secum pestem vexit, 170. II.
 Lucius Verus proficiscitur ad bellum Marcomanicum, 171. I. Ejus obitus, & sepultura, anique Imperii, 171. II.
 Lucius Rex Britannia mittit legatos ad Eleutherum Papam, 183. III.
 Lucas dux Judæorum, 117. VII.
 Ludere tessera, abhorrere a moribus Christianorum, 173. XVI.
 Ludi sæculares sub Severo, 206. IV. Sub Philippo, 249. V.
 Ludovicus Pius Imp. accepit legationem ab Oriente, & libros Dionysii Areopagitæ, 109. XLII.
 Lugdunenses martyres, eorumque litteræ ad Asianos, 179. III.
 Lugdunenses martyres sub Severo, 205. XXVII.
 Lugduni exhibita carnificina sanctorum martyrum, 179. III.
 Lugdunenses martyres Eleutherum Papam consuluerunt, 179. LII.
 Luminum everfores canes, lenones libidinis, 120. XXXV.
 Luminum extinctiones in Synaxibus Carpocratis, 120. XXVI.

Lupulus sacerdos Jovis Capitolini Christo credit, 192. IV.
 Lupus Præfectus Ægypti sub Traiano, 117. VI.
 Luxurius Judex, & persecutor Fidelium, 100. XII.
 Lycus Ponticus hæreticus, 146. XVI.
 Lydia martyr sub Pio, 140. V.

M

Macar martyr in Ægypto sub Decio, 253. CIV.
 Macarius cum sociis martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Macedonia cum Eutychiano hæretico detrusa in carcerem, 254. XII.
 Macedonius martyr sub Hadriano, 140. V.
 Machæus legatus a Novatiano, 254. LXXXIII.
 Macrina senior avia S. Basilii, instituta doctrina Gregorii Thaumaturgi in Ecclesia Neocæsariensi, 253. XV.
 Macrinus imperat cum Diadumeno, 219. II. Ejus exquisita sævitia, *ibid.* Occiditur, 220. I.
 Magi invocant Mercurium, 176. IV.
 Magia in pretio apud hæreticos, 130. XX. IV.
 Magiæ tributa ab aliquibus miracula Christianorum, 176. VIII.
 Magiæ valde studiosus Antoninus Caracalla, 218. II.
 Magiæ studiosi persequuntur Christianos, 218. IV.
 Magiam sectati philosophi, 234. VII.
 Magicos conatus dissipat Aqua benedicta, 132. IV.
 Magisteriani qui, 163. XIII.
 Magister Officiorum, 163. XIII.
 Magus Alexandrinus excitat populum in Christianos, 252. II. VII.
 Magistratus Palatinos innovat Hadrianus Imperator, & auget, 140. IV.
 Magus Ægyptius quid Romæ cum Plotino, 234. XIV.
 Magus Alexandrinus excitat populum in Christianos, 252. II. VII.
 Magnessiani legatos mittunt ad Ignatium, 109. IX.
 Magnus Episcopus martyr Anagnina sub Decio, 254. XXIX.
 Maieftatis crimen minus habitum delicto impietatis, 164. VI.
 Maieftatis rei deferuntur Christiani, 200. I. *Vide*, Calumniæ.
 Mala omnia obvenire causa Christianorum dicebant Gentiles, 170. IV.
 Mamæa Mater Alexandri Imperatoris Romam quando venit, 220. VI. Ejus virtutes, *ibid.*
 Mamæa Origene usa est familiarissime, *ibid.*
 Mamæa deficit ab optima morum institutione, 225. VI.
 Mamertinus Urbis Præfectus, 100. X.
 Mappalicus Carthagine illustris confessor, 253. L. Ejus prudentia atque modestia, 253. L. XII.
 Maprilis martyr in Portu Romano sub Alexandro, 229. VII.
 Marcella martyr Alexandria sub Severo, 205. VIII.
 Marcella uxor Ambrosii, 220. XII.
 Marcellina Gnosticorum famosissima, 167. IV.
 Marcellinus cum sociis passus Romæ sub Decio, 253. XXIX.
 Marcellinus cum sociis Perusina passus sub Diocletiano, 254. XXIX.
 Marcellus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXVI.
 Marcia concubina Commodi favet Christianis, 182. V. Mar-

- Marcianus Jureconsultus sub Alexandro, 225. I.
 Marcianus & Martiades pseudoprophetae, 175.
 XXXII.
 Marcion hæresiarum quando prodiit, 146. I.
 Cerdonis fuit discipulus, 146. II. Ejus genus, 146. V.
 Marcion ex philosopho Stoico factus Christianus evasit hæresiarum, 146. IV.
 Marcion intulit stuprum virgini, & a patre Episcopo excommunicatus Romam venit, 146. V. 155. I.
 Marcion ab Ecclesia Romana eiectus, 146. VI. 155. I.
 Marcion quas hæreses adinvenit, 146. VIII.
 Marcion plures deos induxit, 146. IX. Ponit materiam Deum, Malum principium, *ibid.*
 Marcion respuit vetus Testamentum, & mutilat novum, 146. X.
 Marcion super Apostolos se erexit, *ibid.*
 Marcion rejiciebat conjugatos, & execrabatur creaturas, 146. XI.
 Marcion iterum baptizabat, *ibid.*
 Marcion Romam iterum venit, deposuitque sua festertia apud Romanam Ecclesiam, 167. VI. Quanto tempore Romæ mansit, 167. V.
 Marcion Romæ agens exomologesin, qua conditione susceptus ab Ecclesia Romana, 167. VII.
 Marcion relapsus recipit sua festertia, 167. VI.
 Marcion gratus Marco Imp. qui erat Stoicus, 180. VI.
 Marcion Romæ occurrit Polycarpo, 167. VIII.
 Marcion plurimum obfuit Ecclesiæ, 146. XIV.
 Marcion quæ scripsit, 146. XIII.
 Marcion omnium hæreticorum deterrimus, *ibid.*
 Marcionis discipuli, 146. XVI.
 Marcionis hæresis non cito extincta, 146. XIV.
 Marcionis hæresin Patres oppugnare, 146. XV.
 Marcionitæ ob odium Creatoris, & creaturæ cupidi erant martyrii, 205. XIII.
 Marcionita pseudomartyr, 169. XXI.
 Marcionita nomine Metrodorus pseudomartyr, 254. XX.
 Marcionitæ pseudomartyres plures, 146. XXII.
 Marcionitæ cur jejunabant sabbato, *ibid.*
 Marcionitæ senis historia, 146. X.
 Marcus Tubero bellum agit adversus Judæos, 117. VII.
 Marcomanni in Romanos insurgunt, 171. I. 179. LV.
 Marcomannica expeditio & ejus apparatus, 168. II. Ad eam armati gladiatores, servi, latrones, & alii, 170. III.
 Marcomannico bello periclitatur exercitus Romanus opera Alexandri impostoris, 163. VIII. 171. V.
 Marcomannico bello periclitans siti & multitudine hostium exercitus Romanus, precibus Christianorum militum liberatur, 176. I. IV.
 Marcus Junior Episcopus Alexandrinus creatur, 144. I. Moritur, 151. I.
 Marcus Aurelius unde nomen & cognomen accepit, 163. III. IV. Philosophus Stoicus, 164. VIII.
 Marcus Aurelius Imp. allegit Imperii collegam Lucium, 163. IV.
 Marcus Aurelius litteris accersit Abercium Episcopum, 163. XII.
 Marcus Aurelius dat frumentum annuum Abercio Episcopo pauperibus Hierapolitanis erogandum, 163. XI. XIV.
 Marcus Aurelius cogitur auxilium petere a Christianis adversus dæmones, 163. XIV.
 Marcus Aurelius desponsat filiam Lucidam Lucio Vero, 163. IX. XI.
 Marcus Aurelius prædicatus clementissimus, 164. III. 177. II.
 Marcus Aurelius edictum promulgat, ut omnes diis sacra faciant, 164. V.
 Marcus Aurelius rescripsit adversus Christianos, 164. IV. Qua occasione sæviit in eos, 164. V. VIII.
 Marcus Aurelius laborat pro restituenda superstitione collapsa, 169. I. Ipse supersticiosissimus, 164. VII.
 Marcus Aurel. affectat gloriam, *ibid.* Parcit Casio tyranno, *ibid.*
 Marcus Aurelius in magno pretio habuit philosophos, 164. IX. Magistros magnopere coluit, *ibid.*
 Marcus Aurelius cur infensus fuit Justino philosopho, 164. X.
 Marcus Aurelius triumphat de Parthis, 168. II.
 Marcus Aurelius parat expeditionem in Marcomannos, 169. I. 170. III. Profectus rediit Romam, 171. III.
 Marcus Aurelius acrius persequitur Christianos, 169. I.
 Marcus Aurelius in Marcomannos agens, deceptus ab Alexandro impostore, amittit magnam partem exercitus, 171. V.
 Marcus Aurelius divino miraculo subactis Marcomannis, quid de ope Christianorum ad Senatum, 176. XXI.
 Marcus Aurelius confunditur sæpe cum Lucio, 163. IV. 164. I.
 Marcus Aurelius aliquam fidem præstat expulsores dæmonum, 163. XI.
 Marcus Aurelius edictum promulgat pro Christianis, 176. XXIII. Diu vigit, *ibid.*
 Marcus Aurelius quid ad Faustina scribat, 177. II.
 Marcus Aurelius ampliavit legem majestatis, *ibid.*
 Marcus Aurelius concessit Christianis, frui honoribus, 177. VII.
 Marcus Aurel. Commodum assumit ad Imperium, 178. I.
 Marcus Aurelius proficiscitur in Orientem, 178. II. Rediit in Italiam, 178. III.
 Marcus Aurelius quid de Judæis, 178. IV.
 Marcus Aurelius prohibuit libros fatidicos, 178. V.
 Marcus Aurelius in fine Imperii vexavit Christianos, 179. II.
 Marcus Aurelius calumniatus constantiam Christianorum, 179. XXVII.
 Marcus Aurelius iterum parat bellum Marcomannicum, 179. LV.
 Marcus Aurelius quando diem obiit, & quot annis imperavit, 182. I.
 Marcus Episcopus Hierosolym. 138. I.
 Marcus hæresiarum discipulus Valentini, 175. XXIV. XXXI.
 Marcus hæreticus affectat miraculum in Eucharistia ex magia, 175. XXV.
 Marcus hæreticus decipit foeminas multas, 175. XXIV.
 Marcus alius hæreticus convertitur ab Origene, 229. VIII.
 Maria Virgo Dei Genitrix apparet Gregorio Thaumaturgo. *Vide* Virgo Maria.
 Mariæ Virginis partui dicata Ecclesia a Callisto Papa, 224. V.
 Maria ancilla martyr sub Pio, 140. V.
 Maris refluxus ad sepulcrum Clementis, 102. IV.
 Maritum æque ac uxorem teneri lege Julia de adulterio, 161. III.
 Marius Maximus historicus, 163. X.
 Maro cum Eutyche martyr sub Traiano, 100. XII.
 Marcellus Columna Archiepiscopus Salernitanus, 132. V.
 Marcellus Ficinus quid de Plotino, 247. IV.
 Marthus, & Marthana foemina hæreticæ, 105. IV.
 Martialis martyr in Portu Romano sub Alexandro, 225. VII.
 Martialis martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
 Martialis martyr sub Marco, 175. IV.

- Martina virgo martyr Romæ sub Alex. 228. I.
*Martyres diversarum Provinciarum
& temporum.*
- Martyres Ægyptii sub Severo, 204. VIII.
Martyres Ægyptii a concivibus necati sub Philippo, 252. II. Sub Decio, 253. CIV.
Martyres Armeni undecim mille sub Traiano, 108. II.
Martyres Afiani sub Pio Imp. 154. III. Sub Marco, 172. VI. Sub Decio, 253. CXLII.
Martyres Africani sub Severo, 205. XX. Sub Decio, 253. XCVII.
Martyres Athanagenses sub Marco, 179. XXXV.
Martyres Brixiani sub Hadriano, 122. II.
Martyres Edeffeni sub Traiano, 107. II.
Martyres Galliarum sub Marco Imp. 169. XX.
Martyres Itali sub Traiano, 118. VII. Sub Hadriano, 140. V.
Martyres Lugdunenses sub Marco, 179. XXXV.
Martyres Palæstini sub Decio, 253. CXXIV. & seq.
- Martyres Pergameni sub Marco, 169. XXIII.
Martyres Philadelpheni sub Marco, 169. XVII.
Martyres Philippenfes sub Traiano, 109. XXXVII.
Martyres passî Romæ sub Traiano, 100. XII. 104. VIII.
Martyres cives Romani Romam ad martyrium amandabantur, 104. VIII.
Martyres Romæ sub Hadriano, 120. VI.
Martyres Romæ passî sub Marco Imp. 175. IV. Sub Alexandro, 206. II. Sub Decio, 253. XXIX. Sub Commodo, 192. II.
Martyres Scyllitani sub Severo, 201. I.
Martyres Smyrnenfes, 169. III. Sub Decio, 254. II.
Martyrum Acta.
Martyrum Acta scribi solita usque ad verbum unum, 238. V.
Martyrum Acta perdita, atque eorum nomina, 105. IX.
Martyrum Actis colligendis qui laborarint, 238. II.
Martyrum diversorum Acta. *Vide Acta.*
Martyrum Acta in Ecclesia publice legi solita, 169. XVII.
Martyrum agones, & numerus.
Martyrum numerus præter spem Gentilium auctus, 164. XIX. & seqq.
Martyrum cultus.
Martyrum cineres, ne eos collectos venerarentur Christiani, projecti sunt a persecutoribus in Rhodanum, 179. XXV.
Martyrum preces ad Deum pro nobis eos interpellantibus, 102. IV.
Martyrum sepultura diligenter curari solita, 253. XL. Prope eos sepeliri optasse Fideles, ut eorum precibus juvarentur, 226. XII.
Martyres morientes in carcere, eodem honore habiti ac illi qui gladio necati essent, 253. XL.
Martyrum dies natalis in tabulis Ecclesiasticis adscribendus, 169. XVI.
Martyrum dies natalis celebratus, 169. XVI.
Martyrum dies natalis anniversaria oblatione celebrandus, 253. XL. XCI.
Martyrum litteræ quanti faciendæ, 253. XCVI.
Martyrum natalitia Cyprianus celebrat, reddita pace Ecclesiæ, 254. LVI.
Martyrum natalitia celebrat Gregorius Thaumaturgus, reddita pace Ecclesiæ, *ibid.* Eadem festive celebrari suis permisit, *ibid.*
Martyrum cultus in universa Ecclesia Catholica semper idem, 254. LVII.
Martyris nomen.
Martyres qui vere sint, ab Episcopis probandi, 166. III. Eorundem antiqua canonizatio, 166. III.
Martyres quibus distincti sint a confessoribus, 253. LIV.
- Martyres coronati martyrio dicebantur interdum etiam viventes, *ibid.*
Martyribus obsequia exhiberi solita.
Martyres cibari consuevisse in carcere Agapæ Christianorum, 201. XIV.
Martyrum propensiores curam gerendam tempore persecutionis, Clerus Romanus datis litteris monet Fideles, 253. XXXIV.
Martyres in carcere positi, magna frequentia a Fidelibus visitari soliti, 253. XXXVIII.
Martyres cohortantes, facti & ipsi martyres, 253. CVII.
Martyres positi in carcere frequentabantur a lapsis, 253. LV.
Martyres in carcere magno honore colebantur ab Episcopis, 253. LVIII.
Martyribus in carcere constitutis a sacerdotibus celebrari consuevisse clandestine sacrificium, Missæ, 253. XXXIX.
Martyrum virtus.
Martyrum charitas erga lapsos, 179. XVIII. XXXI.
Martyrum vera humilitas, 179. XXX.
Martyrum reverentia erga Romanum Pontificem, 179. LII.
Martyres commiserantes lapsis, pro pace ipsorum scribebant libellos ad Episcopos, 179. XXXI.
Martyres Commodi stultitiam irrident, 192. II.
Martyrii desiderio flagrant Christiani, 109. XII. 123. IV.
Martyrio coronati dicebantur, aliquid passî fidei causa, 253. LIV.
Martyrium improbabant Basilides, & ejus sectatores, 120. XII. Itidem Gnostici, 120. XLI. Aliique hæretici, 145. III.
Martyrium appetebant Marcionitæ, 146. XII.
Martyrium fugere, vel redimere licere, 205. XVII.
Martyrium affectabant Marcionitæ, 205. XIII.
Martyrium affectantes, seque offerentes peccant, nisi Deus juserit, 205. XII.
Martyrium suadebant Montanistæ, ut nec fugere licere, nec se redimere, dicerent, 173. XXX. 205. XIV. XV.
Mastor servus Hadriani Imp. 139. I.
Materna martyr sub Marco, 179. XXXV.
Maternianus Urbis Præfectus sub Caracal. 218. IV.
Mathematici publice Romæ profitebantur sub Alexandro, 227. II.
Mathefi intendens Aquila, ab Ecclesia pellitur, 137. IX.
Matthæi Evangelium repertum in India a Pantæno, 185. II.
Matthias Episcopus Hierosolymitanus, 113. I.
Maturus mart. Lugduni sub Marco, 179. IX. XXXV.
Mavilus Adrumeticus martyr sub Severo, 203. VII.
Maura cum Timotheo marito martyr in Thebaide sub Decio, 253. CX.
Maura nutrix martyr Ravennæ sub Decio, 254. XXIX.
Mauritanæ Ecclesiæ sub Severo dire vexantur, 203. XIV.
Maurus Episcopus martyr in Apulia sub Traiano, 118. VII.
Maximilla pseudoprophetissa Montani, 173. I.
Relinquens virum Montano adhæsit, 173. X-III. Obsessa a Dæmone, 173. XX. Laqueo se suspendit, *ibid.* Ejus obitus tempus, 173. XXII.
Maximinus Antiochenus Episcopus, 182. VI. Ejus obitus, 191. I.
Maximini duo interdum confusi, 237. XIV.
Maximinus senior Imperator; ejus genus, & mores, 237. XII.
Maximinus persequitur Christianos, *ibid.* Occidit

- di jubet Pontianum Papam, 237. X.
 Maximinus immensa crudelitate præditus, 237.
 XII. Quibus nominibus ea de causa fuerit appellatus, *ibid.*
 Maximinus sævit in Romanos, *ibid.*
 Maximinus allegit filium collegam Imperii, 237. XIV.
 Maximinus a Senatu declaratur hostis Reip. 238. VII.
 Maximinus ob civile bellum cessat a persecutione Fidelium, 238. VIII.
 Maximinus quando diem obiit, 239. I. Quot annis imperavit, *ibid.*
 Maximus Hierosolym. Episcopus, 157. I. Alius Maximus junior ejusdem sedis Episcopus, 186. I.
 Maximus legatus in Africa, 250. LXXXIII.
 Maximus martyr Ephesi, sub Decio, 254. X. XIV.
 Maximus presbyter martyr Osiæ sub Alexandro, 229. VII.
 Maximus Præfectus cubiculi Imp. martyr Romæ sub Alexandro, 232. XI.
 Maximus presbyter Romanus confessor cum sociis, 253. XXV.
 Maximus presbyter Romanus, & alii confessores scribunt e carcere ad Cyprinum, 253. LXX. Idem seducti a Novatiano in schisma prolapsi, 254. LXVI. Postea pœnitentes restituti a Cornelio Papa, 254. XCIX.
 Maximus Monachus invehitur in Eusebium, 109. LX.
 Maximus Pupienus Imperator, 240. IV. Occiditur cum Clodio Balbino a militibus, *ibid.*
 Maximus persecutor Christianorum in Mysia, 228. II.
 Maximus scriptor Ecclesiasticus sub Severo, 196. IV.
 Mazabanes Episcopus Hierosolymitanus creatur, 253. CXXIV.
 Megethius hæreticus ad fidem conversus, 220. VIII.
 Melchisedech quosnam parentes habuit, 196. X. IV.
 Melchisedech diversimode creditus, 196. XIII.
 Melchisedechiani hæretici, 196. XII.
 Melitina martyr Marcianopoli sub Pio, 154. III.
 Melito Eunuchus Episcopus in Asia, 172. V. 198. IX.
 Melito episcopus scripsit defensionem pro Christianis, 172. II. Cetera ejus scripta, 172. IV.
 Melitonis nomine apocryphum de Assumptione Virginis, 172. V.
 Melitonis laudes, & sepultura, 172. VI.
 Membranarum usus, 142. XI.
 Memoria idem quod Ecclesia, 106. III.
 Memoria differt a templo, *ibid.*
 Memoriales litteræ quæ, 142. VIII.
 Memoria Apostolorum semper illibata servata, 215. II.
 Mennius fullo martyr sub Decio, 254. XXVII.
 Mensuræ sportulæ quæ, 253. LXXIV.
 Mercuria martyr Alexandriæ sub Decio, 253. CV.
 Mercurius auctor Magiæ, 176. IV.
 Mercurius martyr sub Decio quid in Persas, 254. XXVI.
 Meretricum ac lenonum vestigal in sacrum ærarium inferri vetuit Alexander, 227. I.
 Meretrix calumniata Gregorium, arripitur a Dæmone, 233. X. Curatur precibus Gregorii, *ibid.*
 Metamorphoses Valentini, 145. II.
 Methodius Episcopus Constantinop. scriptor *Ann. Eccl. Tom. II.*
 tæ Dionysii Areopag. 109. XLIII.
 Metianus Jureconsultus sub Alexandro, 225. I.
 Metra Martyr Alexandriæ tempore Philippi Imperatoris, 252. III.
 Metrodorus Marcionita pseudomartyr, 254. XX.
 Mezentii sævitiam imitatur Macrinus, 220. II.
 Michael Imp. pervestigavit Acta Dionysii Areopagita, 109. XLIV.
 Michael Syngellus qualis, *ibid.* Scripsit Areopagitica, 109. XL. XLIV.
 Militare non licere Christiano, affirmabat Tertullianus, 201. XVII.
 Miles Christianus sine corona procedens ad donativum, concitat turbas, 201. II. Graviter punitus, *ibid.* Ejus causa exacte discussa, *ibid.*
 Milites Christiani precibus pugnant in bello Marcomannico, 176. I. IV. XII.
 Milites undecim mille sub Traiano in exilium missi, 108. I. Tandem interempti, 108. II.
 Milites custodes Ignatii quales, 109. VII.
 Milites hortantes Christianos, facti sunt ipsi martyres, 253. CVII.
 Milites laureati suscipiunt donativum, 201. II.
 Milites Volonii, Voluntarii, & Obsequentes, 170. III.
 Militibus aræ erectæ a Traiano, divino sic honore affectis, 103. III.
 Militis Christiani occasione capta est persecutio sub Severo, 201. III.
 Millenariorum error quando cœptus, 218. II. qui eandem sunt sectati sententiam, *ibid.*
 Millestimus annus Urbis quando contigit, & quo modo celebratus, 249. IV.
 Miltiades scriptor Ecclesiasticus impugnator Montani dogmatis, 173. XVII. Ejus scripta, *ibid.*
 Minius Martyr Florentiæ sub Decio, 254. XXIX.
 Minutii Felicis locus elucidatus, 211. VI.
 Minutius Felix agit causam Christianæ religionis, 211. III.
 Minutius Fundanus Proconsul in Asia, 128. III. Ad eum scribit Hadrianus Imp. pro Christianis, 128. IV.
 Miracula ex aqua benedicta, 132. IV.
 Miracula falsa tributa Hadriano, 139. II.
 Miracula falsa tributa Æsculapio, 139. V.
 Miracula falsa affectant Gentiles, ut superstitionem collabentem instaurant, 139. IV. VI.
 Miracula sacræ Eucharistiæ, tempore persecutionis Decii, 254. LIV.
 Miraculorum gratia jugis in Ecclesia, 180. VIII.
 Miraculum Clementis de aquæ fonte scaturiente, 100. XI.
 Miraculum Narcissi Episcopi Hierosolym. 199. VI.
 Miraculum in sepulcro S. Clementis, 102. IV.
 Miraculum in sepulcro S. Joannis, 101. IV.
 Miraculum de pluvia, & fulmine in bello Marcomannico, 176. V. VI.
 Miron martyr in Achaia sub Decio, 254. XXVI.
 Misithæus foci Gordiani Imp. Præfectus Prætor. 243. I. Philippi arte sublatus, 244. II. Ejus consilio multa salubria a Gordiano facta atque statuta, *ibid.*
 Missa est memoria Christi passionis, 132. III.
 Missa Clementis Pap. 102. XXIII.
 Missæ agebantur in carcere, 253. XXXIX.
 Missæ non dicebantur ante horam tertiam matutinam, & cur, 154. III.
 Missæ dicebantur etiam noctu, ex decreto Telephori Papæ, *ibid.*
 Missæ in Euprepia Titulo Romæ, 166. I.
 Modestia sanctorum Patrum in tractandis divinis Scripturis, 173. IX.
 Modestinus J. C. sub Alexandro, 225. I.

Modestus scriptor Ecclesiasticus, 172. VIII.
 Mœchiæ crimen apud Montanistas sine pœnitentia, 216. IV.
 Mœchis pœnitentia functis parciſ Ecclesia Catholica, 216. IV.
 Moles Hadriani, 140. II.
 Monachi qui se caſtrarunt excommunicati, & ab omnibus Eccleſiis rejeſti, 230. V.
 Monachorum pallium, 197. XI.
 Monadicæ cognitionis auctoꝝ, 120. XXXIX.
 Montani ætas, 173. II.
 Montani hæreſis magna tentatio in Eccleſia, 173. III. Quæ ab eo diſſeminata, 173. XXIV. XXV.
 Montani hæreſes a Patribus impugnata. *Vide*, Hæreſes.
 Montani larva fides Catholica, 173. XI.
 Montani leges de martyrio non fugiendo, 173. XXX.
 Montani jejunia nova, 173. XXVIII.
 Montani jejunia longe diſſimilia a jejuniis Monachorum, *ibid.*
 Montani jejunia quaſi a Paracleto imperata univerſæ Eccleſiæ, *ibid.*
 Montani jejunia reſpuit Eccleſia, 173. XXIX.
 Montani fœminæ agebant ſacra, 179. LI.
 Montani fœminæ quid de animæ qualitate, 173. XXXI.
 Montani fœminis intendebat Tertullianus, *ibid.*
 Montani ordo hierarchicus, 173. XXXII.
 Montani origo, & ſtudia, 173. XI.
 Montani prophetiæ ex conjectura tantum, ſed fallaces inventæ, 182. IV.
 Montani prophetiſſæ arreptitiæ, 173. VIII. Exdemque meretricis, 173. XII.
 Montani ſectatores arreptitii, *ibid.*
 Montani ſectatores pugnant pro ſpiritu nequam, 173. X.
 Montani ſectatores nullam a Gentilibus perfectionem paſſi, 173. XX.
 Montani ſectatorum ſeveritas, 173. XXXII.
 Montaniſtæ affectabant martyrium, 205. XIV.
 Montaniſtarum monſtra, 173. XXXVIII.
 Montaniſtarum myſteria execranda, 173. XXXIII.
 Montaniſtæ patriarchæ Novatianorum, 254. C-VI.
 Montaniſtarum ſecta latius propagata, 173. XL.
 Montaniſtarum ſectæ diverſæ, 173. XXXVI. XL.
 Montaniſtas Zephyrinus Papa excommunicat, 215. IV.
 Montano quando abſque culpa potuit quiſque communicare, 173. VI.
 Montanus eunuchus fuit, VIII.
 Montanus primatus ambitione excidit ab Eccleſia, 173. XIII.
 Montanus quando progreſſus, 173. I.
 Montanus aliquatenus recte ſenſit de fide Catholica, 173. VII.
 Montanus quibus artibus ſuos decepit, *ibid.* 173. XIII.
 Montanus quid ſenſerit de Trinitate, 173. XX-IV.
 Montanus quo modo appellatus eſt Paracletus, 173. XXV. XXVI. Quo modo dicebat ſe Deum Patrem, 173. XXIV.
 Montanus Romanæ Eccleſiæ communionem tentavit ſubripere, 173. V. XIX.
 Montanus Sabellii erroris auctoꝝ, 173. XXIV.
 Montanus ſuſpēdit ſe laqueo, 173. XX.
 Monteniſium prima origo, 254. XXXVIII.
 Montes exilium conſeſſoꝝ, 254. X.
 Montes deligunt ſibi ſchiſmatici, 254. XXXV.
 Mores corruptiſſimi omnium Gentium a Chriſtianiſ emendati, 175. XXI.
 Mores bene inſtitutos plurimum conferre etiam

Gentilibus ad acquirenda rerum dominia, 236. IV.
 Mortis diverſa genera excogitata contra Chriſtianos. *Vide*, Cruciamentorum genera.
 Mortuus revocatus ad vitam temporibus Irenæi, 180. VII.
 Moyſes preſbyter Romanus conſeſſoꝝ, diu in carcere, 253. XXVIII. Ejus litteræ ad Cyprianum, 253. LXXI. LXXXII. Adverſatur Novatiano ſchiſmatico, 254. LXXV. Favet Cornelio, Papæ, 254. LXVI. Martyrium egregie conſumavit, 254. LXXXV.
 Mulier Pythias ſuffocata a Dæmone, 100. V.
 Mulieres pſeudoprophetiſſæ. *Vide*, Montani prophetiſſæ.
 Mulieres ſeductæ a Marco. *Vide*, Marcus hæreſiarcha.
 Mulieres hæreſum fautrices, 146. XX.
 Mulieres. *Vide*, Fœminæ.
 Mundi finem minatus impoſtoꝝ Romæ, 178. VI.
 Mundum creatum ab Angelis, hæretici qui dixerint, 120. XXIII.
 Mundum hunc eſſe infernum, dicebat Hermogenes, 170. XII.
 Muro Britannia ſæpe diviſa, 183. V. 211. I. *Vide*, Britannia.
 Muſanus ſcriptoꝝ Eccleſiaſticus, 172. VIII.
 Muſcæ iuſteſtæ exercitui Romanorum, 114. III.
 Muſcarum aculeis expoſiti Chriſtiani, 253. CXII.
 Myſteria Carpocratianorum nefanda, 120. XXIV.
 Myſteria clanculo ab hæreticis fieri ſolita, III. VI.
 Myſteria nefanda Montaniſtarum, 173. XXXIII.
 Myſteria ab impoſtoꝝ inventa, 145. XIV.
 Myſteria ſacra cur a Juſtino Gentibus propalata, 150. III.
 Myſteria ſacra Romæ cur patentia cunctis, 145. V.

N

Naſiani Gnoſtici, 120. XLI.
 Narciſſus athleta ſtrangulat Commodum Imperatoꝝ, 194. III.
 Narciſſus Epicoꝝ Hieroſolymitanus quando, 199. V.
 Narciſſus Epicoꝝ Hieroſolymitanus calumniam paſſus recedit, 199. V. Ejus perſeꝝtoꝝ quæ paſſi ſint, 199. VI. VII.
 Narciſſus Epicoꝝ Hieroſolymitanus convertit aquam in oleum, 199. V.
 Narciſſus Epicoꝝ Hieroſolymitanus in deſertum locum ſe ſubduxit, 199. VIII.
 Narciſſus Epicoꝝ Hieroſolymitanus quando rediit, & quantum vixit, 199. IX.
 Narzalis martyr Carthagine ſub Severo, 202. II.
 Naſus hieroglyphicis judiciis, 173. XXXVIII.
 Natali Domini Miſſam noctu dici, 154. II.
 Natalius conſeſſoꝝ lapſus in hæreſin, converſus agit exomologeſin Romæ ſub Zephyrino Papa, 206. II.
 Natalius admonitus viſione diviſa atque plagis reſpiciſcit, 206. III.
 Natalis dies martyrum celebrari ſolitus in Eccleſia. *Vide*, Mart. cultus, Dies.
 Natura quod eſt inſitum homini, peccatum non eſſe, dixerunt Baſilidiani, 120. XVIII.
 Negans Chriſtum obmutuit, 254. LII.
 Negantes Chriſtum dira paſſi. *Vide*, Lapſi.
 Nemēſis martyr Alexandriæ ſub Decio, 253. CVI.
 Nemēſius martyr Romæ ſub Hadriano, 138. IV.
 Neon laicus homo docuit in Eccleſia, 230. III.
 Neon ſcriptoꝝ Actoꝝum martyrum, & ipſe martyr, 179. XXXVII.
 Neratius Priſcus J. C. ſub Hadriano, 122. I.
 Nereus martyr cum Archilleo ſub Traiano, 100. XII.
 Nerva Imp. diem obiit, 100. I.
 Neſtoꝝ Epicoꝝ Pergeniſis martyr ſub Decio, 254. XXII. Ni-

- Nicephori Callisti error de tempore martyrii Onesimi, 110. X. Item de Apollonio, 189. II.
- Nichorei libri, 247. III.
- Nicolaitæ Gnostici, 120. XXV.
- Nicopolis in Palæstina restituta, 222. I.
- Nicopoli apud Aëgium inventa editio Sexta, 230. VII.
- Nicostratus confessor Romæ in carcere, 253. XXVIII. LXX.
- Nicostratus legatus Novatiani, homo scelestissimus, 254. XCVI.
- Niger tyrannus invadit Imperium, 195. II.
- Nigidius discipulus Hermogenis, 170. XII.
- Nomades populi facti Christiani, 140. VII.
- Nomen Christianum in culpa absque alio delicto. *Vide*, Christianum nomen.
- Nomina portentosa ab hæreticis excogitata, 120. IX.
- Nomina Apostolorum soliti imponere Fideles suis filiis, 109. LVII.
- Nominis mutatio apud Christianos, 254. IX.
- Nonnus idem quod monachus, 229. VII.
- Nonnus dictus Hippolytus Episcopus Portuensis, VIII.
- Notarum inventores, 238. III.
- Notarii scribentes Acta Conciliorum, & Collationum quales, 238. II.
- Notarii septem a Clemente Papa delecti ad scribendas res gestas martyrum, *ibid.* Non tantum res gestas, sed & verba illorum scripserunt, *ibid.*
- Notarii septem Origeni suppeditati, 220. X.
- Notariorum in scribendo pernicitas admiranda, 238. IV.
- Notariorum alii Ecclesiæ, alii Proconsulum, 238. II.
- Notario libenter carebat Ambrosius, suo utens chirographo, 220. XII.
- Notarium suum erubescere aliquando Hieronymus, 220. XI.
- Notarius unus plus satis singulis sanctis Patribus, *ibid.*
- Novas editiones Scripturæ divinæ edere, & antiquis non acquiescere, hæreticorum est, 231. LVII.
- Novatiani, sive Novatianenses non ex Novato, sed ex Novatiano schismatico, 254. LXII.
- Novatiani atque Novati penes Græcos confusa sunt nomina, *ibid.*
- Novatiani hæreses quæ, 254. CIV.
- Novatiani perjurium, 254. LXVIII. Eiusdem verusitas, & malæ artes, 254. LXVII. Eius ignavia tempore persecutionis, 254. LXXII.
- Novatiani vita, mores, & institutio, 254. LXXI. Eius fastus atque superbia, 254. LXXVII.
- Novatiani sectator quidam negabat Petrum Apostolum baptizatum, 254. CVI.
- Novatiani se Catharos dicebant, 254. CVI.
- Novatiani negabant claves Ecclesiæ, 254. CVII.
- Novatianum schisma magna tentatio in Ecclesia, 254. LXXVIII.
- Novatianus & Novatus quando schisma conflarunt, 238. IX.
- Novatianus a Novato seducitur, 254. LXI.
- Novatianus quid adversus Cornelium molitur, *ibid.*
- Novatianus ex improvise apparuit Episcopus, 254. LXX.
- Novatianus baptizatus in lecto, 254. LXXI.
- Novatianus ex philosopho Stoico factus presbyter, dispensante Pontifice, 254. LXXIII.
- Novatianus suos sibi adstringit juramento, 254. LXXV.
- Novatianus legatos mittit ad diversas Ecclesias, 254. LXXIX.
- Novatianus scribit ad Ecclesiam Alexandrinam, *ibid.*
- Novatianus a Dionysio Episcopo Alexandrino corripitur, *ibid.*
- Novatianus legatos mittit ad Cyprianum, 254. LXXXII.
- Novatianus Stoicam philosophiam conatus in Ecclesiam introducere de æqualitate peccatorum, 254. CIV.
- Novatianus montanizat, 254. CV.
- Novatianus Symbolum Apostolicum adulterat in illis verbis, *Remissionem peccatorum*, 254. CVII.
- Novati fratris Pudentianæ obitus, 162. II.
- Novati Pudentis Senatoris filii domus hospitium erat Christianorum, 165. III.
- Novatus filius Pudentis, & ejus sorores, se suæque omnia officii pietatis manciparunt, 165. III.
- Novatus, & Novatianus quando schisma fecerunt, 238. IX.
- Novatus cur descivit ab Ecclesia, 254. LX.
- Novatus a Felicissimo schismatico ducit originem, 254. XXXIX.
- Novatus Novatianum seducit in schisma, 254. LXI.
- Novatus ordinator Felicissimi, 254. XXXIX. LIX.
- Novatus cur Romam venit, 254. XLI.
- Novatus scelestissimus omnium hominum, 254. XXXIX.
- Novatus cum suis legatus mittitur in Africam, 254. XCVI.
- Novatus quæ Romæ est operatus, 254. LIII. LXI.
- Novatus Urbem deserit: facta tunc quies in Ecclesia, 254. XCVII.
- Novatus ab Urbe cum discessisset, schismatici respiscunt, *ibid.*
- Numerianus pro Numerio, 253. CXXXVI.
- Numerius Dux exercitus, persecutor sub Decio, *ibid.*
- Numidiam incursant barbari, & captivos ducunt Christianos, 254. CVIII.
- Numidicus confessor ordinatur a S. Cypriano, 253. XCV. Eius martyrium, *ibid.*
- Numisma cum Græcis Latinisque litteris, & aliis diversis signis testantibus Antinuum Deum consecratum; 132. X.
- Numisma Hadriani porcæ continens cum porculis sugentibus ubera, 137. III.
- Numisma Antonini Pii, 140. I.
- Numisma ab una parte continens Severum cum conjuge, ab altera Antoninum, & Getam, 210. II.
- Numisma Antonini filii Severi, 210. IV.
- Numismata Traiani varia, 105. I. 106. I. 114. II.
- Numismata Hadriani, in quibus Africa est expressa, 126. I.
- Numismata alia Hadriani, 119. II. 120. I.
- Numismata Hadriani insigni notata inscriptione, 121. III.
- Numismata Severi Imp. 202. II. 206. IV. 210. III.
- Numismata Elagabali, 220. III.
- Numismata Philipp. Augg. millesimo anno urbis cusa, 249. IV.
- Nun Basilidis, 120. X.
- Nuptias damnat Saturninus, 120. XXIII. Item alii. *Vide*, Marcion.

- Oblationes hæreticorum respuit Ecclesia, 167. VI.
- Oblationibus Fidelium ditatæ Ecclesiæ, 167. VII.
- Obsequentes milites qui dicti erant, 170. III.
- Octavius dictus liber Minutii Felicis, 211. V.
- Octopla ab Origene composita, 231. II.
- Oedipodis concubitu infamati Christiani. *Vide*, Calumniam.
- Officia Palatina ab Hadriano mutata, 140. V. 316. XIII.

- Olei fons in Taberna meritoria illustratus Ecclesia, 224. IV. Viget miraculum, *ibid.*
- Oleum ex aqua factum a Narcisso Episcopo Hierosolymitano, 199. V.
- Onesimus in locum sancti Joannis Evangelistæ substituitur, 101. XI.
- Onesimus Episcopus Ephesinus, legatus ad Ignatium, 109. IX.
- Onesimus Episcopus Ephesinus, martyr Romæ, 110. X. Ejus reliquiarum translatio, *ibid.*
- Onesiritus magister Commodi, 179. LVI.
- Ononychites depictus a Gentilibus Deus Christianorum, 201. XXI.
- Onusuli error de patria Traiani Imperatoris. *Vide*, Panvinus.
- Ophiani, sive Ophitæ hæretici, 145. XII.
- Ophiani prodire ex schola Valentini, *ibid.*
- Ophiani quando emerere, *ibid.*
- Ophiani dicebantur etiam Gnostici, 145. XII.
- Ophiani cito extincti, *ibid.*
- Ophianorum præstigiæ, *ibid.*
- Ophianorum hæreses, *ibid.*
- Opilius Macrinus Imperator. *Vide*, Macrinus.
- Opinantes, sic dicti hæretici, 191. II.
- Optatus ordinatur subdiaconus a Cypriano ex certa causa, 253. LXXII.
- Optimus Proconsul in Asîa sub Decio, 254. XXIV.
- Oracula edi ab Idolis desierunt, 100. IV.
- Oracula Christianorum vera, 114. III.
- Oracula Gentilium ex malo Dæmone provenisse, 100. IV.
- Oraculum Jovis Ammonis quando contulit, 100. IV.
- Oraculum novum ex commentitio Æsculapio, 145. XIV.
- Oraculum Ponticum quid respondit in Christianos, 145. XIV.
- Oraculum Ponticum elusit Severianum de promissa victoria, *ibid.* 163. VII.
- Oraculum Ponticum posuit iterum in discrimen Romanum exercitum, 171. V.
- Oraculum de fide Christiana propaganda, 224. II.
- Orandum non esse, dicebant Gnostici, 120. XLI.
- Oratio, & dictio simplex semper placuit sanctis Patribus, quod & divino oraculo est comprobatum, 231. LIX.
- Ordinandi non nisi dignissimi, 253. LXXXVIII. & *seqq.*
- Ordinatio clericorum mature admodum, & magna ex causa facienda, 253. LXXII.
- Ordinationes a Cypriano quanta circumspeditione celebratæ, 253. LXXXVIII.
- Ordinationes factæ a Romanis Pontificibus cur recenseantur, 154. II.
- Ordinatio Numidici facta a S. Cypriano, 253. XCIII.
- Ordinatio Optati facta a S. Cypriano, 253. LXXII.
- Ordinatio Saturi facta a S. Cypriano, 253. XCIII.
- Ordines sacri in Ecclesia a temporibus Apostolorum, 109. III.
- Ordines Ecclesiasticos ex dispensatione conferre quam periculosum, 254. LXXXIV.
- Origenis atas, & vita institutio.*
- Origenes puer, 204. IX. Ejus recta vitæ institutio, & flagrans ardor martyrii, *ibid.*
- Origenes scribit ad patrem epistolam hortatoriam, 204. VIII. Ejus eminentissimum ingenium, 204. X.
- Origenes æqualis Ammonii, 234. IV.
- Origenes an fuerit auditor Ammonii, *ibid.*
- Origenes a patre reprimitur, 204. X.
- Origenes qua ætate parente orbatus, *ibid.*
- Origenes quando docere cœpit Alexandriæ, 196. XXVII. 205. III.
- Origenes quo modo a virgine locuplete adjuvatur, 205. VI.
- Origenes linguam Hebraicam didicit, 220. VII.
- Origenes excellit in omnibus scientiis, 220. IX.
- Origenes ab Ambrosio adjuvatur, 220. X. Septem ei Notarii suppeditantur, & alia, *ibid.*
- Origenes ordinatur presbyter, 230. I.
- Origenes impugnatur a Demetrio Episcopo Alexandrino, *ibid.* In quibus ab eo juste accusatus, 230. IV.
- Origenes a Demetrio rursus exagitatus, 232. I.
- Origenis discipuli martyres, 205. VII.
- Origenis castratio, & vita mollis.*
- Origenes quando seipsum castravit, 208. I.
- Origenes perperam interpretatus Evangelium de Eunuchis, *ibid.*
- Origenes semper in gynæceo cum puellis, 253. XLIV.
- Origeni inserviunt puellæ in scribendo, 220. X.
- Origenis castratio a Demetrio Episc. Alexand. divulgatur, 208. I. 230.
- Origenis castratio facta pharmaco, 220. LV.
- Origenis castratio occasionem dedit sectæ dictæ Eunuchorum, 230. V.
- Origenis confessio.*
- Origenes quid tempore persecutionis, 205. V.
- Origenes sæpe lapidibus impetitus a Gentilibus & quæsitus ad necem, *ibid.*
- Origenes subducens se a periculis quærit latebras, 205. VI. Delituit apud Julianam virginem, *ibid.*
- Origenes, fugiendum tempore persecutionis, disertis verbis docet, 205. XI.
- Origenes quæ passus Alexandriæ ab Ethnicis, 232. IV.
- Origenes vindicatur a calumnia de thurificatione, 253. CXVII.
- Origeni falso adscriptus turpis lapsus, 253. CXX.
- Confutatur fabula de Æthiope, CXVII.
- Origenis gloriosa confessio, 232. III.
- Origenis confessio sub Decio, 253. CXVI.
- Origenis labores in divina Scriptura.*
- Origenes quando interpretatus est Cantica Cantorum, 208. III.
- Origenes quando scripsit Commentarios in Joannem, 232. I.
- Origenes quæ scripsit Alexandriæ sub Alexandro Imp. *ibid.*
- Origenes æmulatione Longini philosophi scripsit Periarchon, 232. III.
- Origenes epistolas circulares scripsit pro sua defensione, 232. VII. Ejus nomine multa fuisse vulgata, 232. VIII. Falso ei adscribitur liber de Singularitate clericorum, 253. XLIV.
- Ejus scripta corrupta ab hæreticis, 232. IX.
- Origenes quando de Martyribus scripsit, 237. XIII.
- Origenes quando & quo impellente scripsit contra Celsum, 243. III.
- Origenes scripsit ad Philippum Imp. & ad Severam Augustam, 246. VIII.
- Origenes scripsit professionem suæ fidei ad Fabianum Papam, 248. I.
- Origenes cogitat de editionibus divinæ scripture colligendis, 207. VI.
- Origenes quærit editiones divinæ scripture, 219. III. 220. VII.
- Origenes invenit Sextam editionem, 230. VII.
- Origenes componit Hexapla, & Octopla, 231. II. IX.
- Origenes quo ordine disposuit editiones, 231. IX.
- Origenes optime meritis de editione Septuaginta, 231. VII.
- Origenis editiones duæ communes, 231. XLI.
- Origenis dialogus cum quinque hæreticis, quos vicit, 220. IX.

- Origenis Pœnitentia, liber inscriptus, falso illi tribuitur, 253. CXVII.
- Origenis immensum studium collatum in cognoscendis, & disponendis editionibus commendatum a Patribus, 237. III. IV.
- Origenis labores contra hæreticos.*
- Origenes convertit Ambrosium Marcionitam, 220. VIII. Alios quoque hæreticos plures convertit, *ibid.*
- Origenes revocat Beryllum ab hæresi, 229. II.
- Origenes quid passus Ephesi ab hæreticis, 232. IX. Ejus scripta corrupta ab hæreticis, *ibid.* Ejus nomine multa vulgata ab hæreticis, *ibid.*
- Origenes superat quinque hæreticos, 220. VIII.
- Origenes disputat cum hæreticis, arbitro Gentili philosopho, 220. IX.
- Origenis fama celebris.*
- Origenem magnopere reveritus est Plotinus, 248. III.
- Origenes a Mamæa Alexandri Matre accersitur, 220. VI.
- Origenes laudatus a Longino atque Porphyrio, aliisque philosophis Gentilibus, 234. III.
- Origenis excellentia in omnibus scientiis, 220. IX.
- Origenes hæreticus habitus.*
- Origenes excusatur frustra, 232. X. Aperte convinci potest hæreticus, *ibid.*
- Origenes excommunicatus a Demetrio Episcopo Alexandrino, 232. VII.
- Origenes vivens contestatur se fidem Catholicam semper sectaturum, 232. III.
- Origenis defensiones temere recens a multis sunt scriptæ, 256. XI.
- Origenis Apologia scripta a Rufino. *Vide Rufinus.*
- Origenis peregrinatio.*
- Origenes vocatur in Arabiam, 230. III.
- Origenes proficiscitur in Palæstinam, inde reversus Alexandriam, 231. LXV.
- Origenis peregrinationes diversæ in unum collectæ, *ibid.*
- Origenes rursus proficiscitur in Palæstinam, 233. V.
- Origenes secedit Tyrum, *ibid.*
- Origenes fugit Cæsaream, *ibid.*
- Origenes cupidissimus invisendæ Romanæ Ecclesiæ, 220. VII.
- Origenes sub Zephyrino Papa venit Romam, *ibid.*
- Origenes iterum venit Romam sub Fabiano Papa, 248. II.
- Origenes venit Romam dicturus causam coram Fabiano Papa, *ibid.*
- Origenes Romæ dum esset, adiit Plotinum publice profitentem, 248. III.
- Orosius historicus erroris arguitur, 212. I.
- Osculari soliti Fideles pedes Romani Pontificis, 216. XVI.
- Ostiensis Ecclesia sub Alexandro vexata, 229. V.
- Qvinus Camillus occisus sub Alexandro, 225. V.
- Palladium rejectum sub Commodo, 193. I.
- Pallam sacratam non tangat diaconissa, 179. LI.
- Palliari derisi, 197. XI.
- Pallii Episcopalis mysterium, 216. XV.
- Pallium indumentum religiosorum tantummodo, non omnium Christianorum, 197. XI.
- Pallium induit Heraclas Christianus philosophus, postea Episcopus Alexandrinus, 197. XVI.
- Pallium induit Porphyrius martyr, 197. XVII.
- Palma Episcopus in Asia, 175. XIV.
- Palmatus Consularis martyr sub Alexandro, 226. III.
- Pameli error de tempore conversionis Tertulliani, 197. IV. Ejus dispositio epistolarum Cypriani qualis, 253. LXXXIV.
- Pantheon istum fulmine, 112. XI.
- Pantheon a Severo resarcitum, 205. II.
- Pantænus philosophus Christianus proficiscitur ad Indos, 185. I. Omnium eruditissimus, *ibid.*
- Pantænus reperit apud Indos Evangelium Matthæi, 185. II.
- Pantænus docuit Brachmanas, *ibid.*
- Panvini error de patria Trjani, 100. I.
- Panvinus parum fidelis in Chronico, 253. II.
- Papæ electio qualiter olim fieri solita, 254. XLIV.
- Papæ titulus, Pontifex Max. Episcopus Episcoporum, ambo simul, 142. IV. 216. IV.
- Papæ summa auctoritas. *Vide*, Pontifex Romanus.
- Papæ nomen Romani Pontificis, 142. IV.
- Papæ commune nomen cæteris Episcopis, 165. X.
- Papæ nomine aucupantur calumnias hæretici, 142. IV. *ibid.*
- Papa nomen proprium viri, 165. X.
- Papa Romanus calumniam passus occasione Montani. *Vide* Calumniæ.
- Papias Theologus antiquus, auctor Millenariorum opinionis, 118. II. Ejus laudes, & scripta, 118. III. Quos habuit sectatores, *ibid.* Traditionum explorator, 118. II.
- Papias martyr Pergæ sub Decio, 254. XXII.
- Papinianus Jureconsultus persecutus Christianos occidit, 214. III. Ejus discipuli, 225. I.
- Papyrus martyr Pergami cum sociis sub Marco Imperatore, 169. XXIII.
- Papyrius antiquus Theologus in Asia claruit, 198. IX. Observavit Pascha ex præscripto Evangelii decimoquarto die Lunæ, 198. IX.
- Parabolæ Evangelii a Marcione perperam explicatæ, 146. VIII.
- Paracletum se esse Montanus dicebat, quo modo, 173. XXIV.
- Paracodas Episcopus accipit litteras a Vigore Papa de Paschate celebrando, 198. XIX.
- Paradisum visibilem ex Platone Hermogenes docuit, 170. XII.
- Paramon, & socii martyres sub Decio, 254. XXVII.
- Paraphrases Jonatæ creditæ Theodotionis, 184. V.
- Parmenas diaconus martyr Philippis sub Traiano, 109. XXXVII.
- Parmenio martyr Persa sub Decio, 254. XXVII.
- Parthenius martyr cum Calocero Romæ sub Decio, 253. XXIX.
- Parthicum bellum absolutum, 168. II.
- Paschæ temporis occasione obortæ in Ecclesiâ controversiæ, 167. VIII.
- Paschæ temporis occasione obortas controversias, ut componeret, Polycarpus venit Romam, *ibid.*
- Paschæ tempus legitimum quando a Petro stabilitum, 159. I.
- Paschæ tempus definitum traditum a Marco Ecclesiæ Alexandrinæ, 159. II.

- Paschæ tempus etiam a Joanne Apost. statutum die Dominico. *Vide*, Joannes.
 Passionis Christi memoria agenda in Missa, 132. III.
 Pastor cognomen Romanæ familiæ, 166. VIII.
 Pastor presbyter Roman. Titulum erexit in Viminali, 166. III. Quando, 162. I.
 Pastor Senator in Urbe, 160. VIII.
 Pastoris presbyteri Romani sub Pio Papa obitus, 164. XXIV. Ejus Acta, 159. VII.
 Pastoris epistola ad Timotheum, 162. II.
 Pastoris Evangelici super humeros ovem portantis imago expressa egregie in vasis sacris, 216. XIII.
 Pastoris libri diversi tituli, 159. VI.
 Pastoris scripta diversa, 159. VI.
 Pastorales litteræ quæ, *ibid.*
 Patriarchæ nomen antiquum, 112. II.
 Patriarchæ nomen displicet Novatoribus, *ibid.*
 Patriarchales sedes tres, 112. III.
 Patriciniani hæretici, 203. XXVI.
 Patropassiani hæretici ex Praxea ducunt originem, 196. XXI.
 Patrum modestia in tractandis rebus Ecclesiasticis, 173. IX.
 Patalor in chitæ hæretici, 173. XL.
 Pauli trophæa Romæ integra. *Vide*, Apostolorum trophæa.
 Pauli epistolæ a Marcione decurtatæ, 146. X.
 Pauli statua supra columnam Antoninam sita, 176. XXVIII.
 Paulinus Episcopus Iconii, 230. III.
 Paulus Concordiæ quid accepit a Notario S. Cypriani, 216. XIX.
 Paulus Jureconsultus sub Alexandro, 225. I.
 Paulus martyr in Africa sub Decio, 253. LXII.
 Paulus Thebæus primus eremita sub Decio cœpit, 253. CXI. Quo anno solitudinem ingressus, 253. CXIII. Ejus ætas, 253. CXV.
 Pauli Apostoli in *παιδίσκων* sententia, 100. XV.
 Pauperum æs alienum Cyprianus dissolvit, 254. XXXVI.
 Pauperum cura adhibenda, præcipue tempore persecutionis, 153. XL.
 Pauperum captivorum redemptio. *Vide*, Cyprianus.
 Paulilippus martyr sub Hadriano, 140. V.
 Pax Ecclesiæ diuturna occasione militis profligata, 201. II.
 Pax Ecclesiæ reddita ab Antonino Pio, 154. V. A Marco pariter. *Vide*, Marcus.
 Pax Ecclesiæ Africanæ reddita citius tempore Decii, 254. XL.
 Pax Ecclesiæ reddita a Commodo Imp. & ex qua causa, 182. V.
 Pax Ecclesiæ post obitum Severi Imp. diuturna contra prophetias Montani, 213. XII.
 Peccata laudata a Carpocrate, 120. XXIV.
 Peccata omnia ab hominibus consummanda, ut salutem assequerentur homines, Carpocrates impie agebat, 120. XXV.
 Peccatorum remissio falsa ab Helcesaitis promissa, 249. VII.
 Peccatorum remissio in Ecclesia non sine satisfactione. *Vide*, Satisfactio.
 Peccatorum remissionem ab Ecclesia aufert Novatianus, 254. CVII.
 Peccatorum æqualitatem ex Stoica disciplina Novatianus prædicat, 254. CIV.
 Peccatum unde ex Basilidis sententia, 120. XV. III.
 Pedes Pontificis, & aliorum sacerdotum poenitentes Fideles osculabantur. *Vide*, Osculari.
 Pedibus Pontificis se sternebant Fideles, 216. XVI.
 Pedito consul terræmotu obtritus, 111. I. 117. III.
 Pedonis consulatus quando contigit, 111. I. 117. V.
 Peon martyr Romæ cum sociis sub Marco, 165. I.
 Pepuza vicus in Phrygia, ubi Montanus docebat, 173. XIII.
 Peregrina religio vetita antiquitus in Urbe, 164. V.
 Peregrinatio Hierosolymitana, 199. X.
 Peregrini Syri Romæ hospitari soliti in Esquilis in Viminali, 159. VIII.
 Peregrinus Episcopus Antiochodorensis, 142. XII. Missus in Gallias a Sixto Papa martyrium patitur, *ibid.*
 Peregrinus martyr Romæ cum sociis sub Commodo, 192. II.
 Perennius sive Perennis Præfectus sub Commodo, 189. I. Summam rerum administrat, 189. III.
 Perennius damnat Apollonium Senatorem Christianum, 189. II. IV. Ejus nequitia, 189. III. V.
 Perennius a Commodo jubetur occidi, *ibid.* Dat pœnas de fuso sanguine Christiano, *ibid.*
 Perennius alius sub Gordiano persecutor Christianorum, 243. IV.
 Pergensis Senatus litteræ, 254. XXIII.
 Perentinus martyr Aretii sub Decio, 254. XX. IX.
 Perpetua, & Felicitas martyres in Africa sub Severo, 205. XXI. Earum corpora translata Carthaginem, 205. XXVI.
 Persæ domiti a Traiano, 114. I.
 Persæ quando primum servierunt Romanis, 236. I.
 Persæ a Gordiano superati, 244. I.
 Persecutio sub Antonino Pio gravis admodum, 142. XIV. 154. IV.
 Persecutio sub Alexandro ex populi furore. *Vide*, Alexander.
 Persecutio sub Decio, quando cœpta, 252. VII. Quibus præmonstrata est visioibus, 252. XI. Ejus ingens sævitia, 252. XV. Acriter sævitit Alexandriæ, 252. XCIX. Credita hæc persecutio omnium sævissima, 252. CXII. Exagitavit Ecclesiæ Ponticas, 253. CXXIX.
 Persecutio sub Hadriano, 120. IV. 123. III. An ex ejus edicto prodierit, & quo modo, 120. V. Eadem postea aucta magis, 125. III. Qua occasione sedata fuerit, 128. III.
 Persecutio sub Marco Aurelio ex populi tumultu concitata, 164. II. Quando cœpta, 164. XXIV. Acrior sævitit, 169. I. 172. I. Rursus instauratur, 179. I. Duravit usque ad finem Imperii ejusdem, 179. XLIX.
 Persecutio sub Maximino, 237. IV. Eadem sexta numerata, *ibid.* Acris sævitit, 237. X. Quievit 238. VIII.
 Persecutio sub Severo qua occasione cœpta, 201. II. Eadem a Plautiano excitata, & aucta, 201. XXXIX. Africam quando invasit, 203. V. VI. Quid in Ægypti Ecclesiis, 204. VIII.
 Persecutio sub Traiano qua occasione cœpta, 100. VI. IX. Eadem acris sævitit, & duravit etiam post ejus rescriptum, 104. VII.
 Persecutiones tres usque ad Traianum, 100. VI. Persecutionem redimere licere contra Montani, & Tertulliani, & aliorum sententiam, 205. XIV. XVI.
 Persecutiones sine edicto sæpe excitatæ, 120. V. Persecutionibus Ecclesia magis crescit, 130. VII. Persecutionis signo dignosci Catholicos ab hæreticis, 253. XXX.
 Persecutionis tempore jubentur Fideles vacare orationi atque jejuniis, 253. XLVII.
 Personarum distinctio in Trinitate & confusio. *Vide*, Patropassiani, Praxæas.
 Personatos quo tempore Romanis licebat incedere, 183. XI.
 Pertinax Imp. 195. I. Occiditur, *ibid.*
 Pescennius Niger initiatus sacris Isis, 183. VII.

- Pestis sub Mario unde exorta, & quam dira, 170.
 I. Unde egressa *ibid.*
 Petra scelerata, & alia loca sic dicta, 192. IV.
 Petri Alexandrini Episcopi sententia de redemptione martyrii, 205. XVII.
 Phalaridis supplicium, 120. VI.
 Pharos apud Alexandriam locus ubi editio Septuaginta elaborata est, 231. XX.
 Phædimus Episcopus Amasenus in Ponto, 233. XIII. Creat Gregorium Thaumaturgum Episcopum Neocæsareæ, *ibid.*
 Phoebus Clementis discipulus, 102. III.
 Phibionitæ Gnostici hæretici, 120. XLI.
 Philadelphensium legatio ad Ignatium, 109. XIV.
 Philadelphenses martyres duodecim sub Marco, 169. XVII.
 Philænidæ cantilenæ, 164. XXIII.
 Philetus Episcopus Antiochenus creatur, 217. IV. Moritur, 230. I.
 Philetus cum sociis martyr sub Hadriano, 140. V.
 Philippa cum sociis martyr Pergæ sub Pio, 154. III.
 Philippenses excipiunt Ignatium, 109. XVI. Curantque ejus epistolas. *Vide supra*, Epistolæ, Ignatius.
 Philippopolis Civitas a Philippo Imperatore ædificata, 249. V.
 Philippus Augustalis Præfectus in Ægypto Christianus, 188. I. Persequitur Magos, & Judæos, *ibid.* Quæ passus est, 204. VI.
 Philippus diaconus unus ex septem, quo tempore celebrabat Pascha, 198. VIII.
 Philippus Episcopus Gortynæ in Creta, antiquus Theologus, 172. VIII. Scripsit contra Marcionem, *ibid.*
 Philippus Imperator, genere Arabs, Mithreum sustulit, 244. II. Quando creatus Præfectus Prætorio, *ibid.* Ejus ambitio, sævitia, & ingratitude, 245. I. Affectat Imperium, *ibid.* Gordianum Imp. occidi jubet, 246. I.
 Philippus Imp. nondum Christianus immanissima scelera perpetrat, *ibid.*
 Philippus Imp. quando factus est Christianus, 246. VI. VII. 249. III.
 Philippus quando cœpit imperare, 246. I.
 Philippus Imp. agit exomologesin, 246. V.
 Philippus Imperator cum Philippo Augustali confusus, 246. VI.
 Philippus Imp. quando Romam venit, 246. X.
 Philippus Junior Augustus creatus, 247. IV. Ejus vita ac mores, 249. I. Patrem redarguit cachinnantem, *ibid.* A matre Severa ad severitatem compositus, 249. I. ἀγιδωτος dictus & quare, *ibid.*
 Philippus Imperator pias sanctasque leges Christiano dignas Imperatore tulit, 249. III. Clases exoletorum vetuit, 249. II. Poetas sprexit, 249. III.
 Philippus Imp. celebravit ludos Sæculares, 249. IV.
 Philippus Imperator ædificat Philippopolim civitatem, 249. V.
 Philippus Imp. una cum filio occisus, 253. II. Anni ejus Imperii, 251. I. Amborum Philipporum monumentum, 253. III.
 Philippus Imperator relatus inter divos, *ibid.*
 Philippus martyr Romæ cum sociis sub Marco, 175. IV.
 Philo diaconus, comes Ignatii, 109. VIII.
 Philocomi hæretici, 247. III.
 Philominus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Philosophi de Deo disputant, & lapides colunt, 234. X.
 Philosophi Cynici, & Epicurei infestissimi Christianis, 164. X.
 Philoſophi Christiani facti, nec deserentes philosophiam, evaserunt hæresiarchæ, 120. XL.
 Philosophi complures facti Christiani, 130. IX. Itemque hæretici, *ibid.* 247. II.
 Philosophi amore puerorum infames, 132. XI.
 Philosophi Platonici, vel ad Christianam fidem conversi, vel magiæ addicti, 234. VI. XIV.
 Philosophi minores, quam rudes ac simplices Christiani, 234. XII.
 Philosophi indigent cicuta, ut ad paucas horas casti sint, *ibid.*
 Philosophi Romæ a Marco Imperatore ripem accipiunt, 164. IX.
 Philosophia hæresum officina, 146. IV.
 Philosophia quomodo utilis Christianis, 234. VI.
 Philosophia Platonis est veluti introductio ad fidem Christianam, 234. X.
 Philosophia quomodo se habeat ad Theologiam, 234. XII.
 Philosophia qui abutuntur, declinant in magiam, 234. VI. XIV.
 Philosophiam cur discant, & alios doceant Christiani, 234. VI.
 Philosophiam addiscendo plerique facti sunt Christiani, 234. IV.
 Philosophiam qui conati sunt introducere in Ecclesiam, quomodo facti sunt hæretici, 120. XL.
 Philosophus incognitus exclamat in theatro adversus Perennium, 189. 190. IV.
 Philumena Apellis hæresiarchæ scorum, & hæresis administra, 146. XIX. Ejus inmunditia atque præstigæ, *ibid.* 174. XI.
 Phlegon chronographus quando, & quæ scripsit, 138. VII.
 Phlegontis Annales, 140. III.
 Phlegontis nomine Vita Hadriani, *ibid.*
 Phocas Episcopus in Ponto martyr sub Traiano, 114. IV.
 Photinus Episcopus Lugdunensis, martyr sub Marco, 179. XXXV.
 Pictura ex musivo de Consulibus initiatis Isis sacris, 183. VII.
 Picturæ sacræ in vasis sacris quid mystice, 179. XXXVI.
 Picturæ. *Vide*, Imagines.
 Pinytus scriptor Ecclesiasticus, 172. VIII.
 Pinytus Episcopus, 175. XIV. Ejus studium erga suos, *ibid.*
 Pionius presbyter Smyrnenſis quo tempore passus sit, 169. XXII. 254. II. De eo Eusebii locus corruptus restituitur, 254. I. Perperam ponitur sub Marco, ponendus sub Decio, 254. II. Ejus martyrii Acta germana, *ibid.*
 Pionii ejusdem socii in certamine, *ibid.* Catenis cur se neſtunt, 254. IV.
 Pionius concionatur Smyrnenſibus, 254. III. Damnatus a Proconsule, vivus comburitur, de castitate servata ultimum elogium, 254. XIX. Ejus capilli ab igne illæsi, 254. XXI. Dies natalis, 254. II. XXI.
 Pithon discipulus Marcionis, 146. XX.
 Pius Imperator quid pro Christianis rescripsit. *Vide*, Antoninus.
 Pius Papa creatur, 158. II. Præcessit Anicetum, 158. III.
 Pius Papa de Paschatis tempore decretum facit, 159. I.
 Pius Papa invisit Novatum fratrem S. Praxedis ægrotum, 162. II.
 Pius Papa scribit epistolam ad Justum Episcopum Viennensem, 166. I.
 Pius Papa prædicit suum martyrium, 166. III. Quando passus est, 167. I. Ejus sedis anni, decreta, & ordinationes, *ibid.*
 Pius Papa quid de baptismo hæreticorum, 167. II.

- Placidus, sive Placidus magister equitum sub Traiano, 103. IV. Idem martyr sub Hadriano cum suis, 120. VI.
- Platonis imago apud Carpocratem, 120. XXXVIII.
- Platonicae philosophiae suavitas, 130. V.
- Platonici philosophi conversi ad Christum, 234. VI. Alii qui reluctati sunt, evaserunt magi, 234. VII.
- Plautianus relictus Romae Praefectus a Severo, 201. XX. Saevit in Romanos, *ibid.*
- Plautianus, quid in Christianos, 201. XXI.
- Plautianus persequitur Christianos in Africa, 203. XIV. Expilator bonorum Christianorum, 206. I. Occiditur, 206. I. Ejus fastus, & potentia, 206. II. III.
- Plautianus vere humanae miseriae exemplum, 206. II.
- Plautiani Christianorum hostis nomen abolitum, & abrasum, *ibid.* III.
- Plautilla filia Plautiani relegata in insulam, 206. III.
- Plautus filius Plautiani relegatus, *ibid.*
- Plebs Romana quid in electione Romani Pontificis, 254. XLIV.
- Pleroma Valentini, 145. II.
- Plinii Consulatus susceptus quando, 103. I.
- Plinii epistola ad Traianum de Christianis, 104. II.
- Plinius olim Augur, 104. I.
- Plinius Proconsul. in Bithynia, *ibid.*
- Plinius quid contra Christianos, 104. II.
- Plinius in quo Christianos excuset, 104. IV.
- Plotini aetas, 234. II.
- Plotinus auditor Ammonii, *ibid.* Fidelis custos secretorum ejus, 247. I.
- Plotinus quando Romam venit, 244. III. 247. II. 248. IV.
- Plotinus magiae auscultat, 234. XIV. In eum acclamatio Aegyptii cujusdam, *ibid.*
- Plotinus contubernalis faminarum, *ibid.*
- Plotinus cogitat in Perfidem proficisci, 244. III.
- Plotinus discipulos habuit alios Christianos, magos vero alios, 247. II.
- Plotinus scripsit contra Gnosticos, 247. III.
- Plotinus non abhorruit a Christiana religione, *ibid.*
- Plotinus docebat Romae, cum eum Origenes convenit, 248. IV.
- Plutarchi testimonium de oraculis mutis redditus, 100. III. Mira habet de Pythiade, 100. V.
- Plutarchus de Judaeis scribens multa mentitur, 207. XXVI.
- Plutarchus discipulus Origenis, sub Severo, 205. III.
- Pluvia precibus Fidelium procurata in Africa, 176. V.
- Pluvia solita a Deo impertiri precibus Christianorum, tributa diis Gentium, 176. VIII. & seqq.
- Pluvia obventa precibus Christianorum in Germania, 176. XXII.
- Pluvius Jupiter dictus, 176. XXV.
- Pluvii Jovis imago, 176. XXIV.
- Poenitentia agi solita in Ecclesia etiam pro levioribus peccatis, 253. LV.
- Poenitentia praescribitur lapsis ab Ecclesia, *ibid.*
- Poenitentibus omnibus Ecclesia indulget, 216. III.
- Poenitentium recipendorum ritus, 216. XII.
- Poetae ex numero bonarum artium professorum exclusi, 249. III.
- Polemo Smyrnenensis aedituus, hostis Christianorum, 254. V. VII.
- Polybius Episcopus Trallianus tempore Traiani, 109. IX. Missus legatus a suis ad Ignatium, *ibid.*
- Polycarpus Episcopus Smyrnae, 109. X. Collegit epistolas Ignatii, 109. XV. Ejus epistola ad Philipenses, 109. XXXV. Expectat avide scire finem Ignatii, 110. VI.
- Polycarpus quid in Marcionem sibi occurrentem, 167. VIII.
- Polycarpus Romam veniens plurimum profuit Ecclesiae, *ibid.*
- Polycarpus susceptus ab Aniceto Papa, 167. IX. Romae rogatus sacrificare, *ibid.*
- Polycarpus quaeritur ad necem, 169. II. Ejus fuga, 169. V. Viso in latebris illi ostensa, *ibid.*
- Polycarpus captus a militibus ducitur Smyrnam, 169. VII. Ejus martyrii Acta, *ibid.*
- Polycarpus quot annos vixit Christianus, 169. VIII.
- Polycarpus quid ad Proconsulem, *ibid.* Miracula in ejus martyrio, 169. XIV. Ejusdem oratio, 169. XIII.
- Polycarpus per ignem martyrium consummat, 169. XII. Ejus reliquiae asservatae, 169. XVI. Constitutus dies natalis celebratione anniversaria recolendus, *ibid.* Ejus scripta, 169. XVIII.
- Polycarpus quid cum Ecclesia Gallicana, *ibid.*
- Polycarpus quid in haereticos, 169. XIX.
- Polycarpus magister Irenaei, & Florini, *ibid.* Alii ejus discipuli, 169. XX.
- Polycrates Episcopus Ephesinus, 101. IV. Quid de tempore Paschatis, 198. VIII.
- Polycronius Episcopus Babylonis, 254. XVII. Martyr sub Decio, *ibid.*
- Polyeuctus martyr Melitinae in Armenia sub Decio, 254. XXVI.
- Pompeia martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
- Pompeianus dux exercitus sub Marco, 176. XXII. Idem Consul, 177. III.
- Pompeii tumulus ab Hadriano instauratur, 132. VIII.
- Pompeius Episcopus in Africa interfuit Romae electioni Cornelii Papae, 254. XLV. Ejus reditus in Africam, 254. LXXXV.
- Pompeius martyr in Africa cum sociis sub Decio, 253. XCVIII.
- Pomponius J. C. sub Alexandro, 225. I.
- Pontianus Papa creatur, 233. IV. Mittitur in exilium 237. I. Martyrium subiit, 237. X. Ejus translatio, *ibid.* Decreta ipsius, ordinationes, & alia, *ibid.*
- Pontianus Martyr Spoleti sub Marco, 175. VII.
- Pontianus martyr Romae cum sociis sub Commodo, 102. VI.
- Ponti Ecclesia florens, 104. I. A Decio exagitata, 253. CXXXIX.
- Ponti populos seducit impostor, 145. XIV.
- Ponticus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
- Pontifex Max. & Episcopus Episcoporum dictus Papa antiquitus, 142. IV. 216. IV. *Vide*, Pa pa.
- Pontifex Romanus tantum damnat haeserarchas, 196. I. 207. III.
- Pontifex Romanus calumniam patitur a Tertulliano jam haeretico Cataphryga, 201. V. 205. XV. Sed ab invito laudatur, 205. XV.
- Pontifex Romanus Concilia indicit, 108. VII. X.
- Pontifex Romanus Antistes primarius totius Catholicae religionis, 207. III.
- Pontifex Romanus revocat datas a se litteras ad Montanum errore surreptas, 173. IV.
- Pontifex Romanus decipi potest ex falsis relationibus rei gestae, *ibid.*
- Pontificis Romani auctoritas super omnes Episcopos, 198. X.
- Pontifices Romani noverunt scripta Dionysii Areopag. 109. LXIII.
- Pontifices Romani ditissimi, etiam tempore persecutionum, 175. IX.
- Pontifices Gentiliciae superstitionis plures simul diversi ordinis, eorumque nomina, 216. X. Pon-

- Pontificis Romani esse, creare Episcopos, & mittere in diversas provincias, 154. II.
- Pontificis Romani electio qualiter olim fieri solita, 154. XLIV.
- Pontificis Romani cura super omnes Episcopos, 158. X.
- Pontificis Romani pedes Fideles osculantur. *Vide*, Osculari pedes.
- Pontificis Romani collegas dici solere alios Episcopos, quo modo id accipiendum, 153. XXVII.
- Pontificum Romanorum series Eusebii vitiosa, 154. I.
- Pontificum Romanorum Chronologia per Consules qualis, 158. I.
- Pontificum Romanorum effusa largitas erga pauperes omnium provinciarum, 175. VIII.
- Pontificum Romanorum litteræ publice legi solere in Ecclesiis, 175. XI.
- Pontificum Romanorum constantia in disciplina servanda, 201. VI.
- Pontificum Romanorum decreta indici solita universæ Ecclesiæ, 216. IV.
- Pontificum Romanorum modestia in rogandis fratrum sententiis, nec sine illorum consensu quicquam audere, cum possent, 254. LXXIV.
- Pontius martyr in Gallia, qui convertit Philip-pum Imp. & filium ejus, 246. IX.
- Popinarii Romæ litigant cum Christianis de loco Tabernæ meritoria, 224. IV.
- Populi furore sæpe exagitati Christiani. *Vide*, Gentiles.
- Porca cum porcellis in Hadriani numismate effigiata, 137. III.
- Porcos a Judæis coli, opinatus est falso Plutar-chus, 201. XXV.
- Porcus Judæis abominandus, 137. III.
- Porcus insculptus portæ Hierusalem, 137. II.
- Porcus quid in hieroglyphicis, *ibid.*
- Porcus insigne Romanorum, *ibid.*
- Porphyrius versatus cum Ammonio, & Orige-ne, 234. III. 253. CXXI. CXXII.
- Porphyrius erroris redarguitur, dum ait Am-monium a fide Christiana descivisse, 234. V.
- Portuenses martyres sub Alexandro, 229. V.
- Postes coronare fronde, vetitum Christianis, 200. V.
- Potamia martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
- Potamiæna martyr Alexandria sub Severo, 205. VIII.
- Potinus Marcionis discipulus, 146. XVI.
- Potitus martyr in Sardinia sub Pio, 154. III.
- Præconis voce interloqui Judices, 169. XI.
- Præfationibus sacris recenseri solita Acta mar-tyrum, 109. XLVII.
- Præfectura universalis Ecclesiæ duplex, 187. II.
- Præpon discipulus Marcionis, 146. XX.
- Prærogativa dexteræ, vel sinistræ, 213. VI.
- Præscriptio nulla adversus veritatem, 109. LI.
- Præsides sævientes in Christianos qui nominen-tur, 203. X.
- Præsides qui modestius se habuerunt, recensentur, 203. XI. Quæ male passi, *ibid.* Quæ fe-cerunt in favorem Christianorum, 203. XII.
- Prætoriani milites Romæ turbas concitant, 238. VII.
- Praxeas veniens Romam, detexit Montani fal-lacias, 173. IV. 196. XVIII.
- Praxeas confessor aliquando, 196. XVIII.
- Praxeas hæreticus, 196. XIX. Ejus origo at-que progressus, *ibid.* Defecit a Montano, *ibid.*
- Praxeas damnatus Romæ a Zephirino Papa, 196. XX.
- Praxedis occultat martyres, 164. XXIV. Ejus Acta scripta a Pastore, 159. VIII. 164. XXIV.
- Praxedis obitus, & sepultura, 164. XXIV.
- Precantur Sancti pro nobis in cælo. *Vide*, Martyrum cultus, Intercessio. *Ann. Eccl. Tom. II.*
- Presbyteri interdum nominati Romani Pontifi-ces, 198. XIII.
- Presbyterium idem quod Consistorium, 254. XCIX.
- Prilidianus puer martyr Antiochiæ sub Decio, 253. CXXVII.
- Primitivus martyr, filius Symphrosæ, cum fra-tribus Tibure sub Hadriano, 138. IV.
- Primus Episcopus Alexandrinus succedit Cerdoni, 110. XII. Ejus obitus, 122. I.
- Primus Episcopus Corinthiorum, 167. XI.
- Principia duo ex Cerdone, 146. II. Eadem ex Marcione, 146. XIII.
- Principes sine justitia idem quod latrones in sal-tu, 150. V.
- Prisca seu Priscilla uxor Pudentis Senatoris, 166. II.
- Prisca, seu Priscilla pseudopphetissa Montani, 166. II. 173. VIII.
- Prisca & Maximilla opulentæ foemina seductæ, & seducentes, 173. VIII.
- Priscilla mentiebatur se virginem, 173. XIII.
- Priscilliani hæretici a Priscilla dicti, 173. XXXIX.
- Pristinus desertor a Tertulliano derisus, 201. XV.
- Privatæ litteræ quæ dicebantur, 142. XI.
- Privatus hæreticus in Africa damnatus in Conci-lio Africano, 242. III. Eum esse cavendum Cyprianus monet, 153. LXXIV.
- Privatus ad Christum conversus a Callisto Papa, 226. III. Ulceribus plenus sanatur ab eo-dem, *ibid.* Martyr Romæ sub Alexandro, *ibid.*
- Proculus. *Vide*, Proculus.
- Proconsules absque edicto Imperatorum sæviebant in Christianos, 164. IV.
- Proconsules in provincia idem jus habent, quod Pontifices Romæ, *ibid.*
- Proconsules ipso ingressu in provinciam visitant res sacras, & cutunt eas, 104. I.
- Proculus sive Proclus Montanista, 173. XXXVII. 175. XXXIII.
- Proculus, sive Proclus Siccensis, 173. XXXVII. Ejus scripta, 175. XXXIII.
- Proculus idem Proclus Platonicus confutatur a Joanne Philopono, 173. XXXVII.
- Proculus superatur a Cajo Theologo, *ibid.* 215. II.
- Proculus procurator Evodæ Christianus, 195. IV. Curat severum Imp. ægrotum oleo, *ibid.*
- Proculus Cataphryga Tertullianum impulit in ruinam, 201. X.
- Proculus idem & Proclus excommunicatur a Ze-phyrino Papa, 215. IV.
- Prodicus Adamitarum auctor, 175. XXXIII.
- Prodigia sub Severo, 203. VIII.
- Prodigia sub Traiano, 114. III.
- Prodigia vehementia ob persecutionem illatam Christianis, 203. VIII.
- Prodigiis multa præcognita. *Vide*, Miraculum, Visiones.
- Professio schismaticorum coram Cornelio Papa, 254. C.
- Professores Christiani persecutionis tempore deserunt scholas, fugam captantes, 204. IX.
- Professores scientiarum, licet semel probati, possunt adhuc rejici, 244. II. Excluduntur a professorum privilegiis poetæ, 249. III.
- Propheta amans aurum, falsus convincitur, 173. XIII.
- Propheta affectans cultum corporis, falsus con-jicitur, 173. XVI.
- Propheta falsus Marcus, 175. XXIV. *Vide*, Marcus.
- Propheta falsus Montanus. *Vide*, Montanus.
- Propheta falsus Marcianus, 175. XXXII.
- Prophetæ falsi & veri signa, 173. XV. XVI.
- Prophetæ non sunt locuti in ecclasi, 173. XXX. Pro-

- Prophetæ Ecclesiæ qui & quales, 173. XVI.
 Prophetæ apud Gentiles qui dicebantur, 146. XIX.
 Prophetas negabat Marcion. *Vide*, Marcion.
 Prophetiæ aliæ ab Angelis, aliæ a Satana, ex
 sententia Saturnini, 120. XXIII.
 Prophetiæ donum semper in Ecclesia, 173. VI.
 Prophetiæ falsæ Montanistarum, 173. XX.
 Prophetiæ spiritum dare Marcus hæresiarcha
 magia affectabat, 175. XXVI.
 Prophetiarum lectio, vetita ab Antonino Pio,
 143. I.
 Prophetissam agit fœmina arreptitia, & multos
 decipit, 237. VIII.
 Prophetissæ Gentilium arreptitiæ, 100. V.
 Prophetissæ Montani, 173. VIII. XIII. Fuco
 & sibio illitæ, 173. XVI. Falsa prædicunt, 173.
 XX.
 Protasus martyr cum Gervasio sub Marco, 171.
 IV.
 Provocandi sunt hæretici ad Apostolicas antiquas
 sedes, 146. XXI. *Et seq. Vide*, Hæretici.
 Psalmorum editione Septuaginta utitur Romana
 Ecclesia, 146. XXI. *Et seq.*
 Pseudo propheta. *Vide*, Propheta falsus.
 Psychici qui sint appellati, & unde nomen de-
 ductum, 201. VII.
 Psychici a Montanistis appellati sunt omnes qui
 non receperunt eorum Paracletum, 201. XIV.
 Psychici nominati sunt homines animales, 216. II.
 Ptolemæus catechista Romæ martyr cum Lucio,
 164. XVIII.
 Ptolemæus martyr Alexandriæ cum sociis sub
 Decio, 253. LVII.
 Ptolemæi Philadelphi bibliotheca incensa, 231.
 XXXIII.
 Ptolemæus Philadelphus divinam Scripturam,
 transferendam curavit, 231. XVII.
 Ptolemæus Valentini discipulus, 145. VIII.
 Publius Episcopus Hierosolymorum, 157. I.
 Pudens Præfectus bene habuit Christianos, 203. XI.
 Pudens Senator Christianus, ejusque domus in
 Viminali, 159. VIII.
 Pudentiana & Praxedes se suaque omnia pieta-
 tis officiis manciparunt, 165. III.
 Puellæ Origenis amanuenses, 220. IX.
 Pueri in ecstasim rapti visiones vident, 253. LVI.
 Pulpitus in Ecclesia locus, ubi legitur Evange-
 lium, 253. XCII.
 Pupienus Imperator, 240. IV. Occiditur a mi-
 litibus, *ibid.*
 Pythagoræ imaginem venerantur Carpocratia-
 ni, 120. XXXVII.
 Pythagoræ silentium affectant Basilidiani hære-
 tici, 120. IX.
 Pythiæ afflatæ a malo dæmone, 100. V.
 Pythiadis interitus ex dæmone, *ibid.*
-
- Quadragesimale jejunium ab Apostolis tradi-
 tum Ecclesiæ, 136. I.
 Quadragesimas plures excogitarunt Montanistæ,
 173. XXVIII.
 Quadragesimæ Regularium diversæ ab eis, *ibid.*
 Quadratus Episcopus Atheniensis succedit Pu-
 blio, 125. I. Dedit Apologiam Hadriano pro
 Christianis, 125. III. 128. I. Persecutionem
 cohibuit, *ibid.* Ejus ætas, *ibid.*
 Quadratus martyr Nicomediæ sub Decio, 254.
 XXVI.
 Quadratus propheta, 173. XVII.
 Quarta martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Quartodecimani hæretici, 173. XL. Tenacissimi
 suæ ipsorum sententiæ, 198. XVI. A Victo-
 re Papa damnati, 198. I. Non amplius to-
 lerandi, 198. XVI.
 Quartodecimanorum defensor Blastus, *ibid.*
 Quinque presbyteri conjurant in Cyprianum,
 153. XXXI.
 Quinta editio divinæ Scripturæ quando inven-
 ta, 219. III.
 Quintilianus Proconsul in Asia sub Decio, 254.
 XVII.
 Quintilius Marcellus, vir optimus, 225. I.
 Quintilla pseudoprophetissa, 173. XXXIX.
 Quintus Serenus Samonicus antiquus medicus
 Basilidis sectator, 120. XVII.
 Quintus martyr in Africa cum sociis sub De-
 cio, 253. XCVIII.
 Quiriacus Episcopus Ostiensis martyr sub Ale-
 xandro, 226. IV.
 Quirinus Tribunus militum fit Christianus &
 martyr, 132. II. Ejus filia Balbina itidem,
ibid.
- R
- R Acematio Severi quæ, 200. III. 201. XX.
 Radere caput fœminis magna ignominia,
Vide, Fœmina.
 Recognitiones Clementis quales, 102. XXI. Du-
 plicia earum volumina, 102. XXII.
 Redemptio captivorum solite a Cypriano cu-
 rata, 254. CIX.
 Redemptio martyrii a Montanistis improbata,
 253. XX.
 Reges subjecti Episcopis esse debent, 109. XXVII.
 Regio Urbis dicta Caput tauri, 122. II.
 Relatio hominum in deos quo modo fieri soli-
 ta, 142. II. 146. II.
 Relegari solitos Christianos in montes, 254. X.
 Religio Christiana magno fuit adjumento Roma-
 no Imperio collabenti, 171. VI.
 Religio Christiana tempore Traiani jam reple-
 verat Orbem, 100. II. Quam latissime pro-
 pagata postea. *Vide*, Christiana religio.
 Religio Christiana obmutescere fecit idola, 100.
 III.
 Religio Christiana infamata sceleribus hæretico-
 rum, 120. XXIX.
 Religio Christiana quo magis atteritur, eo ma-
 gis crescit, 120. XXXVII.
 Religio Christiana stabilis & inconcussa, 132.
 XIX.
 Religio peregrina Romæ antiquitus vetita, 102.
 XXV. 164. IV.
 Reliquiæ Ignatii translatae Antiochiam, 110. V.
 Reliquiæ Onesimi translatae, 110. X.
 Reliquiæ Polycarpi asservatae diligenter ab Ec-
 clesia Smyrnenfi, 169. XVI.
 Reliquiæ S. Joannis Evangelistæ, 102. III.
 Reliquiæ martyrum ab hostibus in flumen pro-
 jectæ, 179. XXV.
 Reliquiæ martyrum in honore habitæ, ac etiam
 instrumenta ipsa carnificum, quibus cruciati
 sunt, 192. V.
 Reliquiarum martyrum cultus ex traditione Apo-
 stolorum, 169. XIV.
 Reliquiarum martyrum cultus semper in Eccle-
 sia, 169. XVI.
 Reliquiæ sanctorum inferri solitæ in loca Deo
 dicanda, 112. VI.
 Remedium contra omnes hæreses, 146. XXI.
 Remedium adhiberi solitum febribus vetitum a
 Caracallo, 218. III.
 Reo dicenti causam tempus certum præfixum,
 238. IV.
 Reparata martyr Cæsariæ in Palæstina sub De-
 cio, 253. CXXXV.
 Rescriptum Antonini Pii pro Christianis, 254. V.
 Resurrectionem negantes hæretici, 120. XXIV.
 XXV.

- Revelatio facta Cypriano de fuga sua. *Vide*, Cyprianus.
- Revelatio facta Cypriano de pace ventura, 253. XLVIII.
- Revelationes quæ præcesserunt persecutionem Decii, 253. XXX.
- Revelationes. *Vide*, Visiones.
- Revocatus martyr in Africa sub Severo, 205. XXIV.
- Rhais discipula Origenis, Martyr sub Severo, 205. VIII.
- Rhodani martyr sub Marco in Gallia, 179. X-XXV.
- Rhodanenses scemina seductæ a Marco, 175. X-XIX.
- Rhodon Asianus venit Romam, ut audiret Tatianum, 174. II. XIII. Ejus scripta, *ibid.*
- Rifus effusus Senatorum de amentia Commodi, 192. I.
- Ritus quibus Imperatores referebantur inter deos, 213. V.
- Ritus recipiendi pœnitentes. *Vide*, Pœnitentes.
- Rogata martyr in Gallia sub Marco, 179. XX-XV.
- Rogatianus presbyter legatus S. Cypriani, 254. XXXV.
- Roma afflictata cladibus ob necem martyrum, 170. II.
- Romæ patiebantur omnes civitate donati, licet essent peregrini, 104. VIII.
- Romam mittebantur insigniores ad pœnas, *ibid.* 109. V.
- Romæ millesimus annus quando, 240. I.
- Romæ habitata disputatio inter Caium antiquum Theologum, & Proculum Montani sectatorem, 215. I.
- Romæ incendium sub Commodò, 193. I.
- Romana Concilia. *Vide*, Concilium.
- Romana Ecclesia prima omnium experiri solita persecutiones Gentilium, 100. IX.
- Romana Ecclesia mirifice laudatur ab Ignatio, 109. XIII.
- Romana Ecclesia quid senserit de Dionysio Areopagita, & ejusdem scriptis, 100. LI.
- Romana Ecclesia palam solita sacra conficere; ratio hujus rei, 145. V.
- Romana Ecclesia impolluta semper ab omni sorte hæreticorum, 145. XI. 155. IV. 167. V.
- Romana Ecclesia omnes damnat hæreses & hæresiarchas, 145. V. Ipsa tantum reconciliat hæresiarchas pœnitentes, 158. I. 167. V.
- Romana Ecclesia norma credentium, cujus sola auctoritate hæreses omnes confutantur, 146. XXIV. Ejus esse, hæreses disquirere atque improbare, 155. IV.
- Romana Ecclesia vexata ab hæreticis, 155. I.
- Romana Ecclesia apud Gentiles infamata ob scelera Gnosticorum, 167. IV.
- Romana Ecclesia stabilis & inconcussa, *ibid.*
- Romana Ecclesia cui communicat, monstrat esse Catholicum, *ibid.* VI. Hinc multi hæresiarchæ suffurari conati sunt ab ea communicationem, 167. VI.
- Romana Ecclesia interdum decepta falsis rerum gestarum relationibus, 173. IV.
- Romana Ecclesia inconsulta, nihil definiri solitum in Conciliis, 173. XIX.
- Romana Ecclesia ditissima, & munificentissima erga pauperes etiam longe positos, 175. VIII. IX.
- Romana Ecclesia consuli solita in ambiguis, 179. LIII.
- Romana Ecclesia traditiones illibatas custodivit, 179. LIV.
- Romana Ecclesia citatur a Catholicis adversus hæreticos, 215. II.
- Romana Ecclesia indicit leges universæ Ecclesiæ, 253. LXXVIII.
- Romana Ecclesia tenacissima antiquæ disciplinæ, 253. LXXV.
- Romana Ecclesia a Novato schismate scissa, 254. XLI. LXXIV.
- Romana Ecclesia quem morem servavit in eligendo Pontifice, 254. XLIV.
- Romana Ecclesia vere Catholica, sine cujus communione nemo Catholicus, 253. LXXXIV. 254. LXIV.
- Romana Ecclesia quibus ministrorum ordinibus constaret, 254. LXX.
- Romanam Ecclesiam a Deo non fini in errorem labi, 173. IV.
- Romanam Ecclesiam reveritus est Cerdo, & alii hæresiarchæ, 155. II.
- Romana editio divinæ Scripturæ excellens, quæ præfertur aliis omnibus Latinis, 231. XL-IV.
- Romanæ sedis vacatio ultra annum post obitum Fabiani, 253. VI. 254. XXX.
- Romani cives Christiani ex provinciis Romanam plestem mittebantur, 104. II.
- Romani nobiles complures facti sunt Christiani tempore Commodi, 183. I.
- Romani Gentiles.*
- Romani dii subjiciuntur deo Elagabalo, 220. IV.
- Romani Gentiles colunt sacra Ægyptiorum sæpe rejecta, 148. II.
- Romani Gentiles Porco uti soliti in signis militariibus, 137. II.
- Romani Gentiles decepti ab Alexandro impostore, 145. XIV.
- Romani graviter vexati a Commodò ob fustum sanguinem Christianum, 182. III.
- Romani male habiti a Maximino, 237. XII.
- Romani quo tempore incedebant personati, 183. XI.
- Romani complures occisi ob necatos ab illis Christianos, 214. III.
- Romanis legibus vivendum omnibus ex edicto perpetuo Salvii Juliani, 134. II.
- Romanis legibus antiquis exagitati sunt Christiani, 164. V.
- Romanum Imperium sub Marco triplici clade affectum ob fustum sanguinem Christianum, 179. LV.
- Romanum Imperium a barbaris devastatum. *Vide*, Clades.
- Romanus Clerus, Senatus pauperum a Pio dictus, 166. III.
- Romanus Clerus nequaquam fuit in culpa, ut Tertullianus recederet ab Ecclesia, 201. VII.
- Romanus Clerus curat universam Ecclesiam Catholicam sede vacante, scribit litteras Circulares, præscribit leges, audit Ecclesiarum controversias, cogit Concilia, & alia, 253. XX-VI. XXXII. XXXVII.
- Romanus exercitus ex falso oraculo impostoris in discrimen adductus, 171. V.
- Romanus exercitus obsessus a barbaris, & siti eneatus liberatur precibus militum Christianorum, 176. VII.
- Romanus Pontifex. *Vide*, Pontifex Romanus, Papa.
- Romulus Præfectus domus Traiani martyr sub eodem, 108. I.
- Ruffini Aquileiensis impostura de Sixti Papæ & martyris libris, 142. V. Omnibus suis scriptis præfationem apposuit, 102. VI. VII.
- Ruffinus Proconsul in Africa sub Severo persecutor, 205. XX.
- Ruffinus Rhetor Smyrnæ quid in Pionium martyrem, 254. XV.
- Rufus Judææ Præfectus Judæos exagitat, 130. IV.
- Rufus martyr cum Zosimo Philippis sub Traiano, 130. IV. Ru-

Ruficus Præfectus Urbis damnat Justinum philosophum Christianum, 165. II.
Rutilianus dux exercitus decipitur falso oraculo impostoris, 145. XIV.
Rutilius martyr sub Severo, 205. XV.

S

Sabbati jejunium Marcionis, 146. XII.
Sabbati Magni mentio, 254. II. V.
Sabelliana hæresis ex Hermogene, 170. XII.
Sabellii error reperitur in Montano, 173. XX-IV. In Praxea, 196. XXI. In Æschine, 201. X.
Sabina martyr Romæ sub Hadriano, 122. II.
Sabina uxor Hadriani Imperatoris ab ipso occiditur, 138. VI.
Sabina dicta Theodota, passa sub Gordiano Smyrnæ, iterum confessa sub Decio, 254. IV.
Sabinianus tyrannus compressus, 242. I.
Sabinus Augustalis Præfectus in Ægypto sub Decio persecutor, 253. C.
Sabinus Præfectus Urbis sub Maximino, 237. X-IV. Occiditur, 238. VII.
Sacerdotio initiandorum ætas ex lege veteri, 101. VIII.
Sacramenta negantes hæretici quinam fuerint, 175. XXXI.
Sacramentarii hæretici ab Ascodytis, & Archonticis prodire, *ibid.*
Sacramentum Eucharistiæ. *Vide*, Eucharistia.
Sacrificium missæ adjuncta memoria passionis Christi, 132. III.
Sacrificium missæ, omnibus spectantibus, Romæ offerri solitum, 145. V.
Sacrificium Missæ offerri solitum in carcere, in quo confessores detinerentur, 253. XXXIX.
Sacrificium Eucharistiæ. *Vide*, Missa.
Sacrificium Gnosticorum obscœnum. *Vide*, Gnostici.
Sacrificium Montanistarum quale, 173. XXXI.
Sacrificia Gentilium intermissa pene exoleverunt sub Traiano, 104. IV.
Sacrilegium immanius scelus quam crimen majestatis: idcirco Christiani sævius habiti, 164. VI.
Sæcula Valentini phantastica, 145. II.
Sæculares ludi sub Severo, 206. IV. Sub Philippo, 249. V.
Sagaris Episcopus in Asia, martyr sub Marco, 172. VI.
Salem dux in Palæstina, 196. XV.
Salomonis Sepulcrum quando concidit, 135. II.
Salvianum edictum perpetuum, 134. II.
Salvius Julianus Jureconsultus, 122. I.
Sampsoei hæretici, 249. VIII.
Sanctorum pro nobis apud Deum intercessio. *Vide*, Cultus.
Sanctorum martyrum Acta. *Vide*, Acta Martyrum.
Sanctis non templa, sed memorias excitamus, 106. III.
Sanctorum memoria quam celebris in Ecclesia, 237. III.
Sanctus Diaconus martyr Lugduni sub Marco, 179. X.
Sanctus, tertio iteratum repeti in sacrificio Missæ, 142. XII.
Sanedrini, ipsum Concilium seniorum interpretatum est divinam Scripturam, 231. XVIII.
Sapores Rex Persarum adversus Gordianum copias ducit, 243. I.

Sapores occupat Syriam, & capit Antiochiam; *ibid.*
Sapores vincitur a Gordiano, 244. I.
Saraceni captivos ducunt Christianos, 253. LV-III.
Sarbelius martyr Edessæ sub Traiano 107. II.
Sarmaticum bellum sub Severo, 199. II.
Satisfactio quæ injungenda hæreticis pœnitentibus ut recipiantur, 167. VII.
Satisfaciendum Ecclesiæ pro quolibet peccato, quod semper in usu fuit, 253. LV. 254. LV.
Satisfactio necessaria unicuique pœnitenti. *Vide*, Lapsi.
Saturnillus idem cum Saturnino hæresiarcha, 220. XXII.
Saturninus hæresiarcha quando prodiit, *ibid.* Genere Antiochenus, *ibid.*
Saturnini hæreses quæ, *ibid.*
Saturninus sen Saturus Confessor, cujus modestia commendatur a Cypriano, 253. LXII. Lector ordinatus, 253. LXXII. XCIII.
Saturninus martyr cum fociis in Africa sub Severo, 205. XXIV.
Saturninus martyr in Portu Romano cum fociis sub Alexandro, 229. VII.
Saturninus martyr cum fociis Tolosæ sub Decio, 254. XXIX.
Saturninus Proconsul in Africa, 202. I. Pœnas dedit de fuso sanguine Christiano, 202. VI.
Satyrus martyr cum fociis, in Africa sub Severo, 205. XXIV.
Scantina lex, 100. XIV.
Scapula Proconsul in Africa sævit in Christianos, 203. V. Sævitiæ ejus conatur Tertullianus retundere ad eum scribens, *ibid.*
Schisma in Africa, auctore Felicissimo, 254. XXXII.
Schisma primum in Romana Ecclesia, auctore Novatiano, 254. XLI. LXII. LXXIV.
Schismata unde exoriri solita, 254. XLV.
Schismatici confessores lapsi, pœnitentes restituti, 254. XCVII. CII.
Schismaticorum Montensium prima vestigia, 254. XXXVIII.
Scientiæ sæculares utiliter addiscuntur, 234. VII.
Scientiæ sæculares quo modo se habeant ad Theologiam, 234. IX.
Scorpiacum Tertulliani unde ejusmodi nomen accepit, 205. XIX.
Scriptores Ecclesiastici celebriores exorti sunt tempore persecutionis, 172. VIII.
Scriptorum antiquorum qui texuere catalogum, 109. LIII.
Scripturæ divinæ exemplar non unum tantum apud Esdram remansit, 180. XVII.
Scripturæ divinæ prima interpretatio quænam fuerit, 184. I.
Scripturæ divinæ interpretatio prima fuit Septuaginta Interpretum, 231. X.
Scripturæ divinæ interpretatio facta a Symmacho, quarta cur dicta, cum fuerit tertia, 184. III.
Scripturæ divinæ interpretatio facta a Theodotione quando innotuit, 184. I. Tertia cur dicta, cum sit quarta, 184. III.
Scripturæ divinæ interpretationes ab Origene dispositæ, 231. I. & seqq. *Vide*, Editio.
Scripturæ divinæ simplicitatem venerati sunt Patres, 231. LIV. Ejusmodi simplicem dictionem contempserunt Gentiles & hæretici, 231. LVII. Ejus humile dicendi genus est ex Spiritu sancto, 231. LVIII. LIX.
Scripturæ divinæ interpretationes novæ improbantur, 231. LVII.
Scripturæ divinæ interpretatio quanto tempore ante Christi adventum facta, 231. XVII. Divinum in ea re consilium, 243. I. & seqq.
Scripturæ divinæ editiones diversæ. *Vide*, Editio. Scri-

- Scriptura divina ex Hebraico sæpe translata, & depravata ab hæreticis, 231. LV.
- Scriptura divina quò modo, & quando per Esdram dicitur restituta, 180. X.
- Scriptura divina omnis Legis nomine continetur, 231. XXVI.
- Scriptura divina utiliter a S. Hieronymo translata, 231. XLII.
- Scripturam divinam adulterarunt hæretici, *Vide Hæretici*.
- Scripturam divinam ad libitum interpretari, magna temeritas, 207. V.
- Scripturam divinam reveriti sunt etiam Gentiles, 231. XII. Qui ea abusi sunt, divinam mox ultionem sensere, *ibid.*
- Scyllitani martyres, passi in Africa sub Severo, eorumque Acta, 202. I.
- Scythæ jam Christiani esse cœpti sub Pio Imperatore, 140. LX.
- Secreta mysteria Basilidianorum, 120. XVIII.
- Secunda martyr cum aliis in Africa sub Severo, 202. II.
- Secundiani Gnostici hæretici, 120. XLII.
- Secundianus, Assessor martyr Romæ cum sociis sub Decio, 253. XXIX.
- Secundiana martyr Anagninæ sub Decio, 254. XXIX.
- Secundolus martyr cum sociis in Africa sub Severo, 205. XXIV.
- Secundus Valentini discipulus, ex quo Secundiani, 145. VIII. 175. XXII.
- Secures Consulium & Proconsulium insignia, 226. LII.
- Securis & gladii usus in nece hominum quò modo se habuerit, *ibid.*
- Sede Petri universa compaginatur Ecclesia, 234. XCV.
- Sede vacante summum jus Ecclesiæ Catholicæ residet penes Romanum Clerum, 253. XXVI. *Vide. Clerus Romanus.*
- Sedes Patriarchales tres, omnesque Petri, 112. III.
- Sedis vacatio post Fabianum anno uno, & amplius, 253. VI.
- Seleuchus hæresiarcha, 170. XII.
- Senatores omnes probitate antecellunt Ecclesiarum Episcopi, 125. II. 224. VIII.
- Senatores plures facti sunt Christiani, 183. I.
- Senatorum Christianorum qualis causa erat, 189. I.
- Senatus Acta de Censura Valeriani, 253. CXL.
- Senatus Commodo turpiter adulatur, 192. I. Ridet occulte ejus insaniam, *ibid.*
- Senatus togendi ritus & locus, 192. III.
- Senatus pauperum dictum collegium clericorum Romanæ Ecclesiæ, 166. III.
- Seneca Episcopus Hierosolymitanus, 127. I.
- Sennæ cum Abdone martyr Romæ sub Decio, 254. XXVII.
- Sententia ex Tabella recitari solita, 202. IV.
- Sepeliri juxta martyres, Fidelibus optatissimum, 226. XII.
- Sepeliri nefas intra Urbem antiquitus, 226. VII.
- Sepulcra Christianorum a Gentilibus dissipata, 203. X.
- Sepulcra Christianorum fieri solita in cryptis atque speluncis ex antiquo instituto, 226. VII.
- Sepulcra sanctorum quam præclara in Ecclesia, 237. III.
- Sepulcrum S. Joannis Evangelistæ ubi, 101. III.
- Sepulcrum Salomonis quando cecidit, 135. II.
- Sepultura martyrum solite a Cypriano curatur, 253. XL.
- Septem dormientes martyres, 254. XXV.
- Septuaginta interpretes, idem seniorum Concilium Sauedrin nominatum, 231. XVIII.
- Septuaginta interpretes multa ex traditione a Moyse accepta verterunt, 231. XIX. In Pharo positi sunt interpretati divinam Scripturam, 231. XX. An in singulis cellulis, 232. XXII. Afflatus esse divino numine, 231. XXI. Multa prophetice, 231. XXIX. An integram divinam Scripturam transfulerint, 231. XXV. Ejus rei gesta narratio, 231. VIII.
- Septuaginta interpretum translatio ab Aquila Pontico depravata, 237. IX. Ab Origene disposita, non corrupta, sed notata obelis, & asteriscis, 231. V. Ejus usus semper viguit in Ecclesia, 231. VIII. Ea usi sunt Apostoli, 231. XXVII. XXXIX. Judæi antiquiores itidem, eademque legi solita in synagogis, 231. XX. XXXV.
- Septuaginta translatio originalis reposita in Serapio, 231. XXX. An ea perierit omnino, 231. XXXVIII. Quot annis ante Christum facta, 231. XVII. Præstantior cæteris ex sententia Origenis, 231. XIX. Quo modo cœpta est depravari, 231. XXXVI. A quibus emendata diversis temporibus, 231. XXXVII. Eadem dicta Communis, 231. XI. A S. Hieronymo in Latinum conversa, 231. XLII. Ab Antonio Carafa Cardinali Bibliothecario restituta, & in lucem edita. *Vide. Editio.*
- Seraphia martyr sub Hadriano, 122. II.
- Serapidis cultus a Romanis sæpe rejectus, & acceptus, 148. II.
- Serapidis rami oblatis Origini, 232. IV.
- Serapidis templum quando combustum, 231. XXXII.
- Serapion Episcopus Antiochenus, 213. XI.
- Serapion martyr Alexandriæ sub Philippo, 252. V.
- Serapion martyr in Ægypto sub Severo, 205. XXVII.
- Serapion scriptor Ecclesiasticus celebris, 173. XVIII.
- Serapionis scripta, 101. I. Ejus sententia de Apocryphis, 191. II.
- Serenianus vir Consularis laudatus, 225. I.
- Serenianus Præses in Cappadocia dirus persecutor, 237. VII.
- Serenius Granianus Proconsul in Asia quid pro Christianis, 128. III.
- Serenus martyr discipulus Origenis, 205. VII.
- Serpentem colunt Ophitæ hæretici, 145. X. III.
- Serpentes colunt Gentiles pariter, & hæretici, 145. XIV. Iterum Diabolus in serpente colitur, *ibid.*
- Servi militiæ adscripti, a Marco Imp. 170. III.
- Servi torti contra Christianos, 120. XXXV. 179. VIII.
- Servianus Præfectus Augustalis in Ægypto, 132. XII. Occiditur ab Hadriano, 138. VI.
- Servilianus & Sulpitius martyres Romæ sub Traiano, 100. XII.
- Sestertium, vel sestertium nummum, vel festeritii, 254. CX.
- Setluniani hæretici, 145. XVIII. Eorum dogmata, & scripta, *ibid.*
- Severa Augusta, uxor Philippi Imperatoris, christiana, 240. I.
- Severa Augusta Philippum filium qualiter educavit, *ibid.*
- Severiani hæretici a Severo quodam denominati, 174. XI.
- Severianus dux exercitus decipitur ab impostore, 145. XIV. 163. VIII.
- Severi Pii numismata, 201. II. 206. IV.
- Severus Dux ex Britannia in Palæstinam adversus Judæos vocatus, 135. II.
- Severus hæreticus Encratita, ex quo Severiani, 174. XI.

- Severus imperat, 195. II. Dicitur Pertinax, 200. II. Ejus genus antiquum, 195. III. Olim legatus in Galliis, 205. XXVII.
- Severus Imperator ægrotans a Christiano curatur, 195. IV. Erga Christianos propensior, *ibid.* Abstinit a persecutione Christianorum, 201. XXXIX. 203. V.
- Severus Imp. erga Albinum studia simulat, 195. VI.
- Severus Imp. expugnat Byzantium, 197. I. Debellat populos Orientis, & solus imperat sine collega, *ibid.* Quando sibi filios collegas adscivit, 197. I.
- Severus Imp. creavit Albinum Cæsarem, 197. I.
- Severus Imp. tranquillum ac floridum reddit Imperium, 197. X. Quot barbarorum nationes devicit, 197. VI. 198. XX.
- Severus Imp. auxit legionum numerum, 197. VI. 210. IV.
- Severus Imp. triumphat de barbaris Orientalibus, 198. XXI.
- Severus Imp. Judæos exagitat, 199. II. De illis triumphat, 199. III. Solo omnes expulit, 199. IV. Vetuit Judæos circumcidi, 204. I.
- Severus Imp. rediens ex Gallia Romam, victo Albino sævit in cives, *ibid.* Dicitur Sylia Punicus, 200. II. Ejus racematio a Plautiano curata, 200. VII.
- Severus Imp. retulit Commodum inter Deos, 200. II.
- Severus Imp. dat donativum militibus, 201. II. Proficiscitur in Orientem, relinquens Romæ Plautianum, 201. XX.
- Severus Imp. de castitate servanda leges severas tulit, 201. XXVIII. Necat mœchos, *ibid.*
- Severus Imp. conficit bellum Parthicum, 199. II.
- Severus Imp. persequitur Christianos, 203. V. Prodigia quæ tunc acciderunt, 203. VIII. Ejus edictum contra Christianos, 204. I. Quid in Philippum Præfectum Augustalem in Ægypto Christianum, 204. II. Rursus Romam scripsit adversus Christianos, 204. XII.
- Severus Imp. Præfecturam Augustalem Equitibus conferri solitam Senatoribus confert, 204. V.
- Severus Imp. instituit Consulatus suffectos cum ordinariis adnumerari, 205. I.
- Severus Imp. triumphat de Parthis, 205. II. Decennalia: arcus illi erectus, *ibid.*
- Severus Imp. restauravit Pantheon, 205. II.
- Severus Imp. occidi jubet Plautianum, 206. I.
- Severus Imp. coercet Britannos, 211. I. Muro dividit, *ibid.* Propagavit Imperium, 210. IV.
- Severus Imp. a filio sæpe petitus ad necem, 212. I. Ejus status infelicissimus post persecutionem illatam Christianis, *ibid.*
- Severus Imp. multa largitur Tripolitanis, & aliis Africanis, 210. III.
- Severus Imp. obiit in Britannia, 213. I.
- Severus Imp. filium Antoninum a recta institutione morum detraxit, 213. II. Ob id meritas pœnas dedit, 213. III.
- Severus relatus inter divos, 213. IV.
- Severus historicus erroris arguitur de martyribus Gallicanis, 179. XXXVIII.
- Sexta editio ab Origene inventa, 230. VII.
- Sextus scriptor Ecclesiasticus, 196. IV.
- Sibyllina oracula de Antinoo, 132. IX.
- Sibyllina oracula de Christianis, 143. II.
- Sibyllina oracula legi vetita ab Ant. Pio Imp. 143. I.
- Signa Romanorum porco effigiata, 137. II.
- Signum cognoscendi Catholicos ab hæreticis, 146. XXI. *Vide*, Ecclesia Catholica.
- Sila propheta laudatur, 173. XVII.
- Silentium quorundam hæreticorum affectatum, 173. XL.
- Silvanus mart. cum fratribus Romæ sub Marco, 175. IV.
- Silvinus martyr cum sociis in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
- Simeonis fratris Domini Episcopi Hierosolymitani martyrium, 109. I. Ætas, 109. II.
- Simeonis accusatores male habiti, *ibid.*
- Simonem Cyrenæum crucifixum pro Christo, blasphemabat Basilides, 110. X.
- Simplicitas sancta Christianorum, 145. V.
- Simplicius mart. cum aliis in Africa sub Decio, 253. XCVIII.
- Simplicius Senator martyr Romæ cum sociis sub Alexandro, 226. II.
- Simulacra quinque virginum martyrum conflata cum cineribus earum, 118. I.
- Sinistra dignior dextera in rebus sacris, 213. VI.
- Sixtus Papa primus creatur, 132. VII. Ejus martyrium, 142. III. Anni sedis, *ibid.* Et alia ab eo gesta, 142. V. Eidem falso adscripti a Rufino libri Sixti Pythagorici, *ibid.* Quid idem statuit de Formatis, 142. VI. Alia ab eo statuta, 142. XI. Ubi sepultus, 142. XII.
- Sixtus Papa quintus super columnas cochlides Traiani posuit statuas Apostolorum Petri, & Pauli, 106. I. 176. XXVIII.
- Smyrnenfes exceperunt Ignatium, 109. VIII.
- Smyrnenfis Ecclesiæ litteræ de martyribus ibi passis, 160. III. Idem libellus de martyribus, 169. XXIII.
- Smyrnesium clades sub Marco Aurelio Imp. 163. XII.
- Sodalitia a Traiano prohibita, 100. VIII.
- Sodomiticum scelus ante Christi adventum longe lateque diffusum, 132. XI.
- Solis defectus prodigiosus sub Severo, 203. V. III.
- Solonis, & Draconis leges restitutæ per Hadrianum Imp. 125. I.
- Sophia cum filiabus martyr Romæ sub Hadriano, 122. II.
- Sotadia cantilena, 164. XXIII.
- Sotas Episcopus quid in Montanum, 173. XV. III.
- Soter Papa creatus, 175. III. Pauperum ubique agentium curam suscipit, 175. VIII. Laudatur a Dionysio Episcopo Corinthiorum, *ibid.* Martyrio coronatur sub Marco Imp. 170. L. Ordinationes ab eo factæ, anni sedis, & sepultura, *ibid.*
- Sotio diaconus contubernalis S. Ignatii, 109. IX.
- Spartianus erroris arguitur, 163. IV.
- Spartianus historicus in Christianos parum æquus, 163. X.
- Spectacula Christianis illicita, 120. XXXIV. 179. XLVII. 201. XXXIV. 206. IV. *Vide*, Christiani.
- Specus subterranei a Judæis excavati ob munitionem, 130. I.
- Speratus martyr cum sociis in Africa sub Severo, 202. II.
- Speusippus martyr cum sociis, 179. XXXVII.
- Spiridion Episcopus quid redarguit in Triphillio, 231. LXI.
- Spiritum nequam inhabitare semper in homine quo modo dicebat Valentinus, 145. V.
- Spiritus nequam in Montano ac sociis, 173. XI.
- Spiritum Paracletum quo modo Montanum esse dicebant Montanistæ. *Vide*, Montanus.
- Spiritus Sanctus a Patre Filioque procedens asseritur in confessione fidei revelata Gregorio Thaumate, 233. XVIII.
- Spiritus Sanctus negabatur a Basilide, 120. X.
- Spiritus Sanctus existimatus Melchisedech, 196. XVI.
- Spore

Sportulæ clericorum ab Episcopo dari solita quolibet mense, 253. XCII.
 Sportulantes clerici dicti qui eas accipiebant, *ibid.*
 Stæseus martyr cum sociis Tibure sub Hadriano, 138. IV.
 Stæsius Poeta quid de Septimio Severo, 195. III.
 Stephanus Episcopus Salonitanus, 102. X.
 Stephanus Episcopus Africanus, Romæ cum esset, interfuit electioni Cornelii Papæ, 254. XLV.
 Stephanus Papa quintus sub Ludovico Imp. transfert reliquias Dionysii Romam, 109. XLV. III.
 Stipendia clericorum mensurna quæ, 253. XCII.
 Stoicæ philosophiæ sectator Novatianus, quam in Ecclesiam introducere conatus est, 254. C. IV.
 Stratonici hæretici Gnostici, 120. XLI.
 Styli simplicitas in historia commendatur, 167. XIII.
 Suidas temporum ignorans, 138. VII.
 Suis imago insculpta portis Hierusalem, 137. II. In militaribus signis Romanorum, *ibid.*
 Sulpitius & Servilianus martyres sub Traiano, 100. XII.
 Supplicia diversa in Christianos solita irrogari, 201. XXX. *Vide*, Crucianta, Tormenta, Martyres,
 Susa a Traiano expugnatur, 114. II.
 Suspensionis censuram Cyprianus comminatur, 253. LVI.
 Syllogismis Aristotelicis utebantur Theodosiani hæretici, 207. IV.
 Symbola Carpocratianorum secreta, 120. XX. IV.
 Symitrius cum sociis martyr Romæ sub Marco, 164. XXII.
 Symmachi editio quando prodiit in lucem, 203. XXV.
 Symmachiani hæretici qui, 203. XXVI.
 Symmachus hæreticus Ebionita, *ibid.*
 Symphorosa martyres sepeliit, 138. IV.
 Symphorosa longe diversa a S. Felicitate, 175. V. Ejus nomen, *ibid.* Ejus ac filiorum martyrium, 138. IV.
 Synagoga omnes libros divinæ Scripturæ habebat, 180. XV. Eisdemque editionis Septuaginta, 231. XXXI.
 Synaxis Montanistarum, 173. XXXIII.
 Synaxis Gnosticorum, *Vide*, Gnostici.
 Synodus. *Vide*, Concilium.
 Synodice litteræ quæ. *Vide* Litteræ.
 Synodice litteræ ex Concilio Africano ad Cornelium Papam, 254. XCII.

T

Tabella, titulus damnatorum, 254. XVIII.
 Tabella in qua scribebatur sententia damnatorum, & recitabatur publice, 254. XVIII.
 Tabellarii Episcoporum clerici, 253. LXXII.
 Tabellarum in scribendo usus frequentior, 142. XI.
 Taberna meritoria adjudicatur Christianis, 224. IV. Conversa est in Ecclesiam, 224. V.
 Tabulis ludere, non esse Christianorum, 144. XVI.
 Tarasius Patriarcha Constantin. exploravit res Dionysii Areopagite, 109. XLV.
Ann. Eccl. Tom. II.

Tarsensis Ecclesia a S. Ignatio roboratur, 109. XVII.
 Tatiana martyr Romæ sub Alexandro, 226. IV.
 Tatianus quo modo factus Christianus, 165. XIII.
 Tatianus discipulus Justini martyr, 165. XII. Ejus lucubrationes, *ibid.* 174. I.
 Tatianus quid in Crescentem Cynicum, 164. XI. Ejus peregrinatio, 174. II. Quantæ fuit æstimationis, *ibid.*
 Tatianus quando & quo modo lapsus in hæresin, 165. XIV. Quibus adhæsit, *ibid.*
 Tatianus reveritus est majestatem Romanæ Ecclesiæ, *ibid.*
 Tatianus quas hæreses disseminavit, 174. II. III. Ejus Diatessaron. 174. V. Falso adscriptum Ammonio, 174. VI.
 Tatianus quos habuit sectatores, 174. X. A quibus est confutatus, 174. XIII.
 Taurica Chersonesus trans Pontum, 100. X.
 Telesphorus Papa creatur, 142. XII.
 Telesphorus Papa confirmat jejunium Quadragesimæ, 136. I. 154. II.
 Telesphorus Papa martyrio coronatur, 154. I. Ejus sedis tempus, decreta, & ordinationes ab eo factæ, *ibid.*
 Tempa quæ proprie dicta essent, & quandiu Christiani caruere templis, 211. V.
 Tempa ab Hadriano erecta Hierosolymis, 137. V.
 Templum idoli ingressus Gregorius, illud conticere fecit, 253. CXXXV.
 Templum Serapidis quando combustum, 231. XXXII.
 Templum Vestæ incensum sub Commodo, 193. I.
 Tempus felicissimum quod a Tertulliano appellatum, 210. III.
 Tentatio gravis in Ecclesia lapsus Origenis & Tertulliani, 216. XVII.
 Tentatio magna in Ecclesia fuit Traiani felicitas, 114. II.
 Tergemini martyres in Galliis sub Marco, 179. XXXVII.
 Terentianus Episcopus martyr Tuderti sub Pio, 140. V.
 Terentius martyr cum sociis in Africa sub Decio, 253. XCVIII.
 Terentius præfectus Augustalis in Ægypto post Philippum hominem Christianum, 204. VI.
 Tergemini martyres in Galliis sub Marco, 179. XXXVII.
 Terræmotus adscripti Christianis, quod non colerent Deos, 243. II.
 Terræmotus Antiochenus sub Traiano, 117. II.
 Terræmotus Antiochenus sub Leone Imp. 117. V.
 Terræmotus in Asia sub Pio Imp. 154. IV.
 Terræmotus Romæ sub Alexandro, 228. I.
 Terræmotus gravissimi sub Gordiano, 243. II.
 Terræmotus in Oriente sub Maximino, 237. VI.
 Tertullianus quando ad fidem conversus, 197. III. Causa ejus conversionis asserta, 197. XIX.
 Tertullianus quo tempore pallium suscepit, 197. III. XV. Locus ejusdem Tertulliani difficilimus explicatur, 197. IV.
 Tertullianus apprime eruditus, 197. XIV. Ejusdem primordia, 197. XIX.
 Tertullianus aliquando Catholicus, & hostis Montani, 173. III.
 Tertullianus a muliercula seductus, 173. XXXI. Ejus lapsus causa, 201. VII.
 Tertullianus invehitur in Consularem virum Appollatam, 183. VII.
 Tertullianus quando scripsit de Molestiis nuptiarum, 197. XX.

- Tertullianus quando scripsit de Præscriptione, 197. XXI.
- Tertullianus Romæ agebat tempore Severi, 198. XXI.
- Tertull. Romæ scripsit Apologeticum, 200. VII. 201. XXXVII.
- Tertullianus Romæ agens suscepit patrocinium militis coronam abjicientis, 201. II. Librum ibi scripsit de corona militis, *ibid.*
- Tertullianus Montanizare cœpit, 201. V.
- Tertullianus carpere incipit Romanam Ecclesiam, ejusque Pontifices, *ibid.*
- Tertullianus cur, & quando ab Ecclesia Romana excommunicatur, 201. VII. 215. IV.
- Tertullianus quantum alias detulerit Romanæ Ecclesiæ, 201. VIII.
- Tertullianus agebat Censorem Ecclesiæ, 201. XIV.
- Tertullianus ambitione abducitur, 201. IX. Æmulus Victoris Papæ, *ibid.*
- Tertulliani lapsus quando contigit, 201. VII. Seducitur a Proclo, 201. X.
- Tertullianus nimia austeritate corrui, *ibid.*
- Tertullianus facilis in credendo, & tenax in retinendo, *ibid.*
- Tertullianus intentus muliercularum visionibus, 201. XIII.
- Tertullianus invehitur in Agapea Catholicorum, 201. XIV.
- Tertullianus traditionibus nititur, 201. XV. III.
- Tertullianus Romam recedens rediit Carthaginem, 203. VI. Tunc ad Scapulam libellum scripsit, *ibid.*
- Tertullianus ex schola Montani negat fugiendum in persecutione, 205. XV. Quando scripsit Scorpiacum, 205. XIX.
- Tertullianus quando & qua occasione scripsit lib. de Spectaculis, 206. IV. Quando scripsit contra Marcionem, 209. I. Et de Resurrectione carnis, 209. II. Et quando adversus Judæos scripsit, 210. IV.
- Tertullianus omne evomuit virus contra Romanam Ecclesiam, 216. V.
- Tertullianus impugnator bigamiæ, & novorum juniorum promulgator, 216. II.
- Tertullianus rejicit lapsos, quantumlibet pœnitentes, 216. III.
- Tertullianus qua occasione scripsit de Pudicitia, *ibid.*
- Tertullianus in quibus lapsus est, ejus errores omnes collegit Pamelius, 216. XVI.
- Tertullianus a fide Catholica exeidens magnum intulit Ecclesiæ scandalum, 216. XVII. Ejus laudes recenset Vincentius Lirinensis, *ibid.*
- Tertullianus, ut recederet a Catholica Ecclesia, nulla fuit culpa Romani cleri, 201. VI.
- Tertullianus multa scripsit, eademque magno pretio apud Catholicos sunt, 216. XVII. Legebatur assidue ea Cyprianus, 216. XIX.
- Tertullianus conspiravit in sententiam Agrippini de baptismo hæreticorum, 217. V. Quando de Baptismo scripsit, *ibid.*
- Tertullianus a traditionibus declinans, pariter a fide Catholica excidit, 217. VII.
- Tertullianistæ ex Tertulliano hæretici quamdiu perduraverunt, 216. XVIII.
- Tertullus clericus Ecclesiæ Carthaginensis, 253. XL.
- Tertullus Scapula Proconsul in Africa persecutor Christianorum, 203. V. Ejus savitiam conatur Tertullianus retundere, *ibid.*
- Tessaredecimæ hæretici, 173. XXXIX.
- Testamenti Novi editiones. *Vide*, Editio.
- Testamentum, an & quando fuerit restitutum, per Esdram, 180. XII.
- Testamentum Vetus a Septuaginta interpretibus in Græcum vertitur, atque id facilitatum a multis. *Vide*, Editio.
- Testes Episcopo assistant diaconi, 112. VII.
- Testimonia de Deo, juxta illud: Tres sunt qui testimonium dant in Cælo, & in Terra, 105. II.
- Tetrapla Origenis, 231. IX.
- Thamelus martyr sub Pio, 140. V.
- Thamuz lucus, 237. VI.
- Thaumaturgus cognomen Gregorii. *Vide*, Gregorius Thaumaturgus.
- Tebulis hæreticus factus ob repulsam Episcopatus, 209. IV.
- Themison sectator Montani, 173. XIII. XXI. Ejus avaritia & procacia, 173. XIII.
- Themistocles martyr in Lycia sub Decio, 254. XXVI.
- Theodotus Episcopus Casareæ, 230. III.
- Theodatus Pauli Apostoli auditor, 120. VII.
- Theodectus poeta abusus divina Scriptura a Deo percutitur, 231. XII.
- Theodolus martyr in Creta sub Decio, 254. XXVI.
- Theodorus martyr sub Pio, 140. V.
- Theodora martyr cum Flavia Domitilla sub Traiano, 100. XII.
- Theodora dicta Sabina Smyrnæi Christum confitetur sub Decio, 254. X.
- Theodorus Episcopus Synadorum, 230. III.
- Theodorus dictus postea Gregorius Thaumaturgus venit ad Origenem, 233. VI.
- Theodorus martyr in Africa sub Decio, 253. XCVIII.
- Theodorus martyr sub Pio, 140. V.
- Theodorus presbyter scripsit defensionem pro libris Dionysii Areopagite, 109. LXIV.
- Theodotiani hæretici, 195. II. Eorum calumniæ in Victorem Papam, 196. IV. Depravant divinam Scripturam, 207. V. Usi syllogismis Aristotelicis, 207. IV.
- Theodotianam divinam Scripturam in Græcum vertit: Quando ejus editio innotuit, 184. I. Dicta Tertia editio, *ibid.* Secta fuit Marcionita, 184. II. Sive Ebionita, genere Ephesus, vel Ponticus, *ibid.*
- Theodotianæ editio recepta ab Orientalibus, 184. IV. Translata in linguam Syriacam, 184. V. Credita esse paraphrasis Jonatæ, *ibid.*
- Theodotus Coriarius hæresiarcha, ejusque genus, 196. III. Hæreses, 196. II.
- Theodotus sectator Montani, 173. II. XX.
- Theodotus Melchisedechianus, 196. XI.
- Theodotus seducit Natalium confessorem, 207. II.
- Theodulus martyr cum Eventio sub Hadriano, 132. II.
- Theognostus antiquus Theologus ab Eusebio dolose prætermisus, 109. LIX. Idem assertor Contubstantialitatis Filii Dei, *ibid.*
- Theologorum antiquorum assertiones de divinitate Filii Dei, 196. VII.
- Theophilus Episcopus Antiochenus eligitur, 170. VII. Ejus lucubrationes, *ibid.* Quintus ordine, 170. VIII. Anni sedis ejus, 181. VI.
- Theophilus Episcopus Casareæ Palæstinæ, 191. IV. Legatus a Victore Papa adversus Quarto-decimanos, 198. I. Præsides Concilio Patristino loco Victoris Papæ, 198. II.
- Theophilus Imp. Iconoclasta, 109. XLIV.
- Theophilus Alexandrinus martyr sub Decio, 253. CVII.
- Theopista Traianæ uxor Placidi, 120. VI.
- Theopompus abusus divina Scriptura divinitus percutitur amentia, 231. XII.
- Theoprepidus dux martyr sub Pio, 140. V.
- Thermæ Novati, vel Timothinæ, 162. II.
- Thomæ Apost. corpus translatum ex Indis, 236. V.
- Thra-

- Thrasea martyr in Asia sub Marco, 173. X. VI.
- Thyestæ cœnæ tributæ calumniose Christianis, 120. XXX. 179. VIII. *Vide*, Calumniæ.
- Tiberianus ad Traianum de Christianis scribit, 118. I.
- Thyrus diaconus discipulus Polycar. martyr in Gallia sub Marco, 169. XX.
- Thyrus martyr in Asia sub Decio, 254. XXII.
- Tiberis inundatio sub Pio, 154. IV.
- Tiburtina villa Hadriani, 138. VI.
- Tiburtini martyres sub Hadriano, 138. IV.
- Tiburtius a Cæcilia ad fidem convertitur, 232. XI.
- Timorem inferebant Christiani Gentilibus inculcando Dei iudicium, & pœnas æternas, 178. VI.
- Timothei plures discipuli Apostolorum, 109. L. VI.
- Timothei epistola ad Pastorem, 162. III. Ejus martyrium sub Marco, 166. II.
- Timotheus natus ex Pudente Senatore, 109. L. VI. Se suæque omnia pietatis officiis mancipavit, 165. IV.
- Timotheus discipulus Pauli quando martyrio coronatus est, 109. LV.
- Timotheus martyr in Thebaide sub Decio, 253. CX.
- Tinius Rufus in Judæa Præses, 135. I.
- Tituli unde & quales, 112. IV. V.
- Tituli Romæ aucti, 112. IV.
- Tituli Romanorum Pontificum quinam antiquitus fuerint, 142. IV. 216. IV. *Vide*, Pontifex Romanus.
- Titulos divisit Evaristus, 112. IV.
- Titulus cortinæ regiæ, 112. V.
- Titulus Eupræpiæ Romæ, 112. IV.
- Titulus Fiscalis qui qualisve, 112. V.
- Titulus inscriptio, *ibid.*
- Titulus Pastoris, 112. IV.
- Titulus crucis signum, 112. VI.
- Titulus non imponendus rebus Ecclesiasticis, 112. V.
- Titus martyr in Gallia cum sociis sub Marco, 179. XXXV.
- Tobias Episcopus Hierosolymorum, 113. I.
- Toparcion Christianus oleo sanavit Severum Imp. 195. IV.
- Tormenta sævissima martyrum, 225. II.
- Tortoria instrumenta, 253. LI. CXII.
- Traditio Apostolica de ritibus, & caerimoniis Ecclesiæ, 109. LII.
- Traditio Apostolica de cultu reliquiarum martyrum, 106. II.
- Traditio de SS. Eucharistia, 109. XXV.
- Traditiones Apostolicæ ex epistolis sancti Ignatii recte eliciuntur, 109. XXI. Eædemque appellatæ promptuarium traditionum, 109. X. XV.
- Traditiones Apostolicæ Romæ optime conservatæ, 179. LIV.
- Traditiones Ecclesiæ a Tertulliano recensitæ, 201. XIX.
- Traditioni standum esse monet Ignatius, 109. XXIV.
- Traditionis antiquæ quanta vis sit, *ibid.*
- Traditionum promptuarium Epistolæ Ignatii, 109. XXV.
- Traditionum contemptores hæretici qui, 109. X. XII.
- Traditionum utilitas & excellentia, 118. III.
- Traditionum Papias explorator, *ibid.*
- Tractoriæ, & Tractatoriæ litteræ quæ, 142. XI.
- Traianus imperat, 100. I. Ejus ætas & patria, *ibid.*
- Traianus Turditanus, non Tudertianus, *ibid.* *Ann. Eccl. Tom. II.*
- perii ejus tempus, *ibid.* Cur illi a Deo colatum Imperium, 100. II. Olim in bello Judaico insignis, *ibid.* Ejus clementia affectata, 100. VII.
- Traianus aggressus est persequi Christianos, 100. VI. Ubi susceperit Imperium, 100. VII. Ejus prima edicta, 100. VIII. Quod tulit adversus Christianos quale, *ibid.*
- Traianus diis addictissimus, *ibid.*
- Traianus vetat conventus, *ibid.*
- Traianus quid rescripserit in Clementem Papam, 100. X.
- Traianus dictus optimus, re vera turpissimus, 100. VII. XIII. Domitiano aliqua parte deterior, 100. XIV.
- Traianus sinit Gentiles sponte sævire in Christianos, 100. XII.
- Traianus vinosus & *πασιπρωτα* infamissimus, 100. XIII.
- Traianus laudis cupidissimus divinitatem affectat, 100. XVI.
- Traianus in Cælo etiã suspectus vitii nefandis: quid de eo fingit Julianus Apostata, 100. X. VII. De ejus Anima in Cælum recepta commentum exploditur, *ibid.*
- Traianus superstitionissimus, 100. XVI.
- Traianus quando in Urbem rediit ex Dacia, 101. I. Consulatum adiit: Ejus modestia in eo suscipiendo commendatur, 102. XXV.
- Traianus quæ fecit laude digna, 101. II.
- Traianus puerorum pauperum curam suscepit, 101. I.
- Traianus agens adversus Christianos pie sancteque sibi agere visus est, 102. XXV. Commendatur ejus æquitas, *ibid.*
- Traianus iterum adversus Decebalum proficiscitur, 103. III. 105. I. Ejus studia erga milites, 103. I. Pontem fabricat super Istrum, 105. I.
- Traianus ad Plinium quid de Christianis rescripsit, 104. V.
- Traianus superato Decebalo rediit in Urbem, 106. I. Legati ex India ipsum conveniunt, *ibid.* Ejus forum, & columna cochles in eo posita, *ibid.*
- Traianus Armenos ac Parthos subjicit Imperio, 107. I.
- Traianus amice excipit Abagarum Regem Edesæ, *ibid.* Aliasque plures gentes in fidem recipit, 108. I. Ejus victoriæ 114. I. Ejus felicitas, magna Fidelium tentatio, *ibid.*
- Traianus lustrans exercitum, Christianos milites ut sacrilegos relegatos, tandem neci tradi iussit, 108. II.
- Traianus in magnum discrimen positus ex terræmotu Antiocheno, 117. II.
- Traianus persequens Ecclesiam, Episcopos a suis sedibus expulit, 110. X.
- Traianus triumphum agit devictis compluribus gentibus, 114. I. Ejus arcus triumphalis, *ibid.* Quando dictus Parthicus, *ibid.*
- Traianus instaurat persecutionem in Christianos, 118. I. Quid Antiochiæ in virgines Christianas, *ibid.* Ejus felicitas in contrarium mutata, 114. III.
- Traianus tandem pro Christianis rescripsit, 118. I. Qui martyres tunc passi, 118. VII.
- Traianus quando obiit: Ejus ætas, sepultura, 119. I. Relatus inter divos, 119. I. Refellitur commentum de retento viduæ filio obside, & alia fabulosa, 119. II.
- Traiana cognomen Theopistæ uxoris Eustachii martyris, 120. VI.
- Translatio divinæ Scripturæ. *Vide*, Editio.
- Translatio reliquiarum sancti Ignatii Roma Antiochiam, 110. V.
- Translatio reliquiarum S. Onesimi Roma Ephesum, 110. X.   T t t t 2   Trans-

- Translatio corporum Defunctorum lege Romanorum vetita, 110. X. XI.
- Trafcodrugitæ hæretici, 173. XXXVIII.
- Trebonianus Gallus proditor Decii, 254. XLIX. Imperium accepit, 254. LVIII. *Vide*, Gallus.
- Tribunitia potestas, ratio optima ad numerandos annos Imperatorum, 150. VI. 171. II.
- Tributa libentissime pendebant Christiani, 202. XXXV.
- Triephon defertor contemptæ fidei, 114. II.
- Trinitatem contrahebat in unam personam Basilides, 120. VIII. *Vide*, Hæretici Patropasiani.
- Trinitatis mysterium ab ipso Apostolorum exordio explanari consuevisse accedentibus ad fidem, 132. VI.
- Trinitatis mysterium revelatum Gregorio Thaumaturgo, 233. XVIII.
- Triphillius Ledrensis Episcopus orator redarguitur a Spiridione, 231. LXI.
- Tripolitani a Severo Imp. donati pacis, & abundantia bonis, 210. III.
- Trisagium cantus, 142. XII.
- Triumphus Severi, 198. XXI.
- Troade exceptus Ignatius, 109. XIV. Inde scripsit ad Philadelphos, *ibid.*
- Troadius martyr in Ponto sub Decio, 253. CXXXIV.
- Trophæa Apostolorum Romæ conspicua, 215. II.
- Trophima martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
- Trophimus Episcopus lapsus restitutus in Ecclesiam cum suis ad laicam communionem, 254. LXIII.
- Tryphon martyr Nicææ sub Decio, 254. XXVI.
- Tryphon Origenis auditor, 233. XXI. Ejus scripta, *ibid.*
- Tryphon Philosophus Platonicus, *ibid.*
- Tuburbi in Africa qui passi sint martyres, 205. XXI.
- Tudertina cum Turditana Civitate confusa, 100. I.
- Turditana Civitas patria Traiani, *ibid.*
- Turris lignea adhiberi solita in funere Imperatorum, 223. VIII.
- Tymium vicus in Phrygia, ubi Montanus docebat, 173. XIII.
- Tyri Origenis confedit ad lucubrationem editionum, 231. I.
253. CXL. Ejus prædicatæ laudes in Senatu, *ibid.*
- Valerianus Cenfor leges promulgat adversus Christianos, 253. CXLII.
- Valerianus avitæ superstitionis tenacissimus persequitur Christianos, *ibid.*
- Valerianus sponsus S. Cæcilie ab eadem convertitur ad Christum, & baptizatur ab Urbano Papa 232. XI.
- Vasa aurea, & argentea in Ecclesiis etiam tempore persecutionis erant, 233. II.
- Vasa sacra non tangenda ab aliis quam a Sacris ministris, 142. VI.
- Vaticana sepulcra demolita ab Elagabalo, 221. III.
- Vaticinia Christianorum vetita ab Imp. Marco Aurelio, 178. V.
- Vaticinia falsa Montanistarum, 173. XXII.
- Vaticinia. *Vide*, Prophetia, Visiones.
- Vestigal lenionum; & meretricum, vetuit Alexander inferri in sacrum ærarium, 227. I.
- Vestigalia libenter solvebant Christiani, 237. IV.
- Veſta, Titulus, 112. V.
- Venantius martyr Camerini sub Decio, 254. XXIX.
- Venerarium templum Hierosolymis, 137. VII.
- Veneris simulacrum in Golgotha ab Hadriano positum, *ibid.*
- Ventus martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
- Verborum ornatum dedita opera contempserunt Patres, 231. LIV.
- Verianus martyr Romæ sub Decio, 253. XXIX.
- Verissimus Imp. qui dictus est, 163. III.
- Veritas nullo unquam præscribitur tempore, 109. LI.
- Veritas gaudet testibus, 112. VIII.
- Veritatis Catholicæ norma, 146. XXI. XXXIII.
- Verus Imp. quinam eo nomine intelligatur, 163. III. 164. I.
- Verus pro Severo interdum, 164. I.
- Verus Viennensis Episcopus, 166. IV. Apostolorum discipulus, ejusdem ad Deum transitus, *ibid.*
- Vespronius Candidus Proconsul bene habuit Christianos, 203. XI.
- Vestæ templum incensum sub Commodo, 193. I.
- Vestæ sacra profanata ab Elagabalo, 220. IV.
- Vestes Christianorum eadem cum Gentilibus esse solitæ, 197. VIII.
- Vestes Christianorum arctiorem vitam prostentium. *Vide*, Pallium.
- Vestes pullæ religiosorum tantum, 197. XI.
- Vestina martyr Carthagine cum sociis sub Severo, 202. III.
- Vetius Epagathus martyr cum sociis Lugduni sub Marco Imp. 179. III.
- Victor Episcopus Capuanus errat de Harmonia Ammonii, 174. V.
- Victor historicus hallucinatur de patria Traiani, 100. I.
- Victor martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
- Victor Papa creatur, 194. II.
- Victor Papa damnat Theodotum Coriariæ hæresiarcham, 196. I.
- Victor Papa defenditur a Calumniis adversariorum, 196. IV.
- Victor Papa quæstionem de tempore Paschatis terminat, 198. II.
- Victor Papa scribit ad Theophilum Episcopum Cæsariensem de cogendo Concilio in Palæstina, *ibid.*
- Victor Papa excommunicat Quartodecimanos Africanos, 198. X. Perperam ejus severitas redarguitur, 198. XV.
- Victor Papa scribit ad Desiderium episcopum Vien-

V

- Valentiniani hæretici Gnosticis affines, 120. XLII. Eisdem conjuncti, 145. IV. Eorumdem turpitudine, ac arcana sacra execranda, *ibid.*
- Vescebantur idolotithytis, *ibid.*
- Valentinianorum procacitas, & obstinatio, 145. X. Qui, & se præferunt Christo, *ibid.* Quibus armis sint expugnati, 145. XI. Qui scriptores adversus eos egerint, 145. IX.
- Valentinus philosophus Platonicus, factus hæresiarcha, 145. I.
- Valentinus factus hæreticus, quia rejectus est in petitione Episcopatus, *ibid.* Ejus fabulæ superant omnes alias, 145. II. Eiusdem scripta, 145. VII. Eiusdem assertio de tribus generibus hominum, 145. III. Quo tempore idem, 145. I.
- Valentini Romam adventus, 155. I. Itidem sub Aniceto Papa, 167. V. Ac etiam sub Eleuthero, 180. VI. Eiusdem Valentini discipuli, 113. XII.
- Valerianus Cenfor cum amplissima potestate,

- Vicennensem de Paschate celebrando, 198. XVIII. & ad Paracodam episcopum, 198. XIX.
- Victor Papa tentatio Tertulliani, 201. IX.
- Victor Papa ordinat Felicianum Episcopum Fulginatem, 203. II. Eiusdem Victoris Papæ martyrium, *ibid.* Anni sedis ejus, decreta, & ordinationes, 203. I.
- Victoria martyr cum Anatolia apud Lacum Velinum sub Decio, 253. XXIX.
- Victoria negans, repetito certamine fit extorris, 253. LXVI.
- Victoria de Marcomannis, precibus Christianorum obtenta, 176. I. IV.
- Victorinus hæreticus Praxeus, 196. XVII.
- Victorinus martyr Romæ sub Traiano, 100. XII.
- Victorinus martyr in Africa sub Decio, 253. LH.
- Viduitas in Ecclesia habita magno pretio, 109. XXX.
- Viennensis Civitas Senatoria dicta, 166. I.
- Viennensium, & Lugdunensium martyrum epistola, 179. II.
- Vigellius Saturninus Proconsul in Africa persecutor quid passus, 202. VI.
- Viminalis collis hospitium Christianorum, 159. VIII.
- Vincentius martyr cum focis Romæ sub Commodo 192. II.
- Vincula Ignatii gloriosa, 109. XIV.
- Vincula. *Vide*, Catenæ.
- Vindicta de sanguine Christiano qua lance pensata, 154. III. 182. III. 214. III.
- Vinum conditum propinari solitum damnatis, 201. XV.
- Vinum sacrificii misceatur aqua, 132. VII.
- Vinum ex magia Marcus hæresiarcha mutare videbatur in sanguinem, 175. XXV.
- Virgines Antiochenæ martyres sub Traiano: quid de earum cineribus, 118. I.
- Virgines Deo dicatæ captivæ ductæ ac redemptæ, 254. CIX.
- Virginitas frequens tempore S. Ignatii, 109. XXX.
- Virginitas ab Elxai hæresiarcha explosa, 105. IV.
- Virginitas voto conjuncta, 196. XXVII.
- Virginitatis votum simplex dispensat Cyprianus, 253. XLVI.
- Virgo incontinens nuptui tradenda, *ibid.*
- Virgo Maria apparet Gregorio Thaumaturgo, 233. XV. Eiusdem partui erecta Romæ Ecclesia, 224. V.
- Visio divinitus ostensa Gregorio Thaumaturgo & revelatio summæ doctrinæ, 233. XVI.
- Visio Cypriano ostensa de pace ventura, 253. XLVIII.
- Visio ostensa Perpetuæ & Felicitati, 205. XXII.
- Visiones ostensæ pueris tempore Cypriani, 253. LVI.
- Visiones ante persecutionem a Domino ostensæ, 253. XI.
- Visionibus muliercularum intentus Tertullianus seducitur, 201. XIII.
- Visionibus admoniti multi facti sunt Christiani, 205. X.
- Visitare confessores in carcere positos magno studio curabant Christiani, 253. XXXVIII.
- Vitalianus Præfectus Præt. sub Maximino occisus, 238. VII.
- Vitalis martyr in Gallia sub Marco, 179. XXV.
- Vitalis martyr Romæ sub Marco, 175. VII.
- Vitalis martyr sub Decio in Cappadocia, 254. XXVI.
- Vitellius Tribunus militum, minister impietatis sub Commodio, 192. III.
- Vitulum Apim colebant Ægyptii, 123. I.
- Ulpianus I. C. sub Alexandro hostis Christianorum, 225. II. Ejus lib. de Offic. Proconsul. *ibid.*
- Ulpianus occisus, 225. IV. Carnifex Christianorum, 226. IV. 229. V. *Vide*, Domitius Ulpianus.
- Ulpianus martyr in Gallia sub Marco, 119. XXV.
- Ungere mortuos oleo Heracleon Hæresiarcha docuit suos, 175. XXIII.
- Universalis titulus quo modo aliis quam Romanis Pontificibus inditus videtur, 187. II.
- Voces antiquo usu in Ecclesia receptæ, licet improprie videantur, haud facile mutandæ, 231. LIV.
- Vologesus Rex Parthorum, 163. VIII. Victor de exercitu Romano, 163. VIII. Civitatibus Syriæ formidolosus, *ibid.*
- Voluntarii sive Volones milites, 170. III.
- Voluntas libera, non fatum, urget aliquem, 175. XX.
- Volusianus Imp. cum Gallo, 254. LVIII.
- Votum continentie Christianis peculiare, Deo, ut donum selectissimum, ab illis offertur, 120. XVIII.
- Votum continentie simplex dispensat, & relaxat Cyprianus, 253. XLVI.
- Urbanus Papa creatur, 226. XII.
- Urbanus Papa baptizat Valerianum atque Tiburtium, 232. XI.
- Urbanus Papa ædificat Ecclesiam in Domo S. Cæciliæ, 232. XII. Sepelit illam in Cœmeterio Callisti, *ibid.*
- Urbanus Papa martyrio coronatur, 232. I. Fecit vasa aurea, & argentea, 263. II. Eiusdem sedis anni, ordinationes, & sepultura, 233. III.
- Urbanus presbyter schismaticus, 254. LXVI. Resipiscit, 254. XCVIII.
- Urbanus puer cum focis martyr Antiochiæ sub Decio, 253. CXXVII.
- Urbicius Præfectus Urbis, persecutor sub Marco, 164. XV.
- Urbis Millesimus annus quando celebratus, 249. I.
- Vulgata editio Septuaginta quænam fuerit, 231. VIII. 231. XLI.
- Vulgatæ plures, 231. XLII.
- Vulgata prior quo modo exolevit, 231. XLV.
- Vulgata recentior ex veteri, & nova confata, 231. XLVI.
- Vulgata editio Testamenti Novi probatur esse S. Hieronymi, 231. LIV. Quo modo, quando, & a quibus restituta, 231. LXII.
- Uxor iuste accusare potest virum suum adulterii, 161. II.
- Uxorum communitas ex Platone, quam ab eo est mutuata Epiphanes hæresiarcha, 120. XL.
- Uxorum communitas penes hæreticos turpissimos Gnosticos, 120. XXVII.

X

Xystus. *Vide*, Sixtus.

Z

Zachæi Gnostici hæretici, 120. XLI.

Zachæus Episcopus Hierosolymitanus, 113. I.

Zacharias Episcopus Viennensis martyr sub Traiano, 112. VII.

Zacharias presbyter martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.

- Zebinus alias Zebennus Episcopus Antiochenus
 \ creatur, 230. I. Moritur, 241. I.
- Zeno martyr in Africa, sub Decio, 253. XC-
 VIII.
- Zeno martyr in Ægypto sub Decio, 253. CVII.
- Zephyrinus Papa creatur, 203. III.
- Zephyrinus Papa damnat Montanistas, 215. IV.
- Zephyrinus Papa damnat Tertullianum, *ibid.*
- Zephyrinus Papa, quale edictum de recipiendis
 lapsis pœnitentibus promulgavit, 216. III.
- Zephyrinus Papa damnat Praxeam hæresiarcam,
 196. XX.
- Zephyrinus Papa recipit Natalium hæreticum,
 pœnitentem, 207. I.
- Zephyrinus Papa egregie laborat contra hæreti-
 cos, 210. VIII.
- Zephyrinus quando martyr, quantum temporis
 sedit, ejus ordinationes, & sepultura, 217. I.
- Zetus Episcopus scelestissimus conspirat cum No-
 vatiano, 254. XCVI.
- Zoes martyr in Phrygia cum sociis sub Pio;
 140. V.
- Zoroastris nomine libri conficti a Gnosticis, 120.
 XL. 247. III.
- Zosimus Comes historicus haud fidelis in recen-
 sendis rebus a Philippo Imp. gestis, 249. V.
- Zosimus martyr Philippis sub Traiano, 109. XXX-
 VII.
- Zosimus miles martyr sub eodem Imp. *ibid.*
- Zosimus martyr in Gallia cum sociis sub Marco,
 179. XXXV.
- Zostriam nomine confictæ revelationes, 247. III.
- Zoticus martyr in Gallia cum sociis sub Marco,
 179. XXXV.
- Zoticus Otrenus Episcopus impugnat emergen-
 tem tunc Montani hæresin, 173. X. XVI. X-
 XI. Passus sub Severo, 205. XXVII.
- Zostriani nomine confictæ revelationes, 247. III.

I N D E X

C R I T I C Æ

HISTORICO-CRONOLOGICÆ

P. ANTONII PAGII

QUÆ IN HOC TOMO CONTINETUR:

A

Adventus Prætorio Præfectus Consul II. præcedit, 218. I. Ejus Consulatus monstruösus & quare, 218. II.

Ægyptus plures habuit Episcopos antequam Demetrius Alexandrinam teneret Ecclesiam, 232. III. Historiola de eodem Demetrio primum in Ægypto Episcopos creante inter fabulas recensenda, *ibid.*

Ælius Verus. *Vide*, L. Ceionius Commodus.

Ælius Commodus. *Vide*, L. Aurelius Commodus.

Afri quo anno contra Maximinum Augustum rebellarint, 236. V.

Albinus Cæsar. *Vide*, Clodius Septimius Albinus.

Alexander Pontifex Romanus creatur post Evangelium, 108. VI. Moritur, 116. VII. & 130. II. Pontificatum adeptus non est sub Hadriano, sed sub Traiano, 119. II. Quamdiu sederit, & quibus Consulibus martyrium fecerit, indicatur, 130. II. Ejus exitus & duratio a quibusdam perperam consignantur, *ibid.* Tres decretales, quæ sub illius nomine circumferuntur, a viris doctis rejectæ, 130. IV.

Alexander Heliogabali consobrinus Cæsar renunciatur, 211. II. Annum aperit, 212. I. Augustus acclamatur, *ibid.* II. Cæsarei Imperii Quinquennalia exhibet, 215. II. Secundum Consul procedit, 216. I. Augustei imperii Quinquennalia celebrat, & Thèrmas de suo nomine ædificat, *ibid.* II. Fastis tertio nomen dat, 229. I. Cæsarei Imperii Decennalia edit, *ibid.* II. In Campania aliquandiu versatur, *ibid.* X. In Orientem proficiscitur, *ibid.* XI. Ejus profectio annus aperitur, *ibid.* XVI. Contra Artaxerxem Persarum Regem Romanos infestantem movet, 228. V. & 229. XIII. & *seq.* Belli istius initium & Nummis & Auctoribus confirmatur, 229. XIV. Per Legatos bellum Germanis infert, dum ipsemet contra Persas pugnat, 229. XV. Augustei imperii Decennalia exhibet, 230. II. De Persis triumphum agit, *ibid.* III. Quo anno hic triumphus actus fuerit, declaratur, *ibid.* IV. Imperii Cæsarei Quindecennalia exhibet, 233. II. Iterum in Germanos movet, *ibid.* III. Belli hujus initium assignatur, 234. III. Quindecennalia dat Augustei imperii, 234. II. Maximini jussu occiditur, 235. II. Quo die natus sit, quantoque tempore vixerit, & regnarit, manifestatur, *ibid.*

Alexandri anni a Surianis usurpati, quo mense & die inchoati, 235. II.

Alexandrina persecutio. *Vide*, Persecutio.

Alexandrinorum fabula circa nomen Papæ, 163. IV.

Amisi civitatis libera Eræ tres explicantur, 137. IV. & *seqq.*

Anacletus Papa mortalitatem exiit, 101. IV. & 110. II. Quo anno mors ejus acciderit, & quot annis Pontificatum obtinuerit, aperitur, 101. IV. & 110. II. Dies quo ejus memoria in Ecclesia colitur, non ad obitum, sed ad aliquam ejus translationem referendus, *ibid.* Decretales ipsi attributas suppositionis arguunt Eruditi, 101. V. & 110. III. Quibus fundamentis innixi sic censeant, *ibid.*

Andreas Judæorum Dux in eorum rebellionem sub Traiano Aug. 114. II.

Ahleetus Papa post Pium Romanum regit Ecclesiam, 151. III. Ad Superos transit, 161. XII. & 173. III. Hujus Pontificis Decretalis unica ad Galliæ Episcopos falsa ostenditur, 173. III.

Anterus Pontiano succedit in Pontificatu Romano, 235. V. & *seq.* Moritur, 238. II. Breve sedis tempus, diesque ordinationis & mortis adducuntur, *ibid.* Decretalis una ejus nomine inscripta, falsa, *ibid.* III.

Antinous Hadriano Imp. carus quo anno mortuus, 129. II. & 130. V. Quo mortis genere perierit, 130. V. Inter divos ab hoc Imperatore relatus, *ibid.*

Antinous urbs Ægypti quandonam ab Hadriano condita, 122. III.

Antiquarii sæpius eruditioni plurimum obsunt, dum quæ in nummis & inscriptionibus habentur, non satis accurate describunt, vel correctionis prætextu corrumpunt, 105. V.

Antiochenorum Episcoporum successionem consignare auctor incipit, 228. II.

Antiochenis ab Hadriano Imp. odio habiti, 128. II.

Antiochia horribili terræ motu sub Traiano affigitur, 115. II. Quæ anni tempestate is terræ motus acciderit, detegitur, *ibid.*

Antonianus in Numidia Episcopus titubans literas a Cypriano recipit, & ad eum rescribit, 252. V.

Antoninus Pius annum aperit dum adhuc T. Aurelius Fulvius nominatur, 120. I. Ab Hadriano adoptatur & sub qua conditione, quoque die,

- die, 138. II. Cæsar & imperii Collega dicitur, *ibid.* & 147. III. & *seqq.* Antequam Hadriano succederet Imperator nominatus fuit quod nummis probatur, 138. II. Secundum Consulatum assumit, 139. I. Marcum Aurelium secundo tantum mense postquam ipse adoptatus fuerat, adoptat, 138. II. Hunc Consullem designat & Cæsaris appellatione donat, 139. II. Judæos rebellantes quandonam compresserit, indicatur, *ibid.* IV. Tertium Consul procedit, 140. I. Britannos domat, *ibid.* V. Imperii Proconsularis Quinquennalia celebrat, 142. II. Tum Augustei, 143. II. Quarto Fastis dat nomen, 145. I. Imperii Proconsularis Decennalia exhibet, 147. II. Horum solemnium indicia adducuntur, *ibid.* Seculares Ludos Octavos non celebravit, *ibid.* XVIII. & *seqq.* Nonum tamen urbis sæculum magnificentissime celebravit, *ibid.* XIX. Augustei Imperii Decennalia dat, 148. II. Ea in nummis memorari primus ex Imperatoribus decernit, *ibid.* Christianos insequitur, *ibid.* VI. Antoninum Augustei Imperii Quinquennalia exhibuisse, ex ejus vicennialibus certum, 153. II. Antoninus Proconsularis imperii vicennialia edit, ea tamen nummis non insculpta, 156. II. Augustei Imperii vicennialia exhibet, eaque dilata ostendunt nummi 159. II. Antoninus moritur, 161. II. Ejus liberi recensentur, *ibid.* III.
- Antoninus M. Aurelii filius, Commodi gemellus quarto ætatis anno interit, 166. VII.
- Antoninus Caracalla. *Vide*, Caracalla.
- S. Antonius Abbas quo anno natus, 251. V.
- Apollinæres Ludi qua anni tempestate celebrati, 236. VIII.
- Apologiæ a Christianis pro religione Imperatoribus Quinquennalia & id genus solemnia celebrantibus de more oblata, 126. III. & *seqq.*
- Apotheoses, seu consecrationes in Quinquennialibus, & id genus festis fieri solitæ, 198. VI.
- Apollonia, non sub Decio, sed sub Philippo Imp. martyrium fecit, 250. III. Causa erroris contrarii insinuat, *ibid.*
- Apollonius Romanus quibus Consulibus martyrio coronatus fuerit, indicatur, 187. III. Neque scriptor, neque senator fuit, *ibid.* IV.
- Arabes sub Traiano Augusto a Palma Syria Præsidi in ditionem populi Romani rediguntur, 105. V. Tempus illius victoriæ ex Era ab iisdem usurpata innotescit, *ibid.*
- Arcani disciplinæ accurata explicatio, 118. IV. & *seqq.* Arcani disciplina fideles non respiciebat, *ibid.* V. Sacramentorum ritus & dogmata per illam olim occultata, *ibid.* VI.
- Aristæ liber supposititius, non tamen contemendus, 182. IV.
- Artabanus Rex Parthorum filiam uxorem Caracallæ dare recusat, ideoque bello impetitur, 212. III. Ab Artaxerxe interficitur, 226. IV.
- Artaxerxes Parthos superat, eorumque Regem Artabanum interficit, 226. IV. Persarum imperium tenet, *ibid.* Romanos præliis laceffit, 227. II. Postquam annos circiter quindecim regnavit, moritur, 241. IV.
- Athenagoras Apologiam pro Christianis scribit, 165. VI. & 177. VIII. Quo anno eam scripserit ex Peregrini Philosophi morte quam narrat, colligitur, 165. VI. Quandonam hæc oblata, & quibus Imperatoribus præsentata, indicatur, 177. VIII. & *seqq.*
- Augusti initio Imperii Imperatores absque victoria appellati, 117. XIV. Sine Augusti nomine, vel etiam Augustorum filii tantum, aliquando dicti, 175. VI. Cum plures simul imperant, senior unus, alter Junior vocatur, 176. III. Quando hic mos esse cœperit, indicatur, *ibid.* Si simul etiam plures regant Imperium, unius dumtaxat in Actis publicis sæpe fit mentio, 162. II. & 177. IV.
- L. Aurelius Commodus Marci Aurelii per adoptionem frater ante Imperium & Verus & Commodus appellatus, 137. IX. & *seqq.* Annum aperit, 154. I. Secundum Consul procedit, 161. I. Quanto tempore in domo Imperatoris privatus, etiam si jam adoptatus, manserit, indicatur, *ibid.* In consortium Imperii assumtus Cæsar & Augustus simul salutat, *ibid.* IV. Ad bellum Parthicum proficiscitur, *ibid.* X. Hæc profectio a quibusdam uno anno perperam dilata, *ibid.* Philosophus dictus & qua ratione, 162. III. & 148. IV. Quo anno ex Oriente redierit, 166. III. & *seqq.* De Parthis triumphum agit, *ibid.* VI. & *seqq.* Tertium Consul procedit, 167. I. Quinquennalia Augustei Imperii anno uno dilata celebrat, *ibid.* II. Adversus Barbaros movet, 168. IV. & 169. III. Pannonones aggreditur, 160. IV. Secundam in eos expeditionem suscipit, *ibid.* Apoplexi in itinere correptus interit, *ibid.* IV. & *seqq.* Mortis ejus annus & tempus, imperique ejus duratio assignantur, *ibid.* V.
- Apotheosi post vitæ exitum a Marco Aurelio donatur, *ibid.* VI.

B

- B Albinus & Pupienus a Senatu Augusti nuncupantur & quo anno, 236. VIII. & 237. II. Inter se discordes cum Ludi Capitolini celebrantur, a militibus trucidantur, 238. V. & *seqq.* Illos imperii annum secundum inchoasse certum, *ibid.* VII.
- Britanni ab Antonino Pio domantur, 140. V.
- Bucolicum bellum sub Marco Aurelio & Lucio Vero quo anno susceptum, 166. V. & 168. IV.
- Bysantii obsidio quandonam a Severo Augusto cœpta, 195. II.

C

- Cæsares aliquando etiam Reges & Imperatores dicti, 161. VII. Quo tempore tali nomine insigniri cœperint, annotatur, *ibid.* Id non contigisse nisi post Severi Augusti Quinquennalia, ostenditur, 198. VI.
- Cæsares in nummis Augustos appellandi usus quo tempore cœptus, 203. IV. 245. III.
- Cæsarum nomina sæpe non intellecta Auctores in varios errores adigunt, 161. IX.
- Callistus in locum Zephyrini Papæ quo anno subrogatus, 219. II. Martyrio coronatur, 222. IV. 224. II. Quanto tempore sederit, & post ipsum sedes vacaverit, annotatur, 224. II. Vicariatus ejus sub Zephyrino omnino supposititius, *ibid.* Decretales illi attributæ, fictitiæ, *ibid.* III.
- Calumniæ Majestatis, quid, 162. VII. Quo tempore excogitata, *ibid.*
- Canonum Apostolorum Collectio fidelibus sub Clementis nomine proposita, antiqua, 100. IX. Ante Nicænum Concilium agnita, *ibid.* X. Tam apud Orientales quam Occidentales recepta, *ibid.* Eorum tamen numerus non unanimiter assignatur, *ibid.* Quinquaginta solum Ecclesia Occidentalis legitimos habet, *ibid.* XI. Orientalis vero, licet in eorum numero

- 20 alias minime conveniret, in præfens quinque & octoginta esse fatetur, *ibid.* XII.
- Capitolini Ludi qua anni parte celebrati, 238. VI.
- Caracalla Severi major natu filius, quo anno, & quo in loco natus, 189. II. & 197. II. Quo item anno & ubi Cæsar appellatus, 195. III. Ejus nuncupatio post annum tantum a Senatu rata habita, 197. II. & 198. VI. Imperator destinatus, anno solum sequenti a Senatu acceptatur, 198. VI. Ejus cum Julia Domna matrimonium fictitium, 212. III. & 217. III. Caracallam Augustum renuntiatum & Tribunitia potestate exornatum ostendunt Numismata, 198. VII. Hæc illius potestas explicatur, *ibid.* VIII. & diversimode inchoari ostenditur, *ibid.* IX.
- Caracalla Plautillam conjugem assumit, 199. IV. & 203. III. Imperii Cæsarei dat Quinquennalia, 202. III. Togam virilem anno uno citius induit, *ibid.* Eodem tempore Judaicum triumphum agit, *ibid.* IV. Consul procedit, 202. I. Imperii Augustei Quinquennalia exhibet, 203. II. Cum patre iterum triumphat, *ibid.* IV. Cum eodem seculares Ludos octavo edit, 204. II. Consulatum secundum inuit & simul Decennalia imperii Cæsarei celebrat, 205. I. & seq. Tertium Consul Augustei imperii Decennalia edit, 208. I. & seqq. Cæsarei vero Quindecennalia celebrat, 210. II. Quo anno Britannicus appellatus sit, celebremque murum per mediam Britanniam duxerit indicatur, 209. II. Quartum dat Fastis nomen pro edendis videlicet Augustei Imperii Quindecennalibus, 213. I. & seqq. Vicennalia Cæsarea exhibet, 214. II. Cur Caracallæ nomen ipsi impositum, indicatur, *ibid.* Posterioris imperii Augustei Quinquennalia dat, 216. II. Prioris Vicennalia celebrat, 217. II. Occiditur, *ibid.* III. Quanto tempore vixerit, & imperaverit, declaratur, *ibid.* IV.
- Carthaginense Concilium sub Cypriano primum, quo anno & qua anni parte coactum, 251. XVIII. Prorogatur & quare, *ibid.* XXI. Finem accipit, *ibid.* XXIV. Hujus Canones ad Cornelium Papam a Synodo mittuntur, *ibid.* Error Baronii circa dictorum canonum missionem & partitionem adducitur, *ibid.*
- Cassius rebellat adversus Marcum Aurelium, resque novas in Syria molitur, 175. III. Cassii caput ad Marcum deferitur, *ibid.*
- L. Ceionius Commodus annum aperit, 136. I. Ab Hadriano Cæsar dicitur, *ibid.* II. & IV. Ælius Verus ab eodem cognominatur, *ibid.* IV. & 137. VII. Adoptatur, 136. IV. Quo die & anno facta sit hæc adoptio declaratur, *ibid.* V. & seqq. Prætura ornatus, Pannoniis Dux imponitur, Consulque designatur, *ibid.* IV. & VI. Consul secundum procedit, 137. I. Moritur, *ibid.* II. Ejus mortis annum inscriptiones & nummi confirmant, *ibid.* III. In illis tamen nunquam Verus appellatus, *ibid.* VIII. Ante Cæsaream dignitatem Verus atque Commodus appellatus fuit, *ibid.* IX.
- Celadion Episcopus Alexandrinus e vivis excedit, 163. VI. Ejus obitus ab Eusebio varie consignatus, *ibid.*
- Celerinus pro Christo in carcerem missus, 250. VIII. Cyprianum pœtea adit, a quo Lector ordinari recusans, Dei monitu obedire compellitur, *ibid.* XIV.
- Censorini liber maxime utilis ad Chronologiam Christianam stabiliendam & confirmandam, quo anno scriptus, 238. II.
- Cerdo Episcopus Alexandrinus moritur, annusque mortis ejus assignatur, 208. V.
- Cerdo. Hæresiarcha eodem quo Valentinus tempore Romam perrexit, 144. II. Ejus adventus sub finem Pontificatus Hygini PP. referendus, *ibid.*
- Cereales Ludi qua anni parte celebrari soliti, 99. VI.
- Christiana religio a Ludis secularibus abhorrebat, 204. IV.
- Christiani ad frumentationem non vocati sub Marco Aurelio, 161. XI. Error quorundam circa hanc frumentationem detegitur, *ibid.*
- Chronologia Christiana valido argumento probatur, 238. II.
- Chronologia Annalium corrupta & quare, 249. III.
- Cleander Præfectus Prætorio post mortem Perennis ampla pollet auctoritate, 189. II. Quo anno defunctus, *ibid.*
- Clemens Pontifex Romanus martyrio coronatur, 100. II. Decretales quinque illi attributæ, suspectæ, *ibid.* III. Clemens non est Auctor Constitutionum Apostolicarum, *ibid.* VIII.
- Clerus Romanus ad S. Cyprianum rescribit & quo tempore, 250. XII.
- Clodius Septimius Albinus secundum inuit Consulatum, 194. I. In Galliis Imperator consalutatur, 193. V. Cum Nigro bellum gesturus a Severo Aug. Cæsar renuntiat, *ibid.* Imperium ejus Cæsareum explicatur, 198. IV. Se ipsum Augustum nuncupat, *ibid.* III. Ad Lugdunum cum eodem Severo pugnat, interitque, *ibid.* Annus mortis assignatur, 197. III. & 198. V.
- M. Coccejus Nerva quartum Fastis dat nomen, 98. I. Moritur, *ibid.* II. Imperii ejus duratio indicatur, *ibid.*
- Collegarum imperii numerus, 147. IV. Collegæ imperii Imperatores dicti, *ibid.* V. & seqq. Cur ita nuncupati, *ibid.* XII.
- Columna Traiani quo anno in ejusdem Imperatoris honorem erecta fuerit, ex ejusdem inscriptione innotescit, 104. II. & 113. I.
- Commodus Marci Aurelii filius, quo anno Cæsar renunciatus, 166. VII. Imperii Cæsarei Quinquennalia exhibet, 170. II. Ejusdem Imperii Decennalia celebrat, 175. II. Toga virili induitur, *ibid.* III. & seqq. Tribunitia potestate donatur, *ibid.* III. Hujus potestatis duplex initium fictitium, *ibid.* V. Proconsulari etiam Imperio extra Urbem donatur, *ibid.* IV. Quo anno & die id factum sit, ostenditur, *ibid.* & 176. III. Augustum nuncupatur, 176. III. In nummis tamen hoc ejus nomen aliquando omisissum, 175. VI. Ejusdem Consulatus designati aliquando in numismatibus absolute expressi, *ibid.* VII. Fastis dat nomen, 177. I. Germanis bellum infert postquam Crispinam uxorem duxit, 178. II. Secundum consul procedit, 179. I. Cæsarei Imperii Quindecennalia edit, *ibid.* Tertium inuit Consulatum, 181. I. Imperii Proconsularis dat Quinquennalia, *ibid.* II. De Germanis triumphat *ibid.* Imperii Cæsarei exhibet Vicennalia, anno tamen uno anticipata, 182. II. Quartum assumit Consulatum, 183. I. Prioris imperii Augustei Quinquennalia anno uno dilata celebrat, *ibid.* II. Posterioris item Quinquennalia exhibet, 184. II. Vota Quinquennalia, nummis exprimendi usum primus inducit, *ibid.* Cur tot Quinquennalia & hujusmodi solemnia ediderit; eorumque aliqua in Nummis expressa sint, alia vero non, ostenditur, *ibid.* Proconsularis Imperii Decennalia anticipata celebrat, 185. II. Hæc male a quibusdam ad annum superiorem traducta, *ibid.* Consul quintum procedit, 186. I. Prioris Augustei Imperii Decennalia edit, 186. II. Classsem Africanam instituit,

tuit, & ad quid, *ibid.* III. Posterioris Augustei Imperii Decennalia dat, nomenque *Picentis auctoris* assumit, 187. II. Imperii Cæsarei Tricennalia edit, 188. II. Sextum Consul procedit, 190. I. Imperii Proconsularis dat Quindecennalia, *ibid.* II. Septimum gerit Consulatum, 192. I. Prioris Augustei Imperii Quindecennalia anno uno dilata celebrat, *ibid.* II. Nulla nisi ordinate, vota suscepisse ostenditur, *ibid.* II. Falconem & Aarum interficere statuit, *ibid.* Sed propinato ipsi veneno interit, *ibid.* II. & V. Quamdiu vixerit & imperarit, manifestatur, *ibid.* V.

Concilia gentilium seminaria Persecutionum in Christianos, 162. VI.

Constitutiones Apostolorum nomine inscriptæ non sunt opus S. Clementis Papæ, 100. VIII.

Consulares viri juxta ordinem gesti Consulatus Asiam & Africam fortiuntur, 144. I.

Consulatus iteratus duobus consequentibus annis, Imperatoribus tantum, aut Cæsaribus permisus, 234. I.

Consulatus honorarii a suffectis diversis, 203. III. Quo anno numerari cæpti, *ibid.*

Consules a quo & quando XXV. in annum designati, 189. II.

Consules ordinarii quo die designati, incertum, 212. II.

Consules suffecti anni initio de more designati, 212. II.

CONSULES.

- Nerva Aug. IV. & M. Ulpius Traianus Cæsar. II. 98.
- C. Sosius Senecio II. & Cornelius Palma, 99.
- Traianus Aug. III. & M. Julius Fronto, 100.
- Traianus Aug. IV. & Sex. Articulæus Petrus, 101.
- C. Sosius Senecio III. & L. Licinius Sura II., 102.
- Traianus Aug. V. & L. Appius Maximus II., 103.
- Sura II. & Marcellus, 104.
- T. Julius Candidus II. & A. Julius Quadratus, 105.
- L. Ceionius Commodus Verus & L. Furtius Cerealis, 106.
- C. Sosio Senecio IV. & L. Licinio Sura III., 107.
- Ap. Annii Trebonianus Gallus & M. Atilius Metilius Bradua, 108.
- A. Cornelius Palma II. & C. Calvisius Tullus II., 109.
- Crispinus Priscianus & Solenus Orfitus, 110.
- C. Calpurnius Piso & M. Vettius Bolanus, 111.
- Traianus Aug. VI. & T. Sextius Africanus, 112.
- L. Publius Celsus II. & Clodius Crispinus, 113.
- Q. Ninius Hasta & P. Manilius Vopiscus, 114.
- L. Vipstanus Messalla & M. Vergilianus Peditus, 115.
- L. Ælius Lamia & Ælianus Veter, 116.
- Quinctius Niger & C. Vipstanus Apronianus, 117.
- Hadrianus Aug. II. & Fuscus Salinator, 118.
- Hadrianus Aug. III. & Rusticus, 119.
- L. Catilius Severus & T. Aurelius Fulvius, 120.
- M. Annii Verus II. & L. Augur, 121.
- Acilius Aviola & Corellius Panza, 122.
- Q. Arrius Pætinus & Ventidius Apronianus, 123.
- M. Acilius Glabrio & C. Bellicius Torquatus, 124.
- Cornelius Asiaticus II. & Vettius Aquilianus, 125.
- M. Annii Verus III. & L. Varius Ambululus, 126.
- Gallicanus & Titianus, 127.
- Torquatus Asprenas & Annii Libo, 128.
- P. Juventius Celsus II. & Q. Julius Balbus, 129.
- Q. Fabius Catullinus & M. Flavius Aper, 130.
- Ser. Octavius Lænas Pontianus & M. Antonius Rufinus, 131.
- Sentius Augurinus & Severianus, 132.
- Hiberus & Sisenna, 133.
- C. Julius Servianus III. & C. Vibius Varus, 134.
- Pontianus & Atilianus, 135.
- L. Ceionius Commodus & Sex. Veturinus Civica Pompeianus, 136.
- L. Ælius Cæsar II. & P. Cælius Balbinus Vibullius, 137.
- Camerinus & Magnus, 138.
- Antoninus Pius Aug. II. & Bruttius Præfens, 139.
- Antoninus Pius Aug. III. & M. Aurelius Cæsar, 140.
- M. Peducaeo Syloga Priscinus & T. Hænius Severus, 141.
- Cuspius Rufinus & L. Stadius Quadratus, 142.
- C. Bellicius Torquatus & Ti. Claudius Atticus Herodes, 143.
- Lollianus Avitus & Claudius Maximus, 144.
- Antoninus Pius Aug. IV. & M. Aurelius Cæsar II., 145.
- Sex. Erucius Clarus II. & Cn. Claudius Severus, 146.
- Largus & Messalinus, 147.
- C. Bellicius Torquatus II. & Julianus, 148.
- Ser. Scipio Orfitus & Q. Nonius Priscus, 149.
- Gallicanus & Vetus, 150.
- Quintilius Condianus & Quintilius Maximus, 151.
- Sex. Acilius Glabrio & C. Valerius Omululus Verianus, 152.
- C. Bruttius Præfens & A. Junius Rufinus, 153.
- L. Aurelius Commodus & Titus Sextius Lateranus, 154.
- C. Julius Severus & M. Rufinus Sabinianus, 155.
- M. Ceionius Silvanus & C. Serius Augerinus, 156.
- Barbarus & Regulus, 157.
- Tertullus & Claudius Sacerdos, 158.
- Plantius Quintillus & M. Stadius Priscus, 159.
- T. Vibius Barus & Annii Bradua, 160.
- M. Ælius Aurelius Verus Cæsar III. & L. Ælius Commodus II., 161.
- L. Junius Rusticus & C. Vettius Aquilianus, 162.
- L. Papirius Ælianus & Junius Pastor, 163.
- M. Nonius Macrinus & Celsus, 164.
- L. Arrius Pudens & M. Gavius Orfitus, 165.
- Servilius Pudens & L. Fufidius Pollio, 166.
- L. Aurelius Verus Aug. III. & Quadratus, 167.
- L. Vettius Paullus & T. Junius Montanus, 168.
- Q. Sosius Priscus & P. Cælius Apollinaris, 169.
- M. Cornelius Cethegus & C. Erucius Clarus, 170.
- L. Septimius Severus II. & L. Alfidius Maximus, 170.

- Herennianus, 171.
 Maximus & Orfitus, 172.
 M. Aurelius Severus II. & T. Claudius Pompeianus, 173.
 Gallus & Flaccus, 174.
 Pifo & Julianus, 175.
 T. Vitrasius Pollio II. & M. Flavius Aper II., 176.
 L. Aurelius Commodus Aug. & Quintillus, 177.
 Julianus Rufus & Gavius Orfitus, 178.
 L. Aurelius Commodus Aug. II. & T. Annius Aurelius Verus II., 179.
 L. Fulvius Bruttius Præfens II. & Sex. Quintilius Condianus, 180.
 L. Aurelius Commodus Aug. III. & Antistius Burrhus II., 181.
 Petronius Mamertinus & Trebellius Rufus, 182.
 L. Aurelius Commodus Aug. IV. & Victorinus II., 183.
 M. Eggius Marullus & Cn. Papirius Ælianus, 184.
 Triarius Maternus & M. Atilius Metellus Bradua, 185.
 Commodus Aug. V. & M. Acilius Glabrio II., 186.
 Crispinus & Ælianus, 187.
 C. Allius Fuscianus II. & Dullius Silanus II., 188.
 Servilius Silanus & Dullius Silanus, 189.
 L. Aurelius Commodus Aug. VI. & Petronius Septimianus, 190.
 Cassius Apronianus & Valerius Bradua Mauricus, 191.
 L. Aurelius Commodus Aug. VII. & P. Helvius Pertinax II., 192.
 Q. Sosius Falco & Julius Erutius Clarus, 193.
 L. Septimius Severus Aug. II. & Clodius Septimius Albinus Cæsar II., 194.
 Scapula Tertullus & Tineius Clemens, 195.
 Cn. Domitius Dexter II. & L. Valerius Messalla, 196.
 Claudius Lateranus & Titus Ruffinus, 197.
 Ti. Saturninus & C. Gallus, 198.
 P. Cornelius Anullinus II. & M. Aufidius Fronto, 199.
 Ti. Claudius Severus III. & C. Aufidius Victorinus, 200.
 L. Annius Fabianus & M. Nonius Mucianus, 201.
 L. Septimius Severus Aug. III. & Aurelius Antoninus Caracalla Aug., 202.
 L. Fulvius Plantianus & P. Septimius Geta, 203.
 Fabius Cilo II. & M. Annius Libo, 204.
 M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. II. & P. Septimius Geta Cæsar, 205.
 Nummius Albinus & Fulvius Æmilianus, 206.
 Aper & Maximus, 207.
 M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. III. & P. Septimius Geta Cæsar II., 208.
 Claudius Pompeianus & Avitus, 209.
 M. Acilius Faustinus & Triarius Rufinus, 210.
 Lollianus Gentianus & Pomponius Bassus, 211.
 Julius Asper & Julius Asper, 212.
 Antoninus Caracalla Aug. IV. & D. Cælius Balbinus II., 213.
 Silvius Messalla & Sabinus, 214.
 Æmilius Lætus II. & Anicius Cerealis, 215.
 C. Atius Sabinus II. & Cornelius Anullinus, 216.
 C. Bruttius Præfens & T. Messius Extricatus, II., 217.
 M. Opelius Macrinus Aug. II. & Adventus II., 218.
 M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. II. & Licinius Sacerdos II., 219.
 M Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. III. & Eutychianns Comazon II., 220.
 Gratus Sabinianus & Claudius Seleucus, 221.
 M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. IV. & M. Aurelius Severus Alexander Cæsar, 222.
 L. Marius Maximus II. & L. Roscius Ælianus, 223.
 Julianus II. & Crispinus, 224.
 Fuscus II. & Dexter, 225.
 Alexander Aug. II. & C. Quintilius Marcellus, 226.
 M. Nummius Albinus & Maximus, 227.
 Manilius Modestus & Sergius Calpurnius Probus, 228.
 Alexander Aug. III. & Cassius Dio II., 229.
 L. Virius Agricola & Sex. Cadius Clementinus, 230.
 Pompeianus & Pelignianus, 231.
 Lupus & Maximus, 232.
 Maximus & Paternus, 233.
 Maximus II. & C. Coelius Urbanus, 234.
 Severus & Quinctianus, 235.
 C. Julius Verus Maximinus Aug. & Julius Africanus, 236.
 L. Ovinus Cornelianus & P. Titius Perpetuus, 237.
 An. Pius & Pontianus Proculus, 238.
 M. Ant. Gordianus Aug. & M. Acilius Ariola, 239.
 Sabinus II. & Venustus, 240.
 M. Ant. Gordianus Aug. II. & Pompeianus, 241.
 C. Vettius Atticus & C. Asinius Prætextatus, 242.
 Arrianus & Pappus, 243.
 Peregrinus & Fulvius Æmilianus, 244.
 M. Julius Philippus Aug. & Fabius Titianus, 245.
 Bruttius Præfens & Nummius Albinus, 246.
 M. Julius Philippus Aug. II. & M. Julius Philippus Cæsar, 247.
 M. Julius Philippus Aug. III. & M. Julius Philippus Aug. II., 248.
 Fulvius Æmilianus II. & Vestius Aquilinus, 249.
 C. Messius Quintus Traianus Decius Aug. II. & Annius Gratus, 250.
 C. Traianus Decius Aug. III. & Q. Herennius Etruscus; Decius Cæsar, 251.
 Cornelius Palma fit Consul, 99. I. Syria Præfectus Arabiæ partem in populi Romani ditionem redigit, 105. V. Secundum Consul procedit, 109. I. Aulum vocari docet inscriptio Onuphriana, *ibid.*
 Cornelius Papa eligitur, 251. XIX. Ordinationis ejus dies annotatur, *ibid.* Unicum tantum Romæ Concilium celebrat, *ibid.* XXV. Confessores jam antea lapsos ad pacem Ecclesiæ recipit, *ibid.* XXVII. Annus & dies mortis illius indicantur, 251. XIX.
 Crispina Brutii Præsentis filia, Commodi Aug. uxor, 178. II.
 S. Cyprianus fit Episcopus Carthaginensis, 248. II. A Cæcilio Presbytero conversus est, *ibid.* III. Jobum imitatus est, *ibid.* IV. Non fuit uxoratus, *ibid.* V. Scribit ad Donatum, *ibid.* VII. Scribit librum de Vanitate idolorum, *ibid.* Scribit Opusculum de habitu virginum, *ibid.* In Deciana persecutione secedit & proscritur, 250. V. Delitescens scribit ad Clerum suum de disciplina & diligentia vice sua præstanda, *ibid.* VIII. Epistolam de precando Deo scribit & quando, *ibid.* X. Ex hujus Epistolæ verbis, quanto tempore Decius imperaverit, male colligitur, *ibid.* Quo item tempore de Confessoribus ad Clerum Romanum

litteras miserit, indicatur, *ibid.* XI. Epistolarum ejus plurimum tempus & ordo consignatur, *ibid.* X. & *segg.* In solitudine degens Clericorum ordinationi incumbit, *ibid.* XIV. Libri de laude Martyrii auctor. falso reputatur, 251. XV. E secessu prodit, & sedem suam occupat, *ibid.* XVII. Concilium cogit, *ibid.* XVIII. Legatos ad Cornelium PP. mittit, ideoque Concilium prorogat, *ibid.* XXI. Libros de Unitate & Lapsis ad eundem Pontificem transmittit, 252. III. Ad Antonianum Numidiæ Episcopum scribit, & quo tempore, *ibid.* V. Ad quæstionem de Lapsis sibi propositam responder ante primum Carthaginense Concilium, *ibid.* VII. Secundum Concilium Carthaginense convocat, *ibid.* VIII. Persecutionem imminens prævidet & fideles ad martyrium accendit, *ibid.* IX. Libellum de Exhortatione Martyrii ad Fortunatum scribit, *ibid.* XI. Literas communicatorias ad Lucium PP. mittit, *ibid.* XVI.

D

Dacicum bellum primum a Traiano gestum quo anno cœptum sit, stabilitur, 101. VI. Nummis ejusdem Traiani comprobatur, *ibid.* VII.
 Dacicum bellum posterius sub eodem Traiano quo anno inchoatum fuerit indicatur, 103. X. & 105. VI. Quanto item tempore continuatum sit, aperitur, *ibid.*
 Decebalus apud Dacos regnum obtinens cum Traiano pugnat, 103. VIII. & *segg.*
 Decennalia Imperii Augustei, quo auctore, quove anno in nummis, verbis explicitis memorari solita, 148. II.
 Decennalia Imperii Proconsularis, & similia solemnia, quis primus Numismatibus insculpi iusserit, 156. II.
 Decius Consulatum tantum suffectum sub Philippo Augusto gerit, non vero post Philippi mortem, 250. II; & 251. XXXII. Quo anno & mense Imperium capefferit, indicatur, 249. V. & *segg.* Consul secundum procedit, 250. I. Persecutionem in Christianos edicit, *ibid.* IV. Tertium inquit Consulatum, 251. I. In Gothos non in Persas movet, *ibid.* IX. Ab illis circumfectus cum filio perit, *ibid.* XXIX. Quanto tempore imperaverit, annotatur, *ibid.* XXX. Errores contrarii in medium adducuntur & evertuntur, *ibid.* XXXI.
 Decius Decii Aug. filius ex Etruscilla genitus Cæsarea dignitate & Tribunitia potestate decoratur, 251. XXIX. Fastis dat nomen, *ibid.* I. Augustus a patre renuntiatur cum ad bellum Gothicum proficiscitur, *ibid.* XXIX. Cum eodem interit, *ibid.* XXX.
 Demetrius Episcopus Alexandrinus, quo anno sedere cœperit, & quamdiu sedem tenuerit, assignatur, 188. III. Quando mortuus sit ostenditur, 232. II. Primus in Ægypto Episcopus non ordinavit, *ibid.* III.
 Dradumenianus, Macrini filius Cæsar & postea Augustus a Patre dicitur, Consulque suffectus designatur, 117. V. & 218. VIII.
 Didius Julianus, Pertinacis in Imperio successor paucis diebus imperat, 193. V. Occiditur, *ibid.*
 Dio Cassius Fastis dat nomen, 229. I. A militibus criminis insimulatus, ad Alexandrum Aug. in Campaniam pergit, & ab eo secundum Consul designatur, *ibid.* X. Se in hujus Imperatoris rebus minime edoctum profiteretur, *ibid.* XII.
 Dionysii Areopagite opera in magna discepta-

tionem inter Eruditos posita, & alteri Dionysio Juniori a multis attributa, 107. VIII.
 Dionysius Alexandrinus Episcopus, Heraclæ successor Origeni favet, 246. III. & *segg.*
 Divi nomen non raro in Inscriptionibus Nummisque neglectum, 147. II.
 Dogmata quædam, dum disciplina arcani vigeret, occultata; quædam vero publicata, 118. VII.
 Drusiani, seu Lugdunenses Ludi, a quo & in cuius honorem instituti, 177. V. & *segg.* Pentacteterici non fuere, sed quotannis editi, *ibid.* VI.

E

Ecclēsia sub Severo Aug. usque ad hujus Imperatoris annum decimum non vexata, 198. X. & 199. III.
 Elagabalus, seu Heliogabalus Aug. post Macrinum imperat, nomenque suum in Macrini locum inserit, 218. III. & *segg.* Quo die imperium arripuerit, *ibid.* V. Fingit se esse filium Caracallæ, *ibid.* VI. A quo anno suos desumpserit, *ibid.* X. A quo Elagabali nomen deductum, *ibid.* XI. Consul secundum procedit, 219. I. Tertium inquit Consulatum sed sine regula, 220. I. Alexandrum Consobrinum Cæsarem dicit, 221. II. Hujus nuncupationis paulo post penitet & quare, *ibid.* Quarto dat fastis nomen, 222. I. Antequam imperii Quinquennalia celebrare possit, tumultu militari occiditur, *ibid.* II. Imperii & vitæ cursus expenduntur, *ibid.*
 Elcesaitæ hæretici a quo sic dicti, 247. XII. Ab Origene superantur, *ibid.* Ab Essæis diversi, *ibid.*
 Eleutherus Papa post Soterem regit Ecclesiam, 177. XI. E vivis excedit, 185. III. & 192. III. Dies ordinationis & mortis, duratio itidem sedis annotantur, 192. III. Unica ejus Epistola decretalis ad Galliæ Episcopos directæ, suppositionis notatur, *ibid.*
 Encratitæ hæretici a Tatiano ducunt originem, 172. III.
 Episcopi Papæ etiam nomine insigniti, 163. IV.
 Epistolæ Decretales veterum Pontificum Romanorum, ut legitimæ & genuinæ per Ecclesiam sparsæ, & a quo sic divulgatæ, 100. IV. Ab Hæreticis primum præsertim VViclefo impugnatæ, *ibid.* V. A Catholicis suppositionis accusatæ, *ibid.* Quibus fundamentis iniuxi Catholici sic senserint, explicatur, *ibid.* VI. Auctor earum incertus, *ibid.* VII.
 Epocha ab excidio Jerosolymitano desumpta Baronii Chronologiam minime confirmat, 147. XVII.
 Era Amisenorum triplex, 137. IV. & *segg.*
 Etruscillam Herenniam, non autem Herenniam Sallustiam, neque Sallustiam Barbiam Orbianam, uxorem Decii Aug. fuisse, Nummis comprobatur, 251. XXIX.
 Evaristus Pontifex Romanus ad superos transit, 108. IV. & 119. II. Quot annis sederit, assignatur, 119. II. Decretales duæ ipsius nomine inscriptæ supposititiæ, *ibid.* III.
 Extorres apud S. Cyprianum quare sic appellati, 250. IX.

F

Fabianus Antero succedit in Pontificatum Romanæ Ecclesiæ, 236. IV. Sub Decio Martyrii palmam obtinet, 250. VII. & 251. III. Quo die mortuus fuerit, & quamdiu sederit, indicatur, *ibid.* Vacantis post ipsum sedis diuturnitas, stabilitur, *ibid.*

Faustina Senior Antonini Pii uxor, 139. III. Moritur, 140. II. Mortis annus ex numismatibus certus redditur, *ibid.*

Faustina Junior Marci Aurelii uxor, 135. III. Faustinus & Jovita ubi & quo anno martyrium fecerint, 120. III. & 134. II.

Felicissimus Cypriano semper infensus, ipso Cypriano inficio Diaconus ordinatur, 259. XIV. Idem est qui sedi Cypriani jam fuerat adversatus & schismatis auctor extiterat, *ibid.*

XVI. Cum sociis a Cypriani Vicariis excommunicatur, *ibid.* XVII. Hujus excommunicationis causa adducitur, *ibid.* Iterum a Concilio Carthaginensi communionem privatur, 251. XXII.

S. Felicitas alio, quo passa die colitur, 198. V. Carthagine non Tuburbi martyrium facit, *ibid.* & 203. V.

Formæ tres in imperio Romano administrando adhibitæ, & uniuscujusque duratio explicatur, 161. V.

Forum Traiani in hujus Imperatoris Quinquennialibus dedicatum, 105. III. & 112. II.

Furius Celsus, Alexandri Imp. Legatus in Mauritania Tingitana bellum feliciter gerit, 229. XV.

G

GAllus post Decii interitum Augustus creatur, 251. XXXIII. Ab Hostiliano & Perpenna diversus est, *ibid.* XXXIV.

Gentiles diversis in locis conventus agunt, 162. VI. Quid in ipsis agerent, explicatur, *ibid.*

Germanicum bellum sub Marco Aurelio & filio Commodus Augg. male a suo loco distrahitur, 178. II. Quo anno gestum fuerit, exhibetur, *ibid.*

Germanicum bellum primum sub Alexandro Augusto fervente Persico actum, 229. XV. & 230. IV.

Geta Severi Aug. minor natu filius, quo anno Cæsar renuntiatus, 195. III. & 198. VI. Primus inter Cæsares dictus est Imperator, 198. VI. Togam virilem assumit simulque imperii Cæsarei Quinquennialia exhibet, 203. II. Cum patre Severo & fratre Caracalla triumphat, *ibid.* IV. Consulatum assumit, 205. I. Secundo Consul procedit, 208. II. Quo anno Augustus nuncupatus fuerit, *ibid.* II. & *seqq.* Imperii Cæsarei Decennialia edit, *ibid.* III. A Caracalla fratre occiditur, 212. II. Quo die hæc mors evenerit, indicatur, *ibid.*

Gordiani tam senior, quam junior Imperatores in Africa renuntiantur, 236. V. Quo anno facta hæc nuncupatio, *ibid.* VI. VIII. & 237. II. Eclipsis quæ in eorum promotionem accidit, memoratur, 236. VI. Occiduntur, *ibid.* VII. Imperii eorum duratio assignatur, *ibid.* VI. & *seqq.* Antonii non Antonini nomen utrumque tulisse Nummi docent, *ibid.* VII.

Gordianus III. Gordiani senioris ex filia Nepos Cæsar designatur, 237. II. & 238. IV. Augustus dicitur, 238. VIII. At non nisi post Balbini & Pupieni necem Augusti titulum reportasse sit manifestum, *ibid.* VIII. & *seqq.* Eclipsis visa post hujus nuncupationem, Imperii ejusdem brevitatis nota, *ibid.* X. Fastis

dat nomen & qua de causa, 239. I. Secundum Consul procedit, 241. I. Imperii Cæsarei Quinquennialia edit, *ibid.* II. Augustei Quinquennialia celebrat, 243. II. Jussu Philippi Aug. occiditur, 244. II. Quot annis imperaverit, & quo die mortuus fuerit, Numismata demonstrant & Leges ab eo emissæ, *ibid.*

H

HAdrianus in gratiam Traiani ab Atheniensibus Archontes creatur, 105. II. Adoptatur a Traiano Consulque dicitur, 117. IV. Quo anno imperare cœperit, aperitur, *ibid.* VII. Initio Imperii sui, ut & alii, Imperator dictus, *ibid.* XI. Consul secundum procedit, & qua de causa, 118. I. Primo Romam venit, *ibid.* II. Ejus liberalitas, *ibid.* III. Tertium init Consulatum & qua occasione, 119. I. Dum hunc gerit in Palæstinam & Ægyptum, pergit, *ibid.* IV. Adversus Sauromatas bellum instituit, 120. II. Hadrianopolim condit, *ibid.* Quinquennialia exhibet, 121. II. Natale Urbis celebrat, Templum Fortunæ extruit, & quid antea *Parilia* dictum, Urbis natalem cognominari jubet, Circumque condit, quem tribus obeliscis exornat, *ibid.* Post Quinquennialia professionem per Imperium instituit, 120. II. & 121. III. Quas regiones peragraverit, & quid in iis egerit, enuntiatur, 121. IV. Post Hispaniam perlustratam, Athenas & in Ægyptum tendit, Antinoumque urbem excitat, 122. III. Non tamen colonias eodem anno in Lybiam deducit, *ibid.* II. Asiam lustrat, 123. II. Per Asiam & Insulas ad Achaiam navigat, 124. II. Sacris Eleusinae initiatus, Atheniensibus multa largitur, *ibid.* Hanc initiationem recte consignatam esse, ostenditur, *ibid.* In Siciliam pergit, indeque Romam, 125. II. Decennialia Imperii celebrat, 126. II. Multa horum solemnium indicia afferuntur, *ibid.* II. & *seqq.* Persecutioni jam antea in Christianos indictæ Decennialiorum occasione finem imponit, *ibid.* III. Tertio Romam redit, indeque in Africam transit, *ibid.* V. Quarto Urbem ingreditur, & statim Orientem versus tendit, 127. II. Quæ in hac professione egerit, narrantur, *ibid.* Aram sibi adstruit, *ibid.* Syriam iterum & Ægyptum perlustrasse, nummis redditur manifestum, 128. II. Phœniciam a Syria dividit, *ibid.* III. Arabiam de novo, Ægyptumque peragrat, hujusque itineris adducuntur testimonia, 129. II. Pompeii tumulum magnificentius extruit, *ibid.* Quindecennialia edit, 131. I. Jerosolymam instaurat, ibique Jovi Capitolino Templum dedicat, 132. III. & VI. & 119. IV. Quando hæc facta sunt, aperitur, *ibid.* & 132. V. Ethni nova in Christianos Edicta non emisit, sub ipso tamen Christiani vexati, 134. III. Templum Christo ædificare nequidem cogitat, *ibid.* IV. Undenam opinio contraria originem sumserit, *ibid.* Quo anno Romam ultimo adventarit Traianus, inquiritur, *ibid.* V. & 136. II. Vicennialia exhibet, & horum occasione L. Ceionium Commodum Cæsarem dicit & adoptat, Jerosolymam Æliam vocat & persecutionem in fideles continuat, 136. II. & *seqq.* Commodus extincto, Antoninum Pium adoptat, Cæsarem nuncupat, & Imperio Proconsulari exornat, 138. II. Moritur, *ibid.* III. Quot annis vixerit & regnavit, quare die mortuus fuerit, ostenditur, *ibid.*

Helvius Pertinax, non Ælius, Præfecti solum Urbi munere fungitur, 193. II. Ad imperium evehitur, *ibid.* Primus inter Impera-

- tores, qui simul cum imperio honorificas omnes appellationes susceperit, *ibid.* IV. Quanto tempore vixerit & regnarit, quave die interfectus fuerit, enuntiatur, *ibid.* II.
- Heraclas Demetrio Alexandrino Episcopo succedit & quo anno, 232. II. Origenem de Ecclesia pellit, fugatque de civitate Alexandrina, 246. III. Mortis ejus annus indicatur, *ibid.* V.
- Hermogenes Hæreticus in Africa non docuit, 168. V.
- Hiemis initium juxta Historicos Græcos assignatur, 169. V.
- S. Hieronymi apparens contradictio de LXX. Interpretum versione explicatur, 229. VI. Hieronymus Origenem immerito reprehendit, 229. VII. & *seq.*
- Hierosolyma. *Vide*, Jerosolyma.
- Hippolyti Canon Paschalis ad Chronologiam stabilendam & confirmandam admodum utilis, 222. III.
- Hostilianus post Decii interitum Augustus creatur, 251. XXXIII. A Gallo diversus est, *ibid.* XXXIV. Item a Perpenna, *ibid.* XXXIII. & XXXV.
- Hyginus Papa Telesphoro succedit, 137. XI. Moritur, 141. II. & 156. III. De anno ejus mortis controversatur, 156. III. Quando tamen e vita migraverit, quantoque tempore sederit, stabilitur, *ibid.* Decretales duæ quæ sub hujus Pontificis nomine circumferuntur, suppositionis suspectæ, *ibid.* IV.

I

- I**gnatius Episcopus Antiochenus sub quo & ubi passus, 107. & *seq.* Quo, autem anno, a pluribus in dubium vertitur, sed hoc martyrium anno Christi CXVI. accidisse demonstratur, *ibid.* III. & V. Hujus sancti Martyris Epistolæ ab Eusebio laudatæ diu in controversiam vocatæ, in præsens ut legitimæ acceptantur, *ibid.* VII.
- Imperatores Tribunitiam potestatem a die suscepti imperii inchoabant, 103. VI. Nummi in contrarium explicantur, *ibid.* VII.
- Imperatores omnes ante Constantinum M. fuerunt Ethnici, 244. V.
- Imperatores, si in Quinquennialibus &c. Consulatum non ineunt, in propinquos, vel viros Consulares illum transferunt, 126. II.
- Imperatores filios prius Consules, quam Cæsares, aut Augustos designant, 176. III.
- Imperatores Commodi Aug. exemplo, tot Quinquennalia &c. exhibent, quot modis ad Imperium sunt vocati, 184. II.
- Imperatores initio imperii semel tantum Consulatum capeffere soliti, 250. II.
- Imperatoris titulus, si Imperatorum præponatur nomini, diversum quid significat a se ipso, si dicto nomini postponatur, 98. IV. Præpositus non multiplicatur; postpositus vero multiplicatur, uti multiplicatur victoriæ ab Imperatoribus reportatæ, *ibid.* Quibus inter Cæsares fuerit concessus vel negatus iste titulus, exhibetur, *ibid.* Augustis & Imperii Collegis datus, 117. XII. Sententiæ diversæ de hoc titulo afferuntur, *ibid.* VIII. & *seqq.* Sed refelluntur, *ibid.* XII. Initio imperii multiplicari non erat solitus, *ibid.* XV.
- Imperatorum uxores quibus annis, quave occasione Augustæ renuntiatae sint, ostenditur, 126. II.
- Interpontificia quorundam Pontificum definire qua de causa multum difficile sit, 130. III.
- Jovis Olympii ædes ab Hadriano apud Athenienses ædificatur, 127. II.

- Jotapianus in Oriente tyrannidem arripit, 248. X.
- Irenæus quo anno Opera sua publicavit, 182. III.
- Judæi quo anno & quo Duce sub Traiano rebellarint, 114. II. Contra Antoninum Pium insurgunt, & qua de causa, 139. IV. Quo anno ab eodem compressi, *ibid.*
- Judaicum bellum sub Hadriano quando inchoatum, 128. IV. Unde ejus origo repetenda, 132. IV. Initium illius a Baronio recte consignatum, *ibid.* III. Quo anno desierit, 135. II.
- Julia Domna, secunda Severi Aug. uxor, Caracallæ mater non noverca, 212. III.
- Julius Africanus ad Heliogabalum pro reedificatione Nicopolis petenda, legatione fungitur, 220. II. Opus suum quando nam absolverit, ipse indicat, *ibid.*
- Justinus martyr Apologias duas pro Christianis elucubrat, 148. III. An utraque extet, a Viris doctis in dubium revocatur, *ibid.* Quibus Imperatoribus eas obtulerit, inter ipsos non convenit, *ibid.* IV. Harum priorem Antonini Pii initio scriptam fuisse Auctor putat, *ibid.* V. Opinionis contrariæ fundamentum evertitur, *ibid.* VI. Justinus paulopost scribit Dialogum cum Tryphone Judæo, *De Veritate Christiana Religionis*, *ibid.* VII. Justini posteriorem Apologiam Marco Aurelio non Antonino Pio porrectam fuisse, asseritur, 162. II. Variæ Auctorum circa illud afferuntur sententiæ & refelluntur, *ibid.* II. & *seqq.* Quem effectum hæc habuerit, incertum, *ibid.* V. Sub quo Imperatore Sanctus Justinus martyrium fecerit, & quo anno, declaratur, 162. IV. & 163. III.

K

- K**alendarum quintus dies Augustorum & Imperii Collegiarum nuncupationi de more destinatus, 176. III.

L

- L**æti Præfecti Prætorio opera Pertinax ad Imperium evehctus, 193. II.
- Legio Fulminatrix sub Marco Aurelio pluviam ad sitim exercitus sedandam mirabiliter impetrat, 174. II. Non propterea Fulminatricis nomine donata, *ibid.*
- Leonides Origenis pater quo anno & die martyrium pro Christo subierit, 102. V.
- Licinius Valerianus. *Vide*, Valerianus Senior.
- Lucilla Marci Aurelii filia, Lucio Vero in Matrimonium traditur, 163. V. Nuptiarum annus non parum lucis chronologiæ affundit, *ibid.*
- Lucius Verus. *Vide*, L. Aurelius Commodus.
- Lucius Britannorum Rex ad Christum convertitur, & Legatos ad Eletherum Papam mittit, 181. III. Sub quo Imperatore, quibusve Consulibus hæc evenerint, indicatur, *ibid.*
- Ludi Seculares. *Vide*, Seculares Ludi.
- Lues magna sub Marco Aurelio & Lucio Vero multas Romani Imperii Provincias, ipsamque Romam vexat, 167. VI. Quamdiu hæc duraverit, quotiesque sævierit, indicatur, 168. III.
- Lues quæ universam Italiam Commodi impetrante vastavit, ad quem annum spectet, enuntiatur, 187. V.
- Lugdunensis Ecclesiæ Persecutio quandonam excitata, aperitur, 177. IV.

M

Macrinus Præfectus Prætorio, occiso Caracalla, purpuram sumit, 217. III. & V. Diadumenianum filium Cæsarem & postea Augustum renuntiat, 217. V. & 218. VIII. Eum Consulem suffectum designat, 217. V. Consul ipse primam suffectus, *ibid.* Secundum in Consulatum, 218. I. Antiochia Apameam pergit, *ibid.* VII. Militibus contra ipsum rebellantibus in prælio vincitur, *ibid.* III. & IX. Quo die hæc pugna habita, ostenditur, *ibid.* Ab Heliogabali satellitibus non multo post occiditur, *ibid.* Nomen ejus post mortem e fastis erasum, 218. I. & IV.

Magdeburgensium error circa legationem a Lucio Britannia Rege ad Eleutherum PP. misfam detegitur, 281. III.

Mammæa Alexandri Augusti mater hunc in Orientem contra Persas moventem comitatur, 229. XVI. Origenem audire cupida eum Antiochiam vocat, *ibid.*

Marcio Hæresiarcha ab Ecclesia propter incestum pulsus post Hygini Papæ mortem Romam tendit, 144. III. Antequam Romam veniat, hæresin suam per Asiam diffeminat, *ibid.* Diversa hujus hæreseos initia diversi Auctores constituunt, *ibid.*

Marcomannicum bellum sub M. Aurelio quo anno inchoatum, 169. VI.

Marcus Aufidius Perpenna. *Vide* Perpenna.

Marcus Aurelius cognomento Philosophus ex præcepto Hadriani adoptatur, 138. II. Quibus anno & die hæc adoptio facta, *ibid.* Consul designatur, Cæsarisque appellatione donatur, 139. II. Consul procedit, 140. I. Secundo fastis nomen dat, 145. I. Imperii Cæsarei Quinquennalia edit, *ibid.* II. Horum Quinquennalium indicia in medium proferuntur, *ibid.* Proconsulari imperio ab Antonino Pio decoratur, 147. II. Collega etiam imperii dicitur, *ibid.* III. & XVI. Ante imperium Augustum Imperator vulgo dictus fuit, *ibid.* VII. In Nummis sine prænomine Imp. exprimitur & quare, *ibid.* XIV. & *seq.* Imperii Cæsarei Decennalia exhibet, 149. II. Item & Proconsularis Quinquennalia, 151. II. Prohibenda persecutione scribit, 148. VIII. & 152. IV. De hoc tamen inter Auctores minime convenit, *ibid.* Error Eusebii circa illud, *ibid.* Detegitur, 152. V. Causa erroris investigatur, *ibid.* VI. Quindecennalia imperii Cæsarei celebrat, 154. II. Consul tertium Proconsularis imperii edit Quindecennalia, 161. I. L. Ælium Commodum in imperii consortium assumit, simulque Cæsarem & Augustum novo exemplo renuntiat, *ibid.* IV. Antoninus Pius aliquando vocatus, 162. III. & 174. II. Hujus nominis inscitia multos in errorem compellit, *ibid.* Marcus quinta imperii Cæsarei Quinquennalia edit, eorumque occasione persecutionem auget, 163. II. Lucillam filiam Lucio Vero nupturam Brundisium usque deducit, 163. V. Proconsularis imperii dat Vicennalia, 165. II. Augustei Quinquennalia celebrat, 166. II. Quo anno cum Lucio Vero de Parthis triumphaverit, stabilitur, *ibid.* VI. & *seq.* Ejus filii Cæsares dicuntur, *ibid.* VII. Imperii Cæsarei Tricennalia edit, 168. II. In varios Septentrionis populos bellum gerit, *ibid.* IV. & 169. III. In Pannonas movet, 169. IV. Quinta imperii Proconsularis agit Quinquennalia, & istorum solennium occasione dat congiarium, 169. II. Marcomannis bellum infert, *ibid.* VI. Imperii Augustei

exhibet Decennalia, 175. II. Septima Cæsarei Quinquennalia celebrat, 172. II. Proconsularis Tricennalia, 173. II. Pluviam e cœlis mirabiliter obtinuisse, falso creditum, 174. II. Nullum edictum in favorem Christianorum emittit, aut si emittit, isti ex eo nullum percipiunt fructum, *ibid.* Octava imperii Cæsarei Quinquennalia exhibuisse, est probabile, 175. II. Augustei Quindecennalia celebrat, 176. II. Germanis, Sarmatisque debellatis, pacem in imperio sancit, *ibid.* IV. Proconsularis imperii septima agit Quinquennalia, 177. II. Horum occasione persecutionem in Gallis excitat, *ibid.* III. Moritur, 180. II. Annus & dies tam natalis, quam emortalis assignantur, tempusque imperii designatur, *ibid.* Filii ejus & filia recensentur, 166. VII. & 180. III. & *seq.*

Marinus a Mysorum & Pannoniarum legionibus Imperator salutatus, tyrannidem arripit, 248. X.

Martia prior Severi Augusti uxor, 212. III.

S. Martina virgo Romana martyrio coronatur, 226. III.

Martyres quamplurimi in persecutione a M. Aurelio per Gallias excitata passi, 177. III.

Martyres Lugdunenses occisi dum Ludi Drusiani eduntur, 177. V. Quo anno id evenit, stabilitur, *ibid.* VI. Quo die, & quo loco passi sint, annotatur, *ibid.* VII.

Martyres sub Traiano, quo anno in Oriente, martyrium subierint, declaratur, 206. III.

Maternus post Gallias Hispaniasque turbatas, & insidias Commodi Augusto paratas capite muldatur, 190. III. Quo anno & qua anni tempestate id factum fuerit, indicatur, *ibid.*

Marris Deum apud Romanos festus dies qua anni parte celebratus, 190. III.

Mauritanicum bellum sub M. Aurelio & L. Vero quo anno gestum, 169. VI.

Maximinus Augustus quo anno & tempore Alexandro successerit, 238. IV. Germanis bellum infert, iisque victis, titulum Germanici reportat, 235. VII. Filium Maximum Cæsarem appellat, *ibid.* VIII. Christianos insequitur, *ibid.* III. Fastis dat nomen, 236. I. Ejus Legati a Senatu repulsi, *ibid.* VI. Aquileiam obsidet, 238. III. Simul cum filio a militibus obtruncatur, *ibid.* III. & *seq.* Quo anno & mense hæc mors acciderit, annotatur, *ibid.* IV. Imperii ejus duratio assignatur, *ibid.*

Maximus Maximini Augusti filius Cæsar creatur, 235. VIII. Titulus Imperatoris ipsi ab Auctoribus datus, nonnisi Cæsaream dignitatem significat, *ibid.* Cum patre Germanici nomen obtinet, *ibid.* Cum eodem ad Aquileiam a militibus interimatur, 238. III. & *seq.*

Melito Sardicensis Episcopus Apologiam pro Christianis Mirco Aurelio Antonino porrigit, 170. I.

Moyse insignis Ecclesiæ Romanæ Presbyter, cum aliis in carcerem sub Decio conjicitur, 250. VIII. Mortis illius annum a quibusdam perperam esse consignatum, demonstratur, 251. XIV. & *seqq.*

N

Næcori iidem ac æditui, qui Tempia & res sacras curant, 201. IV.

Nerva Augustus. *Vide* Cocceius Nerva.

Nicopolis quo anno reædificata, 220. II.

Nisibis inter alias urbes multas, a Severo Augusto capta, 195. II.

Novatianus Cornelii Papæ ordinationem tamquam illegitimam abrogare conatur, 251. XX. A tribus Episcopis se ordinari procurat, *ibid.* Factione Novati, non manu, hæc ordinatio fa-

facta, *ibid.* & 250. XV. Novatianus a Concilio Romano sub eodem Cornelio habito excommunicatur, 251. XXVI.
 Novatus, a quo Felicissimus, in scio Cypriano, Diaconus constitutus dicitur, non fuit Episcopus, 250. XV. Quomodo quod ipsum ordinauerit, sit intelligendum, indicatur, *ibid.*
 Nummi antiquos Imperatorum titulos, novis non memoratis sæpius exhibent, 105. II.
 Nummi unius Imperatoris non raro in postica alterius titulos præferunt, 249. II.
 Nummi tres Traiani Consulatu notati, vel suspecti, vel explicatu difficiles, examinantur, 103. IV. & *seq.*

O

Onesimus Pauli discipulus eodem circiter tempore, quo Sanctus Ignatius martyrium facit, 108. IV.
 Optatus Carthaginensis Episcopus & Agrippini successor ex actis SS. Perpetuæ & Felicitatis demonstratur, 198. V.
 Origenes corpus suum evirat, 206. II. An ferro vel medicamenti id fecerit, incertum, *ibid.* Zephyrino sedente Romam venit, sed quo anno incertum, 215. III. Duplex ejus iter in Palæstinam minus recte ab aliquibus confunditur, *ibid.* Annus ejus natalis assignatur, 202. VI. Origenes adversus hæreticos pugnat & quando, 228. VII. Vulgatam LXXI. Interpretum editionem mendis purgavit, 229. V. Ejus tamen editio pura non erat, *ibid.* VI. Origenes a divo Hieronymo merito reprehensus, *ibid.* VII. & *seq.* Antiochiam a Mammæa vocatur, *ibid.* XVI. Ammonium audit, 232. IV. Scribit contra Celsum, 241. III. Origenis litteræ ad Philippum Imp. non probant hunc fuisse Christianum, 244. VII. Origenes diversus ab alio ejusdem nominis, 246. II. Romam venisse Origenem sedente Fabiano, falsum, *ibid.* VI. Origenes Hæreticos Eclesiasticos distos superat, 247. XII. In persecutione labitur, 251. VI. Rationes in contrarium adductæ solvuntur, *ibid.* VII. Lapsus tempus indicatur, *ibid.* VIII. Ubi nam & quando mortuus fuerit, ostenditur, 202. VI.

P

Pachon Vox Græca, male in Inscriptione a Baronio lecta, 146. I.
 Papæ etymologia & usus indicatur, 163. IV.
 Papæ nomen quibus antiquitus tribui soleret, ostenditur, *ibid.*
 Papias an magno ingenio præditus fuerit, examinatur, 116. III. An ejus nomen Martyrologiis inscriptum, *ibid.* IV. An Joannis Apostoli, vel alterius Joannis Presbyteri auditor fuerit, inquiritur, *ibid.* V.
 Parthici belli sub Lucio Vero gesti initium consignatur, 161. X. Quamdiu duraverit, declaratur, 166. III.
 Parthicum bellum quandonam a Traiano Imp. susceptum, 105. II. & 111. III.
 Parthorum regnum quo anno destructum, & ad Persas translatum, 226. IV.
 Paternus Marci Aurelii Legatus adversus Barbaros missus illos cædit, 179. II.
 Pax viget in Imperio Romano post bellum Mauritanium a Marco Aurelio & Lucio Vero confectum, 166. VIII. Eam horum Imperatorum numismata demonstrant, *ibid.* Sancitur denuo post Germanos, Sarmatasque a Marco Aurelio & filio Commodo devictos, 176. IV.

Peregrinus Cynicus Philosophus cognomento Proteus sese in rogam immittit, 165. VI.
 Perennius Prætorii Præfectus sub Commodo Augusto, quo anno occisus fuerit, indicatur, 187. III.
 Perinthii propter beneficia sibi collata Caracallæ Judaicum triumphum celebrant, Ludosque in honorem Severi & Caracallæ decernunt, 201. IV.
 Perpenna diversus ab Hostiliano 251. XXXIV. & *seq.* In duos non distinguendus, *ibid.* XXXV. Tyrannus non Augustus a Senatu creatus est, *ibid.* XXXIV. In Gallis regnavit, *ibid.* XXXVI.
 Perpetua & Felicitas alio, quam quo passæ die coluntur, 198. V. Carthagine non Suburbi martyrium faciunt, *ibid.* & 203. V.
 Persarum regni institutio quo anno facta, 226. IV.
 Persecutio sub Traiano, anno quo hic Imperator Imperii Proconsularis Decennalia exhibuit, aucta, 107. II. & 112. IV.
 Persecutio sub M. Aurelio gravissima & quare, 162. VI. Hujus initium & augmentum assignantur, 163. II. & 167. III. Varias Romani imperii provincias vexat, 177. III. Quando in Gallias eruperit, annotatur, *ibid.* Eusebii sententia circa eandem defenditur, *ibid.* III. & *seq.*
 Persecutio sub Severo & Caracalla ab hujus Quinquennialibus male inchoata, 201. II. Ejus initium anno decimo Severi certo conjugendum, 202. II. Longissima fuit, 201. VIII. & 207. III. Simulque cruentissima, 202. II. & *seq.* Alexandria præferunt, 202. IV. Sub Severi Quindecennialibus augetur, 207. III.
 Persecutio sub Maximino localis tantum fuit non universalis, 235. III. Per tres circiter annos duravit, *ibid.* IV. In Sacerdotes solum & Clericos decreta, *ibid.*
 Persecutio Alexandria sub Philippis Augustis orta, a motu populari originem habuit, 248. VIII. Decianam antecessit, ideoque cum ea non confundenda, *ibid.* Quo anno mota, & quantum temporis grassata fuerit, ostenditur, *ibid.* & 249. IV. Qua occasione finem accepit, declaratur, 248. IX.
 Persecutio a Decio Aug. indicatur, 250. IV. Quo anno inchoata & continuata, 251. IV. Huic plures succumbunt, 250. VI. Romæ & in Africa sævit, sed hic multo minus, *ibid.* VII. & *seq.* Sedatur in Africa & quare, *ibid.* XIII. Extincto Decio ubique finem accipit, 251. XXVIII.
 Persicum bellum sub Alexandro Imperatore perperam a quibusdam consignatum, 229. X. & *seq.* Quandonam inchoatum, 228. V. & 229. XIV. Alexandro Imp. parum faustum, 229. XIII. Ante aliud quodcumque ab hoc Imperatore susceptum, 228. VI.
 Pertinax. *Vide*, Helvius Pertinax.
 Pescennius Niger Imperator in Oriente appellatur, 193. V. A Severo Augusto vincitur, & interimitur, 194. II.
 Pestilentia. *Vide*, Lues.
 Phœnicia a Syria dividitur, 128. III.
 Philippus senior Aug. Arabs Præfectus Prætorio, Gordiano III. insidias parat, 224. II. Quasi tutor a militibus Gordiano impositus cum ipso tenet imperium, *ibid.* Gordianum occidi jubet, *ibid.* Statim ab imperio assumpto Philippum filium Cæsarem dicit, & Tribunitia potestate exornat, *ibid.* III. Quo anno Romam venerit, indicatur, 245. II. Falsis dat nomen, *ibid.* I. Iterum Consul procedit, 247. I. Philippum Augustum dicit, *ibid.* II. Ob eam nuncupationem populo dat con-

- congiariam, *ibid.* III. Ludos seculares nonos & omnium postremos exhibet, *ibid.* V. & *segg.* Eosque magnificentissimos, *ibid.* X. Ter Consul fuit, 249. II. Inchoato sexto imperii anno occiditur, *ibid.* V. & 251. II. Et hoc circa mensem Julium, 249. V. & *segg.* Philippus non fuit Christianus, 244. IV. & *segg.* & 247. VI. & *segg.*
- Philippus Iunior adhuc puer, Cæsar a patre renuntiatur & Tribunitia potestate decoratur, 244. III. Quo anno id factum, enuntiatur, *ibid.* Adhuc Cæsar annum aperit, 247. I. Simul Augustus dicitur, *ibid.* II. Secundum Consul procedit, 248. I. Tertium Consulatum nullo modo iniit, 249. II. Cum patre interimitur, *ibid.* V. & *segg.* & 251. II.
- Philosophi nomen non semper literarum studium, sed aliquando austeram vivendi rationem denotat, 148. IV.
- Phlegon Hadriani Libertus quo tempore floruerit, & opus suum de Olympiadibus scripserit, indicatur, 136. VIII.
- Pionii Martyris dies & annus passionis assignantur, 251. XI.
- Pius Papa Hygino succedit, 156. IV. Ad Deum migrat, 151. III. & 165. III. Mortis annus & sedis duratio certo definiri non possunt, 165. III. Epistolæ hujus Pontificis a Doctoris non probata, *ibid.* IV.
- Plautianus, Plautillæ Antonini Caracallæ uxoris pater, Severi Imperatoris per Orientem comes & Præfectus Prætorio, 199. IV. A Severo non relinquitur Romæ, dum ipse in Orientem pergeret, *ibid.* Ejus apud Aug. auctoritas indigitatur, *ibid.* Consul procedit, 203. I. Falso a quibusdam Silanus vocatus, *ibid.* E Fulviorum, non vero Septimiorum familia oriundus erat, *ibid.*
- Plautilla Plautiani filia Antonino Caracallæ in matrimonium data, 158. IV. & *segg.*
- Plinius quondam Panegyricum Traiano recitaverit, 101. III. In Bithiniam non ut Proconsul, sed ut Augusti Legatus ac Proprætor mittitur, 102. III. In hanc Provinciam non venit centesimo tertio Christi anno, *ibid.* VIII. Neque statim post Consulatum a se gestum, *ibid.* VII. Sed post aliquot tantum annos a sumpto Consulatu, *ibid.* III. Quo tempore in Bithiniam venerit, stabilitur, *ibid.* V. Jam illi provinciæ præerat cum Traianus natale imperii celebravit, *ibid.* Ad hunc Imperatorem de Christianorum causa celebrem scribit epistolam, *ibid.* VI.
- Polycarpus Smyrnæ Episcopus, quo anno, quo Imperatore, & quo Pontifice Romam venerit, 165. V. Martyrii ejus dies assignatur, 167. IV. Annus tamen incertus, *ibid.* V.
- Pontianus post Urbanum Papam Romanam Ecclesiam administrat, 231. II. Quo die ipsi successerit, aperitur, *ibid.* Sub Maximino martyrium subit, 235. V. Dies passionis illius assignatur, *ibid.* VI. Sedis duratio stabilitur, *ibid.* V. Vicariatus ejus sub Urbano decessore commentitius, *ibid.* Ordinationis ejus dies in Dominicam perperam distrahitur, *ibid.* Decretales duæ huic Pontifici adscriptæ supposititiæ reputantur, *ibid.* VI.
- Pontifices Romani ante Alexandrum, quibus mensibus aut diebus supra annos vixerint, incompertum, 130. III. Plurium etiam post Alexandrum, ordinationis & mortis dies nobis ignotus, *ibid.*
- S. Pontii Martyris Acta supposititia, 244. VI. Præfecti Prætorio aliquando Consules creati, 219. II.
- Præxas non sub Aniceto Papa, sed Victore sedente Romam venit, 172. III. Quid ibi egerit, enarratur, *ibid.*
- Presbyteri in Africa numquam fuere uxorati, 248. VI.
- Presbyteri quinque Felicissimo Diacono se adjungunt & ab Ecclesia Africana se separant, 251. XVI. A Concilio Carthagenensi excommunicantur, *ibid.* XXII.
- Priscus in Macedonia tyrannidem arripit, 251. XXXV. Occiditur, *ibid.*
- Proconsulatus duplex distinguendus, 147. V.
- Pupienus & Balbinus a Senatu Augusti nuncupantur & quo anno, 236. VIII. & 237. II. Inter se discordes, cum Capitolini Ludi celebrantur, a militibus trucidantur, 238. V. & *segg.* Hos imperii annum secundum inchoasse, certum, *ibid.* VII.

Q

- Quadrigæ elephantorum in triumphis adhiberi solitæ a quo primum usurpatæ, 230. III.
- Quindecennalia a temporibus solum Constantini Magni in Nummis describi solita, 126. IV.
- Quinquennalia & Quindecennalia a Commodo Augusto primum in numismatis memorari jubentur, 192. II. At in hoc non sunt cumsecuti Imperatores alii usque ad Constantinum Magnum, *ibid.*

R

- Rebaptizationis usum ad solam Ecclesiasticam disciplinam, non ad fidem pertinere censebant Africani Episcopi, 215. II.
- Roma peste, fame & incendio afflictæ, sextum Consulatum gerente Commodo Augusto, 187. V.
- Romana Synodus sub Cornelio Papa unica, non multiplex, 251. XXVI. Hujus decreta Ecclesiis longe diffusis communicata, *ibid.*
- Romulus & milites Christiani ejus focii non nisi anno Christi centesimo duodecimo in Oriente sub Traiano morti addicti, 106. III.

S

- Sabbatum magnum quodnam olim apud Christianos, 167. IV.
- Sabina Hadriani Imperatoris uxor, quo anno Augusta appellata, 126. II.
- Sacerdotes summi apud Gentiles a Pontificibus Maximis diversi, 161. IX. Illorum, non unus tantum, sed plures in pluribus civitatibus constituti, *ibid.*
- Sacramentorum septenarius numerus ex disciplina arcani probatur, 118. IX. Protestantes eum abjicientes reselluntur, *ibid.*
- Salonius Gallieni Augusti natu minor filius, post fratres Valeriani seu Gallieni junioris interitum, Cæsar creatus, post Gallieni patris mortem & ipse occiditur, 168. II.
- Salvius Julianus Edictum perpetuum componit, quo omnes civitates Romanæ urbis leges sequi jubentur, 131. II.
- Sancti licet Episcopi, vel Pontifices in Martyrologiis simpliciter appellantur, aliquando tamen eos Martyres non fuisse, perperam deducitur, 224. II.
- Sapores Persarum Rex, Artaxerxis successor Romanos ingentibus jacturis afficit, 241. IV.
- Scripturæ sacræ variæ versiones, 229. III. & *segg.*
- Seculares Ludi qua anni tempestate edi soliti, 247. X. Quæ in illis spectacula ederentur, 204. III. Ab illis Christiana religio abhorrebat, *ibid.* IV.

- Seculares Ludi ab Antonino Pio prætermiffi, 147. XVIII. & *feqq.*
- Seculares Ludi a Severo & Caracalla Aug. dati octavi, non noni sunt appellandi, 204. II.
- Seculares Ludi a Philippo Aug. exhibiti non fuere & ultimi, 247. V. A Zofimo memorari non debuerit, *ibid.* IV. Spectacula Christianis vetita in iis exhibita, *ibid.* IX. & XI. Ludi illi fuere magnificentiffimi, *ibid.* X.
- Seculum urbis nonum magna pompa celebratum, 147. XIX. & *feqq.*
- Septimius Severus Carnunti Imperator a Legionibus falutatur, 193. V. Et quidem dum Pannoniæ præeft, *ibid.* VI. Consul fecundum procedit, 194. I. Pescennium Nigrum vincit, & interimitt, *ibid.* II. Ejus victoriæ expendantur, 195. II. Severus Caracallam filium Cæfarem appellat, *ibid.* III. & 196. IV. Post hanc nuncupationem in Gallias, non Romam immediate pergit, 196. IV. Nomina quibus ob victorias in nummis cohonestatus fuit, adducuntur, *ibid.* Severus Albinum dignitatem Imperatoriæ arripientem debellat, 198. III. Quinquennalia exhibet, *ibid.* II. Commodum decessorem apotheofi donat, *ibid.* VI. Tertium init Consulatum, 202. I. Decennalia anno uno dilata celebrat, 203. I. Cum filiis triumphum agit, *ibid.* IV. Ludos seculares Octavos edit, 204. II. Quindecennalia dat, 207. II. Eorum occasione persecutionem auget, *ibid.* III. Moritur, 211. II. Quo anno & die natus, mortuusque, quanto etiam tempore imperavit, & vixerit, declaratur, *ibid.* Cur in nummis Tribunitia ejus potestas XIX. signetur, licet eam non attigerit, investigatur, *ibid.* III.
- Serapio, alique qui sub Decio passi dicuntur, ante Philippi Aug. obitum morte sunt affecti, 250. III. Unde natus error contrarius, indigitatur, *ibid.*
- Severiani Hæretici a Severo Hæresiarcha ortum habent, 172. IV.
- Severus Hæresiarcha quo anno talis agnitus, 172. IV. Tatiano posterior fuit, *ibid.*
- Severus Aug. *Vide*, Septimius Severus.
- Sixtus Alexandrum Papam excipit, 116. VII. & 130. III. Moritur, 126. VI. & 140. III. Sedis duratio, & martyrii ejus dies proditur, 140. III. Decretales ipsi attributæ falsæ, 140. IV.
- Soter Papa Aniceto succedit, 161. XII. & 173. III. Ad Deum migrat, 177. XI. Quantum temporis sederit, indicatur, *ibid.* Decretales illi attributæ sunt supposititiæ, *ibid.* XII.
- Successianus quandonam in Prætorii Præfectum Boebio Macro successerit, 238. XII.
- Symeon Cleopæ, quo anno martyrium sub Traiano passus fuerit, evincitur, 107. VI.
- Symmachus tertiam Scripturæ sacræ interpretationem scribit, 201. VIII.
- T**
- Tatianus Hæreticus Encratitarum princeps Opus suum scribit, 172. III. Illud Opus non extat, *ibid.* Severum Hæresiarcham præcedit, *ibid.* IV.
- Telesphorus post Sixtum Papam sedet, 126. VI. Ad Deum migrat, 137. XI.
- Tertullianus non est auctor catalogi Hæreticorum in fine libri de Præscriptionibus editi, 171. IV. Quo anno librum de corona militis in lucem ediderit, 199. III. Apologeticum item cui, & quo tempore scripserit, *ibid.* VI. Liber ejusdem de Præscriptione adversus Hæreticos quando promulgatus, 195. IV. Ille vero de spectaculis ante has omnes foras emissus ostenditur, 199. III. Qui inscribitur ad Scapulam Africæ Proconsulem nonnisi flagrante persecutione, & sub finem Severiani imperii exaratus, 201. VII. Libri ad Martyres, & de testimonio animæ in eadem persecutione scripti, *ibid.* Qui contra Marcionem dictus, nonnisi eadem fervente, lucem vidisse probatur, 207. III.
- Theodotio Marcionis fædator, Opus suum sub Commodio Imp. publicat, 182. III.
- Tiberiani Epistola ad Traianum de cessatione persecutionis in Christianos, parum sincera, 116. II.
- Tiberis inundatio sub Antonino Pio nummis confirmata, 140. VI. Male a quibusdam extra annum suum memorata, *ibid.*
- Tiberius Claudius Nero dicitur ab Augusto imperii Collega, 147. IV. Ante Augusteum imperium vulgo Imperator dictus fuit, 147. VII. In nummis sine prænomine Imp. expressus & quare, *ibid.* XIV. & *feqq.*
- Titus Vespasiani filius imperii Collega renuntiatur, 147. IV. Imperium proconsulare perpetuum habuit, 147. XIII.
- Toga Virilis Augustorum filiis non prius concedi solita, quam decimum quintum ætatis annum attingant, 175. IV. Neque hic annorum numerus completus necessario requiritur, *ibid.*
- Traianus Aug. *Vide*, Ulpus Traianus.
- Translatio Sanctorum facta multoties eo die, quo sepulturæ mandati, 231. II.
- Tribuni leges ferre poterant, 147. XI.
- Tribunitia potestas imperii præcipua pars fuit, 147. VIII. & *feqq.*
- Trinitatis mysterium ab Ecclesia Judæis olim & Cathecumenis occultatum, licet Apostoli illud eorum Judæis non reticuerint, 118. VIII.
- Triumphus si per susceptum Consulatum non exhibiti, in Quinquennialibus, vel hujusmodi solenniis agi soliti, 201. XV.
- V**
- Valens dictus Julius in Illyrico, sub Decio tyrannidem arripit, 251. XXXV. Occiditur, *ibid.*
- Valens Gallieno imperante, tyrannus, 251. XXXV.
- Valentinus Hæresiarcha quandonam Romam venerit, & quandiu ibidem permanferit, 143. III. Error Baronii circa Auctores, qui contra hunc Hæresiarcham scripserunt, detegitur, *ibid.* IV.
- Valerianus senior ex Senatus consulto & Decii Imperatoris decreto Præturam obtinet, 251. IX.
- Varius Macrinus Alexandri Aug. affinis & Legatus, in Illyrico feliciter pugnat, 229. XV.
- Verus Marci Aurelii filius Cæsar dictus, 166. VII. Septennis moritur, *ibid.*
- Vicennalia imperii quandonam hoc nomen primum obtinuerint, 159. II.
- Vicesus inter Hæreticos Epistolas decretales Pontificum primus impugnat, 100. V.
- Victor post Eleutherum Papam sedet, 185. III. & 192. IV. Asianos Pascha decima quarta Luna celebrandum contendentes communionem privat, 196. II. Statim ad preces Irenæi eos in communionem recipit, *ibid.* Hujus Pontificis Epistola ad Desiderium Viennensem Episcopum, alique ad Paracodam etiam Episcopum suspectæ habentur, *ibid.* III. Victor moritur, 197. V. & 201. V. Quot annos sederit, statuitur, 201. V. Quoad menses vero & dies nihil certum, *ibid.* Decretales ejus duæ suspectæ, *ibid.* VI. An martyr fuerit *ibid.* V.

M. Ulpius Traianus a Nerva adoptatur, Cæsar & Imperii Collega dicitur, & Imperio Proconsulari exornatur, 147. IV. & XIII. Ante mensẽm Novembrem adoptatur, *ibid.* XI. Secundum Consul procedit, 58. I. Consulatum tertium sibi oblatum bis recusat, 98. III. 217. III. Rationes quibus ad recusandum motus fuerit, adducuntur, *ibid.* Dicitur Imperator tam ob victorias, quam ob Proconsulare imperium sibi delatum, 98. IV. Comitibus Romæ habitis, in quibus tertius ei Consulatus decretus, interfuit, 99. II. Hunc tertium Consulatum sibi oblatum precibus victus suscipit, 100. I. Quartum Consul creatur, 101. I. Imperii Proconsularis Quinquennalia celebrat, *ibid.* II. Horum occasione renovata memoria beneficii a Traiano in Ægyptios collati, *ibid.* Traianus duas in Dacos expeditiones suscipit, *ibid.* VI. In Christianorum causa rescribit, 102. II. Fastis quinto nomen dat, 103. I. Iste Traiani Consulatus a multis perperam anno CIV. gestus creditur, *ibid.* VI. Anno CIII. initum fuisse probatur, *ibid.* III. Traianus Quinquennalia imperii Augustei celebrat, *ibid.* II. De Dacis Romam redux triumphat, *ibid.* VIII. Dacius tamen appellatur, antequam de illis triumphum agat, *ibid.* IX. Optimi nomen ipsi a primis imperii annis concessum Senatus confirmat, *ibid.* Pontem lapideum super Istrum construit, ut Dacos secundo comprimat, *ibid.* X.

Traianus iterum de Dacis triumphat, 104. II. & 108. II. Imperii Augustei Decennalia exhibet, 108. II. Parthicus nuncupatur, sed non nisi post suum sextum Consulatum, 105. II. Nec nisi sub idem tempus in Parthos movet, *ibid.* III. Ejus gesta in Oriente narrantur, *ibid.* IV. Per Palmam Syriæ Præfectum Arabes vincit, *ibid.* V. Varias ejus de variis Populis victorias uno eodemque tempore aliquos minus recte consignare, demonstratur, 106. II. Traianus imperii Proconsularis Decennalia anno uno dilata celebrat, eorumque occasione persecutio in Christianos aucta, 107. II. & 112. IV. Sextum Consul procedit, 112.

I. Imperii Proconsularis Quindecennalia celebrat, *ibid.* II. A Lyttiis dictum Orbis conditorem ostendit inscriptio Gruteriana, 113. I. Gruteri tamen error circa eam detegitur, *ibid.* Quo anno Traianus bellum in Oriente inchoavit, *ibid.* II. Proconsularis imperii edit Vicennalia, 116. I. Quæ in Oriente hoc anno egerit, aperitur, *ibid.* VI. Vicennalia Augustei imperii celebrat, 117. II. Ejus Acta paulo ante mortem in medium adducuntur, *ibid.* III. Traianus Hadrianum adoptat, *ibid.* IV. Moritur, *ibid.* VI. Selinunte d. functum probant Numismata, *ibid.* III. Quanto tempore vixerit, & regnarit, quave die e vivis excesserit, ostenditur, *ibid.* VI.

Volusianus Galli Augusti filius Cæsar creatur, & Tribunitia potestate exornatur, 251. XXXIII. Quo anno ea insignitus fuerit, aperitur, *ibid.* XXXIV.

Vota Decennalia numquam ab Imperatoribus ommissa, 192. III. Initio imperii a Pertinace primum, & deinceps a successoribus usque ad tempora Constantini Magni nuncupata, 193. III.

Urbanus Pontifex post Callistum Romæ sedet, 222. IV. Mortalitem explet, 231. II. Quanto tempore sederit, & post ejus obitum sedes vacaverit, indicatur, *ibid.* A Callisto in Vicarium minime assumtus, *ibid.* Ejus reliquæ Romæ in magna sunt veneratione, *ibid.* III. Ejus martyrii Acta, *ibid.*

Z

Zebennus Antiochenus Episcopus, quo anno sedere cœperit, 228. II.

Zephyrinus post Victorem Ecclesiam Romanam administrat, 197. V. & 219. II. Quamdiu Pontificatum obtinuerit, & post ejus exitum sedes vacaverit, indicatur, 219. II. Vicariatus ejus commentitius, *ibid.* Supposititiæ etiam duæ, quæ sub illius nomine circumferuntur, Epistolæ, *ibid.*

184

THE HISTORY OF

184

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

INDEX

CHRONOLOGICUS CONSULUM

Prout in Notis digeruntur, illustrantur, suppleuntur.

Asteriscus indicat novas in Pagium emendationes.

I mp. <i>Nerva</i> Aug. IV. & M. <i>Ulpius Traianus</i> Cæsar II.	98.	<i>Hadrianus</i> Aug. II. & . . . <i>Fuscus Saliator</i> ,	118.
Suff. C. <i>Sofius Senecio</i> , L. <i>Licinius Sura</i> , & <i>Africanus Dexter</i> .		* <i>Hadrianus</i> Aug. III. & . . . . <i>Rusticus</i> ,	119.
C. <i>Sofius Senecio</i> II. & . . . <i>Cornelius Palma</i> .	99.	L. <i>Catilius Severus</i> , & T. <i>Aurelius Fulvius</i> ,	120.
* <i>Imp. Traianus</i> Aug. III. & M. <i>Julius Fronto</i> , al. <i>Sex. Julius Frontinus</i> III.	100.	M. <i>Annius Verus</i> II. & L. <i>Augur</i> , seu <i>Aurelius Augurinus</i> ,	121.
Suff. <i>Pompeius Collega</i> III. C. <i>Plinius Cæcilius Secundus</i> , Sp. <i>Cornelius Tertullus</i> , <i>Julius Ferox</i> , & <i>Acutius Nerva</i> . Item L. <i>Roscus Ælianus</i> , & T. <i>Claudius Sacerdos</i> .		* <i>Manius Acilius Aviola</i> , & . . . . <i>Cornelius Pansa</i> ,	122.
<i>Traianus</i> Aug. IV. & <i>Sex. Articulcius Patus</i> .	101.	* L. <i>Venuleius Apronianus</i> , & Q. <i>Articulcius Patinus</i> ,	123.
Suff. <i>Cornelius Scipio Orfitus</i> , <i>Bæbius Macer</i> , M. <i>Valerius Paulinus</i> , <i>Rubrius Gallus</i> , & Q. <i>Cælius Hispanus</i> .		* <i>Manius Acilius Glabrio</i> , & C. <i>Bellicius Torquatus</i> ,	124.
C. <i>Sofius Senecio</i> III. & L. <i>Licinius Sura</i> II.	102.	* P. <i>Cornelius Scipio Asiaticus</i> II. & T. <i>Vettius Aquilinus</i> ,	125.
Suff. <i>Manius Acilius Rufus</i> , & C. <i>Cæcilius Classicus</i> .		* M. <i>Annius Verus</i> III. & . . . . <i>Eggus Ambibulus</i> ,	126.
* . . . . <i>Sura</i> II. & P. <i>Neratius Marcellus</i> ,	103.	* <i>Titus Atilius Titianus</i> , & Q. <i>Villius Gallicanus</i> ,	127.
* <i>Traianus</i> Aug. V. & . . . . . <i>Maximus</i> ,	104.	* . . . . <i>Asprenas Torquatus</i> II. & . . . . <i>Annius Libo</i> ,	128.
* T. <i>Julius Candidus</i> II. & A. <i>Julius Quadratus</i> II.	105.	* P. <i>Juventius Celsus</i> II. & Q. <i>Julius Balbus Marcellus</i> II.	129.
L. <i>Ceionius Commodus Verus</i> , & L. <i>Tutius Cerealis</i> ,	106.	Suff. T. <i>Aufidius</i> & . . . . <i>Arrius Severianus</i> C. <i>Neratius Marcellus</i> , & Cn. <i>Lollius Gallus</i> .	
C. <i>Sofius Senecio</i> IV. & L. <i>Licinius Sura</i> III.	107.	Q. <i>Fabius Catullinus</i> , & M. <i>Flavius Aper</i> ,	130.
Suff. . . . . <i>Suranus</i> II. & C. <i>Servilius Ursus Servianus</i> .		Ser. <i>Octavius Lænas Pontianus</i> , & M. <i>Antonius Rufinus</i> ,	131.
* <i>Appius Annianus Trebonianus Gallus</i> , & M. <i>Atilius Metellus Bradua</i> ,	108.	* . . . . <i>Sentius Augurinus</i> , & . . . . <i>Arrius Severianus</i> II.	132.
Suff. C. <i>Julius Africanus</i> , & C. <i>Clodius Crispinus</i> .		* M. <i>Antonius Hiberus</i> , & . . . . <i>Mummius Sisenna</i> ,	133.
A. <i>Cornelius Palma</i> II. & C. <i>Calvisius Tullus</i> II.	109.	* L. <i>Servilius Ælius Servianus</i> III. & C. <i>Vibius Juventius Varus</i> ,	134.
Suff. P. <i>Hælius Hadrianus</i> , & L. <i>Publilius Celsus</i> .		* . . . . <i>Pontianus</i> , & . . . . . <i>Atilianus</i> ,	135.
* Ser. <i>Salvidienus Orfitus</i> , & M. <i>Peducæus Priscinus</i> ,	110.	* L. <i>Ceionius Commodus Verus</i> , & <i>Sex. Vetulenus Civica Pompeianus</i> ,	136.
C. <i>Calpurnius Piso</i> , & M. <i>Vestius Eolanus</i> ,	111.	L. <i>Ælius Verus Cæsar</i> II. & P. <i>Cælius Balbinus Vibullius</i> ,	137.
Suff. C. <i>Julius Ursus Servianus</i> II. & L. <i>Fabius Justus</i> .		* . . . . <i>Niger</i> , & . . . . . <i>Camerinus</i> ,	138.
<i>Traianus</i> Aug. VI. & T. <i>Sextius Africanus</i> ,	112.	* T. <i>Ælius Hadrianus Antoninus Pius</i> Aug. II. & C. <i>Bruttius Prasens</i> II.	139.
* L. <i>Publilius Celsus</i> II. & C. <i>Clodius Crispinus</i> II.	113.	* T. <i>Ælius Hadrianus Antoninus Pius</i> Aug. III. & M. <i>Aurelius Ælius Verus Cæsar</i> ,	140.
* Q. <i>Hinnius Hasta</i> , & P. <i>Manilius Vopiscus</i> ,	114.	M. <i>Peducæus Syloga Priscinus</i> , & T. <i>Hoc-nius Severus</i> ,	141.
L. <i>Vipstanus Messalla</i> , & M. <i>Vergilianus Pædo</i> ,	115.	* L. <i>Cuspius Rufinus</i> , & L. <i>Stadius Quadratus</i> ,	142.
L. <i>Ælius Lamia</i> , & . . . . <i>Ælianus Verer</i> ,	116.	C. <i>Bellicius Torquatus</i> , & <i>Tiberius Claudius Atticus Herodes</i> ,	143.
Suff. <i>Sex. Erucius Clarus</i> .		* . . . . <i>Lollianus Avitus</i> , & . . . . <i>Maximus</i> ,	144.
* . . . . <i>Niger</i> , & . . . . <i>Apronianus</i> ,	117.	* T. <i>Ælius Hadrianus Antoninus Pius</i> Aug. IV. & M. <i>Aurelius Verus Cæsar</i> II.	145.
		<i>Sex. Erucius Clarus</i> II. & Cn. <i>Claudius Severus</i> ,	146.
		* An-	

- * . . . . Annius *Largus*, & . . . . *Mossalinus*, 147.
- * . . . . *Torquatus* & . . . . *Julianus*: seu *L. Torquatus III.* & *C. Julianus Vetus*, 148.
- * *Sergius Scipio Orphitus* seu *Orfitus*, & *Q. Nonius Sossius Priscus*, 149.
- * . . . . *Gallicanus* & . . . . *Vetus*, 150.
- * . . . . *Quintilius Condianus* & . . . . *Quintilius Maximus*, 151.
- * *Manius Acilius Glabrio*, & *M. Valerius Homullus*. Seu *Sex. Acilius Junius Glabrio*, & *C. five T. Valerius Homolus*, aut *Omollus*, *Humollus*, *Humollus Verianus*, 152.
- C. Bruttius Prasens*, & *A. Junius Rufinus*, 153.
- L. Aurelius Commodus* (*Verus*) & *Tit. Sextius Lateranus*, 154.
- C. Julius Severus*, & *M. Rufinus Sabinianus*, 155.
- Suff. . . . . *Antius Pollio*, & . . . . *Opimianus*.
- M. Ceionius Silvanus*, & *C. Serius Augurinus*, 156.
- . . . . . *Vetulenus Barbarus*, & . . . . *Regulus*, 157.
- . . . . . *Tertullus*, & . . . . *Claudius Sacerdos*, 158.
- . . . . . *Plautius Quintilius*, seu *Quintilius*, & *M. Stadius Priscus*, 159.
- * *Appius Annius Atilius Bradua*, & *Ti. Clodius Vibius Varus*, 160.
- * *M. Aelius Aurelius Verus Cæsar*, mox *Aug. III.* & *L. Aelius Aurelius Verus*, qui & *Commodus Cæsar*, mox *Aug. II.* 161.
- * *Q. Junius Rusticus*, & *C. Vettius Aquilinus*, 162.
- Suff. *Q. Flavius Tertullus*.
- * *L. . . . . Aelianus*, & . . . . *Pastor*, 163.
- * *M. Pompeius Macrinus*, & *P. Juyentius Celsus*, 164.
- L. Arrius Pudens*, & *M. Gavius Orfitus*, 165.
- * *Q. Servilius Pudens*, & *L. Fufidius Pollio*, 166.
- L. Aelius Aurelius Verus Aug. III.* & . . . . *Quadratus*, 167.
- L. Vedius Paullus*, & *T. Junius Montanus*, seu *Apronianus*, & *Paulus*, 168.
- * *Q. Sossius Priscus Senecio*, & *P. Cælius Apollinaris*, 169.
- M. Cornelius Cethegus*, seu *Categus*, & *C. Erucius Clarus*, 170.
- L. Septimius Severus II.* & *L. Alfidius Merennianus*, 171.
- . . . . . *Maximus* & . . . . . *Orfitus*, 172.
- M. Aurelius Severus II.* & *T. Claudius Pompeianus*, 173.
- . . . . . *Gallus*, & . . . . . *Flaccus*, 174.
- . . . . . *Piso*, & . . . . . *Julianus*, 175.
- * *T. Vitrasius Pollio II.* & *M. Flavius Aper II.* seu . . . . *Pollio II.* & . . . . *Aper II.* 176.
- * *L. & M. Aurelius Commodus Aug.* & . . . . *Quintillus*, 177.
- * . . . . *Rufus*, & . . . . *Orfitus*. 178.
- * *M. Aurelius Commodus Aug. II.* & *T. Annius Aurelius Verus II.* 179.
- Suff. *P. Helvius Pertinax*, & *M. Didius Severus Julianus*.
- * *L. Fulvius Bruttius Prasens II.* & *Sex. Quintilius Condianus*. Seu . . . . *Prasens II.* & . . . . *Condianus*, 180.
- * *M. Aurelius Commodus Aug. III.* & *L. Antistius Burrus*, seu *Byrrhus*, 181.
- * *C. Petronius Mamertinus*, & . . . . *Cor-*
- nelius Rufus*, 182.
- Suff. *Æmilius Junius*, seu *Junctus*, & *Atilius Severus*,
- * *M. Aurelius Commodus Aug. IV.* & *C. Aufidius Victorinus II.* 183.
- Suff. *L. Tutilius Pontianus Gentianus*, *M. Herennius Secundus*, & *M. Egnatius Posthumus*,
- * *L. Eggius Marullus*, & *Cn. Papirius Ælianus*, 184.
- * *Triarius Maternus*, & *M. Atilius Metilius Bradua*, seu . . . . *Maternus*, & . . . . *Bradua*, 185.
- Suff. *C. Peicennius Niger II.* *L. Septimius Severus*, postea *Imp. Apuleius Rufinus*, & alii *XXV.*
- * *M. Aurelius Commodus Aug. V.* & *Manius Acilius Glabrio II.* 186.
- . . . . . *Crispinus*, & *Ælianus*, 187.
- * *C. Allius Fuscianus II.* & *Duilius Silanus II.* seu . . . . *Fuscianus II.* & . . . . *Silanus*, 188.
- * *Servilius Silanus*, & *Dullius Silanus*. Seu . . . . *Silanus*, & . . . . *Silanus*, 189.
- Suff. *Geta Severus*, & . . . . *Vitellius*.
- * *M. Aurelius Commodus Aug. VI.* & *M. Petronius Septimianus*, 190.
- Cassius Apronianus*, & *Valerius Bradua Maricus*, seu . . . . *Apronianus*, & . . . . *Bradua*, 191.
- * *M. Aurelius Commodus Aug. VII.* & *P. Helvius Pertinax II.* 192.
- * *Q. Sossius Falco*, & *C. Julius Erucius*, seu . . . . *Erucius Clarus*, 193.
- Suff. *Flavius Claudius Sulpicianus*, *Fabius Cilo Septimianus*, *Silius Messala*, & *Ælius Probus*.
- * *L. Septimius Severus Aug. II.* & *Decimus Clodius Ceionius Septimius Postumus Albinus II.* 194.
- . . . . . *Scapula Tertullus*, & . . . . *Tineius Clemens*, 195.
- * *C. Domitius Dexter II.* & *L. Valerius Messala Thrasia Priscus*, 196.
- * . . . . *Appius cl. Lateranus*, & . . . . *Rufinus*, 197.
- Ti. Saturninus*, & *C. Gallus*, 198.
- P. Cornelius Anullinus II.* & *M. Aufidius Fronto*, 199.
- * *Ti. Claudius Severus*, & *C. Aufidius Victorinus*, 200.
- * *L. Annius Fabianus*, & *M. Nonius Mucianus*, 201.
- * *L. Septimius Severus Aug. III.* & *M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug.* 202.
- * *L. Fulvius Plautianus II.* & *P. Septimius Geta*, 203.
- * *L. Fabius Cilo Septimianus II.* & *M. Annius Libo*, 204.
- M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. II.* & *P. Septimius Geta Cæsar*, 205.
- . . . . *Nummius Albinus*, & . . . . *Fulvius Æmilianus*, 206.
- . . . . *Asper*, & . . . . *Maximus*, 207.
- * *M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. III.* & *P. Septimius Geta Aug. II.* 208.
- * *Claudius Pompeianus*, seu . . . . *Pompeianus*, & . . . . *Avitus*, 209.
- * *Manius Acilius Faustinus*, & . . . . *Triarius Rufinus*, 210.
- * *Q. Epidius Rufus Lollianus Gentianus*, & *Pomponius Bassus*, 211.
- * *C. Julius Asper*, & *C. Julius Asper*, 212.
- M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. IV.* & *D. Cælius Balbinus II.* 213.
- Silius Messala*, & . . . . *Sabinus*, 214.
- * . . . . *Latius II.* & . . . . *Cerealis*, 215.
- * *C.*

<p>* C. Atius, seu Cattius Sabinus II. & . . . Cornelius Anullinus, 216. Suff. Q. Aquillius Sabinus II. & Sex. Aur. Anullinus, C. Bruttius Prasens, & T. Messius Ex- tricatus II. 217. * M. Opelius Macrinus Aug. II. & Q. M. Coclatinus Adventus, 218. * M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. II. & . . . . . Sacerdos, 219. M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. III. & Eutythianus Comazon II. 220. * . . . . Gratus Sabinianus, & . . . . Clau- dius Seleucus, 221. M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. IV. & M. Aurelius Severus Alexan- der Cæsar, postea Aug. 222. L. Marius Maximus II. & L. Roscius Æ- lianus, 223. . . . . Julianus II. & . . . . Crispinus, 224. * L. Turpilius Dexter, & . . . . Fuscus II. 225. Suff. L. Turpilius Dexter, & M. Mæ- cius Rufus. * M. Aurelius Severus Alexander Aug. II. & C. Marcellus Quintilianus II. 226. * L. . . . Albinus, & . . . . Maximus Æ- milius Æmilianus, 227. * Ti. Manilius Modestus II. & Ser. Calpur- nius Probus, 228. M. Aurelius Severus Alexander Aug. III. & Cassius Dio II. 229. Suff. M. Antonius Gordianus II. L. Virius Agricola, & Sex. Caius Clemen- tinus, 230. * . . . . Civica, Pompeianus, & . . . . Pe- lignianus, 231. . . . . Lupus, & . . . . Maximus, 232.</p>	<p>. . . . Maximus, & . . . . Paternus, 233. . . . . Maximus II. & C. Cælius Urba- nus, 234. . . . . Severus, & . . . . Quinctianus, seu Quintinianus, 235. C. Julius Verus, Maximinus, & . . . . Julius Africanus, 236. * . . . . Perpetuus, & . . . . Cornelianus, 237. Suff. Junius Silanus, Cn. Messius Gal- licanus, & L. Septimius Valerianus, Ti. Claudius Julianus, & Celsus Æ- lianus, ... Pius, & . . . . Pontianus, 238. M. Antoninus Gordianus Aug. & Manius Acilius Aviola, 239. . . . . Sabinus II. & . . . . Venusius, 240. * M. Antoninus Gordianus Aug. II. & . . . . Civica Pompeianus, 241. C. Vettius, seu C. Aufidius Atticus, & C. Asinius Prætextatus, 242. . . . . Arrianus, & . . . . Pappus, 243. * . . . . Peregrinus, & . . . . Æmilianus, 244. * M. Julius Philippus Aug. & C. Mæsius Titianus, seu C. Mæsius Aquillius Fabius Titianus, 245. * . . . . Prasens, & . . . . Albinus, 246. M. Julius Philippus Aug. II. & M. Ju- lius Philippus Cæsar, 247. M. Julius Philippus Aug. III. & M. Ju- lius Philippus Aug. II. 248. * M. Æmilianus II. & Junius Aquilinus, 249. * Cn. Messius Quintus Traianus Decius Aug. II. & . . . . Gratus, 250. * Cn. Messius Quintus Traianus Decius Aug. III. & Q. Herennius Etruscus Decius Cæsar, 251.</p>
--	--

2000

1810

SPECIAL FOLIO
93-B
15214
V.2

